Bundel - Politieke Avond van 21 juni 2023

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling PA 21 juni 2023

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

- Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem"
- Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, mei 2023
- Bijlage Notitie parkeren (dd. 20 april 2023)
- Bijlage Notitie parkeren en verkeersgeneratie, geactualiseerd masterplan (dd. 20 april
- Bijlage Notitie betaald parkeren (dd. 20 april 2023)
- Bijlage Aanvullend ecologisch onderzoek Koepelgevangenis (oktober 2019)
- Bijlage Begrotingswijziging
- Memo van wethouder Bouwkamp inzake "Stand van zaken Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem", d.d. 07-06-2022
- Schriftelijke inspraakbijdrage van D. van Barneveld, d.d. 11-06-2023
- Art. 44 vragen inzake "Ontwikkeling Koepelgevangenis, Wilhelminastraat 16", d.d.
- Beantwoording Art. 44 vragen inzake "Ontwikkeling Koepelgevangenis, Wilhelminastraat 16", d.d. 30-05-2023
- Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 28-06-2023

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: (1) Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023 en (2) Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

- Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023"
- Aanvullende bijlage - Wijzigingsvoorstel MGR sociaal domein centraal Gelderland
- Bijlage 1 bij wijzigingsvoorstel was-wordt lijst
- Bijlage 2 bij wijzigingsvoorstel integraal gewijzigde regeling
- Raadsvoorstel "Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023"
- Bijlage 1 - MGR begroting 2024
- Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief MGR
- Bijlage 3 - Jaarverslag en jaarrekening 2022 MGR
- Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 28-06-2023

3.WG 18.45 uur - 20.15 uur: Burgerinitiatief "Centrumring Arnhem"
Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Walburgis

- Behandeladvies 14 juni 2023, meningsvormende (2) behandeling
- motie "Burgerinitiatief Centrumring Arnhem" (23M83) van de fracties VVD en CDA
- Bijlage - Toelichting op de behandelwijze
- Burgerinitiatief "Centrumring Arnhem"
- Raadsbrief "Collegereactie op burgerinitiatief Platform Arnhemse Centrumring" d.d.
- Schriftelijke inbreng op het burgerinitiatief van T. de Keijzer
- Schriftelijke inbreng op het burgerinitiatief van stichting Arnhems Hart
- Schriftelijke inbreng op het burgerinitiatief van fam. Sing - van der Ham
- Behandelresultaat 24 mei 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Behandelresultaat 7 juni 2023, meningsvormende (1) behandeling
- Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 28-06-2023

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal
Vanuit de ambtelijke afdeling is een video gemaakt, waarin een toelichting wordt gegeven op de omgevingsvisie en wat er in staat.
Klik hier om de video te zien.

- Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"

Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040 - 5 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Geen houtgestookte biomassa in de Omgevingsvisie - 19 mei 2023
Schriftelijke inbreng Arnhemse Bomenbond - Biomassacentrale Veolia (IPKW) - 18 juni
Schriftelijke inbreng Klimaatcoalitie - Biomassaverbranding - 19 mei 2023
Inspreekreactie - Verkeersgroep Arnhem-West
Bijlage bij inspreekreactie - VVN Advies - De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem
Bijlage bij inspreekreactie - Enquete inrichting
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

6.LF 20.30 uur - 21.45 uur: Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf"
Bijlage 1 - Aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27, mei 2023
Bijlage 2 - Raadsbrief over locatiekeuze KW37
Bijlage 3 - brief aan gemeente Overbetuwe over het voorgenomen aangepaste ruimtelijk raamwerk veld 26/27
Bijlage 4 - Begrotingswijziging 23-004
Schriftelijke inspraakbijdrage van D. van Engelen namens KW 37, d.d. 21-06-2023
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Juridisch advies stadsadvocaat inzake beoogde ontwikkeling Schuytgraaf, d.d.
Memo van wethouder Smeulders inzake "Uitvoering Toezegging 1370 Financiële consequenties aanpassen woningaantal", d.d. 23-06-2023
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

7.WG 20.30 uur - 21.45 uur: Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023 (PO, (V)SO en VO)
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Raadsvoorstel "Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023" (PO, (V)SO en VO)
Bijlage 1 - Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023 (PO, (V)SO en VO)
Bijlage 2 - Memo Actualisatie normbedrag huisvesting primair onderwijs 2023
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 28-06-2023

8 21.45 uur - 22.00 uur: Pauze

9.RZ 22.00 uur - 23.15 uur: Raadskamerbijeenkomst bespreking raadsbrief "Overzicht ontwikkelingen Kronenburg"
Fase: informatief
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 21 juni 2023, informatieve behandeling
Raadsbrief "Overzicht ontwikkelingen Kronenburg", d.d. 09-05-2023
Aangenomen motie Prettig wonen in Kronenburg (21M274) van de fracties VVD, PvdA, CDA, Arnhem Centraal, PVV en GroenLinks
Presentatie - Kronenburg vernieuwt
Behandelresultaat 21 juni 2023, informatieve behandeling

10.LF 22.00 uur - 23.15 uur: Jaarstukken 2022 en de (geheime) FJP 2022
Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 21 juni 2023, meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Jaarstukken 2022" (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2022)
Bijlage 1 - Jaarstukken 2022
Bijlage 2 - De controleverklaring 2022 van Deloitte
Bijlage 3 - Accountantsverslag 2022 Deloitte
Bijlage 4 - Reactie college Accountantsverslag
Memo inzake proces behandeling 'Perspectiefnota 2024-2027', d.d. 14-04-2023
Presentatie - Jaarstukken 2022, Turap-1 2023, Perspectiefnota 2024-2027
Rapport en presentatie Duisenbergonderzoek programma (6) Participatie en
Raadsbrief "Advies auditcommissie aan gemeenteraad n.a.v. accountantsverslag jaarstukken 2022", d.d. 07-06-2023
Bundel met technische vragen & antwoorden - Jaarstukken 2022
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 28-06-2023

11.WG 22.00 uur - 23.15 uur: Bespreking Raadsbrief "Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)"
Fase: meningsvormend (vervolg)
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 21 juni 2023, 2e meningsvormende behandeling
motie "Jeugdzorg ook nodig in de nacht, zeker bij crisis" (23M85) van de fracties CDA, SP en BurgerBelang Arnhem
Raadsbrief "Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)", d.d. 28-03-2023
Bijlage - Overzicht zorgvormen Wmo en Jeugdzorg
Adviesraad Jeugd en Wmo - Gevraagd advies verbetertraject regionale inkoop van zorg
Aangenomen motie "Stop de gevolgen van markt in de zorg" (20M15) van de fractie SP
Aangenomen motie "Geld voor zorg moet naar zorg, niet naar winsten" (20M17) van de fractie
Raadsbrief "Afdoen 3 moties inzake toezicht en marktwerking zorg", d.d. 09-06-2020
Aangenomen motie "Voer de wens van de raad uit en onderzoek hoe we de markt uit de zorg kunnen halen" (21M253) van de fractie SP
Raadsbrief "Afdoening motie 21M253 over marktwerking in de zorg", d.d. 22-11-2022
Bijlage 1 - Rapport 'Marktwerking in het sociaal domein in Arnhem'
Bijlage 2 - Rapport 'Marktwerking beschermd wonen Arnhem'
Behandelresultaat 24 mei 2023, meningsvormende behandeling
Memo van de wethouders Roelofs en Van der Wel - Beantwoording vragen raadsbrief 'Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg', d.d. 13-06-2023
Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 28-06-2023

GEMEENTE Arnhem

Agenda Politieke Avond
21 juni 2023

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
18.45 uur - 20.15 uur (90) Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem (i/m1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) (1) Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023 (2) Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023 (i/m1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Burgerinitiatief "Centrumring Arnhem" (m2)
Pauze: 20.15 uur - 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
20.30 uur – 21.45 uur (75) Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040 (i/m1)	20.30 uur – 21.45 uur (75) Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf (i/m1)	20.30 uur – 21.45 uur (75) Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023 (PO, (V)SO en VO) (i/m1)
Pauze: 21.45 uur - 22.00 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
22.00 uur - 23.15 uur (75) Raadskamerbijeenkomst bespreking raadsbrief "Overzicht ontwikkelingen Kronenburg" (i)	22.00 uur - 23.15 uur (75) Jaarstukken 2022 en de (geheime) FJP 2022 (m1)	22.00 uur - 23.15 uur (75) Bespreking Raadsbrief "Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)" (m)

Titel/onderwerp: # Raadsvoorstel "Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem"

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Marjolein Strik
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026-3773455
		E-mailadres:	Marjolein.Strik@arnhem.nl;
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het college stelt voor het masterplan 'Transformatie Koepelgevangenis Arnhem' vast te stellen als uitgangspunt voor een nog op te stellen bestemmingsplan. Daarnaast stelt het college voor om akkoord te gaan met een begrotingswijziging waardoor het mogelijk wordt om € 92.470,- bij te dragen aan het project 'Koepelgevangenis' ten behoeve van de realisatie van sociale huurwoningen. Met de herontwikkeling kunnen 50 woningen worden gerealiseerd en een hotel met 137 kamers en andere faciliteiten (zoals een restaurant, Prison Experience, vergaderruimtes). **Aandachtspunten** - Vanuit de buurt zijn er zorgen voor overlast van parkeren in de wijk. - Parkeren: het wordt mogelijk gemaakt om besloten bijeenkomsten tot maximaal 250 bezoekers te organiseren. Maar er is parkeergelegenheid van het hotel van maximaal 126 parkeerplaatsen. Voor maximaal 12 keer per jaar mag tot maximaal 500 bezoekers een bijeenkomst organiseren waarvoor parkeren op afstand moet worden ingezet. De afspraken ter voorkoming van overlast worden in het bestemmingsplan opgenomen. - Er moet nog een anterieure overeenkomst worden gesloten met de initiatiefnemers Nest en EHM ter compensatie van de gemaakte en nog te maken plankosten. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve fase</u> Ten tijde van het publiceren van de agenda zijn er twee insprekers aangemeld: 1. Bas Tolmeijer – Q Hospitality Group 2. Ronald van Ommen – NEST Ontwikkeling b.v. Beide krijgen maximaal vijf minuten de tijd om de raad mondeling toe te spreken, waarna er gelegenheid is voor het stellen van vragen. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle		

	termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				
Raadsvoorstel "Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem" **217 KB**				
Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, mei 2023 **92 MB**				
Bijlage Notitie parkeren (dd. 20 april 2023) **278 KB**				
Bijlage Notitie parkeren en verkeersgeneratie, geactualiseerd masterplan (dd. 20 april 2023) **288 KB**				
Bijlage Notitie betaald parkeren (dd. 20 april 2023) **196 KB**				
Bijlage Aanvullend ecologisch onderzoek Koepelgevangenis (oktober 2019) **1 MB**				
Bijlage Begrotingswijziging **6 KB**				
Memo van wethouder Bouwkamp inzake "Stand van zaken Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem", d.d. 07-06-2022 **31 KB**				
Schriftelijke inspraakbijdrage van D. van Barneveld, d.d. 11-06-2023 **18 KB**				

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 624235/ 2714

Onderwerp: Geactualiseerd Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem

Voorstel

1. Het geactualiseerde Masterplan "Transformatie Koepelgevangenis Arnhem" vast te stellen als uitgangspunt voor het nog op te stellen bestemmingsplan.
2. Akkoord te gaan met de bijdrage aan het project Koepelgevangenis van € 92.470,-ten behoeve van de realisatie van sociale huurwoningen, te dekken uit het Stadsontwikkelfonds.
3. Hiertoe bijgevoegde begrotingswijziging 23-005 vast te stellen.

Inleiding

De Koepelgevangenis heeft in 2015 zijn functie van gevangenis verloren. In 2018 heeft het Rijksvastgoedbedrijf het gehele complex via een tenderprocedure verkocht aan Nest Ontwikkeling (Ter Steege Gebiedsontwikkeling en Explorius Vastgoedontwikkeling). Bij deze verkoop is er in afstemming met de gemeente Arnhem en het Atelier Rijksbouwmeester ruimte gecreëerd voor de transformatie van het gebouwencomplex tot een nieuw stedelijk gebied. De kaders voor deze herontwikkeling zijn vastgelegd in de Nota van Uitgangspunten P.I. De Berg. Het college heeft deze nota vastgesteld op 4 juli 2017. Hierover bent u via de Raadskamerbrief “Nota van Uitgangspunten Voormalige Koepelgevangenis” geïnformeerd. In 2019 heeft Nest Ontwikkeling het Koepelgebouw verkocht aan EHM Group. Gezamenlijk hebben zijn voorliggend Masterplan voor het hele ontwikkelgebied laten opstellen. Dit Masterplan is een Stedenbouwkundig Plan en dienst als basis voor de verdere uitwerkingen zoals het bestemmingsplan, de uitwerkingen van de diverse bouwblokken inclusief de herontwikkeling van de rijksmonumenten en het inrichtingsplan voor de openbare ruimte.

Eind 2021 is het Masterplan door het college ter besluitvorming aangeboden aan uw raad. Als gevolg van wijzigingsplannen in het noord westelijke deel van het plangebied heeft het college op 7 juli 2022 de raad verzocht de behandeling van dat Masterplan uit te stellen totdat de consequenties van de wijzigingen helder zijn. Kort daarna bleek ook de parkeergarage ten behoeve van het hotel en aanverwante functies financieel niet haalbaar te zijn en is onder andere als gevolg daarvan het programma in de Koepel aangepast. Het Masterplan is afgelopen periode dan ook op enkele punten aangepast. Dit aangepaste plan met bijlagen wordt in voorliggend raadsbesluit (opnieuw) ter besluitvorming voorgelegd. De wijzigingen worden hieronder toegelicht.

GEMEENTE Arnhem

Beoogd effect

Het bieden van kaders voor de herontwikkeling van de voormalige Koepelgevangenis ten behoeve van de realisatie van 50 woningen en een hotel met 137 kamers (2 sterren) en verschillende faciliteiten (o.a. restaurant, vergaderruimtes, werkunits, Prison Experience en een bijeenkomstenruimte).

Argumenten

1.1 De recente aanpassingen in het Masterplan leiden tot een technisch en financieel uitvoerbaar plan met 30% sociale huurwoningen geëxploiteerd door een toegelaten instelling. De aanpassingen in voorliggend masterplan ten opzichte van het eerder geagendeerde plan uit 2021 worden hieronder beschreven.

1.1.1 Herontwikkeling appartementen en toevoegen sociale huurwoningen met toegelaten instelling

Bij het uitwerken van de 20 appartementen in de noordwesthoek van het plangebied is gebleken dat de bijbehorende ondergrondse parkeergarage om technische en financiële redenen niet gerealiseerd kan worden omdat deze te dicht bij de (niet gefundeerde) monumentale muur is gelegen. De muur is onderdeel van het Rijksmonument en het is van belang deze in stand te houden. Voor de bouw van de appartementen plus ondergrondse parkeervoorzieningen zou er veel grond dicht bij de muur weg moeten, waardoor het risico op instorting erg groot is. Verschillende alternatieven zijn onderzocht. Gekozen is voor nieuwe invulling voor deze hoek met 9 grondgebonden stadswoningen met parkeren op maaiveld.

In de Nota van Uitgangspunten voor de transformatie van de Koepelgevangenis (2017) was geen verplichting voor de realisatie van 30% sociale huurwoningen en 50% betaalbare woningen opgenomen. Bij de aankoop van het terrein heeft Nest hier dan ook geen rekening mee gehouden. Desondanks was eerder met Nest afgesproken dat het aantal toe te voegen woningen voor 30% uit sociale huurwoningen bestaat. De verplichting dat deze door een toegelaten instelling worden verhuurd was losgelaten. Met de hiervoor beschreven herontwikkeling van 20 appartementen naar 9 grondgebonden woningen is in het voorliggende aangepaste Masterplan ook afgesproken om de sociale huurwoningen in het plan te verkopen aan een toegelaten instelling. Hierover is Nest momenteel in gesprek met Volkshuisvesting. Het aantal sociale huurwoningen is aangepast van 18 naar 16 woningen (32 % van het totaal). Dit omdat er behoefte is aan bergingen die gezien de beschikbare ruimte inpandig moeten worden opgelost.

1.1.2 Wijziging programma hotel

Stijgende bouwkosten, veranderende omstandigheden in de markt en de bijbehorende parkeervraag hebben invloed op de ontwikkeling van het programma van het hotel en bijbehorende functies. Het programma in de koepel is in omvang afgenomen en enkele functies zijn gewijzigd. Concreet betekent dit dat in het programma vergaderruimtes zijn toegevoegd (173 m2), de bijeenkomstenruimte is verkleind (van 750 m2 naar 316 m2) evenals het restaurant (van 480 m2 naar 190 m2) en diverse overige algemene functies (van 625 naar 200 m2). Voor de initiatiefnemers leidt deze aanpassing tot een haalbaar plan

1.1.3 Aanpassing parkeerbalans en in parkeergarage betaald parkeren

Minder woningen en een lager programma in de monumentale gebouwen heeft ook invloed op de parkeerbalans. Met bovengenoemde aanpassingen van het programma in de Koepel is de parkeerbalans opnieuw doorgerekend met als resultaat een overschot van 19 parkeerplaatsen in de parkeergarage met 126 parkeerplaatsen voor de bezoekers van het hotel in de Koepel. Bij de uitwerking van de parkeergarage is gebleken dat deze met name in het beheer, financieel niet haalbaar is (gebaseerd op het uitgangspunt van gratis parkeren in het oude Masterplan). Op basis hiervan heeft EHM een nieuw voorstel gedaan met als doel een financieel haalbare parkeergarage zonder dat dit overlast voor de buurt veroorzaakt. Voor het haalbaar maken van deze parkeergarage wordt in het nieuwe masterplan uitgegaan van betaald parkeren in de parkeergarage. Met een laag tarief worden de bezoekers gestimuleerd om in de garage te parkeren (dagkaart max €15,-, uurtarief max. €1,50). Naar aanleiding van de zorgen uit de buurt die er zijn over het mogelijk ontstaan van parkeeroverlast door bezoekers aan de Koepel is verder nagedacht over hoe dit zo goed mogelijk kan worden voorkomen. Hierbij zal rekening gehouden moeten worden met het feit dat niet volledig kan worden voorkomen dat bezoekers van de Koepel gebruik maken van de openbare parkeerplaatsen in de buurt. Mocht het voorkomen dat als gevolg hiervan er een tekort is aan parkeerplekken voor de bewoners in de buurt, dan mogen omwonenden in dat geval gratis gebruik maken van de beschikbare plaatsen in de nieuwe parkeergarage op het terrein van de Koepel. Hiervoor zijn in elk geval het overschot van 19 parkeerplaatsen in de garage beschikbaar plus eventueel (een deel van) de parkeerplaatsen van de bezoekers die in de bestaande wijk staan. Er ontstaat hiermee voor de eigenaar een (financiële) trigger om maximale inzet te plegen om de bezoekers in de parkeergarage te laten parkeren omdat hier inkomsten tegenover staan. Hierbij zal contractueel worden afgesproken dat de parkeerplaatsen niet aan derden buiten de gebruikers van de koepelgevangenis mogen worden verhuurd. (Zie toelichting in bijlage Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, notitie betaald parkeren koepel dd. 20 april 2023). In de anterieure overeenkomst en bestemmingsplan worden afspraken gemaakt over periodieke evaluatie en mogelijke bijsturing en handhaving van deze situatie.

1.2 De ontwikkeling draagt bij aan de woningbouwopgave van Arnhem.

Arnhem heeft, net als veel andere steden in Nederland, een grote behoefte aan nieuwe woningen. Door deze ontwikkeling wordt een aantrekkelijk woon- en leefmilieu toegevoegd aan de stad op een bijzondere en beeldbepalende locatie, op het terrein van de voormalige Koepelgevangenis. Met deze ontwikkeling wordt een gedifferentieerd woningbouwprogramma gerealiseerd met in totaal 50 woningen in verschillende categorieën, waarvan 16 appartementen (sociale huur) en 34 grondgebonden koopwoningen.

1.3 Het plan past binnen de Arnhemse ambities, zoals geformuleerd in de Nota van Uitgangspunten.

In de Nota van Uitgangspunten wordt ingezet op een functiemix; naast wonen biedt de herontwikkeling een gebruiks- en verblijfsfunctie voor de buurt en kan deze een bijdrage leveren aan voorzieningen op wijk- en stadsniveau. Het hotel wordt opengesteld voor de omgeving, met functies als een restaurant, vergaderfaciliteiten, ruimte voor startups, kleine commerciële ruimtes en kleinschalige detailhandel op het voorplein. Daarnaast ontstaat op het binnenterrein aan de achterzijde van De Koepel een aantrekkelijke openbare ruimte. Hiermee biedt het plan kansen voor een groene, natuurinclusieve en klimaatbestendige uitwerking. De groene wordt in overleg met nieuwe en bestaande bewoners in

Lombok ingericht. Onderzocht wordt of gezamenlijk groenonderhoud mogelijk is. Het terrein wordt op verschillende plekken toegankelijk gemaakt via zorgvuldig uitgewerkte doorbraken in de muur, waardoor het terrein optimaal aansluit op de directe omgeving.

De Koepel bestaat uit een aantal monumentale gebouwen en een monumentale gevangenismuur. Voor de instandhouding van dit grote complex is het essentieel dat de gebouwen een nieuw gebruik krijgen. Leegstand is achteruitgang en dat is voor dit omvangrijke monumentale complex een bedreiging. Er is een nieuwe functie gevonden voor de monumentale gebouwen die zich goed verhoudt tot de monumentale waarde van het complex. Er ontstaat een nieuwe fase, waarin het monumentale complex goed tot zijn recht komt en bovendien beter beleefbaar wordt.

1.3 *De ontwikkeling van een hotel met daaraan gekoppelde functies is gewenst en draagt bij aan de kwaliteit van de wijk en de stad.*

In het huidige plan zal het zogeheten Freedom Hotel gaan bestaan uit 137 kleine 2-sterren kamers op de hostel/hotelmarkt. In de onderste ring komen in de cellen werkplekken voor startups. De centrale ruimte wordt gebruikt voor vergaderingen of voor (besloten) bijeenkomsten. In het restaurant wordt ontbeten, geluncht en gedineerd.

Uit een gedegen marktstudie van het gerenommeerde adviesbureau Horwarth, wordt duidelijk gemaakt wat de impact is van de ontwikkeling op de hotelmarkt. Er wordt geschat dat er - gezien het unieke karakter van het project - grof genomen 75 kamers kunnen worden gevuld met nieuwe markten zoals: familiediners, reünies, zakelijke bijeenkomsten met overnachting en leisure weekenden gecombineerd met activiteiten in het gebouw. Deze kamers vergroten dus de spreekwoordelijke taart en brengen hun eigen marktaandeel mee. De overige 62 kamers zullen worden toegevoegd aan het bestaande aanbod gericht op het lage segment. Op die manier zullen er 62 kamers op de hotelmarkt bij komen. Een beperkt aantal dat de hotelmarkt goed kan opvangen met dit unieke karakter.

Het restaurant is in principe ondersteunend aan de hotelfunctie, maar is ook inzetbaar voor mensen die vergaderen of in het gebouw ontspannen, voor passanten en wijkbewoners. De wijk is horecaluw en deze functie zal het woon- en leefklimaat versterken.

De werkplekken voor starters voorzien ook in een behoefte. Deze bedrijvigheid heeft behoefte aan community-vorming, maar heeft vaak moeite om passende huisvesting te vinden. Voor een toekomstbestendige stedelijke economie is het van belang dat starters, de creatieve sector, innovaties en vernieuwende bedrijvigheid een plek vinden in onze stad. In de huidige economische situatie, mede door de coronacrisis, staan de ontwikkelingen van vernieuwende (lokale) bedrijvigheid en jong ondernemerschap onder druk. In Arnhem houden deze "starters" en creatieve bedrijvigheid onze stad dynamisch. De cellen/werkplekken voor deze groep voorzien in de behoefte aan huisvesting.

1.4 *Het plan voldoet aan de uitgangspunten in het Facetplan parkeren.*

Conform het Facetplan Parkeren wordt parkeren op eigen terrein opgelost op basis van de gemeentelijke parkeernorm. Voor de woningen binnen de muren zijn voldoende parkeerplaatsen op eigen terrein beschikbaar en voor het hotel met bijbehorende faciliteiten wordt binnen de muur een parkeergarage gebouwd voor 126 parkeerplaatsen.

Voor de parkeersituatie van de 16 sociale huurwoningen aan de Wilhelminastraat en de reguliere parkeernorm voor hotels (2*) wordt onderbouwd afgeweken van het Facetplan parkeren. Het Facetplan parkeren biedt hiertoe de mogelijkheid. Voor de 16 nieuw te bouwen appartementen (sociale huur) zijn 16 parkeerplaatsen in de openbare ruimte toegekend. Er zijn twee parkeeronderzoeken gedaan naar de huidige parkeerbezetting in de Wilhelminastraat (zie toelichting bijlage Transformatie Koepelgevangenis Arnhem notitie parkeren, hoofdstuk 2). Uit deze onderzoeken blijkt dat op de maatgevende tijdstippen in de directe omgeving van de Koepel voldoende restcapaciteit aanwezig is in de openbare ruimte (inclusief de 16 benodigde parkeerplaatsen is 80% van de parkeerplaatsen bezet).

Daarnaast biedt het Facetplan parkeren ruimte om met een gedegen onderbouwing af te wijken van een parkeernorm. De parkeernorm voor het hotel met 137 hotelkamers in het lage segment is verlaagd van 1,0 naar 0,5 per kamer. Het CROW hanteert o.b.v. recent onderzoek voor 2 sterren hotels met ligging "schil centrum" een norm van 0,2 - 0,3 per kamer en voor ligging "binnen bebouwde kom" een norm tussen 0,3 en 0,4 per hotelkamer. Dit komt overeen met landelijke ervaringscijfers vanuit de hotelbranche. Op basis hiervan is het halveren van de huidige Arnhemse parkeernorm voor hotelkamers van 1,0 naar 0,5 voor dit initiatief gerechtvaardigd. Een onderbouwing hiervoor is aangeleverd (zie toelichting bijlage Transformatie Koepelgevangenis Arnhem notitie parkeren, hoofdstuk 3).

1.5 *Uit onderzoek blijkt dat de toename van het verkeer als gevolg van de ontwikkeling van de woningen en het hotel met bijbehorende faciliteiten niet leidt tot knelpunten.*

Als gevolg van de ontwikkelingen op het terrein van de Koepelgevangenis zal het verkeer in de omliggende woonstraten toenemen. Zeker ten opzichte van de huidige situatie, maar ook (in mindere mate) vergeleken met de situatie dat De Koepel nog als penitentiaire inrichting functioneerde. Om de gevolgen van de woningen en hotel met functies voor de verkeerssituatie in de omliggende straten in beeld te brengen is door Royal Haskoning DHV in opdracht van Nest en EHM een verkeersgeneratie-onderzoek uitgevoerd (zie bijlage Notitie parkeren en verkeersgeneratie, hoofdstuk 7). Hieruit wordt geconcludeerd dat de nieuwe ontwikkeling leidt tot slechts een beperkte verkeerstoename en dat deze toename geen zorgelijke verkeersknelpunten zal opleveren. De intensiteiten in de diverse woonstraten zullen onder de bovengrens blijven.

2.1 *Deze ontwikkeling en de gemeentelijke bijdrage dragen bij aan de realisatie van meer sociale huurwoningen in meer draagkrachtige wijken.*

Bij het vaststellen van de startnotitie voor de woonvisie is een motie aangenomen om in meer draagkrachtige wijken onder meer meer sociale huurwoningen te realiseren. Met de nieuwe, recent gemaakte afspraak met Nest om meer sociale huurwoningen in het plan te ontwikkelen door een toegelaten instelling (in tegenstelling tot de eerdere afspraken die wij met Nest hadden gemaakt om dit zonder toegelaten instelling te kunnen doen), heeft Nest een tekort van €277.408,- in de exploitatie van de totale woningbouwontwikkeling, gebaseerd op het verschil in de grondwaarden voor sociale huurwoningen tussen markthuur en corporatiehuur. Het voorstel is dat gemeente, Volkshuisvesting (als beoogd afnemer) en Ontwikkelaar ieder 1/3 van de kosten hiervan dragen (92.470, - inclusief BTW), en het gemeentelijke deel te dekken uit het Stadsontwikkelfonds.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Met betrekking tot de organisatie van besloten bijeenkomsten worden via het bestemmingsplan met EHM-afspraken gemaakt op welke wijze parkeeroverlast in de omliggende straten wordt voorkomen. In overleg met ODRA moet verder uitgewerkt worden op welke wijze deze handhaving uitgevoerd wordt.*

Voor de Koepel gaat het Masterplan naast de functie van hotel met faciliteiten tevens uit van de organisatie van kleinschalige besloten bijeenkomsten tot maximaal 250 bezoekers in de centrale ruimte van de koepel (316 m2). Uitgangspunt is dat het parkeren voor de bezoekers van deze bijeenkomsten plaatsvindt op eigen terrein van het hotel in de parkeergarage met 126 parkeerplaatsen. Indien dit aantal niet toereikend is heeft EHM de mogelijkheid om voor maximaal 12 x per jaar tot een maximum van 500 bezoekers grotere bijeenkomsten te organiseren waarvoor parkeren op afstand moet worden ingezet (bv. Arnhems Buiten, Papendal of Gelredome). EHM heeft hierover reeds schriftelijk afspraken gemaakt met de betreffende partijen. EHM moet per bijeenkomst aantonen dat parkeren op afstand is georganiseerd en dat er maatregelen worden getroffen ter voorkoming van parkeeroverlast in de buurt (bv. men komt alleen binnen via entreebewijs verkregen in de bus, inzetten shuttlevervoer, communicatie, verkeersregelaars, etc.). De afspraken ter voorkoming van overlast en de gemeentelijke sturing en handhaving hier op zullen in het bestemmingsplan worden opgenomen. In de uitwerking van het bestemmingsplan wordt onderzocht op welke wijze dit het best kan plaatvinden (via een voorwaardelijke verplichting met een mobiliteitsplan, of via een binnenplanse afwijkingsmogelijkheid via vergunningverlening per bijeenkomst). Dit wordt zal in overleg met de ODRA verder uitgewerkt worden in het kader van het bestemmingsplan.

In de anterieure overeenkomst worden met EHM tevens afspraken gemaakt over reguliere evaluatiemomenten om in de toekomst bij te kunnen sturen indien blijkt dat er ondanks de getroffen maatregelen alsnog overlast ontstaat ofwel meer ruimte geboden kan worden. Mocht er op een later tijdstip aanleiding voor zijn om parkeerregulering in te voeren, zullen wij dat t.z.t. onderzoeken of daarvoor in dit gebied draagvlak is.

Participatie

De transformatie van een gesloten gevangeniscomplex naar een meer open stedelijk gebied met een mix aan functies heeft grote impact op de directe omgeving en houdt ook veranderingen in die bij bewoners en ondernemers vragen oproepen. Om de transformatie met hen af te stemmen is een participatieproces opgestart. Dit proces is gericht op de direct omwonenden van de Koepel, de wijk Lombok en een deel van Heijenoord. Dit is een vervolg op het traject dat het Rijksvastgoedbedrijf bij de opstelling Nota van Randvoorwaarden heeft vormgegeven samen met de gemeente, omwonenden en de wijkvereniging. Na een startbijeenkomst met de wijkvereniging zijn vanaf mei 2019 verschillende participatieavonden georganiseerd. Deze bijeenkomsten hebben de planvorming op een aantal onderdelen beïnvloed. Zo zijn o.a. de volgende punten aangepast:

- De bouwhoogte aan de zuidzijde is lager gekozen om privacy van bewoners aan de Alexanderstraat te waarborgen (ca. 10 meter i.p.v. ca. 15 meter tot hoogte metselwerk koepel).
- De doorbraken langs de Alexanderstraat zijn verkleind.
- Er is aan de Wilhelminastraat afgezien van een gebouwhoogte van vier lagen. Hier is nu ook gekozen voor drie lagen.

- Er is aandacht gegeven aan de verkeersveiligheid bij de in- en uitritten aan met name de Diependalstraat (uitzicht).
- Tips voor de invulling van de hoven zijn meegenomen in de uitwerking.
- De functie van de voormalige Kapel is gewijzigd van restaurant naar wonen.

Op 8 mei 2023 is een nieuwe informatieavond georganiseerd waarin toelichting is gegeven op een aantal wijzigingen in de plannen, waaronder de herontwikkeling van de appartementen in de noord west hoek, het programma en het betaald parkeren in de garage van het hotel. Er is waardering voor de plannen. Er zijn wel omwonenden die bezorgd zijn over mogelijke parkeeroverlast die kan ontstaan als gevolg van het betaald parkeren. Met de argumenten onder 1.1.3 en beschreven kanttekening onder 2.1 zijn wij van mening dat hieraan door de ontwikkelaar voldoende wordt tegemoetgekomen.

Naast de participatie met omwonenden is er in het voortraject ook afstemming geweest met de eigenaren van het gebied Arnhems Buiten om plannen met elkaar te delen en waar mogelijk op elkaar af te stemmen. Met wijkinitiatief “Groen-West” is gesproken over de verduurzaming van Lombok en Heijenoord en mogelijke koppelkansen. Er is met een brede groep van eigenaren en initiatiefnemers van duurzame ontwikkelingen in Arnhem-West kennis en informatie gedeeld over geplande ontwikkelingen om te onderzoeken waar deze elkaar kunnen versterken.

Parallel aan het participatietraject is dit Masterplan opgesteld. Ook in het vervolgtraject zullen EHM en Nest actief contact blijven onderhouden met de buurt om hen goed te blijven informeren en te betrekken bij de verder planvorming. Het eerste moment hiervoor zal na verwachting begin derde kwartaal 2023 zijn voor het bestemmingsplan.

Financiën

Alle kosten die samenhangen met de ontwikkeling van de Koepel zijn voor rekening en risico van de initiatiefnemers Nest en EHM. Hiertoe zal een anterieure overeenkomst worden gesloten. Daarin wordt onder meer afgesproken dat de initiatiefnemers een financiële bijdrage aan de gemeente voldoen ter dekking van de gemaakte en nog te maken plankosten en een eventuele afkoopsom betalen voor extra beheerkosten voor de openbare ruimte indien de onderhoudskosten niet passen binnen het beschikbare (basis) onderhoudsbudget voor dit gebied. Voor de ontwikkeling van de sociale huurwoningen wordt gevraagd akkoord te gaan met een bijdrage vanuit het project aan Nest van €92.470,-. Door Hekkelman advocaten is de rechtmatigheid van deze bijdrage bevestigd. Het beslispunt betreft een onttrokken uit de bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds als bijdrage aan de anterieure overeenkomst van de Koepel binnen hetzelfde programma.

De financiële consequenties zijn in onderstaande begrotingswijziging zichtbaar en opgenomen in de bijlage ‘Begrotingswijziging’.

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting 2023	Meerjarenraming 2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
	Bijdrage aan Nest			92	
		0	0	92	0
	Baten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
		0	0	0	0
	Exploitatieresultaat	**0**	**0**	**-92**	**0**
	Mutaties reserves				
	BR Stadsontwikkelingsfonds				
	Toevoegingen	0	0	0	0
	Onttrekkingen	0	0	92	0
		0	**0**	**92**	**0**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Uitvoering

Na vaststelling van het Masterplan wordt een ontwerpbestemmingsplan opgesteld (planning is vóór 1 januari 2024 in procedure). Na inzageperiode van het ontwerpbestemmingsplan wordt dit plan definitief gemaakt en wordt dit plan ter vaststelling aangeboden aan de raad. Voorafgaand aan het goedkeuren van het ontwerp bestemmingsplan in het college wordt een anterieure overeenkomst gesloten. Daarnaast zullen de bouwplannen en het inrichtingsplan verder worden uitgewerkt. Naar verwachting zal eind 2024 gestart worden met de bouw van de woningen en het hotel en deze zullen naar verwachting medio 2026 worden opgeleverd en geopend.

Communicatie

De initiatiefnemers Nest en EHM verzorgen na vaststelling de communicatie naar derden.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, mei 2023
- Bijlage Notitie parkeren (dd. 20 april 2023)
- Bijlage Notitie parkeren en verkeersgeneratie, geactualiseerd masterplan (dd. 20 april 2023)
- Bijlage Notitie betaald parkeren (dd. 20 april 2023)
- Bijlage Aanvullend ecologisch onderzoek Koepelgevangenis (oktober 2019)
- Bijlage Begrotingswijziging

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	624235/ 2714

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 30 mei 2023, nummer: 624235/ 2714

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het geactualiseerde Masterplan "Transformatie Koepelgevangenis Arnhem" vast te stellen als uitgangspunt voor het nog op te stellen bestemmingsplan.
2. Akkoord te gaan met de bijdrage aan het project Koepelgevangenis van € 92.470,-ten behoeve van de realisatie van sociale huurwoningen, te dekken uit het Stadsontwikkelfonds.
3. Hiertoe bijgevoegde begrotingswijziging 23-005 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Transformatie Koepelgevangenis Arnhem

masterplan mei 2023

kaft: panorama Arnhem-West, vanaf Eusebiuskerk,
ca. 1970 (Gelders Archief)

“... Aldus kan het panoptisme 'de moraal hervormen, de gezondheid beschermen, de industrie stimuleren, het onderwijs verbreiden, de publieke lasten verlichten, de economie een rotsvaste basis verlenen, de gordiaanse knoop van de armenwetten niet doorhakken maar ontwarren: dit alles dankzij een simpel architectonisch idee.’”

citaat van Jeremy Bentham uit 1787 opgenomen in Discipline, Toezicht en Straf, de geboorte van de gevangenis. Michel Foucault,1975

Inhoudsopgave

Inleiding 5

Transformatieconcept 7

Het Stedenbouwkundig Plan 21

Het Monument 61

Het Landschapsontwerp 87

Bereikbaarheid 107

Bijlagen 121

Bronvermelding 155
Colofon 157

links: interieur cellengbeouwPl 'De Berg' (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem, fotograaf onbekend)

Inleiding

'Overweldigend' Een veel gehoorde ervaring van mensen die voor het eerst de koepel betreden. En dat was zo'n anderhalve eeuw geleden niet anders. Gevangenen stonden aan de grond genageld en voelde zich klein in deze enorme ruimte. De alles overkoepelende macht van justitie was direct voelbaar. En ook vanuit zijn omgeving duidelijk zichtbaar in het silhouet van Arnhem. Deze ruimtelijke en visuele ervaring is nog van zo'n kracht dat dit ook sturing geeft aan de nieuwe invulling van het complex.

De Koepelgevangenis of officieel 'de Penitentiaire Inrichting De Berg', heeft in 2015 zijn functie van gevangenis verloren. Na enkele tijdelijke invullingen heeft het Rijksvastgoedbedrijf in 2018 het gehele complex verkocht. Bij deze verkoop is er in afstemming met de gemeente Arnhem en het Atelier Rijksbouwmeester ruimte gecreëerd voor de transformatie van het gebouwencomplex tot een nieuw stedelijk gebied. NEST ontwikkeling en de EHM group, de nieuwe eigenaren van de Koepel, zien samen goede mogelijkheden om de monumentale gebouwen een nieuwe hotelfunctie te geven en nieuwe woongebouwen toe te voegen.

In opdracht van deze partijen is het voorliggende Masterplan opgesteld. Dit in afstemming met verschillende partijen waarbij de gemeente Arnhem, de wijk Lombok en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de belangrijkste stakeholders zijn. Het Masterplan geeft richting aan deze transformatie en stelt ook de kaders voor de verdere invulling van de verschillende functies en onderdelen.

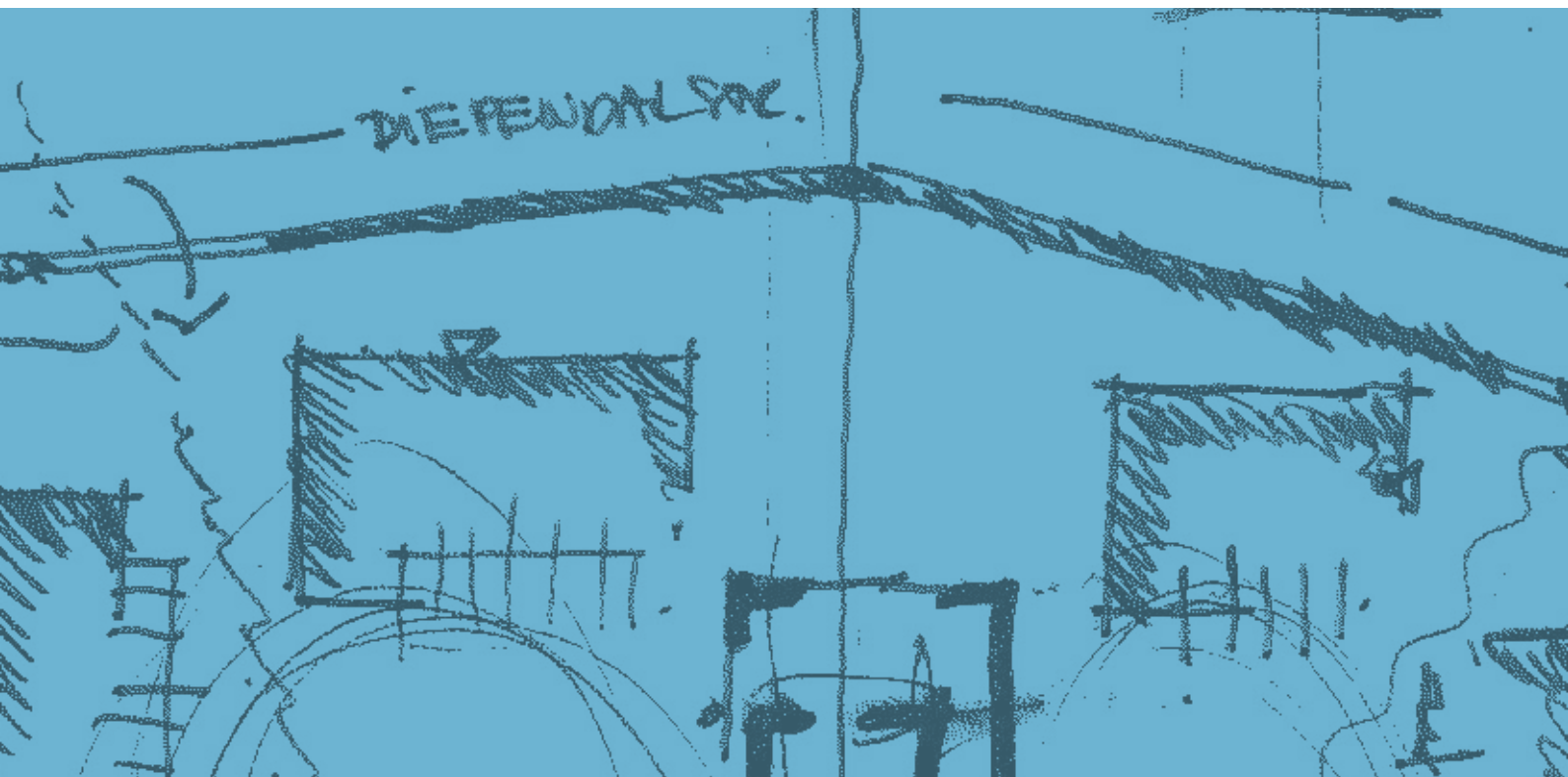
DIE FEUDALSYS.

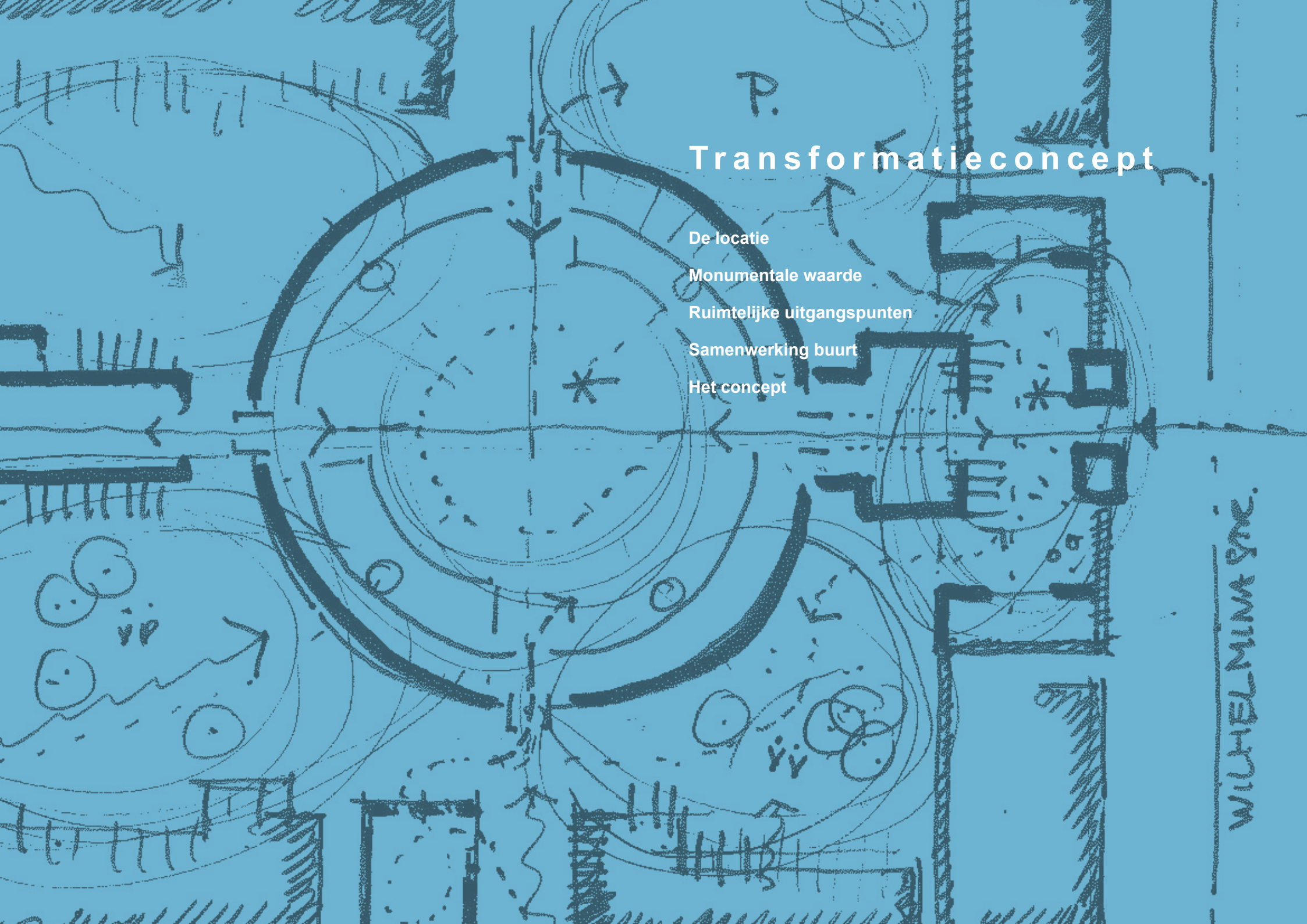

Transformatieconcept

De locatie

Monumentale waarde

Ruimtelijke uitgangspunten

Samenwerking buurt

Het concept

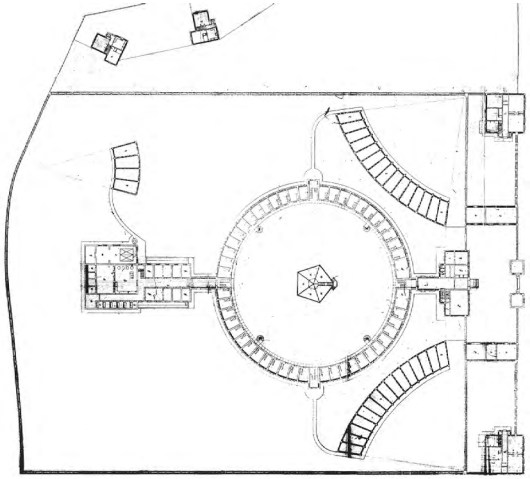

boven: terreinplattegrond uit 1882 (Gelders Archief)

links: terreinoverzicht penitentiaire inrichting 'De Berg' (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

De locatie

Het terrein van de koepelgevangenis is gelegen in de wijk Lombok. De wijk ligt in het zuidwestelijke deel van de gemeente Arnhem, ingeklemd tussen het spoor aan de noordzijde en de Utrechtseweg aan de zuidzijde. De straten omsluiten ruime bouwblokken, met langgerekte woningblokken met beneden- en bovenwoningen, vrijstaande of dubbele woonhuizen of villa's. De bouwblokken hebben ruime binnenterreinen, in enkele gevallen in het midden bebouwd.

Toen de koepelgevangenis werd gebouwd was dit westelijk deel van Arnhem, op enkele villa's na, nog grotendeels onbebouwd. In de loop van de twintigste eeuw ontwikkelde zich de woonwijk Lombok en kwam aan de oost- en de zuidzijde van het complex bebouwing. Deze huizen, overwegend arbeiders- en middenstandswoningen, zijn met de voorgevels gericht op het gevangenisterrein.

De Alexanderstraat is een rustige, groene woonstraat met huizen aan de ene zijde en de gevangenismuur met bomen en parkeerhavens aan de andere zijde. De gevelwand wordt hier bepaald door sterk gedifferentieerde bebouwing van één laag met kap tot drie lagen plat.

De Wilhelminastraat kent vanwege zijn ligging een sterk geaccidenteerd verloop. Het gedeelte ten zuiden van de Alexanderstraat is veel van de oorspronkelijke laat 19de-eeuwse bebouwing nog aanwezig. In het gedeelte ten noorden van de Alexanderstraat, tegenover de koepelgevangenis, wordt de oorspronkelijke bebouwing afgewisseld met een aantal grootschaliger invullingen zoals het naoorlogse appartementencomplex op de hoek met de Alexanderstraat wat deels vijf bouwlagen heeft.
De woningen aan de noordzijde van het terrein, aan de Zuidelijke Parallelweg, staan op de plaats waar oorspronkelijk een reeks dienstwoningen waren gebouwd. De huidige woningen, gebouwd in de jaren '50, volgen het oorspronkelijk grondplan van deze dienstwoningen en grenzen met hun achtertuinen aan een achterpad en het gevangeniscomplex.

De situatie aan de oostzijde van het complex is in de tweede helft van de 20st eeuw ingrijpend gewijzigd. Oorspronkelijk werd het poortgebouw geflankeerd door de twee woningen van respectievelijk de directeur en de adjunct-directeur. Beide woningen hadden een tuinmuur die aansloot op de ringmuur. Deze woningen en de bijbehorende tuinmuur zijn thans gesloopt. Met de restauratie in 2000-2005 is de hoofdingang verplaatst naar de zuidoostelijke hoek van het terrein, op de hoek van de Wilhelminastraat en de Alexanderstraat. Een deel van het buitenterrein, voor de muur, is thans ingericht als plantsoen, een deel is in gebruik als parkeerplaats.

Wat ooit de monumentale façade van het gevangeniscomplex was, is verworden tot een onsamenhangend geheel dat weinig kwaliteiten kent met uitzondering van het poortgebouw.

Monumentale waarde

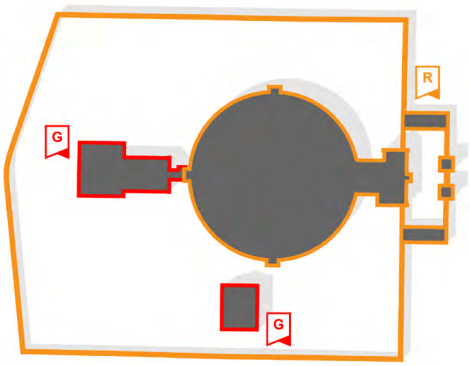

G *gemeentelijk monument*

R *rijksmonument*

boven: schema van de monumentale waarde van het 19e-eeuwse gevangeniscomplex

links: panorama Arnhem-West, vanaf Eusebiuskerk, ca. 1970 (Gelders Archief)

Het 19e-eeuwse gevangeniscomplex is van grote cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van een culturele ontwikkeling, namelijk de tendens tot rationalisering en disciplinering van het maatschappelijk leven en dus ook van het gevangeniswezen. De drie koepelgevangenissen (Arnhem 1886, Breda 1886, Haarlem 1901) kunnen beschouwd worden als de meest markante resultaten van de laat 19de-eeuwse opvattingen over de opsluiting en heropvoeding van misdadigers. Nergens in Europa is het systeem van eenzame opsluiting stringenter uitgevoerd dan in Nederland. De koepelgevangenissen vormen in deze ontwikkeling een hoogtepunt en moeten beschouwd worden als de meest radicale ruimtelijke vertaling van deze ideologische en organisatorische principes.

Van de drie koepelgevangenissen in Nederland is het complex in Arnhem het best bewaard gebleven. In 1990 is het complex aangewezen als gemeentelijk monument. Tot het complex wordt het gehele terrein en alle nog aanwezige onderdelen van de oorspronkelijke planopzet gerekend, inclusief de ringmuur. Tien jaar later, in 2000, is een deel van het complex aangewezen als rijksmonument. Dit geldt voor de volgende complexonderdelen: het cellengebouw, het administratiegebouw, het poortgebouw, de ringmuur en de bergplaats aan weerszijden van de voorhof. Het dienstengebouw is destijds buiten de aanwijzingsprocedure gehouden vanwege de plannen die er toen lagen om het gebouw te slopen.

De nieuwbouw uit 2005 Archivolt Architecten heeft zeker kwaliteiten en houdt in de meeste gevallen doordacht rekening met de bestaande oudbouw. Over het geheel beschouwd, kan de nieuwbouw echter niet tot de kernkwaliteiten van het complex worden gerekend. De uitgevoerde restauratie van Archivolt Architecten uit de zelfde periode is zeer zorgvuldig uitgevoerd. Deze restauratie kan gezien worden als voorbeeldig.

Het terrein waarop de koepelgevangenis is gebouwd, is wel als gemeentelijk ‘bovengronds’ monument beschermd, maar heeft geen formele status als beschermd archeologisch monument.

Het complex is niet gelegen in een beschermd stadsgezicht (rijks of gemeentelijk).

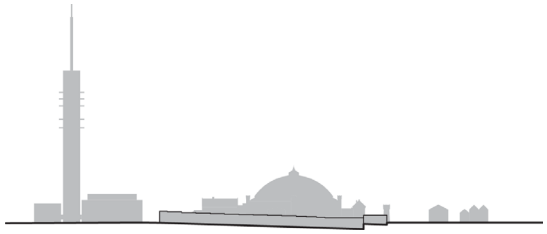

Icoonwaarde

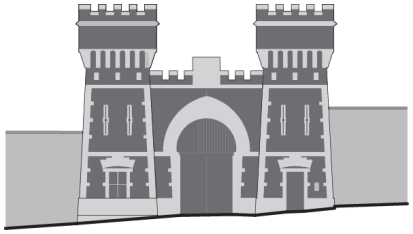

Emotionele waarde

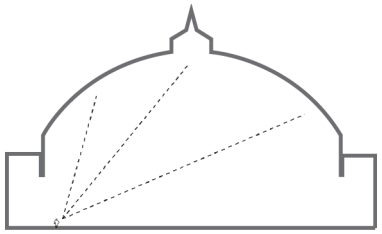

Kathedrale effect

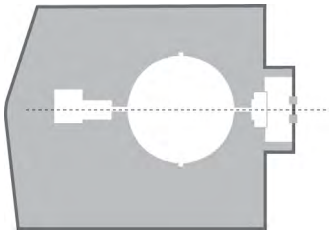

Hoofdstructuur

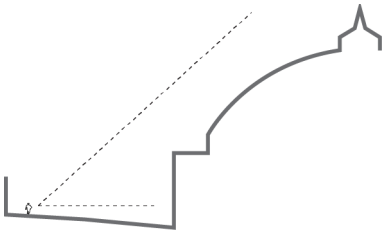

Besloten ruimte rond het koepelgebouw

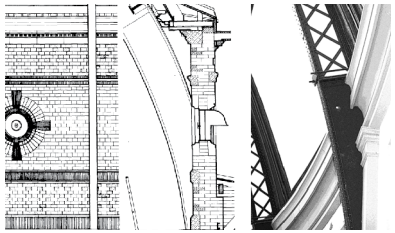

Architectonische kwaliteit

boven: pictogrammen 'Kernkwaliteiten' (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

Ruimtelijke randvoorwaarden

Emotionele waarde
De gevangenis is een geladen plaats, een archief aan herinneringen. De vrijheidsberoving die plaatsvond, vormt voor ex-gedetineerden een pijnlijke herinnering. Voor velen is het vooral een plaats waar je niet wilt komen, maar wel even om het hoekje zou willen kijken. De bijzondere gebruiksgeschiedenis maakt dit tot een plek waar een bepaalde mystiek om heen hangt.

Icoonwaarde
Het silhouet van het koepelgebouw is belangrijk voor Arnhem. Gelegen op de helling van de noordelijke stuwwal, door zijn afmetingen, hoogte en vormgeving van het koepeldak, is het gebouw vanaf grote afstand herkenbaar. Overigens zijn ook de strenge toegangspoort en de aanwezigheid van een ringmuur onder de noemer ‘iconisch’ te vatten.

De hoofdstructuur
De monumentale as symboliseert een verbeelding van de macht van de overheid ten opzichte van de gedetineerde. De hoofdas is van belang als richtinggever in de entreeroute waarin een functionele opeenvolging van ruimten de overgang van de vrije naar de gesloten wereld markeert. Deze ‘rituele route’ verbeeldt de verschuiving van de macht bij vrijheidsontneming. En de weg die de veroordeelde in de toenmalige theorie van opdrachtgevers en ontwerpers naar zijn plaats van loutering en geestelijke genezing moest brengen.

De ruimte rond het koepelgebouw
Voor het ervaren van de beslotenheid van het binnenterrein, in feite van de hele gevangenis, is de ringmuur essentieel. Het hoogteverschil op het terrein speelt ook een belangrijke rol in het ervaren van de mate van ge- en beslotenheid. Een andere belangrijke kwaliteit is de vrije ruimte rondom de koepel, essentieel om het koepelgebouw in zijn geheel op te kunnen nemen, de architectonische kwaliteit te kunnen ervaren.

Kathedrale effect
Het kathedrale effect van de binnenruimte van het koepelgebouw is imponerend. Het overdondert de bezoeker bij het betreden van de ruimte. Daartegenover staat dat het koepeldak ook zorgt voor geborgenheid. De ronde vorm zorgt voor beschutting. Ook zorgen de cirkelvormige bouw, de identieke cellen en de evenwichtige vormen voor gelijkwaardigheid.

Architectonische kwaliteit
Er is in het ontwerp van het koepelgebouw veel aandacht besteed aan de zintuiglijke ervaring van licht, geluid, kleur en textuur van materiaal. Het daglicht stroomt heel gematigd en evenwichtig naar binnen door de koepelvensters. De historische kleuren in de binnenruimte van het koepelgebouw en in de andere 19-eeuwse delen van het complex zijn veelal gekozen op basis van psychologische overwegingen. De kleuren werden gekozen om het binnenklimaat te verzachten en een meer natuurlijke atmosfeer te scheppen en –volgens de toenmalige wetenschappelijke inzichten-geestelijke onrust te temmen. En uiteindelijk loutering en genezing.

Samenwerking buurt

De transformatie van een gesloten gevangeniscomplex naar een meer open stedelijk gebied met een mix aan functies heeft grote impact op zijn directe omgeving. Deze ontwikkeling geeft nieuwe kansen voor de versterking van de wijk maar houden ook veranderingen in die bij bewoners en ondernemers vragen oproepen. Om de transformatie af te stemmen is er voor gekozen om een participatieproces op te starten. Dit proces is gericht op de direct omwonenden van de Koepel en de wijken Lombok en een deel van Heijenoord, en is een vervolg op het traject wat het Rijksvastgoedbedrijf (welke de Nota van Randvoorwaarden heeft opgesteld) samen met de gemeente, omwonenden en de wijkvereniging heeft vormgegeven.

In 2019 is door de initiatiefnemers een drietal participatiebijeenkomsten georganiseerd. Na een startbijeenkomst met de wijkvereniging zijn vanaf mei een aantal participatieavonden georganiseerd. Op deze avonden zijn aan de hand van inventarisaties, groepsgesprekken, presentaties en discussies de volgende onderwerpen besproken:

- Positie en massa nieuwbouw
- Invulling openbare ruimte op het terrein
- Groen- en verblijfskwaliteit van de openbare ruimte
- Bereikbaarheid en parkeren
- Doorbraken in de ringmuur
- Het nieuwe programma voor de monumentale gebouwen
- En de routing door de nieuwe wijk.

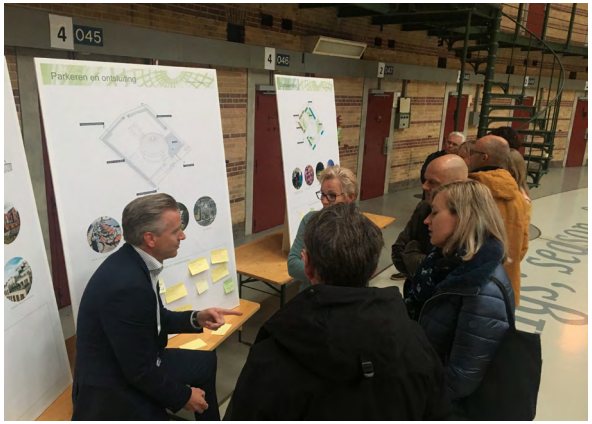

hierboven: foto's van de participatie bijeenkomsten

Deze bijeenkomsten hebben de planvorming op een aantal onderdelen beïnvloed. Zo zijn oa. de volgende punten aangepast:

- De bouwhoogte aan de zuidzijde is lager gekozen om privacy van bewoners aan de Alexanderstraat te waarborgen (ca. 10 meter i.p.v. ca. 15 meter tot hoogte metselwerk koepel)
- De doorbraken langs de Alexanderstraat zijn verkleind.
- Er is aan de Wilhelminastraat afgezien van een gebouwhoogte van vier lagen. Hier is nu ook gekozen voor drie lagen.
- Er is aandacht gegeven aan de verkeersveiligheid bij de in- en uitritten aan met name Diependalstraat. (zicht)
- Tips voor gebruik van de invulling van de hoven zijn meegenomen in de uitwerking.

Een vierde participatie moment heeft digitaal plaatsgevonden via de webiste www.dekoepel-arnhem.nl waar het totale Masterplan, inclusief het hotelprogramma is toegelicht. Mede naar aanleiding van de reacties van omwonenden is de functie van de voormalige Kapel gewijzigd van restaurant naar wonen. Daarnaast is er een verkeersgeneratieonderzoek verricht om inzichtelijk te maken dat de nieuwe functies niet leiden tot verkeersoverlast in de omliggende straten.

In september van dit jaar is er een participatie avond georganiseerd in de Koepel waarbij de voortgang van de plannen is gepresenteerd.

Op 7 december 2021 is in verband met de op dat moment geldende maatregelen ter voorkoming van verspreiding van het coronavirus een digitale informatie-avond georganiseerd voor omwonenden, geïnteresseerden en raadsleden. Alle direct omwonenden hebben hiervoor per post een persoonlijke uitnodiging ontvangen, geïnteresseerden en raadsleden zijn per mail uitgenodigd. Ruim veertig personen hebben hier aan deelgenomen. Op deze avond is een uitgebreide toelichting gegeven op de functies die een plek krijgen in de monumentale gebouwen, hoe het parkeren wordt geregeld en wat het effect is op het verkeer in de wijk.
Belangrijkste conclusies zijn:

- dat er ruime nieuwe parkeergelegenheden worden gerealiseerd voor bewoners en bezoekers binnen de muren van De Koepel.
- Dat bij besloten evenementen met meer bezoekers ook gebruik gemaakt zal worden van georganiseerd groepsvervoer, waarbij er ruimte is om 4 touringcars te parkeren binnen de muren.
- Er sprake zal zijn van een toename van verkeer in de buurt, maar dat de omliggende straten hiermee nog altijd een rustig tot normaal verkeersbeeld kennen.
- De Oranjestraat al een relatief druk verkeersbeeld kent, maar nauwelijks extra zal worden belast.
- Omwonenden waardering hebben voor het plan als geheel en zien als een waardevolle toevoeging voor buurt.

Op 19 mei 2022 is een informatie-avond en buurtbarbecue georganiseerd in de koepel. Hier is aan een enthousiaste groep van circa 40 buurtbewoners en belangstellenden een toelichting gegeven over de plannen. In de vragen en reacties kwamen de volgende onderwerpen aan bod die allemaal zijn besproken of toegelicht: planning, doorwaadbaarheid van het terrein, parkeren, functies in de koepel, doelgroepen van het hotel, routes voor bouwverkeer en hoogte van de nieuwbouw ten opzichte van de muur. Na afloop was er een gezellige buurtbarbecue in de koepel waar buurtbewoners en leden het projectteam nader kennis maakten en napraten over de plannen.

Op 8 mei 2023 is een nieuwe informatie-avond georganiseerd waarin toelichting is gegeven op een aantal wijzigingen in de plannen. Deze avond is door circa 40 personen bezocht bestaande uit een mix van omwonenden, geïnteresseerden en raadsleden. Onderstaande wijzigingen zijn hier toegelicht:

- De bedachte appartementen in de N/W-hoek van het plan kunnen niet gerealiseerd worden omdat er dan een te groot risico is op instorting van de monumentalen ringmuur, hier is een alternatief voor ontworpen bestaande uit 9 eengezinswoningen.
- Bergingen bij de sociale huur appartementen worden inpandig opgelost, hierdoor kunnen er niet 18, maar 16 appartementen worden gerealiseerd.
- Het programma van het hotel is gewijzigd, er worden minder vierkante meters toegevoegd in de koepel.
- Parkeerbalans is herzien en bezoekers van de koepel moeten betalen voor het gebruik van de parkeergarage. Er worden 19 parkeerplaatsen meer gerealiseerd dan vereist voor de koepel en 4 parkeerplaatsen meer dan vereist voor de nieuwe woningen.
- De 19 extra parkeerplaatsen in de parkeergarage kunnen bij een tekort aan parkeerplek in de omgeving door bezoekers aan de koepel, gratis gebruikt worden door buurtbewoners.

Er is waardering voor de plannen, sommige omwonenden zijn wel bezorgd over mogelijke parkeeroverlast. Er worden ideeën geopperd dat een incentive voor bezoekers kan helpen om het gebruik van de parkeergarage te stimuleren

Naast de participatie met omwonenden is er in het voortraject ook afstemming geweest met de eigenaren van het gebied Arnhems Buiten om plannen met elkaar te delen en waar mogelijk op elkaar af te stemmen. Met GroenWest is gesproken over de verduurzaming van Lombok en Heijenoord en mogelijke koppelkansen. Er is met een brede groep van eigenaren en initiatiefnemers van duurzame ontwikkelingen in Arnhem-West kennis en informatie gedeeld over geplande ontwikkelingen om te onderzoeken waar deze elkaar kunnen versterken.

Tevens is de raad op een participatieavond bijgepraat over het voorgestelde concept en ook geïnformeerd over de website waarop de belangrijkste thema's uit het Masterplan zijn weergegeven.

Parallel aan het participatietraject is dit Masterplan opgesteld.

Ook in het vervolgtraject zullen wij contact blijven onderhouden met de buurt om hen goed te blijven informeren en te betrekken bij de verder planvorming. Met de professionele partijen die actief zijn in de omgeving worden de koppelkansen verder onderzocht om schaalvoordelen en kansen voor onderlinge versterking van initiatieven niet onbenut te laten.

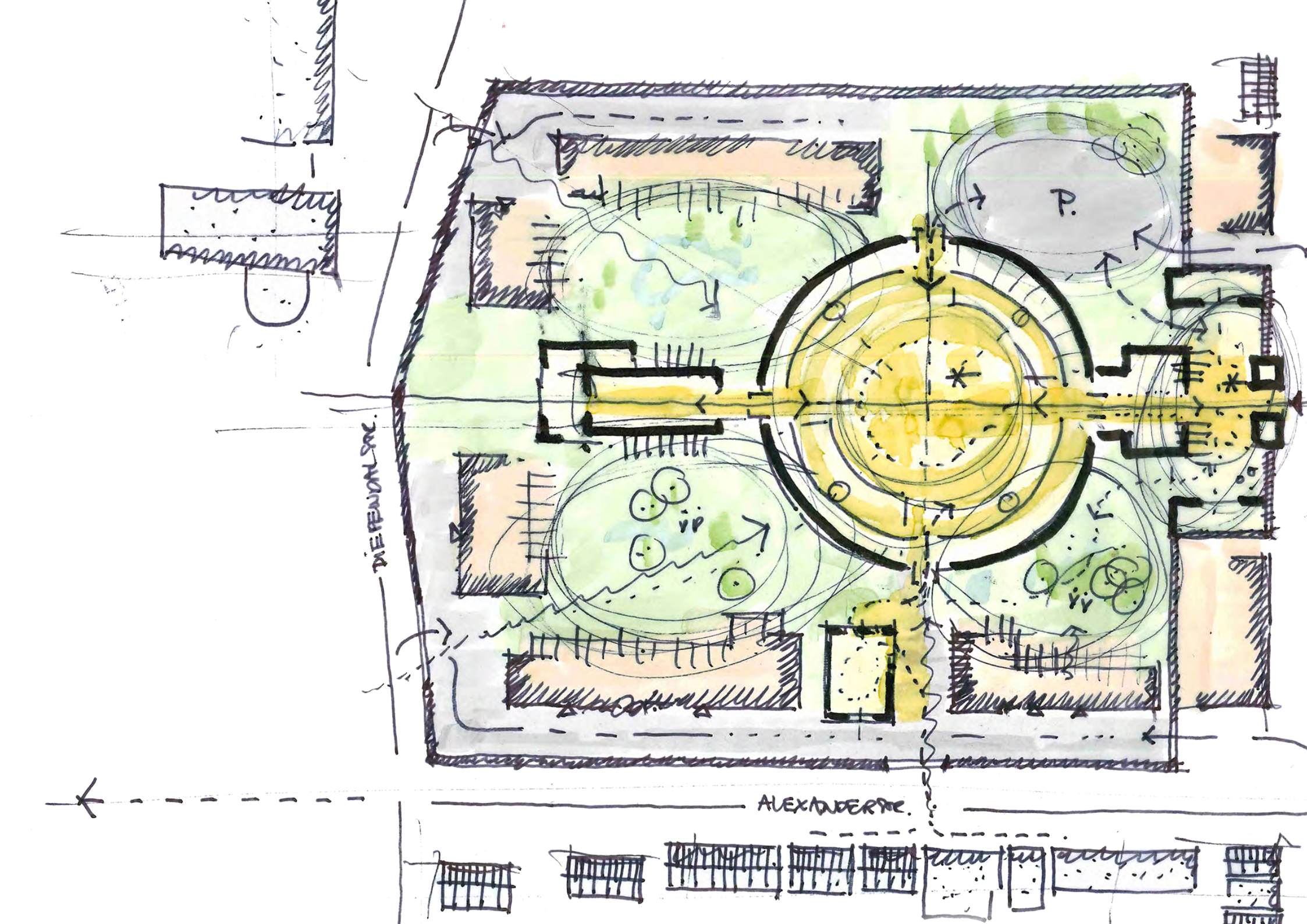
P.
VIP
VIP
DIEFFENBACHSTR.
ALEXANDERSTR.

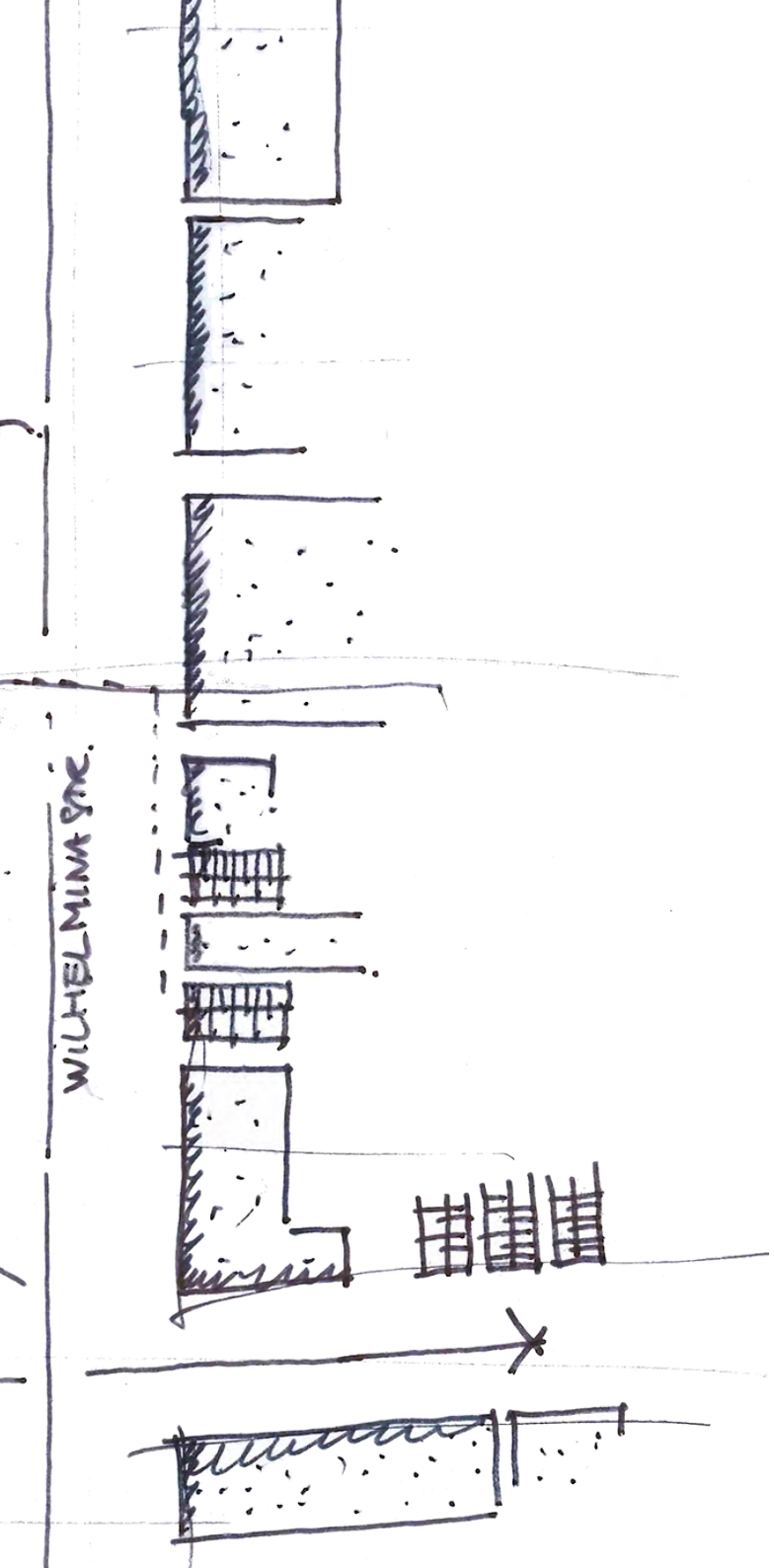

Het Concept

Het gevangeniscomplex wordt getransformeerd naar een open stedelijk gebied. De locatie wordt aangesloten op de wijkstructuur en voorziet in een brede mix van functies waarbij het wonen en de hotelfunctie aan een openbare tuin centraal staan. Op de hierna volgende pagina's wordt stapsgewijs uitgelegd met welke middelen en ingrepen deze transformatie tot stand komt.

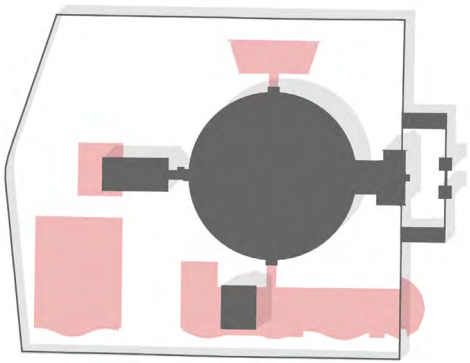

Ruimte maken

Allereerst wordt het gebeid tussen de monumentale gebouwen en de ringmuur vrijgemaakt door de sloop van de gebouwen welke in de periode 2000-05 zijn gerealiseerd. De oorspronkelijke hoofdstructuur en architectonische route blijven hierbij in stand. In het huidige voorgebouw is de ringmuur, al dan niet cosmetische, zichtbaar en aanwezig. Deze wordt behouden waarmee na de sloop de volledige ringmuur weer zichtbaar en hersteld is.

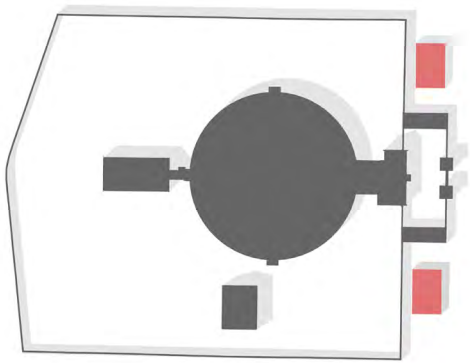

Herstel ensemble

Het oorspronkelijke ensemble aan de oostzijde werd gevormd door het poortgebouw en de woningen van de directeur en adjunct-directeur. De van oorsprong monumentale façade van het gevangeniscomplex is echter verworden tot een onsamenhangend geheel dat weinig kwaliteiten kent (de historische gebouwen uitgezonderd). Met de sloop van het voorgebouw, het behoud en/of herstel van de ringmuur en het realiseren van twee nieuwe bouwvolumes wordt dit ensemble hersteld. Deze twee ‘wachters’ zijn in woonprogramma en hoofdopzet van de massa gelijk aan elkaar, staan terug t.o.v. de voorzijde van het poortgebouw, zijn alzijdig ontworpen en zijn in contrast met de monumentale bebouwing gematerialiseerd.

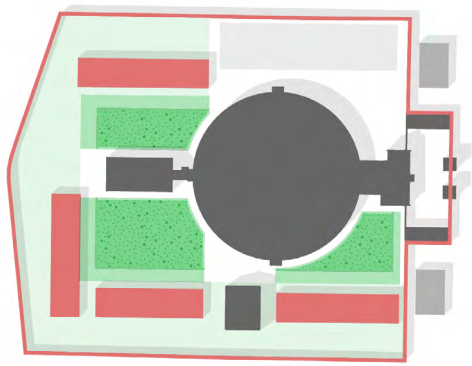

Ruimtelijke gelaagdheid

De monumentale ringmuur is bepalend bij de inrichting van het terrein en definieert een omsloten groene wereld: een hortus conclusus. Daarin past het principe van een ‘matroesjka’: vier schillen, van muur naar carré naar hof naar boomgaarden, met elk een eigen betekenis en functionele waarde.

Binnen de ringmuur worden in de noordwest hoek en aan de zuid- en zuidwestzijde grondgebonden woningen gerealiseerd. Deze woningen omsluiten een drietal openbare, groene hoven. De hoven dienen als gemeenschappelijke tuin en kennen uiteenlopende verbijzonderingen & functies zoals zit- en speelobjecten.

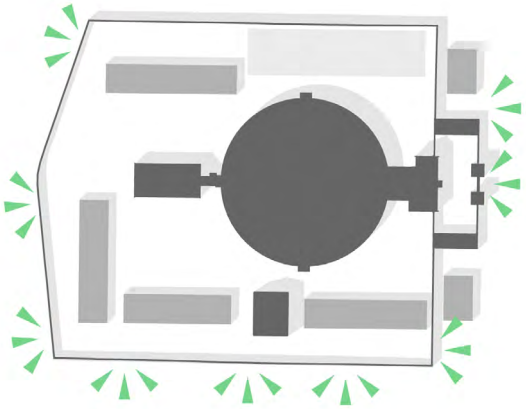

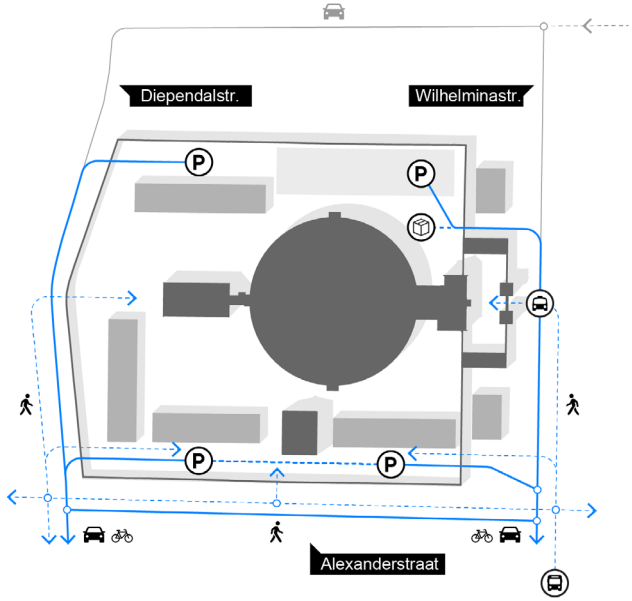

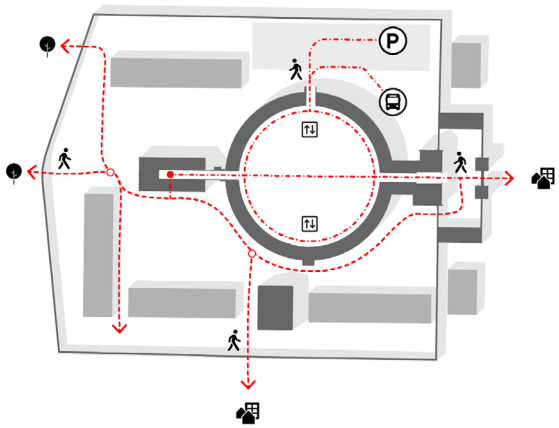

De muur openen

De ringmuur wordt op enkele strategische plekken geopend om de toegankelijkheid en doorwaadbaarheid van het gebied te vergroten:

- het permanent openen van bestaande poorten;
- het vergroten van de bestaande opening voor toegang van (auto)verkeer;
- het maken van nieuwe openingen voor bestemmingsverkeer;
- en enkele kijkgaten.

Ontsluiting

Voor de bereikbaarheid wordt het terrein alzijdig ontsloten. Bestemmingsverkeer voor de woningen krijgen hun toegangen aan de Wilhelminastraat en Diependalstraat. Verkeer voor de koepel, zoals toeleveranciers (incidenteel), hotelgasten en dergelijke, krijgt zijn eigen toegang in de noordoost hoek aan de Wilhelminastraat waarvandaan tevens de koepel is ontsloten. Voor voetgangers die gebruik maken van het openbaar vervoer of een taxi is de koepel rechtstreeks vanaf de Wilhelminastraat te bereiken via het opengestelde poortgebouw. Omwonenden en passanten kunnen het terrein van het gevangeniscomplex via de doorgang aan de Alexanderstraat en de openingen aan de Wilhelminastraat en Diependalstraat bereiken.

Routing (incl. link naar omgeving)

Met het openen van de muur en het toegankelijk maken van terrein ontstaat een openbaar toegankelijke tuin voor de wijk.
Zowel over de oost-west als ook de noord-zuid richting wordt het terrein ontsloten. Het gebied haakt aan op bestaande routes in de wijk en zoekt verbinding met het naast gelegen ‘Arnhems Buiten’. De ontsluiting binnen het programma van de koepel haakt hier op aan.

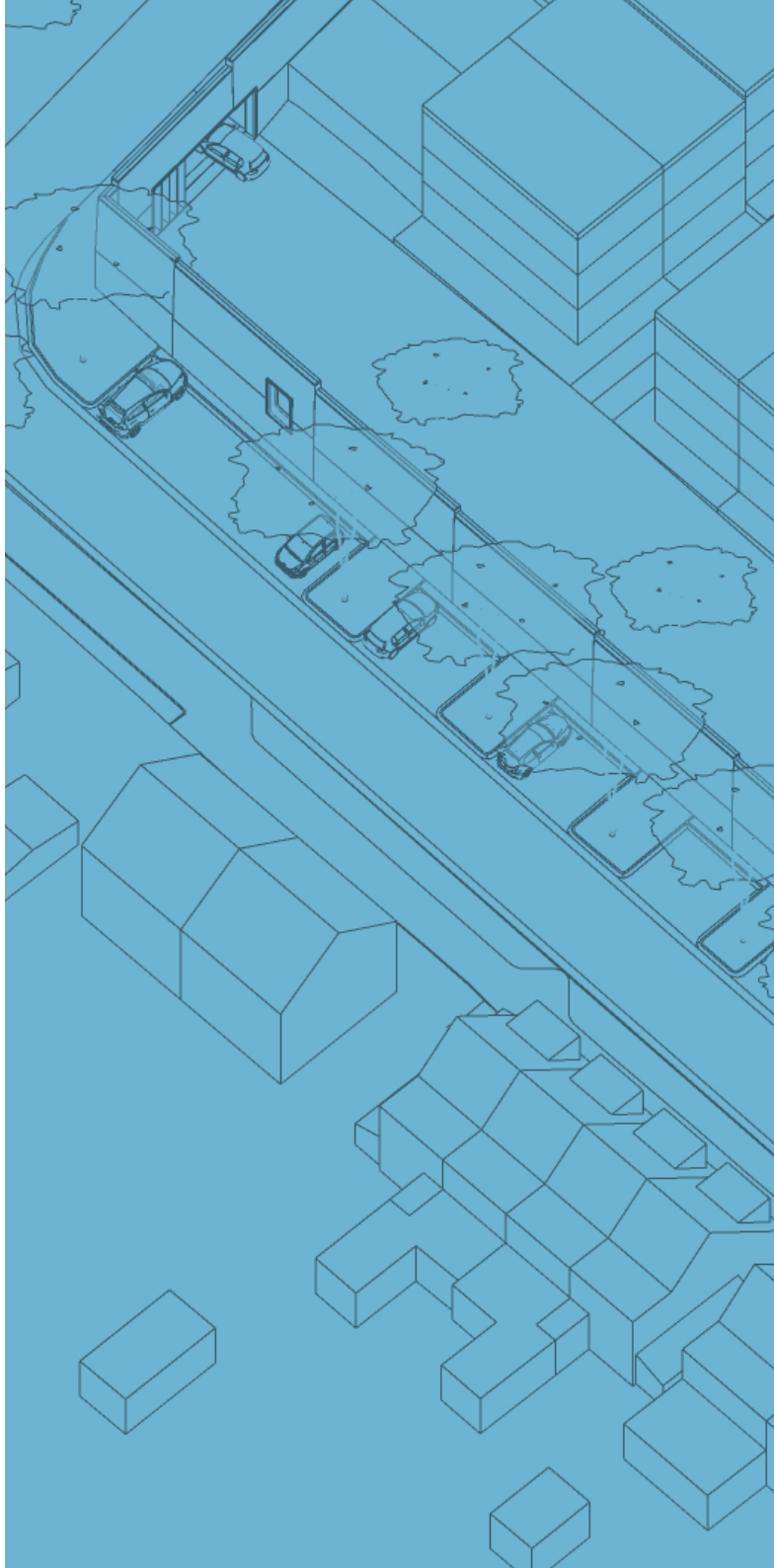

Stedenbouwkundig Plan

Amoveren

Het nieuwe woonprogramma

De nieuwe bebouwing

Bouwregels

Beeldkwaliteit

foto's van de huidige situatie van de gebouwen uit de periode 2000-05: voorgebouw (links), activiteitencentrum (midden) en het voor- en arbeidsgebouw (rechts).

Amoveren (sloop)

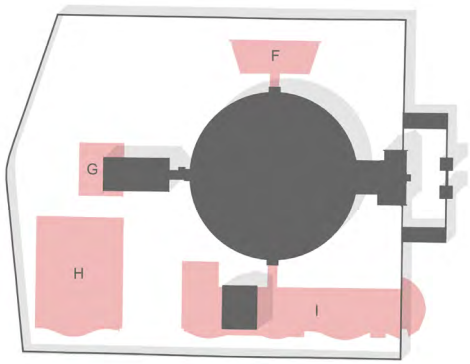

H *te slopen*

hierboven: schema van de de te slopen gebouwen

Om ruimte te maken tussen de monumentale gebouwen en de ringmuur wordt alle nieuwbouw uit de periode 2000-2005 gesloopt (bouwdelen F, H & I). Deze zeer gesloten gebouwen zijn zeer specifiek ontworpen en gebouwd als gevangeniscomplex en slecht verenigbaar met een stedelijk woonprogramma. Transformatie van deze gebouwen past niet binnen het karakter een open en stedelijk woongebied te willen realiseren.

Er is overwogen bouwdeel F te behouden voor de toekomstige functie van de koepel. Echter vanwege de grote hoeveelheid aan functioneel aanwendbaar oppervlak in het monumentale cellengebouw inclusief bijgebouwen én het benodigde ruimtebeslag voor de toevoeging van een gebouwde parkeervoorziening wordt ook dit gebouw gesloopt.

Teneinde een goede aansluiting te realiseren tussen het zuidelijke deel van het terrein en het hoger gelegen noordwestelijk deel wordt de éénlaagse uitbouw rondom bouwdeel G geamoveerd. Aan de noordzijde in deze lage uitbouw bevond zich het stoomketelhuis met een werkplaats en een kolenberging. De zuidzijde was ingericht met zes badcellen met op de kop een desinfectielokaal. Ten westen van de oorspronkelijke openplaats waren nog vier wascellen en een spoelvertrek dat bij de keuken hoorde. Later is deze lage uitbouw ingericht als bibliotheek, is de openplaats dichtgebouwd en zijn de wascellen gebruikt als berging en technische ruimten. De overwegingen dat dit deel niet tot de architectonische route behoort zoals deze door Metzelaar is ontworpen, het een zuiver functionele toevoeging betreft én dit het meest gesloten deel van bouwdeel betreft hebben geleid tot het besluit dit deel te zullen slopen.

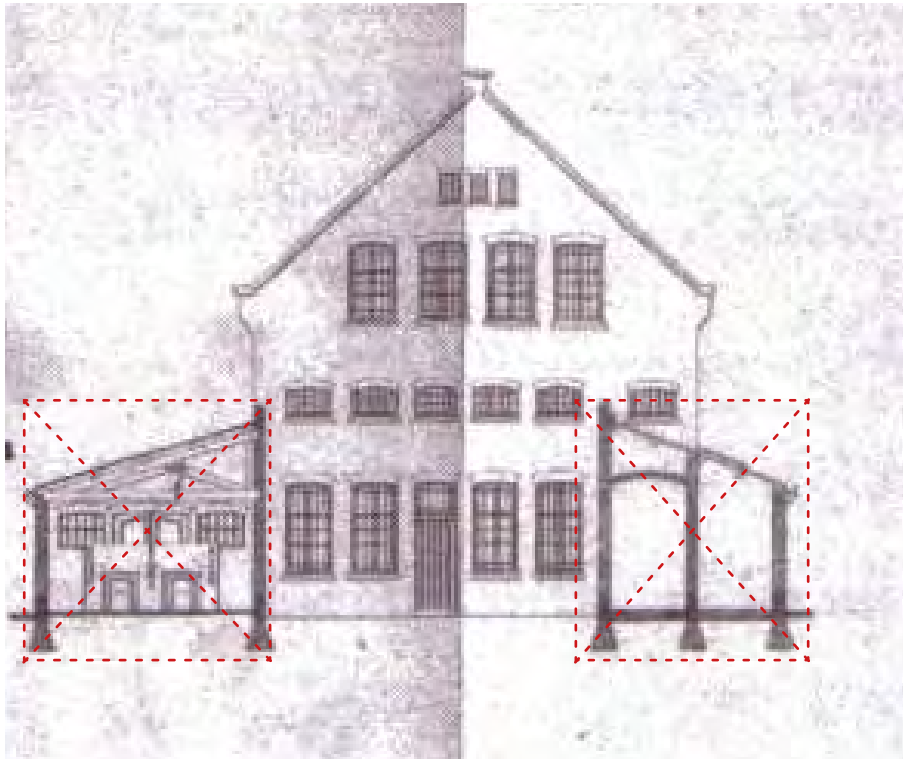

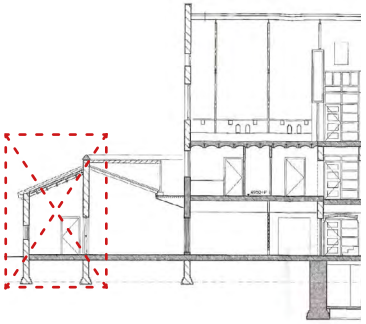

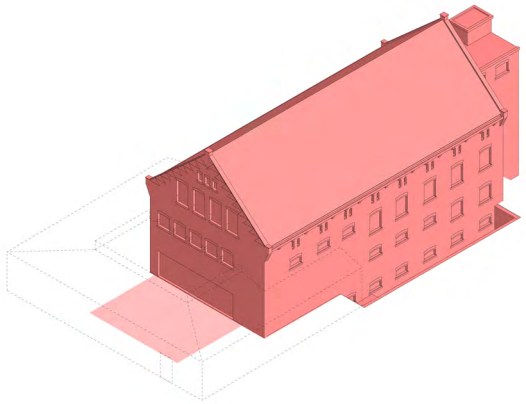

Amoveren: Het dienstengebouw

Het dienstengebouw bestaat uit een drie laags hoofdvolume met zadeldak en een u-vormige lage uitbouw aan de westzijde Tussen de gesloten uitbouw en het hoofdvolume zat oorspronkelijk een open plaats waarop deze ruimte ook waren georiënteerd. We stellen voor om de zeer gesloten aanbouw als ook de overkapping van de buitenplaats te laten vervallen. Het gebouw opent zich zo meer op zijn omgeving en de mooie binnen gevel van het hoofgebouw wordt nu de frontgevel.

Op de positie van de openplaats komt een collectieve buitenruimte. De luchtplaatsen in het souterrain zullen in plaats van met tralies worden afgesloten met glas. Hier komt een fitness ruimte.

boven: comceptschema voor het amoveren van de u-vormige uitbouw

geheel links: foto van de u-vormige uitbouw met de in de huidige situatie zeer gesloten gevel

linksboven en -onder: gevel- & doorsnede tekeningen met aangegeven de te amoveren delen

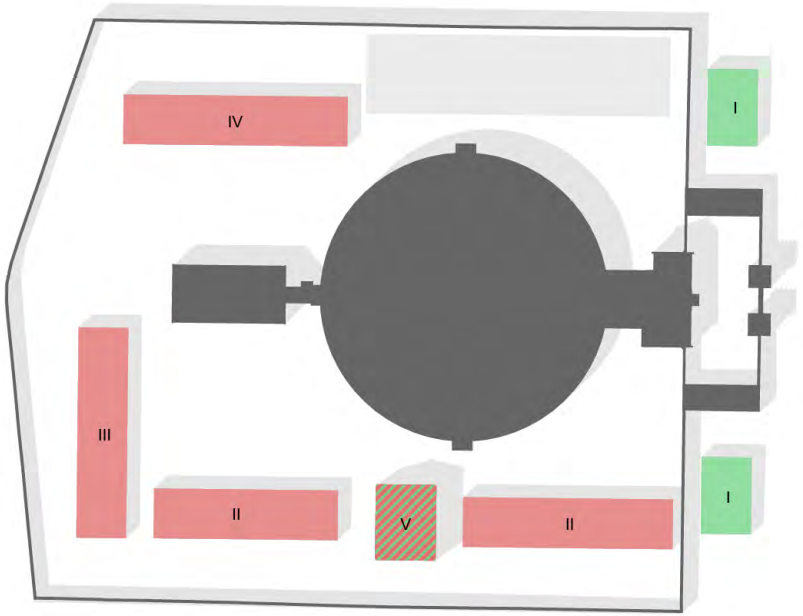

I *wachters*
16 woningen <50m²

II *stadswoning*
15 woningen

III *stadswoning 2*
8 woningen

IV *stadswoning 3*
9 woningen

V *kapelwoning (óf werken)*
2 woningen

Het nieuwe woonprogramma

Voor het woonprogramma is gekeken naar welke typologiën het beste passen binnen de wijk en aansluiten op de behoefte vanuit de markt. Er is hiervoor advies ingewonnen bij lokale makelaars en gebruik gemaakt van eigen kennis en ervaring.

Het woningaanbod in de directe omgeving van het complex wordt gedomineerd door kleine appartementen, beneden- / bovenwoningen, grote herenhuizen en kleine sociale huurwoningen. In de nota van uitgangspunten is reeds omschreven dat er behoefte is aan grotere en levensloopbestendige woningen, zodat gezinnen in de wijk kunnen blijven wonen. De voorgestelde invulling sluit hier op aan met een gevarieerd programma aan woningtypes welke een aanvulling vormen op het bestaande aanbod in de wijk.

Typologie
Binnen de ringmuur bevinden zich grondgebonden stadswoningen van 3 lagen. Hierin zijn een viertal typen te onderscheiden:

- Het basistype (II) met privéterras grenzend aan de gemeenschappelijke tuin. Een ruime eengezinswoning met de mogelijkheid tot 4 slaapkamers te realiseren.
- Een type met de primaire woonlaag op de eerste verdieping met tuin grenzend aan de ringmuur (III) (langs de westzijde van het complex). Deze ruime eengezinswoningen met tuin heeft een verassende indeling welke mogelijkheden biedt voor een werk- of hobbyruimte op de begane grond.
- Een type met de primaire woonlaag op de eerste of tweede verdieping met privéterras grenzend aan de gemeenschappelijke tuin (IV) (in de noordwest hoek van het complex). De bovenste lagen hebben een waanzinnig uitzicht over de Rijnvallei.
- De voormalige kapel (V) wordt getransformeerd naar 2 woningen. Daarnaast is het denkbaar deze te transformeren naar een kantoorfunctie.

Buiten de ringmuur, langs de Wilhelminastraat, worden in de zogenoemde wachters 16 compacte starters appartementen gerealiseerd met een gemeenschappelijke tuin (I).

Sociale woningbouw
De gemeente stelt als voorwaarde om medewerking te verlenen aan de bestemmingsplan wijziging om ook sociale woningbouw op te nemen. Binnen de kaders van ons stedenbouwkundig plan is er gekeken welke mogelijkheden er zijn.

De 16 appartementen aan de Wilhelminastraat worden appartementen in de categorie sociale huur. Dit betreffen 2-kamer starters appartementen met een oppervlak van 50 m².

Hiermee worden 16 sociale huurwoningen gerealiseerd op een totaal programma van 50 woningen. Dit betreft een aandeel van 32% aan sociaal woningbouwprogramma.

linkerpagina: schema woningbouw typologiën

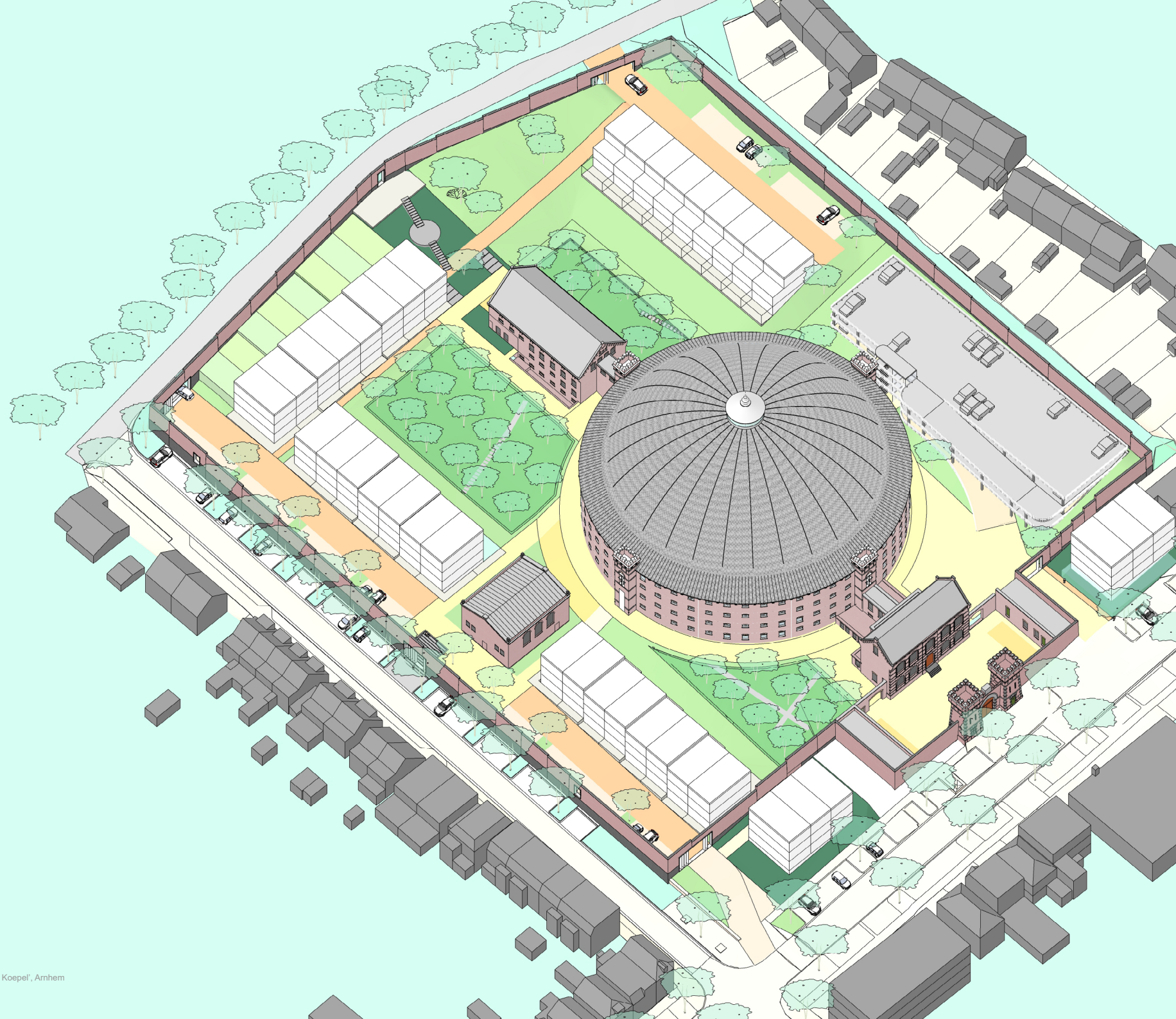

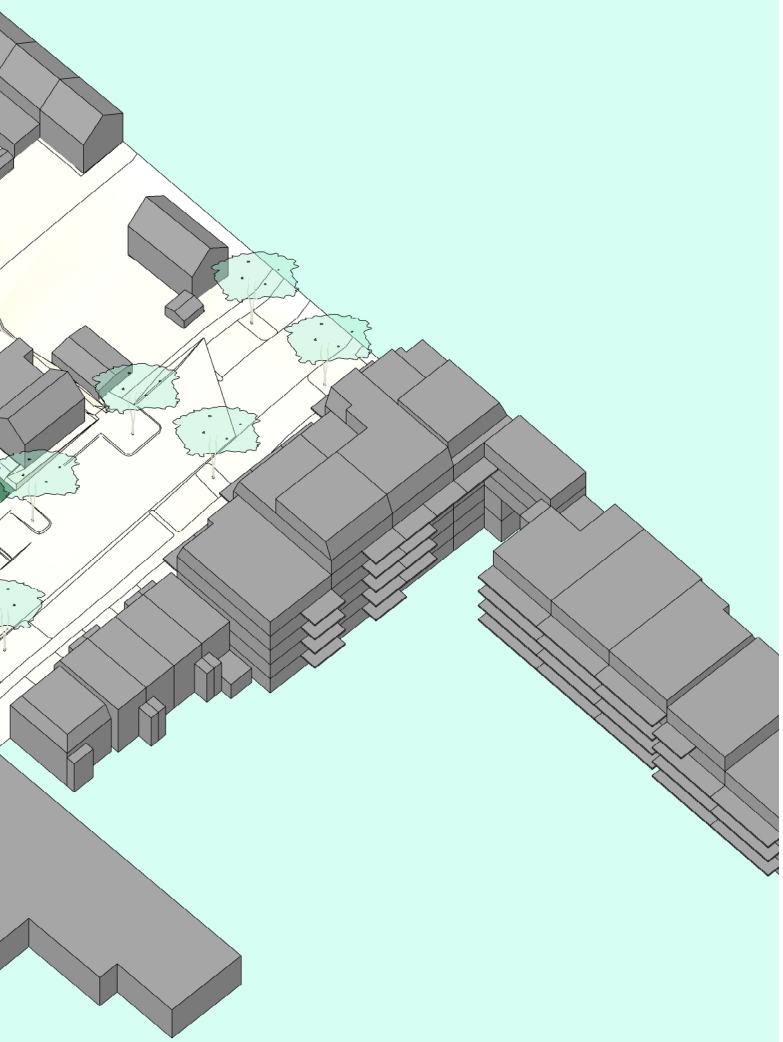

links: impressie van de ontwerprichting voor de nieuwe invulling met woningbouw.

De nieuwe bebouwing - bouwregels

Algemene regels

Maximale bouwhoogte

De maximale bouwhoogte binnen de ringmuur is niet hoger dan 13,5 meter gemeten vanaf het maaiveld bij het koepelgebouw (dit is de goothoogte van de cellenring van het koepelgebouw). Er dient bij het bepalen van de bouwhoogte ook rekening gehouden te worden met het uitzicht en de privacy van omwonenden en met het zicht op het koepelgebouw.

Gebouwplint

De verschillende plinten van de nieuwbouw vragen bijzondere aandacht teneinde een gesloten plint te voorkomen en de gewenste levendige uitstraling naar de straat te realiseren.

Daken en kapvorm

Teneinde de herkenbaarheid van het oorspronkelijke strafgevangeniscomplex te behouden en contrast ten opzichte van de bestaande bebouwing te realiseren wordt voor de nieuwbouw de toepassing van hellende daken uitgesloten en alleen voorzien in platte daken.

Oriëntatie

In basis zijn alle woningen tweezijdig georiënteerd. Dit ter voorkoming van grotere gesloten gevelvlakken richting de straat en de hoven.

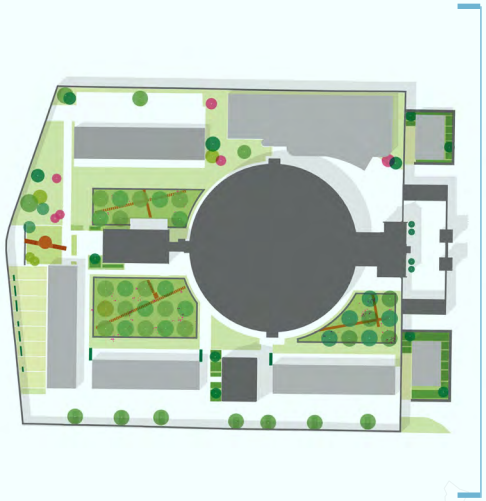

dwarsprofiel in de toekomstige situatie over de westzijde van het terrein

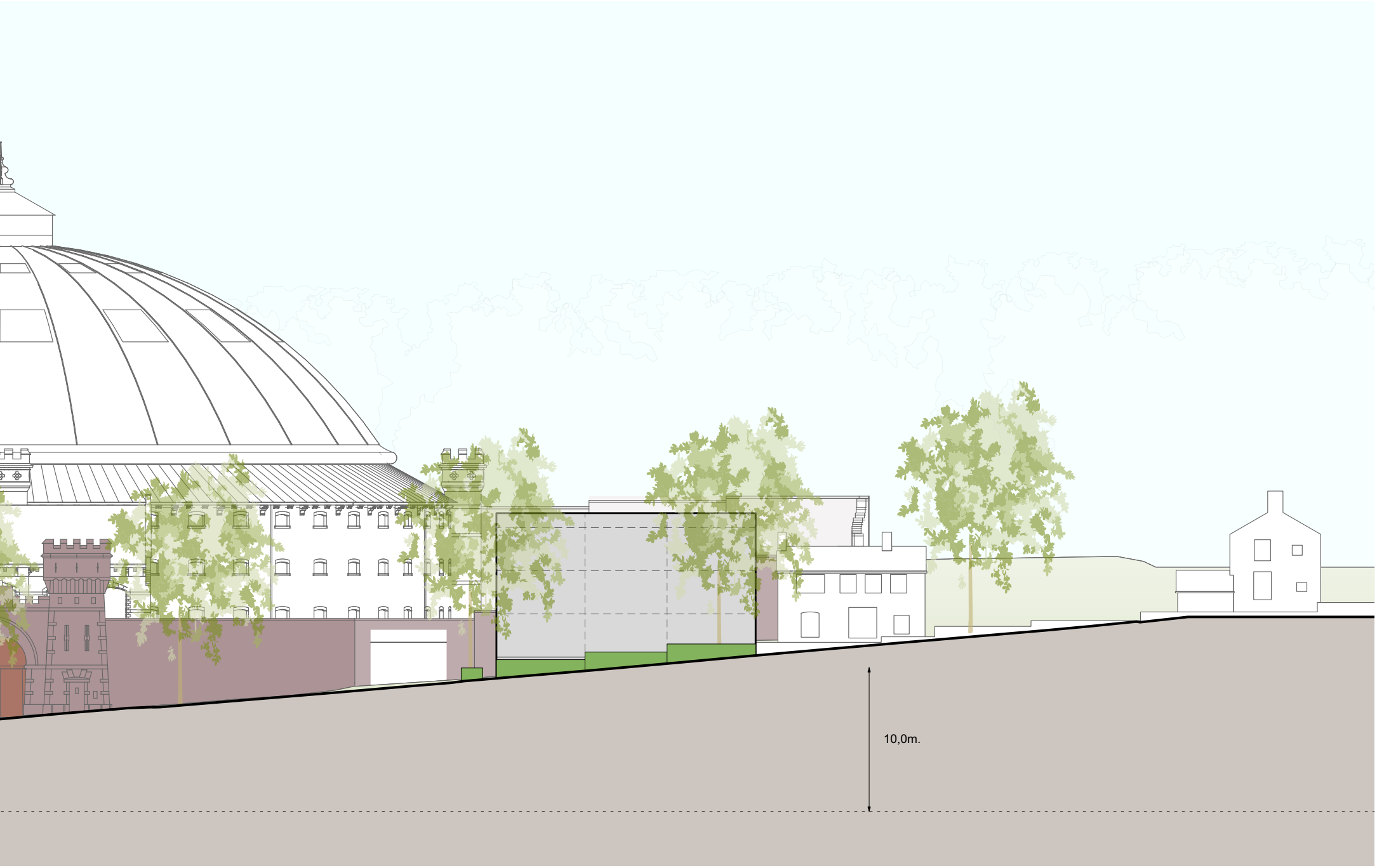
10,0m.

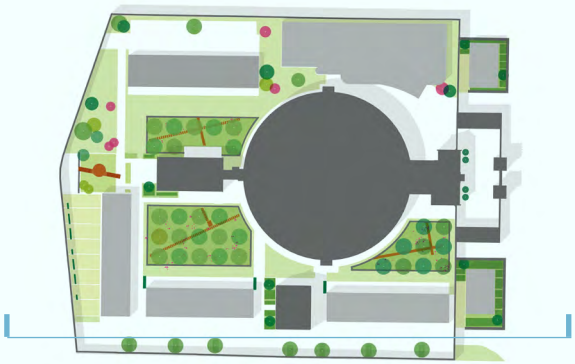

langsprofiel in de toekomstige situatie over de toegangsweg aan de zuidzijde van het terrein

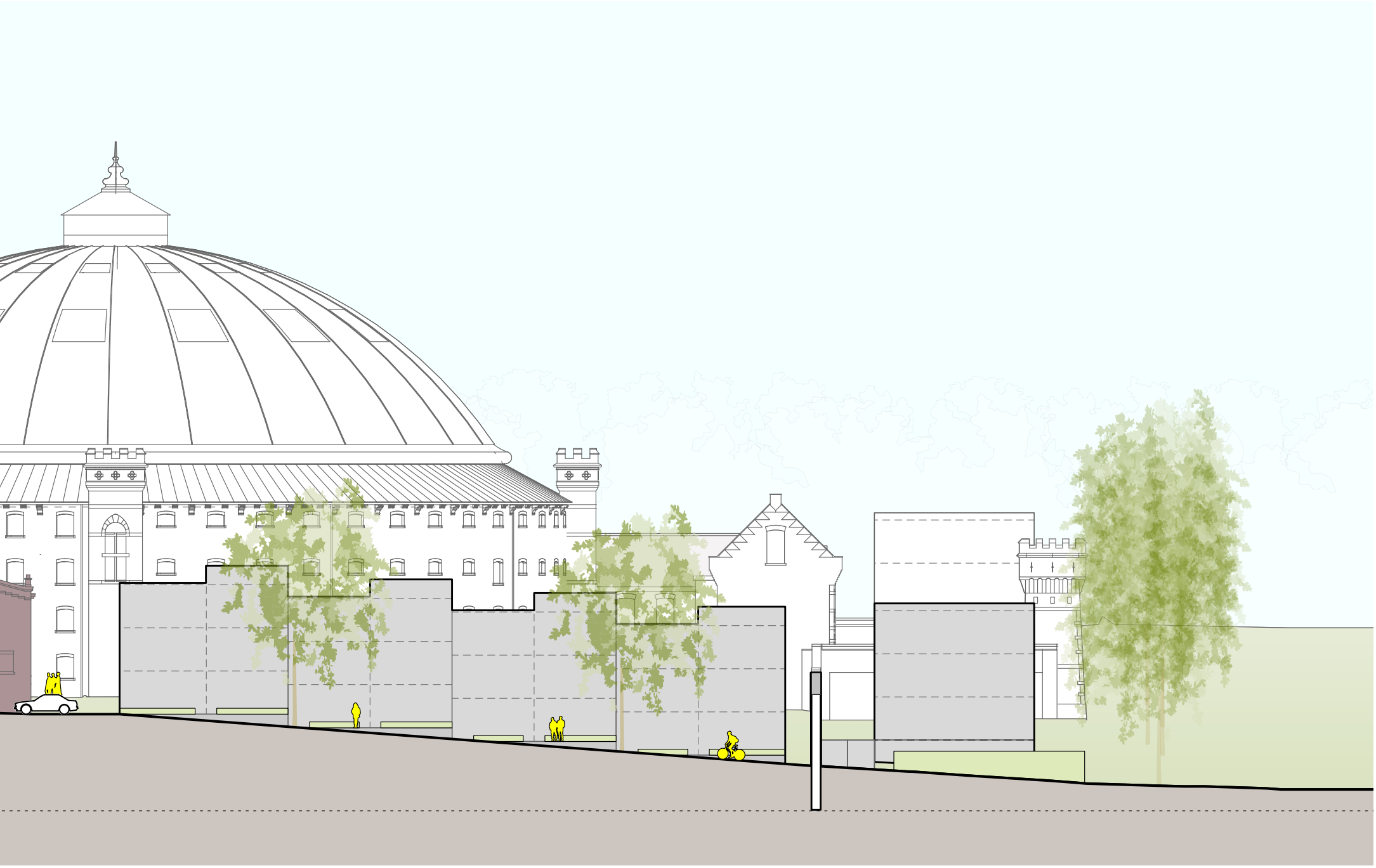

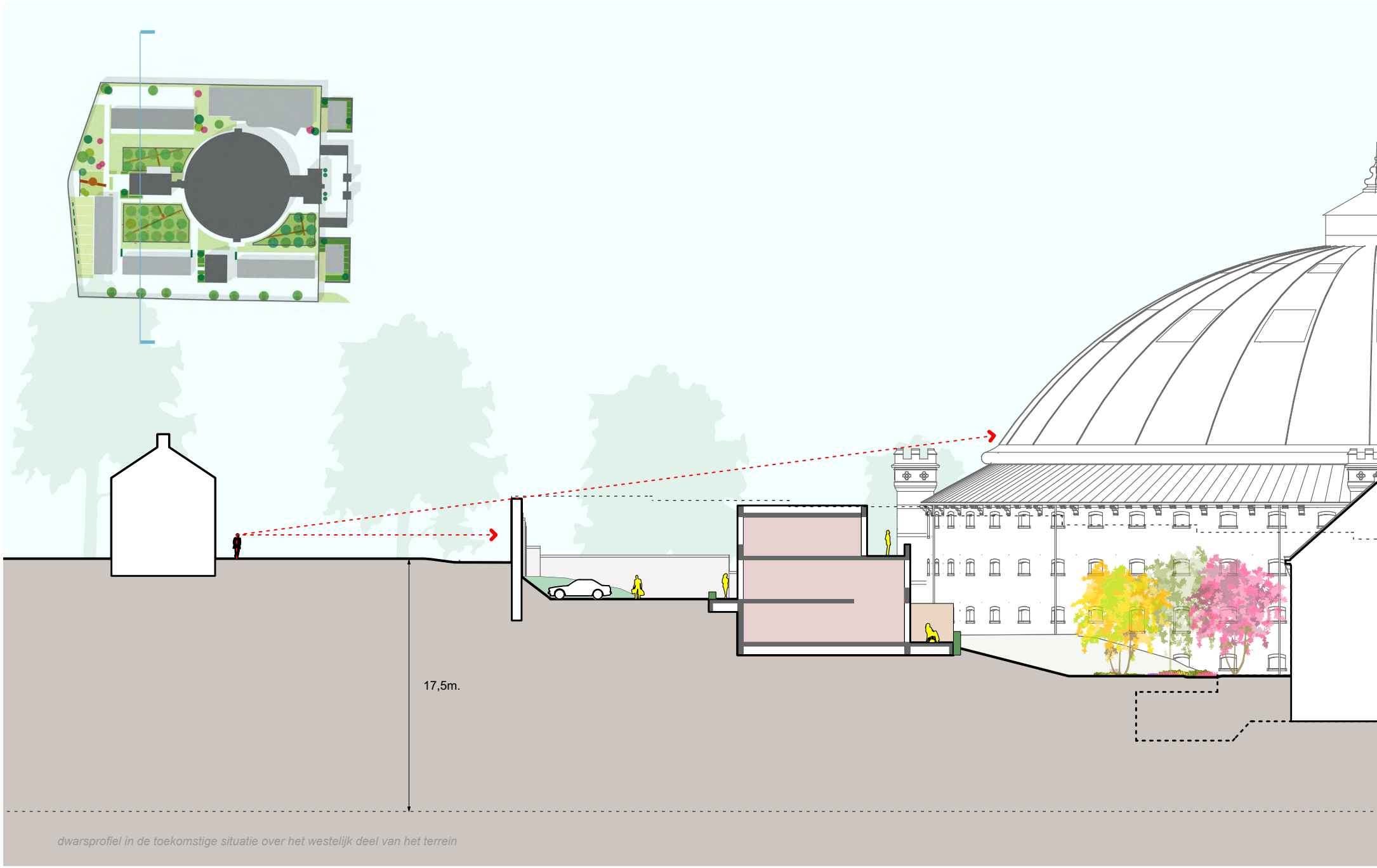

dwarsprofiel in de toekomstige situatie over het westelijk deel van het terrein

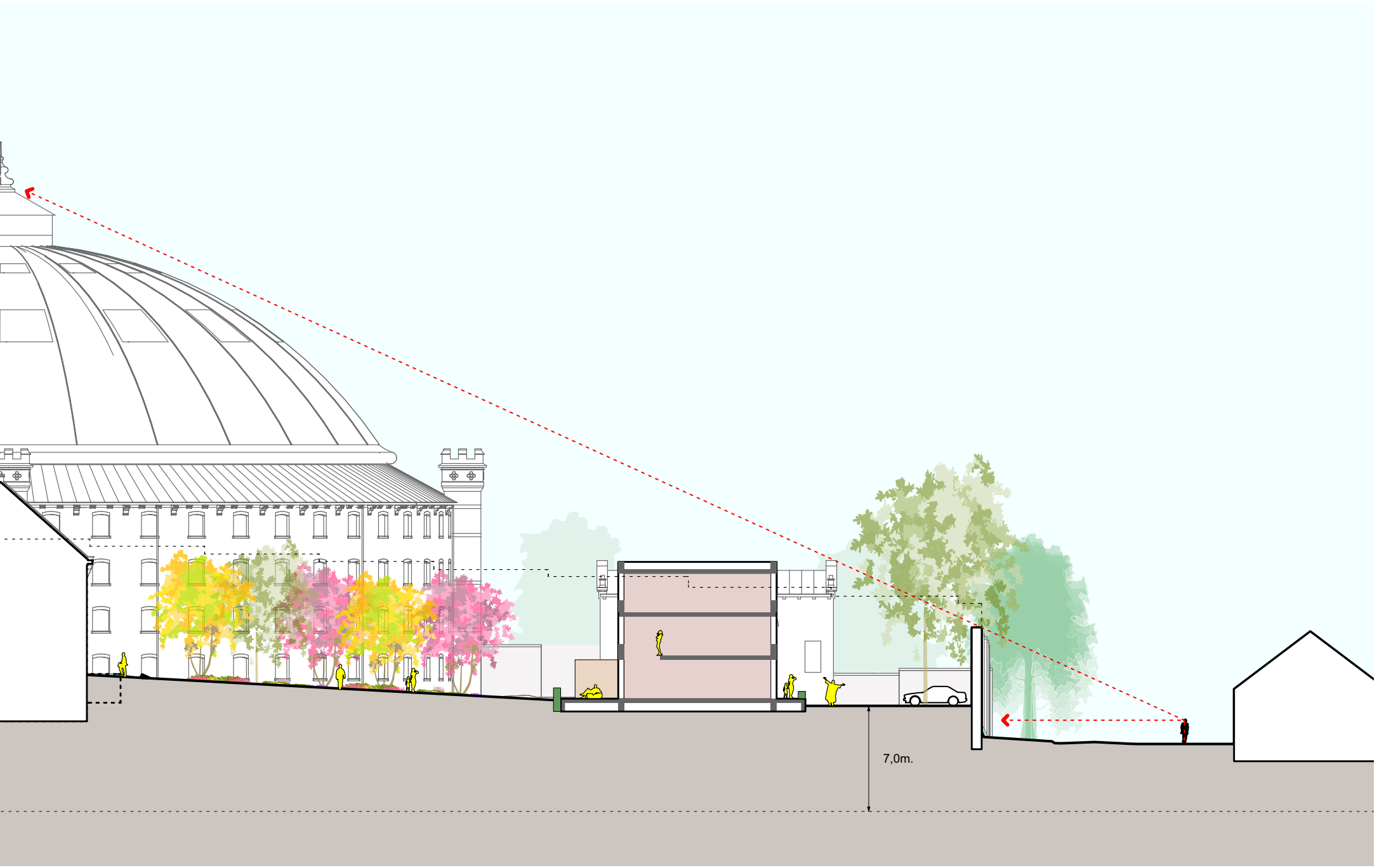
7,0m.

De Wachters

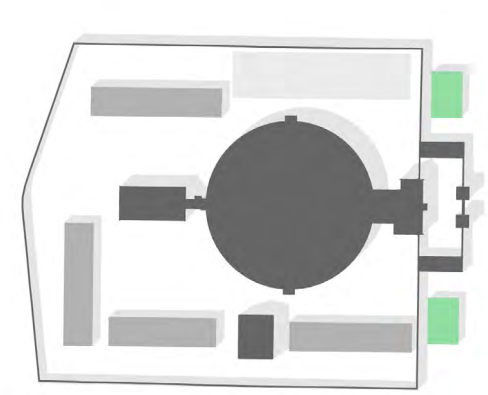

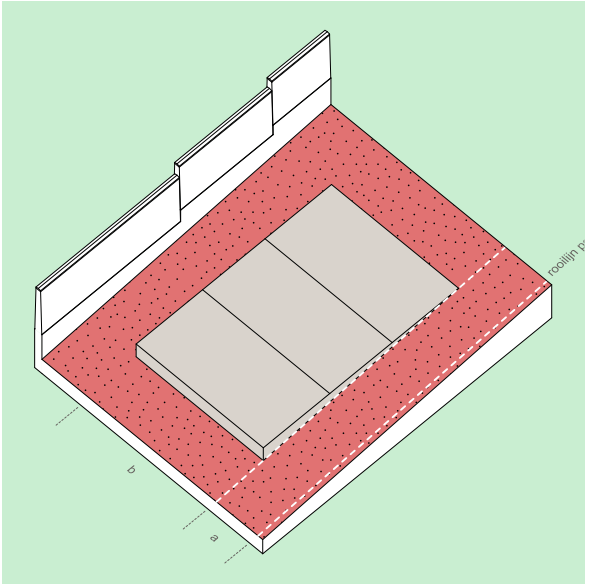

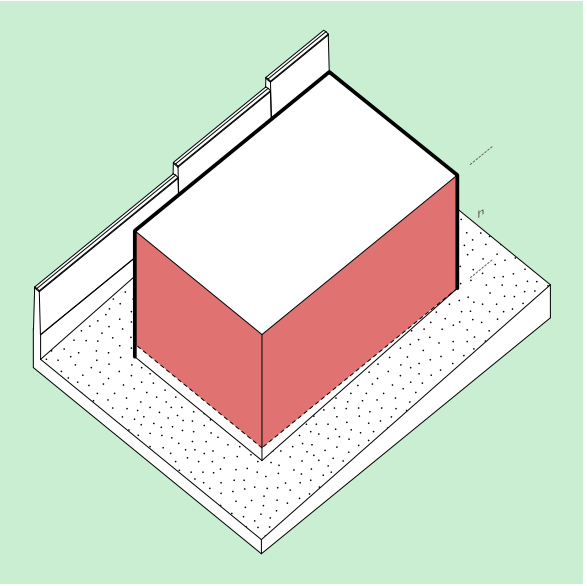

Uitgeefbare grond & Positie t.o.v. rooilijnen

De gevelrooilijn van beide wachters langs de Wilhelminastraat ligt minimaal 3,0 meter **(a)** achter de voorgevelrooilijn van de torens van het poortgebouw (E). De maximale bouwdiepte **(b)** is 13,5 meter. Beide wachters beslaan maximaal drie beuken met een maximum breedte van 5,7 meter.
De uitgeefbare grond wordt per wachter bepaald en is mede afhankelijk van de positie en afmetingen van de doorgangen door de ringmuur van het koepelcomplex.

Bouwhoogte

De maximale bouwhoogte is 10,5 meter **(h)**, gemeten vanaf peil woongebouw.

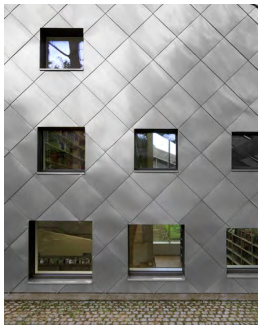

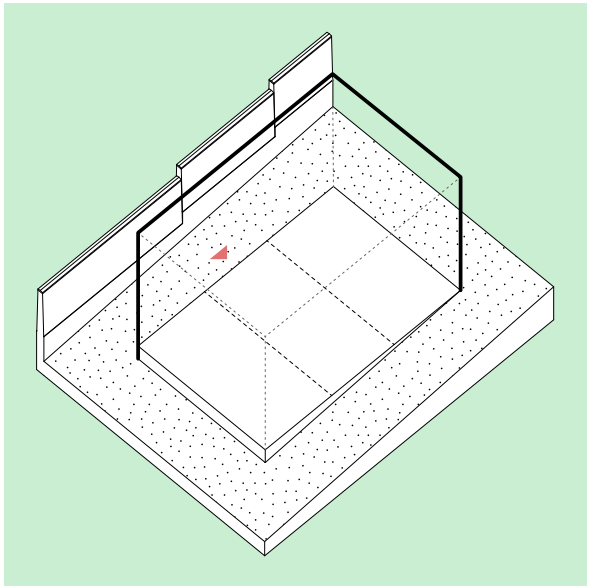

Toegang tot de woning

De toegang tot beide wachters ligt tussen het bouwvolume en de ringmuur.

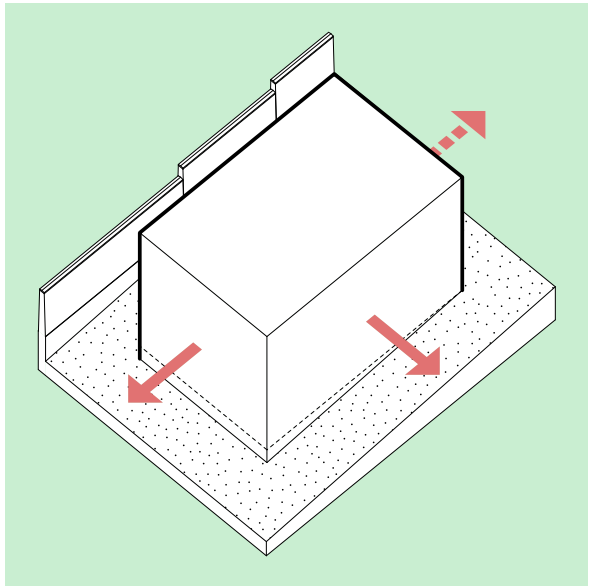

Oriëntatie

De wachters zijn alzijdig georiënteerd, waarbij de primaire oriëntatie is gericht op het zuiden en het oosten, richting de Wilhelminastraat. Er dient een alzijdig bouwvolume te worden gerealiseerd ter voorkoming van een doorgaande straatwand langs de Wilhelminastraat.

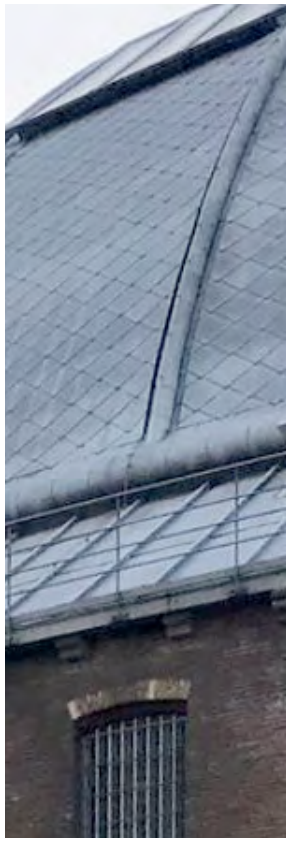

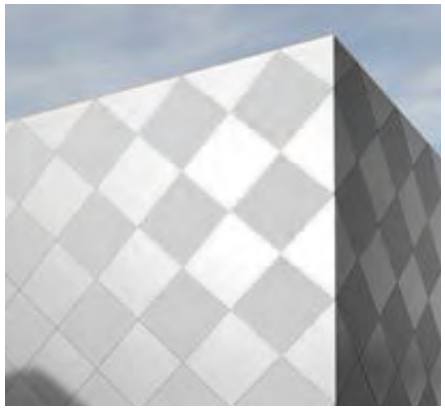

hierboven: fragment van het dak van het cellengebouw bekleed met zinken lossanges en materiaalreferenties van eigentijdse toepassingen van lossanges voor gevelbekleding, waaronder: circulair pvc (middenboven) en (verduurzaamd) hout (midden onder).

links: impressie van de ontwerprichting voor de nieuwe invulling met woningbouw

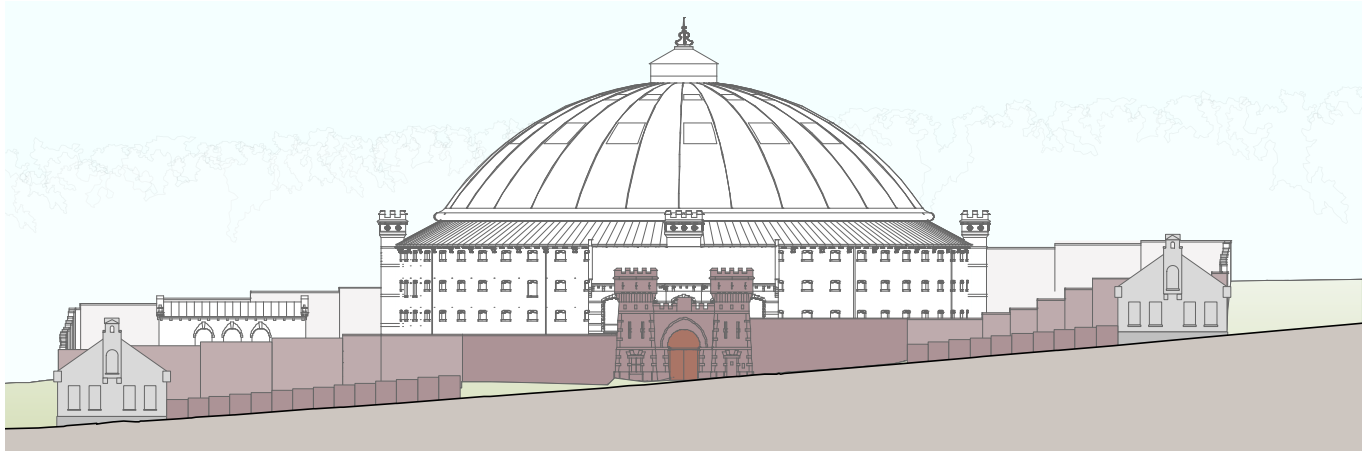

Oorspronlijke profiel en aanzicht van het gevangeniscomplex aan de Wilhelminastraat.

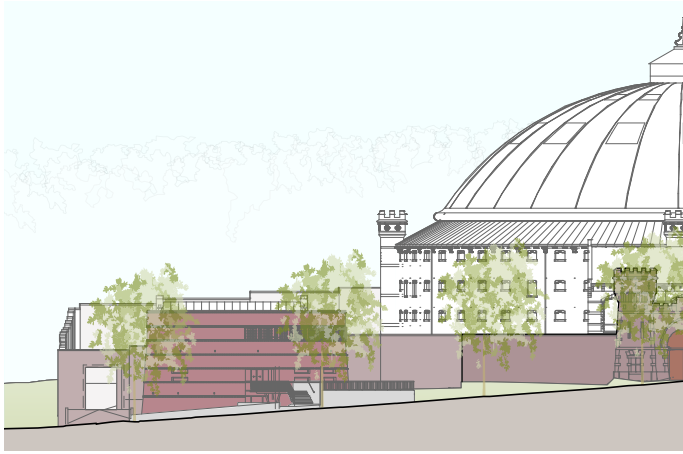

Profiel en aanzicht van het complex anno nu.

Oorspronkelijke bebouwing op de hoek Alexanderstraat Wilhelminastraat

Huidige bebouwing op de hoek Alexanderstraat Wilhelminastraat

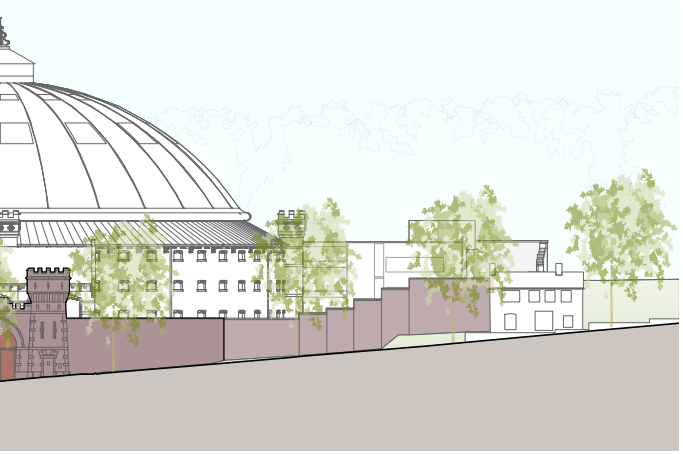

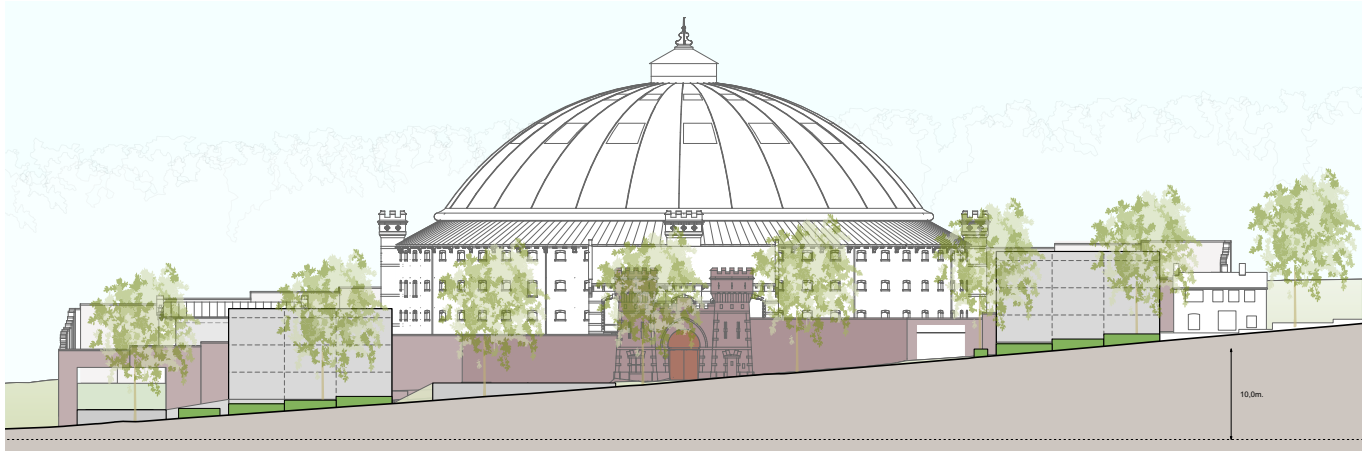

Voorgesteld profiel en aanzicht.

Impressie huidige bebouwing op de hoek Alexanderstraat Wilhelminastraat

Impressie voorgestelde bebouwing op de hoek Alexanderstraat Wilhelminastraat

Stadswoningen (1)

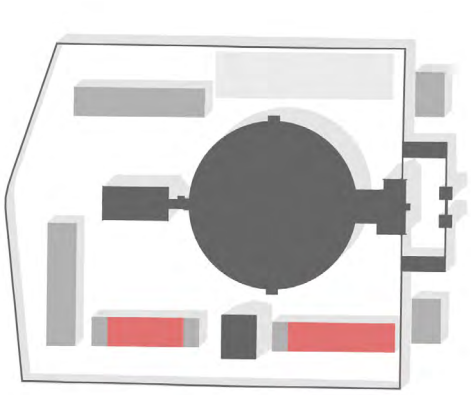

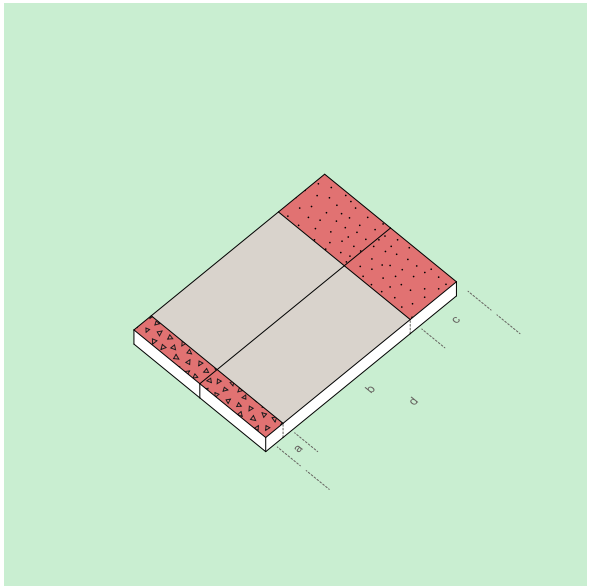

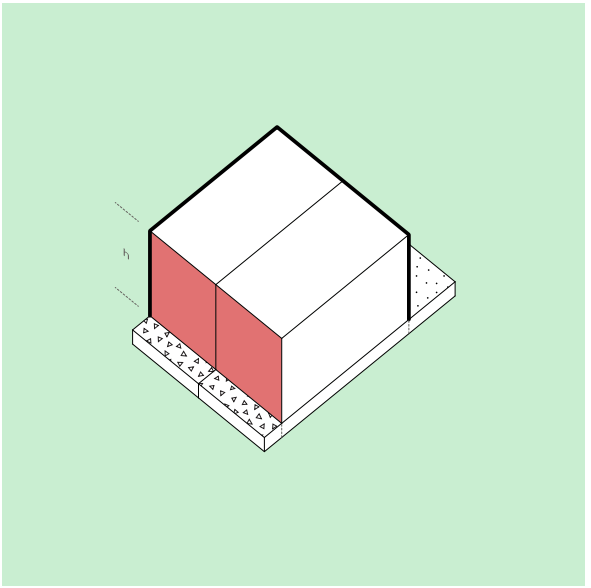

Uitgeefbare grond

Aan de straatzijde van de woningen wordt een stoep van minimaal 2,0 meter **(a)** gerealiseerd. Deze stoep hoort bij de woning. Aan de hof zijde van de woning wordt in de individuele buitenruimte voorzien middels een terras met een minimale diepte van 3,5 meter **(c)**. De maximale diepte van de uitgeefbare grond bedraagt 17,5 meter **(d)**.

Bouwhoogte

Voor stadswoningen binnen de ringmuur van het monumentale complex geldt een minimale bouwhoogte van 9,0 meter **(h)** en een maximale bouwhoogte van 10,5 meter gemeten vanaf het peilniveau van de woning.

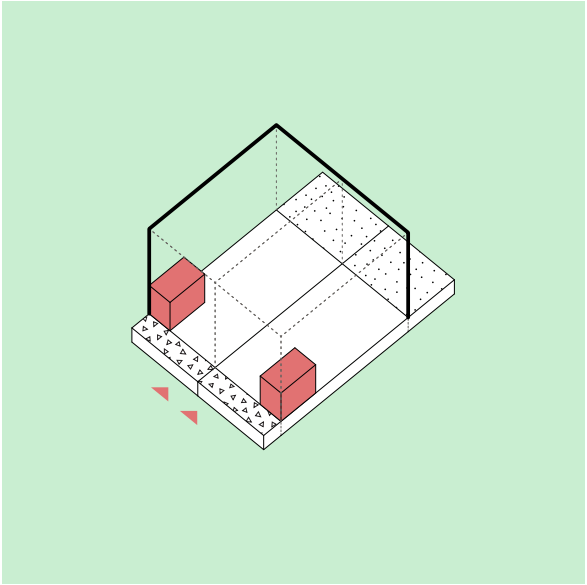

Toegang tot de woning & Positie buitenberging

De toegang van de grondgebonden woningen liggen aan de hoofdontsluiting: de doorgaande weg langs de ringmuur. Vanwege het hoogte verschil (zie '*Hoogteverschillen*') en de bereikbaarheid van de woning worden deze gespiegeld uitgevoerd waarmee de voordeuren naast elkaar zijn gepositioneerd.

Omdat de woningen geen achtertuin hebben worden de buitenbergingen aan de straatzijde geïntegreerd in de woning.

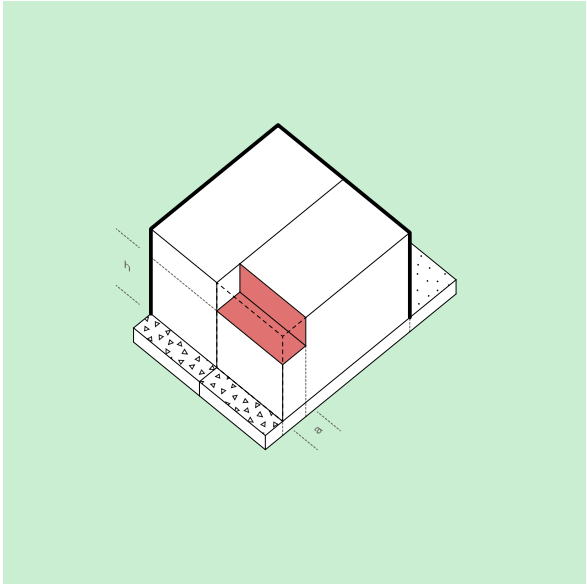

Gebouw gebonden buitenruimte

Vanaf een bouwhoogte van 6 meter **(h)** kan over de volledige breedte van de woning een setback gerealiseerd worden met een minimale diepte van 2,0 meter **(a)**. Hiermee kan bijvoorbeeld een op het zuiden georiënteerd dakterras gerealiseerd worden.

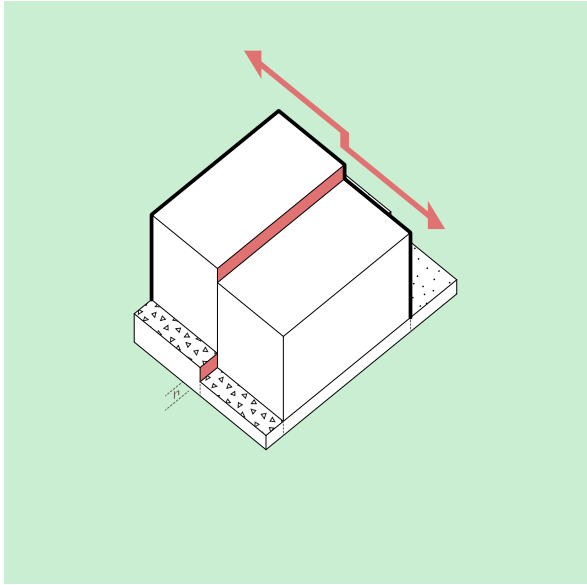

Hoogteverschillen

Grote hoogteverschillen binnen de ringmuur van het koepelcomplex worden opgevangen door minimaal 2 en maximaal 3 aaneengesloten woningen maximaal 1,0 meter **(h)** in hoogte te laten verspringen. De toegankelijkheid van de woningen dient hierbij gewaarborgd te zijn.

Stadswoningen (1) Kopwoning

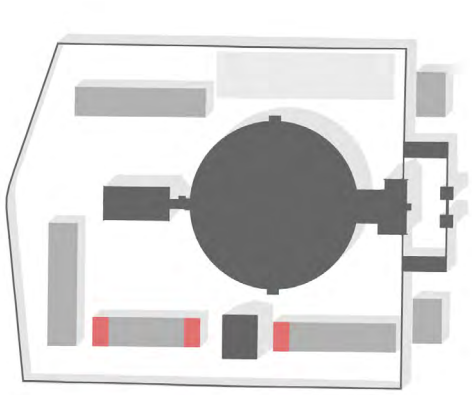

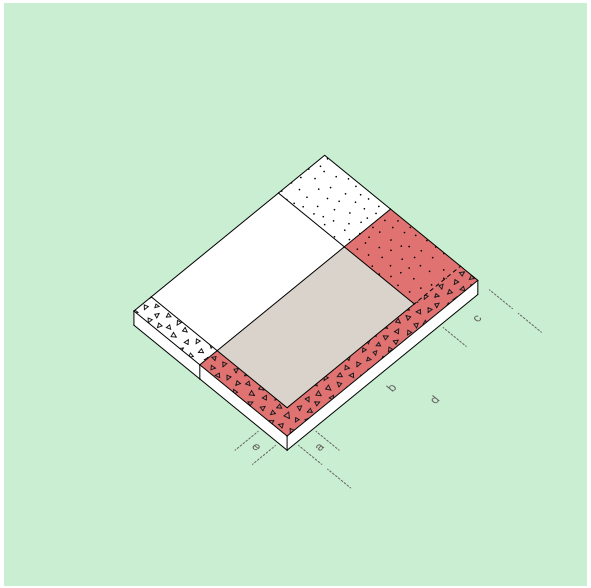

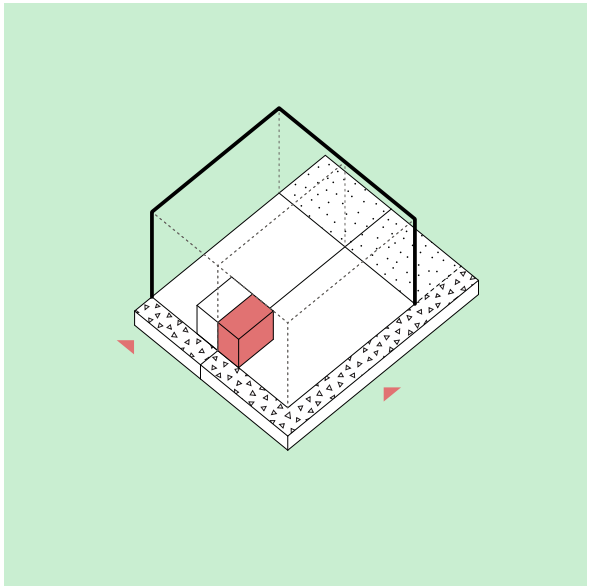

Uitgeefbare grond

Bij de kopwoning wordt de stoep van 2,0 meter **(a)** aan de straat- en hof zijde van de woning omgezet langs de kopgevel en krijgt hier een breedte van 1,2 meter **(e)**. Deze stoep hoort bij de woning. Aan de hof zijde van de woning wordt in de individuele buitenruimte voorzien middels een terras met een minimale diepte van 3,5 meter **(c)**. De maximale diepte van de uitgeefbare grond bedraagt 17,5 meter **(d)**.

Toegang tot de woning & Positie buitenberging

Blinde gevels dienen te worden voorkomen. Een middel hiertoe is bij de kopwoning de toegang van de woning op de kop van de woning te plaasten. In de verdere uitwerking dient de potentie hiervan nader te worden bestudeert.

Omdat de woningen geen achtertuin hebben worden de buitenbergingen aan de straat- en hof zijde, zijnde niet de kopgevel, geïntegreerd in de woning.

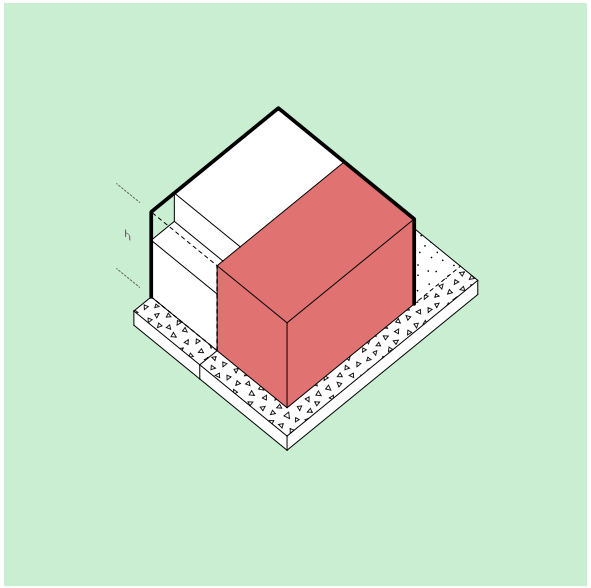

Gebouw gebonden buitenruimte

De kopwoning geldt als ‘boekensteun’ van de rij en krijgt derhalve geen setback of enige andere vorm van ‘aantasting’ van het bouwvolume.

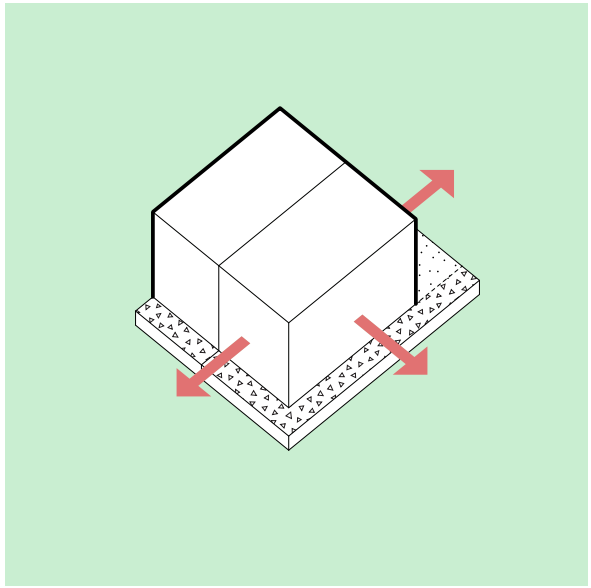

Oriëntatie

Deze kopwoning is primair tweezijdig georiënteerd. Echter om een blinde kopgevel te voorkomen kan deze een driezijdige oriëntatie meekrijgen. Er dient hierbij ook rekening gehouden te worden met het uitzicht en de privacy van omwonenden.

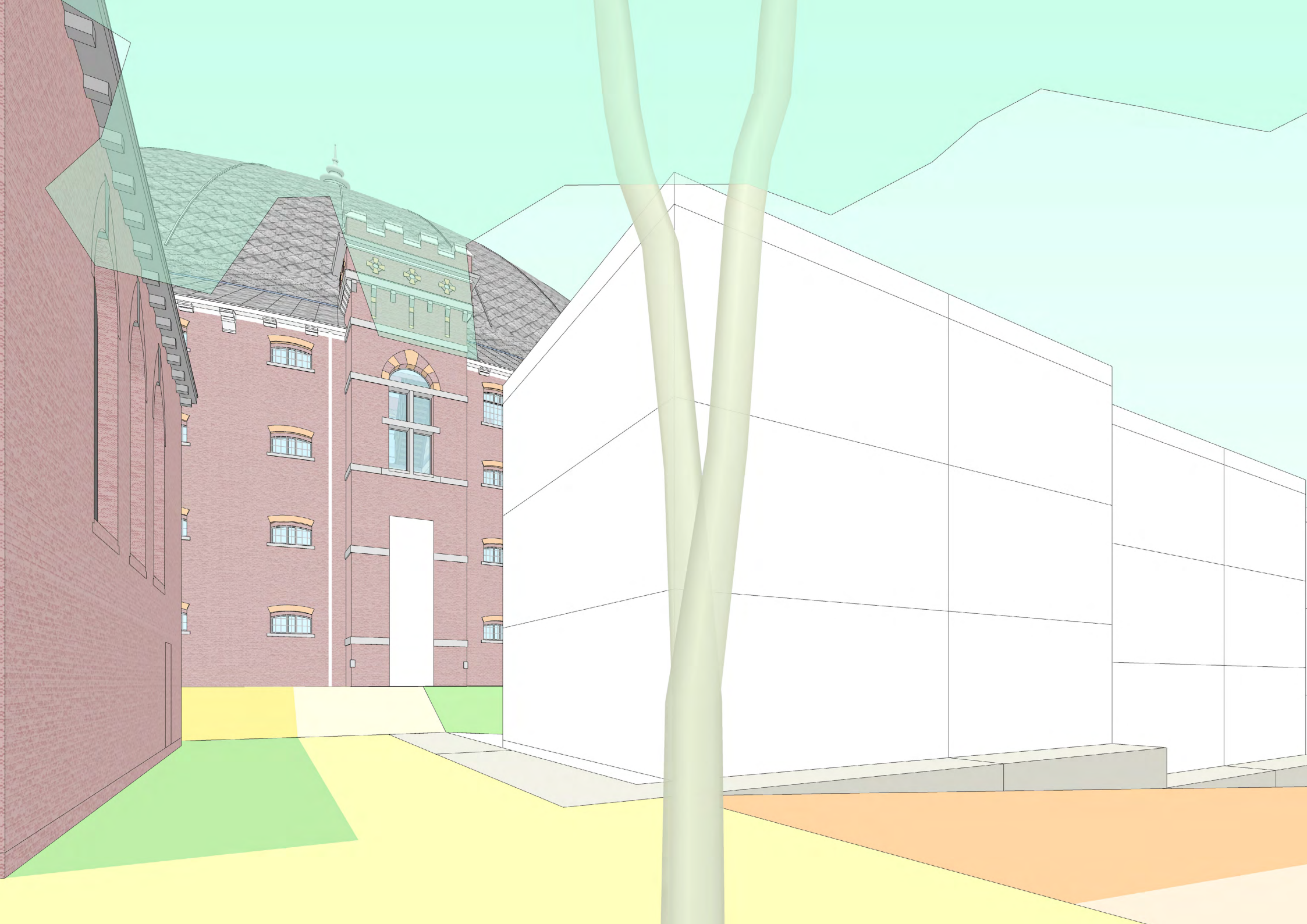

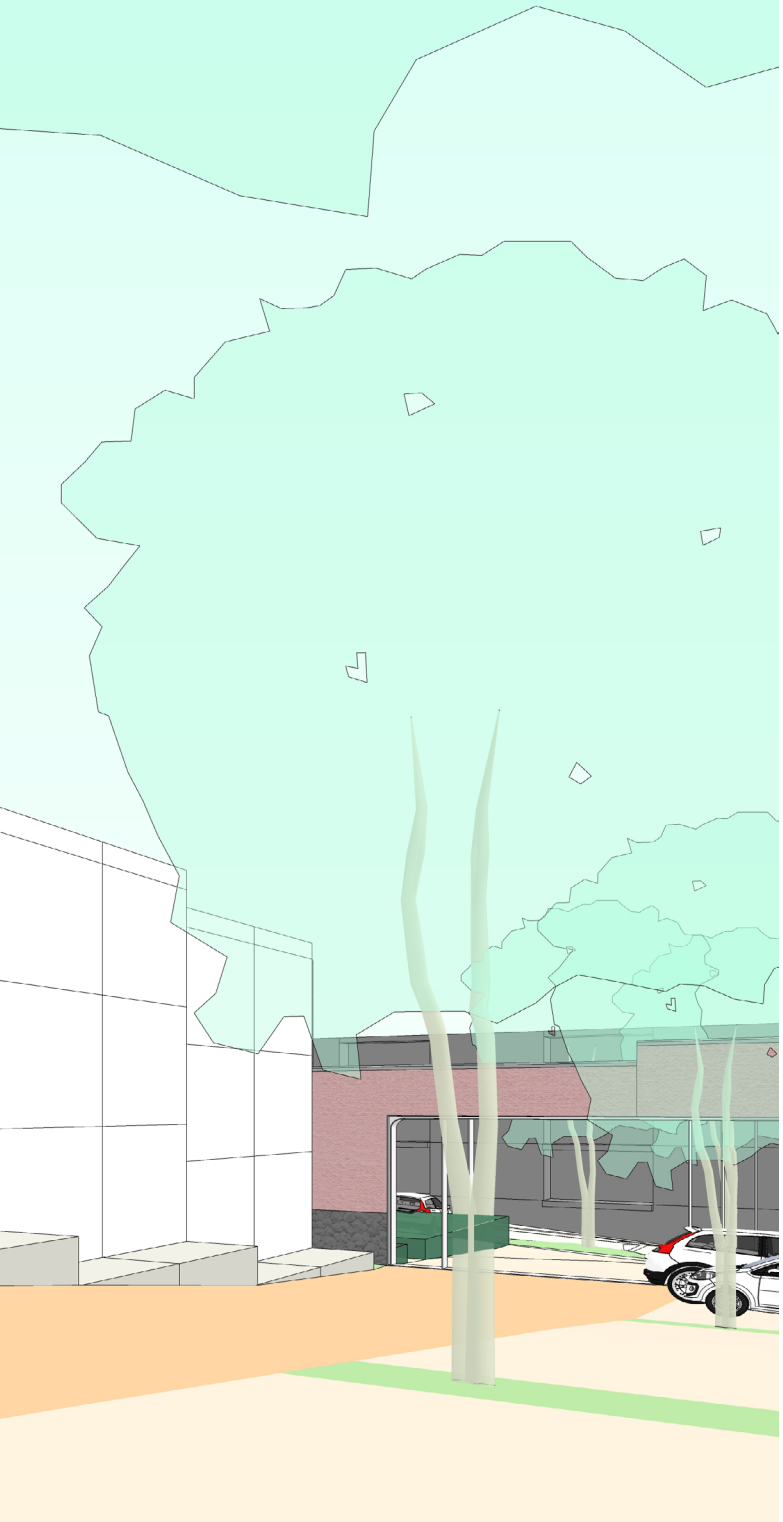

links: impressie van de ontwerprichting voor de nieuwe invulling met woningbouw

Stadswoningen (2)

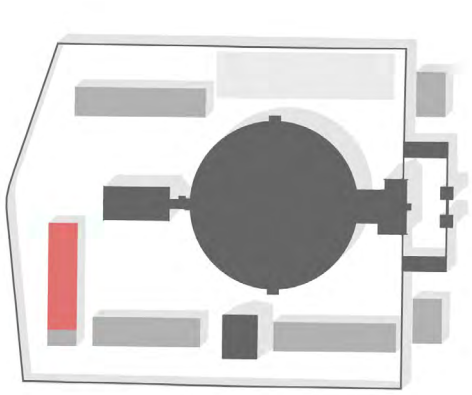

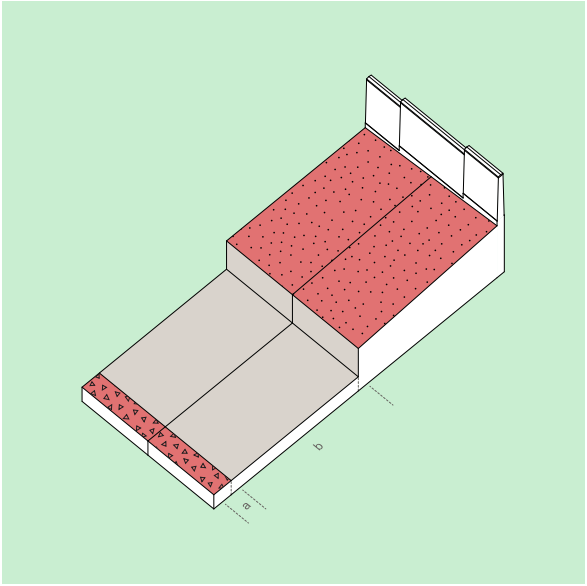

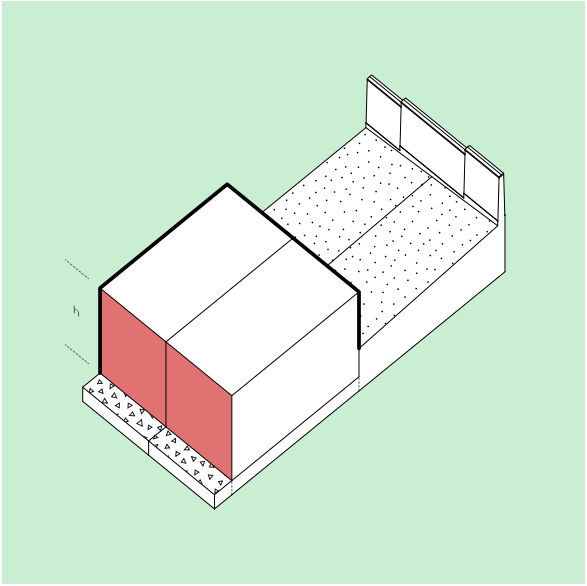

Uitgeefbare grond

Aan de hofzijde van de woningen wordt een stoep van minimaal 2,0 meter **(a)** gerealiseerd. Deze stoep hoort bij de woning. Aan de achterzijde van de woning ligt de tuin. De maat varieert: de tuin wordt enerzijds begrenst door de tuingevel van de woning, anderzijds begrenst de ringmuur aan de achterzijde de tuin. Vanwege het grote hoogteverschil in het terrein sluit de tuin aan op de tweede bouwlaag van de woning. Vanwege de bereikbaarheid van de achtertuin wordt hier voorzien in een mandelig achterpad.

Bouwhoogte

Voor stadswoningen binnen de ringmuur van het monumentale complex geldt een minimale bouwhoogte van 9,0 meter **(h)** en een maximale bouwhoogte van 10,5 meter gemeten vanaf het peilniveau van de woning.

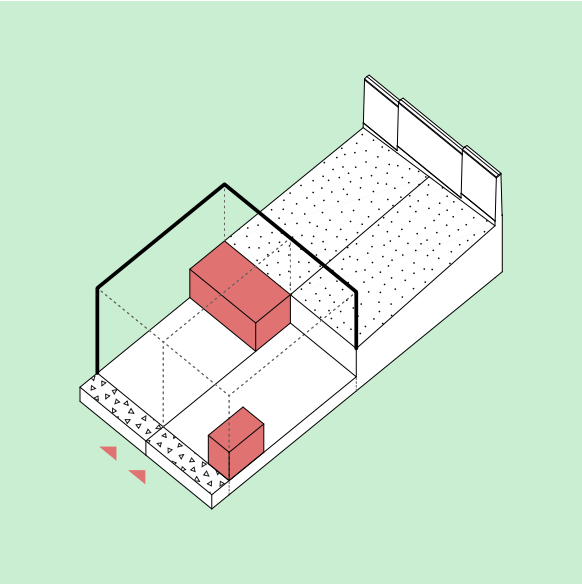

Toegang tot de woning & Positie buitenberging

De toegang van de grondgebonden woningen liggen aan de hof zijde. Vanwege het hoogte verschil (zie '*Hoogteverschillen*') en de bereikbaarheid van de woning worden deze gespiegeld uitgevoerd waarmee de voordeuren naast elkaar zijn gepositioneerd.

Omdat de achtertuin van de woning op de tweede bouwlaag aansluit wordt de buitenberging achterin de eerste bouwlaag gepositioneerd.

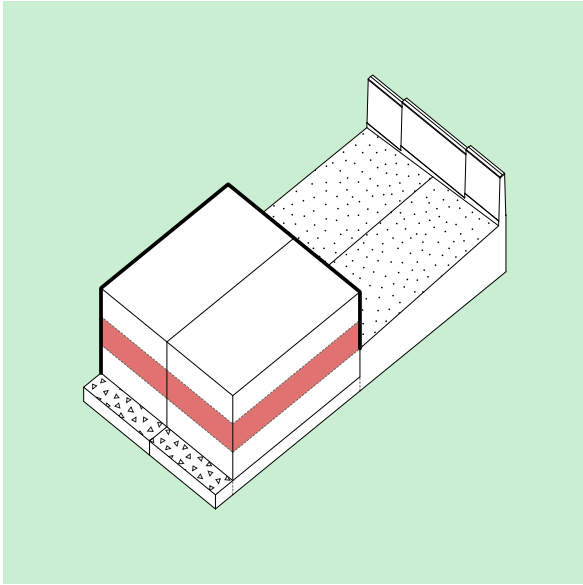

Primaire woonlaag

Vanwege de aansluiting op de tuin zal de primaire woonlaag op de eerste verdieping ofwel de tweede bouwlaag gesitueerd zijn. Een schakeling naar de eerste bouwlaag, de plint van de woning, is hierbij denkbaar en biedt kansen een gesloten plint te voorkomen en de gewenste levendige uitstraling naar het hof te realiseren.

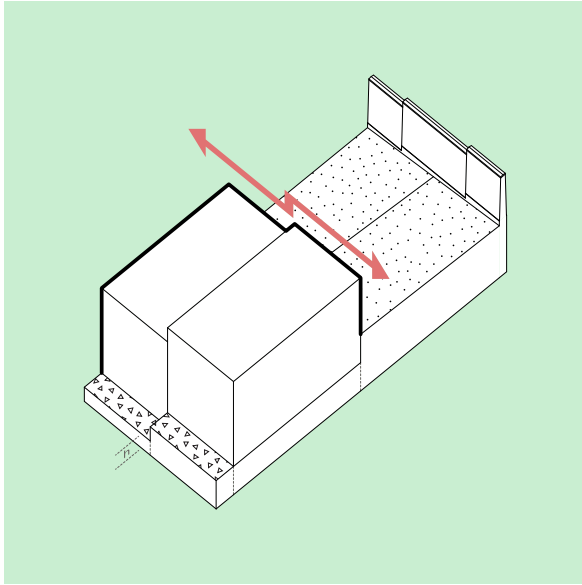

Hoogteverschillen

Grote hoogteverschillen binnen de ringmuur van het koepelcomplex worden opgevangen door minimaal 2 en maximaal 3 aaneengesloten woningen maximaal 1,0 meter **(h)** in hoogte te laten verspringen. De toegankelijkheid van de woningen dient hierbij gewaarborgd te zijn.

Stadswoningen (2) Kopwoning

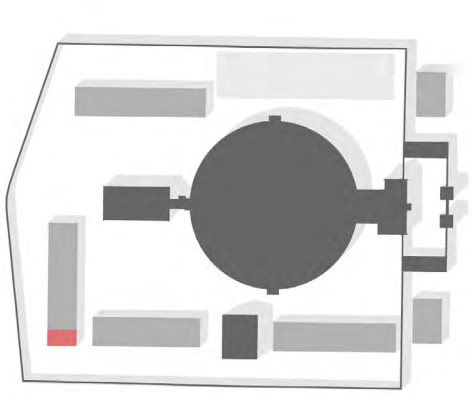

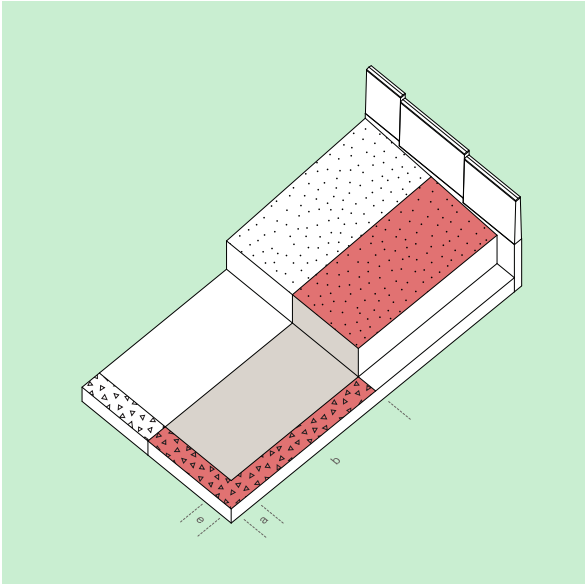

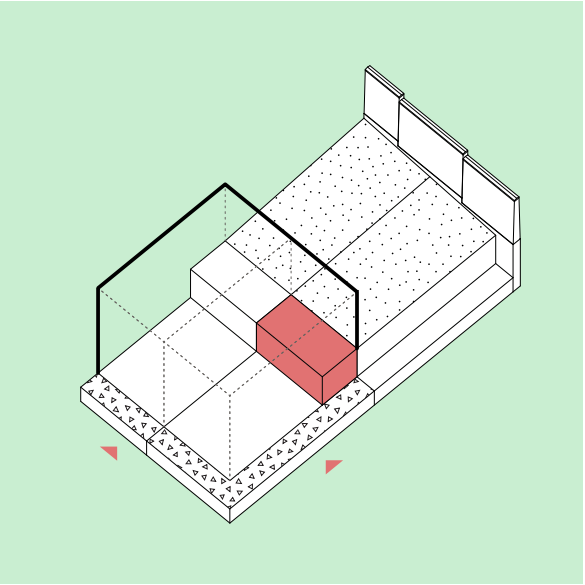

Uitgeefbare grond

Bij de kopwoning wordt de stoep van 2,0 meter **(a)** aan de straat- en hof zijde van de woning omgezet langs de kopgevel en krijgt hier een breedte van 1,2 meter **(e)**. Deze stoep hoort bij de woning.

Toegang tot de woning & Positie buitenberging

Teneinde blinde gevels te voorkomen wordt de toegang van de woning op de kop van de woning geplaatst.

Omdat de achtertuin van de woning op de tweede bouwlaag aansluit wordt de buitenberging achterin de eerste bouwlaag gepositioneerd en ontsloten vanaf de kopgevel.

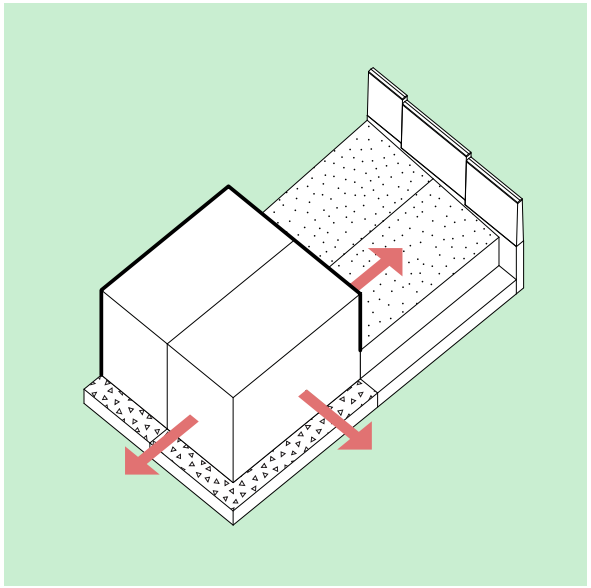

Oriëntatie

De kopwoning is driezijdig georiënteerd.

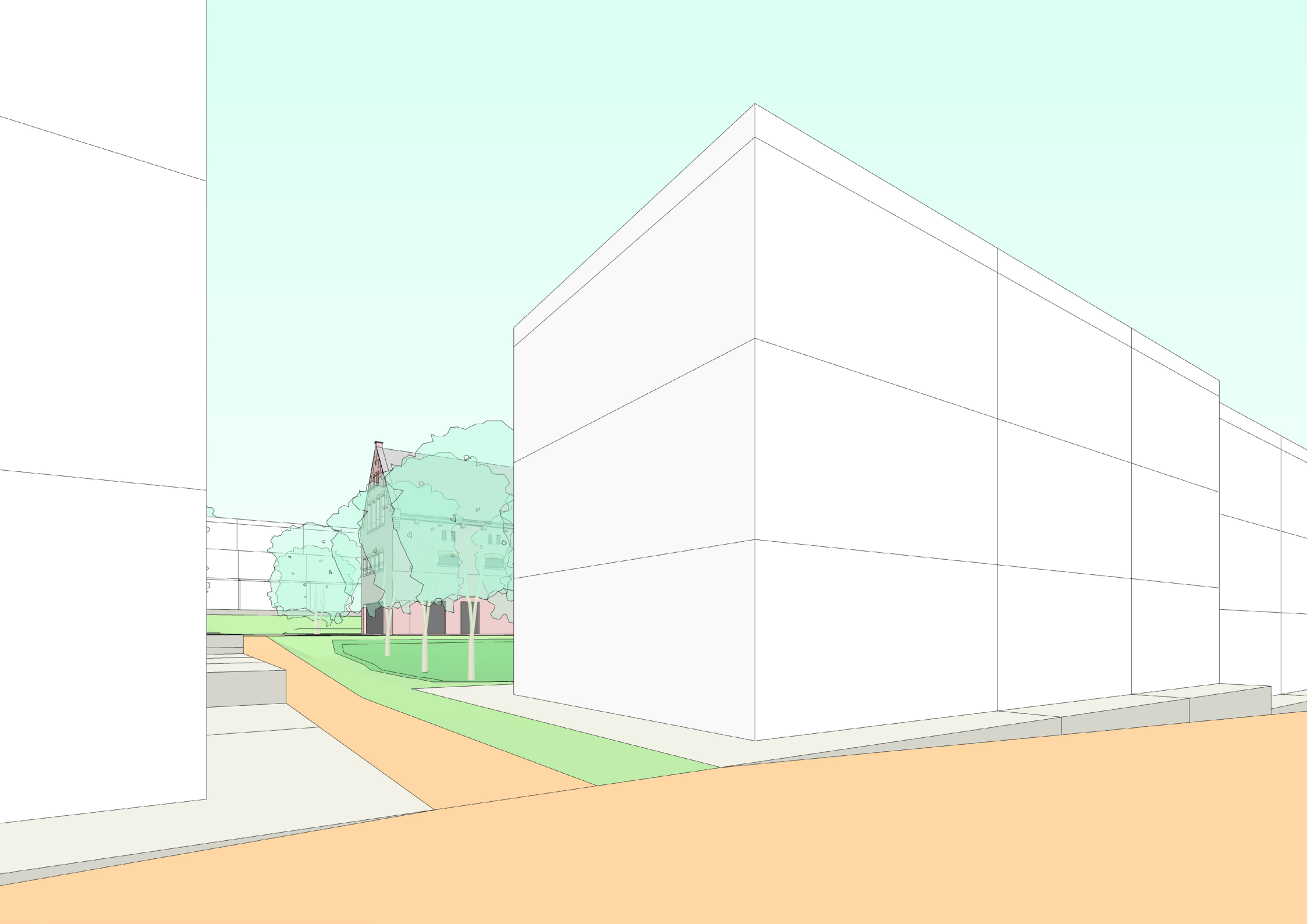

links: impressie van de ontwerprichting voor de nieuwe invulling met woningbouw

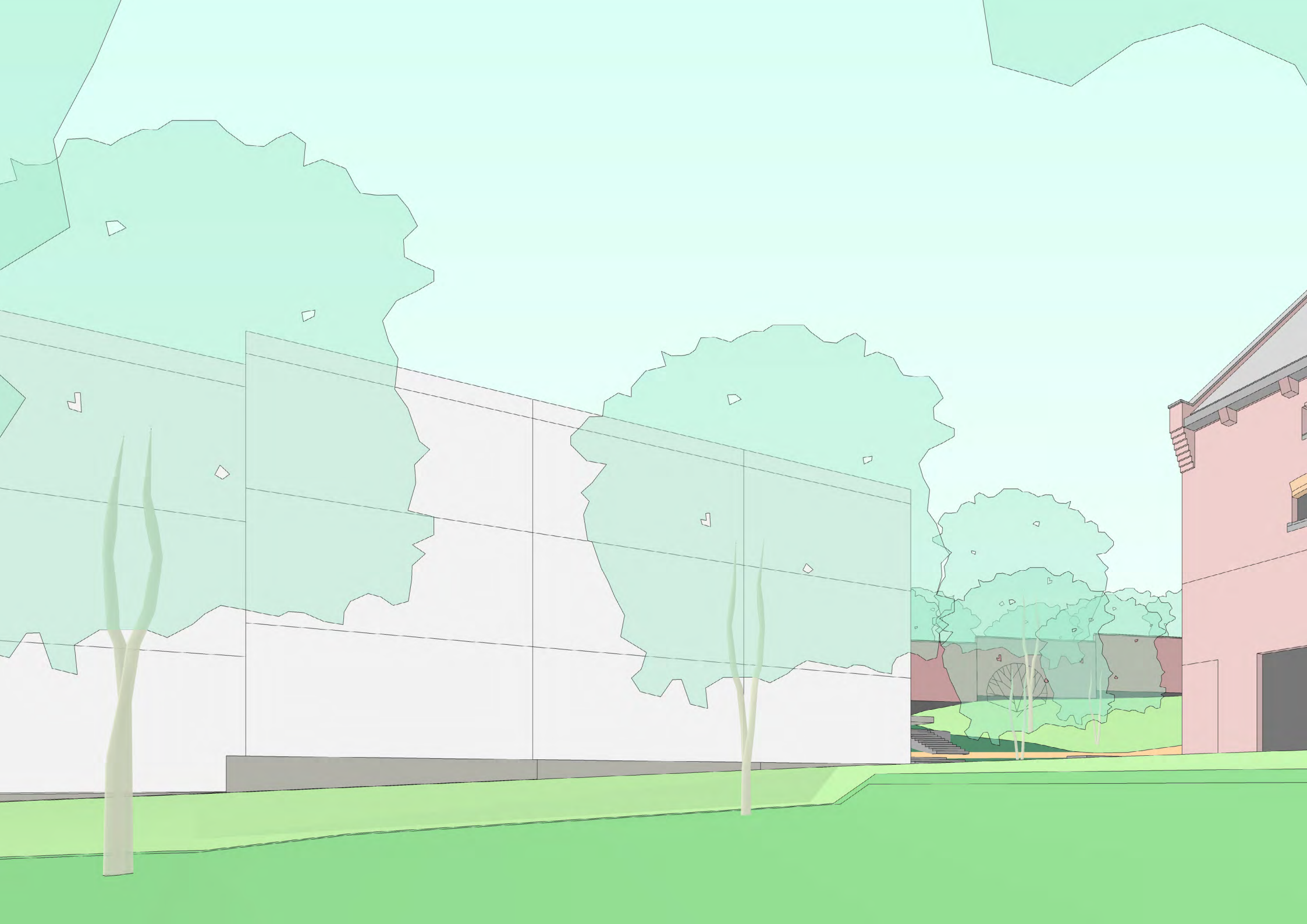

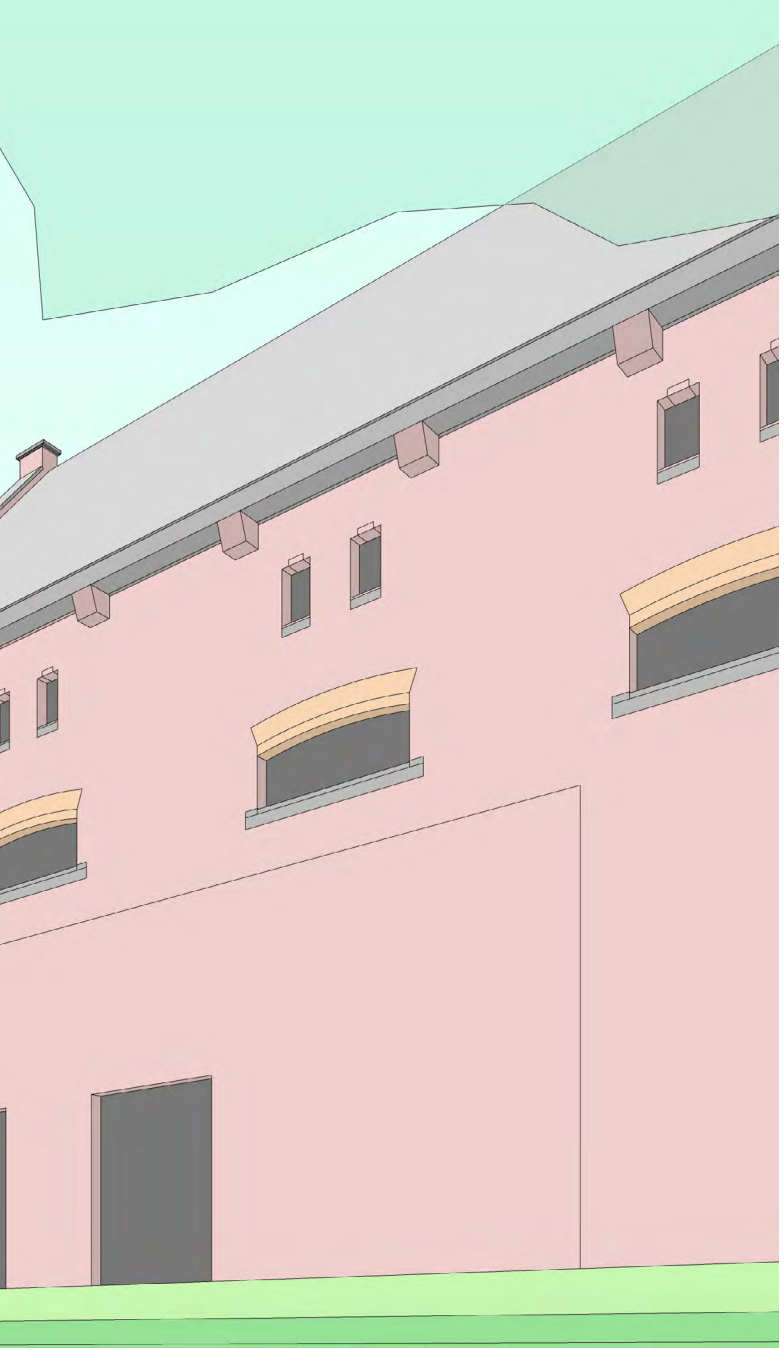

links: impressie van de ontwerprichting voor de nieuwe invulling met woningbouw

Stadswoningen (3)

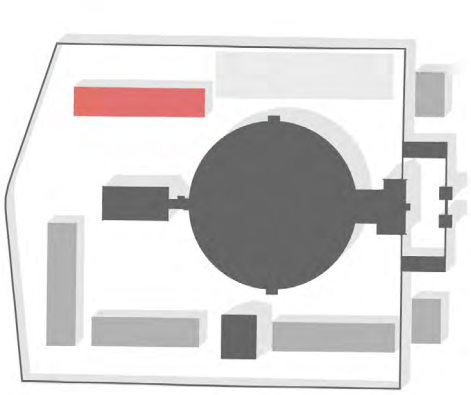

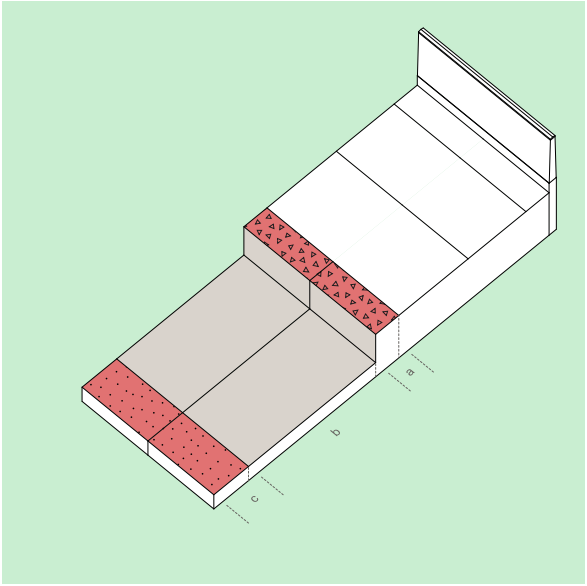

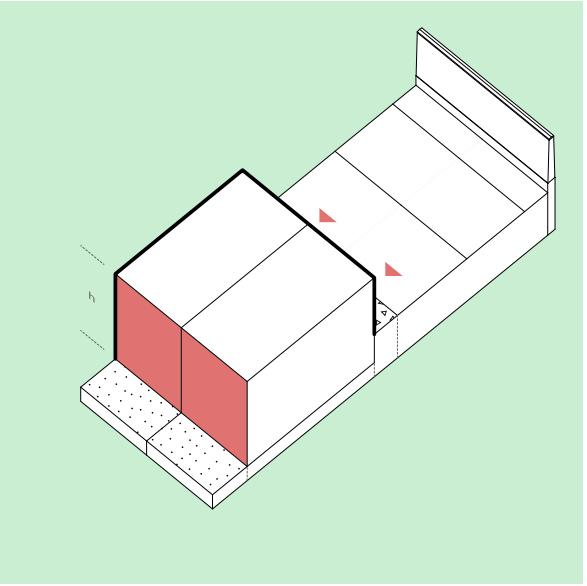

Bouwvlak

Aan de straatzijde van de woningen wordt een stoep van 2,0 meter **(a)** gerealiseerd. Deze stoep hoort bij de woning. Aan de hof zijde van de woning wordt in de individuele buitenruimte voorzien middels een terras met een diepte van 3,0 meter **(c)**. De maximale diepte van de uitgeefbare grond bedraagt 17,5 meter **(d)**.

Maximale bouwhoogte

Voor stadswoningen binnen de ringmuur van het monumentale complex geldt een minimale bouwhoogte van 9,0 meter **(h)** en een maximale bouwhoogte van 10,5 meter gemeten vanaf het peilniveau van de woning.
De maximale bouwhoogte van de woningen in de noordwest hoek is niet hoger dan 13,5 meter gemeten vanaf het maaiveld bij het koepelgebouw (dit is de goothoogte van de cellenring van het koepelgebouw). Er dient bij het bepalen van de bouwhoogte ook rekening gehouden te worden met het uitzicht en de privacy van omwonenden en met het zicht op het koepelgebouw.

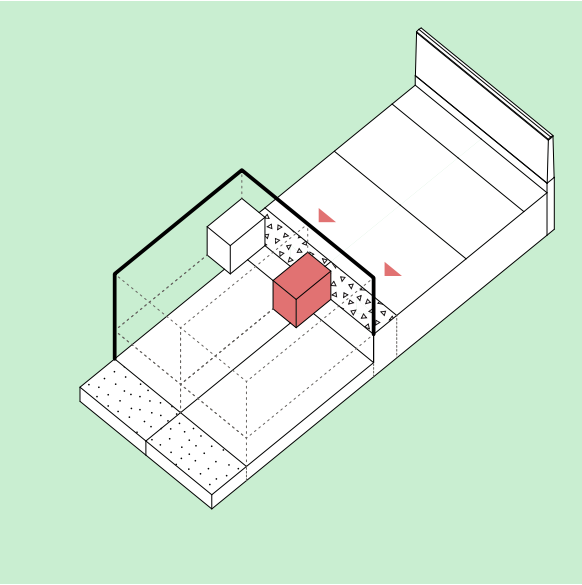

Toegang tot de woning & Positie buitenberging

De toegang van de grondgebonden woningen liggen aan de hoofdontsluiting: de doorgaande weg langs de ringmuur.

Omdat de woningen geen achtertuin hebben worden de buitenbergingen aan de straatzijde geïntegreerd in de woning.

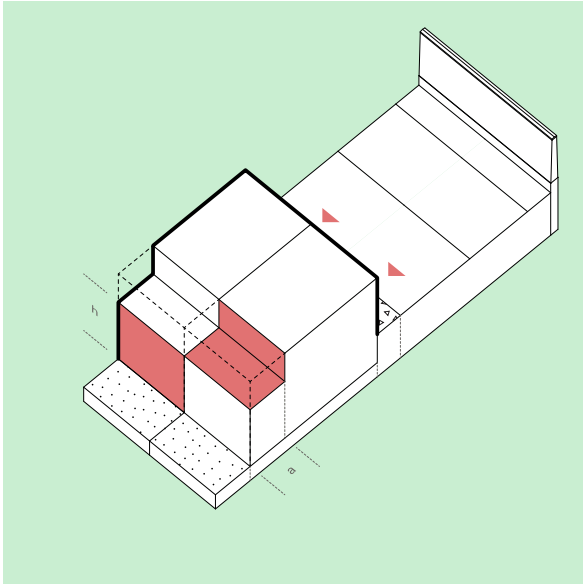

Gebouw gebonden buitenruimte

Vanaf een bouwhoogte van 6 meter **(h)** kan over de volledige breedte van de woning een setback gerealiseerd worden met een minimale diepte van 2,0 meter **(a)**. Hiermee kan bijvoorbeeld een op het zuiden georiënteerd dakterras gerealiseerd worden.

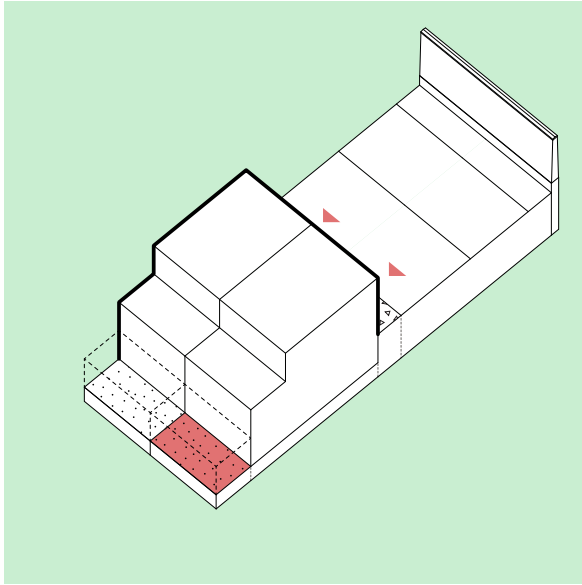

Terras

Aan de terraszijde van de woning kan een pergola constructie toegevoegd worden. Dit om het op dit deel van het terrein aanwezige hoogteverschil in het gebouw te beaccentueren.

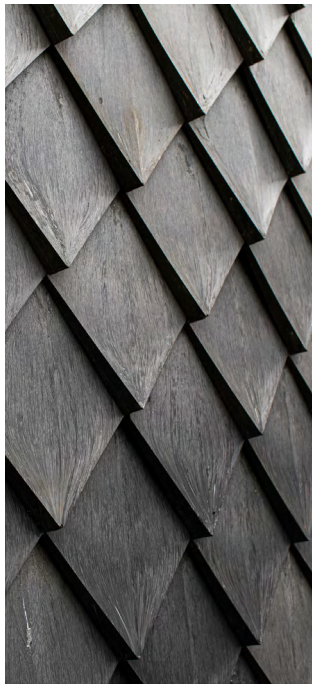
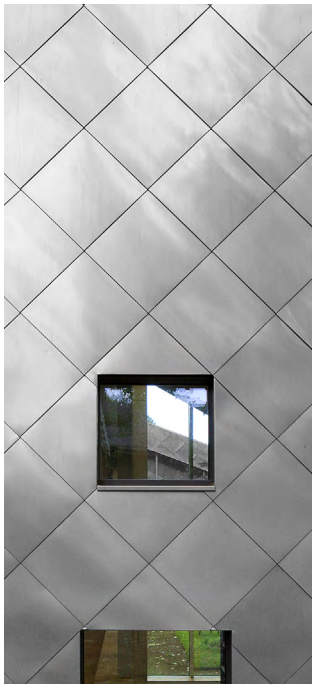

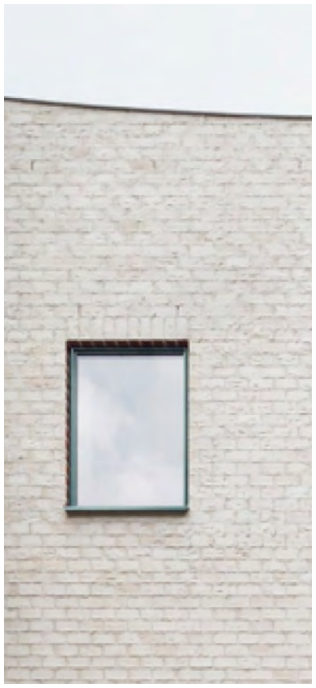
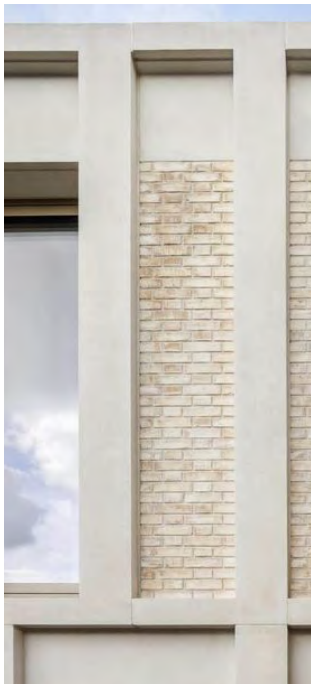

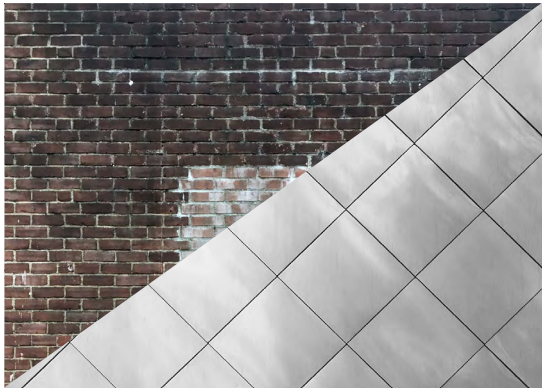

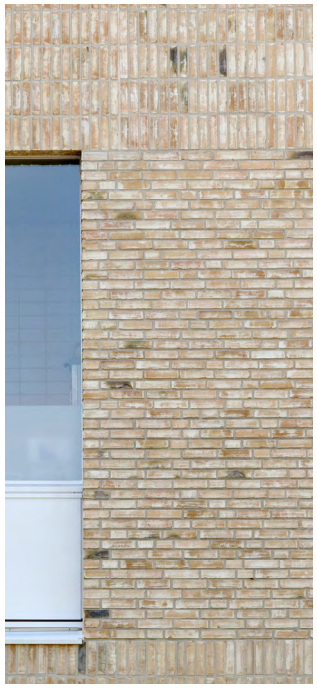
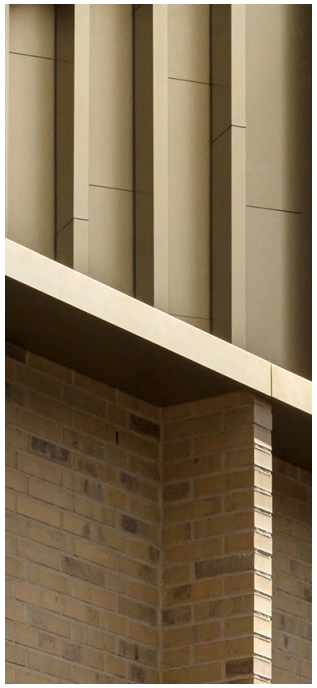
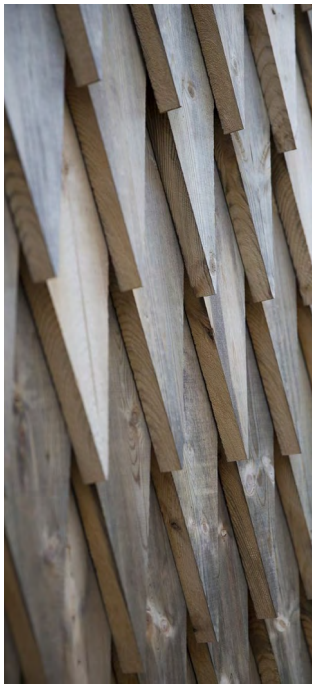
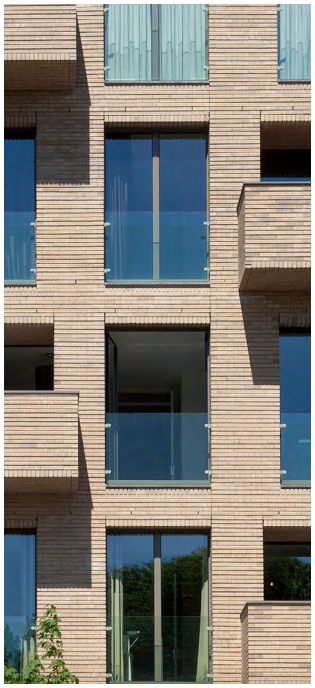

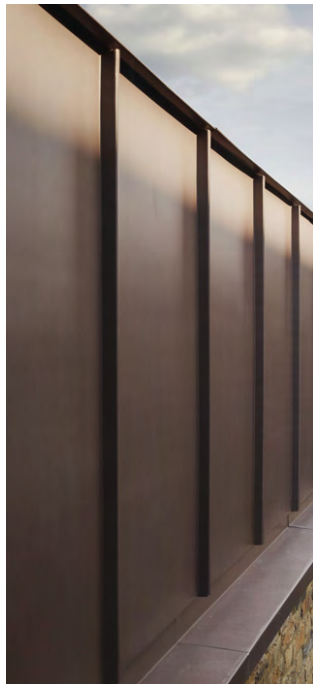

Architectonische kwaliteit en materialisering
Hierboven het kleurenpalet voor de nieuwbouw welke ‘verkleurd’ van zilver-grijs naar een grijs-bruine tint. Dit palet kan tussen de verschillende bouwdelen verkleuren, contrasten binnen het bouwdeel dienen te worden voorkomen teneinde de eenheid te bewaren. Accenten dienen een functionele toepassing.

De gevels en de uitstraling van de bouwdelen bezitten een zekere mate van uniformiteit, met eenduidig kleur- en materiaalgebruik, zonder een groot kwaliteitsverschil tussen straat-, zij-, kop en hofgevels.

Omwille van het behoud van de herkenbaarheid van het oorspronkelijke strafgevangeniscomplex dient de nieuwbouw een contrast in materiaal- en/of kleurgebruik ten opzichte van het bestaande monumentale complex te bezitten.

Het Monument

Transformatie van het monument

Het nieuwe hotelprogramma

Het cellengebouw

De kapel

Het administratiegebouw en voorhof

Het dienstengebouw

De ringmuur

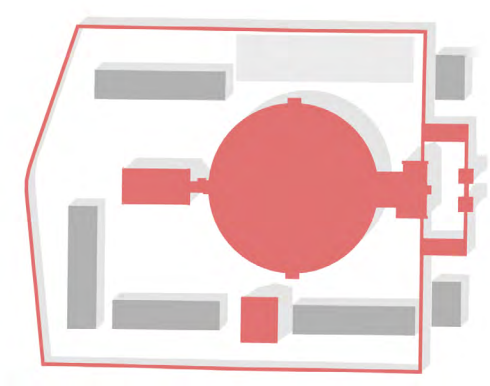

hierboven: schema van de monumentale bebouwing na sloop van de bebouwing uit de periode 2000-05 en de toevoeging van het woonprogramma

links: foto koepelcomplex vanaf KEMA straalverbindingstoren (RCE)

Transformatie van het monument

De monumentale gebouwen hebben van zichzelf een hoge ruimtelijke en architectonische kwaliteit. Het is de opgave bij de transformatie om binnen deze kwaliteiten, meerwaarde toe te voegen. Met de juiste ingrepen zal het monument worden versterkt en de nieuwe functie optimaal worden gefaciliteerd. De nieuwe functie is de eerste stap. De gekozen hotelfunctie ligt in zijn ruimtevraag en organisatie dicht bij de oorspronkelijke gevangenisfunctie. Beide functies gaan in de basis uit van een groot aantal kleinere ruimten met daarnaast grotere centrale voorzieningen. Beide gevangenen of gasten ervaren immers het verblijven in een kleine cel en ondergaan de overrompelde ruimtelijkheid van de koepel. De historisch licht sarcastische bijnaam ‘Hotel de Houten Lepel’ wordt realiteit.

Respecteren structuur en ruimten

Het respecteren en een gebouwstructuur is de basis van een goede transformatie. De functie volgt zo maximaal mogelijk de structuur. Zo zal in de koepel de cellenstructuur op enkele uitzonderingen na volledig in tact worden gelaten. De afzonderlijke cel wordt afzonderlijke kamer. Er wordt zelfs gekeken of het mogelijk het karakteristieke sanitair in de cellen te kunnen hergebruiken. In contrast met deze kleinste eenheid van de cel staat de grote ruimte van de koepel. De al eerder omschreven ruimtelijke ervaring blijft intact. Dit geldt ook voor de routing die werd afgelegd door de gevangenen.
De buitengevels van het complex omgrenzen het totale ensemble en geven het complex zijn beslotenheid. De randen van het de gevangenis met de ringmuur en de ‘kasteel’-torens zullen deze functie van een meer besloten gebied blijven bewaken.

a.

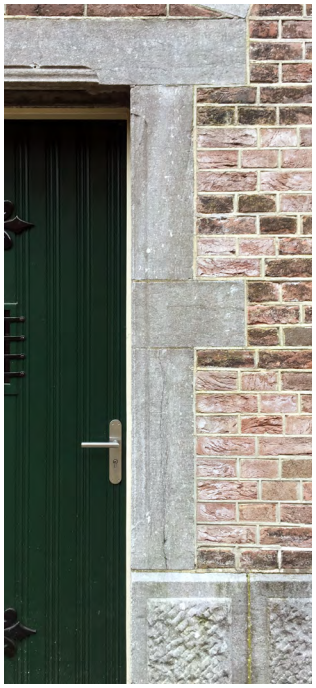

a.

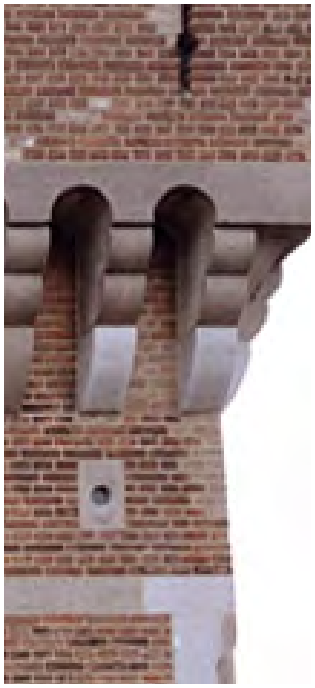

a.

b.

b.

c.

fotos van gevelfragmenten van de bestaande monumentale bebouwing: a. het poortgebouw, b. het administratiegebouw, c. de koepel en het dienstengebouw d. de kapel en e. de ringmuur

c.

d.

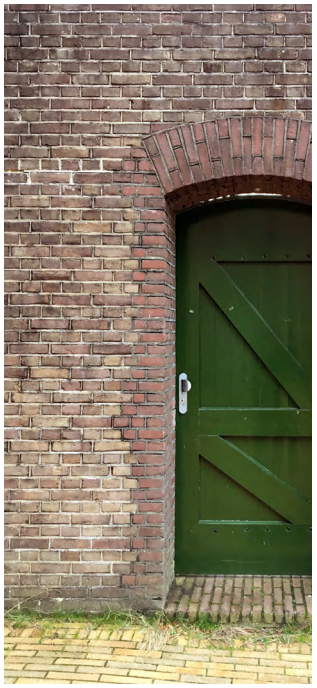

e.

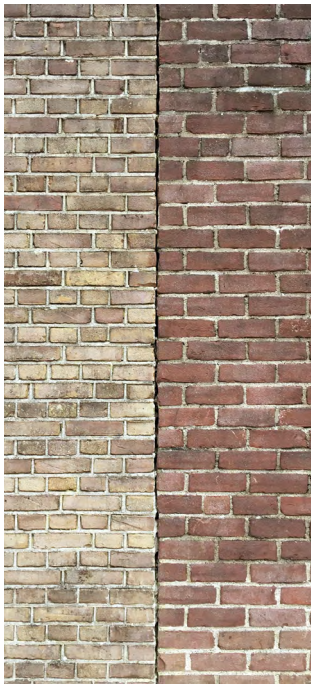

e.

e.

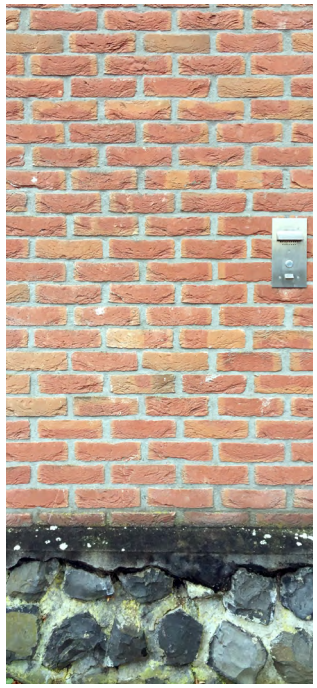

b.

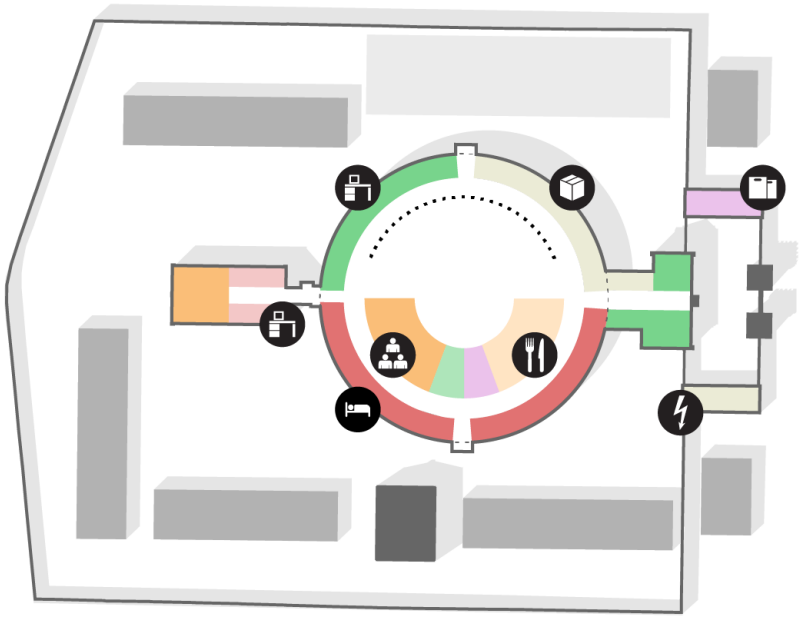

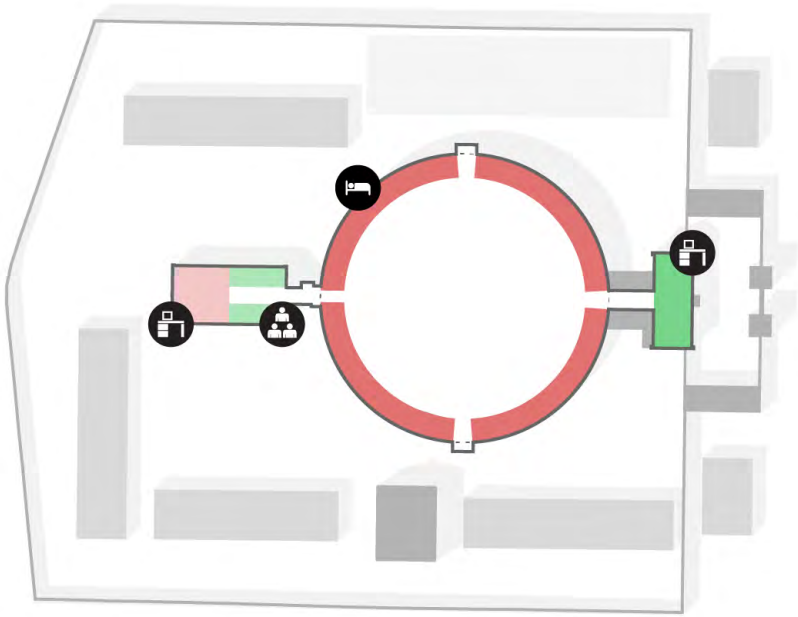

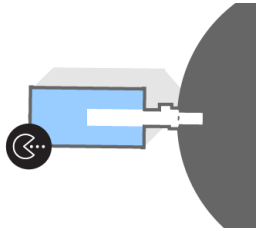

hotel
137 kamers

restaurant
190 m²

bijeenkomsten
316 m²

vergaderen
173 m²

escape rooms (in souterrain)
85 m²

bakkerij/koffiehuis
135,3 m²

start-ups
399 m²

algemene voorzieningen
ca. 200 m²

Het nieuwe hotelprogramma

Hotel / Zaalaccomodatie

Het hotel in de koepel richt zich op de gevangenis beleving. Je komt er overnachten voor een ‘nachtje in de cel’ maar natuurlijk ook om het gebouw te ervaren. Freedom Hotel BV zal gaan bestaan uit 137 kleine 2-sterren kamers op de hostel/hotelmarkt. De schatting is, gezien het unieke karakter van het project, dat er grof genomen 75 kamers kunnen worden gevuld met nieuwe markten zoals: familiediners, reünies, zakelijke bijeenkomsten met overnachting en Leisure weekenden gecombineerd met activiteiten in het gebouw. De overige 62 kamers zullen worden toegevoegd aan het bestaande aanbod gericht op het lage segment. Op die manier zullen er 62 kamers op de hotelmarkt bij komen. Een beperkt aantal wat de hotelmarkt goed kan opvangen met dit unieke karakter.

De centrale koepelruimte zal een levendige plek zijn met een gezellig restaurant/co-working en gelegenheid om bijeenkomsten te houden voor bedrijven. In de onderste ring komen in de cellen werkplekken voor startups. De centrale ruimte kan dienst doen als vergaderlocatie of een grotere bijeenkomst faciliteren. In het restaurant wordt ontbeten, geluncht en gedineerd. Ook voor mensen vanuit de omgeving is het hotel geopend. We willen juist de Koepel weer openstellen voor gasten van buitenaf. De gevangenis is een zeer imposant gebouw waarin iedereen graag zijn of haar ogen uitkijkt.

De ruimten die gelegen zijn aan het voorplein zijn bestemd voor kleinschalige ondersteunende voorzieningen. Hierbij valt te denken aan kleine horeca met een terras, kleine commerciële ruimten of ambachtelijke winkeltjes. Deze voorzieningen kunnen zich richten op de hotelgasten als ook de wijkbewoners. Het voorplein zelf zal daarmee ook een verblijfskwaliteit krijgen waar gasten en wijkbewoners elkaar kunnen ontmoeten. In de noordoost hoek van het terrein komt er voor de hotelgasten en personeel een parkeervoorziening van 126 parkeerplaatsen. Aan deze zijde is er in de noordelijke toren van de koepel een tweede toegang gelegen. Deze toegang is ook direct gelegen aan de bevoorradinghof voor de Koepel.

FREEDOM HOTEL zal naar verwachting rond 2025 haar deuren openen.

linkerpagina: schema programma hotelfunctie begane grond (links) en verdiepingen (rechts) (nb: vermelde oppervlakten zijn globaal)

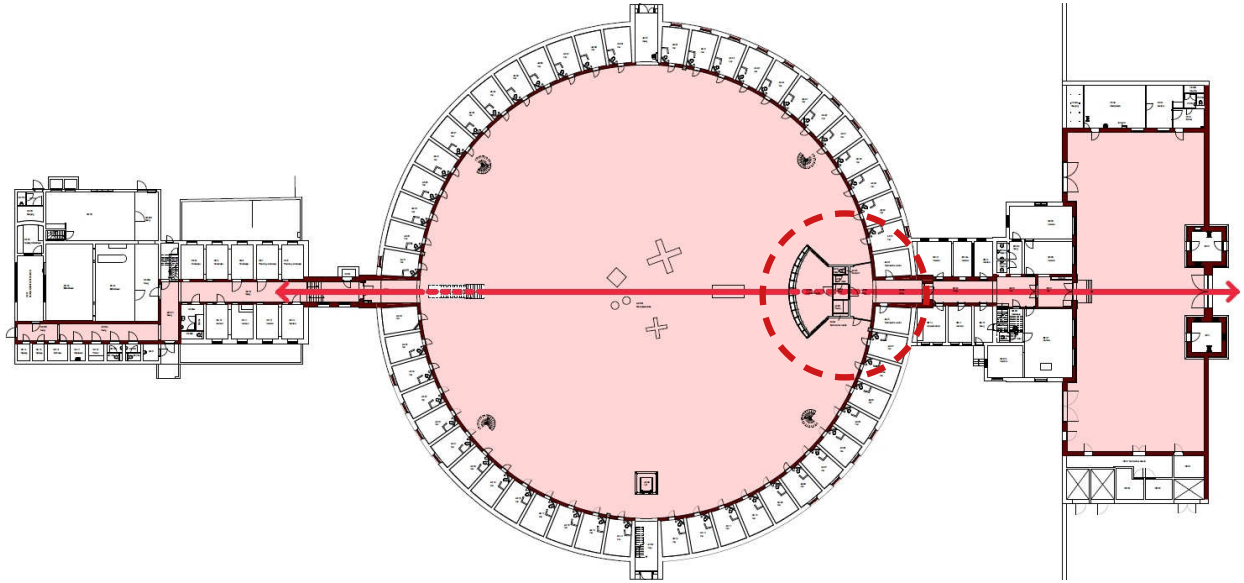

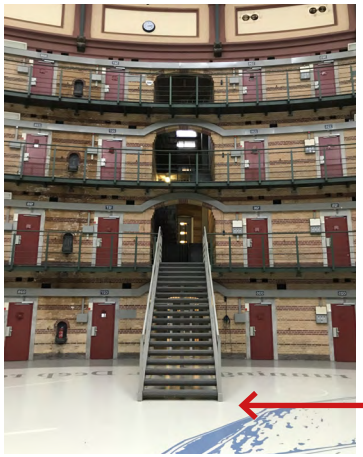

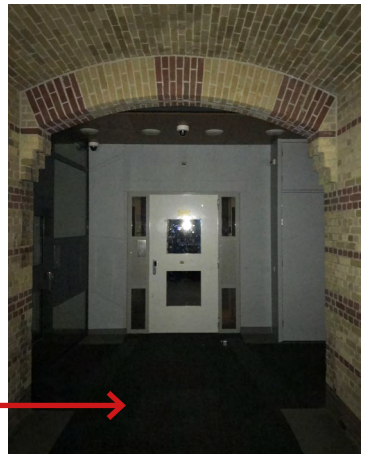

trap

centraalpost

Het cellengebouw

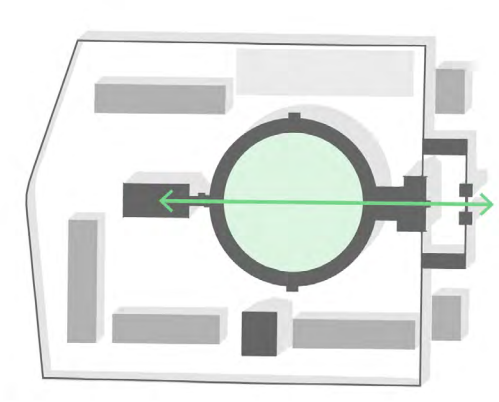

monumentale routing

Opschonen monumentale routing

De in de Nota van Uitgangspunten omschreven waardevolle hoofdstructuur is de rituele routing die de gevangen aflegden van oost naar west. Met de recente verbouwing uit het begin van deze eeuw zijn er op de hoofdas enkele obstakels toegevoegd. De meest belemmerende is de centraalpost. Deze post verving de oorspronkelijke centrale observatiepost die qua locatie nog zichtbaar is in de vloer.
Bij de transformatie gaan we minimaal uit van het verwijderen van de centraalpost waardoor de hoofdstructuur beter tot zijn recht gaat komen.

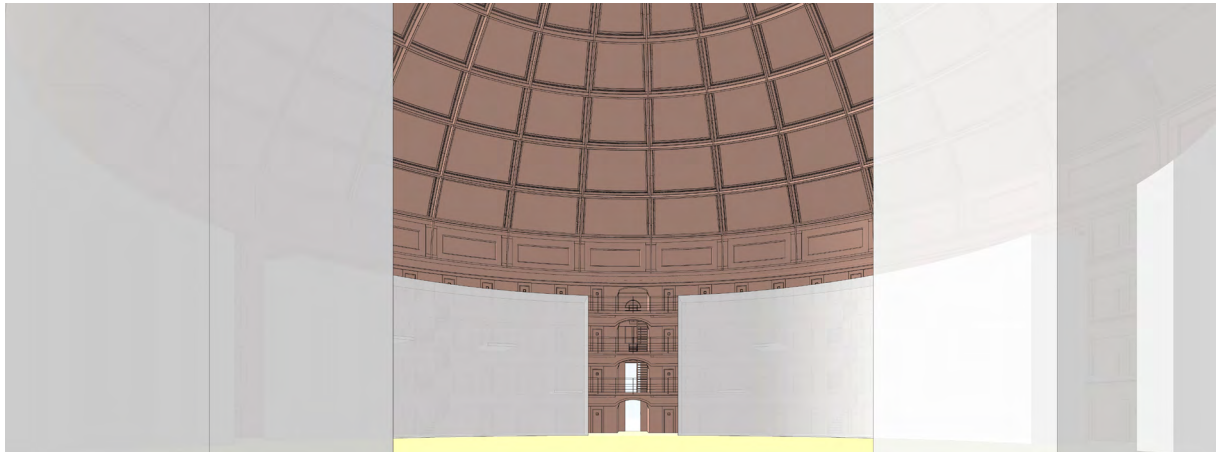

hierboven: schema van de monumentale route

rechts: impressie van de ruimtelijkheid van het cellengebouw (de koepel) bij het amoveren van de centraalpost en trap

linkerpagina: tekening en foto's van de monumentale routing met (gemarkeerde) obstakels. (tekening en foto midden uit biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

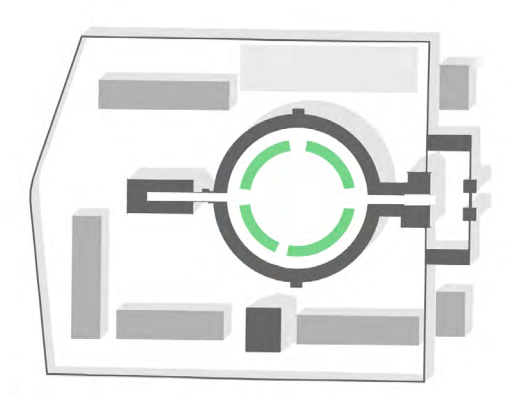

meubel

Toevoegen nieuw meubel

Al direct na de opening bleek de akoestiek in de koepel rampzalig. De beoogde rust sloeg om naar een kakofonie aan geluiden. Dat dit anders was ingeschat wordt getoond door de ontworpen preekstoelfunctie op het wachthuis. Dit bleek al direct na oplevering niet werkbaar. Staand in het middelpunt hoorde de predikant alles sterk versterkt terug en konden de gevangenen het niet goed volgen.
Om in deze ruimte de juiste akoestiek te realiseren is er een forse ingreep nodig. Dit wordt nader onderzocht en wordt afgestemd met een akoestisch adviseur. Bij dit alles is het behouden van het ruimtelijke ervaring essentieel. Het ‘inpakken’ van de binnengevel en plafond met akoestisch materiaal is een onwenselijke optie. We stellen een toevoeging voor die ruimtelijk los komt te staan van de koepel: het meubel.

Het meubel reguleert de akoestiek en bied daarnaast ruimte voor enkele noodzakelijke ondersteunende functies en het hotel restaurant. Hiermee voorkomen we grotere aanpassing aan het monumentale cellengebouw. Daarnaast geeft het meubel in aanvulling op de kleine hotelcellen, de mogelijkheid om in de grote ruimte te verblijven. Tot slot ordent het meubel de logistiek binnen de koepel. Tussen de cellenring en het meubel wordt de galerij zone opgewaardeerd. Bij centrale activiteiten in de koepel blijft de logistiek van het hotel functioneren.

Het vloer kunstwerk van Anne Semler zal niet als geheel kunnen worden behouden. Door sloop van de centraalpost, de zitelementen en het toevoegen van het meubel, wordt het beeld verstoord. Het aanbrengen van een nieuwe vloer is onvermijdelijk.

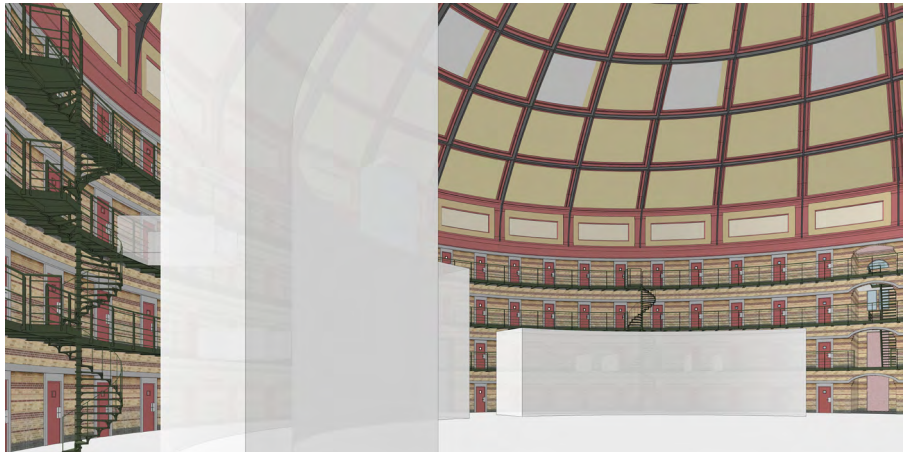

hierboven: schema van meubel binnen het cellengebouw..

geheel rechts: conceptschets van de ruimtelijkheid van de koepel met het meubel (nadere studie en uitwerking volgen in een later stadium)

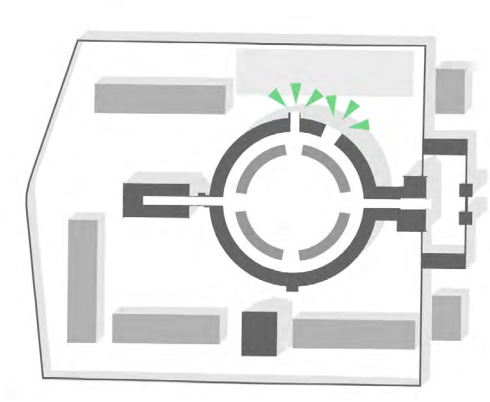

doorbraak in cellenring

Doorbraken in cellenring

De strafgevangenis is in de basis ontworpen om niet eenvoudig naar binnen en buiten te gaan. Met de nieuwe functie van hotel en aanvullende activiteiten in de koepel zullen er in de toekomst meer personen aanwezig zijn in het gebouw. Om dit goed te faciliteren zullen er twee hoofdentrees voor de nieuwe functie komen.

De eerste entree is de huidige hoofdentree die loopt via het poortgebouw, de voorhof en het administratiegebouw naar de receptie/lobby in de koepel. De tweede entree is via de noordelijke toren. Aan deze zijde is er dan een directe koppeling vanuit de nieuwe parkeervoorziening. Deze toegang verbindt op één niveau de koepel, het terrein en ook de parkeervoorziening. Dus ook zeer geschikt voor mindervaliden. Er komt daarvoor een nieuwe pui die de maximale breedte van dit voormalige trappenhuis zal benutten.

Aan de noordzijde komt de meest ingrijpende doorbraak. Er zullen enkele cellen ruimte maken om de routing tussen de koepel en het transporthof goed te kunnen faciliteren.

Bovenstaande doorbraken voorzien ook in de noodzakelijke extra breedte voor de veilige vluchtroutes vanuit het gebouw.

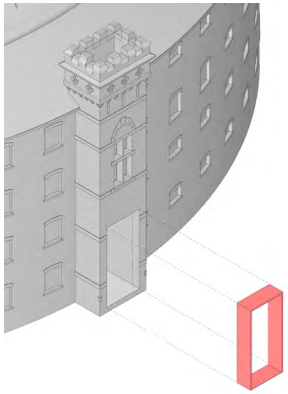

hierboven: schema van de verschillende doorbraken in de cellenring.

rechts: conceptschema's van de doorbraken in de cellenring

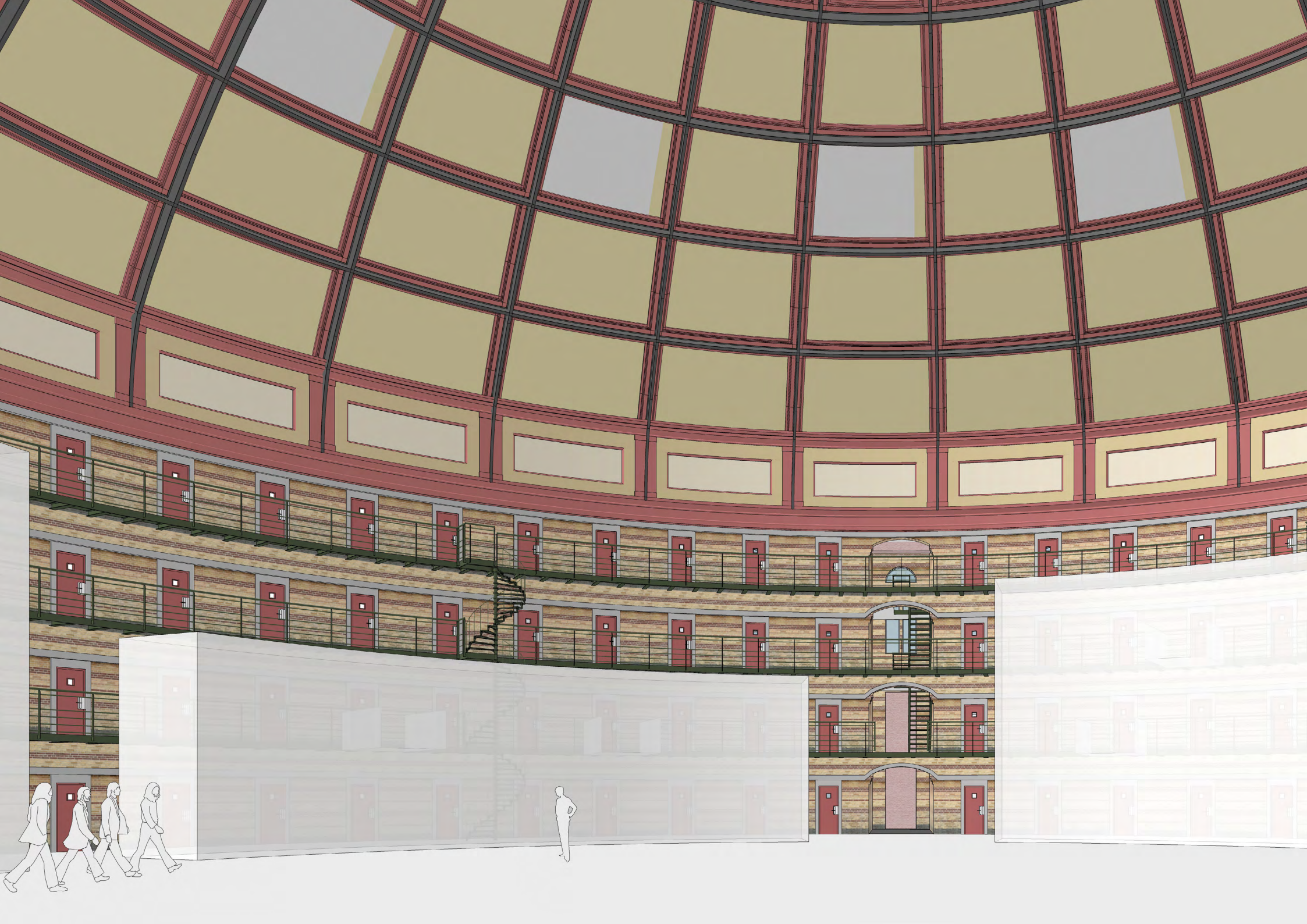

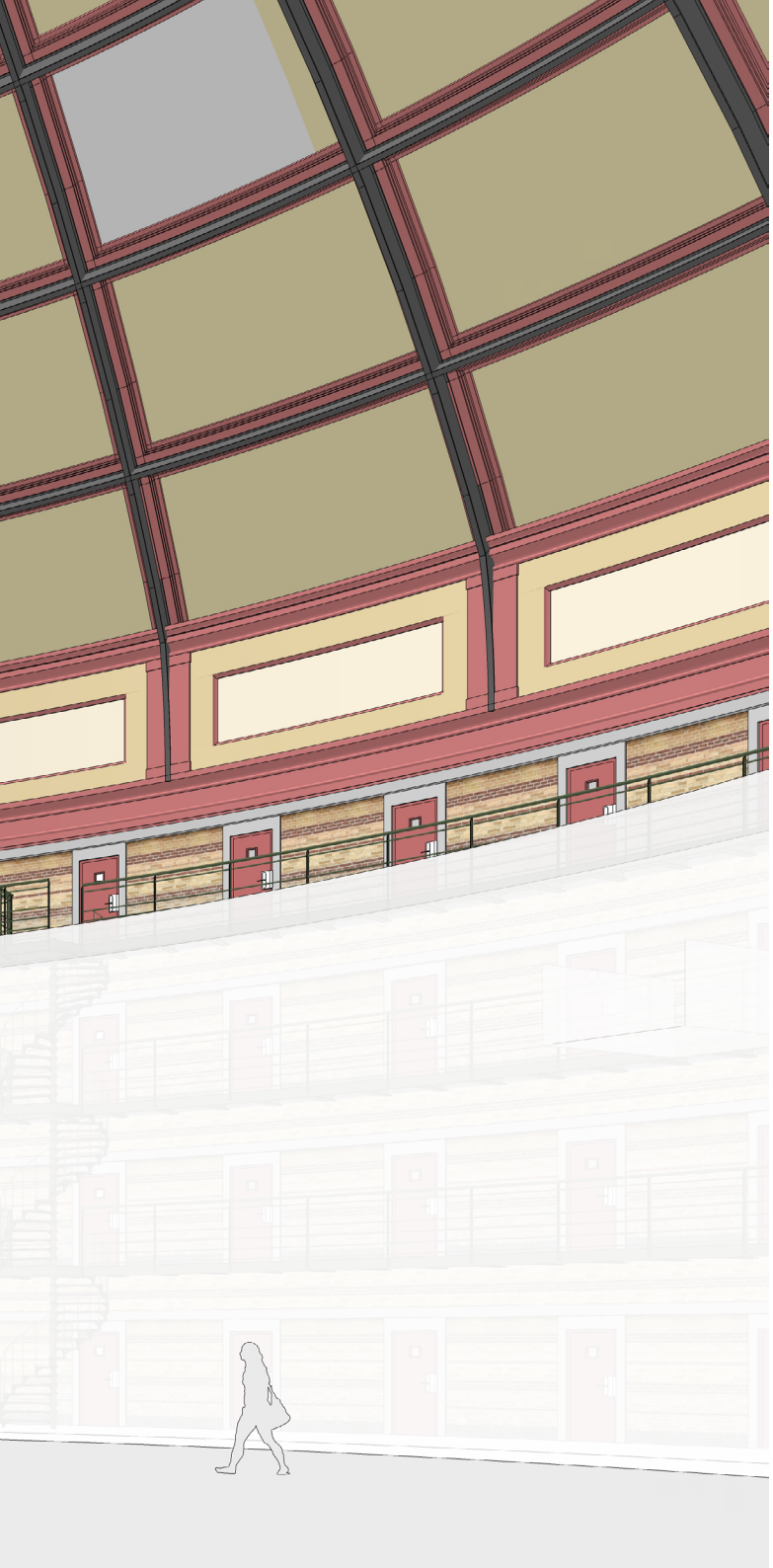

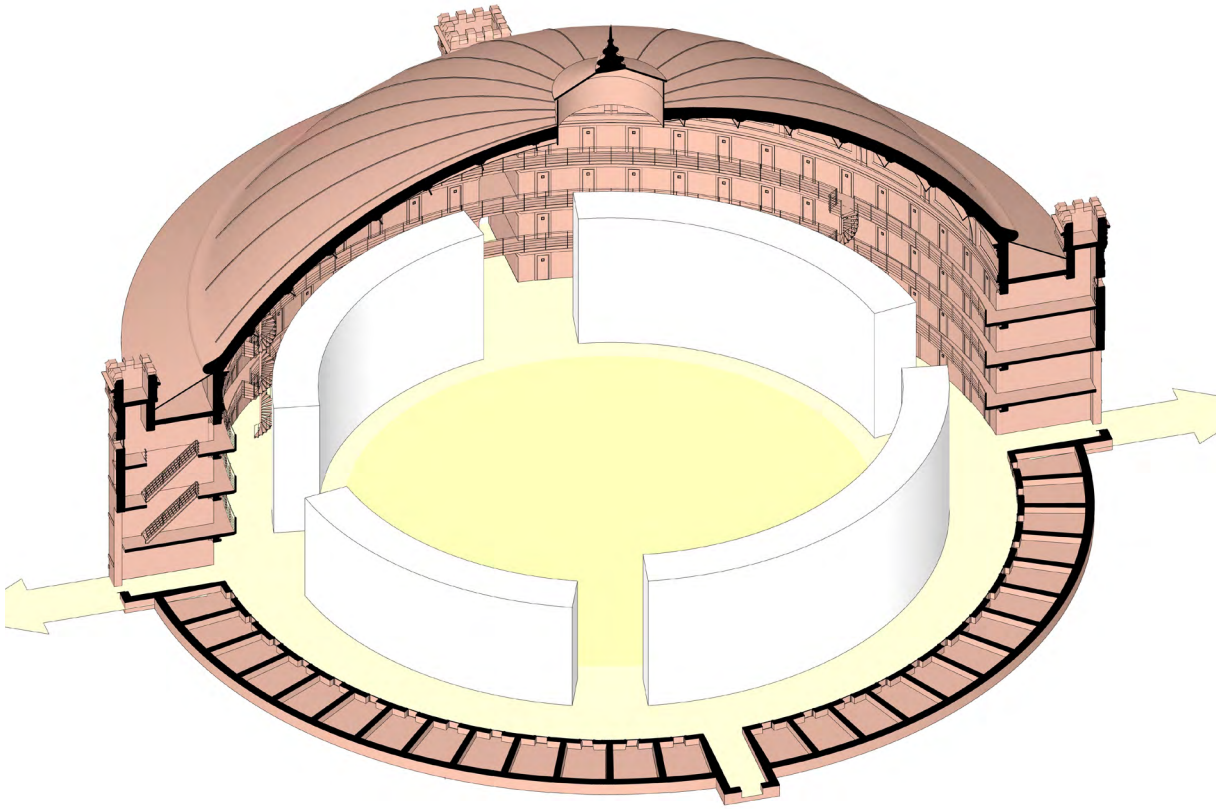

hierboven: concept schets met nieuw meubel binnen de koepel

links: impressie van de ontwerprichting voor het meubel in het cellengebouw

referentiepalet aan ruimtelijke invullingen in de bestaande open ruimten van de monumentale koepel en de kapel

Het administratiegebouw en voorplein

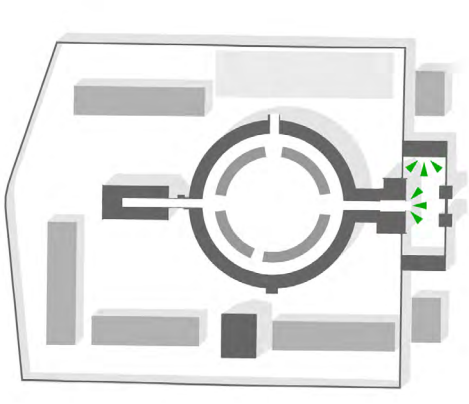

openen van het voorplein

Het voorplein krijgt naast zijn functie als formeel (en besloten) toegangsplein, een publieksfunctie. Gasten van het hotel als ook bewoners van de nieuwe woningen maar zeker ook wijkbewoners zullen hier op een mooie zomeravond of een mooie voorjaarsmorgen een terrasje pakken. De ruimten aan het voorplein in de beide bijgebouwen (magazijnen) als ook in het administratiegebouw zijn ook gericht op het plein. De verschillende commerciële ruimten worden ook direct ontsloten vanaf het voorplein.

De huidige gevels zijn zeer gesloten. We stellen voor om op de begane grond de puien te openen en ook openingen toe te voegen. Aan de centrale entree zullen geen ingrepen plaats vinden. Nader onderzoek is nodig naar de toegankelijkheid van deze nieuwe functies. Zeker in relatie tot de verschillende vloerniveau 's van het plein zelf en ook de gebouwen aan het plein.

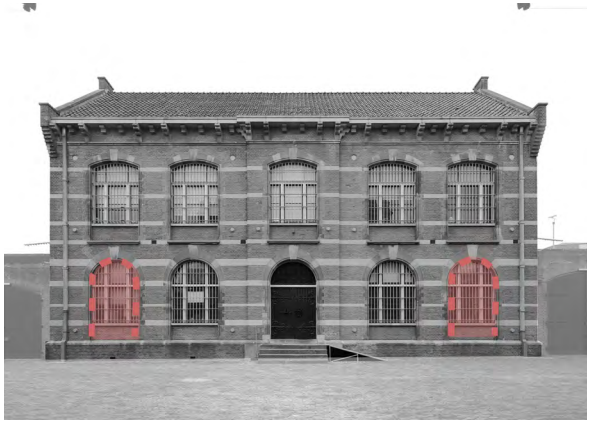

hierboven: schema van het openen van het voorplein

rechts: conceptschets van het openen van het adminstratiegebouw

geheel rechts: conceptschets van het openen van de bijgebouwen

De Kapel

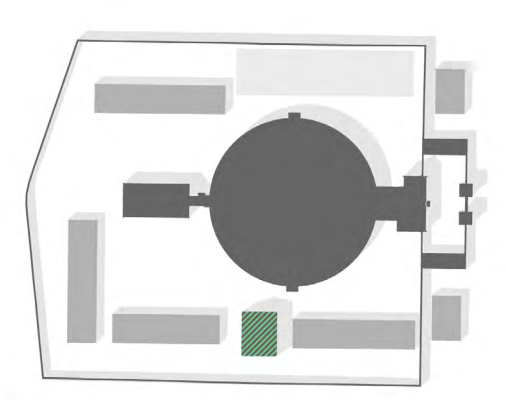

De kapel wordt getransformeerd naar een woon- en/ of een kantoorfunctie. Om voldoende oppervlak te kunnen maken voor één van deze functies is het realiseren van een insteekverdieping een goede optie. Dit sluit ook aan op de oorspronkelijke verschillende niveaus in de kapel waarvan de pastoor de dienst leidde.

De ruimte is voorzien van mooie vensters op de verdieping die met het slopen van de aanbouw weer goed in beeld komen en waardoor de ruimte meer licht zal vangen. De plint van de kapel is nagenoeg geheel gesloten. Om te voorzien in een entree tot de woon- of kantoorfunctie, daglicht en ook zicht op het terras zijn hier nieuwe openingen noodzakelijk. Dit onder andere op de positie van het reeds gesloopte voorportaal/-huisje.

hierboven: schema invulling van de kapel

rechts: conceptdoorsnede voor het invullen van de kapel met twee woningen met over de lengte de woningscheidende wand

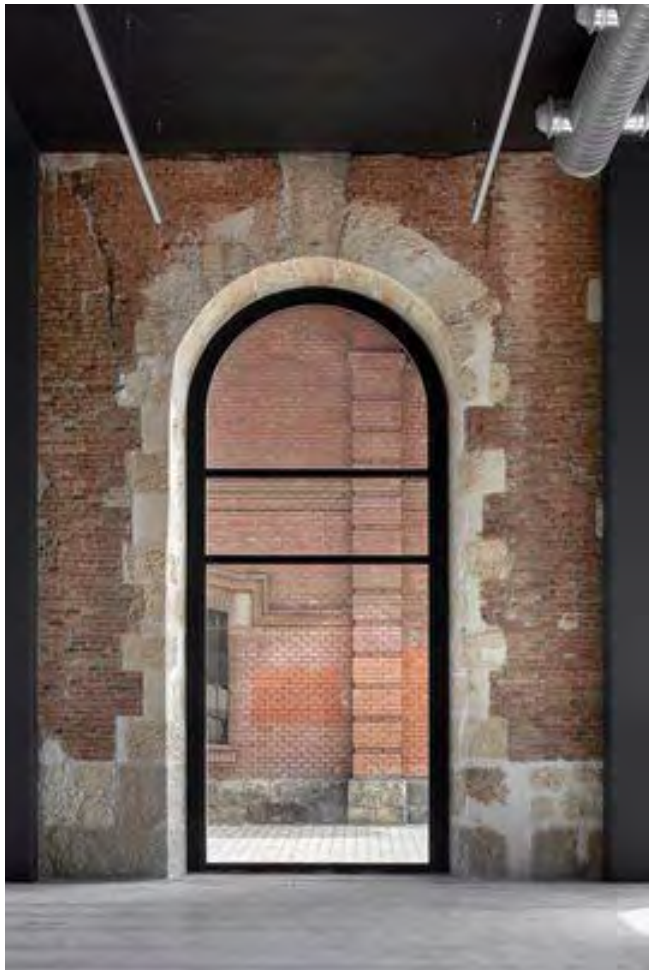

referentiepalet aan ingrepen in het bestaande monument en invullingen van bestaande en nieuwe gevelopeningen.

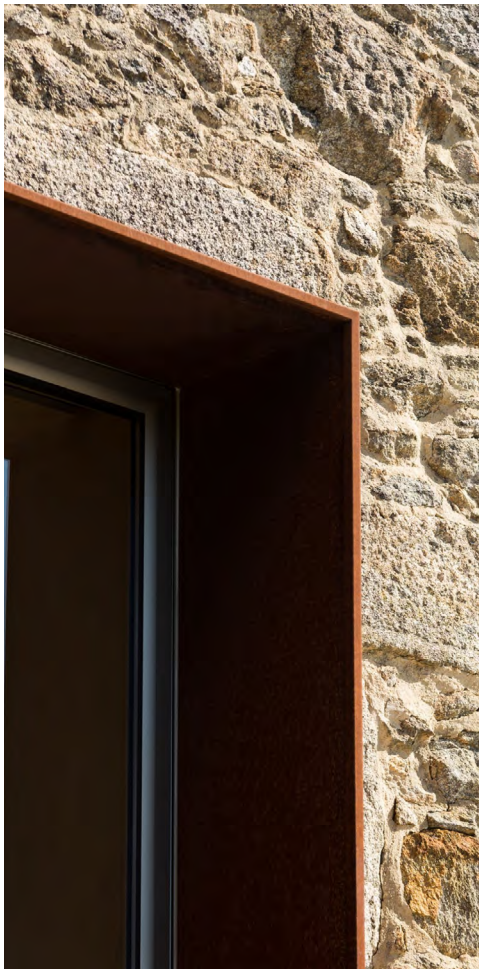

referenties voor de materialisering en detaillering van de openingen.

De ringmuur

Voor het functioneren van een gedifferentieerd woonwijkje dient de ringmuur op een aantal plekken te worden geopend. Deze openingen worden gevormd door het permanent open zetten van bestaande houten poorten en door incidenteel openingen aan te brengen in de muur. In beeld zullen de openingen het doorgaan door de muur zichtbaar maken. Uit- en inbreken op een herkenbare en geoorloofde wijze.

N.B.: de in dit masterplan opgenomen impressies van de doorbraken in de ringmuur zijn indicatief en worden in de verdere planvorming in nauwe samenwerking met RCE en Team Welstand en Monumenten verder uitgewerkt.

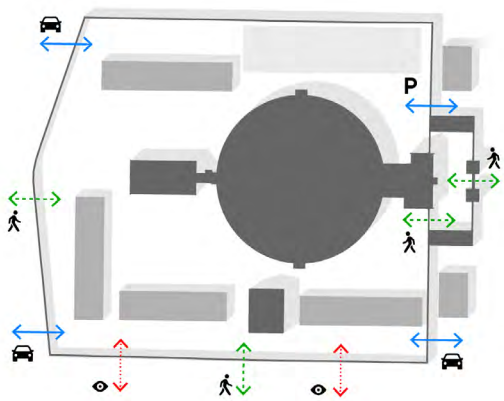

opening voor auto- & fietsverkeer

opening voor voetgangers

opening voor zicht en doorkijk

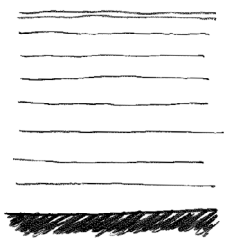

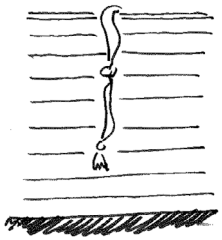

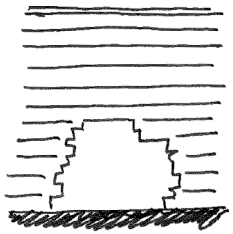

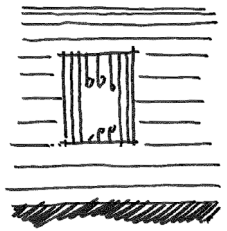

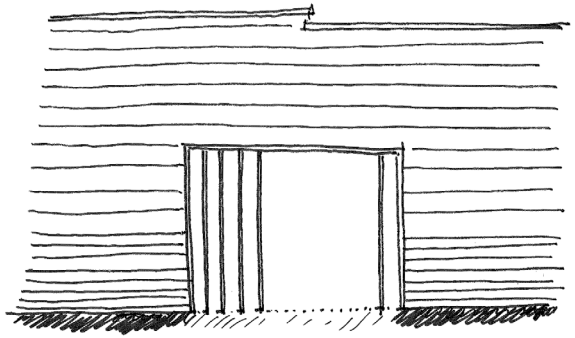

hierboven: schema van de verschillende openingen in de ringmuur.

rechts: concept schets voor het openen van de ringmuur

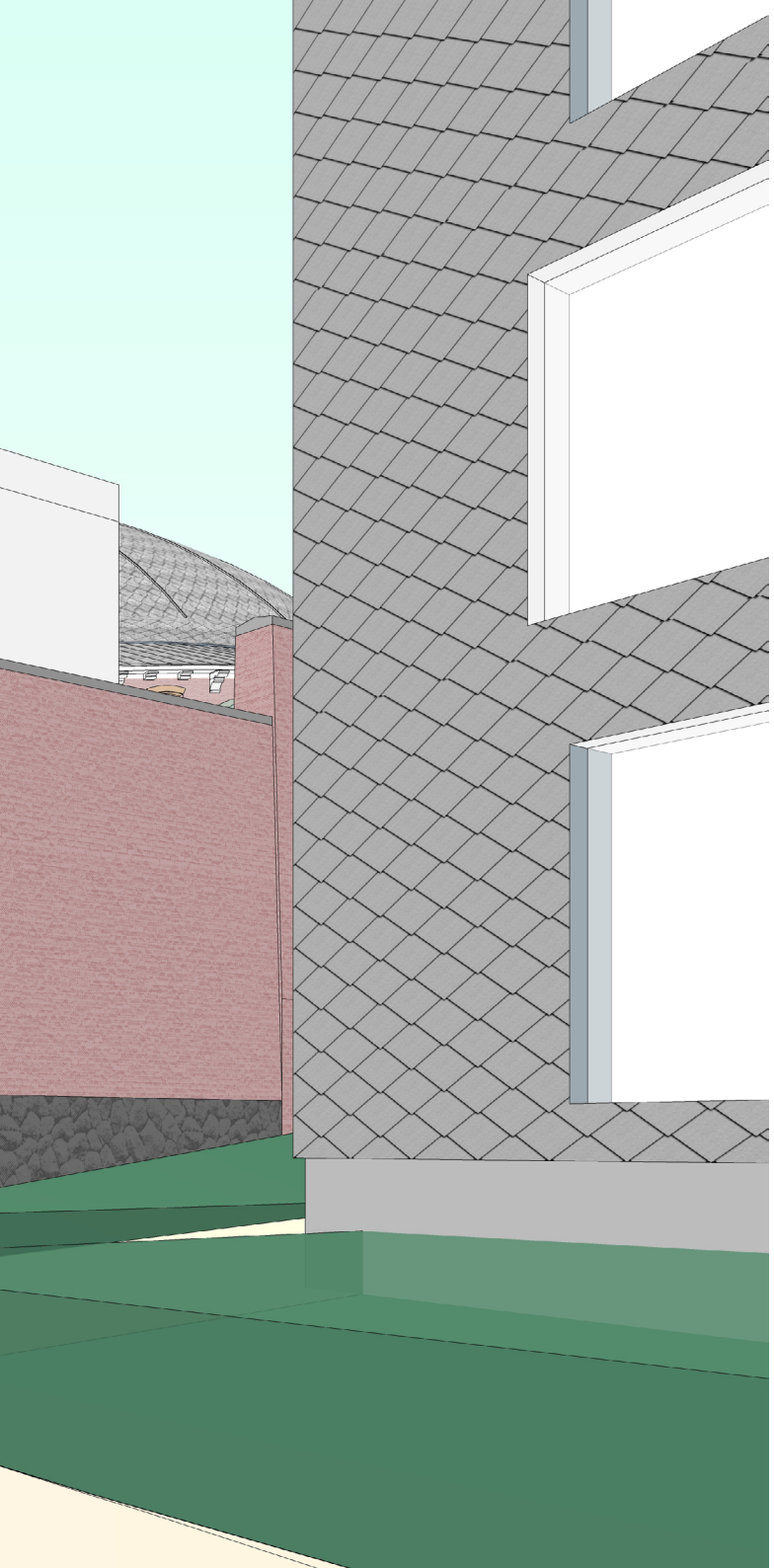

impressie van de mogelijke ontwerprichting voor de toegang aan de Wilhelminastraat

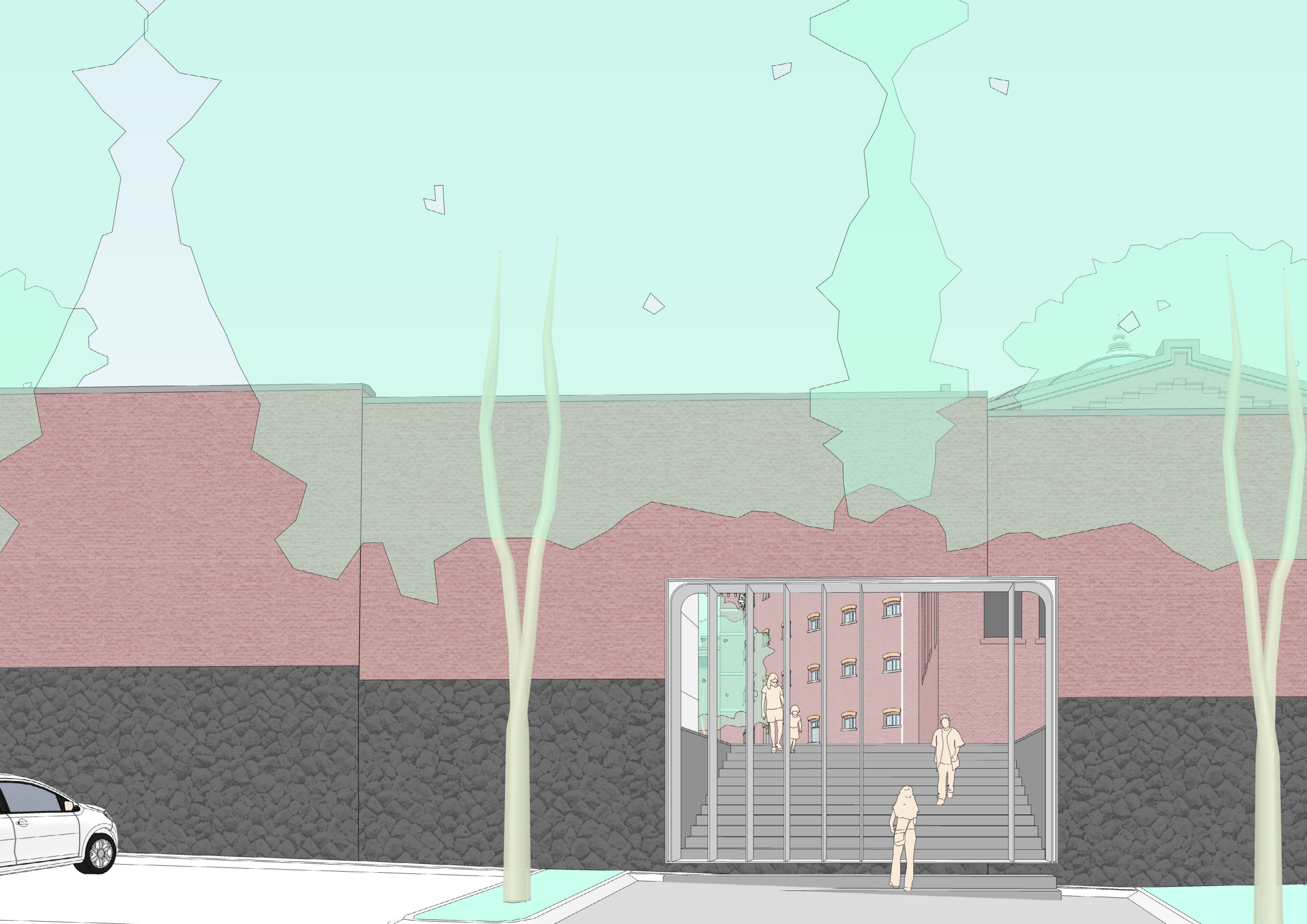

impressie van de mogelijke ontwerprichting voor de toegang aan de Alexanderstraat (nadere uitwerking volgt in een later stadium)

Landschapsontwerp

Tuin van Lombok

Groenstructuur wachters

Inrichting binnenhof

Voorplein en terras

Inrichting straat

Vergroening muur

Groenbalans & bomen

Inzameling afval

Flora en Fauna

Waterhuishousing en infiltratie

Energie

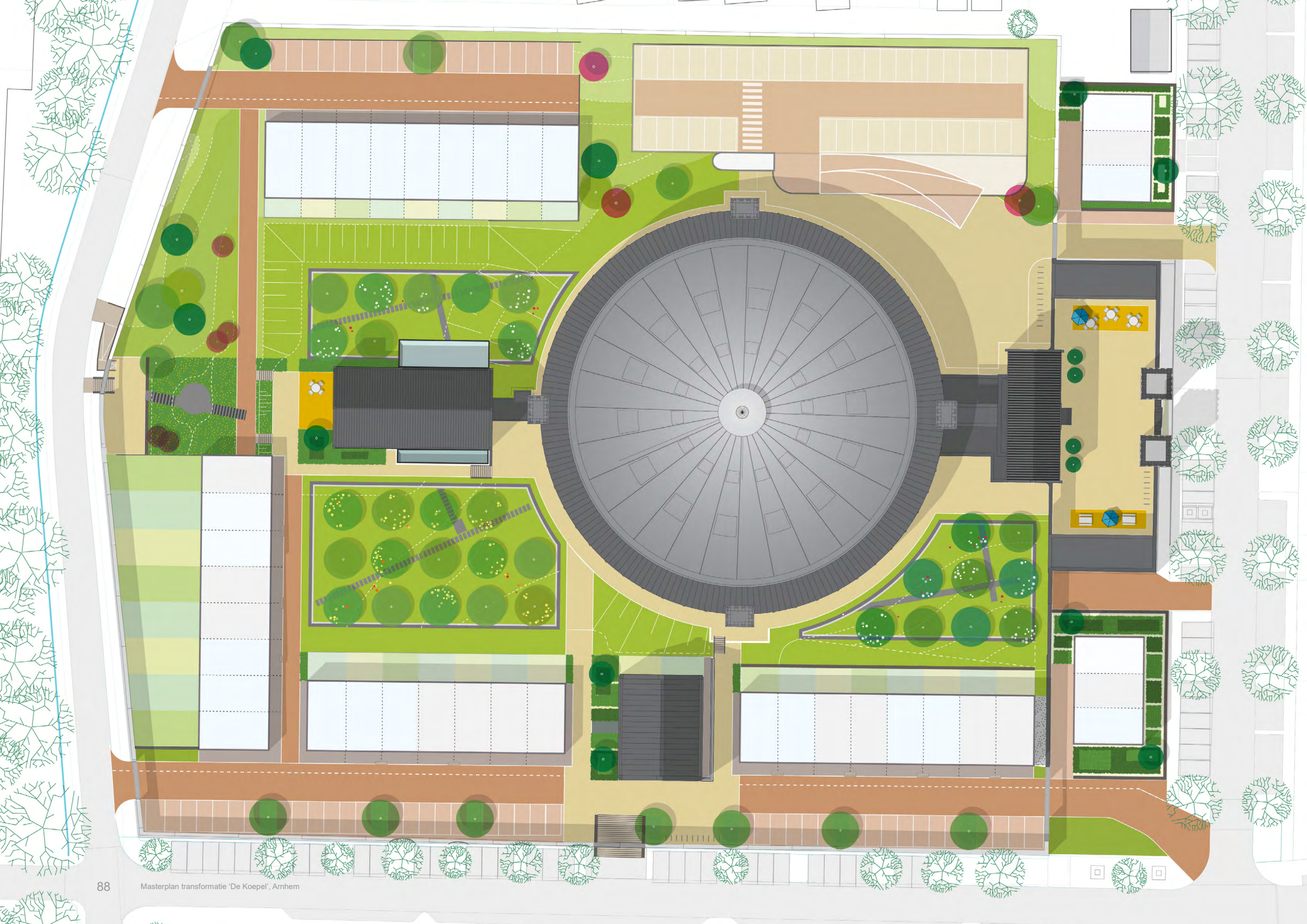

- *bestaande monumentale bebouwing*
- *nieuwe bebouwing*
- *bestaande bomen*
- *nieuwe bomen*
- *groenstructuur wachters*
- *inrichting binnenhoven*
- *verbindende loper*
- *pleinen & terrassen*
- *steile tuin*
- *straat & parkeren*
- *privé terrassen*
- *privé tuinen*

Tuin van Lombok

De buitenruimte van De Koepel is te zien als een tuin voor de wijk. Omdat er nu weinig openbaar (verblijfs-) groen in omgeving aanwezig is, biedt het openen van de gevangenismuren een prachtige kans dit te verbeteren. Het terrein van de Koepel wordt toegankelijk en uitnodigend voor de buurt. Het idee voor de inrichting is die van een Hortus Conclusus: de omsloten tuin. De monumentale gevangenismuur vormt hiervoor de basis. De muur geeft het terrein een bijzonder karakter en is beeldbepalend voor de omgeving. De muur zorgt voor een zeker mysterie – wat vindt hier achter plaats? De inrichting van het terrein heeft meer het karakter van een tuin dan een park. Daarmee biedt de locatie een waardevolle aanvulling op de omgeving van Lombok met Arnhems Buiten nabij. De Hortus Conclusus vormt een groene oase, die zowel besloten en intiem, als verbonden en gemeenschappelijk is.

Het plan is opgebouwd uit een viertal principes: binnen de muur ligt een lommerrijke tuin: één groen tapijt met bloemrijke kamers. Deze tuin wordt doorsneden door paden, de muur wordt op strategische plekken geopend, daarmee wordt de tuin toegankelijk. Rondom de Koepel wordt een nieuw wooncarré geplaatst, binnen het carré is het groen, de toegangsweg ligt langs de zuidelijke muur. Op het terrein zijn een twee uitnodigende locaties te vinden met variërende activiteiten: een hellingtuin die ook ruimte biedt om te spelen en een voorplein met een terras.

Hoogteprofiel

De hoogte op het terrein verloopt grofweg van de noordwesthoek diagonaal over het terrein naar de zuidoosthoek. Het hele terrein kent ca. 15 meter verval. Met het bepalen van de hoogtes is rekening gehouden met de eisen vanuit het beheer als ook met een goede toegankelijkheid van zowel de woningen en de Koepel als het gehele terrein. Het grote hoogteverschil wordt zoveel mogelijk gefaseerd opgevangen. Op enkele locaties is het echter nodig om trappen en keermuren aan te brengen.

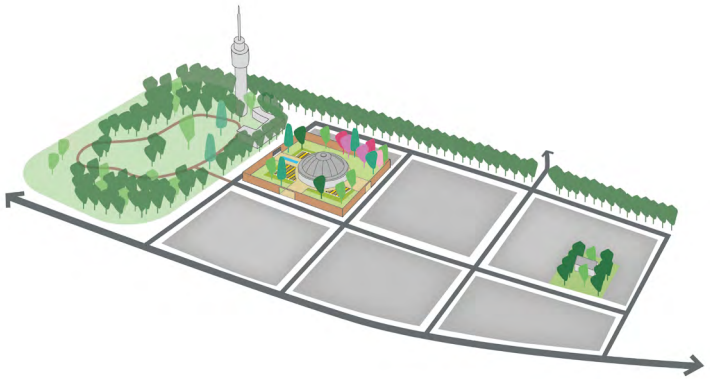

links: concept van 'matroesjka's', een gelaagde tuin: groene ruimte in groene ruimte in groene ruimte

geheel links: conceptschets 'tuin voor de wijk'

rechts: plankaart Hortus Conclusus: transformatie Koepelgevangenis Arnhem (nadere uitwerking volgt in het inrichtingsplan)

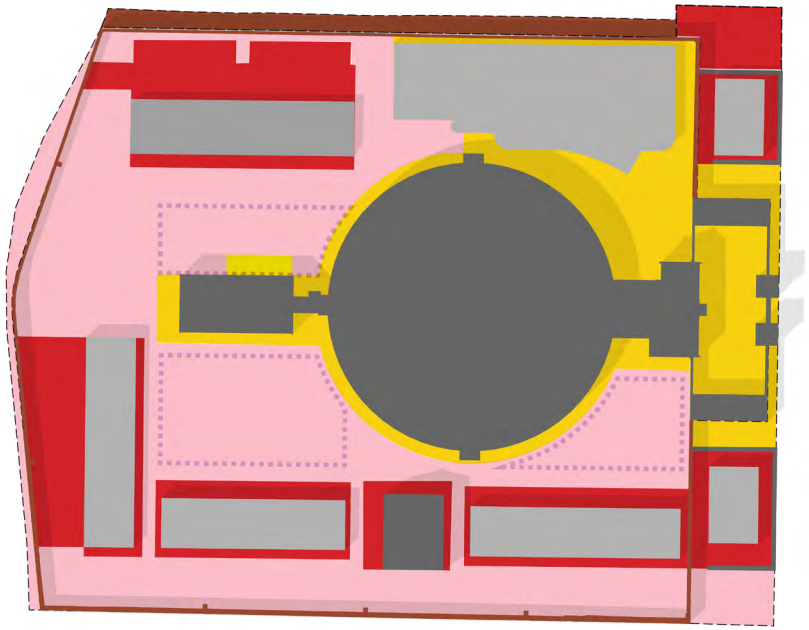

De eigendomssituatie is verdeeld tussen de woningen, de Koepel en de gemeente. Het privé eigendom van de woningen betreft de ruimte direct grenzend aan de bebouwing (rood). Ook de monumentale muur behoort hen toe en valt onder de VvE (bruin). Het hotel is eigenaar van de ruimte bij de monumentale bebouwing: een zone rond de Koepel, het entreeplein en het logistieke hof met inrit (geel). Verder komt het terrein toe aan de gemeente (roze), met bijbehorend beheer.

privé woningen

privé koepel

openbaar

vve - muur

(boomgaard) vereniging

Groenstructuur wachters

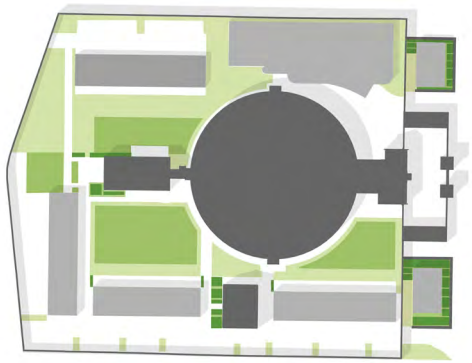

De nieuwbouw aan de Wilhelminastraat verwijst naar de voormalige bebouwing: een tweetal wachters flankeren de hoofdpoort. Deze losstaande gebouwen worden omringd door een gezamenlijke tuin. De entree van woningen ligt aan de achterzijde zodat het aanzicht zo groen mogelijk is. De tuin heeft vooral het karakter van een kijk-tuin.

boven: schema met de groenstructuur rondom de wachters

rechts: referentievan de groenstructuur rondom de wachters

linkerpagina: weergave van de verschillende eigendomsgrenzen

Inrichting binnenhof

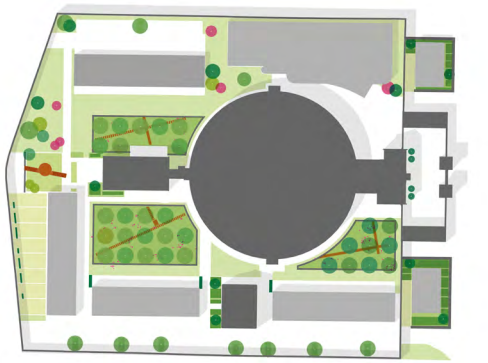

De lommerrijke tuin bestaat uit een hof met een drietal boomgaarden allen vormgegeven in één stijl: het hof kent een tapijt van gras bestaand uit een ‘buffer’ zone met gemaaid gazon met daarbinnen een omlijste boomgaard vol bloemrijk grasland. De lijst tussen het gazon en het bloemrijke gras bestaat uit een brede verharde band. Toevoegingen in elke hof als een zitplek, speelelement, een beeld of bloembed verwijzen naar de traditionele Hortus Conclusus en vormen een eenvoudig, eigentijds accent.

De fruitbomen markeren de tuinen doordat ze in een strak ritme geplant staan. Ze markeren ook de seizoenen: volop bloesem in de lente en fruit in de herfst. Zo nodigen de boomgaarden uit tot participatie. Samen met buurtgenoten kan het fruit worden geoogst en worden verwerkt. Er kan gezamenlijk worden gesnoeid en geplukt, hetgeen de betrokkenheid en de zorg voor de fruitbomen ten goede komt.

Nadat de laatste koper bekend is wordt er gekeken of er voldoende draagvlak is bij omwonenden en wijkbewoners om mee te denken over de inrichting van het binnengebied en mee te helpen met het beheer en onderhoud, snoeien en oogsten. Dit proces wordt verder uitgewerkt in samenwerking met de gemeente. Mocht blijken dat er geen draagvlak is bij de omwonenden en wijkbewoners, dan worden boomsoorten gekozen die passen binnen het beheer- en onderhoudsplan van de gemeente.

Het lommerrijke Lusthof van Lombok oogt uitnodigend, zowel bewoners als gasten kunnen er prettig vertoeven. Buiten de hoven op de groene hellingen staan nog enkele los gestrooide bomen, die verzachten de overgang tussen gebouw en terrein. Als sluitstuk ligt aan de westzijde een kleine meer lommerrijke steile tuin.

boven: schema met inrichting van het binnenhof

rechts: referenties van (participatie in) de boomgaarden en de groenstructuur van het binnenterrein

Voorplein en terras

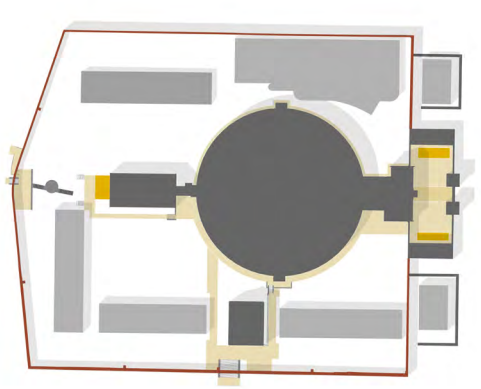

Het voorplein verandert in een sfeervol buurtplein en vormt de entree naar het hotel. Het plein zal worden herstraat met de bestaande klinkers. Een patroon in het straatwerk kan de looplijnen en het terras accentueren. Door bomen in potten te plaatsen, wordt verblijven op dit karakteristieke plein veraangenaamd.

Een tweede terras ligt op de kopse kant van het dienstengebouw. Dit is bedoeld als (verlengde van) de huiskamer voor de hotelfunctie die hier op de begane grond zijn plek krijgt. Het terras biedt uitzicht op de hellingtuin en de flankerende groene hoven.

boven: schema inrichting pleinen en terrassen

links: referenties inrichting pleinen en terrassen

gebakken klinkers loper assenkruis

gebakken klinkers woonstraat

referentiepalet van hoogwaardige materialen zoals
gebakken klinkers en natuursteen voor banden

verbijzondering klinkers terrassen

natuursteen band rondom Koepel

Inrichting straat

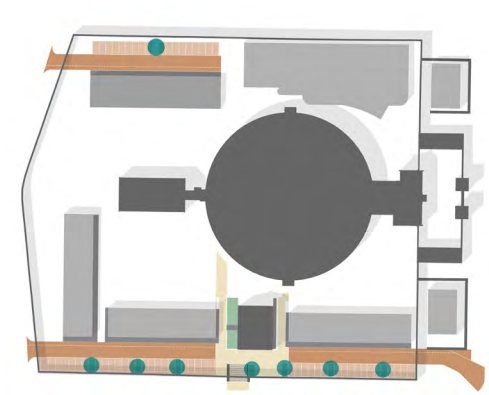

De nieuwbouw aan de zuidzijde wordt van de ‘straat’ gescheiden door middel van een verhoogde plint, een soort Delftse stoep. De stoep biedt toegang tot de woningen en de bergingen. Het niveau van de stoep verspringt met het oplopen van de straat. De stoep biedt is privé eigendom en biedt de ruimte voor het plaatsen van een bankje of potten.

De straat zelf bestaat uit een (geklinkerde) rijbaan van 4.5m met een smalle loopstrook (1.5m) aan de zijde van de woningen. Haaks, in een lange strook tussen de muur en de rijbaan wordt geparkeerd door bewoners. In de parkeerstrook zijn bomen ingepast, ter onderbreking en ‘verzachting’. Het aanzicht van de straat en het uitzicht van de woningen wordt daarmee aangenamer. Ook het woonblok aan de noordzijde ligt aan eenzelfde woonstraat met haaksparkeren.

boven: schema inrichting straat

links: referenties Delftse stoep

Vergroening muur

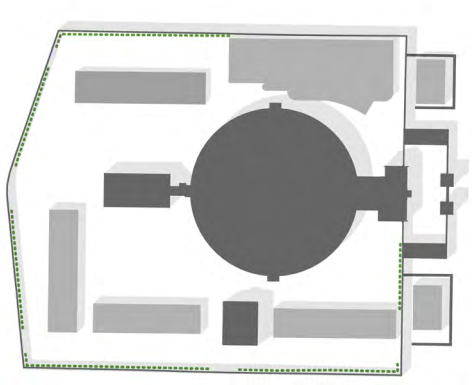

Om het effect van een omsloten groen ensemble, de Hortus Conclusus, verder aan te zetten, wordt de binnenzijde van de gevangenismuur vergroend. Met respect voor de monumentale waarde worden (gedeeltelijk) klim- en kruipplanten aangebracht die het geheel verzachten en de lokale biodiversiteit verhogen. Positieve neveneffecten lijken geluidsdemping en temperatuurverlaging.

boven: schema vergroening ringmuur

rechts: referenties vergroening ringmuur

Groenbalans & bomen

	oude situatie	*nieuwe situatie*
bebouwing (incl. muur)	8.464	8.165
verharding & bouwkundig	6.379	6.907
groen	6.109	5.860
totalen m²	**20.952**	**20.952**
bomen gekapt/te kappen	19	-
bomen nieuw	-	45
heesters nieuw	-	16

geheel boven: schema groenbalans en nieuwe aanplant bomen

boven: tabel met groenbalans

rechts: referenties nieuw aan te planten fruitbomen met bloemrijke ondergroei

In de komende situatie neemt de hoeveelheid bebouwing op het terrein af (ca. 190m2), de hoeveelheid verharding licht toe (ca. 230m2) en de hoeveelheid groen blijft vrijwel gelijk (afname van ca. 45m2). Van het verhard oppervlak zal 675m2, de parkeerplaatsen, uitgevoerd worden in een open, waterpasseerbare verharding.

Volgens de Groenvisie 2017 zijn de Groencompensatieregels niet van toepassing, het gaat om een private ontwikkeling. Het betreft geen groene bestemming (groen, park, bos) en er zijn geen bomen beschermd in het bestemmingsplan of APV.

Bij de inrichting van de buitenruimte worden de uitgangspunten uit het Bomenplan 2019 gehanteerd: boombewust ontwerpen en streven naar meer bomen. Op het terrein zijn 17 bomen gekapt, er zullen nog 2 bomen gekapt worden, één ten behoeve van de aansluiting met de omliggende wegen, de andere ten behoeve van de woningbouw. Voor beiden zal worden onderzocht of herplaatsing mogelijk is.

In het schetsontwerp voor de buitenruimte zijn momenteel ruim 45 bomen opgenomen met daarnaast een 16 tal meerstammige grote struiken. Het grootste deel van de bomen staat in de drie hoven rond de koepel. Ook de ontsluitingsweg langs de muur is van straatbomen voorzien. In de verdere uitwerking van het ontwerp wordt rekening gehouden met voldoende boven- en ondergrondse groeiruimte voor de bomen zodat deze kunnen uitgroeien met een volwassen kroon. Het aantal bomen zal daarmee ruimschoots verdubbelen.

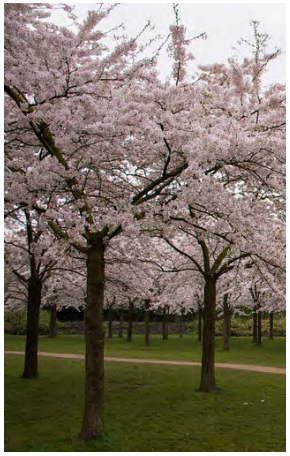

Inzameling afval

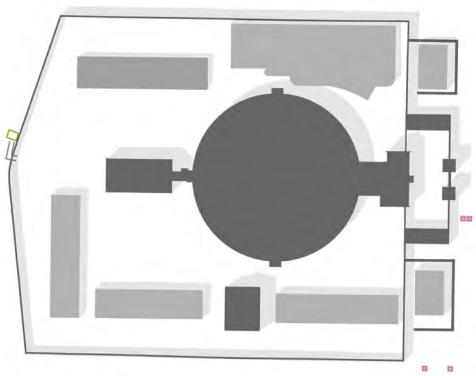

De woningen in blok 3, parallel aan de Diependalstraat, krijgen groencontainers. Voor deze containers is nieuwe opstelplek aan de Diependalstraat gedacht die achterom vanuit de tuinen goed bereikbaar is. De andere woningen krijgen een hiervoor minicontainer vanwege de stoepjes en de hoogtesprongen in het plan. Voor de inzameling van het restafval wordt gebruik gemaakt van de twee bestaande plaatsen voor het aanbieden van afval rondom de Koepel. In deze containers is voldoende capaciteit beschikbaar momenteel. De afvalinzameling van het hotel geschiedt op eigen terrein, er is een locatie voorzien in de transporthof.

boven: schema inzamelingspunten afval

boomgaard met verblijfs/buurtplekken

boven: bloem- en kruidenrijk grasland onder de boomgaard, zone rondom is gemaaid

onder: verbijzondering/belijning aangebracht in/om gaard

referentiepalet aan groentoepassingen en bijpassende ruimtelijke objecten

klim- en kruipplanten ter verzachting oude muur

zitelement tussen de bomen

spel aanleidingen in de boomgaard;
glijbaan op groene helling,

Flora en fauna

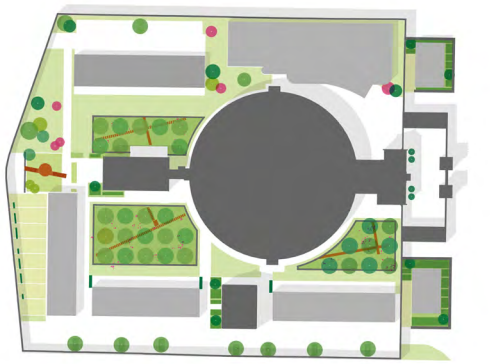

Het groene terrein komt de biodiversiteit ten goede. Voor de tuinen worden ook beplanting en bomen geselecteerd die interessant zijn vogels, bijen en vlinders. Naast de groene buitenruimte wordt er ook natuurinclusief gebouwd, met nestkasten voor de gierzwaluw, zwarte roodstaart en verblijven voor vleermuizen.

Er wordt onderzocht of de oude waterkelder geschikt gemaakt kan worden als winterverblijf voor vleermuizen. Dit na aanbevelingen uit het aanvullend ecologisch onderzoek welke als bijlage is bijgevoegd (191033 Aanvullend ecologisch onderzoek F& Koepelgevangenis Arnhem.pdf).

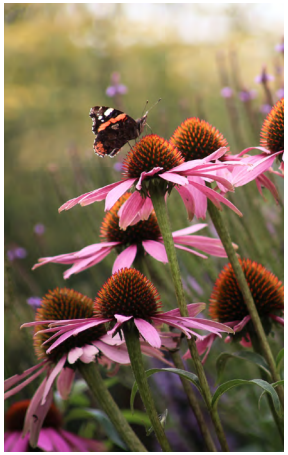

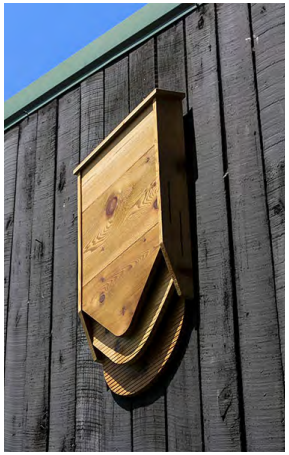

boven: schema duurzaamheid / flora en fauna

rechts: referenties flora en fauna en natuurinclusief bouwen

Waterhuishouding en infiltratie

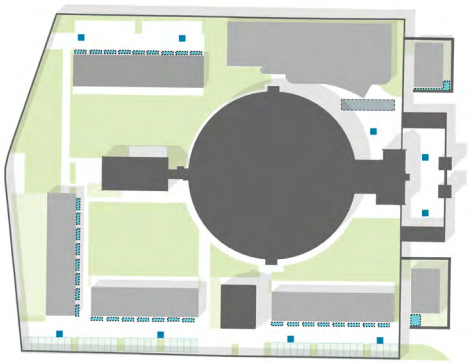

Hemelwaterafvoer wordt afgekoppeld, infiltratie van het regenwater van de woningen zal plaatsvinden op eigen terrein zelf. Per woning wordt een blok met infiltratiekratten aangelegd, voor de woningen in de noordwestelijke hoek wordt dit gezamenlijk onder de rijweg voorzien.

De monumentale bebouwing behoudt vooralsnog het huidige systeem. In overleg met de gemeente wordt gekeken naar de mogelijkheden om het hemelwater van de bestaande bebouwing ook te kunnen afkoppelen en te infiltreren op het terrein.

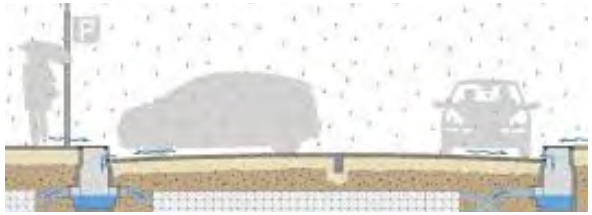

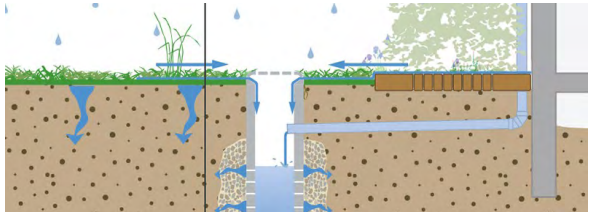

boven: schema waterhuishouding en infiltratie

rechts: referenties infiltratievoorzieningen

Energie

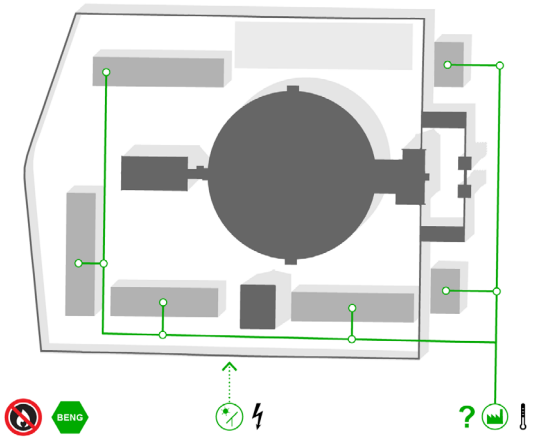

De nieuwbouw wordt gasloos en zal moeten voldoen aan de nieuwe BENG-norm op het gebied van energiezuinigheid. Op welke wijze de warmtevoorziening voor de woningen wordt georganiseerd is op dit moment nog niet bekend. De mogelijkheden voor een collectief systeem worden onderzocht, maar individuele warmtevoorziening behoort ook tot de mogelijkheden. De platte daken van de woningen zijn geschikt voor de plaatsing van zonnepanelen voor de opwekking van duurzame energie.

boven: schema energie- en warmtevoorzieningen

Bereikbaarheid

Ontsluiting

Parkeerstrategie

Toegankelijkheid

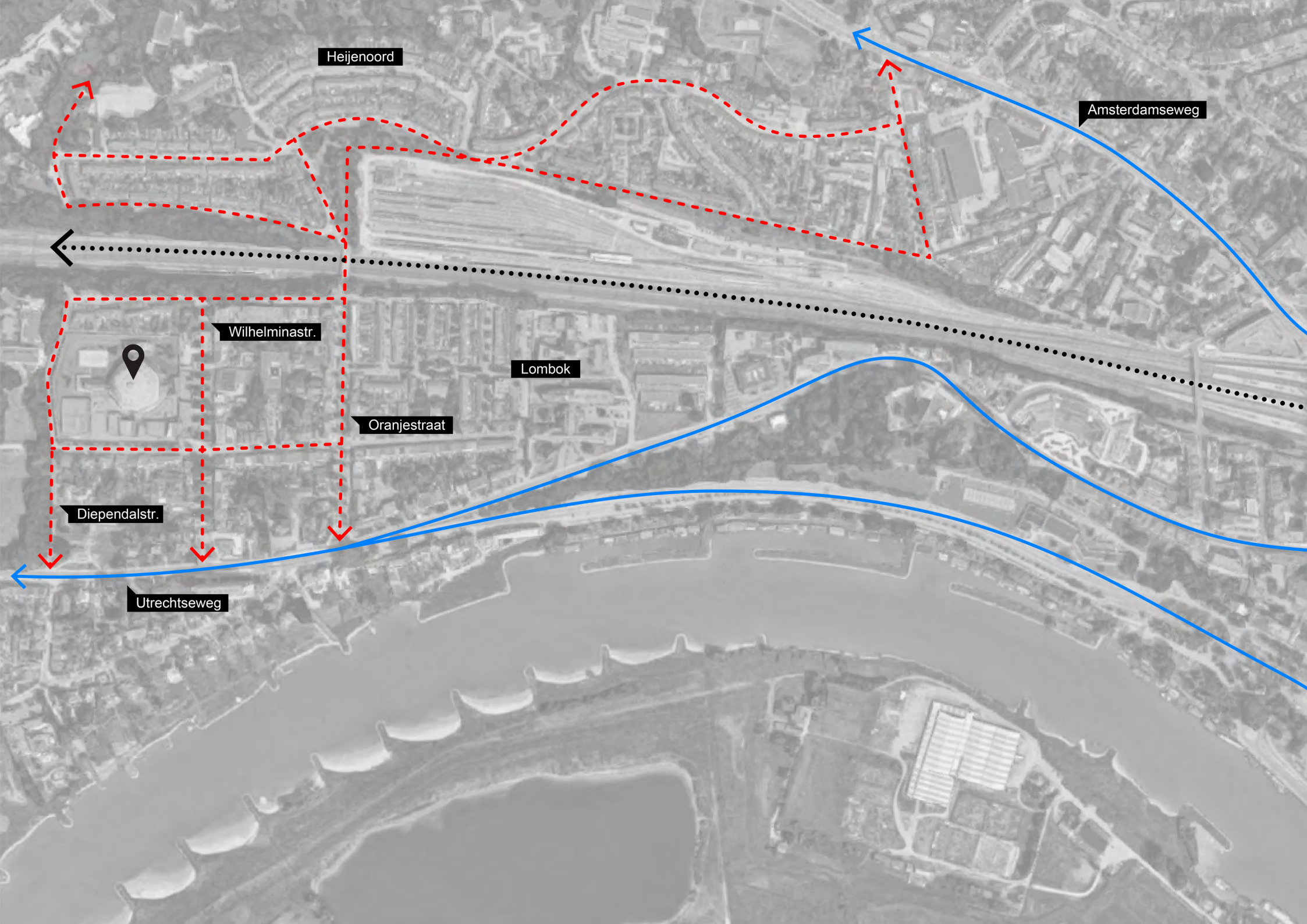
Heijenoord
Amsterdamseweg
Wilhelminastr.
Lombok
Oranjestraat
Diependalstr.
Utrechtseweg

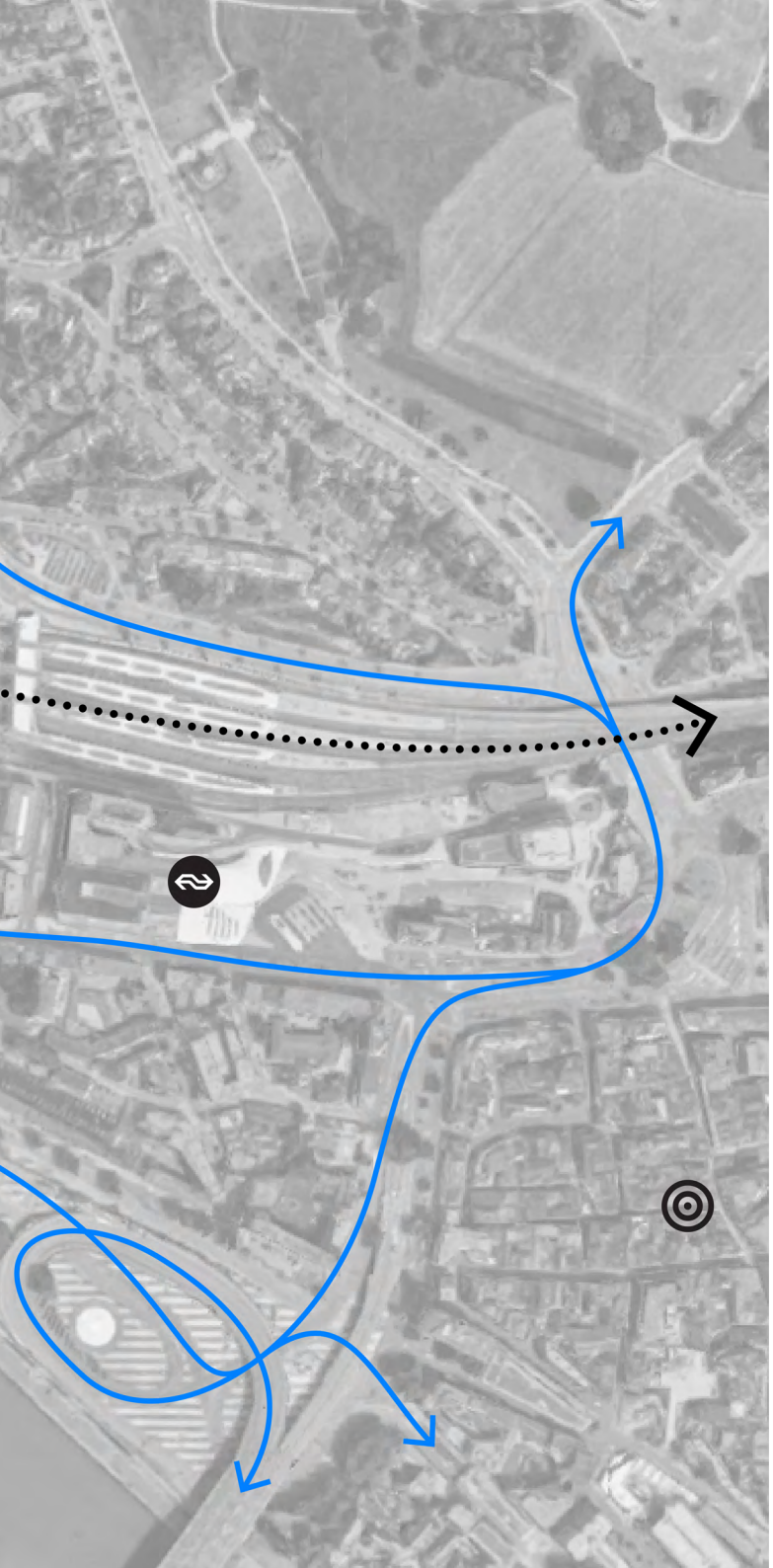

links: overzicht woonstraten (rood gestippeld) en hoofdwegen (blauw) Arnhem west

Ontsluiting

Hoofdstructuur wegen
Het terrein van de voormalige koepelgevangenis in Arnhem ligt in de buurt Lombok, in de wijk Lombok-Heijenoord, westelijk van het centrum van de stad, ingesloten tussen de spoorlijn Arnhem-Utrecht/Nijmegen en Utrechtseweg. Vanuit zuidelijke, oostelijke en westelijke richting is de locatie bereikbaar via het stedelijk hoofdwegennet. Vanaf de Utrechtseweg is het terrein van de koepelgevangenis bereikbaar via de Wilhelminastraat, via de Oranjestraat en via de Diependalstraat. Vanuit noordelijke richting is de locatie bereikbaar via Amsterdamseweg, centrumring en Utrechtseweg, of komt men door de wijk Heijenoord via de Oranjestraat en Zuidelijke Parallelweg of Alexanderstraat. Door de herontwikkeling van de koepelgevangenis neemt de verkeersintensiteit toe. Het is echter niet noodzakelijk het wegennet als gevolg daarvan uit te breiden.

Met het openbaar vervoer is de locatie bereikbaar met diverse buslijnen vanaf Arnhem Centraal. Langs de Utrechtseweg zijn bushaltes bij de Oranjestraat en Diependalstraat. Vanaf deze haltes is het circa 200 meter lopen naar de koepelgevangenis. De nieuwe functies op het terrein kunnen bijdragen aan een intensiever gebruik van de bestaande buslijnen. Dit draagt bij aan de instandhouding van kwalitatief goed openbaar vervoer.

Door het fijnmazige stratenpatroon van de buurt Lombok is de locatie vanuit de wijk per fiets en lopend goed te bereiken. De afstand vanaf het centrum van Arnhem tot de koepelgevangenis is via de Utrechtsestraat en Utrechtseweg circa 2 kilometer. Daarmee is de koepel vanuit het centrum van Arnhem makkelijk per fiets te bereiken; lopend kan ook maar ligt minder voor de hand.

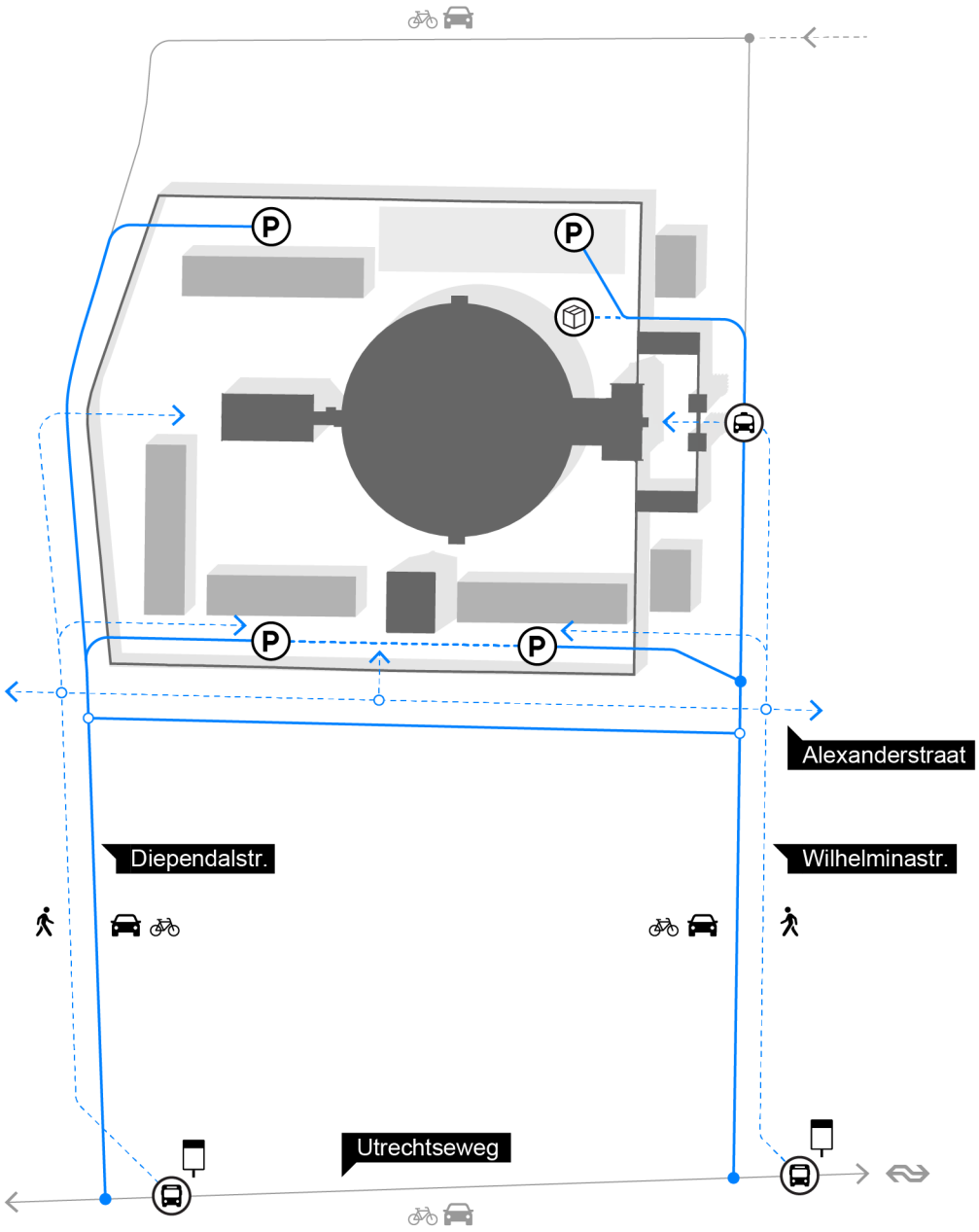

auto & fietsverkeer

voetgangers

parkeren

bushalte

halen & brengen

aan- & afvoer goederen

links: schema met ontsluiting van het koepelcomplex

Verkeersbewegingen
Het programma voor de herontwikkeling van de koepelgevangenis leidt tot een verandering in de parkeerbehoefte en het aantal verkeersbewegingen (zie bijlage: notitie parkeren en verkeersgeneratie Koepel, 20 april, kenmerk BH7121PNT2008311069defB). Sinds het sluiten van de gevangenis als penitentiaire inrichting is het aantal verkeersbewegingen afgenomen. Ook met de tijdelijke functies die op het terrein gevestigd waren, is het aantal verkeersbewegingen laag geweest. Met de transformatie naar onder andere hotel en wonen zal het verkeer ten opzichte van de situatie met tijdelijke functies toenemen.

Het woonprogramma met 50 woningen genereert circa 262-303 verkeersbewegingen per etmaal op een gemiddelde werkdag. Het aandeel hiervan dat in de drukkere spitsperioden rijdt, ligt op circa 27-31 verkeersbewegingen. Dit verkeer kan goed met het huidige verkeer worden afgewikkeld over het huidige stratenpatroon van de buurt Lombok. In woonstraten is een intensiteit van ongeveer 6.000 motorvoertuigen per etmaal de bovengrens. De huidige, relatief drukke Oranjestraat met circa 5.000 motorvoertuigen per etmaal (circa 800 motorvoertuigen in de avondspits) wordt nauwelijks extra belast. Verkeer gaat vooral gebruik maken van de Wilhelminastraat en de Zuidelijke Parallelweg. De verkeersintensiteit varieert hier van 750 tot 2.500 motorvoertuigen per etmaal (circa 100 tot 400 motorvoertuigen in de avondspits). Met deze intensiteiten en het extra verkeer zijn de Wilhelminastraat en Zuidelijke Parallelweg nog steeds rustige woonstraten. De Utrechtseweg (circa 14.000 motorvoertuigen per etmaal, 2.500 motorvoertuigen in de avondspits) heeft voldoende capaciteit en is verkeersveilig ingericht; hier kan het extra verkeer afdoende worden verwerkt.

Het hotel met restaurant, start-up (beginnende kantoorbedrijven) en escape rooms (sport & spel) zijn andere nieuwe functies die verkeer genereren. Ook is de koepel geschikt voor besloten bijeenkomsten tot maximaal 249 bezoekers en 12 keer per jaar tot maximaal 500 bezoekers. Het hotel richt zich op budgettoeristen, groepsarrangementen. Voor het twee sterrenhotel met 137 kamers is de verwachting dat er 65 tot 84 verkeersbewegingen per dag worden gegenereerd. Uit ervaringen elders is de verwachting dat dit verkeer op een werkdag hoofdzakelijk buiten de drukkere spitsperioden rijdt. Hotelgasten komen over het algemeen in de middag voor de avondspits aan en vertrekken na de ochtendspits. Budgettoeristen kunnen gebruik maken van het huidige hoog frequente openbaar vervoer met buslijnen (lijn 1, 51, 352) tussen Arnhem Centraal en Oosterbeek (en verder), of in mindere mate de fiets.

Onderdeel van het hotel is een restaurant. Het merendeel van de restaurantbezoekers zijn hotelgasten. Zij zullen veelal gebruikmaken van arrangementen waarbij het diner is inbegrepen. Deze restaurantbezoekers genereren geen extra verkeer (ten opzichte van de hotelfunctie). Naast hotelgasten wordt uitgegaan van maximaal 50% aan externe bezoekers aan het restaurant op een zaterdagavond.

Ondersteunend aan de hotelfunctie wordt gedacht aan een bakkerij/koffiehuis. Deze kleinschalige voorzieningen zijn gericht op gasten en op de wijkbewoners. Dit genereert nauwelijks extra gemotoriseerd verkeer op een werkdag omdat veel bezoekers uit de directe omgeving met de fiets of lopend komen.
De verkeersgeneratie voor de functie voor beginnende kantoorbedrijven (start-up) is gebaseerd op het werken op kantoor (commerciële dienstverlening). Voor deze functie worden op een werkdag tussen de 29 en 40 verkeersbewegingen gegenereerd.
De functie van escape rooms is gericht op vrijetijdsbesteding en veroorzaakt vooral verkeer in het weekend en overdag. Op die momenten is de verkeersafwikkeling goed.

Voor het nieuwe programma na herontwikkeling ligt de verkeersgeneratie op een gemiddelde weekdag tussen de 522 en 637 ritten. In deze verkeersgeneratie is rekening gehouden met besloten bijeenkomsten tot 250 personen. Op de meest voorkomende situatie, zonder een besloten bijeenkomst, ligt de verkeersgeneratie voor de ontwikkeling van de koepellocatie tussen de 517 en 642 ritten op een gemiddelde werkdag. Het aantal verkeersbewegingen is niet gecorrigeerd met het aantal ritten toen de koepel nog in gebruik was als penitentiaire inrichting. Dat zou een mindering van 102 tot 130 ritten betekenen op basis van CROW-kencijfers.
Er wordt rekening gehouden met de mogelijkheid voor het organiseren van besloten bijeenkomsten in de koepel. Voor deze besloten bijeenkomsten in de koepel geldt dat de hoeveelheid verkeer per

1 Gebaseerd op CROW kencijfers verkeersgeneratie 2018, functie wonen
2 Gebaseerd op CROW kencijfers verkeersgeneratie 2018, functie 2* hotel (sterk stedelijk gebied, schil centrum)

impressie van de mogelijke ontwerprichting voor de toegang naar de parkeergarage aan de Wilhelminastraat

Parkeerstrategie

bijeenkomst verschilt en afhankelijk is van het soort en de omvang van de bijeenkomst. Juist bijeenkomsten kunnen voor een piek in de verkeersdruk zorgen. Als er besloten bijeenkomsten worden georganiseerd is dat doorgaans voor maximaal 249 bezoekers. Dit kan een bijeenkomst overdag zijn of 's avonds en dan eventueel gecombineerd met gebruik van hotel en/of restaurant. De besloten bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers generen alleen verkeer als er een bijeenkomst plaatsvindt. Voor de besloten bijeenkomsten zijn volgens de parkeernormen voor bijeenkomsten en congressen 25 parkeerplaatsen beschikbaar (zie tabel pagina 118). Bij een bijeenkomst genereert dit 50 verkeersbewegingen. Begintijden van de besloten bijeenkomsten liggen op een tijdstip na de ochtendspits. Eindtijden liggen voor de avondspits of juist erna (met een afsluitend diner). Maximaal 12 keer per jaar is er een besloten bijeenkomst met maximaal 500 bezoekers. Voor deze besloten bijeenkomsten worden bezoekers naar externe parkeerlocaties geleid, gelegen buiten de wijk of komen bezoekers met de trein. Bezoekers worden vanaf externe parkeerlocaties of vanaf het station met pendelbussen vervoerd. Dit leidt tot 20 verkeersbewegingen met bussen.

Het is voor de bereikbaarheid, van zowel de buurt als van de bijeenkomst, en ook voor de leefbaarheid van belang dat bij deze besloten bijeenkomsten wordt ingezet op georganiseerd vervoer en bij grote besloten bijeenkomsten op parkeren op afstand (externe locaties). Daarmee wordt beoogd om bij besloten bijeenkomsten zo min mogelijk verkeer bij de koepel en in de woonbuurt toe te laten.

Parkeren wonen
Binnen de muren van de voormalige koepelgevangenis worden nieuwe woningen gebouwd ten westen en ten zuiden van de koepel. Parkeervoorzieningen voor bewoners en bezoekers van deze woningen komen eveneens binnen de muren. Voor 34 woningen worden 56 parkeerplaatsen binnen de muren gerealiseerd. De toegang van het parkeren is mogelijk via de huidige toegang in de Wilhelminastraat (hoek Alexanderstraat) en via twee nieuwe doorgangen door de gevangenismuur in de Diependalstraat; een nabij de Alexanderstraat en een in de noordwesthoek.

Aan de Wilhelminastraat komen 16 sociale huurwoningen buiten de muren aan weerszijden van de historische toegang. Bewoners en bezoekers van deze woningen maken gebruik van de aanwezige parkeergelegenheid in de Wilhelminastraat. De openbare parkeerplaatsen in de Wilhelminastraat, die aan de zijde van de koepel liggen en alleen ter hoogte van de koepellocatie, zijn in het verleden ook gebruikt door bezoekers aan de koepelgevangenis. Er is bovendien voldoende parkeerruimte aanwezig om de parkeerdruk in de nieuwe situatie op te vangen. Zie bijlage: notitie parkeren Koepel, 20 april, kenmerk BH7121PNT2008311061v02. Het is daarom reëel om deze parkeerplaatsen (mede) te gebruiken.

Om (tweede) autogebruik te beperken wordt aangesloten op het wijkinitiatief voor deelauto's. In Heijenoord/Lombok is 'we drive solar' in 2019 gestart. Bewoners kunnen op dit moment gebruik maken van auto's in Heijenoord; bij voldoende aanmeldingen worden auto's ook in Lombok geplaatst. Dit initiatief wordt bij geïnteresseerde nieuwe bewoners onder de aandacht gebracht.

Parkeren overige functies
In de monumentale koepel komen een hotel met restaurant en bar, start-up en escape rooms. Het parkeren dat voor deze functies benodigd is, is op eigen terrein binnen de muren gelegen. Daartoe wordt een parkeergarage gerealiseerd. Voor het parkeren wordt een parkeergarage met 126 parkeerplaatsen gebouwd. Voor de functies zijn, in totaal 107 parkeerplaatsen nodig op het maatgevende moment (zie bijlage: notitie parkeren en verkeersgeneratie Koepel, 20 april, kenmerk BH7121PNT2008311069defB). De bezoekers van de functies in de Koepel betalen een laag parkeertarief met een maximum dagtarief voor het gebruik van de parkeergarage om uitwijkgedrag zoveel mogelijk te voorkomen. Het uitwijken van bezoekers naar gratis parkeergelegenheid in omliggende straten is nooit volledig tegen te gaan. De overcapaciteit van 19 parkeerplaatsen in de parkeergarage wordt gratis beschikbaar gesteld aan buurtbewoners als er door uitwijkende bezoekers aan de koepel geen parkeerplek in de omliggende straat te vinden is. (zie bijlage: notitie betaald parkeren koepel, 20 april, kenmerk BI9751TPNT202212004).

3 Bij dubbelgebruik wordt dezelfde parkeerplaats gebruikt voor verschillende functies (niet gelijktijdig). Het betreft dubbelgebruik bij de overige functies (exclusief de woonfunctie).

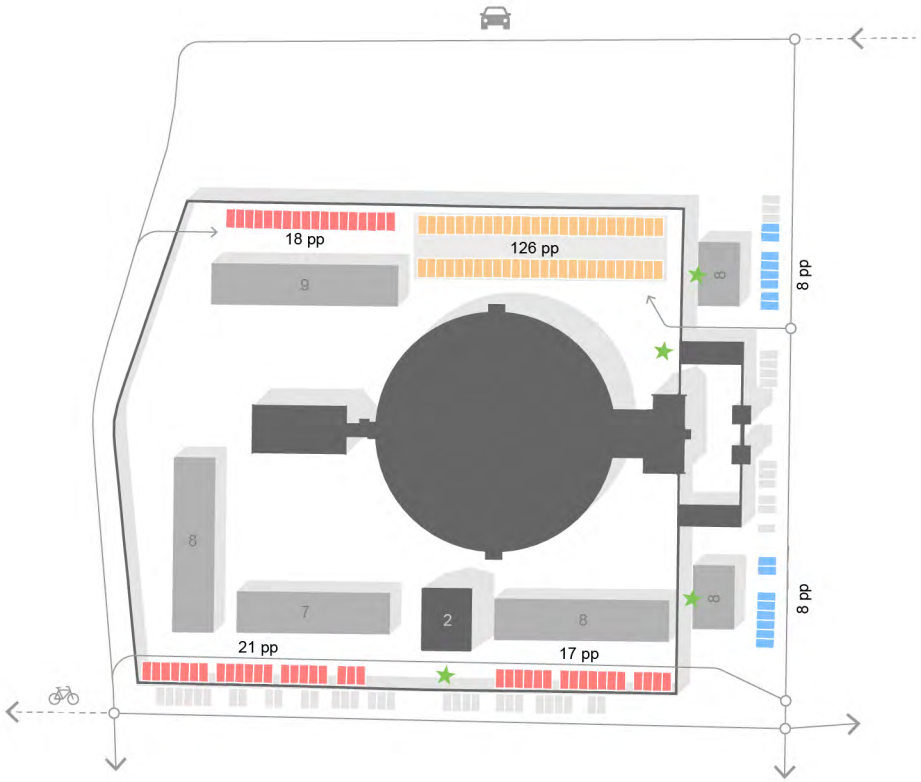

parkeren woningen openbare weg
16 pakeerplaatsen

parkeren woningen eigen terrein
56 parkeerplaasten

parkeren hotelfunctie & escaperooms
126 parkeerplaasten

potentiële posities fietsparkeren

links: schema met te realiseren aantal parkeerplaatsen.

N.B.: Voor het bepalen van het aantal benodigde parkeerplaatsen zijn de parkeernormen van de gemeente Arnhem toegepast zoals vastgelegd in de Beleidsregels voor toepassing van artikel 2.5.30 van de Bouwverordening gemeente Arnhem 2003. De bijhorende parkeerberekeningen voor de niet-woon- en woonfuncties en aanwezigheidspercentages voor de niet-woonfuncties staan op pagina 118.

Bij het parkeren van de verschillende functies is dubbelgebruik mogelijk. Het benodigd aantal parkeerplaatsen is berekend voor die functies die gelijktijdig aanwezig zijn en parkeerplaatsen gebruiken. De toegang van het parkeren voor de parkeergarage is via de Wilhelminastraat. Deze toegang wordt ook gebruikt voor expeditieverkeer.

Voor hotelgasten is het gangbaar vooraf een parkeerplek te reserveren/boeken tegen een dagkaarttarief. Het uurtarief voor bezoekers vergadering/bijeenkomst is laag. Bij deze tariefstelling is de inschatting (‘expert judgement’) dat mogelijk tot circa 10% van de bezoekers om niet te hoeven betalen uitwijkt naar omliggende gratis parkeergelegenheid. In deze notitie is bij gebrek aan goed vergelijkbare bestaande situaties een groter aandeel van 20% aangehouden voor mogelijk uitwijkende bezoekers. Deze bezoekers wijken dan uit naar gratis parkeerplaatsen in de directe omgeving van de koepel. Dat betekent dat bij 20% van de bezoekers die uitwijken, er van de 107 benodigde parkeerplekken (op basis van parkeernormen berekend voor het maatgevend moment) er mogelijk 21 parkeerplaatsen niet gebruikt gaan worden. Daardoor neemt de parkeerdruk in Wilhelminastraat, Alexanderstraat en nieuwe woonstraat binnen de muren van de voormalige gevangenis toe. Tegelijkertijd is er een restcapaciteit (overschot aan plekken in de parkeergarage) van 19 parkeerplaatsen. Samen met de 21 ongebruikte parkeerplaatsen van bezoekers die uitwijken naar de openbare, omliggende straten zijn er dan 40 parkeerplaatsen beschikbaar in de parkeergarage. Als goede buur is EHM Group bereid om buurtbewoners gebruik te laten maken van de extra beschikbare (rest)capaciteit van de parkeerplaatsen in de parkeergarage.

Voor het totale vaste programma op het koepelterrein wordt het parkeren als volgt opgelost (zie overzicht op pagina hiernaast). Voor het bepalen van de aantallen benodigde parkeerplaatsen zijn de parkeernormen van de gemeente Arnhem toegepast zoals vastgelegd in de Beleidsregels voor toepassing van artikel 2.5.30 van de Bouwverordening gemeente Arnhem 2003 en in het bestemmingsplan Facetplan parkeren (2018). Voor de hotelfunctie is uitgegaan van de norm behorend bij hotel, gelegen in wijken rondom de binnenstad. Deze norm is passend, zeker als ook de richtlijnen van het CROW worden gevolgd voor een twee sterren hotel gelegen in de schil of rest bebouwde kom. Zie ook bijlage: notitie parkeren Koepel, 20 april, kenmerk BH7121PNT2008311061v02.

Aanvullend wordt de mogelijke inzet van deelauto’s overwogen om te gebruiken door hotelgasten. Het faciliteren van (elektrische) deelauto’s biedt hotelgasten de mogelijkheid om de eigen auto thuis te laten. Hierbij ligt een combinatie met een deelautosysteem ‘we drive solar’ voor bewoners voor de hand.

Het benodigde parkeren voor besloten bijeenkomsten is afhankelijk van de omvang en soort bijeenkomst. Bezoekers van besloten bijeenkomsten overdag komen na de ochtendspits aan, als hotelgasten vertrekken. Voor een (groot) deel is de parkeergelegenheid van het hotel daardoor ook te gebruiken voor besloten bijeenkomsten. Daarnaast wordt voor besloten bijeenkomsten ’s avonds, ook ingezet op groepsvervoer met touringcars. Dit alles om parkeeroverlast in de wijk te voorkomen. In geval van een grotere besloten bijeenkomst (tot 500 bezoekers) wordt voor het parkeren gebruik gemaakt van externe parkeerlocaties en inzet van touringcars. Vanuit die locaties worden bezoekers met pendelbussen naar de koepel gebracht.

Fietsparkeren
Voor bezoekers is de locatie goed per fiets bereikbaar. De locatie van de voormalige koepelgevangenis ligt op fietsafstand van het centrum van Arnhem. Ook is het voor hotelgasten goed mogelijk per fiets naar het centrum van Arnhem, of naar andere bestemmingen in de omgeving te fietsen. Om het fietsgebruik te faciliteren en te stimuleren wordt voldoende fietsparkeergelegenheid bij de koepel gerealiseerd. Voor bezoekers aan de escape rooms worden fietsparkeerplekken bij binnenkomst van de hoofdentree gerealiseerd. De basiscapaciteit bestaat uit 15 plekken. Bij het hotel worden voor hotelgasten deelfietsen (met trapondersteuning) beschikbaar gesteld. In de beginfase wordt gestart met 10 deelfietsen. Bij grotere behoefte kan dit aantal probleemloos worden uitgebreid.

Bewoners van de nieuwe woningen beschikken over een berging voor het stallen van fietsen. Bij woningen is het uitgangspunt dat er stallingsruimte is voor meerdere fietsen per woning (4 per rijwoning en 2 per appartement). Tevens wordt onderzocht of er kan worden voorzien in een gezamenlijke fietsenberging langs de straat binnen de ringmuur

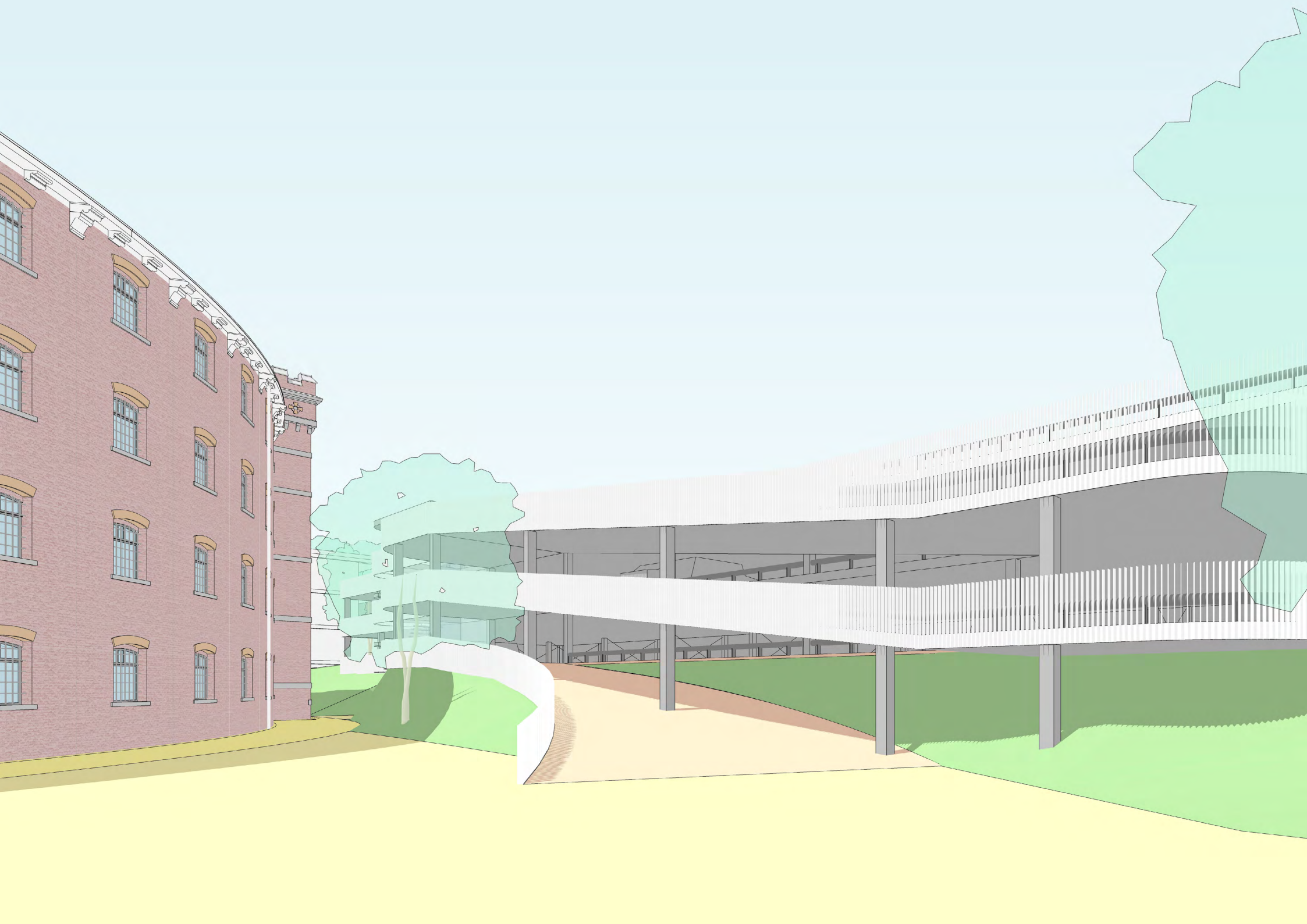

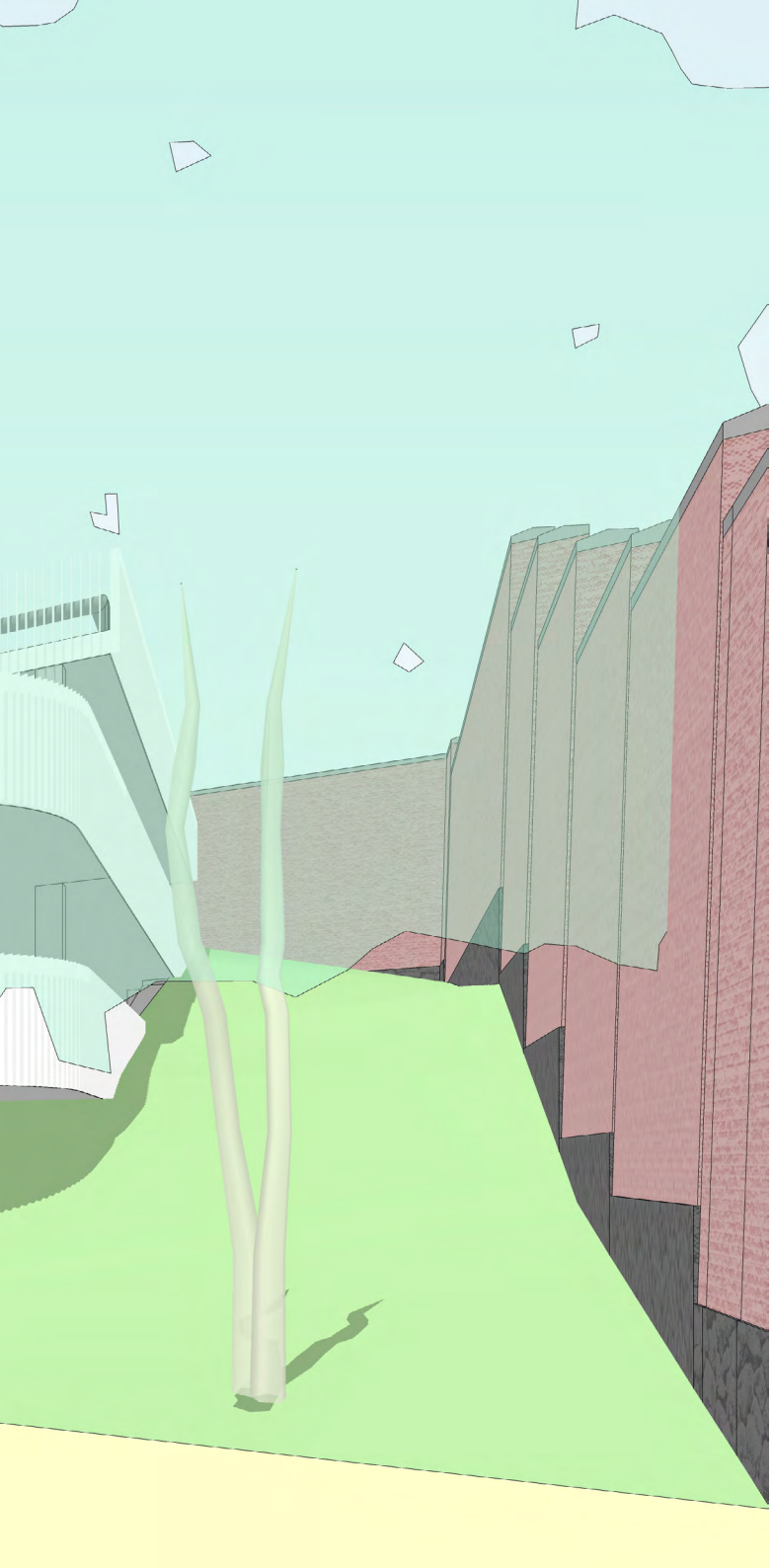

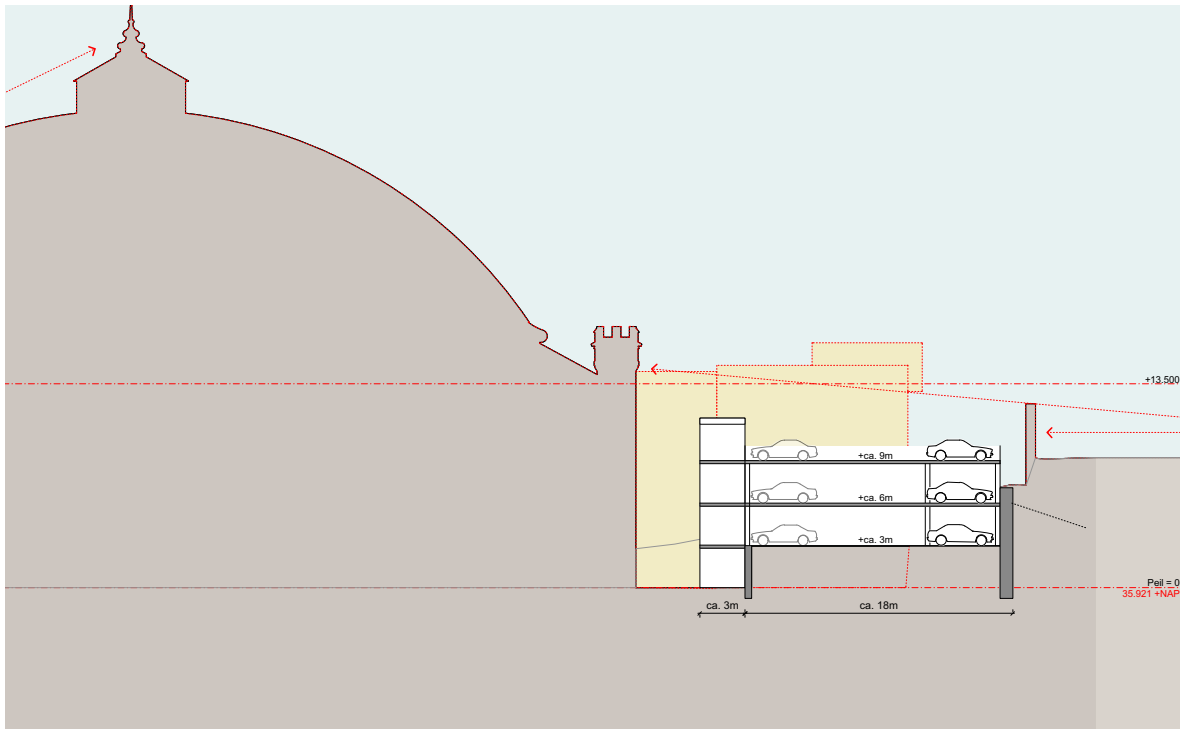

impressie van de mogelijke ontwerprichting voor de parkeergarage van het hotel

Parkeerberekening woonfuncties

functie		*aantal*	*parkeer norm (incl. bezoek)*	*benodigd parkeren*	*voorzien in masterplan*
Woningen binnen muur					
Rijwoning zuidzijde		*25 woningen*	*1,5 /woning*	*38*	*38*
Rijwoning noordzijde		*9 woningen*	*1,5 /woning*	*14*	*18*
				52	***56***
Woningen buiten muur, oostzijde					
Appartementen	*<75 m2 GO*	*16 woningen*	*1,0 /woning*	*16*	*16*
				16	***16 +***
Totaal woonfuncties				***68***	***72***

Aanwezigheidspercentages niet-woonfuncties[1]

functie		*aanwezigheidspercentages*			
		ochtend	*middag*	*avond*	*zat.avond*
hotelkamers	*(wonen bewoners)*	*50*	*50*	*90*	***100***
restaurant	*(bioscoop, theater, enz)*	***25***	*25*	*90*	*100*
bijeenkomst	*(bioscoop, theater, enz)*	*5*	***100***	***100***	*100*
vergaderen	*(commerciële dienstverlening)*	*100*	*100*	*5*	*0*
escape rooms	*(commerciële dienstverlening)*	*100*	*100*	*5*	*0*
bakkerij/koffiehuis	*(detailhandel)*	*30*	*60*	*10*	*0*
start up	*(kantoor, bedrijven)*	*100*	*100*	*5*	*0*

Parkeerberekening niet-woonfuncties

functie		*aantal*	*parkeernorm*	*parkeren[2]*	*benodigd gelijktijdig parkeren[3]*			*benodigd parkeren (correctie restaurant)[4]*		
					middag	*avond*	*zat.avond*	*middag*	*avond*	*zat.avond*
hotelkamers	*(2 sterren)*	*137 kamers*	*0,5/kamer*	*69*	*35*	*62*	*69*	*35*	*62*	*69*
restaurant	*(restaurant)*	*190 m2 bvo*	*13,0/100 m2 bvo*	*25*	*6*	*22*	*25*	***2***	***9***	***12***
bijeenkomst	*(congressen/vergaderen)*	*316 m2 bvo*	*8,0/100 m2 bvo*	*25*	*25*	*25*	*25*	*25*	*25*	*25*
vergaderen	*(congressen/vergaderen)*	*173 m2 bvo*	*8,0/100 m2 bvo*	*14*	*14*	*1*	*0*	*14*	*1*	*0*
escape rooms	*(evenementen/beurshal)*	*85 m2 bvo*	*8,0/100 m2 bvo*	*7*	*7*	*0*	*0*	*7*	*0*	*0*
bakkerij/koffiehuis	*(detailhandel)*	*135,3 m2 bvo*	*3,0/100 m2 bvo*	*4*	*2*	*0*	*0*	*2*	*0*	*0*
start up	*(kantoor)*	*399 m2 bvo*	*2,0/100 m2 bvo*	*8*	*8*	*0*	*0 +*	*8*	*0*	*0 +*
Totaal niet-woonfuncties				***152***	*97*	*111*	*119*	*93*	*98*	*107*

Toegankelijkheid

Evaluatie
Om te monitoren of de voorgestelde parkeerstrategie in de praktijk goed functioneert en er geen sprake is van overlast in de buurt, spreken Freedom Hotel en gemeente af om deze jaarlijks te evalueren. Mocht hieruit blijken dat aanpassing van de parkeerstrategie gewenst is dan treden partijen hierover in overleg.

linkerpagina: berekening voor het aantal parkeerplaasten. Voor het bepalen van het aantal benodigde parkeerplaatsen zijn de parkeernormen van de gemeente Arnhem toegepast zoals vastgelegd in de Beleidsregels voor toepassing van artikel 2.5.30 van de Bouwverordening gemeente Arnhem 2003.

[1] gelijktijdige aanwezigheid functies (CROW publicatie 317), vetgedrukte percentages zijn opgehoogd.
[2] benodigde parkeren per zelfstandige functie (zonder medegebruik andere functies).
[3] benodigd parkeren, gelijktijdig, onderscheiden naar werkdagmiddag, -avond en zaterdagavond.
[4] benodigd parkeren, gelijktijdig, gecorrigeerd, onderscheiden naar werkdagmiddag, -avond, 40% (middag/avond) en 50% (zaterdagavond) overige bezoekers aan restaurant (naast gebruik hotelgasten), voor besloten georganiseerde bijeenkomsten 's avonds en op zaterdag maximale parkeercapaciteit, meer bezoekers (tot maximaal 249) komen met georganiseerd groepsvervoer.

Logistiek
Voor het hotel met daarbij horende voorzieningen is aan- en afvoer van goederen onderdeel van de bedrijfsvoering. Deze logistiek (afval ophalen, bevoorrading levensmiddelen, linnen) voor het hotel is beperkt. Per dag komen 2 tot 4 standaard vrachtwagens goederen halen en brengen. Deze vrachtwagens komen in de ochtend na de ochtendspits en in de middag voor de avondspits. Deze verkeersbewegingen zijn vergelijkbaar met de situatie toen het nog een gevangenis was. Om overlast en hinder voor omwonenden te beperken, vindt het lossen en laden van goederen plaats op een expeditieruimte binnen de muren van het koepelterrein. De toegang voor logistiek verkeer is in de Wilhelminastraat. Vrachtverkeer mag niet over de Oranjebrug en heeft een route via Utrechtseweg en Wilhelminastraat (en vice versa).

Voor bewoners van de nieuwe woningen geldt dat zij voor afval gebruik maken van het gescheiden systeem. Papier, PMD, GFT en restafval worden gescheiden ingezameld en dienen bewoners gebruik te maken van ondergrondse afvalcontainers.

Halen en brengen
Bij een hotel hoort de mogelijkheid om gasten te (laten) halen en brengen. Voor taxi's is het mogelijk om in de Wilhelminastraat direct voor de centrale toegang (de historische toegangspoort) te stoppen en gasten te laten in- of uitstappen.

Hulpdiensten
Voor hulpdiensten geldt dat zij gebruikmaken van de aanrij- en uitrukroutes zoals die er nu zijn voor woningen en voorzieningen in de buurt Lombok. De toegangen zoals weergegeven in het schema ontsluiting koepelcomplex (figuur pagina 114) zijn voldoende breed en hoog zodat ook politie, ambulance en brandweer deze kunnen gebruiken. Rondom de koepel komen opstelplekken voor brandweervoertuigen zoals deze door de brandweer worden verlangd.

Bijlagen

Historische context

Notitie parkeren *(separaat bijgevoegd)*
BH7121PNT2008311061v02, notitie parkeren Koepel, 20 april.pdf

Notitie parkeren en verkeersgeneratie *(separaat bijgevoegd)*
BH7121PNT2008311069defB notitie parkeren en verkeersgeneratie Koepel, 20 april.pdf

Notitie betaald parkeren koepel *(separaat bijgevoegd)*
BI9751TPNT202212004 betaald parkeren koepel, 20 april.pdf

Aanvullend ecologisch onderzoek *(separaat bijgevoegd)*
191033 Aanvullend ecologisch onderzoek F& Koepelgevangenis Arnhem.pdf

Historische context

Het panopticum

De locatie

De gebouwen

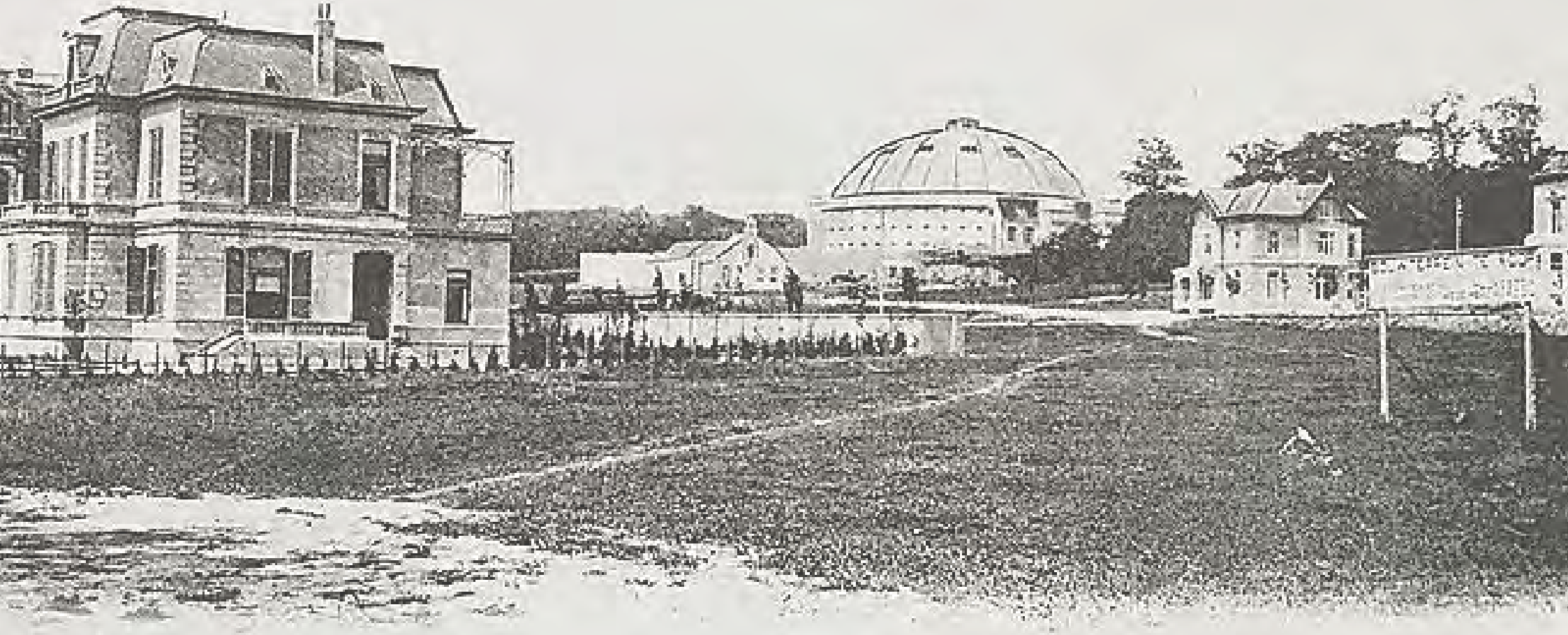

Arnhem.

Lombok.

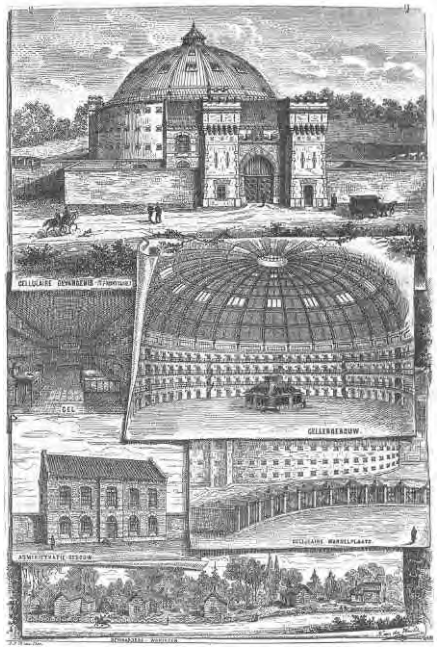

Aan de bouw van de koepelgevangenis in Arnhem is een lange ontstaansgeschiedenis en veel politieke discussie vooraf gegaan. In 1881 werd het nieuwe Wetboek van Strafrecht door het parlement aangenomen. De nieuwe wetgeving volgde op een bijna halve eeuw politiek debat over de wijze van opsluiting van gevangen: gemeenschappelijk, in afzondering of iets daartussen? Uiteindelijk werd besloten tot het cellulaire systeem van eenzame opsluiting, een straf die tot een maximum van vijf jaar kon worden opgelegd.

In het verlengde van het nieuwe wetboek, werd in 1884 de Gestichtenwet opgesteld, waarin de praktische tenuitvoerlegging van het gevangenisbeleid geregeld werd. De nieuwe wetgeving bepaalde dat elk arrondissement, enkele uitzonderingen daargelaten, diende te beschikken over een huis van bewaring en een strafgevangenis. De keuze viel onder meer op Arnhem omdat deze stad over geen enkele cel beschikte, terwijl er wel een gerechtshof, een arrondissementsrechtbank en een kantongerecht gevestigd waren.

In de periode 1882-1886 wordt naar ontwerp van Rijksarchitect Johan Frederik Metzelaar (1848-1918) in Arnhem de eerste koepelgevangenis van Nederland gebouwd.

boven: een prent van de koepel, gepubliceerd in het Bouwkundig Weekblad. (Gelders Archief)

links: een ansichtkaart vermoedelijk gemaakt kort na 1900 (Gelders Archief)

vorige pagina's: een ansichtkaart uit 1905 (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

Ontwikkeling Arnhem West

1850

Het stratennet in Lombok is grotendeels gebaseerd op de historische situatie zoals deze in de eerste helft van de 19de eeuw aanwezig was. Het verloop van deze zandpaden werd bij de aanleg van nieuwe straten vaak aangehouden.

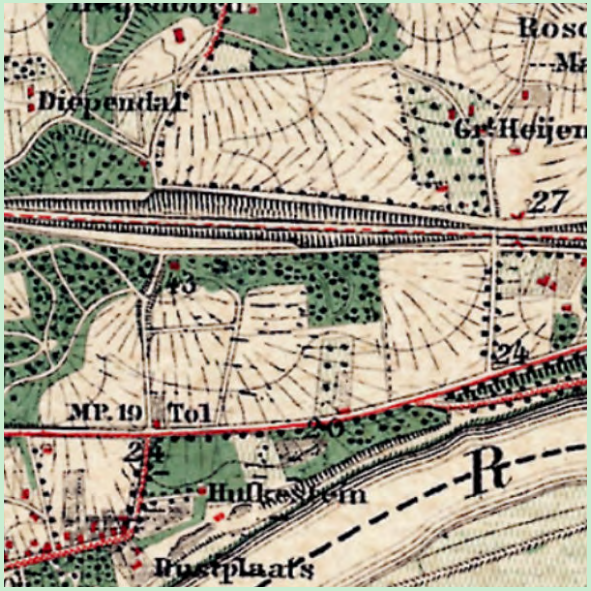

1875

De huidige Diependalsestraat volgt het verloop van een in de 19de eeuw reeds aanwezig zandpad. Twee noord-zuidassen in de wijk, de Wilhelminastraat en de Zwarteweg zijn op vroeg 19e-eeuwse kaarten ook te herkennen als paden.

1890

In 1881 werd besloten tot de bouw van een nieuwe strafgevangenis in Arnhem. Hiervoor werd in eerste instantie een ander perceel verworven, namelijk aan Parallelweg en de Zwarteweg – het terrein waar eind 19e eeuw de arbeiderswijk Lombok zou verrijzen.

boven en rechts: topografische kaart Arnhem-West (topotijdreis.nl)

1910

De komst van de strafgevangenis maakte Lombok minder geschikt voor villabouw. Daarom werd eind 19e eeuw besloten nieuwe arbeiderswoningen te realiseren. De wijk werd opgezet naar Engels model en kreeg een ruime opzet met grote tuinen en ruime woningen.

1970

Ten zuiden van de Alexanderstraat is veel van de oorspronkelijke bebouwing nog aanwezig. In de jaren '50 worden echter als gevolg van oorlogsschade verschillende oude villa's ten noorden van de Alexanderstraat gesloopt en opgevuld met grootschaliger invullingen.

2010

boven: 'The Devine Eye' - interpretatie uit 1791 door Wiley Reveley van de oorspronkelijke schets van Jeremy Bentham.

links: interieur van de Koepelgevangenis in de jaren 80 (Gelders Archief)

Het Panopticum

Het ontwerp van deze eerste koepelgevangenis is gebaseerd op het principe van het panopticum. Dit is een architectonisch principe dat al in 1791 is beschreven door de Engelse liberale filosoof Jeremy Bentham. Het panopticum maakt het mogelijk groepen te controleren, te disciplineren, te bewaken, te bestuderen, te vergelijken en zelfs te verbeteren. Een gebouw volgens dit principe ontworpen bestaat uit een centrale hal met daarrond ringen van cellen over verschillende verdiepingen gestapeld.

Het panopticum dient volgens Bentham veel doelen: als gevangenis, als school, als werkplaats of hospitaal.Gaat het om gevangenen dan is er geen gevaar voor ontsnappingen, gaat het om scholieren dan is er geen gevaar voor spieken, gaat het om arbeiders dan kan geklets vermeden worden, zieken kunnen elkaar niet besmetten en psychiatrische patiënten kunnen elkaar niet aansteken. Daarnaast is het concept sterk individueel gestuurd waarbij de mens geheel op zichzelf wordt teruggeworpen en het contact met andere mensen (buiten de bewaker) nagenoeg geheel wordt uitgebannen.

De tijdgenoot en architect Willey Revely heeft deze principes vertaald naar een aantal schetsen die de theorie helder in beeld brengen en door de eeuwen heen onder andere architecten hebben geïnspireerd. Zo ook Johan Frederik Metzelaar.

Johan F. Metzelaar ontwikkelde een geëvolueerde ontwerp van het panopticum. Door het gangbaar worden van nieuwe constructies en materialen met grotere overspanningen is het panopticum uit te voeren voor grotere aantallen cellen. Metzelaar motiveerde het ontwerp vanuit praktische overwegingen. Zo zou er sprake zijn van lagere

Een vrouwelijke gevangene in tegenwoordige gevangeniskleeding.
1910

1910
Een gevangene in tegenwoordige gevangeniskleeding.

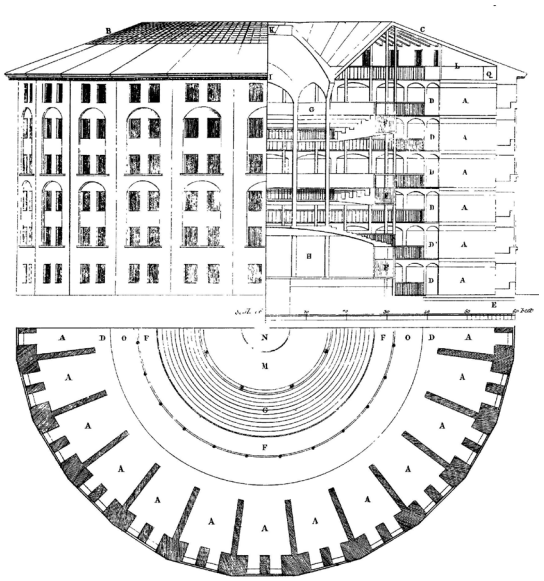

boven: Jeremy Benthams panopticon uit 1791
getekend door Wiley Reveley.

geheel links: foto's uit 1910 van gevangenen in
'tegenwoordige gevangeniskleding' (Gelders Archief)

links: sleutels en een houten lepel. De laatste werd
verstrekt aan de gevangene en duid de oorsprong van
de uitdrukking in het Bargoens voor de gevangenis:
'Hotel de Houten Lepel'

personeelskosten doordat alle cellen vanuit één punt zijn te overzien en van lage onderhoudskosten, bijvoorbeeld vanwege een geringere gootlengte ten opzichte van een vleugelgevangenis en van lagere bouwkosten omdat een aparte kerk niet nodig zou zijn.

Bij de keuze voor het koepelmodel door de minister en het college van regenten van de gevangenis van Arnhem speelden naast bovenstaande aspecten ook zedenverbetering een grote rol.

De gevangenis zou worden gebouwd volgens de strikte regels van het cellulaire systeem. De gedetineerden moesten hun straf in afzondering ondergaan. In een gebouw met een ronde plattegrond was dat beter te realiseren dan in een gevangenis met vleugels, waar de gevangenen 'overburen' hadden op vijf meter afstand. Alles was er op gericht om contact tussen de gedetineerden onderling uit te sluiten: individuele woon- en werkcellen en ook de éénpersoons luchtplaatsen. Gemeenschappelijke ruimten waren geheel afwezig in het complex.

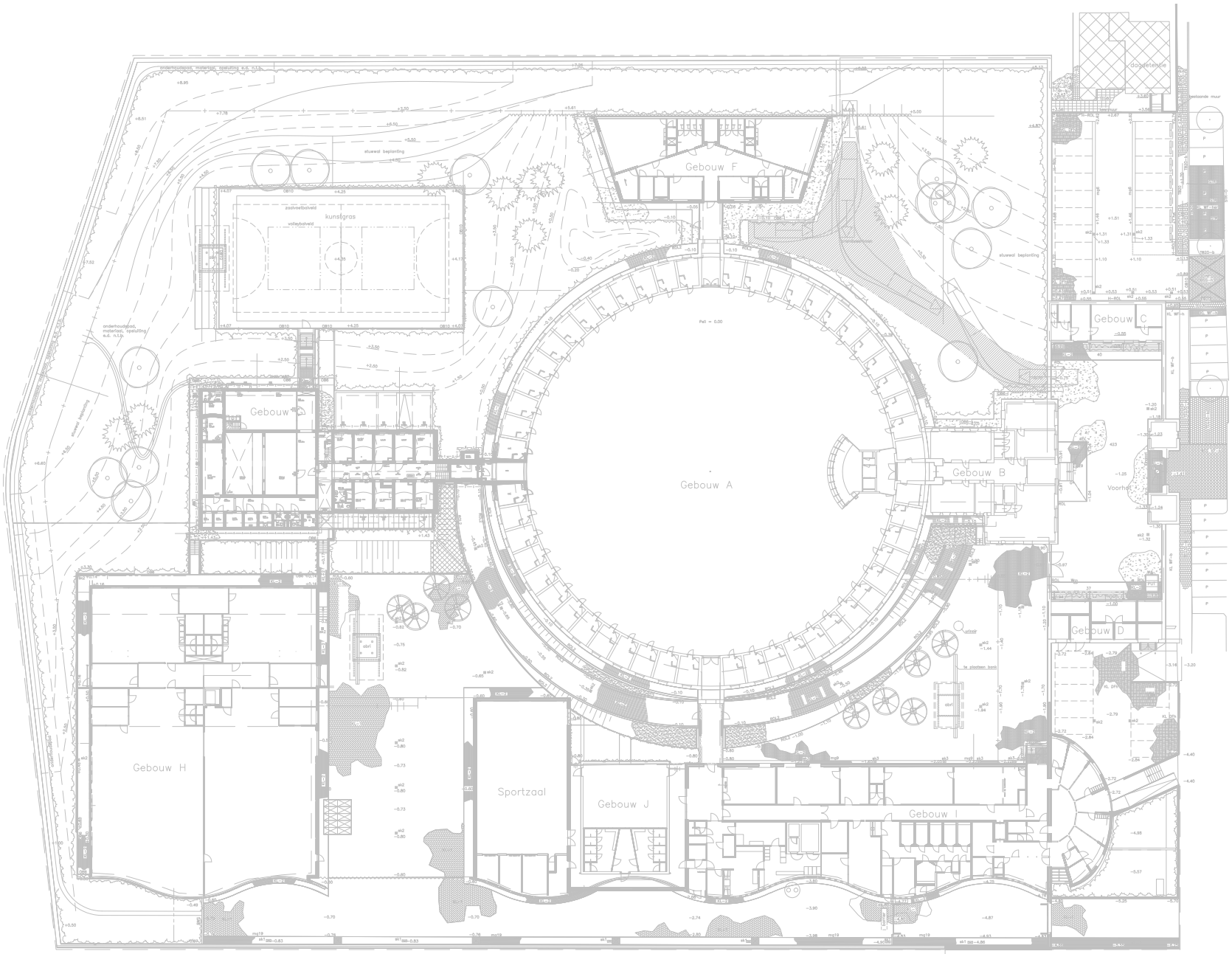
Gebouw A
Gebouw B
Gebouw C
Gebouw D
Gebouw F
Gebouw H
Gebouw I
Gebouw J
Sportzaal
kunstgras
Voorhof
Fiet = 0.00

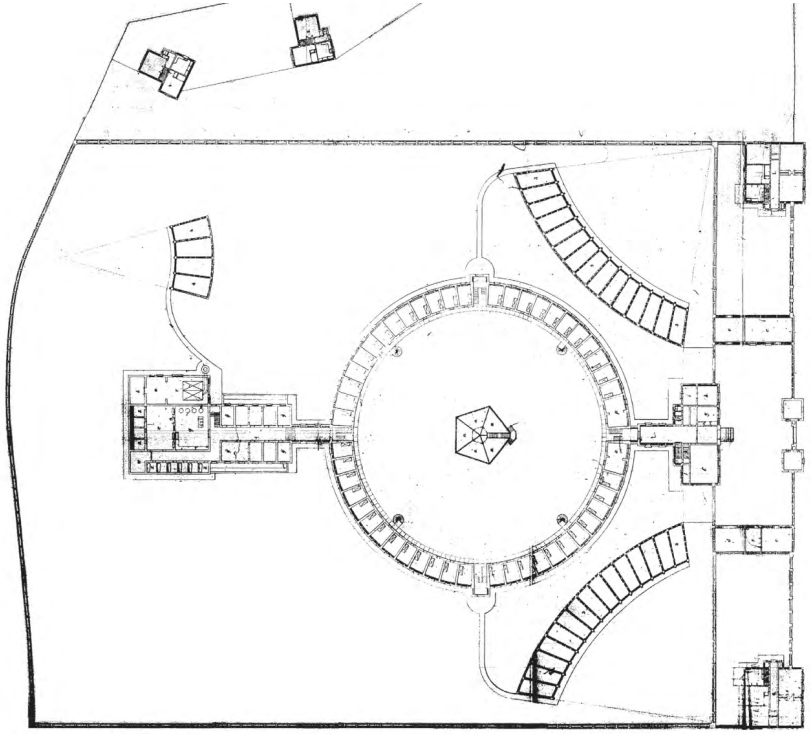

boven: terreinplattegrond uit 1882 (Gelders Archief)

links: terreinoverzicht penitentiaire inrichting 'De Berg'
(biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

De Locatie

Het terrein van de koepelgevangenis is gelegen in de wijk Lombok. De wijk ligt in het zuidwestelijke deel van de gemeente Arnhem, ingeklemd tussen het spoor aan de noordzijde en de Utrechtseweg aan de zuidzijde. De straten omsluiten ruime bouwblokken, met langgerekte woningblokken met beneden- en bovenwoningen, vrijstaande of dubbele woonhuizen of villa's. De bouwblokken hebben ruime binnenterreinen, in enkele gevallen in het midden bebouwd.

Toen de koepelgevangenis werd gebouwd was dit westelijk deel van Arnhem, op enkele villa's na, nog grotendeels onbebouwd. In de loop van de twintigste eeuw ontwikkelde zich de woonwijk Lombok en kwam aan de oost- en de zuidzijde van het complex bebouwing. Deze huizen, overwegend arbeiders- en middenstandswoningen, zijn met de voorgevels gericht op het gevangenisterrein.

De Alexanderstraat is een rustige, groene woonstraat met huizen aan de ene zijde en de gevangenismuur met bomen en parkeerhavens aan de andere zijde. De gevelwand wordt hier bepaald door sterk gedifferentieerde bebouwing van één laag met kap tot drie lagen plat.

De Wilhelminastraat kent vanwege zijn ligging een sterk geaccidenteerd verloop. Het gedeelte ten zuiden van de Alexanderstraat is veel van de oorspronkelijke laat 19de-eeuwse bebouwing nog aanwezig. In het gedeelte ten noorden van de Alexanderstraat, tegenover de koepelgevangenis, wordt de oorspronkelijke bebouwing afgewisseld met een aantal grootschaliger invullingen zoals het naoorlogse appartementencomplex op de hoek met de Alexanderstraat wat deels vijf bouwlagen heeft.
De woningen aan de noordzijde van het terrein, aan de

boven: Een foto uit de jaren 80 met op de voorgrond de Wilhelminastraat met op de kruising met de Alexanderstraat de oorspronkelijke directeurswoning (Gelders Archief)

links: Een foto uit 1968, genomen door L. Drent (Gelders Archief)

Zuidelijke Parallelweg, staan op de plaats waar oorspronkelijk een reeks dienstwoningen waren gebouwd. De huidige woningen, gebouwd in de jaren ’50, volgen het oorspronkelijk grondplan van deze dienstwoningen en grenzen met hun achtertuinen aan een achterpad en het gevangeniscomplex.

De situatie aan de oostzijde van het complex is in de tweede helft van de 20st eeuw ingrijpend gewijzigd. Oorspronkelijk werd het poortgebouw geflankeerd door de twee woningen van respectievelijk de directeur en de adjunct-directeur. Beide woningen hadden een tuinmuur die aansloot op de ringmuur. Deze woningen en de bijbehorende tuinmuur zijn thans gesloopt. Met de restauratie in 2000-2005 is de hoofdingang verplaatst naar de zuidoostelijke hoek van het terrein, op de hoek van de Wilhelminastraat en de Alexanderstraat. Een deel van het buitenterrein, voor de muur, is thans ingericht als plantsoen, een deel is in gebruik als parkeerplaats.

Wat ooit de monumentale façade van het gevangeniscomplex was, is verworden tot een onsamenhangend geheel dat weinig kwaliteiten kent met uitzondering van het poortgebouw.

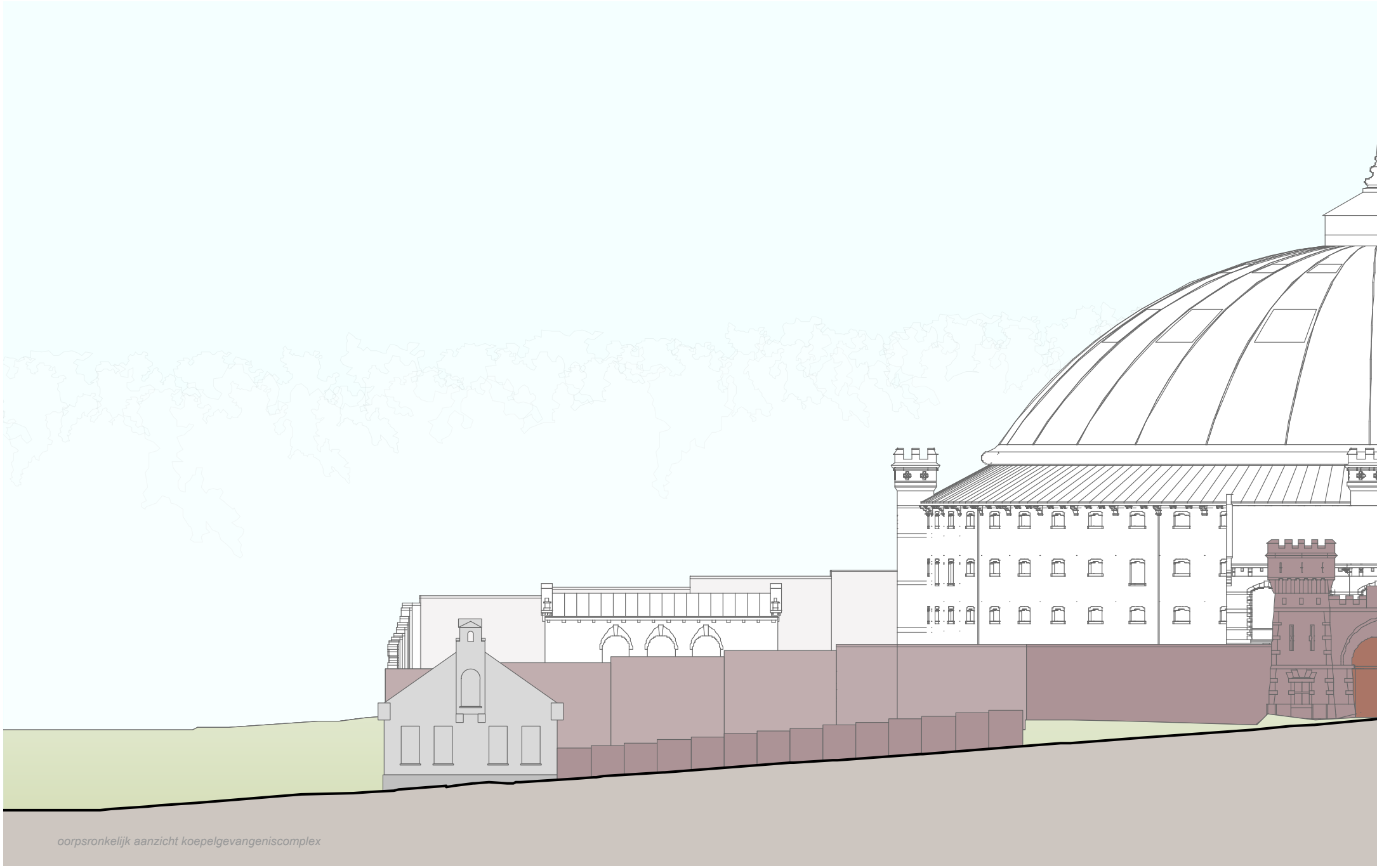

oorpsronkelijk aanzicht koepelgevangeniscomplex

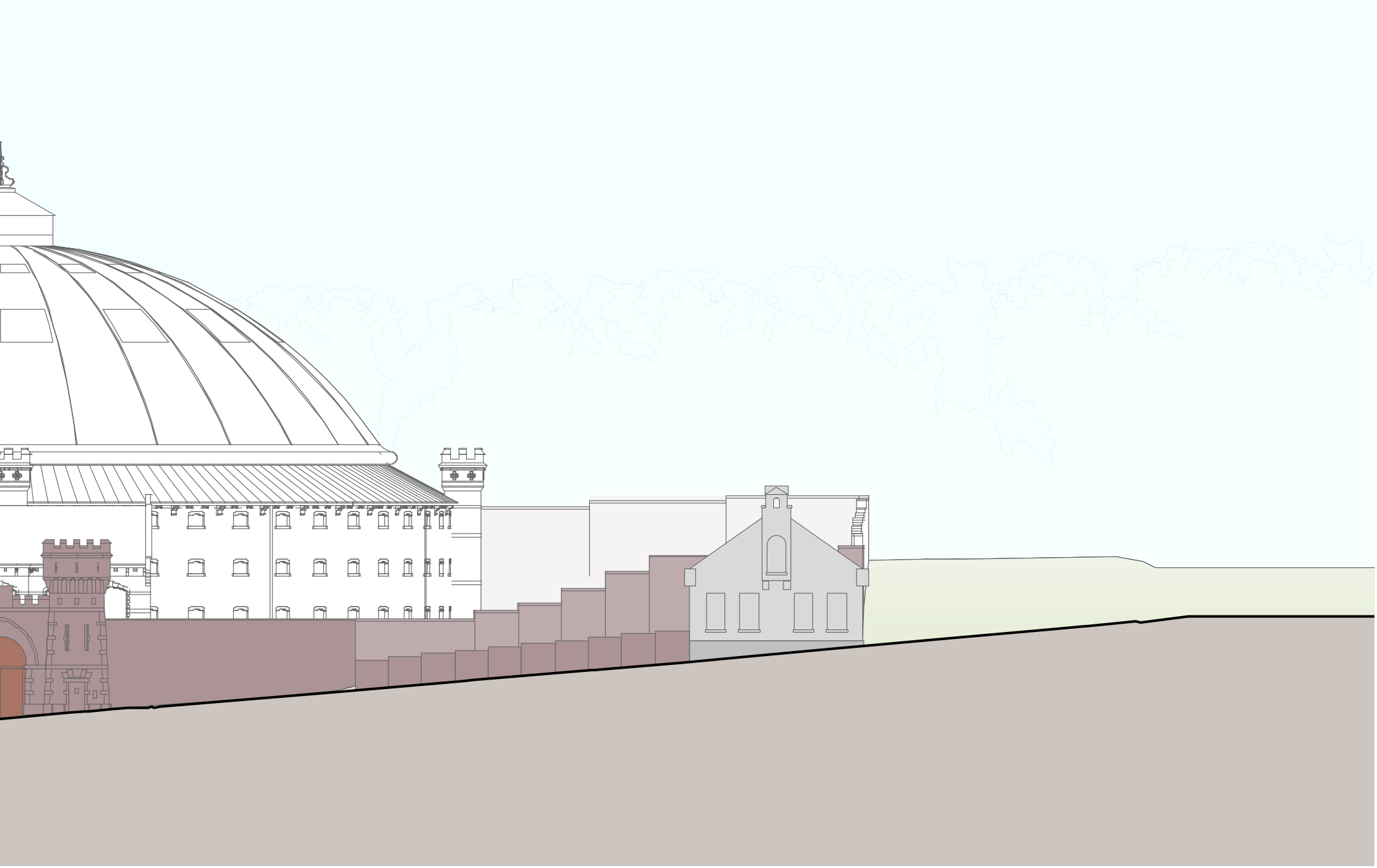

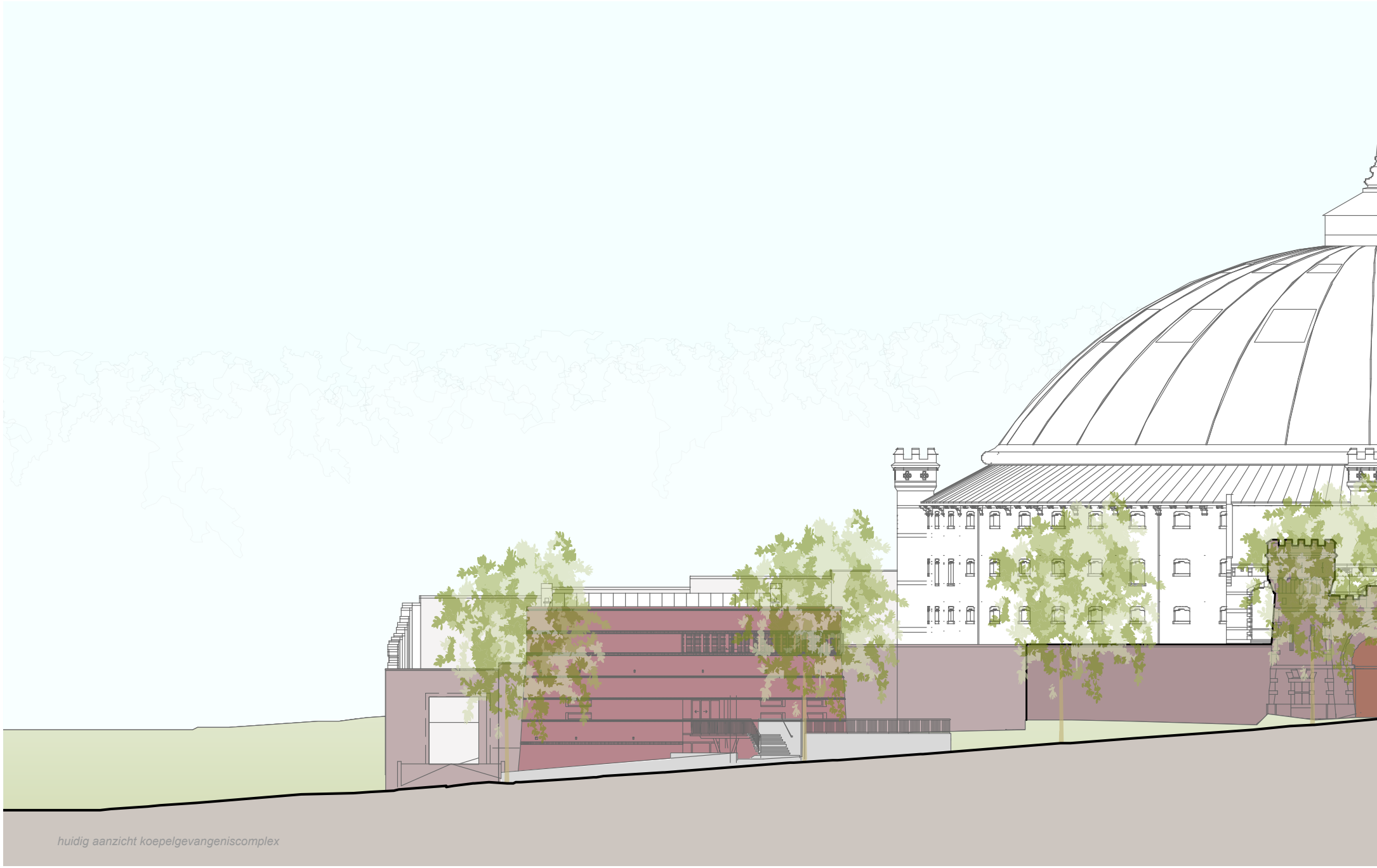

huidig aanzicht koepelgevangeniscomplex

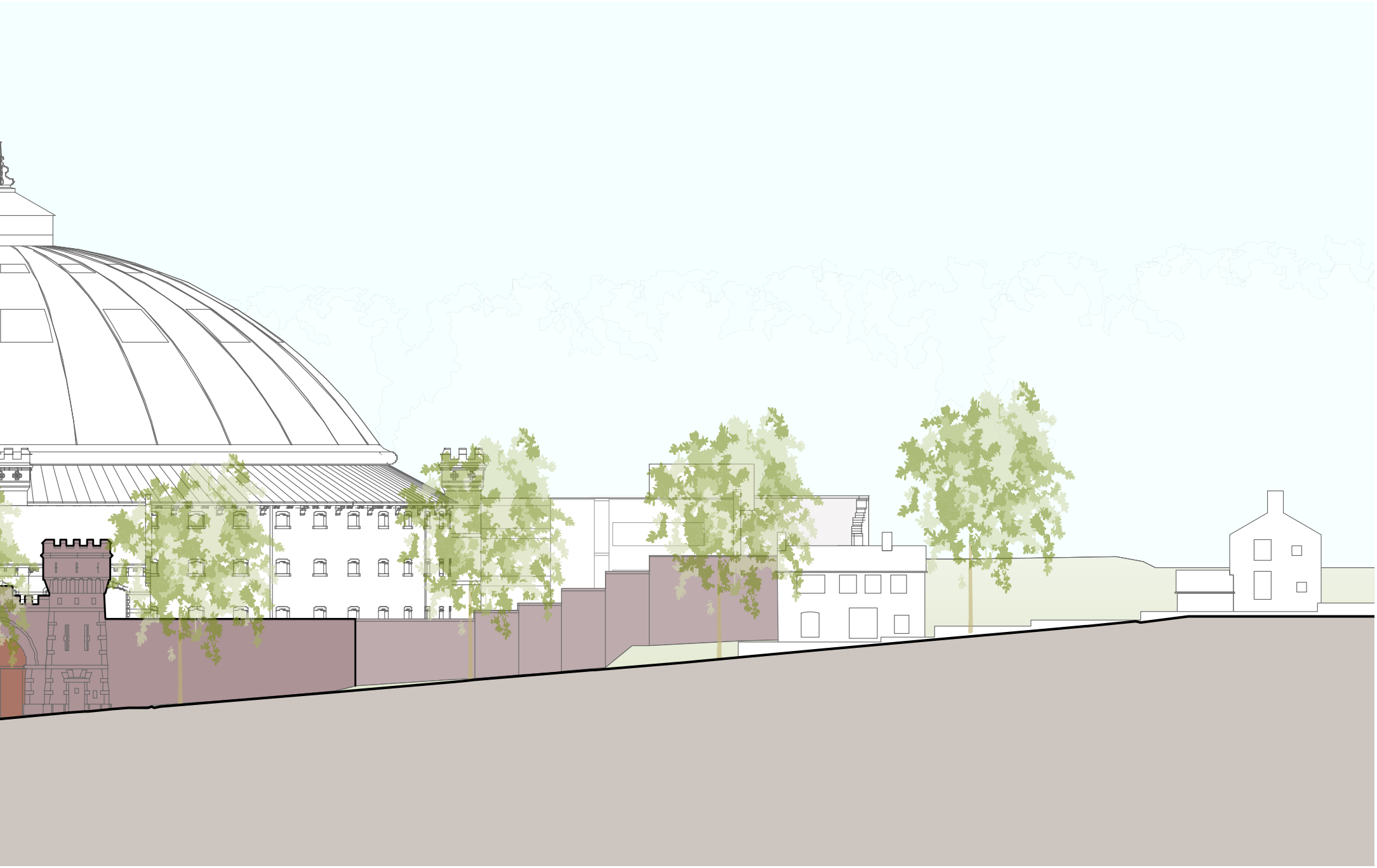

Ontwikkeling gevangeniscomplex

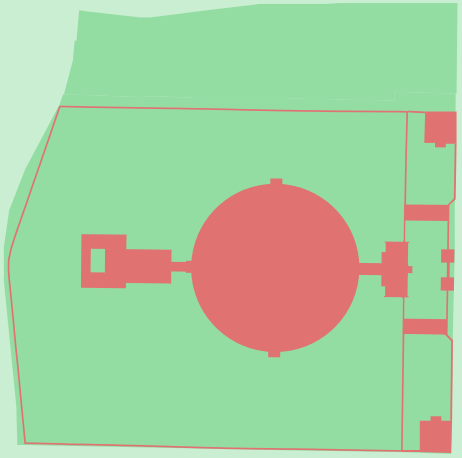

1882-86

Toen de koepelgevangenis werd gebouwd was dit westelijk deel van Arnhem, op enkele villa's na, nog grotendeels onbebouwd. Het complex was oorspronkelijk met de hoofdingang georiënteerd op de Wilhelminastraat. Het gevelfront van de gevangenis werd gevormd door het monumentale poortgebouw en de woning van de directeur en adjunctdirecteur aan weerszijden. Deze waren met lage tuinmuurtjes verbonden met de voorhof rondom het poortgebouw.

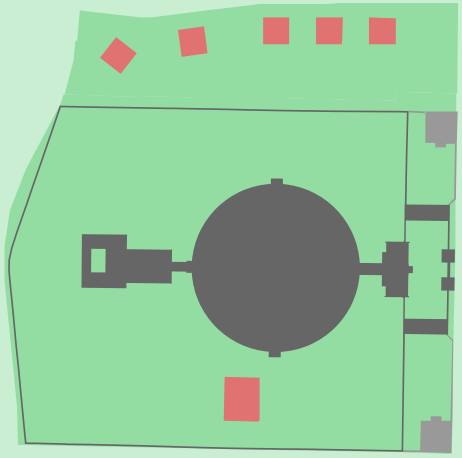

1888

Na een jaar van experimenteren met de plaats van de preekstoel, met het ophangen van koorden aan het gewelf of het spannen van een zeil boven het spreekgestoelte om de nagalmtijd te verbeteren, werd in 1888 alsnog besloten tot de bouw van een afzonderlijke kerk op het gevangenisterrein.

Aan de noordzijde van het terrein, aan de Zuidelijke Parallelweg, werden vijf woningen voor bewaarders gebouwd.

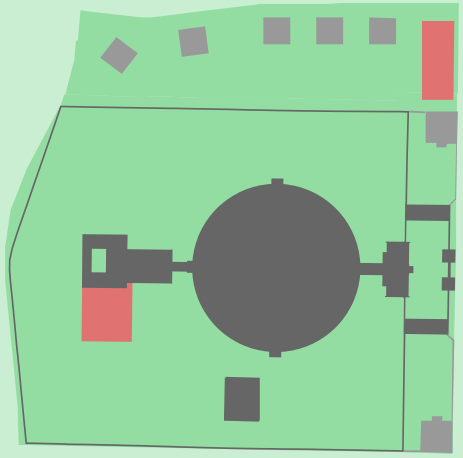

1897-1927

Een tekort aan bewaarderswoningen leidde in 1897 tot de bouw van zes nieuwe bewaarderswoningen. Het werd een rijtje van zes gekoppelde woningen.

Als gevolg van de invoering en uitbreiding van de Rijksarbeid, ontstond er een tekort aan magazijnruimte voor de goederen die werden geproduceerd door de gedetineerden. Ten zuiden van het dienstgebouw is hierom in 1906 extra magazijnruimte gerealiseerd welke in 1927 is uitgebreid.

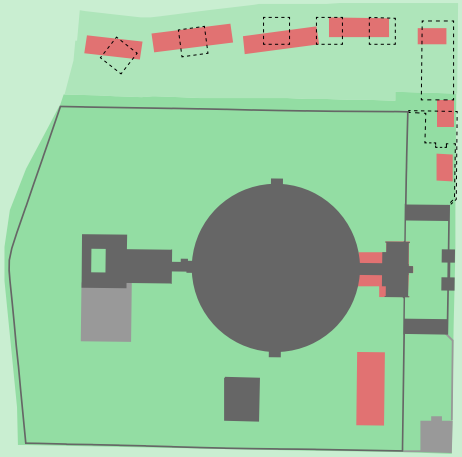

jaren ‘50

Tijdens de slag om Arnhem in september 1944 werd in de omgeving van Lombok hevig gevochten. Vanuit het zuiden is dit stadsdeel herhaalde malen onder vuur genomen. Veel bebouwing, waaronder de woning van de adjunctdirecter en de dienstwoningen, werden verwoest of zeer zwaar getroffen. In de jaren ‘50 zijn hier nieuwe woningen voor in de plaats gekomen, grenzend met hun achtertuinen aan het gevangeniscomplex.

In 1953 werd tevens op het zuidoostelijk deel van het terrein een kantinegebouw neergezet.

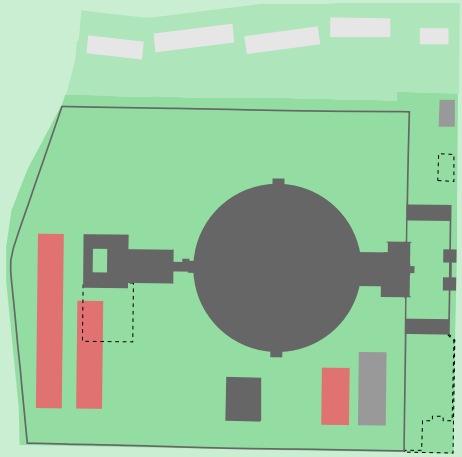

jaren ‘70 - ‘80

In de jaren ‘70 en jaren ‘90 wordt op het zuidwestelijk en zuidoostelijk deel van het terrein een uitbreiding van magazijnruimte gerealiseerd.

In 1981-1982 vond de renovatie van de koepel zelf plaats.

Vanwege de toenemende parkeerdruk zijn de directeurswoning en een bewaarderswoning gesloopt en hiervoor in de plaats parkeerplaatsen gerealiseerd.

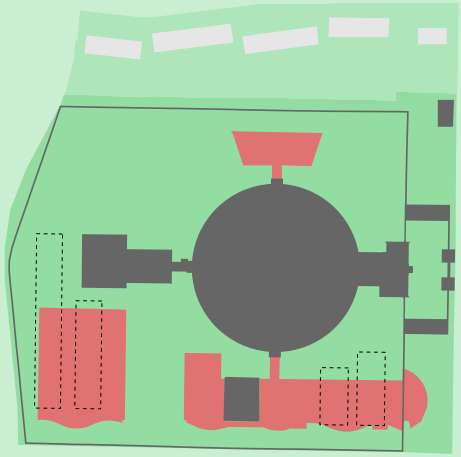

2000-05

Met de restauratie in 2000-05 is de hoofdingang verplaatst naar de zuidoostelijke hoek van het terrein, op de hoek van de Wilhelminastraat en de Alexanderstraat. Een deel van het buitenterrein, voor de muur, is ingericht als plantsoen, een deel is in gebruik als parkeerplaats.

De oorspronkelijke entree van het complex en het terrein voor de gevangenismuur heeft in de loop der tijd veel aan kwaliteit ingeboet. Wat ooit de monumentale façade van het gevangeniscomplex was, is verworden tot een onsamenhangend geheel dat weinig kwaliteiten kent (de historische gebouwen uitgezonderd).

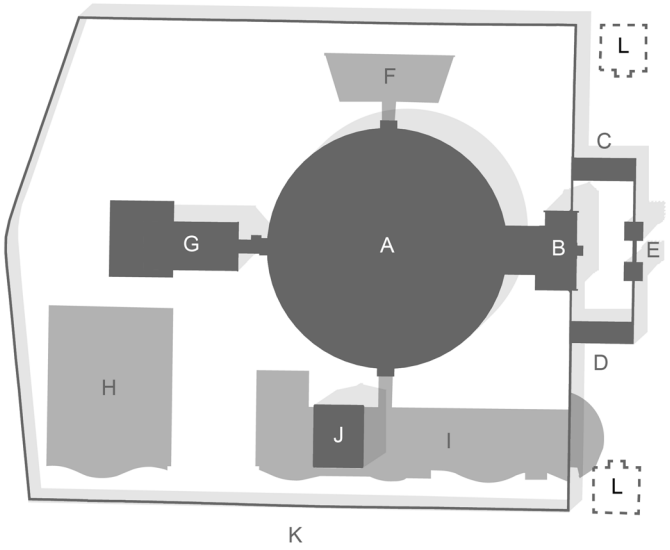

boven: schema met hierop aangegeven de verschillende bouwdelen

links: Luchtfoto van het huidige complex (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

De Gebouwen

Het gehele strafgevangeniscomplex is een sterk geënsceneerd ensemble van afzonderlijke gebouwdelen. De rangschikking van de gebouwen vormen een monumentaliteit die, geheel volgens de in die tijd heersende opvattingen, een verbeelding is van de macht van de overheid ten opzichte van de gedetineerde. Daarbij was de weg die een gedetineerde moest afleggen bij de eerste binnenkomst leidend. Die delen van het complex die onderdeel uitmaakten van de route die de gedetineerde bij aankomst in de gevangenis moest afleggen kregen een rijkere, monumentale behandeling: deze onderdelen zijn de buiten- en binnenzijde van het poortgebouw, de voorgevel van het administratiegebouw en de koepel zelf.

We onderscheiden de volgende afzonderlijke gebouwen:

De koepel / het cellengebouw (A)

Midden op het terrein lag het cellengebouw met 208 cellen, dat met zijn cilindervorm met koepel het meest opvallende onderdeel van het complex. Het cellengebouw of koepelgebouw is een cilindrisch gebouw met een ronde plattegrond van vier bouwlagen dat is afgedekt met een half-bolvormig dak. De middenlijn van de hal bedraagt 52 meter en de hoogte onder de lantaarn 31 meter. Door het toepassen van vakwerkconstructies van ijzer kon de een dergelijk grote ruimte worden overkapt. De ruimtelijke ervaring van deze enorme koepel was enorm. Er zijn diverse getuigenissen van gedetineerden die bij het voor het eerst betreden van de koepel als aan de grond genageld stonden. En ook nu, bijna anderhalve eeuw later, is dat effect nog steeds aanwezig bij iemand die deze ruimte betreedt.

geheel boven: fotot van het voorhof gevormd door het poortgebouw, het adminstratiegebouw en twee boijgebouwen (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

boven: foto van het dienstengebouw (biedboek koepelgevangenis 'De Berg' Arnhem)

Metzelaar hechte naast de ruimtelijkheid ook veel belang aan de constructie als onderdeel van het architectonisch beeld en kende daar veel schoonheid aan toe. De spantenconstructie van het koepeldak vormde dus een wezenlijk onderdeel van de ruimte. De geschilderde kleurafwerking en de houten cassettes moesten dit beeld versterken.

De cellen waren te bereiken via galerijen met vloeren bestaande uit grote platen hardsteen. Het opgaand muurwerk van de ronde binnenwanden was overal uitgevoerd als schoon metselwerk, gemetseld met gele bakstenen afgewisseld met rode banden. Dit tweekleurige metselwerk kwam ook terug in de gangen van het administratiegebouw en het achtergebouw en is kenmerkend voor het werk van Metzelaar.

Het poortgebouw (B), twee bijgebouwen (C, D) en het administratiegebouw (E)

Aan de oostzijde bevond zich de enige toegang tot het terrein, gevormd door het poortgebouw, dat toegang gaf tot de voorhof. Het gebouw is grotendeels in zijn oorspronkelijke staat behouden gebleven. De poort bestaat uit een dubbele toegangsdeur onder een zogeheten Florentijnse boog en wordt geflankeerd door twee hoge torens, die diende als de portierskamer en het wachtvertrek voor bezoekers. Achter het poortgebouw bevond zich het voorplein met aan de korte zijden twee éénlaagse bijgebouwen. Ze functioneerde als magazijn, lijkenhuis en parkeerruimte voor het cellulaire rijtuig.

De voorhof gaf toegang tot het administratie- en ziekengebouw. Het gebouw heeft een representatieve voorgevel in sobere neo-renaissance stijl. De vensters zijn geplaatst onder Florentijnse bogen (die ook terugkomen in de poortdoorgang van het poortgebouw).

De vertrekken op de begane grond hadden een administratieve functie. Op de eerste verdieping was de afdeling voor de ziekenverpleging ondergebracht. De zolderverdieping diende als opslagruimte van de particuliere kleiding van de gedetineerden en kende van oorsprong geen ruimtelijke indeling.

Het dienstengebouw (G)

Achter het cellengebouw lag het diensten- of werkgebouw, een geleed gebouw waarvan het hoofdvolume bestond uit drie bouwlagen. Het souterrain vormde van oudsher de isoleerafdeling en telde vijf strafcellen. Daarnaast waren er nog vijf provisiecellen. Op de begane grond van de hoofdbouw bevonden tien werkcellen en de keuken. De verdieping was ingericht als vrouwenafdeling en telde tien cellen, naast een magazijntje en een droogzolder. De verbindingsgang naar het cellengebouw was gedeeltelijk ingericht als kantoor voor de directrice. In de lage uitbouw aan de noordzijde bevond zich het stoomketelhuis met een werkplaats en een kolenberging. Naast het ketelhuis stond de schoorsteen. De lage uitbouw aan de zuidzijde was ingericht voor zes badcellen. Op de kop bevond zich een desinfectielokaal. Ten westen van de openplaats

geheel boven: foto van het voorgebouw

boven: foto uit 1986 van de in 1888 gebouwde cellulaire kerk. Het kerkportaal is later toegevoegd. (Gelders Archief)

waren nog vier wascellen en een spoelvertrek dat bij de keuken hoorde.

Het activiteitencentrum (F), arbeidsgebouw (H) en voorgebouw (I)

Bij de nieuwbouw is er ca. 20 jaar geleden voor gekozen om voor alle ‘naar buitengerichte functies zoals ontvangst gedetineerden, bezoek en de kantoorruimten een nieuwe vleugel ten zuiden van het koepelgebouw te realiseren. De nieuwe vleugel (I) vormt als het ware een tweede nieuwe oost-west ‘as’ binnen het complex. Daarnaast is er op de zuidwesthoek van het terrein een vrijstaand arbeidsgebouw (H) gerealiseerd.
In het kader van de nieuwe herstructurering van het complex, werd ook besloten ‘alle ondersteunende functies van het leefprogramma’ zoals douches en recreatieruimten onder te brengen in een afzonderlijk gebouw aan de noordzijde (F).

De voormalige kapel (J)

Eén jaar na de ingebruikname van de Koepel werd alsnog besloten tot de bouw van een afzonderlijke kerk op het gevangenisterrein. Metzelaar had oorspronkelijk bedacht dat de bouw van een apart kerkgebouw achterwege kon blijven. Het idee was namelijk dat op de bewaarderspost, die in het midden van de koepelruimte stond opgesteld, een preekstoel werd geplaatst. Van hieraf zou de geestelijke de kerkdienst houden. De gevangenen konden vanaf hun cel, staande voor het open schaftluik in de deur, de dienst kunnen beluisteren. Met het achterwege laten van een apart kerkgebouw zou een aanzienlijke kostenbesparing gemaakt kunnen worden. Ondanks het feit dat er toen al vanuit het buitenland kritische geluiden klonken dat de ronde ruimte problemen gaf met de akoestiek van de ruimte, was het financiële argument zeker een aspect waar men gevoelig voor zal zijn geweest.
Na een jaar van experimenteren met de plaats van de preekstoel, met het ophangen van koorden aan het gewelf of het spannen van een zeil boven het spreekgestoelte om de nagalmtijd te verbeteren, werd in 1888 deze cellulaire kapel in gebruik genomen.
Zelfs tijdens de kerkdienst zaten de gevangenen niet bij elkaar: elke gevangene zat in een eigen hokje, dat zo geconstrueerd was dat de gevangene alleen maar naar voren, naar de dominee of de pastoor kon kijken.

De ringmuur (K)

De ringmuur was oorspronkelijk 0,625 meter dik en gemiddeld 3,5 meter hoog. Aan de zuidzijde en een deel van de westzijde was de muur geplaatst op een grondkerende muur van bazaltblokken. Kenmerkend voor de muur is het trapsgewijze verloop, gevolg van het glooiende verloop van het terrein.
In1967 is het westelijk en zuidelijk deel van de muur opgevuld met een gewapend betonvulling en is tevens het westelijk deel van de muur werd 50 cm opgehoogd.
Zoals aan het opgaand muurwerk van de ringmuur duidelijk is af te lezen, is de muur verschillende malen

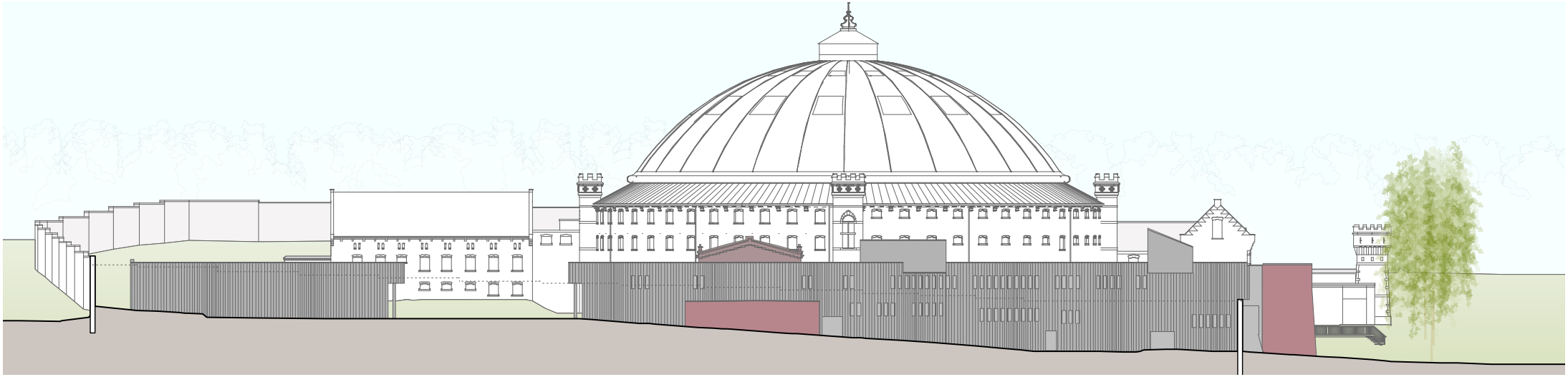

langsprofiel in de huidige situatie van het koepelcomplex langs het voorgebouw en arbeidsgebouw

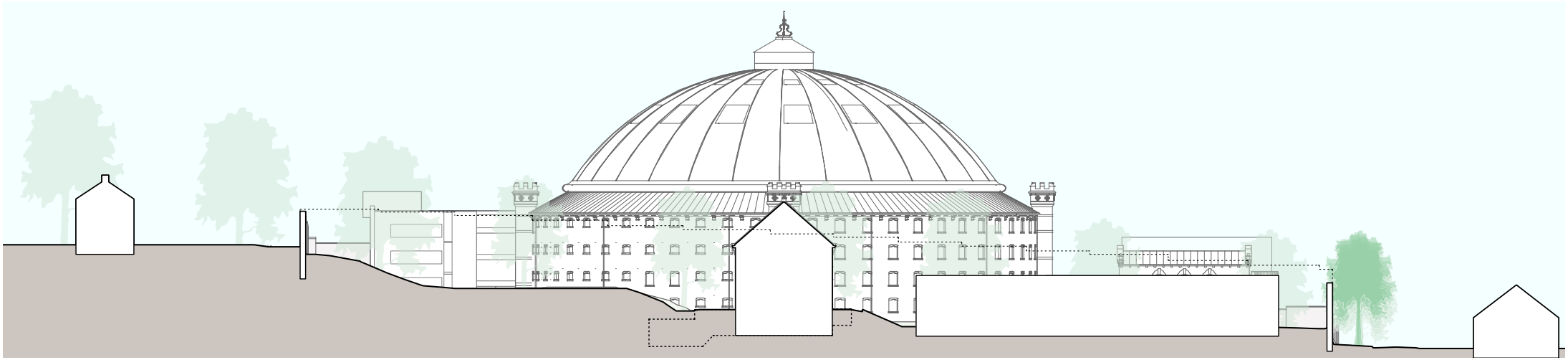

dwarsprofiel in de huidige situatie van het koepelcomplex over het dienstengebouw

geheel boven: Een foto uit de jaren 80 van de oorspronkelijke directeurswoning (Gelders Archief)

boven: Een foto uit 1968, genomen door L. Drent (Gelders Archief)

hersteld en opgehoogd. Gedurende de Tweede Oorlog heeft de muur flinke oorlogsschade opgelopen. Verschillende delen waren beschadigd, op een aantal plaatsen was de muur zelfs helemaal omgevallen dan wel ingestort

De directeurswoning (L)

Oorspronkelijk werd het poortgebouw geflankeerd door de twee woningen van de directeur en de adjunct-directeur. Beide woningen hadden een tuinmuur die aansloot op de ringmuur. Deze woningen en de bijbehorende tuinmuur zijn thans gesloopt. Een deel van het buitenterrein, voor de muur, is thans ingericht als plantsoen, een deel is in gebruik als parkeerplaats.

Het terrein

Het perceel vormde een min of meer rechthoekig terrein van 170 x 165 meter. Het aangekochte terrein had een geaccidenteerd verloop: tussen de zuid en noordzijde bestaat een hoogteverschil van bijna 15 meter. Om een vlak bouwplateau te verkrijgen zijn delen van het terrein afgevlakt en andere delen opgehoogd

Een van de karakteristieken van gevangenissen is een groot onbebouwd terrein rondom de eigenlijke gevangenis. Iedere gedetineerde die een poging zou doen tot vluchten was op deze open, ongenaakbare vlakte goed zichtbaar en had een grote afstand af te leggen. Van een echte inrichting van het terrein was geen sprake. De voorhof en het open plaatsje van het dienstgebouw waren bestraat en verder waren er paden rondom de diverse gebouwenaangelegd. Zeker tot aan de Tweede Wereldoorlog bleven de activiteiten op het terrein beperkt. Daar kwam verandering in met het opheffen van het cellulaire systeem in 1953. Vanaf dat moment zullen er op het terrein meer collectieve voorzieningen zijn gekomen, zoals – naast bijvoorbeeld de bouw van een kantinegebouw op het zuidoostelijk deel van het terrein – grote luchtplaatsen en een sportveld. Ook het huidige terrein wordt gekenmerkt door grote niveauverschillen en aanlegverschillen per gebouwdeel.

De architect Johan Frederik Metzelaar (1818-1897)

Johan Metzelaar groeide op in Rotterdam waar hij in 1818 was geboren. Vanaf 1833 volgde de jonge Metzelaar een opleiding in de praktijk bij een timmerman en bij een tekenschool. Na deze leerjaren vestigde Metzelaar zich in 1838 als zelfstandig timmerman in Rotterdam. In de jaren die volgden ontwikkelde hij zich tot een vooraanstaand architect met uitgesproken ideeën over zijn vak. In zijn Rotterdamse jaren had Metzelaar een brede opdrachtenportefeuille die onder andere bestond uit stoomfabrieken, zwembaden, banken, winkelhuizen maar ook villa's, boerderijen, koetshuizen, stallen en herenhuizen.

In 1868 deed de inmiddels vijftigjarige Metzelaar – naar verluidt om gezondheidsredenen – zijn bedrijf aan de kant en verhuisde hij naar Delft. In de twee jaren zonder betrekking ontwikkelde hij zijn ideeën over het onderwijs in de beeldende kunsten in Nederland. Hij was voorstander van een nauwe band tussen schilderkunst, architectuur en beeldhouwkunst. De drie kunsten zouden goed moeten worden geïntegreerd in ambacht en industrie, zodat in de dagelijkse leef- en werkomgeving de kunst overal waarneembaar was. In 1870 trad Metzelaar in dienst bij het ministerie van Justitie als ingenieur-architect voor de gevangenis- en de rechtsgebouwen. Bij Justitie kwam hij aan het hoofd te staan van het eerste departementale bouwbureau in Nederland. Met deze afdeling voer Metzelaar een eigen koers, met sobere neoclassicistische ontwerpen die een toenemende neiging tot eclecticisme verraden.

In de periode van 1881 tot 1886 worden vier grote cellulaire strafgevangenissen naar ontwerp van Johan Frederik Metzelaar gebouwd: Groningen (1881-83), Arnhem (1882-86), Den Haag (1882-86), Breda (1882-86). Van deze gevangenissen zijn die van Groningen en Den Haag uitgevoerd als vleugelgevangenis, die in Arnhem in Breda als Panopticum. De voormalige strafgevangenis in Haarlem (1899-1901) is ook gebouwd als panopticum en is gebouwd naar het ontwerp van Willem Cornelis Metzelaar, de zoon van Johan Frederik Metzelaar

Hoewel verschillend in opzet is voor al deze strafgevangenissen eenzelfde 'architectonische route' ontworpen. De uitdrukking van macht begint in de vormgeving van het monumentale poortgebouw met de twee imposante torens met kantelen en tralies. De niet al te ruim opgezette voorhof was beklemmend door de aanwezigheid van bakstenen gevels aan alle zijden. De brede, ingetogen maar strenge architectuur van de gevel van het administratiegebouw is feitelijk een herhaling van het effect van de hoofdfaçade. Vanuit de voorhof kwam de gedetineerde in het administratiegebouw en vervolgens in het cellengebouw. Gedurende deze 'inwijding' onderging de gedetineerde de constante dwingende symboliek van het complex.
Ook kennen de verschillende complexen aan de buitenzijde van het complex een zelfde hoofdopzet en uitstraling. Het monumentale poortgebouw wordt aan weerszijde geflankeerd door de woningen van de directeur en adjunct-directeur welke gezamenlijk als ensemble het entreefront vormen. Dit ensemble is bij de voormalige strafgevangenissen in Groningen en Breda nog steeds aanwezig.

boven: portret van Johan Frederik Metzelaar (wikipedia.org)

hierboven: cellulaire strafgevangenis Groningen (1881-83)

hierboven: cellulaire strafgevangenis Breda (1882-86)

OMA - Revision Study for the Renovation of a Panopticum Prison

In de periode 1979 - 1984 kreeg OMA opdracht voor het maken van een ontwerp voor de beoogde renovatie van het gevangensicomplex.

Gezien de ernstige achterstand in het onderhoud van met name de oorspronkelijke bijgebouwen (het voor- en achtergebouw) en het feit dat deze gebouwen op geen enkele wijze meer voldeden aan de door Justitie gestelde programmatische eisen, werd besloten om deze gebouwen te slopen en te vervangen door nieuwbouw. Alleen de koepel, door OMA beschouwd als de ‘kernvorm’ en het poortgebouw zouden behouden blijven.

Het plan van OMA zocht de oplossingen vooral in de optimalisering van de infrastructuur en het toevoegen van een extra volume onder het maaiveld. De begane grond van de centrale hal werd verdiept en door een kruis van straten in vier kwadranten voor recreatieve functies opgedeeld. Het dak van deze toegevoegde volumes kon als sportveld gebruikt worden. De vier straten verbonden de koepel met de omringende gebouwen en een nieuw toegevoegd bouwvolume ten westen van de oudbouw. Bovenop deze nieuwbouw, de gedeeltelijk ondergronds werd uitgevoerd, kwam een voetbalveld en een renbaan.

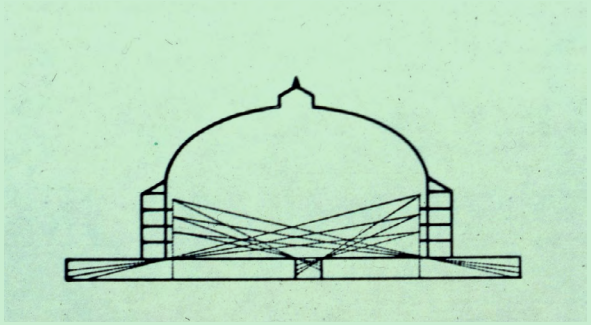

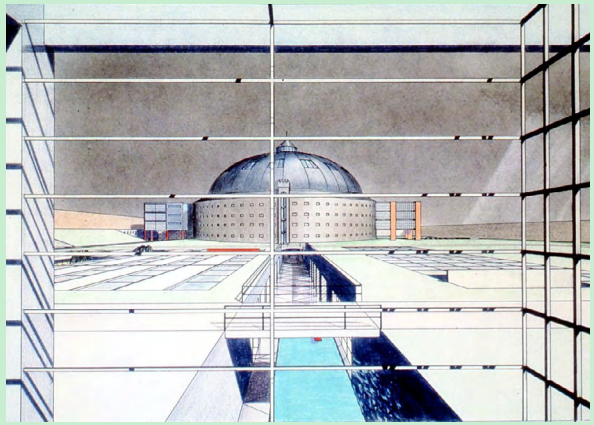

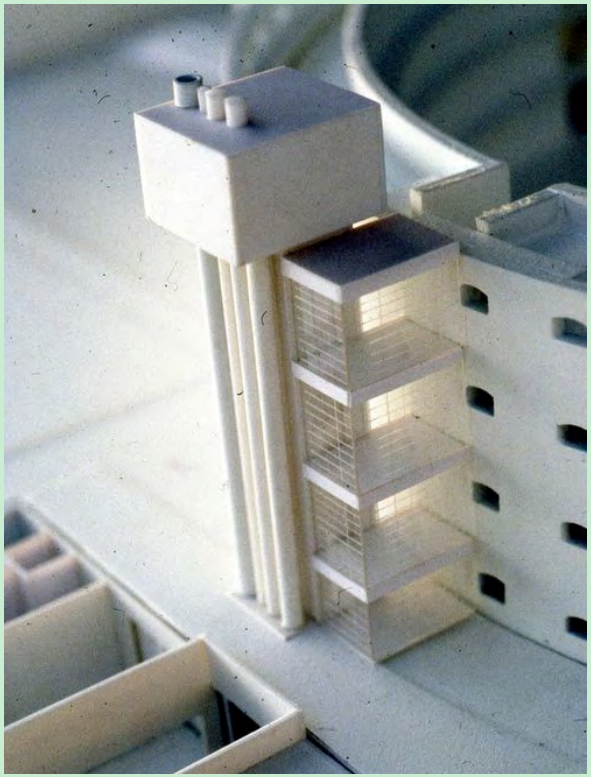

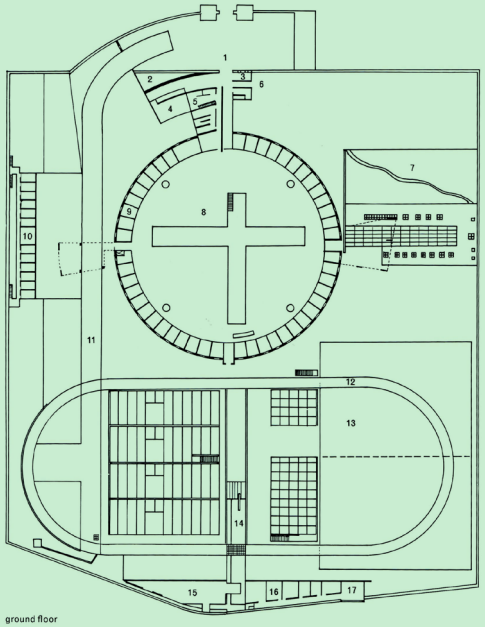

ground floor

1. entrance
2. lobby
3. porters' room
4. meeting room
5. reception
6. exit to visitors area
7. visitors garden
8. dome floor
9. cells
10. pavilion for difficult prisoners
11. storage
12. track
13. sports field
14. pool
15. guards' canteen
16. shops
17. instruction department

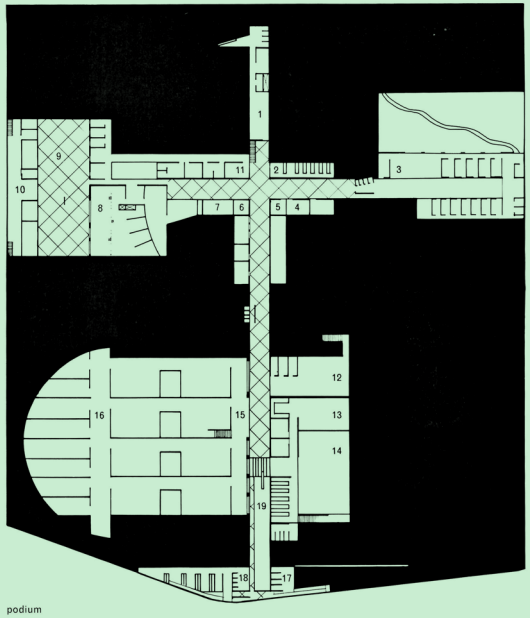

podium

1. service/reception area
2. library
3. visiting room and cells
4. free-expression room
5. barber
6. meeting room
7. shop
8. kitchen
9. patio
10. quarters for difficult prisoners
11. infirmary, dentist, doctor
12. multi-purpose room
13. judo
14. gymnasium
15. studios
16. storage
17. instruction room
18. guards' cloak room
19. pool

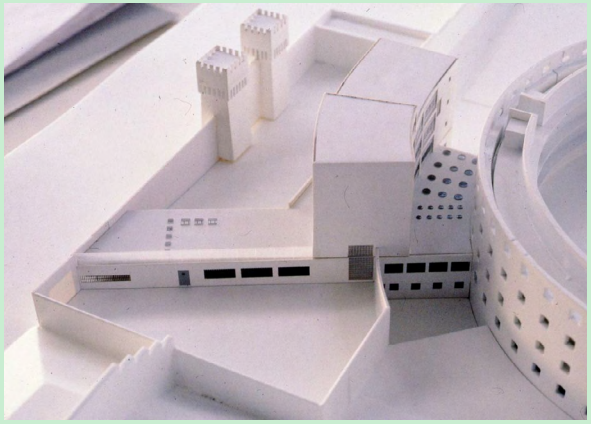

Archivolt architecten - Restauratie en Nieuwbouw 1994 - 2005

In 1992 raakt Archivolt architecten betrokken bij de koepelgevangenis. Architect Martin van Dort werd op verzoek van het ministerie van Justitie gevraagd onderzoek te doen naar de wijze waarop het complex opnieuw als gevangenis in gebruik kon worden genomen. Met een aangepaste bestemming voor het complex voor kort gestraften en arrestanten, werd in mei 1996 door Archivolt architecten een structuurplan gepresenteerd. welke aan de basis heeft gelegen van de gerealiseerde renovatie en nieuwbouw van het complex in de periode 1994-2005.

Vooruitlopend op de nieuwbouw op de rest van het terrein werd in de periode 1994-1998 het cellengebouw door Archivolt gerestaureerd. De cellen werden gemoderniseerd, er werd een nieuw ketelhuis in het voorgebouw gerealiseerd en in de koepel werd een nieuwe centraalpost opgericht. Het feit dat het cellengebouw in gebruik was ten tijde van de werkzaamheden is van grote invloed geweest op de planontwikkeling en de planning. De restauratie van de overige gebouwen en de nieuwbouw die hierop volgde, vond plaats in vier fasen in de periode 1994-2005 en werd eveneens uitgevoerd door Archivolt architecten.

De opdracht van de Rijksgebouwendienst werd door Archivolt als volgt opgevat: *‘rehabilitatie van het complex door een functioneel herstel. Het totale plan heeft als doel om het koepelcomplex zowel te renoveren als essentiële architectonische waarden te restaureren. Het is de intentie om het oorspronkelijke historisch beeld zoveel mogelijk terug te brengen.’*

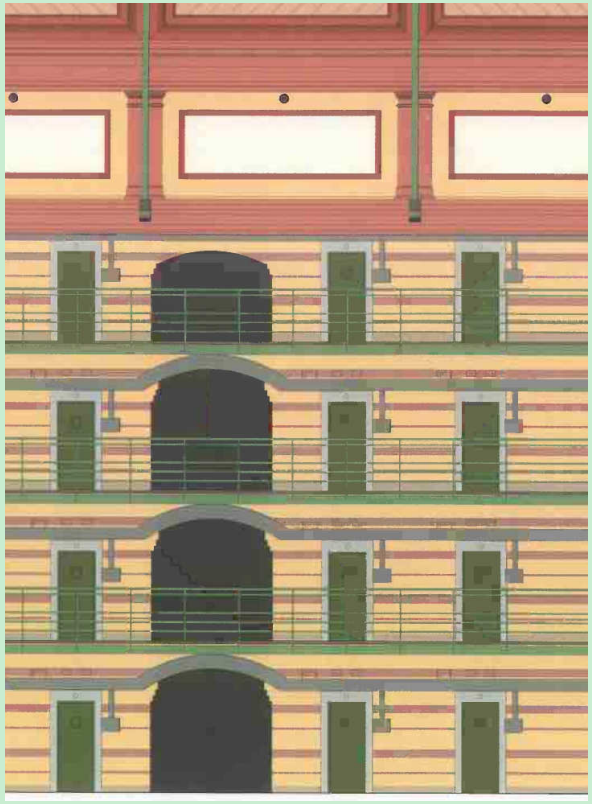

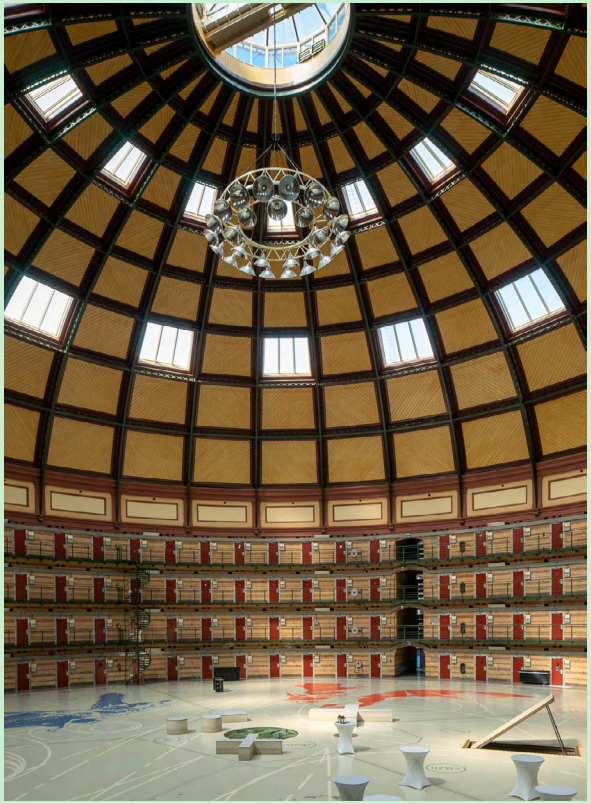

Bronvermelding

Bronnen

- Rapportage bouwhistorisch onderzoek PI De Berg (Bouwwerk, 4 december 2015)
- Locatieboek, bouwhistorisch onderzoek PI De Berg (Bouwwerk, 7 december 2015)
- Nota van Uitgangspunten Herontwikkeling PI De Berg Arnhem (Gemeente Arnhem en Rijksvastgoedbedrijf, 4 juli 2017)
- J.F. Metzelaar en W.C. Metzelaar Bouwmeesters voor Jusititie (Ros Floor, 2009)

Verantwoording beeldmateriaal

Disclaimer (beeld)materiaal
Met het samenstellen van dit masterplan hebben wij ons uiterste best gedaan de herkomst van beeldmateriaal te achterhalen en te vermelden. Van referentie(beeld-)materiaal is de herkomst dan wel de rechthebbende moeiliijk te achterhalen. Mocht u informatie hebben over de herkomst van deze beelden dan houden wij ons aanbevolen. Zo nodig plaatsen wij dan de juiste bronvermelding bij de beelden of gaan wij, in geval beeld het onder een betaalde licentie valt, over tot verwijdering van het beeldmateriaal.
Degenen die menen rechten te kunnen doen gelden op gebruikte beelden, kunnen zich melden bij de samenstellers van dit masterplan.

Biedboek koepelgevangenis ‘De Berg’ Arnhem p4-5, 8, 12, 24, 39, 64-65, 68, 122-123, 132, 142, 144, 152, 153

Gelders Archief kaft, p8, 9, 10, 40, 60-61, 124-125, 128, 130, 133-135, 145, 147

maps.google.nl 106-107, 108-109(ondergrond)

oma.eu p150-151

opZoom architecten p6-7, 11, 14, 16-26, 28-57, 63-66, 69-73, 76-77, 81-85, 104, 110, 112-114, 116-117, 136-141, 143, 146

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) p62

Topotijdreis.nl p126-127

veenenbos en bosch landschapsarchitecten p86-93, 96-99, 102-103.

wikipedia.org p148

Colofon

opdrachtgever(s)

NEST Ontwikkeling
Molendijk Noord 92A
7461JE RIJSSEN

EHM Group B.V.
Box 7
6675 ZG Valburg
t. 0488 470 150
e. info@ehmgroup.nl
www.ehmgroup.nl

ontwerp

opZoom architecten
Willemsplein 5
6811 KA Arnhem
t. 026 368 42 70
e. bureau@opzoom.nl
www.opzoom.nl

veenenbos en bosch landschapsarchitecten
Broekstraat 32
6828 PZ Arnhem
t. 026 351 51 95
e. info@veenenbosenbosch.nl
www.veenenbosenbosch.nl

advies

Royal HaskoningDHV
Adviesgroep Mobiliteit | Transport & Planning
Postbus 1132
3800 BC Amersfoort
t. 088 348 20 00
www.royalhaskoningdhv.com

Notitie

HaskoningDHV Nederland B.V.
Transport & Planning

Aan:	EHM groep en NEST Ontwikkeling
Van:	Tonny Slieker
Datum:	20 april 2023
Kopie:	
Ons kenmerk:	BH7121TPNT2008311061v02
Classificatie:	Projectgerelateerd

Onderwerp: **Transformatie Koepelgevangenis Arnhem notitie parkeren**

---

1 Inleiding

In opdracht van EHM groep en NEST Ontwikkeling is een Masterplan opgesteld voor de transformatie van de Koepelgevangenis Arnhem. Het masterplan geeft richting aan deze transformatie en stelt ook de kaders voor de verdere invulling van de verschillende functies en onderdelen. Een van de thema's in het masterplan is bereikbaarheid, waarbinnen de onderdelen ontsluiting, parkeerstrategie en toegankelijkheid zijn uitgewerkt.

Het initiële Masterplan is ter toetsing voorgelegd aan de gemeente Arnhem. In de gemeentelijke reactie van augustus 2020 zijn vragen gesteld over het parkeren. Het gaat om de voorgestelde parkeeroplossing voor bij de appartementen zoals gepland in de Wilhelminastraat, om de voorgestelde parkeernorm voor de hotelfunctie en het parkeren bij de functie restaurant, dat als onderdeel van het hotel apart in beeld moet worden gebracht.

2 Parkeren appartementen Wilhelminastraat

In het masterplan is de parkeeroplossing voor appartementen in de Wilhelminastraat als volgt beschreven: "Aan de Wilhelminastraat komen woningen buiten de muren aan weerszijden van de historische toegang. Bewoners en bezoekers van deze woningen maken gebruik van de aanwezige parkeergelegenheid in de Wilhelminastraat. De openbare parkeerplaatsen in de Wilhelminastraat, die aan de zijde van de koepel liggen en alleen ter hoogte van de koepellocatie, zijn in het verleden ook gebruikt door bezoekers aan de koepelgevangenis. Er is bovendien voldoende parkeerruimte aanwezig om de parkeerdruk in de nieuwe situatie op te vangen. Het is daarom reëel om deze parkeerplaatsen (mede) te gebruiken". Dit wordt als volgt nader onderbouwd.

De Arnhemse beleidsregels over parkeren schrijven voor dat in de basis al het parkeren, conform het programma, op eigen terrein opgelost moet worden. Burgemeester en wethouders kunnen echter een omgevingsvergunning verlenen in afwijking hiervan, wanneer aanvrager met gegronde redenen kan aantonen dat dit feitelijk en/of economisch gezien redelijkerwijs niet mogelijk is of als op andere wijze in de benodigde parkeerruimte wordt voorzien.

Voor de transformatie van de koepel gelden economische argumenten en wordt op andere wijze in de benodigde parkeerruimte voorzien. Om met dit laatste te beginnen, tot 2015 en ten tijde van het gebruik als penitentiaire inrichting werd door bezoekers van de koepelgevangenis gebruik gemaakt van de openbare parkeergelegenheid in de Wilhelminastraat. De inrichting van de Wilhelminastraat met relatief veel (haaks)parkeervakken is in het verleden afgestemd op het toenmalige gebruik als gevangenis. De twee openbare parkeerterreintjes in de Wilhelminastraat, op eigen terrein van de koepelgevangenis, waren voor personeel van de penitentiaire inrichting. Voor de transformatie van de koepelgevangenis is het reëel dat openbare parkeerplaatsen aan het nieuwe inrichtingsplan kunnen worden toegerekend.

In opdracht van de gemeente Arnhem is in 2018 een parkeeronderzoek[1] uitgevoerd voor het westelijk deel van Lombok. Uit dat onderzoek blijkt dat op beide onderzoekdagen, zowel op de dinsdag als de zaterdag, de hoogste parkeerdruk is gemeten op het onderzoekstijdstip van 23 uur.
In het onderzoek van 2018 kent de Wilhelminastraat tussen Zuidelijke Parallelweg en Alexanderstraat bij elkaar 107 parkeerplekken (secties 1, 2, 3 en 4 uit bijlage 2 van het onderzoeksrapport). In 2018 zijn op beide avonden 50 parkeerplaatsen bezet. Er is dan een restcapaciteit van 57 parkeerplaatsen.
Er is voor een actuele situatie opnieuw een parkeerdrukmeting uitgevoerd[2]. Daaruit blijkt dat de capaciteit van de Wilhelminastraat, inclusief de parkeerterreintjes bij de koepelgevangenis op 111 parkeerplaatsen ligt. De gemeten bezetting ligt ’s avonds, het maatgevend moment waarop de meeste bewoners thuis zijn, op maximaal 52 parkeerplaatsen oftewel een bezettingsgraad van 47% (bijlage 1).

In het masterplan wordt voor de nieuwe situatie met 16 appartementen uitgegaan van medegebruik van openbare parkeerplaatsen in de Wilhelminastraat. Volgens de parkeernormen zouden hiervoor 16 parkeerplaatsen moeten worden gerealiseerd. In de nieuwe situatie zijn de parkeerterreintjes met respectievelijk 16 en 7 plekken ten noorden en ten zuiden van de entree (sectoren 2 en 4 uit het onderzoek 2018) niet meer beschikbaar, want deze worden bebouwd. Als de bezetting van deze parkeerterreintjes en het nieuwe extra parkeren voor de 16 appartementen aan de Wilhelminastraat worden toegerekend dan is de capaciteit afgenomen tot 88 parkeerplaatsen waarvan maximaal 68 plekken worden bezet. Dit geeft een parkeerdruk van <80% (bijlage 2). De parkeerdruk ligt dan ruim onder de gewenste maximale bezetting van 85%, een waarde waarbij zoekverkeer wordt voorkomen en er ruimte is voor toekomstige groei van het aantal geparkeerde auto’s.

Uit een verkenning blijkt dat ook in omliggende straten en wegvakken, uitgezonderd de Alexanderstraat tussen Wilhelminastraat en Oranjestraat, nog meerdere vrije parkeerplaatsen beschikbaar zijn. Er is op basis van actuele cijfers voldoende restcapaciteit om het parkeren benodigd voor 16 appartementen in de Wilhelminastraat op te vangen. Dit is nog zonder rekening te houden met een mogelijk lager autobezit door het aanbieden van een deelautoconcept. In het masterplan is uitgegaan van het aansluiten bij het deelautoconcept ‘we drive solar’ zoals dat in de wijk bestaat.

Het is met bovenstaande aannemelijk dat er een situatie ontstaat waarbij huidige bewoners over voldoende parkeergelegenheid nabij de woning beschikken. Parkeeroverlast, waarbij het gaat over een tekort aan parkeerplaatsen, wordt niet verwacht.

[1] Parkeeronderzoek, omgeving koepelgevangenis Arnhem, Bureau de Groot Volker (2018)
[2] Parkeerdrukmeting, Royal HaskoningDHV (augustus 2020)

Er is ook een economisch argument. De appartementen vallen in het goedkope woonsegment waarbij bewoners nauwelijks interesse hebben in een dure bijbehorende parkeeroplossing (bijv. parkeerkelder). Het bouwen van dure parkeerplaatsen is in dit woonsegment financieel verlieslatend en niet verantwoord. Zeker in de Wilhelminastraat met voldoende beschikbare openbare parkeerplaatsen, waar geen parkeerregime (betaald parkeren, vergunningparkeren) geldt en ook niet zal worden ingevoerd, zal men bij voorkeur voor de deur parkeren.
Bij de herontwikkeling weegt verantwoord en efficiënt ruimtegebruik zwaar. Het niet aanleggen van niet-noodzakelijke parkeerplaatsen en daarbij behorende verharding past tevens in de nieuwe Arnhemse klimaatambities (minder verharding).

3 Parkeernorm hotel

Onderdeel van het masterplan is een 2* hotelfunctie. In de parkeerbeleidsregel van de gemeente Arnhem staat in de bijlage met de parkeernormen bij de functie hotel het volgende:

Hotel binnenstad en wijken rondom binnenstad	0,5/kamer
Hotel in overige delen van de stad	1,0/kamer

In de beleidsregel is niet nader aangeduid wanneer sprake is van wijken rondom de binnenstad; er is geen kaartbeeld bij de beleidsregel. Als voor de wijken wordt uitgegaan van de CBS-indeling (afbeelding 1) dan blijkt daaruit dat de wijk Lombok-Heijenoord, inclusief Brouwerijweg e.o., grenst aan het Centrum, inclusief Stationsplein en Utrechtsestraat.

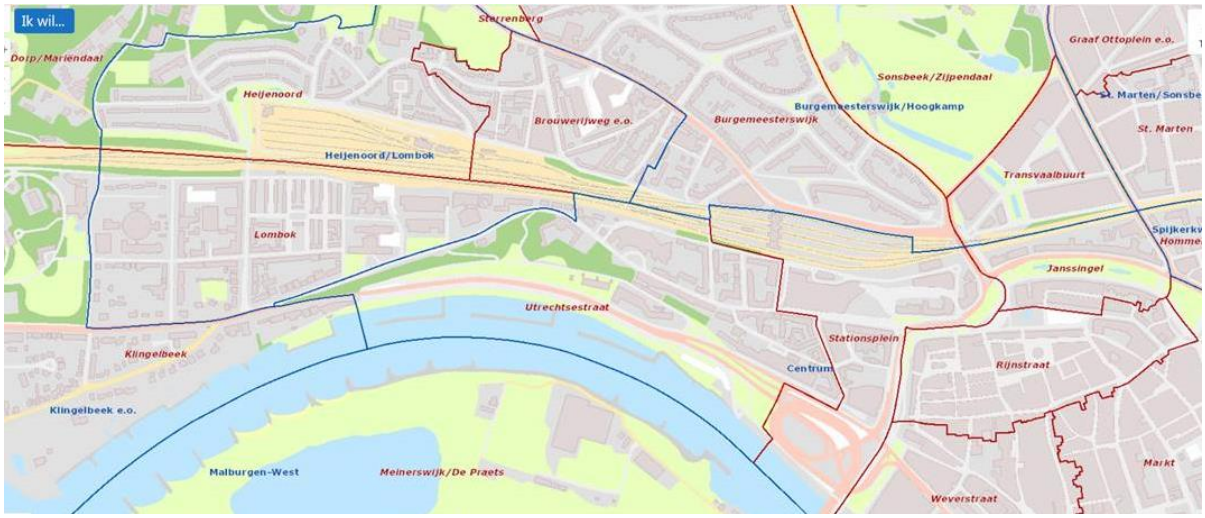

Afbeelding 1: CBS-indeling wijken Arnhem

De gemeentelijke beleidsregel gaat echter uit van het begrip binnenstad dat een beperkter gebied beslaat dan het centrum. Hieruit valt niet onomstotelijk vast te stellen dat voor de hotelfunctie de norm voor binnenstad en wijken rondom de binnenstad kan worden gehanteerd. Daarom is voor het toepassen van de juiste parkeernorm voor de hotelfunctie in Lombok aansluiting gezocht bij de meest recente CROW-kencijfers[3], de basis voor parkeernormering. Er wordt in de parkeerkencijfers onderscheid

[3] Toekomstbestendig parkeren; van parkeerkencijfers naar parkeernormen (CROW-publicatie 381)

gemaakt in de classificatie (aantal sterren) van hotels. In het masterplan gaat het om een hotelfunctie met 2*. Lombok wordt beschouwd als schil centrum en als (zeer) sterk stedelijk. CROW-kencijfers variëren tussen 1,9 tot 2,4 per 10 kamers (afbeelding 2). Dat komt neer op 0,2-0,3 per hotelkamer.

2* Hotel									
	Parkeerkencijfers (per 10 kamers)								
	Centrum		Schil centrum		Rest bebouwde kom		Buitengebied		Aandeel laadpunten
	min.	max.	min.	max.	min.	max.	min.	max.	
Zeer sterk stedelijk	1,1	1,6	1,9	2,4	3,6	4,1	6,0	6,5	2,5 - 3%
Sterk stedelijk	1,1	1,6	1,9	2,4	3,6	4,1	6,0	6,5	
Matig stedelijk	1,1	1,6	2,0	2,5	3,8	4,3	6,0	6,5	
Weinig stedelijk	1,2	1,7	2,1	2,6	4,0	4,5	6,0	6,5	
Niet stedelijk	1,2	1,7	2,1	2,6	4,0	4,5	6,0	6,5	
Opmerking Aandeel bezoekers: 80%									

Afbeelding 2: Parkeerkencijfers 2* hotel (CROW)

Zou Lombok worden beschouwd als rest bebouwde kom en als (zeer) sterk stedelijk dan variëren de CROW-kencijfers tussen 3,6 tot 4,1 per 10 kamers. Dat is lager dan 0,5 per kamer.

Voor het toepassen van de parkeernorm van 0,5 parkeerplaats per hotelkamer is ook gekeken naar vergelijkbare situaties. Het NH Rijnhotel (4*) aan Onderlangs ligt in Klingelbeek, eveneens buiten het centrum en beschikt over 68 kamers. Dit hotel heeft 35 parkeerplaatsen op eigen terrein; hier is een parkeernorm van 0,5 parkeerplaats per kamer. Ook (net) buiten het centrum liggen hotel Molendal (3*) in de Cronjéstraat en design hotel Modez (3*) aan het Elly Lamakerplantsoen. Beide hotels beschikken niet over parkeren op eigen terrein en voldoen niet aan de parkeernorm.
Hotel Haarhuis (127 kamers) aan het Stationsplein, in het centrum en de binnenstad, beschikt over 16 parkeerplaatsen op eigen terrein. Hotel Old Dutch, eveneens aan het Stationsplein in het centrum, beschikt niet over parkeergelegenheid op eigen terrein voor bezoekers. Deze hotels voldoen niet aan de parkeernorm van 0,5 parkeerplaats per kamer.

Bovenstaande maakt inzichtelijk dat, ook wanneer Lombok niet als wijk rondom de binnenstad wordt gezien, er onderbouwd kan worden afgeweken van de beleidsregel. Met de beleidsregel is beoogd om voor hotels, die ver van de binnenstad zijn gelegen en daarmee vooral per auto worden bezocht, te laten beschikken over voldoende parkeergelegenheid. Lombok ligt op circa 2 km. van de Markt en minder dan 2 km van het station Arnhem Centraal. Daarmee is het lopend (<25 minuten), per fiets en met diverse bussen vanaf het station goed bereikbaar.

Een parkeernorm van 1 parkeerplaats per hotelkamer voor de hotelfunctie in de koepel betekent een verdubbeling van de parkeeropgave. Dit leidt tot inefficiënt ruimtegebruik, want volgens CROW-richtlijnen die zijn gebaseerd op onderzoek is deze norm te hoog, en het is economisch niet verantwoord om extra parkeerplaatsen ondergronds te moeten realiseren, noch stedenbouwkundig op acceptabele wijze bovengronds inpasbaar.

4 Parkeren restaurant

Het restaurant maakt onderdeel uit van het hotel. Het biedt hotelgasten de gelegenheid om ’s ochtends te ontbijten en ’s avonds te dineren. Bezoek aan het restaurant als niet-hotelgast is weliswaar niet uitgesloten, maar het restaurant richt zich primair op de hotelgasten.

Voor de functie restaurant is 190 m^2 bvo gepland. De huidige parkeernorm voor de functie restaurant is 13 parkeerplaatsen per 100 m^2 bvo. Voor het restaurant zijn op basis van deze norm 25 parkeerplaatsen nodig. Voor het restaurant wordt voor het parkeren rekening gehouden met het gebruik van deze functie op basis van de zogenaamde aanwezigheidspercentages. Op een weekavond is dat 90% en op een zaterdagavond 100%. Dat geeft voor het restaurant een behoefte van 22 parkeerplaatsen op weekavonden en 25 parkeerplaatsen op een zaterdagavond. Echter, het overgrote deel van de gebruikers is hotelgast. Daarbij komt het vaak voor dat hotelgasten gebruikmaken van arrangementen waarbij het diner is inbegrepen. Deze groep is al aanwezig en hiervoor zijn geen parkeerplaatsen nodig; deze parkeerplaatsen zijn inbegrepen in de hotelfunctie. Zekerheidshalve wordt voor de berekening uitgegaan van een ruim aandeel externe bezoekers aan het restaurant. Op weekavonden wordt voor het restaurant gerekend met 60% hotelgasten en 40% overige bezoekers. Op zaterdagavond wordt gerekend met 50% hotelgasten en 50% overige bezoekers. Dat geeft voor het restaurant een behoefte van 9 parkeerplaatsen op weekavonden en 12 parkeerplaatsen op een zaterdagavond.

5 Overzicht parkeren Masterplan

De parkeergelegenheid behorend bij het woonprogramma is beschreven in het Masterplan en voor de appartementen in de Wilhelminastraat aanvullend onderbouwd in hoofdstuk 2 van deze notitie.
Voor de overige (niet-woon)functies is het parkeren inzichtelijk gemaakt. Er is voor de berekening van de parkeerbehoefte voor de niet-woonfuncties geen dubbelgebruik toegepast met het parkeren voor het woonprogramma. De parkeerbehoefte voor de niet-woonfuncties is bewust apart bepaald; er blijft op deze wijze enige marge in de uiteindelijk totaal gerealiseerde parkeergelegenheid.

In de voormalige koepelgevangenis komen een hotel (137 kamers) met restaurant, ruimte voor bijeenkomsten, ‘escape rooms’, start-up, vergaderruimte en een bakkerij/koffiehuis. Voor het parkeren wordt een parkeervoorziening met 126 parkeerplaatsen gebouwd. Voor de functies zijn, berekend naar functie en aanwezigheid, in totaal 107 parkeerplaatsen nodig op een weekdag.
In het Masterplan is voor alle functies bij elkaar voldoende parkeergelegenheid opgenomen, waarbij alleen voor de restaurantfunctie een correctie is toegepast ten opzichte van de parkeernorm. Dit is te verantwoorden, gelet op het primaire gebruik van het restaurant door hotelgasten zoals toegelicht in hoofdstuk 4.

Bijlage 1: Parkeeronderzoek augustus 2020

(Uitgevoerd door Royal HaskoningDHV)

Wilhelminastraat (tussen Zuidelijke Parallelweg - Alexanderstraat)

zondag 23-8-2020, 22.30 uur

		westzijde			Oostzijde	
	aantal pp	bezet pp	bez.graad	aantal pp	bezet pp	bez.graad
vakken haaks	41	18	44	47	27	57
parkeerterrein noord van ingang	16	2	13	-		
parkeerterrein zuid van ingang	7	5	71	-		
parkeercapaciteit (west + oost)	111	52	47			

Wilhelminastraat (tussen Zuidelijke Parallelweg - Alexanderstraat)

dinsdag 25-8-2020, 22.30 uur

		westzijde			Oostzijde	
	aantal pp	bezet pp	bez.graad	aantal pp	bezet pp	bez.graad
vakken haaks	41	15	37	47	24	51
parkeerterrein noord van ingang	16	2	13	-		
parkeerterrein zuid van ingang	7	3	43	-		
parkeercapaciteit (west + oost)	111	44	40			

Wilhelminastraat (tussen Zuidelijke Parallelweg - Alexanderstraat)

zaterdag 29-8-2020, 22.30 uur

		Westzijde			Oostzijde	
	aantal pp	bezet pp	bez.graad	aantal pp	bezet pp	bez.graad
vakken haaks	41	19	46	47	28	60
parkeerterrein noord van ingang	16	1	6	-		
parkeerterrein zuid van ingang	7	2	29	-		
parkeercapaciteit (west + oost)	111	50	45			

Bijlage 2: Parkeerdruk 2020, gecorrigeerd naar parkeerbezetting nieuwe situatie

(Situatie met 16 appartementen in de Wilhelminastraat)

Wilhelminastraat (tussen Zuidelijke Parallelweg en Alexanderstraat)

	aantal pp	bezet pp	bez.graad (%)
Zondagavond			
vakken haaks	88	68	77
Dinsdagavond			
vakken haaks	88	60	68
Zaterdagavond			
vakken haaks	88	66	75

Notitie

HaskoningDHV Nederland B.V.
Transport & Planning

Aan:	EHM groep en NEST Ontwikkeling
Van:	Tonny Slieker
Datum:	20 april 2023
Kopie:	
Ons kenmerk:	BH7121TPNT2008311069defB
Classificatie:	Projectgerelateerd

Onderwerp: **Transformatie Koepelgevangenis Arnhem**
notitie parkeren en verkeersgeneratie, geactualiseerd masterplan

1 Inleiding

In opdracht van EHM groep en NEST Ontwikkeling is een Masterplan opgesteld voor de transformatie van de Koepelgevangenis Arnhem. Het masterplan geeft richting aan deze transformatie en stelt ook de kaders voor de verdere invulling van de verschillende functies en onderdelen.

Het initiële Masterplan is inhoudelijk voorgelegd aan de gemeente Arnhem. Aanleiding voor de nu voorliggende notitie is een bijstelling van het Masterplan. Diverse functies in de koepel zijn gewijzigd in aantal of oppervlakte. Daardoor treden enkele wijzigingen op in het aantal parkeerplaatsen. In deze notitie is voor alle functies, die ondergebracht worden op het terrein van de voormalige koepelgevangenis, het parkeren toegelicht en berekend.

2 Parkeren wonen

Het totale woonprogramma beslaat 50 woningen. Binnen de muren van de voormalige koepelgevangenis komen 34 nieuwe woningen, ten westen en ten zuiden van de koepel. Het benodigde aantal parkeerplaatsen is hiervoor berekend met de vigerende gemeentelijke parkeernormen[1] onderscheiden naar type woning. Voor de 34 nieuwe woningen binnen de voormalige gevangenismuren worden 52 parkeerplaatsen voor bewoners en bezoekers gerealiseerd. Parkeervoorzieningen van deze woningen komen eveneens binnen de muren. Aan de Wilhelminastraat komen 16 sociale huurappartementen buiten de muren aan weerszijden van de historische toegang. Bewoners en bezoekers van deze woningen maken gebruik van de aanwezige parkeergelegenheid in de Wilhelminastraat. In opdracht van de gemeente Arnhem is in 2018 een parkeeronderzoek[2] uitgevoerd voor het westelijk deel van Lombok. Uit dat onderzoek blijkt dat op beide onderzoekdagen, zowel op de dinsdag als de zaterdag, de hoogste parkeerdruk is gemeten op het onderzoekstijdstip van 23 uur. Er is, rekening houdend met nieuwe situatie (met 16 sociale huurappartementen, opgeheven parkeerterreintjes behorend bij de voormalige koepelgevangenis), een parkeerdrukmeting uitgevoerd[3]. Daaruit komt een parkeerdruk van <80%. De parkeerdruk ligt dan ruim onder de gewenste grenswaarde 85% waarbij zoekverkeer wordt voorkomen en er ruimte is voor toekomstige groei van het aantal geparkeerde auto’s in de buurt. Er is voldoende

[1] Beleidsregels voor toepassing van artikel 2.5.30 van de Bouwverordening gemeente Arnhem 2003 (2011) en bestemmingsplan 'Facetplan parkeren’ (2018).
[2] Parkeeronderzoek, omgeving koepelgevangenis Arnhem, Bureau de Groot Volker (2018)
[3] Parkeerdrukmeting, Royal HaskoningDHV (augustus 2020)

parkeerruimte aanwezig om de parkeerdruk in de nieuwe situatie op te vangen. Een overzicht van de parkeerberekening is weergegeven in bijlage 1 in tabel B1.

3 Parkeren overige functies

In deze notitie is voor de berekening van de parkeerbehoefte ‘dubbelgebruik’ toegepast en gerekend met aanwezigheidspercentages. Dat betekent dat het benodigde aantal parkeerplaatsen wordt bepaald op het moment dat voor de verschillende functies samen de meeste parkeerplaatsen nodig zijn, gebaseerd op de gelijktijdige aanwezigheid van de verschillende functies. Hiervoor is gebruik gemaakt van de zogenaamde aanwezigheidstabel van het CROW. De toegepaste aanwezigheidspercentages zijn opgenomen in bijlage 1, tabel B2.
Er is alleen ‘dubbelgebruik’ toegepast tussen de functies in de koepel; het parkeren voor het woonprogramma is hierin niet meegenomen. De parkeerbehoefte voor de niet-woonfuncties is bewust apart bepaald. Het parkeren vindt op een andere plek plaats, in een nieuw te realiseren parkeergarage.

Het aantal gelijktijdig benodigde parkeerplaatsen volgt uit een berekening met de parkeernormen, gecorrigeerd naar gelijktijdige aanwezigheid volgens de aanwezigheidstabel. Een overzicht van de parkeerberekening voor verschillende periodes (middag, avond, zaterdagavond) is weergegeven in bijlage 1 in tabel B3. Per overige functie wordt de berekening hieronder toegelicht.

Hotel
In het masterplan is in de voormalige koepelgevangenis een hotel ondergebracht. Dit hotel beschikt over 137 kamers, verdeeld over enkele en dubbele kamers, gekwalificeerd met 2 sterren. De toegepaste parkeernorm voor de functie hotel is 0,5 parkeerplaats per kamer. Voor het toepassen van de juiste parkeernorm voor de hotelfunctie in Lombok is aansluiting gezocht bij de meest recente CROW-kencijfers[4], de basis voor parkeernormering. Er wordt in de parkeerkencijfers onderscheid gemaakt in de classificatie (aantal sterren) van hotels. Lombok wordt beschouwd als schil centrum en als (zeer) sterk stedelijk. Voor een hotelfunctie met 2* variëren CROW-kencijfers tussen 1,9 tot 2,4 per 10 kamers. De toegepaste 0,5 parkeerplaats per kamer ligt hier boven. Voor het totaal van 137 kamers zijn 69 bijbehorende parkeerplaatsen nodig.

Restaurant
Voor de functie restaurant is 190 m^2 bvo gepland. De huidige parkeernorm voor de functie restaurant is 13 parkeerplaatsen per 100 m^2 bvo. Voor het restaurant zijn op basis van deze norm 25 parkeerplaatsen nodig. Voor het restaurant wordt dubbelgebruik toegepast voor het parkeren op basis van de zogenaamde aanwezigheidspercentages. Op een weekavond is dat 90% en op een zaterdagavond 100%. Dat geeft voor het restaurant een behoefte van 22 parkeerplaatsen op weekavonden en 25 parkeerplaatsen op een zaterdagavond. Echter, het overgrote deel van de restaurantgebruikers is hotelgast. Daarbij komt het vaak voor dat hotelgasten gebruikmaken van arrangementen waarbij het diner is inbegrepen. Deze bezoekers zijn al aanwezig en hiervoor zijn geen parkeerplaatsen nodig, want deze parkeerplaatsen zijn inbegrepen in de hotelfunctie. Zekerheidshalve wordt voor de berekening uitgegaan van een ruim aandeel externe bezoekers aan het restaurant. Op weekavonden wordt voor het restaurant gerekend met 60% hotelgasten (al aanwezig) en 40% overige bezoekers. Op zaterdagavond wordt gerekend met 50% hotelgasten (al aanwezig) en 50% overige bezoekers.

[4] Toekomstbestendig parkeren; van parkeerkencijfers naar parkeernormen (CROW-publicatie 381)

Vergaderen
Binnen de koepel wordt het mogelijk om te vergaderen. Voor deze functie past de parkeernorm congressen/vergaderen. Deze norm is 8 parkeerplaatsen per 100 m^2 bvo. Bij 173 m^2 bvo zijn voor deze functie 14 parkeerplaatsen nodig. Voor deze functie geldt dat de parkeerplaatsen hoofdzakelijk op werkdagen overdag nodig zijn.

Escape rooms
De escape rooms zijn als functie evenementenhal beschouwd. Voor de functie van escape rooms is 85 m^2 bvo gepland. Met de huidige parkeernorm van 8 parkeerplaatsen per 100 m^2 bvo zijn voor deze functie 7 parkeerplaatsen nodig. Met toepassing van de aanwezigheidstabel zijn de parkeerplaatsen voor deze functie alleen overdag (werkdag) nodig. Indien deze functie 's avonds plaatsvindt, is dat ofwel in combinatie met eten/drinken (restaurant/bar) of op een later tijdstip op de avond, als een deel van de restaurantbezoekers is vertrokken. Als de activiteit in de avond plaatsvindt is daarvoor nog parkeergelegenheid beschikbaar. Het aantal benodigde parkeerplaatsen in de avond ligt ruim lager dan het maatgevend moment in de middag.
Nu kan de activiteit escape rooms ook als een sportactiviteit beschouwd worden. Dan wordt de basis parkeerbehoefte bepaald door de parkeernorm voor sporthal. Met de parkeernorm van 2,5 parkeer-plaatsen per 100 m^2 bvo zijn voor deze functie 2 parkeerplaatsen nodig. Volgens de aanwezigheidstabel is de aanwezigheid op een weekavond 90% en op een zaterdagavond 100%. Dat geeft voor de escape rooms op weekavonden en op een zaterdagavond een extra parkeerbehoefte van 2 parkeerplaatsen. Omdat deze parkeernorm lager ligt en wellicht leidt tot een onderschatting is deze niet verder toegepast.

Bakkerij/koffiehuis
Onderdeel van het masterplan is een bakkerij. In de bakkerij (135 m^2 bvo) wordt kleinschalig ook koffie geschonken. Voor deze functie is de best passende parkeernorm voor detailhandel gebruikt. Met de parkeernorm van 3 parkeerplaatsen per 100 m^2 bvo zijn voor deze functie 4 parkeerplaatsen nodig.

Start-up
Onderdeel van het masterplan is het bieden van kantoorfaciliteiten voor zelfstandigen en kleine kantoorbedrijven. Voor deze functie past de parkeernorm kantoorfunctie in een gemengd milieu (woonwijken). Deze norm is 1 parkeerplaats per 50 m^2 bvo. Bij 399 m^2 bvo zijn voor deze functie 8 parkeerplaatsen nodig. Voor deze functie geldt dat de parkeerplaatsen hoofdzakelijk op werkdagen overdag nodig zijn.

4 Parkeren bijeenkomsten

EHM ziet de voormalige koepelgevangenis als een geschikte locatie om besloten bijeenkomsten te houden. Het zijn over het algemeen geplande bijeenkomsten voor maximaal 249 genodigden. Maximaal 12 keer per jaar is een bijeenkomst met 500 bezoekers mogelijk. Voor de bijeenkomsten is de inzet gericht op het kunnen sturen van verkeersstromen en aantal bezoekers. Uitgangspunt is dat de verkeersoverlast in de omgeving van de koepel wordt voorkomen.

Bijeenkomsten tot 250 bezoekers

Voor bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers is in de centraal gelegen koepel een vloeroppervlakte van 316 m^2 beschikbaar voor besloten bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers. Met een

parkeernorm van 8 parkeerplaatsen per 100 m^2 bvo, behorend bij de functie vergaderen/congressen, is berekend dat voor bijeenkomsten 25 parkeerplaatsen nodig zijn. Op een weekdag in de ochtend en middag is daarvoor voldoende parkeergelegenheid in de parkeergarage. Ook ’s avonds op een werkdag en op zaterdagavond is, rekening houdend met de parkeerbehoefte voor het hotel en het restaurant, de parkeercapaciteit voor bijeenkomsten met eigen bezoekers voldoende.

In het geval dat bezoekers van besloten bijeenkomsten (deels) gebruikmaken van georganiseerd groepsvervoer, dan is een deel van de beschikbare expeditieruimte te gebruiken is voor het parkeren van touringcars volgens onderstaande afbeelding.

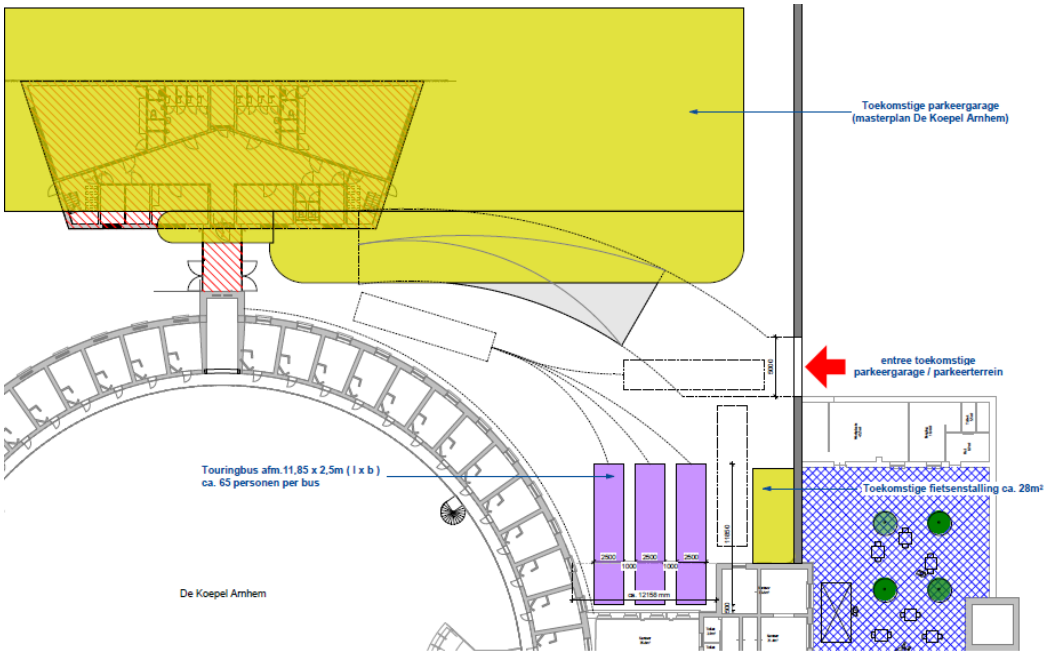

Bijeenkomsten tot 500 bezoekers

Maximaal 12 keer per jaar kunnen bijeenkomsten met maximaal 500 bezoekers worden gehouden. Het gaat om zelfstandige, georganiseerde bijeenkomsten. De bijeenkomsten zijn in handen van professionele of commerciële organisaties. Voor deze bijeenkomsten geldt een registratieplicht en toegangsbewijs. De bijeenkomsten kennen geen vrije inloop waarbij bezoekers spontaan naar de koepel komen. De bijeenkomsten in de koepel zijn erop gericht dat bezoekersstromen in goede banen worden geleid. Om de veiligheid, leefbaarheid en bereikbaarheid van de buurt en wijk rondom de koepel zo goed als mogelijk te borgen, wordt het verkeer naar/van elke bijeenkomst strak georganiseerd.

De beschikbare parkeerruimte op eigen terrein (parkeergarage met 126 parkeerplaatsen) blijft voorbehouden aan gasten van de andere functies, zoals hotel en restaurant. De beperkt beschikbare parkeerplaatsen worden voorbehouden aan de organisatie van de bijeenkomst (opbouw en personele inzet). Deze parkeergelegenheid is niet beschikbaar voor bezoekers van de bijeenkomsten. Wel is het mogelijk om een deel van de beschikbare expeditieruimte te gebruiken voor het parkeren van maximaal 4 touringcars (zie bovenstaande afbeelding).

De bijeenkomsten zijn voor een besloten publiek. Daardoor is het inzet van collectief vervoer (contractvervoer) goed en milieuvriendelijk te organiseren door inzet van touringcars. Ook is de bezoekersstroom per auto goed naar de gewenste parkeerlocatie te geleiden. Het is ook denkbaar dat bezoekers met openbaar vervoer komen en met extra bussen worden vervoerd vanaf Arnhem Centraal. De organisator van een bijeenkomst is verantwoordelijk voor het organiseren van de bijeenkomst èn het vervoer (vervoermanagement). Voor deze bijeenkomsten wordt gewerkt volgens een mobiliteitsplan met een overeenkomst, een draaiboek en een vervoerplan waarin de wijze waarop bezoekersstromen efficiënt worden georganiseerd wordt vastgelegd. In het vervoerplan staat hoe bezoekers naar de bijeenkomst komen (verdeling over vervoerwijzen), welke routes en parkeergelegenheid wordt gebruikt (en op welke wijze) en of andere verkeersmaatregelen nodig zijn (bewegwijzering, begeleiding van/naar parkeerterrein, afspraken wegbeheerder). Het toepassen van een mobiliteitsplan dient om overlast in de wijk tegen te gaan. De organisator heeft baat bij een geslaagde bijeenkomst met minimale overlast voor de omgeving. Door dit in een hand te houden, wordt het vervoer als arrangement aangeboden of is het vervoer onderdeel van de toegang (ticketverkoop). Bezoekers weten vooraf waar ze moeten parkeren of hoe ze met georganiseerd vervoer naar de bijeenkomst komen.

5 Conclusie parkeren

Voor het woonprogramma is voldoende parkeergelegenheid bij de woningen. De functies in de koepel maken gebruik van de nieuwe parkeergarage met 126, voor werkers en bezoekers toegankelijke, parkeerplaatsen. Rekening houdend met de aanwezigheidstabel zijn er op een werkdag (overdag) minder dan 100 parkeerplaatsen nodig. Alle werknemers en bezoekers parkeren dan in de parkeergarage. In de avond is de totale parkeerbehoefte groter voor het hotel, het restaurant en voor bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers als deze functies niet worden gecombineerd en elk eigen bezoekers trekt (zie bijlage 1, tabel B3). In die situaties is op een weekavond en op een zaterdagavond met een behoefte van respectievelijk 97 en 107 parkeerplaatsen ruim voldoende parkeergelegenheid op eigen terrein. Voor 12 bijeenkomsten per jaar met maximaal 500 bezoekers wordt gebruikt gemaakt van externe parkeerlocaties. Alleen maximaal 4 touringcars parkeren op eigen terrein.

Aanvullend
In de praktijk komen besloten bijeenkomsten met minder dan maximaal 249 bezoekers voor of wordt een besloten bijeenkomst gecombineerd met hotel en/of restaurant (bijvoorbeeld een trouwerij, bedrijfsfeest). In die situaties is de parkeerbehoefte lager.
Een bijeenkomst op een weekavond waarbij bezoekers blijven slapen (en het hotel geen eigen gasten ontvangt) is de parkeerbehoefte voor een bijeenkomst 25 parkeerplaatsen. Het hotel heeft geen eigen parkeerbehoefte, de 62 berekende parkeerplaatsen voor hotel worden ingezet voor de besloten bijeenkomst. In dat geval kunnen alle bezoekers van de bijeenkomst parkeren op eigen terrein in de parkeergarage (25 parkeerplaatsen benodigd en 62 parkeerplaatsen beschikbaar).
Een besloten bijeenkomst op een zaterdagavond, waarbij bezoekers blijven slapen (en het hotel geen eigen gasten ontvangt), heeft een parkeerbehoefte van 25 parkeerplaatsen. Het hotel heeft geen eigen parkeerbehoefte, de 69 berekende parkeerplaatsen voor hotel worden ingezet voor de bijeenkomst. In dat geval kunnen alle bezoekers van de besloten bijeenkomst parkeren op eigen terrein in de parkeergarage (25 parkeerplaatsen benodigd en 69 parkeerplaatsen beschikbaar).

Voor bovenstaande scenario's geldt dat naast het aantal bezoekers dat met de auto komt, ook bezoekers lopend, met de fiets of met openbaar vervoer komen. Dit aandeel is bij besloten

bijeenkomsten naar verwachting beperkt. Voor bezoekers die met de fiets komen wordt op eigen terrein van de koepel voorzien in fietsparkeergelegenheid.

6 Verkeersgeneratie per functie

Na de transformatie van de voormalige penitentiaire inrichting koepelgevangenis Arnhem ontstaat een ander verkeersbeeld. Een indruk van het nieuwe verkeersbeeld wordt afgeleid van de verkeersgeneratie per functie na herontwikkeling. De verkeersgeneratie wordt berekend op basis van de CROW-kencijfers[5]. Voor de berekening van de verkeergeneratie is aangesloten bij de hoofdgroepen van voorzieningen waarvoor het CROW kencijfers heeft. Waar deze niet aanwezig zijn volgt een inschatting. De locatie ligt in een ‘sterk stedelijk’ gebied en wordt beschouwd als ‘schil rondom het centrum’. In de basis geldt dat de verkeersgeneratie voor een gemiddelde weekdag en een gemiddelde werkdag wordt berekend.
De verkeersgeneratie is de totale berekende hoeveelheid gemotoriseerd verkeer die per dag van en naar de desbetreffende functie rijdt. Met dit verkeersbeeld kan de afwikkelingscapaciteit van de verschillende omliggende wegen worden beoordeeld.

Wonen

Voor de woonfunctie is uitgegaan van koopwoningen binnen de ommuring en van sociale huurappartementen naast de hoofdingang in de Wilhelminastraat. Koopwoningen kennen een hogere verkeersgeneratie dan huurwoningen. Voor woningen geldt een minimum en maximum kencijfer. Dat leidt tot onderstaande verkeersgeneratie.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
woningen binnen muur, noordzijde	min.	max.	min.	max.
koop, huis, tussen/hoek	6,4	7,2	57,6	64,8
woningen binnen muur, zuidzijde				
koop, huis, tussen/hoek	6,4	7,2	160,0	180,0
woningen buiten muur, oostzijde				
huur, appartement, soc.huur	2,8	3,6	44,8	57,6
			262,4	302,4

Tabel 1: Verkeersgeneratie wonen

Hotel

Voor 2* hotel geldt een minimum en maximum kencijfer. Dat leidt tot onderstaande verkeersgeneratie.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
2* hotel	4,8	6,1	65,8	83,6

Tabel 2: Verkeersgeneratie hotel

Restaurant

Voor een restaurant kent het CROW geen kencijfers voor het bepalen van de verkeersgeneratie. Op basis van een dubbele bezetting van de parkeerbehoefte op het drukste moment (zaterdagavond, zie

[5] Toekomstbestendig parkeren – Kencijfers parkeren en verkeersgeneratie (CROW).

bijlage tabel B3) is de verkeersgeneratie bepaald. Er wordt een dubbele bezetting (‘turn-over’) aangehouden; parkeerplaatsen worden tijdens lunch en diner of in twee shifts voor een diner gebruikt.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
restaurant	-	-	50,0	50,0

Tabel 3: Verkeersgeneratie restaurant

Vergaderen

Voor het vergaderen is het kencijfer gebruikt voor kantoor binnen de hoofdgroep werken.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
vergaderen	7,5	9,9	13,0	17,1

Tabel 4: Verkeersgeneratie vergaderen

Escape rooms

Voor de escape rooms is het kencijfer voor commerciële dienstverlening aangehouden binnen de hoofdgroep werken. Ook had voor deze functie een kencijfer toegepast kunnen worden voor sporthal binnen de hoofdgroep sport, cultuur en ontspanning. Er is gekozen voor de eerstgenoemde hogere kencijfers. Dit geeft eerder een overschatting dan een onderschatting van de hoeveelheid verkeer.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
escape rooms	7,5	9,9	6,4	8,4

Tabel 5: Verkeersgeneratie escape rooms

Bakkerij/koffiehuis

De verkeersgeneratie voor de functie bakkerij/koffiehuis is gebaseerd op een functie buurtsupermarkt binnen de hoofdgroep winkelen en boodschappen. De functie is kleinschaliger dan een buurtsupermarkt. Ook heeft de functie een lokaal karakter waarbij bezoekers vooral lopend en met de fiets komen. De verkeersgeneratie geeft daardoor een forse overschatting van de hoeveelheid gemotoriseerd verkeer.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
bakkerij/koffiehuis	32,7	63,9	44,1	86,3

Tabel 6: Verkeersgeneratie bakkerij/koffiehuis

Start-up

Voor de functie start-up (beginnende bedrijfjes) zijn kencijfers gebruikt voor kantoor binnen de hoofdgroep werken.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
start up	7,5	9,9	29,9	39,5

Tabel 7: Verkeersgeneratie start-up

Bijeenkomsten

De besloten bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers generen alleen verkeer als er een bijeenkomst plaatsvindt. Voor de besloten bijeenkomsten zijn volgens de parkeernormen voor bijeenkomsten en congressen 25 parkeerplaatsen beschikbaar (zie bijlage, tabel B3). Bij een bijeenkomst genereert dit 50 verkeersbewegingen.

De verkeersgeneratie voor besloten bijeenkomsten met 500 bezoekers (maximaal 12 keer per jaar) is niet in beeld gebracht. Deze bezoekers parkeren, 12 keer per jaar, elders. Voor deze besloten bijeenkomsten worden touringcars ingezet en is het aantal verkeersbewegingen in de wijk lager dan voor besloten bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers.

	kencijfer CROW		aantal ritten	
	min.	max.	min.	max.
bijeenkomsten (overdag)	-	-	50,0	50,0
bijeenkomsten (zaterdag)avond	-	-	50,0	50,0

Tabel 8: Verkeersgeneratie bijeenkomsten

7 Verkeersgeneratie totale Masterplan

Op het terrein van de voormalige koepelgevangenis komen verschillende functies. Elk van deze functies genereert verkeer. Als de aantallen gegenereerde ritten van alle functies uit het vorige hoofdstuk bij elkaar worden opgeteld, ligt de verkeersgeneratie tussen de 522 en 637 ritten op een gemiddelde weekdag. Dit is de maximale verkeersgeneratie als er (overdag) een besloten bijeenkomst wordt gehouden. Op de meest voorkomende situatie, zonder een besloten bijeenkomst, ligt de verkeersgeneratie tussen de 472 en 587 ritten op een gemiddelde weekdag.

Om de verkeersgeneratie voor een gemiddelde werkdag te bepalen wordt gebruik gemaakt van de volgende CROW-rekenregels:

- Bij de verkeersgeneratie wonen geldt dat een weekdag kan worden omgerekend naar werkdag door de kencijfers voor de woonfunctie te vermenigvuldigen met 1,11;
- Bij de verkeersgeneratie werken (bedrijven/kantoren) geldt dat een weekdag kan worden omgerekend naar werkdag door de kencijfers van de functies bedrijven/kantoren te vermenigvuldigen met 1,33.

Op een gemiddelde werkdag ligt de verkeersgeneratie tussen de 517 en 642 ritten.
De verkeersgeneratie is niet gecorrigeerd met het aantal berekende ritten toen de koepelgevangenis nog in gebruik was als penitentiaire inrichting. Dat zou een mindering van 102 tot 130 ritten betekenen op basis van CROW-kencijfers. De nu beschreven verkeersgeneratie is dus groter dan de toename van verkeer ten opzichte van het eerdere gebruik als penitentiaire inrichting.

De kencijfers geven een gemiddeld beeld en kunnen geen exact antwoord geven op de vraag hoeveel gemotoriseerd verkeer er gegenereerd wordt en hoe dat op verschillende tijdstippen over de verschillende wegen wordt afgewikkeld. Er kan alleen op hoofdlijnen een indruk worden gegeven van het totale verkeersbeeld. Het is gebruikelijk om de verkeerstoename van de nieuwe situatie te vertalen naar het drukste uur. Bij de nieuwe invulling van de voormalige koepelgevangenis komen hotelgasten (16.00 uur) voor de avondspits (16.30-17.30 uur) aan en vertrekken hotelgasten ((10.00 uur) na de ochtendspits (7.30-8.30 uur). Alle functies bij elkaar geven geen aanleiding om af te wijken van de gebruikelijke wijze

voor het bepalen van het drukste uur. Doorgaans ligt het aandeel drukste uur tussen 8% en 12% van de etmaalwaarde. Het gegenereerde verkeer, zoals hierboven vermeld, komt bij een gemiddeld aandeel van 10% voor een drukste (spits)uur neer op 52 tot 64 voertuigbewegingen in het drukste uur op een werkdag. Hierbij geldt dat een rit of voertuigbeweging een enkele verplaatsing met een motorvoertuig is (alleen komend of alleen vertrekkend).

De locatie van de koepelgevangenis is via meerdere routes en straten bereikbaar. Volgens inschatting[6] rijdt tweederde van het verkeer via de Utrechtseweg, eenderde van het verkeer rijdt via de Oranjebrug. Dat leidt in noordelijke richting tot een verkeerstoename van 17 tot 21 voertuigbewegingen in het drukste uur, die via Oranjebrug-Zuidelijke Parallelweg en Wilhelminastraat of Diependalstraat aan komen rijden en via Alexanderstraat-Oranjestraat-Oranjebrug de buurt verlaten. In zuidelijke richting is de verkeerstoename 35 tot 43 voertuigbewegingen in het drukste uur die vanuit Utrechtseweg en Wilhelminastraat of Diependalstraat komen aanrijden en via Diependalstraat of Wilhelminastraat of Alexanderstraat-Oranjestraat naar Utrechtseweg de buurt verlaten.

De verkeersgeneratie zoals hiervoor berekend leidt tot een beperkte verkeerstoename in het drukste uur. Dit verkeer kan met het huidige verkeer worden afgewikkeld over het huidige stratenpatroon van de buurt Lombok. In woonstraten is een intensiteit van ongeveer 6.000 motorvoertuigen per etmaal de bovengrens. De huidige, relatief drukke Oranjestraat met circa 5.000 motorvoertuigen per etmaal (circa 800 motorvoertuigen in de avondspits) wordt nauwelijks extra belast. Verkeer gaat vooral gebruikmaken van de Wilhelminastraat en Diependalstraat en de Zuidelijke Parallelweg. Via de Diependalstraat rijdt in de bestaande situatie nauwelijks verkeer. In de Wilhelminastraat en de Zuidelijke Parallelweg varieert de verkeersintensiteit van 750 tot 2.500 motorvoertuigen per etmaal (circa 100 tot 400 motorvoertuigen in de avondspits). Met deze intensiteiten en het extra verkeer zijn de Diependalstraat, Wilhelminastraat en Zuidelijke Parallelweg nog steeds woonstraten met een (zeer) rustig tot normaal verkeersbeeld.

Bijeenkomsten

Als besloten bijeenkomsten met maximaal 249 bezoekers overdag worden gehouden, dan is de verwachting dat de start na de ochtendspits ligt en de bijeenkomst voor de avondspits is afgelopen of juist daarna (bijvoorbeeld met afsluitend diner). In dat geval leidt een besloten bijeenkomst niet tot extra verkeerstoename in het drukste uur. Besloten bijeenkomsten met maximaal 500 bezoekers zijn maximaal 12 keer per jaar toegestaan. Deze bijeenkomsten vinden over het algemeen plaats in het weekend en/of ’s avonds. Ook dan is de verwachting dat de besloten bijeenkomst niet tot extra verkeerstoename in het drukste uur leidt.

[6] In Google Maps is een verdeling van routes bepaald voor wijken Arnhem-Noord, rest Arnhem en verkeer van buiten Arnhem

Bijlage 1: Parkeerberekening functies Masterplan

In onderstaande tabel is het berekende aantal parkeerplaatsen voor de woonfuncties weergegeven. Er is voor de berekening van de parkeerbehoefte geen dubbelgebruik toegepast met het parkeren voor de niet-woonfuncties.

woningen binnen muur, noordzijde		norm, inclusief bezoekers		benodigd parkeren	
9	rijwonng	1,5	woning	13,5	
					14
woningen binnen muur, zuidzijde					
25	rijwonng	1,5	woning	37,5	
					38
woningen buiten muur, noordzijde					
16	appartementen GO <75 m2	1,0	woning	16,0	
					16
subtotaal		**50**	woningen		**68**

Tabel B1

Het is gebruikelijk om te rekenen met aanwezigheidspercentages voor het bepalen van gelijktijdige aanwezigheid van verschillende functies. Dit is alleen op de overige, niet-woonfuncties toegepast. De gebruikte aanwezigheidspercentages zijn weergegeven in tabel B2. Het gelijktijdig benodigd parkeren is voor de functies hotel (zaterdagavond) en restaurant (ochtend) opgehoogd naar reële percentages, passend bij deze functies.

Aanwezigheidspercentages[1]		ochtend	middag	avond	zat.avond
hotel	(wonen bewoners)	50	50	90	**100**
restaurant	(bioscoop, theater, enz.)	**25**	25	90	100
bijeenkomsten	(bioscoop, theater, enz.)	5	**100**	**100**	100
vergaderen	(commerciële dienstverlening)	100	100	5	0
escape rooms	(commerciële dienstverlening)	100	100	5	0
bakkerij/koffie	(detailhandel)	30	60	10	0
start up	(commerciële dienstverlening)	100	100	5	0

[1] gelijktijdige aanwezigheid functies (CROW-publicatie 317), **vetgedrukte** percentages zijn opgehoogd;

Tabel B2

In onderstaande tabel is de parkeerberekening voor de niet-woonfuncties per functie in beeld gebracht voor een werkdagmiddag, een werkdagavond en een zaterdagavond.

Functie	**Parkeernorm**	**Gemeente Arnhem**	**Parkeren**[2]	**Benodigd parkeren, gelijktijdig**[3]			**Benodigd parkeren, correctie restaurant en bijeenkomsten**[4]		
				middag	avond	zat.avond	middag	avond	zat.avond
hotel (aantal kamers)	137	0,5 kamers	69	35	62	69	35	62	69
restaurant	190 m2 bvo	13 100 m2 bvo (restaurant)	25	6	22	25	**2**	**9**	**12**
bijeenkomsten	316 m2 bvo	8 100 m2 bvo (congressen/vergadere	25	25	25	25	25	25	25
vergaderen	173 m2 bvo	8 100 m2 bvo (congressen/vergadere	14	14	1	0	14	1	0
escape rooms	85 m2 bvo	8 100 m2 bvo (evenementen/beursha	7	7	0	0	7	0	0
bakkerij/koffiehuis	135,3 m2 bvo	3 100 m2 bvo (detailhandel)	4	2	0	0	2	0	0
startup	399 m2 bvo	2 100 m2 bvo (kantoor)	8	8	0	0	8	0	0
		totalen	152	totalen 97	111	119	totalen 93	98	107

[2] Benodigd parkeren per zelfstandige functie (zonder medegebruik andere functies);

[3] Benodigd parkeren, gelijktijdig, onderscheiden naar werkdagmiddag, -avond en zaterdagavond;

[4] Benodigd parkeren, gelijktijdig, gecorrigeerd, onderscheiden naar werkdagmiddag, -avond en zaterdagavond, 40% (middag/avond) en 50% (zaterdagavond) overige bezoekers aan restaurant (naast gebruik hotelgasten), voor besloten georganiseerde bijeenkomsten 's avonds en op zaterdag maximale parkeercapaciteit, meer bezoekers (tot maximaal 249) komen met georganiseerd groepsvervoer.

Tabel B3

Notitie

HaskoningDHV Nederland B.V.
Transport & Planning

Aan:	EHM Group en NEST Ontwikkeling
Van:	Tonny Slieker
Datum:	20 april 2023
Kopie:	
Ons kenmerk:	BI9751TPNT202212004bet
Classificatie:	Projectgerelateerd

Onderwerp: **Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, notitie betaald parkeren koepel**

1 Inleiding

In opdracht van EHM Group en NEST Ontwikkeling is een Masterplan opgesteld voor de transformatie van de voormalige Koepelgevangenis in Arnhem. Het masterplan geeft richting aan deze transformatie en stelt ook de kaders voor de verdere invulling van de verschillende functies en onderdelen.

In de eerder opgestelde notitie ‘Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, notitie parkeren en verkeersgeneratie, geactualiseerd masterplan’ (kenmerk BH7121TPNT2008311069defB) is het benodigde parkeren behorend bij het geplande programma voor de koepel en het omliggende woonprogramma bepaald. Over het aantal parkeerplaatsen voor het geplande programma voor de koepel en het omliggende woonprogramma is overeenstemming met de gemeente Arnhem.
Specifiek voor de voorzieningen in de koepel (niet-woonfuncties) komt er een parkeergarage op eigen terrein van de voormalige koepelgevangenis. Deze parkeergarage heeft een capaciteit van 126 parkeerplaatsen, voor werknemers en bezoekers van de verschillende functies in de koepel. Inmiddels is het programma in de koepel naar beneden bijgesteld en worden met 126 parkeerplaatsen er 19 meer gebouwd dan volgens de parkeernormen nodig zijn. Dit overschot wordt door EHM Group gratis toegankelijk gemaakt voor bewoners van omliggende straten van de koepel. Hierdoor blijft er voor bewoners (ruim) voldoende parkeergelegenheid.
Deze notitie beschrijft hoe EHM Group het parkeren voor de functies in de koepel organiseert en hoe gratis toegang tot de parkeervoorziening voor buurtbewoners mogelijk wordt.

2 Parkeren koepel

2.1 Parkeeropgave

De koepel is een historisch en markant gebouw. Bij de invulling ervan is gezocht naar een programma met passende functies die kunnen worden ondergebracht in deze bijzondere ruimte. De parkeerbehoefte behorend bij het geplande programma voor de koepel wordt volgens het gemeentelijk beleid op eigen terrein ingepast. Eerder is berekend dat voor het programma op het maatgevende moment 126 parkeerplaatsen nodig zijn. EHM Group voldoet aan de parkeerbehoefte door het bouwen van een nieuwe deels bovengrondse, bewaakte parkeergarage in de noordoosthoek binnen de muren van het voormalige gevangenisterrein. De parkeervoorziening wordt bereikbaar vanaf de Wilhelminastraat.

Gedurende de planontwikkelingen is het programma met functies in de koepel om tot een financieel haalbare planontwikkeling te komen naar beneden bijgesteld. De bar is geen zelfstandige functie meer en onderdeel van het kleinere restaurant, de ruimte voor bijeenkomsten is aanzienlijk verkleind en deels omgezet naar vergaderruimtes. De ‘food truck’ komt te vervallen. Dit leidt tot een bijgestelde benodigde parkeerbehoefte die met 107 parkeerplaatsen bijna 20 plekken lager is. Voor de berekening wordt verwezen naar de onderliggende notitie[1] en naar de daaruit overgenomen tabel B2 in de bijlage.

De voorgestelde meerlaags gebouwde parkeervoorziening staat als zodanig niet ter discussie. De parkeeroplossing is binnen de voormalige gevangenismuren op efficiënte wijze ingepast met behoud van de ruimtelijke kwaliteit en met respect voor het monument. Voor een gezonde, lees: niet verlieslatende bedrijfsvoering is het noodzakelijk om een minimum parkeertarief in te stellen voor het gebruik van de parkeergarage. De daaruit voortvloeiende inkomsten zijn nodig voor energiekosten, dagelijks beheer en regulier onderhoud van de parkeervoorziening. Betaling voor het parkeren van een voertuig is gepast als bezoeker(s) naar de koepel komen voor het hotel, het restaurant, de vergaderlocatie, voor een bijeenkomst of voor de ‘start ups’ of de activiteit ‘escape rooms’.

2.2 Parkeerkosten

De kosten van parkeren, zeker bij een niet-openbare gebouwde parkeervoorziening, moeten op enigerlei wijze betaald worden. Voor de koepel, voor EHM Group, is een parkeervoorziening met gratis parkeren niet te realiseren. EHM Group is genoodzaakt om de kosten voor energie, beheer en onderhoud te verrekenen met de gebruikers van de parkeergarage. Daaruit volgt het te hanteren tarief van maximaal €1,50/uur en €15,-/dagkaart (prijspeil 2023).

Voor de meeste functies in het programma is het gebruikelijk dat bezoekers betalen voor het gebruik van een parkeerplek. Informatie over dat er betaald moet worden voor het parkeren komt op de website en/of wordt bij het reserveren/boeken vermeld. Alleen bij spontaan bezoek aan het restaurant is informatie verstrekken vooraf niet realistisch. De relatief beperkte verblijfsduur bij de verschillende functies, uitgezonderd het hotel, leidt tot beperkte extra kosten voor bezoekers. Specifiek voor de hotelfunctie is het normaal om te werken via reserveringen en boekingen vooraf. Bij het boeken van een overnachting in het hotel wordt de mogelijkheid van een parkeerplaats aangeboden met een dagkaarttarief.

Met een laag parkeertarief, gebaseerd op alleen dekking van de beheer- en onderhoudskosten, is het betalen voor parkeren voor de meeste bezoekers geen onoverkomelijk bezwaar. Dit is van belang voor de omgeving en voor de eigenaar van de parkeergarage; het zal bijdragen aan een goede bezetting wat noodzakelijk is voor een rendabele exploitatie. Omdat de meeste bezoekers en hotelgasten over het algemeen niet of nauwelijks bekend zijn met de lokale omgeving van de koepel, is de verwachting dat de meeste gasten ook daadwerkelijk een parkeerplek in de parkeergarage gebruiken. Voor het vooraf reserveren van een parkeerplek bij het boeken van de hotelkamer kan door het aanbieden van een dagkaart korting worden gegeven waardoor het nog aantrekkelijker is om in de parkeergarage te parkeren.

[1] Transformatie Koepelgevangenis Arnhem, notitie parkeren koepel (kenmerk BH7121TPNT2008311069defB)

2.3 Uitwijkgedrag parkeren

De situatie bij de koepel, specifiek met verschillende functies en voorzieningen, is min of meer uniek. Alle uitbaters van functies in de koepel zijn bekend met de parkeergelegenheid voor werkers en bezoekers in de parkeergarage bij de koepel. Parkeerplaatsen zijn uitsluitend bedoeld voor gebruikers van de koepel; verhuur aan bedrijven buiten de voormalige gevangenismuren is niet aan de orde. Tegelijkertijd kan aan vaste gebruikers van functies binnen de koepel wel sprake zijn van een langdurige gebruiksovereenkomsten over te gebruiken parkeerplaatsen. Dat biedt juist meer zekerheid over het gebruik van de parkeerplaatsen in de parkeergarage. Behalve de vaste medewerkers komen meestal steeds verschillende en wisselende (groepen van) bezoekers. De meeste bezoekers komen incidenteel of een enkele keer. Juist bij incidenteel bezoek is de ervaring dat bezoekers bereid zijn te betalen voor het parkeren, mits het tarief en de verblijfsduur beperkt zijn. Bij de functies gaat het vaak om toeristen, zakelijke bezoekers en om bezoekers van een bijeenkomst of van de ‘escape rooms’ in de koepel. Van deze bezoekers is uitwijkgedrag niet waarschijnlijk, omdat zij veelal onbekend zijn in de omgeving en direct naar de parkeergelegenheid bij de koepel rijden. Voor hotelgasten is het doorgaans gebruikelijk dat voor het parkeren in een stedelijke omgeving betaald moet worden. Uit hospitalityonderzoek blijkt ook dat hotelgasten een eigen, schone en veilige (bewaakte) parkeervoorziening waarderen. De verwachting is daarom dat de meeste bezoekers gebruikmaken van de parkeergelegenheid bij de koepel en bereid zijn voor deze parkeerplek te betalen.

Tegelijkertijd is het nooit uit te sluiten dat bezoekers en hotelgasten hun auto in een van de omliggende woonstraten parkeren. Het aandeel bezoekers dat de moeite neemt om vooraf uit te zoeken of je gratis kunt parkeren in de directe omgeving wordt als klein ingeschat. Bezoekers kunnen ook bij aankomst overwegen gebruik te maken van de openbare parkeerplaatsen in bijvoorbeeld de Wilhelminastraat of Alexanderstraat omdat hier overdag relatief veel plekken vrij zijn. Dit zal vooral overdag kunnen leiden tot uitwijkgedrag als veel wijkbewoners (nog) niet thuis zijn. ’s Avonds zullen bezoekers vanwege een hogere bezettingsgraad en minder vrije parkeerplaatsen in de omgeving juist eerder gebruikmaken van de parkeergarage bij de koepel.

Voor hotelgasten is het gangbaar vooraf een parkeerplek te reserveren/boeken tegen een dagkaarttarief. Het uurtarief voor bezoekers vergadering/bijeenkomst is laag. Bij deze tariefstelling is de inschatting (‘expert judgement’) dat mogelijk tot circa 10% van de bezoekers om niet te hoeven betalen uitwijkt naar omliggende gratis parkeergelegenheid. In deze notitie is bij gebrek aan goed vergelijkbare bestaande situaties een groter aandeel van 20% aangehouden voor mogelijk uitwijkende bezoekers. Deze bezoekers wijken dan uit naar gratis parkeerplaatsen in de directe omgeving van de koepel. Dat betekent dat bij 20% van de bezoekers die uitwijken, er van de 107 benodigde parkeerplekken (op basis van parkeernormen berekend voor het maatgevend moment) er mogelijk 21 parkeerplaatsen niet gebruikt gaan worden. Daardoor neemt de parkeerdruk in Wilhelminastraat, Alexanderstraat en nieuwe woonstraat binnen de muren van de voormalige gevangenis toe. Tegelijkertijd is er een restcapaciteit (overschot aan plekken in de parkeergarage) van 19 parkeerplaatsen. Samen met de 21 ongebruikte parkeerplaatsen van bezoekers die uitwijken naar de openbare, omliggende straten zijn er dan 40 parkeerplaatsen beschikbaar in de parkeergarage. Als goede buur is EHM Group bereid om buurtbewoners gebruik te laten maken van de extra beschikbare (rest)capaciteit van de parkeerplaatsen in de parkeergarage.

2.4 Gratis parkeren buurtbewoners

Het uitwijken van bezoekers naar gratis parkeergelegenheid in omliggende straten is nooit volledig tegen te gaan. Ondanks duidelijke informatieverstrekking over de aanwezigheid van voldoende parkeerplaatsen in de parkeergarage kan uitwijkgedrag in enige (beperkte) mate voorkomen. Dat kan zijn vanwege de betaalplicht of bijvoorbeeld vanwege angst, onbekendheid met of onzekerheid bij parkeren in een gebouwde parkeervoorziening. Ook is voor het bepalen van het benodigde aantal parkeerplaatsen bij de herontwikkeling van de voormalige koepelgevangenis gewerkt met gemeentelijke parkeernormen. Parkeernormen zijn over het algemeen passend bij een gemiddelde situatie. Het werken met parkeernormen voor een gemiddelde situatie kan niet voorkomen dat in de praktijk een andere parkeersituatie waar te nemen is, met een hogere of juist een lagere parkeerdruk. Verder is bekend dat de parkeerdruk in de Alexanderstraat ten westen van de Wilhelminastraat laag is en de parkeerdruk in de Wilhelminastraat ten noorden van de Alexanderstraat niet heel hoog[2].

Voor het programma van de koepel is de parkeerdruk het hoogst in de avonduren en maatgevend op de zaterdagavond. EHM Group realiseert een gebouwde parkeervoorziening met een capaciteit van 126 parkeerplaatsen. Door inperking van het programma is de parkeercapaciteit groter dan het benodigde aantal parkeerplaatsen. Voor de verschillende functies is, op basis van bijgestelde gebruiksoppervlakte en gemeentelijke parkeernormen, het benodigd aantal parkeerplaatsen bepaald. Er is met het 126 parkeerplaatsen in de parkeergarage op het maatgevende moment een overschot van 19 plekken. Daarmee is er ruimschoots voldoende parkeergelegenheid voor vaste medewerkers/het personeel en voor de bezoekers van de koepel. EHM Group is bereid het overschot aan parkeercapaciteit van 19 parkeerplaatsen, gratis toegankelijk te maken voor buurtbewoners. Het aantal van 19 parkeerplaatsen is te beschouwen als een minimum dat altijd beschikbaar is en kan oplopen tot 40 parkeerplaatsen indien 20% van de bezoekers uitwijkt naar omliggende straten. Voorwaarde hierbij is altijd dat er bij medegebruik sprake is van een bijeenkomst/vergadering waarbij door bezoekers die in woonstraten parkeren geen parkeerplek meer beschikbaar is voor bewoners. Dat is merkbaar als parkeerplaatsen in de omliggende straten allemaal bezet zijn en ook omdat meerdere parkeerplaatsen in de parkeergarage onbezet/ongebruikt blijven. Het is niet de bedoeling dat bewoners gemakshalve in de parkeergarage parkeren als er nog parkeerplaatsen in de openbare ruimte beschikbaar zijn.

Door het openstellen van de parkeergarage blijft er voor de bewoners bij ongewenst uitwijkgedrag in de omliggende woonstraten door bezoekers van de koepel voldoende parkeergelegenheid beschikbaar. De parkeergarage kan om te beginnen worden medegebruikt door bewoners van de Wilhelminastraat, ten noorden van de Alexanderstraat, de Alexanderstraat, ten westen van de Wilhelminastraat en de nieuwe woonstraat binnen de zuidelijke gevangenismuur. Juist in deze (delen van) straten zijn de meeste vrije openbare parkeerplaatsen te vinden. Het is de grootste kans dat bezoekers van de koepel voor parkeren hier naartoe uitwijken. De parkeergarage bij de koepel ligt op acceptabele loopafstand (binnen 100 meter, meestal binnen 50 meter) van de woningen in genoemde straten en is met een laagdrempelige toegankelijkheid voor bewoners een goede, gelijkwaardige parkeermogelijkheid. Voor klachten over het parkeren kunnen bewoners terecht bij EHM Group (hoteleigenaar), zowel fysiek aan de balie of telefonisch. Op deze manier is een situatie waarover men reclameert goed toe te lichten en op te nemen

[2] Expert judgement o.b.v. lokale bekendheid (Alexanderstraat) en parkeerdrukmeting (Wilhelminastraat)

voor evaluatie. De ervaringen worden geëvalueerd (bijvoorbeeld na 1 jaar en daarna elke 5 jaar). Op basis daarvan kan het gebied met woonstraten indien nodig worden aangepast.

Buurtbewoners die hiervoor in aanmerking komen, zullen zich met hun NAW/kenteken laten registreren bij de koepel (het hotel). Deze gegevens zijn nodig om te voorkomen dat andere dan bewoners van de direct omliggende woonstraten gratis gebruikmaken van de parkeergarage. Als er tijdens een bijeenkomst/vergadering, geen parkeerplek in de Wilhelminastraat en/of Alexanderstraat en/of de nieuwe woonstraat vrij is, kan in de parkeergarage bij de koepel worden geparkeerd. De geregistreerde buurtbewoners kunnen vervolgens in de koepel een parkeerkaart ruilen voor een uitrijkaart (uitrijmunt) en later de parkeergarage verlaten zonder te hoeven betalen. Er geldt een maximum parkeerduur van 24 uur. Bij langer parkeren moet betaald worden voor de extra parkeertijd. De maximale parkeerduur is om te voorkomen dat buurtbewoners de parkeergarage gebruiken voor gratis ‘langparkeren’ en zorgt er voor dat de parkeerplaatsen weer beschikbaar komen voor nieuwe bezoekers. Bezoekers van bewoners parkeren ofwel in de openbare ruimte (als er openbare parkeerplekken vrij zijn) of gebruiken een parkeerplek in de parkeergarage van de koepel. In dat laatste geval is dat tegen betaling (uurtarief). Over het algemeen is bezoek kortdurend. Het is praktisch niet goed uitvoerbaar om ook bezoekers van bewoners gratis gebruik te laten maken van de parkeergarage.
De werkwijze met uitrijkaarten en medegebruik van een parkeervoorziening door niet hotelgasten wordt vaker toegepast, bijvoorbeeld bij het Leonardo Hotel Groningen en het Marriott Hotel Den Haag. Wellicht kan na een eerste evaluatie, op basis van ervaringen en bij beschikbaarheid van voldoende parkeerplekken op termijn ook toegang voor bezoekers van bewoners worden geregeld, bijvoorbeeld met een 10-rittenkaart. Dit kan alleen na afstemming en instemming met de gemeente.

3 Conclusie

EHM Group en NEST Ontwikkeling zien de voormalige koepelgevangenis als een geschikte locatie voor diverse functies. Daarbij hoort een parkeervoorziening, te realiseren op eigen terrein. Hiervoor is EHM Group bereid om fors te investeren. Het spreekt vanzelf dat de kosten van beheer en onderhoud van de parkeergarage moeten worden terugverdiend. Het toepassen van een laag parkeertarief is daarom gerechtvaardigd. Voor de meeste bezoekers aan functies van het nieuwe programma voor de koepel zijn dit gebruikelijke bijkomende kosten. De verwachting is dat veruit de meeste bezoekers een parkeerplek bij hun activiteit of overnachting gebruiken en bereid zijn daarvoor te betalen. Het kan desondanks gebeuren dat bezoekers in de buurt van de koepel parkeren. Daarom maakt EHM Group het overschot aan parkeercapaciteit en de parkeerplaatsen die niet gebruikt worden door uitgeweken hotelgasten en bezoekers van bijeenkomsten, gratis toegankelijk voor buurtbewoners.

In deze fase van de planontwikkeling is het parkeersysteem nog conceptueel uitgewerkt. Het idee is te werken met uitrijkaarten. Dat is passend bij een systeem voor incidenteel medegebruik. Het biedt de koepel ook de gewenste mogelijkheid van toezicht en controle op medegebruik tijdens gelijktijdige activiteiten zoals vergaderen/bijeenkomsten in de koepel en daarmee de rechtmatigheid van gratis medegebruik door bewoners. In de beginsituatie komen bewoners van de Wilhelminastraat, ten noorden van de Alexanderstraat, de Alexanderstraat, ten westen van de Wilhelminastraat en de nieuwe woonstraat binnen de zuidelijke gevangenismuur in aanmerking voor medegebruik. Voorwaarde is dat er een bijeenkomst is/er vergaderd wordt en dat er sprake is van bezoekers van deze bijeenkomst/vergadering niet parkeren in de parkeergarage maar uitwijken naar omliggende straten. Als

bewoners van genoemde straten dan geen parkeerplek kunnen vinden, kunnen zij de parkeergarage inrijden. Met de parkeerkaart kunnen zij zich melden aan de balie van het hotel voor een uitrijkaart. Uitrijden zonder betaling is dan mogelijk. Als door andere omstandigheden dan een bijeenkomst/vergadering in de koepel er geen openbare parkeerplaats vrij is, bijvoorbeeld bij meerdere bezoekers van bewoners, kan een bewoner ook gebruikmaken van de parkeergarage. Als er geen bijeenkomst/vergadering is, dan is dat op eigen kosten van de bewoner (tegen uurtarief met maximumtarief dagkaart). Indirect wordt daarmee de parkeercapaciteit in de wijk vergroot.

De verwachting is dat met bovenstaande werkwijze de koepel met het aangepaste programma kan functioneren waarbij er voor de buurtbewoners en hun bezoek voldoende gelijkwaardige parkeergelegenheid aanwezig en beschikbaar is op drukke momenten.

Bijlage 1: Parkeerberekening functies koepel

Het is gebruikelijk om te rekenen met aanwezigheidspercentages voor het bepalen van gelijktijdige aanwezigheid van verschillende functies. De gebruikte aanwezigheidspercentages zijn weergegeven in tabel B1. Het gelijktijdig benodigd parkeren is voor de functies hotel en restaurant opgehoogd naar reële percentages, passend bij deze functies.

Aanwezigheidspercentages[1]				
	ochtend	middag	avond	zat.avond
hotel (wonen bewoners)	50	50	90	**100**
restaurant (bioscoop, theater, enz.)	**25**	25	90	100
bijeenkomsten (bioscoop, theater, enz.)	5	**100**	**100**	100
vergaderen (commerciële dienstverlening)	100	100	5	0
escape rooms (commerciële dienstverlening)	100	100	5	0
bakkerij/koffie (detailhandel)	30	60	10	0
start up (commerciële dienstverlening)	100	100	5	0

[1] gelijktijdige aanwezigheid functies (CROW-publicatie 317), **vetgedrukte** percentages zijn opgehoogd;

Tabel B1

In onderstaande tabel is de parkeerberekening voor de koepel per functie in beeld gebracht voor verschillende momenten, behorend bij het programma uit het Masterplan.

Functie		**Parkeernorm** Gemeente Arnhem		**Parkeren**[2]	**Benodigd parkeren, gelijktijdig**[3]			**Benodigd parkeren, correctie restaurant en bijeenkomsten**[4]		
					middag	avond	zat.avond	middag	avond	zat.avond
hotel (aantal kamers)	137	0,5	kamers	69	35	62	69	35	62	69
restaurant	190 m2 bvo	13	100 m2 bvo (restaurant)	25	6	22	25	**2**	**9**	**12**
bijeenkomsten	316 m2 bvo	8	100 m2 bvo (congressen/vergadere	25	25	25	25	25	25	25
vergaderen	173 m2 bvo	8	100 m2 bvo (congressen/vergadere	14	14	1	0	14	1	0
escape rooms	85 m2 bvo	8	100 m2 bvo (evenementen/beursha	7	7	0	0	7	0	0
bakkerij/koffiehuis	135,3 m2 bvo	3	100 m2 bvo (detailhandel)	4	2	0	0	2	0	0
startup	399 m2 bvo	2	100 m2 bvo (kantoor)	8	8	0	0	8	0	0
			totalen	152	totalen 97	111	119	totalen 93	98	107

[1] gelijktijdige aanwezigheid functies (CROW-publicatie 317), **vetgedrukte** percentages zijn opgehoogd;

[2] Benodigd parkeren per zelfstandige functie (zonder medegebruik andere functies);

[3] Benodigd parkeren, gelijktijdig, onderscheiden naar werkdagmiddag, -avond en zaterdagavond;

[4] Benodigd parkeren, gelijktijdig, gecorrigeerd, onderscheiden naar werkdagmiddag, -avond en zaterdagavond, met 60% (ochtend), 40% (middag/avond) en 50% (zaterdagavond) overige bezoekers aan restaurant (naast gebruik hotelgasten).

Tabel B2

Addendum:

Aanvullend ecologisch onderzoek

Koepelgevangenis in Arnhem

In het kader van de Wet Natuurbescherming - soortenbescherming

Dit rapport is gedrukt op
100% FSC-papier

ECOCHORE
NATUURTECHNIEK
INVENTARISATIE, ADVISERING & ONTWIKKELING

oktober 2019
rapportnummer: 191033

Addendum:

Aanvullend ecologisch onderzoek

Koepelgevangenis in Arnhem

Beknopt overzicht van de inventarisatiegegevens in het kader van de Wet Natuurbescherming – *soortenbescherming*

In opdracht van:

NEST-Ontwikkeling B.V.
Postbus 73
7460 AB Rijssen
Contactpersoon: Dhr. K. Sueters

Uitgevoerd door:

Ecologisch Adviesbureau
Ecochore Natuurtechniek
Ruiterweg 8
7152 DE EIBERGEN
T 0544-350297
M 06-15904121
E info@ecochore.nl
I www.ecochore.nl

Onderzoeksgroepen: Vleermuizen en steenmarter
Onderzoeksmethodiek: Auditieve (batdetector Pettersson D240x, D500x, batlogger M en Anabat Walkabout), territoriumkartering en visuele inspectie.

Auteur: B. Voerman
Collegiale toetsing: K. Weiland
Veldwerk: B. Voerman en K. Weiland

Datum: oktober 2019

Correspondentie door Ecochore Natuurtechniek vindt uitsluitend plaats op digitale wijze of op FSC/PEFC gecertificeerd papier.

Foto voorzijde: de koepelgevangenis met enkele aangebouwde gebouwen.

Ecochore Natuurtechniek is aangesloten bij Samenwerkingsverband Ecologie.

INHOUD

INHOUD 3
1. AANLEIDING EN DOEL 4
2. INVENTARISATIEOPZET 5
2.1 Onderzoeksmethodiek 5
2.2 Volledigheid inventarisatie 6
3. ONDERZOEKSRESULTATEN 8
3.1 Steenmarter 8
3.2 Vleermuizen 8
3.3 Overige soorten 10
4. TOETSING SOORTENBESCHERMING - WET NATUURBESCHERMING 11
4.1 Algemeen 11
4.2 Ingreep 11
4.3 Effecten en toetsing Wet Natuurbescherming 12
5. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN 13
5.1 Aanbevelingen 13
LITERATUUR 14

BIJLAGEN 14
BIJLAGE 1: VERSPREIDINGSKAART 15
BIJLAGE 2: SOORTBESCHERMING - WET NATUURBESCHERMING 16

1. AANLEIDING EN DOEL

Binnen het plangebied staat de monumentale Koepelgevangenis met diverse bijgebouwen. Het voornemen is een gedeelte van deze bijgebouwen te slopen waardoor de mogelijkheid ontstaat voor het bouwen van woningen. Daarnaast is het voornemen het gevangenis-gebouw om te bouwen tot hotel.

Om aan de zorgplicht te kunnen voldoen, die gesteld wordt in de Wet Natuurbescherming, is in april 2019 een quickscan natuuronderzoek op de locatie uitgevoerd voor het in kaart brengen van mogelijke effecten op flora en fauna {*Proosdij 2019*}. Middels deze quickscan is een indruk verkregen van de mogelijke waarden van het gebied voor beschermde soorten. Uit de onderzoeksgegevens bleek dat er met betrekking tot steenmarter en de soortgroep vleermuizen te weinig gedetailleerde gegevens voorhanden waren om een gefundeerde uitspraak te kunnen doen welke gevolgen de geplande ingreep op deze dieren heeft. Hierdoor is nader onderzoek naar steenmarter en vleermuizen in het plangebied uitgevoerd.

Om de functie van het gebied voor deze soort en soortgroep in kaart te kunnen brengen, is het onderzoek uitgevoerd in de periode juni-september 2019. Hierbij zijn verspreid over deze periode verschillende inventarisaties uitgevoerd door deskundigen op het gebied van de te inventariseren soorten.

Onderliggend rapport is opgesteld als addendum bij de opgestelde quickscanrapportage. Voor algemene beschrijvingen en afwegingen van overige soortgroepen wordt naar de genoemde quickscanrapportage verwezen.

Tijdens het aanvullend ecologische onderzoek in 2019, is als doel gesteld de volgende vragen te kunnen beantwoorden:

- Welke (beschermde) soorten maken gebruik van de locatie;
- Welke functie heeft het gebied voor betreffende soorten;
- Wordt bij de uitvoer van de ingrepen de Wet Natuurbescherming overtreden.

Deze rapportage beschrijft de bevindingen van het aanvullend ecologische onderzoek.

2. INVENTARISATIEOPZET

Tijdens verschillende bezoeken in 2019 is het plangebied geïnventariseerd op steenmarter en vleermuizen. De toegepaste onderzoeksmethoden worden in dit hoofdstuk nader toegelicht.
Tijdens alle bezoeken waren de weersomstandigheden geschikt voor het inventariseren van de (mogelijk) aanwezige soorten (zie Tabel 1). Gezien de grootte van het plangebied en de onderzoeksinspanning wordt verwacht dat er geen soorten en essentiële functies zijn gemist.

bezoekdata	starttijd	weersgesteldheid	hoofdonderzoek
05-06-2019	21:00	bewolking 6/8, droog, windkracht 2 ZW, 19 °C	vleermuizen - kraam/zomer + steenmarter
26-06-2019	03:15	bewolking 4/8, droog, windkracht 1 N, 15 °C	vleermuizen - kraam/zomer
10-07-2019	22:00	bewolking 8/8, droog, windkracht 1 Z, 18 °C	vleermuizen - kraam/zomer
29-08-2019	23:00	bewolking 7/8, droog, windkracht 2 ZW, 23 °C	vleermuizen - balts
27-09-2019	21:30	bewolking 4/8, droog, windkracht 2 ZW, 15 °C	vleermuizen - balts

Tabel 1. Bezoekdata en weersgesteldheid.
Het veldwerk is uitgevoerd door: K. Weiland, Ruben Lacet en B. Voerman.

2.1 Onderzoeksmethodiek

Iedere dier- en plantengroep behoeft een eigen methode van inventarisatie om zo een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de betekenis van het gebied voor de betreffende soorten of groepen. Hieronder wordt de onderzoeksmethode van de onderzochte groepen beschreven zoals uitgevoerd in het plangebied dat is weergegeven in figuur 1.
De bezoekmomenten naar vleermuizen zijn zowel in de avond- en ochtenduren als 's nachts uitgevoerd. Het onderzoek naar steenmarter betreft een gerichte controle voorafgaande aan het eerste vleermuisonderzoek.

Steenmarter

Voor deze soort is gericht onderzoek uitgevoerd naar vaste verblijfplaatsen en sporen die duiden op aanwezigheid van de soort. In de conclusie van het quickscan onderzoek was opgenomen dat gericht onderzoek naar het mogelijke gebruik van de aanwezige kelder nader onderzocht diende te worden waardoor is geïnspecteerd.
Ter aanvulling is op het gehele terrein en enkele andere toegankelijke zolders en ruimten waaronder in de entreetorens (zie foto 3), gezocht naar sporen van aanwezigheid. Gedurende de vleermuisonderzoeken is eveneens specifiek gelet op aanwezigheid van de soort.

Vleermuizen

Voor het in kaart brengen van vleermuizen is zowel visueel als auditief geïnventariseerd. Met behulp van een heterodyne batdetector met opname- en vertragingsfunctie (type: Pettersson D240x, D500x, Batlogger M en Anabat Walkabout) is de echolocatie, die vleermuizen uitzenden, voor ons hoorbaar gemaakt. Wanneer op basis van frequentie, klank en ritme niet met 100% zekerheid de soort bepaald kon worden, is een opname gemaakt. Door middel van de computerprogramma's Batsound, Batexplorer en Kaleidoscoop, is een nadere analyse uitgevoerd. Door de dieren ook zoveel mogelijk visueel waar te nemen is de determinatie geverifieerd en is het gedrag (en daarmee vaak de functie van het gebied) vastgesteld. Dit onderzoek is specifiek gericht op het in kaart brengen van verblijfplaatsen, soortsamenstelling en gebiedsgebruik. De voorzomer-bezoeken zijn uitgevoerd voor het in kaart brengen van eventuele kraam- en zomerverblijven. Hiervoor zijn zowel enkele avondbezoeken als een ochtend- en nachtbezoek uitgevoerd.
Tijdens de nazomerronden lag de nadruk op het in kaart brengen van balts- en paarlocaties en indicaties voor winterverblijven.

Het ochtendbezoek is uitgevoerd vanaf enkele uren voor zonsopkomst tot zonsopkomst. De avondbezoeken in het voorjaar zijn gestart ruim voor zonsondergang tot enkele uren hierna.
De bezoeken in augustus en september zijn in de nachtelijke uren uitgevoerd waarbij het onderzoek minimaal 1 uur na zonsondergang is gestart. De gebruikte methoden zijn gebaseerd op het vleermuisprotocol 2013/2017 zoals opgesteld door het Netwerk Groene Bureau, Gegevensautoriteit Natuur en de Zoogdiervereniging.

2.2 Volledigheid inventarisatie

Het onderzoek is volgens de genoemde protocollen uitgevoerd. Een inventarisatie blijft echter uiteraard een steekproef. Het is dan ook mogelijk dat soorten en functies niet waargenomen zijn, terwijl dat ze (op een ander tijdstip) wel aanwezig zijn. Dit is echter acceptabel, de Wet Natuurbescherming vraagt een initiatiefnemer om alles te doen wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden. Met de gekozen methode en inspanning is dan ook voldoende invulling gegeven aan artikel 1.11 (Zorgplicht, zie kader bijlage 2) van de Wet Natuurbescherming. Wat betreft het (voor)onderzoek heeft de initiatiefnemer dan ook gedaan wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden.
Wel moet hierbij worden opgemerkt dat de houdbaarheid van verspreidingsgegevens aan een maximale periode zijn gebonden. Voor de verspreidingsgegevens van licht beschermde soorten, of het juist ontbreken hiervan, wordt veelal een bruikbaarheids-periode van circa 5-6 jaar gehanteerd, zoals de meeste gegevens in het quickscanrapport. Voor zwaar/Europees beschermde soorten als vleermuizen en vogels geldt een bruikbaarheidperiode van circa 2-3 jaar. Na deze periode zijn de gegevens verouderd en dient beoordeeld te worden of de gegevens voldoende up-to-date zijn om te gebruiken bij ruimtelijke ingrepen. Voor dit alles geldt wel dat de planlocatie niet drastisch verandert waardoor nieuwe leefsituaties kunnen zijn ontstaan. Deze afweging dient door een ter zake kundig ecoloog of het bevoegd gezag te worden beoordeeld.

Het vleermuisonderzoek is uitgevoerd in juni-september 2019. Het onderzoek is conform het vleermuisprotocol 2017 uitgevoerd binnen het gehele plangebied. Doordat het plangebied niet vanuit alle zijden volledig overzichtelijk was, is het onderzoek uitgevoerd door twee tot drie vleermuisonderzoekers per bezoek.
Gedurende enkele onderzoekmomenten is eveneens een luisterkist en een batlogger M gebruikt om de trefkans op vleermuizen te vergroten en de aanwezigheid op specifieke plekken meer gefundeerd te kunnen beschrijven.
Door het uitvoeren van verschillende avond-, nacht- en ochtendbezoeken, aangevuld met het gebruik van een batlogger M en luisterkist naast de standaard batdetectors om zo een maximale trefkans te verkrijgen, kan, gezien de onderzoeksinspanning en de verkregen verspreidingsgegevens, worden gesteld dat er een volledig beeld is gekregen van de functies van het gebied voor alle soorten vleermuizen.

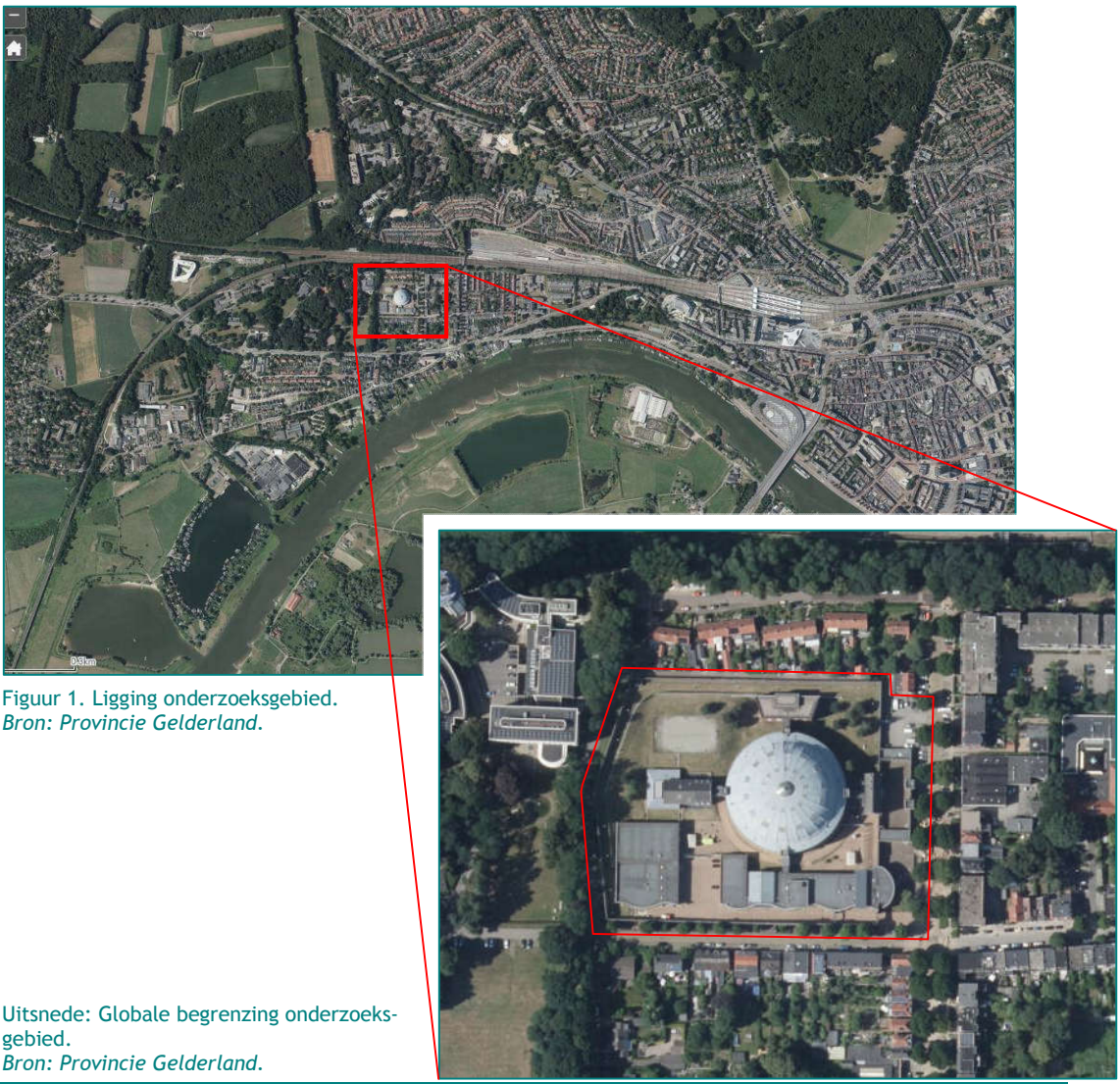

Figuur 1. Ligging onderzoeksgebied.
Bron: Provincie Gelderland.

Uitsnede: Globale begrenzing onderzoeks-gebied.
Bron: Provincie Gelderland.

3. ONDERZOEKSRESULTATEN

In dit hoofdstuk worden kort de bevindingen van het onderzoek weergegeven. De verspreidingskaart van de aangetroffen soorten is opgenomen in bijlage 1. In het volgende hoofdstuk (4) worden de wettelijke consequenties en aanbevelingen gegeven.

3.1 Steenmarter

Tijdens het eerste bezoek op 5 juni is de kelder gericht onderzocht op sporen van steenmarter. Hierbij is de gehele kelder, bestaande uit 3 geschakelde gewelfkelders, doorzocht. Doordat de kelders niet als opslagplaats in gebruik waren, was alles goed overzichtelijk. Hierbij zijn geen sporen van steenmarters aangetroffen en kan een vast verblijfplaats worden uitgesloten.

Tijdens inspectie van het gehele terrein en tijdens het posten voor vleermuizen, zijn geen verdere aanwijzingen in de vorm van uitwerpselen, prooien, sporen of individuen aangetroffen. Hierdoor kan worden gesteld dat er geen vaste verblijfplaats van deze soort binnen het onderzoeksgebied aanwezig is.

3.2 Vleermuizen

Door de ecochore[1] is de omgeving van het plangebied een potentieel geschikt leefgebied voor verschillende vleermuissoorten. Door de ligging van het plangebied binnen de bebouwde kom en grenzend aan groenstructuren als uitlopers van de Veluwe in samenhang met de uiterwaarden van de IJssel, kunnen in de omgeving diverse soorten worden aangetroffen. Binnen het ommuurde plangebied is nauwelijks opgaande beplanting aanwezig. Wel vormen de schrale, bloemrijke graslanden potentiële foerageer-mogelijkheden. De aanwezige bebouwing vormt voor verschillende gebouwbewonende soorten mogelijkheden voor verblijfplaatsen.

Gezien het voornemen voor het slopen van een groot deel van de gebouwen, was het onderzoek in beginsel gericht op het in kaart brengen van verblijfplaatsen van gebouwbewonende soorten. Eveneens is onderzocht in welke mate het plangebied van belang is voor alle in het plangebied aanwezige soorten.

Gedurende het onderzoek zijn 4 soorten vleermuizen aangetroffen:

- Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)
- Ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*)
- Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)
- Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)

Hieronder worden de resultaten per soort en per functie behandeld. In bijlage 1 is een verspreidingskaart weergegeven met daarop de waargenomen vleermuizen en gebiedsfuncties.

Gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)
Deze soort is tijdens alle vleermuisonderzoeksmomenten binnen het ommuurde plangebied en hierbuiten aangetroffen. Gedurende de avondronden in de voorzomer is slechts een enkele maal een kort foeragerend individu binnen het plangebied vastgesteld. De eerste waarnemingen van individuen waren beide bezoeken circa 10 minuten na zonsondergang langs de noordrand van het gebied. Binnen het plangebied wordt slechts zeer sporadisch door enkele individuen enige tijd gefoerageerd. Het totale aantal dieren binnen het ommuurde gebied wordt geschat op maximaal 3-5 individuen.
Ook langs de oostzijde van het gebied, langs de Wilhelminastraat, is het aantal individuen relatief laag. Wel zijn hier tijdens de avonden circa 8 op route en kort foeragerende dieren vastgesteld. Van enkele op route zijde dieren is vastgesteld dat deze vanuit zuidoostelijke richting naar de Wilhelminastraat kwamen en vervolgens in noordelijke

[1] E*en ecochore is een ruimtelijk begrensde ecologische eenheid, gekenmerkt door een inwendige heterogeniteit in een halfnatuurlijk of cultuurlandschap. Een ecochore bestaat uit een verzameling ecotopen; bijvoorbeeld de verschillende aan elkaar grenzende ecotopen op en rond een erf of binnen een specifiek landschaptype. Samen vormen deze ecotopen een gevarieerd landschap.*

richting doorvlogen. De herkomst ligt ruim buiten het onderzoeksgebied en kon derhalve niet nader worden herleid.
Tijdens de avondbezoeken zijn geen uitvliegende dieren vanuit de te onderzoeken gebouwen vastgesteld.

Tijdens het ochtendbezoek zijn binnen het ommuurde terrein slechts 2 individuen aangetroffen tot circa 45 minuten voor zonsopkomst. Vervolgens vlogen de dieren het plangebied in oostelijke richting uit.
Langs de Wilhelminastraat zijn tot circa 5 dieren op route richting zuid aangetroffen.
Er zijn geen zwermende of invliegende gewone dwergvleermuizen vastgesteld waardoor zomer- of kraamverblijven van deze soort kunnen worden uitgesloten.

Tijdens de najaarsbezoeken was wederom het aantal individuen relatief laag. Wel is een intensief baltsend mannetje binnen het terrein aangetroffen. Eveneens is eenmaal waargenomen dat het baltsende mannetje gevolgd werd door een niet baltsende gewone dwergvleermuis. De beide dieren werden enige tijd aantikkend aan een muur waargenomen. Deze waarneming duidt op een paarlocatie in een van de te behouden gebouwen.
Langs de Wilhelminastraat zijn op twee plekken baltsende mannetjes waargenomen. Gezien de baltsvluchten kunnen paarlocaties in de te slopen gebouwen redelijkerwijs worden uitgesloten.

Binnen het plangebied is 1 balts-/paarlocatie van deze soort aanwezig.

Ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*)
Tijdens het baltsonderzoek op 30 augustus is 1 overvliegende ruige dwergvleermuis waargenomen. Dit individu had geen directe binding met het plangebied.
Er is geen balts van deze soort vastgesteld. Tijdens de overige bezoeken zijn geen waarnemingen van deze soort verricht.

Binnen het onderzoeksgebied kan een verblijfplaats van deze soort worden uitgesloten.

Laatvlieger (*Eptesicus serotinus*)
Langs de noordzijde van het ommuurde terrein zijn tijdens enkele onderzoeksmomenten laatvliegers vastgesteld. De dieren waren op route of korte tijd foeragerend in de naastgelegen tuinen en groenstructuren. Er is geen binding met het plangebied vastgesteld. Het aantal individuen wordt geschat op 4 exemplaren. Tijdens het ochtendbezoek en het laatste baltsonderzoek zijn er geen laatvliegers vastgesteld.

Binnen het onderzoeksgebied kan een verblijfplaats van deze soort worden uitgesloten.

Rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*)
Deze soort is tijdens het tweede avondbezoek en het eerste baltsonderzoek hoog boven de planlocatie overvliegend waargenomen. Beide waarnemingen betreffen slechts 1 individu op route zonder binding met het plangebied. Tijdens het avondbezoek is vastgesteld dat het dier in zuidelijke richting vloog.

Binnen het onderzoeksgebied kan een verblijfplaats van deze boombewonende soort worden uitgesloten.

Zoldercontrole
Ter aanvulling op het detectoronderzoek zijn enkele zolders geïnspecteerd op aanwezige sporen van vleermuizen. In de torens bij de oorspronkelijke ingang, zijn enkele, vrij oude uitwerpselen gevonden (zie foto 2). Het is niet duidelijk geworden welke vleermuissoort het betreft. Gezien het formaat van de uitwerpselen en de locatie betreft het mogelijk gewone grootoorvleermuis. Overige sporen als bijvoorbeeld vlindervleugels of slapende dieren, zijn echter niet aangetroffen. Ook is deze soort tijdens de overige veldbezoeken niet vastgesteld. Voor de volledigheid is bij deze torens eveneens een luisterkist geplaatst om de trefkans op deze soort te vergroten. Hierbij zijn geen opnamen van andere soorten dan een enkele gewone dwergvleermuis vastgelegd.
Door het ontbreken van overige waarnemingen van zwermende of uitvliegende dieren in de twee torens en de slechts enkele, oude uitwerpselen, kan redelijkerwijs worden gesteld dat de torens momenteel niet in gebruik zijn als verblijfplaats.

3.3 Overige soorten

Tijdens de onderzoeksmomenten zijn geen waarnemingen van egels of kleine marterachtigen verricht.

Foto 1: Een van de drie gewelvenkelders.

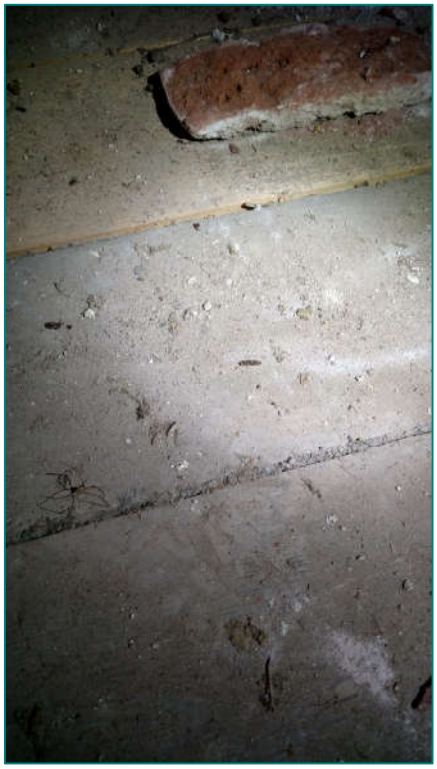

Foto 2: Enkele vleermuisuitwerpselen op de zolder van de entreetoren.

Foto 3: Een van de onderzochte entreetorens.

Foto 4: Koepelgevangenis met enkele aangebouwde gebouwen.

4. TOETSING SOORTENBESCHERMING - WET NATUURBESCHERMING

4.1 Algemeen

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht. De soortenbescherming zoals in deze wetgeving is opgenomen, is de opvolger van de Flora- en faunawet uit 2002. In deze wetgeving is de bescherming van soorten opgenomen in drie artikelen:

- Artikel 3.1
- Artikel 3.5
- Artikel 3.10

Artikel 3.1 beschrijft de vogelsoorten zoals opgenomen in de Europese Vogelrichtlijn. Deze lijst omvat alle inheemse vogelsoorten. Verstoring of opzettelijke verontrusting van broedende vogels is niet toegestaan. Daarnaast zijn er enkele soorten die jaarrond gebruik maken van dezelfde broedlocaties of die afhankelijk zijn van specifieke locaties; deze locaties zijn jaarrond beschermd. Voor vogels is slechts ontheffing mogelijk voor belangen die betrekking hebben op bescherming van flora en fauna, veiligheid voor het vliegverkeer of volksgezondheid.

Soorten die vermeld staan in artikel 3.5 betreffen soorten die zijn opgenomen in bijlage VI van de Europese Habitatrichtlijn, bijlage II van het Verdrag van Bern en bijlage I en het Verdrag van Bonn. Afhankelijk van de ingreep en het effect op beschermde soorten, kunnen nadere onderzoeken met toetsing aan de wetgeving noodzakelijk zijn. Bij eventuele negatieve effecten kan een ontheffing noodzakelijk zijn. De mogelijkheid voor ontheffing wordt getoetst aan de belangen zoals opgenomen in de Europese richtlijnen. Onder dit Artikel vallen bijvoorbeeld alle soorten vleermuizen die door de vermelding op bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn, Europese bescherming genieten. Soorten als bedoeld onder dit artikel worden in deze rapportage aangeduid als *strikt beschermde* soorten.

Soorten die vermeld staan in artikel 3.10 zijn soorten van nationaal belang. Voor deze soorten geldt een iets milder beschermingsregime. Daarnaast zijn per provincie enkele soorten op de vrijstellingslijst geplaatst voor belangen als ruimtelijke ingrepen en bestendig beheer. Afhankelijk van de aard van de werkzaamheden of doelstelling, kunnen soorten binnen dit artikel zijn vrijgesteld van ontheffing of is nader onderzoek en ontheffing noodzakelijk.

Zie voor een uitgebreidere toelichting bijlage 2.

4.2 Ingreep

Het voornemen is diverse gebouwen binnen het ommuurde plangebied te slopen. De meest oude gebouwen blijven behouden.

Op het vrijkomende terrein is de bouw van nieuwe woningen gepland. De oude gebouwen waaronder de koepelgevangenis, zal worden verbouwd tot hotel.

De Wet Natuurbescherming hanteert een aantal belangen waaronder een ingreep kan vallen. Onderhavige ingreep valt onder het volgende belang:

- De uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting en ontwikkeling.

4.3 Effecten en toetsing Wet Natuurbescherming

Voor de toetsing aan de Wet Natuurbescherming is getoetst aan verschillende artikelen. Met name onderstaande artikelen zijn hierbij van toepassing.

- Artikel 3.5 lid 4 van de Wet Natuurbescherming, verbiedt onder andere het vernietigen van vaste rust- en/of verblijfplaatsen van soorten van de Europese Habitatrichtlijn.

- Artikel 3.10 lid 2a van de Wet Natuurbescherming, verbiedt onder andere het vernietigen van vaste rust- en/of verblijfplaatsen van soorten opgenomen als soorten van nationaal belang.

Gezien het bovenstaande en de voorgenomen maatregelen, was het uitgevoerde onderzoek vooral gericht op het in kaart brengen van vaste verblijfplaatsen van de mogelijk aanwezige beschermde steenmarter en vleermuizen binnen het gehele plangebied.

4.3.1 Steenmarter

Deze soort ontbreekt binnen het ommuurde plangebied. Doordat vaste verblijfplaatsen ontbreken, is geen ontheffing of nadere afweging noodzakelijk.

4.3.2 Vleermuizen

Tijdens het onderzoek zijn 4 soorten vleermuizen aangetroffen.
Van ruige dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis kunnen verblijfplaatsen binnen het plangebied worden uitgesloten.

Gewone dwergvleermuis

Van gewone dwergvleermuis is een paarlocatie vastgesteld in een van de te behouden gebouwen. Doordat deze soort zelden stationair baltst en er geen invliegende dieren zijn waargenomen, is de invliegopening ingeschat aan de hand van het gedrag van het aanvliegende mannetje. Dit duidt op een verblijfplaats nagenoeg in de nok van de kopgevel.
In de huidige plannen zal dit gebouw niet worden gesloopt waardoor de paarlocatie behouden kan blijven. Wel kan door mogelijke renovatie aan de gevel of het dak, schade aan de paarlocatie ontstaan. Ook het aanlichten van gevel kan in enkele gevallen resulteren in het ongeschikt worden van de verblijfplaats. Slechts enkele kleuren, in het amber en rode kleurenspectrum, vormen in beginsel geen negatief effect op paarverblijven.

Indien mogelijkerwijs sprake is van renovatie aan de gevel en het dak of indien de gevel wordt aangelicht, dient een ontheffing te worden aangevraagd. Indien de betreffende gevel en het dak niet worden gerenoveerd én er geen sprake is van aanlichten van de gevel, is geen ontheffing noodzakelijk.

Foerageergebied en vliegroute
Doordat het feitelijke plangebied voor geen van de vleermuissoorten als *essentieel* foerageergebied of vliegroute kan worden aangemerkt, is in dat kader geen nadere afweging noodzakelijk.

In een van de gebouwen is een paarlocatie van gewone dwergvleermuis aanwezig. Indien schade aan deze paarlocatie niet kan worden uitgesloten is een ontheffing noodzakelijk.
In alle overige gevallen kunnen de geplande werkzaamheden worden uitgevoerd zonder ontheffing of nadere maatregelen vanuit de Wet Natuurbescherming.

5. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Dit addendum is geschreven als aanvulling op een quickscanonderzoek zoals in de inleiding is aangegeven. Tijdens het aanvullende ecologisch onderzoek is onderzoek verricht naar het voorkomen van steenmarter en vleermuizen binnen het gehele plangebied.

Steenmarter
In de gebouwen binnen het plangebied zijn geen vaste verblijfplaatsen van steenmarter aanwezig.

Vleermuizen
In een van de te behouden gebouwen is een paarlocatie van gewone dwergvleermuis aanwezig. Indien schade aan deze paarlocatie niet kan worden uitgesloten is een ontheffing noodzakelijk.
In alle overige gevallen kunnen de geplande werkzaamheden worden uitgevoerd zonder ontheffing of nadere maatregelen vanuit de Wet Natuurbescherming.

Volledigheid onderzoek
Op de locatie van de Koepelgevangenis in Arnhem, zijn enkele natuuronderzoeken uitgevoerd. Samen geven deze onderzoeken een goed en volledig beeld van de aanwezigheid van (zwaar) beschermde soorten. Aan de hand van de bevindingen van de onderzoeken, de samenstelling van de aangetroffen soorten en de onderzoeks-inspanningen, kan worden gesteld dat er geen zwaar beschermde soorten met een essentiële binding met de planlocatie zijn gemist. Hierdoor kan het natuuronderzoek ten aanzien van huismussen en vleermuizen als volledig worden beschouwd.

Door de aanwezigheid van een paarlocatie in een van de te behouden gebouwen gelden voorwaarden indien sprake is van renovatie aan de betreffende gevel en dak of indien de gevel wordt aangelicht. Indien de betreffende gevel en het dak niet worden gerenoveerd én er geen sprake is van aanlichten van de gevel, is geen ontheffing en zijn geen nadere maatregelen noodzakelijk.

5.1 Aanbevelingen

De onderzochte kelders zijn geheel afgesloten en niet toegankelijk voor vleermuizen. Wel vormen deze kelders potentieel zeer geschikte winterverblijven voor verschillende vleermuissoorten.
Winterverblijven van vleermuizen zijn in de regel vrij vochtig tot zeer vochtig en vorstvrij. Doordat de hier aanwezige kelders onder een gronddek liggen, wordt aan verschillende voorwaarden voor winterverblijven voldaan.
Het aanbod aan winterverblijven staat landelijk sterk onder druk en de uitgangssituatie voor een potentieel geschikt winterverblijf is hier reeds voorhanden. Met slechts enkele kleine ingrepen kan het geschikt gemaakt worden voor verschillende soorten waardoor hier kansen liggen om de ecologische waarde van het plangebied op eenvoudige wijze, zonder overlast voor latere omwonenden, te versterken.
Voor vleermuizen zijn niet alle drie de ruimten direct noodzakelijk. Eén ruimte kan reeds voldoende zijn om te fungeren als winterverblijf. In dat geval kan middels een afgesloten deur de ruimte worden gescheiden van de overige twee ruimten. Daarnaast is slechts een ingreep noodzakelijk die de ruimte toegankelijk maakt voor vleermuizen. Dit kan op verschillende manieren bijvoorbeeld door een aangepaste beluchtingspijp die boven het maaiveld uit steekt.
Voor verdere detaillering is het raadzaam dit met een ecoloog nader uit te werken.

LITERATUUR

- Broekhuizen, S. (et al.). 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. K.N.N.V. Uitgeverij, Utrecht.
- Heusden, W.R.M., S.J. Vreugdenhil. 2006. Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Dienst Landelijk Gebied, Utrecht.
- Ministerie van LNV., 2005 (herzien 2009). Buiten aan het Werk. Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! Brochure. http://www.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116,1640321&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_file_id=14765 (08-11-2010)].
- Proosdij, A.S.L. van. 2019. Rapportage quickscan flora en fauna Wet natuurbescherming koepelevanenis Arnhem. Gras Advies.
- Sachteleben, J. & O. von Helversen, 2006. Songflight behaviour and mating system of the pipistrelle bat (pipistrellus pipistrellus) in an urban habitat. In: Acta Chiropterologica, 8(2): 391-401, 2006.
- Dienst Regelingen. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten.

Internet

- www.vleermuizenindestad.nl
- www.vleermuis.net
- www.zoogdiervereniging.nl
- www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/kennisdocumenten-soorten-ontheffingen-wet-natuurbescherming/
- www.gelderland.nl
- www.zoogdieratlas.nl
- www.verspreidingskaart.nl

BIJLAGEN

Bijlage 1: Verspreidingskaart
Bijlage 2: Toelichting Wet Natuurbescherming

BIJLAGE 1: VERSPREIDINGSKAART

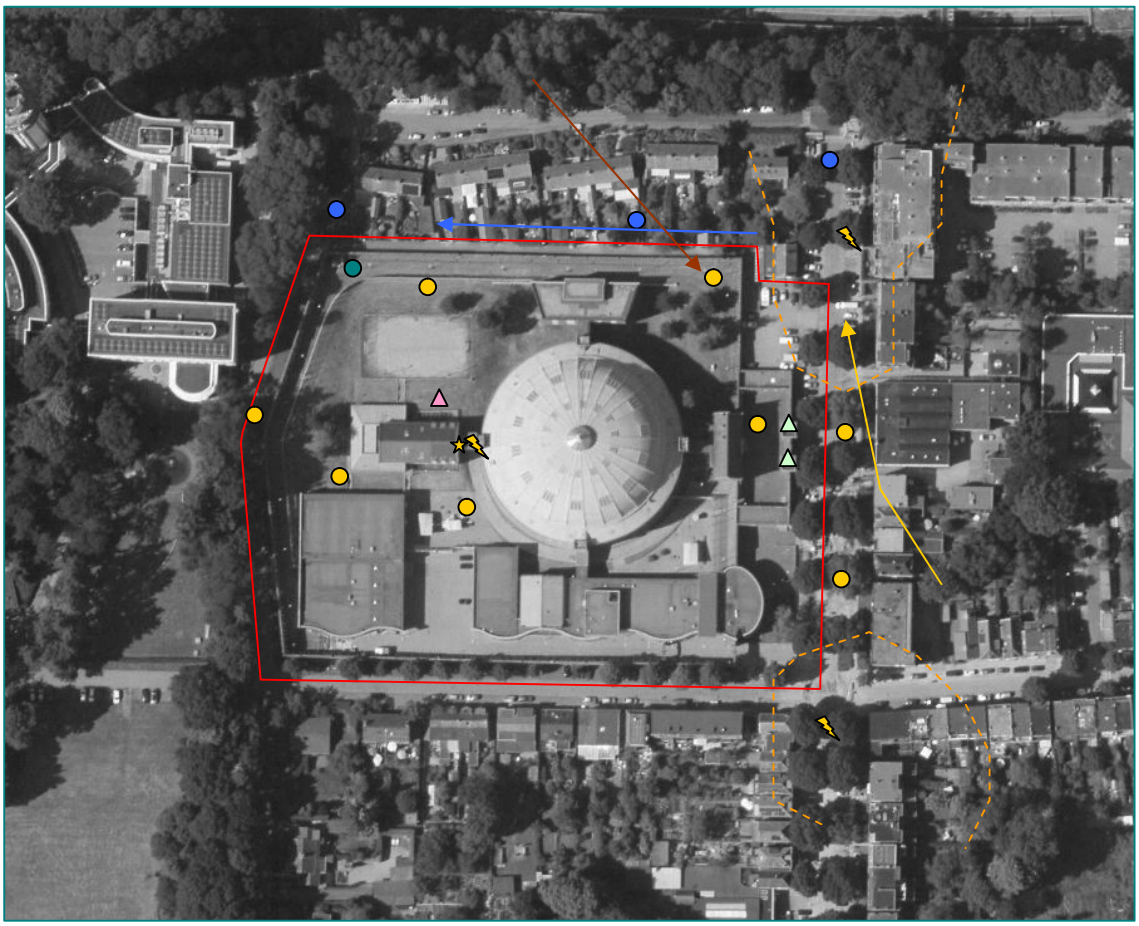

Figuur 2. Verspreidingskaart waargenomen huismussen en vleermuizen.
Het rode kader betreft het onderzochte plangebied. De bomen op de luchtfoto zijn reeds gekapt.

Legenda:

- gewone dwergvleermuis
- ruige dwergvleermuis
- laatvlieger
- rosse vleermuis

- onderzochte kelders
- onderzochte torenzolders

Stippen	- vleermuizen - losse waarnemingen (indicatief; de stippen geven een indruk van de dichtheid en verspreiding - (samenvatting van alle bezoeken)
Pijlen/lijn	- foerageeractiviteit en vliegroutes.
Ster	- verblijfplaats vleermuizen
Bliksemschicht	- werfroepend mannetje vleermuizen
Stippellijn	- baltsvlucht
Driehoek	- nestlocatie/territoriale huismus

BIJLAGE 2: SOORTBESCHERMING - WET NATUURBESCHERMING

Sinds 1 januari 2017 is de Wet Natuurbescherming van kracht. Deze wet is de soortgerichte implementatie van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn en vervangt de Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet 1998 en de Boswet.

Hoofdstuk 3 van de Wet Natuurbescherming regelt de bescherming van flora en fauna op soortniveau. Activiteiten waarbij schade wordt gedaan aan beschermde dieren of planten zijn in principe verboden, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het "nee, tenzij"-principe). Het is dan ook altijd zaak om, waar mogelijk, activiteiten uit te voeren zonder schade aan beschermde dieren en planten aan te brengen.
De wet erkent de *intrinsieke waarde* van in het wild levende dieren. In de wet is dan ook een zorgplicht opgenomen waarin van iedereen wordt geacht voldoende zorg' in acht nemen voor alle in het wild voorkomende dieren en planten (niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving. Dit is vastgelegd in *Artikel 1.11 van de Wet Natuurbescherming*.

Naast de aandacht voor beschermde soorten geldt voor alle in het wild levende dieren en planten een zorgplicht. Deze is vastgelegd in Artikel 1.11 van de Wet Natuurbescherming.

Artikel 1.11

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor alle in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:
    a. dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
    b. indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
    c. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Voor de in deze rapportage gemaakte toetsing zijn met name de onderstaande artikelen met verbodsbepalingen van toepassing:

- Artikel 3.1
- Artikel 3.5 en 3.8 lid 5
- Artikel 3.10

§ 3.1 - Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

§ 3.2. Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Artikel 3.8 - lid 5

5. Een ontheffing of een vrijstelling wordt uitsluitend verleend, indien is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:
    a. er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
    b. zij is nodig:
        i. in het belang van de bescherming van de wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
        ii. ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden, wateren of andere vormen van eigendom;
        iii. in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten;
        iv. voor onderzoek en onderwijs, repopulatie of herintroductie van deze soorten, of voor de daartoe benodigde kweek, met inbegrip van de kunstmatige vermeerdering van planten, of
        v. om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt, bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde dieren van de aangewezen soort te vangen of onder zich te hebben, onderscheidenlijk een beperkt bij de ontheffing of vrijstelling vastgesteld aantal van bepaalde planten van de aangewezen soort te plukken of onder zich te hebben;
    c. er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

§ 3.3. Beschermingsregime andere soorten - nationaal

Artikel 3.10

2. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
    a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
    b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
    c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.
3. Artikel 3.8 (ontheffingen voor soorten genoemd in Artikelen 3.5 *Red.*), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel b, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
    a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
    b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
    c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
    d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
    e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
    f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
    g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
    h. in het algemeen belang.
4. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

Ontheffing en Vrijstellingsregeling

Wanneer beschermde soorten, zoals bedoeld onder Artikel 3.1, 3.5 en 3.10, voorkomen in een gebied dienen er maatregelen getroffen te worden om behoud van de lokale populatie, bescherming van individuen en de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaatsen te garanderen. Hiervoor dienen mitigerende en mogelijk compenserende maatregelen getroffen te worden. Om zeker te zijn of de maatregelen voldoende zijn, dienen ze vooraf beoordeeld te worden door het bevoegd gezag. Met dit besluit kan aangetoond worden dat de initiatiefnemer zich houdt aan de bepalingen in de Wet Natuurbescherming. Het besluit heeft de initiatiefnemer bijvoorbeeld nodig als iemand bezwaar maakt tegen het project of vraagt om handhaving van de Wet Natuurbescherming.
Indien vaste verblijfplaatsen worden beschadigd of weggehaald of behoud van de lokale populatie dan wel bescherming van de aanwezige individuen niet voldoende kan worden gegarandeerd, dienen compenserende maatregelen te worden uitgevoerd én dient een ontheffing te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag. In de meeste gevallen zal dit de betreffende provincie zijn. Voor deze soorten geldt echter dat alleen ontheffing wordt verleend op grond van een wettelijk belang genoemd in de betreffende Artikelen.
Elke provincie heeft een soortenlijst gepubliceerd waarin soorten, zoals bedoeld in Artikel 3.10, in die betreffende provincie zijn vrijgesteld voor ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden en bestendig beheer en onderhoud.

Vogels

Verblijfplaatsen van broedvogels zijn door de Wet Natuurbescherming beschermd. Tijdens werkzaamheden dient rekening gehouden te worden met het broedseizoen van vogels. De Wet Natuurbescherming kent geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat erom of er een broedgeval is. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat om een nieuw nest te maken. Deze vogelnesten voor eenmalig gebruik vallen alleen tijdens het broedseizoen onder de bescherming van artikel 3.1. Voor deze soorten is geen ontheffing nodig voor werkzaamheden buiten het broedseizoen. Verblijfplaatsen van vogels die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken, zijn jaarrond beschermd. Slechts een beperkt aantal soorten bewoont het nest permanent of keert elk jaar terug naar hetzelfde nest. Deze groep is opgedeeld in enkele categorieën waarop de verbodsbepalingen van artikel 3.1 lid 2 jaarrond van kracht zijn:

1. Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust en verblijfplaats.
2. Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
3. Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
4. Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen.

Het betreft de vogelsoorten:

- Boomvalk (*Falco subbuteo*)
- Buizerd (*Buteo buteo*)
- Gierzwaluw (*Apus apus*)
- Grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*)
- Havik (*Accipiter gentilis*)
- Huismus (*Passer domesticus*)
- Kerkuil (*Tyto alba*)
- Oehoe (*Bubo bubo*)
- Ooievaar (*Ciconia ciconia*)
- Ransuil (*Asio otus*)
- Roek (*Corvus frugilegus*)
- Slechtvalk (*Falco peregrinus*)
- Sperwer (*Accipiter nisus*)
- Steenuil (*Athene noctua*)
- Wespendief (*Pernis apivorus*)
- Zwarte wouw (*Milvus migrans*).

Er zijn ook vogelnesten die worden aangegeven als categorie 5. Deze zijn buiten het broedseizoen niet strikt beschermd.

5. Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Categorie 5-soorten zijn wel jaarrond beschermd als zwaarwegende feiten of ecologische omstandigheden dat rechtvaardigen.

Wanneer een jaarrond beschermd nest wordt aangetroffen, dan dient altijd een omgevingscheck uitgevoerd te worden. Een deskundige dient te onderzoeken of er voor de soort in de omgeving voldoende plekken en materiaal aanwezig zijn om zelf een vervangende locatie te vinden en een vervangend nest te maken. Indien dit niet mogelijk is, dient een vervangende nestlocatie aangeboden te worden. Wanneer dit ook niet mogelijk blijkt, dient een ontheffing aangevraagd te worden. Ontheffing kan alleen verkregen worden op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn. Wettelijke belangen zijn:

- bescherming van flora en fauna;
- veiligheid van het luchtverkeer;
- volksgezondheid of openbare veiligheid.

Gedragscode

Voor regulier voorkomende werkzaamheden en ruimtelijke ontwikkeling kan een vrijstelling van de verbodsbepalingen mogelijk zijn als u handelt conform een goedgekeurde gedragscode. Het kan gaan om handelingen in het kader van bestendig beheer of onderhoud, bestendig gebruik en ruimtelijke ontwikkeling of inrichting. Zo is het onder de Wet Natuurbescherming mogelijk om via een gedragscode Europees beschermde vogel- en andere dier- en plantensoorten vrij te stellen bij ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, mits er sprake is van een bij respectievelijk Vogelrichtlijn of Habitatrichtlijn genoemd belang. In een gedragscode is beschreven hoe zorgvuldig gewerkt wordt opdat schade aan beschermde dieren en planten wordt voorkomen of tot een minimum beperkt. Voorwaarde is wel dat gewerkt dient te worden volgens een door de minister vastgestelde gedragscode. Hierbij is het van belang dat de gedragscode op de juiste wijze is geïmplementeerd in de organisatie of in het totaalplan van de werkzaamheden.

Voor meer informatie over de toepassing van de Wet Natuurbescherming: zie de brochure van het ministerie van Economische Zaken: “Soortenbescherming bij ruimtelijke ingrepen” – 3 december 2016.

Concernwijziging

	Nr.	**23-005**
	Onderwerp	Bijdrage aan Nest t.b.v. de ontwikkeling van sociale huurwoninge
	I / S	I
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	

bedragen	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
x € 1.000		2023	2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
	Bijdrage aan Nest			92	
		0	0	92	0
	Baten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
		0	0	0	0
	Exploitatieresultaat	**0**	**0**	**-92**	**0**
	Mutaties reserves				
	BR Stadsontwikkelingsfonds				
	Toevoegingen	0	0	0	0
	Onttrekkingen	0	0	92	0
		0	**0**	**92**	**0**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling	0	0	0	0
	Totaal Investeringen	**0**	**0**	**0**	**0**

Memo

Datum : dinsdag 7 juni 2022

Aan : Gemeenteraad gemeente Arnhem

Van : Wethouder Cathelijne Bouwkamp

Betreft : stand van zaken Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem

Geachte raadsleden en fractievolgers,

Op 21 december jl. heeft het college besloten de raad voor te stellen om het Masterplan Transformatie Koepelgevangenis vast te stellen als uitgangspunt voor het nog op te stellen bestemmingsplan (zie Raadsvoorstel Transformatie Koepelgevangenis Arnhem). Dit plan staat op dit moment op de lijst met te agenderen stukken.

Naar aanleiding daarvan wil ik u graag over het volgende informeren.

In het Masterplan worden kaders beschreven voor de herontwikkeling van de voormalige Koepelgevangenis ten behoeve van de ontwikkeling van 63 woningen en een hotel met verschillende faciliteiten.

Momenteel onderzoekt initiatiefnemer Nest de technische uitvoerbaarheid van de 20 appartementen gelegen in de noordwest hoek van het plangebied. De resultaten uit dit onderzoek hebben mogelijk consequenties voor het realiseren van deze 20 appartementen en daarmee voor het voorliggende Masterplan. Afhankelijk van de resultaten uit het onderzoek komt het college al dan niet met een aanpassing op het Masterplan.

Om deze reden verzoekt het college de behandeling van het voorliggende Masterplan Transformatie Koepelgevangenis uit te stellen totdat de consequenties voor het Masterplan helder zijn. Het college zal de raad hierover zo spoedig mogelijk op de hoogte stellen.

Verzonden: zondag 11 juni 2023

Onderwerp: Schriftelijk Reactievoorstel Behandeling "Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem"

L.S.

Voor zover nu bekend ben ik niet in de gelegenheid om straks op 21 juni 2023 bij de Raad in te spreken bij de behandeling “Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem". Vandaar bij deze, mijn schriftelijke bijdrage: Reactie voorstel “ Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem" Raadsvoorstel zaaknummer: **624235/2714.**

Niets is zeker in het leven. Als je geboren wordt is de enige zekerheid dat je dood gaat, maar het tijdstip en de wijze waarop is onbekend.

Wat gebeurd er in de tussentijd van beide zekerheden.

Als je geluk heb woon je in een huis, gaat naar school, gaat werken, krijgt hobby's, gaat sporten, groeit uit, krijgt een relatie, woont in een dorp of een stad en gaat dus deel uit maken van de maatschappij en de samenleving waar je woont en zet je op welke manier dan ook in voor de maatschappij b.v. sportvereniging, vrijwilligerswerk o.d. en je verdiept je in de plaatselijke politiek.

De tijd verandert, de maatschappij verandert. De jongere generatie volgt de oudere – op. En als het goed is, luistert men naar elkaar, ondersteunt en helpt men elkaar en respecteert men elkaar, vertrouwt men elkaar, zo ook in de politiek.

Was het altijd maar zo.

Propageert de Gemeente Arnhem dicht bij de burgers te staan en dat burgers veel inspraak krijgen bij de politiek als het gaat om veranderingen in die gemeente waar men woont, blijkt dit niet altijd het geval te zijn.

Vaak hebben de ambtenaren meer zeggenschap in de te ontwikkelen plannen en hebben ze vaak onvoldoende kennis van de wijk en wat er onder de plaatselijke bevolking leeft en beschikken ze vaak alleen over kennis vanachter de tekentafel resp. Google en beeldscherm maar drukken hun stempel wel op de voorbereiding van aan de Raad ter goedkeuring voorgelegde stukken, de politiek volgt vaak met hier en daar wat correcties het voorstel op. Dan komt er al vaak, bij de partij die er anders over denkt en in de wijk woont al gauw een aantal Oneliners boven drijven, zoals: Het heeft geen zin, het al lang beklonken, ik heb wel iets anders te doen en ik moet ook gewoon werken, wie heeft de langste adem etc. etc.

Zo ook bij het goed te keuren “Masterplan Transformatie Koepelgevangenis Arnhem “

Vooropgesteld kan worden dat het terrein en de koepelgevangenis herontwikkeld moeten worden, maar de wijze waarop de afspraken met de wijk vanaf het begin zijn verlopen en hoe de inspraak met de wijk is geweest is niet conform zoals vooraf is overeengekomen.

Ik heb hierover in het verleden aan raadsfracties voor 2020 en de betreffende wethouders in 2020 mails gezonden, met de diverse problemen rondom de voorgenomen wijze van invulling van de koepel en de daaruit voortvloeide verkeersproblematiek, dus doe ik dat nu niet nog eens over.

De activiteiten welke nu door de te maken herontwikkeling mogelijk zijn in de koepel, zetten vraagtekens bij de verkeerscirculatie, verkeersbewegingen en te verwachten parkeerproblemen. Dit zijn vanaf het eerste moment al zaken geweest waar aandacht voor werd gevraagd.

Deze zaken zijn nog steeds niet onder controle!!

Echter zo staat in het Raadsvoorstel o.a. Met een verkeersgeneratie is onderzoek uitgevoerd. Hieruit wordt geconcludeerd dat dit leidt tot slechts een beperkte verkeerstoename en dat deze toename geen zorgelijke verkeersknelpunten zal opleveren. Verschillende woonstraten zullen onder de bovengrens blijven? Welke woonstraten? en wat is de bovengrens? Moet het verkeer vast komen te zitten ?

Nu al zijn er problemen met stilstaand verkeer in de avondspits op de Oranjestraat, de Oranjebrug en de Heijenoordseweg, waardoor fietsers over het trottoir rijden om doorgang te krijgen.

Parkeeroverlast, waarbij het gaat over een te kort aan parkeerplaatsen wordt niet verwacht! Zo staat in het voorstel.

Bij 500 bezoekers 12 x per jaar, waarbij geen gebruik wordt gemaakt van de parkeergarage worden professionele of commerciële organisaties ingezet om alles goed te borgen en de veiligheid, leefbaarheid en bereikbaarheid bij elke bijeenkomst strak te regisseren. Om aan te geven dat het gelijk van de ontwikkelaar de juiste is, wordt aangehaald dat
hetgeen wordt gesteld voortkomt uit marktstudie en hetgeen CROW hanteert uit en uit onderzoek, de juiste is of worden vastgestelde parkeernormen simpelweg verlaagd omdat dit overkomt met landelijke ervaringscijfers vanuit de hotelbranche en wordt hier direct maar gesteld dat op basis hiervan de Arnhemse parkeernorm te halveren voor hotelkamers van 1 naar 0,5 en dat dit initiatief uit ervaringscijfers gerechtvaardigd is.! (past het niet, dan maak je het toch kloppend!)

Als bewoners van de wijk in de huidige tijd klagen over verkeer en parkeren wordt dit afgedaan dat het allemaal wel mee valt en dat de bovengrens nog niet is bereikt.!

Dus is volgens het voorliggende Raadsvoorstel alles goed geregeld en wordt aangegeven dat met argumenten onder 1.1.3 en beschreven kanttekening onder 2.1 zijn wij van mening dat hieraan door de ontwikkelaar voldoende is tegemoet gekomen waardoor niets de goedkeuring in de weg staat.!

Maar ja als de goedkeuring is verleend kan men niet meer terug maar er moeten dan nog de nodige zaken geregeld worden.!, dit in tegenstelling tot eerdere betogen dat de hele ontwikkeling en met name de te ontwikkelen activiteiten in de koepel volgens de huidige onderbouwing voor de buurt geen verkeersknelpunten en geen parkeerproblemen zullen opleveren.

Vervolgens moet overigens in een anterieure overeenkomst met de EHM group afspraken worden gemaakt over reguliere evaluatie momenten om in de toekomst bij te kunnen sturen (waarom zou men moeten bijsturen al alles goed geregeld is en alles onder controle is.!)

Bijsturen indien blijkt dat er ondanks de getroffen maatregelen alsnog overlast ontstaat ofwel meer ruimte geboden kan worden. En dan nog zo'n mooie!! Mocht er op een later tijdstip aanleiding voor zijn om parkeerregulering in te voeren, zullen wij dat t.z.t. onderzoeken of daarvoor in dit gebied

draagvlak is.(als het kalf verdronken is.....) maar mensen zitten dan zeker niet te wachten op b.v. betaald parkeren.

En dan nog verder: Met betrekking tot de organisatie van besloten bijeenkomsten wordt via het bestemmingsplan met de EHM afspraken gemaakt (erg ongebruikelijk) In overleg met ODRA moet uitgewerkt worden op welke wijze deze handhaving uitgevoerd wordt.

Om maar even een zijstraat te noemen hoe handhaving in de praktijk werkt: In de APV staat vermeldt dat iedere hondenbezitter de grote boodschap van zijn viervoeter dient op te ruimen d.m.v. bijvoorbeeld met een poepzakje dat men bij zich dient te hebben op straffe van een boete van € 100,= bij een overtreding van niet opruimen. Het resultaat: zowel politie als handhavers hebben geen tijd, te kort aan personeel, dan wel leggen zij hun prioriteit met handhaven elders of kijken net als de hondenbezitter de ander kant op.

Door de lange looptijd van jaren in het voortraject van het te ontwikkelen project haken mensen af (6 jaar) bij de participatie avonden (meestal luisteren naar wat de plannen zijn) dan zich bezig te houden met de invloed en gevolgen van de plannen op de wijk, alsook door het ontbreken van de betrokkenheid van de politiek op een enkeling na, voelen mensen zich aan de ontwikkelaar overgeleverd en niet of onvoldoende gesteund in hun ingebrachte punten en haken af omdat zij vinden dat het toch al een gelopen race is.

Dat is aan de ene kant jammer aan dit project, maar ook aan de ander kant een gemiste kans voor de plaatselijke politiek, die hiermede de steun en het vertrouwen van de kiezer verder zal zien afbrokkelen of verbrokkelen. Jammer!!! De politiek komt hiermee steeds verder af te staan van hun inwoners, waar zij zich als vertegenwoordiger van juist die inwoners zouden moeten inzetten. Zij zijn immers gekozen, als vertegenwoordigers voor de inwoners van de stad.

Saillant detail, dat zeker niet onvermeld mag blijven is mijn mail aan toenmalige wijkwethouder Hans de Vroome gedateerd 23-11-2020 (ja, u leest het goed), waarin ik mijn zorgen kenbaar maakte over de mogelijke gevolgen rondom de verkeersproblematiek door de plannen rond de herontwikkelingen van de Koepel. Op 4 maart 2021 verstuur ik een mail aan Cathelijne Bouwkamp als Projectwethouder en aan Roeland van der Zee als wethouder mobiliteit. Op 22-03-2021 ontvang ik een mail retour van Cathelijne Bouwkamp alsook namens Roeland van der Zee en mede van Hans de Vroome, dat het participatietraject altijd ligt bij de initiatiefnemers en niet bij de Gemeente en dat zij verwachten dat de initiatiefnemers dit zorgvuldig dan wel op een goede manier oppakken. Maar de meest opzienbarende uitspraak was om in 2021 al te stellen en dus ook al een voorschotje werd genomen op de herontwikkeling, zonder dat er al definitieve plannen voorlagen, door te stellen: Mijn collega Roeland van der Zee en ik kunnen ons vinden in dit voorstel van de initiatiefnemers.

En dan op 09-06-2023 wordt op Arnhem Mail gepubliceerd: Historische Koepelgevangenis Arnhem veranderd in een levendig gebied. In hoeverre de projectwethouder inhoudelijk van de plannen op de hoogte is blijft onduidelijk, eerst staat er: Ik ben blij dat we dat met deze invulling hebben gevonden (terwijl de Gemeente niet zichtbaar was tijdens het proces). Verder staat er: In het Masterplan is ook de bouw van een nieuw parkeergarage opgenomen om te zorgen voor parkeergelegenheid voor zowel de woningen als het hotel. Volgens de ontwikkelaar is de parkeergarage alleen voor hotelgasten van de Koepel, verder was deze garage al langer onderdeel van eerdere Masterplannen, maar waar de parkeergarage eerder kosteloos was moet er nu voor worden betaald!, waardoor de kans toeneemt dat gasten gratis in de wijk gaan parkeren.!!

Ik wil het hier bij laten en wens een ieder veel wijsheid in zijn of haar te nemen weloverwogen beslissing!

Met vriendelijke groet,

Dick van Barneveld, een betrokken bewoner van de wijk Lombok.

FRACTIE
BurgerBelang Arnhem

Aan:
College van Burgemeester en
Wethouders van Arnhem

8 mei 2023

Raadsvragen ex art 44 RvO inzake ontwikkeling Koepelgevangenis, Wilhelminastraat 16

Geacht college,

Op maandag 7 mei 2023 zijn omwonenden en raadsleden geïnformeerd over de actuele aanpassingen in de ontwikkelingen op het Koepelgevangenis aan de Wilhelminastraat 16 te Arnhem.
Het lijkt erop dat het plan van beperkte woningbouw kan rekenen op een aanvaardbaar draagvlak, dit in tegenstelling tot het plan tot het vestigen van een hotel met horecafuncties in de Koepelgebouw. Dit laatste vanwege de parkeerdruk in de wijk.
Door de ontwikkelaar wordt gesteld dat de gemeentelijke parkeernormen maatgevend zijn en zij uit commercieel oogpunt niet bereid is om het parkeren in de parkeergarage direct bij de arrangementprijs te betrekken. Als oplossing biedt zij aan, dat als er in de wijk niet meer geparkeerd kan worden door omwonenden de parkeergarage voor hen openstaat. Het gaat dan slechts om maximaal 19 plaatsen.

Wij hebben de volgende vragen.
1. Komt u de casus bekend voor?
2. Wij zien dat het parkeren bij evenementen in Gelredome bezoekers uitwijken naar omliggende wijken, met alle vervelende gevolgen van dien. Met dit beeld voor ogen vinden wij het niet wenselijk dat bezoekers aan het Koepelgevangenisterrein parkeren in de wijk, mede omdat op het terrein vooralsnog voldoende parkeercapaciteit voorhanden is. Deelt u onze mening? Zo nee, waarom niet?
3. Zijdens bewoners is geopperd om in de wijk dan maar een parkeervergunningstelsel in te voeren. Wij zijn daar slechts voorstander van als de parkeervergunning niet wordt aangemerkt als inkomstenbron voor de gemeente, maar slechts ter regulering van de beperkte parkeerplaatsen.
Bent u bereid te onderzoeken of er voor een parkeervergunningensysteem draagvlak bestaat?
4. Zo ja, bent u bereid om deze op korte termijn in te voeren, aangezien reeds nu al sprake is van een aanzienlijke parkeerdruk; nog voordat de Koepel is omgebouwd tot (volwaardig) hotel?

Vriendelijke groet,

Nico K.J. Wiggers,
voorzitter fractie BurgerBelang Arnhem

Fractie BurgerBelang Arnhem
Schagenstraat 35 – 6843 WV Arnhem
tel. 0653384983

Aan de gemeenteraad

Datum : 30 mei 2023
Zaaknummer : 199898
Contactpersoon : George Doelare
Telefoonnummer : 026 3772534

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo Inzake ontwikkeling Koepelgevangenis, Wilhelminastraat 16

Geachte voorzitter en leden van de raad,

Raadslid Wiggers van de fractie BurgerBelang Arnhem heeft ons bij brief, ingekomen op dinsdag 9 mei 2023, schriftelijke vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2023 over 'ontwikkeling Koepelgevangenis, Wilhelminastraat 16'.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

1. *Komt u de casus bekend voor?*

   De ontwikkeling Koepelgevangenis is bij ons bekend. Wij zijn op de hoogte van de diverse wijzigingen op het Masterplan en dat deze wijzigingen op 8 mei aan de bewoners zijn gepresenteerd met daarbij de mogelijkheid om inhoudelijk te reageren. Met betrekking tot parkeren is voor de ontwikkeling Koepelgevangenis zorgvuldig gekeken naar de parkeeropgave en geluisterd naar de bewoners. De gemeente is vanaf het begin betrokken en heeft uitgebreid, conform het parkeerbeleid, gekeken naar de mogelijkheden om deze ontwikkeling mogelijk te maken. Dit allemaal zonder daarbij een onacceptabele parkeerdruk of parkeeroverlast in de nabije omgeving te veroorzaken.

2. *Wij zien dat het parkeren bij evenementen in GelreDome bezoekers uitwijken naar omliggende wijken, met alle vervelende gevolgen van dien. Met dit beeld voor ogen vinden wij het niet wenselijk dat bezoekers aan het Koepelgevangenisterrein parkeren in de wijk, mede omdat op het terrein vooralsnog voldoende parkeercapaciteit voorhanden is. Deelt u onze mening? Zo nee, waarom niet?*

   De grootschalige evenementen die in GelreDome gehouden worden zijn niet te vergelijken met de toekomstige functies in de Koepel. Op basis van het programma, de verschillende functies in relatie tot oppervlaktes en de Arnhemse parkeernormen, is de parkeerbehoefte en daarmee het aantal noodzakelijke parkeerplaatsen geformuleerd. De initiatiefnemers realiseren op basis van

de gemeentelijke parkeereis parkeervoorzieningen op het eigen terrein in een gebouwde parkeergarage die door de bezoekers van de verschillende functies in de Koepel worden gebruikt. Hierin worden op basis van de parkeernormen (meer dan) voldoende parkeerplaatsen gerealiseerd (19 parkeerplaatsen meer dan op basis van de parkeernormen noodzakelijk is). Voor de grotere bijeenkomsten, maximaal twaalf keer per jaar maximaal 500 bezoekers, wordt vanuit de exploitatie sturing gegeven zodat de parkeervoorzieningen op het eigen terrein maximaal benut worden en dat parkeren op afstand geregeld wordt. Dit werkt de initiatiefnemer momenteel uit in een mobiliteitsplan. Dit mobiliteitsplan zal onderdeel zijn van het op te stellen bestemmingsplan waarop de gemeente op termijn kan handhaven.

3. *Zijdens bewoners is geopperd om in de wijk dan maar een parkeervergunningstelsel in te voeren. Wij zijn daar slechts voorstander van als de parkeervergunning niet wordt aangemerkt als inkomstenbron voor de gemeente, maar slechts ter regulering van de beperkte parkeerplaatsen. Bent u bereid te onderzoeken of er voor een parkeervergunningensysteem draagvlak bestaat?*

   Uit een parkeeronderzoek uit 2018 en de wijzigingen die in de tussentijd hebben plaatsgevonden blijkt niet dat er nu behoefte is aan een parkeerregulering. Op basis hiervan en op basis van de voorgestelde parkeeroplossing zoals opgenomen in het Masterplan is er voor nu ook geen noodzaak om dit te onderzoeken omdat uit de parkeeronderzoeken blijkt dat er voldoende parkeercapaciteit is. Mocht er op een later tijdstip aanleiding voor zijn, enerzijds als de parkeerdruk toeneemt of anderzijds als er beleidsmatig door de gemeenteraad wordt besloten om parkeerregulering in Arnhem uit te breiden, dan gaan wij onderzoeken of daarvoor in dit gebied draagvlak is om de beschikbare parkeerplaatsen te reguleren.

4. *Zo ja, bent u bereid om deze op korte termijn in te voeren, aangezien reeds nu al sprake is van een aanzienlijke parkeerdruk; nog voordat de Koepel is omgebouwd tot (volwaardig) hotel*?

   Het ombouwen van de voormalige koepelgevangenis naar een hotel en een aantal overige functies gaat gepaard met het realiseren van een parkeergarage met 126 parkeerplaatsen (waarvan 19 parkeerplaatsen extra). Voor de 34 woningen die binnen de oude monumentale gevangenismuren worden gebouwd worden 56 parkeerplaatsen gerealiseerd. Op dit moment is er nog geen aanleiding om voor de realisatie van deze 182 parkeerplaatsen een parkeerregiem in de omgeving in te stellen. Wij zijn van mening dat in deze fase van het proces het niet de bedoeling is om bewoners en hun bezoekers onnodige kosten te laten maken. Na realisatie blijven we de situatie monitoren, waarbij er ook geluisterd wordt naar de parkeerervaring van de bewoners rondom de Koepel. Als het nodig is gaan we eerst in gesprek met de exploitanten van de Koepel op basis van de afspraken die worden gemaakt in het bestemmingsplan. Zoals eerder aangegeven zien wij op dit moment geen aanleiding om een parkeervergunningensysteem op korte termijn voor deze ontwikkeling in te voeren. Mocht op een later tijdstip blijken dat

parkeerregulering ingevoerd moet worden, als gevolg van nieuwe ontwikkelingen, een verhoogde parkeerdruk en/of nieuw parkeerbeleid, dan gaan we eerst hierover in gesprek met de bewoners.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

BEHANDELRESULTAAT

18.45 uur - 20.15 uur: Transformatie Koepelgevangenis Arnhem (i/m1) - 21-06-2023

Raadsvoorstel ‘Transformatie Koepelgevangenis Arnhem’ (i/m1)

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Eppich (VVD), Brandts (D66), Neutkens (Volt), Dayioglu (GroenLinks), Spruijt (Arnhem Centraal), De Groot (PvdD), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Aydemir (DENK) en Zijlstra (CU). De fractie van de PVV, PvdA, CDA, FvD, Denk en SP waren niet aanwezig.

Bespreking
Gestart is met de inspraak van de heer Van Ommen van Nest Ontwikkeling en de heer Tolmeijer van Q Hospility Group. Zij hebben gezamenlijk de raad toegesproken en daarna vragen beantwoord. Na de informatieve fase is gestart met de meningsvormende fase (M1). Daarin zijn vragen aan de wethouder gesteld en zijn deze ook beantwoord.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase M1 is afgerond en dat het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvorming.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

R. Maref

Titel/onderwerp:

1. Raadsvoorstel "Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023"
2. Raadsvoorstel "Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023"

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Yvonne Hazelaar
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders	Telefoonnr:	06-31114889
		E-mailadres:	Yvonne.Hazelaar@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (i/M1)		
Toelichting			

De behandeling in de raadskamer betreft twee raadsvoorstellen:

1. Raadsvoorstel "Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023"
2. Raadsvoorstel "Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023"

De behandeling is gecombineerd omdat het beide de gemeenschappelijke regeling MGR sociaal domein betreft. Het gaat om de wijziging van de regeling en om de zienswijze op de conceptbegroting voor 2024.

Raadsvoorstel "Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023"

Per 1 juli 2022 is de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) gewijzigd met als doel de democratische legitimatie en kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraden te versterken. Daarom wordt de regeling van de Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland (MGR) gewijzigd. Hieraan neemt de gemeente Arnhem samen met tien andere regiogemeenten vanaf 2017 deel.

<u>Aandachtspunten</u>

- Het doel van de wet, en daarmee ook van de wijzigingen, is om de rol van de gemeenteraden te versterken ten aanzien van de gemeenschappelijke regelingen.
- Op basis van de nieuwe wet moeten een vijftal onderwerpen expliciet opgenomen worden in de regeling. Het gaat om het evalueren van de regeling, het actief verstrekken van informatie aan de raad, vaststellen over welke besluiten een zienswijze van de gemeenteraad wordt gevraagd, de burgerparticipatie en regels omtrent uittreding van de regeling.
- Daarnaast biedt de wet nog meer ruimte wat betreft sturingsmaatregelen, zoals het instellen van een adviescommissie. Hiervoor wordt met dit voorstel niet gekozen.
- Van de gelegenheid van de wijziging van de regeling wordt gebruik gemaakt door ook voor te stellen om te gaan werken met een jaarlijks programmaplan in plaats van een vierjaarlijkse uitvoeringsplan. Hierover wordt, gelijktijdig met de begroting, een zienswijze van de raad op gevraagd.
- Zie voor meer informatie over de wetswijziging (waar dit raadsvoorstel uit voort komt) deze webinar: https://vimeo.com/bmair/webinarwgr Deze webinar is door de griffies in omgeving Arnhem laten maken.
- Op 28 maart is er ruimte geweest om direct met de MGR Sociaal domein over deze wijziging te praten als raadslid.

Raadsvoorstel "Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023"

Met dit voorstel wordt voorzien in de verplichting uit de Wet gemeenschappelijke

	regelingen om de raad de gelegenheid te bieden om een zienswijze uit te brengen over de ontwerpbegroting 2024. Deze bevat tevens de begrotingswijziging 2023, een actualisatie van het programmaplan 2023 en het programmaplan 2024. **Aandachtspunt** - Het college stelt voor om geen zienswijze in te sturen. Het college geeft aan dat er in 2024 geen sprake is van nieuw beleid of beleidswijzigingen van wezenlijk belang. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.
Spreekrecht publiek	Ja
Behandeladvies	Informatieve fase Bij het publiceren van de agenda zijn er (nog) geen aanmeldingen van insprekers ontvangen. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023" **49 KB**			
Aanvullende bijlage - Wijzigingsvoorstel MGR sociaal domein centraal Gelderland **343 KB**			
Bijlage 1 bij wijzigingsvoorstel: was-wordt lijst **376 KB**			
Bijlage 2 bij wijzigingsvoorstel: integraal gewijzigde regeling **433 KB**			
Raadsvoorstel "Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023" **264 KB**			
Bijlage 1 - MGR begroting 2024 **10 MB**			
Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief MGR **367 KB**			
Bijlage 3 - Jaarverslag en jaarrekening 2022 MGR **6 MB**			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 152337

Onderwerp: Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023

Voorstel

1. Geen zienswijze uit te brengen over de voorgestelde wijziging van de regeling Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein centraal Gelderland (MGR).

Inleiding

Per 1 juli 2022 is de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) gewijzigd met als doel de democratische legitimatie en kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraden te versterken. Daarom moet de regeling van de Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland (MGR) worden gewijzigd. Hieraan neemt de gemeente Arnhem samen met tien andere regiogemeenten vanaf 2017 deel.

Beoogd effect

Met dit voorstel wordt voorzien in de bepaling uit de Wgr om de raad de gelegenheid te bieden om een zienswijze uit te brengen over de ontwerp-wijziging van de MGR-regeling.

Argumenten

1.1 Wijzigingen die voortvloeien uit de gewijzigde Wgr moeten in de MGR-regeling worden opgenomen.

Op basis van de wetswijziging moet een aantal onderwerpen expliciet in de regeling worden opgenomen. Het betreft:
- een afspraak over de evaluatie van de regeling (artikel 21a)
Dit zal op regelmatige basis gebeuren waarbij een rol voor het AB is weggelegd. Hieruit kunnen wijzigingsvoorstellen voortvloeien die aan de raden moeten worden voorgelegd.
- het verstrekken van informatie aan de raden van de deelnemende gemeenten (art. 20)
De MGR organiseert ieder jaar raadsinformatiebijeenkomsten en brengt tweemaal per jaar een digitale nieuwsbrief voor raadsleden uit.
- besluiten waar raden om een zienswijze wordt gevraagd
Dit betreft jaarlijks het programmaplan en de conceptbegroting(-swijziging). Verder in geval van wijziging van de regeling bij toe- of uittreding van deelnemers, nieuwe verzoeken voor uitvoering van regionale taken en voorafgaand aan een eventueel liquidatieplan.

Arnhem GEMEENTE

- participatie ingezetenen bij beleid (art. 26)
Er wordt een participatieprotocol opgesteld. Als uitwerking daarvan wordt in het jaarlijkse MGR-programmaplan de inhoud van participatie van inwoners vermeld.
- regels omtrent uittreden uit de regeling (art. 32 en 35):
Er zijn twee vormen, te weten stoppen met een samenwerkingsmodule of -submodule dan wel geheel uittreden uit de regeling. Er is duidelijker aangegeven hoe dit proces in zijn werk gaat, over welke termijnen wordt gesproken en hoe de uittreedsom wordt bepaald.

1.2 Dit moment wordt benut om de regeling te actualiseren

De wens is om met concretere voorstellen en minder met overall plannen te werken. Daarom wordt in de regeling opgenomen om jaarlijks een programmaplan te maken in plaats van het vierjaarlijkse uitvoeringsplan. In het programmaplan zullen de activiteiten van de MGR-modules worden weergegeven. Dit plan wordt jaarlijks voor een zienswijze aan de raden aangeboden bij het aanbieden van de conceptbegroting van de MGR.
Een aantal getallen is geactualiseerd. Dit betreft o.a. het inwonertal per gemeente en de gewijzigde formatietool voor het Regionaal Bureau Leerzaken. Daarmee is de regeling weer actueel.

1.3 De regionale samenwerking wordt versterkt

De MGR is gevraagd om de mogelijkheid te bieden om het werkgeverschap van enkele medewerkers op zich te nemen. Het zijn medewerkers die nu al regionaal werkzaam zijn, maar nu nog in dienst zijn van de gemeente Arnhem of 1Stroom (Duiven/Westervoort). Het betref de secretarissen van de regionale ambtelijke en bestuurlijke overleggen Zorg, Onderwijs en Participatie en eventuele (tijdelijke) projectmedewerkers. Door hen onder één noemer samen te brengen kan efficiënter worden gewerkt en wordt het regionaal opdrachtgeverschap versterkt. Om dit mogelijk te maken wordt binnen de MGR-organisatie een nieuwe samenwerkingsmodule ingericht.
De gemeentebesturen willen het steunpunt social return on investment (SROI) na een pilotperiode structureel verankeren. Binnen de samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt (WSP) wordt daarom een submodule SROI toegevoegd.
Deze toevoegingen passen in het streven van de deelnemende gemeenten naar versterking van de regionale samenwerking in het sociaal domein en sluiten aan bij de doelstellingen van de MGR.

De inhoud van de conceptregeling, de wijze waarop het voorstel in samenspraak tot stand is gekomen en met de raden is gecommuniceerd leiden al met al tot het voorstel aan de raad om geen zienswijze in te dienen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Twee derde van de deelnemende gemeenten moet instemmen met de wijziging van de regeling

In de regeling is opgenomen dat twee derde van de raden van de deelnemende gemeenten moet instemmen met de wijziging van de regeling alvorens deze kan ingaan.

Participatie

Op 6 maart jl. heeft een webinar plaatsgevonden waar alle raden tekst en uitleg is gegeven over de wijzigingen in de Wgr en vragen gesteld konden worden. De griffies hebben vervolgens gezamenlijk op 28 maart jl. een informatiebijeenkomst georganiseerd. Daar is de wijziging van de regeling, en de keuzes die hieraan ten grondslag liggen, inhoudelijk besproken. De opbrengst van beide avonden is meegenomen in het voorliggende wijzigingsvoorstel.
Dit wijzigingsvoorstel is in het Algemeen Bestuur van 30 maart, waarin alle gemeenten door de portefeuillehouders financiën zijn vertegenwoordigd, positief omarmd.
Op 22 en 25 mei a.s. organiseert de MGR nog twee informatiebijeenkomsten waar op de wijziging van de MGR-regeling kan worden ingegaan.

Financiën

Dit besluit inzake de wijziging van de regeling heeft op zich geen financiële gevolgen. De bekostiging van de nieuwe (sub)modules is kostenneutraal. Het verschil is dat de betrokken budgetten via de MGR gaan lopen.

Uitvoering

De bepalingen uit de Wgr worden gevolgd. Dit betekent dat de raad binnen 8 weken, te weten vóór 1 juni, haar zienswijze aan het college kenbaar moet maken. De MGR zal de zienswijzen van de raden van alle deelnemende gemeenten vervolgens verwerken in een definitief wijzigingsvoorstel. Dit voorstel zal daarna ter instemming aan de raden voorgelegd worden. Al met al dient dit ertoe te leiden dat de gewijzigde regeling op 1-1-2024 kan ingaan.

Communicatie

Niet van toepassing.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Wijzigingsvoorstel MGR sociaal domein centraal Gelderland
- Bijlage 1 bij wijzigingsvoorstel: was-wordt lijst
- Bijlage 2 bij wijzigingsvoorstel: integraal gewijzigde regeling

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	152337

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 9 mei 2023, nummer: 152337;

gelet op artikel 1, lid 5 van de Wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

besluit:

1. Geen zienswijze uit te brengen over de voorgestelde wijziging van de regeling Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein centraal Gelderland.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Besluit tot wijziging van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein centraal Gelderland

De colleges van burgemeesters en wethouders van de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wageningen en Zevenaar hierna te noemen de deelnemers;

Overwegen het volgende:

- in het sociaal domein is op uitvoerend niveau samenwerking tussen de gemeenten in de regio geboden;
- met een modulair in te vullen gemeenschappelijke regeling wordt meer samenhang en doelmatigheid in de samenwerking tussen de gemeenten in de regio gerealiseerd;
- aan de gemeenschappelijke regeling kunnen samenwerkingsmodules worden toegevoegd;
- gemeenten bepalen zelf of zij aan een samenwerkingsmodule deelnemen;

Gelet op de noodzaak te voldoen aan de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen die per 1 juli 2022 in werking is getreden;

Gelet op de wens om het steunpunt SROI toe te voegen als submodule aan de samenwerkingsmodule WSP;

Gelet op het wetsvoorstel de Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen;

Gelet op de wens om het faciliteren van het regionale overleg, de regionale beleidsondersteuning en het faciliteren van de uitvoering van regionale projecten onder te brengen bij de MGR.

Artikel I:

De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein centraal Gelderland wordt als volgt gewijzigd.

A Definities

Art. 1 lid l wordt gewijzigd en luidt:

l. Programmaplan, een jaarlijks plan waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen;

Art. 1 lid m vervalt

B Algemeen Bestuur

Art. 9 lid 2 en lid 3a worden gewijzigd en luiden:

2. Het algemeen bestuur kan besluiten tot het wijzigen van de submodules en tot het vaststellen van het programmaplan

3.

a. het vaststellen van het programmaplan;

Art. 11 lid 4 a wordt gewijzigd en luidt:

a. Het programmaplan;

C Informatieplicht

Artikel 20 kop en lid 2 worden gewijzigd en komen als volgt te luiden

Artikel 20 informatieplicht van het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van raden

2. Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter geven tenminste tweemaal per kalenderjaar informatie aan de raden over de uitgevoerde activiteiten van het samenwerkingsverband door middel van fysieke of digitale bijeenkomsten en/of nieuwsbrieven.

D Evaluatie van de regeling

Hoofdstuk 7a Evaluatie wordt toegevoegd

Artikel 21a wordt toegevoegd en luidt:

Artikel 21a Evaluatie van de regeling

Iedere periode van vier jaar evalueert het algemeen bestuur de regeling op nader door het algemeen bestuur vast te stellen onderwerpen.

E Het programmaplan

Artikel 24 vervalt

Artikel 25 wordt gewijzigd en luidt als volgt.

Artikel 25 Programmaplan

1. Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een programmaplan vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven. Het programmaplan bevat voorts in ieder geval een overzicht van de voor de verwezenlijking van de activiteiten benodigde financiële en personele middelen.
2. De totstandkoming van het programmaplan geschiedt op een overeenkomstige wijze als in artikel 27, eerste tot en met vijfde lid, van deze regeling, voor de begroting is aangegeven.
3. Het programmaplan komt tot stand met inachtneming van inhoudelijke voorbereiding van de bestuurscommissies en adviescommissies.

F Burgerparticipatie

Hoofdstuk 9a Burgerparticipatie wordt toegevoegd.

Art. 26 wordt gewijzigd en luidt:

Het algemeen bestuur stelt een participatieprotocol vast waarin is geregeld de wijze waarop ingezetenen van de deelnemende gemeenten en belanghebbenden bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid op grond van deze regeling betrokken worden. Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande vormen van burgerparticipatie van deelnemende gemeenten en/of klantenonderzoek die het openbare lichaam houdt.

G Financiële bepalingen

Artikel 27 lid 5 worden de leden 1, 4, 5 en 7 gewijzigd, lid 5 toegevoegd en lid 5 wordt doorgenummerd naar lid 6 en de nieuwe en gewijzigde artikelen luiden als volgt:

1. Indien het algemeen bestuur voor de samenwerkingsmodule een bestuurscommissie of adviescommissie heeft ingesteld, dan zendt de bestuurscommissie of adviescommissies van de samenwerkingsmodule voor 1 maart een ontwerpbegroting van de samenwerkingsmodule voor het komende kalenderjaar, vergezeld van een toelichting, toe aan het dagelijks bestuur van de MGR.
4. De raden van de deelnemende gemeenten kunnen binnen twaalf weken bij het dagelijks bestuur hun zienswijze over de ontwerpbegroting naar voren brengen. Het dagelijks bestuur voegt de commentaren waarin deze zienswijze is vervat bij de ontwerpbegroting, zoals deze aan het algemeen bestuur wordt aangeboden.
5. Het dagelijks bestuur stuurt haar reactienota op de zienswijzen naar de raden, voordat het algemeen bestuur de begroting vaststelt.
6. Het algemeen bestuur stelt de begroting vast vóór 15 september in het jaar, voorafgaande aan dat jaar, waarvoor de begroting dient.
8. Het dagelijks bestuur zendt de begroting binnen twee weken na de vaststelling, maar in ieder geval vóór 15 september aan Gedeputeerde Staten.

Artikel 29 lid 6 wordt gewijzigd en luidt:

6 De kosten worden verdeeld over de deelnemende gemeenten volgens de kostenverdeelsleutel, zoals bedoeld in bijlage 1, artikel 6, bijlage 2, artikel 6 en bijlage 3 artikel 6, bijlage 4 artikel 7 en bijlage 5 artikel 6 en bijlage 6 artikel 5 van deze regeling.

H Toetreding, uittreding, wijziging en opheffing

Aan art. 31 wordt lid 2 toegevoegd en luidt als volgt:

2 Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de wijziging van de regeling door toetreding van een nieuwe deelnemer toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.

Art. 31 lid 2 en 3 nummeren door naar respectievelijk lid 3 en 4

Art. 32 wordt lid 3 en lid 6 en 7 toegevoegd, lid 4 wordt doorgenummerd naar lid 5 en gewijzigd en luiden als volgt:

3 Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de gewijzigde regeling door uittreding van een deelnemer toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.

5 Een deelnemer kan uit de regeling treden onder betaling van een uittreedsom die gelijk is aan maximaal drie maal de bijdrage die een deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28 tweede en derde lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de meest recent vastgestelde begroting op het moment dat de deelnemer het besluit tot uittreding kenbaar heeft gemaakt. De uittreedsom kan contant gemaakt worden en betaald worden bij uittreding. De MGR draagt er zorg voor om de meerkosten gedurende deze periode van maximaal drie jaar zoveel mogelijk te beperken. Indien de werkelijke kosten na deze periode, of zoveel eerder als mogelijk, lager uitvallen dan de maximale uittreedsom, wordt het verschil verrekend met de uittredende deelnemer.

6 Het aandeel van de uittredende deelnemer in de bestemmingsreserve wordt in mindering gebracht op de uittreedsom. Dit aandeel wordt berekend conform de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid van de regeling.

7 Bij uittreding blijft de uittredende deelnemer maximaal vijf jaar na uittreding aansprakelijk voor het intreden van risico's voortvloeiende uit de periode dat de betreffende deelnemer deelnam aan de regeling indien en voor zover deze intredende risico's leiden tot een kostenverhoging voor de basistaken en betrekking hebben op de periode dat de betreffende deelnemer nog deelnemer was.

Aan art. 35 wordt lid 3 en 4 toegevoegd, lid 3, 4 en 5 zijn doorgenummerd naar respectievelijk 5, 6 en 7 , Doorgenummerd lid 6 wordt gewijzigd. De toevoeging en wijzigingen luiden:

3. De vaststellingsovereenkomst voorziet in een vereffening van het vermogen en reeds aangegane verplichtingen van de samenwerkingsmodule door het vaststellen van een beëindigingssom. De beëindigingssom is gelijk aan maximaal drie maal de bijdrage die een deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28 tweede en derde lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de meest recent vastgestelde begroting op het moment dat de deelnemer het besluit tot beëindiging kenbaar heeft gemaakt. De beëindigingssom kan contant gemaakt worden en betaald worden bij beëindiging. De MGR draagt er zorg voor de werkelijke meerkosten gedurende deze periode van maximaal drie jaar zoveel mogelijk te beperken. Indien de werkelijke kosten na deze periode, of zoveel eerder als mogelijk, lager uitvallen dan de maximale beëindigingssom, wordt het verschil verrekend met de deelnemer die deelname aan de samenwerkingsmodule of submodule beëindigd.
4. De beëindigingssom wordt verminderd met het aandeel van de betreffende deelnemer van het vermogen op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid van de regeling.

6. In de bepalingen als bedoeld in het derde, vierde en vijfde lid wordt indien noodzakelijk opgenomen dat ten behoeve van de vaststelling van de beëindigingskosten een onafhankelijke registeraccountant wordt ingeschakeld. De opdracht daartoe wordt verstrekt door het algemeen bestuur in overleg met de deelnemer die de deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule beëindigt.

Aan art. 36 wordt een vierde lid toegevoegd die luidt:

4. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de regeling toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.

Art. 37 lid 3 wordt gewijzigd en lid 5 wordt toegevoegd en luidt**:**

3. Het liquidatieplan wordt, nadat de raden hun zienswijze hebben gegeven, door het algemeen bestuur vastgesteld.

5. Het liquidatieplan voorziet ook in een vereffening van het vermogen van het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid, van de regeling.

Art. 37 lid 5, 6,7 en 8 worden doorgenummerd naar respectievelijk lid 6, 7, 8 en 9

I Slotbepalingen

Art. 40 vervalt.

J Bijlagen

Bijlage 1 Samenwerkingsmodule Inkoop Zorg

Art. 5 lid 1 wordt gewijzigd en luidt:

1. Op advies van de bestuurscommissie stelt het algemeen bestuur conform art. 25 en 27 van de regeling jaarlijks in het programmaplan en begroting vast welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd.

Bijlage 2 Samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken

Artikel 6 lid 1 a ii wordt gewijzigd en luidt:

ii De gemeentelijke bijdragen worden, evenredig verdeeld op basis van leerlingenaantallen (1 fte voor 2.700 leerplichtige leerlingen) en gecorrigeerd naar VSV problematiek;

Bijlage 3: Samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt

Artikel 3 wordt gewijzigd en luidt:

a. Submodule: de basisdienstverlening van het WSP bestaat uit:

b. Submodule: De dienstverlening van het Steunpunt Social Return On Investment (SROI) bestaat uit :

   1. het ondersteunen van aan de submodule deelnemende gemeenten bij het vergroten van het draagvlak voor maatschappelijk ondernemen door ondernemers/werkgevers in de arbeidsmarktregio.
   2. het begeleiden van bedrijven en instellingen die een overeenkomst hebben met een SROI-verplichting met één of meer deelnemers bij de invulling van de SROI-afspraken.

In artikel 5 en 6 worden gewijzigd en luiden:

Artikel 5 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule en submodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar.

Artikel 6 Financiële bijdragen

Ten behoeve van de uitvoering van de taken genoemd in artikel 3, worden de kosten die samenhangen met het WSP gezamenlijk gedragen door de aan deze module en/of submodule deelnemende gemeenten. De kosten worden verdeeld op basis van het inwoneraantal per gemeente naar rato van het op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.

Bijlage 4: Samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW

Art. 6 lid 2 wordt aangevuld met:

De loonlasten van SW medewerkers van deze uittredende deelnemer maken geen onderdeel uit van de uittreedsom, wanneer de SW medewerkers niet langer in dienst zijn van de MGR.

Bijlage 5: Samenwerkingsmodule Contractmanagement Inburgeringstrajecten

De kop van artikel 3 wordt gewijzigd en luidt:

Artikel 3 Doel en taken samenwerkingsmodule contractmanagement inburgeringstrajecten

Bij taken wordt toegevoegd:

- inkoop van inburgeringstrajecten;

Bijlage 6 wordt toegevoegd en luidt:

BIJLAGE 6 Samenwerkingsmodule facilitering overige regionale taken sociaal domein

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze regeling wordt verstaan onder:

a. Facilitering: het organiseren van taken zoals bedoeld in art. 3 van deze bijlage, waaronder het werkgeverschap van de betreffende medewerkers;
b. Programma: Zorg, Onderwijs of Participatie
c. Regiosecretariaat: de rol van regiosecretaris en secretariële ondersteuning ten behoeve van het regionaal portefeuilleoverleg en ambtelijk overleg.
d. Regionale beleidsondersteuning: beleidsondersteuning voor ontwikkeling regionaal beleid op het terrein van het sociaal domein.
e. Regionale projecten: op sociaal domein gerichte projecten op basis van vraag en behoefte vanuit de gemeente(n) die (nog) niet zijn ondergebracht bij een van de andere samenwerkingsmodules;
f. Regionaal Portefeuillehouders Overleg: een regionaal overleg van de betreffende portefeuillehouders over een bepaald programma, hierna RPO.

Artikel 2 Belangen

De samenwerkingsmodule behartigt de belangen van de aan *Samenwerkingsmodule facilitering overige regionale taken sociaal domein deelnemende gemeente*n op het gebied van facilitering van overige regionale taken zoals benoemd in artikel 3.

Artikel 3 Taken samenwerkingsmodule en submodules

1. De taken van deze samenwerkingsmodule kunnen bestaan uit:
   a. Faciliteren van het regiosecretariaat ten behoeve van het RPO, de bestuurscommissie en de ambtelijke voorbereiding van deze overleggen in het sociaal domein
   b. Faciliteren van de regionale beleidsondersteuning binnen het sociaal domein
   c. Faciliteren van de uitvoering van op sociaal domein gerichte regionale projecten
   d. Faciliteren van overige taken op basis van verzoeken RPO's Zorg, Onderwijs of Participatie
1. De taken per programma onder lid1 worden aangemerkt als submodule.
3. Indien de deelnemers binnen het samenwerkingsverband bij ministeriele regeling als jeugdregio wordt ingedeeld als bedoeld in het wetsvoorstel de 'Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen' bevat deze submodule de taken zoals in de wet beschreven.

Artikel 4 Keuze en taken

1. Het algemeen bestuur bepaalt de kaders waaronder de taken als bedoeld in artikel 3 worden ingebracht of beëindigd.

Artikel 5 Financiële bijdragen

De kosten van de uitvoering van deze taken voor een programma worden in de verrekening uitsluitend ten laste gebracht van de aan de deelnemende gemeenten van de betreffende submodule naar rato van het jaarlijks op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS cijfers.

Artikel 6 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van twaalf maanden. Voor projecten, waar geen langlopende verplichtingen gelden kan een kortere opzegtermijn worden afgesproken.

Artikel 7 Verkoop van diensten

a. Als de deelnemers instemmen met het onderbrengen van taken als bedoeld in artikel 3, voert het openbaar lichaam met instemming van de deelnemers op verzoek van gemeenten buiten het samenwerkingsgebied deze taken uit. De taken worden uitgevoerd tegen een overeen te komen prijs.
b. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze genoemde taken in artikel 3.
c. Indien een adviescommissie is ingesteld, dient zij akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in eerste lid.

K Toelichting Regeling MGR

De toelichting is gewijzigd en heeft de volgende aanvullingen.

Algemeen is aangevuld met:

Op 1 juli 2022 is de Wet gemeenschappelijke regelingen gewijzigd met als doel de democratische legitimatie en rol van de gemeenteraden te versterken. Daarnaast heeft op 30 maart 2023 het algemeen bestuur van de MGR een voorgenomen besluit genomen om de nieuwe submodule Steunpunt SROI toe te voegen aan de samenwerkingsmodule WSP. Deze ontwikkelingen vragen om een aanpassing van de regeling. Het algemeen bestuur heeft daarom besloten aan de deelnemende gemeenten een gewijzigde regeling voor te leggen waarin de toevoeging van de submodule en de wettelijke wijzigingen zijn aangebracht.

Er is een wetsvoorstel Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen in voorbereiding. Dit wetsvoorstel vraagt jeugdregio's met andere jeugdregio's in een op overeenstemming gericht overleg te zorgen voor bovenregionale afstemming en de organisatie en financiering van de regionale expertteams.

Daarnaast hebben deelnemende verzocht de mogelijkheid voor het faciliteren van regionaal bestuurlijk overleg op de programma's Zorg, Onderwijs en participatie. Dit betreft met name de werkgeversrol naar de medewerkers die werkzaam zijn voor het regionale overleg, en het faciliteren van de afstemming en besluitvorming over regionaal beleid. De MGR zelf blijft beleidsarm. Het beleid op deze programma's wordt lokaal en/of gezamenlijk regionaal vastgesteld op basis van duidelijke mandaten van colleges.

De toelichting bij artikel 11 is het aantal inwoners per 1-1-2022 aangepast en luidt:

Artikel 11 Werkwijze en vergaderorde

Bij de totstandkoming van het aantal stemmen is rekening gehouden met de volgende inwonersaantallen per 1-1-2022:

Arnhem	*163.888*
Doesburg	*11.036*
Duiven	*24.946*
Lingewaard	*46.963*
Overbetuwe	*48.266*
Renkum	*31.358*
Rheden	*43.435*
Rozendaal	*1.756*
Wageningen	*39.939*
Westervoort	*14.944*
Zevenaar	*44.645*

De uitkomst van de staffel is dat de leden van het algemeen bestuur per 1 januari 2023 het volgende aantal stemmen hebben

De toelichting bij artikel 16 luidt:

Artikel 16 Adviescommissies

Dit artikel is gebaseerd op artikel 24 en 24a van de wet. Het algemeen bestuur regelt de bevoegdheden en samenstelling van deze commissies van advies. Er kunnen eventueel raadsleden in een adviescommissie worden benoemd.
Op basis van samenwerkingsmodule 6 zal het ook mogelijk zijn dat het algemeen bestuur een vaste adviescommissie instelt ten behoeve van het dagelijks bestuur.
Dit is relevant voor de wens van deelnemers om de facilitering van overige regionale taken te kunnen uitvoeren, zoals het faciliteren van het regionale beleidsoverleg en uitvoeren van regionale projecten. (zie bijlage 6). Er kan dan een adviescommissie worden gevormd van bijv. de voorzitter van het RPO, de voorzitter van het ambtelijk overleg en de regiosecretaris om een goede afstemming en aansturing te hebben van de betreffende medewerkers die zich bezig houden met regionaal beleid en/of de uitvoering van regionale projecten. De adviescommissie adviseert het dagelijks bestuur over het programmaplan en begroting voor deze taken.

De toelichting bij artikel 20 is aangevuld met:

In het kader van de informatievoorziening blijft de MGR jaarlijks in de periode mei raadsinformatiebijeenkomsten houden waarin de documenten die voorliggen voor zienswijze worden besproken en waarbij ontwikkelingen worden gedeeld die relevant zijn voor de uitvoering. Daarnaast worden er twee keer per jaar nieuwsbrieven verzonden om de raden op de hoogte te brengen van relevante ontwikkelingen.

De toelichting van art. 21 a evaluatie van de regeling luidt:

Hoofdstuk 7a Evaluatie

Artikel 21a Evaluatie van de regeling

Op grond van artikel 11a, van de wet is een bepaling toegevoegd over de evaluatie van de MGR. Het algemeen bestuur zal iedere periode van vier jaar een evaluatie uitvoeren van de regeling. Dit kan leiden tot aanpassingen. Deze kunnen opgenomen worden in het programmaplan voor het komende jaar en/of leiden tot een wijziging van de regeling die voorgelegd wordt aan raden voor zienswijze.

De toelichting van art. 24 is vervallen en van art. 25 luidt:

Artikel 24 vervalt

Artikel 25 Programmaplan

Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een programmaplan vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen.
Het programmaplan komt op een zelfde wijze tot stand als de begroting, zoals vermeld in artikel 27, eerste tot en met het vijfde lid van deze regeling.
Bij het programmaplan van de modules speelt de inhoudelijke voorbereiding van de bestuurscommissies en adviescommissies een belangrijke rol.

Hoofdstuk 9a – burgerparticipatie en toelichting van art. 26 luidt:

Hoofdstuk 9a Burgerparticipatie

Artikel 26 burgerparticipatie

De MGR is beleidsarm en kent uitvoeringstaken. In het participatieprotocol bepaalt het algemeen bestuur per module welke vorm van bestaande of nieuwe burgerparticipatie bij de MGR en/of de door de deelnemende gemeenten passend is om te benutten bij het opstellen van het programmaplan. Dit kan jaarlijks wisselen.

De wijze van burgerparticipatie per module wordt opgenomen in het programmaplan van de betreffende module.

Hoofdstuk 10 Financiële bepalingen

Toelichting art. 27 is aangevuld met:

Het dagelijks bestuur stuurt haar programmaplan en begroting begin april naar de raden voor behandeling. De termijn voor het geven van een zienswijze is verlengd tot 12 weken.

Het dagelijks bestuur zal haar reactie op de zienswijze naar de raden sturen, voordat het algemeen bestuur het programmaplan en de begroting vaststelt. Deze moet voor 15 september naar de provincie verzonden worden. Gezien het zomerreces blijven deze termijnen kort en is het voor alle partijen belangrijk zo mogelijk voor de zomer de zienswijze te ontvangen.

toelichting art. 31 is aangevuld met:

Het toetreden van een deelnemer tot de regeling is een wijziging van de regeling, waaraan in de gewijzigde WGR eisen worden gesteld.
De toelichting van art. 32 is aangevuld met:

De gewijzigde WGR stelt strengere eisen aan de afspraken bij uittreding uit de regeling. Deze eisen zijn verwerkt in artikel 32 en 35, en zijn van overeenkomstige toepassing op de kosten van de basistaken. Daarmee creëren we een eenduidige bepaling voor de gevolgen van uittreding.
Voor het bepalen van de uittreedsom zijn een aantal uitgangspunten gehanteerd.

- *Je moet als deelnemende gemeente relatief eenvoudig toe- en uit kunnen treden tot een submodule of samenwerkingsmodule op basis lokale keuzes zonder 'hop-gedrag'. Je bouwt immers gezamenlijk aan een effectieve regionale uitvoering van taken. Bovendien betreft het deels wettelijke taken.*
- *Bij toetreding wordt gekeken of er aanloopkosten zijn, waaraan je moet bijdragen. Omdat bijv. overheadkosten niet direct toenemen, leidt toetreding meestal tot iets lagere kosten voor de reeds deelnemende gemeenten.*
- *Bij uittreding zie je het omgekeerde. Dan worden de bijdragen van de deelnemende gemeenten hoger omdat vaste kosten gelijk blijven en het tijd en geld kost om variabele kosten te verminderen. Denk aan kosten van personeel, huisvesting/werkplek, ict systemen etc. Daarom wordt gezocht naar een passende periode waarop de uittredende gemeente de werkelijke meerkosten betaald als uittreedsom. Deze periode is in de regeling vastgesteld op maximaal 3 jaar. Daarbij moet er genoeg financiële prikkel zijn bij de MGR en de deelnemende gemeenten om de totale kosten zo spoedig mogelijk te verminderen, waardoor de uittreedkosten voor de uittredende gemeente beperkt blijft.*
- *Een uittreding kan na die maximale periode van drie jaar wel leiden tot hogere kosten van deelnemende gemeenten.*

- *De wetswijziging vraagt om de vaststelling van deze uittreedkosten concreet te maken.*
- *Idem voor wat er gebeurt met het vermogen van de GR. De MGR kent geen ander vermogen dan beperkte bestemmingsreserves.*

De toelichting van artikel 35 is aangevuld en aangepast en luidt.

Als gevolg van de gewijzigde WGR is een bepaling opgenomen over de vereffening van het vermogen behorende bij de samenwerkingsmodule. Daarom is een termijn van maximaal 3 jaar opgenomen van de meest recent vastgestelde begroting en wordt verwezen naar de kostenverdeelsleutel.
Uittreding bij de module WgSW betekent dat de loonkosten van SW-medewerkers voor de uittredende gemeenten niet langer door de MGR worden doorbelast wanneer de SW-medewerkers niet langer in dienst zijn van de MGR. Overige kosten van deze module worden wel meegenomen in de uittreedsom.

Een overeenkomst is wederkerig dus er moet eerst overeenstemming zijn over de voorwaarden van beëindiging van een module voordat beëindiging plaats kan vinden. Het dagelijks bestuur en het betreffende college zullen het dus eens moeten worden. Daarbij is dit artikel en zijn de regels van het algemeen bestuur (derde en vierde lid) weliswaar van toepassing, maar het gaat om de concrete invulling van de voorwaarden (bijv. wat is toerekenbaar, wat is het definitieve bedrag; wat wordt in natura overgenomen e.d.) en overeenstemming van de gevolgen daarvan.

Ten behoeve van de samenwerkingsmodules worden door het openbaar lichaam de MGR meerjarige contracten aangegaan (bijvoorbeeld een huurcontract of arbeidscontracten). De verplichtingen uit deze contracten lopen soms door tot na beëindiging van deelname van een gemeente aan een samenwerkings- of submodule. Het is daarom onwenselijk dat gemeenten, ondanks de opzegtermijn als bedoeld in artikelen 5 in de BIJLAGE 1 t/m 6 bij het beëindigen van een samenwerkingsmodule (waarin een gemeente nog betaalt voor deelname en aansprakelijk blijft), zonder verdergaande consequenties uit die module kunnen stappen. Daarom is er in lid vijf een bepaling opgenomen op grond waarvan gemeenten ook na beëindiging van deelname aansprakelijk zijn voor de rechtshandelingen die zijn aangegaan door het openbaar lichaam de MGR voor de uitvoering van een samenwerkingsmodule. Die aansprakelijkheid ziet alleen op de rechtshandelingen uit de periode dat een deelnemende gemeente nog afnemer was van de samenwerkingsmodule. De aansprakelijkheidstermijn waarop deze bepaling van toepassing is, is vijf jaar en komt in de vaststellingsovereenkomst te staan. Daarbij is aangesloten bij de algemene verjaringstermijn van vorderingen tot schadevergoeding in het Burgerlijk Wetboek van vijf jaar Hiermee is zo veel mogelijk rekening houden met het belang van de deelnemende gemeente die uit een samenwerkingsmodule stapt als met het belang van de deelnemende gemeenten die achterblijven in een samenwerkingsmodule.

De toelichting van art. 36 is aangevuld met:

Voorafgaand aan het toestemming verlenen door de raden moet, conform de gewijzigde WGR, het ontwerp van de wijziging voor zienswijze worden aangeboden aan de raden.

De toelichting van art. 27 is aangevuld met:

Het opheffen van de regeling is een wijziging conform artikel 36, en als zodanig benoemd

De toelichting bij bijlage 3 is aangevuld met:

In 2024 is het Steunpunt SROI als submodule toegevoegd aan de samenwerkingsmodule.

De toelichting bij bijlage 6 luidt als volgt:

BIJLAGE 6: Samenwerkingsovereenkomst faciliteren overige regionale taken sociaal domein

Gemeenten willen de facilitering van de regionale beleidsondersteuning en regionale projecten binnen het sociaal domein gezamenlijk onder kunnen brengen bij de MGR. Dit zal per programma bepaald worden. Voor deze mogelijkheid is een aparte bijlage opgesteld, waarin deze opties en werkwijze zijn weergegeven.

De MGR is een uitvoeringsorganisatie en beleidsarm en blijft dat ook.

Regionaal wordt er door de deelnemende gemeenten beleid gemaakt onder verantwoordelijkheid van het Regionaal Portefeuille Overleg. Besluiten hierover nemen de colleges en/of de door de colleges gemandateerde wethouders.

Op verzoek van het Regionaal Portefeuille Overleg Zorg, Onderwijs en/of Participatie kan aan de MGR verzocht worden faciliterende taken uit te voeren. Deze betreffen het faciliteren van het regionale bestuurlijk overleg, het faciliteren van regionale beleidsondersteuning en uitvoering van regionale projecten.

Voor het uitvoeren van deze taken worden dienstverleningsovereenkomsten gesloten tussen de MGR en de deelnemende gemeenten aan dat RPO en/of die betreffende beleidsonderdelen en/of regionale projecten.

Er kan in verband met bovenregionale taken belang zijn om het faciliteren van dit regionale overleg te verbreden naar boven regionale partijen, bijv. met betrekking tot jeugdzorg. Die mogelijkheid wordt hiervoor in deze regeling geboden.

Deze module biedt ook mogelijkheden om gezamenlijk de wettelijke taken uit te voeren in het kader van het wetsvoorstel de "wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen'. Daarbij wordt gesproken over het met andere jeugdregio's in een op overeenstemming gericht overleg te zorgen voor bovenregionale afstemming en de organisatie en financiering van de regionale expertteams.

Artikel II Slotbepaling:

1. Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na die, waarop het op het voorgeschreven wijze bekend is gemaakt.
2. Dit besluit wordt aangehaald als: Tweede besluit tot wijziging van de Modulaire gemeenschappelijke regeling sociaal domein centraal Gelderland

Bijlage 1: was – wordt lijst

Bijlage 2: integraal gewijzigde regeling, waarbij de wijzigingen geel of groen zijn gearceerd.

bijlage 1 wijzigingsbesluit

Was – wordt overzicht :

Voor de overzichtelijkheid is hieronder weergegeven wat er in de regeling wijzigt.
De bepaling zoals deze uiteindelijk komt te luiden, is geel gearceerd weergegeven.

Huidig artikel l t/m m	***Nieuw artikel 1 lid 1 t/m m***
l. uitvoeringsprogramma: een nadere uitwerking van het uitvoeringsplan, zijnde een jaarlijks programma waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen; m. uitvoeringsplan: visie voor de komende vier jaar ten aanzien van de door het samenwerkingsverband uit te voeren taken;	l. programmaplan, een jaarlijks plan waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen; m. vervalt
Huidig artikel 9, lid 2 en 3	***Nieuw artikel 9, lid 2 en 3***
Artikel 9 Taken en bevoegdheden 1. Het algemeen bestuur kan besluiten tot het wijzigen van de submodules en tot het vaststellen van het uitvoeringsplan en uitvoeringsprogramma. 2. Het algemeen bestuur kan de volgende bevoegdheden niet overdragen: a. het vaststellen van het uitvoeringsplan en uitvoeringsprogramma; b. het instellen van bestuurscommissies; c. het wijzigen van submodules.	**Artikel 9 Taken en bevoegdheden** 1. Het algemeen bestuur kan besluiten tot het wijzigen van de submodules en tot het vaststellen van het programmaplan 2. Het algemeen bestuur kan de volgende bevoegdheden niet overdragen: a. het vaststellen van het programmaplan; b. het instellen van bestuurscommissies; c. het wijzigen van submodules.
Huidig artikel 11, lid 4 a	***Nieuw artikel 11, lid 4 a***
4. Het algemeen bestuur kan op grond van de wet besluiten om met gesloten deuren te vergaderen, maar niet over de volgende onderwerpen: a. het uitvoeringsplan en het uitvoeringsprogramma;	4. Het algemeen bestuur kan op grond van de wet besluiten om met gesloten deuren te vergaderen, maar niet over de volgende onderwerpen: a. Het programmaplan;
Huidig artikel 20 en lid 2	***Nieuw artikel 20 en lid 2***
Artikel 20 Het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van raden (inlichtingenplicht) 2. Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter geven tenminste tweemaal per kalenderjaar informatie aan de raden over de uitgevoerde activiteiten van het samenwerkingsverband.	**Artikel 20 Informatieplicht van het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van raden** 2. Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter geven tenminste tweemaal per kalenderjaar informatie aan de raden over de uitgevoerde activiteiten van het samenwerkingsverband door middel van fysieke of digitale raadsinformatiebijeenkomsten en/of nieuwsbrieven.

	Hoofdstuk 7a Evaluatie
Huidig artikel	***Nieuw artikel 21a***
	Artikel 21a Evaluatie van de regeling Iedere periode van vier jaar evalueert het algemeen bestuur de regeling op nader door het algemeen bestuur vast te stellen onderwerpen.
Huidig artikel 24	***Nieuw artikel 24***
Artikel 24 Uitvoeringsplan 1. Het algemeen bestuur stelt een uitvoeringsplan vast waarin in grote lijnen wordt aangegeven wat het algemeen bestuur van het samenwerkingsverband voornemens is uit te voeren. Het algemeen bestuur kan een of meer onderdelen van het uitvoeringsplan afzonderlijk vaststellen. 2. Het uitvoeringsplan beslaat een periode van vier jaar. Jaarlijks kan het algemeen bestuur besluiten over bijstelling van het uitvoeringsplan.	**Artikel 24 vervalt**
Huidig artikel 25 en 26	***Nieuw artikel 25***
Artikel 25 Uitvoeringsprogramma Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een uitvoeringsprogramma vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven. Het uitvoeringsprogramma bevat voorts in ieder geval een overzicht van de voor de verwezenlijking van de activiteiten benodigde financiële en personele middelen. **Artikel 26 Totstandkoming** De totstandkoming van het uitvoeringsplan en het uitvoeringsprogramma geschiedt op een overeenkomstige wijze als in artikel 27, eerste tot en met vijfde lid, van deze regeling, voor de begroting is aangegeven.	**Artikel 25 Programmaplan** 1. Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een programmaplan vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven. Het programmaplan bevat voorts in ieder geval een overzicht van de voor de verwezenlijking van de activiteiten benodigde financiële en personele middelen. 2. De totstandkoming van het programmaplan geschiedt op een overeenkomstige wijze als in artikel 27, eerste tot en met vijfde lid, van deze regeling, voor de begroting is aangegeven. 3. Het programmaplan komt tot stand met inachtneming van inhoudelijke voorbereiding van de bestuurscommissies en adviescommissies.
	Hoofdstuk 9a
Huidig artikel	***Nieuw artikel 26***
	Artikel 26 Burgerparticipatie Het algemeen bestuur stelt een participatieprotocol vast waarin is geregeld de wijze waarop ingezetenen van de deelnemende gemeenten en belanghebbenden bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid op grond van deze regeling betrokken worden Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij

	bestaande vormen van burgerparticipatie van deelnemende gemeenten en/of klantenonderzoek die het openbare lichaam houdt.
Huidig artikel 27, lid 1, 4, 5, 6 en 8	***Nieuw artikel 27, lid 1, 4, 5, 6 ,7, 8 en 9***
1. Indien het algemeen bestuur voor de samenwerkingsmodule een bestuurscommissie heeft ingesteld, dan zendt de bestuurscommissie van de samenwerkingsmodule voor 1 maart een ontwerpbegroting van de samenwerkingsmodule voor het komende kalenderjaar, vergezeld van een toelichting, toe aan het dagelijks bestuur van de MGR. 4. De raden van de deelnemende gemeenten kunnen binnen acht weken bij het dagelijks bestuur hun zienswijze over de ontwerpbegroting naar voren brengen. Het dagelijks bestuur voegt de commentaren waarin deze zienswijze is vervat bij de ontwerpbegroting, zoals deze aan het algemeen bestuur wordt aangeboden. 5. Het algemeen bestuur stelt de begroting vast vóór 15 juli in het jaar, voorafgaande aan dat jaar, waarvoor de begroting dient. 6. Meteen na de vaststelling zendt het algemeen bestuur, zo nodig, de begroting aan de raden van de deelnemende gemeenten, die daarover bij Gedeputeerde Staten hun zienswijze naar voren kunnen brengen. 7. Het dagelijks bestuur zendt de begroting binnen twee weken na de vaststelling, maar in ieder geval vóór 1 augustus aan Gedeputeerde Staten. 8. Het bepaalde in dit artikel is, met uitzondering van de genoemde data, van overeenkomstige toepassing op besluiten tot wijziging van de begroting, behoudens die wijzigingen die niet tot een verhoging van de gemeentelijke bijdragen leiden.	1. Indien het algemeen bestuur voor de samenwerkingsmodule een bestuurscommissie of adviescommissie heeft ingesteld, dan zendt de bestuurscommissie of adviescommissies van de samenwerkingsmodule voor 1 maart een ontwerpbegroting van de samenwerkingsmodule voor het komende kalenderjaar, vergezeld van een toelichting, toe aan het dagelijks bestuur van de MGR. 4. De raden van de deelnemende gemeenten kunnen binnen twaalf weken bij het dagelijks bestuur hun zienswijze over de ontwerpbegroting naar voren brengen. Het dagelijks bestuur voegt de commentaren waarin deze zienswijze is vervat bij de ontwerpbegroting, zoals deze aan het algemeen bestuur wordt aangeboden. 5. Het dagelijks bestuur stuurt haar reactienota op de zienswijzen naar de raden, voordat het algemeen bestuur de begroting vaststelt. 6. Het algemeen bestuur stelt de begroting vast vóór 15 september in het jaar, voorafgaande aan dat jaar, waarvoor de begroting dient. 7. Meteen na de vaststelling zendt het algemeen bestuur, zo nodig, de begroting aan de raden van de deelnemende gemeenten, die daarover bij Gedeputeerde Staten hun zienswijze naar voren kunnen brengen. 8. Het dagelijks bestuur zendt de begroting binnen twee weken na de vaststelling, maar in ieder geval vóór 15 september aan Gedeputeerde Staten. 9. Het bepaalde in dit artikel is, met uitzondering van de genoemde data, van overeenkomstige toepassing op besluiten tot wijziging van de begroting, behoudens die wijzigingen die niet tot een verhoging van de gemeentelijke bijdragen leiden.
Huidig artikel 29, lid 6	***Nieuw artikel 29, lid 6***
6. De kosten worden verdeeld over de	6. De kosten worden verdeeld over de

deelnemende gemeenten volgens de kostenverdeelsleutel, zoals bedoeld in bijlage 1, artikel 8, bijlage 2, artikel 7 en bijlage 3 artikel 7 en bijlage 4 artikel 8 van deze regeling.	deelnemende gemeenten volgens de kostenverdeelsleutel, zoals bedoeld in bijlage 1, artikel 6, bijlage 2, artikel 6 en bijlage 3 artikel 6, bijlage 4 artikel 7 en bijlage 5 artikel 6 en bijlage 6 artikel 5 van deze regeling
Huidig artikel 31, lid 2	***Nieuw artikel 31, lid 2***
	2. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de wijziging van de regeling door toetreding van een nieuwe deelnemer toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.
Huidig artikel 32, lid 3, 4	***Nieuw artikel 32, lid 3, 4, 5, 6 en 7***
3. Het voornemen tot uittreding wordt bij aangetekende brief bekend gemaakt aan de voorzitter van het samenwerkingsverband. 4. Een deelnemer kan uit de regeling treden onder betaling van een uittreedsom die gelijk is aan de bijdrage die de deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband over het jaar voorafgaand aan het moment dat de deelnemer het besluit tot uittreding kenbaar heeft gemaakt.	3. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de gewijzigde regeling door uittreding van een deelnemer toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden. 4. Het voornemen tot uittreding wordt bij aangetekende brief bekend gemaakt aan de voorzitter van het samenwerkingsverband. 5. Een deelnemer kan uit de regeling treden onder betaling van een uittreedsom die gelijk is aan maximaal drie maal de bijdrage die een deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28 tweede en derde lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de meest recent vastgestelde begroting op het moment dat de deelnemer het besluit tot uittreding kenbaar heeft gemaakt. De uittreedsom kan contant gemaakt worden en betaald worden bij uittreding. De MGR draagt er zorg voor om de meerkosten gedurende deze periode van maximaal drie jaar zoveel mogelijk te beperken. Indien de werkelijke kosten na deze periode, of zoveel eerder als mogelijk, lager uitvallen dan de maximale uittreedsom, wordt het verschil verrekend met de uittredende deelnemer. 6. Het aandeel van de uittredende deelnemer in de bestemmingsreserve wordt in mindering gebracht op de uittreedsom. Dit aandeel wordt berekend conform de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid van de regeling. 7. Bij uittreding blijft de uittredende deelnemer maximaal vijf jaar na uittreding aansprakelijk voor het intreden van risico's voortvloeiende uit de periode dat de betreffende deelnemer

	deelnam aan de regeling indien en voor zover deze intredende risico's leiden tot een kostenverhoging voor de basistaken en betrekking hebben op de periode dat de betreffende deelnemer nog deelnemer was.
Huidige artikel 35 lid 3 t/m 5	***Nieuw artikel 35 lid 3 t/m 4 en 6***
3. Het algemeen bestuur stelt regels vast ten aanzien van de wijze waarop de gevolgen van de beëindiging aan de samenwerkingsmodule of submodule worden bepaald en in de vaststellingsovereenkomst worden vastgelegd. Dit besluit behoeft tweederde van de uitgebrachte stemmen. 4. In de regels als bedoeld in het derde lid wordt indien noodzakelijk opgenomen dat ten behoeve van de vaststelling van de beëindigingskosten een onafhankelijke registeraccountant wordt ingeschakeld. De opdracht daartoe wordt verstrekt door het algemeen bestuur in overleg met de deelnemer die de deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule beëindigt. 5. In de vaststellingsovereenkomst wordt in ieder geval opgenomen dat de deelnemer na beëindiging van een samenwerkingsmodule dan wel submodule, ook in het geval de deelnemer is uitgetreden uit de regeling overeenkomstig artikel 32, maximaal vijf jaar na beëindiging van de deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule aansprakelijk blijft bij het intreden van risico's voortvloeiende uit de periode dat de betreffende deelnemer afnemer was van een samenwerkingsmodule dan wel submodule indien en voor zover deze intredende risico's leiden tot een kostenverhoging voor het samenwerkingsverband en betrekking hebben op de periode dat de betreffende deelnemer nog afnemer was van de samenwerkingsmodule dan wel submodule.	3. De vaststellingsovereenkomst voorziet in een vereffening van het vermogen en reeds aangegane verplichtingen van de samenwerkingsmodule door het vaststellen van een beëindigingssom. De beëindigingssom is gelijk aan maximaal drie maal de bijdrage die een deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28 tweede en derde lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de meest recent vastgestelde begroting op het moment dat de deelnemer het besluit tot beëindiging kenbaar heeft gemaakt. De beëindigingssom kan contant gemaakt worden en betaald worden bij beëindiging. De MGR draagt er zorg voor de werkelijke meerkosten gedurende deze periode van maximaal drie jaar zoveel mogelijk te beperken. Indien de werkelijke kosten na deze periode, of zoveel eerder als mogelijk, lager uitvallen dan de maximale beëindigingssom, wordt het verschil verrekend met de deelnemer die deelname aan de samenwerkingsmodule of submodule beëindigd 4. De beëindigingssom wordt verminderd met het aandeel van de betreffende deelnemer van het vermogen op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid van de regeling. 6. In de bepalingen als bedoeld in het derde, vierde en vijfde lid wordt indien noodzakelijk opgenomen dat ten behoeve van de vaststelling van de beëindigingskosten een onafhankelijke registeraccountant wordt ingeschakeld. De opdracht daartoe wordt verstrekt door het algemeen bestuur in overleg met de deelnemer die de deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule beëindigt.
Huidig artikel 36	***Nieuw artikel 36, lid 4***
	4. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de regeling toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.

Huidig artikel 37, lid 3 t/m 9	*Nieuw artikel 37, lid 3 t/m 9*
3. Het liquidatieplan wordt door het algemeen bestuur, de raden van de gemeenten gehoord, vastgesteld. 4. Het liquidatieplan voorziet ook in de gevolgen die de beëindiging heeft voor het personeel als bedoeld in hoofdstuk 8 van deze regeling. 5. Bij opheffing van de gemeenschappelijke regeling wordt ten aanzien van de archiefbescheiden een voorziening getroffen conform art. 4 lid 1 van de Archiefwet 1995. 6. Het liquidatieplan geeft regels voor de wijze waarop de deelnemende gemeenten, voor zover het saldo ontoereikend is, zorgdragen voor de nakoming van de verplichtingen van het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede lid, van de regeling. 7. Het dagelijks bestuur is belast met de uitvoering van de liquidatie. 8. De organen van het samenwerkingsverband blijven in functie totdat de liquidatie is voltooid.	3. Het liquidatieplan wordt, nadat de raden hun zienswijze hebben gegeven, door het algemeen bestuur vastgesteld 4. Het liquidatieplan voorziet ook in de gevolgen die de beëindiging heeft voor het personeel als bedoeld in hoofdstuk 8 van deze regeling. 5. Het liquidatieplan voorziet ook in een vereffening van het vermogen van het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid, van de regeling. 6. Bij opheffing van de gemeenschappelijke regeling wordt ten aanzien van de archiefbescheiden een voorziening getroffen conform art. 4 lid 1 van de Archiefwet 1995. 7. Het liquidatieplan geeft regels voor de wijze waarop de deelnemende gemeenten, voor zover het saldo ontoereikend is, zorgdragen voor de nakoming van de verplichtingen van het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede lid, van de regeling. 8. Het dagelijks bestuur is belast met de uitvoering van de liquidatie. 9. De organen van het samenwerkingsverband blijven in functie totdat de liquidatie is voltooid.
Huidig artikel 40	***Nieuw artikel 40***
Artikel 40 Intrekking oude regeling Deze regeling dient ter vervanging van de bestaande Modulaire gemeenschappelijke regeling sociaal domein centraal Gelderland. De Modulaire gemeenschappelijke regeling sociaal domein centraal Gelderland in werking getreden op 1 januari 2019, wordt ingetrokken.	Artikel vervalt.

Bijlagen

Huidige bijlage 1	*Nieuwe bijlage 1*
Artikel 5 Keuze en taken Submodules Inkoop Zorg 1. Op advies van de bestuurscommissie stelt het algemeen bestuur conform art. 25 en 27 jaarlijks in het uitvoeringsprogramma en begroting vast welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd;	**Artikel 5 Keuze en taken Submodules Inkoop Zorg** 1. Op advies van de bestuurscommissie stelt het algemeen bestuur conform art. 25 en 27 van de regeling jaarlijks in het programmaplan en begroting vast welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd;
Huidige bijlage 2 artikel 6 lid 1 a ii	***Nieuwe bijlage 2 artikel 6 lid 1 a ii***

ii. De gemeentelijke bijdragen worden, evenredig verdeeld op basis van leerlingenaantallen (1 fte voor 3.800 leerplichtige leerlingen) en gecorrigeerd naar VSV problematiek;	ii. De gemeentelijke bijdragen worden, evenredig verdeeld op basis van leerlingenaantallen (1 fte voor 2.700 leerplichtige leerlingen) en gecorrigeerd naar VSV problematiek;
Huidige bijlage 3 Samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt	***Nieuwe bijlage 3 Samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt***
Artikel 3 Doel en taken samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt	***Artikel 3 Doel en taken samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt***
a. De basisdienstverlening van het WSP bestaat uit:	a. Submodule: De basisdienstverlening van het WSP bestaat uit: b. Submodule: De dienstverlening van het Steunpunt Social Return On Investment (SROI) bestaat uit : 1. het ondersteunen van aan de submodule deelnemende gemeenten bij het vergroten van het draagvlak voor maatschappelijk ondernemen door ondernemers/werkgevers in de arbeidsmarktregio. 2. het begeleiden van bedrijven en instellingen die een overeenkomst hebben met een SROI-verplichting met één of meer deelnemers bij de invulling van de SROI-afspraken.
Artikel 5 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule	***Artikel 5 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule en submodule***
Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar.	Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar.
Artikel 6 Financiële bijdragen	***Artikel 6 Financiële bijdragen***
Ten behoeve van de uitvoering van de taken genoemd in artikel 3, worden de kosten die samenhangen met het WSP gezamenlijk gedragen door de aan deze module deelnemende gemeenten. De kosten worden verdeeld op basis van het inwoneraantal per gemeente naar rato van het op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.	Ten behoeve van de uitvoering van de taken genoemd in artikel 3, worden de kosten die samenhangen met het WSP gezamenlijk gedragen door de aan deze module en/of submodule deelnemende gemeenten. De kosten worden verdeeld op basis van het inwoneraantal per gemeente naar rato van het op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.
Huidige bijlage 4 Samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW artikel 6 lid 2	**Nieuwe bijlage 4 Samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW artikel 6 lid 2**
2. Beëindiging van deelname als bedoeld in het	2. Beëindiging van deelname als bedoeld in het

eerste lid, geschiedt onder de voorwaarden zoals geregeld in artikel 35, tweede, derde, vierde en vijfde lid, van de regeling, als ware de deelnemende gemeente zijn deelname aan deze samenwerkingsmodule zelf heeft beëindigd.	eerste lid, geschiedt onder de voorwaarden zoals geregeld in artikel 35, tweede, derde, vierde en vijfde lid, van de regeling, als ware de deelnemende gemeente zijn deelname aan deze samenwerkingsmodule zelf heeft beëindigd. De loonlasten van SW medewerkers van deze uittredende deelnemer maken geen onderdeel uit van de uittreedsom, wanneer de SW medewerkers niet langer in dienst zijn van de MG
HUIDIGE BIJLAGE 5 Samenwerkingsmodule Contractmanagement inburgeringstrajecten	***NIEUWE BIJLAGE 5 Samenwerkingsmodule Contractmanagement inburgeringstrajecten***
Huidig Artikel 3 Doel en taken submodule contractmanagement inburgeringstrajecten	***Nieuw Artikel 3 Doel en taken samenwerkingsmodules contractmanagement inburgeringstrajecten***
Het hoofddoel van het contractmanagement inburgeringstrajecten is de uitvoering van de inburgeringstrajecten volgen en zo nodig bijsturen. De taken bestaan uit: - contractbeheer en contractmanagement; - toegankelijk maken contractinformatie; - informatie ophalen over behalen van resultaten; - contractgesprekken voeren op grond van informatie en signalen; - rapportage;	Het hoofddoel van het contractmanagement inburgeringstrajecten is de uitvoering van de inburgeringstrajecten volgen en zo nodig bijsturen. De taken bestaan uit: - inkoop van inburgeringstrajecten; - contractbeheer en contractmanagement; - toegankelijk maken contractinformatie; - informatie ophalen over behalen van resultaten; - contractgesprekken voeren op grond van informatie en signalen; - rapportage;
	BIJLAGE 6 Samenwerkingsmodule facilitering overige regionale taken sociaal domein
	Artikel 1 Begripsbepaling In deze regeling wordt verstaan onder: a. Facilitering: het organiseren van taken zoals bedoeld in art. 3 van deze bijlage, waaronder het werkgeverschap van de betreffende medewerkers; b. Programma: Zorg, Onderwijs of Participatie c. Regiosecretariaat: de rol van regiosecretaris en secretariële ondersteuning ten behoeve van het regionaal portefeuilleoverleg en ambtelijk overleg. d. Regionale beleidsondersteuning: beleidsondersteuning voor ontwikkeling regionaal beleid op het terrein van het sociaal domein. e. Regionale projecten: op sociaal domein gerichte projecten op basis van vraag en behoefte vanuit de gemeente(n) die (nog) niet zijn ondergebracht bij een van de andere

	samenwerkingsmodules; f. Regionaal Portefeuillehouders Overleg: een regionaal overleg van de betreffende portefeuillehouders over een bepaald programma, hierna RPO. **Artikel 2 Belangen** De samenwerkingsmodule behartigt de belangen van de aan *Samenwerkingsmodule facilitering overige regionale taken sociaal domein deelnemende gemeente*n op het gebied van facilitering van overige regionale taken zoals benoemd in artikel 3. **Artikel 3 Taken samenwerkingsmodule en submodules** 1. De taken van deze samenwerkingsmodule kunnen bestaan uit: a. Faciliteren van het regiosecretariaat ten behoeve van het RPO, de bestuurscommissie en de ambtelijke voorbereiding van deze overleggen in het sociaal domein b. Faciliteren van de regionale beleidsondersteuning binnen het sociaal domein c. Faciliteren van de uitvoering van op sociaal domein gerichte regionale projecten d. Faciliteren van overige taken op basis van verzoeken RPO's Zorg, Onderwijs of Participatie 1. De taken per programma onder lid1 worden aangemerkt als submodule. 3. Indien de deelnemers binnen het samenwerkingsverband bij ministeriele regeling als jeugdregio wordt ingedeeld als bedoeld in het wetsvoorstel de 'Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen' bevat deze submodule de taken zoals in de wet beschreven. **Artikel 4 Keuze en taken** 1. Het algemeen bestuur bepaalt de kaders waaronder de taken als bedoeld in artikel 3 worden ingebracht of beëindigd. **Artikel 5 Financiële bijdragen** De kosten van de uitvoering van deze taken voor een programma worden in de verrekening uitsluitend ten laste gebracht van de aan de deelnemende gemeenten van de betreffende submodule naar rato van het jaarlijks op 1 januari bepaalde inwonertal

	van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS cijfers. **Artikel 6 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule** Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van twaalf maanden. Voor projecten, waar geen langlopende verplichtingen gelden kan een kortere opzegtermijn worden afgesproken. **Artikel 7 Verkoop van diensten** a. Als de deelnemers instemmen met het onderbrengen van taken als bedoeld in artikel 3, voert het openbaar lichaam met instemming van de deelnemers op verzoek van gemeenten buiten het samenwerkingsgebied deze taken uit. De taken worden uitgevoerd tegen een overeen te komen prijs. b. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze genoemde taken in artikel 3. c. Indien een adviescommissie is ingesteld, dient zij akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in eerste lid.
Toelichting Regeling MGR	
Algemeen	**Aanvulling Algemeen**
	Op 1 juli 2022 is de Wet gemeenschappelijke regelingen gewijzigd met als doel de democratische legitimatie en rol van de gemeenteraden te versterken. Daarnaast heeft op 30 maart 2023 het algemeen bestuur van de MGR een voorgenomen besluit genomen om de nieuwe submodule Steunpunt SROI toe te voegen aan de samenwerkingsmodule WSP. Deze ontwikkelingen vragen om een aanpassing van de regeling. Het algemeen bestuur heeft daarom besloten aan de deelnemende gemeenten een gewijzigde regeling voor te leggen waarin de toevoeging van de submodule en de wettelijke wijzigingen zijn aangebracht. *Er is een wetsvoorstel Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen in voorbereiding. Dit wetsvoorstel vraagt jeugdregio's met andere jeugdregio's in een op overeenstemming gericht overleg te zorgen voor bovenregionale*

	afstemming en de organisatie en financiering van de regionale expertteams. *Daarnaast hebben deelnemende verzocht de mogelijkheid voor het faciliteren van regionaal bestuurlijk overleg op de programma's Zorg, Onderwijs en participatie. Dit betreft met name de werkgeversrol naar de medewerkers die werkzaam zijn voor het regionale overleg, en het faciliteren van de afstemming en besluitvorming over regionaal beleid. De MGR zelf blijft beleidsarm. Het beleid op deze programma's wordt lokaal en/of gezamenlijk regionaal vastgesteld op basis van duidelijke mandaten van colleges.*
Artikel 11 werkwijze en vergaderorde	**Artikel 11 werkwijze en vergaderorde**
Bij de totstandkoming van het aantal stemmen is rekening gehouden met de volgende inwonersaantallen per 1-1-2021: *Arnhem 162.424* *Doesburg 11.064* *Duiven 25.066* *Lingewaard 46.822* *Overbetuwe 48.214* *Renkum 31.417* *Rheden 43.525* *Rozendaal 1.726* *Wageningen 39.635* *Westervoort 15.014* *Zevenaar 44.096* *De uitkomst van de staffel is dat de leden van het algemeen bestuur per 1 januari 2022 het volgende aantal stemmen hebben:*	*Bij de totstandkoming van het aantal stemmen is rekening gehouden met de volgende inwonersaantallen per 1-1-2022:* *Arnhem 163.888* *Doesburg 11.036* *Duiven 24.946* *Lingewaard 46.963* *Overbetuwe 48.266* *Renkum 31.358* *Rheden 43.435* *Rozendaal 1.756* *Wageningen 39.939* *Westervoort 14.944* *Zevenaar 44.645* *De uitkomst van de staffel is dat de leden van het algemeen bestuur per 1 januari 2023 het volgende aantal stemmen hebben:*
Artikel 16 adviescommissies	**Artikel 16 adviescommissies**
Dit artikel is gebaseerd op artikel 24 van de wet. Het algemeen bestuur regelt de bevoegdheden en samenstelling van deze commissies van advies. Er kunnen eventueel raadsleden in een adviescommissie worden benoemd.	*Dit artikel is gebaseerd op artikel 24 en 24a van de wet. Het algemeen bestuur regelt de bevoegdheden en samenstelling van deze commissies van advies. Er kunnen eventueel raadsleden in een adviescommissie worden benoemd.* *Op basis van samenwerkingsmodule 6 zal het ook mogelijk zijn dat het algemeen bestuur een vaste adviescommissie instelt ten behoeve van het dagelijks bestuur.* *Dit is relevant voor de wens van deelnemers om de facilitering van overige regionale taken te kunnen uitvoeren, zoals het faciliteren van het regionale beleidsoverleg en uitvoeren van regionale projecten. (zie bijlage 6). Er kan dan een adviescommissie worden gevormd van bijv. de voorzitter van het RPO, de voorzitter van het ambtelijk overleg en de regiosecretaris om een goede afstemming en*

	aansturing te hebben van de betreffende medewerkers die zich bezig houden met regionaal beleid en/of de uitvoering van regionale projecten. De adviescommissie adviseert het dagelijks bestuur over het programmaplan en begroting voor deze taken.
Artikel 20 Het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van de raden (inlichtingenplicht)	***Artikel 20 Het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van de raden (informatieplicht)*** *In het kader de informatievoorziening blijft de MGR jaarlijks in de periode mei raadsinformatiebijeenkomsten houden waarin de documenten die voorliggen voor zienswijze worden besproken en waarbij ontwikkelingen worden gedeeld die relevant zijn voor de uitvoering. Daarnaast worden er twee keer per jaar nieuwsbrieven verzonden om de raden op de hoogte te brengen van relevante ontwikkelingen.*
	Hoofdstuk 7a Evaluatie ***Artikel 21a Evaluatie van de regeling*** *Op grond van artikel 11a, van de wet is een bepaling toegevoegd over de evaluatie van de MGR. Het algemeen bestuur zal iedere periode van vier jaar een evaluatie uitvoeren van de regeling. Dit kan leiden tot aanpassingen. Deze kunnen opgenomen worden in het programmaplan voor het komende jaar en/of leiden tot een wijziging van de regeling die voorgelegd wordt aan raden voor zienswijze.*
	Artikel 24 vervalt ***Artikel 25 Programmaplan*** *Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een programmaplan vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen.* *Het programmaplan komt op een zelfde wijze tot stand als de begroting, zoals vermeld in artikel 27, eerste tot en met het vijfde lid van deze regeling.* *Bij het programmaplan van de modules speelt de inhoudelijke voorbereiding van de bestuurscommissies en adviescommissies een belangrijke rol.*
	Hoofdstuk 9a Burgerparticipatie

	Artikel 26 burgerparticipatie *De MGR is beleidsarm en kent uitvoeringstaken. In het participatieprotocol bepaalt het algemeen bestuur per module welke vorm van bestaande of nieuwe burgerparticipatie bij de MGR en/of de door de deelnemende gemeenten passend is om te benutten bij het opstellen van het programmaplan. Dit kan jaarlijks wisselen.* *De wijze van burgerparticipatie per module wordt opgenomen in het programmaplan van de betreffende module.*
Artikel 27 begrotingsprocedure	**Art. 27 begrotingsprocedure**
	Het dagelijks bestuur stuurt haar programmaplan en begroting begin april naar de raden voor behandeling. De termijn voor het geven van een zienswijze is verlengd tot 12 weken. *Het dagelijks bestuur zal haar reactie op de zienswijze naar de raden sturen, voordat het algemeen bestuur het programmaplan en de begroting vaststelt. Deze moet voor 15 september naar de provincie verzonden worden. Gezien het zomerreces blijven deze termijnen kort en is het voor alle partijen belangrijk zo mogelijk voor de zomer de zienswijze te ontvangen.*
Art 31 toetreding tot regeling	**Art. 31 toetreding tot regeling**
	Het toetreden van een deelnemer tot de regeling is een wijziging van de regeling, waaraan in de gewijzigde WGR eisen worden gesteld.
Art 32 uittreding uit regeling	**Art 32 uittreding regeling**
	De gewijzigde WGR stelt strengere eisen aan de afspraken bij uittreding uit de regeling. Deze eisen zijn verwerkt in artikel 32 en 35, en zijn van overeenkomstige toepassing op de kosten van de basistaken. Daarmee creëren we een eenduidige bepaling voor de gevolgen van uittreding. *Voor het bepalen van de uittreedsom zijn een aantal uitgangspunten gehanteerd.* • *Je moet als deelnemende gemeente relatief eenvoudig toe- en uit kunnen treden tot een submodule of samenwerkingsmodule op basis lokale keuzes zonder 'hop-gedrag'. Je bouwt immers gezamenlijk aan een*

	effectieve regionale uitvoering van taken. Bovendien betreft het deels wettelijke taken. • *Bij toetreding wordt gekeken of er aanloopkosten zijn, waaraan je moet bijdragen. Omdat bijv. overheadkosten niet direct toenemen, leidt toetreding meestal tot iets lagere kosten voor de reeds deelnemende gemeenten.* • *Bij uittreding zie je het omgekeerde. Dan worden de bijdragen van de deelnemende gemeenten hoger omdat vaste kosten gelijk blijven en het tijd en geld kost om variabele kosten te verminderen. Denk aan kosten van personeel, huisvesting/werkplek, ict systemen etc. Daarom wordt gezocht naar een passende periode waarop de uittredende gemeente de werkelijke meerkosten betaald als uittreedsom. Deze periode is in de regeling vastgesteld op maximaal 3 jaar. Daarbij moet er genoeg financiële prikkel zijn bij de MGR en de deelnemende gemeenten om de totale kosten zo spoedig mogelijk te verminderen, waardoor de uittreedkosten voor de uittredende gemeente beperkt blijft.* • *Een uittreding kan na die maximale periode van drie jaar wel leiden tot hogere kosten van deelnemende gemeenten.* • *De wetswijziging vraagt om de vaststelling van deze uittreedkosten concreet te maken.* • *Idem voor wat er gebeurt met het vermogen van de GR. De MGR kent geen ander vermogen dan beperkte bestemmingsreserves.*
Art 35 beëindiging van deelname aan een samenwerkingsmodule	**Art 35 beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule**
Een overeenkomst is wederkerig dus er moet eerst overeenstemming zijn over de voorwaarden van beëindiging van een module voordat beëindiging plaats kan vinden. Het dagelijks bestuur en het betreffende college zullen het dus eens moeten worden. Daarbij is dit artikel en zijn de regels van het algemeen bestuur (derde en vierde lid) weliswaar van toepassing, maar het gaat om de concrete invulling van de voorwaarden (bijv. wat is toerekenbaar, wat is het definitieve bedrag; wat wordt in natura overgenomen e.d.) en overeenstemming van de gevolgen daarvan. *Ten behoeve van de samenwerkingsmodules worden*	*Als gevolg van de gewijzigde WGR is een bepaling opgenomen over de vereffening van het vermogen behorende bij de samenwerkingsmodule. Daarom is een termijn van maximaal 3 jaar opgenomen van de meest recent vastgestelde begroting en wordt verwezen naar de kostenverdeelsleutel.* *Uittreding bij de module WgSW betekent dat de loonkosten van SW-medewerkers voor de uittredende gemeenten niet langer door de MGR worden doorbelast wanneer de SW-medewerkers niet langer in dienst zijn van de MGR. Overige kosten van deze module worden wel meegenomen in de uittreedsom.*

door het openbaar lichaam de MGR meerjarige contracten aangegaan (bijvoorbeeld een huurcontract of arbeidscontracten). De verplichtingen uit deze contracten lopen soms door tot na beëindiging van deelname van een gemeente aan een samenwerkings- of submodule. Het is daarom onwenselijk dat gemeenten, ondanks de opzegtermijn als bedoeld in artikelen 5 in de BIJLAGE 1 t/m 5 bij het beëindigen van een samenwerkingsmodule (waarin een gemeente nog betaalt voor deelname en aansprakelijk blijft), zonder verdergaande consequenties uit die module kunnen stappen	*Een overeenkomst is wederkerig dus er moet eerst overeenstemming zijn over de voorwaarden van beëindiging van een module voordat beëindiging plaats kan vinden. Het dagelijks bestuur en het betreffende college zullen het dus eens moeten worden. Daarbij is dit artikel en zijn de regels van het algemeen bestuur (derde en vierde lid) weliswaar van toepassing, maar het gaat om de concrete invulling van de voorwaarden (bijv. wat is toerekenbaar, wat is het definitieve bedrag; wat wordt in natura overgenomen e.d.) en overeenstemming van de gevolgen daarvan.* *Ten behoeve van de samenwerkingsmodules worden door het openbaar lichaam de MGR meerjarige contracten aangegaan (bijvoorbeeld een huurcontract of arbeidscontracten). De verplichtingen uit deze contracten lopen soms door tot na beëindiging van deelname van een gemeente aan een samenwerkings- of submodule. Het is daarom onwenselijk dat gemeenten, ondanks de opzegtermijn als bedoeld in artikelen 5 in de BIJLAGE 1 t/m 6 bij het beëindigen van een samenwerkingsmodule (waarin een gemeente nog betaalt voor deelname en aansprakelijk blijft), zonder verdergaande consequenties uit die module kunnen stappen*
Art 36 wijziging van de regeling	**Art. 36 wijziging van de regeling**
	Voorafgaand aan het toestemming verlenen door de raden moet, conform de gewijzigde WGR, het ontwerp van de wijziging voor zienswijze worden aangeboden aan de raden.
Art 37 liquidatie van de regeling	**Art. 37 liquidatie van de regeling**
	Het opheffen van de regeling is een wijziging conform artikel 36, en als zodanig benoemd
Bijlage 1 artikel 3 en 5	**Artikel 3 en 5**
De bestuurscommissie geeft via het uitvoeringsprogramma en begroting van de samenwerkingsmodule een advies aan het algemeen bestuur om een besluit te nemen over welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd.	*De bestuurscommissie geeft via het programmaplan en begroting van de samenwerkingsmodule een advies aan het algemeen bestuur om een besluit te nemen over welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd.*
Bijlage 3 Samenwerkingsmodule WSP	**Bijlage 3 Samenwerkingsmodule WSP**
	In 2024 is het Steunpunt SROI als submodule toegevoegd aan de samenwerkingsmodule.
	*Bijlage 6 samenwerkingsm*odule faciliteren overige regionale taken sociaal domein
	Gemeenten willen de facilitering van de regionale beleidsondersteuning en regionale projecten binnen het sociaal domein gezamenlijk onder kunnen

	brengen bij de MGR. Dit zal per programma bepaald worden. Voor deze mogelijkheid is een aparte bijlage opgesteld, waarin deze opties en werkwijze zijn weergegeven. *De MGR is een uitvoeringsorganisatie en beleidsarm en blijft dat ook.* *Regionaal wordt er door de deelnemende gemeenten beleid gemaakt onder verantwoordelijkheid van het Regionaal Portefeuille Overleg. Besluiten hierover nemen de colleges en/of de door de colleges gemandateerde wethouders.* *Op verzoek van het Regionaal Portefeuille Overleg Zorg, Onderwijs en/of Participatie kan aan de MGR verzocht worden faciliterende taken uit te voeren. Deze betreffen het faciliteren van het regionale bestuurlijk overleg, het faciliteren van regionale beleidsondersteuning en uitvoering van regionale projecten.* *Voor het uitvoeren van deze taken worden dienstverleningsovereenkomsten gesloten tussen de MGR en de deelnemende gemeenten aan dat RPO en/of die betreffende beleidsonderdelen en/of regionale projecten.* *Er kan in verband met bovenregionale taken belang zijn om het faciliteren van dit regionale overleg te verbreden naar boven regionale partijen, bijv. met betrekking tot jeugdzorg. Die mogelijkheid wordt hiervoor in deze regeling geboden.* *Deze module biedt ook mogelijkheden om gezamenlijk de wettelijke taken uit te voeren in het kader van het wetsvoorstel de "wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen'. Daarbij wordt gesproken over het met andere jeugdregio's in een op overeenstemming gericht overleg te zorgen voor bovenregionale afstemming en de organisatie en financiering van de regionale expertteams.*

MGR
sociaal domein centraal Gelderland

Bijlage 12 integraal gewijzigde regeling

Gewijzigde regeling Modulaire gemeenschappelijke regeling sociaal domein centraal Gelderland (MGR)

De colleges van burgemeester en wethouders van de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar, ieder voor zover zij bevoegd zijn, overwegen het volgende:

- in het sociaal domein is op uitvoerend niveau samenwerking tussen de gemeenten in de regio geboden;
- met een modulair in te vullen gemeenschappelijke regeling wordt meer samenhang en doelmatigheid in de samenwerking tussen de gemeenten in de regio gerealiseerd;
- aan de gemeenschappelijke regeling kunnen samenwerkingsmodules worden toegevoegd;
- gemeenten bepalen zelf of zij aan een samenwerkingsmodule deelnemen;

Gelet op de artikelen 1, eerste en derde lid en 8, eerste lid van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

Gelet op de verkregen toestemming van de gemeenteraden voor het wijzigen van deze regeling;

Gelet op de wens van deelnemende gemeenten om samenhang aan te brengen in de taken die in het sociaal domein worden uitgevoerd binnen de samenwerkingsmodules, worden de samenwerkingsmodules ondergebracht bij drie Programma's; Zorg (samenwerkingsmodule Inkoop zorg), Onderwijs (samenwerkingsmodule RBL) en Participatie (samenwerkingsmodules WSP, WgSW en Contractmanagement Inburgeringstrajecten). Ieder Programma heeft een bestuurscommissie;

Gelet op de wens van gemeenten die willen deelnemen in de samenwerkingsmodule Contractmanagement Inburgeringstrajecten en deze samenwerkingsmodule daarom onder willen brengen bij het Programma Participatie in de regeling;

Gelet op de wens om enkele updates te doen in de regeling als het gaat om de formulering van de archiefverplichting en formulering van de taken van samenwerkingsmodules;

BESLUITEN:

aan te gaan de volgende

MODULAIRE GEMEENSCHAPPELIJKE REGELING SOCIAAL DOMEIN CENTRAAL GELDERLAND

HOOFDSTUK 1 ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1 Begripsomschrijvingen

In deze regeling wordt verstaan onder:

a. basistaken: coördinerende, adviserende en ondersteunende werkzaamheden die ten behoeve van de besluitvorming door de voorzitter, het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur worden uitgevoerd;

b. college: college van burgemeester en wethouders;
c. deelnemer: een college dat deelneemt aan het samenwerkingsverband;
d. Gedeputeerde Staten: Gedeputeerde Staten van Gelderland;
e. directeur: het directielid zoals genoemd in artikel 3 van het Organisatiebesluit MGR SDCG 2019.
f. programma: een inhoudelijk samenhangend geheel van samenwerkingsmodules;
g. raad: gemeenteraad;
h. regeling: onderhavige gemeenschappelijke regeling;
i. samenwerkingsmodule: één of meerdere samenhangende taken die het samenwerkingsverband voor de deelnemers kan uitvoeren;
j. samenwerkingsverband: het openbaar lichaam als bedoeld in artikel 2 van deze regeling;
k. submodule: nadere onderverdeling van taken binnen een samenwerkingsmodule;
l. programmaplan: een jaarlijks plan waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen;
m. wet: de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Artikel 2 Openbaar lichaam

1. Er is een openbaar lichaam, genaamd “Modulaire gemeenschappelijke regeling sociaal domein centraal Gelderland”.
2. Het openbaar lichaam is gevestigd in Arnhem.

Artikel 3 Bestuursorganen

Het samenwerkingsverband kent de volgende bestuursorganen:
a. het algemeen bestuur;
b. het dagelijks bestuur;
c. de voorzitter.

HOOFDSTUK 2 BELANGEN, TAKEN EN BEVOEGDHEDEN

Artikel 4 Belangen

Het samenwerkingsverband behartigt de belangen van de deelnemers binnen het sociaal domein.

Artikel 5 Modulair karakter van het samenwerkingsverband

1. De regeling biedt een algemeen kader voor samenwerking op het gebied van het sociaal domein binnen de regio en voorziet in samenwerkingsmodules, zoals in de bijlagen bij deze regeling opgenomen.
2. Een deelnemer besluit via het aangaan van een dienstverleningsovereenkomst als bedoeld in het artikel 6 tweede lid van deze regeling of aan een samenwerkingsmodule wordt deelgenomen en aan welke submodule(s) voor zover van toepassing.

Artikel 6 Taken samenwerkingsverband en samenwerkingsmodules

1. Ter behartiging van de in artikel 4 genoemde belangen heeft het samenwerkingsverband de volgende taken:
   a. het uitvoeren van de basistaken;
   b. het uitvoeren van de taken uit de samenwerkingsmodules.
2. Over het uitvoeren van taken sluit de deelnemer per samenwerkingsmodule een afzonderlijke dienstverleningsovereenkomst af met het samenwerkingsverband.
3. Het dagelijks bestuur van het samenwerkingsverband stelt eens per vier jaar een model-dienstverleningsovereenkomst en algemene bepalingen vast.

Artikel 7 Bevoegdheden

1. De deelnemers dragen geen bevoegdheden over aan het openbaar lichaam, met uitzondering van de bevoegdheden zoals opgenomen in bijlage 4 van deze regeling.
2. De deelnemers verlenen ieder afzonderlijk de mandaten, volmachten en machtigingen aan het openbaar lichaam die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de taken.

Artikel 8 Beperking privaatrechtelijke bevoegdheden

Het samenwerkingsverband is behoudens instemming van de deelnemers niet bevoegd tot:

a. het vestigen van opstal-, pand- en hypotheekrechten;
b. het afgeven van garanties of andere waarborgen;
c. het in erfpacht aannemen of uitgeven van roerende of onroerende zaken;
d. het in eigendom aannemen of uitgeven van onroerende zaken;
e. het oprichten van en het deelnemen in een rechtspersoon;
f. commerciële dienstverlening aan private partijen.

HOOFDSTUK 3 HET ALGEMEEN BESTUUR

Artikel 9 Taken en bevoegdheden

1. Aan het algemeen bestuur behoren de taken en bevoegdheden toe die in de wet aan het algemeen bestuur zijn opgedragen, alsmede alle bevoegdheden die voorts in deze regeling aan dit orgaan worden opgedragen en niet aan het dagelijks bestuur of de voorzitter zijn opgedragen.
2. Het algemeen bestuur kan besluiten tot het wijzigen van de submodules en tot het vaststellen van het programmaplan
3. Het algemeen bestuur kan de volgende bevoegdheden niet overdragen:
   a. het vaststellen van het programmaplan;
   b. het instellen van bestuurscommissies;
   c. het wijzigen van submodules.

Artikel 10 Samenstelling en zittingsduur

1. Iedere deelnemer wijst uit zijn midden één lid aan als lid van het algemeen bestuur. Gelijktijdig wordt een plaatsvervangend lid aangewezen.
2. Een lid van het algemeen bestuur heeft zitting in het algemeen bestuur gedurende dezelfde periode als de zittingsduur van het college die het vertegenwoordigt. Indien het lid in de nieuwe zittingsperiode opnieuw deel uitmaakt van het college kan hij terstond opnieuw worden aangewezen als lid van het algemeen bestuur.
3. Het lidmaatschap van het algemeen bestuur eindigt zodra een lid ophoudt burgemeester of wethouder van de vertegenwoordigde gemeente te zijn.
4. Een lid van het algemeen bestuur dat tussentijds ontslag neemt, stelt de voorzitter van het algemeen bestuur hiervan op de hoogte. Het ontslag gaat in zodra in de opvolging is voorzien.

Artikel 11 Werkwijze en vergaderorde

1. Het algemeen bestuur stemt bij meerderheid van stemmen, tenzij anders in deze regeling is bepaald.
2. Het aantal stemmen per lid van het algemeen bestuur per gemeente wordt jaarlijks op 1 januari aan de hand van de volgende staffel berekend. Basis daarvoor is het inwonertal van de gemeente op basis van de meest recente CBS-cijfers.

Tot 20.000	=	1 stem
20.000 - 50.000	=	2 stemmen

50.000 -100.000 = 3 stemmen
100.000 - = 4 stemmen

3. Het algemeen bestuur vergadert tenminste tweemaal per jaar en voorts zo dikwijls als de voorzitter of het dagelijks bestuur dit nodig oordeelt of ten minste twee leden van het algemeen bestuur daarom verzoeken.
4. Het algemeen bestuur kan op grond van de wet besluiten om met gesloten deuren te vergaderen, maar niet over de volgende onderwerpen:
   a. Het programmaplan;
   b. de begroting, de wijzigingen daarvan en de jaarrekening;
   c. het doen van een uitgave, voordat de begroting of de begrotingswijziging waarbij deze uitgave is geraamd, is goedgekeurd;
   d. het liquidatieplan.

HOOFDSTUK 4 HET DAGELIJKS BESTUUR

Artikel 12 Taken en bevoegdheden

Tot de taken en de bevoegdheden van het dagelijks bestuur van de regeling behoren naast de bevoegdheden in artikel 33b van de wet:
a. het beheer van activa en passiva van het samenwerkingsverband;
b. de zorg, voor zover deze niet aan anderen toekomt, voor de controle op het geldelijke beheer en de boekhouding.

Artikel 13 Samenstelling en zittingsduur

1. Het dagelijks bestuur bestaat uit de voorzitter en twee andere leden, door het algemeen bestuur uit zijn midden aan te wijzen en te ontslaan.
2. Een lid van het dagelijks bestuur blijft aan totdat in de opvolging is voorzien. Het lid kan, indien hij opnieuw is aangewezen tot lid van het algemeen bestuur, terstond opnieuw worden benoemd.
3. Een lid van het dagelijks bestuur kan te allen tijde ontslag nemen. Hij deelt zijn ontslag mee aan het algemeen bestuur en aan het college dat het aangaat. Het ontslag gaat in zodra in de opvolging is voorzien.

Artikel 14 Werkwijze en vergaderorde

1. Het dagelijks bestuur vergadert zo dikwijls als de voorzitter dit nodig oordeelt of tenminste twee leden van het dagelijks bestuur zulks schriftelijk, onder opgave van de te behandelen onderwerpen verzoeken, in welk laatste geval de vergadering binnen twee weken plaatsvindt.
2. De artikelen 54, 56, 58 en 59 van de Gemeentewet zijn van overeenkomstige toepassing.
3. Over personen wordt schriftelijk, over zaken mondeling gestemd.
4. Ieder aanwezig lid brengt één stem uit.
5. Het dagelijks bestuur kan een of meer van zijn leden machtigen tot uitoefening van een of meer van zijn bevoegdheden, tenzij de regeling waarop de bevoegdheid steunt zich daartegen verzet.

HOOFDSTUK 5 DE VOORZITTER

Artikel 15 Taken en bevoegdheden

1. De voorzitter is belast met de leiding van de vergaderingen van het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur.
2. De voorzitter tekent de stukken die van het algemeen bestuur en van het dagelijks bestuur uitgaan.

3. De voorzitter vertegenwoordigt het samenwerkingsverband in en buiten rechte. Hij kan de vertegenwoordiging opdragen aan een door hem aan te wijzen gemachtigde.
4. De plaatsvervangend voorzitter wordt door het algemeen bestuur uit zijn midden aangewezen.

HOOFDSTUK 6 DE COMMISSIES

Artikel 16 Adviescommissies

1. Het algemeen bestuur kan vaste adviescommissies instellen voor advisering aan het algemeen bestuur.
2. Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur en de voorzitter kunnen tijdelijke adviescommissies instellen voor advisering aan hen.
3. Het orgaan bevoegd tot instelling van een adviescommissie, stelt de bevoegdheden, samenstelling van de betreffende commissie bij instellingsbesluit vast.

Artikel 17 Bestuurscommissies

Het algemeen bestuur kan bestuurscommissies instellen met het oog op de behartiging van bepaalde belangen.

HOOFDSTUK 7 INLICHTINGEN, VERANTWOORDING EN ONTSLAG

Artikel 18 Het dagelijks bestuur ten opzichte van het algemeen bestuur (inlichtingenplicht)

Het dagelijks bestuur geeft -in aanvulling op artikel 19a, tweede lid van de wet- het algemeen bestuur de door één of meer leden gevraagde inlichtingen.

Artikel 19 De voorzitter ten opzichte van het algemeen bestuur (inlichtingen- en verantwoordingsplicht en ontslag)

1. De voorzitter is aan het algemeen bestuur verantwoording schuldig over het door hem gevoerde bestuur.
2. De voorzitter geeft het algemeen bestuur alle inlichtingen die het algemeen bestuur voor de uitoefening van zijn taak nodig heeft.
3. De voorzitter geeft het algemeen bestuur de door een of meer leden gevraagde inlichtingen.
4. De voorzitter kan door het algemeen bestuur worden ontslagen, indien de voorzitter het vertrouwen van het algemeen bestuur niet meer bezit.

Artikel 20 Informatieplicht van het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van raden

1. Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter geven aan de raden van de deelnemende gemeenten alle inlichtingen die voor een juiste beoordeling van de door hen uitgevoerde activiteiten nodig is. Daarnaast geven zij aan de raden van de deelnemende gemeenten de door één of meer leden van die raden gevraagde inlichtingen.
2. Het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter geven tenminste tweemaal per kalenderjaar informatie aan de raden over de uitgevoerde activiteiten van het samenwerkingsverband door middel van fysieke of digitale raadsinformatiebijeenkomsten en/of nieuwsbrieven.
3. Het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter geven de rekenkamer van de deelnemende gemeenten, alle inlichtingen die de rekenkamer nodig acht voor het doen van onderzoek.

Artikel 21 Leden algemeen bestuur ten opzichte van hun college en hun raden (inlichtingen- en verantwoordingsplicht en ontslag)

1. Een lid van het algemeen bestuur is de deelnemer die dit lid heeft aangewezen verantwoording verschuldigd over de door hem in dat bestuur gevoerde beleid. De verantwoording vindt plaats op de wijze zoals bij de deelnemer gebruikelijk dan wel voorgeschreven is.
2. Een lid van het algemeen bestuur verschaft de deelnemer die dit lid heeft aangewezen alle inlichtingen die door de deelnemer worden verlangd. De inlichtingen worden verschaft op de wijze zoals bij de deelnemer gebruikelijk dan wel voorgeschreven is.
3. Een lid van het algemeen bestuur kan door de deelnemer die dit lid heeft aangewezen worden ontslagen, indien het lid het vertrouwen van de deelnemer niet meer bezit.
4. Het lid van het algemeen bestuur voldoet aan de verantwoordings- en inlichtingenplicht ten opzichte van de raad van de deelnemer die dit lid heeft aangewezen op de wijze zoals bij de deelnemer gebruikelijk dan wel voorgeschreven is.

HOOFDSTUK 7a EVALUATIE

Artikel 21a Evaluatie van de regeling

Iedere periode van vier jaar evalueert het algemeen bestuur de regeling op nader door het algemeen bestuur vast te stellen onderwerpen.

HOOFDSTUK 8 HET PERSONEEL

Artikel 22 Personeel

1. Het dagelijks bestuur is belast met het aanstellen van medewerkers als ambtenaar, het tewerkstellen op arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht en het schorsen en ontslaan van het personeel.
2. Voor het personeel van het samenwerkingsverband gelden de door het algemeen bestuur vast te stellen arbeidsvoorwaardenregelingen en andere algemene voorschriften en bepalingen.

Artikel 23 Directie

De directie is belast met de leiding van de organisatie en de zorg voor een juiste taakvervulling in de organisatie. Het aantal leden van de directie en de taken en bevoegdheden van deze leden worden bepaald bij het door het dagelijks bestuur vast te stellen (organisatie-)besluit.

HOOFDSTUK 9 HET PROGRAMMAPLAN

Artikel 24: vervallen

Artikel 25 Programmaplan

1. Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een programmaplan vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven. Het programmaplan bevat voorts in ieder geval een overzicht van de voor de verwezenlijking van de activiteiten benodigde financiële en personele middelen.
2. De totstandkoming van het programmaplan geschiedt op een overeenkomstige wijze als in artikel 27, eerste tot en met vijfde lid, van deze regeling, voor de begroting is aangegeven.
3. Het programmaplan komt tot stand met inachtneming van inhoudelijke voorbereiding van de bestuurscommissies en adviescommissies.

Hoofdstuk 9a Burgerparticipatie

Artikel 26 Burgerparticipatie

Het algemeen bestuur stelt een participatieprotocol vast waarin is geregeld de wijze waarop ingezetenen van de deelnemende gemeenten en belanghebbenden bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van beleid op grond van deze regeling betrokken worden .Daarbij wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande vormen van burgerparticipatie van deelnemende gemeenten en/of klantenonderzoek die het openbare lichaam houdt.

HOOFDSTUK 10 FINANCIËLE BEPALINGEN

Artikel 27 Begrotingsprocedure

1. Indien het algemeen bestuur voor de samenwerkingsmodule een bestuurscommissie of adviescommissie heeft ingesteld, dan zendt de bestuurscommissie of adviescommissies van de samenwerkingsmodule voor 1 maart een ontwerpbegroting van de samenwerkingsmodule voor het komende kalenderjaar, vergezeld van een toelichting, toe aan het dagelijks bestuur van de MGR.
2. Het dagelijks bestuur zendt vóór 1 april een ontwerpbegroting van het samenwerkingsverband voor het komende kalenderjaar, vergezeld van een toelichting, toe aan de raden van de deelnemende gemeenten. De ontwerpbegroting van het samenwerkingsverband bestaat uit de geconsolideerde ontwerpbegrotingen van de modules aangevuld met de overhead kosten van de MGR.
3. De ontwerpbegroting wordt door de besturen van de deelnemende gemeenten voor eenieder ter inzage gelegd en tegen betaling van de kosten algemeen verkrijgbaar gesteld. Artikel 190, tweede lid en derde lid, van de Gemeentewet is van overeenkomstige toepassing.
4. De raden van de deelnemende gemeenten kunnen binnen twaalf weken bij het dagelijks bestuur hun zienswijze over de ontwerpbegroting naar voren brengen. Het dagelijks bestuur voegt de commentaren waarin deze zienswijze is vervat bij de ontwerpbegroting, zoals deze aan het algemeen bestuur wordt aangeboden.
5. Het dagelijks bestuur stuurt haar reactienota op de zienswijzen naar de raden, voordat het algemeen bestuur de begroting vaststelt.
6. Het algemeen bestuur stelt de begroting vast vóór 15 september in het jaar, voorafgaande aan dat jaar, waarvoor de begroting dient.
7. Meteen na de vaststelling zendt het algemeen bestuur, zo nodig, de begroting aan de raden van de deelnemende gemeenten, die daarover bij Gedeputeerde Staten hun zienswijze naar voren kunnen brengen.
8. Het dagelijks bestuur zendt de begroting binnen twee weken na de vaststelling, maar in ieder geval vóór 15 september aan Gedeputeerde Staten.
9. Het bepaalde in dit artikel is, met uitzondering van de genoemde data, van overeenkomstige toepassing op besluiten tot wijziging van de begroting, behoudens die wijzigingen die niet tot een verhoging van de gemeentelijke bijdragen leiden.

Artikel 28 Bijdragen van de gemeenten

1. In de begroting wordt aangegeven welke bijdrage elke afzonderlijke gemeente verschuldigd is voor het jaar waarop de begroting betrekking heeft.
2. Het algemeen bestuur bepaalt met tweederde meerderheid van stemmen de algemene kostenverdeelsleutel voor de kosten van de basistaken, niet zijnde de kosten voor de samenwerkingsmodules. Als algemene kostenverdeelsleutel geldt een kostenverdeling naar rato van het jaarlijks op 1 januari bepaald inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.

3. De kostenverdeelsleutel voor de samenwerkingsmodules worden bepaald in de bijlagen bij de regeling.
4. De deelnemers betalen bij wijze van voorschot jaarlijks op 1 januari, op 1 april, op 1 juli en op 1 oktober telkens een kwart van de in lid 1 bedoelde bijdrage.
5. De deelnemers dragen er zorg voor dat het samenwerkingsverband te allen tijde over voldoende middelen beschikt om aan al haar verplichtingen jegens derden te kunnen voldoen.

Artikel 29 Jaarrekening

1. Het dagelijks bestuur biedt de jaarrekening over het afgelopen jaar en het jaarverslag, daarbij gevoegd de accountantsverklaring, bedoeld in artikel 213, derde lid, van de Gemeentewet en het verslag van bevindingen, bedoeld in artikel 213, vierde lid, van de Gemeentewet, jaarlijks vóór 1 april ter vaststelling aan het algemeen bestuur aan onder gelijktijdige toezending aan de raden van de gemeenten.
2. Het algemeen bestuur stelt de jaarrekening vast vóór 1 juli, volgende op het jaar waarop deze betrekking heeft.
3. De jaarrekening wordt binnen twee weken na vaststelling, maar in ieder geval vóór 15 juli, met alle bijbehorende stukken en het jaarverslag aan Gedeputeerde Staten aangeboden.
4. Vaststelling van de jaarrekening strekt het dagelijks bestuur tot décharge, behoudens later in rechte gebleken valsheid in geschrifte of andere onregelmatigheden.
5. In de jaarrekening wordt het door elk van de deelnemende gemeenten over het desbetreffende jaar werkelijk verschuldigde bedrag opgenomen.
6. De kosten worden verdeeld over de deelnemende gemeenten volgens de kostenverdeelsleutel, zoals bedoeld in bijlage 1 artikel 6, bijlage 2 artikel 6, bijlage 3 artikel 6, bijlage 4 artikel 7, bijlage 5 artikel 6 en bijlage 6, artikel 5 van deze regeling.
7. Mocht enig exploitatiejaar een batig saldo opleveren:
   a. dan kan daaraan bij besluit van het algemeen bestuur, op advies van de bestuurscommissie(s) van de samenwerkingsmodule(s) waaruit het batig saldo voortvloeit of het dagelijks bestuur wat betreft een batig saldo bij de MGR beheerorganisatie, een bestemming worden gegeven.
   b. dan vindt dotatie op een bestemmingsreserve plaats na het opstellen van de jaarrekening.
8. (Uit)betaling van enig verschil tussen het op grond van artikel 28 van deze regeling bepaalde en het werkelijk verschuldigde, vindt plaats meteen na de mededeling van de vaststelling van de jaarrekening.

HOOFDSTUK 11 HET ARCHIEF

Artikel 30 Zorg voor archiefbescheiden

1. Het dagelijks bestuur is belast met de zorg voor de archiefbescheiden van de organen van het samenwerkingsverband, overeenkomstig een door het algemeen bestuur, met inachtneming van artikel 40 van de Archiefwet 1995 vast te stellen regeling (Archiefverordening), die aan Gedeputeerde Staten wordt meegedeeld.
   Het dagelijks bestuur is tevens belast met de zorg voor de archiefbescheiden die worden gevormd krachtens de aan het samenwerkingsverband gedelegeerde taken.
   De zorg voor archiefbescheiden die ontstaan uit hoofde van de door de deelnemende gemeenten gemandateerde taken berust bij deze gemeenten.
2. Voor de bewaring van de op grond van artikel 12, eerste lid en artikel 13 van de Archiefwet 1995 over te brengen archiefbescheiden van de bij deze regeling ingestelde bestuursorganen is aangewezen het Gelders Archief.
3. De directeur is belast met het beheer van de archiefbescheiden waarvoor MGR SDCG zorgdrager is en voor de archiefbescheiden die ontstaan uit hoofde van de door de

deelnemende gemeenten gemandateerde taken, voor zover MGR SDCG de enige archiefvormer is en voor zover deze archiefbescheiden niet zijn overgedragen naar de archiefbewaarplaats.

4. De archivaris van de MGR SDCG is belast met het toezicht op het beheer van de archiefbescheiden waarvoor MGR SDCG zorgdrager is, voor zover deze archiefbescheiden niet zijn overgebracht naar de archiefbewaarplaats.
5. Met het toezicht op het beheer van de archiefbescheiden die ontstaan uit hoofde van de door deelnemende gemeenten gemandateerde taken is belast de archivaris van de desbetreffende gemeente.

HOOFDSTUK 12 TOETREDING, UITTREDING, WIJZIGING EN OPHEFFING

Artikel 31 Toetreding tot de regeling

1. Een college kan tot de regeling toetreden krachtens een daartoe strekkend besluit van het college na verkregen toestemming van diens raad.
2. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de wijziging van de regeling door toetreding van een nieuwe deelnemer toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.
3. Toetreding tot de regeling kan slechts plaatsvinden na een daartoe strekkend besluit van de meerderheid van het aantal deelnemers na verkregen toestemming van de raden van deze deelnemers.
4. Het algemeen bestuur kan voorwaarden verbinden aan de toetreding van een nieuwe deelnemer en regelt de gevolgen daarvan.

Artikel 32 Uittreding uit de regeling

1. Een deelnemer kan uit de regeling treden krachtens een daartoe strekkend besluit van de deelnemer na verkregen toestemming van diens raad. Daarbij wordt een opzegtermijn van één jaar in acht genomen, ingaande per 1 januari van het eerstvolgende kalenderjaar.
2. Uittreding is niet eerder mogelijk dan nadat overeenkomstig artikel 35 de deelname aan een samenwerkingsmodule of submodule is beëindigd.
3. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de wijziging van de regeling door uittreding van een deelnemer toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.
4. Het voornemen tot uittreding wordt bij aangetekende brief bekend gemaakt aan de voorzitter van het samenwerkingsverband.
5. Een deelnemer kan uit de regeling treden onder betaling van een uittreedsom die gelijk is aan maximaal drie maal de bijdrage die een deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28 tweede en derde lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de meest recent vastgestelde begroting op het moment dat de deelnemer het besluit tot uittreding kenbaar heeft gemaakt. De uittreedsom kan contant gemaakt worden en betaald worden bij uittreding. De MGR draagt er zorg voor om de meerkosten gedurende deze periode van maximaal drie jaar zoveel mogelijk te beperken. Indien de werkelijke kosten na deze periode, of zoveel eerder als mogelijk, lager uitvallen dan de maximale uittreedsom, wordt het verschil verrekend met de uittredende deelnemer.
6. Het aandeel van de uittredende deelnemer in de bestemmingsreserve wordt in mindering gebracht op de uittreedsom. Dit aandeel wordt berekend conform de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid van de regeling.
7. Bij uittreding blijft de uittredende deelnemer maximaal vijf jaar na uittreding aansprakelijk voor het intreden van risico's voortvloeiende uit de periode dat de betreffende deelnemer deelnam aan de regeling indien en voor zover deze intredende risico's leiden tot een kostenverhoging voor de basistaken en betrekking hebben op de periode dat de betreffende deelnemer nog deelnemer was.

Artikel 33 Aansprakelijkheid

Het samenwerkingsverband verzekert zich tegen:

a. Civielrechtelijke aansprakelijkheid (wettelijke aansprakelijkheid) voor schade aan personen en goederen;
b. Wettelijke aansprakelijkheid voor vermogensschade.

Artikel 34 Deelname aan een bestaande samenwerkingsmodule en submodule(s)

1. Een deelnemer kan besluiten aan een reeds bestaande samenwerkingsmodule deel te nemen en voor zover van toepassing aan daaronder vallende submodule(s).
2. Een deelnemer die wil deelnemen aan een samenwerkingsmodule/submodule van de regeling maakt dit voornemen schriftelijk kenbaar aan het dagelijks bestuur.
3. De financiële, juridische, personele en organisatorische consequenties worden door het dagelijks bestuur in kaart gebracht.
4. Alle kosten die met starten van deelname aan de samenwerkingsmodule/submodule gepaard gaan, komen ten laste van de nieuwe deelnemer.
5. De deelnamekosten, zoals bedoeld in het vierde lid, worden alleen ten laste van de nieuwe deelnemer gebracht indien het besluit tot deelname daadwerkelijk is genomen. De deelnamekosten zijn opgebouwd uit eenmalige kosten, bestaande uit de noodzakelijke investeringen die ten behoeve van de start van de deelname worden gemaakt en contant gemaakte tijdelijke kosten, bestaande uit de transitiekosten die gedurende 2 jaar na toetreding noodzakelijk zijn om projectmatig de bedrijfsvoeringsactiviteiten te integreren.
6. Het algemeen bestuur neemt een besluit over de voorwaarden tot deelname aan een samenwerkingsmodule/submodule, waarbij de financiële, juridische, personele en organisatorische consequenties worden betrokken. Dit wordt schriftelijk aan de betreffende gemeente meegedeeld.

Artikel 35 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule

1. Een deelnemer kan deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule beëindigen na een daartoe strekkend besluit van de deelnemer.
2. Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule is slechts mogelijk onder de voorwaarde dat tussen het samenwerkingsverband en de deelnemer een vaststellingsovereenkomst wordt gesloten over de gevolgen van de beëindiging.
3. De vaststellingsovereenkomst voorziet in een vereffening van het vermogen en reeds aangegane verplichtingen van de samenwerkingsmodule door het vaststellen van een beëindigingssom. De beëindigingssom is gelijk aan maximaal drie maal de bijdrage die een deelnemer op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28 tweede en derde lid, van deze regeling verschuldigd was aan het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de meest recent vastgestelde begroting op het moment dat de deelnemer het besluit tot beëindiging kenbaar heeft gemaakt. De beëindigingssom kan contant gemaakt worden en betaald worden bij beëindiging. De MGR draagt er zorg voor de werkelijke meerkosten gedurende deze periode van maximaal drie jaar zoveel mogelijk te beperken. Indien de werkelijke kosten na deze periode, of zoveel eerder als mogelijk, lager uitvallen dan de maximale beëindigingssom, wordt het verschil verrekend met de deelnemer die deelname aan de samenwerkingsmodule of submodule beëindigd
4. De beëindigingssom wordt verminderd met het aandeel van de betreffende deelnemer van het vermogen op grond van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid van de regeling.
5. Het algemeen bestuur stelt regels vast ten aanzien van de wijze waarop de gevolgen van de beëindiging aan de samenwerkingsmodule of submodule worden bepaald en in de vaststellingsovereenkomst worden vastgelegd. Dit besluit behoeft tweederde van de uitgebrachte stemmen.
6. In de bepalingen als bedoeld in het derde, vierde en vijfde lid wordt indien noodzakelijk opgenomen dat ten behoeve van de vaststelling van de beëindigingskosten een

onafhankelijke registeraccountant wordt ingeschakeld. De opdracht daartoe wordt verstrekt door het algemeen bestuur in overleg met de deelnemer die de deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule beëindigt.

7. In de vaststellingsovereenkomst wordt in ieder geval opgenomen dat de deelnemer na beëindiging van een samenwerkingsmodule dan wel submodule, ook in het geval de deelnemer is uitgetreden uit de regeling overeenkomstig artikel 32, maximaal vijf jaar na beëindiging van de deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule aansprakelijk blijft bij het intreden van risico's voortvloeiende uit de periode dat de betreffende deelnemer afnemer was van een samenwerkingsmodule dan wel submodule indien en voor zover deze intredende risico's leiden tot een kostenverhoging voor het samenwerkingsverband en betrekking hebben op de periode dat de betreffende deelnemer nog afnemer was van de samenwerkingsmodule dan wel submodule.

Artikel 36 Wijziging van de regeling

1. De regeling kan worden gewijzigd krachtens een daartoe strekkend besluit van twee derde van het aantal deelnemers na verkregen toestemming van de raden van deze deelnemers.
2. Onder wijziging van de regeling wordt in ieder geval verstaan het toevoegen, wijzigen of opheffen van een samenwerkingsmodule in de regeling.
3. Elke deelnemende gemeente en het algemeen bestuur is bevoegd een wijziging in de regeling aan de besturen van de deelnemende gemeenten in overweging te geven via een daartoe strekkend voorstel. Het dagelijks bestuur zendt het voorstel van de deelnemende gemeenten of het algemeen bestuur toe aan de besturen van de deelnemende gemeenten.
4. Het algemeen bestuur zendt het ontwerp van de wijziging van de regeling toe aan de colleges van de deelnemende gemeenten voor het geven van een zienswijze door de raden.

Artikel 37 Opheffing en liquidatie van de regeling

1. De regeling wordt opgeheven na een daartoe strekkend besluit van tweederde van het aantal deelnemers na verkregen toestemming van de raden van deze deelnemers.
2. In geval van opheffing van de regeling besluit het algemeen bestuur tot liquidatie. Het algemeen bestuur geeft een onafhankelijk accountant de opdracht om een liquidatieplan op te stellen. Hierbij kan van de bepalingen van de regeling worden afgeweken.
3. Het liquidatieplan wordt, nadat de raden hun zienswijze hebben gegeven, door het algemeen bestuur vastgesteld.
4. Het liquidatieplan voorziet ook in de gevolgen die de beëindiging heeft voor het personeel als bedoeld in hoofdstuk 8 van deze regeling.
5. Het liquidatieplan voorziet ook in een vereffening van het vermogen van het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede en derde lid, van de regeling.
6. Bij opheffing van de gemeenschappelijke regeling wordt ten aanzien van de archiefbescheiden een voorziening getroffen conform art. 4 lid 1 van de Archiefwet 1995.
7. Het liquidatieplan geeft regels voor de wijze waarop de deelnemende gemeenten, voor zover het saldo ontoereikend is, zorgdragen voor de nakoming van de verplichtingen van het samenwerkingsverband. Daarbij wordt uitgegaan van de kostenverdeelsleutel als bedoeld in artikel 28, tweede lid, van de regeling.
8. Het dagelijks bestuur is belast met de uitvoering van de liquidatie.
9. De organen van het samenwerkingsverband blijven in functie totdat de liquidatie is voltooid.

HOOFDSTUK 13 SLOTBEPALINGEN

Artikel 38 Duur van de regeling

De regeling wordt aangegaan voor onbepaalde tijd.

Artikel 39 Inwerkingtreding

De regeling treedt in werking op 1 januari 2022, nadat deze op de voorgeschreven wijze is bekendgemaakt.

Artikel 40 vervalt

Artikel 41 Citeertitel

De regeling wordt aangehaald als: Modulaire gemeenschappelijke regeling sociaal domein centraal Gelderland.

Artikel 42 Toezending aan Gedeputeerde Staten

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente waar het samenwerkingsverband is gevestigd draagt zorg voor de in artikel 26, eerste lid van de wet voorgeschreven toezending en de in artikel 26, derde lid, van de wet voorgeschreven bekendmaking van de regeling aan Gedeputeerde Staten.

Bijlagen:

BIJLAGE 1 Samenwerkingsmodule Inkoop Zorg

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze samenwerkingsmodule wordt verstaan onder:

a. inkoop: inkoop van individuele voorzieningen in het kader van de Jeugdwet en maatwerkvoorzieningen in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO 2015)
b. contractbeheer: het registreren en actualiseren van contractinformatie zoals productcodes, tarieven e.d.;
c. contractmanagement: het meten (monitoren) van de contractafspraken en het sturen op de kwaliteit en de kosten van de contracten en indien nodig, het voeren van escalatiegesprekken;
d. projecten: op inkoop gerichte projecten op basis van vraag en behoefte vanuit de gemeente(n);
e. samenwerkingsmodule: onderhavige samenwerkingsmodule Inkoop Zorg;
f. submodule: de zorgvormen binnen deze samenwerkingsmodule, gericht op specifieke individuele voorzieningen in het kader van de Jeugdwet en specifieke maatwerkvoorzieningen in het kader van de WMO 2015 en komen tot stand zoals weergegeven in artikel 5 van deze bijlage.

Artikel 2 Belangen

Het samenwerkingsverband behartigt binnen de samenwerkingsmodule Inkoop de belangen van de aan de samenwerkingsmodule deelnemende gemeenten op het gebied van inkoop van dienstverlening dan wel goederen binnen het sociaal domein.

Artikel 3 Samenwerkingsmodule Inkoop Zorg

1. De samenwerkingsmodule Inkoop Zorg bevat de volgende taken:
   a. inkoop van dienstverlening dan wel goederen binnen het sociaal domein die wordt georganiseerd vanuit de MGR;
   b. het contractbeheer samenhangend met de inkoop;
   c. het contractmanagement samenhangend met de inkoop;
   d. uitvoeren van op inkoop gerichte projecten;
2. De deelnemer is gehouden bij deelname aan een submodule ook deel te nemen aan het contractbeheer- en contractmanagement van die submodule.

Artikel 4 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule en submodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van zes maanden.

Artikel 5 Keuze en taken Submodules Inkoop Zorg

1. Op advies van de bestuurscommissie stelt het algemeen bestuur conform art. 25 en 27 van de regeling jaarlijks in het programmaplan en begroting vast welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd;
2. De deelnemers bepalen middels een DVO aan welke submodules zij deelnemen;
3. Deelname aan submodules wordt afgerekend conform artikel 6 van deze bijlage.

Artikel 6 Financiële bijdragen

De kosten van een submodule worden in de verrekening uitsluitend ten laste gebracht van de aan de submodule deelnemende gemeenten naar rato van het jaarlijks op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.

Artikel 7 Verkoop van diensten

1. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze samenwerkingsmodule gemandateerde bevoegdheden.
2. Indien een bestuurscommissie is ingesteld, dient zij akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in het eerste lid.

BIJLAGE 2 Samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL)

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze samenwerkingsmodule wordt verstaan onder:

a. Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL): organisatieonderdeel van het samenwerkingsverband MGR.
b. RMC-functie: Regionale Meld- en Coördinatiefunctie zoals bedoeld in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), Wet op de expertisecentra (WEC) en Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO).
c. Samenwerkingsmodule: onderhavige samenwerkingsmodule RBL.
d. regionale middelen: bestaan uit de uitkering regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten (RMC). Voor RMC is het zowel de specifieke uitkering regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten als de specifieke uitkering regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten.
e. VSV: jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma.

Artikel 2 Belangen

Het samenwerkingsverband behartigt binnen de samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken de belangen van de aan de samenwerkingsmodule deelnemende gemeenten op het gebied van de Leerplichtwet 1969 en de RMC-functie.

Artikel 3 Samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken

1. De samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken bestaat uit twee submodules: Leerplichtwet en RMC
2. De samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken bevat de volgende taken:
   a. De submodule Leerplicht bevat de volgende taak: uitvoering Leerplichtwet 1969
   b. De submodule RMC bevat de volgende taak: uitvoering wettelijke taken RMC

Artikel 4 Bevoegdheden

1. Bij deelname aan de submodule Leerplichtwet worden alle bevoegdheden die volgens de Leerplichtwet 1969 aan de colleges toekomen gemandateerd aan het samenwerkingsverband.
2. Bij deelname aan de submodule RMC worden alle bevoegdheden die volgens de WEB, WEC en WVO inzake de RMC-functie aan het college van de gemeente Arnhem als contactgemeente toekomen gemandateerd aan het samenwerkingsverband.
3. De gemandateerde bevoegdheden kunnen in ondermandaat worden gegeven aan medewerkers die de samenwerkingsmodule uitvoeren, met uitzondering van de bevoegdheid tot het vaststellen van de instructie voor de leerplichtambtenaren.

Artikel 5 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van 1 jaar.

Artikel 6 Financiële Bijdragen

1. Ten behoeve van de uitvoering van de activiteiten genoemd in artikel 3 is een deelnemende gemeente aan deze samenwerkingsmodule financiële bijdragen verschuldigd op basis van de volgende berekeningswijze per submodule:
   a. Leerplicht:
      i. De totale loonsom voor de verschillende functies wordt vastgesteld, uitgaande van de loonsom op 1 januari 2021;
      ii. De gemeentelijke bijdragen worden, evenredig verdeeld op basis van leerlingenaantallen (1 fte voor 2.700 leerplichtige leerlingen) en gecorrigeerd naar VSV problematiek;
      iii. De gemeentelijke bijdragen worden telkens voor vier jaar vastgesteld, voor het eerst weer in 2025.
      iv. Evenredige verdeling van de kosten van de management-, beleids-, gegevensbeheer en administratieve functies tussen VSV en leerplicht;
   b. RMC: wordt gefinancierd vanuit Rijksmiddelen voor RMC regio Arnhem.

Artikel 7 Verkoop van diensten

1. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze samenwerkingsmodule gemandateerde bevoegdheden.
2. Indien een bestuurscommissie is ingesteld, dient zij akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in het eerste lid.

BIJLAGE 3 Samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze samenwerkingsmodule wordt verstaan onder:

Samenwerkingsmodule: onderhavige samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt, hierna WSP.

Artikel 2 Belangen

Het samenwerkingsverband behartigt binnen de samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt de belangen van de aan de samenwerkingsmodule deelnemende gemeenten en het UWV op het gebied van de dienstverlening aan werkgevers in relatie tot het plaatsen van de doelgroepen waarvoor zij een re-integratieverantwoordelijkheid hebben.

Artikel 3 Doel en taken samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt

a. Submodule: De basisdienstverlening van het WSP bestaat uit:

1. Het WSP is strategisch partner voor werkgevers met betrekking tot arbeidsmarkt-, wervings- en HR vraagstukken.
2. Het vervullen van vacatures bij werkgevers voor werkzoekenden met bijzondere aandacht voor de volgende doelgroepen:

- Participatiewet- uitkeringsgerechtigden, waaronder doelgroep Banenafspraak;
- Wajong-uitkeringsgerechtigden;
- WIA-uitkeringsgerechtigden;
- WW-uitkeringsgerechtigden.

3. Het opbouwen, onderhouden en uitdragen van kennis en informatie ten aanzien van de arbeidsmark en sociale wet- en regelgeving, en waar nodig doorverwijzen naar betrokken ketenpartners.
4. Het adviseren over en faciliteren van werkgevers bij het aanvragen van voorzieningen en subsidies.
5. Het adviseren over en faciliteren van het anders organiseren van werk zodat ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een duurzame werkplek kunnen krijgen. Hierbij wordt onder meer gebruik gemaakt van een aanbodgerichte benadering, bijvoorbeeld functiecreatie.
6. Het bevorderen van een inclusieve arbeidsmarkt in de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland door onder meer te bouwen aan een stevig netwerk van werkgevers en de in de regio actieve ondernemersnetwerken.

b. Submodule: De dienstverlening van het Steunpunt Social Return On Investment (SROI) bestaat uit :

1. het ondersteunen van aan de submodule deelnemende gemeenten bij het vergroten van het draagvlak voor maatschappelijk ondernemen door ondernemers/werkgevers in de arbeidsmarktregio.
2. het begeleiden van bedrijven en instellingen die een overeenkomst hebben met een SROI-verplichting met één of meer deelnemers bij de invulling van de SROI-afspraken.

Artikel 4 Bevoegdheden

1. De bevoegdheden die de Participatiewet en de Wet banenafspraak toebedelen aan de colleges en betrekking hebben op de onder artikel 3 omschreven taken, worden gemandateerd aan het samenwerkingsverband.
2. De gemandateerde bevoegdheden kunnen in ondermandaat worden gegeven aan medewerkers die de samenwerkingsmodule uitvoeren.

Artikel 5 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule en submodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar.

Artikel 6 Financiële bijdragen

Ten behoeve van de uitvoering van de taken genoemd in artikel 3, worden de kosten die samenhangen met het WSP gezamenlijk gedragen door de aan deze module en/of submodule deelnemende gemeenten. De kosten worden verdeeld op basis van het inwoneraantal per gemeente naar rato van het op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.

Artikel 7 Verkoop van diensten

1. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basisdiensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze samenwerkingsmodule gemandateerde bevoegdheden.
2. De bestuurscommissie dient akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in het eerste lid.

BIJLAGE 4 Samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze samenwerkingsmodule wordt verstaan onder:

a. Wsw: Wet sociale werkvoorziening
b. SW: Sociale Werkvoorziening.
c. Samenwerkingsmodule: de onderhavige samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW , hierna: WgSW;
d. Buitengemeente: de gemeente die geen deelnemer is aan de samenwerkingsmodule WgSW.

Artikel 2 Belangen

Het samenwerkingsverband behartigt binnen de samenwerkingsmodule de belangen van de aan de samenwerkingsmodule WgSW deelnemende gemeenten op het gebied van het op rechtmatige en doelmatige wijze invulling geven aan de wettelijke taken op het gebied van het werkgeverschap voor de SW-medewerkers en de overige taken zoals benoemd in artikel 4, eerste lid, sub b.

Artikel 3 Deelname aan de samenwerkingsmodule

Deelname aan deze samenwerkingsmodule is slechts mogelijk onder de voorwaarde dat de deelnemende gemeente aan deze samenwerkingsmodule een rechtsgeldig aanwijzingsbesluit heeft genomen als bedoeld in artikel 2, tweede lid, van de Wsw voor de uitvoering van de *activiteiten die gericht zijn op arbeidstoeleiding en -begeleiding van Sw-medewerkers* ***aan een andere organisatie***.

Artikel 4 Samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW

1. De samenwerkingsmodule WgSW bevat de volgende taken:
   a. het uitvoeren van de taken behorend bij het werkgeverschap van SW medewerkers, als bedoeld in artikel 2 eerste lid van de Wsw. Hieronder wordt in elk geval verstaan: het zorgdragen voor de uitbetaling en financiering van de loonlasten en hiermee samenhangende kosten van werknemers zoals het bijhouden van de salarisadministratie, besluiten over in- en uitdiensttreding, de aanpassing van het dienstverband, de individuele aanpassing van het salaris (niet zijnde als gevolg van cao-afspraken) en de eventueel daaruit voortvloeiende (gerechtelijke) procedures. Daarnaast betreft het taken op het terrein van personeels- en arbeidsomstandighedenbeleid en -uitvoering die via een DVO zijn opgedragen aan de organisatie die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de arbeidstoeleiding en – begeleiding van de SW-medewerkers op basis van het aanwijzingsbesluit van deelnemende gemeenten.
   b. Overige taken en verplichtingen die voortvloeien uit de opheffing van Werkvoorziening Midden-Gelderland (handelend onder de naam Presikhaaf Bedrijven) en het onderbrengen van de verplichtingen van de Stichting Personeel Presikhaaf bij de samenwerkingsmodule WgSW.

2. Indien een bestuurscommissie is ingesteld kan de bestuurscommissie het algemeen bestuur voorstellen de samenwerkingsmodule te wijzigen.

Artikel 5 Bevoegdheden

Ter uitvoering van de in artikel 4, eerste lid, onder a, genoemde taak dragen de deelnemende gemeenten hun bevoegdheden en verplichtingen uit de Wsw over aan het samenwerkingsverband.

Artikel 6 Beëindiging deelname aan de samenwerkingsmodule

1. Deelname aan onderhavige samenwerkingsmodule eindigt zodra het huidige aanwijzingsbesluit niet wordt voortgezet, tenzij er blijvend wordt voldaan aan de voorwaarden van artikel 3 van deze samenwerkingsmodule en over de uitvoerbaarheid van artikel 4 eerste lid.
2. Beëindiging van deelname als bedoeld in het eerste lid, geschiedt onder de voorwaarden zoals geregeld in artikel 35, tweede, derde, vierde en vijfde lid, van de regeling, als ware de deelnemende gemeente zijn deelname aan deze samenwerkingsmodule zelf heeft beëindigd.
   De loonlasten van SW medewerkers van deze uittredende deelnemer maken geen onderdeel uit van de uittreedsom, wanneer de SW medewerkers niet langer in dienst zijn van het samenwerkingsverband.
3. Onverminderd het eerste en tweede lid kan beëindiging van deelname aan deze samenwerkingsmodule als bedoeld in artikel 35, eerste lid, van de regeling plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar.

Artikel 7 Financiële bijdragen

1. Ten behoeve van de uitvoering van de taken genoemd in artikel 4, eerste lid, worden de kosten gezamenlijk gedragen door de aan deze module deelnemende gemeenten.
2. De kosten voor jaar t worden jaarlijks verdeeld op basis van het procentuele aandeel in het aantal arbeidsjaren (AJ) per gemeente op basis van de bezettingsaantallen zoals bekend op 31 oktober t-1 voor de deelnemende gemeenten gezamenlijk.
3. De kosten die samenhangen met het Werkgeverschap van de Sw medewerkers uit de buitengemeenten worden conform de in het tweede lid gedefinieerde verdeelsleutel verdeeld over de deelnemende gemeenten waarbij de bijdrage door het Rijk wordt ontvangen via één gemeente.

Artikel 8 Verkoop van diensten

1. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze samenwerkingsmodule gemandateerde bevoegdheden.
2. Indien een bestuurscommissie is ingesteld, dient zij akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in het eerste lid.

BIJLAGE 5: Samenwerkingsmodule Contractmanagement inburgeringstrajecten:

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze samenwerkingsmodule wordt verstaan onder:

a. Wet inburgering: De Wet Inburgering die op 1 januari 2022 in werking treedt.
b. Inburgeringstrajecten: De trajecten die de deelnemende gemeenten hebben ingekocht teneinde de nieuwkomer in staat te stellen aan zijn inburgeringsplicht als bedoeld in art 6, eerste lid, Wet Inburgering te voldoen.

Artikel 2 Belangen

De samenwerkingsmodule behartigt de belangen van de aan de deelnemende gemeenten op het gebied van contractmanagement van inburgeringstrajecten op basis van de taken zoals vermeld in artikel 3.

Artikel 3 Doel en taken samenwerkingsmodule contractmanagement inburgeringstrajecten

Het hoofddoel van het contractmanagement inburgeringstrajecten is de uitvoering van de inburgeringstrajecten volgen en zo nodig bijsturen.

De taken bestaan uit:
- inkoop van inburgeringstrajecten;
- contractbeheer en contractmanagement;
- toegankelijk maken contractinformatie;
- informatie ophalen over behalen van resultaten;
- contractgesprekken voeren op grond van informatie en signalen;
- rapportage;

Artikel 4 Bevoegdheden

1. De bevoegdheden die de Wet Inburgering toebedeelt aan de colleges en betrekking hebben op de onder artikel 3 omschreven taken, worden gemandateerd aan het samenwerkingsverband.
2. De gemandateerde bevoegdheden kunnen in ondermandaat worden gegeven aan medewerkers die de samenwerkingsmodule uitvoeren.

Artikel 5 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van één jaar.

Artikel 6 Financiële bijdragen

Ten behoeve van de uitvoering van de taken genoemd in artikel 3, worden de kosten die samenhangen met het Contractmanagement Inburgeringstrajecten gezamenlijk gedragen door de aan deze samenwerkingsmodule deelnemende gemeenten. De kosten worden verdeeld op basis van het inwoneraantal per gemeente naar rato van het op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS-cijfers.

Artikel 7 Verkoop van diensten

1. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze samenwerkingsmodule gemandateerde bevoegdheden.
2. De bestuurscommissie dient akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in het eerste lid.

BIJLAGE 6 Samenwerkingsmodule facilitering overige regionale taken sociaal domein

Artikel 1 Begripsbepaling

In deze regeling wordt verstaan onder:

a. Facilitering: het organiseren van taken zoals bedoeld in art. 3 van deze bijlage, waaronder het werkgeverschap van de betreffende medewerkers;
b. Programma: Zorg, Onderwijs of Participatie
c. Regiosecretariaat: de rol van regiosecretaris en secretariële ondersteuning ten behoeve van het regionaal portefeuilleoverleg en ambtelijk overleg.
d. Regionale beleidsondersteuning: beleidsondersteuning voor ontwikkeling regionaal beleid op het terrein van het sociaal domein.
e. Regionale projecten: op sociaal domein gerichte projecten op basis van vraag en behoefte vanuit de gemeente(n) die (nog) niet zijn ondergebracht bij een van de andere samenwerkingsmodules;
f. Regionaal Portefeuillehouders Overleg: een regionaal overleg van de betreffende portefeuillehouders over een bepaald programma, hierna RPO.

Artikel 2 Belangen

De samenwerkingsmodule behartigt de belangen van de aan *Samenwerkingsmodule facilitering overige regionale taken sociaal domein deelnemende gemeente*n op het gebied van facilitering van overige regionale taken zoals benoemd in artikel 3.

Artikel 3 Taken samenwerkingsmodule en submodules

1. De taken van deze samenwerkingsmodule kunnen bestaan uit:
   a. Faciliteren van het regiosecretariaat ten behoeve van het RPO, de bestuurscommissie en de ambtelijke voorbereiding van deze overleggen in het sociaal domein
   b. Faciliteren van de regionale beleidsondersteuning binnen het sociaal domein
   c. Faciliteren van de uitvoering van op sociaal domein gerichte regionale projecten
   d. Faciliteren van overige taken op basis van verzoeken RPO's Zorg, Onderwijs of Participatie
2. De taken per programma onder lid1 worden aangemerkt als submodule.
3. Indien de deelnemers binnen het samenwerkingsverband bij ministeriele regeling als jeugdregio wordt ingedeeld als bedoeld in het wetsvoorstel de 'Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen' bevat deze submodule de taken zoals in de wet beschreven.

Artikel 4 Keuze en taken

1. Het algemeen bestuur bepaalt de kaders waaronder de taken als bedoeld in artikel 3 worden ingebracht of beëindigd.

Artikel 5 Financiële bijdragen

De kosten van de uitvoering van deze taken voor een programma worden in de verrekening uitsluitend ten laste gebracht van de aan de deelnemende gemeenten van de betreffende submodule naar rato van het jaarlijks op 1 januari bepaalde inwonertal van de deelnemende gemeenten op basis van de meest recente CBS cijfers.

Artikel 6 Beëindiging deelname aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule

Beëindiging van deelname aan de samenwerkingsmodule dan wel submodule kan plaatsvinden door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van samenwerkingsverband met inachtneming van een opzegtermijn van twaalf maanden. Voor projecten, waar geen langlopende verplichtingen gelden kan een kortere opzegtermijn worden afgesproken.

Artikel 7 Verkoop van diensten

a. Als de deelnemers instemmen met het onderbrengen van taken als bedoeld in artikel 3, voert het openbaar lichaam met instemming van de deelnemers op verzoek van gemeenten buiten het samenwerkingsgebied deze taken uit. De taken worden uitgevoerd tegen een overeen te komen prijs.
b. Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze genoemde taken in artikel 3.
c. Indien een adviescommissie is ingesteld, dient zij akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening zoals bedoeld in eerste lid.

Toelichting Regeling MGR

Toelichting
Deze toelichting hoort bij de MODULAIRE GEMEENSCHAPPELIJKE REGELING SOCIAAL DOMEIN CENTRAAL GELDERLAND (MGR).

Algemeen
Bij het opstellen van deze regeling is uitgegaan van de door de colleges vastgestelde Notitie G12 regionale samenwerkingsvorm van 3 november 2015. Daarin staat dat bij het kiezen van de meest passende samenwerkingsvorm wordt uitgegaan van de volgende inrichtingsprincipes:

1. *een samenwerkingsvorm die het flexibel kunnen toe-en uittreden mogelijk maakt en met een zo beperkt mogelijke uittredingssanctie*
2. *een samenwerkingsvorm waarin het publiekrechtelijk toezicht optimaal geborgd is, met oog voor en ruimte aan de positie voor de raden en de colleges*
3. *daarnaast is het streven om de bestuurlijke drukte te beperken waar dat kan zodat tempo en daadkracht aan de dag gelegd kan worden*
4. *een ondersteuningsstructuur die mean en lean is: niet meer personele inzet dan nodig voor een goede regionale procesgang en uitvoering van taken*
5. *een besluitvormingsprocedure die uitgaat van gelijkwaardigheid en consensus waarbij een kwalitatieve meerderheid van stemmen bepalend is als consensus niet mogelijk blijkt.*

In november 2015 hebben de colleges hun voorkeur uitgesproken voor een gemeenschappelijk openbaar lichaam met een modulaire gemeenschappelijke regeling (MGR)

Daarnaast is in januari 2016 een bestuurlijke opdracht gegeven dat in deze regeling niet wordt opgenomen wat al bij wet is geregeld en waarvan niet afgeweken wordt.

In april 2016 besluiten de colleges besluiten deel te nemen aan het Interactief aankoop systeem (IAS) en geven aan voor welke percelen. Dit IAS vormt de basis voor de MGR. Na oprichting van de MGR wordt de samenwerkingsmodule inkoop in feite gevormd door het IAS.

In december 2016 is de bestuurlijke afspraak gemaakt om artikelen over het beëindigen van een samenwerkingsmodule in de regeling op te nemen en het dienstverleningshandvest niet in de regeling te laten terugkomen.

In september 2017 besluit het algemeen bestuur van de MGR aan de deelnemende gemeenten een gewijzigde regeling voor te leggen waarin de samenwerkingsmodules Onderwijszaken en Werkgeverservicepunt aan de regeling worden toegevoegd en voorwaarden voor het deelnemen aan en het beëindigen van een samenwerkings- en submodule zijn verwerkt.

Op 4 juli 2018 heeft het algemeen bestuur van de MGR een voorgenomen besluit genomen om de nieuwe module Werkgeverschap SW onder te brengen bij de MGR. Dit vraagt om een aanpassing van de regeling. Het algemeen bestuur heeft daarom besloten aan de deelnemende gemeenten een gewijzigde regeling voor te leggen waarin de samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW aan de regeling wordt toegevoegd en enkele verbeteringen aan te brengen in de formulering van de regeling.

Op 23 september 2021 heeft het algemeen bestuur van de MGR een voorgenomen besluit genomen om de nieuwe samenwerkingsmodule Contractmanagement Inburgeringstrajecten onder te brengen bij de MGR. Dit vraagt om een aanpassing van de regeling. Het algemeen bestuur heeft daarom besloten aan de deelnemende gemeenten een gewijzigde regeling voor te leggen waarin de samenwerkingsmodule Contractmanagement Inburgeringstrajecten aan de

regeling wordt toegevoegd en waarin enkele verbeteringen zijn aangebracht in de formulering van de regeling.Om de integraliteit te bevorderen is besloten om uit te gaan van drie Programma's te weten: Zorg, Onderwijs en Participatie en daar de betreffende samenwerkingsmodules onder te brengen en per Programma met één bestuurscommissie te gaan werken.

Op 1 juli 2022 is de Wet gemeenschappelijke regelingen gewijzigd met als doel de democratische legitimatie en rol van de gemeenteraden te versterken. Daarnaast heeft op 30 maart 2023 het algemeen bestuur van de MGR een voorgenomen besluit genomen om de nieuwe submodule Steunpunt SROI toe te voegen aan de samenwerkingsmodule WSP. Deze ontwikkelingen vragen om een aanpassing van de regeling. Het algemeen bestuur heeft daarom besloten aan de deelnemende gemeenten een gewijzigde regeling voor te leggen waarin de toevoeging van de submodule en de wettelijke wijzigingen zijn aangebracht.

Er is een wetsvoorstel Wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen in voorbereiding. Dit wetsvoorstel vraagt jeugdregio's met andere jeugdregio's in een op overeenstemming gericht overleg te zorgen voor bovenregionale afstemming en de organisatie en financiering van de regionale expertteams.

Daarnaast hebben deelnemende gemeenten verzocht de mogelijkheid voor het faciliteren van regionaal bestuurlijk overleg op de programma's Zorg, Onderwijs en participatie. Dit betreft met name de werkgeversrol naar de medewerkers die werkzaam zijn voor het regionale overleg, en het faciliteren van de afstemming en besluitvorming over regionaal beleid. De MGR zelf blijft beleidsarm. Het beleid op deze programma's wordt lokaal en/of gezamenlijk regionaal vastgesteld op basis van duidelijke mandaten van colleges.

Artikelsgewijze toelichting MGR

HOOFDSTUK 1 ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1 Begripsomschrijvingen

Dit artikel bevat enkele algemene begripsbepalingen die gelden voor de gehele gemeenschappelijke regeling.

Artikel 2 Openbaar lichaam

Dit artikel bepaalt dat er een zogenoemd gemeenschappelijk openbaar lichaam wordt ingesteld krachtens artikel 1, eerste lid, gelezen in samenhang met artikel 8, eerste lid, van de wet. Het gemeenschappelijk openbaar lichaam bezit rechtspersoonlijkheid en kan dus zelfstandig privaatrechtelijke rechtshandelingen verrichten. Er is onder meer gekozen voor een gemeenschappelijk openbaar lichaam om de optie open te houden om in de toekomst beleidsmatige taken in te brengen.

Tot slot bepaalt het artikel dat het gemeenschappelijk openbaar lichaam gevestigd is te Arnhem (volgens artikel 10 lid 3 van de wet is het aanwijzen van een plaats van vestiging vereist). Deze vestigingsplaats bepaalt onder andere welke rechtbank bevoegd is kennis te nemen van eventuele procedures en dat de gedeputeerde staten van de provincie Gelderland interbestuurlijk toezichthouder is.

Daarnaast is de vestigingsplaats van belang in verband met artikel 42 van deze regeling. Het gemeentebestuur van de vestigingsplaats zendt de regeling aan gedeputeerde staten van de provincie Gelderland en maakt de regeling bekend in de Staatscourant.

Artikel 3 Bestuursorganen

Het bestuur van het gemeenschappelijk openbaar lichaam bestaat uit een algemeen bestuur, een dagelijks bestuur en een voorzitter (art. 12, eerste lid, van de wet). Daarnaast kunnen bestuurscommissies worden ingesteld. In deze regeling is die mogelijkheid geopend in artikel 17. De directie of een directielid is geen bestuursorgaan.

HOOFDSTUK 2 BELANGEN, TAKEN EN BEVOEGDHEDEN

Artikel 4 Belangen

De regio wil de mogelijkheid hebben om modules onder de MGR te kunnen brengen. Om dit mogelijk te maken wordt het belang van de MGR in zo breed mogelijk perspectief beschreven in artikel 4. De regeling behartigt immers de belangen van de deelnemers binnen het sociaal domein. Het belang bakent de bevoegdheden van (het bestuur van) het gemeenschappelijk openbaar lichaam af. De specifieke belangen van een samenwerkingsmodule worden geconcretiseerd in de artikelen over de samenwerkingsmodule.

Artikel 5 Modulair karakter

De regeling is modulair opgebouwd om deze eenvoudig te kunnen uitbreiden met nieuwe samenwerkingsmodules. Om samenhang te brengen in de samenwerkingsmodules wordt vanaf 2022 gewerkt met 3 Programma's Zorg, Onderwijs en Participatie. Er kunnen meerdere samenwerkingsmodules onder één Programma worden gebracht.

Artikelen 6 Taken samenwerkingsverband en samenwerkingsmodules

Als de deelnemers in een later stadium nieuwe samenwerkingsmodules aan de MGR willen toevoegen, betekent dit een wijziging van de regeling (artikel 36, tweede lid, van de regeling). Als daar eenmaal toe is besloten wordt de regeling gewijzigd in die zin dat een nieuw artikel over die samenwerkingsmodule in een bijlage bij de regeling wordt toegevoegd, waarin de taken van die nieuwe samenwerkingsmodules worden omschreven. De bijlage bij de regeling maakt integraal onderdeel uit van de regeling. Ook een wijzing van de bijlage moet dus worden aangemerkt als een wijziging van de regeling waarop artikel 36 van toepassing is. Deelnemers kunnen vervolgens besluiten om aan deze nieuwe samenwerkingsmodule deel te nemen (zie artikel 34 van de regeling). Er wordt vervolgens op grond van artikel 6, tweede lid, een afzonderlijke dienstverleningsovereenkomst afgesloten met het openbaar lichaam, de MGR. Op de dienstverleningsovereenkomsten zijn algemene bepalingen van toepassing.

Als in de toekomst raadsbevoegdheden worden overgedragen aan de MGR, hebben de raden een verdergaande rol dan het geven van toestemming voor het treffen van de regeling als bedoeld in artikel 1, tweede lid, van de wet. De raden moeten in dat geval ook instemmen met het treffen van de regeling als deelnemer aan de regeling. De regeling moet bij het overdragen van raadsbevoegdheden op verschillende punten worden gewijzigd, bijvoorbeeld de bepalingen over vertegenwoordiging in het algemeen bestuur dan wel de term deelnemers.

Artikel 7 Bevoegdheden

De deelnemers dragen geen bevoegdheden over aan de MGR. Bij afzonderlijk besluit mandateren de deelnemers de bevoegdheden. Een uitzondering hierop zijn de taken uit module Werkgeverschap SW, zoals verwoord in bijlage 4. Voor het overdragen van het werkgeverschap van de wsw medewerkers naar de MGR is delegatie nodig.

Artikel 8 Beperking privaatrechtelijke bevoegdheden

Met deze bepaling worden de bevoegdheden van de bestuursorganen van het openbaar lichaam beperkt. Dit zijn bevoegdheden die het openbaar lichaam vanwege zijn rechtspersoonlijkheid op grond van de wet zelf heeft. Met deze bepaling worden de financiële risico's voor de deelnemers die hiermee samenhangen beperkt, omdat de deelnemers vooraf eerst hiermee dienen in te stemmen. Wanneer het algemeen bestuur hiertoe over wil gaan is hiervoor vooraf toestemming nodig van deelnemende gemeenten.

HOOFDSTUK 3 HET ALGEMEEN BESTUUR

Artikel 9 Taken en bevoegdheden

Het algemeen bestuur staat aan het hoofd van het gemeenschappelijk openbaar lichaam (art. 12, tweede lid, van de wet). Dit betekent onder meer dat het algemeen bestuur eindverantwoordelijk is voor het gemeenschappelijk openbaar lichaam. In het algemeen bestuur zijn alle deelnemers vertegenwoordigd.

Dit artikel beschrijft de taken en bevoegdheden van het algemeen bestuur. Het algemeen bestuur kan zijn bevoegdheden overdragen aan het dagelijks bestuur met uitzondering van de taken benoemd in artikel 33a, tweede lid, van de wet en artikel 9, derde lid, van de regeling.

Artikel 10 Samenstelling en zittingsduur

Deze regeling omvat een collegeregeling omdat het gaat om collegebevoegdheden die het samenwerkingsverband gaat uitvoeren. Het betreft in beginsel een samenwerkingsverband gericht op uitvoerende taken. Op grond van artikel 13, zesde lid van de wet kiest iedere deelnemer (in dit geval het college) uit zijn midden het lid van het algemeen bestuur (artikel 13, zesde lid, van de wet). In de regeling is gekozen voor één lid van het algemeen bestuur per deelnemer. Het lidmaatschap van het algemeen bestuur eindigt van rechtswege wanneer men ophoudt lid te zijn van het college dat het lid heeft aangewezen (artikel 13, zesde lid van de wet dat artikel 13, tweede lid van overeenkomstige toepassing verklaart).

Om te voldoen aan de gedachte van verlengd lokaal bestuur is het van belang dat deelnemers vertegenwoordigd zijn in het algemene bestuur. Daarom is in de regeling bepaald dat een plaatsvervangend lid van het algemeen bestuur wordt aangewezen om op die wijze vertegenwoordiging van de deelnemer in het algemeen bestuur zoveel mogelijk te borgen. De plaatsvervanging geldt uitsluitend voor de werkzaamheden als lid van het algemeen bestuur. Mocht het lid van het algemeen bestuur ook voorzitter zijn of lid van het dagelijks bestuur, dan geldt de plaatsvervanging niet voor de werkzaamheden als voorzitter of lid van het dagelijks bestuur. De plaatsvervanging van de voorzitter (een zelfstandig bestuursorgaan) is geregeld in artikel 15, vierde lid van de regeling. Voor leden van het dagelijks bestuur kunnen geen plaatsvervangers worden benoemd. Bij vervanging met een tijdelijk of incidenteel karakter kan worden volstaan met een interne vervangingsregeling binnen het dagelijks bestuur, zoals gebruikelijk is bij het college.

Artikel 11 Werkwijze en vergaderorde

Bij de totstandkoming van het aantal stemmen is rekening gehouden met de volgende inwonersaantallen per 1-1-2022:
Arnhem 163.888
Doesburg 11.036

Duiven	*24.946*
Lingewaard	*46.963*
Overbetuwe	*48.266*
Renkum	*31.358*
Rheden	*43.435*
Rozendaal	*1.756*
Wageningen	*39.939*
Westervoort	*14.944*
Zevenaar	*44.645*

De uitkomst van de staffel is dat de leden van het algemeen bestuur per 1 januari 2023 het volgende aantal stemmen hebben:

Deelnemer	***Aantal stemmen***
Arnhem	*4*
Doesburg	*1*
Duiven	*2*
Lingewaard	*2*
Overbetuwe	*2*
Renkum	*2*
Rheden	*2*
Rozendaal	*1*
Wageningen	*2*
Westervoort	*1*
Zevenaar	*2*
Totaal	*21*

In het algemeen bestuur worden besluiten genomen met een meerderheid van stemmen. Een stemming is geldig wanneer meer dan de helft van het aantal leden dat zitting heeft aan de stemming heeft deelgenomen (artikel 29, eerste lid Gemeentewet). Daarbij mag geen rekening worden gehouden met meervoudige stemrechten, het gaat om het aantal leden. Leden die zich onthouden van stemming tellen daarbij niet mee.

In artikel 11, vierde lid van de regeling is bepaald over welke onderwerpen het algemeen bestuur niet in beslotenheid kan vergaderen. Het uitgangspunt van de wet (art. 22 lid 3) is dat de vergaderingen van het algemeen bestuur van een gemeenschappelijk openbaar lichaam openbaar zijn. In artikel 22 van de wet is bepaald dat het algemeen bestuur een uitzondering op dit uitgangspunt kan maken. Vergaderingen kunnen in beslotenheid worden gehouden als de voorzitter van het algemeen bestuur dit nodig oordeelt óf als een vijfde van de aanwezige leden daar om verzoekt. Op een dergelijk verzoek beslist het algemeen bestuur, waarbij een afweging gemaakt moet worden tussen het belang van openbaarheid en het belang van vertrouwelijkheid.

In artikel 22, eerste lid van de wet worden artikelen van de Gemeentewet van overeenkomstige toepassing verklaard op het houden en de orde van de vergaderingen van het algemeen bestuur, voor zover de wet daarvan niet is afgeweken:

- *artikel 16: vaststellen reglement van orde voor vergaderingen en andere werkzaamheden*

- *artikel 17: frequentie van vergaderen*
- *artikel 20: quorum voor opening vergadering*
- *artikel 22: onschendbaarheid en verschoningsrecht*
- *artikel 26: handhaving orde vergadering*
- *artikel 28: niet deelname aan stemming*
- *artikel 29: quorum voor geldige stemming*
- *artikel 30: totstandkoming beslissing*
- *artikel 31: geheime stembriefjes*
- *artikel 32: overige stemmingen*
- *artikel 33a: ondertekening stukken*
- *artikel 33: ambtelijke bijstand*

Een lid van het algemeen bestuur heeft altijd stemrecht. Dit stemrecht kan het lid niet worden ontnomen. Een lid van het algemeen bestuur stemt alleen niet wanneer het besluit een gelegenheid betreft die hem rechtstreeks of middellijk persoonlijk aangaat of waarbij hij als vertegenwoordiger is betrokken, of over de vaststelling of goedkeuring van de rekening van een lichaam waartoe hij rekenplichtig is of tot wiens bestuur hij hoort (artikel 28, eerste lid Gemeentewet). Deze bepaling moet terughoudend worden uitgelegd omdat het onthouden van stemrecht een inbreuk zou zijn op de rechten van de vertegenwoordiger en daarmee op het democratisch proces (vergelijk Abrs d.d. 1 april 2015, ECLI:NL:RVS: 2015:1010). Het ligt niet voor de hand dat het lid zich moet onthouden van stemmen over zaken die de gemeente aangaat.
In de regeling kan derhalve niet worden bepaald, dat slechts die deelnemers die de taken ook daadwerkelijk afnemen (lees deelnemen aan een samenwerkingsmodule dan wel submodule) in het algemeen bestuur mogen stemmen over die taken. Mochten er in de toekomst meer samenwerkingsmodules worden toegevoegd en het aantal deelnemers daaraan sterk verschilt dan kan het een optie zijn om bestuurscommissies voor (bepaalde) samenwerkingsmodules in te stellen, waarin vertegenwoordigers van de aan die samenwerkingsmodules deelnemende gemeenten zitten .
Het algemeen bestuur draagt dan haar bevoegdheden ten aanzien van die samenwerkingsmodule over aan de bestuurscommissie. Om bestuurlijke drukte te voorkomen zou je in de bestuurscommissie de leden van het algemeen bestuur kunnen benoemen die de deelnemers vertegenwoordigen die aan de samenwerkingsmodule meedoen. Vervolgens plan je de vergadering van een bestuurscommissie achter de vergadering van het algemeen bestuur. Dit zou je -voor zover gewenst- ook op submoduleniveau kunnen doen.

Een andere mogelijkheid is een gentlemens agreement dat de leden van het algemeen bestuur van de deelnemers die niet deelnemen aan een samenwerkingsmodule, zich onthouden van stemrecht.
Dat is echter niet geheel in lijn met hetgeen hiervoor uiteen is gezet over het onthouden van stemrecht.

HOOFDSTUK 4 HET DAGELIJKS BESTUUR

Artikel 12 Taken en bevoegdheden

Dit artikel regelt de taken en bevoegdheden van het dagelijks bestuur.

Artikel 13 Samenstelling en zittingsduur

Leden van het dagelijks bestuur blijven aan totdat in hun opvolging is voorzien. Hierdoor wordt geregeld dat er in de tussenliggende periode tussen verkiezingen en het kiezen van een dagelijks bestuur uit het midden van het nieuwe algemeen bestuur geen dagelijks bestuur aanwezig is.

Een lid van het dagelijks bestuur dat ontslag wil nemen legt dat voor aan het algemeen bestuur. Pas wanneer het algemeen bestuur een nieuw lid van het dagelijks bestuur heeft aangewezen, kan het ontslag van het lid van het dagelijks bestuur ingaan.

De wet bevat geen bepalingen over het benoemen van plaatsvervangers voor de leden van het dagelijks bestuur. Bij vervanging met een tijdelijk of incidenteel karakter kan worden volstaan met een interne vervangingsregeling binnen het dagelijks bestuur, zoals gebruikelijk is bij het college.

Artikel 14 Werkwijze en vergaderorde

Op grond van artikel 14 van de wet bestaat het dagelijks bestuur uit de voorzitter en ten minste twee andere leden, door en uit het algemeen bestuur aan te wijzen. Er is in de regio afgesproken dat het dagelijks bestuur uit drie leden bestaat.

De wet bevat geen bepalingen over de besluitvorming en vergaderorde van het dagelijks bestuur, zoals bij het algemeen bestuur. Dat is vrij te regelen in de regeling of in het door het dagelijks bestuur vast te stellen reglement van orde. Het ligt voor de hand daarbij aan te sluiten bij de bepalingen over het college: artikel 52-54, 56, 58, 59 en 59a Gemeentewet. Het is niet mogelijk om geheimhouding (vergelijk artikel 55 Gemeentewet) of immuniteit (vergelijk artikel 57 Gemeentewet) te regelen, omdat daarvoor een expliciete grondslag in een wet in formele zin is vereist omdat daarbij wordt afgeweken van algemene wettelijke normen.

HOOFDSTUK 5 DE VOORZITTER

Artikel 15 Taken en bevoegdheden

Dit artikel regelt de aanwijzing van de (plaatsvervangend) voorzitter. Op grond van artikel 13, negende lid, van de wet moet de voorzitter door en uit het algemeen bestuur aangewezen worden. De voorzitter is een eenhoofdig bestuursorgaan (artikel 12, eerste lid, van de wet) en is voorzitter van zowel het algemeen bestuur als het dagelijks bestuur (artikel 12, derde lid, van de wet). De voorzitter beschikt over één stem in beide bestuursorganen. De aanwijzing van de voorzitter kan niet aan het dagelijks bestuur worden gedelegeerd.

De plaatsvervangend voorzitter vervangt de voorzitter zowel in het algemeen bestuur als in het dagelijks bestuur.

HOOFDSTUK 6 DE COMMISSIES

Artikel 16 Adviescommissies

Dit artikel is gebaseerd op artikel 24 en 24a van de wet. Het algemeen bestuur regelt de bevoegdheden en samenstelling van deze commissies van advies. Er kunnen eventueel raadsleden in een adviescommissie worden benoemd.
Op basis van samenwerkingsmodule 6 zal het ook mogelijk zijn dat het algemeen bestuur een vaste adviescommissie instelt ten behoeve van het dagelijks bestuur.
Dit is relevant voor de wens van deelnemers om de facilitering van overige regionale taken te kunnen uitvoeren, zoals het faciliteren van het regionale beleidsoverleg en uitvoeren van regionale projecten. (zie bijlage 6). Er kan dan een adviescommissie worden gevormd van bijv. de voorzitter van het RPO, de voorzitter van het ambtelijk overleg en de regiosecretaris om een goede afstemming en aansturing te hebben van de betreffende medewerkers die zich bezig

houden met regionaal beleid en/of de uitvoering van regionale projecten. De adviescommissie adviseert het dagelijks bestuur over het programmaplan en begroting voor deze taken.

Artikel 17 Bestuurscommissies

Dit artikel voorziet in de mogelijkheid van het algemeen bestuur om bestuurscommissies in te stellen (op grond van artikel 25, eerste lid, van de wet). Het is aan het algemeen bestuur om bestuurscommissies in te stellen. Het algemeen bestuur regelt de samenstelling van de bestuurscommissie, haar taken en bevoegdheden, de verantwoordingsrelaties jegens het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur. Op grond van artikel 25, tweede lid, van de wet gaat het algemeen bestuur pas over tot de instelling van de in het eerste lid bedoelde commissies nadat de raden van de deelnemende gemeenten van dit voornemen op de hoogte zijn gesteld en in de gelegenheid zijn gesteld hun wensen en bedenkingen ter kennis van het algemeen bestuur te brengen.

De bestuurscommissie is verantwoordelijk voor de inhoudelijke voorbereiding op de begroting en het activiteitenplan- en programma. De bestuurscommissie geeft hierover een advies aan het algemeen bestuur.
De bestuurscommissie heeft een rol voor de samenwerkingsmodules die vallen onder het betreffende programma. Dit wordt in het instellingsbesluit van de betreffende bestuurscommissie vastgesteld.

Er is bewust voor gekozen om geen bepaling in de regeling op te nemen over een eventuele vergoeding aan leden van een advies- of bestuurscommissie, omdat burgemeester, wethouders, raadsleden, ambtenaren en gemeentesecretarissen reeds uit hoofde van hun functie een vergoeding ontvangen.

HOOFDSTUK 7 INLICHTINGEN, VERANTWOORDING EN ONTSLAG

Artikel 18 Het dagelijks bestuur ten opzichte van het algemeen bestuur (inlichtingenplicht)

Dit artikel is slechts beperkt van omvang omdat artikel 19a, eerste lid van de wet reeds bepalingen bevat over de verantwoordings- en inlichtingenplicht, almede het ontslag.

Artikel 19a, eerste lid, van de wet regelt de verantwoording van de (leden van het) dagelijks bestuur aan het algemeen bestuur over het door het dagelijks bestuur gevoerde bestuur. Het tweede lid gaat over het verstrekken van inlichtingen die het algemeen bestuur nodig heeft voor het uitoefenen van zijn taak. Het derde lid gaat over het ontslag van een lid van het dagelijks bestuur door het algemeen bestuur bij een gebrek aan vertrouwen. Een ontslagen lid van het dagelijks bestuur blijft wel lid van het algemeen bestuur. De rechter treedt niet in de beoordeling van de gronden waarop het algemeen
bestuur tot ontslag van het lid van het dagelijks bestuur heeft besloten.

Het informatierecht voor individuele leden van het algemeen bestuur ontbreekt echter in artikel 19a, van de wet. Vandaar dat dit in dit artikel is opgenomen.

Als één of meer leden van het algemeen bestuur inlichtingen vragen aan het dagelijks bestuur dan verstrekt het dagelijks bestuur deze inlichtingen niet alleen aan degenen die inlichtingen vragen, maar ook aan de overige leden van het algemeen bestuur. Hiermee wordt bewerkstelligd dat alle leden van het algemeen bestuur over dezelfde inlichtingen beschikken.

Artikel 19 De voorzitter ten opzichte van het algemene bestuur (inlichtingen- en verantwoordingsplicht en ontslag)

De voorzitter is een apart orgaan. De wet zwijgt over de verantwoordingsplicht van de voorzitter, maar dat wil niet zeggen dat de voorzitter geen verantwoordingsplicht heeft. Het ligt voor de hand dit te regelen in de regeling analoog aan artikel 180 Gemeentewet. Daarmee zijn deelnemende gemeentebesturen vrij om te bepalen of de voorzitter kan worden ontslagen, door wie en op welke gronden. Het ligt voor de hand aan te sluiten bij artikel 13, negende lid, van de wet en het algemeen bestuur die bevoegdheid te verlenen. Volgens de Memorie van Toelichting bij de wet wordt het ontslagrecht van de leden van het dagelijks bestuur ook van toepassing geacht op de voorzitter. Dit past echter niet in de systematiek dat de voorzitter een apart orgaan is. Hij wordt benoemd als voorzitter en is als zodanig lid van het dagelijks bestuur en wordt niet benoemd als lid van het dagelijks bestuur en zou dus ook niet als zodanig ontslagen moeten worden.

Artikel 20 Het dagelijks bestuur, algemeen bestuur, bestuurscommissies en de voorzitter ten opzichte van de raden (informatieplicht)

In het kader de informatievoorziening blijft de MGR jaarlijks in de periode mei raadsinformatiebijeenkomsten houden waarin de documenten die voorliggen voor zienswijze worden besproken en waarbij ontwikkelingen worden gedeeld die relevant zijn voor de uitvoering. Daarnaast worden er twee keer per jaar nieuwsbrieven verzonden om de raden op de hoogte te brengen van relevante ontwikkelingen.

Net als bij artikel 19 worden de inlichtingen niet alleen verstrekt aan degenen die inlichtingen vragen, maar aan de voltallige raad. Hiermee wordt bewerkstelligd dat alle leden van de raad over dezelfde inlichtingen beschikken.

Het verstrekken van inlichtingen door het algemeen bestuur aan de raad is al geregeld in artikel 18, eerste lid van de wet.

Er geldt geen verantwoordingsplicht van leden van het dagelijks bestuur jegens raden of colleges, zodat het artikel hierover niets bepaalt. Dit zou de collegialiteit van het dagelijks bestuur doorbreken. Zie ook artikel van Rob de Greef in de Gemeentestem van 14 november 2013, nr. 7395/13, nr. 110 "Wet gemeenschappelijke regelingen en de dualisering van het gemeente- en provinciebestuur; De wijziging van de Wet gemeenschappelijk regelingen en aanverwante regelgeving onder de loep genomen (deel 1)".

Artikel 21 Leden algemeen bestuur ten opzichte van hun college en hun raden (inlichtingen, en verantwoordingsplicht en ontslag)

Op grond van artikel 19, eerste lid van de wet is bij een collegeregeling artikel 16, eerste lid (verantwoordingsplicht), tweede lid (inlichtingenplicht) en vijfde lid (geheimhouding) van overeenkomstige toepassing ten aanzien van de raden respectievelijk één of meer leden van die raden. Artikel 16 spreekt over het lid van het algemeen bestuur dat door de raad is aangewezen en daarvoor moet worden gelezen het lid van het algemeen bestuur dat door het college is aangewezen. Dit betekent dat op grond van artikel 16 de regeling nadere bepalingen moet bevatten. Die komen in dit artikel terug.

De opgenomen verantwoordingsplicht van het lid van het algemeen bestuur jegens de raad laat onverlet dat leden van het algemeen bestuur in hun hoedanigheid van collegelid tevens ter verantwoording kunnen worden geroepen op grond van artikel 169 Gemeentewet. Ook het enquêterecht van de raad is van toepassing op het lid van het algemeen bestuur en de raad kan de rekenkamer verzoeken een onderzoek in te stellen naar het bestuur van het samenwerkingsverband. De raad heeft geen ontslagrecht, maar als de wethouder of burgemeester het vertrouwen van de raad verliest kan de raad hem ontslaan of een aanbeveling tot ontslag doen (art. 61b, tweede lid Gemeentewet). Dit ontslag leidt automatisch tot ontslag als lid van het algemeen bestuur.

Hoofdstuk 7a Evaluatie

Artikel 21a Evaluatie van de regeling

Op grond van artikel 11a, van de wet is een bepaling toegevoegd over de evaluatie van de MGR. Het algemeen bestuur zal iedere periode van vier jaar een evaluatie uitvoeren van de regeling. Dit kan leiden tot aanpassingen. Deze kunnen opgenomen worden in het programmaplan voor het komende jaar en/of leiden tot een wijziging van de regeling die voorgelegd wordt aan raden voor zienswijze.

HOOFDSTUK 8 HET PERSONEEL

Artikel 22 Personeel

Dit artikel beschrijft de bevoegdheid van het dagelijks bestuur om personeel in dienst te nemen, te schorsen en te ontslaan. Daarnaast bepaalt het tweede lid van dit artikel dat het algemeen bestuur een arbeidsvoorwaardenregeling vaststelt en de daarbij horende algemene voorschriften en bepalingen. De basis voor deze arbeidsvoorwaardenregeling is vanaf 2020 de CAO-SGO. Uit artikel 33 van de wet vloeit voort dat deze bevoegdheid bij het algemeen bestuur berust; er is niet voor gekozen deze bevoegdheid bij het dagelijks bestuur te beleggen.
Het dagelijks bestuur is conform art. 33b bevoegd arbeidsovereenkomsten te sluiten met ambtenaren of personele inzet op basis van een ander type overeenkomst te regelen. Denk hierbij aan inhuur van personeel.

Artikel 23 Directie

Er is gekozen voor de term directie, zonder een uitbreiding met bepalingen over aantal, taken en bevoegdheden van de directieleden. De directie kan uit één lid (bijv. een secretaris-directeur) of meerdere leden (bijv. secretaris en directeur) bestaan. In het organisatiebesluit kunnen het aantal leden worden opgenomen, en de taken en bevoegdheden van de directieleden. Zo voorkom je bij eventuele uitbreiding van het aantal directieleden en daardoor wijziging van de bevoegdheidsverdeling dan wel bij wijziging van bevoegdheden dat de regeling moet worden aangepast.

HOOFDSTUK 9 HET PROGRAMMAPLAN

Artikel 24 vervalt

Artikel 25 Programmaplan

Het algemeen bestuur stelt voor ieder jaar een programmaplan vast, waarin de activiteiten van het samenwerkingsverband worden aangegeven, met daarbij een overzicht van de benodigde financiële en personele middelen.
Het programmaplan komt op een zelfde wijze tot stand als de begroting, zoals vermeld in artikel 27, eerste tot en met het vijfde lid van deze regeling.
Bij het programmaplan van de modules speelt de inhoudelijke voorbereiding van de bestuurscommissies en adviescommissies een belangrijke rol.

Hoofdstuk 9a Burgerparticipatie

Artikel 26 burgerparticipatie

De MGR is beleidsarm en kent uitvoeringstaken. In het participatieprotocol bepaalt het algemeen bestuur per module welke vorm van bestaande of nieuwe burgerparticipatie bij de MGR en/of de door de deelnemende gemeenten passend is om te benutten bij het opstellen van het programmaplan. Dit kan jaarlijks wisselen.

De wijze van burgerparticipatie per module wordt opgenomen in het programmaplan van de betreffende module.

HOOFDSTUK 10 FINANCIËLE BEPALINGEN

De artikelen van hoofdstuk 10 van de regeling hebben betrekking op de financiële administratie, de termijnen en de totstandkoming van de begroting en jaarrekening op grond van de artikelen 34, 34b en 35 van de wet.

Artikel 27 Begrotingsprocedure

Als het algemeen bestuur voor de samenwerkingsmodule een bestuurscommissie heeft ingesteld, dan zenden de bestuurscommissies van die module een ontwerpbegroting van de samenwerkingsmodules toe aan het dagelijks bestuur van de MGR.
Niet de bestuurscommissies, maar het dagelijks bestuur stelt de ontwerpbegroting vervolgens vast en stuurt deze voor een zienswijze naar de raden van de deelnemende gemeenten.

Het dagelijks bestuur stuurt haar programmaplan en begroting begin april naar de raden voor behandeling. De termijn voor het geven van een zienswijze is verlengd tot 12 weken.

Het dagelijks bestuur zal haar reactie op de zienswijze naar de raden sturen, voordat het algemeen bestuur het programmaplan en de begroting vaststelt. Deze moet voor 15 september naar de provincie verzonden worden. Gezien het zomerreces blijven deze termijnen kort en is het voor alle partijen belangrijk zo mogelijk voor de zomer de zienswijze te ontvangen.

Uit de artikelen 212-213 van de Gemeentewet volgt dat er een financiële verordeningen moet worden opgesteld. Dit is daarom niet apart opgenomen in de regeling.

Artikel 28 Bijdragen van de gemeenten

Het exacte bedrag voor de basistaken en de samenwerkingsmodules wordt jaarlijks in de begroting opgenomen.

Daarnaast omschrijft artikel 28, tweede lid, de kostenverdeelsleutel voor de basistaken (de samenwerkingsmodule-overstijgende kosten) die het openbaar lichaam uitvoert. In de regio is afgesproken dat de verrekening van deze kosten plaatsvindt naar rato van het aantal inwoners. Daarnaast wordt de kostenverdeelsystematiek van elke individuele samenwerkingsmodule en/of submodule vastgelegd in bijlage bij de regeling). Alle kosten worden zoveel mogelijk toegerekend naar module- of submoduleniveau, zodat alleen deelnemende gemeenten betalen voor de geleverde diensten. Hierdoor is er geen sprake van restkosten.

Artikel 29 Jaarrekening

Uit het wettelijk systeem vloeit voort, dat de deelnemers aan een gemeenschappelijke regeling er te allen tijde voor moeten zorgen dat het gemeenschappelijk openbaar lichaam over voldoende middelen beschikt om aan zijn verplichtingen te voldoen.

In lid 7 is opgenomen dat het mogelijk is op (sub)module niveau of op MGR beheer niveau een bestemmingsreserve te vormen voor overlopende/doorlopende kosten.

Om het budgetrecht van het algemeen bestuur en de controle daarop door de raden van de deelnemende gemeenten op het terrein van reserves tot zijn recht te laten komen, zal het instellen van reserves bij afzonderlijk besluit door het algemeen bestuur op advies van de bestuurscommissie betreffende een samenwerkingsmodule of dagelijks bestuur betreffende de MGR beheerorganisatie dienen plaats te vinden.

Het rechtstreeks verantwoorden van de uitgaven op reserves is niet toegestaan. Deze uitgaven behoren als last op het betreffende programma(deel) te worden verantwoord. Hiertegenover staat dan een onttrekking aan de reserve. Uitzondering hierop betreft de resultaat bestemming uit het vorige boekjaar. Conform de uitspraak van de commissie BBV worden deze mutaties wel rechtstreeks op de betreffende reserve verantwoord.

Het instellen van een bestemmingsreserve dient plaats te vinden bij afzonderlijk besluit van het algemeen bestuur, op advies van de bestuurscommissie van de betreffende samenwerkingsmodule of het DB betreffende een bestemmingsreserve voor de MGR beheerorganisatie. In dit besluit zal expliciet het volgende moeten worden aangegeven:

- *de omschrijving van het doel waarvoor de reserve of voorziening moet worden gevormd*
- *de vermelding van het motief voor de instelling*
- *de minimale omvang (bij reserves in verband met risico's) en/of maximale omvang*
- *de omvang en de wijze van stortingen en onttrekkingen (structureel of incidenteel), inclusief de onderbouwing daarvan*
- *de dekking van de storting*
- *de looptijd.*

HOOFDSTUK 11 HET ARCHIEF

Artikel 30 Archivering

Op grond van artikel 40 van de Archiefwet 1995 (Archiefwet) moet de gemeenschappelijke regeling bepalingen bevatten over het archief. Deze moeten zoveel mogelijk overeenkomstig de Archiefwet worden vormgegeven. Om die reden is aansluiting gezocht bij de bepalingen zoals die op grond van de Archiefwet voor de gemeenten gelden.
Het Gelders Archief is aangewezen als bewaarplaats voor blijvend te bewaren informatieobjecten.
Waar de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor archiefzorg berust is afhankelijk van de wijze van bevoegdheidstoekenning. Bij delegatie en attributie is dit het bestuur van het openbaar lichaam. Bij mandaat blijven de deelnemende gemeentebesturen verantwoordelijk. Als niet is bepaald welk college zorgdrager is dan is dat het college van de vestigingsplaats. Er worden afspraken met de deelnemende gemeenten gemaakt voor het beheer van archiefwerkzaamheden voor gemandateerde taken. Deze worden in een addendum bij de DVO vastgelegd.

HOOFDSTUK 12 TOETREDING, UITTREDING, WIJZIGING EN OPHEFFING REGELING

Deze gemeenschappelijke regeling wordt aangegaan voor onbepaalde tijd en moet om die reden op grond van artikel 9, eerste lid, van de wet bepalingen bevatten over toe- en uittreding, wijziging en opheffing van de regeling. Op grond van artikel 9, tweede lid, van de wet bevat de regeling waarbij een openbaar lichaam wordt ingesteld bepaling over de vereffening van het vermogen ingeval het openbaar lichaam wordt ontbonden.
Besluiten over toetreding tot en uittreding uit de regeling, alsook wijziging van en opheffing van de regeling worden niet door het algemeen bestuur genomen, maar door de deelnemers zelf na verkregen toestemming van hun raden. De laatstgenoemde toestemming kan slechts worden onthouden wegens strijd met het recht of het algemeen belang. Uitgangspunt van de wet is dat ten aanzien van toetreding tot, wijziging en opheffing van de regeling (let op niet uittreding uit de regeling) bij unanimiteit wordt besloten (dus alle deelnemers moeten een positief besluit nemen), tenzij de regeling anders bepaald. In deze regeling is van dit uitgangspunt afgeweken.

De bepalingen van de wet over toe- en uittreding zien niet op deelname aan of beëindiging van deelname aan samenwerkingsmodules. Derhalve is gekozen voor een andere terminologie en zijn er aparte bepalingen over opgenomen.

Artikel 31 Toetreding tot regeling
Een gemeente kan tot de regeling toetreden krachtens een daartoe strekkend besluit van het college en na verkregen toestemming van de gemeenteraad. Vervolgens moet een meerderheid van alle deelnemers instemmen met de toetreding. Het algemeen bestuur kan voorwaarden verbinden aan de toetreding van een gemeente tot de regeling. Denk aan een bijdrage aan een eventuele reserve die de andere deelnemers hebben opgebouwd of het moment van toetreding. Daardoor worden eventuele risico's van toetreding voor de overige deelnemers beperkt. Gelet hierop en de gewenste flexibiliteit hoeft slechts een meerderheid van de deelnemers in te stemmen met toetreding van een nieuwe deelnemer.
Het toetreden van een deelnemer tot de regeling is een wijziging van de regeling, waaraan in de gewijzigde WGR eisen worden gesteld.

Artikel 32 Uittreding uit regeling
Een besluit tot uittreding is een eenzijdig besluit van de deelnemer die besluit uit de regeling te treden. Andere deelnemers kunnen een besluit tot uittreding niet blokkeren. Op grond van artikel 9, eerste lid van de wet houdt dit artikel bepalingen in over de gevolgen van uittreding, namelijk de uittreedsom.

De gewijzigde WGR stelt strengere eisen aan de afspraken bij uittreding uit de regeling. Deze eisen zijn verwerkt in artikel 32 en 35, en zijn van overeenkomstige toepassing op de kosten van de basistaken. Daarmee creëren we een eenduidige bepaling voor de gevolgen van uittreding. Voor het bepalen van de uittreedsom zijn een aantal uitgangspunten gehanteerd.

- *Je moet als deelnemende gemeente relatief eenvoudig toe- en uit kunnen treden tot een submodule of samenwerkingsmodule op basis lokale keuzes zonder 'hop-gedrag'. Je bouwt immers gezamenlijk aan een effectieve regionale uitvoering van taken. Bovendien betreft het deels wettelijke taken.*
- *Bij toetreding wordt gekeken of er aanloopkosten zijn, waaraan je moet bijdragen. Omdat bijv. overheadkosten niet direct toenemen, leidt toetreding meestal tot iets lagere kosten voor de reeds deelnemende gemeenten.*
- *Bij uittreding zie je het omgekeerde. Dan worden de bijdragen van de deelnemende gemeenten hoger omdat vaste kosten gelijk blijven en het tijd en geld kost om variabele kosten te verminderen. Denk aan kosten van personeel, huisvesting/werkplek, ict systemen etc. Daarom wordt gezocht naar een passende periode waarop de uittredende gemeente de werkelijke meerkosten betaald als uittreedsom. Deze periode is in de regeling vastgesteld op maximaal 3 jaar. Daarbij moet er genoeg financiële prikkel zijn bij de MGR en de deelnemende gemeenten om de totale kosten zo spoedig mogelijk te verminderen, waardoor de uittreedkosten voor de uittredende gemeente beperkt blijft.*
- *Een uittreding kan na die maximale periode van drie jaar wel leiden tot hogere kosten van deelnemende gemeenten.*
- *De wetswijziging vraagt om de vaststelling van deze uittreedkosten concreet te maken.*
- *Idem voor wat er gebeurt met het vermogen van de GR. De MGR kent geen ander vermogen dan beperkte bestemmingsreserves.*

Uittreding uit de regeling is mogelijk nadat eerst de deelname aan de samenwerkings- of submodules is beëindigd. Bijna alle kosten worden gemaakt in de samenwerkingsmodules of submodules, welke kosten sneller aan verandering onderhevig kunnen zijn. De afrekenmethodiek is als volgt. Bij uittreding zal eerst de deelname aan de samenwerkingsmodules worden beëindigd en de kosten daarvan worden afgerekend op de wijze zoals bepaald in artikel 35. Daarmee zijn de kosten die samenhangen met de samenwerkingsmodule gedekt.

Artikel 33 Aansprakelijkheid

Geen toelichting nodig.

Artikel 34 Deelname aan een bestaande samenwerkingsmodule
In lijn met artikel 34 besluit een deelnemer tot deelname aan een bestaande samenwerkingsmodule en kan het algemeen bestuur de gevolgen van dit besluit regelen of nadere voorwaarden aan deelname verbinden. Uitgangspunt is dat eenmalige kosten bij de start worden gedragen door de nieuwe deelnemer. Structurele kosten worden gedeeld door alle deelnemers aan de module. Voor de nieuwe deelnemer zullen de kosten bekend zijn voordat wordt besloten deel te nemen aan een samenwerkingsmodule, zodat men hierdoor niet verrast kan worden.

Artikel 35 Beëindigen van deelname aan een samenwerkingsmodule
In een vaststellingsovereenkomst tussen de gemeente die de deelname beëindigt en het dagelijks bestuur van de MGR worden afspraken gemaakt over het beëindigen van de deelname aan de samenwerkingsmodule en de verplichtingen die daaruit voortvloeien. Denk aan (de wijze waarop) de kosten van beëindiging van de deelname aan een samenwerkingsmodule wordt bepaald. Omdat per samenwerkingsmodule dan wel submodule een andere berekenmethodiek gewenst kan zijn, is hierover niets concreter bepaald in de regeling.
Als gevolg van de gewijzigde WGR is een bepaling opgenomen over de vereffening van het vermogen behorende bij de samenwerkingsmodule. Daarom is een termijn van maximaal 3 jaar opgenomen van de meest recent vastgestelde begroting en wordt verwezen naar de kostenverdeelsleutel.
Uittreding bij de module WgSW betekent dat de loonkosten van SW-medewerkers voor de uittredende gemeenten niet langer door de MGR worden doorbelast wanneer de SW-medewerkers niet langer in dienst zijn van de MGR. Overige kosten van deze module worden wel meegenomen in de uittreedsom.

Een overeenkomst is wederkerig dus er moet eerst overeenstemming zijn over de voorwaarden van beëindiging van een module voordat beëindiging plaats kan vinden. Het dagelijks bestuur en het betreffende college zullen het dus eens moeten worden. Daarbij is dit artikel en zijn de regels van het algemeen bestuur (derde en vierde lid) weliswaar van toepassing, maar het gaat om de concrete invulling van de voorwaarden (bijv. wat is toerekenbaar, wat is het definitieve bedrag; wat wordt in natura overgenomen e.d.) en overeenstemming van de gevolgen daarvan.

Ten behoeve van de samenwerkingsmodules worden door het openbaar lichaam de MGR meerjarige contracten aangegaan (bijvoorbeeld een huurcontract of arbeidscontracten). De verplichtingen uit deze contracten lopen soms door tot na beëindiging van deelname van een gemeente aan een samenwerkings- of submodule. Het is daarom onwenselijk dat gemeenten, ondanks de opzegtermijn als bedoeld in artikelen 5 in de BIJLAGE 1 t/m 6 bij het beëindigen van een samenwerkingsmodule (waarin een gemeente nog betaalt voor deelname en aansprakelijk blijft), zonder verdergaande consequenties uit die module kunnen stappen. Daarom is er in lid vijf een bepaling opgenomen op grond waarvan gemeenten ook na beëindiging van deelname aansprakelijk zijn voor de rechtshandelingen die zijn aangegaan door het openbaar lichaam de MGR voor de uitvoering van een samenwerkingsmodule. Die aansprakelijkheid ziet alleen op de rechtshandelingen uit de periode dat een deelnemende gemeente nog afnemer was van de samenwerkingsmodule. De aansprakelijkheidstermijn waarop deze bepaling van toepassing is, is vijf jaar en komt in de vaststellingsovereenkomst te staan. Daarbij is aangesloten bij de algemene verjaringstermijn van vorderingen tot schadevergoeding in het Burgerlijk Wetboek van vijf jaar Hiermee is zo veel mogelijk rekening houden met het belang van de deelnemende gemeente die uit een samenwerkingsmodule stapt als met het belang van de deelnemende gemeenten die achterblijven in een samenwerkingsmodule.

Artikel 36 Wijziging van de regeling
De regeling kan worden gewijzigd na een daartoe strekkend besluit van tweederde van het aantal deelnemers na verkregen toestemming van de raden van deze deelnemers. Voorafgaand aan het toestemming verlenen door de raden moet, conform de gewijzigde WGR, het ontwerp van de wijziging voor zienswijze worden aangeboden aan de raden. De toestemming door de raden kan slechts worden onthouden wegens strijd met het recht of het algemeen belang. Besluiten wat betreft de wijziging en opheffing van de 'overkoepelende' regeling kunnen dus alleen worden genomen wanneer er tweederde meerderheid daartoe besloten heeft.
Onder wijziging van een regeling valt ook de toevoeging, wijziging of opheffing van een samenwerkingsmodule. Daarvoor is derhalve toestemming van de raad nodig.

Artikel 37 Liquidatie van de regeling
Opheffing van de regeling betekent dat er geen regeling meer is en dat er dus geen bevoegdheden meer zijn, maar het openbaar lichaam is er dan nog. Daarvoor is ontbinding van het openbaar lichaam nodig. Het openbaar lichaam houdt pas op te bestaan als deze qua personeel leeg is. Derhalve moet na opheffing van de regeling het openbaar lichaam worden ontbonden en het vermogen vereffend. Op grond van artikel 9, tweede lid van de wet bevat de regeling bepalingen over de vereffening van het vermogen ingeval het openbaar lichaam wordt ontbonden.
De regeling kan worden opgeheven na een daartoe strekkend besluit van tweederde van het aantal deelnemers na verkregen toestemming van de raden van deze deelnemers. Het opheffen van de regeling is een wijziging conform artikel 36, en als zodanig benoemd. Er is gekozen voor een tweederde meerderheid en geen gewone meerderheid, omdat in het laatste geval er nog voldoende deelnemers kunnen zijn om de regeling voort te zetten. De andere deelnemers kunnen dan uittreden.
In geval van opheffing van de regeling besluit het algemeen bestuur tot liquidatie en regelt het de financiële en andere gevolgen van de opheffing in een liquidatieplan. Hierbij kan van de bepalingen van de regeling worden afgeweken. Met een onafhankelijke registeraccountant wordt een accountant bedoeld die niet werkzaam is bij en geen opdrachten verricht voor één van de deelnemende gemeenten.
Uit artikel 9, derde lid van de wet volgt dat het openbaar lichaam na zijn ontbinding blijft voortbestaan voor zover dit voor de vereffening van zijn vermogen nodig is. De organen van het openbaar lichaam blijven in functie totdat de liquidatie is voltooid om eventuele beslissingen te kunnen nemen. Tot de taak vereffenen van vermogen kan ook het inroepen van de geschillenregeling behoren.
In lid 5 is opgenomen wat er moet gebeuren met archiefbescheiden bij liquidatie van de gemeenschappelijke regeling.

HOOFDSTUK 13 SLOTBEPALINGEN

Artikel 38 Duur van de regeling
De regeling wordt aangegaan voor onbepaalde tijd.

Artikel 39 Inwerkingtreding
Geen toelichting nodig.

Artikel 40 vervallen

Artikel 41 Citeertitel
Geen toelichting nodig

Artikel 42 Toezending aan Gedeputeerde staten
Dit volgt uit artikel 26 van de wet.

BIJLAGE 1 Samenwerkingsmodule Inkoop Zorg

Artikel 3 en 5 Samenwerkingsmodule Inkoop Zorg en submodules Inkoop Zorg

Met deze bepaling worden de taken die de samenwerkingsmodule Inkoop Zorg bevat omschreven en wordt de samenhang met de submodules verduidelijkt. Vanaf de nieuwe inkoop in 2020 wordt gesproken over zorgvormen. Daarbij gaat het om de volgende zorgvormen:

a. *Huishoudelijke ondersteuning*
b. *Beschermd Wonen*
c. *Begeleiding*
d. *Groepsbegeleiding*
e. *Activerend Werk*
f. *Behandeling*
g. *Verblijf*
h. *Jeugdbescherming*

De bevoegdheid tot wijziging van de submodules Inkoop Zorg is bij het algemeen bestuur gelegd, omdat hiervoor anders een wijziging van de regeling op grond van artikel 36 van de regeling nodig zou zijn. De colleges zouden dan tot wijziging moeten besluiten na ontvangen toestemming van de raden. De huidige indeling van submodules is geen vaststaand gegeven en wordt doorontwikkeld, onder meer door ervaring die wordt opgedaan in de praktijk dan wel door verschuiving van taken dan wel door innovatie. De bestuurscommissie geeft via het programmaplan en begroting van de samenwerkingsmodule een advies aan het algemeen bestuur om een besluit te nemen over welke taken voor welke submodules worden uitgevoerd. Hiermee kan snel, eenvoudig en adequaat gereageerd worden op ontwikkelingen.

Artikel 6 Financiële bijdragen
Alle kosten worden toegerekend naar module- of submoduleniveau, zodat alleen deelnemende gemeenten betalen voor de geleverde diensten. Hierdoor is er geen sprake van restkosten.

Artikel 7 Verkoop van diensten
Het samenwerkingsverband kan op niet-commerciële basis diensten verkopen aan derden binnen de kaders van de op grond van deze samenwerkingsmodule gemandateerde bevoegdheden. Met derden wordt in dit geval deelnemers bedoeld die niet aan de betreffende module deelnemen. Het samenwerkingsverband kan ook diensten of projecten voor deelnemende gemeenten uitvoeren die buiten de reguliere DVO-afspraken vallen. Deze worden dan op dezelfde wijze behandeld als dienstverlening aan derden. De bestuurscommissie van de betreffende module dient in alle gevallen akkoord te gaan met het aangaan van de dienstverlening aan derden.

BIJLAGE 2 Samenwerkingsmodule Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL)

De naam van de samenwerkingsmodule Onderwijszaken is gewijzigd in Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL), in lijn met hoe de organisatie naar buiten treedt.

BIJLAGE 3 Samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt
De taken en samenwerking tussen UWV en de MGR, namens de gemeenten is in 2021 herijkt, mede op basis van wijziging in de wet- en regelgeving (SUWI). De taken in de regeling zijn daarop aangepast. De samenwerking tussen UWV en de MGR die is vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst is ook herijkt.

In 2024 is het Steunpunt SROI als submodule toegevoegd aan de samenwerkingsmodule.

BIJLAGE 4 Samenwerkingsmodule Werkgeverschap SW
De betreffende bijlage heeft tot doel het overhevelen van ***het werkgeverschap*** *naar de MGR inclusief de overige taken van de te liquideren GR Werkbedrijf Midden Gelderland (Presikhaaf Bedrijven (PHB)).*

BIJLAGE 5 Samenwerkingsmodule Contractmanagement Inburgeringstrajecten*.*

Vanaf 2022 werken gemeenten samen op het vlak van de Wet Inburgering. In 2021 is er een aanbesteding geweest voor de inburgeringstrajecten. De gemeenten willen het contractmanagement gezamenlijk uitvoeren en hebben de MGR verzocht dit onder te brengen bij het programma participatie. Daarvoor is een aparte bijlage opgesteld waarin de taken zijn weergegeven.

BIJLAGE 6: Samenwerkingsmodule faciliteren overige regionale taken sociaal domein

Gemeenten willen de facilitering van de regionale beleidsondersteuning en regionale projecten binnen het sociaal domein gezamenlijk onder kunnen brengen bij de MGR. Dit zal per programma bepaald worden. Voor deze mogelijkheid is een aparte bijlage opgesteld, waarin deze opties en werkwijze zijn weergegeven.

De MGR is een uitvoeringsorganisatie en beleidsarm en blijft dat ook.

Regionaal wordt er door de deelnemende gemeenten beleid gemaakt onder verantwoordelijkheid van het Regionaal Portefeuille Overleg. Besluiten hierover nemen de colleges en/of de door de colleges gemandateerde wethouders.

Op verzoek van het Regionaal Portefeuille Overleg Zorg, Onderwijs en/of Participatie kan aan de MGR verzocht worden faciliterende taken uit te voeren. Deze betreffen het faciliteren van het regionale bestuurlijk overleg, het faciliteren van regionale beleidsondersteuning en uitvoering van regionale projecten.

Voor het uitvoeren van deze taken worden dienstverleningsovereenkomsten gesloten tussen de MGR en de deelnemende gemeenten aan dat RPO en/of die betreffende beleidsonderdelen en/of regionale projecten.

Er kan in verband met bovenregionale taken belang zijn om het faciliteren van dit regionale overleg te verbreden naar boven regionale partijen, bijv. met betrekking tot jeugdzorg. Die mogelijkheid wordt hiervoor in deze regeling geboden.

Deze module biedt ook mogelijkheden om gezamenlijk de wettelijke taken uit te voeren in het kader van het wetsvoorstel de "wet verbetering beschikbaarheid zorg voor jeugdigen'. Daarbij wordt gesproken over het met andere jeugdregio's in een op overeenstemming gericht overleg te zorgen voor bovenregionale afstemming en de organisatie en financiering van de regionale expertteams.

TOT SLOT

Klachtrecht

De MGR heeft een Klachtenregeling. Deze is in te zien via de website. Inwoners en andere betrokkenen wordt daarmee duidelijkheid geboden hoe het bestuursorgaan omgaat met klachten en er wordt verwezen naar de mogelijkheid om, bij ontevredenheid over de afhandeling, de klacht voor te leggen aan de Ombudsman.

Bezwaar & beroep
Inwoners kunnen bezwaar indienen bij de overheid die een beslissing heeft genomen. Tegen de beslissing op het bezwaar kan vervolgens beroep worden ingesteld. De wettelijke basis voor bezwaar en beroep is te vinden in de Algemene wet bestuursrecht en soms in specifieke wetten, zoals de Leerplichtwet.

Geschillenregeling
De geschillenregeling van artikel 28 van de wet is van toepassing. Deze heeft uitsluitend betrekking op geschillen over de toepassing van de regeling en niet over het al dan niet treffen van een regeling of over de inhoud van een te treffen regeling. Hetzelfde geldt voor geschillen over wijziging, opheffing van of uittreding uit een regeling, tenzij het geschil betrekking heeft op de toepassing van in de regeling opgenomen regels ter zake. Meestal gaat het om het al dan niet nemen van besluiten.

Voor zover het geschil betrekking heeft op een besluit of een handeling die daarmee gelijk te stellen is, gaat het om een procedure van administratief beroep. Tegen het in administratief beroep genomen besluit van gedeputeerde staten, staat beroep open bij de bestuursrechter. Gaat het niet om een besluit of handeling die daarmee gelijk te stellen is, dan heeft het besluit van gedeputeerde staten het karakter van een primair besluit waartegen bezwaar openstaat gevolgd door beroep bij de rechtbank.

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 158678

Onderwerp: Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023

Voorstel

1. In te stemmen met het voorstel om geen gebruik te maken van de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze over de conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023 van de MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland.

Inleiding

Vanaf de start in 2017 neemt de gemeente Arnhem deel aan de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR). De MGR vervult als beheer- en uitvoerings-organisatie voor elf gemeenten taken op het gebied van inkoop zorg, Regionaal bureau leerlingzaken (RBL), werkgeversdienstverlening en werkgeverschap voor inwoners met een indicatie in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening (SW) en het Contractmanagement Inburgeringstrajecten (CMI).
De MGR heeft tijdig haar conceptbegroting 2024 ingediend. Conform de bepalingen in de gemeenschappelijke regeling vraagt de MGR de gemeenteraad om een zienswijze over de conceptbegroting 2024 alsmede de begrotingswijziging 2023.

Beoogd effect

Met dit voorstel wordt voorzien in de verplichting uit de Wet gemeenschappelijke regelingen om de raad de gelegenheid te bieden om een zienswijze uit te brengen over de ontwerpbegroting 2024. Deze bevat tevens de begrotingswijziging 2023, een actualisatie van het programmaplan 2023 en het programmaplan 2024.

Argumenten

1.1 Enkele ontwikkelingen geven aanleiding om het uitvoeringsprogramma 2023 en de bijbehorende begroting te wijzigen.

Op verzoek van de gemeenten neemt de MGR de werkzaamheden voor het SROI-steunpunt vanaf 2023 op zich. In 2024 zal het SROI als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeversservicepunt (WSP) toegevoegd worden. De financiering uit regionale middelen wordt in de begrotingswijziging 2023 meegenomen.
Het WSP voert enkele regionale opdrachten uit, waaronder de Harrietrainingen en de inzet voor het Regionaal Mobiliteitsteam. De module Zorg start met de voorbereiding van een nieuwe

Arnhem GEMEENTE

inkoopprocedure die ook het volgende jaar zal doorlopen. Daarnaast is gevraagd om enkele extra (incidentele) taken uit te voeren.
De formatierichtlijn, die in opdracht van de brancheorganisatie voor leerplichttaken is opgesteld, wordt in 2023 stapsgewijs bij het RBL ingevoerd. Hierdoor wordt het aantal leerplichtconsulenten vergroot. Een evaluatie in 2023 bepaalt vervolgens welke formatie er verder nodig is.

1.2 Het Uitvoeringsprogramma 2024 past bij de inhoudelijke kaders

De MGR-modules zetten in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.
In 2024 wordt vanuit de module Inkoop zorg met de gemeenten gesproken of er meer uitvoeringstaken, die nu bij de gemeenten liggen, efficiënter regionaal georganiseerd kunnen worden. Kennis, kunde en continuïteit moeten hierbij worden geborgd en dubbel werk worden voorkomen.
Het WSP legt nog meer focus op de gemeentelijke opdracht en levert haar bijdrage aan het regionale arbeidsmarktbeleid. De module WgSW heeft eenzelfde ambitie als afgelopen jaar, namelijk het invullen van het formeel werkgeverschap van circa 1700 SW-medewerkers. Op basis van de gedane gezamenlijke aanbesteding wordt het Contractmanagement Inburgeringstrajecten uitgevoerd.
De MGR-beheerorganisatie ondersteunt alle ontwikkelingen in de modules. De ontwikkelingen in het sociaal domein worden daarbij gemonitord in samenhang met een efficiënte uitvoering van de taken door de modules. Invulling wordt tevens gegeven aan de uitvoering van nieuwe vereisten die voortvloeien uit wet- en regelgeving, zoals de wijziging Wet gemeenschappelijke regelingen.

In feite is er in 2024 dus geen sprake van nieuw beleid of beleidswijzigingen van wezenlijk belang, maar wel van doorontwikkeling en kwaliteitsverbetering. Daarom wordt de raad voorgesteld om geen gebruik te maken van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Gemeenten staan garant voor een eventueel tekort bij de MGR.

Ook de MGR heeft te maken gekregen met kostenstijgingen met name als gevolg van hogere loonkosten en prijsstijgingen. Voor 2023 is uitgegaan van de nu bekend zijnde ontwikkelingen. Daarbij is vanwege de bijzondere omstandigheden afgeweken van de reguliere indexeringssystematiek.

In februari 2023 is een CAO SGO gesloten tussen werkgevers en vakbonden. Deze informatie m.b.t. de loonkosten van de MGR-medewerkers is gebruikt in de begrotingswijziging 2023. Deze CAO geldt echter maar voor 1 jaar, waardoor er voor 2024 weer onderhandelingen moeten worden gevoerd.
Bij het opstellen van de begroting van de WgSW-module is uitgegaan van een meest waarschijnlijk scenario van de verwachte loonkostenstijging van 7%. De Cao-onderhandelingen waren ten tijde van het opstellen van de voorliggende MGR-begroting(-swijziging) echter nog gaande. Een loonstijging van 7% (of hoger) leidt tot een tekort op in de MJPB 2023 begrote middelen. Er ontstaat een financieel knelpunt wanneer de rijksoverheid een deel van de loonstijging niet gaat compenseren. De compensatie via het gemeentefonds is pas bekend bij de publicatie van de meicirculaire.

De MGR is een gemeenschappelijke regeling. Dit betekent dat de deelnemende gemeenten garant staan voor een eventueel financieel tekort bij de MGR en in dat geval moeten bijbetalen. Het risico

voor een financieel tekort ligt dus bij de deelnemende gemeenten. Over de afgelopen vijf boekjaren is echter telkens sprake geweest van een positief saldo. Daarnaast zijn er bij alle modules (kleine) reserves ingesteld waarmee onverwachte tegenvallers in de bedrijfsvoering, zoals kosten voor vervanging bij langdurige ziekte, kunnen worden opgevangen.

Participatie

De MGR heeft de conceptbegroting 2024 en de begrotingswijziging 2023 afgestemd met de deelnemende gemeenten. Daarover is zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau overeenstemming. Daarnaast organiseert de MGR op 22 en 25 mei 2023 informatiebijeenkomsten voor raadsleden van de deelnemende gemeenten.

Financiën

1.1. Begrotingswijziging 2023
Ook de MGR heeft te maken met kostenstijgingen met name als gevolg van hogere loonkosten en prijsstijgingen. Dit zijn autonome ontwikkelingen waarop geen invloed uitgeoefend kan worden om de kostentoename te beperken. Daarnaast is een aantal ontwikkelingen die van invloed zijn op de financiële begroting: voor een deel hebben deze een incidenteel - en voor een ander deel een structureel karakter. Dit leidt in 2023 tot een hogere bijdrage die in turap-1 wordt gemeld. Voor de jaren 2024 en verder worden de bedragen betrokken bij de voorbereiding van de Begroting 2024.

1.2. Conceptbegroting 2024
In aansluiting bij het programmaplan 2024 heeft de MGR de conceptbegroting voor 2024 opgesteld. Conform afspraak zijn indexeringen gehanteerd gebaseerd op de septembercirculaire 2022. Het verwachte uitstroompercentage van SW-medewerkers is 5% voor zowel 2023 als 2024.
De begrote bedragen voor de gemeente Arnhem nemen in 2024 af met € 759.430 ten opzichte van de gewijzigde jaarschijf 2023 (kolom prognose 2023). De oorzaak ligt met name in het wegvallen van een incidentele SW-uitkering. Daarnaast vallen incidentele kosten bij Inkoop zorg weg en ligt de reguliere uitstroom van SW-medewerkers naar verwachting hoger dan de loonkostenontwikkeling.

Module	*2023 Primaire begroting*	*2023 Prognose*	*Verschil 2023*	*2024 Begroting*	*Verschil 2024*
1. Inkoop Zorg	€ 640.944	€ 788.277	*€ 147.334*	€ 721.076	*€ -67.202*
2. Onderwijs	€ 712.346	€ 998.953	*€ 286.607*	€ 1.115.197	*€ 116.244*
2. Onderwijs - VSV	€ 149.500	€ 149.500	€ -	€ 149.500	€ -
3. WSP	€ 669.664	€ 726.704	*€ 57.040*	€ 838.544	*€ 111.840*
4. WgSW	€ 26.561.094	€ 28.489.326	*€ 1.928.233*	€ 27.627.035	*€ -862.291*
4. WgSW - Buitengemeenten	€ 1.455.946	€ 1.533.800	*€ 77.854*	€ 1.467.036	*€ -66.764*
5. CMI	€ 28.968	€ 30.823	€ 1.854	€ 32.122	*€ 1.300*
6. Beheer	€ 164.997	€ 186.428	*€ 21.431*	€ 193.873	*€ 7.444*
	€ 30.383.460	**€ 32.903.812**	**€ 2.520.353**	**€ 32.144.382**	**€ -759.430**

Uitvoering

De zienswijze van de Arnhemse gemeenteraad dient uiterlijk 10 juli a.s. bij het Dagelijks Bestuur (DB) van de MGR bekend te zijn. Het DB biedt de conceptbegroting 2024 samen met de gebundelde raadszienswijzen van alle deelnemende gemeenten aan het Algemeen Bestuur (AB) aan. Het AB, waarin de gemeente Arnhem bestuurlijk is vertegenwoordigd, stelt deze documenten daarna vervolgens definitief vast.

Communicatie

Niet van toepassing.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- MGR begroting 2024
- Aanbiedingsbrief MGR
- Jaarverslag en jaarrekening 2022 MGR

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	158678

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 9 mei 2023, nummer: 158678;

gelet op artikel 35 van de Wet gemeenschappelijke regelingen en artikel 27 van de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland;

besluit:

1. In te stemmen met het voorstel om geen gebruik te maken van de mogelijkheid tot het indienen van een zienswijze over de conceptbegroting 2024 en de begrotingswijziging 2023 van de MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland

Zorg Participatie Onderwijs

BEGROTING 2024

Incl. gewijzigde begroting 2023 - actualisatie programmaplan 2023

programmaplan 2024 en meerjarenbegroting 2024 - 2027

'Wij staan voor een krachtige en samenhangende aanpak van regionale vraagstukken in het sociaal domein'

MGR
sociaal domein centraal Gelderland

INHOUD

Voorwoord 2

Deel 1: Hoofdlijnen van beleid 3
- Algemene ontwikkelingen 2023 en 2024
- Uitgangspunten voor de begrotingsramingen
- Ontwikkelingen 2023 en 2024 in cijfers
- Impact autonome ontwikkelingen
- Impact uitvoeringsbeleid 2023
- Impact uitvoeringsbeleid 2024

Deel 2: Beleidsbegroting 8
- Programmaplan 2024
- Programmaplannen
  - Thema Zorg
  - Thema Onderwijs
  - Thema Participatie
  - MGR Beheerorganisatie
- Overzicht kosten van overhead
- Het bedrag van onvoorzien
- Overzicht algemene dekkingsmiddelen
- Beleidsindicatoren bestuur en organisatie
- De Paragrafen

Deel 3: De Financiële begroting 41
- Overzicht baten en lasten
- Toelichting overzicht baten en lasten
- Overzicht geraamde incidentele baten en lasten
- Uiteenzetting van de financiële positie
- Financiële gevolgen bestaand en nieuw beleid
- Geprognotiseerde eindbalans 2023 en 2024
- Ontwikkeling van het EMU saldo
- Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld

Deel 4: De meerjarenraming 48
- Meerjarenraming 2024 - 2027
- De geprognotiseerde balans
- De uiteenzetting van de financiële positie
- Baten en lasten van het bestaande en nieuwe beleid

Deel 5: Bijlagen 52
- Bijdragen per gemeente

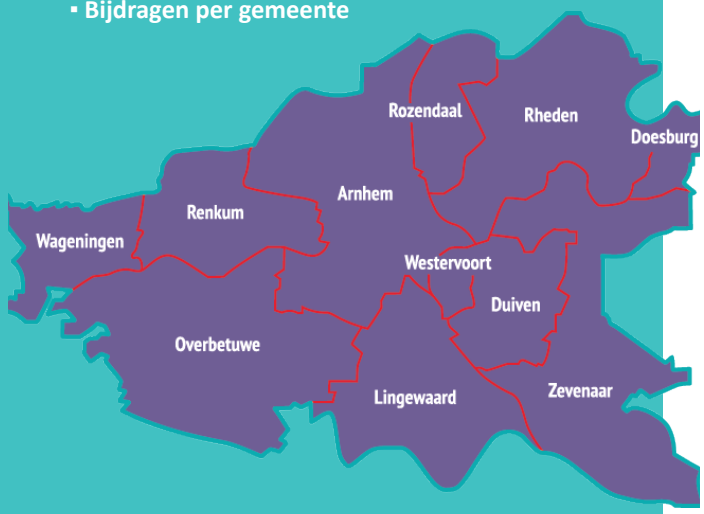

Voorwoord

Voor u ligt het de actualisatie van het programmaplan 2023 en de begrotingswijziging 2023 en het programmaplan 2024 met de meerjarenbegroting 2024 t/m 2027 van de Modulaire gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland (MGR SDCG).

We realiseren ons dat we een flinke actualisatieslag hebben gemaakt voor het programmaplan 2023 met een bijbehorende begrotingswijziging gebaseerd op de loonontwikkeling en overige indexaties en voor bepaalde modules extra taken en/of uitbreiding van de benodigde formatie.

We hopen en gaan er vanuit dat de onderbouwing voor deze wijzingen duidelijk zijn. We lichten het natuurlijk ook graag toe in de twee geplande raadsinformatiebijeenkomsten op 22 en 25 mei 2023.

Tijdens deze raadsinformatiebijeenkomsten bespreken we met u ook de wijzigingen van de regeling die mede zijn ingegeven door de wijzigingen in de Wet Gemeenschappelijke Regeling. We streven ernaar onze regeling voor 1 januari 2024 te wijzigen. Vanaf 2024 voorzien we een aantal nieuwe taken voor de MGR. Dit betreft het steunpunt SROI en de optie voor het faciliteren van het regionale overleg. In de plannen informeren we u hierover.

Voor de komende jaren voorzien we een extra uitdaging in de arbeidsmarkt voor alle sectoren waar we werkzaam zijn. Dit betreft de zorg, het onderwijs, gemeenten en voor ons als MGR. We hopen dat het lukt in deze regio om op alle betreffende werkvelden voldoende gekwalificeerd personeel te werven en te behouden. De grote vraag op de arbeidsmarkt biedt ook kansen voor inwoners die zijn aangewezen op de participatiewet of andere uitkering en/of die momenteel geen betaald werk hebben. We hopen dan ook dat we de kansen voor hen, via de inzet van het WSP en het Schakelpunt van het RBL, kunnen verzilveren.

We nodigen u uit kennis te nemen van de plannen en begroting voor de MGR en een zienswijze te geven op de plannen voor 2023 en 2024 met de bijbehorende begrotingen.

J. Goossen
Voorzitter

H.H. Wiselius
Directeur

1. HOOFDLIJNEN VAN BELEID

- Algemene ontwikkelingen 2023 en 2024
- Uitgangspunten voor de begrotingsramingen
- Ontwikkelingen 2023 en 2024 in cijfers
- Impact autonome ontwikkelingen
- Impact uitvoeringsbeleid 2023
- Impact uitvoeringsbeleid 2024

Algemene ontwikkelingen 2023 en 2024

Inkoop Zorg
De regio wil een nieuwe inkoop Zorg gaan voorbereiden en er liggen extra verzoeken om taken uit te voeren binnen de module Inkoop. Daarmee start de module Inkoop in 2023 en dit proces zal doorlopen in 2024. Dit vraagt om uitbreiding van de formatie in 2023 en 2024.

RBL
Binnen de module RBL houden we rekening met aanpassingen in de formatie als gevolg van de nieuwe formatierichtlijn van brancheverenigingIngrado voor leerplichttaken, waaronder kwalificatieplicht MBO. We voeren dit stapsgewijs in gedurende 2023 en evalueren in 2023 wat er extra nodig is voor 2024.

WSP
Aan de module WSP wordt per 2023 de submodule Steunpunt SROI toegevoegd. Voor 2023 worden de kosten nog een jaar gefinancierd vanuit regionale middelen. Vanaf 2024 betalen de deelnemende gemeenten de bijdrage. Daarnaast liggen er extra regionale opdrachten, waaronder de Harrietrainingen. Dit wordt in 2023 uitgevoerd.

WgSW
Binnen de module WgSW is sprake van een herverdeling van de gemeentelijke baten op basis van het aantal arbeidsjaren per oktober 2022.

Beheer
Voor de beheerorganisatie worden voor de periode vanaf 2024 de mogelijkheid geboden om overige taken onder te brengen in het kader van het faciliteren van het regionale overleg en beleidsondersteuning. Vooralsnog wordt er in deze begroting nog geen financiële invulling gegeven aan deze mogelijkheid. Wanneer een Regionaal Portefeuillehoudersoverleg overige taken bij de MGR wil onderbrengen, zullen zij de bijbehorende begroting hiervoor overhevelen naar de MGR. Als dit aan de orde is, wordt dit opgenomen in een begrotingswijziging 2024.

Uitgangspunten voor de begrotingsramingen

Tijdens de vergadering van het Algemeen Bestuur d.d. 8 december 2022 zijn de kaders voor de begrotingswijziging 2023 en begroting 2024 vastgesteld. De begroting 2024 wordt berekend op basis van de prognose 2023 en de onderstaande kaders voor bestaand beleid. Het AB heeft besloten uit te gaan van reële kosten voor loonkosten en overige indexeringen.

Op 21 februari 2023 is er een principeakkoord gesloten tussen werkgevers en vakbonden voor een eenjarige CAO SGO. We hebben de beschikbare informatie gebruikt bij het opstellen van de begrotingswijziging 2023. Aangezien het principeakkoord een loonontwikkeling per schaal en periodiek behelst, verschillen de directe loonindexatiepercentages per module licht. Voor de reguliere indexatie van personeelskosten gaan we uit van het gewogen gemiddelde voor de MGR (7,7%).

Als gevolg van de lopende onderhandelingen over de loonkosten van het SW-personeel is er ten tijde van het opstellen van zowel kaders voor de begroting als de begroting zelf geen feitelijke indexering beschikbaar. Het DB heeft daarom besloten voor de begrotingswijziging 2023 voorlopig uit te gaan van een aanname en heeft aan de bestuurscommissie Participatie een aantal scenario’s ter advisering voorgelegd. Het advies van de bestuurscommissie Participatie is overgenomen bij het opstellen van de begroting.

Voor de begroting 2024 wordt aangesloten bij de septembercirculaire 2022.

1. Op basis hiervan zijn de volgende indexeringen van toepassing voor de komende jaren:

	2023	2024	2025 - 2027
Loonvoet (CAO SGO + inschaling)	7,7%	4,2%	Geen
Index Materieel Overheidsconsumptie	12%	2,4%	Geen

Voor 2025 en verder wordt er in de meerjarenraming zonder indexatie gerekend.

2. Personeelskosten:

- De personeelskosten zijn geraamd op basis van de inschaling van de benodigde bezetting en de verwachte kosten van de flexibele schil. De personeelskosten worden begroot op werkelijke loonkosten van de bezetting , conform het principeakkoord van 21 februari jl. Dat betekent dat er geen ruimte is begroot voor hogere inschaling bij werving en selectie en/of inhuur, tenzij dit nadrukkelijk is aangegeven.
- De CAO ontwikkeling van het SW-personeel is bij het opstellen van de begroting nog niet bekend. We gaan derhalve voor de CAO SW uit van 7% voor het hele jaar. Bij de CAO SW zijn de onderste schalen per 1 januari 2023 met 10,15% omhoog gegaan ten gevolge van de verhoging van het minimumloon en is er per 1 juli ook een verhoging voorzien. Er wordt ook rekening gehouden met eventuele andere wijzigingen in de betreffende CAO.

3. We gaan voor het uitstroompercentage SW op basis van pensionering, langdurige ziekte, ondergrens etc. uit van 5% voor zowel 2023 als voor de jaren 2024-2027.

4. De indexatie van materiële kosten verschilt per kostensoort. Afspraak is dat we uit gaan van de reële kosten ontwikkeling die aan de MGR mag worden opgelegd op basis van afspraken met aanbieders.

- Huisvesting: 14,5%
- ICT: deels 10% (Connectie) en deels 18% (RID, deels een inhaalslag van de afgelopen jaren)
- Software: 12%
- Overige: 12%

5. De MGR bestaat ruim 5 jaar en de afschrijftermijn van hardware is 4 jaar. De module Inkoop en beheer gaat in 2023 haar hardware vervangen. Voor WSP is dit in 2024 aan de orde. De bekostiging van hardware komt terug in de begrotingswijziging 2023 van de module Inkoop en beheer en begroting 2024 van WSP. Bij de module RBL zijn de werkplekken via de dienstverlening van de Connectie voorzien van de benodigde ICT voorziening en is investering derhalve niet aan de orde.

6. Op verzoek van het RPO Participatie wordt in 2024 de submodule Steunpunt SROI toegevoegd aan de samenwerkingsmodule WSP. In 2023 wordt het Steunpunt reeds opgenomen in de begroting, maar wordt gefinancierd uit regionale middelen.

7. Voor uitvoering van de Wet Open Overheid voegen we € 15.000 toe aan de begroting van de overhead.

8. We moeten voor de optie van verlofsparen een voorziening opnemen. Deze wordt in vanaf 2023 opgebouwd en is gerelateerd aan 10% van het saldo van bovenwettelijke uren uit 2023 en eerdere jaren.

Ontwikkelingen 2023 en 2024 in cijfers

Lasten en baten € x 1000	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde Begroting 2023	Begroting 2024	*Verschil 2023*	*Verschil 2024*
Lasten per module						
Inkoop	€ 1.703	€ 1.759	€ 2.302	€ 2.105	*€ 543*	*-€ 197*
Onderwijs	€ 2.818	€ 2.894	€ 3.636	€ 3.816	*€ 742*	*€ 180*
WSP	€ 1.734	€ 1.653	€ 2.092	€ 2.041	*€ 439*	*-€ 51*
WgSW	€ 53.673	€ 52.319	€ 56.755	€ 55.024	*€ 4.436*	*-€ 1.732*
CMI	€ 70	€ 71	€ 76	€ 78	*€ 5*	*€ 3*
Beheer	€ 367	€ 476	€ 538	€ 557	*€ 62*	*€ 19*
Lasten (incl. overhead)	**€ 60.364**	**€ 59.172**	**€ 65.399**	**€ 63.621**	*€ 6.227*	*-€ 1.778*
Baten						
Gemeentelijke bijdrage	€ 57.094	€ 56.146	€ 61.892	€ 60.566	*€ 5.746*	*-€ 1.326*
Regionale bijdrage (RMC)	€ 1.082	€ 1.167	€ 1.284	€ 1.265	*€ 117*	*-€ 19*
Buitengemeenten (SW)	€ 1.588	€ 1.456	€ 1.534	€ 1.467	*€ 78*	*-€ 67*
Overige baten	€ 598	€ 364	€ 680	€ 323	*€ 316*	*-€ 357*
Rentebaten	€ 2					
Baten	**€ 60.364**	**€ 59.133**	**€ 65.390**	**€ 63.621**	*€ 6.257*	*-€ 1.769*
Resultaat	**€ 0**	**€ 39**	**€ 9**	**€ 0**	*-€ 30*	*-€ 9*
Onttrekking aan reserve	€ 33	€ 39	€ 9	€ 0	*-€ 30*	*-€ 9*
Dotatie aan reserve	€ 19	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*	*€ 0*
Eindresultaat	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Impact autonome ontwikkelingen

In 2023 zien we ons geconfronteerd met onzekere loonkostenontwikkelingen en hoge indexaties. De autonome ontwikkelingen gelden voor de gehele MGR. We geven een overzicht van de impact ten opzichte van de primaire begroting 2023:

1. De loonkostenontwikkeling wordt begroot op 7,7% (was: 2,3%) voor ambtelijk en 7% voor SW- personeel met andere wijzigingen en de optie voor een eenmalige uitkering. Het financieel effect is:

Ambtelijk	€ 400.000
SW	€ 2.690.000

2. De huisvesting wordt geïndexeerd met 14,5% (was: 1,5%). Het financieel effect is € 30.000.
3. ICT lasten worden geïndexeerd met 10% en 18%, afhankelijk van de leverancier. Het financieel effect is € 80.000.
4. Softwarelasten worden geïndexeerd met 12% (was 1,5%). Het financieel effect is € 20.000.
5. Nieuw in 2023 is de voorziening verlofsparen. Het financieel effect is € 40.000.

In de begroting van de modules geven we expliciet aan of de ontwikkeling van de kosten autonome kostenontwikkeling betreffen of te maken hebben met incidentele of structurele kostenontwikkeling ten gevolge van het uitvoeringsbeleid van de betreffende modules of de beheerorganisatie.

Impact uitvoeringsbeleid 2023

Naast autonome ontwikkelingen zijn er tevens een aantal ontwikkelingen in uitvoeringsbeleid die van grote invloed zijn op de financiële begroting. De grootste impact ten opzichte van de primaire begroting 2023 wordt veroorzaakt door:

1. **Inkoop zorg:** Als gevolg van incidentele ziektevervanging van essentiële functies die niet onderling vervangen kunnen worden, wordt er voor 2023 extra inhuur begroot. Financieel effect: Incidenteel € 150.000.
2. **Inkoop zorg:** Voor verdere doorontwikkeling van de regionale uitgangspunten voor de inkoop zorg wordt rekening gehouden met een projectleider. Financieel effect: Incidenteel € 100.000.
3. **Inkoop zorg:** Voor verdere doorontwikkeling van de regionale uitgangspunten voor de inkoop zorg wordt rekening gehouden met een kostprijsonderzoek. Financieel effect: Incidenteel €50.000.
4. **RBL:** Als gevolg van de aangepaste formatierichtlijn breiden we in 2023 de eerste stap in de formatie voor leerplicht en bijbehorend management uit. Een deel hiervan vangen we op door het budget voor inhuur structureel voor vaste formatie in te zetten. In 2023 is het financieel effect € 450.000. Dit wordt vanaf 2024 structureel.
5. **WSP:** Vanaf 2023 wordt het Steunpunt SROI toegevoegd aan de module WSP. Financieel effect structureel € 170.000. In 2023 worden deze lasten gedekt vanuit regionale middelen. In 2024 komen deze lasten voor rekening van deelnemende gemeenten.
6. **WSP:** In 2023 worden verschillende regionale opdrachten uitgevoerd, waaronder de Harrie-trainingen en inzet voor het RMT. Financieel effect incidenteel is € 150.000. Hier staan regionale middelen tegenover. Voor 2024 zijn deze nog niet begroot.
7. **Overhead:** Voor de module Inkoop zorg en de beheerorganisatie wordt in 2023 geïnvesteerd in hardware. Financieel effect is structureel € 15.000.
8. **Overhead:** In 2023 kunnen we dienstverlening voor een Functionaris Gegevensbescherming niet langer afnemen van de gemeente Arnhem. Hiervoor zoeken we een structurele oplossing. Daarnaast worden taken voor de Wet Open Overheid en CISO opgenomen in de begroting. Financieel effect is structureel € 50.000. Deze meerkosten worden toegerekend aan de verschillende modules en de beheerorganisatie.

Impact uitvoeringsbeleid 2024

Voor de primaire begroting 2024 is op dit moment onvoldoende in te schatten welke extra regionale opdrachten er bij de MGR worden ondergebracht. Voor het RBL wordt in 2023 een evaluatie gehouden om de voorziene tweede stap in de formatie-uitbreiding leerplicht voor 2024 te bepalen. Dit is niet opgenomen in de begroting 2024. We houden in de begroting 2024 rekening met de volgende ontwikkelingen:

1. **WSP:** Het Steunpunt SROI wordt structureel bekostigd met bijdragen van gemeenten. Financieel effect € 170.000.
2. **Overhead:** In verband met de toevoeging van extra opdrachten verwachten we een ontwikkeling in HR-advies. Financieel effect structureel € 35.000.

2. BELEIDS-BEGROTING

- **Programmaplan 2024**
- **Programmaplannen**
  - Thema Zorg
  - Thema Onderwijs
  - Thema Participatie
  - MGR Beheerorganisatie
- **Overzicht kosten van overhead**
- **Het bedrag van onvoorzien**
- **Overzicht algemene dekkingsmiddelen**
- **Beleidsindicatoren bestuur en organisatie**
- **De Paragrafen**
  - Weerstandsvermogen en risicobeheersing
  - Financiering
  - Bedrijfsvoering
  - Openbaarheid van informatie

De beleidsbegroting bestaat uit het programmaplan en de verplichte paragrafen volgens het Besluit Begroting & Verantwoording (BBV).

Programmaplan 2024

Het programmaplan bestaat voornamelijk uit een overzicht van de te realiseren programma's en een overzicht van de kosten van de overhead. Het programmaplan is opgebouwd uit:

a. De belangrijkste ontwikkelingen die betrekking hebben op de uitvoering van de dienstverlening: met welke ontwikkelingen houden we rekening?
b. de doelstelling, in het bijzonder de beoogde maatschappelijke effecten, ten minste toegelicht aan de hand van de bij ministeriële regeling vast te stellen beleidsindicatoren: wat willen we bereiken?
c. de wijze waarop ernaar gestreefd zal worden die effecten te bereiken, en de betrokkenheid hierbij van verbonden partijen: wat gaan we daarvoor doen?
d. de raming van baten en lasten: wat gaat het kosten?

Programmaplan thema Zorg

Omgeving

Wat zijn de verwachte ontwikkelingen?

Dit jaar continueren we wat is opgebouwd voor het sturen op kwaliteit, ontwikkeling en effect.

De pilot rond het centraal opvragen en analyseren van de jaarverantwoording- en accountantsverklaringen wordt voor een tweede jaar door inkoop SDCG uitgevoerd. Ten opzichte van 2022 zijn een aantal verbeteringen doorgevoerd en we gaan evalueren of het proces met deze verbeteringen bijdraagt aan efficiënter organiseren van uitvoeringstaken. Bij een positieve evaluatie zal worden bekeken op welke wijze we deze werkzaamheden structureel kunnen faciliteren voor de regiogemeenten, mits gemeenten dit willen. Daarnaast zal worden gekeken of er meer uitvoeringstaken die nu bij de gemeenten liggen, efficiënter regionaal georganiseerd kunnen worden.

In 2023 wordt de inkoop van de zorgvorm Verblijf Jeugd uitgevoerd en wordt voor Beschermd Wonen een nieuw segment toegevoegd om de beweging van beschermd wonen naar beschermd thuis te ondersteunen.

Gemeenten hebben gevraagd om vooruitlopend op diverse (landelijke) ontwikkelingen alvast te kijken naar de impact hiervan op zowel inkoop (contractueel) als op de inkoopmodule (uitvoering). Zo worden onder andere de landelijke contractstandaarden Jeugd in nieuwe inkoop meegenomen en we werken mee aan de ontwikkeling van de landelijke standaarden voor Wmo.

Binnen de regiogemeenten hebben de bestuurders opdracht gegeven om uitgangspunten binnen de regiovisie concreet te maken. Mogelijk leidt dit tot bestuurlijke keuzes en richtinggevende uitspraken die wijziging van de inkoopopdracht tot gevolg hebben. Eventuele gevolgen voor het ingekocht aanbod moeten vervolgens inzichtelijk gemaakt worden. Als er sprake is van nieuwe inkoop dienen we rekening te houden met een doorlooptijd van circa 1,5 jaar inclusief implementatie. Hiervoor moet voldoende menskracht worden vrijgemaakt zowel vanuit Inkoop SDCG als vanuit regiogemeenten.

Er zijn een aantal op elkaar ingrijpende ontwikkelingen gaande. Het is van belang dat we binnen deze ontwikkelingen prioriteiten en kaders stellen, zodat we binnen inkoop SDCG een realistische vraag c.q. opdracht van de regiogemeenten hebben die past bij de beschikbare bemensing.

Wie zijn onze partners en hoe betrekken we onze partners bij het bereiken van onze doelstellingen?

Regiogemeenten zijn voor ons een belangrijke partner. Zij geven richting en bepalen beleidsmatige doelstellingen. Inkoop SDCG kan met inkopen als een belangrijk instrument bijdragen aan het realiseren van de beoogde doelstellingen. Inkoop SDCG kan als gesprekspartner tevens een verbinder zijn tussen gemeenten en de aanbieders die daadwerkelijke hulp leveren aan kwetsbare inwoners.
We zien het als uitdaging om binnen de regio de verbinding tussen de maatschappelijke opgaven waar gemeenten voor staan en het belang van de zorgaanbieders bij elkaar te brengen op alle niveaus. Van dagelijkse uitvoering op cliëntniveau tot strategische stip op de horizon op bestuurlijk niveau.

Naast het voorbereiden en begeleiden van het inkoopproces binnen het sociaal domein, sluiten wij voor de regiogemeenten (raam)overeenkomsten af met zorgaanbieders. Indien nodig worden ook tussentijdse inkoopmomenten georganiseerd. Hiervoor is het noodzakelijk om continu in gesprek te blijven met gemeenten en aanbieders. In het proces wordt rekening gehouden met lokale en regionale wensen.

Kwaliteit
Kwaliteit is binnen de regio een belangrijk speerpunt. We sturen gedurende de gehele looptijd van de overeenkomsten pro-actief op kwaliteit en rechtmatigheid. Een belangrijk instrument hiervoor is ons **Meldpunt signalen zorg** waar iedereen laagdrempelig en eenvoudig signalen kan melden.

Bij dit alles hebben we oog voor het perspectief van de inwoner en gaan we onderzoeken op welke wijze we dit passend kunnen meenemen.

Activiteiten

Wat willen we bereiken?

Inkoop zorg wil de regiogemeenten ondersteunen en faciliteren in het effectief inzetten van inkoop als instrument om beleidsdoelstellingen te realiseren. Advisering en vroegtijdig aangehaakt zijn op ontwikkelingen zijn daarbij belangrijk.

De jaarlijkse evaluatie Inkoop vervangen we dit jaar door een meer uitgebreide toets op de houdbaarheid en wenselijkheid van het nu ingekochte aanbod. Reden is dat de huidige overeenkomsten (in beginsel) in de loop van volgend jaar aflopen. De toetsing heeft als doel om te bepalen welke overeenkomsten verlengd/voorgezet kunnen worden en welke inkoop beter opnieuw in de markt gezet kan worden.

Handhaving kwaliteit en rechtmatigheid
De uitrol van het ontwikkelde handhavingskader zal gaan plaatsvinden. Indien gemeenten dat wenselijk vinden kan Inkoop SDCG een coördinerende rol vervullen hierin. Belangrijk is dat de lokale gemeenten het toezicht op orde brengen zodat we handhaving ook maximaal en optimaal kunnen benutten. Het uitvoeren van een coördinerende rol kunnen we in 2023 als onderdeel van het uitrollen van het handhavingskader binnen de bestaande formatie uitvoeren. Voorgesteld wordt om na de uitrol (uiterlijk maart 2024) inzichtelijk te maken wat het structurele effect is van deze extra taak.
De mogelijkheden voor het verder uitbreiden van de data-analyse en het proactief kwaliteitsmanagement zal verder onderzocht en uitgewerkt worden. De gemeenten ontvangen eind 2023 een voorstel waarin de mogelijkheden en de gevolgen in scenario's worden geschetst. Hiermee kunnen de regiogemeenten voor 2024 bepalen of, en zo ja, welke eventuele uitbereiding wenselijk is.

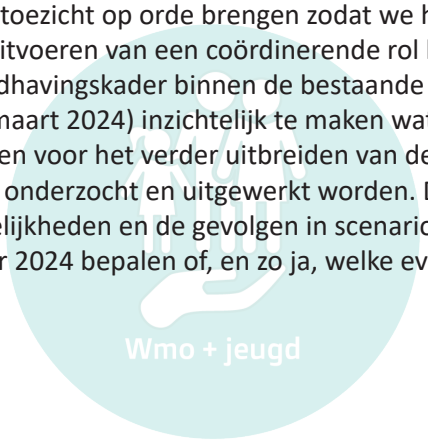

Continuïteit van dienstverlening
Helaas hebben we momenteel te maken met enkele langdurig zieken. Om de dienstverlening van inkoop SDCG uit te blijven voeren en de continuïteit te waarborgen, is het noodzakelijk deze mensen tijdelijk/interim te vervangen. Op verzoek van de bestuurders nemen we de geraamde extra kosten mee in de begrotingswijziging 2023.

Wat gaan we daar voor doen?

Met de meer uitgebreide toets op de houdbaarheid en wenselijkheid van het nu ingekochte aanbod willen we inspelen op de ontwikkelingen van het lokale en regionale beleid en de uitvoering bij zorg-aanbieders. Uitgangspunten voor de toetsing die we vanuit Inkoop SDCG hanteren zijn:

- Behouden en voorzetten van dat wat goed is en goed gaat;
- Aanpassen, versterken en verbeteren van die elementen waar dat nodig is.

Een belangrijke factor die meespeelt is de AmvB reële tarieven en jurisprudentie. Handhaven van het huidige tarief(model) moet beoordeeld worden bezien worden vanuit haalbaarheid & houdbaarheid. De ontwikkelingen zoals arbeidskrapte, sterk fluctuerende energieprijzen en de loonontwikkelingen in de nieuwe zorg CAO's zijn reden om de onderbouwing van het huidig tariefmodel grondig tegen het licht te houden. Hiervoor zullen we voor zover nodig benchmarks en onderzoek laten uitvoeren.

De uitkomsten van de toetsing worden meegenomen in de voorbereiding en uiteindelijke nieuwe inkoop 2025. Het is van belang om de voorbereiding op de nieuwe inkoop tijdig te starten.

Hoewel bestuurders een opdracht hebben geformuleerd voor de regiogemeenten in het concretiseren van uitgangspunten zien we vanuit Inkoop SDCG nog niet dat binnen de diverse regionale gremia hierop stappen worden gezet. Omdat deze uitgangpunten mogelijk effect hebben op de inkoop is het wenselijk dat dit wel enige voortgang heeft. Het is wellicht aan te bevelen hier regionaal een projectleider op te zetten. Indien gewenst kan Inkoop SDCG hierin faciliteren mits gemeenten bereidt zijn hier budget voor beschikbaar te maken.

Afgelopen jaren hebben we diverse nieuwe systemen in gebruik genomen. In 2023 moeten we zorgvuldig afwegen welke systemen we structureel willen behouden, dit moet dan tevens structureel ingekocht worden. Voor systemen die niet voldoende aansluiten bij de verwachtingen moeten we onderzoeken in hoeverre deze verbetermogelijkheden bevatten of dat er andere systemen in de markt zijn die meer passen bij onze behoeften.

Wat gaat het kosten?

Autonome kostenontwikkeling
De module Inkoop zorg heeft te maken met de volgende autonome prijsontwikkelingen 2023

- Loonkosten 7,7%
- Huisvestingskosten 14,5%
- ICT kosten 18%, waaronder een inhaalslag over de afgelopen jaren.
- Softwarekosten 12%

Overige Incidentele wijzigingen

- In 2023 begroten we langdurig ziekteverzuim.
- Op verzoek van de regio houden we rekening met inhuur voor projectleiding en coördinatie van een nieuwe inkoop.
- We houden rekening met een kostprijsonderzoek voor verschillende zorgproducten.

Overige structurele wijzigingen

– Vanaf 2023 begroten we de bekostiging van hardware voor 18 werkplekken.

Baten

– De kosten voor de module Inkoop zorg worden bekostigd door de 11 deelnemende gemeenten op basis van het inwoneraantal en deelname aan de zorgvormen. Deze vindt u terug in de bijlage (pag. 52).

		A	B	C	B-A	C-B
Lasten en baten Inkoop Zorg	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Primaire begroting 2024	Verschil 2023	Verschil 2024-2023
€ x 1.000						
Programma - Personeel	€ 1.146	€ 1.068	€ 1.442	€ 1.273	€ 374	-€ 169
Programma - Uitvoering	€ 227	€ 335	€ 413	€ 373	€ 78	-€ 40
Overheadlasten	€ 330	€ 355	€ 446	€ 458	€ 91	€ 12
Programmalasten	**€ 1.703**	**€ 1.759**	**€ 2.302**	**€ 2.105**	**€ 543**	**-€ 197**
Deelnemende gemeenten	€ 1.668	€ 1.759	€ 2.302	€ 2.105	€ 543	-€ 197
Baten	**€ 1.671**	**€ 1.759**	**€ 2.302**	**€ 2.105**	**€ 543**	**-€ 197**
Saldo	**-€ 33**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Onttrekking aan reserve	€ 33				€ 0	€ 0
Dotatie aan reserve					€ 0	€ 0
Resultaat Programma	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Personeelskosten nemen in 2023 € 374.000 toe ten opzichte van de primaire begroting 2023:

- Autonoom: Het effect van indexering is in 2023 circa € 90.000. Voor 2024 houden we rekening met € 55.000.
- Incidenteel: In 2023 wordt incidenteel vervanging van langdurig ziek personeel begroot op essentiële niet onderling te vervangen functies (€ 150.000)
- Incidenteel: Aanvullende inhuur voor een projectleider en/of coördinatie nieuwe inkoop € 100.000
- Structureel: Invulling van de banenafspraak in 2022 heeft niet geleid tot realisatie van de begrootte loonkostensubsidie.
- Structureel: We breiden de formatie in 2023 structureel uit. Dit wordt gedekt uit het projectbudget en is daardoor budgetneutraal.
- Structureel: We houden rekening met beperkte kosten voor verlofsparen.

Uitvoeringskosten nemen ten opzichte van de primaire begroting € 78.000 toe:

- Structureel: De begrootte korting op de kosten van ZorgLokaal vervalt in 2023, waardoor softwarekosten toenemen met € 20.000. We belasten de kosten door aan gemeenten, die zelf geen licentie hoeven aan te schaffen.
- Autonoom: Het effect van indexering op is € 8.000
- Incidenteel: Voor het kostprijsonderzoek begroten we € 50.000

Overheadlasten nemen ten opzichte van de primaire begroting € 91.000 toe:

- Autonoom: De kosten voor ICT nemen toe met € 35.000 wegens indexatie en een inhaalslag van de afgelopen jaren.
- Structureel: Voor bekostiging van hardware begroten we € 13.000
- Autonoom/incidenteel: Kosten voor huisvesting nemen toe met € 20.000, bestaande uit indexatie (€ 13.000) en incidenteel voor aanschaf van belcellen (€ 7.000).
- Structureel: Kosten voor informatiebeveiliging nemen met € 14.000 toe in verband met noodzakelijke invulling van verschillende functies.

Baten van de deelnemende gemeenten stijgen met € 543.000.
Een verdeling vindt u terug in de bijlage (pag. 52).

Programmaplan thema Onderwijs

Omgeving

Wat zijn de verwachte ontwikkelingen?

Toename verzuimmeldingen en voortijdig schoolverlaten en verzwaring van de problematiek
We verwachten dat de stijgende trend in het aantal verzuimmeldingen nog wat verder doorzet, doordat scholen steeds beter melden en ook zien we dat het aantal meldingen van voortijdig schoolverlaten weer toeneemt. Naast deze toename ervaren de consulenten ook een verzwaring en grotere complexiteit van de problematiek bij jeugdigen. Door deze ontwikkelingen wordt in vergelijking met voorgaande jaren meer tijd en inzet gevraagd worden van de consulenten.

Toename migratiestroom
De verwachting is dat de migratiestroom blijft toenemen. Dit is een ontwikkeling die naar verwachting effect heeft op de dienstverlening van het RBL en vraagt om flexibiliteit. Deze doelgroep vraagt o.a. maatwerk, extra voorlichting, inzet van tolken en extra inzet van consulenten.

Verandering van denken over het onderwijs
Er is een maatschappelijke verandering gaande in het denken over het onderwijs. Dit is merkbaar in de politiek, binnen het onderwijs en bij ouders en jeugdigen. Onder andere in de vormgeving van het onderwijs (fysiek/online) en de ruimte die gezocht wordt in maatwerk. Maar ook de verandering in denken van ouders over fysiek onderwijs op school (meer luxeverzuim en vrijstellingsaanvragen voor een school in het buitenland), de nadruk die gelegd wordt op schoolaanwezigheid in plaats van afwezigheid en de wetswijziging m.b.t. vrijstellingen. Deze ontwikkelingen kunnen van invloed zijn op de dienstverlening van het RBL.

Aandacht voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar
De overheid heeft steeds meer aandacht voor de overgang van jeugd naar volwassenheid, omdat blijkt dat het juist in deze fase moeilijk blijkt om hulp en ondersteuning zo in te richten dat deze aansluit bij en ook werkt voor jongeren. Vooruitlopend op o.a. de verandering van de leeftijd van de RMC doelgroep van 23 naar 27 jaar, participeert het RBL al in verschillende pilots en werkgroepen. Dit vraagt nu al de nodige aandacht van ons.

Wie zijn onze partners en hoe betrekken we onze partners bij het bereiken van onze doelstellingen?

Gesprekspartner op verschillende niveaus
Er wordt steeds vaker een beroep gedaan op de creativiteit van professionals om leerlingen een passende ondersteuning en ontwikkelingskansen te bieden. Om dit te regelen is de samenwerking tussen gemeenten, onderwijs, de sociale teams en andere partners in het sociaal en justitieel domein belangrijk. Het RBL is hierin vaak de verbindende schakel tussen de verschillende niveaus. Daarom zijn we ook op beleidsniveau gesprekspartner op het snijvlak onderwijs, zorg en participatie. De Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS) is m.b.t. verzuim in de regio de gezamenlijke basis. Met onze samenwerkingspartners willen we (meer) in dialoog om de MAS in de regio verder door te ontwikkelen.

Activiteiten

Wat willen we bereiken?

Met de uitvoering van (wettelijke) taken heeft het RBL de ambitie dat zoveel mogelijk jeugdigen een route volgen naar een startkwalificatie[1]. Deze startkwalificatie geeft hen een betere uitgangspositie op de arbeidsmarkt. Jeugdigen die ongeoorloofd verzuimen of (dreigen) uit te vallen, begeleidt het RBL terug naar school of naar een andere passende route in zorg of arbeid en jongeren in een kwetsbare positie houden we in beeld.

Beleidsindicatoren taakveld Onderwijs[2]

Beleidsindicatoren	Landelijk gemiddelde (2021)	Schooljaar 2020-2021	Schooljaar 2021-2022	Prognose schooljaar 2022-2023	Prognose schooljaar 2023-2024
Absoluut verzuim (per 1.000 leerplichtigen)	**2,7**[3]	1,7	1,3	1,3	1,3
Absoluut verzuim (aantal leerplichtigen)		98	71	71[4]	71[4]
Relatief verzuim (per 1.000 leerplichtigen)	**20**[3]	27,5	32	34	35
Relatief verzuim (aantal leerplichtigen)		1595	1776	1.882[4]	1938[4]
VSV percentage regio Arnhem (12-23 jaar)	**1,88%**[4]	1,98%	bekend maart 2023	2%	2,2%

Toelichting

- De werkwijze om jeugdigen zonder schoolinschrijving snel in beeld te hebben rond de zomervakantie, is de afgelopen 3 jaar doorontwikkeld en zal in de huidige vorm worden voortgezet. De verwachting is dan ook dat de daling van het aantal leerplichtigen met absoluut verzuim niet (veel) verder doorzet.
- We verwachten dat de stijgende trend in het aantal verzuimmeldingen nog wat verder doorzet, doordat scholen steeds beter melden.
- We verwachten dat het VSV-percentage, na een tijdelijke daling vanwege de coronapandemie, verder zal stijgen. We zien namelijk een toename van het aantal uitschrijvingen in de eerste maanden van het nieuwe schooljaar. Daarnaast hebben leerlingen door het onderwijs op afstand minder binding met hun school, wat een bewezen risicofactor is voor voortijdig schoolverlaten, en gaan leerlingen zich ook weer meer heroriënteren op een opleiding. Een andere reden voor jongeren om niet terug naar school te gaan, is de krappe arbeidsmarkt. Dit maakt het makkelijker voor jeugdigen om werk te vinden. Hierbij blijft de vraag hoe duurzaam dit is. De ervaring leert namelijk dat bij een veranderende arbeidsmarkt zij vaak als eerste weer hun baan verliezen en vervolgens weer moeilijker werk vinden vanwege het ontbreken van een startkwalificatie.

1. Een startkwalificatie is een diploma op ten minste mbo-2, havo of vwo-niveau. Op de 18e verjaardag vervalt de kwalificatieplicht.
2. In de regeling 'beleidsindicatoren gemeenten' zijn drie beleidsindicatoren vastgesteld die door gemeenten in de programmaverantwoording opgenomen moeten worden: absoluut verzuim, relatief verzuim en het vsv percentage. De cijfers zijn gebaseerd op de artikel 25 rapportage en de definitieve vsv cijfers van november 2021 van het ministerie OCW.
3. Bron: DUO/Ingrado 2021 van website 'Waarstaatjegemeente.nl'
4. Op basis van 55.379 leerplichtige leerlingen (5-18 jaar) schooljaar 2021-2022 (bron: Duo art25 rapportage)

Wat gaan we daar voor doen?

Het RBL voert de wettelijke en preventieve taken uit op het gebied van leerplicht, kwalificatieplicht en RMC[5] voor de jeugdigen in de leeftijd van 5 tot 23 jaar. Daarnaast participeert het RBL in het regionaal vsv-programma in verschillende teams. We voeren we de taken van verzuim 18+ uit, zijn opdrachtnemer voor het Schakelpunt en we leveren de programmaleider voor de Sluitende Keten en de coördinator van Team Overstap. Voor gemeente Arnhem geeft het RBL loopbaanadvies aan jongeren tot 27 jaar die een uitkering ontvangen en de scholingsplicht opgelegd hebben gekregen.

Project Wel in Ontwikkeling

RBL gaat samen met het samenwerkingsverband PassendWijs en De Verbinding deelnemen aan het project Wel in Ontwikkeling van Gedragswerk. Doel is om alle thuiszitters binnen de regio in beeld te krijgen bij zowel het RBL, het samenwerkingsverband als de gemeenten en dat alle thuiszitters binnen 3 maanden een passend onderwijs- of zorgaanbod hebben.

Regionaal plan van aanpak jeugdwerkeloosheid

Vanuit het RBL voeren wij mede de projecten ‘Jongeren zijn en blijven in beeld’ en ‘Pilot transitiecoach’ uit, met als doel het terugdringen van de jeugdwerkeloosheid.

Jongeren in kwetsbare positie

De doelgroep ‘jongeren in kwetsbare positie’ is een complexe doelgroep waar diverse partijen bij betrokken zijn en een verantwoordelijkheid hebben. Het RBL monitort deze doelgroep. Binnen het RBL is een trainee gestart om deze doelgroep nader in beeld brengen en onderzoeken welke ondersteuning het RBL kan bieden

Duurzaamheid werk

Jeugdigen kunnen op dit moment relatief makkelijk werk vinden, maar de vraag is in hoeverre dit duurzaam is. Het Schakelpunt gaat daarom op gezette tijden de jeugdigen benaderen die op dat moment geen werk hebben, om te kijken of zij ondersteuning nodig hebben bij het zoeken naar een nieuwe baan. Daarnaast wil het Schakelpunt het praktijkleren meer onder de aandacht brengen bij de RMC consulenten en de scholen in de regio. Dit is een mooie kans voor jeugdigen voor wie het niet (meteen) lukt om een volledig diploma te halen om in de praktijk hun vaardigheden verder te ontwikkelen.

Wat gaat het kosten?

Autonome kostenontwikkeling

De module RBL heeft te maken met de volgende autonome prijsontwikkelingen 2023:

- Loonkosten 7,7%
- Huisvestingskosten 14,5%
- ICT kosten 10%.
- Softwarekosten 12%

Overige Incidentele wijzigingen

- We houden rekening met een organisatieonderzoek in verband met de grote span of control. Deze wordt in 2023 gedekt uit de formatie-uitbreiding bij overhead. Deze formatie zal pas na, en op basis van, het onderzoek worden ingevuld.
- In 2023 evalueren we de eerste stappen van de formatie-uitbreiding. Afgaande op de nieuwe formatierichtlijn, huidige ontwikkelingen en trends zal er in 2024 een tweede stap nodig zijn in de formatie-uitbreiding leerplicht. Op basis van de evaluatie in 2023 wordt bepaald wat nodig is. We houden in de begroting 2024 nog geen rekening met een extra formatie-uitbreiding in 2024.

5. RMC staat voor Regionaal Meld- en Coördinatiepunt en is bedoeld om jongeren van 18 - 23 jaar die nog geen startkwalificatie hebben, in beeld te krijgen en te begeleiden richting een opleiding of een leerwerktraject.

Overige structurele wijzigingen

– Eind 2022 is er door branchevereniging Ingrado een nieuwe formatierichtlijn gepubliceerd. De analyse hiervan leidt ertoe dat voorgesteld wordt de formatie[6] voor leerplichttaken, waaronder ook kwalificatieplicht MBO, te laten toenemen. Voor 2023 hanteren we een groeimodel voor het ophogen van de formatie en bijbehorende kosten.

Baten

– De module RBL wordt bekostigd door de 9 deelnemende gemeenten op basis van het aantal leerplichtige jongeren. De verdeling van de kosten staat in de bijlage (pag. 52).

	A	B	C	B-A	C-B
Lasten en baten RBL	Primaire begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Primaire begroting 2024	Verschil 2023	Verschil 2024-2023
€ x1.000					
Programma - Personeel	€ 2.129	€ 2.706	€ 2.841	€ 577	€ 135
Programma - Uitvoering	€ 93	€ 48	€ 49	-€ 46	€ 1
Overheadlasten	€ 672	€ 883	€ 927	€ 211	€ 44
Programmalasten	**€ 2.894**	**€ 3.636**	**€ 3.816**	**€ 742**	**€ 180**
Deelnemende gemeenten	€ 1.684	€ 2.301	€ 2.551	€ 617	€ 250
Overige baten	€ 43	€ 51	€ 0	€ 8	-€ 51
Regionale bijdrage	€ 1.167	€ 1.284	€ 1.265	€ 117	-€ 19
Baten	**€ 2.894**	**€ 3.636**	**€ 3.816**	**€ 742**	**€ 180**
Saldo	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Onttrekking aan reserve				€ 0	€ 0
Dotatie aan reserve				€ 0	€ 0
Resultaat Programma	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Personeelslasten vallen in 2023 ten opzichte van de primaire begroting 2023 € 577.000 hoger uit:

- Structureel: In 2022 is de bezetting verder toegegroeid naar de formatie volgens de vorige normering. Financieel effect € 150.000.
- Autonoom: Het effect van indexatie ten opzichte van de primaire begroting 2023 is € 200.000. In 2024 houden we rekening met € 120.000.
- Structureel: Per 1-1-2023 wordt een formatie-uitbreiding van 2 fte gerealiseerd (€ 170.000). Deze uitbreiding van de formatie wordt deels gedekt uit het inhuurbudget.
- Structureel: Per 1-9-2023 wordt aanvullende formatie-uitbreiding van 2 fte gerealiseerd (€ 60.000).
- Incidenteel: In het schooljaar 2022-2023 begroten we vooruitlopend op werving van vaste medewerkers een inhuur van € 75.000.
- Incidenteel: Begin 2023 is er sprake van tijdelijke uitbreiding van contracturen van bestaande medewerkers om werkdruk ontstaan door ziekte en verloop op te vangen (€ 50.000).
- Incidenteel: Voor het project jeugdwerkloosheid wordt in 2023 inhuur begroot (€ 40.000). Hier staat regionaal budget tegenover.
- Structureel: In 2023 en volgende jaren houden we rekening met een beperkt budget voor verlofsparen.
- Structureel: We begroten jaarlijks de verplichte BOA opleidingen bij het RBL, en niet centraal bij beheer voor € 10.000.
- Structureel: We begroten jaarlijks de bijdrage van gemeenten aan de regiosecretaris Onderwijs voor € 30.000.

6. In deze begroting bedoelen we met de formatie of formatieuitbreiding specifiek de formatie bedoeld voor de leerplichttaken, waaronder ook kwalificatieplicht MBO.

Uitvoeringskosten vallen in 2023 ten opzichte van de primaire begroting 2023 € 46.000 lager uit. Dit is het resultaat van:

- Incidenteel: Kosten voor het project jeugdwerkloosheid worden in 2023 als inhuurkosten begroot (-€ 60.000).
- Autonoom: Kosten voor software vallen als gevolg van indexatie € 4.000 hoger uit
- Structureel: We begroten kosten voor het uitvoeren van de WPG-audit en het actueel houden van de software (€ 10.000).

Overheadlasten vallen in 2023 € 211.000 hoger uit ten opzichte van de primaire begroting:

- Structureel: In verband met de formatie-uitbreiding van het team en de bijbehorende span of control begroten we 0,9 fte formatie overhead. In 2023 bedraagt dit een half jaar (€ 55.000) en vanaf 2024 het gehele jaar (€ 105.000).
- Incidenteel: In 2023 begroten we een organisatieonderzoek ten behoeve van de span of control € 50.000).
- Autonoom: Het effect van indexatie is € 60.000 (€ 20.000 loonkosten en € 40.000 huisvesting en ICT)
- Structureel: De communicatieadviseur is heel 2023 in dienst. Dit wordt deels gedekt uit communicatiekosten (€ 5.000).
- Structureel: Kosten voor informatiebeveiliging nemen met € 14.000 toe in verband met noodzakelijke invulling van verschillende functies.

Baten vallen in 2023 hoger uit dan de primaire begroting, als gevolg van de hogere lasten.

- Structureel: Gemeentelijke bijdragen vallen € 617.000 hoger uit in 2023, en per 2024 € 250.000 hoger. De verdeling van de gemeentelijke baten is weergegeven in de bijlage.
- Incidenteel: Overige baten vallen in 2023 € 8.000 hoger uit dan begroot. Hier ligt een directe relatie met de indexatie van loonkosten. Voor 2024 zijn nog geen overige baten bekend.
- Incidenteel: De regionale bijdrage voor het project jeugdwerkloosheid valt in 2023 lager uit dan begroot in verband met een lagere inzet € -20.000).
- Autonoom: De regionale bijdrage voor RMC-kwalificatieplicht en RMC-VSV vallen hoger uit door indexatie (€ 36.000) en een aanvullende bijdrage voor VSV (€ 100.000). De bijbehorende aanvullende bijdrage van de gemeente Arnhem wordt niet geïndexeerd.
- Autonoom: De regionale bijdrage voor het Regionaal Programma VSV wordt sinds 2021 niet geïndexeerd.

Programmaplan thema Participatie

Per 1 maart 2023 start de nieuwe manager WSP/Participatie. Met de komst van de nieuwe manager wordt de aansturing van het programma Participatie vanuit één managementpositie binnen de MGR geëffectueerd.

Module WSP

Algemeen

Met de bestuurscommissie is de afspraak gemaakt dat het programmaplan voor het daaropvolgende jaar (in dit geval 2024) in het voorjaar beperkt blijft tot de financiële kaders van de begroting. In het najaar, de vergadering van de bestuurscommissie van november, wordt het jaarplan 2024 met de daarin te verwezenlijken activiteiten voorgelegd. Hierdoor sluit het jaarplan beter aan op de actuele arbeidsmarktsituatie.

Omgeving

Wat zijn de verwachte ontwikkelingen?

Bijgesteld 2023

- Met ingang van 1 januari 2023 is voor de samenwerking tussen UWV en MGR (de negen gemeenten in de arbeidsmarktregio vertegenwoordigend) een nieuwe samenwerkingsovereenkomst afgesloten. Daarin zijn nadere afspraken beschreven over hoe UWV en MGR, in overeenstemming met de nieuwe inzichten die hierover zijn ontstaan, met elkaar samenwerken.
- Samen met gemeenten wordt gezocht naar mogelijkheden om de uitstroom uit de bestanden te optimaliseren. In de afspraken met de deelnemende gemeenten is begin 2022 een accentverschuiving in de dienstverlening doorgevoerd waardoor steeds meer gewerkt wordt met de insteek dat werkgevers benaderd worden vanuit de mogelijkheden en competenties van de werkzoekende. Met het formaliseren van de twee teams binnen het WSP is er voor WSP-gemeenten ruimte gekomen om de focus meer te richten op de behoeften van de gemeenten. Om een goed beeld te hebben van die werkzoekende/de klanten uit de bestanden van de gemeenten, is het WSP dichter bij gemeenten georganiseerd.
- Om tot optimalisatie in het werkproces te kunnen komen, worden met gemeenten afspraken gemaakt om samen met andere partners/partijen van gemeenten tot een totaaltraject te komen waardoor het bemiddelingsproces van intake tot en met de match bij een werkgever als een aaneengesloten traject verloopt. Hierdoor ontstaat een proces waarin de expertise van alle partijen optimaal benut kan worden en er geen dubbeling in de dienstverlening ontstaan. Deze manier van werken sluit aan bij de landelijke ontwikkeling van Regionale Werkcentra.
- In 2023 wordt onderzocht of WSP-gemeenten eerder bij de kandidaat betrokken kan worden. Bijvoorbeeld op het moment dat de kandidaat bij de gemeente in het intakeproces terecht komt. Hiermee kan worden bereikt dat er vanaf het moment dat een werkzoekende bij de gemeente een uitkering aanvraagt, al een focus op (het vinden van) werk ontstaat.
- Transparantie van de arbeidsmarkt in brede zin is belangrijk voor het vinden van en matchen en bemiddelen tussen werkzoekenden en werkgevers die op zoek zijn naar arbeidskrachten. In onze arbeidsmarktregio hebben wij daarvoor afspraken vastgelegd tussen WSP, gemeenten en UWV. In het Besluit SUWI is deze transparantie ook benoemd als een belangrijk item om in te investeren. Uiteindelijk doel is zorgdragen voor dusdanige transparantie/arbeidsmarktinformatie dat vraag (van werkgevers) en aanbod (van werkzoekenden) ook zonder tussenkomst van (publieke) partijen mogelijk is. Deze transparantie wordt op dit moment deels georganiseerd vanuit de applicaties Sonar (werkzoekenden) en WBS (werkgevers) van UWV. Beide applicaties worden door UWV uitgefaseerd en zullen vanaf 1 januari 2026 niet meer in gebruik zijn. Voor de regio (gemeenten én WSP) betekent de uitfasering van Sonar en WBS dat gezocht moet worden naar de aansluiting op de gegevensuitwisseling, zoals deze vanuit het programma Verbetering Uitwisseling Matchingsgegevens (VUM) landelijk wordt ontwikkeld. Voor de arbeidsmarktregio is het van belang

om goed aansluiting te krijgen bij deze ontwikkelingen. Effect kan zijn dat gemeenten, evenals WSP-gemeenten, overgaan naar de aanschaf van andere applicaties. Het ligt in de bedoeling om dit proces (aansluiten bij VUM, ontwikkelen van arbeidsmarktinformatie, transparantie tot het niveau van werkgever/werkzoekende) regionaal vorm te geven.
- Op verzoek van de deelnemende gemeenten is het Steunpunt SROI ondergebracht bij het WSP. In 2022 zijn hiervoor de voorbereidingen gestart waarbij met de gemeenten de afspraak is vastgelegd dat het steunpunt voor 2023 vanuit regionale middelen gefinancierd zal worden om in principe vanaf 2024 structureel, als submodule van het WSP, in de reguliere financieringsstromen wordt opgenomen. Voor het laatste dient de regeling van de MGR te worden gewijzigd conform de daarvoor geldende procedures. De gemeente Doesburg sluit niet bij deze activiteiten/submodule aan.

2024-2027

Vanaf 2023 wordt vanuit de regio gewerkt aan het mede ontwikkelen van de landelijke kaders en de regionale implementatie van de nieuw te vormen Regionale Werkcentra. De verwachting is dat eind 2024/begin 2025 de contouren hiervan bekend zijn en onderzocht kan gaan worden welke werkvorm het best passend is voor onze arbeidsmarktregio. Voor het WSP zal deze zich enerzijds toespitsen op het behouden en uitbreiden van werkgeverscontacten; met name bij werkgevers die inclusie hoog in het vaandel dragen. Daarbij zal de nadruk steeds meer komen te liggen op:
- het faciliteren van de ontmoeting tussen werkgevers en werkzoekenden
- het acteren als adviseur van werkgevers bij het vinden van de juiste oplossingen voor HR-problemen in brede zin en
- het ondersteunen van werkgevers bij de inzet van instrumenten, voorzieningen en subsidies.

Anderzijds zal hierbij de samenwerking met de gemeenten en de zichtbaarheid bij gemeenten en onze belangrijkste partners van belang blijven. Deze samenwerking en zichtbaarheid wordt nu in de vorm van subregionale dienstverlening al vormgegeven, maar zal zich verder intensiveren.

In het kader van het landelijk programma ten behoeve van het verbeteren van de uitwisseling van (matchings)gegevens, dient ook in onze regio gewerkt te worden aan de optimalisering van systemen die de verbinding tussen werkzoekenden en vacatures bij werkgevers organiseren. Het streven is dat werkgevers uiteindelijk zelf inzicht krijgen in de gegevens van werkzoekenden, en mogelijk ook vice versa. De verwachting is dat eind 2024/begin 2025 voor de regiogemeenten en WSP-gemeenten duidelijk is hoe deze gegevensverwerking georganiseerd kan worden, welke investeringen daarvoor gedaan moeten worden en hoe het implementatieproces vorm moet krijgen. Dit is dan op tijd voor de uitfasering van de UWV-applicaties (Sonar en WBS) waarvan in de regio gebruik wordt gemaakt. In hetzelfde kader is het streven om verder vorm te geven aan informatiemanagement. De wens is dat hiervoor structureel een regionale informatiemanager ingezet wordt.

Gelijk aan 2022/2023 zal het WSP bijdragen aan regionale ontwikkelingen en projecten/samenwerkingen die in het kader van de regionale strategische agenda worden opgezet. Belangrijke thema's hierbij zijn het verkleinen van de afstand van jongeren naar werk en het vergroten van het netwerk van inclusieve werkgevers.

Steunpunt SROI

Als gemeenten in 2023 instemmen met de aanpassing van de Regeling dan zal vanaf 2024 de uitvoering van de taken voor het Steunpunt SROI (Social Return on Investment) worden overgedragen aan het WSP (structureel). In 2023 is hiermee al een start gemaakt op basis van incidentele regionale financiering.

Wie zijn onze partners en hoe betrekken we onze partners bij het bereiken van onze doelstellingen?

- Uitgangspunt in de relatie met de negen deelnemende gemeenten is dat gemeenten en WSP directe samenwerkingspartners zijn die gezamenlijk met andere partijen/partners van gemeenten verantwoordelijk zijn voor het uitstroomresultaat binnen de gemeente. Voor 2023 wordt hier ook de registratiemethodiek op aangepast.
- Met UWV is de relatie tweeledig: Het team WSP-UWV is onderdeel van de WSP-organisatie. De werkzoekendendienstverlening van UWV is, gelijk aan onze gemeentelijke partners, de partij waar bemiddelbare kandidaten vandaan komen.
- Ook Scalabor is een belangrijke partner van het WSP. Nagenoeg alle kandidaten van de gemeente Arnhem starten het traject naar werk via Scalabor. Bemiddeling van werkfitte kandidaten wordt in afstemming met Scalabor door beide partijen uitgevoerd. Ook voor andere opdrachtgevers verzorgt Scalabor ontwikkeltrajecten. Samen met de bemiddelaars van Scalabor en andere re-integratiepartners wordt voor deze kandidaten gezocht naar de best passende werkplek.
- Op regionaal niveau zijn er nauwe banden met het Netwerkteam van waaruit de uitvoering van projecten in het kader van de regionale strategische agenda worden opgestart. Te denken valt hierbij ook aan de contacten met het Regionaal Mobiliteitsteam en de aanpak van werkloze jongeren en vroegtijdig schoolverlaters waarvoor het WSP onder meer de Matchingstafel organiseert.
- Om de doelgroep jongeren te ondersteunen in het proces naar betaald werk zijn er contacten met het Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL) en daarbinnen het Schakelpunt, De Onderwijsspecialisten en onderwijsinstellingen als ROC, HAN en VSO-Pro scholen.
- Werkgeverscontacten worden onder meer onderhouden via de ondernemersverenigingen die in de negen gemeenten bestaan en via VNO-NCW.
- Met de Stichting Inclusief Midden-Gelderland zijn nauwe banden om het netwerk van inclusieve werkgevers in de arbeidsmarktregio te vergroten.

Activiteiten

Wat willen we bereiken?

- Het WSP heeft aandacht voor de banenafspraak en het uitbouwen van het netwerk van inclusieve werkgevers. Bij deze inclusieve werkgevers worden structureel meer mogelijkheden gerealiseerd voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt c.q. een grotere begeleidingsbehoefte. Daarbij merken wij dat deze begeleidingsbehoefte zich niet meer beperkt tot mensen uit het Doelgroepregister. Steeds meer mensen uit de bestanden van gemeenten hebben een grote tot zeer grote afstand tot werk en daarmee een begeleidingsbehoefte die aansluit bij de aanbodgerichte werkwijze (*functiecreatie*) die voor personen uit het Doelgroepregister van toepassing is. De accountmanagers van het WSP introduceren deze kandidaten bij werkgevers, ook zonder dat daar een directe vacature aan ten grondslag ligt. Vaak worden bij inclusieve werkgevers toch kansen gezien en geboden waardoor kandidaten aan het werk kunnen.
- In de tweede helft van 2022 heeft het inzetten van *Praktijkleren derde leerweg* in onze regio steeds meer aandacht gekregen. Door SBB en ROC is hiervoor een aanvraag ingediend om middelen beschikbaar te krijgen waarmee de kennis over en implementatie van praktijkleren in 2023 opgestart is. Dit met het streven om deze methodiek daarna structureel ingebed te krijgen in de regio. WSP heeft in dit proces een informerende en adviserende rol richting werkgevers en werkt mee aan de introductie van praktijkleren bij de partners in de regio. Idee is dat het aanbod aan potentieel voor werkgevers vele malen groter wordt op het moment dat de werkgever (als erkend leerbedrijf) ook werknemers in dienst neemt die nog niet voldoen aan de gevraagde (vakgerichte) vaardigheden.
- De inschatting is dat werkgevers in 2023 en daarop volgende jaren grote moeite blijven houden om voldoende mensen te vinden om vacatures op te vullen. Voor het WSP ligt hier een taak om werkgevers en werkzoekenden uit de bestanden van gemeenten en UWV met elkaar in contact te brengen. Hiervoor worden regelmatig activiteiten georganiseerd waardoor beide groepen elkaar

kunnen ontmoeten. De banenmarkt is hiervoor een veelbeproefd recept. Voor 2023 willen we met andere concepten (*open hiring, "omgekeerd solliciteren", VR-brillen, enz.*) proberen werkzoekenden nog meer te prikkelen om bij werkgevers aan de slag te gaan. Samen met het team WSP-UWV wordt een activiteitenjaarkalender opgesteld waarin alle events worden opgenomen. De intentie is om dit in samenwerking en overleg met andere partijen uit de regio vorm te geven zodat werkgevers en werkzoekenden vanuit een zo breed mogelijk aanbod met elkaar het gesprek aan kunnen gaan.

- Binnen het WSP is veel expertise over wet- en regelgeving en de voorzieningen die voor werkgevers (en werkzoekenden) ingezet kunnen worden. In de afgelopen jaren zijn de belangrijkste voorzieningen voor werkgevers voor onze regio geharmoniseerd en opgenomen in de instrumentengids **Dennis**. Met behulp van deze applicatie kunnen accountmanagers van WSP, maar ook klantmanagers van gemeenten werkgevers eenvoudig informeren over voorzieningen en hen voorzien van de noodzakelijke, uniforme, documenten en formulieren. Feitelijk ontstaat hierdoor een "instrumentenkoffer" die WSP-medewerkers kunnen gebruiken om werkgevers te faciliteren als zij een kandidaat op een vacature/werkplek willen plaatsen. Idealiter wordt deze "koffer" verder gevuld met andere instrumenten die voor werkgevers (en werkzoekenden) ingezet kunnen worden. Denk daarbij bijvoorbeeld aan praktijkleren en specialistische ondersteuning die andere partijen kunnen bieden. In die situaties is WSP de verbinder tussen de werkgever en de voorziening die ingezet kan worden.

Wat gaan we daar voor doen?

- We zijn met gemeenten in gesprek om, op basis de eerder ingezette accentverschuiving in de dienstverlening naar gemeenten, werkgevers- en werkzoekendendienstverlening dichter bij elkaar te brengen. Hierdoor kunnen meer maatwerkoplossingen voor gemeenten én hun inwoners gerealiseerd worden. Bij gemeenten is een uitvraag gedaan naar hun ambities voor 2023 zodat we op basis daarvan (taakstellende) afspraken met elkaar kunnen maken. Naast het plaatsen van kandidaten (regulier en banenafspraak) van gemeenten op vacatures, valt hierbij te denken aan specifieke aandacht voor bepaalde doelgroepen, het bevorderen van inzichten over het arbeidsmarktperspectief bij klantmanagers en het verstevigen van de relatie/het partnerschap met andere gemeentelijke partijen. Maar ook het in het traject opnemen van kandidaten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt (trede 4 participatieladder) en aandacht voor het stimuleren van het plaatsen van inwoners vanuit activerend werk bij werkgevers.
- Hoewel we al met veel werkgevers contacten onderhouden en relaties opbouwen, blijkt (ook uit landelijke gegevens) dat het merendeel van de werkgevers WSP niet kent en dus ook niet weet hoe een WSP hen kan faciliteren bij het vinden van kandidaten voor vacatures. Meer aandacht voor naamsbekendheid en de specifieke kennis en expertise die WSP heeft en kan inzetten voor de werkgever, is daarom van belang. Door middel van gerichte communicatie en speciale acties willen we in 2023 de naamsbekendheid en het "merk" WSP vergroten. We verwachten dat de eerder genoemde activiteitenjaarkalender hieraan ook een bijdrage kan leveren.
- Het WSP levert een actieve bijdrage aan de uitvoering van lokale en regionale projecten enerzijds door als kartrekker van projecten te fungeren (Matchingstafel, verbetering gegevensverwerking, harmonisatie uitvoeringsregels voor werkgevers), anderzijds door deelname aan projecten (RMT-projecten zoals het Werkcentrum Overbetuwe, Praktijkleren derde leerweg, regionale aanpak jeugdwerkloosheid). Een activiteit die in aanmerking komt voor structurele financiering is de HARRIE-training van CNV-Jongeren, die al sinds jaar en dag via het WSP voor onze regio georganiseerd wordt.
- *Huisvesting*: De huurovereenkomst voor WSP-gemeenten is verlengd tot april 2024. In 2023 zal, onder meer op basis van de perspectieven van zowel de samenwerking met UWV als in de regio gezocht gaan worden naar nieuwe huisvesting voor dit WSP-team.
- *Ambities en taakstelling en prestatie-indicatoren:* WSP heeft gemeenten gevraagd om de ambities ten aanzien van de uitstroom van uitkeringsgerechtigden trede 4 en 5 (participatieladder) door te geven. Dat is immers de basis voor het uitvoeren van opdracht van WSP. In het eerste kwartaal van 2023 zullen deze ambities worden vastgesteld.

- De ambities van gemeenten (kwalitatief en kwantitatief), de intentie om prestaties te realiseren in samenwerking met andere partijen/partners en de inzichten in het potentieel van kandidaten van gemeenten en UWV tezamen, kunnen de prestatie-indicatoren voor 2023 beïnvloeden.
  Vooralsnog zijn voor gemeenten prestatie-indicatoren bepaald op de volgende thema's:
  - » Vervullingsquote: Dit is het aantal vervulde vacatures ten opzichte van het totaal aantal ingediende/geregistreerde vacatures. Voor 2023 wordt ervan uitgegaan dat 40% van de door WSP geregistreerde vacatures wordt vervuld.
  - » Werkgeverstevredenheid: In het kader van de SUWI-afspraken is een landelijke monitor ontwikkeld om de werkgeverstevredenheid te meten en hier benchmarkgegevens uit te kunnen halen. Voor 2022 is deze monitor in het najaar uitgezet. Evenals voor 2022 wordt voor 2023 gestreefd naar een werkgeverstevredenheid van 7,5.
  - » Vacaturevervulling: Zoals hiervoor is beschreven, willen we tot een andere benadering van de taakstelling op vacaturevervulling komen. De prestaties op deze KPI zijn daarnaast ook afhankelijk van het aantal werkfitte kandidaten/werkzoekenden dat door ketenpartners wordt aangemerkt en in beeld is gebracht. In het eerste kwartaal 2023 zal dit nader gespecificeerd worden.

Wat gaat het kosten?

Autonome kostenontwikkeling

De module WSP heeft te maken met de volgende autonome prijsontwikkelingen 2023:

- Loonkosten 7,7%
- Huisvestingskosten 14,5%
- ICT kosten 18%, waaronder een inhaalslag over de afgelopen jaren
- Softwarekosten 12%

Overige Incidentele wijzigingen

- In 2023 voert het WSP de volgende regionale opdrachten uit:
  - » Het faciliteren van Harrie-trainingen
  - » De matchingtafel
  - » Het organiseren van evenementen voor banenmarkten
  - » Het RMT project voor statushouders.

  Deze regionale opdrachten worden incidenteel gefinancierd met regionale middelen.
  Voor 2024 begroten we deze regionale opdrachten niet omdat daarover nu nog geen duidelijkheid bestaat. We zullen dit meenemen bij een begrotingswijziging 2024 ervan uitgaande dat er dan ook regionale middelen tegenover staan.
- In 2023 is er in het eerste kwartaal nog sprake van een interim invulling van de managementfunctie. Vanaf 1 maart gaat de nieuwe manager van start.
- Een deel van de werving en selectiekosten van de manager participatie vallen in 2023.

Overige structurele wijzigingen

- Per 2023 wordt de submodule Steunpunt SROI toegevoegd aan de module WSP, waarvoor in 2023 de kosten vanuit regionale middelen wordt gedragen en vanaf 2024 door de deelnemende gemeenten.
- Vanaf 2023 worden management en beleid ingezet voor het gehele programma Participatie. Er vind een verdeling van kostenplaats over WSP en WgSW.
- Vanaf 2024 begroten we de bekostiging van hardware voor 20 werkplekken.

Baten

- De module WSP wordt bekostigd door de 9 deelnemende gemeenten op basis van het aantal inwoners. De verdeling van de kosten staat in de bijlage (pag. 52).

	A	B	C	B-A	C-B
Lasten en baten WSP	Primaire begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Primaire begroting 2024	Verschil 2023	Verschil 2024-2023
€ x1.000					
Programma - Personeel	€ 1.138	€ 1.442	€ 1.421	€ 304	-€ 20
Programma - Uitvoering	€ 10	€ 79	€ 28	€ 69	-€ 50
Overhead	€ 506	€ 572	€ 591	€ 65	€ 19
Programmalasten	**€ 1.653**	**€ 2.092**	**€ 2.041**	**€ 439**	**-€ 51**
Deelnemende gemeenten	€ 1.645	€ 1.780	€ 2.041	€ 136	€ 260
Overige baten	€ 0	€ 303	€ 0	€ 303	-€ 303
Baten	**€ 1.645**	**€ 2.083**	**€ 2.041**	**€ 439**	**-€ 42**
Saldo	**-€ 9**	**-€ 9**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 9**
Onttrekking aan reserve	€ 9	€ 9		€ 0	-€ 9
Dotatie aan reserve				€ 0	€ 0
Resultaat Programma	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Personeelskosten vallen in 2023 ten opzichte van de primaire begroting 2023 € 304.000 hoger uit:
- Autonoom: Het effect van indexatie is € 80.000
- Structureel: Personeelskosten voor de nieuwe submodule Steunpunt SROI bedragen € 156.000
- Incidenteel: Voor regionale projecten wordt voor inhuur € 70.000 begroot.

Uitvoeringskosten vallen in 2023 ten opzichte van de primaire begroting 2023 € 69.000 hoger uit. In 2024 nemen de kosten ten opzichte van 2023 licht af, omdat incidentele projecten aflopen. De effecten zijn:
- Incidenteel: In 2023 is het effect voor Harrie trainingen € 40.000
- Incidenteel: In 2023 is het effect voor evenementen € 28.500
- Structureel: Vanaf 2024 is het effect van Steunpunt SROI € 20.000

Overheadlasten vallen in 2023 € 65.000 hoger uit ten opzichte van de primaire begroting. In 2024 zien we een aanvullende stijging:
- Incidenteel: In 2023 is in het eerste kwartaal sprake van inhuur van een interim manager, en houden we rekening met een deel van de werving en selectiekosten (€ 8.000).
- Autonoom: Kosten voor ICT nemen in 2023 toe met € 30.000 wegens indexatie en een inhaalslag van afgelopen jaren.
- Autonoom: Kosten voor huisvesting nemen als gevolg van indexering in 2023 toe met € 12.000.
- Structureel: Kosten voor informatiebeveiliging nemen vanaf 2023 met € 14.000 toe in verband met duurdere invulling van verschillende functies.
- Structureel: Door combinaties van functies binnen het programma Participatie is er een verdeling van overhead tussen WSP en WgSW.
- Structureel: Vanaf 2024 begroten we € 15.000 voor bekostiging van hardware.

Baten van de deelnemende gemeenten stijgen in 2023 met € 136.000.
Regionale bijdragen zijn in 2023 € 303.000 en bestaan uit:
- » Matchingtafel € 37.500
- » Evenementen € 28.500
- » Harrie trainingen € 40.000
- » RMT € 40.000
- » SROI € 156.000

In 2024 stijgen de gemeentelijke bijdragen met € 260.000. Naast de hierboven genoemde structurele en incidentele lasten in 2024 wordt deze stijging veroorzaakt omdat de gemeenten vanaf dit jaar het Steunpunt SROI financieren.

Module WgSW

Omgeving

Wat zijn de verwachte ontwikkelingen?

Bijgesteld 2023

- Inmiddels is bekend dat er een CAO-akkoord voor CAO gemeenten/CAO SGO is bereikt tussen vakbonden en VNG. Onderdeel van het akkoord is een structurele loonsverhoging van € 240,- per maand. Daarbij komt een verhoging van 2 procent. Gemiddeld lijkt de loonsverhoging voor gemeente-ambtenaren uit te komen op 9% (met terugwerkende kracht tot 2 januari 2023).
- De vakbonden voeren momenteel ook actie om de lopende CAO-afspraken voor SW-personeel te herzien om zo de arbeidsvoorwaarden voor SW-personeel te verbeteren. De inzet van de vakbonden is een loonsverhoging met terugwerkende kracht tot 1-1-2023 van 10% en verhoging van de reiskostenvergoeding van 10 naar 21 cent per km.
- Het minimumloon is inmiddels met 10% verhoogd. Dat heeft een opwaarts effect op de lonen die net boven het minimumloon liggen.
- In de primaire begroting voor de SW 2023 is uitgegaan van een CAO-stijging van 2,4%. De hiervoor genoemde ontwikkelingen nopen het DB van de MGR om de begrote salarislasten (en daarmee de bijdragen van de gemeenten) voor 2023 bij te stellen.
- Normaliter worden in de decembervergadering van het AB de begrotingskaders vastgesteld waarmee verder uitvoering gegeven wordt aan de (meerjaren)begroting. Omdat er in die periode nog te veel onduidelijkheid was over onder meer de cao-onderhandelingen en daarmee samenhangend de stijging van de loonkosten heeft in dit geval het DB in februari de kaders vastgesteld. Op basis van een aantal scenario's is, op advies van de bestuurscommissie, uiteindelijk de keuze gemaakt om:
  - de uitstroom behoedzaam te begroten op 5%
  - de stijging van de loonkosten te begroten op 7% (zijnde 5,5% + 1,5% risico opslag)
  - uit te gaan van een ophoging van de reiskostenvergoeding
  - rekening te houden met een eenmalige uitkering voor SW-medewerkers, vergelijkbaar met de incidentele uitkering voor ambtelijke medewerkers in 2022.
- In dit scenario houden we rekening met de mogelijke inzet van de bestemmingsreserve (1% van de loonkosten). Benodigde inzet van de bestemmingsreserve in 2023 betekent echter wel dat in 2024 de risicobuffer beperkt is, maar ook bestaat de kans dat de bestemmingsreserve reeds in 2023 ontoereikend zal zijn waardoor er een extra bijdrage van gemeenten wordt gevraagd (bovenop de begrote bedragen in de gewijzigde begroting).

Een verhoging van het percentage van 7% leidt direct tot een hogere gemeentelijke bijdragen en dus hogere kosten voor de gemeenten, waarvan de dekking vanuit de rijksbijdrage nog niet is verzekerd.

In 2023 gaat een nieuwe fase van de contractafspraken met Scalabor in. De deelnemende gemeenten verlengen hun 'Aanwijzingsbesluit' voor een periode van drie jaar met daarin afspraken voor de vergoeding van de kosten door de gemeenten aan Scalabor. Doordat deze kosten rechtstreeks door Scalabor met de gemeenten worden verrekend heeft dit geen effect op de begroting van de MGR.

De personeels- en salarisadministratieve taken voor SW-personeel hebben de gemeenten belegd bij de MGR. Deze taken zijn in 2022 opnieuw uitbesteed aan Scalabor. Hiervoor is een nieuwe dienstverleningsovereenkomst gesloten voor een periode van tenminste drie jaar. Daarna kan deze overeenkomst stilzwijgend worden voortgezet als gemeenten besluiten Scalabor weer aan te wijzen als partij voor de arbeidsontwikkeling van SW-personeel.

2024-2027

Vanaf 2023 is Scalabor door de gemeenten in de regio voor een periode van drie jaar opnieuw aangewezen als uitvoerder van de SW-taken voor de SW-medewerkers in onze regio. Daarmee is ook geborgd dat de MGR voor deze periode het formeel werkgeverschap voor de SW-medewerkers uitvoert. Met een opzegtermijn van een jaar dienen gemeenten zich in 2025 dus opnieuw te beraden over de vraag of zij ook na deze periode het formeel en materieel werkgeverschap willen blijven beleggen bij de combinatie MGR/Scalabor. De huidige contracten kennen overigens een optie tot stilzwijgende verlenging ook na 2025.

In lijn met het vernieuwde aanwijzingsbesluit is door de MGR ook een hernieuwde dienstverleningsovereenkomst aangegaan met Scalabor voor de uitvoering van de personeels- en salarisadministratieve taken. Vanaf 2024 dient voor de begroting rekening te worden gehouden met een indexatie van de kosten conform de bepalingen in de nieuwe DVO.

De groep van SW-medewerkers daalt jaarlijks met ruim 100 mensen. De verwachting is dat er begin 2024 nog zo'n 1600 medewerkers in dienst zijn bij de MGR en dat dat aantal eind 2027 zal zijn gedaald tot zo'n 1200 medewerkers.

Wie zijn onze partners en hoe betrekken we onze partners bij het bereiken van onze doelstellingen?

Naast de negen deelnemende gemeenten heeft de module WgSW voornamelijk contact met Scalabor als materieel werkgever voor de SW-populatie en met Cedris als kennispartner.

Activiteiten

Wat willen we bereiken?

Ook voor 2023 wordt invulling gegeven aan de formele werkgeversrol voor SW-medewerkers. Dat betekent dat ontwikkelingen die van invloed zijn op de werkgeversrol vanuit de module worden gesignaleerd en daar waar nodig doorvertaald naar beleid en/of regelgeving ten aanzien van de SW-medewerkers. Verder blijft de focus op de naleving van de afspraken met Scalabor zoals vastgelegd in de dienstverleningsovereenkomst.

Wat gaan we daar voor doen?

Het doel van de module werkgeverschap SW is het formeel werkgeverschap voor ca. 1.700 SW-medewerkers van de negen deelnemende gemeenten borgen en zorgen voor aansluiting op het aanwijzingsbesluit van deze gemeenten. Per 2023 is de hernieuwde aanwijzing van Scalabor voor de uitvoering van de SW voor de negen deelnemende gemeenten voor de komende drie jaar een feit. In aansluiting daarop is ook de dienstverleningsovereenkomst tussen de MGR en Scalabor opnieuw vastgesteld. Scalabor vervult daarmee de taken van het materieel werkgeverschap, bestaande uit:

- Invulling geven aan de werkgeversrol, te weten formele kwesties als in- en uitdiensttreding van personeel, aanstellingen en ontslag.
- De betaling en financiering van de loonkosten en werkgeverslasten. Deze kosten worden door de deelnemende gemeenten betaald. De module WgSW draagt er zorg voor dat dit bedrag vooraf goed wordt begroot en geïnd bij de deelnemende gemeenten en dat de betalingen aan SW-medewerkers goed verloopt.

De module WgSW ziet erop toe dat de afspraken die zijn gemaakt in de DVO met Scalabor goed worden nageleefd en dat de ontwikkelingen en resultaten worden gedeeld in de bestuurscommissie.

Wat gaat het kosten?

Autonome kostenontwikkeling

De module WgSW heeft te maken met de volgende autonome (prijs)ontwikkelingen 2023:

- Loonkosten SW 7%
- Uitstroom 5%

Overige Incidentele wijzigingen

- In afwachting van de CAO ontwikkelingen houden we rekening met een incidentele uitkering voor SW medewerkers, vergelijkbaar met de incidentele uitkering voor gemeenteambtenaren in 2022.

Overige structurele wijzigingen

- Voor de module WgSW wordt vanaf 2023 overgestapt van inhuur naar vaste bezetting van management en beleid. In het eerste kwartaal van 2023 is nog sprake van inhuur.
- Vanaf 2023 houden we rekening met een ophoging van de reiskosten woon-werkverkeer voor de SW medewerkers.

Baten

- De module WgSW wordt bekostigd door de 9 deelnemende gemeenten op basis van het aantal SW medewerkers op 31 oktober van het voorgaand jaar. De verdeling van de kosten staat in de bijlage (pag. 52).

		A	B	C	B-A	C-B
Lasten en baten WgSW	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Primaire begroting 2024	Verschil 2023	Verschil 2024-2023
€ x1.000						
Programma - Personeel	€ 51.366	€ 49.975	€ 54.434	€ 52.708	€ 4.459	-€ 1.726
Programma - Uitvoering	€ 2.135	€ 2.210	€ 2.158	€ 2.148	-€ 52	-€ 11
Overhead	€ 172	€ 133	€ 163	€ 168	€ 30	€ 5
Programmalasten	**€ 53.673**	**€ 52.319**	**€ 56.755**	**€ 55.024**	**€ 4.436**	**-€ 1.732**
Deelnemende gemeenten	€ 51.693	€ 50.512	€ 54.895	€ 53.233	€ 4.383	-€ 1.662
Overige baten	€ 392	€ 321	€ 326	€ 323	€ 5	-€ 3
Buitengemeenten	€ 1.588	€ 1.456	€ 1.534	€ 1.467	€ 78	-€ 67
Baten	**€ 53.673**	**€ 52.288**	**€ 56.755**	**€ 55.024**	**€ 4.467**	**-€ 1.732**
Saldo	**€ 0**	**-€ 30**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 30**	**€ 0**
Onttrekking aan reserve	€ 0	€ 30	€ 0	€ 0	-€ 30	€ 0
Dotatie aan reserve					€ 0	€ 0
Resultaat Programma	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Personeelskosten vallen in 2023 ten opzichte van de primaire begroting2023 € 4,4 miljoen hoger uit. Voor het eerst sinds de start van de module WgSW is de loonkostenindexering (2023: 7%) hoger dan de uitstroom (5%). Daarnaast houden we rekening met een ophoging van de reiskostenvergoeding. De effecten zijn:

- Autonoom: het effect van loonkostenindexatie van 7% is € 2,7 miljoen.
- Structureel/incidenteel: het effect van de stijging van de reiskostenvergoeding is € 520.000.
- Incidenteel: het effect van de incidentele uitkering in 2023 is € 1,3 miljoen.

Personeelskosten SW Euro x 1.000	2022 *Realisatie*	2023 *Primaire Begroting*	*Aannames 2023*	2023 *Gewijzigde Begroting*	2024 *Primaire Begroting*
Salarissen	**€ 51.443**	**€ 49.602**	**7,00%**	**€ 52.292**	**€ 51.763**
Transitievergoeding	**-€ 45**	**€ 20**		**€ 20**	**€ 20**
LIV	**-€ 779**	**-€ 442**		**-€ 442**	**-€ 420**
Reiskosten	**€ 519**	**€ 641**		**€ 1.035**	**€ 983**
Eenmalige uitkering	**€ 0**	**€ 0**		**€ 1.300**	
Overige personeelskosten	**€ 225**	**€ 154**	**7,00%**	**€ 229**	**€ 217**
Totaal Personeelskosten SW	**€ 51.363**	**€ 49.975**		**€ 54.434**	**€ 52.565**
Indicatoren					
Dienstverbanden SW (Fte)	**1.475**	1.504	-5,00%	1.401	1.331

Uitvoeringskosten dalen in 2023 met € 52.000 ten opzichte van de primaire begroting beperkt:

- Structureel: Kosten voor de DVO met Scalabor over uitvoering van het materieel werkgeverschap nemen als gevolg van de uitstroom af (€ 60.000)
- Structureel: Kosten voor begeleiding van begeleid werkers, en bijbehorende loonkostensubsidie stijgt door toename van het aantal begeleid werkers (€ 12.000).

Overheadkosten stijgen licht:

- Incidenteel: In 2023 houden we rekening met een tijdelijk dubbele bezetting in verband met overdracht van interimmanager naar nieuwe manager Participatie voor deze module.
- Structureel: Door combinaties van functies binnen het programma Participatie is er een verdeling van overhead tussen WSP en WgSW. Tevens houden we hierbij rekening met de autonome loonkostenontwikkeling van 7,7%.
- Structureel: Kosten voor informatiebeveiliging nemen met € 14.000 toe in verband met noodzakelijke invulling van verschillende functies.

Baten van deelnemende gemeenten nemen in 2023 toe met € 4,4 miljoen ten opzichte van de primaire begroting. De bijdrage buitengemeenten neemt toe met € 78.000. Deze bijdrage wordt jaarlijks naar aanleiding van de meicirculaire bijgesteld.

Voor een deel van de overige personeelskosten, die niet door CAO effecten ontstaan, ontvangt de MGR een vergoeding van Scalabor.

- Structureel: Per 2025 vervalt het Lage Inkomensvoordeel. 2024 is het laatste jaar waarin deze bate wordt begroot.

Module Contractmanagement Inburgeringstrajecten

Omgeving

Wat zijn de verwachte ontwikkelingen?

Bijgesteld 2023

Op 1 januari 2022 is de gewijzigde Wet Inburgering in werking getreden. Vanaf dat moment zijn gemeenten verplicht om aan statushouders (nieuwe instroom) een inburgeringsvoorziening aan te bieden. Gemeenten onderhouden daarvoor de contacten met de inburgeringsplichtigen, kopen voor hen de betreffende inburgeringstrajecten in bij de gecontracteerde aanbieders en volgen en bewaken op casusniveau de voortgang van de trajecten. Gemeenten hebben een regionale aanbesteding uitgevoerd voor de inkoop van de benodigde inburgeringstrajecten.

Voor het contractmanagement en het monitoren van de resultaten hebben gemeenten de MGR benaderd. De module Contractmanagement Inburgeringstrajecten is belast met contractbeheer en contractmanagement van inburgeringstrajecten die de deelnemende gemeenten hebben ingekocht ten behoeve van de uitvoering van de Wet Inburgering. In 2022 is vanuit de nieuwe module Contractmanagement Inburgeringstrajecten een werkgroep ingesteld met daarin vertegenwoordiging vanuit de gemeenten. Met deze werkgroep worden de afspraken met contractpartijen gevolgd en geoptimaliseerd.

2024-2027

Voor Contractmanagement Inburgering zijn de contracten gesloten en worden de komende jaren verder geen bijzonderheden verwacht anders dan dat de gemeenten gebruik kunnen blijven maken van de huidige gesloten contracten.

Wie zijn onze partners en hoe betrekken we onze partners bij het bereiken van onze doelstellingen?

Er zijn twee contractpartijen voor de uitvoering van de B1-route en de zelfredzaamheidsroute:

- SAGENN
- Combinatie NL-training en New-Bees

Ook voor de uitvoering van de onderwijsroutes zijn twee partijen gecontracteerd:

- ROC RijnIJssel (Onderwijsroute MBO)
- Hogeschool Arnhem Nijmegen (Onderwijsroute HBO)

Activiteiten

Wat willen we bereiken?

Voor de module ligt de nadruk op het implementeren van de inburgeringscontract inclusief de contractvoorwaarden en het opzetten van het contractmanagement. Het hoofddoel van de module Contractmanagement Inburgeringstrajecten is de uitvoering van de inburgeringstrajecten op managementniveau volgen en bijsturen waar resultaten achterblijven. Inzicht en sturing zijn belangrijk voor gemeenten, omdat zij verantwoordelijk zijn voor de resultaten die op inburgering worden behaald.

De komende jaren zal duidelijk worden wat de omvang van het aantal inburgeraars zal worden. Ook zal helder worden wat “good practices” zijn en wat niet. Werkenderwijs zal bekeken worden of de afspraken over de taakverdeling tussen gemeenten en de MGR efficiënt en effectief zijn voor inwoners, aanbieders en gemeenten. Zo nodig kunnen hier nieuwe afspraken over gemaakt worden. Naar verwachting zullen onderwerpen die kwaliteit en rechtmatigheid raken aan de orde komen. Goede afstemming en communicatie met alle partijen is van groot belang. Er moet een goede analyse komen op de afspraken over kwaliteit en rechtmatigheid. Daarbij wordt bekeken of de toets op rechtmatigheid voldoende geborgd is binnen het Blik op Werk keurmerk. Ook over het eventueel beëindigen van een contract moeten nadere afspraken gemaakt worden.

Wat gaan we daar voor doen?

In 2022 is een contractmonitoringcyclus ingericht. Periodiek worden de aanbieders gesproken. Input voor de gesprekken worden onder andere opgehaald uit de uitvraag richting aanbieders en de met de contractpartijen afgesproken prestatie-indicatoren.

- Twee maal per jaar wordt er rapportage opgeleverd waarin ontwikkelingen en informatie worden gedeeld met de gemeenten.
- De afdeling contractbeheer beschikbaar voor het stellen van vragen en telefonisch overleg. Aan de website van de module inkoop Zorg is een tabblad toegevoegd met informatie over de contracten en Contractmanagement Inburgering.
- De SROI- verplichting is ingericht en wordt gemonitord.

Wat gaat het kosten?

Autonome kostenontwikkeling

De module CMI zorg heeft te maken met de volgende autonome prijsontwikkelingen 2023:

- Loonkosten 7,7%
- Huisvestingskosten 14,5%
- ICT kosten 18%, waaronder een inhaalslag over de afgelopen jaren.
- Softwarekosten 12%

Overige Incidentele wijzigingen

- Er zijn geen incidentele wijzigingen.

Overige structurele wijzigingen

- Er zijn geen structurele wijzigingen.

Baten

- CMI wordt bekostigd door de 9 deelnemende gemeenten op basis van het inwoneraantal en deelname aan de zorgvormen. De verdeling van de kosten staat in de bijlage (pag. 52).

		A	B	C	B-A	C-B
Lasten en baten CMI	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Primaire begroting 2024	Verschil 2023	Verschil 2024-2023
€ x1.000						
Programma - Personeel	€ 44	€ 45	€ 47	€ 49	€ 2	€ 2
Programma - Uitvoering	€ 7	€ 7	€ 8	€ 8	€ 1	€ 0
Overheadlasten	€ 19	€ 19	€ 20	€ 21	€ 1	€ 1
Programmalasten	**€ 70**	**€ 71**	**€ 76**	**€ 78**	**€ 5**	**€ 3**
Deelnemende gemeenten	€ 70	€ 71	€ 76	€ 78	€ 5	€ 3
Baten	**€ 70**	**€ 71**	**€ 76**	**€ 78**	**€ 5**	**€ 3**
Saldo	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Onttrekking aan reserve					€ 0	€ 0
Dotatie aan reserve					€ 0	€ 0
Resultaat Programma	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

De werkzaamheden binnen de module CMI worden uitgevoerd door het team Inkoop zorg. De begroting is een voortzetting van de voorgaande begroting

- Structureel: We maken de formatie-uitbreiding als gevolg van de taken voor de module CMI in 2023 structureel. Dit werd in 2022 nog met inhuur ingevuld. Dit is budgetneutraal.
- Autonoom: De kostenontwikkeling in 2023 ten opzichte van de primaire begroting betreft enkel de hierboven genoemde indexatie.

Programmaplan MGR Beheerorganisatie

Omgeving

Wat zijn de verwachte ontwikkelingen?

2023 kenmerkt zich door de effecten van de inflatie. We zien dat als MGR terug in vraagstukken over tarieven in zorgcontracten en effecten op de arbeidsmarkt. We zien dit ook terug in zorgen voor de financiële situatie van onze SW-medewerkers en een deel van de ambtelijke medewerkers door langdurige onduidelijkheid over de eigen loonontwikkeling. De inflatie met onduidelijkheid over de loonontwikkeling maakte het opstellen van een begrotingswijziging voor 2023 en begroting voor 2024 ook uitdagend. Voor de Cao SGO zijn we uitgegaan van het onderhandelaarsakkoord. Op 6 april is definitief duidelijk of deze afspraken worden omgezet in de nieuwe Cao SGO 2023. Voor de Cao SW is helaas nog onvoldoende duidelijkheid, zodat we met aannames moeten werken.

Daarnaast zien we dat de arbeidsmarkt voor het werven van goede medewerkers steeds uitdagender wordt. Het lukt nog steeds om goede medewerkers aan te trekken voor de MGR en medewerkers een interessante werkplek te bieden met ontwikkelmogelijkheden uitgaande van talent- en opgavegericht werken. Dit zal de komende jaren uitdagend blijven, zeker omdat er sprake is van extra taken en uitbreiding van de benodigde formatie.

Regionale portefeuillehouders hebben de MGR begin 2023 gevraagd om het regionale ambtelijk en bestuurlijke overleg te faciliteren en daarmee het werkgeverschap en de werving en selectie op zich te nemen. Dit wordt verwerkt in de wijziging van de regeling. Er wordt nog geen bedrag voor opgenomen in de begroting. Wanneer regionale portefeuillehouders deze taak vanaf 2024 bij de MGR willen onderbrengen zullen zij de hiervoor reeds bestemde middelen inbrengen in de MGR. Dit zal dan verwerkt worden in een de begrotingswijziging 2024.

In 2023 gaan we de regeling aanpassen op basis van de Wet Gemeenschappelijke Regeling en het verzoek om nieuwe taken bij de MGR onder te brengen.

Hoe en of burgerparticipatie toegepast moet worden en het inrichten van een vierjaarlijkse evaluatie van de regeling zal nader moeten worden uitgewerkt. In 2023 zullen we met de bestuurscommissies en gemeenten spreken over de vormen van burgerparticipatie. In 2025 zullen we de eerste evaluatie uitvoeren van de regeling. Dit is ook een goed moment om de bezetting van de beheerorganisatie tegen het licht te houden.

Wie zijn onze partners en hoe betrekken we onze partners bij het bereiken van onze doelstellingen?

Intensieve samenwerking

Het uitvoeren van onze werkzaamheden op basis van duidelijke opdrachtverlening van de deelnemende gemeenten kan alleen door intensieve samenwerking met een groot aantal partners. Voor MGR beheer gaat het met name om de bestuurlijke omgeving en de gemeentelijke organisaties.

Colleges en gemeenteraden

In 2023 stemmen we vaker af met de raden van de deelnemende gemeenten over de wijziging van de regeling. Dat doen we gezamenlijk met de griffies en andere GR-en. Te starten met een gezamenlijk webinar en bijeenkomst met de raden om input te geven op de wijziging van de regeling. Vervolgens ontmoeten we de raden in mei in onze jaarlijkse raadsinformatiebijeenkomsten om de ontwerp wijziging toe te lichten. Daarna zullen we met de zienswijze van de raden aan de slag gaan om de te wijzigen regeling voor te leggen voor toestemming tot wijzigen.

Andere GR-en en gemeenten
Voor het wijziging van de regeling en afstemming van het proces richting de raden stemmen we in 2023 nadrukkelijk af met gemeenten en griffies. Voor onze bedrijfsvoering gaat het om gemeenten die capaciteit leveren op het vlak van juridische advisering en gemeenten die onze huisvesting mogelijk maken. Daarnaast werken we samen met andere Gemeenschappelijke Regelingen, zoals de RID en de Connectie voor dienstverlening op het vlak van bijvoorbeeld ICT. Daarnaast stemmen we met andere GR-en en individuele gemeenten af in hoeverre we kunnen samenwerken op de inzet van expertise op het vlak van specialistische functies in de bedrijfsvoering. Verder gaan we de komende jaren met andere GR-en en gemeenten kijken in hoeverre we kunnen samenwerken als het gaat om onze arbeidsmarktpositie, loopbaanpaden en traineeschip voor medewerkers.

Activiteiten

Wat willen we bereiken?

Signalerende, adviserende en faciliterende rol MGR
Als regionaal samenwerkingsverband in het sociaal domein heeft de MGR een signalerende, adviserende en faciliterende rol voor gesprekken in de regio over kwaliteit en rechtmatigheid, bekostiging en bemensing van de zorg, waaronder beschermd wonen, opvang Oekraïense vluchtelingen en inburgering, uitdagingen op de arbeidsmarkt, voorkomen jeugdwerkloosheid en aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Vanaf 2023 gaan we het steunpunt SROI uitvoeren en taken voorbereiden voor het faciliteren van het regionale overleg.

Bijdrage beheerorganisatie
MGR voert de basistaken uit, die randvoorwaardelijk zijn voor de modules en zorgt voor transparantie. Dit betreft de bestuurlijke besluitvorming en informatievoorziening aan deelnemende gemeenten, colleges en raden enerzijds en aspecten van de bedrijfsvoering zoals financiën, HR en AVG en informatieveiligheid anderzijds.

De uitdagingen op het vlak van bedrijfsvoering hopen we de komende jaren goed te kunnen borgen gezamenlijk met andere gemeenten en GR-en, zodat we kennis en kunde borgen in de regio op deze specialismen en een interessante werkgever zijn en blijven. Uitgangspunt blijft daarbij zoveel als mogelijk het lean en mean inrichten van de organisatie en samenwerken met gemeenten en andere GR-en.

We willen een inclusief en divers samengesteld personeelsbestand die passend is voor de uitvoering van onze opdrachten. Daarbij zetten we expliciet in op de invulling van de banenafspraak.

Wat gaan we daar voor doen?

De werkzaamheden van de beheerorganisatie bestaan o.a. uit:

- Het voorbereiden van bestuursvergaderingen en uitvoeren van de bestuursbesluiten.
- Actieve informatievoorziening voor alle betrokkenen, waaronder gemeenteraden
- Het HR beleid en werkgeverschap van medewerkers met focus op talent- en opgavegericht werken van medewerkers en gezond en veilig werken. Leren en ontwikkelen van medewerkers is essentieel en wordt actief ondersteund. Inclusie en diversiteit is voor ons belangrijk bij de uitvoering van onze opdrachten en voor ons eigen personeelsbestand, waaronder de invulling van de banenafspraak. We participeren daarbij graag in het diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’.
- Het financieel beheer is op orde en leidt tot inzichtelijke rapportages voor het management en bestuurders. Transparantie van de resultaten en kosten staan hoog in het vaandel.
- Huisvesting en werkplekken voor medewerkers. In dat kader zullen we in 2023 een besluit moeten nemen over de huisvesting van de beheerorganisatie en de module beheer en de WSP organisatie. Op basis daarvan kunnen we ook vervolgafspraken maken over de HR dienstverlening en financiële dienstverlening en structurele afspraken over werkplekken en ICT voorziening.
- Zorgvuldig omgaan met informatie van alle betrokkenen in het kader van privacy en informatiebeheer.

Wat gaat het kosten?

Autonome kostenontwikkeling

De beheerorganisatie heeft te maken met de volgende autonome prijsontwikkelingen 2023:

- Loonkosten 7,7%
- Huisvestingskosten 14,5%
- ICT kosten 18%, waaronder een inhaalslag over de afgelopen jaren.
- Advieskosten 7,7%

Het opleidingsbudget van alle medewerkers (2% van de loonkosten) is ondergebracht bij de beheerorganisatie. Deze gaat met hetzelfde percentage omhoog als de loonkosten (7,7%)
Voor 2024 hanteren we als autonome kostenontwikkeling de septembercirculaire 2022, tenzij andere informatie over CAO ontwikkeling in 2024 eerder beschikbaar is.

Overige Incidentele wijzigingen

- Er zijn geen incidentele wijzigingen.

Overige structurele wijzigingen

- Vanaf 2023 is een communicatieadviseur in dienst voor 16 uur per week. Daarvoor werden deze diensten ingehuurd.
- Vanaf 2023 begroten we de kosten van hardware voor 5 werkplekken.
- Voor 2023 zijn de kosten van de accountant lager dan eerder begroot. Deze lagere kosten zien we ook terug in 2024.
- We gaan invulling geven aan de banenafspraak ten behoeve van de uitvoering van archieftaken en informatiebeheer taken. We begroten de verwachtte werkelijke kosten, te weten de loonkosten minus een loonkostensubsidie.

Baten

- De beheerorganisatie wordt bekostigd door de 11 deelnemende gemeenten op basis van het inwoneraantal. De verdeling van de kosten staat in de bijlage (pag. 52)

		A	B	C	B-A	C-B
Lasten en baten Beheer	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde begroting 2023	Primaire begroting 2024	Verschil 2023	Verschil 2024-2023
€ x1.000						
Beheer	€ 345	€ 444	€ 502	€ 520	€ 58	€ 18
Onvoorzien	€ 21	€ 33	€ 36	€ 37	€ 3	€ 1
Programmalasten	**€ 367**	**€ 476**	**€ 538**	**€ 557**	**€ 62**	**€ 19**
Deelnemende gemeenten	€ 378	€ 476	€ 538	€ 557	€ 62	€ 19
Overige baten	€ 2				€ 0	€ 0
Baten	**€ 380**	**€ 476**	**€ 538**	**€ 557**	**€ 62**	**€ 19**
Saldo	**€ 13**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Onttrekking aan reserve					€ 0	€ 0
Dotatie aan reserve					€ 0	€ 0
Resultaat Programma	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Beheer wordt gezien als overhead. In de kosten beheer zijn de personeelslasten, uitvoeringskosten en overhead opgenomen. We lichten deze posten hieronder toe.

Personeelslasten nemen in 2023 € 67.000 toe ten opzichte van de primaire begroting 2023. In 2024 zijn de kosten 4,2% hoger. Toelichting:

- Autonoom: Het effect van loonindexatie in 2023 is € 20.000 en in 2024 € 14.000
- Structureel: De communicatieadviseur is heel 2023 in dienst (€ 30.000)
- Autonoom: De post opleidingskosten voor de hele MGR bedraagt 2% van de loonkosten, en neemt derhalve in 2023 toe met € 30.000 toe en in 2024 met € 5.000
- Structureel: We houden in 2023 en 2024 rekening met beperkte kosten voor de voorziening verlofsparen.
- Structureel: We gaan invulling geven aan de banenafspraak ten behoeve van de uitvoering van archieftaken en informatiebeheer taken. We begroten de verwachtte werkelijke kosten, te weten de loonkosten minus een loonkostensubsidie.

Uitvoeringskosten nemen in 2023 ten opzichte van de primaire begroting € 30.000 af :

- Incidenteel: Accountantskosten vallen als gevolg van een nieuwe overeenkomst € 13.000 lager uit. Voor 2024 worden ze begroot met een indexering.
- Structureel: communicatiekosten zijn € 17.000 lager dan primaire begroting 2023.

Overhead neemt ten opzichte van de primaire begroting € 24.000 toe:

- Structureel: Kosten voor ICT nemen toe met € 7.000 wegens indexatie
- Structureel: Kosten van hardware bedraagt vanaf 2023 € 3.000
- Structureel: Kosten voor informatiebeveiliging nemen met € 14.000 toe in verband met noodzakelijke invulling van verschillende functies.

Onvoorzien is geïndexeerd.

Baten de bijdragen van deelnemende gemeenten stijgen in 2023 met € 62.000 ten opzichte van de primaire begroting en in 2024 met € 19.000. Voor de verdeling van gemeenten zie de bijlage (pag. 52).

Overzicht kosten van overhead

Conform de uitgangspunten is de MGR 'lean en mean' ingericht. De meeste ondersteunende functies worden afgenomen bij externe dienstverleners.

Het gaat om de volgende ondersteunende taken bij 1Stroom:
- Financiële administratie;
- Salaris- en personeelsadministratie;
- P&O advisering;

Andere ondersteunende taken op het terrein van ICT worden afgenomen door de RID (Inkoop, WSP, WG SW en beheer) of De Connectie (Onderwijszaken).

De MGR kent een Privacy Officer met ondersteunende taken op het brede terrein van privacy, informatiebeleid en archief en informatiebeveiliging voor de MGR en haar modules. In 2023 neemt de MGR niet langer de FG functie af van de gemeente Arnhem. In de eerste helft van 2023 wordt de FG functie tijdelijk vervuld door de Privacy Officer. In 2023 gaan we, in samenwerking met andere gemeenten en/of GR'en, kijken hoe we specialistische functies met beperkte omvang in kunnen vullen. Met deze samenwerking willen we beogen dat we interessante functies met voldoende omvang en kruisbestuiving kunnen vormgeven om zo een interessant te blijven voor experts.

De MGR wil zelf als werkgever invulling blijven geven aan de banenafspraak. Binnen Beheer geven we in 2023 invulling aan de banenafspraak door middel van een administratief ondersteuner informatiebeheer.

Huisvesting en duurzaamheid

De MGR is met haar vier modules gehuisvest op 3 locaties, te weten:
- Gemeentehuis Westervoort – Modules inkoop, WgSw en beheer – in 2020 energielabel D met verwarming via stadsverwarming, ledverlichting, stroom via Groene Stroomfabriek, mede afkomstig van zonnepanelen dat gemeentehuis en bibliotheek.
- Stadskantoor Arnhem – module onderwijszaken – in 2020 energielabel A. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een warmtepomp die kan koelen en verwarmen. Voor verwarmen in koude periodes is de warmtepomp aangesloten op het warmtenet. Ook daar wordt groene stroom van de Groene stroomfabriek gebruikt.
- Bedrijfsverzamelgebouw Gelderse Poort – module WSP – Het pand heeft energielabel A, is goed geïsoleerd en heeft goede klimaatbeheersing.

Op de locaties is sprake van gescheiden afvalverwerking voor papier en overige. De mate van scheiden verschilt per locatie. Er wordt door medewerkers gebruik gemaakt van elektrische fietsen voor dienstreizen. Met mobiliteitsregeling wordt fietsen en gebruik OV gestimuleerd, o.a. via gebruik businesscard voor OV, leenauto en leenfietsen. Dat geldt ook voor de IKB regeling met uitruil voor de fiets.

Op het gebied van duurzame inzetbaarheid van medewerkers wordt ingezet op het inzetten van de eigen talenten en vergroten van ontwikkelmogelijkheden, verlagen van werkdruk, opnemen van verlof, inzet preventiemedewerkers, aandacht voor goede werkhouding ter verhoging van het werkplezier en beperken van verzuim. Een goede balans tussen op kantoor werken en thuiswerken draagt tevens bij aan de duurzame inzetbaarheid van medewerkers. In 2023 is de hernieuwde arbobeleidscyclus, na evaluatie van de voorgaande cyclus, voor de komende 3 jaar vastgesteld.

De totale overheadkosten worden in de onderstaande tabel zowel per kostengroep als per module gepresenteerd.

Overzicht Overhead € x 1.000	Classificatie	*Realisatie 2022*	Primaire begroting 2023	Gewijzigde Begroting 2023	Begroting 2024	*Verschil 2023*	*Verschil 2024*
Kosten Groep	Personeelskosten	€ 1.036	€ 1.115	€ 1.368	€ 1.415	*€ 254*	*€ 47*
	Huisvestingskosten	€ 216	€ 223	€ 270	€ 268	*€ 47*	*-€ 1*
	ICT kosten	€ 217	€ 190	€ 256	€ 260	*€ 66*	*€ 4*
	P&O & FA kosten	€ 289	€ 333	€ 341	€ 396	*€ 7*	*€ 55*
	Overige kosten	€ 248	€ 300	€ 387	€ 382	*€ 87*	*-€ 5*
Totaal Overheadlasten		**€ 2.006**	**€ 2.162**	**€ 2.622**	**€ 2.722**	*€ 460*	*€ 100*
Module	Inkoop	**€ 330**	€ 355	€ 446	€ 458	*€ 91*	*€ 12*
	Onderwijs	**€ 610**	€ 672	€ 883	€ 927	*€ 211*	*€ 44*
	WSP	**€ 508**	€ 506	€ 572	€ 591	*€ 65*	*€ 19*
	WgSW	**€ 172**	€ 133	€ 163	€ 168	*€ 30*	*€ 5*
	CMI	**€ 19**	€ 19	€ 20	€ 21	*€ 1*	*€ 1*
	Beheer	**€ 367**	€ 476	€ 538	€ 557	*€ 62*	*€ 19*
Totaal Overhead lasten		**€ 2.006**	**€ 2.162**	**€ 2.622**	**€ 2.722**	*€ 460*	*€ 100*

Toelichting

- Personeelskosten nemen in 2023 toe als gevolg van indexering, het in dienst nemen van een communicatieadviseur en toevoeging van extra formatie aan overhead bij de module RBL.
- Huisvestingskosten nemen toe als gevolg van de hogere indexering dan primair begroot.
- ICT kosten nemen toe ten opzichte van de primaire begroting als gevolg van de hoge indexatie en een inhaalslag van kosten van de afgelopen jaren bij de RID.
- P&O en FA kosten nemen beperkt toe als gevolg van indexatie.
- Overige kosten nemen toe door de invulling van noodzakelijke functies betreffende informatie-beheer en beveiliging.

Het bedrag van onvoorzien

Er is een bedrag opgenomen van € 36.000 voor onvoorziene uitgaven in de overhead (module Beheer).

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

n.v.t. voor de MGR.

Beleidsindicatoren bestuur en organisatie

De beleidsindicatoren voor bestuur en organisatie geven een beeld van de ontwikkeling van de formatie en de verhouding tussen vaste bezetting en externe inhuur. De ontwikkeling van de kengetallen over meer jaren geeft een goed inzicht in verbetering van de structuur van de organisatie. Het aantal SW dienstverbanden is in onderstaande tabel niet opgenomen. Deze zijn apart benoemd bij de module WgSW.

Formatie & Indicatoren Bestuur en organisatie		2022 Realisatie	2023 Primaire Begroting	2023 Gewijzigde Begroting	2024 Primaire Begroting
1. Formatie (fte) (formatieplan)	Beheer	**3,2**	3,1	4,0	4,0
	Inkoop	**12,8**	12,8	13,1	13,1
	Onderwijs	**30,3**	30,3	34,8	34,8
	WSP	**16,2**	16,2	16,9	16,9
	WgSW	**0,3**	0,3	0,8	0,8
	CMI	**0,6**	0,6	0,6	0,6
Totale formatie		**63,4**	**63,6**	**70,1**	**70,1**
2. Bezette formatie (fte)	Beheer	**3,2**	3,1	4,0	4,0
	Inkoop	**13,9**	13,6	13,1	13,1
	Onderwijs	**30,3**	30,4	34,8	34,8
	WSP	**17,1**	16,7	16,9	16,9
	WgSW	**0,3**	0,3	0,8	0,8
	CMI	**-**	0,6	0,6	0,6
Totaal bezette formatie		**64,8**	**59,5**	**70,2**	**70,1**
3. Indicatoren	Externe inhuur %	**9%**	7%	9%	3%
	Overhead %	***3%***	*4%*	*4%*	*4%*
	Apparaatskosten per inwoner	***€ 14,05***	*€ 14,39*	*€ 18,15*	*€ 18,06*
	Formatie Fte per 1.000 inwoners	***0,13***	*0,14*	*0,15*	*0,15*
	Bezette vaste formatie fte per 1.000 inwoners	***0,14***	*0,13*	*0,15*	*0,15*

In 2023 en 2024 begroten we de externe inhuur respectievelijk op 9% en 3% van de totale loonsom. In 2023 zal de inhuur tijdelijk hoog uitvallen, als gevolg van vervanging van ziekteverzuim en projectmatige inhuur. In 2024 vullen we meer functies zelfstandig in, waardoor we minder inhuur nodig hebben.

De Paragrafen

Voor de MGR zijn enkel de paragrafen Weerstandsvermogen en risicobeheersing, Financiering, Bedrijfsvoering, en Openbaarheid van informatie van toepassing.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover MGR beschikt om niet begrote kosten te dekken en alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie. Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de MGR in staat is om financiële en budgettaire tegenvallers op te vangen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De MGR beschikt niet over algemene reserves die kunnen worden ingezet ter dekking van risico's. In 2019 is er voor de module WgSW een specifieke bestemmingsreserve opgenomen voor het opvangen van negatieve fluctuaties in de personeelslasten van SW dienstverbanden. Voor de overige modules is er een mogelijkheid om een beperkte bestemmingsreserve op te bouwen bij een positief resultaat van maximaal € 50.000.

In totaal zijn er eind 2022 vijf bestemmingsreserves met in totaal € 685.000. De bestemmingsreserves mogen alleen voor de specifieke module worden ingezet. De module beheer beschikt over een begrotingspost voor onvoorziene uitgaven van € 36.000.

Voor de MGR is een 'open einde' systematiek afgesproken. In de regeling is opgenomen dat in de jaarrekening de kosten per module na aftrek van de inkomsten, worden verdeeld over de deelnemende gemeenten volgens de in de regeling vastgestelde kostenverdeelsleutel. Alle resterende risico's vallen daarmee ten laste van de deelnemende gemeenten.

Inventarisatie van de risico's

Als onderdeel van het risicomanagement zijn de volgende belangrijkste risico's geïnventariseerd en beheersmaatregelen vastgesteld:

	Risico	Kans	Reputatie en/of maatschappelijke impact	Financiële impact	Beheersmaatregelen
1	Incident/hack ICT beveiliging/ AVG / ICT systeem niet beschikbaar	Laag	Hoog	200k of 20k per dag	DVO's RID De Liemers & De Connectie; Informatiebeveiliging beleid en beveiligde mobiele telefoons.
2	Kostenstijging 2023 door inflatie, stijging WML en CAO-onderhandelingen	Hoog	Medium	3-5 miljoen	Begrotingswijziging 2023.
3	Loonkosten stijging SW > Begroting (na 2023)	40%		500k (1%)	Bestemmingsreserve. Extra begrotingswijziging.
4	Onrechtmatigheid of fraude	Laag	Hoog	<50k	Intern controle plan; betalingen door 4 mensen goedgekeurd. Notitie Misbruik en Oneigenlijk gebruik.
5	Specifieke uitvoeringsrisico's bij modules leiden er toe dat maatschappelijke doelstellingen niet worden gehaald.	Medium	Medium/Hoog	Indirect	Signalering en advisering door ambtelijk overleg en bestuurscommissies. Planning & control cyclus: actualiseren van uitvoeringsprogramma. Inzet op kwaliteit en motivatie van medewerkers.
6	Wegvallen van deel financiering van gemeenten, door uittreden bij één of meer modules.	Laag		500k (10% structuur)	Goede lange termijnplanning. Bescherming in regeling waarbij reorganisatiekosten bij uittreders worden gelegd.
7	Geen passend personeel met expertise kunnen vinden voor het uitvoeren van de opdrachten	Hoog	Medium	50k	1. Een betrouwbare, zorgvuldige en interessante werkgever zijn waar mensen graag willen werken. 2. Inzetten op een regionale arbeidsmarkt voor overheidsorganen, om zo meer te kunnen bieden aan huidige en potentiële werknemers.
8	Niet voldoen aan wet- en regelgeving voor gemeenten	Laag	Hoog	50K	1. Monitoring door manager bedrijfsvoering en privacyofficer. 2. Voortdurende afweging wat van toepassing is op een kleine GR met beperkte taken. 3. Samen organiseren met andere GR'en of gemeenten. 4. Afweging maken tussen inhuren of in dienst nemen.

Beleid weerstandscapaciteit en de risico's

In de Planning & Control cyclus wordt er aan het Dagelijks Bestuur op kwartaalbasis gerapporteerd m.b.t. de gerealiseerde en geprognotiseerde uitgaven tot jaareinde. De bestuurscommissies van de modules krijgen twee keer per jaar een financiële rapportage. Het algemeen bestuur krijgt 2 keer per jaar een geconsolideerde financiële rapportage met adviezen van de bestuurscommissie en het DB hoe er bij eventuele overschrijdingen gehandeld kan worden.

De bovengenoemde beheersmaatregelen in samenhang met de bestemmingsreserves voor de grootste risico's (loonkosten SW en overschrijdingen modules) leidt tot een beheerste situatie.

Kengetallen

Met de bestemmingsreserves is er een beperkt eigen vermogen. Dit is beperkt ten opzichte van de totale baten. De voorfinanciering door gemeenten leidt tot een negatieve schuldquote. Er zijn geen externe leningen.

Financiële kengetallen *Euro x 1.000*	2022 Realisatie	**2023 Gewijzigde Begroting**	2024 Begroting
netto schuldquote	-0,03	-0,02	-0,02
solvabiliteitsratio (A/B)	0,14	0,18	0,18
structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%

Verhouding kengetallen i.r.t. financiële positie

De solvabiliteitsratio is goed en blijft de komende jaren stabiel. Het eigen vermogen (bestemmingsreserves) en voorzieningen worden langzaam afgebouwd, en enig resultaat wordt altijd geretourneerd aan de deelnemende gemeenten.

De structurele exploitatieruimte blijft daarmee op nul staan doordat er geen sprake is vrij besteedbare middelen vanuit algemene reserves. Structurele lasten en baten zijn meerjarig in evenwicht. Er wordt immers jaarlijks afgerekend zoals hierboven is aangegeven. Er is dus sprake van een stabiele ontwikkeling zonder opbouw van structurele exploitatieruimte bij de MGR.

Er is nadrukkelijk niet gekozen om een algemene reserve aan te houden. De weerstandscapaciteit, gevormd door de module specifieke bestemmingsreserves. Hiermee kan een groot deel van de risico's in eerste instantie worden opgevangen. Het weerstandsvermogen daarmee is op korte termijn redelijk in balans. Daarnaast wordt er sterk ingezet op de beheersmaatregelen inclusief de tijdige rapportage in de P&C-cyclus.

Financiering

De financiering van de activiteiten van de MGR gebeurt door voorfinanciering op kwartaalbasis door de deelnemende gemeenten gebaseerd de begroting. De financiering van de verloning van de SW medewerkers gebeurt maandelijks voor de 15e kalendermaand. De verlegde BTW wordt per halfjaar achteraf verrekend. Op basis van deze begrotingscijfers met gezonde solvabiliteit is er geen externe financiering voor werkkapitaal nodig.

In 2023 zien we wel een hoge inflatie en loonkostenontwikkeling enerzijds, en de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen waardoor de begroting niet voor medio september kan worden vastgesteld anderzijds. Wachten tot de begroting definitief is vastgesteld alvorens de gewijzigde gemeentelijke bijdragen de factureren zou liquiditeitsproblemen tot gevolg hebben. Om te voorkomen dat de

MGR daardoor alsnog externe financiering aan zou moeten trekken is besloten na het vaststellen van de conceptbegroting reeds de gewijzigde gemeentelijke bijdragen te factureren.

Omzetbelasting
De MGR kan de btw op de kosten van de beheersorganisatie en de modules doorschuiven naar de deelnemende gemeenten, zodat deze btw door de deelnemende gemeenten kan worden gecompenseerd. Dit betekent dat de begroting van de MGR voor de beheerstaken en de respectievelijke modules exclusief btw wordt opgesteld. Na afloop van het jaar wordt een opgave van de btw aan iedere deelnemer verstrekt. Gemeenten kunnen de verschuldigde btw bij het btw-compensatiefonds declareren. Alleen de administratieve activiteiten met betrekking tot de verloning van SW dienstverbanden is BTW plichtig. Dit wordt apart doorbelast.

Vennootschapsbelasting
Het kabinet heeft eind 2014 wetgeving vastgesteld, die erop is gericht dat overheidsbedrijven, die economische activiteiten uitoefenen, op dezelfde wijze als private bedrijven aan vennootschapsbelasting zullen worden onderworpen. Deze wetswijziging is per 1 januari 2016 in werking getreden. Aangezien de MGR geen winstoogmerk heeft en in de GR is bepaald dat positieve rekeningresultaten aan de deelnemers worden terugbetaald is MGR geen vennootschapsbelasting verschuldigd.

Bedrijfsvoering

Bedrijfsvoering betreft de sturing en beheersing van de primaire en ondersteunende processen om het voorgenomen beleid en de daarmee samenhangende doelstellingen van de MGR te realiseren.

In 2023 is de financiële administratie en interne controle zodanig ingericht dat het Dagelijks Bestuur vanaf 2023 de rechtmatigheidsverantwoording kan afgeven. In 2021 en 2022 is hiermee proef gedraaid, en is de impact van de rechtmatigheidsverantwoording in afstemming met de accountant inzichtelijk gemaakt. Vooralsnog is de conclusie dat het enige thema met invloed op de rechtmatigheidsverantwoording de Europese aanbestedingen bedraagt.

De planning & control cyclus start met de begroting en uitvoeringsprogramma waarin de afspraken over het te voeren beleid per module worden vastgelegd. Aan de partners wordt per module gerapporteerd. De rapportages worden halfjaarlijks opgesteld. Het jaar wordt afgesloten met de jaarrekening waarin verantwoording, per module, wordt afgelegd over het afgesloten jaar.

De administratieve organisatie is zodanig opgesteld dat de dagelijkse gang van zaken erop ingericht is dat de financiële verordening, de controleverordening en het mandaat van de treasury nageleefd worden. Daarbij moet er opgemerkt worden dat MGR de financiële en personeelsadministratie uitbesteed heeft een externe dienstverlener: 1Stroom. De salarisadministratie voor de verloning van de SW-dienstverbanden en de administratie van SW-gerelateerde betaling is bij Scalabor belegd. Voor de jaren 2023 en verder zijn deze diensten voor verloning van SW in verband met nieuwe periode aanwijzingsbesluit gemeenten gegund aan Scalabor.

Openbaarheid van informatie

De Wet open overheid (WOO) is per 1 mei 2022 in werking getreden als vervanging van de Wet openbaarheid van bestuur (WOB). Binnen de MGR is de manager bedrijfsvoering aangewezen als contactfunctionaris voor externen. Een van de grote wijzigingen ten opzichte van de WOB is de verplichte actieve openbaarmaking van gegevens: er zijn elf categorieën van gegevens die de MGR verplicht moet publiceren. Formeel gezien is deze actieve openbaarmaking uitgesteld tot het informatieplatform PLOOI actief is. De MGR publiceert reeds de meest relevante informatie op de eigen website, en specifieke informatie zoals verordeningen en aangewezen besluiten worden conform de Wet elektronische publicaties al via lokaleregelgeving.overheid.nl gepubliceerd. In 2022 zijn er geen WOB of WOO verzoeken binnengekomen. In 2023 brengen we de informatiehuishouding verder op orde en doen we meer ervaring op met de actieve openbaarmaking.

3. FINANCIELE BEGROTING

- Overzicht baten en lasten
- Toelichting overzicht baten en lasten
- Overzicht geraamde incidentele baten en lasten
- Uiteenzetting van de financiële positie
- Financiële gevolgen bestaand en nieuw beleid
- Geprognotiseerde eindbalans 2023 en 2024
- Ontwikkeling van het EMU saldo
- Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld

Het overzicht van baten en lasten en de toelichting

In het overzicht van baten en lasten worden de verschillende onderdelen van het programmaplan (hoofdstuk 2) samengevoegd.

Overzicht baten en lasten

Ten opzichte van de primaire begroting 2023 is de begroting enigszins gewijzigd om zo het inzicht voor de gebruiker van begroting (en daaropvolgend de jaarrekening) te vergroten. Per de gewijzigde begroting 2023 worden de overheadlasten integraal in de programma's van de modules verantwoord, in plaats van in een apart programma overhead. Dat doen we ook zo voor de beheerorganisatie. Op deze manier zijn de lasten van de modules binnen de programma's in evenwicht met de baten.

Een overzicht van de totale lasten van overhead is conform de bepalingen in het BBV opgenomen in het programmaplan.

In onderstaande tabel worden deze verschillen tussen het begroten bij de modules, in plaats van bij de post overhead, goed zichtbaar.

Overzicht baten en lasten		2022 Realisatie	2023 Primaire Begroting	2023 Gewijzigde Begroting	2024 Begroting	*2023 Verschil*	*2024 Verschil*
Programma							
Inkoop	Lasten	€ 1.704	€ 1.404	€ 2.302	€ 2.105	*€ 898*	*-€ 197*
	Baten	€ 1.671	€ 1.759	€ 2.302	€ 2.105	*€ 543*	*-€ 197*
	Saldo	-€ 33	€ 355	€ 0	€ 0	*-€ 355*	*€ 0*
	Onttrekking bestemmingsreserve	€ 33	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*	*€ 0*
	Resultaat Inkoop	**€ 0**	**€ 355**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 355***	***€ 0***
Onderwijs	Lasten	€ 2.818	€ 2.222	€ 3.636	€ 3.816	*€ 1.414*	*€ 180*
	Baten	€ 2.818	€ 2.894	€ 3.636	€ 3.816	*€ 742*	*€ 180*
	Saldo	€ 0	€ 672	€ 0	€ 0	*-€ 672*	*€ 0*
	Resultaat Onderwijs	**€ 0**	**€ 672**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 672***	***€ 0***
WSP	Lasten	€ 1.734	€ 1.147	€ 2.092	€ 2.041	*€ 945*	*-€ 51*
	Baten	€ 1.753	€ 1.645	€ 2.083	€ 2.041	*€ 439*	*-€ 42*
	Saldo	€ 19	€ 497	-€ 9	€ 0	*-€ 506*	*€ 9*
	Onttrekking bestemmingsreserve		€ 9	€ 9	€ 0	*€ 0*	*-€ 9*
	Dotatie bestemmingsreserve	€ 19					
	Resultaat WSP	**€ 0**	**€ 506**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 506***	***€ 0***
WgSW	Lasten	€ 53.673	€ 52.186	€ 56.755	€ 55.024	*€ 4.569*	*-€ 1.732*
	Baten	€ 53.673	€ 52.288	€ 56.755	€ 55.024	*€ 4.467*	*-€ 1.732*
	Saldo	€ 0	€ 103	€ 0	€ 0	*-€ 103*	*€ 0*
	Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 30	€ 0	€ 0	*-€ 30*	*€ 0*
	Resultaat WgSW	**€ 0**	**€ 133**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 133***	***€ 0***
CMI	Lasten	€ 70	€ 52	€ 76	€ 78	*€ 24*	*€ 3*
	Baten	€ 70	€ 71	€ 76	€ 78	*€ 5*	*€ 3*
	Saldo	€ 0	€ 19	€ 0	€ 0	*-€ 19*	*€ 0*
	Resultaat CMI		**€ 19**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 19***	***€ 0***
Beheer	Lasten	€ 367	€ 0	€ 538	€ 557	*€ 538*	*€ 19*
	Baten	€ 367	€ 0	€ 538	€ 557	*€ 538*	*€ 19*
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*	*€ 0*
	Resultaat Beheer		**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***	***€ 0***
A	**Resultaat Programma's**	**€ 0**	**€ 1.666**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 1.666***	***€ 0***
Overhead	Lasten	€ 0	€ 2.162	€ 0	€ 0	*-€ 2.162*	*€ 0*
	Baten	€ 0	€ 476	€ 0	€ 0	*-€ 476*	*€ 0*
	Saldo	€ 0	-€ 1.686	€ 0	€ 0	*€ 1.686*	*€ 0*
B	**Resultaat Overhead**	**€ 0**	**-€ 1.686**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 1.686***	***€ 0***
Eindresultaat	A + B					*€ 0*	*€ 0*
Totaal	Lasten	€ 60.365	€ 59.173	€ 65.399	€ 63.621	*€ 6.226*	*-€ 1.778*
	Baten	€ 60.351	€ 59.134	€ 65.390	€ 63.621	*€ 6.256*	*-€ 1.769*
	Saldo	-€ 14	-€ 39	-€ 9	€ 0	*€ 30*	*€ 9*
	Onttrekking bestemmingsreserve	€ 33	€ 39	€ 9	€ 0	*-€ 30*	*-€ 9*
Eindresultaat		-	-	-	-	-	-

Toelichting op het overzicht van baten en lasten

De belangrijkste afwijkingen in de ontwikkelingen in de baten en lasten door nieuw beleid wordt hier toegelicht. De uitgangspunten van de ramingen voor bestaand beleid zijn reeds toegelicht vanaf pagina 4. Per programma zijn de cijfers toegelicht in hoofdstuk 2. De impact van incidentele baten en lasten wordt in een aparte tabel aan het einde van deze paragraaf toegelicht.

Toelichting
Voor alle modules geldt dat rekening is gehouden met een ambtelijke loonkostenindex van 7,7%, en een indexpercentage van overige kosten variërend van 7% tot 15%. De toelichting richt zich primair op de module specifieke ontwikkelingen.

1. De module Inkoop begroot € 150.000 voor vervanging van langdurig ziekteverzuim. Daarnaast wordt € 100.000 begroot voor een projectleider/coördinatie van nieuwe inkoop en houden we rekening met € 50.000 voor een kostprijsonderzoek.
2. De module Onderwijs breidt stapsgewijs de formatie uit in 2023 als gevolg van de nieuwe formatierichtlijn voor leerplicht (waaronder kwalificatieplicht MBO) van brancherichtlijn Ingrado. Effect € 450.000 in 2023.
3. De module WSP voert extra activiteiten uit voor het regionale RMT: deze zijn als overige lasten en baten (€ 150.000 vanuit regionale middelen) opgenomen in de begroting 2023. De submodule Steunpunt SROI wordt in 2023 toegevoegd, in 2023 gefinancierd uit regionale middelen en vanaf 2024 met gemeentelijke bijdragen.
4. Bij de module WgSW liggen de kosten hoger dan in de primaire begroting. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat de loonkostenontwikkeling in 2023 voor het eerst sinds de start van de module hoger ligt dan de uitstroom van SW-medewerkers. Anderzijds houden we in 2023 rekening met een incidentele uitkering.
5. De baten en lasten zijn in evenwicht.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten		2022 Realisatie	2023 Primaire Begroting	2023 Gewijzigde Begroting	2024 Begroting
Programma					
Inkoop	Lasten	€ 0	€ 0	€ 305	€ 0
	Baten	€ 0	€ 0	€ 305	€ 0
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Onttrekking bestemmingsreserve	€ 33	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat Inkoop	**€ 33**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Onderwijs	Lasten	€ 21	€ 60	€ 200	€ 0
	Baten	€ 21	€ 60	€ 200	€ 0
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat Onderwijs	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
WSP	Lasten	€ 144	€ 9	€ 170	€ 0
	Baten	€ 148	€ 0	€ 320	€ 0
	Saldo	€ 0	-€ 9	€ 0	€ 0
	Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 9	€ 9	€ 0
	Resultaat WSP	**€ 14**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
WgSW	Lasten	-€ 344	€ 0	€ 1.300	€ 0
	Baten	€ 0	€ 0	€ 1.300	€ 0
	Saldo	€ 344	€ 0	€ 0	€ 0
	Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat WgSW	**€ 305**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
CMI	Lasten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Baten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat CMI	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Beheer	Lasten	€ 23	€ 0	€ 0	€ 0
	Baten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Saldo	-€ 23	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat Beheer		**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
	Resultaat Programma's	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Totaal	**Lasten**	**-€ 156**	**€ 69**	**€ 1.975**	**€ 0**
	Baten	**€ 169**	**€ 60**	**€ 2.125**	**€ 0**
	Saldo	**€ 325**	**-€ 9**	**€ 150**	**€ 0**
	Dotatie bestemmingsreserve	**€ 19**			**€ 0**
	Onttrekking bestemmingsreserve	**€ 33**	**€ 9**	**€ 9**	**€ 0**
Eindresultaat		€ 339	-	€ 141	-

Toelichting

6. De module Inkoop begroot € 150.000 voor vervanging van langdurig ziekteverzuim. Daarnaast wordt € 100.000 begroot voor een projectleider/coördinatie van nieuwe inkoop en houden we rekening met € 50.000 voor een kostprijsonderzoek. Tot slot wordt er in 2023 geïnvesteerd in hardware.
7. De module Onderwijs begroot € 50.000 voor een organisatieonderzoek ten behoeve van de span of control. Daarnaast houden we rekening met tijdelijke urenuitbreiding van medewerkers om werkdruk als gevolg van ziekte en verloop op te vangen (€ 40.000), inhuur voor een regionaal project (€ 40.000) en inhuur vooruitlopend op de formatie-uitbreiding. (€ 75.000).
8. De module WSP voert extra activiteiten uit voor het RMT: deze zijn als overige lasten en baten (€ 150.000 vanuit regionale middelen) opgenomen in de begroting 2023. De submodule Steunpunt SROI wordt in 2023 incidenteel gefinancierd uit regionale middelen. In 2024 wordt er geïnvesteerd in hardware.
9. Bij de modules WgSW begroten we een incidentele uitkering voor de SW medewerkers, in afwachting van de CAO ontwikkelingen (€ 1.300.000).
10. Bij de modules WgSW en CMI begroten we geen incidentele baten of lasten.

Uiteenzetting van de financiële positie

De jaarlijkse lasten bestaan grotendeels uit personeelskosten. Deze zijn stabiel, met incidentele lasten voor extra opdrachten. De kosten van de SW dienstverbanden neemt stapsgewijs af. Er zijn beperkte bestemmingsreserves voor het opvangen van risico's zoals toegelicht in de paragraaf financiering. De voorzieningen voor boventalligen wordt afgebouwd totdat de voormalig medewerkers van Presikhaaf Bedrijven de pensioengerechtigde leeftijd bereiken. De waardering van niet opgenomen vakantiedagen en niet uitbetaald vakantiegeld SW dienstverbanden is niet op de balans opgenomen. Deze posten nemen af met de afname van het aantal SW dienstverbanden.

Financiële gevolgen van het bestaande en nieuw beleid

In het volgende overzicht is een raming van de financiële gevolgen van het bestaande en nieuw beleid opgenomen.

Ontwikkeling financiële positie		Omschrijving Euro x 1.000	2022 Realisatie	2023 Primaire Begroting	2023 Gewijzigde begroting	2024 Primaire Begroting
Jaarlijkse lasten	A1	Loonsom (vast)	€ 4.915	€ 5.019	€ 6.171	€ 6.493
	A2	Externe inhuur	€ 459	€ 334	€ 555	€ 216
	A3	SW dienstverbanden	€ 51.363	€ 49.975	€ 54.434	€ 52.708
Eindstand per balansdatum	B	Investeringen ICT	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	C	Externe financiering	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	D1	Bestemmingreserve WgSW	€ 518	€ 470	€ 518	€ 518
	D2	Bestemmingsreserve WSP	€ 50	€ 13	€ 41	€ 41
	D3	Bestemmingreserve Inkoop	€ 17	€ 0	€ 17	€ 17
	D4	Bestemmingsreserve Onderwijs	€ 50	€ 50	€ 50	€ 50
	D5	Bestemmingreserve Beheer	€ 50	€ 15	€ 50	€ 50
	E1	Voorziening boventalligen	€ 444	€ 338	€ 264	€ 204
	E2	Voorziening latente verplichtingen PHB	€ 145	€ 145	€ 145	€ 145
	E3	Voorziening verlofsparen	€ 0	€ 0	€ 40	€ 60
	F1	Niet opgenomen vakantiedagen ambtelijk	€ 164	€ 210	€ 150	€ 150
	F2	Niet opgenomen vakantiedagen SW dienstverbanden	€ 5.300	€ 4.606	€ 5.035	€ 4.376
	F3	Niet uitbetaald vakantiegeld SW dienstverbanden	€ 1.700	€ 1.697	€ 1.615	€ 1.534

Toelichting

A. De jaarlijks terugkerende arbeidskosten kunnen worden verdeeld in de loonsom voor vaste dienstverbanden, externe inhuur en de loonkosten voor SW dienstverbanden.
B. Er is geen behoefte aan externe financiering.
C. Er is geen behoefte aan externe financiering doordat er wordt gewerkt met voorschotfacturen aan gemeente. Ook is er vanaf 2020 een financiële buffer met de opgebouwde bestemmingsreserves en de overgenomen voorziening Presikhaaf Bedrijven.
D. Er zijn onttrekkingen voorzien aan de bestemmingsreserve WgSW, deze voorziening mag maximaal 1% bedragen van de totale loonsom, en neemt daarmee net als het aantal SW dienstverbanden jaarlijks af. In verband met de loonkostenontwikkeling, die in 2023 hoger ligt dan de uitstroom, zullen de totale loonkosten in 2023 en 2024 naar verwachting niet lager liggen dan in 2022. Daarom is geen onttrekking aan de bestemmingsreserve begroot.
E. De beoogde ontwikkeling verplichting op balansdatum voor niet opgenomen vakantiedagen en niet uitbetaald vakantiegeld laat een langzame daling zien door het gecombineerde effect van de uitstroom SW-dienstverbanden en de begrote salarisstijgingen. De uitbetaalde vakantiedagen bij uitdiensttreding worden deels vergoed door Scalabor die verantwoordelijk is voor de tijdig afbouw van dit saldo.

Geprognotiseerde eindbalans 2023 en 2024

Het balanstotaal is in 2022 gedaald tot € 5 miljoen door het incidentele positieve resultaat van € 1 miljoen dat in 2023 wordt gecrediteerd aan gemeenten.

ACTIVA (Euro x1.000)	31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	PASSIVA	31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024
Vaste activa	**10**	-	-	**Vaste passiva**	**1.274**	**1.125**	**1.085**
Materiële vaste activa				*Eigen vermogen*			
Investeringen met een economisch nut	**10**	-	-	Bestemmingsreserves	685	676	676
Vlottende activa	**5.064**	**3.809**	**3.671**				
Uitzettingen (looptijd<1 jaar)				**Totaal eigen vermogen**	**685**	**676**	**676**
Vorderingen op openbare lichamen	806	500	500	*Voorzieningen*	589	449	409
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	3.055	2.649	2.511	*Vaste schulden*	-	-	-
Overige vorderingen	299	100	100	**Vlottende passiva**	**3.799**	**2.684**	**2.586**
Totaal uitzettingen	**4.159**	**3.249**	**3.111**	*Netto-vlottende schulden (looptijd <1 jaar)*			
Liquide middelen (kas- en banksaldi)	-	-	-	**Overige schulden**	**1.645**	**1.120**	**1.100**
				Overige Kasgeldleningen			
				Overige vlottende schulden			
Overlopende activa				*Overlopende passiva*			
Nog te ontvangen bijdragen van overige Nederlandse overheidslichamen	846	500	500	Voorschotten van overige Nederlandse overheidslichamen	66	-	-
Overige overlopende activa	59	60	60	Overige Overlopende passiva	2.088	1.564	1.486
Totaal overlopende activa	**905**	**560**	**560**	**Totaal Overlopende passiva**	**2.154**	**1.564**	**1.486**
Totaal Activa	**5.073**	**3.809**	**3.671**	**Totaal Passiva**	**5.073**	**3.809**	**3.671**

Ontwikkelingen van het EMU saldo

Het EMU-saldo of vorderingensaldo is het financieringssaldo waarin het exploitatie resultaat wordt gecorrigeerd voor baten en lasten die geen financiële uitgaven of inkomsten zijn.

	Berekening EMU-saldo Omschrijving Euro x 1.000	2022 Realisatie	2023 Primaire Begroting	**2023 Gewijzigde begroting**	**2024 Primaire Begroting**
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	-14	-39	**-9**	**0**
2	Mutatie (im)materiële vaste activa	-9	-9	**-9**	**0**
3	Mutatie voorzieningen (dotatie - onttrekkingen)	-486	-375	**-180**	**-60**
4	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)				
5	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa	0			
Berekend EMU-saldo		**-509**	**-423**	**-198**	**-60**

Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld

Conform de BBV worden de baten en lasten verdeeld over de taakvelden. Voor de baten is dit grotendeels in lijn met de verdeling per module (Onderwijs, WgSW en WSP). De lasten zijn verdeeld tussen programmataakvelden en overhead taakvelden zoals opgenomen in het programmaplan (hoofdstuk 2). Voor de modules beheer en Inkoop zijn zowel de baten als de lasten onder overhead geclassificeerd.

Overzicht Taakvelden	Taakveld		2022 Realisatie	2023 Primaire begroting	2023 Gewijzigde begroting	2024 Begroting
€ x 1.000						
Lasten	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	€ 2.207	€ 2.222	€ 2.754	€ 2.889
	6.4	Begeleide participatie	€ 53.501	€ 52.186	€ 56.592	€ 54.856
	6.5	Arbeidsparticipatie	€ 1.227	€ 1.147	€ 1.520	€ 1.450
	0.4	Overhead	€ 3.409	€ 3.584	€ 4.497	€ 4.389
	0.8	Overige baten en lasten	€ 21	€ 33	€ 36	€ 37
	0.10	Mutaties reserves	€ 19	€ 0	€ 0	€ 0
Totaal Lasten			€ 60.384	€ 59.172	€ 65.399	€ 63.621
Baten	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	€ 2.818	€ 2.894	€ 3.636	€ 3.816
	6.4	Begeleide participatie	€ 53.673	€ 52.288	€ 56.755	€ 55.024
	6.5	Arbeidsparticipatie	€ 1.753	€ 1.645	€ 2.083	€ 2.041
	0.4	Overhead	€ 2.086	€ 2.273	€ 2.879	€ 2.704
	0.8	Overige baten en lasten	€ 21	€ 33	€ 36	€ 37
	0.10	Mutaties reserves	€ 33	€ 39	€ 9	€ 0
Totaal Baten			€ 60.384	€ 59.172	€ 65.399	€ 63.621

Een korte toelichting voor de administratieve verwerking:

"Bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen moeten als directe lasten op de taakvelden worden geboekt. De bijdragen worden aan de lastenkant bij gemeenten en batenkant bij gemeenschappelijke regelingen verwerkt zonder afsplitsing van de overhead naar het taakveld Overhead. Aan de lastenkant bij de gemeenschappelijke regelingen vindt de afsplitsing van de overhead op het taakveld Overhead wel plaats."

"Wanneer de gemeenschappelijke regeling overheadtaken van de gemeente uitvoert, dan wordt de bijdrage voor deze gemeentelijke overheadtaken aan de lastenkant bij gemeenten en batenkant bij gemeenschappelijke regelingen wel op het taakveld Overhead begroot en verantwoord."

4. MEERJAREN-RAMING

- Meerjarenraming 2024 - 2027
- De geprognotiseerde balans
- De uiteenzetting van de financiële positie
- Baten en lasten van het bestaande en nieuwe beleid

Meerjarenraming 2024 - 2027

De meerjarenraming bevat voor de drie jaren volgend op het begrotingsjaar een geprognosticeerde begin- en eindbalans en een raming van de financiële gevolgen, waaronder de baten en de lasten van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen.

Geprognotiseerde balans

De geprognotiseerde balans laat een geleidelijke daling zien als gevolg van een daling in de voorziening (boventalligen). De impact van het teruglopen van het SW personeelsbestand komt terug in lagere overlopende activa en overlopende passiva.

Daarnaast zien we dat per 2025 het Lage Inkomens Voordeel komt te vervallen. Dit leidt tot een daling van de nog te ontvangen bijdragen van overige Nederlandse Overheidslichamen.

ACTIVA (Euro x1.000)	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027	PASSIVA	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
Vaste activa	-	-	-	-	**Vaste passiva**	**1.025**	**949**	**741**	**704**
Materiële vaste activa					*Eigen vermogen*				
Investeringen met een economisch nut	-	-	-	-	Bestemmingsreserves	676	637	613	590
Vlottende activa	**3.671**	**3.120**	**2.842**	**2.738**					
Uitzettingen (looptijd<1 jaar)					**Totaal eigen vermogen**	**676**	**637**	**613**	**590**
Vorderingen op openbare lichamen	500	500	500	500	*Voorzieningen*	349	312	128	114
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	2.511	2.360	2.082	1.978	*Vaste schulden*	-	-	-	-
Overige vorderingen	100	100	100	100	**Vlottende passiva**	**2.646**	**2.171**	**2.101**	**2.034**
Totaal uitzettingen	**3.111**	**2.960**	**2.682**	**2.578**	*Netto vlottende schulden (looptijd <1 jaar)*				
Liquide middelen (kas- en banksaldi)	-	-	-	-	**Overige schulden**	**1.160**	**760**	**760**	**760**
					Overige Kasgeldleningen				
					Overige vlottende schulden				
Overlopende activa					*Overlopende passiva*				
Nog te ontvangen bijdragen van overige Nederlandse overheidslichamen	500	100	100	100	Voorschotten van overige Nederlandse overheidslichamen	-	-	-	-
Overige overlopende activa	60	60	60	60	Overige Overlopende passiva	1.486	1.411	1.341	1.274
Totaal overlopende activa	**560**	**160**	**160**	**160**	**Totaal Overlopende passiva**	**1.486**	**1.411**	**1.341**	**1.274**
Totaal Activa	**3.671**	**3.120**	**2.842**	**2.738**	**Totaal Passiva**	**3.671**	**3.120**	**2.842**	**2.738**

De uiteenzetting van de financiële positie

De begrote baten en lasten vanaf 2024 zijn zonder indexatie berekend. De financiële positie wijzigt wel door minder SW dienstverbanden en afname van de voorziening boventalligen en niet uit de balans blijkende verplichtingen zoals niet opgenomen vakantie dagen en niet uitbetaald vakantiegeld van SW medewerkers. Er is geen externe financieringsbehoefte en er zijn geen investeringen gepland.

Ontwikkeling financiële positie		Omschrijving Euro x 1.000	2024 Primaire Begroting	2025 Meerjaren raming	2026 Meerjaren raming	2027 Meerjaren raming
Jaarlijkse lasten	A1	Loonsom (vast)	€ 6.493	€ 6.493	€ 6.493	€ 6.493
	A2	Externe inhuur	€ 216	€ 216	€ 216	€ 216
	A3	SW dienstverbanden	€ 52.708	€ 50.422	€ 47.901	€ 45.506
Eindstand per balansdatum	B	Investeringen ICT	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	C	Externe financiering	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	D1	Bestemmingreserve WgSW	€ 518	€ 479	€ 455	€ 432
	D2	Bestemmingsreserve WSP	€ 41	€41	€ 41	€ 41
	D3	Bestemmingreserve Inkoop	€ 17	€17	€ 17	€ 17
	D4	Bestemmingsreserve Onderwijs	€ 50	€50	€ 50	€ 50
	D5	Bestemmingreserve Beheer	€ 50	€50	€ 50	€ 50
	E1	Voorziening boventalligen	€ 204	€ 167	€ 128	€ 114
	E2	Voorziening latente verplichtingen PHB	€ 145	€ 145	€ 0	€ 0
	E3	Voorziening verlofsparen	€ 60	€60	€ 60	€ 60
	F1	Niet opgenomen vakantiedagen ambtelijk	€ 150	€ 150	€ 150	€ 150
	F2	Niet opgenomen vakantiedagen SW dienstverbanden	€ 4.376	€ 4.783	€4.157	€ 4.544
	F3	Niet uitbetaald vakantiegeld SW dienstverbanden	€ 1.534	€ 1.458	€1.385	€ 1.315

Baten en lasten van het bestaande en nieuwe beleid

Overzicht baten en lasten		2024 Begroting	2025 Meerjaren raming	2026 Meerjaren raming	2027 Meerjaren raming
Programma					
Inkoop	Lasten	€ 2.105	€ 2.105	€ 2.105	€ 2.105
	Baten	€ 2.105	€ 2.105	€ 2.105	€ 2.105
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat Inkoop	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Onderwijs	Lasten	€ 3.816	€ 3.816	€ 3.816	€ 3.816
	Baten	€ 3.816	€ 3.816	€ 3.816	€ 3.816
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat Onderwijs	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
WSP	Lasten	€ 2.041	€ 2.041	€ 2.041	€ 2.041
	Baten	€ 2.041	€ 2.041	€ 2.041	€ 2.041
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat WSP	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
WgSW	Lasten	€ 55.024	€ 52.272	€ 49.659	€ 47.176
	Baten	€ 55.024	€ 52.272	€ 49.659	€ 47.176
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat WgSW	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
CMI	Lasten	€ 78	€ 78	€ 78	€ 78
	Baten	€ 78	€ 78	€ 78	€ 78
	Resultaat CMI	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Beheer	Lasten	€ 557	€ 557	€ 557	€ 557
	Baten	€ 557	€ 557	€ 557	€ 557
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Resultaat Beheer	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
A	**Resultaat Programma's**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Overhead	Lasten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Baten	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
B	**Resultaat Overhead**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Eindresultaat	**A + B**		**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Totaal	**Lasten**	**€ 63.621**	**€ 60.313**	**€ 57.699**	**€ 55.216**
	Baten	**€ 63.621**	**€ 60.313**	**€ 57.699**	**€ 55.216**
	Saldo	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**
Eindresultaat		-	-	-	-

Toelichting

De belangrijkste uitgangspunten voor de meerjarenraming zijn:

a. Er is geen indexatie in de meerjarenraming meegenomen zodat de ontwikkeling in lasten enkel de verwachte wijzigingen in de hoeveelheid mensen en middelen weergeeft.
b. De jaarlijkse verlaging van het aantal SW dienstverbanden leidt tot lagere salariskosten en tot lagere uitvoeringskosten voor de Module WgSW. Bij de andere modules zijn er geen wijzigingen in de bezetting opgenomen.
c. Er zijn geen incidentele baten en lasten geraamd voor deze periode.
d. Er wordt in principe jaarlijks afgerekend met de deelnemende gemeenten. Hierdoor is er geen sprake van structurele toevoegingen of onttrekkingen aan de reserves.

De geprognotiseerde meerjaren-ontwikkeling van het EMU-saldo is als volgt:

Berekening EMU-saldo	Omschrijving Euro x 1.000	2024 Primaire Begroting	2025 Meerjaren raming	2026 Meerjaren raming	2027 Meerjaren raming
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves	0	-39	-27	-23
2	Mutatie (im)materiële vaste activa	0			
3	Mutatie voorzieningen (dotatie - onttrekkingen)	-60	-182	-39	-14
4	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)				
5	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa				
Berekend EMU-saldo		-60	-221	-66	-37

5. BIJLAGEN

» **Bijdragen per gemeente:**

- Module Inkoop
- Module RBL
- Module WSP
- Module WgSW
- Module CmI
- Module Beheer
- Totaaloverzicht

Bijdragen per gemeente

Module Inkoop

Gemeentelijke bijdrage *Programma Inkoop* Euro x 1	2023 *Primaire begroting*	2023 *Prognose*	*2023 verschil*	2024 *Begroting*	*2024 verschil*
Deelnemende gemeenten					
Gemeente Arnhem	€ 640.944	€ 788.277	€ *147.334*	€ 713.362	€ *-74.916*
Gemeente Doesburg	€ 43.660	€ 53.696	€ *10.036*	€ 48.037	€ *-5.659*
Gemeente Duiven	€ 98.913	€ 127.820	€ *28.906*	€ 115.012	€ *-12.808*
Gemeente Lingewaard	€ 146.856	€ 217.309	€ *70.453*	€ 197.150	€ *-20.159*
Gemeente Overbetuwe	€ 168.325	€ 245.859	€ *77.534*	€ 222.454	€ *-23.405*
Gemeente Renkum	€ 123.975	€ 152.473	€ *28.498*	€ 136.493	€ *-15.980*
Gemeente Rheden	€ 171.755	€ 221.948	€ *50.194*	€ 200.224	€ *-21.725*
Gemeente Rozendaal	€ 6.811	€ 8.801	€ *1.990*	€ 8.086	€ *-715*
Gemeente Wageningen	€ 124.335	€ 184.257	€ *59.922*	€ 167.880	€ *-16.377*
Gemeente Westervoort	€ 59.247	€ 76.561	€ *17.314*	€ 90.661	€ *14.100*
Gemeente Zevenaar	€ 174.008	€ 224.860	€ *50.852*	€ 205.637	€ *-19.223*
Totaal gemeenten	**€ 1.758.829**	**€ 2.301.862**	**€ *543.033***	**€ 2.104.995**	**€ *-196.867***

Module RBL

Gemeentelijke bijdrage *Programma Onderwijs* *Euro x 1*	*2023* *Primaire begroting*	*2023* *Prognose*	*Verschil 2023*	*2024* *Begroting*	*Verschil 2024*
Deelnemende gemeenten					
Gemeente Arnhem	€ 712.346	€ 998.953	€ *286.607*	€ 1.115.197	€ *116.244*
Gemeente Doesburg	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Duiven	€ 82.316	€ 115.435	€ *33.119*	€ 128.867	€ *13.433*
Gemeente Lingewaard	€ 143.838	€ 201.711	€ *57.872*	€ 225.183	€ *23.472*
Gemeente Overbetuwe	€ 165.207	€ 231.677	€ *66.470*	€ 258.636	€ *26.959*
Gemeente Renkum	€ 89.915	€ 126.091	€ *36.176*	€ 140.764	€ *14.673*
Gemeente Rheden	€ 148.508	€ 208.259	€ *59.751*	€ 232.493	€ *24.234*
Gemeente Rozendaal	€ 4.810	€ 6.745	€ *1.935*	€ 7.530	€ *785*
Gemeente Wageningen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Westervoort	€ 54.184	€ 75.985	€ *21.801*	€ 84.827	€ *8.842*
Gemeente Zevenaar	€ 133.035	€ 186.560	€ *53.525*	€ 208.269	€ *21.709*
Totaal Leerplicht	**€ 1.534.158**	**€ 2.151.414**	**€ *617.257***	**€ 2.401.765**	**€ *250.350***
VSV Gemeente Arnhem	€ 149.500	€ 149.500	€ -	€ 149.500	€ -
Totaal gemeenten	**€ 1.683.658**	**€ 2.300.914**	**€ *617.257***	**€ 2.551.265**	**€ *250.350***
Regionale bijdrage			€ -		€ -
RMC Kwalificatieplicht	€ 393.617	€ 414.394	€ *20.777*	€ 424.340	€ *9.945*
RMC VSV	€ 342.664	€ 458.407	€ *115.743*	€ 469.409	€ *11.002*
RMC Jeugdwerkloosheid	€ 60.000	€ 40.000	€ *-20.000*	€ -	€ *-40.000*
Programma Schakelpunt	€ 191.000	€ 191.000	€ -	€ 191.000	€ -
Programma Sluitende Keten	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ 20.000	€ -
Programma Verzuim 18+	€ 160.000	€ 160.000	€ -	€ 160.000	€ -
Totaal regionale bijdrage	**€ 1.167.281**	**€ 1.283.802**	**€ *116.521***	**€ 1.264.749**	**€ *-19.053***
Overige baten		-			
Werkplein	*26.400*	*26.400*			
RijnIJssel	*16.727*	*25.091*			
Totaal overige baten	***43.127***	***51.491***	**€ *8.364***	**-**	**€ *-51.491***
Totaal baten	***2.894.066***	***3.636.207***	**€ *742.141***	***3.816.013***	**€ *179.807***

Module WSP

Gemeentelijke bijdrage Programma WSP Euro x 1	2023 Primaire begroting	2023 Prognose	Verschil 2023	2024 Begroting	Verschil 2024
Deelnemende gemeenten					
Gemeente Arnhem	€ 669.664	€ 726.704	€ 57.040	€ 828.162	€ 101.457
Gemeente Doesburg	€ 45.974	€ 49.502	€ 3.527	€ 50.633	€ 1.132
Gemeente Duiven	€ 104.284	€ 112.148	€ 7.864	€ 126.058	€ 13.909
Gemeente Lingewaard	€ 193.414	€ 209.487	€ 16.073	€ 237.314	€ 27.827
Gemeente Overbetuwe	€ 198.831	€ 215.715	€ 16.884	€ 243.899	€ 28.183
Gemeente Renkum		€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Rheden	€ 181.627	€ 194.736	€ 13.109	€ 219.487	€ 24.750
Gemeente Rozendaal	€ 7.072	€ 7.722	€ 650	€ 8.873	€ 1.151
Gemeente Wageningen		€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Westervoort	€ 62.136	€ 67.174	€ 5.038	€ 100.781	€ 33.607
Gemeente Zevenaar	€ 181.582	€ 197.291	€ 15.709	€ 225.601	€ 28.310
Totaal gemeenten	**€ 1.644.585**	**€ 1.780.480**	**€ 135.895**	**€ 2.040.808**	**€ 260.328**
Overige baten					
Matchingtafel		37.500			
Evenementen		28.500			
Harry trainingen		40.000			
RMT		40.000			
SROI		156.635			
Totaal overige baten		302.635	302.635		€ -302.635
Totaal baten		2.091.979	2.091.979	2.040.808	€ -51.171

Module WgSW

De verdeling van de gemeentelijke bijdrage is conform de regeling aangepast voor de gewijzigde begroting op basis van het aantal arbeidsjaren per gemeente op 30/10/2022. Voor 2023 wordt gerekend met dezelfde verdeling op basis van een gelijkmatige uitstroom voor alle gemeenten. De bijdrage van medewerkers woonachtig in buitengemeenten verloopt via gemeente Arnhem.

Gemeentelijke bijdrage Programma WgSW Euro x 1	2023 Primaire begroting	2023 Prognose	Verschil 2023	2024 Primaire begroting	Verschil 2024	Arbeidsjaren primaire begroting 2023	Arbeidsjaren wijziging begroting 2023 Primaire begroting
Deelnemende gemeenten							
Gemeente Arnhem	€ 26.561.094	€ 28.489.326	€ 1.928.233	€ 27.627.035	€ -862.291	833,88	761,84
Gemeente Doesburg	€ 1.428.262	€ 1.610.995	€ 182.732	€ 1.562.234	€ -48.760	44,84	43,08
Gemeente Duiven	€ 1.883.115	€ 2.061.609	€ 178.495	€ 1.999.210	€ -62.399	59,12	55,13
Gemeente Lingewaard	€ 4.072.013	€ 4.246.624	€ 174.611	€ 4.118.091	€ -128.533	127,84	113,56
Gemeente Overbetuwe	€ 3.446.432	€ 3.738.420	€ 291.989	€ 3.625.269	€ -113.151	108,20	99,97
Gemeente Renkum	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
Gemeente Rheden	€ 6.028.070	€ 6.786.521	€ 758.451	€ 6.581.112	€ -205.409	189,25	181,48
Gemeente Rozendaal	€ 55.105	€ 64.694	€ 9.589	€ 62.736	€ -1.958	1,73	1,73
Gemeente Wageningen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	-	
Gemeente Westervoort	€ 2.461.555	€ 2.808.396	€ 346.841	€ 2.723.394	€ -85.002	77,28	75,10
Gemeente Zevenaar	€ 4.605.860	€ 5.088.395	€ 482.535	€ 4.934.383	€ -154.011	144,60	136,07
Totaal gemeenten	**€ 50.511.519**	**€ 54.894.980**	**€ 4.383.461**	**€ 53.233.464**	**€ -1.661.516**	**1.586,74**	**1.467,96**
Buitengemeenten	€ 1.455.946	€ 1.533.800	€ 77.854	€ 1.467.036	€ -66.764	50,73	52,20

Module Contractmanagement Inburgeringstrajecten

Gemeentelijke bijdrage Contractmanagement Inburgeringstrajecten Euro x 1	2023 Primaire begroting	2023 Prognose	Verschil 2023	2024 Begroting	Verschil 2024
Deelnemende gemeenten					
Gemeente Arnhem	€ 28.968	€ 30.823	€ 1.854	€ 31.726	€ 903
Gemeente Doesburg	€ 1.973	€ 2.100	€ 126	€ 2.136	€ 37
Gemeente Duiven	€ 4.471	€ 4.757	€ 286	€ 4.829	€ 72
Gemeente Lingewaard	€ 8.351	€ 8.885	€ 535	€ 9.091	€ 206
Gemeente Overbetuwe	€ 8.599	€ 9.149	€ 550	€ 9.343	€ 194
Gemeente Renkum					
Gemeente Rheden	€ 7.763	€ 8.260	€ 497	€ 8.408	€ 149
Gemeente Rozendaal	€ 308	€ 328	€ 20	€ 340	€ 12
Gemeente Wageningen					
Gemeente Westervoort	€ 2.678	€ 2.849	€ 171	€ 3.861	€ 1.012
Gemeente Zevenaar	€ 7.865	€ 8.368	€ 503	€ 8.642	€ 274
Totaal gemeenten	**€ 70.975**	**€ 75.518**	**€ 4.543**	**€ 78.377**	**€ 2.859**

Module Beheer

Gemeentelijke bijdrage Beheer Euro x 1	2023 Primaire begroting	2023 Prognose	Verschil 2023	2024 Begroting	Verschil 2024
Deelnemende gemeenten					
Gemeente Arnhem	€ 164.997	€ 186.428	€ 21.431	€ 191.837	€ 5.408
Gemeente Doesburg	€ 11.239	€ 12.699	€ 1.460	€ 12.918	€ 219
Gemeente Duiven	€ 25.463	€ 28.770	€ 3.307	€ 29.200	€ 430
Gemeente Lingewaard	€ 47.564	€ 53.742	€ 6.178	€ 54.972	€ 1.230
Gemeente Overbetuwe	€ 48.978	€ 55.339	€ 6.362	€ 56.497	€ 1.158
Gemeente Renkum	€ 31.915	€ 36.060	€ 4.145	€ 36.706	€ 646
Gemeente Rheden	€ 44.215	€ 49.958	€ 5.743	€ 50.842	€ 885
Gemeente Rozendaal	€ 1.753	€ 1.981	€ 228	€ 2.055	€ 74
Gemeente Wageningen	€ 40.263	€ 45.493	€ 5.230	€ 46.750	€ 1.257
Gemeente Westervoort	€ 15.252	€ 17.233	€ 1.981	€ 23.345	€ 6.112
Gemeente Zevenaar	€ 44.795	€ 50.613	€ 5.818	€ 52.259	€ 1.646
Totaal gemeenten	**€ 476.434**	**€ 538.316**	**€ 61.883**	**€ 557.381**	**€ 19.065**

Totaaloverzicht

Gemeentelijke bijdrage Totaal Euro x 1	2023 Primaire begroting	2023 Prognose	Verschil 2023	2024 Begroting	Verschil 2024
Deelnemende gemeenten					
Gemeente Arnhem	€ 28.778.014	€ 31.220.512	€ 2.442.499	€ 30.507.318	€ -713.195
Gemeente Doesburg	€ 1.531.109	€ 1.728.991	€ 197.882	€ 1.675.959	€ -53.032
Gemeente Duiven	€ 2.198.561	€ 2.450.539	€ 251.978	€ 2.403.176	€ -47.363
Gemeente Lingewaard	€ 4.612.036	€ 4.937.757	€ 325.721	€ 4.841.800	€ -95.957
Gemeente Overbetuwe	€ 4.036.371	€ 4.496.160	€ 459.789	€ 4.416.098	€ -80.062
Gemeente Renkum	€ 245.804	€ 314.624	€ 68.820	€ 313.963	€ -662
Gemeente Rheden	€ 6.581.937	€ 7.469.681	€ 887.744	€ 7.292.565	€ -177.116
Gemeente Rozendaal	€ 75.859	€ 90.271	€ 14.412	€ 89.620	€ -651
Gemeente Wageningen	€ 164.598	€ 229.749	€ 65.152	€ 214.630	€ -15.119
Gemeente Westervoort	€ 2.655.052	€ 3.048.198	€ 393.147	€ 3.026.869	€ -21.329
Gemeente Zevenaar	€ 5.147.143	€ 5.756.086	€ 608.944	€ 5.634.791	€ -121.295
Totaal gemeenten	**€ 55.996.499**	**€ 61.742.570**	**€ 5.746.072**	**€ 60.416.790**	**€ -1.325.780**

MGR sociaal domein Centraal Gelderland (MGR SDCG)
Postbus 2100
6802 CC ARNHEM

Tel. (026) 7029 777

Raad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum	:	20 maart 2023
Onderwerp	:	Aanbiedingsbrief financiële jaarstukken en Kaderbrief met verzoek om indienen raadszienswijze

Geachte heer, mevrouw,

De MGR sociaal domein Centraal Gelderland voert sinds april 2017 diensten uit voor 11 gemeenten. Dat doen we op het terrein van inkoop zorg en inburgeringstrajecten, leerplicht en voortijdig schooluitval, werkgeversdienstverlening en werkgeverschap voor inwoners met een SW-indicatie in de deelnemende gemeenten. Uw gemeente neemt deel aan deze modulaire gemeenschappelijke regeling voor één of meerdere modules. Daarom bieden wij u de concept-begrotingswijziging 2023, het programmaplan 2024 en de concept-meerjarenbegroting 2024-2027 aan. Tevens is op verzoek van een aantal gemeenten een Kaderbrief opgesteld. U ontvangt verder een samenvatting van het vastgestelde jaarverslag en jaarrekening en de jaarstukken 2022 met de controleverklaring.

Informatiebijeenkomst
Wij beseffen dat de huidige financiële ontwikkelingen complex en onzeker zijn. Dit doet een groot beroep op u als gemeente. Daarom hebben we onze best gedaan om de ontwikkelingen, die dit jaar ook bij de MGR omvangrijk zijn, zo goed en volledig mogelijk te duiden.
Wij geven u met deze kaderbrief inzicht in de stukken die voorliggen. Daarnaast nodigen wij u als raadslid graag uit voor een informatiebijeenkomst op **maandagavond 22 mei of donderdagavond 25 mei**. De bijeenkomst op 22 mei is fysiek en de bijeenkomst van 25 mei digitaal. Door twee momenten te organiseren, willen we zoveel mogelijk raadsleden de mogelijkheid bieden een bijeenkomst bij te wonen. Via de griffies ontvangt u verdere informatie.

Zienswijzen
Wij houden rekening met de nieuwe termijn van 12 weken voor het indienen van een zienswijze op de begroting. Wij vernemen graag **uiterlijk 10 juli** uw zienswijze op de concept begrotingswijziging 2023 en de concept meerjarenbegroting 2024-2027, waarin het programmaplan 2024 is opgenomen. Daarna zal het Algemeen Bestuur op 7 september 2023 besluiten kunnen nemen over de begrotingswijziging 2023, de meerjarenbegroting 2024-2027, waaronder het programmaplan 2024.

Met vriendelijke groet,
Namens het Dagelijks Bestuur

J. Goossen
Voorzitter MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Bijlagen:
- Kaderbrief met overzicht bijdrage van uw gemeente voor 2022, 2023 en 2024 aan de MGR SDCG
- Samenvatting Jaarverslag en jaarrekening 2022 MGR SDCG
- Concept begrotingswijziging 2023, programmaplan 2024 concept meerjarenbegroting 2024-2027
- Jaarverslag en jaarrekening 2022 met controleverklaring

Bijlage: Kaderbrief

De begroting 2024 wordt berekend op basis van de prognose 2023 en de onderstaande kaders voor bestaand beleid. Uitgegaan wordt van reële kosten voor loon en overige indexeringen.

Op 21 februari 2023 is er een principeakkoord gesloten tussen werkgevers en vakbonden voor een eenjarige CAO SGO. We hebben de beschikbare informatie gebruikt bij het opstellen van de begrotingswijziging 2023.

Als gevolg van de lopende onderhandelingen over de loonkosten van het SW-personeel is er ten tijde van het opstellen van zowel de kaders voor de begroting als de begroting zelf geen feitelijke indexering beschikbaar. Het DB heeft daarom besloten voor de begrotingswijziging 2023 voorlopig uit te gaan van een aanname, en heeft een aantal scenario's voorgelegd aan de bestuurscommissie Participatie ter advisering. Het advies van de bestuurscommissie is door het DB overgenomen in de aan u voorgelegde begrotingswijziging 2023. Indien er voor het vaststellen van de definitieve begroting in september nieuwe informatie beschikbaar is over eventuele ontwikkelingen in de CAO SW, zullen wij u zo snel als mogelijk van de effecten daarvan op de hoogte brengen. Indien eventuele nieuwe informatie binnen de zienswijzetermijn beschikbaar komt, verzoeken wij u hiermee rekening te houden in uw zienswijze.

Voor de begroting 2024 wordt aangesloten bij de septembercirculaire 2022.

1) Op basis van bovenstaande overwegingen zijn de volgende indexeringen van toepassing voor de komende jaren:

	2023	**2024**	**2025-2027**
Loonvoet (CAO SGO + inschaling)	7,7%	4,2%	geen
Index Materieel Overheidsconsumptie	12%	2,4%	geen

Voor 2025 en verder wordt in de meerjarenraming zonder indexatie gerekend.

2) Personeelskosten:
   - De personeelskosten zijn geraamd op basis van de inschaling van de benodigde bezetting en de verwachte kosten van de flexibele schil. De personeelskosten worden begroot op werkelijke loonkosten van de bezetting, conform het principeakkoord van 21 februari jl. Dat betekent dat er geen ruimte is begroot voor hogere inschaling bij werving en selectie en/of inhuur, tenzij dit nadrukkelijk is aangegeven.
   - De loonvoet voor 2023 valt hoger uit dan in de primaire begroting.
   - Het verwachte uitstroompercentage SW op basis van pensionering, langdurige ziekte, ondergrens etc. is 5% voor zowel 2023 als voor de jaren 2024-2027.
   - De CAO-ontwikkeling van het SW-personeel is bij het opstellen van de begroting nog niet bekend. We gaan derhalve voor de CAO SW uit van 7% voor het hele jaar. Bij de CAO SW zijn de onderste schalen per 1 januari 2023 met 10,15% omhooggegaan ten gevolge van de verhoging van het minimumloon en is er per 1 juli ook een verhoging voorzien. Er wordt ook rekening gehouden met eventuele andere wijzigingen in de betreffende CAO.

3) De indexatie van materiële kosten verschilt per kostensoort. Afspraak is dat we uitgaan van de reële kostenontwikkeling die aan de MGR mag worden opgelegd op basis van afspraken met aanbieders.

4) De MGR bestaat ruim 5 jaar en de afschrijftermijn van hardware is 4 jaar. De module Inkoop Zorg en de module Beheer gaan in 2023 haar hardware vervangen. Voor WSP is dit in 2024 aan de orde. De kosten hiervan komen terug in de begrotingswijziging 2023 van de module Inkoop Zorg en module Beheer en de begroting 2024 van WSP. Bij de module RBL zijn de werkplekken via de

dienstverlening van de Connectie voorzien van de benodigde ICT-voorziening en is investering derhalve niet aan de orde.

5) Voor uitvoering van de Wet Open Overheid voegen we € 15.000 toe aan de begroting van de overhead.

6) We moeten voor de optie van verlofsparen een voorziening opnemen. Deze wordt vanaf 2023 opgebouwd, en is gerelateerd aan 10% van het saldo van bovenwettelijke uren uit 2023 en eerdere jaren.

Nieuw uitvoeringsbeleid 2023
De regio wil een nieuwe inkoop voor zorg gaan voorbereiden en er liggen extra verzoeken om taken uit te voeren binnen de module Inkoop Zorg. Deze zijn verwerkt in de begroting. Daarmee start de module Inkoop Zorg in 2023 en dit proces zal doorlopen in 2024.

Binnen de module RBL houden we rekening met aanpassingen in de formatie als gevolg van de nieuwe formatierichtlijn van branchevereniging Ingrado voor leerplichttaken, waaronder kwalificatieplicht MBO. We voeren dit in 2023 stapsgewijs in. In 2023 voeren we een evaluatie uit om te bepalen wat er voor 2024 nodig is als volgende stap in de formatie-uitbreiding leerplicht. De eventuele uitbreiding in 2024 is niet meegenomen in de concept begroting 2024.

Op verzoek van het RPO Participatie wordt in 2024 de sub-module Steunpunt SROI toegevoegd aan de samenwerkingsmodule WSP. In 2023 wordt het Steunpunt reeds opgenomen in de begroting, maar wordt gefinancierd uit regionale middelen.

Begrotingswijziging 2023
Er wordt nu een begrotingswijziging 2023 aan u voorgelegd waarover u uw zienswijze kunt geven.

Impact autonome ontwikkelingen
In 2023 zien we ons geconfronteerd met onzekere loonkostenontwikkelingen en hoge indexaties. De autonome ontwikkelingen gelden voor de gehele MGR. We geven een overzicht van de impact ten opzichte van de primaire begroting 2023:

1. De loonkostenontwikkeling wordt begroot op 7,7% (was: 2,3%) voor ambtelijk en 7% voor SW-personeel. Het financieel effect is:
   Ambtelijk: € 400.000
   SW: € 2.690.000

2. Huisvestingskosten worden geïndexeerd met 14,5% (was: 1,5%). Het financieel effect is € 30.000.

3. ICT-lasten worden geïndexeerd met 10% en 18%, afhankelijk van de leverancier. Het financieel effect is € 80.000.

4. Softwarelasten worden geïndexeerd met 12% (was: 1,5%). Het financieel effect is € 20.000.

5. Nieuw in 2023 is de voorziening verlofsparen. Het financieel effect is € 40.000.

Impact uitvoeringsbeleid 2023
Naast autonome ontwikkelingen zijn er ook ontwikkelingen in het uitvoeringsbeleid die van grote invloed zijn op de financiële begroting. De grootste impact ten opzichte van de primaire begroting 2023 wordt veroorzaakt door:

- Inkoop zorg:
    - Vanwege incidentele ziektevervanging van essentiële functies die niet onderling vervangen kunnen worden, wordt er voor 2023 extra inhuur begroot. Financieel effect: *Incidenteel* € 150.000.
    - Voor verdere doorontwikkeling van de regionale uitgangspunten voor de inkoop zorg wordt rekening gehouden met een projectleider. Financieel effect: *Incidenteel* € 100.000.
    - Voor verdere doorontwikkeling van de regionale uitgangspunten voor de inkoop zorg wordt rekening gehouden met een kostprijsonderzoek. Financieel effect: *Incidenteel* € 50.000.
- RBL:
    - Als gevolg van de aangepaste formatierichtlijn breiden we in 2023, als eerste stap in de formatie voor leerplicht en bijbehorend management, uit. Een deel hiervan vangen we op door het budget voor inhuur structureel voor vaste formatie in te zetten. Per saldo is het financieel effect *structureel* € 450.000.
- WSP:
    - Vanaf 2023 wordt het Steunpunt SROI toegevoegd aan de module WSP. Financieel effect *structureel* € 170.000. In 2023 worden deze lasten gedekt vanuit regionale middelen. Vanaf 2024 betalen de deelnemende gemeenten de bijdrage.
    - In 2023 worden verschillende regionale opdrachten uitgevoerd, waaronder de Harrie-trainingen en inzet voor het Regionaal Mobiliteits Team (RMT). Financieel effect *incidenteel* € 150.000. Hier staan regionale middelen tegenover. Voor 2024 zijn deze nog niet begroot.
- WgSW:
    - Bij de module WgSW liggen de kosten hoger dan de primaire begroting omdat er rekening is gehouden met een hogere loonkostenstijging dan in de primaire begroting was voorzien. Deels vanwege de stijging van het minimumloon en deels omdat rekening is gehouden met wijziging van de CAO en verhoging van de reiskostenvergoeding. Tevens houden we rekening met een incidentele uitkering voor SW medewerkers in afwachting van CAO ontwikkelingen.
    - Er is sprake van een herverdeling van de gemeentelijke baten op basis van het aantal arbeidsjaren per oktober 2022.
- Overhead:
    - In 2023 kunnen we dienstverlening voor een Functionaris Gegevensbescherming niet langer afnemen van de gemeente Arnhem. Hiervoor zoeken we een structurele oplossing. Daarnaast worden taken voor de Wet Open Overheid en CISO opgenomen in de begroting. Financieel effect *structureel* € 50.000. Deze meerkosten worden toegerekend aan de verschillende modules en de beheerorganisatie.

Deze begrotingswijziging 2023 betekent voor uw gemeente een wijziging van uw bijdrage t.o.v. de primaire begroting. Dit is weergegeven in de bijlage.

Programmaplan 2024
Het programmaplan 2024 is integraal onderdeel van de meerjarenbegroting 2024-2027. Daarin worden de werkzaamheden voortgezet zoals ze de afgelopen jaren zijn ingezet.

Voor de primaire begroting 2024 is op dit moment onvoldoende in te schatten welke extra regionale opdrachten er bij de MGR worden ondergebracht. We houden rekening met de volgende ontwikkelingen:

1. WSP: Het Steunpunt SROI wordt *structureel* bekostigd met bijdrage van gemeenten. Financieel effect € 170.000.
2. Overhead: In verband met de toevoeging van extra opdrachten verwachten we een ontwikkeling in HR-advies. Financieel effect *structureel* € 35.000.

De begrotingswijziging 2023, het programmaplan 2024 en de meerjarenbegroting 2024-2027 wordt voor zienswijze voorgelegd.

We zijn trots op de resultaten die de medewerkers van de MGR in 2022 voor u en uw inwoners hebben weten te bereiken. In 2023 en 2024 blijven wij dit met dezelfde professionaliteit, toewijding en dynamische houding doen, waarbij we samen met gemeenten willen toewerken naar meer integraliteit, netwerksamenwerking en ketenoptimalisatie in het sociaal domein. Dit sluit aan bij de visie van de MGR:

De MGR staat voor passende ondersteuning bij onderwijs, participatie en zorg die voor alle inwoners in onze regio toegankelijk moet zijn. Iedereen hoort erbij. Door een integrale benadering kunnen gemeenten effectief en efficiënt samenwerken en elkaar versterken. Wij verbeteren, innoveren en ontwikkelen samen met onze partners. Wij laten ons inspireren door lokale, regionale en landelijke ontwikkelingen binnen het sociaal domein.

- *Bij de module Inkoop* Zorg wordt de lijn voortgezet van doorontwikkeling en kwaliteitsverbetering van de zorg als het gaat om de output/effectiviteit van de zorg en verbetering van de controle op de rechtmatigheid van de geboden zorg aan inwoners. Met gemeenten kijken we of er meer uitvoeringstaken, die nu bij gemeenten liggen, efficiënter regionaal georganiseerd kunnen worden, zodat kennis, kunde en continuïteit geborgd worden en er geen dubbel werk gedaan wordt door gemeenten. De data-analyses op regionaal niveau van gegevens van aanbieders en gemeenten, wordt de komende jaren verder uitgebreid om van elkaar te leren en eventuele beleidsmatige aanpassingen door te kunnen voeren in de inkoopafspraken met aanbieders. We willen met gemeenten in gesprek over klantervaringen van inwoners, om zo aanvullende informatie te krijgen over kwaliteit, effectiviteit en levering van afgesproken zorg. We zien ook in de zorg steeds grotere personele problemen bij aanbieders. Dat vraagt van gemeenten om na te denken over mogelijke consequenties en alternatieven voor ‘gebruikelijke’ zorg. Daarover is ook afstemming met de bestuurders in de bestuurscommissie Participatie en het WSP.

- Bij de *module Onderwijszaken (RBL)* staat het recht op leren en ontwikkelen voor jeugdigen van 5 tot 23 jaar centraal met de ambitie dat zoveel mogelijk jeugdigen een route volgen naar een startkwalificatie. Jeugdigen die ongeoorloofd verzuimen of (dreigen) uit te vallen worden terug naar school begeleid of naar een andere passende route in zorg of arbeid. Het RBL heeft een belangrijke rol in de preventie van problemen bij jeugdigen. Eind 2022 is er door brancheverenigingen Ingrado een nieuwe formatierichtlijn gepubliceerd. De analyse hiervan leidt ertoe dat voorgesteld wordt de formatie voor leerplichttaken, waaronder ook kwalificatieplicht MBO, te laten toenemen. In 2023 hanteren we een groeimodel voor het ophogen van de formatie en bijbehorende kosten. In 2023 gaan we de uitwerking hiervan evalueren om te bepalen wat er nodig is in de formatie-uitbreiding leerplicht voor 2024. Deze verwachte ontwikkeling is nog niet verwerkt in de begroting 2024.

- Het *WerkgeversServicePunt* blijft werkgevers adviseren hoe een werkgever meer inclusief kan werken en kandidaten te vinden voor hun vacatures. Gezien de krapte op de arbeidsmarkt liggen er kansen voor kandidaten uit het doelgroepenregister/banenafspraak.
  Het WSP zal naast de werkgeversbenadering dichter bij het aanbod van kandidaten gaan zitten om matches mogelijk te maken. In 2023 is er een nieuwe samenwerkingsovereenkomst gesloten met het UWV over de samenwerking tussen beide teams van het WSP (UWV-deel en gemeenten). Het WSP-gemeentelijk deel zal de werkzaamheden voortzetten in 2023 en 2024 met meer focus op de gemeentelijke opdracht. Dit is de basis voor de voorliggende begroting.
  Daarnaast blijft het WSP haar bijdrage leveren aan het regionale arbeidsmarktbeleid en wordt geanticipeerd op de mogelijke komst van de Regionale Werk Centra (RWC's).

- *De module WgSW* heeft eenzelfde ambitie als afgelopen jaar, namelijk het invullen van het formeel werkgeverschap van ca. 1700 SW-medewerkers. Dit gebeurt op basis van de afspraken die gemeenten in 2023 opnieuw hebben vastgelegd met Scalabor en de MGR voor een periode van 3 jaar (2023-2025). Er zijn geen boventallige medewerkers van Presikhaaf Bedrijven meer in dienst van de MGR. Wel worden nog boven- en na-wettelijke uitbetalingen gedaan waarvoor een voorziening is getroffen.

- Met de inwerkingtreding van de gewijzigde Wet Inburgering zijn gemeenten verplicht om aan statushouders (nieuwe instroom) een inburgeringsvoorziening aan te bieden. Hiertoe hebben gemeenten een gezamenlijke aanbesteding gedaan, en is het contractmanagement bij de MGR belegd. Het hoofddoel van *de module Contractmanagement Inburgeringstrajecten* is de uitvoering van de inburgeringstrajecten op managementniveau volgen, en snel te kunnen bijsturen waar resultaten achterblijven.

- De *MGR beheerorganisatie* blijft deze ontwikkelingen in de modules ondersteunen. We kijken daarbij naar de ontwikkelingen in het sociaal domein en de samenhang met de uitvoering van taken door de modules van de MGR. Daarnaast ligt de bedrijfsvoering bij beheer. Daarbij wordt invulling gegeven aan uitvoering van nieuwe vereisten in wet- en regelgeving, zoals de wijziging Wet Gemeenschappelijke Regeling.

Meerjarenbegroting 2024 – 2027
In aansluiting op het Programmaplan 2024 is een meerjarenbegroting gemaakt.

Lasten en baten **€ x 1000**	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde Begroting 2023	Begroting 2024	*Verschil 2023*	*Verschil 2024*
Lasten per module						
Inkoop	€ 1.703	€ 1.759	€ 2.302	€ 2.105	*€ 543*	*-€ 197*
Onderwijs	€ 2.818	€ 2.894	€ 3.636	€ 3.816	*€ 742*	*€ 180*
WSP	€ 1.734	€ 1.653	€ 2.092	€ 2.041	*€ 439*	*-€ 51*
WgSW	€ 53.673	€ 52.319	€ 56.755	€ 55.024	*€ 4.436*	*-€ 1.732*
CMI	€ 70	€ 71	€ 76	€ 78	*€ 5*	*€ 3*
Beheer	€ 367	€ 476	€ 538	€ 557	*€ 62*	*€ 19*
Lasten (incl. overhea	**€ 60.364**	**€ 59.172**	**€ 65.399**	**€ 63.621**	*€ 6.227*	*-€ 1.778*
Baten						
Gemeentelijke bijdra	€ 57.094	€ 56.146	€ 61.892	€ 60.566	*€ 5.746*	*-€ 1.326*
Regionale bijdrage (F	€ 1.082	€ 1.167	€ 1.284	€ 1.265	*€ 117*	*-€ 19*
Buitengemeenten (S	€ 1.588	€ 1.456	€ 1.534	€ 1.467	*€ 78*	*-€ 67*
Overige baten	€ 598	€ 364	€ 680	€ 323	*€ 316*	*-€ 357*
Rentebaten	€ 2					
Baten	**€ 60.364**	**€ 59.133**	**€ 65.390**	**€ 63.621**	*€ 6.257*	*-€ 1.769*
Resultaat	**€ 0**	**€ 39**	**€ 9**	**€ 0**	*-€ 30*	*-€ 9*
Onttrekking aan rese	€ 33	€ 39	€ 9	€ 0	*-€ 30*	*-€ 9*
Dotatie aan reserve	€ 19	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*	*€ 0*
Eindresultaat	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**

Ten opzichte van de jaarschijf 2023 neemt de begroting in 2024 met € 1,8 miljoen af. Dit wordt veroorzaakt door het wegvallen van budget voor een incidentele uitkering bij de SW (€ 1,3 miljoen). Ook zorgen de reguliere uitstroom van SW-medewerkers die in 2024 naar verwachting weer hoger ligt dan de loonkostenontwikkeling, en het wegvallen van de incidentele kosten bij Inkoop Zorg, voor lagere lasten.

Gemeentelijke bijdragen **€ x 1000**	Realisatie 2022	Primaire begroting 2023	Gewijzigde Begroting 2023	Begroting 2024	*Verschil 2023*	*Verschil 2024*
Inkoop	€ 1.668	€ 1.759	€ 2.302	€ 2.105	*€ 543*	*-€ 197*
Onderwijs	€ 1.669	€ 1.684	€ 2.301	€ 2.551	*€ 617*	*€ 250*
WSP	€ 1.617	€ 1.645	€ 1.780	€ 2.041	*€ 136*	*€ 260*
WgSW	€ 51.693	€ 50.512	€ 54.895	€ 53.233	*€ 4.383*	*-€ 1.662*
CMI	€ 70	€ 71	€ 76	€ 78	*€ 5*	*€ 3*
Beheer	€ 378	€ 476	€ 538	€ 557	*€ 62*	*€ 19*
Totaal gemeentelijke bijdragen	**€ 57.095**	**€ 56.146**	**€ 61.892**	**€ 60.566**	*€ 5.746*	*-€ 1.326*

Het totale effect van de begroting 2023 voor de gemeentelijke bijdrage uw gemeente staat in de bijlage vermeld.

Risicoparagraaf
De huidige financiële ontwikkelingen zijn op de hierboven aangegeven manier verwerkt in de begrotingswijziging 2023 en begroting 2024-2027. Daarmee hebben we de risico's zoveel mogelijk proberen te beperken. De risico-analyse is met het algemeen bestuur besproken en in de begroting opgenomen.

Bijlage: Samenvatting jaarverslag 2022

De MGR staat voor een krachtige en samenhangende aanpak van lokale en regionale opgaven binnen het sociaal domein.

Jaarverslag 2022:
De resultaten van onze diensten staan in het jaarverslag. Dit is per module apart weergegeven. Hieronder volgt een korte samenvatting van de inhoudelijke resultaten.

Inhoudelijke resultaten 2022

Module Inkoop Zorg

De focus in 2022 lag op het monitoren van doelmatigheid en rechtmatigheid, onder andere door controles op de jaarrekeningen van gecontracteerde aanbieders. Er is een regionaal handhavingskader opgesteld waarmee we als regio in de loop van 2023 gezamenlijk en daadkrachtiger toezicht kunnen uitvoeren op gecontracteerde zorg. Het is eenvoudiger geworden om signalen te melden, hierdoor kunnen we sneller en adequater handelen bij signalen.

Met de ingebruikname van het regionaal dashboard van ZorgLokaal hebben we het mogelijk gemaakt dat we binnen de regio (geanonimiseerd) data kunnen uitwisselen over het zorggebruik. De eerste stap om meer datagestuurd te kunnen gaan werken is daarmee gezet. Naast de lokale informatie krijgen we hiermee ook zicht op regionale ontwikkelingen en trends.

Voor de zorgvorm Verblijf Jeugd zijn de noodzakelijke voorbereidingen gestart zodat we in 2023 de nieuwe inkoop hiervan kunnen uitvoeren.

Voor de inkoop van Beschermd Wonen hebben we alle noodzakelijke verbeteringen en verduidelijkingen doorgevoerd zodat Beschermd Wonen optimaal kan bijdragen aan de beweging naar Beschermd thuis. Enkele regiogemeenten hebben zich aangesloten bij diverse (submodule)onderdelen van de regionaal inkoop waardoor we voor aanbieders minder verschillende overeenkomsten hebben. Dit draagt bij aan administratieve lastenverlichting.

Ook de eerste beperkingen, van dat wat we ingekocht hadden, werden zichtbaar. Dit werd vooral versterkt door de op elkaar ingrijpende ontwikkelingen, zoals de krapte op de arbeidsmarkt. Ontwikkelingen die ingrijpen op veel facetten; niet alleen op de financiële gezondheid van aanbieders maar ook op het welzijn van de medewerkers die zorg leveren aan de meest kwetsbare inwoners van de gemeenten.

Module Onderwijs (RBL)

Er is al een aantal jaar, op een tijdelijke dip na tijdens de schoolsluitingen vanwege de coronapandemie, een stijgende trend in het aantal verzuimmeldingen. Daarnaast neemt de ernst en de complexiteit van de problematiek toe. Onze proactieve en preventieve samenwerking met scholen is onder andere een reden voor het hoge aantal verzuimmeldingen in onze regio. Een verzuimmelding betekent namelijk dat de leerling in zicht is.

De toestroom van Oekraïense vluchtelingen zorgde voor een nieuwe doelgroep voor het RBL. Samen met gemeenten en scholen is deze doelgroep in beeld gebracht en vervolgens gemotiveerd en ondersteund naar het onderwijs.

De RMC Routekaart is geïmplementeerd voor een methodische aanpak voortijdig schoolverlaten. Hiermee krijgen arbeid en zorg een meer nadrukkelijke plek in de begeleiding van jeugdigen die uitvallen op school. Ook is gestart met een gezamenlijke training Methodische Aanpak Schoolverzuim voor de leerplichtconsulenten, de basis voor onze werkwijze.
Voor de jongeren in kwetsbare positie die op het VSO zitten en uitstromen met het profiel onderwijs, is met de scholen de afspraak gemaakt om ook deze jongeren bij het RBL te melden als er ondersteuning nodig is. Voorheen werd deze groep alleen geregistreerd en niet actief benaderd.

Module WerkgeversServicepunt (WSP)

De verwachte stijging van de werkloosheid als gevolg van Corona bleef uit in 2022. Er bleek juist sprake van een forse daling van het aantal uitkeringen (bijstand en WW). De krapte op de arbeidsmarkt is echter voor veel werkgevers een nijpend probleem. In samenwerking met het team WSP-UWV zijn verschillende evenementen georganiseerd. Opvallend, maar passend bij het beeld van de arbeidsmarkt, is dat het in de huidige tijd eenvoudig is om werkgevers te interesseren voor banenmarkten, meet & greets en andere ontmoetingen, maar dat het moeilijk is om hiervoor kandidaten geïnteresseerd te krijgen. Voor het organiseren van deze arbeidsmarkten is via het Regionaal Mobiliteits Team regionale financiering geregeld.

Het totale WSP heeft in 2022 560 plaatsingen gerealiseerd, waaronder 141 plaatsingen in het kader van de banenafspraak. Van het aantal gemelde vacatures is 41,6% vervuld. Dat percentage ligt daarmee net iets boven de afgesproken prestatie-indicator van 40%.
De werkgeverstevredenheid voor WSP Midden Gelderland scoort een 8,0 (t.o.v. 7,4 landelijk)

Met de oorlog in Oekraïne kwam een stroom vluchtelingen naar ons land die bij binnenkomst direct de mogelijkheid kreeg om te gaan werken. Het WSP heeft samen met gemeenten diverse grote banenmarkten en events op locatie georganiseerd om werkgevers en Oekraïense werkzoekenden met elkaar in contact te brengen. Dit heeft geleid tot ruim 250 plaatsingen.

Specifiek gericht op jongeren zijn projectactiviteiten als ‘busses voor jobs’ (oriëntatie van jongeren die met een bus naar werkgevers gaan), ‘de matchingstafel’ (het matchen van moeilijk bemiddelbare jongeren op basis van hiervoor opgestelde profielen) en ‘het Schakelpunt’ (voor vroegtijdig schoolverlaters op MBO1-niveau) noemenswaardig.

Op verzoek van de deelnemende gemeenten wordt het Steunpunt SROI als submodule vanaf 2023 ondergebracht bij het WSP. In 2022 zijn hiervoor de voorbereidingen gestart.

Module Werkgeverschap Sociale Werkvoorziening (WgSW)

Voor ruim 1.800 SW-medewerkers is in 2022 uitvoering gegeven aan de werkgeversrol. Er is opnieuw een groot aantal SW-medewerkers uitgestroomd door pensionering, ziekte etc. Deze mensen lieten werk achter voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Werk waarvoor het steeds lastiger wordt om kandidaten te vinden in de steeds krapper wordende arbeidsmarkt. In totaal stroomden 126 mensen uit (uitstroompercentage 6,5%). Er werken nu nog 1717 mensen in de SW gedetacheerd bij Scalabor.

Door de inflatie en toegenomen energieprijzen wordt het voor veel van de SW-medewerkers steeds lastiger om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. In 2022 heeft dat nog geen gevolgen gehad voor de loonkosten (geen compenserende maatregelen voor SW-personeel) maar we zien wel dat steeds meer medewerkers in financiële problemen zijn gekomen. Mede daarom zijn met de deelnemende gemeenten afspraken gemaakt over de mogelijkheid tot urenuitbreiding voor SW-medewerkers. In 2022 hebben 35 medewerkers (totaal 200 uren) van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Het verzuim door ziekte is in 2022 met 1,2% gedaald tot 15,1% (december 2021 16,3%).

Gemeenten hebben in 2022 opnieuw Scalabor aangewezen als uitvoerder voor de SW. Daarvoor hebben gemeenten nieuwe afspraken gemaakt met Scalabor voor een periode van 3 jaar (2023 t/m 2025). In lijn hiermee is ook het formeel werkgeverschap (belegd bij de MGR) voor opnieuw 3 jaar uitbesteed aan Scalabor.

Module Contractmanagement Inburgering (CMI)

Met ingang van 1 januari 2022 is de nieuwe Wet Inburgering (Wi) in werking getreden. Gemeenten in de regio Centraal Gelderland hebben gezamenlijk een regionale aanbesteding uitgevoerd voor de inkoop van inburgeringstrajecten. De contracten zijn op 1 januari 2022 ingegaan, hebben een looptijd van drie jaar en een optie tot verlenging van tweemaal één jaar.

Financiële resultaten 2022

Gemeentelijke bijdrage € x 1.000	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
Inkoop	€ 1.668	€ 1.668	€ 0
RBL	€ 1.669	€ 1.744	-€ 75
WSP	€ 1.617	€ 1.635	-€ 19
WgSW	€ 51.543	€ 52.446	-€ 903
CMI	€ 70	€ 70	€ 0
Beheer	€ 365	€ 384	-€ 19
Totaal alle gemeenten	€ 56.931	€ 57.947	-€ 1.016

Alle modules hebben in 2022 hun werkzaamheden binnen de begroting uitgevoerd.

Voor de module WgSW is sprake van:

- lagere kosten door een hogere uitstroom van SW-medewerkers in 2022 en daarmee lagere loonkosten dan begroot;
- zien we een incidenteel hoger ‘Lage InkomensVoordeel’;
- is de voorziening voor de boventalligen in 2022 naar beneden bijgesteld.

Deze drie elementen leiden tot een eenmalige terugbetaling aan de deelnemende gemeenten van deze module. De bestemmingsreserve van de module WgSW is, in tegenstelling tot eerdere jaren, niet verlaagd tot 1% van de loonsom van het volgend jaar. Dit is het direct gevolg van de verwachte loonstijging bij de SW, die voor het eerst sinds de start van de module hoger uit zal vallen dan de uitstroom. De totale bijdrage die uw gemeente over 2022 aan de MGR betaalt staat in de bijlage vermeld.

De accountant heeft een goedkeurende verklaring afgegeven bij het jaarverslag en de jaarrekening over 2022.

Bijlage Afrekening 2022

Gemeente afrekening 2022	Module	Realisatie 2022	Onttrekking Voorziening	Gewijzigde Begroting	Verschil	Reeds gefactureerd	Te crediteren
Gemeente Arnhem	1. Inkoop Zorg	€ 601.470		€ 605.859	€ *4.389*	€ *605.859*	€ *4.389*
Gemeente Arnhem	2. Onderwijs	€ 705.628		€ 740.463	€ *34.835*	€ *740.464*	€ *34.836*
Gemeente Arnhem	2. Onderwijs - VSV	€ 149.500		€ 149.500	€ -	€ 149.500	€ -
Gemeente Arnhem	3. WSP	€ 658.579		€ 666.114	€ *7.535*	€ *666.114*	€ *7.535*
Gemeente Arnhem	4. WgSW	€ 27.166.038	€ 78.504	€ 27.561.922	€ *474.388*	€ *27.527.569*	€ *440.035*
Gemeente Arnhem	4. WgSW - Buitengemeenten	€ 1.588.482		€ 1.511.526	€ *-76.956*		
Gemeente Arnhem	5. CMI	28.366		28.366	-	*28.366*	-
Gemeente Arnhem	6. Beheer	126.009		132.650	*6.641*	*132.649*	*6.640*
Totaal gemeente		€ 31.024.072	€ 78.504	€ 31.396.400	€ 450.833	€ 29.850.521	€ 493.435

Bijlage Begrotingswijziging 2023 en Begroting 2024

Gemeentelijke bijdrage	*Module*	*2023 Primaire begroting*	*2023 Prognose*	*Verschil 2023*	*2024 Begroting*	*Verschil 2024*
Gemeente Arnhem	1. Inkoop Zorg	€ 640.944	€ 788.277	€ *147.334*	€ 713.362	€ *-74.916*
Gemeente Arnhem	2. Onderwijs	€ 712.346	€ 998.953	€ *286.607*	€ 1.115.197	€ *116.244*
Gemeente Arnhem	2. Onderwijs - VSV	€ 149.500	€ 149.500	€ -	€ 149.500	€ -
Gemeente Arnhem	3. WSP	€ 669.664	€ 726.704	€ *57.040*	€ 828.162	€ *101.457*
Gemeente Arnhem	4. WgSW	€ 26.561.094	€ 28.489.326	€ *1.928.233*	€ 27.627.035	€ *-862.291*
Gemeente Arnhem	4. WgSW - Buitengemeenten	€ 1.455.946	€ 1.533.800	€ *77.854*	€ 1.467.036	€ *-66.764*
Gemeente Arnhem	5. CMI	€ 28.968	€ 30.823	€ 1.854	€ 31.726	€ *903*
Gemeente Arnhem	6. Beheer	€ 164.997	€ 186.428	€ *21.431*	€ 191.837	€ *5.408*
Totaal gemeente		**€ 30.383.460**	**€ 32.903.812**	**€ 2.520.353**	**€ 32.123.854**	**€ -779.959**

Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland

Zorg Participatie Onderwijs

JAARVERSLAG & JAARREKENING 2022

'Wij staan voor een krachtige en samenhangende aanpak van regionale vraagstukken in het sociaal domein'

MGR
sociaal domein centraal Gelderland

INHOUD

Voorwoord 2

Inleiding 3

Samenstelling Bestuur/Commissies 4

JAARVERSLAG

Programmaverantwoording 5

Thema Zorg 5
- Omgeving
- Activiteiten
- Cijfers

Thema Onderwijs 8
- Omgeving
- Activiteiten
- Cijfers

Thema Participatie 13
- Omgeving
- Activiteiten
- Cijfers

MGR Beheer 24
- Omgeving
- Activiteiten
- Cijfers

Paragrafen 29

JAARREKENING

Financiële verantwoording 33

Controleverklaring 41

Bijlagen 47

Voorwoord

Hierbij bieden we u het Jaarverslag en de Jaarrekening 2022 aan van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland (MGR SDCG).

2022 bestond uit een jaar van onverwachte ontwikkelingen. De Covid-19 was aan het begin van het jaar nog nadrukkelijk aanwezig. In de loop van het jaar werd duidelijk wat de lange termijn effecten hiervan zijn. Denk aan mentale gevolgen bij jeugdigen en effecten op de arbeidsmarkt.

In maart kregen we onverwacht te maken met een oorlog in Oekraïne. De MGR heeft op diverse manieren een bijdrage geleverd aan het leven van de Oekraïense vluchtelingen in onze regio. Van het organiseren van banenmarkten door het WSP tot inspelen op het belang van goed onderwijs voor de jeugdigen uit de Oekraïne. Bij de module-verantwoordingen leest u hier meer over.

De arbeidsmarkt is heel krap geworden. Dat merken we bij de kansen en uitdaging voor het WSP om kansen te realiseren voor inwoners die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben. We zien het ook terug in de zorgen voor de arbeidsmarkt van de zorgaanbieders en het onderwijs. Het lukte de MGR zelf nog voldoende om goede medewerkers te werven die zich direct of indirect volop hebben ingezet om een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen, leven en werken van de inwoners in onze regio.

2022 stond ook in het teken van gemeenteraadsverkiezingen, met als gevolg veel nieuwe raadsleden en nieuwe bestuursleden in het Algemeen Bestuur, Dagelijks Bestuur en de bestuurscommissies. Dit heeft van beide zijden het nodige gevraagd om elkaar goed in te werken. Een overdrachtsdossier en extra informatiebijeenkomsten heeft daarbij geholpen.

Het dagelijks bestuur bedankt ambtenaren, bestuurders van de deelnemende gemeenten en de medewerkers voor hun inspanningen om gezamenlijk een mooi resultaat te behalen. Door vanuit de modules van de MGR flexibel in te spelen op kansen en kleine aanpassingen in de uitvoering te doen is het gelukt om in 2022 goede resultaten te boeken en binnen begroting te blijven. Dit leidt tot een teruggave aan gemeenten.

We nodigen u graag uit kennis te nemen van de resultaten in 2022.

J. Goossen
Voorzitter

H.H. Wiselius
Directeur

1. Inleiding

1.1 Modulair Gemeenschappelijke Regeling sociaal domein Centraal Gelderland

Binnen de regio centraal Gelderland hebben 11 gemeenten (Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar) de samenwerking binnen het sociaal domein geformaliseerd in een Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) voor het sociaal domein.

Binnen de MGR wordt op verschillende terreinen samen gewerkt in samenwerkingsmodules op het terrein van Zorg, Onderwijs en Participatie. De MGR bestaat uit vijf modules en een beheerorganisatie. In onderstaand schema kunt u aflezen welke gemeenten per module deelnemen.

Deelnemende gemeenten per module	Beheer	Inkoop	Onderwijs	WSP	WgSW	Contractmanagement Inburgering
Arnhem	√	√	√	√	√	√
Doesburg	√	√		√	√	√
Duiven	√	√	√	√	√	√
Lingewaard	√	√	√	√	√	√
Overbetuwe	√	√	√	√	√	√
Renkum	√	√	√			
Rheden	√	√	√	√	√	√
Rozendaal	√	√	√	√	√	√
Wageningen	√	√				
Westervoort	√	√	√	√	√	√
Zevenaar	√	√	√	√	√	√

1.2 Inleiding op jaarverslag en jaarrekening

De programmaverantwoording van de MGR bevat een beeld van ontwikkelingen in het algemeen en per module in het bijzonder, de verrichte werkzaamheden en gerealiseerde doelen en wat het heeft gekost. In deze programmaverantwoording worden per module de volgende onderwerpen toegelicht:

Omgeving

a. **Ontwikkelingen:** Wat waren de ontwikkelingen waar we mee te maken hebben gehad?
b. **Partners en netwerk:** Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?

Activiteiten

c. **Doelen:** Wat hebben we bereikt? In welke mate zijn de beoogde doelstellingen gerealiseerd?
d. **Aanpak:** Wat hebben we gedaan? Op welke wijze hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

Cijfers

e. **Realisatie:** Wat heeft het gekost? De gerealiseerde baten en lasten.

De afrekening per gemeente, per module is te vinden in bijlage 2. Bij de programmaverantwoording van Beheer wordt ook de ontwikkeling van de overheadlasten verklaard.

2. Samenstelling bestuur en commissies

De MGR kent een Algemeen Bestuur (AB) en een Dagelijks Bestuur (DB). Het Dagelijks Bestuur en de voorzitter wordt uit het Algemeen Bestuur gekozen. Daarnaast kennen de vijf modules een Bestuurscommissie. De samenstelling van het bestuur en bestuurscommissies is na de gemeente-raadsverkiezingen (2022) en vorming van de nieuwe colleges van B&W in de 11 deelnemende gemeenten gewijzigd.

Samenstelling Algemeen Bestuur op balansdatum

AB-lid	Plaatsvervangend AB-lid	Gemeente
Paul Smeulders	Marco van der Wel	Arnhem
Birgit van Veldhuizen	Loes van der Meijs-van der Laar	Doesburg
Johannes Goossen (voorzitter)	Gemma Tiedink	Duiven
Nick Hubers	Aart Slob	Lingewaard
Rik van den Dam	Chantal Teunissen	Overbetuwe
Marinka Mulder	Joa Maouche	Renkum
Dorus Klomberg (plv. voorzitter)	Paul Hofman	Rheden
Simon Warmerdam	Tineke van der Pas	Rozendaal
Guido van Vulpen	Maud Hulshof	Wageningen
Peter Pennekamp	Jan Derksen	Westervoort
Arthur Boone	Stef Bijl	Zevenaar

Samenstelling Dagelijks Bestuur op balansdatum

AB-lid	Functie	Gemeente
Johannes Goossen	Voorzitter	Duiven
Dorus Klomberg	Plv. voorzitter	Rheden
Paul Smeulders	Lid	Arnhem
Hermien Wiselius	Ambtelijk secretaris/Directeur	

Samenstelling Bestuurscommissies op balansdatum

Gemeente	Zorg (inkoop)	Onderwijs (RBL)	Participatie (WSP, WgSW, CMI)
Arnhem	Marco van der Wel	Nermina Kundic	Mark Lauriks
Doesburg	Rob Gossink		Rob Gossink
Duiven	Johannes Goossen	Gemma Tiedink	Gemma Tiedink
Lingewaard	Aart Slob (Plv. voorzitter)	Nick Hubers	Johan Sluiter
Overbetuwe	Chantal Teunissen	Chantal Teunissen	René Post
Renkum	Marinka Mulder	Marinka Mulder (voorzitter)	
Rheden	Gea Hofstede (voorzitter)	Ronald ter Hoeven	Gea Hofstede
Rozendaal	Tineke van der Pas	Tineke van der Pas	Tineke van der Pas
Wageningen	Guido van Vulpen		
Westervoort	Jan Derksen	Peter Pennekamp	Hans Sluiter
Zevenaar	Stef Bijl	Bart Kagei	Stef Bijl (voorzitter)
Regiosecretaris	Vacature	Nannette Zwiers	Klasien Timmermans
Module manager	Emma Nikkelen	Inge Hoogland	Werner van der Linden

3. Programmaverantwoording

3.1 Thema Zorg
Programma Inkoop Zorg

Omgeving
Met welke ontwikkelingen hebben we te maken gehad?
Het jaar 2022 was dynamisch. Van de harde lockdown begin januari tot uiteindelijk het meer naar de achtergrond verdwijnen van Corona. De focus kwam letterlijk en figuurlijk te liggen op herstel voor de lange termijn. In het verslagjaar hebben we ook afscheid genomen van collega's en een aantal nieuwe collega's welkom geheten. Onze basis staat stabiel en onze nieuwe collega's nemen mooie ideeën mee die we komend jaar zeker gaan gebruiken om onze dienstverlening nog verder te verbeteren.

2022 was een jaar waarin we merkten dat ontwikkelingen als krapte op de arbeidsmarkt, toenemende werkdruk, het hoge ziekteverzuim en de energiecrisis een behoorlijk effect hebben. De gecontracteerde partijen en onze regiogemeenten maar ook bij ons. Ondanks deze obstakels zien we dat de dienstverlening voor de inwoner voorop staat en zo min mogelijk is geraakt door de effecten.

Kortom, er is veel gebeurd, gedaan en opgezet en er zijn volop ontwikkelmogelijkheden voor komende jaren om hiermee nog beter invulling te geven aan inkooptrajecten, contractmanagement en kwaliteit & rechtmatigheid.

Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?
Zonder regiogemeenten en aanbieders is het niet mogelijk om zorg in te zetten voor inwoners die dat nodig hebben. Dat betekent ook dat we, zonder onze gecontracteerde partijen de dienstverlening aan de inwoners niet zouden kunnen realiseren. Zij staan in goede en slechte dagen klaar voor de inwoners van de regiogemeenten en maken het mogelijk dat die inwoner de zorg krijgt die zij nodig hebben. Samen met de regiogemeenten realiseren we dat we de juiste zorg inkopen, waarbij de kwaliteit van zorg hoog in het vaandel staat en we 'cowboy'-gedrag' actief tegengaan.

Activiteiten
Wat hebben we bereikt? Zijn onze beoogde doelstellingen gerealiseerd?
In het programmaplan 2022 zijn, naast de uitvoering van onze reguliere werkzaamheden zoals in de DVO overeen gekomen, een aantal doelstellingen opgenomen die bijdragen aan het versterken van 'Passende en betaalbare zorg voor de inwoner die dat nodig heeft', de focus waar we als module Inkoop voor staan.

Sturen op kwaliteit
Sinds de nieuwe inkoop (2020) zetten we jaarlijks een volgende stap in kwaliteitsmanagement. In 2022 lag de focus op het monitoren van doelmatigheid en rechtmatigheid, onder andere door controles op de jaarrekeningen van gecontracteerde aanbieders. Verder is een regionaal handhavingskader gerealiseerd waarmee we als regio gezamenlijk en daadkrachtiger toezicht kunnen uitvoeren op gecontracteerde zorg. In 2023 zal het handhavingskader worden uitgerold en gaan we samen met de regiogemeenten en diens toezichthouders uitvoering hieraan geven. We weten dat we met onze inspanningen in kwaliteit en rechtmatigheid landelijke koploper zijn in het pro-actief sturen op kwaliteit en rechtmatigheid. Het is eenvoudiger geworden om signalen te melden, hierdoor kunnen we sneller en adequater handelen bij signalen. Komend jaar gebruiken we om te toetsen welk niveau van pro-actief onderzoeken en analyseren optimaal rendeert ofwel de optimale balans levert tussen inspanning versus resultaat.

Sturen op ontwikkeling & effect
Met de in gebruik name van het regionaal dashboard hebben we het mogelijk gemaakt dat we binnen de regio (geanonimiseerd) data kunnen uitwisselen over het zorggebruik. De eerste stap om meer datagestuurd te kunnen gaan werken is gezet. Met de lancering van het regionaal dashboard van ZorgLokaal krijgen we naast de lokale informatie ook zicht op regionale ontwikkelingen en trends. Komende jaren gaan we kijken hoe we de regionale beschikbare informatie nog beter kunnen benutten om te sturen op de gewenste ontwikkelingen.

Verbinding aanbieders en gemeenten
Samen met regiogemeenten, aanbieders en ketenpartners is het convenant *Verblijf* tot stand gekomen. In dit convenant hebben partijen, die betrokken zijn bij jeugdigen die een vorm van verblijf nodig hebben, afspraken gemaakt waarmee maximaal wordt ingezet op samenwerking in de keten en het partnership tussen regiogemeenten en aanbieders.

Ook de eerste barsten rond de beperkingen van dat wat we ingekocht begonnen zich af te tekenen. Dit werd vooral versterkt door de op elkaar ingrijpende ontwikkelingen, zoals de krapte op de arbeidsmarkt. Ontwikkelingen die ingrijpen op veel facetten; niet alleen op de financiële gezondheid van aanbieders maar ook op het welzijn van de medewerkers die zorg leveren aan de meest kwetsbare inwoners van de gemeenten.

Ondanks de spanningen die de ontwikkelingen met zich meebrengen zien we ook een stijgende bereidheid bij aanbieders om met de regiogemeenten de maatschappelijke opgave gezamenlijk op te pakken. Aanbieders houden, in de ontwikkeling en positionering van de eigen organisatie, steeds bewuster rekening met de regiovisie van de regiogemeenten in Centraal Gelderland.

Inkooptrajecten
- Voor de zorgvorm Verblijf jeugd zijn de noodzakelijke voorbereidingen gestart zodat we in 2023 de nieuwe inkoop van verblijf Jeugd kunnen uitvoeren.
- Voor Beschermd wonen hebben we alle noodzakelijke verbeteringen en verduidelijkingen doorgevoerd zodat Beschermd wonen optimaal kan bijdragen aan de beweging naar Beschermd thuis.
- Enkele regiogemeenten hebben zich aangesloten bij diverse onderdelen van het regionaal ingekochte pallet waardoor we voor aanbieders minder verschillende overeenkomsten hebben wat bijdraagt aan administratieve lastenverlichting.

Wat hebben we gedaan? Hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

Als onderdeel van het verbeteren van ondersteunende systemen hebben we de vindbaarheid van beschikbare zorg vergroot, zodat (gemeentelijke) verwijzers en inwoners sneller en makkelijker passende zorg kunnen vinden. Met de lancering van de zoektool op onze website, is meer inzicht gekomen in het gecontracteerd aanbod en de specialisaties van gecontracteerde partijen. Daardoor is het eenvoudiger geworden om de behoefte van de inwoner (vraag) en passende oplossingen in de vorm van hulp door aanbieders (antwoord) met elkaar te verbinden.

Er is aandacht uitgegaan naar producten en diensten waar de continuïteit van dienstverlening in het gedrang dreigde te komen. Dit omdat we het van belang vinden dat de inwoners blijvend kunnen rekenen op de benodigde zorg. Hierbij staat het belang van continuïteit van zorg voorop.

Cijfers

Wat heeft het gekost?

Er is een resultaat van nihil. De reguliere lasten van de module blijven binnen de begroting.

Lasten en baten Module Inkoop	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
€ x 1.000				
Programma - Personeel	€ 1.146	€ 1.146	€ 1.051	*€ 96*
Programma - Uitvoering	€ 227	€ 227	€ 331	*-€ 103*
Overhead	€ 330	€ 330	€ 336	*-€ 6*
Lasten	**€ 1.704**	**€ 1.704**	**€ 1.718**	***-€ 14***
Deelnemende gemeenten	€ 1.668	€ 1.668	€ 1.668	*€ 0*
Overige baten	€ 4	€ 4	€ 0	*€ 4*
Baten	**€ 1.671**	**€ 1.671**	**€ 1.668**	***€ 4***
Resultaat	**-€ 33**	**-€ 33**	**-€ 50**	***€ 17***
Onttrekking aan reserve	€ 33	€ 33	€ 50	*-€ 17*
Dotatie aan reserve				*€ 0*
Eindresultaat	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***

Toelichting lasten

- Personeelskosten van het programma zijn in 2022 hoger uitgevallen dan begroot als gevolg van vervanging van langdurig zieke medewerkers. Deze incidenteel hogere kosten kunnen worden opgevangen door de lagere uitvoeringskosten.
- Uitvoeringskosten zijn lager uitgevallen door lagere juridische kosten dan begroot, en is er een besparing gerealiseerd op software door het slimmer vervangen van een zoeksysteem. Ook zijn de kosten van ZorgLokaal incidenteel lager uitgevallen dan begroot.
- In het voorjaar van 2022 heeft de manager Inkoop een andere baan gevonden. De vervanging door de interimmanager en de wervingskosten zijn opgevangen binnen de begroting van overhead.
- Een eindafrekening van de ICT leverancier, die als gevolg van onder andere gestegen energieprijzen hoger uitviel dan begroot, is opgevangen binnen de post onvoorzien bij Beheer.

Toelichting baten en bestemmingsreserve

- Overige baten bestaat uit een subsidie ontvangen van het UWV voor ondersteuning van de banenafspraak.
- Als gevolg van de hierboven genoemde besparing van software is de benodigde onttrekking aan de bestemmingsreserve lager dan begroot.
- De stand van de bestemmingsreserve per 31-12-2022 is € 17.000.

Overig

- Na het vaststellen van de gewijzigde begroting 2022 is gebleken dat de deelname van een gemeente aan de zorgproducten Huishoudelijke Hulp niet verwerkt is in de verdeling van de gemeentelijke bijdragen in de begroting. We zullen dit herstellen bij de afrekening van het jaar. Het effect betreft een herverdeling van de gemeentelijke bijdragen ter grootte van € 9.000.

3.2 Thema Onderwijs
Programma RBL

Omgeving
Met welke ontwikkelingen hebben we te maken gehad?

Stijgende trend verzuimmeldingen en verzwaring problematiek
In de jaren voorafgaand aan de coronapandemie was er sprake van een stijgende lijn in het aantal verzuimmeldingen. Na een dip zien we in 2022 weer een grote groei en is het zelfs hoger dan in 2018-2019. De consulenten hebben gemiddeld meer casussen in behandeling die bovendien door de verzwaring van de problematiek bij jeugdigen meer tijd en inzet vragen in vergelijking met voorgaande jaren. De werkdruk wordt als hoog ervaren.

Vluchtelingenstroom uit Oekraïne
In het voorjaar kwam de Oekraïense vluchtelingenstroom naar ons land. Anders dan bij migranten uit andere landen, doorlopen Oekraïners hun procedure via de gemeenten in plaats van via het COA. Gemeenten werden ook verantwoordelijk voor het organiseren van het onderwijs aan deze groep. Het RBL trekt hierin nauw met de betrokken gemeentes en onderwijsinstellingen op.

Krappe arbeidsmarkt
Door de krappe arbeidsmarkt is het makkelijker voor jeugdigen om werk te vinden. Dit is vaak een reden voor jeugdigen om niet terug naar school te gaan of de school eerder te verlaten. Het is belangrijk om in de gaten te houden hoe de arbeidsmarkt zich ontwikkelt. Bij een kanteling van de arbeidsmarkt staan namelijk vaak de jeugdigen zonder startkwalificatie als eerste weer aan de zijlijn. Het RBL heeft hierin een signalerende rol.

NPO- en coronagelden
Om de negatieve gevolgen van de coronacrisis op te vangen, kwamen er in het afgelopen jaar gelden vrij om leerlingen extra te ondersteunen. Ook partijen die jongeren ondersteunen in hun zoektocht naar werk. Het Schakelpunt kreeg hierdoor veelal een meer adviserende rol en was daardoor bij minder jongeren zelf intensief betrokken. We houden deze ontwikkeling in de gaten, omdat we niet weten of deze begeleiding door andere partijen kan blijven bestaan wanneer er geen aanspraak meer gemaakt kan worden op deze extra middelen.

Personele wisselingen
Er zijn verschillende personele wisselingen geweest binnen het RBL. Ondanks de krapte op de arbeidsmarkt is het gelukt om deze functies weer goed in te vullen, maar het heeft veel extra inzet van het team gevraagd.

Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?

Klanttevredenheidsonderzoek RBL
Het RBL heeft in 2022 een klanttevredenheidsonderzoek uitgevoerd. Hiervoor zijn jeugdigen, ouders, scholen en ketenpartners ondervraagd. In alle groepen zijn de respondenten grotendeels positief over het RBL. Ze beoordeelden het RBL met een ruime voldoende. Belangrijkste aandachtspunten zijn het duidelijker uitleggen van de werkwijze van het RBL, verwachtingen afstemmen en het verbeteren van de telefonische bereikbaarheid. Hierop zijn al acties ondernomen.

Samenwerking in het sociaal domein
We werken intensief samen met scholen, gemeenten, jeugdartsen en andere professionals op casusniveau en we zijn actief deelnemer aan het regionaal vsv-programma. Verschillende medewerkers van het RBL zijn betrokken bij projecten en werkgroepen in de regio op de thema's onderwijs, zorg en participatie. Op deze manier delen we onze kennis en houden we aansluiting bij onze samenwerkingspartners.

Samenwerkingsverband VO De Verbinding
Het afgelopen jaar heeft het Samenwerkingsverband VO De Verbinding met input van het RBL een flinke slag geslagen door het opstellen van een regionaal verzuimprotocol voor alle VO-scholen. Hiermee is een eerste stap gezet met het adequaat inzetten van een gezamenlijke verzuimaanpak in de regio.

Kopgroep regionale aanpak jeugdwerkeloosheid
Het RBL neemt deel aan de kopgroep regionale aanpak jeugdwerkeloosheid. In deze kopgroep zitten mensen vanuit gemeenten, onderwijs en arbeidsmarkt. Daarnaast zijn wij vanuit het RBL (mede) projectleider en uitvoerder van de projecten 'Jongeren zijn en blijven in beeld' en 'Pilot transitiecoach'.

Documentaire
De branchevereniging Ingrado heeft afgelopen schooljaar een van de consulenten van het RBL een jaar lang gevolgd in haar werk. Dit heeft geresulteerd in een documentaire die een mooi beeld geeft van het werk van de leerplichtconsulent, de samenwerking in het sociale domein en wat de toegevoegde waarde is van leerplicht bij jongeren die verzuimen of uitvallen.

Justitiële keten
Binnen de justitiële keten zijn veel ontwikkelingen op het gebied van veiligheid en criminaliteit. Hier is landelijk en lokaal veel aandacht voor en het RBL wordt vanuit haar rol voor leerplicht hierin als belangrijke samenwerkingspartner gezien. Het RBL is betrokken bij verschillende Arnhemse pilots en multidisciplinaire overleggen (BOTOC, VIOS en het Veiligheidshuis).

Activiteiten

Wat hebben we bereikt? Zijn onze beoogde doelstellingen gerealiseerd?

Het RBL legt inhoudelijk verantwoording af en duidt de resultaten op verschillende momenten gedurende het jaar, met o.a. een halfjaarlijkse monitor en de RMC-effectrapportage in het voorjaar en het jaarverslag en de artikel 25 rapportage (leerplicht) in het najaar.

Het jaarverslag van het RBL over schooljaar 2021-2022 is door het algemeen bestuur van de MGR vastgesteld en ter informatie aangeboden aan de deelnemende gemeenteraden. Gemeenten ontvangen ook een cijfermatige verantwoording per gemeente. Het jaarverslag voor het schooljaar 2021-2022 is ook te vinden op de website van het RBL.

Beleidsindicatoren taakveld Onderwijs[1]

Doelgroepen & Resultaten	Schooljaar 2019-2020	Schooljaar 2020-2021	Schooljaar 2021-2022	
Jeugdigenpopulatie[2] (4 tot 23 jaar)	78.347	88.179	87.356	
Leerlingenpopulatie[3] (4 tot 23 jaar)	63.435	73.537	70.030	
Leerplichtige leerlingen[4] (5 tot 18 jaar)	49.873	57.914	55.379	
Beleidsindicatoren				**Landelijk gemiddelde (2021)**
Absoluut verzuim (per 1.000 leerplichtigen)	2,5	1,7	1,3	**2,7**[5]
Absoluut verzuim (aantal leerplichtigen)	127	98	71	
Relatief verzuim (per 1.000 leerplichtigen)	27	27,5	32	**20**[4]
Relatief verzuim (aantal leerplichtigen)	1.359	1595	1776	
VSV percentage regio Arnhem (12-23 jaar)	1,79%	1,98%	bekend maart 2023	**1,88%**[6]

Toelichting

- De stijging van de leerlingenpopulatie in 2020-2021 is te verklaren door de toetreding van de gemeente Lingewaard bij het RBL op 1 januari 2021. Zoals blijkt uit het overzicht is er het afgelopen jaar sprake van een daling.
- De actie om jeugdigen zonder schoolinschrijving snel in beeld te hebben rond de zomervakantie is in 2022 nog wat verder opgeschoven dan in 2021 (start 2e helft augustus in plaats van 1e helft augustus). Dit voorkomt veel onnodige en foutieve meldingen door achterstallige leerlingenadministratie en verklaart de daling ten opzichte van het jaar daarvoor.[7]
- De prognose voor schooljaar 2022-2023 was dat het aantal verzuimmeldingen terugkeert naar het niveau van voor de coronapandemie, namelijk 29 per 1000 leerlingen. We zien dat er toename is van het aantal meldingen van relatief verzuim, een stijgende trend die ook voor de coronapandemie zichtbaar was. Wij verklaren deze stijging vanuit de intensieve samenwerking tussen het RBL en de scholen. Hierdoor ontvangen wij meer (preventieve) verzuimmeldingen en kunnen we in zijn algemeenheid constateren dat scholen consequenter zijn blijven melden.
- Na het dalende effect van de coronapandemie op het vsv-percentage (scholen hielden leerlingen langer binnen de scholen en leerlingen oriënteerden zich minder op een andere opleiding), zien we zoals verwacht weer een stijging naar het niveau van voor de coronapandemie. We scoren de afgelopen jaren steeds rond het landelijk gemiddelde.

[1] In de regeling 'beleidsindicatoren gemeenten' zijn drie beleidsindicatoren vastgesteld die door gemeenten in de programmaverantwoording opgenomen moeten worden: absoluut verzuim, relatief verzuim en het vsv percentage. De cijfers zijn gebaseerd op de artikel 25 rapportage en de definitieve vsv cijfers van november 2021 van het ministerie OCW.
[2] Bron: CBS BRP, 1 jan 2022
[3] Bron: leerlingregistratie RBL/DUO, 1 juni 2022
[4] Bron: DUO art25 rapportage
[5] Bron: DUO/Ingrado 2021 van website 'Waarstaatjegemeente.nl'
[6] Bron: website 'ocwincijfers.nl'
[7] Door verschil in meting zijn cijfers niet te vergelijken met de cijfers in het jaarverslag van het RBL

Wat hebben we gedaan? Hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

Het RBL voert de wettelijke en preventieve taken uit op het gebied van leerplicht, kwalificatieplicht en RMC voor de jeugdigen in de leeftijd van 5 tot 23 jaar. Daarnaast participeert het RBL in het regionaal vsv programma in verschillende teams. We voeren de taken van verzuim 18+ uit, zijn opdrachtnemer voor het Schakelpunt en we leveren de programmaleider voor de Sluitende Keten en de coördinator van Team Overstap. Voor de gemeente Arnhem geeft het RBL loopbaanadvies aan jongeren tot 27 jaar die een uitkering ontvangen en de scholingsplicht opgelegd hebben gekregen.

Oekraïense leerlingen
Samen met gemeenten en scholen brachten wij deze doelgroep in beeld en motiveerden we de jeugdigen richting onderwijs. Waar nodig werd ondersteuning geregeld. Het RBL heeft een consulent gedeeltelijk vrijgemaakt voor deze doelgroep en we hebben verschillende keren voorlichting gegeven aan scholen, ouders en leerlingen.

Deskundigheidsbevordering
Binnen het RBL is afgelopen jaar de RMC Routekaart geïmplementeerd voor een methodische aanpak voortijdig schoolverlaten. Hierbinnen krijgen arbeid en zorg een meer nadrukkelijke plek in de begeleiding van jeugdigen die uitvallen op school. Voor de begeleiding naar werk hebben de consulenten een scholing gehad door de consulenten arbeid van het Schakelpunt onderwijs–werk.

Afgelopen jaar startten we met een gezamenlijke training Methodische Aanpak Schoolverzuim voor de leerplichtconsulenten, de basis voor onze werkwijze. Daarnaast hebben alle leerplichtconsulenten een BOA-instructie gehad.

Jongeren in kwetsbare positie
Voor de jongeren in kwetsbare positie die op het VSO zitten en uitstromen met het profiel onderwijs is met de scholen de afspraak gemaakt om ook deze jongeren bij het RBL te melden als er ondersteuning nodig is. Voorheen werd deze groep alleen geregistreerd en niet actief benaderd. Daarnaast is er binnen het RBL een trainee gestart met een onderzoeksopdracht om de doelgroep JIKP (jongeren in kwetsbare positie) breed in beeld te brengen en te kijken welke ondersteuning vanuit het RBL geboden kan worden.

Cijfers

Wat heeft het gekost?

Er is een positief resultaat voor afrekening van € 107.000. De lasten van de module onderwijszaken zijn binnen begroting gerealiseerd.

Bij de realisatie na afrekening wordt de gemeentelijke bijdrage aan de submodule leerplicht met € 75.000 verlaagd. De kosten voor regionale taken zijn € 75.000 lager dan begroot. Deze worden gefinancierd uit regionale RMC middelen.

Lasten en baten Module Onderwijs	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
€ x 1.000				
Programma - Personeel	€ 2.141	€ 2.141	€ 2.178	*-€ 37*
Programma - Uitvoering	€ 67	€ 67	€ 113	*-€ 46*
Overhead	€ 610	€ 610	€ 673	*-€ 63*
Lasten	**€ 2.818**	**€ 2.818**	**€ 2.964**	***-€ 146***
Deelnemende gemeenten	€ 1.744	€ 1.669	€ 1.744	*-€ 75*
Regionale bijdrage	€ 1.114	€ 1.082	€ 1.156	*-€ 75*
Overige baten	€ 67	€ 67	€ 63	*€ 4*
Baten	**€ 2.925**	**€ 2.818**	**€ 2.964**	***-€ 146***
Resultaat	**€ 107**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***
Onttrekking aan reserve				*€ 0*
Dotatie aan reserve				*€ 0*
Eindresultaat	**€ 107**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***

Toelichting lasten

- Personeelskosten vallen lager uit dan begroot als gevolg van lagere externe inhuur en het vertrek van enkele medewerkers die door werving en selectie van nieuwe medewerkers later kon worden ingevuld.
- Uitvoeringskosten vallen lager uit omdat er voor het regionaal project Jeugdwerkloosheid beperkt werkzaamheden zijn uitgevoerd. Voor deze uitgevoerde werkzaamheden is een regionale bijdrage ontvangen.
- De overhead valt lager uit als gevolg van een besparing op huisvesting en de ICT en facilitaire dienstverlening.
- Verder vallen de kosten voor HR ondersteuning lager uit dan begroot.

Toelichting baten en bestemmingsreserve

- De gemeentelijke bijdragen worden met € 75.000 verlaagd.
- De bijdragen voor de regionale taken vallen tevens € 75.000 lager uit: voor het project jeugdwerkloosheid is, wegens de beperkte werkzaamheden, € 43.000 minder gedeclareerd dan begroot. Voor het regionale RMC-VSV vielen de kosten € 32.000 lager uit.
- Overige baten vallen hoger uit vanwege een toegekende subsidie voor Transitiecoaches.
- Er zijn geen mutaties op de bestemmingsreserve, de stand per 31-12-2022 is € 50.000.

3.3 Thema Participatie

Vanaf 2022 zijn de modules WerkgeversServicepunt, Werkgeverschap SW en Contractmanagement Inburgeringstrajecten ondergebracht bij het Thema Participatie. Bestuurlijk zijn de afzonderlijke bestuurscommissies voor WSP en WgSW samengevoegd tot één bestuurscommissie Participatie. Verder is de keuze gemaakt om vanaf 2023 de drie modules binnen het Programma Participatie aan te laten sturen door één manager WSP/Participatie. Deze keuze is gemaakt op basis van de ervaringen die hiermee in 2022 zijn opgedaan.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart en de installatie van de nieuwe Colleges is vast komen staan dat er een volledige wisseling heeft plaatsgevonden in het domein Participatie. Negen nieuwe wethouders hebben zitting genomen in de bestuurscommissie.

Corona, de oorlog in Oekraïne en de stijgende inflatie en daarmee gepaard gaande kostenstijgingen hebben, ieder op een eigen wijze, effect gehad op de uitvoering binnen de drie modules.

Aan het programma Participatie van de MGR nemen negen gemeenten deel:

Programma WSP

Omgeving

Met welke ontwikkelingen hebben we te maken gehad?

Na de vergadering van de bestuurscommissie van februari 2022 is duidelijk geworden dat de WSP-organisatie op een andere voet door zal gaan. Vanaf dat moment werken we vanuit één WSP-organisatie met twee teams: het team WSP-UWV en het team WSP-gemeenten. Op verzoek van de bestuurscommissie is hiervoor de samen werkingsovereenkomst tussen de MGR en UWV ten behoeve van de module WSP aangepast.

Werving manager WSP/Participatie
Met het vertrek van de directeur WSP wordt de functie vanaf mei 2022 op interimbasis uitgevoerd door de manager van de module WgSW. Eén van de opdrachten van de interimmanager was het opstellen van een profiel voor de te werven manager WSP/Participatie. In december is de wervingsprocedure gestart.

Daling aantal werkzoekenden
Anders dan verwacht heeft corona niet tot grote werkloosheid geleid maar juist tot een forse daling van het aantal werkzoekenden en daarmee een daling van zowel gemeentelijke als UWV-uitkeringen. Daarnaast is de vraag naar personeel enorm gestegen. Voor veel werkgevers is deze situatie nijpend geworden.

Banenmarkten en events
Met de oorlog in Oekraïne kwam een stroom vluchtelingen naar ons land die bij binnenkomst direct de mogelijkheid kregen om te gaan werken. Het WSP heeft samen met gemeenten diverse grote banenmarkten en events op locatie georganiseerd om werkgevers en Oekraïense werkzoekenden met elkaar in contact te brengen. Dit heeft geleid tot zo'n 80 betrokken werkgevers en ruim 250 plaatsingen.

Steunpunt SROI
Op verzoek van de deelnemende gemeenten wordt het Steunpunt SROI vanaf 2023 ondergebracht bij het WSP. In 2022 zijn hiervoor de voorbereidingen gestart waarbij met de gemeenten de afspraak is vastgelegd dat het steunpunt voor 2023 vanuit regionale middelen gefinancierd zal worden om vanaf 2024 structureel, als submodule van het WSP, in de reguliere financieringsstromen wordt opgenomen. Voor het laatste dient de regeling van de MGR te worden gewijzigd conform de daarvoor geldende procedures.

Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?

Het WSP heeft in 2022 een start gemaakt met het werken vanuit de ambities van de deelnemende negen gemeenten. Uitgangspunt hierbij is dat gemeenten en WSP directe samenwerkingspartners zijn die gezamenlijk met andere partijen/partners van gemeenten verantwoordelijk zijn voor het uitstroomresultaat binnen de gemeente. Voor 2023 wordt hier ook de registratiemethodiek op aangepast.

- Met **UWV** is de relatie tweeledig: de werkgeversdienstverlening van het WSP-team UWV is onderdeel van de WSP-organisatie. Daarnaast is met de werkzoekendendienstverlening een meer op de taakstelling gerichte relatie zoals deze ook met gemeenten wordt onderhouden.
- Ook **Scalabor** is een belangrijke partner van het WSP. Nagenoeg alle kandidaten van de gemeente Arnhem starten het traject naar werk via Scalabor. Bemiddeling van werkfitte kandidaten wordt in onderlinge afstemming door WSP-gemeenten en Scalabor uitgevoerd.
- Op regionaal niveau zijn er nauwe banden met het **Netwerkteam** van waaruit de uitvoering van projecten in het kader van de **regionale strategische agenda** worden opgestart. Te denken valt hierbij ook aan de contacten met het Regionaal Mobiliteitsteam en de aanpak van jongeren waarvoor het WSP onder meer de Matchingstafel organiseert.

- Om de **doelgroep jongeren** te ondersteunen in het proces naar betaald werk zijn er contacten met het Regionaal Bureau Leerlingzaken en daarbinnen het Schakelpunt, De Onderwijsspecialisten en onderwijsinstellingen als ROC, HAN en VSO-Pro scholen.
- **Werkgeverscontacten** worden onder meer onderhouden via de ondernemersverenigingen die in de negen gemeenten bestaan en via VNO-NCW.
- Met de **Stichting Inclusief Midden-Gelderland** zijn nauwe banden om het netwerk van inclusieve werkgevers in de arbeidsmarktregio te vergroten.

Activiteiten

Wat hebben we bereikt? Zijn onze beoogde doelstellingen gerealiseerd?

- In samenwerking met het team WSP-UWV zijn verschillende events georganiseerd. Opvallend, maar passend bij het beeld van de arbeidsmarkt, is dat het in de huidige tijd niet moeilijk is om werkgevers te interesseren voor banenmarkten, meet & greets en andere ontmoetingen, maar dat het moeilijk is om hiervoor kandidaten geïnteresseerd te krijgen. Voor de groep Oekraïense ontheemden zijn in samenwerking met gemeenten diverse banenmarkten georganiseerd. Hiervoor is via het RMT regionale financiering geregeld.
- Specifiek gericht op jongeren zijn projectactiviteiten als buses voor jobs (oriëntatie van jongeren die met een bus naar werkgevers gaan), de matchingstafel (het matchen van moeilijk bemiddelbare jongeren op basis van hiervoor opgestelde profielen) en het Schakelpunt (voor vroegtijdig schoolverlaters op MBO1-niveau) noemenswaardig.
- Standaard sluiten accountmanagers van het WSP aan bij activiteiten van ondernemersverenigingen. Hierdoor worden we in de regio steeds meer zichtbaar.
- Om inclusiviteit bij werkgevers te bevorderen zijn wij direct betrokken bij de Stichting Inclusief en de organisatie van de Dag van de Inclusieve ondernemer. Tijdens dit altijd goed bezochte evenement wordt de inclusieve ondernemer van het jaar bekend gemaakt.
- De werkgeverstevredenheid voor WSP Midden-Gelderland scoort een **8,0** (t.o.v. 7,4 landelijk).
- Het aantal gerealiseerde plaatsingen is ultimo 2022 **560** waarvan **141** in het kader van de banenafspraak.

	Gemeenten			UWV			
Regulier	**P-wet**	**NUG**	**Overig**	**Wajong**	**WGA**	**WW**	**Totaal**
Arnhem	49	61	1		9	77	197
Doesburg	5					5	10
Duiven	1	5	1		5	9	21
Lingewaard	3	6			2	18	29
Overbetuwe	11	27				11	49
Rheden	14	12	1		4	19	50
Westervoort	4	10	1	1	2	6	24
Zevenaar	3	17				19	39
Totalen	**90**	**138**	**4**	**1**	**22**	**164**	**419**

	Gemeenten			UWV			
Banenafspraak	**P-wet**	**NUG**	**Overig**	**Wajong**	**WGA**	**WW**	**Totaal**
Arnhem	16	15		25		9	65
Doesburg	3		1				4
Duiven	2	2	2	2			8
Lingewaard	2	1	1	2			6
Overbetuwe	7	1		1		1	10
Rheden	6	3		7			16
Westervoort	4	2		5			11
Zevenaar	5	5	2	7		2	21
Totalen	**45**	**29**	**6**	**49**	**0**	**12**	**141**

- Bovenstaande aantallen betreffen de resultaten van het totale WSP (UWV en MGR).
- De gemeente Rozendaal heeft geen werkgevers met vervulde vacatures gehad in 2022.

- In de hierboven opgenomen tabel zijn de plaatsingen van Oekraïense vluchtelingen slechts gedeeltelijk zichtbaar omdat bij de bemiddeling niet van iedere vluchteling het BSN beschikbaar is gekomen. Het BSN is nodig voor de registratie in het systeem. Het relatief grote aantal niet-uitkeringsgerechtigden (NUG) geeft echter wel een indicatie dat hierin niet alleen schoolverlaters zijn opgenomen.
- De vervullingsquote (het aantal vervulde vacatures/gerealiseerde plaatsingen ten opzichte van het aantal opgehaalde/ingediende vacatures) is 41,6% en ligt daarmee boven de hiervoor afgesproken prestatie-indicator (40%).

Wat hebben we gedaan? Hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

We hebben werkgevers van extra arbeidskrachten kunnen voorzien doordat we ons (in samenwerking met gemeenten) extra ingezet hebben op het in contact brengen van Oekraïense vluchtelingen met werkgevers. Dit heeft geleid tot een groot aantal plaatsingen van arbeidskrachten die niet direct beschikbaar waren vanuit de groep werkzoekende bij gemeenten.

Kandidaten in beeld
Kandidaten uit de bestanden van (met name) gemeenten zijn steeds moeilijker te plaatsen. In samenspraak met gemeenten ontwikkelen we hiervoor een andere aanpak, waarbij driegesprekken (klantmanager - kandidaat - accountmanager W&S) gevoerd worden om de mogelijkheden en competenties van de kandidaat beter in beeld te krijgen. Op basis van die bevindingen worden trajectafspraken gemaakt en wordt in het warme netwerk van werkgevers gezocht naar een passende plek of wordt de werkplek passend gemaakt; ook als er geen vacature is. Door hierin nauw samen te werken met andere partijen die delen van het traject vorm kunnen geven, wordt steeds meer resultaat geboekt. Een goed voorbeeld hiervan is het Werkcentrum Overbetuwe.

Inclusief werkgeverschap
Ook het meer onder de aandacht brengen van inclusief werkgeverschap werkt mee aan het kunnen plaatsen van kandidaten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Voor deze (inclusieve)werkgevers organiseert het WSP samen met CNV Jongeren jaarlijks een aantal HARRIE-trainingen waardoor medewerkers van de werkgever als interne jobcoach de nieuwe werknemer kunnen begeleiden.

Gezamenlijke ambitie
Met gemeenten werken we aan het formuleren van een gezamenlijke ambitie en het monitoren van de resultaten vanuit de uitkeringenadministratie van de gemeente. Hierdoor ontstaat er ook voor gemeenten meer beeld van de uitstroom op werk.

Cijfers

Wat heeft het gekost?

Er is een positief resultaat voor afrekening van € 37.000: de reguliere werkzaamheden zijn binnen begroting uitgevoerd. De gemeentelijke bijdrage wordt verlaagd met € 19.000, en er wordt € 19.000 aan de bestemmingsreserve toegevoegd.

Lasten en baten **Module WSP**	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
€ x 1.000				
Programma - Personeel	€ 1.169	€ 1.169	€ 1.137	*€ 31*
Programma - Uitvoering	€ 58	€ 58	€ 134	*-€ 76*
Overhead	€ 508	€ 508	€ 508	*€ 0*
Lasten	**€ 1.734**	**€ 1.734**	**€ 1.779**	***-€ 45***
Deelnemende gemeenten	€ 1.635	€ 1.617	€ 1.635	*-€ 19*
Overige baten	€ 136	€ 136	€ 135	*€ 1*
Baten	**€ 1.771**	**€ 1.753**	**€ 1.771**	***-€ 18***
Resultaat	**€ 37**	**€ 19**	**-€ 9**	***€ 27***
Onttrekking aan reserve			*€ 9*	*-€ 9*
Dotatie aan reserve	*€ 19*	€ 19		*€ 19*
Eindresultaat	**€ 19**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***

Toelichting lasten

- Kosten van het vaste personeel zijn conform begroting. Inhuur van personeel voor additionele regionale opdrachten, waarvoor additionele baten zijn verkregen, leidt tot in totaal hogere kosten van personeel dan begroot.
- Uitvoeringskosten vallen lager uit dan begroot. Deze ruimte wordt deels ingezet voor de inhuur van het hierboven genoemde personeel. De inzet is beperkter dan vooraf begroot.
- Overheadkostenzijn op totaalniveau conform begroting. De vervanging van de manager WSP en de start van de werving en selectie, past binnen de begroting.

Toelichting baten en bestemmingsreserve

- Gemeentelijke baten worden met € 27.000 verlaagd.
- De overige baten volgen op totaalniveau de begroting. De RMT bijdrage, als gevolg van lagere inzet dan begroot, valt lager uit. Daarentegen ontving de MGR een bijdrage voor een regionaal project omtrent het organiseren van evenementen.
- De bestemmingsreserve wordt met € 19.000 aangevuld tot € 50.000.

Overig

- Voor het project Matchingstafels zijn de eerste werkzaamheden in 2022 opgevangen binnen de bestaande formatie. De ontvangen bijdrage wordt daarom geheel gereserveerd voor 2023.

Programma WgSW

Omgeving

Met welke ontwikkelingen hebben we te maken gehad?

Ontwikkelingen SW-bestand

- In de begroting 2022 is uitgegaan van 5% uitstroom. In totaal zijn dit jaar 126 mensen (102 fte) uitgestroomd. Dat is een uitstroompercentage van 6,5%.
- In 2022 zijn met de deelnemende gemeenten afspraken gemaakt over de mogelijkheid tot uren-uitbreiding voor SW-medewerkers. In 2022 hebben 35 medewerkers (totaal 200 uren) van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.
- Het verzuim door ziekte is in 2022 met 1,2% gedaald tot 15,1% (december 2021 16,3%).

Materieel en formeel werkgeverschap SW

- Scalabor BV is in 2017 door negen gemeenten in de regio Midden-Gelderland als partij aangewezen om vanaf 2018 voor vijf jaar (tot eind 2022) het materieel werkgeverschap voor SW-medewerkers te organiseren. Met een opzegtermijn van één jaar dienden gemeenten vóór 1 januari 2022 uitsluitsel te geven over het al dan niet verlengen van het aanwijsbesluit met Scalabor. Alle gemeenten hebben voor de periode 2023 t/m 2025 het aanwijsbesluit met Scalabor verlengd.
- Het formeel werkgeverschap is door de gemeenten belegd bij de MGR. De MGR heeft alle medewerkers gedetacheerd bij Scalabor en daar ook de taken rond de financiële en personele administratie ondergebracht. In relatie tot het verlengen van het aanwijsbesluit, diende ook deze taken rond het materieel werkgeverschap verlengd te worden. Het uitbesteden van deze taken is aanbestedingsplichtig. In 2022 heeft de MGR op basis van het aanwijziginsbesluit van gemeenten een procedure van ‘vrijwillige transparantie’, de opdracht opnieuw gegund aan Scalabor. Hiervoor is een nieuwe dienstverleningsovereenkomst gesloten voor een periode van drie jaar en ten minste voor de periode geldend voor het aanwijsbesluit van de gemeenten.

Overige ontwikkelingen

- Begin 2022 was Nederland nog steeds in de ban van corona met gevolgen voor het ziekteverzuim, het welzijn van mensen en de gevolgen voor de productie. Desondanks is het ziekteverzuim van de SW-medewerkers onder het landelijk gemiddelde voor grotere SW-bedrijven gebleven en heeft, met de nodige aanpassingen, de productie gewoon doorgang kunnen vinden. De gevolgen van corona zijn daardoor beperkt gebleven.
- Onder meer door de oorlog in Oekraïne zijn de energieprijzen in 2022 enorm gestegen en is de inflatie fors opgelopen. In 2022 heeft dat nog geen gevolgen gehad voor de loonkosten (geen compenserende maatregelen voor SW-personeel) maar we zien wel dat steeds meer medewerkers in financiële problemen zijn gekomen. De verwachting is dat dit in 2023 tot een druk op de salariskosten en/of overige arbeidsvoorwaarden zal leiden.
- In september 2022 is ervoor gekozen om een lang gekoesterde wens van veel SW-medewerkers om urenuitbreiding toe te staan, in te willigen. Dat betekent dat verzoeken om urenuitbreiding langs de lijnen van de Wet flexibel werken (Wfw) en de CAO SW vanaf het laatste kwartaal 2022 worden toegestaan.

Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?

Naast de negen deelnemende gemeenten heeft de module WgSW voornamelijk contact met Scalabor als materieel werkgever voor de SW-medewerkers en met de brancheorganisatie voor sociale werkgelegenheid en arbeidsintegratie Cedris als kennispartner.

Activiteiten

Wat hebben we bereikt? Zijn onze beoogde doelstellingen gerealiseerd?

- Het formeel werkgeverschap voor de SW-medewerkers die bij Scalabor gedetacheerd zijn, is sinds 1 januari 2018 belegd bij de MGR. In 2022 is de dienstverleningsovereenkomst tussen Scalabor en de MGR voor de uitvoering van met name de financiële en personele administratie verlengd tot ultimo 2025.
- Voor ruim 1.800 SW-medewerkers is (binnen de begroting) uitvoering gegeven aan de werkgeversrol.
- De MGR houdt toezicht op de afspraken die gemaakt zijn met Scalabor. Dit toezicht richt zich op onder meer op afspraken over de ontwikkeling medewerkers, de medewerkerstevredenheid en het ziekteverzuim.
- Conform de CAO Sociale Werkvoorziening dient de werkgever zorg te dragen voor een actueel individueel ontwikkelplan (IOP) voor iedere (niet langdurig zieke) medewerker. Scalabor garandeert dat minimaal 85% van de medewerkers een actueel IOP heeft. In 2022 was dit voor 88,3% van de medewerkers gerealiseerd.
- In 2022 is conform de afspraken in de dienstverleningsovereenkomst (DVO) een medewerkersbelevingsonderzoek uitgevoerd. In tegenstelling tot voorgaande jaren waarin Scalabor dit onderzoek zelf uitvoerde, is mede op verzoek van de MGR dit jaar het onderzoek uitgevoerd door een externe partij (Market Response). De medewerkersbeleving kwam uit op een 7,3 op een schaal van 10.
- Het ziekteverzuim van SW-medewerkers is in 2022 gedaald van 16,3% in 2021 naar 15,1%.
- Het aantal SW-medewerkers is in 2022 opnieuw sterker gedaald dan begroot. Het aantal mensen met een SW-dienstverband daalde met 126 van 1.843 mensen eind 2021 naar 1.717 mensen eind 2022. Vertaald naar fte's is dit aantal gedaald met 102 (6,5%). In de begroting is rekening gehouden met een daling van 5%. Onderstaand een overzicht van de daling in aantallen mensen, arbeidsjaren (AJ) en fte's en de stijging van het aantal mensen dat begeleid is gaan werken.

Overzicht SW Medewerkers	*Realisatie 2022*	*Gewijzigde Begroting*	*Realisatie 2021*	*Verschil% Begroting*	*Verschil% 2020*
Mensen eindstand	1.717	1.751	1.843	*-1,9%*	*-6,8%*
SW AJ Eindstand (31/12)	1.553	1.574	1.657	*-1,3%*	*-6,3%*
SW Dienstverbanden fte	1.474	1.497	1.576	*-1,5%*	*-6,5%*
SW Begeleid werken fte	47	44	46	*7,2%*	*1,8%*
Totaal SW fte	**1.521**	**1.541**	**1.622**	***-1,3%***	***-6,2%***

De uitstroomredenen voor 2022 staan in onderstaand overzicht vermeld:

Reden	Aantal 2022	Aantal 2021
(vervroegd) Pensioen	**66**	70
Waarvan RVU	**19**	5
Ontslag op eigen verzoek	**3**	7
Overige redenen	**0**	0
Overlijden	**9**	14
Overplaatsing naar ander SW-bedrijf	**2**	1
Twee jaar ziek	**29**	47
Wederzijds goedvinden		8
Eindtotaal	**128**	**152**

Wat hebben we gedaan? Hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

Gemeenten hebben gehoor gegeven aan de wens van SW-medewerkers om het aantal uren dienstverband uit te breiden. Uitvoering dient dan binnen de kaders van de wet en de CAO te gebeuren. Hierdoor is voor deze medewerkers meer ruimte ontstaan om in de kosten van het levensonderhoud te voorzien. In 2022 hebben 35 medewerkers (200 uren) van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Bij de berekeningen die zijn gebruikt bij de besluitvorming, werd ervan uitgegaan dat maximaal 250 mensen mogelijk gebruik zouden maken van deze mogelijkheid (voor in totaal 1.440 uur). Ook in 2023 en volgende jaren kan gebruik worden gemaakt van de mogelijkheid tot urenuitbreiding.

Cijfers

Wat heeft het gekost?

Het resultaat voor afrekening is € 838.000 positief. De lasten van de module WgSW zijn € 636.000 lager dan begroot. De bijdrage van buitengemeenten en overige baten zijn respectievelijk € 77.000 en € 58.000 hoger dan begroot. Er is sprake van een onttrekking aan de voorziening boventalligen van € 150.000. De gemeentelijke bijdrage wordt verlaagd naar € 51,5 miljoen.

Lasten en baten Module WgSW	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
€ x 1.000				
Programma - Personeel	€ 51.366	€ 51.366	€ 51.977	*-€ 611*
Loonkostensubsidie BW	€ 537	€ 537	€ 530	*€ 7*
DVO Scalabor	€ 1.181	€ 1.181	€ 1.264	*-€ 83*
Overige kosten	€ 417	€ 417	€ 384	*€ 33*
Programma - Uitvoering	€ 2.135	€ 2.135	€ 2.178	*-€ 43*
Overhead	€ 172	€ 172	€ 154	*€ 18*
Lasten	**€ 53.673**	**€ 53.673**	**€ 54.309**	***-€ 636***
Deelnemende gemeenten	€ 52.381	€ 51.543	€ 52.446	*-€ 903*
Bijdrage buitengemeente	€ 1.588	€ 1.588	€ 1.512	*€ 77*
Overige baten	€ 392	€ 392	€ 334	*€ 58*
Onttrekking Voorziening	€ 150	€ 150	€ 0	*€ 150*
Baten	**€ 54.510**	**€ 53.673**	**€ 54.291**	***-€ 618***
Resultaat	**€ 838**	**€ 0**	**-€ 18**	***€ 18***
Onttrekking aan reserve			€ 18	*-€ 18*
Dotatie aan reserve				*€ 0*
Eindresultaat	**€ 838**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***

Toelichting personeelskosten
De personeelskosten zijn € 613.000 lager dan begroot. Dit is deels het gevolg van een hogere uitstroom (6,5%) dan begroot (5%).

Verschillenanalyse *Personeelskosten SW* *Euro x 1.000*	2022 *Realisatie*	2022 *Begroting*	*2021* *Realisatie*	*Verschil* *vs. Begroting*	*%Verschil* *vs. begroting*	*Verschil* *vs. 2021*	*%Verschil* *vs. 2021*
Salarissen	**€ 51.443**	**€ 51.531**	**€ 52.972**	-€ 89	-0,2%	-€ 1.529	-2,9%
Transitievergoeding	**-€ 44**	**€ 70**	**€ 146**	-€ 114	-162,8%	-€ 189	-130,2%
LIV	**-€ 779**	**-€ 470**	**-€ 545**	-€ 309	56,7%	-€ 234	42,9%
Reiskosten	**€ 519**	**€ 682**	**€ 725**	-€ 163	-22,5%	-€ 207	-28,5%
Overige personeelskosten	**€ 225**	**€ 164**	**€ 171**	€ 61	35,8%	€ 54	31,6%
Totaal Personeelskosten SW	**€ 51.364**	**€ 51.977**	**€ 53.469**	**-€ 613**	**-1,1%**	**-€ 2.105**	**-3,9%**
Indicatoren							
Dienstverbanden SW (Fte)	**1.475**	1.551	1.589	-76	**-4,8%**	-114	-7,2%
Personeelkosten/Fte	**€ 34.823**	€ 33.512	€ 33.650	1.311	**3,9%**	1.173	3,5%
CAO stijging	**2,4%**	2,4%	**1,0%**		0,0%		
Totaal loonkosten/Fte	**34.319**	33.225	33.085	1.094	3,3%	1.233	3,7%
Werkgeverslasten/Fte	**34.876**	33.225	33.337	**1.652**	5,0%	1.540	4,6%
Sociale lasten/Fte	**4.923**	**4.716**	4.606	**207**	4,5%	318	6,9%

De salariskosten zijn conform begroting met 2,4% gestegen in 2022, en in relatie tot een uitstroom van 6,5% leidt dat tot circa 4% lagere personeelskosten.

Het lage inkomensvoordeel (LIV) valt in 2022 hoger uit dan begroot (voordeel € 300.000) omdat de regering eenmalig de tegemoetkoming met 50% heeft verhoogd van € 960 naar € 1.520. In 2023 is het lagere bedrag van € 960 weer van toepassing.

Transitiekosten vallen hoger uit dan begroot, er is over het jaar 2021 een hogere compensatie ontvangen dan verwacht, waardoor er per saldo sprake is van een bate (€ 44.000).

Hogere overige personeelskosten worden gecompenseerd door een hogere bijdrage van Scalabor in deze personeelskosten.

Toelichting overige lasten
Uitvoeringskosten vallen lager uit als gevolg van de hogere uitstroom. De DVO met Scalabor wordt namelijk per SW'er begroot. De kosten voor begeleid werkers nemen toe, aangezien er meer begeleid werkers zijn.

Overheadlasten vallen hoger uit in verband met extra werkzaamheden en onderzoekskosten ten behoeve van de verlenging van het aanwijsbesluit SW.

Toelichting baten en bestemmingsreserve
- De gemeentelijke bijdrage wordt verlaagd naar € 51,5 miljoen.
- De bijdrage van buitengemeenten en overige baten zijn respectievelijk € 77.000 en € 58.000 hoger dan begroot.
- De voorzienining boventalligen is herrekend. Als gevolg hiervan valt € 150.000 vrij, die conform de bijbehorende verdeling in mindering wordt gebracht op gemeentelijke bijdragen.
- De bestemmingsreserve mag aan het eind van 2022 slechts 1% bedragen van de totale loonkosten van 2023. Omdat we niet voorzien dat de loonkosten in 2023 zullen dalen ten opzichte van 2022, zal er geen onttrekking aan de bestemmingsreserve plaats vinden. De loonkostenontwikkeling voor de SW in 2023 is nog ongewis. Voor deze jaarrekening gaan we er daarom vanuit dat de loonkosten tenminste stijgen met het percentage van de uitstroom. Daarmee is het financieel effect beperkt en leidt in deze jaarrekening over 2022 niet tot dotatie of onttrekking van de bestemmingsreserve.
- De stand van de bestemmingsreserve per 31-12-2022 is € 518.000.

Programma CMI

Omgeving

Met welke ontwikkelingen hebben we te maken gehad?

- Met ingang van 1 januari 2022 is de nieuwe Wet Inburgering (Wi) in werking getreden. Gemeenten in de regio Centraal Gelderland hebben gezamenlijk een regionale aanbesteding uitgevoerd voor de inkoop van inburgeringstrajecten. De contracten zijn op 1 januari 2022 ingegaan, hebben een looptijd van drie jaar en een optie tot verlenging van tweemaal één jaar. Uitzondering hierop het is contract voor de Onderwijsroute MBO.
- Formeel was het voor inburgeraars mogelijk om vanaf 1 januari 2022 een beroep te doen op de nieuwe inburgeringstrajecten in het kader van de Wi. Door opstartproblemen bij de Dienst Uitvoering Onderwijs is instroom van nieuwe aanmeldingen vertraagd waardoor de instroom eind maart 2022 pas op gang kwam. Een andere reden voor vertragingen in de aanmeldingen in het kader van de Wi, is vanwege achterstanden en wachttijden bij meerdere gemeenten waardoor in eerste instantie veel mensen nog zijn opgenomen/gehuisvest vanuit de kaders van de oude wet.

Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?

Er zijn twee contractpartijen voor de uitvoering van B1 (Nederlandse taal) en de zelfredzaamheidsroute:
- SAGENN
- Combinatie NL-training en New-Bees

Ook voor de uitvoering van de onderwijsroutes zijn twee partijen gecontracteerd:
- ROC RijnIJssel (Onderwijsroute MBO)
- Hogeschool Arnhem Nijmegen (Onderwijsroute HBO)

Activiteiten

Wat hebben we bereikt? Zijn onze beoogde doelstellingen gerealiseerd?

De MGR voert sinds 2022 het contractbeheer en contractmanagement van inburgeringstrajecten uit. Met de negen deelnemende gemeenten zijn hiervoor verwerkingsovereenkomsten afgesloten. Voor de drie percelen waarvoor inburgeringstrajecten georganiseerd moeten worden (B1, Zelfredzaamheid en Onderwijsleerroute) zijn vier aanbieders gecontracteerd.

Met de gecontracteerde aanbieders zijn contractgesprekken gevoerd en is een werkafsprakenboek opgesteld. Er is een werkgroep ingericht met vertegenwoordigers van de gemeenten waarmee de afspraken worden afgestemd. De applicatie Vendorlink is geschikt gemaakt voor het monitoren van de contracten.

Wat hebben we gedaan? Hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

Door het afsluiten van de contracten is het voor gemeenten mogelijk geworden om statushouders/ nieuwkomers een inburgeringstraject aan te bieden. Dat bevordert de integratie van deze mensen. Door opstartproblemen bij DUO en de problemen rond de huisvesting van statushouders is dit niet direct bij de start van het jaar van de grond gekomen. Vanaf april 2022 is het proces goed van de grond gekomen en zijn de eerste statushouders aangemeld voor de trajecten.

Onderstaand een overzicht van de aantallen statushouders die in 2022 zijn gestart met de nieuwe inburgeringstrajecten. Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor de aanmeldingen. Door verschillende personele wisselingen bij een aantal gemeenten is het lastig gebleken om werkafspraken goed te borgen.

	HAN	Sagènn	NL Training/ NewBees	RIJ	Totaal aantal
Aantal aangemelde inburgeringsplichtigen	**5**	**27**	**30**	**30**	**92**
Aantal gestarte inburgeringsplichtigen	**4**	**20**	**5**	**13**	**42**

Cijfers

Wat heeft het gekost?

Het resultaat van de module Contractmanagement Inburgeringstrajecten is nihil.

Lasten en baten Module CMI	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
€ x 1.000				
Programma - Personeel	€ 44	€ 44	€ 44	*€ 0*
Programma - Uitvoering	€ 7	€ 7	€ 7	*€ 0*
Overhead	€ 19	€ 19	€ 19	*€ 0*
Lasten	**€ 70**	**€ 70**	**€ 70**	***€ 0***
Deelnemende gemeenten	€ 70	€ 70	€ 70	*€ 0*
Baten	**€ 70**	**€ 70**	**€ 70**	***€ 0***
Resultaat	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***
Onttrekking aan reserve				*€ 0*
Dotatie aan reserve				*€ 0*
Eindresultaat	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***

Toelichting

- De werkzaamheden voor de module CMI worden uitgevoerd door het team Inkoop Zorg. De toerekening van werkzaamheden is in lijn met de verwachting. De realisatie is daarom conform begroting.
- Er is voor deze module geen bestemmingsreserve.

3.4 Beheerorganisatie en overhead

Omgeving

Met welke ontwikkelingen hebben we te maken gehad?

Nieuwe raden, nieuw bestuur
Na de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 mochten we nieuwe gemeenteraden verwelkomen en werden nieuwe bestuurders in het AB, DB en de drie bestuurscommissies aangewezen. Met een overdrachtsdossier en verschillende bijeenkomsten hebben we de raden en bestuurders actief geïnformeerd over de werkwijze, kansen en uitdagingen waar de MGR voor staat.

Personele wisselingen
In 2022 hebben we te maken gehad met personele wisselingen binnen het MT van de MGR. Het is gelukt deze functies weer adequaat in te vullen, zonder dat het werk eronder heeft geleden. Naast personele wisseling bij de MGR is er ook sprake van personele wisseling van regiosecretarissen. Dit heeft eind 2022 bij de bestuurders geleid tot het verzoek aan de MGR om te bezien of zij een faciliterende rol zou kunnen bieden bij de regionale beleidsondersteuning. Dit wordt in 2023 verder verkend.

Door krapte op de arbeidsmarkt wordt het steeds moeilijker om vacatures in te vullen. In 2022 is dat nog steeds goed gelukt voor de MGR. We merken dat gemeenten, GR-en en andere partners met wie wij samenwerken hier ook mee te maken hebben. Dit zet een druk op de medewerkers van de MGR. Het is belangrijk hierin samen op te trekken.

Nieuwe regeling(en)
In 2022 is gestart met de voorbereidingen voor het doorvoeren van de wijzigingen van de Wet gemeenschappelijke Regeling in de MGR. Dit wordt in 2023 afgerond. De MGR krijgt, net als andere overheidsorganisaties, te maken met steeds meer wet- en regelgeving op het vlak van informatieveiligheid, informatiebeheer, privacy en digitale toegankelijkheid, wat maakt dat de lean en mean invulling van de MGR steeds meer onder druk komt te staan.

Met welke partners en netwerk hebben we deze resultaten behaald?

Intensieve samenwerking
Het uitvoeren van onze werkzaamheden op basis van duidelijke opdrachtverlening van de deelnemende gemeenten kan alleen door intensieve samenwerking met een groot aantal partners. Voor MGR beheer gaat het met name om de bestuurlijke omgeving en de gemeentelijke organisaties.

Vóór gemeenten
Voor de heldere opdrachtverlening, kaders en besluitvorming gaat het om de actieve betrokkenheid van bestuurders van de deelnemende gemeenten en de ambtelijke voorbereiding en de betrokkenheid van 11 gemeenteraden. Naast de kennismaking met onze nieuwe bestuurders in 2022 was het ook van belang om af te stemmen wat de nadrukkelijke wensen van de gemeenten zijn op grond van hun coalitieakkoord voor de komende jaren. We kunnen constateren dat de deelnemende gemeenten tevreden zijn met de wijze waarop de MGR haar rol vervult en kunnen ons verheugen op grote betrokkenheid en inzet vanuit de deelnemende gemeenten om dit zo te houden.

Met gemeenten en gemeenschappelijke regelingen
Voor onze bedrijfsvoering gaat het om gemeenten die capaciteit leveren op het vlak van juridische advisering en gemeenten die onze huisvesting mogelijk maken. Daarnaast werken we samen met andere Gemeenschappelijke Regelingen, zoals de RID en de Connectie voor dienstverlening op het vlak van bijvoorbeeld ICT. In een ronde langs alle betrokken GR-en hebben we besproken op welke wijze wij samen kunnen werken als het gaat om de inhoud van de werkzaamheden en op het vlak van de bedrijfsvoering van de MGR. We hebben een eerste verkenning gedaan hoe we ons gezamenlijk kunnen positioneren in de arbeidsmarkt en onze medewerkers loopbaanpaden en kansen zouden kunnen bieden.

Activiteiten

Wat hebben we bereikt? Zijn onze beoogde doelstellingen gerealiseerd?

Signalerende, adviserende en faciliterende rol MGR
Als regionaal samenwerkingsverband in het sociaal domein heeft de MGR een signalerende, adviserende en faciliterende rol gespeeld voor gesprekken in de regio over kwaliteit en rechtmatigheid, bekostiging en bemensing van de zorg, waaronder beschermd wonen, opvang Oekraïense vluchtelingen en inburgering, uitdagingen op de arbeidsmarkt, voorkomen jeugdwerkloosheid en aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Dit heeft onder andere geleid tot het besluit om het steunpunt SROI als opdracht bij het WSP onder te brengen.

Rol beheerorganisatie
De taak van de MGR beheerorganisatie is randvoorwaardelijk voor de modules. Daarvoor worden de zogenaamde basistaken uitgevoerd. Denk daarbij aan bestuurlijke besluitvorming en informatievoorziening aan deelnemende gemeenten, colleges en raden maar ook de bedrijfsvoering aspecten, waaronder financiën, HR en AVG.

We kunnen constateren dat MGR beheer een goede basis is voor de modules. De taken zijn in 2022 naar tevredenheid uitgevoerd. Wel onderkennen we met het bestuur dat er op het vlak van de bedrijfsvoering steeds meer uitdagingen komen om adequaat uit te voeren. Tot nu toe is er bewust gekozen om de beheerorganisatie lean en mean in te richten. Dit kan alleen als gemeenten en verbonden GR-organisaties de mogelijkheid bieden om bedrijfsvoeringstaken van de MGR bij hen onder te brengen of in te huren. Dit is voor de toekomst een uitdaging.

Wat hebben we gedaan? Hebben we de beoogde maatschappelijke effecten bereikt?

Visie en strategie
We bouwden in 2022 voort op de integrale benadering en kruisbestuiving tussen de modules op basis van de overall missie en visie van de MGR. Dit zien we terug in:

- De inzet van het RBL en WSP bij de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt (Schakelpunt) en inzet op voorkomen van jeugdwerkloosheid;
- Inzet van het team van de module Inkoop Zorg voor de nieuwe module Contractmanagement Inburgeringstrajecten;
- Het organiseren van een gezamenlijke bijeenkomst voor professionals en bestuurders Zorg en Onderwijs over ontwikkelingen voor jeugd;
- Het organiseren van een gezamenlijke bijeenkomst voor bestuurders Participatie over de ontwikkeling en kansen in de arbeidsmarkt en de samenhang van interventies;
- Nieuwe afspraken met Scalabor ten behoeve van het werkgeverschap van SW-medewerkers voor de periode 2023-2025;
- Inzet van Inkoop Zorg en WSP als het gaat over de SROI-verplichting van zorgaanbieders;
- Inzet van het WSP, WgSW en Inkoop Zorg als het gaat om inzicht in arbeidsmatige dagbesteding en participatie.

Cijfers

Wat heeft het gekost?

Het resultaat van MGR Beheer voor afrekening is € 19.000 positief. De gemeentelijke bijdragen worden met dit bedrag verlaagd.

Lasten en baten Module Beheer	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
€ x 1.000				
Programma	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*
Overhead	€ 367	€ 367	€ 419	*-€ 52*
Onvoorzien	*€ 21*	*€ 21*	*€ 32*	*-€ 11*
Lasten	**€ 367**	**€ 367**	**€ 419**	**-€ 52**
Deelnemende gemeenten	€ 384	€ 365	€ 384	*-€ 19*
Rentebaten	€ 2	€ 2	€ 0	*€ 2*
Baten	**€ 386**	**€ 367**	**€ 384**	***-€ 17***
Resultaat	**€ 19**	**€ 0**	**-€ 35**	***€ 35***
Onttrekking aan reserve			€ 35	*-€ 35*
Dotatie aan reserve				*€ 0*
Eindresultaat	**€ 19**	**€ 0**	**€ 0**	***€ 0***

Toelichting lasten

- Personeelskosten zijn conform begroting.
- Begrootte tijdelijke inhuur voor ondersteuning van de directie is minder lang nodig gebleken en er is een besparing gerealiseerd op de kosten voor de accountantscontrole. Daarnaast mogen vanaf 2022 accountantskosten niet meer worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben, maar aan het jaar waarin zij gemaakt zijn. Dit betekent in 2022 een verschuiving van lasten naar 2023.
- Binnen de begroting van beheer is € 32.000 opgenomen voor onvoorziene uitgaven. Deze post is voor € 21.000 ingezet om enkele nagekomen facturen uit 2021 en de afrekening van de ICT dienstverlening op te vangen.

Toelichting baten en bestemmingsreserve

- De gemeentelijke bijdragen worden met € 19.000 verlaagd.
- In 2022 ontvangt de MGR rente over 2022 op de Schatkist.
- Als gevolg van de beperkte inzet op de geplande inhuur, bovengenoemde besparing, en onderbesteding op enkele kleine posten is de geplande onttrekking aan de bestemmingsreserve niet van toepassing. De stand per 31-12-2022 is € 50.000.

Overzicht Overheadlasten

De overheadlasten (€ 2.006.000) zijn € 103.000 lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door lagere kosten voor P&O diensten evenals andere onderbestedingen in de directe overhead. ICT kosten vallen hoger uit als gevolg van een hogere afrekening op de ICT dienstverlening. Dit wordt veroorzaakt door onder andere strengere beveiligingseisen en hogere energiekosten bij de dienstverlener.

Overzicht Overhead *€ x 1.000*		Classificatie	*Realisatie 2022*	*Gewijzigde Begroting 2022*	*Verschil*
Kosten	A	Personeelskosten	€ 1.036	€ 1.069	*€ 33*
Groep	B	Huisvestingskosten	€ 216	€ 221	*€ 5*
	C	ICT kosten	€ 217	€ 190	*-€ 27*
	D	P&O & FA kosten	€ 289	€ 323	*€ 34*
	E	Overige kosten	€ 248	€ 306	*€ 58*
Totaal Overheadlasten			**€ 2.006**	**€ 2.110**	***€ 103***
Module	1	Inkoop	**€ 330**	€ 336	*€ 6*
	2	Onderwijs	**€ 610**	€ 673	*€ 63*
	3	WSP	**€ 508**	€ 508	*€ 0*
	4	WgSW	**€ 172**	€ 154	*-€ 18*
	5	CMI	**€ 19**	€ 19	*€ 0*
	6	Beheer	**€ 367**	€ 419	*€ 52*
Totaal Overhead lasten			**€ 2.006**	**€ 2.110**	***€ 103***

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

De baten vallen per saldo € 875.000 lager uit dan begroot.

Baten *€ x 1.000*	*Realisatie voor afrekening*	*Realisatie na afrekening*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*
Baten				*€ 0*
Gemeentelijke bijdrage	€ 57.860	€ 56.910	€ 57.915	*-€ 1.005*
Regionale bijdrage (RMC)	€ 1.114	€ 1.082	€ 1.156	*-€ 75*
Buitengemeenten (SW)	€ 1.588	€ 1.588	€ 1.512	*€ 77*
Overige baten	€ 598	€ 598	€ 532	*€ 66*
Onvoorzien	€ 21	€ 21	€ 32	*-€ 11*
Rentebaten	€ 2	€ 2	€ 0	*€ 2*
Onttrekking voorziening	€ 150	€ 150	€ 0	*€ 150*
Baten	**€ 61.333**	**€ 60.351**	**€ 61.147**	***-€ 796***
Onttrekking aan reserve	€ 33	€ 33	€ 112	*-€ 79*
Totaal baten	**€ 61.366**	**€ 60.384**	**€ 61.259**	**-€ 875**

Gemeentelijke bijdragen worden na afrekening met € 1.005.000 verlaagd tot € 57 miljoen. Daarnaast heeft de MGR in 2022 voor het eerst rentebaten ontvangen. De onttrekkingen aan de bestemmingsreserves vallen lager uit dan begroot. Nadere duiding van de baten wordt toegelicht bij de programma's.

Beleidsindicatoren bestuur en organisatie

Op basis van de nieuwe BBV[1] worden de effecten van beleid toegelicht met behulp van een vaste set beleidsindicatoren.

Formatie & Indicatoren Bestuur en organisatie		2022 Realisatie	2022 Gewijzigde Begroting	2021 Realisatie	2022 Primaire Begroting
1. Formatie (fte) (formatieplan)	Beheer	3,2	3,1	2,1	3,1
	Inkoop	12,8	12,8	12,8	12,8
	Onderwijs	30,3	30,3	30,3	30,3
	WSP	16,2	16,2	16,9	16,2
	WgSW	0,3	0,3	1,2	1,2
	CMI	0,6	0,6	-	-
Totale formatie		**63,4**	**63,6**	63,3	**63,6**
2. Bezette formatie (fte)	Beheer	3,2	2,8	2,8	2,6
	Inkoop	13,9	13,6	13,6	11,9
	Onderwijs	30,3	30,4	30,0	28,6
	WSP	17,1	16,7	18,1	16,1
	WgSW	0,3	0,3	-	0,2
	CMI	-	0,6	-	-
Totaal bezette formatie		**64,8**	**59,5**	64,4	**59,5**
3. Indicatoren	Externe inhuur %	9%	7%	9%	7%
	Overhead %	*3%*	*3%*	*3%*	*3%*
	Apparaatskosten per inwoner	*€ 14,05*	*€ 14,23*	*€ 14,23*	*€ 14,23*
	Formatie Fte per 1.000 inwoners	*0,13*	*0,14*	*0,14*	*0,14*
	Bezette formatie fte per 1.000 inwoners	*0,14*	*0,13*	*0,13*	*0,13*

Het percentage inhuur is in tegenstelling tot eerdere jaren in 2022 niet verder afgenomen. Dit wordt veroorzaakt door het vertrek van twee managers waarvoor interim-management is ingezet. Daarnaast worden, voor tijdelijke opdrachten waaronder incidentele regionale opdrachten, medewerkers ingehuurd als de benodigde inzet niet binnen de bestaande formatie kan worden opgevangen. Daarnaast zetten we in het kader van loopbaanontwikkeling trainees in. Incidenteel worden vacatures ingevuld door externe inhuur. De SW-dienstverbanden en de resterende dienstverbanden van de boventalligen (in dienst tot 31/12/2022) zijn niet opgenomen.

[1] Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten

4. Paragrafen

In de paragrafen wordt ingegaan op het beleid met betrekking tot de beheersmatige aspecten van de organisatie.

Paragraaf: weerstandsvermogen en risicobeheersing

Weerstandsvermogen
De MGR wordt gefinancierd door deelnemende gemeenten en kent geen algemene reserve.
Tot de aanwezige weerstandscapaciteit van de MGR kunnen slechts twee posten worden gerekend:

- Bestemmingsreserves
- Post onvoorzien

De Bestemmingsreserve WgSW is in 2019 gevormd, specifiek voor het risico van externe factoren die de personeelskosten SW beïnvloeden (reserve is maximaal 1% van de personeelskosten). Voor de overige modules zijn er beperkte bestemmingsreserves ingericht (max. € 50.000, afhankelijk van het begrotingsoverschot in voorgaande jaren). De nieuwe module CMI kent geen bestemmingsreserve. Bij de post 'onvoorzien' is een bedrag van € 32.000 begroot voor het jaar 2022.

Financiële kengetallen *Euro x 1.000*	2022 Realisatie	**2022 Gewijzigde Begroting**	2021 Realisatie
netto schuldquote	-0,02	-0,02	-0,03
solvabiliteitsratio	0,14	0,15	0,14
structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%

De netto schuldquote blijft negatief omdat de schulden lager zijn dan de vlottende activa.
Door de bestemmingsreserves is een beperkt eigen vermogen ontstaan hetgeen terugkomt in de solvabiliteitsratio. Deze is vergelijkbaar met 2021. De structurele exploitatieruimte is nul doordat structurele lasten en baten in evenwicht zijn.

Vennootschapsbelasting
Binnen de MGR is er geen sprake van een winststreven en derhalve valt de MGR niet onder Vennootschapsbelastingplicht.

Inventarisatie risico's
De in de begroting genoemde risico's over 2022 zijn zonder optreden van deze risico's afgerond.
Ten behoeve van de MGR is de 'open einde' systematiek van toepassing waarbij bij een tekort de deelnemende gemeenten bij moeten betalen en bij een overschot geld terugkrijgen. De uitgewerkte risico's zijn dus vrijwel direct ook risico's voor de bij de deelnemende gemeenten. Als onderdeel van het risicomanagement is er een risico-inventarisatie gemaakt. De belangrijkste risico's met de meeste impact worden hieronder genoemd met de genomen beheersmaatregelen.

	Risico	Kans	Reputatie en/of maatschappelijke impact	Financiële impact	Beheersmaatregelen
1	Incident/hack ICT beveiliging/ AVG / ICT systeem niet beschikbaar	Laag	Hoog	200k of 20k per dag	DVO's RID De Liemers & De Connectie; Informatiebeveiliging beleid en beveiligde mobiele telefoons.
2	Kostenstijging 2023 door inflatie, stijging WML en CAO-onderhandelingen	Hoog	Medium	3-5 miljoen	Begrotingswijziging 2023.
3	Loonkosten stijging SW > Begroting (na 2023)	40%		600k (1%)	Bestemmingsreserve.
4	Onrechtmatigheid of fraude	Laag	Hoog	<50k	Intern controle plan; betalingen door 4 mensen goedgekeurd. Notitie Misbruik en Oneigenlijk gebruik.
5	Specifieke uitvoeringsrisico's bij modules leiden er toe dat maatschappelijke doelstellingen niet worden gehaald.	Medium	Medium/Hoog	Indirect	Signalering en advisering door ambtelijk overleg en bestuurscommissies. Planning & control cyclus: actualiseren van uitvoeringsprogramma. Inzet op kwaliteit en motivatie van medewerkers.
6	Wegvallen van deel financiering van gemeenten, door uittreden bij één of meer modules.	Laag		500k (10% structuur)	Goede lange termijnplanning. Bescherming in regeling waarbij reorganisatiekosten bij uittreders worden gelegd.
7	Geen passend personeel met expertise kunnen vinden voor het uitvoeren van de opdrachten	Hoog	Medium	50k	1. Een betrouwbare, zorgvuldige en interessante werkgever zijn waar mensen graag willen werken. 2. Inzetten op een regionale arbeidsmarkt voor overheidsorganen, om zo meer te kunnen bieden aan huidige en potentiële werknemers.
8	Niet voldoen aan wet- en regelgeving voor gemeenten	Laag	Hoog	50K	1. Monitoring door manager bedrijfsvoering en privacyofficer. 2. Voortdurende afweging wat van toepassing is op een kleine GR met beperkte taken. 3. Samen organiseren met andere GR'en of gemeenten. 4. Afweging maken tussen inhuren of in dienst nemen.

Toelichting op de risico's:
De actualisatie van de risico's is gebaseerd op de risico-inventarisatie uit de gewijzigde begroting 2022. Ten opzichte van de gewijzigde begroting zijn er geen nieuwe risico's geïdentificeerd.
Alle risico's, met uitzondering van risico 2 uit bovenstaande tabel, zijn meerjarige structurele risico's waar de MGR altijd mee te maken zal hebben. De benoemde risico's zijn in 2022 niet tot uiting gekomen. Wel beginnen we begin 2023 de effecten te voelen van de krappere arbeidsmarkt (risico 7).
Risico 2 (kostenstijging) geeft in 2023 aanleiding om de primaire begroting voor alle modules te wijzigen. Op het moment van schrijven constateren we dat de inflatie ontwikkeling niet binnen de begroting is op te vangen, en worden zowel voor de CAO SGO als CAO SW actie gevoerd voor loonverbetering. Dit risico is dan ook aangescherpt ten opzichte van de begroting.

Paragraaf: financiering

Het financieringsvraagstuk van de MGR is van een beperkte omvang. De gemeenten betalen voorschotnota's, zodat de financieringsrisico's om die reden slechts beperkt zijn tot het tijdig ontvangen van deze bedragen.

Rentelasten en baten
Aangezien de MGR geen externe financiering aantrekt is er geen sprake van rentelasten. In 2022 heeft de MGR voor het eerst incidentele rentebaten ontvangen over 2022.

Renterisicobeheer
Algemene uitgangspunten met betrekking tot het renterisicobeheer zijn:
- geen overschrijding van de renterisiconorm conform de Wet Fido;
- nieuwe leningen/uitzettingen worden afgestemd op de bestaande financiële positie en de liquiditeitsplanning;
- de rente typische looptijd en het renteniveau van de betreffende lening/uitzetting wordt zo veel mogelijk afgestemd op de actuele rentestand en de rentevisie.

Kasgeldlimiet
Met de kasgeldlimiet is in de wet Fido een norm gesteld voor het maximum bedrag waarop de organisatie haar financiële bedrijfsvoering met kortlopende middelen (looptijd < 1 jaar) mag financieren. Deze norm bedraagt 8,2% van het begrotingstotaal aan lasten voor bestemming, dus met uitzondering van de stortingen in de reserves. De kasgeldlimiet bedraagt derhalve € 4,9 miljoen. Het werkkapitaal is positief met voorfinanciering van de gemeentelijke bijdrage, dus is er geen behoefte aan externe financiering.

De liquide middelen betreft het rekening-courant tegoed bij de BNG. De huidige financiële positie geeft geen aanleiding om op de korte termijn maatregelen voor te stellen.

Schatkistbankieren
Het saldo wordt dagelijks afgeroomd door de BNG naar 's Rijks schatkist.

Overzicht benutting Drempelbedrag schatkistbankieren *Euro x 1.000*	*Drempel-bedrag*	*Kwartaal 1*	*Kwartaal 2*	*Kwartaal 3*	*Kwartaal 4*
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten	1000				
's Rijks schatkist aangehouden middelen		-		-	-
Ruimte onder het drempelbedrag		1.000	1.000	1.000	1.000
Overschrijding van het drempelbedrag		-	-	-	-

Renterisiconorm
Het renterisico op de lange financiering wordt wettelijk begrensd door de renterisico-norm.
De MGR heeft geen schulden aangetrokken of geldleningen uitgezet.

Relatiebeheer
Het betalingsverkeer is geconcentreerd bij de Bank Nederlandse Gemeenten.

Paragraaf: bedrijfsvoering

Waar staat de MGR voor?
De MGR is een samenwerkingsverband dat is ingesteld voor de gemeenschappelijke behartiging van belangen van de deelnemers binnen het sociaal domein. De MGR voert een transparant financieel beleid. De bedrijfsvoering van de MGR is dienend aan de uitvoering binnen de samenwerkingsmodules.

Personeel en integriteit
De medewerkers van de MGR hebben een arbeidsovereenkomst met de MGR. Daarnaast worden medewerkers, waarvoor geen vaste formatie is en/of medewerkers waarvoor specifieke deskundigheid is vereist, ingehuurd. Het aantal medewerkers met een arbeidsovereenkomst is redelijk constant.
Het aantal medewerkers dat wordt ingehuurd is beperkt toegenomen door tijdelijke opdrachten en inhuur van interim managers bij vertrek van module-managers.

De MGR kent een gedragswijzer privacy, informatieveiligheid en integriteit. De gedragscode is aangevuld met aspecten over (on)gewenst gedrag en de rol van de vertrouwenspersoon. De gedragscode is binnen de modules met medewerkers besproken en komt in werkoverleggen terug aan de hand van concrete situaties. Er is een on boarding programma voor nieuwe medewerkers. Zij krijgen een toelichting op de gedragscode en het integriteitsbeleid van de MGR en gaan hierover in gesprek, waarna ze de eed of belofte afleggen in aanwezigheid van de voorzitter van de MGR.

Gezond en veilig (thuis)werken
De ervaringen van de afgelopen corona jaren heeft geleid tot een meer uitgebalanceerd beleid voor gezond en veilig werken. Managers, preventiemedewerkers, HR en de medewerkers onderling hebben veel aandacht gehad voor fysieke en vooral ook de mentale gezondheid van medewerkers. Daarbij gaat het ook om de onderlinge verbinding en sociale veiligheid op het werk, met elkaar, gemeenten, ketenpartners en met alle partijen in het werkveld waarmee we samenwerken.

Ondanks inspanning zien we een geringe stijging van het ziekteverzuim voor de hele MGR. Het verzuim was in 2022 6,26%. (6,18% in 2021, 5,22% in 2020 en 5,44% in 2019).

Talent- en opgavegericht werken: Time4Talent
Sinds 2020 werken we bij de MGR met Time4Talent: het talent- en opgavegericht werken aan de ontwikkeling van medewerkers. Daarnaast is Time4Talent een positief waarderende manier van werken, gebaseerd op talenten die bijdragen aan de uitvoering van onze opdracht als team. Dit werkt motiverend en stimulerend en brengt veel positieve energie. Medewerkers blijven zich in hun vakgebied ontwikkelen via opleidingen en trainingen, studiedagen, intervisie en de digitale MGR academie.

Inclusie en diversiteit
Binnen de werkzaamheden van de MGR is inclusie een essentieel onderdeel. Iedereen hoort erbij! Dat geldt ook voor onze medewerkers. We zoeken bij de werving en selectie van medewerkers naar een zo inclusief en divers mogelijke samenstelling van ons personeelsbestand.

Professionele bedrijfsvoering
De rol van de integrale bedrijfsvoering is enerzijds faciliterend aan het werk van de medewerkers in de modules en biedt anderzijds draagvlak voor de bestuurlijke verantwoordelijkheid. De MGR heeft als beheerorganisatie te voldoen aan alle (nieuwe) wettelijke vereisten het terrein van privacy, informatiebeheer, informatieveiligheid, archiefverplichtingen, toegankelijkheid van informatie en openbaarheid bestuur. De manager bedrijfsvoering heeft in 2022 een analyse gemaakt van de mogelijke scenario's om in de toekomst invulling te geven aan de uitdagingen op dit vlak. Deze worden in 2023 bestuurlijk besproken om een gezamenlijk lijn te ontwikkelen voor de toekomst.

ICT
MGR beheer en de modules Inkoop, WSP, WgSW en CMI hebben in 2022 gebruik gemaakt van de ICT-omgeving (hardware en software) van RID De Liemers. Daarbij is de aangeschafte hardware eigendom van de MGR. Voor de module onderwijszaken is de ICT in 2022 geleverd door de Connectie. Die hardware is eigendom van de Connectie.

Paragraaf: openbaarheid van informatie

De Wet open overheid (WOO) is per 1 mei 2022 in werking getreden als vervanging van de Wet openbaarheid van bestuur (WOB). Binnen de MGR is de manager bedrijfsvoering aangewezen als contactfunctionaris voor externen. Een van de grote wijzigingen ten opzichte van de WOB is de verplichte actieve openbaarmaking van gegevens: er zijn elf categorieën van gegevens die de MGR verplicht moet publiceren. Formeel gezien is deze actieve openbaarmaking uitgesteld tot het informatieplatform PLOOI actief is. De MGR publiceert reeds de meest relevante informatie op de eigen website, en specifieke informatie zoals verordeningen en aangewezen besluiten worden conform de Wet elektronische publicaties al via lokaleregelgeving.overheid.nl gepubliceerd. In 2022 zijn er geen WOB of WOO verzoeken binnengekomen.

5. Jaarrekening

Inleiding
In dit hoofdstuk worden de baten en lasten van de MGR op verschillende manieren gepresenteerd en toegelicht. De balans en de mutaties van de balansposten ten opzichte van 2020 worden toegelicht. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de controle voor de Wet Normering Topinkomens.

Overzicht baten en lasten

Overzicht baten en lasten			Totale baten en lasten				*Waarvan Incidentele Lasten en Baten*			
€ x 1.000			2022 Realisatie	2022 Primaire Begroting	2022 Gewijzigde Begroting	Verschil vs. Gew. Begroting	2022 Realisatie	2022 Primaire Begroting	2022 Gewijzigde Begroting	*Verschil* Verschil
Programma										
Inkoop		Lasten	€ 1.704	€ 1.273	€ 1.381	-€ 323	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Baten	€ 1.671	€ 1.595	€ 1.668	-€ 4	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Saldo	-€ 33	€ 321	€ 286	€ 319	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Onttrekking bestemmingsreserve	€ 33	€ 0	€ 50	€ 17	*€ 33*	*€ 0*	*€ 50*	*€ 17*
		Resultaat programma Inkoop	**€ 0**	**€ 321**	**€ 336**	**€ 336**	***€ 33***	***€ 0***	***€ 50***	***€ 17***
Onderwijs		Lasten	€ 2.818	€ 2.197	€ 2.271	-€ 547	*€ 21*	*€ 43*	*€ 60*	*€ 39*
		Baten	€ 2.818	€ 2.862	€ 2.964	€ 146	*€ 21*	*€ 43*	*€ 60*	*€ 39*
		Saldo	€ 0	€ 666	€ 693	€ 693	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Resultaat programma Onderwijs	**€ 0**	**€ 666**	**€ 693**	**€ 693**	***€ 0***	***€ 0***	***€ 0***	***€ 0***
WSP		Lasten	€ 1.734	€ 1.101	€ 1.271	-€ 463	*€ 144*	*€ 25*	*€ 144*	*€ 0*
		Baten	€ 1.753	€ 1.616	€ 1.771	€ 18	*€ 148*	*€ 12*	*€ 135*	*-€ 13*
		Saldo	€ 19	€ 515	€ 500	€ 481	*€ 4*	*-€ 13*	*-€ 9*	*-€ 13*
		Dotatie bestemmingsreserve	€ 19	€ 0	€ 0	-€ 19	*€ 19*		*€ 0*	*-€ 19*
		Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 13	€ 9	€ 9	*€ 0*	*€ 13*	*€ 9*	*€ 9*
		Resultaat programma WSP	**€ 0**	**€ 528**	**€ 508**	**€ 508**	***€ 14***	***€ 0***	***€ 0***	***-€ 14***
WgSW		Lasten	€ 53.673	€ 53.989	€ 54.155	€ 482	*-€ 344*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 344*
		Baten	€ 53.673	€ 54.144	€ 54.291	€ 618	*€ 0*	*-€ 26*	*€ 0*	*€ 0*
		Saldo	€ 0	€ 155	€ 136	€ 136	*€ 344*	*-€ 26*	*€ 0*	*-€ 344*
		Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 26	€ 18	€ 18	*€ 0*	*€ 26*	*€ 0*	*€ 0*
		Resultaat programma WgSW	**€ 0**	**€ 181**	**€ 154**	**€ 154**	***€ 344***	***€ 0***		***-€ 344***
CMI		Lasten	€ 70	€ 0	€ 51	-€ 19	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Baten	€ 70	€ 0	€ 69	-€ 1	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Saldo	€ 0	€ 0	€ 18	€ 18	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Resultaat programma CMI	**€ 0**	**€ 0**	**€ 18**	**€ 18**	***€ 0***	***€ 0***	***€ 0***	***€ 0***
Beheer		Lasten	€ 367	€ 0	€ 0	-€ 367	*€ 23*	*€ 0*	*€ 0*	*-€ 23*
		Baten	€ 367	€ 0	€ 0	-€ 367	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Saldo	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	*-€ 23*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 23*
		Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Resultaat Beheer	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	**€ 0**	***-€ 23***	***€ 0***	***€ 0***	***€ 23***
	A	**Resultaat programma's**		**€ 1.696**	**€ 1.692**	**€ 1.692**		***€ 0***		***€ 0***
Overhead		Lasten	€ 0	€ 2.081	€ 2.130	€ 2.130	*€ 0*	*€ 32*	*€ 35*	*€ 35*
		Baten	€ 0	€ 384	€ 384	€ 384	*€ 0*	*€ 32*	*€ 0*	*€ 0*
		Saldo	€ 0	-€ 1.697	-€ 1.745	-€ 1.745	*€ 0*	*€ 0*	*-€ 35*	*-€ 35*
		Dotatie bestemmingsreserve	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
		Onttrekking bestemmingsreserve	€ 0	€ 0	€ 35	€ 35	*€ 0*	*€ 0*	*€ 35*	*€ 35*
	B	**Resultaat Overhead**	**€ 0**	**-€ 1.697**	**-€ 1.710**	**-€ 1.710**	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*	*€ 0*
Eindresultaat		A+B				€ 0				*€ 0*
Totaal		**Lasten**	**€ 60.365**	**€ 60.641**	**€ 61.259**	**€ 894**	***-€ 156***	***€ 100***	***€ 239***	***€ 395***
		Baten	**€ 60.351**	**€ 60.602**	**€ 61.147**	**€ 796**	***€ 169***	***€ 61***	***€ 195***	***€ 26***
		Saldo	**-€ 14**	**-€ 39**	**-€ 112**	**-€ 98**	***€ 325***	***-€ 39***	***-€ 44***	***-€ 369***
		Dotatie bestemmingsreserve	**€ 19**	**€ 0**	**€ 0**	**-€ 19**	***€ 19***	***€ 0***	***€ 0***	***-€ 19***
		Onttrekking bestemmingsreserve	**€ 33**	**€ 39**	**€ 112**	**€ 79**	***€ 33***	***€ 39***	***€ 94***	***€ 61***
Eindresultaat			***€ 0***	***€ 0***	***€ 0***	***€ 0***	***€ 339***	***€ 0***	***€ 0***	***-€ 339***

Toelichting
Het overzicht van baten en lasten wijkt af van het overzicht uit de primaire en gewijzigde begroting. Dit wordt veroorzaakt doordat in de jaarrekening de overheadlasten en baten integraal in de programma's (inclusief beheer) worden verantwoord. Op deze manier zijn de lasten in de programma's in evenwicht met de baten en is er sprake van meer inzicht voor de gebruiker van de jaarrekening.

Een overzicht van de totale lasten van overhead is conform de bepalingen in het BBV opgenomen in de programmaverantwoording.

In de begrotingswijziging 2022 is het programma Contractmanagement Inburgeringstrajecten toegevoegd.

De totale lasten zijn € 894.000 lager dan begroot. De totale baten zijn € 796.000 lager dan begroot door het verlagen van de gemeentelijke bijdrage met € 1.005.000 en hogere incidentele baten zoals bijdragen voor regionale projecten en een onttrekking uit de voorziening boventalligen. Er wordt netto € 14.000 onttrokken aan de reserves. In de programmaverantwoording zijn alle onderdelen reeds toegelicht.

Toelichting op de incidentele baten en lasten:

» **Inkoop Zorg**: In de begroting is rekening gehouden met een onttrekking aan de bestemmingsreserve ter grootte van € 50.000 voor het financieren van ZorgLokaal. In verband met een besparing op andere software is de benodigde onttrekking lager uitgevallen € 33.000).
» **Onderwijs**: In de begroting is rekening gehouden met incidentele baten en lasten ter grootte van € 60.000 voor het project Jeugdwerkeloosheid. In de realisatie is de inzet op dit project beperkt gebleven tot € 21.000. Baten en lasten zijn in evenwicht.
» **WSP**: Incidentele baten en lasten voor regionale projecten zijn in lijn met de begroting. In de begroting is rekening gehouden met een incidentele onttrekking aan de bestemmingsreserve. In de realisatie is sprake van een dotatie van € 19.000.
» **WgSW**: In de begroting is rekening gehouden met een onttrekking aan de bestemmingsreserve, om de omvang daarvan terug te brengen naar de toegestane 1% van de loonkosten van het volgende jaar. In verband met de verwachte loonkostenontwikkeling, die hoger uit zullen vallen dan de uitstroom, is er in 2023 sprake van een toename – en geen afname – van de loonkosten. Er is daarom geen onttrekking aan de bestemmingsreserve. Daarnaast ontvangt de MGR over 2022 een hogere tegemoetkoming voor het Lage InkomensVoordeel, omdat het Rijk de tegemoetkoming incidenteel verhoogd heeft (€ 344.000)
» **CMI**: Er zijn geen incidentele baten of lasten
» **Beheer**: In de begroting is rekening gehouden met incidentele inhuur ter grootte van € 35.000, gedekt uit de bestemmingsreserve. In de realisatie is de inzet van inhuur beperkt geweest tot € 23.000. Als gevolg van besparingen op overige kosten is er geen sprake geweest van onttrekking aan de bestemmingsreserve.

Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid

Er zijn geen begrotingsonrechtmatigheden. Niet-begrootte aanvullende werkzaamheden zijn direct gecompenseerd met bijbehorende opbrengsten.

Balans

ACTIVA (€x1.000)	31-12-2022	31-12-2021	PASSIVA	31-12-2022	31-12-2021
Vaste activa	**€ 10**	**€ 18**	**Vaste passiva**	**€ 1.274**	**€ 1.774**
Materiële vaste activa			*Eigen vermogen*		
Investeringen met een economisch nut	€ 10	€ 18	Bestemmingsreserves	€ 685	€ 699
Vlottende activa	**€ 5.064**	**€ 5.043**	Resultaat baten & lasten	€ 0	€ 0
Uitzettingen (looptijd<1 jaar)			**Totaal eigen vermogen**	**€ 685**	**€ 699**
Vorderingen op openbare lichamen	€ 806	€ 1.213	*Voorzieningen*	*€ 589*	*€ 1.075*
Uitzettingen in 's Rijks schatkist	€ 3.055	€ 2.879	*Vaste schulden*	*€ 0*	*€ 0*
Overige vorderingen	€ 299	€ 207	**Vlottende passiva**	**€ 3.799**	**€ 3.287**
Totaal uitzettingen	**€ 4.159**	**€ 4.299**	*Netto-vlottende schulden (looptijd <1 jaar)*		
Liquide middelen (kas- en banksaldi)	*€ 0*	*€ 0*	**Overige schulden**	**€ 1.645**	**€ 1.551**
Overlopende activa			*Overlopende passiva*		*€ 0*
Nog te ontvangen bedragen van overige Nederlandse overheidslichamen	€ 846	€ 644	Voorschotten van overige Nederlandse overheidslichamen	€ 66	€ 32
Overige overlopende activa	€ 59	€ 100	Overige Overlopende passiva	€ 2.088	€ 1.704
Totaal overlopende activa	**€ 905**	**€ 744**	**Totaal Overlopende passiva**	**€ 2.154**	**€ 1.736**
Totaal Activa	**€ 5.073**	**€ 5.061**	**Totaal Passiva**	**€ 5.073**	**€ 5.061**

Borgstellingen / garantstellingen: nihil

Het balanstotaal is nagenoeg gelijk aan voorgaand jaar. De bestemmingsreserves en voorzieningen nemen beperkt af, maar de nog te betalen bedragen vallen iets hoger uit dan in 2021. Het bedrag dat in 2022 wordt terugbetaald aan gemeenten is hoger dan in 2021 en bestaat uit een positief resultaat van de modules. De terugbetaling staat als overige schuld op de balans.

De opbouw en de mutaties van de balansposten worden in de hierna volgende pagina's toegelicht.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding
De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) daarvoor geeft. Bij het opstellen van de jaarrekening is voldaan aan het normenkader vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 8 december 2022.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening
De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat is bepaald op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, zijn de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden verantwoord voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Met verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar wordt rekening gehouden als zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Balans

Materiële vaste activa
De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. Afschrijvingen geschieden onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar. Een actief dat buiten gebruik wordt gesteld, wordt op het moment van buitengebruikstelling voor de resterende boekwaarde afgeschreven.

Afschrijvingsbeleid
De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in:
a. 25 jaar: voorzieningen aan terreinen;
b. 40 jaar: gebouwen;
c. 15 jaar: machines, apparaten en installaties;
d. 15 jaar: inventarissen
e. 7 jaar: vervoermiddelen;
f. 4 jaar: ICT-investeringen
g. 10 jaar: overige activa
h. Niet: gronden.

Activa met economisch nut en een verkrijgingprijs van minder dan € 25.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd. In het jaar waarin het kapitaalgoed gereed komt/verworven wordt en vanaf het moment dat het door de MGR in gebruik kan worden genomen, wordt begonnen met afschrijven. Bij het afschrijven wordt er geen rekening gehouden met een eventuele restwaarde.

Vorderingen en overlopende activa
De vorderingen waarderen we tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid hebben we een voorziening in mindering gebracht. De voorziening wordt statistisch bepaald op basis van de gemaakte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten
Deze activa nemen we tegen nominale waarde op.

Vlottende passiva
De vlottende passiva waarderen we tegen de nominale waarde.

Toelichting op de balans

Vaste activa
De ICT-investering in 2020 bedroeg € 51.000. De notebooks worden in 4 jaar afgeschreven vanaf februari 2020.

Vaste activa *Euro x 1.000*	ICT Investeringen	Totaal
Boekwaarde per 31 december 2021	**€18**	**€18**
Afschrijvingen	€9	€9
Desinvestering	€0	€0
Boekwaarde per 31 december 2022	**€10**	**€10**

In 2022 hebben zich geen bijzonderheden voorgedaan.

Uitzettingen met een looptijd korter dan één jaar
De vorderingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Uitzettingen			2022	2021
Euro x 1.000		Debiteur	31-12-2022	31-12-2021
Vorderingen	1	Arnhem	€ 422	€ 669
Openbare	2	Doesburg	€ 12	€ 26
lichamen	3	Duiven	€ 33	€ 35
	4	Lingewaard	€ 55	€ 72
	5	Overbetuwe	€ 54	€ 68
	6	Renkum	€ 5	€ 107
	7	Rheden	€ 77	€ 90
	8	Rozendaal	€ 2	€ 2
	9	Wageningen	€ 10	€ 9
	10	Westervoort	€ 31	€ 34
	11	Zevenaar	€ 67	€ 74
Totaal Deelnemende gemeenten			**€ 767**	**€ 1.187**
		Neder-Betuwe	€ 38	€ 27
Totaal vorderingen openbare lichamen			**€ 806**	**€ 1.213**
Uitzettingen in 's Rijks schatkist			**€ 3.055**	**€ 2.879**
Overige Vorderingen		*Scalabor*	€ 299	€ 207
Totaal overige vorderingen			**€ 299**	**€ 207**
Totaal uitzettingen			**€ 4.159**	**€ 4.299**

Toelichting
» De openstaande vorderingen bij gemeenten hebben voornamelijk betrekking op doorbelasting van de BTW-lasten. Voor de activiteiten waar de koepelvrijstelling van toepassing is, wordt de BTW doorgeschoven naar gemeenten. Gemeenten kunnen deze BTW verhalen in het BTW compensatiefonds.
» Er is geen sprake van dubieuze debiteuren of betwiste facturen.
» De liquide middelen op de rekening-courant van de BNG worden dagelijks verrekend met de rekening-courant in ’s Rijks schatkist. Daarom worden er geen liquide middelen aangehouden.

Overlopende activa
De post overlopende activa wordt onderscheiden in:

Overlopende activa		2022	2021
Euro x 1.000	Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Nog te ontvangen	UWV compensatie transitievergoeding	€ 67	€ 99
bijdragen van			
overige overheid	Belastingvoordeel (LIV)	€ 779	€ 545
Nog te ontvangen bijdragen van overige overheid		**€ 846**	**€ 644**
Overige	Vooruitbetaalde bedragen	€ 30	€ 68
Overlopende	Loonvoorschotten	€ 3	€ 2
Activa	Fietsplan	€ 26	€ 30
Totaal overige overlopende activa		**€ 59**	**€ 100**
Totaal overlopende activa		**€ 905**	**€ 744**

Toelichting
» Op basis van de ontvangen compensatie voor transitievergoedingen uit 2021 en 2022 schatten we in dat 99% van de nog openstaande aanvragen wordt voldaan.
» Het te ontvangen belastingvoordeel voor lage inkomens (LIV) is hoger dan in 2021. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele ophoging van het tegemoetkomingsbedrag per werknemer van € 960 naar € 1.520.

Verloop eigen vermogen
De MGR heeft geen algemene reserve. Iedere module heeft een eigen bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserves *Euro x 1.000*	Module Inkoop	Module Onderwijs	Module WgSW	Module WSP	Module Beheer	Totaal
Boekwaarde per 31 december 2021	**€ 50**	**€ 50**	**€ 518**	**€ 31**	**€ 50**	**€ 699**
Onttrekkingen 2022	€ 0	€ 33	€ 0	€ 0	€ 0	€ 33
Dotaties 2022	€ 0	€ 0	€ 0	€ 19	€ 0	€ 19
Totaal mutaties	€ 0	-€ 33	€ 0	€ 19	€ 0	-€ 14
Boekwaarde per 31 december 2022	**€ 50**	**€ 17**	**€ 518**	**€ 50**	**€ 50**	**€ 685**

Deze bestemmingsreserves hebben het volgende doel:
1. WgSW: Opvangen van onvoorziene kosten voor SW-dienstverbanden
2. Overige modules: Opvangen van onvoorziene kosten in de bedrijfsvoering en onvoorziene personeelskosten voor het uitvoeren van de reguliere taken van de module.

Voorzieningen
De voorzieningen kennen het volgende verloop:

Voorzieningen	Boventalligen Presikhaaf	Latente verplichtingen	Totaal
Boekwaarde per 31 december 2021	**€ 930**	**€ 145**	**€ 1.075**
Dotaties 2022	€ 0	€ 0	€ 0
Onttrekkingen 2022	€ 336	€ 0	€ 337
Vrijval	€ 150	€ 0	€ 150
Boekwaarde per 31 december 2022	**€ 444**	**€ 145**	**€ 589**

Per 1 januari 2020 is er een voorziening gevormd met betrekking tot het overnemen van 14 boventallige medewerkers van Presikhaaf Bedrijven. In 2022 zijn de dienstverbanden van de laatste 4 boventallige medewerkers geëindigd. Voor deze 4 medewerkers hebben we, als eigen risicodrager, nog een aantal jaar de verplichting om de WW te bekostigen. Daarnaast houden we rekening met een risico opslag en garantstelling voor een medewerker. Op basis van deze verplichtingen is de voorziening per einde 2022 herrekend. Het meerdere boven het benodigde bedrag (ter grootte van € 150.000) valt vrij en wordt verrekend met de gemeentelijke bijdragen.

Daarnaast is bij de liquidatie van Presikhaaf Bedrijven eind november 2020 een voorziening overgedragen aan de MGR voor latente rechten en verplichtingen. In 2022 is er geen aanspraak gedaan op deze voorziening. Op basis van de huidige kennis met betrekking tot (latente) verplichtingen is er geen reden om aan te nemen dat de voorziening te laag is gewaardeerd.
De eventuele toekomstige overschotten of tekorten op deze voorziening worden verrekend met de voormalige deelnemers aan de GR Presikhaaf Bedrijven volgens een vastgestelde verdeelsleutel (conform liquidatieplan Presikhaaf Bedrijven).

Netto vlottende schulden met een looptijd korter dan één jaar
De overige schulden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Overige schulden			2022	2021
Euro x 1.000		Crediteur	31-12-2022	31-12-2021
Overige schulden	1	Arnhem	€ 493	€ 419
aan deelnemende	2	Doesburg	€ 26	€ 21
Gemeenten	3	Duiven	€ 37	€ 25
(eindafrekening)	4	Lingewaard	€ 79	€ 58
	5	Overbetuwe	€ 61	€ 50
	6	Renkum	€ 7	€ 3
	7	Rheden	€ 112	€ 81
	8	Rozendaal	€ 1	€ 1
	9	Wageningen	€ 2	€ 1
	10	Westervoort	€ 45	€ 32
	11	Zevenaar	€ 88	€ 61
	Totaal deelnemende gemeenten		€ 950	€ 754
		Crediteuren	€ 474	€ 541
		Nog te betalen	€ 189	€ 242
		BTW	€ 32	€ 14
Totaal overige schulden			**€ 1.645**	**€ 1.551**
Totaal vlottende schulden			**€ 1.645**	**€ 1.551**

Toelichting
De creditering van de gemeentelijke bijdrage is opgenomen in de overige schulden. Onder de nog te betalen bedragen staan facturen die na balansdatum zijn binnengekomen. Actieve aandacht richting leveranciers heeft er voor gezorgd dat meer facturen binnen het boekjaar zijn binnengekomen en betaald.

Overlopende passiva
De post overlopende passiva wordt onderscheiden in:

Vooruitontvangen bedragen		2021	Onttrekkingen	Toevoegingen	2022
Euro x 1.000	Rubriek	31-12-2021		31-12-2022	31-12-2022
	Presikhaaf Bedrijven	€ 12	€ 12		€ 0
	KTO Onderwijs	€ 20	€ 20		€ 0
	Project Matchingstafel	€ 0		€ 37	€ 37
	Project Evenementen	€ 0		€ 29	€ 29
		€ 32	**€ 32**	**€ 66**	**€ 66**

Overige overlopende passiva		2022	2021
Euro x 1.000	Rubriek	31-12-2022	31-12-2021
	Netto salarissen	€ 49	€ 52
	Afdrachten OGV	€ 0	€ 4
	Afdrachten Loonbelasting	€ 1.612	€ 1.646
	Overige	€ 427	€ 2
Totaal overige overlopende passiva		**€ 2.088**	**€ 1.704**

Niet in de balans opgenomen rechten/verplichtingen
De niet uit de balans blijkende verplichtingen zijn:
- € 164.000 voor 475 niet opgenomen vakantiedagen ambtelijke dienstverbanden
- € 5,3 miljoen voor 33.500 niet opgenomen vakantiedagen SW dienstverbanden
- € 1,7 miljoen voor 7 maanden recht op uitbetaling vakantiegeld over 2022 van SW medewerkers

Gebeurtenissen na balansdatum

2022 heeft zich gekenmerkt als jaar met grote mondiale ontwikkelingen. De COVID-19 situatie en vraagstukken zijn begin 2022 afgenomen tot een behapbaar niveau met beperkte impact op de bedrijfsvoering en uitvoering binnen de MGR. Daarentegen is als gevolg van onder andere de oorlog in Oekraïne de (financiële) onzekerheid toegenomen.

Eind 2022 en begin 2023 zien we ons geconfronteerd met een hoge inflatie en onzekerheid over de loonkostenontwikkelingen. CAO-onderhandelingen voor de ambtenaren zijn nog niet afgerond, en voor de CAO SW zijn acties aangekondigd om deze open te breken. Deze ontwikkelingen hebben geen invloed op het beeld dat geschetst wordt in dit jaarverslag of de continuïteit van de MGR, maar hebben wel invloed op de begroting van 2023 en daarop volgende jaren.

Wet Normering Topinkomens

Per 1 januari 2013 is de Wet Normering Topinkomens (WNT) ingegaan. De MGR is opgericht per 1-4-2017. De MGR heeft vanaf 2018 medewerkers in dienst. De gegevens van de directeur/secretaris staan hieronder weergegeven.

Bezoldiging topfunctionarissen

De WNT is van toepassing op de MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland. Het voor MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2022 € 216.000 op basis van de categorie algemeen.

Gegevens WNT H. Wiselius	**2022**	**2021**
Functiegegevens	Directeur	Directeur
Aanvang en einde functievervulling	01/01 – 31/12	01/01 – 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,78	0,78
Dienstbetrekking?	ja	ja
Bezoldiging		
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 79.858	€ 74.915
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 14.074	€ 13.693
Subtotaal	**€ 94.504**	**€ 88.607**
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	**€ 168.480**	**€ 163.020**
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	**€ 94.504**	**€ 88.607**
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

Topfunctionarissen zonder bezoldiging:

01-01-2022 - 23-06-2022		**23-06-2022 - 31-12-2022**	
NAAM TOPFUNCTIONARIS	**FUNCTIE**	**NAAM TOPFUNCTIONARIS**	**FUNCTIE**
Johannes Goossen	VOORZITTER DB EN AB	Johannes Goossen	VOORZITTER DB EN AB
Ronald Paping	LID DB EN AB	Paul Smeulders	LID DB EN AB
Dorus Klomberg	LID DB EN AB	Dorus Klomberg	LID DB EN AB
Simon Warmerdam	LID AB	Simon Warmerdam	LID AB
Leo Bosland	LID AB	Guido van Vulpen	LID AB
Nanne van Dellen	LID AB	Arthur Boone	LID AB
Brigitte Faber-de Lange	LID AB	Rik van den Dam	LID AB
Marinka Mulder	LID AB	Marinka Mulder	LID AB
Rob Raaijman	LID AB	Peter Pennekamp	LID AB
Birgit van Veldhuizen	LID AB	Birgit van Veldhuizen	LID AB
Helga Witjes *	LID AB	Nick Hubers *	LID AB

** Helga Witjes is reeds in de vergadering van 24 maart 2022 vervangen door Nick Hubers.*

Bovengenoemde bestuurders zijn lid van het AB op basis van een wethouderschap in een deelnemende gemeente. Zij ontvangen geen bezoldiging van de MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland.

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen andere functionarissen met een dienstbetrekking die in 2022 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2022 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Algemeen Bestuur van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland te Westervoort

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2022 van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland te Westervoort gecontroleerd.

Naar ons oordeel:
- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2022 als van de activa en passiva van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland te Westervoort op 31 december 2022 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2022 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader voor de financiële rechtmatigheid dat is vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 8 december 2022.

De jaarrekening bestaat uit:
1. het overzicht van baten en lasten over 2022;
2. de balans per 31 december 2022;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen;
4. de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol (vastgesteld op 21 maart 2019) en het normenkader voor de financiële rechtmatigheid (vastgesteld op 8 december 2022) en het Controleprotocol Wet WNT 2022 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland te Westervoort zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties en bij het vormen van ons oordeel hierover.

Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 603.840. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2022.
Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het Algemeen Bestuur overeengekomen dat wij aan het Algemeen Bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 60.384 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Controleaanpak frauderisico's

Bij de aanvang van onze controle hebben wij een frauderisico analyse uitgevoerd. Hierbij hebben wij risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang op de jaarrekening als gevolg van fraude. De uitkomsten van deze frauderisico analyse zijn vertaald naar generieke en specifieke controlewerkzaamheden die onderdeel uitmaken van onze controleaanpak.

Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in het systeem van interne beheersing, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het Dagelijks Bestuur inspeelt op frauderisico's. Ook hoe het bestuur het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop het Algemeen Bestuur toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan.

Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het beperken van frauderisico's.
Als onderdeel van het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening als gevolg van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

We hebben de beschikbare controle-informatie in overweging genomen en navraag gedaan bij relevante personen, waaronder de concerncontroller en de directeur. Hieruit volgden geen signalen van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Uit het geheel van onze werkzaamheden volgen geen signalen van aanwijzingen of vermoedens van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Geïdentificeerd frauderisico	Controlewerkzaamheden en observaties
Het risico dat het management maatregelen van interne beheersing doorbreekt	Het Dagelijks Bestuur en de directie bevinden zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat ze in staat zijn de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersings-maatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken. Wij hebben specifiek aandacht besteed aan de effectiviteit van de ingebouwde waarborgen in de processen met betrekking tot handmatige journaalposten. We hebben een aantal memoriaalboekingen gecontroleerd op basis van de omvang en de omschrijving. Wij hebben bij de controlewerkzaamheden specifieke aandacht gehad voor eventuele manipulatie of bovenmatige bemoeienis van het management bij de totstandkoming van cijfers en belangrijke toelichtingen. Wij hebben geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude vastgesteld met betrekking tot het overschrijven van interne beheersingsmaatregelen door het management.
Het risico dat schattingsposten onterecht door het management beïnvloed worden	Wij hebben specifieke controles uitgevoerd op het opstellen van schattingen zoals voorzieningen. Wij hebben getoetst of de gehanteerde uitgangspunten en veronderstellingen adequaat zijn. Wij hebben in het bijzonder aandacht gehad voor het inherente risico van vooringenomenheid van het management bij deze schattingen. Wij hebben geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude vastgesteld met betrekking tot het maken van schattingen.
Het risico dat inkoopfacturen betaald worden, zonder dat hier een prestatie tegenover staat	Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersingsmaatregelen geëvalueerd die bedoeld zijn om het risico op fraude te beperken met betrekking tot het leveren van de prestaties van de ingekochte goederen en diensten. Wij hebben door middel van een deelwaarneming vastgesteld dat de levering van goederen/diensten voor de onderzochte gevallen heeft plaatsgevonden overeenkomstig de inkoopfacturen. Wij hebben geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude vastgesteld met betrekking tot de inkoop.
Het risico dat betaalbatches ongeautoriseerd worden aangepast en naar verkeerde bankrekeningnummers wordt betaald	Wij hebben de opzet, het bestaan en de werking van de interne beheersingsmaatregelen geëvalueerd die bedoeld zijn om het risico op fraude te beperken bij het aanmaken van betalingen. Aanvullend hebben we data-analyse gedaan op alle bankmutaties. Wij hebben geen specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude vastgesteld met betrekking tot de betalingen.

Controleaanpak veronderstellingen inzake financiële risico's in relatie tot de financiële positie

Het Algemeen Bestuur heeft in de regeling van de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland te Westervoort vastgelegd (artikel 29 lid 7) dat aan enig batig saldo een bestemming specifiek voor de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland te Westervoort kan worden gegeven. Alle overige lasten worden verdeeld over de deelnemende gemeenten (artikel 29 lid 5). Daarmee worden de financiële risico's afgewenteld op de deelnemende gemeenten.

Het Dagelijks Bestuur heeft inzicht gegeven in de financiële positie en de risico's in de paragraaf weerstandsvermogen in het jaarverslag. Wij hebben het proces van risicoanalyse en de veronderstellingen die het Dagelijks Bestuur heeft gehanteerd beoordeeld en geëvalueerd. Daarnaast hebben wij beoordeeld of de paragraaf Weerstandsvermogen alle relevante informatie bevat, waarvan wij tijdens onze controle kennis hebben gekregen.
Voor het overige hebben wij inlichtingen ingewonnen bij het Dagelijks Bestuur over de kennis van risico's na de periode van de verrichte risicoanalyse. Uit onze werkzaamheden blijkt het gegeven inzicht zoals, dat gegevens is door het Dagelijks Bestuur, aanvaardbaar is.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2022 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur voor de jaarrekening
Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het Dagelijks Bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Dagelijks Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Dagelijks Bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het Dagelijks Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol en het normenkader voor de financiële rechtmatigheid welke is vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 8 december 2022, het Controleprotocol WNT 2022, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het Dagelijks Bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder of deelnemende gemeenten. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeenschappelijke regeling haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeenschappelijke regeling de financiële risico's niet kan opvangen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Doetinchem, 30 maart 2023

Stolwijk Kelderman

w.g. drs. G.J. Bouwhuis RA

6. Bijlagen

Bijlage 1 - Overzicht van de baten en lasten per taakveld

In dit overzicht worden de lasten en baten ingedeeld per taakveld conform BBV.

Overzicht Taakvelden		Taakveld	2022 Realisatie	2022 Gewijzigde Begroting	*Verschil vs. Gew. Begroting*
€x 1.000					
Lasten	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	**€ 2.207**	**€ 2.291**	*€ 84*
	6.4	Begeleide participatie	**€ 53.501**	**€ 54.155**	*€ 654*
	6.5	Arbeidsparticipatie	**€ 1.226**	**€ 1.271**	*€ 45*
	0.4	Overhead	**€ 3.410**	**€ 3.510**	*€ 100*
	0.8	Overige baten en lasten	**€ 21**	**€ 32**	*€ 11*
	0.10	Mutaties reserves	**€ 19**	**€ 0**	*-€ 19*
Totaal Lasten			**€ 60.384**	**€ 61.258**	***€ 875***
Baten	4.3	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	**€ 2.818**	**€ 2.964**	*€ 146*
	6.4	Begeleide participatie	**€ 53.673**	**€ 54.291**	*€ 618*
	6.5	Arbeidsparticipatie	**€ 1.753**	**€ 1.771**	*€ 18*
	0.4	Overhead	**€ 2.086**	**€ 2.089**	*€ 3*
	0.8	Overige baten en lasten	**€ 21**	**€ 32**	*€ 11*
	0.10	Mutaties reserves	**€ 33**	**€ 112**	*€ 79*
Totaal Baten			**€ 60.384**	**€ 61.258**	***€ 875***

Toelichting

» De modules vallen grotendeels gelijk aan de taakvelden.
» Inkoop, CMI en Beheer zijn hier geconsolideerd als overhead, samen met de overheadlasten van de overige modules.
» De dotaties aan de bestemmingsreserves komen hier als lasten terug en onttrekkingen als baten. Het vooruit ontvangen bedrag voor het KTO is als last opgenomen bij de mutatie reserve.

De cijfermatige analyse is niet anders dan eerder vermeld.

Bijlage 2 - Overzicht van de afrekening per module

Gemeentelijke bijdrage Module Beheer	*Realisatie 2022*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*	*Reeds gefactureerd*	*Te crediteren*
Gemeente Arnhem	126.009	132.650	*6.641*	*132.649*	*6.640*
Gemeente Doesburg	8.651	9.107	*456*	*9.108*	*457*
Gemeente Duiven	19.623	20.657	*1.034*	*20.657*	*1.034*
Gemeente Lingewaard	36.394	38.312	*1.918*	*38.312*	*1.918*
Gemeente Overbetuwe	37.413	39.385	*1.972*	*39.385*	*1.971*
Gemeente Renkum	24.538	25.831	*1.293*	*25.832*	*1.294*
Gemeente Rheden	34.176	35.977	*1.801*	*35.977*	*1.800*
Gemeente Rozendaal	1.331	1.401	*70*	*1.401*	*70*
Gemeente Wageningen	30.977	32.609	*1.632*	*32.609*	*1.632*
Gemeente Westervoort	11.692	12.308	*616*	*12.308*	*616*
Gemeente Zevenaar	34.168	35.968	*1.801*	*35.968*	*1.800*
Totaal gemeenten	**€ 364.972**	**384.205**	***19.234***	**384.203**	**19.231**

Gemeentelijke bijdrage Module Inkoop	*Realisatie 2022*	*Gewijzigde Begroting*	*Verschil*	*Reeds gefactureerd*	*Te crediteren*
Gemeente Arnhem	€ 601.470	€ 605.859	*€ 4.389*	*€ 605.859*	*€ 4.389*
Gemeente Doesburg	€ 41.293	€ 41.595	*€ 302*	*€ 41.595*	*€ 302*
Gemeente Duiven	€ 93.664	€ 94.348	*€ 684*	*€ 94.348*	*€ 684*
Gemeente Lingewaard	€ 139.087	€ 139.088	*€ 1*	*€ 139.088*	*€ 1*
Gemeente Overbetuwe	€ 168.215	€ 159.151	*€ -9.064*	*€ 159.151*	*€ -9.064*
Gemeente Renkum	€ 117.123	€ 117.978	*€ 855*	*€ 117.978*	*€ 855*
Gemeente Rheden	€ 163.131	€ 164.324	*€ 1.192*	*€ 164.324*	*€ 1.192*
Gemeente Rozendaal	€ 6.352	€ 6.397	*€ 44*	*€ 6.397*	*€ 44*
Gemeente Wageningen	€ 118.395	€ 118.396	*€ 0*	*€ 118.396*	*€ 0*
Gemeente Westervoort	€ 55.809	€ 56.215	*€ 406*	*€ 56.215*	*€ 406*
Gemeente Zevenaar	€ 163.090	€ 164.282	*€ 1.191*	*€ 164.282*	*€ 1.191*
Totaal gemeenten	**€ 1.667.629**	**€ 1.667.629**	***€ 0***	***€ 1.667.629***	***€ 0***

Gemeentelijke bijdrage Module Onderwijs	Realisatie 2022	Gewijzigde Begroting	Verschil	Reeds gefactureerd	Te crediteren
Gemeente Arnhem	€ 705.628	€ 740.463	€ 34.835	€ 740.464	€ 34.836
Gemeente Doesburg	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Duiven	€ 81.516	€ 85.540	€ 4.024	€ 85.540	€ 4.024
Gemeente Lingewaard	€ 142.483	€ 149.517	€ 7.034	€ 149.516	€ 7.033
Gemeente Overbetuwe	€ 163.613	€ 171.690	€ 8.077	€ 171.690	€ 8.077
Gemeente Renkum	€ 89.076	€ 93.473	€ 4.397	€ 93.474	€ 4.398
Gemeente Rheden	€ 147.135	€ 154.399	€ 7.264	€ 154.398	€ 7.263
Gemeente Rozendaal	€ 4.749	€ 4.984	€ 234	€ 4.984	€ 235
Gemeente Wageningen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Westervoort	€ 53.698	€ 56.348	€ 2.651	€ 56.348	€ 2.650
Gemeente Zevenaar	€ 131.821	€ 138.328	€ 6.508	€ 138.328	€ 6.507
Totaal Leerplicht	**€ 1.519.717**	**€ 1.594.742**	**€ 75.025**	**€ 1.594.742**	**€ 75.025**
VSV Gemeente Arnhem	€ 149.500	€ 149.500	€ -	€ 149.500	€ -
Totaal gemeenten	**€ 1.664.800**	**€ 1.744.242**	**€ 75.025**	**€ 1.744.242**	**€ 75.025**
RMC Kwalificatieplicht	€ 387.800	€ 387.800	€ -	€ 387.800	€ -
RMC VSV	€ 305.482	€ 337.600	€ 32.118	€ 337.600	€ 32.118
RMC Jeugdwerkloosheid	€ 20.958	€ 60.000	€ 39.042	€ 20.958	€ -
Programma Schakelpunt	€ 191.000	€ 191.000	€ -	€ 191.000	€ -
Programma Sluitende Keten	€ 20.000	€ 20.000	€ -	€ 20.000	€ -
Programma Verzuim 18+	€ 160.000	€ 160.000	€ -	€ 160.000	€ -
Totaal regionale bijdrage	**€ 1.085.240**	**€ 1.156.400**	**€ 71.160**	**€ 1.117.358**	**€ 32.118**

Gemeentelijke bijdrage Module WSP	Realisatie 2022	Gewijzigde Begroting	Verschil	Reeds gefactureerd	Te crediteren
Gemeente Arnhem	€ 658.579	€ 666.114	€ 7.535	€ 666.114	€ 7.535
Gemeente Doesburg	€ 45.162	€ 45.679	€ 517	€ 45.678	€ 516
Gemeente Duiven	€ 102.522	€ 103.695	€ 1.173	€ 103.694	€ 1.172
Gemeente Lingewaard	€ 190.124	€ 192.299	€ 2.175	€ 192.300	€ 2.176
Gemeente Overbetuwe	€ 195.467	€ 197.703	€ 2.236	€ 197.704	€ 2.237
Gemeente Renkum	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Rheden	€ 178.531	€ 180.574	€ 2.043	€ 180.574	€ 2.043
Gemeente Rozendaal	€ 6.956	€ 7.035	€ 80	€ 7.036	€ 80
Gemeente Wageningen	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Westervoort	€ 61.090	€ 61.789	€ 699	€ 61.790	€ 700
Gemeente Zevenaar	€ 178.531	€ 180.574	€ 2.043	€ 180.574	€ 2.043
Totaal gemeenten	**€ 1.616.962**	**€ 1.635.462**	**€ 18.500**	**€ 1.635.464**	**€ 18.502**

Gemeentelijke bijdrage Module WgSW	Realisatie 2022	Onttrekking Voorziening	Gewijzigde Begroting	Verschil	Reeds gefactureerd	Te crediteren
Gemeente Arnhem	€ 27.166.038	€ 78.504	€ 27.561.922	€ 474.388	€ 27.527.569	€ 440.035
Gemeente Doesburg	€ 1.460.792	€ 4.938	€ 1.482.080	€ 26.226	€ 1.480.233	€ 24.379
Gemeente Duiven	€ 1.926.004	€ 4.938	€ 1.954.071	€ 33.006	€ 1.951.635	€ 30.569
Gemeente Lingewaard	€ 4.164.755	€ 12.720	€ 4.225.447	€ 73.412	€ 4.220.182	€ 68.146
Gemeente Overbetuwe	€ 3.524.926	€ 10.475	€ 3.576.294	€ 61.843	€ 3.571.834	€ 57.384
Gemeente Renkum	€ -	€ 0	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Rheden	€ 6.165.363	€ 17.658	€ 6.255.209	€ 107.505	€ 6.247.415	€ 99.710
Gemeente Rozendaal	€ 56.360	€ 60	€ 57.181	€ 882	€ 57.112	€ 813
Gemeente Wageningen	€ -	€ 0	€ -	€ -	€ -	€ -
Gemeente Westervoort	€ 2.517.618	€ 6.884	€ 2.554.307	€ 43.572	€ 2.551.122	€ 40.388
Gemeente Zevenaar	€ 4.710.761	€ 13.468	€ 4.779.409	€ 82.117	€ 4.773.450	€ 76.158
Totaal gemeenten	**€ 51.692.617**	**€ 149.647**	**€ 52.445.920**	**€ 902.951**	**€ 52.380.552**	**€ 837.582**
Buitengemeenten	€ 1.588.482		€ 1.511.526	€ -76.956		

Gemeentelijke bijdrage Module CMI	Realisatie 2022	Gewijzigde Begroting	Verschil	Reeds gefactureerd	Te crediteren
Gemeente Arnhem	28.366	28.366	-	28.366	-
Gemeente Doesburg	1.932	1.932	-	1.932	-
Gemeente Duiven	4.378	4.378	-	4.378	-
Gemeente Lingewaard	8.177	8.177	-	8.177	-
Gemeente Overbetuwe	8.420	8.420	-	8.420	-
Gemeente Renkum	-	-	-	-	-
Gemeente Rheden	7.601	7.601	-	7.601	-
Gemeente Rozendaal	301	301	-	301	-
Gemeente Wageningen	-	-	-	-	-
Gemeente Westervoort	2.622	2.622	-	2.622	-
Gemeente Zevenaar	7.701	7.701	-	7.701	-
Totaal gemeenten	**69.500**	**69.500**	**-**	**69.500**	**-**

BEHANDELRESULTAAT

18.45 – 20.15 : Raadsvoorstellen:
Wijziging regeling MGR sociaal domein 2023
Zienswijze MGR conceptbegroting 2024 en begrotingswijziging 2023 (i/m1)

Raadsvoorstellen MGR

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	P. Smeulders
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kumas (VVD), Heemskerk (D66), Zevenbergen (Volt), Quint(GroenLinks), Van der Laak (Arnhem Centraal), Van den Broek (CDA), Jansen(CU),Eliëns (PvdD) en Hobbelen (Burgerbelang Arnhem). De fracties van Forum voor Democratie, PVV, PvdA, SP en DENK zijn niet aanwezig.

Bespreking

De raadskamer heeft de meningsvormde fase afgesloten

Toezeggingen

geen

Conclusie

De voorstellen worden doorverwezen naar de besluitvormende raadsvergadering, beiden als hamerstuk

De raadsgriffier — De voorzitter,

J. Kersten — M. Loor

Titel/onderwerp: # Burgerinitiatief “Centrumring Arnhem”

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

Van:	Burgerinitiatief	Ambtenaar:	Vincent Bronkhorst
Portefeuillehouder:	Kuiper, Oost, Van ‘t Riet	Telefoonnr:	026-377 4953
		E-mailadres:	vincent.Bronkhorst@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (m2)		
Toelichting	**Aanleiding** Op basis van de ‘Verordening Burgerinitiatief en Burgeragendering 2019’ kunnen inwoners uit de gemeente Arnhem een burgerinitiatief indienen bij de gemeenteraad. Het dagelijks bestuur van de agendacommissie heeft het burgerinitiatief ontvangen en beoordeeld op de gestelde eisen. Het initiatief voldoet aan de eisen en is daarmee toegelaten tot de vergadering. **Kernboodschap** Het Platform Arnhemse Centrumring heeft een burgerinitiatief ingediend waarbij ze een aantal voorstellen doen aan de gemeenteraad. Zij bepleiten balans op de Arnhemse Centrumring. Balans tussen wonen, verblijf en ontsluiting. In de huidige situatie staat de doorstroming van snelverkeer centraal. De vroegere stadsmuur is vervangen door een muur van verkeer. De woonfunctie is sterk toegenomen. Balans ontbreekt en moet worden teruggewonnen. Dit voorstel zorgt er voor dat iedereen op een goede manier van de weg gebruik kan maken en dat het ook fijn is om aan de centrumring te wonen en er te verblijven. Concreet stellen zij de raad voor om een aantal uitgangspunten mee te geven aan het duurzame mobiliteitsplan dat opgesteld wordt en tegelijkertijd stellen ze de raad voor om een aantal maatregelen voor te stellen aan het college, die op korte termijn opgepakt kunnen worden. Zie voor meer informatie het raadsvoorstel. **Aandachtspunten** De behandeling van een burgerinitiatief heeft een iets andere vergaderorde dan een regulier raadsvoorstel. In de behandeling wordt zoveel als mogelijk gewerkt op de manier zoals een raadsvoorstel ook besproken wordt, zodat het voor iedereen herkenbaar is. De indieners treden op als portefeuillehouder bij het voorstel en de wethouder kan aan het einde van de behandeling een mening geven over het voorstel vanuit het college. Het college is uitgenodigd om een reactie te geven op het ingediende burgerinitiatief. Deze reactie wordt op een later moment bij de stukken geplaatst.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende 2 (m2) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	<u>Vergaderorde M2</u> Het doel van de M2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (pre-advies)		

	4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming.
Bijlagen	

Burgerinitiatief "Centrumring Arnhem"
Bijlage – toelichting op de behandelwijze
Lijst met ondersteunende handtekeningen (deze liggen ter inzage voor raadsleden en fractievolgers)
Reactie op het voorstel vanuit het college

GEMEENTERAAD ARNHEM

Motie

Datum raadsvergadering:	21-06-2023
Nummer motie:	**23M83**
Zaaknummer:	201793
Status	
Onderwerp:	Burgerinitiatief "Centrumring Arnhem"

Titel:

Duidelijkheid over uitvoering burgerinitiatief Centrumring

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen voor:

Omdat we weten dat:

- Het college een positieve grondhouding heeft over het burgerinitiatief Centrumring.
- Wat er wel/niet wordt uitgevoerd of onderzocht met bijbehorende tijdspad niet duidelijk is.
- Het nog geen gegeven is dat er een oversteek pad komt op het punt Rijnkade-Sabelspoort-Markt.
- Het college al heel lang in gesprek is met het Openbaar Ministerie over flitspalen en/of trajectcontroles op de Jansbuitensingel

Omdat we vinden dat:

- Als een voorstel wordt aangenomen duidelijk moet zijn wat het college precies gaat doen.
- Dit bij een burgerinitiatief nog eens extra wenselijk is.
- De raad meegenomen dient te worden in de afwegingen van het college hoe het burgerinitiatief uit te voeren

Daarom draagt de gemeenteraad het college op om:

- Binnen 3 maanden middels een plan of een raadsbrief inclusief tijdspad aan te geven welke uitvoeringsmogelijkheden en beperkingen van het burgerinitiatief Centrumring uitgevoerd kunnen worden
- Duidelijkheid te geven over de uitvoeringsmogelijkheden en beperkingen van het burgerinitiatief Centrumring en daar de raad terugkoppeling over te geven.

Indieners:

Alwin van Engelenburg – VVD
Scott van den Broek – CDA

Gemeente Arnhem

Toelichting op de behandelwijze burgerinitiatief Centrumring Arnhem

De verordening geeft niet exact aan hoe een voorstel behandeld moet worden, behalve dat het geagendeerd wordt tijdens een Politieke Avond en dat er beraadslagingen en besluitvorming plaats moet vinden. Het burgerinitiatief is een uitgewerkt voorstel met een (concept-)raadsbesluit aan de raad gericht. Hiermee is het sterk vergelijkbaar met een raadsvoorstel of een initiatiefvoorstel vanuit de gemeenteraad zelf. Om die reden stellen we een werkwijze van behandeling voor die recht doet aan de indieners en tegelijkertijd vergelijkbaar is met de eerdergenoemde voorstellen.

Het burgerinitiatief wordt daarom behandeld zoals we dat zouden doen met andere raadsvoorstellen. Dus een informatieve fase, een meningsvormende fase en afsluitend besluitvormend. Dit geeft ook ruimte aan (mogelijke) insprekers (niet zijnde de indieners zelf) en geeft de raad/raadskamer de ruimte om bijvoorbeeld een vervolg m1 of een m2 te verzoeken.

Het voorstel is opgesteld door de indieners zelf en het college van B&W is hierbij formeel geen partij. Het college heeft ook geen duidelijk rol gekregen binnen de verordening, terwijl dit wel gewenst is. Bij een initiatiefvoorstel vanuit de raad zelf is hier wel ruimte voor, het college heeft het recht om een reactie of appreciatie op het voorstel geven. Daar wordt nu ook ruimte voor gegeven. Dat zorgt ervoor dat de wethouder (namens het college) betrokken is bij de behandeling en ook vragen kan beantwoorden terwijl tegelijkertijd de initiatiefnemers portefeuillehouder zijn op dit onderwerp. Zij hebben het voorstel immers zelf geschreven. Dat zorgt voor een volgende voorgestelde werkwijze van behandeling:

Informatieve fase

- De indieners krijgen het woord om hun voorstel toe te lichten. Dit is enkel een technische toelichting, om het voorstel te presenteren. Hierbij is er nog geen ruimte voor debat.
- (indien aanwezig) insprekers krijgen het woord

Meningsvormende fase

- Er wordt gestart met een m1
- De indieners van het voorstel zijn aanwezig als portefeuillehouder
- De wethouder kan aanwezig zijn als toehoorder
- De raadskamer houdt een reguliere eerste termijn
- De indieners reageren in eerste termijn
- Indien nodig volgt er een tweede termijn tussen de raadskamer en de indieners
- Afsluitend krijgt de wethouder het woord om haar appreciatie te geven
- De raadskamer kan hierop reageren

Aan het einde van de m1 kan besloten worden tot het houden van een m2 of overgegaan worden tot besluitvorming.

Het college komt met een schriftelijke reactie op dit burgerinitiatief, dat wordt later bij de stukken geplaatst. Fracties kunnen dat gebruiken in hun voorbereiding en de wethouder hierover bevragen.

BURGERINITIATIEF

Voorstel aan de raad van de gemeente Arnhem.

Kernboodschap

Wij bepleiten balans op de Arnhemse Centrumring. Balans tussen wonen, verblijf en ontsluiting. In de huidige situatie staat de doorstroming van snelverkeer centraal. De vroegere stadsmuur is vervangen door een muur van verkeer. De woonfunctie is sterk toegenomen. Balans ontbreekt en moet worden teruggewonnen. Dit voorstel zorgt er voor dat iedereen op een goede manier van de weg gebruik kan maken en dat het ook fijn is om aan de centrumring te wonen en er te verblijven.

Voorstel

Er wordt gewerkt aan een Duurzaam Mobiliteitsplan. Wij stellen u voor om een aantal uitgangspunten vast te stellen behorende bij het opstellen van het Duurzaam Mobiliteitsplan.
In afwachting van de maatregelen die voortkomen uit dit plan stellen wij voor om de verkeerslichten vriendelijker voor voetgangers en fietsers af te stellen. Ook stellen wij voor om een veilige oversteek voor voetgangers en fietsers te realiseren in de route Rijnkade-Sabelspoort-Markt.

Inleiding

Balans tussen wonen, verblijf en ontsluiting ontbreekt op de centrumring. Bewoning is sterk toegenomen, de inrichting is onveranderd gericht op het snelverkeer. Jarenlange gesprekken met het gemeentebestuur hebben niets opgeleverd. Uiteindelijk heeft dit geleid tot de oprichting van het Platform Arnhemse Centrumring (PAC) met ongeveer 200 leden. Het PAC heeft zowel voor als na de raadsverkiezingen gesprekken gevoerd met de raadsfracties. Onze prioriteiten werden unaniem gesteund. Ook werden en worden er gesprekken gevoerd met het College van B en W in de persoon van de betreffende wethouder.

Onze prioriteiten zijn :

- Strikte handhaving van de maximale snelheid,
- Geluid en luchtkwaliteit binnen de wettelijke normen houden,
- Herinrichting van de wegen,
- Doorgaand verkeer weren,
- Minder asfalt, meer groen,
- Fietspaden aan beide kanten in twee richtingen,
- Meer ruimte voor voetgangers en fietsers,
- Snelheid naar 30 km per uur, te beginnen in de Weerdjesstraat.

Het PAC heeft met vreugde kennisgenomen van het coalitieakkoord. De daarin gestelde prioriteiten zijn glashelder. **Eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en dan de auto.**
Deze prioriteiten zijn door uw raad bevestigd bij de vaststelling van de betreffende startnotitie.
Wij mogen er dan ook op vertrouwen dat deze prioriteiten worden geëffectueerd in het duurzaam mobiliteitsplan. Opstellen, participatie, besluitvorming en opdrachtverlening van het plan zal echter veel tijd kosten. Wij denken aan tenminste twee jaar. Ook in deze tussentijd kunnen al maatregelen worden getroffen. Wij doen twee concrete voorstellen en vragen u het college te verzoeken om te bezien welke andere maatregelen in de tussentijd kunnen worden gerealiseerd.

Voorstellen met argumenten

Wij verzoeken uw raad om een aantal uitgangspunten vast te stellen en deze aan het college mee te geven aangaande het op te stellen Duurzaam Mobiliteitsplan.

1. Aan het Duurzame Mobiliteitsplan de volgende uitgangspunten mee te geven:

1.a. Op de Centrumring wordt ingezet op vermindering van de maximale snelheid, te beginnen met het traject Weerdjesstraat-Trans-Eusebiusplein.
Om de in de kernboodschap aangegeven balans tussen wonen, verblijf en ontsluiting op de centrumring te realiseren is een lagere snelheid noodzakelijk. Wij vragen uw raad om dit als uitgangspunt vast te stellen. In ieder geval te beginnen met de Weerdjesstraat, Trans en Eusebiusplein.

1.b. Op de Centrumring wordt ingezet op toepassing van Trajectcontrole als middel om de verkeerssnelheid te beheersen.
Strikte handhaving van de snelheid is noodzakelijk. Gelet op de beperkte handhavingscapaciteit ligt gebruik van Trajectcontrole zeer voor de hand. Wij verzoeken uw raad dit uit te spreken. Trajectcontrole is een buitengewoon effectief handhavingsmiddel. Terughoudendheid bij het Openbaar Ministerie mag geen argument zijn om niet te kiezen voor Trajectcontrole. Het gaat om de eigen inzet waarvoor wordt gekozen. Vervolgens moet deze keuze met alle kracht worden nagestreefd.

1.c. Sluipverkeer op de Centrumring wordt met kracht tegengegaan.
Sluipverkeer moet met kracht worden tegengegaan. Dit is een oneigenlijk gebruik van de Centrumring, niet bedoeld als ontsluiting maar als doorgaand verkeer. Dit draagt (sterk) bij aan het massieve verkeersaanbod met alle negatieve gevolgen van dien. Het provinciale- en rijkswegennet dient in de behoefte aan doorgaand (al dan niet bovenstedelijk) verkeer te voorzien. Wij vragen uw raad om duidelijk uit te spreken dat de Centrumring niet bedoeld is voor doorgaand verkeer en dat (dus) in het mobiliteitsplan maatregelen moeten worden getroffen om dit tegen te gaan. Hoe moeilijk wellicht, de duidelijke opdracht daartoe moet worden vastgelegd.

Voordat het nieuwe Duurzame Mobiliteitsplan volledig is afgerond kunnen er al maatregelen worden genomen. Wij doen daartoe twee concrete voorstellen en verzoeken hierbij het college de volgende maatregelen te treffen :

2.a. Het voetgangers- en fietsvriendelijker afstellen van verkeerslichten (oversteektijd en interval).
Wij vragen uw raad het college te verzoeken op korte termijn de verkeerslichten op en rond de Centrumring voetganger- en fietsvriendelijker af te stellen. In de huidige situatie is de afstelling bovenal gericht op het snelverkeer. Dit doet geen recht aan de geformuleerde prioriteiten. Vooral bij brede oversteekplaatsen dient er voldoende tijd te zijn voor minder snelle voetgangers. Ook dient de intervaltijd te worden verkort. Voetgangers en fietsers dienen sneller opnieuw groen licht te krijgen. Nu moet vaak te lang worden gewacht op het volgende groene licht. Te lang uit het oogpunt van de door ons gewenste balans.

2.b. Een veilige oversteekplaats te realiseren in de wandel- en fietsroute Rijnkade-Sabelspoort-Markt.
Wij vragen uw raad het college te verzoeken om een veilige oversteek te realiseren in de wandel- en fietsroute Rijnkade-Sabelspoort-Markt. Hier bestaat geen enkele voorziening voor wandelaars en fietsers. Realisering van een veilige oversteek is naar onze mening noodzakelijk.

Zoals gesteld verwachten wij dat het jaren gaat duren alvorens het Mobiliteitsplan een feit is en de 'schop' de grond in kan. Het college dient – gelet op de prioriteit voor voetgangers en fietsers - niet alleen te werken aan het Mobiliteitsplan zelf maar dient ook na te gaan welke maatregelen in de tussentijd kunnen worden getroffen. Wij vragen uw raad een dienovereenkomstig verzoek aan het college te richten.

Besluit :

1. **Aan het Duurzame Mobiliteitsplan de volgende uitgangspunten mee te geven:**
   a. **Op de Centrumring wordt ingezet op vermindering van de maximum snelheid, te beginnen met het traject Weerdjesstraat-Trans-Eusebiusplein.**
   b. **Op de Centrumring wordt ingezet op toepassing van trajectcontrole als middel om de verkeerssnelheid te beheersen.**
   c. **Sluipverkeer op de Centrumring wordt met kracht tegengegaan.**

2. **Verzoekt het college de volgende maatregelen te treffen :**
   a. **Op en rond de Centrumring worden oversteekplaatsen met verkeerslichten voetgangers- en fietsvriendelijker (oversteektijd en interval) afgesteld.**
   b. **In de wandel en fietsroute Rijnkade-Sabelspoort-Markt wordt een veilige oversteekmogelijkheid gerealiseerd.**

080523

Aan de gemeenteraad

Datum : 23 mei 2023
Zaaknummer : 201793
Contactpersoon : Vincent Bronkorst
Telefoonnummer : 026 3774953

Onderwerp: collegereactie op burgerinitiatief Platform Arnhemse Centrumring

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van onze reactie op het burgerinitiatief dat het Platform Arnhemse Centrumring (PAC) heeft ingediend.

Inleiding
Onlangs heeft het Platform Arnhemse Centrumring als burgerinitiatief een voorstel aan uw raad gedaan voor enkele uitgangspunten voor het Duurzaam Mobiliteitsplan (DMP) dat de komende maanden wordt opgesteld in samenspraak met de stad. Tevens doen zij enkele voorstellen die zij vooruitlopend op het DMP gerealiseerd zouden willen zien om zo de doorstroming en verkeersveiligheid op de centrumring te verbeteren. Via deze brief informeren wij u graag over onze visie over de voorgestelde punten zodat u deze kunt betrekken bij uw beraadslagingen over het voorstel.

Collegereactie op burgerinitiatief Platform Arnhemse Centrumring
In het raadsvoorstel wordt uw raad voorgesteld om een aantal uitgangspunten vast te stellen en deze aan het college mee te geven aangaande het op te stellen Duurzaam Mobiliteitsplan.

1.a Op de Centrumring wordt ingezet op vermindering van de maximale snelheid, te beginnen met het traject Weerdjesstraat-Trans-Eusebiusplein.
Om de balans tussen wonen, verblijf en ontsluiting op de centrumring te realiseren is een lagere snelheid noodzakelijk. Wij vragen uw raad om dit als uitgangspunt vast te stellen. In ieder geval te beginnen met de Weerdjesstraat, Trans en Eusebiusplein.

In de startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan zijn naast de kaders voor de participatie van de stad ook de inhoudelijke kaders voor het duurzaam mobiliteitsplan beschreven. Een van deze uitgangspunten betreft:

- Maximumsnelheden op wegen van 70 kilometer per uur worden teruggebracht naar 50 kilometer per uur. In de bebouwde kom is 30 kilometer per uur het uitgangspunt. Hierbij houden we

rekening met de doorstroming en het belang daarvan wordt meegenomen bij de uitwerking van plannen voor onderhoud en herinrichting.

Wij zijn van mening dat het uitgangspunt zoals in het burgerinitiatief wordt voorgesteld al voldoende is opgenomen in de startnotitie.

Daarnaast wordt voorgesteld om de snelheid vooruitlopend op het DMP vast terug te brengen op de Weerdjesstraat, Trans en Eusebiusplein. Dit lijkt een interessant voorstel. Het 'enkel' plaatsen van 30km/uur borden is echter onvoldoende om een lagere snelheid af te dwingen. Er zijn aanvullende maatregelen nodig om de snelheid geloofwaardig en effectief te laten zijn. Denk hierbij aan het smaller maken van de rijloper, het wellicht wegnemen van één rijstrook en het aanleggen van verhoogde plateaus en snelheidsremmers. Deze maatregelen zijn duur en in de tijdelijke situatie niet kostenefficiënt. Daarnaast is de mogelijke terugslag van deze maatregel op de rest van de centrumring niet bekend of bepaald. Wij adviseren om dit voorstel ook onderdeel te laten zijn van het DMP, om zo tot een integrale oplossing te komen waarbij ook wordt gewerkt aan bereikbaarheidsalternatieven.

1.b Op de Centrumring wordt ingezet op toepassing van Trajectcontrole als middel om de verkeerssnelheid te beheersen.
Strikte handhaving van de snelheid is noodzakelijk. Gelet op de beperkte handhavingscapaciteit ligt gebruik van Trajectcontrole zeer voor de hand. Wij verzoeken uw raad dit uit te spreken. Trajectcontrole is een buitengewoon effectief handhavingsmiddel. Terughoudendheid bij het Openbaar Ministerie mag geen argument zijn om niet te kiezen voor Trajectcontrole. Het gaat om de eigen inzet waarvoor wordt gekozen. Vervolgens moet deze keuze met alle kracht worden nagestreefd.

Wij zijn het met de indieners eens dat het van belang is dat de maximum snelheid wordt gehandhaafd. Het controleren en verbaliseren op basis van snelheid is geen bevoegdheid van de gemeente. Deze bevoegdheid ligt bij de politie en het Openbaar Ministerie (OM). Het OM is terughoudend met het plaatsen van een Trajectcontrolesysteem binnen de bebouwde kom. Dit type systemen wordt in de regel enkel geplaatst op (auto-)snelwegen en 80 km/u wegen, aangezien het aantal verkeerspassages (en dus ook het aantal overtredingen) daar groter is. Eerdere verzoeken van de gemeente om trajectcontrole toe te passen zijn door het OM afgewezen.
Direct aanwonenden geven aan dat de excessen in de avond en nacht het grootst zijn. Wij adviseren het aantal en de ernst van overtredingen en de daarbij horende tijdstippen nader te onderzoeken. Naast dit onderzoek is het voornemen als gemeente (de technische) haalbaarheid van een controlesysteem te onderzoeken. Als de analyse van de overtredingen en de haalbaarheidsanalyse voldoende aanleiding geeft tot het plaatsen van een dergelijk systeem, zullen wij wederom in gesprek gaan met het OM.

1.c. Sluipverkeer op de Centrumring wordt met kracht tegengegaan.
Sluipverkeer moet met kracht worden tegengegaan. Dit is een oneigenlijk gebruik van de Centrumring, niet bedoeld als ontsluiting maar als doorgaand verkeer. Dit draagt (sterk) bij aan het massieve

verkeersaanbod met alle negatieve gevolgen van dien. Het provinciale en rijkswegennet dient in de behoefte aan doorgaand (al dan niet bovenstedelijk) verkeer te voorzien. Wij vragen uw raad om duidelijk uit te spreken dat de Centrumring niet bedoeld is voor doorgaand verkeer en dat (dus) in het mobiliteitsplan maatregelen moeten worden getroffen om dit tegen te gaan. Hoe moeilijk wellicht, de duidelijke opdracht daartoe moet worden vastgelegd.

Het is ons bekend dat de centrumring gebruikt wordt voor doorgaand verkeer. Het aandeel bovenstedelijk verkeer is beperkt (rond de 10-15% op de centrumring). Het grootse deel is binnenstedelijk verkeer. Uit eerder verkeersonderzoek blijkt dat 60% van de ritten in Arnhem korter zijn dan 7 km. Wij willen het aantal korte ritten terugdringen aangezien dit van belang is voor leefbaarheid, gezondheid/luchtkwaliteit en doorstroming van het centrum. Een van de onderzoeksvragen die worden uitgewerkt in het DMP is hoe we dit verkeer kunnen terugdringen. Aangezien deze opgave al wordt meegenomen is het wat ons betreft niet noodzakelijk dit als uitgangspunt toe te voegen.

Naast deze voorstellen voor uitgangspunten voor het DMP bevat het burgerinitiatief twee concrete voorstellen voor maatregelen om vooruitlopend op het DMP te treffen:

2.a. Het voetgangers- en fietsvriendelijker afstellen van verkeerslichten (oversteektijd en interval).
Wij vragen uw raad het college te verzoeken op korte termijn de verkeerslichten op en rond de Centrumring voetganger- en fietsvriendelijker af te stellen. In de huidige situatie is de afstelling bovenal gericht op het snelverkeer. Dit doet geen recht aan de geformuleerde prioriteiten. Vooral bij brede oversteekplaatsen dient er voldoende tijd te zijn voor minder snelle voetgangers. Ook dient de intervaltijd te worden verkort. Voetgangers en fietsers dienen sneller opnieuw groen licht te krijgen. Nu moet vaak te lang worden gewacht op het volgende groene licht. Te lang uit het oogpunt van de door ons gewenste balans.

Het verkeerssysteem op de centrumring van Arnhem bestaat uit kruispunten met onderling gekoppelde verkeerslichten. Het systeem is zo ingericht dat het verkeer vanaf de radialen vloeiend, zonder veel stoppen, over de centrumring rijdt. Op de randen van de centrumring, zoals bijvoorbeeld op het Airborneplein en de Zypsepoort, wordt niet meer verkeer toegelaten dan op de ring verwerkt kan worden. Te veel verkeer toelaten leidt direct tot file op de ring en uiteindelijk tot het vastlopen van de het totale verkeerssysteem van centrumring en de radialen.
Uit een eerste analyse lijkt het mogelijk de verkeerslichten fiets- en voetgangersvriendelijker in te stellen. Uitgangspunt voor een aanpassing is dat deze niet mag leiden tot structurele files op de radialen en/of de ring. Er wordt momenteel al gewerkt aan een set aanpassingen om, vooruitlopend op het DMP, te komen tot nieuw evenwicht tussen doorstroming en oversteekbaarheid. Een deel van de aanpassingen is op korte termijn (voor de zomer) op straat te realiseren. Andere aanpassingen zijn complexer en vergen meer tijd. Het PAC wordt hier actief over geïnformeerd.

2.b. Een veilige oversteekplaats te realiseren in de wandel- en fietsroute Rijnkade-Sabelspoort-Markt

Wij vragen uw raad het college te verzoeken om een veilige oversteek te realiseren in de wandel- en fietsroute Rijnkade-Sabelspoort-Markt. Hier bestaat geen enkele voorziening voor wandelaars en fietsers. Realisering van een veilige oversteek is naar onze mening noodzakelijk.
Zoals gesteld verwachten wij dat het jaren gaat duren alvorens het Mobiliteitsplan een feit is en de 'schop' de grond in kan. Het college dient – gelet op de prioriteit voor voetgangers en fietsers - niet alleen te werken aan het Mobiliteitsplan zelf maar dient ook na te gaan welke maatregelen in de tussentijd kunnen worden getroffen. Wij vragen uw raad een dienovereenkomstig verzoek aan het college te richten.

Bij de reconstructie van de Weerdjesstraat, Trans en Eusebiusplein is voor alle aansluitingen en oversteken bepaald of er aanvullende maatregelen zoals verkeerlichten nodig zijn. De oversteekbaarheid bij de Sabelspoort is beoordeeld als voldoende om daar zonder verkeerslichten over te kunnen steken. In deze analyse is geen rekening gehouden met grotere groepen. Wij adviseren de analyse voor deze locatie opnieuw uit te voeren waarbij ook grotere groepen worden meegenomen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlage
- burgerinitiatief Platform Arnhemse Centrumring

Van: T. de keijzer
Verzonden: zondag 21 mei 2023 08:43
Aan: griffie <griffie@arnhem.nl>
Onderwerp: Burgerinitiatief Centrumring Arnhem

Beste raad,

Ik wil u wijzen op twee problemen:

1. van het verkeer dat vanuit het zuiden de Pleijroute vermijd door de route door de stad (Frostbrug, buitensingels, Apeldoornseweg) te nemen. Deze stroom auto's wordt verkeersmatig sterk gefaciliteerd met verkeerslichten die langdurig op groen staan en nagenoeg geen controle op snelheid. Ik heb hier als bewoner van deze stand en het Spijkerkwartier in het bijzonder veel last van; slechte lucht met veel fijstof en lange wachttijden bij de verkerslichten van en naar het centrum.
2. Het sluipverkeer dat door onze wijk komt om de centrumring te mijden. Dit leidt tot een slechtere verkeersveiligheid in de wijk.

Ik vertrouw op jullie vindingrijkheid om hier oplossingen voor te bedenken. Zelf zou ik een voorstander zijn voor een tunnel van Arnhem-Zuid tot de Waterberg, maar het inkorten van de wachttijden bij de verkeerslichten voor voetgangers en fietsers zou al een enorme verbetering zijn. Verder zou de maximum snelheid op de singel wel naar 30 km/h mogen (maar dan ook met trajectcontrole.

Met vriendelijke groet,

T. de Keijzer

Gemeente Arnhem,
T.a.v. gemeenteraad,
Postbus 9029,
6800 EL Arnhem.

Arnhem, 24 mei 2023.

Inzake: Burgerinitiatief Platform Arnhemse Centrumring

Geachte raadsleden,

De griffie heeft ons verzocht om ons standpunt kenbaar te maken n.a.v. behandeling “Burgerinitiatief Platform Arnhemse Centrumring”.

Zoals u allen weet zijn we behoorlijk wat jaren bezig om samen met diverse ambtenaren te bekijken hoe we verkeersoverlast kunnen terug dringen in de Arnhemse binnenstad. Een binnenstad die mede door de nieuwbouw en transformaties te klein is voor al het verkeer.

Veel inwoners hebben ons gevraagd om hier iets aan te doen omdat ze er eigenlijk niet meer tegen kunnen. In 90% gaat het oom de knallende en knetterende uitalten waarbij vaak hard gereden word. Een onderzoek van de GGD heeft uitgewezen dat dit absoluut niet gezond is en heeft via de NEFOM (Nederlandse Federatie Omgevingslawaai Motorvoertuigen) en de gemeente Bergen de stukken hier indertijd over mogen ontvangen.

De gemeente Arnhem is toen aanwezig geweest, per Teams, waarbij diverse organisaties vertelden over wat hard geluid e.d. met mensen doet. De gemeente Arnhem heeft daarnaast meegedaan met de gemeente Bergen richting het kabinet om ze op betere gedachten te brengen als het gaat om wetgeving. Stichting Arnhems Hart is aangesloten bij NEFOM als gesprekspartner en zodoende betrokken en op de hoogte.

Het Platform Arnhemse Centrumring heeft via een burgerinitiatief een aantal voorstellen ingediend die we even kort afzonderlijk nalopen:

1.a. Op de Centrumring wordt ingezet op vermindering van de maximale snelheid, te beginnen met het traject Weerdjesstraat-Trans-Eusebiusplein.
Wanneer men inzet op 30 km/u zal dit niets uitmaken. Ten tijde van werkzaamheden aan/bij het Kadehuis is er geregeld een snelheidslimiet van 30 km/u, echter men houdt zich daar geheel niet aan.

Het traject heeft ook stil asfalt zodat het geluid van voertuigen al stukken minder is. De veelgehoorde klacht, bij ons, zijn de knallende en knetterende uitlaten i.c.m. racen. Vanwege de woningen aan beide zijden klinkt dat velen malen harder. Dit laatste is wel stukken meer geworden sinds de herinrichting i.c.m. rondweg om de binnenstad heen. Wij pleiten om de oude situatie weer te gaan gebruiken zoals voor die tijd.

1.b. Op de Centrumring wordt ingezet op toepassing van Trajectcontrole als middel om de verkeerssnelheid te beheersen.
Arnhems Hart heeft meerdere malen contact gehad met het CVOM (Centrale Verwerking Openbaar Ministerie) inzake flitspalen en trajectcontrole en kreeg voor beide een nee te horen. Trajectcontrole wordt alleen toegepast op bv. snelwegen en absoluut niet in een binnenstad. “De wegbeheerder dient dan zelf goede maatregelen te nemen zodat er niet geracet kan worden, wij plaatsen geen trajectcontrole.”: Aldus een medewerkster van het CVOM aan de telefoon indertijd.

Het is ook zeer jammer dat het platform dit steeds als een soort belofte uit naar inwoners toe terwijl zij ook weten dat het CVOM dit niet gaat doen. Het zou goed zijn dat het platform dergelijke, niet haalbare, zaken achterwege laat zodat inwoners geen valse hoop krijgen.

1.c. Sluipverkeer op de Centrumring wordt met kracht tegengegaan.
Vanaf de Pleijroute via de singels naar Oosterbeek is de snelste weg eigenlijk wel, vooral als men zich niet aan de maximale snelheid gaat houden die momenteel 50 km/u is.

De vorige wethouder de heer van der Zee (VVD) heeft drempels en andere verkeersbelemmeringen altijd tegengehouden. T.h.v. de Jansbuitensingel kan volgens het rapport van VVN makkelijk een soort belemmering komen door de derde baan er af te halen naast de parkeerplaatsen en de overbodige rijbaan naast het Rembrandtheater (stoplichten rechtsaf) richting Rijnstate.
Door de parkeerplaatsen te vergroenen en de derde rijbaan te gebruiken als parkeerplaatsen lijkt de weg veel smaller en is er een belemmering van voertuigen die parkeren.

De vraag blijft ook in hoever men echt gebruik maakt van deze route als sluipverkeer. De gegevens van de gemeente vertellen dat dit nihil is maar hoe is dat betrouwbaar berekend en kloppen deze gegevens nog wel anno 2023? De ervaringen van de aanwonenden vertellen namelijk heel wat anders.

2.a. Het voetgangers- en fietsvriendelijker afstellen van verkeerslichten (oversteektijd en interval).
Er staat ons bij dat in tijde van corona deze al anders en langer afgesteld waren en we hebben geen terugkoppeling gehad dat het weer op de oude stand waren gezet. Meldingen van automobilisten gaven al aan dat zij geen groene golf meer hadden en zich hier aan ergerden.

We zijn het wel met het platform eens dat er diverse oversteken zijn die een tik langer op groen kunnen dan momenteel. We hebben dit ook al vaker gedeeld met de desbetreffende ambtenaren.

Maar vragen dan wederom om alle oversteken goed te bekijken op veiligheid en oversteektijden. In diverse schouws met o.a. het APCG werd al duidelijk dat hier veel aan mankeert in de binnenstad.

2.b. Een veilige oversteekplaats te realiseren in de wandel- en fietsroute Rijnkade-Sabelspoort-Markt.
In de tijd van de herinrichting hier was het al aangegeven waarom deze niet op de tekening stond. De projectmanager gaf aan dat men vaak en genoeg tijd heeft om hier over te steken. Hetzelfde geldt ook voor de oversteek Kadestraat-Prinsenhof.

Wie hier een tijd staat bv op een zaterdag ziet dat men i.d.d. genoeg tijd heeft om over te steken. Maar zal ook concluderen dat men verderop ook geregeld aan het oversteken is vanaf provinciehuis naar de herdenking kubussen (gras) op de Rijnkade.

Slot:
Het terugbrengen van 50 naar 30 km/u zal naar onze mening een verslechtering zijn. Nu kan de politie nog laseren en (periodiek) geplande snelheidscontroles uitvoeren wat bij 30 km/u niet meer het geval zal zijn. Wanneer het college dit doorzet naar geheel Arnhem (mobiliteitsplan) zullen de flitspalen overal verdwijnen.

Stichting Arnhems Hart weet van alle problematiek inzake het verkeer en overlast en spreekt dagelijks veel inwoners hierover. Daarnaast weten wij dat dit een lange staart heeft aangezien er een nieuwe mobiliteitsplan en parkeerbeleid in aantocht is, de vraag is of beiden klaar zijn voor eind 2023.

Wetende dat onze wijkagenten en hun partners er alles aan doen om de overlast tegen te gaan en hier ook geregeld goede berichten over mogen vernemen. Daarnaast zetten zij deze zomer weer in op diverse controles in onze binnenstad en er omheen.

We hebben in de gesprekken met wethouder mevrouw Kundic alle vertrouwen gekregen dat zij hier mee bezig gaat en zich ervoor inspant om de problematiek enorm te verminderen. En natuurlijk zal dit ook een traject in moeten gaan met gesprekken, inspraak, wetgeving/verkeersbesluiten en de hieruit vloeiende begrotingen/kostenposten waar de raad zich over zal gaan buigen.

Maar vragen de wethouder wel om de verkeersambtenaren aan te spreken om eens daadwerkelijk actie te ondernemen op de tot op heden toezeggingen als het gaat om uitvoer van de verkeersveiligheid en toegezegde onderzoek Jansbuitensingel.

We adviseren de gemeenteraad om eerst het mobiliteitsplan en parkeerbeleid af te wachten. Wetende dat dit ook zijn tijd nodig heeft om alles in kannen en kruiken te gieten maar beter dit dan nu extra geld uit te geven en het straks weer teruggedraaid moet worden.

Wel kan de gemeenteraad het bijgevoegde stuk lezen waarbij men de milieuzone gebruikt om de decibels te verminderen van jakkerende en knetterende motoren en hiermee alvast iets doen.

We wensen de raad alle wijsheid toe deze avond.

Met vriendelijke groeten,

Dhr. E.R. Wiessenberg,
Voorzitter Stichting Arnhems Hart.

>Onze statuten<

Notitie

Van	: Rudolf van Binsbergen, Ernst Plambeck en Lisa Stoof
Aan	: Gemeenten Bloemendaal en Bergen
Inzake	: De juridische mogelijkheden voor het instellen van een geluidzone
Ons kenmerk	: 142113
Datum	: 16 maart 2023

---

1. Inleiding

1.1 Probleemstelling

In de gemeenten Bloemendaal en Bergen ervaren bewoners op mooie dagen en in het weekend geluidoverlast vanwege motorvoertuigen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het uitlaatgeluid van recreatieve (groepen) motorrijders die door hun rijgedrag bovendien een onveilige sfeer creëren. In beide gemeenten is de wens uitgesproken om na te gaan op welke wijze deze overlast kan worden beperkt. In dat verband is het idee ontstaan om – naar analogie van de gemeentelijke milieuzone die gericht is op de luchtkwaliteit – een zogenoemde gemeentelijke geluidzone in te stellen, om geluidhinder veroorzakende motoren te weren (hierna: **geluidzone**). Aan ons is gevraagd te inventariseren of, en zo ja, onder welke voorwaarden het juridisch mogelijk is een dergelijke geluidzone in te stellen.

1.2 Afbakening advies en leeswijzer

In dit advies wordt geïnventariseerd onder welke omstandigheden een dergelijke geluidzone de juridische toets zou kunnen doorstaan. In dit advies wordt in vogelvlucht nagegaan welke grondslagen de wet- en regelgeving gemeenten biedt voor het instellen van zo'n geluidzone. Wat ons betreft zijn er drie mogelijke grondslagen te vinden in de wet. Het advies zoomt vervolgens in op één van deze drie opties; te weten de mogelijkheid die zijn grondslag vindt in de Wegenverkeerswet 1994 (**WVW**): het verkeersbesluit. Reden voor de beperking tot de uitwerking van één optie is dat – ook bij de twee andere beschreven opties – bij de huidige stand van zaken in de rechtspraak kan worden volstaan met een verkeersbesluit op grond van de Wegenverkeerswet 1994.

De grondslag in de Wegenverkeerswet 1994 wordt in dit advies in algemene zin besproken. We zullen ingaan op algemene juridische voorwaarden voor toekomstige besluitvorming (denk aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, waaronder proportionaliteit en evenredigheid) die in acht genomen moeten worden bij de opstelling van de maatregel voor de geluidzone. Hierbij geldt de kanttekening dat een definitieve juridische beoordeling pas kan plaatsvinden aan de hand van een concrete maatregel zoals een ontwerp-verkeersbesluit. Het opstellen van een verkeersbesluit

valt buiten de scope van dit advies. Een verkeersbesluit kan pas worden opgesteld na een kwantitatieve analyse van de aard en omvang van de problematiek en een keuze uit de diverse oplossingsrichtingen. Inzichtelijk zal dan moeten zijn welke categorieën voortuigen zouden kunnen worden uitgesloten, om hoeveel voertuigen het dan zou kunnen gaan, de omvang van het wegvak waarop de verkeersmaatregel ziet, de te bereiken geluidwinst en de periode van de afsluiting. Wille Donker advocaten is graag bereid de gemeenten te begeleiden bij de totstandkomingsprocedure, de juridische vormgeving en de juridische onderbouwing (motivering) van een te nemen verkeersmaatregel.

1.3 Uitgangspunten

Bij het schrijven van dit advies zijn wij ervan uitgegaan dat de gemeenten zelfstandig een maatregel wensen uit te vaardigen en dat besluitvorming van de provincie daarbij niet nodig is.

2. Welke bevoegdheden/mogelijkheden zijn er?

Op grond van het legaliteitsbeginsel dient het instellen van een geluidzone te kunnen worden herleid tot een wettelijke bevoegdheid. Daarbij geldt uiteraard als randvoorwaarde dat de lokale regeling niet in strijd mag komen met hoger geschreven en ongeschreven recht (wetten en de algemene beginselen van behoorlijk bestuur). Deze aspecten dienen betrokken te worden bij de inrichting van de lokale regeling waarbij de geluidzone wordt ingesteld en het daarbij gehanteerde instrumentarium.

Om een geluidzone in te stellen, dient allereerst de vraag te worden beantwoord op basis van welke wet in formele zin deze zone eventueel kan worden vastgesteld. In dit geval zijn daarvoor drie invalshoeken te bedenken:

1. de Wegenverkeerswet 1994 (**WVW**);
2. de Gemeentewet;
3. de Wet milieubeheer.

Hierna worden deze drie opties kort besproken.

2.1 Grondslag in de Wegenverkeerswet 1994

Achtergrond Wegenverkeerswet 1994

De WVW dient naast de verkeersveiligheid ook de bescherming van het milieu in de brede zin van het woord. Dit is expliciet bepaald in artikel 2, lid 2, aanhef en onder a, van de WVW:

> "2. De krachtens deze wet vastgestelde regels kunnen voorts strekken tot:

a. het voorkomen of beperken van door het verkeer veroorzaakte overlast, hinder of schade alsmede de gevolgen voor het milieu, bedoeld in de Wet milieubeheer;

(…).”

Sinds 1 november 1991 is deze bepaling te vinden in de (voorloper van de) WVW.[1] Tot die tijd was het op grond van de WVW slechts mogelijk om algemene voorschriften te stellen en verkeersmaatregelen te nemen voor zover deze bijdroegen aan een ‘zo veilig en geordend mogelijke afwikkeling van het verkeer zelf’.[2] Er was destijds behoefte aan een verbreding van de reikwijdte van de WVW, mede vanwege de gegroeide praktijk waarbij lagere overheden bij verordening op grond van naast het verkeersbelang staande belangen beperkingen aan verkeer stelden. In de Memorie van Toelichting bij de uitbreiding van de reikwijdte van de WVW wordt expliciet ingegaan op bijvoorbeeld wetgeving in Duitsland die het verbiedt om onnodig lawaai te maken.[3] Ook wordt gewezen op de relatie tot de Wet geluidhinder (**Wgh**). Het beperken van geluidhinder valt daarmee onder de reikwijdte van de WVW. Dat betekent dat het instrumentarium van de WVW de beide gemeenten ter beschikking staat in de vorm van een verkeersbesluit van het college van burgemeester en wethouders en wel op grond van artikel 18, eerste lid, onder d, van de WVW.

2.2 Grondslag in de Gemeentewet

Op grond van artikel 149 Gemeentewet kan de raad verordeningen opstellen die in het belang van de gemeente nodig zijn. Vanzelfsprekend kan verdedigd worden dat een verbod op luidruchtige motorvoertuigen in het belang van de gemeente en haar inwoners is. Door een dergelijke verordening wordt de gemeente immers leefbaarder. De bevoegdheid van de gemeente om dergelijke verordeningen te stellen is niet onbeperkt. Zo mag een lagere regeling een hogere regeling niet frustreren. De vraag zou kunnen rijzen of een lokale verordening die geluidoverlast van wegverkeer wil tegengaan, conflicteert met de WVW.

De artikel 2a van de WVW laat dat uitdrukkelijk toe:

> “Provincies, gemeenten en waterschappen behouden hun bevoegdheid om bij verordening regels vast te stellen ten aanzien van het onderwerp waarin deze wet voorziet, voorzover die regels niet in strijd zijn met de bij of krachtens deze wet vastgestelde regels en voorzover verkeerstekens krachtens deze wet zich daar niet toe lenen.”

[1] Met de inwerkingtreding van de Wet van 25 mei 1989, houdende wijziging van de Wegenverkeerswet (uitbreiding van de reikwijdte van de Wegenverkeerswet) van kracht geworden; *Stb.* 1989, 225.
[2] *Kamerstukken II* 1979/80, 16 092, nr. 3, p. 5.
[3] *Kamerstukken II* 1979/80, 16 092, nr. 3, p. 8.

Deze bepaling geldt sinds 1 januari 1995 en is in de wet gekomen via een amendement.[4] De achtergrond van deze bepaling is dat het – mede op aandringen van de VNG – mogelijk zou moeten blijven om met name hinderlijk parkeren van vrachtauto's in woonwijken en andere vormen van excessieve parkeeroverlast te reguleren.[5] De formulering van de betreffende bepaling beperkt zich echter niet tot parkeerexcessen. Het is een lagere overheid dus toegestaan om regels te stellen inzake *alle* belangen die zijn genoemd in artikel 2, leden 1 tot en met 3, van de WVW. Gelet op wat hierboven al in het kader van de Wegenverkeerswet is besproken, biedt een gemeentelijke verordening in onze ogen mogelijkheden voor de aanwijzing van een geluidzone zoals de beide gemeenten die voor ogen hebben. Voordeel van een regeling in de gemeentelijke verordening is dat de gemeente in beginsel zelf zorgdraagt voor de handhaving ervan.[6]

2.3 Grondslag in de Wet milieubeheer

2.3.1 'Stille gebieden'

Op grond van artikel 6, onder c, van het Besluit geluid milieubeheer kunnen gemeenten die binnen een agglomeratie liggen, zoals de gemeenten Bloemendaal en Bergen[7], bij gemeentelijke verordening een 'stil gebied' aanwijzen. 'Stille gebieden in een agglomeratie' zijn vooral bestaande (relatieve) stilte-eilanden die in het stedelijk gebied kunnen voorkomen. Denk aan stille hofjes in een binnenstad of een afgeschermd park. Een agglomeratiegemeente bepaalt zelf welke gronden binnen de gemeentegrenzen onder het begrip 'stille gebieden' vallen. Ter beheersing van lawaai-uitstoot en lawaai-effecten moeten de agglomeratiegemeenten actieplannen opstellen, zo nodig met inbegrip van lawaaivermindering. Gemeenten bepalen zelf welke maatregelen deze actieplannen bevatten, maar die maatregelen moeten in het bijzonder gericht zijn op prioritaire problemen die kunnen worden bepaald op grond van overschrijding van een relevante grenswaarde, en zij moeten in de eerste plaats van toepassing zijn op de belangrijkste zones zoals die zijn vastgesteld in de geluidsbelastingkaarten. Daarmee behoudt de gemeente voldoende vrijheid over het wel of niet toestaan van nieuwe ontwikkelingen in en rondom het stille gebied. De gemeente wijst de stille gebieden aan

[4] *Kamerstukken II* 1994/95, 23 664, nr. 12.
[5] Handelingen TK, 27 september 1994, p. 4-163.
[6] Op grond van artikel 154 Gemeentewet kan de gemeenteraad op overtreding van zijn verordeningen straf stellen, maar geen andere of zwaardere dan hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van de tweede categorie. Deze strafbare feiten zijn aan te merken als overtredingen. Op grond van artikel 154b, eerste lid, onder a, Gemeentewet kan de raad bij verordening bepalen dat een bestuurlijke boete wordt opgelegd voor overtreding van voorschriften uit zijn verordeningen betreffende gedragingen die kunnen leiden tot overlast in de openbare ruimte en die tevens krachtens artikel 154 strafbaar zijn gesteld (met uitzondering van de bij algemene maatregel van bestuur bepaalde voorschriften). Op grond van artikel 154c, eerste en tweede lid, van de Gemeentewet maakt het bestuursorgaan of de ondergeschikte, die tevens buitengewoon opsporingsambtenaar (boa) is, terstond na constatering van de overtreding daarvan een rapport op en reikt een afschrift van dat rapport uit aan de overtreder.
[7] Bloemendaal maakt deel uit van de agglomeratie Amsterdam/Haarlem. Bergen maakt deel uit van agglomeratie Almaar. Zo volgt uit artikel 11.5, van de Wet milieubeheer in samenhang bezien met artikel 4, van de Regeling geluid milieubeheer.

via een gemeentelijke verordening, waarbij als voordeel geldt dat de gemeente in beginsel zelf zorgdraagt voor de handhaving ervan.

Opmerking verdient dat het de gemeenten in deze kwestie niet gaat om het stille karakter van gebieden te beschermen, maar om geluidoverlast op en rond verkeerswegen terug te dringen. De aanwijzing als 'stil gebied' op grond van artikel 6, onder c, van het Besluit geluid milieubeheer achten wij daarom niet het meest geschikte instrumentarium om dat doel te bereiken.

3. Tussenconclusie

Met inachtneming van het vorenstaande achten wij het verkeersbesluit het meest geschikte middel om een geluidzone in te stellen. Dat neemt overigens niet weg dat als onverhoopt zou blijken dat de WVW (toch) niet zou kunnen worden ingezet, kan worden teruggevallen op de hierboven genoemde alternatieven. De randvoorwaarden en de motiveringsplicht (zie hierna, paragraaf 4.2) met de daarin opgenomen aanbevelingen zijn voor een dergelijke 'terugvaloptie' in gelijke mate van toepassing.

4. De grondslag in de Wegenverkeerswet 1994 nader uitgelicht

4.1 De geluidzone

Op grond van artikel 18, eerste lid, onder d, gelezen in samenhang met artikel 2, tweede lid, aanhef en onder a, en artikel 15, eerste lid, van de WVW kan het college van burgemeester en wethouders (**college**) door middel van een verkeersbesluit een milieuzone instellen voor wegen[8] ten aanzien waarvan het college als bevoegd gezag geldt, door de plaatsing van verkeersbord C22a.

Verkeersbord C22a

Binnen de aldus gemarkeerde milieuzone is de weg voor bepaalde weggebruikers of voertuigen afgesloten ter verbetering van de lokale luchtkwaliteit. De vraag is of een dergelijke milieuzone ook kan worden gericht op het tegengaan van geluidoverlast.

[8] Niet zijnde provinciale wegen.

Voordat die vraag wordt beantwoord, gaan wij hieronder eerst in het algemeen in op de inzet van het instrumentarium uit de WVW om geluidoverlast te bestrijden. Uit de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 6 november 2019 ECLI:NL:RVS:2019:3761 volgt dat een verkeersbesluit op grond van de WVW mag worden ingegeven door de wens geluidoverlast tegen te gaan. Deze uitspraak had betrekking op een verkeersbesluit tot geslotenverklaring van een weg voor motorfietsen (verkeersbord C11; zie hierna) ter voorkoming van geluidoverlast. Het hoger beroep van twee landelijke motorverenigingen tegen dat verkeersbesluit is door de Afdeling ongegrond verklaard. De Afdeling heeft onder meer overwogen:

> *"Een bestuursorgaan komt bij het nemen van een verkeersbesluit beoordelingsruimte toe bij de uitleg van de in artikel 2, eerste en tweede lid, van de WVW 1994 genoemde begrippen. De rechter toetst of het bestuursorgaan geen onredelijk gebruik heeft gemaakt van die beoordelingsruimte. Nadat het bestuursorgaan heeft vastgesteld welke verkeersbelangen in welke mate naar zijn oordeel bij het besluit dienen te worden betrokken, dient het die belangen tegen elkaar af te wegen. Daarbij komt het bestuursorgaan beleidsruimte toe. De bestuursrechter toetst of de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van het verkeersbesluit niet onevenredig zijn in verhouding tot de met dat besluit te dienen doelen. Daarbij geldt dat het bestuursorgaan niet de absolute noodzaak van een verkeersbesluit hoeft aan te tonen. Voldoende is dat met het verkeersbesluit de eraan ten grondslag gelegde belangen, bedoeld in artikel 2, eerste en tweede lid, van de WVW 1994, worden gediend en dat inzichtelijk is gemaakt op welke wijze deze belangen tegen elkaar zijn afgewogen (zie bijvoorbeeld de uitspraak van de Afdeling van 16 mei 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1619)."*

Hieruit leiden wij af dat artikel 2, tweede lid, onder a, van de WVW ('het voorkomen of beperken van door het verkeer veroorzaakte overlast, hinder of schade alsmede gevolgen voor het milieu, bedoeld in de Wet milieubeheer') toelaat dat maatregelen op grond van de WVW ook de beperking van geluidoverlast mogen dienen.

Artikel 14, eerste lid, onder a, van de WVW bepaalt dat bij algemene maatregel van bestuur (**amvb**) regels worden gesteld omtrent het toepassen van verkeerstekens (verkeersborden, verkeerslichten en verkeerstekens op het wegdek) en onderborden. Deze amvb betreft het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (**RVV 1990**).

Bij besluit van 29 oktober 2019 heeft een harmonisering van verkeersborden voor milieuzones plaatsgevonden met een wijziging van het RVV 1990.[9] Daarbij is in de WVW hoofdstuk VB 'Milieuzo-

[9] Besluit van 29 oktober 2019 tot wijziging van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990, het Besluit administratieve bepalingen inzake het wegverkeer en het Kentekenreglement in verband met de harmonisatie van milieuzones. Staatsblad 2019, 398. Naast de reeds bestaande categorie van vrachtauto's met een dieselmotor, kunnen milieuzones als gevolg van deze wijziging van de RVV 1990 ook van toepassing zijn op

nes en nul-emissies' ingevoegd, waarin de betekenis van het bestaande verkeersbord voor de aanduiding van een milieuzone (C22a) is verruimd tot andere dieselvoertuigen.

Uit artikel 14, eerste lid, onder c, van de WVW in samenhang bezien met artikel 7 van het Besluit administratie bepalingen inzake het wegverkeer (**BABW**), en artikel 3, onder a, en artikel 4, eerste lid, van het BABW, volgt dat geen andere verkeersborden met een gebod of een verbod mogen worden geplaatst dan die zijn vastgesteld in bijlage I, behorende bij het RVV 1990, hoofdstukken A tot en met H. Dit geldt echter niet voor onderborden. Onderborden zijn dus niet aan een bepaald wettelijk vastgesteld 'format' onderworpen. Een uitzondering geldt echter voor de onderborden, bedoeld in artikel 8 van het BABW.

Artikel 8, vierde lid, van het BABW schrijft voor dat bij verkeersborden C22a, respectievelijk C22c, van bijlage 1, behorende bij het RVV 1990, een of meerdere onderborden worden geplaatst als bedoeld in de artikelen 86d en 86e van het RVV 1990. In artikelen 86d en 86e wordt verwezen naar de onderborden uit bijlage I van de RVV 1990. De artikelen 86d en 86e van het RVV 1990 (en daarmee ook de onderborden uit bijlage I van de RVV 1990) zien uitsluitend op milieuzones gericht op de verbetering van de lokale luchtkwaliteit. Dit betekent naar onze mening dat de gemeente geen geluidzone kan inrichten met gebruikmaking van een verkeersbord C22a, voorzien van een onderbord.

Een alternatief is een verkeersbesluit waarbij motoren categoraal worden uitgesloten met verkeersbord C11, in combinatie met een onderbord dat de werkingssfeer van dat verkeersbord nader bepaalt. Toepassing van dit verkeersbord stond ook centraal in de al genoemde uitspraak van de Afdeling van 6 november 2019, en deze toepassing is in die uitspraak ook aanvaard.

Verkeerbord C11

De gemeenten staat met de instelling van een geluidzone in feite een maatregel voor ogen die beperkingen stelt aan de geluidbelasting van een motorvoertuig dat over de aangewezen weg rijdt. Op grond van artikel 9, eerste lid, van het BABW kan boven het verkeersbord C11 een zone-aanduiding

personen- en bedrijfsauto's en bussen met een dieselmotor (Gesloten voor personen- en bedrijfsauto's, vrachtauto's of bussen met een dieselmotor vanwege milieuzone). Ook zijn specifieke onderborden vastgesteld waarop wordt aangegeven op welke categorieën voertuigen de zone van toepassing is en aan welke emissieklasse deze voertuigen minimaal moeten voldoen om de milieuzone in te mogen rijden (toegangsregime).

worden aangebracht. Denkbaar is verder dat op een onderbord een nadere invulling/beperking van het inrijverbod wordt aangegeven, bijvoorbeeld door een bepaalde nadere aanduiding van typen motoren waarvoor het verbod geldt.

4.2 Invulling van het onderbord bij verkeersbord C11; normstelling en motivering

4.2.1 Formulering van de norm

De keuze voor het criterium dat ten grondslag ligt aan de zonering is in beginsel vrij. Uiteraard dient er wel een aannemelijk causaal verband te bestaan tussen de norm (de geluidzone) en het doel van de zone (voorkomen van geluidoverlast/handhaving openbare orde). Denkbaar is bijvoorbeeld dat de zonering wordt bepaald op basis van het criterium 'voertuigtype' (motoren in het algemeen) of 'motorkarakteristiek'. Wat dat laatste betreft is van belang dat naarmate een motor een grotere cilinderinhoud heeft, deze meer geluid maakt. Elke in Nederland toegelaten motor heeft een typegoedkeuring, waarbij de inhoud en het geluidsniveau van een stationair draaiende motor wordt gemeten. De RDW registreert als regel ook de gegevens van het geluidsniveau van een rijdende motor ('milieuprestaties'). De RDW hanteert bij de door haar gehanteerde richtwaarden voor het maximaal toelaatbare geluid van een motor een indeling op basis van cilinderinhoud. Voor lichte motoren (80 cc) geldt bijvoorbeeld een maximaal geluidsniveau van 91 dB(A), voor de zwaarste motoren (>1000 cc) geldt een maximaal geluidsniveau van 106 dB. Hiermee is echter nog niet alles gezegd. Een individuele zware motor hoeft niet zonder meer voor geluidoverlast te zorgen (bijvoorbeeld omdat deze rustig voorbij rijdt), terwijl een groep van vijf of tien lichtere motoren wel tot geluidoverlast leidt.

Bij te kiezen normstelling kan met het voorgaande rekening worden gehouden. De bij het geluidsniveau passende cilinderinhoud kan goed als uitgangspunt fungeren voor het onderbord bij het verkeersbord C11. De meeste motorrijders weten wat de cilinderinhoud van hun motor is. Dat is anders voor het geluidsniveau, de meeste motorrijders zullen niet bekend zijn met de voor hun voertuig geregistreerde normgeluidwaarde.

Denkbaar is ook dat het verbod C11 op het onderbord wordt beperkt tot motoren die in groepen rijden.

Tussen de maatregel en het doel moet causaal verband bestaan in die zin dat de sanctie voorzienbaar en significant kan bijdragen aan verwezenlijking van het doel (beperking van geluidoverlast).[10] Oftewel, de effectiviteit van de (gewenste) norm zal door een deskundige in kaart moeten worden gebracht om te komen tot een concrete normstelling. Op basis van kwalitatief onderzoek kan wor-

[10] Zie de conclusie van de Advocaat-Generaal aan de Raad van State van 7 juli 2021, ECLI:NL:RVS:2021:1468.

den vastgesteld bij welk geluidsniveau een hinderbeleving ontstaat. Daarbij kan ook rekening worden gehouden met de cumulatieve geluidsbeleving en het rijgedrag van groepen motorrijders.

4.2.2 Gevolgen van het besluit; het evenredigheidsbeginsel

Als de gemeenten aan de hand van kwalitatief onderzoek gekomen zijn tot de formulering van een bepaalde norm, dan zal op grond van artikel 3:4, tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht (**Awb**) moeten worden nagegaan of deze norm voldoet aan het evenredigheidsbeginsel: de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van een besluit mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doel. In de uitspraak van de Afdeling van 2 februari 2022, ECLI:NL:RVS:2022:285 (*Harderwijk*), rechtsoverweging (r.o.) 7.8, heeft de Afdeling uiteengezet dat zij bij de toets aan het evenredigheidsbeginsel onderscheid maakt tussen de geschiktheid, de noodzakelijkheid en de evenwichtigheid van een besluit. Aan de hand van de beroepsgronden toetst de bestuursrechter:

1. de geschiktheid van de maatregel om het doel te bereiken;
2. de noodzaak van de maatregel (is er een minder verregaand middel om het doel te bereiken?);
3. de evenwichtigheid van de maatregel (hoe zijn de betrokken, deels conflicterende belangen beoordeeld en afgewogen?).

De intensiteit van de toets wordt bepaald door de beleidsruimte die het bevoegd gezag heeft om een besluit te nemen, maar ook door het doel dat het besluit dient, het gewicht van dat doel en de mate waarin de bij het besluit betrokken belangen worden geraakt. Naarmate de te dienen belangen zwaarder wegen, de nadelige gevolgen van het besluit ernstiger zijn of het besluit inbreuk maakt op de mensenrechten, zal de toetsing door de bestuursrechter intensiever zijn.[11] Het is niet nodig dat alle drie de stappen (geschiktheid, noodzakelijkheid en evenwichtigheid) altijd afzonderlijk worden beoordeeld. De noodzaak zal bijvoorbeeld doorgaans al aan de orde komen in het kader van de geschiktheid.

4.2.3 Motivering van de norm; artikel 3:46 van de Awb

Op grond van artikel 3:46 van de Awb moet een besluit deugdelijk worden gemotiveerd. Bij de motivering van het besluit dient het bevoegd gezag inzichtelijk te maken op welke wijze het tot het besluit is gekomen. De bovengenoemde toets aan het evenredigheidsbeginsel (geschiktheid, noodzakelijkheid, evenwichtigheid) dient daarbij ook aan de orde te komen.

Hierboven is al gewezen op de uitspraak van de Afdeling van 6 november 2019, ECLI:NL:RVS:2019:3761, waarbij een tijdelijke categorale geslotenverklaring voor motorrijders in

[11] ABRvS 2 februari 2022, ECLI:NL:RVS:2022:285, r.o. 7.10.

stand bleef. Weliswaar dateert deze uitspraak van vóór de Harderwijk-uitspraak, maar in die uitspraak zet de Afdeling al wel uiteen wat het college in de motivering van het verkeersbesluit inzichtelijk moet maken. Uit die uitspraak, aangevuld met de 'stappen' uit de Harderwijk-uitspraak, zal in de motivering van de te nemen verkeersmaatregel het volgende aan de orde moeten komen:

1. Het bevoegd gezag moet voor zichzelf vaststellen welke belangen aan de orde zijn en in welke mate die een rol spelen bij het te nemen besluit. Denk bijvoorbeeld aan de belangen van aanwonenden, andere weggebruikers en motorrijders. Die belangen en de gevolgen van de te nemen verkeersmaatregel voor die belangen dienen inzichtelijk te worden gemaakt.
2. Vervolgens dient het college die belangen tegen elkaar af te wegen. Bij die afweging komt het bestuursorgaan een ruime mate van beleidsruimte toe. Daarbij is ook ruimte voor politieke afwegingen. De gemeenten mogen hierbij een belangrijke rol toekennen aan bescherming van het woon- en leefklimaat van omwonenden en de verkeersveiligheid van andere weggebruikers.
3. De bestuursrechter toetst of de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen van het verkeersbesluit onevenredig zijn in verhouding tot de met dat besluit te dienen doelen aan de hand van de drieslag geschiktheid, noodzaak en evenwichtigheid:

   a. Geschiktheid van de maatregel om het doel (minder geluidoverlast en meer verkeersveiligheid) te bereiken. Het gaat hierbij om de effectiviteit van de maatregel. Het bestuursorgaan behoeft niet de absolute noodzaak van een verkeersmaatregel in al zijn onderdelen aan te tonen. Zoals eerder aangegeven moet wel aannemelijk zijn dat de verkeersmaatregel voorzienbaar en ook significant kan bijdragen aan verwezenlijking van het beoogde doel.[12] In dit geval is voldoende dat kan worden onderbouwd dat met de te nemen verkeersmaatregel de belangen, bedoeld in artikel 2, eerste en tweede lid, van de WVW, waaronder voorkoming van geluidoverlast, worden gediend. Verder dient inzichtelijk te zijn welke belangen met de verkeersmaatregel zijn gemoeid en hoe die door de maatregel worden geraakt (zie bijvoorbeeld de uitspraak van de Afdeling van 16 mei 2018, ECLI:NL:RVS:2018:1619).

   b. Noodzakelijkheid van de maatregel: kan het doel van de maatregel ook met een minder verstrekkende maatregel worden bereikt? Hier verdient aandacht dat om het beoogde doel te bereiken een algehele geslotenverklaring voor motoren wellicht niet nodig is, en dat mogelijk kan worden volstaan met een verbod gedurende een bepaalde periode en/of een verbod voor de grootste lawaaimakers.

   c. Evenwichtigheid van de maatregel: zijn de gevolgen voor de verschillende groepen belanghebbenden (aanwonenden, motorrijders, overige weggebruikers) onevenredig? In welke mate worden de betrokken belangen geraakt: hoe groot is de getroffen groep, hoe lang is de periode waarin het verbod geldt, in hoeverre zijn er alternatieve routes beschikbaar en hoe ver moet men omrijden, kunnen inwoners van de beide gemeenten een ontheffing krijgen,

[12] Zie de conclusie van de advocaat generaal van 7 juli 2021, ECLI:NL:RVS:2021:1468.

worden motorrijders in staat gesteld om te bewijzen dat hun motor minder lawaai maakt dan volgt uit de typegoedkeuring van de RDW (*right to challenge*)?

Het bovenstaande beoordelingskader biedt houvast bij de formulering en inrichting van een concrete maatregel. Omdat op dit moment nog niet duidelijk is welke maatregel passend is om de nog te onderzoeken omvang van de overlast het hoofd te bieden, kan deze afweging op dit moment niet verder concreet worden gemaakt. Dat zal op een later moment in beeld moeten worden gebracht.

5. Handhaving van de geformuleerde norm

5.1 Bevoegdheid tot handhaving

Wat betreft de bevoegde instantie voor handhaving is de politie het handhavende orgaan voor overtredingen van verkeersregels inzake een geluidzone op basis van de WVW.[13] Bij elektronische handhaving door een ANPR-systeem dat aanhaakt bij de typegoedkeuring van de motor, geldt dat het Centraal Justitieel Incasso Bureau zorgt voor de inning van de boete.

Voor de verwerking van RDW-gegevens hanteert de RDW beleidsregels.[14] Voor de juridische uitwerking kan aangehaakt worden bij de kentekenregistratie bij parkeren: hierover is door de rechter al geoordeeld dat kentekenregistratie geen ontoelaatbare inbreuk op de privacyregelgeving oplevert.[15] Ook in emissiezones wordt op deze manier gehandhaafd. De inbreuk op de privacy is beperkt omdat er niet noodzakelijkerwijs een koppeling wordt gemaakt tussen het kenteken en de persoonsgegevens: pas als blijkt dat de motor meer lawaai maakt dan volgt uit de registratie, of de cilinderinhoud zoals die uit de registratie blijkt het gestelde maximum overschrijdt, wordt een koppeling gemaakt met de eigenaar van het voertuig.

Een kritische noot bij dit ANPR-systeem is de koppeling met de RDW-gegevens indien een verbod wordt ingesteld op basis van cilinderinhoud. Het is goed denkbaar dat voertuigen formeel aan de RDW-norm voldoen, maar door middel van een after-market uitlaatsysteem luidruchtiger zijn. Het ANPR-systeem zal zo'n voertuig niet opmerken. Het systeem zal ook geen voertuig opmerken dat voor wat betreft de RDW-registratie voldoet, maar waarvan de voertuigbestuurder zich schuldig maakt aan bijvoorbeeld 'revven' (de motor in vrijloop hoge toeren laten maken). Dit is op grond van artikel 57 van het RVV 1990 niet toegestaan, maar overtreding kan door een ANPR-systeem niet worden vastgesteld.

[13] Zie artikel 158, eerste lid, Wvw 1994 in samenhang bezien met artikel 159, aanhef en onder a, Wvw 1994 en artikel 141 Wetboek van Strafvordering. Handhaving over de band van het bestuursrecht is niet mogelijk; zie ook de uitspraak van de Afdeling van 4 maart 2020: ECLI:NL:RVS:2020:671.
[14] Beleidsregels Controle Informatieverstrekkingen uit het Kentekenregister.
[15] Uitspraken Gerechtshof Amsterdam, ECLI:NL:GHAMS:2016:146, en Rechtbank Amsterdam, ECLI:NL:RBAMS:2016:5976

Buitenlandse voertuigen worden evenmin opgemerkt, omdat de kentekengegevens daarvan niet door de RDW worden bijgehouden.

Daarom is het verstandig om, ook bij het instellen van een geluidzone die elektronisch gehandhaafd wordt, te blijven inzetten op controle door surveillance. Hiermee wordt tevens voorkomen dat de gemeenten het verwijt krijgen van selectief handhaven ('buitenlandse rijders worden ontzien').

5.2 Privacy

Ter zake de privacy geldt dat de gemeenten gehouden zijn de inzet van ANPR-camera's te toetsen aan de voorschriften van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (hierna **AVG**) en het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna **EVRM**). Op grond van artikel 8 van het EVRM heet heeft eenieder recht op bescherming van zijn privéleven. Inmenging van overheidswege in de uitoefening van dit recht is toegestaan voor zover dat bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk in het belang van, onder andere, het economische welzijn van een land. Als publieke belangen gediend zijn met de geluidnorm en de inbreuk op de privacy zijn grondslag vindt in een wettelijk voorschrift, is enige inbreuk op het privéleven van een kentekenhouder gerechtvaardigd.

In dit geval is 'bij wet voorzien' in een bevoegdheid tot de registratie van en inzage in de RDW-gegevens ten dienste van het publieke belang, namelijk in artikel 42 lid 4 sub c WVW jo. 43 lid 1 WVW.

De verwerking van de RDW-gegevens is ook in overeenstemming met de AVG. Op grond van artikel 6 lid 3 van de AVG dient er naar Unierecht of lidstatelijk recht een rechtsgrond te bestaan waaruit deze taak van algemeen belang volgt. De hier aan de orde zijnde gegevensverwerking van kentekengegevens kan in dit geval worden herleid tot de goede behartiging van een taak van algemeen belang door de gemeenten. De AVG voorziet in deze grondslag, namelijk in artikel 6 lid 1 sub e van de AVG. De meergenoemde beleidsregel van de RDW bevat afwegingen die raken aan de verwerking van en inzage in kentekengegevens en die tegemoetkomen aan de eisen die de AVG stelt aan de verwerking van persoonsgegevens, bijvoorbeeld ter zake de doelmatigheid, rechtmatigheid, proportionaliteit en subsidiariteit.

Voorafgaand aan de inzet van de uiteindelijke maatregel zal een integrale beoordeling moeten plaatsvinden van alle bijbehorende, noodzakelijke verwerkingen. Daarbij moet ook acht worden geslagen op de waarschijnlijk aan de orde zijnde verplichting om voorafgaand aan de verwerking een Data protection impact assessment (**DPIA**) uit te voeren. Met een DPIA worden de privacyrisico's in kaart gebracht, om vervolgens de mogelijke maatregelen te bepalen om deze risico's te kunnen verkleinen en de verwerking acceptabel te doen zijn. De verplichting om een DPIA te maken bestaat onder meer als:

- systematisch en uitgebreid persoonlijke aspecten worden geëvalueerd gebaseerd op geautomatiseerde verwerking, waaronder profiling, en daarop besluiten worden gebaseerd die gevolgen hebben voor mensen;
- op grote schaal bijzondere persoonsgegevens of strafrechtelijke gegevens worden verwerkt;
- op grote schaal en systematisch mensen worden gevolgd in een publiek toegankelijk gebied (bijvoorbeeld met cameratoezicht).

In dit geval is aannemelijk dat het opstellen van een DPIA zal voortvloeien uit het eerste en het derde criterium. Een DPIA is ook verplicht indien er nieuwe technologieën worden ingezet in het kader van de handhaving. Ook die grondslag voor een DPIA kan in dit geval aan de orde zijn.

6. Conclusies en aanbevelingen

Zoals hiervoor aangegeven, biedt de WVW op het oog toereikende mogelijkheden om het door de gemeenten Bloemendaal en Bergen gewenste resultaat te bereiken.

Wij adviseren de gemeenten:

a) kwalitatief onderzoek uit te voeren naar hinderbeleving door motoren (individueel en in groepen);
b) op basis daarvan een keuze te maken voor een verbodscriterium (wij adviseren een grenswaarde voor wat betreft cilinderinhoud of geluidsproductie);
c) met de RDW te overleggen over uitwisseling van gegevens;
d) onderzoek te doen naar de aanschaf van ANPR-camera's;
e) voorafgaand aan de inzet van de uiteindelijke maatregel te beoordelen of een DPIA vereist is en deze zo nodig uit te voeren;
f) een handhavingsprogramma op te zetten als flankerend beleid naast elektronische handhaving op basis van kentekengegevens.

* * *

Verzonden: woensdag 24 mei 2023
Aan: griffie <griffie@arnhem.nl>
Onderwerp: Burgerinitiatief Arnhems Centrumring

Geachte raadsleden,

Hierbij mijn reactie op het Burgerinitiatief Arnhems Centrumring.

Als bewoonster van de Jansbuitensingel, ben ik blij met dit initiatief. Echter over de vervolgstappen te nemen
door u als raad/bestuurders, ben ik minder positief en optimistisch.
Vanaf het moment (nu drie en een halfjaar geleden) dat wij hier wonen, heb ik me bemoeid met de verkeersproblematiek omdat
Ik het niet begreep.
Ik woon in de binnenstad aan een 50 km weg, de tal van snelheids-en geluidsovertredingen moesten stoppen. Gewoon handhaven dus.

Gesprekken, vergaderingen, telefoontjes, mailtjes, schouwen lopen met ambtenaren e.e.a vaak in samenwerking met toen nog bewonersgroep Arnhems Hart,
nu Stichting Arnhems Hart, hebben nl. niets uitgehaald.
En dan te bedenken dat hier drie wetten overtreden worden: snelheid, geluid en milieu. Snel oplossen dus gemeente dacht ik.
Nou niet dus, gesprekken zijn gestaakt, beloften niet nagekomen. Bewoners die hier al veel langer wonen hadden de moed al lang opgegeven en
ik kwam uit Rotterdam en dacht: dat doe ik wel even. Aanvankelijk vol goede moed. Nu dus niet meer.
Waarom wordt er zo hard gereden op de ring en hier beneden: omdat het kan! De weginrichting maakt het mogelijk, er wordt geraced van stoplicht naar stoplicht
Velperplein-Willemsplein. En haal je het niet rij je toch gewoon door rood. Diverse malen geconstateerd.
En dan te bedenken dat de Jansbuitensingel al een snelweg zonder vangrail genoemd wordt. Een buur had het snel gezien, die
verhuisde vanwege het verkeer binnen twee jaar.

Ik (wij) als bewoners hopen zo dat er wel maatregelen genomen worden, kijk eens hoe andere steden dat doen. Het kan!

Intussen met elke mooie zonnige dag, vooral in de weekenden, gaat het racen en knallen van uitlaten gewoon door.

Familie Sing- van der Ham

BEHANDELRESULTAAT

18.45 uur - 20.00 uur: Burgerinitiatief ‘Centrumring Arnhem’ - 24-05-2023

Burgerinitiatief ‘Centrumring Arnhem’ (i/m1)

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Initiatiefnemers Kuiper, Oost en Van ‘t Riet

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Brandts (D66), Simonis (GroenLinks), Groot (CDA), Nede (ChristenUnie), Verheij (PVV), Eliëns (Partij voor de Dieren), Ait Chrif (PvdA), Snelting (Volt), Manders (Arnhem Centraal), Van Engelenburg (VVD), Lukkassen (Forum voor Democratie)
De fracties van SP en Denk waren niet vertegenwoordigd.

Bespreking
Er hebben zich voor de informatieve fase geen insprekers gemeld. In de informatieve fase hebben de initiatiefnemers hun voorstel kort toegelicht en verteld waarom zij dit ingediend hebben.

De raadskamer is daarna gestart met de meningsvormende fase 1 (m1) tussen de raadskamer en de initiatiefnemers. De wethouder was aanwezig als toehoorder.
De raadskamer heeft vragen gesteld aan de initiatiefnemers en zij hebben de vragen beantwoord. Een aantal fracties hebben ook al vragen gesteld aan de wethouder, deze zijn genoteerd.
De wethouder heeft aan het einde kort kunnen reageren op het voorstel en de gestelde vragen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase m1 nog niet is afgerond. De behandeling bestond uit twee delen, het deel met de initiatiefnemers en het deel met de wethouder. Het gedeelte met de initiatiefnemers is afgerond. De raadskamer verzoekt een vervolg van deze m1, waarbij de raadskamer in debat kan met de wethouder en vragen kan stellen aan de wethouder.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

H. Kumas

BEHANDELRESULTAAT

18.45 uur - 19.45 uur: Burgerinitiatief ‘Centrumring Arnhem’ – 07-06-2023

Dic

Burgerinitiatief ‘Centrumring Arnhem’ (m1)

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Initiatiefnemers Kuiper, Oost en Van ‘t Riet

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Verheij (PVV), Malda (ChristenUnie), Ait Chrif (PvdA), Wiechers (D66), Groot (CDA), Van Engelenburg (VVD), Snelting (Volt), Simonis (GroenLinks), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Manders (Arnhem Centraal), Wiggers (BurgerBelang Arnhem)
De fracties van SP, Denk en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.

Bespreking
Tijdens de vorige bespreking is de meningsvormende fase 1 niet afgerond. Er waren geen vragen meer aan de initiatiefnemers, dus deze behandeling ging tussen de raadskamer en het college.
De raadskamer heeft vooral vragen gesteld over de uitvoering van het burgerinitiatief en de wethouder heeft haar visie hier op gegeven.

Toezegging
Wethouder Kundic zegt toe dat de onderzoeken naar de verkeerslichten op de Centrumring en een extra, veilige oversteekplaats gedaan kunnen worden met een oplevering in oktober 2023.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 is afgerond. Verschillende fracties overwegen een motie of amendement, om het voorstel van het burgerinitiatief te verduidelijken. De raadskamer verzoekt om een meningsvormende fase 2 waarin ingediende moties en/of amendementen besproken kunnen worden.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

H. Eliëns

RAADSKAMERADVIES

18.45 – 20.15 : Burgerinitiatief “Centrumring Arnhem” (m2)

Portefeuillehouders:	Kuiper, Oost, Van ’t Riet (Indieners) & Kundic (wethouder)
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van Engelenburg (VVD), Groot (CDA), Wiechers (D66), Malda (ChristenUnie), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Snelting (Volt), Lukkassen (Forum voor Democratie), Manders (Arnhem Centraal), Simonis (GroenLinks).
De fracties van PvdA, SP, DENK en PVV waren niet vertegenwoordigd.

Verder aanwezig: indieners Kuiper, Oost en Van ’t Riet
Kundic (wethouder) en Bronkhorst (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking

Tijdens de meningsvormende fase 2 zijn de ingediende moties en amendementen besproken. Voor de vergadering is 1 motie ingediend:
motie "Burgerinitiatief Centrumring Arnhem" (23M83) van de fracties VVD en CDA

De raadskamer heeft de ingediende motie uitgebreid besproken, daarna heeft de wethouder advies gegeven en hebben de indieners ook gereageerd op de motie.

Conclusie

De voorzitter concludeert aan het einde van de beraadslagingen dat de ingediende motie voldoende is besproken en de meningsvormende fase 2 hiermee is afgerond. Het voorstel kan doorgeleid worden naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

K. Groot

Titel/onderwerp: Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"

Raadsadviseur: Steffan Vos Telefoonnr: 377 4775 steffan.vos@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Wendy Akkers
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	026 – 377 4008
		E-mailadres:	Wendy.Akkers@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief (i) & Meningsvormend (m1)		
Toelichting	**Inhoud** Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties. Het college stelt voor in te stemmen met de wijzigingen na de ingediende zienswijzen en om de omgevingsvisie en de plan-MER vast te stellen en de oude structuurvisie in te trekken. **Aanvullende informatie** Op https://www.arnhem.nl/omgevingsvisie staat aanvullende, toegankelijke informatie voor iedere geïnteresseerde in de omgevingsvisie. Hier staat ook een link naar de digitale kaart van de omgevingsvisie, waarin in 1 oogopslag staat wat over een locatie in de visie staat. Ook is een verwijzing naar de teksten uit de omgevingsvisie zelf opgenomen. De kaart is te vinden via deze link. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase Aangemelde insprekers krijgen maximaal vijf minuten de tijd om de raad mondeling toe te spreken, waarna er gelegenheid is voor het stellen van vragen. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		

Bijlagen	

Raadsvoorstel "Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040"
Omgevingsvisie
Plan-MER
Aanvulling Plan-MER
Bijlage 1 - Wijzigingendocument
Bijlage 2 - Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
Bijlage 4 - Persbericht Commissie m.e.r.

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 168764

Onderwerp: Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040

Kernboodschap

Klimaatverandering en de behoefte aan nieuwe woningen vragen om ruimte. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vergt samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. De afgelopen jaren hebben we samen met de stad hard gewerkt aan een integrale visie op de leefomgeving. De vaststelling van de omgevingsvisie markeert het einde van een zorgvuldig proces om te komen tot een ruimtelijke strategie. Een strategie die de basis legt voor de ontwikkeling van onze stad voor nieuwe generaties.

Voorstel

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleid- en gebiedsuitwerkingen.
3. De ‘structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040’ uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2.

Inleiding

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekening. Periodes van droogte, toename van wateroverlast en de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar. Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om onze stad gezonder en veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crises en ontwikkelingen vragen enerzijds korte-termijnhandelen om dat te doen wat we moeten doen en anderzijds hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.
Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad voor de langere termijn. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en

Gemeente Arnhem

ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

De vast te stellen omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde de voorontwerp Omgevingsvisie vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners en bestuurlijke partners en enkele beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college in november 2022 vaststelde. Per brief is de gemeenteraad steeds meegenomen in het proces. De visie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevelingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen. Een toelichting op de zienswijzen en de ambtelijke wijzigingen ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie zijn kernachtig weergegeven in het wijzigingendocument in bijlage 1.

Beoogd effect

Een ruimtelijke strategie voor de komende twintig jaar die ervoor zorgt dat we ruimte kunnen blijven bieden aan diverse ontwikkelingen die bijdragen aan onze maatschappelijke doelen en die tegelijkertijd de typisch Arnhemse waarden beschermt, behoudt en versterkt.

Argumenten

1.1	*De zienswijzen en nieuwe inzichten in ons beleid en gebiedsontwikkelingen geven aanleiding om de ontwerp-omgevingsvisie gewijzigd vast te stellen.*
	De zienswijzen vormen een sluitstuk van een participatietraject dat in 2020 gestart is. Voor een overzicht van dit traject verwijzen we naar hoofdstuk 1 van de omgevingsvisie waarin we ingaan op de totstandkoming van de visie. In het hele traject hebben onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere betrokkenen grote betrokkenheid getoond. Dat heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die van 11 november tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage lag. In totaal zijn er 17 zienswijzen ingediend. In het wijzigingendocument hebben we alle zienswijzen samengevat en van een reactie voorzien. Tevens is aangegeven of we in de zienswijze aanleiding zien om de omgevingsvisie te wijzigen. In de periode tussen het vaststellen van de ontwerp-omgevingsvisie in november 2022 en vandaag heeft de wereld niet stilgestaan. Beleidsactualisaties, gebiedsontwikkelingen en de inzichten uit het MER hebben geleid tot aanscherpingen of concretiseringen in de vast te stellen omgevingsvisie. Ten behoeve van een transparant proces en besluitvorming hebben we in het wijzigingendocument aangegeven welke (ambtelijke) wijzigingen zijn doorgevoerd en waarom we dat gedaan hebben.
2.1	*De druk op de ruimte in de stad maakt een integrale visie nodig.*
	Op dit moment staan we voor grote uitdagingen die van invloed zijn op het functioneren van onze stad en het welbevinden van onze inwoners. Slimme keuzes zijn nodig om ook in de

toekomst de stad te kunnen zijn, die we willen zijn. De Omgevingsvisie Arnhem 2040 zorgt voor een strategische koers voor onze leefomgeving die de basis vormt voor beleids- en gebiedsuitwerkingen. De omgevingsvisie is een instrument van de toekomstige Omgevingswet. De ontwerp-omgevingsvisie voldoet aan de eisen hiervan. Echter, het is niet de Omgevingswet die deze visie nodig maakt maar het zijn de grote en complexe opgaven waar we vandaag al mee te maken hebben, die een integrale strategische langetermijnkoers voor de fysieke leefomgeving nodig en urgent maken.

2.2 De omgevingsvisie is inspirerend en uitnodigend.

De omgevingsvisie is inspirerend en nodigt onze partners en initiatiefnemers uit om met goede plannen bij te dragen aan de toekomst van onze stad. Daarmee sluit deze visie aan op de geest van de Omgevingswet en de afspraken die zijn gemaakt in het Stadsakkoord over de woningbouwopgave. Door een duidelijke koers kunnen we een goede gesprekspartner zijn voor initiatiefnemers, onze ruimtelijke kwaliteiten versterken en onze waarden en identiteit beschermen.

2.3 Het Milieueffectrapport (MER) toont aan dat de omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan de leefomgeving en ambities van Arnhem.

Het MER geeft inzicht in effecten, haalbaarheid en doelbereik en bevat aanbevelingen voor de uitwerking van de visie in beleid. Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid, erfgoed et cetera), hebben we door bureau Tauw een Milieueffectrapport laten opstellen. Dit rapport laat tevens zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Tijdens de terinzagelegging van het MER heeft de commissie MER een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Haar advies is wel ook de relevante milieueffecten van alternatieve ontwikkelscenario's te onderzoeken waaronder het ontwikkelen van woningbouw op agrarische gronden en ook de gevolgen voor stikstof uitgebreider te onderbouwen. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER. Ook uit het aanvullend onderzoek blijkt dat de ruimtelijke keuzes uit de omgevingsvisie bijdragen aan het verbeteren van de leefomgeving én onze ambities voor de stad.

2.4 *De omgevingsvisie anticipeert op de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking treedt*

Ons voorstel is om de omgevingsvisie nu al door de raad vast te laten stellen en niet te wachten tot de Omgevingswet in werking treedt op 1 januari 2024. De opgaven in de stad zijn te urgent om te wachten. Omdat de omgevingsvisie voldoet aan de eisen van de Omgevingswet zal deze omgevingsvisie na inwerkingtreding een volwaardig instrument zijn.

3.1	*De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie Arnhem uit 2012 met uitzondering van een aantal specifieke onderdelen*
	Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijke koers voor de stad vast, een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden. Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Sinds het voorontwerp is er een nieuwe gemeenteraad geïnstalleerd*
	In de periode tussen voorontwerp-omgevingsvisie en dit voorstel om de omgevingsvisie vast te stellen is een nieuwe gemeenteraad gekozen en heeft zich een nieuw college gevormd. Een groot deel van het proces om te komen tot de omgevingsvisie ligt in de voorgaande raadperiode. In deze periode is de inhoud door de raad vastgelegd in de voorontwerp-omgevingsvisie en is de stad uitvoerig betrokken in een breed participatieproces. De omgevingsvisie die nu voorligt is op enkele punten aangescherpt en in lijn gebracht met onze ambities maar is in essentie gelijk gebleven.
1.2	*Een succesvolle uitvoering vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak en om langdurige samenwerking en investeringen*
	De uitvoering van de omgevingsvisie vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek te gaan naar oplossingen die zo veel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven. Dit betekent dat we de gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden integraal moeten oppakken zodat we synergie tussen opgaven creëren. Een integrale aanpak betekent bovendien dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma en hierbij nadrukkelijk ook de omgevingskwaliteit betrekken. Daarnaast kan de gemeente het niet alleen. Voor de uitvoering van onze ambities zijn we afhankelijk van andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. Het is dan ook essentieel dat we de koers die we de afgelopen jaren hebben ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, de Regionale Energiestrategie (RES) en de

Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley voorzetten om een langjarige samenwerking aan te gaan. Tevens is het zaak om partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken en kansen te zoeken om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Participatie

Wie wilden we bereiken?
De omgevingsvisie is een resultaat van een intensief participatieproces. Met participatie wilden we de volgende doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele belanghebbenden en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen.

De Arnhemmers zijn expert in hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie in de toekomst.

Voorbereiding participatieproces
Aan dit proces ging een uitgebreide voorbereiding vooraf waarbij eerst de typische Arnhemse waarden in beeld zijn gebracht in een Waardenatlas. Op basis van het Arnhemse DNA en de trends en ontwikkelingen is vervolgens het Koersdocument Arnhem 2040 opgesteld. Dit document bevat de ambities voor de stad, denk aan woningbouw, mobiliteit, werkgelegenheid, gezondheid, groen, klimaat et cetera met daarbij verschillende ontwikkelscenario's.

Koerswijzer en scholieren
Met een zogenaamde koerswijzer (gebaseerd op de stemwijzer bij verkiezingen) konden de participanten aan de hand van stellingen bepalen welke van de drie ontwikkelscenario's het beste aansloot bij de voorkeuren van de participant. Op basis van de resultaten van de koerswijzer, Rapport Koerswijzer Arnhem zijn er voor drie onderwerpen vervolgens nog verdiepende stellingen online gezet: de thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Daarnaast hebben we scholieren op middelbare scholen uitgedaagd om een presentatie te maken over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. In het Participatiedocument lichten we dit verder toe.

Arnhems klankbordnetwerk en Bouwsociëteit Arnhem
Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem

voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Terinzagelegging voorontwerp- en ontwerp omgevingsvisie
Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het Actualisatiedocument zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt).

De door het college vastgestelde ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Het als bijlage toegevoegde wijzigingen-document omvat alle ingediende zienswijzen en onze reactie hierop en of en hoe deze zijn meegenomen in de omgevingsvisie.

Financiën

De omgevingsvisie maakt onderdeel uit van het project implementatie van de Omgevingswet. De totstandkoming van de omgevingsvisie wordt uit dit budget gefinancierd. Dit besluit op zichzelf heeft derhalve geen financiële consequenties. De uitvoering van de omgevingsvisie, met de grote opgaven en ambities, vraagt om een langjarige inzet van personeel en middelen en om samenwerking met andere overheden en belanghebbenden. Deze uitvoering vindt echter stapsgewijs plaats en bestaat uit afzonderlijke besluiten met bijhorende financiering. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie schetsen we het kader voor de aanpak en voor de langdurige inzet van middelen.

Uitvoering

De vaststelling van de omgevingsvisie is geen sluitstuk maar het startpunt voor het werken met de omgevingsvisie als richtinggevend kader in de ontwikkeling van de stad. Dit betekent dat we de ambities uit de omgevingsvisie de komende periode nader concretiseren in thematisch beleid en in kaders voor gebiedsontwikkelingen die uiteindelijk landen in het omgevingsplan. De omgevingsvisie is een langetermijnvisie en is van strategisch niveau. Deze laat ruimte voor exacte invulling, fasering en politieke accenten. In hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie is een overzicht opgenomen van de verschillende beleidsuitwerkingen. De gemeenteraad heeft bij deze uitwerkingen een belangrijke rol in de kaderstelling vooraf en bij de uiteindelijke vaststelling van het beleid of het omgevingsplan. Dit proces is al gestart met de behandeling van bijvoorbeeld de startnotities voor het duurzaam mobiliteitsplan en voor de woonvisie en verschillende gebiedsontwikkelingen waaronder Schaapsdrift.

Bij de uitwerkingen streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners. Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover ze mee kunnen praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Met de vaststelling van de omgevingsvisie start tevens een dynamisch beleidsproces. Een proces waarin we de voortgang op het behalen van onze ambities monitoren. Dit levert waardevolle informatie op die we iedere raadsperiode met de raad evalueren waarna de visie eventueel kan worden bijgesteld.

Communicatie

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces, zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als document maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Omgevingsvisie
- Plan-MER en aanvulling Plan-MER
- Bijlage 1 Wijzigingendocument
- Bijlage 2 Gebundelde zienswijzen geanonimiseerd
- Bijlage 3 Gebundelde zienswijzen vertrouwelijk
- Bijlage 4 Persbericht Commissie m.e.r.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	168764

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 april 2023, nummer: 168764;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet en artikel 3.1, eerste lid van de Omgevingswet en artikel 4.10, eerste lid van de Invoeringswet Omgevingswet;

besluit:

1. In te stemmen met de voorgestelde wijzigingen op basis van de ingediende zienswijzen en de voorgestelde ambtelijke wijzigingen zoals opgenomen in het wijzigingendocument in bijlage 1.
2. De omgevingsvisie en de plan-MER inclusief de aanvulling op de plan-MER vast te stellen en de aanbevelingen uit de plan-MER door te voeren bij toekomstige beleidsuitwerkingen.
3. De structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk naar 2040 uit 2012 in te trekken met uitzondering van paragraaf 2.2, 2.7, 2.10, 2.11 en 3.2

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

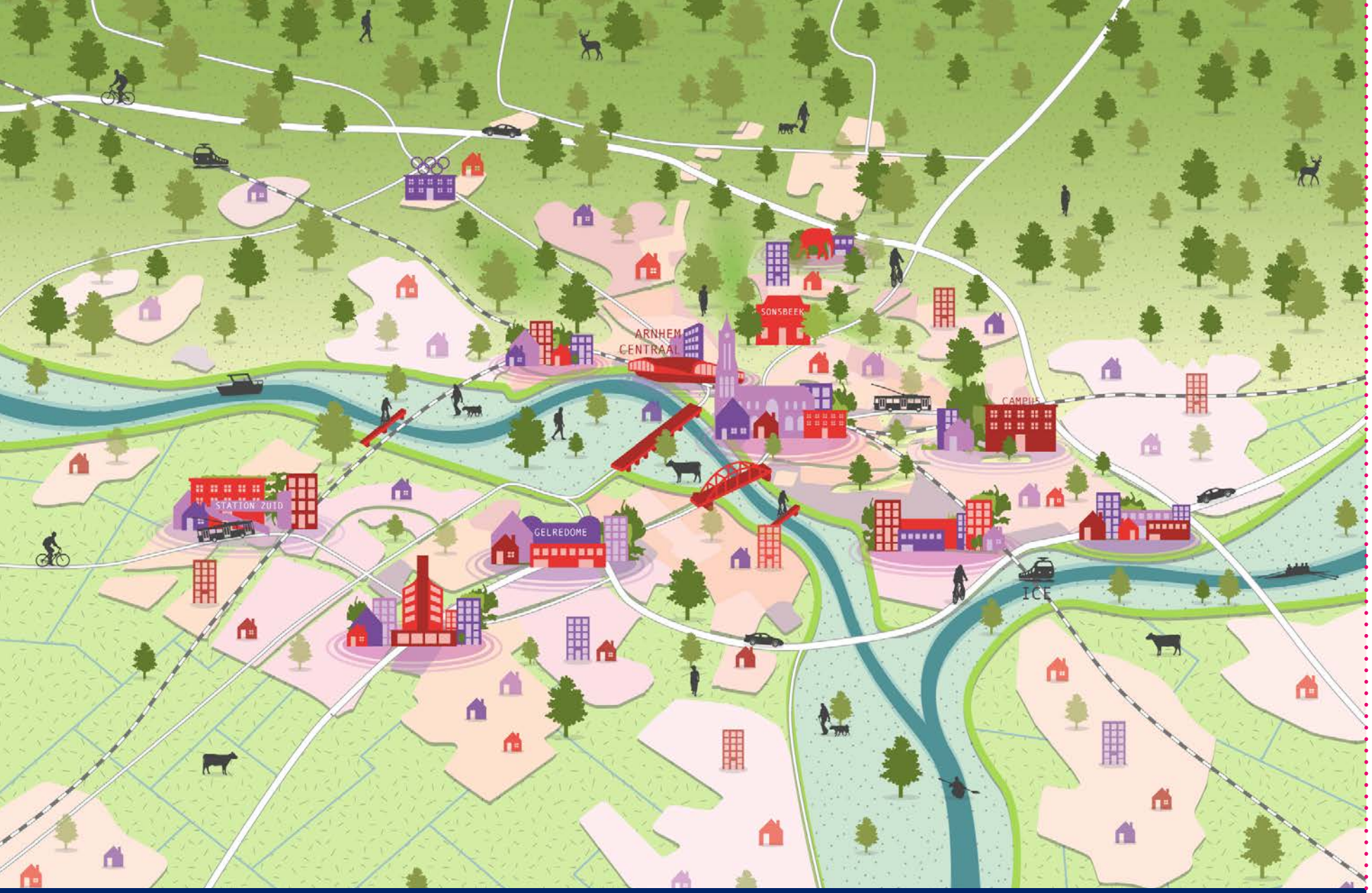

Omgevingsvisie Arnhem 2040

vast te stellen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem

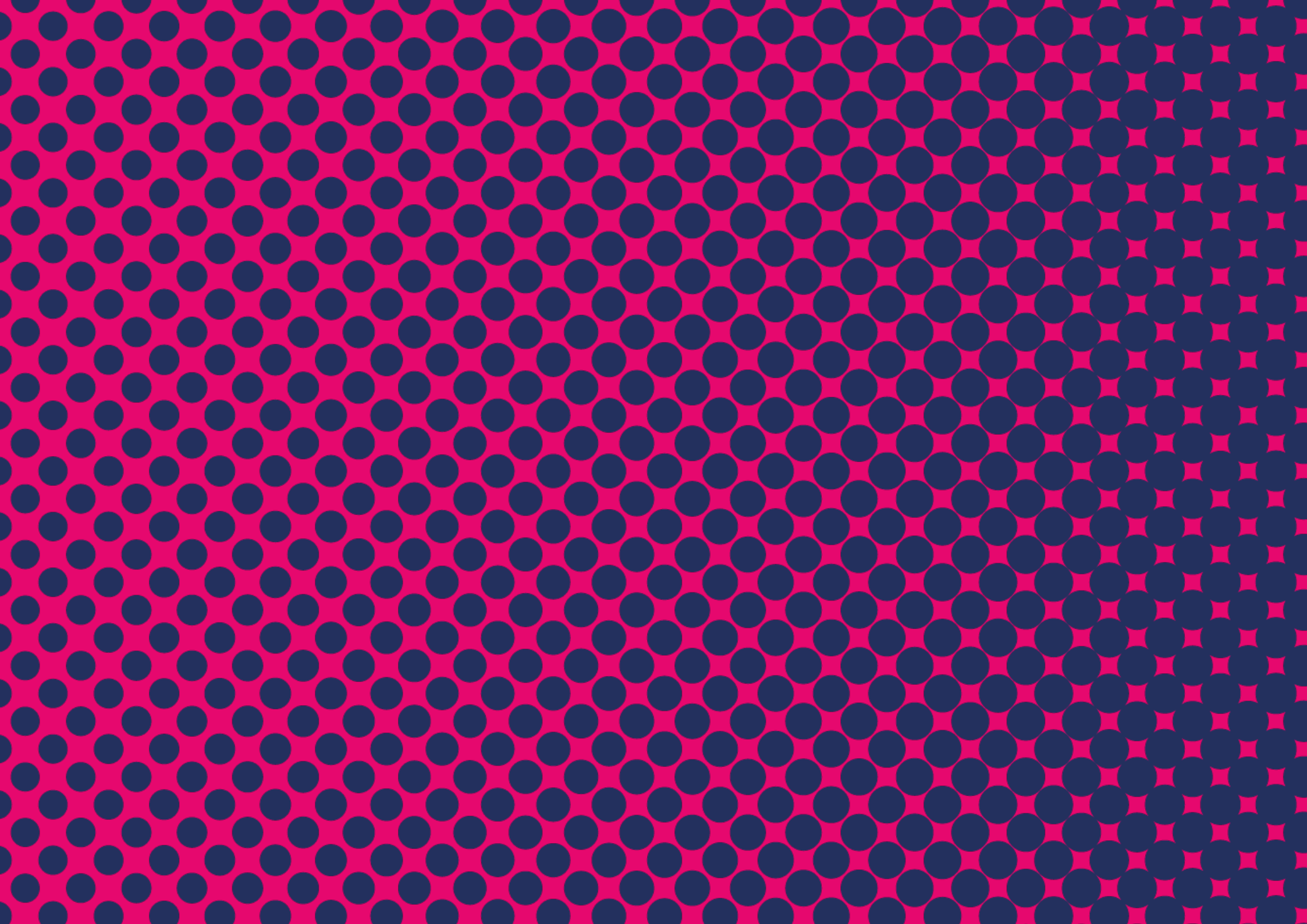

Arnhem 2040

Omgevingsvisie

Lazy King in park Sonsbeek

Voorwoord

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekeningen. Periodes van droogte, toename van wateroverlast, de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar.

Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om de stad gezonder, veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crisis en ontwikkelingen vragen enerzijds om snel te handelen om te doen wat we moeten doen en anderzijds om hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.

Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Stedelijke Ontwikkeling

Samenvatting

Hoe Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad de Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld. In onze aanpak vormen de ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn het vertrekpunt.

Waarom deze omgevingsvisie 2040?

Een omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. In dit geval een beeld van Arnhem in 2040. Dat beeld gaat niet alleen over 'klassieke' ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over ecologie, gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid. Een omgevingsvisie beschrijft hoe we keuzes gaan maken in het ruimtegebruik, rekening houdend met al die thema's. Met als doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt.

In 2012 verscheen de laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040'. Door snelle ontwikkelingen in met name verstedelijking , klimaatverandering en mobiliteit is die visie voor een deel verouderd. Daarom is nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld.

De stad denkt mee

Bewoners, ondernemers en organisaties van Arnhem hebben meegedacht over de omgevingsvisie. Ruim 3500 mensen reageerden online op 18 stellingen en drie scenario's. Professionele partijen namen deel via een klankbordnetwerk met bijeenkomsten. Middelbare scholieren maakten een presentatie hoe zij Arnhem willen zien over twintig jaar. Deze participatie heeft invloed gehad: de omgevingsvisie is op een aantal aspecten aangepast en ingevuld op basis van de inbreng uit de stad. Bijvoorbeeld: meer aandacht voor natuur, ontmoeten en bewegen bij de straat- en buurtinrichting, hoogbouw op goed bereikbare plekken, het voorzieningenniveau in de wijk (wat moet dichtbij, wat kan verder weg) en een doordachte mix van de vervoersmiddelen zoals fiets, bus en auto. Ook onze bestuurlijke en maatschappelijke partners hebben mee kunnen denken over de omgevingsvisie en hun bijdrage geleverd aan de doelstellingen en oplossingsrichtingen als het gaat om de ontwikkeling van de stad.

De Arnhemse uitdaging: wat komt er op ons af?

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie, kringloopeconomie, klimaatverandering, druk op de natuur en digitalisering, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid van mens en dier veranderen ook. Niet alles kan overal zonder de kwaliteiten van de stad onrecht aan te doen. We moeten schaarse ruimte intensief benutten, prioriteiten stellen en een weloverwogen ruimtelijke koers varen.

Op naar 2040: waar ligt onze focus?

Arnhem is in trek bij bewoners, bedrijven en bezoekers en groeit. In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Deze groei willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Het gewenste toekomstbeeld voor Arnhem 2040 is een stad als onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten.

Om dat streefbeeld in 2040 te bereiken, geven we de komende jaren vooral aandacht aan:

- een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene, creatieve, ondernemende energiestad;
- een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector;
- investeren en bouwen op die plekken in de stad die goed met het OV bereikbaar zijn en al over voorzieningen beschikken. We bieden meer ruimte voor fietsen en wandelen;
- woningen creëren ín de stad, met aandacht voor mensen met beperkingen, een achtergestelde maatschappelijke positie en/of een kleine portemonnee;

- ruimte voor nieuwe gemengde woon-werkmilieus in de stad;
- een aantrekkelijke, gezonde, groene woon- en leefomgeving passend bij het veranderende klimaat;
- het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van dieren en het verbeteren van dierenwelzijn;
- een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid;
- gezonde wijken waar iedereen kan meedoen;
- verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede;
- transformatie van de bruisende binnenstad van koop- naar ontmoetingscentrum.

Hoe maken we keuzes?

We houden rekening met wat er in heel Nederland speelt en hanteren bij het maken van keuzes de drie criteria uit de nationale omgevingsvisie: we combineren op één plek liefst meerdere functies, we gaan uit van de kenmerken van een gebied en we lossen onze eigen problemen hier en nu op. In Arnhem onderscheiden we nog vier aanvullende 'afwegingsprincipes', die ons helpen bij het maken van keuzes. We stellen de volgende voorwaarden aan het ruimtegebruik in een groeiende stad:

1. De Arnhemse identiteit versterken.

Bij ruimtelijke keuzes staan de kwaliteiten en identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Bij de bouw en herinrichting zijn het behoud en de versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden daarom belangrijke voorwaarden.

2. Duurzaam en gezond ontwikkelen.

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat natuurwaarden toenemen, klimaat maatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit. De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie.

3. Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen.

Een voorwaarde voor de groei is dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- of bedrijfsruimte moeten tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

4. Slim omgaan met ruimtegebruik.

Ruimte is schaars en moet dus efficiënt gebruikt worden. Dit betekent dat we nieuwe woningen en kantoren zoveel mogelijk bouwen op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van veel voorzieningen. Daar gaan we de hoogte in. We mengen functies en houden ook rekening met ontwikkelingen onder de grond, zoals kabels en leidingen, grondwater en bodemkwaliteit.

Thema- en gebiedsgerichte uitwerking

In de Omgevingsvisie Arnhem 2040 werken we deze keuzes integraal uit in zes overkoepelende thema's: ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving, economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid en schone mobiliteit en tenslotte energietransitie.

In de omgevingsvisie is een uitwerking van deze koers opgenomen voor vijf deelgebieden: Arnhem Centrum, Arnhem West, Arnhem Oost, Arnhem Zuid en Arnhem Noord. Dit zijn deelgebieden waar relatief veel opgaven tegelijk spelen. In de komende jaren zal juist in die delen van de stad veel veranderen en zijn belangrijke keuzes te maken. Dit doet natuurlijk niets af aan het belang en de kwaliteiten van andere deelgebieden van Arnhem.

Waar wordt de omgevingsvisie voor gebruikt?

De omgevingsvisie biedt uitgangspunten, criteria en randvoorwaarden waarbinnen en waarmee de gemeente beleid en gebiedsvisies kan ontwikkelen en projecten tot uitvoering kan brengen. De visie is bindend voor de gemeente. Binnen de hier gestelde kaders is ruimte voor concrete keuzes, invulling en fasering, iets dat we uiteraard samen met onze bewoners, ondernemers en organisaties gaan oppakken.

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Samen met de stad willen we werken we aan mooie plannen om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst. We zijn trots op Arnhem en gaan de toekomst met vertrouwen tegemoet!

De AKU fontein op het Gele Rijders Plein

Inhoudsopgave

Voorwoord 5
Samenvatting 6

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Totstandkoming 11
1.3 Doorkijk naar vervolgproces 15
1.4 Samenhang 15

2. Arnhem in een veranderende wereld 19
2.1 De Arnhemse identiteit als basis 19
2.2 Vanuit verschillende perspectieven 22
2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland 23
2.4 Onderdeel van de groene metropoolregio 23
2.5 We werken samen binnen de Euregio 24

3. De Arnhemse uitdaging 25
3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen 25
3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes 27

4. Koersen richting 2040 29
4.1 Waar willen we naar toe? 29
4.2 De visie van Arnhem 30
4.3 Afwegingsprincipes 32

5. Thematische uitwerking 35
5.1 Een aantrekkelijk Arnhem 35
5.2 Een groene, gezonde en veilige stad 39
5.3 Een vitale stad 45
5.4 Een stad waar het goed wonen is 49
5.5 Ruimte voor schone mobiliteit 51
5.6 Een stad met nieuwe energie 53

6. Gebiedsuitwerking 57
6.1 DNA van de wijken 57
6.2 Arnhem Centrum 60
6.3 Arnhem West 64
6.4 Arnhem Oost 68
6.5 Arnhem Zuid 72
6.6 Arnhem Noord 76

7. Doorwerking 81
7.1 De wettelijke basis 81
7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten 81
7.3 Thematische beleidsuitwerkingen 83
7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies 85
7.5 Structuurvisie Arnhem 2020 85

8. De Arnhemse aanpak 87
8.1 Uitvoeringsprincipes 87
8.2 Instrumenten 88
8.3 Organisatiecapaciteit 89
8.4 Investeringscapaciteit 90

Afbeelding 1.1 Station Arnhem Zuid

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en verstedelijking vragen om een andere inrichting. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vraagt om samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. Daarom is een actuele, integrale visie nodig op de leefomgeving in Arnhem; een door de stad gedragen koers richting 2040.

1.1 Aanleiding

Een omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Een omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, we passen de visie aan als dat nodig is. Op die manier zorgen we ervoor dat de visie ook oplossingen kan bieden voor opgaven die we nu nog niet voorzien. Daarom wordt de omgevingsvisie elke raadsperiode tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast. Een omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid, inclusie, veiligheid en duurzaamheid. Deze onderwerpen bekijken we niet los van elkaar, maar in onderlinge samenhang.

Positie van het instrument omgevingsvisie

In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op de huidige opgaven zoals de ontwikkelingen in verstedelijking en klimaatverandering is deze visie deels verouderd. Daarom nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040.

1.2 Totstandkoming

Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en integrale keuzes maken voor onze leefomgeving. Veel verschillende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vragen om ruimte in de stad. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities samengevoegd in realistische doelen. Hiervoor hebben we vier afwegingsprincipes benoemd. Bij het opstellen van deze principes is de kracht van de stad en de regio gebruikt. In een zorgvuldig proces komen we op deze manier samen met de stad tot de juiste keuzes.

Eerdere stappen tot omgevingsvisie

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners. In de vorm van een voorontwerp is deze inhoud door de gemeenteraad in 2021 van Arnhem vastgesteld. Daarna is een ontwerp-omgevingsvisie opgesteld die ook ter inzage heeft gelegen.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten (zie afbeelding 1.1). Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

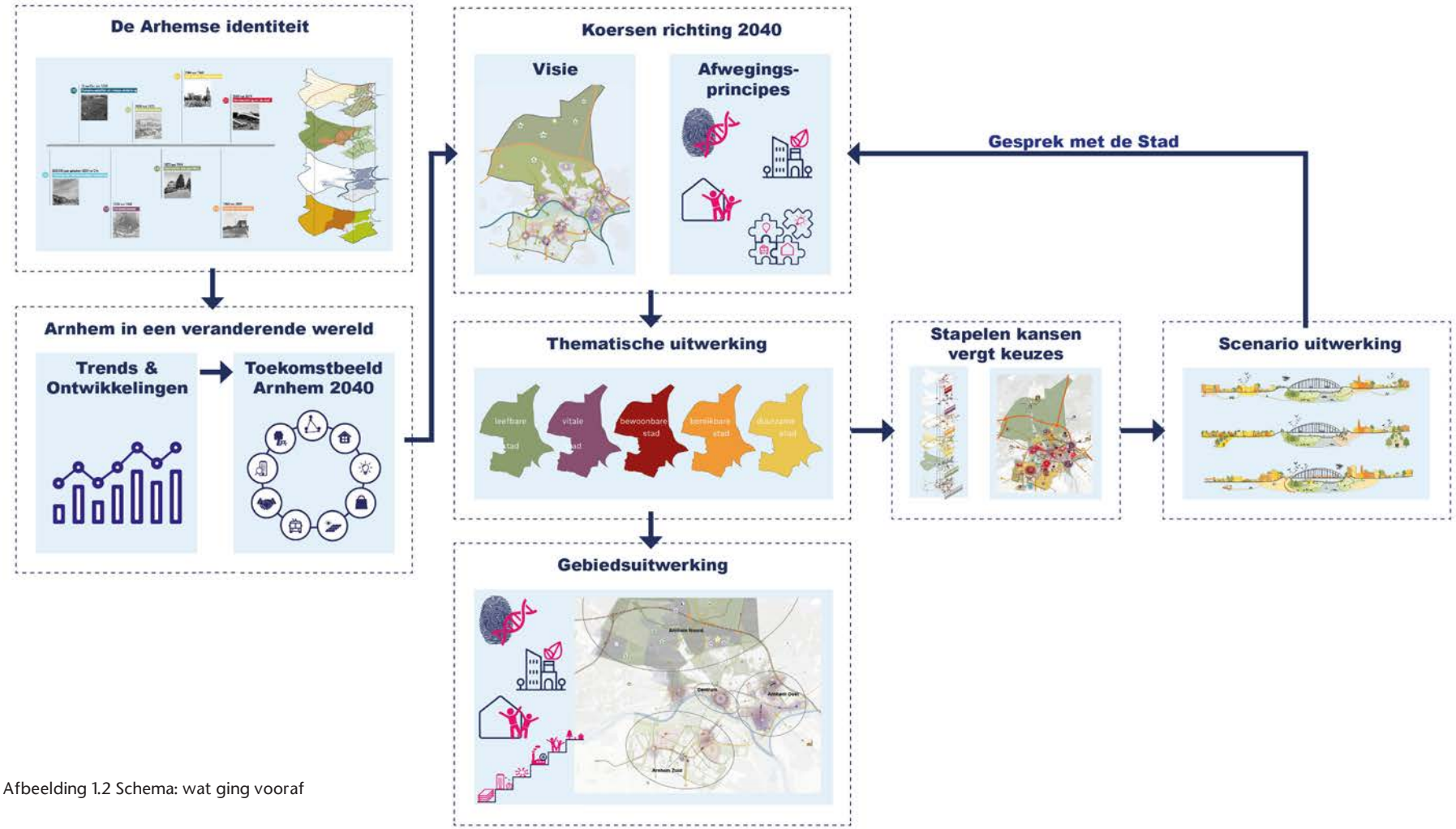

Afbeelding 1.2 Schema: wat ging vooraf

Koppeling met het participatietraject

Zoals in afbeelding 1.2 te zien, zijn door het stapelen van kansen, keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met de participatie wilden we doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen.

De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen gaan leiden tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst.
De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fiets infrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;

De winnende presentatie van het scholenproject was het idee om wegen in Arnhem om te vormen tot een ecologische tuin en boerderij voor lokale voedselproductie. Wethouder Cathelijne Bouwkamp zei over de video's: "Ik ben supertrots op alle leerlingen die een video hebben gemaakt en dat ze het belangrijk vinden hoe hun stad er straks uit ziet. Het winnende filmpje is erg origineel."

Afbeelding 1.3 Winnende video van het scholenproject

- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Proces

De omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde het voorontwerp vast in november 2021. De daarop volgende reacties van inwoners, bestuurlijke partners en beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college van B&W in november 2022 vaststelde.
De ontwerp-omgevingsvisie heeft van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage gelegen. In totaal zijn 17 zienswijzen ingediend.

Op basis van de omgevingsvisie hebben we ook onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Door de milieu effecten in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken hebben we meer inzichten gekregen in de haalbaarheid van de visie.

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu en gezondheid) hebben we door bureau TAUW een Milieueffectrapportage (MER) laten opstellen. Dit rapport laat zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities.

De commissie MER heeft een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER-rapport aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER.

De omgevingsvisie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevlingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen.

1.4 Samenhang

Het document dat voor u ligt, vormt in zijn geheel de omgevingsvisie. Hierin staat de koers voor de fysieke leefomgeving van Arnhem. Dit houdt in dat de onderdelen niet los van elkaar gelezen kunnen worden. De opgaven en koers voor 2040 staat in het hele document centraal. Alle onderdelen bij elkaar vormen onze visie. Afbeelding 1.4 geeft aan uit welke onderdelen de koers van de omgevingsvisie bestaat. Dit is van belang bij de verdere uit- en doorwerking van de visie.

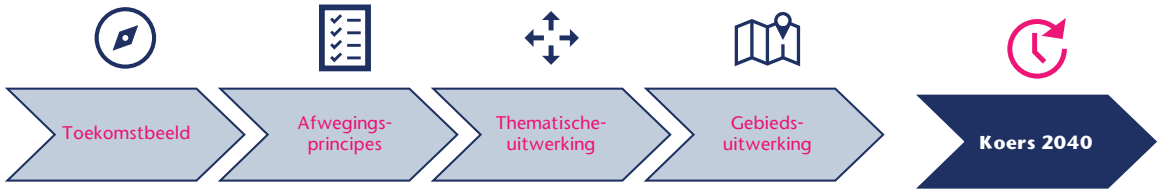

Afbeelding 1.4 Samenhang tussen de verschillende onderdelen

Leeswijzer

- In het volgende hoofdstuk wordt gestart met de positie van Arnhem in een veranderende wereld. Daarbij is de Arnhemse identiteit onze basis voor de toekomst.
- Vervolgens wordt Arnhem in hoofdstuk 2 vanuit verschillende perspectieven geschetst, zoals als onderdeel van de Groene Metropoolregio en als onderdeel van een gaaf Gelderland.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de opgaven waar Arnhem voor staat, uitgaande van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. De combinatie van opgaven en ambities vraagt om keuzes.
- Hoofdstuk 4 doet een voorzet voor die keuzes en geeft aan welk toekomstbeeld Arnhem voor 2040 voor ogen heeft. Inclusief afwegingsprincipes.
- De thematische uitwerkingen staan in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 6 staan uitwerkingen van enkele deelgebieden waar veel ambities en keuzes samenkomen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.
- Hoofdstuk 7 geeft de doorwerking van de visie weer op de bestaande beleidskaders en gebiedsvisies. Waar moeten beleidskaders aangepast worden om de ambities en de samenhang ertussen te kunnen realiseren en wat betekent dit?
- Ten slotte is in hoofdstuk 8 een aanzet gedaan tot de uitwerking van de omgevingsvisie. Wat is er nodig om de omgevingsvisie uit te voeren; welke middelen en instrumenten we inzetten, welke rol de gemeente heeft en welke partners hierbij nodig zijn.

Reacties van Arnhemmers op stellingen over...

"Er was een tijd dat het draagvlak voor hoogbouw niet groot was in Arnhem. Ik denk dat de tijd nu rijp is, dit zie je ook in andere middelgrote steden."

...hoogbouw

"Het lijkt me niet eenvoudig een sfeervol centrum te creëren als er hoogbouw moet komen. Al is het maar door het gebrek aan licht wat hoogbouw met zich meebrengt. Hoogbouw heeft ruimte nodig om zich heen."

"Als iedereen blijft roepen 'niet in mijn achtertuin', komen we nooit verder. Hoogbouw hoeft echt niet overal, maar als het past doe het dan goed. Maak van Arnhem weer de hoofdstad van Gelre!"

"Hoogbouw is niet de enige oplossing. Verdichten kan ook relatief laag. Barcelona is de dichtst bevolkte stad van Europa, met nauwelijks hoogbouw"

"Het groen is voor veel mensen een van de redenen om in Arnhem te wonen. De vele parken zijn kostbaar. Om de woningnood op te lossen is hoogbouw hard nodig."

"Gratis parkeren stimuleert autogebruik en ik pleit juist voor minder auto's en dus een betere luchtkwaliteit in de stad."

...de inrichting van de straat

"Minder auto's in de straten: bouw meer parkeergarages in woonblokken voor de bewoners van dat blok. Parijs doet dat."

"Gratis parkeren hoort bij woongenot"

"Als inwoner van je eigen straat mag je verwachten dat je in de buurt gratis kan parkeren. Tenslotte betalen wij allemaal wegenbelasting"

"Naar school in de eigen wijk vind ik belangrijk voor de sociale contacten en ontwikkeling van mijn kinderen."

"Men wil ook leefgenot en dat gaat niet met horeca en kinderdagverblijven. Voorzieningen net buiten de wijk met voldoende parkeergelegenheid zou een mooie optie zijn"

"Ik vind het prettig dat er een centrum is waar je heen kunt als je iets nodig hebt en dat het verder in wijken rustiger blijft. Ik heb liever meer groen in de wijken dan dat er opeens winkels bij komen."

Ja, wijken wel vergroenen, maar behoud wel de mogelijkheid om je auto bij je huis neer te zetten."

...voorzieningen

"Zeker met een verouderende bevolking is het belangrijk om winkels en overige voorzieningen in de buurt te hebben."

"Ik vind het fijn als alles lopend of fietsend snel te bereiken is. Dit is de reden waarom ik weg ging uit Schuytgraaf: 1100 meter lopen naar de bakker! 3400 naar de snackbar of het café."

"Eerlijker verdelen ben ik voor, bijvoorbeeld dat een huishouden nabij het huis één auto kan parkeren. Dat meerdere auto's elders zouden moeten staan. Al kan het natuurlijk zijn dat iemand deze toch echt nodig heeft."

"Er is in mijn wijk weinig ruimte voor sociale ontmoeting en sport en spel (buiten). Daar mag echt wel in geïnvesteerd worden."

Afbeelding 2.1 Audrey Hepburnplein in de Binnenstad

2. Arnhem in een veranderende wereld

Arnhem bezit veel ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn. In onze aanpak vormen deze kwaliteiten het vertrekpunt: we ontwikkelen vanuit het Arnhemse DNA.

2.1 De Arnhemse identiteit als basis

Als uitgangspunt voor deze omgevingsvisie geldt dat we ruimte bieden aan de fysieke ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem.

Arnhem bezit veel ruimtelijke, landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten waar we trots op zijn en die onze stad uniek maken. Het gaat daarbij om waarden die van belang zijn voor de ruimtelijke fundamenten van Arnhem, ontstaan door natuurlijke processen, sociaal-maatschappelijke of economische gebeurtenissen. Omdat deze ruimtelijke fundamenten sterk sturend zijn in de verdere ontwikkeling van de stad, gebruiken we ook wel de term ‘DNA van Arnhem’.

Veelzijdige ondergrond

Arnhem kent vier landschapstypen: het reliëfrijke stuwwallenlandschap, het gradiëntlandschap dat zich heeft gevormd op de overgang tussen de Veluwe en de rivieren, het rivierenlandschap van Rijn en IJssel en het polderlandschap in Arnhem Zuid.

De stad ligt ingebed in deze landschappen. Het is uniek dat deze landschappen tot diep in het stedelijk gebied doordringen. Voorbeelden zijn onder meer de stadsparken, lanen, dijken, uiterwaarden en historische polderlinten

Ook in het stedelijk gebied zijn de overgangen tussen verschillende landschapstypen vaak goed te zien. Zo markeert de Velperweg de overgang tussen de poldergrond en zandgrond. Een ander voorbeeld is te vinden bij Onderlangs, waar het stuwwallenlandschap op dramatische wijze het Rivierenlandschap raakt. Door de verwevenheid van stad en landschap is de afstand naar groen overal klein. Daar waar de drie landschappen in contact komen met het stedelijk weefsel is deze overgang goed te ervaren. De rijkheid in variatie en landschap die in deze regio is ontstaan, is uniek voor Nederland.

Stedenbouwkundige contrasten

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie. Elke bouwperiode in de geschiedenis van de stad bracht eigen stedenbouwkundige idealen met zich mee en een eigen ruimtelijke inrichting. Deze gebieden liggen als ‘scherven in het groen’ en zijn niet aan elkaar gegroeid als aaneengesloten stedelijk gebied. Er is veel open ruimte tussen clusters van bebouwing. Open ruimte die wordt bepaald door de grote

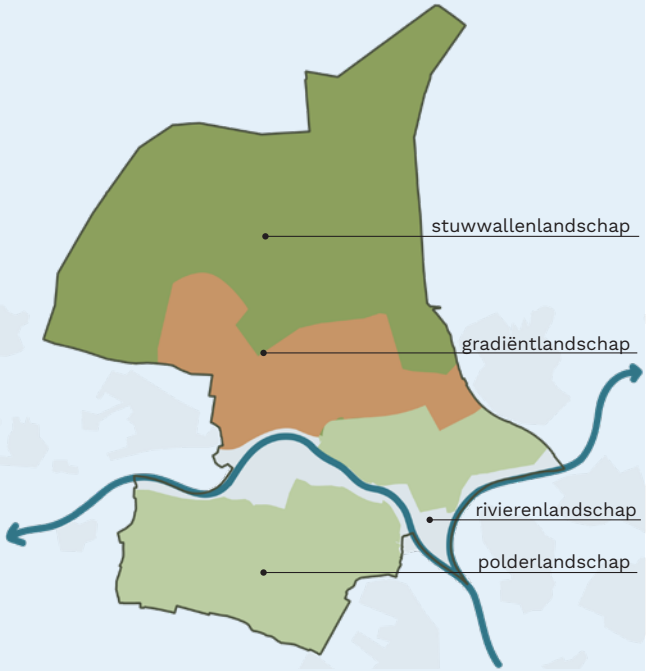

Afbeelding 2.2 Arnhem op het kruispunt van vier landschapstypen

groene parken en landschappen in Noord, het rivierengebied en in Arnhem Zuid de vaak forse maat van infrastructuur en de wijkopzet.
Ook het scherpe contrast tussen landschap en stedelijkheid is een bijzondere Arnhemse kwaliteit. Het is uniek hoe ver de groene gebieden in het hart van de stad doordringen.

Strategische ligging

De stad is strategisch gelegen, op een kruispunt van auto-, spoor- en vaarwegen, tussen Randstad en Ruhrgebied, tussen Noord- en Zuid-Nederland. Arnhem heeft altijd het belang van een goede bereikbaarheid begrepen.

De verlegging van de Rijn, de aanleg van de haven en de komst van het spoor bracht naast mobiliteit en economische voorspoed ook groeimogelijkheden voor de stad. Wonen in Arnhem en werken in het westen is sindsdien een feit.

Ook nu bepaalt onze ligging en positionering de samenwerking met de regio. De koers voor regionale samenwerkingsverbanden (Groene Metropoolregio en de woondeal) geven de regio weer een sterke positie.

Ontwikkeld als dienstenstad

De eerste bedrijvigheid in Arnhem is ontstaan langs de beken. Door het verleggen van de Rijn groeide de stad uit tot een Hanzestad. De positie aan de Rijn en de aanleg van havens en steenfabrieken bracht de stad voorspoed. Langs beken ontstond bedrijvigheid met waterkracht, gebruikmakend van het hoogteverschil. Nog altijd zijn we een stad waar (duurzame) energie en innovatie ons handelsmerk is. Op economisch gebied profileren we ons als stad met het 'hotspot energie' merk. Nieuwe (groene) bedrijven en innovaties passen goed bij onze economische signatuur.

Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het heeft daarmee een groot cultureel aanbod. De vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem. Bij ontwikkelingen zetten we ons in om samen met de stad bij te dragen aan het groene, creatieve en innovatieve profiel van de stad.

Afbeelding 2.3 De stad ingebed in de parken en landschappen

Afbeelding 2.4 Verschillende ruimtelijke milieus

Afbeelding 2.5 Strategische ligging van Arnhem

Een diverse stad

Met de snelle verstedelijking na 1850 kwamen er naast veel rijken ook veel arbeiders en huishoudelijk personeel naar Arnhem. Deze sociale verschillen zijn nog altijd aanwezig. In Arnhem wonen relatief veel inwoners met een laag inkomen en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. Een goede wijkgerichte aanpak en/of herstructurering kan het verschil maken om de tweedeling op te heffen en wijken met gelijke kansen te creëren. ‘Alle wijken sterk’ is een belangrijk principe. We willen Arnhemmers uitnodigen om samen te werken aan vitale, sociale, gezonde, duurzame en inclusieve wijken. De groei en ontwikkeling van de stad dient altijd meerdere doelen. Naast fysieke maatregelen is ons sociaal kapitaal belangrijk. Verstedelijkingsopgaves gaan daarom gepaard met verbeteren van de werkgelegenheid, leefbaarheid en sociale gelijkheid in kansen.

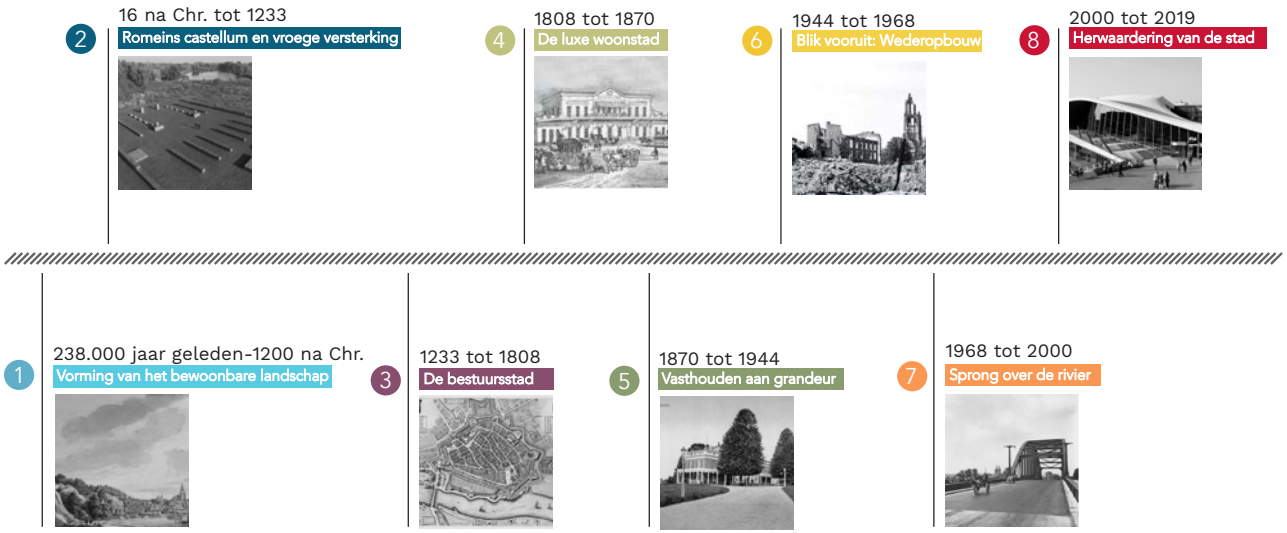

Afbeelding 2.6 Tijdlijn van Arnhem

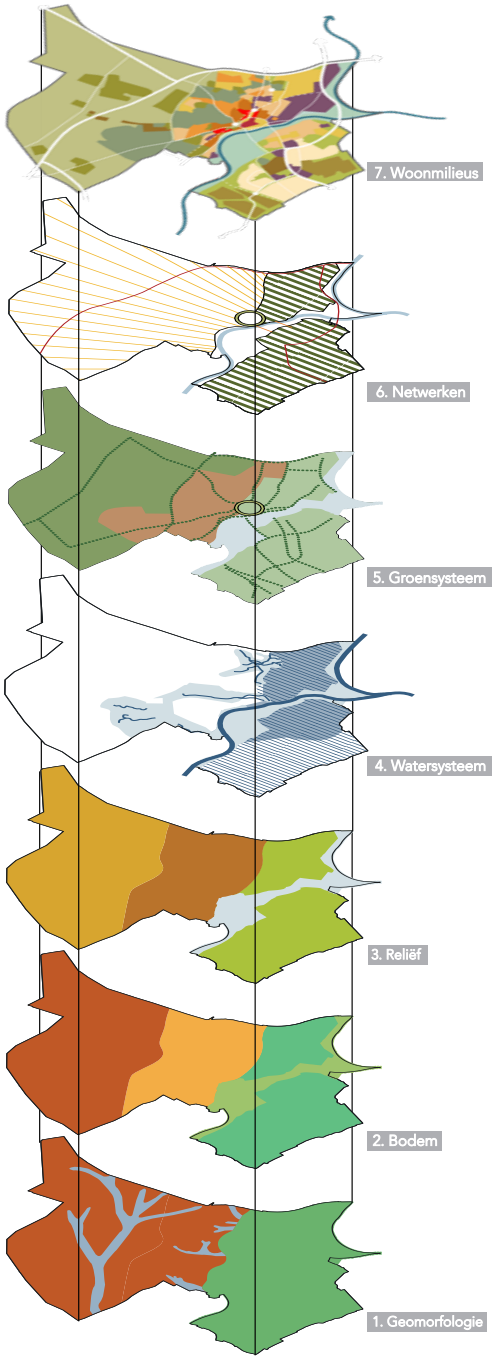

Afbeelding 2.7 Arnhem in themalagen

2.2 Vanuit verschillende perspectieven

Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrens. De positie van de stad en haar netwerk kan op verschillende schaalniveaus gedefinieerd worden. Op een ander schaalniveau naar de stad kijken, levert inzicht op en wijzigt het perspectief op de stad.

Arnhem als Centrumstad

De stedelijke invloed van Arnhem is groter dan alleen het deel dat binnen de gemeentegrens ligt. De kernen direct rondom Arnhem (zoals Oosterbeek, Velp en Huissen) zijn sterk gericht op Arnhem en haar voorzieningen. Andersom bieden deze kernen kwaliteiten die Arnhem zelf niet heeft. Deze kernen zijn fysiek, sociaal en economisch zo sterk met Arnhem verbonden dat we kunnen spreken van Arnhem als centrumstad.

Arnhem als onderdeel van de regio

In regionaal verband zijn Arnhem en Nijmegen de belangrijkste centra, met daaromheen middelgrote en kleine woonkernen. De regio Arnhem-Nijmegen heeft een sterke identiteit. Met unieke landschappelijke waarden, een kenniseconomie die sterk onderling verbonden is met een regionaal hoogwaardig openbaar vervoer.

Arnhem tussen Randstand en Noordrijn-Westfalen

De Randstad en Noordrijn-Westfalen zijn sterke economische regio's. Arnhem ligt er exact tussen; verbonden met snelwegen, een internationale treinverbinding en een rivier. In dit perspectief bezien neemt Arnhem (en de regio) een bijzondere plek in.

Afbeelding 2.8 Arnhem als centrumstad, in regio Arnhem-Nijmegen en tussen Randstad en Ruhrgebied

2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland

Als provinciehoofdstad zijn we in Arnhem natuurlijk ook bewust van de opgave waar we op provinciaal niveau voor staan. De provincie Gelderland heeft een eigen omgevingsvisie: Gaaf Gelderland. In deze Gelderse visie staat aangegeven wat van waarde is en beschermd moet worden, maar ook waar de wens en noodzaak is om te veranderen en verder te ontwikkelen. Doel is een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierin staan oplossingsrichtingen voor grote bovenlokale vraagstukken centraal, zoals het energievraagstuk, de klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, kwetsbare biodiversiteit, verdere verstedelijking en de toenemende mobiliteit. De visie Gaaf Gelderland dient als een gedeeld vergezicht.

Onze Arnhemse omgevingsvisie is opgesteld in de geest van de Gelderse ambities. Uiteraard met onze eigen invulling en invloed die we hebben, maar dezelfde opgaven en ambities staan centraal.

Afbeelding 2.9 Ambities Gaaf Gelderland

2.4 Onderdeel van de Groene Metropoolregio

Arnhem, met haar profiel van een groene, innovatieve en creatieve stad, draagt bij aan de economische positionering van de Groene Metropoolregio. Het versterken van het vestigingsklimaat van stad en regio op circulaire principes vergt een goede samenwerking binnen de regio om een vanzelfsprekende partner te worden voor het Rijk.

De ruimtelijke, economische en sociale relaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen nemen steeds verder toe. Steeds meer opgaven vragen om een grotere schaal en gezamenlijke aanpak: verstedelijking en mobiliteit, energietransitie en klimaatopgave, economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en werkgelegenheid.

Zoals al eerder beschreven, kent Arnhem van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijke stad is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Door de vestiging van burgers en bedrijven kon de stad zich ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. Inmiddels geldt dit niet alleen voor de stad Arnhem, maar voor de gehele regio. Het samenhangende stedelijk netwerk van het gebied rondom Arnhem en Nijmegen beslaat het grondgebied van alle 18 regiogemeenten. De regio Arnhem-Nijmegen vormt in steeds meer opzichten één stedelijke agglomeratie met een variatie aan stedelijke, suburbane en landelijke milieus.

We zijn inmiddels het grootste verstedelijkte gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren, met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.

De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in regionaal verband te zien. Hierbij sluiten we aan bij het perspectief van de Groene Metropoolregio.

Vanuit Arnhem en de regio functioneren we in een stedelijk netwerk op nationale schaal. We willen ons in dat gezelschap blijven onderscheiden als een groene regio met een meer ontspannen leefomgeving. Wij zijn in 2018 al verkozen tot circulaire topregio en stellen ons ten doel om in 2050 een energie-neutrale en circulaire metropoolregio te zijn. Met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners zijn wij met dit profiel als groene, circulaire metropoolregio een interessante samenwerkingspartner.

Afbeelding 2.10 Willemsplein

Meer landschap, meer stad

De Groene Metropoolregio heeft samen met de Regio Foodvalley een visie opgesteld voor de verstedelijkingsoipgaven. Deze strategie gaat uit van vier bouwstenen:

- De realisatie van een groene en gezonde leefomgeving voor inwoners in en om steden en dorpen door een balans in de ontwikkeling van stad en landschap;
- Een goede bereikbaarheid van de woon- en werklocaties dankzij duurzame ontsluiting
- Het streven naar realisatie van voldoende arbeidsplaatsen en werklocaties om te komen tot een balans van wonen en werken;
- De realisatie van 100.000 kwalitatief goede en voldoende betaalbare woningen - met name geconcnetreerd in de grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties.

2.5 We werken samen binnen de Euregio

Arnhem is onderdeel van een grensregio. We vinden het belangrijk om te investeren in onze grensoverschrijdende samenwerking. Als lid van de Euregio Rijn-Waal dragen we hier actief aan bij.

De Euregio is een samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Duitse gemeentes en instanties. Het heeft als belangrijkste doel om de samenwerking op het gebied van economie en maatschappij te verbeteren.

3. De Arnhemse uitdaging

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij onze kwaliteiten (groen, creatief en vrij) de drager vormt.

3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen

Demografische veranderingen

Hoewel 2040 nog ver weg lijkt, zijn de demografische verwachtingen helder. Zo staat het vast dat het aantal ouderen zal toenemen. Het is ook zeker dat de bevolking in de beroepsleeftijden nog slechts bescheiden zal groeien. Van deze laatste groep zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond sterk teruglopen. Daar staat een groei van het aantal mensen met een migratieachtergrond tegenover. De totale bevolkingsomvang zal blijven groeien, vooral in de dichtbevolkte regio's.

De omvang van huishoudens neemt af. En het aantal huishoudens neemt in de komende twintig jaar met ca. 16.000 toe. Dit zijn vanwege vergrijzing meer eenpersoonshuishoudens. Door de drievoudige vergrijzing (aantal ouderen neemt toe, ouderen worden ouder, ouderen blijven langer zelfstandig wonen) ontstaat behoefte aan nieuwe en andere woonvormen. Tegelijkertijd kan een te lage groei van de potentiële beroepsbevolking de economische ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Onze regio, met de steden Arnhem en Nijmegen in het bijzonder, is de laatste jaren relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. De prognoses laten zien dat deze groei doorzet.

Als regio hebben we een woningbouwopgave die voortkomt uit enerzijds een bestaand woningtekort en anderzijds autonome groei en een hoge aantrekkingskracht van onze regio op mensen van buitenaf (zowel vanuit het binnen- als het buitenland).

Trek naar de stad en toename van ruimtelijke verschillen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, dijt uit. Er is een trek naar de stad voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers). In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij beslissingen over woon- en werklocaties hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn. Betaalbare woonlasten zijn hierbij een belangrijke factor.

In de grote steden worden we geconfronteerd met een achterblijvende woningproductie en een groeiende bevolking. Mede gezien de sterk wijzigende bevolkings- en huishoudenssamenstelling is daarbij de vraag voor de toekomst welke woningen men waar moet bouwen. Dit is naast een kwantitatieve ook een kwalitatieve opgave. De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kriskras verkeersbewegingen in de stad en de omliggende regio. We verwachten ook dat in de toekomst meer mensen thuis gaan werken. Het is nog onbekend welke effecten ten aanzien van mobiliteit en huisvesting te verwachten zijn op de middellange termijn.

Afbeelding 3.1 Stadslandbouw Mooieweg in Rijkerswoerd

Naar een duurzame samenleving

De, onderling samenhangende, transities op het gebied van energie en circulariteit hebben grote impact op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ze stellen ons voor een aantal grote opgaven, zoals het creëren van duurzame energiebronnen en grootschalige energieopslag, hergebruik van stoffen en vermindering van energie- en grondstoffengebruik. De gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal niveau.

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden.

De ligging van Arnhem, op de overgang van het stuwwallenlandschap en het polderlandschap, maakt dat de situatie in Arnhem anders is dan gemiddeld in Nederland. Zowel te veel water als periodes van droogte zorgen voor overlast. Vooral in Arnhem Noord geldt dat hoogteverschillen de stad extra kwetsbaar maken voor droogte op de hoge zandgronden en wateroverlast op de lage delen van de stad. In Arnhem Zuid en in de lage delen van Arnhem Noord is vooral de waterveiligheid van belang. Hoog water in de Rijn is hier een extra risico. Inspirerend in dit kader is het scenario dat onderzoekers van Wageningen University & Research maakten voor de stad van de toekomst. Arnhem is hierbij als voorbeeld genomen. Het scenario is een vrije denkoefening over hoe de klimaatadaptieve stad van over 100 jaar er uit kan zien. Een prikkelende studie die we de komende jaren kunnen betrekken bij de verdere ontwikkeling van de stad. Voor meer informatie verwijzen we naar het onderzoek: Zo kan de Nederlandse stad er in 2120 uitzien - WUR

Zorgen voor een gezonde en veilige stad

Gezondheid en een veilige samenleving zijn ruimtelijk gezien steeds belangrijkere maatschappelijke thema's geworden.

Het onderwerp van een gezonde en veilige leefomgeving wordt van oudsher benaderd vanuit het beperken van gezondheidsrisico's voor mensen. Dit is vooral uitgewerkt in normeringen voor geluid, luchtkwaliteit, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (of in maatregelen zoals het verlagen van de maximumsnelheid). Tegenwoordig gaat het ook om het bieden van voorzieningen die de gezondheid bevorderen. Gezondheid wordt niet alleen bepaald door leefstijl en gedrag, maar ook door de omgeving. Bijvoorbeeld door de afwisseling van bebouwing met groen en de aanwezigheid van plekken met rust (stilte) en verkoelend water. Ook van belang is de aanwezigheid van aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimten die uitnodigen tot bewegen, zoals goede fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden.

De digitalisering van onze samenleving

De digitalisering van onze samenleving heeft invloed op het ruimtegebruik. Activiteiten worden door de digitalisering minder plaatsgebonden en de scheidslijnen tussen werk en vrije tijd, werk en thuis én tussen publiek en privaat vervagen. De behoefte van functiemenging op de schaal van een gebouw of wijk neemt daarmee toe.

3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te kijken op welke manier we ambities kunnen combineren, hoe we de schaarse ruimte intensief kunnen benutten en waar nodig te prioriteren.

De afbeelding hiernaast laat de ambities en opgaven voor de verschillende thema's in de stad zien. Het Arnhemse DNA is de basis, met vervolgens de verschillende ontwikkelingen per thema. De kaart is een weergave van de stapeling en maakt inzichtelijk waar veel ontwikkelingen samen komen en keuzes nodig zijn.

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij we onze Arnhemse groene identiteit behouden.

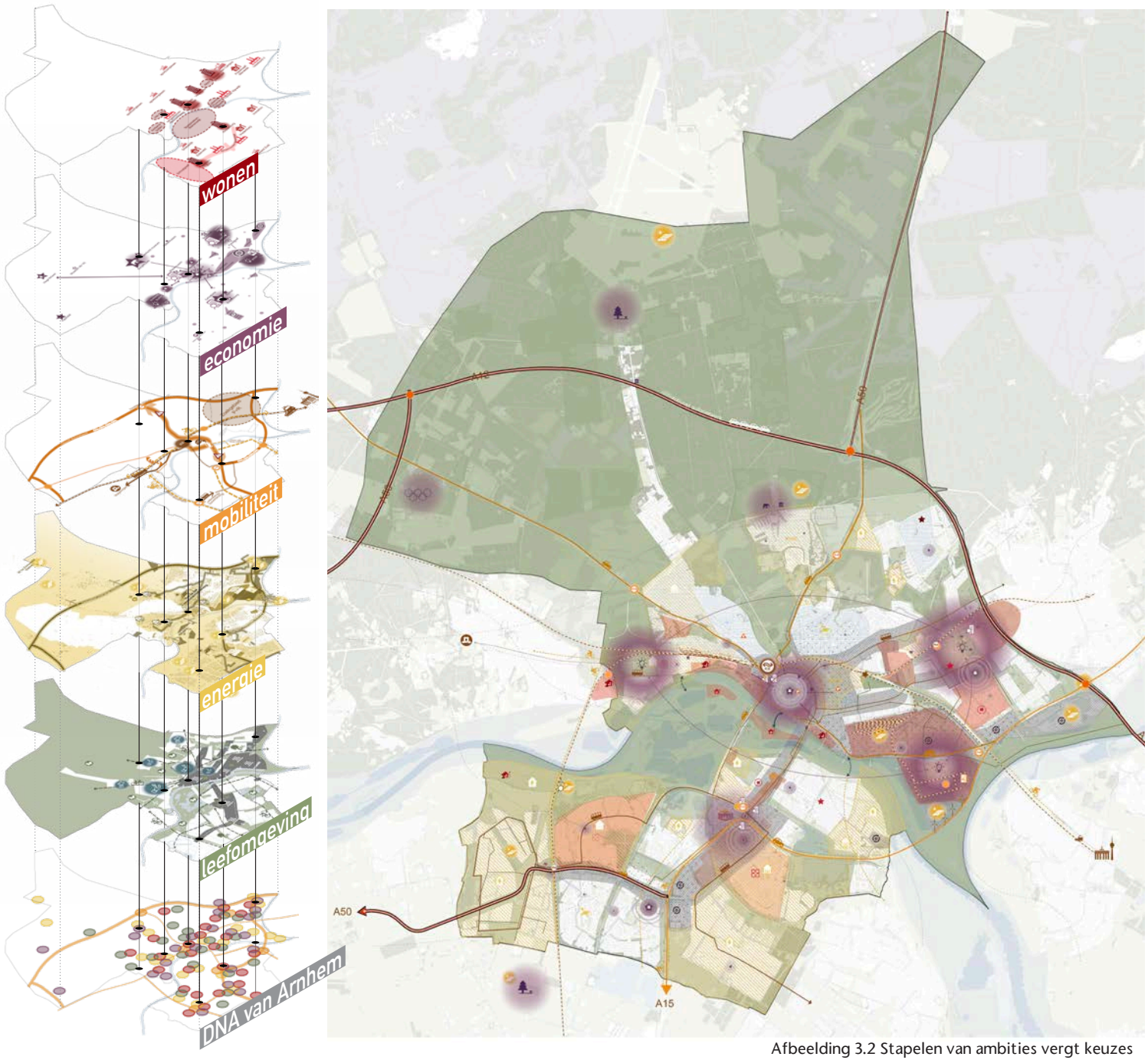

Afbeelding 3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Afbeelding 4.1 Bus nabij Arnhem centraal

4. Koersen richting 2040

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad een toekomstbeeld en afwegingsprincipes opgesteld.

4.1 Waar willen we naar toe?

Arnhem is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen in de regio, maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Dit vergt innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad en land, waarbij we uitgaan van onze identiteit. Oplossingen die vragen om een toekomstbeeld voor 2040 dat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven.

We hebben nadrukkelijk rekening gehouden met het gedachtegoed van de Nationale Omgevingsvisie en onderschrijven de opgaven en de afwegingsprincipes uit deze visie. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt vermeden.

Afbeelding 4.2 Toekomstbeeld Arnhem 2040

4.2 De visie van Arnhem

De omgevingsvisie geeft aan waar Arnhem de komende jaren op in gaat zetten.

Onderdeel van een sterke regio

Arnhem maakt deel uit van een sterke regio. Als Groene Metropoolregio koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een duurzame en circulaire metropoolregio van betekenis. Met Arnhem als groene, innovatieve en creatieve stad dragen we bij aan de versterking van die metropoolregio en nemen we onze verantwoordelijkheid als het aankomt op de verstedelijkingsopgaven. *We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.*

De kracht van Arnhem bestaat uit een samenspel van een stevige groene structuur met stedelijke focuspunten. Tussen de brede stadsassen met allure ligt een diversiteit aan wijken met elk een eigen karakter. Ontwikkelingen en transformaties zetten we in om bestaande kwaliteiten te behouden en versterken en dragen bij aan verbetering en vergroening van de leefomgeving. *We bieden ruimte aan nieuwe stedelijke gemengde woon-werkmilieus.*

Levendig landschap

Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen is in veel wijken direct aanwezig en soms dichtbij en de nabijheid van het landschap is in Arnhem voelbaar. Het heeft een grote aantrekkingskracht en is een vestigingsvoorwaarde voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem.
In de visie ligt daarom de focus op het behouden, versterken en verbinden van de groenstructuur van Arnhem, om te *zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu voor mens en dier.*
Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress.

Waardevolle wijken

Arnhem bestaat uit een grote diversiteit van wijken met elk een eigen karakter en eigen uitdagingen voor de toekomst. *De visie richt zich op duurzame en gezonde wijken, waar iedereen mee kan doen.* De ontwikkelingen in de stad dragen bij aan de verduurzaming en sociale ontwikkeling van de wijken. Dit houdt in dat ingezet wordt op heterogene wijken met voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen. Dit alles met behoud van de identiteit van de wijk en haar bewoners.

In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. *We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben.*

De komende jaren zet Arnhem vol in op de energietransitie, met als doel *Arnhem klimaatneutraal in 2050.* Dit doen we door het verduurzamen van mobiliteit, door bedrijven en industrie te ondersteunen bij reductiedoelstellingen en door het verduurzamen van woningen en gebouwen. *Via een wijkgerichte aanpak werken we aan verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede.*

Krachtige knooppunten

In de dynamische gebieden zullen de komende jaren opgaven en ambities samenkomen. *We gaan vooral investeren op die plekken in de stad die per OV goed bereikbaar zijn en waar al veel voorzieningen aanwezig zijn. Ook zetten we in op meer ruimte voor fietsen en wandelen.* Dit doen we zorgvuldig en met oog voor een kwaliteitsimpuls voor de stad. We benutten bestaande, stedelijke knooppunten als gemengde woon-werkmilieus en versterken de stedelijke assen. Bij het programmeren richten we ons op het versterken van de identiteit van een plek en de positie in de stad.

Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder Energy, bruisende binnenstad, creatieve industrie en ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid en sport. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. *De binnenstad is en blijft voor Arnhem het bruisende brandpunt voor de regio: van place to buy naar place to meet.*

Om koploper te blijven op energiegebied maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrieën en koppelen we onderwijs aan innovatieve bedrijvigheid. We verankeren de samenwerking ook op een juridische en bestuurlijk wijze. *Arnhem ontwikkelt zich als energie-hotspot met een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatieve en creatieve bedrijvigheid.*

We geven instellingen, organisaties en bedrijven de ruimte om te ondernemen en te ontwikkelen. Zij zorgen voor werkgelegenheid op verschillende niveaus zodat zo veel mogelijk Arnhemmers mee kunnen doen. *We zorgen voor toekomstbestendige en flexibele werklocaties die bijdragen aan behoud en het creëren van voldoende werkgelegenheid voor alle Arnhemmers.*

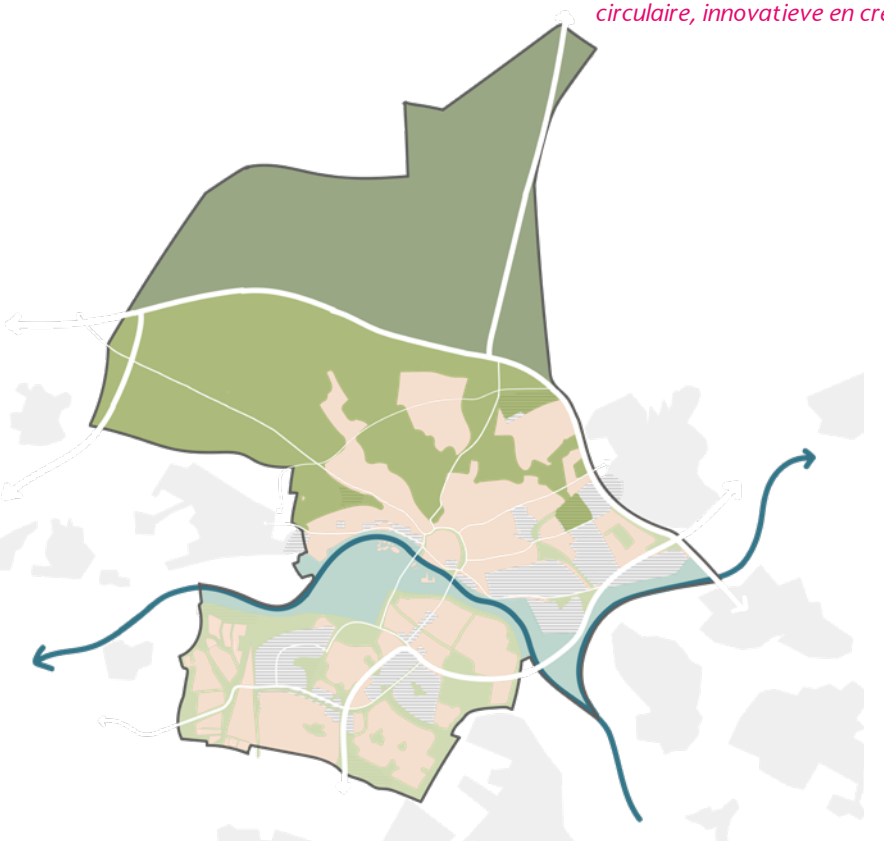

Afbeelding 4.3 Gebieden met kwaliteits- en beheersopgave en een enkelvoudige wijkgerichte opgave

Afbeelding 4.4 Gebieden met een meervoudige stedelijke opgave

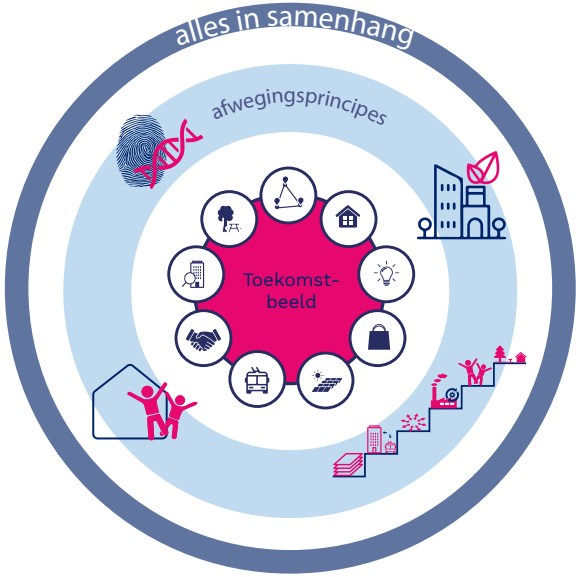

4.3 Afwegingsprincipes

De opgaven waar we voor staan kunnen niet los van elkaar worden aangepakt. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, hanteren we een aantal afwegingsprincipes. De druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes, maar vooral om integrale keuzes. De volgende afwegingsprincipes dragen ertoe bij dat de opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat we slim en klimaatadaptief met onze ruimte omgaan. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat we dezelfde afwegingsprincipes hanteren. We onderscheiden er vier.

De Arnhemse identiteit versterken

Arnhem is een stad van contrasten: van kantoortorens en koeien, van Hoogte Tachtig en hoog water, van oorlog en vrijheid en van villa's en flatjes. Arnhemmers zijn gezegend met een weldaad aan prachtige landschappen en de band tussen die twee is innig. Het contrast tussen het stedelijk gebied en de landschappelijke structuur is een specifieke identiteit van Arnhem en is verankerd in het DNA van de stad. Ook binnen de stedelijke structuur willen we de Arnhemse kwaliteit behouden. Integraal ontwerpen in samenhang met de omgeving en versterken van de ruimtelijke kwaliteit is daarbij een belangrijk principe. Bij ruimtelijke keuzes staan de kenmerken en de identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.

Duurzaam en gezond ontwikkelen

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat de natuurwaarden in de stad toenemen, de klimaatmaatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen, water en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit (lopen en fietsen). De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van de energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie. Nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk in de buurt van een park, een bos of het water staan. Als dat niet kan, dan moet er minimaal een fraaie groene route zijn waar het fijn wandelen is.

Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters- tot seniorenwoning), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt. Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken. Bij ontwikkelingen is het creëren van maatschappelijke meerwaarde een belangrijk principe. Ontwikkelingen voorzien niet alleen in zoveel mogelijk woon-, winkel- of werkruimte, het moet ook iets 'terugdoen'. Dat kan door het toevoegen van functies die bijdragen aan de sociale cohesie, de veiligheid en de leefbaarheid van de wijk.

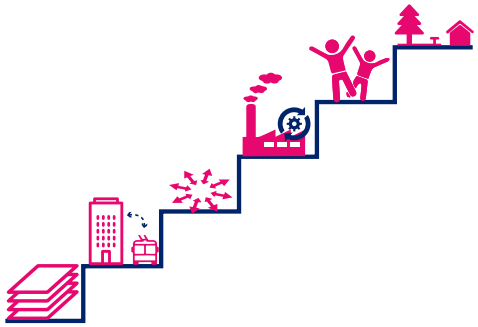

Slim omgaan met ruimtegebruik

Door in de stad te bouwen, hoeven we geen nieuwe wegen, buslijnen of winkelcentra aan te leggen. Bestaande winkelcentra kunnen voortbestaan doordat veel mensen dichtbij wonen. Nieuwe woningen en kantoren moeten zo veel mogelijk gebouwd worden op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van voorzieningen. Op de best bereikbare plekken, zoals rond trein- en busstations, bouwen we de hoogte in. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Ook is bouwen nabij een winkelcentrum heel geschikt, omdat mensen ook op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto. Het delen van functies, zoals o.a. bij deelmobiliteit, draagt bij aan het slimmer omgaan met de ruimte.

We werken aan een langetermijnvisie voor Arnhem waarbij we niet in de toekomst kunnen kijken. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de bestaande stad kunnen we onze binnenstedelijke leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer de demografische ontwikkelen (zoals bevolkingskrimp) daar om vragen. Hiermee maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

We gaan meer functies mengen en delen. Denk aan het mogelijk maken van een mix van wonen en werken, zoals wonen boven winkels in de binnenstad of het toevoegen van voorzieningen in de wijk. Op die manier worden ook deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Maar ook in wijken zal de werkgelegenheid toenemen. Als we ontwikkelingen mogelijk maken aan de stadsranden, houden we rekening met de maatschappelijke impact en met de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Naast een efficiënt gebruik van de ruimte draagt dit afwegingsprincipe bij aan de circulaire economie. Door bestaande gebouwen te hergebruiken, geen nieuwe wijken te bouwen en gebruik te maken van bestaande wegen hebben we minder grondstoffen nodig. Als er wel gesloopt wordt willen we de materialen hergebruik.

Duurzaam omgaan met de ruimte en energie is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. Ook de ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. Dit vraagt om regie op de ondergrond in relatie met de opgaven bovengronds. De ontwikkelingen in de stad bieden kans om bodemverontreiniging en aanwezige explosieven op te ruimen, waarmee we de stad gezonder en veiliger maken.

Afbeelding 5.1 Nieuwstraat in de Binnenstad

5. Thematische uitwerking

In dit hoofdstuk werken we de integrale ontwikkelkoers voor de stad uit in een aantal overkoepelende thema's. Per thema geven we aan welke inspanningen we de komende jaren gaan doen in de stad en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Door de verschillende thematische opgaven met elkaar te verbinden, kunnen we werk met werk maken en kunnen we vooraf slimme oplossingen bedenken voor potentieel conflicterende ruimteclaims.

5.1 Een aantrekkelijk Arnhem

Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio

In regionaal verband is de combinatie van het rivierenlandschap met de stuwwal dé identiteitsdrager. Onze geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de grote rivieren en dit werkt nog steeds door in de regio. Arnhem ligt daar waar één van de grootste en economisch belangrijkste rivier van Europa vertakt en uitwaaiert richting Holland en het IJsselmeer. De combinatie van het reliëf, de beken en de bosrijke natuur op de hoge stuwwallen met de uiterwaarden en dijken in het rivierenlandschap geeft onze regio een grote variatie aan natuur en landschappen. Het landschap kenmerkt ook de stedelijke ontwikkeling met een palet van twee centrumsteden en omliggende dorpen met hun verschillen in historie, karakter en cultuur. In de regio staat het versterken van de eigen kwaliteiten centraal, waarbij Arnhem zich profileert als groene, creatieve en vrije stad met een bruisend centrum, een rijk cultureel leven en topattracties.

De komende jaren blijven we inzetten op het versterken van Arnhem als aantrekkelijke stad voor onze inwoners en onze bezoekers uit de regio en ver daarbuiten. Herdenkingstoerisme speelt daarin een grote rol, waarbij het verbinden en positioneren van onze regio als 'het Normandië van het Noorden' een belangrijke focus is. Net als Normandië heeft Gelderland immers een groot aantal betekenisvolle plekken waar historische gebeurtenissen uit WOII hebben plaatsgevonden.

We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen

In Arnhem zijn we gezegend met maar liefst vier landschappen: de Veluwe met het stuwwallenlandschap en het gradiëntlandschap, het rivierenlandschap en het polderlandschap. We koesteren de verschillen in landschapskarakteristieken, groenstructuur, natuurwaarden, bodemsoort en waterhuishouding. Om die reden bouwen we geen nieuwe woonwijken in onze waardevolle landschappen, maar maken we zoveel mogelijk gebruik van de ruimte

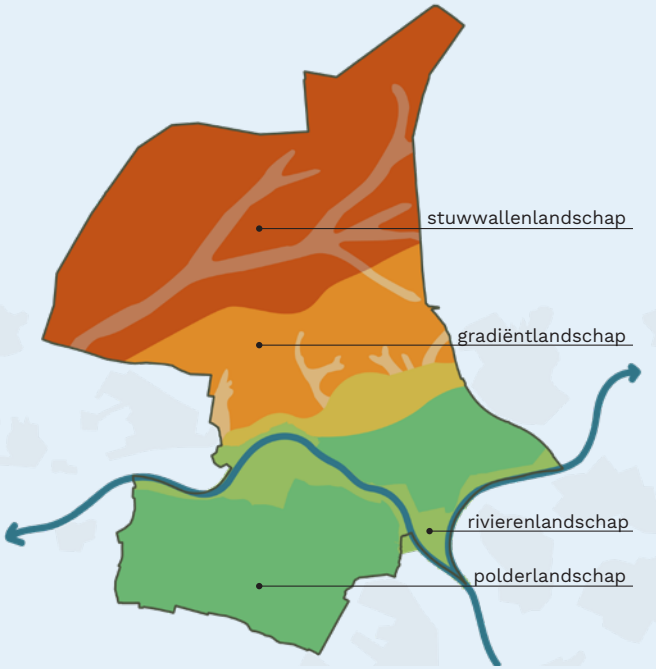

Afbeelding 5.2 Landschapstypologieën

in de stad, door gebouwen te transformeren en gebieden te herontwikkelen. Komende jaren zorgen we niet alleen voor het versterken van de landschappen buiten de stad, maar ook voor het beter verbinden van groen, water en natuur in de stad. Dit doen we door het herstellen en verbeteren van de groene en landschappelijke verbindingen. We blijven inzetten op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van alle historische elementen, zowel boven als onder de grond, die laten zien hoe Arnhemmers vroeger leefden en werkten. Daarbij gebruiken we de aanwezige energie in de stad en zoeken we afstemming met onze betrokken partners. Om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden, werken we mee aan herbestemming met passende functies. We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken

In haar lange geschiedenis heeft Arnhem veel meegemaakt en de overgebleven verdedigingswerken van de Romeinse tijd tot de Koude Oorlog zijn daar nog stille getuigen van. We blijven inzetten om deze geschiedenis beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Mooi voorbeeld zijn de contouren van het Castellum in Meinerswijk dat onderdeel was van de verdedigingswerken van de Romeinse rijksgrens (limes). Vanaf 1825 werden de muren, wallen en grachten van Arnhem gesloopt en gedempt. Bij graaf- en bouwwerkzaamheden worden hier en daar nog steeds muurresten aangetroffen. Op diepte is de muur grotendeels nog intact onder de grond. De Sabelspoort is de enige stadspoort die een sloop bespaard is gebleven. Meer recente verdedigingswerken spreken echter net zo tot de verbeelding. De

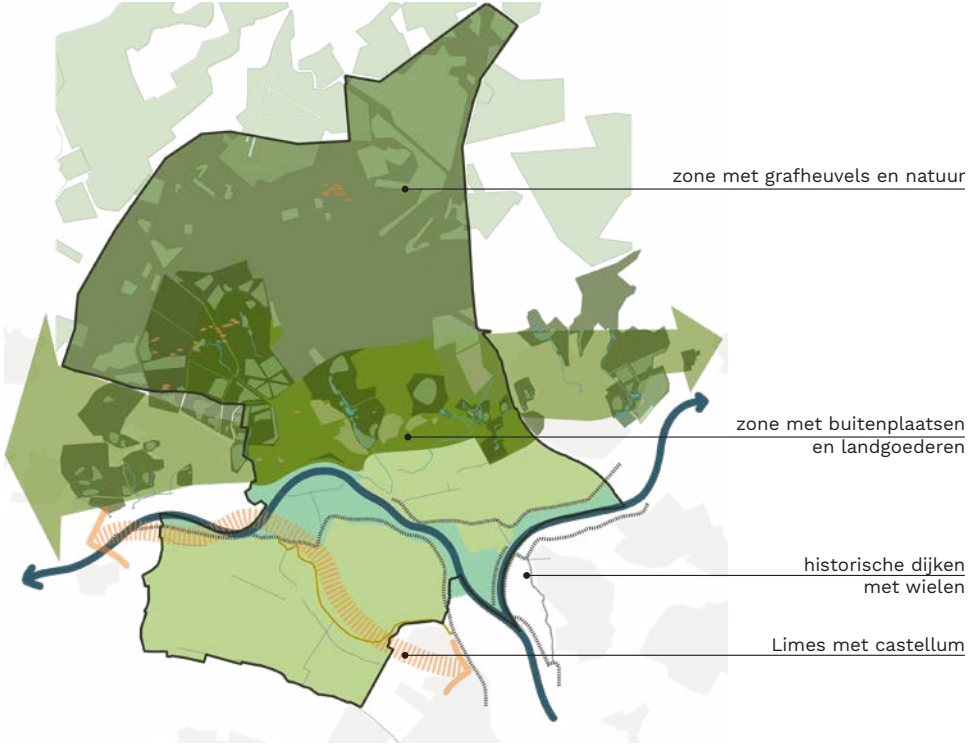

Afbeelding 5.3 Cultuurhistorische zones van Arnhem

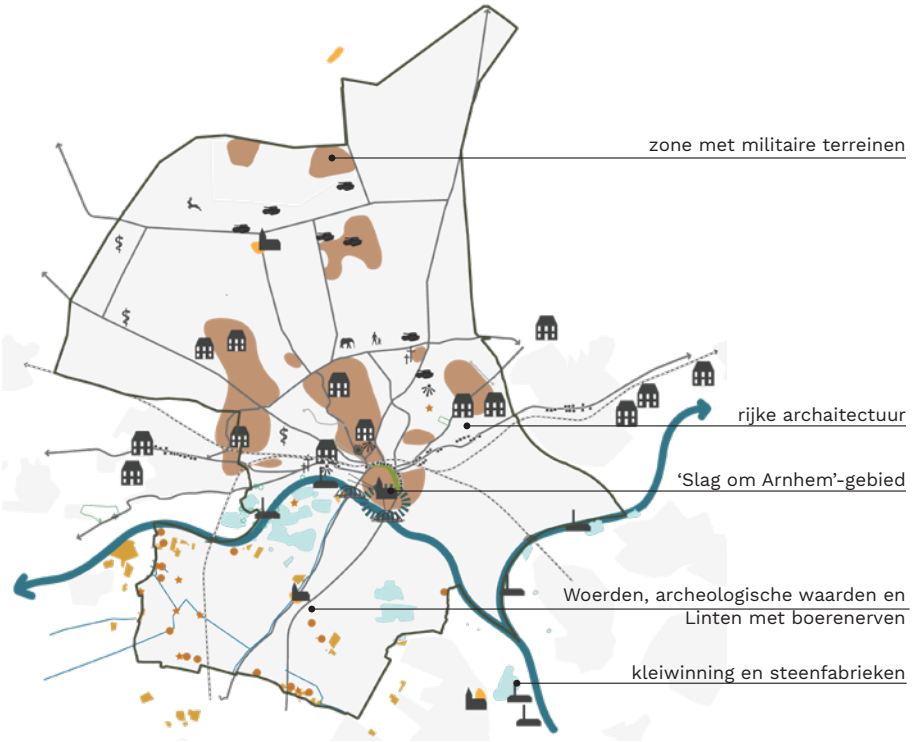

Afbeelding 5.4 Cultuurhistorische attributen van Arnhem

Fliegerhorst Deelen werd door de Duitsers aangelegd als een groot gecamoufleerd vliegveld met bijbehorende landingsbaan, gebouwen en kampementen. Tijdens de Koude Oorlog speelde de Rijn bij Arnhem een belangrijke rol. Als de dreiging van een Russische invasie groot werd, zou de Rijn hier afgesloten kunnen worden door een stuw. Daarmee zou zoveel water naar de IJssel stromen dat een groot gebied onder water kwam te staan. Voor al deze elementen geldt nu de opdracht om nieuwe functies te vinden en de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van dit erfgoed te onderzoeken. Ze vertellen het Arnhemse verhaal, dragen bij aan onze identiteit en sluiten aan bij de regionale ambities ten aanzien van het herinneringstoerisme.

We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Vanuit de monumentale binnenstad ontwikkelen we verschillende gebieden die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van onze stad. In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad (Focus en Rozet) en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Het verbindt de binnenstad en de verschillende culturele functies (ArtEZ en de creatieve wijk Coehoorn). Het gebied krijgt hiermee een zichtbare identiteit. Het verbeteren van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid is een katalysator voor nieuwe ontwikkelingen en biedt volop kansen om het gebied te transformeren tot een woon-werkgebied voor de creatieve maakindustrie. We stimuleren de samenwerking en richten de openbare ruimte zo in dat we hierin faciliteren. Aan de oostzijde van de binnenstad richten we ons rondom de schouwburg op een bundeling van de podiumkunsten.

Huisvesting voor alle podiumkunsten in Arnhem is nodig om de door het Rijk gefinancierde topgezelschappen goed te faciliteren.
Door het netwerk van corridors verankert de binnenstad met haar omgeving. De bezoekers van het centrum worden verleid om een combinatiebezoek aan de omgeving te maken (Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier). Zo zetten we breder in op onze identiteit “Arnhem groen en creatief”. Dit alles draagt bij aan de culturele infrastructuur en aan een aantrekkelijke stad en regio voor wonen, werken en verblijven.

We versterken het contrast van onze wijken

In de lange ontstaansgeschiedenis van Arnhem zijn buurten en wijken ontstaan die door de jaren heen diversiteit aan bouwstijlen laten zien en verschillende verhalen vertellen. Van de middeleeuwse kelders in de binnenstad tot het modernistische winkelcentrum Presikhaaf en van de klassieke villa’s aan de Velperweg tot de woonerven in Elderveld. De komende jaren gaan we de diverse karakters van onze wijken verder versterken. Dit doen we door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. We werken vanuit de ontwerpstijl van de wijk (met name bij beschermde stadsgezichten) en met een menselijke maat. Wijkvisies dragen bij om de karakteristiek per wijk te duiden. Een mooi voorbeeld is de visie voor Elden, waarin de wijkbewoners vragen om waardering en bescherming van de dorpse identiteit.

We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken

Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer- en gezonder. De inrichting van de buitenruimte stemmen we af op het onderliggende landschap, de stedenbouwkundige karakteristiek en de klimaatopgave van een buurt. Waar een combinatie ligt met cultuurhistorische thema’s, pakken we die kansen.

Aandacht is er voor de leefbaarheid rond de verschillende invals- en verbindingswegen in de stad. Door het aantal auto’s te verminderen of de snelheden te verlagen creëren we aantrekkelijke verblijfsgebieden met veel groen en ontmoetingsfuncties. De beleving van de stad moet vanaf deze routes centraal staan. Aantrekkelijke routes als toegangspoorten van de stad. Een voorbeeld is de Apeldoornseweg, op deze weg rijd je eerst door het bos met doorzichten naar velden en af en toe wat bebouwing. Vervolgens zie je de villa’s en daarna beleef je de stad met steeds dichtere bebouwing en steeds meer voorzieningen en levendigheid op straat.

Bij het aantrekkelijker maken van onze openbare buitenruimten kan de inrichting van de buitenruimte van particulieren (bij instellingen, kantoren, particuliere tuinen en erven) niet achterblijven. Deze dragen immers voor een belangrijk deel bij aan het groene karakter van onze stad. We gaan dit groen daarom beter beschermen en we stimuleren de aanleg van meer groen in deze gebieden.

We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting

We koesteren onze fraaie landschappen, parken en polderlinten. Deze zijn verankerd in het groenblauwe netwerk en vormen onze aantrekkelijke woonomgeving. Dat betekent niet dat verandering en gebiedsdynamiek worden geweerd. Het betekent dat de stad bij zichzelf blijft; het DNA en de ruimtelijke kwaliteit als vertrekpunt. Om te bouwen gaan we op zoek naar plekken in of direct aan de bestaande stad. Daarbij maken we het liefst gebruik van goed bereikbare plekken in en rond het centrum, de omgeving van treinstations en (winkel)centra. Maar er zijn ook andere locaties binnen de stad waar gebouwd gaat worden. Bouwen in de bestaande stad is altijd maatwerk en heeft overal zijn specifieke uitdagingen. Daarom stellen we een omgevingskwaliteitskader voor de stad op, waarin de samenhang tussen de waarden geborgd is. In dit kader geven we aan welke kwaliteiten we willen versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Dit kan door het creëren van een ontmoetingsplek, het toevoegen van groen, het herbestemmen van monumentale objecten. Maar afschermende bebouwing kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. De menselijke maat en schaal spelen een belangrijke rol bij de inpassing van nieuwe bebouwing en met name hoogbouw. Ook de mogelijke overlast voor de directe leefomgeving (schaduw en windhinder) wegen we hierbij mee. Participatie door omwonenden en ander direct belanghebbenden is noodzakelijk. Met herstructurering kunnen door het efficiënte ruimtegebruik soms meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt vooral voor naoorlogse woningen en wijken met opgaven voor verduurzaming en herstel van de ruimtelijke structuur. Een andere oplossingsrichting is transformatie. Bijvoorbeeld door bestaande gezinswoningen om te vormen naar eenpersoonshuishoudens. Met goede stallingsvoorzieningen en parkeeroplossingen zorgen we voor behoud van ruimtelijke kwaliteit in het openbaar gebied. In alle gevallen moet ontwikkeling bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke- en omgevingskwaliteit.

We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

De Arnhemse monumenten en stadsgezichten geven de stad haar unieke karakter en daar zijn we zuinig op. Omdat we willen dat ons waardevolle erfgoed nog eeuwen mee kan, zorgen we dat ook deze gebouwen beter worden geïsoleerd en kunnen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Afstemming tussen verduurzaming en behoud van beschermde monumentale waarden is hierbij essentieel.

Afbeelding 5.5 Groen-blauwe vlakken in Arnhem

Afbeelding 5.6 Groen-blauwe lijnen in Arnhem

5.2 Een groene, gezonde en veilige stad

Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en de veiligheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen en de natuur buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse, veilige en gezonde leefomgeving belangrijk. Ontwikkelen van toegankelijk en aantrekkelijk groen in de nabije omgeving is een cruciaal uitgangspunt.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

In de groene ontwikkeling van de stad kijken we verder dan de gemeentegrenzen van Arnhem. Zo werken we in Eurregio Rijn-Waal samen op het gebied van ons water en kijken we samen met de gemeenten om ons heen hoe we de regio als geheel kunnen vergroenen en gezonder maken. Park Lingezegen is een mooi voorbeeld. Dit landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen bedient inwoners uit alle omliggende gemeenten. Het park is als groot, groen recreatiegebied tussen groeiende steden en dorpen een uiting van de balans tussen groei en leefkwaliteit in de regio.

We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat

Nieuwe duurzame energiebronnen (windmolens, zonne-energie) passen we met behoud van de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in. Ook klimaatadaptatiemaatregelen vragen ruimte, zowel boven als in de grond. Afstemming en regie op de inpassing van al deze maatregelen is nodig. Voor een aantrekkelijke, gezonde stad is een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving een randvoorwaarde. Een stad die goed is voor mens, dier en leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen. De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol.

We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden

De stedelijke en de groene ontwikkeling van de stad gaan hand in hand. Dit doen we door de bestaande groengebieden in en buiten de stad nog beter met elkaar te verbinden. Zo kunnen we op een aantrekkelijke manier van het ene park naar het andere park komen. Deze verbindingen zijn niet alleen goed voor mensen, maar ook voor dieren en planten. Op die manier kunnen we straks via groene verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. Ook tussen de wijken en de parken zorgen we voor meer groene en veilige verbindingen, zodat het vanuit een wijk nooit te ver is voor een ontspannen wandeling of een picknick in het park.

We maken onze wijken veiliger

Een leefbare stad is een veilige stad. We maken onze wijken veiliger door wijken gemengder te maken. Dit betekent een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm. De ongelijkheid die van generatie op generatie overgaat, laten we achter ons. Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in veilige en leefbare wijken. De buurt waarin kinderen en jongeren wonen en naar school gaan is een veilige plek die hen beschermt, uitdaagt en weerbaar maakt. We voorkomen concentraties van kwetsbare mensen en mensen met een hulpvraag. Daarnaast zorgen we voor meer ogen op straat. Dit doen we door functies te mengen, zodat er op alle tijden van de dag wat te doen is in een gebied. Bij de inrichting van het openbaar gebied en bij inpassing of aanpassing van bebouwing zorgen we dat veel ramen en zichtlijnen naar de openbare ruimte gericht zijn. Dit zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners bij hun straat en draagt bij aan de sociale veiligheid. We houden onze straten en pleinen schoon, heel en veilig en zorgen voor een inrichting van het openbaar gebied gericht op snelheidsverlaging van auto en scooter.

We erkennen dat de kwaliteit van de leefomgeving mede bepaald wordt door de fysieke veiligheid. Daarnaast zorgen we bij de inrichting van onze stad dat we risico's op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk voorkomen of beperken. Dit doen we door eerst te kijken naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daar niet verhoogd kan worden, is de volgende stap de omgeving zo in te richten dat het risico wordt beperkt. Bijvoorbeeld door kwetsbare groepen beter te schermen. Mocht dat niet mogelijk zijn, zorgen we ervoor dat de gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Verder willen we dat de inrichting van onze gebieden bijdraagt aan een snelle en effectieve hulpverlening. Hulpverleners kunnen sneller optreden als goed is nagedacht over hun bereikbaarheid en aanrijdroutes.

Afbeelding 5.7 Musis Sacrum in Park Lauwersgracht

In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes

Bewegen is een belangrijk middel voor gezondheid, maar ook voor inwoners om elkaar te ontmoeten. Het versterkt zo de sociale cohesie en veiligheid in onze wijken. Hierbij hoeft niet uitsluitend gedacht te worden aan de klassieke vorm van sporten via een vereniging, waarbij de sportbeoefening voorop staat. Het kan ook gaan om een wandeling, elkaar ontmoeten tijdens het spelen van de kinderen of een potje jeu de boules. We zien de sportparken als een belangrijke ontmoetingsplek voor de wijken. De voetbal- en hockeyvelden bieden overdag kansen, want dan worden ze vaak weinig gebruikt door de verenigingen. We willen toe naar sportparken die het hart vormen van de wijk als beweeg- en ontmoetingsplek. Open sportparken, waar allerlei activiteiten plaatsvinden naast de verenigingssport. Voor bijvoorbeeld jongeren die frisbeeën of voor senioren die voordat ze gaan wandelen samen koffiedrinken. Dit vraagt van sportverenigingen om naast focus op de sport ook aandacht te hebben voor de sociale rol die zij voor de wijk kunnen bieden

We zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in de wijk

Onze bevolking neemt toe en vergrijst. De behoefte aan zorgvoorzieningen in de wijk neemt door beide ontwikkelingen toe.
Maar de bouw van extra woningen in de stad kan er ook toe leiden dat er meer behoefte is aan kinderdagverblijven, scholen of andere maatschappelijke voorzieningen. We zorgen er daarom voor dat het aanbod aan maatschappelijke voorzieningen goed kan blijven aansluiten op de (demografische) ontwikkeling van een wijk.

Een gezonde stad is een rookvrije stad

We zetten in op een gezond en leefbare Arnhem, waarbij we blijven inzetten op het bevorderen van de gezondheidskwaliteit. Daarbij zien we het belang van een rook- en tabaksvrije leefomgeving. Deze ambitie pakken we op en werken we verder uit. Op deze manier geven we invulling aan een toekomstig rookvrije leefomgeving.

We zorgen voor een betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers

We willen iedereen in staat stellen om zelfstandig te kunnen genieten van alles wat Arnhem te bieden heeft. Bij de inrichting van onze buitenruimten, waaronder ook de speelplekken en parken, en de realisatie van gebouwen zorgen we daarom dat deze goed toegankelijk zijn voor ouderen en mensen met een beperking. We zorgen vanaf de start van een (beleids)proces dat we inwoners met een beperking (en organisaties zoals het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten - Apcg en Bijzonder in Arnhem) als ervaringsdeskundigen betrekken. Op basis van 'Niets over ons zonder ons'-principe uit VN-verdrag Handicap.

We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad

Waar het aantal mensen dat bij verenigingen sport langzaamaan daalt, zien we juist dat het aantal mensen dat bij commerciële aanbieders of in de eigen leefomgeving sport, stijgt. Er is een sterke wens om in de eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, te sporten en te bewegen. Hier gaan we de openbare ruimte op inrichten, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden in de knel komen. Het gebruik van de openbare ruimte moet aansluiten op de draagkracht van het gebied. De intensiteit, het gebruik, de frequentie en de duur kunnen verschillen per locatie.

We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route

We zorgen dat we onze bestaande buurten vergroenen en dat het vanaf een woning nooit ver lopen is naar het groen. Dit kan door nieuwe woningen in de buurt van bestaande groenvoorzieningen te bouwen en door bij nieuwbouw ook te zorgen voor groen en groene routes. Daarnaast zorgen we voor aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden. Op die manier kunnen mensen die wat verder van het groen wonen op een prettige manier het groen bereiken en de natuur beleven.

We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering

Voor een gezonde stad is de milieukwaliteit belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is dan op de andere. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. In de binnenstad en andere belangrijke centra in de stad en langs de doorgaande wegen waar veel voorzieningen aanwezig zijn, kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Daar moet echter wel wat tegenover staan, zoals het beschikken over een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

We beperken overlast van extreme buien

De aanwezige hoogteverschillen maken met name Arnhem Noord kwetsbaar voor afstromend regenwater. Om het risico op wateroverlast bij extreme buien te verminderen, moeten we water langer vasthouden in de hoger gelegen gebieden, sneller afvoeren uit de lager gelegen gebieden en voorkomen dat er te veel regenwater in gemengde riolen terechtkomt. Daarom gaan we aan de slag met het verminderen van verhardingen in de openbare ruimte, maar ook in particuliere tuinen en erven. We gaan door met het afkoppelen van

Afbeelding 5.8 Bewegen en ontmoeten in Arnhem

hemelwater. Bij nieuwbouw koppelen we al het regenwater af, hierdoor wordt het regenwater niet meer afgevoerd naar de waterzuivering. Bij renovatie en herinrichting van de openbare ruimte koppelen we maximaal af.

We bereiden onze stad voor op droge perioden

Langdurige droogte kan ons groen aantasten en leidt tot lagere waterstanden in beken, vijvers en rivieren. Dan helpt het als we de bodem als buffer gebruiken en opslag van water mogelijk maken om zoveel mogelijk regenwater op te slaan. Ook hiervoor zorgen we dat we minder verhardingen hebben in de wijken, zowel op straat als in de particuliere tuinen. Daarnaast maken we ons bomenbestand meer divers en geschikter voor droge perioden.

We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water

Het Arnhemse grondwater is over het algemeen van hoge kwaliteit en wordt tevens gebruikt als drinkwater, proceswater, koelwater, voor energiewinning en is de bron van de Arnhemse beken. Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zetten we in op bodems die geschikt zijn voor wat we erop doen en beschermen we ons grondwater voor onze drinkwatervoorzieningen Voor een gezond klimaat is ook behouden en verbeteren van een goede waterkwaliteit belangrijk. We voorkomen nieuwe verontreiniging of aantasting en we beheren op duurzame en doelmatige wijze resterende historische verontreinigingen. Als kansen zich voordoen om deze verontreinigingen op te heffen dan heeft dat een positief effect op het grondwater, de bodem en het bodemleven.

Het gebruik van onze stad door de jaren heen heeft in delen van de stad geleid tot te veel lood in de bovengrond. We zetten ons in om samen met bewoners ervoor te zorgen dat buiten spelen, (moes)tuinieren en tegelwippen veilig kan. Ook het gebruik van allerlei ‘moderne’ stoffen (denk aan PFAS, medicijnen, antibiotica en nieuwe chemicaliën) heeft een keerzijde. We houden daarom in de gaten welke ontwikkelingen er zijn en welke invloed dat heeft op het gezond kunnen gebruiken van onze bodem. We wegen bodemkwaliteit mee als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot de functies.

We zorgen voor meer koelte in de stad

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat onze inwoners, en vooral de kwetsbare Arnhemmers, negatieve gezondheidseffecten ondervinden van de hoge temperaturen. Het gaat dan om de situatie binnen- en buitenshuis. We zorgen voor goede groeiplaatsen voor bomen zodat deze straks beschikken over een fraaie kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. Bij hitte-eilanden, zoals bedrijventerreinen, de binnenstad, oudere wijken en Kronenburg, moeten stadsbomen, groene pleinen, daken en gevels de oplopende temperaturen tijdens de zomer reduceren. Daarom realiseren we het koele netwerk van

Afbeelding 5.9 Hittestress Arnhem

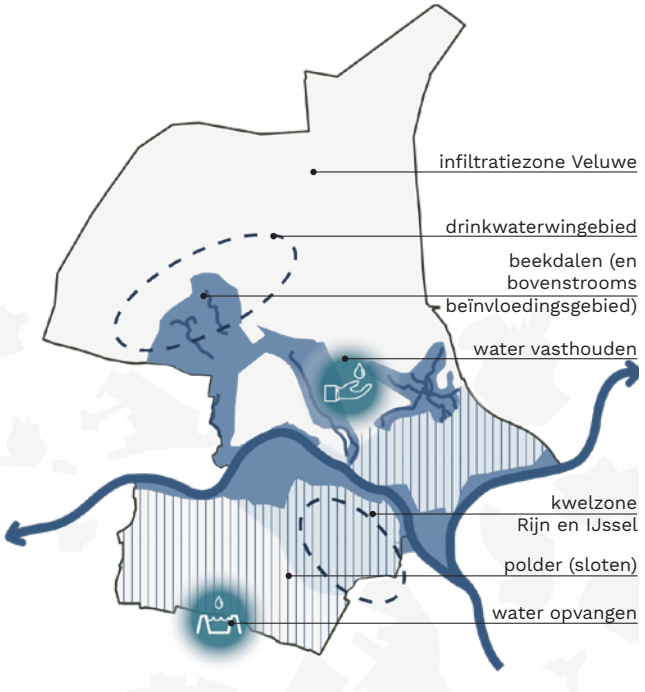

Afbeelding 5.10 Water in Arnhem

schaduwroutes en koele plekken. Daarnaast stimuleren we eigenaren en gebruikers om hun eigen tuinen en erven verder te vergroenen.

We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

De natuurwaarden staan onder druk. Er zijn sterke aanwijzingen dat in de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met driekwart is afgenomen. Daarom gaan we werken aan het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van de natuur en de dieren die daarin leven en het verbeteren van dierenwelzijn. De Veluwe verzuurt door het neerslaan van stikstof op de bodem. Steden worden steeds belangrijker voor biodiversiteit. Een groot deel van het Arnhems groen is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en van Europees Natura 2000-gebied. We koesteren en blijven investeren in waardevolle natuurwaarden van het groenblauwe raamwerk dat de natuur ver de stad in brengt. Het vergroot de natuurbeleving dichtbij huis, zorgt voor meer biodiversiteit en voor een klimaatadaptieve stad. Een gezonde bodem, goede waterkwaliteit, meer diversiteit in groen en het verbinden en onthekken van natuur zijn hierbij belangrijk. Bij de realisatie van (nieuw)bouw is natuurinclusief bouwen en inrichten het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat- en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In een deel van onze parken en natuurgebieden kijken we goed welke gebieden geschikt zijn voor de wat intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Onnodige lichthinder voor mens en dier is in de hele stad een aandachtspunt.

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

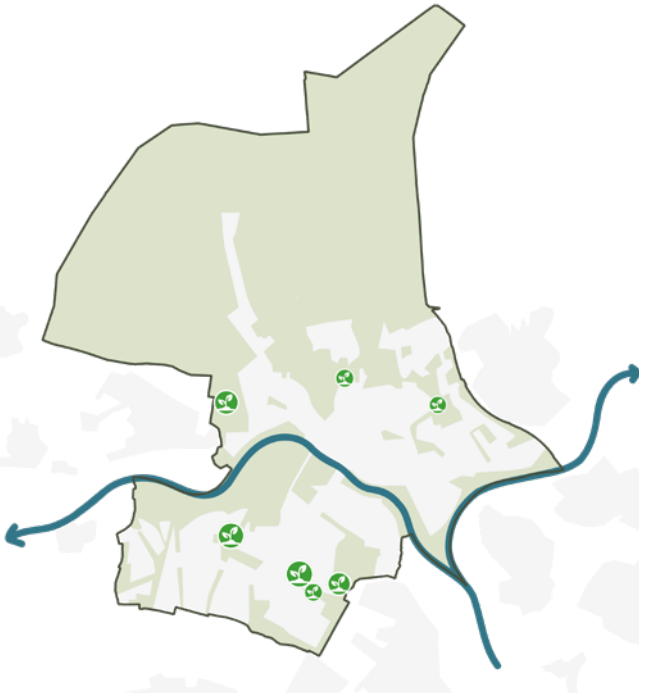

Afbeelding 5.11 Stadslandbouw initiatieven

Afbeelding 5.12 Park Sonsbeek

5.3 Een vitale stad

Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame en dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent. Zoals het welzijn van haar inwoners, onze mobiliteit en bereikbaarheid, de woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en de energietransitie. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in toekomstbestendige werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Economisch kan Arnhem niet los worden gezien van de regio. We werken samen met andere gemeenten zodat we ons als één aantrekkelijke regio kunnen positioneren en niet elkaars concurrent worden. Economisch maakt deze regio zich sterk voor topsectoren Energy, Food en Health & Hightech, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken. Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder energie, bruisende binnenstad met veel culturele instellingen, creatieve industrie & ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid & sport.

We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit

De energietransitie en de ontwikkeling naar een circulaire economie biedt grote kansen. Om koploper te blijven op energiegebied, maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de aanwezige creatieve industrie en het midden- en kleinbedrijf. Ook versterken we de verbinding tussen IPKW, Arnhems Buiten en Kenniscampus regio Arnhem. Zodat deze drie energy-hotspots het fundament vormen in de innovatie- en kennisontwikkeling in Arnhem. De ontwikkeling van innovatielab Connectr is een voorbeeld van hoe dit in praktijk gestalte krijgt. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van belang. We zien onze energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. We werken de komende jaren toe naar circulaire bouw en inrichting van de openbare ruimte. Dit doen we door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften.

Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel mogelijk te beperken hanteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)

We investeren in mensen

De krapte op de arbeidsmarkt is, net als in de rest van Nederland, de komende jaren één van de grotere economische uitdagingen in Arnhem en de regio. Bedrijven moeten kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel. Daarnaast moeten onze inwoners en studenten maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. Hiervoor is samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid van groot belang. Als gemeente spelen we hierin een verbindende en ondersteunende rol. Onze ambitie om koploper te zijn in de energiesector zal ook voor werkgelegenheid zorgen. Daarnaast heeft de

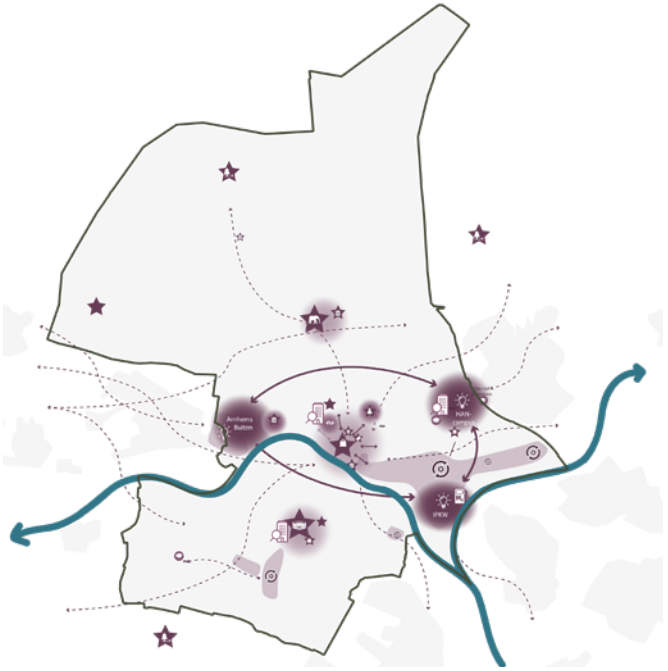

Afbeelding 5.13 Hotspots in Arnhem

coronacrisis voor een verschuiving gezorgd in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. Het streven binnen het arbeidsmarktvraagstuk is een passende baan voor alle Arnhemmers.

De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten

De binnenstad van Arnhem is het bruisende brandpunt van de stad en de regio. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. Daarnaast is de binnenstad samen met de omgeving van station Arnhem Centraal een belangrijke woon- en werklocatie. Om al deze functies te huisvesten, ontwikkelt het centrum zich steeds meer tot een stedelijk multifunctioneel gebied met hoge dichtheden. De binnenstad transformeert daarbij van een place to buy naar een place to meet, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden groen, creatief en vrij nadrukkelijker aanwezig zijn. De binnenstad wordt daarmee ook aantrekkelijker voor bezoekers en toeristen die natuur, cultuur en ontmoeting willen combineren.

De grote stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf transformeren naar full service centers. De komende jaren gaan we met de omgeving van beide centra aan de slag zodat hier winkelen, horeca, beleven, cultuur, zorg en ontmoeten centraal staan. In de gebiedsuitwerkingen in hoofdstuk 6 gaan we hier nader op in.

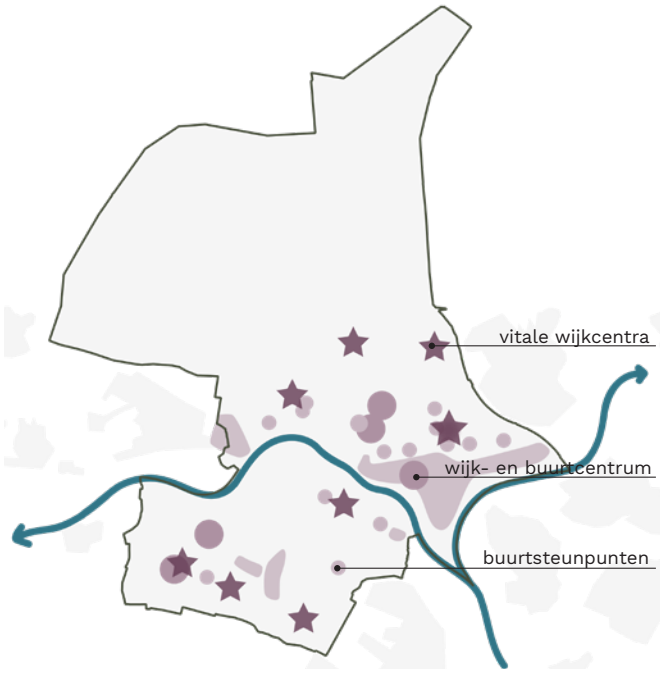

Afbeelding 5.14 Wijkcentra in Arnhem

We maken onze werklocaties toekomstbestendig

We willen onze werklocaties optimaal benutten. Dat betekent dat deze ruimte moeten bieden aan bedrijven die zorgen voor veel arbeidsplaatsen voor Arnhemmers en/of bedrijven die zich vooral richten op de sterke sectoren in Arnhem, zoals energy, dienstverlening, de creatieve industrie en ontwerp en circulariteit. Het traditionele MKB heeft daarbij ook zijn plek op de werklocaties. Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan werklocaties duiden met diverse typen werkmilieus, waarmee duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken. Ook geven we aan op welke werklocaties geen ruimte is voor functiemening, waardoor inzichtelijk wordt welke werklocaties primair bedoeld zijn voor bedrijvigheid. Dit kan zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bedrijven voor de circulaire economie. Maar ook clusters van kantoor- en dienstverlenende functies. Om de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk te benutten wordt ook onderzocht hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Daarbij wordt de leefbaarheid op werklocaties meegenomen. De werklocaties moeten een fijne, prettige en veilige plek zijn om te werken en te ondernemen. We verwachten dat we door een goede inrichting van de ruimte en technische oplossingen veel kunnen bereiken, waardoor we de schaarse ruimte in de stad efficiënter kunnen gebruiken.

We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten

Arnhem is een bovenregionaal dienstencentrum. De aanwezigheid van onder andere de branches juridisch en accountancy en ingenieurs- en adviesbureaus zorgt voor een sterke mix aan zakelijke diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie. Om onze positie als dienstenstad te kunnen blijven versterken, zijn voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties belangrijk. Dit betekent dat kantoren die hier niet aan voldoen mogelijk ook gebruikt kunnen worden voor andere functies.

Door de coronapandemie zijn we meer thuis gaan werken. De verwachting is dat het kantoor meer een functie als ontmoetingsplek en minder als standaard werkplek krijgt, waardoor er geen grote afname van kantoormeters te verwachten is. De verwachting is ook dat kantoren bij stationslocaties populair zullen blijven. Dit wordt

mede gestimuleerd door de positie van station Arnhem in het internationale netwerk Amsterdam - Duitsland (Ruhrgebied/ Berlijn). Bedrijven kiezen daarbij vaker voor meerdere kleinere locaties met spreiding over het land. Dergelijke locaties moeten goed bereikbaar zijn en de stations bieden op dat vlak de beste mogelijkheden, vanwege de centrale ligging en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Om op deze plekken aan de vraag te kunnen blijven voldoen is het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties noodzakelijk.

We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector

Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak) industrie en innovaties door kruisbestuivingen tussen sectoren. Deze innovatieve en creatieve ondernemers vormen een meerwaarde voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat en hebben potentie door te groeien tot zelfstandige Arnhemse werkgevers. De huisvesting voor creatieve ondernemers staat onder druk en nemen we actief mee bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. We blijven inzetten op het Modekwartier dat tientallen winkels en bedrijfsruimten huisvest op het gebied van mode en design en een aantrekkende werking heeft op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve werkgelegenheid huisvest zich onder andere op Coehoorn en op het IPKW terrein, dat een broedplaats vormt voor starters. Ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatieve ondernemerschap. Zoals de binnenstad en nieuwe gebiedsontwikkelingen rondom Rijnpark.

We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk

Online winkelen, digitaal zakendoen en thuiswerken zijn blijvend van invloed op de inrichting van de stad. In Arnhem vinden we het belangrijk dat iedere wijk en buurt kan beschikken over dagelijkse voorzieningen. Door woningen toe te voegen nabij bestaande winkelcentra blijft het aantal bezoekers aan deze voorzieningen op peil. Wijkcentra verrijken we met voldoende maatschappelijke functies, zoals huisartsenposten en buurtcentra. Zo kunnen ze zich ontwikkelen tot de ‘huiskamers’ van de buurt. Daarnaast ondersteunen we de wijkeconomie door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte en nieuwe mixvormen van wonen, werken en horeca.

We blijven inzetten op gezondheid en sport

De sector gezondheids- en welzijnszorg is met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke sector in de structuur van de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie innemen. Aandachtspunt is daarom ook de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast vormt sport een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/ Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.

Afbeelding 5.15 Sonsbeeksingel in Klarendal

5.4 Een stad waar het goed wonen is

Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook de woningmarkt beperkt zich niet tot de Arnhemse gemeentegrenzen. Als centrumstad heeft Arnhem dan ook verschillende verbindingen met de omliggende gemeenten. De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving. Samen met de omliggende gemeenten gaan we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

We bouwen nieuwe woningen bij

Arnhem trekt net als andere steden in Nederland steeds meer inwoners aan. Tegelijk worden de huishoudens steeds kleiner. Daarom moeten we zorgen dat we meer woningen bijbouwen. De vraag in de periode 2020-2030 is ca 7.000 nieuwe woningen. Daarna verwachten we nog steeds een groei. Ook na 2030 moeten we dus blijven bouwen. We denken dan aan ongeveer 7.000 tot 9.000 woningen. Hiermee wordt de woningvoorraad in Arnhem tot 2040 met 16.000 woningen uitgebreid (dit is een deel van de regionale opgave zoals vastgelegd in de woondeal, zie H 3.1 demografische veranderingen).

We passen bestaande woningen aan

De woningvraag richt zich niet alleen op het bouwen van extra woningen, maar ook het aanpassen van bestaande woningen of het zorgen voor andere verhoudingen. De vraag naar bepaalde type woningen is namelijk niet altijd in balans met het aanbod van deze woningen. De komende jaren gaan we dan ook aan de slag met het aanpassen van woningen. Dit kan bijvoorbeeld door het splitsen van woningen of het zorgen dat een woning levensloopbestendig wordt.

We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen

Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.

We houden wonen betaalbaar

De groei van de stad bestaat voor een groot deel uit eenpersoonshuishoudens die een huur- of koopwoning zoeken in de betaalbare categorie. Deze groep komt maar moeizaam aan een passende woning. Enerzijds door de beperkte beschikbaarheid van de sociale huurwoningen en anderzijds door (financiële) drempels op de particuliere huurmarkt. Ook toegang tot de koopmarkt is voor starters en eenpersoonshuishoudens moeizaam. Om de toegang tot de Arnhemse woningmarkt te verbeteren voor deze groepen zijn verschillende maatregelen nodig. We vergroten het sociale woningaanbod bij nieuwbouw en maken een kwaliteitsslag in het bestaande woningaanbod om de doorstroming te bevorderen. Met name in Arnhem Zuid worden hier positieve resultaten verwacht.

We gaan meer mixen

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen voor grotere diversiteit in de wijken. Zo kijken we of de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kan verbeteren. We streven naar gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze andere mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen.

We bouwen circulair en klimaatadaptief

Bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven we ernaar dit circulair en klimaatadaptief te doen. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte. We zorgen voor klimaatmaatregelen als groene daken, bergen van water, en het verminderen van verharding.

Afbeelding 5.16 High Park aan de Velperweg

We zorgen voor sterke wijken

We gaan voor sterke wijken met passende, bereikbare, toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke en veilige buitenruimte. Straten, pleinen en parken die uitnodigen om er op uit te gaan, te ontmoeten, te bewegen en te spelen. Bij nieuwbouwprojecten staan de veiligheid, het welbevinden en de gezondheid van inwoners centraal. Naast de wijkgebonden aanpak vragen vijf wijken in Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, 't Broek, Presikhaaf en Immerloo/'t Duifje) een meer samenhangende, integrale aanpak. Daarmee willen we de problematiek voor en achter de voordeur verkleinen en de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit vergroten. Een gevarieerd aanbod van woningtypen en woonmilieus voor verschillende doelgroepen is daarbij een belangrijk ingrediënt. De gemeente Arnhem zoekt bij deze aanpak de samenwerking met de maatschappelijke partners en het Rijk.

5.5 Ruimte voor schone mobiliteit

Voor de ontwikkeling van Arnhem is schone mobiliteit een belangrijke voorwaarde. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte. Daarnaast zetten we in op bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur zo goed mogelijk.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Arnhemmers werken of studeren ook buiten de stad en andersom brengen dagelijks veel mensen van buiten Arnhem een bezoek aan de stad voor werk, school, zorg en vrijetijdsbesteding. Arnhem wil goed bereikbaar zijn voor bezoekers en ondernemers, maar dit mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid in onze stad. Door uit te gaan van 'wel toegang maar geen doorgang' leggen we de focus op hoe bezoekers het best naar Arnhem kunnen komen. We voeren een sterk ontmoedigingsbeleid op doorgaand verkeer door Arnhem heen. Dit biedt kans om het centrum en omliggende wijken bereikbaar te houden en een woonomgeving te maken waar het aangenaam is om te wonen en prettig is om te verblijven. Wij bieden goede toegang door bezoekers vanuit de regio te verleiden om met (H)OV of de fiets te komen, dan wel de auto aan de randen van de stad of het centrum te laten staan.

We gaan vaker en meer lopen

We gaan het lopen stimuleren. Bij nieuwe ontwikkelingen en bij het inrichten van onze straten en pleinen komt de voetganger op één. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen op veilige loopafstand zijn van hun woning.

..en we pakken sneller de fiets

De fiets, vooral de elektrische fiets, is op afstanden tot 10 of zelfs 20 kilometer een aantrekkelijk alternatief voor de auto. We gaan het fietsen stimuleren met aantrekkelijke (snel)fietsroutes en voldoende stallingsmogelijkheden. Het beleven van het landschap en de stad staat bij deze routes centraal. We zorgen ervoor dat onze werk- en onderwijslocaties, de binnenstad en andere stedelijke bestemmingen, goed, sociaal veilig en comfortabel per fiets te bereiken zijn. De inpassing van fietsroutes vraagt om een integrale en ruimtelijke benadering, vooral in de omgeving van de binnenstad waar het accent op verblijven, ontmoeten en beleven ligt.

We blijven investeren in trolley en trein

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast bouwen we onze (hoogwaardige) OV-infrastructuur, waaronder Trolley 2.0, verder uit. We zorgen voor een betere benutting van de sporen voor personenvervoer in Arnhem en de daar bijbehorende ongelijkvloerse kruising van Spoorknoop Oost.

We zetten in op de ICE naar Berlijn

Met een internationale trein naar Berlijn vergroten we de aantrekkelijkheid van Arnhem als vestigingslocatie voor de zakelijke dienstverlening. Arnhem heeft daarmee tevens de potentie om uit te groeien tot internationale draaischijf voor de drie (stedelijke) kenniscampussen in de regio – Energy Hotspot Arnhem, Nijmegen (Health Tech) en Ede-Wageningen (Food).

We kunnen op meer plekken laden

Het sterk groeiende elektrisch vervoer vereist ook een toename aan laadinfrastuctuur. Dit geldt voor fietsen, auto's, bussen, deelauto's en stadsdistributie. Laadinfrastructuur bestaat in verschillende vormen en maten en wordt zorgvuldig ingepast in de directe omgeving. We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van het trolleynet dat al in Arnhem aanwezig is.

De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We streven naar zowel efficiënte als schone stadslogistiek. Daarom stimuleren we logistieke knooppunten (hubs). Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt

is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grote mobiliteitsimpact.

We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer

Door het verbeteren van de bereikbaarheid van onze stad waarbij we prioriteit geven aan de wandelaar, dan de fiets en dan het OV bieden we een goed alternatief voor de auto. Dit betekent dat op sommige plekken in de stad het aantal rijbanen kan afnemen. Daarnaast investeren we in hubs en faciliteren we deelautogebruik en elektrisch laden.

We gaan onderscheid maken in bereikbaarheids-profielen van de verschillende delen (functies) van de stad. In sommige delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan bereikbaarheid met de auto, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen langs de regionale hoofdwegenstructuur. In andere delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan lopen, fietsen en het openbaar vervoer. We kunnen daarbij denken aan autoluwe wijken en het terugbrengen van de maximumsnelheid naar 30 km per uur, waar het de verkeersveiligheid en leefbaarheid verbetert. Naast bereikbaarheid van locaties per auto, zijn er ook steeds meer bedrijven die zich juist op locaties met goede OV-bereikbaarheid vestigen.

We bouwen vooral op goed bereikbare plekken

Nieuwe woningen en kantoren realiseren we zo veel mogelijk op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en waar de voorzieningen zijn. Denk aan het centrum en gebieden rondom de stations en OV-knooppunten. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Voor deze gebieden kan de parkeernorm bij nieuwbouw tot een minimum worden beperkt en kan de schaarse ruimte gebruikt worden voor andere functies.

Er komen lagere parkeernormen voor de hele stad met maatwerk per wijk

Door uit te gaan van lagere parkeernormen kan de ruimte die normaal gesproken gebruikt wordt voor het stallen van auto's gebruikt worden voor meer groen, ontmoeten of bewegen. Randvoorwaarde voor het verlagen van de parkeernorm is het verbeteren van de bereikbaarheid met andere vervoersvormen dan de auto. We houden rekening met bewoners van bestaande wijken die voor hun vervoer geen goed alternatief op de auto hebben. Om te zorgen dat nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig hebben, zorgen we dat gebouwd wordt op plekken die goed bereikbaar zijn met (hoogwaardig) OV en/of beschikken over alternatieve vormen van vervoer, zoals deelauto's of elektrische fietsen. Een toename van parkeerdruk op de omgeving van dergelijke locaties voorkomen we door dit alleen toe te passen in gebieden waar het parkeren gereguleerd wordt. Hiervoor breiden we het parkeervergunnings-systeem uit naar de gebieden waar dat nodig is.

Afbeelding 5.17 Autoverkeer in Arnhem

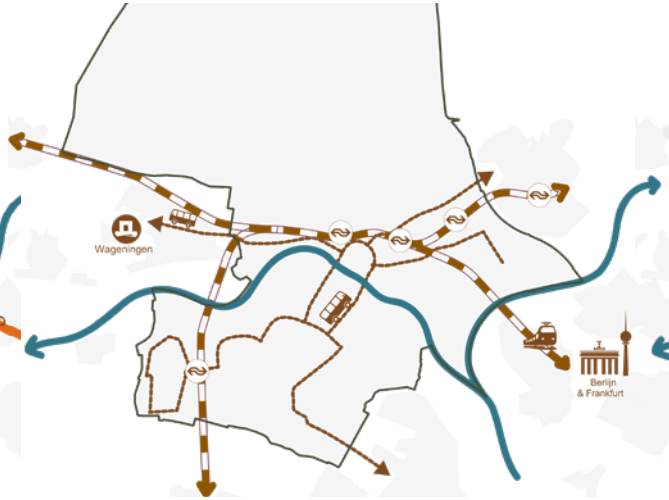

Afbeelding 5.18 Openbaar vervoer in Arnhem

Afbeelding 5.19 Fietsroutes in Arnhem

5.6 Een stad met nieuwe energie

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

We doen het samen met onze regio

Om te komen tot ruimtelijke invulling van energieopwekking en de verdeling van bovenlokale warmtebronnen in de regio is een regionale energiestrategie (RES) opgesteld, in een samenwerkingsverband tussen 16 gemeenten, provincie Gelderland en 3 waterschappen. In de RES 1.0 (juni 2021) staan ruimtelijke afspraken die richting geven aan locatiekeuze voor zon- en windprojecten, afspraken over een optimaal warmtesysteem en procesafspraken over samenwerking, onderlinge solidariteit, participatie en doorwerking in omgevingsinstrumentarium. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. De locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' maken onderdeel uit van de RES. Om de doelen van 2030 te kunnen halen, zullen vergunningentrajecten voor windmolens en zonnevelden uiterlijk in 2025 zijn afgerond.

We worden klimaatneutraal

We houden ons aan internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Het doel is een klimaatneutrale stad in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. Onze doelstelling is in 2030 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% afname in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma 'New energy made in Arnhem 2030' en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkelingen; de resterende opgave (26%, 246 kT CO2-reductie) kunnen we vooralsnog niet binnen onze gemeentegrenzen realiseren. We onderzoeken of dit via de regionale energiestrategie (RES) binnen de regio lukt, in de vorm van grootschalige opwek met zon en/of wind. Anders zullen we in de komende jaren aanvullende ambities moeten formuleren. Het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' bevat vier programmalijnen, die hieronder worden beschreven.

De energietransitie in de gebouwde omgeving

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. Isolatie van woningen en zonnepanelen op daken dragen bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. De wijkgerichte energietransitie is leidend: de Transitievisie Warmte brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Dit geeft richting aan maatregelen op gebouwniveau (isolatie) en heeft een ruimtelijk aspect: in wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Hiervoor zijn we gestart met wijkgerichte pilots. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk.

Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) zijn vastgelegd in een Bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie.

De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal. Op project- en gebiedsniveau maken we een integrale afweging over de haalbaarheid en wenselijkheid om nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.

We gaan voor duurzame mobiliteit

We stimuleren het verminderen van vervoersbewegingen en meer gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. We vergroten het aandeel elektrische voertuigen. Dit doen we door aanleg van nieuwe infrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen. In het uitvoeringskader Elektrisch Laden is het ruimtelijk aspect van de nog aan te leggen laadinfrastructuur vastgelegd. In het beleidskader Deelvervoer zal een plaatsingsplan van mobiliteitshubs (verschillende vervoerstypes op een locatie) worden opgenomen. Deze hubs hebben ruimtelijke impact en moeten goed ingepast worden.

Afbeelding 5.20 RijnWaalpad bij de Marga Klompélaan

We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie

Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, het handhaven op verplichte maatregelen en het stimuleren van zonnepanelen op grote daken. Ook bedrijven en bedrijfsterreinen zullen moeten omschakelen op duurzame elektriciteit en warmte. Hiervoor zullen maatwerkplannen worden gemaakt en geldt dezelfde onder- en bovengrondse ruimtelijke impact als in de gebouwde omgeving.

We doen als stad wat we kunnen

De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben, wordt op een duurzame manier opgewekt. In het programma ‘New energy made in Arnhem 2020-2030’ zijn locaties vastgesteld die geschikt zijn voor het realiseren van windturbines en zonnevelden. Ook is een zoekgebied voor een zonneveld aangewezen bij Deelen. Voor een klimaatneutrale stad hebben we regionale duurzame elektriciteitsopwekking en bovenlokale warmtebronnen nodig. Naast ruimte voor duurzame energieopwekking (zon & wind) is ook ruimte nodig voor hoogspanningsmasten en -netten boven de grond, kabels onder de grond, opslag van elektriciteit, elektriciteitsstations en boven- en ondergrondse ruimte voor duurzame warmtevoorzieningen.

We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers

De energietransitie brengt (maatschappelijke) kosten met zich mee, voor toekomstige duurzame energiebronnen en duurzame energie-infrastructuur. Dit vraagt in iedere stap van de

energietransitie een integrale afweging. Dit aspect komt onder andere aan de orde in de Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen. Daarnaast zullen de kosten van energie stijgen, waardoor het verschil in de energielasten tussen energetisch goede en energetisch slechte woningen groter wordt. Dit willen we voorkomen, met name voor inwoners met een laag inkomen, zoals we nu al doen met de Arnhemse aanpak energiearmoede.

We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie

De energietransitie in Regio Arnhem Nijmegen moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de inwoners van de regio. We streven naar minimaal 50% lokaal en/of regionaal mede-eigenaarschap van duurzame energieprojecten en zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Mede-eigenaarschap is een van de mogelijke uitkomsten van een zorgvuldig participatieproces met de omgeving. Financiële participatie, een omgevingsfonds en een omwonendenregeling zijn andere mogelijke vormen.

Lokaal eigenaarschap zorgt dat de baten bij de omgeving terecht komen. Daarbij komt dat lokale eigenaren de omgeving beter kennen, wat de communicatie en de inbreng van lokale wensen makkelijker maakt. Dit zorgt voor meer acceptatie en draagvlak en een grotere slagingskans van een project.

De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. We houden daarbij rekening met het gebruik van de ruimte door lokale partijen, stakeholders en inwoners en andere lopende opgaven. Dit betekent dat we kijken of we duurzame ontwikkelingen kunnen koppelen aan bijvoorbeeld landschapsverbetering of andere investeringen die nodig zijn. Bij het inpassen van zonnevelden maken we gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Dit betekent dat we bij de inpassing letten op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap. Ook letten we op de samenhang met andere functies in het gebied (zoals landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie) en de mogelijkheden voor dubbel ruimtegebruik.

Afbeelding 5.21 Grootschalige opwek: aanwijslocaties zonnevelden en windturbines

Afbeelding 5.22 Warmteoplossingen: te realiseren all electric (bruin), te realiseren warmtenet (geel), gerealiseerd warmtenet (bruine lijn)

Afbeelding 5.23 Onderzoeksgebieden (cirkel) en kansrijke buurten (geel)

Afbeelding 6.1 Weerdjesstraat in de Binnenstad

6. Gebiedsuitwerking

Naast de ambities uit hoofdstuk 5 zijn er deelgebieden die om speciale aandacht vragen en waar de komende jaren de focus op ligt. In deze gebieden komen veel ambities en keuzes samen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.

Deze gebieden zijn op in afbeelding 6.2 aangegeven en worden op de volgende pagina's in detail besproken. Het gaat hier om aanvullende opgaven die samen met de hiervoor genoemde integrale ambities de totale opgaven voor Arnhem beschrijven. De kaarten zijn een nadere uitwerking van de visiekaart. Aan de basis van de uitwerkingen ligt het DNA van Arnhem en haar wijken.

Dit zijn de volgende vijf deelgebieden:

1) Arnhem Centrum
2) Arnhem West
3) Arnhem Oost
4) Arnhem Zuid
5) Arnhem Noord

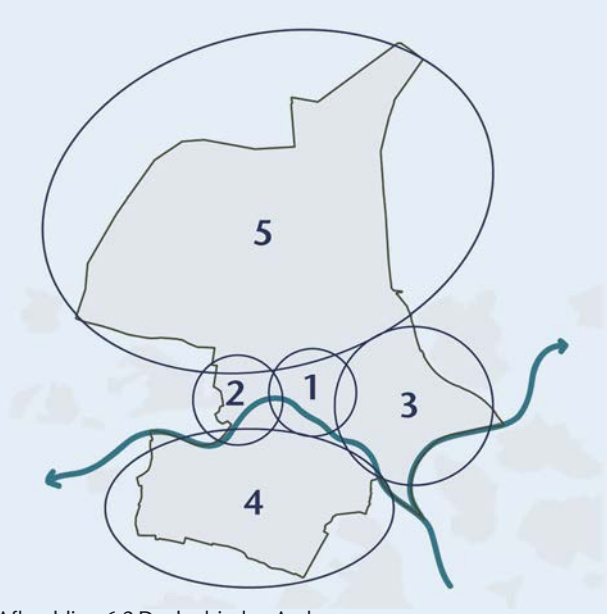

Afbeelding 6.2 Deelgebieden Arnhem

6.1 DNA van de wijken

Het DNA van de wijken is het uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen. Voordat we de opgaven en keuzes voor de vijf deelgebieden nader uitwerken, gaan we in op dit DNA van de wijken van Arnhem. Dit doen we aan de hand van een kaart (afbeelding 6.3) met daarop in kleuren de verschillende woonmilieus. Deze worden naast de kaart toegelicht

De middeleeuwse stad (1233-1830)

Een organisch gegroeid middeleeuws patroon van straten en pleinen met dichte bebouwing in gesloten bouwblokken. De bouwhoogte is ca. twaalf meter, met enkele hogere accenten. Ieder pand is individueel vormgegeven, statig, met veel ornamentiek. De 19e-eeuwse gevels domineren het beeld. Er is een sterke scheiding tussen formele straten en pleinen en informele ruimten op binnenterreinen. Er is weinig groen in openbare ruimte, maar wel bomen op pleinen, gevelgroen en binnentuinen.

Stad van singles en speculatiebouw (1830-1880)

Ruime groene singels op de ontmantelde vestingwerken domineren het beeld, met gevelwanden van vier tot zes lagen. Bebouwing voor de gegoede burgerij bevindt zich langs de singels en radialen, maar achter die façade ligt speculatiebouw in hoge dichtheden (de vroegere sloppen). In de straten is weinig groen. Wel zijn er groene singels en hofjes en bomen langs de radialen. Er is een menging van wonen, werken en maatschappelijke functies.

Stad van stratenplan en bouwblok (1880-1905)

Regelmatige stratenpatronen met dichte bebouwing in stedelijke bouwblokken wisselen af met herenhuizen of boven- en benedenwoningen. Er is weinig groen in wijken zoals Sint Marten en Graaf Ottopleinen, maar juist een ruimere opzet ten gunste van groen in Spijkerbuurt, Boulevardkwartier, Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk.

Stad van tuindorp en villapark (1905-1930)

Een anti-stedelijke, dorpsachtige opzet kenmerkt het beeld, gekoppeld aan het sociale ideaal van verheffing van de arbeider, gezonde stad en een betere maatschappij. Het stratenpatroon is afwisselend en gevarieerd met hiërarchie van straten, plantsoenen en bijzondere accenten. Er is een lage bebouwingsdichtheid in bouwblokken met binnenterreinen, woningen met eigen grond en gestapelde woningen als stedelijke accenten op belangrijke plekken. In de openbare ruimte en tuinen is veel groen.

Stad van tuinwijk en landschap (1930-1940)

De stad is verweven met het omliggende landschap. Het stratenpatroon bestaat uit hoofdassen en secundaire straten, met gestapelde bouw en langgerekte laagbouw ertussen. De bebouwing bestaat veelal uit rode bakstenen en rode kappen. Er is veel (landschappelijk) groen in de openbare ruimte, brede groenstroken en privétuinen met groene erfafscheidingen (veelal liguster). Op strategische locaties staan bijzondere voorzieningen als kerken en scholen.

Stad van licht, lucht en ruimte (1945-1970)

De bebouwing bestaat uit stempelbouw, variatie van grondgebonden en gestapelde woningen binnen clusters, die identiek herhaald worden. Het stratenpatroon is veelal orthogonaal met bebouwing in een groene setting, zoals wijkparken. Verkeer bepaalt de structuur van wijk of stadsdeel. Er is een scheiding van wonen, werken, verkeer en ontspanning. Er zijn geen klassieke bouwblokken, maar experimentele verkavelingsvormen en hoogbouw langs de invalswegen.

Stad van woonerf en menselijke maat (1970-1985)

De wijken bestaan uit kleinschalige en gevarieerde bouw in woonerven en vormen grillige eilanden binnen de ontsluitingswegen die omzoomd zijn door groen. De woningen hebben geen uitgesproken voor- of achterkant, geen duidelijke scheiding tussen collectief en privé, maar er is wel een duidelijke scheiding van langzaam- en snelverkeer.

Stad van Vinex en sleutelproject (1985-heden)

De robuuste groene hoofdstructuur bepaalt de opzet van de wijk, waarbij bestaande landschappelijke structuren en elementen gebruikt zijn. Binnen deze structuur hebben woonvlekken met hoge dichtheden elk een sterke eigen identiteit, vaak op basis van een thema. Er is een variatie in woningtypen met nadruk op laagbouw.

Dorp in de stad

Een traditionele dorpse structuur met bebouwing en architectuur die het beeld domineert.

Verspreide bebouwing in het groen

Losse, verspreide bebouwing in het groen, soms met een campusachtige opzet. Het gaat om militaire complexen, zorginstellingen, toeristische attracties, sportvoorzieningen of bedrijvigheid.

Stad van bedrijvigheid (meerdere perioden)

Grootschalige bedrijfscomplexen en grote percelen met verspreidde bebouwing domineren het beeld. De gebieden zijn functioneel ingericht met een rationeel wegenpatroon. Er is weinig samenhang in architectuur.

Stad van groene weelde (de oude landgoederen)

Voormalige landgoederen aangekocht door de gemeente en omgevormd tot stadsparken. Uiterlijk zijn ze vooral gevormd in de negentiende eeuw met hoofdzakelijk Engelse landschapsstijl: romantiek met op een enkele plek klassieke formele elementen.

Rivierenlandschap

De Nederrijn en de IJssel zijn zeer bepalende elementen in de ruimtelijke opbouw van Arnhem. Het gebied omvat ook uitgestrekte uiterwaarden, zoals Meinerswijk. Het rivierlandschap loopt als een brede landschappelijke strook door Arnhem heen en biedt ruimte, rust, groen.

Polderlandschap

Het oorspronkelijke Arnhemse polderlandschap strekt zich naar het zuiden uit vanaf de voet van de Veluwse stuwwal en wordt doorsneden door Rijn en IJssel. Lange tijd markeerde de Velperweg de overgang van zandgrond naar poldergrond, die te nat was om te bebouwen. In Arnhem Noord is het onderliggende landschap van weilanden en sloten bijna nergens meer herkenbaar. In Zuid op een aantal plaatsen nog wel.

Veluwslandschap

Het reliëfrijke landschap ten noorden van Arnhem is ontstaan in de IJstijd waar het oprukkende landijs grote zandlichamen opstuwde. Het smeltwater sleet hierin vervolgens erosiedalen uit. De wind wierp daarna zandruggen en stuifduinen op, waarna het gebied bebost raakte. Door de houtkap, overbegrazing en een verslechtering van het klimaat, veranderde het gebied in de 14e eeuw in schrale heide met zandverstuivingen. Toen vanaf de 15e eeuw de houtproductie toe nam, werd de oppervlakte woeste grond weer steeds kleiner. Als gevolg van grootschalige ontginningen kreeg het gebied vanaf de 19e eeuw definitief het huidige uiterlijk. Nu bestaat het gebied uit bos, hei en lange rechte lanen.

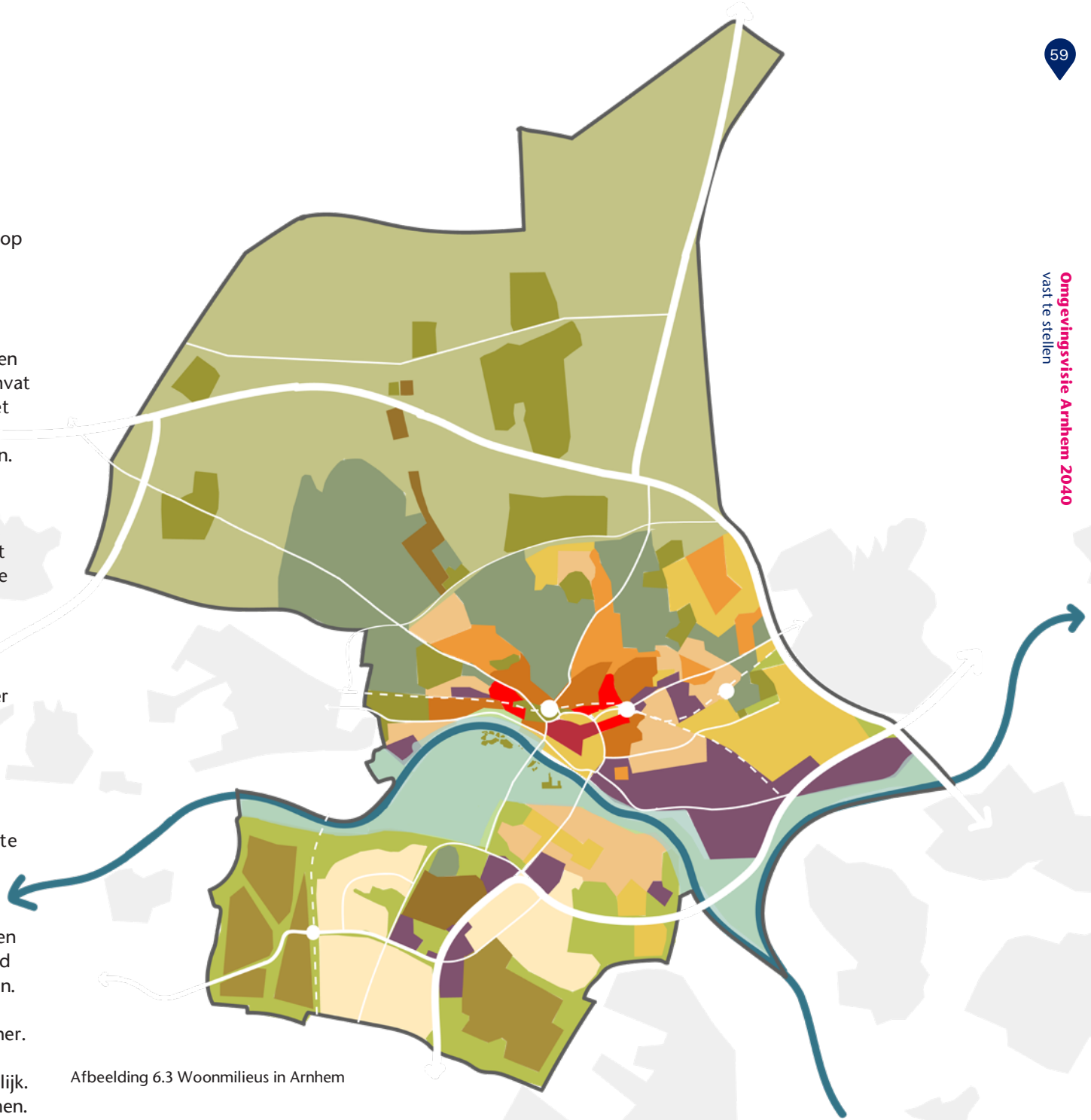

Afbeelding 6.3 Woonmilieus in Arnhem

6.2 Arnhem Centrum

Karakter

Hoewel het centrum van Arnhem slechts een klein gebied bestrijkt, is het gebied een economische motor in de stad en regio. De binnenstad en het stationsgebied met haar straten, pleinen, groen en blauw, maar vooral met de aanwezige voorzieningen, krijgt steeds meer economische betekenis met meer dan 17.000 banen. Voor een bezoek aan de binnenstad staat ontmoeten en beleven in plaats van winkelen steeds meer centraal; oftewel van *place to buy naar place to meet.* Deze trend leidt, samen met de stijging van online aankopen, tot afname van de werkgelegenheid in de detailhandel en een verwachte toename van de werkgelegenheid in de horeca en de culturele- & creatieve sector. Daarnaast zien we een toename van het aantal toeristische en zakelijke overnachtingen in de stad. Vooruitkijkend naar 2040 zien we een compacter winkelhart met daaromheen verschillende gebieden (kwartieren), elk met een eigen identiteit en een eigen mix aan functies. Sommige van deze gebieden liggen binnen de centrumring, sommige liggen daarbuiten.

Afbeelding 6.4 Compact winkelhart met verschillende kwartieren

Gebiedskansen

Toekomstbestendige binnenstad

De mix aan functies in de binnenstad (wonen, werken, recreëren) vragen om keuzes en integrale plannen voor straten en/of gebieden. Door te versnellen en aan te haken op transformaties houden we de binnenstad in beweging, in de juiste richting met voldoende kwaliteit. De coronapandemie heeft ons duidelijk gemaakt dat we rekening moeten houden met de behoefte aan flexibiliteit in de binnenstad om veranderingen in de tijd en ontwikkelingen in de maatschappij op te vangen. Hierin is het van belang om samen met onze partners in de binnenstad op te trekken.

Van belang is dat de binnenstad mee kan ademen met de bewegingen die er zijn en te zorgen dat de binnenstad voldoende flexibel en wendbaar is om verschillende scenario's op te vangen. Het compacter maken van het winkelhart van de binnenstad speelt een belangrijke rol. We zetten in op een krachtig winkelhart waarbij de detailhandel elkaar versterkt en winkels niet te verspreid van elkaar komen te liggen. Ook willen we de binnenstad versterken als plek om te wonen en werken met ruimte voor de creatieve sector. Daarnaast is het van belang om de binnenstad te verbinden met bijzondere voorzieningen en gebieden rondom de binnenstad.

De potentie van de verdiepingen boven de winkels voor aantrekkelijke woningen wordt nog onvoldoende benut. Het toevoegen van meer woningen in het winkelgebied zorgt niet alleen voor een betere benutting van de schaarse ruimte in onze stad, maar zorgt ook voor meer levendigheid en sociale veiligheid in het centrum buiten de werk- en winkeltijden. Ook op andere plekken in de binnenstad is er potentie om woningen toe te voegen. Het toevoegen van wonen vraagt ook om andere maatschappelijke functies in de nabijheid, zoals huisarts, tandarts en sportschool.

Ontspanning en vergroening

Verdichten betekent tegelijkertijd vergroenen en de openbare ruimte transformeren naar een aantrekkelijk en veilig verblijfsgebied van de voetganger. We zetten in op plekken die uitnodigen tot verblijf en ontmoeting en gaan verloedering van plekken tegen. We zorgen voor meer groen en luwtegebieden in en rond het centrum als contrast met het drukke stedelijk leven. Goede verbindingen van het centrum naar de groene omgeving zijn essentieel en zorgen voor verkoeling tijdens warme dagen.

Verbinden van de binnenstad met de rest van de stad en andersom

Op steenworp afstand van de binnenstad liggen verrassende stadswijken en fraaie parken zoals Sonsbeek en Stadsblokken Meinerswijk. Deze nabijheid biedt kansen om de attractiewaarde van de (binnen)stad te verhogen door combinatiebezoeken met bijvoorbeeld het Modekwartier, het Spijkerkwartier of een wandeling door onze fraaie stadsparken. Door het gebrek aan logische en aantrekkelijke routes en de barrièrewerking van de rivier, de spoorweg, de centrumring met Willemstunnel en de opritten van de twee bruggen, is het lastig bezoekers aan de binnenstad te verleiden tot een combinatiebezoek.

De binnenstad via aantrekkelijke routes beter verbinden met interessante plekken buiten het centrum is dan ook een belangrijke opgave.

Gebieden met een eigen identiteit

Sommige delen van de binnenstad staan aan de vooravond van een verandering. De Arnhemse kernwaarden groen, creatief en vrij spelen een rol bij deze veranderingen, gericht op meer wonen, werken en creatieve functies.

Gebiedskansen oostelijk van het centrum

Nu de zuidelijke binnenstad haar voltooiing nadert, gaan we de komende jaren aan de slag met het verder ontwikkelen van het oostelijk deel. In het Bestuurskwartier, dat is het gebied met onder meer het Gerechtshof en het Openbaar Ministerie, ontwikkelen we een gemengd werk- en woonmilieu dat aansluit op de binnenstad. In dit gebied vinden we een concentratie van bestuur en van WOII-memorials. Door deze te verbinden met de binnenstad ontstaat een sterke identiteit. Daarnaast pakken we het gebied rondom de Schouwburg aan, waarbij we verschillende culturele functies samenvoegen. We onderzoeken ook of we wonen en maatschappelijke functies kunnen clusteren en tegelijkertijd het stadsklimaat en de openbare ruimte kunnen verbeteren door onveilige of verloederde plekken aan te pakken. Er liggen kansen om de ontwikkelingen in het oosten van de binnenstad beter te verbinden met het winkelhart maar ook met de Singel en het Coberco-terrein. Ook zijn er kansen om de relatie met Stadsblokken en Meinerswijk te verbeteren.

Gebiedskansen Centrum West

Met Centrum West bedoelen we het gebied tussen Museum Arnhem en de binnenstad en tussen station Arnhem Centraal en de Rijn. We willen Centrum West transformeren naar een Kunstkwartier: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Daarbij is de inzet om het gebied beter te verbinden met de binnenstad, Arnhem Centraal en het unieke landschap van de rivier en de stuwwalhelling. De focus ligt op aantrekkelijke fiets en wandelverbindingen. Er gebeurt van alles voor cultuur en landschap: het museum is uitgebreid, een deel van de museumtuin wordt een openbaar wandelpark en het museumpark op de helling wordt heringericht. De wijk Coehoorn krijgt een nieuw gezicht, er komt een snelfietsroute en we vergroenen langs de Oude Kraan. De Blauwe Golven worden opgeknapt met nieuwe parkeerplaatsen, een skatepark en groen langs de randen. En de fontein daar gaat weer spuiten. We benutten de rijke historie en het unieke landschap en kansen voor klimaatopgaven. We vergroten de leefbaarheid en levendigheid van het gebied.

Arnhem CS = Utrecht CS van het oosten

De status van Arnhem Centraal Station als ICE-station maakt deze locatie het Utrecht Centraal Station van het oosten. De directe omgeving van het station is de toplocatie voor kantoren in Oost Nederland. Ook hotels en andere verblijfsvoorzieningen versterken de stationsomgeving. De opgave is om in dit gebied een passend aanbod voor kantoren te realiseren die aansluit bij de vraag naar kantoorruimte. Uitgangspunt is om deze positie in de komende jaren te versterken door bestaande kantoorruimte te behouden en nieuwe toe te voegen.

Ambitie-agenda

- We ondersteunen de detailhandel, horeca en cultuur bij het herstel na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
- Bij nieuwe ontwikkelingen zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen. Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, bij voorkeur, rustige buitenruimte. We dragen ook in het centrum bij aan een sterke de groenstructuur van de stad.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot het verblijven en ontmoeten en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat.
- We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
- We stellen nieuwe kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
- We dragen ook in het centrum bij aan het versterken van de groenstructuur van de stad.
- We realiseren schaduwroutes in de binnenstad.
- We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.

- Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen. Ook houden we de binnenstad zo bereikbaar en toegankelijk.
- We ontwikkelen een integrale (auto) parkeerstrategie voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een parkeernorm van 0 in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Hierbij houden we rekening met de mindervalide Arnhemmers en bezoekers. Fietsparkeren gebeurt vooral inpandig. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
- We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.

Legenda Arnhem Centrum

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppuntals de woon-werk-milieus van de toekomst.

Versterken van de relatie tussen de binnenstad en unieke gebieden rondom de binnenstad. Verbindt onder andere het centrum met groene stadsparken en attractieve functies zoals Museum Arnhem en Steenstraat/ Modekwartier.

Divers centrum met een compact stadshart waar functies worden toegevoegd. Dit kan gerealiseerd worden met 'kwartieren', elk met een eigen identiteit. Hier is ruimte voor een programmamix van wonen, winkelen, horeca, werken, ambachten, culturele en creatieve sector en maatschappelijke voorzieningen.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Arnhem centraal als ICE-station, als impuls voor gebiedsontwikkeling in de vitale stad, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Entreegebied/ stadsentree.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk en verbinden singelpark met en over de rijn. Versterken en vergroten van de cultuurhistorische kwaliteit. De singel dient als plek om te verblijven, te wandelen, te ontmoeten en als verkoelende route die beschermd moet worden. Verbeteren van de groene verbinding tussen binnenstad met Sonsbeek, met het museum (Centrum west) en richting Centrum oost.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Kerk

Landgoederen

De Blauwe Golven

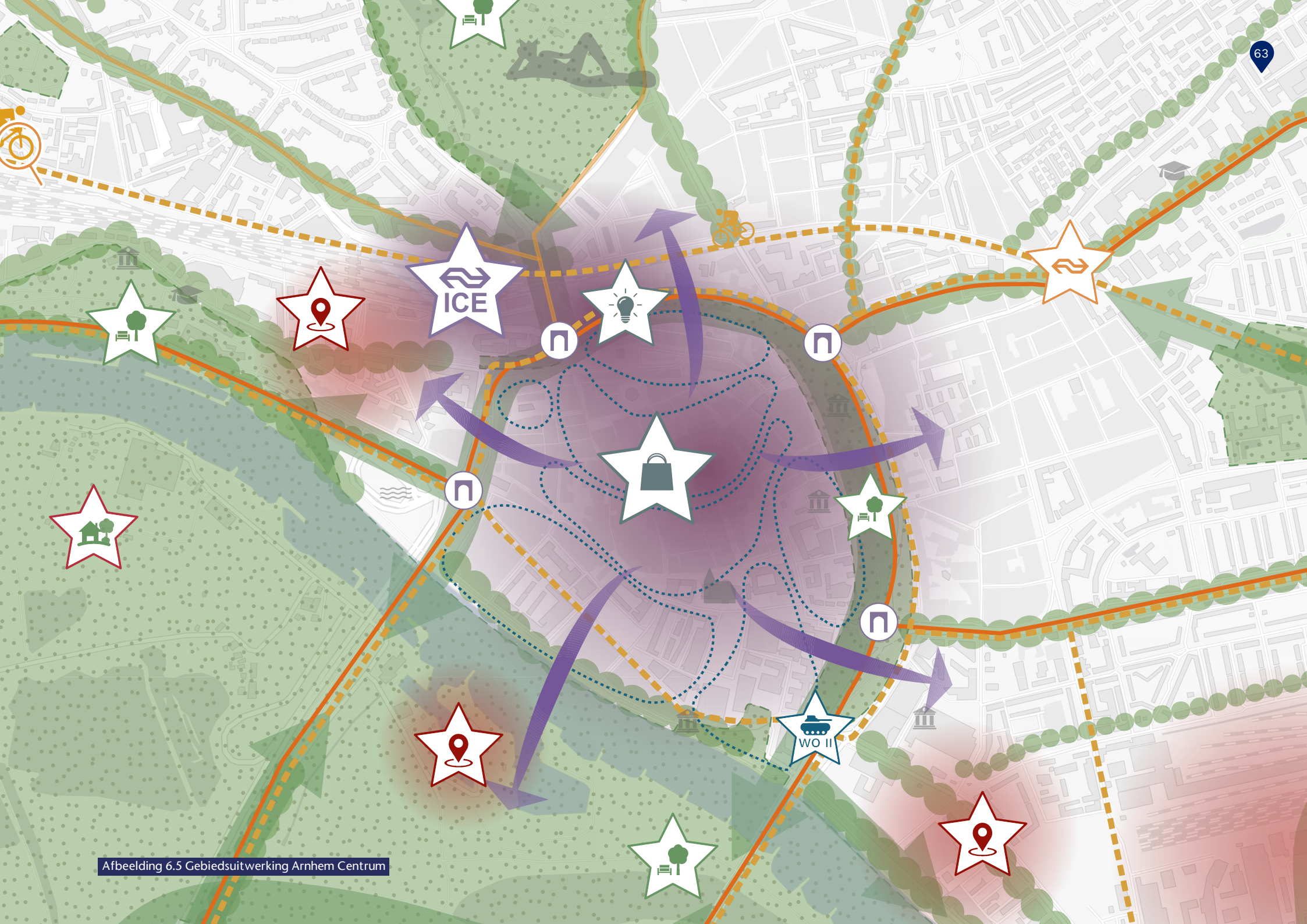

Afbeelding 6.5 Gebiedsuitwerking Arnhem Centrum

6.3 Arnhem West

Karakter

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Het gebied verbindt de Veluwe met de Rijn en vormt een groene schakel tussen de verstedelijkte gebieden van Oosterbeek en Arnhem. Het gebied kenmerkt zich daarnaast door de heel eigen identiteit van de stadsrandzone; wat in de stad niet kon, kreeg hier een plek. In Arnhem West liggen vele verborgen relicten van de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zoals de Defensiehaven en tankkazematten. Ze herinneren ons aan de tijd dat Arnhem een strategische ligging had in het slagveld. Bij opgravingen in het gebied zijn vondsten gevonden van de vergeten eerste slag om Arnhem uit 1813. Ook de tweede slag om Arnhem heeft dit gebied gekenmerkt.

Rond 1930 vestigt de Kema zich op het voormalig landgoed Den Brink, wat later uitgebreid werd met Mariendaal, De Hes en Rosandepolder. Sinds 2000 wordt stapsgewijs gewerkt aan een transformatie van dit, deels monumentale gebied, naar een moderne werklocatie gecombineerd met wonen in een uniek landschappelijke omgeving.

Ten noorden van het spoor ontstond vanaf de jaren ’60 het zorglandschap Het Dorp. Voor Het Dorp wordt vanaf 2010 gewerkt aan transformatie van enkel zorg naar een combinatie van wonen en zorg. Ook aan de westzijde van de Heijenoordseweg liggen zorgterreinen die een landschappelijke verbinding vormen met Het Dorp en die kansen bieden voor woon-zorg combinaties. De diverse woonwijken in Arnhem West zijn geliefd, maar met een beperkt aandeel sociale woningen. Bij nieuwe woningbouw ontwikkelingen zoals de Koepel en de ROC locatie wordt ingezet op een aanvullend programma om de doorstroming in de wijken op gang te brengen. In de woonstraten rondom de Oranjebrug wordt door de bewoners vanwege de mobiliteitsdruk een leefbaarheidsknelpunt ervaren.

Ondanks het groene karakter vormen de afgesloten terreinen met hun hekken en de infrastructuur zoals het spooremplacement, de Amsterdamseweg, de Utrechtseweg en Onderlangs stevige barrières om het landschap te beleven.

Gebiedskansen

Ontwikkeling binnen (en investeren in) het landschap

Het unieke landschap is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. Hierbij is ruimte voor functieverandering en slimme verdichting met behoud van de landschappelijk en cultuurhistorische kwaliteit en monumentale panden. De sleutel zit in het combineren van functies met flexibele concepten en duurzame parkeer oplossingen. De private terreinen krijgen hierdoor een (semi) openbare betekenis en worden toegankelijker voor mens en dier. Dit draagt bij aan de leefbaarheid van de omliggende woonbuurten.

Wonen en zorg

De transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg willen we doorzetten. Daarbij willen we ook de kansen verkennen die er liggen voor de terreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Omdat we streven naar een gevarieerd woningaanbod in diverse woonwijken, zetten we in op bouwen voor de doorstroming en sociale woningbouw. De transformaties van De Hes (samen met gemeente Renkum), de Koepel en de ROC locatie Veluwestraat zetten we met kracht door.

Arnhems Buiten als Energy hotspot

We zetten in op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen. Met bedrijven als Tennet, NRG en Kema is een sterke basis aanwezig om Arnhems Buiten als Energy hotspot door te ontwikkelen. Het is wenselijk dat Arnhems Buiten zich daarbij opent naar de omgeving, met een goede mix van ondersteunende voorzieningen zoals sport, leisure en short stay voorzieningen. De verbinding tussen de drie energy hotspots IPKW, HAN Campus en Arnhems Buiten gaan we versterken. Maar ook buiten de gemeente zorgen we voor een betere samenwerking. De komst van de HOV Rijnlijn is hierin een belangrijke stap. Hiermee wordt een directe en hoogwaardige HOV-verbinding gerealiseerd via Arnhems Buiten, tussen Wageningen Universiteit, HAN Campus en Arnhem Centraal. Hierdoor ontstaat ook een (nog) sterkere verbinding tussen Arnhem Centraal en Arnhems Buiten.

Verbindingen tussen stad en landschap

De (verdiepte) ligging van het spoor, de vele private terreinen en de doorsnijdende infrastructuur zorgen voor een barrièrewerking tussen de stad en het omliggende landschap in Arnhem West. Bij ontwikkelingen benutten we kansen om verbindingen voor mens en dier te verbeteren. Door in te zetten op doorgaande wandel en fietsroutes ontstaan er meer mogelijkheden voor een ommetje naar het buitengebied, te genieten van de natuur en het

gebruik van de fiets te bevorderen. Er liggen kansen om het groenblauwe raamwerk te versterken; het parklandschap met de Slijpbeek is daarvan een goed voorbeeld.

Mobiliteit en leefbaarheidsvraagstuk rondom Oranjebrug

Bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrug ervaren veel overlast van de verkeersdrukte in de Oranjestraat. Het is belangrijk dat er een goede mobiliteitsoplossing komt voor Arnhem West. Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in. Tevens wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking ‘schone mobiliteit in een bereikbare stad’ (zie paragraaf 7.3).

Ambitie-agenda

- De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk;
- De grotendeels private terreinen gaan we meer ‘openen’ naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter;
- De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
- In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen;
- Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen;
- We zetten in op doorgaande wandel- en fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
- We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer;
- Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal
- Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.

Legenda Arnhem West

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
Versterken van een groenblauw netwerk voor mens en dier. Versterken van het landschap rondom en inclusief de Slijpbeek.
Verbeteren van de leefbaarheid door (semi) openbaar maken van voormalige private terreinen.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Zones met (matig) intenstief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Landgoederen

De Blauwe Golven

Afbeelding 6.6 Gebiedsuitwerking Arnhem West

6.4 Arnhem Oost

Karakter

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog is de woningbehoefte groot en vanaf het eind van de jaren '50 breidt de stad zich snel uit richting het oosten met nieuwe wijken het Broek en Presikhaaf. Het Spoor komt daarbij steeds meer in het stedelijk gebied te liggen en definieert de verschillende wijken met een eigen karakter en tijdsgeest.

Vooral in Presikhaaf zien we het naoorlogse ideaal van licht, lucht en ruimte terug. Het wonen was gescheiden van het werken; de auto kreeg ruim baan. Het winkelcentrum Presikhaaf vormt het hart in dit deel van de stad. In 2019-2020 is het winkelcentrum opgeknapt, maar de parkeerplaatsen rondom domineren nog steeds het straatbeeld. Ook in de wijken is geïnvesteerd. Toch blijft de leefbaarheid van de buurten een aandachtspunt.

Ten zuiden van het spooremplacement en langs de haven concentreert zich het werken in het Rijnpark, Nieuwe Haven, het huidige IKPW en bedrijventerrein het Broek. Hoewel IPKW een van de hotspots van Arnhem is, is het gebied omheind en enkel toegankelijk voor bevoegden. De eerste voormalige werklocaties, zoals het Coberco-terrein, worden al getransformeerd naar woningen.

Naast opgaven voor de woonwijken en werkgebieden ligt er een opgave voor het spoor. Enerzijds gaat het om het toekomstbestendig maken van het spoor, met een ongelijkvloerse spoorkruising en een hogesnelheidsverbinding naar Frankfurt en Berlijn. Anderzijds gaat het om het slechten van de barrière die de railinfrastructuur in Arnhem Oost vormt. Met name het spooremplacement, dat midden in het gebied ligt, zorgt ervoor dat de wijken en bedrijfsterreinen geïsoleerd van elkaar liggen en dat de uitwisseling tussen gebieden beperkt is.

Park Presikhaaf is hét groene stadspark van Arnhem Oost. Een robuust park naast het station en met de onderwijsinstellingen in het groen opgenomen. Deze groene kwaliteiten zijn echter niet overal in Oost sterk aanwezig. Doel is om een groene, natuurlijke verbinding te maken tussen de Veluwe en de rivieren. Daarnaast willen we hittestress verminderen in de woonbuurten en bedrijventerreinen. De vergroening van het gebied biedt tevens mogelijkheden voor bewoners om te bewegen en te ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en leefbaarheid

Arnhem Oost kent ook een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. De sociale uitdagingen die voor deze gebieden gelden worden opgepakt via het Nationaal Programma Arnhem Oost (zie kader). Ook de leefomgeving is sleets en nodigt niet uit tot ontmoeting en verblijf. De woningvoorraad is te eenzijdig en deels verouderd. Door grootschalige infrastructuur zijn er veel barrières en is het stadsdeel ruimtelijk en sociaal versnipperd.

Gebiedskansen

Hoewel er diverse uitdagingen liggen in Arnhem Oost, voelt iedereen ook wel de potentie van dit stadsdeel. Het ligt dicht bij de binnenstad, is goed ontsloten en het fraaie landschap is binnen handbereik; zowel de uitlopers van de Veluwe als de uiterwaarden van de IJssel en Stadsblokken-Meinerswijk. Daarnaast liggen er twee belangrijke hotspots in het gebied; de Kenniscampus regio Arnhem en het IPKW. Voor Arnhem Oost is het dan ook de uitdaging om de verschillende kansen te gaan verzilveren.

Nationaal Programma Arnhem Oost

De gebiedsuitwerking Arnhem Oost is het niet hetzelfde als het Nationaal Programma Arnhem Oost, maar heeft wel raakvlakken. In vijf wijken in het oosten van Arnhem (zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn) is sprake van sociale problemen zoals armoede en onderwijsachterstand in combinatie met overlast en criminaliteit in de wijk. Het Nationaal Programma Arnhem Oost heeft als doel om gelijke kansen te bieden en tweedeling in de stad tegen te gaan. Deze aanpak is onderdeel van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. Hierin zijn met de provincie en het rijk afspraken gemaakt voor een brede vernieuwingsaanpak. Het gaat om de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf, Malburgen en het Arnhemse Broek.

Energiek

Arnhem Oost is een energiek en duurzaam stadsdeel met ruimte voor alle vormen van ondernemerschap. Niet alleen op de bedrijventerreinen in het gebied maar ook in de wijken en de Kenniscampus regio Arnhem. Door de Kenniscampus te verbinden met de campus IPKW werken we aan een 'kennis-as' die ruimte biedt voor bedrijven en ondernemerschap in het energiecluster van de stad. Meer samenwerking en verbinding tussen de verschillende stakeholders (Triple helix: zie kader) zorgt voor een innovatieklimaat en waardencreatie. Hierdoor

ontstaat er niet alleen ruimte voor meer kapitaal-, kennis- en arbeidsintensieve bedrijven, maar ook vraag naar ondersteunende werkgelegenheid. Zo laten we de Nieuwe Haven uitgroeien tot een cluster rondom watergebonden bedrijvigheid en energie en stimuleren we in Het Broek intensief en efficiënt ruimtegebruik, zodat er een vitaal, levendig en energiek district ontstaat met volop ruimte om te werken.

Nieuwe Arnhemse Mix

Arnhem Oost is een aantrekkelijk stadsdeel met een rijk palet aan woon- werk- en onderwijsfuncties. Op dit moment zijn de verschillende functies nog te veel van elkaar gescheiden, waardoor de ruimte niet altijd slim, duurzaam en effectief wordt gebruikt en de samenwerking beperkt is. Ontwikkeling in dit stadsdeel is mogelijk met verdichting rondom bestaande stations en (OV-)hubs, toevoeging van woningen aan de (onbenutte) ruimte op de Kenniscampus en/of het winkelcentrum en op termijn benutting van het gebied rondom het spooremplacement. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het diverser maken van de wijken door woningtypes en functies beter te mengen, zodat een mix aan voorzieningen, inkomensgroepen en leefstijlen ontstaat in dit gebied. Vergroening is daarbij een randvoorwaarde.

Verbonden

De groei van dit deel van de stad vergt slimme duurzame keuzes in het netwerk om de verschillende buurten in Arnhem Oost goed met elkaar te verbinden. Niet alleen binnen Arnhem Oost, maar juist ook met de regio. Een belangrijke opgave daarbij vormt het aanpassen van de railverbindingen in de Spoorzone. Door de aanpassing van de sporen samen met de bereikbaarheid en de ontwikkeling tot aantrekkelijk woon- en werkgebied op te pakken, kunnen we hier een flinke kwaliteitsimpuls genereren. Dat betekent dat met het versterken van het station Presikhaaf, het oplossen van de knoop Arnhem Oost en het gefaseerd herontwikkelen van het spooremplacement zowel de bereikbaarheid als de leefbaarheid wordt versterkt. Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en tevens te investeren in hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad. De bestaande structuur vormt het uitgangspunt voor verbeteringen, waarbij barrières worden weggenomen en deelgebieden aan elkaar worden verbonden.

Trots op Oost

Arnhem Oost is een stadsdeel om trots op te zijn en waarmee mensen met verschillende achtergronden zich verbonden voelen. We zorgen voor een nog betere verbondenheid in de wijk door substantiële vergroting van het groen langs het spoor. Op die manier ontstaat er een groen Spoorpark van formaat – de leeflijn van Oost. Het gevolg is een betere verbinding tussen de omliggende buurten, hogere verblijfskwaliteit, ruimte voor bewegen en ontmoeten, en meer biodiversiteit. We scheppen ook meer ruimte voor dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand: scholen, gezondheidscentra en supermarkten waar ook de bestaande wijken gebruik van kunnen maken.

Ambitie-agenda

- We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
- We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
- We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
- We werken samen met rijk en regio in het onderzoek naar de ‘spoorse’ opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
- We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel. Het vormt ook een (fiets-)verbinding tussen de groene wig oost, Stadsblokken Meinerswijk en het Rivierklimaatpark IJsselpoort.
- We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
- We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot verblijven en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat. We sturen op horeca en winkels die hieraan bijdragen.

Legenda Arnhem Oost

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoekslocatie ontwikkelen woon-werk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt.

Onderzoekslocatie HUB.

Fietsverbinding over de Rijn.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Ontwikkelen Nieuwe Haven cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energie-profiel.

Verdichting kantoren.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
(regionaal) Rivierklimaatpark; cultuurhistorisch fort wordt geconsolideerd en fungeert als poort naar het landschapspark.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Onderwijs

Afbeelding 6.7 Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

6.5 Arnhem Zuid

Karakter

De grootste groei van Zuid vond plaats tussen 1970 en midden jaren '90. Hierdoor is het ruimtelijke karakter van Arnhem Zuid sterk bepaald door de stedenbouwkundige mode van die tijd.
Er werd gezocht naar meer geborgenheid in woongebieden, waarin mensen elkaar weer konden ontmoeten. Terug naar de menselijke maat was het motto. Het woonerf werd uitgevonden en voor het ontwerp van buurten werd inspiratie gezocht in organische patronen.

De structuur van deze wijken zorgt ervoor dat de wijken een geborgen en kleinschalig karakter hebben. De woongebieden zelf werden ook ingevuld met veel groen en weinig doorgaande wegen. De oude landschappelijke structuren vormen een mooi en introvert contrast met de nieuwe groene auto-ontsluitingen. Deze landschappelijke polderlinten zijn aantrekkelijke langzaam-verkeersverbindingen tussen het wonen in de wijk en verder weg gelegen voorzieningen. Samen met de dijken vormen ze de landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger van Arnhem Zuid. De ruimtelijke structuur van Kronenburg heeft een wat diffuus karakter, door de 'clash' van het grootschalig en rationeel ontworpen winkelcentrum in een meer organisch gestructureerde woonbuurt.

Inwoners van Arnhem Zuid zijn over het algemeen tevreden met hun leefomgeving. Ze zijn blij met de rust in dit bijna dorpse woonmilieu in de stad, de goede bereikbaarheid, het vele groen binnen handbereik, de ruime opzet van de wijken en de ruime woningen die hier ook nog eens relatief betaalbaar zijn.

Arnhem Zuid kent veel gezinswoningen.
Door vergrijzing en de toename van eenpersoonshuishoudens zien we de vraag naar kleinere woningen toenemen. Het aanbod hierin is soms beperkt. De combinatie van nieuwe huisvesting nabij knooppunten (openbaar vervoer en voorzieningen) vormt een kans voor doorstroming en wooncarrière in eigen wijk.

Toch is er wel wat aan de hand. Inwoners van Arnhem Zuid ervaren een tekort aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten in de eigen wijk. Ze geven aan dat er te weinig ontmoetingsplaatsen zijn in de openbare ruimte.
Daarnaast spelen er veel ontwikkelingen in dit gebied: transformaties van kantoorgebouwen, de invulling van de terreinen bij station Zuid, investeringen in de energietransitie en verbeteren van het OV-knooppunt Kronenburg. Nieuwe ontwikkeling moeten bijdragen aan de leefbaarheid van Zuid.

Gebiedskansen

Investeren in Kronenburg en omgeving draagt bij aan de sociaal, economische versterking en de leefbaarheid- van Zuid

Kronenburg is het centrum van Zuid en is van lokale en regionale betekenis. Het gebied is vol in ontwikkeling, maar heeft ook problemen als het gaat om leefbaarheid, eenzaamheid en ruimte om elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is stenig en levert daardoor grote hittestress op. Kronenburg is aangewezen als versnellingslocatie (woondeal Arnhem-Nijmegen). Dit biedt kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen met een divers en aanvullend woningaanbod. Daarbij zijn klimaatadaptatie, verbetering van de leefomgeving en verkleining van sociale problematiek noodzakelijke voorwaarden. De focus ligt op vergroten van het groen, verminderen van verharding en creëren van aantrekkelijke plekken en routes. Deze opgave loopt parallel met de ontwikkelingen van een HOV-knooppunt en een voorzieningenknooppunt (winkelcentrum Kronenburg).

Onze ambitie is een aantrekkelijk gebied dat het vanzelfsprekende centrum van Zuid gaat vormen, waar het goed wonen is en waar naast winkels ook cultuur en horeca een plek vinden. Een Kronenburg dat goed bereikbaar is, met de bus en auto, maar vooral ook met de fiets en lopend vanuit de omliggende buurten en de binnenstad. Er ligt een kans om een duurzaam centrum voor Zuid te vormen; door te verbinden, te verlevendigen en te verduurzamen.

Investeer in bestaande kwaliteiten

De wijken in Zuid hebben een hoge kwaliteit, onder andere door een relatief rustige, geborgen en groene woonomgeving. Soms is deze kwaliteit wat sleets geworden of heeft het een andere betekenis gekregen dan oorspronkelijk bedoeld. Zo is de ontmoetingsfunctie van de hofjes in Vredenburg (ooit bedoeld als gemeenschappelijke achtertuin waar kinderen konden spelen en bewoners elkaar konden ontmoeten) door slijtage en vergrijzing verdwenen. Maar de ruimte is er nog wel, en wacht bij wijze van spreken op een nieuwe betekenisvolle invulling voor de bewoners van de wijk.

Neem de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt

Een basiskwaliteit van Zuid is de robuuste groenblauwe hoofdstructuur, die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Deze structuur speelt een belangrijke rol bij het verbinden van de wijk met het omliggende landschap. De afstand van de woningen tot het groen is klein, en maakt dat voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk zijn. Anderzijds biedt het een buffer tussen de verschillende buurten en geeft het identiteit en geborgenheid. De robuuste groenblauwe hoofdstructuur moet op een aantal punten hersteld worden; het vormt de basis voor de historische identiteit van Zuid en de verbinding voor mens en dier. Voorbeeld hiervan is de kruising van de Huissensedijk met de Matsersingel en tussen Kronenburg en de Overmaat. We willen daar het landschappelijke profiel van de dijk herstellen en de verkeerswegen inpassen, zodat de groenbeleving en cultuurhistorische waarden weer zichtbaar worden.

Versterk de ruggengraat van Zuid

De goede bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van de woonkwaliteiten van Zuid en moet daarom gekoesterd worden. Op een aantal plekken wordt de ruimte niet meer volledig benut waarvoor het bedoeld is (auto en bus). Als afschalen mogelijk is, kan de ruimte worden ingericht voor ander gebruik (fiets, voetganger, water of groen). Dit zal bijdragen aan een betere verblijfskwaliteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Groningensingel, maar misschien ook voor de Kronenburgsingel en in de toekomst voor een deel van de Burgemeester Matsersingel. De Burgemeester Matsersingel functioneert niet meer als centrale verkeersas, maar is in ruimtelijk opzicht nog steeds de ruggengraat van Arnhem Zuid.

Op een aantal strategische punten mag de stad zich nadrukkelijker tonen aan de Matsersingel voor de herkenbaarheid en oriëntatie: bij het centrum van Zuid (Kronenburg), bij de Gelderse Poort (Kruising A325-Matsersingel) en bij Station Zuid. Stedelijke functies op deze drie gebieden zal Arnhem Zuid zichtbaarheid geven, daardoor wordt de oriëntatie vanaf de singel en de herkenbaarheid verbeterd. Ze krijgen elk een eigen uitstraling en dynamiek en laten zien dat Zuid niet alleen een woongebied is. De Matsersingel fungeert als een groen kralensnoer waarbij de verblijfskwaliteit en de toegankelijkheid voor voetgangers en fietsers wordt verbeterd.

Ambitie-agenda

- Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren.
- We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
- We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
- We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Legenda Arnhem Zuid

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoek van locatie voor toekomstige ontwikkelingen; een andere manier van kijken naar het station en stadion en omliggend terrein biedt kansen voor verstedelijking.

Gericht specifiek bouwen in jaren ‘70 - ‘80 wijken: meer diversiteit in woningen, meer aanbod van andere functies die passen bij een stadsdeel, verbetering van imago en uitstraling.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Aandacht voor leefbaarheid met DNA als inzet, met onder andere meer diversiteit in woningaanbod en voldoende voorzieningen.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Zoekgebied cultuur in Zuid.

Zoekgebied flexibele woon-werkconcepten.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst, die zijn verbonden met de economische hotspots van Arnhem.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding

Fietsverbinding over de Rijn.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Te realiseren windturbines

Zonneveld boven carpoolplaats.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Stadion Gelredome

Onderwijs

Kerk

Afbeelding 6.8 Gebiedsuitwerking Arnhem Zuid

6.6 Arnhem Noord

Karakter

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Toch woont in dit gebied ten noorden van de Schelmseweg nog geen anderhalf procent van de Arnhemse bevolking. Het buitengebied maakt deel uit van de Veluwe. Het is te karakteriseren als één groot natuurgebied met daarin een aantal min of meer stedelijke functies zoals militaire complexen, (zweef)vliegvelden, maatschappelijke instellingen, sportcentrum Papendal, woningen, horeca en grote toeristische trekkers. In het buitengebied zijn ook een aantal agrarische bedrijven gelegen.

De kwaliteit van het gebied is allereerst de hoge natuur- en landschappelijke waarde. Het is dé groene voortuin van Arnhem. Daarnaast speelt cultuurhistorie in dit gebied een belangrijke rol: het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige vorm van het gebied. Vooral het afwisselend open, halfopen en gesloten landschap van de landgoederengordel van het Gelders Arcadië en het atypische landschap van de militaire en landbouwenclaves (Fliegerhorst-Deelen) rond Schaarsbergen dragen bij aan de uniciteit van de Veluwe en de Veluwezoom.

Ook de bijzonder gunstige ligging van het gebied in de nabijheid van de stad is een kwaliteit. Het is door dit alles een bijzonder aantrekkelijk gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het noordelijk buitengebied is bovendien van groot economisch belang voor Arnhem. Zo herbergt het grote recreatieve publieksmagneten, zijn er grote werkgevers gevestigd en is er waterwinning.

Gebiedskansen

Behoud van het bestaande karakter

Arnhem Noord mag zijn groene karakter niet verliezen, en daarom vinden we het belangrijk dat de natuur en biodiversiteit, het landschap en het culturele erfgoed worden versterkt. We zetten in op gastvrijheid en duurzame ontwikkeling van economische functies. Het gebied leent zich bij uitstek voor verbinding tussen stad en Veluwe. Ten noorden van de Schelmseweg blijft de natuur leidend. Dat betekent dat andere belangen altijd ook een aantoonbare meerwaarde moeten hebben voor natuur en landschap. Economische ontwikkelingen dienen natuurinclusief te zijn en kunnen alleen dan ruimte krijgen wanneer zij leiden tot een verbetering van de bestaande situatie van natuur, biodiversiteit en landschap.

Het belangrijkste knelpunt in het gebied is de sterke versnippering, zowel van het groen als van de verschillende functies. Het gebied is ruimtelijk gefragmenteerd en nogal ontoegankelijk door de vele hekken, afgesloten terreinen en de autosnelwegen.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Schelmseweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur. Dat doen we door het opheffen van barrières, het verbinden van bestaande natuurgebieden en het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten. Robuuste natuur zoekt in principe aansluiting bij de oorspronkelijke natuurlijke vegetatie in dit gebied en bij natuurlijke processen. Waarbij altijd de leesbaarheid van het landschap vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden of versterkt wordt. Zo blijft het Gelders Arcadië en het militaire verleden zichtbaar in het grote groen. Er wordt een gezonde bosbodem gecreëerd die beter bestand is tegen droogte. In bestaande en nieuwe bossen worden de natuurwaarden verhoogd en wordt met gebruikmaking van onder meer natuurlijke processen en gerichte ingrepen het bos klimaatbestendiger. Daardoor neemt op termijn de biodiversiteit in het gebied toe en door het opheffen van barrières verbetert de balans tussen de verschillende soorten wild.

Vanuit natuur en landschap (ecologie, biodiversiteit, water en cultuurhistorie) zijn deze stevige ambities neergezet in de Beheervisie Arnhemse Veluwe 2015-2024, in de Groenvisie 2017-2035 (Veluws Plateau en Veluwse Gradiënt) en in het Bomenplan 2019. De ambities voor het versterken van de landgoederenzone in de Veluwe zijn vastgelegd in een gezamenlijk visie opgesteld door het Gelders Genootschap. Ook voor het gebruik van onze landbouwgronden is een ambitie vastgesteld (duurzame natuurinclusieve landbouw).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg

In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg

Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.

Landgoederen zone Gelders Arcadië

De landgoederen in het stuwwallenlandschap zijn onderdeel van Gelders Arcadië, een landgoederenzone langs de Veluwezoom. We versterken de landgoederen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeken energieopwekking rondom vliegbasis Deelen

We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. Arnhem wil in 2050 energieneutraal zijn. Onderdeel van deze opgave is het zoeken naar ruimte voor alternatieve energiebronnen als wind- en zonne-energie. Daarvoor wordt ook gekeken naar Arnhem Noord en dan in het bijzonder de landbouwgronden en defensieterreinen in de Veluwezoom en op de Veluwe. Hiervoor werken we in Arnhem onder andere aan de realisatie van zonneparken. In het voorlopig bod van de Regionale energiestrategie Arnhem-Nijmegen is het gebied rondom Deelen als zoekgebied voor zonne-energie opgenomen.

Een mogelijk zonnepark op deze locatie zal ondergeschikt moeten zijn aan het landschap en goed ingepast moeten worden. Er worden meekoppelkansen onderzocht, zodat ruimte meervoudig gebruikt kan worden; bijvoorbeeld combinaties met duurzame landbouw. De ontwikkeling moet nadrukkelijk samengaan met het versterken van de aanwezige natuur en landschappelijke waarden, waarbij het gebruik van hekwerken zoveel mogelijk moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door greppels of natuurlijke afrasteringen. Nieuwe infrastructuur moet zoveel mogelijk beperkt blijven en brede zones voor groot wild moeten behouden blijven.

De parkeerplaats van het Nederlands Openluchtmuseum biedt een kans voor het plaatsen van zonnepanelen. Door dit te combineren met de huidige functie maken we optimaal gebruik van de beschikbare ruimte.

We brengen toerisme in balans met de natuur en biodiversiteit

De Veluwezoom en de Hoge Veluwe zijn belangrijke toeristische en recreatieve trekpleisters. Jaarlijks bezoeken ongeveer twee miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied. Deze hoeveelheden aan bezoekers belasten het gebied, maar zorgen ook voor werkgelegenheid en inkomsten. Op dit moment werken de betrokken gemeenten samen met de provincie Gelderland aan een plan voor zorgvuldige inpassing van toerisme en recreatie in het hele gebied. Daarbij is het nodig om de achteruitgang in de natuur een halt toe te roepen, te investeren in de natuur en biodiversiteit en om de doelen uit het Natura 2000-beleid na te komen; met bijzondere aandacht voor de heidevelden en open stuifzandgronden. Het is zoeken naar een nieuwe balans in dit omvangrijke natuurgebied tussen natuur en economische activiteiten. Een belangrijke opgave die daarbij hoort is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

De bestaande (economische) functie in het gebied ontwikkelen we op een duurzame manier, met respect voor natuur en landschap. We zetten in op goeie verbindingen tussen Arnhem en Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem. Verder zijn er kansen om met respect voor de natuur het bestaande wandelnetwerk te versterken. Om de recreatie op de Veluwe bij te sturen en de drukte te verspreiden onderzoeken we de mogelijkheid voor het creëren van een nieuwe ontvangstlocaties naar de Veluwe. Hierbij proberen we de toenemende drukte in balans te houden. Op deze manier houden we het karakter van het gebied in stand maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Ambitie-agenda

- Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
- Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
- De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
- Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
- Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
- Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op

duurzame bereikbaarheid.

- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
- Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
- Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Legenda Arnhem Noord

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:

- het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
- het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten.

Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Ecologische en recreatieve verbindingszone: route afwaarderen naar fiets t.b.v. fietsen en natuur.

Zones met (matig) intensief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Zonneveld boven carpoolplaats.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Te onderzoeken ontvangstlocatie.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Versterken landgoederenzone Gelders Arcadië. Het versterken van de landgoederenzone door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Herkenningspunten

- Musea/ cultuur
- Onderwijs
- Landgoederen
- Burgers Zoo
- Vliegveld Deelen
- Papendal

Afbeelding 6.9 Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

Afbeelding 7.1 Rioolwaterzuiveringsinstallatie Arnhem Zuid aan de Drielsedijk

7. Doorwerking

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende beleids- en gebiedsuitwerkingen. In deze uitwerkingen geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten.

7.1 De wettelijke basis

Als strategisch beeld voor de lange termijn vormt de omgevingsvisie voor gemeenten het uitgangspunt voor het gehele fysieke domein. De visie is vormvrij en schetst de hoofdlijnen van:

- het beleid van alle relevante terreinen van de fysieke leefomgeving;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het gebruik, beheer, behoud en de bescherming van het grondgebied;
- de voorgenomen ontwikkelingen.

De omgevingsvisie is kaderstellend voor beleidsuitwerkingen in de fysieke leefomgeving. Bij beleidsaanpassingen kan de omgevingsvisie worden aangepast. De omgevingsvisie is daarmee een dynamisch document dat in de beleidscysclus wordt geactualiseerd.

Om de visie uitvoerbaar te maken werken we de hoofdlijnen van de visie als volgt uit:

- Beleidsuitwerkingen waarin we de ambities uit de visie omzetten in concrete doelstellingen
- Omgevingsplan om gebruik, beheer, behoud en bescherming van het grondgebied te regelen;
- Gebiedsuitwerkingen om voorgenomen ontwikkelingen vorm te geven.

Het toekomstbeeld van Arnhem voorziet in ontwikkelingen die impact hebben op de fysieke leefomgeving. Op grond van de Omgevingswet moeten effecten op de omgeving vooraf onderzocht worden in een MilieuEffectRapportage (MER). Parallel aan het opstellen van deze omgevingsvisie is het MER opgesteld. Het MER helpt ons de effecten van de keuzen op de leefomgeving inzichtelijk te maken en zorgt ervoor dat mogelijke conflicten eerder naar boven komen.

7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten

Beleids- en gebiedsuitwerkingen

Een beleid- of gebiedsuitwerking richt zich op de middellange termijn waarmee per thema of gebied wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Vooruitlopend op de vaststelling van deze omgevingsvisie kunnen we al starten met de voorbereiding van deze uitwerkingen. Er kunnen ook nieuwe beleidsuitwerkingen komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of omgevingskwaliteit. Net als de omgevingsvisie zijn de beleidsuitwerkingen koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan. In paragraaf 7.3 en 7.4 gaan we nader in op deze uitwerkingen.

Programma's

Het programma is een nieuw instrument dat de overheid kan toepassen in verschillende fasen van de beleidscyclus. Het instrument programma is, evenals de omgevingsvisie en een beleids- of gebiedsuitwerking, een beleidsdocument. In omgevingsprogramma's formuleren gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er zijn verplichte en onverplichte programma's. Een omgevingsprogramma kan verplicht zijn door Europese wetgeving of bij dreigende overschrijding van omgevingswaarden. In Arnhem geldt dit voor geluid en luchtkwaliteit. De huidige programma's voor geluid en luchtkwaliteit handhaven we dan ook onder de Omgevingswet.

Omgevingsplan en vergunningverlening

Bij invoering van de Omgevingswet beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we overgedragen van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1 overnemen of gaan aanpassen. We moeten dan zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit deze omgevingsvisie en de beleids- en gebiedsuitwerkingen. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan. In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten ‘vragenbomen’ maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis.

Milieubeginselen als vertrekpunt

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht.

Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico’s voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico’s zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico’s die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma’s, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico’s dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid.

Monitoring

Om goede beslissingen te kunnen nemen willen we beschikken over betrouwbare informatie over de toestand van de fysieke leefomgeving. Bij monitoring verzamelen we gedurende langere tijd op systematische wijze gegevens over de fysieke leefomgeving of onderdelen daarvan. Dit kunnen we vervolgens gebruiken om te beoordelen of we de doelstellingen die we onszelf hebben gesteld halen of kunnen halen, zodat we dit kunnen evalueren en aanpassen in ons beleid. Ook burgers, bedrijven en organisaties hebben belang bij de beschikbaarheid van de gegevens. Door actief monitoringsgegevens beschikbaar te stellen, kunnen onderzoekslasten voor concrete initiatieven verminderen.

Participatie bij de uitvoering of aanpassing van de omgevingsvisie

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad. Ook bij de uitvoering en aanpassing (per raadsperiode) van deze visie streven we naar goede afstemming met de omgeving. Hierbij spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners, partners en organisaties te betrekken. Met onze ervaring in participatietrajecten bepalen we per beleids- of gebiedsuitwerking hoe we de stad gaan betrekken. We geloven dat vroegtijdige participatie waardevolle inzichten op kan leveren. Dit maakt onze plannen beter, zorgt voor meer draagvlak en voorkomt bezwaren. We willen dit Arnhemse netwerk in de toekomst blijvend in zetten om met ons mee te denken.

7.3 Thematische beleidsuitwerkingen

Zoals gezegd is de omgevingsvisie een integrale visie voor de leefomgeving om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken in het ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen. Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten (zie 7.2) doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De beleidsuitwerkingen die we in deze paragraaf beschrijven kunnen in de loop van het proces nog wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

Arnhem aantrekkelijke stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het ontwikkelen van een verdichtingsvisie voor de stad en een herijking van de hoogbouwvisie;
- het ontwikkelen van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden;
- we gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- het doorontwikkelen van onze welstandsadvisering naar advisering voor ruimtelijke- en omgevingskwaliteit, voor de bebouwde en onbebouwde omgeving
- de advisering van welstandsteams bij verstedelijkingsgebieden;
- het doorontwikkelen van de compensatieregels voor groen;
- een kader voor het verder verankeren van omgevingskwaliteit bij ontwikkelingen en verstedelijkingsopgaven in het omgevingsplan.

Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:

- Erfgoedagenda 2017-2019;
- Erfgoedverordening 2017;
- Welstandsnota 2015;
- de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2 van de Structuurvisie 2012;
- het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 van de Structuurvisie 2012;
- de kenmerken van de ruimtelijke milieus in paragraaf 3.2 van de Structuurvisie 2012;
- de groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- de redengevende beschrijvingen van onze monumenten en beschermde stadsgezichten;
- beleidskaart archeologie;
- Toekomstverkenning Religieus Erfgoed, en bijbehorend - nog op te stellen - Actieplan Religieus Erfgoed.

Advisering Ruimtelijke kwaliteit

Onder de omgevingswet moeten alle gemeenten een gemeentelijke adviescommissie instellen voor de omgevingskwaliteit. De bestaande commissie voor ruimtelijke kwaliteit en welstand komen niet meer terug. De omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen afweging van belangen te maken. Om die belangen goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk en deskundig advies behulpzaam zijn. Alle gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescommissie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert, met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet niet in een overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo'n commissie in te stellen. De commissie kan ook een bredere taak krijgen om het adviesstelsel door te ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet; breder en eerder in de processen.

Arnhem, groene, gezonde en veilige stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
- het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad gericht op meedoen en bewegen;
- het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde en veilige ontwikkelingen;
- ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief-, energieneutraal-, circulair- en natuurinclusief bouwen;
- het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen uit het coalitieakkoord (een inwoner ziet vanuit zijn raam minimaal 3 bomen, er is 30 procent bladerdak in de wijk, en binnen 300 meter is er groen van minimaal één hectare);

- het opstellen van een visie op stadslandbouw en regionaal voedsel;
- we gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan;
- het uitwerken van de ambitie voor een rookvrije leefomgeving;
- het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders:

- de gebiedsgerichte milieubenadering uit paragraaf 2.7 van de Structuurvisie 2012;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025;
- Beleidsregels natuurinclusief bouwen (incl. puntensysteem natuurinclusief bouwen)
- Beleidsplan geluid 2008;
- Actieplan Omgevingslawaai 2023;
- Visie Spoorgeluidmaatregelen 2017
- Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit 2018;
- de ordening van de ondergrond uit paragraaf 2.10 van de Structuurvisie 2012;
- Nota bodembeheer 2011;
- Beleidsnota bodem 2012;
- Strategie klimaatadaptatie 2020-2030;
- Actieplan Wateroverlast in Arnhem-Noord 2015;
- Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2018
- Gezond en Fit 2020;
- Nota Lichthinder 2011;
- Geurbeleid 2010;
- Beleidsplan Externe veiligheid 2005;
- Implementatie VN-verdrag Handicap;
- Arnhemse Standaard Toegankelijkheid - AST (2019);
- Handboek AST Openbare Ruimte (2020);
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn (2016).

Arnhem vitale stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort, waarmee we zorgen voor toekomstbestendige werklocaties. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht op:

- een duurzame en toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark en het ontwikkelen van Het Broek tot een functionele bedrijfsomgeving gericht op behoud van voldoende werklocaties en werkplekken;
- ontwikkelen van flexibelere bedrijventerrein, waar mogelijk zetten we meer in op een combinatie van werken en wonen;
- een nieuwe programmatische visie voor de verbrede binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als bruisende binnenstad en bovenregionaal dienstencentrum;
- een lange termijnvisie voor een circulaire economie;
- beleid voor het huisvesten van de creatieve sector.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:

- Visie Werklocaties 2040;
- Economische Agenda (in voorbereiding) + Uitvoeringsagenda 2021;
- Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen Periode 2021 t/m 2024;
- Visie Werklocaties (in voorbereiding);
- Kantorennota 2022-2030 (in voorbereiding);
- Detailhandelsvisie 2016-2021;
- De Arnhemse Horecavisie 2017;
- Cultuurbeleid Arnhem 2012;
- Ontwikkelperspectief Spoorzone-Oost;
- Visie Arnhemse binnenstad herijking 2019;
- Onderzoek Leisurevoorzieningen 2018;
- Visie circulaire Economie Arnhem en Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem.

Stad waar het goed wonen is

We gaan aan de slag met het opstellen van nieuw beleid dat inzet op:

- goede volkshuisvesting en betaalbaar wonen;
- de focus op het verbeteren van de leefbaarheid in onze verstedelijkingsgebieden door wijkaanpak 3.0;
- nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere Arnhemse wijken met een nieuwe Arnhemse Mix.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is zijn de volgende kaders:

- Arnhemse woonprincipes 2015;
- plan van aanpak Woningbouwontwikkeling Arnhem 2019;
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022.

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Daarin pakken we het volgende op:

- ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;

- koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners;
- ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;
- ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;
- Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen;
- Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad;
- Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:
- Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019;
- Accentnota fiets 2019-2024;
- Nota Bereikbare Binnenstad 2017;
- OV-visie Arnhem-Nijmegen;
- Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023;
- Fietsparkeerplan Binnenstad
- Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025

Stad met nieuwe energie

We gaan aan de slag met het opstellen van beleid gericht op Arnhem Stad met nieuwe energie. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van duurzame energie voort maar bevat ook aanvullingen zoals:
- Het vertalen van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen;
- Een beleidskader deelvervoer.

Basis voor het beleid zijn de volgende kaders:
- Regionale Energie Strategie 1.0;
- Programmaplan Nemia 2020-2030;
- Aanpak energiearmoede;
- Transitievisie Warmte;
- Bodemenergieplan en verordening bodemenergie;
- Uitvoeringskaders elektrisch laden;
- Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie.

7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies

Voor de grote gebiedsuitwerkingen gaan we op stadsdeelniveau aan de slag met het opstellen van integrale ontwikkelperspectieven. Dit doen we vooralsnog in ieder geval voor de gebieden Arnhem Centrum, Arnhem Zuid en Arnhem Oost. Onder deze ontwikkelperspectieven kunnen vervolgens voor specifieke locaties (deel) gebiedsvisies opgesteld worden met daarin de concrete stedenbouwkundige en programmatische uitgangspunten.

7.5 Structuurvisie Arnhem 2020

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040 (uit 2012) vervalt daarmee.

Toch is een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.

Afbeelding 8.1 Winkelcentrum Schuytgraaf

8. De Arnhemse aanpak

De uitvoering van de ambities uit de omgevingsvisie gaat niet vanzelf. In dit hoofdstuk lichten we concreet toe wat we gaan doen om de ambities te realiseren. We volgen daarbij 'de Arnhemse aanpak'. Dit zijn principes die de basis vormen voor de inzet van instrumenten en financiële middelen. We hebben een goed beeld van het totaal aan beschikbare instrumenten, maar een succesvolle uitvoering vraagt om een slimme inzet van deze middelen. Om daartoe in staat te zijn is het van belang dat we de gemeentelijke organisatiecapaciteit en investeringscapaciteit op orde brengen.

8.1 Uitvoeringsprincipes

We hebben als gemeente een grote rol bij de uitvoering van de opgaven uit de omgevingsvisie. We geven hier invulling aan op basis van uitvoeringsprincipes. Dit zijn de belangrijkste gemeentelijke uitgangspunten bij de uitvoering van de omgevingsvisie. Ze hebben betrekking op de rol van de gemeente zelf, maar ook de wijze waarop samenwerking met andere partijen tot stand komt.

Realisatie van de ambities vraagt een actieve gemeentelijke rol

De opgave in het fysiek domein is groot. Van klimaatverandering en vergroening tot de woningbouwopgave en van bereikbaarheid tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijvigheid. De omvang en complexiteit van de opgaven vraagt om een actieve regierol van de gemeente.

Bij nieuwe ontwikkelingen stuurt de gemeente actief op de meest urgente locaties en prioritaire opgaven. Waar nodig schroomt zij de inzet van haar mogelijkheden niet, zoals de strategische aankoop van gronden en het vestigen van voorkeursrecht (op basis van de Wet voorkeursrecht gemeenten) om onwenselijke speculatie te voorkomen. Behalve nieuwe ontwikkelingen ligt ook in bestaande gebieden een grote opgave. De gemeente is met haar eigendom van de openbare ruimte de belangrijkste grondeigenaar van de stad. Ook op dit vlak vragen de opgaven om regie en een actieve rol van de gemeente om ontwikkelingen mogelijk te maken op het vlak van bijvoorbeeld hittestress, klimaatadaptatie, bereikbaarheid en gezondheid.

De regierol pakken we vooral bij de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent ook dat de kleinere ontwikkellocaties door de markt kunnen worden opgepakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren. Voor de eerstkomende periode zal de gemeente daarom focussen op de gebiedsontwikkeling Arnhem Oost.

De gemeente kiest een gebiedsgerichte en integrale aanpak

De werkwijze onder de Omgevingswet vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek gaan naar oplossingen die zoveel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven.

De gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden wordt integraal opgepakt, om synergie tussen opgaven te creëren. Een integrale aanpak betekent dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma. Bij onze opgaven hoort ook het ontwikkelen van een goede omgevingskwaliteit met voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op klimaat, duurzaamheid, de sociale structuur van de stad en gezondheid (zie hiervoor de afwegingsprincipes uit hoofdstuk 4).

De gemeente kan het niet alleen

Samenwerking is essentieel. We zijn voor uitvoering van de ambities afhankelijk van

andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. We kiezen daarom nadrukkelijk voor samenwerking. Dit is de afgelopen jaren reeds ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio, de Regionale Energiestrategie (RES) en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Het doel is om langjarige samenwerking aan te gaan met partijen en partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken. Ook voor de benodigde investeringen zoekt de gemeente nadrukkelijk naar kansen om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Gezamenlijk investeren we in de stad

De ontwikkeling van de stad heeft voor veel partijen gevolgen. Waar we als gemeente met name aan zet zijn in de openbare ruimte, zijn het voornamelijk private eigenaren die profijt hebben van investeringen binnen bestaand stedelijk gebied. Daar waar mogelijk vragen we eigenaren van nieuwbouwontwikkelingen die direct of indirect profiteren van onze investeringen om een evenredige bijdrage. Dit is een belangrijke bijdrage aan onze investeringsopgave.

We betrekken de stad bij veranderingen in de leefomgeving

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad, maar ook bij de uitvoering van deze visie streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners.

Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover men mee kan praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen. Met deze omgevingsvisie hebben we de koers op hoofdlijnen geschetst. Hierover blijven we communiceren en per beleids- of gebiedsuitwerking bepalen we hoe we de stad verder betrekken.

Niet alles kan tegelijk

We kunnen niet alles tegelijk. Niet alle voorgenomen ontwikkelingen kunnen we op korte termijn realiseren. Daarvoor zijn de opgaven en ambities te groot. Dit vraagt om gerichte keuzes. We leggen onze focus daarom op een aantal specifieke taken en opgaven. Het is de overtuiging dat onze betrokkenheid vooral in de voorfase van projecten cruciaal is. Daar vraagt de omgeving om duidelijke kaders, zicht op planvorming en in sommige gevallen het (deels) wegnemen van financiële risico's. Voor de eerstkomende periode focussen we ons daarom op de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem Oost. Aansluitend richten we ons uiteraard op de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent dat de markt de kleinere ontwikkellocaties oppakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren.

8.2 Instrumenten

Als het gaat om het realiseren van de omgevingsvisie kunnen we een aantal instrumenten inzetten om gebiedsontwikkelingen van de grond te krijgen. Gemeenten beschikken over een set met grondbeleidsinstrumenten om het ruimtelijk beleid te kunnen verwezenlijken. Grondbeleid is dus geen doel op zich, maar staat ten dienste van het ruimtelijk beleid. Grondbeleid kan worden gedefinieerd als het inzetten van instrumentarium om maatschappelijk gewenste ontwikkelingen te bevorderen, de kwaliteit van de leefomgeving te verhogen en tot een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over exploitanten, eigenaren, gebruikers en overheid te komen. Deze doelstellingen legitimeren actief optreden van de overheid op de grondmarkt en het voeren van een regierol.

Voor het voeren van een grondbeleid beschikt de gemeente over verschillende instrumenten. Planologische instrumenten zijn gericht op de toedeling van functies aan locaties (via het omgevingsplan en de omgevingsvergunning). Gericht op het grondbeleid kunnen we gebruik maken van meer specifieke instrumenten, zoals het voorkeursrecht, onteigening, instrumenten uit de wet inrichting landelijk gebied en stedelijke kavelruil. Financiële instrumenten helpen om gemeentelijke kosten te verhalen op baathebbers. Voorbeelden zijn kostenverhaal en financiële bijdragen (plankosten en bovenwijkse voorzieningen), baatbelasting en leges.

Naast de publiekrechtelijke instrumenten kunnen we ervoor kiezen om privaatrechtelijke instrumenten in te zetten. Daarbij kopen we locaties aan en neemt de gemeente het initiatief voor herontwikkeling. Dit privaatrechtelijke instrumentarium stelt ons in staat om regie te voeren op de betreffende locatie. Als eigenaar kan de gemeente meer invulling geven aan ontwikkellocaties dan vanuit het publiekrechtelijk instrumentarium mogelijk is. Actief grondbeleid kent wel financiële risico's. Binnenstedelijke gebiedsontwikkeling is over het algemeen niet financieel haalbaar en door de lange doorlooptijd zijn er veel onzekerheden.

De huidige opgaven in het fysieke domein vragen om meer gemeentelijke sturing. We kiezen er dan ook voor om vaker en gerichter actief grondbeleid te voeren. Als uitvoering van de omgevingsvisie actualiseren we daarom ons grondbeleid en geven we aan hoe we de verschillende instrumenten kunnen inzetten bij het bereiken van onze ambities.

8.3 Organisatiecapaciteit

De gepresenteerde uitvoeringsprincipes zijn leidend bij de inzet van onze planologische instrumenten en financiële middelen. Omdat we als gemeente kiezen voor een regierol is er meer ambtelijke capaciteit nodig voor de realisatie van de verstedelijkingsopgave. Over de gehele breedte vraagt deze ingezette koerswijziging om een uitvoeringsgerichte organisatie die meer doorzettingskracht heeft. Dit betekent dat we op meer locaties dan momenteel het geval is eigendom verwerven en risicodragend initiatief nemen voor transformatie. Dit vraagt om voldoende kwalitatieve en kwantitatieve capaciteit vanuit verschillende vakdisciplines, zoals juristen, planologen, projectleiders, planeconomen en verwervers. Daarnaast vraagt de beoogde groei van de ontwikkelportefeuille ook om grotere inzet van aanverwante afdelingen en uitvoeringsdiensten, zoals communicatie en vergunning en handhaving. Tenslotte is extra capaciteit nodig om regie te houden op de maatschappelijke voorzieningenstructuur die voortkomt uit de groei van de stad.

Naast de bekostiging van de groei van de organisatiecapaciteit moet de organisatie ook anders gaan werken. Ambtelijke inzet wordt meer integraal en heeft een gebiedsgerichte benadering. Mede door onze voorbereidingen op de Omgevingswet zijn hierin al de benodigde stappen gezet. Het is zaak deze ingeslagen weg de komende jaren verder te verankeren in de organisatie.

De integrale en gebiedsgerichte werkwijze houdt in dat we samenwerken en bouwen aan de opgaven van de stad. Dit vraagt om verbindingen over sectoren en beleidsdomeinen heen, een strategische kaderstelling door het college en de gemeenteraad bij gebiedsontwikkelingen, het aangaan van publiek-private partnerschappen en vroegtijdige communicatie en participatie met inwoners.

8.4 Investeringscapaciteit

Om onze stad in het gewenste tempo te ontwikkelen is het noodzakelijk om voldoende middelen beschikbaar te hebben. De inzet van gemeentelijke middelen is medebepalend voor het succes van de beoogde verstedelijking. Veel meer dan in het verleden vinden grootschalige nieuwe ontwikkelingen binnenstedelijk plaats, waar het complexer en duurder is om tot realisatie te komen. Gezien de urgentie van de opgave mag stadsontwikkeling op de belangrijke locaties geld kosten. De afgelopen periode zijn vanuit die gedachte de eerste middelen beschikbaar gesteld, onder andere met het klimaatadaptatiefonds, het klimaatfonds, het stadsontwikkelfonds en structurele verhoging van budgetten voor stedelijke ontwikkeling. Deze inspanningen zijn het startsein om voortvarend aan de slag te gaan. Het is belangrijk dat deze middelen ook op de middellange en lange termijn worden gecontinueerd om een betekenisvolle bijdrage te kunnen blijven leveren.

De totale investeringsopgave behorende bij de ambities in deze omgevingsvisie is echter groter dan we als gemeente zelf kunnen dragen. Dit vraagt om het mobiliseren van alle beschikbare dekkingsbronnen van andere partijen, met in het bijzonder de grootschalige Rijkssubsidies. We gaan een investeringsagenda opstellen die voor de langere termijn duidelijk maakt welke middelen we nodig hebben, voor welk deel deze al beschikbaar zijn en voor welk deel we nog dekking moeten vinden, intern en extern.

Afbeelding 8.2 Louis Armstronghof in Rijkerswoerd

Gemeentelijke investeringen: Investeringsagenda

Om de doelstellingen uit de omgevingsvisie te verwezenlijken, is een structurele inspanning nodig op ruimtelijk-programmatische verkenningen. De grote opgaven als de beoogde verstedelijking en vergroening, klimaatadaptatie en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hiervoor stellen we een investeringsagenda op. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen, een prioritering van realisatie en de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen welke middelen nodig zijn.

Bijdragen van derden

Het slagen van de ambities uit de omgevingsvisie hangt voor een belangrijk deel af van bijdragen van alle partners die betrokken zijn bij stedelijke ontwikkeling. We hebben als gemeente de eerste stappen gezet naar realisatie en voor de korte termijn aanzienlijke budgetten en fondsen beschikbaar gesteld. Met de hiervoor genoemde Investeringsagenda laten we zien dat we staan voor onze ambities en dat het mee-investeren in de ontwikkeling van Arnhem de moeite waard is. Gezien het belang van deze externe middelen zetten we maximaal in op het benutten van kansen op subsidie, bijdragen en cofinanciering van derden. Daarbij denken we aan investeringen van marktpartijen en subsidies vanuit provincie, Rijk en Europa. Met name marktpartijen en het Rijk nemen hierin een belangrijke positie in.

Marktpartijen die profiteren van gemeentelijke investeringen betalen mee aan deze investeringen als daar een grondslag voor is. Daar waar private ontwikkelaars bij nieuwbouwontwikkelingen profiteren van gemeentelijke investeringen, verhalen we deze kosten zoveel mogelijk. Voor het verhalen van financiële bijdragen, een nieuw publiekrechtelijk instrument dat beschikbaar komt met de omgevingswet, kijken we vooral naar de thema's infrastructuurvoorzieningen, compensatie van sociale woningbouw en stedelijke herstructurering. Juist op deze thema's hebben we een grote investeringsopgave. We onderzoeken de komende tijd op welk van deze thema's we in gaan zetten.

De grootste externe bijdrage aan fysieke ingrepen komt van het Rijk. Denk aan de subsidie woningbouwimpuls voor Kronenburg, de bijdrage vanuit Infrastructuur en Woningbouw (Arnhem Zuid Centrum en Spoorzone Arnhem Oost), de aanwijzing van Arnhem Oost als 17e grootschalige woningbouwgebied in het kader van de nationale omgevingsvisie extra (NOVEX) en een bijdrage vanuit het Volkshuisvestingsfonds. De komende jaren blijven de Rijksprogramma's kansen bieden voor de Arnhemse opgave door nieuwe subsidietranches en andere regelingen (onder andere klimaat en natuur). Onze propositie richting het Rijk om kans te blijven maken op deze bijdragen is cruciaal voor de investeringsopgave waar we voor staan.

GEMEENTE Arnhem

PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem

4 november 2022

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Verantwoording

Titel	PlanMER en Passende beoordeling Omgevingsvisie Arnhem
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Huub van Geldorp en Marieke van der Linde
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	88
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Inhoud

0 Samenvatting 4

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER 12

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking 13

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht? 22

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie 28

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities 44

6 Beoordeling doelbereik 54

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden 75

8 Conclusies en aanbevelingen 79

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid 87

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

0 Samenvatting

Het planMER voor de Omgevingsvisie Arnhem is gelijktijdig opgesteld met de ontwerp-Omgevingsvisie en heeft gedurende dit traject waardevolle informatie opgeleverd voor de Omgevingsvisie. De bevindingen van het planMER en aanbevelingen voor het vervolg zijn in deze paragraaf samengevat.

Waarom een planMER voor de Omgevingsvisie?

De nieuwe Omgevingswet stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Op dit moment werkt de gemeente Arnhem aan het opstellen van een Omgevingsvisie. Met de Omgevingsvisie biedt de gemeente een strategische langetermijnvisie (tot 2040) voor de fysieke leefomgeving en loopt hiermee vooruit op de invoering van de Omgevingswet. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht is. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Omdat beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt en is een milieueffectenrapport opgesteld. Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen de m.e.r. (de procedure).

Wat is het doel en opzet van het planMER?

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

- Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten
- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn koers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

Wat zijn effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving?

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de beoordelingen per indicator. Een indicator is een meetbaar begrip, dat wordt gebruikt om iets te kunnen zeggen over de thema’s die de gemeente Arnhem aandraagt in de Omgevingsvisie. Aan de hand van deze indicatoren is de huidige situatie en de autonome ontwikkeling beoordeeld. De huidige situatie is een weergave van de huidige stand van zaken voor een thema in combinatie met vigerend beleid. De autonome ontwikkeling geeft de toekomstige situatie weer, waarbij het huidige beleid wordt voortgezet. Voor de beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is onderscheid gemaakt in de kwaliteitsniveaus: slecht, redelijk of goed. Uit het planMER blijkt dat veel indicatoren in de huidige toestand en de toestand bij autonome ontwikkeling, ofwel de referentiesituatie, ‘redelijk’ scoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren die zijn gekozen voor de beoordeling van het groen en het grijsmilieu van Arnhem. Er zijn geen indicatoren waarvoor de toestand bij de autonome ontwikkeling sterk verbetert ten opzichte van de toestand in de huidige situatie. Wel is er sprake van indicatoren die in de huidige situatie als slecht worden beoordeeld, die in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als redelijk. Dit is bijvoorbeeld het geval voor de indicatoren duurzame energie, en de duurzaamheid van bedrijven en industrie en de gebouwde omgeving.

Naast een beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling is beoordeeld of de (sub) ambities en bijhorende uitwerking in de Omgevingsvisie a) leidt tot een mogelijke verbetering, b) geen of een beperkte invloed heeft, of c) leidt tot een mogelijke verslechtering. De invloed van de Omgevingsvisie is voor het merendeel van de indicatoren positief. Er is maar een indicator die er als gevolg van de Omgevingsvisie naar verwachting op achteruit gaat: geluid.

Om uiteenlopende redenen heeft de Omgevingsvisie geen of een beperkte invloed op de kwaliteitsniveaus van verschillende indicatoren. De Omgevingsvisie heeft daarentegen een positieve invloed op diverse indicatoren door enerzijds ruimte te bieden, bijvoorbeeld voor ondernemers, en anderzijds concrete acties op te nemen, zoals voor voorzieningen en wonen. De Omgevingsvisie heeft daarnaast een negatieve invloed op geluid. De stevige woonopgave die de gemeente Arnhem heeft, vereist de bouw van een flink aantal woningen, die in bestaand stedelijk gebied geconcentreerd rond goed bereikbare voorzieningen gerealiseerd worden. Dit heeft effecten op meerdere indicatoren die onderdeel zijn van het grijsmilieu, maar geluid is een van de weinige indicatoren waarvoor geen directe mitigerende maatregelen mogelijk zijn die het geluid van de extra verkeersbewegingen beperkt.

Tabel 0.1 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed
		

Tabel 0.2 Overzichtstabel effecten Omgevingsvisie

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer			
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			
	Circulaire economie			
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden			
	Cultuurhistorische waarden			
	Archeologie en aardkundige waarden			
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000			
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)			
	Biodiversiteit			
	Geluid			
	Geurhinder			
	Luchtkwaliteit			
	Lichthinder			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)			
	Chemische bodemkwaliteit			
	Ondergrond			
	Waterkwantiteit			
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)			
	Ruimte voor spelen en bewegen			
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)			
	Sociale veiligheid			
	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)			
	Aanbod bedrijventerrein en hoogbouwlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)			
	Werkgelegenheid			
	Voorzieningen			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad			
	Woningaanbod			

Hoe verhouden ambities zich tot elkaar?

In het planMER zijn de verschillende ambities uit de Omgevingsvisie tegenover elkaar gezet om kansen voor synergie (de kans dat het ene ontwikkelprincipe versterkend werkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) en risico's op mogelijke strijdigheden (het risico dat het ene ontwikkelprincipe negatief uitwerkt op wat met het andere ontwikkelprincipe wordt beoogd) in beeld te brengen. Uit deze analyse blijkt dat er meer ambities zijn die kans hebben op synergie dan dat er risico op strijdigheid is. Synergie tussen ambities is bij vrijwel alle ambities terug te vinden. Strijdigheden beperken zich echter tot de ambities. Een stad waar het goed wonen is en Een stad met nieuwe energie. In relatie tot deze ambities zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimtevragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Onderstaande tabel geeft een overzicht van waar de ambities uit de Arnhemse Omgevingsvisie synergie en/of strijdigheid vertonen.

Tabel 0.3 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem						
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad						
3. Een vitale stad						
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit						
5. Een stad waar het goed wonen is						
6. Een stad met nieuwe energie						

 Mogelijke strijdigheden

 Mogelijkheden voor synergie

 Beperkte onderlinge invloed

 Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Worden doelen uit de Omgevingsvisie bereikt?

Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van de Arnhemse ambities en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). Deze onzekerheid is weergegeven in een bandbreedte: hoe meer onzekerheid er is dat een ambitie tot een bepaalde mate wordt gehaald, hoe groter de bandbreedte.

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. De ambities binnen deze thema's zijn apart beoordeeld op hun doelbereik. Het doelbereik wordt gebaseerd op de kaders die de Omgevingsvisie biedt voor de ambities, ofwel: hoe groot is de kans dat het doel in de (sub) ambitie van de gemeente behaald wordt met de kaders die zij stellen? Doelbereik kan worden beperkt door gebrekkige toelichting van kaders, beperkte sturingsmogelijkheden van de gemeente en de afhankelijkheid van andere partijen, zoals het waterschap, woningcorporaties, private ontwikkelaars en particulieren.

Aangezien de beoordeling binnen de thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Zo zijn er positieve uitschieters in het kader van het zichtbaar maken van de verdedigingswerken en het realiseren van een kwaliteitskader voor verdichting. Ook in het kader van elektrisch laden en de stad beter multimodaal bereikbaar maken wordt dan verwacht dat de doelen van Arnhem behaald worden.
Het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem scoort lager, omdat onvoldoende duidelijk wordt hoe dit gerealiseerd gaat worden en het vele vastgoed dat niet in de handen van de gemeente is. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. Hoewel de ambitie om het groen beter te verbinden en de gebiedsgerichte milieubenadering lager scoren. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. Arnhem heeft duidelijke doelen op het gebied van wonen, maar is hierbij ook afhankelijk van externe partijen en het economisch klimaat. Deze bandbreedte van onzekerheid werkt zich in enige mate ook door in het aanpassen van de bestaande woningvoorraad, de bouw van tijdelijke woningen en de betaalbaarheid van wonen in algemene zin. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Zo scoren de ambities op gezondheid en sport relatief laag. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit het planMER?

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Zet in op een duurzaam mobiliteitssysteem voor de stad. Daarbij kan gedacht worden aan het herijken van de bereikbaarheid van het centrum, het realiseren van autoluwe wijken, het aanpassen van het huidige parkeerbeleid of het verlagen van de snelheid
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor de gemeente Arnhem en wat ambities op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

Daarnaast worden in het planMER aanbevelingen gegeven voor de verdere beleidsuitwerking. Deze aanbevelingen dragen bij het aan vergroten van het doelbereik van de Omgevingsvisie.

Wat zijn de conclusies en aanbevelingen vanuit de Passende beoordeling Natura 2000-gebieden?

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

1 De Omgevingsvisie en de rol van het planMER

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding voor het opstellen van de Omgevingsvisie en het bijbehorende planMER (milieueffectrapport).

1.1 Waarom een Omgevingsvisie en planMER

De nieuwe Omgevingswet (welke naar verwachting ingaat op 1 januari 2023) stelt een lokale Omgevingsvisie verplicht. Dit betreft één integrale visie voor de fysieke leefomgeving voor het gehele gemeentelijke grondgebied. Voor een Omgevingsvisie kan een m.e.r.-plicht gelden. Dit is het geval als de Omgevingsvisie kaders stelt voor activiteiten in het plangebied waarvoor volgens de Wet milieubeheer een project-m.e.r. of een m.e.r.-beoordeling verplicht. Ook dient een m.e.r.-procedure te worden doorlopen indien de in de Omgevingsvisie geschetste ontwikkelingen tot significante gevolgen kunnen leiden voor Natura 2000-gebieden waardoor een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming nodig is. Aangezien beide mogelijkheden niet op voorhand zijn uit te sluiten, is ervan uitgegaan dat er een m.e.r. plicht geldt. Dit ten eerste omdat de Omgevingsvisie naar verwachting voorziet in de bouw van meer dan 2.000 woningen in aaneengesloten gebied. Ondanks dat deze woningen gefaseerd gerealiseerd zullen worden, kan dit gezien worden als een stedelijk ontwikkelingsproject (categorie D 11.2 Besluit m.e.r.). Ten tweede is niet uit te sluiten dat de Omgevingsvisie Arnhem leidt tot significant negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden. Daarom is ook een Passende beoordeling opgesteld (zie hoofdstuk 7).

1.2 Uitgangspunten planMER

Het doel van het planMER is het inzichtelijk maken van de effecten van de Omgevingsvisie op de leefomgeving en in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities. Het planMER geeft de (milieu-)informatie die nodig is om een besluit te nemen over de vaststelling van de Omgevingsvisie. Een besluit waarbij de milieubelangen op basis van het planMER volwaardig zijn meegewogen. De uitgangspunten van dit planMER zijn als volgt:

Het planMER en de Passende beoordeling sluiten aan op het abstractieniveau van de Omgevingsvisie. De effectbeoordeling is kwalitatief van aard. Voor de speerpunten waar acties (in relatieve zin) concreter zijn, is daarbij in de effectbeoordeling in het planMER ook op aangesloten

- De Omgevingsvisie is een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomst beeld. Het doel van de m.e.r.-procedure is om de onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities in de voorgestelde koers te onderzoeken en in beeld te brengen. Dit kan echter niet los gezien worden van de verdere uitwerking waarvoor de Omgevingsvisie het kader vormt. Daarom omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen
- De Omgevingsvisie richt zich op de periode tot 2040. Het planMER sluit daarop aan

- In het planMER is niet alleen gekeken naar de ‘traditionele’ milieuthema’s, maar ook naar andere thema’s binnen de fysieke leefomgeving, zoals de Omgevingswet voorstaat. Zo wordt integraal gekeken naar de effecten van onder andere klimaatadaptatie, energietransitie, gezondheidsbevordering, biodiversiteit, woon- en werklocaties, bereikbaarheid van recreatie en sociale voorzieningen. Het meenemen van deze thema’s zorgt voor een vernieuwende m.e.r. aanpak waarbij je het MER ook wel Omgevingseffectrapportage (OER) kunt noemen, omdat het uitgangspunt niet alleen is om de milieueffecten in beeld te brengen, maar om de omgeving integraal te benaderen

1.3 Besluitvorming over dit planMER en de Omgevingsvisie

Dit planMER wordt tegelijk met de Ontwerp Omgevingsvisie 6 weken ter inzage gelegd. Eenieder mag dan zienswijzen indienen op de Ontwerp Omgevingsvisie en het planMER. De Commissie voor de m.e.r. geeft in dezelfde periode een advies over het planMER met als belangrijkste toets of voldoende (milieu)informatie aanwezig is om een besluit over de Omgevingsvisie te kunnen nemen. De zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. kunnen aanleiding geven tot het bijstellen van de Ontwerp Omgevingsvisie.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 2, staat een beschrijving van het proces van totstandkoming van de Omgevingsvisie en de manier waarop de gemeente uitwerking wil geven aan de voorgestelde integrale ontwikkelkoers. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe het milieueffectonderzoek is uitgevoerd. Hoofdstuk 4 beschrijft wat de effecten zijn op de leefomgeving als gevolg van de Omgevingsvisie. Hoofdstuk 5 gaat in op de synergie en strijdigheden tussen de gestelde ambities in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 6 wordt het doelbereik van de ambities beschreven. Hoofdstuk 7 beschrijft de Passende beoordeling van Natura 2000-gebieden. Hoofdstuk 8 bestaat uit de conclusies en aanbevelingen en in hoofdstuk 9 wordt ingegaan op leemten in kennis en de manier waarop gemonitord wordt.

2 Omgevingsvisie Arnhem: proces en uitwerking

Dit hoofdstuk legt ten eerste verslag van het proces voor de totstandkoming van de Omgevingsvisie. Daarnaast zal in paragraaf 2.2 uiteen worden gezet op welke manier de gemeente Arnhem uitwerking geeft aan de gewenste ontwikkelkoers in de Omgevingsvisie.

2.1 Proces tot nu toe: totstandkoming Omgevingsvisie

2.1.1 Totstandkoming

De huidige versie van de Omgevingsvisie, die is gebruikt voor het opstellen van het planMER, is de versie Ontwerp-Omgevingsvisie. Deze paragraaf gaat in op het ‘basis-uitganspunt’ dat de gemeente Arnhem heeft gekozen voor de Omgevingsvisie, gevolgd door het verdere proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie.

Voordat de gemeente Arnhem aan het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie begon, heeft zij voor een basis-uitgangspunt gekozen voor het document: de Arnhemse Omgevingsvisie staat voor de duurzame ontwikkeling van de stad. Dit is terug te zien in diverse onderdelen van de Omgevingsvisie. De gemeente probeert de negatieve effecten op de omgeving, als gevolg van toekomstige ontwikkelingen, zo beperkt mogelijk te houden. Zo wordt er zoveel mogelijk gebouwd in de bestaande stad, waardoor het groene buitengebied zoveel mogelijk wordt ontzien, en Arnhem gebruik kan blijven maken van bestaande wegen, buslijnen, winkelcentra en sportvelden. De nieuw te realiseren woningen en kantoren komen zoveel mogelijk op goed bereikbare plekken, in de nabijheid van bestaande voorzieningen. Locaties rond trein- en busstations, de best bereikbare locaties in de stad, zijn aangewezen als verdichtingslocaties: hier wil Arnhem de hoogte in bouwen. Op deze manier probeert de gemeente extra verkeersbewegingen per auto te beperken en schonere vormen van vervoer (lopen, fietsen en openbaar vervoer) aantrekkelijker te maken.

Het proces van de totstandkoming van de Omgevingsvisie wordt inzichtelijk gemaakt in figuur 2.1. De gemeente is begonnen met het inzichtelijk maken van de identiteit van Arnhem, waarvoor een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten is gemaakt. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst. De afzonderlijke ruimtelijke claims die uiteenlopende beleidsdoelen, ambities en initiatieven aansporen zijn geclusterd in realistische doelen. Aanvullend zijn er vier afwegingsprincipes genoemd. Deze afwegingsprincipes moeten er aan bijdragen dat opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat er slim en duurzaam met de ruimte wordt omgegaan. De afwegingsprincipes, themahoofdstukken en gebiedsuitwerkingen vormen gezamenlijk het kader voor de toekomstige ontwikkelingen in de stad. De ambities in de Omgevingsvisie zijn gezamenlijk met inwoners opgesteld. Hiervoor heeft de gemeente Arnhem gebruik gemaakt van een participatieprogramma waarbij geïnteresseerde bewoners, professionele stakeholders en belangenverenigingen, jongeren en doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten zijn geraadpleegd.

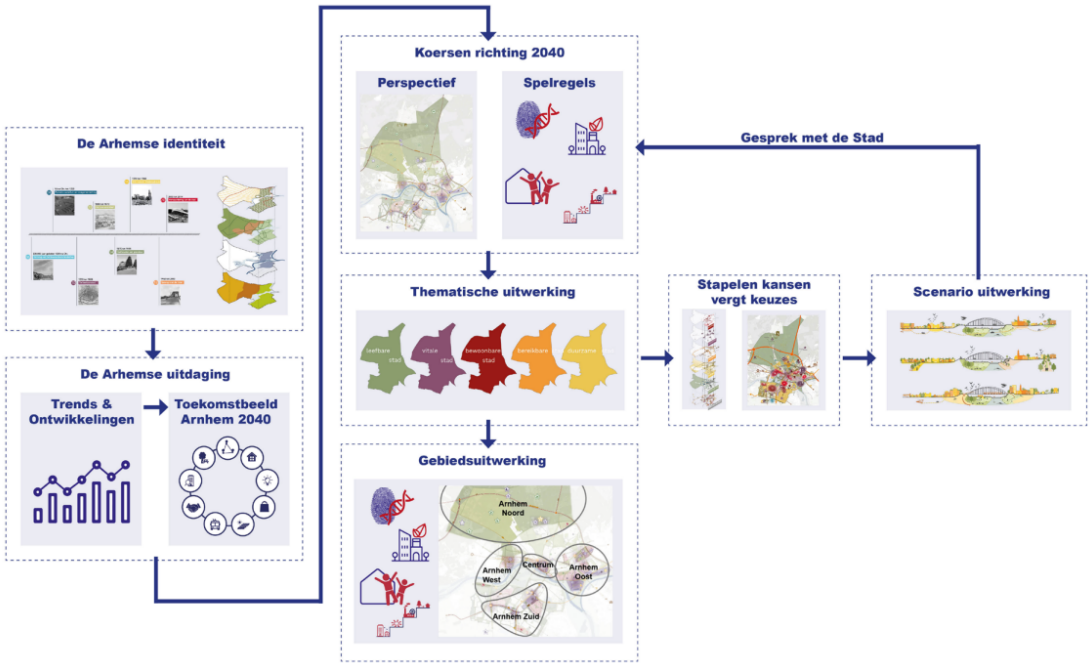

Figuur 2.1 Schematische weergave van totstandkomingsproces Omgevingsvisie Arnhem

2.1.2 Participatiedocument

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest. In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe Arnhemmers in het algemeen, middelbare scholieren en het Arnhemse klankbordnetwerk (netwerk van professionele partijen in de stad) zijn betrokken bij dit participatieproces. Het doel van de participatie was om een Omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich zou herkennen. Arnhemmers werden meegenomen in het proces van de Omgevingsvisie. De gemeente ziet de bewoners als de expert van hun eigen leefomgeving. Concreet waren er vier doelgroepen:

1. Geïnteresseerde bewoners
2. Professionele stakeholders en belangenverenigingen
3. Jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar
4. Doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breedbeeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stad in 2040 toewensen

Per doelgroep heeft de gemeente gekeken hoe deze het beste benaderd kon worden en op welke manier de dialoog kon worden gevoerd over diverse milieu- en omgevingsthema's. Hierbij is gebruikt gemaakt van de volgende middelen, welke op specifieke doelgroepen waren toegespitst:

- Arnhems Klankbord Netwerk (professionele stakeholders en belangenverenigingen)
- Bewonersbijeenkomst in congrescentrum ‘Geniet in de Weerd’ (geïnteresseerde bewoners)
- Omgevingswetbraderie in het Stadshuis (professionele stakeholders en belangenverenigingen en geïnteresseerde bewoners)
- Scholenproject (jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar)
- Koerswijzer (online, diverse doelgroepen, voor elke doelgroep een toegespitste (tekstuele) benadering)
- Week van de stad (afgelast als gevolg van de coronacrisis)
- Meedenken.arnhem.nl (online, geen specifieke doelgroep, ter vervanging van de Week van de stad)

Om tot de Omgevingsvisie te komen is een toekomstbeeld opgesteld. Het toekomstbeeld geeft een antwoord op de opgaven waar Arnhem de komende jaren voor staat. Belangrijk hierbij is dat de identiteit en kwaliteit van de stad behouden blijft en een gecombineerd ruimtegebruik de voorkeur heeft. Het toekomstbeeld en de opgaven waar Arnhem voor staat kunnen niet apart van elkaar worden aangepakt. Een Omgevingsvisie vraagt om een integrale, samenhangende aanpak. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, worden in de Omgevingsvisie een aantal afwegingsprincipes gepresenteerd. Het is van belang dat bij het maken keuzes met betrekking tot de fysieke leefomgeving steeds dezelfde afwegingsprincipes worden gehanteerd. De Omgevingsvisie heeft een thematische uitwerking en gebiedsuitwerking gekregen. Gezamenlijk vormen de afwegingsprincipes, de thematische en gebiedsuitwerkingen het kader voor toekomstige ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving van Arnhem. Het participatietraject dat de gemeente heeft gevoerd heeft als basis gediend voor de uitgangspunten en inhoudelijke keuzes in de Omgevingsvisie.

2.1.3 Vaststellen Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

De eerste stap in de m.e.r.-procedure is het opstellen van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). In de NRD wordt beschreven hoe de MER van de Omgevingsvisie tot stand komt, welke onderwerpen worden onderzocht, hoe deze worden onderzocht en hoe de resultaten worden beoordeeld. Vervolgens worden in de NRD de stappen van het m.e.r.-proces uiteengezet. Zo wordt uitgelegd wat de Huidige Situatie en Autonome Ontwikkeling (HSAO), effectbeoordeling en doelbereik is, en wat synergie en strijdigheden in het MER zijn. Ook zijn de indicatoren waarop getoetst wordt gepresenteerd.

De NRD heeft van 6 december 2021 tot 17 januari 2022 voor een ieder ter inzage gelegen. Naar aanleiding hiervan is een zienswijze binnengekomen die aandacht vraagt voor de effecten van hoogbouw op landschappelijke waarden, beschermde rijksgezichten en de effecten de energietransitie op historische waarden. Deze aspecten zijn passend bij het abstractieniveau van de Omgevingsvisie opgenomen in de factsheet “Aantrekkelijk Arnhem”, zie bijlage 3 van dit planMER.

2.1.4 Verder proces

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd, is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorlopen voor totstandkoming.

Tabel 2.1 Proces totstandkoming van de Omgevingsvisie

	Toelichting	Producten
Stap 1	• Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument • Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 2	• Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	• Voorontwerp-Omgevingsvisie • Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) • Participatiedocument
Stap 3	• Opstellen MER-rapport • Raadplegen partners in de regio • Advies commissie MER • Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	• MER-rapport • Advies commissie MER • Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	• Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport • Ter inzage periode • Definitief besluit Omgevingsvisie • Digitaliseren Omgevingsvisie	• Ontwerpbesluit • Zienswijzen • Definitief besluit

2.2 Uitwerking Omgevingsvisie

De ambities in de Omgevingsvisie van Arnhem worden in twee onderdelen verdeeld. Zo zijn ambities thematisch uitgewerkt en zijn er specifieke ambities per deelgebied. Verschil is er in het behouden van en versterken van specifieke kwaliteiten enerzijds en anderzijds het ruimte bieden aan bepaalde ontwikkelingen in samenhang met deze kwaliteiten. In de gebiedsuitwerking in paragraaf 2.2.2. wordt nader ingegaan op de specifieke kwaliteiten van een gebied en de gewenste ontwikkelingen daarbinnen.

2.2.1 Thematische uitwerking van integrale ontwikkelkoers

In de Omgevingsvisie gebruikt de gemeente een zestal thema's waarin de integrale ontwikkelkoers wordt uiteengezet. Per thema geeft de gemeente Arnhem aan welke inspanningen zij zullen leveren en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Doel hierbij is het bedenken van slimme oplossingen voor potentieel conflicterende ruimteclaims. De thema's die worden behandeld zijn:

- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie
- Aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is

Een overzicht van de thema's, de toelichting hiervan en de bijbehorende beleidsuitspraken zijn te vinden in bijlage 2a van dit planMER. Figuur 2.2 toont de visiekaart waarin de verschillende ambities zijn opgenomen.

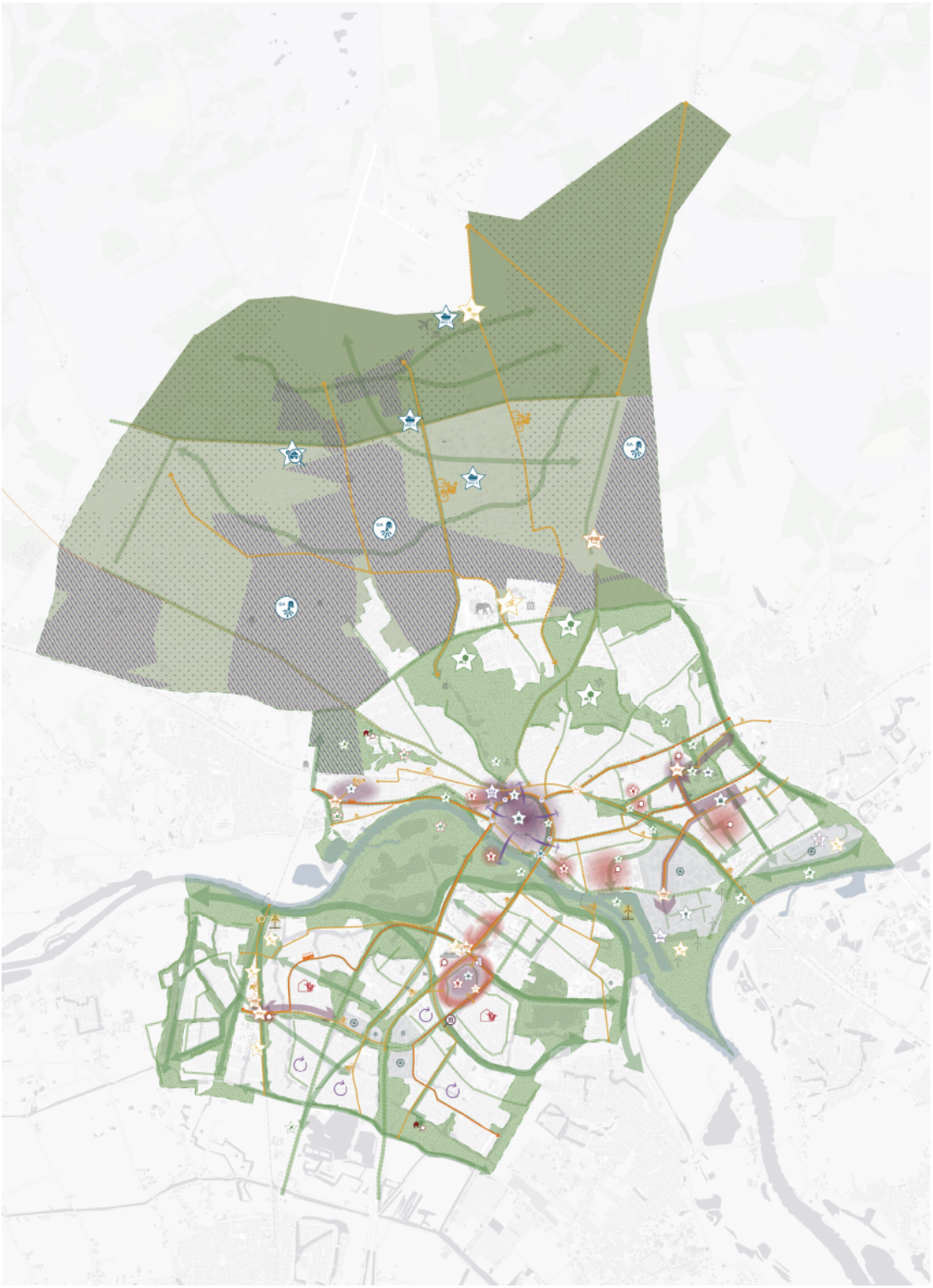

Figuur 2.2 Visiekaart Arnhem 2040

2.2.2 Gebiedsuitwerking

Naast de thematische uitwerking van ambities, is er ook een gebiedsuitwerking gemaakt. De gemeente Arnhem legt speciale aandacht op de gebieden, gezien de meervoudige en geclusterde opgave en/of afwijkingen op de overige koers. De Omgevingsvisie zet van elk deelgebied het karakter, de gebiedskansen en ambitie-agenda van de deelgebieden uiteen. Ook gaat het per deelgebied in op waar ruimte is voor welke functies (op basis van de kleuren, lijnen en symbolen in figuur 2.3). De ambitie-agenda's voor de deelgebieden zijn opgenomen in bijlage 2b van dit planMER. De ambities in de thematische uitwerking worden in de Omgevingsvisie zo nu en dan specifiek per deelgebied of wijk toegelicht. Onderstaande paragrafen geven kort beeld van de verschillende deelgebieden en de belangrijkste ontwikkelingen aldaar.

Centrum

Hoewel de binnenstad van Arnhem slechts een relatief klein gebied bestrijkt, is het gebied de economische motor van stad en regio. De gemeente Arnhem benoemt een aantal kansen voor Arnhem Centrum. Zo zijn er kansen voor een toekomstbestendige binnenstad, met een mix aan functies (wonen, werken en recreëren). Daarnaast is er de kans om verdichten en vergoenen te combineren, en de binnenstad beter met de rest van de stad te verbinden. De gemeente benoemt vervolgens de kansen voor Centrum Oost, waar een gemengd werk- en woonmilieu moet worden gerealiseerd dat aansluit op de binnenstad. In Centrum West ziet de gemeente kansen om een Kunstkwartier te realiseren: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Ten slotte gaat de gemeente in op Arnhem CS, waar een passend aanbod voor kantoren kan worden gerealiseerd om de stationsomgeving te versterken. De belangrijkste ambities voor Arnhem Centrum zijn:

- Het ondersteunen van detailhandel, horeca en cultuur na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad
- Het zorgen voor solide concepten voor gebouwen en stedenbouw bij nieuwe ontwikkelingen, die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop kan inspelen
- Optimaal gebruik maken van schaarse ruimte door een slimme verdichtingsstrategie
- Het opstellen van nieuwe stedenbouwkundige kaders voor het centrum, de centrumschil en omliggende wijken
- Versterking van de groenstructuur
- Het realiseren van schaduwroutes in de binnenstad
- Het organiserend vermogen van de binnenstad faciliteren
- De rol van automobiliteit verkleinen door in te zetten op duurzame mobiliteit
- Het ontwikkelen van een integrale (auto)parkeerstrategie die uitgaat van een parkeernorm van nul, in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren
- Het laten meegroeien van maatschappelijke functies met de demografische ontwikkeling van het gebied

Arnhem Oost

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. De gemeente benoemt vier overkoepelende gebiedskansen voor Arnhem Oost. Zo ziet de gemeente kansen om de bedrijventerreinen, woonwijken en de Kenniscampus regio Arnhem om te katten tot een energiecluster in de stad. Ook elders in Arnhem Oost is de gemeente voornemens vitale, levendige en energieke district te doen ontstaan met volop ruimte om te werken. Voor functiemenging wordt met name gekeken naar de randen van bedrijventerreinen Rijnpark en Het Broek. Ook wil de gemeente meer mixen met functies in dit stadsdeel, waarbij vergroening een belangrijke randvoorwaarde is. Daarnaast wil de gemeente Arnhem Oost beter verbinden met de rest de binnenstad en de regio, waarvoor het aanpassen van de Spoorzone een belangrijke stap is. Ten slotte ziet de gemeente, door de toevoeging van meer ruimtelijke kwaliteit en groen, kansen om de verbondenheid van bewoners met dit stadsdeel te verbeteren. De belangrijkste ambities voor Arnhem Oost zijn:

- Het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid, in samenwerking met het Rijk
- Het werken aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie
- Het zorgen voor een sterk kenniscluster rondom het energieprofiel met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek
- Het ontwikkelingen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix van wonen, werken en voorzieningen
- Het leiden van het onderzoek naar de spoorse opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen
- Het realiseren van een nieuw spoorpark, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan de gezonde ontwikkeling van stadsdeel Oost
- Ruimte creëren voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten
- Het investeren in de kwaliteit van openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit

Arnhem West

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Dit landschappelijke kenmerk is gekoppeld aan een van de gebiedskansen die de gemeente in Arnhem West ziet: het ontwikkelen binnen (en investeren in) het landschap. Ruimtelijke ontwikkelingen kennen het landschap als basis, waarbij ruimte is voor functieverandering en slimme verdichting. Andere kansen ziet de gemeente in de combinatie van wonen en zorg en Arnhems Buiten als Energy Hotspot. Ten slotte adresseert de gemeente kansen om de verbondenheid in Arnhem West te verbeteren door de barrièrewerking van infrastructuur en private terreinen te verkleinen. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities voor Arnhem West:

- De unieke landschappelijke onderlegger als basis houden voor toekomstige ontwikkelingen, waarbij wordt geïnvesteerd in het groenblauwe raamwerk
- Grotendeels private terreinen openen naar omliggende woonwijken, waarbij ruimte is voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter
- Het doorzetten van de transformatie van zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg
- Inzetten op bouwen voor doorstroming en sociale woningen, om diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod te realiseren
- Het ontwikkelen van Arnhems Buiten als economische hotspot met een focus op energie en innovatie
- Inzetten op doorgaande wandel- en fietsroutes, zodat meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied
- Het realiseren van een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)
- Leefbaarheid centraal stellen bij de ontwikkeling van mobiliteitsoplossingen
- Aandacht schenken aan het inzetten van schone mobiliteit bij de ver- en/of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg

Centrum Zuid

Centrum Zuid wordt gekenmerkt door de stedenbouwkundige mode van tussen 1970 en midden jaren ’90, de periode dat het stadsdeel het hardst groeide. Richting 2050 ziet Arnhem kansen om het stadsdeel te versterken. Zo wil de stad investeren in Kronenburg en omgeving, om het stadsdeel economisch te versterken. Daarnaast wil de gemeente bestaande kwaliteiten versterken, zoals de geborgenheid en het vele groen. Hierbij wordt de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt genomen. Ten slotte wil de gemeente de ‘ruggengraat van Zuid’ versterken: de Burgemeester Matsersingel moet niet langer enkel een centrale verkeersas zijn, maar multifunctioneler worden ingezet. Het vertaalt zich naar onderstaande, belangrijkste ambities:

- Het realiseren van meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken als gevolg van nieuwe ontwikkelingen
- Het verbeteren van de omgevingskwaliteit door nieuwe stedelijke ontwikkelingen
- Het ontwikkelen van multifunctionele stedenbouwkundige concepten
- Zorgen dat nieuwe ontwikkelingen geen druk op de openbare ruimte opleveren en gebruik maken van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren
- Het versterken van bestaande groene en blauwe structuren
- De bestaande infrastructurele barrières opheffen
- Het zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen

Arnhem Noord

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Het voornaamste doel voor de gemeente is dat Arnhem Noord zijn groene karakter niet verliest, waarop natuur en biodiversiteit, en het landschap en cultureel erfgoed wordt versterkt. Ook ziet de gemeente kansen voor duurzame landbouw. Hierbij wordt ten noorden van de Koningsweg gefocust op natuur, waar ten zuiden ook cultuur een uitgebreidere rol speelt. De landgoederenzone, die onderdeel is van Gelders Arcadië, wordt versterkt door ruimtelijke identiteitsdragers, en rondom vliegbasis Deelen wordt gekeken naar de mogelijkheden voor duurzame energieopwekking. Ten slotte ziet de gemeente kansen om het toerisme in Arnhem Noord in balans te brengen met de natuur en biodiversiteit. Het vertaal zich naar de volgende ambitie-agenda:

- Het investeren in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen
- Het versterken van onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren
- Het ontwikkelen van alternatieve energiebronnen die samengaan met de aanwezige natuur
- Het ontwikkelen van bestaande functies op een duurzame manier
- Verrommeling en versnippering voorkomen
- Het verbinden van gebieden en inzetten op duurzame bereikbaarheid
- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies realiseren
- Het natuurinclusief ontwikkelen van recreatie, in balans met natuur en biodiversiteit
- Onderzoek realiseren naar de samenhang tussen het verlagen van de maximumsnelheid ten behoeve van de veiligheid van mens en dier, en de uitstoot van schadelijke stoffen.

3 Hoe is het milieueffectonderzoek uitgevoerd en wat is er onderzocht?

In het planMER is beoordeeld wat de effecten op hoofdlijnen zijn. De effecten in dit planMER zijn beschreven door aan te geven wat de invloed van de speerpunten en acties op het kwaliteitsniveau van de indicator is. Het kan ook gezien worden als kans voor positieve effecten en risico's op negatieve effecten. Deze risico's en sterkten zijn in beeld gebracht met kwalitatieve inschattingen van experts.

Dit planMER is opgesteld in de volgende 5 stappen:

1. Vaststellen beoordelingskader
2. Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)
3. Bepalen relatie ambities en indicatoren MER
4. Effectbeoordeling en (b) Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)
5. Afronden planMER

3.1 Stap 1: Vaststellen beoordelingskader

Als eerste stap is het beoordelingskader opgesteld. In het beoordelingskader staan per thema enkele indicatoren waarop de effecten van de Omgevingsvisie worden beoordeeld. Van iedere indicator is beschreven met behulp van welk criterium het effect wordt bepaald. In de volgende tabel is het beoordelingskader te zien.

Tabel 3.1 Beoordelingskader effectbeoordeling

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split		Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden) Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek Gebruik OV (aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen)
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden		Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)
	Duurzaam vervoer		Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie	Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen
		Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot
		Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot
	Circulariteit		Gebruik en hergebruik duurzame materialen
Aantrekkelijk Arnhem	Landschap	Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië
	Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische gemeente ambitie en waarden van de verschillende landschapszones en beschermde stadsgezichten en monumenten
	Archeologie en aardkunde	Archeologie en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen
	Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus
Een groene gezonde en veilige stad	Natuur	Natura 2000	Staat van instandhouding
		NNN/GNN (buiten Natura 2000-gebieden)	Staat van instandhouding soorten en habitattypen

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
		Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten
	Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)
		Geurhinder	Klachten over geurhinder
		Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2
		Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)
		Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Plaatsgebonden Risicocontour 10-6 (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).
	Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties
		Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond (drukte in de netwerklaag)
	Water	Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden
		Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater
	Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)
	Veiligheid	Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem
		Sociale veiligheid	% inwoners dat zich wel eens onveilig voelt
	Klimaatadaptatie	Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)
		Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering
		Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem
		Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming
Een vitale stad	Werken	Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)
		Aanbod bedrijventerreinen en kantoren	Verhouding vraag en aanbod
		Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking

Thema	Indicator	Subindicator	Criterium
	Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage
		Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven
		Onderwijs Toegankelijkheid	Nabijheid onderwijsinstellingen Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)
		Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur) Leefbaarheidssituatie
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad		Balans vraag en aanbod
	Woningaanbod		Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)

3.2 Stap 2: Beschrijven en beoordelen van huidige situatie en autonome ontwikkeling (referentiesituatie)

Voor de beoordeling van de referentiesituatie is voor elke indicator een beoordeling gegeven van het kwaliteitsniveau (toestand) van zowel de huidige situatie als de autonome ontwikkeling. De beoordeling van het kwaliteitsniveau is uitgedrukt in slecht, redelijk en goed. Deze beoordeling is voor alle indicatoren uit het beoordelingskader onderbouwd in factsheets (zie bijlage 3). Waar mogelijk is gebruik gemaakt van kaartmateriaal om zo ruimtelijk te kunnen duiden waar bepaalde kansen of knelpunten optreden. De huidige situatie en autonome ontwikkeling vormen samen de “referentiesituatie” waartegenover in stap 4 het effect van de Omgevingsvisie is afgezet.

Een belangrijke opmerking in het kader hiervan is de behandeling van het gemeentelijk programma NemiA 2030 als autonome ontwikkeling. Veel van de ambities die de gemeente heeft gesteld op het gebied van energie, welke worden benoemd onder het thema ‘Een stad met nieuwe energie’, komen uit NemiA 2030 (vastgesteld op 29 januari 2020). Normaliter vormt de Omgevingsvisie de basis voor de opzet van beleidsprogramma’s. Doordat de opgenomen ambities veelal overgenomen zijn uit het programma NemiA 2030 en er daardoor in beperkte mate nieuwe doelen en ambities zijn opgenomen in de Omgevingsvisie, is de invloed van de Omgevingsvisie beperkt. Enkele sub ambities zijn om die reden niet beoordeeld op doelbereik. Aangezien het echter gaat om een grote inspanning binnen de Omgevingsvisie is het thema energietransitie integraal meegenomen in de effectbeoordeling en de beschrijving van synergie en strijdigheden inclusief botsproeven.

Tabel 3.2 Legenda symbolen kwaliteitsniveau referentiesituatie

Slecht	Redelijk	Goed
		

3.3 Stap 3: Bepalen relatie tussen ambities en indicatoren MER

In deze stap is bepaald per ambitie (met de daarbij onderliggende acties) met welke indicatoren uit het beoordelingskader er een relatie is. Zie hiervoor bijlage 4. Alleen voor de indicatoren waar een relatie is met een ambitie en acties zijn deze beoordeeld in stap 4. Daarnaast zijn de meest voor de hand liggende relaties tussen ambities en indicatoren (zoals de ambitie “We beperken overlast van extreme buien” en de indicator wateroverlast) buiten beschouwing gelaten, gezien de geringe bijdrage die dit levert aan de effectbeoordeling.

3.4 Stap 4a: Effectbeoordeling

1. Invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteitsniveau per indicator

Met de effectbepaling zijn de effecten van de Omgevingsvisie in relatie tot de referentiesituatie onderzocht. Per indicator is gekeken naar het kwaliteitsniveau in de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) en of de Omgevingsvisie daar een positieve, geen/beperkte of negatieve invloed op heeft.

Tabel 3.3 Legenda symbolen invloed van Omgevingsvisie

Negatieve invloed	Geen of beperkte invloed	Positieve invloed
		

2. Synergie en strijdigheden tussen ambities

In de beoordeling is ook inzichtelijk gemaakt wat de mogelijkheden voor synergie en de strijdigheden zijn tussen speerpunten en onderliggende acties in de Omgevingsvisie. Anders gezegd; welke speerpunten en acties versterken elkaar (synergie) en welke belemmeren elkaar (strijdigheid).

3. Doelbereik (mate waarin ambities behaald kunnen worden)

In deze stap is beoordeeld of de vooraf gestelde ambities in Omgevingsvisie in de toekomst ook behaald kunnen worden. Daarbij speelt ook de rol en invloed van de gemeente mee. Voor bijvoorbeeld klimaatadaptieve ambities is de gemeente ook afhankelijk van onder meer het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren. Bij het doelbereik brengen we per ambitie in beeld:

- Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
- Redelijke kans om de ambitie te behalen
- Reële kans om de ambitie te behalen

We beoordelen dit vervolgens op een vijfpuntsschaal. Daarbij geven we in een grafiek aan hoe groot de onzekerheid is in de mate waarin de ambitie wordt behaald. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk aan bijvoorbeeld klimaatadaptatie aan het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf kan doen aan het behalen van de gestelde ambities.

De effectbeoordeling is kwalitatief uitgevoerd op basis van een deskundigenoordeel. Voor de beschrijving en beoordeling van de huidige situatie en autonome ontwikkeling (HSAO) per thema zijn experts van TAUW ingezet. In diverse rondes zijn door de experts de kwaliteit en compleetheid beoordeeld. Waar nodig zijn de referentiesituaties daarop aangescherpt. Zij hebben op basis van beschikbare informatie beoordeeld wat het kwaliteitsniveau is per indicator, en wat het effect is van het nieuwe beleid uit de Omgevingsvisie. Vervolgens zijn door experts van TAUW op kwalitatieve wijze de kansen en risico's op positieve en negatieve effecten van het nieuwe beleid beoordeeld. In verschillende rondes is dit door experts van de gemeente op juistheid, navolgbaarheid en compleetheid gecontroleerd.

3.5 Stap 4b: Passende beoordeling (Wet natuurbescherming)

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen zoals grootschalige woningbouw mogelijk. Dit kan leiden tot een toename van verkeer. Hierdoor is stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken, en verstoring van deze gebieden door licht en geluid, niet uit te sluiten. De Natura 2000-gebieden Veluwe en Rijntakken liggen deels binnen de gemeentegrenzen van Arnhem en deels in omliggende gemeenten.

Wanneer significante negatieve effecten op Natura 2000-gebieden niet zijn uit te sluiten, is een Passende beoordeling conform de Wet natuurbescherming noodzakelijk. De passende beoordeling sluit aan bij het abstractieniveau van de visie. De beoordeling is kwalitatief, want een gedetailleerd kwantitatieve beoordeling is pas mogelijk bij een omgevingsplan of specifiek programma. De Passende beoordeling bestaat uit een beschrijving van de negatieve effecten van van de Omgevingsvisie op de instandhoudingsdoelen, een overzicht van welke ambities zorgen voor minder stikstofdepositie en mogelijke mitigerende maatregelen of randvoorwaarden voor verlaging van stikstofdepositie. De Passende beoordeling is onderdeel van het planMER (hoofdstuk 7).

3.6 Stap 5: Afronden PlanMER

De resultaten van voorgaande stappen komen samen in het milieueffectrapport. We hebben het rapport na iedere stap steeds verder ingevuld. Daarbij zijn de onderdelen mitigerende maatregelen, leemten in kennis en monitoring en evaluatie toegevoegd.

3.7 Wisselwerking Omgevingsvisie en planMER

Het milieueffectenrapport (MER) is gelijktijdig met het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie opgesteld. Gedurende het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie heeft het planMER inzicht gegeven in de wijze waarop de gemeente met de Omgevingsvisie haar (milieu) kwaliteiten kan behouden, versterken of toevoegen. Doordat het planMER als procesinstrument is ingezet konden de tussenresultaten van het planMER direct benut worden bij het opstellen van de Omgevingsvisie. Zo is het concept planMER samen met het de voorontwerp Omgevingsvisie met de raad/het college besproken. Op basis daarvan is besloten verschillende aandachtspunten en aanbevelingen uit het planMER over te nemen. Zo is het thema fysieke veiligheid beter vastgelegd in de Omgevingsvisie en zijn de ambities op het thema circulariteit uitgebreid. Daarnaast is de visie aangescherpt op de thema's wijkeconomie, creatieve industrie en functiemenging.

4 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

In dit hoofdstuk worden de effecten van de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerking uit de Omgevingsvisie beschreven. Dit wordt uitgedrukt in de invloed van de Omgevingsvisie op kwaliteit of anders gezegd de toestand van de referentiesituatie. De referentiesituatie wordt gevormd door de huidige situatie en de situatie bij ongewijzigd beleid (autonome ontwikkeling). Paragraaf 4.1 is opgezet aan de hand van de thema's die de gemeente Arnhem hanteert in de Omgevingsvisie. Per thema zijn indicatoren opgesteld die iets zeggen over dit thema, waarvan vervolgens de huidige situatie, autonome ontwikkeling en het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Een gedetailleerde beschrijving van de kwaliteitsniveaus van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling per indicator is opgenomen in bijlage 3.

4.1 Ruimte voor schone mobiliteit

4.1.1 Mobiliteit

Tabel 4.1 Overzichtstabel effecten mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Modal split

De Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan. Hierbij wordt een groeiend aandeel van wandelaars, fietsers en mensen die het OV gebruiken als een positieve ontwikkeling gezien. Arnhem legt in de Omgevingsvisie expliciet meer focus op lopen, fietsen en het blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV, evenals het verdichten op plekken die goed bereikbaar zijn met het OV, heeft naar verwachting een **positief** effect op de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen (zoals bij de bereikbaarheid van werklocaties die slecht bereikbaar zijn per openbaar vervoer) om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

Duurzaam vervoer

Ambities die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto’s en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto’s zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij het transport: Arnhem wil zoveel mogelijk ‘schone’ voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

4.2 Een stad met nieuwe energie

4.2.1 Duurzame energie

Tabel 4.2 Overzichtstabel effecten duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Duurzame energie
Over het algemeen dragen de ambities uit de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creëert zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

Bedrijven en industrie
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

Gebouwde omgeving
Over het algemeen draagt de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

4.2.2 Circulariteit

Tabel 4.3 Overzichtstabel effecten circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Gebruik en hergebruik duurzame materialen

De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in op circulair bouwen en het circulair inrichten van de openbare ruimte. Dit doet de gemeente door gebruikt te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft op de indicator circulaire economie.

4.3 Een aantrekkelijk Arnhem

4.3.1 Landschap

Tabel 4.4 Overzichtstabel effecten landschap

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschap	Landschappelijke waarden			

Landschappelijke waarden

De ambities in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.3.2 Cultuurhistorie

Tabel 4.5 Overzichtstabel effecten cultuurhistorie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Cultuurhistorie	Cultuurhistorische waarden			

Cultuurhistorische waarden

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de ambities in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3.3 Archeologie en aardkunde

Tabel 4.6 Overzichtstabel effecten archeologie en aardkunde

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Archeologie en aardkunde	Archeologische en aardkundige waarden			

Archeologische en aardkundige waarden

Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Ambities met betrekking tot de opwek van duurzame energie zijn mogelijk strijdig met de ambities op archeologie en aardkunde, maar worden door de gemeente zoveel mogelijk gemitigeerd door de inpassing van bijvoorbeeld zonnepanelen. Daarnaast bestaat wetgeving voor bodemingrepen, waarop ingrepen in het kader van de opwek van duurzame energie naar verwachting beperkt zijn. Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkte** effect heeft op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.3.4 Woonmilieus

Tabel 4.7 Overzichtstabel effecten woonmilieus

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

De gemeente Arnhem heeft een groot aantal ambities met betrekking tot het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft.

4.4 Een groene gezonde en veilige stad

4.4.1 Natuur

Tabel 4.8 Overzichtstabel effecten natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Natura 2000

De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

Natuurnetwerk Nederland/ Gelders natuurnetwerk

De gemeente zet in de Omgevingsvisie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden.

De Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

Biodiversiteit
De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie. De Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

4.4.2 Grijsmilieu

Tabel 4.9 Overzichtstabel effecten grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Grijsmilieu	Geluid	WHO-norm weg- en railverkeer en geluid bedrijven (Letmaal en Lnacht)			
	Geurhinder	Klachten over geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

Geluid
De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. De forse hoeveelheid woningen die Arnhem ambieert te bouwen leidt tot veel meer verkeersbewegingen. Hierbij is bandenlawaai de overheersende factor (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Ook zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. Dit geldt ook voor het bouwen op goed bereikbare plekken (die in de nabijheid van infrastructuur liggen). De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

Geurhinder
De gemeente zet in de Omgevingsvsie in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

Luchtkwaliteit
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden van overschrijdingen van de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect. Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

Lichthinder
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

Omgevingsveiligheid

In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leiden mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. Daarbij kijkt de gemeente eerst manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. Wanneer ook hierdoor de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Per saldo is de verwachting dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

4.4.3 Bodem en ondergrond

Tabel 4.10 Overzichtstabel effecten bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Bodem en ondergrond	Bodemkwaliteit	Bodemkwaliteit Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Bodemkwaliteit

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn. Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een positief effect heeft.

Ondergrond

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad. Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een beperkt effect optreedt.

4.4.4 Water

Tabel 4.11 Overzichtstabel effecten water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Water	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Waterkwantiteit

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

Waterkwaliteit

In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkte invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

4.4.5 Beweging

Tabel 4.12 Overzichtstabel effecten beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Ruimte voor spelen en bewegen
De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

4.4.6 Veiligheid

Tabel 4.13 Overzichtstabel effecten veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Verkeersveiligheid
In de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

Sociale veiligheid
De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

4.4.7 Klimaatadaptatie

Tabel 4.14 Overzichtstabel effecten klimaatadaptatie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Wateroverlast

De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect heeft.

Droogte

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een positief effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

Hitte

De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt.

Daarbij is in het bijzonder aandacht voor goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

Waterveiligheid
De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en heeft de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

4.5 Een vitale stad

4.5.1 Werken

Tabel 4.15 Overzichtstabel effecten werk

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Aandeel kantoren en bedrijven
De Omgevingsvisie doet enkele uitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. Een mogelijke extra stop op station Arnhem CS in het traject naar Berlijn heeft een positieve invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard zijn indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen: transformatie waarbij functiemenging (wonen-werken) kan ontstaan of het behouden van de bestaande functie voor industriële en MKB bedrijvigheid. Met name kantorenlocaties lenen zich voor functiemenging. ‘t Broek en Rijnpark worden respectievelijk genoemd als herontwikkelingsgebied en transformatiegebied. Op het Rijnpark zal bedrijvigheid aanwezig zijn, zij het van een relatief lage milieucategorie. Er moet echter ook ruimte blijven voor meer monofunctionele gebieden voor industrie en MKB bedrijvigheid. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft.
De ruimte die deze functies nodig hebben staat onder druk in Arnhem. Hoewel de Omgevingsvisie aangeeft de verschillende type werklocaties in beeld te brengen wordt geen duidelijkheid gegeven over het behoud of de uitbreiding dit type werklocatie. Bij kantorenlocaties wordt gesproken over functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt. De visie gaat echter zeer beperkt in op bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Werkgelegenheid
De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid, bijvoorbeeld doordat er door verdichting meer ruimte voor bedrijvigheid ontstaat. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. Ook de inzet op een circulaire economie kan resulteren in een positieve bijdrage aan de werkgelegenheid, doordat circulariteit mogelijkheden biedt voor de maakindustrie, waardoor het aantal banen stijgt. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. Ook de krapte op de arbeidsmarkt vormt een grote economische uitdaging voor de gemeente Arnhem. De gemeente Arnhem streeft er daarom naar een verbindende en ondersteunende rol te spelen in de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid.

Om er zo voor te zorgen dat bedrijven beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel en inwoners en studenten tegelijkertijd maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. De tweesplitsing die de Omgevingsvisie oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een beperkt effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

4.5.2 Sociaal maatschappelijk

Tabel 4.16 Overzichtstabel effecten sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Voorzieningen

In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningprijzen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

Voorzieningen gezond leven

De Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

Onderwijs
Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator onderwijs kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze planMER, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

Toegankelijkheid
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal uitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste uitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

Kansengelijkheid
De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke uitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke uitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

4.6 Een stad waar het goed wonen is

4.6.1 Wonen

Tabel 4.17 Overzichtstabel effecten wonen

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Woningvoorraad
In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

Woningaanbod
In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen.
Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

5 Synergie en strijdigheden tussen ambities

In dit hoofdstuk worden op een strategisch niveau de ambities vergeleken. In de Omgevingsvisie wil de gemeente de fysieke leefomgeving in onderlinge samenhang bezien waarbij functies elkaar niet belemmeren maar juist aanvullen en versterken. In dit hoofdstuk wordt onderzocht in hoeverre de verschillende ambities hier aan bijdragen. Allereerst worden de ambities op hoofdlijnen tegenover elkaar gezet en benoemd of er sprake is van synergie dan wel mogelijke tegenstrijdigheden. Aangezien er in de Omgevingsvisie sprake is van een zeer groot aantal (sub) ambities (57, zie bijlage 2) is besloten om de ambities te vergelijken op hoofdambitieniveau. In de toelichting op de mogelijke synergie en strijdigheden worden de relevante sub ambities beschreven. Op basis van de analyse in paragraaf 5.1 worden in paragraaf 5.2 twee nadere botsproeven uitgewerkt. Deze worden beschreven in paragraaf 5.2.2.

Vanuit deze botsproeven worden aanbevelingen gedaan om negatieve effecten bij tegenstrijdigheden te beperken in de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

5.1 Analyse synergie en strijdigheden

Tabel 5.1 Kruistabel synergie en strijdigheden van ambities uit de Omgevingsvisie

	1. Een aantrekkelijk Arnhem	2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	3. Een vitale stad	4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	5. Een stad waar het goed wonen is	6. Een stad met nieuwe energie
1. Een aantrekkelijk Arnhem		⚙	⚙	□	⚠⚙	⚠⚙
2. Een groene gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad			□	⚙	⚠⚙	⚠
3. Een vitale stad				⚙	□	⚙
4. Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit					□	□
5. Een stad waar het goed wonen is						⚠⚙
6. Een stad met nieuwe energie						

⚠ Mogelijke strijdigheden

⚙ Mogelijkheden voor synergie

□ Beperkte onderlinge invloed

⚠⚙ Zowel mogelijkheden voor synergie als mogelijke strijdigheden

Op basis van de beoordeling van effecten in hoofdstuk 4 (en de bijbehorende factsheets) is een overzichtelijke kruistabel gemaakt waarin de hoofdambities van de Omgevingsvisie tegenover elkaar zijn gezet. Aangegeven is of er sprake is van (veel) mogelijkheden voor synergie, of de invloed tussen de ambities relatief beperkt is of dat er een kans in dat er onderling mogelijk tegenstrijdigheden zijn. In deze paragraaf worden de ambities die mogelijk synergie hebben dan wel kunnen leiden tot onderlinge tegenstrijdigheden kort beschreven.

5.1.1 Een aantrekkelijk Arnhem

De ambitie '*Een aantrekkelijk Arnhem*' focust zich op het zichtbaar en beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad. Vanuit deze ambitie zijn er diverse mogelijkheden voor synergie met andere ambities. Zo draagt het transformeren van straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken bij aan een groene gezonde en veilige stad (ambitie 2). De ambitie om een groot aantal woningen toe te voegen (ambitie 5) vergroot echter de druk op de ruimtelijke kwaliteit van de stad. Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting biedt echter kansen voor synergie. Daarnaast draagt de inzet op het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bij aan een vitale stad (ambitie 3), waarbij in het bijzonder aandacht is voor het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector.

Naast de eventuele knelpunten die kunnen ontstaan met het toevoegen van een groot aantal woningen kan ook de ambitie om klimaatneutraal te worden resulteren in strijdigheden. Anderzijds wordt de aanleg van zonnepanelen gekoppeld aan andere opgaven in het gebied (ambitie 6) en heeft Arnhem de ambitie om haar stad duurzaam aantrekkelijk te maken (ambitie 1). Ook de ambitie om koploper te worden op de thema's energietransitie en circulariteit kunnen hier aan zowel een positieve als negatieve bijdrage aanleveren (ambitie 3). Zo kan de energietransitie leiden tot verrommeling van het landschap en kan circulaire bedrijvigheid leiden tot hogere milieucategorieën, wat beide kan strijdigheid kan opleveren met de aantrekkelijkheid van de gemeente. Tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zo is de gemeente zuinig op haar monumenten en stadsgezichten, door deze gebouwen beter te isoleren kunnen ook deze gebouwen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Op deze manier wordt zowel toegewerkt naar een klimaatneutrale stad als naar een aantrekkelijk Arnhem.

5.1.2 Een groene gezonde en veilige stad

Voor de ambitie '*Een groene gezonde en veilige stad*' geldt dat er zowel kansen zijn voor synergie als tegenstrijdigheden. Nieuwe binnenstedelijke woningbouwlocaties (ambitie 5) kunnen leiden tot strijdigheden op het gebied van biodiversiteit en een aantrekkelijke openbare ruimte. Transformatie van braakliggend terrein kan echter bij een juiste inrichting de kwaliteit van het gebied juist verhogen en ruimte bieden voor een klimaatbestendige leefomgeving (ambitie 5). Zeker wanneer dit gecombineerd wordt met het verbinden van de verschillende groene zones in de gemeente (ambitie 2). Een ruime opzet met veel ruimte voor groen draagt bij aan een betere infiltratie en het langer vasthouden van water, waardoor er minder kans is op wateroverlast en droogte. Het realiseren van kwalitatief openbaar groen en daarnaast het behoud van de huidige omvang van de groene buitengebieden draagt tevens bij aan klimaatbestendigheid op het thema hitte. De groene zones kunnen tijdens warme periodes dienen als koelteplekken voor mens en dier en zo bijdragen aan een beter stadsklimaat.

De realisatie van nieuwe woningen zal echter ook leiden tot meer vervoersbewegingen. Deze toename aan verkeer heeft mogelijk negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit, veiligheid en het aantal gehinderden door geluidsoverlast. Anderzijds is het mobiliteitsbeleid gericht op het verduurzamen en verschonen van de mobiliteit en wordt ingezet op het gebruik van fiets en openbaar vervoer. Ook zet de gemeente in op een schone bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens, wat bijdraagt aan een gezondere en leefbaardere stad (ambitie 4). Daarnaast wordt gekeken of het aantal parkeerplaatsen kan worden teruggebracht door slim om te gaan met de ruimte (ambitie 4). Dit biedt mogelijkheden om de openbare ruimte anders in te richten en de kwaliteit te verhogen. Een hoge beeldkwaliteit draagt tevens bij aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en op die manier wordt spelen, ontmoeten en bewegen in de buitenruimte aantrekkelijker gemaakt. De druk op het groen en de vraag naar recreatiemogelijkheden in de openbare ruimte kan echter sterk toenemen als gevolg van het groeiend aantal inwoners (ambitie 5).

Ook andere ambities kunnen strijdig zijn met het streven naar een groene, gezonde en veilige stad. Zo zet de gemeente in op het versterken van de wijkvoorzieningen en wordt werken in de wijk mogelijk gemaakt (ambitie 4). Deze functiemenging kan leiden tot meer levendige wijken en buurten, maar tegelijkertijd vraagt dit een zorgvuldige afstemming tussen enerzijds het borgen van een goed woonmilieu en anderzijds ruimte voor de bedrijfsvoering. Ook de ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* (ambitie 6) kan mogelijk leiden tot strijdigheden. Zo worden de claims op de ondergrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van de energietransitie (warmtenetten, WKO, geothermie). Dit kan leiden tot meer drukte in de ondergrond en daarmee tot mogelijke onderlinge knelpunten. Bijvoorbeeld in relatie tot grondwaterbescherming en waterwinningsgebieden. Ook kunnen er strijdigheden ontstaan met betrekking tot leemlagen en de bescherming van de waterkwantiteit van beken. Tenslotte kunnen maatregelen met betrekking tot het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving en elektrisch rijden tot verrommeling van de openbare ruimte leiden. Een goede planning en afstemming in de ondergrondse ruimte en een kwaliteitsvisie op bovengrondse maatregelen is daarom van belang.

5.1.3 Een vitale stad

Eerder is beschreven dat het creëren van aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat bijdraagt aan een vitale stad (ambitie 1). In het bijzonder bij het vergroten van de creatieve industrie en het bevorderen van de ontwerp- en cultuursector. Ook is beschreven dat functiemenging mogelijk strijdigheid kan opleveren met een goed woonmilieu (ambitie 2) en dat dit een zorgvuldige afstemming vereist (zie paragraaf 5.1.1). Aanvullend daarop zijn er verschillende kansen voor synergie uit een te zetten in relatie tot de ambitie *'Ruimte voor schone mobiliteit'* (ambitie 4). Zo dragen de investeringen in trolley en trein, het stimuleren van het OV en de inzet op de ICE naar Berlijn bij aan de bereikbaarheid van kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten. Het creëren van meer plekken waar elektrische auto's kunnen laden draagt daarnaast ook bij aan de toekomstbestendigheid van werklocaties. Tenslotte vertoont de sub ambitie '*We maken Arnhem koploper in de energietransitie en circulariteit'* synergie met de ambitie '*Een stad met nieuwe energie*' (ambitie 6). Door te investeren in een sterk energiecluster en circulaire bedrijvigheid aan te trekken komt de ambitie om in 2050 onafhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen dichterbij.

5.1.4 Ruimte voor schone mobiliteit

De ambitie '*Ruimte voor schone mobiliteit'* toont kansen voor synergie met de ambities *'Een groene, gezonde en veilige stad'* en *'Een vitale stad'*. Dit wordt verder toegelicht in de paragrafen 5.1.2 en 5.1.3.

5.1.5 Een stad waar het goed wonen is

In voorgaande paragrafen zijn de mogelijke synergie en strijdigheden tussen de ambitie '*Een stad waar het goed wonen is'* en de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en *'Een groene, gezonde en veilige stad'* beschreven. Aanvullend daarop zijn er ook kansen voor synergie met de ambitie "*Een stad met nieuwe energie'*. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. Daarmee is de nieuwbouw echter niet klimaatneutraal, de verwachting is daarom dat het toevoegen van woningen zal leiden tot een toename van het energieverbruik.

Hoewel de beschreven ontwikkelingen en maatregelen wel een dempende invloed zullen hebben op het gemiddelde energieverbruik per woning.

5.1.6 Een stad met nieuwe energie

De ambitie '*Een stad met nieuwe energie'* toont zowel kansen voor synergie als strijdigheden met de ambities *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en de ambitie *'Een stad waar het goed wonen is'.* In relatie tot de ambitie '*Een groene, gezonde en veilige en veilige stad'* worden voornamelijk strijdigheden gesignaleerd. Terwijl in relatie tot de ambitie *'Een vitale stad'* worden voornamelijk kansen op synergie worden gezien. De verschillende mogelijke synergiën en strijdigheden worden toegelicht in de botsproeven.

5.2 Botsproeven

In deze paragraaf zijn voor enkele hoofdthema's, waar relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is, nadere botsproeven uitgevoerd. Hierdoor kan beter in beeld worden gebracht wat de potentiële milieuconflicten en synergiën zijn tussen de verschillende thema's. Wanneer nodig, kunnen nadere randvoorwaarden en aanbevelingen geformuleerd worden voor de Omgevingsvisie of de verdere uitwerking. De botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Tussen deze ruimtevragers worden de grootste knelpunten verwacht maar tegelijkertijd zijn er ook mogelijkheden voor synergie. Zowel onderling als met de andere ambities uit de Omgevingsvisie.

5.2.1 Een stad waar 't goed wonen is (verdichting met nieuwe woningen) versus een groene, gezonde en veilige stad

In deze ambitie zit een grote en belangrijke ruimtelijke opgave voor de stad. Arnhem wil meer woningen bouwen in de bestaande stedelijke gebieden. Woningen voor alle doelgroepen in combinatie met passende voorzieningen en een aantrekkelijke buitenruimte. Bij nieuwbouwprojecten staat het welbevinden en de gezondheid van de inwoners centraal. De opgave tot 2040 is het bouwen van 16.000 woningen waarvan een deel al geprogrammeerd is (ca. 7.000 woningen). Het gaat hierbij ook om tijdelijke/verplaatsbare woningen (flexwonen).

In Arnhem Oost wordt de komende jaren een flink deel van de geprogrammeerde woningen gebouwd. Dit kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantieel deel van de woningbouwopgave wordt gerealiseerd. Ook moet ruimte komen voor tijdelijke woonconcepten. Daarnaast ligt de focus op het centrum en omgeving en Kronenburg en omgeving (Arnhem Zuid). In gebieden met sociale problematiek worden meer koopwoningen toegevoegd.

Op de langere termijn zorgt de gemeente voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Dit resulteert in wendbaarheid voor toekomstige ontwikkelingen en trends, maar vraagt ook om een zorgvuldige kijk naar de benodigde functies in een gebied.

In Arnhem Zuid ligt een onderzoekslocatie om de stadsrand te verstedelijken vanuit landschappelijke kwaliteit en maatschappelijke meerwaarde. Gebieden om mogelijk te verdichten zijn Elderveld, Kronenburg en Vredenburg. In Arnhem Oost gaat dit om locaties zoals Presikhaaf, het Zijdekwartier en het Merwedeterrein. In het centrum_en omgeving gaat het om het oostelijk centrumgebied (aan de Rijn/Melkfabriek) en centrum west (wijk Coehoorn en de HES).

Anderzijds is er de ambitie om een groene, gezonde en veilige stad te worden. Dit betekent een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen als randvoorwaarde. Om dit te bereiken moeten thema's water, hitte en droogte een rol spelen bij herinrichting en herontwikkeling. Ook biodiversiteit is van belang. Bestaande groengebieden in en buiten de stad moeten nog beter met elkaar verbonden worden. Zowel voor mensen, dieren als planten. Ook tussen wijken en parken moeten groene en veilige verbindingen worden gerealiseerd. In eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, moet ruimte zijn om te sporten en te bewegen. Hier moet de openbare ruimte op worden ingericht. Ook is de ambitie om lawaai in de stad terug te dringen en te zorgen voor een gezonde luchtkwaliteit.

Synergie en strijdigheden – Meest milieu vriendelijk alternatief
Op basis van de effectbeoordelingen kan gesteld worden dat meer woningen in de basis leiden tot meer verkeer en dus ook meer geluid en belasting van de luchtkwaliteit. Meer woningen kan ook meer verharding betekenen en daarmee een claim leggen op de bestaande groene en openbare ruimten. Dit heeft als gevolg dat er ook minder ruimte is voor de benodigde klimaatadaptatiemaatregelen (bijvoorbeeld het tegengaan van hittestress en wateroverlast) of voor sport- en recreatie. Wanneer gebouwd wordt in gebieden langs infrastructuur en/of nabij werkgebieden kan dit ook leiden tot meer gehinderden op het gebied van geluid en geur. Meer inwoners leidt ook tot een hogere druk op omliggende groen- en natuurgebieden. Anderzijds leidt herstructurering van bestaand stedelijk gebied ook tot kansen. Door te herstructureren en te transformeren kan ruimte ontstaan voor bijvoorbeeld groen en klimaatadaptatiemaatregelen. Zoals de herontwikkeling van de spoorzone Oost met daarbinnen braakliggende en versteende gebieden. Anderzijds zijn dit gebieden die doorgaans met een hogere geluidsbelasting te maken hebben. Voor deze botsproef is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Een MMA is een alternatief geoptimaliseerd vanuit natuur, milieu, biodiversiteit, klimaat en waterbeheer. In het kader van deze Omgevingsvisie wordt dit vertaald in het optimaal inzetten op de ambitie "een groene, gezonde en veilige stad". Waarbij de invloed van de Omgevingsvisie op voorgenoemde thema's zoveel mogelijk positief is.

Voor natuur betekent dit zoveel mogelijk de recreatieve druk op natuurgebieden door betere verbindingen beperken. Dit geldt ook voor de toename van verkeersbewegingen als gevolg van nieuwe woningen en de daarmee samenhangende effecten van stikstofdepositie. Wat betreft (grijs) milieu aspecten, zoals geluid en lucht, is het eveneens van belang om het aantal verkeersbewegingen niet te laten toenemen. Bovendien moeten locaties die nu een hoge milieubelasting kennen, bijvoorbeeld langs (spoor)wegen of nabij industrielocaties, zoveel mogelijk ontzien worden.

Biodiversiteit, klimaatadaptatie en waterbeheer zijn gebaat bij een afname van het oppervlakte verharding. Dit kan bereikt worden met herstructurering. Echter zal ook ruimte nodig zijn voor extra woningbouw en bijhorende voorzieningen. Het niet verder vol bouwen van bestaande groene ruimten in de stad is daarom van belang.

Concreet betekent een “meest milieuvriendelijk alternatief”:

- Het aantal verkeerbewegingen mag niet toenemen. Dit kan bereikt worden door een zeer lage parkeernorm bij nieuw te bouwen woningen. Bijkomend voordeel is het voorkomen van een toename van verharding. Voorwaarde is dan o.a. wel dat een verbinding met HOV kwaliteit in de nabijheid is en dat basis voorzieningen altijd op loop- en fietstafstand liggen. Ook het “parkeren op afstand” kan bijdragen door het realiseren van P+R locaties in de nabijheid van stad gekoppeld aan een goed mobiliteitsnetwerk (OV en fiets). In het verlagen van de parkeernorm of het realiseren van P+R locaties moet rekening gehouden worden met minder valide inwoners. Dit kan betekenen dat er extra invalide parkeerplaatsen gerealiseerd moeten worden verspreid over de stad, aangezien een goed HOV of fietsnetwerk niet altijd toegankelijk of bruikbaar is voor minder valide inwoners
- Naast het beperken van het vervoersbewegingen zal ook het verkeersnetwerk van Arnhem aangepast moeten worden. Door autoluw maken van gebieden wordt leefklimaat en de veiligheid op deze plekken. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De vraag is of dit drastisch genoeg is
- De recreatieve druk op de natuurgebieden niet laten toenemen. Dit kan door routes zo te situeren dat de verstoring niet optreedt. Anderzijds kan door een investering in bestaande groengebieden (en waar mogelijk een uitbreiding van deze gebieden) binnen het stedelijk gebied de uitloop naar het buitengebied mogelijk beperkt worden
- Per saldo mag er geen afname van groene en openbare ruimte zijn per buurt. Inzet is een toename van kwalitatief goede groene gebruiksruimte. Om toch te blijven voorzien in de woningvraag kan ingezet worden op meer hoogbouw. Hierbij moeten echter wel een aantal belangrijke kanttekeningen geplaatst worden:
  - Hoogbouw kent specifieke doelgroepen. Hoogbouw is bijvoorbeeld niet in trek bij gezinnen. Kinderen zijn bij het buitenspelen uit het zicht van de ouders
  - Hoogbouw levert nieuwe milieueffecten op het gebied van schaduw en windhinder op
  - Hoogbouw vermindert de sociale controle en cohesie
  - Hoe hoger het gebouw hoe minder efficiënt het ruimte gebruik (als gevolg van liften, trappenhuizen, constructie, e.d.). Ook zijn veel installaties nodig om het klimaat binnen het gebouw goed te houden. Hoe hoger hoe minder invloed van begroeiing in de stad. Middelhoogbouw (6-10 bouwlagen) lijkt vanuit de literatuur[1] de voorkeur te hebben. Op deze hoogte zijn effect te beheersen en zijn er diverse voordelen wat betreft klimaat en energiegebruik
- Arnhem kent diverse locaties die een hoge milieubelasting (geluid, geur, lucht) hebben. Op deze plekken zijn nieuwe woningen in principe niet mogelijk tenzij vergaande mitigerende- of bronmaatregelen worden genomen

[1] Zie onder andere: Rijksadviseur roept op tot meer middelhoogbouw – Gebiedsontwikkeling.nu

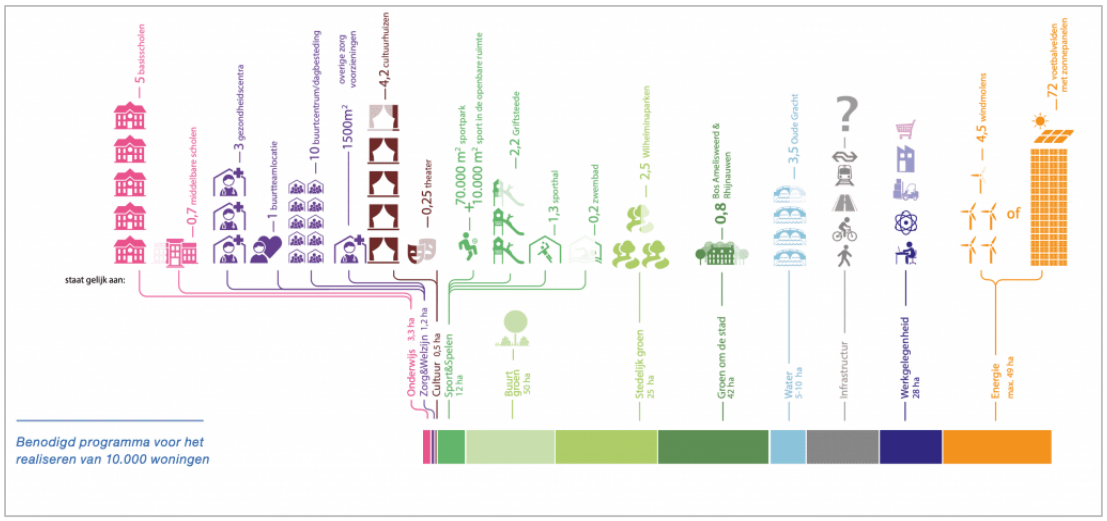

Figuur 5.1. Voorbeeld van het kwantificeren van ambities: De Utrechtse barcode (gemeente Utrecht). Bij voorkeur wordt er een extra dimensie kwaliteit toegevoegd

Effecten meest milieuvriendelijke alternatief

De exacte invloed van de bovenstaande uitgangspunten op de verschillende ambities is op voorhand lastig in te schatten. Hieronder wordt een kort overzicht gegeven van de mogelijk invloed op de beoordeling van de effecten in dit MER.

Ambitie	Beoordeling	toelichting
Een nieuwe stad met nieuwe energie	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel levert de wens voor een circulaire economie met bijhorende milieueffecten een mogelijke botsing op met de wens om het aantal gehinderden in de stad niet te laten toenemen.
Aantrekkelijk Arnhem	+	Geen afname van groen en mogelijk een toename leidt tot ruimte voor het invullen van de ambities voor een aantrekkelijk Arnhem. Vooral het inzetten op herstructurering en transformatie kan leiden tot een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit ter plaatse. Wanneer gekozen wordt voor hoogbouw is een goede ruimtelijke visie/beeldkwaliteitsplan vereist.
Een groene gezonde en veilige stad	+	Het uitgangspunt voor dit alternatief is optimaliseren van deze ambitie en leidt zodoende tot een verbetering. Wel is het sociale aspect in relatie tot hoogbouw een aandachtspunt.
Vitale stad	=	De beoordeling blijft gelijk. Wel is het de vraag in hoeverre bestaande bedrijven en industrieterreinen worden beperkt door de wens om het aantal gehinderden te verminderen.
Een stad waar het goed wonen is	-	Het is duidelijk dat de ambities op het gebied van groen en milieu een ruimteclaim leggen op beschikbare locaties voor woningbouw. Hoe groot die claim is moet nader bepaald worden. Maar invulling geven aan deze opgave wordt hiermee lastiger.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de milieu en groene ambities in relatie tot de woningbouwopgave worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Maak een integraal kader/visie waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. De (gewenste) kwaliteiten en klimaat- en omgevingswaarden van de stad zijn leidend voor woningbouw en niet andersom.
- Stel een verdichtingsvisie op waarbinnen integraal naar de fysieke leefomgeving wordt gekeken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het ook om sociale aspecten.
- Ontwikkel een monitoringsysteem waarin de gewenste ambities gekwantificeerd worden. Dat sluit ook aan bij de wens van Arnhem: het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving. Hierbij is het ook zinvol om te kwantificeren wat op het niveau van de stad en de wijk benodigd is aan ruimte voor groen en voorziening (zie ook het model van de Utrechtse Barcode, figuur 5.1).
- Maak keuzes in de verkeersstructuur en ontwikkel mobiliteitskaders voor nieuwe ontwikkelingen. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. Dit raakt twee punten die eerder werden benoemd in de uiteenzetting wat het “meest milieuvriendelijk alternatief” betekent: de verkeersbewegingen en het verkeersnetwerk. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook wegen hieromheen afgewaardeerd moeten worden.

5.2.2 Een groene, gezonde en veilige stad, vitale stad versus een stad met nieuwe energie

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. De wijkgerichte aanpak is hierbij leidend: de Transitievisie Warmte van Arnhem brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal.

In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Om de overstap mogelijk te maken is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk. Onder en bovengrondse inpassing van zowel voorzieningen en ondergrondse infrastructuur zijn nodig.

Arnhem ziet haar energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. De gemeente zet in op het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Dit doet zij door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. Ook onderzoekt de gemeente welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie.

Synergie en strijdigheden

Voor het behalen van de ambities op het gebied van duurzame energie zijn locaties nodig voor de opwekking en het transport van hernieuwbare energie. Dit betreft niet alleen ruimte voor bijvoorbeeld windmolens en zonneweiden, maar ook voor de talloze andere installaties, netwerken en opslagvormen die in het nieuwe systeem een plek gaan krijgen, denk aan allerlei vormen van nieuwe warmtetechnologie, biovergisters, elektriciteitsnetwerken, eventuele leidingen voor CO2 en waterstof, aanlandpunten, buurtbaterijen en laadpalen. Dit heeft een claim op de openbare ruimte en resulteert daarnaast in “drukte in de ondergrond”. Zowel in de ondiepe ondergrond (kabels en leidingen) als in de diepe ondergrond (koude – en warmteopslag). De aanleg van meer kabels en leidingen kan bijvoorbeeld betekenen dat er minder ruimte is voor bomen in het straatbeeld. Dit kan botsen met de ambitie van de gemeente om in te zetten op goede, ruime, groeiplaatsen voor bomen.

In de Omgevingsvisie wordt gesteld dat de aanleg van zonnepanelen en windmolens altijd aan de andere opgaven in een gebied worden gekoppeld. De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) komen terug in een bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie. Aanbevolen wordt om de totale energietransitie en de impact daarvan op de boven- en ondergrond in samenhang te beschouwen. Wanneer de mogelijke impact in beeld is kan vervolgens ook worden gestuurd op zo min mogelijk knelpunten tussen de verschillende opgaven in een gebied. Dit kan zich vertalen in verschillende randvoorwaarden en spelregels. Ook is het de vraag of de opgave voor de energietransitie binnen het stedelijk gebied van Arnhem past of dat, ondanks de beperkte ruimte, ook het buitengebied meer betrokken moet worden. Hierbij is het ook goed om een doorkijk te maken naar het veranderen van ruimtelijke structuren als gevolg van de energietransitie, zoals vaker in de geschiedenis is gebeurd als gevolg van nieuwe technieken. Denk aan de elektrische lift en hoogbouw en de trein met als gevolg forensenwijken en steden.

De opgave voor een circulaire economie levert mogelijke beperkingen voor woon- en werklocaties. Er zijn locaties nodig om gebruikte materialen tijdelijk op te slaan en om te zetten naar nieuwe materialen. Er wordt gewerkt aan recyclingtechnologieën die dit omzettingsproces zo schoon mogelijk maken. Toch zal er rekening gehouden moeten worden met (milieu)hinder. En vanwege vaak grote milieucontouren en het recyclen op grote schaal vraagt circulaire bedrijvigheid veel ruimte. Daarnaast brengen de activiteiten een grote logistieke opgave met zich mee. Het grote aantal vervoersbewegingen kan leiden tot hinder. Door de binnenstedelijke logistiek elektrisch uit te voeren kan hinder beperkt worden en de CO2-uitstoot verder gereduceerd worden.

De precieze impact en ruimtelijke claim van deze opgave is nog niet duidelijk. In het verlengde van wat hiervoor is opgenomen over de energietransitie is het zinvol om ook meer grip te krijgen op der ruimtelijke gevolgen van een transitie naar circulaire economie. Waar knelt het, maar vooral ook waar zijn er mogelijkheden voor synergie. Hiermee is er meer zicht op behalen van de verschillende ambities en welke randvoorwaarden hierbij gesteld moeten worden.

Aanbevelingen
Om meer grip en sturing te krijgen op het behalen van de ambities op energie en circulaire economie in relatie tot een groene, gezonde en veilige stad worden een aantal aanbevelingen gedaan:

- Breng nader in beeld wat de ruimtelijke impact is van energietransitie en hoe dit zich verhoudt tot andere opgaven en ambities. Hierbij gaat het zowel om opgaven in de (diepe) ondergrond als op de bovengrond. Dit moet in samenhang worden bekeken. Op basis hiervan kunnen nadere randvoorwaarden gesteld worden en te koppelen aan een monitoringstool.
- Aanvullend op voorgenoemde analyse is ook aan te bevelen om ook de ruimtelijke claim van de transitie naar een circulaire economie in beeld te hebben. In hoeverre is hiervoor plek binnen de bestaande werklocaties. En hoe verhoudt dit zich tot de andere ambities op deze locaties en de omgeving. Ook kan inzicht verkregen worden door het uitvoeren van een materiaalstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten. Door inzicht te verwerven kan er tijdig geanticipeerd worden en voorkomen worden dat er straks te weinig ruimte is voor om de ambities voor een circulaire volledig in te vullen in de stad.

6 Beoordeling doelbereik

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre de doelen die gemeente zich stelt tot 2040 ook daadwerkelijk behaald kunnen worden. Om een uitspraak te doen over het doelbereik is gekeken wat de belangrijkste belemmeringen en kansen zijn in het behalen van deze doelen en hoe het effect van de Omgevingsvisie is beoordeeld. Naast belemmeringen die het doelbereik beperken kan ook sprake zijn van onzekerheden. De onzekerheid wordt groter naarmate autonome ontwikkelingen mee spelen (bijvoorbeeld: wanneer rijden alle voertuigen emissieloos?) en/of als de gemeente afhankelijk is van andere partijen (denk bijvoorbeeld aan het Rijk, het waterschap, projectontwikkelaars, woningcorporaties en particuliere woningeigenaren). De bandbreedte van onzekerheid geeft dus aan hoeveel de gemeente zelf doet aan het behalen van de gestelde ambities. Een belangrijk onderdeel voor de beoordeling van het doelbereik van de ambities in de Omgevingsvisie is hoofdstuk 7 en 8 van de Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk, ‘De Arnhemse Aanpak’, licht de gemeente toe wat ze gaan doen om de ambities te realiseren. Hiervoor zijn zes uitvoeringsprincipes opgesteld, welke betrekking hebben op de rol van de gemeente zelf, maar ook op de wijze van samenwerking met externe partijen.

De figuren in paragrafen 6.1 tot en met 6.6 geven per ambitie aan in welke mate de ambities naar verwachting gehaald worden. Het doelbereik wordt langs een schaal gelegd, welke is opgedeeld in de onderstaande drie maten:

1. Geen tot zeer beperkte kans om de ambitie te behalen
2. Redelijke kans om de ambitie te behalen
3. Reële kans om de ambitie te behalen

In de volgende paragrafen zal per thema een grafiek met de mate van doelbereik worden gepresenteerd, gevolgd door een tekstuele onderbouwing. Het doelbereik is kwalitatief beoordeeld; de grafieken dienen als visualisering van de uitgeschreven toelichting. In de tekstuele onderbouwingen wordt verwezen naar verschillende (toekomstige) beleidsuitwerkingen, welke zijn opgenomen in de Omgevingsvisie.

6.1 Een aantrekkelijk Arnhem

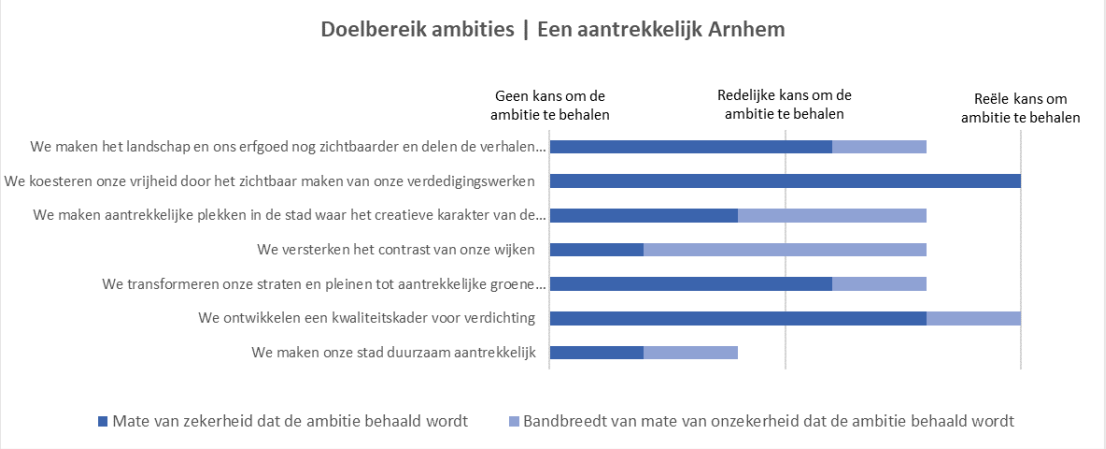

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van het groen binnen en buiten de stad. Zo wil de gemeente landschappelijke verbindingen versterken en herstellen. Woningen worden niet in waardevolle landschappen gebouwd, maar in bestaande delen van de stad. Tevens tracht de gemeente de cultuurhistorische waarden van Arnhem beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Een belangrijk onderdeel hiervan is het behoud van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden en herbestemmen indien nodig. De strekking is dat er ruimte is voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande. De gemeente is de partij die de kaders stelt hoe en waar ontwikkeld wordt, wat een positief gegeven is voor het doelbereik. Beperkende factoren uit de hoek van duurzame energieopwekking (zonnepanelen en windenergie) drukken wel op de mate waarin het doel behaald wordt. De uitwerking van het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal hierin bepalend zijn.
We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken	Het doel van deze ambitie is het beter zichtbaar maken van de verdedigingswerken die door de jaren zijn opgetuigd in de gemeente. De

Ambitie	Beoordeling doelbereik
van onze verdedigingswerken	gemeente heeft de opdracht al uitgewerkt om voor al deze locaties te zoeken naar nieuwe functies (herbestemmen) en de mogelijkheden tot recreatie te onderzoeken. Zodoende kunnen deze locaties van cultuurhistorische waarde een nieuwe rol krijgen en behouden blijven.
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	De toelichting in de Omgevingsvisie zet uiteen hoe de gemeente de stad aantrekkelijker wil maken, met een specifieke focus op de creatieve en culturele sector. De gemeente voorziet in het westen van het centrum een plek voor de creatieve maakindustrie en in het oosten een bundeling van podiumkunsten. Hoewel de gemeente sturend is in de uitwerking van deze plannen, is zij tegelijkertijd afhankelijk van de creatieve partners in de stad en de samenwerking tussen deze verschillende partners om de ambitie daadwerkelijk te bereiken.
We versterken het contrast van onze wijken	De gemeente Arnhem zet in op het versterken van de diverse karakters van de verschillende wijken. Dit wil zij onder andere bereiken door transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichtingen van straten en de cultuurhistorische waarden en de ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen. Door meer vanuit de ontwerpstijl van de wijk te werken kan elke wijk beter op zich worden gezien en zal het contrast versterken. Deze analyse van wijken vraagt echter een investering van de gemeente. Daarnaast resteert de vraag hierbij hoe breed deze contrasten kunnen worden getrokken. Zo zal er voor veel straten een mate van een ontwikkelstandaard zijn die de mogelijkheden enigszins inperken. De invulling van de verdichtingsvisie voor de stad zal effect hebben op de mate waarin het contrast tussen wijken versterkt kan worden. Hoewel de gemeente vanuit deze verdichtingsvisie, de wijkanalyses en een eventuele handreiking voor ontwikkelingen invloed kan uitoefenen op het karakter van de wijk is zij daarvoor tevens afhankelijk van de medewerking van woningbouwcorporaties en andere vastgoedeigenaren. Daarnaast adresseert de gemeente ambtelijke capaciteit die nodig is om de verstedelijkingsopgave te realiseren, wat de bandbreedte van onzekerheid voor deze ambitie vergroot.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	In de Omgevingsvisie zet de gemeente uiteen hoe ze straten en pleinen wil gaan vergroenen en in algemene zin aantrekkelijker wil maken. Het doel hiervan is de sociale- en gezondheidskwaliteit te verbeteren, door de openbare ruimte beter beweegbaar te maken en geschikter voor ontmoeten. Naast dat pleinen groener en aantrekkelijker worden gemaakt is er speciaal aandacht voor de toegangswegen van de stad. De doorontwikkeling van de compensatieregels voor groen en het vormen van een kader voor het verder verankeren van ruimtelijke kwaliteit in het omgevingsplan kunnen een positieve bijdrage leveren. Daarnaast helpt het dat de gemeente de grootste grondbezitter is van Arnhem is. De overloop tussen openbare ruimte en particuliere ruimte zorgt bij deze ambitie wel voor een mate van onzekerheid. Om de omgeving aantrekkelijker te maken is de gemeente deels afhankelijk van woningbouwcorporaties, bedrijven en diverse andere grondeigenaren met aangrenzende buitenruimte.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	Het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting is een middel waarmee de gemeente Arnhem de samenhang tussen diverse waarden wil waarborgen. Het kwaliteitskader moet inzicht geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. De voorwaarde daarbij is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Door het grote aantal ambities met allemaal hun eigen ruimteclaim komt de ruimtelijke uitvoerbaarheid onder druk te staan, hierin moeten keuzes gemaakt worden. De gemeente kan met kaders en regels veel betekenen voor de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Voor het behalen van ruimtelijke kwaliteit is zij echter afhankelijk van hoe particulieren met hun omgeving omgaan en hoe ontwikkelaars omgaan met de gestelde kaders en regels. Dit brengt een bepaalde mate van onzekerheid met zich mee. De verwachting is echter dat de ambitie van het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting behaald wordt. Naar verwachting zal de ontwikkeling van de verdichtingsvisie voor de stad en de herijking van de hoogbouwvisie van invloed zijn op de invulling van het kwaliteitskader en andersom.
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	De kern van deze ambitie is om ook de oudere bebouwing in de stad duurzamer te maken door deze beter te isoleren en te kunnen doen overschakelen op duurzame energiebronnen. Hoe de gemeente dit concreet gaat aanpakken wordt in de Omgevingsvisie niet geheel duidelijk. De uitwerking van de ambitie Arnhem aantrekkelijke stad en de ontwikkeling van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden zal dit verder moeten verduidelijken. Daarnaast zijn veel van de (monumentale) gebouwen die de gemeente wil verduurzamen niet in hun bezit. Dit beperkt de slagvaardigheid van de gemeente.

6.2 Een groene, gezonde en veilige stad

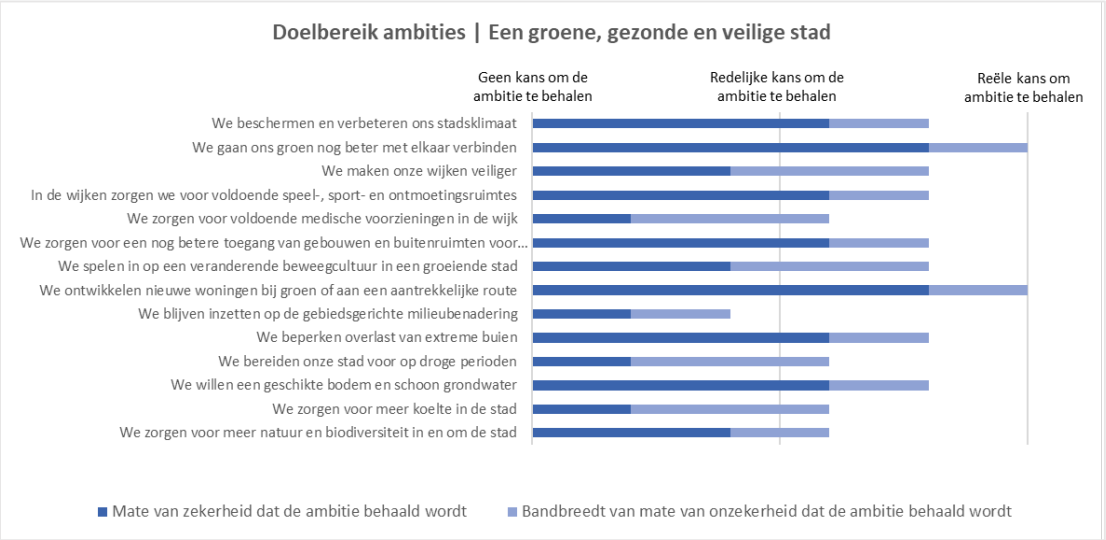

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	De gemeente Arnhem zet in op het beschermen en verbeteren van het stadsklimaat door nieuwe duurzame energiebronnen in te passen met behoud van ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De gemeente ontwikkelt hiervoor een afwegingskader duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Daarnaast spelen water, hitte en droogte een belangrijke rol bij herinrichting en herontwikkeling. Arnhem erkent dat klimaatadaptatiemaatregelen boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. De visie is verder echter nog niet concreet over de manier waarop dit tot uitvoering wordt gebracht. De verdere invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad zal hier duidelijkheid in moeten scheppen. Mogelijk dat ook de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. Ook het klimaat- en klimaatadaptatiefonds dragen in positieve zin bij aan deze ambitie. Het is echter onduidelijk of het voldoende is om de ambitie ook daadwerkelijk te behalen.
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	De gemeente Arnhem heeft veel sturingsmogelijkheden en invloed op de (inrichting van de) openbare ruimte. Vanuit verschillende ambities zet Arnhem in op het vergroenen van de gemeente, tegelijkertijd ligt er een grote woningopgave waardoor de kans op vergrijzing groot is. Ook is veel grond in de gemeente niet in handen van de gemeente zelf en is zij dus afhankelijk van wat grondeigenaren met hun grond doen. Per saldo is de verwachting dat de gemeente door middel van de verschillende sturingsmogelijkheden voldoende regie heeft om de ambitie te kunnen behalen. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	veilige stad zal moeten concretiseren hoe verdere invulling wordt gegeven aan deze ambitie. De verwachting is dat de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en de ontwikkeling van een dashboard gezonde leefomgeving een positieve bijdrage leveren aan het behalen van de ambitie. Ook dragen het klimaat- en klimaatadaptatiefonds naar verwachting in positieve zin bij aan deze ambitie.
We maken onze wijken veiliger	De maatregelen die de gemeente neemt om de sociale veiligheid te verbeteren zijn naar verwachting projecten van de lange adem. Desondanks worden de maatregelen redelijk duidelijk neergezet. Zo probeert de gemeente door meer te mixen concentraties van kwetsbare personen te vermijden en zorgt zij bij de inrichting van het openbare gebied en bij de in- en aanpassing van bebouwing voor veel ramen en zichtlijnen. Daarnaast zet de gemeente in op maatregelen voor de fysieke veiligheid in wijken. Daarbij kijkt de gemeente eerst naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daardoor niet verhoogd kan worden, wordt gekeken hoe een andere inrichting van het gebied de risico's kan beperken. De meest concrete stap die de gemeente zet is de verlaging van de maximumsnelheid in veel gebieden. Wanneer ook door het nemen van maatregelen in de inrichting de veiligheid niet verhoogd kan worden zorgt de gemeente ervoor dat gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Voor het behalen van de doelstelling is de gemeente echter afhankelijk van diverse stakeholders, zoals de woningcoöperaties, het onderwijs, de politie, maatschappelijke organisaties en ondernemers en bewoners in de wijken. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert aan veiligheid in de wijken. Of de doelstelling echt behaald wordt is afhankelijk van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad en de inzet van diverse organisaties.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	In de Omgevingsvisie wordt de doelstelling 'voldoende' niet geconcretiseerd. De gemeente heeft, doordat zij eigenaar is van de parken in de stad, veel sturingsmogelijkheden om deze meer in te richten op sport en spel. Wel schuilt er afhankelijkheid in deze ambitie bij de sportverenigingen die de gemeente bij deze ambitie betrekt. De gemeente wil dat deze verenigingen zich breder maatschappelijk inzetten en een grotere rol gaan spelen in de wijk. Dit kan problematisch worden als ledentallen verder afnemen in de toekomst en er minder geld beschikbaar is. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en daarnaast van de programmatische invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het doelbereik, maar doordat de ambitie nog niet verder geconcretiseerd is, is het niet zeker of de ambitie ook behaald wordt.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	De omgevingsvisie geeft aan dat de bevolking van Arnhem vergrijst en dat de vraag naar zorgvoorzieningen in de wijk zal toenemen. De doelstelling 'voldoende medische voorzieningen' wordt echter niet geconcretiseerd. Voor het realiseren

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	van extra medische voorzieningen in de wijk is de gemeente afhankelijk van zorgaanbieders, grond- en vastgoedeigenaren en gebiedsontwikkelaars. Voor hen is de ontwikkeling van maatschappelijk vastgoed niet altijd de meest aantrekkelijke ontwikkelingsmogelijkheid. Veel vastgoed wordt juist omgebouwd naar woningen, aangezien de opbrengsten in dit segment veel hoger zijn. Het behalen van deze doelstelling is daarom enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van deze verschillende stakeholders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin onder andere een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving worden ontwikkeld. De kans dat de gemeente deze ambitie volledig behaald is naar verwachting beperkt.
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	De ambitie schetst een beeld van een goede huidige situatie die in de toekomst verder versterkt dient te worden. Er is een goede kans dat de gemeente hier in slaagt, aangezien dit in de huidige situatie al goed gaat. De uitwerking van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin verbrede doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen brengen het doel naar verwachting binnen handbereik. Een kanttekening daarbij is de afhankelijkheid van ontwikkelaars en vastgoedeigenaren en de benodigde afstemming met de ontwerpers openbare ruimte.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	In de toelichting benoemt de gemeente drie plekken waar men sport: in de openbare ruimte, bij een commerciële aanbieder of bij een vereniging. De gemeente ziet dat die laatste langzaam in populariteit afneemt en de eerste twee steeds populairder worden. De Omgevingsvisie gaat in op het bewegen in de openbare ruimte, waarin de gemeente veel sturingsmodelijkheden heeft, maar laat achterwege hoe zij om wenst te gaan met commerciële aanbieders. Ook deze partijen hebben echter een ruimteclaim en zullen van groeiend belang zijn om de Arnhemmers in de toekomst gezond te houden. Verder wordt ook niet ingegaan op de visie van de gemeente op het voortbestaan van sportverenigingen wel benadrukt de gemeente dat zij een bredere maatschappelijk rol voorzien voor sportverenigingen. Het behalen van deze doelstelling is enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van de sportverenigingen en commerciële aanbieders en daarnaast van de invulling van de ambitie Arnhem groene, gezonde en veilige stad waarin bredere doelstellingen worden geformuleerd voor een gezonde stad gericht op meedoen en bewegen. Het is onzeker of de doelstelling volledig behaald kan worden.
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	Arnhem kijkt naar locaties nabij bestaand groen en aantrekkelijke routes voor nieuwbouw. De gemeente heeft een sturende rol in het aanwijzen van nieuwbouwlocaties, wat het doelbereik van deze ambitie groot maakt. Wel is de gemeente hier afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars om woningbouwlocaties te realiseren conform de visie van de gemeente. Hier kan de gemeente mogelijk met spelregels invloed op hebben, maar ook actief grondbeleid, zoals in hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie beschreven, kan een

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	positieve impact hebben op het doelbereik. Al met al lijkt er een reële kans dat de gemeente deze ambitie kan behalen.
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	Het doel van deze ambitie wordt in de eerste zin uiteengezet: “Voor een gezondere stad zetten we in op een betere milieukwaliteit voor de hele stad.” De verdere toelichting gaat in op de geluidsoverlast en luchtkwaliteit die bewoners ervaren. De plannen van de gemeente voorzien een gebiedsgerichte benadering van eventuele milieuproblematiek. Dit kan goed werken voor geluid: bepaalde plekken kennen meer geluidsoverlast dan andere (bijvoorbeeld centrumgebieden of langs doorgaande wegen) en kunnen logischerwijs andere geluidsnormen kennen dan bijvoorbeeld een buitenwijk of landelijk gebied. Voor lucht is een gebiedsgerichte benadering minder logisch. Deeltjes die zich in de lucht bevinden zijn vluchtig en kunnen zich makkelijk verspreiden over de rest van de gemeente. De andere normen die de gemeente mogelijk wil aanhouden per gebied voor geluid worden enkel voorgesteld indien er een vorm van compensatie tegenover staat, bijvoorbeeld een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Als laatste verwijst de gemeente naar de monitoring van de milieusituatie in de stad. Zo wil de gemeente gaan kijken welke delen van de stad voldoen aan de gezondheidsnormen van de WHO en waar milieuwinst te behalen valt. De advieswaarden van de WHO, die in 2021 zijn aangescherpt, tonen aan dat de lucht in Nederland vrijwel nergens meer gezond is. Ondanks dat het voldoen aan de advieswaarden van de WHO niet het doel is, zet het de acties van de gemeente wel op scherp. Al met al kan worden gesteld dat door beperkte invloed van de gemeente de kans op het verbeteren van milieukwaliteit in Arnhem minimaal is. Met betrekking tot luchtkwaliteit verbeteren een aantal zaken al in de autonome ontwikkeling en is het bereiken van het doel ook afhankelijk van de gedragsverandering van bewoners en bedrijven: deze zullen minder moeten gaan uitstoten om bijvoorbeeld de luchtkwaliteit te verbeteren.
We beperken overlast van extreme buien	De gemeente zet om dit doel te behalen in op twee manieren om de overlast van extreme buien te beperken. Zo wil de gemeente vergroenen om water beter te doen infiltreren in de bodem en de hemelwaterafvoer ontkoppelen van het riool om ervoor te zorgen dat het water bij eventuele overstromingen van de waterafvoer niet wordt gemengd met afvalwater. De verwachting is dat deze maatregelen bijdragen aan het beperken van de overlast. Ook het in leven roepen van het klimaat- en klimaatadaptatiefonds zorgt naar verwachting voor meer slagvaardigheid bij deze ambitie. Voor het vergroenen van de stad is de gemeente echter in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners. Dit resulteert in een mate van onzekerheid voor het behalen van de ambitie.
We bereiden onze stad voor op droge perioden	Met de stevige woonopgave die voor de gemeente ligt is het de vraag of dit doel behaald kan worden. De gemeente streeft naar rato minder verharding in de wijk, wat lastig wordt voor gebieden die een verdichtingsopgave kennen. De vraag is of het klimaat- en klimaatadaptiefonds deze ontwikkeling het hoofd kan bieden. Ook is de gemeente hier wederom afhankelijk van externe partijen en bewoners

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	om ook hun buitenruimte te ontstenen. Dit resulteert in een zekere mate van onzekerheid of de ambitie behaald wordt.
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	Op dit moment heeft de gemeente Arnhem een relatief vervuilde bodem. De gemeente stelt zichzelf als doel om de bodem geschikt te maken voor de functies die er bovenop komen te liggen. Zodoende zal de gemeente voldoen aan wettelijke normen en het doel naar verwachting halen. Het grondwater in de gemeente Arnhem is van goede kwaliteit en zal om die reden met name beschermd moeten worden in plaats van verbeterd (zoals het geval is voor de Arnhemse bodem). Door nieuwe verontreinigingen van de bodem te voorkomen kan dit worden gerealiseerd, waarbij de algehele verbetering van de bodem ook zal bijdragen aan de kwaliteit van het grondwater. De eisen voor bodemkwaliteit voor woningbouw, samen met de verdichtingsopgave die Arnhem heeft, gaan om die reden hand in hand. Daarbij is de gemeente wel deels afhankelijk van de grondeigenaren en ontwikkelaars. Naar verwachting levert de Omgevingsvisie een positieve bijdrage aan het behalen van de ambitie.
We zorgen voor meer koelte in de stad	Het behalen van deze ambitie vraagt de gemeente om sterk te gaan vergroenen. De gemeente zet in op het creëren van goede groeiplaatsen voor bomen, zodat deze in de toekomst beschikken over een grote kroon die schaduw en verkoeling kan bieden. Het klimaat- en klimaatadaptatiefonds kan hierbij het doelbereik vergroten. De verdichtingsopgave van de gemeente kan echter een sterke belemmering vormen door de ruimteclaim die de vergroening van de stad op de gemeente legt. Daarnaast zal een groot deel van deze verkoelingsopgave rond de bestaande bebouwing moeten worden gerealiseerd. Hiervoor is de gemeente in grote mate afhankelijk van particuliere partijen en bewoners om ook hun daken en tuinen te vergroenen. Het behalen van deze doelstelling is daardoor afhankelijk van de inzet en medewerking van de particulieren en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Hoewel de ontwikkeling van een integraal afwegingskader voor gezonde ontwikkelingen en een dashboard gezonde leefomgeving naar verwachting een positieve bijdrage leveren, maakt verdichtingsopgave het behalen van de ambitie onzeker.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	Arnhem zal richting 2040 blijven investeren in het groenblauwe raamwerk dat natuur de stad inbrengt. Natuurinclusief bouwen vormt het uitgangspunt voor nieuwbouw (de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen inclusief een puntensysteem natuurinclusief bouwen zijn in 2022 vastgesteld) en de gemeente streeft er naar de inrichting op gebouw-, gebied- en tuinniveau bij te laten dragen aan de biodiversiteit. Daar tegenover staat echter de verdichtingsopgave binnen de gemeente die een grote ruimteclaim op de gemeente legt. Hoewel de gemeente veel sturingsmogelijkheden heeft in de openbare ruimte en bijvoorbeeld aangeeft bewust keuzes te maken in mogelijkheden binnen natuurgebieden, is zij voor een groot deel van de buitenruimte afhankelijk van particuliere partijen en inwoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert. De verdere uitwerking van de ambitie Arnhem groene,

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gezonde en veilige stad, dat onder andere voortbouwt op de beleidsregels voor natuurinclusief bouwen, zal echter bepalen in welke mate en de inzet en medewerking van particulieren resulteren echter in onzekerheid en zullen bepalen in welke mate de doelstelling behaald wordt.

6.3 Een vitale stad

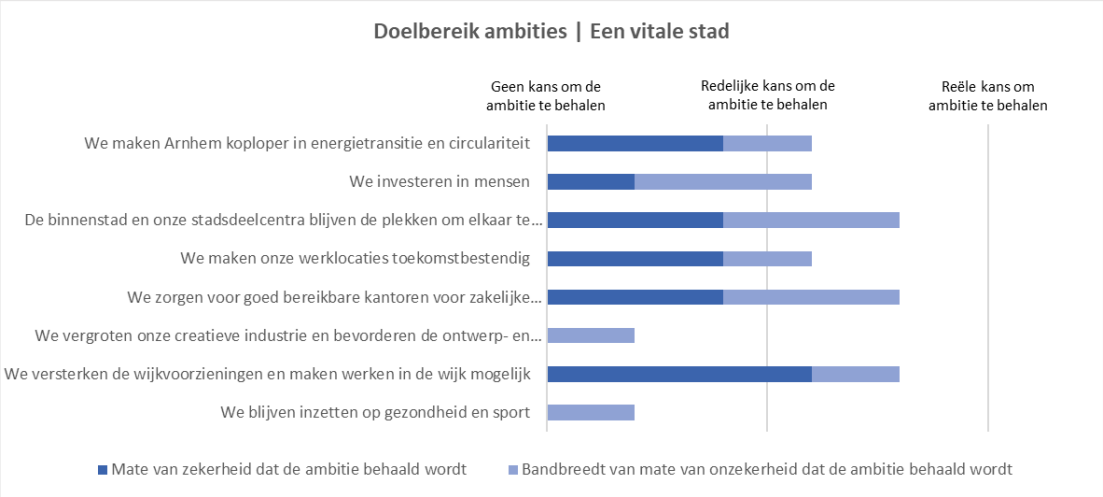

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	Om koploper te worden op het gebied van energietransitie en circulariteit zijn grote stappen nodig. Alle Nederlandse gemeentes zijn bezig om stappen te zetten op dit gebied, waardoor de kans niet groot is dat de gemeente Arnhem in 2040 bovenaan de lijst zal staan. Uit de effectbeoordeling blijkt dat Arnhem de aankomende jaren onvoldoende duurzame energie opwekt om losgekoppeld te worden van klassieke vormen van energieopwekking. De gemeente is voor dit doel daarnaast afhankelijk van diverse externe partijen, zoals het bedrijfsleven en het onderwijs. Ook voor het thema circulariteit streeft Arnhem er naar om koploper te worden. Zij zet de komende jaren in op circulair bouwen en het een circulaire inrichting van de openbare ruimte. Om dit te bereiken streeft de gemeente er naar duurzame grondstoffen te gebruiken, hergebruik te stimuleren en gebouwen te realiseren die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit en is inmiddels een Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie vastgesteld. Voor het behalen van haar ambities op circulariteit is de gemeente echter afhankelijk van de inzet en medewerking van

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	projectontwikkelaars en ondernemers. Al met al zal Arnhem naar verwachting goede stappen zetten richting de ambitie, maar deze niet behalen.
We investeren in mensen	De krapte op de arbeidsmarkt en tegelijkertijd de verwachte nieuwe werkgelegenheid door onder andere de ambities in energiesector zorgen voor een disbalans in vraag en aanbod. De gemeente Arnhem streeft naar een goede afstemming en samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid, waarin de gemeente een verbindende en ondersteunende rol in wil spelen. Daarnaast streeft de gemeente naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Zij onderstreept daarom het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk, als gevolg van een verschuiving in werkgelegenheid binnen sectoren door de coronacrisis. De gemeente is sturend in de zin dat zij, door bepaalde keuzes te maken, specifieke sectoren kan versterken en kan ondersteunen bij de samenwerking tussen ondernemers en onderwijs, maar kent een beperkte rol in het algehele proces. De Arnhemse arbeidsmarkt is grotendeels afhankelijk van de (inter)nationale dynamieken en ook studenten kunnen voor andere richtingen kiezen dan de gemeente graag ziet gebeuren.
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	De gemeente streeft naar het behouden van de huidige kernen als locaties voor ontmoeting. Zij zet daarom in op het ontwikkelen van een multifunctioneel gebied met hoge dichtheden, extra woningen en diverse voorzieningen. De gemeente streeft er naar de binnenstad te transformeren van een *place to buy* naar een *place to meet*, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden ‘groen, creatief en vrij’ nadrukkelijker aanwezig zijn. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een bijdrage aan levert aan het behalen van de ambitie. Het daadwerkelijk behalen van deze doelstelling is mede afhankelijk van de inzet en medewerking van vastgoedeigenaren en ondernemers in de binnenstad en de verdere invulling van de ambitie Arnhem vitale stad.
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	De Omgevingsvisie zet niet duidelijk uiteen wat de gemeente verstaat onder toekomstbestendige werklocaties. Wel is de gemeente voornemens werklocaties aan te duiden met diverse typen werkmilieus, waardoor duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijvigheid. Daarbij kan het zowel gaan om bedrijven met een grotere milieucirkel als om kantoor- en dienstverlenende functies. Daarnaast onderzoekt de gemeente hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Hoe de gemeente vanuit deze onderzoeken toewerkt naar toekomstbestendige locaties en welke gevolgen dit heeft voor bedrijven met een hogere milieucategorie is onduidelijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Daarin zal ook de ambitie om van werklocaties een fijne, prettige en veilige plek te maken verder geconcretiseerd moeten worden. Naast de beleidsuitwerking voor de ambitie Arnhem vitale stad, ontwikkelt de gemeente een toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark, en herontwikkelingsstrategie op Het Broek en een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	dienstencentrum en *place to meet*. Naar verwachting dragen de beleidsuitwerking 'Arnhem vitale stad', de strategie en de visie bij aan het concretiseren van de ambitie en daarmee aan het behalen van de doelstelling. Hierbij geldt wel dat de gemeente voor het behalen van haar doelen in grote mate afhankelijk is van de welwillendheid van Arnhemse bedrijven en betrokken partijen zoals GMR en provincie.
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	Door werklocaties te concentreren rondom OV-knooppunten wordt de bereikbaarheid van kantoren verbeterd. Om aan de vraag op deze locaties te blijven voldoen zet de gemeente in op het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties. Hoewel er hierdoor meer werkplekken gerealiseerd kunnen worden ondervindt de kantoorfunctie concurrentie van wonen. Zeker nu er een grote verdichtingsopgave ligt voor de gemeente Arnhem. De integrale beleidsuitwerking Arnhem vitale stad, waarin een nieuwe programmatische visie voor de vergrote binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als regionaal dienstencentrum wordt opgenomen, zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Voor het realiseren van bedrijvigheid op goed bereikbare locaties is de gemeente tevens afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en ontwikkelaars. Dit resulteert in een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.
We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector	De gemeente heeft de ambitie om de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector te versterken. De gemeente streeft er naar huisvesting voor creatieve ondernemers actief mee te nemen bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. Zij zet daarbij specifiek in op enkele locaties, zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein. Maar ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatief ondernemerschap. De Omgevingsvisie biedt echter geen duidelijkheid over de manier waarop huisvesting actief wordt meegenomen of in welke mate of vorm ruimte beschikbaar is in andere delen van de stad. Wel stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad op, het behalen van de doelstelling is afhankelijk van de verdere invulling van deze beleidsuitwerking. Het zorgt ervoor dat de verwachting is dat de Omgevingsvisie zeer beperkt bijdraagt aan het behalen van de ambitie.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	De gemeente zet in op het versterken van de wijkvoorzieningen door wijkcentra te verrijken met maatschappelijke functies en nieuwe woningen toe te voegen nabij wijkcentra. Daarnaast zet de gemeente in op functiemenging in de wijken waardoor werken in de wijk mogelijk wordt. Hoewel de gemeente verschillende sturingsmogelijkheden heeft is zij ook afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars. Het blijkt in de praktijk lastig om voldoende ruimte te vinden voor maatschappelijk vastgoed, aangezien ontwikkelaars en vastgoedeigenaren de voorkeur geven aan woningen door de hogere opbrengsten. Voor wat betreft de functiemenging is de gemeente ook afhankelijk van kleinere Arnhemse bedrijvigheid en inwoners. Deze afhankelijkheden zorgen voor een grote mate van onzekerheid in het behalen van de ambitie.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We blijven inzetten op gezondheid en sport	De sector gezondheids- en welzijn krijgt naar verwachting in de toekomst een steeds belangrijkere positie binnen de Arnhemse economie. Vanwege krapte op de arbeidsmarkt en vergrijzing van de bevolking spreekt de gemeente de ambitie uit om hier op in te zetten. Wat deze inzet inhoudt wordt echter niet geconcretiseerd. Dit geldt tevens voor de inzet op de sportsector. Daarnaast is de gemeente in dit kader ook afhankelijk van de ontwikkelingen in de sector op nationaal niveau. Door de beperkte concretisering van de inzet van de gemeente en de afhankelijkheden in de sector op hogere schaalniveaus is de mate waarin de ambitie behaald wordt lastig te bepalen.

6.4 Ruimte voor schone mobiliteit

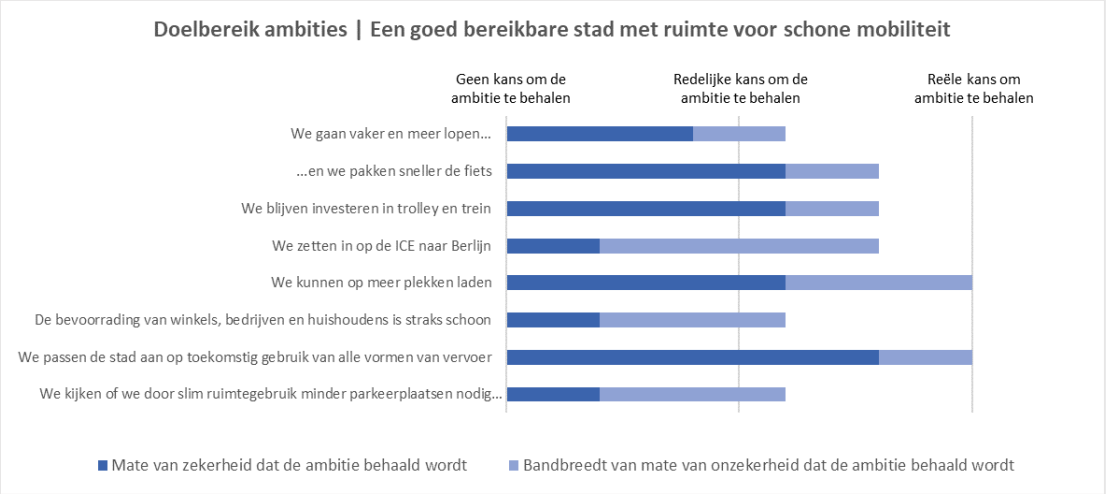

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We gaan vaker en meer lopen…	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan nadrukkelijk rekening te houden met voetgangers. Zo wordt aangegeven dat belangrijke voorzieningen op loopafstand moeten zijn. Dit kan een impuls geven aan het loopvriendelijker maken van de leefomgeving. Dat er vaker wordt gelopen is echter deels afhankelijk van een gedragsverandering van de inwoners van Arnhem. Daarnaast is het behalen van de ambitie afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De mate waarin en de manier waarop lopen wordt meegenomen in de verdere uitwerking is mede bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie.
…en we pakken sneller de fiets	Ook het fietsen dient een impuls te krijgen als gevolg van de Omgevingsvisie. Het aantrekkelijker maken van fietsen kan gerealiseerd worden middels het aanleggen van meer en betere (snel)fietsroutes en voldoende (inpandige) stallingsmogelijkheden. Deze fietsverbindingen, in het bijzonder de routes over de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Rijn, vragen echter om forse investeringen waarvoor de gemeente afhankelijk is van de provincie. Daarnaast is ook hier de invulling van de ambitie Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan bepalend voor het wel of niet behalen van de ambitie. Daarnaast resulteert ook de benodigde gedragsverandering van inwoners in een mate van onzekerheid. Arnhem heeft binnen en buiten de stad een goede autobereikbaarheid, en de gemeente wil ook inzetten op fietsen voor afstanden van 10 tot 20 kilometer. Dit is naar verwachting niet voor alle Arnhemmers een realistische optie.
We blijven investeren in trolley en trein	De ambitie om te blijven investeren in trolley en trein is redelijk concreet geformuleerd. De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie in meerdere onderdelen aan het OV in de gemeente te verbeteren richting 2040. Het blijven investeren in trolley en trein is daar per definitie een onderdeel van. In hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie wordt gerefereerd naar de bijdrage van het Rijk voor infrastructuur in Arnhem. Deze bijdrage vergroot het doelbereik van deze ambitie. Een verdere vergroting van het doelbereik komt voort uit de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. In hoeverre de gemeente invloed heeft op het verbeteren van het OV-netwerk in de stad is deels afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners, wat voor een mate van onzekerheid in het doelbereik zorgt.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	De mate waarin deze ambitie wordt geconcretiseerd is zeer beperkt. Daarnaast is de gemeente voor deze ambitie in grote mate afhankelijk van de verantwoordelijke dienstverleners op het spoor en nationale overheden, wat een sterke mate van onzekerheid met zich meebrengt.
We kunnen op meer plekken laden	De gemeente zet in op het zorgvuldig inpassen van verschillende vormen van laadinfrastructuur, waarbij gebruik gemaakt wordt van het trolleynetwerk dat al in de gemeente aanwezig is. Hiervoor is een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld, waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur is vastgelegd. De gemeente kan een faciliterende rol spelen en zodoende het doel om meer laadplekken in de stad te hebben in 2040 behalen. Daarbij is zij echter wel afhankelijk van de mogelijkheden van het elektriciteitsnet en de mogelijkheden in de openbare ruimte. Ook de afhankelijkheid van private partijen voor de realisatie van laadpalen zorgt voor een kleine mate van onzekerheid.
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	Deze ambitie focust zich met name op logistieke activiteiten in de gemeente Arnhem, een groeiende opgave voor een goed functionerende stad. Om schone stadslogistiek te bevorderen stimuleert de gemeente logistieke knooppunten (hubs), vanwaar de leveringen met schone voertuigen naar de eindbestemming worden gebracht. De Omgevingsvisie gaat echter niet in op de logistieke aanvoer naar deze hubs toe. Ook wordt het begrip ‘schoon’ niet verder gedefinieerd. Daarnaast stelt de gemeente in de Omgevingsvisie dat ‘de markt verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van de concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van business cases’. De gemeente heeft hierbij wel enige controle

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	middels het stellen van randvoorwaarden, maar heeft verder beperkte invloed op het uiteindelijke resultaat van deze ambitie. Het behalen van deze doelstelling is daardoor enerzijds afhankelijk van de inzet en medewerking van diverse stakeholders en daarnaast van de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad. Hierin werkt de gemeente de nieuwe kijk op de inzet van hubs verder uit. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve bijdrage levert, maar onvoldoende geconcretiseerd is om de ambitie te behalen.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	De gemeente heeft veel sturingsmogelijkheden om deze ambitie te behalen. Dit komt ten goede aan het verwachte doelbereik. Het feit dat de gemeente oog houdt voor de autobereikbaarheid van bepaalde bestemmingen is sterk en zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie daadwerkelijk als multimodaal kan worden gezien. Het verlagen van de maximumsnelheid op diverse plekken in de stad zorgt voor een verbetering van de fietsveiligheid van wegen die multimodaal gedeeld worden. Op welke andere manieren de gemeente concreet werkt aan het behalen van deze ambitie zal duidelijk moeten worden door de invulling van de beleidsuitwerking Arnhem bereikbare stad en de verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid naar een nieuw Mobiliteitsplan. De sturingsmogelijkheden dragen positief bij aan het doelbereik, tegelijkertijd zorgt de benodigde uitwerking in programma's voor een kleine mate van onzekerheid.
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	Door het verbeteren van de bereikbaarheid van de stad en door het combineren van functies streeft de gemeente er naar een goed alternatief te bieden voor de auto. Om de parkeerdruk in de stad te verlagen wordt de mobiliteitsopgave gekoppeld aan de verstedelijkingsopgave, concreet worden nieuwe kantoren en woningen gebouwd rond plekken die goed bereikbaar zijn met het OV. In de toekomst wordt in deze gebieden de parkeernorm bij nieuwbouw geminimaliseerd. Om parkeerdruk te voorkomen wordt dit enkel toegepast in gebieden waar niet gratis op straat geparkeerd kan worden. De gemeente ontwikkelt modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen. Zo wordt er voor het centrum en de omliggende wijken een integrale parkeerstrategie voor zowel de auto als de fiets ontwikkeld die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met betaald- en vergunningsparkeren. Beide ontwikkelingen dragen naar verwachting bij aan het behalen van de ambitie. Aanvullend zet de gemeente in op het realiseren van parkeerhubs, het faciliteren van deelautogebruik en het breder aanbieden van elektrisch laden. Het realiseren van parkeerhubs resulteert naar verwachting niet direct in een daling van het benodigde aantal parkeerplaatsen. Wel kunnen hubs zorgen voor een andere spreiding en mogelijk concentratie van het aantal parkeerplaatsen. De gemeente ontwikkelt een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum. Ook ontwikkelt de gemeente een visie en beleidsplan op deelvervoer, wat mogelijk ook een bijdrage kan leveren aan het verkleinen van het aantal benodigde parkeerplaatsen. Aangezien het aantal auto's door het stimuleren van deelvervoer naar verwachting slechts langzaam zal dalen, zal het

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	effect pas op langere termijn zichtbaar zijn. Tenslotte zet de gemeente in op het breder aanbieden van elektrisch laden. Hiervoor heeft de gemeente een uitvoeringskader Elektrisch Laden opgesteld waarin de ruimtelijke aspecten van de laadinfrastructuur zijn vastgelegd. Naar verwachting zal dit slechts een beperkt effect hebben: de geparkeerde auto's in de stad zijn dan echter elektrisch in plaats van dat ze worden aangedreven door een verbrandingsmotor. Al met al is de verwachting dat de omschreven aanpak op lange termijn zal resulteren in kleiner aantal benodigde parkeerplaatsen. De invulling van de verschillende visies, de gedragsverandering die nodig is om het doel te behalen en de afhankelijkheid van marktpartijen om bijvoorbeeld hubs te ontwikkelen resulteren echter in een zekere mate van onzekerheid.

6.5 Een stad waar het goed wonen is

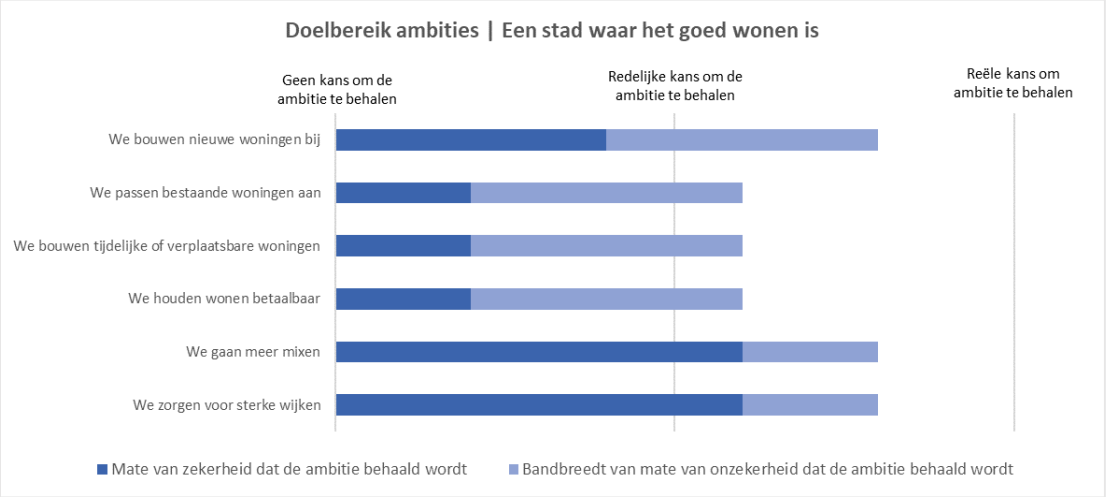

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We bouwen nieuwe woningen bij	Tot 2030 wil Arnhem 7.000 nieuwe woningen bouwen en tot 2040 komen daar nog 9.000 woningen bij. De gemeente Arnhem heeft hiermee een concreet doel gesteld, wat zij door 'overprogrammering' probeert te behalen. Ook stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen op waarin de woonopgave verder geconcretiseerd moet worden. De gemeente wordt in haar opgave geholpen door externe bijdragen van het Rijk, zoals de woningbouwimpulssubsidie en het aanwijzen van Arnhem Oost als zeventiende grote woningbouwgebied (Nationale Omgevingsvisie Extra). Eisen die gesteld worden aan nieuwbouw, zoals bijvoorbeeld de regels en het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen, kunnen de realisatie van woningen echter vertragen. Net zoals de nabijheid van de verschillende Natura 2000-gebieden, welke (zeer)

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	stikstofgevoelig zijn. Wanneer het niet is uitgesloten dat de ontwikkelingen leiden tot (significant) negatieve effecten voor een Natura 2000-gebied moet een natuurvergunning worden aangevraagd, dit kan leiden tot vertraging. In het behalen van haar ambitie is de gemeente daarnaast afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars, woningcorporaties en de nationale overheid, dit resulteert in een redelijk grote mate van onzekerheid. Bovendien blijft de bouw van woningen onzeker vanwege economische schommelingen, krapte op de arbeidsmarkt en bij de gemeente, regelingen vanuit het rijk en druk op de woonmarkt.
We passen bestaande woningen aan	De gemeente zet in op het splitsen en het levensloopbestendig maken van woningen om zo de bestaande woningvoorraad aan te passen. Daarbij is zij echter afhankelijk van de samenwerking met woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren, wat in een grote mate van onzekerheid resulteert. De verwachting is daarom dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar de verwachting is dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	Het plaatsen van tijdelijke en verplaatsbare woningen kan worden gezien als een middel om woningen bij te bouwen, voordat er vaste woningen kunnen worden gerealiseerd. In die zin is deze ambitie meer een middel dan een doel op zich. De uitspraak kent een mate onzekerheid aangezien er tijdelijke bestemmingen geregeld moeten worden. Daarin is de gemeente afhankelijk van grondeigenaren en ontwikkelaars voor het plaatsen van tijdelijke woningen op de grond die zij gaan ontwikkelen. Daarnaast vormt ook het in korte tijd realiseren van betaalbare en kwalitatief goede woningen, waarin een snelle levering van bouwmaterialen essentieel is, een risico.
We houden wonen betaalbaar	Om wonen betaalbaar te houden is Arnhem grotendeels afhankelijk van de grillen van de nationale woningmarkt en het beleid en eventuele subsidies van de nationale overheid. Het bijbouwen van betaalbare woningen en het faciliteren van doorstroming zijn echter wel acties die bijdragen aan het doel dat de gemeente stelt. Daarbij is de gemeente echter wel afhankelijk van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties. De verwachting is dat de Omgevingsvisie helpt het doel te bereiken, maar de mate van onzekerheid is voor deze ambitie groot.
We gaan meer mixen	De gemeente wil deze mix bereiken door te kijken naar de verhouding tussen verschillende wooncategorieën op wijkniveau. Nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zullen verder invulling moeten geven aan de nieuwe Arnhemse Mix. Hoewel de gemeente voor de realisatie afhankelijk is van grond- en vastgoedeigenaren, ontwikkelaars en woningbouwcorporaties, kan zij sturing geven door kaders te bieden en concrete eisen te stellen. De uitwerking van de ambitie Arnhem een stad waar het goed wonen is zal hier duidelijkheid over moeten geven.
We bouwen circulair	Door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk materialen her te gebruiken en recycling toe te passen streeft de gemeente naar het circulair bouwen van nieuwe woningen en transformeren van bestaande gebouwen.

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	Daarnaast streeft de gemeente er naar dat woningen die nu gebouwd worden of panden die getransformeerd worden aansluiten bij de toekomstige woningbehoefte. De visie biedt echter geen inzicht in de manier waarop deze maatregelen geconcretiseerd worden. Wel werkt de gemeente op dit moment aan een impactladder circulariteit. Voor het behalen van haar ambities op circulair bouwen is de gemeente echter mede afhankelijk van de inzet en medewerking van projectontwikkelaars en ondernemers. De invulling van de impactladder circulariteit en de beleidsuitwerking Arnhem een stad waar het goed wonen is zullen meer duidelijkheid moeten geven. De verwachting is dat de Omgevingsvisie positief bijdraagt aan deze ambitie, maar dat de ambitie niet volledig behaald wordt.
We zorgen voor sterke wijken	Sterke wijken worden gedefinieerd als wijken die sociaaleconomisch vitaal zijn en waar geen sprake is van problematiek voor en achter de voordeur. De gemeente zet in op een integrale aanpak waarin het mixen van woontypes en woonmilieus een belangrijk middel is. Dit maakt de vorige ambitie niet alleen een doel op zich. De invulling van de nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere wijken zal van invloed zijn op de mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarmee is het behalen van de doelstelling deels afhankelijk van de invulling van de ambitie Arnhem Stad waar het goed wonen is waarin de focus ligt op het verbeteren van de leefbaarheid in Arnhem Oost door wijkaanpak 3.0. De gemeente geeft aan de samenwerking te zoeken met het Rijk en maatschappelijke partners om wijken te versterken, wat het beleid slagvaardiger maakt dan wanneer de gemeente zelf de koers moet uitzetten en alleen moet varen.

6.6 Een stad met nieuwe energie

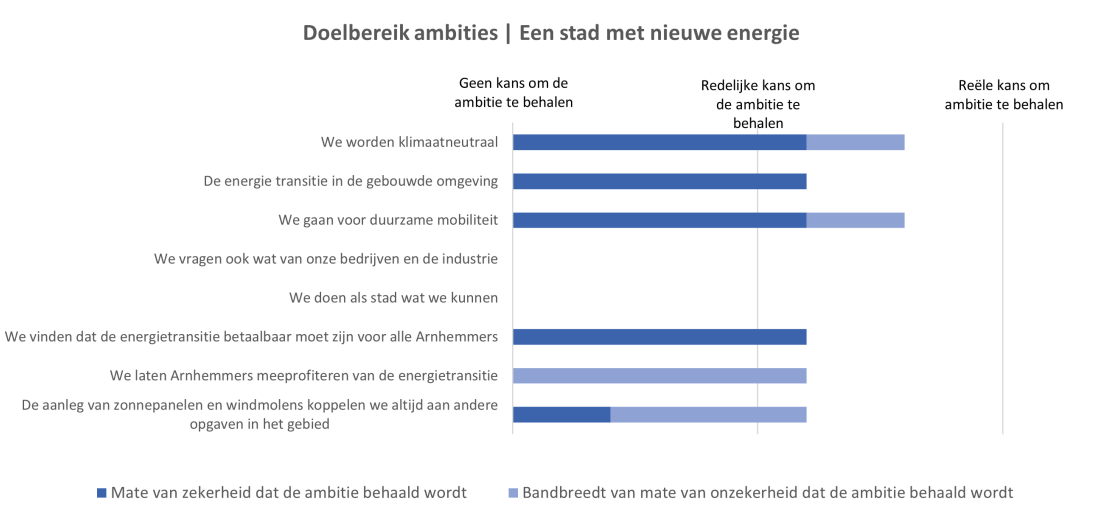

Ambitie	Beoordeling doelbereik
We worden klimaatneutraal	De gemeente Arnhem geeft in de Omgevingsvisie aan dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is. Een groot deel van de plannen is vastgelegd in NemiA 2030, een actieprogramma dat een groot deel van de CO2-reductie moet realiseren. Arnhem kan 26% van de resterende opgave niet binnen de gemeentegrenzen realiseren. De gemeente onderzoekt of dit in de RES opgelost kan worden, wat resulteert in afhankelijkheid van omliggende gemeenten en de provincie. Ten behoeve van de ambitie om klimaatneutraal te worden stelt de gemeente een beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie op. De uitkomsten van het onderzoek en de invulling van de beleidsuitwerking zullen meer duidelijkheid geven in het wel of niet behalen van de ambitie. Op basis van NemiA 2030 dat er reeds ligt is de verwachting dat er een kans is dat de ambitie behaald wordt. Aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt is de invloed van de Omgevingsvisie naar verwachting beperkt. De vier volgende ambities zijn gebaseerd op de programmalijnen die NemiA 2030 kent, welke zich focussen op de energietransitie in de gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie en de opwekking van duurzame energie.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	Voor het onderdeel energietransitie in de gebouwde omgeving verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit de Transitievisie Warmt, het Bodemenergieplan en de Verordening Bodemenergie, die onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om de gebouwde omgeving te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De slechte huidige situatie van dit onderdeel maakt de uitdaging groot, waardoor niet met zekerheid gesteld kan worden dat het doel van de gemeente op dit onderwerp gehaald wordt. De Omgevingsvisie levert echter wel een goede bijdrage hiertoe.
We gaan voor duurzame mobiliteit	Voor het onderdeel duurzame mobiliteit verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting voor dit onderdeel komt verder uit het uitvoeringskader Elektrisch Laden en het Beleidsplan Deelvervoer. Deze eerste komt niet terug in hoofdstuk 7 van de Omgevingsvisie, de tweede wordt onderdeel van de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De voorziene programmering voor dit onderdeel vormt een basis om het vervoer in Arnhem te verduurzamen en zorgt dan ook voor een vergroting van het doelbereik. De vraag of bewoners daadwerkelijk zullen overstappen naar elektrisch rijden en andere duurzame vormen van transport zorgt hierbij wel voor een kleine mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve invloed heeft op het behalen van de ambitie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	Voor het onderdeel bedrijven en industrie verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. De toelichting in de Omgevingsvisie geeft geen nieuwe ambities dan die in NemiA 2030 aan bod komen. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de uitstoot van deze partijen naar verwachting

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	gaat afnemen. Omdat er geen aanvullende ambities in het kader van de opwekking van bedrijven en industrie worden gedaan in de Omgevingsvisie wordt het doelbereik niet beoordeeld.
We doen als stad wat we kunnen	Voor de ambitie 'we doen als stad wat we kunnen' verwijst de Omgevingsvisie naar NemiA 2030. Hierbij komen geen nieuwe doelen of kaders aan bod. In de HSAO is aangegeven dat Arnhem zich op dit thema van een slechte huidige situatie naar een redelijk resultaat gaat in de autonome ontwikkeling, aangezien de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie flink stijgt. Omdat er geen extra ambities in het kader van de opwekking van duurzame energie worden gedaan in de Omgevingsvisie is dit onderdeel niet beoordeeld.
We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers	In de beleidsuitspraak is het doel zichtbaar: de energietransitie moet betaalbaar zijn. Hoe de gemeente dit gaat doen is niet goed te beoordelen aan de hand van de Omgevingsvisie, aangezien de aanpak wordt uiteengezet Transitievisie Warmte en de Arnhemse aanpak energiearmoede. Deze twee documenten zullen onder andere de basis vormen voor de beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. De Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen bieden hierbij meer inzicht in de (maatschappelijke) kosten, de Arnhemse aanpak energiearmoede moet voorkomen dat het verschil in energielasten tussen energetisch goede en slechte woningen groter wordt. De twee beleidsstukken vormen een basis voor de aanpak van energiearmoede en leveren zodoende een bijdrage aan het behalen van de ambities.
We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie	De gemeente Arnhem is voornemens bewoners (deels) mede-eigenaar te maken van duurzame energieprojecten en de maatschappelijke kosten van de energietransitie zo laag mogelijk te houden. Het is een goed idee om Arnhemmers te doen meeprofiteren van de energietransitie, maar de vraag rijst of dit voor elke Arnhemmer even haalbaar (lees: betaalbaar) is. Er wordt in de toelichting van de ambitie niet toegelicht hoe de gemeente bewoners wil gaan overtuigen van het mede-eigenaarschap van de projecten. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen. Tevens is het maar de vraag of mensen zich uit zichzelf gaan binden aan deze projecten. Al met al bestaat er een zekere mate van onzekerheid door de afhankelijkheid aan de keuzes van bewoners. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan het behalen van de ambitie, maar onvoldoende om de ambitie in zijn geheel te bereiken.
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	De gemeente zet in op het in lijn brengen van duurzame energieprojecten met het gebruik van de ruimte door stakeholders en bewoners in de omgeving en lopende opgaven in het gebied. Dit betekent dat de gemeente zonnepanelen en windmolens zo goed mogelijk inpast in het bestaande landschap. De gemeente is bij het realiseren van deze duurzame energieprojecten echter afhankelijk van de grondeigenaren en in veel gevallen is er afstemming nodig met natuurorganisaties. Dit zorgt voor een grote mate van onzekerheid. De verwachting is dat de Omgevingsvisie bijdraagt aan de koppeling van energieprojecten en andere opgaven in de betreffende gebieden, maar dat de

Ambitie	Beoordeling doelbereik
	uitwerking ingewikkeld blijft door de beschreven afhankelijkheden. De beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie zal hier meer duidelijkheid in moeten scheppen.

6.7 Conclusie doelbereik

De ambities die de gemeente heeft voor Een aantrekkelijk Arnhem zijn over het algemeen redelijk doeltreffend. Met name de ambitie om de verdedigingswerken beter zichtbaar te maken kent naar verwachting een hoog doelbereik. Ook het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting wordt beschouwd als een zeer haalbare ambitie. Minder goed scoren het versterken van contrasten van de Arnhemse wijken, wat naar verwachting een grote bandbreedte van onzekerheid kent, en het duurzaam aantrekkelijk maken van de stad.

Binnen het thema Een groene, gezonde en veilige stad scoren met name de ambities om groen beter met elkaar te verbinden en het realiseren van nieuwe woningen bij groen goed qua doelbereik. Ook de andere ambities binnen dit thema scoren naar verwachting redelijk goed. De gebiedsgerichte benadering scoort lager, en ook de ambities met betrekking tot medische voorzieningen en het voorbereiden van de stad op langere droge perioden scoren aan de lage kant als de bandbreedte met onzekerheid wordt weggenomen.

De ambities binnen het thema Een vitale stad zijn iets aan de lagere kant. Het versterken van de wijkvoorzieningen neigt naar een reële kans om de ambitie te behalen, maar het goed bereikbaar houden van kantoren en het zorgen dat de binnenstad en stadsdeelcentra ontmoetingsplekken blijven hebben te maken met een redelijke bandbreedte van onzekerheid. Het vergroten van de creatieve industrie en het inzetten op gezondheid en sport kent een betrekkelijk lage kans om de ambities uit de Omgevingsvisie te halen.

Ruimte voor schone mobiliteit kent als thema wel weer een hoger doelbereik. Met name het op meer plekken kunnen opladen van voertuigen en het aanpassen van Arnhem op toekomstig gebruik van diverse vervoersvormen scoren goed qua doelbereik. Wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen in het doelbereik wordt verwacht dat voor alle ambities een redelijke kans aanwezig is om de ambitie te behalen.

Ook voor Een stad waar het goed wonen is, is, wanneer de bandbreedte onzekerheid wordt meegenomen, een redelijke kans aanwezig dat Arnhem haar ambities behaalt. Hierbij moet worden opgemerkt dat de bandbreedte onzekerheid met name bij de ambities met betrekking tot het bouwen van nieuwe woningen, het aanpassen van bestaande woningen, het bouwen van tijdelijke of verplaatsbare woningen en het betaalbaar houden van wonen redelijk invloedrijk is in de beoordeling.

Veel van de ambities die de gemeente heeft op het gebied van energie komen uit NemiA 2030. De verwachting is dat er een grote kans is dat de ambities worden behaald door het programma NemiA 2030 dat er reeds ligt. De invloed van de Omgevingsvisie is naar verwachting beperkt, aangezien de Omgevingsvisie slechts in beperkte mate nieuwe doelen, ambities of kaders stelt. Dit geldt tevens voor de ambitie we worden klimaatneutraal. Ook deze ambities zijn in grote mate overgenomen uit NemiA 2030. De overige ambities scoren eveneens hoog op doelbereik en laten zien dat de Omgevingsvisie een duidelijke bijdrage levert op dit thema.

7 Passende beoordeling Natura 2000-gebieden

7.1 Waarom een Passende beoordeling?

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving van de gemeente op de langere termijn (2040). In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor onder andere wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Op voorhand is niet uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Daarom dient op grond van de Wet natuurbescherming (Wnb) een Passende beoordeling te worden opgesteld.

7.2 Ontwikkelingen Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem omvat zes thematische hoofdambities die richtinggevend zijn voor de ruimtelijke ontwikkelingen die door de visie mogelijk gemaakt worden:

- Een aantrekkelijk Arnhem
- Een groene, gezonde en veilige stad
- Een vitale stad
- Een stad waar het goed wonen is
- Ruimte voor schone mobiliteit
- Een stad met nieuwe energie

Iedere hoofdambitie is verder geconcretiseerd in verschillende inspanningen (sub ambities). Voor deze passende beoordeling zijn met name de ontwikkelingen rondom wonen, bedrijvigheid, recreatie (en daarmee samenhangend verkeer), natuur en klimaat van belang. De mogelijke ontwikkelingen zijn opgenomen in de keuzes die in de Omgevingsvisie worden genoemd.

7.3 Doel Passende beoordeling

De Passende beoordeling is een wettelijk verplichte toets voor zowel projecten als voor (kaderstellende) plannen waarvan significante gevolgen op Natura 2000-gebieden op voorhand niet uitgesloten kunnen worden. Voor projecten kan de Passende beoordeling de basis vormen voor een noodzakelijke vergunningaanvraag onder de Wnb. Voor plannen is geen sprake van een vergunningplicht, maar wel dient voldoende aannemelijk te worden gemaakt dat het plan uitvoerbaar is. Dat betekent concreet dat er voor de uitvoering van het plan geen onoverkomelijke belemmeringen mogen zijn en dat er zo nodig uitzicht moet zijn op de vergunbaarheid van binnen het plan mogelijk gemaakte ontwikkelingen. De Omgevingsvisie is te zien als plan. De doelen van de Passende beoordeling zijn:

- Het in beeld brengen van de risico's op significante gevolgen op de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-netwerk als gevolg van de Omgevingsvisie
- Het beschrijven van bronmaatregelen, mitigerende maatregelen en/of beleidsaanpassingen die nodig zijn om significante gevolgen te kunnen voorkomen en de vergunbaarheid van voorgestelde ruimtelijke ontwikkelingen aannemelijk te maken
- Het zo mogelijk benoemen van kansen op positieve effecten voor het Natura 2000-netwerk

Het detailniveau van de Passende beoordeling sluit aan bij het detailniveau van een Omgevingsvisie. Gezien het abstracte karakter van de ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie is deze op hoofdlijnen. De Passende beoordeling bestaat achtereenvolgens uit een beschrijving van de relevante Natura 2000-gebieden, zoals aangewezen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn. Vervolgens wordt ingegaan op de mogelijke effecten op de instandhoudingsdoelen en wordt beoordeeld of sprake kan zijn van significante effecten en de consequenties daarvan voor de Omgevingsvisie.

Het aspect stikstofdepositie speelt een bijzondere rol. Stikstof verspreidt zich door de lucht en komt, bijvoorbeeld bij regen, weer op de grond. Diverse bronnen dragen (op kleine schaal) bij aan stikstofdepositie. Een (nieuwe) activiteit waardoor stikstof wordt uitgestoten kan echter grote effecten hebben op natuur. Voor Natura 2000-gebieden is vastgelegd welke soorten en habitats beschermd worden. Hiervoor zijn instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd. Een groot aantal beschermde soorten en habitattypen is zeer gevoelig voor stikstofdepositie. Voor deze habitattypen zijn kritische depositiewaarden vastgesteld. Als de stikstofdepositie boven deze waarde komt, zijn negatieve gevolgen voor de natuur niet uit te sluiten. Voor verschillende habitattypen in Natura 2000-gebieden in en om de gemeente Arnhem geldt dat zij zeer stikstofgevoelig zijn.

7.4 Natura 2000-gebieden

In Nederland zijn ruim 160 Natura 2000-gebieden aangewezen, waarvan er twee geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem gelegen zijn. Het gaat om de gebieden de Veluwe en de Rijntakken.

Figuur 7.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving

Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat de deelgebieden Uiterwaarden IJssel en Gelderse Poort (gedeeltelijk) binnen de gemeentegrenzen van Arnhem liggen. Figuur 7.1 geeft een overzicht van de verschillende Natura 2000-gebieden in en nabij de gemeente Arnhem. Een uitgebreidere beschrijving van de verschillende Natura 2000-gebieden is te lezen in bijlage 3 (paragraaf 5.1.1).

7.5 Potentiële effecten

Voor diverse voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is niet uit te sluiten dat deze afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op de Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente. Zo voorziet de Omgevingsvisie in het ontwikkelen van een groot aantal nieuwe woningen. Deze woningen zullen voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd worden. De focus voor het ontwikkelen van de nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem West, Oost, Centrum Zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Het uitgangspunt voor deze Passende beoordeling is dat ontwikkelingen buiten de Natura 2000-gebieden plaatsvinden. Er zijn daarom geen directe negatieve effecten (zoals oppervlakteverlies of versnippering) aan de orde. Mogelijke effecten bestaan daardoor enkel uit externe effecten. Dit zijn in potentie vooral stikstofdepositie, verdroging en diverse vormen van verstoring, bijvoorbeeld door licht, geluid, optisch of toename van (recreatief) medegebruik van natuurgebieden.

Verstoring

Verstoring is een wezenlijk aandachtspunt bij de uitwerking van concrete plannen/projecten (bijvoorbeeld voor woningbouw, bedrijvigheid of infrastructuur) in of nabij Natura 2000-gebieden. In zijn algemeenheid mag worden aangenomen dat (significante) effecten op Natura 2000-instandhoudingsdoelen effectief voorkomen kunnen worden door zorgvuldige locatie- en inrichtingskeuzes en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen.

Daarbij valt dan te denken aan maatregelen op het gebied van recreatieve zonering of het beperken van licht- of geluidsoverlast.

Stikstofdepositie
Stikstofdepositie in de aanlegfase en gebruiksfase als gevolg van de realisatie van bijvoorbeeld woningen kan eveneens negatieve gevolgen hebben op de nabijgelegen Natura 2000-gebieden of zelfs ook op gebieden op grotere afstand. Het Natura 2000-gebied de Veluwe is vrijwel geheel (zeer) stikstofgevoelig en er is in de huidige situatie sprake van overbelasting. Voor nagenoeg alle habitattypen en leefgebieden op de Veluwe is de hoge stikstofdepositie de overheersende negatieve factor. Substantiële terugdringing van deze stikstofdepositie is een harde voorwaarde voor het behalen van de instandhoudingsdoelen voor habitattypen en soorten. Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken geldt dat delen van het gebied stikstofgevoelig zijn. Binnen het Natura 2000-gebied bevinden zich verschillende habitattypen en leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Beide Natura 2000-gebieden liggen op relatief beperkte afstand van de ruimtelijke initiatieven waarin de Omgevingsvisie voorziet. De Natura 2000-gebieden kunnen daardoor een mogelijk (significant) negatieve effecten ondervinden van de ruimtelijke initiatieven die zijn opgenomen in de Omgevingsvisie. Tijdelijke effecten van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de aanlegfase kunnen beperkt worden door gebruik te maken van emissiearm Stage IV-materieel en op langere termijn is eventueel volledige emissieloos (elektrisch) materieel beschikbaar.

Naar verwachting is de toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase minimaal, aangezien de woningen aardgasvrij zullen worden gebouwd (conform wetgeving). Een toename van het aantal verkeersbewegingen als gevolg van woningbouw kan wel leiden tot significant negatieve effecten door stikstofdepositie. Ook de ambitie om werken in de wijk mogelijk te maken en het aantrekken van startups en innovatieve bedrijven in de energiesector kan resulteren in een toename van stikstofdepositie in de gebruiksfase. Dit kan het geval zijn wanneer het aantal verkeersbewegingen toeneemt of voor bedrijfsprocessen nog stoffen worden gebruikt waarbij emissie vrijkomt. Ook een toename van verkeersbewegingen als gevolg van meer bedrijvigheid of het verdichten van werklocaties kan zorgen voor een significant negatieve toename van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in de directe omgeving. De Omgevingsvisie stimuleert echter het gebruik van lopen, de fiets en het OV. Daarnaast is er een maatschappelijke trend gaande van steeds meer emissieloze mobiliteit. Het is echter nog onbekend wanneer het verkeer volledig emissieloos zal zijn, waardoor negatieve effecten door een toename van mobiliteit nu nog niet met zekerheid kunnen worden uitgesloten.

Verdroging
Ook is niet uit te sluiten dat de toename van verharding, door de bouw van woningen en meer bedrijvigheid, mogelijk leidt tot verdroging in een aangrenzend Natura 2000-gebied. Dan dient het wel om een substantiële toename van verharding te gaan en is het afhankelijk van de lokale grondwatersituatie. In de voorgenomen ontwikkelingen in de Omgevingsvisie is geen sprake van grondwateronttrekking. Eventuele effecten zullen daarom uitsluitend zeer lokaal effect hebben. Daarnaast zijn effecten goed te verminderen of zelfs te voorkomen door het gebruik van klimaatadaptieve maatregelen zoals het gebruik van waterdoorlatende verharding, het aanleggen van wadi’s en het gedoseerd afvoeren van hemelwater.

Energietransitie
De inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het gebruik van duurzame energie zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter, de realisatie van duurzame energiebronnen kan ook negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. Door een zorgvuldige locatiekeuze, de aansluiting bij andere opgave in het gebied en een goede ruimtelijke inpassing kunnen significante effecten op Natura 2000 effectief worden voorkomen. De gemeente maakt hierbij gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Vanuit deze wijzer wordt bij de inpassing gelet op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap en wordt gelet op de samenhang met andere functies en thema's zoals biodiversiteit.

7.6 Conclusie

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de visie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significant negatieve effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden besteed aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan het gebruik van emissiearm Stage IV-materieel, volledig emissieloos (elektrisch) materieel of de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende programma's en omgevingsplan en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig (kunnen) zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

8 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de conclusies beschreven van de verschillende onderdelen van het MER. Allereerst beschrijft dit hoofdstuk de effecten van de Omgevingsvisie op het milieu en de omgeving, gevolgd door de conclusie voor synergie en strijdigheden, het doelbereik van de Omgevingsvisie en mitigerende maatregelen die aanbevolen worden. De conclusie sluit af met de conclusies uit de Passende beoordeling voor de Natura 2000-gebieden in en rond Arnhem.

8.1 De leefomgeving en de effecten van de Omgevingsvisie

Het effect van de Omgevingsvisie is naar rato positief te beoordelen. Veel van de indicatoren die voor dit planMER zijn geselecteerd worden om uiteenlopende redenen positief beïnvloed door de voorgestelde ambities en bijhorende uitwerkingen in de Omgevingsvisie. Zo is het effect van de Omgevingsvisie voor de thema's: '*Ruimte voor schone mobiliteit*', '*Een vitale stad'* en *'Een stad waar het goed wonen'* is over het algemeen positief. Veel van de positieve invloed die de Omgevingsvisie heeft kan worden gevonden in de ruimte die ze enerzijds biedt voor bepaalde ontwikkelingen en anderzijds in de concrete acties en randvoorwaarden die worden gepresenteerd.

Anderzijds zijn er ook veel sub ambities die in geen of beperkte mate effect hebben op de gekozen indicatoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de indicatoren binnen het thema *'Een stad met nieuwe energie'*, waarvoor de Omgevingsvisie ten opzichte van de autonome ontwikkeling vrijwel geen nieuwe ambities heeft. Omdat de opgave wel groot is maakt deze wel integraal onderdeel uit van dit planMER.

De verdichtingsopgave van Arnhem leidt naar verwachting tot meer druk van thema's die worden geclassificeerd als het grijsmilieu: onderwerpen als geluid, geurhinder, luchtkwaliteit en lichthinder. De indicator geluid is hierbij als negatief effect omschreven, aangezien er naar verwachting onvoldoende mitigerende maatregelen voor geluid kunnen worden gerealiseerd om de extra overlast te voorkomen. Deze effecten hangen onder andere samen met de verdichting rondom knooppunten. Plekken die vaak een hoge milieubelasting hebben. De achterliggende gedachte hierachter is dat daarmee het gebruik van OV wordt gestimuleerd en dat daarmee juist de belasting van andere plekken, door de afname van de verkeersdruk, vermindert.

8.2 Conclusie synergie en strijdigheden tussen ambities

In de Omgevingsvisie streeft de gemeente er naar de fysieke leefomgeving integraal te bezien. Ambities worden in samenhang ontwikkeld. Hoe en waar de gemeente dit voor zich ziet en welke prioritering hieraan wordt gegeven is uitgewerkt in de Omgevingsvisie. In hoofdstuk 4 zijn de verschillende hoofdambities tegenover elkaar gezet. Uit de analyse blijkt dat er zowel kansen voor synergie als voor tegenstrijdigheden zijn. Zo biedt het ontwikkelen van groene, aantrekkelijke ontmoetingsruimten ruimte om klimaatadaptatie een plek te geven en kunnen de plekken bij de juiste inrichting ook bijdragen aan een veilige uitstraling van de leefomgeving en/of het stimuleren van spelen en bewegen. Daarnaast zijn er echter ook strijdigheden op te merken tussen ambities. Zo worden de claims op de ondergrond en bovengrond in de toekomst groter, onder andere als gevolg van klimaatverandering en de energietransitie. Dit vraagt een goede planning en afstemming over de ondergrondse en bovengrondse ruimte.

In twee botsproeven zijn thema's waartussen relatief veel potentiële tegenstrijdigheid of synergie gesignaleerd is verder uitgewerkt. Deze botsproeven richten zich primair op de grote ruimtevragers: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie. Voor een van de botsproeven is, gezien de veelheid aan raakvlakken tussen verdichting en opgaven op het gebied van groen en grijsmilieu, een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) uitgewerkt.

Dit betekent onder andere dat het aantal verkeersbewegingen niet mag toenemen, het verkeersnetwerk zal moeten worden aangepast, de recreatieve druk niet mag toenemen en dat er per saldo geen afname mag zijn van groene en openbare ruimte.

De (mogelijke) invloed op de beoordeling van de effecten in dit planMER is voornamelijk neutraal of positief. Wel leggen de ambities op het gebied van groen en milieu een duidelijke ruimteclaim op beschikbare locaties voor woningbouw. Ook in relatie tot de energietransitie en circulaire economie is het van belang om de ruimtelijke claim in beeld te brengen en grip te krijgen op de ruimtelijke gevolgen van beide transities. Met slimme combinaties en innovaties kunnen de verschillende ambities meer met elkaar in balans komen en elkaar mogelijk versterken.

In de Omgevingsvisie worden gebiedsuitwerkingen en afwegingsprincipes geïntroduceerd. Dit geeft in de basis al invulling aan het in goede banen leiden van grote opgaven en het in balans brengen van verschillende ambities. De afwegingsprincipes moeten er onder andere voor zorgen dat de opgaven gezond, duurzaam, aantrekkelijke en sociaal worden. De botsproeven geven aan dat hierbij, zeker voor de verdere uitwerking, verschillende aandachtspunten zijn die kansrijkheid van het verwezenlijken van de verschillende integrale opgaven verder vergroten.

8.3 Conclusie doelbereik

De Omgevingsvisie van Arnhem kent een groot aantal ambities, onderverdeeld in zes thema's. Aangezien de beoordeling binnen thema's sterk uiteen kunnen lopen, is er weinig toegevoegde waarde aan één grafiek die een overzicht geeft van de beoordeling per thema. In plaats daarvan is in hoofdstuk 6.7 een beschrijving gegeven van hoe de ambities scoren binnen de thema's. De ambities binnen de thema's *'Een aantrekkelijk Arnhem'* en '*Ruimte voor schone mobiliteit*' scoren redelijk goed qua doelbereik. Ook '*Een groene, gezonde en veilige stad'* kent naar verwachting een redelijk hoog doelbereik. *'Een stad waar het goed wonen is'* scoort ook redelijk, maar heeft wel te maken met een relatief grote bandbreedte van onzekerheid. De thema's '*Een vitale stad'* en '*Een stad met nieuwe energie'* kennen naar verwachting een lager doelbereik dan de eerdergenoemde thema's. Al met al geldt dat voor een groot deel van de ambities dat er op zijn minst een redelijke kans is dat deze worden behaald.

8.4 Mitigerende maatregelen en aanbevelingen

Mitigerende maatregelen zijn maatregelen om belangrijke nadelige gevolgen op het milieu van de activiteit te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk teniet te doen. Bij mitigerende maatregelen kan het gaan om nadere randvoorwaarden of aanbevelingen voor de Omgevingsvisie zelf en beleidsuitwerkingen.

8.4.1 Aanbevelingen Omgevingsvisie

Zoals in de inleiding van dit planMER is aangeven, is de Omgevingsvisie een integrale lange termijn ontwikkelkoers. Bestaand beleid en toekomstige plannen en programma's moeten passen en bijdragen aan dit integrale toekomstbeeld. Dit planMER onderzoekt onderlinge strijdigheid of synergie tussen de ambities binnen de voorgestelde koers. Op deze wijze wordt, aansluitend bij de Omgevingsvisie, op integrale wijze naar de fysieke leefomgeving gekeken.

Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de Omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes. Nieuwe ontwikkelingen worden hieraan getoetst. De vraag blijft echter, zoals ook blijkt uit de analyse, of hiermee de vooraf gestelde ambities ook bereikt worden.

Om hier meer grip op te krijgen worden in het planMER aanbevelingen gegeven. Een deel van deze aanbevelingen gaat over het verder concreet maken van ambities. Wanneer worden doelen bereikt en op welke wijze is dit meetbaar? De gepresenteerde afwegingsprincipes zijn in principe duidelijk maar zeggen bijvoorbeeld niet wanneer gesteld kan worden dat de Arnhemse kwaliteit behouden blijft of wanneer precies sprake is van maatschappelijke meerwaarde? Dit blijft uiteraard maatwerk per locatie maar het verdient de aanbeveling om hier een gemene deler in te kiezen. In de Omgevingsvisie kan dit al verder uitgewerkt worden. Bijvoorbeeld door de verschillende ambities en wensen binnen de afwegingsprincipes nog wat verder te concretiseren. Op deze wijze zijn de principes minder multi-interpretabel en naar verwachting beter toepasbaar. Vervolgens moet dit op relatief korte termijn, in samenhang met verschillende beleidsuitwerkingen, verder uitgewerkt worden. Conform de beleidscyclus van de Omgevingswet zal de Omgevingsvisie hier na verloop tijd zo nodig op herijkt worden.

Specifieke aanbevelingen met betrekking tot de ambities in de Omgevingsvisie zijn:

- Maak keuzes in de verkeersstructuur. Arnhem is als stad zeer goed bereikbaar per auto en ook goed met de auto te doorkruisen. De snelste route van Nijmegen naar Apeldoorn gaat dwars door de stad via de John Frostbrug. De huidige verdichtingsplannen van Arnhem en de woningbouwlocaties buiten het centrum zullen zorgen voor extra verkeersbewegingen, die de druk op het verkeersnetwerk van de stad zullen verhogen. Om de druk van het autoverkeer te mitigeren zullen mogelijk niet alleen wegen in het centrum, maar ook hieromheen afgewaardeerd moeten worden
- In het verlengde van het voorgaande punt: Maak expliciet een keuze in het autoluw maken van gebieden. Door het autoluw maken van gebieden wordt het leefklimaat en de veiligheid op deze plekken beter. Dit sluit aan bij de ambitie extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, en ruim baan te geven aan lopen, fietsen en openbaar vervoer
- Maak verder concreet wat een circulaire economie inhoudt voor Arnhem en wat de ambities (circulair bouwen en een circulaire inrichting van de openbare ruimte) op dit vlak betekenen qua ruimtelijke impact en qua benodigde milieu-ruimte. In de verschillende gebiedsuitwerkingen komt dit nog niet tot uiting terwijl de ruimtelijk claim mogelijk wel van invloed is op de verschillende andere ambities binnen de gemeente Arnhem

8.4.2 Aanbevelingen voor de verdere uitwerking

Zoals gesteld in de inleiding omvat het planMER een doorkijk in hoeverre ambities ook daadwerkelijk behaald kunnen worden (doelbereik). In het verlengde hiervan geeft het planMER ook aanbevelingen voor de verdere uitwerking. Deze aanbevelingen helpen dus om de gestelde ambities in de Omgevingsvisie ook daadwerkelijk te behalen.

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
Een aantrekkelijk Arnhem	Aanbevolen wordt om in de voorgestelde verdichtingsvisie zo integraal mogelijk naar de fysieke leefomgeving te kijken. Naast beeldkwaliteit en milieu gaat het daarbij ook om sociale aspecten. Zo moet er in deze verdichtingsvisie ook aandacht zijn voor het **contrast** tussen de verschillende wijken en uit te werken op welke manieren dit contrast versterkt kan worden. De gemeente is voornemens om een **kwaliteitskader verdichting** te ontwikkelen dat inzicht moet geven welke kwaliteiten de gemeente wil versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Duidelijke regels en heldere kaders zullen bij moeten dragen aan de inpassing en de kwaliteit van nieuwe verstedelijking. Met betrekking tot het **vergroenen** van straten en pleinen wordt aanbevolen de compensatieregels voor groen verder te ontwikkelen. Ook wordt, in relatie tot de afhankelijkheid van bedrijven en bewoners voor het vergroenen van privaat terrein, aanbevolen de mogelijkheden voor juridisch afdwingbaarheid in het Omgevingsplan en mogelijke minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein inzichtelijk te maken. Aanvullend wordt aanbevolen in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de **duurzame aantrekkelijkheid** van Arnhem.dashboard. Aanbevolen wordt om het afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden op korte termijn te ontwikkelen om zo duidelijkheid te kunnen bieden aan inwoners en eigenaren van monumentale panden. Ten slotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking de manier waarop Arnhem het **creatieve karakter** van de stad wil benadrukken te concretiseren en verder uit te werken.
Een groene, gezonde en veilige stad	Aanbevolen wordt om de ambities voor onder andere het thema **natuur** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem, groene, gezonde en leefbare stad. Aanbevolen wordt een integraal kader of een integrale visie op te stellen waaruit **samenhangende randvoorwaarden** op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. Hierin zijn de (gewenste) kwaliteiten van de stad leidend voor woningbouw in plaats van andersom. Aanbevolen wordt om te concretiseren op welke specifieke locaties de gemeente de groenzones in de gemeente wil verbinden en op welke manier zij deze **verbindingen** vorm wil geven. En om daarnaast in de beleidsuitwerking een heldere scheiding op te nemen tussen kwetsbare gebieden en intensief gebruikte gebieden. Aanbevolen wordt om als vervolg op of in het kader van de beleidsuitwerking een integraal kader te ontwikkelen van waaruit samenhangende randvoorwaarden op het gebied van water, groen, grijsmilieu voortkomen. In relatie tot monitoring, waarvoor de gemeente streeft naar het ontwikkelen van een dashboard gezonde leefomgeving, wordt aanbevolen om op het niveau van stad en wijk te kwantificeren welke ruimte benodigd is voor groen en voorzieningen. Arnhem erkent dat **klimaatadaptatiemaatregelen** boven- en ondergronds ruimte kosten en dat afstemming en regie op de inpassing van deze maatregelen nodig is. Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking deze

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	afstemming te concretiseren en uit te werken op welke manier de gemeente regie gaat voeren. Aangezien de gemeente voor het klimaatadaptief maken van privaat terrein afhankelijk is van bedrijven en bewoners wordt aanbevolen te kijken naar juridische afdwingbaarheid in het Omgevingsplan of naar minder dwingende maatregelen zoals subsidies voor groene daken en het ontstenen van privaat terrein. De gemeente Arnhem zet in op een **gebiedsgerichte milieubenadering**. Aanbevolen wordt om deze benadering verder uit te werken in de beleidsuitwerking en in lijn te brengen met de nieuwe ontwikkelgebieden in de Omgevingsvisie. Dit kan uiteindelijk vertaald worden naar een Omgevingsplan. Monitoring is hierbij erg belangrijk, dit zal verder uitgewerkt moeten worden in het dashboard gezonde leefomgeving. Daarnaast wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor **speel-, sport- en ontmoetingsruimtes**. Aanbevolen wordt om de term 'voldoende' te concretiseren en de mate van afhankelijkheid van sportverenigingen in beeld te brengen. Daarbij moet tevens aandacht zijn voor het voortbestaan van de sportverenigingen, in het bijzonder in relatie tot de bredere maatschappelijk rol die de gemeente voor sportverenigingen voorziet. Aanbevolen wordt om de voorziene maatschappelijke rol verder te concretiseren in overleg met de verschillende verenigingen. Een andere aanbeveling is om de ambitie 'voldoende **medische voorzieningen**' te concretiseren in de beleidsuitwerking. Om welke voorzieningen gaat het en wanneer is er sprake van 'voldoende' voorzieningen. Tenslotte heeft de gemeente invloed op de veiligheidsbeleving van inwoners doormiddel van de inrichting en beheer van de openbare ruimte. Een aanbeveling is daarom om **sociale veiligheid** als thema op te nemen in de beleidsuitwerking en concrete maatregelen te laten landen in Omgevingsplannen.
Een vitale stad	Aanbevolen wordt om in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad invulling te geven aan de **samenwerking** tussen ondernemers, onderwijs en overheid. Hoe wil zij deze samenwerking vorm geven en hoe wil de gemeente invulling geven aan haar verbindende en ondersteunende rol? De gemeente constateert dat er door de coronacrisis een verschuiving heeft plaats gevonden in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. De gemeente streeft, hierop aansluitend, naar een passende baan voor alle Arnhemmers. Aanbevolen wordt deze ambitie en het belang van omscholing en begeleiding te concretiseren. Hoe wil de gemeente hier invulling aan geven, welke rol neemt zij hierin aan? Daarnaast wordt aanbevolen om te concretiseren op welke manier de gemeente in gaat zetten op de sectoren **gezondheid en sport**. Tevens wordt aanbevolen het begrip **toekomstbestendige werklocaties** verder te definiëren in de beleidsuitwerking Arnhem vitale stad en de programmatische visie voor de binnenstad. Welke typen werkmilieus worden gehanteerd en welke aspecten zijn hierin belangrijk? Hoe wordt de leefbaarheid op werklocaties vergroot en hoe en waar zijn mogelijkheden voor het verdichten

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	van werklocaties? Aanbevolen wordt om de ambitie om meer werkplekken te realiseren in de binnenstad verder uit te werken en inzichtelijk te maken welke sturingsmiddelen de gemeente heeft om deze ambitie ook daadwerkelijk te bereiken. Ook wordt aanbevolen om de gevolgen van de ambities voor bedrijven met een **hogere milieucategorie** in beeld te brengen en in het bijzonder voor bedrijvigheid gericht op circulariteit en energietransitie welke de gemeente wil aantrekken. Tenslotte wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking uit te werken wat de inzet op specifieke locaties zoals het Modekwartier, de Coehoorn en het IPKW terrein inhoudt. Op welke manier wil de gemeente de **creatieve industrie** versterken en hoe wil zij de ontwerp- en cultuursector gaan bevorderen? Hoe neemt de gemeente de huisvesting van creatieve ondernemers 'actief' mee in nieuwe gebiedsontwikkelingen en in welke mate en vorm ontstaat er ruimte voor creatief ondernemerschap in andere delen van de stad?
Ruimte voor schone mobiliteit	Onder andere de realisatie van een groot aantal nieuwe woningen resulteert in een stijgend aantal vervoersbewegingen en een grotere druk op de bereikbaarheid. Aanbevolen wordt om de ambities gericht op een bereikbare stad verder uit te werken in de beleidsuitwerking 'Arnhem bereikbare stad'. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden in de verkeersstructuur, hierbij is het van belang de opgave integraal te bekijken. Bij het uitwerken van de ambities moet aandacht zijn voor een **multimodaal** systeem; er moet zowel aandacht zijn voor de voetganger, de fietser, de automobilist en de gebruiker van het OV. Het is van belang om de beleidsuitwerking integraal in te steken en in het bijzonder de inrichting van de openbare ruimte hier goed in mee te nemen. De beleidsuitwerking moet inzichtelijk maken wat het moderne **parkeerbeleid** voor zowel auto als fiets inhoud en hoe dit uitwerkt in de verschillende delen van de stad. Daarnaast moet er in de beleidsuitwerking aandacht zijn voor **schone stadslogistiek**. Aanbevolen wordt om het begrip 'schoon' verder te definiëren en tevens in te gaan op de logistieke aanvoer naar de betreffende hubs. Ook wordt aanbevolen om de randvoorwaarden die de gemeente stelt uit te werken en om de haalbaarheid in beeld te brengen, aangezien er een grote verantwoordelijkheid ligt bij de markt.
Een stad waar het goed wonen is	Aanbevolen wordt om de ambities voor het thema **wonen** verder uit te werken in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is. Hierin zullen de eisen die gesteld worden aan nieuwbouw verder geconcretiseerd moeten worden. Ook wordt aanbevolen de reeds vastgestelde eisen voor **natuurinclusief bouwen** en de impactladder circulariteit, welke op dit moment in ontwikkeling is, goed te integreren in de beleidsuitwerking. Daarnaast wordt aanbevolen om de voorwaarden en financiële haalbaarheid hiervan verder te onderzoek. Tevens wordt aanbevolen om in de beleidsuitwerking aandacht te hebben voor de invulling van de nieuwe kaders voor **inclusievere en gemengdere wijken** welke bij moeten dragen aan de nieuwe Arnhemse mix. De manier waarop deze kaders worden ingevuld zal van invloed zijn op de

Hoofdambities	Aanbevelingen voor de verdere uitwerking
	mate waarin zij bijdragen aan sterkere wijken. Daarnaast wordt aanbevolen om de daadwerkelijke invloed van woningcoöperaties en grond- en vastgoedeigenaren op de voorgenomen ontwikkelingen, zoals het aanpassen van huidige woningen en het ontwikkelen van tijdelijke woningen, in kaart te brengen. Evenals de mogelijke instrumenten waarmee de gemeente invloed kan uitoefenen op de verschillende partijen.
Een stad met nieuwe energie	Aanbevolen wordt de ambities voor de **energietransitie** verder te concretiseren in de integrale beleidsuitwerking Arnhem Stad met nieuwe energie. Aanbevolen wordt de ruimtelijke impact van de energietransitie nader te onderzoeken en in beeld te brengen hoe deze zich verhoudt tot andere opgaven, zowel boven als onder de grond. Aanbevolen wordt om op basis daarvan nadere randvoorwaarden te formuleren, welke gekoppeld kunnen worden aan een monitoringssysteem. De beleidsuitwerking moet daarnaast meer inzicht bieden in de manier waarop gebouweigenaren en bedrijven betrokken worden bij de transitie en welke instrumenten de gemeente hiervoor kan inzetten. Ook moet er aandacht zijn voor de betaalbaarheid van de transitie, hoe de gemeente om gaat met energiearmoede en op welke concrete manier inwoners mee kunnen profiteren van de transitie. Het thema **circulariteit** is zeer breed en de eerste stappen hiervoor zijn reeds gezet in een visie ‘Circulaire economie’ en het daarop volgende plan van aanpak. Aanbevolen wordt om dit plan van aanpak up to date te houden en wanneer nodig aan te scherpen. Daarnaast wordt aanbevolen om de ruimtelijke claim en impact van de transitie naar een circulaire economie beter in beeld te brengen en te onderzoeken hoe dit zich verhoudt tot andere ambities binnen de gemeente. Het uitvoeren van een grondstofstromenanalyse of het ontwikkelen van materialenpaspoorten kan bijvoorbeeld meer inzicht geven in de belangrijkste grondstofstromen en afvalstromen. Daarnaast wordt aanbevolen om te onderzoeken aan welke voorwaarden gebouwen en gronden moeten voldoen om circulair te zijn. Vervolgens is het van belang inzicht te verkrijgen op welke punten en in welke mate de gemeente invloed kan uitoefenen. Aanbevolen wordt een overzicht te maken van de onderdelen die wel/of niet afgedwongen kunnen worden via publiek- of privaatrechtelijke instrumenten.

8.5 Conclusie Passende beoordeling

De Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem is een langetermijnvisie op de fysieke leefomgeving van de gemeente tot aan 2040. In de visie worden op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor wonen, werken, recreëren en mobiliteit. Aangezien op voorhand niet is uit te sluiten dat deze keuzes afzonderlijk of in samenhang kunnen leiden tot significante gevolgen op Natura 2000-gebieden in en rondom de gemeente is een Passende beoordeling opgesteld.

Door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen.

Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in de verdere beleidsuitwerking en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000 en de mogelijkheden om deze te beperken (Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

9 Leemten in kennis, evaluatie en monitoring van beleid

9.1 Leemten in kennis

De effectbeoordeling in dit planMER is kwalitatief van aard, gericht op kansen en risico's en sluit aan bij het strategische en lange termijn karakter van de Omgevingsvisie. De visie is richtinggevend voor verdere uitwerking en doorwerking in programma´s of andere instrumenten. Voor dit planMER zijn de gedane aannames afdoende om een voldoende betrouwbaar beeld te verkrijgen van kansen op positieve effecten en risico's op negatieve effecten op de leefomgeving op de langere termijnen. Op dit abstractieniveau is er dan ook geen sprake van leemtes in kennis of onzekerheden met betrekking tot de in dit planMER beschreven kansen en risico's. Meer gedetailleerde effectbeoordeling, kwantificering daarvan en toetsing aan wettelijke kaders kan alleen plaatsvinden bij verdere uitwerking tot beleid op de kortere termijn in bijvoorbeeld programma's. De effecten die zich uiteindelijk in de praktijk voor zullen doen, moeten op basis van monitoring en evaluatie in beeld worden gebracht (zie hiervoor ook hoofdstuk 6.2 van dit planMER).

9.2 Monitoring en evaluatie

Dit hoofdstuk benadrukt het belang van monitoring en evaluatie van de Omgevingsvisie en beschrijft hoe het planMER daar in kan ondersteunen.

Belang van monitoring en evaluatie

Monitoring en evaluatie vormt een belangrijk onderdeel van de realisatie van de Omgevingsvisie. De lange looptijd van de Omgevingsvisie vraagt om regelmatige monitoring en evaluatie van de visie. Ook geeft de Omgevingsvisie veel ruimte aan partijen om initiatieven te ontplooien binnen de kaders van de visie. Monitoring en evaluatie is essentieel om te bepalen of de verschillende doelstellingen gedurende de looptijd van de visie nog kunnen worden bereikt en wat de effecten van het beleid zijn.

Dit biedt bestuurders een basis om in de loop van de tijd, indien nodig, extra maatregelen te nemen. De gemeente legt hier in hoofdstuk 7 de nadruk op. De gemeente wil, door middel van het monitoren en evalueren van de toestand van de fysieke leefomgeving, programma's en de Omgevingsvisie kunnen aanpassen.

Monitoring voor de Omgevingsvisie
Voor het planMER is een beoordelingskader opgesteld. De thema's met ambities en indicatoren uit het beoordelingskader uit dit planMER kunnen dienen als eerste aanzet voor de monitoring van de Omgevingsvisie. Alle thema's inclusief de belangrijkste ambities uit de Omgevingsvisie zijn hiermee gedekt. De beoordeling in dit planMER van deze thema's (huidige situatie, autonome ontwikkeling en effectbeoordeling Omgevingsvisie) kan (deels) gezien worden als een soort 'nulmeting' en vormt een eventuele basis voor de monitoringstool die de gemeente Arnhem opzet. Benadrukt wordt dat dit slechts een eerste aanzet is.

Relatie met beleidsuitwerkingen
De beleidsuitwerkingen zijn een cruciaal instrument om de doelstellingen voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving verder te concretiseren. Hierin zullende doelen, de realisatie met tijdspad en de monitoring concreter uitgewerkt worden.

Relatie met het Omgevingsplan
Het Omgevingsplan gaat na invoering van de Omgevingswet op een nieuwe manier alle regelgeving van de gemeente voor de fysieke leefomgeving structureren. Dit betekent dat de komende jaren de gemeentelijke bestemmingsplannen worden omgezet naar het Omgevingsplan. Op het moment van inwerkingtreding van de wet (voorzien 1 januari 2023) vormen de dan geldende bestemmingsplannen een Omgevingsplan van rechtswege. Geleidelijk zullen deze worden omgezet naar de vorm en vereisten van het Omgevingsplan. Dit gebeurt enerzijds door middel van een set van generieke, voor de gemeente als geheel geldende regels, en anderzijds door gebiedsspecifieke regels. Op het moment dat ook gebiedsspecifieke regels aan het Omgevingsplan worden toegevoegd kunnen hieraan ook de uit de Omgevingsvisie voortvloeiende gebiedsspecifieke aanbevelingen worden toegevoegd.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 1 Begrippen en afkortingen

Begrip/afkorting	Betekenis
Ambitie	Toestand van de leefomgeving die de gemeente Arnhem nastreeft.
Autonome ontwikkeling	Verwachte situatie in de toekomst die optreedt zonder de veranderingen waar de Omgevingsvisie specifiek in voorziet. Alle met besluitvorming vastgesteld beleid, ontwikkelingen of projecten behoren tot de autonome ontwikkeling.
Beoordelingskader	Set indicatoren waarmee beoordeeld wordt a) in hoeverre met het beoogde beleid de vooraf gestelde doelen worden gehaald ('doelbereik') en b) wat de effecten van het beleid zijn op de leefomgeving.
Beleidsinstrument	Middel dat een overheid inzet om beleid uit te voeren, bijvoorbeeld: Omgevingsvisie, programma, omgevingsvergunning, subsidieregeling.
Bevoegd gezag	Eén of meer overheidsinstanties die bevoegd zijn om over de activiteit van de initiatiefnemer het besluit te nemen.
Commissie voor de m.e.r.	Een bij wet ingestelde landelijke commissie van onafhankelijke milieudeskundigen. Zij adviseren het bevoegd gezag over de kwaliteit van de informatie in het milieueffectrapport en naar wens ook over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport.
Criterium	Wijze waarop wordt gemeten (hoort bij de vastgestelde indicator)
Effect (in PlanMER)	Concreet gevolg van beleid op de leefomgeving.
Indicator	Belangrijk aspect binnen een thema om te meten.
KRW	Kaderrichtlijn Water
Modal shift	Verschuiving van vervoer van één transportmodaliteit naar een andere transportmodaliteit.
Modal split	De modal split geeft de verhouding van het aantal reizigers(kilometers) tussen de verschillende modaliteiten (vervoerwijzen) aan.
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau: notitie die beschrijft waar de m.e.r.-procedure wel en niet overgaat (‘reikwijdte’), welke aspecten in het planMER onderzocht gaan worden en met welke diepgang (‘detailniveau’).
Omgevingsvisie	Plan waarin de gemeente haar beleid voor de leefomgeving op lange termijn vastlegt.
Plan-m.e.r	M.e.r. staat voor ‘milieueffectrapportage’ en is de procedure waarbinnen een MER wordt opgesteld. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een m.e.r. voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
PlanMER	MER staat voor ‘Milieueffectrapport’ en bevat de resultaten van het onderzoek naar de (milieu)effecten binnen een m.e.r. De toevoeging ‘Plan’ wil zeggen dat het om een MER voor een plan gaat, zoals een Omgevingsvisie.
Programma	Programma in de zin van de Omgevingswet waarin (lange termijn) beleidsdoelstellingen (wat gaan we doen?) worden vertaald naar (middellange termijn) concrete acties en interventies (hoe gaan we dat doen?).
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie
Zienswijze	Reactie die een belanghebbende aan het bevoegd gezag kan sturen als reactie op de kennisgeving over een voornemen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2 Ambities uit Omgevingsvisie

In de twee onderstaande bijlagen worden de ambities op thematisch niveau en gebiedsniveau behandeld. De thema's die hierbij worden behandeld zijn 'Ruimte voor schone mobiliteit', 'Een stad met nieuwe energie', 'Aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad' en 'Een stad waar het goed wonen is'. De deelgebieden die de gemeente Arnhem heeft opgesteld zijn 'Centrum', 'Arnhem Oost', 'Centrum Zuid' en 'Arnhem Noord'

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2a Thematische uitwerking

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
Ruimte voor schone mobiliteit	*Voor de ontwikkeling van Arnhem is een goede bereikbaarheid een belangrijke voorwaarde. Bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen zo goed mogelijk. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We gaan vaker en meer lopen… … en we pakken sneller de fiets We blijven investeren in trolley en trein We zetten in op de ICE naar Berlijn We kunnen op meer plekken laden De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie	*Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.*	We doen het samen met onze regio We worden klimaatneutraal De energie transitie in de gebouwde omgeving We gaan voor duurzame mobiliteit We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie We doen als stad wat we kunnen We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied
Aantrekkelijk Arnhem	*Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
		We versterken het contrast van onze wijken
		We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
		We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
		We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene gezonde en veilige stad	*Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse en gezonde leefomgeving en goed toegankelijk, nabij en aantrekkelijk groen een cruciaal uitgangspunt.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
		We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
		We maken onze wijken veiliger
		In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
		We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
		We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
		We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
		We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
		We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
		We beperken overlast van extreme buien
		We bereiden onze stad voor op droge perioden
		We willen een geschikte bodem en schoon grondwater
		We zorgen voor meer koelte in de stad
		We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad	*Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent, zoals het welzijn van haar inwoners, mobiliteit en bereikbaarheid, woningbouw en*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio
		We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
		We investeren in mensen

Thema	Toelichting uit Omgevingsvisie	Sub ambitie
	ruimtelijke kwaliteit en verduurzaming. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen in de stad is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad als geheel. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we in dit perspectief naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.	De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten We maken onze werklocaties toekomstbestendig We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten We versterken onze creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is	*Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.*	We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio We bouwen nieuwe woningen bij We passen bestaande woningen aan We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen We houden wonen betaalbaar We gaan meer mixen We bouwen circulair We zorgen voor sterke wijken

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 2b Gebiedsuitwerking

Ambitie-agenda	
Centrum	We zorgen dat detailhandel, horeca en cultuur zich na de coronapandemie weer kunnen herpakken.
	Op de langere termijn zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen.
	We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
	Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, rustige buitenruimte.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk uit op de openbare ruimte, bewoners van nieuwbouw krijgen in principe geen parkeervergunning en fietsvoorzieningen moeten inpandig opgenomen worden.
	Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen.
	We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.
	We ontwikkelen een integrale parkeerstrategie voor zowel de fiets als de auto voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een lagere parkeernorm in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
	We stellen nieuwe stedenbouwkundige kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
	We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.
Arnhem Oost	We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
	We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
	We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennisas op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem West	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
	We leiden het onderzoek naar de 'spoorse' opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
	We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel.
	We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
	We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
	De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk.
	De grotendeels private terreinen gaan we meer 'openen' naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter.
	De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
	In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen.
	Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen.
	We zetten in op doorgaande wandelen fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
	We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer.
	Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal.
	Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.
Centrum Zuid	Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
	Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
	We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
	Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcept of gebouwd parkeren.
	We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
	We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
	We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Ambitie-agenda	
Arnhem Noord	Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
	Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
	De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
	Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
	Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
	Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op duurzame bereikbaarheid.
	Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
	Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
	Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 3 Factsheets: beschrijving Huidige Situatie en Autonome Ontwikkelingen (HSAO)

Bijlage 3

Factsheets HSAO en effectbeoordeling

1 november 2022

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Verantwoording

Titel	Bijlage 3
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde - van Persie, Daan van Gils, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Projectnummer	1279798
Aantal pagina's	195
Datum	4 november 2022
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

Inhoud

1 Overzichtstabel effecten 5
2 Ruimte voor schone mobiliteit 7
2.1 Factsheet Mobiliteit 7
2.1.1 Modal split 9
2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden 16
2.1.3 Duurzaam vervoer 21
3 Een stad met nieuwe energie 25
3.1 Duurzame energie 25
3.1.1 Duurzame energie 26
3.1.2 Bedrijven en industrie 29
3.1.3 Gebouwde omgeving 31
3.2 Circulariteit 34
3.2.1 Circulaire economie 35
4 Aantrekkelijk Arnhem 38
4.1 Landschappelijke waarden 38
4.2 Cultuurhistorische waarden 45
4.3 Archeologie en aardkundige waarden 48
4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus 53
5 Een groene gezonde en veilige stad 56
5.1 Natuur 56
5.1.1 Natura2000 57
5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN) 67
5.1.3 Biodiversiteit 73
5.2 Grijsmilieu 80
5.2.1 Geluid 80
5.2.2 Geurhinder 87
5.2.3 Luchtkwaliteit 90
5.2.4 Lichthinder 96
5.2.5 Omgevingsveiligheid 99
5.3 Bodem en ondergrond 103
5.3.1 Bodemkwaliteit 105
5.3.2 Ondergrond 109
5.4 Water 112

5.4.1 Waterkwantiteit ... 113
5.4.2 Waterkwaliteit ... 115
5.5 Beweging ... 118
5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen ... 119
5.6 Veiligheid ... 124
5.6.1 Verkeersveiligheid ... 125
5.6.2 Sociale veiligheid ... 129
5.7 Klimaatadaptatie ... 134
5.7.1 Wateroverlast ... 135
5.7.2 Droogte ... 140
5.7.3 Hitte ... 144
5.7.4 Waterveiligheid ... 148
6 Een vitale stad ... 152
6.1 Werken ... 152
6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven ... 153
6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties ... 157
6.1.3 Werkgelegenheid ... 161
6.2 Sociaal maatschappelijk ... 166
6.2.1 Voorzieningen ... 167
6.2.2 Voorzieningen gezond leven ... 170
6.2.3 Onderwijs ... 175
6.2.4 Toegankelijkheid ... 178
6.2.5 Kansengelijkheid ... 180
7 Een stad waar het goed wonen is ... 184
7.1.1 Woningvoorraad ... 186
7.1.2 Woningaanbod ... 191

Kenmerk R002-1279798MVP-V02-agv-NL

1 Overzichtstabel effecten

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
Ruimte voor schone mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer			
Een stad met nieuwe energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			
	Circulaire economie			
Aantrekkelijk Arnhem	Landschappelijke waarden			
	Cultuurhistorische waarden			
	Archeologie en aardkundige waarden			
	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			
Een groene gezonde en veilige stad	Natura 2000			
	GNN (buiten Natura 2000 gebieden)			
	Biodiversiteit			
	Geluid			
	Geurhinder			
	Luchtkwaliteit			
	Lichthinder			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)			
	Chemische bodemkwaliteit			
	Ondergrond			

Thema	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Effect Omgevingsvisie
	Waterkwantiteit			
	Waterkwaliteit (grondwater/oppervlaktewater)			
	Ruimte voor spelen en bewegen			
	Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)			
	Sociale veiligheid			
	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			
Een vitale stad	Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur en toerisme)			
	Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)			
	Werkgelegenheid			
	Voorzieningen			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			
Een stad waar het goed wonen is	Woningvoorraad			
	Woningaanbod			

2 Ruimte voor schone mobiliteit

2.1 Factsheet Mobiliteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Mobiliteit	Modal split			
	Bereikbaarheid woon- en werkgebieden			
	Duurzaam vervoer (aantal en aandeel elektrische voertuigen)			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op mobiliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)	Onder dit jaarlijkse programma stelt de overheid middelen beschikbaar voor de decentrale vervoersregio's
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Rijksoverheid voert regie en regio's stellen samen met de wegbeheerders een verbeterprogramma voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet
	Nationale Agenda Laadinfrastructuur	Onderdeel van het Klimaatakkoord om schonere lucht te stimuleren door elektrisch vervoer. Wegbeheerders moeten een visie maken voor laadvoorzieningen
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Openbaar Vervoer per Bus (2016)	Vanaf 2025 moeten alle nieuwe instromende bussen in Nederlands OV vrij zijn schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 geldt dit voor alle bussen in exploitatie
Provinciaal/regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	De Mobiliteitsvisie Gelderland kent diverse ambities met betrekking tot het stimuleren van fietsen, zero-emission stadslogistiek, mobiliteitshubs, lopen, enzovoorts. Het document kent doelstellingen tot 2030.
	Bestuursakkoord Zero Emissie Regionaal Concessies OV	Vanaf 2025 alle nieuwe instromende bussen in Nederlandse vervoer vrij van schadelijke uitlaatgassen. Vanaf 2030 voor alle bussen in exploitatie ook de oudere. Busvervoer moet in 2030 emimissieloos rondrijden. Emissieloze treindienst in 2050
	Nota van uitgangspunten Spoor (2019) PS	Bij vervanging van materieel over te gaan op zero emissie

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	Green deel Zero emissie	Streven naar zero emissie van c02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen geluid op weg naar 2025. Dit moet worden bereikt door middel van innovatie in voertuigtechniek en het slimmer benutten van voertuigbewegingen.
	Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen (november 2018)	Beleidsuitgangsppunten OV, Informatie over infrastructuur en vertragingen in het OV-netwerk, een doorkijk naar 2030 en het toekomstbeeld voor het OV-netwerk van Arnhem - Nijmegen
	Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardige OV-Corridors 2019 - 2023 (december 2018)	Regionaal actieplan voor hoogwaardige OV-verbindingen (HOV). Het plan stelt doelen in het kader van de nabijheid van OV en HOV, (elektrisch) fietsen, de trend van Mobility as service en de modal shift.
	Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid (september 2019)	• Regionale samenwerking op het gebied van duurzame mobiliteit en bereikbaarheid aan de hand van 6 sporen. 1. Robuust wegennet, 2. Betrouwbaar spoor, 3. (H)OV voor iedereen, 4. Aantrekkelijk fietsnetwerk, 5. Schoon onderweg en 6. Verkeersveiligheid omgeving • We richten ons specifiek op ‘zero emission’(fiets/OV/elektrisch vervoer) méér schone kilometers in onze dagelijkse verplaatsingen
Lokaal	Accentnota Fiets (2019-2024)	Fietsambities Arnhem
	Nota bereikbare binnenstad (maart 2017)	• Zero emissie van C02 en zo min mogelijk fijnstof, roet gen luid op weg naar 2025 (green deal, 2014) • Terug te komen in de top 10 van meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland • In de binnenstad is een daling van het autobezit zichtbaar tegenover een stijging van het autobezit in de gehele stad • Ten opzichte van 2012 stijgt het gebruik van het busvervoer jaarlijks in de regio met 7%. In 2016 is in Arnhem het gebruik met ongeveer 30% gestegen ten opzichte van 2012. • In de bereikbare stad van de toekomst verenigen we de voetgangers, fietsers, het zero emissie openbaar vervoer en het zero emissie autoverkeer optimaal met efficiëntere en hoogwaardige inrichting van straten en pleinen • Als trend hebben we geconstateerd dat we van bezit naar gebruik gaan en zal ook het gebruik van ‘stille emissieloze voertuigen moeten worden gestimuleerd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	New Energy Made in Arnhem (NEMIA, 2019) Programma 2020-2030	Programma aanpak op duurzame mobiliteit met specifieke aandacht voor werkgeversaanpak modal shift, vergroten aandeel elektrische voertuigen, verduurzamen verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek, het verduurzamen van het taxibeleid, het vergroten van het aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente, het aantal en aandeel zero emissie bussen binnen OV concessie en het stimuleren van waterstof mobiliteit

2.1.1 Modal split

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Modal split: verdeling (auto/fiets/OV)	Autobezit (gemiddeld aantal auto's per huishouden)	0,8 – 1	0,4 – 0,8	0,4 - 0
	Fietsgebruik aandeel fiets als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen van binnenstadbezoek	(<30%)	(30%-35%)	(>35%)
	Gebruik Openbaar vervoer – aandeel OV als hoofdvervoersmiddel in alle verplaatsingen	0% – 33%	33% – 66%	66% – 100%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar de *modal shift* de overstap van auto naar fiets en andere duurzame vormen van vervoer. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. De modal split is uitgesplitst naar autobezit, fietsgebruik en gebruik openbaar vervoer. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel fiets- en OV gebruik wordt de situatie als slecht beoordeeld.

In onderstaande figuur en tabellen staan cijfers over de verdeling tussen verschillende vervoersvormen. Met deze gegevens is onderstaand steeds de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de fiets, de auto en het openbaar vervoer beschreven. Daarna is de modal split als geheel beoordeeld voor heel Arnhem en bekeken naar deelgebieden.

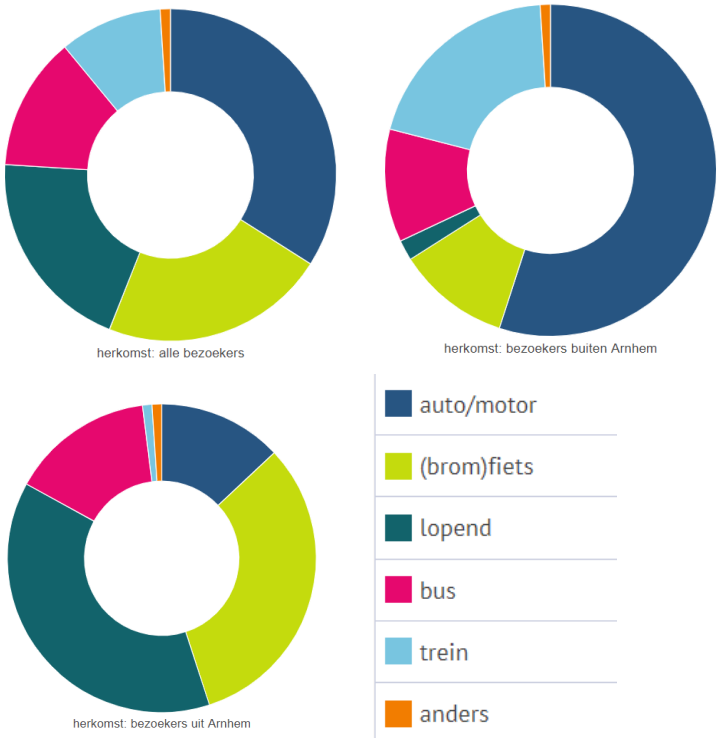

Figuur 2.1 Verschillende vervoerswijzen naar de Binnenstad in Arnhem 2018

Tabel 2.1 Vervoerswijze naar Binnenstad (Afdeling Onderzoek en Statistiek gemeente Arnhem, 2018)

	Herkomst: alle bezoekers	Herkomst: bezoekers uit Arnhem	Herkomst: bezoekers buiten Arnhem
Auto/motor	34%	13%	55%
(Brom)fiets	22%	32%	11%
Lopend	20%	38%	2%
Bus	13%	15%	11%
Trein	10%	1%	20%
Anders	1%	1%	1%

Tabel 2.2 Vervoersvormen in Arnhem (Onderzoek Verplaatsingen in Nederland, 2017)

Vervoersvormen in Arnhem 2017	%
Auto als bestuurder	31% van alle verplaatsingen
Auto als passagier	14%
Bus	6%
Fiets	21%
Lopen	23%
Trein	4%
Brom/snorfiets	1%

Huidige situatie fiets

Van de huidige situatie omtrent mobiliteit komen de meest recente en volledige cijfers uit 2018. In 2018 komt van alle bezoekers van de binnenstad 22% op de (brom/snor)fiets. 1 % daarvan is brom of snorfiets. De gemeente geeft aan in de Accentnota Fiets 2014 – 2024 de provincie te volgen in het streven naar aandeel fiets in alle verplaatsingen van 35% of meer. De huidige situatie voor fiets als onderdeel van *modal split* en bereikbaarheid ligt op 22% van alle verplaatsingen. Het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat als je naar langzaam verkeer als geheel kijkt er een ander beeld ontstaat. Als je lopen namelijk meetelt, wordt duidelijk dat een aandeel van 42% van alle binnenstadbezoekers zich lopend of fietsend verplaatst.

Autonome ontwikkeling fiets

Met de Accentnota Fiets 2019 – 2024 voert de gemeente Arnhem actief beleid om de fietsinfrastructuur te verbeteren en daarmee dus in te zetten op een groeiend aandeel fietsgebruik van de dagelijkse verplaatsingen. Zowel op regionaal als op lokaal niveau is het streven om langzame vormen van verkeer zoals fietsen, lopen en emissie loze alternatieven zoals elektrisch vervoer te willen stimuleren. Daarbij is de ambitie meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te realiseren (Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid, 2019). In de autonome ontwikkeling is te verwachten dat het aandeel van de elektrische fiets verder toeneemt en wordt gebruikt voor- en natransport. Daarnaast is er een trend te zien waarbij het vanwege de deeleconomie makkelijk wordt om op locatie een deelfiets of elektrische deelfiets te gebruiken voor korte afstanden. Gezien de inzet in het gemeentelijke fietsbeleid en landelijke en regionale trends op het gebied van schoner en flexibelere vormen van vervoer is te verwachten dat het aandeel (elektrische) fiets in de (binnen)stad verder toeneemt tot 30 tot 35%. De autonome ontwikkeling voor het onderdeel fiets van de *modal split* wordt in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Auto

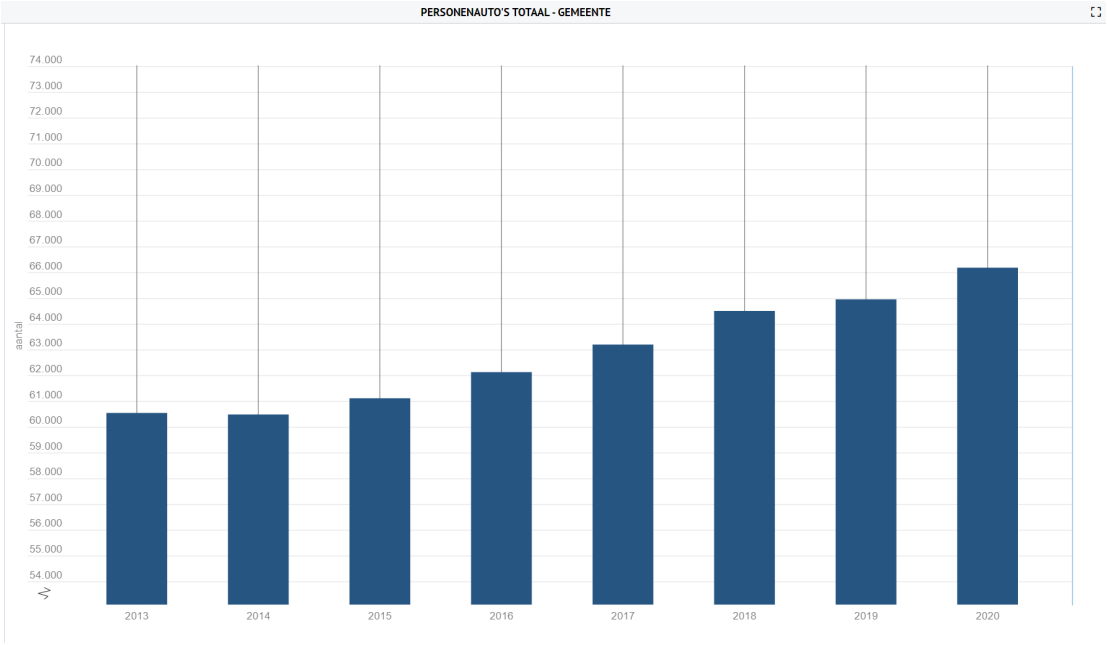

Figuur 2.2 Totale aantal personenauto's in Arnhem 2013 – 2020 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Huidige situatie auto

Het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* is in de huidige situatie in beeld gebracht. Het beoordelingscriteria is het gemiddeld aantal auto's per persoon. In het algemeen geldt dat zoals zichtbaar in bovenstaande cijfers en figuren van alle verplaatsingen in 2017 31% met de auto als bestuurder is en 14% met de auto als passagier. Dat betekent dat bijna de helft van alle verplaatsingen in Arnhem nog steeds met de auto gebeurt. Van de binnenstadbezoekers in 2018 komt 34% met auto of motor. In 2019 komt het gemiddeld autobezit in aantal voertuigen per 1000 inwoners in Arnhem uit op 0,8 (Bron: Arnhem in Cijfers). Het autobezit nam de afgelopen jaren toe, mede door de groei in het aantal huishoudens en door een groei in autobezit per huishouden. Het totale aantal personen auto's in Arnhem is tussen 2013 en 2020 gegroeid met 5640. Dat is een groei van 9,3%. Het autobezit per huishouden is flink gegroeid in Klingelbeek (met 40% sinds 2013) en in Presikhaaf-West (met 11% sinds 2013). Het autobezit is het sterkst gedaald in Presikhaaf-Oost met 10% sinds 2013 en met 7% in de Geitenkamp (Bron: Arnhem in Cijfers 2013-2018).In 2020 is totale aantal personen auto's 66.180 Er zijn in 2020 82.520 huishoudens. Het autobezit per huishouden komt neer op 0,802. In de accentnota Fiets (2019) schrijft de gemeente dat de *modal shift,* de overstap van auto naar fiets, de kern van de opgave is. In de huidige situatie is echter sprake van een hoog autobezit en de afgelopen jaren is er sprake van groei van het absolute en relatieve aantal auto's. De huidige situatie van het aandeel auto's als onderdeel van de *modal split* wordt beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling auto

In de autonome ontwikkeling wordt ingezet op de overstap van auto naar fiets en andere vormen van langzaam en schoon verkeer. Er is beleid in de vorm van de Accentnota Fiets waarbij wordt ingezet op een verbetering van fietsinfrastructuur om de overstap van auto naar fiets mogelijk te maken. Ook wordt in HOV actieplan ingezet op goede bereikbaarheid met het OV wat resulteert in minder verplaatsingen met de auto. In de autonome ontwikkeling is er ook de trend van deelplatforms te zien waarbij voor korte afstanden een (elektrische) fiets of ander schoon en flexibel alternatief voor de auto gebruikt kan worden. Tegelijkertijd neemt in de autonome ontwikkeling het absolute aantal auto's toe door meer woningen. De parkeernorm blijft gelijk aan het aantal huishoudens. Het voornemen van de gemeente is om niet meer in de groei van autogebruik te investeren. In NEMIA (2019) is beleid op deelvervoer opgenomen. Doel is om het aantal autokilometers in de stad en de daarmee gepaard gaande vervuiling terug te brengen door elektrische deelauto's deelscooters en deelfietsen beschikbaar te stellen. De inzet van het beleid is dat het autobezit per persoon of per huishouden moet dalen en het relatieve aandeel van auto als onderdeel van de totale mobiliteit zal ook verder moeten dalen. In de huidige situatie gebeurt dat niet en de verwachting is dat het absolute aantal auto's in de autonome ontwikkeling zal toenemen. De verwachting is dat het gemiddeld aantal auto's per huishouden in de autonome ontwikkeling door het ingezette beleid en (landelijke) trends van deelplatforms, duurzaamheid en bewustwording rondom schonere vormen van vervoer zal stagneren of licht zal afnemen. Desondanks is het autobezit in Arnhem per huishouden hoog. De autonome ontwikkeling van het aandeel auto's wordt beoordeeld als **slecht.**

Huidige situatie openbaar vervoer

In de huidige situatie van het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split komt in 2018 31% van de binnenstadbezoekers met bus (11%) of trein (20%) (Bron: Arnhem in Cijfers). Momenteel wordt er met het HOV beleid ingezet op hoogwaardig en duurzaam vervoer van en naar Arnhem. In het Actieplan Samenwerken aan Hoogwaardig OV. Redelijke OV infrastructuur wordt geconstateerd dat het aantal reizigerskilometers dat in de regio Arnhem-Nijmegen in het openbaar vervoer is vervoerd, tussen 2012 en 2017 met is 30% gestegen. Deze groei is veel groter dan de inwonersgroei. In de periode 2012 en 2017 groeide het aantal inwoners namelijk met 5%. Centraal in het beleid voor HOV staat de ontwikkeling van het HOV netwerk (hoge frequenties en korte rijtijden die kunnen concurreren met de auto. Het aandeel openbaar vervoer (bus en trein) van binnenstadbezoekers als onderdeel van de modal split komt in 2018 neer op 31%. Het aandeel openbaar vervoer als onderdeel van de modal split wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht.** (<33%) Het huidige beleid is echter wel gericht op de ontwikkeling van het HOV netwerk.

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling zal het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* verder worden vergroot, omdat er actief beleid wordt gevoerd voor hoogwaardig OV. Onderdeel van dit beleid is onder andere om het makkelijker te maken om over te stappen tussen verschillende vormen van vervoer. Een zogenaamde drempelloze overstap. Dit draagt bij aan het combineren van verschillende vormen van duurzaam vervoer (fiets, lopen, e-bike, OV).
Daarnaast is het beleid in toenemende mate om wonen en werken in de buurt te hebben van OV-locaties. Er bestaat momenteel ook de trend dat steeds meer bedrijven zich op locaties vestigen met goede OV-bereikbaarheid.

Bovendien is het beleid op mobiliteit van de gemeente Arnhem in het algemeen om meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen te hebben. Het openbaar vervoer dat in de autonome ontwikkeling nog meer emissie loos wordt, draagt daar aan bij.
Daarnaast is de regionale ambitie om voor 2030 de capaciteit van het openbaar vervoer te vergroten (Mobiliteitsvisie Gelderland, 2020). Tegelijkertijd is op basis van demografische ontwikkelingen voor Arnhem een beperkte groei van het aantal OV-reizen te verwachten. Op basis van het bovenstaande wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel OV als onderdeel van de *modal split* beoordeeld als **redelijk.**

Modal split algemeen
Als slotsom volgt hier een korte conclusie op de *modal split* als geheel.

Huidige situatie en Arnhem Noord
Van alle binnenstadbezoekers van Arnhem in 2018 is de verdeling naar mobiliteit als volgt: 34% per auto, 42% per bromfiets/lopend en 23% per bus/trein (Arnhem in Cijfers, 2018). Van alle verplaatsingen in Arnhem is de verdeling in 2017: 45% per auto bestuurder/passagier, 45% per bromfiets, fiets, lopend en 10% per bus/trein. De kern van het mobiliteitsbeleid van de gemeente Arnhem is de *modal shift*. In de huidige situatie voor corona bestaat bijna de helft van de modal split nog uit het aandeel auto. Het beleid is om een groter aandeel voor langzaam en schoon verkeer binnen het totaal voor elkaar te krijgen. In de huidige situatie is dat nog niet gelukt, maar is er al veel specifiek lokaal beleid voor de ambities voor de fiets en het openbaar vervoer. De *modal split* als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling en deelgebieden
In de autonome ontwikkeling van de *modal split* als geheel in Arnhem wordt sterk ingezet op een groter aandeel langzame en schone vormen van vervoer. Hier is al beleid voor opgesteld en de verschillende trends van deelvervoer, het verduurzamen van vervoer en een verbeterde bereikbaarheid van OV-locaties dragen hier in positieve mate aan bij. De autonome ontwikkeling voor de modal split als geheel wordt beoordeeld als **redelijk.**

Een nuancering daarbij is dat de verwachting is dat binnen meer verstedelijkte stadsdelen (Arnhem Centrum) een groter aandeel langzame en schone vormen van mobiliteit eerder gerealiseerd is. Het zijn namelijk die stadsdelen waar de OV-bereikbaarheid het beste is en waar de relatief korte afstanden in het centrum gemakkelijker met een combinatie van vervoer (fiets/deelfiets/e-bike/lopend/bus) overbrugt kunnen worden. In Arnhem Noord en overwegend in Arnhem Oost en Arnhem Zuid zullen grotere afstanden van met name woon-werkverkeer waarschijnlijk toch met de auto overbrugt worden. De modal split als geheel wordt voor de autonome ontwikkeling in Arnhem Noord beoordeeld als **slecht.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator modal split is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit lopen	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ambitie geeft een impuls aan de modaliteit fietsen	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Verbeteringen van deze modaliteiten kan mensen verleiden het OV te nemen in plaats van de auto	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de ‘spoorse’ opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Arnhem stimuleert het verminderen van vervoersbewegingen en gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. Laadinfrastructuur voor personenauto’s is wel onderdeel van deze ambitie.	

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid uit de Omgevingsvisie is naar verwachting zeer positief voor de modal split van Arnhem. Arnhem wil meer focus leggen op lopen, fietsen en blijft investeren in het OV. Het stimuleren van lopen fietsen en het gebruik van het OV heeft naar verwachting een **positief** effect op in de onderlinge verhouding van het gebruik van verschillende modaliteiten.

2.1.2 Bereikbaarheid woon- en werkgebieden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bereikbaarheid woon/werkgebieden	Voertuigverliesuren (<1 - > 1,5 reistijdverhouding)	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten gedurende de hele dag	Meerdere locaties met vertragingen voor auto en bus knelpunten met name in de spits	Weinig tot geen locaties met vertragingen. In het algemeen afname van het aantal voertuigverliesuren

Beoordelingssystematiek
Voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden is gekeken naar voertuigverliesuren. Voor voertuigverliesuren geldt: Hoe meer locaties met vertragingen met name voor auto en bus hoe slechter de huidige situatie en of autonome ontwikkeling wordt beoordeeld. Het maakt nog een verschil of de vertragingen over de gehele dag voorkomen of alleen gedurende de ochtend- en avondspits.

Huidige situatie
Het aantal verliesuren is bekeken als indicator van de bereikbaarheid van woon-werkgebieden. Hierbij is met name gekeken naar de voertuigverliesuren van de auto. Het OV en de fiets leveren in dit kader geen groot probleem: op 5 kilometer afstand (fietsafstand) is er vanuit vrijwel geheel Arnhem een treinstation bereikbaar (zie figuur 2.3). In de huidige situatie is het aantal verliesuren in Arnhem hoger dan in andere gemeenten. Uit een Hotspot-analyse blijkt dat in Arnhem per voertuigkilometer relatief veel vertraging kent ten opzichte van andere gemeenten. De bereikbaarheid in Arnhem is daarmee slechter (Muconsult 2018). Toch klopt dat niet helemaal, want het grootste deel van de vertraging komt door de Pleyroute, de N325. Dit is een provinciale weg die binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt. Hierdoor raakt het beeld van vertragingen in Arnhem vertekend. In het document autobereikbaarheid in Arnhem (2019) wordt geconcludeerd dat de reguliere spitsen in en rondom Arnhem slechts incidenteel tot lange vertragingen zorgen.

Uit de Strategische visie mobiliteit Arnhem (OKA, 2021) blijkt dat de autobereikbaarheid van Arnhem redelijk is (zie figuur 2.4). Sluipverkeer op de centrumring is het grootste probleem voor doorgaand verkeer, wanneer de snelwegen rond Arnhem vastlopen. Als gevolg van de coronacrisis is de totale verkeersintensiteit afgenomen en het aantal verliesuren minder geworden. De adequate autobereikbaarheid van Arnhem zorgt ervoor dat de bereikbaarheid als **redelijk** wordt beoordeeld.

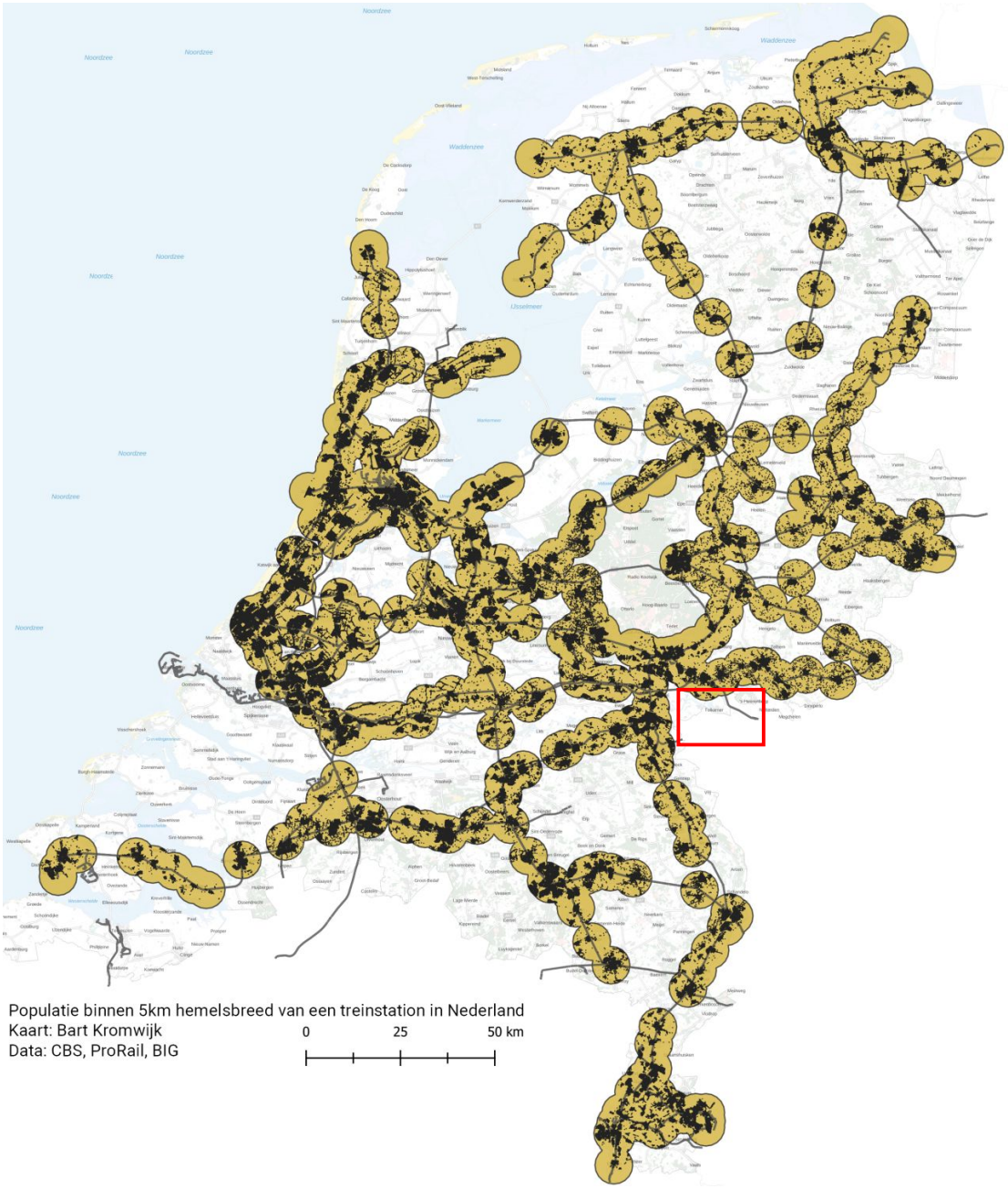

Figuur 2.3 Populatie binnen 5km hemelsbreed van een treinstation in Nederland

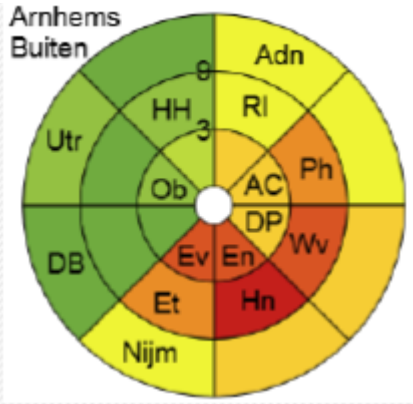

Figuur 2.4 Autobereikbaarheid vanuit Arnhem (Arnhems Buiten is hier als referentielocatie gekozen) (bron: OKA, 2021)

Autonome ontwikkeling

In het algemeen geldt voor mobiliteit dat het beleid is om in te zetten op langzame en schone vormen van vervoer. Er zijn ambities voor de fiets, het OV en een combinatie van vervoersvormen in Arnhem. De knelpunten voor auto's zijn over het algemeen en met name in de spits ook de knelpunten voor de bus. In het Regionaal actieplan HOV wordt dit echter wel aangepakt. Hiervoor is de verkeerintensiteit beschreven. Hieruit blijkt dat het wegennet niet wordt uitgebreid. De verkeersintensiteit neemt echter wel verder toe. Dit vanwege het groeiende volume aan auto- en vrachtverkeer. De capaciteitsgrens van het wegennetwerk rondom Arnhem zal worden bereikt. Dit resulteert in een toename van het aantal verliesuren. Met name in de spits blijven er knelpunten bestaan. Deze knelpunten en verliesuren gelden met name voor de auto en de bus. Door en voor de andere vormen van mobiliteit in combinatie met het beleid van een drempelloze overstap (fiets, e-bike, OV, lopen) zal het aantal verliesuren voor deze vormen afnemen. Het aantal verliesuren van alle verschillende vervoersvormen als indicator van de bereikbaarheid wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden - Reistijdverhouding ochtend- en avondspits

Met cijfers van Geoportaal Gelderland is ook de reistijdverhouding bekeken als onderdeel van het aantal verliesuren. Bij de reistijdverhouding gaat het om het verschil in reistijd in de spits vergeleken met de gemiddelde reistijd op de rest van de dag. In de ochtendspits in Arnhem was die reistijd in 2020 1 tot 1,25 langer dan de reistijd overdag. Op de A348 en de Pleyweg is de reistijd 1,25 tot 1,5 langer dan de rest van de dag. In de avondspits is het algemene beeld dat op de N325 en de N784 de gemiddelde reistijd in 2020 tot 1,5 keer langer is dan de rest van de dag. In de avondspits is het verschil in reistijd met de rest van de dag het grootst. Dit beeld blijkt ook uit onderstaande figuren. Hier is de gemiddelde reistijd afgezet tegen de reistijd in de ochtendspits (boven) en de avondspits (onder). Zichtbaar is dat in de avondpits de reistijd 70% minder is ten opzichte van de situatie waar er sprake is van *free flow,* een normale verkeersdoorstroom. De belangrijkste knelpunten qua reistijdverhouding in ochtend- en avondspits liggen direct in de ring rond het centrum en Arnhem Oost. Ook de A12/A50 moet genoemd worden als belangrijk knelpunt. In Arnhem Oost wordt de komende jaren flink bijgebouwd.

In Arnhem Oost is in de huidige situatie de reistijdverhouding al langer dan het gemiddelde. Het is de verwachting dat de reistijdverhouding daar in de autonome ontwikkeling verder toeneemt. Door vestiging van meer bewoners die zich ook zullen begeven in het woon-werkverkeer zullen de toegangs- en verbindingswegen in Arnhem Oost drukker worden. Tegelijkertijd worden de gemeentelijke wegen daar niet verder uitgebreid. Het gevolg is dat de reistijdverhouding in Arnhem Oost slechter wordt. De reistijdverhouding wordt voor Arnhem Oost in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht.** Hetzelfde geldt voor Arnhem Zuid, welke wordt ontsloten via de Pleyroute. Op onderstaande kaarten is zichtbaar dat deze route met name in de avondspits rood kleurt.

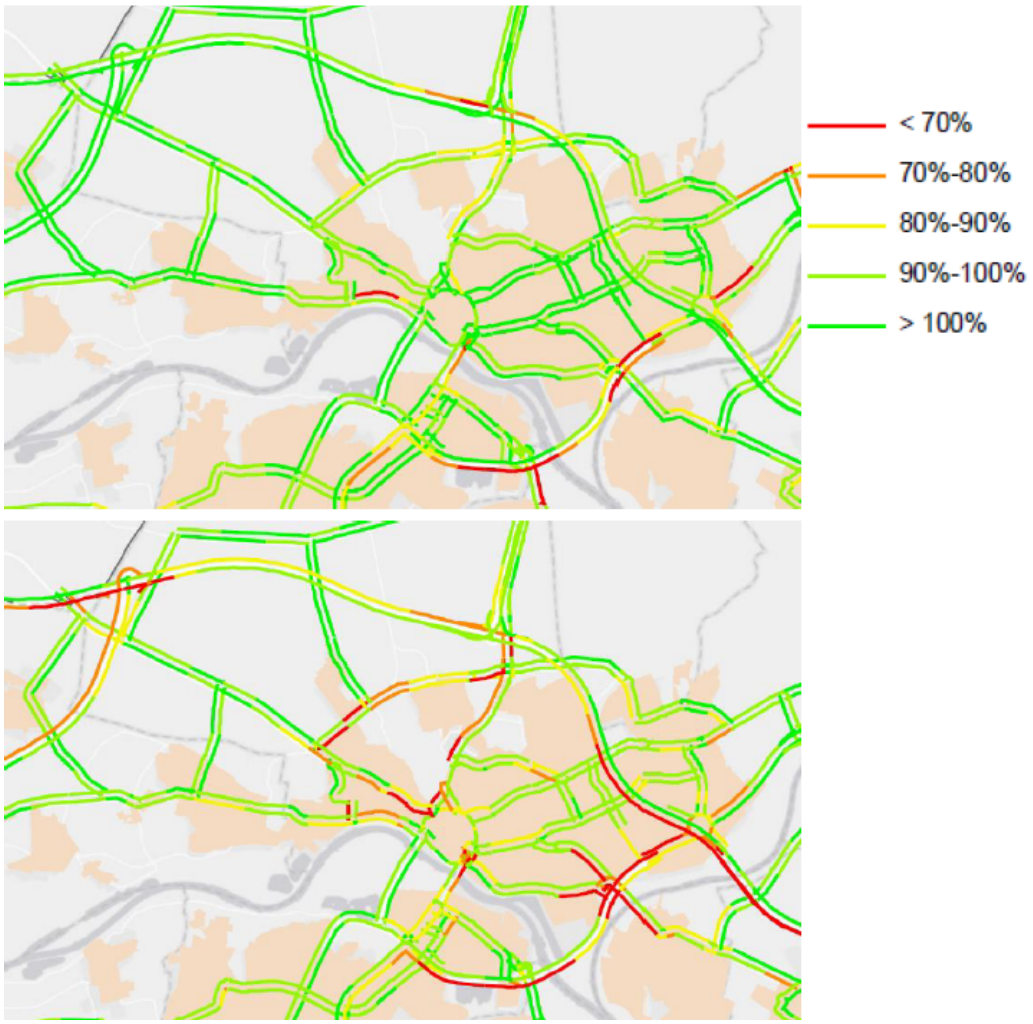

Figuur 2.5 Gemiddelde reistijd in en rondom Arnhem ten opzichte van freeflow reistijd in de ochtendspits (boven) en avondspits (onder)

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ‘bereikbaarheid woon- en werkgebieden’ is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van nieuwe woningen leidt tot groeiende mobiliteitsstromen naar en van deze plekken. De gemeente geeft hier aan dat aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden moeten worden gerealiseerd. De effecten op mobiliteit zijn beperkt indien dergelijke woningen bij bushaltes of OV-knooppunten in de buurt komen, gezien dit deze woningen minder direct afhankelijk van de auto maakt.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Meer mensen, en dus mogelijk ook meer auto's, zullen naar de stedelijke centra van Arnhem komen. Dit geeft de noodzaak om te werken aan goede OV-bereikbaarheid van deze centra.	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Het goed bereikbaar maken van kantoren in Arnhem is in algemene zin van positieve aard op bereikbaarheid en het criterium voertuigverliesuren. Arnhem legt de nadruk bij deze beleidsuitspraak op kantoren in en nabij het stationsgebied, wat gunstig kan zijn om meer mensen met het OV te doen reizen. Dit kan de in de spits drukke wegen in en rond Arnhem ontlasten.	De focus ligt daarbij op kantoren in het centrumgebied
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	Ambitie verbetert locaties voor diverse modaliteiten, wat bereikbaarheid in algemene zin vergroot	

Toelichting effectbeoordeling
De bereikbaarheid van woon- en werkgebieden in Arnhem is van groot belang, Arnhem is immers voornemens flink te groeien tot 2040. Meer woningen zorgen voor meer verkeersbewegingen, wat kan leiden tot knelpunten wanneer men van A naar B wil reizen. Binnenstedelijk bouwen, verdichten, leidt tot meer drukte in stedelijke gebieden. Hier zijn echter diverse modaliteiten beschikbaar om te reizen. Woningen in buitengebieden zijn vaak slechter ontsloten, wat ze afhankelijker maakt van de auto. Arnhem stelt in de Omgevingsvisie diverse plannen uiteen om woon- en werkgebieden in de stad bereikbaar te houden en heeft een duidelijk beeld welke plekken via welke modaliteiten het beste bereikbaar zijn (zo zijn enkele werklocaties simpelweg het beste te bereiken met de auto, waarop de focus ligt op het zo goed mogelijk ontsluiten van het gebied voor die modaliteit). Het feit dat Arnhem de auto niet overslaat in haar plannen om bereikbaarheid te garanderen is een goed teken, aangezien de stad nou eenmaal goed bereikbaar is per auto en in de huidige situatie ook als redelijk auto-afhankelijk kan worden gezien. Naar verwachting neemt de bereikbaarheid van plekken in Arnhem als gevolg van de Omgevingsvisie toe, wat een **positief** effect heeft op de bereikbaarheid.

2.1.3 Duurzaam vervoer

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzaam vervoer	Aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten	Stagnatie of daling van het aantal elektrische voertuigen en of faciliteiten. In relatieve zin is het aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten ook beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten. In relatieve zin is dit aandeel nog beperkt.	Absolute groei van het aantal elektrische voertuigen en faciliteiten en in relatieve zin een omvangrijk aandeel of groei van het relatieve aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel elektrische voertuigen en faciliteiten. Wanneer zowel het absolute aantal en het relatieve aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten als onderdeel van het totaal van de mobiliteitsopgave sterk groeit wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als goed beoordeeld. Wanneer er sprake is van groei van het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten, maar het relatieve aandeel hiervan nog maar beperkt is wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer het absolute aantal elektrische voertuigen en faciliteiten stagneert of daalt en het relatieve aandeel ook beperkt is, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
Duurzaam vervoer is in de huidige situatie bekeken met het aantal en aandeel van elektrische voertuigen en faciliteiten. In het ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid geeft gemeente aan aandeel elektrische voertuigen te willen vergroten en meer schone kilometers te halen in de dagelijkse verplaatsingen. Ook in het programma New Energy Made in Arnhem – NEMIA (2019) is een flinke ambitie opgenomen om duurzame mobiliteit te realiseren.

De gemeente wil en kan naar eigen zeggen koploper worden op gebied van duurzame mobiliteit. Het doel voor duurzame mobiliteit is tweeledig. Door in te zetten op deelvervoer en andere vormen van duurzame mobiliteit wordt de uitstoot minder en hoeft minder ruimte gereserveerd te worden voor parkeerfaciliteiten waardoor die ruimte voor andere functies gebruikt kan worden. Het aantal laadpalen voor elektrische auto's is in de periode 2015 – 2019 met 64% gestegen van 250 naar 700.

In het beleid voor OV landelijk en in de regio is opgenomen dat de overstap naar duurzame en emissie loze bussen voor 2030 of 2050 geregeld moet zijn. Lokaal zijn daar in het beleid voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer ook uitgangspunten voor opgenomen. Centraal in dit beleid staat om in te zetten op kortere reistijden en een hoge frequentie zodat het openbaar vervoer kan concurreren met de auto. Verder vormt de e-bike een goed alternatief en of aanvulling op de bus. Zoals eerder beschreven is het aantal verliesuren voor met name voor auto en bus in de huidige situatie en autonome ontwikkeling hoog. Bovendien is het niet in de lijn van verwachting dat dit sterk zal afnemen. Een toename in het aantal verliesuren leidt mogelijk zelfs tot meer duurzaam vervoer. De redenering is dan dat mensen sneller zijn met het openbaar vervoer, e-bike of fiets in het woon-werkverkeer. Bijkomend voordeel is dat mensen meer bewegen tijdens de reistijd. In onderstaande tabellen is te zien dat voor alle elektrische voertuigen geldt dat er sprake is van absolute groei tussen 2014 en 2019. Het aandeel elektrische voertuigen van het totale aantal voertuigen is echter nog maar beperkt. Zoals te zien in onderstaande tabellen gaat het om een aandeel van 2% aan elektrische voertuigen. Bovendien is het aantal auto's tussen 2014 en 2019 nog gegroeid. Kortom er is lokaal beleid voor meer en beter duurzaam vervoer. Daarbij groeit het aantal laadpalen en elektrische voertuigen in absolute zin, maar het relatieve aandeel elektrische voertuigen is nog maar beperkt. Op basis van het bovenstaande wordt het aantal en aandeel elektrische voertuigen als onderdeel van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 2.3 Elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

ELEKTRISCHE VOERTUIGEN - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%

Tabel 2.4 Elektrische en niet elektrische voertuigen in Arnhem tussen 2014 en 2019

MOBILITEIT - ARNHEM						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
bedrijfsmotorvoertuigen [aantal]	5.855	5.880	5.920	5.800	5.980	
motorfietsen [aantal]	4.415	4.420	4.325	4.350	4.330	4.290
personenauto's totaal [aantal]	60.480	61.110	62.125	63.195	64.500	64.950
Percentage geregistreerde elektrische personenauto's [%]	0%	1%	1%	1%	1%	2%
Aantal geregistreerde elektrische motorfietsen [aantal]	5	4	2	6	8	11
Aantal geregistreerde speed pedelecs [aantal]	0	0	0	0	171	221
Aantal geregistreerde elektrische bedrijfsauto's [aantal]	12	12	10	13	13	20
Aantal geregistreerde plug-in hybride personenauto's (PHEV) [aantal]	208	477	491	458	412	523
Aantal geregistreerde elektrische personenauto's (FEV) [aantal]	41	57	82	129	236	593

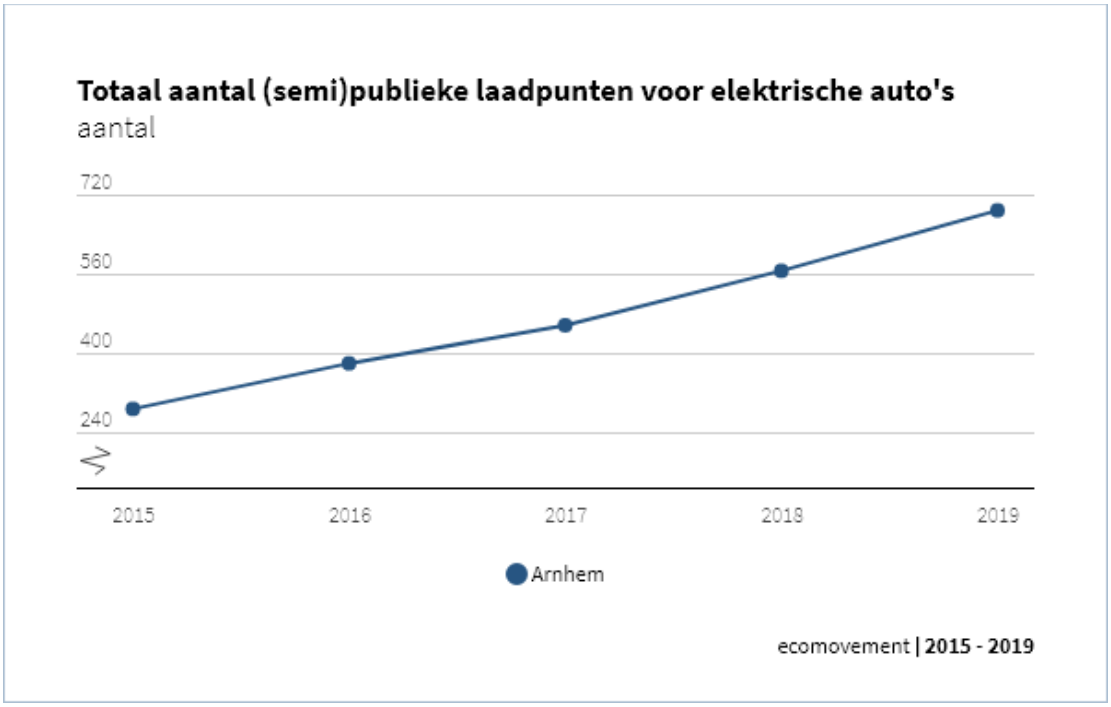

Figuur 2.6 (semi)publieke laadpunten voor elektrische auto's in Arnhem over de periode 2015 - 2019

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling voor duurzaam vervoer is gekeken naar het aantal en aandeel aan elektrische voertuigen. In het beleid voor mobiliteit geeft de gemeente de zogenaamde *modal shift* mogelijk te willen maken. De gemeente wil de overstap van voornamelijk vervoer met de auto naar vormen van langzaam verkeer zoals fiets, e-bike en lopen, maken. In het ambitiedocument (2019) geeft de gemeente aan zich te willen richten op zero-emissie. Het liefste geen uitstoot en in ieder geval meer schone kilometers in de dagelijkse verplaatsingen. In NEMIA zijn concrete doelen en acties opgenomen om de uitstoot te verminderen door in te zetten op duurzame mobiliteit. Met het Actieplan voor OV en de accentnota Fiets en het programma NEMIA werkt de gemeente in de autonome ontwikkeling aan deze doelstellingen voor een duurzame mobiliteit. Gedurende de autonome ontwikkeling tot aan 2025, 2030 en 2050 wordt aan de landelijke, regionale en lokale doelstellingen voor emissie loos openbaar vervoer gewerkt. Dit draagt in belangrijke mate bij aan het aantal en aandeel elektrisch vervoer. In de autonome ontwikkeling is er sprake van een trend waarbij verschillende vormen van mobiliteit worden gecombineerd en waarbij geen sprake is van bezit van een vervoersmiddel, maar waar het meer draait om het gebruik daarvan. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een elektrische deelscooter die op het station gepakt kan worden, waarmee je naar je bestemming gaat en waar je de scooter vervolgens met een app op slot kan zetten, klaar voor de volgende gebruiker. Op deze manier ontstaat een naadloze overstap en een combinatie van flexibele vormen van duurzame vormen van mobiliteit. Het aantal, aandeel en het gebruik van elektrische voertuigen zal in de autonome ontwikkeling verder groeien. Omdat niet met zekerheid te zeggen is hoe sterk de groei zal zijn en of het relatieve aandeel elektrisch vervoer ook sterk stijgt, wordt de autonome ontwikkeling van duurzaam vervoer beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden

In de nota bereikbare binnenstad (2017) heeft de gemeente de ambitie opgenomen dat het centrum van Arnhem weer terug moet komen in de top 10 van aantrekkelijke binnensteden in Nederland. Met de aanpak van het stationsgebied de afgelopen jaren is gewerkt aan de aantrekkingskracht en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer verbeterd. Bovendien vormt het spreekwoordelijke epicentrum van duurzaam vervoer. Het station vormt het knooppunt van duurzaam vervoer en het aandeel en aantal aan duurzaam vervoer is hier dan ook (logischerwijze) hoger dan in omringende stadsdelen. Verder gaat mobiliteit om het reizen van de ene naar de andere plek. Daarom is het niet zinvol een nadere beoordeling van duurzame mobiliteit naar deelgebieden te geven.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzaam vervoer is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan vaker en meer lopen	0	Lopen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer lopen waarschijnlijk geen effect	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	0	Fietsen is een duurzame modaliteitsvorm, maar om dit criterium mee te beoordelen heeft meer fietsen waarschijnlijk geen effect	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Trolleybussen en trein zijn elektrisch aangedreven modaliteitsvormen, investeringen hierin verbeteren naar verwachting het gebruik hiervan	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar. Daarnaast wordt onderzoek verricht naar de ‘spoorse’ opgave in de Spoorzone Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen.
We kunnen op meer plekken laden	+	Meer laadplekken maken elektrisch autorijden toegankelijker en dus aantrekkelijker	
De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon	+	'Schone' voertuigen zijn naar verwachting elektrisch, opdat deze geen uitstoot hebben. Dit heeft een positief effect op het aandeel elektrisch vervoer in Arnhem	

Toelichting effectbeoordeling
Beleidsuitspraken die van invloed zijn op het elektrificeren van vervoer, dat momenteel nog niet geëlektrificeerd is, speelt de grootste rol voor deze indicator. Hierbij moet met name worden gekeken naar het elektrificeren van personenauto's en logistiek (het openbaar vervoer is al grotendeels elektrisch als gevolg van de trolleybussen in Arnhem). Het toevoegen van laadcapaciteit voor personenauto's zal bewoners van Arnhem sneller doen overwegen voor elektrische auto te kiezen en heeft een positieve uitwerking op deze indicator. Ook ligt er een belangrijke opgave bij de transport: Arnhem wil zoveel mogelijk 'schone' voertuigen in de stad. De vraag in hoeverre dit gerealiseerd kan worden is van meerdere stakeholders afhankelijk. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect zal hebben op het aandeel duurzaam vervoer.

3 Een stad met nieuwe energie

3.1 Duurzame energie

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Duurzame energie	Duurzame energie			
	Bedrijven en industrie			
	Gebouwde omgeving			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op duurzame energie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Klimaatakkoord	Het Klimaatakkoord is de Nederlandse uitwerking van internationale afspraken om de opwarming van de aarde te beperken en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Doelstelling van het klimaatakkoord is om te komen tot 49% CO_2-reductie in 2030 en 95% CO_2- reductie in 2050, ten opzichte van de uitstoot in 1990.
Provinciaal/ Regionaal	RES Regio Arnhem Nijmegen 1.0	De RES beschrijft de afwegingen en mogelijkheden voor het opwekken van duurzame elektriciteit op land en het gebruik van warmtebronnen. In het document worden keuzes onderbouwd, worden concrete zoekgebieden genoemd en wordt een planning gegeven voor de uitvoering. In 2022 wordt een planMER uitgevoerd voor de RES.
	Gelders Klimaatplan	Gelderland streeft ernaar om in 2030 klimaatneutraal te zijn. Het Gelders klimaatplan geeft inzicht in de Gelderse opgave en een actieplan om het doel het bereiken.
Lokaal	New energy made in Arnhem. Programma 2020-2030	Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. In haar ambities volgt Arnhem internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord.
	Transitievisie Warmte	Visie die aangeeft welke buurten wanneer de overstap maken naar een andere warmtebron dan gas en welke opties hier mogelijk zijn. Dit om in 2050 geen huizen meer te verwarmen middels gas.

3.1.1 Duurzame energie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Duurzame energie	Elektriciteitsgebruik zonder fossiele brandstoffen	Voldoet niet aan doelstelling, (zeer) klein aandeel duurzame energie	Op koers van doelstelling, gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie	Voldoet aan doelstelling, volledige duurzame energie

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar een elektriciteitsgebruik in 2050 zonder fossiele brandstoffen. De mate waarin deze doelstelling behaald wordt, vormt het criterium. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Wanneer de doelstelling nog niet behaald is, maar de gemeente op koers ligt en er reeds sprake is van een gemiddeld tot groot aandeel duurzame energie wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er nog slechts sprake is van een (zeer) klein aandeel duurzame energie wordt de situatie als slecht beoordeeld.

Huidige situatie
Voor de aankomende 10 tot 20 jaar ligt de focus op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit betekent dat er in 2030 minimaal 80 windmolens en 600 hectare zonnevelden benodigd is. Dit benodigde aantal windmolens en zonnevelden is met de huidige beperkingen niet realiseerbaar binnen de gemeente. De gemeente Arnhem werkt daarom samen met andere gemeenten aan de Regionale Energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen. Bij de selectie van gebieden wordt gekeken naar landschappelijke kwaliteit, draagvlak, maatschappelijke kosten en mogelijke koppelkansen als klimaatadaptatie en recreatie.

Uit het programma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 blijkt dat de gemeente Arnhem maximaal 34 kT CO_2 reductie (10,4%[1]) door grootschalige opwek binnen de gemeentegrenzen kan realiseren. Dit betekent dat 246 kT CO_2 reductie in de regio of daarbuiten gerealiseerd moet worden. Vanuit het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 zijn verschillende projecten met zonnevelden en windmolens gestart. Zo is in het voorjaar van 2021 gestart met de realisatie van een windpark en zonneveld aan de Koningspley. Aangezien de geopende parken resulteren in een beperkt aandeel duurzame energie, wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling vaart Arnhem de koers van NemiA. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. De koers zet een ambitieus plan uiteen en toont aan dat in 2050 de vraag en het aanbod van hernieuwbare energie gelijk lopen, rond de 4.100 TJ. De regio Arnhem Nijmegen wekt in 2030 1,62 TWh (5.832 TJ) duurzame energie op[2]. De vraag vanuit Arnhem ligt dan naar verwachting nog rond de 8.000 TJ. Niet alleen in Arnhem zelf, maar ook in de regio kan Arnhem te zijner tijd nog niet voldoen aan de energievraag in eigen gemeente. Doordat de gemeente afhankelijk is van andere partijen (gemeenten buiten de regio of de provincie) is het onzeker op welke termijn de gemeente haar ambitie behaalt. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator duurzame energie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[1] Uitgaande van een totaal benodigde reductie van 326 kT CO_2 reductie binnen Arnhem

[2] Regionale Energiestrategie (1.0) Arnhem Nijmegen

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	Om in 2050 klimaatneutraal te zijn zet de gemeente Arnhem in op verschillende duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koudeopslag (WKO). Gebieden rondom waterwingebieden en grondwaterbeschermingszones zijn via wet- en regelgeving uitgesloten van WKO en zouden op die wijze een belemmering kunnen vormen voor het aanleggen van duurzame warmtebronnen.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	0	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koploperspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie. Het feit dat de Omgevingsvisie grotendeels gestoeld is op het NemiA, waarvan een kans is dat doelstellingen m.b.t. de energietransitie niet worden behaald, drukken op deze beleidsuitspraak.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en vergroot het aandeel duurzame energie.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door een goede inpassing, door de koppeling tussen de ontwikkeling van zonnepanelen en windmolens aan andere opgaven, worden duurzame ontwikkelingen naar verwachting eerder mogelijk. Naar verwachting draagt deze	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		beleidsuitspraak daarom positief bij aan het aandeel duurzame energie.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie. Op den duur wordt zodoende verwacht dat Arnhem beter op het gestelde criterium gaat scoren: een kleiner aandeel van fossiele brandstoffen in het totale elektriciteitsgebruik. Met de ambities die de gemeente heeft gesteld creeërt zij daarnaast een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven- en kennisinstellingen gericht op de energietransitie. Op die manier wordt ingezet op een goede inpassing van duurzame ontwikkelingen. Het feit dat de ambities op duurzame energie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling – hier maakt NemiA immers deel van uit.

3.1.2 Bedrijven en industrie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Bedrijven en industrie	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 20 kT CO_2	Op koers van doelstelling, 20-38 kT CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 38 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrie met 38 kT te verminderen. Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 20-38 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 20kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
In 2017 was het energieverbruik van commerciële bedrijven en industrieën in Arnhem 1.817 TJ. Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 169 kT, 18% van de totale CO_2- uitstoot van Arnhem. Zowel energie besparen, hergebruiken en opwekken dragen bij aan de reductiedoelstelling voor bedrijven en industrie. Om de doelstelling voor 2030 te bereiken heeft de gemeente verschillende acties geformuleerd:

- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiebesparing bevorderen
- Opwek en hergebruik van energie bevorderen
- Aardgasvrij maken van bedrijven en industrie

Op dit moment is de gemeente in gesprek met de VNO-NCW en bedrijfskoepels in Arnhem om zo de uitvoering van de Verplichte Erkende Maatregelen (EML) vanuit de Wet Milieubeheer te bevorderen en te handhaven. Het doel is dat in 2030 alle bedrijven bekend zijn met verduurzamingsmaatregelen. In 2018 is een pilot gestart met energiescans voor ondernemers in de binnenstad. Om ook andere bedrijven tegemoet te komen in het uitvoeren van een energiescan stelt de gemeente een subsidie beschikbaar.

Ook voor kleinverbruikers is er een subsidie beschikbaar om zo ook bij hen energiebesparing te stimuleren. Naast energiebesparing zet de gemeente ook in op energie-opwek bij bedrijven door informatiebijeenkomsten en adviesgespreken over de mogelijkheden voor subsidie voor zonnepanelen te organiseren. En om toe te werken naar aardgasvrije bedrijven en industrie stelt de gemeente een transitievisie warmte op, welke naar verwachting in februari van 2022 is vastgesteld. Zoals uit bovenstaande beschrijving blijkt heeft de gemeente al diverse acties ondernomen en werkt zij concreet aan haar uitvoeringsplan. De daadwerkelijke CO_2-reductie is op dit moment echter nog niet zichtbaar, daarom wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

Autonome ontwikkeling

De gemeente heeft relatief veel invloed op de CO_2 uitstoot van bedrijven en industrieën. Zo kan de gemeente actie afdwingen bij erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn en heeft zij verschillende mogelijkheden om bedrijven en industrieën te stimuleren. Zij is uiteindelijk echter ook afhankelijk van de inzet van en keuzes die bedrijven maken. De verwachting is dat het uitvoeringsplan beschreven in het Programma New energy made in Arnhem 2020-2030 bijdraagt aan het reduceren van de CO_2 uitstoot. Aangezien de gemeente hierbij afhankelijk is van de bedrijven en industrieën is het echter nog onzeker of daadwerkelijk een reductie van 38kT CO_2 in 2030 wordt behaald. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijven en industrie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	De innovatie- en kennisontwikkeling vanuit bedrijven en kennisinstellingen, die naar verwachting worden aangetrokken door de koploperspositie, hebben naar verwachting een positief effect op het aandeel duurzame energie.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost). In samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek wordt een cluster gerealiseerd rondom het energie-profiel. De focus voor de Nieuwe Haven ligt

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			op watergebonden bedrijvigheid en energie.
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	+	Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Dit heeft een positief effect op de reductie van de CO_2-uitstoot.	

Toelichting effectbeoordeling
Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het reduceren van de CO2-uitstoot van bedrijven en de industrie. Door bedrijven beter te informeren, te handhaven op verplichte maatregelen en zonnepanelen op grote daken te stimuleren is de verwachting dat bedrijven meer energie besparen, hergebruiken en opwekken. Daarnaast trekt het creëren van een kennis-as op het thema energie naar verwachting nieuwe bedrijven gericht op duurzame energie aan. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor bedrijven en industrie in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.1.3 Gebouwde omgeving

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gebouwde omgeving	Reductie CO_2 uitstoot	Voldoet niet aan doelstelling, ≤ 30 CO_2	Op koers van doelstelling, 30-77 CO_2	Voldoet aan doelstelling, ≥ 77 kT CO_2

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft voor 2030 de doelstelling om de CO_2 uitstoot van gebouwde omgeving met 77 kT te verminderen. Onder de gebouwde omgeving verstaat de gemeente Arnhem woningen (ruim 74.000) en gebouwen van publieke bedrijven en instellingen (4.500). Wanneer deze doelstelling behaald wordt, wordt de situatie als goed beoordeeld. Bij een reductie van 30-77 kT CO_2 wordt de situatie beoordeeld als redelijk en bij een reductie van 30kT CO_2 of minder als slecht.

Huidige situatie
Het huidige energiegebruik in de gebouwde omgeving is in totaal 4.756 TJ (2017). Dit resulteert in een CO_2-uitstoot van 342 kT, ruim 36% van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem. Ongeveer 75% van het totale energiegebruik is aardgasgebruik. De gemeente Arnhem wil uiterlijk in 2050 volledig overgegaan zijn op schone energie. Om deze doelstelling te bereiken zijn de volgende acties geformuleerd voor de gebouwde omgeving (2020-2030):

- Transitievisie warmte opstellen
- Wijkaanpak uitvoeren
- Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen
- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiearmoede aanpakken
- Warmtebronnen en - infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen
- Uitvoeren van warmteprojecten
- Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties

Binnen de gebouwde omgeving werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak. Met deze aanpak geeft de gemeente richting aan de transitie in de gebouwde omgeving. Zo heeft zij de leiding over een communicatiecampagne op energiebesparing, worden er tools ontwikkeld om bewonersinitiatieven verder te helpen en wordt er nauw samengewerkt met ander partners zoals het waterschap en woningcorporaties. Op dit moment loopt er in verschillende wijken onderzoek naar alternatieve warmteoplossingen en is er een start gemaakt met het isoleren van woningen. Daarnaast is de gemeente gestart met het verduurzamen van haar eigen gebouwbezit en worden er pilots uitgevoerd om nieuwe technieken en oplossingen te onderzoeken. Een deel van de deze maatregelen resulteert in de huidige situatie al in een afname van CO_2 uitstoot. Een ander deel zal echter pas in de toekomst resulteren in een daadwerkelijke reductie. Aangezien het op dit moment nog om een kleine hoeveelheid reductie gaat t.o.v. de doelstelling wordt de huidige situatie beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting hebben de ontwikkelingen van nieuwe isolatietechnieken en warmtebronnen een positief effect op de CO_2 reductie in de gebouwde omgeving. Daarnaast heeft de gemeente, ondanks dat zij geen maatregelen kan afdwingen, diverse mogelijkheden om energiebesparende maatregelen te stimuleren. Ook de transitievisie warmte, die in februari van 2022 is vastgesteld, heeft naar verwachting een positief effect. De visie zal bijdragen aan het concretiseren van ambities en acties gericht op een aardgasvrije gebouwde omgeving. De gemeente kan echter geen maatregelen afdwingen, waardoor zij afhankelijk is van eigenaren en bewoners. Dit maakt het behalen van de doelstelling van een reductie van 77kT CO_2 onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator gebouwde omgeving is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We worden klimaatneutraal	+	De doelstelling om in 2050 klimaatneutraal, inclusief concrete subdoelstellingen, verminderd het gebruik van fossiele brandstoffen en draagt op die manier bij aan de reductie van de CO_2-uitstoot.	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten heeft naar verwachting een positief effect. Door isolatie kan de warmtevraag naar beneden worden gebracht en de overstap op duurzame energiebronnen draagt direct bij aan het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen en de reductie van de CO_2-uitstoot.	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.
De energietransitie in de gebouwde omgeving	+	Een wijkgerichte aanpak gericht op o.a. isoleren, energie opwekken en de overstap van aardgas naar een duurzame bron draagt bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. Daarnaast wordt nieuwbouw aardgasvrij gerealiseerd en worden er strenge eisen gesteld aan de isolatie van nieuwe woningen en gebouwen. Naar verwachting hebben deze eisen een positief effect op de CO_2-uitstoot. Per project wordt daarnaast bepaald in hoeverre het haalbaar en wenselijk is de nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.	

Toelichting effectbeoordeling

Over het algemeen draagt het beleid in de Omgevingsvisie bij aan het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie en het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Zo heeft de gemeente een duidelijke ambitie gesteld voor 2050 en is er aandacht voor het verduurzamen van monumenten en stadsgezichten. Het feit dat de duurzaamheidsambities voor de gebouwde omgeving in de Omgevingsvisie echter grotendeels gestoeld zijn op NemiA zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de situatie in de autonome ontwikkeling.

3.2 Circulariteit

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Circulariteit	Gebruik en hergebruik duurzame materialen			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op circulariteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Rijksbreed programma 'Nederland circulair in 2050' (2016)	In het programma Nederland circulair in 2050 zijn doelen voor 2030 en 2050 vastgelegd.
Provinciaal	Van ketens naar kringlopen - Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Gelderland	Provinciaal uitvoeringsprogramma waarin circulariteitsdoelen tot 2050 worden uitgewerkt. Hebben bettering op voorkomen en beperken van grondstofgebruik, de duurzame en efficiënte inzet van grondstoffen, het sluiten en verkorten van kringlopen, en gebruikte grondstoffen/producten niet langer als afvalstoffen zien (beëindigen wegwerpeconomie).
	Woondeal Arnhem Nijmegen	Doelstellingen in het kader van circulariteit: in 2025 wordt 25% van de woningen circulair gebouwd en vanaf 2030 is dit 50%.
Lokaal	Visie Circulaire Economie Arnhem	De visie Circulaire Economie Arnhem is een verbreding en verdieping van het Arnhemse economisch beleid. De visie beschrijft de ambities op circulariteit en gaat in op de verschillende rollen van de gemeente.
	Op weg naar een circulair Arnhem Plan van aanpak 2020-2030	In het plan van aanpak wordt geconcretiseerd hoe de gemeente Arnhem toewerkt naar de gestelde ambities in de visie.
	Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2022-2023	Arnhemse doelen op het gebied van circulariteit, en hoe deze zich verhouden tot Sustainable Development Goals van de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		Verenigde Naties, en de uitvoering om tot deze doelen te komen

3.2.1 Circulaire economie

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Circulaire economie	Concreetheid van aanpak en bijbehorende acties, kans op behalen gestelde ambitie voor 2050	Geen concrete aanpak, geen concrete acties, zeer kleine kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, redelijke kans op behalen ambitie voor 2050	Concrete aanpak inclusief concrete acties, grote kans op behalen ambitie voor 2050

Beoordelingssystematiek
De gemeente Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Zij hanteert daarbij de volgende definitie voor een circulaire economie: *"Circulaire economie is het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden. Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik"*. Om de indicator circulaire economie te beoordelen wordt enerzijds gekeken naar de concreetheid van de aanpak en bijbehorende acties en daarnaast naar de kans op het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.

Huidige situatie
In de huidige situatie gebeurt er al veel op het thema circulariteit binnen de gemeente Arnhem. Zo is circulariteit een van de vijf hoofdthema's binnen het uitvoeringsprogramma duurzaamheid – openbare ruimte, wordt de Duurzaam GWW aanpak gebruikt bij projecten in de openbare ruimte, worden er duurzame pilotprojecten uitgevoerd en heeft de gemeente de eerste stappen gezet voor het verminderen van het aantal kg restafval per inwoner. Voorbeelden van buiten de eigen organisatie zijn industriepark Kleefse Waard dat in 2019 een prijs heeft gewonnen voor het meest circulaire bedrijventerrein van dat jaar en de circulaire pionier de Blauwe wijkeconomie. Daarnaast is gemeente lid van de betonketen Arnhem-Nijmegen en wordt er bij locaties die vallen binnen de woondeal met ontwikkelaars gesproken over het verhogen van het gebruik van circulaire bouwmaterialen.

Lange tijd werden deze verschillende activiteiten uitgevoerd zonder concreet beleid, capaciteit en beschikbare middelen. Om toe te werken naar een volledig circulaire economie in 2050 heeft de gemeente in 2020 een visie 'Circulaire economie Arnhem' en een Plan van aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem (2020-2023)' opgesteld. Voor de transitie naar een circulaire economie heeft de gemeente Arnhem vier ambities geformuleerd:

- Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit
- Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen)
- Het creëren van extra werkgelegenheid

- Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen

Op basis van deze ambities zijn de volgende vijf speerpunten voor de periode tot 2023 benoemd:

- Bedrijven stimuleren en faciliteren
- Restafval
- Inkoopkracht
- Het goede voorbeeld geven
- Ontwikkeling van de stad

Figuur 3.1 Op weg naar een circulair Arnhem

De gemeente Arnhem zet in op Kennis en capaciteit, bewustwording en gedrag, inkoop en aanbesteden, stimuleringsmogelijkheden en pilot projecten (figuur 3.1). In het plan van aanpak heeft de gemeente op drie niveaus: eigen organisatie, de stad en de regio, beschreven op welke thema's zij inzet. Voor elk thema zijn doelstellingen en acties geformuleerd. Daarbij is beschreven wat het gewenste resultaat is, aan welke ambitie de acties bijdragen, welke rol de gemeente inneemt en wanneer de actie gereed moet zijn. In het algemeen genomen kiest de gemeente binnen de transitie voor een verbindende en faciliterende rol en streeft zij er naar het goede voorbeeld te geven. Om de ambities te behalen is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners. Een concreet plan van aanpak met een duidelijke taak- en rolverdeling helpt hierbij. Het blijft echter onzeker in hoeverre en op welk termijn bedrijven en bewoners streven naar een volledig circulaire economie/ actie ondernemen. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling

Voor de periode 2020-2023 ligt er een concreet plan van aanpak voor de transitie naar een circulair Arnhem. De verwachting is dat een groot deel van de beschreven acties in 2023 volgens planning is uitgevoerd. Naar verwachting betekent dit dat het thema circulariteit beter geborgd is in het gemeentelijk beleid, er kennis en ervaring is opgedaan, er meer bewustwording is onder bedrijven en bewoners en er meer succesvolle initiatieven zijn. Daarnaast is een van de acties in het huidige Plan van aanpak het vormen van een integraal transitieteam met diverse partijen, die samen een toekomstgericht plan rond Circulaire economie uit werken voor de periode 2023-2030. Hiermee krijgt het huidige Plan van aanpak een vervolg. Ook de Woondeal Arnhem Nijmegen gaat in op circulariteit. Vanaf 2030 worden nieuwe woningen voor 50% opgetrokken uit circulair verwonnen materiaal. Daarmee is de verwachting dat de huidige lijn van concretisering wordt voortgezet. Ook in de toekomst is de gemeente echter afhankelijk van bedrijven, instellingen en inwoners om de gestelde ambities te behalen. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator circulaire economie is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit	+	Een gunstig vestigingsklimaat voor circulaire bedrijvigheid zal meer organisaties en bedrijven gericht op de circulaire economie aantrekken. Daarnaast draagt het ontwikkelen van slimme manieren om ‘afval’ in te zamelen en te verwerken in herbruikbare materialen naar verwachting bij aan een circulaire economie en het behalen van de gestelde ambitie voor 2050.	Er wordt een 'kennis-as' gecreëerd door de kenniscampus met de campus IPKW te verbinden (Arnhem Oost).

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie presenteert een stevige ambitie op het gebied van circulariteit: koploper worden van Nederland. Het laat zien dat de gemeente circulariteit hoog op de prioriteitenlijst heeft staan. Arnhem zet in het circulair bouwen en inrichten van de openbare ruimte. Daarnaast wordt onderzocht welke plekken in de stad geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, waaronder bedrijven die cruciaal zijn voor de circulaire economie. Op die manier wordt een gunstiger vestigingsklimaat gerealiseerd voor circulaire bedrijvigheid. De prioritering van circulair werken in de Omgevingsvisie zorgt ervoor dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft op de indicator circulaire economie.

4 Aantrekkelijk Arnhem

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Landschappelijke waarden	Landschappelijke waarden			
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische waarden			
Archeologie en aardkundige waarden	Archeologische en aardkundige waarden			
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus			

4.1 Landschappelijke waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Landschappelijke waarden	Landschappelijke ambities en waarden voor deelgebieden uit de Groenvisie en de Visie voor Gelders Arcadië	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator landschappelijke waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor de landschapszones uit de Groenvisie en de deelgebieden onder Gelders Arcadië. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden in Arnhem is gekeken naar de verschillende landschappelijke ambities voor deelgebieden. Uit de Groenvisie, zie figuur 4.1 en de regionale Visie voor Gelders Arcadië zijn de kernkwaliteiten en ambities voor de landschappelijke structuur gedestilleerd. Voor de huidige situatie van landschappelijke waarden gelden de kernkwaliteiten die in de tabel 4.1 zijn opgenomen.

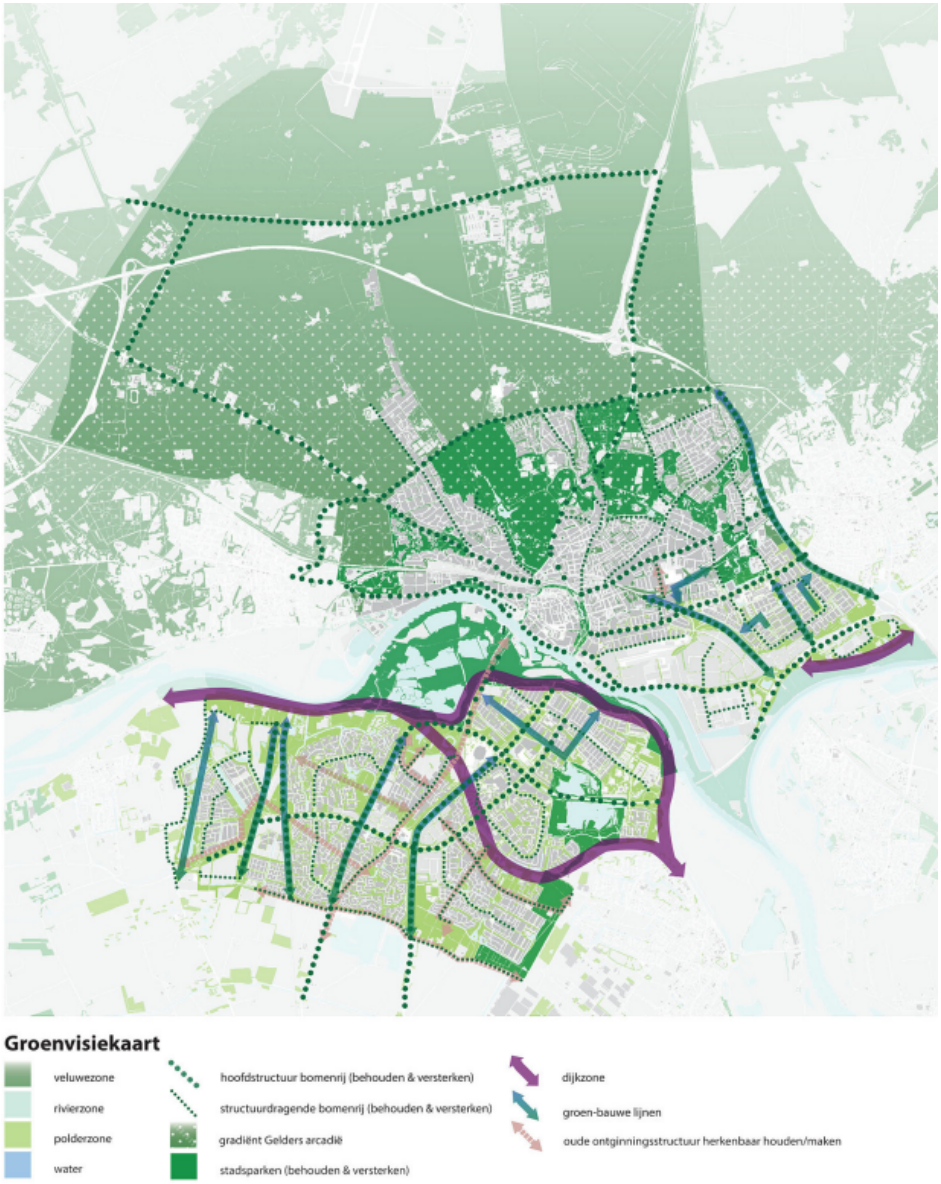

Figuur 4.1 Landschapszone gemeente Arnhem

Tabel 4.1 Kernkwaliteiten per landschapszone

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
Veluws Plateau	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, heide, poelen, vennen, agrarische gronden, cultuurhistorische lanen, landgoederen en WO2 relicten. Er is een [St]Oerbos De Waterberg en een Landschapspark Schaarsbergen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een groot en robuust natuurgebied, als onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en Natura 2000, met grote landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Veluwse Gradiënt (Gelders Arcadië)	De onderlegger van deze zone, de beek- en erosiedalen, is zichtbaar aanwezig. De stadsparken, waaronder Sonsbeek, dringen in de vorm van groene wiggen diep in het stedelijk weefsel. De randen vormen contrasten tussen bebouwing (‘rood’) en natuur (‘groen’). Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, weides, akkers, beken, lanen en landgoederen. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterbuffering, waterkwaliteit) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van de (voormalige) landgoederen, de Gelders Arcadië, met landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden.
Rivierenlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bos, stroomdalgraslanden, weides, moeras, open water, bandijken en wielen. Donkerte en stilte is hier een groot goed. De waarden landschap, ecologie en hydrologie (waterdoorstroming en waterbuffering) zijn het belangrijkste en stellen kaders aan gebruik.	Behouden en versterken van een robuust natuurgebied, onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk, met grote landschappelijke en ecologische waarden, waaronder het uiterwaardpark Stadsblokken - Meinerswijk.
Polderlandschap	Het landschap bestaat uit een afwisseling van bosjes, weides, boomgaarden, moeras en open water (zegen en wielen). Voorbeelden groen-blauwe lijnen zijn de Ecozones Presikhaaf en het Nevelveld in Schuytgraaf, of het Jubileumpark in De Laar. De Betuwe met park Lingezegen is het uitloopgebied voor de stad. Het gebied bevat oude ontginningsstructuren (wegen) en groen-blauwe lijnen die verwijzen naar het vroegere landschap toen de polder ontgonnen werd voor bewoning en voor agrarisch gebruik.	Behouden en versterken van een herkenbare de polder, met oude ontginningsstructuren (wegen), Groen-blauwe lijnen, park Westerveld, het stadspark Immerloo en het Zeegbos
Stadskern	Groen is aanwezig in de vorm van bomen op pleinen en langs straten en in de vorm van gevel- en dakgroen. Het Singelpark is een groen eldorado, rondom het centrum, met landschap en cultuurhistorische waarden. Verder is de binnenstad in beperkte mate groen.	Behouden en versterken van de historische kern van Arnhem, die als compact stedelijk weefsel, begrensd wordt door de groene singel.
Overige stedelijk gebied:	Beschermde stads- en dorpsgezichten zijn bijzonder en zeer waardevol vanwege hun	Gebied moet voor toekomstige generaties behouden blijven.

Landschapszone	Kernkwaliteiten	Ambitie
beschermde stadsgezichten	ontwikkelingsgeschiedenis die terug te vinden is in onder meer de stedenbouwkundige opzet, de bebouwing, de wegenstructuur en het groen. Gemeente Arnhem kent 7 rijksbeschermde stadsgezichten en 2 gemeentelijk beschermde stadsgezichten: • Geitenkamp • Mussenberg • Patrimoniumbuurt-Vogelwijk • Sonsbeekkwartier-noord • Sonsbeekpark en omgeving (inclusief Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk) • Spijkerkwartier-Boulevardkwartier • Van Verschuerwijk • Historische binnenstad van Arnhem	Ontwikkelingen die passen in de historische omgeving blijven mogelijk. Ze kunnen zelfs bijdragen aan het duurzaam behoud van de unieke kenmerken van het gebied.

In de bovenstaande tabel zijn de kernkwaliteiten voor landschap voor de verschillende deelgebieden in Arnhem opgenomen. Voor de verschillende deelgebieden zijn in de groenvisie en het beleid een duidelijke toelichting op de kernkwaliteiten opgenomen en zijn ambities geformuleerd om de waarden te behouden en of versterken.

De verschillende onderdelen van de landgoederenzone Gelders Arcadië in de Veluwezoom zijn uitvoerig beschreven en gedeeltelijk als Gemeentelijk en Rijksmonument beschermd. In de gezamenlijke gemeentelijke visie op Gelders Arcadië is een gedetailleerde beschrijving van de verschillende onderdelen en kernkwaliteiten opgenomen als ook een ambitie op hoe om te gaan met die waarden. Voor alle hoofdambities geldt dat wordt ingezet op het behoud en versterken van de aanwezige landschappelijke waarden. Het groenbeleid is juridisch vertaald naar groenbestemmingen veelal met een dubbel bestemming landschappelijke waarde. Ook bij de bestemming verkeer is bij lanen de dubbelbestemming groen opgenomen om de landschappelijke ambities te verankeren. Dit vormt de basis om ambities vanuit landschap goed te verankeren. Hiermee wordt de huidige situatie van het Herkenbare landschap van Arnhem beoordeeld als **goed.**

Autonome ontwikkeling
Momenteel is er sprake van een grote en dringende verstedelijkingen en-woningbouwopgave in regio Arnhem. Dit is één van de aanleidingen geweest om het project te starten voor Gelders Arcadië waarin de landgoederen en buitenplaatsen in stand te houden, te ontwikkelen en onder de aandacht te brengen. Het in kaart brengen en beschrijven van dit gebied en het gezamenlijk vormen van een visie hierop is een belangrijke basis en biedt een kader voor toekomstige gebiedsontwikkeling, maar ook voor erfgoedrecreatie, duurzaamheid en herbestemming. Toch leidt verstedelijking tot een verandering in ruimtegebruik. Mogelijke inbreidingslocaties in de stad worden door woningbouwplannen ingevuld en om het woningtekort op te kunnen vangen, worden ook uitbreidingslocaties (voorbeeld) aanwezen.

Dit betekent een verandering van open ruimte en daarmee mogelijk aantasting van het landschap. Ook de energietransitie legt een claim op de ruimte en het landschap. Met het laatstgenoemde in het achterhoofd wordt de autonome situatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator landschappelijke waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Deze ambitie draagt bij aan het versterken van landschappelijke waarden binnen de verschillende landschappen en groengebieden van de gemeente Arnhem.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve, groene karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om landschappelijke en stedenbouwkundige waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	Deze ambitie heeft vooral betrekking op het centrum van Arnhem en direct aangrenzende wijken
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit leidt tot een verbetering van de kwaliteiten binnen de stedelijke gebieden van Arnhem.	
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De verwachting is dat deze ambitie bijdraagt aan groenere en straten en pleinen die visueel aantrekkelijker zijn dan in de huidige situatie.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De gemeente wil een kwaliteitskader opstellen voor de stad waarin de bestaande waarden en de samenhang tussen deze waarden wordt geborgd. Dit heeft daarom een positief effect.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten. Arnhem heeft als voorwaarde dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt en openbare ruimte publiek toegankelijk blijft.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Versterkt de verbinding tussen landschappen. Hierbij dient de stedelijke- en groene ontwikkeling hand in hand te gaan.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord groen nog beter wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Effect op landschap van deze ambitie is beperkt. Grootschalige landschappelijke wijzigingen blijven naar verwachting uit. In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen. Aanvullend daarop is aandacht voor landschappelijke en stedenbouwkundige waarden ook noodzakelijk.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Het ontwikkelen van woningen bij groengebieden heeft naar verwachting positieve en negatieve effecten. Arnhem wil bestaande buurten vergroenen en bij gebiedsontwikkelingen ook aantrekkelijk groen en groene verbindingen realiseren. Anderzijds neemt de druk op bestaande groene gebieden toe door de toename aan bewoners.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplekken betekent meer ruimte voor groen. Dit kan een positieve bijdrage leveren aan bestaande landschappelijke waarden.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaand landschap is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in het landschap worden toegevoegd, zoals zonnepanelen. Door koppeling te maken aan andere opgave, zoals het versterken van landschappelijke waarden kunnen effecten mogelijk beperkt worden. Echter de vraag blijft of de schaal en omvang van een ingreep in alle situaties in te passen is. Negatieve effecten zijn daarmee niet op voorhand uit te sluiten.	Deze opgave geldt specifiek voor gebieden met landschappelijke waarden zoals parken, buitengebieden in Arnhem Noord, langs de Rijn, bij dijken en polderlinten

Toelichting effectbeoordeling

De beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie over de zichtbaarheid van het erfgoed kunnen als positief worden gezien voor het behoud van het landschap. Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van groenverbindingen: verbonden landschappen hebben een hogere belevingswaarde dan versnipperde landschappen en versterken de waarden hiervan. De opwek van duurzame energie kan echter een aantasting zijn van landschappelijke waarden, hoe goed deze ook in het landschap worden ingepast. Dit geldt ook voor toevoegen van nieuwe woningen aan stedelijk gebied. In potentie kan dit leiden tot positieve effecten. De herstructurering van bestaande stedelijke gebieden kan kwaliteiten toevoegen echter de keerzijde is dat ruimte voor groen mogelijk wordt bedreigd. Al met al is er in de Omgevingsvisie veel aandacht voor het behoud van landschappelijke waarden en heeft daarmee een **positief** effect**.**

4.2 Cultuurhistorische waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Cultuurhistorische waarden	Cultuurhistorische ambities en waarden van de verschillende landschapszones	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator cultuurhistorische waarden is gekeken naar de belangrijkste waarden en ambitie van de gemeente voor verschillende landschapszones. Wanneer er wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

In de structuurvisie van Arnhem 2020 – 2040 uit 2012 is een onderverdeling gemaakt van vijf landschapszones en een typologie van ruimtelijke milieus. Hierna zijn de vijf landschapszones met bijbehorende belangrijkste waarden opgenomen met daarbij de gemeentelijke ambitie per landschapszone. Zoals te zien in onderstaande tabel wordt veelal uitgegaan van ‘versterken’, ‘zichtbaar’ en ‘beleefbaar’ maken van het landschap en haar kwaliteiten en wordt voor sommige onderdelen zelfs ingezet op het verleden als inspiratie voor de toekomst. De gemeente heeft uitgebreide ambities en een gedetailleerde landschapszonering en gebied typologieën. Bovendien zijn deze ambities opgenomen op de verbeelding van de Cultuurhistorische Kansenkaart. Het credo achter deze kaart is ‘behoud door ontwikkeling’. De benadering van cultuurhistorische waarden is voor het merendeel gericht op het versterken van de aanwezige kwaliteiten en waarden daarom wordt de huidige situatie van deze waarden beoordeeld als **goed.**

Tabel 4.2 Kernkwaliteiten en ambitie voor cultuurhistorische waarden per Landschapszone in Arnhem (Structuurvisie Arnhem, 2012)

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Veluws Plateau	Karakteristiek van de stuwwal; in zichzelf gekeerde terreinen liggend aan radiaalwegen. In deze landschapszone liggen ook grafheuvelcomplexen	• Continueren structuur • Met respect voor besloten karakter terreinen meer toegankelijk maken om beter beleefbaar te maken • Bestaande sfeer handhaven • Militaire verleden zichtbaar maken • Versterken radialen • Conserveren en markeren grafheuvels
Veluwse Gradiënt	Gelders Arcadië met groene landgoederen en beekdalen. In deze landschapszone vind je sprengen, landgoederen buitenplaatsen, villa’s, panorama’s, zichtlijnen, spoorlijnen en reliëfrijke stadswijken	• Zichtbaar maken beken en sprengen • Buitenplaatsen behouden benadrukken • Benadrukken reliëf • Rijke architectuur als inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen • Benadrukken panorama’s en zichtlijnen • Versterken contrast rood en groen

Landschapszone	Kernkwaliteiten/waarden	Ambitie
Rivierzone	De IJssel linie en bruggen, maar ook Rijn met havens. Uiterwaarden landschap met dijken, wielen, Kleiwinplassen, steenfabrieken, de Limes en gebieden van de Slag om Arnhem. Historische schipburg, molenschepen en buitenplaatsen	• Vertellen van het verhaal/leesbaar maken van de rivierzone/ en natuurbeleving rivieren landschap • Ontwerpopgave: rivier als militaire grens • Zichtbaar maken Limes • Verbeelden van het Castellum • Gebied van Slag om Arnhem beleefbaar maken • Restauratie en beleefbaar maken Rijn en -Ijssellinie • Vertellen verhaal Koude oorlog
Poldergronden	Historische dijken en wielen van dijkdoorbraken (deze zitten deels in rivierzone), oude ontginningswegen, waterlopen, boerenerven met boomgaarden, woerden en gebieden met archeologische waarde.	• Behouden, versterken en benadrukken historische en huidige dijken • Herkenbaar en zichtbaar maken verschillende waterlopen, ontginningswegen, waterlopen, linten en erven, boomgaarden • Respecteren historische kernen • Behouden en zichtbaar maken woerden • Historische relicten gebruiken als basis voor ontwerp nieuwe ontwikkelingen.
Kern	Vestingwerken, singels, historische (compacte) kernen, gebieden van de Slag om Arnhem, kerken en ontsluitingswegen. Jansbeek (via nieuw ontwerp weer bovengronds gehaald) historische stadskelders, middeleeuwse en historische gebouwen en wederopbouw monumenten	• Uit verschillende perioden Vestingwerken zichtbaar en beleefbaar maken (incl. singels) • Zichtbaar maken beken en ligging aan de rivier • Zichtbaar houden radialen met aantakking aan de singel • Behoud in verloop van stad naar landschap • Conserveren en versterken gebouwen en structuren, kenmerkend voor de perioden waaronder middeleeuwen, 19e eeuw, wederopbouw • Ontwerpopgave met herinnering aan WOII en Slag en Arnhem als basis

Autonome ontwikkeling

Er is al uitgebreid beleid op het gebied van cultuurhistorische waarden. Met de tekst en verbeelding in eerdergenoemde beleidsstukken, plus wetgeving op dit gebied, wordt ingezet op ‘behoud door ontwikkeling’. Dit is bijvoorbeeld vastgelegd in beschermde stadsgezichten, monumenten, maar ook in bestemmingsplannen (voor beschermde landschappen). In de autonome ontwikkeling is echter ook sprake van ontwikkelingen die een grote ruimteclaim hebben. Verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit kunnen hun stempel drukken op het Arnhemse landschap.

Dit leidt mogelijk tot een aantasting van cultuurhistorische kenmerken en waarden. Het overgrote deel van het beleid op het gebied van cultuurhistorie is gericht op het versterken ervan, maar in de autonome situatie is er kans op aantasting van cultuurhistorische waarden in de stad en omliggend landschap. De autonome ontwikkeling wordt voor het onderdeel cultuurhistorie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator cultuurhistorische waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Ambitie duidt op een versterking van de waarden.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Vanuit de monumentale binnenstad worden verschillende gebieden ontwikkelt die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van Arnhem. Dit is een kans om ook cultuurhistorische waarden en kwaliteiten in dit deel van Arnhem te versterken.	
We versterken het contrast van onze wijken	+	De komende jaren wil de gemeente de diverse karakters van haar wijken verder versterken. Dit doet zij door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. Dit kan tot een verbetering van de zichtbaarheid en herkenbaarheid van cultuurhistorische waarden,	
We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk	+	Als gevolg van deze ambitie gaat Arnhem investeren in waardevolle en monumentale gebouwen en stadsgezichten	De focus ligt hierbij om beschermde stadsgezichten en monumentale gebouwen.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Nieuwe duurzame energiebronnen kunnen landschappelijke waarden aantasten, de voorwaarde van Arnhem dit op ingepaste wijze te realiseren beperkt de effecten.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	In de visie wordt aangegeven dat openbare ruimte wordt ingericht op de veranderende beweegcultuur, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden en -functies in de knel komen.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	-	Behoud van bestaande cultuurhistorische waarden is een lastige opgave wanneer disruptieve elementen in de omgeving hiervan worden toegevoegd, zoals windmolens en zonnepanelen. Het effect van deze elementen wordt als negatief beoordeeld.	

Toelichting effectbeoordeling

De inzet van Arnhem op het zichtbaarder maken van hun cultureel erfgoed heeft een positief effect op het behouden van cultuurhistorische waarden. De verhoogde zichtbaarheid kan zorgen voor een beter maatschappelijk besef van deze waarden, waarop ze beter beschermd kunnen worden. Ook het duurzaam aantrekkelijk maken van Arnhem, en daarmee het investeren in monumentale gebouwen en stadsgezichten, heeft een positief effect. Disruptieve elementen in de omgeving, zoals zonnepanelen hebben mogelijk een negatief effect op de perceptie van cultuurhistorische waarden. In algemene zin wordt echter verwacht dat de beleidsuitspraken in de Omgevingsvisie een **positief** effect hebben op cultuurhistorische waarden en kenmerken.

4.3 Archeologie en aardkundige waarden

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Archeologische en aardkundige waarden	Aantal terreinen met verschillende archeologische waarden en aantal gebieden met aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen	Aantasting waarden	Behoud waarden	Versterking waarden

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator archeologische en aardkundige waarden is gekeken naar de belangrijkste gebieden met archeologische en aardkundige waarden binnen de gemeentegrenzen. Wanneer wordt uitgegaan van het versterken van de waarden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de bestaande waarden worden aangetast wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Wanneer er beleid is om de waarden te beschermen en behouden wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk

Huidige situatie

Op onderstaand kaart is een uitsnede van de Archeologie Monumentenkaart (AMK) te zien. Hier zijn de volgende gebieden opgenomen: Terrein van zeer hoge archeologische waarden (beschermd), terrein van zeer hoge archeologische waarde, terrein van hoge archeologische waarde en terrein van archeologische waarde. Zoals te zien op de kaart zijn er meer dan 30 gebieden binnen de gemeentegrenzen met archeologische waarden. Archeologische monumenten in de gemeente Arnhem variëren uit de Middensteentijd, Bronstijd, IJzertijd, de Romeinse Tijd tot aan de middeleeuwen en Nieuwe Tijd. De grootse concentratie terrein met zeer hoge archeologische waarden ligt bij Groot Warnsborn waar een groep grafheuvels is gelegen. Voorbeelden van meer recente archeologische monumenten zijn bouwwerken in het kader van de luchtverdediging bij vliegveld Deelen en bouwwerken voor de IJsellinie in de uiterwaarden van Meinerswijk.

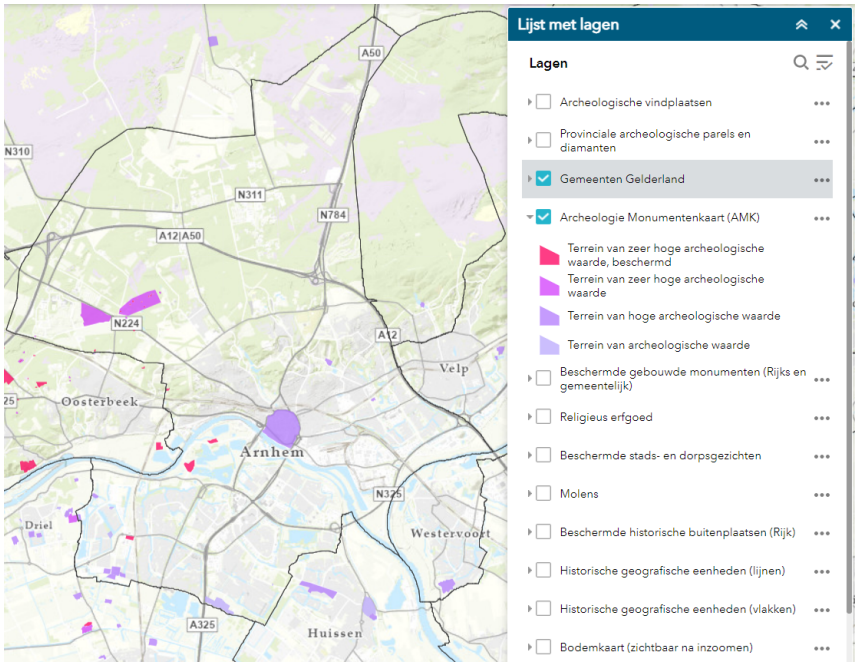

Figuur 4.2 Uitsnede Archeologische Monumentenkaart (Bron: Atlas van de leefomgeving)

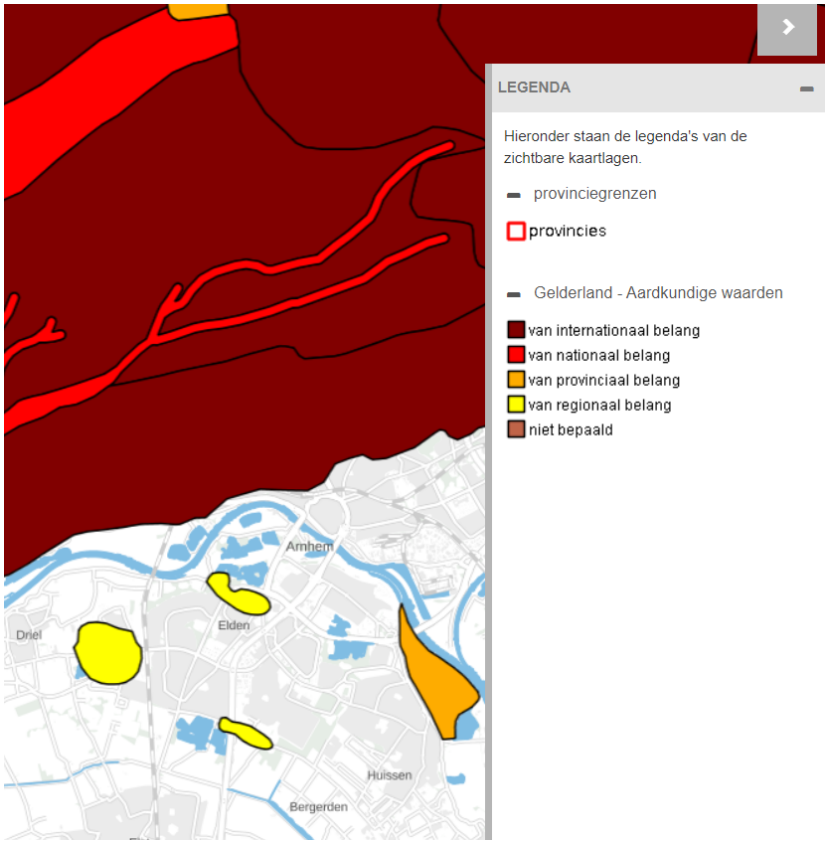

Figuur 4.3 Aardkundige waarden in en nabij gemeente Arnhem

Verder is de bescherming van archeologie een verantwoordelijkheid van de gemeente volgens de Monumentenwet en zijn archeologische waarden en verwachtingsgebieden veelal beschermd via archeologische dubbelbestemmingen in het bestemmingsplan. Naast deze juridisch-planologische bescherming heeft de gemeente weinig extra beleid op het gebied van archeologie. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling
In de autonome ontwikkeling worden enkele grootschalige ontwikkelingen verwacht zoals plannen voor woningbouw waarvoor ingrijpende bodemingrepen nodig zijn. Bovendien neemt ook de ruimteclaim op de ondergrond in de autonome ontwikkeling toe. De verwachting is dat deze ontwikkelingen niet plaats gaan vinden op archeologische monumenten. De autonome ontwikkeling zal de waarde van archeologische monumenten niet verslechteren. De autonome ontwikkeling voor archeologische waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Zoals blijkt uit bovenstaande kaart 4.3 zijn er binnen en nabij de gemeentegrenzen van Arnhem aardkundige waarden aanwezig. De gebieden van belang zijn hierna beschreven:

Gebieden van internationaal belang:
Stuwwal van Zuid-oost Veluwe en Sandr van Wolfheze

Gebieden van nationaal belang:

- Stuwwal bij Oud-Reemst
- Droogdalsysteem op de Rhedensche Heide (Posbank)

Gebieden van provinciaal belang

- Deelensche Veld
- Huissensche Waarden-noord

Gebieden van regionaal belang

- Dijkdoorbraak bij Elden
- Komgebied 't Vlot bij Schuytgraaf
- Zandopduiking bij Rijkerswoerd west van Huissen

Figuur 4.4 Beschermde leemgronden in Arnhem Noord

De komende jaren wordt de bestemming 'beschermde leemgrond' stapsgewijs overgenomen in reguliere bestemmingsplannen. Daardoor worden ontwikkelingen in de ondergrond niet uitgesloten, maar worden deze pas toegestaan als aangetoond kan worden dat de leemlaag intact blijft. Vanwege verdere verstedelijking, de energietransitie en groeiende mobiliteit zullen er nieuwe activiteiten in de bodem en ondergrond plaatsvinden. Hierdoor is de verwachting dat in de autonome ontwikkeling de aardkundige waarden in de ondergrond onder druk komen te staan. Omdat dergelijke gebieden wel zijn aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus en het beleid er op is gericht deze waarden te behouden, is de verwachting dat de aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling behouden blijven. De aardkundige waarden in de autonome ontwikkeling worden beoordeeld als **redelijk**.

In de bijlage ‘Kernkwaliteiten Nationale Landschappen’ bij de Omgevingsverordening Gelderland zijn aardkundige waarden opgenomen als onderdeel van landschappelijke kernkwaliteiten.
Via het bestemmingsplan ‘Leemlagen’ zijn leemlagen in de ondergrond beschermd. Dit is planologisch geregeld om de bijzondere sprengbeken met cultuurhistorische waarden te beschermen. In de huidige situatie zijn aardkundige waarden aanwezig en aangemerkt als van belang op verschillende schaalniveaus. Er zijn aardkundige waarden aanwezig en er is beleid om deze te behouden. De huidige situatie van het onderdeel aardkundige waarden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator archeologie en aardkundige waarden is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	+	Zichtbaarheid van het landschap indiceert een behoud hiervan. Dit wordt als positief beoordeeld voor archeologie een aardkundige waarden	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	0	Te verwachten is dat de inpassing van zonnepanelen en winmolens rekening houden met archeologie en aardkundige waarden, dit komt echter niet een-op-een terug in de Omgevingsvisie	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	In tegenstelling tot landschap en cultuurhistorie affecteren zonnepanelen archeologie in directe zin minder dan dat ze landschap en cultuurhistorie affecteren. Om die reden is deze beleidsuitspraak beoordeeld als neutraal in het kader van archeologie en aardkundige waarden.	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem wil met de Omgevingsvisie zorg dragen voor archeologische en aardkundige waarden. Dit moet door middel van het beter zichtbaar maken van natuurlijke waarden in de gemeente. Overige beleidsuitspraken (met betrekking tot de opwek van duurzame energie) die gerelateerd zijn aan archeologie en aardkundige waarden zouden negatief kunnen zijn, ware het niet dat de verwachting is dat deze elementen naar verwachting zoveel als mogelijk ingepast worden en dat er wetgeving bestaat omtrent ingrepen in de bodem.

Negatieve effecten op archeologie en aardkundige waarden zullen zodoende zoveel mogelijk geneutraliseerd worden. De verwachting is dat de Omgevingsvisie van **beperkte invloed** is op het thema archeologie en aardkundige waarden.

4.4 Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Aandeel stedelijke versus areaal groene woonmilieus	Afname aandeel groene woonmilieus	Aandeel groene woonmilieus blijft ongeveer gelijk	Aandeel groene woonmilieus neemt toe

Beoordelingssystematiek

Aan de hand van het aandeel stedelijke versus groene woonmilieus kan bepaald worden of de verdichtingsopgave van Arnhem succesvol uitpakt. Arnhem is voornemens de gebieden die momenteel al als stedelijk worden geclassificeerd te verdichten en uitbreiding in ‘groene’ gebieden groen te houden. Dit betekent dat gebieden die als Groen-stedelijk (wijken met een lage dichtheid en relatief veel groen) niet verder mogen vergrijzen/verdichten.

Huidige situatie

Zoals zichtbaar in figuur 4.5 bestaat Arnhem met uit de woonmilieus Centrum Stedelijk, Stedelijk vooroorlogs, Stedelijk naoorlogs compact, Stedelijk naoorlogs grondgebonden, Groen-stedelijk en Landelijk bereikbaar. Met name grote delen van Arnhem Noord zijn geclassificeerd als Groen-stedelijke woonmilieus (29 buurten in totaal, 36% van alle buurten). Samen met woonmilieu Landelijk bereikbaar (5 buurten) betekent dit dat 41% van de buurten in Arnhem als ‘groen’ kunnen worden omschreven. Gezien het grote aandeel groene woonmilieus dat de stad kent wordt de huidige situatie beoordeeld als **goed**.

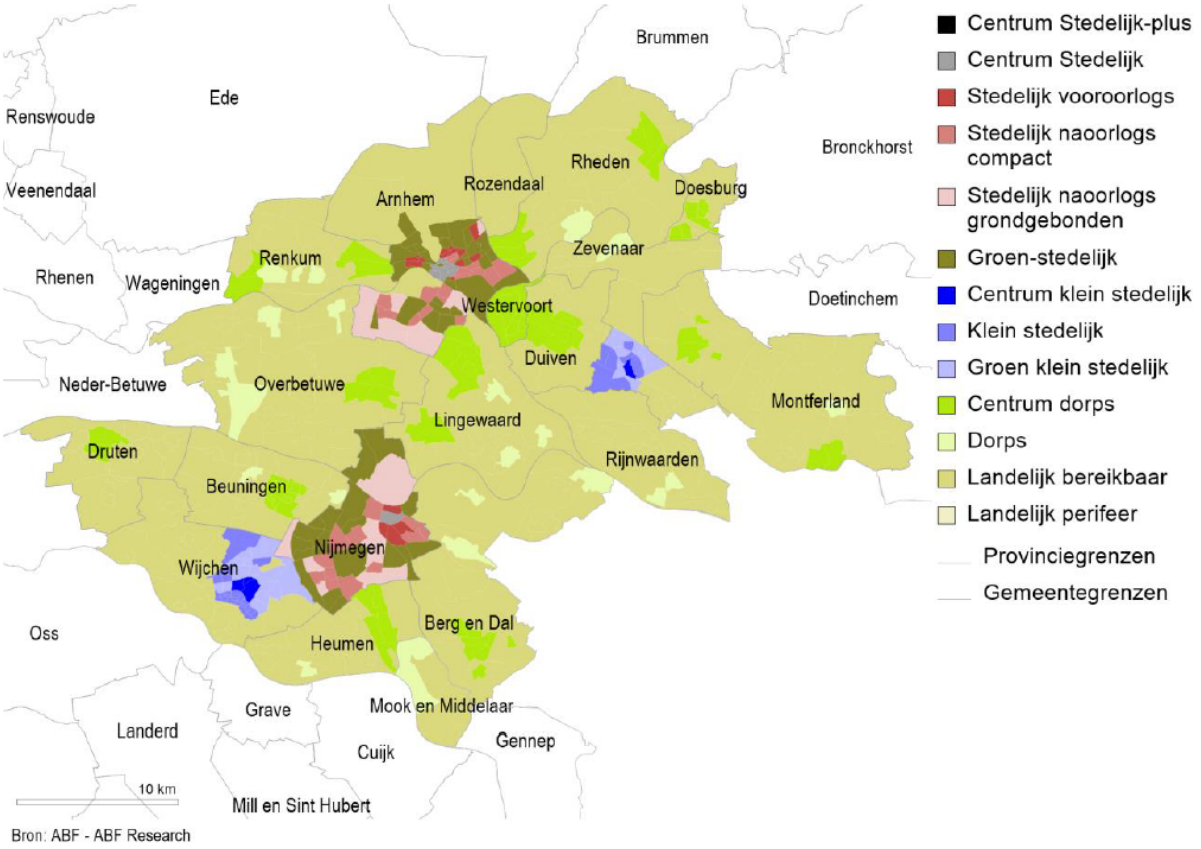

Figuur 4.5 Woonmilieus in de Regio Arnhem-Nijmegen (bron: ABF Research)

Autonome ontwikkeling

In Arnhem zijn versnellingslocaties voor woningbouw en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. Veel specifieker zijn de locaties voor woningbouw in de autonome ontwikkeling nog niet ingetekend. Arnhem Noord, waar een groot deel van de Groen-stedelijke buurten liggen, komt niet voor in deze plannen. Om die reden wordt verwacht dat in de autonome ontwikkeling het aandeel ‘groene’ woonmilieus ongeveer gelijk blijft, waarop deze als **redelijk** wordt beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Alleen nieuw beleid dat een mogelijke relatie heeft met de indicator areaal stedelijke versus areaal groene woonmilieus is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder (incl. verdedigingswerken)	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene gebieden in Arnhem. Deze worden wel extra belicht, maar van uitbreiding is geen sprake.	
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We versterken het contrast van onze wijken	0	Deze beleidsuitspraak heeft geen direct effect met betrekking tot het aandeel groene woonmilieus in Arnhem.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Ambitie zet in op behoud van groen grondgebied en hint naar woningbouw in bestaande grijze gebieden in plaats van de groene randgebieden.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	-	Objecten als zonnepanelen en windmolens, hoe goed ook ingepast, zorgen voor een afname van groen grondgebied	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	-	Het ontwikkelen van woningen nabij groene gebieden doet naar verwachting afbreuk aan groene gebieden. Daarnaast wordt verwacht dat de hoeveelheid groen die gerealiseerd wordt op herontwikkellocaties niet opdoet tegenover het aandeel verstening.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem doet een groot aantal beleidsuitspraken over het vergroenen van haar openbare ruimte. De forse woonopgave die de stad heeft is met name in stedelijk gebied voorzien, waar in hoge dichtheden wordt gebouwd. Dit zou betekenen dat de verhouding van het areaal stedelijke woonmilieus en groene woonmilieus grotendeels gelijk blijven: extra woningen in een gebied dat al als stedelijk is geclassificeerd tast groene woonmilieus niet aan. Als gevolg van de beperkte afwijking onder de Omgevingsvisie, in verhouding tot de autonome ontwikkeling, wordt verwacht dat het beleid uit de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft.

5 Een groene gezonde en veilige stad

5.1 Natuur

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Natuur	Natura 2000			
	NNN/ GNN (buiten Natura 2000 gebied)			
	Biodiversiteit			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema natuur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet natuurbescherming	Het wettelijke beschermingsregime voor gebieden, soorten en houtopstanden. De wet natuurbescherming voorziet onder andere in implementatie van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.
	Deltaplan Biodiversiteit	Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel is een beweging waarin bedrijven, boerenorganisaties, banken, natuurorganisaties, wetenschappers, overheden en nu ook burgers intensief samenwerken aan het ombuigen van biodiversiteitsverlies naar herstel, om zo een systeemverandering te realiseren.
Provinciaal/ regionaal	Omgevingsverordening	Hierin staat onder andere waar het Gelders Natuur Netwerk [GNN] en Groene Ontwikkelingszone [GO] is gelegen en wat de regels daarvoor zijn.
	Natuurbeheerplan 2021	Het jaarlijkse Natuurbeheerplan geeft een beeld van waar welke natuur binnen het GNN en GO ontwikkelt kan en gaat worden. Daarnaast omvat het ambities en doelen voor specifieke natuur. Voor GNN en GO zijn per deelgebied kernkwaliteiten geformuleerd.
Lokaal	Bomenplan Arnhem (2020)	Aanvulling op de groenvisie 2017 – 2035 met specifieke aandacht voor ambities met bomen, aanplant, beheer en kap. Arnhem wil meer bomen, meer groenmassa en daarmee een groenere stad. Voorwaarden daarbij zijn kwaliteit en toekomstbestendigheid. Dit zal gebeuren door meer bomen aan te planten. Het kapbeleid is ‘nee, tenzij’. In het bomenplan wordt beschreven hoe om te gaan met bestaande bomen bij een conflict. Hoe kan het belang van bomen afgewogen worden tegen andere belangen.
	Groenvisie 2017 - 2035	In de groenvisie staat de koers voor het groenbeleid. Dat groenbeleid luidt: een robuust Groen-blauw raamwerk, dus de stedelijke hoofdgroenstructuur, voor de stad en haar inwoners. Deze visie biedt de basis voor de (planologische) bescherming en regels voor groen in de gemeente.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
	Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025	De biodiversiteitsagenda is de nadere uitwerking van de groenvisie op het gebied van biodiversiteit. Hierin staat opgenomen wat er al gebeurt en wat er tot 2025 gaat gebeuren om de doelen rondom biodiversiteit uit de groenvisie te halen.

5.1.1 Natura2000

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Natura 2000	Staat van instandhouding	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Natura 2000 is gekeken naar de staat van instandhouding van deze gebieden in de gemeente Arnhem. Binnen het criterium is gekeken naar de kwaliteiten, de redenen van aanwijzing als Natura 2000 gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie in de Natura 2000 gebieden de Veluwe en de Rijntakken. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

Huidige situatie
Natura 2000 is het samenhangende netwerk van beschermde natuurgebieden in de Europese Unie, bestaande uit Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden. Landen wijzen beschermingszones aan en stellen een beheerplan op om de natuurwaarden in deze natuurgebieden te behouden, te vergroten of te verbeteren. De Europese afspraken zijn in Nederland vastgelegd in de Wet natuurbescherming. In Nederland gaat het om ruim 160 gebieden, waarvan er 2 geheel of gedeeltelijk in de gemeente Arnhem zijn gelegen. Het gaat om het gebied van de Veluwe en de Rijntakken.

Deze twee Natura 2000-gebieden worden toegelicht aan de hand van het opgestelde beheerplan. Daarbij wordt stil gestaan bij de kwaliteiten van het gebied, de redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied, de instandhoudingsdoelen en de invloed van stikstofdepositie.

Stikstofdepositie vormt een belangrijk thema voor Natura 2000 gebieden. Door de verzurende of vermestende invloed van stikstofdepositie kan een habitat significant worden aangetast. Elk habitattype kent daarom een Kritische Depositiewaarde (KDW). De KDW is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van een habitat aangetast wordt. Een habitattype wordt als stikstofgevoelig aangemerkt wanneer de KDW lager is dan 2400 mol per hectare per jaar. Wanneer de daadwerkelijke stikstofdepositie hoger is dan de KDW wordt gesproken over overbelasting door stikstof.

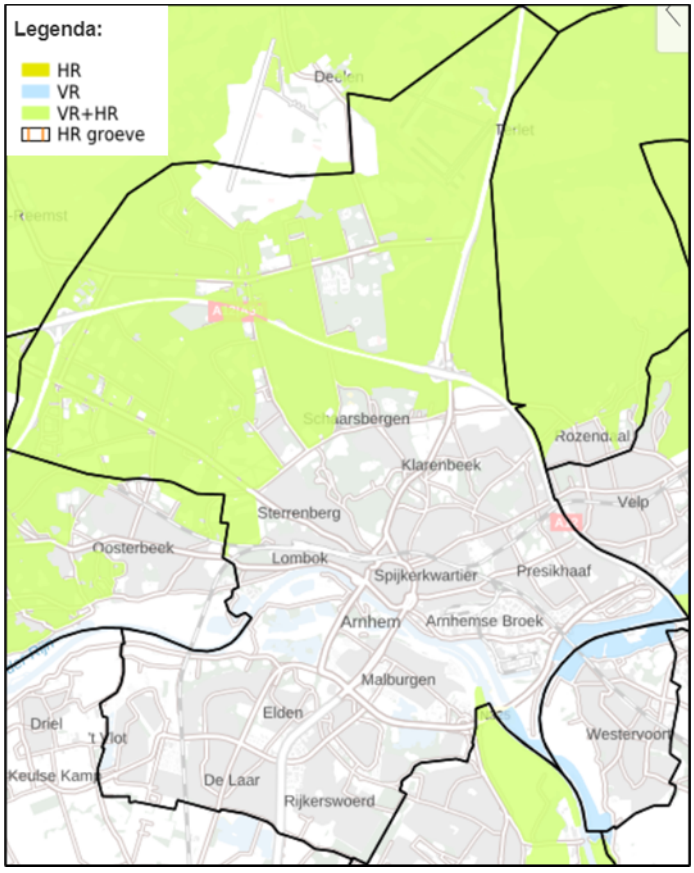

Figuur 5.1 Ligging N2000 gebieden Arnhem en omgeving (HR = Habitatrichtlijnengebied en VR = Volgelrichtlijnengebied)

Huidige situatie Natura 2000-gebied Veluwe[3]

Kwaliteiten Veluwe

Het Natura 2000-gebied van de Veluwe is een groot en waardevol natuurgebied van internationaal belang. Het gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 88.370 hectare. De Veluwe bestaat voornamelijk uit bos- en natuurgebied met droge bossen, droge en natte heide, stuifzanden en vennen. De Veluwe is ontstaan uit een aantal stuwwallen die in de voorlaatste ijstijd door het duwende landijs zijn gevormd. Daarna, ongeveer 150.000 jaar geleden, is het gebied verder gevormd door de ontwikkeling van de Rijndelta en later door afdekking met dekzanden en stuifzanden. In feite is de Veluwe een groot voedselarm, waterdoorlatende zandoppervlak in de Rijndelta. Zonder menselijk ingrijpen zou het gebied bestaan uit loofbos met langs de randen van de stuwwallen beboste veengebieden. Door de tijd heen is de mens in grote mate bepalend geweest voor de op de Veluwe aanwezige planten- en dierensoorten. Plaatselijk komen in de heiden natte en droge heischrale graslanden, jeneverbesstruwelen, vennen, hoogveenkernen en schraallanden voor. Langs de rand van de Veluwe komen op enkele plaatsen (spreng)beken voor, waar beekvegetaties en bronbossen voorkomen. Het gehele gebied van de Veluwe moet worden bekeken als een historisch cultuurlandschap waaraan specifieke ecologische waarden zijn toegekend. Omdat het voornamelijk een cultuurlandschap is, hangen de ecologische waarden samen met het gebruik van het gebied door de mens gedurende de millennia.

[3] Beheerplan Natura 2000 Veluwe (057) Provincie Gelderland (2018).

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Veluwe
Het Natura 2000-gebied Veluwe is aangewezen vanwege de waarde van het gebied voor habitattypen, Habitatrichtlijnsoorten en broedvogels. Vanwege deze waarde zijn instandhoudingsdoelen geformuleerd. De instandhoudingsdoelen zijn opgenomen in het beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe[4].

Kernopgave Veluwe
De algemene kernopgave die geldt voor de Veluwe op landschapsschaal is de kernopgave voor alle Natura-2000 gebieden op hogere zandgronden. De kernopgave daarbij is vastgelegd in het Natura 2000 Doelendocument LNV (2006):

'Vergroten van interne samenhang van gebieden door herstel van evenwichtige verdeling van open en gesloten terreinen met meer geleidelijke overgangen van zandverstuivingen, heide, vennen, graslanden en bos. Versterken van het ruimtelijke netwerk van bos, heide of stuifzandgebieden, waarbij tussenliggende gebieden gebruikt kunnen worden als stapstenen, met name voor soorten als reptielen en vlinders. Versterken van overgangen van droge naar natte gebieden, zoals beekdalen en herstel van vennen op landschapsschaal'.

Knelpunten
Er zijn diverse knelpunten op de natuur op de Veluwe van toepassing die een gunstige instandhouding van de habitats en soorten schaden of in de weg staan. Het gaat bijvoorbeeld om het ontbreken van of onzorgvuldig beheer. Onzorgvuldig beheer zal leiden tot verdwijnen van soorten en daarmee afname van de kwaliteit van het habitattype als geheel. De natuur op de Veluwe wordt daarnaast gekenmerkt door een hoge mate van voedselarmoede. Er is sprake van verzuring en vermesting door stikstofdepositie. Dit leidt niet alleen tot ernstig vitaliteitsverlies van planten en bomen. Het werkt ook door bij dieren die van deze planten en bomen afhankelijk zijn. Dat betekent dat de instandhouding van de gehele levensgemeenschap negatief wordt beïnvloed. Een derde knelpunt dat genoemd wordt in het beheerplan is verdroging. Verdroging lijdt tot kwaliteitsverlies, verhoging van de gevoeligheid voor andere factoren zoals stikstof en uiteindelijk het verdwijnen van de habitat. Ook verstoring door andere functies zoals wonen, werken, vervoer en recreatie vormt een knelpunt voor de Veluwe. Recreatie is daarin een bijzondere verstoringsbron. Terwijl andere verstoringsbronnen vastliggen op een locatie, verspreiden recreanten zich door de natuur. Bij onvoldoende rust zullen met name storingsgevoelige soorten teruglopen of zelfs verdwijnen. Een vijfde knelpunt is vervuiling. Over de precieze effecten van vervuiling op de Veluwe is echter nog veel onduidelijk, verder onderzoek zal meer inzicht moeten geven. Ten slotte vormt ook het verlies aan ruimtelijke samenhang een belemmering voor de staat van instandhouding.

Staat van instandhouding
De meeste habitattypen op de Veluwe vertonen een negatieve trend. Voornamelijk als gevolg van de vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Daarnaast blijkt uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. In het beheerplan zijn voor de verschillende habitattypen doelstellingen voor de oppervlakte en kwaliteit opgenomen.

[4] Beheerplan Natura 2000-gebied Veluwe: https://www.gelderland.nl/Beheerpan-N2000-maart-2018

Voor de habitatrichtlijn- en de vogelrichtlijnsoorten is ook de doelstelling en de draagkracht voor het aantal paren opgenomen. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Voor broedvogels op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig of onbekend. Enkel het perspectief voor de nachtzwaluw is gunstig. Voor wat betreft de instandhoudingsdoelen is behoud, verbetering en of uitbreiding gewenst.

Stikstofdepositie Veluwe
Op de Veluwe is sprake van overbelasting door stikstof. Vermesting en verzuring door stikstofdepositie vormen knelpunten die optreden voor habitats en leefgebieden op de Veluwe. Voor bijna alle habitattypen op de Veluwe is de hoge stikstofstofdepositie de belangrijkste negatieve factor.

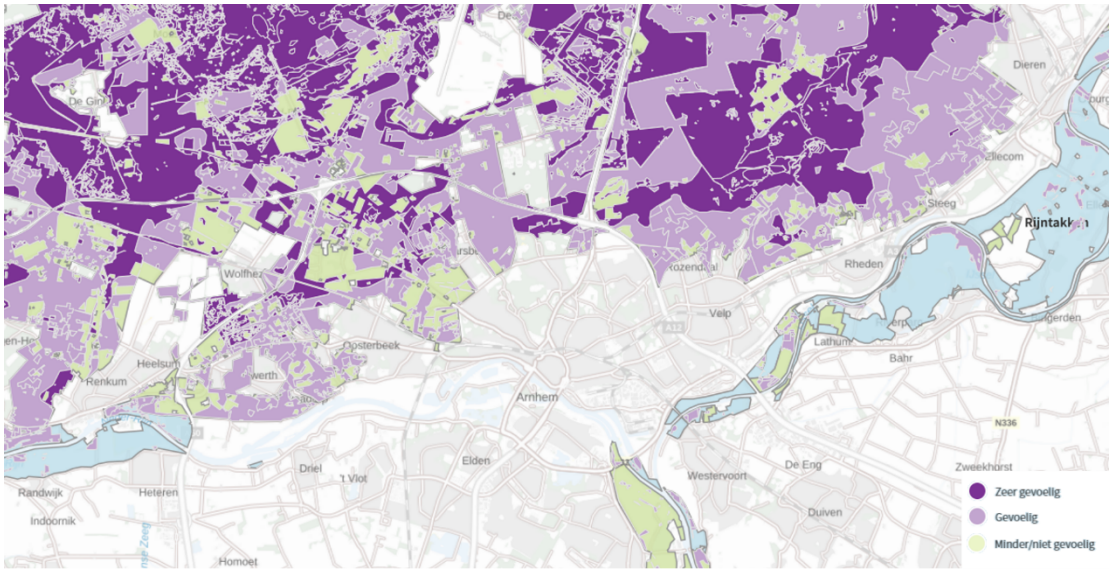

Figuur 5.2 Stikstofgevoeligheid gebieden Veluwe en Rijntakken (bron: Aerius calculator)

Huidige situatie Natura 2000 gebied Rijntakken
Kwaliteiten Rijntakken
Het gehele gebied van de Rijntakken is ruim 23.000 ha groot. Het hele gebied is aangewezen als vogelrichtlijn en ongeveer 8.350 hectare is aangewezen als vogel- en habitatrichtlijn. Rijntakken bestaat uit vier deelgebieden waarvan twee deelgebieden binnen de gemeente Arnhem liggen, namelijk Gelderse Poort en Uiterwaarden IJssel. De Gelderse Poort vormt het begin van de Rijndelta. De Rijn komt hier door een stuwwal Nederland binnen. Het gebied is een rivierenlandschap tussen de Duitse grens en Arnhem en Nijmegen. De rivier is een dynamisch systeem, een samenspel tussen natuurlijke processen en menselijk ingrijpen.

Met name in perioden van hoog water vormt de rivier door erosie en sedimentatie het landschap. In de uiterwaarden van de rivier bevinden zich gevarieerde natuurgebieden. De uiterwaarden zijn breed en er komen zandafzettingen uitgravingen voor. De uiterwaarden bestaan grotendeels uit open water, moeras, ruigtes, wildenbos en verschillende typen grasland. Op hooggelegen stroomruggen en oeverwallen komen stroomdalgraslanden, glanshaverhooilanden en lokaal ook hardhoutooibossen voor. In het reliëfrijke landschap liggen graslanden, akkers, (moeras)bosjes, open water, rietvelden en moerassen. Binnendijks polderlandschap bestaat vooral uit graslanden, moerasbos, kleine waterlopen, akkers en rietlanden. Hier bestaan ook nog enkele oude rivierlopen. Het deelgebied Uiterwaarden IJssel omvat het systeem van de rivier de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Het gebied Uiterwaarden IJssel omvat de oevers van de IJssel, de aanliggende oeverwallen en de uiterwaarden. Er zijn grote verschillen in het buitendijkse gebied. Verschillen in hoogteligging, afwisseling tussen smalle en brede delen en tussen dichte kleinschalige en grote open delen. Vergeleken met de Gelderse Poort kent de IJssel een beperkte dynamiek. Mede ook doordat de loop van de IJssel sterk is vastgelegd zijn landschapsvormende processen als erosie en sedimentatie, beperkt aanwezig.

Redenen van aanwijzing als Natura 2000-gebied Rijntakken
In het beheerplan Natura 2000-gebied Rijntakken[5] zijn de instandhoudingsdoelen van habitattypen, habitatrichtlijn- en vogelrichtlijnsoorten opgenomen. Hierbij zijn de doelstellingen voor oppervlakte, kwaliteit, kwantiteit en de verspreiding opgenomen. Over het algemeen geldt dat de instandhoudingsdoelen zijn gericht op behoud en in meerdere gevallen op versterking of uitbreidingsdoelen.

Kernopgave Rijntakken
In het beheerplan voor het natura 2000-gebied de Rijntakken staat het behoud van biodiversiteit centraal. Voor de Rijntakken zijn 59 Natura 2000-doelen geformuleerd: 15 habitattypen o.a. stroomdalgraslanden en ooibossen, 11 habitatsoorten ‘niet vogels’ (vissen, zoogdieren en amfibieën), 11 broedvogels en 22 niet-broedvogels.

Staat van instandhouding
Uit het Geoportaal van de Provincie Gelderland blijkt dat van veel habitattypen de kwaliteit onbekend is. De Landelijke Staat van Instandhouding (SVI) geeft een indicatie van hoe een specifiek type of een soort er landelijk aan toe is. Dit document is echter verouderd en niet gebied specifiek maar biedt gezamenlijk met de instandhoudingsdoelen een globaal beeld van de huidige situatie van habitatten en soorten. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig tot zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding.

Stikstofdepositie Rijntakken
Een aantal van de Natura 2000 doelen in de Rijntakken is gevoelig voor depositie van stikstof afkomstig van landbouw, infrastructuur of andere sectoren. Voor droge graslanden zoals in het bijzonder de habitattypen stroomdalgrasland en glanshaverhooiland geldt dat ze gevoelig zijn voor stikstofdepositie. Er bevinden zich veel bedrijfsterreinen en individuele bedrijven grenzend aan, omgeven door of nabij het Natura 2000 gebied-Rijntakken.

[5] https://www.gelderland.nl/Definitief-beheerplan-Natura-2000-gebied-Rijntakken

Het belangrijkste mogelijke effect is vermesting door stikstofdepositie. Stikstofdepositie vormt een knelpunt in het behalen van de instandhoudingsdoelen.

Conclusie huidige situatie Natura 2000-gebieden
Met de bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie op de Veluwe wordt getoetst op de staat van instandhouding. Over het algemeen geldt dat voor habitattypen en habitatrichtlijnsoorten de landelijke instandhouding matig ongunstig of zeer ongunstig is, maar de in het beheerplan opgenomen doelstellingen bijdragen aan behoud, verbetering en of uitbreiding. Voor broedvogels die ook aanwezig zijn op de Veluwe is de landelijke staat van instandhouding overwegend ongunstig. Daarnaast resulteert stikstofdepositie in een overbelasting voor het gehele gebied. Met het bovenstaande wordt de conclusie getrokken dat er sprake is van aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten en habitattypen. Ook de staat van instandhouding van Natura 2000-gebied Rijntakken wordt getoetst op basis van bovenstaande beschreven kwaliteiten, redenen van aanwijzing als Natura 2000, de kernopgave en de stikstofdepositie. Er kan geconcludeerd worden dat er voor Rijntakken sprake is van beperkte aantasting van de instandhoudingsdoelen van soorten- en habitattypen. Per saldo wordt de huidige situatie voor de indicator Natura 2000 beoordeeld als **slecht**.

Autonome ontwikkeling
Autonome ontwikkeling Veluwe
Voor het Natura 2000-gebied de Veluwe zijn uitgebreide beheersmaatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Het beheerplan is vastgesteld in 2017 voor de periode 2018 – 2024. De uitvoering van de maatregelen wordt beschouwd als de autonome ontwikkeling. De maatregelen in dit beheerplan voor de Veluwe zijn gericht op het voorkomen van verdere achteruitgang. Met name stikstofdepositie vormt een knelpunt op de Veluwe. Specifiek gaat het om de effecten van vermesting en verzuring door stikstofdepositie. Verdere knelpunten vormen verstoring door recreatie en verdroging en versnippering van habitats en leefgebieden. Uitbreidingsdoelstellingen zijn voor de eerste planperiode niet het hoofddoel, maar als er zich kansen voordoen, kunnen deze worden opgepakt. In de tweede en derde planbeheerperiode zal de nadruk komen te liggen op kwaliteitsverbetering en uitbreidingsdoelstellingen. Er is namelijk de ambitie om de komende beheerperioden ongeveer 55 ha aan onder andere bos- heide en zandverstuivingshabitats om te vormen en of uit te breiden. Gezien de knelpunten en de nog voortdurende looptijd van het beheerplan is er sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling Rijntakken
Voor het Natura 2000-gebied Rijntakken zijn uitgebreide maatregelen opgenomen in het beheerplan. Een beheerplan wordt opgesteld voor een periode van zes jaar. Daarna wordt bekeken of het plan moet worden verlengd of bijgesteld. Dit beheerplan is opgesteld voor de periode 2019-2025. De uitvoering van de maatregelen uit de beheerplannen wordt in deze beschouwd als autonome ontwikkeling. De maatregelen in het beheerplan voor de Rijntakken zijn met name gericht op herstelmaatregelen. Aan de doelstellingen voor moerasvogels en stroomdalgraslanden is een hoge urgentie verbonden.

Stikstofdepositie is voor een aantal habitattypen zoals stroomdalgraslanden en glanshaverhooiland en leefgebieden een knelpunt. Verstoring van (niet-)broedvogels en habitatrichtlijnsoorten is met name te verwachten door recreatieve ontwikkeling. Er zijn knelpunten door stikstofdepositie en verstoring. De maatregelen die in het beheerplan zijn opgenomen vallen onder de autonome situatie en zijn pas in 2025 afgerond. Daarom is in de autonome ontwikkeling sprake van beperkte aantasting van instandhoudingsdoelen voor soorten en habitattypen.

Vanwege de nog voortdurende looptijd van de beheerplannen van Rijntakken is het nog onduidelijk of de beoogde maatregelen gerealiseerd kunnen worden, en wat het effect daarvan is. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Natura 2000 is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op Natura2000 gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat mogelijk kan leiden tot verstoring.	De groenverbindingen die versterkt worden zijn de verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. De verwachting is dat voornamelijk de verbindingen tussen de Veluwe en de parken van invloed is op het Natura2000 gebied de Veluwe. De invloed op Natura000 gebied Rijntakken is naar verwachting beperkt.

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de directe gevolgen voor Natura 2000-gebieden, die aan de rand van de gemeente liggen, naar verwachting beperkt. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de status van de Natura 2000-gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden binnen de gemeente geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de Natura2000 gebieden. Meer recreatiegebieden buiten Natura 2000-gebieden kunnen leiden tot een afname van recreatie binnen Natura 2000-gebieden. Wanneer juist mee recreatie in Natura 2000-gebieden wordt toegestaan zal het effect negatief zijn.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Doordat de woningopgave voornamelijk binnenstedelijk ingevuld wordt, zijn de gevolgen voor natuurgebieden naar verwachting gering. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot stikstofdepositie op gevoelige natuur. Diverse maatregelen	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. De gebieden

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden. Uitbreiding in de buurt van Natura 2000-gebieden kan leiden tot verstoring door onder andere extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid.	liggen op relatief grote afstand van Natura 2000-gebieden. Stikstofdepositie zou wel een knelpunt kunnen vormen, in de planuitwerking kunnen hiervoor echter diverse maatregelen getroffen worden.
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de stikstofuitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op Natura 2000-gebieden.	De bestaande OV-structuur blijft behouden en moet de ruggengraat vormen van de stad en regio. De hoogwaardige OV-structuur, waaronder Trolley 2, wordt verder uitgebreid. Daarnaast worden sporen beter benut, waaronder Spoorknoop Oost en wordt er een extra halte geplaatst op het spoor richting Zevenaar. De verwachting is dat de uitstoot door autoverkeer afneemt, wat naar verwachting een positief effect heeft op Natura 2000 gebieden.
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van Natura 2000-gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het ontwikkelen van een groot aantal woningen. De woningen worden voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd op ruime afstand van Natura 2000-gebieden. Hoewel stikstofdepositie een knelpunt zou kunnen vormen, kunnen hiervoor in de planuitwerking diverse maatregelen getroffen worden. De inzet op natuur en biodiversiteit binnen de gemeente en de inzet op een goede balans tussen natuur en recreatie heeft bij de juiste afwegingen een gunstig effect op Natura 2000-gebieden. Ook de inzet van de gemeente op de energietransitie heeft uiteindelijk een positief effect op de Natura 2000-gebieden, doordat het zorgt voor minder stikstofdepositie ten opzichte van het gebruik van fossiele energiebronnen. Echter kan de realisatie van duurzame energiebronnen negatieve effecten met zich meebrengen, zoals lichtspiegeling door zonnevelden. De verwachting is dat per saldo het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op Natura 2000-gebieden.

5.1.2 Gelders Natuur Netwerk (GNN)

Het gaat bij deze indicator om gebieden binnen het Gelders Natuur Netwerk die buiten Natura2000 gebieden vallen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan weidevogelgebieden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Gelders Natuur Netwerk (GNN) buiten Natura2000 gebieden	Staat van instandhouding soorten en habitattypen	Aanzienlijke aantasting	Beperkte aantasting	Behoud of versterking

Beoordelingssystematiek

Voor de indicator Gelders Natuur Netwerk is gekeken naar de kernkwaliteiten en de instandhoudingsdoelen van de gebieden die onder het Gelders Natuurnetwerk vallen in Arnhem. Wanneer er sprake is van behoud of versterking van de kwaliteiten en de instandhoudingsdoelen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van aanzienlijke of beperkte aantasting wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht of redelijk.

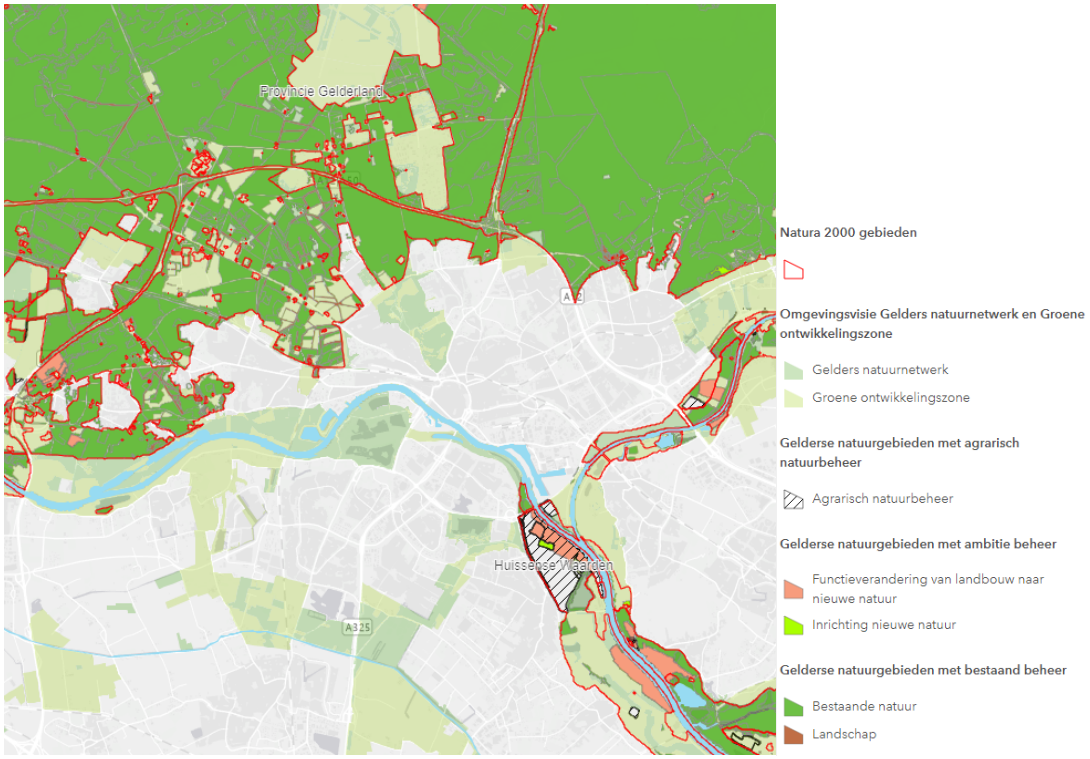

Figuur 5.3 Natura 2000-gebied en GNN nabij Arnhem

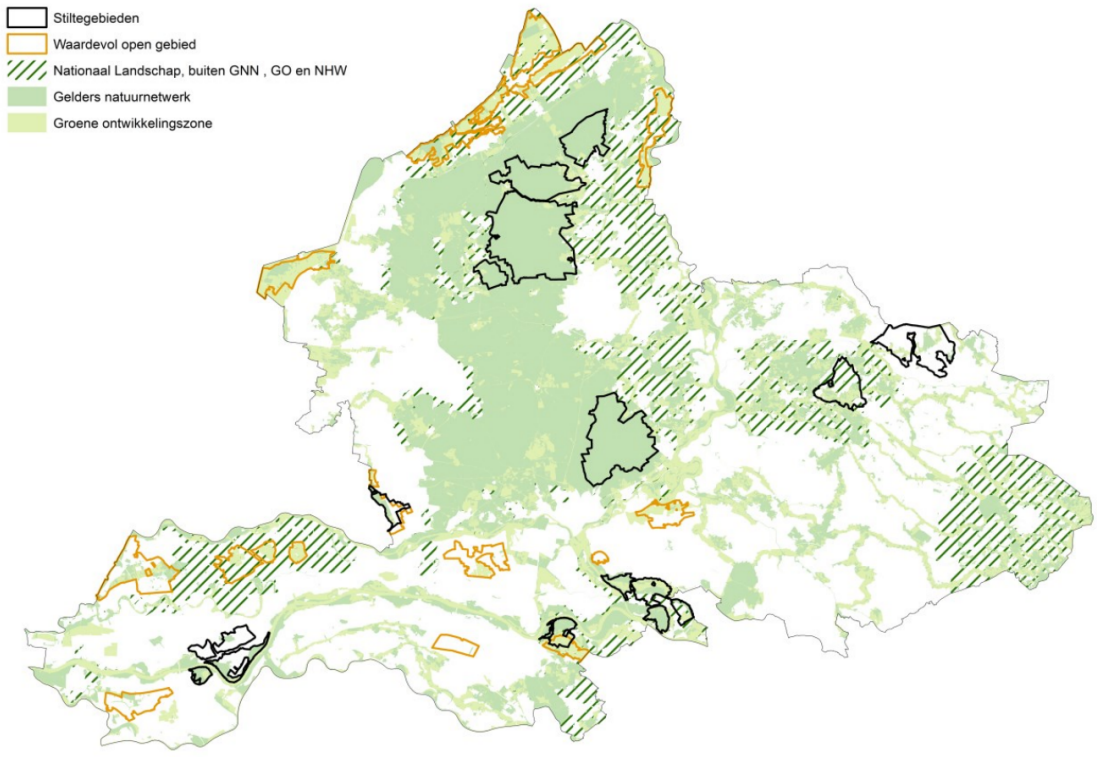

Figuur 5.4 Groene ontwikkelzones gemeente Arnhem[6]

[6] Bron: www.commissiemer.nl/projectdocumenten/00001025.pdf)

Op bovenstaande kaarten is het Gelders Natuurnetwerk, of wel het provinciale Natuurnetwerk Nederland, te zien. Ook is in de bovenste kaart het Natura-2000 gebied afgebeeld zodat duidelijk wordt welke onderdelen van NNN buiten Natura-2000 gebieden liggen. In de onderste kaart zijn de weidevogelgebieden afgebeeld en is zichtbaar dat er geen weidevogelgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem liggen. Alleen net onder de bestuurlijke grenzen ten zuiden van de gemeente. In de Provincie Gelderland heb je ook zogenaamde GO-gebieden. Dit zijn Groene ontwikkelingszones, gebieden met een andere bestemming dan natuur dat ruimtelijk is verwegen met het Gelders natuurnetwerk, waaronder weidevogelgebieden en rustgebieden voor winterganzen.

Huidige situatie

Het natuurnetwerk Nederland is een netwerk van beschermde natuurgebieden in Nederland. Het netwerk helpt te voorkomen dat planten en dieren in geïsoleerde gebieden uitsterven en dat natuurgebieden hun waarde verliezen. Het kan worden gezien als de ruggengraat van de Nederlandse natuur. Vanaf 2014 zijn provincies verantwoordelijk voor de begrenzing en de ontwikkeling van dit natuurwerk. Het NNN bestaat uit de Natura 2000-gebieden, aangevuld met gebieden daarbuiten, zoals belangrijke weidevogelleefgebieden en natuur- en bosgebieden. De gebieden worden onderling verbonden door ecologische verbindingszones. In provincie Gelderland is dit nader uitgewerkt in het Gelders Natuurnetwerk (GNN) en de Groene Ontwikkelingszone (GO). De inrichting van de verbindingszones wordt gebaseerd op de habitateisen van een aantal ‘gidssoorten’. Binnen het Gelders Natuurnetwerk zijn dit bijvoorbeeld de boommarter, de roerdomp, de beekprik, kamsalamander en bruine vuurvlinder. Er mag vanuit worden gegaan dat, wanneer de verbindingszones gericht op deze soorten worden ingericht dat deze ook voor veel andere soorten als verbindingszone zullen functioneren. Onderstaande tabel geeft de belangrijkste kernkwaliteiten van de GNN gebieden in de gemeente Arnhem, evenals de relevante GNN ontwikkelingsdoelen.

Per onderdeel van het GNN binnen Arnhem zijn kernkwaliteit en de ontwikkelingsdoelen benoemd. In het document ‘Voortgang Realisatie Gelders Natuurnetwerk’ (2020) wordt de stand van zaken opgemaakt van de realisatie van nieuwe natuur en ontwikkelingsdoelen. Gelderland heeft met het Rijk afgesproken om het GNN uiterlijk in 2027 af te ronden, maar heeft zichzelf ten doel gesteld om in 2025 het GNN klaar te hebben. 55% van de nieuw te realiseren natuur is einde 2018 gerealiseerd. De resterende opgave bestaat uit 10.500 hectare. De provincie ziet een aantal risico’s voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave. De kernkwaliteiten en ontwikkelingsdoelen zijn, zoals zichtbaar in bijlage 1 uitvoerig beschreven. In de huidige situatie is er sprake van een duidelijke inventarisatie van de kwaliteit van de verschillende onderdelen van het GNN. Zoals hierboven beschreven zijn er aan aantal risico’s in het behalen van de realisatie van GNN en de ontwikkelingsdoelen binnen het GNN. Gezien de uitvoerige ontwikkelingsdoelen en kernkwaliteiten met inachtneming van de risico’s op het behalen van de ontwikkelingsdoelen is sprake van beperkte aantasting. De instandhouding in GNN-gebieden wordt beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat GNN gebieden verder worden ingericht en beheerd. Daarnaast wordt de samenhang tussen de GNN gebieden verder versterkt door realisatie van ecologische verbindingen. Knelpunten zoals onvoldoende waterkwaliteit, verdroging, vermesting en verzuring, zijn echter zorgelijk en worden naar verwachting nog versterkt door klimaatverandering. Ook (intensieve) landbouw, bodemdaling en stikstof kunnen mogelijk negatieve effecten veroorzaken voor GNN-gebieden waardoor het aantal en de diversiteit aan natuurwaarden mogelijk aangetast worden of zelfs afnemen. De provincie ziet een aantal risico's voor de ontwikkelopgave van het Gelders Natuurnetwerk. In niet alle gebieden is zicht op medewerking aan de realisatie van de natuuropgave. Dit kost tijd en daarmee is de voortgang niet strak te plannen. Een ander risico vormt het draagvlak bij gemeenten voor bestemmingsplanwijziging. Verder leidt de uitspraak van de Raad van State over de Programma Aanpak Stikstof tot vertragingen in de uitvoering. Daarnaast is het niet duidelijk welke grote functies waar een grote claim op de ruimte gaan leggen. Dit zou ten koste kunnen gaan van de natuuropgave (Provincie Gelderland, 2020). Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling voor GNN-gebieden als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator Gelders Natuur Netwerk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op GNN gebieden verkleind.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan	-	De ontwikkeling van woningen bij het groen of aan aantrekkelijke routes heeft naar verwachting een negatief effect op de GNN gebieden, die verspreid over de	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
een aantrekkelijke route		gemeente liggen. De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting wel tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename aan emissies. Daarnaast kan verstoring optreden door extra bewegingen van mensen en voertuigen, licht en geluid, wat een negatieve impact kan hebben op er kernkwaliteiten en ontwikkeldoelen.	zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Voornamelijk de ontwikkelingen in zuid en rondom de binnenstad liggen dichtbij NNN gebieden en kunnen daardoor een negatieve invloed hebben.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	De koestering en investeringen in waardevolle natuurwaarden hebben naar verwachting een positief effect op de staat van de GNN gebieden. Er wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Hoewel niet is vastgelegd welke afwegingen hierin worden gemaakt kan dat dit bij de juiste afwegingen een positief effect hebben op de GNN gebieden. Wanneer GNN gebieden worden aangewezen voor intensievere recreatie heeft dit naar verwachting juist een negatief effect.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert lopen en het gebruik van fiets. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het beleid op bereikbaarheid stimuleert het gebruik van de trolley en trein. Het is onduidelijk wat dit per saldo met de verkeerstromen doet, maar de verwachting is dat het gebruik van de auto zal afnemen. Hierdoor zal de uitstoot verminderen, wat een positief effect heeft op GNN gebieden.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de instandhouding van de GNN gebieden. De realisatie van duurzame energiebronnen kan, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. Mogelijke effecten zijn die van: • Zonnevelden (door de daardoor veroorzaakte lichtspiegeling) • Gevolgen voor luchtkwaliteit door biomassacentrales (o.a. emissie stikstofoxiden) De omvang van de effecten hangt sterk af van de lokale situatie (aanwezigheid natuurwaarden en trekroutes fauna). Daarnaast worden gebieden beschermd vanuit wet- en regelgeving. Echter gezien de omvang van de energie opgave zijn negatieve effecten niet uit te sluiten.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	+	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, worden negatieve effecten op GNN gebieden zoals hierboven beschreven beperkt of voorkomen. Tenzij de aanleg in GNN of GO plaatsvindt, dan zal het per saldo een negatief effect hebben.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van emissies die een negatief effect kunnen hebben op GNN en GO gebieden. Dit geldt eveneens voor de bijkomende mobiliteit. De inzet op duurzame mobiliteit is daarom een positieve ontwikkeling. Ook de inzet op duurzame energie zal uiteindelijk een positief effect hebben, doordat de depositie beperkt wordt. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter diverse negatieve effecten meebrengen voor NNN gebieden. Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter ook in op het verbinden van groengebieden en daarnaast wordt zorgvuldig afgewogen welke gebieden geschikt zijn voor intensievere recreatie en evenementen en welke gebieden niet. De verwachting is dat de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect heeft.

5.1.3 Biodiversiteit

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Biodiversiteit	Omvang biodiversiteit: aantal rode lijstsoorten	Afname biodiversiteit en weinig rode lijstsoorten	Gelijk blijven omvang biodiversiteit en gelijk blijven aantallen rode lijstsoorten	Toename biodiversiteit en toename aantallen rode lijstsoorten

Beoordelingssystematiek
Voor het criterium biodiversiteit is gekeken naar de omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten. Wanneer er sprake is van een toename van het aantal rode lijstsoorten zijn deze soorten beter beschermd en wordt de biodiversiteit beoordeeld als goed. Wanneer er sprake is van een afname van de omvang van de biodiversiteit en er zijn weinig rode lijstsoorten aangewezen wordt het criterium biodiversiteit in de huidige situatie of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De achteruitgang van biodiversiteit is samen met klimaatverandering één van de meest dringende problemen van de huidige tijd. Verschillende knelpunten dragen bij aan de achteruitgang van de biodiversiteit. Verarming, vermesting, verzuring en verdroging van de bodem, verstoring door recreatie en versnippering van leefgebieden hebben een negatieve invloed op de leefomstandigheden van verschillende soorten. Arnhem behoort tot de top 10 van Nederlandse gemeenten met de hoogste biodiversiteit. De gemeente staat op plek 7 met 4061 geregistreerde soorten[7]. Hierna wordt de biodiversiteit in de Arnhemse uiterwaarden, de Veluwe en het stedelijk gebied kort toegelicht.

[7] Opgenomen in Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025 (geregistreerde data via waarneming.nl)

In de Arnhemse uiterwaarden in het open water, grasland, moerasgronden en ooibossen zijn 1620 soorten[8] geteld waarvan o.a.

- 200 vogelsoorten (54 rode lijst)
- 20 zoogdiersoorten (7 soorten vleermuis, en verschillende rode lijst-soorten [Haas, Konijn, Marters, Hermelijn en Bunzing]).
- 600 plantensoorten

Vooral op de Arnhemse Veluwe gaat de biodiversiteit hard achteruit. De arme en verzuurde zandgronden zijn niet meer in staat zijn om voldoende vocht en voedingstoffen vast te houden. Dit is niet alleen slecht voor de biodiversiteit, maar maakt onze bossen ook kwetsbaar voor klimaatverandering. De afname in biodiversiteit op de Veluwe wordt veroorzaakt door de veel te hoge stikstofdepositie die de staat van de bodem aantast.

In het stedelijk gebied van Arnhem hebben een aantal soorten het moeilijk, omdat er weinig verblijfplekken over zijn, omdat tuinen verstenen. De ecologische benadering van natuurbeheer in stedelijk gebied heeft daarentegen bijgedragen aan meer vlinders en bijen. De gemeente Arnhem zet in op vergroening met de Groenvisie, het Bomenplan en de Biodiversiteitsagenda. Daarbij is het wel van belang welke keuzes de gemeente uiteindelijk maakt in soorten. De gemeente werkt momenteel al aan het herstellen, behouden en vergroten van biodiversiteit met de Biodiversiteitsagenda 2021 – 2025.

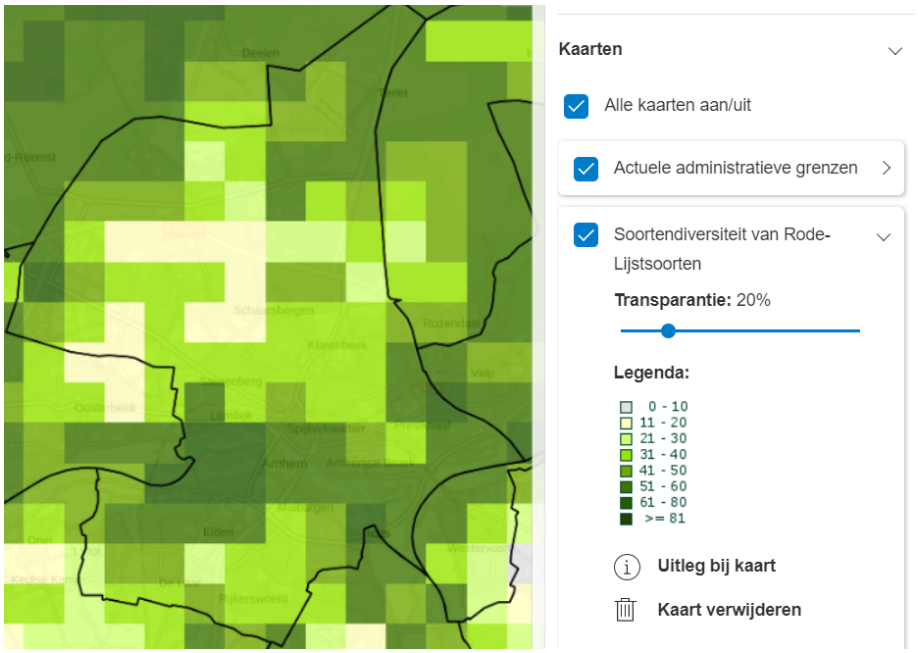

Figuur 5.5 Soortendiversiteit van Rode Lijstsoorten in gemeente Arnhem (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

[8] Bron: Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021-2025

In bovenstaande kaart staat de geschatte soortendiversiteit van rode lijst soorten per kilometerhok in klassen voor de gemeente Arnhem. Deze kaart is gemaakt op basis van gegevens van de laatste 10 jaar uit de Nationale Databank Flora en Fauna. De zeven belangrijkste en best onderzochte soortgroepen zijn hierin samengenomen (vaatplanten, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en vogels. De kaart geeft relatieve en geen absolute soortenaantallen in klassen weer, waardoor relatief soortenrijke gebieden worden onderscheiden van relatief soortenarme gebieden op basis van zeven belangrijke soortgroepen. Relatief soortenarme gebieden in deze kaart zegt niets over het wel of niet voorkomen van beschermde soorten onder de Wet Natuurbescherming. Zichtbaar is dat de er relatief rijke rodelijstsoortgebieden liggen in Arnhem met name rond de uiterwaarden. Opvallend is dat de uitlopers van de Veluwe richting Arnhem relatief arm zijn aan soorten diversiteit van rode lijstsoorten. Over het algemeen geldt dat als een soort op de rode lijst staat dit positief is, aangezien de soort daarmee onder de aandacht staat. Daarnaast geldt dat hoe hoger de soortendiversiteit hoe beter. Dit hangt samen met de omvang van de biodiversiteit.

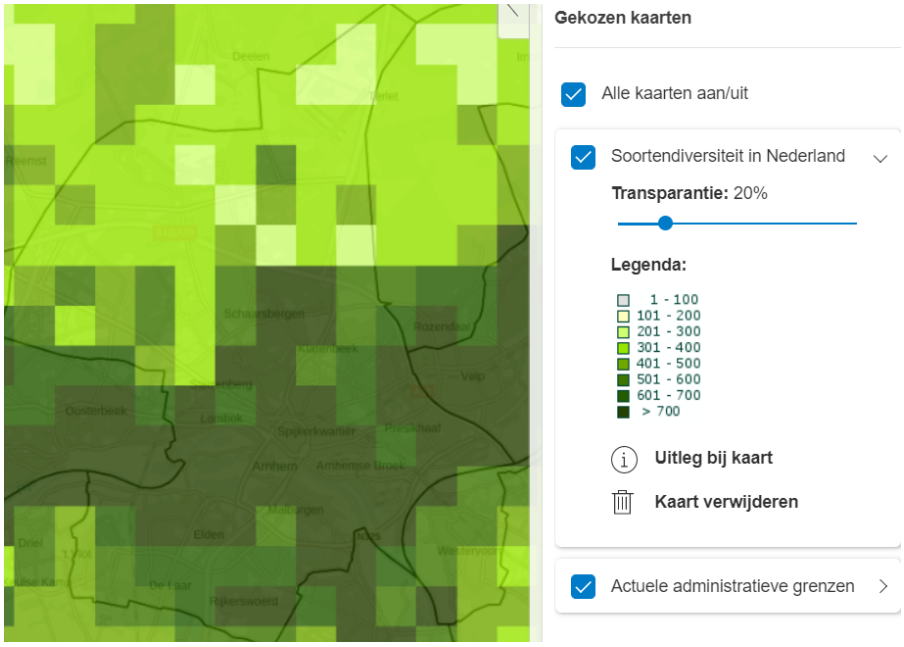

Figuur 5.6 Soortendiversiteit per kilometerhok in de gemeente Arnhem

Op bovenstaande kaart is de soortendiversiteit per kilometerhok afgebeeld. Zichtbaar is dat in grote delen van Arnhem de soortendiversiteit relatief hoog is (tussen de 400 en 700 soorten per kilometerhok). De biodiversiteit in de huidige situatie is een punt van aandacht. Met name op de Veluwe is door stikstofdepositie de biodiversiteit in gevaar. Tegelijkertijd voert de gemeente actief beleid om de biodiversiteit te herstellen, verbeteren of verhogen. Dit beleid wordt in samenhang met de klimaatopgave opgepakt. In de huidige situatie staat de biodiversiteit op de Veluwe onder druk vanwege de stikstofdepositie. Tegelijkertijd is beleid maken op biodiversiteit lastig, omdat het om een trend gaat die op een veel hoger schaalniveau speelt dan alleen op de Veluwe, in Arnhem of Nederland[9]. Die trend is daarmee lastig te beïnvloeden. De biodiversiteit in de huidige situatie in Arnhem wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

[9] https://www.clo.nl/indicatoren/nl1440-ontwikkeling-biodiversiteit-msa

Autonome ontwikkeling

Verschillende ontwikkelingen zijn van invloed op de biodiversiteit. Zo heeft klimaatverandering een negatieve impact op de biodiversiteit en dit neemt naar waarschijnlijkheid toe. Ook de impact van intensieve landbouw, verstedelijking en stikstofdepositie hebben negatieve gevolgen.
De gemeente voert in de huidige situatie al actief beleid op gebied van vergroening en biodiversiteit het is echter nog niet helemaal duidelijk of de gestelde doelen en ambities behaald worden. Zoals hiervoor gesteld is invloed uitoefenen, omdat de afname van biodiversiteit een trend die op een veel hoger schaalniveau speelt dan Arnhem of Nederland alleen. In de autonome ontwikkeling vormt het een kans om bij nieuwe ontwikkelingen natuur inclusieve maatregelen te treffen. Het opgestelde beleid en natuur inclusieve maatregelen kunnen bijdragen aan de omvang van de biodiversiteit en de daarmee samenhangende gezonde ecosystemen. De omvang van de biodiversiteit en het aantal rode lijstsoorten en de gezonde ecosystemen worden daarom beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator biodiversiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	De inzet op een groene openbare ruimte en de afstemming van de inrichting op het onderliggende landschap en de klimaatopgave in de buurt heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit. Ook het stimuleren van het vergroenen van de buitenruimte van particulieren en de bescherming van dit groen draagt bij aan het behouden en mogelijk vergroten van de biodiversiteit.	
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Een integraal kwaliteitskader dat de samenhang tussen verstedelijking en andere thema's, zoals groen, waarborgt biedt bescherming aan het groen in de gemeente en daarmee aan de biodiversiteit.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Door nieuwe duurzame energiebronnen en klimaatadaptatiemaatregelen met behoud van ecologische waarden in te passen wordt de kans op negatieve effecten op biodiversiteit verkleind.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	De versterking van de verbinding van bestaande groengebieden heeft naar verwachting een positief effect op de flora en fauna in deze gebieden. Tegelijkertijd worden de verbindingen ook versterkt met het oog op bezoeken en recreëren. Een betere verbinding zal naar verwachting resulteren in meer bezoekers van de groengebieden, wat kan leiden tot verstoring.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Bij de inrichting van openbare ruimte, gericht op de veranderende beweegcultuur, wordt rekening gehouden met ecologische, klimaat en erfgoedwaarden. Daarbij wordt tevens rekening gehouden met de draagkracht van het gebied.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De ontwikkeling van woningen bij groen leidt naar verwachting tot een toenemende druk op het groen, waardoor verstoring door bewegingen van mensen en voertuigen kan ontstaan. Daarnaast kan de verkeersaantrekkende werking door een toename van emissies leiden tot negatieve effecten. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden ook juist nieuwe groen-blauwstructuren bewerkstelligen of kan verdichting leiden tot extra aandacht voor groen in bestaande buurten.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) en het diverser maken van het bomenbestand heeft naar verwachting een positief effect op de biodiversiteit.	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Het vergroenen en ontstenen van de openbare ruimte en privaat terrein (zoals tuinen) heeft naar verwachting een positief effect op biodiversiteit.	
We zorgen voor meer natuur en	+	Bij de realisatie van nieuwbouw is natuurinclusief bouwen het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat-,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
biodiversiteit in en om de stad		en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het binnenstedelijk realiseren van nieuwe woningen (verdichting) zal druk zetten op kwantiteit van de huidige groen- en blauwstructuren en leiden tot een toename van het aantal potentiële gebruikers van openbaar groen en het buitengebied. Tegelijkertijd kunnen transformatiegebieden juist een toename van groen- en blauwstructuren bewerkstelligen. Daarnaast vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwbouw, wat een positief kan bijdragen aan de biodiversiteit.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
		De toename van de hoeveelheid woningen leidt naar verwachting tot een verkeersaantrekkende werking en daardoor tot een toename van emissies. Diverse maatregelen kunnen echter zorgen dat deze effecten geremd of voorkomen worden.	Het bouwen van woningen kan middels inbreiding, hoogbouw, herstructurering en transformatie. De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Door lopen en het gebruik van fiets en OV te stimuleren en nieuwbouw te realiseren op locaties die goed bereikbaar zijn met het OV wordt het gebruik van de auto tegengegaan. Ook de investering in hubs en het faciliteren van deelautogebruik dragen bij aan het verminderen van het aantal auto's in de gemeente. De verwachting is daarom dat er op termijn minder parkeerplaatsen nodig zijn. De gemeente wil deze ruimte inzetten voor groen, ontmoeten of bewegen. Het is onduidelijk in welke mate, maar de verwachting is dat deze wijziging van inrichting een positief effect heeft.	
We worden klimaatneutraal	0	Het beperken van de opwarming van de aarde en het verminderen van	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		schadelijke stoffen als luchtvervuiling of broeikasgassen hebben een positief effect op de natuur en daarmee op de biodiversiteit. De realisatie van duurzame energiebronnen kan echter, sterk afhankelijk van de invulling, ongunstig uitpakken voor natuur. De voornaamste soort(groep)en die schade kunnen ondervinden van de energietransitie (m.n. windmolens en zonnevelden) zijn vogels, vleermuizen en insecten. De voor deze groepen belangrijkste gebieden zijn beschermd als Natura 2000-gebied en/of NNN. Buiten de beschermde gebieden zijn de effecten daarom vermoedelijk gering tot matig, afhankelijk van de wijze waarop het beleid (ook) rekening houdt met deze soort(groep)en.	
De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied	0	Door de aanleg van zonnepanelen en windmolens te koppelen aan andere opgaven in het gebied, waaronder de opgaven voor natuur, kunnen negatieve effecten op biodiversiteit worden beperkt of worden voorkomen. Zo kunnen zonnevelden gecombineerd worden met biodiversiteit als panelen verder uit elkaar worden geplaatst en bij de inrichting rekening wordt gehouden met het aanleggen van verschillende biotopen.	

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem streeft naar meer biodiversiteit en natuur in en om de stad. Zo zet zij in op het vergroenen en ontstenen van de omgeving, worden groene zones meer aan elkaar verbonden en vormt natuurinclusief bouwen het uitgangspunt voor nieuwe woningen. Ondanks dat natuurinclusief bouwen het uitgangspunt vormt is het echter niet uit te sluiten dat de verstedelijking en aansluitend daarop het toenemend aantal inwoners en bezoekers een negatief effect kan hebben op de biodiversiteit. Ook is het nog onzeker of alle woningen binnenstedelijk gerealiseerd kunnen worden en verdichting uiteindelijk niet zal leiden tot het inperken van groene (binnenstedelijke)gebieden. Daarnaast kunnen bepaalde diersoorten hinder ondervinden van de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie.

Het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet echter expliciet in op bescherming en verbetering van het stadsklimaat en de gemeente ontwikkelt een kwaliteitskader verdichting. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie per saldo een **positief** effect heeft op de biodiversiteit binnen de gemeente.

5.2 Grijsmilieu

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene gezonde en veilige stad	Geluid	WHO-norm Wegverkeer Lden overdag/nacht Railverkeer Lden overdag/nacht Bedrijven Letmaal Lnacht			
	Geurhinder	Geurbelasting Geurhinder			
	Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en No2			
	Lichthinder	Lichtemissie			
	Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)	Aantal potentiële slachtoffers; risicocontour en kwetsbare objecten			

5.2.1 Geluid

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geluid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet geluidshinder	Heeft als doel de mens te beschermen tegen de negatieve effecten van geluid. Hierin zijn de regels opgenomen voor weg- en railverkeerslawaai en voor gezoneerde industrieterreinen. Geluidhinder maatregelen moeten altijd zo dicht mogelijk bij de bron worden genomen.
	Wet Milieubeheer	Geluidsnormen zijn van toepassing om de woonomgeving te beschermen tegen geluidshinder
	Meerjarenprogramma Geluidsanering Spoor - ProRail	Doel van het Meerjarenprogramma is om het spoor stiller te maken door het plaatsen van schermen langs het spoor en geluidsanering van woningen
	Meerjarenprogramma Rijkswegen	Aanpak geluidhinder bij woningen nabij of langs Rijkswegen
Provinciaal/regionaal	Actieplan geluid 2018 – 2022 Provincie Gelderland	Actieplan om de geluidsituatie langs de provinciale wegen verder te verbeteren.
Lokaal	Beleidsplan geluid (2008)	Het beleidsplan geluid is een actualisatie van het beleidsplan waarin aanpassingen aan de Wet geluidhinder zijn doorgevoerd. In het Beleidsplan Geluid wordt een overzicht geboden van de wettelijke taken die de gemeente Arnhem uitvoert p het gebied van geluidhinder en is een programma van uitvoering opgenomen voor de acties die vanaf 2008 zijn ondernomen.
	Nota Uitvoeringsbeleid hogere grenswaarden (2007)	Uitvoeringsbeleid om hogere grenswaarden te kunnen verlenen binnen de gemeente Arnhem. Dit wordt bijvoorbeeld gebruikt om nieuwbouw mogelijk te maken.
	Actieplan Omgevingslawaai (2013)	Het Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als geluidsknelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2018 zijn genomen om het aantal knelpunten te verminderen.
	Actieplan Omgevingslawaai 2021- 2023	Momenteel in ontwerp. Actieplan Omgevingslawaai geeft aan wat het college als knelpunt aanmerkt en welke maatregelen er tot 2023 worden genomen om het aantal knelpunten te verminderen.

Doelstelling van de gemeente op het gebied van geluid is om het aantal mensen dat wordt blootgesteld aan geluidshinder permanent te verminderen. Geluidshinder is behoorlijk in de buurt van wegen, spoorwegen, industrie en vliegvelden. Wegverkeer is de grootste veroorzaker van geluidshinder. Geluidshinder brengt grote schade toe aan de gezondheid.

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Geluid	WHO norm Lden en Lnight wegverkeer	Lden <53 dB Lnight <45dB	Lden 53-63 dB Lnight 45 – 63 dB	Lden ≥ 63 dB Lnight ≥ 63 dB
	WHO norm Lden en Lnight treinverkeer	Lden < 54 dB Lnight < 44 dB	Lden 54 – 68 dB Lnight 44 – 68 dB	Lden ≥ 68 dB Lnight ≥ 68 dB
	Lden en Lnight industrie en bedrijven	Lden < 45 dB Lnight < 40 dB	Lden 45 – 55 dB Lnight 40 – 55 dB	Lden ≥ 55 dB Lnight ≥ 55 dB

Beoordelingssystematiek

Het aspect geluid wordt beoordeeld op basis van de WHO-norm voor wegverkeer en treinverkeer. Lden staat voor Lday-evening-night en geeft dus de gemiddelde geluidswaarde aan gedurende een etmaal. In bovenstaande tabel is weergegeven wanneer de geluidswaarden van wegverkeer, spoorverkeer en industrie worden beoordeeld als goed, redelijk of slecht. Industrie en bedrijvigheid wordt beoordeeld op basis van de streefwaarde en grenswaarde uit het beleidsplan geluid (2008) van de gemeente zelf, omdat hier geen WHO-richtlijnen voor zijn[10].

Huidige situatie

Met de geluidskaarten van de gehele gemeente Arnhem uit 2016 zijn de geluidscontouren van wegverkeer, spoorverkeer en industrie en bedrijven bekeken. Op onderstaande figuren is het aspect geluid bekeken voor wegverkeer zowel overdag als in de nacht. Daarnaast zijn de toegestane geluidscontouren voor treinverkeer en industrie in onderstaande figuren weergegeven, ook zowel overdag als in de nacht. Voor het wegverkeer binnen de bebouwde kom geldt dat dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 70 is, in de nacht ligt de waarde op een aantal plekken binnen de bebouwde kom op ≥ 60. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat overdag op een aantal plekken de waarde in dB ≥ 75 is. Voor het wegverkeer buiten de bebouwde kom geldt dat in de nacht de waarde in dB op een aantal plekken ≥ 70 is. Voor het spoorverkeer geldt dat de geluidswaarde overdag op een aantal plekken rond de ≤ 69 dB ligt. Voor het spoorverkeer in de nacht ligt die waarde op een aantal plekken op ≤ 59 dB en rond het station tussen de 59- en ≥ 70 dB. Voor de geluidswaarden van industrie en bedrijven geldt dat de waarde van Letmaal binnen de zonegrens ligt tussen de 55 dB en op sommige plekken de 75 dB overschrijdt. Voor hetzelfde gebied geldt voor industrie en bedrijven in de nacht dat de waarden tussen de 50 en op sommige plekken binnen de zonegrens de 70 dB overschrijdt. In deze analyse met de gemeentelijke geluidscontouren is gekeken naar de geluidszonering van (spoor)wegen en bedrijven. Dat zegt echter nog niet alles over de geluidbelasting van gevoelige objecten zoals woningen.

Voor geluidsbelasting door wegverkeer geldt dat deze hoger is dan 70 dB is aan de Velperbuitensingel 20 - 21 en de Eusebiusbuitensingel 1[11]. Dat zijn de enige plekken in Arnhem waar de geluidsbelasting door wegverkeer te hoog is vanwege nabij gelegen woningen. Vanwege het Meerjarenprogramma Spoor en het Meerjarenprogramma Rijkswegen zijn en worden er bijvoorbeeld geluidschermen geplaatst en vindt geluidssanering aan woningen plaats. Voor industrie en bedrijven geldt dat in de op locatie geldende bestemmingsplannen is opgenomen dat geluidgevoelige bestemmingen in de buurt niet mogelijk zijn.

[10]RIVM WHO richtlijnen voor geluid – consequenties voor het Nederlandse beleid. (september 2020)

[11] Gemeente Arnhem Actieplan Omgevingslawaai 2021 – 2023, p. 17

In de huidige situatie zijn de toegestane geluidswaarden voor spoor- en wegverkeer en industrie en bedrijvigheid bekeken. Ondanks dat de geluidswaarden de WHO-norm of grenswaarde op locatie voor zowel wegverkeer, spoorverkeer en industrie overschrijden, zegt dat niet alles. Alleen aan de Velper- en Eusebiusbuitensingel is er sprake van een te hoge geluidsbelasting op woningen. Daarnaast worden in de huidige situatie voor weg- en spoorverkeer maatregelen genomen om geluidbelasting op woningen te verminderen. Dergelijke maatregelen worden pas bij een geluidsbelasting van waarschijnlijk >70dB getroffen. Voor industrie en bedrijvigheid zijn regels die geluidbelasting op woningen uitsluiten. Rondom bedrijventerreinen in Arnhem komt wel steeds meer woningbouw. Met maatwerkvoorschriften wordt vaak en wat hogere geluidbelasting toegestaan. Hierbij wordt in de afweging wel het beleidsplan Geluid meegenomen. Met deze argumenten wordt de huidige situatie voor geluid als redelijk beoordeeld. Voor het deelgebied Arnhem Centrum wordt het criterium geluid beoordeeld als **slecht** in de huidige situatie.

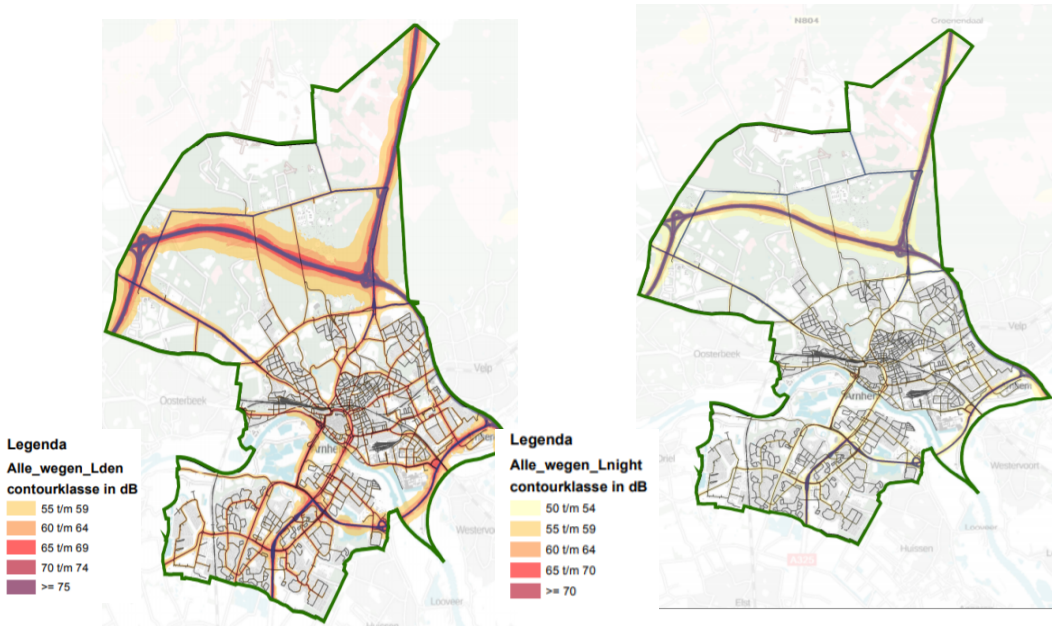

Figuur 5.7 Geluidscontouren wegen in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

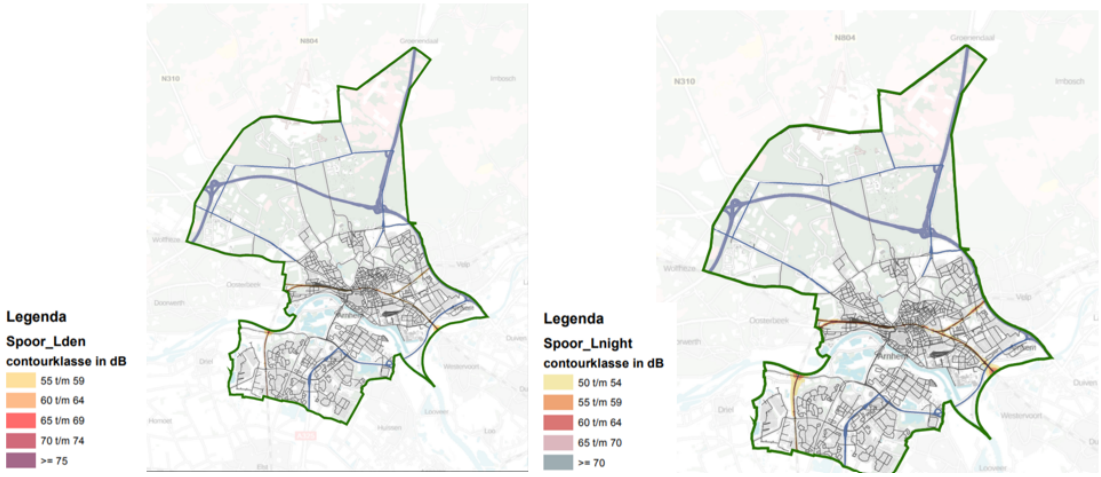

Figuur 5.8 Geluidscontouren Railverkeer in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

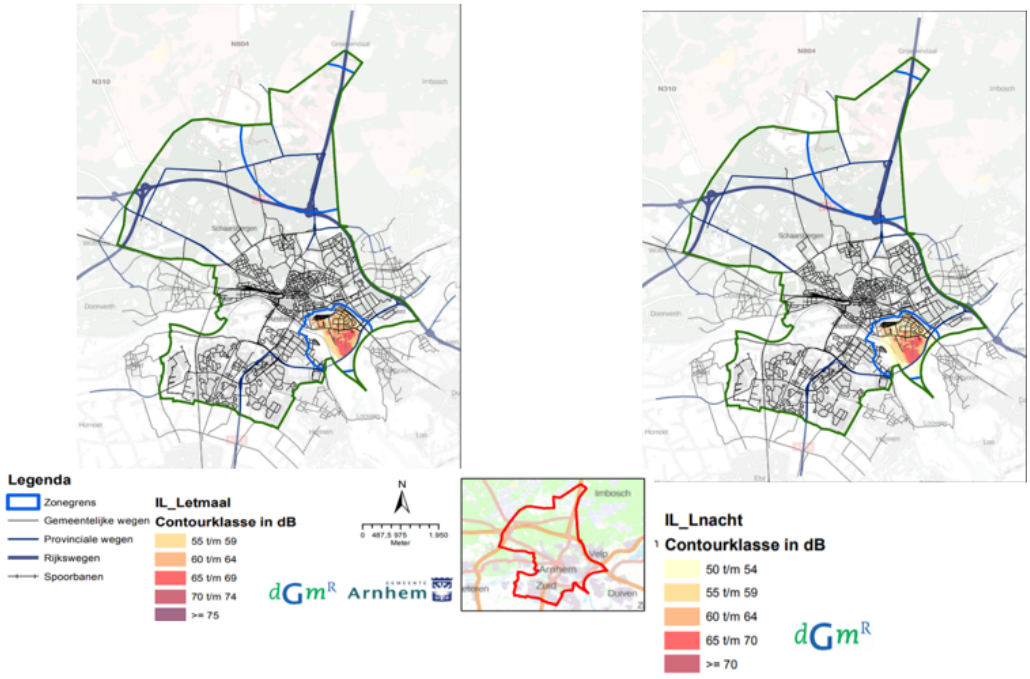

Figuur 5.9 Geluidscontouren Industrie en bedrijven in dB overdag en in de nacht in Arnhem 2016 (Bron: Geluidskaarten gemeente Arnhem, 2016)

Autonome ontwikkeling

Toenemende drukte, onder andere door verdichting en een toename van transport, kan leiden tot een negatief effect van geluid. Aan de andere kant is er door technologische ontwikkelingen de mogelijkheid om het geluid bij de bron te verminderen. Daarbij voert de provincie Gelderland al beleid om de geluidssituatie langs provinciale wegen te verbeteren. In de autonome ontwikkeling draagt technologische ontwikkeling enigszins bij aan het verminderen van geluidsbelasting. Door stillere voertuigen, stiller asfalt en verlaagde snelheden vermindert de geluidsbelasting van wegverkeer. Zo is in het Actieplan Omgevingslawaai Arnhem 2021 – 2023 opgenomen dat bij vervanging van gemeentelijke hoofdwegen gebruik zal worden gemaakt van stil asfalt.

Dat betekent een lagere geluidsbelasting van woningen langs deze wegen. Voor Rijkswegen ligt er momenteel een ontwerpbesluit ter inzage om een aantal woningen rond de Kemperweg en A12 te saneren. Voor spoorverkeer wordt momenteel een akoestisch onderzoek uitgevoerd waarbij wordt gekeken of er maatregelen nodig zijn om de geluidsbelasting op woningen te verminderen. Echter, zijn er tegelijkertijd ontwikkelingen voorzien die de geluidswaarden verder opvoeren, zoals verdere verstedelijking en verdichting. Het milieu-thema geluid wordt met bovenstaande argumenten in de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geluid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. Zo kan afschermende bebouwing bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. Op deze wijze kan de toenemende geluidsbelasting beperkt worden.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	0	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Afhankelijk van de situering van het bedrijventerrein kan dit leiden tot extra (vracht) verkeer op plekken waar de geluidbelasting al	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		boven de gewenste norm is. Bijvoorbeeld bij verdere intensivering in stedelijk gebied. Met name vrachtverkeer zorgt voor een extra geluidsbelasting. Juist de lage tonen van vrachtwagens veroorzaken hinder. Functiemenging kan een bijdrage leveren aan het verkorten van afstanden tussen woning en bestemming en kan daarmee in potentie het gebruik van de auto doen afnemen. In dat geval heeft het een positief effect op de geluidsbelasting.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen leidt naar verwachting tot een toename van verkeer met een extra geluidsbelasting als gevolg. Deze geluidsbelasting komt bovenop de huidige geluidsbelasting die op verschillende locaties de WHO-norm reeds overschrijdt. Bandenlawaai is hierbij overheersend, dus de transitie naar elektrisch zal niet direct een positief effect hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en we pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de geluidsbelasting.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	0	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Bandenlawaai is overheersend, dus ook de zwarte trolleybussen zullen voor geluidhinder	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		blijven zorgen. Een hogere intensiteit op het spoor leidt daarnaast ook tot meer geluidsoverlast.	op het spoor richting Zevenaar.

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie maakt ontwikkelingen mogelijk die resulteren in meer verdichting, wat kan leiden tot een toename van het aantal gehinderden. In gesprek met de gemeente over geluidbelasting kwam ter sprake dat de forse hoeveelheid woningen leiden tot veel meer verkeersbewegingen en dat bandenlawaai een overheersende factor is (in verhouding tot motorgeluid) – elektrificering van het autoverkeer in Arnhem heeft dus beperkte invloed. Daarnaast zorgt de extra druk op trolleybus en trein ook voor meer geluidshinder. De nadruk in de Omgevingsvisie op fietsen en het kwaliteitskader voor verdichting zouden kunnen zorgen dat de effecten van meer mobiliteit beperkt blijven, maar zijn enerzijds mogelijk niet voldoende en anderzijds nog zeer vaag. Verwacht wordt dat de Omgevingsvisie een **negatief** effect zal hebben op de indicator geluid.

5.2.2 Geurhinder

Doel is om geurhinder terug te dringen en te voorkomen. Op de lange termijn is het doel dat het gezondheidsaspect geur alleen tot verwaarloosbare risico's leidt. Geur is vaak niet direct schadelijk voor de gezondheid, maar kan indirect leiden tot gezondheidseffecten. Hinder an sich zegt niets over de schadelijkheid van stoffen.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema geur. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Activiteitenbesluit bevat regels voor bedrijven waaronder maatregelen waarmee geurhinder kan worden beperkt of tot een acceptabel niveau kan worden teruggebracht.
	Nederlandse emissierichtlijn Lucht (NER)	Systematiek waarin staat beschreven welke informatie nodig is om voor industriële bedrijven het acceptabele geurhinderniveau vast te kunnen stellen
Provinciaal/regionaal	Gelderse Omgevingsvisie Gaaf Gelderland en Omgevingsverordening	Kaders en regels voor gezond en veilig wonen in Gelderland. Geur is onderdeel van een gezonde en veilige leefomgeving.
	Beleidsregels geur bedrijven Gelderland 2017	Hierin staan de regels voor geur van bedrijven beschreven. Het gaat nadrukkelijk om bedrijven niet zijnde veehouderijen
Lokaal	Geurbeleid (2010)	Beleidsplan gaat over geur afkomstig van industriële bedrijven waarvoor de gemeente Arnhem het bevoegde gezag is. Het geurbeleid van de gemeente sluit aan op een acceptabel geurniveau zoals dat door de provincie Gelderland in de

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		beleidsregels geur in de milieuvergunning is vastgesteld. Voor het bepalen van een acceptabel geurniveau binnen Arnhem wordt gebruik gemaakt van een gebiedstypering. Het doel van het geurbeleid is dat inwoners van Arnhem nu en in de toekomst niet worden blootgesteld aan geuroverlast door industriële bedrijven.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Geurhinder	Klachten over geurhinder	Veel klachten over geurhinder	Weinig klachten over geurhinder	Geen klachten over geurhinder

In de beoordeling van geur wordt gekeken naar geurhinder. Hinder is een belangrijk signaal dat mensen zicht niet prettig voelen in hun omgeving. Mogelijke aan geur gerelateerde gezondheidsklachten zijn hoofdpijn, benauwdheid en misselijkheid[12]. Met de Gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden is gekeken naar de geurhinder in regio en gemeenten.

Huidige situatie

Uit de gezondheidsmonitor van de GGD Gelderland Midden blijkt dat de geurhinder met name komt van openhaarden, vuurkorven, barbecues en rioleringsputten in de weg[13]. In Arnhem gaan de meeste klachten over geur door horecabedrijven. Van de bedrijven zoals benoemd in het beleidsplan van de gemeente (2010) zijn er een aantal bedrijven verdwenen en van de resterende bedrijven komen niet veel klachten (persoonlijke communicatie, 29 juni 2021[14]). Omdat er weinig klachten over geurhinder door bedrijven binnen komen bij de gemeente wordt de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Geurcontouren van bedrijven in Arnhem Zuid

Met de provinciale kaart geursignalering is gekeken naar de geurcontouren van bedrijven, waarvan bekend is dat ze geurrelevant zijn. De geurzones geven de toegestane geurbelasting aan. De kaart geeft dus niet aan waar de knelpunten voor geur zitten, maar waar gezien de vergunde emissie knelpunten zitten voor ruimtelijke ontwikkelingen. Zichtbaar in onderstaande figuur is dat in Arnhem Zuid voor een Rioolwaterzuiveringsinstallatie en een Recyclingservice geuremissie is vergund die in beide gevallen de richtwaarde overschrijdt en in het geval van de Recyclingservice de grenswaarde overschrijdt. Beide bedrijven vormen een belemmering voor de ruimtelijke ontwikkeling van nieuwe woningen in de buurt. Dit vormt een aandachtspunt voor de huidige situatie van geur in Arnhem Zuid. Bovenstaande gegevens gaan niet direct over geurhinder en klachten en daarom wijkt de beoordeling van Arnhem Zuid voor geur in huidige situatie en autonome ontwikkeling niet af van de beoordeling van Arnhem als geheel.

[12] Kaart RIVM 2019

[13] GGD Midden Gelderland – Gezondheidsmonitor 19 tot 65 jarigen en 65-plussers in de gemeente Arnhem (2017)

[14] Y. Gerritsen, Gemeente Arnhem dinsdag 29 juni 2021

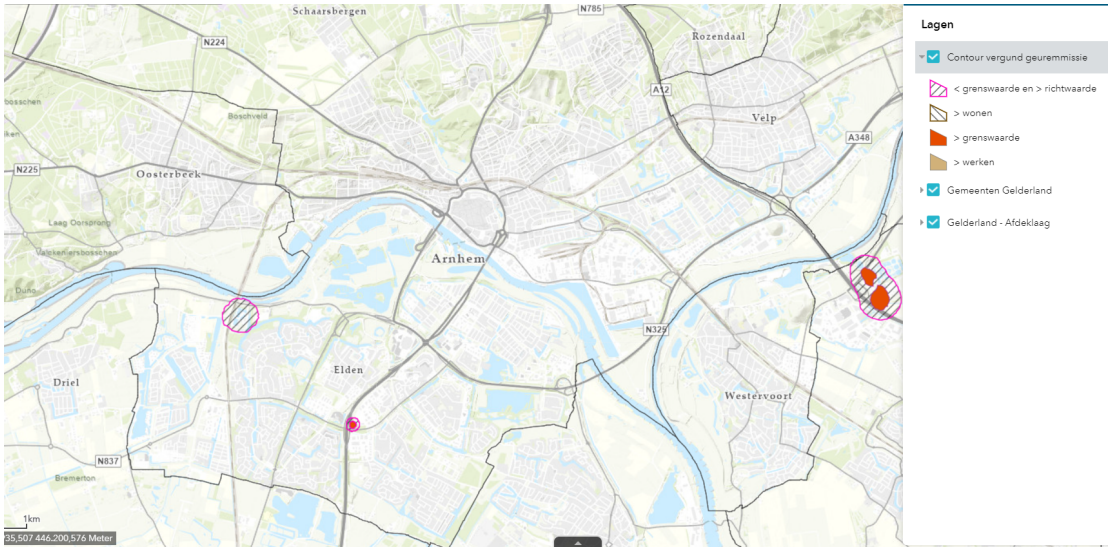

Figuur 5.10 Geurcontouren van bedrijven in Arnhem waarvoor de provincie Gelderland een milieuvergunning heeft verleend (Bron: Geursignaleringskaart Provincie Gelderland, 2019)

Autonome ontwikkeling

Voor geur is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan geuremissies zullen worden blootgesteld. Er zijn op dit moment geen regels in beleid opgenomen voor het stoken van openhaarden en vuurkorven. De geurhinder die dit veroorzaakt zal in de autonome ontwikkeling naar verwachting blijven bestaan. Tegelijkertijd komt er onder de Omgevingswet meer aandacht voor gezondheidsaspecten in de fysiek leefomgeving. Het blijft een aandachtspunt dat er geen woningen te dicht in de buurt van bedrijven die geurhinder veroorzaken. De geurhinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator geur is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	Door het behouden van bedrijventerreinen en de inzet op functiemenging op verschillende locaties is het mogelijk dat nieuwe bedrijven met een geurcontour zich vestigen of dat nieuwe woningen gerealiseerd worden in de nabijheid van bedrijven met een geurcontour. Vanwege sectorale wetgeving zal de geurhinder zoveel mogelijk beperkt worden maar een toename van het aantal geurgehinderden is niet op voorhand uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De geurcontouren in de huidige situatie zijn beperkt. Door de verwachte bevolkingsgroei als het gevolg van het toevoegen van nieuwe woningen zouden meer inwoners aan geuremissies kunnen worden blootgesteld. De voorgenomen verdichtingslocaties liggen echter op grote afstand van de huidige geurcontouren wat de kans op een toename aan hinder zeer klein maakt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot meer inwoners die aan geuremissies (van barbecues, vuurkorven, open haarden, etc.) worden blootgesteld. Hier zijn momenteel geen regels voor en ook de Omgevingsvisie komt dit niet terug. Overige bronnen van geurhinder worden beperkt door een gebiedsgerichte milieubenadering en wordt geurhinder zoveel mogelijk beperkt door bestaande wet- en regelgeving. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator geur.

5.2.3 Luchtkwaliteit

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema luchtkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	De Wet milieubeheer (Wm) is de belangrijkste milieuwet. Deze wet bepaalt welk wettelijk gereedschap kan worden ingezet om het milieu te beschermen.
Provinciaal regionaal	Schone lucht akkoord	Het schone lucht akkoord is ondertekend door (…) gemeenten in Nederland. De gezamenlijke ambitie is om in alle relevante sectoren de uitstoot van vervuilende stoffen te beperken, om zo in 2030 minimaal 50% gezondheidswinst ten opzichte van 2016 te behalen.
Lokaal	Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit	In de uitvoeringsagenda wordt beschreven binnen welke context de gemeente de knelpunten wil oplossen en naar een verbetering van de luchtkwaliteit wil streven, ook onder de wettelijke grenswaarden om gezondheidswinst te behalen. De Arnhemse ambitie voor luchtkwaliteit is het verbeteren van de gezondheid van inwoners van Arnhem voor de korte- (tot 2020) en lange termijn (tot 2050). De gemeente wil het behalen van de wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit binnen de afspraken met het rijk versnellen. Daarnaast wil de gemeente de negatieve gezondheidseffecten van luchtverontreiniging verder terugdringen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Luchtkwaliteit	Concentraties PM10 en NO_2	Minder dan Wettelijke EU-normen 40 µg/m^3	Voldoen aan EU-norm	Voldoen aan WHO-richtlijnen

Metingen van Fijnstof en stikstofdioxide zijn luchtverontreinigingen die hier worden gebruikt in het beoordelen van luchtkwaliteit. Fijnstof wordt vaak gemeten aan de hand van PM10 (fijnstof kleiner dan 10 micrometer), PM 2,5 (fijnstof kleiner dan 2,5 micrometer) en ultrafijnstof (UFP: fijnstof kleiner dan 0,1 micrometer). De concentraties van PM10 en NO2 worden jaarlijks landelijk en provinciaal gemeten en gerapporteerd. Hier is dus voor de huidige situatie, en naar verwachting de komende decennia ruim informatie voor te vinden. Het RIVM maakt zelfs prognoses over de te verwachten concentraties PM10 en NO2. Hier worden enkel de concentraties PM10 en NO2 gebruikt als criterium om de beoordeling te maken.

De Europese richtlijn 2008/50/EG beschrijft grenswaarden voor deze en andere concentraties in de lucht. De EU-normen, die op basis van wetenschappelijke kennis zijn vastgesteld, worden gebruikt als ondergrens in de beoordeling. De WHO-richtlijnen worden als bovengrens gebruikt. De richtlijnen dienen als doelstelling voor overheden om gezondheid te verbeteren. In alle concentraties die hierna genoemd zijn betreft het jaargemiddelde concentraties.

Tabel 5.1 Normen en richtlijnen voor luchtkwaliteit

Stof	EU-norm (µg/m^3)	WHO-richtlijn (µg/m^3)
PM10	40	20
NO2	40	20

Huidige situatie

In onderstaande figuren staan de concentraties PM10 en No_2 binnen de gemeentelijke grenzen van Arnhem weergegeven voor het jaar 2019. Voor de concentratie stikstofdioxide, ofwel N02, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven en rondom de belangrijke wegen ligt tussen de 18 en ≥ 39 microgram/m^3. Op andere plekken binnen de gemeentegrenzen van Arnhem ligt de waarde van de concentratie stikstofdioxide tussen de <10 en 18 microgram/m^3. Voor de concentratie fijnstof, ofwel PM10, geldt dat deze in en rondom het centrum en boven de belangrijke wegen ligt tussen de 19 en 22 microgram PM10/m^3. Op andere plekken binnen de grenzen van de gemeente Arnhem ligt de waarde van de concentratie fijnstof tussen de <15 en 18 microgram PM10/m^3. De concentratie stikstofdioxide overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de wegen de wettelijke EUnorm van 40 microgram per kubieke meter lucht. De concentratie fijnstof overschrijdt in de huidige situatie met name boven het centrum en de belangrijke wegen net de WHO-richtlijn van 20 microgram per kubieke meter lucht, maar voldoet ruimschoots aan de EU-norm. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie voor het criterium stikstofdioxide beoordeeld als slecht en voor het criterium fijnstof beoordeeld als redelijk. De stikstofdepositie komt maar op een beperkt aantal plekken boven de waarde van 39. De luchtkwaliteit wordt daarmee in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

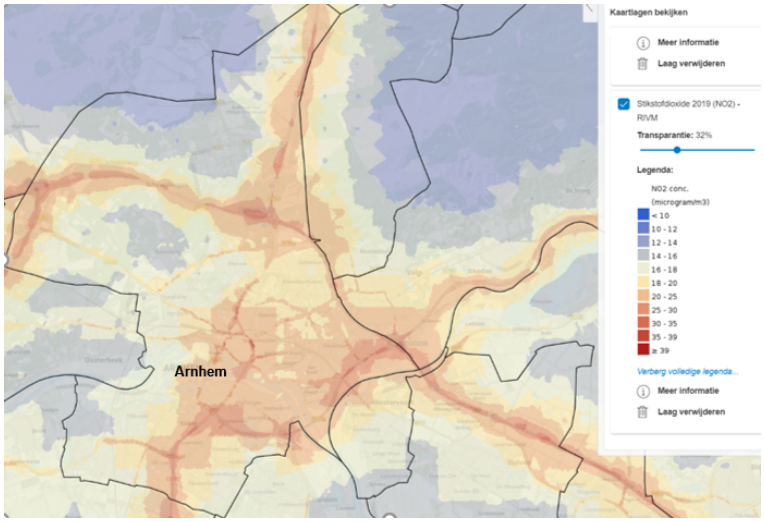

Figuur 5.11 Concentraties N02 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

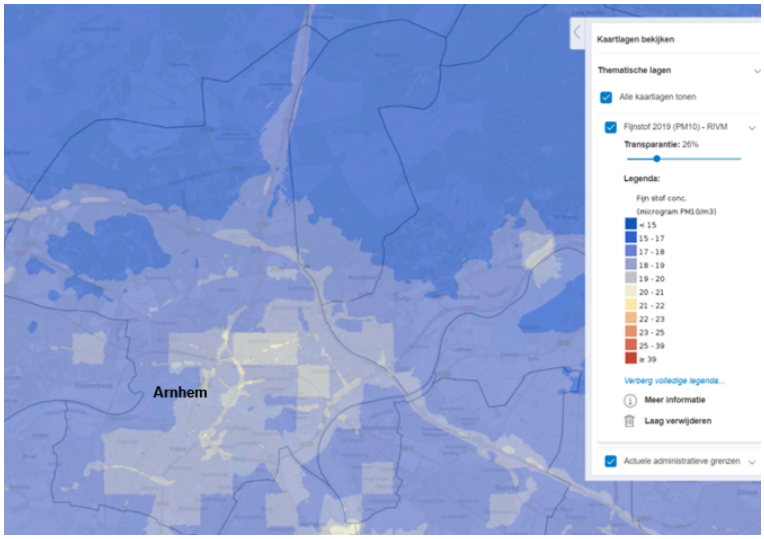

Figuur 5.12 Concentraties Fijnstof Pm10 in en Rondom Arnhem 2019 Uitsnede (Bron: Atlas van de Leefomgeving)

Autonome ontwikkeling

Technische vernieuwingen die leiden tot schonere en duurzame energiebronnen hebben een mogelijk positief effect op de luchtkwaliteit in Nederland in de toekomst. Een toename van emissieloos wegverkeer zal leiden tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Als fossiele brandstoffen voor een groot deel door biomassa vervangen worden, blijft er echter sprake van uitstoot door verbranding met negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit. Het gebruik van duurzame energiebronnen leidt daarom niet automatisch tot een verbetering van de luchtkwaliteit. Momenteel wordt op veel plekken in Nederland de Regionale Energiestrategie doorlopen. Hierbij wordt ingezet op duurzame opwek van energie uit wind en zon. In het 'bod' van de RES kan de regio en kunnen gemeentes ook andere vormen van energie-opwek en gebruik van warmtebronnen opnemen. Op basis van deze argumenten wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator luchtkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat negatieve effecten op luchtkwaliteit beperkt worden.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is. Uit gesprekken met specialisten van de gemeente Arnhem bleek dit voor luchtkwaliteit niet van toepassing, aangezien luchtkwaliteit in principe niet gebiedsgericht moet worden aangepakt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Door een toename van verkeerstromen, als gevolg van de bevolkingsgroei, kan de luchtkwaliteit verslechteren. De keuze om een groot deel van de woningen te ontwikkelen rondom het centrum, het belangrijkste OV knooppunt, en het gebruik van OV te stimuleren draagt bij aan het verminderen van het aantal vervoersbewegingen. Op deze locatie en ook op andere ontwikkellocaties zal het er naar verwachting echter sprake zijn van een verkeerstoename wat kan leiden tot een verslechtering van de luchtkwaliteit. Tegelijkertijd is er sprake van een autonome trend van een verbetering van de luchtkwaliteit en stijgt het aandeel elektrische auto, wat positief bijdraagt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen en pakken sneller de fiets	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van lopen en fietsen per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn. In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			(Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Het is onduidelijk wat het stimuleren van het gebruik van OV per saldo met de verkeerstromen doet, maar naar verwachting leidt dit tot een afname van het gebruik van de auto. Hierdoor zal de uitstoot verminderd worden wat een positief effect heeft op de luchtkwaliteit.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op het spoor richting Zevenaar.
We gaan voor duurzame mobiliteit	+	Door de aanleg van nieuwe infrastructuur, de aanleg van een laadinfrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen worden inwoners gestimuleerd om te kiezen voor de fiets, het OV of een elektrische auto. Dit zal leiden tot een vermindering van het aantal vervoerbewegingen met de auto wat positief bijdraagt aan de luchtkwaliteit.	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting van woningen kan leiden tot meer gehinderden aan overschrijdingen WHO richtlijnen, doordat woningen dichter bij bronnen worden gerealiseerd en er meer verkeer ontstaat. De inzet op duurzame mobiliteit is van belang en heeft naar verwachting een positief effect op de luchtkwaliteit. Daarnaast ontwikkelt de gemeente een kwaliteitskader verdichting en zet zij in op een gebiedsgerichte milieubenadering. Er is echter sprake van een belangrijke vraag hieromtrent: zijn de woningen er eerder of de grootschalige elektrificering van particulier persoonsvervoer per auto? Indien er sprake is van het eerste neigen de keuzes in de Omgevingsvisie naar een negatief effect, indien het particulier personenvervoer eerst elektrificeert dan neigt de Omgevingsvisie naar een positief effect.

Daarnaast is maar de vraag of Arnhem met de gebiedsgerichte milieubenadering resultaten behaalt. In het kader van lucht is de gemeente namelijk afhankelijk van de wijde omgeving. De verwachting is zodoende dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is voor de luchtkwaliteit in Arnhem.

5.2.4 Lichthinder

Het voorkomen van lichthinder en beschermen van de duisternis met specifieke aandacht voor de negatieve effecten van lichthinder zoals verstoring van het dag- en nachtritme van zowel mens, dier als natuur als geheel.

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema lichthinder. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Wet milieubeheer	Lichthinder wordt omschreven als: ”het ten gevolge van een verlichtingsinstallatie ontstaan van ongewenste visuele neveneffecten bij meer dan een nader bepaald percentage van personen buiten de groep van personen waarvoor de verlichtingsinstallatie oorspronkelijk bestemd is”. Lichtinstallaties zijn van invloed op het milieu. Zo kan verlichting zorgen voor een verstoort dag- en nachtritme wat negatieve gezondheidseffecten tot gevolg kan hebben.
Provinciaal regionaal	Veluwe donker en stil (2007)	De gemeente Arnhem heeft zich officieel aangesloten bij het regionale project ‘Veluwe donker en stil’ en heeft een samenwerkingsverklaring getekend.
Lokaal	Arnhemse nota Lichthinder op de Veluwe (2001)	Doelstelling is het terugdringen van lichthinder en het beschermen van donkerte in de openbare ruimte op de Veluwe. Het gaat specifiek om het gebied op de Veluwe ten noorden van de Schelmseweg dat meer dan 5000 hectare behelst. Het gaat hier om openbare en particuliere verlichting. De sociale- en verkeersveiligheid zijn belangrijke randvoorwaarden voor het beleid. Bij de nota zijn ook maatregelen opgenomen om lichthinder terug te brengen met daarbij de betrokkene partners en een planning.
	Beleidsregels voor lichtmasten bij sportvelden (2002)	Beleidsregels voor verlichtingsinstallaties bij sportvelden waar de gemeente aanvragen voor lichtmasten bij sportvelden aan kan toetsen. De notitie is een aanzet tot dergelijke gemeentelijke beleidsregels die de basis kunnen vormen voor aanpassingen in de desbetreffende bestemmingsplannen.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Lichthinder	Lichtemissie (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	< 5 – 25 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	25 – 100 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)	100 - > 400 (E-10 Watt/cm^2/steradiaal)

Lichtemissie wordt uitgedrukt in Watt per cm^2 per steradiaal. Watt per steradiaal is de stralingsintensiteit die van, in dit geval per cm^2 , van een bron vertrekt. Het is een maat voor de felheid van een oppervlak. In gebieden die rood worden weergegeven op de kaart wordt veel licht uitgestoten. In andere gebieden met uitzondering van steden wordt relatief weinig licht uitgestoten. De lichtemissiekaart voor het jaar 2018 is gebaseerd op metingen van het satellietinstrument VIIRS, de Visible/Infrared Imager/Radiometer Suite. Medewerkers van de Aardobservatie Groep van het Amerikaanse NOAA, de National Oceanic and Atmospheric Administration, hebben de satellietgegevens bewerkt om een wereldkaart van de maandgemiddelde nachtelijke lichtemissie te maken. Het RIVM heeft hieruit een uitsnede voor Nederland gemaakt en heeft de maandgemiddelden samengevoegd tot een jaargemiddelde[15].

Huidige situatie

In onderstaande kaart staat de lichtemissie binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in 2018 verbeeldt. Zichtbaar is dat in het centrum, nabij wegen en bebouwing sprake is van een lichtemissie tussen de 25 en 200 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. Op enkele plekken in het centrum is sprake van meer dan 400 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. In het noorden van de gemeente Arnhem is voor het grootste deel van lichtemissie met een waarde tussen de 5 en 100 E-10 Watt/cm^2/steradiaal. De lichthinder binnen de gemeentegrenzen van Arnhem in de huidige situatie wordt beoordeeld als redelijk,. Met name in het centrum en de bebouwde omgeving is sprake van overschrijding van wenselijke waarde aan lichtemissie. De lichthinder wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht** voor Arnhem Centrum.

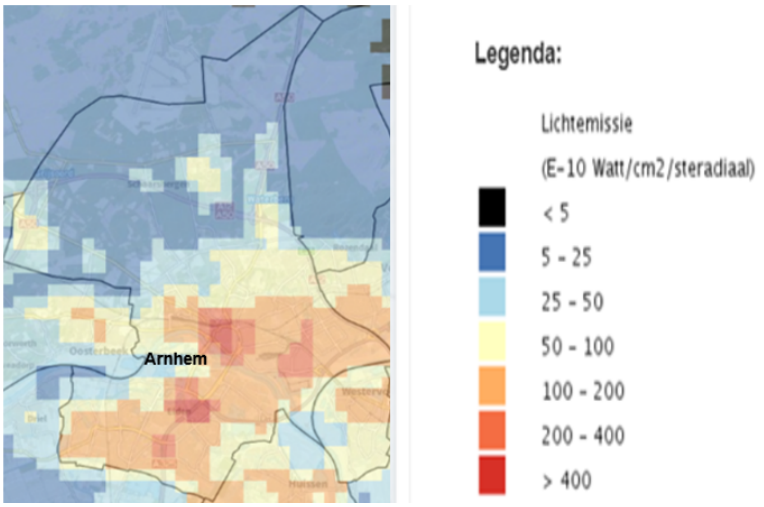

Figuur 5.13 Lichtemissie in en rondom Arnhem in 2018 Uitsnede (Bron: Atlas van de leefomgeving)

[15] RIVM lichtemmissiekaart (2018) beschikbaar via atlasleefomgeving.nl/kaarten

Autonome ontwikkeling

Voor licht is, net als voor veel andere milieuaspecten, de verwachting dat door groeiende bevolkingsdichtheid meer mensen aan lichtemissie zullen bijdragen en zullen worden blootgesteld. Wel is er in toenemende mate aandacht voor lichthinder en beginnen maatregelen zoals gerichte straatverlichting gemeengoed te worden. In Arnhem is hier ook in toenemende mate de aandacht voor. De lichthinder in de autonome ontwikkeling wordt beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator lichthinder is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op toenemende lichthinder wordt verkleind.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Onnodig lichthinder is in de hele stad een aandachtspunt. Daarnaast wordt een keuze gemaakt in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. In het document ‘Groenvisie 2017-2035’ is waardevolle natuur vastgelegd. Hoewel deze keuze in de Omgevingsvisie niet wordt gemaakt is de verwachting dat dit beleid positief bijdraagt aan het beperken van lichthinder.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van meer woningen zal leiden tot een hogere bevolkingsdichtheid met meer lichthinder tot gevolg.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van lichthinder. Tegelijkertijd vormt lichthinder in de gehele stad een aandachtspunt en wordt er per gebied bepaald in welke mate lichthinder wordt toegestaan. De verwachting dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **beperkt** is.

5.2.5 Omgevingsveiligheid

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema omgevingsveiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Besluit risico's zware ongevallen (Brzo) en besluit externe veiligheid inrichtingen (bevi) Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) Besluit externe veiligheid transportroutes (Bevt)	
Provinciaal regionaal	Regeling provinciale risicokaart	Provinciale risicokaart
Lokaal	Beleidsplan Externe veiligheid (2005)	Doel van het beleidsplan is het ordenen van de stad en de risicovolle activiteiten, zoals vervoer van gevaarlijke stoffen, zodanig te organiseren dat de risico's voor de bewoners van Arnhem worden beperkt.

Beoordelingssystematiek

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Externe veiligheid	- Groepsrisico Aantal potentiële slachtoffers - 10-6 Plaatsgebonden Risicocontour (PR) (binnen deze contour geen kwetsbare extra kwetsbare objecten (ziekenhuizen) en beperkt kwetsbare objecten).	Geen extra kwetsbare/kwetsbare en beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Geen toename van het groepsrisico	Geen extra kwetsbare/kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.	Beperkt kwetsbare objecten binnen de 10-6 PR contour. Toename van het groepsrisico waarbij geen aandacht is voor zelfredzaamheid, bestrijdbaarheid van een incident of ramp en kans -en/of effect-reducerende maatregelen.

Voor de indicator externe veiligheid is gekeken naar de indicatoren groepsrisico en het plaatsgebonden risico. Als het groepsrisico toeneemt en (beperkt) kwetsbare objecten binnen de plaatsgebonden risico contour vallen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht. Als er geen kwetsbare objecten binnen die contour vallen en groepsrisico niet toeneemt wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

In de huidige situatie liggen een beperkt aantal kwetsbare objecten nabij risicogebieden. Aangezien het om stedelijk gebied gaat waar de ruimte beperkt is, is dat onvermijdelijk. Er is sterke wet- en regelgeving op het gebied van externe veiligheid in de vorm van het brzo en bevi en het lokale beleidsplan externe veiligheid. De externe veiligheid wordt daarom in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk**, omdat waakzaamheid altijd gewenst is.

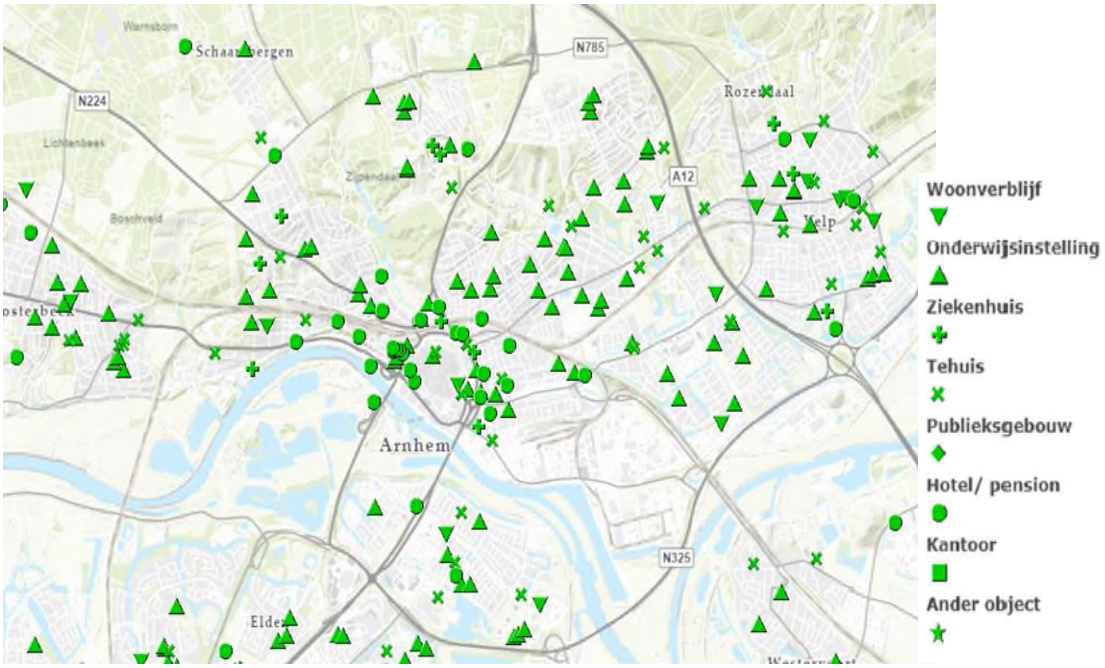

Figuur 5.14 Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum Gevoelige functies in en rondom gemeente Arnhem Centrum

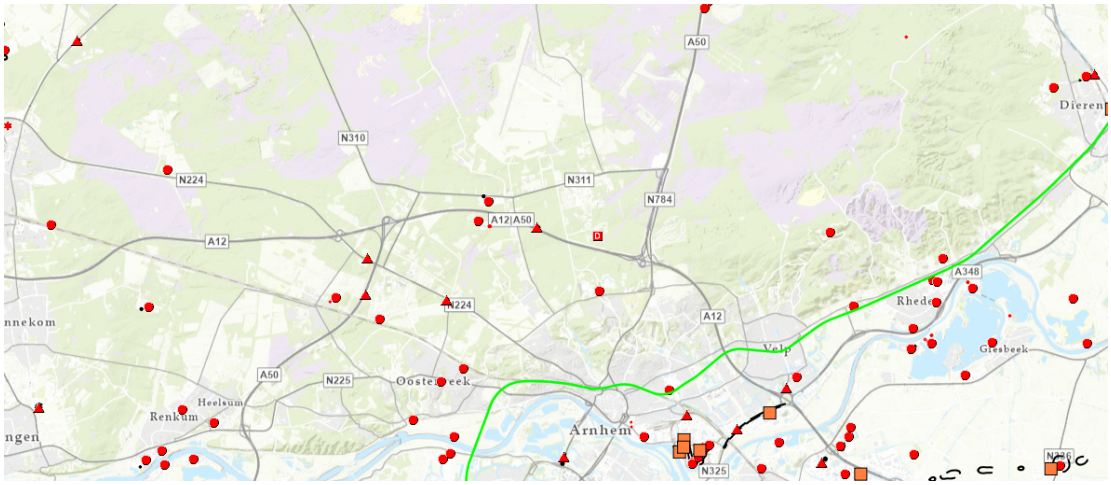

Figuur 5.15 Risicolocaties in en rondom gemeente Arnhem Centrum

Figuur 5.16 Legenda risicolocaties

Autonome ontwikkeling

Het is niet waarschijnlijk dat de kans op ongevallen significant zal toenemen. Het groepsrisico kan echter wel toenemen door toenemende bevolkingsdichtheid en verdichting. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Deelgebieden

Het deelgebied Arnhem Noord wordt qua geluid en lichthinder beoordeeld als goed ten opzichte van de huidige situatie en autonome ontwikkeling van die thema's voor Arnhem als geheel. Dit komt omdat met name het centrum en omliggende wijken te maken hebben met geluidsbelasting door spoorwegen en bedrijven. Ook qua lichthinder is er meer hinder in het centrumgebied, omdat er daar meer lichtverstoring is en er meer mensen wonen. Geluidsbelasting door spoorverkeer en bedrijven en lichthinder is in Arnhem Noord minder dan in de andere deelgebieden.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator omgevingsveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Doormiddel van het kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden geborgd. Voorwaarde is dat nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad. De verwachting is daardoor dat de kans op een toenemend groepsrisico wordt verkleind.	
We maken onze wijken veiliger	+	Aandacht voor veiligheid bij de inrichting van de stad draagt bij aan veiligheid binnen de wijken en het verkleinen van het groepsrisico.	
We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering	0	Door een gebiedsgericht milieubeleid worden milieuambities afgestemd op de levendigheid van een gebied. De bijbehorende monitoring draagt bij aan een inzicht in het wel of niet voldoen aan de gezondheidsnormen. Aangezien het gebiedsgerichte milieubeleid nog niet verder geconcretiseerd is, is de verwachting dat de invloed van de visie beperkt is.	
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	-	De gemeente heeft keuzes gemaakt in welke locaties geschikt zijn voor functiemenging en welke locaties geschikt zijn voor bedrijven met meer milieuruimte. Naar verwachting is de toename van het groepsrisico beperkt. Verdere concretisering van de plannen,	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		locatiekeuzes en invulling van functiemenging zal echter meer inzicht geven, een toename van het groepsrisico is op dit moment niet volledig uit te sluiten.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Een toename van het aantal woningen en een groeiende bevolkingsdichtheid vergroot het groepsrisico.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Met het nieuwe beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt mogelijk tot een toename van het groepsrisico. Ook functiemenging kan mogelijk negatieve effecten hebben. Tegelijkertijd zet de gemeente in op een kwaliteitskader verdichting, de veiligheid van wijken en een gebiedsgerichte milieubenadering. De verwachting is daarom dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed heeft op de indicator externe veiligheid.

5.3 Bodem en ondergrond

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties			
	Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema bodemkwaliteit en ondergrond. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Wet Bodembescherming	De Wet bodembescherming (Wbb) voorziet in maatregelen indien sprake is van ernstige bodemverontreiniging in grond en grondwater. Het doel van de Wbb is in de eerste plaats het beschermen van de (land of water-) bodem zodat deze kan worden benut door mens, dier en plant, nu en in de toekomst. Via de Wbb heeft de Rijksoverheid de mogelijkheid algemene regels te stellen voor de uitvoering van werken, het transport van stoffen en het toevoegen van stoffen aan de bodem.
	Aanvullingswet bodem	Met het voorstel voor de Aanvullingswet bodem (2020) door het Ministerie van Binnenlandse zaken wordt de aanpak van bodemverontreinigingen gekoppeld aan een gebiedsaanpak en het reguleren van activiteiten. De kern van het huidige bodembeleid is het beschermen van de bodem tegen nieuwe verontreinigingen. Dit blijft bij de overgang naar de Omgevingswet overeind.
	Besluit Bodemkwaliteit	Het doel van het besluit bodemkwaliteit is om de bodem beter te kunnen beschermen en geeft gemeenten en provincie meer eigen verantwoordelijkheid voor het bodembeheer.
	Grondwaterrichtlijn	De Grondwaterrichtlijn is een in- en aanvulling van/op de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW kent specifieke doelstellingen voor grondwater en in het bijzonder ook voor water dat voor menselijke consumptie wordt gebruikt. De GWR vult een aantal KRW-doelstellingen in en geeft aan wanneer maatregelen aan de orde zijn. De KRW eist een maatregelenprogramma om te zorgen dat uiterlijk in 2027 de doelstellingen bereikt worden.
Provinciaal/regionaal	Beleidsnota Bodem (2012) Gelderse Wegwijzer door bodemland	De nota is een handleiding voor bodemtaken en dient als toetsingskader voor onderzoek, sanering en nazorg voor de bodem in Gelderland. Doel van eerder nota was om het gezamenlijke bodemsaneringsbeleid van de Provincie Gelderland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen op elkaar af te stellen.
	Nota bodembeheer MRA (2011)	Gaat over het hergebruiksbeleid voor grond en baggerspecie binnen de Milieusamenwerking Regio Arnhem
	Actualisatie bodembeleid regio MRA (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen.
Lokaal	Bodemkwaliteitskaart MRA – PFAS actualisatie (2020)	Actualisatie bestaande bodemkwaliteitskaart met verschillende PFAS-verbindingen. Het geeft een goed beeld van de gebiedseigen bodemkwaliteit.
	Bodemkwaliteitskaart Addendum (2014)	Tabel met kengetallen en gebiedseigen toetswaarden standaard bodem.
	Structuurvisie	Door de ondergrond in een vroeg stadium te betrekken bij ruimtelijke ontwikkelingen kunnen kansen worden benut, functies beschermd en problemen in de uitvoering voorkomen worden. De ordening van de ondergrond bestaat uit drie onderdelen; 1.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		Bij stedelijke ontwikkelingen vooraf de ondergrondse netwerklaag organiseren, 2. Het grondwater beschermen waar dat moet en duurzaam benutten waar het kan, 3. Gebiedsgericht aanpak grondwaterverontreinigingen.

5.3.1 Bodemkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Chemische bodemkwaliteit	Bodemverontreiniging en saneringslocaties	Geen verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties	Veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties

Beoordelingssystematiek

De chemische bodemkwaliteit is bekeken aan de hand van bodemverontreiniging en saneringslocaties binnen de gemeentegrenzen. Wanneer er geen bodemverontreinigingen aanwezig zijn en nog enkele saneringslocaties wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer er veel bodemverontreiniging aanwezig is en weinig saneringslocaties wordt de huidige situatie en/of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

De bodem heeft een dragende functie voor allerlei thema's. In de huidige situatie is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit in Arnhem. Er is gekeken naar verontreinigingscontouren en saneringslocaties. Daarnaast is gekeken naar de diffuse verontreiniging in de binnenstad, Spijkerkwartier, Sint Marten en 't Broek. In gesprek met de gemeente werd de bodem van Arnhem een van de meest vervuilde van Oost-Nederland genoemd, wat terug te zien is in onderstaande kaartbeelden. Zichtbaar is dat grote delen van Arnhem te maken hebben met (diffuse) bodemverontreiniging. Met name in het centrum van Arnhem en de industriegebieden en stortplaatsen langs de Rijn, zijn grote stukken bodem verontreinigd. Gezien de vele verontreinigde stukken bodem en beperkte saneringslocaties wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

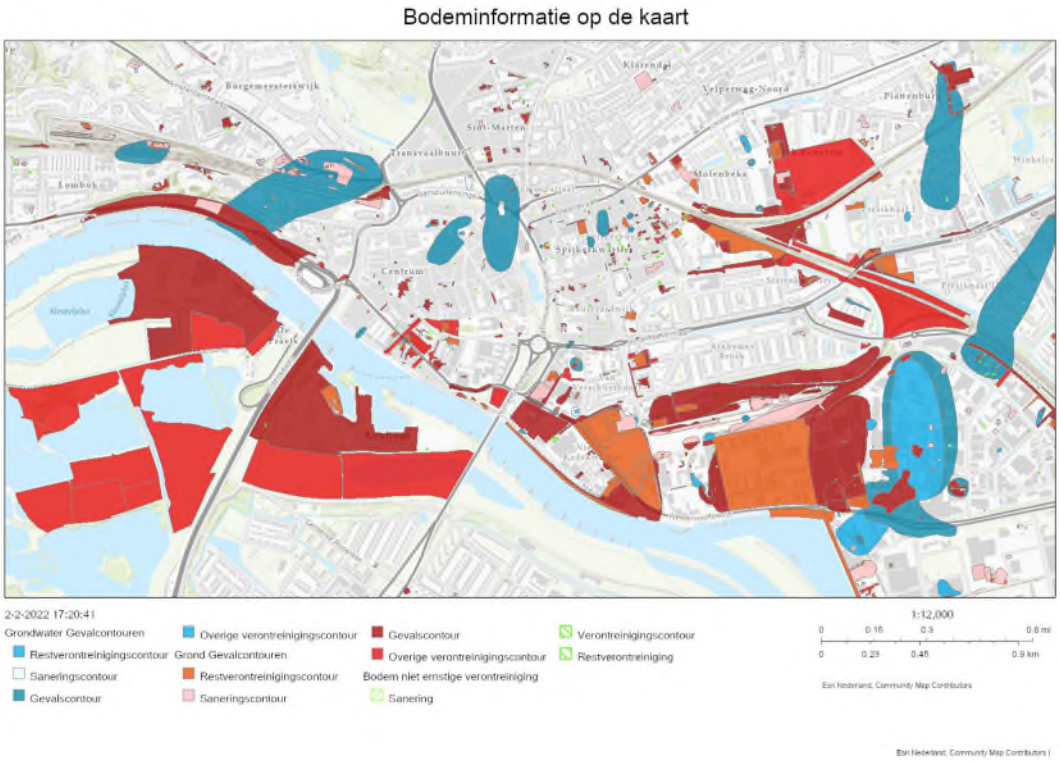

Figuur 5.17 Bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

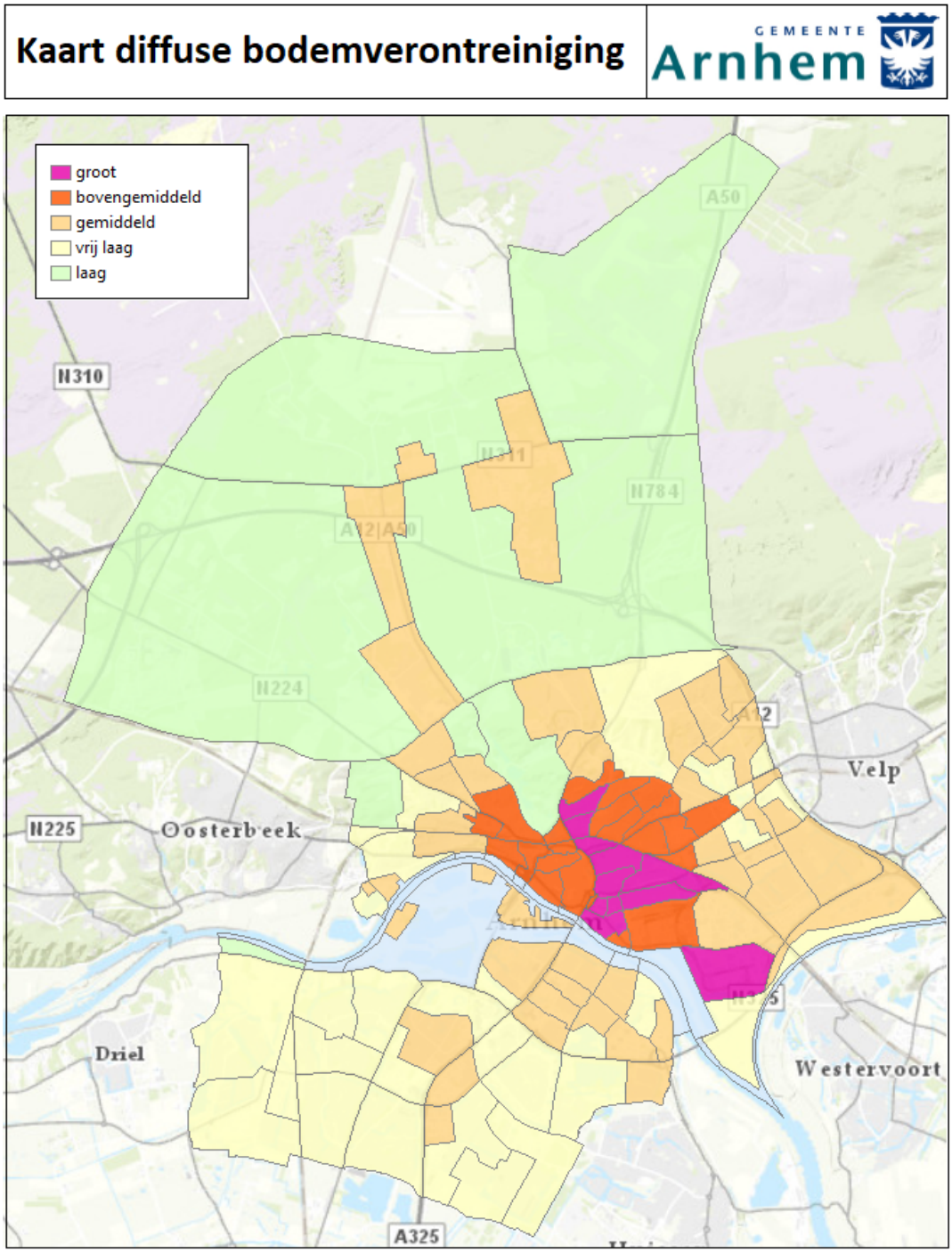

Figuur 5.18 Diffuse bodemverontreiniging in Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Autonome ontwikkeling

In de autonome ontwikkeling van bodem is gekeken naar de chemische bodemkwaliteit aan de hand van de verwachting van het aantal bodemverontreinigingen en saneringslocaties. De grote woonopgave die Arnhem heeft, duidt erop dat de bodem in bepaalde, mogelijk (licht) verontreinigde, stukken mogelijk verbeterd, als gevolg van wetgeving omtrent de bouw van woningen en de kwaliteit van de bodem die hiervoor nodig is. Daarnaast zijn er mogelijk gebieden die als gevolg van de verdichting van de stad meer versteend raken.

Naar verwachting verbeterd de situatie echter niet dermate dat deze van ‘veel verontreinigde locaties en weinig saneringslocaties’ naar ‘enkele verontreinigde locaties en enkele saneringslocaties’ gaat. Om die reden wordt de autonome ontwikkeling beoordeeld als **slecht**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bodemkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zet Arnhem in op bodems die geschikt zijn voor de bestemming die er bovengronds op wordt voorzien. Nieuwe verontreinigingen of aantastingen aan de bodem worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op duurzame en doelmatige wijze beheert. Samen met bewoners gaat Arnhem ervoor zorgen dat er veilig buiten kan worden gespeeld, getuinierd kan worden en tegels kunnen worden gewipt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De kwaliteit van de bodem wordt verbeterd op woningbouwlocaties als gevolg van bestaande wetgeving hieromtrent. Woningen mogen niet op vervuilde grond gerealiseerd worden, waarop eventuele vervuilde bodem gesaneerd dient te worden. Het bouwen van nieuwe woningen zou per saldo een verbetering van de bodem betekenen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Het geschikt maken van de bodem voor woningbouw leidt ertoe dat de bodem voldoet aan wet- en regelgeving die voor woningbouw geldt. Arnhem wil nieuwe verontreinigingen voorkomen en bestaande verontreinigen worden gemonitord en doelmatig beheerd. Ondanks het saneren van de bodem voor dergelijke ontwikkelingen neemt de kwaliteit van de bodem af door verdere verstening van gebieden die nu redelijk groen zijn.

Echter, op basis van de ambities in de Omgevingsvisie, wordt naar saldo een verbetering van de bodemkwaliteit verwacht, waarmee de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft.

5.3.2 Ondergrond

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Ondergrond	Intensiviteit gebruik ondergrond	Ondergrond geordend en ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond redelijk geordend met ruimte voor ontwikkelingen	Ondergrond slecht geordend en beperkte ruimte voor ontwikkelingen

Beoordelingssystematiek
De ondergrond is bekeken aan de hand van het criteria intensiviteit van het gebruik van de ondergrond. Hierbij wordt gekeken van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter: de diepte tot waar bodemenergiesystemen uiterlijk worden aangelegd. Wanneer de ondergrond geordend is en efficiënt gebruikt wordt, wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Wanneer de ondergrond niet georganiseerd is en er geen plek is voor nieuwe ontwikkelingen wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In onderstaand figuur, afkomstig uit de Structuurvisie 2020 - 2040 (2012), is de verwachte dynamiek in de netwerklaag in de gemeente Arnhem afgebeeld. In het noorden van de gemeente is er weinig dynamiek in de netwerklaag, omdat natuur en recreatie daar met name de hoofdfunctie zijn. In het zuiden van de gemeente, in het stedelijk gebied is sprake van dynamiek tot zeer hoge dynamiek in de netwerklaag. De huidige situatie wordt beoordeeld als **redelijk**. Gesprekken met de gemeente wezen uit dat de drukte in de diepere ondergrond momenteel niet alarmerend is, maar dat de extra druk die hier op komt te liggen in de toekomst een zorg voor hen is.

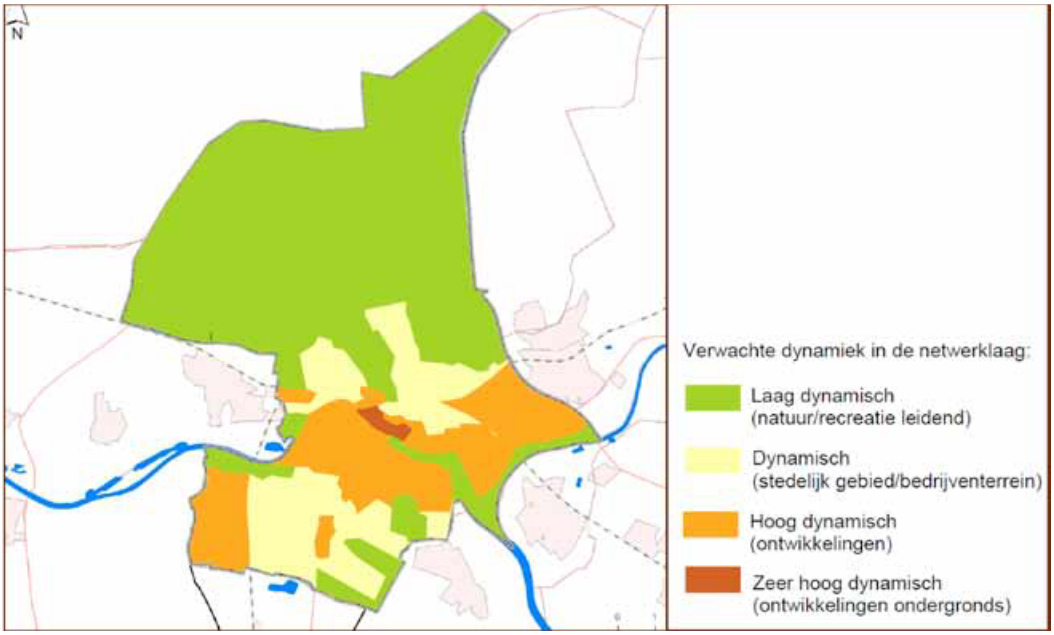

Figuur 5.19 Dynamiek in de netwerklaag binnen de gemeentegrenzen van Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat in de toekomst de ondergrond, met name in bebouwd gebied, steeds voller wordt door aanleg en/of uitbreiding van warmtenetten en klimaatadaptieve maatregelen zoals wadi's en infiltratiekratten. Daarnaast door de woningbouwopgave, zoals parkeergarages, funderingen, kabels en leidingen en evt. ondergrondse afvalopslag. Als de ondergrond niet wordt geordend, is dat van invloed op de ambities van allerlei thema's zoals water, energie, bodem en infrastructuur. De autonome situatie van de ondergrond wordt daarmee beoordeeld als **slecht**.

Deelgebieden

Voor de indicator ondergrond is de beoordeling van de deelgebieden niet dusdanig anders dan voor de beoordeling van de ondergrond van Arnhem als geheel. Voor Arnhem Noord is de huidige en verwachte dynamiek in de ondergrond laag, maar dat betekent niet dat deze niet geordend hoeft te worden. Omdat de druk op de ondergrond hier wat lager is wordt de huidige situatie en autonome ontwikkeling van de ondergrond in Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ondergrond is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	-	De aanleg van nieuwe woningen zorgen voor een nog grotere ondergrondse ruimteclaim. De forse groei van het aantal woningen in Arnhem, welke vanuit de bodem zullen worden voorzien van water, stroom en energie of warmte leggen extra druk op de al volle netwerklaag in hoog dynamische gebieden in de stad.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad Inbreidingslocaties met name problematisch
De energietransitie in de gebouwde omgeving	0	De ondergrond van Arnhem is als eerder aangegeven hoog dynamisch in de netwerklaag. In wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie moet ondergrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen. De neutrale beoordeling is het gevolg van de programmatische aanpak die Arnhem hiervoor vastlegt: de gemeente heeft een Bodemenergieplan opgesteld en is bezig met een Verordening bodemenergie.	
We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie	-	Energie dient volgens de Omgevingsvisie ook te worden opgewekt bij bedrijven en industrie om de reductiedoelstelling te halen. Zo zullen onder meer zonnepanelen op grote daken worden geplaatst, welke een soortgelijke ondergrondse ruimteclaim kennen als de overige gebouwde omgeving. De extra druk die deze ingreep heeft op de netwerklaag zorgt ervoor dat deze beleidsuitspraak leidt tot een negatief effect op de ondergrond.	Bedrijven- en industrieterreinen

Toelichting effectbeoordeling

De indicator ondergrond wordt beoordeeld aan de hand van de intensiviteit van het gebruik van de ondergrond (van de netwerklaag tot de diepere ondergrond tot 200-300 meter). De plannen in de Omgevingsvisie zorgen ervoor dat er meer druk komt te liggen op de netwerklaag, als gevolg van nieuwe woningen, maar ook de aanleg van warmteleidingen, tussenstations, eventuele opslag en duurzame warmtebronnen in de stad.

Duidelijk is dat de Omgevingsvisie niet voor een verbetering van de ondergrond gaat zorgen door de druk die hier op komt te liggen. De programmatische aanpak die de gemeente hiervoor opstelt zorgt er echter voor dat er naar verwachting waarschijnlijk een **beperkt** effect optreedt.

5.4 Water

Thema factsheet	Indicator	Criteria	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Een groene, gezonde, aantrekkelijke en leefbare stad	Waterkwantiteit	Waterbergingsgebieden, kwantiteit grond- en oppervlaktewater			
	Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater			
		Kwaliteit (SED en HEN) oppervlaktewater			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema waterkwantiteit en waterkwaliteit. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal Bestuursakkoord Water	Het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) beschrijft de nationale waterproblematiek. In het NBW is de samenwerking in het waterbeheer en -beleid tussen deze partijen vastgelegd. In het NBW komen vooral zaken aan de orde die te maken hebben met de waterkwantiteit. Daarbij horende zijn de veiligheid tegen overstromingen en wateroverlast onderwerpen die in toenemende mate in de belangstelling staan.
	Beleidslijn grote rivieren	De Beleidslijn grote rivieren (de opvolger van de beleidslijn ruimte voor de rivier) is erop gericht de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. De Neder-Rijn heeft de aanduiding stroomvoerend regime.
	NOVI	De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is een instrument van de nieuwe Omgevingswet en loopt vooruit op het moment dat die wet in gaat. Tot die tijd geldt de NOVI als structuurvisie onder de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Zodra de Omgevingswet in gaat, zal de NOVI gelden als instrument, zoals in de nieuwe wet is bedoeld. De NOVI gaat onder andere in op het thema water.
Provinciaal/regionaal	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rivierenland	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rivierenland en hoe zij deze willen bereiken
	Waterbeheerprogramma 2022-2027 Rijn en IJssel	Het waterbeheerprogramma beschrijft de doelen van waterschap Rijn en IJssel en hoe zij deze willen bereiken

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Lokaal	Structuurvisie (2012)	De beleidsinzet voor grondwater is om het grondwater te beschermen waar dat moet en het duurzaam te (kunnen) benutten waar dat kan.
	Aanpak Wateroverlast in Arnhem Noord (2015)	Het plan heeft tot doel om Arnhem en vooral Arnhem Noord, beter waterbestendig te maken tegen zware regenbuien. Daarom zal over elk plan een waterscan worden gelegd. Tijdens werkzaamheden in de openbare ruimte worden ruimtelijke maatregelen genomen die wateroverlast verminderen dan wel beperken
	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.

5.4.1 Waterkwantiteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwantiteit	Omvang waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden	Ruim voldoende voorraad	Voldoende voorraad	Onvoldoende voorraad

Beoordelingssystematiek
De waterkwantiteit wordt beoordeeld aan de hand van de omvang van de grondwatervoorraad met een goede kwaliteit voor drinkwater.

Huidige situatie
De huidige situatie van drinkwaterwinningsgebieden is verbeeld in onderstaande kaart. Zichtbaar zijn de waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden binnen de grenzen van de gemeente Arnhem. In de huidige situatie is sprake van twee drinkwatergebieden, waarvan één in stedelijk gebied. Er is sprake van drie grondwaterbeschermingsgebieden. Er is in de huidige situatie sprake van voldoende waterberging. De huidige situatie van waterkwantiteit wordt beoordeeld als **goed**.

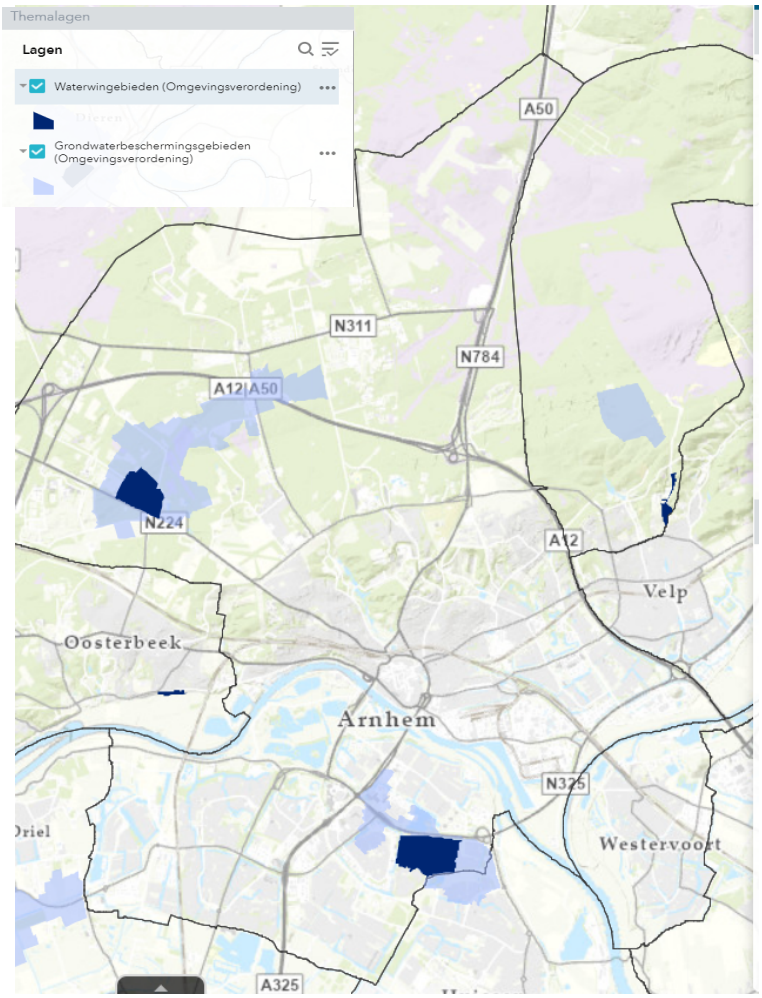

Figuur 5.20 Waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden nabij Arnhem

Autonome ontwikkeling

Het huidige beleid van gemeente is gericht op het beschermen van het grondwater waar dat moet en het benutten waar dat mogelijk is. Gebieden waar grondwater wordt gewonnen voor menselijke consumptie zijn Europees beschermd en komen zeer waarschijnlijk niet in het geding als gevolg van andere ontwikkelingen in de ondergrond (zoals de bouw van woningen in uitleglocaties en de energietransitie. Klimaatverandering, waaronder de langere periodes van droogte, hebben mogelijk wel effect op de waterwingebieden. De autonome ontwikkeling voor waterkwantiteit van waterwin- en grondwaterbeschermingsgebieden wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwantiteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	+	De omgevingsvisie zet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De inzet op klimaatadaptatiemaatregelen, in het bijzonder het bergen van water, heeft naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe woningen worden zoveel mogelijk binnen stedelijk gerealiseerd. Opgenomen zoekgebieden voor verdichting en het bouwen van nieuwe woningen liggen buiten waterwingebieden. In gesprek met de gemeente blijkt dat voor de nieuwe ontwikkelingen meer grondwater nodig is en deze uitspraak negatief is op de waterkwantiteit.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad.
Energietransitie bedrijven en de industrie	0	Zie beoordeling ‘de energietransitie in de gebouwde omgeving’	

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie zet in op bescherming van het grondwater en heeft daarnaast aandacht voor het verbeteren van het stadsklimaat. Wanneer hierbij aandacht geschonken wordt aan waterberging, heeft dit naar verwachting een positief effect op de waterkwantiteit in de gemeente. Tegelijkertijd biedt de Omgevingsvisie ruimte voor verdichten en het toevoegen van een groot aantal woningen, wat een negatief effect heeft op de kwantiteit drinkwater. Naar verwachting is de invloed van de Omgevingsvisie op de kwantiteit van grond- en oppervlaktewater per saldo **beperkt**.

5.4.2 Waterkwaliteit

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Waterkwaliteit	KRW-normering grondwater	KRW-normen grotendeels gehaald	KRW-normen deels gehaald	KRW-normen niet gehaald
	Kwaliteit (SED, HEN en KRW) oppervlaktewater	Voldoet	Voldoet bijna	Voldoet niet

Beoordelingssystematiek
De waterkwaliteit is bekeken aan de hand van de KRW-normering van grond- en oppervlaktewater. De normen gaan onder andere over de chemische en ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater en daarnaast over het evenwicht en de kwaliteit van het grondwater, en geven zo een redelijk compleet beeld.

Huidige situatie
In en nabij de gemeente Arnhem liggen meerdere KRW-grondwaterlichamen. Het gaat om de grondwaterlichamen Zand Rijn-West, Zand Rijn-Oost, Deklaag Rijn-West en Zand Rijn-Midden. Voor de waterlichamen Zand Rijn-Oost, Zand Rijn-West en Deklaag Rijn-West geldt dat de kwaliteit voldoet. Voor grondwaterlichaam Zand Rijn-Midden geldt dat de chemische kwaliteit van het grondwater voldoet, maar dat de ecologische kwaliteit onvoldoende is. De huidige situatie voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Rondom Arnhem liggen geen KRW-oppervlaktewaterlichamen. Wel liggen er diverse wateren met een specifieke ecologische doelstelling (SED) en van het hoogste ecologische niveau (HEN). In de huidige situatie voldoen alle beken, zoals opgenomen in tabel 5.2, aan het streefbeeld voor sprengenbeken. De huidige situatie voor oppervlaktewateren wordt daarom beoordeeld als **goed**.

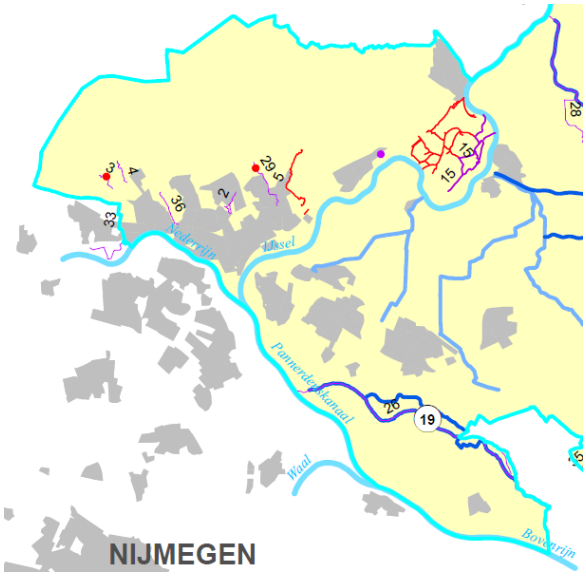

Figuur 5.21 Watergangen met specifiek doel of functie in Arnhem en omgeving

Autonome ontwikkeling
Voor alle waterlichamen: Zand Rijn Oost, Zand Wijn West, Zand Rijn Midden en Deklaag Rijn-West is de verwachting is dat bij uitvoering van het volledige maatregelenpakket de doelen voor deze grondwaterlichamen behaald worden. De autonome ontwikkeling voor waterkwaliteit grondwaterlichamen wordt daarom beoordeeld als **goed**.

In de autonome ontwikkeling kan langdurige droogte een negatief effect hebben op de waterkwaliteit van oppervlaktewateren. Ook piekbuien kunnen negatieve effecten veroorzaken, bijvoorbeeld door verontreiniging in neerslag of door de afspoeling van nutriënten. Daarnaast kan een stijging in de temperatuur leiden tot meer blauwalg.

De gemeente heeft hier aandacht voor in de klimaatadaptatiestrategie. Tegelijkertijd zal dit in overleg met de waterschappen beter in beeld gebracht moeten worden om onder invloed van klimaatverandering de waterkwaliteit op een wenselijk niveau te houden. De waterschappen zijn bevoegd gezag en treft hier de maatregelen voor. De autonome ontwikkeling voor de kwaliteit van oppervlaktewaterlichamen wordt op basis van bovenstaande argumentatie beoordeeld als **redelijk.**

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterkwaliteit is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We willen een geschikte bodem en schoon grondwater	0	De Omgevingsvisie zet expliciet in op het beschermen van het grondwater voor de drinkwatervoorzieningen binnen de gemeente. Nieuwe verontreinigingen of aantasting worden voorkomen en resterende historische verontreinigingen worden op een duurzame en doelmatige wijze beheert. Zodoende is er waarschijnlijk geen sprake van een duidelijk effect op de waterkwaliteit.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Herstructurering en verdichting binnen bestaande stedelijke gebieden heeft naar verwachting geen direct effect op de kwaliteit van het water in de gemeente. Enerzijds kan water moeilijker infiltreren in de bodem en zorgt extra verharding voor mogelijk meer vervuiling van het oppervlaktewater, anderzijds kan het afkoppelen van het hemelwater op het riool (als onderdeel van de herstructurering) ervoor zorgen dat oppervlaktewater minder snel vervuild raakt bij hevige regenbuien.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie zet in op het beschermen van de waterkwaliteit van het grondwater en oppervlaktewater. Nieuwe verontreinigingen en aantasting worden zoveel mogelijk voorkomen. De Omgevingsvisie maakt het echter ook mogelijk om een groot aantal woningen binnenstedelijk te realiseren. Toenemende verdichting kan ervoor zorgen dat water minder goed infiltreert. Vervuiling van oppervlakte- en grondwater zal naar verwachting beperkt zijn, aangezien het ongezuiverd lozen en infiltreren niet meer is toegestaan. Al met al wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkte** invloed zal hebben op het thema waterkwaliteit.

5.5 Beweging

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Beweging	Ruimte voor spelen en bewegen			

Beleid en doelstellingen
Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op beweging. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationaal preventieakkoord	In het Nationaal Preventieakkoord staan afspraken tussen meer dan 70 verschillende organisaties. Bijvoorbeeld koepelorganisaties van de zorg, bedrijven, gemeenten en onderwijsinstellingen.
	Nationaal Sportakkoord	Het Nationaal Sportakkoord is een samenwerking tussen het ministerie van VWS, gemeenten en sportbonden, provincies, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het doel van het akkoord is om de kracht van sport nog beter te benutten.
	Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024	De landelijke nota gezondheidsbeleid beschrijft de landelijke prioriteiten op het gebied van publieke gezondheid en is richtinggevend voor het lokale gezondheidsbeleid.
Provinciaal/ regionaal	Gelders sportakkoord	Het Gelders sportakkoord heeft als doel het Gelders Sporklimaat te versterken. Het akkoord sluit met

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		haar zes thema's aan op de pijlers van het Nationaal sportakkoord.
Lokaal	Sportakkoord	In het lokale sportakkoord worden lokale krachten gebundeld op verschillende thema's. In het akkoord zijn voor elk thema ideeën geformuleerd en acties vastgelegd. Het hoofddoel van het akkoord is het vergroten van het aantal gezonde en fitte Arnhemmers.
	Gezond & Fit	In het plan Gezond & Fit omvat de gemeentelijke ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers. Het plan richt zich op vijf doelen, waarbij dit document de start vormt voor een integrale kijk op het onderwerp en de verbinding tussen diverse beleidsterreinen.

5.5.1 Ruimte voor spelen en bewegen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Ruimte voor spelen en bewegen	Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving (KBO)	Score van 0-2	Score van 2-3	Score van 3-5

Beoordelingssystematiek

Om de ruimte voor spelen en bewegen binnen de gemeente te beoordelen is het criterium 'Kernindicator beweegvriendelijke Omgeving' (KBO) gebruikt. De KBO richt zich op fysieke omgevingskenmerken en is opgebouwd uit zes deelindicatoren waarvoor een score kan worden berekend:

- Dichtheid sportvoorzieningen;
- Sport- en speelplekken;
- Sport-, speel- en beweegruimte;
- Routes (paden);
- Buitengebied;
- Nabijheid van voorzieningen.

De beoordeling vindt plaats op basis van de totale kernindicator (schaal 1-5).

Huidige situatie

In 2018 heeft de gemeente Arnhem een onderzoek uit laten voeren door het Mulier Instituut naar de beweegvriendelijkheid van de Arnhemse omgeving. Uit het onderzoek blijkt dat de gemeente Arnhem een gemiddelde KBO score heeft van 2,90 op een schaal van 1 tot 5 (figuur 5.3). Dit is hoger dan het landelijk gemiddelde van 2,56. Figuur 3.30 vergelijkt de score van Arnhem met gemeenten die vergelijkbaar zijn qua inwonersaantal en stedelijkheid.

Daaruit blijkt dat Arnhem behoort tot de hoogst scorende vergelijkbare gemeenten op de totale kernindicator. Opvallend is dat de gemeente Arnhem laag scoort op de deelindicator sportvoorzieningen. Dit hoeft niet direct te betekenen dat dit slecht is. Zo kan het zijn dat sportvoorzieningen een hogere bezetting kennen dan bijvoorbeeld in een landelijke gemeente met meer (verspreide) sportvoorzieningen. Aangezien de gemiddelde score voor de totale kernindicator 2,9 is wordt de huidige situatie gemeentebreed als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 5.2 Scores indicatoren Arnhem in vergelijking tot gemeenten van vergelijkbare omvang en dezelfde stedelijkheidsgraad (Bron: Van der Poel, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2016)

Gemeente	Inwoners	(kern)indicator	Sportvoorzieningen	Speelplekken	Beweegruimte	Routes	Buitengebied	Nabijheid
Enschede	158.553	**3,08**	3,00	3,50	3,33	1,67	2,33	4,67
Apeldoorn	158.099	**3,03**	2,00	1,50	2,33	4,00	4,67	3,67
Den Bosch	150.889	**2,90**	2,00	3,75	4,00	1,33	2,00	4,33
Arnhem	152.293	**2,90**	1,00	2,75	3,67	2,33	2,67	5,00
Haarlem	156.645	**2,50**	2,00	3,00	3,33	1,00	0,67	5,00
Haarlemmermeer	144.152	**2,44**	2,00	2,00	4,00	2,33	0,67	3,67
Zaanstad	151.418	**2,31**	1,00	2,50	4,00	1,00	0,67	4,67
Maastricht	122.397	**2,24**	2,00	0,75	4,00	1,33	0,67	4,67
Amersfoort	152.481	**2,18**	2,00	1,75	2,00	1,00	1,67	4,67
Nijmegen	170.681	**2,07**	1,00	1,75	2,00	1,00	1,67	5,00
Leiden	121.562	**2,00**	1,00	2,00	2,33	1,00	0,67	5,00

Huidige situatie deelgebieden

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau blijkt dat er grote verschillen in scores op deelindicatoren zijn. Deze verschillen in scores worden onder andere veroorzaakt door verschillen in woonomgeving en de fysieke opbouw van de wijken. Kijkend naar het aantal gemerkte en niet gemerkte sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) springen de wijken Schaarsbergen, Geitenkamp en Centrum eruit. In deze wijken zijn circa 1,5 speelplekken per 1.0000 inwoners beschikbaar, ten opzichte van een gemeentelijk gemiddelde van 3,25 (Figuur 5.21).

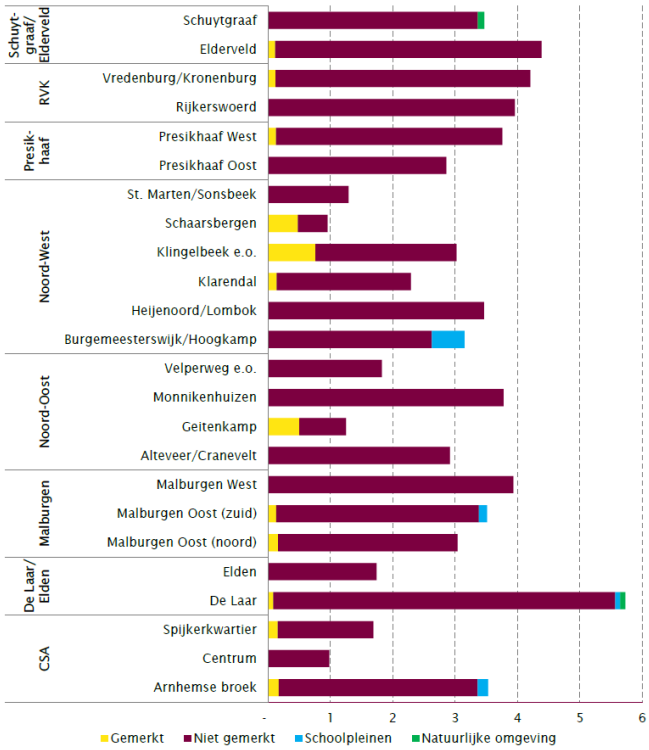

Figuur 5.22 Aantal sport- en speelplekken per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Wanneer gekeken wordt naar paden is de verdeling heel anders. De wijken Schaarsbergen en Klingelbeek steken hier juist ver boven het gemiddelde uit (Figuur 5.22). Wijken met relatief weinig kilometers zijn St. Marten/Sonsbeek, Klarendal, Geitenkamp en Spijkerkwartier. Net als bij het aantal paden, is de invloed van de wijken Schaarsbergen en Klingelbeek groot op de gemiddelde 'natuurlijke sport-, speel- en beweegruimte'[16]. Er is een duidelijk verschil zichtbaar tussen de ruim opgezette wijken (o.a. Schaarsbergen, Klingelbeek e.o., Monnikenhuizen) en de dichtbebouwde wijken (o.a. Geitenkamp, Spijkerkwartier). Aangezien het deelgebied centrum op meerdere deelindicatoren onder gemiddeld scoort wordt de huidige situatie voor het deelgebied centrum als **slecht** beoordeeld.

[16] In deze analyse zijn de deelindicator sport-, speel- en beweegruimte en de deelindicator buitengebied samengevoegd.

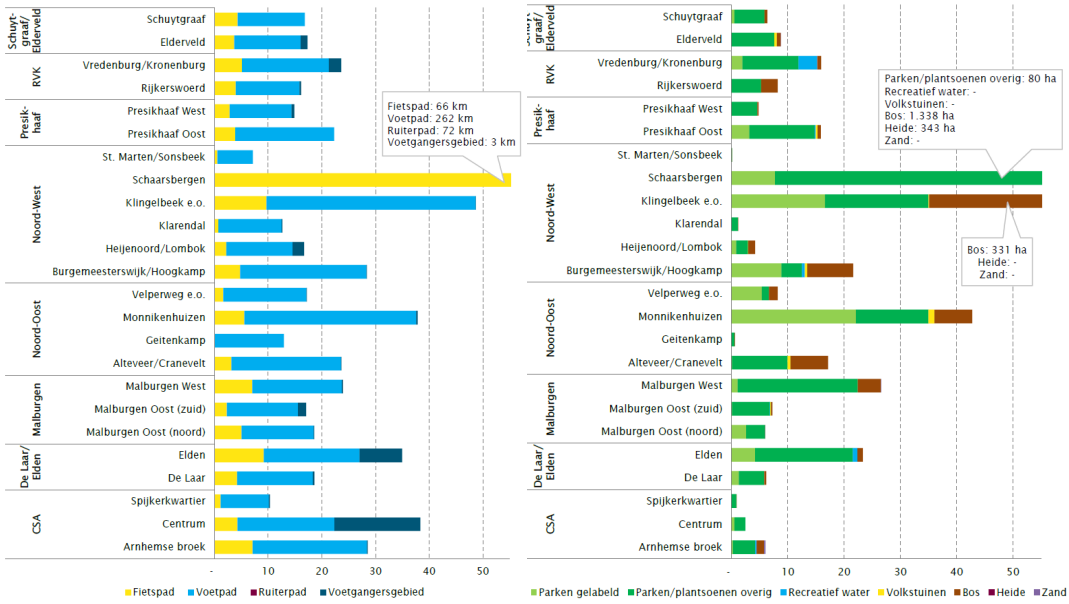

Figuur 5.23 Aantal kilometer fiets-, wandel- en ruiterpaden en m2 voetgangersgebied per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners) en aantal hectare sport-, speel- en beweegruimte per wijk in Arnhem (per 1.000 inwoners)

Autonome ontwikkeling

Er is landelijk een ontwikkeling gaande dat de sporttakken die gebruikmaken van de openbare ruimte, zoals recreatief wandelen, fietsen, hardlopen en wielrennen, de sporttakken in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. De gemeente Arnhem heeft de visie dat er in elke wijk voor alle doelgroepen voldoende aanleiding moet zijn om te bewegen of te sporten. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor spelen en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor bewegen en spelen te realiseren. Naar verwachting dragen de ontwikkelingen daarom beperkt bij aan de KBO score, de autonome ontwikkeling voor zowel de gehele gemeente als het deelgebied centrum wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator ruimte voor spelen en bewegen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones resulteert naar verwachting in meer ruimte voor spelen en bewegen.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Straten en pleinen worden groener gemaakt en getransformeerd tot aantrekkelijke plekken waar ruimte is voor ontmoeten, spelen en bewegen.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Landschappen, parken en polderlinten worden gekoesterd en het voortbestaan hiervan is vastgelegd in het groenblauwe netwerk. Deze gebieden dragen ook positief bij aan beweegruimte, routes en buitengebied.	
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Draagt in brede zin bij aan dit criterium. De nadruk op sporten buiten sportverenigingen (‘de klassieke vorm van sporten’), door middel van het stimuleren van bijvoorbeeld wandelen of het aanleggen van jeu de boules-banen, maakt de openbare ruimte beweegvriendelijker en beweging laagdrempeliger.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Ook deze beleidsuitspraak focust op het sporten buiten de klassieke vorm om. Arnhem gaat de openbare ruimte beter inrichten op het sporten in de openbare ruimt, zonder dat overige functies	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		(ecologie, erfgoed, etc.) worden ingeperkt.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	De beleidsuitspraak gaat met name in op het nooit ver weg zijn van een groene omgeving. Door het groen dichterbij de bewoners te brengen wordt beter gescoord op deelindicatoren van het KBO. Tegelijkertijd zal de druk op deze gebieden toenemen door een toename van het aantal gebruikers.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Dit zal de druk op de openbare ruimte en voorzieningen gericht op spelen en bewegen vergroten.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Onderdeel van de onderbouwing van deze beleidsuitspraak is het verbeteren van de bereikbaarheid van en in Arnhem met de fiets of lopend. Aangezien het in die zin aantrekkelijker wordt om te wandelen kan beargumenteerd worden dat deze beleidsuitspraak het criterium zou ondersteunen.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling

Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het creëren van ruimte voor spelen en bewegen. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden, worden straten en pleinen getransformeerd naar groene ontmoetingsplekken en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. De Omgevingsvisie zet daarnaast echter in op het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid verhogen naar verwachting de druk op de ruimte voor spelen en bewegen. De verwachting is dat de invloed van de Omgevingsvisie per saldo **positief** is.

5.6 Veiligheid

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Veiligheid	Verkeersveiligheid			
	Sociale veiligheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op verkeersveiligheid en sociale veiligheid. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	Regio's en wegbeheerders hebben samen de opdracht om een verbeterprogramma op te stellen voor de belangrijkste verkeersonveilige locaties in het wegennet.
	Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030	In samenwerking met de regio's en wegbeheerders stelt de rijksoverheid een verbeterprogramma op voor de meest onveilige verkeerslocaties in het wegennet.
Provinciaal/ regionaal	Mobiliteitsvisie Gelderland (april 2020)	*Zie voor de toelichting factsheet 1.1 Mobiliteit.*
Lokaal	Kadernota Veiligheid 2018-2022	Beschrijving van twintig veiligheidsonderwerpen met zeven uitgelichte prioriteiten

Lokaal beleid verkeersveiligheid

De gemeente Arnhem beschikt niet over concreet beleid op het gebied van verkeersveiligheid. Wel is er in de gemeente Arnhem een programma 'Ruimte voor Ontwikkeling'. Dit programma kent een programma onderdeel 'Arnhem Beter bereikbaar'. Onder het programma onderdeel valt een inspanning om de verkeersveiligheid te verbeteren. Belangrijke onderdelen daarvan zijn:

- Aanpak verkeersonveilige infrastructuur
- Verkeersveilige schoolomgevingen
- Verkeerseducatie

Acties op het gebied van 'aanpak verkeersonveilige infrastructuur' zijn ook gedeeld met de gemeenteraad.

5.6.1 Verkeersveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Verkeersveiligheid	% Rode CROSS-Score voor drukste wegennet gemeente Arnhem	≥ 50%	30%-50%	≤ 30%

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem streeft naar nul verkeersslachters. De gemeente hanteert daarbij een risicogestuurde aanpak waarin niet enkel gefocust wordt op verkeersongevallen, maar waarin ook aandacht is voor de kwaliteit van het verkeerssysteem[17]. Om de indicator verkeersveiligheid te beoordelen wordt gebruik gemaakt van de CROSS-score. De CROSS-score combineert de ongevallenscore (gebaseerd op de indicatoren: alle ongevallen, slachtofferongevallen, dodelijke ongevallen en de coëfficiënt) met een verklarende variabele, in dit geval een snelheidsscore (gebaseerd op de indicatoren: limietoverschrijding, aandeel limietoverschrijders en de coëfficiënt). De scores worden gecombineerd via een kleurenmatrix (figuur 5.23). Het rode vlak bevat de trajecten of kruispunten met een hoge ongevallen- én snelheidsscore.

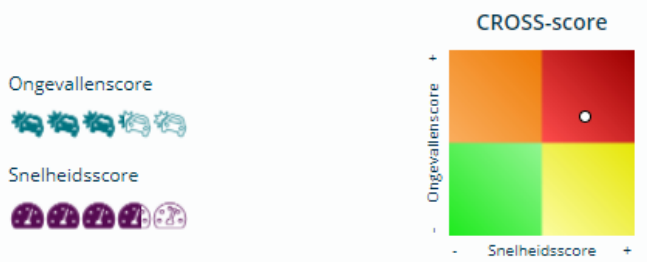

Figuur 5.24 Kleurenschema CROSS-score

Huidige situatie

Landelijke cijfers tonen dat de daling van het aantal verkeersdoden is gestagneerd, terwijl het aantal verkeersgewonden toeneemt. Dit geldt tevens voor de regio Arnhem-Nijmegen (Position paper regio Arnhem/Nijmegen). Onderstaande tabel toont een overzicht van de verkeersongevallen- en slachtoffers in de gemeente Arnhem. Het grootste aantal verkeersslachtoffers valt binnen de groep ‘kwetsbare vervoerswijzen’ (circa 69%). Binnen deze groep vallen onder andere voetgangers, fietsers, e-bike en bromfietsers. Bijna 30% van de slachtoffers zijn jongeren binnen de leeftijd van 12 tot en met 24 jaar.

Tabel 5.3 Overzicht verkeersongevallen- en slachtoffers 2016-2020 (voor 2020 geldt dat het gaat om voorlopige cijfers. Mutaties vanuit de politie worden dagelijks verwerkt (laatste mutatiedatum: 28 januari 2021, 23:44))

Jaartal	Verkeersongevallen	Gewonden	Doden
2016	1.266	122	4
2017	1.181	119	3
2018	1.203	138	4
2019	1.137	136	2
2020	957	103	4
Totaal	**5.744**	**618**	**17**

Figuur 3.7.2 toont de verkeersveiligheidskaart voor de gemeente Arnhem aan de hand van CROSS-scores. De bovenste grafiek toont de CROSS score voor het drukste wegennet van de gemeente Arnhem. Daaruit blijkt dat circa 40% van de weglengte een rode CROSS-score krijgt: een hoge ongevallenscore met een hoge snelheidsscore. Landelijk ligt dit percentage op 29%.

[17] Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV 2030)

Uit de onderste grafiek blijkt dat circa 7% van de kruispunten ook een rode CROSS-score krijgt. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

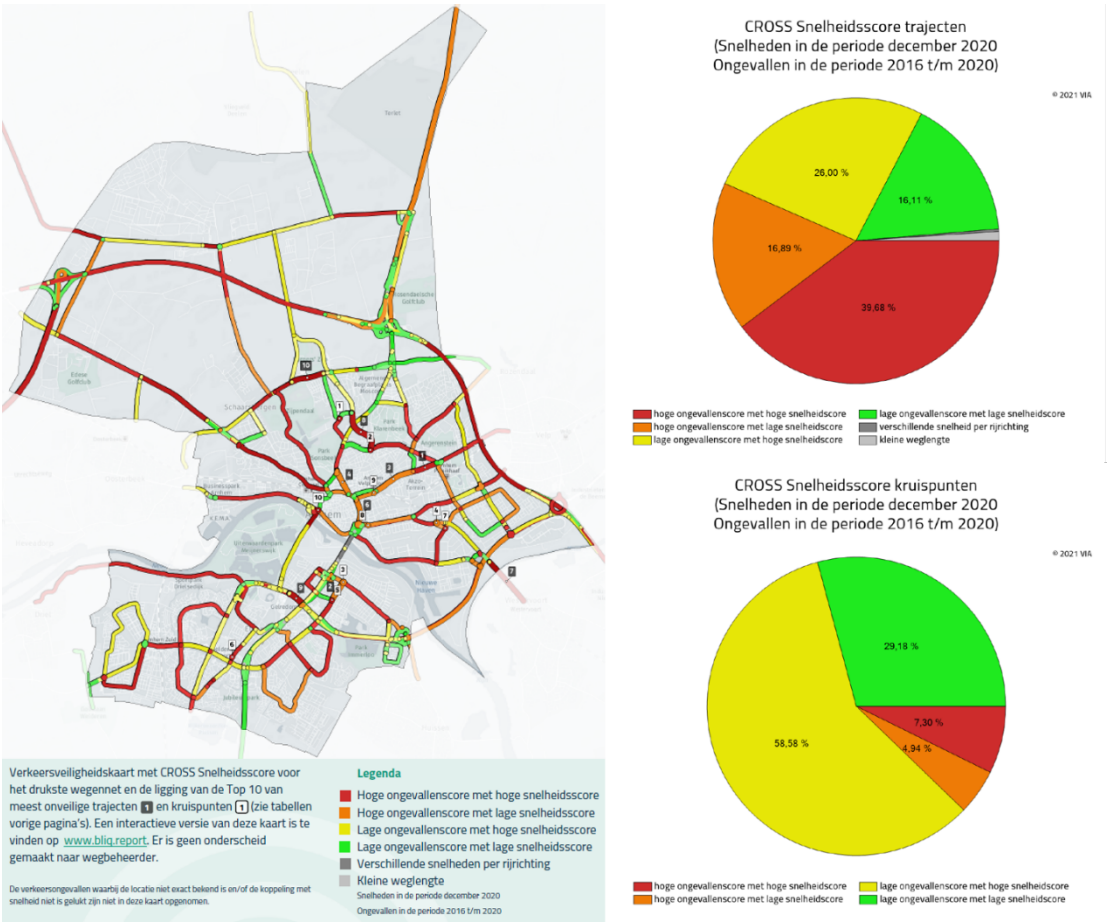

Figuur 5.25 CROSS-scores gemeente Arnhem

Autonome ontwikkeling

De verwachting is dat de aankomende jaren het aantal auto's op de wegen verder zal toenemen. De drukte op wegen zal naar verwachting een negatief effect hebben op de verkeersveiligheid. Net als het feit dat ouderen steeds langer auto blijven rijden, aangezien ouderen relatief vaker betrokken zijn bij ongevallen. Het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 kiest voor een risicogestuurde aanpak. In het plan wordt niet enkel gefocust op verkeersongevallen, maar is ook aandacht voor de kwaliteit van het verkeerssysteem. Jaarlijks analyseert de gemeente Arnhem de top 10 meest verkeersonveilige locaties. Deze worden direct aangepakt of meegenomen in groot onderhoud. Op korte termijn hoopt de gemeente Arnhem aan de slag met de Hommelseweg, de Velperweg, de IJssellaan en de Zeesingel. De verwachting is dat de verkeersveiligheid de aankomende jaren zal verbeteren, het is echter nog onzeker in welke mate. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator verkeersveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem kiest voor woningbouwlocaties op goed bereikbare plekken in en rond de stad. Dit zorgt ervoor dat Arnhemmers die op deze nieuwe locaties komen te wonen voor het bezoek aan dagelijkse voorzieningen niet per se de auto te hoeven gebruiken. Minder vervoersbewegingen leiden naar verwachting tot een veiligere verkeerssituatie.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van extra woningen zorgt mogelijk voor extra verkeerbewegingen. Deze ontwikkeling zorgt voor een negatieve effectbeoordeling.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We gaan vaker en meer lopen	+	Naar verwachting leidt meer lopen, en een afname in het gebruik van de auto, tot een veiligere verkeerssituatie.	In de gehele stad wordt lopen gestimuleerd, maar de focus ligt op de armere wijken (Nationaal Programma Arnhem Oost), hier kan de grootste gezondheidswinst worden behaald.
We pakken sneller de fiets	+	Ook meer fietsen heeft een positief effect op de indicator verkeersveiligheid. Wanneer men de auto zou laten staan voor de fiets is de kans op ernstige verkeersslachtoffers kleiner.	Op regionaal niveau worden doorfiets- en snelfietsroutes aangelegd, o.a. over de Rijn.
We blijven investeren in trolley en trein	+	Investeringen in trolleybussen en trein zouden deze modaliteiten aantrekkelijker maken. Dit zorgt er naar verwachting voor dat men de auto vaker laat staan dan in de huidige situatie, wat de verkeersveiligheid ten goede komt.	Focus ligt op Arnhem Centraal, daarnaast wordt er een ongelijkvloerse kruising bij Spoorknoop oost gerealiseerd en komt er een extra halteplaats op

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			het spoor richting Zevenaar.
We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer	+	De Omgevingsvisie maakt duidelijk dat Arnhem het gebruik van de auto niet over het hoofd ziet en dat de auto voor bepaalde bestemmingen mogelijk gunstiger is dan overige modaliteiten. Voor sommige delen van de stad, zoals bepaalde bedrijventerrein en langs de regionale hoofdwegenstructuur blijft Arnhem prioriteit geven aan de auto. Op locaties dichterbij en in het centrum van de stad gaat de voorkeur uit naar fietsen, lopen of OV. Hier wil de gemeente de OV-bereikbaarheid verhogen, de maximumsnelheid terugbrengen naar 30 k/m p er uur en autoluwe zones aanbrengen, wat de verkeersveiligheid naar verwachting ten goede komt.	

Toelichting effectbeoordeling
Met het beleid in de Omgevingsvisie zet de gemeente in op het ontwikkelen van veel nieuwe woningen. Verdichting en de daarbij groeiende bevolkingsdichtheid leidt naar verwachting tot een toenemend aantal verkeersbewegingen, wat de verkeersveiligheid niet ten goede komt. De inzet op het gebruik van fiets en OV heeft naar verwachting juist een positief effect heeft op de verkeersveiligheid. Net als de aanpassingen van de stad op de verschillende vormen van vervoer. Naar verwachting heeft de Omgevingsvisie per saldo een **beperkt** effect.

5.6.2 Sociale veiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Sociale veiligheid	Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt	>38%	33-38%	≤32%

Beoordelingssystematiek
De monitor ‘Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt’ geeft inzicht in diverse sociale aspecten, onder andere in sociale veiligheid. De indicator sociale veiligheid wordt beoordeeld aan de hand van het percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt. De situatie wordt als goed beoordeeld als het percentage gelijk is aan het landelijk gemiddelde (32%) of lager ligt. Wanneer er sprake is van een hoger percentage dan het gemiddelde van de HEBANG gemeenten (38%) wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een percentage van 33% tot en met 38% wordt de situatie als redelijk beoordeeld.

Huidige situatie

Ten opzichte van het landelijk gemiddelde ligt het oordeel over de leefbaarheid in de woonbuurten van Arnhem en de mate van sociale cohesie in Arnhem lager. En hoewel het onveiligheidsgevoel in Arnhem net als in referentiegebieden afneemt, blijft Arnhem tot nu toe onderaan de benchmark staan. In 2019 gaf 41% van de inwoners van Arnhem aan zich wel eens onveilig te voelen. Figuur 5.25 toont dat dit percentage hoger ligt dan het gemiddelde percentage in HEBANG-gemeenten, grote steden en het landelijk gemiddelde.

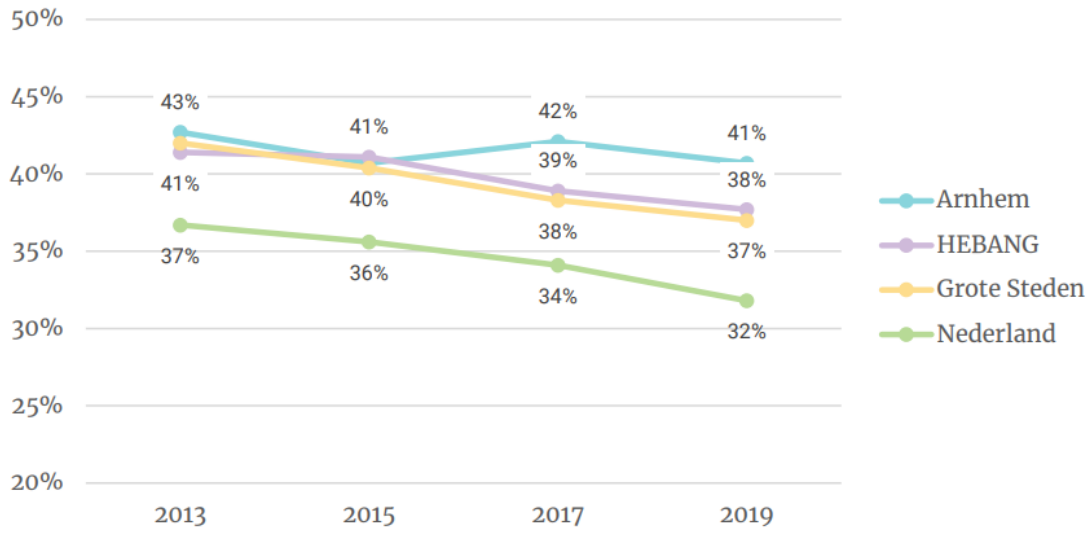

Figuur 5.26 Percentage inwoners dat zich wel eens onveilig voelt (Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Het percentage inwoners dat zich in het algemeen ‘vaak’ onveilig voelt en het aantal inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt is echter vergelijkbaar met de gemiddelden van de HEBANG-gemeenten en de grote steden. Landelijk ligt dit percentage lager. Het gevoel van onveiligheid in eigen wijk is per wijk verschillend en varieert van 9% in de wijken Alteveer en Cranevelt tot 46% in de wijk Spijkerkwartier. Figuur 5.26 toont dat voornamelijk de wijken in en rondom het centrum onder het gemiddelde scoren. Het gaat onder andere om de wijken: Centrum, Spijkerkwartier en Malburgen West. Ten opzichte van 2017 is het aandeel inwoners dat zich ‘vaak’ onveilig voelt in de eigen buurt in Arnhem afgenomen, van 2,4 naar 1,0 procent. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **slecht**. Aangezien een groot deel van de wijken in Arnhem Noord gemiddeld of bovengemiddeld scoren wordt de huidige situatie voor Arnhem Noord beoordeeld als **redelijk**.

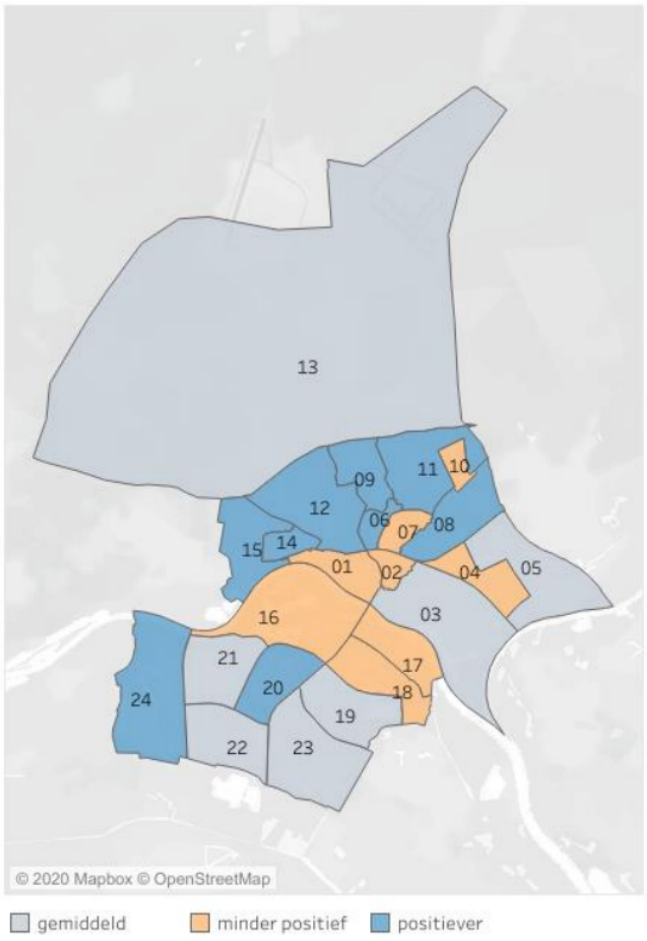

WIJK	PERC.	ONTW.
01 Centrum	43%	
02 Spijkerkwartier	46%	
03 Arnhemse Broek	31%	
04 Presikhaaf-West	41%	
05 Presikhaaf-Oost	31%	
06 St. Marten / Sonsbeek	16%	
07 Klarendal	40%	
08 Velperweg e.o.	21%	
09 Alteveer en Cranevelt	9%	👍
10 Geitenkamp	35%	
11 Monnikenhuizen	20%	
12 Burgem.wijk / Hoogkamp	14%	
13 Schaarsbergen e.o.	24%	
14 Heijenoord / Lombok	16%	
15 Klingelbeek	12%	
16 Malburgen-West	38%	
17 Malburgen-Oost (Noord)	36%	
18 Malburgen-Oost (Zuid)	35%	
19 Vredenburg / Kronenburg	33%	
20 Elden	22%	
21 Elderveld	26%	
22 De Laar	27%	
23 Rijkerswoerd	24%	
24 Schuytgraaf	21%	
ARNHEM	**29%**	

Figuur 5.27 Onveiligheidsgevoel in de woonbuurt (Bron: Rapportage Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Autonome ontwikkeling

De ontwikkeling van de veiligheidsbeleving van inwoners in Arnhem is positief en neemt naar verwachting de komende jaren verder af. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde en in vergelijking tot de HEBANG gemeenten loopt Arnhem echter achter. De verwachting is dat dit op korte termijn niet significant veranderd. Daarnaast kan de verwachte bevolkingstoename leiden tot minder sociale samenhang wat zou kunnen leiden tot een stijgend onveiligheidsgevoel. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **slecht**. De verwachting is dat de situatie in Arnhem Noord niet sterk verslechterd, dit deelgebied wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator sociale veiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving heeft naar verwachting een positief effect op hoe veilig de openbare ruimte in Arnhem wordt ervaren. Verdichting dient met name plaats te vinden in de meer stedelijke gebieden van de stad, welke momenteel als minst veilig worden ervaren. Het creëren van ontmoetingsplekken kan zorgen voor meer ogen op straat en een impuls geven aan het veiligheidsgevoel van mensen op straat.	
We maken onze wijken veiliger	+	Middels het mixen van bewonersgroepen gaat Arnhem proberen veiliger te maken. Dit betekent een mix van jong en oud, rijk en arm, en koopwoningen en huurwoningen. Zodoende probeert Arnhem concentraties van kwetsbare mensen te voorkomen. Middels functiemenging wil de stad zorgen voor meer ogen op straat. Sociale controle wordt verbeterd door bij nieuwe ontwikkelingen de zichtlijnen in de openbare ruimte te verbeteren en veel ramen te realiseren. Ook verkeersveiligheid wordt meegenomen: zo gaan maximumsnelheden op bepaalde plekken omlaag. Ten slotte wil Arnhem de kans op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk verkleinen. Dit wil zeggen dat de risico's met betrekking tot externe veiligheid en vitale infrastructuur (elektra, watervoorzieningen, etc.) verkleind wordt.	De focus hierbij ligt op verschillende wijken in Arnhem Oost: Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek,
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	Ontmoetingen tussen bewoners verbeteren de sociale cohesie in wijken. Sportparken dienen een hart te vormen voor wijken als beweeg- en ontmoetingsplek. Het bevorderen van de sociale cohesie op wijkniveau heeft naar verwachting een positief effect op het veiligheidsgevoel van Arnhemmers.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie een positieve uitwerking heeft op de sociale veiligheid. Arnhem neemt zich in de Omgevingsvisie voor de omgevingskwaliteit te verbeteren door het ontwikkelen van een kwaliteitskader voor verdichting, meer aandacht te hebben voor veiligheid en veiligheidsgevoel bij stedelijke ontwikkelingen en het verhogen van sociale cohesie. Hierdoor neemt de sociale veiligheid van Arnhemmers naar verwachting toe. De Omgevingsvisie heeft zodoende een **positief** effect.

5.7 Klimaatadaptatie

\Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Klimaatadaptatie	Wateroverlast			
	Droogte			
	Hitte			
	Waterveiligheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op klimaatadaptatie. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
Nationaal	Nationaal Deltaprogramma	Het nationaal Deltaprogramma zet uiteen hoe Nederland wordt beschermd tegen overstromingen en hoe wordt gezorgd voor voldoende zoetwater. Tevens geeft het een beeld hoe de overheid werkt aan een klimaatbestendige en waterrobuuste ruimtelijke inrichting van Nederland.
	Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS) (2016)	De NAS is opgesteld in 2016 en geeft een overzicht van de belangrijkste klimaatrisico's. Daarnaast zet de NAS de koers uit voor een klimaatbestendig Nederland.
	Uitvoeringsprogramma NAS (2018)	In 2018 is een concreet uitvoeringsprogramma opgesteld dat is gericht op het agenderen en aanpakken van de verschillende klimaatrisico's. Inmiddels is dit programma grotendeels afgerond en wordt er op voortgebouwd.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan klimaatadaptatie (Provincie Gelderland)	Het actieplan beschrijft in vijf thema's (1. Natuurlijk boden- en watersysteem als

Beleidsniveau	Beleidsdocument	Toelichting
		basis, 2.Groene steden en dorpen, 3. Klimaatbestendig (ver)bouwen, 4. Klimaatbestendige provinciale wegen, 5. Hittestress) hoe de provincie Gelderland toewerkt naar een klimaatbestendige provincie.
Lokaal	Strategie klimaatadaptatie 2020-2030 (Groen, slim en samen)	De gemeente Arnhem heeft in 2020 een klimaatadaptatiestrategie opgesteld. De strategie omschrijft de Arnhemse ambities en strategie op het thema klimaatadaptatie. Daarnaast is een uitvoeringsagenda opgenomen, uitgewerkt naar de verschillende klimaateffecten.
	Aanpak Wateroverlast	Arnhemse aanpak voor het ruimtelijk oplossen van zware buien

5.7.1 Wateroverlast

Wateroverlast ontstaat wanneer regenwater bij hevige neerslag of piekbuien niet voldoende kan worden afgevoerd, wegzakt in de bodem of geborgen kan worden op een plek waar het geen problemen oplevert. Wateroverlast kan leiden tot maatschappelijke ontwrichting en economische, ecologische en gezondheidsschade.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Wateroverlast	Aantal wateroverlastlocaties en meldingen als gevolg van hevige neerslag (80-130 mm bui in 2,5 uur)	Groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen	Geen tot enkele wateroverlastlocaties en meldingen

Beoordelingssystematiek

De indicator wateroverlast wordt beoordeeld aan de hand van het aantal wateroverlastlocaties als gevolg van een hevige regenbui. De bui die wordt gehanteerd is een specifieke bui die op 28 juli 2014 in Arnhem is gevallen met een neerslag van 80-130 mm binnen 2 uur. Dit is de Arnhemse maatstaf en kan niet vergeleken worden met andere gemeenten. Arnhem heeft hier bewust voor gekozen om lokaal maatwerk te kunnen leveren. Wanneer er sprake is een groot aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als slecht beoordeeld. Bij een beperkt aantal wateroverlastlocaties en meldingen wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer er geen of slechts enkele wateroverlastlocaties en meldingen zijn wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie

Binnen de gemeente Arnhem is er voornamelijk sprake van wateroverlast in de noordelijke helft van de stad waar in het heuvelachtige gebied het regenwater via beekdalen en straten naar de lager gelegen wijken stroomt. Dit is terug te zien in figuur 5.27, waarin voornamelijk Arnhem Noord en het Centrum donkerblauw oplichten. Voornamelijk rondom het centrum zijn veel meldingen binnengekomen. Aangezien er in de huidige situatie sprake is van een groot aantal wateroverlastlocaties binnen de gemeente wordt de huidige situatie als **slecht** beoordeeld.

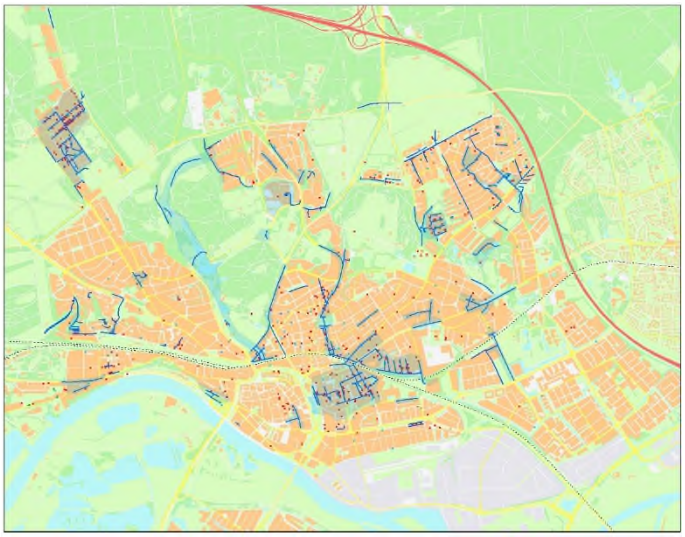

Figuur 5.28 Gemeentelijke wateroverlastkaart Arnhem Noord: water op straat en meldingen wateroverlast (2014)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting treedt wateroverlast door hevige regenbuien, als gevolg van klimaatverandering, in de toekomst vaker op. De gemeente Arnhem zet in op het voorkomen van een toename van wateroverlast en heeft in haar klimaatadaptatiestrategie concrete maatregelen benoemd om wateroverlast te verminderen en te voorkomen. Zo wordt bij nieuwbouw al het regenwater afgekoppeld. Ook bij renovatie wordt zoveel mogelijk afgekoppeld en geldt dat minimaal 40mm op eigen terrein moet worden verwerkt. De gemeente heeft daarnaast als doel om 90% van de openbare ruimte af te koppelen. Ook daarvoor geldt dat 40mm ter plaatse verwerkt moet kunnen worden. Daarnaast wordt in Omgevingsvergunningen extra aandacht besteed aan vloerpeilen en drempelhoogtes.

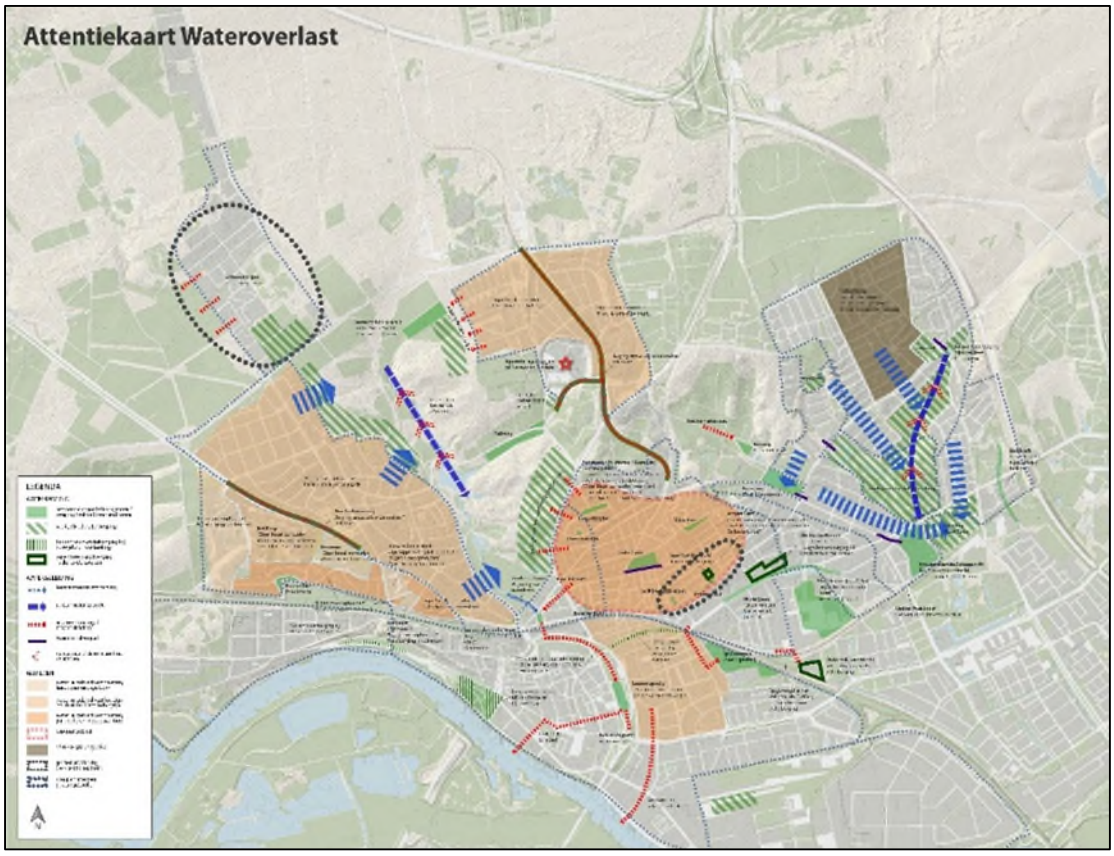

Figuur 5.29 Waterattentiekaart gemeente Arnhem

Naast deze algemene maatregelen, geldend voor de gehele gemeente, maakt de gemeente Arnhem in haar klimaatadaptatiestrategie onderscheid tussen het relatief vlak gelegen Arnhem Zuid en het heuvelachtige Arnhem Noord. Binnen Arnhem Noord worden daarnaast verschillende gebieden onderscheiden: brongebieden, overgangsgebieden en putgebieden (figuur 5.28). Om het risico op wateroverlast en de waterdiepte bij een hevige regenbui te verminderen, is het nodig om water langer vast te houden in de hoger gelegen gebieden (brongebieden) en het water in lager gelegen (putgebieden) gebieden te infiltreren en (tijdelijk) te bergen. Dit vraagt om gebiedsgerichte maatregelen, welke zijn geformuleerd in de klimaatadaptatiestrategie. Daarnaast zijn maatregelen geformuleerd voor de hoofdinfrastructuur, om deze ook tijdens hevige regenbuien goed te laten functioneren. Naar verwachting dragen bovenstaande maatregelen binnen de gehele gemeente bij aan het verminderen van wateroverlastlocaties waarbij de waterdiepte hoger is dan 30cm. Aangezien de gemeente Arnhem veel hoogteverschil kent zullen er naar verwachting binnen het deelgebied Arnhem Noord wateroverlastlocaties blijven bestaan. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator wateroverlast is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Meer groen en minder verharding in de openbare ruimte zorgt ervoor dat water beter infiltreert in de bodem.	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, vooroorlogse wijken rond het centrum, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	De toelichting bij de beleidsuitspraak voorziet in het toevoegen van groen bij verdichting. Ervan uitgaand dat de verdichting plaatsvind in een gebied dat bij voorbaat al stedelijk/grijs is indiceert dat er naar saldo meer kwalitatief groen voor in de plaats kan komen van plekken die nu stenig zijn.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De toelichting op de beleidsuitspraak toont duidelijk aan dat klimaatadaptatie en water een onderdeel vormen van deze uitspraak. Arnhem zoekt naar manieren om de openbare ruimte beter klimaatadaptief te maken en werkt zodoende ook aan een betere waterhuishouding.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de waterhuishouding van Arnhem, doordat water makkelijker in de bodem infiltreert.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	-	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		in het geding komt. Gesprekken met de gemeente wijzen er echter op dat door intensiever gebruik de bodem eerder dichtslaat waardoor water sneller afstroomt. Daarbij komt dat een betere inrichting voor sporten en bewegen niet wil zeggen dat dit op onverharde ondergrond zal plaatsvinden.	
We beperken overlast van extreme buien	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek rond wateroverlast. Hoogteverschillen in de stad zorgen ervoor dat Arnhem kwetsbaar is voor afstromend regenwater. Arnhem gaat om die reden water in hoger gelegen gebieden langer vasthouden en in lagere gebieden sneller afvoeren. Ook is de stad voornemens het rioolstelsel verder af te koppelen van hemelwater. Zo wil de stad voorkomen dat gemengde riolen overlopen. Hemelwater zal in de toekomst met name afgevoerd moeten worden door meer groen toe te voegen in de openbare ruimte, waarin hemelwater kan infiltreren.	De focus ligt op de focusgebieden benoemd in de klimaatadaptatiestrategie van de gemeente.
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Arnhem investeert volgens dit onderdeel van de Omgevingsvisie in haar groenblauwe raamwerk. Een uitbreiding hiervan heeft een positief effect op de waterbergende capaciteit van de stad.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Nieuwe verharding toevoegen heeft een negatief effect op wateroverlast. Het afkoppelen van hemelwater op het gemengde riool heeft een positief effect voor milieu en volksgezondheid, maar niet zozeer op wateroverlast.	
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Minder parkeerplaatsen betekent voor Arnhem meer ruimte voor onder andere groen. Meer groen zorgt voor betere infiltratiemogelijkheden voor hemelwater en heeft zodoende een positief effect op wateroverlast.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving.

Toelichting effectbeoordeling
De inspanningen die Arnhem treft in het kader van wateroverlast zijn positief ten opzichte van de huidige situatie. Arnhem heeft als uitgangspositie dat nieuwbouw klimaatadaptief en waterrobuust moet worden gerealiseerd. Ook de ambities met betrekking tot het vergroenen van Arnhem helpt daarbij. De verdichtingsopgave kan op bepaalde plekken, die gevoelig zijn voor wateroverlast, mogelijk problemen veroorzaken als gevolg van verstening, maar hier kan op innovatieve wijze mee worden omgesprongen. De ambities om water in hogere gebieden langer vast te houden en in lagere gebieden sneller af te voeren sluiten hier in positieve zin bij aan. De integrale aanpak in de Omgevingsvisie om middels nieuwbouw en transformatie bij te dragen aan de waterrobuustheid van Arnhem zorgt dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

5.7.2 Droogte

Voor het veranderende klimaat is droogte een belangrijke indicator. Voornamelijk tijdens de zomerperiode is de kans op droogte groot door een tekort aan neerslag, verdamping en een afname in de aanvoer van rivieren. Droogte kan een negatief effect hebben op de natuur, landbouw, drinkwatervoorziening en bebouwing. Daarnaast vergroot droogte de kans op natuurbranden.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Droogte	Mate van aanpassing gebiedsinrichting aan toenemende droogte als gevolg van klimaatverandering	Gebiedsinrichting is niet of zeer beperkt aangepast op toenemende droogte met als gevolg een toenemend aantal effecten	Gebiedsinrichting is beperkt aangepast aan langere perioden van droogte. Het aantal effecten is beperkt en beheersbaar	Gebiedsinrichting is in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte

Beoordelingssystematiek
De mate waarin de landinrichting van een gebied is aangepast aan een groter wordend neerslagtekort is bepalend voor de mate waarin negatieve effecten optreden. Hoe robuuster en klimaatbestendiger de landinrichting, hoe minder negatieve effecten op zullen treden als gevolg van droogte.

Huidige situatie
De mate van droogte wordt in figuur 5.29 weergegeven aan de hand van het potentieel maximaal neerslagtekort. In de huidige situatie kent de gemeente Arnhem een potentieel maximaal neerslagtekort van 150-180 millimeter. De effecten van droogte treden daardoor in de huidige situatie al op. Zo ontstaat er schade aan beplanting en heeft de droogte een negatief effect op de waterkwaliteit. Aangezien beplanting in Arnhem Noord op veel plekken afhankelijk is van hangwater, heeft voornamelijk meerjarige droogte een groot effect.

Droogte kan, wanneer dit speelt in Duitsland, ook economische gevolgen hebben doordat de bevaarbaarheid van de Rijn afneemt. Hoewel er effecten optreden als gevolg van droogte door klimaatverandering, zijn de effecten nog beheersbaar en is er geen sprake van onomkeerbare schade. De huidige situatie wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

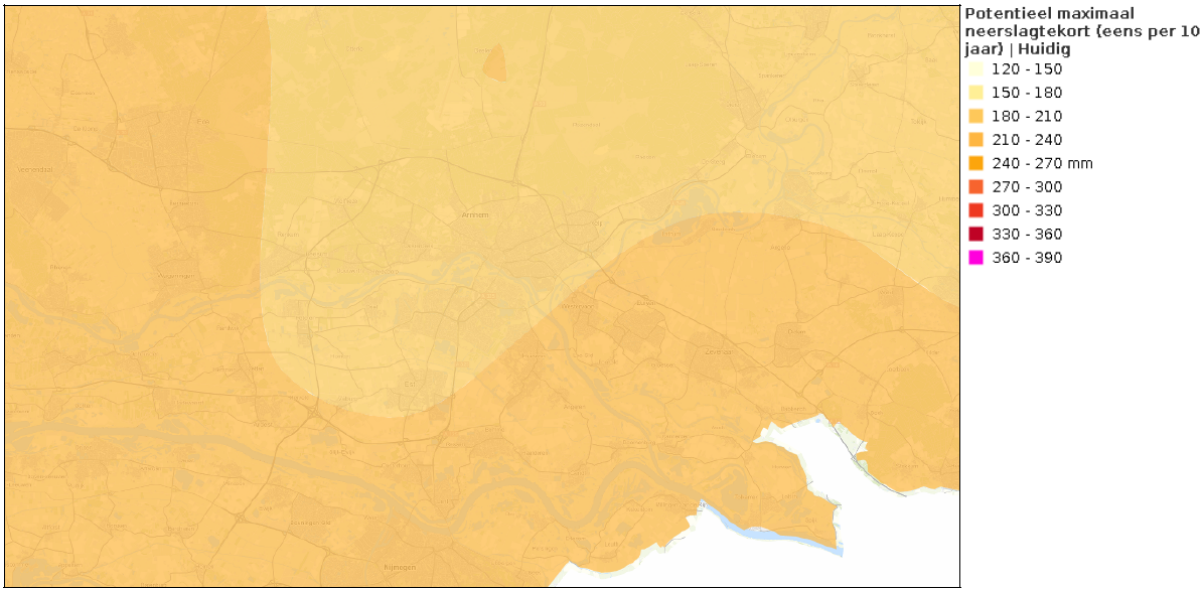

Figuur 5.30 Potentieel maximaal neerslagtekort (eens per 10 jaar) (Klimaateffectatlas)

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting neemt het potentieel maximaal neerslagtekort tot 2050 toe tot 240-270 millimeter. Tevens zal de regenval zich op een andere manier manifesteren, namelijk door piekbuien en langere drogere perioden. De verwachting is daarom dat door klimaatverandering droogteperiodes vaker zullen voorkomen. De gemeente beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie diverse maatregelen om droogte tegen te gaan, water vast te houden en de sponswerking van de stad te verbeteren door de kwaliteit van de bodem te verhogen. Daarnaast worden bosbranden zoveel mogelijk voorkomen en worden droogtebestendige bomen en heesters toegepast in droogtegevoelige gebieden. Ook zet de gemeente in op monitoring van de risico's van zetting en wil zij in samenwerking met het waterschap onderzoek doen naar de gevolgen van droogte voor de waterkwaliteit. De maatregelen hebben naar verwachting een positief effect en dragen bij aan een robuuste gebiedsinrichting. De verwachting is echter dat de gebiedsinrichting in de huidige situatie onvoldoende snel wordt aangepast, waardoor er nog steeds negatieve effecten op zullen treden. De verwachting is echter dat de effecten beheersbaar zullen zijn, daarom wordt de autonome ontwikkeling als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator droogte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	De beleidsuitspraak en toelichting gaan niet zozeer in op hoe de landinrichting robuuster of klimaatbestendiger wordt, maar adresseert wel het positieve effect dat nieuw beleid moet hebben op de extra omgevingskwaliteit die nieuwe bebouwing moet hebben. Meer groen is een onderdeel van een kwalitatief betere omgeving en kan helpen om droogte beperkt, maar kan tijdens periodes van droogte ook een visueel negatief effect hebben.	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek, waar Arnhem dus de aankomende periode mee aan de slag gaat: het klimaatbestendiger maken van de openbare ruimte. Naast hitte en wateroverlast is er ook aandacht voor droogte.	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	0	Het verbinden van groene gebieden wordt gerealiseerd door meer groen toe te voegen waar dat op dit moment niet is. Het toevoegen van nieuwe groene gebieden draagt in algemene zin bij aan de klimaatbestendigheid van de openbare ruimte en heeft naar verwachting een positief effect op droogte. Specialisten van de gemeente plaatsen hier een kanttekening bij: groen heeft water nodig om te gedijen. De vraag is of een betere verbinding bijdraagt aan deze opgave.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	De beleidsuitspraak en toelichting geeft aan dat de openbare ruimte beter wordt ingericht op sporten en bewegen, zonder dat ecologie, klimaat of erfgoed in het geding komt. Arnhem is in het kader van deze beleidsuitspraak niet voornemens extra groen toe te voegen aan gebieden die momenteel grijs zijn. Op droogte heeft deze beleidsuitspraak waarschijnlijk geen effect.	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Deze beleidsuitspraak raakt de kern van de problematiek omtrent droogte. Arnhem is voornemens om langdurige droogte het hoofd te bieden door de bodem beter geschikt te maken voor het bufferen van water. Door middel van het verwijderen van verhardingen in de wijken (in de openbare en particuliere ruimte) moet Arnhem beter tegen langere periode van droogte kunnen.	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	0	Arnhem investeert in haar groenblauwe raamwerk. In het kader van haar blauwe netwerk is de verwachting dat water beter gebufferd kan worden en beter beschikbaar is tijdens periodes van droogte. Arnhem investeert zodoende in de robuustheid van haar watersysteem.	
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Nieuwe woningen in Arnhem moeten klimaatadaptief gerealiseerd worden. Dit betekent dat nieuwe woningen goed kunnen omspringen met periodes van droogte. Dit heeft verder geen effect op de droogte in Arnhem op zich, maar beperkt wel eventuele negatieve effecten van periodes van droogte.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Uitgangspunt van deze beleidsuitspraak is dat Arnhem onder andere meer groen in de plaats van parkeerplaatsen brengt. Meer groen geeft een impuls aan de klimaatbestendigheid en robuustheid en heeft naar verwachting een positief effect.	

Toelichting effectbeoordeling

De verwachting is dat de Omgevingsvisie van Arnhem een **positief** effect heeft in het kader van droogte. De gemeente is voornemens om Arnhem beter voor te bereiden op periodes van droogte. Zo is de gemeente voornemens minder verhardingen te hebben in bestaande wijken en hier te vergroenen. Daarnaast zien de nieuw te bouwen delen van Arnhem klimaatadaptief gerealiseerd. Zodoende is de gebiedsinrichting van Arnhem in toenemende mate aangepast aan langere perioden van droogte.

5.7.3 Hitte

In het veranderende klimaat zullen vaker hittegolven optreden waarin hogere temperaturen te verwachten zijn. Hitte veroorzaakt een diversiteit aan negatieve effecten op onder andere gezondheid, de buitenruimte en de leefbaarheid van de stad.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Hitte	Aantal rode en oranje gebieden binnen Arnhem	Groot aantal rode en oranje gebieden	Beperkt aantal rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden	Geen rode gebieden en een beperkt aantal oranje gebieden

Beoordelingssystematiek

De gemeente Arnhem heeft de ambitie negatieve effecten van hitte zo lang mogelijk tegen te gaan. De gemeente Arnhem heeft daarom een hitte-attentiekaart opgesteld. Op deze hitte-attentiekaart (figuur 5.30) zijn gebieden gemarkeerd als rood, oranje, geel of blauw, waarbij onderscheid wordt gemaakt in lichtblauw en donkerblauw. De rode gebieden zijn de heetste gebieden van de stad en zijn tevens plekken waar veel mensen komen. De gemeente zet daarom in op het verbeteren van het stadsklimaat en het tegengaan van verdere opwarming. De oranje en gele gebieden zijn gebieden waar het belangrijk is dat de gevoelstemperatuur niet verslechterd. De blauw gemarkeerde gebieden zijn gebieden die de gemeente als bronnen van koelte in stand wil houden. De gebieden worden beschermd en de instroming van koele winden wordt gestimuleerd.

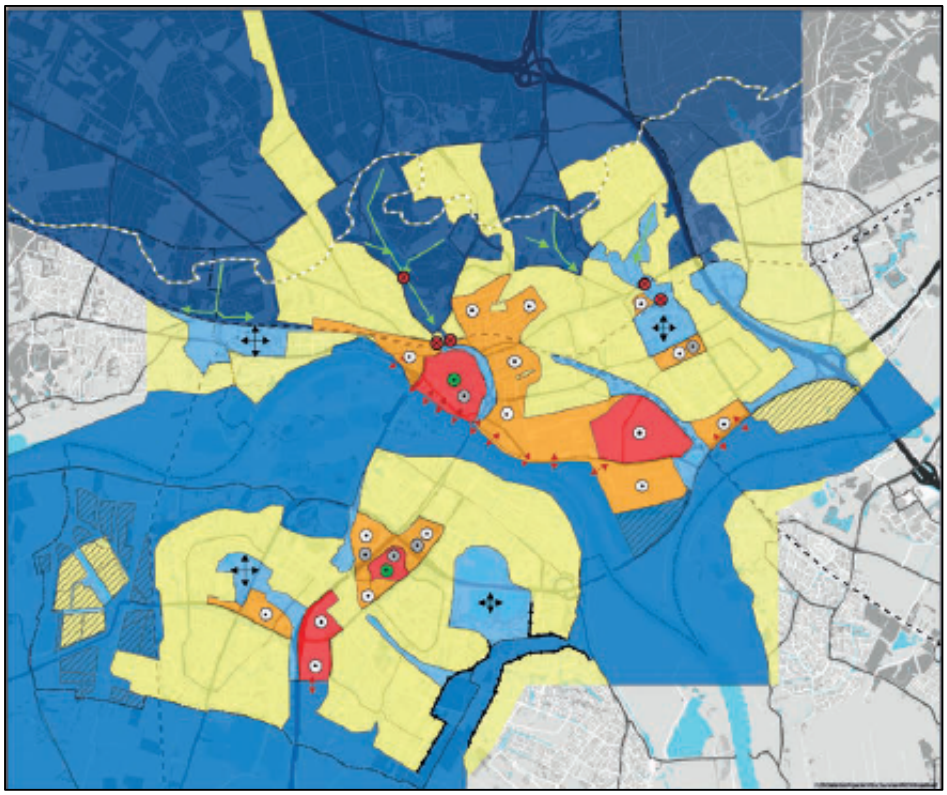

Figuur 5.31 Hitte-attentiekaart gemeente Arnhem (2012)

Huidige situatie

Arnhem kent ten opzichte van steden van vergelijkbare grootte een relatief gunstig stadsklimaat door de aanwezigheid van de uiterwaarden, het vele groen in en rond de stad en de groene hellingen van de Veluwezoom. De hitte-attentiekaart van de gemeente Arnhem (2012) toont de categorisering van gebieden binnen de gemeente. Op het moment van opstellen bevonden er zich 4 rode gebieden binnen de gemeente. In de klimaatadaptatiestrategie uit 2020 wordt beschreven dat er sinds het opstellen van de kaart enkele stedelijke ontwikkelingen hebben plaatsgevonden binnen de blauwe gebieden. Het is onbekend in hoeverre deze ontwikkelingen effect hebben op de categorisering van de gebieden. De kans dat deze blauwe gebieden omslaan naar rode gebieden is echter klein, wel zouden de gebieden om kunnen slaan naar gele of oranje gebieden. De huidige situatie voor de gehele gemeente wordt daarom beoordeeld als **redelijk**. Aangezien het deelgebied Arnhem Noord vrijwel volledig blauw kleurt en hittestress hier minder voorkomt door de aanwezigheid van bossen en parken, wordt de huidige situatie voor dit deelgebied beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

In de klimaatadaptatiestrategie beschrijft de gemeente Arnhem diverse maatregelen voor klimaatadaptatie die een positief effect kunnen hebben op hittestress in de gemeente. Zo streeft de gemeente er naar om de verharding in het bebouwde deel van Arnhem met 10% te verminderen en is begin 2020 het Bomenplan vastgesteld. Een afname van verharding en een jaarlijkse aanplant van nieuwe bomen in stedelijk gebied en bos (Bomenplan 2020) hebben naar verwachting een positief effect op de mate van hittestress in de gemeente. Daarnaast worden diverse specifieke maatregelen beschreven voor de verschillende soorten gebieden binnen de gemeente.

Zo stelt de gemeente de voorwaarde dat verdichting van bebouwing en verharding in rode gebieden leidt tot een verbetering van de gevoelstemperatuur en zet zij in op een andere inrichting van grote parkeerplaatsen. Voor oranje gebieden geldt onder andere dat verdichting niet mag resulteren in een verslechtering van de gevoelstemperatuur. Daarnaast wordt ingezet op het ontwikkelen van schaduwroutes en het toevoegen van groen. Voor blauwe gebieden geldt dat er in zones waar kwetsbare dalwinden voorkomen geen toename mag zijn van bebouwing en verharding en dat een toename van verharding in het algemeen bij voorkeur wordt voorkomen. De verwachting is dat door bovenstaande maatregelen het aantal rode en oranje gebieden gelijk blijft of in het gunstigste geval afneemt. De autonome ontwikkeling voor de gehele gemeente wordt daarom als **redelijk** beoordeeld. De verwachting is dat het noordelijke deel van Arnhem behouden kan worden als relatief koele plek, de autonome ontwikkeling voor het deelgebied Arnhem Noord wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator hitte is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Arnhem wil in het kader van deze ambitie meer groen toevoegen, wat koele plekken ten goede komt	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	Thema hitte speelt een belangrijke rol bij herinrichting	
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Het verbinden van groen indiceert meer groen in Arnhem. Meer groen in en rond Arnhem helpt koele plekken realiseren	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	0	Arnhem gaat voor deze ambitie niet zozeer meer groen toevoegen, maar de openbare ruimte anders inrichten voor sport en bewegen. Dit heeft op hitte waarschijnlijk geen effect.	
We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route	0	Woningen in de buurt van groen zijn goed voor de bewoners, die zodoende dichter bij koele plekken zijn, maar de bouw van extra woningen heeft een negatief effect op het gemeentebrede hitte-eiland.	
We bereiden onze stad voor op droge perioden	+	Binnen deze ambitie neemt de verharding af, wat ook ten goede komt aan de hitte-eilanden in de stad	
We zorgen voor meer koelte in de stad	+	Deze beleidsuitspraak komt de indicator per definitie ten goede	
We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad	+	Meer groen zorgt voor meer koele plekken in de stad	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Meer verstening leidt tot een vergroting van het hitte-eiland, echter biedt herstructurering ook kansen hieromtrent. Dit weegt naar verwachting echter niet op tegen de hoeveelheid verstening die nodig is voor de stevige verdichtingsopgave die Arnhem heeft. Tevens is dit afhankelijk van waar en hoe gebouwd wordt.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben	+	Parkeerplaatsen in de klassieke vorm dragen in negatieve zin bij aan het hitte-eiland. Minder parkeren zou een positieve werking hebben op de hitte in Arnhem.	Lagere parkeernormen worden voornamelijk ingezet op goed bereikbare plekken, waaronder het centrum en omgeving

Toelichting effectbeoordeling
De Omgevingsvisie heeft in algemene zin een positief effect op het thema hitte. De Omgevingsvisie maakt de bouw van een groot aantal nieuwe woningen mogelijk tot en met 2040, wat zorgt voor meer verstening dan in de huidige situatie. Dit zorgt voor een vergroting van het hitte-eiland in Arnhem, waarmee de stad dus in algemene zin warmer wordt in vergelijking tot de huidige situatie. De gemeente neemt naar verwachting echter voldoende maatregelen via andere beleidsuitspraken die het hitte-eiland beperken. Zo komt er meer ruimte voor groen in de openbare ruimte, wat koele plekken dichterbij brengt en het effect van een hitte-eiland beperkt. In algemene zin wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft en het aantal rode en oranje gebieden zal afnemen.

5.7.4 Waterveiligheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Waterveiligheid	Aantal inwoners dat bloot wordt gesteld aan gevolgen van een overstroming	Groot aantal inwoners	Beperkt aantal inwoners	Klein aantal inwoners

Beoordelingssystematiek
De huidige veiligheidsbenadering voor dijken en kades gaat uit van het mogelijke risico: de kans op een dijkdoorbraak in relatie tot de gevolgen van die doorbraak. De kans wordt bepaald aan de hand van de kans dat een waterkering voor een bepaalde trajectlengte doorbreekt. Het effect van de overstroming is afhankelijk van de fysieke kenmerken van de overstroming, zoals diepte en snelheid en van de kwetsbaarheid van mensen, functies en de economische waarden in het overstromingsgebied. Aangezien de waterkeringen aan landelijke normen moeten voldoen wordt voor deze indicator gekeken naar het aantal inwoners dat wordt blootgesteld aan de gevolgen van een mogelijke overstroming.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem valt onder twee verschillende dijkringen, één voor de lage delen van Arnhem Noord en één voor Arnhem Zuid (figuur 5.31). Voor de noordelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/3.000 jaar. Voor de zuidelijke dijkring geldt een overstromingskans van 1/30.000 jaar.

Figuur 5.32 Ligging en normen primaire waterkeringen (PBL)

Figuur 5.32 toont dat er voornamelijk voor de zuidelijke delen van de gemeente Arnhem een overstromingsrisico (>50cm) geldt. Voor grote delen van de gemeente geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming. De rode gebieden op de afbeelding betreffen de uiterwaarden. Bij een dijkdoorbraak bestaat er een kans dat het water de wijk Presikhaaf instroomt. Voor deze wijk en eveneens voor de zuidelijke gebieden geldt dat er zich verschillende woongebieden en diverse werkterreinen bevinden (figuur 5.33). Aangezien deze gebieden voornamelijk liggen in op locaties waar de kans op een overstroming zeer klein is, wordt de huidige situatie als **goed** beoordeeld.

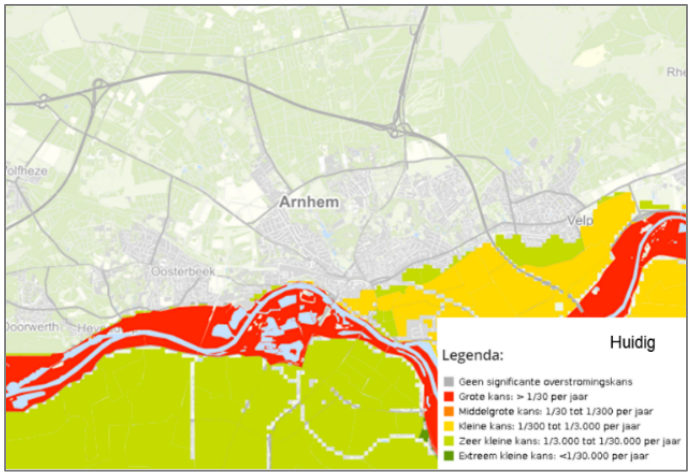

Figuur 5.33 Plaatsgebonden overstromingskans >50cm (Norm 2050) in de huidige situatie (Klimaateffectatlas)

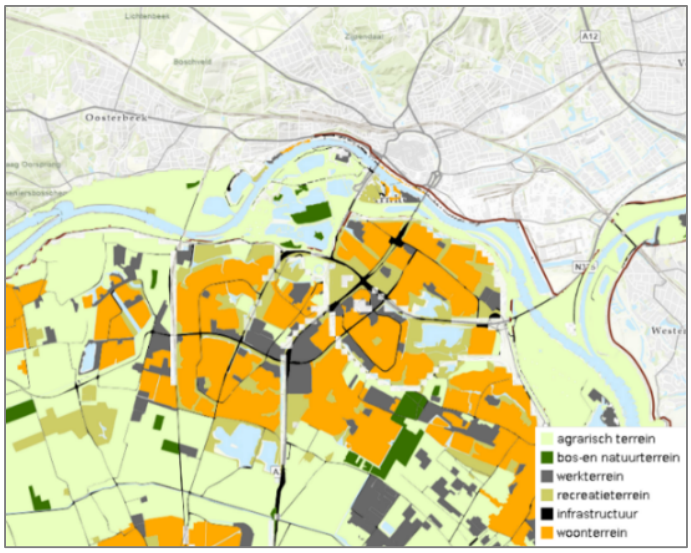

Figuur 5.34 Economische bedrijvigheid gemeente Arnhem (risicokaart)

Autonome ontwikkeling

Figuur 5.34 toont het plaatsgebonden overstromingsrisico (>50cm) voor 2050. Direct rondom de rivieren de Neder-Rijn en de IJssel geldt een grote kans op overstroming (1/30 per jaar). Voor de andere gebieden geldt een zeer kleine kans (1/3.000 tot 1/30.000 per jaar) tot kleine kans (1/300 tot 1/3.000 per jaar) op een overstroming van >50 cm. De verantwoordelijkheid voor waterveiligheid ligt bij Rijkswaterstaat en het waterschap en dijken moeten voldoen aan nationale normen. De gemeente Arnhem beschrijft in de klimaatadaptatiestrategie dat zij aansluit bij de ambities die deze partijen op het gebied van waterveiligheid hebben.

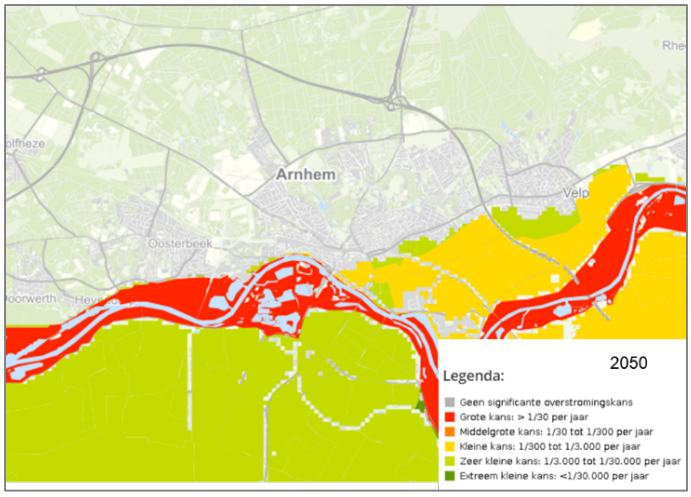

Figuur 5.35 Plaatsgebonden overstromingsrisico >50cm (Norm 2050) 2050 (Klimaateffectatlas)

De verwachte bevolkingsgroei in de gemeente Arnhem resulteert naar verwachting echter in een toenemend aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de risico's van een overstroming. Door het toevoegen van gevoelige functies, zoals woningen, wordt de kwetsbaarheid van het gebied vergroot en nemen de potentiële gevolgen van een overstroming toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator waterveiligheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	0	Doormiddel van het integrale kwaliteitskader wordt de samenhang tussen waarden, waaronder het risico op en de gevolgen van een overstroming, geborgd.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het toevoegen van nieuwe woningen zal samengaan met een groeiende bevolkingsdichtheid. Aangezien de nieuwe woningen gedeeltelijk worden gerealiseerd op locaties waar sprake is van een (klein) overstromingsrisico (Arnhem Oost en Arnhem Zuid) zal de kwetsbaarheid van deze gebieden vergroot worden en het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan risico's van een overstroming vergroot worden.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het toevoegen van een groot aantal nieuwe woningen. Aangezien een deel van de nieuwe woningen gerealiseerd wordt in gebieden waar een kleine kans op een overstroming is, is de verwachting dat het aantal inwoners dat blootgesteld wordt aan de gevolgen van een overstroming toeneemt. Echter, gezien de Arnhemse dijken voldoen aan de landelijke normen zijn dergelijke risico's verwaarloosbaar en hebben de beleidskeuzes in de Omgevingsvisie een **beperkt** effect op waterveiligheid.

6 Een vitale stad

6.1 Werken

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Werk	Aandeel kantoren en bedrijven	(% groei per jaar) (totaal van kantoren/bedrijven, detailhandel, cultuur, toerisme)			
	Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Balans vraag en aanbod			
	Werkgelegenheid	% groei aantal banen en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking			

Beleid en doelstellingen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	Een prioriteit van het rijk is ‘Sterke en gezonde steden en regio’s. Het Rijk streeft naar een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
Provinciaal/regionaal	Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem – Nijmegen 2021 - 2024	Doelstellingen Regionaal Programma Werklocaties, Uitgangspunten Regionaal Programma Werklocaties, Uitvoering Programma, Bedrijventerreinen, Kantoren en Detailhandel
	Groene Metropool Regio Arnhem Nijmegen – regionale agenda voor de Productieve regio	Opzet is om de innovatiekracht te versterken met verschillende clusters. Dit biedt de basis voor een sterke (inter)nationale positie en een sterk en aantrekkelijk economisch profiel. Ambitie is om groei te faciliteren en banengroei aan te jagen. Deze regionale agenda bestaat uit vijf speerpunten: 1. Het stimuleren van ondernemerschap in het midden en klein bedrijf, 2. Inzetten op Human Capital (onderwijs en arbeidsmarkt), 3. Doorontwikkeling van (inter)nationale clusters, 4. Versterking van duurzame logistiek, 5. Toekomstbestendige werklocaties.
Lokaal	Economische (uitvoerings)agenda Arnhem 2021 –	- Foto Economische kracht van Arnhem in beeld - Twee hoofdopgaven (een economisch aantrekkelijke stad + Energie)

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
	2030 (inclusief bijlage 1 en 2)	- Drie groeibepalende randvoorwaarden (toekomstbestendige werklocaties, Human capital, Verbindingen)
	Kantorennota Arnhem 2022 – 2030	Wordt momenteel gewerkt aan het vaststellen van beleid op basis van de kantorennota.
	Visie Arnhemse binnenstad (2015)	Trends en ontwikkelingen in 4 thema's: zelforganisatie, complementariteit, herontwikkeling en goed bestuur. Visie, strategie en agenda. Agenda is gebiedsspecifiek
	Retail en Detailhandelvisie Arnhem 2016 - 2021	Visie, rol van de gemeente en accenten per winkelgebied
	Horecavisie Mise-en-place	Analyse, visie, benchmark op Horeca en Hotels
	Cultuurbeleid	Uitgangspunten, ambities, huidige stand van zaken, randvoorwaarden, subsidies en uitvoeringsprogramma
	Arnhems Actieplan Werk (11 mei 2021)	Het actieplan bestaat uit vijf doelstellingen van extra inzet. 1. Voorkomen van werkeloosheid en snel handelen bij nieuwe instroom van werkzoekenden 2. Ondernemers laten ondernemen 3. Extra hulp voor jongeren om werk te vinden 4. Intensievere begeleiding voor nieuwkomers 5. Meer aandacht voor Arnhemmers die al langer aan de kant staan

6.1.1 Aandeel kantoren en bedrijven

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aandeel kantoren en bedrijven	% groei per jaar (aandeel van kantoren en bedrijven in totaal)	2-5%	5-8%	8- >11%

Beoordelingssystematiek

Het aandeel kantoren en bedrijven is bekeken aan de hand van het percentage groei van kantoren en bedrijven binnen het totaal aandeel economische thema's. Wanneer het percentage groei tussen de 2 en 5% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven als slecht beoordeeld. Wanneer het percentage groei tussen de 5% en 8% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als redelijk en waar het tussen de 8% of meer dan 11% ligt, wordt het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen per jaar in het totaal van bedrijven, kantoren, detailhandel, horeca en toerisme. Uit onderstaande figuren blijkt dat het totaal aantal bedrijven in de periode 2010 – 2019 is gegroeid van 11.000 tot 16.000. Over de periode 2014 tot 2019 is het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen (13.280 tot 16.260) 22,44%. Het percentage groei van het aantal vestigingen in 2020 ten opzichte van 2019 is 7,7%. In de afgelopen jaren was de groei in Arnhem vergeleken met regionale, provinciale en landelijke gemiddelde cijfers wel wat lager.

Figuur 6.1 Totaal aantal bedrijfsvestigingen en naar sectoren over de periode 2010 – 2019 (Bron: Arnhem in Cijfers)

Tabel 6.1 Aantal banen en Aantal vestigingen en grootste groeiers en dalers in sectoren periode 2019 – 2020. (Bron: PWE, Provincie Gelderland)

	2020 (meting: april)	Groei t.o.v. 2019
Aantal banen	107.740	+0,4% (440)
Aantal vestigingen	17.420	+7,7% (+1.240)
Sectoren – Grootste groeiers (aantal banen)	1. Financiële instellingen	+13,9% (+260)
	2. Gezondheidszorg	+6,8% (+1.340)
	3. Onderwijs	+6,4% (+530)
Sectoren – Grootste dalers (aantal banen)	1. Vervoer, opslag en communicatie	-9,4% (-830)
	2. Groothandel	-6,8% (-200)
	3. Horeca	-5,0% (-240)

Achtergrondaandeel verschillende sectoren
De belangrijkste groeiende sectoren zijn financiële instellingen, de gezondheidszorg en onderwijs en de sectoren waar het aantal banen het meest daalt zijn de horeca, groothandel en 'vervoer, opslag en communicatie' (peildatum april 2020; hierin zijn de corona-effecten niet opgenomen). De dienstensectoren bieden veel werkgelegenheid in Arnhem. Zakelijke diensten en de overheid zijn verantwoordelijk voor respectievelijk 18% en 10% van de werkgelegenheid. Daarbij dient opgemerkt te worden dat andere ruimtelijke claims zoals groen en woningbouw bestaande bedrijventerreinen en kantorenlocaties dreigen te verdringen. Bovendien is de nieuwe ruimte op bedrijventerreinen in Arnhem schaars. Ongeacht de coronacrisis is het aantal horecazaken in Arnhem redelijk stabiel en was er van 2019 op 2020 zelfs sprake van groei (1,9%). Qua winkels is er echter wel, van 2020 op 2021, sprake geweest van krimp, al was deze klein (-1,6%). Toerisme en cultuur zullen na coronacrisis weer gaan groeien. De creatieve industrie is in Arnhem sterk vertegenwoordigd en nationaal bekend. Creatieve industrie, zakelijke dienstverlening en toerisme worden ook als economisch speerpunt genoemd in de Economische Agenda van de gemeente.

In de huidige situatie van werklocaties en economie is er sprake van groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Het percentage groei van het aantal bedrijfsvestigingen in 2020 is 7.7% ten opzichte van 2019, al is de gemiddelde groei van de afgelopen jaren wat lager vergeleken met regionale en landelijke cijfers. Gezien de bovenstaande achtergrond van de verschillende sectoren wordt de huidige situatie voor de indicator aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De autonome situatie van werklocaties en economie is bekeken aan de hand van de indicator aandeel kantoren en bedrijven. Er is gekeken naar het verwachte jaarlijkse percentage groei van bedrijfs- en kantorenvestigingen. Landelijke trends zijn van invloed op de vraag naar en het aanbod van werklocaties (kantoren en bedrijven). Mondiale, nationale en regionale veranderingen in de economie leiden tot veranderingen in sectoren en branches en daarmee ook tot een verandering in wat bedrijven belangrijk vinden aan het bedrijfspand en de omgeving van het bedrijf. Voorbeelden van een verandering naar de Next Economy zijn trends als: digitalisering, toenemende robotisering & automatisering, groeiend belang van duurzaamheid en de energietransitie en in het algemeen de overgang naar een circulaire economie. Werklocaties hebben een belangrijke rol in de transitie naar een circulaire economie, omdat het bedrijfsleven de meeste energie en grondstoffen verbruikt. Hoewel deze trends kansen bieden zijn het tegelijkertijd ook grote ruimtevragers. Niet ieder bedrijventerrein hoeft in te spelen op deze trends, maar het is wel belangrijk om een complete portefeuille met voldoende kwaliteit, passend bij ambities en het schaalniveau van de bedrijvigheid aan te kunnen bieden. Daarbij komt nog dat bijvoorbeeld groen en woningbouw ook een behoorlijke claim leggen op de ruimte en mogelijk bestaande werklocaties verdringen. Met het oog op de dringende woningbehoefte vraagt dit om een integrale aanpak van woningbouw en het bieden van ruimte voor werkgelegenheid.

Afname kantoorgebruik
Verder neemt het gebruik van kantoorruimte over het algemeen af. Dit is een landelijke trend. Onder invloed van digitalisering, flexibilisering en 'het nieuwe werken' in het algemeen wordt verwacht dat het aantal kantorenbanen afneemt en er minder drukt komt op de kantorenmarkt. Bovendien neemt het thuiswerken onder invloed van de coronacrisis in ieder geval tijdelijk toe en mogelijk ook op de lange termijn. Een gezond kantoor, bijvoorbeeld ruimer opgezet en met verbeterde ventilatie, zal in ieder geval de komende tijd en wellicht daarna ook van belang blijven. Zo wordt reeds in de structuurvisie van Arnhem (2012) geconstateerd dat er sprake is van een afname aan vraag naar kantoorruimte. De coronacrisis heeft echter wel een nieuw perspectief gegeven op wat kantoorruimte kwantitatief en kwalitatief dient te faciliteren. Met behulp van de Visie op Transformatie probeert de gemeente de kantorenmarkt in Arnhem meer in balans te brengen. In de Kantorennota 2022 is de inzet om te streven naar voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties.

Beperkte uitbreiding
Voor de toekomstige groei van bedrijven in de stad moet het accent daarom worden gelegd op het herontwikkelen en verduurzamen van oudere terreinen. In Arnhem zijn in de autonome ontwikkeling geen of beperkte mogelijkheden voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen. Tot aan 2025 zijn er dan ook geen zachte plannen voor uitbreiding van regionale bedrijventerreinen in Arnhem. Daarnaast geldt dat ook voor horeca en detailhandel de groei beperkt is. Dat was al zo, maar wordt nog eens versterkt onder invloed van corona. Desondanks is de prognose dat er een totale ruimtebehoefte is aan werklocaties van 70.000-106.000m^2 voor de periode 2021-2030 in Arnhem als geheel. Voor een evenwichtige kantorenmarkt in Arnhem wordt een aanbod van 100.000m^2 genoemd. In juli 2020 bestaat 128.750m^2 aan kantooraanbod (Kantorennota Arnhem, 2022, nog niet vastgesteld). De autonome ontwikkeling van het aandeel kantoren en bedrijven wordt op basis van het bovenstaande beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator aandeel kantoren en bedrijven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Een aanbod dat past bij de vraag zal leiden tot een verbeterd vestigingsklimaat	
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Verbeterde bereikbaarheid kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Creatieve industrie trekt met mensen van buiten de stad aan en zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We zetten in op de ICE naar Berlijn	+	Verbeterde bereikbaarheid van het stationsgebied kan meer bedrijven trekken naar dit deel van Arnhem	Stationsgebied

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie doet vier beleidsuitspraken die een positief effect hebben op het vestigingsklimaat van Arnhem, wat naar verwachting goed is voor de groei van het aantal kantoren en bedrijven. Het verbeteren van de bereikbaarheid van werklocaties in de stad het creëren van een beter netwerk voor de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector zijn een indicatie dat Arnhem zijn recente groei (van 2019 tot 2020 groeide het aantal banen met 0,4% en aantal vestigingen met 1,24%) kan voortzetten richting de toekomst. De vraag of Arnhem CS een stop wordt in het traject naar Berlijn heeft een grote invloed op de internationale aantrekkelijkheid van de stad en kan van beperkende aard indien dit niet doorgaat. De Omgevingsvisie heeft naar verwachting een **positief** effect op het aandeel bedrijven en kantoren.

6.1.2 Bedrijventerreinen en kantoorlocaties

Het gaat bij deze indicator om bedrijventerreinen en kantoorlocaties inclusief de mogelijkheden voor menging van wonen en werken.

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Aanbod bedrijventerreinen en kantorenlocaties	Verhouding vraag en aanbod	Totaal niet in verhouding	Enigszins in verhouding	Nagenoeg in verhouding

Beoordelingssystematiek

Voor het aanbod van bedrijventerreinen en kantorenlocaties is gekeken naar de verhouding tussen vraag en aanbod van die terreinen en locaties. Zijn vraag en aanbod totaal niet in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling als slecht beoordeeld. Zijn vraag en aanbod nagenoeg in verhouding dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed.

Huidige situatie

De huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantoorlocaties is bekeken aan de hand van het criterium balans in vraag en aanbod. Hierna wordt deze balans bekeken voor de kantoren en bedrijventerreinen in Arnhem

Kantorenlocaties

In het Regionale Programma Werklocaties wordt geconstateerd dat er sprake is van een kwantitatieve (tekort en of overaanbod) en een kwalitatieve mismatch (voldoet niet aan eisen mogelijke gebruikers) in Arnhem-Nijmegen. Dit is voornamelijk het geval op bedrijventerreinen en kantorenparken (RPW, 2020). In juli 2020 is het kantorenaanbod in Arnhem 128.750m^2 . Dit is na een periode tussen 2008 en 2020 waarin het beleid is geweest om leegstand terug te dringen door onder andere transformatie van kantoorpanden. De leegstand is in die periode met netto 50.000m^2 teruggebracht vergeleken met de situatie van 2008 (Kantorennota Arnhem, 2021). In eerste instantie lijkt dit op een fors overaanbod, maar hierbij dient opgemerkt te worden dat zonder het beleid van transformaties in de periode van 2008 en 2020 de totale leegstand ongeveer twee keer zo hoog zou zijn als in 2008. In 2020 bestaat er een daling van 30% vergeleken met de leegstand in 2008. Het kantorenaanbod van 128.750m^2 ligt echter nog wel redelijk stevig boven het streefgetal van 100.000m^2 .

Bedrijventerreinen

In het Regionaal Programma Werklocaties staat dat in de periode 2016 – 2020 het overaanbod in de regio Arnhem-Nijmegen is teruggedrongen. Momenteel is er in Arnhem weinig ruimte beschikbaar voor nieuwe bedrijventerreinen en maken locaties met een economisch bestemming in woonwijken plaats voor woningen. Nieuwe ruimte op werklocaties is zeer beperkt in Arnhem, met name in en nabij het centrum is er schaarste en is de druk op de ruimte hoog. Het op orde hebben en houden van ‘Werklocaties’ in Arnhem is één van de randvoorwaarden die worden genoemd in de Economische Agenda (2020).

In de huidige situatie ligt de balans tussen vraag en aanbod van kantoren rond de streefwaarde van 100.000m^2. De balans tussen vraag en aanbod van bedrijventerreinen is niet in balans, omdat de uitbreidingsruimte beperkt is. Gezien het gewicht dat de gemeente toekent aan werklocaties in het autonome beleid wordt de huidige situatie van het aanbod aan bedrijventerreinen en kantorenlocaties beoordeeld als slecht.

Autonome ontwikkeling
De hiervoor beschreven trends onder ‘afname kantoorgebruik’ en ‘beperkte uitbreiding’ gelden logischerwijze ook voor de balans in vraag en aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen.

Kantorenlocaties
Zoals hiervoor gesteld is er tussen 2021-2030 behoefte aan 70.000 tot 106.000m^2 aan kantorenlocaties. In de autonome ontwikkeling overstijgt de vraag naar kantoren het aanbod in het gebied rondom het Centraal Station. Een tekort dreigt al in 2023. Op kantorenparken en bedrijventerreinen is meer aanbod aan dan vraag. De mismatch tussen vraag en aanbod is op kantorenparken en bedrijventerreinen in Arnhem zowel kwantitatief (meer aanbod dan vraag) als kwalitatief (aanbod is verouderd of voldoet niet meer aan de eisen van de vrager).

Bedrijventerreinen
Voor de groei van bedrijven in de autonome ontwikkeling moet het accent komen te liggen op herontwikkeling en verduurzaming van bestaande terreinen. De kwaliteit van werklocaties bepaalt in belangrijke mate het vestigingsklimaat voor bedrijven. Bovendien hebben werklocaties een belangrijke rol in de energietransitie, omdat bedrijven over het algemeen de meeste energie en grondstoffen gebruiken. Een belangrijk onderdeel van het economische beleid tot en met 2025 is in te zetten op toekomstbestendige werklocaties als randvoorwaarde voor Arnhem als een economisch aantrekkelijke stad (Economische Agenda, 2020). Bovendien zijn er in het Regionale Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen doelstellingen en (regionale) afspraken opgenomen om de balans in vraag en aanbod van bedrijventerreinen op orde te krijgen en houden. De vraag en het aanbod van kantorenlocaties en bedrijventerreinen is vanwege het economische beleid in de autonome ontwikkeling enigszins in verhouding. De autonome ontwikkeling van bedrijventerreinen en kantorenlocaties wordt beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator bedrijventerreinen en kantorenlocaties is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	+	Gemeente zoekt hier naar mogelijkheden om woon-werkgebieden te realiseren, om zo tot een aanbod te komen dat past bij de specifieke wijken	Centrum West, Coehoorn, Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Werklocaties bieden ruimte aan bedrijven die zich richten op sectoren die sterk zijn in Arnhem	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten	+	Bereikbaarheid is een belangrijk aspect om een locatie aantrekkelijk te maken. Betere bereikbaarheid van een werklocatie betekent een aantrekkelijkere werklocatie. Dit geeft een kwaliteitsimpuls aan het bestaande aanbod.	
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Werken in de wijk is een niche vorm van aanbod, waarmee Arnhem zijn totaalaanbod verbreedt.	
We bouwen nieuwe woningen bij	-	Het bijbouwen van nieuwe woningen op plekken die voorheen meer als werkmilieu werden bestempeld zorgt voor mogelijke beperkingen in de milieuzoneringen van bedrijven. Hierbij gaat het met name om bedrijventerreinen, gezien deze vaak met milieuzoneringen te maken hebben, waar kantoren geen last van hebben.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Bedrijventerreinen en kantorenlocaties gaan in de toekomst meer hun eigen weg in Arnhem. De gemeente geeft aan dat bedrijventerreinen twee kanten op kunnen (transformatie en het behouden van de monofunctionele industriefunctie) en met name kantorenlocaties zich lenen voor functiemenging. ’t Broek en Rijnpark worden genoemd als transformatiegebieden. Hier kan straks nog wel bedrijvigheid landen, zij het van een relatief lage milieucategorie. Anderzijds moet er dus ruimte blijven voor meer monofunctionele industriegebieden. Dit is van belang om deze economische functie te beschermen, maar ook ruimte te bieden aan de circulaire economie waar Arnhem ambities voor heeft. Deze functie krijgt steeds minder ruimte en staat onder druk in Arnhem. Voor kantorenlocaties wordt gesproken van functiemenging, aangezien hier van een echte transformatie geen sprake is. De Omgevingsvisie gaat meermaals in op hoe functiemenging een rol krijgt, maar voor bedrijvigheid met een zwaardere milieucategorie is dit beperkt en blijft dit onduidelijk. In algemene zin wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de vraag- en aanbodverhouding in Arnhemse bedrijventerreinen en kantoorlocaties.

Aanbeveling: verhaal met een duidelijk verschil tussen transformatie en functiemenging in de OV toevoegen. Dit gebeurt nu alleen met een plaatje, maar qua tekst valt deze boodschap weg. Duidelijk maken dat er ruimte moet blijven voor gebieden die echt een zwaardere milieucategorie nodig hebben.

6.1.3 Werkgelegenheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Werkgelegenheid	% percentage groei en mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor eigen bevolking	Geen groei of daling werkgelegenheid	Groeit wel maar niet in verhouding aantal inwoners	Groeit in verhouding mee met aantal inwoners

Beoordelingssystematiek

De werkgelegenheid wordt bekeken aan de hand van het percentage groei van de werkgelegenheid en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen bevolking. Als de werkgelegenheid mee groeit in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als goed. Als er geen sprake is van groei en zelfs van daling van de werkgelegenheid wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als redelijk. Wanneer de werkgelegenheid groeit, maar niet in verhouding met het aantal inwoners dan wordt de huidige situatie en of autonome ontwikkeling beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

De werkgelegenheid in Arnhem is in de huidige situatie bekeken aan de hand van het % groei van het aantal banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners. Op basis van onderstaande figuren blijkt het volgende. Het percentage groei van het aantal banen is 4,5% over de periode 2014 – 2019. In 2019 zijn er omgerekend 674 banen op 1000 inwoners. De werkzame beroepsbevolking is in 2019 81000. Het werkeloosheidspercentage in 2019 is 4,3% na een lange periode van daling van het aantal banen per 1000 inwoners in Arnhem lijkt vanaf 2017 het percentage weer licht te stijgen. In 2019 groeide het aantal banen per 1000 inwoners met 1,2% ten opzichte van het jaar daarvoor.

Tabel 6.2 Totaal aantal banen en aantal inwoners in Arnhem over de periode 2010 – 2019

	Totaal aantal banen [banen]	inwoners [aantal personen]
2010	102.620	147.038
2011	103.940	148.073
2012	103.740	149.277
2013	102.890	149.821
2014	102.530	150.828
2015	101.600	152.288
2016	100.940	153.817
2017	103.130	155.694
2018	104.700	157.222
2019	107.190	159.263

Tabel 6.3 Werkzame beroepsbevolking en werkeloosheidspercentage in Arnhem tussen 2010 en 2019

	ARBEIDSDEELNAME - ARNHEM			
	Werkzame beroepsbevolking [x 1000]	Positie: werknemer [x 1000]	Positie: zelfstandige [x 1000]	Werkloosheidsperce [%]
2010	74	64	11	6,5%
2011	74	63	11	6,5%
2012	75	64	11	7,8%
2013	75	62	13	8,6%
2014	73	60	13	10,0%
2015	74	62	12	9,2%
2016	75	63	12	7,3%
2017	78	65	13	6,1%
2018	80	68	12	4,8%
2019	81	68	13	4,3%

Tabel 6.4 Aantal en groei van banen in Arnhem van 2010 tot 2019

Jaar	Aantal banen per 1000 inwoners	% groei aantal banen per 1000 inwoners
2010	698	-
2011	702	0,57%
2012	696	-0,86%
2013	690	-0,86%
2014	679	-1,59%
2015	668	-1,65%
2016	659	-1,35%
2017	661	0,30%
2018	666	0,75%
2019	674	1,2%

In 2020 zijn er vermoedelijk onder invloed van de coronacrisis mensen werkeloos geworden. In welke mate dit van invloed is geweest op de werkgelegenheid is nog niet uitgekristalliseerd. Het aantal banen in april 2020 is 107.740 en dat is een groei van 0,4% ten opzichte van 2019. Tegelijkertijd is er in het aantal bijstandsuitkeringen in Arnhem al een stijging te zien te vergeleken met 2020. Dit wordt in het Actieplan Werk (gemeente Arnhem, 2021) als volgt geïllustreerd: 'Waar in week 11 van 2020 7498 Arnhemmers een uitkering ontvingen, ontvangen in week 11 van 2021 7670 Arnhemmers een uitkering. Dat is een stijging van 2,3%'. Het einde van deze stijging is nog niet in zicht. Bovendien maakte bijna 500 ondernemers gebruik val alle drie de rondes van de steunmaatregel voor zelfstandige ondernemers (Actieplan Werk, 2021). De werkgelegenheid in Arnhem wordt in de huidige situatie beoordeeld als **redelijk.**

Autonome ontwikkeling

Zoals hiervoor gesteld wordt een invloed verwacht van de corona-crisis op de werkgelegenheid. Het CPB verwacht een toename van werkeloosheid in Nederland tussen de 4,4% en 4,7% in 2022 (CPB, 2021) Het beleid van de gemeente is om daarom juist nu in te zetten op werkgelegenheid. 'De gevolgen van de coronacrisis proberen we dus op te vangen door gelijktijdig te investeren in de wijken, in onze bewoners, in duurzaamheid én in de economie'. (Perspectiefnota 2022-2025) Bovendien biedt de herstelagenda op korte termijn werkgelegenheid en biedt het investeren in energie en duurzaamheid op middellange en lange termijn werkgelegenheid. De herstelagenda is verder uitgewerkt in het Actieplan Werk dat de gemeente onlangs op 11 mei 2021 heeft vastgesteld. Er is een daling in het percentage banen en de mate waarin dit werkgelegenheid biedt voor de eigen inwoners te verwachten, maar het economisch beleid is sterk gericht op het behouden van werkgelegenheid. De autonome ontwikkeling van de werkgelegenheid in Arnhem wordt beoordeeld als redelijk.

Werk en economie naar deelgebieden

Het vestigingsklimaat van Arnhem voor economische functies kent sterke werklocaties en goede verbindingen, waarbij o.a. de Stationsomgeving een toplocatie is voor kantoren en biedt de Nieuwe Haven ontwikkelpotentieel als unieke vestigingslocatie voor circulaire economie en watergebonden bedrijven. Aandachtspunt is de schaarse ruimte voor nieuwe economische ontwikkelingen (Economische Agenda, 2020). De gebiedsspecifieke informatie hierna komt uit de factsheets uit de kantorennota Arnhem 2020-2030.

Gebiedsspecifiek aandeel kantoren en bedrijven

De Visie Arnhemse Binnenstad wordt hier nog kort vermeld. In deze visie is specifieke aandacht voor een omslag. Winkelen in de winkelstraat is niet meer vanzelfsprekend. Het bestellen van producten is in toenemende mate een digitale aangelegenheid. Dit is nog eens versterkt door de coronacrisis en de daarvoor geldende regels en beperkingen. Kortom, het stedelijke landschap van de binnenstad sluit niet helemaal meer aan op de huidige tijd. Er is sprake van een omslag van een winkel- en horecagebied (place to buy) naar een ontmoetingsgebied (place to meet). Met de herijking van de Visie Arnhemse Binnenstad en de nadruk op kantorenlocaties in het gebied rondom het Centraal Station en het Bestuurskwartier, wordt de autonome ontwikkeling voor het aandeel kantoren en bedrijven beoordeeld als goed ten opzichte van het aandeel kantoren en bedrijven van Arnhem als geheel.

Gebied specifiek kantoren en bedrijvenlocaties

In Arnhem Centrum is met name nabij het stationsgebied de vraag en het aanbod van kantorenlocaties ver uit verhouding. De huidige situatie en autonome ontwikkeling van Arnhem Centrum wijkt af van de beoordeling van geheel Arnhem en wordt beoordeeld als slecht.
In Arnhem Oost en op IJsseloord II overstijgt het aanbod kantoren ruimschoots de vraag. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Oost beoordeeld als slecht. Bedrijvenlocaties kennen geen overaanbod. Er is meer vraag dan aanbod en op korte termijn geen mogelijkheid tot uitbreiding.
In Arnhem Zuid en specifiek in de Gelderse Poort en Kronenburg is sprake van overaanbod. De huidige situatie en de autonome ontwikkeling wijkt af van de scoring van Arnhem als geheel. De verhouding in vraag en aanbod is ver uit balans en wordt voor Arnhem Zuid beoordeeld als slecht.

Gebied specifiek werkgelegenheid

In de verschillende deelgebieden Arnhem CS, IJsseloord II, Gelderse Poort en Kronenburg wijkt de werkgelegenheid niet zodanig af van de beoordeling van werkgelegenheid in Arnhem als geheel. Er is geen andere beoordeling voor Arnhem Centrum, Arnhem Oost en Arnhem Zuid. In de visie Arnhemse Binnenstad heeft het beleid dat als bedoeling heeft de omslag van ‘winkelstraat’ naar ‘ontmoetingsplek’ mogelijk te maken waarschijnlijk een positieve invloed op de werkgelegenheid in de binnenstad. De werkgelegenheid voor het deelgebied van Arnhem Centrum wordt beoordeeld als goed.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator werkgelegenheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We investeren in mensen	+	Gemeente wil als verbinder fungeren tussen werkgever en werknemer, om zo voor Arnhemmers passende banen te vinden	De focus hierbij ligt op Arnhem Oost, in het bijzonder op de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Meer functiemix in werkgebieden, wat een positief effect heeft op het vestigingsklimaat. Indirect kan deze beleidsuitspraak zorgen voor een groei in werkgelegenheid als gevolg van een stijging in het aantal bedrijven.	
We zorgen voor goed bereikbare	+	Een goede bereikbaarheid van de bedrijventerreinen maakt dat personeel	Stationsgebied heeft hier de focus

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten		beter, makkelijker en duurzamer naar hun werk kan gaan. Hierdoor wordt het aantrekkelijker om in deze kantoren te werken.	
We vergroten onze creatieve industrie en bevorderen de ontwerp- en cultuursector	+	Vergroting van sectoren is gemoeid met meer banen. De ambitie kan in het kader van werkgelegenheid als positief worden beoordeeld.	Creatieve en innovatieve werkgelegenheid vestigt zich voornamelijk op Coehoorn en op het IPKW terrein. Centrum West wordt getransformeerd naar een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit. Daarbij wordt ingezet op een dynamische mix van instellingen en het creëren van een kunstkwartier.
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zullen de druk op deze sector en als gevolg daarvan de werkgelegenheid naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate

Toelichting effectbeoordeling

De Omgevingsvisie voorziet in het verbeteren van de randvoorwaarden van een goed ondernemersklimaat. Zo hebben het toekomstbestendig maken van werklocaties en het verbeteren van de bereikbaarheid naar verwachting indirect een positief effect op werkgelegenheid. De focus van Arnhem op de creatieve industrie en ontwerp- en cultuursector kan er daarnaast voor zorgen dat deze sectoren zich verder uitbreiden in de stad. De druk die daarentegen op huidige klassieke bedrijventerreinen staat zorgt ook voor meer druk op de werkgelegenheid in deze sectoren. De tweesplitsing die het beleid in de Omgevingsvisie zodoende oplevert zorgt ervoor dat er wordt verwacht dat de Omgevingsvisie een **beperkt** effect heeft op de werkgelegenheid in Arnhem.

6.2 Sociaal maatschappelijk

Thema factsheet	Indicator	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Sociaal maatschappelijk	Voorzieningen			
	Voorzieningen gezond leven			
	Onderwijs			
	Toegankelijkheid			
	Kansengelijkheid			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op sociaal maatschappelijke thema's. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Nationale Omgevingsvisie	Toegankelijkheid is een van de nationale belangen in de Nationale Omgevingsvisie. Het gaat daarbij om het verbeteren van de toegankelijkheid van gebouwen, het openbaar vervoer, de openbare ruimte en daarnaast de beschikbaarheid van voldoende geschikte woningen en woonvormen.
Provinciaal/ regionaal	Actieplan Wonen 2020-2025	Met het Actieplan Wonen wil de provincie bijdragen aan de uitvoering van de woningopgave. Er staan daarbij drie doelen centraal: 1. Versnelling van de woningbouw, 2. Meer betaalbare woningen en 3. Meer flexibele woonvormen.
Lokaal	Arnhemse Standaard	In de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid is vastgelegd hoe in projecten de toegankelijkheid wordt geborgd en duidelijkheid wordt gegeven over het niveau van toegankelijkheid. De Arnhemse Standaard is richtinggevend en

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		heeft geen juridisch verplichtende status.
	Visie sociaal domein in beweging	Herijkte visie op het sociaal domein, najaar 2021 vastgesteld.
	Motie ‘stadsvernieuwing 4.0 voorkomen’	

6.2.1 Voorzieningen

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Voorzieningen	Nabijheid voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek

De indicator voorzieningen wordt beoordeeld aan de hand van het criterium ‘afstand tot voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage’. Voorbeelden van voorzieningen met een maatschappelijke bijdrage zijn ziekenhuizen, winkels, bibliotheken, buurthuizen en sportgelegenheden. Deze voorzieningen bieden mogelijkheden voor contacten, deelname aan activiteiten en maatschappelijke betrokkenheid. De nabijheid van voorzieningen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van voorzieningen in Nederland.

Huidige situatie

Het niveau en de bereikbaarheid van voorzieningen ligt voor vrijwel alle type voorzieningen binnen Arnhem ligt boven het landelijk gemiddelde (Tabel 6.5). Enkel voor bibliotheken is de afstand (2,2) hoger dan het landelijk gemiddelde (1,9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG[18] gemeenten, valt op dat de afstand tot voorzieningen vrijwel gelijk is. Over het algemeen is de afstand tot voorzieningen binnen de gemeente Nijmegen heel iets korter.

Tabel 6.5 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	0,8	1,0
Ziekenhuis	2,6	2,7	4,8
Grote supermarkt	0,7	0,7	0,9
Cafés en dergelijke	1,0	1,0	1,2
Kinderdagverblijf	0,5	0,5	0,6
Treinstation	2,1	1,8	5,1
Bibliotheek	2,2	1,5	1,9
Podiumkunsten	2,4	2,7	4,8
Zwembad	2,7	2,6	3,2

[18] HEBANG gemeenten: Haarlem, Enschede, Breda, Arnhem, Nijmegen en Groningen

Uit de monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt blijkt dat een meerderheid van de inwoners tevreden is over de aanwezigheid van winkels voor dagelijkse boodschappen, de aanwezigheid van voorzieningen voor basisonderwijs, gezondheidszorg en sportvoorzieningen. Over voorzieningen voor culturele activiteiten is minder dan de helft van de inwoners tevreden en bijna een vijfde van de inwoners is ontevreden.

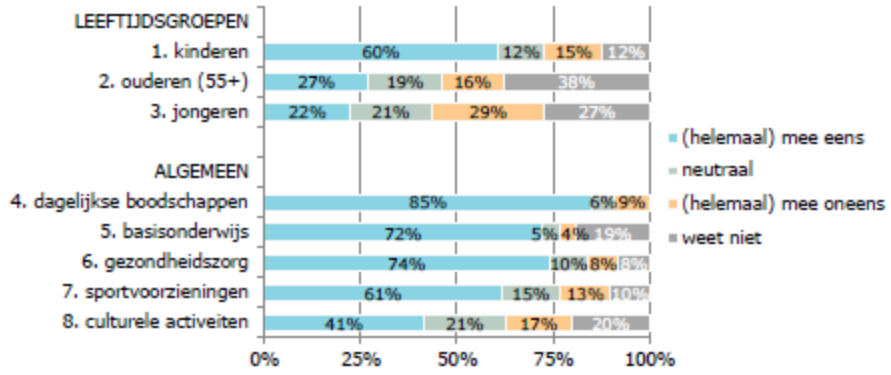

Figuur 6.2 Uitkomsten stelling "In de buurt zijn voldoende/ goede voorzieningen voor …" (Monitor Veiligheid, Leefbaarheid en Welzijn in uw buurt)

Aangezien de nabijheid van een groot deel van de voorzieningen boven het landelijk gemiddelde ligt wordt de huidige situatie gemeentebreed beoordeeld als **goed**. Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau valt op dat enkele wijken boven het Arnhemse gemiddelde scoren. Het gaat om enkele wijken in Arnhem Noord, waarvan de wijk Schaarsbergen het verst boven het gemiddelde uitsteekt, en enkele wijken in Arnhem Zuid, waar voornamelijk de wijk Schuytgraaf boven het gemiddelde ligt. Andere wijken waarbij de afstand tot voorzieningen eveneens groot is zijn: Monnikenhuizen, Geitenkamp, Elderveld en Rijkerswoerd. Aangezien het om voornamelijk om wijken gaat binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden als **redelijk** beoordeeld.

Tabel 6.6 Gemiddelde afstand tot voorzieningen in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type voorziening	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Huisartsenpraktijk	0,9	3,6	1,6
Ziekenhuis	2,6	5,2	4,1
Grote supermarkt	0,7	3,7	1,5
Cafés en dergelijke	1,0	3,9	2,3
Kinderdagverblijf	0,5	2	0,8
Treinstation	2,1	4,4	1,8
Bibliotheek	2,2	4,9	4,9
Podiumkunsten	2,4	5,4	4,6
Zwembad	2,7	5,3	5,4

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting stijgt het aantal inwoners van de gemeente Arnhem. Aangezien de nieuwe woonlocaties voornamelijk binnenstedelijk gerealiseerd zullen worden zal de gemiddelde afstand tot voorzieningen gelijk blijven of mogelijk afnemen. Aangezien de gemeente niet voornemens is om nieuwe voorzieningen te realiseren zal de druk op de voorzieningen zal toenemen. Daarnaast staan maatschappelijke voorzieningen onder druk, aangezien deze ruimtes weinig opleveren. De ruimte wordt daardoor snel ingevuld door een commerciële functie of nieuw woningen. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Aanbod medische voorzieningen moet blijven aansluiten bij demografische ontwikkeling	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	Nadruk ligt bij deze ambitie het centrum en stadsdeelcentra, waar juist de wijkcentra over het algemeen zorgen voor de nabijheid van voorzieningen	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers. Daarnaast gelden specifieke ambities voor Centrum Binnenstad, Centrum Oost en Centrum West.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	0	Voor deze beleidsuitspraak snijdt het mes aan twee kanten: enerzijds is het positief dat wijken worden verrijkt met functies, maar het kan ook zorgen voor stijgende woningprijzen doordat de aantrekkelijkheid van een gebied toeneemt op basis van locatie en voorzieningenniveau.	
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Nieuwe woningen vragen om meer voorzieningen, wat de nabijheid in het algemeen verhoogd en levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost,

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
In het kader van voorzieningen heeft de Omgevingsvisie naar verwachting een positief effect. Arnhem legt de nadruk op het toevoegen van voorzieningen aan bestaande wijken om de leefbaarheid op niveau te houden en het toevoegen van woningen zorgt ervoor dat de levensvatbaarheid van bestaande voorzieningen verbeterd. Een hoger voorzieningenniveau kan leiden tot de stijging van woningen in bepaalde gebieden, wat een negatieve bijkomstigheid is met betrekking tot de bewonersmix in deze gebieden. Echter, wanneer puur wordt gekeken naar het voorzieningenniveau van wijken en buurten in Arnhem, kan worden gesteld dat de Omgevingsvisie naar verwachting een **positief** effect heeft.

6.2.2 Voorzieningen gezond leven

Indicator	Criterium	Goed	Redelijk	Slecht
Voorzieningen gezond leven	Spreiding voorzieningen gericht op gezond leven	Voorzieningen zijn evenredig verspreid over de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in enkele gebieden binnen de gemeente	Voorzieningen zijn geconcentreerd in een gebied in de gemeente

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator voorzieningen is gekeken naar de spreiding van voorzieningen die ondersteuning bieden op het gebied van gezond leven. Het kan daarbij gaan om huisartsenpraktijken en ziekenhuizen, maar ook om sportfaciliteiten en wijkcentra. Bij een evenredige spreiding van voorzieningen wordt de situatie beoordeeld als goed. Bij een sterke concentratie van voorzieningen in een gebied binnen de gemeente wordt de situatie beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
De huidige situatie is in beeld gebracht op basis van de sociale kaart voor de gemeente Arnhem, CBS cijfers en de website ‘sport in Arnhem’. Op de sociale kaart van de gemeente Arnhem zijn voorzieningen opgenomen die inwoners ondersteunen op diverse gebieden. Voorzieningen gericht op gezond leven zijn terug te vinden in verschillende categorieën. Onderstaande tabel toont het totaal aantal voorzieningen voor de belangrijkste categorieën: gezond leven, ontmoeten en vrije tijd.

Tabel 6.7 Voorzieningen in gemeente Arnhem (bron: gemeente Arnhem)

Soort voorzieningen	Aantal voorzieningen binnen de gemeente Arnhem
Voorzieningen gericht op gezond leven	13
Voorzieningen gericht op ontmoeten	66
Voorzieningen gericht op vrije tijd	57

Hoewel het om diverse organisaties en voorzieningen gaat spelen de wijkteams in Arnhem een belangrijke rol binnen de voorzieningen gericht op gezond leven. Deze acht wijkteams bevinden zich verspreid over de gehele gemeente (figuur 6.5).

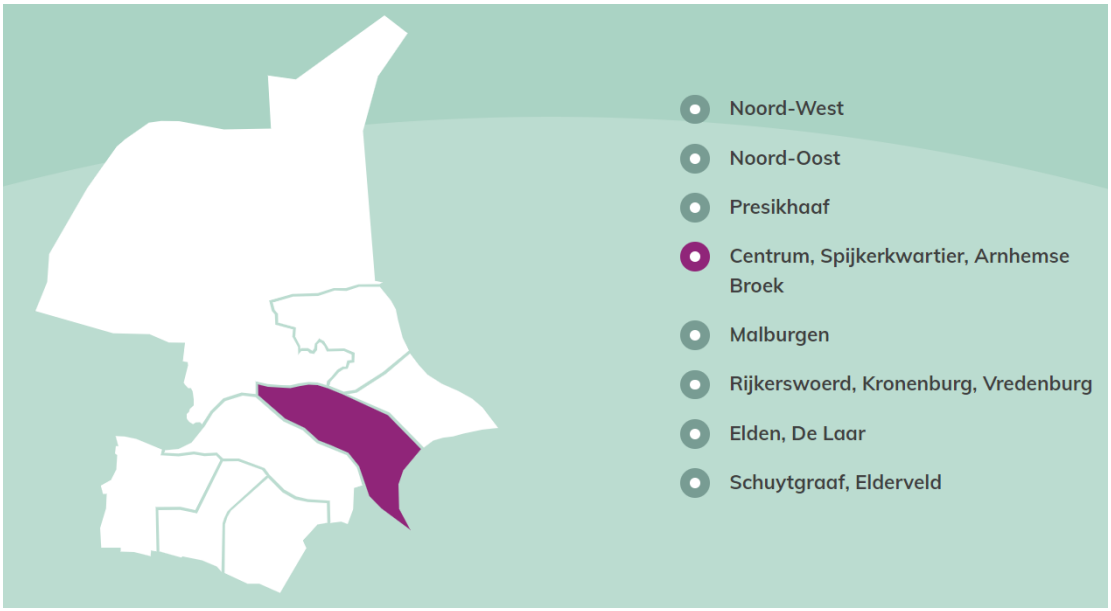

Figuur 6.3 Spreiding wijkteams over de gemeente Arnhem

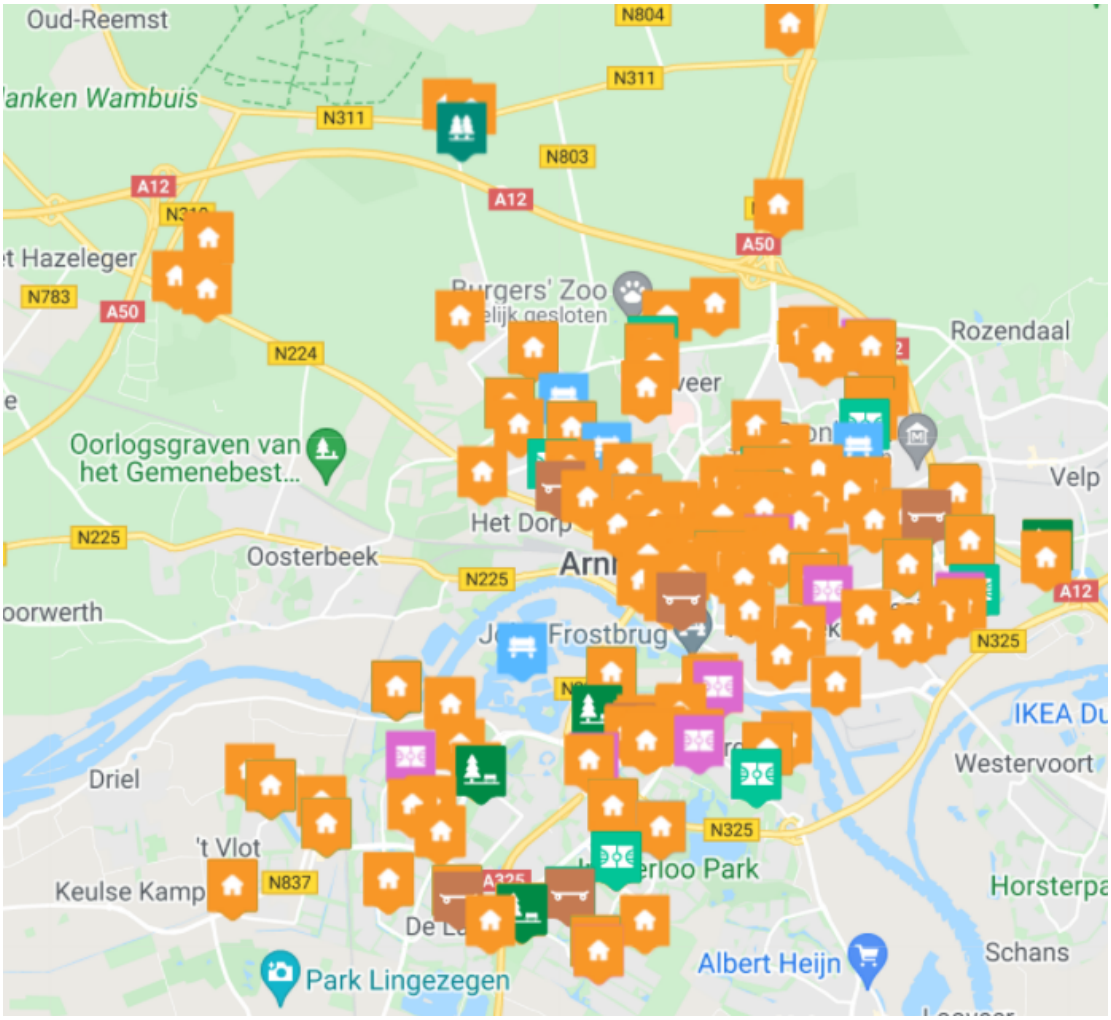

Figuur 6.4 Spreiding sportvoorzieningen over de gemeente Arnhem

Figuur 6.6 toont een overzicht van alle voorzieningen gericht op sporten en bewegen. Hierin is zowel aandacht voor binnensporten (o.a. gymzalen) als voor buitensporten (o.a. bosgebieden en parken, skate- en sportparken) Het feit dat er in het noorden van Arnhem minder binnensportvoorzieningen zijn is te verklaren door de ligging van natuurgebieden. In deze gebieden bevinden daarentegen wel verschillende buitensportvoorzieningen. Per saldo geeft de kaart aan dat de voorzieningen redelijk evenredig over Arnhem zijn verspreid.

Tabel 6.8 Afstand tot voorzieningen in gemeente Arnhem en Nederland

Voorziening	Gemiddelde afstand tot voorziening in Arnhem	Gemiddelde afstand tot voorziening in Nederland
Huisartsenpraktijk	0,9 km	1,0 km
Apotheek	1,0 km	1,2 km
Ziekenhuis	4,8 km	2,6 km

Naast de eerder beschreven voorzieningen, spelen ook medische voorzieningen een belangrijke rol in een gezond leven. Bovenstaande tabel toont de gemiddelde afstand tot een medische voorziening binnen de gemeente Arnhem. Voor huisartsenpraktijken en apotheken geldt dat de gemiddelde afstand onder het landelijk gemiddelde ligt. Doordat de ziekenhuizen aan de randen van de gemeente Arnhem liggen ligt de gemiddelde afstand voor deze voorziening hoger dan het landelijk gemiddelde. Ondanks de langere afstand zijn de ziekenhuizen wel verspreid over de gemeente. Op basis van bovenstaande argumenten wordt de huidige situatie voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' per saldo beoordeeld als **goed**.

Autonome ontwikkeling

De verwachte bevolkingsgroei zal de druk op voorzieningen in de gemeente Arnhem naar verwachting vergroten. Onder andere door een geleidelijke toename van de levensverwachting neemt met name het aantal ouderen de komende jaren toe. Deze toename in combinatie met andere wensen t.a.v. de levenskwaliteit en keuzevrijheid verandert de zorgvraag. De verwachting is dat het volume van de zorgvraag toeneemt waardoor de druk op o.a. wijkteams en medische voorzieningen stijgt. Een groeiend aantal inwoners zal ook de druk op voorzieningen gericht op sporten en bewegen vergroten. Zowel de binnensportvoorzieningen als de buitensportvoorzieningen. Er is landelijk een trend zichtbaar dat met name de buitensportvoorzieningen ook in populariteit groeien. De vraag naar een beweegvriendelijke omgeving neemt daardoor toe. Tegelijkertijd vinden er ook op andere thema's ontwikkelingen plaats, zoals verstedelijking en mobiliteit, welke, door ruimteclaims, een bedreiging kunnen vormen voor de ruimte voor voorzieningen gericht op sporten en bewegen. De gemeente werkt daarom aan een integraal uitvoeringsplan voor bewegen en gezondheid in de openbare ruimte. Daarbij worden diverse beleidsterreinen zoals mobiliteit, groen, beheer en gezondheid betrokken. In de praktijk blijkt het echter lastig om vanuit deze integraliteit concrete stappen te zetten en daadwerkelijk voldoende ruimte voor sporten en spelen te realiseren. Per saldo wordt de autonome ontwikkeling voor de indicator 'voorzieningen gezond leven' daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator voorzieningen gezond leven is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden	+	Een betere verbinding van de verschillende groene zones nodigt inwoners uit tot bewegen in verschillende parken en natuurgebieden. De spreiding van groengebieden blijft behouden.	Gemeentebreed wordt ingezet op het leggen van de verbinding tussen de groenzones rondom de stadsparken, de IJssel, Nederrijn en Veluwe. In Arnhem Oost wordt in het

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
			bijzonder geïnvesteerd in de openbare ruimte rondom het spoor om zo de barrièrewerking van het spoor te verminderen en de verbinding te leggen met andere groene zones in de stad. In Arnhem Noord wordt ingezet op de ecologische verbindingszones.
In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes	+	De inzet op sportparken als beweeg- en ontmoetingsplek in wijken, voor zowel verenigingssporten als open activiteiten, vergroot de functionaliteit van deze locaties. Naast leden van de vereniging kunnen ook niet-leden deze locaties gaan gebruiken om te sporten en te bewegen.	De focus ligt op sportparken, sportverenigingen en de openbare ruimte in het algemeen.
We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk	+	Door een groeiende bevolking en vergrijzing stijgt de behoefte aan voorzieningen. Deze ambitie sluit hier direct bij aan en heeft naar verwachting een positief effect.	
We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad	+	Door de inrichting van de openbare ruimte aan te passen op de huidige wensen voor sporten en bewegen neemt het aantal buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen naar verwachting toe.	
De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten	0	De binnenstad en de stadsdeelcentra worden ontwikkeld tot stedelijk multifunctionele gebieden waar ook voorzieningen gericht op gezond leven een plek krijgen. Door verdichting zullen de buitenvoorzieningen voor sporten en bewegen echter wel onder druk komen te staan.	De stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf worden getransformeerd naar full service centers.
We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk	+	Wijkcentra worden verrijkt met diverse maatschappelijke functies zoals huisartsenposten. De inzet op functiemenging in wijken leidt daarnaast tot meer commerciële) mogelijkheden en verkleint de afstand tussen woningen	

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
		en voorzieningen. Deze ontwikkelingen hebben naar verwachting een positief effect op het aantal en de spreiding van voorzieningen gericht op gezond leven.	
We blijven inzetten op gezondheid en sport	+	De gezondheids- en welzijnszorg is een belangrijke sector in Arnhem. Door vergrijzing zal de druk op deze sector naar verwachting toenemen. De gemeente blijft inzetten op deze sector en heeft aandacht voor de toenemende krapte op de arbeidsmarkt.	De focus ligt daarbij op Papendal en Gelredome, sportpark Valkenhuizen en Ziekenhuis Rijnstate
We bouwen nieuwe woningen bij	0	De inzet om nieuwe woningen zoveel mogelijk binnenstedelijk te realiseren draagt bij aan het verhogen van het voorzieningenniveau. De druk op deze voorzieningen zal daardoor echter sterk toenemen.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling
Het beleid in de Omgevingsvisie draagt op diverse manieren bij aan het vergroten van het aanbod voorzieningen gericht op een gezonde leefstijl. Zo wordt ingezet op het verbinden van groengebieden en wordt bij de inrichting van de openbare ruimte rekening gehouden met de veranderende beweegcultuur. Daarnaast komt er in wijken ruimte voor functiemenging en wordt het aanbod van voorzieningen verrijkt. De druk op voorzieningen zal echter toenemen door een groeiende bevolking als gevolg van het bouwen van een groot aantal nieuwe woningen. De gemeente streeft er echter naar het aanbod van voorzieningen aan te sluiten bij de groeiende en vergrijzende bevolking. De verwachting is dat het nieuwe beleid van de Omgevingsvisie per saldo een **positieve** invloed heeft.

6.2.3 Onderwijs

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Onderwijs	Nabijheid onderwijsinstellingen	Boven het Nederlands gemiddelde	Gelijk aan het Nederlands gemiddelde	Onder het Nederlands gemiddelde

Beoordelingssystematiek
Voor de indicator Onderwijs wordt gekeken naar de mate waarin verschillendede onderwijsinstellingen (basisonderwijs, Vmbo en Havo/ vwo) zijn verspreid over de stad. De nabijheid van onderwijsinstellingen in de gemeente Arnhem wordt afgezet tegen de gemiddelde nabijheid van onderwijsinstellingen in Nederland.

Huidige situatie

De gemiddelde afstand tot het basisonderwijs is in de gemeente Arnhem is 0,6 kilometer. Dit komt overeen met het landelijk gemiddelde van 0,7 kilometer. Voor het voortgezet onderwijs, zowel Vmbo als Havo en vwo is de gemiddelde afstand tot onderwijs binnen de gemeente een stuk lager dan het landelijk gemiddelde (Tabel 6.9). Wanneer gekeken wordt naar de gemeente Nijmegen, een van de HEBANG gemeenten, valt op dat de afstand tot vrijwel alle soorten onderwijsinstellingen gelijk is. De huidige situatie gemeentebreed wordt daarom beoordeeld als **goed**.

Tabel 6.9 Gemiddelde afstand tot onderwijs in Nederland en de gemeenten Arnhem en Nijmegen (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Nijmegen, gemiddelde afstand in km (2019)	Nederland, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	0,6	0,7
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	1,2	2,4
Vmbo	1,4	1,3	2,5
Havo/ vwo	1,4	1,4	3,3

Wanneer ingezoomd wordt op wijkniveau springen er enkele wijken uit waar de gemiddelde afstand tot onderwijs hoger ligt dan het Arnhems gemiddelde. Voor veel wijken gaat het om 1 of 2 typen onderwijs waarbij de gemiddelde afstand groter is dan het Arnhems gemiddelde. Voor de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf geldt echter dat zij voor alle typen onderwijs hoger scoren dan het Arnhems en landelijk gemiddelde. Voor de wijken Alteveer, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Elden, De Laar en Rijkerswoerd geldt dat enkel de afstand tot het voortgezet onderwijs groter is dan het Arnhems gemiddelde. Aangezien de benoemde wijken vrijwel allemaal gelegen zijn in de deelgebieden Arnhem Noord of Arnhem zuid, wordt de huidige situatie voor beide deelgebieden beoordeeld als **redelijk**.

Tabel 6.10 Gemiddelde afstand tot onderwijs in de gemeente Arnhem en de wijken Schaarsbergen en Schuytgraaf (CBS)

Type onderwijs	Arnhem, gemiddelde afstand in km (2019)	Schaarsbergen, gemiddelde afstand in km (2019)	Schuytgraaf, gemiddelde afstand in km (2019)
Basisonderwijs	0,6	2,9	0,9
Voortgezet onderwijs totaal	1,2	5,2	1,5
Vmbo	1,4	5,2	2,7
Havo/ vwo	1,4	5,2	1,5

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft geen concrete plannen om nieuwe onderwijsinstellingen te ontwikkelen. Naar verwachting blijft de afstand tot onderwijsinstellingen daardoor gelijk. Door de verwachte bevolkingsgroei neemt de druk op de huidige onderwijsinstellingen echter toe. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator onderwijs is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We bouwen nieuwe woningen bij	0	Een grotere woningdichtheid vraagt om meer scholen. De Omgevingsvisie gaat niet in op het toevoegen van scholen voor basis-, of middelbaar onderwijs, maar focust zich enkel op vervolgonderwijs (HAN) en onderwijs dat gekoppeld is aan bijvoorbeeld bedrijvigheid en energie. De visie spreekt over het bereikbaar houden van onderwijslocaties, wat positief kan zijn voor de nabijheid van onderwijs (verdichting zorgt immers voor meer woningen in gebieden waar al scholen staan). De druk op basis- en middelbaar onderwijs zal echter naar verwachting toenemen, wat een negatief effect heeft op de kwaliteit van het onderwijs.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad

Toelichting effectbeoordeling

Wanneer wordt gekeken naar het criterium voor de indicator ‘onderwijs’ kan worden gesteld dat de nabijheid van onderwijs onder de Omgevingsvisie zal verbeteren. Arnhem heeft de ambitie om te verdichten: dit betekent dat er meer woningen komen in bestaande gebieden, waar ook al onderwijsinstellingen zijn gevestigd. Meer woningen in de buurt van een onderwijsinstelling betekent dat de nabijheid van onderwijsinstellingen toeneemt. De kwaliteit van onderwijs, geen criterium voor de indicator in deze rapportage, kan echter te lijden hebben onder verdichting, aangezien de gemeente geen uitspraken doet over het bijbouwen van nieuwe basis- en middelbare scholen. De druk op dit soort scholen is momenteel al hoog; het bijbouwen van woningen nabij deze onderwijsvoorzieningen legt mogelijk nog meer druk op deze scholen. In die zin heeft de Omgevingsvisie een negatief effect. Op de nabijheid van onderwijsinstellingen leidt de Omgevingsvisie echter tot een **positief** effect.

6.2.4 Toegankelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Toegankelijkheid	Toegankelijkheid openbare ruimte voor specifieke doelgroepen (mensen met dementie, gehandicapten, e.d.)	De openbare ruimte voldoet niet aan ITstandaard2018	De openbare ruimte voldoet aan de ITstandaard2018, maar nog niet aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid	De openbare ruimte voldoet aan Arnhemse Standaard voor Toegankelijkheid

Beoordelingssystematiek
De definitie van toegankelijkheid die door de gemeente Arnhem wordt gehanteerd is: '*Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving is de eigenschap van buitenruimte, gebouwen en woningen die maakt dat mensen er kunnen doen wat zij er volgens de bestemming moeten kunnen doen'*. Op dit moment zijn de uitgangspunten en wensen voor toegankelijk onvoldoende geborgd, de gemeente legt de uitgangspunten daarom vast in de Arnhemse Standaard en de gids openbare ruimte. De Arnhemse Standaard gaat uit van Integrale Toegankelijkheidsstandaard (ITstandaard2018) met een aantal aanvullende wensen geformuleerd door het Arnhems Platform Chronisch Gehandicapten (APCG). Wanneer de situatie niet voldoet aan de ITstandaard2018 is de beoordeling slecht. Wanneer wel voldaan wordt aan deze standaard, maar niet aan de ambities vanuit de Arnhemse Standaard wordt de situatie als redelijk beoordeeld. Wanneer voldaan wordt aan de Arnhemse Standaard wordt de situatie als goed beoordeeld.

Huidige situatie
De gemeente Arnhem heeft de ambitie dat iedereen in de gebouwen en openbare ruimte en bij evenementen van de gemeente zoveel mogelijk kan doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Op dit moment is de gemeente bezig om de huidige documenten en aanvullende wensen vanuit de APCG vast te leggen in de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid en in de gids openbare ruimte. Daarnaast worden de toegankelijkheidseisen nu reeds meegenomen in projecten in de openbare ruimte. Aangezien de Arnhemse openbare ruimte nog niet volledig voldoet aan de Arnhemse Standaard, maar naar verwachting wel aan de ITstandaard2018 wordt de situatie beoordeeld als **redelijk**.

Autonome ontwikkeling
De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid wordt in 2021 afgerond. Met een brede werkgroep vanuit de domeinen openbare ruimte en mobiliteit wordt een handboek opgesteld waarin alle technische en procesafspraken worden vastgelegd. Toegankelijk wordt als leidraad opgenomen in het ontwerpproces en projecten zullen starten met een ontwerpatelier, waarbij ook APCG betrokken zal worden. Tegelijkertijd is de Arnhemse Standaard niet wettelijk verankerd en zal de standaard in alle gevallen richtinggevend van aard zijn. De verwachting is daarom dat steeds meer gebieden zullen voldoen aan de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid, maar of alle openbare ruimte binnen de gemeente aan deze standaard zal voldoen is onzeker. De autonome ontwikkeling wordt daarom als **redelijk** beoordeeld.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator toegankelijk is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat	0	Plekken worden zodoende verbeterd, maar heeft waarschijnlijk geen impact op hoe deze plekken voor de specifieke doelgroepen uit dit criterium toegankelijk zijn	In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Daarnaast wordt ingezet op een sterkere verbinding tussen het centrum en het melkfabriekterrein, tussen het centrum en Meinerswijk en tussen het centrum en Sonsbeek/ Zypendaal
We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken	0	Aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen zijn goed, de vraag is in hoeverre dit gebeurt in lijn met ITstandaard2018	De focus ligt daarbij op versteende wijken zoals Kronenburg, Spijkerkwartier, het centrum en bedrijventerreinen.
We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting	+	Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft, dit zou moeten gelden voor alle bewoners	
We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat	+	De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol – dit is met name voor ouderen van belang	
We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers	+	Algemeen positieve ontwikkeling voor het gekozen criterium	

Toelichting effectbeoordeling
Arnhem presenteert in de Omgevingsvisie een aantal beleidsuitspraken welke raakvlak vertonen met het toegankelijk houden en maken van plekken en voorzieningen in de stad. De belangrijkste beleidsuitspraak hierbij is “We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers”. Wanneer deze uitspraak als uitgangspositie wordt genomen bij nieuw te realiseren plekken en voorzieningen en herontwikkelingen van bestaande plekken en voorzieningen neemt de toegankelijk van de stad naar verwachting toe. De gedachte is dan ook dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op de toegankelijk van de stad.

6.2.5 Kansengelijkheid

Indicator	Criterium	Slecht	Redelijk	Goed
Kansengelijkheid	Mate gemengd woningaanbod (% sociale huur)	≤ 15% of ≥ 35%	15-25%	25-35%
	Leefbaarheidssituatie	Zeer onvoldoende - Zwak	Voldoende - Ruim voldoende	Goed - uitstekend

Beoordelingssystematiek
Kansengelijkheid is een veelomvattend begrip en vele thema’s zijn hierop van invloed. Om de mate van kansengelijkheid binnen de gemeente Arnhem te beoordelen is gekozen voor twee criteria. De eerste is de mate waarin het woningaanbod gemengd is, waarbij gekeken wordt naar het percentage sociale huur. Om de leefbaarheid in wijken te behouden is een goede balans tussen sociale huur, midden-huur en koop belangrijk**.** De voorlopige categorieën zijn gebaseerd op de indeling die is gebruikt het woningmarktonderzoek 2019 en de ambitie van de gemeente Arnhem om minimaal 30% sociale huur te realiseren uitgaande van het totaal aantal nieuw te ontwikkelen woningen. Bij een percentage tussen 25-35% wordt de situatie als goed beoordeeld. Het tweede criterium is de leefbaarheidssituatie gebaseerd op de leefbarometer van het ministerie van BZK. De beoordeling is gebaseerd op 100 verschillende indicatoren onderverdeeld in vijf dimensies: woningen, fysieke omgeving, voorzieningen, bewoners en veiligheid[19]. Een score van zwak of lager resulteert in een beoordeling ‘slecht’, een score van voldoende – ruim voldoende resulteert in een beoordeling ‘redelijk’ en een score van goed of hoger wordt beoordeeld als ‘goed’.

Huidige situatie
De druk op sociale huurwoningen is hoog en de zoektijden lopen op[20]. Er is daarnaast sprake van een mismatch tussen huurders en beschikbare woningen door een overschot aan grote eengezinswoningen en een tekort aan kleinere woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Figuur 6.7A toont het aandeel sociale huurwoningen per wijk. Daaruit blijkt dat voornamelijk de wijken ten zuiden en oosten van het centrum een hoog percentage sociale huurwoningen kennen.

[19] De 100 indicatoren zijn in de Leefbaarometer opgenomen omdat uit uitvoerig statistisch onderzoek gebleken is dat met deze indicatoren het oordeel over leefbaarheid het beste ingeschat kan worden.

[20] In de factsheet Wonen wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen met betrekking tot sociale huur.

Daarnaast lichten de wijken Klarendal en Geitenkamp op welke noordelijker zijn gelegen. In de noordelijke wijken Schaarsbergen, Klingelbeek en Burgemeesterwijk Hoogkamp ligt het aandeel sociale huurwoningen onder de 15%. Verspreid over de gemeenten liggen enkele wijken, bijvoorbeeld De Laar, Kronenburg en Monnikenhuizen waar het aandeel sociale huurwoningen tussen de 25 en 35 procent ligt. De aanvullende behoefte aan sociale huurwoningen tot 2030 wordt berekend op 8-18% (Figuur 6.7B).

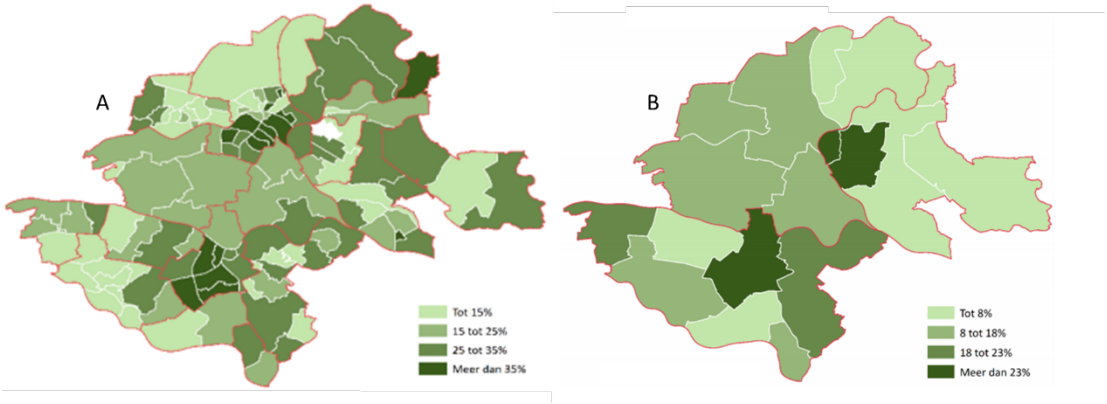

Figuur 6.5 A: Aandeel sociale huurwoningen per wijk (Regiokaart Arnhem, Nijmegen en De Liemers). B: Aanvullende behoefte aan sociale huur per gemeente tot 2030, afgezet tegen de totale (kwantitatieve) woningbehoefte per gemeente (Bron: Woningmarktonderzoek 2019)

Het valt op dat de wijken met een hoog aandeel sociale huurwoningen lager scoren op de leefbaarheidssituatie. Zo scoren de wijken ten zuiden en oosten van het centrum zwak of voldoende. Dit geldt eveneens voor de wijken Klarendal en Geitenkamp. Terwijl de wijken met een laag aandeel sociale huurwoningen, zoals De Laar, Elden en Schuytgraaf, hoger scoren op de leefbaarheidssituatie. Deze wijken scoren ruim voldoende tot zeer goed. De wijk Schaarsbergen wordt aangemerkt als uitstekend.

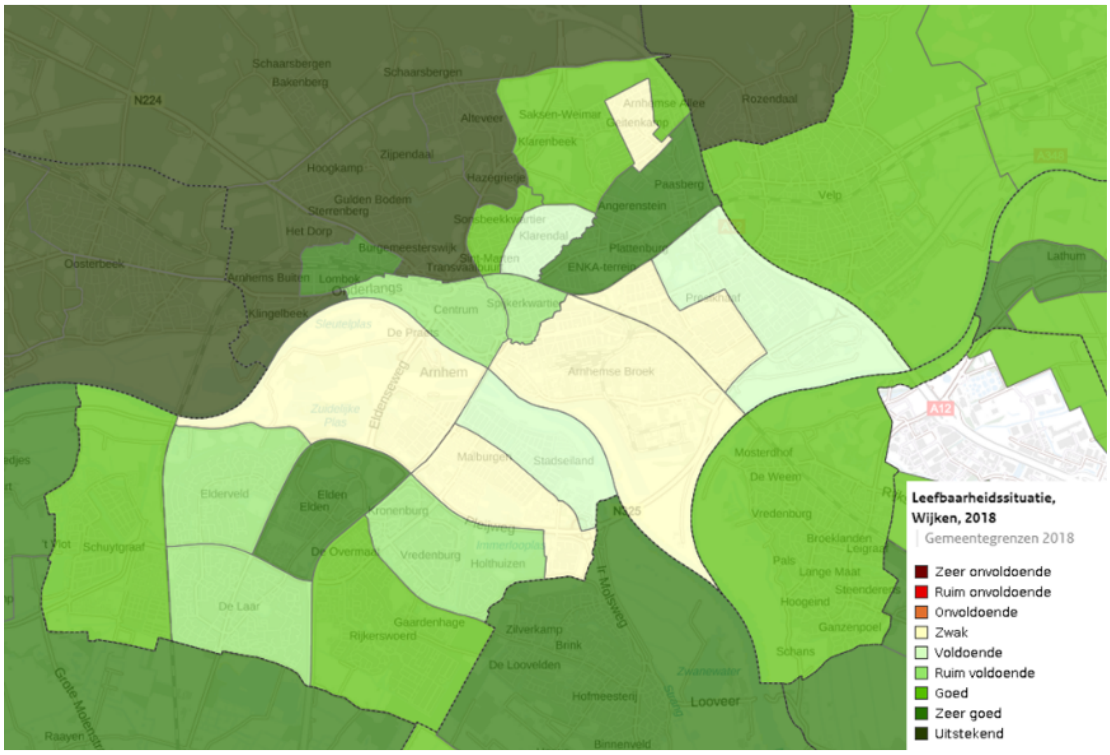

Figuur 6.6 Leefbaarheid per wijk in de gemeente Arnhem

De beoordeling van de criteria lopen sterk uit een voor de verschillende wijken. Per saldo wordt de huidige situatie voor de gemeente Arnhem beoordeeld als **slecht.** Aangezien de situaties binnen de deelgebieden Arnhem Noord en Arnhem Zuid zeer uiteenlopen en er in verschillende wijken sprake is van een goede balans in woningtype en/of een goede leefbaarheidssituatie worden deze deelgebieden afwijkend beoordeeld als redelijk.

Autonome ontwikkeling

De gemeente Arnhem heeft de ambitie om van het aantal totaal nieuw te ontwikkelen woningen minimaal 30% sociale huurwoningen te realiseren. Daarbij legt de gemeente de focus op het realiseren van woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Er is echter niet vastgelegd waar deze sociale huurwoningen gerealiseerd worden. Het is daardoor onzeker in hoeverre het realiseren van nieuwe woningen bijdraagt aan een betere balans van woningtypen binnen de verschillende wijken. Wel is er binnen de gemeente Arnhem veel aandacht voor de leefbaarheid van wijken. In november 2020 heeft de raad de motie ‘Voorkomen stadsvernieuwing 4.0’ aangenomen en is het college opgeroepen om te werken aan een preventieve aanpak om te voorkomen dat wijken en buurten verder afglijden. De gemeente Arnhem is voornemens een langetermijnvisie voor monitoring en een preventieve aanpak voor kwetsbare wijken op te stellen (Nationaal Programma Arnhem Oost). De eerste stap is gezet door het uitvoeren van een literatuuronderzoek door onderzoeksbureau I&O research. Het rapport ’Kwetsbare wijken: factoren & aanpakken’ geeft onder andere meer inzicht in de definiëring van kwetsbare wijken, factoren die verslechtering veroorzaken en werkende bestanddelen van een wijkaanpak. Op 1 juni 2021 is in een raadsbrief het stappenplan voor een structurele aanpak gepresenteerd.

Hoewel deze stappen nog niet zijn uitgevoerd en de stappen op zichzelf geen autonoom beleid vormen, is de verwachting dat de reeds ondernomen acties, waaronder het uitvoeren van het literatuuronderzoek en het voeren van wijkgesprekken, en de concreetheid van de vervolgstappen leiden tot een structurele aanpak van kwetsbare wijken. De autonome ontwikkeling wordt daarom beoordeeld als **redelijk**.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator kansengelijkheid is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We passen bestaande woningen aan	0	Woningen worden levensloopbestendig gemaakt. Dit heeft een positief voor de mensen die in deze woning leven, aangezien zij hier langer kunnen blijven wonen. Het kan echter een negatief effect hebben op de woningmarkt, aangezien het de doorstroming van de woningmarkt dwarszit. Wanneer mensen langer in een eengezinswoning kunnen blijven wonen, terwijl het formaat van hun huishouden hier niet bij aansluit, wordt een woning bezet gehouden voor mensen die wel zoeken naar een eengezinswoning.	
We houden wonen betaalbaar	+	Wonen wordt zodoende toegankelijker, met name eenpersoonshuishoudens vallen nu buiten de boot. Het betaalbaar houden van wonen is wel iets dat verder geconcretiseerd dient te worden.	De focus ligt hierbij op Arnhem Zuid
We gaan meer mixen	+	Sociale draagkracht en sociale draaglast komen meer met elkaar in evenwicht. De vraag is altijd in hoeverre mensen met een verschillende achtergrond daadwerkelijk mixen.	Het mixen van woningen zal voornamelijk worden toegepast in wijken in Arnhem Oost en Arnhem Zuid

Toelichting effectbeoordeling

De gemeente Arnhem zet in de Omgevingsvisie enkele duidelijke beleidsuitspraken uiteen, welke op het eerste gezicht een positieve invloed op de kansengelijkheid zouden hebben. Bij alle uitspraken zijn echter kanttekeningen te plaatsen, die gebaat zouden zijn bij een meer programmatisch ingestoken toelichting. Het aanpassen (levensloopbestendig maken) van woningen is bijvoorbeeld kan worden gezien als prettig voor bewoners, maar kan er ook voor zorgen dat de doorstroming op de Arnhemse woningmarkt stokt. De hoeveelheid ruimte die een persoon of een gezin nodig heeft varieert door het leven heen, en het levensloopbestendig maken van woningen kan leiden tot een onnodige ruimteclaim van woningen. Het betaalbaar houden van wonen is een stevige ambitie en zou een positief effect hebben op de kansengelijkheid. Wel is voor een dergelijke beleidsuitspraak een stevige onderbouwing nodig (welke naar verwachting in programma buiten de Omgevingsvisie zal worden opgenomen). Het mixen van woongebieden kan ook zorgen voor een verbetering van kansengelijkheid, maar de kans is sterk aanwezig dat mensen met verschillende achtergronden niet mixen in de mate die de gemeente hoopt. De verwachting is dat het beleid in de Omgevingsvisie van **beperkte** invloed is.

7 Een stad waar het goed wonen is

Thema factsheet	Indicator	Criterium	Huidige situatie	Autonome ontwikkeling	Invloed Omgevingsvisie
Wonen	Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod			
	Woningaanbod	Passend aanbod voor een brede doelgroep			

Beleid en doelstellingen

Op verschillende beleidsniveaus is beleid opgesteld gericht op het thema wonen. De verschillende beleidsstukken worden toegelicht in onderstaande tabel.

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
Nationaal	Omgevingsvisie	In de Omgevingsvisie heeft de Nationale Overheid vier prioriteiten vastgesteld. ‘Sterke en gezonden steden en regio’s is er daar één van. Het rijksbeleid voor wonen is gericht op een kwalitatief goede woningvoorraad, die regionaal aansluit op de woonbehoefte met nieuwe woon- en werklocaties binnen bestaande stadsgrenzen, zodat de open ruimten tussen stedelijke regio’s behouden blijven.
	Staat van de Woningmarkt (2020)	Uit de Staat van de Woningmarkt (2020) blijkt dat de woningbouwproductie op gang moet blijven om de groeiende vraag op te vangen en tegelijkertijd het woningtekort weg te werken. Naar verwachting telt Nederland in 2035 18,8 miljoen inwoners. Om aan de groeiende vraag te voldoen, moeten tussen 2020 en 2030 in totaal 845.000 woningen gebouwd

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		worden. Momenteel is er een tekort van 331.000 woningen (4,2 procent van de woningvoorraad). De inzet is om dit tekort terug te brengen naar 2% in 2035. Om de woningbouwproductie te versnellen heeft het rijk in enkele regio's woondeals afgesloten, waaronder met de regio Arnhem-Nijmegen.
Provinciaal/regionaal	Woondeal Arnhem – Nijmegen (2020)	Met de woondeal zetten Rijk, regio en provincie zich in voor het versneld realiseren van voldoende woningen. Het gaat met name om voldoende woningen het betaalbare segment en een passende woningvoorraad voor verschillende doelgroepen. Dit is vormgegeven in verschillende kern afspraken. Er is sprake van grote vraagstukken op gebied van betaalbaarheid, beschikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Kernafspraak 4 gaat in specifieke afspraken over Stadsvernieuwing 3.0 in Arnhem Oost. Streven is het totale woningtekort terug te dringen tot 2% per 2030. Minimaal 30% van de nieuwe plancapaciteit op stedelijke niveau te realiseren in de sociale huur waarbij gekeken wordt naar differentiatie tussen wijken.
Lokaal	PVA woningbouwontwikkeling Arnhem inclusief amendement (2019)	Op basis van het woningmarktbehoefte-onderzoek is gekomen tot een plan van aanpak voor de Arnhemse woningbouwontwikkeling voor de komende jaren. In 2019 is de woningbehoefte voor Arnhem berekend, Arnhem kent tussen 2019-2030 een behoefte van 7500 woningen. Vanwege planuitval plant de gemeente Arnhem meer in dan waarop de behoefte geraamd is.
	Arnhemse woonprincipes 2025	De Arnhemse woonvisie bestaat uit de hoofdopgaven van het wonen, de woonprincipes. De principes bestaan uit vier pijlers. 1. Duurzaam betaalbaar. 2. Levensloopgeschikt wonen. 3. Aantrekkelijke woonstad. 4. Wijken met identiteit. Het thema duurzaamheid staat bovenaan. De woonprincipes vormen samen de actualisering van de Woonvisie die ervoor moet zorgen dat Arnhem ook in de toekomst een woonstad is waar het voor iedereen aantrekkelijk is om te wonen, te leven te leren en te werken.
	Volkshuisvestelijk kader 2019 – 2022	Het volkshuisvestelijk kader is een nadere uitwerking van de woonprincipes. Het vormt de basis om te komen tot prestatieafspraken met de woningcorporaties en huurdersorganisaties.
	Raadsbrief Stand van zaken versnellingslocaties woondeal 2020	Voor 2030 zijn er minstens 7500 extra woningen nodig, over alle segmenten. Arnhem heeft op dit moment plannen voor 8500 woningen waarvan 5350 harde plancapaciteit. Voor de periode 2030 – 2040 zijn nog eens tenminste 7500 woningen

Beleidsniveau	Beleidsstuk	Toelichting
		nodig. Omdat een deel van de plannen vooral binnenstedelijk niet van de grond komt zijn we op zoek naar 130% plancapaciteit ten opzichte van de behoefte. Er moet een tempoversnelling in woningproductie worden gerealiseerd. IN de woondeal is hier een aantal locaties voor opgenomen: Arnhem West, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Presikhaaf III, Malburgen, Stasblokken Meinwerswijk, Vredenburg/Kronenburg en Elderveld.
	Structuurvisie 2012	De essentie van het woningbouwbeleid is dat de bewoner centraal staat. De woonwensen van de bewoners zijn dan ook de basis van de woningbouwprogramma's. Verder staat een gedifferentieerde woningvoorraad in de Arnhemse wijken centraal en Arnhem wordt nog aantrekkelijker als woon-werkstad.
	Voortgangsrapportage juni 2021 Arnhem Biedt Woonruimte	Harde plancapaciteit tot aan 2029: 4882 woningen Zachte plancapaciteit tot aan 2029: 3850 woningen

7.1.1 Woningvoorraad

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningvoorraad	Balans vraag en aanbod	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek

Voor het onderdeel wonen is gekeken naar de woningvoorraad en de mate waarin er balans is tussen de vraag en het aanbod van woningen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt de woningvoorraad beoordeeld als slecht.

Huidige situatie

In de provinciale woningbouw prognose wordt gesproken over een mismatch tussen vraag en aanbod op de regionale woningmarkt ten gevolge van een groeiend aantal kleine huishoudens. In onderstaande figuur staat de disbalans tussen vraag en aanbod van de woningvoorraad in de regio tussen 2019 en 2030 verbeeld.

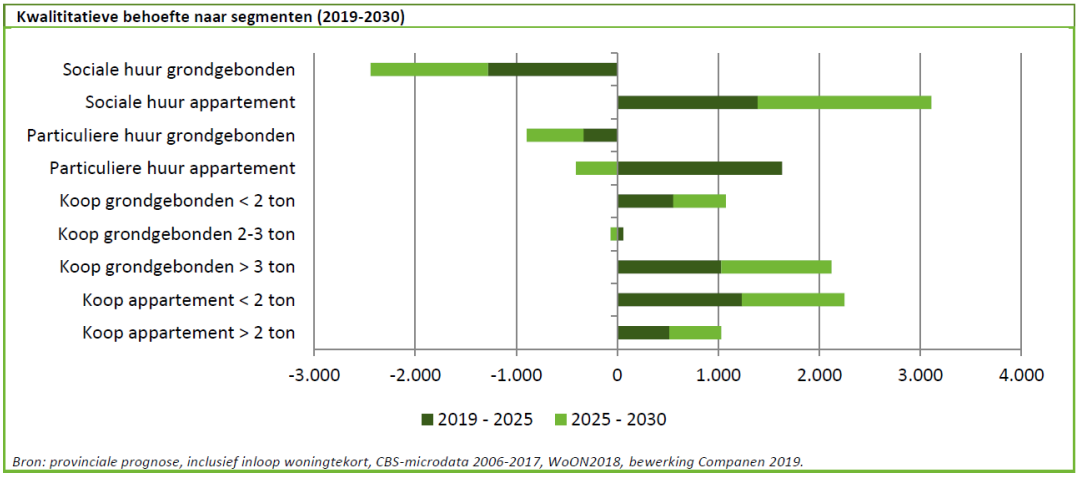

Figuur 7.1 Provinciale prognose kwalitatieve woningbehoefte naar verschillende segmenten in de periode 2019 – 2040 (Bron: Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

In bovenstaande figuur gaat het om de kwalitatieve behoefte naar bepaalde woonsegmenten. Zichtbaar is dat regionaal gezien er dus een behoefte van ongeveer 3000 sociale huurappartementen is tot aan 2030. Er is een negatieve behoefte, of wel een overschot, van ongeveer 2500 sociale grondgebonden huurwoningen tot aan 2030. Verder is er tot 2030 een overschot van ongeveer 1000 grondgebonden particuliere huurappartementen en 400 niet grondgebonden particuliere huurappartementen tot 2030. Regionaal is er dus sprake van een mismatch in de woningvoorraad.

In Arnhem is er sprake van een mismatch in sociale huurwoningen bij corporaties. Arnhem kent een hoge druk op de sociale sector, de zoektijden liggen hoog en er komt niet altijd passend aanbod beschikbaar voor de woningzoekenden. Tot 2030 is er een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van kleine ‘goedkopere’ huurwoningen van 3100 woningen (Plan van aanpak woningbouwontwikkeling, 2019). De woningbehoefte in Arnhem is zo groot dat er onder andere in de Woondeal is afgesproken dat een tempoversnelling in productie nodig is. De Woondeal is een verzameling uitgangspunten en afspraken met de regio en het rijk om een versnelling van de woningbouw mogelijk te maken. De woondeal is geen nieuw beleid, maar is bedoeld om met het bestaande beleid gezamenlijk de bouwproductie te versnellen en met aandacht voor de vesting van specifieke doelgroepen. Het tekort in de regio Arnhem is berekend op 4,1%. Tot aan 2025 ligt de nadruk op nieuwbouw om de acute woningvraag aan te pakken. Tot 2030 zijn er zo’n 7500 extra woningen nodig, verspreid over alle woon categorieën. In onderstaande figuren staat de woningbehoefte en mogelijke verdeling naar de categorieën tot aan 2030.

Toekomstige ontwikkelingen

Groei woningbehoefte

	Inloop woningtekort tot 2%	Huishoudensgroei 2019-2025	Huishoudensgroei 2025-2030	Huishoudensgroei 2030-2040
Arnhem	600	4.500	2.370	1.520

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, bewerking Companen 2019.

De woningbehoefte bestaat uit twee componenten, enerzijds de huishoudensontwikkeling (er komen meer huishoudens mede door gezinsverdunning), anderzijds een tekort aan woningen dat er nu al is en ingelopen wordt. Dit tekort is in de subregio Arnhem berekend op 4,1% van de woningvoorraad. De inloop is gericht op een tekort van 2% (nodig voor een gezonde marktwerking / waardebehoud van vastgoed). De inloop van dit woningtekort is gespreid over twee perioden.

Figuur 7.2 Verwachte woningbehoefte Arnhem 2030- 2040 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

Mogelijkheden tussen huur en koop 2019-2030

	Sociale huur	Goedkope koop	Totaal sociaal	Vrije sector huur / middenhuur (€720-€1.000)	Vrije sector huur / dure huur (>€1.000)	Overige koop
Arnhem	670	3.325	3.995 (54%)	240	85	3.145

Bron: provinciale prognose, inclusief inloop woningtekort, CBS-microdata 2006-2017, WoON2018, bewerking Companen 2019.

Figuur 7.3 Mogelijke verdeling tussen huur- en koopwoningen in Arnhem voor de periode 2019 en 2030 (Bron: Plan van aanpak woningbouwontwikkeling o.b.v. Provinciale prognose)

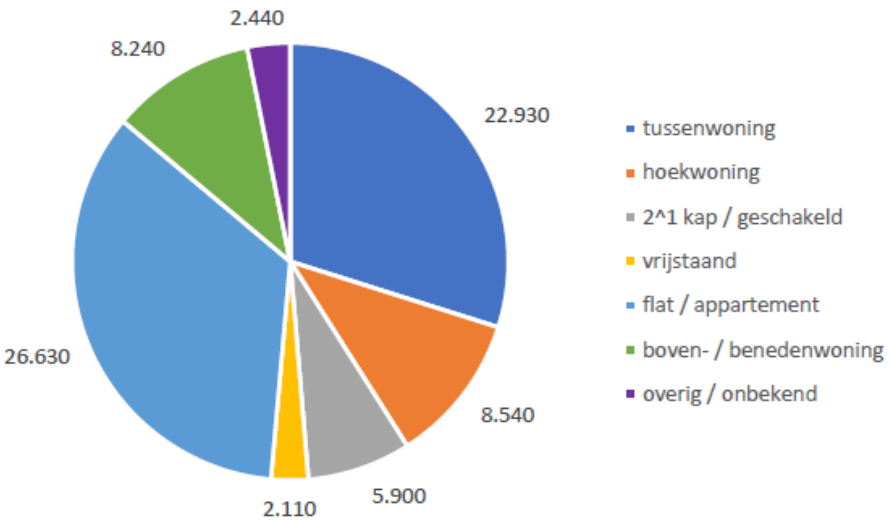

Figuur 7.4 Opbouw woningvoorraad Arnhem naar woningtypen 1-1-2020 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020 Arnhem Biedt Woonruimte op basis van BAG/WOZ)

Het aantal woningen in Arnhem in 2020 is 76.790 en de beginstand van de woningvoorraad is in april 2021 77.839. Het grootste aandeel van de woningvoorraad is, zoals zichtbaar op bovenstaande figuur, een tussenwoning of flat/appartement. Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod.

In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod van middeldure huur komt overeen. Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem een grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Tot aan 2030 en 2040 is er een grote woningbehoefte, omdat de Arnhemse bevolking groeit. Tegelijkertijd was het aandeel van het tekort dat door achterstanden uit het verleden is ontstaan in 2019 beperkt. Bovendien is er sprake van de inloop van het tekort 2%.

In de huidige situatie is sprake van een tekort en de vraag en het aanbod is niet in balans. De woningbehoefte is dermate dringend dat de gemeente Arnhem, ook in samenwerking met andere partijen, heeft vastgesteld dat een tempoversnelling in de productie nodig is. Het aspect van de woningvoorraad wordt in de huidige situatie beoordeeld als **slecht**, omdat de vraag en het aanbod niet in overeenstemming zijn en er sprake is van een groot tekort.

Autonome ontwikkeling

Naar verwachting loopt het woningtekort in de regio in de autonome ontwikkeling terug, maar krijgt het gebied te maken met huishoudensgroei door gezinsverdunning. Het bestaande tekort blijft in de autonome ontwikkeling dus bestaan, maar er wordt iets ingelopen. Corporaties ontwikkelen zoveel mogelijk om de mismatch op de sociale huurmarkt op te lossen. Er zijn dus maatregelen opgesteld om de mismatch tussen vraag en aanbod met name voor de sociale huursector op te lossen. Het woningtekort wordt op korte termijn in de autonome ontwikkeling iets ingelopen en tot aan 2025 worden ruim 7000 nieuwbouwwoningen gebouwd. Tot aan 2029 is de harde plancapaciteit 4882 woningen en de zachte plancapaciteit 3850 woningen. De plancapaciteit tot aan 2029 komt daarmee op totaal 8732 woningen. De zachte plancapaciteit is tussen 2019 en nu sterk toegenomen. De volgende stap is om de zachte plannen om te zetten naar harde plancapaciteit. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen. De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Tabel 7.1 Zachte en harde plancapaciteit woningvoorraad gemeente Arnhem tot 2029 (Bron: Voortgangsrapportage juni 2020: Arnhem biedt woonruimte)

Plancapaciteit	Harde plancapaciteit	Zachte plancapaciteit	Totaal
Aantal woningen	4882 woningen	3850 woningen	8732 woningen

Deelgebieden

In de woondeal Arnhem-Nijmegen (2020) wordt geconstateerd dat de vraag naar woningen dermate dringend is dat er verschillende locaties zijn geselecteerd waar een versnelling van de woningbouwmogelijk gemaakt kan worden. Voor Arnhem zijn er verschillende versnellingslocaties en een locatie 'stadsvernieuwing 3.0' gezocht. Deze locaties zijn: Arnhem Oost (stadvernieuwing 3.0) en de andere versnellingslocaties liggen in: Elderveld/Kronenburg-Vredenburg, Malburgen, Stadsblokken Meinerswijk, Centrum Oost, Spoorzone Arnhem Oost, Arnhem West en Presikhaaf III. In de woondeal (2020) staat het volgende over de versnellingslocaties:

"Versnellingslocaties bieden kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen. Dit is mogelijk door zachte plannen in de planvoorraad naar voren te halen, door bestaande plannen aanvullend te verdichten of door toevoeging van nieuwe plannen die op korte termijn kunnen worden uitgevoerd. Een eerste inventarisatie naar de mogelijkheden voor versnelling leidt tot een mogelijke extra productie van 5.000 woningen (bovenop de minimale productie van 15.000 woningen)."

Omdat er tot 2030 een tekort is aan 7500 woningen biedt de versnelling van 5000 woningen enige verlichting en wordt de woningvoorraad in de autonome ontwikkeling voor de deelgebieden Arnhem Centrum, Arnhem West en Arnhem Oost beoordeeld als redelijk, maar voor Arnhem Noord waar geen versnellingslocaties of extra woningbouwopgave is opgenomen als slecht. Arnhem Zuid wordt beoordeeld als goed, doordat hier versnellingslocaties zijn aangewezen en door de realisatie van Schuytgraaf (een uitleglocatie), waar honderden woningen worden gerealiseerd

Effectbeoordeling Omgevingsvisie

Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningvoorraad is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	De gemeente Arnhem zet in op het realiseren van een groot aantal nieuwe woningen. Dit zal een positief effect hebben op de woningvoorraad in de gemeente.	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad. Door de woningopgave binnenstedelijk op te lossen wordt de druk op de buitengebieden beperkt

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van de woningvoorraad wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Tot 2040 is de gemeente voornemens om een groot aantal woningen te bouwen, om tegemoet te komen aan de hoge vraag naar woningen. Arnhem kent tot 2030 een vraag van 7.500 woningen. Met de realisatie van ongeveer 7.000 woningen waarin de Omgevingsvisie voorziet komen vraag en aanbod nader tot elkaar. Hierbij wordt rekening gehouden met de diverse vraag naar woningen die bestaat. De verwachting is dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft het woningaanbod.

7.1.2 Woningaanbod

Indicator	Criteria	Goed	Redelijk	Slecht
Woningaanbod	Balans vraag en aanbod voor verschillende doelgroepen (ouderen, studenten, starters, sociale huur)	Vraag en aanbod in balans en geen tekort	Vraag en aanbod sluit niet helemaal op elkaar aan en tekort	Vraag en aanbod uit balans en een groot tekort

Beoordelingssystematiek

Het woningaanbod is bekeken aan de hand van de mate waarin er al dan niet een balans bestaat tussen vraag en aanbod van woningen voor verschillende doelgroepen. Wanneer vraag en aanbod in balans zijn en er geen sprake is van een tekort wordt het woningaanbod beoordeeld als goed. Wanneer vraag en aanbod uit balans zijn en sprake is van een groot tekort wordt het woningaanbod voor verschillende doelgroepen beoordeeld als slecht.

Huidige situatie
In de huidige situatie moeten er meer woningen gerealiseerd worden om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van alle soorten woningen voor alle doelgroepen te garanderen. Daarbij moet onder andere gedacht worden aan woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in het goedkope en betaalbare segment, de middenhuurcategorie, levensloopbestendige woningen voor ouderen en woningen in het hogere segment.

Op basis van de WOZ-registratie, de Lokale Monitor Wonen en het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling uit 2019 valt een aantal zaken op van de woningvoorraad en het aanbod. De huidige samenstelling van de woningvoorraad in 2019 is als volgt: 43% rij-hoekwoning, 8% 2-onder 1-kap, 3% vrijstaand, 45% appartementen en 1 % seniorenwoningen. Dit blijkt uit het Plan van aanpak Woningbouwontwikkeling (gemeente Arnhem, 2019).

Woningen
Van de woningvoorraad in Arnhem bestaat 44% uit koopwoningen en daarvan behoort 42% tot goedkope koop met een waarde tot €200.000,- . Het aandeel sociale huur- en particuliere huurwoningen is in Arnhem relatief hoog (36% en 19%). Van de woningvoorraad bestaat 45% uit appartementen en 43% uit rij/hoekwoningen. Van de 25.420 sociale huurwoningen in corporatiebezit is 45% een eengezinswoning, 50% een appartement en 5% seniorenwoning. Eengezinswoningen worden het vaakst verhuurd.

Inwoners
Een aandeel van 53% van de inwoners van Arnhem behoort tot de doelgroep voor de corporaties (inkomen tot €38.035, -). 25% van de inwoners heeft een inkomen tussen de en €75.000,- en 5% van de inwoners heeft een inkomen tussen de €38.035,- en €42.436,-. Van de inkomensgroep vanaf de €42.436,- tot meer dan €75.000,- hebben de inwoners relatief het vaakst een koopwoning.

De Arnhemse corporaties wijzen op dit moment vooral toe aan de inkomensgroep €tot 38.035 en nauwelijks aan de groep tot €42.436 hoewel ze wel maximaal 10% aan deze groep mogen toewijzen. Bovendien mogen corporaties 10% van de voorraad vrij toewijzen.

Er bestaat momenteel het risico dat de groei van het aanbod aan kamers voor studenten de vraag niet meer kan volgen. Gemeente Arnhem is betrokken bij het Landelijk Actieplan Studentenhuisvesting en heeft in 2020 meerjarige prestatieafspraken gemaakt met SSH& om de komende 10 jaar minimaal 200 studentenheden toe te voegen. De landelijke monitor studentenhuisvesting toont dat er in Arnhem op dit moment sprake is van een evenwichtige markt voor studentenhuisvesting.

Tabel 7.2 Huur- en koopwoningen in de woningvoorraad in Arnhem naar prijsindeling (2019)

	Eigendomssituatie	Soort	Prijs €
Totale woningvoorraad	Huur	Sociaal	720, 42
		Middenhuur	1000
		Duur	≥ 1000
	Koop	Goedkope	Tot 200.000
		Midden koop	Tot 350.00
		Dure koop	≥ 350.000

Sociale huur
In de huidige situatie is de druk op de sociale huurwoningen in Arnhem hoog en de zoektijden lopen op. Er is in de huidige situatie sprake van een overschot aan grote eengezinswoningen van 2400 woningen en een tekort van 3100 kleinere en goedkopere huurwoningen. Bovendien verhuren corporaties woningen aan de doelgroep met een maximaal inkomen, omdat ontwikkelaars andere inkomenseisen stellen. Hierdoor zijn particuliere sociale huurwoningen niet bereikbaar voor de doelgroep waar de woningen eigenlijk voor bedoeld zijn.

Middenhuur
Het middeldure huursegment biedt woningen voor huishoudens die nog geen koopwoning kunnen betalen, maar die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. De vraag en het aanbod komt overeen

Goedkope koop
Huishoudens die niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning en voor wie een middeldure huurwoning te duur is, zoeken over het algemeen naar een goedkope koopwoning. Er is in de huidige situatie in Arnhem ene grote behoefte aan goedkope koopwoningen. Koopwoningen zijn in de huidige situatie veel duurder geworden. Het gat tussen de huursector en de koopsector groeit. Goedkope koopwoningen worden naar realisatie door de huidige druk op de woningmarkt snel duurder en zijn al snel niet meer beschikbaar voor de juiste doelgroep.

In de huidige situatie is er sprake van een mismatch in het woningaanbod van sociale huur – en betaalbare huur en of koopwoningen. De sociale huurwoningen zijn vaak juist ook de woningen die bedoelt zijn voor een speciale doelgroep zoals senioren, urgent woningzoekenden, doorstromers uit de opgang. In het algemeen moet er op korte termijn bij worden gebouwd om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen te kunnen garanderen. In de huidige situatie is er sprake van een tekort en een mismatch van het aanbod in woningen in Arnhem. Het woningaanbod wordt daarom beoordeeld als **slecht.**

Autonome ontwikkeling
In eerste instantie wordt het woningtekort in Arnhem iets ingelopen, maar op lange termijn tot aan 2030 en 2040 is er ook sprake van huishoudensgroei en als je welvaartsgroei meerekent zijn nog duizenden extra woningen nodig. In de autonome ontwikkeling zijn Arnhemse corporaties bereid kleinere woningen toe te voegen voor één- en tweepersoonshuishoudens en bijzondere doelgroepen. Het komt neer op een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Voor het aantal arbeidsmigranten dat de komende jaren langer blijft is de verwachting dat deze groep in aanmerking komt voor een sociale huurwoning.

Meestal komen arbeidsmigranten na een jaar in aanmerking voor een sociale huurwoning, omdat de huisvesting dan een permanent woonkarakter krijgt. Dat vraagt om een toevoeging van ongeveer 700 sociale huurwoningen. In de autonome ontwikkeling zal ook de doelgroep voor sociale huur- en betaalbare woningen worden verruimd. Het ministerie stelt een verruiming van de corporatiedoelgroep voor van 10% naar 15%. Meer huishouden met een inkomen tot 42.463 kunnen dan gebruik maken van de sociale huursector en betaalbare woningen. Het oprekken van de grenzen voor deze woningen vraagt om een toevoeging van ongeveer 2000 sociale huurwoningen. Het bestaande en geprogrammeerde tekort in de sociale huursector en het niet aansluiten van de vraag op het aanbod samen met het marktfalen in de sociale sector vraagt om extra maatregelen. De ambitie is om van alle woningen, minimaal 30% sociale huur te realiseren met in het bijzonder woningen voor één en twee persoonshuishoudens. In nieuwbouwplannen moet echter rekening gehouden worden met 30% uitval en bovendien is de gemeente afhankelijk van corporaties en onvoorziene ontwikkelingen (bijvoorbeeld de voortschrijdende inzichten in het kader van doorstroming op de woningmarkt). De autonome ontwikkeling van de vraag en het aanbod van de woningvoorraad wordt daarom beoordeeld als **redelijk.**

Deelgebieden
Zoals hiervoor beschreven onder woningvoorraad zijn er in Arnhem versnellingslocaties en een locatie voor stadsvernieuwing 3.0 opgenomen. Deze locaties liggen in Arnhem West, Arnhem Zuid, Arnhem Oost en Arnhem Centrum. De locatie voor stadsvernieuwing 3.0 is Arnhem Oost en hier is specifiek de aandacht voor leefbaarheid[21]. Het gaat om vijf wijken in Arnhem Oost: de Malburgen, 't Broek, Klarendal, Presikhaaf-West en Geitenkamp. Het idee is om hier stadsvernieuwing meer integraal als een sociaal-maatschappelijke opgave op te pakken en een gevarieerd woningaanbod te realiseren. Bovendien wordt in de Spoorzone die ook in Arnhem Oost ligt de komende jaren ook flink gebouwd waarvan in ieder geval 50% betaalbaar moet worden en 30% sociale huur. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat in de Spoorzone Arnhem Oost een substantiële bijdrage wordt gedaan aan de woningbouwopgave. De vernieuwing moet daarnaast een stimulans bieden voor omliggende meer kwetsbare wijken. Het woningaanbod voor verschillende doelgroepen wordt voor Arnhem Oost wijkt licht positief af van de beoordeling 'redelijk' van de autonome ontwikkeling van woningaanbod voor verschillende doelgroepen van Arnhem als geheel.

Effectbeoordeling Omgevingsvisie
Beleid in de Omgevingsvisie dat een mogelijke relatie heeft met de indicator woningaanbod is geselecteerd en beoordeeld. Beoordeeld is of er sprake is van:

- Een mogelijk positief effect (+)
- Waarschijnlijk geen effect (0)
- Een mogelijk negatief effect (-)
- Een saldo van wisselend positieve en negatieve effecten (0)

[21] https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/stadsvernieuwing-3-0-moet-arnhem-oost-vooruit.12514687.lynkx

Relevant beleid	Beoordeling	Toelichting gemeentebreed	Toelichting locatie specifiek
We maken onze werklocaties toekomstbestendig	+	Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan onderzoeken welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken en welke plekken geschikt zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bijvoorbeeld bedrijven voor de circulaire economie	Het Broek en Rijnpark worden aangewezen voor de functiemix
We bouwen nieuwe woningen bij	+	Tot 2030 7.000 nieuwe woningen, daarna tot 2040 7.000-9.000 nieuwe woningen	De focus voor het ontwikkelen van nieuwe woningen ligt op de gebieden Arnhem Oost, zuid (Kronenburg) en de binnenstad
We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen	+	Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.	Tijdelijke woningen worden gerealiseerd in pauzelandschappen, plekken waar mogelijk saneringsopgave liggen voordat over kan worden gegaan op transformatie. Dit gebeurt o.a. in Arnhem Oost.

Toelichting effectbeoordeling

In het kader van het woningaanbod wordt de Omgevingsvisie van Arnhem als positief beoordeeld. Met name de uitspraak om tijdelijke of verplaatsbare woningen te bouwen kan worden gezien als een verbreding van het huidige woningaanbod, waardoor Arnhem een groter deel van de woningzoekenden kan bedienen. Het bijbouwen van nieuwe woningen, mits met een gedegen strategie die verder kijkt dan de korte termijn, kan er daarnaast voor zorgen dat Arnhem ook richting 2040 een woningaanbod heeft dat goed aansluit bij de wensen van bewoners. Er wordt om die reden verwacht dat de Omgevingsvisie een **positief** effect heeft op het woningaanbod.

Kenmerk R001-1279798HLG-V05-agv-NL

Bijlage 4 Relatie tussen ambities en indicatoren beoordelingskader

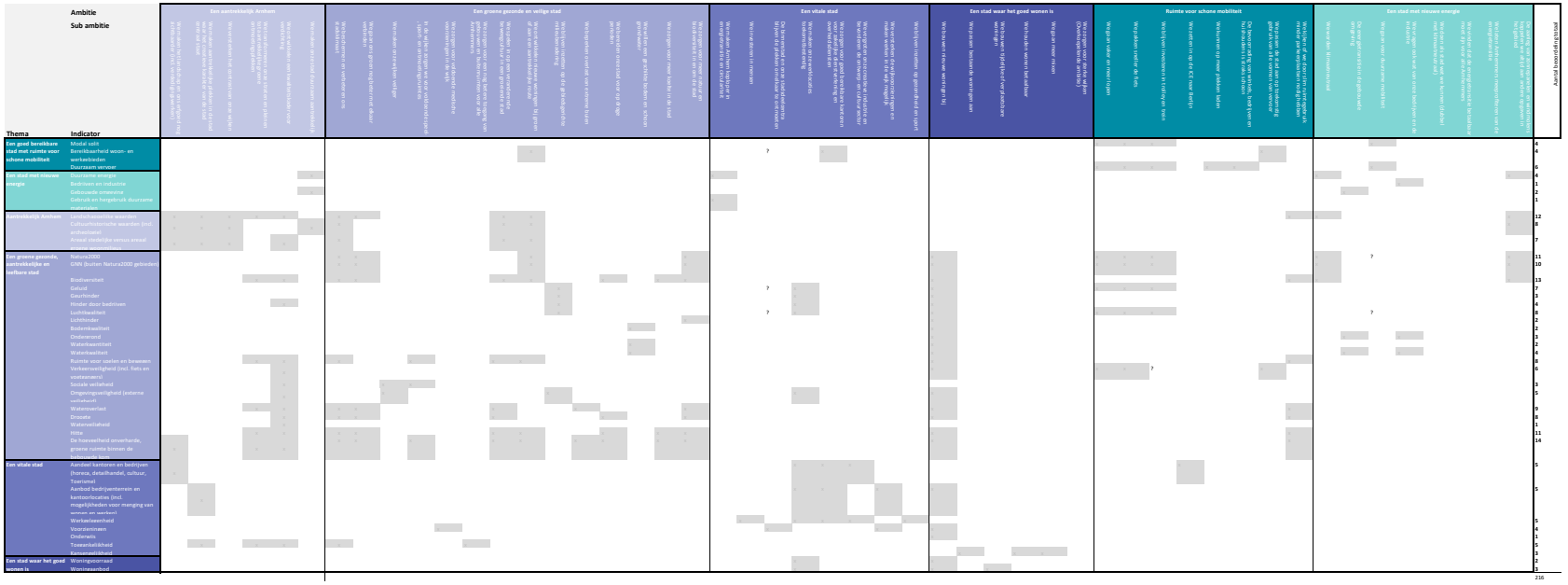
Ambitie
Sub ambitie
Een aantrekkelijke Arnhem
Een groene gezonde en veilige stad
Een vitale stad
Een stad waar het goed wonen is
Ruimte voor schone mobiliteit
Een stad met nieuwe energie
#Knelpunten/kansen/ideeën
Thema
Indicator
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit
Modal split
Bereikbaarheid woon- en werkgebieden
Duurzaam vervoer
Een stad met nieuwe energie
Gebiedsvisie energie
Bedrijven en industrie
Gebiedsgerichte ontwikkeling
Gebruik en hergebruik duurzame
Aantrekkelijke Arnhem
Cultuurhistorische waarden (incl. archeologie)
Cultuurhistorische waarden (incl. archeologie)
Areaal stedelijke versus areaal
Een groene gezonde, aantrekkelijke en veilige stad
Natura 2000
GNN (buiten Natura2000 gebieden)
Biodiversiteit
Geluid
Geurhinder
Hinder door bedrijven
Luchtkwaliteit
Lichthinder
Bodemkwaliteit
Ondergrond
Waterkwantiteit
Waterkwaliteit
Ruimte voor spelen en bewegen
Verkeersveiligheid (incl. fiets en voetgangers)
Sociale veiligheid
Omgevingsveiligheid (externe veiligheid)
Wateroverlast
Droogte
Waterveiligheid
Hitte
De hoeveelheid onverharde, groene ruimte binnen de
Een vitale stad
Aandeel kantoren en bedrijven (horeca, detailhandel, cultuur, Toerisme)
Aanbod bedrijventerrein en kantoorlocaties (incl. mogelijkheden voor menging van wonen en werken)
Werkgelegenheid
Voorzieningen
Onderwijs
Toegankelijkheid
Concurrentiekracht
Een stad waar het goed wonen is
Woningvoorraad
Woningbehoefte

PlanMER Omgevingsvisie Arnhem

Oplegnotitie planMER Omgevingsvisie Arnhem n.a.v. advies Commissie voor de m.e.r.

31 maart 2023

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Verantwoording

Titel	PlanMER Omgevingsvisie Arnhem
	Oplegnotitie naar aanleiding van advies Commissie voor de m.e.r.
Opdrachtgever	Gemeente Arnhem
Projectleider	Martijn Gerritsen
Auteur(s)	Marieke van der Linde, Huub van Geldorp
Tweede lezer	Martijn Gerritsen
Kenmerk	R003-1279798HLG-V03
Aantal pagina's	28
Datum	31 maart 2023
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking.
	Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Kenmerk R003-1279798HLG-V03

Inhoud

1 Inleiding 4

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's 5

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's 6

2.1.1 Arnhem als netwerk 6

2.1.2 Boulevards van Arnhem 9

2.1.3 Compact stadshart 12

2.1.4 Stadsranden 15

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities 17

2.2.1 Arnhem als netwerk 19

2.2.2 Boulevards van Arnhem 20

2.2.3 Compact stadshart 21

2.2.4 Stadsranden 22

2.3 Conclusie en aanbevelingen 24

3 Stikstofdepositie (Natura 2000) 25

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden 26

3.1.2 Fasering in programma 26

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden 26

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting 27

4 Methodische aanbevelingen 27

1 Inleiding

Van 11 november 2022 tot en met 22 december heeft de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem samen met het planMER ter inzage gelegen. De gemeente Arnhem heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) (verder: de Commissie) gevraagd het milieueffectrapport (MER) gedurende deze periode te toetsen. Hierbij is gekeken of het milieueffectrapport voldoende informatie bevat voor een besluit over de Omgevingsvisie. In het toetsingsadvies benoemt de Commissie drie onderdelen waarvoor zij een aanvulling op het planMER aanbeveelt.

Allereerst adviseert de Commissie om een gevoeligheidsanalyse uit te voeren naar de ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen getoetst worden. Een tweede advies dat de Commissie geeft is het onderzoeken van een ontwikkelscenario voor de transformatie van Arnhemse landbouwgronden naar woningbouw, bijvoorbeeld in het buitengebied en aan de stadsranden. Tenslotte geeft de Commissie verschillende adviezen met betrekking tot de methodiek van het planMER.

In deze aanvullende notitie wordt in drie hoofdstukken ingegaan op het advies van de Commissie. In hoofdstuk 2 wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd naar de ontwikkelscenario's die de gemeente Arnhem in de aanloop naar de ontwerp Omgevingsvisie heeft opgesteld. Hieraan is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd, welke aandacht geeft aan stedelijke ontwikkeling aan de randen van de stad. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op het Arnhemse buitengebied. Hier wordt een nadere onderbouwing gegeven voor de Passende beoordeling in het planMER en uiteengezet waarom in dit gebied niet wordt ingezet op woningbouw. In de Passende beoordeling wordt aangenomen dat de stikstofknelpunten binnenstedelijk zijn op te lossen. In hoofdstuk 4 wordt gereageerd op de methodische adviezen van de Commissie en hoe hiermee is omgegaan.

2 Gevoeligheidsanalyse ontwikkelscenario's

De Commissie adviseert om een nadere analyse te maken van alternatieve ontwikkelscenario's om een positievere milieukwaliteit en een hoger doelbereik van ambities te bereiken. Door verschillende ontwikkelscenario's te onderzoeken kan volgens de Commissie getoetst worden of de aanname dat binnenstedelijk ontwikkelen beter is voor het milieu en de omgeving dan buitenstedelijk ontwikkelen. Daarnaast geeft de uitvoering van een gevoeligheidsanalyse handvatten voor het uitwerken van ontwikkelrichtingen voor de stad en de verdere uitwerking van de Omgevingsvisie.

De geselecteerde ontwikkelscenario's komen uit het Koersdocument Arnhem 2040. Dit zijn 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem' en 'Compact stadshart'. Figuur 2.1 geeft een weergave van de ruimtelijke manifestatie van de ontwikkelscenario's.

In dit kader is van belang om te vermelden dat de ontwikkelscenario's zijn opgesteld ten behoeve van het participatieproces dat ten grondslag heeft gelegen aan de ontwerp Omgevingsvisie. De ontwikkelscenario's zijn gebruikt om de dialoog met bewoners te voeren op basis van eenvoudige stellingen. De scenario's hebben inzicht gegeven in belangen van stakeholders, welke thema's spelen in de stad en hebben geholpen bij het bepalen van een integrale koers. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de opgestelde ontwerp Omgevingsvisie.

Op advies van de Commissie is een vierde ontwikkelscenario toegevoegd aan deze gevoeligheidsanalyse, gefocust op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. De inzet hier was het achterhalen of het transformeren van landbouwgebieden naar woongebieden een verbetering kan opleveren ten behoeven van de milieukwaliteit. Dit ontwikkelscenario heet 'Stadsranden'.

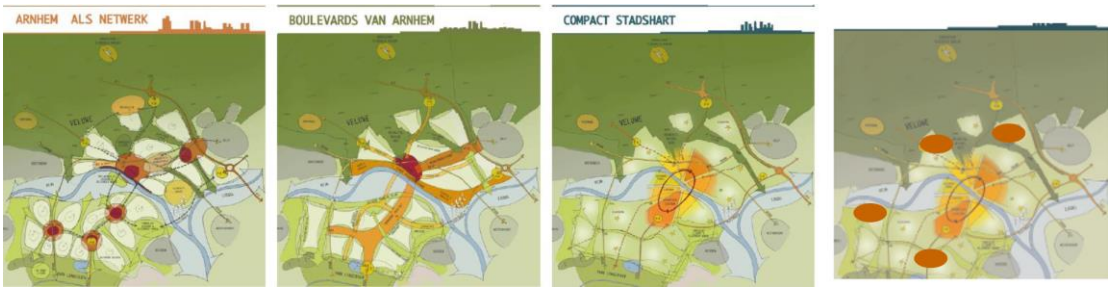

Figuur 2.1 De drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's van de gemeente Arnhem voor de Omgevingsvisie (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id) en rechts het vierde ontwikkelscenario 'Stadsranden'

In deze notitie wordt eerst per ontwikkelscenario een selectie van relevante indicatoren beoordeeld. Ten tweede worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die reeds zijn vastgesteld. Deze beoordeling vindt plaats voor de vier ontwikkelscenario's. Tenslotte worden op basis van voorgaande beoordelingen conclusies getrokken en enkele aanbevelingen gedaan voor het vervolg van de uiteindelijke Omgevingsvisie.

2.1 Beoordeling ontwikkelscenario's

Om een beeld te geven van het effect van de ontwikkelscenario's zijn deze beoordeeld op basis van de indicatoren landschap, cultuurhistorie, woonmilieus, natuur, grijsmilieu, klimaatadaptatie, woningvoorraad, bereikbaarheid en sociale cohesie. Deze indicatoren zijn namelijk naar verwachting het meest onderscheidend. De omschrijvingen van de ontwikkelscenario's en de speerpunten op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie zijn afkomstig uit Koersdocument Arnhem 2040, en zijn opgesteld door de gemeente Arnhem en ruimtelijk adviseur Land-id.

De indicatoren in onderstaande paragrafen zijn kwalitatief beoordeeld. Hierbij is gebruik gemaakt van drie symbolen, die ook in het planMER zijn gebruikt om het effect van de ontwerp Omgevingsvisie te duiden. Onderstaande tabel laat de legenda van de beoordelingssymbolen zien.

Tabel 2.1 Legenda beoordelingssymbolen ontwikkelscenario's

Positief effect	Beperkt effect	Negatief effect
		

2.1.1 Arnhem als netwerk

In ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' groeit Arnhem vooral rondom bestaande en nieuwe knooppunten[1] in de stad. Knooppunten zijn stations, winkelcentra of andere goed bereikbare plekken waar veel mensen samen komen. Bij de grote knooppunten komt een mix van voorzieningen, woningen en bedrijven. Schone en veilige routes verbinden de knooppunten.

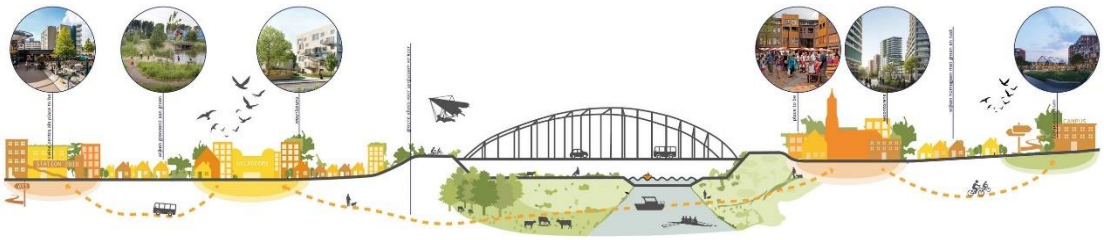

Figuur 2.2 Impressie van ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

[1] In Koersdocument Arnhem 2040 komt de term 'knooppunt' veelvuldig voor. In het kader van consistentie is gekozen om de gevoeligheidsanalyse deze terminologie over te nemen uit het Koersdocument. In de ontwerp Omgevingsvisie en het planMER wordt voor deze term werkgebieden of woon-werkgebieden gebruikt.

Tabel 2.2 Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Speerpunten ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk in hoogdynamische knooppunten; de stedelijke knooppunten, wijkcentra en OV-punten zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd. • Elke wijk grenst aan een knooppunt en aan groen, de wijken zelf zijn rustig en groen. • De woningbouwopgave in buurten en wijken is gericht op maatwerk, inbreiding en transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• De knooppunten worden het bruisend brandpunt voor de regio en ontwikkelen zich verder als place to be. • Wijken zijn opzichzelfstaand met kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg. • Concentratie van bedrijven en werkplekken rond knooppunten en een mix van functies in grotere knooppunten. • Knooppunten met energie gerelateerde bedrijven op IPKW, de Kenniscampus regio Arnhem (HAN/Larenstein) en Businesspark Arnhems Buiten. • In Arnhem Zuid ontstaat met Kronenburg, het GelreDome en het nieuwe Olympuskwartier een voorzieningencentrum van formaat.
Mobiliteit
• Groene allees verbinden knooppunten voor langzaam verkeer. • P+R gecombineerd met laagdynamische knooppunten, vanuit daar snelle OV-verbinding met hoogdynamische knooppunten. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten. • Parkeren in de buurt is wijkgericht.
Leefomgeving
• Sonsbeek, Meijnerswijk en Immerloo als concentratie van park, natuur en recreatie. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met groene buffers tussen de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • De openbare ruimte is ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Nieuwe gemengde woon-werkmilieus op de HOV-knooppunten van de stad bieden kansen voor slimme energie-concepten. Bij voorbeeld door het slim benutten gezamenlijk opwekken van energie, het benutten van restwarmte en het reduceren van CO2-uitstoot door OV- en fietsgebruik. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.3 Beoordelingstabel 'Arnhem als netwerk'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Het effect van dit ontwikkelscenario op het landschap is positief. Wanneer voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt gekeken naar de verschillende kernen die Arnhem rijk is, worden de waardevolle

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		landschappen aan de randen van de stad gespaard. Deze behouden op die manier hun waarde.
Cultuurhistorie		Het effect op cultuurhistorie zou bij dit ontwikkelscenario beperkt zijn. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op belangrijke centra in de stad. Hier wordt naar verwachting stevig verdicht, tot het niveau centrum stedelijk plus. Dit draagt zodoende bij aan de diversifiëring van woonmilieus in Arnhem.
Natuur		Verdichten op meerdere locaties leidt ertoe dat op meerdere plekken natuur ruimtelijk de strijd aangaat met verharding. Naar verwachting zal er zoveel als mogelijk natuurinclusief gebouwd worden, echter kan dit niet volledig compenseren voor de ruimte die woningbouw in dit ontwikkelscenario claimt. Dit ontwikkelscenario legt echter geen claim op gebieden buiten de stad, die op termijn gebruikt kan worden voor de transformatie naar duurzame landbouw, klimaatlandschap of natuurgebied. Om die reden kan dit ontwikkelscenario een positief effect hebben op natuur.
Grijsmilieu		‘Arnhem als netwerk’ leidt naar verwachting tot een afname van geluidhinder en een verbetering van de luchtkwaliteit in Arnhem. De nadruk op openbaar vervoer zorgt ervoor dat het gebruik van de auto binnen Arnhem mogelijk afneemt, wat een positief effect heeft op de geluidsoverlast in woongebieden. Daarnaast leidt dit mogelijk ook tot minder uitstoot van schadelijke stoffen op plekken waar nu veel verkeer is, maar ook veel mensen bij elkaar komen.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie is naar verwachting negatief. Meer verharding leidt tot meer hitte-eilanden in de stad (op plekken die in de huidige situatie al warmer zijn dan minder verharde delen van de stad) en ook grotere uitdagingen voor de afwatering van regenwater bij extreme neerslag. Meer dichtbebouwde kernen leidt zo mogelijk tot meer kernen met een uitdaging op het gebied van hitte, maar ook de afvoer van water bij extreme neerslag.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		De focus voor openbaar vervoerverbindingen bij dit ontwikkelscenario zijn dragers voor het verwachte positieve effect op bereikbaarheid. Door de stad beter geschikt te maken voor langzaam verkeer en bewoners en bezoekers zoveel mogelijk te laten reizen met het openbaar vervoer zijn er goede kansen dat de congestie in de stad afneemt en de

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		algehele bereikbaarheid toeneemt. Randvoorwaarde voor een positief effect is dus een stevige investering in langzaam verkeerroutes en het openbaar vervoer.
Sociale cohesie		Binnen dit ontwikkelscenario is de verwachting dat de sociale cohesie kan verbeteren. Door op meerdere plekken in Arnhem voorzieningenknooppunten te realiseren, met goede verbindingen hiertussen, is men sneller geneigd eens naar een ander deel van de stad te gaan. Op die manier kan een brug worden geslagen tussen verschillende bewoners van Arnhem. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.2 Boulevards van Arnhem

In ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ groeit Arnhem vooral langs de belangrijke invalswegen zoals de Velperweg, Amsterdamseweg en de Burgemeester Matsersingel. Deze invalswegen worden omgebouwd naar boulevards met een mix van woningen en bedrijven. De boulevards worden groen ingericht en zijn goed bereikbaar voor alle vormen van vervoer. De wegen vormen niet langer de grens tussen stadsdelen maar verbinden de omliggende buurten. De boulevard als bruisende ontmoetingsplek.

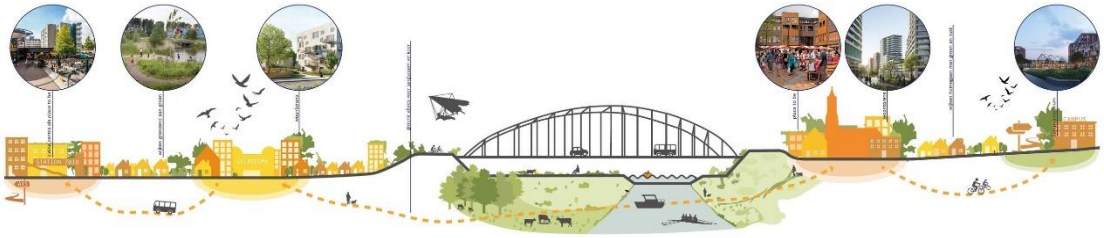

Figuur 2.3 Impressie van ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.4 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Boulevards van Arnhem’
Wonen
• Woningbouwopgave hoofdzakelijk langs boulevards; de stedelijke knooppunten en HOV-lijnen zijn dé plekken waar wordt verdicht en verdere functiemenging wordt gestimuleerd.
• Opheffen van anonimiteit van de wijk, door wijken om te keren met het gezicht naar de boulevards, allees en groen. Hier is ruimte voor bijzondere woonmilieus en zoekruimte voor woningbouwopgave.
• Er is sprake van maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie van de wijken.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'
Economie
• De boulevards van Arnhem ontwikkelen zich als place to be. • Een mix van woningen, bedrijven en werkplekken langs boulevards, met elk een eigen accent. • Kennisboulevard: hoogwaardige werkgelegenheid in combinatie met onderwijs en technologie. • Stadse-rivierboulevard: verloopt van kunst & innovatie naar bedrijvigheid & innovatie. • Functiemenging, ruimtelijke samenhang en ruimtelijke kwaliteit dragen bij aan het economisch functioneren, leefbaarheid en toekomstwaarde van de boulevards.
Mobiliteit
• Boulevards als belangrijkste hoogdynamische (OV)-verbindingen en de stadsallees als laagdynamische snelle verbindingen. • P+R aan begin van de boulevards. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Groene wiggen als verbindende structuren met ruimte voor rust, natuur en recreatief verkeer en cultuurhistorische en landschappelijke allure. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met het inzetten op de groene allees wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• De ontwikkelen van nieuwe boulevards met een gemengd woon-werk karakter biedt kansen en mogelijkheden voor de aanleg van nieuwe warmte-infrastructuur ondergronds. Hierbij liften de nabij gelegen wijken mee met deze investering in duurzame warmte. Ook de koppeling van wonen en werken aan OV en fiets draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.5 Beoordelingstabel 'Boulevards van Arnhem'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting geen negatieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Daarnaast maakt een boulevard langs de Rijn dit belangrijke landschappelijke element goed beleefbaar. Dit ontwikkelscenario zou zodoende een positief effect hebben op de indicator landschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. De ruimtelijke opgaven zijn maatwerk: hierbij wordt naar verwachting goed gelet op eventueel aanwezige cultuurhistorische waarden.
Woonmilieus		Ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt de nadruk voor ruimtelijke ontwikkelingen op en rond belangrijke toegangswegen van de stad. Hier wordt naar verwachting verdicht, maar het is niet reëel om

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		te verwachten dat langs de gehele boulevards een centrum stedelijk plus-woonmilieu kan worden gerealiseerd.
Natuur		Door ruimtelijke ontwikkelingen te centreren rond belangrijke toegangswegen wordt de druk op de natuur in redelijke mate beperkt. Groene gebieden aan de randen van Arnhem worden bij dit ontwikkelscenario zodoende bespaard.
Grijsmilieu		Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Wel dreigen de boulevards bijzonder veel lasten te dragen als het aankomt op gemotoriseerd vervoer. Zo is een redelijke hoeveelheid geluidsoverlast te verwachten op de boulevards; plekken die in dit ontwikkelscenario ook nog eens dicht bebouwd zullen worden. Met de elektrificering van vervoer worden voertuigen zwaarder en banden breder. Aangezien bandengeluid de voornaamste bron van geluid is bij voertuigen treedt naar verwachting een verslechtering op qua geluid, juist op de plekken waar veel gebouwd gaat worden. Hierbij wel de nuance dat het geluid bij lage snelheden (< 30 km per uur) relatief beperkt zal zijn.
Klimaatadaptatie		Het effect op klimaatadaptatie van dit ontwikkelscenario is naar verwachting beperkt. Ondanks dat er naar verwachting een relatief grote spreiding van verharde gebieden zal ontstaan, blijft mogelijk wel meer ruimte over voor klimaatadaptatiemaatregelen onder- en bovengronds, doordat er minder dicht gebouwd wordt dan bijvoorbeeld bij ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Wel kan er gezien de voorziene bouwlocaties worden uitgegaan van redelijk hoge dichtheden. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		Door te investeren in de ontwikkeling van de toegangswegen heeft Arnhem een kans om verkeersaders- en knooppunten te opwaarderen, wat de bereikbaarheid van locaties in de stad naar verwachting ten goede komt. Van groot belang voor deze verbetering is een stevige investering in (hoogwaardig) openbaar vervoer, om bezoekers en bewoners zoveel mogelijk uit de auto te krijgen en verkeerscongestie te voorkomen.
Sociale cohesie		Door de aanleg van boulevards is er een kans dat mensen vanuit de stadsranden meer in aanraking komen in het centrum en vice versa. Door het bewoners makkelijk te maken om via de boulevards naar andere stadsranden, of het stadshart te reizen, is er een goede kans

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		dat meer Arnhemmers elkaar tegenkomen op andere plekken dan hun eigen woonwijk. Door het toevoegen van een meer stedelijk woonsegment ontstaat daarnaast een meer evenwichtige mix van betaalbare en duurdere woningen in de deelgebieden van Arnhem. Men kan zo beter een wooncarrière in eigen wijk maken: dit is goed voor het behoud van voorzieningen en de sociale cohesie in de wijk.

2.1.3 Compact stadshart

In ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ groeit Arnhem vooral in het hart van de stad. Het centrum wordt vergroot over de Rijn. Zo wordt Arnhem-Noord met Arnhem-Zuid verbonden. In het centrum komt een mix van woningen en bedrijven. De Rijn stroomt dwars door het hart en wordt een verbindend rivierpark tussen noord en zuid. Het centrum is autoluw. De bruggen in het hart vormen een ring met snelle openbaar vervoer verbindingen. De wijken omringen het hart en bieden rust en ruimte.

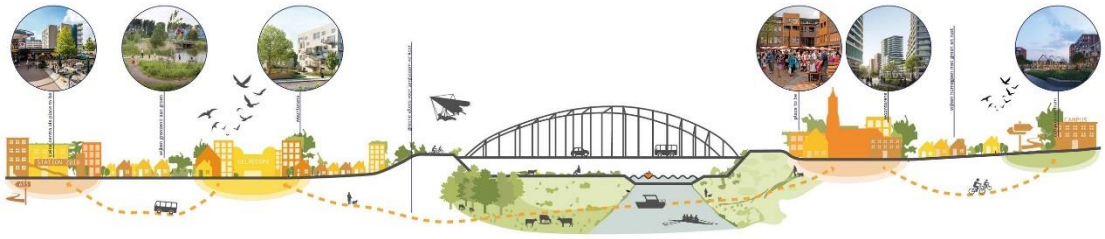

Figuur 2.4 Impressie van ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ (bron: Koersdocument Arnhem 2040, gemeente Arnhem & Land-id)

In Koersdocument Arnhem 2040 komen bij dit ontwikkelscenario de volgende speerpunten voor wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie aan bod.

Tabel 2.6 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’
Wonen
• Concentratiebeleid in het hoogstedelijk centrum; hier wordt verdicht en verdere functiemenging gestimuleerd. • Autonome ontwikkelingen in wijken, maatwerk als het gaat om inbreiding of transformatie. • Woningbouwopgave in buurten en wijken gericht op maatwerk, transformatie van gebouwen en plekken.
Economie
• Het centrum van Arnhem wordt het bruisend brandpunt voor de regio en breidt zich uit van place to buy naar place to be. • Unieke kwartieren komen samen in het centrum. • Concentratie van woningen, bedrijven en werkplekken in het hoogstedelijke centrum. • Subcentra in de woonwijken. Het behoud van wijk- en buurtcentra draagt bij aan de leefbaarheid en sociale cohesie. Hier kan op een fijnmazige manier ruimte worden gemaakt voor functiemenging en het huisvesten van nieuwe doelgroepen.

Speerpunten ontwikkelscenario 'Compact stadshart'
Mobiliteit
• Een autoluw centrum met snelle circulaire OV-verbinding in het hart. • In Noord P+R op strategische plekken rondom centrum met snelle OV-verbindingen naar het centrum. In Zuid doorrijden tot centrum met inpandig P+R. • Betere verbindingen tussen het centrum en andere attractieve delen in de stad, zoals het Modekwartier, het Sonsbeekpark en het Museumkwartier. • Arnhem Centraal als internationaal knooppunt met snelle verbindingen naar het westen en oosten.
Leefomgeving
• Rijn als verbindend stadspark tussen noord en zuid. • Slow-groen als verbinding tussen woonwijken met ruimte voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen. • Er wordt ingezet op vergroening en wateropvang in de wijken, dit is maatwerk. • Met meer ruimte voor groen in de wijken wordt hittestress tegengegaan en de biodiversiteit binnen de stad bevorderd. • Openbare ruimte ingericht voor ontmoeten, lopen, fietsen, sporten en spelen.
Energie
• Door het stadshart van Arnhem te vergoten en te verdichten tot levendig gemengd gebied ontstaat voldoende draagvlak om tot innovatieve concepten te komen om aan de duurzame energie- en warmte vraag te voldoen; bij voorbeeld door de Rijn te benutten als warmtebron (aquathermie). Ook de introductie van schoon, snel en comfortabel OV die de verschillende kwartieren in de binnenstad met elkaar verbindt draagt bij aan de reductie van CO2. • Voor geheel Arnhem wordt de energietransitie aangepakt via de wijkgerichte benadering waarin nadrukkelijk aandacht is voor het voorkomen van energie-armoede. Daarbij zal een deel van de duurzame energiebehoefte van Arnhem uit de regio moeten komen door middel van zon- en windenergie.

Tabel 2.7 Beoordelingstabel 'Compact stadshart'

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een positieve impact op de landschappelijke waarden van het Arnhems buitengebied. Door de focus voor ruimtelijke ontwikkelingen op het stadscentrum te leggen blijft aan de randen van de stad ruimte over voor verdere landschapsontwikkeling. Wel heeft de verstedelijking een negatief effect op landschappelijk waarden rondom Sonsbeek en het rivierenlandschap.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel kan de extra bebouwing in het centrum mogelijk cultuurhistorische waarden minder beleefbaar maken door drukte in de ruimte. Cultuurhistorische waarden in de stadsranden worden echter gespaard.
Woonmilieus		Bij dit ontwikkelscenario wordt gefocust op het verdichten van het stadscentrum. Zodoende worden woningen bijgebouwd in een centrum stedelijk-plus woonmilieu. Binnen dit ontwikkelscenario ontwikkelen zich echter buiten het stadscentrum geen kernen met hogere dichtheden.

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		Op die manier levert dit ontwikkelscenario beperkt diversifiëring in woonmilieus op.
Natuur		Eventuele ruimte voor natuur in het centrum van Arnhem komt met dit ontwikkelscenario onder druk te staan. Dit weegt echter niet op tegen de kansen om in de omliggende gebieden het groen te versterken. Door op een relatief klein oppervlakte te verdichten blijft meer ruimte over voor waardevolle natuurontwikkelingen.
Grijsmilieu		Het ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ legt stevig de nadruk op het openbaar vervoer. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de indicator grijsmilieu: minder autobewegingen op drukke plekken in de stad leidt tot minder geluidoverlast en verbetert de luchtkwaliteit op deze plekken. Anderzijds wordt het centrum binnen dit ontwikkelscenario mogelijk rumoeriger. Daarnaast ontstaat door de focus op het stadshart ook meer druk op de invalswegen; daar wordt het drukker. Ook kan hoogbouw een negatief effect hebben op het windklimaat in het stadscentrum. De afwisselend positieve en negatieve effecten maken dat dit ontwikkelscenario naar verwachting een beperkt effect heeft.
Klimaatadaptatie		Door in het stadscentrum van Arnhem te verdichten te verdichten worden de uitdagingen voor hitte, droogte en wateroverlast hier groter. Gezien dit gebied al relatief verhard is betekent dit een grotere opgave dan die het gebied nu al kent. Wel blijft ruimte over voor klimaatadaptatie in gebieden buiten het stadscentrum.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Gezien het woningtekort dat Arnhem kent wordt dit ontwikkelscenario op dit punt als positief beoordeeld.
Bereikbaarheid		Door te verdichten in het centrum van de stad kunnen de plekken die de meeste mensen aantrekken op redelijk rendabele wijze worden ontsloten door (hoogwaardig) openbaar vervoer. Wel zal stevig geïnvesteerd moeten worden in deze (hoogwaardige) openbaar vervoerroutes. Hier ligt dus een uitdaging, maar ook een kans om Arnhem goed bereikbaar te houden.
Sociale cohesie		Wanneer ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ leidend is voor de verdere stedelijke ontwikkeling van Arnhem treedt naar verwachting beperkt verandering op in de mate van sociale cohesie in de stad. Mensen die buiten de binnenstad wonen trekken enkel naar de binnenstad om te winkelen of voor vermaak en zijn voor andere zaken meer geneigd in hun eigen wijk te blijven.

2.1.4 Stadsranden

Het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ is toegevoegd op basis van het advies van de Commissie. Dit ontwikkelscenario wordt met name gebruikt om de binnenstedelijke varianten te onderbouwen en te onderzoeken of de transformatie van landbouwgronden een goed alternatief oplevert. Een groot deel van de Arnhemse landbouwgronden valt binnen Natura 2000-gebieden of Gelders Natuur Netwerk (GNN). Daarnaast heeft de gemeente Arnhem in een aantal van deze gebieden ambities op duurzame landbouw, het ontwikkelen van klimaatlandschappen, recreatie en natuurontwikkeling. Zo blijft een klein deel van het buitengebied, de stadsranden, over voor woningbouw. Omdat dit ontwikkelscenario is toegevoegd na het opstellen van het Koersdocument Arnhem 2040 zijn voor dit scenario geen impressies.

Dit ontwikkelscenario wordt gekenmerkt door de nadruk op ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad. Om een vergelijking te kunnen maken met de andere ontwikkelscenario’s is op eenzelfde wijze als in het Koersdocument Arnhem 2040 een overzicht van speerpunten gegeven voor dit ontwikkelscenario op het gebied van wonen, economie, mobiliteit, leefomgeving en energie.

Tabel 2.8 Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’

Speerpunten ontwikkelscenario ‘Stadsranden’
Wonen
• Woningbouw wordt gerealiseerd aan de randen van de stad. Dit betreft landbouwgronden die buiten de rivierenzone, Natura 2000-gebieden en Gelders Natuur Netwerk liggen. • Geen verdichting in het hoogstedelijke centrum of andere kernen in Arnhem. Bij dit ontwikkelscenario ligt de nadruk op spreiding.
Economie
• Het centrum van Arnhem blijft het economisch hart van de regio. • Meer nadruk op het realiseren van wijkcentra aan de randen van de stad.
Mobiliteit
• Snelle busverbinding van de stadsranden naar het centrum van Arnhem. • Aandacht voor de goede autobereikbaarheid van de stadsranden.
Leefomgeving
• De realisatie van groene, ruim opgezette woonwijken. • Goede wandel- en fietsbereikbaarheid vanuit woonwijken naar de Arnhemse buitengebieden.
Energie
• Door het bouwen van nieuwe woningen in ruim opgezette wijken zal de nadruk komen te liggen op zonne-energie op daken van woningen. • Omdat het autogebruik dominant blijft wordt sterk ingezet op het uitbreiden van elektrisch opladen in de hele stad.

Tabel 2.9 Beoordelingstabel ‘Stadsranden’

Indicator	Beoordeling	Toelichting
Landschap		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een negatief effect op de landschappelijke waarden van de stadsranden. Het realiseren van

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		woonwijken aan de randen van Arnhem kan zichtlijnen in het landschap aantasten en de landschappelijke structuur minder zichtbaar maken.
Cultuurhistorie		Dit ontwikkelscenario heeft naar verwachting een beperkt effect op cultuurhistorie. Wel doet woningbouw mogelijk afbreuk aan de belevingswaarde van het Arnhemse landschap.
Woonmilieus		Arnhem is vrij rijk aan groen-stedelijke woonmilieus en kent ook een groot gebied dat als landelijk bereikbaar is bestempeld. Verder inzetten op dit soort woonmilieus leidt tot minder diversiteit in het woningbestand en sluit niet goed aan bij Arnhems ambitie om te groeien als stad.
Natuur		Op het moment dat voor ruimtelijke ontwikkelingen wordt ingezet op de stadsranden zal naar verwachting relatief veel groen plaats moeten maken voor verharding. De realisatie van woningbouw neemt daarnaast potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Dit kan een negatief effect hebben op de natuur. Wel kan het beëindigen van stikstof producerende landbouw plaats maken voor woningbouw, wat op de lange termijn mogelijk goed is voor de stikstofgevoelige natuur in de omgeving. De realisatie van woningbouw neemt echter wel potentiële ruimte voor duurzame landbouw, de ontwikkeling van natuurgebieden en klimaatlandschappen in. Al met al weegt dit echter naar verwachting niet op tegen de afname van ruimte voor de natuur die dit ontwikkelscenario kent.
Grijsmilieu		In ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ komt de nadruk op ontwikkeling aan de randen van Arnhem te liggen. Door hier woningen en voorzieningen te realiseren wordt het mogelijk minder druk in het stadscentrum en andere centra binnen Arnhem. Dit kan ervoor zorgen dat er minder hinder van geluid en luchtvervuiling plaatsvindt in deze gebieden. Wel ontstaan bij dit ontwikkelscenario naar verwachting meer autobewegingen, wat voor heel Arnhem een toename van geluidhinder en verslechtering van de luchtkwaliteit betekent.
Klimaatadaptatie		Aansluitend op de beoordeling voor grijsmilieu is het effect op klimaatadaptatie naar verwachting beperkt. Er blijft in het centrum meer ruimte over om maatregelen te treffen tegen hitte, droogte en extreme neerslag, maar deze ruimte neemt af in de gebieden waar in de stadsranden moet worden bijgebouwd.
Woningvoorraad		Binnen dit ontwikkelscenario worden extra woningen bijgebouwd. Hierbij worden geen absolute aantallen genoemd. Aangezien in de stadsranden geen hoge dichtheden bereikt gaan worden is de oplossingsruimte binnen dit ontwikkelscenario beperkt.
Bereikbaarheid		De realisatie van ruimtelijke ontwikkelingen aan de randen van de stad werkt naar verwachting automobiliteit in de hand. Arnhem kent in de huidige situatie verkeersaders en -knooppunten die gevoelig zijn voor

Indicator	Beoordeling	Toelichting
		grote hoeveelheden auto's, wat bij dit ontwikkelscenario naar verwachting toeneemt. Het goed ontsluiten van deze gebieden met het openbaar vervoer is naar verwachting een relatief kostbare aangelegenheid, waarbij ook relatief veel onzekerheid zou zijn over de daadwerkelijke reizigersaantallen. Dit maakt te realiseren openbaar vervoerroutes mogelijk minder rendabel dan routes door gebieden met een hogere bevolkingsdichtheid.
Sociale cohesie		Wanneer woningen en voorzieningen worden ontwikkeld in de stadsranden van Arnhem neemt de sociale cohesie naar verwachting verder af. In de huidige situatie is er een scheiding tussen bewoners van het centrum en de rand, en wanneer de stadsranden verder worden ontwikkeld is er voor mensen die in de randen van de stad wonen nog minder reden richting de het centrum te trekken. Het zorgt er naar verwachting voor dat Arnhemmers die op verschillende plekken wonen elkaar minder snel tegenkomen.

2.2 Ontwikkelscenario's en vastgestelde ambities

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelscenario's afgezet tegen de ambities die de gemeente Arnhem heeft vastgelegd in de ontwerp Omgevingsvisie. Deze beoordeling vindt plaats op dezelfde manier waarop het meest milieuvriendelijke alternatief (MMA) is beoordeeld in het planMER (paragraaf 5.2). Er wordt gebruik gemaakt van dezelfde tabel en beoordelingscategorieën. Deze beoordeling vindt plaats voor alle vier de ontwikkelscenario's.

Tabel 2.10 Legenda beoordelingssymbolen aansluiting ontwikkelscenario's bij ambities

Sluit goed aan bij ambitie	Sluit redelijk aan bij ambitie	Sluit niet goed aan bij ambitie
		

In de ontwerp Omgevingsvisie benoemt de gemeente Arnhem zes thema's, die bestaan uit meerdere ambities. De zes thema's zijn 'Een aantrekkelijk Arnhem', 'Een groene, gezonde en veilige stad', 'Een vitale stad', 'Een stad waar het goed wonen is', 'Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit', en 'Een stad met nieuwe energie'. Niet in de tabel verwerkt is de ambitie 'We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio'. Deze ambitie wordt bij elk ambitiethema benoemd en is dus niet specifiek gericht op de specifieke ambitiethema's.

Tabel 2.11 Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
Een aantrekkelijk Arnhem
• We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen
• We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken
• We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat
• We versterken het contrast van onze wijken

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken
• We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting
• We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk
Een groene, gezonde en veilige stad
• We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat
• We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden
• We maken onze wijken veiliger
• In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes
• We zorgen voor voldoende medische voorzieningen in de wijk
• Een gezonde stad is een rookvrije stad
• We zorgen voor een nog betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers
• We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad
• We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route
• We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering
• We beperken overlast van extreme buien
• We bereiden onze stad voor op droge perioden
• We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water
• We zorgen voor meer koelte in de stad
• We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad
Een vitale stad
• We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit
• We investeren in mensen
• De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten
• We maken onze werklocaties toekomstbestendig
• We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten
• We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector
• We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk
• We blijven inzetten op gezondheid en sport
Een stad waar het goed wonen is
• We bouwen nieuwe woningen bij
• We passen bestaande woningen aan
• We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen
• We houden wonen betaalbaar
• We gaan meer mixen
• We bouwen circulair
• We zorgen voor sterke wijken
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit
• We gaan vaker en meer lopen…
• …en we pakken vaker de fiets
• We blijven investeren in trolley en trein
• We zetten in op de ICE naar Berlijn
• We kunnen op meer plekken laden

Ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem
• De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon
• We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer
• We kijken of we door slim ruimtegebruik minder parkeerplaatsen nodig hebben
Een stad met nieuwe energie
• We worden klimaatneutraal
• De energietransitie in de gebouwde omgeving
• We gaan voor duurzame mobiliteit
• We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie
• We doen als stad wat we kunnen
• We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers
• We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie
• De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

Ook de afwegingsprincipes die de gemeente Arnhem heeft opgesteld worden meegenomen in de analyse. Deze afwegingsprincipes geven sturing aan de ambities en geven waar nodig duiding aan de analyse in dit hoofdstuk. In onderstaande tabel worden de afwegingsprincipes benoemd en wordt een korte toelichting gegeven wat de afwegingsprincipes inhouden.

Tabel 2.12 Afwegingsprincipes uit de ontwerp Omgevingsvisie van de gemeente Arnhem

Afwegingsprincipe	Bondige toelichting uit ontwerp Omgevingsvisie
De Arnhemse identiteit versterken	• Integraal ontwerpen in samenhang met omgeving en versterken ruimtelijke kwaliteit als belangrijk principe • Kenmerken en identiteit van Arnhem, haar wijken en landschappen staan voorop bij nieuwe ontwikkelingen (DNA van de stad)
Duurzaam en gezond ontwikkelen	• Voorwaarde voor de groei van Arnhem is dat natuurwaarden in de stad toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan welbevinden van mens en dier • Nieuwe woningen zoveel mogelijk in de buurt van park, bos of water, dan wel een groene route naar een dergelijk gebied • Functieverandering gaat voor sloop
Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen	• Een vitaler en socialer Arnhem als randvoorwaarde voor stedelijke groei • Levensloopbestendige wijken • Maatschappelijke meerwaarde als principe bij ontwikkelingen
Slim omgaan met ruimtegebruik	• Bouwen in de stad • Meer functies mengen • Bestaande gebouwen hergebruiken in het kader van circulariteit • Regie op de ondergrond in relatie tot bovengrondse opgaven

2.2.1 Arnhem als netwerk

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Arnhem als netwerk’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.13 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond hoogdynamische knooppunten ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt. Ook zorgt dit ervoor dat met name pleinen kunnen worden getransformeerd tot aantrekkelijke ontmoetingsplaatsen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten redelijk aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. Door te verdichten rond de stedelijke knooppunten kan een uitdaging ontstaan omtrent het goed klimaatadaptief maken van deze gebieden, aangezien groen concurreert met verharding. Vergroening treedt naar verwachting meer op in de wijken rond de stedelijke knooppunten.
Een vitale stad	+	Arnhem ontwikkelen tot netwerkstad sluit goed aan bij de ambities om het een vitale stad te maken. Door de stedelijke knooppunten te voorzien van voldoende werkgelegenheid, en deze te combineren met wonen, ontstaan naar verwachting toekomstbestendige en levendige locaties. Ook het speerpunt dat wijken op zichzelf staan zijn en kleine buurtcentra voor ontmoeten en zorg kennen past goed bij deze ambitie.
Een stad waar het goed wonen is	+	Het ontwikkelscenario 'Arnhem als netwerk' sluit goed aan op dit ambitiethema. De woningen die worden gerealiseerd in dit ontwikkelscenario passen goed bij de ambitie op meer te mixen en woningen bij te bouwen. Ook is het bouwen van betaalbare woningen in dit ontwikkelscenario reëler dan in bijvoorbeeld ontwikkelscenario 'Compact stadshart'.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	De speerpunten met betrekking tot mobiliteit sluiten goed aan bij de ambities van de gemeente. Bij dit scenario zou volop ingezet worden op het bouwen bij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer en stadshubs.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.2 Boulevards van Arnhem

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.14 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	+	Door de woningbouwopgave te centreren rond boulevards ontstaan sterkere contrasten tussen wijken in Arnhem, wat goed aansluit bij de ambitie die de gemeente stelt om straten een aantrekkelijke ontmoetingsplaats te maken. Het maatwerk dat wordt voorzien voor

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		omliggende wijken kan ervoor zorgen dat ook daar de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving verbetert.
Een groene, gezonde en veilige stad	+	De speerpunten binnen dit ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de Arnhemse ontwerp Omgevingsvisie. De groene boulevards lenen zich goed voor verbindingen van de randen naar het centrum van de stad. Zo kan makkelijker worden ingezet op openbaar vervoer. Om levendige boulevards te realiseren zal echter wel flink gebouwd moeten worden rondom de toegangswegen van Arnhem, wat een toename aan verhard gebied met zich meebrengt. Middels de afwegingsprincipes moet dit zo goed mogelijk gemitigeerd worden.
Een vitale stad	–	'Boulevards van Arnhem' sluit niet per definitie goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Binnen dit ontwikkelscenario verschuift de focus naar wonen, werken en leven rond bruisende boulevards. Dit sluit niet aan bij de ambitie om de binnenstad en stadsdeelcentra als ontmoetingsplek te behouden. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op het versterken van wijkvoorzieningen en werken in de wijk.
Een stad waar het goed wonen is	+	De speerpunten uit het ontwikkelscenario sluiten goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. De boulevards reiken van centrum tot standsrand, waardoor verspreid over de stad ingezet kan worden op nieuwe, kleine (éénpersoons) en betaalbare woningen. Ook kan dit ervoor zorgen dat mensen mogelijk in hun eigen wijk blijven wonen, aan de boulevard. Veel wijken krijgen zo te maken met de nodige nieuwbouw.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	+	Het ontwikkelscenario 'Boulevards van Arnhem' sluit redelijk aan bij de ambities die worden geformuleerd in de ontwerp Omgevingsvisie. Er wordt met name ingegaan op het ontwikkelen van openbaar vervoerverbindingen en station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt. Ook komen onder leefomgeving de ambities voor langzaam verkeer terug.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.3 Compact stadshart

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario 'Compact stadshart' aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.15 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Compact stadshart'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	=	Ontwikkelscenario 'Compact stadshart' sluit redelijk aan bij de ambities van de gemeente Arnhem. Door te verdichten in het centrum blijft ruimte voor het versterken van het landschap in de buitengebieden van Arnhem. Ook komen in dit ontwikkelscenario de creatieve,

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		aantrekkelijke delen meer in het voetlicht te staan. Wel is in dit ontwikkelscenario minder aandacht voor de centra buiten de binnenstad, die volgens de ontwerp Omgevingsvisie ook een impuls dienen te krijgen.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Ondanks dat het stadscentrum in dit ontwikkelscenario een stevige opgave kent in het kader van klimaatadaptatie, blijft wel meer ruimte over voor klimaatadaptatie op andere locaties buiten het centrum. Nieuwe woningen in de buurt van groen, of veel groen realiseren in de buurt van nieuwe woningen, wordt met de ontwikkelscenario wel een uitdaging. Aangezien dit ontwikkelscenario wisselend goed en minder goed aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie wordt het beoordeeld als redelijk.
Een vitale stad	=	In dit ontwikkelscenario gaat de meeste aandacht uit naar het centrum van Arnhem. In de ontwerp Omgevingsvisie is ook veel aandacht voor het centrum, maar wordt de inzet ook beter verspreid naar de andere centra in de stad. Dit ontwikkelscenario zet zodoende in op aspecten van de Arnhemse ambities en houd rekening met bepaalde afwegingsprincipes, maar mist concreet oog voor ontwikkelingen buiten het stadscentrum.
Een stad waar het goed wonen is	-	De ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie sluiten niet goed aan op een ontwikkelscenario dat vrijwel alleen in het stadscentrum woningen bijbouwt. Ontwikkelscenario ‘Compact stadshart’ gaat in op transformatie van woningen (in de omliggende wijken), maar kent grote uitdagingen als het gaat om het betaalbaar houden van woningen en het realiseren van tijdelijke of verplaatsbare woningen. Ook gaat het ontwikkelscenario niet in op mixen of circulair bouwen.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	=	De focus op verbeterde openbaar vervoerverbindingen in de stad en het versterken van station Arnhem Centraal als (inter)nationaal knooppunt dragen bij aan de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Anderzijds is weinig aandacht voor andere gebieden in de stad. Zo wordt niet ingegaan op het op meer plekken kunnen laden, de schone bevoorrading van winkel, of slim ruimtegebruik om het aantal parkeerplaatsen te verminderen.
Een stad met nieuwe energie	+	De speerpunten van dit ontwikkelscenario benoemen een groot deel van de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

2.2.4 Stadsranden

In onderstaande tabel wordt beoordeeld hoe de speerpunten uit het ontwikkelscenario ‘Stadsranden’ aansluit bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tabel 2.16 Beoordelingstabel Arnhemse ambities en ontwikkelscenario 'Stadsranden'

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
Een aantrekkelijk Arnhem	–	Het ontwikkelscenario 'Stadsranden' sluit niet goed aan bij de ambities uit de ontwerp Omgevingsvisie. Bouwen aan de randen van Arnhem conflicteert met de ambitie het landschap goed zichtbaar te houden. Ook ligt het niet in de lijn met het maken van aantrekkelijke plekken in de stad waar een creatief karakter centraal staat. Ook versterkt dit ontwikkelscenario het contrast in de stad niet: Arnhem is al redelijk rijk aan groen-stedelijke en landelijk bereikbare woonmilieus.
Een groene, gezonde en veilige stad	=	Door woningen op te zetten aan de randen van de stad is veel ruimte om klimaatadaptieve gebieden te realiseren met veel groen. Hier is ook ruimte voor spelen en sporten. Ook past het bij de ambitie om woningen te realiseren dichtbij groen. Tegelijkertijd verdwijnt er veel groene ruimte, waar ook bewoners uit andere delen van de stad gebruik van maken, wat een sterk negatief effect heeft en wat je niet kan compenseren met een 'klimaatadaptieve woonomgeving'.
Een vitale stad	–	De focus op de stadsranden van Arnhem onttrekt aandacht van de binnenstad en stadsdeelcentra. Ook vormt deze ontwikkelstrategie een risico wanneer veel werkgelegenheid naar de rand van de stad trekt: dit leidt naar verwachting tot veel automobiliteit en congestie. Daarnaast vormt deze strategie een risico voor de creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector, die nu slecht vertegenwoordigt is in de stadsranden en zo mogelijk minder prominent wordt.
Een stad waar het goed wonen is	–	Het beeld van dit ontwikkelscenario in het kader van de woonambities van de gemeente Arnhem zijn wisselend. Aan de randen zou meer ruimte zijn om meer woningen bij te bouwen dan in het centrum van de stad. Anderzijds zal in de stadsranden niet met een vergelijkbare dichtheid als in de stedelijke centra worden gebouwd – dit zou breken met de afwegingsprincipes. De te realiseren aantallen zullen dus niet bijzonder hoog zijn, wat zodoende geen antwoord oplevert op het Arnhems woonvraagstuk.
Een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit	–	De lage mate van functiemenging bij een focus van ruimtelijke ontwikkelingen aan de stadsranden van Arnhem zorgt ervoor dat uitdagingen ontstaan voor de bereikbaarheid van woon- en werkgebieden. Ook wanneer de werkgelegenheid in de bestaande centra blijft kan dit resulteren in een toename van vervoersbewegingen, congestie en minder neiging tot het gebruik van de fiets. Bij dit ontwikkelscenario is de afhankelijkheid van de auto naar verwachting groot.
Een stad met nieuwe energie	=	Bouwen aan de randen van de stad leidt waarschijnlijk tot meer grondgebonden woningen dan in het centrum. Hierdoor zou meer ruimte ontstaan voor zon op dak. Anderzijds neemt dit ook ruimte in

Ambitie	Beoordeling	Toelichting
		voor buitengebied dat voor een groter oppervlak kan worden ingezet voor de opwek van zonne-energie.

2.3 Conclusie en aanbevelingen

In het planMER is het effect van de ontwerp Omgevingsvisie en het doelbereik hiervan op gedetailleerde wijze uitgewerkt. Deze notitie heeft geprobeerd inzichtelijk te maken wat de mogelijke milieueffecten van de ontwikkelscenario's voor de gemeente Arnhem zouden zijn. Deze ontwikkelscenario's zijn voor het opstellen van de ontwerp Omgevingsvisie gebruikt om bewoners te bevragen naar hun mening over de toekomstige ontwikkeling van Arnhem. Dit hoofdstuk dient zodoende als een gevoeligheidsanalyse, die verkent wat een alternatieve insteek van de ontwerp Omgevingsvisie zou hebben opgeleverd.

Wanneer wordt gekeken naar de speerpunten uit de vier ontwikkelscenario's wordt zichtbaar dat de ontwikkelscenario's vrij hard zijn en een hele duidelijke ruimtelijke ontwikkelvisie aanhouden. De keuze voor ontwikkelscenario 'Compact stadshart' staat bijvoorbeeld lijnrecht tegenover de keuze voor ontwikkelscenario 'Stadsranden'. Wanneer de ontwikkelscenario's naast de uiteindelijke ontwerp Omgevingsvisie wordt gelegd is te zien dat de ontwikkelscenario's rudimentair en ongenuanceerd zijn, en dat het effect op het milieu en de omgeving minder positief, dan wel negatiever is. Zo gaan de drie oorspronkelijke ontwikkelscenario's niet in op bepaalde thema's, die wel in de ontwerp Omgevingsvisie aan bod komen. Met de daadwerkelijke ontwerp Omgevingsvisie heeft de gemeente Arnhem een visie neergezet die sterke onderdelen uit de ontwikkelscenario's meeneemt en deze doorontwikkeld, en de zwakke punten zoveel mogelijk laat liggen. Op die manier ontstaat een genuanceerd beeld van toekomstig Arnhem, waarbij de geambieerde plannen naar verwachting een redelijk hoog doelbereik kennen.

Om bovenstaande redenen is het belangrijk dat de gevoeligheidsanalyse, waarbij in de beoordeling gebruikt wordt gemaakt van positieve en negatieve effecten en plussen en minnen, van de ontwikkelscenario's niet te concreet wordt benaderd. De gevoeligheidsanalyse is enkel uitgevoerd om te kijken of alternatieve scenario's, in hun pure vorm, een ander milieueffect zouden kennen. Zoals benoemd is dit het geval omdat de ontwikkelscenario's simpelweg niet de nuances en afwegingen kennen die wel in de ontwerp Omgevingsvisie zitten. Zoals in het planMER te lezen is, zal naar verwachting sprake blijven van uitdagingen in het behalen van bepaalde ambities. Ondanks dat weet de gemeente Arnhem met de ontwerp Omgevingsvisie een genuanceerder, haalbaarder en realistischer toekomstbeeld neer te zetten dan met de ontwikkelscenario's 'Arnhem als netwerk', 'Boulevards van Arnhem', 'Compact stadshart' en 'Stadsranden'.

Op basis van de ontwerp Omgevingsvisie is bekend dat ontwikkelen in de bestaande stad de voorkeur heeft boven het ontwikkelen in de stadsranden. De ontwerp Omgevingsvisie sluit ontwikkelen in de stadsranden echter niet uit. Om die reden beveelt TAUW aan dat voor ontwikkelen in de stadsranden randvoorwaarden worden opgesteld die worden vastgelegd in nader beleid. Ook moet worden geïnvesteerd in het tegengaan van de tweedeling in de stad, die

mogelijk gemoeid gaat met verdere ontwikkeling aan de stadsranden van Arnhem. Op die manier kan worden gezorgd dat de relatieve afstand tussen binnenstad en stadsranden niet groter wordt.

3 Stikstofdepositie (Natura 2000)

In het planMER staat beschreven dat door de lange doorlooptijd en het hoge abstractieniveau van de Omgevingsvisie kunnen mogelijke significante effecten op Natura 2000-gebieden binnen en rondom de gemeente Arnhem op dit moment niet met zekerheid worden uitgesloten. Tegelijkertijd is ook niet op voorhand sprake van significante effecten of met zekerheid onuitvoerbare ontwikkelingen, omdat er zowel in de aanlegfase als gebruiksfase doorgaans mogelijkheden gevonden kunnen worden om negatieve effecten effectief te beperken of weg te nemen. Naast bronmaatregelen kan daarbij ook gedacht worden aan zorgvuldige locatiekeuze en inpassing of (met name in het geval van stikstofdepositie) aan de mogelijkheid van saldering met bestaande emissiebronnen. Wanneer concretisering van keuzes plaatsvindt in bijvoorbeeld opvolgende beleidsuitwerkingen en er meer duidelijkheid is over de omvang van de verschillende ontwikkelingen, zal nader onderzoek nodig zijn naar effecten op Natura 2000-gebieden en de mogelijkheden om deze te beperken (middels een Passende beoordeling op projectniveau). Zo zullen er op dat moment onder meer concrete stikstofberekeningen nodig zijn om de daadwerkelijke omvang van effecten in beeld te brengen.

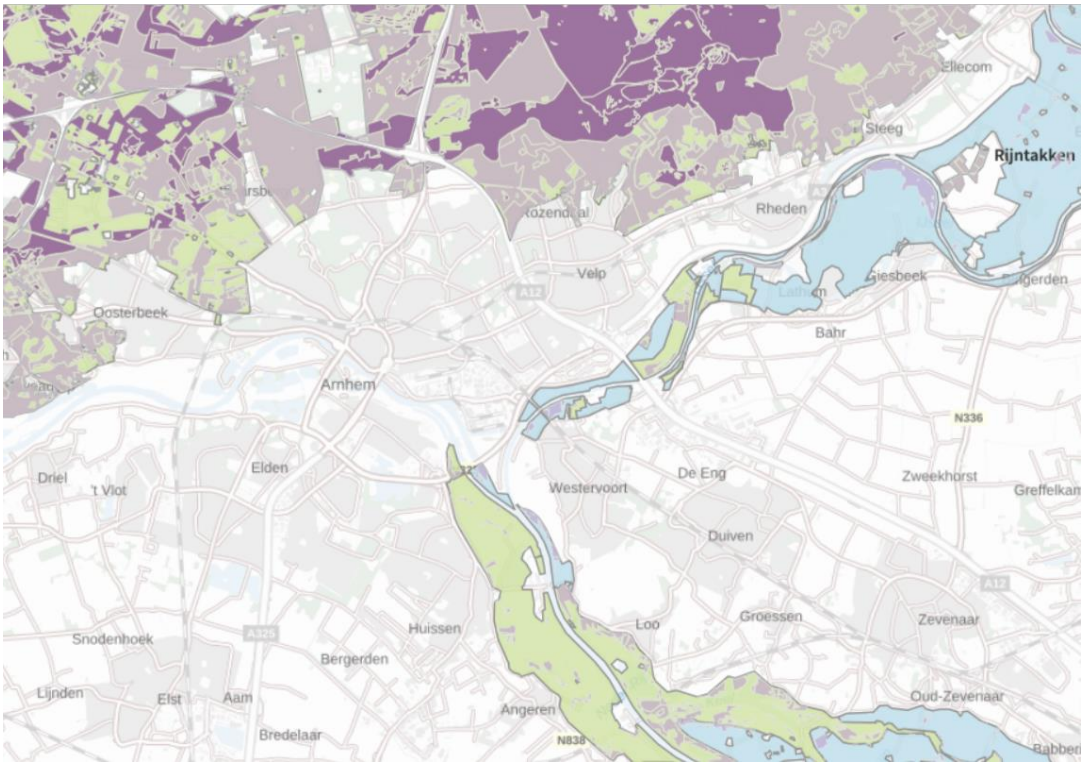

Figuur 3.1 Natura 2000 gebieden rondom Arnhem. De paars gekleurde gebieden zijn op dit moment gevoelig voor stikstof.

De Commissie adviseert, mede gezien de onzekerheid over de uitvoerbaarheid van de Omgevingsvisie, om ook een ontwikkelscenario te onderzoeken waarin (delen van) het buitengebied worden benut voor woningbouw, waarbij ook werkplekken worden gerealiseerd. In Arnhem zijn volgens de Commissie honderden hectares intensieve landbouw aanwezig met relevante effecten op de nabijgelegen natuurgebieden, zoals vermesting, verzuring, verdroging en vergiftiging. Doordat deze sector de komende jaren ingrijpende veranderingen zal ondergaan, deels door beleid van Rijk en provincie, maar ook door demografische ontwikkelingen (oude bedrijfshoofden zonder opvolger) komt veel grond vrij die benut kan worden voor woningbouw.

De gemeente Arnhem ziet echter verschillende belangen en waarden in het buitengebied die zij wil beschermen en die, los van andere nadelen, lastig samengaan met grootschalige woningbouw. Zo vraagt de transitie naar duurzame landbouw naar een groter areaal landbouwgrond, vragen klimaatlandschappen in de toekomst naar meer groengebied, en vragen meer inwoners om meer ruimte voor recreatie. Daarnaast leidt woningbouw naar verwachting ook niet tot onoplosbare knelpunten, namelijk:

- Ook binnenstedelijk kan “gesaldeerd” worden
- Nieuwe woningbouw vindt gefaseerd plaats
- Het stedelijk gebied van Arnhem is ten opzichte van Natura 2000-gebieden relatief gunstig gelegen
- Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofdepositie

3.1.1 Ook binnenstedelijk kan gesaldeerd worden

Ook in binnen stedelijk gebied van Arnhem zal door de woningbouwplannen een aantal emissiebronnen verdwijnen. Bijvoorbeeld het project ‘Spoorzone’ betreft een inbreidingsgebied aan de zuidzijde van Arnhem waarvoor industriële functies plaats gaan maken voor onder andere woningbouw. Deze locaties zijn dichtbij de binnenstad gelegen en hebben een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Dit levert per saldo minder verkeersaantrekkende werking op dan woningbouw in de stadsranden. De gasloze woningen die gerealiseerd worden komen in plaats van industrie die wel gas gebruikt en meer zwaar verkeer aantrekt. Per saldo is dit een verbetering ten opzichte van de bestaande situatie.

3.1.2 Fasering in programma

Het woningbouwprogramma zal niet in een keer gerealiseerd worden maar kent een langere periode van realisatie (tot 2040). Gezien dit lange tijdsbestek en de trends die plaatsvinden met betrekking tot o.a. het elektrificeren van voertuigen mag verwacht worden dat de knelpunten rondom stikstof steeds verder zullen afnemen.

3.1.3 Ligging stedelijk gebied t.o.v. Natura 2000 gebieden

Het stedelijk gebied ligt nabij het Natura 2000 Rijntakken en op iets grotere afstand van de Veluwe. Met name de Rijntakken is, gezien de ligging t.o.v. overheersende windrichting, in relatie tot stikstofdepositie relevant. De ontwikkeling van dit gebied is gunstig, en naar verwachting worden rond 2030 de kritische depositiewaarden niet meer overschreden (zie figuur 3.2). Daarmee is de stikstofgevoeligheid van dit gebied op termijn niet meer een beperking voor

ontwikkelingen. In deze prognose is overigens nog geen rekening gehouden met de opkoopregeling voor piekbelasters waardoor de belasting nog verder zal afnemen.

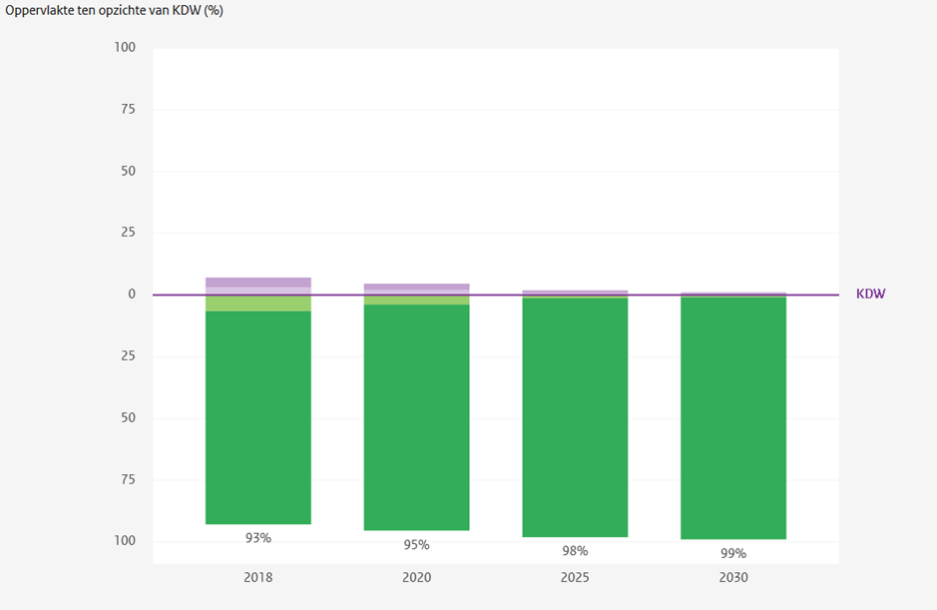

Figuur 3.2: Ontwikkeling stikstofbelasting Rijntakken (bron: Aerius Monitor)

3.1.4 Omgevingsvisie leidt ook tot afname van stikstofbelasting

Naast dat ontwikkelingen worden mogelijk gemaakt die leiden tot een mogelijke toename van stikstofdepositie zijn er ook verschillende ambities en bijhorende ontwikkelingen die juist bijdragen aan een reductie van stikstofemissie. Het betreft o.a. het stimuleren van het gebruik openbaar vervoer. Juist door binnenstedelijk te bouwen wordt dit gestimuleerd. Het bouwen in de stadsranden zal leiden tot extra gebruik van de auto. Arnhem bereidt zich verder voor op beleid voor emissiearm bouw en heeft zich aangesloten bij de routekaart Schoon en Emissieloos Bouwen (als onderdeel van het zogenaamde ‘Schone Lucht Akkoord’). Tenslotte heeft Arnhem de ambitie om in 2040 klimaat neutraal te zijn.

4 Methodische aanbevelingen

In het advies van de Commissie komen twee methodische aanbevelingen aan bod. Deze hebben betrekking op de afbakening van de referentiesituatie (de combinatie van huidige situatie en autonome ontwikkeling, afgekort HSAO) en de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie.

De Commissie benoemt in haar advies dat de effectbeoordeling baat zou hebben bij het opdelen van de referentiesituatie en het effect van de ontwerp Omgevingsvisie separaat afzet tegen de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. Op die manier zou de autonome ontwikkeling een alternatief (‘ontwikkelscenario’ binnen de termen van deze oplegnotitie) zijn waarin het beleid uit

de huidige situatie wordt voortgezet. De verwachting is dat dit het planMER niet leesbaarder maakt. Zoals beschreven in het planMER is in de autonome ontwikkeling al rekening gehouden met vaststaand beleid – beleid dat (zoals door de Commissie geformuleerd) met enige zekerheid tot resultaat leidt. Daarnaast wordt in het planMER gebruik gemaakt van (landelijke) trends, bijvoorbeeld over het klimaat en grijsmilieu. Door de huidige situatie en autonome ontwikkeling separaat af te zetten tegenover het effect van de ontwerp Omgevingsvisie ontstaat naar verwachting een onnodig complex planMER.

De tweede aanbeveling gaat in op de onzekerheden in de verdere uitvoering van de Omgevingsvisie. Hiertoe beveelt zij aan om in de presentatie van de effectbeoordeling in te gaan op de onzekerheden in de effectbeoordeling. Methodisch worden de effectbeoordeling en onzekerheden als gevolg van een visie door TAUW altijd gescheiden gehouden. Op die manier kan een inschatting worden gedaan hoe positief het milieueffect van de voorliggende visie is. In de methode van TAUW wordt vervolgens gekeken naar het effect van de ambities die de initiatiefnemer heeft en hoe deze zich tot elkaar verhouden. Op basis van deze inzichten en de wijze waarop uitwerking wordt gegeven door de initiatiefnemer aan de ambities wordt een inschatting gemaakt van het doelbereik van de visie. Hier komen onzekerheden in de haalbaarheid en uitvoerbaarheid van de visie ter sprake. De voorgestelde oplossing van de Commissie, onzekerheden betrekken op de milieueffecten en de ambities in de ontwerp Omgevingsvisie van Arnhem, levert naar verwachting beperkt nieuwe inzichten op en maakt het planMER moeilijker leesbaar.

Wijzigingendocument

Vast te stellen omgevingsvisie

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
Leeswijzer 3
2. Omgevingsvisie 4
Wat staat er in de omgevingsvisie? 4
Welke stappen zijn er gezet? 4
Wat volgt er nu? 7
3. Reacties op het ontwerp 8
Buiten de termijn 58
4. Actualisaties 59
Beleidsactualisaties 59
Gebiedsuitwerkingen 59
Doorwerking 60

Bijlage 1 62

1. Inleiding

De omgevingsvisie gaat over de toekomst van de leefomgeving van Arnhem. Het geeft een beeld van Arnhem in 2040.

De omgevingsvisie wordt opgesteld door de gemeente Arnhem, en het bestuur verbindt zich hiermee aan de ambities en doelen voor de stad. Dit doet zij samen met de stad en haar omgeving. Inwoners, bedrijven, organisaties en (bestuurlijke) partners zijn daarom betrokken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie.

Dit document dient als overzichtsdocument en is een overzicht van de wijzigingen van de vast te stellen omgevingsvisie ten opzichte van de ontwerp-omgevingsvisie. Het gaat dan om wijzigingen of verduidelijkingen die voortkomen uit de ingediende zienswijzen uit de stad en actualisaties van het beleid.

De aanvulling op het MER die ook in deze fase tot stand is gekomen heeft niet tot aanpassingen van de omgevingsvisie geleid maar kan gezien worden als een betere onderbouwing van de keuzes in de omgevingsvisie en wordt als apart document ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk leest u in het kort wat er in de omgevingsvisie staat en hoe deze tot stand is gekomen. Hoe inwoners, bedrijven en organisaties mee hebben kunnen denken in de verschillende fase van het proces leest u ook hier.

In hoofdstuk 3 worden alle zienswijzen toegelicht. Aan de hand van een samenvatting van de zienswijze en de ambtelijke reactie van de gemeente hierop wordt aangegeven of en hoe de zienswijze meegenomen wordt in de omgevingsvisie als voorstel aan de gemeenteraad.

In hoofdstuk 4 worden de ambtshalve wijzigingen gemeld. Het betreft de actualisatie van het beleidskader in de periode tussen de ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie.

In de bijlage zijn de complete zienswijzen, geanonimiseerd op persoonsniveau, terug te vinden.

2. Omgevingsvisie

Wat staat er in de omgevingsvisie?

Arnhem is een stad met veel kwaliteiten. Kwaliteiten waar we trots op zijn en die we willen koesteren. Maar als stad staan we ook voor grote uitdagingen. Het aantal inwoners in Arnhem neemt toe. Het aantal eenpersoonshuishoudens gaat groeien. Er is dus voldoende ruimte nodig om te werken, recreëren, sporten, ontmoeten én er moeten voldoende voorzieningen voor onderwijs en zorg zijn. Daarnaast is er ruimte nodig om de klimaatveranderingen op te vangen en om de transitie naar duurzame energie mogelijk te maken. De ruimte is beperkt. Hoe we als Arnhem tot 2040 met deze thema's omgaan in de ruimte, staat in de omgevingsvisie.

De omgevingsvisie laat zien dat Arnhem in 2040 een groene, vitale stad is met ruimte voor meer inwoners en bedrijvigheid. De stad is onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten. Tegelijk is er veel veranderd op het gebied van klimaat, energie en leefbaarheid: de stad is duurzamer en stimuleert een gezonde leefstijl. En Arnhem is en blijft een creatieve stad.
Om alle opgaven en ambities een plek te geven in de stad, dienen keuzes gemaakt te worden. Waar is ruimte voor ontwikkeling en waar beschermen we de waarden zoals deze nu zijn? Hoe zorgen we dat de stad in samenhang ontwikkelt en dat de ontwikkelingen de identiteit en kwaliteiten van Arnhem versterken en dat Arnhem een gezonde vitale stad kan zijn, waar het goed leven werken en verblijven is?
De omgevingsvisie schept het kader voor deze koers. Het wenselijk toekomstbeeld, afwegingsprincipes en uitwerkingen naar integrale thema’s en ontwikkelgebieden geven richting aan de toekomst van de stad.

Welke stappen zijn er gezet?

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners.

Het proces begon vanuit het vormgeven van de identiteit van Arnhem. Deze is inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten. Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.

Koppeling met het participatietraject

Door het stapelen van kansen zijn keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met participatie wilden we de doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk zijn we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

In het participatiedocument wordt toegelicht op welke manier de participatie vorm heeft gekregen, welke doelgroepen zijn bereikt en wat de inhoudelijke resultaten zijn geweest.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen. De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen hebben geleid tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst. De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fietsinfrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;
- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat

de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Al deze informatie is verwerkt in de voorontwerp-omgevingsvisie die op 25 november 2021 door de gemeenteraad is vastgesteld. Op basis van dit voorontwerp is het Milieu Effect Rapportage proces opgestart. De inzichten uit dit proces hebben geleid tot aanscherpingen in de omgevingsvisie en vice versa. Op 1 november 2022 heeft het college van Burgemeester en Wethouders van Arnhem de ontwerp-omgevingsvisie en het MER-rapport vastgesteld en is deze voor zienswijzen ter inzage gelegd in de periode 11 november t/m 22 december.

Meedenken in de 3 fasen van het omgevingsvisie proces

Behalve het hierboven beschreven uitgebreide participatieproces voorafgaand aan de voorontwerp-omgevingsvisie, hebben we de personen en organisaties die meegedacht hebben in het voortraject, maar ook onze bestuurlijke partners, nog eens informeel de voorontwerp-omgevingsvisie toegestuurd met de vraag hun reactie hierop te geven. In het actualisatie-document zijn de wijzigingen naar aanleiding van deze reacties beknopt bijeengebracht. Hier staat ook een overzicht van de andere wijzigingen (doordat er bijvoorbeeld nieuw beleid is opgesteld, of de visie voor sommige gebieden al verder is uitgewerkt). Dit heeft geleid tot de ontwerp-omgevingsvisie die in november 2022 door het college van Burgemeester & Wethouders is vastgesteld.

De ontwerp-omgevingsvisie heeft ter inzage gelegen om een ieder in de gelegenheid te stellen zijn of haar zienswijzen op de omgevingsvisie te geven. Ook is deze tijdens de ter inzage periode gepresenteerd tijdens een middag- en avondsessie in het stadhuis. Tijdens deze bijeenkomsten konden mensen ook digitaal meepraten en is met een Mentimeter gericht naar de mening van de Arnhemmers gevraagd. Tevens was er een infomarkt ingericht over de Omgevingswet in gemeente Arnhem in zijn geheel.
Voor deze bijeenkomsten zijn de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven uitgenodigd en hebben we via de vaste kanalen, Arnhemse courant en onze sociale netwerken, ook andere inwoners van Arnhem uitgenodigd.

Dit wijzigingendocument omvat alle ingediende zienswijzen, de ambtelijke reactie van de gemeente hierop en of en hoe het is meegenomen in de omgevingsvisie.

Voor een meer uitgebreide toelichting op de resultaten uit het volledige participatietraject verwijzen we naar het koersdocument, de koerswijzer,

het participatie-document in het voortraject, het actualisatie-document bij de ontwerp-omgevingsvisie en dit wijzigingendocument dat bij het vaststellingsbesluit voor de omgevingsvisie hoort. De linkjes naar de verschillende documenten vindt u hieronder.

- Koersdocument Arnhem 2040
- Rapport Koerswijzer Arnhem
- Participatiedocument
- Actualisatiedocument

Milieu Effect Rapportage

Op basis van de voorontwerp-omgevingsvisie hebben we onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Hiervoor hebben we een milieueffectrapportage op laten stellen. Door de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken krijgen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage.
Het Milieu Effect Rapport (MER) heeft tegelijkertijd met de ontwerp-omgevingsvisie ter inzage gelegen. Een team van onafhankelijke experts (commissie MER) heeft in deze periode advies gegeven over het onderzoek.
De commissie was erg lovend over de opzet en inhoud van de omgevingsvisie en het integrale afwegingkader dat de visie biedt voor uitwerking en uitvoering. Haar belangrijkste advies was om dieper in te gaan op verschillende mogelijke toekomstscenario's om meer zicht te krijgen van de effecten op geluid en natuur wanneer je ontwikkelingen bijvoorbeeld meer in het centrum concentreert of juist meer verspreid over de verschillende wijken. Ook had zij gerichte vragen over stikstof en het gebruik van landbouwgronden. Op basis van het advies van de commissie is er een aanvulling op het MER gekomen. Dit document wordt samen met dit wijzigingendocument als besluitstukken bij de vaststelling van de omgevingsvisie aan de gemeenteraad aangeboden.

Wat volgt er nu?

De gemeenteraad van Arnhem zal de ingediende zienswijzen en de aanvulling op het MER betrekken bij de definitieve besluitvorming over de omgevingsvisie. Na vaststelling zullen de besluiten raadpleegbaar zijn op ruimtelijkeplannen.nl, totdat het DSO (digitaal stelsel omgevingswet) naar behoren functioneert.

De indieners van een zienswijze, de leden van de klankbordgroep Omgevingswet en de mensen die eerder in het proces hebben aangegeven betrokken te willen blijven bij het proces zijn op de hoogte gebracht van dit raadsvoorstel en de vast te stellen omgevingsvisie. De griffie zal hen informeren over de behandeling van de omgevingsvisie in de raad en uitnodigen deze behandeling bij te wonen. Na de vaststelling ontvangen zij wederom een brief om ze hierover te informeren.

Daarnaast publiceren we het besluit door in het digitale gemeenteblad en zorgen we ervoor dat de omgevingsvisie niet alleen als pdf maar ook interactief via een digitaal kaartbeeld geraadpleegd kan worden.

3. Reacties op het ontwerp

Zienswijzen

Reactie 1

Verkeersgroep Arnhem West

1. In deze zienswijze wordt herhaaldelijk gesproken over het voorontwerp-omgevingsvisie 2040 en dat daarin de problematiek van Arnhem west ontbreekt. Er wordt gevraagd om Arnhem west als een apart deelgebied te benoemen.

Antwoord gemeente

In de zienswijze wordt het Voorontwerp genoemd maar we hebben nu het Ontwerp omgevingsvisie ter inzage liggen. Arnhem West is in deze versie van de omgevingsvisie in hoofdstuk 6.3 als apart deelgebied benoemd.

Hierin staat beschreven dat de bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrugstraat veel overlast van verkeersdrukte ervaren en dat het belangrijk is dat er goede mobiliteitsoplossingen komen voor Arnhem West waarbij de leefbaarheid centraal staat.

2. Ook wordt aangegeven dat er niet ruim van tevoren informatie is gedeeld en gepubliceerd en dat de rol van het team leefomgeving hierin ontbreekt. Ook wordt gevraagd waarom niet andere kanalen waaronder sociale media benut zijn.

Antwoord gemeente

Zowel het voorontwerp en het ontwerp van de omgevingsvisie is breed met de stad gedeeld. Een groot deel van deze participatie viel samen met de Corona periode en daarom heeft deze veelal online plaatsgevonden, ook via sociale media.
Aan de hand van stellingen en een Koerswijzer hebben ruim 3500 mensen een reactie gegeven op 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen. Ook de Raad heeft een eigen participatie traject doorlopen en bewoners hiervoor opgeroepen. Ook onze collega's van het Team Leefomgeving hebben intern meegedacht en input geleverd.

3. In deze reactie wordt gevraagd om een passend verkeersplan (i.o.m. de gemeente) te realiseren en op te nemen in de omgevingsvisie en aandacht te geven aan de wijkproblematieken t.a.v. leefbaarheid en verkeersveiligheid.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie beschrijft een integrale koers voor de lange termijn (2040) en is geen plan met concrete oplossingen. Thema's rondom mobiliteit, leefbaarheid en gezondheid zijn in hoofdstuk 5 beschreven. De wijkproblematiek is bij de gemeente bekend en staat ook genoemd in hoofdstuk 6.3.

De inzet op duurzame mobiliteit (o.a. lopen en fietsen op één en inzetten op hoogwaardig openbaar vervoer) gelden voor de hele stad en daarmee ook voor Arnhem West. Aandachtpunten in wijken zijn daarom op visie niveau meegenomen en gelden voor de hele stad en dus ook voor Arnhem West. Voor sommige wijken

is ook een gebiedsuitwerking gemaakt met aanvullende aandachtspunten; zoals ook voor Arnhem west.

Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in, wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking 'schone mobiliteit in een bereikbare stad' (zie paragraaf 7.3).

We zijn bovenstaande zaken aan het voorbereiden. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken voordat we verdere aanpassingen aan de infrastructuur kunnen doen.

4. In deze reactie wordt de gemeente gevraagd om zaken en taken te coördineren met stakeholders, bewoners en organisaties en om de behoefte van de wijk op te nemen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Momenteel wordt er gewerkt aan het opstellen van een duurzaam mobiliteitsbeleid. Hiervoor zullen we zeker ook contact zoeken met inwoners van alle wijken en werkgroepen (verkeer) van alle wijken. De problematiek in Arnhem-West staat al opgenomen in hoofdstuk 6.3 van de omgevingsvisie en gaat zeker beschouwd worden in het duurzaam mobiliteitsbeleid.

5. Ook wordt in deze zienswijze aandacht gevraagd voor definities, terminologieën, prioriteiten en de gebruikte data. Wat hun betreft gaat het om verkeersveiligheid, overlast zwaar vrachtverkeer, schade aan woningen, beperken wijkvreemd verkeer en luchtkwaliteit die voldoet aan de WHO normen.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er in de wijk Heijenoord en lombok geen grenswaarden overschreden. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem: www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit.

Door de invloeden vanuit het Ruhrgebied is de huidige achtergrondconcentratie al hoger dan de gestelde WHO-normen en voldoen wij daarom nog niet aan de voorgestelde WHO-normen. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid, verbeteren van de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) en beperken van geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd. Voor geluidhinder geldt dat op natuurlijke momenten het bestaande asfalt wordt vervangen door stiller asfalt.

6. Ook wordt aandacht gevraagd en worden er voorstellen gedaan voor minder autoverkeer in de wijk, verbeteren van de leefbaarheid en verkeersveiligheid en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. Er wordt concreet gevraagd waaraan de gemeente werkt.

Antwoord gemeente

De genoemde knelpunten zijn (min of meer) bij ons bekend en staan ook genoemd in de ontwerp-omgevingsvisie (hoofdstuk 6.3). We willen naar een meer duurzamere mobiliteit, juist om de genoemde punten. Lagere snelheden, meer ruimte voor fiets en voetganger, schonere lucht en een leefbaardere stad zijn daarbij uitganspunt. We gaan met een integraal plan komen hoe we dat willen bereiken en daar zullen concrete maatregelen uit voort komen. De omgevingsvisie is daarvoor niet het instrument, het is een koers die richting geeft aan het opstellen van nieuw beleid.

We verkennen nu enkele zaken. Voor Arnhem West geldt echter dat daar (wellicht) best wel principiële keuzes moeten worden gemaakt in het duurzaam mobiliteitsplan. We moeten eerst die keuzes maken en dan pas verdere aanpassingen aan de infrastructuur doen.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze.

Reactie 2

Gemeente Lingewaard

1. Gemeente Lingewaard vraagt in haar zienswijze om afstemming over Arnhem-Zuid voorafgaand aan de uitwerking van het ontwikkelperspectief Kronenburg. Dit gaat met name over de thema's die gemeente Lingewaard ook in haar reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:
Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in gemeente Lingewaard, o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;

Antwoord gemeente

Park Lingezegen wordt aangestuurd door een zelfstandige organisatie voortgekomen uit vier gemeenten; Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem. Binnen deze organisatie worden afspraken en keuzes gemaakt over inrichting en beheer van het park. Ambities, wensen en eventuele knelpunten als te intensief of onevenredig gebruik van het Park horen ons inziens in eerste instantie ook daar besproken te worden.

In de omgevingsvisie dichten we parken en groen een belangrijke rol toe en stellen we randvoorwaarden aan de stedelijke groei. Via de afwegingsprincipes als duurzaam en gezond ontwikkelen en de Arnhemse identiteit versterken, spelen groen, landschappen en parken een belangrijke rol. Ontwikkelingen in verstedelijking gaan zo hand in hand met versterken van de leefomgeving en behoud van natuur en landschap.

Met betrekking tot de vraag of stadsrand, bij Rijkerswoerd-Zuid, een geschikte plek is voor verstedelijking, kunnen we het volgende inbrengen. Deze locatie is in de omgevingsvisie opgenomen als onderzoekslocatie. Dit houdt in dat onderzocht kan worden of

deze locatie geschikt is voor ontwikkelingen. Al voor de aanleg van park Lingezegen was deze locatie door de gemeente Arnhem aangekocht als "strategische gronden". Dit is onveranderd gebleven. We stemmen eventuele ontwikkelingen in dit gebied graag af met de gemeente Lingewaard.

2. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd.

Antwoord gemeente

We zijn met Lingewaard via de Regionale Energie Strategie al langer in gesprek over de warmteverdeling in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

3. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;

Antwoord gemeente

In het vastgestelde document 'Samen werken aan de toekomst van Kronenburg – ontwikkelperspectief Kronenburg' wordt al antwoord gegeven op de relatie van de ontwikkelingen en het ondernemersklimaat.

Daarnaast zijn zowel Arnhem als Lingewaard bij de GMR aangesloten bij de Opgave Ontspannen Regio. In het project bruisende binnensteden, krachtige kernen kijken we met elkaar hoe de verschillende binnensteden en kernen complementair kunnen zijn. Daar is dus al periodiek en integraal overleg over.

Tot slot functioneert Kronenburg van oudsher als stadsdeelcentrum met daarbij behorende regiofunctie. Het winkelcentrum transformeert naar een full service center met nog steeds een regiofunctie, een deel van de winkels transformeert naar horeca, vrijetijdsbesteding, dienstverlening, werkplekken en ontmoetingsruimte en zorg. De impact op het centrum van Huissen zal niet groter worden.
In de supermarktnota wordt gerekend met toe- en afvloeiing van omzet vanuit en naar regiogemeenten. Consumenten laten zich niet tegenhouden door gemeentegrenzen. Kronenburg heeft altijd een regionale functie gehad, waardoor er altijd al een toevloeiing van omzet is geweest vanuit de regiogemeenten (zoals Lingewaard). Door de afname van modewinkels zal de regionale functie verminderen, maar door de sterke supermarkten en de omvang van het winkelcentrum zal het stadsdeelcentrum altijd een regionale functie houden. We kunnen aan de ontwikkelaar Wereldhave meegeven dat in het DPO ook aandacht moet zijn voor de effecten op omliggende gemeenten.

4. Graag vooraf afstemming met gemeente Lingewaard over de uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is een van de ambities een bereikbare en toegankelijke stad. We gaan uit van de bestaande infrastructuur van wegen en spoorlijnen. Onder andere om extra druk door autoverkeer op de ruimte te voorkomen, zetten we in op lopen, fietsen en openbaar vervoer. We trekken voor de corridorstudie A325 en verstedelijkingsstrategie samen op in de regio. Dit

betekent dus kort gezegd, dat we onze mobiliteits-ambities uit de omgevingsvisie in samenwerking met de regio tot stand willen brengen.

5. Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-warmtetransitie.

Antwoord gemeente

Voor mobiliteit: Op het gebied van mobiliteit werken we samen met onze regiogemeenten Specifiek werken we al samen met gemeente Lingewaard aan de fietsverbinding Arnhem – Huissen en betrekken we gemeente Lingewaard ook bij onze mobiliteitsvisie.

Voor energie/warmtetransitie: We staan positief ten opzichte van dit verzoek. We zijn met Lingewaard (ambtelijk en binnenkort ook bestuurlijk) in gesprek over het samen verder verkennen van de potentie van de bron geothermie in onze omgeving (uitbesteed onderzoek). Als die verkenning positief uitpakt zullen we samen bekijken hoe we de potentie kunnen ontwikkelen en via een warmtenet naar afnemers kunnen brengen. Op provinciaal niveau is ook net een samenwerking op dit thema gestart, waar we als Arnhem en Lingewaard bij aangehaakt zijn.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 3

Inwoner

Indiener trof enkele tegenstrijdigheden tussen de tekst en de visualisaties in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp-omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. De locatie van deze winturbine klopt niet met de tekst over 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019) en de RES. De locatie is ook niet terug te vinden in de RES 1.0 van regio Arnhem-Nijmegen en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio (d.d. 21 september 2022).

1. Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve omgevingsvisie?
Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie, is een fout in het document en passen we aan.

2. Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een visie. Voor de concrete en navolgbare uitwerking van de ambitie op duurzaamheid verwijzen we naar programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030.

3. Hoe borgt u in de omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie en RES 2.0 zijn 'haasje over' processen; als in RES 2.0 nieuwe locaties worden afgesproken, zullen deze in de omgevingsvisie als ruimtelijk besluit verankerd moeten worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 4

Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem ziet de ontwerp-omgevingsvisie als een gedegen beleidsdocument waarin de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities worden vastgelegd. Wat opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomt.

In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele succesvolle stadslandbouwinitiatieven ontstaan met een belangrijke (maatschappelijke) functie.
Deze positieve initiatieven verdienen een verankering in de omgevingsvisie. Er moet in Arnhem meer dan dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk investeren in stadslandbouw (zoals buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen). Deze ontwikkelingen dragen bij aan klimaatadaptatie, dient sociaal-maatschappelijke doelen, en stimuleert inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Benoem deze opgaven specifiek in de omgevingsvisie.

Het kernteam Stadslandbouw Arnhem stelt dat de huidige reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs overschreden heeft. In de ontwerp-omgevingsvisie wordt de problematiek die de reguliere landbouw met zich mee brengt gemist (zoals verlies biodiversiteit, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen, stikstofproblematiek). Het voorstel wordt gedaan om hierover een paragraaf op te nemen.

Hoe kijkt Arnhem naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuur inclusieve en regionale voedselketen?

Er wordt gepleit voor het verkorten van ketens van de voedselproductie. Dit kan door in te zetten op korte, regionale voedselketens. Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem wil dat de initiatieven die bijdragen aan de korte voedselketens gepositioneerd wordt binnen de omgevingsvisie.

Stadslandbouw, natuur inclusieve landbouw en korte voedselketens kan concreet landen in de omgevingsvisie door hierover een duidelijke definitie op te nemen en het voornemen uit te spreken dit verder te verankeren in programma's en uitwerkingsplannen. Zo zal de omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap.
Het kernteam acht het cruciaal dat er concrete locaties worden aangewezen voor stadslandbouwinitiatieven en natuur inclusieve landbouw.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond natuur inclusief wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
" **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. "

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 5

Stichting Wandelnet

1. In deze zienswijze wordt gevraagd om meer aandacht en een integrale aanpak voor het thema lopen omdat het o.a. bijdraagt aan duurzaam- en gezond ontwikkelen en aan een vitale en leefbare stad. Ook wordt aangegeven dat termen als fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer staan aangegeven.

Antwoord gemeente

We onderschrijven de zienswijze dat lopen een belangrijke bijdrage levert aan een duurzame, gezonde en inclusieve ontwikkeling van de stad.
Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren. Bij dit beleid gaat het om het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit leidt vervolgens tot een uitvoeringsagenda.

2. In de reactie wordt aangegeven dat er een verschil zit tussen de voorontwerp en de ontwerp-omgevingsvisie. Ook wordt aangegeven dat het thema lopen gemist wordt in de tekst en de kaarten van de thematische- en gebiedsuitwerkingen

Antwoord gemeente

De ambitie om het thema lopen te verankeren in de ontwerp-omgevingsvisie is een belangrijke inzet en draagt bij aan een duurzame vorm van mobiliteit in de stad. De ambitie om in te zetten op schone mobiliteit is in de huidige versie zelfs belangrijker geworden dan in de voorontwerp versie en zal in de definitieve

versie worden aangevuld met de hierboven beschreven actie op het loopbeleid.

In de omgevingsvisie is het bevorderen van lopen bij de volgende onderdelen o.a. te lezen.

- *De afwegingsprincipes (zie hoofdstuk 4.3) die we hanteren bij nieuwe ontwikkelingen gaan tevens uit van "duurzaam en gezond ontwikkelen'. De inzet is een gezonde en groene leefomgeving waar ruimte wordt gemaakt voor groene wandelroutes.*
- *De inzet van de omgevingsvisie is "we transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken" (zie hoofdstuk 5.1). Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer en gezonder.*
- *Hoofstuk 5.2: een groene gezonde en veilige stad: staat de actie "we gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden". Om parken met elkaar te verbinden en woonwijken nog beter op dit netwerk aan te sluiten. We gaan tevens de openbare ruimte beter inrichten om naast wandelen ook ontmoeten, spelen en bewegen te verbeteren.*
- *Hoofstuk 5.5: een goed bereikbare stad met ruimte voor schone mobiliteit. Hierbij is de inzet; we gaan lopen stimuleren en bij nieuwe ontwikkelingen en herinrichting van de openbare ruimte houden we nadrukkelijk rekening met voetgangers.*

Deze ambities gelden voor de hele stad en daarmee ook voor de deelgebieden, ze zijn daarom niet als aparte opgave benoemd.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit. Het bevorderen van lopen is één van de voorwaarden die daarbij horen en bijdragen aan een duurzaam en gezonde leefomgeving.

Specifieke thema kaarten t.a.v. lopen ontbreken nog omdat dit een uitwerking is van het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid.

3. In de reactie wordt gevraagd om concrete aanbevelingen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en geen concreet plan. Uitwerkingen komen aan bod bij het opstellen van het loopbeleid In het nieuwe duurzame mobiliteitsbeleid, bij gebiedsuitwerkingen en bij herinrichtingsprojecten.

Wijziging van de omgevingsvisie

In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen: "*ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen. Dit beleid zal worden uitgewerkt in een uitvoeringsagenda."*

Reactie 6

Natuur en Milieufederatie Gelderland

1. De Natuur en Milieufederatie Gelderland uit haar waardering voor het toekomstperspectief en de geschetste hoofdrichtingen in de ontwerp-omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER. Ze uiten hierbij wel hun zorgen over de vertaling hiervan naar de uitvoering. Daarom vragen ze de gemeente om de ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat de ambities overeind blijven bij de realisatie van plannen in de leefomgeving. Hierin zal blijken dat sommige ambities en belangen botsen. Ze waarschuwen hierbij de waarden die niet in kosten of baten te vertalen zijn niet het onderspit te laten delven. Hiermee wordt gedoeld op waarden zoals biodiversiteit, gezondheid etc. Het voorstel is deze waarden beter te kwantificeren en te beschermen.

Antwoord gemeente

We delen de zorgen bij het maken van keuzes in de schaarse ruimte en hebben hiervoor de thema's integraal uitgeschreven en de afwegingsprincipes opgenomen in de omgevingsvisie.
In H7 gaan we in op hoe we de omgevingsvisie vorm willen geven bij de beleidsuitwerkingen. Ook in het kader van de omgevingswet zijn we bezig met werkprocessen aan te passen aan de beleidscyclus. Kwaliteitseisen t.a.v. biodiversiteit, klimaat, omgevingskwaliteit en leefbaarheid zijn deels al vastgelegd in het puntensysteem natuurinclusief bouwen. Momenteel wordt er gewerkt aan de klimaattoets en binnenkort ook aan het herijken en verbreden van het welstandsbeleid naar omgevingskwaliteitbeleid.

2. Voor concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen wordt verwezen naar het 'Groenmanifest Gelderland'.

Antwoord gemeente

De hoofdlijnen van de speerpunten en thema's die in de zienswijze worden genoemd zijn allemaal in de omgevingsvisie opgenomen.

- De volgende onderwerpen komen aan bod in de thematische- of gebiedsuitwerkingen.
- Natuur op 1 in het buitengebied noord en rivierengebied
- Depositiereductie door ambities natuur inclusieve landbouw en natuurvolgend bos- en natuurbeheer
- Groennorm 3 – 30 - 300
- Kaderrichtlijn water: werken aan de doelen met waterschap
- Natuur inclusief bouwen en inrichten

Dit zal in de uitwerkingen (zoals aangegeven in de hoofdstuk 7) verder concreet worden.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 7

Inwoner

De indiener van de zienswijze is zeer kritisch op de ontwerp-omgevingsvisie. Het vertrekpunt voor het verhaal wordt gezien als onwaar.

1. De schrijver is van mening dat een onvolledig verhaal wordt verteld waar de groeiende vraag naar woningen vandaan komt. In de omgevingsvisie wordt dit toegeschreven aan een aantal factoren. Onder andere migratie en vergrijzing. Dit wordt gezien als onjuist; want migratie is géén toevallige gebeurtenis, maar een keuze.

In de zienswijze wordt een uitgebreide onderbouwing gegeven dat de vraag naar woningen vooral wordt veroorzaakt door migratie, en dit zal zo blijven, zelfs na de vergrijzing. De onderbouwing van de bevolkingsgroei in de visie is feitelijk niet onjuist, maar het is een leugen om de zaken op deze manier te presenteren. De omgevingsvisie is namelijk niet eerlijk in de rol van migratie in de woningnood.

Antwoord gemeente

De woonbehoefte wordt berekend op basis van de verwachte huishoudensgroei. Het klopt dat een belangrijk deel daarvan toe te schrijven is aan migratie. Deze nieuwe Arnhemmers zijn welkom in onze stad. Voor de groei van het aantal woningen dat hiermee samenhangt, baseren wij ons op het Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen uit 2019.

Deze demografische trends hanteren wij als vertrekpunt voor het opstellen van deze omgevingsvisie. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Met de omgevingsvisie geven we aan waar we als stad naar toe willen; Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen.

2. De omgevingsvisie heeft als één van zijn uitgangspunten om sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toe te voegen aan sterke wijken. In de zienswijze wordt aangegeven dat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn.
Gesteld wordt dat de aantrekkelijkheid van een wijk bepaald wordt door de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en historische stedenbouw.
De schrijver van de zienswijze vindt het geen goed idee om hieraan sociale woningen toe te voegen. Dit zal leiden tot verdichting en vernietiging van de kwaliteit van de wijken. In plaats daarvan stelt de schrijver voor om te beginnen bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Daar zou de focus moeten liggen op het verbeteren van de leefomgeving

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is om een deel van de verstedelijking in te zetten in wijken waar de kwaliteit en de leefbaarheid onder druk staat. Het toevoegen van extra woningen moet daar tevens een bijdrage leveren aan de verbetering van de leefbaarheid. Dit doen we o.a. in Kronenburg met subsidie vanuit het Rijk.
Dat betekent niet dat we bouwen in bestaande parken maar dat we inzetten op herstructurering waardoor we de ruimte beter verdelen, transformatie van kantoren en bedrijven naar woningen, woningsplitsing waardoor er meer kleine woningen komen voor eenpersoonshuishoudens i.p.v. gezinswoningen en intensivering door zoals in Kronenburg te bouwen op een bestaand winkelcentrum. Om de woonlast in alle wijken te verdelen zullen ook in bestaande wijken transformaties nodig zijn. In die wijken is een evenwichtige verdeling tussen duur en goedkoop aan de orde.

3. De zienswijze gaat in op het aanwijzen van het gebeid van zuiden van de Koningsweg als Natuur- en cultuurzone. Dat de omgevingsvisie het mogelijk maak om in deze zone functies toe te voegen wordt gezien als voorsorteren voor het bouwen op de Veluwe. Wat uiteindelijk zal leiden tot een uitbreiding van de stad naar de Veluwe

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: "Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden".

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

4. In het verhaal over klimaatadaptatie wordt een plan van de Wageningen University & Research (WUR) opgevoerd als prikkelend onderzoek.

De schrijver van de zienswijze gaat kritisch in op de inhoud van deze studie:
- Het idee wordt afgewezen dat het rivierengebied in de verre toekomst niet meer geschikt is om in te wonen. Dit wordt gezien als onzinnig, het zou inhouden dat je tienduizenden woningen moet opgeven.
- Het uitgangspunt dat het vermengen van de stad en natuur ook kan door de stad naar de natuur te brengen, gaat in tegen alle pretenties van natuurbehoud. Hier wordt voorgesorteerd op de verstedelijking van de Veluwe.
- Tot slot is kritiek op het voorstel voor torenflats met plantjes tegen de gevel, om op die manier verstedelijking klimaatadaptief te laten lijken. Dit lijkt op een verlangen naar een artificiële wereld met groen. Dit sluit niet aan bij de wens van natuurliefhebber noch van liefhebbers van stedelijkheid.

Antwoord gemeente

We nemen *kennis van de reactie op het onderzoek van de WUR.*

In de In de omgevingsvisie wordt alleen verwezen naar het onderzoek als toekomstige denkrichting. In de koers die we beschrijven houden we met deze zeer lange gedachtenlijn geen rekening

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 8

Inwoner

1. Complimenten voor de visie. De ontwerp-omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Deze zienswijze heeft met name betrekking op het bezwaar van de indieners tegen de locatie van de windturbine op pagina 71. Hiervoor worden verschillende redenen genoemd.

De windturbine is mogelijk niet planologisch uitvoerbaar de komende jaren omdat er in de zone van 1 tot 8 km rond de Veluwe maar beperkt ruimte is voor windparken in verband met de wespendief. Dit is onlangs bepaald in een besluit van de provincie Gelderland. Dit besluit dient nog te worden door vertaald in de provinciale Omgevingsverordening. Ook bevindt deze ingetekende windturbine op pagina 71 zich naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beiden hebben een externe werking en veel vogels foerageren hier. Ook voorzien ze cumulatieve ruimtelijke effecten door deze vijfde windturbine nabij de vier bestaande windturbines te plaatsen. Door deze windturbines tezamen ontstaat een hogere geluidsbelasting op de wijk het Stadseiland en bestaat er een vrees voor toename van hinder door slagschaduw. Is gelet op deze zorgen en bezwaren dit wel de juiste plek voor deze windturbine? En kan er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd worden in dit geval?

Antwoord gemeente

De 'gele' windturbine op de afbeelding op pagina 71 is géén vastgestelde locatie. Dit is een fout in het document, en passen we aan in de definitieve omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We passen de plankaart aan en verwijderen de verkeerd ingetekende windturbine.

Reactie 9

BPD Ontwikkeling BV

1. BPD kan uit de omgevingsvisie niet herleiden waar de woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030 op gebaseerd is.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen nieuwe woonvisie. Zie verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

2. Het uitzetten van een langjarige koers tot 2040 in de omgevingsvisie vraagt om meerdere kwalitatieve en kwantitatieve (groei) scenario's die zich richten op de hele regio.

Antwoord gemeente

De woningmarkt beperkt zich inderdaad niet tot de gemeentegrens van Arnhem, daarom worden de woningmarktonderzoeken, het woningbouwbeleid en de ruimtelijke strategie voor de ruimtelijke vertaling van de opgave vanuit regionaal perspectief bekeken. In de omgevingsvisie benadrukken we in paragraaf 2.4 dat we onderdeel zijn van de Groene Metropoolregio. Met deze regio is in januari 2023 De integrale Verstedelijkingsstrategie 'Meer landschap meer stad'

ontwikkeld. Hierbij worden voor Arnhem en Nijmegen gekozen voor binnenstedelijke locaties.

3. BPD vindt de binnenstedelijke focus van de omgevingsvisie lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd en de toepassing ervan te rigide.

Antwoord gemeente

De keuze voor een binnenstedelijke focus is niet zomaar van de grond gekomen. Het sluit aan bij het nationale en provinciale beleid en volgt zoals aangegeven de verstedelijkingsstrategie van de Groene Metropoolregio. Daarnaast is de keuze de meest realistische gezien de natuurfunctie aan de noordzijde van de stad en het feit dat aan de zuidzijde de gemeentegrenzen bereikt zijn. Meer wonen, werken en verkeer in het buitengebied zou de druk op natuur en landschap verder vergroten. Daarnaast betekent investeren in de bestaande stad dat nieuwe woningen en werklocaties kunnen bijdragen aan het tegengaan van de tweedeling in de stad. Tenslotte is het nog belangrijk om te vermelden dat we niet in de toekomst kijken. We weten niet of de aantallen woningen die we nu denken nodig te hebben ook in de (verre) toekomst nodig zijn. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de stad kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever. De zienswijze geeft aanleiding om dit uitgangspunt verder te verduidelijken.

4. Binnenstedelijk bouwen is complex en kostbaar en draagt daardoor niet bij aan een versnelling van de woningbouw.

Antwoord gemeente

Binnenstedelijk bouwen is inderdaad complex en kostbaar. Dat geldt echter ook voor buitenstedelijke locaties. Zeker in Arnhem waar de natuur- en landschapswaarden van het buitengebied hoog zijn. Om de complexiteit in gebiedsontwikkelingen te verminderen en de hogere kosten te kunnen dragen is samenwerking essentieel. Om die reden hebben we met het rijk versnellingsafspraken gemaakt. Minister Hugo de Jonge heeft Spoorzone Arnhem-Oost aangewezen als grootschalige NOVEX-woningbouwlocatie. Dit biedt tot en met 2030 ruimte voor de bouw van zo'n 5.400 woningen. Daarnaast zetten we ook in op de ontwikkeling van flexwoningen om aan de woningbouwbehoefte te voldoen.

5. De binnenstedelijke focus in combinatie met de verdichtingsstrategie levert eenzijdige stedelijke woonmilieus op en het is nog maar de vraag of de ruimte voldoende is om de 8.000 woningen te bouwen.

Antwoord gemeente

Onderzoek toont aan dat er in de regio met name behoefte is aan betaalbare woningen voor kleine huishoudens. De huidige verdeling in de regionale woonvoorraad sluit niet aan op die trend. We zien juist een oververtegenwoordiging van grondgebonden woningen in een dorpse of suburbane setting. Meer bouwen in dat segment zorgt juist voor meer eenzijdigheid. Binnenstedelijke locaties bieden de mogelijkheid om onze woningvoorraad te differentiëren en aan te laten sluiten bij de behoefte aan meer stedelijke en hoogstedelijke woonmilieus.

6. Omdat de drie scenario’s die gebruikt zijn voor de participatie allen uitgaan van binnenstedelijk ontwikkelen is de opbrengst van weinig waarde omdat er niet gekozen kon worden voor een uitbreiding van de stad.

Antwoord gemeente

Wanneer we kijken naar de opgaven waar we voor staan is buitenstedelijk bouwen geen reële oplossing. Om die reden is deze variant niet als alternatief in de participatie opgenomen. Voor een verdere motivering voor binnenstedelijk bouwen verwijzen we naar het antwoord bij 3.

7. Als de gemeente wil voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan gaat dit op korte termijn niet bereikt worden met uitsluitend binnenstedelijke locaties.

Antwoord gemeente

Op de korte termijn beschikt de gemeente Arnhem juist nog over voldoende (harde) plancapaciteit voor binnenstedelijke locaties. De opgave zit met name in de plancapaciteit op de middellange (2030) en lange termijn (2040). Met het vastleggen van onze ruimtelijke strategie in de omgevingsvisie en deze te vertalen in ons beleid en de gebiedsontwikkeling zorgen we dat onze plancapaciteit ook in de toekomst aan kan blijven sluiten bij de behoefte.

8. De omgevingsvisie stapelt een flink aantal sectorale ambities. Dit zorgt ervoor dat projecten niet uitvoerbaar zijn. De omgevingsvisie moet spelregels bevatten gericht op een integrale afweging waarbij ambities ook uitgewisseld kunnen worden.

Antwoord gemeente

Een heel goed punt. In de visie zijn al een aantal scherpe keuzes gemaakt die bijdragen aan de haalbaarheid van ontwikkelingen. Denk aan de transitie in de mobiliteit waardoor we straks minder parkeerplaatsen bij woningen hoeven te realiseren. Maar ook het aanwijzen van gebieden waar we gaan verdichten en gaan mengen draagt daar aan bij. Daarnaast zetten we in op een gebiedsgerichte milieubenadering waar per gebied de kaders voor een gezonde leefomgeving kunnen verschillen. Nadere concretisering van de ambities komen straks terug in de verschillende gebiedsgerichte beleidsuitwerkingen voor wonen, mobiliteit en gezondheid en veiligheid en bij het opstellen van de gebiedsvisies voor de verschillende ontwikkellocaties. Bij deze uitwerkingen betrekken we uiteraard de stad en houden we rekening met de afspraken met onze partners zoals die uit het Stadsakkoord. Met deze samenwerking zorgen we dat de juiste woningen voor iedere doelgroep worden gebouwd.

Wijziging van de omgevingsvisie

Bij de afwegingsprincipe ruimtegebruik in de visie
Afwegingsprincipes

Toevoegen aan het principe Slim omgaan met ruimtegebruik:
Door binnenstedelijk dus in de bestaande stad te bouwen kunnen we onze leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer demografische ontwikkelingen daar om vragen en maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

Reactie 10

Inwoner

Indiener is van mening dat de ontwerp-omgevingsvisie onvoldoende duidelijke keuzes maakt t.a.v. bijvoorbeeld. gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

1. Indiener heeft een kritische blik op het autogebruik en doet diverse voorstellen om het autogebruik te verminderen en te ontmoedigen, draagt parkeeroplossingen aan, doet voorstellen voor het stimuleren van het gebruik van fietsen en lopen en doet voorstellen om verharding t.b.v. autoverkeer om te vormen naar ruimte voor groen en wonen.

Antwoord gemeente

Mobiliteit en de transitie hierin is een belangrijk thema in de omgevingsvisie. Het op 1 zetten van de voetganger en op 2 zetten van de fietser zijn hierbij belangrijke thema's. Ook het inzetten op meer groen en speelvoorzieningen in woonwijken kan ten koste gaan van ruimte voor parkeerplekken en auto-infrastructuur.

Naast het opstellen van nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid wordt er momenteel ook al gewerkt aan nieuw beleid voor lopen. In de omgevingsvisie zullen we in Hoofdstuk 7 het volgende toevoegen; Ontwikkelen van loop beleid door onder andere het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het vastleggen van eisen aan deze netwerken om zo tot een uitvoeringsagenda te komen.

Voor de deelgebieden waar we de komende jaren de focus op hebben (Hoofdstuk 6) geldt dat we inzetten op duurzame vormen van mobiliteit en verminderen van automobiliteit.

2. M.b.t. het optimale ruimtegebruik kunnen verdergaande keuzes gemaakt worden dan nu in de ontwerp-omgevingsvisie staan. Indiener zou graag zien dat de plantekening voor Malburgen op pagina 75 aangepast wordt hierop, en er fors geïnvesteerd wordt in sloop en nieuwbouw bij de Drieslag. Hier kunnen ook de vervallen gebouwen in de omgeving van het winkelcentrum in meegenomen worden. Met een kleine, langdurige investering kan hier ruimte gecreëerd worden voor honderden extra woningen. Dit sluit aan bij het genoemde doel van de 'Arnhem Oost aanpak'. Deze aanpak kan ook op andere plekken worden toegepast zoals bijv. de Oostburgwal.

Antwoord gemeente

Het idee van meerlaags en multifunctioneel bouwen past helemaal in de in de omgevingsvisie en is onder andere opgenomen in de afwegingsprincipes. De omgevingsvisie is een visie op hoofdlijnen, die door beleidsuitwerkingen en aansluiten bij autonome ontwikkelingen verder invulling krijgt. De focus voor de ontwikkelingen in de komende 20 jaar ligt op de genoemde gebieden in H.6. Het hebben van draagvlak voor de ontwikkelingen en samen met de stad de visie vormgeven in de stad is eveneens een belangrijk uitgangspunt bij de uitwerking en uitvoering van de omgevingsvisie.

3. Indiener adviseert ook daar waar ruimte schaars is en je streven is alle ruimte 100% 24-7-365 te benutten te kijken naar de platte dozen op bedrijventerreinen binnen de stad. Kunnen deze niet waar mogelijk gestapeld worden? Zo creëer je op dezelfde bedrijventerreinen ruimte voor meer bedrijven. Dit zal niet voor alle bedrijven mogelijk zijn, maar zaak is wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het planologisch mogelijk te maken.

Antwoord gemeente

Het stapelen van bedrijven op de bedrijventerreinen is planologisch al mogelijk; Ook bij de beschrijving van

toekomstbestendige werklocaties 5.3 (onder andere verdichten functiemenging) en in de afwegingsprincipes in 4.3 (slim ruimtegebruik).

4. Andere plek die volgens indiener niet effectief gebruikt wordt is het Gelredome terrein. Dit terrein wordt maar enkele uren per week gebruikt, is dat wel wenselijk op dit terrein dat op een A locatie in de stad ligt? Transformeer het parkeerterrein naar de eerder genoemde parkeerflats. En als het niet lukt om het stadion meer ter gebruiken, kies dan voor een andere invulling hiervan waarbij meer werkgelegenheid wordt gecreëerd voor eigen inwoners. Maak bijvoorbeeld hier een (gestapeld) uitgaansgebied voor Arnhem-Zuid.

Antwoord gemeente

Voor het nabijgelegen Kronenburg wordt gewerkt aan een transformatie naar een full service concept wat inhoudt dat er naast woningen en winkels ook leisure (uitgaans) functies worden gerealiseerd. Voor de locatie bij het Gelredome loopt een onderzoek voor een mobiliteitshub. Op de kaart op bladzijde 75 is deze onderzoek locatie HUB ook opgenomen.

5. Gemeente dient ook naar haar eigen ruimtegebruik te kijken. Denk aan de raadzaal (platte doos) en het theater. Sloop deze en maak een nieuw multifunctioneel en energiezuinig gebouw voor meerdere doeleinden incl. woningen erboven. Stoot ook de overbodige ruimte af in het stadskantoor zodat die ruimte voor wonen of kantoor gebruikt kan worden. Foto op pagina 38 is niet het gewenste beeld. Maak een gebouw met woningen erboven.

Antwoord gemeente

Zoals in de afwegingsprincipes in H 4.3 verwoord is, staat de gemeente verdichting en multifunctioneel ruimtegebruik voor. Dit gebeurt wel met respect voor erfgoed en identiteit en dit betekent dat niet elke plek in de stad zich hiervoor leent.

6. Het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken ontbreekt in de visie. Als je gezond, -heel- en veilig nastreeft dan heb je drie keer zoveel handhavers nodig. Zet deze in de wijken zelf in zoals Malburgen, maar ook groene gebieden zoals parken en Meinerswijk. Als de pakkans en consequenties hoger worden, dan zal er minder vervuiling zijn.

Antwoord gemeente

De scope van de omgevingsvisie betreft de inrichting van de fysieke leefomgeving en zegt op strategisch niveau waar we als stad naar toe willen. Gedrag en uitvoering hoort in die zin daarom niet in de omgevingsvisie thuis. Wel is de omgevingsvisie via de beleidscyclus direct verbonden met uitwerking en uitvoering en vormt het kader voor de andere beleidsinstrumenten. In hoofdstuk 8 is daarom ook een kader opgenomen over de uitvoerbaarheid en betaalbaarheid van de omgevingsvisie. En inderdaad de ambities en opgaven zijn groot en dit vraagt veel van middelen, personele inzet en samenwerkingsverbanden in de stad.

7. Laat huidige speelplekken niet ingepikt worden door woningbouw. Tenzij je deze speelplekken op een voor de doelgroep haalbare en veilige afstand ruim compenseert.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we er vanuit dat bij een toename aan inwoners en woningen en ook meer ruimte nodig is voor speelplekken. Dit zit verankert in de uitwerking van groene gezonde en veilige stad (par. 5.2).

8. Goed dat omgevingsvisie aandacht biedt aan weghalen van verhardingen in particuliere tuinen, maar verbied ook het zeer milieuonvriendelijke en plastic deeltjes vervuilende kunstgras.

Antwoord gemeente

We streven groene voortuinen na, onder andere door subsidieregelingen klimaatadaptatie voor vergroenen van particuliere tuinen. Kunstgras draagt inderdaad niet bij aan groene gezonde stad. We streven ernaar om, bij vervanging, de kunstgrasvelden duurzamer alternatief.

9. Streef naar zonnepanelen op alle daken in 2040, en bied een subsidie aan voor de panden waar nog geen panelen op de daken liggen.

Antwoord gemeente

Wij juichen de toepassing voor zonnepanelen op daken toe en zetten hierop in. Hierin is ook de Landelijke btw-vrijstelling voor de aanleg van zonnepanelen een belangrijke stimulerende regeling.

10. Streef naar alleen maar duurzame materialen in 2040 bij nieuwbouw in de stad. Denk aan alle materialen nagenoeg herbruikbaar, niet zwaar milieubelastend, met hout i.p.v. beton bouwen (CO2 reductie en minder warmte problematiek), ander isolatiemateriaal zoals schaapswol of industrieel hennep en meer vergroening op muren en balkons. Ban alle milieubelastende materialen uit richting 2040. Neem het voortouw als Arnhem (en heb dat in 2040) in de ontwikkeling, productie, en voorlichting van natuurlijke bouwmaterialen zoals hempcrete.

Antwoord gemeente

We hebben als gemeente grote ambities in de circulaire economie en zijn druk bezig met een visie en uitvoeringsprogramma voor dit thema (zie ook H5.3 en H7).

11. Op dit moment is er een ongelijke verdeling van sociale huur over de stad en aanverwante problematiek. Ga een ander beleid voeren waarin je dit beter verdeeld zodat deze tweedeling in 2040 is opgelost. Reduceer sociale huur in wijken waar deze nu te veel is (bijv. de hoogbouw rond de pleinen van Immerlo) en voeg sociale huur toe in de wijken waar dit nu te weinig is.
Het streven is dat parken en bossen in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Zolang dit niet gehaald wordt in de bossen en parken, wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Verwerk bladafval in de wijk zelf tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad. Maak meer moestuinen op voormalige plek van wegen en parkeerterreinen. Dit draagt bij aan zelfvoorziening qua voedsel, meer werkgelegenheid en minder transport.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is op strategisch niveau in lijn met de hier geschetste ontwikkelingen; Een gezonde mix van woningen in de verschillende wijken, de ruimte voor stadslandbouw en voor een groene gezonde leefomgeving zijn belangrijke onderwerpen in de omgevingsvisie, die op plaatsen gepaard gaat met een inperking in de ruimte voor auto-infrastructuur en parkeervoorzieningen. De exacte invulling verschilt per gebied en moet nog in de uitwerking, bepaald worden, samen met betrokkenen.

12.Volgens indiener is participatie van eigen inwoner onvoldoende uitgewerkt in de omgevingsvisie bij nieuwbouw, sloop en herontwikkeling in directe woonomgeving. Maak bij slechts een idee al een

klankbordgroep waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers die dat willen deel van uit maken. Klankbordgroep kan dan zijn mening geven bij allereerste ideeën van de overheid. Gemeente maakt de keuzes altijd samen met de klankbordgroep en de klankbordgroep is betrokken tot aan oplevering huizen en invulling omliggend gebied bij alle plan- en besluitvorming.

Antwoord gemeente

Voor participatie bij de uitwerking van de omgevingsvisie sluiten we aan bij onze participatiehandreiking "handreiking 'Betrek de buurt bij uw bouwplan" en H8 van de omgevingsvisie. Hierin staat onder meer dat bij meer dan 50 woningen een startnotitie met participatie moet worden opgesteld.

13. Kies bij toevoegen van extra groen voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Antwoord gemeente

Deze opmerking sluit aan bij de ambitie van de omgevingsvisie. In H5.2 bij "We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad" beschrijven we dat we onder andere natuurinclusief bouwen voorstaan en dat we op gebouw-, straat en tuinniveau zorgen dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In de omgevingsvisie bouwen we voort op het groenvisie beleid 2017-2035 dat is vastgesteld. In de uitvoeringsagenda van dat beleid staan verschillende acties benoemd die de biodiversiteit versterken.

14. Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Antwoord gemeente

Een groot aantal van de genoemde thema's komen overeen met de ambitie verwoord in de omgevingsvisie. Concrete uitwerkingen nemen we mee bij de beleidsuitvoering en bij de ontwikkeling van plannen. De scope van de visie betreft de fysieke inrichting van de stad en het gedrag van mensen valt hier buiten. De omgevingsvisie gaat uit van het samen met de stad werken aan de toekomst van Arnhem. De omgevingsvisie is geen statisch document en ontwikkelt mee met beleidscyclus en ambities van Arnhem. Participatie en draagvlak zijn zowel voor de omgevingsvisie als voor de uitwerking van groot belang.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 11

Ecovrede FFRM Network

1. Waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en toekomst en hoe gaat de gemeente daarmee om bij de vervolgstappen van de omgevingsvisie?

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie is samen met de stad tot stand gekomen en kent een uitgebreid participatieproces. In dit proces zijn inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden betrokken waarbij de (toekomst van) de leefomgeving de centrale vraag was. Meer informatie over het participatietraject is te vinden in paragraaf 1.2 van de omgevingsvisie. Ook als het gaat om de vervolgstappen van de omgevingsvisie kan dit niet zonder de inbreng van de stad. In paragraaf 8.1 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in.

2. Een omgevingsvisie moet gaan over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Ecovrede ziet daarvan weinig verwoord in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De gemeente heeft bij het opstellen van de omgevingsvisie de kwaliteiten van Arnhem zo goed mogelijk onderdeel laten zijn van de visie. Zowel in de inleidende hoofdstukken 1 en 2 als in de thematische en gebiedsgerichte hoofdstukken 5 en 6 komen de kwaliteiten uitgebreid aan bod. Daarbij beschrijven we de kwaliteiten niet alleen maar geven we ook aan welke uitdagingen er zijn om deze kwaliteiten te behouden en op welke manier we dit willen doen.

3. In de visie ontbreekt een voorstel hoe de gemeente ruimte wil bieden aan initiatieven van burgers

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie gaan we in hoofdstuk 8 in op de wijze waarop de gemeente de doelstellingen uit de visie wil gaan uitvoeren. Daarbij constateren we dat samenwerking met andere overheden, maatschappelijke partners en ook onze inwoners essentieel is om onze ambities te bereiken. De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee. Daarnaast gaan we door met onze wijkgerichte aanpak onder de naam Van Wijken Weten waardoor we goed op de hoogte zijn van wat er leeft in onze buurten.

4. Ook wordt in de visie niet duidelijk gemaakt hoe om wordt gegaan met lokale voedselvoorziening en het uitbreiden of beperken van groen.

Antwoord gemeente

Ondanks dat in de winnende presentatie van het scholenproject lokale voedselproductie een belangrijk thema was is dit onderdeel maar beperkt opgenomen in de omgevingsvisie. Dit betekent niet dat we als gemeente Arnhem niet bezig zijn met dit relevante onderwerp. Zo is ons beleid met betrekking tot dit onderwerp opgenomen in de visie stadslandbouw & regionaal voedsel uit september 2017 en is onze ambitie dat binnen de grenzen van de gemeente Arnhem biologische natuur inclusieve landbouw het uitgangspunt is. Dit betekent onder andere dat we biologische

stadslandbouw stimuleren maar hierin ook de regie nemen. Dit laatste door bij het aflopen van pachtcontracten de voorwaarde te stellen dat de grond biologisch wordt bewerkt of door deze gronden terug in eigen beheer te nemen. Om deze ambities uitvoerbaar te maken zal de visie uit 2017 in 2023 geactualiseerd worden.

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

5. De omgevingsvisie kiest voor een technologische samenleving met forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers en een enorme groei van de bebouwde omgeving. Is betaalbaar en leefbaar daar wel in mee genomen?

Antwoord gemeente

Ja dit is zeker het geval. Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Juist door in de bestaande stad te bouwen zoals in spoorzone Arnhem Oost en rond Kronenburg zorgen er ervoor dat we de leefbaarheid in deze gebieden kunnen verbeteren door betaalbare en passende woningen en investeringen in de openbare ruimte en maatschappelijke voorzieningen. Het alleen laten groeien van de bebouwde omgeving is nadrukkelijk niet het uitgangspunt van de omgevingsvisie.

6. Ecovrede vraagt wat de strategie is in de samenhangende omgevingsvisie en vindt de analyse onvolledig.

Antwoord gemeente

Aan de strategie van de omgevingsvisie ligt een uitgebreide analyse ten grondslag die opgenomen is in het Koersdocument. Hierbij is gekeken naar alle ambities en de ruimtelijke gevolgen van het 'stapelen' van die ambities. Op basis van deze ruimtelijke confrontatie zijn drie ruimtelijke scenario's opgesteld die vervolgens samen met de stad zijn doorontwikkeld in de ontwikkelstrategie zoals verwoord in de omgevingsvisie. Deze strategie is verwoord in hoofdstuk 4 van de visie en verder uitgewerkt in hoofdstuk 5 en 6.

7. Ecovrede vraagt zich af of de geformuleerde teksten ruimte bieden aan datgene wat de raad belangrijk vindt.

Antwoord gemeente

In september 2020 en maart 2021 zijn debatten door de raad gevoerd over het proces en de inhoud van de omgevingsvisie. De fracties hebben hierbij hun droom voor de toekomst van de stad met een wervende pitch geuit. Vervolgens zijn deze zoveel mogelijk vertaald in de voorontwerp-omgevingsvisie die in mei 2021 door de raad is vastgesteld. Bij de behandeling van de omgevingsvisie is het aan de raad om aan te geven of deze visie tegemoet komt aan wat zij belangrijk vindt.

8. Ecovrede wil weten hoe in de praktijk de omgevingsvisies van andere bestuursorganen bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn betrokken.

Antwoord gemeente

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is goed gekeken naar het beleid van andere overheden. Het beleid van andere overheden en de gezamenlijke strategie die we hebben met de regiogemeenten is als uitgangspunt genomen bij het opstellen van de visie. In de

voorbereiding is het voorontwerp van de omgevingsvisie voorgelegd aan deze bestuursorganen. Voor een overzicht van de inbreng van de besturen en de gemeentelijke beantwoording verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

9. Het onderwerp participatie verdient ruime aandacht

Antwoord gemeente

We sluiten ons hierbij aan. Zoals al uit de eerdere antwoorden blijkt is het betrekken van inwoners, ondernemers, maatschappelijke partners en andere belanghebbenden essentieel bij het uitvoeren van deze omgevingsvisie.

10. Ecovrede geeft aan dat in de omgevingsvisie handvatten nodig zijn om te voorkomen dat mensen met een laag inkomen gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder overlijden en doet hiervoor een aantal suggesties gericht op het betaalbaar houden van woningen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie legt een koppeling tussen de fysieke en sociale opgaven in de stad. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- en/of bedrijfsruimte moeten er tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

10. Het verduurzamen van gebouwen moet gebeuren met toepassing van duurzame materialen (vlas, bamboe en hennep).

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is opgenomen dat we bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven naar circulariteit. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte.

11. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de transitie richting echte groene en duurzame bedrijventerreinen met natuur.

Antwoord gemeente

Het vergroenen van de stad is een belangrijk thema is de omgevingsvisie en richt zich zowel op woonwijken, centrumgebieden als bedrijventerreinen. Meer groen in de openbare ruimte en op particuliere terreinen en gebouwen is daarbij het uitgangspunt.

12. Wijs locaties of gebieden aan voor bouwmaterialen, voedselproductie en natuurontwikkeling. Voor lokale voedselproductie is 50 hectare nodig.

Antwoord gemeente

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

13. Neem in de omgevingsvisie op het uiterlijk van gebouwen natuurlijk moet zijn, ter inspiratie zijn enkele afbeeldingen opgenomen van gebouwen met groene gevels en daktuinen.

Antwoord gemeente

Natuurinclusief bouwen is onderdeel van de omgevingsvisie en het concrete beleid hiervoor is ook al uitgewerkt. Natuurinclusief bouwen is bij nieuwbouw uitgangspunt. Hiervoor zijn beleidsregels opgesteld die we opnemen in omgevingsplannen voor nieuwe ontwikkelingen.

14. Ten aanzien van het onderwerp woningbouw in de omgevingsvisie ontbreken de Tiny Houses. Realiseer enkele grote wijken volgens dit concept en zorg dat het betaalbaar is.

Antwoord gemeente:

De bouw van Tiny Houses kan tegemoet komen aan de woonwens van sommige mensen maar we verwachten niet dat het uitrollen van dit concept bij gaat dragen aan ons streven om passende woonruimte te vinden voor de groeiende groep woningzoekenden. We sluiten deze woonvorm zeker niet uit maar deze vorm van huisvesting heeft relatief veel ruimte nodig en ruimte is schaars.

15. De ruimte voor maatschappelijk initiatief lijkt vergeten in de omgevingsvisie, hiervoor is ruimte nodig zoals voor buurtactiviteiten en dit moet betaalbaar zijn.

Antwoord gemeente

Zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in een groeiende stad is een van de uitdagingen waar we voor staan en is onderdeel van de omgevingsvisie. In hoofdstuk 4.3 is dit opgenomen bij de afwegingsprincipes die gelden bij ontwikkelingen. Denk hierbij aan voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op de sociale structuur van de stad en gezondheid.

16. In de visie moet worden opgenomen dat er meer ruimte nodig is voor natuur en water. Dit vraagt ook om andere boomsoorten en waterbuffering

Antwoord gemeente

Als de omgevingsvisie ergens voor staat dan is het wel voor meer ruimte voor groen, natuur en water. Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem. In de visie ligt daarom de focus op het behouden en versterken van de groenstructuur van Arnhem, om te zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu. Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress. De vastgestelde Strategie Klimaatadaptatie is opgenomen als ambitie in de omgevingsvisie. Momenteel wordt gewerkt aan een omgevingstoets voor o.a klimaat adaptief bouwen, dit staat opgenomen bij hoofdstuk 7.3 thematische beleidsuitwerking.

17. Neem optimaal en betaalbaar/gratis openbaar vervoer op als speerpunt in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zet in op alle schone vormen van mobiliteit. Naast wandelen en fietsen is dit het gebruik van het OV. De

bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Ten aanzien van de betaalbaarheid start de gemeente vanaf 1 april 2022 met een experiment waarbij mensen met een Gelrepas voor 15 euro per jaar gebruik kunnen maken van het OV in de stad na 9.00 uur op werkdagen en de hele dag in het weekend en op feestdagen.

18. Voor het thema gezondheid in de omgevingsvisie moeten waarden als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening uitgangspunt zijn. Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en welke stappen worden in de omgevingsvisie genomen voor de gezondheid en het welbevinden van de burger?

Antwoord gemeente

De gemeente ziet gezondheid inderdaad als een verbindend thema dat op al deze onderdelen van toepassing is. De omgevingsvisie sluit hier op aan en doet met name in paragraaf 5.2 concrete beleidsuitspraken over de manier waarop de gemeente dit in de fysieke leefomgeving wil bereiken.

19. De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen en factoren als frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, een plek om eigen zaken te verbouwen en ruimte voor eigen energieopwekking. Deze moeten genoemd worden in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Daar zijn we het mee eens en hier gaat de omgevingsvisie in paragraaf 5.2 en 5.6 nader op in. Ten aanzien van het verbouwen van eigen voedsel is eerder al aangegeven dat paragraaf 5.2 hierop aangevuld wordt. Op die manier maakt voedselvoorziening en stadslandbouw integraal onderdeel uit van de omgevingsvisie.

20. Om waarde in de stad te houden en deze beschikbaar te houden voor de burger is het introduceren vaan een lokale munt een logische stap.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit idee maar zien dit los staan van de omgevingsvisie.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Reactie 12

Arnhemse Bomenbond & Stichting Tree Union

1.In de zienswijze wordt om afwijzing, ontmoediging of verbod van (hout gestookte) biomassaverbranding en mestvergisting gevraagd. Tevens wordt er verwezen naar de bezwaren van deze vorm van energie of warmte opwekking door de gemeenteraad van vorige raadsperioden.

Antwoord gemeente

Dat klopt, biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Tenzij de tijdelijke, kleinschalige, toepassing daarvan leidt tot minder CO2- en stikstofuitstoot en gegarandeerd is dat de herkomst van de biomassa duurzaam is en bijdraagt aan een gesloten/ circulaire afvalketen. Anders werkt de gemeenteraad er niet aan mee.

In hoofdstuk 5.6 van de omgevingsvisie wordt genoemd dat we streven naar een groene en gezonde stad met schone lucht en een stad met schone energiebronnen. Voor de wijkgerichte energie transitie zijn we met pilots gestart naar een (collectief) warmtenet voorziening als alternatief voor fossiele energie.

2. In deze reactie wordt gevraagd om de biomassacentrale van Veolia niet in te zetten voor de Arnhemse energietransitie vanwege de uitstoot van schadelijke stoffen t.o.v. de verbranding van aardgas. Zij wijzen ook ons er ook op dat Veolia zich regelmatig niet houdt aan de natuurvergunning en vragen aandacht voor de rol van deze centrale in de warmtenetten in relatie tot een duurzame energietransitie.

Antwoord gemeente

Biomassa is een transitie warmtebron en dat is niet meer wat we willen. Besloten is dat we de opgewekte warmte door deze

biomassacentrale niet meetellen in onze monitoring en behalen van de CO2-doelstellingen. De omgevingsvisie is een koers voor de lange termijn en gaat niet over handhaving; het bedrijf moet zich natuurlijk wel aan de vergunning houden.

3. In een reactie wordt er, vanwege de volksgezondheid, aandacht en visie gevraagd voor houtstook middels hout-ovens in appartementen en houtstook bij particuliere huishoudens.

3. Antwoord gemeente

Voor nieuwe houtovens als collectieve voorziening voor het verwarmen van woningen geldt dat dit vergunningsplichtig is. Hiervoor geldt het antwoord dat bij vraag 1 is gegeven. Beleid t.a.v. collectieve houtovens zal worden opgenomen in de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad (zie hieronder). In de Arnhemse luchtagenda "naar een schonere lucht in 2025" staan de maatregelen die we in de periode 2018-2025 nemen om de luchtkwaliteit te verbeteren.
Voor de volledigheid hierbij de link naar de Luchtagenda waarin maatregelen m.b.t. houtstook te lezen zijn.
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

In de toekomst zal de Luchtagenda een plek krijgen in de Visie Gezonde Leefomgeving (zie hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie) hier staat genoemd dat we aan de slag gaan met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Maatregelen over Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op o.a.:
• het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
• het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Momenteel zijn er nog geen algemeen aanvaarde inzichten over de schade van houtstook (gezondheid) of de hinder (overlast). Evenmin bestaan er algemeen aanvaarde inzichten over de wijze waarop de concentraties fijnstof in de omgeving als gevolg van het gebruik van de houtkachels moeten worden gemeten.
Hier wordt landelijk onderzoek naar gedaan, in samenwerking met gemeenten. Ook Arnhem heeft zich in 2020 aangesloten bij het Schone Lucht Akkoord (SLA): daarin wordt gestreefd naar een gezondheidswinst van 25 % ten opzichte van 2016 door de concentratie van schadelijke stoffen in de lucht te reduceren, zoals fijnstof, ultra fijnstof (roet) en stikstofdioxide (NO2). In het SLA zijn ook doelstellingen opgenomen over houtstook en biomassa.

4. In deze reactie wordt gevraagd hoe Arnhem de luchtkwaliteit gaat verbeteren.

Antwoord gemeente

Volgens de huidige Europese normstelling worden er momenteel in Arnhem geen grenswaarden overschreden. Er is in het verleden 1 knelpunt geconstateerd aan de Eusebiusbuitensingel. In heel Arnhem hangen meetpunten om de luchtkwaliteit te monitoren. De jaarrapportages zijn terug te vinden op de site van de gemeente Arnhem:
www.arnhem.nl/Inwoners/wonen_en_milieu/Lucht_en_geluid/Lucht/Luchtkwaliteit

Helaas voldoen wij nog niet aan de voorgestelde WHO- normen omdat de huidige achtergrondconcentratie in Arnhem al hoger is vanwege invloeden vanuit het Rurhgebied. Dat kunnen wij als gemeente lokaal niet oplossen.

Wij streven altijd naar een gezondere leefomgeving. Dat doen we o.a. door in te zetten op een nieuw duurzaam mobiliteitsbeleid. Daarnaast hanteert de gemeente Arnhem een programmatische aanpak van zowel de luchtkwaliteit (de Luchtagenda) als geluidshinder (Actieplan Omgevingslawaai). In dat kader wordt al een flink aantal maatregelen uitgevoerd, met focus op de centrumring (milieuzone, doorstromingsmaatregelen, schone bussen etc.).

5. Ook vraagt deze instantie om maatregelen om bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem te verminderen t.b.v. industrie, landbouw en drinkwatervoorziening. Ook wordt aandacht gevraagd voor het aanwenden van gezuiverd rivierwater en het bevorderen van regenwater voor huishoudelijk gebruik. In Arnhem zuid spelen problemen met het lage grondwaterpeil en de consequenties hiervan voor planten en bomen.

Antwoord gemeente

Drinkwater voor menselijke consumptie is een basisvoorziening en heeft mede daarom een hoge (Europese) zorgplicht als het gaat om het beschermen van de kwaliteit. De beste manier om de kwaliteit van het grondwater te beschermen is om deze buiten potentieel vervuilende omgevingen te plaatsen, dus niet in agrarische-, woon en industriegebieden. Dan blijft in Arnhem over de natuurgebieden, daardoor zijn deze natuurgebieden door de grondwaterwinningen ook vele decennia gevrijwaard van vervuiling. De drinkwaterwinning in Arnhem-Noord onttrekt haar water uit een laag die zich meer dan 50 m. diepte bevindt en wordt aangevuld door neerslag dat op het grote Veluwemassief valt. Door klimaatverandering neemt de jaarlijkse hoeveelheid op de Veluwe toe, dus bij een gelijkblijvende onttrekking neemt de watervoorraad toe. Tegelijk is de diepte waarop het grondwater onttrokken wordt onbereikbaar voor vegetatie.

We zijn er geen voorstander van dat huurders/pachters in het buitengebied grondwater onttrekken voor het besproeien van gewassen. Al met al zijn het aantal onttrekkingen van grondwater in het buitengebied van Arnhem zeer beperkt en hebben de bossen op de Veluwe dan ook geen nadeel van de grootste onttrekking door drinkwaterwinning. Het vergunnen, beperken of verbieden van grondwateronttrekkingen is echter geen gemeentelijke bevoegdheid. De bevoegdheid voor grote industriële winningen of drinkwaterwinningen ligt bij de provincie. Ook grote industriële winningen zijn een provinciale bevoegdheid. Voor kleinere onttrekkingen van grondwater is het waterschap bevoegd gezag. Verder is in een deel van Arnhem-Noord het bestemmingsplan leemlagen van toepassing. Dit bestemmingsplan verbiedt het maken van boringen als deze schade kunnen aanrichten aan de aanwezige leemlagen.

De winning van drinkwater uit rivierwater is veel moeilijker dan vanuit grondwater door lozingen en verontreiniging door medicijnen. Ook neemt de kans op lagere waterafvoeren toe waardoor de waterkwaliteit afneemt. Daar deze factoren is de waterkwaliteit niet constant en te slecht om als drinkwater te gebruiken en neemt ook de leveringszekerheid af: een verplichting voor de drinkwaterbedrijven. Dat wil niet zeggen dat het winnen van drinkwater uit oppervlaktewater niet wordt bekeken, maar het is een veel minder stabiele bron.

Hergebruik van regenwater is altijd een goed idee. Dat zien we terug de subsidieaanvragen voor klimaat adaptieve maatregelen. Momenteel ontwikkelen we een klimaattoets en wordt er gewerkt aan het programma klimaat en radicaal vergroenen (zie Hoofdstuk 7). Bij de uitwerking van dit programma komt hergebruik van regenwater zeker aan de orde.

De klimaattoets wordt gehanteerd bij nieuwbouw ontwikkelingen. In de huidige wetgeving is het benutten van regenwater alleen toegestaan voor individuele woningen en het aanleggen van een collectief netwerk door de overheid is verboden.

Wat betreft Arnhem-Zuid, in een deel van Arnhem-Zuid speelt de rivier inderdaad een grote rol. Het meest invloedrijk is de rivier in situaties met hoge waterstanden. Het effect van de rivier op een deel van Arnhem-Zuid is dan goed te zien. Bij lage waterstanden op de rivier zakt het grondwater in een deel van Arnhem-Zuid wel weg, maar tot een bepaalde diepte. Daarna zorgt de aanvoer van grondwater vanaf de Veluwe voor een ondergrens. Dit is een natuurlijke situatie die sterk overeenkomt met de uiterwaarden.

6. In deze reactie wordt gevraagd om de geluidslast voor bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 te verminderen.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie maakt deze inzet ook mogelijk maar is een visie op de lange termijn en beschrijft geen concrete acties en plannen voor de uitvoering. Het plaatsen van geluidschermen is daarom binnen de omgevingsvisie mogelijk.

In Hoofdstuk 5 het volgende opgenomen: “We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering. Voor een gezondere stad is de milieukwaliteit voor de hele stad belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is en dat er meer overlast is dan op een andere plek. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. Langs doorgaande wegen kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

7. In deze zienswijze wordt gevraagd of de aanleg van zonneparken in het buitengebied van Arnhem Noord strijdig is met de natuurbelangen, de bescherming van Natura 2000 gebieden en verrommeling veroorzaakt. Ze stelt voor om meer in te zetten op zonnepanelen op daken en afspraken met woningstichtingen

Antwoord gemeente

We staan we voor grote opgave van de energietransitie en regionale afspraken voor de energietransitie. Daarom onderzoeken we in het gebied rondom vliegbasis Deelen samen met partners naar de mogelijkheden voor het opwekken van zonne-energie. Deze gronden hebben nu een landbouw- en geen natuurbestemming en vallen niet onder de natura 2000 gebieden. De transitie en de ontwikkelmogelijkheden van dit terrein naar duurzame energiebronnen (klimaatlandschappen) wordt in de structuurvisie en de groenvisie al genoemd.
Daarbij komen de opbrengsten van de zonnevelden ten goede aan natuur- en bosherstel en vergroting van de biodiversiteit op de Arnhemse Veluwe.

Daarnaast stimuleren we inwoners, bedrijven en instellingen om zonnepanelen op hun dak te leggen, met lage renteleningen, maatwerkgesprekken en energiescans. Sinds 2019 is het aantal zonnepanelen op daken ruim verdubbeld, en deze stijging zet verder door. Het totale geschikte dakoppervlak van Arnhem is echter niet voldoende om de Arnhemse doelstellingen te halen. We hebben daarvoor ook zonnevelden nodig. Verder bekijken we

samen met Rijkswaterstaat en Prorail of de ruimte en de geluidschermen langs snelwegen en spoorlijnen te gebruiken zijn.

Volgens een masterstudie van de Wageningen University en Recearch (WUR) kan een zonneveld een positiever effect hebben op de biodiversiteit van een gebied dan wanneer het wordt gebruikt voor agrarische doeleinden (bv. kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn niet nodig). De opgave is dan ook 'natuurinclusieve zonneparken' te ontwikkelen zoals het zonneveld Koningspleij, langs de Rijn.

8. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor de toename van groen en bosterreinen in Arnhem Zuid als er ook meer woningen worden gerealiseerd.

Antwoord gemeente

De inzet van de omgevingsvisie is dat we bij verstedelijking inzetten op verbetering van de leefbaarheid voor mens en dier. Daarbij hoort o.a. het omvormen van verharding naar groen, vergroten van de biodiversiteit, de bestaande openbare ruimte kwalitatief beter inrichten en nieuwe groene verbindingen maken vanuit wijken naar parken en groen in de omgeving. Een groot deel van de woningbouw opgave vindt plaats op terreinen of in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). De inzet is om hier zowel woningen toe te voegen maar ook om de verharding (rijbanen en parkeerplaatsen) om te vormen naar buurtgroen en parken.
Het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen staat ook opgenomen in hoofdstuk 7 van de omgevingsvisie. De inzet hierbij is dat elke een inwoner vanuit zijn raam minimaal 3 bomen ziet, dat er 30 procent bladerdak in de wijk is en dat er binnen 300 meter groen van minimaal één HA aanwezig is.

9. In deze reactie wordt de visie onderschreven om met spoed woningen te bouwen en wordt ook gevraagd om een groter percentage sociale huurwoningen.

Antwoord gemeente

De trek naar de stad en de regio voor woningzoekende blijft aanwezig en vormt een uitdaging voor de toekomst. In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen. We bouwen naar behoefte. Bij nieuwbouwprojecten verwachten we dat meer dan de helft van de woningen in de betaalbare segmenten ligt. De 'Woonvisie' vormt een verdere uitwerking van de omgevingsvisie; hierin worden de keuzes vastgelegd over de woningbouwprogrammering voor de komende jaren. Een nieuwe Woonvisie is aan het einde van dit jaar gereed. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije-sectorhuur en koop. Op die manier houden we ook onze wijken leefbaar en veerkrachtig. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

10. Men is benieuwd naar een onderbouwing van de extra woningen die na 2030 gebouwd moeten worden.

Antwoord gemeente

In de ontwerp-omgevingsvisie gaan we uit van een woningbouwopgave van 7.000 woningen tot 2030 en een groei van 7.000-9.000 woningen in de periode 2030-2040. Deze cijfers zijn gebaseerd op het 'Woningmarktonderzoek Regio Arnhem Nijmegen' uit 2019. Dit onderzoek wordt momenteel geactualiseerd en we verwachten in het voorjaar van 2023 een nieuw onderzoek. Dit onderzoek kan van invloed zijn op de verdere beleidsdoorwerking in de nog op te stellen Nieuwe woonvisie. Zie

verder de Voortgangsrapportage 'Arnhem biedt woonruimte' uit november 2022 voor de actuele stand van zaken rondom de woningbouwprogrammering.

11. In de zienswijze wordt gesteld dat de groei van de stad nadelig uitpakt voor de groene inwoners van de stad

Antwoord gemeente

De focus van de verstedelijkingsopgave ligt in gebieden waar nu veel verharding aanwezig is (bv. Akzo en Kronenburg). Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen is natuurinclusief en klimaatadaptief ontwikkelen belangrijk. De gemeente heeft voor nieuwe woningbouw het puntensysteem natuurinclusief bouwen ontwikkeld. Deze wordt nu al bij nieuwe bestemmingsplannen in de regels opgenomen en straks bij het omgevingsplan, samen met de klimaattoets, juridisch geborgd en geldt dan voor bouwen en inrichten.

12. Zij vragen ook om meer agrarische grond rondom de stad te benutten voor woningbouw in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

Antwoord gemeente

We lossen de woningbouwopgave, in eerste instantie, binnenstedelijk op nabij HOV-knooppunten en voorzieningen zodat we bestaande infrastructuur kunnen benutten en geen nieuwe voorzieningen aanleggen. Als binnenstedelijk bouwen niet voldoende ruimte biedt kunnen we, op termijn, onderzoeken of agrarische terreinen aan de rand van de stad ook geschikt zijn. Daarom is het gebied ten zuiden van Rijkerswoerd opgenomen als onderzoekslocatie. Bouwen aan de randen van de stad en op agrarische gronden verder van het centrum zorgt voor meer automobiliteit en de aanleg van nieuwe infrastructuur en is minder duurzaam. De keuze voor binnenstedelijk bouwen zullen we in de definitieve MER gaan onderbouwen met o.a. een gevoeligheidsanalyse.

Veel van onze landbouwgebieden liggen in Natura 2000 gebieden en in het Geldersnatuurnetwerk. Hier willen we inzetten op de transitie naar duurzame landbouw of energielandschappen of zelfs de transitie naar natuur en niet naar een transitie naar woningbouw.
De omgevingsvisie richt zich alleen op het Arnhemse grondgebied en niet op onze buurgemeente wat niet betekent dat er geen afspraken met de regio gemaakt worden.

13. In deze zienswijze wordt aandacht en prioriteit gevraagd voor de bescherming van de flora en fauna in de stad. Er wordt o.a. gevraagd om meer agrarisch gebied te transformeren naar bos en natuurgebied.

Antwoord gemeente

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat ook de natuurwaarden in de stad moet toenemen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier (zie hoofdstuk 5.2). In hoofdstuk 7 staat beschreven dat we aan de slag gaan met de uitwerking van beleid waarin we verbrede doelstellingen gaan formuleren voor dierenwelzijn en de ontwikkeling van een natuur inclusieve stad. Om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen heeft de gemeente voor nieuwbouwwoningen het puntensysteem natuurinclusief bouwen in Arnhem ontwikkeld. De natuurtoets en de maatregelen catalogus natuurinclusief ontwikkelen en bouwen is opgesteld om de biodiversiteit en de natuurwaarden in het stedelijk gebied te bevorderen.

We gaan aan de slag met een visie op stadslandbouw waarbij ook de transitie van landbouw naar een extensieve vorm van landbouw en of naar natuur (naast energie landschappen) aan de orde is.

14. In deze reactie wordt aandacht gevraagd voor een visie op stilte en rustgebieden conform Europese wetgeving.

Antwoord gemeente

Arnhem is op grond van de EU- richtlijn Omgevingslawaai verplicht om iedere vijf jaar in een actieplan aan te geven wat de gemeente doet om ernstige geluidsoverlast in de stad te beperken. In maart 2022 is het Actieplan omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld en voldoet Arnhem aan deze verplichting. In het actieplan gaat de meeste aandacht uit naar geluidsoverlast door het wegverkeer op gemeentelijke wegen. Met het actieplan worden stappen gezet om de geluidsbelasting te reduceren met als doel de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai te verminderen. Het actieplan volgt op de vastgestelde geluidsbelastingkaarten uit 2017. Ook in het kader van de Omgevingswet is een actieplan geluid een verplicht programma.

Ook gaan we aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers t.a.v. een gezonde leefomgeving (voor mens en dier) voort maar bevat ook wijzigingen gericht op gebiedsgerichte milieubenadering en het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad. In het huidige gebiedsgerichte geluidbeleid zijn al stiltegebieden aangegeven.

15. In deze zienswijze wordt aangegeven dat in de omgevingsvisie staat vermeld dat nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg mogelijk worden gevonden maar dat dit in strijd is met het bestemmingsplan en de voorschriften**.**

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie staat het volgende: “Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet tevens bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden”.

Per saldo is de inzet om de natuurwaarde te verbeteren maar betekent niet dat een gebied nooit meer transformeert en op slot staat. Ontwikkelingen dragen daarom altijd bij aan verbetering van de natuurwaarden.

Bovenstaande is overigens geen beleidswijziging, in de structuurvisie Arnhem 2020 met doorkijk tot 2040 is dit beleid al in gang gezet.

16. De vraag wordt gesteld of de Omgevingsvisie Arnhem 2040 voldoet aan de Omgevingswet omdat in de omgevingsvisie rekening moet worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt.

Antwoord gemeente

Het college onderschrijft de genoemde beginselen en past deze ook toe in haar beleid en in de uitvoering van het beleid zoals bij vergunningverlening en gebiedsontwikkelingen. We zien dat deze beginselen niet expliciet benoemd of vertaald zijn in de ontwerp-omgevingsvisie. Dit komt omdat de kaders in de visie met name strategisch van aard zijn en geen concrete maatregelen bevatten waar de beginselen direct op van toepassing zijn. Dat neemt echter niet weg dat het belangrijk is op de beginselen wel als zodanig te benoemen.
Om die reden stellen we voor in paragraaf 5.3 en in paragraaf 7.2 een aanvullende tekst op te nemen die ingaan op deze beginselen in relatie tot (de uitvoering van) de omgevingsvisie.

17. Tenslotte wordt gevraagd of de omgevingsvisie de Structuurvisie van Arnhem vervangt.

Antwoord gemeente

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2. De omgevingsvisie vervangt de structuurvisie met uitzondering van de onderdelen de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om

Het toevoegen van een alinea aan "we maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit": Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel als mogelijk te beperken handteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)"

Het toevoegen van een alinea die ingaat op de milieubeginselen in paragraaf 7.2 van de omgevingsvisie.

"**Milieubeginselen als vertrekpunt**
Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten

opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht. Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico's voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico's zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico's die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma's, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico's dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid."

Reactie 13

Platform Religie Levensbeschouwing

Het Platform voor Religie en Levensbeschouwing vraagt aandacht voor een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed.

Antwoord gemeente

We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 14a

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

1. Het Kennisnetwerk Arnhem – Nijmegen (KAN) begint met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie van de gemeente Arnhem.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. Het KAN heeft op de voorontwerp-omgevingsvisie een inspraak reactie gegeven en vraagt of de gemeente in deze fase de beantwoording die de gemeente op deze inspraakreactie heeft gegeven wil bevestigen?

Antwoord gemeente

Bij deze bevestigen we onze eerdere beantwoording

3. Gevraagd wordt om in de omgevingsvisie de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld te noemen en vraagt of er nog een algemene stadsvisie 2040 of 2050 wordt opgesteld die ingaat op het sociale en het economische beleid.

Antwoord gemeente

De Visie uit 1998 is geen geldend beleid meer en noemen we daarom niet. De omgevingsvisie is na vaststelling het integrale richtinggevend kader voor de ontwikkeling van de stad en richt zich ook op sociale en economische thema's. Het opstellen van een stadsvisie is dan ook niet nodig.

4. De Stadsvisie 2015 moet volgens het KAN geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.

Antwoord gemeente

De genoemde Visie 2015 uit 1998- is destijds als input gebruikt voor de huidige structuurvisie. Bij het opstellen van de omgevingsvisie zijn de uitgangspunten uit de huidige structuurvisie het vertrekpunt geweest. Deze uitgangspunten zijn in de omgevingsvisie geactualiseerd naar de huidige ambities en uitdagingen. Hierbij is rekening gehouden met actueel beleid van de gemeente Arnhem, de regio, de provincie en het Rijk.

5. Het KAN vind dat de gemeenteraad het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad - weliswaar in oude samenstelling - het stuk al vastgesteld.

Antwoord gemeente

Vanwege de kaderstellende rol die de gemeenteraad heeft onder de Omgevingswet heeft de gemeenteraad het voorontwerp vastgesteld en stelt de raad ook de definitieve versie vast.

6. Het KAN wil graag gebruik maken van het spreekrecht bij de behandeling van de vaststelling van de visie door de gemeenteraad

Antwoord gemeente

Alle indieners van een zienswijze worden benaderd door de griffie met de vraag of zij bij de behandeling gebruik willen maken van het spreekrecht.

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de

geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.

Antwoord gemeente
Goed te vernemen dat het KAN deze kenschets steunt.

8. Het KAN stelt dat Arnhem centrum is tussen Randstad en Ruhrgebied en trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Het KAN leest bevestigende woorden in de omgevingsvisie voor deze stellingen.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

9. Arnhem is volgens het KAN een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn. De aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering.

10. Het KAN mist Rozendaal in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.

Antwoord gemeente
Het gaat hier niet om een uitputtende lijst, de kernen noemen we alleen als voorbeeld.

11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.

Antwoord gemeente
De NOVI en POVI noemen we in de omgevingsvisie. De NOVEX-status van het gebied spoorzone oost is ook een relevent kader en voegen we toe aan de omgevingsvisie. We zijn bekend met de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe omgevingsvisies. Hier hebben we afstemming over. Deze documenten maken geen onderdeel uit van de omgevingsvisie.

12. “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem.” De tweede zin lijkt niet goed te lopen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

13. In paragraaf 2.4 is de naam ‘Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen’ niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Antwoord gemeente
We passen deze zin aan.

14. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem ruimte geeft aan alle culturen. KAN onderstreept dit graag met de Raad.

Antwoord gemeente
We nemen hier kennis van.

15. Het KAN vraagt zich af of de gemeente het zorgelijk vindt dat het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, uitdijt. Het KAN is van mening dat dit juist iets positiefs is.

Antwoord gemeente
We beschrijven hier één van de trends en ontwikkelingen waar we meet te maken hebben als het gaat om de ontwikkeling van de stad en vellen geen oordeel over deze ontwikkeling.

16. Het KAN vraagt of de RES 1.0 in de omgevingsvisie is meegenomen.

Antwoord gemeente
Ja de RES is uitgangspunt.

17. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Antwoord gemeente
We dagen het KAN uit om hier een poging aan te wagen. Wat het aantal keer ook is, feit blijft dat we maar 1 x Arnhem hebben en dat we het daarmee moeten doen. Om die reden is samen met de stad gekomen tot afwegingsprincipes en keuzes die bijdragen aan zorgvuldig ruimtegebruik waar we zoveel mogelijk maatschappelijke behoeften mee kunnen vervullen.

18. Het toekomstbeeld in hoofdstuk 4 geeft volgens het KAN de uitdagingen helder aan. Het KAN raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

Antwoord gemeente
In de thematische uitwerkingen in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 7 gaan we nader in op de wijze waarop we deze uitdagingen vormgeven in beleidsuitwerkingen die te zijner tijd aan de raad ter besluitvorming worden voorgelegd.

19. Het KAN geeft aan dat Arnhem geen onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley, wat wel beweerd wordt in de tekst. Het KAN vraagt vervolgens of de gemeente in deze reactienota in wil gaan op de reactienota op de Verstedelijkingsstrategie.

Antwoord gemeente
Arnhem is inderdaad geen onderdeel van de Food Valley en we verduidelijken dit in de tekst. We zien geen aanleiding om in te gaan op de reactienota van de verstedelijkingsstrategie aangezien er geen inhoudelijk punt wordt gemaakt in de zienswijze.

20. Het KAN vindt het versterken van de Arnhemse identiteit een goede doelstelling en onderschrijft het contrast wat beschreven wordt in de omgevingsvisie. Het KAN vindt ook dat de kloof ondervangen moet worden.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en kunnen aangeven dat het verminderen van de sociale ongelijkheid in de stad uitgangspunt is in de omgevingsvisie.

21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Antwoord gemeente
We nemen kennis van deze constatering en het is goed te vernemen dat het KAN dit uitgangspunt steunt.

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.

Antwoord gemeente
We zien niet direct de relatie met de ontwerp-omgevingsvisie maar nemen kennis van deze suggestie.

23. De stad kent veel historische gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.

*An***twoord gemeente**
We sluiten ons aan bij dit standpunt. In paragraaf 5.1 gaan we nader in op de wijze waarop we ons erfgoed nog beter beleefbaar willen gaan maken.

24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.

Antwoord gemeente
Dit is onderdeel van de uitvoering van de omgevingsvisie en als zodanig benoemd in hoofdstuk 7.

25. De wijkvisies - genoemd op pagina 37 - zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms en met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.

Antwoord gemeente
Wijkvisies zouden inderdaad een instrument kunnen zijn om de behoeften uit de wijken te kunnen verbinden aan stedelijke opgaven maar de behoefte aan een wijkvisie moet vooral uit de wijk zelf komen evenals de wijze waarop deze tot stand komt.

26. Het KAN benoemt graag de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens en de Rijkerswoerdse Plassen in de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente
De gemeente Arnhem voert geen beleid over onderdelen die buiten haar grondgebied vallen en zien geen meerwaarde in het noemen van deze oppervlaktewateren. Wel constateren we dat de Rijkerwoerdse plassen een belangrijke recreatieve functie hebben voor Arnhemmers.

27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het Nationaal Programma Landelijk Gebied hoort hier een plekje in te krijgen.

Antwoord gemeente

Dit sluit goed aan op het advies van de commissie MER. Naar aanleiding van dit advies hebben we de haalbaarheid van onze visie in relatie tot stikstof nader onderzocht. Tevens hebben we de toekomst van de landbouwgronden hierbij betrokken. Voor meer informatie verwijzen we naar de aanvulling MER die als bijlage bij de omgevingsvisie is opgenomen.

28. Het KAN vraagt in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de omgevingsvisie. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten.

Antwoord gemeente

De woondeal en het beleid op rijksniveau is mede van invloed op de omgevingsvisie en deze zijn zeker betrokken. De woondeal komt op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en speelt ook een belangrijke rol in de gebiedsontwikkeling van Kronenburg in Arnhem Zuid en Spoorzone Oost in Arnhem Oost.

29. Het KAN stelt dat de toekomstige Rijnlijn (lijn 352) en de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoom) belangrijk HOV-verbindingen zijn en genoemd mogen worden.

Antwoord gemeente

De rijnlijn komt op verschillende plekken terug in de omgevingsvisie omdat dit een nieuwe ontwikkeling is, we zijn terughoudend met het noemen van bestaande OV-lijnen omdat dit voor de visie van weinig toegevoegde waarde is en niet bijdraagt aan de leesbaarheid van de visie.

30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de omgevingsvisie en dat is positief.

Antwoord gemeente

Goed te vernemen dat het KAN deze ambitie steunt.

31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES

Antwoord gemeente

We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

32. Het spoor vormt een behoorlijke barrière om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.

Antwoord gemeente

Dank voor de suggesties, het verbeteren van de bereikbaarheid van de parken vanuit de binnenstad is een belangrijk onderdeel van de gebiedsuitwerking voor het centrum.

33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.

Antwoord gemeente

Goed te vernemen dat dit bijdraagt aan de leesbaarheid.

34. Het KAN vraagt wat in de omgevingsvisie wordt bedoeld met dat ‘de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel’? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?

Antwoord gemeente

Hiermee bedoelen we dat op die plekken de bebouwing geïntensiveerd kan worden en dat functiemenging hier mogelijk is, dus naast wonen zijn dit werken en publiekgerichte functies.

35. Het KAN merkt op dat de plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen witte komborden moeten zijn omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken.

Antwoord gemeente

De kleur van komborden valt buiten de scope van de omgevingsvisie.

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Het KAN mist een lijstje van de uitwerkingen die volgen en ziet graag dat de uitwerkingen altijd algemeen ter inzage worden gelegd voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie

Antwoord gemeente

Hoofdstuk 7 omvat per thema een actueel overzicht van de uitwerkingen die we met de kennis van nu denken te moeten doen. Per uitwerking bepalen we welk participatieproces en procedure daarbij het meest passend is.

37. Het KAN verzoekt de gemeente om duidelijkheid te geven over de Stadsvisie 2015 uit 1998. Komt deze te vervallen of komt er en nieuwe?

Antwoord gemeente

De stadsvisie 2015 uit 1998 is input geweest voor de structuurvisie uit 2012 maar nooit op zich zelf staand beleid geweest. De visie kan als vervallen beschouwd worden en er komt geen nieuwe stadsvisie. De omgevingsvisie zoals die nu ter besluitvorming voor ligt aan de gemeenteraad vormt daarmee de strategische ruimtelijke koers voor de stad.

38. Het KAN benoemt het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem. Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Het KAN heeft hierover aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Het KAN verzoekt om dat document te bezien en te betrekken en te benoemen bij het vaststellen van deze visie.

***A*ntwoord gemeente**

Uitgangspunt voor de kader in de regionale context is het beleid van de provincie zoals opgenomen in de Gelderse omgevingsvisie en de afspraken die we maken in het verband van de Groene Metropoolregio.

39. Het KAN gaat er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Antwoord gemeente

Het grootste deel van de stukken met betrekking tot de omgevingsvisie staan op onze website. We streven er naar om op zo kort mogelijke termijn alle relevante stukken via onze website toegankelijk te maken. Uitgangspunt hierbij is dat we voldoen aan de wettelijke verplichting digitale toegankelijkheid overheid. Dit kan betekenen dat we bepaalde stukken eerst nog moeten bewerken. Tot die tijd kunnen we de stukken op verzoek toezenden.

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.

Antwoord gemeente

De Euregio Rijn Waal is inderdaad goed om te benoemen in relatie tot de internationale context en voegen we toe in hoofdstuk 2

41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de omgevingsvisie betrokken te worden.

Antwoord gemeente

We waarderen de betrokkenheid van het KAN en zien de inbreng bij de verschillende uitwerkingen van de omgevingsvisie of de actualisatie van de omgevingsvisie in de toekomst graag tegemoet.

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie zoals die met de stad tot stand is gekomen sluit erg aan bij de ambities van het college, afgezien van enkele kleine aanscherpingen zijn er geen grote wijzigingen doorgevoerd door het nieuwe college.

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heeft het KAN niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is bekend.

Antwoord gemeente

Het gaat inderdaad om dit document. We zorgen voor een linkje naar dit document in hoofdstuk 1 waar we ingaan op de totstandkoming van de omgevingsvisie.

44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?

Antwoord gemeente

Op 15 maart 2021 zie ook: Document Arnhem - Getekend raadsbesluit - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet is aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.

Antwoord **gemeente**

Totdat de betreffende beleidsuitwerkingen zijn vastgesteld blijft het genoemde beleid vooralsnog gelden. We kunnen dus niet aangeven welk beleid komt te vervallen.
We zullen wel verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 vooralsnog van kracht blijven. En welke andere aspecten daarmee komen te vervallen.

46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.

Antwoord gemeente
We nemen deze conclusie van het KAN voor kennisgeving aan.

47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente
De omgevingsvisie pretendeert niet een overzicht te zijn van alle actuele beleidskaders, maar stipt daar waar relevant een aantal aan.

48. Het KAN verzoekt de gemeente te bevestigen dat de gemeente naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.

Antwoord gemeente
Ja die onderschrijven we.

49. Graag leest het KAN in de omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.

Antwoord gemeente
In de omgevingsvisie staat dat Arnhem ruimte maakt voor de opwek van schone energie. Onze opvatting is dat kernenergie daar niet onder valt.

50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?

Antwoord gemeente
Ja dat klopt de reden is dat er op basis van de huidige inzichten bij het Rijk en de provincie onvoldoende draagvlak is om deze ambitie binnen de termijn van 2040 uit te voeren.

51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.

Antwoord gemeente
We nemen deze mededeling voor kennisgeving aan.

52. Op het OER zal het KAN separaat ingaan.

Antwoord gemeente
Zie beantwoording 14b

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om:
- de benaming voor de Groene Metropoolregio consequent door te voeren in de visie;
- in hoofdstuk 1 een link naar het participatiedocument toe te voegen;
- aan hoofdstuk 2 de NOVEX toe te voegen.
- in hoofdstuk 2 bij de samenwerkingsverbanden ook de Euregio Rijn Waal toe te voegen
- in hoofdstuk 2 de zin “Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het

Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." aan te passen zodat deze goed loopt.
- in hoofdstuk 4 de teksten over de Food Valley aan te passen, zodat niet de indruk kan ontstaan dat Arnhem onderdeel is van de Regio Food Valley
- in hoofdstuk 7 te verduidelijken welke onderdelen van de Structuurvisie Arnhem 2020 | doorkijk 2040 van kracht blijven

Reactie 14b

Aanvullende zienswijze op het OER, Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

Van het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen hebben we een aanvulling op de zienswijze ontvangen die ingaat op de Omgevingseffectrapportage.

1. Het rapport geeft helder weer dat de omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Het Kennisnetwerk ziet hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen.

Antwoord gemeente

We hebben met deze omgevingsvisie al een brug gemaakt naar sociale onderwerpen. Deze omgevingsvisie gaat niet alleen over klassieke ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid.
De kern blijft dat de omgevingsvisie een integrale visie is waarin strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn staan.

2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de omgevingsvisie. Volgens de indiener van de zienswijze is dit niet geheel waar: want het voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.

Antwoord gemeente

De huidige versie van de Omgevingsvisie, waarop het planMER is gebaseerd is de ontwerp-Omgevingsvisie. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van het proces dat de Omgevingsvisie heeft doorgelopen:

	Toelichting	Producten
Stap 1	- Collegebesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument - Uitwerken thematische programma's en Koersgebieden	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 2	- Raadbesluit Voorontwerp-Omgevingsvisie, Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en Participatiedocument	- Voorontwerp-Omgevingsvisie - Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) - Participatiedocument
Stap 3	- Opstellen MER-rapport - Raadplegen partners in de regio - Advies commissie MER - Opstellen ontwerpbesluit Omgevingsvisie	- MER-rapport - Advies commissie MER - Ontwerpbesluit Omgevingsvisie
Stap 4	- Ontwerpbesluit omgevingsvisie inclusief MER-rapport - Ter inzage periode - Definitief besluit Omgevingsvisie - Digitaliseren Omgevingsvisie	- Ontwerpbesluit - Zienswijzen - Definitief besluit

Tabel 1 Proces totstandkoming van de omgevingsvisie

Door in het MER de milieueffecten van de omgevingsvisie in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken, kregen we meer inzichten in de haalbaarheid van de omgevingsvisie. In een interactief proces hebben we de inzichten uit dit proces meegenomen in de ontwerp-omgevingsvisie. Op sommige onderdelen hebben we de visie verder verduidelijkt. Zo is er op basis van de botsproeven uit het MER extra aandacht gekomen voor de koppeling van verstedelijking en duurzame mobiliteit. Ook is er meer nadruk gekomen op de uitvoerbaarheid van de ambities. Deze wijzigingen zijn weer meegenomen bij de beoordelingen in de milieueffectrapportage. Zo zijn de processen van MER en omgevingsvisie parallel aan en interactief met elkaar verlopen.

3. In de zienswijze geeft het Kennisnetwerk aan dat uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de omgevingsvisie staan, er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden.
Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?

Antwoord gemeente

De PlanMER en Passende beoordeling heeft voor iedereen ter inzage gelegen. Van de Provincie Gelderland hebben we op dit onderdeel geen reactie ontvangen.

4. De zienswijze gaat in op de tabel 0.2: scoren alle ontwikkelingen redelijk tot goed? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan?

Antwoord gemeente

Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is dat de bouw van woningen op

drukke plekken naar verwachting leidt tot meer geluidhinder op deze locaties.

5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. In de zienswijze wordt gevraagd om een reactie op deze strijdigheden.

Antwoord gemeente

De strijdigheden beperken zich tot de ambities. Om deze reden zijn botsproeven opgesteld, die zich primair richten op de grote ruimte vragers binnen deze ambities: woningbouw, duurzame energieopwekking en de circulaire economie.
Uit de analyse van synergiën en strijdigheden blijkt dat niet alle ambities zondermeer samengaan. En dat is ook logisch. Ook de omgevingsvisie erkent dat daarom keuzes gemaakt moeten worden. Dit gebeurt via de gebiedsuitwerkingen en door het toepassen van vier afwegingsprincipes.

6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?

Antwoord gemeente

Hier is juist de Regionale Energiestrategie voor bedoeld. De samenwerkende overheden gaan nu alle informatie verzamelen om de zoekgebieden voor windturbines en zonnevelden in de RES 2.0 te kunnen bepalen. Voordat de regio besluit worden eerst de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport. Daar komen bovengenoemde strijdigheden aan bod.

7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen?

Antwoord gemeente

Ja de aanbevelingen uit de PlanMER voeren we door bij toekomstige beleids- en gebiedsuitwerkingen

8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Worden deze aanbevelingen overgenomen?

Antwoord gemeente

Ja deze nemen we over.

9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?

Antwoord gemeente

De Omgevingsvisie Arnhem 2040 heeft een duidelijke prioritering in de visie op mobiliteit. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer.

De mobiliteitstransitie richt zich op een verdere doorontwikkeling van het mobiliteitsbeleid. Hierbij koppelen we de mobiliteitsopgaven aan de verstedelijkingsopgaven en de gezondheid van onze inwoners. Dit wordt de komende periode nader uitgewerkt in een Duurzaam Mobiliteitsplan.

10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Wordt dit gedeeld?

Antwoord gemeente

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht o.a. op een langetermijnvisie voor een circulaire economie.

Reactie 15

Stichting Scoren doe je samen

1. De stichting geeft complimenten over de omgevingsvisie.

Antwoord gemeente

Dank voor de complimenten.

2. De stichting vindt het belangrijk dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in de omgevingsvisie en rekent erop dat de sport en gezondheidsnota vertaald wordt in de visie.

Antwoord gemeente

De nota gezond en fit is uitgangspunt geweest voor de omgevingsvisie en waar mogelijk zijn deze vertaald in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

3. In de omgevingsvisie moet aandacht zijn voor de noden van de jeugd. De stichting vind het een goede aak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn en ziet graag dat de Nota jeugdbeleid 2021-2025 terug te zien is in de visie.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema's. de nota jeugdbeleid 2021-2025 is daarom ook niet direct onderdeel van de omgevingsvisie maar speelt indirect wel een rol. Dit is met name zichtbaar in de samenhang tussen ontwikkelingen zoals spoorzone Oost in relatie met de meer sociale Arnhem Oost aanpak. Door te zorgen voor betaalbare woningbouw, een uitnodigende openbare ruimte, passende werkplekken, scholen en maatschappelijke

voorzieningen dragen we bij aan de sociale ontwikkeling van jonge Arnhemmers.

4. In paragraaf 4.2 mist de stichting een kopje gezondheid. In de fysieke leefomgeving moet ruimte zijn om te bewegen en de stad moet leefbaar zijn waar iedereen zich fijn voelt.

Antwoord gemeente

Het aspect gezondheid is een doorsnijdend thema dat in veel van de genoemde onderdelen in paragraaf 4.2 terugkomt. De concrete ambities voor het thema gezondheid zijn te vinden in de thematische uitwerking 'Een groene, gezonde en veilige stad in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.

5. De stichting stuurt ter verdieping de door hen opgestelde notitie van Nijmegen West naar Arnhem Oost toe met het verzoek om deze te betrekken bij het vervolg en de vraag om reflectie.

Antwoord gemeente

Dank voor het toezenden van de notitie. De inhoud sluit zoals de notitie zelf ook al aangeeft goed aan bij de Nota jeugdbeleid 2021-2025 en het Nationaal Programma Arnhem oost.

6. Tenslotte verzoekt de stichting de gemaakte opmerkingen ook te betrekken bij de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Antwoord gemeente

De opmerkingen van deze zienswijze komen overeen met de inhoud van de omgevingsvisie en vragen dan ook niet om een bijstelling van de Nota reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wijziging van de omgevingsvisie

Geen wijzigingen naar aanleiding van deze zienswijze

Reactie 16
PSP ’92

1. PSP’92 vraagt of de gemeente de stelling deelt dat de omgevingsvisie de vraag ‘Wat is Arnhem’ moet beantwoorden.

Antwoord gemeente
Ja en dit is in de visie ook nog eens bevestigd in paragraaf 2.1 waarin de Arnhemse identiteit de basis is voor de ontwikkeling van de stad.

2. PSP’92 vraagt of het college de waarden onderschrijft die de PSP nastreeft als het gaat om het voorkomen van massaliteit, kaderloosheid en voorzien in sociale cohesie en het ruimte geven aan politieke minderheden en mensen met gewetensbezwaren.

Antwoord gemeente
Het college onderschrijft de universele rechten van de mens en streeft er naar om bij te dragen aan de Global Goals.

3. PSP’92 is van mening dat de global goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden en vraagt zich af of met deze doelstellingen rekening is gehouden in de omgevingsvisie. Het verzoek is om per doelstelling te beargumenteren of en op welke wijze er rekening mee is gehouden.

Antwoord gemeente
De global goals richten zich op het brede spectrum van duurzame ontwikkeling. De omgevingsvisie richt zich met name op het fysieke onderdelen van de stad en daar waar fysiek beleid of fysieke ontwikkelingen ingrijpen op sociale thema’s. In tabel 1.1. geven we aan of er een relatie is met een doelstelling en op welke manier de omgevingsvisie bijdraagt of rekening houdt met dat doel.

Global Goal	**Relatie en invulling met de Omgevingsvisie Arnhem 2040**
Geen armoede	De omgevingsvisie erkend dat Arnhem ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler en socialer wordt. Daarnaast is het voorkomen of verkleinen van energiearmoede een belangrijk thema in de visie.
Geen honger	De visie richt zich niet op dit thema.
Goede gezondheid en welzijn	In paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie noemen we concrete doelstellingen die we in de fysieke leefomgeving kunnen doen om de gezondheid en het welzijn van Arnhemmers te verbeteren.
Kwaliteit onderwijs	De omgevingsvisie richt zich niet direct op de kwaliteit van het onderwijs. Wel is de ambitie voor een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector onderdeel van het toekomstbeeld in hoofdstuk 4. Daarnaast zet de omgevingsvisie in op voldoende, passende en goed bereikbare onderwijslocaties in de stad.
Gender gelijkheid	De visie richt zich niet op dit thema.
Schoonwater en sanitair	Schoon water is onderdeel van de thematische uitwerking Een groene, gezonde en veilige stad’ in paragraaf 5.2 van de omgevingsvisie.
Betaalbare en duurzame energie	Onderdeel van de energietransitie is het voorkomen van energiearmoede. Deze ambitie is onderdeel van het toekomstbeeld Arnhem 2040 zoals opgenomen in hoofdstuk 4. In paragraaf 5.6 laten we zien hoe we dit voor elkaar gaan krijgen.
Eerlijk werk en economische groei	Deze global goal is in het toekomstbeeld voor Arnhem in hoofdstuk 4 verwoord als ‘Een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid’. In

	paragraaf 5.3 werken we dit verder uit. Onder andere door te investeren in mensen en ons te richten op de dingen waar we nu ook al goed en sterk in zijn: de energiesector, de creatieve sector, ontwerp en cultuur.
Industrie innovatie en infrastructuur	Een belangrijk speerpunt in onze economische ambities is koploper worden in de energietransitie en circulariteit. Dit is uitgewerkt in paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie. Paragraaf 5.5. richt zich op onze infrastructuur en de rol die schone mobiliteit daarin speelt.
Ongelijkheid verminderen	Uitgangspunt in de omgevingsvisie is dat de groei van de stad gepaard gaat met een verbetering van de leefbaarheid en de sociale positie van Arnhemmers die het minder hebben. Dit uitgangspunt kom op verschillende plekken in de omgevingsvisie terug en richt zich op gezondheid, mobiliteit, wonen, economie en energie. Daarnaast is het streven naar gelijkheid één van de vier afwegingsprincipes in de visie.
Duurzame steden en gemeenschappen	Duurzaamheid is een thema dat in alle onderdelen van de omgevingsvisie tot uiting komt en de basis voor de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3.
Verantwoorde consumptie en productie	Dit komt in de omgevingsvisie tot uiting in de circulaire ambities en versterken we verder in de definitieve omgevingsvisie door de aandacht voor stadslandbouw en lokale voedselproductie.
Klimaatactie	De omgevingsvisie committeert zich aan de opgave op klimaatneutraal te zijn in 2050 en formuleert daar in paragraaf 5.6 een breed pallet aan acties voor. Maar ook de verstedelijkingsstrategie die uitgaan van binnenstedelijke ontwikkelen met functiemenging en ruim baan aan schone mobiliteit draagt bij aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen.
Leven in het water	In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de waterkwaliteit en onze inspanningen om deze te verbeteren.
Leven op het land	Dat geld ook voor het leven en de biodiversiteit op het land. Ook deze inspanningen zijn opgenomen in paragraaf 5.2
Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	De omgevingsvisie richt zich niet direct op vrede. Veiligheid is wel een belangrijk thema dat onderdeel is van de thematische uitwerking groene, gezonde en veilige leefomgeving in paragraaf 5.2. De relatie met sterke publieke diensten ligt in de regie die de gemeente pakt in het fysiek domein op doelen te behalen. We zijn ervan doordrongen dat de opgaven alleen mogelijk zijn als we als overheid actief opereren in de gebiedsontwikkeling en stevige kaders en financiële middelen inzetten. Dit is uitgewerkt in hoofdstuk 8.
Partnerschap op doelstellingen te bereiken	We beseffen dat het behalen van de ambities uit de omgevingsvisie alleen mogelijk is als we dit samen met de stad en met onze (bestuurlijke) partners doen. Hoe we dat willen doen is opgenomen in hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie.

Tabel 1 Global Goals in relatie tot de Omgevingsvisie Arnhem 2040

4. PSP'92 bepleit ten aanzien van de economische ontwikkeling voor meer samenwerking in de regio en met wijken onderling.

Antwoord gemeente

Samenwerking op alle (bestuurlijke) niveaus van Europa tot buurt is essentieel om de doelen uit de omgevingsvisie te bereiken. In paragraaf 2.2 gaan we nader in op onze positie in de verschillende schaalniveaus. We erkennen dat er in Arnhem grote verschillen

bestaan tussen wijken en dat die vragen op een gebiedgerichte aanpak. Daarnaast start iedere thematische uitwerking met de regionale context en gaan we in hoofdstuk 8 ook uitgebreid in op de samenwerking.

5. Er wordt gepleit voor een flexibele houding ten aanzien van ruimtelijke initiatieven met minder lastendruk.

Antwoord gemeente

De concrete aanpak hiervoor is niet opgenomen in de omgevingsvisie maar is onderdeel van de brede implementatie van de Omgevingswet in onze gemeente. Dit houdt in dat we ons beleid voorbereiden met de stad en dat er binnen dat beleid en de regels die dat beleid ondersteunen ruimte moet zijn voor initiatieven uit de stad. Bij het toetsen van initiatieven stellen we ons faciliterend op en denken we graag mee.

6.Het recht op een rustdag voor iedereen.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

7. Er moet aandacht zijn voor de drie economische V's als het gaat om toerisme: Vervoer, Vertier en Verblijf.

Antwoord gemeente

Toerisme is een belangrijk onderdeel van onze economie en we erkennen dat dit belangrijke aspecten zijn voor dit thema.

8. PSP'92 vindt dat er plaatsen moeten worden aangewezen waar graffiti is toegestaan, daarbuiten moet het verboden worden. In de openbare ruimte moet er vrijheid zijn voor kunst en culturele uitingen.

Antwoord gemeente

Arnhem is een creatieve en cultuurstad en stimuleert creativiteit en kunst en cultuur in de openbare ruimte. De stad kent een legale graffiti plek aan de Boterdijk.

9. PSP'92 staat voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem en de namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

10. Graag ziet PSP'92 een regenboogpad in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem vindt het belangrijk dat Arnhemmers zich thuis en welkom voelen in hun stad. Diversiteit is één van de speerpunten uit het Programma Meedoen in Arnhem. We blijven investeren in acceptatie en empowerment van de Arnhemse LHBTI personen. In de regenboogagenda van Arnhem voor 2020-2022 is opgenomen dat we als gemeente vinden dat het regenboogpad moet blijven bestaan, juist om uit te stralen dat diversiteit van blijvend belang is.

11. Er moet meer ruimte zijn in de wijken voor de Arnhemse vlag.

Antwoord gemeente

We nemen kennis van dit standpunt maar zien geen relatie met deze omgevingsvisie.

12. Er moet aandacht zijn voor archeologie en erfgoed in de wijken.

Antwoord gemeente

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie en Arnhem kent relatief veel beschermde stadsgezichten en monumentale parken. Daarnaast heeft Arnhem een boeiende en bijzondere historie waarvan veel nog terug te vinden is. In paragraaf 5.1 van de omgevingsvisie laten we zien hoe we aandacht geven aan archeologie en erfgoed in onze stad en onze wijken.

13. PSP'92 wil dat bestuur en burger samen een probleem in de wijk oplossen door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij de besluitvorming en blijvend contact bij de uitvoering.

Antwoord gemeente

De gemeente Arnhem is het hier mee eens. Een belangrijk uitgangspunt bij het uitvoeren van de omgevingsvisie is daarom ook participatie. In hoofdstuk 8 van de omgevingsvisie gaan we hier nader op in. Daarnaast heeft de gemeente als onderdeel van de implementatie van de Omgevingswet de handreiking 'betrek de buurt bij uw bouwplan' ontwikkeld. In deze handreiking zitten spelregels voor participatieprocessen.

14. PSP'92 wil dat de ruimtelijke ordening rekening houdt met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen.

Antwoord gemeente

In de omgevingsvisie is deze wens uitgangspunt. We hebben het behoud van landschap, natuur en openbaar groen onderdeel gemaakt van de afwegingsprincipes in paragraaf 4.3 en de verstedelijkingsladder.

15. Een Stadsforum moet vrij kunnen brainstormen over de ruimte in de stad.

Antwoord gemeente

Dit onderwerp valt buiten de scope van de omgevingsvisie. Wel kunnen we aangeven dat het onze ambities is dat de gemeente in het kader van burgerparticipatie wil gaan weken met burgerberaden.

16. Er moet aandacht zijn voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkelijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is en doet suggesties zoals gratis openbaar vervoer, aangepaste tijden in het onderwijs, verkeerslichten met wachtindicatie, het integreren van oplaadpunten voor scootmobielen in oplaadpalen, stimuleren van deelvervoer en rekening houden met het gebruik door kwetsbare groepen.

Antwoord gemeente

In paragraaf 5.5 gaan we uitbereid in op onze mobiliteitsaanpak. De genoemde suggesties passen goed in de aanpak die we voorstaan en een deel hiervan wordt verder uitgewerkt in het nog op te stellen mobiliteitsplan als uitwerking van de omgevingsvisie.

17. PSP'92 bepleit een goede omgang met de schepping en wil aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken en doet ook hier een aantal suggesties zoals het zelf laten produceren van energie door consumenten

al dan niet in collectief verband, voedselbossen en wijkmoestuinen en een betere bescherming van bijen.

Antwoord gemeente

Aandacht voor klimaat, energie en natuur vinden we als gemeente zeker nodig en komt dan ook uitbereid aan bod in de omgevingsvisie. Klimaat en energie en collectieve vormen van energieopwekking is opgenomen in paragraaf 5.6 van de omgevingsvisie. Het behoud en de versterking van de biodiversiteit is onderdeel van paragraaf 5.2. We vinden dat lokale voedselvoorziening nog onvoldoende een plek heeft in de omgevingsvisie. We stellen de gemeenteraad daarom voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad. Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7.

18. PSP'92 bepleit een duidelijk beleid voor afvalinzameling.

Antwoord gemeente

De gemeente is voorstander van duidelijk beleid op dit thema en werkt hier ook hard aan. Het beleid voor afvalinzameling valt echter buiten de scope van deze omgevingsvisie en kent een eigen proces.

19. Particulieren en ondernemingen moeten de kans krijgen om groenonderhoud te adopteren.

Antwoord gemeente

Dit is mogelijk in onze gemeente. We verwijzen u hiervoor door naar:
Uw buurt groener maken - Gemeente Arnhem

20. Er moet ruimte zijn voor natuurlijke, sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Antwoord gemeente

We zien dit als voorwaarde voor veilige, leefbare en gezonde wijken. In paragraaf 5.2 gaan we uitgebreid in op de manier waarop we onze openbare ruimte in willen zetten om onze stad groener, gezonder en veiliger willen maken. Ook bij de gebiedsuitwerking zoals in kronenburg zetten we in op meer ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

21 PSP'92 vraagt zich af of rekening is gehouden met de Stadsvisie en de Structuurvisie.

Antwoord gemeente

Ja, deze eerdere visies zijn betrokken in de voorbereiding van de omgevingsvisie. Een groot deel van de beleidsuitgangspunten uit deze eerdere visies staan nog steeds overeind en zijn onderdeel van de omgevingsvisie. Het gaat dan bijvoorbeeld om het landschap en onze cultuurhistorie, het belang van onze binnenstad en andere belangrijke werklocaties.

22. PSP'92 wil graag de reactie van de provincie, het waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen en weten welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Antwoord gemeente

De omgevingsvisie kent een uitgebreid voortraject. We zijn begonnen met een klankbordgroep om samen te kijken hoe we de stad konden betrekken bij de totstandkoming van de omgevingsvisie. Voor een overzicht van het participatietraject verwijzen we naar het overzicht in hoofdstuk 2 van dit wijzigingsdocument.

Wijziging van de omgevingsvisie

We stellen de gemeenteraad voor om in paragraaf 5.2 van de definitieve omgevingsvisie en op de verschillende visiekaarten onze ambities met betrekking tot (stads)landbouw op te nemen als onderdeel van een groene, gezonde en veilige stad.

Hier voor zullen we de volgende tekst opnemen:
“ **We stimuleren natuurinclusieve landbouw**
Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.

Buiten de termijn

Reactie 17

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden

De VGGM merkt op dat het thema veiligheid en gezondheid nog verdere uitgewerkt zal worden in de beleidsontwikkeling. Daarbij geven zij het advies om bij deze uitwerking het Beleidsplan Veiligheidsregio, met daarbij het regionaal risicoprofiel, mede als uitgangspunt mee te nemen. De VGGM geeft graag een bijdrage aan deze beleidsuitwerking.

Antwoord gemeente

Bedankt voor het aanbod. Bij de verdere beleidsuitwerking zullen we zeker contact opnemen met de VGGM om ervoor te zorgen dat het thema veiligheid en gezondheid goed verankerd wordt in ons beleid. Daarbij nemen we het beleidsplan mee.

4. Actualisaties

In de periode tussen het ontwerp-omgevingsvisie en de definitieve omgevingsvisie heeft nog een aantal actualisaties plaatsgevonden die relevant zijn voor de omgevingsvisie.

Het gaat om:

- Beleidsactualisaties
- Gebiedsuitwerkingen
- Doorwerking

De genoemde aanpassingen leiden niet tot koerswijziging in de visie, ze gaan slechts om beperkte actualisatie. We stellen de gemeenteraad de volgende actualisaties voor:

Beleidsactualisaties

Hoofdstuk 5.1
Een aantrekkelijk Arnhem

In het kaartbeeld bij afbeelding 5.4 (**cultuurhistorische attributen van Arnhem**) is de zone met militaire terreinen op sommige locaties verkeerd ingetekend. We stellen voor dit aan te passen naar de feitelijke situatie.

Hoofdstuk 5.2
Een groene, gezonde en veilige stad

Aan de alinea **We beperken overlast van extreme buien** stellen we voor het volgende toe te voegen: *“Ook gaan we aan de gang met de opvolger van het gemeentelijke rioleringsplan (GRP). Daarmee maken we onze wettelijke verplichtingen en zorgtaken inzichtelijk voor onze burgers en bedrijven en het maakt de besteding van de rioolheffing inzichtelijk”*

Gebiedsuitwerkingen

In zijn algemeenheid stellen we voor om de gebieden, kaarten en legenda accuraat te maken naar de stand van zaken van de betreffende ontwikkelperspectieven. Voor de ontwikkelgebieden specifiek stellen we de volgende aanpassingen voor:

Hoofdstuk 6.4
Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

- In de alinea **Verbonden** de tekst “*Hierdoor wordt het gebied goed bereikbaar met openbaar vervoer (OV) en verschuift de focus van auto naar lopen en fietsen door groene straten*” te vervangen voor “*Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad*”;
- De plankaart aan passen zodat de begrenzing van het winkelcentrum Presikhaaf loopt tot aan het Lange Water;
- Onderzoekslocatie ontwikkelen woonwerk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen voor Presikhaaf 3 vergroten zodat duidelijk is dat het winkelcentrum Presikhaaf en de Houtmanstraat hier bij horen;
- De windturbine ten westen van de Nieuwe Haven verwijderen van de plankaart;
- IJsseloord 2 is in de ontwerp-omgevingsvisie opgenomen als verdichtingslocatie voor kantoren. Dit is niet juist, dat zullen we aanpassen op de kaart

Hoofdstuk 6.6
Gebiedsuitwerking Arnhem Noord

- Bij de beschrijving over de **natuurzone ten noorden van de Koningsweg** de tekst "*het toevoegen van nieuwe woonfuncties en bedrijvigheid zijn hier niet gewenst*" verduidelijken door deze te vervangen voor: "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is niet gewenst*";
- Bij de beschrijving van de **natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg** de tekst "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur en bij voorkeur langs de Kemperbergerweg*." vervangen voor "*Toevoegen van nieuwe activiteiten en bebouwing in deze zone is denkbaar in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg*."

Doorwerking

Thematische beleidsuitwerkingen

Arnhem aantrekkelijke stad

Onder "We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad.
Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- We gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- Bij het door ontwikkelen van onze welstandsadvisering wordt ook de advisering van kwaliteitsteams bij de verstedelijkingsgebieden toegevoegd;
- Ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief, energieneutraal, circulair en natuurinclusief bouwen verplaatsen naar Arnhem groene, gezonde en veilige stad.

Onder "Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:" stellen we voor het volgende toe te voegen:

- De Erfgoedverordening 2017

Arnhem groene, gezonde en veilige stad

Onder de tekst "We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:" stellen we voor het volgende aan toe te voegen:

- We gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan

Onder de tekst "Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Actieplan Omgevingslawaai 2013 veranderen in Actieplan Omgevingslawaai 2023.
- Actieplan wateroverlast veranderen in Aanpak wateroverlast in Arnhem- Noord 2015
- Strategie klimaatadaptatie 2030 wijzigen in Strategie Klimaatadaptatie 2020-2030
- De bodemkwaliteitskaart is onderdeel van de Nota bodembeheer, deze niet meer apart benoemen .
- Het toevoegen van de Visie spoorgeluidmaatregelen 2017
- Het toevoegen van het gemeentelijk Rioleringsplan van 2014-2018

Arnhem vitale stad

Onder de tekst "Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:" stellen we de volgende wijzigingen voor:

- Visie op werklocaties (in voorbereiding) wijzigen naar Visie Werklocaties Arnhem 2040;

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen de gemeenteraad voor om de tekst in deze alinea in zijn geheel te vervangen voor:

"We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Zaken die we daarbij oppakken zijn:

- *ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;*
- *koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners*
- *ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;*
- *ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;*
- *Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen.*
- *Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad*
- *Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek*

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:

- *Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019*
- *Accentnota fiets 2019-2024*
- *Nota Bereikbare Binnenstad 2017*
- *OV-visie Arnhem-Nijmegen*
- *Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023*
- *Fietsparkeerplan binnenstad*
- *Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025"*

Hoofdstuk 7.3
Thematische beleidsuitwerkingen

Om de koppeling met de structuurvisie te verduidelijken stellen we voor om de volgende tekst toe te voegen aan deze paragraaf:

"Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de huidige structuurvisie in 2012 vervalt daarmee. Toch zijn er nog een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.2."

Bijlage: Gebundelde zienswijzen

Omgevingsvisie Arnhem 2040

Bijlage

Gebundelde zienswijzen

Geanonimiseerd

GEMEENTE Arnhem

Zienswijze 1

Projectsecretaris omgevingswet

Van: [redacted]@gmail.com>
Verzonden: maandag 19 december 2022 13:13
Aan: Projectsecretaris omgevingswet
Onderwerp: Reactie omgevingsvisie 2040 + nieuwsbrief verkeersgroep Arnhem-West
Bijlagen: Verkeersgroep AW 2022-06 Nieuwsbrief#7.pdf; Verkeersgroep AW 2022-08 Nieuwsbrief#8.pdf

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling en verwondering hebben wij, als leden van de Verkeersgroep Arnhem-West, kennisgenomen van het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Wij als bewoners van de wijk Heijenoord en Lombok zijn al jaren bezig om een goed passend verkeersplan i.o.m. de gemeente gerealiseerd te krijgen. Het schetst onze verbazing dat wij als wijk slechts zijdelings worden genoemd in het Voorontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Daarnaast zijn wij van mening dat het m.n. 'de taak van de gemeente is' is om zaken en taken te coördineren met andere stakeholders, personen en organisaties die zich actief bemoeien met het welzijn van de wijk c.q. straat. Dit is de reden dat wij onderstaande graag delen, zodat ook onze wijkbehoeften opgenomen kunnen worden in de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ter informatie sturen wij een kopie van onze meest recente nieuwsbrieven mee, waarin informatie is opgenomen m.b.t. de verkeerssituatie in Arnhem-West.

Wij ontvangen graag een gedetailleerde reactie op onze vragen door de wethouder Ruimtelijke Ordening en Omgevingswet, mw.Cathelijne Bouwkamp.

Ook willen wij graag op de hoogte gesteld worden op welke wijze onze aandachtspunten zijn betrokken op de verdere uitwerking van genoemde Omgevingsvisie 2040

Aandachtspunten en vragen om verheldering Omgevingsvisie 2040,

Algemene opmerkingen;

Het is ons niet duidelijk waarom de aanpak van de huidige problematiek m.b.t. verkeer in Arnhem-West niet is meegenomen in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Misschien kunt u hiervoor een reden geven.

Het is ons opgevallen dat de informatie over genoemde Omgevingsvisie niet ruim van tevoren in de Arnhemse Koerier is gepubliceerd. Ook in onze wijkkrant is geen informatie over de Omgevingsvisie verschenen.

Democratie betekent in onze ogen ook het informeren en actief benaderen van mensen/wijkbewoners. Vraag is, heeft het Team Leefomgeving in deze geen taak? Ook zijn andere kanalen voor communicatie met de bewoners van Arnhem-West, zoals social media en bijvoorbeeld affiches in supermarkten niet benut.

Ook vragen wij ons af waarom wij, als actiegroep, niet gevraagd zijn om input op deze visie te leveren? Wij zijn bekend bij zowel de gemeente als het Team Leefomgeving.

Arnhem-West is in de Omgevingsvisie niet als aandachtsgebied aangemerkt.

Vreemd, maar ook teleurstellend, m.n. omdat wij als wijk in de praktijk voor de ontsluiting zorgen cq sluiproute zijn vanuit Arnhem-Zuid en nog andere in te breiden nieuwbouwlocaties. Er lijkt een verkeersafwikkelingsplan te ontbreken.

Het is belangrijk om een visie te ontwikkelen en daarvoor het gebied goed in kaart te brengen. Hoe zijn de huidige prioriteiten tot stand gekomen? (Een plan voor een snelfietspad om gebieden aan elkaar te knopen, terwijl nog een 50 m verder op in onze wijk Heijenoord en Heijenoord levensgevaarlijke situaties bestaan met (zeer jonge) fietsers.

Wie bepaalt op, welke basis, de prioriteiten van de Omgevingsvisie. Hoe worden deze prioriteiten vastgesteld?

Definities, data?

Er wordt terminologieën gebruikt in het document die niet verder gedefinieerd worden, zoals ‘groene leefomgeving’ en ‘gezondheidsklachten’. Ook worden deze niet van normen voorzien.

Wij zien bijvoorbeeld ‘samenmeten’ van het RIVM (samenmeten.rivm.nl) niet terug en dat terwijl wij, hoewel dicht bij de bossen, een slechte luchtkwaliteit blijken te hebben, die bijna dagelijks de WHO-normen (en de nieuwe EU-normen) overschrijden.

Ook maken wij als actiegroep gebruik van de zogenaamde Telramen die, in het halve jaar dat ze verkeer registreren, onvoorstelbaar hoge aantallen auto’s tellen, een zware belasting voor onze smalle wijkstraatjes. Onze wijk is niet gebouwd voor deze hoeveelheid verkeer. Het zware verkeer (vrachtverkeer en bussen) creëert niet alleen de nodige onveilige situaties en overlast, maar heeft ook schade aan woningen tot gevolg. Bewoners zien zich gesteld voor duizenden euro’s aan kosten voor restauratie van hun gevels. Schade die buiten hun schuld is ontstaan en waar, tot op heden, geen enkele organisatie voor op wil draaien.

Waarom worden deze instrumenten, openbare data uit burgermeetnetten, niet gebruikt? Waarom is niet ingegaan op de huidige (mobiliteits) omgevingsproblematiek in de wijken Heijenoord en Lombok?

Definities en hun objectiveerbaarheid?

Er worden in de Omgevingsvisie terminologieën gebruikt die niet verder gedefinieerd worden, zoals groene leefomgeving en gezondheidsklachten.

Onze definitie voor de leefomgeving voor Heijenoord en Lombok bevat in ieder geval, verkeersveiligheid en dan m.n. voor fietsers en voetgangers, zwaar verkeer de wijk uit, beperking van verkeer i.v.m. luchtverontreiniging, beperken van het wijkvreemd verkeer tot de luchtkwaliteit aan acceptabele (WHO) normen voldoet. Terugdringing dient op zodanige wijze plaats te vinden dat er weer veilig gefietst en gelopen kan worden.

Dit roept ons bij de vraag op waarom Arnhem niet de 30 km zone invoert en handhaaft zoals in andere Nederlandse steden?

Een aantal opmerkingen en vragen per blz.

(blz 7 /90

In de Omgevingsvisie kunnen wij Arnhem-West niet vinden als apart gebied waar aandacht en geld naar toe gaat om problemen aan te pakken en het updaten van de wijk met o.a. de huidige milieu aandachtspunten.

Met updaten bedoelen wij de wijk aan te passen aan huidige normen betreffende luchtkwaliteit en verkeersoverlast.

Zie blz 65/90

Wij zijn teleurgesteld dat de visie niet doorbouwt op oplossingen voor de bestaande wijkproblemen. Er wordt opnieuw geconstateerd dat er problemen bestaan rondom de Oranjestraat en het bruggetje over het spoor. Al jarenlang zijn diverse bewoners groepen actief geweest om de gemeente te motiveren om deze brug te sluiten voor wijkvreemd verkeer c.q. als sluiproute. *Ter info, wij zijn actief bezig de vaste bus lijn, die veelal leeg door de straat dendert om te zetten naar beter passend openbaar vervoer. Hiervoor zijn ook gesprekken op provinciaal niveau gaande*.

Wij strijden al jaren voor aandacht in het verkeer in onze wijk, en voor ons andere groepen, dit is bekend en erkend bij en door Team Leefomgeving, er is regelmatig contact met de wijkagent, en met de ambtenaren van de gemeentelijke afdeling over mobiliteit. Kleine aanpassingen kunnen ook een positive verandering brengen. *Bijv. Een verkeersbord met 'verboden voor vrachtwagens' (van 3,5 ton) lijkt me een heel handige oplossing voor de wijk. Uitzondering voor bevoorrading winkels, vuilniswagen en bij specifieke werkzaamheden kan altijd.*

Inmiddels zijn er in de wijk verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. Het is ons, wijkbewoners, niet bekend waaraan gewerkt wordt. Er staat ook geen verwijzing naar andere stukken om hier kennis van te nemen.

Graag vernemen wij waar concreet aan gewerkt wordt.

Welke aanpassingen willen wij zien opgenomen in de Omgevingsvisie 2040.

Wij zien graag passende oplossingen voor de verkeersproblemen in onze wijk in de Omgevingsvisie terug. Op deze wijze weten wij dat er serieus gekeken wordt en benodigd budget vrijgemaakt wordt om de leefbaarheid van Heijenoord en Lombok, anno 2040, aanzienlijk te verbeteren zodat het inderdaad past bij de wens/zienswijze van dit visiestuk. Hierbij past specifieke aandacht voor terugdringen van de auto en het faciliteren van veilige fiets- en wandelmogelijkheden. We gaan er dan ook van uit dat deze onderlegger in ieder geval past bij de beschreven zienswijze.

Concreet zou dat volgens ons betekenen;

- □□□□ **Afsluiting van de Oranjebrug voor auto's!**
- □□□□ **Verkeersinrichting van de wijk op zo'n manier dat de fietser en voetganger letterlijk en figuurlijk centraal staan.**
- □□□□ **30 km zones (met handhaving door de politie).**
- □□□□ **Zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen weren uit de wijk.**

Met vriendelijke groet,

[redacted] & [redacted]

Vrijwilligers met hart voor de wijk en het milieu.

namens en samen met Verkeersgroep Arnhem- West.

Nieuwsbrieven

Bijlage(n) bij de zienswijze

UPDATE #7 JUNI 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; verkeerschaos in aantocht!

ACTIE VERGADERING

DONDERDAG 7 JULI 20:00 UUR

ORANJEBRUG

In de periode van eind juli t/m september dit jaar is gedurende 7 (zeven!) weken deze Rijnbrug volledig afgesloten voor verkeer. Nu al is er per richting maar één rijstrook beschikbaar voor autoverkeer, en dat is al duidelijk in de straten van Heijenoord en Lombok te merken. Er staat ons, zo is de verwachting, een gevaarlijke chaos te wachten in onze woonstraten.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug zijn Rijkswaterstaat en de Provincie Gelderland. Dat deze instanties hun aandacht vooral op de werkzaamheden richten is enigzins begrijpelijk. Wat onbegrijpelijk is, is dat de gemeente Arnhem niets heeft ondernomen om de bewoners van Heijenoord en Lombok tegen de langdurige overlast te beschermen. De gemeente laat het vinden van een omleidingsroute aan de automobilisten zelf over, met alle gevolgen van dien.

Vragen in de Gemeenteraad
De problemen rond de renovatie van de brug kwamen ook al naar voren in vragen van de SP en Christen Unie. Ook ons bezwaar (zie hieronder) tegen het verkeersbesluit werd in de bijeenkomst van 1 juni genoemd.

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Rondvraag & Mededelingen 1 juni >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Aan de Gemeente Arnhem,
College van Burgemeester & Wethouders

Bezwaarschrift

Betreft: afsluiting John Frostbrug in verband met groot onderhoud aan deze brug en toegangswegen en het door Burgemeester en Wethouders voorgenomen verkeersbesluit inzake afsluiting van deze brug in de periode 1 juni tot 5 september 2022, zoals gepubliceerd in het Gemeentebad op 23 mei 2022, Gemeenteblad 2022, 230498.

Arnhem: 31 mei 2022

Geacht College,

Wij, Verkeersgroep Arnhem- West, maken bezwaar tegen bovengenoemd besluit.

Ons bezwaar is niet dat wij tegen de onderhoudsmaatregelen aan de John Frostbrug zijn, maar bestaat daaruit dat wij van mening zijn dat het in dit besluit ontbreekt aan een voldoende weergave van de effecten op de verkeerssituatie in delen van onze stad. Derhalve ontbreekt het in het besluit ook aan gepaste maatregelen om de verwachte gewijzigde verkeersstromen op acceptabele wijze voor de bewoners van onze stad op te vangen.

Wij denken hierbij specifiek aan de wijken van Arnhem-West; Lombok, Klingelbeek en Heijenoord, waarin ondergetekenden woonachtig zijn. Zoals u bekend worden deze wijken met name in de spitsuren onevenredig belast met sluipverkeer. Dit is met name het geval op het kruispunt Utrechtseweg-Oranjestraat, in de Oranjestraat zelf, de Oranjebrug, de Noordelijke Parallelweg, Brouwerijweg, Tormentilstraat, Veluwestraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Door het afsluiten van de John Frostbrug verwachten wij toenemende verkeersstromen over de Nelson Mandelabrug. Hierdoor zal ook de verkeersdruk op de woonstraten in Arnhem West verder toenemen.

Gezien bovenstaande vragen wij u dat, gezien de impact van deze afsluiting, vooraf aan definitieve toestemming voor dit besluit,
1. inzichtelijk te maken wat de consequenties zijn op het stedelijk en secundair wegennet, en
2. Daar waar een onacceptabel drukte wordt verwacht aanvullende maatregelen te treffen om de overlast te reduceren;
3. bij specifiek onze wijk, Heijenoord en Lombok, in verband met de verwachte extra overlast, aanvullende maatregelen te treffen voor het tegengaan van het mogelijk toenemende sluipverkeer door deze wijken. Dit vragen wij vooral ook voor onze kinderen en jongeren op de scholen in onze wijk.

Tenslotte, het is ons bekend dat woensdag 1 juni, dit onderwerp tijdens raadsvergadering in de rondvraag wordt besproken (de punten 4 en 6). Hierin wordt echter niet gesproken over de specifieke problemen die door de afsluiting ontstaan in onze wijk.

De Verkeersgroep Arnhem-West

Hulp uit België bij het tellen van verkeer; het Telraam.

Is het overlast of beleving?

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok echt overlast van verkeer of is dat slechts onze beleving? Dat is steeds de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaat bijgehouden.

Nuttige investering
In de Callunastraat is het eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in zeven andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in onze ogen een zeer nuttige investering.
Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een teller in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl.

Meer meten?
Het lijkt ons ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Na de zomer volgt meer informatie over de workshop in het Huiskske waarin we luchtmeters gaan bouwen.

Meer informatie
Het Telraam in de Callunastraat >>
Informatief filmpje over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Reactie: verkeer@arnhemwest.nl

Mobiliteit en het Coalitieakkoord

Op woensdag 1 juni werd het akkoord tussen GroenLinks, D66, Arnhem Centraal, Partij voor de Dieren, PvdA en Volt ondertekend tijdens een feestelijke bijeenkomst in Arnhem-Zuid. Doelstelling van de overeenkomst is het om Arnhem duurzamer, groener, kansrijker en meer verbonden te maken. Maar wat betekent 'meer verbonden' voor de opgeschreven ambities op het gebied van mobiliteit en leefbaarheid?

Meer weten?
Download het Coalitieakkoord 2022-2026 >>

Als inwoner van Arnhem-West zult u in het akkoord vergeefs naar specifieke doelen voor ons stadsdeel zoeken. Dit geldt overigens ook voor Arnhem-Noord. Een samenhangende aanpak in Arnhem-Oost wordt genoemd en voor Arnhem-Zuid zijn er in de overeenkomst concrete plannen geformuleerd (een nieuw cultureel centrum en heropening van een gemeentelijk loket).

Arnhem-Centrum
Op het gebied van mobiliteit komt in het akkoord alleen het centrum van onze stad naar voren. *'We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We maken plannen om het aantal auto's in en om de binnenstad terug te dringen en doorgaand verkeer en distributie aanzienlijk te beperken.'*

We zullen voor onze problemen met het sluipverkeer dus vooral huvast moeten zoeken in de algemeenheden in de overeenkomst, en die zijn hoopgevend. Zo lezen we in de inleiding over de mobiliteit van morgen *'Er zijn uitstekende voorzieningen voor voetgangers en fietsers en mensen maken minder gebruik van de auto.'* En verder *'Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in leefbare wijken.'* En tot slot van de inleiding *'Er is oog voor specifieke behoeftes in een wijk.'*

Ruim baan
Toch ziet u het *'minder gebruik maken van de auto'* niet direct terug in de ambitie *'Om autoverkeer en filevorming in de binnenstad tegen te gaan, komt er aan de rand van de stad een verwijssysteem dat het aantal vrije parkeerplaatsen aangeeft.'* Dat lijkt toch meer op een verbetering van de dienstverlening aan automobilisten.
Waar het gaat over *'een GROEN Arnhem'*, lezen we *'Voetgangers en fietsers krijgen ruim baan.' (...) Het is van het grootste belang voor mens en dier dat de lucht, water en bodem kwalitatief goed zijn en dat er geen sprake is van lichtvervuiling en geluidsoverlast.'*

IN DE VOLGENDE NIEUWSBRIEF

WETHOUDER NERMINA KUNDIĆ

Over de aanpak van de overlast van verkeer in Arnhem-West

Onder de kop *'een KANSRIJK Arnhem'* vinden we tenslotte ook nog een mobiliteitsambitie *'Er moeten voldoende, kwalitatief goede en voor iedereen toegankelijke schoolgebouwen zijn, die optimaal bereikbaar zijn met de fiets, het openbaar vervoer of te voet.'*

Hoe deze, vrij algemeen geformuleerde, ambities voor Arnhem-West worden uitgewerkt en welke normen er in de toekomst gehanteerd gaan worden, horen we graag van onze nieuwe verkeerswethouder Nermina Kundić.
Welkom in Arnhem, en welkom in Arnhem-West!

Stel uw vraag aan de wethouder via: verkeer@arnhemwest.nl

Update herinrichting Callunastraat

Het is al even geleden (01-2020) dat bewoners van de Callunastraat met de gemeente spraken over de herinrichting van hun straat. Directe aanleiding toen was de schade aan woningen door verkeersdrempels en het versleten asfalt in de straat.

En als de afzaltmachine dan eindelijk uit de garage zou komen, zo was de verwachting, zou deze rode asfalt gaan leggen voor een straat die was ingericht volgens het principe van 'Fietsstraat, auto te gast'. De stoepen zouden weer op hoogte worden gebracht zodat er voor voetgangers weer een veilig (school) route zou ontstaan.

Geduld
Dat de gemeente ook met andere speelt zal de aanwonenden pas op termijn duidelijk worden, want voorlopig is het project nog in ontwikkeling, is er nog geen planning of projectleiding en staat er dus ook niets open voor inspraak. We geven de betrokken ambtenaren wel vast mee een herinrichting nooit ten dienste kan staan van een snellere doorstroming van sluipverkeer..

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Buurtbus Heijenoord (rijdt 'ie al?)

Onder de noemer 'Kleine bus, groot effect' verscheen er in de wijkkrant Langs Rijn & Rails een artikel over het initiatief om in Arnhem-West een buurtbus te starten. De zware bus, die nu vier keer per uur door onze wijk rijdt, zorgt voor schade aan woningen en staat het inrichten van onze straten als echte 30-km zone in de weg.

De reacties van wijkbewoners op het artikel waren overwegend positief. Ook een buschauffeur van busmaatschappij Breng, die regelmatig op lijn 10 rijdt, reageerde op het artikel. Hij bevestigt het beeld dat wij al van de bus in de wijk hadden; de straten zijn veel te smal voor de grote bus waardoor er vaak schade ontstaat aan spiegels van geparkeerde auto's. Ook geeft de chauffeur aan dat er erg weinig reizigers van deze buslijn gebruik maken.

Een kleine buurtbus lijkt dus een prima oplossing voor Heijenoord én Lombok. Wordt vervolgd!

Meer weten?
Bekijk het busfilmpje van de Verkeersgroep >>
Lees het CROW Handboek Buurtbus >>

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl.

Stoep geblokkeerd?
Parkeren op het fietspad?
Gevaarlijke verkeerssituatie?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!

fixi
Download de app in de Appstore

Join the club!

Informatie via: verkeer@arnhemwest.nl

UPDATE #8 AUGUSTUS 2022

Verkeersgroep Arnhem-West

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Renovatie John Frostbrug; Arnhem-West maakt de balans op

Zeven weken lang vormden Heijenoord en Lombok ongewild en ongewenst een omleidingsroute voor het auto- en vrachtverkeer dat normaal van de Rijnbrug gebruik maakt. Het slechtste scenario kwam uit, het verkeer verdubbelde*, er was veel extra lawaai en de norm voor fijnstof werd dagelijks overschreden.

Verantwoordelijk voor het onderhoud aan de brug is Rijkswaterstaat. Ook provincie en gemeente hebben een rol in de uitvoering waarbij de laatste weinig inspanningen lijkt te hebben geleverd om de bewoners van Arnhem-West tegen de langdurige overlast te beschermen, en dat steekt.

Duizenden extra auto's per dag passeerden de Telramen van de Verkeersgroep
Bron foto: Verkeersgroep Arnhem-West

De onderste (blauwe) lijn geeft de 'normale' drukte weer in de week voor de afsluiting van de Frostbrug
Bron grafiek: Verkeersgroep Arnhem-West

Blijvertjes
Niet alleen bracht de zeven weken durende afsluiting van de Rijnbrug overlast van verkeer in Heijenoord en Lombok, de nadelige gevolgen zullen ons nog lang achtervolgen, zo is de ervaring in vergelijkbare situaties. Veel wijkvreemde automobilisten ontdekten de woonstraten van Lombok en Heijenoord als goed alternatief voor hun dagelijkse route van huis naar werk en zullen hun 'vondst' niet gemakkelijk loslaten.

1 euro per auto
En waar Rijkswaterstaat geheimzinnig doet over de totale kosten van de renovatie, zo open is de Verkeersgroep Arnhem-West over de rekening die zij in september richting deze overheidsorganisatie zal sturen. Per extra auto wordt een euro in rekening gebracht voor gederfde leefbaarheid tijdens de renovatieperiode. Een redelijke vergoeding in onze ogen, die zal worden besteed aan vergroening van de straten en de inrichting van ontmoetingsplekken voor bewoners.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Meer weten?
Verkeersbesluit gemeente Arnhem >>
Ons bezwaar tegen het Verkeersbesluit van de gemeente Arnhem >>
Bekijk de data op Telraam.net >>

* t.o.v. het normale verkeer tijdens een vakantieperiode

Update Schoolzone's Heijenoord

Let op! U nadert een school!

'Meer veiligheid voor de kinderen en hun ouders', dat is de belangrijkste doelstelling voor de inrichting van schoolzone's. De straten rondom scholen krijgen een herkenbare inrichting zodat het alle verkeersdeelnemers direct duidelijk is dat dit gebied met extra aandacht en voorzichtigheid gepasseerd moet worden.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

De uitvoerders (met spuitmal voor de witte verf) aan het werk in de Callunastraat.
bron foto's: Verkeersgroep Arnhem-West

Door gebrek aan mankracht en materiaal kon het project niet, zoals gewenst, uitgevoerd worden in het voorjaar. Een start is nu dus wel gemaakt met blauw-witte markeringen in Gentiaanstraat, Bremstraat en Callunastraat.
De Verkeersgroep hoopt dat ouders en opa's en oma's goede voornemens hebben voor het nieuwe schooljaar: lopen of fietsen naar school!

U VINDT ONS OP HET
WIJKFEEST
ZONDAG
18 SEPTEMBER
10:00 - 17:00 UUR
ORANJESTRAAT
NASSAUSTRAAT

'Men denke niet gering over het verkeer, dat ons te wachten staat'. Burgemeester S.J.R. de Monchy (1933)

Lees het artikel op de site van De Gelderlander >>

▲ Hans Wildenberg en Jannie Dorland in de ochtendspits op de Oranjestraat in Lombok. © Rolf Hensel

Afsluiting John Frostbrug zorgt voor grote verkeersdrukte in Arnhem-West: van Bemmel naar Schiphol via Callunastraat

ARNHEM - In de Arnhemse wijk Malburgen genieten ze van de stilte nu de John Frostbrug wekenlang dicht is voor gemotoriseerd verkeer. Daar heerst de gedachte dat de brug nog wel even dicht mag blijven. In Lombok en Heijenoord denken ze daar heel anders over. ,,Het is hier nu twee keer zo druk als normaal."

OPROEP VERSCHIJNT OOK IN SEPTEMBERUITGAVE VAN WIJKKRANT LANGS RIJN & RAILS

Hinder van verkeer: is het echt overlast of slechts onze beleving?

Belgische hulp voor Arnhem-West

Ondervinden we als bewoners van Heijenoord en Lombok écht overlast van verkeer of is dat niet eerder hun beleving als bewoner? Dat is steevast de reactie van ambtenaren die we over het vele verkeer en de slechte verkeersveiligheid in onze straten aanspreken. Om de gemeente richting verbetering te sturen moeten we als inwoners van Arnhem-West blijkbaar met bewijzen komen, overschrijdingen van normen. Of, zoals de Belgische bedenkers van de verkeersteller Telraam zeggen, 'Telraam objectiveert het buikgevoel.'

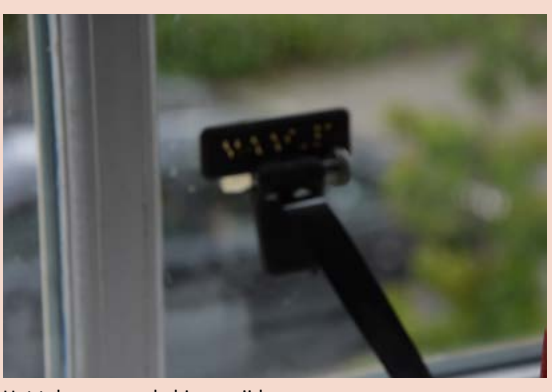

Het telraam aan de binnenzijde van een raam
Bron: Verkeersgroep Arnhem-West

Een Telraam is een lage resolutie camera die aan de binnenkant van het raam is geplakt en passerend verkeer telt. Door de lage resolutie zijn gezichten en kentekens onkerkenbaar. Het Telraam registreert het soort verkeersdeelnemer (voetganger, fietser auto of vrachtauto) hun aantallen en de snelheid waarmee ze de locatie passeren. Ook de rijrichting wordt door het apparaatje bijgehouden. Een microcomputer levert vervolgens de informatie aan het internet.

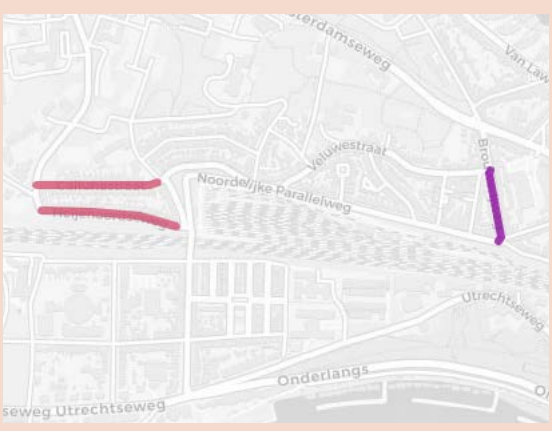

De Verkeersgroep zoekt nog ramen in de Veluwestraat, Nrd Parallelweg, Oranjestraat en Tormentilstraat
Bron afbeelding: Telraam.net

Meer informatie
Kijk op www.telraam.net voor meer informatie.
Informatie over de doelstellingen van Telraam >>
Burgermeetnet luchtkwaliteit >>

Tel je mee?
In de Callunastraat is een eerste Telraam in gebruik genomen. Een aanvraag uit het wijkbudget is gedaan om ook in enkele andere straten een dergelijk apparaat te plaatsen, in de ogen van de Verkeersgroep een zeer nuttige investering. Wilt u meewerken aan het registreren van verkeer en mogen wij een tellerkastje in uw raam plaatsen, meldt u zich dan via verkeer@arnhemwest.nl. We bekijken dan of de situatie geschikt is.

Meten is weten
Het lijkt ons als Verkeersgroep ook verstandig om argumenten (data) te verzamelen waar het gaat om de luchtkwaliteit in onze straten. Ook over de invloed van lawaai en trillingen zouden we graag meer te weten willen komen. In een volgende Wijkkrant of Nieuwsbrief meer informatie hierover. Aanmelden voor onze nieuwsbrief kan via verkeer@arnhemwest.nl.

Reacties: verkeer@arnhemwest.nl

Gevelschade door trillingen?
Lawaaiaanhanger? **Verkeershufter?**
Versleten zebra?
Doe een Fixi-melding bij de gemeente!
fixi
Download de app in de Appstore

Aanmelding voor onze nieuwsbrief kan via dit formulier

Zienswijze 2

gemeente lingewaard

Aan burgemeester en wethouders van Arnhem
T.a.v. de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Uw brief van		Behandeld door	[redacted]
Uw kenmerk		Telefoonnummer	(026) [redacted]
Zaaknummer	ZS-544663	Onderwerp	Zienswijze op ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040
Bijlage(n)			
Datum	13 december 2022		

VERZONDEN 13 DEC. 2022

Geacht college,

In reactie op uw ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 vragen wij uw aandacht voor het volgende.

Koersen richting 2040
In hoofdstuk 4 van uw ontwerp omgevingsvisie kiest u voor verdere ontwikkeling van wonen en werken aan de stadsrand. Daarbij wordt geïnvesteerd in plekken die per OV goed bereikbaar zijn, in fietsverbindingen en wilt u kansen voor bodemenergie benutten.

Omgevingsbeleid voor Arnhem Zuid
In hoofdstuk 6 wordt toegelicht dat deze keuzes in Arnhem Zuid leiden tot

- Versnelling van woningbouw
- Economische versterking van Kronenburg
- Betere bereikbaarheid van Kronenburg
- Betere OV- en fietsverbindingen met Huissen
- Vertaling van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen

Hoofdstuk 7 laat zien dat hiervoor nog een ontwikkelperspectief en gebiedsvisies worden opgesteld.

Afstemming over de uitwerking van het omgevingsbeleid
Een ontwikkelperspectief en uitgangspunten voor gebiedsvisie(s) voor Arnhem Zuid stemmen wij graag met u af, vanwege mogelijke effecten voor Lingewaard. Dit betreft in het bijzonder de volgende thema's die wij ook in onze reactie op het voorontwerp hebben aangegeven:

- Woningbouw en verdichting aan de stadsrand in relatie tot recreatiedruk op de groene ruimte in onze gemeente, waaronder o.a. Park Lingzegen en het Zeegbos bij Huissen;
- Verdichting met wonen en werken als kans voor het benutten van bodemenergie en het warmtenetwerk dat in onze gemeente wordt gerealiseerd;
- Economische versterking van Kronenburg in relatie tot het ondernemersklimaat in het centrum van Huissen;
- De uitwerking van betere bereikbaarheid van de stad vanuit Lingewaard en in het bijzonder vanuit Huissen.

gemeente lingewaard

Ook zien wij mogelijkheden voor samenwerking op thema's zoals mobiliteit en energie-/warmtetransitie.

Wij vertrouwen erop dat u voorafgaand aan het uitwerken van een ontwikkelperspectief voor Arnhem Zuid over bovengenoemde onderwerpen afstemming met ons zoekt.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van de gemeente Lingewaard,

de secretaris,	de burgemeester,
drs. I.P. van der Valk	dr. P.T.A.M. Kalfs

Zienswijze 3

Arnhem, 20-12-2022

Zienswijze Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Beste,

Met interesse heb ik het ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Vooral de verschillende visualisaties geven visueel aantrekkelijk weer wat de visie en ambitie van de gemeente is. Helaas trof ik hier tekstueel wat tegenstrijdigheden met de visualisaties aan. Hierbij vrees ik dat deze onduidelijkheden de gemeente later gaat tegenwerken, zowel juridisch als in het maatschappelijk debat.

Dit heeft met name betrekking op de nieuw ingetekende windturbine op pagina 71 van de ontwerp Omgevingsvisie, ten westen van de 4 bestaande windturbines. Tekstueel wordt benoemd dat u samen met de regio op zoek gaat naar locaties voor nieuwe energie (paragraaf 5.6).

Hierbij is benoemd dat de locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' (oktober 2019[1]), deel uitmaken van de RES. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt gesproken over 5 windturbines in 2030 (waarvan inmiddels 4 windturbines zijn gerealiseerd). De rest van het doel voor 2030 wordt bepaald in het RES-traject, zoals benoemd in het 'New energy made in Arnhem-programma'.

Deze locaties zie ik echter niet terug in de RES 1.0 van de regio Arnhem-Nijmegen. Daarnaast kom ik in de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (d.d. 21 september 2022[2]), binnen de gemeente Arnhem geen geschikte locaties tegen (zowel voor windturbines met 120 m als 166 m ashoogte), die ook maar enigszins gelijk zijn aan de locatie van de windturbine op pagina 71 uit de ontwerp Omgevingsvisie.

Tevens komt de locatie die op pagina 71 is opgenomen niet terug in het 'New energy made in Arnhem-programma'. In het 'New energy made in Arnhem-programma' wordt slechts gesproken over een locatie bij de waterzuivering aan de Drielsedijk en een locatie bij IJsseloord 2. De locatie bij de Drielsedijk komt overigens wel terug in de ontwerp Omgevingsvisie (afbeelding 5.20).

Mijn vragen zijn als volgt:

- Hoe strookt een windturbine op de locatie op pagina 71 met 'New energy made in Arnhem-programma', de RES 1.0 en de concept-NRD voor het planMER RES Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen? Bent u bereid dit te verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid toe te geven dat u afwijkt van het aantal windturbines (5) uit het 'New energy made in Arnhem-programma', aangezien er ook een windturbine is geprojecteerd bij de

[1] https://burgersgevenenergie.nl/wp-content/uploads/2021/03/Programmaplan-NemiA-2020-2030.pdf
[2] https://www.groenemetropoolregio.nl/media/mh1jyrqw/notitie-reikwijdte-en-detailniveau-planmer-res.pdf

waterzuivering (afbeelding 5.20) en kunt u dit verduidelijken in de definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u van plan de twee nieuwe locaties voor windturbines in Arnhem (zoals weergegeven op afbeelding 5.20) in te brengen in het RES 2.0 proces? Zo ja, bent u bereid dit te benoemen in definitieve Omgevingsvisie?
- Bent u bereid ambitie op duurzaamheid en energie opwek duidelijker te formuleren in de definitieve Omgevingsvisie, zodat dit voor bewoners beter navolgbaar is?
- Hoe borgt u in de Omgevingsvisie de nog op te stellen RES 2.0? Bent u bereid de onderlinge samenhang tussen de Omgevingsvisie en de RES 2.0 te verduidelijken?

Ik kijk met belangstelling uit naar uw reactie en de definitieve Omgevingsvisie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Zienswijze 4

Projectsecretaris Omgevingswet Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

betreft: zienswijze op de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040
door het Kernteam Stadslandbouw Arnhem

Arnhem, 21 december 2022

Geachte heer, mevrouw,

Met veel interesse en betrokkenheid hebben wij, de leden van het Kernteam Stadslandbouw Arnhem, de Ontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040 gelezen. Het lijkt ons een gedegen beleidsdocument te worden die de duurzame, ruimtelijke en maatschappelijke ambities van de stad vastlegt en een opmaat biedt voor de uitwerking in programma's en uitvoeringsplannen. Op onderdelen willen wij graag enkele opbouwend kritische opmerkingen plaatsen.

Wat ons als eerste opvalt is dat de thema's landbouw, stadslandbouw, voeding en voedselketen niet tot nauwelijks in de visie terugkomen. En dat terwijl de voedselketen een cruciale sleutel vormt naar een gezond en duurzaam Arnhem en naar een betere wereld. Wat wij hiermee bedoelen zullen we in deze zienswijze verder uitleggen.

Kleinschalige stadslandbouwinitiatieven
In Arnhem zijn de afgelopen jaren enkele stadslandbouwinitiatieven ontstaan. Het mooie is dat zij een meervoudige betekenis hebben voor de samenleving. Stadslandbouw Mooieweg bijvoorbeeld is in korte tijd uitgegroeid tot een belangrijke ontmoetingsplek in Arnhem Zuid, biedt veel mensen een gezonde en aantrekkelijke buitenomgeving en levert verse groenten aan de Voedselbank. Daarnaast wordt er natuurvriendelijk geboerd en is het gebied diverser en aantrekkelijker dan voorheen.
Hoeve Klein Mariëndaal is een zorgboerderij waar kwetsbare doelgroepen een dagbesteding hebben in een evenzo groene en gezonde omgeving en waar groenten worden geteeld voor een grote groep mensen uit Arnhem en omgeving. Daarnaast is de hoeve een mooie voorziening voor de buurt en wordt er veel gedaan op het gebied van stadstuinieren en educatie over moestuinieren. Zo zijn er nog enkele Arnhemse voorbeelden te noemen als Kweekland, Noordland en natuurlijk de veelgeprezen stadsboerderijen van Natuurcentrum Arnhem.
Dit jaar heeft Arnhem met het winnen van "De Gouden Wortel" landelijke erkenning gekregen voor haar jarenlange ondersteuning van het schooltuinieren. Arnhem zet in op stadsbreed moestuinieren

met de ambitie ‘elk kind een schooltuin’ en verbindt hiermee beleidsdoelen op het gebied van natuur, klimaat, voedsel en duurzaamheid.

Wij zijn van mening dat deze positieve initiatieven een verankering verdienen in de Omgevingsvisie en wellicht nog belangrijker; dat er in Arnhem meer van dit soort plekken komen waar buurtinitiatieven, scholen en andere collectieven gezamenlijk een stuk (versteende) ruimte transformeren tot buurtmoestuinen, voedselbossen en schooltuinen. Naast dat een dergelijke vergroening tegemoetkomt aan de gewenste klimaatadaptatie (water bufferen en hittestress tegengaan), dient het ook sociaalmaatschappelijke doelen (ontmoeten, voedselarmoede, educatie) en stimuleert het inwoners om op een gezonde manier met hun omgeving en hun voedsel om te gaan. Wij pleiten er dan ook voor om dit expliciet te benoemen in de Omgevingsvisie.

Natuurinclusieve landbouw
De laatste jaren wordt steeds meer duidelijk dat de huidige, reguliere landbouw zijn grenzen heeft bereikt en zelfs ruimschoots heeft overschreden. Het verlies aan biodiversiteit op het platteland, droogte door de lage grondwaterstanden, slechte waterkwaliteit door vervuiling met kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en het grote stikstofprobleem zijn tekenen dat we op een andere manier onze voedselketen moeten gaan inrichten. Wij missen deze problematiek in de Ontwerp-Omgevingsvisie en willen derhalve ervoor pleiten hierover op zijn minst een gedegen paragraaf op te nemen. Hoe kijkt Arnhem als groene en duurzame gemeente naar de voedselproductie op haar eigen grondgebied? En hoe kan de gemeente Arnhem actief bijdragen aan een duurzame, circulaire, natuurinclusieve en regionale voedselketen? Als voorbeeld hiertoe heeft Herenboeren Arnhem en Omgeving een voorbeeldparagraaf aangeleverd. Deze is als bijlage onderaan deze brief gevoegd.

Korte voedselketens
Daarnaast pleiten we voor het verkorten van de ketens van de voedselproductie. Door in te zetten op korte, regionale voedselketens, worden voedselkilometers (co2 uitstoot) beperkt. Waarom liggen er appels uit Nieuw Zeeland in de supermarkt terwijl de lekkerste Elstar gewoon uit de Betuwe komt? Korte voedselketens geven regionale boeren en telers de gelegenheid om hun producten in de regio uit te zetten en daarmee meer waardering hiervoor te krijgen. Het draagt bij aan de transparantie van de voedselketen, het versterkt de lokale economie en de consument krijgt een directere band met zijn voedsel. Je kijkt als het ware naar het landschap van waaruit je eet. Herenboeren Arnhem en Omgeving zitten momenteel in de opstartfase en hebben nu al 825 geïnteresseerden die willen participeren in de realisatie van natuurinclusieve voedselproductie in Arnhem. De maatschappelijke vraag die hieruit spreekt, maar ook vanuit de andere regionale initiatieven, vraagt om een sterke positionering binnen de Omgevingsvisie.

Wij willen er dan ook voor pleiten dat stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens concreet benoemd worden in de Omgevingsvisie. Door hierover een duidelijke definitie op te nemen en vervolgens het beleidsvoornemen uit te spreken om dit verder te

verankeren in programma's en uitwerkingsplannen, zal de Omgevingsvisie een positieve impact leveren op de gezondheid van de inwoner, de natuur en het landschap. Daarnaast is het voor de verdere uitvoering cruciaal dat er concrete, fysieke plekken worden aangewezen. De gemeente Arnhem heeft gronden in bezit die uitermate geschikt zijn voor stadslandbouwinitiatieven en natuurinclusieve landbouw. Vanuit het brede belang, zoals we dat hierboven hebben beschreven, ligt het voor de hand om meer gronden hiervoor aan te wijzen.

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem vertegenwoordigt een brede kennis en ervaring op het gebied van stadslandbouw, natuurinclusieve landbouw en korte voedselketens. Wij staan dan ook open om inhoudelijk bij te dragen aan een verdere uitwerking in concretere beleidsdoelstellingen, uitvoeringsprogramma's en locatievoorstellen. Graag gaan we met u het gesprek hierover aan.

Met hartelijke groet,

Het Kernteam Stadslandbouw Arnhem:

[redacted] Studio EARTH ([redacted])
[redacted] Groen Arnhem
[redacted] CSA tuin Hof Bredelaar
[redacted] Herenboeren Arnhem en Omgeving
[redacted] Wageningen University & Research
[redacted] Hoeve Klein Mariëndaal
[redacted] Natuurcentrum Arnhem
[redacted] Kweekland / Groene Rijders
[redacted] Hogeschool van Hall Larenstein
[redacted] Stadslandbouw Mooieweg
[redacted] Stichting EVS-EcoVrede
[redacted] Noordland

Bijlage: voorbeeldparagraaf aangeleverd door Herenboeren Arnhem en Omgeving

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden, het zijn de schakels van natuurinclusieve landbouw. We stimuleren initiatieven voor een voedselproductie, waarin geen gebruik wordt gemaakt kunstmest en chemie. Deze vorm van voedselproductie draagt bij aan een rijke biodiversiteit en bodemkwaliteit. Het voorkomt ziektes en plagen en levert een grote bijdrage aan dierenwelzijn, bodem- en waterkwaliteit, legt koolstof vast en stimuleren biodiversiteit. Natuurinclusieve landbouw heeft een continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen als uitgangspunt.

Natuurinclusieve landbouw is verbonden met de aarde en de verschillende samenlevingen op deze aarde. Zorgen voor het land, zorgen voor elkaar en zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van de natuurinclusieve landbouw. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie. We waarderen de opbrengst van de boerderij. We zoeken met natuurinclusieve landbouw naar de juiste maat; een maat waarin mensen elkaar kunnen kennen, die ondernemend en duurzaam is.

Met natuurinclusieve landbouw ondersteunen we de behoefte van de stad door bij te dragen aan een groene, klimaatadaptieve, gezonde woon- en leefomgeving. We versterken de lokale economie en zorgen voor educatie en bewustwording ten aanzien van voedsel en gezondheid.

Zienswijze 5

Wandelnet
Startpunt voor wandelend Nederland

Stichting Wandelnet
Berkenweg 30
Postbus 846
3800 AV Amersfoort

T 033 465 36 60
F 033 465 43 77

info@wandelnet.nl
www.wandelnet.nl

Gemeente Arnhem
t.a.v. Projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Verzonden via: Projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Ons kenmerk: 22.068
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".
Datum: 21 december 2022

Geachte heer/mevrouw,

Stichting Wandelnet, een stichting die zich in geheel Nederland inzet voor de belangen van het wandelen in het algemeen en voor de wandelaars in het bijzonder, heeft kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040. Graag maken wij gebruik van de mogelijkheid om u onze zienswijze op de Visie te geven.

Wandelnet heeft gelezen dat Arnhem in het toekomstbeeld Arnhem 2040 het wandelbelang onderkent. Daar zijn wij blij mee, want wandelen verdient een plaats in de stad en de Omgevingsvisie. We missen echter het streven uit uw eerdere concept Omgevingsvisie, waarin was opgenomen dat *"Arnhem een stad zal zijn waar we vaker gaan lopen"*. Jammer dat het wandelen in deze ontwerpvisie niet de aandacht krijgt die het verdient. Wandelen is immers méér dan het lopen van een ommetje en draagt integraal bij aan de belangrijke thema's als duurzaam en gezond ontwikkelen, ruimte(-gebruik), vitale en leefbare stad, mobiliteit en recreatie. Juist in die thema's missen wij de integrale aandacht voor het wandelen. Het is een gemiste kans dat de wijze waarop meer aandacht voor wandelen en lopen kan bijdragen aan de opgaven waar uw gemeente voor staat niet expliciet is opgenomen in de tekst en de kaarten van de gebiedsuitwerkingen. Ons valt ook op dat u de termen fiets- en wandelvoorzieningen steeds onder één noemer heeft opgenomen. We nemen aan dat u niet bedoelt dat de wandelaar wel van de fietspaden gebruik kan maken? Wandelaars die op fietspaden moeten lopen zijn vanuit comfort en verkeersveiligheid (door toenemende snelheidsverschillen) namelijk zeer ongewenst.

Wij missen het wandelen in de thematische- en gebiedsuitwerkingen, juist het buurtniveau. Prima dat gesteld wordt dat het van een woning nooit ver lopen is naar het groen, maar dat zien we niet terug in bijvoorbeeld de uitwerking en deelkaarten. Waar liggen de verbindingsroutes? Hoe bereik je te voet de mobiliteitshubs, de groene uitloopgebieden van Arnhem (volgens ons graag zonder barrières, met goede oversteekvoorzieningen en het liefst onverhard), en welke bijdrage kan het wandelen leveren aan een duurzame en vitale stad? Juist in een vitaal centrum zou de wandelaar een centrale positie moeten kunnen innemen. Wandelvoorzieningen, ook voor mensen

met een handicap, goede bereikbaarheid vanuit de hubs, stations en bushaltes en van de omliggende wijken, geen geblokkeerde trottoirs e.d.

Wij zien dat wel aandacht uitgaat naar een robuust netwerk van (snel-)fietspaden en fietsroutes, maar niet naar een robuust netwerk van wandelroutes en -voorzieningen in het centrum, tussen de deelgebieden (wijken) én vanuit de stad naar de omliggende (natuur-)gebieden, zoals de stuwwal bij Duno vanuit Arnhem Zuid, of de barrières van de spoorlijnen en hoofdverkeerswegen.

Wij vragen u kortom om het wandelen in uw ontwerp Omgevingsvisie een meer prominente en geïntegreerde plaats te geven, iets dat een stad verdient!

Uiteraard denken we graag met u mee! Wandelnet kent een uitgebreid netwerk aan vrijwilligers, ook in uw gemeente. Voor nadere kennismaking en meer informatie is uw contactpersoon namens Wandelnet [redacted] ([redacted]@planet.nl). Voor meer informatie over Wandelnet kunt u zich wenden tot ondergetekende.

Met vriendelijke groeten

[redacted]

[redacted]
Coördinator belangenbehartiging
E: [redacted]@wandelnet.nl
M: 06-[redacted]

Zienswijze 6

natuur en milieu federatie gelderland

Gemeente Arnhem
t.a.v. het College van burgemeester en wethouders
en de projectsecretaris Omgevingswet
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum: 21 december 2022
Kenmerk: 220149.[redacted]
Onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER
Behandeld door: [redacted]

Geachte leden van het College en de projectsecretaris Omgevingswet,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van de ontwerp Omgevingsvisie voor Arnhem en het bijbehorende ontwerp besluit MER.

Wij willen onze waardering uitspreken voor het toekomstperspectief dat u daarin schetst aan de hand van zes overkoepelende thema's. Ook de vier afwegingsprincipes die u benoemt bij het maken van keuzes over ruimtegebruik, geven duidelijk aan waar u als bestuur de komende jaren de prioriteit wilt leggen. Het werken aan een groene, gezonde en duurzame leefomgeving voor de inwoners in Arnhem speelt daarin een belangrijke rol.

Wij zijn dus blij met de door u geschetste hoofdrichtingen. Met deze brief willen we echter aandacht vragen voor het vertalen daarvan naar het niveau van uitvoering en realisatie. Wij willen u vragen deze ambities om te zetten naar instrumenten, werkprotocollen, beleid en regelgeving om te borgen dat ze ook overeind blijven in de realisatie van concrete plannen in de leefomgeving. Ruimte is schaars en u heeft veel ambities. Dat zal in de praktijk van concrete realisatie van plannen vaak betekenen dat ambities en belangen botsen en er keuzes gemaakt moeten worden. De waarden die zich op dat moment lastig of niet laten vertalen in 'kosten of baten' dreigen dan nogal eens het onderspit te delven.

Daarom is het des te meer van belang die waarden (zoals biodiversiteit, gezondheid etc.) op een andere manier te kwantificeren en te beschermen. In dat kader willen wij u graag wijzen op het 'Groenmanifest Gelderland'. Dit document hebben wij in de aanloop naar de provinciale verkiezingen opgesteld samen met Natuurmonumenten, Stichting Landschapsbeheer, Geldersch Landschap en Kasteelen en IVN. In het manifest doen wij een aantal concrete voorstellen om verduurzaming van de leefomgeving in de uitvoering te stimuleren en/of zeker te stellen.

Wij zijn graag bereid deze brief mondeling toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]
Directeur Vereniging Natuur en Milieufederatie Gelderland

Bijlage: Groenmanifest Gelderland

Bijlage(n) bij de zienswijze

MANIFEST VOOR EEN GROEN GELDERLAND 2023-2027

Natuur en biodiversiteit **Water en klimaat** **Natuurinclusieve samenleving** **Ruimte en landschap**

Vereniging Natuurmonumenten / Natuur en Milieu Gelderland / Geldersch Landschap & Kasteelen / Stichting Landschapsbeheer Gelderland / IVN Natuureducatie

INHOUD

Natuur en biodiversiteit p.7

Water en klimaat p.13

Natuurinclusieve samenleving p.17

Ruimte en landschap p.21

Aan de Gelderse politiek en allen met een hart voor Gelderland,

Gelderland is rijk aan natuur! We hebben niet alleen een prachtige diversiteit aan natuurgebieden, maar ook bijzondere streken en een afwisselend cultuurlandschap. Ook onze steden zijn behoorlijk groen. Deze groene kwaliteiten máken Gelderland. Het is een belangrijke reden waarom mensen hier graag wonen en waarom zoveel bezoekers naar onze provincie komen.

Maar we kunnen het niet ontkennen: het is druk in Gelderland. Voor allerlei ontwikkelingen wordt ruimte gezocht. Natuur, biodiversiteit en landschap zijn daar vaak de dupe van. Daarom is een groots herstelplan noodzakelijk.

Waarom? Omdat natuur en biodiversiteit een belangrijke bijdrage leveren aan maatschappelijke functies. Natuur is bijvoorbeeld goed voor het **welzijn** van mensen die er **wonen** en **recreëren**. Het levert een bijdrage aan **duurzame voedselproductie**, **frisse lucht** en **schoon water.** Het levert een bijdrage aan **klimaatadaptatie** door wateroverlast te dempen, droogte tegen te gaan en hittestress te verminderen. Daarnaast is het goed voor de **economie** omdat **bedrijven** zich graag vestigen in een groene omgeving en omdat het toeristen trekt. En natuurlijk is het belangrijk omdat **planten en dieren** bestaansrecht hebben.

Voor de provincie is een belangrijke rol weggelegd, met name door regie te nemen en prioriteit te geven aan natuur en biodiversiteit.

Wij bieden u daarom dit Groenmanifest aan. Wij, dat zijn de gezamenlijke Gelderse groene organisaties, namens al onze leden, donateurs, vrijwilligers, medewerkers en sympathisanten (een groot deel van de Gelderse inwoners dus).

Met dit manifest vragen wij de provincie om natuur en landschap in Gelderland te behouden en te versterken. Zet u de komende vier jaren de schouders onder deze uitdaging? We bieden u concrete punten voor de verkiezingen en een volgend bestuursakkoord. Zo werken we samen aan een groen Gelderland!

Luc Berris
Provinciaal Ambassadeur Natuurmonumenten Gelderland en Utrecht

Petra Souwerbren
Directeur Natuur en Milieu Gelderland

Peter van den Tweel
Directeur-bestuurder Geldersch Landschap en Kasteelen

Arjan Vriend
Directeur-bestuurder Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Joline de Weerdt
Regiodirecteur Oost, IVN Natuureducatie

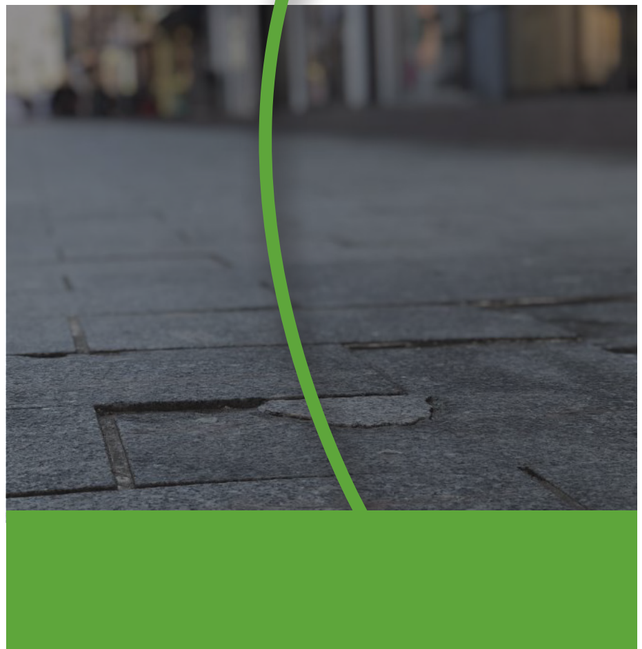

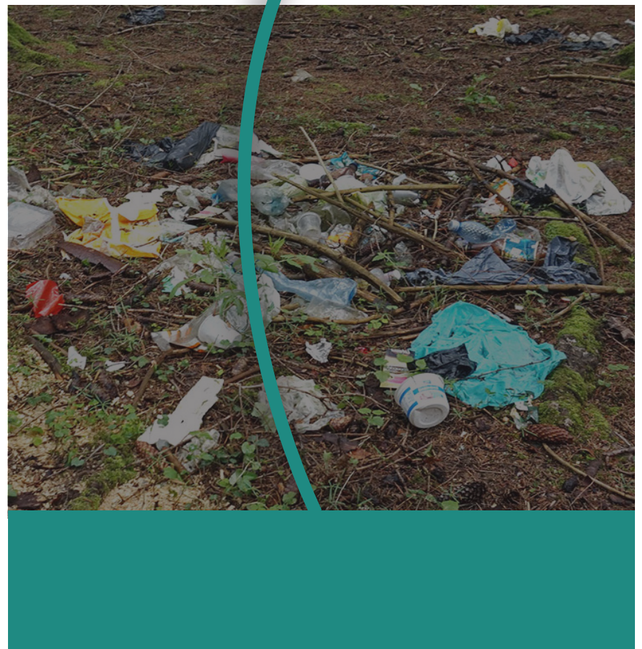

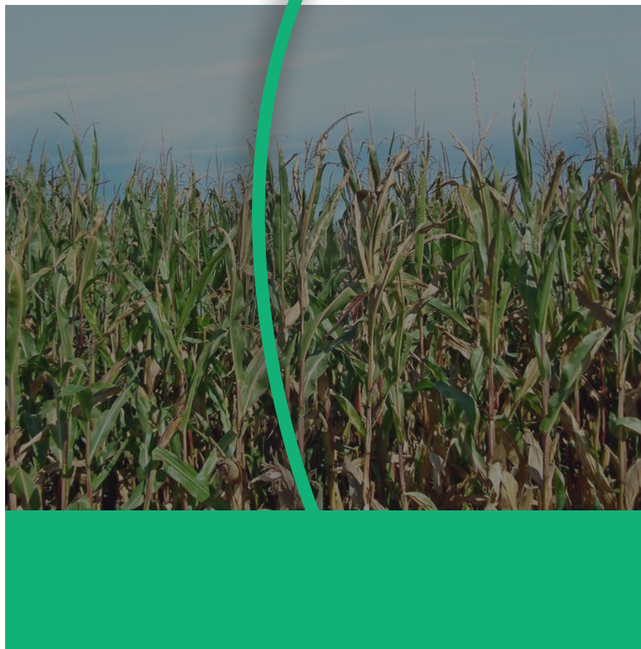

Thema 1

Natuur en biodiversiteit

Natuur, biodiversiteit en gebiedsgerichte aanpak

Wat speelt er?

Programma Natuur gaat op in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (voor stikstof, klimaat, water), waarin doelen afrekenbaar moeten worden. Er is aandacht nodig voor de basiskwaliteit natuur, binnen én buiten natuurgebieden. Uitvoering van de eerste fase van Programma Natuur voor natuurherstel is door terreinbeheerders gestart. De verdergaande achteruitgang van biodiversiteit in Gelderland is gemiddeld genomen een halt toegeroepen; er zijn soorten die zich herstellen en soorten die nog achteruit gaan.[1] De biodiversiteit is echter historisch laag en staat onder druk van zaken als droogte, stikstof, intensief grondgebruik en versnippering.

Wat doet de provincie al?

Met de Gelderse Maatregelen Stikstof (GMS) geeft de provincie uitvoering aan de stikstofaanpak, zoals de uitkoopregeling kalverhouderij, stimulering van innovatie in de landbouw en inzet voor reductie van stikstofemissies uit industrie. Ook heeft de provincie een ambitie voor 10% groen-blauwe dooradering. Er loopt een onderzoek naar natuurherstelmaatregelen op basis van een landschapsecologische analyse, met bijzondere aandacht voor de overgangsgebieden.

Herstelmaatregelen voor vennen, stuifzanden, heides en bossen worden uitgevoerd. Er is een SNL-vergoeding voor schapenbegrazing toegekend en de SNL is verhoogd van 75 naar 84%. Gelderland heeft nieuw bosbeleid opgesteld met daarin een uitbreidingsambitie van 1700 hectare (en 1 miljoen bomen).

Maar...

De basiskwaliteit voor natuur is nog niet op orde en er zijn meer verbindingen nodig tussen natuurgebieden. Duidelijkheid voor de gebiedsgerichte aanpak ontbreekt; Gelderse sectoren die betrokken zijn bij GMS vragen om een duidelijk perspectief en willen starten met de uitvoering.

Onze oproep aan de provincie voor de gebiedsgerichte aanpak NPLG en GMS:

- **Stel robuust natuurherstel centraal**, inclusief forse afname van de stikstofdepositie, herstel van het watersysteem, ecologische verbindingen en een grotere ecologische veerkracht.
- Maak **het behalen van depositiereductie op kwetsbare natuur een afrekenbaar onderdeel** van de aanpak. Gebiedsgericht is uitwerking

1) Staat van de biodiversiteit in Gelderland, 2021.

nodig met welke maatregelen we dat behalen. Minder depositie is nodig om de natuur te herstellen en VHR-doelen te realiseren, omdat overbelasting met stikstof een grote belemmering voor natuurherstel is.

- **Streef ambitieuze opgaven na voor een basiskwaliteit natuur en biodiversiteit** in heel Gelderland en voor het natuurnetwerk – want dan wordt de natuur vitaler en kan de samenleving van het slot.
- Faciliteer stakeholders om bij te dragen aan de planuitwerking.
- Werk met het Rijk aan het ontwikkelen van doelmatige instrumenten, zoals grondruil, grondbank, uitkoop en verplaatsing, afwaardering ten behoeve van groen-blauwe dooradering en vergoeding voor groene en blauwe diensten.
- Actualiseer het natuurvergunningenbestand voor bedrijven, in samenwerking met gemeenten. Dat wil zeggen dat niet benutte vergunningen en/of niet benutte stikstofruimtes in vergunningen worden ingetrokken.
- Pas de regels voor salderen aan, zodanig dat latente stikstofruimte niet alsnog kan worden benut, intern salderen vergunningplichtig wordt en extern salderen pas mogelijk is als een duurzame staat van instandhouding is gewaarborgd.
- Legaliseer PAS-melders spoedig, op basis van opkoop van voldoende stikstofuitstoot.

Onze oproep aan de provincie voor biodiversiteitsbeleid:

- Zorg voor specifieke doelen voor alle natuur in het Gelders Natuur Netwerk (GNN) en maak hiervoor een uitvoeringsprogramma.
- Realiseer het GNN volledig, zo nodig met aanvullende instrumenten.
- Investeer in ecologische verbindingen in het GNN (ecoduct Terschuur, ecoduct Oldenaller, ecoduct Reichswald, verbinding Renkums/Heelsums beekdal met rivier, Natte As Veluwerandmeren), want die dragen bij aan veerkracht voor systemen en soorten.
- Neem maatregelen voor de instandhouding van habitats en soorten die buiten de begrensde Natura 2000-gebieden liggen en wel bescherming behoeven.
- Creëer instrumenten en grondbeleid voor de uitbreiding van bos.
- Vergroot biodiversiteit in natuurbossen en in multifunctionele bossen.

Natuurinclusieve landbouw

Wat speelt er?

Een landbouwtransitie is hard nodig, met duidelijke kaders, perspectief en goede instrumenten voor boeren. Het verdienmodel voor natuurinclusieve landbouw is onzeker. Er zijn meer boeren die aan natuurbeheer willen doen dan dat er budget beschikbaar is.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een kadernota Agrifood over de toekomst van de landbouw. Daarin is aandacht voor natuurinclusieve landbouw. Het Platform Natuurinclusieve landbouw voert het actieprogramma uit.

Maar...

Meer diversiteit, een kleinere veestapel en meer plantaardige voedselproductie is noodzakelijk voor biodiversiteit, klimaat en voedselzekerheid. Technische innovatie ondersteunt de transitie, maar is niet de ultieme oplossing. Voor een agrarisch toekomstperspectief in Gelderland is natuurinclusief werken overal nodig, en zelfs verregaand in de overgangsgebieden. Landbouw kan weer de hoeder van het landschap worden met groen-blauwe dooradering. Daarvoor zijn goed beleid en regelingen nodig.

Onze oproep aan de provincie:

- Blijf het perspectief voor natuurinclusieve landbouw uitdragen, ondersteun de partners in het Platform om dit verder te begeleiden en stimuleren. Draag bij aan realisatie via gebiedsgerichte aanpak voor overgangsgebieden en landschapsgronden. Zorg in het overige landelijk gebied voor een toegankelijke regeling voor groen-blauwe diensten.
- Borg de voortgang van het Platform Natuurinclusieve landbouw, ook financieel.
- Realiseer minimaal 10% groen-blauwe dooradering in het landelijk gebied. Het Aanvalsplan Landschapselementen vormt hiervoor de grondslag.
- Realiseer een nieuw pakket agrarisch natuurbeheer voor basiskwaliteit natuur met een gemaximeerde veebezetting en mestgift (ten bate van extensivering) dat overal af te sluiten is.
- Scherp het beleid voor agrifood aan en neem in het toekomstperspectief op dat het aandeel plantaardige productie moet toenemen.

Recreatie

Wat speelt er?

De natuur op de Veluwe staat onder druk door onder andere recreatie, verkeer en evenementen.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft een recreatiezoneringsplan opgesteld.

Maar...

Behalve drukte in natuurgebieden is er sprake van verstoring, vervuiling en ongewenst gedrag door mensen. Gedragsverandering behoeft aandacht met positieve communicatie. Recreatieondernemers kunnen hierin bijdragen.

Onze oproep aan de provincie:

- Richt in en om de stad nieuwe groene gebieden in om de recreatiebehoefte op te vangen. Deze fungeren als bufferzones naar natuurgebieden, bieden plek voor extra bosaanleg en vangen intensievere vormen van dagrecreatie op (bijvoorbeeld mountainbiken).
- Geef boven, in en rond GNN en Natura 2000 geen ruimte voor vormen van lawaairecreatie, zoals paramotors, gemotoriseerd deltavliegen, helikopter-vluchten, drones, modelvliegen en motorcross.
- Pas bij nieuwe plannen en projecten het voorzorgsbeginsel toe: activiteiten houden voldoende afstand tot leefgebieden van beschermde soorten zodat er geen verstoring optreedt, in het kader van de Wet Natuurbescherming en rekening houdend met de best beschikbare wetenschappelijke kennis.
- Voer voortvarend het recreatiezoneringsplan uit, in samenwerking met groene vrijwilligers. Programmeer hierin scholing van en voorlichting door recreatieondernemers en groene organisaties.
- Neem extra toezicht en handhaving als vast onderdeel mee in de plannen voor natuurherstel en recreatiezonering.

Thema 2

Water en klimaat

Waterbeheer en de Kaderrichtlijn Water

Wat speelt er?

Water is soms schaars en soms is er ongewenst veel, zo blijkt uit opeenvolgende jaren van droogte en klimaatextremen, met schade aan natuur en landbouw tot gevolg. De vraag naar water neemt toe, vanuit industrie, consumenten en landbouw. De doelen in de Kaderrichtlijn Water (KRW) zijn -na tweemaal verlenging- nu gericht op 2027.

Wat doet de provincie al?

De provincie is partner van de waterschappen. Waterschappen worden actief betrokken bij de Gelderse Maatregelen Stikstof.

Maar....

De uitvoering van maatregelen blijft achter bij de verwachtingen. De gewenste regie vanuit de provincie ontbreekt. Met de huidige inspanning worden de KRW-doelen rond waterkwaliteit in 2027 niet gehaald. Plastic en ander zwerfafval in rivieren blijft een groot probleem.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem **verantwoordelijkheid in samenwerking met de waterschappen** voor realisatie van de KRW-doelen en adequate hervorming van de water-beheerplannen.
- **Neem 'functie volgt peil' als uitgangspunt** om het watersysteem zo natuurlijk mogelijk in te richten, omdat dit nodig is voor het halen van de natuurdoelen.
- Richt wateroevers zoveel mogelijk natuurlijk in.
- Betrek in de gebiedsgerichte aanpak het **omvormen van rivier- en beekdalen tot natuurlijke klimaatbuffer.**
- Verminder het gebruik van bestrijdingsmiddelen met 30% tijdens deze Statenperiode bij land- en tuinbouw, bij sport en recreatie en bij huishoudens.
- Zet in navolging van andere provincies in op een gecoördineerde aanpak van zwerfafval in rivieren door een actieve bijdrage aan de netwerken van Schone Rivieren, in samenwerking met gemeenten, waterschappen, terreinbeheerders, Rijkswaterstaat en (recreatie-)ondernemers.

Drinkwatervoorziening en grondwater

Wat speelt er?
Droogte is al meerdere jaren een probleem. Er dreigt een drinkwatertekort.

Wat doet de provincie al?
Er is een Regionaal Waterprogramma met kaders en doelen voor de periode 2021 - 2027. Er is beleid voor Aanvullende Strategische Voorraden voor waterwinning (ASV). De provincie is partner in de programmatische aanpak van droogte in de Achterhoek.

Maar...
De waterbehoefte van de industrie wordt meegerekend bij de gewenste voorraden voor drinkwater in de ASV. Er is niet of nauwelijks aandacht voor de noodzaak om minder water te gebruiken. Er wordt onvoldoende urgentie gegeven aan alternatieven voor grondwaterwinning.

Onze oproep aan de provincie:
- Organiseer een kortlopend proces zodat bestaande winningen die tot grote droogteschade leiden kunnen worden gesloten (zoals La Cabine in Renkum) en de omvang van reserveringsgebieden tot het noodzakelijke kan worden beperkt. Het oplossen van droogte vergt afname van grondwaterwinningen in plaats van uitbreiding.
- Reduceer de effecten van bestaande waterwinningen op Natura 2000-gebieden en natte natuurparels.
- Verhoog de gemiddelde grondwaterstand provinciebreed met tenminste 10 centimeter en regionaal meer.
- Promoot en stimuleer **het zuinig omgaan met drinkwater** bij huishoudens, bij de industrie en de recreatiesector. Werk in samenwerking met het drinkwaterbedrijf aan een financiële prikkel voor zuinig watergebruik door middel van een staffel.
- Intensiveer onderzoek en innovatie, samen met de drinkwaterbedrijven, voor winning van drinkwater uit (oever-)oppervlaktewater en gezuiverd afvalwater.
- Zorg dat de gemiddelde concentraties aan N, P, zware metalen, geneesmiddelenresten en PFAS in deze Statenperiode met 30% vermindert.

Klimaat en klimaatadaptatie

Wat speelt er?
Er is zowel sprake van een klimaatcrisis als een biodiversiteitscrisis. Beide crises versterken elkaar en samenhangende actie is urgent.

Zie onze oproep voor de **uitbreiding van bos** op pagina 8.

Zie onze oproep voor **natuurlijke klimaatbuffers** op pagina 13.

Zie onze oproep voor **groen in de stad** op pagina 17.

Zie onze oproep voor **natuurinclusief omgevingsbeleid** op pagina 21.

Zie onze oproep voor minimaal 10% **groen-blauwe dooradering** op pagina 22.

Zie onze oproep voor **natuurinclusieve duurzame energie-opwek** op pagina 23.

Thema 3

Natuurinclusieve samenleving

Agenda Natuurinclusief

Wat speelt er?
Rijk, provincies en partners hebben een Agenda Natuurinclusief opgesteld.

Wat doet de provincie al?
De provincie heeft meerdere succesvolle subsidieregelingen uitgevoerd (Challenge Groene Icoonprojecten van Operatie Steenbreek, vergroening 266 schoolpleinen, regelingen voor biodiversiteit in wijk en tuin, groene daken).

Maar...
De normen voor een groene, gezonde leefomgeving voor mens en natuur worden op veel plekken niet gehaald. Ook het doel 'alle schoolpleinen groen in Gelderland' in 2025 gaat niet gehaald worden. Natuurinclusiviteit is geen standaardonderdeel in beleid.

Onze oproep aan de provincie:

- Stel een minimumeis aan groene ruimte bij bouwprojecten van minimaal 75 m2 groen per woning en altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning.
- Stel voorwaarden aan een ecologische, klimaatadaptieve inrichting van groenvoorzieningen.
- **Breng de succesvolle subsidieregeling voor groene schoolpleinen terug** en versterk de criteria ten aanzien van biodiversiteit en klimaatadaptatie.
- Voer de Agenda Natuurinclusief programmatisch uit.

Participatie en educatie

Wat speelt er?

Veel burgers zijn onvoldoende op de hoogte van het belang en de rol van natuur in de leefomgeving. Voor een natuurinclusieve samenleving is het noodzakelijk dat duurzaam gedrag van burgers vanzelfsprekend wordt. Natuureducatie speelt daarin een cruciale rol.

Wat doet de provincie al?

In 2021 ging de provincie met inwoners en organisaties in gesprek over klimaatadaptatie in de Week van de Hitte. Er is een subsidieregeling ‘inwonersinitiatieven voor biodiversiteit’.

Maar...

De provincie kan mensen moeilijk bereiken. Gedragsverandering vergt kennis, mogelijkheden en prikkels. Natuurorganisaties hebben met hun grote achterban laagdrempeliger toegang tot de inwoners van Gelderland, inclusief jongeren. Jong geleerd is immers oud gedaan.

Onze oproep aan de provincie:

- **Stimuleer en faciliteer burgers om zelf aan de slag te gaan met vergroening** in eigen tuin en leefomgeving. Intensiveer de samenwerking met groene organisaties voor goede benutting van de subsidieregeling ‘inwonersinitiatieven voor biodiversiteit’.
- Zorg dat elke Gelderse school in het basis- en middelbaar onderwijs buiten-/natuurlessen aanbiedt.
- Geef inwoners een rol bij monitoring van natuur en biodiversiteit, faciliteer citizen science projecten zoals telling- en meetprojecten. Stel middelen ter beschikking voor educatie daarover.

Groene vrijwilligers

Wat speelt er?

Er zijn duizenden vrijwilligers actief in de natuur, maar de gemiddelde leeftijd is hoog. Aanwas is niet vanzelfsprekend.

Wat doet de provincie al?

De provincie organiseert jaarlijks de Gelderse Biodiversiteits-
dag om groene vrijwilligers te bedanken voor hun inzet. De provincie heeft het landelijke actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger ondertekend.

Maar...

Er zijn niet genoeg vrijwilligers om alle ambities waar te kunnen maken. Groei van het vrijwilligersbestand, met een betere afspiegeling van de maatschappij, is belangrijk. Begeleiding vraagt om professionalisering.

Onze oproep aan de provincie:

- Stimuleer en motiveer vrijwilligersgroepen en burgerinitiatieven met subsidies. Betrek vooral (jonge) inwoners en nieuwe doelgroepen bij programma’s en initiatieven in de leefomgeving.
- Blijf bijdragen aan de Gelderse Klompenpaden die met de inzet van veel vrijwilligers en grondeigenaren worden gerealiseerd.
- Stel een provinciaal plan op om uitvoering te geven aan **Actieplan Kracht van de Groene Vrijwilliger.**

Thema 4

Ruimte en landschap

Omgevingsbeleid en druk op de ruimte

Wat speelt er?

Er is een grote vraag naar ruimte: voor woningbouw, energie, natuur, nieuwe bossen, extensivering landbouw, infrastructuur. Dat vraagt om regie en een zorgvuldig afwegingskader.

Wat doet de provincie al?

Er is een nieuwe Omgevingsvisie en de Omgevingsverordeningen worden (sectoraal) geactualiseerd. Er is een koersdocument duurzame mobiliteit (2018) en een visie voor een bereikbaar Gelderland (2020). Er is een verstedelijkingsstrategie. De provincie is gestart met het Gelders Ruimtegesprek.

Maar...

Er zijn in nieuwe ontwikkelingen geen randvoorwaarden voor groen-blauwe dooradering en natuurinclusiviteit.
Een duurzame leefomgeving wordt te algemeen gedefinieerd waardoor scherpe keuzes achterwege blijven.
Grote infrastructurele beslissingen worden voorbereid op basis van verouderde prognoses van productie, transport en verkeer, zoals de ViA15 en onderzoek naar de Noordtak Betuweroute. Deze plannen houden onvoldoende rekening met de noodzaak om over te gaan naar een natuurinclusieve samenleving en een circulaire economie.

Onze oproep aan de provincie:

- Neem natuurinclusiviteit op in de Omgevingsverordening voor ruimtelijke ontwikkelingen, inclusief richtlijnen voor woningbouw, natuurinclusieve energieprojecten en groene bedrijven(terreinen). Koppel hier een puntensysteem aan.
- **Pas minimaal de normen van het Rijk en de WHO toe voor groenvoorzieningen in wijken** (75 m^2 groen per woning, altijd een groenvoorziening op maximaal 300 meter van een woning), met voldoende kwaliteit voor biodiversiteit.
- Maak landschapsinclusief ontwerpen verplicht bij ruimtelijke plannen.
- Verbind groen in stedelijk gebied aan het buitengebied met ‘groene lopers’.
- Anticipeer op doelen voor klimaat, circulaire economie en duurzame mobiliteit bij infrastructurele projecten.
- Introduceer een heffing bij verstedelijking in landelijk gebied ten bate van een landschaps- of gebiedsfonds voor landschap en biodiversiteit.
- Introduceer regels voor een maximaal oppervlak te verharden (particulier) terrein.
- Ontwikkel nieuwbouw met duurzame mobiliteit en schep faciliteiten om autogebruik te verminderen. Stimuleer het verlagen van de parkeernorm.

Landschap

Wat speelt er?

Ondanks de nodige inspanningen verslechtert de kwaliteit van het landschap nog altijd. Nationale landschappen verliezen hun beschermde status. Het invoeren en uitbreiden van regelingen voor het leveren van groen-blauwe diensten kan een kans geven aan natuurinclusieve landbouw.

Wat doet de provincie al?

Gelderland heeft streekgidsen opgesteld en een ambitie geformuleerd voor 10% groen-blauwe dooradering.

Maar...

De ambitie voor groen-blauwe dooradering is vrijblijvend en voor sommige Gelderse streken te laag. Het ontbreekt aan voldoende instrumenten, budget en afrekenbaarheid. Voor het landschapsbeleid is geen monitoring, handhaving, cyclische aandacht en structurele financiering.

Onze oproep aan de provincie:

- **Geef landschapskwaliteit in beleid een bindend karakter,** zowel voor bescherming van bestaande waarden, bijzondere landschappen als voor het ontwikkelen van nieuwe waarden.
- Zorg voor realisatie van landschapselementen in samenwerking met het Rijk door financiering van aanleg en beheer, en compensatie voor afwaardering van grond dan wel opbrengstderving.
- Neem **minimaal 10% groen-blauwe dooradering op als doel in het omgevingsbeleid** (en niet slechts als ambitie).
- Bied voor langere termijn continuïteit voor het behoud en herstel van kenmerkend natuur- en landschapsgerelateerd cultureel erfgoed.

Duurzame energie

Wat speelt er?

Ruimte geven aan duurzame energie uit zon en wind is noodzakelijk. Het is mogelijk geschikte locaties te vinden met een goede inpassing en een plus voor biodiversiteit. Omwille van spreiding van opwek en leveringszekerheid is tevens innovatie nodig voor andere vormen van opwek en energieopslag. De gerealiseerde besparing blijft nu achter bij de doelen.

Wat doet de provincie al?

De provincie is actief partner in de Regionale Energiestrategieën en bij het Gelders Energie Akkoord.

Maar...

De doelen voor CO_2-reductie worden niet gehaald. Er worden landschappelijk minder wenselijke locaties en projecten ontwikkeld. Natuurinclusieve ontwikkeling moet de nieuwe norm worden.

Onze oproep aan de provincie:

- **Voer regie op de ontwikkeling van boven-regionale energielandschappen.** Vanwege de impact op landschap is het belangrijk windturbines te clusteren op een relatief beperkt aantal geschikte locaties.
- Neem natuurinclusiviteit op in de omgevingsverordening voor energieprojecten. Het is tijd voor een cultuuromslag: natuurinclusieve energietransitie betekent dat klimaatoplossingen standaard een ‘plus op natuur’ zetten, dus wezenlijk bijdragen aan de lokale natuurwaarde.
- Stimuleer het Rijk tot aanpassing van het bouwbesluit zodat alle (woning- en utiliteits-)bouw energieneutraal zal zijn.
- Toets bij energieprojecten altijd de impact op beschermde flora en fauna. Borg dat mitigerende maatregelen vóóraf gerealiseerd zijn en werken in praktijk.
- Zorg voor langdurige inzet op energiebesparing en zon op dak.
- Sluit Natura 2000-gebieden uit als mogelijke locatie en ontzie het Gelders Natuur Netwerk zoveel mogelijk.

INVESTEER IN GELDERLAND, **INVESTEER IN DE NATUUR!**

Wij zijn als Gelderse groene organisaties dag in, dag uit bezig om Gelderland groen te houden en nog groener te maken. Dat doen we samen, met burgers, bedrijven, gemeenten, waterschappen en de provincie.

Met dit Groenmanifest doen wij met al onze leden, donateurs, vrijwilligers, sympathisanten en medewerkers een oproep aan de provincie: investeer in de natuur.

Bij de komende provinciale verkiezingen op 15 maart 2023 kan de provinciale politiek het groene verschil maken. De plannen zijn er en de urgentie is groot. Versterk en behoud natuur en landschap in onze mooie, groene provincie. Wij denken en doen graag mee!

Natuurmonumenten · SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland · natuur en milieu federatie gelderland · Geldersch Landschap & Kasteelen · ivn natuureducatie

COLOFON

Manifest voor een Groen Gelderland is een gezamenlijke uitgave van Vereniging Natuurmonumenten, Natuur en Milieu Gelderland, Geldersch Landschap en Kasteelen, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en IVN Natuureducatie.

Tekstredactie en vormgeving: Communicatiebureau de Lynx, Wageningen
Drukwerk: GLD Grafimedia, Arnhem
Beeld: Eline Ross *(Natuur en Milieu Gelderland)*: *p.5 graan, p.24 korenbloem* | Annemieke Kok *(Platform Natuurinclusieve landbouw)*: *p.6* | ©Staatsbosbeheer: *p.5*, kinderexcursie, *p.11, 12, 18, 19* | Erik Mol: *p.15* | Jochem Kühnen: *p.16, 24* wormkruidbij | André Kaminski, *p.20, 22, 24* | citizen science, *p.26* | Pixabay: *p.4* vlinder, gas, *p.5* mais, *p.24* ransuil

Meer weten of doorpraten over dit Groenmanifest?
We gaan graag in gesprek! Neem dan contact op met:

- **Geldersch Landschap en Kasteelen:**
  Renske Terhürne | r.terhurne@glk.nl
- **Natuur en Milieu Gelderland:**
  Petra Souwerbren | p.souwerbren@natuurenmilieugelderland.nl
- **Vereniging Natuurmonumenten:**
  Maarten Bakker, | m.bakker@natuurmonumenten.nl

Tekst overnemen
Het is toegestaan om zonder bronvermelding teksten uit dit manifest over te nemen in verkiezingsprogramma's voor provinciale verkiezingen. Graag zelfs!

Lees de digitale versie van dit manifest op: **groenmanifestgelderland.nl**

Zomer 2022

Natuurmonumenten

SLG Stichting Landschapsbeheer Gelderland

natuur en milieu federatie gelderland

Geldersch Landschap & Kasteelen

ivn natuur educatie

Zienswijze 7

Geachte heer of mevrouw,

Hierbij wil ik graag reageren op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Om het oordeel alvast even kort samen te vatten: het vertrekpunt voor het verhaal is een leugen, de eerste hoofdstukken zijn een vaak onleesbaar wollige brij van prietpraat en de rest staat vol met afleidingsmanoeuvres. Ik pik er een paar punten uit.

1. De groei van het aantal woningen
Ons worden keuzes voorgelegd, maar de belangrijkste keuze, of we die woningen wel willen, staat er niet bij.
Waar komt de alsmaar groeiende vraag naar woningen vandaan? Op pagina 25 wordt in een cryptisch verhaal de groei van de bevolking met een migratieachtergrond gepresenteerd als iets dat er zomaar ís, terwijl de ouder wordende bevolking de groei van het aantal huishoudens in de schoenen geschoven krijgt. Dat zijn allebei leugens. Ja, migratie ís er, maar die is er niet 'zomaar', dat is een keuze. En ja, vergrijzing speelt een rol in de groei van het aantal huishoudens, maar in vergelijking met migratie is het een relatief kleine en op termijn afnemende factor.
Expliciete cijfers over de relatieve rol van de verschillende factoren zijn er bij mijn weten niet, de nieuwsberichten van het CBS hierover zijn niet erg specifiek, net zomin als de rapporten van ABF Research die ten grondslag liggen aan het woningbouwbeleid van de Rijksoverheid. Toch kun je er op basis van de beschikbare cijfers best een behoorlijke slag naar slaan.

Als je kijkt naar de groei van verschillende groepen personen in de populatie over de periode 2000-2020, en dat kombineert met de gemiddelde grootte van een huishouden krijg je ruwweg een beeld van de impact van migratie. (Er is uitgegaan van 2,18 personen per huishouden; voor het tweede cijfer achter de komma doen verschillende waarden de ronde)

Migratie achtergrond	Generatie	Geboortesaldo	Migratiesaldo	Groei	Huizen-equivalent
Nederland		285.847	-210.437	98.232	45.000
Migrant	Tweede	747.770	-155.932	614.296	283.000
	Eerste	-186.735	1.014.885	831.134	383.000
Totaal		846.882	648.516	1.543.635	711.000

Dit zegt nog niks over het effect van kleinere huishoudens (waaronder die alleenwonende ouderen), maar iets verder verfijnend ontstaat ook daarvan een beeld:

1 januari 2000: 15.863.950 inwoners, 6.801.008 huishoudens, dat is 2,33 personen per huishouden.
1 januari 2020: 17.407.585 inwoners, 7.997.800 huishoudens, dat is 2,18 personen per huishouden.

Met het aantal personen per huishouden in 2020 (2,18) zou de bevolking van het jaar 2000 zijn verdeeld over 7.288.587 huishoudens, een groei met 487.579. Dat is dus de bijdrage van kleinere huishoudens. Tegelijkertijd zijn er 1.543.635 personen bijgekomen die met datzelfde aantal personen per huishouden goed zijn voor nog eens 709.212 huishoudens.
De totale groei van het aantal huishoudens (1.196.792) is dus voor 59% terug te voeren op bevolkingsgroei, de rest is het gevolg van kleinere huishoudens.

En, zie de cijfers hierboven, die bevolkingsgroei komt voor 54 procent voor rekening van eerste-generatie immigranten, 40 procent tweede-generatie immigranten en 6 procent autochtonen. Maar sinds 2015 is de autochtone populatie aan het krimpen, dus naar verhouding wordt migratie steeds belangrijker.

Een nog preciezer inzicht krijg je aan de hand van expliciete cijfers over de groei van het aantal huishoudens, uitgesplitst naar migratieachtergrond:

De cumulatieve ontwikkeling:

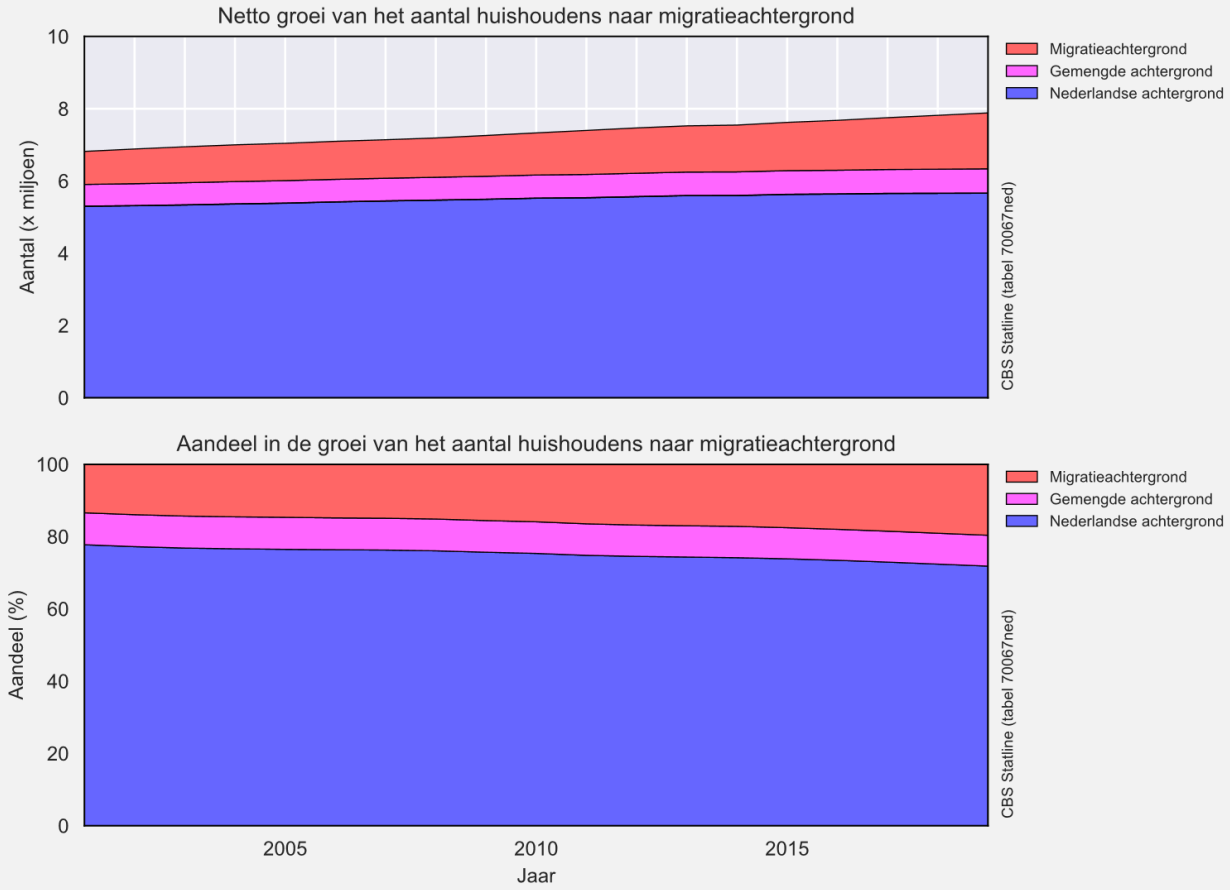

De dynamiek van jaar op jaar:

Het rode gebied geeft steeds het aandeel van huishoudens uitsluitend bestaande uit personen met een migratieachtergrond (eerste- of tweede-generatie). De schommelingen in de groei zijn groot, vooral door fluctuaties in de instroom, maar de trend is onmiskenbaar: een steeds groter deel van de groei komt voor rekening van 'migranten-huishoudens'. In de laatste pre-Corona jaren was het meer dan 80 procent. Recentere cijfers zijn er helaas nog niet.

Nog steeds zegt dit niks over de toekomst, maar op basis van de bevolkingsprognoses kun je ook daar een slag naar slaan:

Voor 2040 verwacht het CBS 2,09 personen per huishouden. Als de populatieomvang gelijk zou blijven aan die van 2022 zou dat een groei betekenen met 297.287 huishoudens tot een totaal van 8.418.031. Het feitelijke aantal huishoudens wordt echter geschat op 9.025.927 en die extra 600.000 huishoudens moeten dus het gevolg zijn van bevolkingsgroei. Maar zoals eerder gezegd, de autochtone populatie krimpt al, dus die groei komt alleen nog voor rekening van eerste- of tweede-generatie migranten. Het meest sprekend is het netto migratiesaldo, want daarbij gaat het (voornamelijk, Nederlandse remigranten daargelaten) om mensen die nu nog geen enkele band hebben met Nederland. Over de periode 2022-2040 wordt dat saldo geschat op 1.115.984 personen. Dat kun je niet 1-op-1 vertalen naar een aantal huishoudens, want een deel van die nieuwe immigranten overlijdt tussentijds, maar hoe dan is ook de resterende natuurlijke aanwas indirect toe te schrijven aan migratie.

Op deze berekeningen valt in de details een heleboel aan te merken, maar de hoofdlijn is glashelder: vooral migratie stuwt de groei in de vraag naar woningen, en ook bij de nog te verwachten verdere vergrijzing zal dat zo blijven. Bovendien houdt de instroom niet op na 2040, als de huidige vergrijzingsgolf min of meer achter de rug is. Voor de periode 2040-2070 wordt het migratiesaldo op nog eens 1,5 miljoen personen geschat.
De betrokken alinea in de omgevingsvisie is derhalve, hoewel naar de letter niet onjuist, naar de geest een grove leugen.

2. Bouwen in de betere wijken
Op pagina 33 lezen we “Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken.”.
Dat klinkt misschien sociaal, maar het is onzin. Wat wordt hiermee beoogd? Gaat het erom meer mensen een ruimtelijk aantrekkelijke woonomgeving te bieden of is het doel de sociaal-economische zwakte van bepaalde bevolkingsgroepen op te heffen?
Die twee hangen impliciet samen doordat sociale achterstanden zich vaak ophopen in wijken die ruimtelijk onaantrekkelijk zijn. Maar wat maakt de ene wijk aantrekkelijker dan de andere? Doorgaans is dat de ruimte, de hoeveelheid historisch groen en de historische stedenbouw. Vrijwel per definitie gaat dat verloren als je bijbouwt. Verdichting vernielt het groen en bijbouwen zal nooit gebeuren in de historische stijl die de betrokken wijken zo gewild maakt. Of er is geen geld voor, of architecten grijpen de kans om een modernistisch statement te maken op een prestigieuze locatie. Door 'bij te mengen' geef je dus niet méér mensen de kans om in een prettige omgeving te wonen, maar juist minder, en daarbij vernietig je elementen die essentieel zijn voor de kwaliteit van de stad als geheel.
Als je serieus de intentie hebt meer mensen een prettige woonomgeving te bieden dan moet je aan de andere kant beginnen, bij de wijken die nu onaantrekkelijk zijn. Presikhaaf, ik heb er als kind gewoond in de tijd dat het het summum was van stedenbouwkundige vernieuwing, en ook toen al was het een naargeestige wijk, gebouwd over de hoofden van mensen heen. Mede door de nadruk op hoogbouw in de omgevingsvisie lijkt het meer van hetzelfde te worden. De presentatiebijeenkomsten bevestigen dat: we mochten kiezen uit 4 keer modernisme en 0 keer iets anders. En nu zullen er voor dat modernisme ook best gegadigden zijn, maar de markt voor koopwoningen laat zien dat de gemiddelde Nederlander helemaal niet zo gecharmeerd is van dat soort statements. Projectontwikkelaars bouwen voor de vraag, en dat is inmiddels vooral nog in de stijl die ooit doorging voor jaren-30, maar feitelijk gewoon mainstream is. Alleen bij sociale huurwoningen, waar de bewoners geen keus hebben, blijft het systeem doorgaan de dingen te bouwen die ze zelf leuk vinden. En dan zijn al die veranderingen dweilen met de kraan open.

3. Bouwen aan de Koningsweg
Op pagina 76 lezen we: “Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren.”
En die 'stadsrand' moet 2 kilometer buiten de bebouwde kom liggen, uitgerekend in een Natura2000-gebied? De architectuursector aast al heel lang op dit gebied, en ze zijn beslist niet van plan er tweede viool te gaan spelen. Dit is voorsorteren op de in bepaalde kringen felbegeerde sprong naar de Veluwe: leg een stoeptegel in het buitengebied en het wordt een huis, dat huis wordt een wijk, die wijk wordt een stad. Nu al zien veel partijen in de Arnhemse raad die plek als een optie om de woningnood op te lossen, en eventuele beperkingen die het huidige college zou kunnen opleggen zeggen helemaal niets over de ontwikkelingen van over 5 of 10 jaar.

4. De 'klimaatadaptieve stad'
In het verhaal over klimaat-adaptatie wordt een plan van de WUR opgevoerd als 'prikkelend'. Wethouder Bouwkamp noemde het eerder 'een mooie denkrichting'. Maar wat behelst die denkrichting nu precies? Het is een mix van drie elementen:
a. Het idee dat we door het stijgende water niet meer in staat zouden zijn het Rivierengebied voor wonen te gebruiken. Maar dat is gewoon onzinnig, want als je dat serieus gelooft zou je tienduizenden woningen moeten opgeven. Juist als je denkt dat de situatie zo nijpend wordt zou je op een open manier het debat moeten aangaan over wat Nederland aankan qua bevolkingsdruk. Maar dat is precies wat de auteurs van dit plan níet willen (ik heb er een korte mailwisseling mee gehad).
b. Het vermengen van stad en natuur, niet alleen door natuur de stad in te halen, maar ook door de stad naar de natuur te brengen. Konkreet: Arnhem moet de Veluwe op. Dat gaat helemaal in tegen alle pretenties van natuurbehoud, maar het is wel helemaal in lijn met het geniepige gemarchandeer zoals

dat al decennialang plaatsvindt rond de Koningsweg. Ook dit is weer voorsorteren op verstedelijking van de Veluwe.
c. Torenflats met plantjes tegen de gevel. Dat lijkt in het optreden van Van Hattum het leidend motief te zijn: een verlangen naar een artificiële wereld, opgeleukt met groen. Op Youtube promoot hij Singapore, het op twee na dichtstbevolkte land(je) op aarde, als the way to go. Dat is een wel héél extreme liefde voor stedelijkheid. Natuurlijk mag hij die voorkeur op persoonlijk niveau hebben, maar als je het zo nadrukkelijk propageert, noem jezelf dan geen 'onderzoeker', maar gewoon 'activist'. Bovendien is de manier waarop hij het brengt gewoon hufterig. Hij pretendeert 'doembeelden' te bestrijden, maar eist daarmee het alleenrecht op om te bepalen wat doembeelden zijn. Voor mij is juist zijn verhaal het doemste doemscenario dat er is, zeg maar gerust het einde van de wereld.
Intussen gaan die groene flats er sowieso niet komen, want ik vermoed dat echte natuurliefhebbers dit soort milieus zullen mijden als de pest, terwijl de liefhebbers van het stadsmilieu niet zitten te wachten op broeinesten van ongedierte op hun balkon. Als je ziet hoeveel mensen ageren tegen blaadjes in hun tuin hoef je je niet al teveel illusies te maken over de halfwaardetijd van die groene gevels. Dit worden gewoon steriele torenflats.
Het gevaar met dit soort dingen is dat het grote natuurminnende publiek zich zand in de ogen laat strooien door alle lieve woordjes over klimaat en natuur. Als ze vroeg of laat wakker worden zal het te laat zijn, want als je dit soort ideeën niet meteen afschiet krijgen ze de kans te wortelen in het bestuurlijk systeem, en dat bepaalt, zie de omgevingsvisie, helemaal op eigen houtje wat er gebeurt. Het publiek mag meepraten over de verf.

De balans opmakend over de hele omgevingsvisie is hij symptomatisch voor een maatschappij waarin een open gesprek onmogelijk is geworden. In dit geval begint alles met bevolkingsgroei, want zonder die bouwopgave had het verhaal er totaal anders uitgezien. Het debat ontspoort langs een aantal lijnen:

A. Liegen
Ik probeer regelmatig debatten over migratie te voeren via sociale media en de progressieven weten het zeker: 'de populisten' verspreiden 'desinformatie'. Nu ken ik zelf de statistieken behoorlijk goed, en de praktijk is dat het precies andersom is, dat de progressieven cijfers alleen erkennen als ze hen goed uitkomen. Deze omgevingsvisie is daar een voorbeeld van, zie het onder de mat schuiven van de rol van migratie in de woningnood.
Dat structureel liegen heeft grote konsekwenties: hele volksstammen hebben écht geen idee van wat er gaande is. Als je in een discussie zegt dat Nederland er door immigratie jaarlijks 100.000 mensen bijkrijgt kun je er de klok op gelijk zetten dat iemand roept: “Onzin, zoveel asielzoekers zijn er niet”. Ze zitten zo vast in hun reflexen dat ze het verschil tussen 'immigrant' en 'asielzoeker' niet begrijpen.
Door dat wegmasseren van feiten ontstaat er een steeds groter verschil tussen de realiteiten zoals verschillende groepen die ervaren, met chronische ruis in de discussies als gevolg.

B. Taboes
In essentie is massa-immigratie een belangenconflict zoals er zoveel zijn. Ten minste een deel van de negatieve konsekwenties van de huidige migratiepolitiek is gewoon objectief onweerlegbaar. De woningnood is daar een van. De weging van andere effecten is misschien subjectief, maar de belangen die ermee gemoeid zijn wijken in niets af van die bij andere politieke thema's. Alle logica en redelijkheid zeggen dus dat over de kwestie een normaal debat gevoerd zou moeten kunnen worden, maar in de verknipte denkwereld van de progressieven staat praten over migratie al meteen gelijk aan het begin van de volgende Holocaust. Wat je ook zegt, ze weten zéker dat bezwaren voortkomen uit 'vreemdelingen-haat'. Omdat vrijwel de hele mainstream politiek daarin meegaat wordt iedere normale uitwisseling van standpunten onmogelijk gemaakt, met een neerwaartse spiraal van complottheorieën als gevolg. Zonder voeding vanuit de realiteit kruipen de progressieven steeds verder weg in een zelfgecreëerde waanwereld, terwijl omgekeerd de conservatieven legitieme vragen gaan stellen over wat de progressieven nu eigenlijk beogen. De progressieve obsessie om méér, méér, méér mensen hierheen te

halen is zo groot, dat ook ikzelf serieus niet zou weten wat er nog anders achter kan zitten dan de wens tot 'omvolking'.

C. Pseudo-positivistische blabla
'Kwaliteit', wat denken jullie daar nu zelf bij? Waarschijnlijk helemaal niks, maar als dat wel zo is geef ik u op een briefje dat ik er een heel ander beeld bij heb. Dit soort geklets is onderdeel van een sprookjeswereld waarin iedereen hetzelfde denkt, en waarin buiten de norm vallen wordt gezien als een daad van agressie tegen de 'inclusiviteit'. Het is een vorm van debatvervuiling die ieder gesprek onmogelijk maakt.

D. Wegduiken voor verantwoordelijkheden
Een klassieker in de provinciale en gemeentelijke politiek: “Wij gaan niet over migratie”. Gek toch, dat je dat nooit hoort als er 'diversiteits'-beleid moet worden gevoerd, of moet worden teruggekeken op het slavernijverleden: “Dat is landelijk beleid, ga maar naar Den Haag”. Het is typisch voor een politiek regime dat op basis van ideologisch gemotiveerd opportunisme discussies naar niemandsland verwijst in de hoop dat ze verdwijnen.

Al met al, wat is nu écht de reden dat dit debat niet gevoerd kan worden?
De kapstok is onmiskenbaar het halfgaar progressieve frame van migratie als concept dat alle aardse belangen overstijgt - de 'vreemdeling' als universeel slachtoffer en superheld tegelijk, symbool voor de strijd tussen Goed en Kwaad.
Maar achter die façade schuilt nog iets anders, iets dat juist aardser is dan aards. De omgevingsvisie licht een tipje op van de sluier: veel getut over groen, maar ook ronkende retoriek over Arnhem als stedelijk knooppunt en een fascinatie voor groei.
Daar ligt een belangrijke sleutel tot de kwestie: de politieke incrowd heeft van nature affiniteit met het 'hoogstedelijk' leefmilieu, en dat milieu kan alleen bestaan bij de gratie van groei. Als de autochtone bevolking krimpt moet er iets anders worden bedacht om de torenflats te vullen, en dáár hebben we dus die migranten voor nodig. Persoonlijke lifestyle-voorkeuren spelen een grote rol in deze kwestie, niet alleen bij de tegenstanders, maar evengoed bij de voorstanders van groei. So far, so good als je die voorkeuren ook als zodanig naar voren brengt, maar niet als je ze verpakt als een strijd tegen de Nazi's. Alles wijst erop dat Arnhemmers in doorsnee hechten aan de groene infrastructuur van de stad, en het valt zeer te betwijfelen of die verstedelijking het zou halen als in een open debat eerlijke informatie werd gegeven over waaróm we eigenlijk moeten bouwen.

De konklusie moet zijn dat, met migratie als draaipunt, de samenleving op een hellend vlak is beland waarbij het steeds moeilijker wordt om nog een normaal gesprek te voeren. Arnhem is in dit proces misschien een klein radertje, maar wel een belangrijk radertje omdat deze discussie een van de cruciale claims van de migratielobby onderuit haalt, namelijk dat we al die woningen makkelijk kwijt kunnen op landbouwgrond. Bovendien zegt de casus 'Arnhem' iets over de geloofwaardigheid van politieke beeldvorming. GroenLinks profileert zich als hoeder van de natuur, maar als de meest betrokken wethouder impliciet bereid is het Veluws landschap in te ruilen voor torenflats met plantjes tegen de gevel, dan val je echt hopeloos door de mand. Het laat zien dat de liefde voor de natuur in progressieve hoek alleen nog window dressing is, een manier is om te zeggen dat je aan de goede kant staat. Krijgt in de pikorde van het 'deugen' een ander activistisch belang de overhand, dan wordt natuur net zo makkelijk omgelabeld tot een technocratisch concept als 'duurzaamheid', dat met de oorspronkelijke betekenis niks meer te maken heeft.

Tegen deze achtergrond is de omgevingsvisie, meer dan wat ook, een symptoom van een democratisch bestel in verval, een façade die moet verhullen dat de burger alleen nog mag meepraten binnen de marges die zijn opgelegd door activisten binnen het systeem. Dat mag u een 'populistisch' frame noemen, maar het zijn niet de 'populisten' die mij ervan hebben overtuigd dat het systeem niet deugt,

dat hebt u zélf gedaan. Ik ben gevoelig voor feiten, cijfers en logische argumenten, en ben bereid rekening te houden met de belangen van anderen. Maar als die anderen liegen of anderszins proberen het democratisch proces te frustreren houdt het voor mij ook op. Dan zal ik partij kiezen voor hun tegenstanders, ook al ben ik het daar inhoudelijk misschien evenmin mee eens. Níets is zo gevaarlijk voor het systeem als de huidige progressief-linkse monocultuur, met zijn desinformatie, doooddoeners en intolerantie.

Meent u mijn analyse te kunnen weerleggen? Graag. Gooi het maatschappelijk debat over bevolkingsgroei open, dan kunt u uw punten verdedigen, met open vizier. En ik de mijne.

En zo niet, dan zal ik het beschouwen als een schuldbekentenis.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted] Arnhem

Zienswijze 8

Gemeente Arnhem

t.a.v. het college van burgemeester en wethouders

Postbus 9029

6800 EL Arnhem

Per e-mail: projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Datum: 21-12-2022

Betreft: Zienswijze op de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040

Geacht college,

Namens mijn partner; [redacted], en ik, beide wonende aan de Max Euwestraat [redacted] te Arnhem, bericht ik u als volgt.

Met ingang van 11 november 2022 heeft het college van burgemeester en wethouders van gemeente Arnhem (hierna het college) de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 gedurende een periode van zes weken ter inzage gelegd. Middels deze brief maken wij van de gelegenheid gebruik om zienswijze tegen de ontwerp omgevingsvisie naar voren te brengen.

Allereerst willen wij beginnen met een compliment te maken. De ontwerp omgevingsvisie is een makkelijk en helder leesbaar stuk, waarin de visie van Arnhem duidelijk wordt weergegeven.

Onze bezwaargronden hebben betrekking op hoofdstuk 6, in het bijzonder op de gebiedsuitwerking voor Arnhem – Oost. Op pagina 71 staat op de afbeelding 6.7 de gebiedsuitwerking Arnhem – Oost op kaart weergegeven. Op deze kaart is te zien dat er een 'te realiseren windturbine' aangegeven staat op de uiterwaarden tussen de wijk Stadseiland en het tegenoverliggend industrieterrein. Op deze windturbine en op de keuze van deze locatie willen wij bezwaar aantekenen. Op de volgende bladzijde leest u onze motivering:

De windturbine is mogelijk planologisch niet uitvoerbaar de komende jaren

In het natuurgebied de Veluwe en 1 kilometer daaromheen mogen geen windparken worden gebouwd de komende jaren in verband met de Wespendief. In de zone van 1 tot 8 kilometer rond de Veluwe blijkt slechts beperkt ruimte voor windparken. Deze kan gebruikt worden voor windpark Horst & Telgt in Ermelo en Putten. Mogelijk is er ook ruimte voor het windpark Midden-Betuwe. De provincie Gelderland heeft hiertoe onlangs een besluit genomen (https://www.gelderland.nl/nieuws/geen-windparken-op-de-veluwe-en-beperkt-in-zone-tot-8-km.) De vraag is hoe de provincie Gelderland dit gaat doorvertalen in een actualisatie van de Omgevingsverordening. Mogelijk is de windturbine de aankomende jaren planologisch niet uitvoerbaar. Is dit dan wel de juiste locatie voor een nieuwe turbine?

Gelders Natuur Netwerk en Groene Ontwikkelzone

De locatie van de te realiseren windturbine is gelegen naast het Gelders Natuurnetwerk en de Groene Ontwikkelzone. Beide hebben een externe werking. De vraag is of deze windturbine wel opgericht kan worden, aangezien veel vogels in deze gebieden foerageren.

Cummulatieve ruimtelijke effecten

Door een extra windturbine te plaatsen in de nabijheid van vier bestaande turbines (Koningspleij) ontstaan er cummulatieve ruimtelijke effecten. Door zowel de Pleijroute, als door het tegenoverliggend industrieterrein als de vier bestaande turbines ontstaat er een hogere geluidsbelasting op de wijk Stadseiland. Door de korte ligging van de te realiseren windturbine (hemelsbreed 300 meter gemeten vanaf de eerste woningen van Stadseiland) bestaat de vraag of er wel een goed woon- en leefklimaat gegarandeerd kan worden. Ook bestaat er vrees voor een toename van hinder door slagschaduw.

Gelet op het bovenstaande is ons verzoek dan ook om deze te realiseren windturbine niet op deze locatie te realiseren.

Ik ontvang graag een bevestiging dat u mijn zienswijze in goede orde heeft ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Zienswijze 9

bpd
bouwfonds property development

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

Amersfoort, 22 december 2021

Betreft: Zienswijze op de Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Geachte leden van de raad,

Met belangstelling hebben wij kennisgenomen van uw Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 (Omgevingsvisie), zoals deze onlangs ter visie is gelegd.

Vanwege onze betrokkenheid bij huidige en geplande woningbouwprojecten in de stad, het Stadsakkoord Arnhem en onze bijzondere belangstelling voor en focus op Arnhem, beschouwen wij ons niet alleen als belanghebbende als het gaat om de toekomst van de fysieke leefomgeving van stad en ommeland, maar ook als partner in en van de gemeente. Als het gaat om woningbouwvraagstukken zitten wij daarom aan diverse landelijke, provinciale en gemeentelijke tafels. Om die reden maken wij graag van de door u geboden gelegenheid gebruik om een reactie kenbaar te maken ten aanzien van de Omgevingsvisie van uw gemeente. Wij richten ons daarbij primair op het thema wonen. U mag onze zienswijze lezen als een vanuit onze praktijkervaring ingegeven bespiegeling op de voorgenomen ruimtelijke en programmatische koers van uw gemeente. Graag maken wij van de gelegenheid gebruik de volgende zienswijzen met u te delen.

De Omgevingsvisie gaat uit van een aanzienlijke groei van het aantal inwoners de komende jaren. Teneinde deze groei aan inwoners te kunnen accommoderen, benoemt de visie een verwachte woningbouwopgave van ongeveer 8.000 woningen tot 2030. Waar deze raming van de opgave exact op is gebaseerd blijkt ons inziens niet uit de visie; wel is duidelijk dat de verwachte vraag is geënt op de huidige demografische ontwikkelingen en woningmarktsituatie. Dat is logisch, de huidige situatie is immers het vertrekpunt voor de lange termijnopgave. Anderzijds zet de Omgevingsvisie wél een langjarige koers uit tot 2040, hetgeen ons inziens het verkennen, beoordelen én ruimtelijk en programmatisch vertalen van meerdere (groei)scenario's noodzakelijk maakt. Daarbij vinden wij het goed en nodig in de Arnhemse Omgevingsvisie meer rekenschap te geven van de in regioverband geconstateerde kwantitatieve en kwalitatieve vraag naar woningen en de ruimtelijke vertaling, programmering en prioritering hiervan in de visies van regiogemeenten. Wij voorzien overigens een situatie waarin buurgemeenten als Renkum, Rheden, Lingewaard, Duiven en Westervoort de komende jaren 'profiteren' van de vraag naar woningen in een groen woonmilieu, waar Arnhem deze woningzoeker niet kan aanhaken vanwege de focus op binnenstedelijke opgaven.

Het volgende houdt hiermee verband. De Omgevingsvisie zet aldus een duidelijke kwantitatieve koers uit. De kwalitatieve strategie laat zich ons inziens lastiger lezen. In de Omgevingsvisie wordt de huidige 'Arnhemse identiteit' als belangrijkste basis benoemd voor het ruimtelijke beleid van de komende jaren. In de visie wordt deze identiteit ons inziens terecht (onder meer) ontleend aan de vele Arnhemse groene wijken en de inbedding van de stad in een prachtig landschap, hetgeen een grote aantrekkingskracht heeft en een vestigingsvoorwaarde is voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Naar onze tevredenheid zet Arnhem ook de komende jaren de stad nadrukkelijk op de kaart onder de noemer 'Arnhem groen en creatief'.

De vraag is echter of de uitvoering van de Omgevingsvisie hieraan bijdraagt als de locatiekeuze van woningbouwlocaties in ogenschouw wordt genomen. Uw gemeente kiest in de visie wat betreft nieuwe woningbouwlocaties namelijk nagenoeg uitsluitend voor binnenstedelijke ingrepen. Hoewel wij het principe 'inbreiden voor uitbreiden' in de basis onderschrijven, is de rigide toepassing ervan in de Omgevingsvisie in onze ogen lastig uitlegbaar en onvoldoende onderbouwd. In de praktijk betekent uitvoering van de visie dat de eerstkomende jaren – op de afronding van Schuytgraaf na - slechts grootschalige woningbouw op inbreidingslocaties zal plaatsvinden, zoals Spoorzone Oost en Kronenburg / Vredenburg. Wij vinden dit lastig uitlegbaar in relatie tot één van de belangrijkste doelstellingen van het Stadsakkoord Arnhem, namelijk versnelling van de woningbouw. Genoemde inbreidingslocaties zijn om meerdere redenen zeer complex en kostbaar en betreffen dus geen 'laaghangend fruit' om tot de benodigde versnelling van woningbouw te komen. Temeer de gemeente op deze locaties zelf nauwelijks grondpositie heeft. In de Omgevingsvisie wordt een realistische overweging / inschatting gemist ten aanzien van de planning van woningbouw in Arnhem de komende jaren, in relatie tot de eerder genoemde forse opgave en afgezet tegen de huidige economische achtergrond.

Hoewel inbreidingslocaties niet per definitie hoogstedelijk en met vooral appartementen hoeven te worden ingevuld, stelt de Omgevingsvisie impliciet dat Arnhem daar met haar verdichtingsstrategie wel voor kiest teneinde ook aan andere ambities als klimaatadaptatie te kunnen voldoen. Uitvoering van de Omgevingsvisie levert daardoor de eerstkomende jaren bij een - door ons verwachte - gedifferentieerde woningvraag in Arnhem vooral woningen op in eenzijdige, stedelijke woonmilieus, waarvan wij ons afvragen of dit aanbod past bij de geconstateerde marktvraag en bij de door de gemeente gewenste positionering van de stad als groene stad in landschappelijke setting. In dit kader betreuren wij dan ook, dat tijdens de publieke voorbereiding van deze visie slechts een drietal mogelijke toekomstscenario's is verkend, die alle zijn gebaseerd op hetzelfde kwantitatieve programma én op hetzelfde kwalitatieve uitgangspunt dat verdere uitbreiding van de stad – hoe gering en passend deze ook zou kunnen zijn – niet aan de orde kan zijn in de ogen van de gemeente. Een kritische kanttekening bij het in de visie geschetste participatietraject en daarmee draagvlak voor deze visie is in onze ogen daarom wel op zijn plaats: de input afkomstig van participatie zal voor de gemeente wellicht bruikbaar zijn, maar is in dit perspectief van weinig waarde aangezien de wezenlijke keuze om al dan niet over te gaan tot uitbreiding van de stad, niet is voorgelegd aan stakeholders. Tegen de achtergrond dat er in ieder geval bij ons twijfel bestaat over de vraag of voldoende realistische inbreidingsruimte in de stad aanwezig is om de geplande 8.000 woningen tot 2030 te accommoderen, had ons inziens een betere inschatting van het ruimtebeslag moeten worden gedeeld en daarmee ook het scenario van (beperkte) uitbreiding van de stad onderwerp van gesprek met stakeholders in de stad moeten zijn.

Ons inziens zou het hoe dan ook goed zijn te overwegen binnenstedelijke herontwikkeling te combineren met een beperkte uitbreiding van de stad, uiteraard rekening houdend met de landschappelijke kwaliteiten die de rand van de stad kenmerken. Niet alleen komt dat de diversiteit van het nieuwe woonaanbod ten goede, immers kunnen op deze manier gelijktijdig verschillende woonmilieus worden aangeboden. Maar net zo belangrijk is de u bekende noodzaak om op korte termijn tot versnelling van woningbouw te komen, vooral in stedelijke groeiregio's. Onze ervaring is dat de omstandigheden rondom binnenstedelijke herontwikkeling zodanig complex zijn en de financiële impact (ook voor de gemeente) zo groot, dat versnelling op deze locaties een stuk langer duurt en lastiger is dan op uitbreidingslocaties. Onze ervaring met het feit dat de door uw gemeente - in onze ogen overigens terecht – geformuleerde ambitieuze doelstellingen ten aanzien van bijvoorbeeld betaalbaarheid en duurzaamheid op binnenstedelijke locaties nog lastiger verenigbaar zijn met overige doelstellingen, ondersteunt ons standpunt.

Wil de gemeente voldoen aan de huidige woningbehoefte, dan zal zij dat in onze ogen op korte en zelfs middellange termijn niet bereiken met (uitsluitend) de aangewezen binnenstedelijke woningbouwlocaties. Een koppeling met geplande - meer grondgebonden - woningbouw in buurgemeenten was passend geweest.

De Omgevingsvisie spreekt zich zeer ambitieus uit ten aanzien van een flink aantal sectorale thema's. Uw constatering dat een stapeling van ambities vraagt om het maken van keuzes, onderschrijven wij – mede op basis van onze lopende projecten in de stad - ten zeerste. Wanneer alle in de visie uitgesproken ambities ongewogen worden gestapeld in de Arnhemse fysieke leefomgeving, komen projecten niet van de grond. Wij willen er daarom voor pleiten al in de Omgevingsvisie duidelijkheid te scheppen over de mogelijke uitwisseling van sectorale ambities, met wellicht een duidelijke ondergrens bij elke ambitie. Voor de kans van slagen van de ruimtelijke uitvoering van de visie is het van het grootste belang duidelijk aan te geven waar op welke wijze ambities kunnen worden gecombineerd zonder aan de gewenste kwaliteit in te boeten. De noodzakelijke spelregels van integrale afweging worden door ons gemist in de Omgevingsvisie.

Wij gaan ervan uit dat u onze reactie op waarde weet te schatten en betrekt bij uw afwegingen in de besluitvorming om te komen tot een vastgestelde Omgevingsvisie.

Vanzelfsprekend zijn wij bereid om een toelichting te geven op onze zienswijze.

Met vriendelijke groet,

Namens BPD,

[redacted]

bpd
bouwfonds gebiedsontwikkeling

BPD Ontwikkeling BV
Regio Noord-Oost & Midden
De Brand 30, 3823 LK Amersfoort
Postbus 1, 3800 AA Amersfoort

Zienswijze 10

projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl

Arnhem, 21 december 2022

onderwerp: Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040/ ontwerp besluit MER

Geachte Projectsecretaris Omgevingswet, geachte leden van de gemeenteraad van Arnhem

In de stukken van de ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040 staat dat tot en met 22 december 2022 een zienswijze kan worden ingediend en bij deze wil ik mijn zienswijze en visie voor Arnhem in 2040 geven.

Arnhem kent sinds kort een zeer groen en diervriendelijk college en ik had gehoopt dat in de visie voor 2040 duidelijke keuzes gemaakt zouden zijn bijvoorbeeld ten aanzien van gezondheid en optimaal ruimtegebruik in de stad.

Helaas heb ik dit soort duidelijke keuzes niet in de visie terug kunnen vinden vandaar dat ik hieronder een visie geef waarbij die keuzes wel gemaakt zijn.

Arnhem 2040 dat is waar we over 20 jaar willen zijn in een wereld waar je nu al kunt zien dat je niet met zijn allen maar kunt doorgroeien en maximaal per persoon kunt door consumeren gewoonweg omdat de grondstoffen op de wereld hiervoor niet aanwezig zijn.

Zo is nu al te zien dat er geen grondstoffen als reserves aanwezig zijn op de hele wereld om iedere bewoner van onze planeet van een auto te voorzien. Je moet je dan ook afvragen of een auto een noodzakelijk goed is om te bezitten als je in een stad woont waar alle voorzieningen om te leven aanwezig zijn. Het duidelijke antwoord op deze vraag is gewoon: Nee. In een stad waar alle voorzieningen aanwezig zijn is het voor het leven niet nodig om een auto te bezitten en laten we als Arnhem nou eens een duidelijke keuze hierin maken en alleen nog maar nieuwe bewoners welkom heten als ze geen auto hebben. Dit is een duidelijke keuze die heel goed is voor de groenste stad van Nederland die Arnhem al jaren pretendeert te zijn. Als voordeel dat daar uit voorkomt is dat je geen openbare parkeerplekken hoeft te realiseren in de ruimte om de woningen en dat er meer ruimte beschikbaar is voor wonen en groen. Bij bestaande woonstraten zou in 2040 het autoparkeren in de straten zelf uitgefaseerd moeten worden doordat lang parkeren (langer dan een uur) verboden wordt in de hele stad in woonwijken. Als je als bewoner van de stad een auto bezit parkeer je deze langdurig in parkeerflats die op strategische posities bij de uitvalswegen buiten de woongebieden zijn gesitueerd bijvoorbeeld op het terrein waar nu nog stadion Gelredome ligt. In deze flats rijdt je je auto in een afgesloten box onderin de flat

en een automaat brengt deze box verder in het gebouw zodat er optimaal ruimtegebruik is voor auto-opslag en is branduitbreiding buiten deze box niet mogelijk mocht de auto spontaan vlam vatten. Woonstraten zijn in 2040 door het vrijwel ontbreken van geparkeerde en rijdende auto's ideaal voor meer groen aanleg, waterberging en speel en beweegruimte. Alle vierbaans of meer baanswegen die door woongebieden heengaan zijn door het verminderde autogebruik in de stad niet meer nodig en worden hooguit 2 baanswegen bijvoorbeeld de Nijmeegseweg vanaf Gelredome tot ver in de singels van de stad zelf. Hierdoor komt ook meer ruimte vrij voor een andere bestemming bijvoorbeeld groen , wonen water en dergelijke. Alle wegen in de stad die door woongebieden heen gaan worden 30 kilometer wegen. (Houd je je constant niet aan deze snelheid heeft dat als consequentie dat je je auto permanent kwijtraakt in deze stad, maak hiervoor ook passend beleid om dit mogelijk te maken en vraag bijvoorbeeld experimenteerwetruimte bij de rijksoverheid hiervoor.) Bewoners van de stad verplaatsen zich voornamelijk te voet of fiets door de stad heen. Auto's van bezorgers worden niet zoals nu het geval is in 2022 her en der lukraak in gewone parkeervakken in woonstraten gezet waarbij ze vaak meer dan een meter uitsteken op het fietspad in de tijden dat de auto niet gebruikt wordt maar worden neergezet op bedrijfsterreinen in parkeerboxen. Van en naar de parkeerboxen naar je woonhuis in Arnhem ga je per eigen fiets of deelfiets. Doordat de heilige koe niet meer direct beschikbaar is vanuit je eigen huis zul je zien dat het autogebruik in de Arnhem -die zich in 2022 kenmerkt door voornamelijk zeer korte afstanden, die makkelijk ook per fiets hadden kunnen worden uitgevoerd- aanmerkelijk zal afnemen en hiermee de luchtkwaliteit en gezondheid van bewoners aanmerkelijk zal bevorderen. Doordat je langparkeren in woonstraten gaat verbieden worden de vele parkeerplekken in de openbare ruimte overbodig en kunnen worden omgevormd naar ruimte voor groen en speelplekken wat ook bevorderlijk is voor het welzijn van mens en dier in de stad. Grote op het maaiveld liggende parkeervelden overal in de stad kunnen ook worden weggehaald en gebruikt worden voor andere bestemmingen zoals groen , water, spelen, het telen van groente en fruit, of wonen. Met het verdwijnen van auto's uit de stad is het niet meer dan logisch dat garages en benzinestations ook uit de woongebieden worden weggehaald -en ondergebracht waar de auto's uit de stad zijn gestald- en deze vrijgekomen ruimte waar vaak nog hindercirkels van 30 of 80 of meer meter om heen liggen kan voor een ander doel gebruikt worden bijvoorbeeld woningen.

Blijft over dat er nog enkele zeer lawaaiige en qua luchtkwaliteit zeer ongezonde autowegen rondom de stad liggen bijvoorbeeld de A325, N325, A12 en dergelijke. Deze zijn met eenvoudige constructies te overbouwen waar bovenop ruimte vrijkomt om woningen op te bouwen. Hier is ruimte, zeker als er sprake is van gestapelde bouw, voor vele duizenden extra woningen.

Doordat als dit werkelijkheid wordt nagenoeg al het binnenstedelijk verkeer per fiets, voet of ov zal gaan, zal het fietspaden netwerk aanmerkelijk verbreed en uitgebreid moeten worden en tevens zou op meer fietspaden de wegligging en

onderhoud verbeterd moeten worden. En ook zal het aantal veilige stallingsplaatsen voor fietsen dienen te worden uitgebreid.

Ten aanzien van het nuttig gebruiken van ruimte in de stad kunnen ook veel duidelijkere keuzes worden gemaakt voor 2040 dan wat er nu in de omgevingsvisie Arnhem 2040 is opgeschreven. Laten we bijvoorbeeld kijken naar een -totaal vervallen- winkelcentrum in mijn wijk Malburgen namelijk de Drieslag waar veel winkels bestaan uit een enkele bouwlaag zonder ook maar iets er boven. Dat is niet meer van deze tijd naar mijn mening waar ieder stukje groen in mijn wijk lukraak maar wordt opgeofferd voor woningbouw. Nee in 2040 horen deze eenlaagse bouwsels niet meer in de hele stad aanwezig te zijn maar vervangen voor meerlaagse multi gebruiks gebouwen waarbij de ruimte in de stad optimaal benut wordt. Vandaar ook dat de plantekening zoals die in de omgevingsvisie staat ter plekke van Malburgen -en vergelijkbare plekken elders in de stad- -zoals op pagina 75 waar deze plekken nu maagdelijk wit zijn gelaten- moet worden aangepast en dat terplekke van winkelcentrum de Drieslag fors geïnvesteerd gaat worden in sloop en nieuwbouw. En met het aanpakken van de eenlaagse bouwsels op de Drieslag kun je in een gang ook de rest van de vervallen panden in de omgeving slopen zodat een heel groot gebied geheel opnieuw optimaal benut kan gaan worden. Op deze plek zijn met een kleine en wie weet ietwat langdurige investering makkelijk vele honderden extra nieuwe toegevoegde woningen in de stad zelf te realiseren. Deze visie sluit ook goed aan bij het gewenste doel van de zogenaamde "Arnhem oost aanpak" die een termijn beslaat van 18 jaar en dus ook uitkomt op het jaar 2040, op deze plek, namelijk dat het weer in 2040 een bruisend winkelcentrum moet zijn waar het prettig en veilig winkelen is.

Dit bovenstaande geldt dus ook voor andere nagenoeg eenlaagse winkelgebieden elders in de stad -bijvoorbeeld bij de Oostburgwal- waar verder nu geen andere gebruik zoals wonen boven aanwezig is. Als je als stad al deze plekken opnieuw gaat invullen met multilaagse multi gebruiks gebouwen zijn hier vele honderden tot misschien wel duizenden extra woningen zelf in de stad te realiseren.

Waar ruimte in de stad schaars is en je deze als streven eigenlijk overal 100 % en 24-7-365 zou willen benutten zou je ook eens moeten kijken naar die vele platte dozen her en der op bedrijfsterreinen binnen de stad zelf.
Is het bijvoorbeeld echt niet mogelijk vele van die platte dozen eens te stapelen wat naar mijn mening bij diverse invullingen niet eens heel lastig zou moeten zijn. Door bedrijfsterreinen meer te stapelen op elkaar de lucht in is er in de stad meer ruimte om bedrijven op dezelfde in 2022 aanwezige terreinen te huisvesten. Er zullen altijd bedrijven zijn met productieprocessen waar dat niet mogelijk is maar als je nu al dit streven naar gestapelde bedrijven in 2022 in gang zet kun je in 2040 al heel wat ruimte voor meer bedrijven in de stad zelf hebben gecreëerd doordat er al een paar straks in 2040 in stapelvorm zijn omgezet. Zaak is daarbij wel financiële mogelijkheden te scheppen als gemeente om dit multifunctionele ruimtegebruik door bestaande bedrijven te bevorderen. En het natuurlijk planologisch mogelijk te maken.

Een andere hele grote ruimte die nu nauwelijks effectief gebruikt wordt in de stad betreft het Gelredome terrein. Als je berekent hoe vaak dit gebied nu volledig gebruikt wordt voor voetbalwedstrijden en georganiseerde evenementen, is dit hooguit enige uren per week door het hele jaar heen en dat voor een A locatie midden in je stad. Je moet je in een tijd waar ruimte in de stad schaars is afvragen of je als stad dit wel wenselijk vind, dat een dergelijke plek middenin de stad zo weinig effectief gebruikt wordt. Gelet op bovenstaande kan het vlakke terrein wat nu aanwezig is als parkeerplek sowieso voor een deel worden omgezet in eerder genoemde bovenstaande parkeerflats. In deze parkeerflats kunnen mensen -die nog een auto bezitten in 2040 en in Arnhem zelf woonachtig zijn of Arnhem komen bezoeken- hun eigen auto hier langdurig (langer dan een uur) in een parkeerbox in de parkeerflats op laten bergen.
Als je het gebouw van het stadion niet voor andere doeleinden en meer uren per week kunt gebruiken dien je naar mijn mening als stad een duidelijke keuze te maken en dan voor een andere invulling van het gebouw te kiezen, waarbij bijvoorbeeld meer werkgelegenheid voor de eigen inwoners wordt gecreëerd. Waarom maak je hier bijvoorbeeld niet een uitgaansgebied voor Arnhem zuid (en noord) van waarbij allerlei vormen van vermaak op elkaar gestapeld kunnen worden.

Als je consequent bent moet je als gemeente dan ook eens naar je eigen ruimtegebruik gaan kijken en is het ook niet meer van deze tijd dat je een platte doos als de raadszaal -zonder woningen erboven- minder dan een avond per week inclusief vakanties gerekend gebruikt op een toplocatie midden in de stad. Slopen die handel dus en zet er een nieuw gebouw dat energiezuinig is en multifunctioneel -te gebruiken dus ook voor andere doeleinden dan alleen de gemeenteraad- voor terug met een heleboel woningen erboven.
Tevens heb ik bij de laatste bezoeken aan het Stadskantoor gezien dat grote delen van het gebouw leeg staan en niet meer gedurende de hele week gebruikt worden maar nog wel steeds warm aanvoelen. Afstoten dus die overbodige ruimte zodat het voor andere kantoor of woonruimte gebruikt kan worden.

Doordenkend over het juist voorgaande is de foto op bladzijde 38 natuurlijk ook niet het gewenste beeld dat je in 2040 in Arnhem wilt zien. Op deze foto is een gebouw zichtbaar op een werkelijke unieke A locatie waar geen woningen boven zitten en welk gebouw ook veel te weinig in de tijd door het jaar heen gebruikt wordt. Met een "eenvoudige" staalconstructie en daarboven houtskeletbouw kunnen hier makkelijk vele woningen worden toegevoegd als je niet tot sloop en herbouw wilt overgaan.

In de omgevingsvisie van Arnhem 2040 wordt gehamerd op gezond, -heel- en veilig net als vele voorgaande jaren. Wat echter volledig ontbreekt in de visie is het onderdeel handhaving en toezicht in de wijken zelf die het het hardste nodig hebben zoals bijvoorbeeld mijn wijk. Wil je dit bereiken -gezond, heel en veilig- dien je het aantal handhavers ten opzichte van het huidige aantal (dat voor de hele stad beschikbaar is) eigenlijk minimaal te verdrievoudigen in vergelijking met een stad zoals Nijmegen die er zelf al heel wat schoner en veiliger uitziet als

Arnhem. En laat deze handhavers nou eens inzetten in de wijken zelf zoals Malburgen maar ook in groengebieden zoals de parken en Meinerswijk waar meer toezicht dient plaats te vinden zeker als er veel mensen recreëren en of vervuiling van de gebieden optreed. De pakkans moet gewoon omhoog in dit soort gebieden als mensen bijvoorbeeld vuil weggooien of hun hond in speelvelden of grasstroken overal in de wijk laten poepen en het niet opruimen. Als die kans maar hoog genoeg is en de consequenties ook zoals boete of taakstraf voor mensen die al geld genoeg hebben zal hopelijk de vervuiling van deze gebieden aanmerkelijk lager worden.

Speelplekken die nu in 2022 gebruikt worden gaat Arnhem niet langer in -laten-pikken voor woningbouw als die niet binnen een voor de doelgroep haalbare en veilig te bereiken afstand voor meer dan de huidige omvang worden gecompenseerd.

Het is goed dat in de omgevingsvisie op bladzijde 43 aandacht is voor het weghalen van verhardingen ook in particuliere tuinen, maar verbied dan direct ook het gebruik van zeer milieu onvriendelijke en plastic deeltjes vervuilend kunstgras dat her en der al in voortuinen zichtbaar is.

Ten aanzien van de energievoorziening hoort ieder gebouw in de stad Arnhem voorzien te zijn van zonnepanelen in 2040. Om dit te stimuleren zou je als stad een extra subsidie kunnen aanbieden voor panden die nog zonder zonnepanelen zijn.

Ten aanzien van het materiaal gebruik voor nieuwbouw in de stad zou je in 2040 voornamelijk alleen nog maar duurzame materialen moeten gebruiken.
Dus nagenoeg alle bouwmaterialen moeten herbruikbaar zijn en niet zwaar milieubelastend werken. Zet bijvoorbeeld maximaal in op bouwen met hout in plaats van beton wat niet alleen goed is voor CO2 reductie bij de productie ervan maar wat ook minder warmte problematiek oplevert bij warme zomers omdat beton de warmte lang vasthoudt. En kies als groenste stad voor ander isolatiemateriaal bijvoorbeeld schaapswol of industrieel hennep in de vorm van hempcrete in plaats van piepschuimkorrels die in 2022 overal uit gaten uit de muren van woningen te voorschijn komen en overal de natuur belasten. Deze piepschuimkorrels en andere natuuronvriendelijke bouwmaterialen horen niet thuis in Arnhem 2040 en met beleid en met overleg met partners zoals corporaties en andere projectontwikkelaars kan dit mijns inziens daardoor grotendeels uitgebannen worden uit Arnhem als dit standaard in beleid tot 2040 en overleg wordt ingegoten. En neem in dit beleid en overleg ook mee dat muren en balkons meer vergroend moeten worden bij bestaande woningen maar zeker in alle nieuwbouw.

Gelet op bovenstaande zou het goed zijn als Arnhem het voortouw zou nemen (en dus heeft in 2040) in Nederland in de ontwikkeling en productie en voorlichting van alternatieve natuurlijke bouwmaterialen zoals bijvoorbeeld hempcrete, een bouwmateriaal dat CO2 negatief is dus waar er in totaliteit meer CO2 opname plaatsvindt gedurende zowel de groei, fabricage, de bouw en de

levensduur van de gebouwen waarin het is verwerkt. (dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld steen, beton en staal die veel meer CO2 uitstoten in hun hele leven van productie tot gebouw).

In de huidige stad in 2022 is er duidelijk sprake van een zeer ongelijke verdeling over de hele stad van sociale huur en aanverwante problematiek daar waar er sprake is van een te grote concentratie ervan. In 2040 dient deze tweedeling grotendeels te zijn opgeheven. Om dit te bewerkstelligen dient er een ander beleid te worden gevoerd waarbij wijken en buurten waar sprake is van problematische overconcentratie dat hier reductie plaats vindt van sociale huur door sloop van slecht geïsoleerde woningen en daar andere duurdere huur dan wel koophuizen voor terug te zetten en waar bij nieuwbouw helemaal geen sociale huur meer wordt toegevoegd.
Een probleemconcentratiegebied als de hoogbouw rond de pleinen van Immerloo zou eigenlijk daarom omgevormd moeten worden tot een meer gemêleerde bouw van diverse koop en verschillende huurcategorieën.
In andere wijken waar nu nog heel weinig sociale huur aanwezig is kunnen woningen worden opgekocht om gesloopt of hervormd te worden tot sociale huur zodat het beter over de stad verspreid wordt en er geen grote concentraties en aanverwante problematiek op gaat treden.

Wat betreft de Arnhemse parken en bossen is het streven dat deze in 2040 een minimaal aandeel staand en liggend dood hout hebben van 30 procent. Dit is een percentage dat voorkomt in goed functionerende natuurlijke bossen. Het dode hout vormt de unieke bron voor heel veel nieuw leven en zorgt ook voor een betere vochtregulerende werking van de bodem als het eenmaal op de grond is gaan liggen en aan het verteren is gegaan. Zolang deze 30 procent niet gehaald is in de bossen en parken wordt er geen enkele tak of boom nog Arnhem uitgevoerd of in de versnipperaar gedaan, maar daarentegen verwerkt in de Arnhemse bossen en parken zelf.

Bladafval hoeft ook niet meer massaal ieder seizoen met lawaaiige en milieuvervuilende bladblazers en zuigmachines weggehaald te worden maar zou prima in de wijk zelf verwerkt kunnen worden tot prachtige compost als het niet ter plekke in groenstroken kan worden verwerkt en deze compost kan dan in de stad zelf worden gebruikt in de vele nieuw aangelegde moestuinen her en der in de stad.

Met deze nieuwe moestuinen die her en der op bijvoorbeeld voormalige wegen en parkeerterreinen kunnen ontstaan zou de groenste en gezondste stad van Nederland ook wat dichter bij zelfvoorziening qua voedsel kunnen komen. Dit is goed voor de werkgelegenheid in de stad zelf en ook is er minder vervuilend transport nodig.

Tot slot mis ik in de omgevingsvisie de participatie van de bewoner bij zijn directe woon omgeving en wijk als het gaat om nieuwbouw en sloop en herontwikkeling van gebieden en verandering van ander beleid dat zijn woonomgeving aangaat. Dit is in de omgevingsvisie naar mijn mening volstrekt

onvoldoende concreet uitgewerkt. Het is uitermate belangrijk voor het vertrouwen van de bewoner in zijn -plaatselijke- overheid dat deze overheid zodra ook maar iets van een idee ontstaat om iets met een gebied te willen gaan doen (andere bestemming , invulling, sloop herbouw uitbreiding nieuwbouw en dergelijke) dat de overheid een klankbordgroep laat ontstaan waar alle omwonenden en wijkvertegenwoordigers -als het binnen een wijk betreft- of alle stadsbewoners -bij stadsbreed beleid- die dat willen zitting in kunnen nemen. Dan kan de overheid de allereerste hersenspinsels die dus nog niet zijn uitgewerkt voorleggen aan deze klankbordgroep die daar dan ook hun mening en inzichten over kunnen geven. Als blijkt dat er een duidelijke gezamenlijke (gemeente en bewoners) wens bestaat een gebied anders in te gaan vullen dient de klankbordgroep samen met de gemeente tot een keuze te komen van een stedenbouwkundig bureau -voor meerdere huizen, appartementen, gebouwen, groen, wegen, water en dergelijke- of een architect -als het maar om 1 huisje gaat- die samen met de klankbordgroep op gelijkwaardige wijze en met de gemeente in co-creatie het plan gaat maken waarbij vooraf een minimaal of helemaal geen randvoorwaarden zijn gesteld -en die dus door de klankbordgroep samen met de gemeente zijn gemaakt- om het creatieve proces niet nadelig te beïnvloeden. De klankbordgroep zal tot aan de oplevering van de huizen en invulling van het omliggende gebied actief betrokken zijn bij alle plan en besluitvorming.

Met bovengenoemde nieuwe plekken waar tot nu toe niet over is nagedacht om nieuwe woon en werkruimte te creëren -alsmede onder andere ruimte voor groen, bomen, struiken, planten, dieren, water, spelen en (moes)tuinen- kunnen vele -mogelijk 10-duizenden nieuwe woonplekken gemaakt worden en is het kaal maken van bestaand groen niet meer nodig. Sterker nog met deze nieuwe plekken kan het areaal groen ook aanzienlijk worden uitgebreid. Kies dan graag voor zo divers mogelijke klimaat bestendige soorten om de biodiversiteit duurzaam te vergroten en de kans op ziekten en plagen te voorkomen.

Ik hoop dat u mijn visie in zijn geheel overneemt en verwerkt in een verbeterde versie van de omgevingsvisie Arnhem 2040 en het ontwerp MER besluit zodat Arnhem in 2040 of al eerder verreweg de gezondste en prettigste stad van Nederland en ver daar buiten is om in te leven.

Met hartelijke groet,

[redacted]

[redacted]@xs4all.nl

[redacted]

[redacted] Arnhem

Zienswijze 11

Projectsecretaris Omgevingswet
projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
Gemeente Arnhem

Tevens via;
Postbus 9029, 6800 EL Arnhem

Betreft; Bijdrage ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.
Zienswijze omtwerp omgevingsvisie
Deze bijdrage bestaat uit diverse pagina's volgens de index op pagina twee in dit document.

Arnhem 22-12-2022

Geachte,

Bij deze dienen wij een zienswijze in op de ontwerp omgevingsvisie 2040/ Ontwerp besluit MER.

* Wij geven u bij deze alvast aan dat wij deze bijdrage graag mondeling willen toelichten conform uw aangeven op de website van deze mogelijkheid.

www.arnhem.nl projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl
of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet,

onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER".

Het gaat om meer
Toekomst, leefbaarheid, menselijkheid, lokale voedselvoorziening, samenleven, gezondheid en ook inspiratie en ruimte voor de kinderen.
Water en drinkwater, lokaal voedsel, gezondheid, frisse lucht.

*Hoe worden de burgers gehoord en betrokken op alle lagen in dit vergaande proces ?

In het document in de bijlage benoemen wij diverse punten die wij graag opgenomen zien in de ontwerpomgevingsvisie 2040.

Ecovrede
[redacted]

Postbus 60051 6800 JB Arnhem
organisatie@ffrmnetwork.org

Index

1 Aanhef

2. index

3,4,5,6 Over de omgevingsvisie wettelijke kaders en vereisten en vragen

7 Een stad in wording

8, 9, 10, aanvullingen op de concept omgevingsvisie geld, ruimte grond, gebouwen

11 ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden en ruimte uitbreiding natuur

12 openbaar vervoersopgaven, geld en waarde, gezondheid, vrijheid

13 Resumé voorgaande pagina’s

14 Adres en contactgegevens

15, 16, 17 De voedselvoorziening staat onder druk – Diverse aspecten voor in de omgevingsvisie

Arnhem December 2022

Aanvullend op de concept omgevingsvisie
Conform de website van de gemeente Bron Link bieden wij bij deze input op de voorliggende concept omgevingsvisie. * Dit deel gaat specifiek over de omgevingsvisie zelf.

Inleiding op de concept omgevingsvisie gemeente Arnhem 2022 -2040
De VNG heeft enkele documenten opgesteld met betrekking tot de omgevingsvisie. Uit die documenten hebben wij enkele punten neergezet in dit document met een voorstel ter aanvulling, verbetering en verdieping van de tekst. Wij denken dat dit belangrijk is.

De burger moet het gaan doen
‘De omgevingsvisie is een integrale langetermijnvisie van een bestuursorgaan voor de hele fysieke leefomgeving van haar grondgebied en gebaseerd op de Omgevingswet. Daaruit volgen het programma en het omgevingsplan.
Er is een Nationale, een Provinciale en een Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI).

Natuurlijk gaat het over leefbaarheid en wenselijkheid voor de burger, individueel, en voor de samenleving als geheel. Het lastige is dat veel van deze plannen op een grotere schaal worden geformuleerd die de gemiddelde burger vaak niet paraat heeft, volgt, of in de gaten heeft.
Belangrijke vraag is dan ook; waar is de communicatie met de burger en wat wil de burger met zijn leefomgeving en daarmee verbonden zijn toekomst ? Hoe wordt daarmee verder omgegaan in de vervolgstappen van de omgevingsvisie ?

Een van de punten van aandacht in de omgevingsvisie is de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Wat is er en wat is de kwaliteit daarvan. Daarvan zien wij nog weinig verwoord in de voorliggende omgevingsvisie. Daarin zijn criteria van belang als; ruimte, frisse lucht, tuin, geschikte woning en woonwijk, nabij groen, geluk, ruimte voor eigen initiatief.

Enkele aandachtspunten daarin zijn bijvoorbeeld ;
1. de leefomgeving heeft de neiging steeds meer te verstenen. Meer gebouwen, meer steen, meer asfalt, grotere drukte, matige kwaliteit van de ingeademde lucht, weinig leefruimte, bodemvervuiling, veel industrie, ….

Belangrijk zijn vooral; leefbaar, groen, gezondheid, water, voedsel, toekomst, ruimte, lokaal voedsel en meer

Feitelijk is het concept document omgevingsvisie het huiswerk van het projectteam omgevingswet. Belangrijk is te kijken of dit projectteam een goede vertegenwoordiging geeft, laat zien, en zicht heeft op wat de bevolking, – de Raad, wil en belangrijk vindt. Gezien de geformuleerde visie zien wij daar enige knelpunten ontstaan. Knelpunten die wij u graag nader toelichten.

‘Eén van de verbeterdoelen van de Omgevingswet is om meer ruimte te bieden voor initiatieven van burgers, ondernemers en van decentrale overheden. Het helpt in de voorbereiding als de gemeente zich de vraag stelt in hoeverre zij hierop wilt inspelen: hoeveel ruimte wil de gemeenteraad het college vanuit de omgevingsvisie geven en wat willen ze zelf blijven bepalen?’

Juist het hier genoemde punt vraagt om een forse verbetering in de teksten van de omgevingsvisie. **Ruimte bieden voor initiatieven van burgers** wordt genoemd en dat is gewenst. Het ontbreekt echter in de planvorming zoals die ter tafel ligt in een voorstel hoe dat er concreet uit ziet. Zelfs zoiets als de lokale voedselvoorziening serieus nemen wordt niet duidelijk benoemd evenmin als de uitbreiding van groen en de afname van het aanwezige groen en hoe daarop te anticiperen en uit te breiden conform tal van wetten en regels.

**** In de omgevingsvisie dient ongeveer alles aan bod te komen***. Uit het bijwonen van een presentatie over de eerste stappen van de tekst omgevingsvisie merkten wij dat er snel gekozen wordt voor een meer technologische samenleving met een forse verstedelijking in de vorm van wolkenkrabbers in de stad op verschillende plekken en een enorme groei van de gebouwde omgeving. De achterliggende vraag is hoe je vorm geeft aan die gebouwde omgeving. Kan dat beter dan dat nu in de plannen naar voren komt ? Is betaalbaar en leefbaar daarin meegenomen als essentiële componenten voor een groeiende en heel grote groep mensen ?

Waar zitten de mogelijkheden voor verbetering en wat is verbetering ?

In de teksten van de VNG is te vinden;
“...Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water worden volgens de memorie van toelichting bij de wet meegewogen en beschreven. Een omgevingsvisie bestrijkt daarmee de hele breedte van de fysieke leefomgeving zoals bedoeld in de Omgevingswet. De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Wat is de strategie in de samenhangende visie ?
Belangrijke vraag daarin zijn de uitgangspunten.
Natuur, gezondheid, welbevinden, ruimte, levensloop bestendige woningen, bodem, en meeer

Gezien de reikwijdte van het document en de lange duur is ons duidelijk dat dit een gedegen analyse vraagt. Die vinden wij nu nog niet volledig.

Feitelijk; “… De omgevingsvisie is bindend voor de raad en het college van B&W, alleen met een inhoudelijke onderbouwing kan het gemeentebestuur ervan afwijken. De omgevingsvisie is richtinggevend voor het omgevingsplan, de relevante verordeningen van de gemeente en de

afwijkvergunningen. …”
* Het is belangrijk bewustzijn te hebben over die sturende kracht van de omgevingsvisie in de komende jaren.

Voldoen de nu geformuleerde teksten aan het criteria dat zij alle ruimte bieden voor datgene wat u als raad, als raadsleden, als college belangrijk vindt ?
Wij hebben de indruk bij de huidige formuleringen dat dat nog niet zover is. Gelukkig is dit de concept visie.

“.. De raad moet de vraag beantwoorden: wat is belangrijk in mijn gemeente? Wat voor een gemeente willen wij zijn? De gemeenteraad kan per gebied vaststellen wat de huidige kwaliteitskenmerken zijn, welke kwaliteit gewenst is en wat daarvoor moet gebeuren. ...”

In de omgevingsvisie moet in elk geval bevatten;
De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming en het behoud van het grondgebied (wat gebeurt er/gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied); • De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid (wat zijn de na te streven doelen en op welke manier …

het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, activiteiten waardoor emissies, hinder of risico’s worden veroorzaakt en het nalaten van activiteiten. Ook ontwikkelingen op het gebied van cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, milieu, natuur en water

De omgevingsvisie is dus niet een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen, maar een samenhangende visie op strategisch niveau.

Daarbij zal de omgevingsvisie aan bepaalde eisen moeten voldoen. Het gaat hierbij om eisen op het gebied van vormgeving, structuur en doorzoekbaarheid, waar gemeenten bij het opstellen van de omgevingsvisie rekening mee moeten houden.

Wij zijn zodoende benieuwd hoe het volgende in de omgevingsvisie wordt opgenomen ;

Milieubeginselen
In de omgevingsvisie moet eveneens rekening worden gehouden met de milieubeginselen uit het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU).
Dit betreft:
• het voorzorgsbeginsel en hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel van preventief handelen en ook hier hoe dat vormgegeven wordt
• het beginsel dat milieuaantastingen bij voorkeur aan de bron dienen te worden bestreden

• het beginsel dat de vervuiler betaalt De omgevingsvisie is zelfbindend voor de bestuurslaag die het heeft opgesteld. De omgevingsvisie van het Rijk en van de provincies, de NOVI en de POVI's, werken dus niet rechtstreeks door in de omgevingsvisie van de gemeente. De gemeenteraad dient rekening te houden met omgevingsvisies van andere bestuursorganen. Dit volgt uit het wettelijke zorgvuldigheidsbeginsel en motiveringsbeginsel.

Hiermee wordt bedoeld dat de gemeenteraad in de gemeentelijke visie moet laten zien dat de omgevingsvisies van andere bestuursorgaan bij het opstellen van de gemeentelijke visie zijn betrokken en de inhoud daarvan bekend is. "
**** Wij zien graag hoe dit in de praktijk er uitziet.***

Participatie
In het Omgevingsbesluit is een motiveringsbesluit opgenomen over vroegtijdige publieksparticipatie. Bij het vaststellen van een omgevingsvisie moet worden aangegeven hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding zijn betrokken. Ook moet worden aangegeven wat daarvan de resultaten zijn. Over de wijze waarop deze groepen worden betrokken
**** Dit onderwerp verdient ruime aandacht aangezien het een groot aantal burgers en organisaties betreft actief in en voor de Arnhemse samenleving***

** Bronnen;

* Omgevingsvisie VNG https://vng.nl/artikelen/gemeentelijke-omgevingsvisie

* De Raad stuurt met de Omgevingsvisie;
https://vng.nl/artikelen/raadgever-de-raad-stuurt-met-de-omgevingsvisie

* Factsheet Omgevingsvisie VNG ; https://vng.nl/publicaties/factsheet-omgevingsvisie

* Ondersteuningsmiddelen en informatievoorziening (gemeente Arnhem);
https://www.da2020.nl/ondersteuningsmiddelen/notitie-omgevingsvisie-en-omgevingsplan-relatie-tot-informatievoorziening

Een stad in wording

Inleiding
Een samenleving die in de komende jaren grote veranderingen door gaat maken. Een krap budget, een stijgende inflatie, meer mensen in armoede. Een voedselvoorziening die onder druk staat. Bijzondere uitdagingen in de nieuwe stad.

Ondernemers die massaal failliet gaan en bevolkingsopbouw en gezondheid die aandacht vragen. Veel mensen zijn ziek, of worden dat mede door toename gemiddelde leeftijd (vergrijzing). Bij benadering is dat een derde richting de helft van de bevolking. Dat stelt bijzondere eisen aan de verdere ontwikkeling van die samenleving. Een groot deel van de burgers kampt met welvaartsziekten. De welvaart die de burgers ziek maakt vraagt om drastische veranderingen in de leefwijze en educatie.

In de afgelopen tientallen jaren zie je dat aantal zieke mensen stijgen. Daarnaast vergrijst de bevolking. De bodem is vervuild, de luchtkwaliteit matig, water schaars en veel is onbetaalbaar. Zodoende ontstaan er totaal andere behoeften en leefpatronen.

Als gevolg van een tekort aan geld, een van de gevolgen, overlijden mensen met een laag inkomen, gemiddeld vijf tot zeven jaar eerder door een tekort aan gezonde voeding, veel stress en een moeilijk leven. (Soms al een tweede en derde generatie met dezelfde situatie.) Bron Link CBS ***In de omgevingsvisie zijn er handvatten en een hoofdstuk nodig om deze ongezonde tendens te keren. Daar zijn praktische handvatten voor zoals opgenomen in deze tekst.***

Nederland is een van de rijkste landen ter wereld
Met het geld dat er nu nog beschikbaar is een leefbare samenleving creëren vraagt stevige keuzes. Een samenleving die Niet veel hoeft te kosten. Die zorgt voor elkaar en voor zichzelf. Waarin iedereen meedoet. ***In de omgevingsvisie een hoofdstuk hoe iedere burger, in vrijheid, mee doet aan de samenleving.***

Er zijn enkele werkvelden die specifiek aandacht vragen
**** Woningen, bedrijfspanden, bodemvervuiling, lokaal voedsel, gezondheid in algemene zin, geld – waarde. Die hoofdstukken horen volgens ons in de omgevingsvisie goed zichtbaar te zijn.***

**** In de omgevingsvisie missen wij in een aantal gevallen de achtergrond en toepassen van de mogelijkheden die er sinds enkele jaren zijn***
Die brengen wij bij deze in om de omgevingsvisie meer toekomstbestendig te maken en aanwezige kennis te gebruiken.

Inspirerend en met de mogelijkheid van deelname voor elke burger.
* Een samenleving die bloeit en groeit in gezondheid en welbevinden als belangrijk centraal punt stelt en realiseert.

In de volgende pagina’s geven wij u puntsgewijze enkele aanvullingen aan.
In dank voor uw aandacht en met een duurzame, gezonde en inspirerende samenleving voor ogen, geven wij, op uw verzoek, graag een nadere toelichting.

Regels met een * zijn een direct advies van ons om dat op te nemen in de omgevingsvisie.

Ecovrede www.ecovrede.nl
[redacted]

Geld, ruimte – grond en gebouwen zijn belangrijke factoren

Veel bedrijven, en particulieren, komen in de problemen door, de al maar stijgende, huurprijzen van panden en woningen. Denk aan V&D en andere bedrijven en de vele burgers met dreiging uithuiszetting en failiesementen.

Er is geen aanwijsbare noodzaak voor die prijsstijgingen. Het is een ‘gewoonte’ geworden opgejaagd door de inflatie onder het mom van prijsindexering. Meervoudig betaalde panden, gezien de leeftijd, kennen nog huurverhogingen. Bedrijven en burgers kunnen het niet meer betalen.
* ***Betaalbare panden bouwen die gebouwd zijn van duurzame materialen in de omgevingsvisie opnemen***
* – De gemeente als verhuurder en daarmee extra inkomsten voor de gemeente beschikbaar. (nevenfunctie)

Geld verdwijnt naar grotere organisaties en verhuurders. Zo verzameld zich geld dat mogelijk niet terug komt in de samenleving of slechts sporadisch. De armoede groeit en de ongelijkheid vergroot zich.
U nam recent in de gemeenteraad al een motie over panden in buitenlandse handen aan. Er zijn meer aspecten die een rol spelen.

Bedrijfspanden en grotere objecten
Zijn vaak in slechtere staat. Je betaald er de hoofdprijs voor. Er staat veel langdurig leeg. Bedrijventerreinen verpauperen. Bestemmingen remmen (teveel) nieuwe bestemmingen en wensen.
**** Er zijn intussen duurzame bedrijventerreinen die goed opgaan in het landschap en duurzaam en groen zijn en zelfvoorzienend. Die ontwikkeling zien wij graagverwoord in de omgevingsvisie specifiek als hoofdstuk. De transitie richting echte groene en duurzame industrieterreinen en ruimte voor de natuur geintegreerd.***

Veel bedrijfspanden staan langdurig leeg. Bestemmingsplannen en wijzigingen verlopen traag en werken remmend op nieuwe invulling.

Wat er aan woningen nieuw wordt gebouwd is duur. Voor eenvoudige en op de bevolking en krimpende budgetten ingerichte woningen is in de omgevingsvisie te weinig ruimte. Er is ruimte nodig in de plannen voor maatschappelijk initiatief. Initiatief dat groeiend is.

Er zijn enkele oplossingen die de situatie rondom panden kunnen verbeteren
Burgers die de huur niet (meer) kunnen betalen hebben behoefte aan woningen die minder kosten. Hoezo 800 euro in de maand?

* Woningen, goede en duurzame, zijn eenvoudig te bouwen voor een veel lager bedrag. Dat geeft een huurprijs die richting de 250 euro in de maand kan en; er wordt duurzaam gewoond en geleefd.

**** Neem in de omgevingsvisie op dat er woningen worden gebouwd die betaalbaar en duurzaam zijn. Dat wil ook zeggen; kleiner wat voor veel mensen prima is. Gebouwd van duurzame materialen waarbij hout meer en meer wordt genoemd in de internationale pers vanwege diverse voordelen ;***

– duurzaam, recyclebaar, CO2 vastlegging, gezond, eenvoudig, zelf te telen, een goede vervanging voor vervuilende en schaars wordende materialen die moeilijk aan te voeren zijn door diverse factoren.

*** Bouwmaterialen**
Denk ook aan Vlas, Bamboe en Hennep. In de omgevingsvisie vragen deze materialen met hout om teeltlocaties voor die bouwmaterialen
* Zelf in de gemeente de bouwmaterialen gaan verbouwen

Dat geeft nieuwe mogelijkheden in natuurontwikkeling en duurzaam leven en wonen.
* Wijs locaties/ gebieden toe in de omgevingsvisie met een specifieke bestemming. Dat gronden daarop voorbereid worden. * ***Denk aan gronden voor bouwmaterialen, voedselproductie, natuurontwikkeling als hoofdstukken opnemen in de omgevingsvisie.***
Dat die locaties daar ook, nu al, op worden voorbereid in beleid en behandeling.

*** Aanzien van panden**
Flats bouwen kan een keuze zijn. Die flats bouwen met veel groen. Daar zijn spectaculaire voorbeelden van met nuttige bijeffecten zoals; schaduw, stof afvangen, beter aanzien, verhoging leefbaarheid, meer zuurstof, verlaging hittestress, groene daken en meer.
U nam in de gemeenteraad al een motie aan ten aanzien van woningen en duurzaamheid. Dit is een aanvulling.
Het vraagt namelijk enige eenvoudige aanpassingen in de bouwwijze. Het gaat ook om een bewuste keuze voor een ander en gezonder aanzien. Een gezonde leefomgeving en de mogelijkheid tot een gezonde leefwijze realiseren.
*** Neem in de omgevingsvisie op dat aanzien natuurlijk dient te zijn in alle genoemde aspecten – voor de stad als geheel. Dat komt groen, gezondheid en welbevinden ten goede.**

Sturen wij u enkele voorbeelden/denkrichtingen voor een gezonde bouwwijze ;

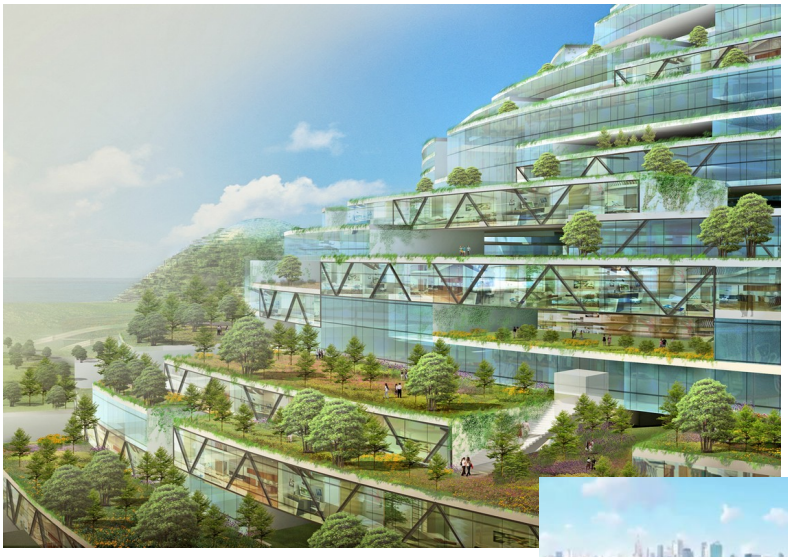

Het is bij deze visieontwikkeling de tijd om de keuze voor een groene stad te maken. Een stad met een hoge ecologische waarde realiseren die opgaat in het landschap. Die extra natuurwaarden biedt. De ruimte biedt om gezond en betaalbaar te wonen. Dat lijkt op dit moment in de concept omgevingsvisie nog te ontbreken. Wij hebben het over de 21e eeuw waarin veel meer mogelijk is.
* Innovaties toepassen in gezonde vormen

Het andere aspect is; **daktuinen op elk gebouw**

* Daar is (ook) ruimte om voedselproductie te realiseren. Dat vraagt om een, structureel, iets andere bouwwijze van panden.
Lokale voedselproductie heeft ruimte nodig. Waar is die ruimte in de omgevingsvisie, denk aan 50 hectare, in en om en in de stad.
* Zie hiervoor de teksten in dit document met betrekking tot Voedselvoorziening.

In de woningbouw aspecten ontbreken de Tiny Houses

* Veel mensen wonen alleen. Hebben een klein huishouden, zijn weinig thuis. Die mensen hebben, naast ecologische overwegingen als kleine voetafdruk, behoefte aan een Tiny house. Met een tuin. Neem dit op in de omgevingsvisie en realiseer enkele grotere wijken volgens dit concept. Kijk daarbij naar de armoede in Arnhem en het aantal woningen dat feitelijk niet meer voldoet aan de eisen van deze tijd. Waar gaan deze mensen heen ?

Kleinere huisjes; Eenvoudig, praktisch, van alle gemakken voorzien, betaalbaar, eventueel verplaatsbaar te maken, Een grote groep mensen kan zo blijven wonen en deel blijven nemen aan de samenleving. Denk aan een huur van 250 Euro all in en een aanschafwaarde van onder de 20.000 euro. Dat is noodzakelijk gezien krimpende budgetten en stijgende huren. Dat geeft burgers ruimte.
Dat maakt noodhulp eenvoudig en geeft een veel grotere flexibiliteit.

De ruimte voor maatschappelijk initiatief in de steden
lijkt vergeten te zijn in de omgevingsvisie.
Talloze publicaties laten nut en noodzaak zien van maatschappelijk initiatief voor de samenleving. Maatschappelijk initiatief heeft ruimte nodig. Ruimte in de vorm van grond en gebouwen waar het Niet om geld gaat. Juist door dat verkeerd te doen haal je de ziel uit de samenleving en kwijnt het maatschappelijk initiatief wat essentieel is voor de samenleving.

Met de huidige aanpak van appartementenbouw gaan er enkele zaken verkeerd; plekken voor buurtactiviteiten verdwijnen, de nieuwe woningen zijn duur, er komt steeds minder ruimte voor iets anders wat je als mensen samen zou willen doen. Het kost al snel 100 euro per dagdeel. En; daken en dergelijke, worden niet, of onvoldoende, gebruikt.

Het aanwijzen van ruimte voor uitbreiding van de Natuur
Er is meer groen nodig en ander groen (!) mede gezien een instortend ecosysteem als gevolg van klimaatverandering, aardasverschuiving en een ander patroon van straling van de zon.
**** Waar komt die nieuwe natuur ? Een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. In recente internationale verdragen benoemd als; 30% van huidige natuur en water aanwijzen als beschermingsgebieden. Dit opnemen in de omgevingsvisie.***

Berken, Beuken, Eiken specifiek, en anderen, hebben het moeilijk en gaan verdwijnen grotendeels.
* Met de voedselvoorzieningsvraag is er behoefte aan andere aanplant. Aanplant als notenbomen, fruitbomen, bessenstruiken en meer.

* Ruimte voor tuinen voor de burger. Voor de verbouw van eigen voedsel. Meer zelfstandigheid, minder afhankelijkheid.
*** De ruimte voor stadslandbouw en lokale voedselvoorziening**
Heeft ruimte nodig in de stad. Betaalbare ruimte. Ruimte waarbij een andere afweging wordt gemaakt in rendement. Dat vraagt om anders werken als gemeente.
Meerwaarde in beeld brengen in de boekhouding. Innovatieruimte implementeren specifiek voor burgers en natuurontwikkeling.
De meerwaarde, conform diverse rapporten, vindbaar bij bijvoorbeeld Hogeschool Larenstein, wordt gebruikt om kapitale functies, met een grote meerwaarde voor individu en samenleving, te blijven huisvesten. Taken die ook niet door instituties overgenomen kunnen worden.

*** Openbaar Vervoer**
Arnhem is regelmatig verstikt in het verkeer. Er is openbaar vervoer dat voor veel mensen te duur is. Maak een onderdeel van de omgevingsvisie op optimaal en gratis openbaar vervoer. Dat remt de verkeersdruk, geeft vrijheid aan de burger, is gezond makend door meer frisse lucht en minder files.
Neem dit als belangrijk speerpunt op in de omgevingsvisie
Busbanen, verminderen verkeersdruk, toegankelijk voor iedereen en altijd, gratis ter bevordering van interactie en samenleven, socialiseren en tegengaan van vereenzaming .

*** Toegankelijkheid en deel kunnen nemen**
De samenleving draait sterk op geld. Een product dat steeds minder mensen vrij beschikbaar hebben. Denk en realiseer en maak mogelijk zonder geld een deel van de samenleving.

*** Denken in geld of in waarde = beleid maken op een andere manier**
Neem dit als uitgangspunt in het nieuwe beleid op elk niveau. Dat maakt de omgeving. * Vermeld dit in de omgevingsvisie. Nieuwe uitgangspunten die ruimte geven.

**** Het gaat om de waarden van de samenleving als geluk, welbevinden, ruimte voor creativiteit, gezonde woningbouw en lokale voedselvoorziening. Die aspecten dienen feitelijk uitgangspunt te zijn om te komen tot een gezonde visie. Een visie voor Mens en Natuur. Neem die allemaal, op in de omgevingsvisie.***

* De omgevingsvisie is een handvat om te zorgen voor de mens, de natuur, de samenleving van mensen, planten en dieren in alle vormen tot een wederzijds evenwicht in ecologie, energie, respect, ruimte in de 21^{e} eeuw en verder.

*** Gezondheid**
Lijkt ons een belangrijk hoofdstuk in de omgevingsvisie. Is direct verbonden met de bovenstaande visie op Natuur. De gezondheid van de samenleving en van het individu.

* Welke voorzieningen heeft een gezond levend individu nodig en op welke wijze zijn deze in de directe leefomgeving voorhanden in de komende jaren ? Dat hoort in een omgevingsvisie.

* Welke stappen worden er genomen voor verbetering van de gezondheid en het welbevinden van de burger.

*** De burger heeft behoefte aan vrijheid en meer ruimte voor nieuwe ontwikkelingen**
Factoren als; frisse lucht, ruimte voor kinderen en ouderen, om te spelen, een tuin, wandelruimte, plek om eigen zaken te verbouwen, ruimte voor eigen energieopwekking - al dan niet in coöperatieve vorm, ruimte om te knutselen,
Benoem deze factoren in de omgevingsvisie

Waarde in de stad houden en beschikbaar voor de burger, is mogelijk met de realisatie van een lokale munt, een Arnhemse, is een logische stap. Zo blijft de waarde binnen de stad. Dat is een belangrijk onderdeel in een omgevingsvisie waar veel gaat over geld en waarde.

Intussen hebben wij meegewerkt aan verschillende initiatieven in deze richting.
Wij kunnen u hierbij adviseren en laten zien waar dit ook in de omgevingsvisie van belang is. ***Het gaat om waar het geld in wordt gestopt en hoe het er uit komt.*** Dat maakt, en eventueel breekt, de samenleving. Wij bieden u een lezing/workshop aan over geld en waarde in de samenleving en hoe die gezondmakend, te implementeren.
* Ingrediënten; Kleinschalig, lokaal, weinig hoogbouw, levende wijken, duurzame materialen, rechten van de mens en van de natuur gerespecteerd.

Resume;

De overheid heeft het niet makkelijk gemaakt met de randvoorwaarden van een omgevingsvisie. Tegelijkertijd is opvallend dat maatschappelijk initiatief en ruimte voor de burger niet of nauwelijks worden genoemd in de concept versie die nu voor ligt.

Uit de meegemaakte presentatie van de eerste delen van de omgevingsvisie, wordt ons duidelijk dat er, helaas een visie ligt die weinig ruimte geeft aan natuur en burger.

* Meer Natuur in Nederland -- NOS December 2022 ; 30% meer natuur beschermd moet worden in water en natuur ook in Nederland. een uitspraak onder andere, van de Biodiverstiteitstop in Montreal. Welke gebieden zijn dat in de concept omgevingsvisie ?

* Deskundigen geven aan dat juist Houten huizen (CO_2 vastlegging en herbruikbaar materiaal) de toekomst zijn. Dat wil zeggen de verbouw van Natuurlijke Bouwmaterialen is essentieel.
Hout, Bamboe, Hennep en deze vragen andere bouwwijzen en plek ! Neem dit op in de omgevingsvisie.

Daarbij is bouwen voor mensen die weinig te besteden hebben, in een verarmende samenleving, essentieel evenals ruimte voor de productie van lokaal voedsel voor de stad.

Een visie op de stad. Waarin rekening gehouden wordt met de achteruitgang van de natuur en de met name de Veluwe.
Mede door de veranderende neerslagpatronen, verschuiving van de as van de aarde en zonne-intensiteit, zijn beuken en eiken grotendeels ten dode opgeschreven. Ook Dennen en Berken hebben het moeilijker. Dat wil zeggen dat er grote veranderingen nodig zijn in de omgang met bos en natuur en de Veluwe, ook een deel van Arnhem, zwaar onder druk staat.
Meer waterbuffering, andere soorten introduceren, combinaties met voedselproductie. Denk aan tamme kastanjes, walnoten en meer.
Die aanpak gaat ook op voor de andere gebieden in het landschap in en rondom Arnhem.
Verdroging is een belangrijk item. Gecombineerd met voedselvoorziening is de aanleg van een groot aantal poelen van belang. Minder kale grond, andere teelten. Opnemen in de visie.

Denk ook aan het mooie drinkwater in parksonsbeek dat nu, grotendeels ongebruikt, in de Rijn verdwijnt. Buffer dit water in kelders en infiltratie in Park Sonsbeek en andere parken om, schaarste en zelfs tekorten aan drinkwater en sproeiwater en water voor de natuur structureel aan te pakken. Neem dit op in de omgevingsvisie.

Zo ontstaat er een nieuw landschap dat de tweede helft van de 21^{e} eeuw aankan. Waar voedsel is te vinden voor Mens en Dier. Waarin gezondheid en welbevinden voorop staan.
Nu gaan veel dieren in dit landschap dood door een gebrek aan voedsel en is de bodem vervuild.

Onze adres-/ contactgegevens zijn;

EVS Ecovrede Sociaal Maatschappelijk Initiatief
Postbus 60051 6800 JB Arnhem

Team Ecovrede
[redacted]

Telefoon: 06 [redacted]
www.ecovred

Email: organisatie@ffrmnetwork.org

De Voedselvoorziening staat onder druk

20 september 2022 – Update december 2022

Lokaal voedsel produceren, Natuur, Voedsel beschikbaar houden, Zelfredzaamheid

De praktische voorzieningen

Introductie

Sedert 2009 is onze organisatie actief met de samenleving 21e eeuw in de vorm van voedseldistributie, verbouw, onderzoek, locaties. Onze website; **www.ecovrede.nl** vertelt u hier meer over. Via Landelijke media, Gemeenteraad, Provincie (Gelderland), sociale media, websites, consulten, spreekuur, gastlessen, nieuwsbrieven bieden wij tools voor verbetering in voedsel, wonen en werken, voor iedereen. Wij distribueren brood voor wie dat nodig heeft. Op verzoek organiseren wij lezingen en workshops en een spreekuur.

De voedselvoorziening staat onder druk door verschillende factoren

economie, landbouw, water, energie, kunstmest, onkunde, bodemvervuiling, gewoonten, oorlog, armoede. Tools voor voedselproductie dienen beschikbaar te zijn voor iedereen.

Het gaat om Omdenken; met voedselproductie en natuurlijke landbouw ;

Wordt waarde gecreëerd, de bodem verbeterd, de voedselvoorziening gestabiliseerd, water gebufferd, natuurlijke bouwmaterialen geproduceerd - aanplant en snelle productie teelten voor biomassa. De nieuwe locaties houden de bodem bedekt. Bomen, groen gecombineerd met groente en fruit bieden toekomst en omvatten alle aspecten die aandacht vragen ; water, bodem, voedsel, natuur, gezondheid, toekomst. Voedselbossen en strokenteelt.

De transitie van die landbouw, het landschap, vraagt om grote ingrepen. De contouren en handvatten voor die ingrepen vindt u hier. Wij zijn beschikbaar voor al uw vragen en de oplossingen. **06** [redacted] **organisatie@ecovrede.nl** **www.ecovrede.nl**

Organisatorisch

- Een motie aannemen conform dit document dat lokaal voedsel eerste prioriteit heeft
- Benadering van betrokken partijen; gronden beschikbaar stellen
- Bomenaanplant en natuurontwikkeling passend zijn bij voedselproductie
- Ambtelijk voorrang in alle aspecten - een team beschikbaar voor ondersteuning en vragen
- Wet en regelgeving, waaronder wijziging bestemmingsplan eenvoudig geregeld is
- Informatiepunt voor vragen via ; telefoon, e-mail, sessies (bieden wij u aan)
- Dat voedsel weggooien strafbaar is en reststromen aangeboden worden
- Boeren en tuinders ondersteund met een inkomens – eet - woongarantie

Aandachtspunten ;

- Contouren aangeven voor locaties ten aanzien van omgang met de grond
- Boekhoudkundige omvorming - creatie van meerwaarde centraal
- Verpachte gronden; richtlijnen - omvormen pachtcontracten
- Gronden/ gebouwen die vrijkomen door uitkopen of anderszins direct beschikbaar stellen
- Grasvelden en andere locaties omvormen tot tuinen - eigendommen overstijgen
- burger - en maatschappelijk initiatief ruimte en ondersteuning bieden
- Dat kweek, plantmateriaal en zaden lokaal worden geregeld en beschikbaar zijn

Locaties zijn nodig

Gronden, gebouwen, terreinen braakliggend en stroken die niet worden gebruikt
Denk aan 50 tot 100 hectare in totaal voor de gemeente. Aandachtspunten zijn vervuiling en water.
Combinaties van doelstellingen in; waterbuffering, natuurontwikkeling, voedselproductie, bodemverbetering, hittestress verminderen

Voor iedere burger een tuin beschikbaar met begeleiding

Locaties om niet beschikbaar en prijzen van producten op behoefte afgestemd

Ieders inbreng is van belang

- Burgers hebben ruimte nodig voor eigen verbouw van vooral verse groente en fruit
- Boeren en tuinders hebben advies en ondersteuning nodig bij de omschakeling en in de keuze van (nieuwe-) teelten
- - Iedereen een recht op eten en drinken- onvoorwaardelijk - meehelpen/wederdienst
- - Dat iedereen meehelpt op basis van betrokkenheid - vrijwilligerscontract

Werkwijze en Hoofdlijn

Biologisch, voedselbossen, strokenteelt, – Dat biologisch en ecologisch werken de richting is
Hoofdlijn; samenwerken met de Natuur

Wij bieden u aan;

Praktisch advies en ondersteuning Spreekuur Online sessie mogelijk
Workshop voor groepen bij ons of op locatie
Een praktische rondleiding in voedselbos Ecovredegaard
www.ffrmnetwork.org **www.evsgebouwbeheer.nl** **www.ecovredegaard.nl**
Wij nodigen partijen uit dit manifest mede te onderschrijven en te delen in het eigen netwerk
Wij willen graag een werklocatie met grond

EcoVrede FFRM Network

Postbus 60051
6800 JB Arnhem

Namens team Ecovrede

[redacted]

Telefoon; 06 [redacted]

email; **organisatie@ffrmnetwork.org**
EVS FFRM Network Ecovrede
ANBI instelling sedert 2011

* Ps; we bieden een handvat water en wonen met perspectief en meer
Lokale munt overwegen en (her-) introduceren

Zienswijze 12

INGEKOMEN 13 DEC. 2022

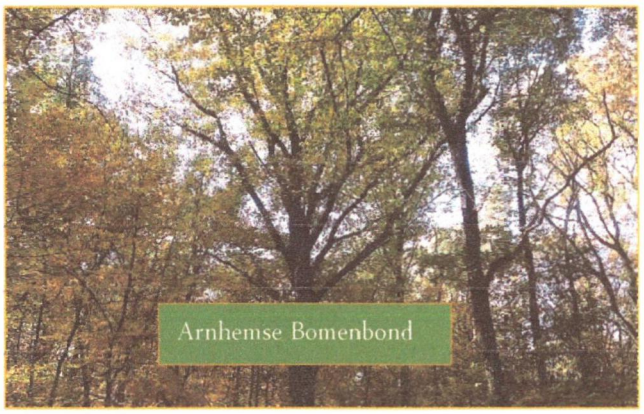

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

2022-10114230

Aan het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Geachte dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor *'het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever'* zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In de ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem "een gezonde stad" moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

---

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het fungerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

---

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

[redacted]

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Zienswijze 13

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
Gelderland Midden

INGEKOMEN 13 JAN. 2022

Aan:
Stadskantoor Gemeente Arnhem
t.a.v. de Gemeenteraad
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

2022-1000305

Arnhem, 07 JAN 2022

onderwerp **Zienswijze Voor-ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040**

Geachte dames en heren,

Ons Platform heeft kennisgenomen van de stukken rond het Voorontwerp die ter inzage en ter visie voorliggen. Graag zouden wij in het Ontwerp dat in een later stadium ter visie zal worden gelegd een paragraaf rondom religieus erf- en cultuurgoed willen zien.

Een bericht van ontvangst ontvangen wij graag.

Met vriendelijke groeten,

[redacted]

Platform voor Religie en Levensbeschouwingen
p/a Mierlostraat 43, 6844 DW ARNHEM

Zienswijze 14a

Zienswijze 14a

2022-1011749U

Gemeente Arnhem
23 DEC. 2022

Arnhemse Ruimte voor Arnhem

Zienswijze op de Omgevingsvisie 2040

Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen

December 2022

KAN

KAN

Arnhem

GEMEENTEBLAD

Officiële uitgave van de gemeente Arnhem

Nr. 500367
10 november
2022

Bekendmaking Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 en Ontwerp Besluit MER

Het college van burgemeester en wethouders heeft op 1 november 2022 de Ontwerp Omgevingsvisie 2040 en het ontwerp besluit MER vastgesteld.

De Omgevingsvisie is één van de instrumenten uit de Omgevingswet. In de Omgevingsvisie staat het beleid over hoe we omgaan met de ruimte voor de lange termijn. Keuzes die de gemeente in deze visie maakt, kunnen effect hebben op de leefomgeving. In een zogenaamde m.e.r.-procedure (milieu effect rapportage) is onderzocht wat de effecten zijn op de omgeving en welke mogelijke alternatieven er zijn voor de gekozen oplossingen in de visie. Het opstellen van de Omgevingsvisie en de milieueffectrapportage is een samenhangend proces. Hoewel de Omgevingswet nog niet in werking is getreden (naar verwachting gebeurt dit op 1 juli 2023), is het al wel mogelijk om op grond van artikel 4.10, lid 1 van de Invoeringswet Omgevingswet vooruitlopend daarop een (ontwerp) Omgevingsvisie vast te stellen.

Inzien
De ontwerp Omgevingsvisie en het ontwerp besluit MER zijn in te zien op het Stadskantoor, Eusebiusbuitensingel 53 te Arnhem. Openingstijden: maandag tot en met vrijdag van 09:00 tot 17:00.
Daarnaast zijn de ontwerpvisie en het ontwerp besluit MER raadpleegbaar via de externe link:
https://www.ruimtelijkeplannen.nl/?planidn=NL.IMRO.0202.OV1021-0201

Zienswijze
Iedereen kan van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 reageren op de ontwerp- besluiten. Schriftelijk kan dat via het e-mailadres projectsecretarisomgevingswet@arnhem.nl of via Postbus 9029, 6800 EL Arnhem t.a.v Projectsecretaris Omgevingswet, onder vermelding van uw naam, adresgegevens en "Zienswijze ontwerp Omgevingsvisie 2040/ ontwerp besluit MER". Als u uw reactie mondeling wil toelichten, geef dat aan in de zienswijze. Er wordt dan contact met u opgenomen.

Vervolg-procedure
Gelijktijdig met de terinzagelegging adviseert de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage over het ontwerp- Milieu Effect Rapport. Van de reacties en het advies geven we aan wat we daarmee doen. Daarna besluit de gemeenteraad over de Omgevingsvisie Arnhem 2040 en het besluit MER. Naar verwachting zal dat in het eerste kwartaal van 2023 gebeuren. Deze definitieve besluitvorming over de Omgevingsvisie en het MER wordt ook weer bekendgemaakt, maar u kunt daar dan geen beroep tegen instellen.

KAN

Inleiding

1. Het moment is daar! De vaststelling van de Arnhemse Omgevingsvisie 2040. Ik wil deze zienswijze beginnen met het geven van een compliment. Het document ziet er mooi uit en geeft veel beelden en informatie over de gemeente Arnhem.
2. Het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen heeft hier actief bij meegedacht en input bijgegeven. In de zienswijzeronde op de NRD hebben we een zienswijze op het NRD gegeven en vragen gesteld over het Voorontwerp. Dank voor het gesprek in april en voor de beantwoording van de vragen. Wilt u in deze fase nogmaals de beantwoording die u al gegeven heeft bevestigen? Zo maken deze integraal onderdeel uit van de stukken die worden vastgesteld door de gemeenteraad.

Hoofdstuk 1: Waarom een koers voor Arnhem 2040?

3. Onder het kopje 'positie' zou het noemen van de Visie 2015 die in 1997/1998 is op- en vastgesteld niet misstaan. Ik vermoed dat deze nu ook vervangen wordt door deze Omgevingsvisie. Als dat niet zo is wil ik vragen of er nog een algemene stadsvisie voor 2040 of 2050 wordt opgesteld. Dat zou dan een visie over zowel het fysieke beleid als het sociale en het economische beleid moeten worden.
4. De Stadsvisie 2015 dient in mijn ogen geëvalueerd te worden, net als de Structuurvisie uit 2012.
5. Ik ben van mening dat de gemeenteraad eigenlijk het Voorontwerp niet had moeten vaststellen, maar hooguit vrij had moeten geven voor ter inzagelegging. Nu heeft de Raad – weliswaar in oude samenstelling – het stuk al vastgesteld.
6. Nadat het College een reactie heeft voorbereid om door de Raad te laten vaststellen zal de Raad een besluit nemen. Graag geef ik te kennen bij deze informatieve sessie het woord te willen voeren. Belangrijke documenten verdienen aandacht via spreekrecht. Negatief of positief: het is goed om er woorden aan te geven.

Hoofdstuk 2: Arnhem in een veranderende wereld

7. Arnhem is een unieke stad. Noord en Zuid zijn twee verschillende delen van de stad die samen Arnhem vormen. Arnhem is stad in het groen. Het groen ligt in en om de stad. Dat is een kenmerkend onderdeel van de geschiedenis van Arnhem. Ik onderschrijf deze DNA-schets die de gemeente Arnhem over de stad meegeeft.
8. Arnhem heeft ook een strategische ligging. Daar waar Nijmegen de meest noordelijke stad is van het zuiden is Arnhem de meest zuidelijke stad van het noorden. Juist die scharnierpositie moet Arnhem benutten. Arnhem is ook het centrum tussen Randstad en Ruhrgebied. Het groene buitengebied van de Randstad trekt mensen uit het westen. Arnhem en Nijmegen samen vormen de parel van het oosten in het centrum van de Euregio Rijn Waal. Ik lees bevestigende woorden in de Omgevingsvisie voor deze stellingen.
9. Arnhem is echter ook een gedeelde en verdeelde stad. Dit verdeeld zijn is niet gebonden aan noord, oost, west of zuid. Er zijn wijken waar armoede is, er zijn wijken waar de Arnhemmers afgehaakt zijn… de aanpak in het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid is hier een stevige aanzet voor een oplossing voor.
10. Rozendaal mist in het rijtje kernen dat sterk gericht is op de voorzieningen in Arnhem.
11. Gemist worden de NOVI, de NOVEX, de Omgevingsagenda Oost en de drie Blauwe Omgevingsvisies.
12. "Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het daarmee een groot culturele aanbod en de vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem." De tweede zin lijkt niet goed te lopen.
13. In paragraaf 2.4 is de naam 'Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen' niet overal goed toegepast of kortweg volstaan met regio Arnhem-Nijmegen.

Hoofdstuk 3: De Arnhemse uitdaging

14. Arnhem is een stad met diverse kleuren en culturen. Een Verenigd Arnhem is het doel wat de gemeente nastreeft. Het is goed om dat te benadrukken. Dat betekent ook dat alle geloven ruimte moeten krijgen in de stad. Het recente raadsbesluit om een moskee in Fluvium A toe te staan laat zien dat de gemeente Arnhem dit onderlijnt. Ik onderstreep dit graag met de Raad.
15. Uit de tekst destilleer ik dat de gemeente stelt dat het daily urban system groter wordt en dat de gemeente dit een zorgelijke ontwikkeling vind. Is dit een juiste conclusie? Ik stel dat door de verschillende vervoersmodaliteiten die de burger ten dienste staan dit inderdaad zo is, maar dit is geen probleem. Het is juist verbredend voor de stad dat er een bredere inbreng en actieradius is voor de Arnhemse gemeenschap.
16. Rondom duurzaamheid benoem ik de Regionale Energie Strategie die nu ook wordt geactualiseerd. Ik neem aan dat de RES 1.0 in de Omgevingsvisie is meegenomen.
17. Er is een ruimtelijke puzzel die gelegd moet worden. De provincie Gelderland heeft berekend dat er 1,8x Gelderland nodig is om alle wensen van Gelderland te accommoderen. Het is interessant om te onderzoeken hoeveel keren 'Arnhem' we nodig hebben die om alle wensen van Arnhem te kunnen voorzien.

Hoofdstuk 4: Koersen richting 2040

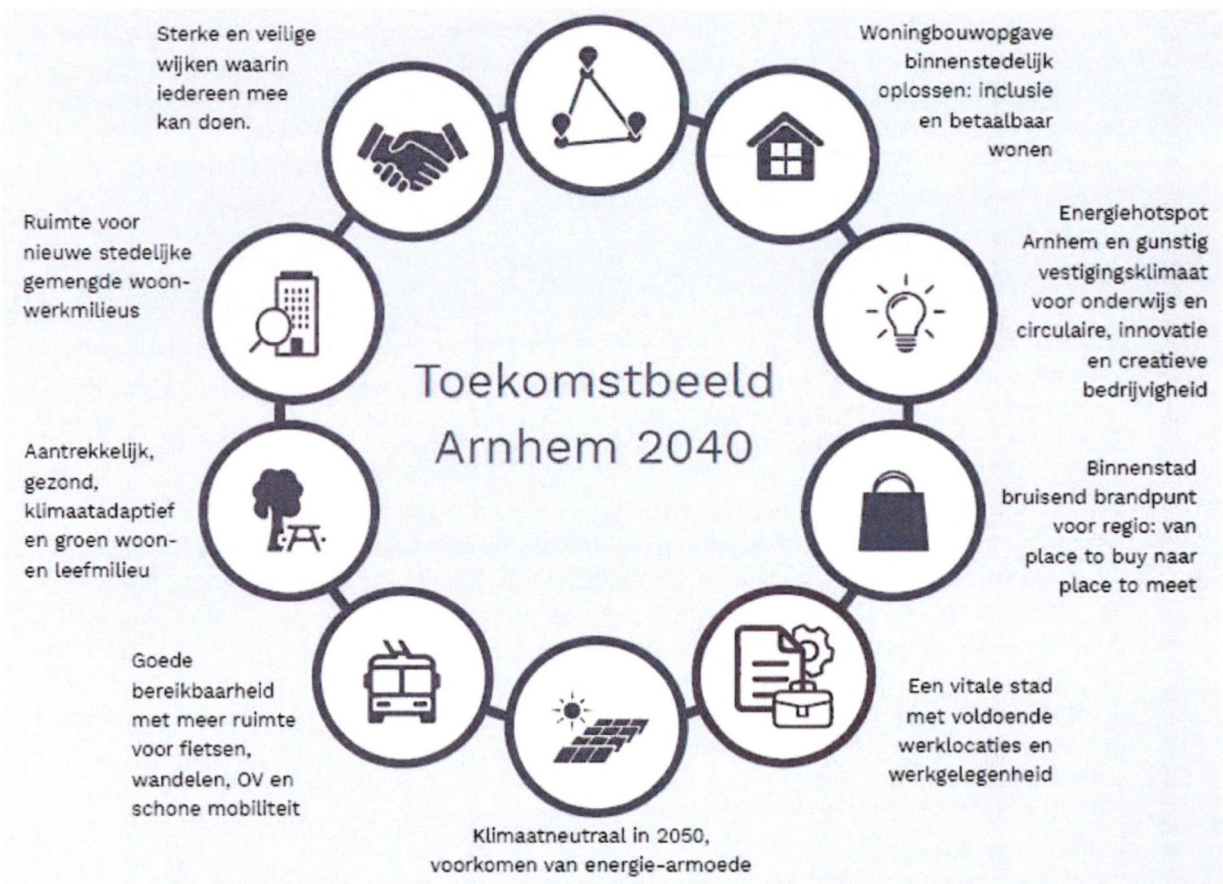

18. In de bovenstaande figuur staan de Arnhemse uitdagingen voor de ruimte helder verwoord. Ik onderschrijf dat deze uitdagingen helder in deze figuur opgenomen zijn. Deze koers in de figuur geeft de uitdagingen helder aan. Ik raad de gemeente aan om deze uitdagingen verder uit te werken in notities en die door de gemeenteraad te laten vaststellen.

19. Op pagina 30 staat dat Arnhem onderdeel uitmaakt van de Regio Food Valley. Dit is onjuist. De Groene Metropoolregio en de Regio Food Valley werken in gezamenlijkheid aan de Verstedelijkingstrategie. Dat wordt hier bedoeld. Ik verwijs graag naar de reactienotitie over de Verstedelijkingsstrategie voor een inhoudelijke reactie op dit punt. Ik verzoek ook om daarop in te gaan in de zienswijzenota.
20. De Arnhemse identiteit versterken is een goede doelstelling. Het contrast wat beschreven wordt is helder en onderschrijf ik. Noord en Zuid, heuvels en diepten, oorlog en vrijheid, villa's en flatjes. De kloof moet ondervangen worden.
21. Slim bouwen op plaatsen waar al voorzieningen zijn heeft de voorkeur, tot het moment dat er een te groot knooppunt ontstaat. In beginsel dus: ja, mits.

Hoofdstuk 5: Thematische uitwerking

22. De boekenreeks 'Het Verhaal van Gelderland" is zinvolle input voor de historische beschrijving van Gelderland en de regio. Daar hoort ook de driedelige reeks "Geschiedenis van Arnhem" van F. Keverling Buisman en M.H. van Meurs uit 2009 bij genoemd te worden.
23. De stad kent veel historie in gebouwen en locaties. Het is belangrijk om dit te tonen in de stad.
24. De Toekomstverkenning Religieus Erfgoed wordt uitgewerkt in een actieplan. Dit is een zinvolle actie. In diverse gemeenten zie ik dat er een Kerkenvisie wordt opgesteld. Het verzoek is om dat ook te doen of dit hierin mee te nemen.
25. De wijkvisies – genoemd op pagina 37 – zijn van belang. Deze zouden in co-creatie met de Wijkplatforms én met inwoners in zijn algemeenheid moeten worden opgesteld en vastgesteld door de Raad.
26. Graag benoem ik de aanwezigheid van de Linge nabij de gemeentegrens. Deze zou ergens terug mogen komen. Ook de Rijkerswoerdse Plassen mogen benoemd worden.
27. Stikstof wordt benoemd op pagina 44. Het is zinvol als er nadere toelichting in de zienswijzenota of een aparte Raadsinformatiebrief komt over dit onderwerp over de gevolgen voor de gemeente Arnhem. Ook het NPLG hoort hier een plekje in te krijgen.
28. Rondom het wonen stel ik de vraag in hoeverre het beleid van de Minister voor VRO is betrokken bij de tekst. De Woondeal en de Woondeal 2.0 zijn hier belangrijke trajecten. Ik memoreer graag de vragen over de Woondeal 2.0 die ik aan de Bestuurlijk Speerpunttrekkers [redacted] en [redacted] van de Groene Metropoolregio heb gestuurd.
29. Openbaar vervoer ligt weliswaar bij de provincie Gelderland, maar de Rijnlijn (lijn 352) wordt nu ontwikkeld. Dit mag benoemd worden. Daarnaast zijn de lijnen 300, 331 (naar Nijmegen) en 231 (naar Apeldoorn) ook belangrijk als HOV-verbinding.
30. Arnhem moet trolleystad blijven. Dat staat in de Omgevingsvisie en dat is positief.
31. Rondom de RES memoreer ik dat er een zienswijze is ingediend op de NRD MER RES 2.0.

Hoofdstuk 6: Gebiedsuitwerking

32. Het stadscentrum is de economische hotspot van de stad en de regio. Mooi is dat deze hotspot is omgeven door groene gebieden. De parken zijn de natuurhotspot van de stad. Het is wel belangrijk om te realiseren dat het spoor een behoorlijke barrière is om van het centrum naar de stadsparken te lopen. Nudging en bewegwijzering op subtiele wijze kan hier al helpen.
33. De verheldering over het niet synchroon lopen van de gebiedsuitwerking Arnhem Oost en het Nationaal Programma Arnhem Oost (i.h.k.v. het NPLV) is zinvol en helder.
34. Wat wordt bedoeld met dat 'de stad zich nadrukkelijker mag tonen aan de Matsersingel'? Wat voor stedelijke functies worden beoogd?
35. Opgemerkt wordt dat de gemeente Arnhem bestaat uit een kern: Arnhem. Toch zijn er plaatsnaamborden bij Elden en Schaarsbergen. Dat is goed uit historisch oogpunt. Het zouden echter witte komborden moeten zijn in mijn ogen, omdat de woonplaatsnaam is ingetrokken. Dat besluit – het intrekken van de woonplaatsnamen – deel ik overigens niet.

KAN

Hoofdstuk 7: Doorwerking

36. De visie wordt verder uitgewerkt in beleids- en gebiedsuitwerkingen. Ik mis een lijstje van uitwerkingen die volgen. Ook vraag ik om deze uitwerkingen altijd algemeen ter inzage voor te leggen voor zienswijzen. Dit als aanvulling op vroegtijdige participatie en co-creatie.
37. Al benoemd heb ik de Stadsvisie 2015. Ik verzoek om in de Omgevingsvisie te benoemen dat deze nu als vervallen word beschouwd of dat er een nieuwe Stadsvisie komt.
38. Ook benoem ik het Regionaal Plan 2005-2020 van de Stadsregio Arnhem Nijmegen als belangrijk kaderstellend stuk. Hierover heb ik aan het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio een reflectie aangeboden op 6 juli 2022. Ik verzoek om dat document te bezien en te betrekken bij het vaststellen van deze visie. Graag vraag ik om het Regionaal Plan te benoemen in de Omgevingsvisie.
39. Ik ga er vanuit dat alle genoemde stukken beschikbaar zijn via de website. Linkjes zouden worden gewaardeerd.

Hoofdstuk 8: De Arnhemse aanpak

40. De Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen zit goed in het stuk. De Euregio Rijn Waal zou ook genoemd moeten worden. Zo is er recent een Mobiliteitsplan ERW vastgesteld door de Euregioraad.
41. Graag geef ik aan bij de vervolgstappen rondom de Omgevingsvisie betrokken te worden.

Nieuw Collegeakkoord

42. Arnhem is van een coalitie met GL, VVD, PvdA en Arnhem Centraal naar een 'Vijftig tinten groen'-college gegaan. Opvallend is het om te constateren dat het nieuwe collegeakkoord geen wijzigingen in de tekst bewerkstelligen. De Omgevingsvisie moet niet kleurloos zijn en dat is ook niet zo.

Actualisatiedocument Ontwerp Omgevingsvisie

43. In de Collegenota wordt gewag gemaakt van een Participatiedocument en een Actualisatiedocument. Een participatiedocument heb ik niet aangetroffen. Alleen het participatiedocument uit april 2021 is mij bekend.
44. Wanneer is het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' vastgesteld?
45. Aangegeven is in hoofdstuk 7 welk beleid de basis is voor de komende uitwerkingen. Niet aangegeven is welk beleid nu komt te vervallen.
46. Het is duidelijk dat de gemeente Arnhem mijn stelling dat Arnhem en Nijmegen niet tot Arnhijmegen moet verworden. De twee steden vullen elkaar door hun verscheidenheid aan.
47. De Euregionale Strategische Agenda 2025 ontbreekt als strategische nota in de tekst van de Omgevingsvisie.
48. Ik verzoek u te bevestigen dat u naast de Regionale Visie en de Regionale Agenda 2022 van de Groene Metropoolregio ook de Regionale Agenda 2023-2024 onderschrijft.
49. Graag lees ik in de Omgevingsvisie concreet dat Arnhem geen kernenergie wil in Arnhem.
50. Klopt de constatering dat het NS Station Arnhem Oost/Pleij niet meer in de plannen voorkomt? Waarom is dit het geval?
51. Het ingediende bezwaarschrift is met de toelichting in het actualisatiedocument ingetrokken.
52. Op het OER zal ik separaat ingaan.

Notities van het KAN

Gevraagd wordt om de notities over het DNA, over de Stadsvisie 2015 en over het Regionaal Plan 2005-2020 te betrekken bij de verwerking van de zienswijzen.

Arnhem, 22 DEC 2022

[redacted]

Zienswijze 14b

Aanvullende zienswijze op het OER

Omgevingsvisie Arnhem 2040

[redacted]

Als aanvulling op mijn zienswijze d.d. 22-12-2022 op de Omgevingsvisie Arnhem 2040 reageer ik kort op het OER.

1. Het rapport van Tauw geeft helder weer dat de Omgevingsvisie zich concentreert op de fysieke leefomgeving. Ik zie hier een bevestiging dat er ook een integrale sociale visie voor de stad zou moeten komen. Met als kers op de taart een Stadsvisie voor 2050, zoals 'Arnhem op weg naar 2015'.
2. Er wordt gesteld dat de planMER is opgesteld parallel aan de Omgevingsvisie. Dit is niet geheel waar, want het Voorontwerp was al gereed toen de NRD voorafgaand aan de planMER nog ter inzage lag.
3. Uit de samenvatting blijkt dat zonder de maatregelen die in de Omgevingsvisie staan er geen vooruitgang zou komen op de doelen die gesteld worden. Met de maatregelen is alleen het doel geluid zwakker als resultaat. Geluid is een provinciaal doel. Is er contact met de provincie Gelderland over deze constatering?
4. Begrijp ik de tabel 0.2 goed dat alle ontwikkelingen uiteindelijk redelijk tot goed scoren? Of zijn er effecten die op slecht blijven staan als score?
5. In tabel 0.3 staat opgenomen dat er mogelijke strijdigheden bij een aantal doelen en ambities zijn. Graag vraag ik om een reactie op deze strijdigheden in een bijlage bij het raadsvoorstel.
6. Het grootste strijdpunt zit in het energievraagstuk in relatie tot een groene, gezonde en leefbare aantrekkelijke stad. Dit onderwerp speelt nu ook in de RES 2.0. Hoe gaat de gemeente met de Regio en provincie hierover in gesprek?
7. Het planMER zal benut kunnen worden door de gemeente bij het opstellen van de gebiedsuitwerkingen. Is de gemeente van plan dit te doen? En zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
8. De specifieke aanbevelingen op pagina 10 zijn waardevol. Neemt het College deze over? Wil het College reageren op deze aanbevelingen?
9. In het MMA komt het doorgaande verkeer als discussiepunt naar voren. Wil Arnhem dat het doorgaande verkeer door de stad heen gaat? Of zijn er andere oplossingen voor het doorgaande verkeer?
10. Ook wordt de noodzaak van een nieuwe visie op circulaire economie benoemd voor het MMA-scenario. Deelt het College dit?

Het OER geeft veel rijke informatie om verder over door te spreken en na te denken. Ook zijn de beoordelingen uit tabellen 0.2 en 0.3 zinvol om regelmatig opnieuw te laten uitvoeren. Voor nu laat ik het bij deze compacte zienswijze. Ik beveel aan om een gesprek te organiseren over het OER met enerzijds belangstellende inwoners en anderzijds het College en de gemeenteraad.

[redacted]
[redacted] ARNHEM

Zienswijze 15

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Stichting Scoren Doe Je Samen
Molenweg 143C
6543 VA NIJMEGEN
KvK 63432536

Gemeente Arnhem
College van Burgemeester en Wethouders
[redacted]
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Nijmegen, 22 DEC 2022

Betreft: Herhaalde inzending zienswijzen Omgevingsvisie Arnhem

Geacht College,

Via deze brief herhaal ik namens de Stichting Scoren Doe Je Samen onze zienswijzen. Deze zijn niet meegenomen bij het Voorontwerp.

U treft de zienswijzebrief aan en een tweetal notities om te betrekken bij de zienswijzen.

Ik verzoek u om de ontvangst te bevestigen.

Met vriendelijke groeten,
Namens het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

[redacted]

Bijlage 1

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

De Gemeenteraad van Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
ARNHEM

Arnhem, 16 JAN 2022

Betreft: Arnhemse Omgevingsvisie 2040

Geachte Voorzitter,

De stichting Scoren Doe Je Samen wil graag gebruik maken van de mogelijkheid om een eerste compacte reactie te geven op de Arnhemse Omgevingsvisie 2040.

Derhalve dienen wij deze zienswijzen in.

Zienswijzen

(a) Wij willen u complimenten geven voor het Voorontwerp. Het is prettig om al in een vroeg stadium een reactie te kunnen geven. Wij verzoeken om deze zienswijze naast het Voorontwerp te leggen en daar waar nodig aan te passen en/of aan te vullen.
(b) Onze stichting vindt het van belang dat er aandacht wordt besteed aan sport en gezondheid in Omgevingsvisies. U kent met uw sport- & gezondheidsnota al een mooie basis voor dit beleid. Wij rekenen er op dat het enthousiasme dat uit die nota komt ook wordt door vertaald in de Omgevingsvisie. Wij bepleiten een plek voor zowel sport als gezondheid in de Omgevingsvisie.
(c) Ook vinden wij het belangrijk dat er aandacht is voor de vragen en de noden van de jeugd. Het is een goede zaak dat in het voortraject jongeren betrokken zijn. Wij zien graag dat de kern van de Nota Jeugdbeleid 2021-2025 ook in de Omgevingsvisie terug te zien is.
(d) In paragraaf 4.2 missen wij een kopje over gezondheid. In de fysieke ruimte moet ruimte zijn om te bewegen. Daarnaast gaat het ook om een leefbare stad waar iedereen zich fijn voelt.
(e) Als verdiepende onderlegger sturen wij u onze notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" toe. Deze is op 3 december al aangeboden aan wethouder Jan van Dellen. U treft deze notitie als bijlage aan. Wij verzoeken om deze te betrekken bij het vervolg en zouden een reflectie als reactie zeer op prijs stellen.
(f) Tenslotte verzoeken wij u om deze opmerkingen ook te betrekken bij de Nota Reikwijdte en Detailniveau en het MER-rapport.

Wij wensen u een goede behandeling van deze stukken toe.

Molenweg 143C
6543 VA Nijmegen

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Graag worden wij nader geïnformeerd over het vervolg. Een bericht van ontvangst zien wij graag tegemoet.

Met vriendelijke groeten,

het bestuur van de stichting Scoren Doe Je Samen,
De secretaris, De voorzitter,

[redacted] [redacted]

Aantal bijlagen: 1.

Bijlage 2

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

December 2021

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Op 3 december 2021 werd het eerste exemplaar van deze notitie aangeboden aan wethouder Jan van Dellen

Inleiding

Deze notitie is opgesteld ten behoeve van een drietal trajecten die momenteel lopen in de politieke arena van de gemeente Arnhem: het langjarig traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Een tweetal inhoudelijke trajecten zullen de politici van Arnhem voor lange tijd gaan binden. Wij gaan graag in gesprek over de toekomst van Arnhem en bouwen de eerste recente fijne contacten met het College graag verder uit.

Titel van deze notitie toegelicht

We schrijven 2001. We zijn in de Nijmeegse wijk Heseveld in het stadsdeel Nieuw-West. [redacted] ziet hoe jongeren de verkeerde paden kiezen en wil dat voorkomen voor de jongere generaties. Hij bedenkt al werkende weg zijn eigen methode en maakt naam in Nijmegen met zijn Futsal Chabbab-projecten. Meervoud, want al gauw ziet de gemeente Nijmegen de meerwaarde van dit werk en wordt deze in nu in 6 Nijmeegse wijken uitgevoerd.[1]

We schrijven 2021. Naast de Futsal Chabbab-projecten wordt er nu ook gewerkt met de allerjongsten met FC Peuter Profs. Ook wordt er gewerkt aan zorg- en arbeidstrajecten onder de noemer Move2Work.

Het begon dus in Nijmegen-West.

Wonen, Werken, Wijken

Onze stichting is van mening dat goede leefbare wijken met goede bewoning alleen mogelijk zijn als inkomen, onderwijs en gezondheid ook op orde zijn. Het zal u niet verbazen dat wij als stichting in dit document focussen op onze corebusiness: welzijn, gezondheid, educatie en werk. Allen ingrediënten voor leefbaarheid. We zien ook dat deze onderwerpen de aandacht hebben van de gemeente Arnhem. Niet alleen binnen de Arnhem Oost-aanpak, maar ook heeft het College een Jeugdnota uitgebracht. Dat is het derde traject wat wij bedoelden in de inleiding, naast het traject Arnhem-Oost en de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Ambitie

De hoofdambitie is eigenlijk een basale en logische: ieder kind verdient dezelfde kansen, ongeacht of je in Arnhem-Oost of in Nijmegen-Oost woont.

Het begint bij het begin

De plek waar je wiegje staat – zowel qua wijk als qua gezin – is op dit moment van elementair belang. Dat feit is wat doorbroken moet worden. Om die reden is onze stichting voorstander van activiteiten voor de allerjongsten. Zij moeten samen met leeftijdsgenoten uit alle wijken en statussen hun leven kunnen beginnen qua ontplooiing. Denk hierbij aan bewegings- en sportactiviteiten. Als het maken van

[1] Methode-Saïd: te vinden in de databases van het NJi, RIVM, Movisie, CCV en KCS&B. Uiteraard ook opvraagbaar bij FC Social Work (info@fcsocialwork.nl).

kosten daar een hindernis is moet de gemeente via de Gelrepas en/of andere wegen hier bij springen. Het gaat hier om het samen sporten en bewegen en om het ontmoeten van anderen.

We noemen hier bewust het begrip status. Immers, de sociaal-economische status bepaalt nu veel. Daarom is het belangrijk dat kinderen die naar school gaan ondersteuning krijgen bij hun opleiding. Binnen de eerder genoemde methode wordt deze aangeboden. Deelnemers mogen komen sporten in ruil voor goede schoolresultaten of voor deelname aan huiswerkondersteuning. De deelnemende jongeren doen dat graag omdat zij dan kunnen oefenen voor een stadsbreed voetbaltoernooi en hun wijk kunnen vertegenwoordigen. Een andere voorwaarde is goed gedrag in de wijk. Dit komt de algemene leefbaarheid ook ten goede.

Wij denken dat deze methoden goed zouden aanslaan in het Arnhemse en niet alleen in de oostelijke wijken. Met de allerjongsten wordt inmiddels al gewerkt. De aftrap daartoe is gegeven door burgemeester Ahmed Marcouch. Ook wethouder Jan van Dellen is inmiddels getuige geweest van FC Peuter Profs en de werkwijze.

Het begint met de allerjongsten een gelijke kans te geven en te werken aan een kansengelijk aanbod voor alle jongeren van 0 tot en met 18 jaar, ongeacht de sociaal-economische status.

Arnhem-Oost

Voor een periode van 18 jaar zijn doelen vastgesteld. Dus, in 2039 zouden deze doelen in Arnhem-Oost behaald moeten worden:

Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede drastisch is afgenomen.

Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, die ook halen.

Jongeren gezond zijn, zowel fysiek als mentaal, en minder gebruik van Jeugdzorg maken.

Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.

Jongeren Nederlands (B1 niveau) spreken en schrijven naar hun beste kunnen.

Alle kinderen groeien op in een omgeving waar werken normaal is.

Ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers trots zijn op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

De periode is gekozen voor het bereiken van een einddoel over een hele generatie. Het begint nu, met de allerjongsten dus. Deze doelen zouden dan stadsbreed moeten zijn voorzien. Ook in de andere wijken dus, maar de inzet wordt nu eerst hard ingezet op de oostelijke gebieden.

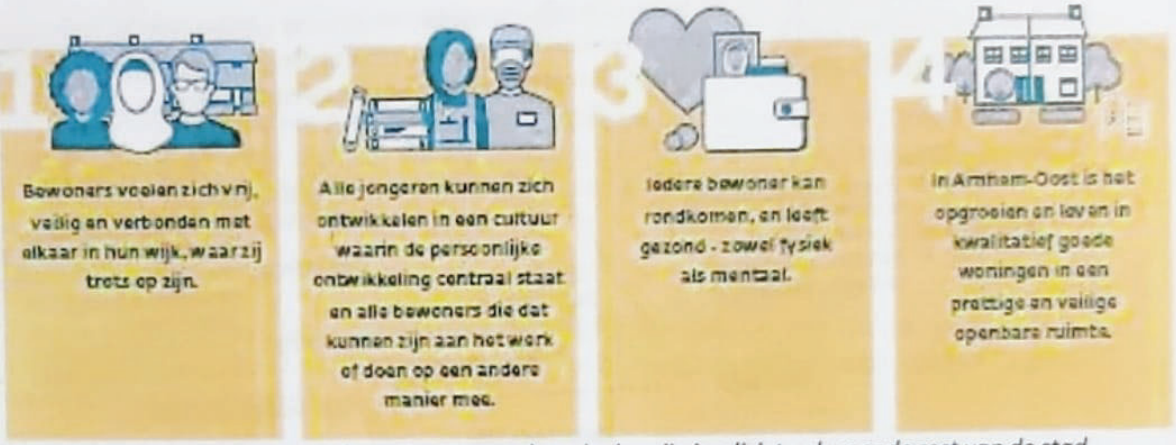

Er zijn doelen voor wijken in Arnhem-Oost, maar deze doelen zijn impliciet ook voor de rest van de stad.

Alle Arnhemmers maken de stad

De mens is een sociaal wezen. De huidige coronacrisis heeft dat nog maar eens bewezen. Mensen kunnen elkaar versterken en stimuleren om het goede en het positieve te doen. Het inzetten van positieve rolmodellen kan hier helpen. Jongeren nemen gedrag van ouderen over. Daarnaast kunnen vrijwilligers van binnen en van buiten de wijk met hun inzet en positieve vibe hier een bijdrage aan leveren. Deze zaken moeten een plek krijgen in de Arnhemse welzijnsaanpak. Die aanpak is er voor Arnhem-Oost, maar ook voor de andere delen van Arnhem.

Samen werken aan een sociale basis

Naast een fysieke basis in de vorm van een leefbare en goede woning is er ook een noodzaak voor een sociale basis. Jongeren hebben een goede start nodig. De sociale basis moet op orde zijn. In de richtinggevende nota "Herijking welzijnsopdracht: *Samen werken aan een sterke sociale basis*"[2] wordt dit voor Arnhem uitgewerkt. Preventief jongerenwerk werkt mee aan de hierboven genoemde inzet en positieve vibe via rolmodellen. Zij kunnen jongeren bereiken en raken op de natuurlijke vindplekken. Als werker moet je iets kunnen bieden waarvoor jongeren gaan lopen voor school en zich gaan gedragen in de wijk: sport kan dit aanbod zijn. Dit is hoofdingrediënt van de 'methode-Saïd' waar onze interventie Futsal Chabbab mee werkt. Zo worden opgroeiende jongeren opgevoed en worden zij klaar gemaakt voor de toekomst waar zij zelfstandig kunnen functioneren in de samenleving.

Werken aan een sociale basis door rolmodellen kan je als je jongeren iets kan bieden en ze kan raken. Dit kan via rolmodellen die jongeren door sportactiviteiten kan verleiden goed gedrag te vertonen op school en in de wijk.

Werken aan opgaven

Arnhem wil concreet werken aan opgaven voor de stad. We zien dat in de Omgevingsvisie en we zien dat in de verschillende andere sociale visies duidelijk terug. Er zou een overkoepelende visie moeten zijn waar alle opgaven die in de sectorale visies naar voren komen in belicht worden. Een parapluvisie

[2] Nota van Wethouders Martien Louwers en Hans de Vroome, 30 juni 2020.

als het ware. Dit past ook in de grote stedenbeleidsgedachte waar de fysieke stad, de economische stad en de sociale stad in worden verbonden. Een jongere heeft al die elementen van de stad nodig om te leven, op te groeien en een gevulde rugzak mee te nemen naar de toekomst.

Succesvolle wijkaanpak

In de via een raadsbrief[3] openbaar gemaakte rapportage "Kwetsbare wijken, factoren en aanpakken" van I&O zien wij het bovenstaande ook bevestigd. Zij benoemen rolmodellen als 'best persons'. I&O benoemt Futsal Chabbab zelfs als voorbeeldinterventie. Wij zien dat er een kloof is tussen de informele jongerencultuur en de formele wereld. Ilias El Hadioui heeft dit in zijn onderzoek 'Hoe de straat de school binnendringt' (2011) beklemtoond: hij onderscheid een drietal leefwerelden van jongeren, (1) thuis, (2) school, en (3) straat. Het verschil maken in de wijken is een sociale succesfactor die met de Futsal Battle ook wordt bereikt.

Sociale jeugd aanpak

In de Jeugdnota 2021-2015 'Opgroeien in Arnhem; een toekomst vol kansen' worden deze aspecten verder uitgewerkt. Gelijke kansen voor ieder kind verkrijg je door gelijke mogelijkheden op gebieden als sporten, leren en studeren, cultuur, zorg en welzijn, en stabiele thuissituatie.

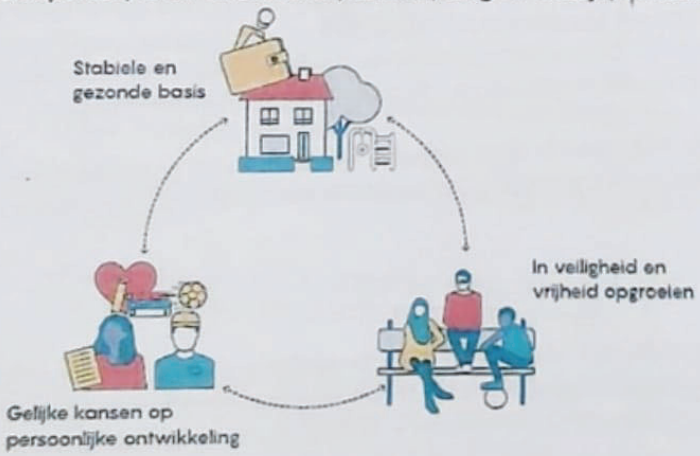

[3] Collegebesluit van 1 juni 2021, zaaknummer 575517

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

It takes a village to raise a child. Er wordt wel eens gezegd dat Arnhem een federatie van wijken is, dus dit komt goed uit!

Een belangrijke kanttekening is dat de overgang van jongere naar volwassene een lastige overgang is. De 18e verjaardag is een moment waarop jongeren een heleboel nieuwe verantwoordelijkheden krijgen. Een ander belangrijk moment is het eerste levensjaar.

Sport als middel

Sport is niet alleen leuk, maar ook goed voor je eigen gezondheid en voor het opdoen van sociale cohesie en social skills. Zo is sport en gezondheid een belangrijk instrument voor Arnhem als geheel en de Arnhemmer als individu.

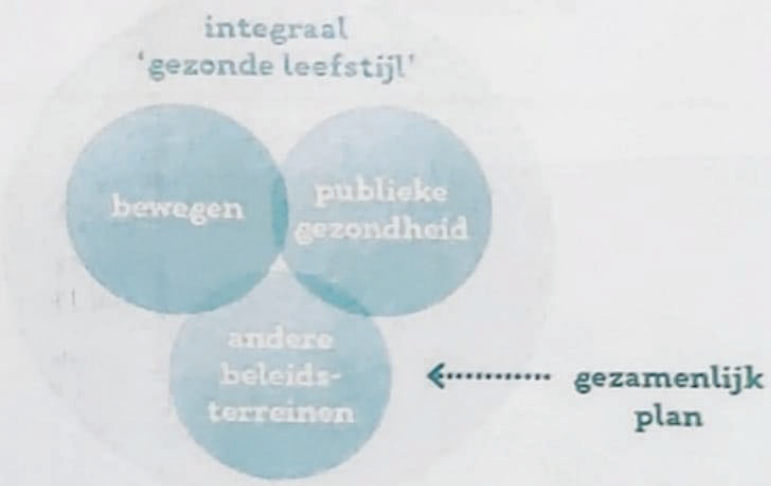

Afrondend

Stichting Scoren Doe Je Samen heeft op onze verbindende en integrale wijze gepoogd met deze notitie een inbreng te geven op verschillende domeinen. Uiteindelijk maken die domeinen de stad, want een goed functionerende leefbare stad is een stad die alles heeft. Een complete stad!

Wij wensen Arnhem dat toe.

Arnhem, 03 DEC 2021

Het bestuur van de Stichting Scoren Doe Je Samen,

[redacted]

Wethouder Jan van Dellen (sportzaken) met [redacted] bij de Open Dag van FC Peuter Profs in Presikhaaf.

Bylage 3

STICHTING
SCOREN
DOE JE
SAMEN

Opgroeien in Arnhem

Een reflectie op het Arnhems jeugdbeleid

[redacted]

Stichting Scoren Doe Je Samen

Januari 2022

Inleiding

Op 8 december 2021 nam onze stichting deel aan het ronde tafelgesprek rond de visie Sociaal Domein en de nota Jeugdbeleid. In deze notitie wil ons bestuur een reflectie geven op de nota Jeugdbeleid "Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen!". We verwijzen hier ook naar de in het ronde tafelgesprek aangekondigde notitie "Van Nijmegen-West naar Arnhem-Oost" d.d. 3 december 2021 van onze kant. Deze notitie is aanvullend van aard.

Gelijke kansen voor niet gelijke jongeren

Jongeren zijn niet gelijk. Iedere jongere is zichzelf en uniek. Toch moet iedere jongere gelijke kansen krijgen. Dat is een basale stelling in het jongerenwerk en moet vooraan staan bij het jeugdbeleid. En dat is ook het geval in het jeugdbeleid van het Arnhemse College. Zaak is het om dit te realiseren. In de Arnhem-Oost-aanpak komt dit ook naar voren.

Integraal werken

Een jongere heeft verschillende wensen, noden en vragen. Deze horen bij verschillende portefeuilles en overheden. Maar die jongere is één mens, één individu. Alle organisaties en instanties moeten vanuit die éénheid willen werken. In de Jeugdnota staan dan ook de volgende 3 basisprincipes: **1.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren krijgen dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling, **2.** Een stabiele en gezonde basis voor alle Arnhemse kinderen en jongeren en **3.** Alle Arnhemse kinderen en jongeren kunnen in veiligheid en vrijheid leven. We willen dit graag onderstrepen met een dikke viltstift.

Kansrijke start

Wij zijn blij met de aandacht en attentie voor de allerjongsten. Ieder leven begint in de buik van de moeder. Als de moeder dan problemen heeft krijgt het kind daar wat van mee. Het is belangrijk om ieder kind evenveel kansen te geven en om zich te laten ontplooien. Door activiteiten te hebben in de wijk waar gemengde sociale klassen samen komen wordt deze kloof meer gedicht. Hulp aan hen die dat nodig hebben bij de opvoeding van het jonge kind moet geboden worden. Die investering helpt een leven lang en zal zich terugverdienen in de toekomst.

Kansrijk opgroeien

'It takes a village to raise a child', is niet voor niets een uitdrukking die vaak aangehaald wordt bij opvoedingsvraagstukken. Kinderen die in gezinnen en wijken opgroeien die een lagere sociale klasse en status kennen moeten op een andere manier in aanraking komen met middelbare en hogere sociale omgevingen. Door scholen gemengd en divers in te delen komen kinderen bij elkaar en ontstaat er ontmoeting. Verder moeten professionals zich extra bezig houden met deze gezinnen en daarmee de kinderen. Naschoolse activiteiten en huiswerkondersteuning die voor iedereen eenvoudig toegankelijk is kunnen bijdragen aan het kansrijk opgroeien

Onderwijs

Ieder kind verdient goed onderwijs dat aansluit bij het niveau en bij de interesses van de scholier. De MEAA, opgezet door Hans de Vroome, zorgt er voor dat achterstanden in het onderwijs moeten verdwijnen. Het gaat om gelijke kansen op school voor ieder kind. Specifieke aandacht is nodig bij jongeren die dreigen uit te vallen door veelvuldig afwezig zijn. Gezocht moet worden naar de reden van het afwezig zijn. Er kan een achterliggende reden zijn. Ook belangrijk is het moment van de overstap van PO naar VO en van VO naar Mbo/HBO/WO. De overgang naar werk moet ook goed begeleid worden. VSV voorkom je door een goede relatie met de scholier te hebben.

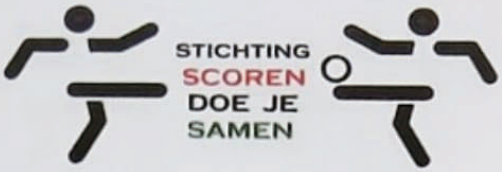

Gezond en fit

Het is belangrijk dat jongeren een goede tijdsinvulling hebben. Sporten kan die invulling zijn. Niet alleen is het gezond, maar het is ook goed voor de sociale vaardigheden en groei van jongeren. Sportclubs zijn vaak klasse-overstijgend en een plek waar jongeren anderen uit andere culturen en sociale milieus ontmoeten. Dat is goed voor de fysieke en de mentale gezondheid. De Gelrepas zorgt er voor dat iedereen kan sporten en dat financiën daar niet in de weg staan.

Jeugdhulp

Wanneer een jongere meer specialistische hulp nodig heeft dan moet die geboden worden. Als dat thuis niet lukt moet jeugdhulp ingeschakeld worden. Dat kan vrijwillig, maar dat kan ook opgelegd worden door jeugdbescherming, jeugdreclassering of een rechter als jongeren dit echt nodig hebben en onverzorgd door het leven gaan. Deze zorg moet zo dichtbij mogelijk geleverd worden. De jeugdhulpketen moet gladjes communiceren en werken. Sociale wijkteams en de jeugdhulpinstanties moeten goed schakelen en samen op het doel af gaan.

Jongeren aan de slag

Uiteindelijk is het doel dat jongeren met een afgeronde schoolopleiding naar een mooie en passende baan gaan. Bij voorkeur is dat een betaalde baan, maar een invulling met vrijwilligerswerk is ook heel passend. Door een zinvolle levensinvulling te hebben kom je ook beter door de rest van je volwassen leven. Onderwijs en arbeidsmarkt moeten hier samen optrekken, met hulp van VO/Mbo/HBO/WO en het UWV, om jongeren toe te leiden naar werk. Bijstandsuitkeringen zijn hier de eindhalte, maar als dat dan aan de orde komt is het belangrijk dat er een goede begeleiding is en blijft om jongeren leeffit en daarmee werkfit te houden. Het idee om jongeren tegen vergoeding zinvolle klussen te doen is aansprekend, mits dit vrijwillig gebeurd.

Schulden en financiële zelfstandigheid

Armoede is het resultaat van geen opleiding, geen werk, geen goede sociale omgeving, geen goed gestructureerd leven, geen zinvolle invulling van de dag... al deze dingen kunnen echter pas weer als de schuldenproblematiek weg is, want schulden hebben is een dagtaak. Het overleven in plaats van leven vraagt te veel van een mens. Dat levert stress op in het gezin, waardoor ook kinderen weer achterstand krijgen. Zo is de cirkel niet te doorbreken. Door het wegnemen van de schuldenlast kan er weer gewerkt worden aan het leeffit worden en kunnen school en werk in beeld komen. Schulden kunnen overigens het best voorkomen worden: door op school aandacht te geven aan budgetteren en aan verstandig met geld omgaan is er al een slag te slaan. Vroegsignalering van schulden is inmiddels gemeengoed bij de gemeente Arnhem. De nota 'Zij aan zij' heeft hier goede werkwijzen voor benoemd.

Woonruimte voor jongeren

Ook geen woonruimte hebben zorgt er voor dat je niet leeffit bent. Iedereen heeft een eigen plek nodig waar je je thuis kan voelen. Het is belangrijk om een stabiele eigen plek te hebben. De woningnood is voor starters een flinke hobbel. Het is ook nodig om een inschrijving in de BRP en GBA te hebben, want anders kan je geen aanspraak maken op faciliteiten van de overheid. Schulden en dakloosheid kunnen elkaar versterken. Het is belangrijk dat jongeren goede zorg- en welzijnshulp kunnen krijgen.

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Online

De wereld van de jongeren is niet alleen in the real world. Ook online hebben zij een identiteit. De beide identiteiten moeten matchen, maar al te vaak is dat niet het geval. De online wereld is vaak veel mooier dan the real world. Het leven in die echte wereld is veel lastiger. Het besef dat wat je online ziet vaak nep is ontstaat gaandeweg. Jongerenwerk moet een brug slaan tussen die werelden. Jongeren leren zo ook goed omgaan met de onlinewereld.

Jeugdoverlast en criminaliteit

Als je in een omgeving woont waar al het heel gewoon is om crimineel gedrag te vertonen, om overlast te geven en om het niet te nauw te nemen met regels en wetgeving van de overheid, dan is het maar een kleine stap naar negatief gedrag als jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit. Als in je directe omgeving het normaal is om overmatig te drinken en verslavende middelen te gebruiken, dan doe je dat zelf ook. Zo ontstaat er een negatief patroon. Investeren in een positieve pedagogische driehoek 'gezin-school-vrije tijd'. De gemeente wil investeren in een positieve boodschap. Dat kan het verschil maken. Straatcoaches die een click kunnen maken met jongeren maken hier het verschil. Preventief werken, waarbij ook de ouders betrokken worden, werkt! Het Veiligheidshuis heeft hier een belangrijke rol.

Veilig thuis opgroeien

Ieder kind verdient een veilig thuis. Toch is dat niet vanzelfsprekend. Huiselijk geweld en kindermishandeling komt voor. Iedereen die daar mee te maken heeft is slachtoffer. Degene die het overkomt natuurlijk, maar eigenlijk ook degene die het doet. Immers, als je zelf mishandeld bent als kind loop je schade op en door die schade kan je weer je eigen kinderen mishandelen. Belangrijk is het dat omwonenden of hulpverleners aan de bel kunnen trekken als dat nodig is. Veilig Thuis van de VGGM voorziet in die wens. Sociale Wijkteams hebben hier een cruciale rol.

Monitoring en afsluiting

Wij zijn benieuwd naar de monitoring via de P&C-cyclus. We vragen of de bestuursrapportages openbaar worden gemaakt. Er worden stadsgesprekken georganiseerd. Wij worden hier graag bij betrokken als organisatie die zich bezig houdt met jeugdsport, jeugdwelzijn en jeugdzorg.

Wij verwachten u met deze notitie van dienst te zijn geweest.

Nijmegen, 16 JAN 2022

STICHTING SCOREN DOE JE SAMEN

Zaaknummer: 584480

Zienswijze 16

PSP'92

Aan het College van Burgemeester & Wethouders,

Arnhem, 22 DEC 2022

Graag herhalen wij onze inbreng rondom de Omgevingsvisie. De zienswijze die is ingediend rondom het Voorontwerp is niet meegenomen in de procedure.

Met vriendelijke groeten,

[redacted], secretaris

[redacted]
[redacted]ARNHEM
arnhem@psp92.nl

1
22 DEC 2022

ARNHEM OMGEVEN

PSP'92

ZIENSWIJZE OP OMGEVINGSVISIE

5 JANUARI 2022

PSP'92 ARNHEM

Ter attentie van de gemeenteraad van Arnhem,

2

PSP'92 Arnhem
[redacted]
[redacted] ARNHEM

Voorwoord

De PSP'92 neemt niet deel aan gemeenteraadsverkiezingen. Wel wil de PSP'92 haar kennis en mening meegeven bij belangrijke Arnhemse processen. Ruimtelijke ordening is zo een proces. De PSP'92 wil de stad Arnhem een links alternatief bieden. De Arnhemse PSP'92 is regionaal en radikaal-links geörienteerd. Wij vinden dat de primaire schaal van bestuur het lokale is. Op lokaal vlak worden de besluiten genomen die burgers het meeste en snelste raken en voelen. De gemeenteraad beslist over de zaken die in de eigen leefomgeving merkbaar zijn. De Arnhemse PSP'92 wil graag daarom deze zienswijze indienen.

[redacted]
secretaris PSP'92

Arnhem: Made in Arnhem

Wat is Arnhem nu eigenlijk? Arnhem is de 14e stad. Provinciehoofdstad van Gelderland. Stad van het recht en bestuur voor het oosten. Arnhem is een gemeente met zo'n 156.000 inwoners. Die mensen zijn samen Arnhem.

4

Maar wat is nu het DNA van Arnhem? Welke identiteit heeft deze stad? Arnhem is creatief, energiek, duurzaam, ondernemend, groen en sportief. Bij al die begrippen kan je echt Arnhemse organisaties, plekken en mensen plaatsen. Die organisaties en plekken moet Arnhem koesteren. Ze zijn wat Arnhem echt typisch Arnhem maakt.

De PSP'92 wil dat Arnhemse en die specifieke kracht behouden en versterken, omdat wij de kracht van Arnhem zien, herkennen en erkennen. Kracht die is gemaakt in en door Arnhem en de Arnhemmers. Alle Arnhemmers, of ze nu hier geboren zijn of van ver komen.

Arnhem is made by Arnhem.

ZIENSWIJZE
De vraag wat Arnhem nu is zal in de Omgevingsvisie worden beantwoord.

Deelt u hetgeen wij als DNA van Arnhem stellen?

Visie, waarden en normen

De Pacifistisch-Socialistische Partij '92 heeft een lange geschiedenis. We bouwen voort op wat de 'oude' PSP in 1990 achterliet. Vanuit de PSP-visie op de samenleving hebben wij als moderne partij nagedacht over onze visie op de stad en de wereld. Uit deze visie vloeien waarden en normen en een taakopvatting van de overheid voort. In dit document willen wij hier vanzelfsprekend aandacht aan geven.

Visie
De rechten van de mens moeten worden verdedigd en worden uitgebouwd. We doelen hierbij op burgerlijke en politieke rechten, alsmede de economische, sociale en culturele rechten. Belangrijke elementen hierin zijn het recht op vrede, het recht op ontwikkeling, het recht op een duurzaam leefmilieu, het recht op het cultureel erfgoed en het recht op een leefbare samenleving waarbinnen iedereen gelijkwaardig mee kan doen.

Waarden en normen
Omzien naar elkaar kan alleen in een samenleving waar sociale cohesie is. Sociale cohesie kan alleen ontstaan als mensen elkaar kennen en zich gekend voelen en ervaren. De burger is geen nummer, maar een mens met gevoel en een wens om sociaal te kunnen zijn. Waarden en normen gedijen het best in een samenleving die tolerant naar elkaars opvatting is, maar waarin mensen onderling elkaar ook durven aanspreken op niet wenselijk of onprettig gedrag. Een samenleving waar een dialoog met elkaar en niet over elkaar de maat is zorgt er voor dat er een samenleving ontstaat waar meer soorten geloven (en ongelovigen) samen kunnen leven en naar elkaar kunnen en willen omzien.

Sociale cohesie: omzien naar elkaar
Een samenleving waar waarden en normen goed functioneren bereiken we alleen als we als samenleving en daarmee als politiek met drie onderstaande richtingwijzers rekening houden:

❖ *Voorkom massaliteit*
Als scholen leerfabrieken worden en leerlingen een nummer zijn is er geen sociale infrastructuur meer. Als de sociale infrastructuur ontbreekt, zal de leerling ontsporen. Immers, hij wordt niet meer aangesproken op zijn gedrag. Het is ook zo met de samenleving. Als niemand elkaar meer aanspreekt op zaken vervagen waarden en normen vanzelf. Al het gedrag wordt immers dan getolereerd en is tot norm verworden.

❖ *Voorkom kaderloosheid*
De wetgevende overheid geeft door wetten en voorschriften vele kaders mee. In een samenleving die als norm een soepele en tolerante omgang met kaders heeft worden ook belangrijke wetten met voeten getreden en gebeuren er dingen die we als samenleving niet willen. Geef mensen verantwoordelijkheid om op te treden en beslissingen te nemen. De overheid moet op juiste momenten loslaten en op de achtergrond over de echt belangrijke zaken verantwoording en rekenschap afleggen.

❖ *Voorzie in sociale cohesie*
Op het moment dat we als samenleving interesse hebben voor elkaar ontstaat vanzelf een leefbare samenleving. Als we willen omzien naar elkaar en naar onze omgeving kunnen we onze zo zorgvuldig opgebouwde waarden ten uitvoer brengen en komen de normen vanzelf mede tot uitvoering. Daarbij is tolerantie voor andere waarden en normen, mits niet verboden door Grondwet of Wetboek van Strafrecht, elementair voor een pluriforme samenleving.

Taak van de overheid
De overheid heeft een dienstbare taak. Dat houdt in, dat zij beschermt, randvoorwaarden stelt en structuren stimuleert, waardoor mensen in vrijheid tot ontplooiing kunnen komen. De overheid dient altijd het zwakke, het kwetsbare, in bescherming te nemen. De overheid dient wel ruimte te scheppen voor eigen verantwoordelijkheid van burgers, maar deze ruimte wordt beperkt, zodra deze in strijd komt met de beschermende taak van de overheid. De PSP'92 is van mening, dat veranderingen in de samenleving tot stand moeten worden gebracht langs democratische weg. Zij kiest voor een parlementaire democratie, waarin politieke bestuurders de zorg dragen voor de uitvoering van hervormingen en democratisch gekozen volksvertegenwoordigers de uitvoering controleren. De PSP'92 hecht grote waarde aan het vertegenwoordigend karakter van de gemeenteraad. De PSP'92 beseft dat er veelal in de politiek geen absoluut juiste oplossing kan worden aangedragen. Zij ziet daarom een compromis ook niet als een noodzakelijk kwaad, maar beschouwt de bereidheid tot het sluiten van een compromis als een democratische deugd. Echter, compromis en de wil van de meerderheid vinden altijd daar hun grens, waar een grondrecht lijkt te worden aangetast. Besluitvorming via meerderheid van stemmen is "slechts" een middel in de democratische besluitvorming. Een intolerante houding tegenover hen die een minderheidsstandpunt innemen vindt de PSP'92 dan ook altijd onjuist. Waar een politieke partij instemt met een democratische bestuursvorm verplicht zij zich tot respectvolle argumentatie en naleving van correct genomen besluiten. Voor een leefbare samenleving is het democratisch functioneren van het openbaar bestuur een basisvoorwaarde.

Ten aanzien van gewetensbezwaren geldt het volgende: de mogelijkheid van een gewetensbezwaar tegen beslissingen kan en hoort reeds in de discussie voor de

besluitvorming onderkend (te) worden. Dat houdt in, dat de meerderheid achter een besluit ook tot taak heeft, zich met de al dan niet erkenning van gewetensbezwaren bezig te houden.

Ons ideaal
De PSP'92 streeft naar een ideale stad in een ideale wereld, dus:

- een Arnhem waar de gelijkwaardigheid van mensen geldt, ongeacht sociale positie, sekse en seksuele geaardheid, afkomst of levensbeschouwing;
- een Arnhem waar men in de maatschappij uitgaat van de gedachte dat ieder naar vermogen in verantwoordelijkheid bijdraagt aan bestuur, sociaal en economisch leven;
- een Arnhem waar machtsstructuren, – militaire, economische, technologische of administratieve – die mensen in de knel (dreigen te) brengen, worden doorbroken.

De PSP'92 wil:

- **Waarden en normen behouden door beleid te toetsen aan de richtingwijzers die het principe 'omzien naar elkaar' bewerkstelligen.**
  1. ***Voorkom massaliteit.***
  2. ***Voorkom kaderloosheid.***
  3. ***Voorzie in sociale cohesie.***
- **Een overheid die ruimte geeft aan politieke minderheden en respect heeft voor gewetensbezwaren.**

ZIENSWIJZE:
Onderschrijft het College onze waarden en normen in het kader van het voorliggende plan?

Burgerparticipatie en democratie

In Nederland willen we dat burgers actief meedoen aan het politieke bestuur. We streven naar een participatiedemocratie. In een doe-democratie kan iedereen meedenken en meedoen. De PSP'92 is al langer voor een samenleving waar we het met zijn allen doen.

Samen de stad besturen is ons ideaal. Een samenspraakproces waar iedereen ruimte krijgt om zijn of haar zegje te doen, waarna de democratisch gekozen volksvertegenwoordiging toetst op haalbaarheid en wenselijkheid en daarna een besluit neemt. Die droom is nog ver weg in Arnhem.

De harde realiteit is dat er in Arnhem vaak zienswijze-rondes zijn, maar nadat je in de inspraakronde als betrokken Arnhemse burger bij de gemeenteraad je standpunt kenbaar mag maken begint het politieke spel. De burger moet dan toekijken aan de zijlijn en ervaart nog te vaak dat met zijn inspraak weinig tot niets gebeurt.

Burgerparticipatie is belangrijk voor het wederzijds vertrouwen tussen burger en bestuur. Daarnaast levert burgerparticipatie een leefbaardere samenleving op en er zal meer draagvlak ontstaan voor besluitvorming van de overheid. Ook neemt de kwaliteit van de besluitvorming toe door het meenemen van de ervarings- en andere kennis. Wij vinden draagvlakverbetering en inhoudelijke upgrading belangrijke pluspunten.

"Een meedenkende burger is een meehelpende burger"; die basishouding zou de overheid moeten hebben. Dat houdt in dat participerende burgers op een gelijkwaardige wijze gefaciliteerd moeten worden – of zij het gemeentestandpunt delen of niet. Ook na het nemen van een besluit is het goed om contact te hebben en te houden met de burgers – of zij nu voor of tegen het besluit waren. Hierbij geldt het gezegde: "Zonder dwarsliggers kan de trein niet rijden."

Werelddoelstellingen, ook in Arnhem?

De PSP'92 is een regionale partij met een positieve blik op de wereld. Wij willen dat de gemeente Arnhem werkt aan de mondiale doelstellingen van de Verenigde Naties voor een betere, duurzamere en eerlijkere wereld. De gemeente Arnhem heeft bij raadsbesluit in 2009 zich uitgeroepen tot Millenniumgemeente. Wij zijn daar trots op en bepleiten dat de gemeente Arnhem deze titel meer tot uiting laat komen. De nieuwe Millenniumdoelstellingen, The Global Goals, zouden ook voor Arnhem een basis moeten zijn voor de toekomst.

ZIENSWIJZE

De PSP'92 is van mening dat de The Global Goals ook voor de stad Arnhem en haar wijken gelden. Is met deze doelstellingen rekening gehouden in het voorliggende plan? Kunt u per doelstelling beargumenteren hoe er rekening is gehouden in de planvorming? Zo nee, waarom niet?

Economische ontwikkeling

Economisch beleid is een echte regionale zaak. Samen met Nijmegen vormt Arnhem een economische stabiele tandem. Arnhem en Nijmegen vullen elkaar aan. Zo is onze stad vooral bezig met mode, energie en milieutechnologie, en Nijmegen met name met kennis, gezondheid en innovatie. Daarnaast hebben wij de Regio Food Valley als goede buur. Zij hebben voedsel en agrotechnologie als kernpunt. Arnhem moet wel zelf stevig economisch beleid voeren.

De PSP'92 wil door samen te werken in de triple helix of wel de drie O's (**overheid, onderwijs, ondernemers**) zorg dragen voor een concurrerende arbeidsmarkt, vooral waar het gaat om kenniswerkers, zodat ondernemers voor de regio blijven kiezen, dan wel door de kwaliteiten van de regio worden aangetrokken.

Ondernemers die zich in Arnhem en haar wijken willen vestigen, of al hier gevestigd zijn, moeten snel en deskundig geholpen worden. De gemeente dient slagvaardig in te spelen op vragen om medewerking tot vestiging of uitbreiding van bedrijven. Ook moet de gemeente zorgen voor snelle aanpassing van bestemmingsplannen of omgevingsvergunningen en voor een soepel verloop van andere administratieve en bestuurlijke procedures. Het Gemeentelijk Loket voor Ondernemers en de Omgevingsdienst spelen hier een elementaire rol in. Uitgangspunt is de (onnodige) **administratieve lastendruk** voor ondernemers te voorkomen of op zijn minst terug te dringen.

Zondagsrust is waardevol, of we nu naar de kerk gaan of de zondag anders doorbrengen. Rust is een must. De PSP'92 wil als partij die in de samenleving staat vrijheid geven aan iedereen. In onze ideale visie zijn alle **winkels op zondag** gesloten. Echter, we leven in een multiculturele samenleving, waar ook gelovigen een andere rustdag hebben. Hier willen wij ruimte aan geven. Aan de openstelling van supermarkten is kennelijk een behoefte. Wij bepleiten dat winkels een dag in de week gesloten zijn.

Voor een **bruisende economie** en een goed toeristisch klimaat moet er worden voldaan aan de 3 V's: vervoer, vertier en verblijf.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten in het voorliggende plan aandacht voor de volgende punten:
- Samenwerking op economisch gebied in de regio en met wijken onderling.
- Een fleixibele houding ten aanzien van verzoeken rondom RO en Omgevingswet.
- Iedereen het principiële recht van een rustdag geven.
- Aandacht voor de drie economische V's: vervoer, vertier en verblijf.

Innovatie

Arnhem heeft alles in zich om een innovatieve stad te zijn en te blijven. Er is kennis, er is creativiteit en er is een hoge tolerantie voor andersdenkenden. In een tolerante studentenstad kan **creativiteit** en innovatie bloeien. We moeten blijven werken aan deze krachtige positie van Arnhem.

Die krachtige positie op innovatie verkrijgt Arnhem als er geïnvesteerd wordt, er goede infrastructuur is en er een internationale blik is. De gemeentelijke overheid moet op provinciaal niveau met Oost NV aan de slag om deze zaken op orde te houden.

De gemeente Arnhem moet voldoende middelen beschikbaar stellen om strategisch belangrijke bedrijven en/of nieuwe bedrijven aan te trekken op basis van het kwantitatieve aantal arbeidsplaatsen, de mate van kwalitatief hoogwaardige werkgelegenheid en de meerwaarde voor het imago en de aantrekkingskracht van stad en regio. Innovatieve bedrijven hebben wat de PSP'92 betreft voorrang op vervuilende industrie.

Innovatie kan niet zonder wetenschap. De PSP'92 vindt wetenschap dan ook belangrijk. Wel tekenen we aan dat er integer om moet worden gegaan met mens en dier binnen de wetenschap.

Cultuur en identiteit

De PSP'92 wil inzetten op cultuur, omdat kunst en cultuur verrijkend is en identiteitsversterkend werkt. Ook in de wijken is het belangrijk dat er cultuur en kunst aanwezig is.

Arnhem is een stad waar kunst ook op straat te zien is. De PSP'92 beschouwt graffity als waardevolle kunstvorm. We willen daar ruimte voor geven, mits het hier kwalitatieve muurschilderingen betreft en de eigenaar van de muur geen bezwaren tegen het aanbrengen van de schildering heeft. De gemeente inventariseert welke ruimte in aanmerking komt voor een (nieuwe) schildering en publiceert dit op de website.

De PSP'92 vindt dat artistieke vrijheid een grens kent, namelijk daar waar anderen gekwetst worden. Culturele uitingen mogen echter alleen door de rechter worden verboden. De gemeenteraad mag wel toetsend optreden, maar zal een verbod alleen bij de rechter af mogen dwingen.

Particulier initiatief in de cultuursector steunen wij. Een mooi voorbeeld zijn de "witte boekenkasten" die op verschillende plekken ontstaan.

Cultuureducatie op scholen is belangrijk, zodat jongeren kennis maken met kunst en cultuur. Wij willen graag een Arnhemse Kunstbus die schoolklassen naar musea kan brengen.

De PSP'92 ferlient stipje foar de promoasje fan it Frysk taal- en kultuerûnderwiis fan de Afûk. Fansels ek yn Arnhim. It Frysk is de twadde Rykstaal yn ûs lân.

Nationaal en internationaal zijn in verschillende steden zebrapaden verschenen in de kleuren van de regenboog. Deze staan voor een stad waar iedereen welkom is ongeacht geaardheid of overtuiging. Een **regenboogpad** is een goed uithangbord voor het feit dat Arnhem homovriendelijk wil zijn. In het centrum van Arnhem is een dergelijk pas aanwezig. Helaas wordt een regenboogpad niet erkend als officieel zebrapad, maar het kan wel worden gezien als kunstuiting. De PSP'92 is dan ook voorstander van het aanbrengen van een regenboogpad. Deze zal op een centrale plaats moeten worden aangebracht.

Wij zouden graag Arnhemse vlaggen in de openbare ruimte zien.

Vaak liggen archeologische vondsten in de weg. Er is vaak te weinig tijd voor echt grondig onderzoek of voor behoud van vondsten. De PSP'92 vindt dat vreemd, omdat we weten dat er grote kans is dat er cultuurhistorische schatten zijn. Er moet tijd in het bouwproces worden ingepland voor archeologisch onderzoek. Ook willen we dat er in de wijken meer tekst en uitleg is over de historie, zoals bij de toegang naar Schuytgraaf.

10

ZIENSWIJZE

De PSP'92 wil in voorliggend plan de volgende punten meegeven:

- Er moet ruimte zijn voor graffity, maar hier moeten plaatsen in de leefomgeving voor worden aangewezen. Graffity op andere plaatsen wordt niet toegestaan.
- Vrijheid in kunst en culturele uitingen is er in de Arnhemse openbare ruimte, zolang anderen niet nodeloos gekwetst worden. Zo nodig toetst de gemeenteraad.
- Wij staan voor Fries taal- en cultuuronderwijs in Arnhem. De namen in de Frieslandbuurt moeten in de Friese spelling geschreven worden (Fryslânstraat i.p.v. Frieslandstraat).
- Graag zien wij een regenboogpad in de openbare ruimte.
- Wij willen in de wijken ruimte voor de Arnhemse vlag.
- We willen aandacht voor archeologie en erfgoed in de stad en in de wijken.

Wijken

Wij vinden dat als een probleem wordt geconstateerd in de wijk eerst aan de mensen gevraagd moet worden of zij het probleem ook zien en of zij oplossingen hebben voor het probleem. Met alle kennis die vergaard is kan dan de politiek aan de slag. Vervolgens komt er een voorstel wat ook weer voorgelegd wordt (de huidige inspraak) en een besluit. Na deze laatste fase moet de politiek uitleggen waarom oplossingen van burgers niet mogelijk waren of niet wenselijk werden geacht. Een open communicatielijn dus tussen burger en bestuur.

De verantwoordelijkheid van de burgers kan ver doorgevoerd worden. Zo kunnen burgers ook meer bestuurlijke en materiële verantwoordelijkheid gaan dragen voor wijkvoorzieningen. Denk aan de exploitatie van wijkcentra, jongerenaccommodaties en sportvoorzieningen. Het verdient aanbeveling om te starten met verschillende vormen van 'burgerbestuur' die de voorzieningen in wijken besturen en beheren. Als bewoners het gevoel hebben dat iets (een project of een locatie) van hen is vechten zij voor het behoud en de continuïteit. De gemeente moet dus leren loslaten.

Vooral in de volkswijken van steden zijn er actieve wijkbewoners die veel contacten hebben in hun wijk en met organisaties. Deze zogenoemde "wijkburgemeesters" of "buurtbaronnen" wil de PSP'92 in positieve zin benutten. Zij zijn niet meer burger dan andere burgers, maar hun passie, kennis en kunde moet op een zinvolle wijze worden ingezet. Zij kunnen een echte ambassadeur zijn voor hun wijk.

In elke wijk zijn er wel bewoners actief, hebben zij zich verenigd in een wijkraad/bewonersplatform, werken (zorg- en welzijns-)instellingen samen, zijn lokale ondernemers actief en zijn er verbindingen met kerk/moskee en sportverenigingen etc. Dit noemen we het wijknetwerk, al zijn de verbindingen onderling niet allemaal even sterk en is

niet iedereen van alles op de hoogte. We bepleiten goede communicatie tussen alle partijen, waarbij gelijkwaardigheid centraal staat.

De PSP'92 stelt voor een sociale kaart op te stellen per wijk. Er is meer in de omgeving voor handen dan mensen weten.

In elke wijk moet minimaal een geldautomaat in de openbare ruimte aanwezig zijn. Daarnaast moet er een volwaardig punt zijn voor post en pakketten.

ZIENSWIJZE

Bestuur en burger samen een probleem in de wijk laten oplossen, door goed overleg en samenspraak in het voortraject, inspraak bij het besluitvormingstraject en blijvend contact/terugkoppeling bij de uitvoering. Hierbij telt elke burger even zwaar mee.

Ruimte en Wonen

Arnhem is de afgelopen jaren in het centrum het decor geweest van de grote bouwprojecten. Laatste stenen zijn gelegd, funderingen zijn gestort, laatste scheppen zand zijn verplaatst. We denken hier aan de stationsomgeving en aan Focus.

Bouwen is belangrijk. Niet omdat we zo graag stenen en beton zien, maar omdat die stenen en dat beton kansen bieden voor mensen om te wonen, recreëren en winkelen op een moderne manier. Arnhem is ruimtelijk nog steeds een stad in beweging en daar is de PSP'92 trots op.

Een van de sociale grondrechten van deze tijd is het recht van de burger op een goede en betaalbare woning (artikel 22 van de Grondwet). Het is de plicht van de overheid om te voorzien in voldoende en goedgebouwde woningen. Ongeacht de samenlevingsvorm – alleen of met anderen – zal er naar gestreefd moeten worden, dat een ieder de woonruimte krijgt, die hij wenst. In overleg met de Regio A/N, provincie en rijksoverheid zal de gemeente een evenwichtige verdeling van nieuw te bouwen woningen moeten aangeven. Het is nodig om nieuwe woningen te bouwen vanwege de nog steeds aanwezige woningnood en het hoge percentage werklozen in de bouwsector.

Een Arnhemse "Atlas van de leegstand" zou in elk geval aan de basis kunnen staan voor de ontwikkeling van een lokale 'visie op leegstand', ontwikkeld door de gemeente samen met de vastgoedsector en omwonende burgers.

Handhaving van resterende natuurgebieden, openbaar groen (parken en veldjes) en andere landschappelijk waardevolle gebieden zal een zwaarwegende factor zijn bij ruimtelijke planning.

We wensen dat indieners van zienswijzen op ruimtelijke plannen een uitgebreide reactie ontvangen op hun opmerkingen. Indieners van zienswijzen willen graag het gevoel hebben dat zij serieus zijn genomen.

Er gebeurt veel in de stad en er zijn vele Arnhemmers met kennis over de stad. Wij stellen voor een Stadsforum in te stellen om vrij advies te kunnen geven over de ruimtelijke ordening van Arnhem.

ZIENSWIJZE

12

Wij willen in de ruimtelijke ordening rekening houden met het behoud van landschap, natuur en openbaar groen. Daarnaast willen wij een Stadsforum wat vrij kan brainstormen over de ruimte in de stad.

Mobiliteit

De gemeente dient zorg te dragen voor goede wandel- en fietspaden. Velen maken een ommetje of pakken de fiets. Dat is goed voor de gezondheid en voor het milieu. Wij bepleiten jaarlijks overleg met de Voetgangersvereniging en de Fietsersbond over deze voorzieningen. De wethouder Mobiliteit dient hier uitvoering aan te geven en hierover terug te rapporteren naar de gemeenteraad.

Openbare gebouwen, sociaal-culturele voorzieningen, schoolcomplexen, ziekenhuizen, winkelcentra e.d. dienen met openbaar vervoer bereikbaar te zijn. Bij de vaststelling van nieuwe werkgelegenheids- en woonlocaties dienen de bestaande hoofdlijnen van openbaar vervoer, of een geringe uitbreiding daarvan, een belangrijk criterium te vormen om op maatschappelijk rendabele wijze een goede openbaar vervoersvoorziening te creëren. De voorkeur gaat hier uit naar een treinverbinding.

De PSP'92 stelt voor om het openbaar vervoer gratis te maken, en te bekostigen uit een mobiliteitstax. Om de drukte in het verkeer te verminderen stellen wij voor dat de onderwijsinstellingen niet om 8.45 uur beginnen. Door meer gespreide aanvangstijden te hanteren verminder je de verkeersdruk vanzelf.

Ook in Arnhem is op het Centraal Station een uitgiftepunt van de OV-fiets. De PSP'92 is voorstander van innovatieve vervoerssystemen en vindt deze reïncarnatie van het "witte fietsenplan" positief voor het gebruik van de fiets. Wij willen dit dan ook graag uitbreiden naar de andere Arnhemse stations.

Verkeerslichten moeten aan de deelnemers van het verkeer laten zien hoe lang het duurt dat deze op rood of groen springen.

Het gezamenlijk delen van een auto moet gestimuleerd worden. De PSP'92 is van mening dat er gemeentelijke "wijkdeelauto's" moeten komen voor gezamenlijk gebruik door de wijkbewoners. Dit zouden dan elektrische auto's moeten zijn.

Bij de aanleg en verbetering van infrastructurele voorzieningen moet altijd rekening worden gehouden met de bruikbaarheid voor kwetsbare groepen, met name senioren, gehandicapten en kinderen. Bushaltes moeten goed toegankelijk zijn voor gehandicapten. Anders heeft het geen nut om de bussen uit te rusten met rolstoelplanken.

ZIENSWIJZE

Graag willen wij aandacht voor algemene mobiliteit voor iedereen die aantrekkeijk, betaalbaar, comfortabel en duurzaam is. ABCD-mobiliteit dus in de Arnhemse Wijken.

Klimaat, energie, milieu en natuur

De PSP'92 wil met zorg omgaan met de schepping. De aarde is slechts in bruikleen aan ons gegeven. Dit betekent dat we moeten investeren in duurzaamheid. Zaken als groene energie aantrekkelijk maken zorgen er voor dat de wereld langer mee gaat. Ook het gebruik van openbaar vervoer is goed voor het klimaat en milieu.

We zien een ontwikkeling van "energieprosumenten" opkomen: consumenten die zelf energieproducent worden. De PSP'92 is voorstander van deze "Do It Yourself"-mentaliteit. Collectieven van betrokken burgers die wind- en zonne-energie willen maken verdienen gemeentelijk gefaciliteerd en ondersteund te worden.

Er zijn steeds meer ouderen en gehandicapten die in een scootmobiel rijden. Het lijkt ons zinvol om te onderzoeken of er ook oplaadpunten voor scootmobielen kunnen worden geïntegreerd in de oplaadpalen.

Wij zijn voorstander van voedselbossen en wijkmoestuinen.

De PSP'92 is tegen kernenergie, maar voor stimulering en subsidiering van wind- en zonne-energie. Uiteindelijk zullen de olie, kolen en gasbronnen niet meer voor alle energiebehoefte kunnen zorgen.

Bijenvolken zijn onmisbaar voor de productie van groente en fruit. Met de sterfte onder bijenvolken van de afgelopen jaren dreigt er een tekort te ontstaan. We moeten maatregelen nemen om de bijen beter te beschermen en de populatie weer op peil te krijgen.

Er moet aandacht zijn voor de blauwe en groene natuur in de wijk.

ZIENSWIJZE

Wij bepleiten een goede omgang met de schepping. Daarom willen wij aandacht voor klimaat, energie en natuur in de wijken. Graag lezen wij een reflectie op bovenstaande ideeën.

Openbare ruimte

De openbare ruimte is van ons allemaal, maar niet iedereen lijkt zich er verantwoordelijk voor te voelen. Dat uit zich onder meer in het dumpen van spullen, illegaal parkeren en onverantwoord rijgedrag. De PSP'92 vindt een schone, veilige en groene openbare ruimte

belangrijk. Vernielingen moeten snel, en als het enigszins kan op kosten van de veroorzaker, worden hersteld. We willen ruimte voor spontane (tijdelijke) creatieve uitingen in de openbare ruimte creëren. Ook moet er ruimte zijn voor vrije en ideële meningsuiting.

Niet alleen de overheid is verantwoordelijk voor de openbare ruimte, maar de gehele samenleving. Overheid, burgers, middenstand, horeca, scholen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een veilige en leefbare openbare ruimte in de Arnhemse wijken. De PSP'92 is voorstander van proeven met het laten adopteren van delen van de openbare ruimte door wijken, bedrijven of bewoners. Hierbij denken wij aan het door een hoveniersbedrijf laten onderhouden van een rotonde die als tegenprestatie een reclamebordje neer mag zetten op of bij die lokatie.

Ook moet er aandacht zijn voor het creëren van natuurlijke sociale ontmoetingsplekken. Een dorpsplein of een speelplek kan al zo'n functie vervullen. Ook kunnen er "chess-sets" worden geplaatst, zodat het mogelijk is om te schaken of te dammen in de open lucht.

De PSP'92 wil bij speeltuinen leuke prullenbakken realiseren. Wij denken hierbij aan de "Holle bolle Gijs"-prullenbak in De Efteling.

Om de sociale cohesie rondom openbare ruimte in een wijk te vergroten is het samen iets maken in de wijk zinvol. Er zijn genoeg blinde muren waar een vrolijke muurschildering op gemaakt kan worden. Dit kan dan met een groep bewoners worden uitgevoerd.

ZIENSWIJZE

Wij willen duidelijk beleid voor afvalinzameling. Diftar zorgt voor zwerfvuil en dat kost alleen maar geld en ergernis. Particulieren of ondernemingen willen wij de kans geven groenonderhoud te adopteren. Verder moet er ruimte komen voor natuurlijke sociale ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.

Vier visionaire visies

We geven nog vier visionaire visies mee voor de toekomst.

De burger is leidend
In buurten, wijken en kernen zijn de burgers de leidende actoren wat betreft leefbaarheid en zorg voor elkaar. Door zelfsturing, zelfregie en zelfredzaamheid bouwen burgers aan een levende gemeenschap waaraan iedereen naar vermogen een bijdrage levert. Dat geldt met name voor de thema's leefbaarheid en zorg voor elkaar.

"Eigendom" en "liefdevol verwaarlozen"
Burgers die streven naar een leefbare woon- en leefomgeving en zich daarvoor daadwerkelijk inzetten, zijn "eigenaar" van hun initiatieven en vragen. Daarbij verdienen zij betrokkenheid, steun en vertrouwen van de zijde van overheid en maatschappelijke organisaties. Voor deze instanties betekent dat vooral de bereidheid tot "loslaten" op het niveau van wijk en buurt. Het niveau waarop zelfregie en zelfsturing plaatsvinden, is dat van

de wijk en buurt. Dat is kleinschalig beginnen, maatwerk leveren en verbindingen leggen tussen bestaande netwerken. De lokale overheid vindt en verbindt het gevondene.

Van "maken" naar "mogelijk maken"
Het beginsel van zelfsturing door burgers vraagt van de gemeentelijke overheid een omslag ("kanteling"): de gemeente wordt partner in een dialoog-proces waarin visies en doelen gezamenlijk met burgers en maatschappelijke organisaties worden gedeeld en geformuleerd. Van gemeente en maatschappelijke organisaties wordt ten opzichte van burgerinitiatieven een pro-actieve en creatieve opstelling verwacht in de vorm van vraaggericht werken. Dit betekent vooral: uitgaan van wat burgers zelf kunnen, ondersteuning bieden en op het juiste punt inspringen. Vertrouwen is de basis voor het samenwerkingsproces.

De communicatieve overheid
De communicatieve overheid beschouwt burgers en maatschappelijke organisaties als gelijkwaardige partners. Zij erkent het bestaan van de eigen leefwereld van de burgers en geeft ruimte aan vormen van directe democratie. Zij werkt niet primair vanuit regels en procedures, maar vanuit gelijkwaardigheid, dialoog en vertrouwen. Gezamenlijk met de partners wordt bekeken welke processen en activiteiten zich lenen voor zelfsturing en zelfregie.

Proces

Arnhem kent een Stadsvisie en een Structuurvisie. Is hier rekening mee gehouden?

Ook willen wij graag de reacties van de Provincie, het Waterschap, de aangrenzende gemeenten en de bewonersoverleggroepen ontvangen. Daarnaast willen wij weten of, én zo ja, welke overleggroepen zijn geïnformeerd.

Afrondend

Wij zien uit naar de reacties op onze zienswijzen. Zienswijzen ingediend voor het algemeen belang van de stad en de wijk. Voor Arnhem.

Arnhem, 5 januari 2022.

PSP '92
ARNHEM

16

Zienswijze 17 (buiten de termijn)

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

College van burgemeester en wethouders
van de gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811DG Arnhem

Datum 20-01-2023
Uw kenmerk
Ons kenmerk 2022-007197
Contactpersoon [redacted]
Telefoonnummer 088-[redacted]
E-mailadres [redacted]@vggm.nl

Onderwerp Reactie Ontwerp omgevingsvisie Arnhem 2040.

Geacht college,

Op 17 november 2022 ontving ik de nieuwsbrief van de projectsecretaris Omgevingswet waarin u een ieder de gelegenheid geeft te reageren op het "Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040".

In deze brief ontvangt u onze reactie op het ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Advies
Op 25 januari 2022 heb ik mijn advies gegeven op het “voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040”.
In het actualisatiedocument van juli 2022 heeft u uitgelegd hoe mijn reactie is verwerkt.
Veiligheid en gezondheid heeft een betere verankering in de visie gekregen. Daarmee geeft u ook het belang van veiligheid en gezondheid aan.

Het actualisatiedocument in samenhang met het Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geeft mij aanleiding voor de volgende opmerking:
Het thema veiligheid en gezondheid heeft nog verdere verdieping nodig in de beleidsontwikkeling “Arnhem groen, gezonde en veilige stad”. Ik adviseer u daarbij om bij deze uitwerking ons Beleidsplan Veiligheidsregio met daarbij het regionaal risicoprofiel mede als basis/uitgangspunt mee te nemen.
Graag lever ik een bijdrage aan deze beleidswerking.

Afsluitend
Mocht u nog vragen of opmerkingen hebben, kunt u contact opnemen met genoemde contactpersoon.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directie

i.a.a.: [redacted], projectleider Omgevingsvisie gemeente Arnhem

Bijlage(n) bij de zienswijze

Commissie voor de milieueffectrapportage

26 januari 2023

Persbericht

Toekomstscenario's laatste stap richting compleet beeld milieueffecten Omgevingsvisie Arnhem

Het milieueffectrapport van de Omgevingsvisie Arnhem is van hoge kwaliteit, maar nog niet compleet. Dat zegt de Commissie voor de milieueffectrapportage in haar advies over het rapport. Zij adviseert om enkele toekomstscenario's nog op milieueffecten te beoordelen. De gemeente had de Commissie gevraagd de inhoud van het milieueffectrapport te beoordelen.

De gemeente Arnhem wil een nieuwe Omgevingsvisie vaststellen voor haar beleid richting 2040. De gemeente gaat voor een aantrekkelijke, groene, gezonde, veilige en vitale stad, met ruimte voor schone mobiliteit, wonen en nieuwe energie. Voordat de gemeenteraad besluit over de visie, zijn de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport.

Het rapport beschrijft de gevolgen voor de leefomgeving goed. Het beleid heeft vooral positieve effecten, bijvoorbeeld op duurzaamheid en biodiversiteit in de stad. Wel neemt de geluidhinder toe doordat er meer woningen komen op drukke plekken. Door nieuwe ontwikkelingen kan er bovendien extra stikstof neerslaan op de Veluwe. Dit is een risico voor de natuur die daar al kwetsbaar is.

De Commissie is zeer te spreken over het milieueffectrapport. Haar advies is om nog wel de milieueffecten te beschrijven van toekomstscenario's die de gemeente eerder met inwoners en bedrijven besproken heeft. Deze scenario's leggen bijvoorbeeld meer nadruk op de ontwikkeling van het stadscentrum, of juist op de wijken eromheen. Deze scenario's zorgen mogelijk voor minder geluidhinder of aantasting van de Veluwe. Dit is belangrijke informatie voor de gemeenteraad en belanghebbenden.

De Commissie adviseert het rapport aan te vullen en daarna pas een besluit te nemen over de Omgevingsvisie.

De onafhankelijke Commissie m.e.r. is bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van milieueffectrapporten. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. De Commissie schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag - in dit geval de gemeenteraad van Arnhem - besluit over het plan. Zie ook www.commissiemer.nl.

Noot voor de redactie
Op de website vindt u het volledige advies.
Voor meer informatie kunt u bellen met Tom Ludwig, 030 – 234 76 10.

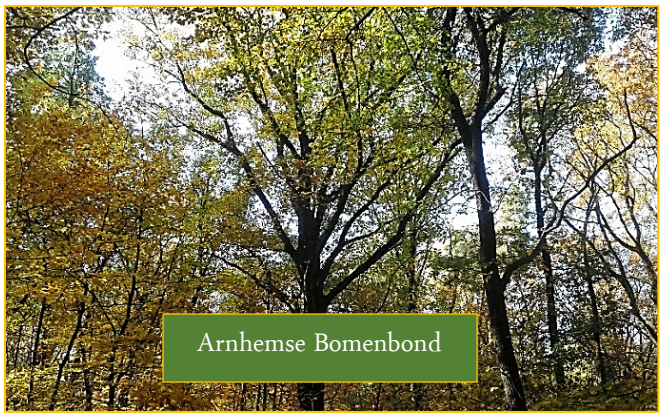

5 mei 2023, Arnhem

Betreft: Ontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040

Aan de gemeenteraad van Arnhem

Beste raadsleden,

Deze week ontvingen wij de reactie van B & W op onze voorstellen voor het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Tot onze grote verbazing wil het College van Burgemeester en wethouders het **gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting** als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet** afwijzen in de Omgevings**visie.**

Eveneens wil het College nog steeds de **biomassacentrale Veolia** een rol geven in de Arnhemse energietransitie.

In het tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een visie om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) **houtovens** tegen te gaan.

Wij vragen u nadrukkelijk in actie te komen om de tekst van de Omgevinsgvise aan te laten passen.

Met vriendelijke groet

Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond – Tree Union

Joost Blasweiler (voorz.) Anne Ferwerda (secr.)

Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl

en mobielnummer: 0623394395

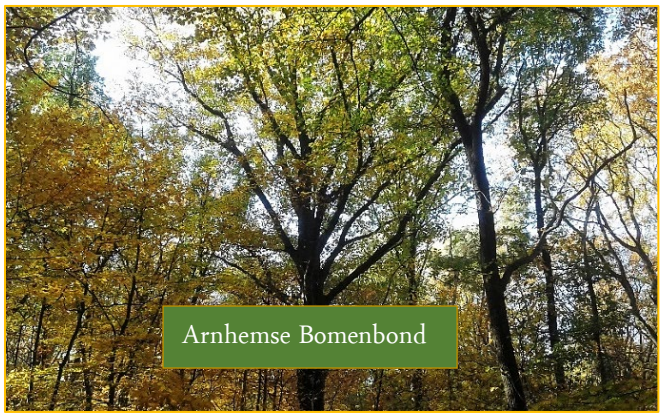

13 december 2022, Arnhem

Betreft: Zienswijze op het Ontwerp Omgevingsvisie Gemeente Arnhem 2040

Aan de Gemeenteraad en het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem.

Beste dames en heren,

Hierbij dienen wij een zienswijze in op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040:

1. **(Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen !**

In het ontwerp wordt (houtgestookte) biomassaverbranding als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem **niet afgewezen, ontmoedigd of verboden**. In de vorige raadsperiode heeft de gemeenteraad meerdere malen haar bezwaren en bedenkingen tegen deze vorm van energie of warmte opwekking uitgesproken. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting leveren een veel grotere luchtvervuiling op dan het verbranden van aardgas. (Houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting zal als energiebron niet langer toegestaan moeten worden in de gemeente Arnhem. Deze ernstig luchtvervuilende energiebronnen mogen op geen enkele manier een rol spelen in de warmtevoorziening van woningen, bedrijven, warmtenetten en instellingen. Als de gemeente daadwerkelijk een **duurzame** energietransitie tot stand wil brengen, dan moet zij biomassaverbranding en mestvergisting afwijzen. Voor '*het meest groene en natuurvriendelijke College van Arnhem ever*' zou dit niet een brug te ver moeten zijn.

2. **De biomassacentrale van Veolia niet inzetten voor de Arnhemse energietransitie .**

De biomassacentrale van Veolia op de Kleefse Waard verbrandt gemiddeld 4000kg woodchips per uur. Deze boshoutverbranding levert niet alleen veel meer CO_2 op vergeleken bij het verbranden van aardgas, maar tevens ook een grotere uitstoot van SO_2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen en dioxinen/furanen.[1] Gebleken is de afgelopen jaren dat de biomassacentrale van Veolia zich regelmatig niet houdt aan de afgegeven natuurvergunning (zie bijlage 2). Het provinciebestuur legde Veolia Industriediensten BV op 21 juni 2022 een dwangsom op, omdat de centrale 2,5 keer te veel NH3 uitstootte in 2021.[2] Gemeente Arnhem zegt dat zij een klimaatneutrale en duurzame stad willen ontwikkelen. Desalniettemin wil de gemeente de biomassacentrale van Veolia een rol geven in de ontwikkeling van de nieuwe warmtenetten. De gemeente kan geen koploper in de energietransitie en circulariteit worden als zij het IPKW terrein blijft promoten **met gebruik** van de niet duurzame warmteopwekking door de biomassacentrale Veolia. In de omgevingsvisie zal de afwijzing van de biomassacentrale Veolia in de energietransitie daadwerkelijk opgenomen moeten worden.

[1] Zie **bijlage 1**: Brief MOB aan GS Gelderland 23-10-2020.
[2] Zie **bijlage 2**: Brief GS aan Veolia: opleggen dwangsom .d.d. 21 juni 2022.

3. **Houtstoken in ovens en kachels in relatie met de volksgezondheid.**[3]

In het ontwerp ontbreekt een visie om de verwarming van appartementen middels houtovens zoals aan de Klingelbeekseweg tegen te gaan. In de vorige raadsperiode is door het College aan de raad toegezegd dat een beleid ontwikkeld zou worden om houtovens voor de verwarming van meerdere woningen zoveel mogelijk te voorkomen.
Ook ontbreekt een visie om het verbranden van hout in particuliere woningen **tegen te gaan, dan wel te verminderen**. Het verbranden van veel hout voor de verwarming van woningen heeft grote nadelen voor de volksgezondheid, vooral voor de gezondheid van mensen met longaandoeningen en astma.

4. **In het ontwerp ontbreekt een visie hoe Arnhem kan en gaat meehelpen om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een analyse van de huidige problemen met de luchtkwaliteit ontbreekt in de omgevingsvisie. Zelfs de gegevens over de effecten op de **gezondheid van Arnhemmers** door de uitstoot van gassen en stoffen zijn niet vermeld. Maatregelen hoe Arnhem meegaat helpen de luchtkwaliteit te verbeteren worden niet benoemd. Wel wordt herhaaldelijk in de ontwerp visie gesteld dat Arnhem “een gezonde stad” moet worden.

5. **Bodemwateronttrekking uit de bosgronden in Arnhem verminderen.**

In het ontwerp is geen visie opgenomen voor het verminderen van de nu reeds te grote bodemwateronttrekking in Arnhem Noord. Door de bevolkingsgroei zal het drinkwaterverbruik verder stijgen. De onttrekking van grondwater ten behoeve van de industrie, landbouw en drinkwatervoorziening zal aanmerkelijk moeten verminderen. Gezuiverd rivierwater kan meer aangewend worden en daarvoor zullen plannen ontwikkeld moeten worden i.s.m. de Provincie Gelderland. Het daadwerkelijk bevorderen dat regenwater gebruikt gaat worden voor het doorspoelen van toiletten is eveneens een middel dat ingezet kan worden.
In **Arnhem Zuid** speelt bovendien het probleem dat door de lage stand van de Rijn het grondwater een te laag peil heeft met ernstige consequenties voor planten en bomen. In de Omgevinsgvise moeten hier maatregelen voor te worden aangekondigd.

6. **Geluidslast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 verminderen**

De geluidlast voor de bossen en natuurgebieden langs de A12 en A50 is veel te groot en kan aanmerkelijk verminderd worden met geluidschermen. De gemeente Arnhem kan i.s.m. met de Provincie en het Rijk hiervoor uitvoerbare plannen ontwikkelen.

7. **Geen zonneparken in de bossen en landgoederen in Arnhem en Deelen toestaan.**

Het toestaan en bevorderen dat zonneparken in en nabij de bossen en landgoederen van Arnhem en Deelen worden gerealiseerd is volstrekt tegenstrijdig met de noodzakelijke versterking van de natuur in deze gebieden.[4] De aanleg van een zonnepark betekent nog minder leefruimte voor bomen en planten, insecten en kleine dieren. De kabels in de bosgrond, de infrastructuur, de zonnepanelen en

[3] De houtstook in houtkachels veroorzaakt meer dan 10 % van de fijnstofdeeltjes < 2,5 micrometer in de lucht. Voor meer info: Maarten Krol, hoogleraar Luchtkwaliteit en Atmosferische Chemie aan de WUR.

[4] Vermeldt op bladzijde 77 Ontwerp Omgevingsplan Arnhem 2040. Echter de ruimtelijke omgeving in ons land is gedurende de laatste tientallen jaren verregaand aangetast door allerhande bebouwing en infrastructuur, een proces dat onverminderd doorgaat. Arnhem vormt daar geen uitzondering op. Alleen beschermde natuurgebieden, parken en landschappen zijn nog grotendeels gevrijwaard gebleven van dit proces van verrommeling en artificialisering.

het bijbehorende onderhoud zijn nadelig voor de natuurontwikkeling. De aanleg van de zonneparken in de natuurgebieden is bovendien in strijd met de vereiste bescherming van de natura 2000-gebieden. Tevens wordt de unieke belevingswaarde van de natuurgebieden in Arnhem verstoord. De ontwikkeling van een zonnepark behoort daarin geen plaats te vinden.

De gemeente Arnhem kan beter de plaatsing van meer zonnepanelen op de **daken van sociale woningvoorraad** financieel stimuleren en overeenkomen in de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningstichtingen.

8. **Meer woningen in Arnhem Zuid heeft als consequentie dat meer groen- en bosterreinen in Arnhem Zuid moeten worden gerealiseerd.**

Het aantal (nieuwe) woningen zal in Arnhem Zuid aanmerkelijk stijgen; mede door de bouw van 'tijdelijke woningen', die in praktijk vele decennia zullen blijven staan. Dit gegeven moet als consequentie hebben dat er ook navenant meer groene ruimte en bosachtige terreinen erbij zullen moeten komen! In het ontwerp is deze gevolgtrekking niet opgenomen. Planontwikkeling voor de uitbreiding van groen- en bosterreinen rondom en in de wijken in Arnhem Zuid is daarom noodzakelijk.

9. **Nieuwe woningen bouwen en de grenzen aan de groei voor de groene stad Arnhem.**

De woningnood is hoog. Daarom onderschrijft de Arnhemse Bomenbond de visie dat er met spoed ca. 7000 woningen tot en met 2030 in Arnhem erbij moeten worden gebouwd, tevens ook door renovatie van kantoren en gebouwen. Met name het aantal betaalbare s**ociale huurwoningen in de stad moet weer aanmerkelijk uitgebreid worden**. Het percentage **betaalbare huurwoningen** is in de geplande nieuwbouw en renovatie veel te laag en dient ons inziens naar 80 % te worden opgeschaald in de toekomstige woningbouwlocaties en projecten. Mensen met hoge inkomens, bezittingen of financiële reserves kunnen immers over het algemeen veel beter de huidige woningnood opvangen dan woningzoekenden met inkomens beneden modaal. Mensen met een bovenmodaal inkomen kunnen eveneens gemakkelijker een woning kopen in de directe omgeving van de gemeente Arnhem, zoals in Oosterbeek, Velp, Elst en Huissen.
De gemeente Arnhem heeft een structureel financieel belang om meer inwoners in de stad te huisvesten en meer woningen te realiseren op haar grondgebied. In het ontwerp van de Omgevingsvisie **wordt niet onderbouwd** waarom het **na 2030** wenselijk c.q. noodzakelijk zou zijn om in **Arnhem zelf** nog eens 7000 tot 9000 woningen extra te bouwen. Veel nadelen van die extra woningbouw worden in de PlanMER rapportage van TAUW al benoemd.

De geformuleerde omgevingsvisie gaat **te veel uit van groei** van het aantal inwoners **binnen** de grenzen van Arnhem. Duidelijk is dat de uitbreiding van het aantal inwoners van Arnhem met ca. **30.000 inwoners** (het ontwerp stelt ca. 16.000 meer woningen in 2040) behoorlijk nadelig zal uitpakken voor de groene ruimte en het welzijn in de stad. Veel nieuwe inwoners betekent immers ook meer bebouwing, voorzieningen, parkeerplaatsen en verkeersbewegingen in Arnhem.
De woningnood van de '*bewoners van het groen in Arnhem*' (**insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën**) zal bovendien nog verder worden vergroot als Arnhem teveel mensen op haar eigen grondgebied wil huisvesten. Het is opmerkelijk dat de omgevingsvisie Arnhem 2040 **de voortdurende groei van de stad** blijft bepleiten.

Aangezien er in de gemeenten rondom Arnhem zeer veel agrarisch gebied is, kan beter een visie geformuleerd worden dat Arnhem daadwerkelijk een beleid gaat voeren om weer **meer woningbouw**

in de agrarische gebieden rondom de stad te realiseren in samenwerking met omliggende gemeenten en de provincie Gelderland.

10. Bescherming van de fauna en flora in de stad.

In het ontwerp van de omgevingsvisie wordt slechts summier de bescherming insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën benoemt. Meer onderkend moet worden dat onze 'medebewoners' voor een groot deel al verdwenen zijn en nog steeds vernietigd worden. Economie en cultuurhistorie krijgen een veel grotere prioriteit dan de gemeentelijke maatregelen om de bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën vorm te geven in de stad en de Arnhemse landgoederen. In de aangekondigde uitwerking van de omgevingsvisie krijgen deze 'medebewoners' ons inziens eveneens geen prioriteit. Meer agrarisch gebied zal moeten worden omgezet in natuurgebied en door de uitbreiding van bossen en bosachtige terreinen. De gemeenteraad heeft **de noodtoestand** in verband met de klimaatcrisis uitgeroepen. De bescherming van insecten, kleine dieren, vogels, reptielen en amfibieën door uitbreiding van haar leefomgeving moet daarom in de Omgevingsvisie daadwerkelijk prioriteit krijgen. Het wordt tijd dat deze medebewoners ook rechten krijgen.

11. Europese wetgeving en meer stiltegebieden in Arnhem?

In het ontwerp hebben wij niet kunnen terugvinden welke visie er is om in Arnhem meer stille en rustgebieden te maken conform de Europese wetgeving. Graag ontvangen wij een toelichting of hier een visie voor is ontwikkeld.

12. Nieuwe bouwprojecten langs de Kemperbergerweg?

Op bladzijde 76 en 77 van de Omgevinsgvise worden nieuwe activiteiten en bebouwing in de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg wenselijk gevonden. Hierbij wordt de voorkeur uitgesproken om langs de Kemperbergerweg nieuwe bebouwing mogelijk te maken. Dit is in strijd met het vingerend bestemmingsplan. Graag ontvangen wij een toelichting **waarom en in welke mate** de gemeente Arnhem wil afwijken van het **bestemmingsplan en de voorschriften** voor de natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg.

13. **Voldoet de Omgevingsvisie Arnhem 2040 aan de Omgevingswet?**

De gemeentelijke omgevingsvisie moet conform de Omgevingswet de Structuurvisie van Arnhem vervangen.[5] Wij vragen ons af of het huidige ontwerp in voldoende mate die functie van de structuurvisie kan vervullen. In ieder geval moet in een omgevingsvisie rekening worden gehouden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Hierover bestaan bij ons ernstige twijfels of het ontwerp hier aan voldoende voldoet.

[5] De omgevingsvisie moet inhoudelijk in elk geval de volgende elementen bevatten: 1. Een beschrijving van de hoofdlijnen van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving: waar bestaat de fysieke leefomgeving uit en wat is de kwaliteit ervan? 2. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling, gebruik, beheer, bescherming en behoud van het grondgebied: wat gebeurt er/ gaat er gebeuren aan ontwikkelingen en instandhouding van het grondgebied? 3. De hoofdzaken van het voor de fysieke leefomgeving te voeren integrale beleid: wat zijn de na te streven doelen en op welke manier worden die bereikt?

In afwachting van uw constructieve reactie,[6] verblijven wij,

met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union

Joost Blasweiler (voorzitter) Anne Ferwerda (secretaris)

Secretariaat adres van de Arnhemse Bomenbond en de stichting Tree Union: Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

De Arnhemse Bomenbond heeft een actief samenwerkingsverband met:

Bloei! In Arnhem, Actievoerders en beschermers van de bomen in Arnhem, stichting EDSP ECO, Natuur en Milieu Schuytgraaf, Elderveld Groen, Bewoners groenoverleg Rijkerswoerd, Redactie Bomen en Bos, Werkgroep Biomassa Klingelbeek, stichting Arnhems Peil, Werkgroep Meer Groen en Bos in Arnhem Zuid, Werkgroep Zijpendaal en het Gravinnenbos, stichting Environmental Justice te Doorwerth, Vereniging Vijf Dorpen in 't Groen Renkum.

[6] Wij vinden het jammer dat de gemeente Arnhem op geen enkele wijze gereageerd heeft op onze schriftelijke reactie aan u d.d. 8 september 2021 over het voorontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.

Arnhem, 19 mei 2023

Aan de Gemeenteraad en
het College ven B&W
van de gemeente Arnhem

Betreft: vast te stellen Omgevingsvisie

Geachte dames en heren,

Op 5 mei jl. hebben wij de gemeenteraad van Arnhem een brief gestuurd betreffende de reactie van B en W (blz. 33, reactie 12) op onze zienswijze d.d. 12 december 2022) op het Ontwerp van de Omgevingsvisie Arnhem 2040.
Daarbij hebben wij aangegeven dat wij onaangenaam verrast zijn, dat het College het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie niet ondubbelzinnig afwijst ondanks het feit dat in eerste instantie de gemeente Arnhem het gebruik van houtgestookte biomassa als een onwenselijke energieopwekkingsvorm beschouwt.

Stichting Arnhemse Bomenbond- Tree Union verder: wij) verzoekt de raad dringend om in de definitieve tekst van de Omgevingsvisie op te nemen dat het gebruik van biomassa voor de gemeente Arnhem onacceptabel is. De uitzondering "Tenzij.. etc. " zien wij graag doorgehaald of een vermelding wordt opgenomen op welke manier en binnen welk tijdsbestek de gemeente het gebruik van biomassa voor elektriciteit en warmte beëindigt.

Onze argumenten voor deze tekstwijzigingen in Omgevingsvisie(wellicht ten overvloede)**:**

1. De wetenschappelijke wereld verenigd in de EASAC (European Science Advisory Council) met daarin een vertegenwoordiging van de KNAW is unaniem van mening dat biomassa geen duurzame energie is en dringt stevig aan op stopzetting van de miljarden subsidie in de sector.
2. De stikstofcommissie Remkes adviseert het kabinet hetzelfde.

3. De SER geeft in augustus 2020 het kabinet o.a. het advies het gebruik van biomassacentrales voor elektriciteit en warmte af te bouwen.

4. Het kabinet stopt in 2021 met nieuwe subsidies voor houtige biomassacentrales (dat zijn nagenoeg alle centrales in Nederland). Men wil meer duidelijkheid over de voor- en nadelen. Het wachten is op een beleidsplan hierover.

5. 25% van de biomassa die in de centrales verwerkt wordt komt uit Noord-Europa en Amerika. Het transport gaat met dieselvrachtwagens en grote vrachtschepen met stookolie over zee. De CO2-uitstoot hiervan komt in de beschouwingen van voorstanders van biomassa nergens voor.
   De benodigde garantie dat het duurzaam hout is dat verwerkt wordt kan Amerika b.v. niet geven. Zij hebben het verdrag van Kyoto niet ondertekend en zijn uit het klimaatakkoord van Parijs gestapt. Tot op dit moment is volledig niet transparant hoe een onafhankelijk controle- en monitoringssysteem er uitziet. En dus is ook niet helder hoe een garantie te geven is op duurzaamheid van het hout. Alle certificering van "duurzame" houtkap is door de markt zelf

opgezet en daarom onbetrouwbaar. Bovendien is er geen controle op naleving van de door de sector zelf opgelegde regels.

6. De aanname is dat bij (kleine) centrales de uitstoot aan CO2 en stikstof minder is. Dat klopt niet: in 2020 is de uitstoot van CO2 met 16 % gestegen in vergelijking met 2019. Het gaat overigens ook niet alleen om uitstoot van stikstof en CO2 maar ook om uitstoot van SO2, HCL, HF, fijnstof, ammoniak, metalen, en dioxinen/furanen.

7. Onzekere en onjuiste aannames en veronderstellingen, niet gestaafd door wetenschappelijk onderzoek, worden ten onrechte gebruikt. Zo is de aanname dat door herplanting de CO2-uitstoot gecompenseerd wordt, en dat verbranding van de in hout opgenomen CO2 gelijk is aan de uitstoot bij verbranding. DE denkfout hierin is dat herplante bomen decennia nodig hebben om een gelijke CO2-opname te realiseren als de verbrande boom aan uitstoot geven. Per saldo is er dus een grotere uitstoot, zoals uit punt 5 ook blijkt. (De Europese afspraak om de gegevens niet op te nemen in de beoordeling van het halen van de CO2-doelstellingen is hierop gebaseerd). Het aanplanten van nieuw bos/groen kan het tempo van de verbranding niet aan en dus zal de uitstoot per saldo blijven toenemen. Daar komt nog bovenop dat dat bos dat verdwijnt nog meer CO2 had kunnen opnemen als het was blijven staan. Daarnaast wordt tijdens de kap de bodem van de bossen vernietigd waar ook veel CO2 in opgenomen is. De opnamecapaciteit van de bodem gaat hard achteruit door de bomenkap. Ook komt er nog extra CO2 vrij bij de kap, het vervoer, het vermalen en het laten drogen van het hout.

8. Er is teveel onduidelijkheid om precies te kunnen bepalen wat het effect van biomassacentrales is. Discussies over (vermeende) misstanden over het gebruik van houtpellets worden steeds feller vanwege de negatieve effecten op klimaat en biodiversiteit (kappen en wegslepen natuurlijk bos). Gepleit is voor een onafhankelijk onderzoek naar de misstanden. Zo is ontbossing in b.v. Estland geconstateerd). Er is echter geen discussie mogelijk over de natuurkunde: hout stoot per MWh 403 kg CO2 uit, steenkool 340kg en gas 202kg. De schoonste optie, bij gebrek aan écht duurzame bronnen, is dus nog altijd gas.

9. Berenschot heeft in het onderzoek over de implementatiemogelijkheden van het warmtenet in Arnhem de houtige biomassaverbranding van Veolia uitgesloten van de cijfers in opdracht van de gemeente. Zij hebben echter niet de houtige biomassaverbranding door AVR Duiven uitgesloten omdat hier geen discussie over was. Gemeente Arnhem sluit dus biomassa niet expliciet uit, het zal gewoon gebruikt worden voor het warmtenet, alleen de cijfers van Veolia werden niet meegenomen in het onderzoek.

Conclusie en verzoek:
Op grond van het bovenstaande verwachten we dat de tekst van de Omgevingsvisie met betrekking tot het gebruik van houtgestookte biomassa wordt aangepast, we vragen u nadrukkelijk om hiertoe stappen te ondernemen ofwel direct ofwel via een amendement.

In afwachting van uw beraad,
met vriendelijke groet,
Namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond-Tree Union,

Joost Blasweiler (voorzitter), Anne Ferwerda (secretaris).

NB Het bestuur is de komende weken bereikbaar via emailadres: tferwerda@planet.nl
Tel. 0623394395

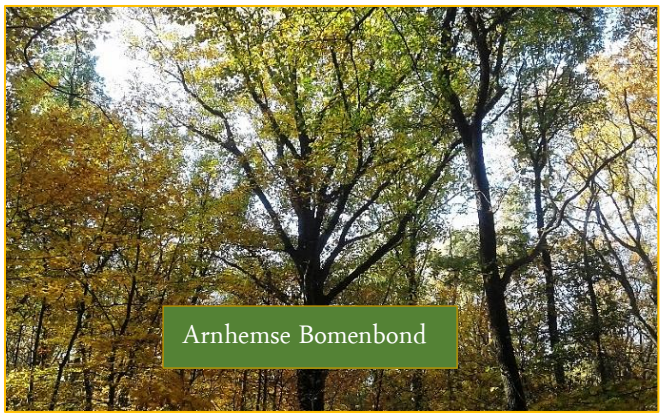

18 juni 2023, Arnhem

Omgevingsvisie Arnhem: Biomassacentrale Veolia (IPKW) stoot nog steeds teveel schadelijke gassen uit volgens de Provincie Gelderland.

Aan de Gemeenteraad van Arnhem

Beste dames en heren,

Eind maart 2023 heeft de provincie Gelderland haar besluit gehandhaafd om de Veolia Industriediensten B.V. dwangsommen op te leggen, omdat deze biomassacentrales nog steeds te veel NH_3 (ammoniak) uitstoot. In de vijfde meting werd zelfs geconstateerd dat er 9 mg/m^3 wordt uitgestoten, terwijl de omgevinsgvergunning slechts 5 mg/m^3 toelaat (Zie het bijgaande besluit van de Provincie blz. 4). De provincie Gelderland stelt vast: " dat de gevolgen van de overtredingen van Veolia een aanmerkelijk risico op milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft" (blz.5).

Uit het besluit blijkt eveneens dat Veolia structureel niet in control is over de NH_3 emissie van ketel 14 op het IPKW terrein van de Kleefse Waard (blz. 4).

Sinds september 2022 verzet Veolia zich **hardnekkig** tegen de verplichting om regelmatig informatie te verstrekken en de opgelegd dwangsom te betalen aan de Provincie Gelderland. Vandaar dat in het hernieuwde besluit van de provincie Veolia alvast nieuwe dwangsommen in de periode 2023 tot en met 2027 in het vooruitzicht worden gesteld.

Het wordt u hopelijk duidelijk dat zo'n multinational als Veolia Industriediensten B.V. niet een rol **kan en mag** spelen in een toekomstig warmtenet systeem voor Arnhemse wijken.
De nadelen van boshout verbranding- in de vorm van woodpallets - voor de luchtkwaliteit voor de bebouwde omgeving van Veolia en de nabijgelegen N2000- gebieden zijn zeer groot in vergelijking met het verbranden van aardgas. Zie onze eerder brieven dit jaar aan u.

Wij **vragen u opnieuw** in te grijpen in het concept van de Omgevingsvisie Arnhem 2040. Het gebruik van (houtgestookte) biomassaverbranding en mestvergisting als warmtebron in de toekomstige energietransitie door de Gemeente Arnhem dient afgewezen te worden in de Omgevingsvisie. Eveneens dient de biomassacentrale Veolia geen rol te krijgen in de Arnhemse energietransitie. In de tekst van het ontwerp ontbreekt bovendien een bepaling om de verwarming van appartementen en woningen middels (collectieve) houtovens tegen te gaan.

Met vriendelijke groet,

namens het bestuur van de Arnhemse Bomenbond

Joost Blasweiler (voorz.) en Anne Ferwerda (secr).

Secretariaat adres Jan Vethstraat 9, 6813 HJ Arnhem

Datum
28 maart 2023

Zaaknummer
2022-002475

Onderwerp
Beslissing op bezwaarschrift

Inlichtingen bij
Provincieloket
026 359 99 99
post@gelderland.nl

Veolia Industriediensten B.V.
T.a.v. de Directie
Tupolevlaan 69
1119 PA SCHIPHOL-RIJK

Geachte heer Peelen,

Op 31 oktober 2022, aangevuld bij brief van 11 november 2022, heeft u namens uw cliënte, Veolia Industriediensten B.V. (hierna: 'Veolia) bezwaar gemaakt tegen ons besluit van 19 september 2022, zaaknummer 2022-002475, waarin wij Veolia een verplichting tot het verstrekken van informatie en een last onder dwangsom vanwege het overtreden van de Wet natuurbescherming (gebiedsbescherming) hebben opgelegd.

Wij hebben dit besluit opnieuw beoordeeld. Daarvoor hebben we advies gevraagd aan de onafhankelijke commissie Rechtsbescherming.

Advies
De Commissie heeft op 27 februari 2023 advies uitgebracht. Het advies en het verslag van de hoorzitting zijn bijgevoegd (**bijlage**).

De Commissie is van oordeel dat het bestreden besluit van 19 september 2022 na herstel van de navolgende (motiverings)gebreken in stand zal kunnen blijven.

De Commissie adviseert GS om:
1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader te motiveren;
2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix te motiveren;
3. Nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is;
4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen;

Naar aanleiding van de opgelegde verplichting om informatie te verstrekken, adviseert de Commissie ons om in alle redelijkheid en evenredigheid met de meet-omstandigheden om te gaan bij het eventueel treffen van toekomstige handhavingsmaatregelen.

Besluit
Wij nemen het advies van de commissie Rechtsbescherming over. Dat betekent dat wij ons besluit op onderdelen nader motiveren en de gebreken herstellen. Voor het overige blijven wij in heroverweging wij bij ons (nader gemotiveerde besluit). Dat betekent:

Besluit tot het opleggen van een verplichting om informatie te verstrekken

1. U dient met ingang van het eerste kwartaal van 2023, per kwartaal, binnen 1 maand na afloop van het kwartaal, gegevens te overleggen van de N-emissie op basis van de continue NOx meting en een continue of discontinue NH3 meting over het afgelopen kwartaal. Onderdeel van die gegevens moet (een berekening van) vracht/emissie NOx en (een berekening van de) NH3 vracht/emissie over het afgelopen kwartaal zijn.

2. Aan de hand van de door u per kwartaal overgelegde gegevens moet u aan het einde van het kalenderjaar met een AERIUS-verschilberekening laten zien of de stikstofdepositie al dan niet hoger is geweest dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. U dient ook die AERIUS-verschilberekening aan ons te overleggen binnen een maand na afloop van het kalenderjaar.

3. U dient deze informatie steeds digitaal en analoog toe te zenden aan Provincie Gelderland, Afdeling Vergunningverlening en Handhaving, Team Handhaving. De (adres)gegevens vindt u op de eerste pagina van deze brief.

Besluit tot het opleggen van een last onder dwangsom

1. Wij leggen u een last onder dwangsom op wegens het overschrijden van de N-emissie waardoor de stikstofdepositie hoger is dan toegestaan op grond van de vergunning Wet natuurbescherming van 6 september 2016, gewijzigd op 10 juli 2018 (zaaknummer 2016-006709);

2. Over jaar 2023 en daarop volgende jaren dient u ervoor te zorgen dat geen sprake meer is van een overschrijding van de N-emissie waardoor de jaarlijkse stikstofdepositie hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie. Is dat wel het geval, dan verbeurt u over jaar 2023 een dwangsom van €20.000,- ineens.

3. Indien u over de jaren na 2023 nog altijd niet aan de last voldoet, dan wordt dit bedrag (€20.000,-) steeds verhoogd met €10.000,- per jaar dat sprake is van een jaarlijkse stikstofdepositie die hoger is dan de stikstofdepositie in de vergunde situatie, met een maximum van €50.000,- (zie concretisering in de tabel hieronder)

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Indien na 2027 blijkt dat u nog altijd niet aan deze last onder dwangsom heeft voldaan, dan zullen wij een nieuwe last overwegen om de overtreding te beëindigen.

Nadere motivering

Hierna geven wij onze nadere motivering op de door de Commissie genoemde (motiverings)gebreken.

1. Het gevaar voor herhaling van de overtreding nader motiveren

In het advies van de Commissie Rechtsbescherming staat dat de Commissie GS kan volgen in de uitleg dat, nu (nog) geen sprake is van continue metingen, de overtreding van de jaarnorm zal moeten worden vastgesteld op basis van een representatief aantal metingen in een jaar. Ten tijde van het bestreden besluit was sprake van in elk geval vier metingen waarbij in drie gevallen sprake was van overtreding van de (omgerekende jaar)norm.

De Commissie overweegt dat de last onder dwangsom ziet op het voorkomen van het herhalen van het overtreden van de (omgerekende jaar)norm. De Commissie merkt in dit verband op dat in het primaire besluit de onderbouwing ontbreekt dat er sprake is van het gevaar van herhaling van de overtreding, gelet op een representatief aantal metingen in relatie tot de inmiddels door Veolia getroffen maatregelen aan ketel 14. De Commissie adviseert GS daarom het gevaar van herhaling van overtreding beter te onderbouwen. De op de zitting door GS genoemde vijfde meting kan volgens de Commissie in heroverweging daarbij mogelijk worden betrokken. Indien en voor zover GS dit in heroverweging nader kunnen onderbouwen, is naar de mening van de Commissie sprake van de bevoegdheid tot het opleggen van een last onder dwangsom ter voorkoming van herhaling van overtreding van de jaarnorm.

De ter hoorzitting aan de orde gekomen vijfde meting in opgenomen als **bijlage** bij deze beslissing op bezwaar (gemeten NH_3 na correctie: 9 mg/m³, de eis vanuit het maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning is 5 mg/m³). In het primaire besluit hebben GS al overwogen dat op drie van de eerdere vier meetmomenten sprake was van substantiële ‘uitschieters’ op grond waarvan is geconcludeerd is dat Veolia niet binnen de bandbreedte van de Wnb-vergunning opereert. Inmiddels is er dus een vijfde meting waaruit volgt dat (nog steeds) sprake is van overtreding van de (omgerekende)jaarvracht en dat significante effecten van verzuring en vermesting door stikstofdepositie niet zijn uitgesloten omdat Veolia niet handelt conform, althans binnen de bandbreedte van de vigerende Wnb-vergunning. De vijfde meting bevestigt opnieuw dat Veolia niet eenmalig niet ‘in control’ over de NH_3 emissie van ketel 14 was. Deze historie laat zien dat er onvoldoende procescontrole was en is (de maatregelen zijn dus (nog steeds) onvoldoende). Veolia ontkent ook niet dat daar op dit moment nog geen sprake van is (doch dat het in control komen technische complex is). GS zijn van oordeel dat het feit dat er inmiddels één meting (de vierde) is waaruit volgt dat de emissiegrenswaarde voor ammoniak (= maatwerkvoorschrift omgevingsvergunning) vanuit de DeNox-installatie van ketel 14 niet wordt overschreden, niet maakt dat wij, beslissend op bezwaar, moeten afzien van het opleggen van een last die strekt tot het voorkomen van herhaling van de overtreding van de Wet natuurbescherming. Wij willen herhaling van de overtreding voorkomen.

2. Het toepassen van de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix motiveren

Naar de mening van de Commissie zijn de toetsing aan de landelijke handhavingsstrategie en de interventiematrix in het bestreden besluit onvoldoende kenbaar meegewogen.

Wij zijn van oordeel dat het besluit tot handhavend logischerwijs volgt uit de LHS. Wij positioneren de overtreding in de geval in het middensegment van de interventiematrix. De gevolgen van de overtreding zijn redelijkerwijs aan te merken als 'Van belang- er is sprake van aanmerkelijk risico da de bevinding maatschappelijke onrust geeft en/of milieuschade, natuurschade, waterverontreiniging en/of doden, zieken of gewonden (mens, plant, dier) tot gevolg heeft'. Het gedrag is onverschillig/reactief. Drie van de vier metingen lieten ten tijde van het primaire besluit al een forse overschrijdingen. Na de vierde meting zou het probleem volgens Veolia zijn opgelost, maar dat blijkt niet het geval. Dit is geobjectiveerd met een vijfde meting. Wij zien een patroon dat het bedrijf onvoldoende doet cq noodzaak ziet om procescontrole te krijgen. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft blijkens de vijfde meting helaas ook niet tot een ander resultaat geleid. Het belang van de (stikstofoverbelaste) natuur weegt voor ons ook zwaar.

3. Nader motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (hierna: Wabo), een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is

In haar advies merkt de Commissie op dat er sprake is van een en dezelfde emissie: in het Wabo-spoor is sprake van een concentratienorm en in het Wnb-spoor is sprake van een omgerekende jaarvrachtnorm. De Commissie adviseert GS om nader te motiveren of en waarom naast de al opgelegde last onder dwangsom op basis van de Wabo, een last onder dwangsom op basis van de Wnb evenredig is.

In de eerste plaats verwijzen wij hier naar wat hiervoor onder al is opgemerkt onder 2. Het feit dat er inmiddels een last in het Wabo-spoor is opgelegd (en een dwangsom is verbeurd) heeft er vooralsnog niet toe geleid dat steeds norm conform wordt gehandeld. Er is bovendien sprake van verschillende normen en verschillende wetten, waarvan afzonderlijk om handhaving is verzocht. Het maatwerkvoorschrift ziet op een concentratienorm en de Wet natuurbescherming, althans de natuurvergunning, gaat uit van een jaarvracht. Ten aanzien van de natuur ziet GS zich op dit moment bovendien geconfronteerd met stikstofoverbelaste habitats in de nabijheid van Veolia. Wij achten de gehanteerde dwangsommen (Wabo en Wnb) ook niet dusdanig hoog, dat het ook daarom onevenredig zou zijn om in beide 'sporen' handhavend op treden op een wijze zoals GS dit op dit moment doen.

4. Een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom op te nemen

De Commissie adviseert GS een duidelijkere motivering van de maximaal te verbeuren dwangsom in de beslissing op bezwaar op te nemen.

In het verweerschrift hadden wij reeds een tabel opgenomen (zie hieronder), waarin de maximaal te verbeuren dwangsom is uitgewerkt. Veolia heeft aangegeven deze toelichting te kunnen volgen. Het besluit is op dit punt nu dus duidelijker gemotiveerd.

Jaar	Bedrag dwangsom
2023	€20.000,-
2024	€30.000,-
2025	€40.000,-
2026	€50.000,-
2027	€50.000,-
Totaal (maximum)	€190.000,-

Tot slot

Gelet op het voorgaande blijven wij dus bij ons besluit. Voor een vergoeding van de kosten die Veolia in het kader van deze bezwarenprocedure heeft gemaakt, zien wij geen aanleiding.

Wij hopen dat wij u voldoende hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
namens Gedeputeerde Staten van Gelderland,

Caroline van Halteren
Teammanager Handhaving

Dit document is zowel aangetekend als via de reguliere post verzonden. Eventuele bijlagen worden alleen meegezonden met de aangetekende verzending.

Bijlage(n)
- advies commissie Rechtsbescherming d.d. 27 februari 2023
- verslag commissie Rechtsbescherming
- rapportage vijfde emissiemeting Veolia d.d. 24 januari 2023

Voor deze brief gelden:
- Algemene wet bestuursrecht, artikelen 3:49, 7:11, 7:12 en 7:13, lid 6

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na dagtekening van dit besluit in beroep gaan. Richt uw beroepschrift aan: rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem. U kunt uw beroepschrift ook elektronisch indienen door te mailen naar bestuursrecht.sv.overig.gld@rechtspraak.nl. Belanghebbenden kunnen een voorlopige voorziening vragen bij de voorzieningenrechter van rechtbank Gelderland. Voor het behandelen van het beroep en een verzoek om een voorlopige voorziening betaalt u griffierecht. Zie www.rechtspraak.nl.

Van: contact@klimaatcoalitie.org
Verzonden: vrijdag 19 mei 2023 14:11
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>
Onderwerp: Gaarne z.s.m. reactie op verzoek & zienswijze Arnhemse Bomenbond m.b.t. uitsluiten biomassaverbranding en mestvergisting in de Omgevingsvisie 2040

Geachte raadsleden en wethouders,

Wij verzoeken u deze onderstaande email goed te lezen omdat er grote gevolgen voor zowel u persoonlijk als de inwoners van de gemeente Arnhem zullen zijn indien er geen gehoor gegeven wordt aan deze oproep.

Op 25 september 2019 heeft de gemeenteraad van Arnhem een motie aangenomen met de naam 'Stop Biomassacentrale Arnhem' waarin o.a. de volgende inhoud is opgenomen;
"Constaterende dat; er nieuwe feiten bekend zijn geworden over de uitstoot van biomassacentrales, overwegende dat, de vergunningen nooit op deze manier hadden mogen worden afgegeven als deze feiten destijds bekend waren geweest, van mening dat, de komst van deze biomassacentrale op de Kleefse Waard te Arnhem als onwenselijk moet worden beschouwd, spreekt zich uit, - tegen hout gestookte biomassacentrales, - vóór de sluiting van de Biomassacentrale op de Kleefse Waard"
https://arnhemspeil.nl/docs/2019-09-25-arnhem-gemeenteraad-sp-pvdd-oap-arnhem-centraal-d66-aangenomen-motie-stop-biomassacentrale-arnhem.pdf

Helaas heeft het ontzettend lang moeten duren voordat deze motie ingediend en aangenomen werd omdat een aantal partijen waaronder de VVD Arnhem bleven lobbyen voor de Biomassacentrale van Veolia en daarmee het kappen en verbranden van houtige biomassa, waardoor deze motie weinig effect heeft gehad en de biomassacentrale zonder de beloofde extra fijnstoffilters in productie is genomen waardoor de luchtkwaliteit, de biodiversiteit en het klimaat en daarmee de gezondheid van de inwoners van Arnhem, waaronder uzelf, ernstige schade aangedaan wordt. Arnhemmers kregen echter te horen dat u er als College en gemeenteraad weinig meer aan kon veranderen omdat de besluiten in het verleden al genomen waren en de vergunningen onherroepbaar verstrekt waren.

Op dit moment kunt u echter WEL voor die positieve verandering zorgen. De Arnhemse Bomenbond heeft u al sinds september 2021 meerdere malen van input voorzien t.b.v. de Omgevingsvisie 2040 van de gemeente Arnhem en u terecht verzocht om biomassaverbranding en mestvergisting uit te sluiten van de energietransitie. De laatste twee verzoeken kunt u lezen via de volgende twee links naar de stukken:
https://arnhemspeil.nl/docs/2023-05-05-bomenbond-arnhem-verzoek-aan-gemeenteraad-arnhem-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-mbt-inzet-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf
https://arnhemspeil.nl/docs/2022-12-13-bomenbond-arnhem-zienswijze-en-verzoek-aanpassing-ontwerp-omgevingsvisie-2040-arnhem-mbt-afwijzen-biomassaverbranding-en-mestvergisting.pdf

Waarom is het van belang dat u nu uw verantwoordelijkheid neemt?
Naast de schade aan uw en onze gezondheid en de natuur is het huidige decennium doorslaggevend voor het voortbestaan van de mensheid (volgens het laatste IPCC-rapport). De gemeente Arnhem stuurt op dit moment aan op een energietransitie waarbij maximaal schade wordt berokkend aan de natuur, de luchtkwaliteit en het klimaat. Er wordt grootschalig ingezet op de inzet van een warmtenet die warm gestookt wordt door het verbranden van houtige biomassa, vuilnis en gas door zowel de AVR als Veolia. De AVR ontvangt meer dan 40 miljoen euro en Veolia 76 miljoen euro subsidie om houtige biomassa te stoken naast het verbranden van o.a. geïmporteerd afval. Dit is volgens o.a. Urgenda een van de slechts mogelijk scenario's die gemeente Arnhem kan

implementeren. Ze beschrijven dit rampzalige scenario heel duidelijk in alle mogelijke oplossingen voor de Regionale Energie Strategie (RES): https://res.urgenda.nl/over-tussen-kolen-en-parijs/

Ook uit het onderzoek van Follow the Money van onlangs blijkt dat het verbranden van houtige biomassa niet meegerekend wordt als CO2-uitstoot en dat bij het verbranden van afval in praktijk vijf keer meer CO2 (en andere gevaarlijke stoffen) vrijkomt dan bij het verbranden van gas en dat het beleid conflicteert met de duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, - recycling en - preventie.

“In werkelijkheid stoot een afvalcentrale per kilowattuur vijf keer zoveel CO2 uit als een gascentrale. Omdat de helft van het afval het predicaat ‘biogeen/biomassa’ heeft, hoeft de helft van de uitstoot niet meegerekend te worden. Maar zelfs dan scoort een afvalcentrale minstens zo slecht als een kolencentrale en twee keer slechter dan een gascentrale. De inzet op maximaal energetisch rendement conflicteert met duurzaamheidsambities op het gebied van afvalscheiding, -recycling en - preventie.”

Wat zijn de gevolgen als u nu geen verantwoordelijkheid neemt?
Mocht u besluiten om geen gehoor te geven aan het verzoek van de Arnhemse Bomenbond dan bent u persoonlijk verantwoordelijk voor niet alleen de schade aan de gezondheid van de Arnhemmers (inclusief die van u zelf en die van uw gezin) en de natuur maar ook medeverantwoordelijk voor de verwoestende effecten op het klimaat en daarmee de gruwelijke gevolgen die met de klimaatcrisis gepaard gaan. Wij zullen er persoonlijk voor zorgen dat de huidige en toekomstige generaties zullen weten wie hiervoor verantwoordelijk zijn geweest.

Wie is ervoor verantwoordelijk dat u telkens in deze situatie terecht komt?
We hebben een mini documentaire gepubliceerd over de betaalde biomassalobby in Nederland die ook de Provincie Gelderland beïnvloed heeft m.b.t. het biomassabeleid. Het zijn stelselmatig dezelfde personen en bedrijven die door middel van een uitgebreid lobbynetwerk hun belangen behartigd krijgen binnen uw beleid: https://biomassalobby.klimaatcoalitie.org

De documentaire is uitgebreid onderbouwd met het volgende onderzoeksrapport waar meerdere organisaties drie jaar lang onderzoek voor gedaan hebben:
https://www.klimaatcoalitie.org/docs/2020-03-16-edsp-eco-pro-biomassa-lobbyfeiten-onderzoek-deel-3-rwe-essent-en-de-wetenschappers-van-het-copernicus-instituut-dutch.pdf

Ons verzoek
We vragen u om de vorige e-mails van de Bomenbond en de input voor de Omgevingsvisie 2040 aandachtig door te lezen en een amendement op te stellen voor een wijziging van de Omgevingsvisie 2040 voor Arnhem waarbij het verbranden en vergisten van biomassa uitgesloten en veroordeeld wordt.

Hartelijk dank en met vriendelijke groet,
Namens De Klimaatcoalitie
www.klimaatcoalitie.org

Inspreken;

Woensdag 21 juni
20.30 – 21.45 uur in de Raadzaal van het Stadhuis

Punt 3; Reactie 1 van het wijzigingendocument, omgevingsvisie Arnhem 2040

De visie laat teveel ruimte over en zet belangrijke zaken weg, zodat het vanuit een wijkperspectief géén concrete waarde heeft. Dit is zoals de gemeente al jaren omgaat met de wijk wanneer het verkeer betreft.

Wij reageren (spreken in), omdat wij uit de reactie van de gemeente op onze reactie op de omgevingsvisie lezen dat er verwezen wordt naar het visiedocument en **niet oplossingsgericht** wordt meegedacht m.b.t. ervaren verkeersoverlast, problematiek in onze wijk.
Speerpunt in onze wijk is voor ons als verkeersgroep Arnhem-West; leefbaarheid, veiligheid, mobiliteit en luchtkwaliteit.
Op naar meer groen, gezonde leefomgeving en duurzaam vervoer.

Welke facetten van onze leefbaarheid staan dagelijks onder druk.

- Gezondheid

- Stress
- Sociaal contact
- Veiligheid op de fiets, mede door aantal scholen in de wijk!
- Kwaliteit huizen trilling vrachtverkeer

Extra toelichting op de wijk.
Onze wijk een sluiproute, vanwege een falend verkeersafwikkelingplan van de gemeente!
Historisch gezien is Arnhem-West al tientallen jaren een soort van doorvoer, sluiproute, toeristische route voor veel Arnhemmers uit de nieuwe uitbreidingsgebieden van o.a. Schuytgraaf. Daarnaast ook voor zwaar verkeer en gevaarlijke stoffen Er zijn al tientallen wijkbewonerscommissies samengesteld rond dit onderwerp, de eerste ,(wij denken 30 jaar geleden) en door falend gemeentelijk beleid en uitspraken als; het is “jullie beleving”” ,weer verdwenen, maar de nood blijft hoog, vandaar dat er altijd weer een aantal wijkbewoners opstaan. Hierbij is de beurt nu aan ons. Het blijft ontbreken aan een goed verkeersafwikkelingsplan en dit wordt belangrijker vanwege de intentie om te verdichten en geplande nieuwbouw (koepelgevangenis) Door de jaren heen zijn er vanuit de gemeente diverse bijna plannen niet uitgevoerd, o.a. de afsluiting van de spoorbrug bij de Oranjestraat.

Conclusie;
Wederom worden wij als wijk weggezet en hebben geen zicht noch aandacht in de omgevingsvisie Arnhem 2040 die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk.

Wij realiseren ons dat actie/blokkades niet gewenst zijn, vanwege de doorgang van hulpdiensten. ziekenauto, brandweer enz.
Het steekt dat de wijk nog steeds niet als een 30km wijk is ingericht!!, terwijl dit landelijk echt zeker meer aandacht krijgt of mee wordt geëxperimenteerd.

Wat willen wij terugzien in de visie.
Nu anno 2023 actie op het gebied van Leefbaarheid ,NIET LANGER UITSTEL,zoals al jaren een feit is voor Arnhem-West.

- Concreet verkeersplan, visie op onze wijk vastgelegd in de omgevingsvisie
- Aandacht en actie uitgaande van lokaal gegenereerde data zie bijlage
- Weg met gevaarlijke stoffen uit onze wijk. Wekelijks rijdt een tankauto, huizenhoog door de wijk.
- Wanneer de gemeente grond of gebouwen verkoopt, eist zij een verkeersafwikkelingsplan voor de ingebreide woningen, die recht doet aan de leefbaarheid van de wijk (De koepel gevangenis), zeker wanneer het verkeer door Arnhem-West gaat.
- Investeren in een goede en veilige fietsinfrastructuur.

Zie bijlage;

1. **Wijkenquete; kan opgevraagd worden.**

2. **local gegenereerde data**
   rapport vvn.nl/participatiepunt

3. **enquête inrichten 30 km wijk met apart fietspad.**

Verkeersveiligheidsadvies

Kenmerken advies:

Naam dossier:
Arnhem West

Locatie:
De doorgaande straten in de wijken Heijenoord en Lombok in Arnhem

Datum uitgifte advies:
Juli 2021

Rol Veilig Verkeer Nederland

Veilig Verkeer Nederland is een vrijwilligersorganisatie, die van mening is dat iedereen veilig over straat moet kunnen. Verkeersonveiligheid, objectief en subjectief, zorgt ervoor dat dit niet voor alle weggebruikers is weggelegd. Veilig Verkeer Nederland wil de burger, die geconfronteerd wordt met verkeersonveiligheid, en daardoor in zijn bewegingsvrijheid wordt beperkt, ondersteunen. Daarin nemen wij een bemiddelende rol.

Met andere woorden: Veilig Verkeer Nederland geeft melders en vrijwilligers handvatten over hoe ze de verkeersonveilige situatie kunnen aanpakken en hoe ze verkeersveiligheid in het algemeen kunnen verbeteren.

Algemeen

Veilig Verkeer Nederland beoordeelt situaties op verkeersveiligheidsaspecten. Alle andere factoren, zoals ruimtelijke ordening, financiën e.d., worden – voor zover deze geen directe invloed hebben op de verkeersveiligheid – niet meegewogen;

- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht zijn geen kosten verbonden;
- Adviezen zijn onafhankelijk en onpartijdig. De enige toetsing is de algemene verkeersveiligheid;
- Aan de adviezen die door Veilig Verkeer Nederland worden uitgebracht kunnen geen rechten worden ontleend;
- Uitgangpunt van de advisering vormt de verkeersveiligheidsvisie “Duurzaam Veilig” en de daaruit volgende ontwerprichtlijnen.

Situatie

De Wijken Lombok en Heijenoord in Arnhem zijn gelegen direct aan weerszijden van het spoor ten westen van het Centraal Station. De twee wijken worden sinds lange tijd met elkaar verbonden door de Oranjebrug. Ook is deze overgang over het spoor voor autoverkeer de enige verbinding tussen de noordelijk gelegen Amsterdamseweg (N224) en de zuidelijk gelegen Utrechtseweg (N225).

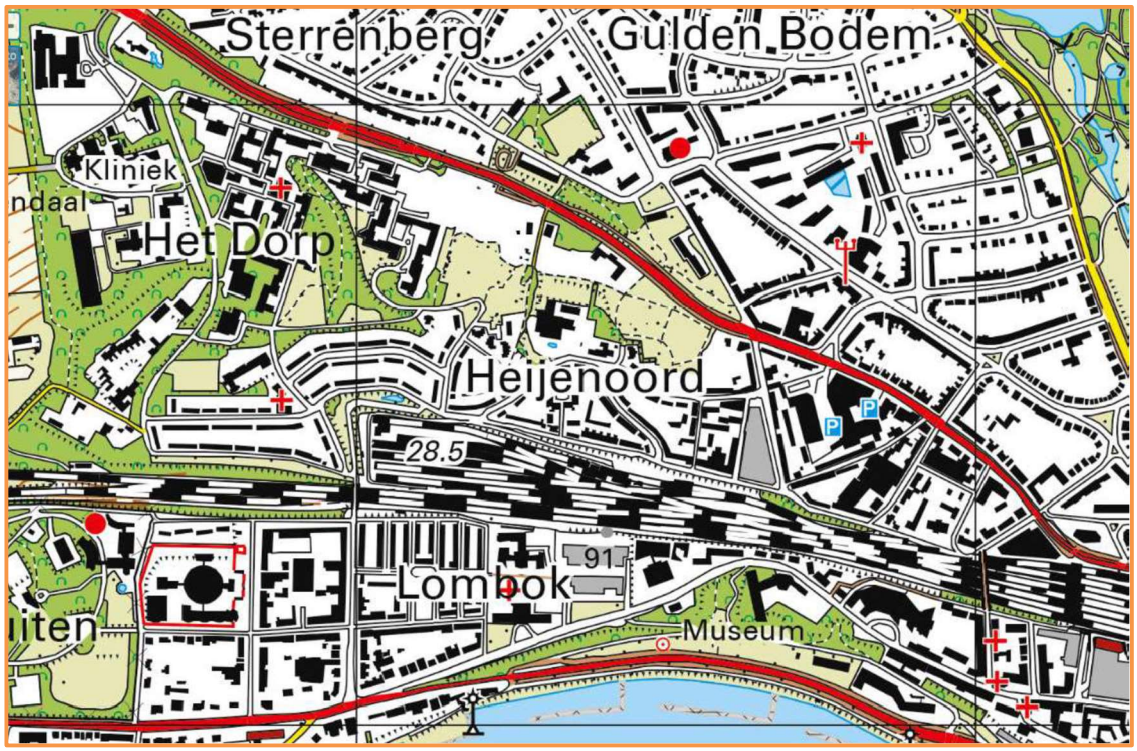

Fig. 1. De wijken Lombok en Heijenoord, aan weerszijden van spoor en emplacement, ingeklemd tussen N224 (boven) en N225. De Oranjebrug is de enige verbinding over het spoor ten westen van Arnhem Centraal, en biedt het doorgaand verkeer in noord-zuid-richting een snelle korte route – zie ook fig 5..

Als gevolg van allerlei verkeerskundige ingrepen (of juist het ontbreken ervan) in Arnhem vormt de verbinding via de Oranjebrug door de 30 km-woonstraten van Heijenoord en Lombok nog altijd een vrij drukke autoverbinding (ca 4500 motovoertuigen per dag, verkeersmodel Arnhem). Het doorgaand verkeer maakt er gebruik van, terwijl het zich door allerlei woonstraten perst, met veel gevolgen voor de verkeersveiligheid van aanwonenden en buurtgenoten. Het gaat om de volgende lijst van woonstraten, waar de situatie als nijpend of zeer nijpend wordt ervaren:

- in **Heijenoord**: Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg
- In **Lombok**: Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg (west)

Indien er op de Oranjebrug niet een enkele rijstrook met een doseer-installatie (VRI) zou zijn, zou het nog aanzienlijk drukker zijn. De route-navigatie (fig. 5) stuurt bestuurders uit veel plekken in Arnhem-Centrum dwars door deze woonwijken (bv. Arnhem CS - Ede).

Bewoners van beide wijken ijveren al vele jaren voor een structurele verbetering van de situatie (onder meer via een eerder VVN-advies uit 2014), maar tot nu toe zonder veel resultaat.

Probleemstelling

Welke verkeersveiligheidsproblemen doen zich voor in genoemde straten in Heijenoord en Lombok in Arnhem, waar ligt dit aan, en welke mogelijkheden zijn er om dit te verbeteren?

Probleemanalyse

In deze probleemanalyse wordt eerst ingegaan op losse aspecten van de verkeersonveiligheid in de twee wijken, met veel beeldmateriaal. Daarna volgt een beschrijving van de problematiek, met een beeld van de doorgaande stromen in Lombok en Heijenoord. Dan wordt ingegaan op de Modelstudie door bureau Goudappel. Tenslotte worden de belangrijke oorzaken van de verkeersonveiligheid benoemd en volgt een kort résumé van deze probleemanalyse.

Aspecten van verkeersonveiligheid in beeld

In alle bovengenoemde straten komen vooral de kwetsbare verkeersdeelnemers (voetganger en fietsers, in het bijzonder kinderen) in de knel.

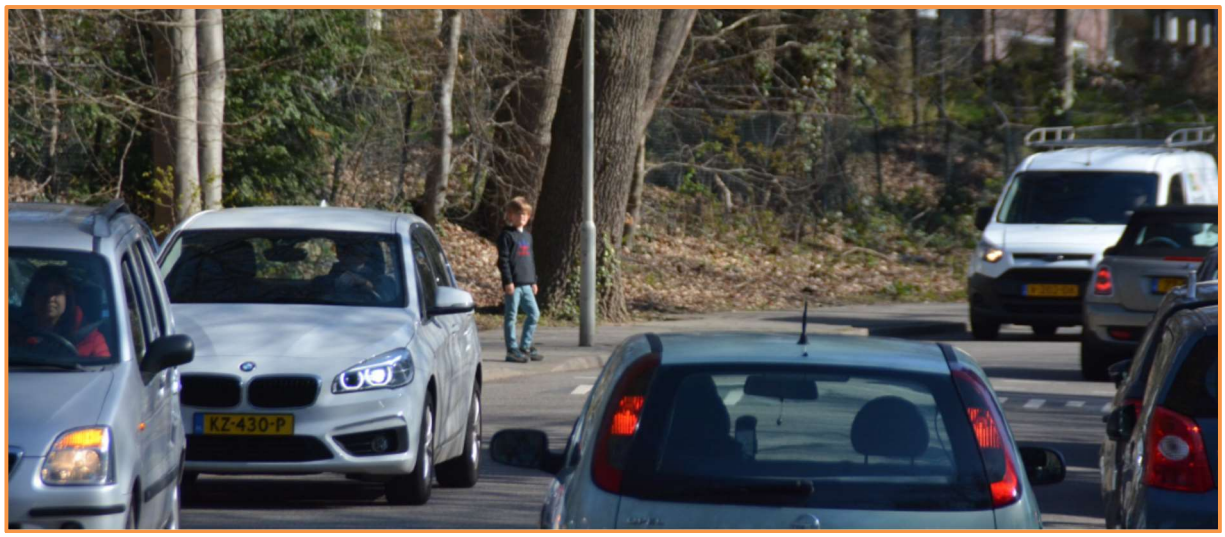

Fig. 2. Te midden van het drukke tweerichtingverkeer op de Heijenoordseweg staat een jongetje lang te wachten om te kunnen oversteken. Extra gevaarlijk, omdat bij hem al snel ongeduld in roekeloosheid kan veranderen. Bij de reconstructie van de Heijenoordseweg in 2015 kwam ondanks de wens van school en aanwonenden de autosluis met oversteek niet terug. Ook de door de gemeente beloofde fietsstroken bleven uit.

Fig. 3. Het smalle fietspad (rechts) in de Brouwerijstraat wordt vaak geblokkeerd, waardoor de fietser moet uitwijken naar de rijbaan, waar hij door autoverkeer niet wordt verwacht of gesneden.

Fig. 4. Buslijn 10 (Papendal) slingert door Heijenoord, met weinig instappers. Al deze straten zijn 'busvriendelijk' ingericht, wat betekent dat het autoverkeer bijna overal sneller rijdt dan 30 km/h. De verste bushalte ligt op ca 500m van de Amsterdamseweg.

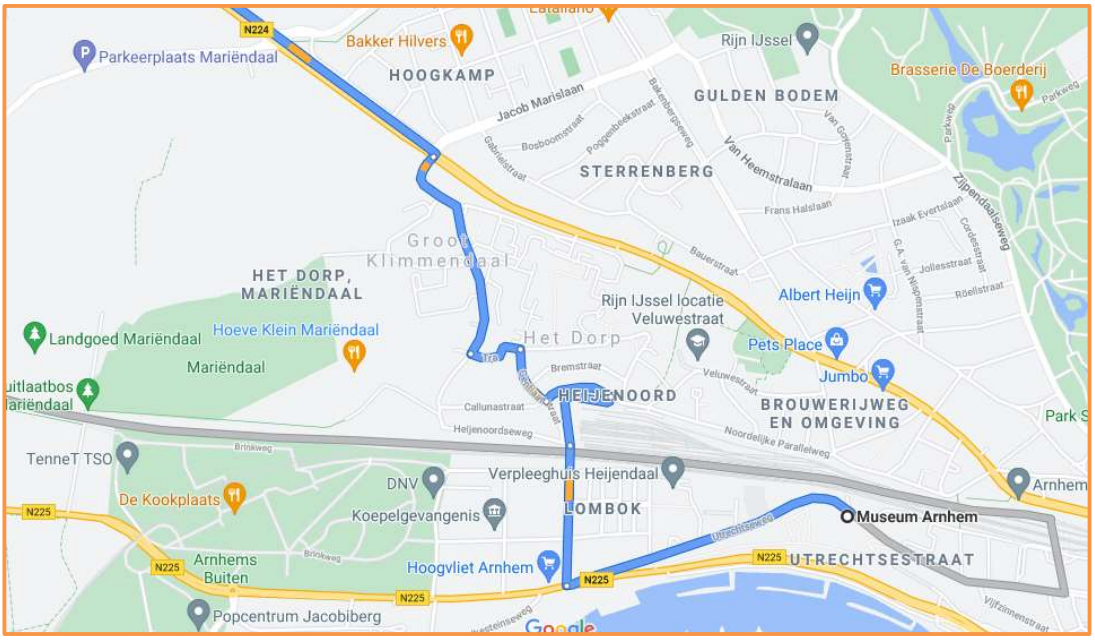

Fig. 5. Vanuit allerlei centrumlocaties stuurt Google Maps je voor de richting Ede dwars door Lombok en Heijenoord. De route is een stuk sneller dan via hoofdwegen. Met alle gevolgen voor aanwonenden.

Fig. 6. Het verkeerslicht ten noorden van de Oranjebrug, gezien vanaf de Heijenoordseweg, met van twee kanten wachtend verkeer. Twee stromen autoverkeer wringen zich bij groen licht richting Oranjebrug. Het fietslicht, waar fietsers met een voorstart linksaf konden, is sinds kort verdwenen. Fietsers kunnen niet veilig meer linksaf.

Fig, 7. De kruising Tormentilstraat - Noordelijke Parallelweg is gevaarlijk, omdat fietsers met hoge snelheid de Tormentilstraat afdalen, en er vaak van rechts een treintje van doorgaand verkeer nadert, dat vooral naar rechts kijkt. Gelet op de eenrichtingssituatie en het prioriteren van de fiets is een voorrangskruising hier zeer gewenst.

Fig. 8. Oversteek over de Callunastraat – Tormentilstraat bij de Gentiaanstraat, onderdeel van een schoolroute Een zebra is gewenst.

Fig. 9. De Oranjestraat in de avondspits. Er vormt zich een lange wachtrij tot aan de Utrechtseweg, waarbij bovendien enkele sluisjes gepasseerd moeten worden (waar ook het fietsverkeer zich doorheen wringt). Hoewel het oversteken bij langzaam verkeer minder gevaarlijk is, krijgen de overstekende voetganger en fietser vaak te maken met agressief rijgedrag en moedwillige bijna-aanrijdingen.

Beschrijving Verkeersonveiligheid Arnhem West

Lombok

De volgende verkeersveiligheidsproblemen worden in Lombok (Oranjestraat, Wilhelminastraat, Alexanderstraat en Zuidelijke Parallelweg) gesignaleerd:

- In de **Oranjestraat** is het erg druk, tot 5800 mvt/etm nabij de Utrechtseweg. Allerlei verkeers-maatregelen (drempels, versmallingen, de afstellingen van de verkeerslichten bij de Oranjebrug met smalle rijbaan en bij de Utrechtseweg) proberen het doorgaand verkeer in te dammen, maar met matig succes. De route is zeer gewild bij doorgaand verkeer, omdat het alternatief aanzienlijk langer duurt. Het gevolg is dat haaks parkeren en oversteken lastig is. Tijdens de spits rijden autostromen zodanig langzaam, dat fietsers en voetgangers er weliswaar veilig door komen, maar wel te maken krijgen met agressieve autobestuurders. Op de Oranjebrug staat het verkeer richting

Utrechtseweg in de avondspits vaak vast, waardoor verkeer vanaf de Utrechtseweg in een fuik zit. Het haakse parkeren op deze zeer drukke 30 km-straat vormt een gevaar voor met name fietsers.

- In de **Wilhelminastraat** en de **Diependalstraat** rijdt het doorgaande verkeer, buiten de verkeerslichten van de Oranjestraat/Utrechtseweg om, richting Heijenoord. Het doorgaande verkeer vormt bij het haaks parkeren op de Wilhelminastraat een probleem.

- De **Zuidelijke Parallelweg** is omwille van het verkeerslicht bij de Oranjebrug eenrichtingverkeer vanaf de Oranjestraat. Ook fietsers moeten hier omrijden, hetgeen begrijpelijkerwijs vaak niet gebeurt. Zeer vreemd is de oversteekpositie van de voetganger, die denkt dat oversteken veilig kan, maar die vervolgens auto's kruist die groen licht hebben. Met het **westelijk deel van de Zuidelijke Parallelweg** is een sluiproute waar flink wordt doorgereden.

- De **Alexanderstraat** heeft veel te maken met verkeer dat vanaf de Oranjebrug de Oranjestraat besluit te mijden en 'vlot' via de Alexanderstraat probeert te rijden. Snelheidsverschillen van autoverkeer zijn hier aanzienlijk. Op de kruising met de Wilhelminastraat ligt alleen aan de noordtak een snelheidsremmer. Bij de kruising Alexanderstraat- Diependalstraat ontbreekt de snelheidsremming.

- De plannen rondom de **koepelgevangenis** baren de bewoners van Lombok veel zorgen, onder meer omdat evenementen op piekmomenten veel autoverkeer zullen gaan genereren.

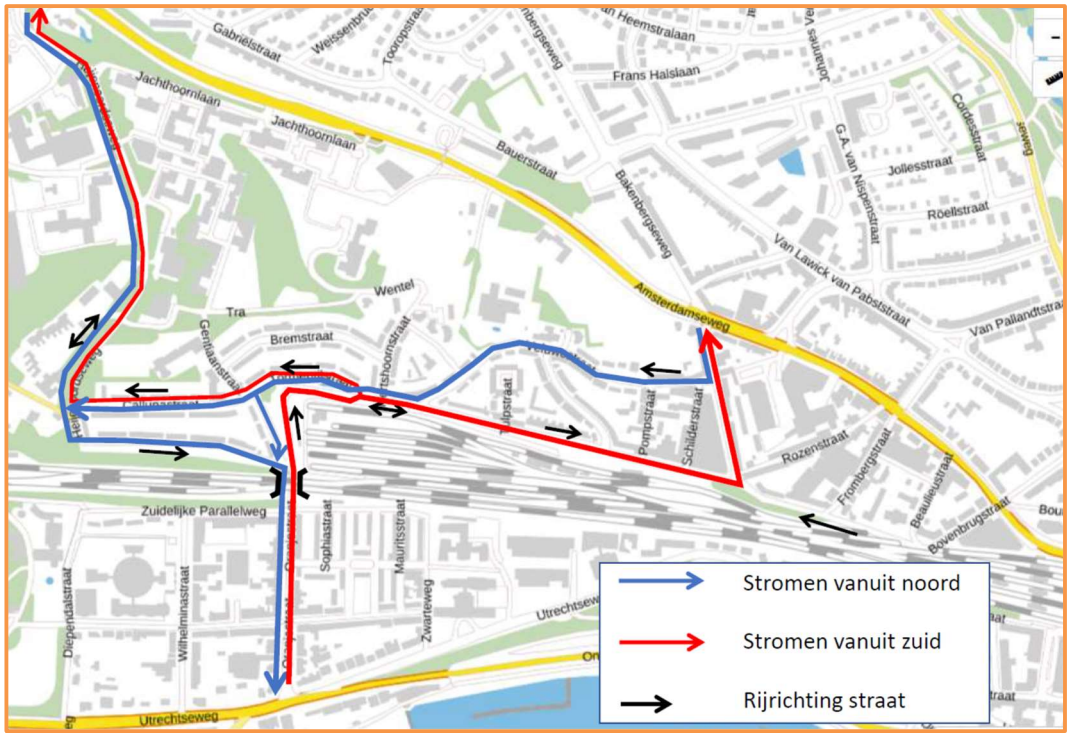

Fig. 10. De stromen doorgaand verkeer door Heijenoord en Lombok. Bij Oranjebrug komt alles samen.

Heijenoord

In Heijenoord (Callunastraat, Heijenoordseweg, Tormentilstraat, Gentiaanstraat en Veluwestraat / Noordelijke Parallelweg en Brouwerijweg) komen de volgende verkeersveiligheidsproblemen voor:

- De **Callunastraat** heeft een krap profiel. Eenzijdig parkeren en een smalle rijbaan voor eenrichting passen maar net, dus eigenlijk niet. De straat ligt op een helling. Langzaam rijdende fietsers worden opgeduwd door vaak agressief reagerend autoverkeer. Ze wijken vaak, angstig geworden, uit naar het trottoir, waar conflicten met voetgangers ontstaan. Bij beperkt autoverkeer en sporadisch vrachtverkeer is rijden in tegenrichting mogelijk, hoewel krap. Overstekende voetgangers die tussen de auto's staan, hebben te maken met rakelings langsrijdend autoverkeer. Er is geen marge meer om uit te wijken. De snelheidsremmende maatregelen zijn minder effectief en minder in aantal vanwege de aanwezigheid van de bus, waardoor de snelheid van alle verkeer op deze smalle straat vrij hoog is.
  In de Callunastraat en Heijenoordseweg langs het spoor is fietsen in tegenrichting verboden, waardoor behoorlijk omgefietst moet worden. Fietsers rijden soms in tegenrichting, wat formeel verboden is, maar wel veel korter. Vrachtverkeer en in het bijzonder de bus en de

hulpdienstenroute is mede de oorzaak van dit volledige eenrichtingverkeer.

- Op de **Heijenoordseweg** wordt hard gereden. Er zijn weinig en bovendien flauwe snelheids-remmers (i.v.m. de bus), waardoor doorgaand verkeer bijna vrij baan heeft. Met name bij de basisschool ASV levert dit gevaarlijke situaties op. Bij de zebra ligt slechts een flauwe plateau, en moeten kinderen vaak achter geparkeerde auto's oversteken. De route richting Amsterdamseweg kent een royaal profiel waar veel autoverkeer richting de 50 km/h rijdt. Langs het spoor heeft de Heijenoordseweg beperkte snelheidsremming.

  Bij de **Oranjebrug** over het spoor komen alle auto-stromen samen. De VRI is zodanig ingesteld dat steeds 6-7 auto's per richting worden doorgelaten. Met opzet is de Noordelijke Parallelweg eenrichtingverkeer om de VRI zo simpel mogelijk te houden met zo min mogelijk wachttijd. Probleem is we dat fietsers en met name voetgangers geen eigen groentijd hebben, waardoor oversteekbewegingen kunnen plaatsvinden terwijl het autoverkeer groen licht heeft (zowel in Heijenoord als Lombok). Een erg vreemde en onveilige situatie.

- Ook in de **Tormentilstraat ,** qua breedte eigenlijk een woonstraat, vooral wordt hard gereden (ook door de fietsers bergaf), waardoor oversteken en het verlaten van de parkeerhavens lastig is, ook al is de straat eenrichting voor autoverkeer. Het rijgedrag van veel (doorgaande) automobilisten is hier debet aan. Op de kruising met de Gentiaanstraat wordt veel overgestoken van en naar de Jenaplanschool. Het kruisende en relatief vlot doorrijdende doorgaande verkeer Tormentilstraat – Callunastraat vormt hierbij een gevaar. Een zebra zou op zijn plaats zijn.

- De **Gentiaanstraat,** smal maar formeel tweerichtingverkeer, wordt ook gebruikt in de routering van het doorgaande autoverkeer, vooral in zuidelijke richting (zie fig 10). Deze korte, smalle woonstraat 'verdraagt' dit verkeer niet goed. Het inrijverbod voor autoverkeer vanaf de Oranjebrug wordt vaak genegeerd.

- De wegen **Veluwestraat, Brouwerijstraat en Noordelijke Parallelweg** zijn breder dan de bovengenoemde wegen en bieden meer ruimte voor de fietser, maar de intensiteiten en de snelheid van het autoverkeer maken de weg voor overstekende voetgangers en bij kruisingen onveilig en weinig prettig om te verblijven.

Modelstudie Arnhem West (rapport Goudappel)

Nieuwe ontwikkelingen (woningen en bedrijvigheid) in het westen van Arnhem brachten de gemeente Arnhem ertoe nader verkeersonderzoek te laten doen door bureau Goudappel. Dit onderzoek richt

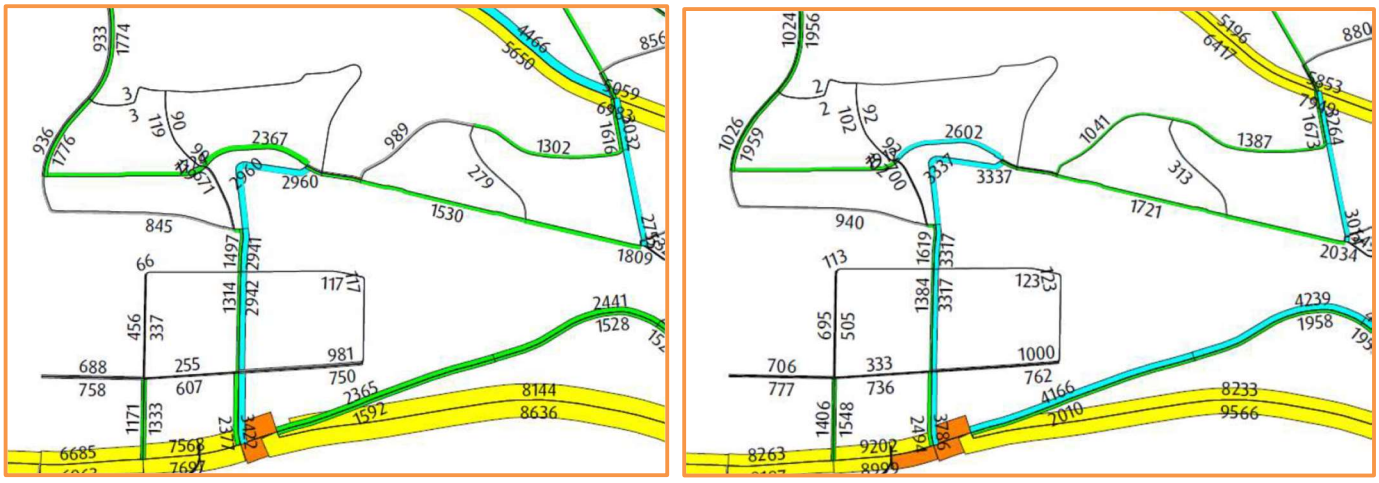

Fig. 11 en 12. Referentiesituatie 2019 (links) en Toekomstige situatie 2029 met alle ontwikkelingen (rechts)

zich geheel op autoverkeer en de mate waarop het extra verkeer van invloed is op de bestaande straten in Heijenoord en Lombok.

Uit de conclusies van de modelstudie: *"De ontwikkelingen leiden op de meeste onderzochte straten tot kleine verschillen in de hoeveelheid verkeer, in veel straten blijft de verkeersintensiteit min of meer op hetzelfde niveau of ligt beperkt hoger: 100 of 200 auto's per etmaal meer."*
In de straten die in dit VVN-advies aan de orde zijn, is nu al sprake van verkeersonveiligheid en

slechte leefbaarheid. Elke toename maakt de situatie nijpender. Het is noodzakelijk dat het aantal voertuigen op deze straten juist flink daalt.

En*: "er is een groei van het verkeer te zien die niet wordt veroorzaakt door de ontwikkelingen in Arnhem West maar door ontwikkelingen elders. Deze verkeerstoename komt vooral tot uiting op de Utrechtsestraat, daarnaast is op de Oranjestraat ook enige groei te zien".*
De sterke toename op de Utrechtseweg is met de complexe VRI bij de Oranjestraat alleen op te vangen door het autoverkeer vanaf de Oranjestraat nog meer druppelsgewijs op de Utrechtseweg toe te laten. Het verkeer komt nog vaker vast te staan bij de Oranjebrug, met als gevolg allerlei plotselinge en gevaarlijke manoeuvres van doorgaande bestuurders. Met name kwetsbare verkeersdeelnemers op en bij de brug kunnen hier de dupe van worden.

Verder blijft het rapport vaag over de toekomstige stromen bij De Koepel, omdat hierover nog geen definitieve plannen zijn. Dit kan leiden tot piekbelasting in met name Lombok, maar ook de Oranjebrug kan op die momenten flink extra belast worden.

Uit het rapport is niet te halen welk aandeel (op de Oranjebrug) doorgaand is en welk deel lokaal een bestemming heeft. Dat is wel belangrijk om te bepalen hoeveel doorgaand verkeer er rijdt (over de Oranjebrug). Daarom geeft VVN hieronder een indicatie van het aandeel doorgaand verkeer.

Verder is de uitgevoerde wegenscan een zeer verhullende weergave van de dagelijkse onveiligheid en onleefbaarheid in Heijenoord en Lombok. Er komt niet naar voren dat de situatie nu al schrijnend is. Er worden alleen enkele zaken zoals wegbreedte en voertuig-aantallen langs de meetlat gelegd van wat volgens de richtlijnen maximaal mogelijk is in 30 km-straten. Zo blijft in het rapport onvermeld dat de straten juist minder dan meer verkeer zouden moeten krijgen.

Belangrijkste oorzaken verkeersonveiligheid

Door het bijzondere landschap van Arnhem (heuvels en dalen) beschikt de stad niet, zoals andere grote steden, over goede ringwegen en rijdt het doorgaand verkeer in Arnhem-Noord vaak door woonstraten. Complicerende factor in Arnhem-West is het verdiepte spoor en de smalle Oranjebrug, waardoor al het autoverkeer zich op enkele woonstraten concentreert. De aanleg van de Nelson Mandelabrug (1977) en de afsluiting van het Willemsplein (2004) zorgden voor een explosieve groei van wijkvreemd verkeer. Hierdoor is een weinig leefbare woonsituatie en een onveilige verkeerssituatie ontstaan, omdat de route door Heijenoord en Lombok door stedelijk én bovenstedelijk verkeer wordt gebruikt.

VVN kan een ruwe indicatie geven o.b.v. de Verkeersgeneratiecijfers van CROW ("Buiten-centrum hoge dichtheid"). De ritproductie is 1950 (woningen) * 2,8 (autobewegingen, bron: CROW), dus 5460 autobewegingen per dag. Aangenomen mag worden dat ongeveer driekwart van het autoverkeer via de nabijgelegen hoofdwegen Utrechtseweg en Amsterdamseweg rijdt. Blijft over een aantal van 1365, een kleine 1500 voertuigen dat over de Oranjebrug rijdt (met een dagelijks aantal van ca 4500). In deze berekening is dus **ruim tweederde van het verkeer (op de brug) doorgaand verkeer.** Ook op de onderliggende straten leidt dit tot onveiligheid en slechte leefbaarheid.

Tweede grote probleem, **in Heijenoord**, is de **busroute door de wijk** (en in het kielzog hiervan de hulpdienst-route) . Straten kunnen hierdoor niet als woonstraat worden ingericht, waardoor de snelheid hoog blijft. Het gevolg laat zich raden:
- Kwetsbare verkeersdeelnemers zijn op veel plekken de dupe
- Op allerlei detailplekken (zie fig. 2 en 3 en 6 tot 9) is sprake van veel onveiligheid.
- Verkeersveiligheid is een probleem, maar ook trilling, geluid en uitstoot. Dit belemmert bovendien de sociale ontwikkeling van kinderen

De gemeente kent het probleem (op meer plekken in de stad), maar aarzelt om extra maatregelen te nemen.

Slotsom Probleemanalyse
De aanwezigheid van de bus en van doorgaand verkeer zorgt ervoor dat de verkeersveiligheid en het woongenot sterk onder druk staan. Als bus 10 de route neemt over de Amsterdamseweg en het doorgaand verkeer uit de wijken wordt geweerd, komt ruimte voor verblijven en leefbaarheid.

Mogelijke oplossingen

De volgende mogelijkheden **in volgorde van effect** kunnen de situatie in Heijenoord en Lombok verbeteren.

- Het meeste effectief is het **weren van het doorgaand verkeer**. Dat kan eenvoudigweg op de Oranjebrug, de schakel tussen de twee woonbuurten. Idealiter wordt een westtangent aangelegd (zie VVN-advies 2014), maar het lijkt erop dat dit op inpassingsproblemen zal blijven stuiten.
  Op stedelijk niveau gaat het niet om veel verkeer, ca 3000 mvt per dag. Vermoedelijk zal dit verkeer zich via andere hoofdaders, via de eerstvolgende aangebouden route op de navigatie, verschuiven.
  Het weren van het doorgaand verkeer op de Oranjebrug kan op twee manieren:
  1. Door de brug **rigoureus voor autoverkeer af te sluiten**, Mogelijk kan dit op een ruime meerderheid van de bewoners rekenen, maar er zijn ook benadeelden.
  2. Ook is het mogelijk **selectieve afsluiting met nummerbordherkenning**. Bewoners van de wijk en belangrijke andere vervoerders kunnen een ontheffing krijgen. Anderen krijgen een boete.

- Een tweede belangrijke ingreep is het **verleggen van busroute 10** (Papendal, buiten de stad!) **naar de Amsterdamseweg**. De maximale loopafstanden worden niet schrikbarend groot, en de al eerder ingestapte buspassagiers zijn eerder op hun bestemming. De spitsbus (110) naar Papendal rijdt al zo. Ook rijdt lijn 105 naar Harderwijk deze route (Zie ook fig. 4).
  Het gevolg is dat de straten die nu op de bus zijn ingericht, een reguliere 30 km-inrichting kunnen krijgen (denk aan de Bremstraat), waardoor dubbel geprofiteerd kan worden van het verdwijnen van de bus.

- Wanneer het (echt) niet mogelijk is voor de bovenstaande zaken de handen op elkaar te krijgen, zijn de volgende kleinschalige verbeteringen denkbaar, op basis van de huidige situatie:

  - **Zebra-oversteek** Tormentilstraat – Callunastraat bijde Gentiaanstraat
    De situatie is niet complex, maar er rijdt wel vrij veel verkeer in één richting. Kort na de oversteek ligt een snelheidsremmer. VVN acht het voldoende veilig een zebra aan te leggen.
  - **Betaald parkeren of blauwe zone Oranjestraat**
    Nu wordt er veel door mensen met bestemming binnenstad geparkeerd. De maatregel verkleint de druk op de parkeergelegenheid sterk, waarbij het misschien zelfs mogelijk is de haakse parkeervakken (deels) om te vormen door langsvakken. Bewoners krijgen tegen beperkt tarief een vergunning of ontheffing.
  - **Tweerichtingverkeer N-Parallelweg tusen brug en Tormentilstraat**
  - Dit verlicht de druk op de Tormentilstraat, Callunastraat en Heijenoordseweg. Er kan minder autoverkeer op de Oranjebrug verwerkt worden (3-fasenregeling). Dit kan voordelig uitpakken voor beide buurten, omdat er vooral minder doorgaand verkeer zal rijden. Het is echter geen remedie tegen het doorgaand verkeer vanuit zuidelijke richting.
  - **Extra fietslicht bij de Oranjebrug, vanaf Heijenoordseweg**
    Hierdoor kan fietsverkeer ook veilig linksafslaan. Het alternatief, een OFOS[1], is op deze plek complex, omdat autoverkeer van meerdere kanten komt.
  - **Meer busvriendelijke snelheidsremmers op de Heijenoordseweg** richting Amsterdamseweg (zoals op de Callunastraat). Deze maatregel beveiligt de fietsers en overstekende voetgangers en ontmoedigt het doorgaand verkeer.
  - **Onderzoek om Tormentilstraat voorrang te geven op zuidtak Noordelijke Parallelweg**
    Deze ingreep zou de verkeersveiligheid op de kruising ten goede kunnen komen

Standpunt wegbeheerder

Het betreft een gesprek met de verkeerskundige van de gemeente Arnhem. De bestuursadviseur, die opdrachtgever was voor het recente model-onderzoek van Goudappel in Arnhem-West, was verhinderd. Dit model-onderzoek is een co-productie van het team Leefomgeving en de afdeling Mobiliteit, en komt voort uit alle verschillende ontwikkelingen in de wijken Lombok en Heijenoord. Het

[1] Opgeblazen FietsOpstelStrook, een breed rood vlak voor de eerste auto, om bij groen eerder weg te fietsen

doel was om het totaal aan bestaande en nieuwe verkeersbewegingen in beeld te brengen, met de gevolgen voor de huidige straten in beide wijken. De vraag aan het bureau was of de toekomstige ontwikkelingen voor problemen zouden kunnen gaan zorgen op het wegennet in de wijken.

Bij de verkeerskundige zijn los van de Oranjebrug momenteel geen duidelijke klachten bekend over overlast of verkeersonveiligheid in Heijenoord en Lombok. Indien er klachten zijn, dan is zij bereid deze serieus te bekijken. Er zijn klachten over snelheid in een aantal straten in Heijenoord. Maar momenteel zien we dat door heel Arnhem. In Via Statistiek worden de klachten veelal niet teruggevonden in de geregistreerde snelheden. Verschil tussen objectief en subjectief.

Een eventuele extra westtangent (verbinding Utrechtseweg - Arnhemseweg) staat in de (globale) structuurvisie van Arnhem, maar een concrete locatie of concreet budget is er niet. De kans dat deze verbinding er in de toekomst komt wordt klein geacht.
De spitsafsluiting van de Oranjebrug is in het verleden wel geopperd, maar staat op dit moment in de ijskast. Het beeld is dat het doseer- en verkeerslicht bij de Oranjebrug de noord-zuid-stromen binnen de perken houden.
De klachten over het huidige verkeerslicht zijn bekend en er wordt aan gewerkt. Op dit moment wordt overwogen wat hier het beste veranderd kan worden: opnieuw een fietserslicht terugplaatsen, of een OFOS (opgeblazen fietsopstelstrook) in het wegdek aanbrengen. Uitvoering is waarschijnlijk komend najaar.

Vooralsnog zijn er geen plannen om buslijn 10 (Papendal) uit de wijk Heijenoord te halen, al heeft het merendeel van de buspassagiers geen bestemming in Heijenoord. In de concessie is sprake van genoeg potentiëel vanuit de wijk. Het 'verstrakken' van de lijn langs de Amsterdamseweg leidt tot te grote verzorgingscirkels vanaf de haltes. De extra spitsritten naar Papendal rijden al gestrekt langs de Amsterdamseweg.

In Arnhem is men erg terughoudend met het aanleggen van zebrapaden. De bereidheid om te stoppen bij een zebrapad is laag. Op school leren kinderen dat je voorrang hebt op een zebrapad. Tevens hanteren we de besliswijzer van Heerhugowaard voor het wel of niet aanleggen.
De gemeente is geen voorstander van een zebra op deze locatie.

Conclusies en aanbevelingen

De verkeersveiligheids (en leefbaarheids)-problematiek in Heijenoord en Lombok is divers en vrij enstig. De belangrijkse oorzaak hiervan is het doorgaand verkeer, dat sterk ingrijpt qua veiligheid en leefbaarheid.
Een tweede belangrijke oorzaak (in Heijenoord, en met enige terugslag op Lombok), is de aanwezigheid van de bus, waardoor de straten extra geschikt zijn voor het overige verkeer om met aanzienlijke snelheid te passeren. Daarom is het momenteel niet mogelijk deze straten als normale 30 km-woonstraat in te richten.

De meest effectieve maatregel is daarom om het doorgaand verkeer uit beide wijken te weren door **een gehele of selectieve knip bij de Oranjebrug**. Ook effectief is het **weren van lijnbus 10** door de wijk, waardoor vele straten kunnen worden omgevormd tot reguliere woonstraat.

Zolang deze maatregelen niet worden overwogen, zijn er alleen kleinschalige, die lokaal een verbetering kunnen geven, maar weinig effectief zijn voor de buurt als geheel (zie pagina 10).

Totstandkoming advies

Dit advies is namens Veilig Verkeer Nederland opgesteld door: ing. Arjen Zijlstra, Verkeerskundig Consulent, Veilig Verkeer Nederland.

Vragen of opmerkingen

Voor vragen of opmerkingen over dit advies kunt u contact opnemen met uw dichtstbijzijnde regiokantoor van Veilig Verkeer Nederland. Zie hiernaast voor gegevens.

Tot slot

Voor gratis adviezen als deze is Veilig Verkeer Nederland behalve van vrijwilligers ook voor een groot deel afhankelijk van financiële **bijdragen van derden**. Help daarom mee deze dienst in stand te houden. Met uw steun kunnen ongelukken worden voorkomen. Word vrijwilliger of lid van Veilig Verkeer Nederland of doneer via www.veiligverkeernederland.nl

Meer informatie
gegevens van VVN

t.limbeek@vvn.nl

Stationsstraat 79a
3811 MH Amersfoort

De Knobben 100
9202 XJ Drachten

Beekstraat 54
6001 GJ Weert

Postbus 66
3800 AB Amersfoort

088 524 88 00 (ma t/m vr 8.30-17.00 uur)
info@vvn.nl
www.vvn.nl

BIJLAGE 3.

“ENQUETE INRICHTING 30KM-WIJK MET APART FIETSPAD”.

11 juni jl. is er een petitie gestart onder de aanwonenden van de Callunastraat en (bebouwde gedeelte van de) Heijenoordseweg.

Het doel is o.a. om te polsen hoe aanwonenden staan tegenover een éénrichtingsfietspad zoals weergegeven op de foto’s hieronder.

Ter verduidelijking bij bovenstaande plaatjes: Fietspad breed in het midden, fietsers dus ook. Ander verkeer is welkom maar zijn wel te gast.

Op het moment van het schrijven van deze bijlage hebben zo’n 100 van de 115 betrokkenen hun mening hierop gegeven. Hieronder staat de voorlopige “uitslag” maar de laatste 15 bewoners moeten nog verder benaderd worden omdat ze toe nu toe niet thuis waren.

Op korte termijn zal deze petitie verder worden verwerkt en worden aangeboden aan relevante partijen.

	Vindt dit geen goed idee*	Vindt dit een goed idee	Heeft geen idee
Aantal huishoudens	**5**	**99**	**2**

* De redenen die hiervoor werden aangedragen zullen in het eindproduct verwerkt worden.

KS (19 juni 2023)

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Omgevingsvisie Arnhem 2040

Raadsvoorstel ‘Vaststelling Omgevingsvisie Arnhem 2040’ (i/m1)

Zaaknummer:	168764
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Luurssen (Forum voor Democratie), Usta (Denk), Scholten (Volt), Van Engelenburg (VVD), Van den Broek (CDA), Heemskerk (D66), De Groot (Partij voor de Dieren), Simonis (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem), Ait Chrif (PvdA), Manders (Arnhem Centraal).
De fracties van SP en PVV waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: Bouwkamp (wethouder) en Akkers (ambtelijke ondersteuning)

Bespreking

De raadskamer is gestart met de informatieve fase waarbij ruimte was voor insprekers. Er waren drie inspraakbijdrages, waarna de raadskamer verduidelijkende vragen kon stellen. De insprekers waren:

1. Dhr. Barends namens Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen
2. Mevr. Hoogveld, mevr. Dorland en dhr. Speth namens Verkeerswerkgroep Arnhem-West
3. Dhr. Fonk namens EcoVrede

Hierna is de meningsvormende 1 fase gestart. De raadskamer heeft in eerste termijn alle bijjdragen geleverd. De wethouder is gestart met de beantwoording in eerste termijn. De beantwoording is niet afgerond.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende 1 fase niet is afgerond en de volgende keer hervat kan worden. Globaal gezien heeft de wethouder de vragen van Forum voor Democtratie, Denk, Volt, VVD, CDA en D66 beantwoord, de andere vragen nog niet.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

M. Coenders

Titel/onderwerp: **Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf"**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Ilse de Vries; Marielle Knaapen
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	06-31108015; 026-3773782
		E-mailadres:	ilse.de.vries@arnhem.nl; marielle.knaapen@arnhem.nl;
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Kernboodschap** • Op 16 februari 2022 heeft de raad het ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 in Schuytgraaf vastgesteld. Hierin werd onder meer uitgegaan van extra woningen en extra bouwhoogte ten opzichte van eerdere afspraken hierover met Overbetuwe en Park Lingezegen zoals vastgelegd in het convenant 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten'. • Naar aanleiding van gesprekken met gemeente Overbetuwe stelt het college voor om het vastgestelde ruimtelijk raamwerk aan te passen om tegemoet te komen aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe. Aan de raad wordt gevraagd om dit aangepaste ruimtelijk raamwerk vast te stellen. • Tegelijk wordt aan de raad gevraagd om in lijn met de woondeal 2.0 in te stemmen met de aanpassing van het maximeren van de Vrij Op Naam (VON)-prijs van 112 woningen in de velden 1 (48), 26 en 27(64), zodat deze in het betaalbare segment kunnen worden verkocht, en de toevoeging van 20 sociale huurwoningen. Dit leidt tot lagere opbrengsten voor de gemeentelijke grondexploitatie. • Tot slot informeert het college de raad over de mogelijke oplossing die zij voor KW37 heeft gevonden in Schuytgraaf. • Het college stelt voor om de verkeersontsluiting zoals het op dit moment geregeld is het bestemmingsplan Schuytgraaf, veegplan 2017 (vastgesteld 5 maart 2018) te handhaven. **Aandachtspunten** • Voorgesteld wordt om het aantal woningen te verlagen van 236 woningen (huidig vastgesteld ruimtelijk raamwerk) naar 198 woningen en 7 standplaatsen voor KW37. Het nog uit te werken bestemmingsplan gaat uit van 131 woningen. De verlaging komt door het toevoegen van extra openbaar groen en volgt uit nieuwe afspraken met de gemeente Overbetuwe. • Door het lager aantal woningen daalt ook de grondopbrengst met € 2.070.000,-. Daarnaast levert het omzetten van 132 woningen naar betaalbare woningen ook minder grondopbrengsten op. De grondexploitatie Schuytgraaf daalt met in totaal ca 4,1 mln. Zie het raadsvoorstel voor meer informatie.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase		

	Ten tijde van het publiceren van de agenda zijn (nog) geen insprekers aangemeld. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf" **124 KB**			
Bijlage 1 - Aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27, mei 2023 **115 MB**			
Bijlage 2 - Raadsbrief over locatiekeuze KW37 **91 KB**			
Bijlage 3 - brief aan gemeente Overbetuwe over het voorgenomen aangepaste ruimtelijk raamwerk veld 26/27 **77 KB**			
Bijlage 4 - Begrotingswijziging 23-004 **246 KB**			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 182206

Onderwerp: Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Kernboodschap

Op 16 februari 2022 heeft de raad het ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 in Schuytgraaf vastgesteld. Hierin werd onder meer uitgegaan van extra woningen en extra bouwhoogte ten opzichte van eerdere afspraken hierover met Overbetuwe en Park Lingezegen zoals vastgelegd in het convenant 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten'. Naar aanleiding van gesprekken met gemeente Overbetuwe stelt het college voor om het vastgestelde ruimtelijk raamwerk aan te passen om tegemoet te komen aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe. Aan de raad wordt gevraagd om dit aangepaste ruimtelijk raamwerk vast te stellen. Tegelijk wordt aan de raad gevraagd om in lijn met de woondeal 2.0 in te stemmen met de aanpassing van het maximeren van de Vrij Op Naam (VON)-prijs van 112 woningen in de velden 1 (48), 26 en 27(64), zodat deze in het betaalbare segment kunnen worden verkocht, en de toevoeging van 20 sociale huurwoningen. Dit leidt tot lagere opbrengsten voor de gemeentelijke grondexploitatie.
Tot slot informeert het college de raad over de mogelijke oplossing die zij voor KW37 heeft gevonden in Schuytgraaf.

Voorstel

1. In te stemmen met de aanpassing van 132 vrije marktwoningen naar 132 woningen in het betaalbare segment (112 koopwoningen en 20 sociale huurwoningen) in de velden 1 en 26/27 Schuytgraaf en de dientengevolge verlaging van de opbrengsten in de grondexploitatie met € 2.050.000,--.
2. In te stemmen met het naar aanleiding van overleg met de gemeente Overbetuwe aangepaste ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 (inclusief een mogelijke locatie voor KW37) en het hiermee gepaard gaande negatieve resultaat van de grondexploitatie met € 2.070.000,--.
3. Bovenstaande besluiten in de begroting te verwerken via bijgaande begrotingswijziging 23-004.

Inleiding

De ruimtelijk raamwerken voor veld 1 en veld 26/27 zijn in februari 2022 vastgesteld door de gemeenteraad. De wens om meer betaalbare koopwoningen en sociale huurwoningen toe te

Arnhem GEMEENTE

voegen, de financiële gevolgen daarvan en het resultaat van het overleg met Overbetuwe vragen om nieuwe besluitvorming door uw raad.
Het vorige ruimtelijk raamwerk gaat uit van 236 woningen, hierop zijn wensen en bedenkingen meegegeven van Overbetuwe. Het aangepaste ruimtelijk raamwerk telt daarom nog maar 198 woningen en 7 standsplaatsen voor KW37.
Daarnaast informeren we uw raad over de zoektocht naar een locatie voor KW37 en de mogelijke oplossing die we voor KW37 hebben gevonden in Schuytgraaf en sturen we u ter kennisname de brief aan de gemeente Overbetuwe over de aanpassingen van het ruimtelijk raamwerk als gevolg van de het overleg over hun wensen en bedenkingen.

Beoogd effect

De ontwikkeling van 198 woningen, waarvan 116 in het betaalbare segment, en 7 standplaatsen voor KW37 in veld 26 en 27 in Schuytgraaf. Plus nog eens 292 woningen in veld 1 waarvan 129 in het betaalbare segment.

Argumenten

1.1 Er worden meer betaalbare woningen toegevoegd

Hoewel in de brief ‘woondeal 2.0 en de consequenties voor woningbouwprojecten (d.d. 14 februari 2023) staat dat de planvorming in Schuytgraaf te ver gevorderd is om de doelstellingen van de Woondeal 2.0 toe te passen, hebben we vanwege de grote behoefte aan betaalbare woningen bekeken welke woningen uit de ruimtelijke raamwerken (zonder aanpassing van het ruimtelijk raamwerk, dus zonder toevoeging van woningen), in het betaalbare segment kunnen worden ontwikkeld. Met de voorliggende aanpassingen zal ruim 58% (was 16%)van de woningen in veld 26 en 27, en 44% (was 27%)van de woningen in veld 1, vallen in de categorie betaalbaar. Ook hebben we in kaart gebracht wat daarvan de gevolgen voor de grondprijs en daarmee voor de gemeentelijke grondexploitatie zijn.

2.1 Het aangepaste ruimtelijk raamwerk komt zoveel mogelijk tegemoet aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe

Sinds maart 2021 heeft er ambtelijk en bestuurlijk overleg plaatsgevonden tussen Arnhem en Overbetuwe over de plannen voor veld 26/27. Dit heeft geleid tot een schetsontwerp waarvan Overbetuwe in een brief (d.d. 14 december 2021) heeft aangegeven dat dit ontwerp strijdig is met de letter van het convenant uit 2010 ‘Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten’, maar dat zij wel de potentie zien om het in de geest van het convenant uit te werken. Op basis van dit schetsontwerp is het ruimtelijk raamwerk gemaakt zoals dat door uw raad is vastgesteld op 16 februari 2022.

Dit ruimtelijk raamwerk is vervolgens door het college van Overbetuwe voorgelegd aan hun raad. De raad heeft hier in juni en juli 2022 over vergaderd en is met wensen en bedenkingen

gekomen op het ruimtelijk raamwerk. Zij hebben hun college gevraagd om opnieuw het gesprek aan te gaan met Arnhem over de zuidrand van Schuytgraaf.

Deze gesprekken hebben geleid tot aanpassing van het plan om aan de wensen en bedenkingen van Overbetuwe tegemoet te komen. Een belangrijke aanpassing is dat de afstand van de woningen tot Park Lingezegen is vergroot door het toevoegen van meer openbaar groen aan de zuidkant van beide velden. In het aangepaste plan zijn hierdoor nog 198 woningen, waar in het vorige ruimtelijk raamwerk er nog 236 woningen bedacht waren.

Afgelopen maanden hebben we met het college van Overbetuwe gesproken over de wensen en bedenkingen. Op basis daarvan is een nieuw ruimtelijk raamwerk gemaakt. We denken dat we hiermee tegemoet zijn gekomen aan de wensen van Overbetuwe, maar het is aan hun college en raad om daar een standpunt over in te nemen. Echter wij vinden het nu belangrijk om naar uw raad te gaan om te horen hoe u hierover denkt.

Teruggaan naar een plan met 131 vrijstaande woningen en tweekappers zoals 13 jaar geleden is afgesproken vinden wij in de huidige tijd, waarin we als gemeenten ook nieuwe afspraken met het rijk hebben gemaakt over woningaantallen en betaalbaarheid van woningen niet uitlegbaar. En dat voldoet volgens ons ook niet aan een goede ruimtelijke ordening.

2.2 *Het aangepaste ruimtelijk raamwerk biedt kans op een definitieve locatie voor KW37*

In het aangepaste ruimtelijk raamwerk van veld 26/27 is een locatie opgenomen van 3200 m2 (zelfde aantal m2 als in de nieuwe situatie op het Merwedeterrein) voor bewoning door de zeven leden van KW37. Met Park Lingezegen worden gesprekken gevoerd of er gebruik kan worden gemaakt van ruimte in Park Lingezegen door de kunstenaars. Zie verder bijgevoegde brief over KW37. Indien het ondanks alle intenties toch niet lukt om KW 37 hier naar toe te verplaatsen, zal dit gebied ruimte bieden aan 10 woningen.
De opzet van veld 27 biedt ruimte voor één of meerdere cpo's, waarbij een cpo gericht op de culturele of creatieve sector goed aan zou kunnen sluiten op de locatie van KW37.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Het maximeren van de prijs van een aantal woningen tot de grens van betaalbaar leidt tot een lagere grondopbrengst*

De grondprijzen worden residueel bepaald en een lagere VON-prijs leidt daarmee tot een lagere grondprijs. Het omzetten van 132 marktwoningen naar 112 betaalbare koopwoningen en 20 sociale huurwoningen leidt tot een lager resultaat van de grondexploitatie (grex) van € 2.050.000,-.

2.1	*Het aangepaste ruimtelijk raamwerk leidt tot minder woningen dan het in februari 2022 vastgestelde ruimtelijk raamwerk, maar is nog steeds een intensivering van het nog uit te werken bestemmingsplan.*
	Door het toevoegen van extra openbaar groen, met name als buffer tot Park Lingezegen, is er minder ruimte voor woningen. Het vastgestelde ruimtelijk raamwerk gaat uit van 236 woningen. In het ruimtelijk raamwerk dat nu voorligt is ruimte voor 198 woningen en 7 standplaatsen voor KW37. Het nog uit te werken bestemmingsplan gaat uit van 131 woningen.
2.2	*Het aangepaste ruimtelijk raamwerk leidt tot een lagere grondopbrengst*
	Doordat er nu minder grond wordt uitgegeven ten behoeve van de buffer tot Park Lingezegen is er minder grondopbrengst. Het resultaat voor de grex Schuytgraaf zal met € 2.070.000,- dalen door vaststelling van dit aangepaste ruimtelijk raamwerk dat 198 woningen en 7 standplaatsen bevat in plaats van de eerdere 236 woningen.
2.3	*Aanpassing van het ruimtelijk raamwerk is juridisch niet noodzakelijk, maar daarmee komen we wel tegemoet aan de wensen van onze buurgemeente*
	Juridisch gezien blijkt dat het bestemmingsplan en de convenant "Waar Schuytgraaf en de park elkaar ontmoeten" niet uitsluiten dat veld 26 en 27 worden zo wordt uitgewerkt, mits goed ruimtelijk gemotiveerd. Met het bestemmingsplan Schuytgraaf 2010, dat destijds via het artikel 3.1.1. overleg de instemming van Overbetuwe heeft gekregen, heeft Overbetuwe ingestemd met het toevoegen van de velden 23, 26 en 27. Omdat wij hechten aan een goede relatie met onze buren, zien wij voorliggende aanpassing van het ruimtelijk raamwerk als een goed compromis.

Participatie

Bewoners van de wijk Schuytgraaf zijn geïnformeerd over het vastgestelde ruimtelijk raamwerk van februari 2022 via de bewonersavond in juni 2022 en website. Daarbij is de wijk geïnformeerd dat er gesprekken gaande waren met Overbetuwe die mogelijk/zeer waarschijnlijk zouden leiden tot een aanpassing van het ruimtelijk raamwerk. Nadat het ruimtelijk raamwerk door u wordt vastgesteld zal de procedure voor het bestemmingsplan opgestart worden waarbij we zoals dat gebruikelijk is in Schuytgraaf de bewoners betrekken.

Sinds maart 2021 is er ambtelijk en bestuurlijk overleg met gemeente Overbetuwe, als ook met Park Lingezegen. Dit overleg is door Arnhem gestart omdat wij willen afwijken van het convenant ‘Waar Schuytgraaf en Park elkaar ontmoeten. Dit overleg heeft mede bijgedragen aan het ruimtelijk raamwerk zoals dat is vastgesteld in februari 2022. In december 2021 is er vanuit zowel Overbetuwe als Park Lingezegen een brief gestuurd aan het college van gemeente Arnhem. Deze heeft u ontvangen bij de Agenda Arnhem - Politieke Avond Besluitvormend woensdag 16 februari 2022 18:45 - 23:15 - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

Het college van Overbetuwe heeft vervolgens zijn raad geconsulteerd voor wensen en bedenkingen. De gemeenteraad van Overbetuwe heeft daarop wensen en bedenkingen opgesteld. Deze wensen en bedenkingen hebben opnieuw geleid tot ambtelijk en bestuurlijk overleg, wat heeft geleid tot het aangepaste ruimtelijk raamwerk wat nu voorligt.

Financiën

De aanpaste proefverkaveling met minder woningen in veld 26/27 en het omzetten van 132 woningen naar betaalbare woningen leveren minder grondopbrengsten op. Het positieve resultaat van de grex Schuytgraaf daalt hierdoor met in totaal ca 4,1 mln.
De daling van het resultaat van de grex Schuytgraaf heeft een relatie met het beschikbare weerstandsvermogen van de grondbedrijf (immers het positieve resultaat wordt meegenomen bij de berekening van het benodigd weerstandsvermogen). Bij de bepaling van het jaarresultaat 2023 zal dit worden meegenomen.

Bijgevoegd als bijlage vindt u de begrotingswijziging, die voortvloeit uit de dalende winst van 4,1 miljoen tot en met 2027. Zichtbaar is dat de winst daalt en daarmee de onderhanden werkpositie van de grondexploitatie.
Omdat de onderhanden werk positie (toekomstige winst binnen het project) voldoende positief is, wordt de volledige winstdaling binnen het project opgevangen.
Daarmee heeft de daling van de winst geen effect op de financiële exploitatie van de gemeente. Daarbij als kanttekening, zoals aangegeven bij de risico's, dat de winstdaling wel een effect heeft op het weerstandsvermogen van de gemeente.

Uitvoering

Na het vaststellen van de programmawijziging van veld 1, 26 en 27 en de wijziging van het ruimtelijk raamwerk 26/27 zal er gestart worden met de planologische procedure van het ter inzage leggen van de bestemmingsplannen en het bijbehorende exploitatieplan.

Communicatie

Na besluitvorming van het college zijn de volgende partijen geïnformeerd:
- wijkbewoners over aanpassing ruimtelijk raamwerk
- gemeente Overbetuwe over aanpassing ruimtelijk raamwerk
- Park Lingezegen over aanpassing ruimtelijk raamwerk
- KW37 over mogelijke locatie Schuytgraaf

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27, mei 2023
- raadsbrief over locatie keuze KW37

- brief aan gemeente Overbetuwe over het voorgenomen aangepaste ruimtelijk raamwerk veld 26/27
- begrotingswijziging 23-004

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	182206

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 9 mei 2023, nummer: 182206;

gelet op artikel 212 van de Gemeentewet;

besluit:

1. In te stemmen met de aanpassing van 132 vrije marktwoningen naar 132 woningen in het betaalbare segment (112 koopwoningen en 20 sociale huurwoningen) in de velden 1 en 26/27 Schuytgraaf en de dientengevolge verlaging van de opbrengsten in de grondexploitatie met € 2.050.000,--.
2. In te stemmen met het naar aanleiding van overleg met de gemeente Overbetuwe aangepaste ruimtelijk raamwerk voor veld 26/27 (inclusief een mogelijke locatie voor KW37) en het hiermee gepaard gaande negatieve resultaat van de grondexploitatie met € 2.070.000,--.
3. Bovenstaande besluiten in de begroting te verwerken via bijgevoegde begrotingswijziging 23-004.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

het Woonlandschap

"Wonen aan het Mozaïeklandschap van Park Lingezegen"

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf velden 26 + 27

het Woonlandschap

“Wonen aan het Mozaïeklandschap van Park Lingezegen”

GEMEENTE Arnhem

2 mei 2023

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf velden 26 + 27

INHOUD

INLEIDING

	Aanleiding	7
	Ontwikkelproces	7
	Rol Kwaliteitsteam	7
	Opbouw document	7

1.	AMBITIE	
1.1	Zuidelijke velden als woonlandschap	10
1.2	Het Nieuwe Normaal	14
1.3	Bouwstenen voor ontwikkeling	16

2.	RUIMTELIJK RAAMWERK	
2.1	Raamwerk	20
2.2	Groenstructuur	22
2.3	Verkeersstructuur	26
2.4	Parkeren	28
2.5	Voorbeeldverkaveling	30
2.6	Woontypologieën	32

3.	BEELDREGIE	
3.1	Landschappelijk wonen	36
3.2	Houtbouw	38
3.3	Buitenruimte	40
3.4	Circulair materiaalgebruik	44
3.5	Natuurinclusief ontwikkelen	46

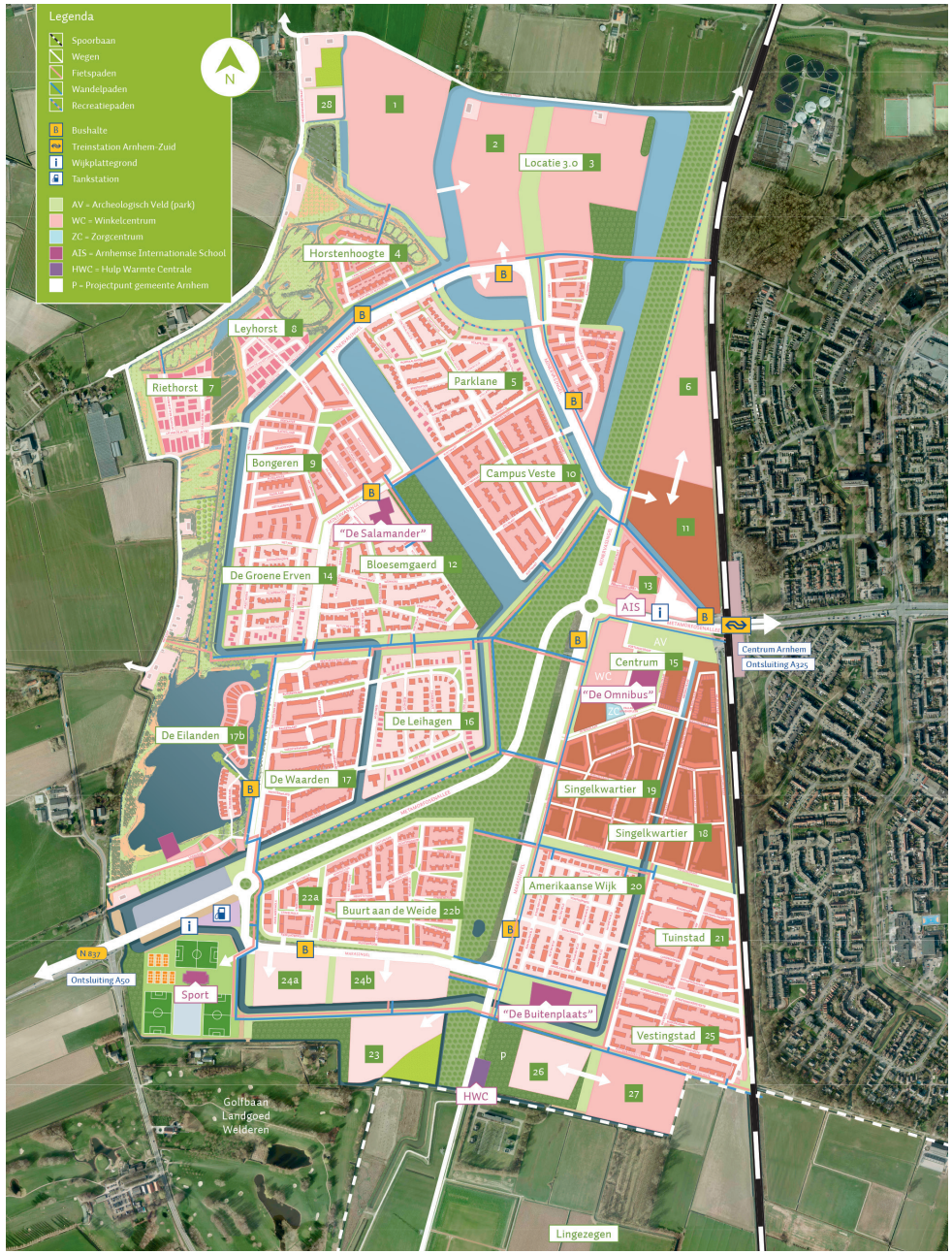
Legenda
Spoorbaan
Wegen
Fietspaden
Wandelpaden
Recreatiepaden
Bushalte
Treinstation Arnhem-Zuid
Wijkplattegrond
Tankstation
AV = Archeologisch Veld (park)
WC = Winkelcentrum
ZC = Zorgcentrum
AIS = Arnhemse Internationale School
HWC = Hulp Warmte Centrale
P = Projectpunt gemeente Arnhem
N
28
1
2
Locatie 3.0 3
Horstenhoogte 4
Leyhorst 8
Riethorst 7
Parklane 5
6
Bongeren 9
Campus Veste 10
11
"De Salamander"
Bloesemgaerd 12
De Groene Erven 14
13
AIS
AV
Centrum 15
WC
"De Omnibus"
Centrum Arnhem
Ontsluiting A325
De Leihagen 16
De Eilanden 17b
De Waarden 17
Singelkwartier 19
Singelkwartier 18
Amerikaanse Wijk 20
22a
Buurt aan de Weide 22b
Tuinstad 21
N 837
Ontsluiting A50
Sport
24a
24b
"De Buitenplaats"
Vestingstad 25
23
P
26
27
HWC
Golfbaan
Landgoed
Welderen
Lingezegen

INLEIDING

AANLEIDING

Voor u ligt het ruimtelijk raamwerk van de velden 26 + 27. In dit raamwerk zijn de kaders opgenomen voor de ontwikkeling van de laatste woonvelden aan de zuidrand van Schuytgraaf. Hier komt men te wonen aan het recreatieve natuurnetwerk van De Park, een deelgebied van Park Lingezegen. Naast de principes die gelden voor de wijk Schuytgraaf gelden hier ook de principes van deelgebied De Park. Zoals aangegeven zijn de velden 26 + 27 bijzondere velden. Door hun ligging aan het park vragen ze ook een andere benadering dan alle andere velden. Enerzijds zijn de velden onderdeel van Schuytgraaf en anderzijds maken ze onderdeel uit van de overgangszone naar Park Lingezegen. Om de ontwikkeling van de 2 velden de juiste kaders mee te geven is gewerkt van een ruimtelijk concept dat is gebaseerd op de structuur van het park. Deze is vervolgens vertaald in een stedenbouwkundige schets die de aansluiting zoekt bij de wijk. Onderdeel van de opgave is de mogelijke inpassing van de Kunstwerkplaats Arnhem (KW37) binnen 1 van de 2 velden.

De kaders die horen bij deze ruimtelijke opzet vormen het ruimtelijk raamwerk. Het zijn de elementen die zorgen voor de structuur van de wijk en daarmee tevens de verankering van de velden in het park. Aanvullend is in het ruimtelijk raamwerk de beeldregie vastgelegd. Hiermee wordt de kwalitatieve uitstraling voor de bebouwing gewaarborgd. Het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie zijn volledig op elkaar afgestemd, zodat bebouwing en openbare ruimte tezamen een aantrekkelijke woon- en verblijfsomgeving opleveren. Voor de velden 26 + 27 is hierbij gekozen voor een uitstraling in houtbouw, passend bij de landschappelijke omgeving. Voor een optimale inpassing in het park worden hierbij de ambities van “Het nieuwe normaal” opgenomen. Dit is een initiatief van BZK en Cirkelstad om de bouwsector versneld circulair te maken. Een nieuwe, gedragen ‘norm’ met haalbare én ambitieuze circulaire prestaties in de gebouwde omgeving.

ONTWIKKELPROCES

Voor de velden 26+27 zijn de ambities hoog. Om deze ook waar te maken is een goede samenwerking met gemeente Overbetuwe en de Parkorganisatie van belang.

ROL KWALITEITSTEAM

Dit document is het richtinggevend kader voor alle deeluitwerkingen binnen de velden 26 + 27 door de ontwikkelende partijen. Deeluitwerkingen worden in overleg met de gemeentelijk stedenbouwkundige opgesteld en getoetst door het Kwaliteitsteam Schuytgraaf. Dit document wordt door het Kwaliteitsteam gehanteerd als toetsingskader.

OPBOUW DOCUMENT

Gestart wordt met een omschrijving van de ambities waarbij wordt ingegaan op de ruimtelijke inpassing en de toekomstbestendigheid (het nieuwe normaal). De ambities komen samen in de bouwstenen, deze vormen samen de basis voor de ruimtelijke hoofdopzet van het veld. Op basis hiervan worden in het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie de kwalitatieve kaders voor de ontwikkeling vastgelegd.

1 Ambitie

1.1 ZUIDELIJKE VELDEN ALS WOONLANDSCHAP

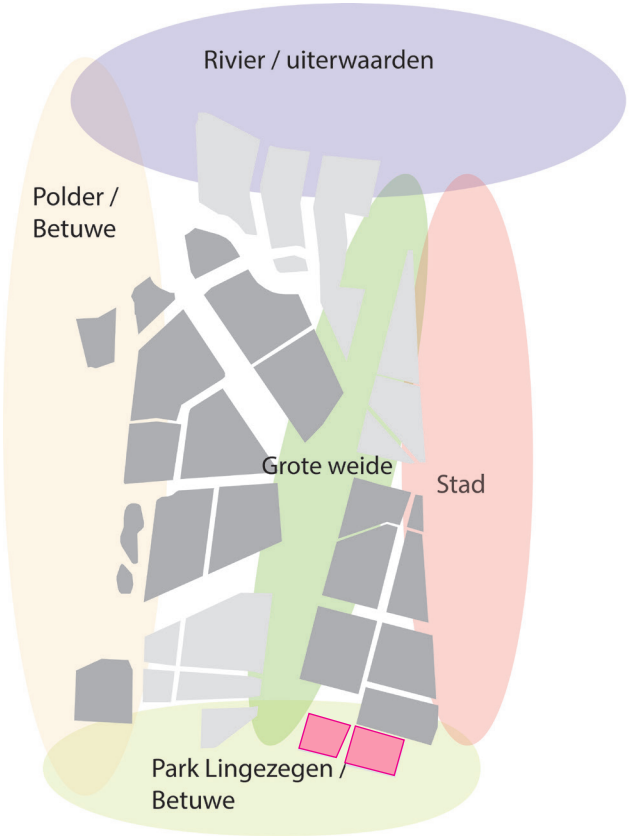

landschapsstijlen in Schuytgraaf

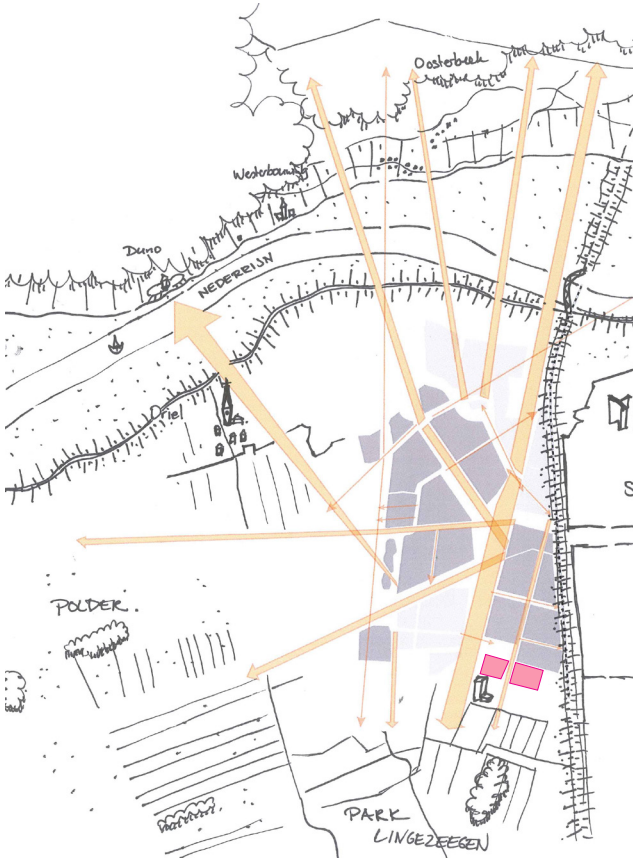

zicht op omliggend landschap

De velden 26 + 27 liggen in de rand van het woongebied van Schuytgraaf aan het landschap van Park Lingezegen. Ze vormen een overgangszone waar wijk en park samenkomen. In deze paragraaf volgt een toelichting op de context.

Schuytgraaf

Het stedenbouwkundig concept van Schuytgraaf gaat uit van het principe van dorpen die zijn ingebed in het bestaande landschap. De hoofdplanstructuur is ontworpen op het onderliggende Betuwse landschap. De landschappelijke hoofdplanstructuur zorgt niet alleen voor een goede inbedding in de Betuwe, maar ook voor een optimale beleving hiervan. Voor alle bewoners is het groen om de hoek. Bestaande groenelementen en waterlopen worden in het plan opgenomen. Vanuit de woonvelden worden doorzichten geboden om het landschap zichtbaar en voelbaar te maken. Een belangrijk onderdeel vormen de lineaire ruimten in het plan, de groene ruimtes tussen de woonvelden. Naast de belevingswaarde heeft deze groenstructuur ook een ecologische betekenis; binnen het plangebied worden droge en natte ecologische verbindingszones gerealiseerd. Veld 26 ligt ten zuiden van de Buitenplaats. Een brede watergang scheidt dit veld van de wijk waardoor er enkel een zichtrelatie bestaat. Veld 27 grenst fysiek aan het woongebied van Schuytgraaf.

Park Lingezegen
Park Lingezegen is een ca. 1500ha groot regionaal park tussen Arnhem en Nijmegen. De ontwikkeling van dit park is een antwoord op de sterke groei van de steden en dorpen in dit gebied. Het beoogd een sterke groene buffer te zijn in dit dynamisch stedelijke gebied.
Het plan voorziet in de ontwikkeling van een omvangrijk natuur- en recreatiegebied geënt op de bestaande landschappelijke karakteristieken van het Betuwse landschap. Binnen Lingezegen worden verschillende deelgebieden onderscheiden. Tussen Schuytgraaf en Elst ligt het deelgebied De Park.

Het ontwerp voor De Park heeft een hoofdopzet die bestaat uit het kasteelterrein met lanen, het Romeinse lint en het mozaïeklandschap. Het is een gevarieerd landschap van bosblokken, houtsingels en boomgaarden afgewisseld met open ruimtes. Daarbinnen is ruimte voor particuliere initiatieven als moestuinen en voedselbossen, omkaderd door hagen.

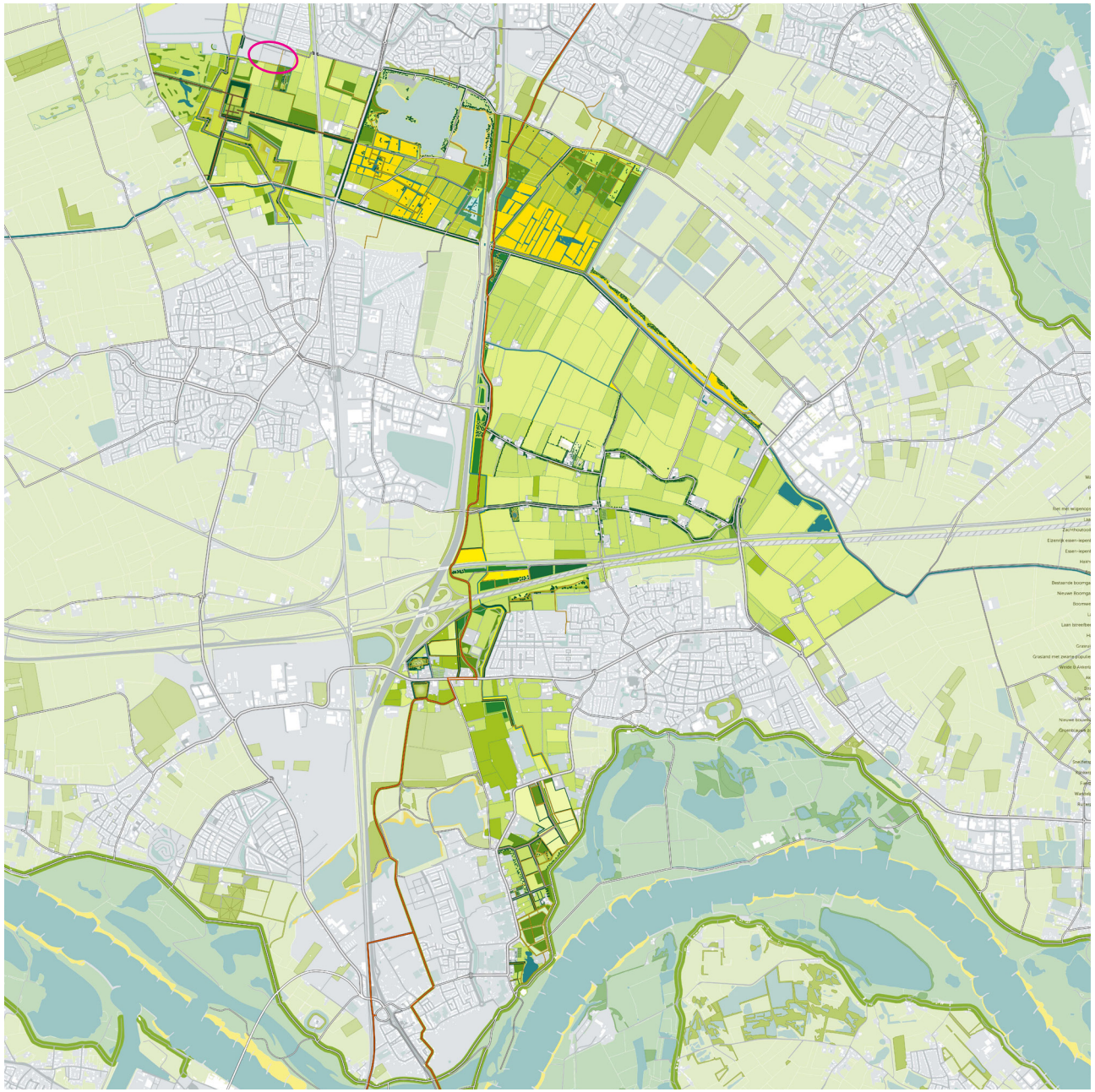

Park Lingezegen

doortrekken lijnen

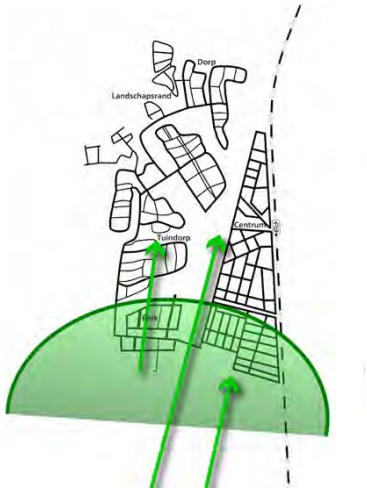

vergroten De Park

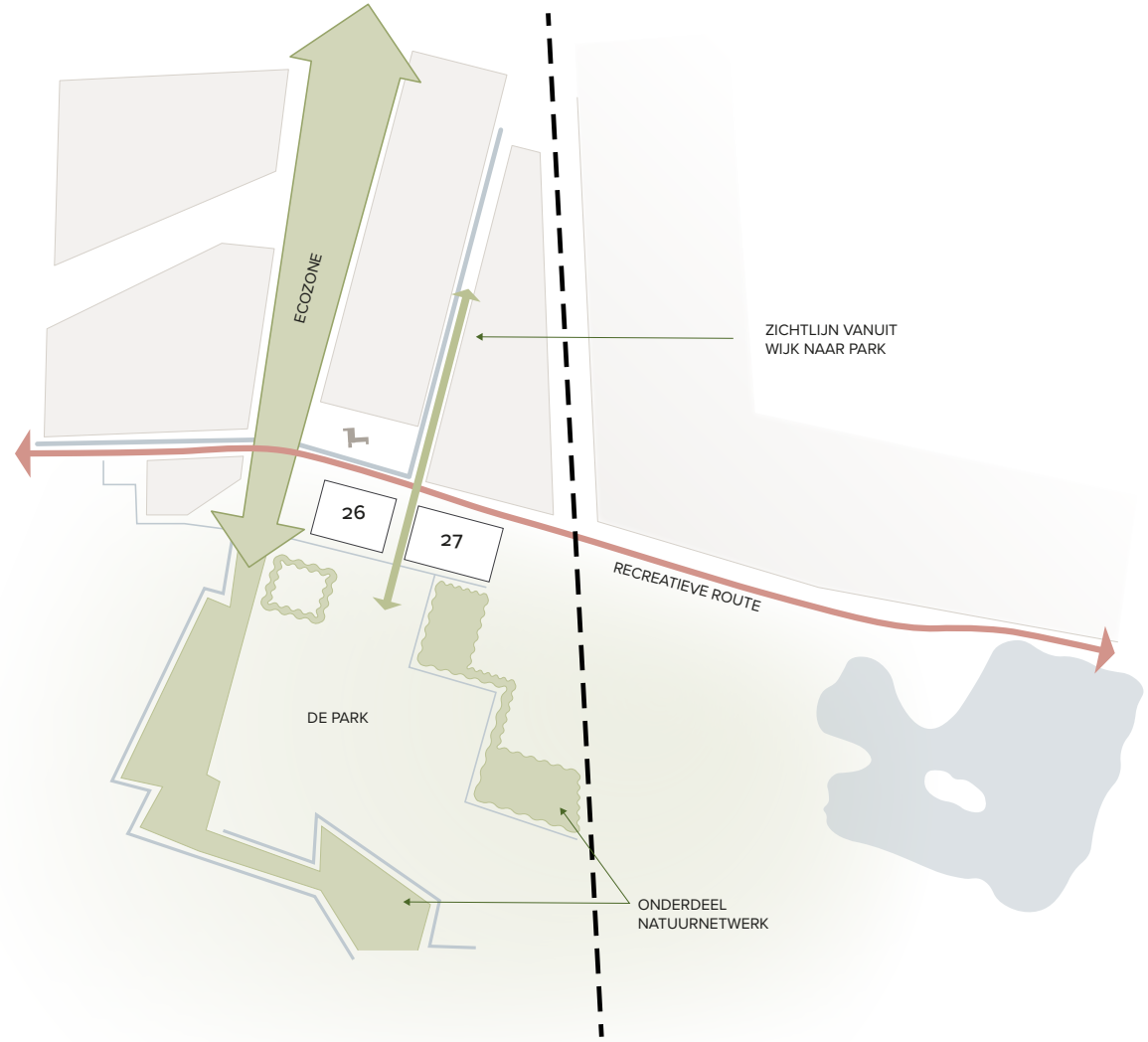

recreatief natuurnetwerk

Zuidelijke Velden
Daar waar in andere delen van Schuytgraaf wordt gekozen voor tamelijk compacte woonvelden met het groen geconcentreerd in de omliggende ‘hoofdgroenstructuur’, geldt voor de zuidelijke velden dat deze worden ontwikkeld tot ‘woonlandschappen’. Dit houdt in dat binnen deze velden ‘rood’ en ‘groen’ in een samenhangend ruimtelijk concept worden ontwikkeld.

Hierbij geldt dat de opgave wordt benaderd als het vergroten van Park Lingezegen in plaats van het vergroten van het woongebied van Schuytgraaf. Er wordt over de grenzen heen ontworpen. Het aanwezige landschapsmozaïek maakt dat verschillende structuren in beide werelden. Deze structuren bieden waardevolle aanknopingspunten voor de planvorming van de velden.

Veld 26 + 27 behoren tezamen met Veld 23 tot de Zuidelijke Velden. Veld 23 wordt ontwikkeld tot ‘Boskamer’ en vormt daarmee een ‘bosblok’ in het mozaïeklandschap van De Park. Dit karakter wordt doorgetrokken in veld 26, al wordt hier ook de samenhang gezocht met de Buitenplaats en het aangrenzende terrein van de Groenteschuyt en de Hoogstambrigade. Dit resulteert in elementen als hagen en noten- fruit- en bloesembomen.

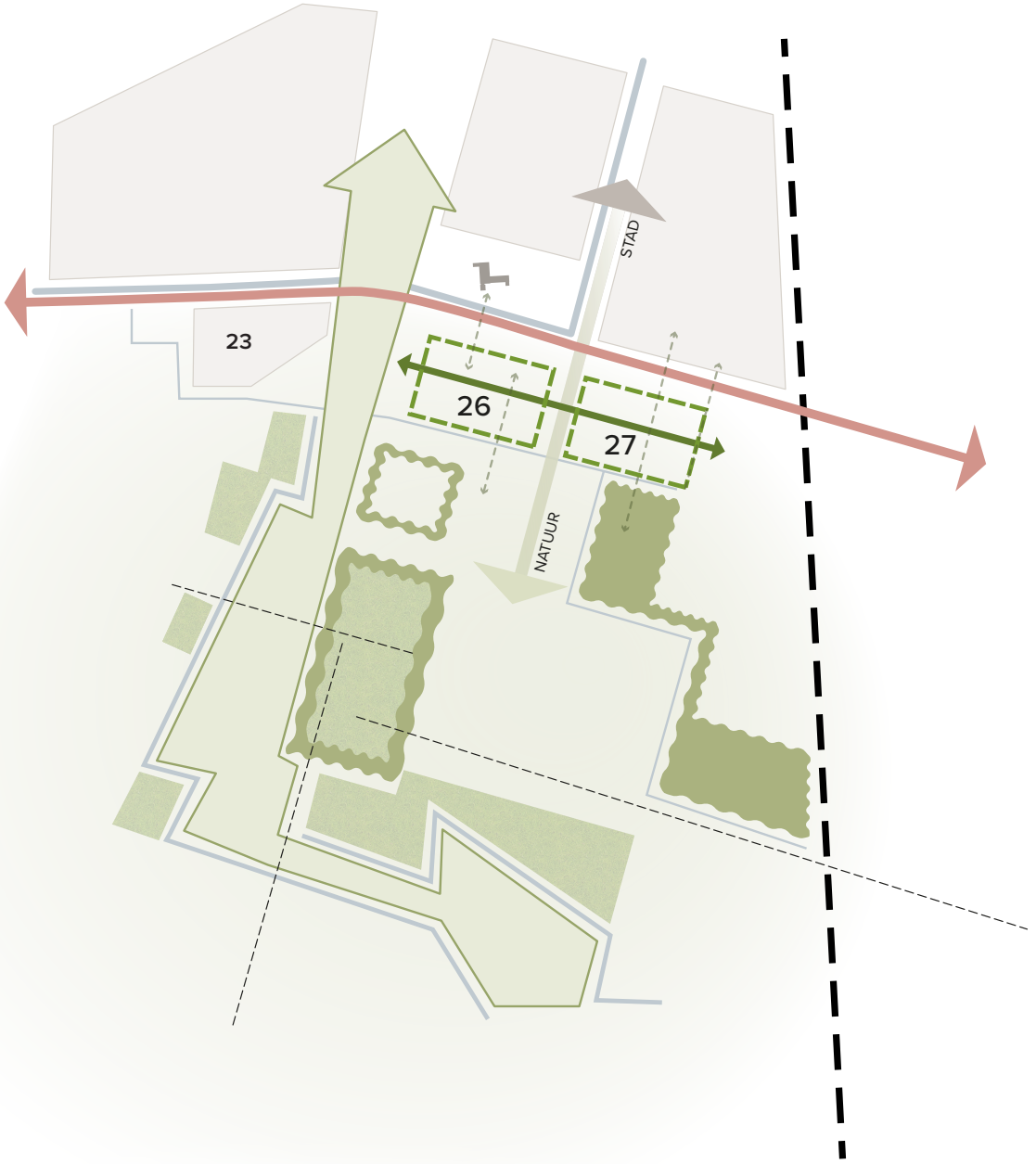

1.2 HET NIEUWE NORMAAL

Voor de velden 26 + 27 realiseren we een toekomstbestendige leefomgeving met een aangenaam woonklimaat. Om dit te bewerkstelligen hebben we ambities voor het gebruik van natuurlijke energiebronnen, het hergebruik van materialen en een toekomstbestendig waterbeheer. Aanvullend is het stimuleren van de sociale cohesie minstens net zo belangrijk voor een positieve bijdrage aan het woonklimaat.
Om de ambities voor het veld te bekrachtigen wordt aangesloten bij “het nieuwe normaal”. Dit is een initiatief van Cirkelstad om de bouwsector versneld circulair te maken.

De norm van het nieuwe normaal wordt bepaald op basis van praktijkprojecten, met audits vanuit zowel deelnemende partners als andere partijen. Daarmee wordt aangetoond dat circulariteit haalbaar is. De velden 26 + 27 vormen een praktijkproject. Waar de focus van Het Nieuwe Normaal op materialen ligt, zijn de ambities van Schuytgraaf breder. Circulair bouwen vraagt een integrale manier van kijken naar duurzaamheid in het ontwerpen en realiseren van onze gebouwde omgeving. Voor de velden 26 + 27 kijken we voor de toekomstbestendigheid naar de volgende thema’s: Water+ Groen, Natuurinclusief bouwen, Materialen, Energie, Mobiliteit, Sociale Cohesie en Management.

WATER + GROEN

In Schuytgraaf ontwerpen we water- en groensystemen gericht op het zuiveren en onderhouden van de leefomgeving. Het uitgangspunt is een klimaatadaptieve wijk die bestendig is ingericht en hitte, droogte en extreme regenbuien kan dragen. De ambitie is zo min mogelijk verharding toe te passen, zowel openbaar als privé. Verharding is functioneel en waar mogelijk (half) open. De afwatering loopt af richting het groen waardoor beplanting voorzien wordt van benodigd water en het overtollige water naar de randen kan worden afgevoerd. Biodiversiteit en natuurinclusiviteit zijn uitgangspunten voor de groenelementen en beplantingskeuzen, want ook dieren behoren tot de toekomstige bewoners van de velden 26 + 27.

NATUURINCLUSIEF BOUWEN

Natuurinclusief bouwen heeft als doel om de biodiversiteit te behouden en te versterken. Daarmee wordt de bebouwde omgeving voor dieren een verlengstuk van de groene omgeving. In Schuytgraaf hanteren we een puntensysteem voor Natuurinclusief bouwen (NIB). Ontwikkelaars dienen een vooraf bepaald aantal punten te behalen door het toepassen van voorzieningen die dieren kunnen gebruiken om te foerageren, voeden en nestelen.

MATERIALEN

Materiaalkeuze voor zowel bebouwing als openbare ruimte dienen een zo lang mogelijke levensduur te bevatten. Ontwerp geen eindproducten, maar woningen die kunnen veranderen en goed kunnen worden onderhouden. Ontwerp demonteerbare gebouwen, alleen dan kunnen materialen eenvoudig opnieuw worden toegepast en wordt de levensduur verlengd. Ook aan het einde van de levensduur moeten materialen verwerkt kunnen worden tot een bruikbaar product. Een belangrijke randvoorwaarde voor de ontwikkeling is een grondstoffenpaspoort voor de bewoners. Dit dossier is een naslagwerk zodat men weet hoe de materialen van de woning zijn geproduceerd en in welke mate deze herbruikbaar zijn. In de aanlegfase dient de stikstofemmissie 0% te bedragen.
In de norm voor Het Nieuwe Normaal wordt er gericht op circulaire materialen, daar is nog veel ontwikkeling nodig en veel winst te halen. Hiervoor zijn verschillende indicatoren uitgewerkt, zoals toxiciteit, indelingsflexibiliteit en losmaakbaarheid.

ENERGIE

In Schuytgraaf worden alle velden aangesloten op het stadswarmtenet. Aanvullend wordt gebruik gemaakt van natuurlijke bronnen zoals wind, zon, water en bodem als voortdurende energie- en inspiratiebron. Het is de ambitie om een energie-neutrale wijk te realiseren die klaar is voor de toekomst. In een comfortabele duurzame woningen wordt gebruik gemaakt van natuurlijk licht, ventilatie, groen en zonwerking. Door een zo passief mogelijke bouwwijze en klimaatbeheersing kan de warrmte- en koudevraag beperkt blijven en daardoor zijn minder of kleinere installaties nodig om te voorzien in warmte, koude en frisse lucht.

MOBILITEIT

Met betrekking tot mobiliteit passen we systemen toe die bijdragen aan ons economische, ecologische en sociale welzijn. Dit betekent goede toegankelijkheid voor iedereen. Het veld moet goed aangetakt worden op de omgeving voor alle verkeersstromen (OV, auto, fiets en voetganger). Het is hierbij de ambitie om zoveel mogelijk in te zetten op voorzieningen voor voetganger, fietser en elektrisch vervoer. Dit door een intensief netwerk voor wandelen, fietsen, een goede verbinding met het OV en het realiseren van e-laadfaciliteiten binnen de wijk. Waar mogelijk gebeurt parkeren in een groene sfeer met bijvoorbeeld open verharding en/of groene inpassing.

SOCIALE COHESIE

Een hoogwaardige kwaliteit van de openbare ruimte die een aanvulling is op de privéruimte is topprioriteit voor een prettig woonklimaat. Deze ruime moet bewegen en samenkomen aanmoedigen en rekening houden met iedereen. Deze plekken zorgen voor verbinding onderling, maar ook voor verbinding met de groene omgeving. De ambitie is dat dit gaat werken als stimulans voor burgerparticipatie waarbij bewoners betrokken zijn bij hun eigen leefomgeving. Dit is een essentiële schakel voor een gezonde en toekomstbestendige leefomgeving.

MANAGEMENT

Circulair bouwen versnellen gaat niet alleen om het sturen op technische prestaties, maar vraagt ook aandacht voor een andere procesaanpak. Zowel het sociale aspect als het management levert andere inzichten. Op basis van alle inzichten wordt jaarlijks een rapportage opgesteld met Versnellers: succesfactoren die de versnelling van circulair bouwen mogelijk maken. Een voorbeeld is de constatering dat circulariteit niet duurder hoeft te zijn bij een gezonde begroting, wanneer de ambities vroeg in het proces zijn meegenomen.

1.3 BOUWSTENEN VOOR ONTWIKKELING

Bij het ontwerp voor de velden 26 + 27 wordt ingezet op het versterken van de ruimtelijke opzet van Park Lingezegen. Hier woont men aan deelgebied De Park, aan de rand van Schuytgraaf, midden in een recreatief natuurnetwerk. Dit gebied staat met haar recreatieve routes en particuliere (tuinbouw) initiatieven voor gezondheid en bewegen. Deze thema's worden doorgevoerd bij de inrichting van de velden. In deze paragraaf zijn de belangrijkste bouwstenen van de opgave voor de velden 26 + 27 benoemd.

VERSTERKEN LANDSCHAPSMOZAÏEK

Om het woonlandschap op te laten gaan in het mozaïeklandschap moet de landschappelijke basis worden versterkt. De elementen van deelgebied De Park, zoals bosblokken, landschappelijke hagen, boomweides en bloemrijke graslanden worden doorgevoerd. Rond veld 26 ligt een bosbestemming. De huidige structuur wordt gebruikt zodat een 'kamer' ontstaat die kenmerkend is voor Park Lingezegen. Tezamen gaan de velden op in het natuurnetwerk en worden ingepakt met houtsingels die starten vanuit het speelbos.

GROENE VERBINDINGEN

De velden vormen door groene verbindingen één geheel, en sluiten optimaal aan op de omgeving.
Veld 26 wordt middels groene structuren verbonden richting de Buitenplaats en de Groenteschuyt. Veld 27 krijgt een verbinding met het ruigere aangrenzende speelbos. Midden door de velden loopt van oost naar west een groene struinzone die de gebieden aan elkaar koppelt. De groene zone tussen de velden zorgt voor een verbinding tussen wijk en park. Vanuit de wijk kijkt men via een lange zichtlijn naar het open landschap van Park Lingezegen.

PADEN BEPALEN DE STRUCTUUR

Een goede inpassing vraagt een optimale aansluiting op het langzaam verkeersnetwerk. In de velden 26 +27 is het netwerk van paden, gelinkt aan de groene verbindingen, bepalend voor de structuur van de woonvelden.
Vanuit de woningen heeft men direct toegang tot de groene leefomgeving. Dit stimuleert bewoners van Schuytgraaf om te bewegen en te genieten van de natuur.

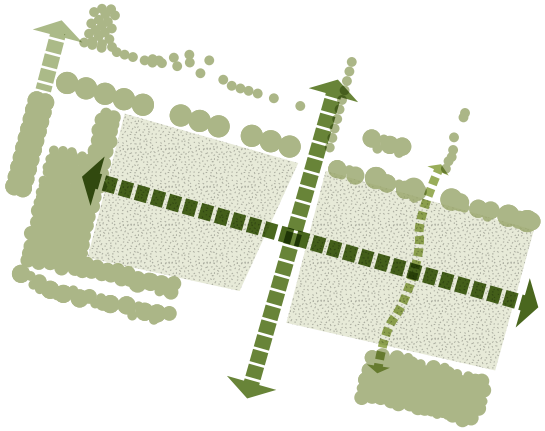

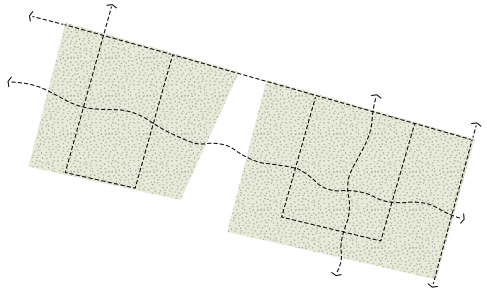

AUTO FUNCTIONEEL EN BEPERKT
In de velden 26 + 27 is de auto ondergeschikt. De landschappelijke ligging vraagt enerzijds om een goede autobereikbaarheid van de velden maar anderzijds om een autoluwe inrichting binnen de velden. De toegangsweg van de velden loopt over een fietspad waar de automobilist te gast is. In beide velden zijn middels een eenvoudige lus alle woningen goed ontsloten waarbij niet meer verharding wordt toegepast dan uitsluitend nodig is om de woning te benaderen.

VERKAVELINGSOPZET
Door over de velden een raster te leggen dat aansluit bij de rationele opzet van zowel De Park als Schuytgraaf ontstaat de verkavelingsopzet. Dit raster verdeeld de velden in kleine clusters waarover het programma wordt verdeeld.

INPASSEN TYPOLOGIEËN
De opzet in clusters zorgt ervoor dat op een eenvoudige manier een grote variëteit in programma kan worden bewerkstelligd. Binnen een cluster ligt een specifiek woningtype dat een aantal keer gestempeld wordt. Doordat de stempels verdeeld worden over het raster worden de woningtypen door elkaar gemixt. Voor KW37 is een plek gevonden aan de rand van veld 27.

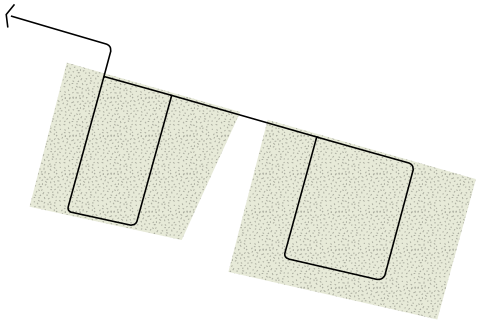

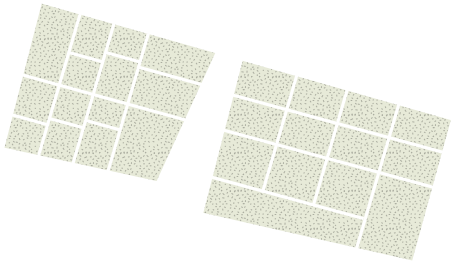

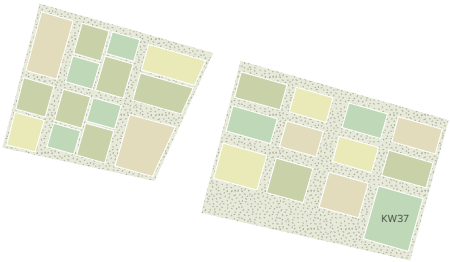

2 Ruimtelijk raamwerk

Entreezone

Oriëntatie van de bebouwing

Oost-westelijke struinzone

Struinzone Vestingstad - Speelbos

Verbinding Schuytgraaf - De Park

Verbijzonderingen

2.1 RAAMWERK

In de velden 26 en 27 woon je aan Park Lingezegen, aan de rand van Schuytgraaf, midden in een recreatief- en natuurnetwerk. Park Lingezegen staat met haar recreatieve routes en particuliere (tuinbouw) initiatieven voor gezondheid en bewegen. Thema's die worden doorgevoerd bij de inrichting van de velden.

De groene setting geeft in beide velden een behaaglijk gevoel. Het voelt aan als een gebied voor- en door bewoners. Een gebied waar iedereen uit Schuytgraaf welkom is maar niet noodzakelijk gebruik van hoeft te maken. Wanneer je in veld 26 of 27 bent, kies je hier bewust voor. Wel worden de velden optimaal verbonden met de omgeving via het padennetwerk. Via uitnodigende routes worden bewoners van Schuytgraaf gestimuleerd om te bewegen in de buitenruimte en te genieten van de natuur. De grote hoeveelheid aan mogelijkheden, lang en kort, passief en actief, zorgt ervoor dat de eigen omgeving nooit verveeld.

Entreezone
Zodra men de Marasingel verlaat voelt het alsof men zich in Park Lingezegen bevindt. Via de brug rijdt men over een fietsstraat richting de toegangsweg van veld 26. Ook de bewoners van veld 27 steken hier de woonvelden in.

Oost-westelijke struinzone
De oost-westelijke struinzone is de verbinder tussen de velden. Deze ruimte vormt de centrale ruimte waar alles mee verbonden is. In uitstraling, gebruik en inrichting zorgt deze voor de samenhang tussen veld 26 + 27.

Struinzone Vestingstad - Speelbos
De struinzone die komt vanuit de Vestingstad is ruim opgezet. Deze groene zone vormt een belangrijk onderdeel van de groenstructuur en verbindt veld 27 in 2 richtingen met de omgeving. Richting Schuytgraaf ligt de verbinding met Vestingstad en richting park de verbinding met het Speelbos.

Randen van de velden
De randen van de velden zorgen enerzijds voor de landschappelijke inpassing van de velden in het park en anderzijds voor privacy in van het privé-domein van de woningen een groene overgang. Zo ligt aan de oostzijde, richting het spoor, een open weiland. Deze zijde wordt afgeschermd middels een afwisselende dichte en transparante elzensingel die start vanuit het ruige speelbos aan de zuidzijde.

Verbinding Schuytgraaf - De Park
De groene zone tussen de velden zorgt voor een verbinding tussen wijk en park. Vanuit de wijk kijkt men via een lange zichtlijn naar het open landschap van Park Lingezegen. Deze zone krijgt met land-art en speelaanleidingen een hoge verblijfskwaliteit. Het is een zone waar de hele wijk richting Park Lingezegen kan bewegen, even kan stoppen bij de speel- en ontmoetingsplaats en dicht bij huis in aanraking komt met natuur.

Woonclusters
Het plan is opgebouwd uit een grid van clusters. Elk cluster heeft een eigen woningtypologie waardoor het totale plan een divers en uitgebalanceerd programma heeft. Binnen het plan is er ruimte voor veel verschillende doelgroepen die, door de gekozen ruimtelijke opzet, door elkaar gemixt leven. De verschillende woningtypen worden verder toelichting in paragraaf 2.6 woningtypologieën.

Oriëntatie van de bebouwing
De oriëntatie van de bebouwing op de weg is bepalend voor de uitstraling. Daarom wordt in het raamwerk de richting van de oriëntatie aangegeven waar dit noodzakelijk is. Voor de appartementen, patio's en rug-aan-rug woningen geldt dat een alzijdige uitstraling van belang is.

KW37
Aan de rand van veld 27 is plek gereserveerd voor het kunstenaarscollectief KW37. Dit is mooie een plek waar kunstenaars wonen en werken.

Verbijzonderingen
Op bijzondere plekken, zoals op de randen van het veld richting het park, staan blikvangers waar extra aandacht wordt gevraagd. Niet alleen in de vormgeving en uitstraling maar juist ook in het samenspel met de groene inpassing. De plekken vragen om een invulling waar de bebouwing onderdeel wordt van het park en daarmee bijzonder wordt.

2.2 GROEN STRUCTUUR

De velden 26 + 27 zijn gelegen aan Park Lingezegen wat betekent dat de landschappelijke elementen van deelgebied De Park, zoals landschappelijke hagen, boomweides en bloemrijke graslanden worden doorgevoerd in de openbare ruimte van de velden. Speciale aandacht gaat uit hierbij uit naar een inrichting die uitnodigt tot bewegen en een bijdrage levert aan de sociale cohesie. De woningen worden omsloten door één grote struin-, speel- en verblijfsruimte.

De Velden 26 + 27 vormen samen de overgang tussen park en wijk. Waar veld 26 is gelegen nabij de Groenteschuyt en de Buitenplaats is Veld 27 aan de randen wat ruiger als verlengstuk van het natuurnetwerk dat nu eindigt bij het speelbos. De randen van de velden worden omzoomd door singels en landschappelijke hagen met boomvormers, afgestemd op de aanwezige ruimte. Daarbinnen loopt het groen zo dicht mogelijk tot de woningen en sluit qua beeld aan bij de struinzones. De mate van ruigte wordt aangepast op de leefbaarheid voor een prettig woonklimaat.

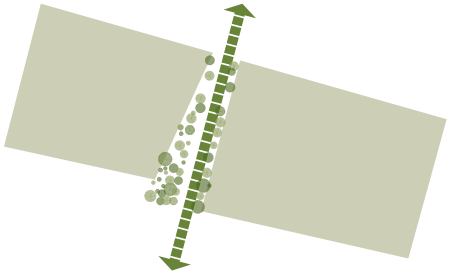

verbinding Schuytgraaf - De Park

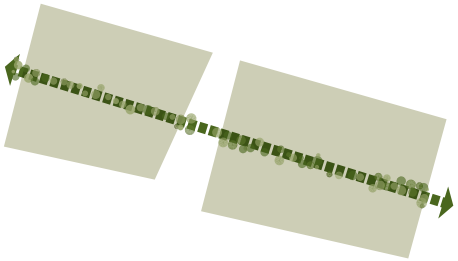

verbinding veld 26 + 27

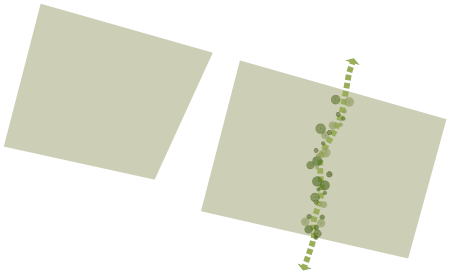

struinzone Vestingstad - speelbos

Verbinding Schuytgraaf - De Park
Tussen de velden ligt een brede groene zone in het verlengde van de zichtas van de watergang. Vanuit de wijk kijkt men via een zichtlijn naar het open landschap van Park Lingezegen. De zone is tevens een belangrijke archeologische vindplaats. Dit wordt meegenomen bij de inrichting. Hierbij heeft het landschappelijke, natuurlijk karakter altijd de boventoon.

Struinzone verbindt de velden
Van west naar oost verbindt een groene struinzone de twee velden en brengt de voetgangers naar de omgeving. In veld 26 wisselen solitaire bomen elkaar af. Deze staan in een bloemrijke berm. Door de landschappelijke zone bereikt men veld 27, waar de struinzone dezelfde elementen bevat, maar een ruigere vormgeving kent. Door te kiezen voor een zelfde soortgroep solitaire bomen wordt via deze zone de verbinding gelegd tussen beide velden. Deze verbinding wordt in de herfst benadrukt door een intensief rode bladkleur.

Struinzone Vestingstad - Speelbos
Van Vestingstad naar het zuiden kruist de oost-westelijke struinzone een bredere struinzone. Hier wordt hetzelfde beeld gerealiseerd van weelderige solitaire bomen en heestergroepen. Vanwege de bredere maatvoering kunnen hier grotere vrijstaande bomen worden toegepast. Langs de erfscheidingen komen grotere groepen heesters met zoomvegetatie die onmisbaar is voor een hoge biodiversiteit.

Particulier groen
Het groen op privéterrein draagt bij aan het beeld en is voor een groot deel zichtbaar vanaf de openbare ruimte. Gemengde vrij uitgroeiende (eetbare)hagen passen het beste in het beeld, maar vanwege de beperkte ruimte is tevens een klimophaag toegestaan om het privéterrein af te schermen. Voortuinen bestaan, afgezien van het pad naar de voordeur, uit beplanting. Een groene strook waar voortuinen op collectieve wijze aan elkaar worden verbonden wordt in de planuitwerking gestimuleerd.

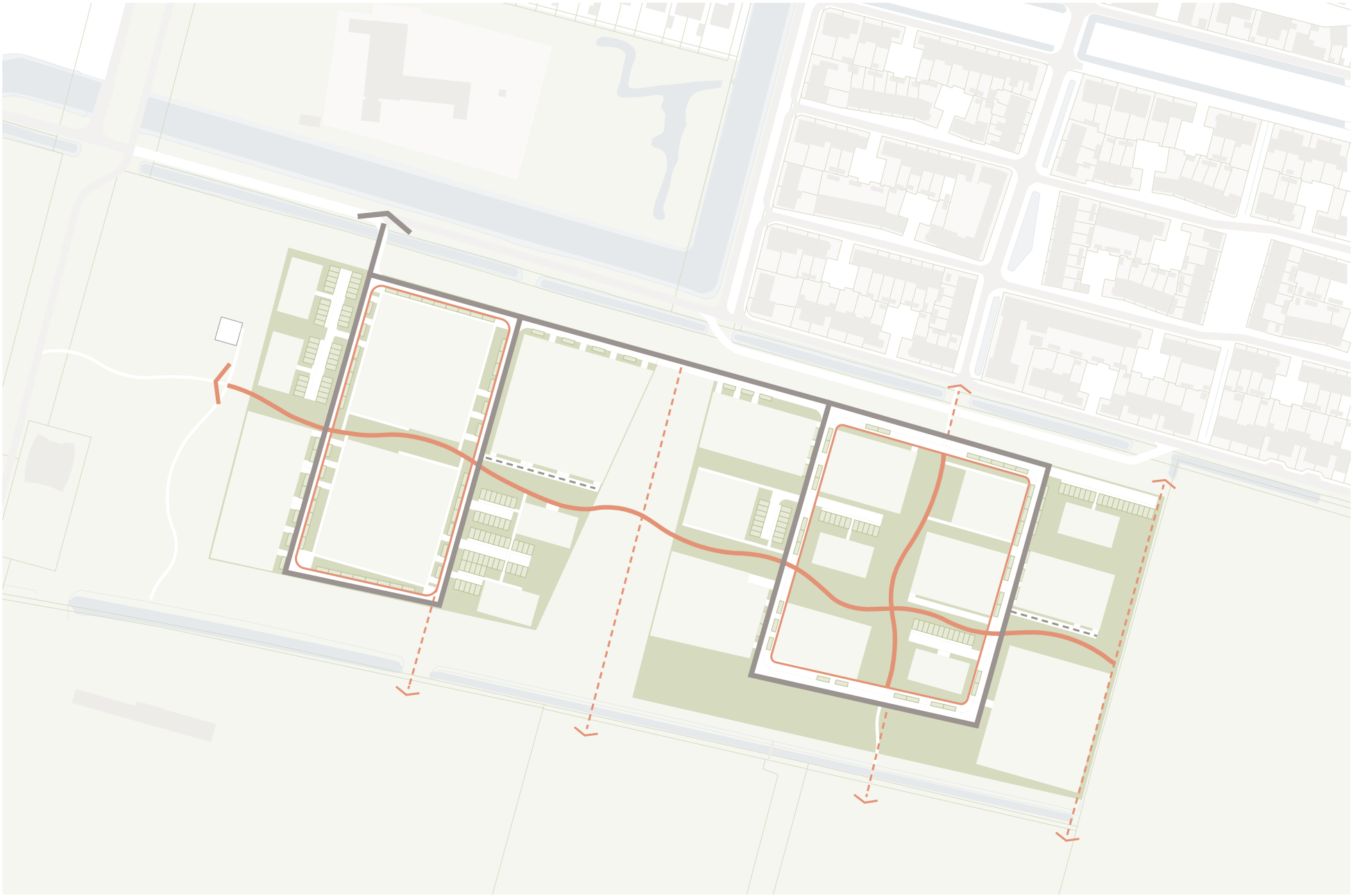

2.3 VERKEERSSTRUCTUUR

Gemotoriseerd verkeer

De velden 26 + 27 worden ontsloten vanaf de Marasingel. Via een brug bereikt men de fietsstraat, waar de auto te gast is. Deze verbinding komt uit bij de toegangsweg van veld 26. Beide velden zijn ontsloten via een lus. Aan de noordzijde zijn de lussen met elkaar verbonden waardoor veld 27 bereikbaar is via veld 26. De velden zijn ingericht voor bestemmingsverkeer waarbij binnen de velden de auto te gast is. Hierdoor ontstaat een rustige woongebied met alle ruimte voor de voetganger en de fietser. Dit kan omdat maar 1 toegangsweg is voor gemotoriseerd verkeer en er dus geen doorgaand verkeer in de velden aanwezig zal zijn.

Om extra zorgen te dragen voor het ontspannen karakter wordt gekozen voor een materialisatie die past bij de locatie. Aansluitend op de lus zijn enkele secundaire wegen. Deze zijn bedoeld voor de bereikbaarheid van specifieke woningen. Deze wegen krijgen in materialisatie een andere uitstraling om te accentueren dat deze straten uitsluitend bedoeld zijn voor bewoners en hun gasten.

Langzaam verkeer

Waar gemotoriseerd verkeer slechts via één route wordt ontsloten kunnen fietsers via meerdere doorsteken het aanwezige fietsnetwerk bereiken. Wandelaars kunnen alle kanten op. Kort of lang, passief of actief via een uitgebreid wandelnetwerk kan iedereen naar wens een route samenstellen.

2.4 PARKEREN

Het parkeren is een belangrijke factor om rekening mee te houden bij de ontwikkeling van de velden 26 + 27. Het parkeersysteem bestaat uit een combinatie van verschillende parkeeroplossingen passend bij de verschillende woontypologieën. Uitgangspunt voor het systeem een combinatie van parkeren binnen het cluster met langsparkeren aan de lus. Zo hebben de appartementen altijd een parkeerkoffer binnen het cluster en combineren de vrijstaande woningen en geschakelde woningen parkeren op eigen terrein met parkeren in de berm. De overige typologieën maken een combinatie van de verschillende parkeermogelijkheden om te voldoen aan de norm. Voor het parkeren is het de bedoeling om dit niet dominant in het straatbeeld aanwezig te laten zijn. De parkeerplaatsen worden daarom ingericht met open bestrating zodat ze een bijdrage leveren aan de waterhuishouding, het tegengaan van hittestress en er een groen straatbeeld ontstaat. Bij de uitwerking van de verschillende deelgebieden, moet het aantal parkeerplaatsen per deelgebied voldoen aan de voor Schuytgraaf geldende parkeernorm. Het is niet de bedoeling dat eventuele parkeerproblemen naar toekomstige fases worden doorgeschoven. Dit betekent dat per deelgebied het benodigd aantal parkeerplekken binnen het deelgebied zelf zal moeten worden gerealiseerd. De assen van de weg vormen in principe de scheiding tussen twee “parkeereenheden”. Uitzonderingen zijn bouwvelden waar aan de overzijde van de straat geen bebouwing staat. De parkeereenheden zijn op de kaart weergegeven.

KW37

2.5 VOORBEELDVERKAVELING

Op basis van de hiervoor beschreven uitgangspunten is een proefverkaveling opgesteld die een mogelijke invulling geeft aan de ontwikkeling van het veld. Bij de configuratie van de bouwvelden is flexibiliteit opgenomen zodat er ruimte is voor alternatieve oplossingen. Hierbij worden de ontwikkelende partijen uitgedaagd om op een creatieve manier te kijken naar de mogelijke invullingen. De verdeling van de woningtypen over de clusters is onderdeel van het stedenbouwkundig principe. Hier wordt niet van afgeweken mits het kwaliteitsteam de wijzigingen als een ruimtelijke verbetering van het plan zien. De voorbeeldverkaveling geeft dus een indicatie van wat mogelijk is binnen deze verdeling in bouwvelden.

Geschakelde woningen
Vrijstaande woningen
Rug-aan-rug woningen
Kw37
Appartementen sociale huur
Appartementen vrije sector
Tussenwoningen
2-onder-1 kap woningen

2.6 WOONTYPOLOGIEËN

Binnen het plan zijn de volgende woningtypen opgenomen:

VELD 26

32 Appartementen sociale huur
Bebouwing uit 4 lagen

32 Appartementen vrije sector
Bebouwing uit 4 lagen

24 Tussenwoningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

10 2-onder-1 kap woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

12 Geschakelde woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

7 Vrijstaande woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

VELD 27

36 Appartementen vrije sector
Bebouwing uit 3 lagen

20 Rug-aan-rug woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

16 Geschakelde woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

9 Vrijstaande woningen
Bebouwing uit 2-3 lagen

7 wooneenheden KW37
Bebouwing uit 1-2 lagen

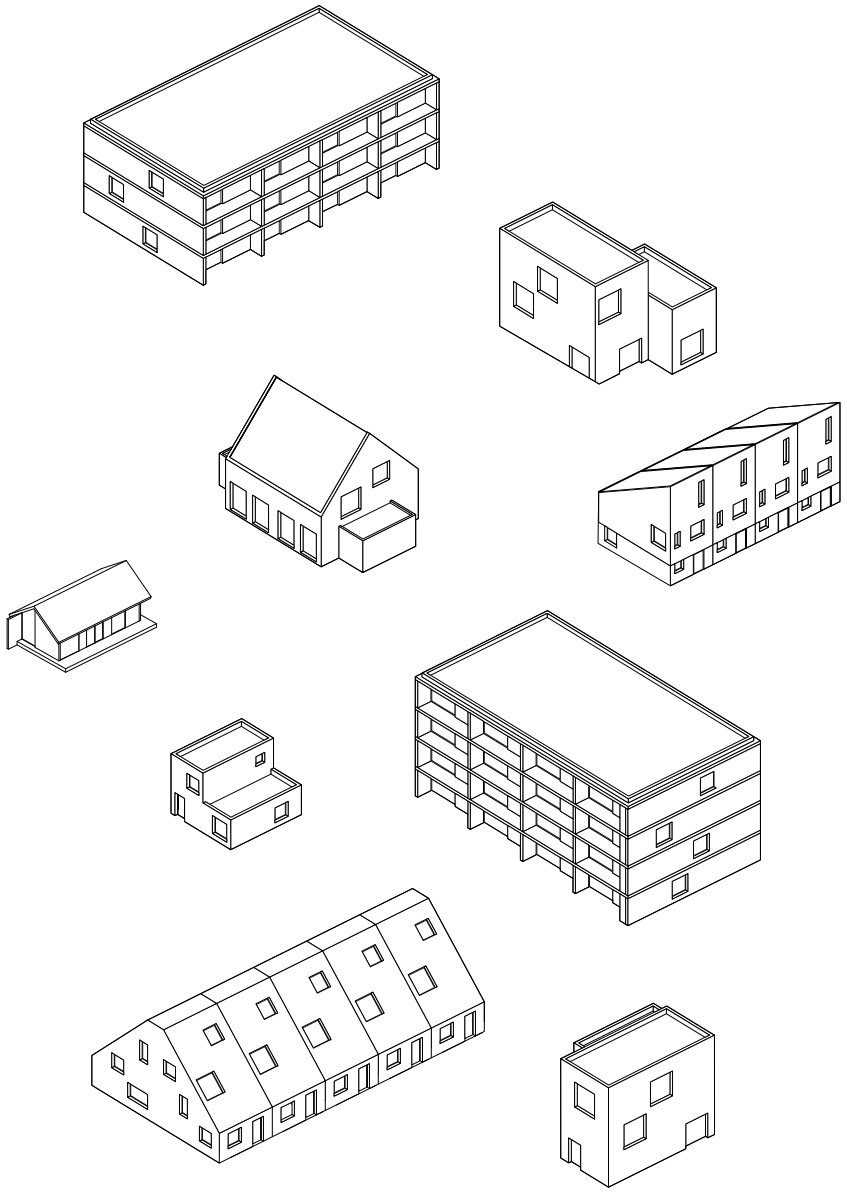

3 Beeldregie

3.1 LANDSCHAPPELIJK WONEN

In de velden 26 + 27 wordt ingezet op de ontwikkeling van een woontypologieën die recht doen aan de bijzondere ligging op de overgang richting Park Lingezegen. Daar waar in andere delen van Schuytgraaf wordt gekozen voor tamelijk compacte woonvelden met het groen geconcentreerd in de omliggende ‘hoofdgroenstructuur’, geldt voor de zuidelijke velden dat deze worden ontwikkeld tot ‘woonlandschappen’.

Binnen deze velden worden ‘rood’ en ‘groen’ in één samenhangend ruimtelijke concept ontwikkeld. Wonen en landschap trekken hierbij gelijk op; het groen maakt onlosmakelijk deel uit van het wonen. In plaats van afzonderlijke woon- en groentypen zal er in de zuidelijke velden dan ook gezocht worden naar specifieke woonlandschappelijke typologieën waarbij de beleving vanuit het omliggende landschap leidend is. Hierdoor is de typologie ook onlosmakelijk verbonden met de uitstraling. Een landschappelijke omgeving vraagt om een ander architectuurbeeld dan een stedelijke omgeving. Daarom is voor de velden 26 + 27 gekozen voor bebouwing met een natuurlijke uitstraling die opgaat in groen.

De inpassing van KW37 in veld 27 vraagt nog een nadere uitwerking. Hierbij wordt rekening gehouden met de ruimtelijke uitgangspunten van de rest van het veld zoals een landschappelijke inpassing en de hierboven beschreven uistraling van het landschappelijk wonen.

3.2 HOUTBOUW

Voor de velden 26 + 27 is gekozen voor houtbouw als thema. Hierbij gaan we uit van houtbouw in constructie en uitstraling. De woningen van veld 26 + 27 worden dus in de basis van hout gemaakt (funderingen vallen hier buiten). Dit levert vele voordelen op die passen bij het landschappelijk wonen. Ten eerste is het een milieubewuste keuze. Hout is het enige bouwmateriaal dat gebruikt kan worden zonder definitieve aantasting van de natuur. Ten tweede is het een hele praktische keuze door de korte bouwtijd, de eenvoudige verwerking en de mogelijkheid tot droogbouw. De woning wordt daardoor minder lang blootgesteld aan weersomstandigheden en is het gunstig voor de overlast tijdens de bouw.
Ten derde heeft hout een uitstraling die goed aansluit bij de groene omgeving van het park. Het geeft de velden de sfeer die past bij het landschappelijk wonen.

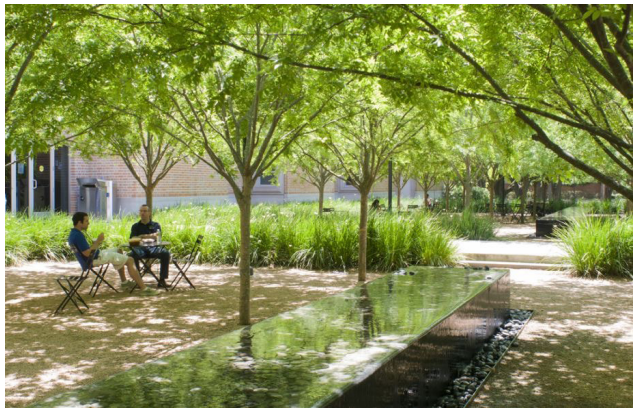

3.3 BUITENRUIMTE

Openbare ruimte
Door de gekozen landschappelijke opzet hebben de velden 26 + 27 veel openbare ruimte. Deze ruimte wordt grotendeels ingezet voor een groene invulling passend bij het wonen in een park. De openbare ruimte vormt de verbindende factor binnen de velden. Dit vraagt om een heldere, goed ontworpen en zorgvuldig gematerialiseerde openbare ruimte. Daarom wordt gekozen voor een eenduidige materialisatie voor de beide velden. Hierbij wordt uitgegaan van een eenvoudige inrichting met duurzame materialen. Uitgangspunt hierbij is het minimaliseren van de verharding en het maximaliseren van het groen. Parkeervakken worden uitgevoerd in open verharding om het groen karakter van de velden extra te benadrukken.

De straten in het veld zijn niet breder dan nodig en de verharding ligt (zo veel mogelijk) in één vlak. Er zullen dus geen trottoirbanden zijn, de verschillende gebruikstypen van de openbare ruimte worden helder door belijning en afwijkende steenformaten en verbanden. In de beide velden is de auto te gast en wordt bestrating ingericht op het gebruik voor langzaam verkeer.

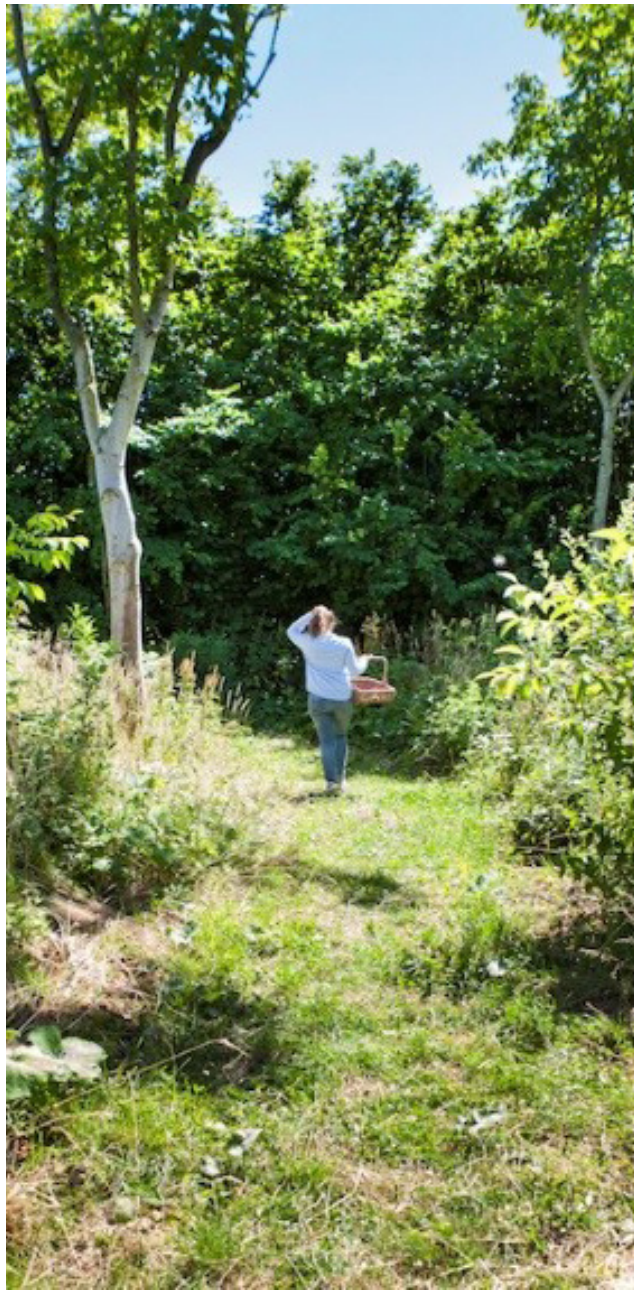

Overgang openbaar-privé
Een zorgvuldige uitvoering van de overgang van openbaar naar privé is van belang voor de gewenste ontspannen en duurzame uitstraling. Er wordt gestreefd naar een zachte groene overgang die bijdraagt aan een aangenaam woonklimaat en past bij het groene karakter van het veld. Daarbij worden ook inspanningen op eigen terrein gevraagd. Door de diversiteit in woningtypen is er geen universele manier van omgaan met de erfafscheidingen tussen de woningen. Uitgangspunt is wel dat in het gehele veld groene voortuinen worden toegepast met beplanting die bijdraagt aan natuurinclusiviteit.
Daar waar erfafscheidingen richting het openbaar gebied wenselijk zijn bestaan deze uit gemengde hagen van landschappelijke mix. De aanwezigheid van een erfafscheiding is echter geen vanzelfsprekendheid binnen deze landschappelijke opzet. De voorgeschreven gemengde hagen hebben een belangrijke bijdrage in het ecologische systeem omdat kleine zoogdieren zich langs deze afscheidingen kunnen verplaatsen en vogels hier kunnen schuilen, voeden en nestelen. Het verplaatsen langs de haag moet mogelijk worden gemaakt door onderdoorgangen tussen de tuinen aan te brengen. Als maatvoering kan de egel worden gehanteerd.

De bebouwing aan de randen van het veld wordt georienteerd op de landschappelijke omgeving. Dit betekent dat de bebouwing in uitstraling en woonkwaliteit is gericht op het landschap. Daarnaast wordt het landschap doorgetrokken de wijk in, waar mogelijk tot aan de voordeur. Op deze manier wordt een verweving gecreëerd van het woongebied met het omliggende landschap. Dit vraagt extra aandacht voor zowel het ontwerp van de bebouwing als de aanliggende tuinen.

3.4 CIRCULAIR MATERIAALGEBRUIK

Om zorg te dragen voor een circulaire ontwikkeling wordt aangesloten bij het Nieuwe Normaal. Hierbij zijn 8 indicatoren uitgewerkt waarop gescoord kan worden. Middels het ambitieweb worden de scores van de verschillende indicatoren met elkaar in verband worden gebracht. In de verdere uitwerking wordt gekeken welke indicatoren het meeste gewicht krijgen bij de velden 26 + 27.

Voor het gehele veld geldt dat materialen worden toegepast die hoogwaardig zijn en mooier worden naarmate ze verouderen. Hierbij wordt uitgegaan van duurzame, natuurlijke en niet giftige materialen met aandacht voor de herbruikbaarheid. De voorkeur gaat hierbij tevens uit naar lokale, streekgebonden materialen. Toepassing van kunststoffen, betonsteen, houtwolcementplaat en dergelijke in de buitengevel of op het dak horen daar niet bij. Er kan worden afgeweken aan de hiervoor gestelde eisen aan het materiaalgebruik als dat leidt tot een kleinere milieu impact voor de bouw beschouwd over de hele levensduur. Dit kan bijvoorbeeld door de inzet van innovatieve materialen en technieken.
Het kleurgebruik aan de buitenzijde van de woningen is terughoudend en heeft een natuurlijke uitstraling. Lichte kleuren hebben de voorkeur in verband met hittestress. De uitstraling wordt vooral bepaald door het uiterlijk van de toegepaste materialen. Dit geldt zowel voor het gevelmateriaal als voor de kozijnen. Essentieel hierbij is een zorgvuldige en bijzondere detaillering die past bij de keuze van de materialen.

Circulair bouwen is een belangrijk thema bij de toepassing van materialen. Het is het uitgangspunt om grondstoffen zoveel mogelijk te hergebruiken. Bij hoogwaardig hergebruik is een gedetailleerd inzicht in de materiaalstromen van de gebouwen vereist. Bijvoorbeeld informatie over de hoeveelheden, kwaliteit en de herbruikbaarheid. Randvoorwaarde voor de ontwikkeling is daarom een grondstoffenpaspoort of materialenpaspoort als dossier voor bewoner, zodat die weet hoe de materialen van zijn woning zijn geproduceerd en in welke mate ze herbruikbaar zijn. Naast het toepassen van herbruikbare materialen en het opnemen van de materialen in een materialenpaspoort is ook de toepassing van innovatieve duurzame oplossingen voor bijvoorbeeld energieopwekking of warmteopslag een manier om het duurzame karakter van de wijk uit te dragen. Door deze oplossingen mee te nemen in het ontwerp worden ze op een mooie manier geïntegreerd in het geheel.

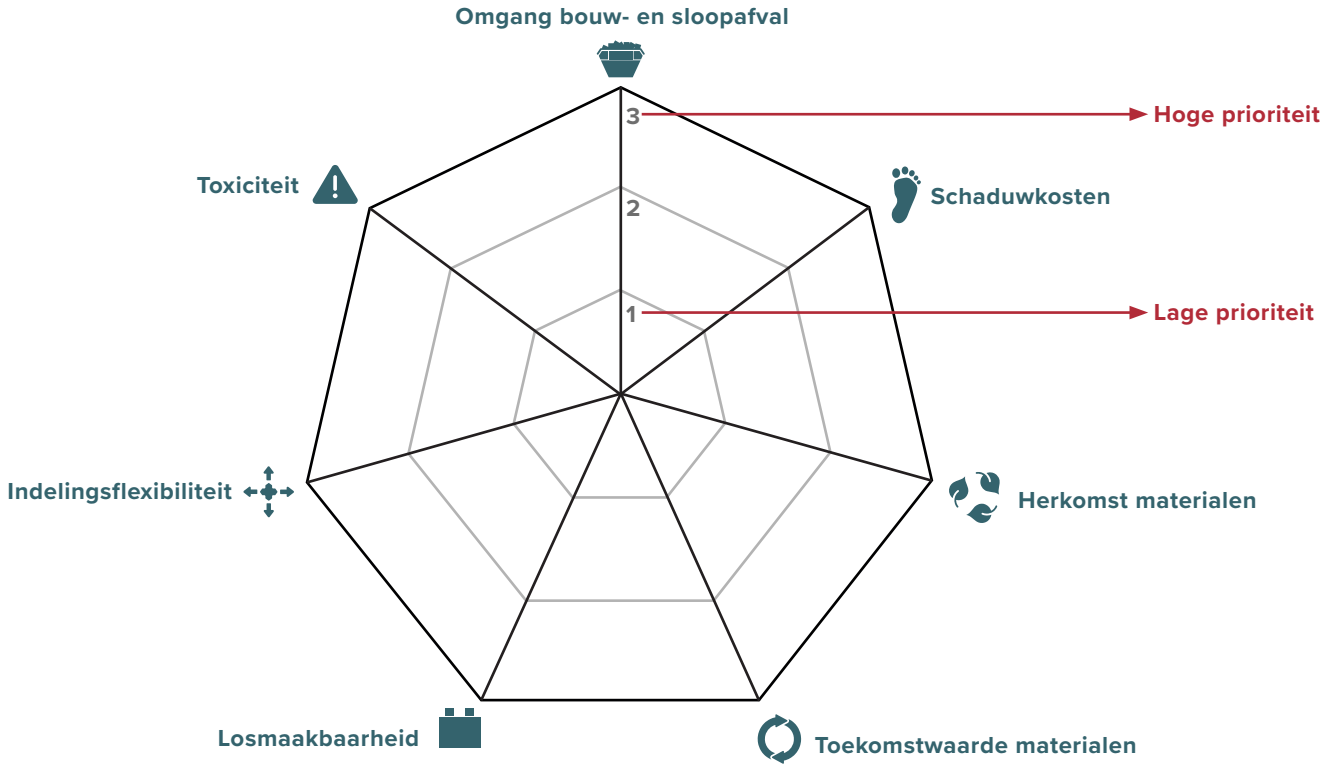

ambitieweb

3.5 NATUURINCLUSIEF ONTWIKKELEN

Tot voor kort waren stad en land vanuit oogpunt van natuurwaarden twee gescheiden werelden. Voor sommige soorten zijn onze steden en dorpen echter belangrijk leefgebied. De velden 26 + 27 liggen in het natuur netwerk van Park Lingezegen. Natuurinclusief ontwerpen van woningen en openbare ruimte is noodzakelijk om het leefgebied van dieren en insecten te behouden en waar mogelijk te verbeteren.

Natuurinclusief bouwen is het zodanig oprichten van de bouwwerken en inrichten van de omgeving, dat het van waarde is voor de natuur in de stad. Dit kan bijvoorbeeld door het aanbrengen van nestgelegenheden of de aanleg van groene tuinen, dagen of gevels.

In Schuytgraaf hanteren we het Puntensysteem Natuurinclusief Bouwen. Per deelgebied wordt het aantal punten bepaald dat de ontwikkelaar dient te behalen. De werking van het puntensysteem en de bijbehorende maatregelen catalogus is bijgevoegd als bijlage. In velden 26 + 27 kunnen maatregelen worden toegepast voor de huismus, gierzwaluw, gewone dwergvleermuis, egel, wilde bijen en vlinders.

Het toepassen van groene gevels en groene of bruine daken wordt gestimuleerd. Platte daken krijgen waar mogelijk een groen of bruin dak. Dit heeft een positief effect op de waterhuishouding, de natuurinclusiviteit, het tegengaan van hittestress en de groene, duurzame uitstraling van het veld. Daarom maakt dit ook onderdeel uit van het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen.

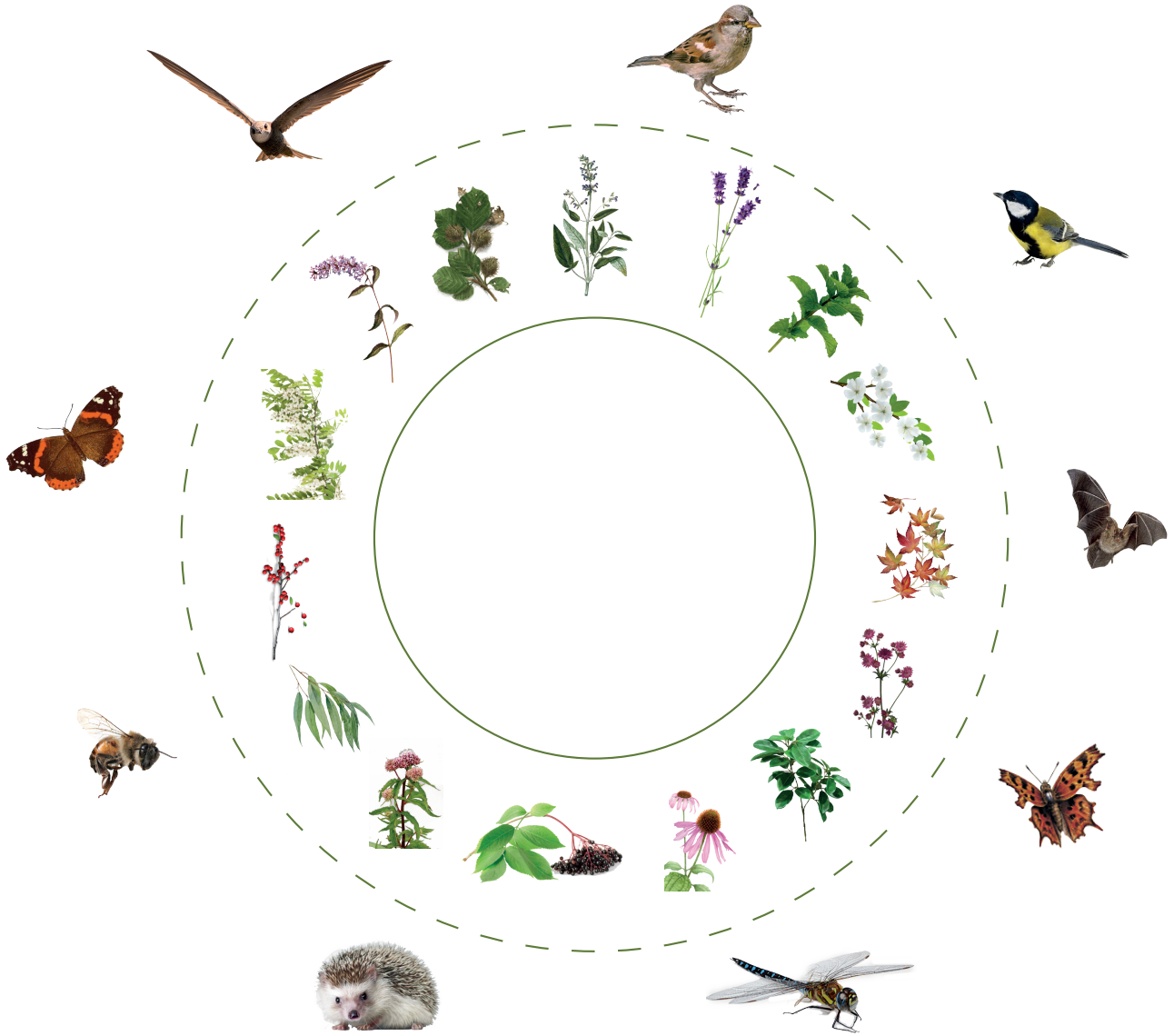

GEMEENTE Arnhem

2 mei 2023

Aan de gemeenteraad

Datum : 9 mei 2023
Zaaknummer : 182206
Contactpersoon : Jeroen van de Kamp
Telefoonnummer : 026 3775363

Onderwerp: Onderzoek naar locatie definitieve huisvesting kunstwerkplaats KW37

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de stand van zaken van de zoektocht naar een mogelijke locatie voor definitieve huisvesting van kunstwerkplaats KW37.

Inleiding
In de raadsvergadering van 3 juli 2018 is de motie 18M40 “Kunstwerkplaats in Arnhem” aangenomen om KW37 voor Arnhem te behouden. Wethouder Bouwkamp heeft toegezegd zich maximaal in te spannen om, in overleg met betrokkenen, een geschikte locatie te vinden voor de kunstwerkplaats KW37 binnen de gemeentegrenzen, bij voorkeur in Schuytgraaf.

U heeft, mede naar aanleiding van de niet geslaagde locatieverkenning nabij de Drielsedijk, op 13 januari 2021 een motie aangenomen waarin u ons verzocht om u te informeren over alle voor- en nadelen van de locaties: Merwedestraat, Beverweerdlaan, Park Lingezegen en eventueel een of meer andere – nog niet genoemde – locaties, opdat de raad een weloverwogen advies aan het college kan geven alvorens het college definitief besluit. Een overweging hierbij is dat "*KW37 een definitieve locatie toekomt binnen de grenzen van de gemeente Arnhem, mits ruimtelijk goed inpasbaar en voor de gemeente financieel haalbaar.*"

KW37 is primair zelf verantwoordelijk voor de eigen huisvesting; de gemeente blijft KW37 maximaal faciliteren door samen met partijen een locatie te blijven zoeken. Gelet op de vele ruimtevragers in de stad en de beperkte beschikbaarheid van 'vrije gronden' is dit geen gemakkelijke zoektocht. In onze laatste brief van 15 maart 2022 hebben wij u geïnformeerd over voornoemde locaties en over een nieuwe verkenning naar een mogelijke locatie op het terrein van IPC Groene Ruimte aan de Koningsweg in het buitengebied van Arnhem-Noord.

Locatie bij IPC Groene Ruimte niet haalbaar gebleken
In 2022 zijn meerdere bezoeken gebracht aan en gesprekken gevoerd met IPC Groene Ruimte en KW37. In een constructieve houding zijn randvoorwaarden, uitgangspunten en kansen verkend op het

gebied van onder meer inpassing, ontsluiting, natuur/stikstof, financiën, bedrijfsvoering van IPC Groene Ruimte resp. KW37 en gemeentelijke en provinciale beleidskader voor het buitengebied en natuur. De mogelijkheden voor een ‘groene samenwerking’ tussen partijen bleek helaas te miniem ten opzichte van de negatieve toets op haalbaarheid op de genoemde voorwaarden. Wij hebben daarom eind 2022 de conclusie moeten trekken dat een locatie bij IPC Groene Ruimte niet meer kansrijk is en we daarom na overleg met IPC Groene Ruimte en KW37 de verkenning daarnaar staken.

Nieuwe kans in Schuytgraaf
De zoektocht naar definitieve huisvesting voor KW37 is onverminderd doorgegaan. Het college heeft recent kansen in de woningbouwontwikkeling van Schuytgraaf aangegrepen om aan de rand van deze wijk een nieuwe locatie voor KW37 te gaan verkennen. In ons raadsvoorstel d.d. 9 mei 2023 met kenmerk 182206 informeren wij u over deze woningbouwontwikkeling in veld 26 en 27 in Schuytgraaf.

Schuytgraaf is de wijk waar KW37 eerder met succes heeft gewerkt en gewoond. De opgave om meer woningen te bouwen in de regio en in Arnhem leidt ertoe dat beschikbare ruimtes schaars worden, ook in Schuytgraaf, maar de nieuwbouwontwikkeling aan de zuidrand van Schuytgraaf biedt dan toch een kans. Een locatie aan de rand van de Schuytgraaf biedt tevens een kans voor samenwerking met Park Lingezegen voor het faciliteren van de kunst-, maatschappelijke en groene activiteiten van KW37.

Vervolg
Wij zijn met KW37 in gesprek om de mogelijkheden voor inpassing en huisvesting op een definitieve locatie in veld 27 van Schuytgraaf te onderzoeken. Ook Park Lingezegen wordt hierbij betrokken omdat maatschappelijke activiteiten van KW37 mogelijk een plek kunnen krijgen in de ontwikkeling van het parkthema kunst en cultuur.

De verkenning naar de locatiekans in Schuytgraaf wordt onderdeel van de omgevingscommunicatie over de nieuwe woningbouwontwikkelingen die met de omgeving in Schuytgraaf gaat plaatsvinden.

Tijdelijke huisvesting op Merwedeterrein
De kunstenaars van KW37 zijn momenteel tijdelijk gehuisvest op het Merwedeterrein. De ontwikkeling van flexwoningen op het Merwedeterrein betekent dat KW37 een periode alleen op het zuidelijke deel van het Merwedeterrein kan verblijven. Over de gevolgen hiervan zijn wij in gesprek met KW37.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

College van Overbetuwe
Postbus 11
6660 AA Elst

Datum : 9 mei 2023
Zaaknummer : 182206
Contactpersoon : Ilse de Vries
Telefoonnummer : 026 3774796

Onderwerp: Zuidrand Schuytgraaf, woonvelden 26 en 27

Geacht college van Overbetuwe,

Sinds maart 2021 zijn we als buurgemeenten in gesprek over de zuidelijke velden 26 en 27 in Schuytgraaf. We hebben in het verleden afgesproken dat hier maximaal 131 woningen gebouwd mogen worden, op de locatie waar oorspronkelijk een sportcomplex gepland was. Omdat de woningmarktomstandigheden sindsdien zijn gewijzigd en de woningnood hoog is hebben wij contact met u gezocht om te praten over een andere invulling van deze velden.

Onze overleggen hebben in 2021 geleid tot een schetsontwerp waarvan u in een brief (d.d. 14 december 2021) heeft aangegeven dat dit ontwerp strijdig is met de letter van het convenant uit 2010 ‘Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten’, maar dat u wel potentie zag om het ontwerp verder in de geest van het convenant uit te werken. Op basis van dit schetsontwerp is door Arnhem een ruimtelijk raamwerk gemaakt dat door onze gemeenteraad is vastgesteld in februari 2022. In dit ruimtelijk raamwerk zijn 236 woningen opgenomen.

Dit ruimtelijk raamwerk hebben wij u in maart 2022 toegestuurd met het verzoek om een inhoudelijke reactie. De gemeenteraad van Overbetuwe heeft op hierover op 12 juli 2022 een besluit genomen. Met de wensen en bedenkingen die zijn meegegeven aan Arnhem spreekt uw raad de zorg uit over het ruimtelijk raamwerk.

De afgelopen maanden zijn we constructief met elkaar in gesprek geweest over de wensen en bedenkingen van uw raad en hoe hieraan tegemoet te komen. Als gevolg van deze overleggen hebben wij ons vastgestelde ruimtelijk raamwerk aangepast. Het aangepaste ruimtelijk raamwerk zoals inmiddels voorgelegd aan onze gemeenteraad, is bijgevoegd. Belangrijkste wijziging hierin is dat de woningen op grotere afstand van het park liggen en er als gevolg hiervan minder woningen zijn, namelijk 198 in plaats van 236. Tot het laatste overleg was bij ons de verwachting dat dit aangepaste ruimtelijk raamwerk kon rekenen op uw instemming.

Met deze brief ontvangt u het aangepaste ruimtelijk raamwerk, motiveren wij hoe wij tegemoet komen aan de wensen en bedenkingen en hoe wij de vervolgprocedure voor ons zien.

Wensen en bedenkingen:

A. Eerst te onderzoeken of de extra voorgestelde woningen op een andere en minder kwetsbare locatie kunnen worden gesitueerd, elders in Arnhem en/of elders in de regio. Omdat voor de velden 26 en 27 op basis van het betreffende convenant een concreet maximumaantal te realiseren woningen is overeengekomen.

In het convenant in 2010 is een maximumaantal woningen overeengekomen. Sinds 2010 is er veel gebeurd. We zitten midden in een wooncrisis en betaalbare woningen zijn helaas vaak onvindbaar. In maart 2020 is de woondeal Arnhem-Nijmegen gesloten waarin de enorme woonopgave voor de regio in combinatie met het betaalbaar houden en krijgen van de woningvoorraad zijn benoemd. In die lijn is Arnhem op zoek gegaan naar binnenstedelijke verdichtingslocaties. Gezien de grote opgave waarvoor we staan, hebben we niet de luxe om potentiële locaties níet te gebruiken. Voor veld 26 en27 zijn er mogelijkheden om naast verdichting ook te vergroenen en daarmee te komen tot een kwalitatief beter plan aan de rand van het Park, waarbij houtbouw en circulariteit uitgangspunt zijn, in lijn met de uitgangspunten van de Groene Metropoolregio en de ambities in de woondeal.

B. In relatie daarmee voor veld 26 en 27 te onderzoeken of, en zo ja welke, toevoeging van het aantal woningen en m2 groene (openbare) ruimte passend is bij de in het convenant beoogde bebouwingstypen. Hierbij wel (scherp) rekening houdend met de ruimtelijke randvoorwaarden die in het convenant zijn afgesproken. Waaronder ‘Vergroot het park’, ‘Aansluiting op het landschap’ en ‘Landschappelijk wonen’.

Volgens het convenant kunnen er in de velden 26 en 27 nog 131 woningen gerealiseerd worden. Volgens de afspraken, in 2011 ook vastgelegd in het nog uit te werken bestemmingsplan van deze velden, betekent dit 131 grondgebonden grote marktwoningen, met een hoge uitgeefbaarheid en dus weinig openbare ruimte. In het ruimtelijk raamwerk zoals dat aan u is voorgelegd zaten weliswaar meer woningen, maar ook veel meer openbare ruimte waarmee juist een goede landelijke overgang gerealiseerd kan worden. In het nieuwe ruimtelijk raamwerk dat u hierbij ontvangt is er nog meer openbaar groen toegevoegd en liggen de woningen op een grotere afstand van het park. Hiermee wordt ons inziens juist voldaan aan de ruimtelijke randvoorwaarden ‘vergroot het park’, ‘aansluiting op het landschap’ en ‘landschappelijk wonen’. De mogelijke toevoeging van het kunstenaarscollectief KW37 draagt daar ook aan bij.

C. Functionele relaties en verkeersveilige routes tussen de woonvelden en parkrand te verbeteren door zowel het ruimtelijk raamwerk hierop aan te passen, alsook (in onderlinge afstemming) aanpassingen in inrichting in deelgebied De Park. Waar relevant tevens in relatie tot een strategie op mogelijke doorontwikkeling van Park Lingezegen.

Ook voor Arnhem is een goede overgang tussen wijk en park van groot belang. Park Lingezegen is heel belangrijk voor Arnhem en dient als buffer en uitloopgebied voor onze inwoners. In het ruimtelijk raamwerk wordt het landschapsmozaïek van De Park doorgetrokken; hierdoor zijn er voldoende mogelijkheden voor logische aansluitingen op het park. We zijn met Park Lingezegen in gesprek over deze aansluitingen en over de doorontwikkeling van Park Lingezegen.

Procedure

Het aangepaste ruimtelijk raamwerk zoals we dat nu met u delen wordt voorgelegd aan onze eigen gemeenteraad ter vaststelling. Wanneer onze raad het plan vaststelt zullen wij starten met de bestemmingsplanprocedure. In deze procedure zal het bestemmingsplan met u gedeeld worden in het kader van artikel 3.1.1 overleg. U heeft vervolgens de mogelijkheid om uw zienswijze op het plan op de gebruikelijke manier in te dienen.

Tot slot

Wij begrijpen uw zorg en waarderen het dat u zich zo inzet voor een goede overgang tussen Schuytgraaf en Park Lingezegen. Een goede overgang is voor ons allemaal van belang.
Met dit plan denken wij te voldoen aan die goede overgang, maar hopen we ook een bijdrage te kunnen leveren aan de enorme woonopgave en het toevoegen van betaalbare woningen.

Wij zouden het op prijs stellen als u deze brief doorgeleidt naar de gemeenteraad van Overbetuwe.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Begrotingswijziging

Nr.	**23-004**
Onderwerp	Aanpassing veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf
I / S	I
Raad d.d.	
Zaaknr.	

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2023	2024	2025	2026
	Lasten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
	Terugname eerder genomen tussentijdse winst	0	0	0	0
	Mutatie onderhanden werk	0	-600	0	-3.940
	Toegerekende rentelasten	0	0	12	10
	Overige lasten	-5	-24	-17	8
		-5	-624	-5	-3.922
	Baten				
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling				
	Opbrengst grondverkopen	0	-621	84	-3.800
	Egalisatie projectresultaat	0	0	0	0
	Mutatie onderhanden werk	-5	0	-90	
	Bijdragen	0	-3	1	-115
	Overige opbrengsten	0	0	0	-7
		-5	-624	-5	-3.922
	Exploitatieresultaat	**0**	**0**	**0**	**0**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen	0	0	0	0
	Onttrekkingen	0	0	0	0
		0	**0**	**0**	**0**
	Totaal Resultaat	**0**	**0**	**0**	**0**

Geachte leden van de raad van Arnhem, geachte burgemeester en voorzitter,

Wij willen u allen danken voor de inspanningen die wederom worden geleverd voor het vinden van een plek waar KW37 haar expertise kan voortzetten. Een plek waar gewoond en gewerkt kan worden en waar het publiek op laagdrempelige wijze wordt uitgenodigd. Een belangrijke doelstelling van Stichting KW37 is om te voorzien in werkplaatsen voor ruimtelijk werkende kunstenaars die buiten moeten werken vanwege materiaal en techniek bijvoorbeeld voor hout, steen en metaal of voor het formaat van hun projecten. In Arnhem is geen andere voorziening op dit gebied. De afgelopen 31 jaar was dit een van de belangrijke waarde van KW37 voor de stad. Op de voorgestelde locatie in Schuytgraaf is het niet mogelijk om buiten te werken zodat een hoofddeel van het karakter van de kunstwerkplaats niet zou kunnen plaats vinden. De gestelde voorwaarde om in de loodsen te werken en deze ook nog te isoleren tegen geluidsoverlast, is irreëel . De kosten daarvan zijn te hoog en daarbij werken de meeste kunstenaars buiten vanwege de aard van hun werk.

Dit geldt ook voor alle anderen activiteiten die KW37 organiseert en waar de verbindende factor met de omgeving een van de kernwaarden is.
KW37 heeft laten zien dat zij in staat is om mensen/kinderen te verbinden en hun leer- en leefomgeving te verrijken. We leren mensen en kinderen die bij ons komen zich in andere werelden in te leven, in andere technieken, vormen, andere wijze van wonen en leven etc.. We leren hen nieuwsgierigheid en over eigen veerkracht.
KW37 maakt natuurlijk allianties in de omgeving waar we ons respectabel mogen vestigen. We doen dat samen met mensen en organisaties die ook 'samen' willen werken. Een kinderdagverblijf, een muziekschool, ArtEZ, de wijk, basisscholen, voortgezet onderwijs en o.a. bedrijven. Wanneer wij geen buitenruimte hebben, kunnen wij hierin niet meer faciliteren en ons werk doen.

De gemeente heeft geopperd dat wij contact zoeken met Park Lingezegen om daar zo mogelijk het activiteitengedeelte te laten plaats vinden. Dat hebben we gedaan, maar de kracht van KW37 zit er nu juist in dat in synergie met onze omgeving de projecten de waardevolle betekenis krijgen en niet doordat iets plaats vindt op een andere locatie ver buiten ons. De gesprekken met de directeur van park Lingezegen hebben geen hoopvol resultaat opgeleverd. De gemeente legde ons dit voor alsof dat de oplossing zou zijn voor het gebrek aan ruimte.

Momenteel zijn wij aan de slag met een architect die mee kijkt waar de haalbaarheid zit mbt de locatie in Schuytgraaf. *Zien wij veel beperkingen. Dat stemt ons zeer ongerust* .Ook in combinatie met wat ons te wachten staat op onze huidige locatie waar we achter een hek worden teruggedrongen en een heel groot deel van de activiteiten niet meer uitvoerbaar is. De onrust die dat met zich meebrengt is voor ieder van ons groot en zwaar.

De plaats van bestemming is dus nog onzeker. Met een zo onzeker vooruitzicht wil KW37 niet alleen het belang van een eigen plek onderstrepen, maar ook de aandacht vestigen op het sociaal-culturele belang van vrijplaatsen in het algemeen en de pioniersrol die dergelijke collectieven hebben in het ontwikkelen en stimuleren van het stedelijke klimaat. Wij doen dit al 31 jaar. Door de kaalslag op het gebied van kunst en cultuur worden we beschouwd als een monument. KW37 is een van de weinigen die nog autonoom en zelfstandig overeind staan.

Het is een roerige tijd en er ligt veel druk op de samenleving en haar bestuur. Zoveel woningen, stikstofreductie, gelijkheid, mensen bij de samenleving blijven betrekken, het is nogal wat.

Rijksbouwmeester Floris van Alkemade schrijft in zijn essay "De Toekomst van Nederland" over de kunst om van richting te veranderen. Voor de verandering, de metamorfose zijn nodig de burger, de markt, de overheid en zeker ook kunst en wetenschap. De Rijksbouwmeester schrijft dat de kunst een sleutelrol zal spelen bij de transities die nodig zijn. De kunst kan bij uitstek aanmoedigen tot verwondering, verbazing en zonder beleidsmatige twijfel nieuw kansrijke en hoopvolle richtingen laten zien.

We zien graag de prachtige open houding die de Arnhem Oost Aanpak verwacht ook naar de wereld en de betekenis van de kunst en natuurlijk van KW37. En niet dat die wordt verstopt in een stad die terecht pronkt met een Hogeschool van de Kunsten.

De gemeenteraad heeft het college opgedragen om voor ons een nieuwe plek te zoeken. Dat is tot op heden niet gelukt van uit het perspectief van KW37. Dat is al jaren spannend voor ons. We hebbend daar veel veerkracht in moeten hebben. Wij willen heel graag onze rol om de leer- en leefomgeving van kinderen en van mensen te verrijken en te verbinden in Arnhem Oost voortzetten op een locatie die ook respectabel is voor KW37.
Daar doen we momenteel onderzoek naar en hopen dit met u te kunnen delen en daarin te kunnen samenwerken

We merken dat er veel kansen blijven liggen, dit zit hem vooral in de communicatie vanuit de gemeente. Er vindt geen gesprek of dialoog plaats. Het blijft reageren op voldongen feiten vanuit eenrichtings verkeer, waarin niet samen naar een oplossing wordt gekeken. Dat is heel jammer en maakt het daarmee een zeer inefficiënt proces waarin veel kostbare tijd en middelen verloren gaan.
.
Gemeente, geef ons de ruimte, maak gebruik van ons en zet ons niet weg op een akker ver weg. Want daarmee blijft een groot potentieel onbenut. Zet ons in, op een plek waar het nodig is. Dat is niet Schuytgraaf, daar hebben we ons werk al gedaan.

Momenteel onderzoeken we een plek in Arnhem-oost. Daar kan kan een perfecte kruisbestuiving plaats vinden. Daar kan KW37 van grote betekenis zijn.
Onze burgervader is voorzitter van de plangroep. Wij hebben het plan aandachtig gelezen en zijn er enthousiast over. Wij vragen u, neem ons mee in deze ontwikkeling. Laat ons weer meer in beweging komen .

Dank u wel voor uw aandacht.

BEHANDELRESULTAAT

IM1 – 21 juni 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Portefeuillehouder:	P. Smeulders, C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Kemperman (D66), Eppich (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Eliens (Partij voor de Dieren), Elfrink (SP), Neutkens (Volt)
(DENK), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Malda (ChristenUnie)

De fracties van PvdA, CDA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), De Vries en Knaapen (bestuursadviseur)

Bespreking
Er heeft zich voor de informatieve fase één insprekers gemeld: mevrouw Van Engelen namens KW37. Naar aanleiding van de inspraakbijdrage worden er vragen gesteld vanuit de raadskamer. In de beantwoording wordt mevrouw Van Engelen ondersteund door de heer Veld. Mevrouw van Engelen zegt in haar beantwoording toe het plan rondom Arnhem Oost waarna zij refereert in haar betoog toe te sturen naar de gemeenteraad. Na afsluiting van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Deze eindigt midden in de eerste termijn van het college.

Toezegging(en)

Juridisch advies Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe het juridisch advies naar de gemeenteraad te sturen.

Financiële consequenties aanpassen woningaantal Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe uit te zoeken wat de financiële consequenties zijn van het aanpassen van het woningaantal naar 130 t.o.v. het huidige voorstel.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) nog niet is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid voor een vervolg van de M1, waarbij de eerste termijn vanuit het college wordt hervat (bij de beantwoording van de vragen over KW37). Vanuit de raadskamer wordt verzocht om een ruime vergadertijd.

De raadsadviseur, De voorzitter,

M. Piscaer R. Maref

Hekkelman Advocaten N.V.
Prins Bernhardstraat 1
6521 AA Nijmegen
www.hekkelman.nl

Postbus 1094
6501 BB Nijmegen
T 024 - 382 83 84
advocatuur@hekkelman.nl

Hekkelman advocaten | notarissen

Het college van burgemeester en wethouders
van de gemeente Arnhem
Koningstraat 38
6811 DG ARNHEM

Nijmegen, 3 mei 2023

Ons kenmerk
Arnhem/advies convenant Schuytgraaf 20230677 - - TL/

Telefoonnummer
024 - 382 83 38

E-mail
t.lam@hekkelman.nl

Faxnummer
024 - 382 83 88

Betreft
Advies

Geacht college,

Op 1 mei 2023 heeft u mij gevraagd de gemeente te adviseren over de beoogde ontwikkeling voor woningbouw van de ontwikkelvlekken 26 en 27 in Schuytgraaf. Mijn advies treft u in deze brief aan. Het advies is als volgt opgebouwd:

1. Vraagstelling 1
2. Managementsamenvatting 3
3. Inhoud en betekenis van het Advies 3
4. Publiekrechtelijk kader 4
5. Conclusie 6

1. Vraagstelling

De gemeenten Elst, Heteren en Arnhem hebben in het kader van een grenscorrectie in 1993 een convenant gesloten. In het convenant staat onder meer het volgende:

Hekkelman advocaten en notarissen is de handelsnaam waaronder Hekkelman Advocaten N.V. (KvK nr. 09170462) en Hekkelman Notarissen N.V. (KvK nr. 09170507), beide statutair gevestigd te Nijmegen, ieder voor eigen rekening werken. Op onze dienstverlening zijn van toepassing de algemene voorwaarden (zie www.hekkelman.nl) waarin onder andere een beperking van de aansprakelijkheid is opgenomen.

4. De gemeenten Elst en Heteren gaan ermee akkoord, dat de gemeente Arnhem de voorbereiding van het bestemmingsplan op korte termijn ter hand neemt, alsmede de voor de vaststelling van het bestemmingsplan benodigde procedures initieert en vorm geeft. De raad van de gemeente Arnhem zal het bestemmingsplan vaststellen. Bij de voorbereiding van het bestemmingsplan zal een Overleggroep worden gevormd van bestuurders en ambtenaren uit de drie betrokken gemeenten. Deze Overleggroep zal advies uitbrengen over de inhoud van het bestemmingsplan en een bindend advies uitbrengen over de planologische en stedebouwkundige invulling van de zuid- en westrand van het gebied Driel-Oost, over de ontsluiting van deze lokatie via de S-101 aan de zuid-westzijde van het gebied, alsmede over het toekomstige gebruik van de Drielse dijk.

In 2010 is het document 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' (hierna ook: *'het Advies'*) opgesteld. Uit het Advies blijkt dat het is opgesteld door een 'overleggroep'. Ik stel vast dat in het convenant uit 1993 staat dat er bindend advies door een overleggroep bestaande uit bestuurders en ambtenaren uit de gemeente zal worden uitgebracht. De samenstelling van het overleggroep die het Advies heeft uitgebracht, is in overeenstemming met het convenant.

In paragraaf 4 van het Advies staat:

4. Advisering overleggroep

Het convenant spreekt over (advisering inzake) "het bestemmingsplan" en "planologische en stedenbouwkundige invulling". Dit houdt in dat zowel de invulling als het bestemmingsplan voor de overgangszone in het advies bezien moeten worden. Daarnaast voorziet de opdrachtverlening in twee andere aspecten waarover een voorstel gedaan wordt.

1. Een bindend advies over de landschappelijke en stedenbouwkundige invulling voor het gebied waar de zuidrand van Schuytgraaf overgaat in Park Lingezegen. Deze overgangszone is hieronder geel gearceerd weergegeven.

Het advies heeft betrekking op de volgende zaken:
- De begrenzing van de nieuwe woonvelden.
- Op welke wijze wordt invulling gegeven aan de nieuwe woonvelden: verkavelings- en bebouwingstypologieën en interne groenstructuren.
- Welke landschappelijke en/of recreatieve structuurlijnen worden doorgetrokken en verbonden.
- Op welke wijze wordt het landschap om de nieuwe woonvelden ingericht.

Het advies zal in de vorm van uitwerkingsregels met bijbehorende toelichting worden vastgelegd. Bij de uitwerkingsregels is een goed evenwicht vereist tussen flexibiliteit en rechtszekerheid.

2. Een voorstel over de wijze waarop het advies wordt ingebracht bij het opstellen van het bestemmingsplan Schuytgraaf.

3. Een voorstel over de wijze waarop de gemeente Overbetuwe wordt betrokken bij de verdere uitwerking van de plannen van de overgangszone.

Bij uitwerking is (bij de voorbereidingen van latere operationele fasen) uitgangspunt om met uitvoering - waar mogelijk en wenselijk - aan te sluiten bij werkzaamheden in Park Lingezegen.

Nadat het advies was opgesteld, heeft de gemeenteraad het geldende bestemmingsplan voor (onder meer) de ontwikkelvlekken 26 en 27 opgesteld en vastgesteld.

Inmiddels zijn de woningbehoefte en de programmatische inzichten gewijzigd en wenst de gemeente Arnhem te komen tot een nieuw ruimtelijk raamwerk en op basis daarvan een nieuw bestemmingsplan voor te bereiden dat voorziet in woningbouw in de ontwikkelvlekken 26 en 27 volgens de gewijzigde woningbehoefte en programmatische

inzichten. De gemeente Arnhem wil gelet op de gewijzigde woningbehoefte en programmatische inzichten in het nieuwe bestemmingsplan meer woningen mogelijk maken dan er op grond van de uitwerkingsregels van het geldende bestemmingsplan maximaal gebouwd mogen worden. Bovendien bestaat het voornemen om af te wijken van de maximale bouwhoogte van de woningen die in de huidige uitwerkingsregels is vastgelegd.

De gemeente wil weten of het Advies eraan in de weg staat dat de gemeenteraad (te zijner tijd) het nieuwe bestemmingsplan vaststelt. U heeft mij gevraagd de gemeente daarover te adviseren. Mijn advies treft u in deze brief aan.

2. Managementsamenvatting

Uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' vloeien geen verplichtingen (meer) voort. Gelet op de achtergrond en inhoud van het Advies en de samenstelling van de adviesgroep ligt het niet voor de hand dat de gemeente Arnhem zich in civielrechtelijke zin heeft willen binden aan dit ambtelijk-bestuurlijk advies.

De gemeenteraad is daarom bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan niet gebonden aan het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten'.

Zelfs als uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' wel verplichtingen zouden voortvloeien, is de raad daar bij de vaststelling van het bestemmingsplan niet aan gebonden. Dit volgt uit vaste rechtspraak van de bestuursrechter. Uit diezelfde rechtspraak volgt dat de gemeenteraad wel draagkrachtig en in overeenstemming met het vereiste van een goede ruimtelijke ordening moet motiveren waarom van het Advies wordt afgeweken.

3. Inhoud en betekenis van het Advies

Volgens mij bevat het Advies geen maximum aantal woningen en ook geen maximale bouwhoogte voor de woningen. Bij het in het Advies genoemde aantal woningen staat 'indicatief'. De gemeenteraad handelt op zich dus niet in strijd met het Advies door in nieuwe bestemmingsplan meer woningen mogelijk te maken met een hogere bouwhoogte dan in de uitwerkingsregels van het geldende bestemmingsplan is bepaald.

Voor zover op andere punten het Advies zou worden afgeweken, is het volgende van belang.

In paragaaf 4 van het Advies staat dat het een bindend advies bevat over de landschappelijke en stedenbouwkundige invulling voor het gebied waar de zuidrand van Schuytgraaf overgaat in Park Lingezegen. De ontwikkelvlekken 26 en 27 liggen in dit gebied.

Onduidelijk is wat wordt bedoeld met 'bindend advies'. Het begrip is naar alle waarschijnlijkheid ontleend aan het convenant uit 1993.

De woorden 'bindend' en 'advies' zijn moeilijk met elkaar te rijmen. Over het algemeen zijn adviezen juist niet bindend. Het lijkt er niet op dat partijen in het convenant het oog het gehad op het juridische begrip 'bindend advies'. De juridische betekenis van een 'bindend advies' is namelijk een vorm van geschilbeslechting buiten de rechter om. Er was in 1993 geen sprake van een geschil dat moest worden beslecht. Het is daarom onwaarschijnlijk dat met het begrip 'bindend advies' is gedoeld op een 'bindend advies' in juridische zin. De inhoud van het Advies wijst evenmin in die richting. Het Advies bevat een aantal planologische en stedenbouwkundige uitgangspunten en geen beslissing over een geschil. Ook de samenstelling van de overleggroep wijst niet in de richting van een advies met de gemeente verbindende gevolgen. Het ligt niet voor de hand dat de gemeente Arnhem zich in civielrechtelijke zin heeft willen binden aan een ambtelijk-bestuurlijk advies.

Ik ben daarom van mening dat voor de gemeente Arnhem geen verplichtingen in civielrechtelijke zin uit het Advies voortvloeien.

Voor zover daar anders over geoordeeld zou worden, rijst de vraag of het Advies vandaag de dag nog betekenis heeft. De gemeenteraad heeft, nadat het Advies was opgesteld, een bestemmingsplan voor de ontwikkelvlekken 26 en 27 vastgesteld.
Ik vind verdedigbaar dat het Advies met de vaststelling van dat bestemmingsplan is uitgewerkt. Voor zover het Advies in juridische zin bindend zou zijn, geldt dat uit het convenant niet blijkt dat de gemeenten zich voor onbepaalde tijd aan het Advies hebben willen binden.

Tussenconclusie
Uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' volgen geen civielrechtelijke verplichtingen (meer) voor de gemeente.

4. Publiekrechtelijk kader

Het is vaste rechtspraak dat civielrechtelijke afspraken de beleidsruimte van de gemeenteraad om een bestemmingsplan vast te stellen, niet (kunnen) beperken. In recente uitspraak (AbRS 6 juni 2022, ECLI:NL:RVS:2022:1891) wordt de vaste rechtspraak als volgt samengevat:

> *"De Afdeling stelt onder verwijzing naar haar uitspraak van 26 maart 2014, ECLI:NL:RVS:2014:1052, voorop dat een overeenkomst niet kan leiden tot een verplichting van de raad om aan gronden een bestemming te geven die de raad niet in overeenstemming met een goede ruimtelijke ordening acht of die in strijd is met het recht. De definitieve beslissing over de vaststelling van een plan kan, mede afhankelijk van alle in de loop van de procedure naar voren gekomen feiten en belangen, inclusief de mogelijke belangen van derden, namelijk anders uitvallen dan bij het sluiten van de overeenkomst is voorzien. Daarbij is in deze zaak bovendien van belang dat de exploitatieovereenkomst niet door of namens de raad is gesloten en ook geen verplichting inhoudt om het bestemmingsplan vast te stellen. Met name het door Brouwerseiland B.V. genoemde artikel*

4.6 van de exploitatieovereenkomst bevat alleen de verbintenis om, voor zover dit in het vermogen van de gemeente ligt, medewerking te verlenen aan het starten van een planologische procedure op grond van artikel 3.1 van de Wet ruimtelijke ordening voor de ontwikkeling van het initiatief. Aan deze verplichting is voldaan. De door Brouwerseiland B.V. gestelde maximale inspanningsverplichting, of zelfs resultaatsverplichting, om het bestemmingsplan vast te stellen is niet in de exploitatieovereenkomst terug te vinden. In de raadsvoorstellen van 3 oktober 2011, 27 februari 2014 en 13 oktober 2015, waar Brouwerseiland B.V. zonder verdere concretisering op wijst, staat ook geen toezegging of andersoortige uitlating van de raad dat het bestemmingsplan zou moeten worden vastgesteld, ook niet als deze raadsvoorstellen in samenhang met de exploitatieovereenkomst en het eerdere vaststellingsbesluit van 29 juni 2017 worden beschouwd. De omstandigheden dat aan de totstandkoming van het voorgelegde bestemmingsplan een lange periode van samenwerking tussen Brouwerseiland B.V. en het college vooraf is gegaan en dat Brouwerseiland B.V. veel kosten heeft gemaakt ten behoeve van de planvorming, leiden er ook niet toe dat de raad verplicht was om het bestemmingsplan vast te stellen. Het voorgaande leidt voor het beroep op het vertrouwensbeginsel tot de conclusie dat Brouwerseiland B.V. niet aannemelijk heeft gemaakt dat van de kant van de overheid toezeggingen of andere uitlatingen zijn gedaan of gedragingen zijn verricht waaruit zij in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs kon en mocht afleiden dat de raad het bestemmingsplan zou vaststellen. Om deze redenen bestaat ook geen aanleiding voor het oordeel dat de raad in strijd met de andere door Brouwerseiland B.V. genoemde geschreven en ongeschreven rechtsregels of algemene rechtsbeginselen heeft gehandeld. Daarbij betrekt de Afdeling dat Brouwerseiland B.V. haar betoog hierop ook verder niet heeft toegespitst.

Dat tussen Brouwerseiland B.V. en de gemeente een overeenkomst is gesloten, is wel een omstandigheid die de raad in de besluitvorming over het al dan niet vaststellen van het plan moet betrekken. Dat heeft de raad naar het oordeel van de Afdeling toereikend gedaan. In de motivering van het bestreden besluit staat welke betekenis de raad in zijn afweging aan de exploitatieovereenkomst en de belangen van Brouwerseiland B.V. bij de totstandkoming van het project heeft toegekend. Daarbij heeft de raad ook gemotiveerd dat er onder meer wettelijke belemmeringen zijn om het plan vast te stellen, zoals de hierna te bespreken weigeringsgrond dat op grond van de passende beoordeling niet de zekerheid is verkregen dat het plan de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden in de omgeving niet zal aantasten. Dat de raad rekening heeft gehouden met de belangen van Brouwerseiland B.V., volgt daarnaast uit de omstandigheid dat de raad op aandringen van Brouwerseiland B.V. vóór 7 november 2020 een besluit heeft genomen in een daarvoor gehouden extra raadsvergadering. Het betoog slaagt niet."

Kort samengevat volgt uit bovenstaande (vaste) rechtspraak dat de gemeenteraad bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingplan rekening moet houden met het Advies. De gemeenteraad is dus niet gebonden aan het Advies (zelfs niet als het Advies als een civielrechtelijke overeenkomst aangemerkt zou moeten worden). Wel zal de gemeenteraad aan de hand van het vereiste van een goede ruimtelijke ordening moeten motiveren waarom van het Advies wordt afgeweken.

Tussenconclusie:
De gemeenteraad is bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan voor de ontwikkelvlekken 26 en 27 niet gebonden aan het Advies. Wel zal in de plantoelichting gemotiveerd moeten worden waarom het vereiste van een goede ruimtelijke ordening met zich brengt dat van het Advies wordt afgeweken.

5. Conclusie

In de paragraaf zet ik de tussenconclusies op een rij:

- **Uit het advies 'Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten' volgen geen civielrechtelijke verplichtingen (meer) voor de gemeente.**

- **De gemeenteraad is bij de vaststelling van het nieuwe bestemmingsplan voor de ontwikkelvlekken 26 en 27 niet gebonden aan het Advies. Wel zal in de plantoelichting gemotiveerd moeten worden waarom het vereiste van een goede ruimtelijke ordening met zich brengt dat van het Advies wordt afgeweken.**

Met vriendelijke groet,
Hekkelman Advocaten N.V.

T.E.P.A. Lam
advocaat

Memo

Datum	:	23 juni 2023
Aan	:	Raadsleden en fractievolgers
Van	:	Paul Smeulders
Betreft	:	Uitvoering Toezegging 1370 Financiële consequenties aanpassen woningaantal

---

Op woensdag 21 juni heb ik tijdens de bespreking van het voorstel "*Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf*" toegezegd uit te zoeken wat de financiële consequenties zijn van het aanpassen van het woningaantal naar 130 t.o.v. het huidige voorstel.

Het exacte aantal woningen uit vigerende bestemmingsplan "*Schuytgraaf, veegplan 2017*" is 131 (154 woningen voor veld 23, 26 en 27 samen minus de 23 woningen van veld 23), waarmee 131 woningen resteren voor veld 26 en 27, daarom heb ik met dat aantal gerekend.

Voor de velden 26 en 27 teruggaan naar 131 woningen met dezelfde programmaverdeling betekent ca 9.000 m^2 minder uitgeefbare grond voor woningen (dus meer openbare ruimte) en kost indicatief €4 miljoen extra. Waarmee het totale tekort (inclusief het voorstel) circa €8 miljoen wordt.

Indien we deze 9.000 m^2 in bruikleen wordt gegeven aan KW 37 (om niet) zal het extra tekort daarmee €4 miljoen bedragen. Indien de grond als maatschappelijke grond kan wordt uitgegeven aan KW37 zal het extra tekort ca €2,3 miljoen bedragen. Het lijkt niet aannemelijk dat KW37 deze €1,7 miljoen kan bekostigen.

Bovenstaande betekent daarnaast:

- een verlies van 67 woningen;
- geen ruimte meer voor andere partijen (131 woningen benodigd voor claimhouders en corporatie), dus geen ruimte voor vrije kavels en CPO-groepen en een mogelijke nieuwe partij in Schuytgraaf;
- een nieuw planontwikkelingstraject (dit kost tijd en geld).

BEHANDELRESULTAAT

IM1 – 21 juni 2023

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Vaststelling aangepast ruimtelijk raamwerk veld 26/27 en aanpassing programma betaalbare koopwoningen in veld 1, 26 en 27 Schuytgraaf, toevoeging sociale huur en inpassing KW37 in veld 26 en 27 Schuytgraaf

Portefeuillehouder:	P. Smeulders, C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Prinsen (GroenLinks), Kemperman (D66), Eppich (VVD), Meyer (Arnhem Centraal), Eliens (Partij voor de Dieren), Elfrink (SP), Neutkens (Volt)
(DENK), Wiggers (BurgerBelang Arnhem), Malda (ChristenUnie)

De fracties van PvdA, CDA, DENK, PVV en Forum voor Democratie waren niet aanwezig
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), De Vries en Knaapen (bestuursadviseur)

Bespreking
Er heeft zich voor de informatieve fase één insprekers gemeld: mevrouw Van Engelen namens KW37. Naar aanleiding van de inspraakbijdrage worden er vragen gesteld vanuit de raadskamer. In de beantwoording wordt mevrouw Van Engelen ondersteund door de heer Veld. Mevrouw van Engelen zegt in haar beantwoording toe het plan rondom Arnhem Oost waarna zij refereert in haar betoog toe te sturen naar de gemeenteraad. Na afsluiting van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Deze eindigt midden in de eerste termijn van het college.

Toezegging(en)

Juridisch advies Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe het juridisch advies naar de gemeenteraad te sturen.

Financiële consequenties aanpassen woningaantal Schuytgraaf
Wethouder Smeulders zegt toe uit te zoeken wat de financiële consequenties zijn van het aanpassen van het woningaantal naar 130 t.o.v. het huidige voorstel.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 (M1) nog niet is afgerond. Het voorstel zal daarom worden doorgeleid voor een vervolg van de M1, waarbij de eerste termijn vanuit het college wordt hervat (bij de beantwoording van de vragen over KW37). Vanuit de raadskamer wordt verzocht om een ruime vergadertijd.

De raadsadviseur, De voorzitter,

M. Piscaer R. Maref

Titel/onderwerp: **Raadsvoorstel "Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023" (PO, (V)SO en VO)"**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Miranda Versluis
Portefeuillehouder:	N. Kundic	Telefoonnr:	+31621527494
		E-mailadres:	miranda.versluis@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) en meningsvormend (m1)		
Toelichting	**Kernboodschap** • Elk jaar wordt op basis van het geldende Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor onderwijsinstellingen een jaarprogramma vastgesteld. In het IHP zijn de belangrijke inhoudelijke keuzes vastgelegd voor de huisvesting van de scholen in Arnhem. • Het laatste IHP was van 2017 en alleen voor het primair onderwijs. Voor de zomervakantie van dit jaar wordt er een nieuw IHP opgesteld voor alle scholen waarvoor de gemeente verantwoordelijk is, met daarin aanvullende inhoudelijke afspraken die als leidraad zullen dienen voor de komende jaarprogramma's. • Het jaarprogramma is ter uitvoering van het IHP. In dit plan is opgenomen welke investeringen er in het betreffende jaar in onderwijshuisvesting worden gedaan en wat de planning is. • In het jaarprogramma van 2023 is daarnaast ook een voorstel opgenomen voor verhoging van het normbedrag naar € 3.016 per m2 bruto vloeroppervlakte en worden aanvullende investeringen gevraagd voor enkele projecten. **Zie voor meer informatie het raadsvoorstel.**		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve en de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	Informatieve fase Ten tijde van het publiceren van de agenda zijn (nog) geen insprekers aangemeld. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		

Raadsvoorstel "Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023" (PO, (V)SO en VO) **145 KB**			
Bijlage 1 - Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023 (PO, (V)SO en VO) **311 KB**			

Bijlage 2 - Memo Actualisatie normbedrag huisvesting primair onderwijs 2023 **32 KB**			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 174847

Onderwerp: Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023 (PO, (V)SO en VO)

Kernboodschap

Elk jaar wordt op basis van het geldende Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor onderwijsinstellingen een jaarprogramma vastgesteld. In het IHP zijn de belangrijke inhoudelijke keuzes vastgelegd voor de huisvesting van de scholen in Arnhem. Het laatste IHP was van 2017 en alleen voor het primair onderwijs. Voor de zomervakantie van dit jaar wordt er een nieuw IHP opgesteld voor alle scholen waarvoor de gemeente verantwoordelijk is, met daarin aanvullende inhoudelijke afspraken die als leidraad zullen dienen voor de komende jaarprogramma's.
Het jaarprogramma is ter uitvoering van het IHP. In dit plan is opgenomen welke investeringen er in het betreffende jaar in onderwijshuisvesting worden gedaan en wat de planning is.
In het jaarprogramma van 2023 is daarnaast ook een voorstel opgenomen voor verhoging van het normbedrag naar € 3.016 per m2 bruto vloeroppervlakte en worden aanvullende investeringen gevraagd voor enkele projecten.

Voorstel

1. Het Jaarprogramma 2023 IHP PO, (V)SO en VO vast te stellen;
2. De geactualiseerde Arnhemse-norm 2023 vast te stellen.

Inleiding

In 2017 is het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs 2017-2026 (IHP) vastgesteld. Vervolgens wordt op basis van opeenvolgende Jaarprogramma's door schoolbesturen en gemeente uitvoering hieraan gegeven.

De onderwijswetgeving schrijft voor dat de gemeenteraad normen vaststelt aan de hand waarvan de bedragen worden vastgesteld voor de toegekende voorzieningen in de huisvesting. Het zogenaamde normbedrag. Dit normbedrag is taakstellend. Het schoolbestuur is als bouwheer gehouden om met dit bedrag de huisvestingsvoorziening te realiseren.

Vanwege de huidige uitzonderlijke omstandigheden, veroorzaakt door corona is vorig jaar een hogere indexatie toegepast op het normbedrag. Daarna is de oorlog in de Oekraïne begonnen; dit leidde tot een energiecrisis en een enorme inflatie. Hierdoor zijn prijzen voor bijvoorbeeld bouwmaterialen bijzonder hard gestegen. Ook de onderwijsprojecten hebben hier veel last van.

Arnhem GEMEENTE

Merkbaar is dat het tot nu toe gehanteerde normbedrag erg onder druk staat. Niet alleen in Arnhem, maar in heel Nederland is zichtbaar dat onderwijsprojecten veelal niet meer voor deze normen gerealiseerd kunnen worden. In het nieuwe IHP, dat voor de zomer aan de raad wordt voorgelegd, zullen de knelpunten rondom de financiering van de huisvestingprojecten inzichtelijk worden gemaakt en zal een voorstel worden uitgewerkt voor het bepalen van een meer passend normbedrag en het proces hoe moet worden omgegaan met indexeringen. Hiermee kan het probleem van de financiering van de projecten naar verwachting worden ondervangen. Dit biedt echter geen oplossing voor onderwijsprojecten die in 2023 of 2024 worden aanbesteed. Er wordt daarom voorgesteld het normbedrag voor 2023 (en geïndexeerd voor 2024) te herzien, rekening houdend met de reeds bestaande opbouw.

Ondanks de vertraging van het jaarprogramma 2023 zijn de projecten doorgegaan, omdat deze reeds voortkwamen uit het IHP en er geen budgetoverschrijding waren. In de bijlage van het Jaarprogramma is te zien welke scholen inmiddels zijn opgeleverd.

Beoogd effect

Een kwalitatieve verbetering van de onderwijshuisvesting in het primair en (voortgezet) speciaal onderwijs.

Argumenten

1.1 Het Jaarprogramma 2023 met het IHP PO 2017-2026 als kader.

Het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs 2017-2026 en het draaiboek bevatten de spelregels en een uitvoeringsprogramma voor de kwalitatieve verbetering van de huisvesting van het primair onderwijs. Om in te kunnen spelen op actuele ontwikkelingen wordt er in principe jaarlijks een programma vastgesteld, waarin de aan de orde zijnde projecten worden beschreven en budgetten worden toegekend.
Hierin kunnen ook afwijkingen ten opzichte van het IHP PO 2017-2026 worden aangegeven en beargumenteerd. Dit jaar is ervoor gekozen om, vooruitlopend op het nieuwe IHP, het (V)SO ook mee te nemen in het Jaarprogramma 2023.

Toename aantal leerlingen in Schuytgraaf
Vorig jaar is reeds aangegeven dat de druk op de scholen, door demografische ontwikkelingen, in Schuytgraaf onverminderd groot blijft. Inmiddels zijn diverse gesprekken gevoerd en heeft Confetti een leerlingenstop ingevoerd. Om de druk verder te verminderen wordt bij Confetti en Salamander uitbreiding gerealiseerd. Aangezien dit nog niet (volledig) was opgenomen in het IHP 2017-2026 wordt in dit Jaarprogramma hiervoor aanvullend budget gevraagd.

Uitbreidingen
Zoals al eerder in de Jaarprogramma's is vermeld, vergen relatief kleine uitbreidingen hogere investeringskosten per m^2. Voor deze projecten komt het in de praktijk aan op maatwerk. Het gevolg is veelal vertraging in de voorbereiding en overschrijding van het budget. In dit Jaarprogramma staan diverse uitbreidingen, waarbij ook als de nieuwe norm wordt gehanteerd wellicht nog een overschrijding plaatsvindt.

1.2	*Geactualiseerde Arnhemse norm*
	De huidige uitzonderlijke omstandigheden, veroorzaakt door corona en de oorlog in de Oekraïne, leidde tot een energiecrisis en een enorme inflatie. Hierdoor zijn prijzen voor bijvoorbeeld bouwmaterialen bijzonder hard gestegen. Merkbaar is dat projecten niet meer gerealiseerd kunnen worden voor de huidige (geïndexeerde) Arnhemse norm. Er wordt daarom in dit Jaarprogramma een voorstel gedaan voor een verhoogde Arnhemse norm, waarbij de opbouw zoals opgenomen in het IHP 2017-2026 gehandhaafd is. Ondanks de flinke stijging van de norm is het onduidelijk of dit voldoende is om in de huidige marktsituatie een schoolgebouw volgens de vastgestelde kwaliteit te kunnen realiseren. De verwachting is daarom dat voor individuele projecten toch nog een extra verhoging van het budget noodzakelijk zal zijn. Dit zal dan ter besluitvorming aan uw raad voorgelegd worden. Uiteraard streven wij ernaar om het binnen het budget op te lossen.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Onzekere tijden*
	De nieuwe voorgestelde norm geeft zo goed als mogelijk gehoor aan de gestegen bouwkosten en onzekere tijden. Een risico, wat ook is aangegeven door de schoolbesturen, hierbij is dat de prijzen sterker stijgen dan nu ingecalculeerd. Indien het niet mogelijk blijkt om binnen de vastgestelde budgetten de projecten te realiseren, moet worden bezien of er een aanvullend budget noodzakelijk is. Bezuinigen op de met elkaar vastgestelde te realiseren kwaliteit, is naar mening van alle IHP-partners, op voorhand geen optie. Afgesproken is dat mocht dit zich voordoen het gesprek wordt aangegaan. Afhankelijk hiervan wordt bekeken of besparingen mogelijk zijn of dat extra budget benodigd is. Het is belangrijk om kwalitatief goede scholen te bouwen, waar kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Bovendien biedt inleveren op de kwaliteit de kans op een verkorte levensduur van het pand, waardoor vervanging eerder noodzakelijk zal zijn.
1.2.	Voorbehoud vaststelling Turap-1 2023 en begroting 2024 In het jaarprogramma wordt rekening gehouden met hogere lasten als gevolg van prijsstijgingen (verhoging van de Arnhemse Norm voor het jaar 2023), en met extra investeringskredieten voor een aantal scholen (Confetti, Salamander, Fluitekruid en Spiekmanlaan). Deze ontwikkelingen zijn ook opgenomen in Turap-1 2023 en in de Perspectiefnota. Indien de Raad bij vaststelling van Turap-1, Perspectiefnota of Begroting 2024 hierover afwijkend zou besluiten dienen de bedragen in het jaarprogramma conform te worden aangepast.

Participatie

Dit Jaarprogramma is in overleg met de schoolbesturen tot stand gekomen.

Financiën

De investeringsbedragen zijn doorgerekend op basis van de Arnhemse norm van € 3.016,- per vierkante m2 bruto vloeroppervlak (bvo). Daarnaast wordt de investeringsnorm bij gymzaal Fluitekruid aangepast door gestegen plankosten, een opwaardering van BENG naar ENG en toegenomen eisen ten aanzien van duurzaamheid (warmtepomp. Tevens wordt het schoolgebouw aan de Spiekmanlaan (deels) gerenoveerd om minimaal voor 15 jaar als wissellocatie voor onderwijs geschikt te zijn. Als gevolg van extra leerling groei zijn extra investeringskredieten nodig om de uitbreiding van Confetti en beide basisscholen in MFC De Salamander te realiseren. Tot slot is de begroting geactualiseerd in verband met wijzigingen in de planning. Dit heeft geresulteerd in onderstaande wijzigingen ten opzichte van het bestaande MIP:

Bedragen x € 1 miljoen	Reeds vastgestelde bedragen 2023 en 2024	Benodigde investerings-bedragen 2023 en 2024	Verschil	Opmerking
Ommelander en Da Vinci (Kindcentrum de Vredenburg), Slochterenweg	8,1	8,1	-	Gereed 2023
Piramide, Groningensingel	3,7	4,6	0,9	Nieuwe norm en meegenomen in het MIP onderwijs
't Panorama, Mesdaglaan (kleinschalige uitbreiding)	0,3	0,5	0,2	Nieuwe norm en meegenomen in het MIP onderwijs
Ibn-i-Sinaschool en Parkschool, Kinderkamp	7,9	7,9	-	Gereed 2023
Johannesschool, Eimerssingel	2,1	2,7	0,6	Nieuwe norm en meegenomen in het MIP onderwijs
Het Mozaïek, Eimerssingel	4,4	4,4	-	Meenemen in het nieuwe IHP
Mozaïek, Zwanebloemlaan	4,1	4,1	-	Meenemen in het nieuwe IHP
Parcival-Zuid, Zwanebloemlaan	3,8	3,8	-	Meenemen in het nieuwe IHP
De Zyp, Peter van Anrooylaan	4,4	4,4	-	Meenemen in het nieuwe IHP
Heijenoordschool, Gentiaanstraat	5,1	5,6	0,6	Nieuwe norm en meegenomen in het MIP onderwijs
Sterrenkring, Blekerstraat	3,4	3,8	0,4	Nieuwe norm en meegenomen in het MIP onderwijs
De Binnenstad, Damstraat	4,2	4,6	0,4	Nieuwe norm en meegenomen in het MIP onderwijs
Wissellocatie, Spiekmanlaan	-	1,6	1,6	Vaststelling Turap I
GSG Guido, Grensweg	7,0	7,0	-	Voortgezet onderwijs
Dr. Bosschool en De Stijgbeugel, Hommelseweg	8,4	8,4	-	Speciaal onderwijs
Gymzaal Fluitekruidstraat	1,6	2,6	1,0	Vaststelling Turap I
Arabesk en Schatgraaf (de Salamander), Meikers		2,2	2,2	Vaststelling Turap I
Confetti, Vederwolk		1,3	1,3	Vaststelling Turap I

De gewijzigde investeringsbedragen voor 2023 zijn reeds verwerkt in Turap 1. Tevens zijn wijzigingen uit het jaarplan 2023 die invloed hebben op het Meerjaren Investerings Plan (MIP) 2024 e.v. reeds verwerkt in de Perspectiefnota. Er zit daarom bij dit raadsvoorstel geen begrotingswijziging.

Uitvoering

De uitvoering vindt plaats op basis van de met de schoolbesturen opgestelde en vastgestelde uitvoeringsparagraaf en het draaiboek. Alle bedragen zullen op basis van een uitgebreide beschikking aan de schoolbesturen gefaseerd beschikbaar worden gesteld.

Communicatie

De schoolbesturen en andere betrokkenen zullen via een mailing op de hoogte worden gesteld van de vaststelling van het Jaarprogramma 2023.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan 2023 (PO, (V)SO en VO)
- Memo Actualisatie normbedrag huisvesting primair onderwijs 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	174847

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 9 mei 2023, nummer: 174847;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet, hoofdstuk 1, titel IV, afdeling 3 van de Wet op het primair onderwijs en het Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs 2017-2026;

besluit:

1. Het Jaarprogramma 2023 IHP PO, (V)SO en VO vast te stellen;
2. De geactualiseerde Arnhemse-norm 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Jaarprogramma
Integraal Huisvestingsplan
2023

Zaaknummer 174847

Versie college 9 mei 2023

Inleiding

Voor u ligt het Jaarprogramma Integraal Huisvestingsplan Primair Onderwijs (IHP PO) voor 2023. Dit is het Programma waarin de geactualiseerde uitvoering van het IHP PO/VO/(V)SO en investeringen voor het betreffende jaar vastgesteld worden.
In twee overzichten wordt de fase getoond waarin de projecten zich bevinden en welke projecten er op koers liggen en welke (deels) niet. In de bijlage is meer gedetailleerde informatie opgenomen over de diverse projecten.
De voorbereidingen voor een nieuw IHP PO/VO/(V)SO zijn inmiddels gestart. Dit IHP wordt in 2023 opgeleverd.

Wijzigingen t.o.v. Jaarprogramma 2022
Vorig jaar zijn in het Jaarprogramma alle projecten voortvloeiend uit het IHP PO beschreven. Vooruitlopend op het voltooien van één integraal huisvestingsplan is besloten om dit jaar alle projecten te tonen in het Jaarprogramma inclusief de projecten voor (v)SO en VO.

Aanpassing normbedrag
Vanwege de uitzonderlijke omstandigheden, veroorzaakt door Corona is vorig jaar een hogere indexatie toegepast. Daarna is de oorlog in de Oekraïne begonnen; dit leidde tot een energiecrisis en een enorme inflatie. Hierdoor zijn prijzen voor bijvoorbeeld bouwmaterialen bijzonder hard gestegen. Ook de onderwijsprojecten hebben hier veel last van. Merkbaar is dat het gehanteerde normbedrag erg onder druk staat. Niet alleen in Arnhem, maar in heel Nederland is zichtbaar dat onderwijsprojecten veelal niet voor deze normen gerealiseerd kunnen worden. In het nieuwe IHP wordt een nieuw normbedrag en het proces hoe moet worden omgegaan met indexeringen voorgesteld, waarmee dit probleem naar verwachting wordt ondervangen. Dit biedt echter geen oplossing voor onderwijsprojecten die in 2023 of 2024 worden aanbesteed. Er wordt daarom voorgesteld het normbedrag voor 2023 (en geïndexeerd voor 2024) te herzien, rekening houdend met de reeds bestaande opbouw. Hierbij is gebruik gemaakt van de bedragen benoemd in het Kwaliteitskader Huisvesting (Ruimte-OK). Bij dit Kwaliteitskader wordt een stichtingsbedrag vastgesteld per m^2 BVO en zijn er toeslagen per kwaliteitsthema. Indien we de lijn van de Arnhemse norm hierin hanteren betekent dit dat naast het stichtingsbedrag een gedeelte van de kwaliteitsthema's meegenomen dienen te worden.

De bedragen in het Kwaliteitskader zijn gekoppeld aan de BDB index. In het Kwaliteitskader is rekening gehouden met peildatum augustus 2022. Voor het bepalen van het nieuwe normbedrag 2023 zijn de bedragen geïndexeerd naar februari 2023. Hierdoor komt het nieuwe normbedrag (incl. BTW) nu uit op € 3.016 / m^2 BVO. Voor 2024 wordt dit bedrag geïndexeerd (BDB index; peildatum eind 2023). Zodra het nieuwe IHP gereed is en het nieuwe normbedrag bekend is, worden de nieuwe projecten daarmee doorgerekend.

Vaststellen gemeentelijke bijdrage
Wanneer voor een project de eerste bijdrage van 15% om tot een aanbesteding gereed ontwerp te komen is opgenomen in het jaarprogramma, wordt de volledige gemeentelijke bijdrage vastgesteld. Bij het vaststellen van de totale bijdrage, op basis van het actuele normbedrag, wordt deze verder geïndexeerd tot in het beoogde jaar van uitvoering. Wanneer de tweede termijn van de bijdrage (80%) in een ander jaarprogramma is opgenomen dan de eerste termijn wordt deze termijn niet opnieuw +geïndexeerd in het betreffende jaarprogramma. Het eerder bepaalde bedrag blijft dan gehanteerd. Mocht voor of tijdens de aanbesteding blijken dat de bijdrage ontoereikend is, wordt hiervoor met het betreffende schoolbestuur overleg gevoerd. Uitgangspunt is een schoolgebouw dat voldoet aan de kwaliteitseisen volgens het Bouwbesluit en frisse scholen klasse B.

In de bijlage staat weergegeven hoeveel (geïndexeerd) budget er voor een project beschikbaar is gesteld, hoeveel hiervan al is uitbetaald en welke kosten er worden verwacht. Zo kan worden bekeken of het project binnen de bandbreedte blijft of dat aanpassing noodzakelijk is.

Let op: voorgesteld wordt om voor projecten waarvan de verwachting is dat deze in 2023 of 2024 aanbesteed (aannemer) worden, de budgetten vast te stellen aan de hand van de voorgestelde norm voor 2023 (€ 3.016 per BVO), waarbij voor 2024 een indexatie geldt. De overige projecten zijn

opgenomen met het geïndexeerde normbedrag van 2022 en worden bij aanvang opnieuw bekeken aan de hand van het dan vastgestelde IHP en bijbehorend normbedrag.

Vooruitblik
Het huidige IHP is gebaseerd op een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de schoolgebouwen. Steeds meer wordt gestreefd naar scholen die aansluiten op de maatschappelijke opgave in de stad en de verschillende opgaven per wijk. Het IHP dat momenteel wordt geschreven sluit hierop aan en is beleidsrijk. Daarbij wordt de school gezien als een centraal punt in de wijk, waar kinderen de kans krijgen om op te groeien en zich te ontwikkelen. Het uitgangspunt is dat schoolgebouwen voldoen aan wat nodig is voor de opgaven in de wijk.

Jaarprogramma 2023

In voorbereiding

Heijenoordschool

De Binnenstad

GSG Guido

Piramide

De Zyp

Johannesschool

Mozaïek

Panorama

Gymzaal Fluitekruid

Dr. Bosschool en De Stijgbeugel

Vrijeschool Parcival-Noord

Wissellocatie Spiekmanlaan

Sterrenkring

Arabesk en Schatgraaf (Salamander)

In uitvoering

Ommelander en Da Vinci (KC Vredenburg)

Ibn-I-Sina / Parkschool

Toekomst

Confetti

Parcival (zuid) en Mozaïek

Witte Vlinder

Overzicht projecten

Project	Financieel	Planning	Opmerkingen
Piramide en Horizon			Indien de nieuwe norm wordt gehanteerd, is er (minimaal) € 867.036 extra benodigd.
De Zyp			Planning is afhankelijk van voortgang onderzoek naar inclusief onderwijs.
Johannesschool			Indien de nieuwe norm wordt gehanteerd, is er € 628.286 extra benodigd.
Mozaïek			Bij dit project is rekening gehouden met het geïndexeerde normbedrag van 2022. Deze wordt herzien bij aanvang van het project op basis van het dan te hanteren normbedrag (voortkomend uit het dan vastgestelde IHP).
Heijenoordschool			Door gebruik te maken van de nieuwe norm, is er € 550.419 extra benodigd.
De Binnenstad			-
Sterrenkring			-
Dr. Bosschool en De Stijgbeugel			Budget reeds ter beschikking gesteld
GSG Guido			In juni 2021 is door de raad een budget op hoofdlijnen vastgesteld. Dit wordt verder uitgewerkt.
Panorama			Vanwege de complexiteit van het project is de uitbreiding vertraagd, daardoor zal de opleverdatum worden verzet.
Arabesk en Schatgraaf (Salamander)			Ter aanvulling op het in het IHP opgenomen bedrag: € 2,2 miljoen.
Tijdelijke huisvesting, Spiekmanlaan			Niet opgenomen in het IHP, benodigd: € 1,6 miljoen.

Gymzaal Fluitekruid			Hogere kosten dan verwacht, extra benodigd € 1 miljoen.
KC Vredenburg			Vooralsnog loopt het project volgens planning en budget. Er is echter wel een risico dat er nog een budgetoverschrijding kan plaatsvinden i.v.m. de huidige prijsstijgingen.
Ibn-I-Sina/Parkschool			-
Confetti			Ter aanvulling op het in het IHP opgenomen bedrag, benodigd: € 1,3 miljoen.
Vrijeschool Parcival-Noord			De zoektocht naar een nieuwe permanente locatie loopt, maar is lastig gezien het zoekgebied. Tot er een locatie is gevonden, wordt de school gehuisvest in de tijdelijke huisvesting aan de Spiekmanlaan.
Witte vlinder			Dit project is opgenomen in het IHP, maar nog niet in voorbereiding.

Bijlage

In deze bijlage staan alle projecten weergegeven die nu in voorbereiding of inmiddels afgerond zijn. De projecten zijn per categorie (primair, voortgezet of speciaal onderwijs) en per wijk weergegeven.

Primair onderwijs

Wijk: Schuytgraaf

- *Arabesk en Schatgraaf (de Salamander), Meikers 3*

  In 2019 is de Salamander met vijf lokalen uitgebreid. Ondanks deze uitbreiding blijft de druk ten gevolge van demografische ontwikkelingen voor de scholen in Schuytgraaf onverminderd groot. Daar komt bij dat onderzoek[1] blijkt dat de scholen in Schuytgraaf een toenemende belangstelling genieten vanuit omliggende wijken. Het gevolg hiervan is dat het leerlingaantal van de scholen in de omliggende wijken afneemt. Dit is een ongewenste ontwikkeling waarover schoolbesturen en gemeente in gesprek zijn. Om de druk op te vangen moet de Salamander (wederom) uitbreiden. Deze groei was nog niet eerder voorzien. Vooralsnog wordt uitgegaan van een uitbreiding van 700 m2 met een verwachte investering van circa EUR 2,1 miljoen. Er wordt gekeken naar mogelijkheden om binnen het bouwvlak te blijven door bijvoorbeeld bovenop bestaande lokalen te bouwen. Het is mogelijk dat met name door diverse prijsstijgingen het daadwerkelijk benodigde investeringsbedrag flink hoger zal zijn dan de genoemde EUR 2,1 miljoen. Dit wordt komende periode nader onderzocht. In eerdere overleggen met Delta en Flores is door hen aangegeven dat de eerste prioriteit ligt bij uitbreiding van de Salamander. Uiteraard doet dit niks af aan de prioriteit die er is om bij Confetti uit te breiden.

- *Confetti, Vederwolk 17*

  In juli 2021 is de nieuwbouw van de Confetti opgeleverd. Door de hierboven geschetste ontwikkelingen is een verdere groei van Confetti ook onvermijdelijk. Om de toename van het aantal leerlingen op te vangen is een viertal noodlokalen tegenover de Confetti geplaatst en is in 2021 ten behoeve van onderwijsuitbreiding grond aangekocht. Op deze grond is de bedoeling extra (definitieve) uitbreiding van 420 m2 voor Confetti te realiseren. Om verder groei te voorkomen heeft Confetti ook een leerlingenstop ingesteld. De inschatting is dat een extra investeringskrediet van EUR 1,2 mln. nodig is in 2025 om de uitbreiding van Confetti te realiseren.

Investering

- *Arabesk en Schatgraaf (de Salamander), Meikers 3*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	**Totale investeringskosten**
€ 2.111.200	€ 21.112	€ 105.560	€ 2.237.872

- *Confetti, Vederwolk 17*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	**Totale investeringskosten**
€ 1.206.400	€ 12.064	€ 60.320	€ 1.278.784

Planning

Uitbreiding Salamander	3e kwartaal 2023
Uitbreiding Confetti	Nader te bepalen

[1] De herkomst en bestemming van leerlingen van basisscholen in Schuytgraaf, Afdeling Informatie Onderzoek & Statistiek, 25 maart 2021

Wijk: Vredenburg en Kronenburg

- *Ommelander en Da Vinci (Kindcentrum de Vredenburg), Slochterenweg*
  Het tweede kwartaal van 2023 wordt het Kindcentrum Vredenburg (voorheen de Krakeling) opgeleverd. In dit Kindcentrum zijn twee scholen en een kinderopvangorganisatie gehuisvest.

- *Piramide, Groningensingel 1185*

  De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. De inpassingsstudie en startnotitie is gereed en de beschikking voor het bouwkrediet is afgegeven. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Daarnaast wordt nog gezocht naar een, liefst nabijgelegen, wissellocatie voor tijdelijke huisvesting. In 2023 wordt de (voorbereiding tot) sloop van de Piramide in gang gezet. Hierop volgend wordt gestart met de herbouw van Piramide.

Investering

- *Ommelander en Da Vinci (Kindcentrum de Vredenburg), Slochterenweg*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	**Totale investeringskosten**
€ 7.668.600	€ 76.686	€ 387.246	€ 8.132.532

  **Geen sloopkosten opgenomen, sloop is reeds uitgevoerd.*

- *Piramide, Groningensingel 1185*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 4.352.099	€ 43.521	€ 217.604	€ 193.753	€ 4.806.966

Exploitatie

- *Ommelander en Da Vinci (Kindcentrum de Vredenburg), Slochterenweg*
  Sloop heeft inmiddels plaatsgevonden, er zijn geen exploitatiekosten meer.

- *Piramide, Groningensingel 1185*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting	**Totaal**
€ 622.039	€ 40.000	€ 622.039

  **Tijdelijke huisvesting is eind 2023 benodigd.*

Planning

- *Ommelander en Da Vinci (Kindcentrum de Vredenburg), Slochterenweg*

  2e kwartaal 2023 oplevering nieuwbouw

- *Piramide, Groningensingel 1185*
  Oplevering 2025

Wijk: Burgemeesterwijk en Hoogkamp

- *‘t Panorama, Mesdaglaan 70*

Het schoolbestuur onderzoekt samen met de gemeente wat de kleinschalige uitbreiding (inpassing aan bestaand gebouw) gaat kosten. De verwachting is dat voor deze relatief kleine uitbreiding, ter vervanging van twee noodlokalen op het schoolplein, het budget niet toereikend zal zijn. Vanwege de complexiteit van het project is de uitbreiding vertraagd, daardoor zal de opleverdatum worden verzet.

Investering

Investeringskosten	Rente	Plankosten	**Totale investeringskosten**
€ 328.320	€ 3.283	€ 16.580	€ 513.879

Exploitatie

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting	**Totale investeringskosten**
€ 0	€ 13.000	€ 150.000

Planning

Uitbreiding gereed: n.t.b.
Sloop noodbouw: n.t.b.

Wijk: Presikhaaf

- *Ibn-i-Sinaschool en Parkschool, Kinderkamp 7*

De vervangende nieuwbouw voor de Ibn-i Sina - en Parkschool is in 2022 gestart. De nieuwbouw zal dit jaar worden opgeleverd.

Investering

Grondkosten	Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 837.000	€ 7.468.907	€ 74.689	€ 377.180	€ 114.602	€ 8.872.378

Exploitatie

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting	**Totaal**
€ 469.120	€ 0	€ 469.120

Planning

Nieuwbouw gereed: 2e kwartaal 2023
Terrein gereed: 4e kwartaal 2023

Wijk: Malburgen

- *Johannesschool, Eimerssingel-Oost 262*

  De Johannesschool is aan het einde van zijn technische levensduur. De wens vanuit het schoolbestuur is om snel te kunnen bouwen, hierbij wordt gekeken naar de mogelijkheden van modulair bouwen. Er is inmiddels gestart met de voorbereidingen voor deze ontwikkeling.

- *Het Mozaïek, Eimerssingel-Oost 264*

  Het Mozaïek heeft twee zelfstandig functionerende scholen, aan de Zwanenbloemlaan en de Eimerssingel. Locatie Eimerssingel zal volgens het IHP eerst vernieuwd worden, en locatie Zwanenbloemlaan daarna. Daarnaast vindt het gesprek plaats over de specifieke huisvestingsbehoefte van de OAB doelgroep van Het Mozaïek. Op dit moment wordt gewerkt aan stedenbouwkundige en verkeerskundige randvoorwaarden en is de ambitie uitgesproken voor een kleine gebiedsontwikkeling.

- *Parcival-Zuid en Mozaïek, Zwanebloemlaan 4*

  Gelijktijdig met de vernieuwing van de locatie van Het Mozaïek aan de Zwanenbloemlaan worden er plannen ontwikkeld voor de vervangende nieuwbouw van de locatie Parcival-Zuid.

- *Gymzaal Fluitekruidstraat*

  De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. Het gebouw stamt uit 1956 en heeft sindsdien slechts lichte veranderingen en renovaties ondergaan. Bedoeling is dat de gymzaal gesloopt wordt en herbouwd. De ontwikkeling van gymzaal Fluitekruid (Malburgen) gaat de aanbestedingsfase is. Dit zal onder regie van Volkshuisvesting Arnhem middels een Europese aanbesteding in de markt gezet worden. Het gemeentelijk deel beperkt zich tot de gymzaal; het buurthuis en de appartementen zal door Volkshuisvesting Arnhem verder opgepakt worden. Volkshuisvesting Arnhem is bouwheer en zal de bouw van gymzaal, appartementen en buurthuis integraal uitvoeren.
  Voor de bouw van de gymzaal heeft de gemeente Arnhem een budget van € 1,64 mln. beschikbaar, maar mede door de forse bouwkostenstijgingen in de afgelopen periode is dit budget niet toereikend. Een aanvullend investeringsbudget van € 1 mln. is nodig om de gymzaal te realiseren. De verwachte oplevering is 2024, zodat de kapitaallasten van jaarlijks circa € 50.000 vanaf 2025 op de begroting zullen drukken.

Investering

- *Johannesschool, Eimerssingel-Oost 262*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 2.578.680	€ 25.787	€ 128.934	€ 131.088	€ 2.864.489

- *Het Mozaïek, Eimerssingel-Oost 264*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 4.157.357	€ 41.574	€ 209.947	€ 274.545	€ 4.683.423

- *Mozaïek, Zwanebloemlaan 4*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 3.882.542	€ 38.825	€ 194.127	€ 184.225	€ 4.299.719

- *Parcival-Zuid, Zwanebloemlaan 4*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 3.596.727	€ 35.967	€ 179.836	€ 170.664	€ 3.983.195

- *Gymzaal Fluitekruidstraat*

  Beschikbaar gesteld budget: € 1.640.000
  Extra benodigd budget: € 1.000.000

Exploitatie

- *Johannesschool, Eimerssingel-Oost 262*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 100.900	€ 0	€ 100.900

**In 2023 geen tijdelijke huisvesting nodig.*

- *Het Mozaïek, Eimerssingel-Oost 264*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 615.900	€ 0	€ 615.900

**In 2023 geen tijdelijke huisvesting nodig.*

- *Parcival-Zuid en Mozaïek, Zwanebloemlaan 4*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 356.862	€ 0	€ 356.862

**In 2023 geen tijdelijke huisvesting nodig.*

- *Gymzaal Fluitekruidstraat*

De sloop en aanleg ecozone is reeds in het project Malburgen opgekomen in de begroting.

Planning

- *Het Mozaïek, Eimerssingel-Oost 264*
  Nieuwbouw gereed: nader te bepalen

- *Johannesschool, Eimerssingel-Oost 262*
  Nieuwbouw gereed: nader te bepalen

- *Parcival-Zuid en Mozaïek, Zwanebloemlaan 4*
  Nieuwbouw gereed: 4e kwartaal 2026

- Gymzaal Fluitekruidstraat
  Nieuwbouw gereed: 2024

Wijk: Alteveer/Cranenvelt

- *De Zyp, Peter van Anrooylaan 3*

  Het schoolbestuur ontwikkelt op dit moment samen met de gemeente een aantal huisvestingsscenario's voor de huidige locatie. Daarbij zal op verzoek van schoolbesturen en de gemeenteraad nadrukkelijk worden gekeken of samenwerking met het oog op inclusiviteit met het speciaal onderwijs (Klaproos en Brouwerij) tot de mogelijkheden behoort. Een belangrijke randvoorwaarde is ingegeven door de mogelijkheid van halen en brengen van schoolgaande kinderen met busjes wat nu reeds als een knelpunt wordt ervaren. Verkeerskundig onderzoek zal hierover uitsluitsel geven. De wijkraad Alteveer-Cranevelt stelt zich positief op ten opzichte van de nieuwbouw van de Zyp op de zuidelijk gelegen kavel en ziet het liefst de scholenbouw opgenomen in een bredere gebiedsontwikkeling. Vanwege uitbreiding van de scope en daarmee aanvullend onderzoek naar de verschillende scenario's Zyp met of zonder Klaproos en of Brouwerij zal het project mogelijk vertraging oplopen. Verder zal bij doorgang samenwerking Zyp met voornoemde scholen aanvullend budget aan de raad worden gevraagd als er sprake is van extra m2 onderwijs ten opzichte van het oorspronkelijke vernieuwbouwplan Zyp.

Investering

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 4.105.325	€ 41.053	€ 207.319	€ 207.518	€ 4.561.215

Exploitatie

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 21.271	€ 0	€ 21.271

**In 2023 geen tijdelijke huisvesting nodig.*

Planning

Vervangende nieuwbouw Zyp gereed	4e kwartaal 2025
Sloop oudbouw Zyp gereed	1e kwartaal 2026

Wijk: Heijenoord

- Heijenoordschool, Gentiaanstraat 25

In de huidige situatie zijn er twee schoolgebouwen op enige afstand van elkaar gesitueerd. Bedoeling is beide schoolgebouwen te slopen en nieuwbouw te realiseren op de hoofdlocatie.

Investering

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 5.290.064	€ 52.901	€ 264.503	€ 197.010	€ 5.804.478

Exploitatie

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 156.891	€ 0	€ 156.891

**In 2023 geen tijdelijke huisvesting nodig.*

Planning

Voorlopig geplande oplevering: 2025/2026

Wijk: Centrum

- Sterrenkring, Blekerstraat 2

  De keuze voor renovatie of nieuwbouw is gemaakt. Er is gekozen voor renovatie mits er een goede bestemming wordt gevonden voor het overschot aan m2. Het schoolbestuur onderzoekt nu of hier een goede invulling aan kan worden gegeven. Voor de tijdelijke huisvesting wordt in eerste instantie in de omgeving gezocht.

- *Vrijeschool Parcivalschool-Noord, Brugstraat 6*

  Huidige pand biedt onvoldoende ruimte voor het (groeiend) aantal leerlingen. Er is een onderzoek gestart naar een permanente locatie. Aangezien dit proces veel tijd in beslag neemt, is in overleg met de school besloten om de locatie Spiekmanlaan 16 tijdelijk in gebruik te nemen. Dit voormalige schoolgebouw wordt in orde gemaakt om voor minimaal 15 jaar als wissellocatie voor het onderwijs te kunnen dienen, met als 1e gebruiker Vrijeschool Parcival-Noord. Uit de eerste planning blijkt dat het pand op zijn vroegst eind 2023 gereed kan zijn en dit is ook nog afhankelijk van tijdige levering van bouwmaterialen en de beschikbaarheid van aannemers. In overleg met de school wordt gekeken naar (tijdelijk) medegebruik in een ander schoolgebouw. De ambitie is om bij intrek van het tijdelijke pand (Spiekmanlaan) ook een beeld te hebben van de definitieve huisvestingsoplossing.

- *De Binnenstad, Damstraat 6*

  Het schoolbestuur heeft de voorkeur uitgesproken voor renovatie van de school. Dit is, mede gezien de locatie, ook een goede optie. Ook worden de opties voor tijdelijke huisvesting bekeken.

Investering

- *Sterrenkring, Blekerstraat 2*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 3.546.816	€ 35.468	€ 177.341	€ 184.014	€ 3.943.639*

  **Bij berekening van de investeringskosten is rekening gehouden met nieuwbouw. Mocht er gekozen worden voor renovatie zal dit budget opnieuw vastgesteld worden.*

- *Vrijeschool Parcival-Noord, Brugstraat 6*
  n.v.t.

- *De Binnenstad, Damstraat 6*

Investeringskosten	Rente	Plankosten	Sloopkosten	**Totale investeringskosten**
€ 4.333.992	€ 43.340	€ 216.700	€ 147.560	€ 4.741.592*

  **Bij berekening van de investeringskosten is rekening gehouden met nieuwbouw. Mocht er gekozen worden voor renovatie zal dit budget opnieuw vastgesteld worden.*

Exploitatie

- *Sterrenkring, Blekerstraat 2*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 0	€ 0	€ 0

**Kosten tijdelijke huisvesting zijn nog niet bekend.*

- *Vrijeschool Parcivalschool-Noord, Brugstraat 6*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting	**Totaal**
€ 51.918	€ 0	€ 51.918

- *De Binnenstad, Damstraat 6*

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting*	**Totaal**
€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00

**Kosten tijdelijke huisvesting zijn nog niet bekend.*

Planning

- *Sterrenkring, Blekerstraat 2*
  Renovatie gereed: 2e kwartaal 2025

- *Vrijeschool Parcivalschool-Noord, Brugstraat 6*
  Zie Spiekmanlaan

- *De Binnenstad, Damstraat 6*
  4e kwartaal 2025

Wijk: Velperweg e.o.

- *Spiekmanlaan 16*

  Dit pand wordt gereed gemaakt om voor minimaal 15 jaar als wissellocatie voor het onderwijs te kunnen inzetten voor tijdelijke huisvesting. Als eerste zal hier de Parcivalschool Noord tijdelijk in gehuisvest worden. Om het gebouw aan de Spiekmanlaan 16 voor deze periode geschikt te maken voor onderwijs is het noodzakelijk om meer te doen dan alleen onderhoud en het gebouw ook te laten voldoen aan “frisse scholen Klasse B”. Verder bestaan de werkzaamheden onder andere uit het vervangen van installaties en van een groot deel van de kozijnen met dubbel glas.

  Na deze periode van 15 jaar kan het pand een andere bestemming krijgen, een definitieve locatie voor een school worden (dit kan wellicht ook eerder) of worden verkocht.

Investering

Beschikbaar gesteld bedrag: er is nog geen bedrag beschikbaar, dit wordt meegenomen bij 1e turap 2023.

Investeringskosten	Rente	Plankosten	**Totale investeringskosten**
€ 1.504.000	€ 16.000	€ 80.000	€ 1.600.000

Voortgezet Onderwijs

Wijk: Geitenkamp

- *GSG Guido, Grensweg 2*

Vanwege de slechte staat van het pand van Guido heeft de raad medio 2021 € 7.000.000,-- beschikbaar gesteld voor vervangende nieuwbouw op de huidige locatie. Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt. Verwacht wordt dat de nieuwbouw gereed is in 2025. Daarnaast wordt naarstig gezocht naar tijdelijke huisvesting.

Investering

Beschikbaar gesteld bedrag: € 7.000.000

Exploitatie

Afboeking boekwaarde	Tijdelijke huisvesting	**Totaal**
€ 3.686	€ 0,00	€ 3.686

**Tijdelijke huisvesting is benodigd, maar de kosten ervan worden later bepaald.*

Speciaal Onderwijs

Wijk: Spijkerkwartier

- *Dr. Bosschool en De Stijgbeugel, Hommelseweg 403*

  Het gebouw de Stijgbeugel (gelegen naast de Dr. Bosschool) zal worden gerenoveerd en deels worden uitgebreid. Het afgelopen jaar heeft Kentalis het voorstel gedaan het project aan te verkleinen. Over ontwerp, kostenraming en verkeerskundige situatie is de gemeente in overleg met het schoolbestuur van Kentalis. Afspraken worden opgenomen in een allonge in aanvulling op het eerder overeengekomen convenant. Ontwerp en planning worden de komende maanden verder uitgewerkt. De beschikking is bij aanvang projectdefinitie verleend en bedragen zijn conform beschikking overgemaakt.

Investering

Investeringskosten	Rente	Plankosten	**Totale investeringskosten**
€ 7.623.954	€ 182.653	€ 560.478	€ 8.367.085

Exploitatie

Eventuele tijdelijke huisvesting wordt meegenomen in het project.

Opgeleverde projecten

Wijk	Soort onderwijs	School	Adres	Oplevering
Elderveld	PO	De Klimboom	Breezandpad 5	2021
Noord-oost	PO	De Wijzer	Dalweg 40	2020
Noord-oost	PO	Jozef Sartoschool	Beeldhouwerstraat 29	2021
Elden	PO	Jozefschool,	Rijksweg-West 29	2021
Noord-west	PO	Pieter Jongelingschool	Zijpendaalseweg 163	2020
Schuytgraaf	PO	Confetti	Verderwolk 15	2021
Heijenoord	VSO	Prisma College	Heijenoordseweg 7	2022

memo

Datum: 24-04-2023
Betreft: Actualisatie Arnhemse Norm 2023

Vanwege de uitzonderlijke omstandigheden, veroorzaakt door Corona is vorig jaar een hogere indexatie toegepast op het normbedrag voor nieuwbouw en renovatie. Daarna is de oorlog in de Oekraïne begonnen; dit leidde tot een energiecrisis en een enorme inflatie. Hierdoor zijn prijzen voor bijvoorbeeld bouwmaterialen bijzonder hard gestegen. Ook de onderwijsprojecten hebben hier veel last van. Merkbaar is dat het gehanteerde normbedrag erg onder druk staat. Niet alleen in Arnhem, maar in heel Nederland is zichtbaar dat onderwijsprojecten veelal niet voor deze normen gerealiseerd kunnen worden.
In het nieuwe Integraal huisvestingsplan (IHP) wordt een nieuw normbedrag en indexatie proces voorgesteld, waarmee dit probleem naar verwachting wordt ondervangen. Dit biedt echter geen oplossing voor onderwijsprojecten die in 2023 of 2024 worden aanbesteed en nu binnen de normen kunnen worden aanbesteed. Er wordt daarom voorgesteld het normbedrag voor 2023 (en geïndexeerd voor 2024) te herzien, rekening houdend met de reeds bestaande opbouw van de Arnhemse norm.

Opbouw Arnhemse norm
Het in 2015 vastgestelde normbedrag was een vergoeding van de bouwkosten (inclusief vaste inrichting) en bijkomende kosten (inclusief BTW). Het normbedrag kende de volgende opbouw:

- Een basisbedrag per vierkante meter bruto vloeroppervlakte (BVO) voor de realisatie van onderwijshuisvesting voor het PO, uitgaande van de eisen conform het niveau nieuwbouw uit het Bouwbesluit en een sober en doelmatig ontwerp;
- Een toeslag per vierkante meter BVO voor niveaus die het Bouwbesluit overstijgen:
    - De verschillende klassen (A/B/C) uit het PvE Frisse Scholen;
    - Een toeslag om te kunnen voldoen aan de eisen van een Bijna Energie Neutraal Gebouw (BENG), zoals die op dat moment werden gehanteerd.

In 2021 bleek dat de Arnhemse norm die vanuit 2015 werd gebruikt niet meer passend was. Daarom heeft SBM in opdracht van de gemeente de norm geactualiseerd. Hierbij is het bedrag aangepast naar het nieuwe prijspeil en zijn er (extra) actuele kosten hierin opgenomen. Vervolgens is dit nieuwe normbedrag aan de hand van een aantal referentieprojecten gecontroleerd op juistheid. Het normbedrag voor 2021 werd daarmee vastgesteld op € 2.400 / m² BVO. Dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd.

Verhoging normbedrag
Door de hoge inflatie wordt het opnieuw herzien van het normbedrag onvermijdelijk. Met het nieuwe IHP in het vooruitzicht is het niet wenselijk om bij deze herziening af te wijken van de eerdere opbouw. Daarom is gekeken naar opbouw die aansluit bij de werkelijkheid en in lijn is met de opbouw in 2015.

Er wordt gebruik gemaakt van het Kwaliteitskader Huisvesting (Ruimte-OK). Bij dit Kwaliteitskader wordt een stichtingsbedrag vastgesteld per m^2 BVO en zijn er toeslagen per kwaliteitsthema. Indien we de lijn van de Arnhemse norm hierin hanteren betekent dit dat naast het stichtingsbedrag een gedeelte van de kwaliteitsthema's meegenomen dienen te worden.

Dit betreffen de twee kwaliteitsthema's:

- Duurzaamheid
- Frisse scholen.

Op het kwaliteitsthema duurzaamheid wordt 50% aftrek toegepast, aangezien er meer maatregelen zijn opgenomen in het Kwaliteitskader dan in de Arnhemse norm.

Dit betekent de volgende opbouw per m² BVO:

Stichtingskosten:	€ 2.579,00
Toeslag Duurzaamheid (403/2):	€ 201,50
Toeslag Frisse scholen:	€ 156,00
Totaal:	**€ 2.936,50 incl. btw** (prijspeil augustus 2022)

Rekening houdend met de te hanteren indexatie is dit afgerond € 3.016 incl. btw (prijspeil februari 2023)

BEHANDELRESULTAAT

20.30 uur - 21.45 uur: Jaarprogramma 2023 IHP PO VO VSO (i/m1) - 21-06-2023

Raadsvoorstel ‘Jaarprogramma 2023 Integraal Huisvestingsplan PO VO (V)SO’ (i/m1)

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	N. Kundic
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kumas (VVD), Loor (D66), Zevenbergen (Volt), Noomen (GroenLinks), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Hogenhout (PvdD), Hobbelen (BurgerBelang Arnhem), Groot (CDA), Van Munster (PvdA), Jansen (CU) en Roelen (FvD). De fractie van de PVV, Denk en FvD waren niet aanwezig.

Bespreking
Er is direct gestart met de meningsvormende fase (M1) omdat er geen inspreker is aangemeld. In de meningsvormende fase zijn vragen gesteld aan de portefeuillehouder en vervolgens beantwoord.

Toezegging(en)
1. Wethouder Kundic zegt toe in het volgende IHP een systematiek te ontwikkelen waarin de kosten voor kleine uitbreidingen correct worden geraamd.
2. Wethouder Kundic zegt toe de vraag van de PvdA over de opbouw van de Arnhemse norm schriftelijk te beantwoorden
3. Wethouder Kundic zegt toe de vraag van de PvdA over het huidige gebouw waar het SBO van De Brouwer in zit, maar vertrekt, schriftelijk te beantwoorden
4. Wethouder Kundic zeg toe bij de volgende IHP een vergelijking te maken met de (opbouw van de) normbedragen van andere gemeenten.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase M1 is afgerond en dat het voorstel kan worden doorgeleid naar besluitvorming. Mogelijk volgen er twee moties (één van de VVD en één van de SP) die behandeld kunnen worden tijdens besluitvorming.

De raadsadviseur,

Lammers

De voorzitter,

Van der Laak

Titel/onderwerp: # Raadskamerbijeenkomst bespreking raadsbrief ‘Overzicht ontwikkelingen Kronenburg’

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Kirsten van Rijen;
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	+31263773583
		E-mailadres:	kirsten.van.rijen@arnhem.nl;
Doel activiteit	Informeren en consulteren		
Toelichting	Het college heeft per raadsbrief het verzocht om in gesprek te gaan over de ambitie om 1100 woningen te realiseren in Kronenburg en over de verschillende projecten. In de raadsbrief schrijft het college dat eigenaren/ontwikkelaars aangeven hun businesscase niet haalbaar te maken is met de maximale woningaantallen in combinatie met de kwaliteit, omvang van de producten en de gestegen bouwkosten. Daarmee ontstaat er volgens het college “een risico dat de ontwikkelingen stil komen te liggen, dat er geen transformatie van kantoren naar woningen plaatsvindt of dat de kwaliteit van de ontwikkeling naar beneden wordt bijgesteld. Doordat er een hard maximum is, zou ruimte voor de ene ontwikkeling meteen minder ruimte voor de ander betekenen met als gevolg dat projecten stilvallen of onder het maximum uitkomen.” In de raadsbrief geeft het college verder een stand van zaken op de locaties Kroonpark, ABC-locatie, Front Burgemeester Matsersingel en oostzijde winkelcentrum en de Pleyzone. Met de raadsbrief is toezegging 1268 afgedaan. Zie voor meer informatie de raadsbrief.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de bijeenkomst; er niet in een vervolg voorzien.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	De avond bestaat uit twee delen: 1. een technische ambtelijke briefing over de stand van zaken Kronenburg, met daarbij de gelegenheid voor het stellen van technische vragen; 2. een gesprek tussen raad en wethouder Bouwkamp		
Bijlagen			
Raadsbrief "Overzicht ontwikkelingen Kronenburg", d.d. 09-05-2023			

Aan de gemeenteraad

Datum : 9 mei 2023
Zaaknummer : 180288
Contactpersoon : Kirsten van Rijen
Telefoonnummer : 026 3773583

Onderwerp: Overzicht ontwikkelingen Kronenburg

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van onderstaand overzicht van ontwikkelingen in Kronenburg.

Inleiding
In januari 2023 heeft de raad de gebiedsexploitatie van Kronenburg vastgesteld. Bij het vaststellen van deze gebiedsexploitatie heeft de raad gevraagd om inzicht in de stand van zaken van Kronenburg in relatie tot de ontwikkelingen op gebied van kostenstijging en rentestijging. Wij willen u hier graag in meenemen. Hiermee geven we tevens invulling aan toezegging 1268.

Stand van zaken Kronenburg
Conform het door de gemeenteraad vastgestelde ‘Ontwikkelperspectief Kronenburg’ en de daarbij aangenomen moties en amendementen is er ruimte voor 1.100 nieuwe woningen in de wijk. Ondanks dat de marktomstandigheden sinds de vaststelling in januari 2022 sterk zijn veranderd, is de motivatie vanuit eigenaren/ontwikkelaars en gemeente om van Kronenburg het hart van Arnhem-Zuid te maken onveranderd groot. Dat neemt niet weg dat de kostenstijgingen in de markt wel degelijk effect hebben op de mogelijke woningbouwprojecten.

Bij het vaststellen van het Ontwikkelperspectief Kronenburg heeft de raad met het aannemen van motie 21M274 aangegeven dat het aantal van 1.100 woningen in principe leidend is voor de ontwikkeling van de wijk Kronenburg. In de gesprekken met de ontwikkelende partijen in Kronenburg hebben wij conform de motie gehandeld en de plannen beoordeeld met dit maximum in als leidraad.

Voor alle locaties geldt dat 30% sociale huur, streven naar zoveel mogelijk koop, voldoen aan de huidige duurzaamheidsnormen, parkeerplaatsen bieden op eigen terrein en een groene buitenruimte uitgangspunt is.

Onderstaand gaan we in op de stand van zaken per woningbouwproject. Conform toezegging 1268 geven we daarnaast ook inzicht in de stand van zaken van de projecten in de openbare ruimte.

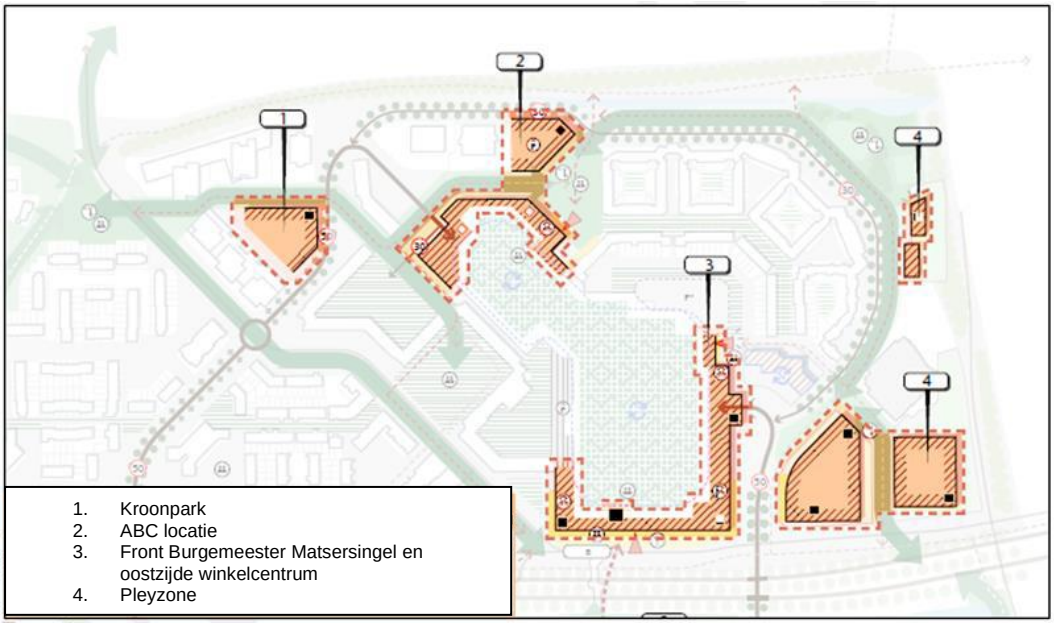

Kroonpark
Het betreft hier een kantoorpand aan de Kronenburgsingel. Aanvankelijk was op deze locatie ruimte voor 75 woningen. De huidige eigenaar geeft met de huidige omstandigheden en kaders de voorkeur aan het langjarig verhuren van het pand als kantoor. Hiermee komen op de korte termijn de woningen te vervallen.

Winkelcentrum Kronenburg
Onderverdeeld in:

- ABC-locatie (winkelcentrum aan de kant van de Nijmeegseweg)
- Front Burgemeester Matsersingel en oostzijde winkelcentrum

Verbonden met het winkelcentrum zijn zowel aan de zijde van de Nijmeegseweg als aan de Burgemeester Matsersingel nieuwbouwwoningen voorzien. Verdeeld over deze locaties zou hier ruimte kunnen ontstaan voor in totaal 720 woningen. Dit wijkt enigszins af van de aantallen in het ontwikkelperspectief. Met de eigenaar wordt momenteel gesproken om tot een overeenkomst te komen voor het eerste deel, de ABC-locatie. Deze locatie is goed voor circa 180 woningen. De ontwikkeling aan de Burgemeester Matsersingel en de oostzijde van het winkelcentrum (totaal circa 540 woningen) zal gefaseerd hier achteraankomen. Het komen tot overeenstemming en contractvorming is complex, maar verloopt constructief.

Pleijzone

Het gebied ‘Pleijzone’ bestaat uit drie woningbouwprojecten. Gezamenlijk bestaat hier ruimte voor ongeveer 360 woningen. De stand van zaken per project:

- Kronenburgsingel 8 en 12: Dit vastgoed is onlangs verkocht aan een nieuwe eigenaar. Deze eigenaar van de twee leegstaande kantoorgebouwen heeft een voorstel voor duurzame en kwalitatieve transformatie. Dit voorstel bevat ingrediënten die recht doen aan de ambities voor Kronenburg. Een woningbouwprogramma met sociale huur en betaalbare koop, groene ruimtes en een fietsverbinding. In totaal gaat het in dit project om circa 144 woningen. Het betreft hier een ontwikkeling die relatief snel kan starten. Afhankelijk van de ruimte om mee te bewegen met het transformeren in plaats van sloop-nieuwbouw, volgt het proces om ook met de omgeving over deze transformatie met nieuwbouwkwaliteiten te spreken. Aansluitend kan het planologisch mogelijk maken van dit traject worden opgestart.
- Kronenburgsingel 4: De eigenaar heeft een plan dat ruimtelijk past binnen de kaders van het ontwikkelperspectief. Het wijkt echter fors af van het aantal gedachte woningen en heeft ook een programma dat wij niet passend vinden in de wijk. Op deze locatie vinden we transformatie geen optie. Voor de kwaliteitsverbetering die wij voor ogen hebben, achten wij het belangrijk dat de ontwikkeling hier van de grond komt. De ontwikkelaar heeft al eens een plan besproken met bewoners, dat niet negatief ontvangen is in de wijk. Qua woningbouwprogramma en woningaantallen is dit wat ons betreft nog niet goed genoeg, maar de gesprekken vallen nu stil omdat er geen ruimte is om te bewegen in aantallen woningen.
- Camera Express: Voor deze locatie zijn nog geen concrete plannen. Een deel van de locatie is in gemeentelijk eigendom en een deel in eigendom van een belegger. Gesprekken over aankoop van de locatie lopen. Gezien de ontwikkelingen bij de andere woningbouwprojecten en dan met name de plannen rondom het winkelcentrum, kiezen we er nu voor om voor deze locatie de planontwikkeling nog niet verder op te starten, mede omdat we dit oppakken als grondexploitatie en daarmee we niet andere ontwikkelende partijen blokkeren door deze ontwikkeling niet op te starten. Dit geeft ruimte, om de voor de kwaliteitsverbetering van de wijk zeer belangrijke ontwikkeling van het winkelcentrum naar Full Service Centrum (FSC) van Wereldhave en Amvest qua aantal woningen doorgang te laten vinden.

Openbare ruimte

Busstation

Het aanpassen van het busstation tot een hoogwaardig OV-knooppunt is in 2022 uitgewerkt en aanbesteed. In maart is de uitvoering gestart en deze loopt tot eind 2023. De inrichting kenmerkt zich door duidelijke looppaden naar de haltes en een uitnodigende uitstraling met bankjes in een decor van meerdere perken met bomen en planten. De haltes komen in het nieuwe ontwerp dichterbij de huidige passerelle te staan. Hierbij is rekening gehouden met de toekomstige ontwikkeling bij het winkelcentrum. Met het nieuwe busstation blijft Kronenburg nu en in de toekomst goed bereikbaar met het openbaar vervoer,

Dubbelzijdig fietspad Burgemeester Matsersingel
Dit betreft verbreding en aanleg van een fietspad langs de Matsersingel. De voorbereiding (ontwerp en aanbestedingstraject) is gestart en medio 2023 verwachten we deze af te ronden, zodat de uitvoering in het najaar van 2023 kan plaatsvinden.

Vergroeningsopgave
Croydonplein/ Schepen van Ommerenstraat (busbaan)
Het Croydonplein en de Schepen van Ommerenstraat wordt als één gebied ontworpen. Met bewoners in de omgeving wordt gewerkt aan een nieuwe inrichting. Rond de zomer van dit jaar willen we het ontwerp afgerond hebben waarna in de 2e helft van dit jaar de technische uitwerking Croydonplein plaatsvindt. Naar verwachting kan de aanleg van het plein dan in 2024 gebeuren. Ambitie is om de aanleg van de Schepen van Ommerenstraat (busbaan) direct aansluitend aan de oplevering Croydonplein te starten.

Kleinere initiatieven
De bestaande openbare ruimte waar geen ontwikkelingen zijn, willen we op zoveel mogelijk plekken verharding die niet noodzakelijk is, vervangen door groen. Zo is in het najaar 2022 een start gemaakt met het ontwerp voor vergroening van de Schepen van der Camerstraat. Bewoners worden hier uiteraard altijd bij betrokken.

Consequenties
Zoals eerder verwoord, geven eigenaren/ontwikkelaars aan dat hun businesscase niet haalbaar te maken is in de combinatie van maximale aantallen, kwaliteit en omvang van de producten en de gestegen bouwkosten.

Het risico dat zich nu voordoet is dat ontwikkelingen stil komen te liggen, dat er geen transformatie van kantoren naar woningen plaatsvindt of dat de kwaliteit van de ontwikkeling naar beneden wordt bijgesteld. Doordat er een hard maximum is, zou ruimte voor de ene ontwikkeling meteen minder ruimte voor de ander betekenen met als gevolg dat projecten stilvallen of onder het maximum uitkomen.

Naar aanleiding van de stand van zaken zouden wij graag in gesprek willen met de raad over de ambitie om 1100 woningen te realiseren in Kronenburg en over de verschillende projecten.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bijeen op	19 januari 2022
Ter bespreking van	Vaststellen: Ontwikkelperspectief Kronenburg
Motie van het lid	Menno Loos – VVD Giovanni Visser – PvdA Jan Hutten – CDA Lea Manders – Arnhem Centraal Coen Verheij – PVV Cyriel Prinsen - GroenLinks
Titel motie	Prettig wonen in Kronenburg
Nummer Zaaknummer	**21M274** 584759

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

We wetende dat:

- Kronenburg verhoudingsgewijs reeds veel (sociale) huurwoningen heeft.
- Het plan 1100 woningen wil toevoegen waarvan 90% waarschijnlijk huur.
- Arnhem volgens het woonbehoefte onderzoek voornamelijk extra koopwoningen nodig heeft in alle prijsklasse.
- De huidige bewoners zo min mogelijk huurwoningen willen.

We vinden dat:

- Het voor de sociale cohesie goed is als mensen zich langjarig in een wijk willen vestigen.
- We ook rekening moeten houden met het moment dat het aanbod van betaalbare koopwoningen (regionaal) groter is geworden en dat mensen de (duurdere) huurwoningen gaan verlaten.
- Ook ontwikkelaars gebaat zijn bij een leefbaar en toekomstbestendig Kronenburg.

Roept het college op:

- Bij de uitwerking van het Ontwikkelperspectief Kronenburg te streven dat de helft (50%) van de toegevoegde woningen een koopwoning is met een zelfbewoningsplicht.
- Dat het aantal woningen in het ontwikkelperspectief (1100) leidend is. Bij elke afwijking naar boven expliciete toestemming van de gemeenteraad te vragen, met daarbij uiteraard de motivatie en een zorgvuldig participatieproces.

En gaat over tot de orde van de dag

Menno Loos – VVD

Giovanni Visser – PvdA

Jan Hutten – CDA

Lea Manders – Arnhem Centraal

Coen Verheij – PVV

Cyriel Prinsen - GroenLinks

AANGENOMEN

Voor 27 *Motie "Prettig wonen in Kronenburg" (21M274)*

Tegen 9

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	0
Nede		
Becker		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Sociale Fractie Arnhem	1	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	3	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	1	2
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 36

Kronenburg vernieuwt

Openbare ruimte en woningbouw

GEMEENTE Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Visiekaart

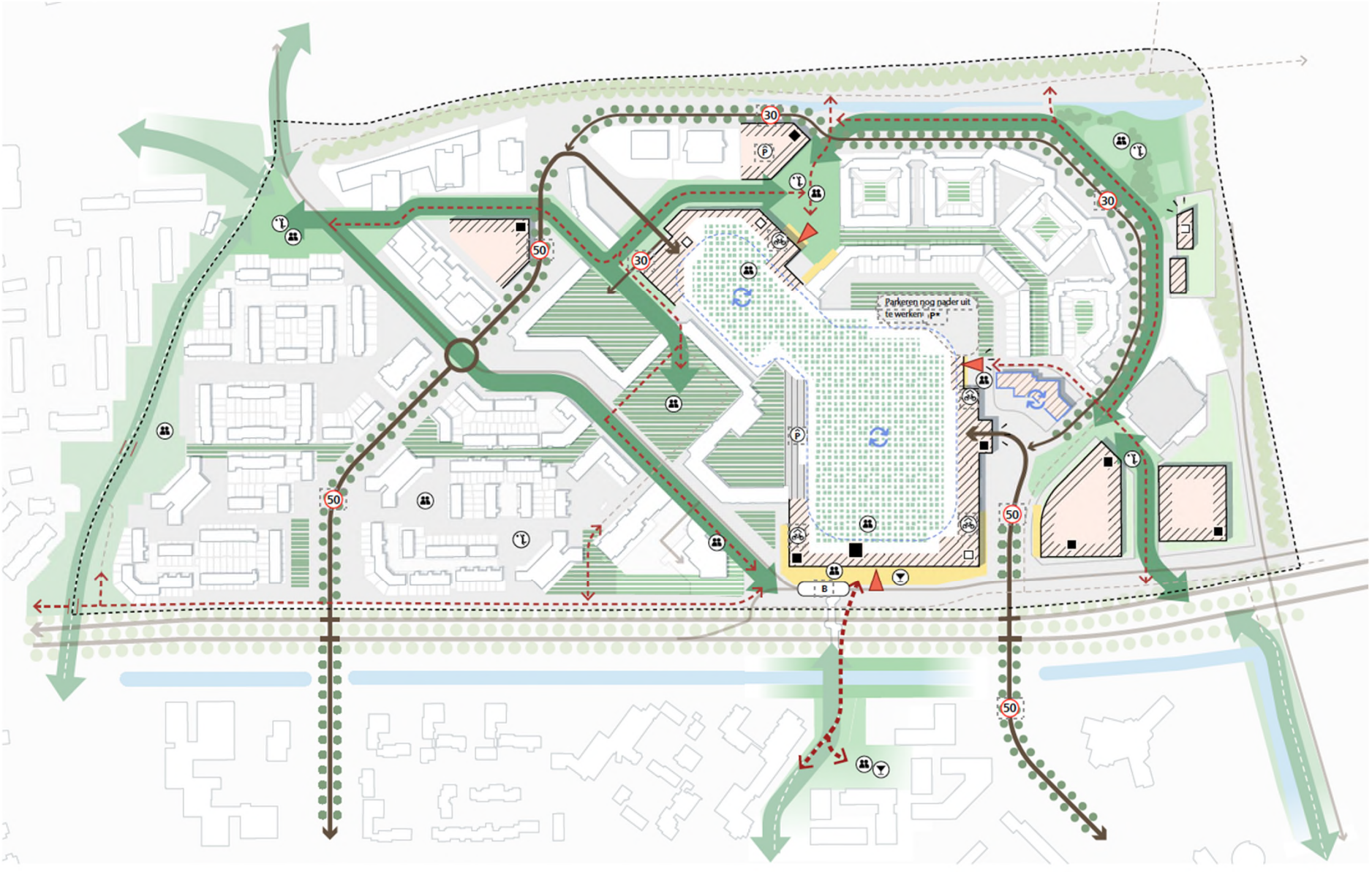

GEMEENTE Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Openbare ruimte

Stand van zaken projecten

- Nieuw ontwerp voor Croydonplein en Schepen van Ommerenstraat
- Ruimte voor fietsers Burgemeester Matsersingel
- Meer groen Schepen van der Camerstraat
- Goed verbonden via busstation Kronenburg

Juni 2023

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Croydonplein en Schepen van Ommerenstraat

Meedenken over nieuwe inrichting

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Aandachtspunten bewoners

Een mooi, groen en uitnodigend plein

Geen obstakels en struikelblokken,
dus aandacht voor toegankelijkheid

Bloeiende beplanting, een jaarrond beleving,
comfortabel zitten, verspreid over het plein

Afwisseling zon en schaduw,
prettig verblijfsklimaat

De fontein behouden als belangrijk element

Gezamenlijke activiteiten en
kleine evenementen

Afweging op de kunstobjecten

Ruimte voor halen en brengen van mensen

Hardrijders op en nabij de busbaan

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Testen van invulling

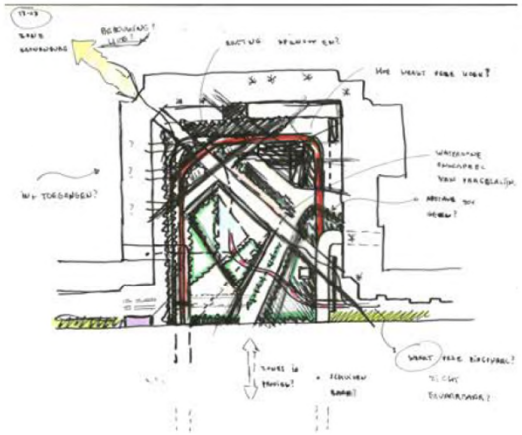

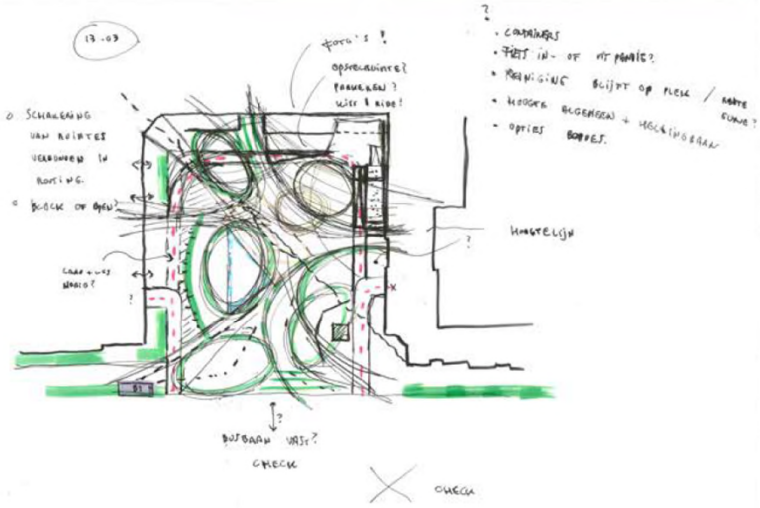

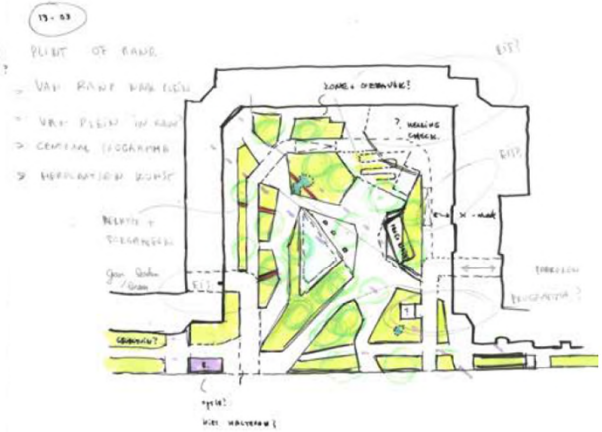

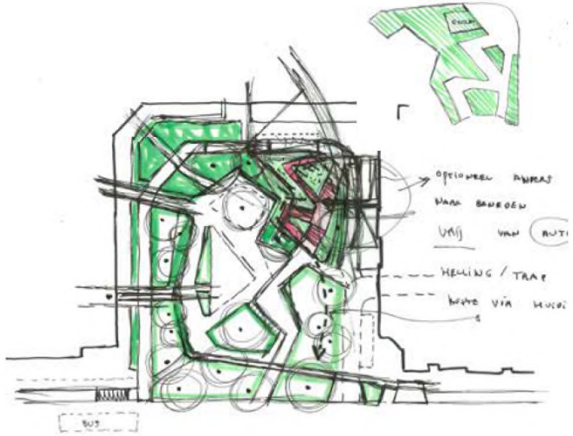

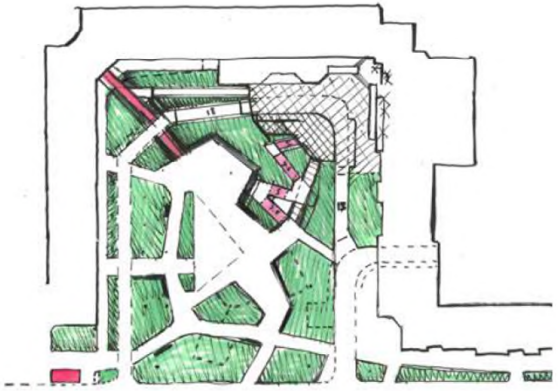

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Dubbelzijdig fietspad

Juni 2023

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Schepen van der Camerstraat

Juni 2023

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Goed verbonden via nieuw busstation

Gemeente Arnhem

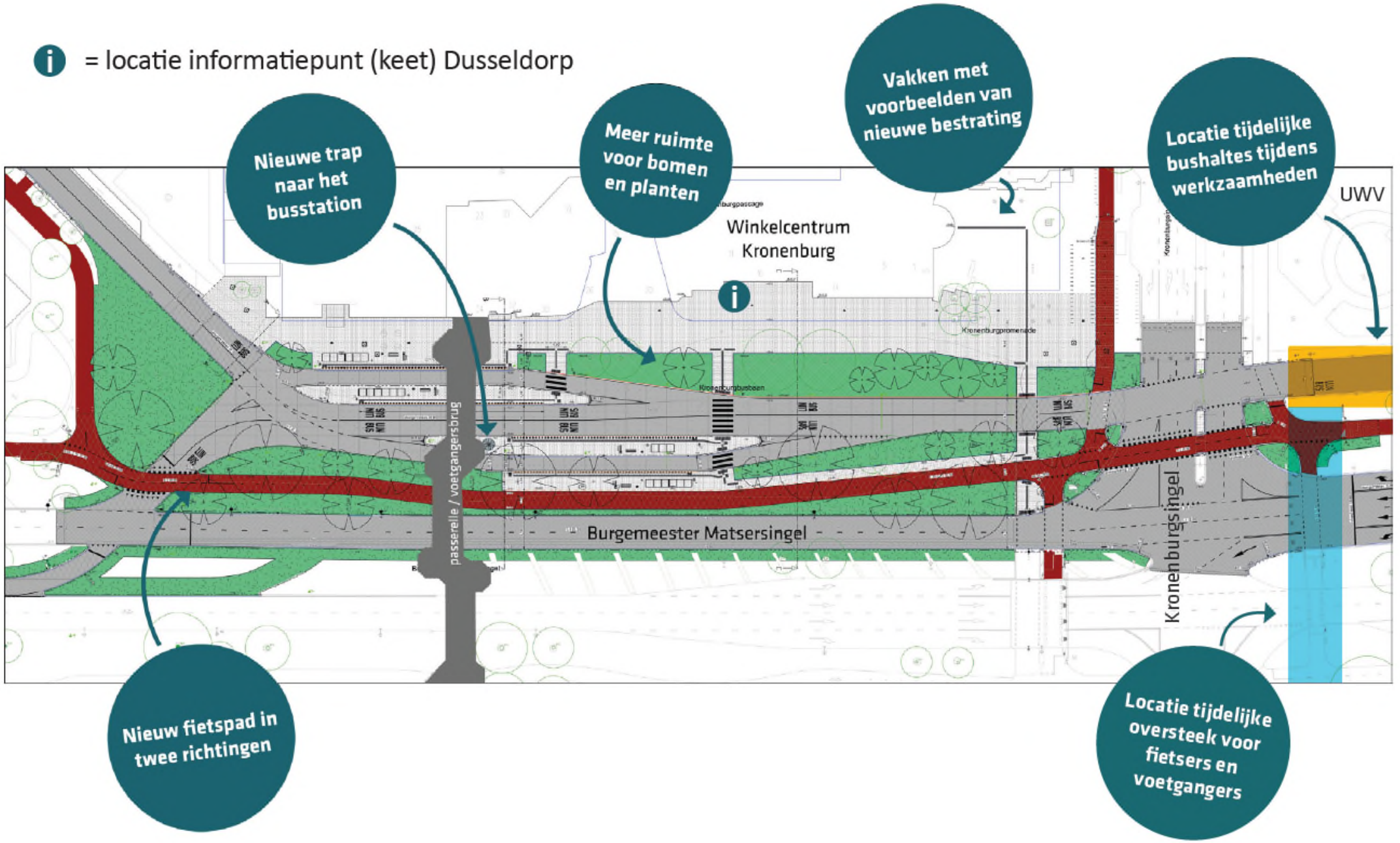
= locatie informatiepunt (keet) Dusseldorp
Nieuwe trap naar het busstation
Meer ruimte voor bomen en planten
Vakken met voorbeelden van nieuwe bestrating
Locatie tijdelijke bushaltes tijdens werkzaamheden
Winkelcentrum Kronenburg
UWV
Kronenburgpromenade
Kronenburgbusbaan
passerelle / voetgangersbrug
Burgemeester Matsersingel
Kronenburgsingel
Nieuw fietspad in twee richtingen
Locatie tijdelijke oversteek voor fietsers en voetgangers

Kronenburg vernieuwt

Ruim 600 volgers

Juni 2023

de BouwApp.

11:24 5G

Vernieuwing busstation Kronenburg

Aannemer Dusseldorp Infra, Sloop en...

612 Delen

2023

15 jun

NIEUW

Update I Werkzaamheden

Ondanks het warme weer gaan de werkzaamheden aan het...

Toon meer

+2

9

Nieuw

14 jun

Onze buren I Indoor City

Ben je op zoek naar de perfecte...

Toon meer

10

9 jun

Update I Afrondende werkzaamheden

GEMEENTE Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Woningbouw

Stand van zaken projecten

- Kroonpark
- ABC locatie
- Front Burgemeester Matsersingel en oostzijde
- Pleijzone

Juni 2023

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Ruimte voor nieuwe woningen

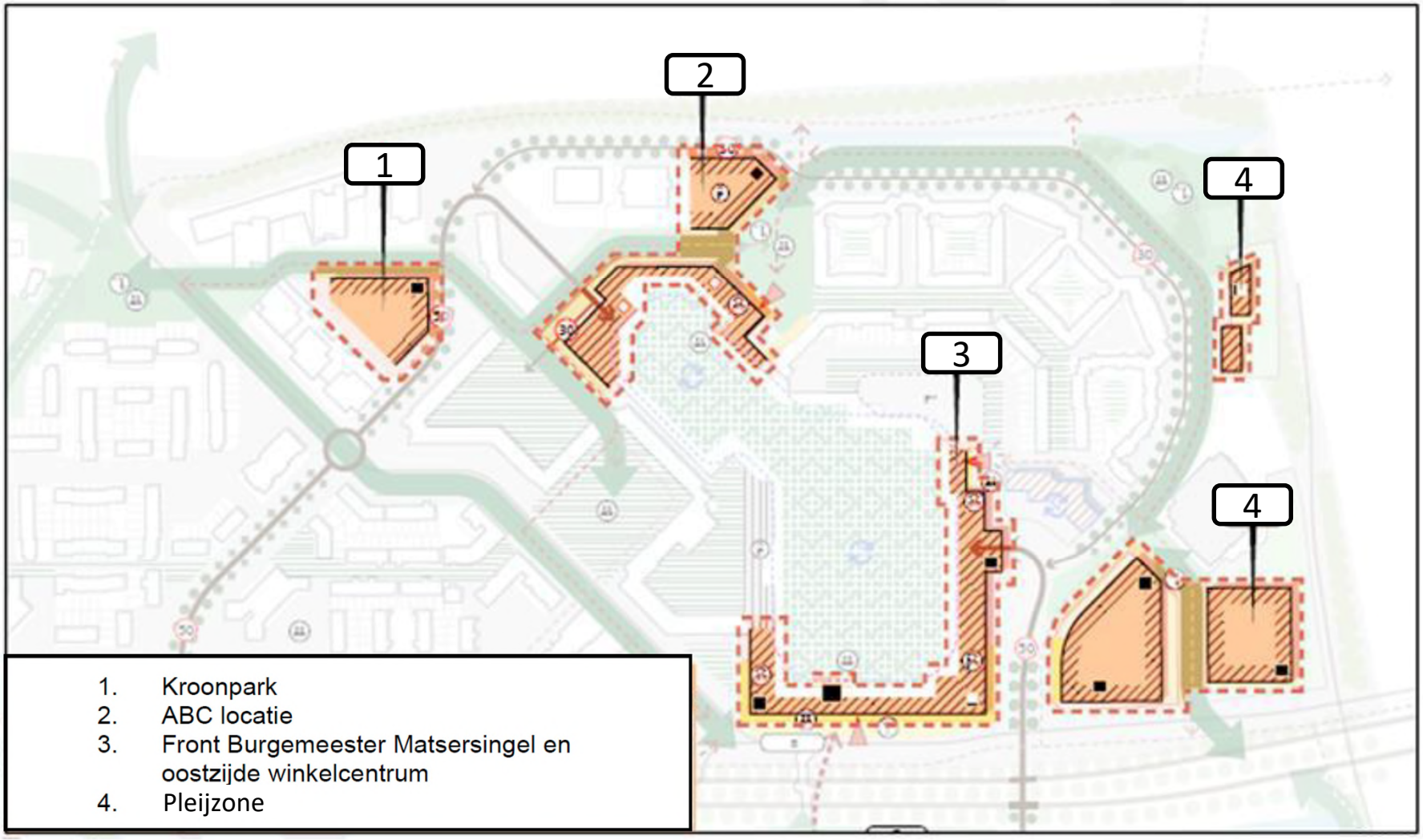

GEMEENTE Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Kroonpark

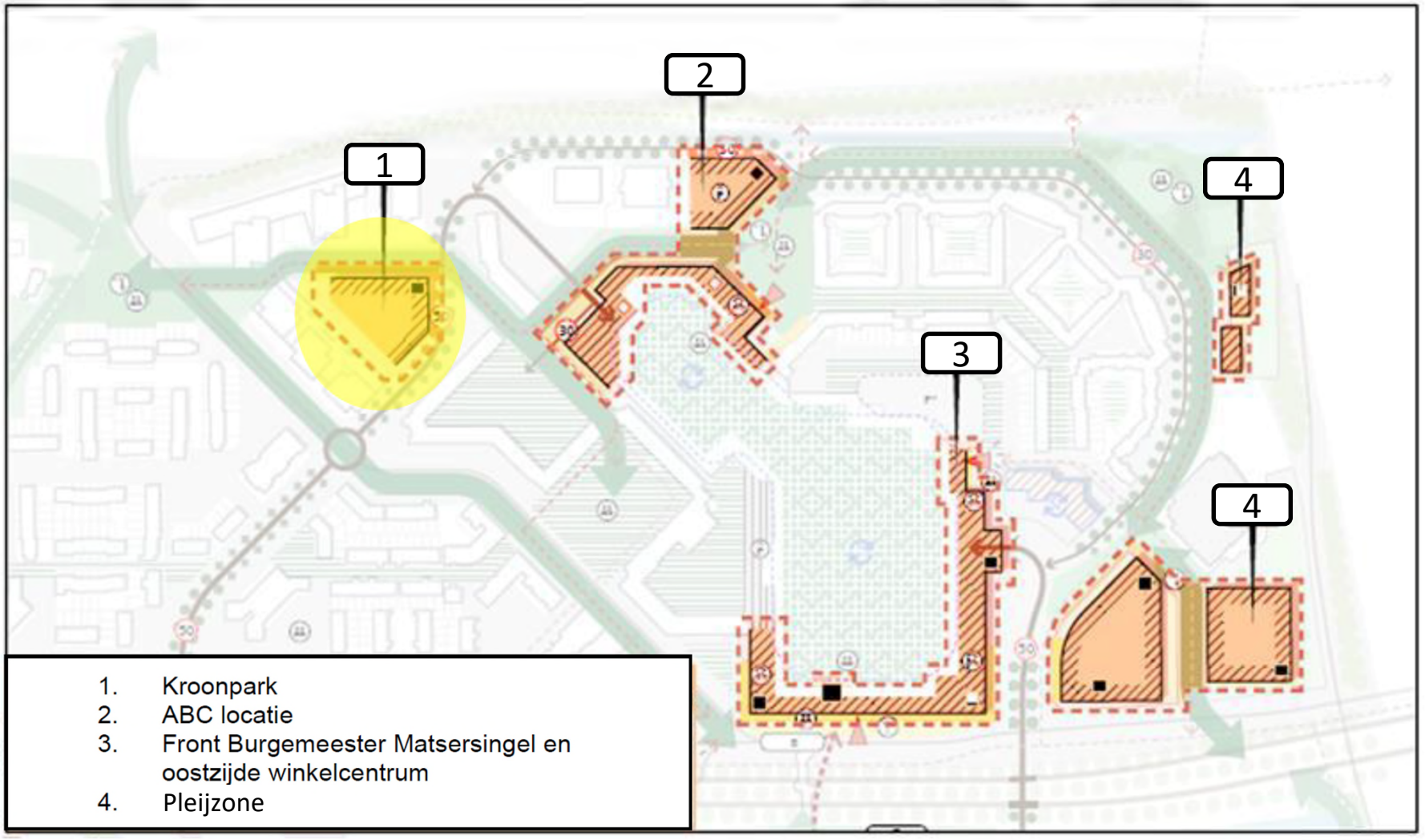

GEMEENTE Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Wonen bij FSC

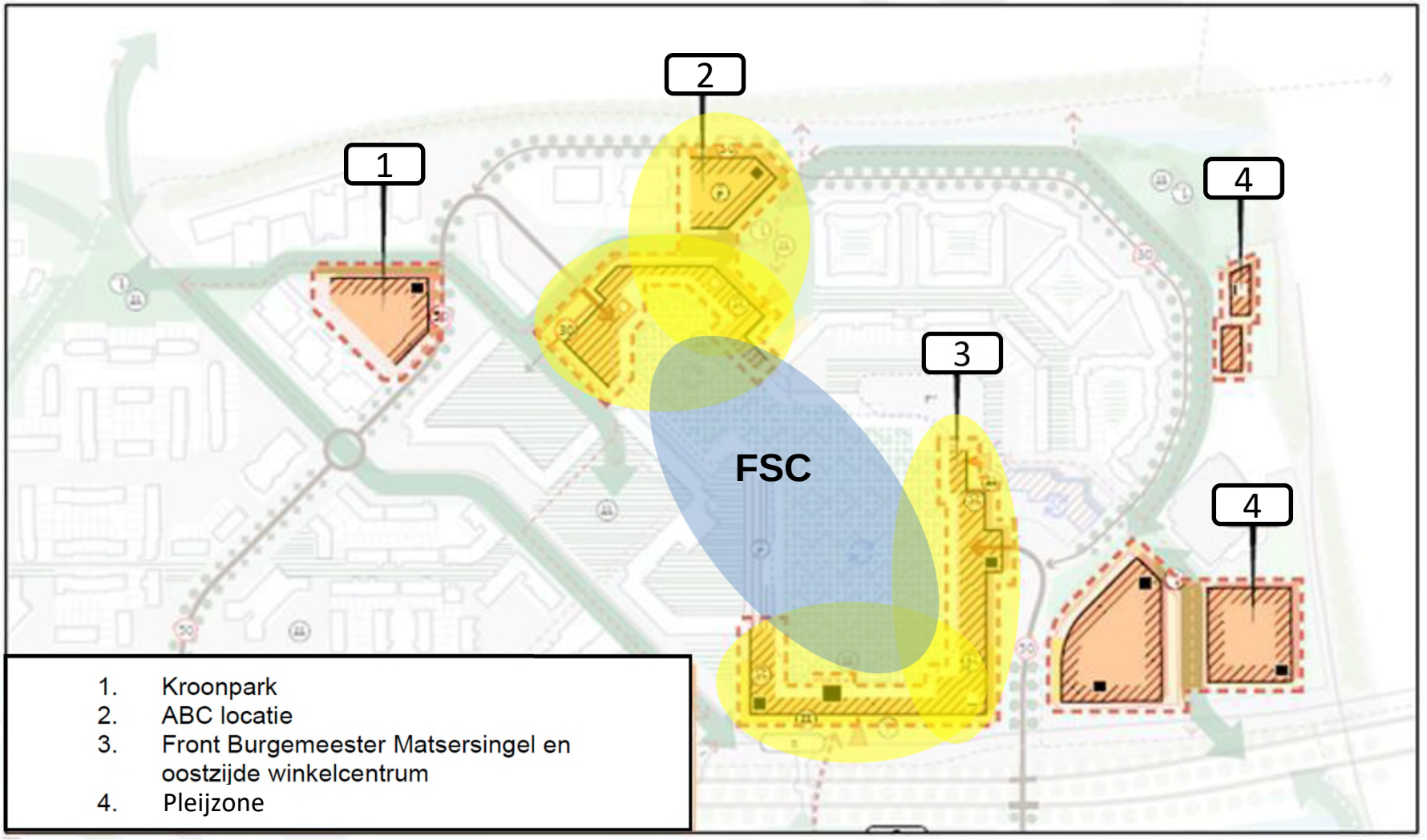

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Full Service Center

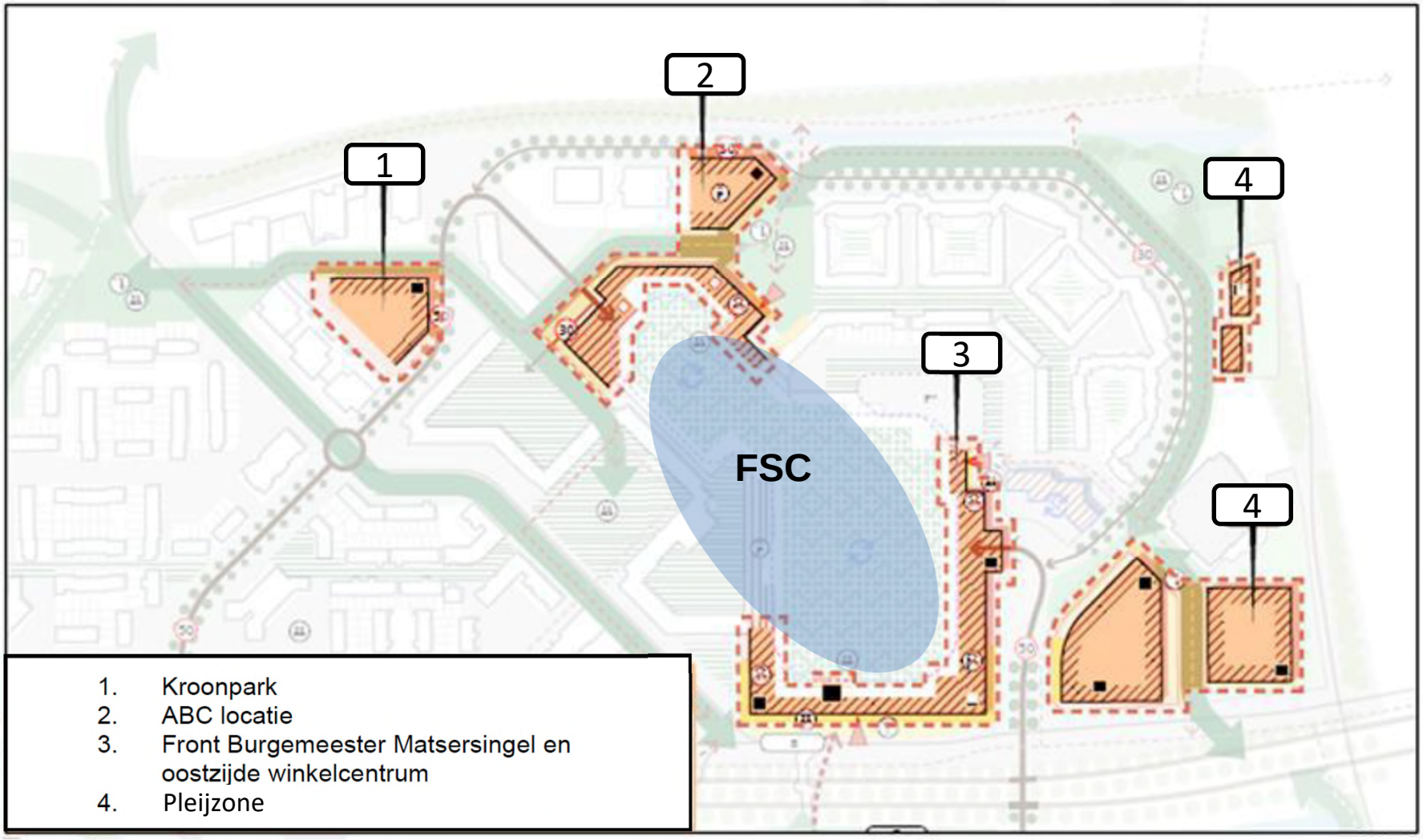

Gemeente Arnhem

Ambitie nieuwe entree exterieur Schepen ten Havestraat

Ondanks dat deze impressies met zorg zijn opgemaakt, dienen ze slechts als impressie. Er kunnen geen rechten worden ontleend aan deze impressies of de inhoud hiervan. De invulling van het openbaar gebied zal worden uitgevoerd door de gemeente Arnhem.

GEMEENTE Arnhem

Ambitie nieuwe entree exterieur Schepen ten Havestraat

Ondanks dat deze impressies met zorg zijn opgemaakt, dienen ze slechts als impressie. Er kunnen geen rechten worden ontleend aan deze impressies of de inhoud hiervan. De invulling van het openbaar gebied zal worden uitgevoerd door de gemeente Arnhem.

GEMEENTE Arnhem

Ambitie nieuw horecaplein vanuit bestaande passage

Ondanks dat deze impressies met zorg zijn opgemaakt, dienen ze slechts als impressie. Er kunnen geen rechten worden ontleend aan deze impressies of de inhoud hiervan.

GEMEENTE Arnhem

Kronenburg vernieuwt

ABC locatie

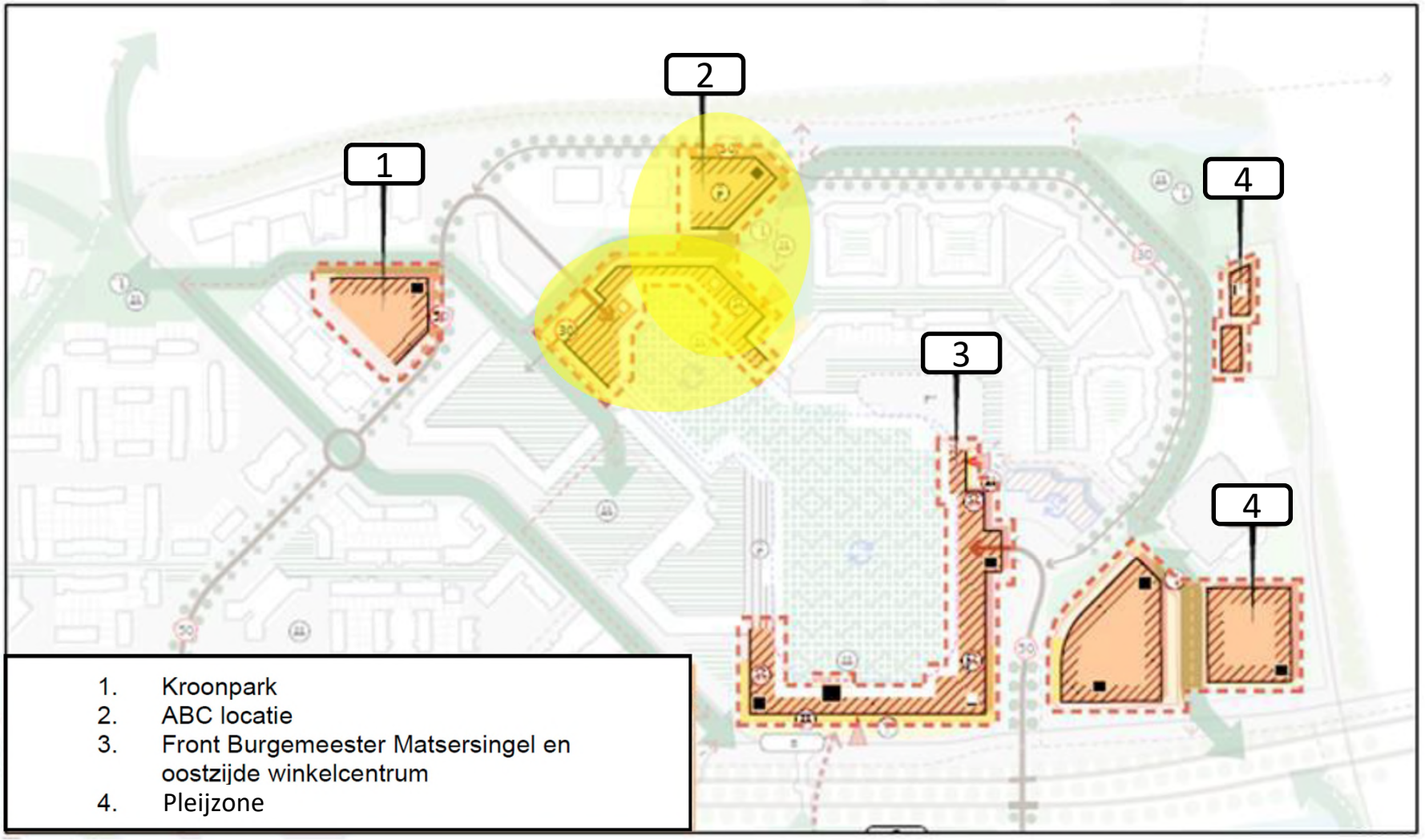

Gemeente Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Ideeën woningbouw fase 1

A Appartementen
Stadswoningen
Parkeervoorzieningen

B Appartementen
Woonzorgvoorzieningen
Kantoorruimte

C Stadswoningen

D Appartementen

E Stadswoningen

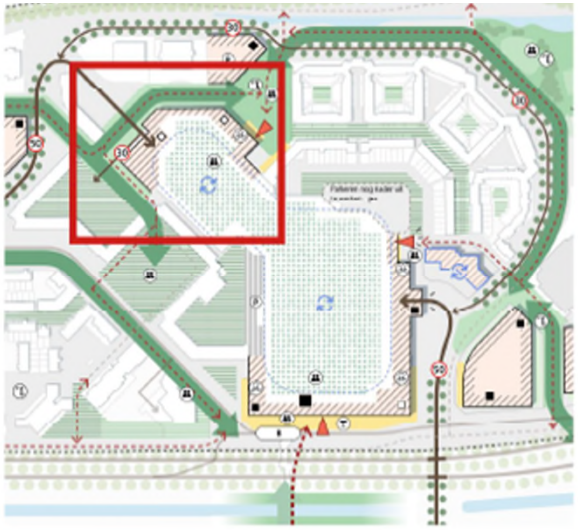

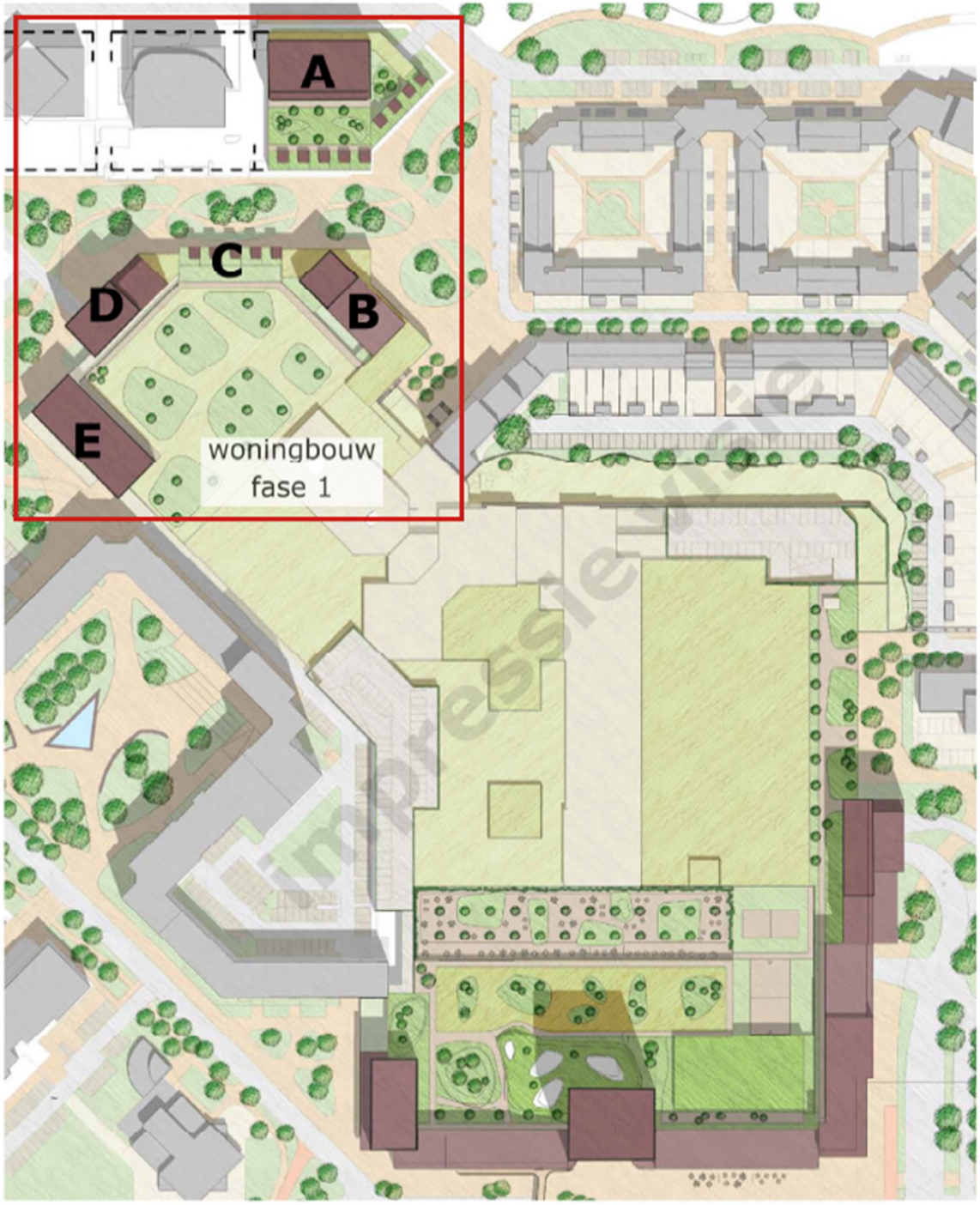

impressiefoto

GEMEENTE Arnhem

GEMEENTE
Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Front en oostzijde

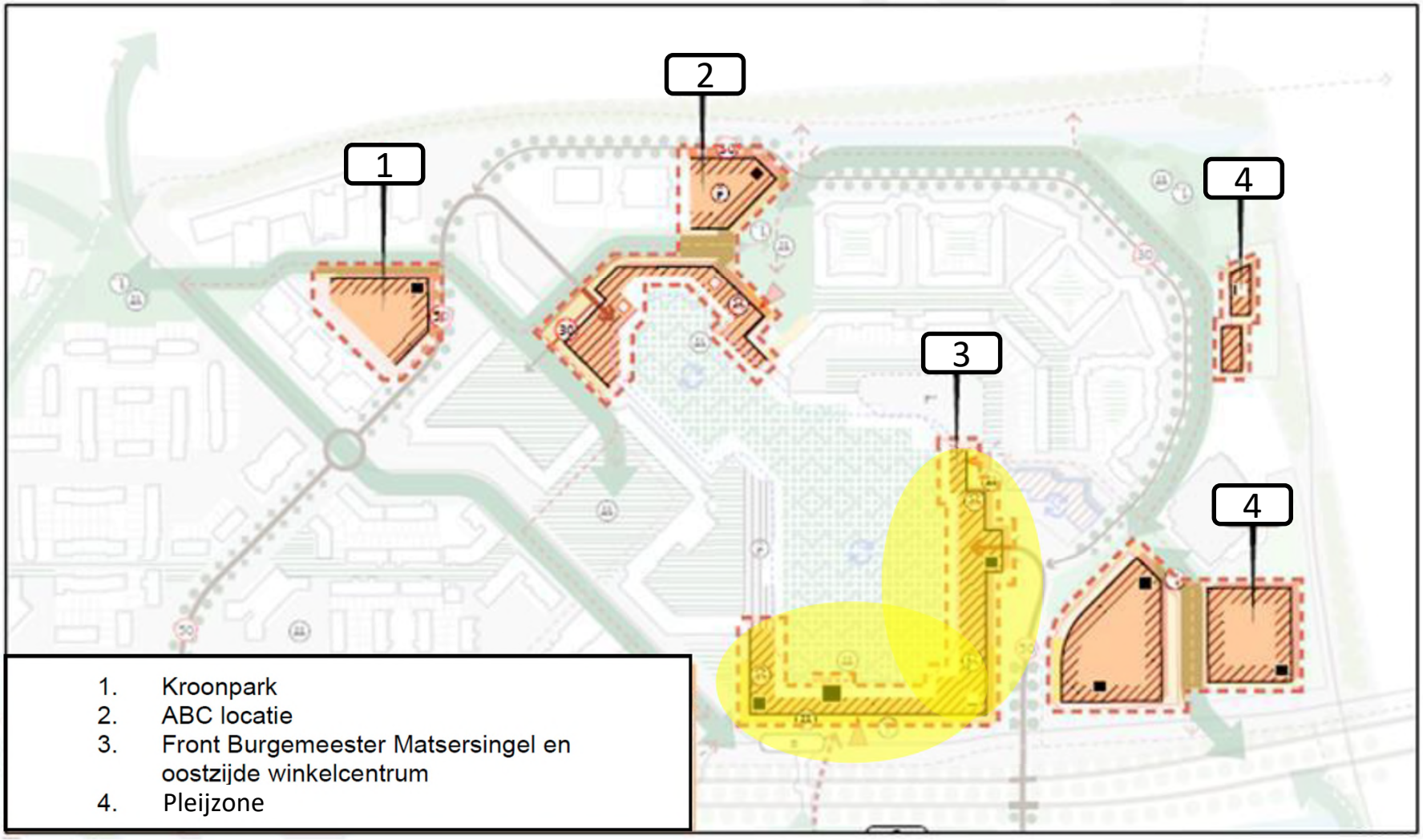

Gemeente Arnhem

GEMEENTE
Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Pleijzone

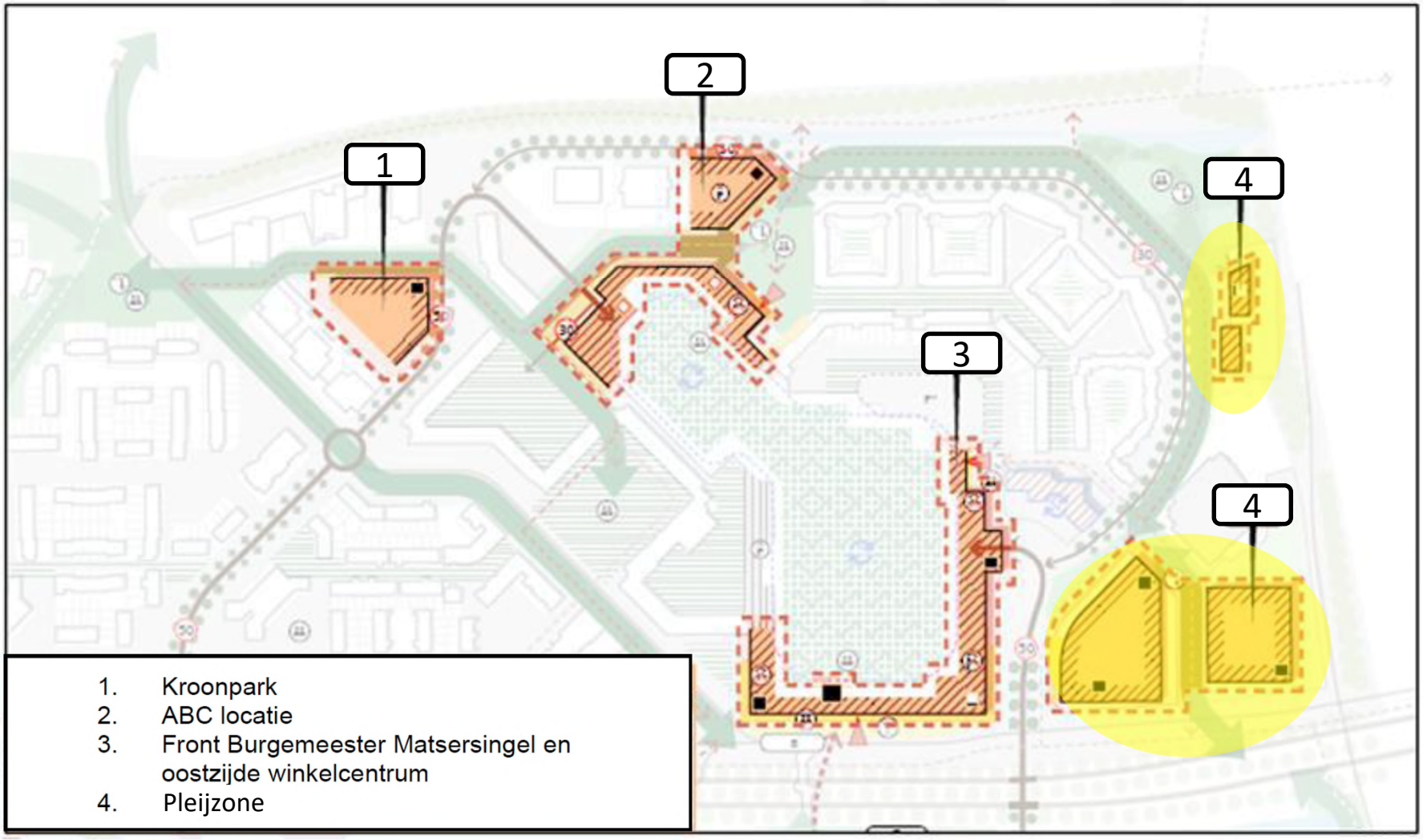

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Pleijzone – Camera Express

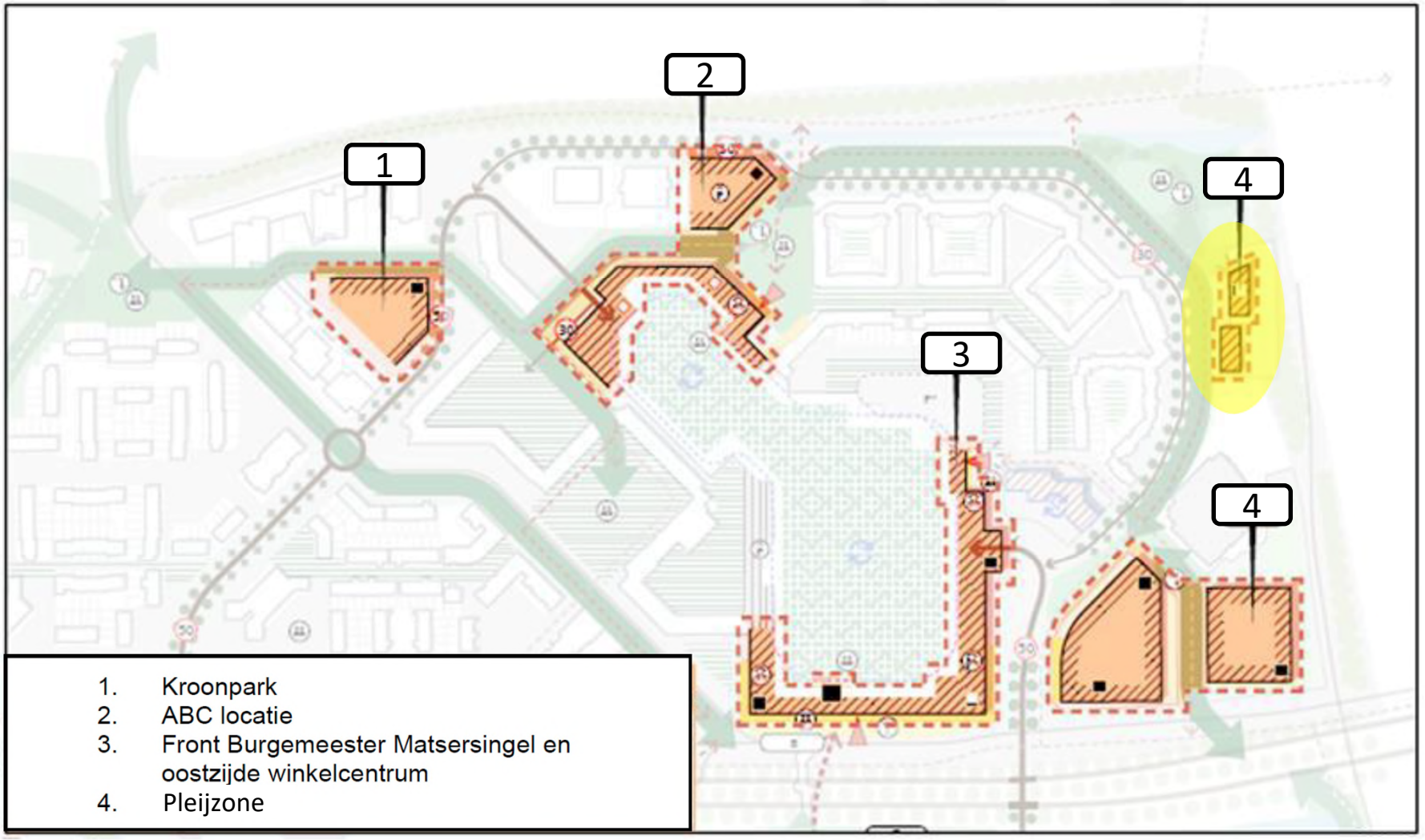

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Pleijzone – Kronenburgsingel 4

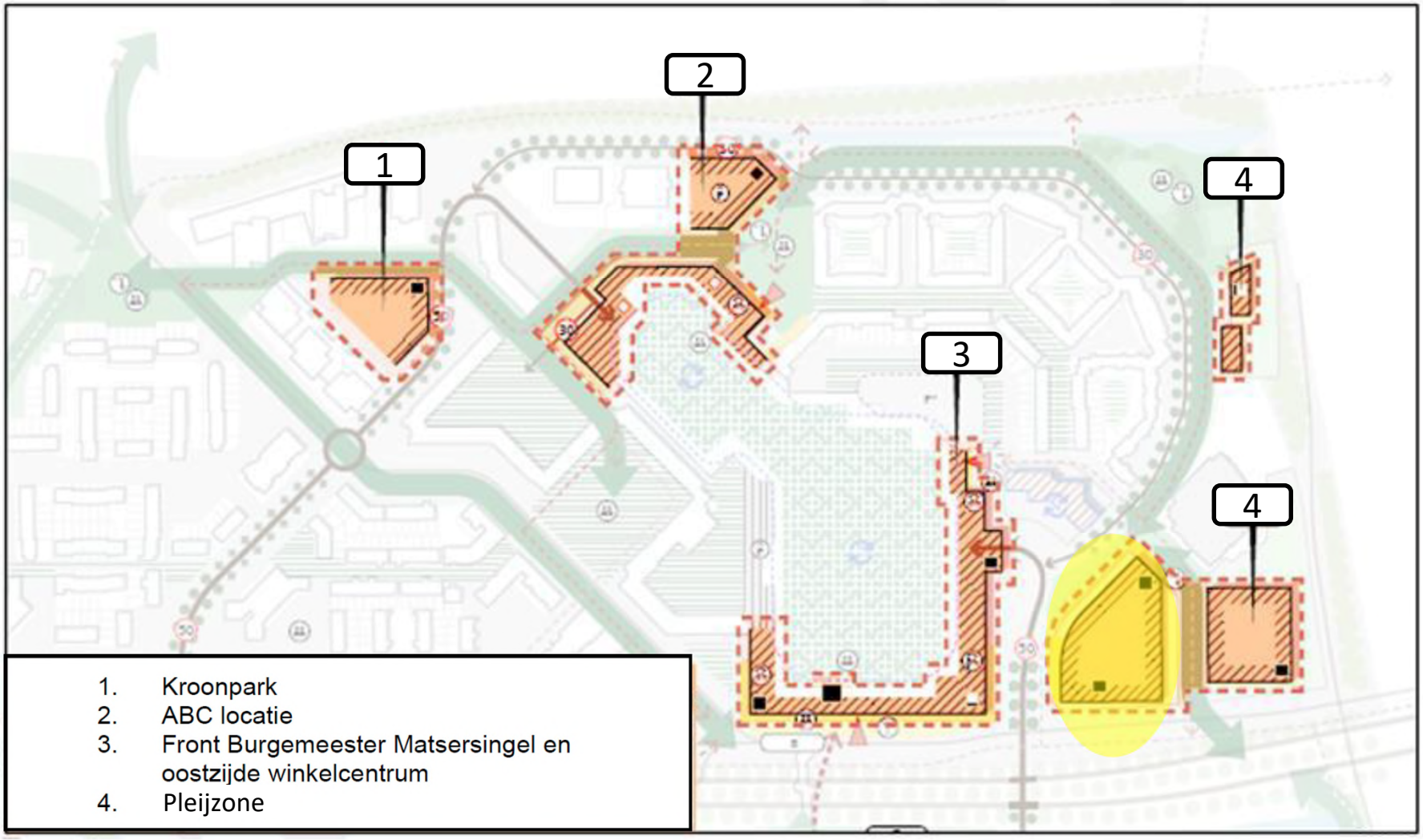

Gemeente Arnhem

Kronenburg vernieuwt

Pleijzone – Kronenburgsingel 8 en 12

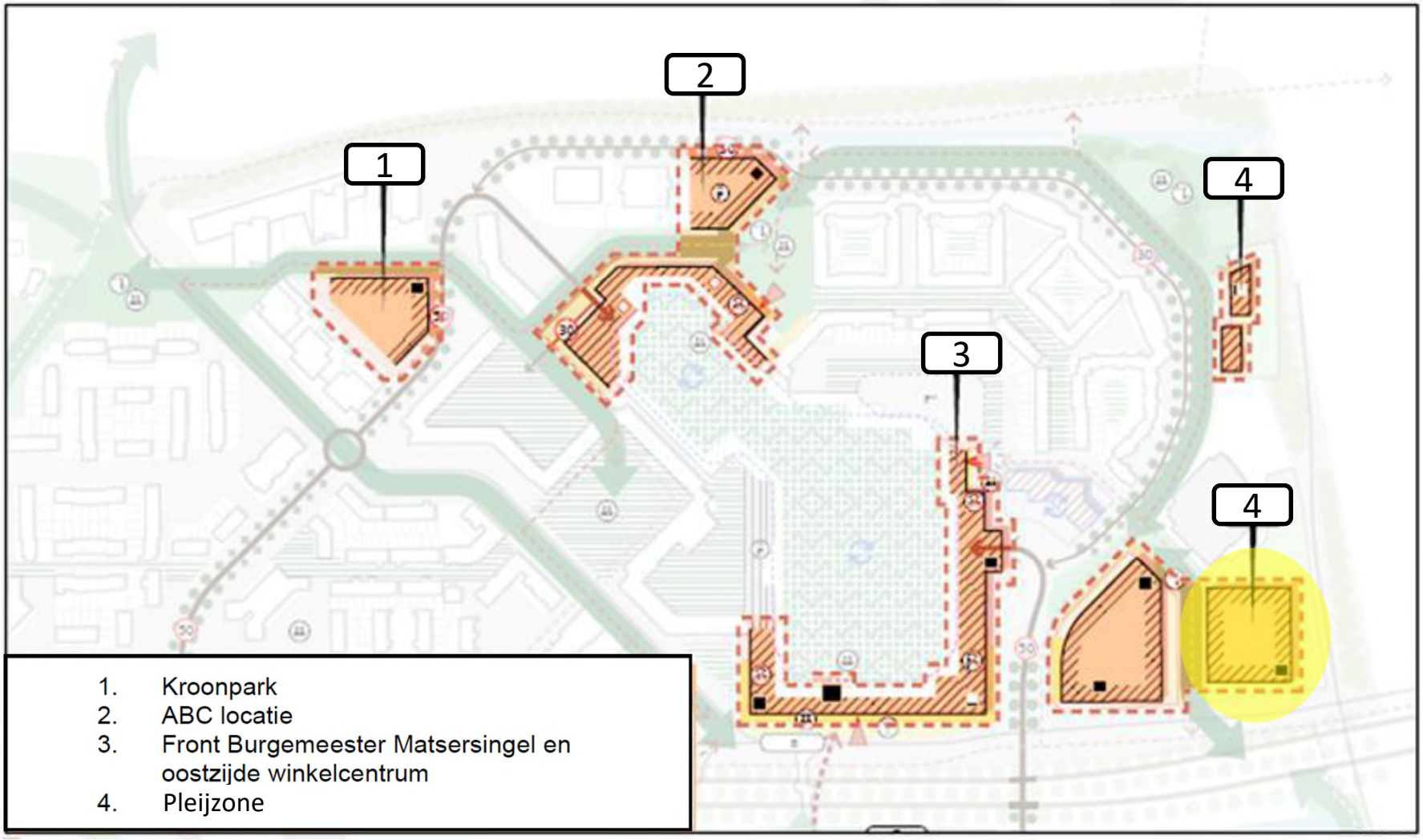

GEMEENTE Arnhem

GEMEENTE Arnhem

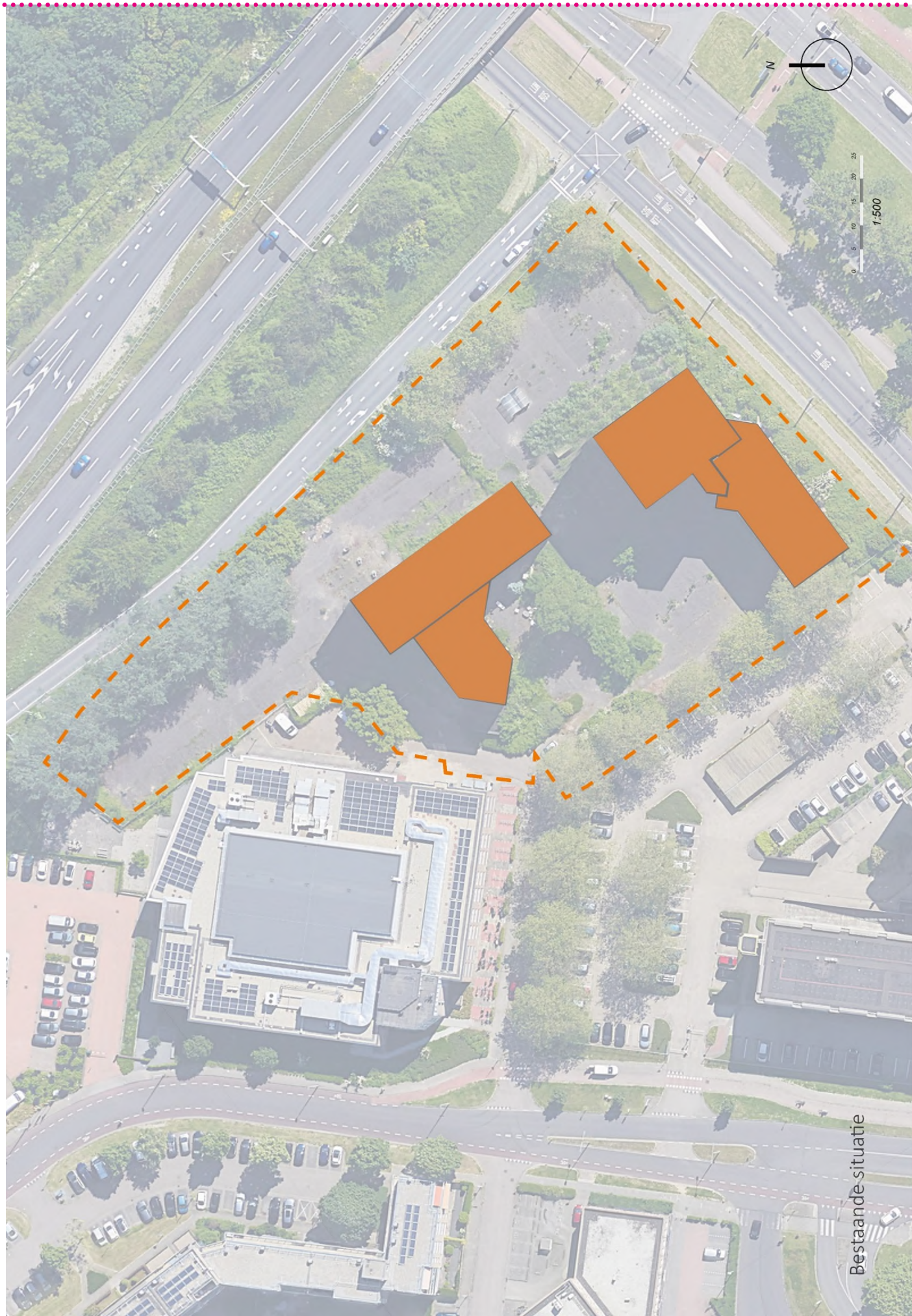

Bestaande situatie

GEMEENTE Arnhem

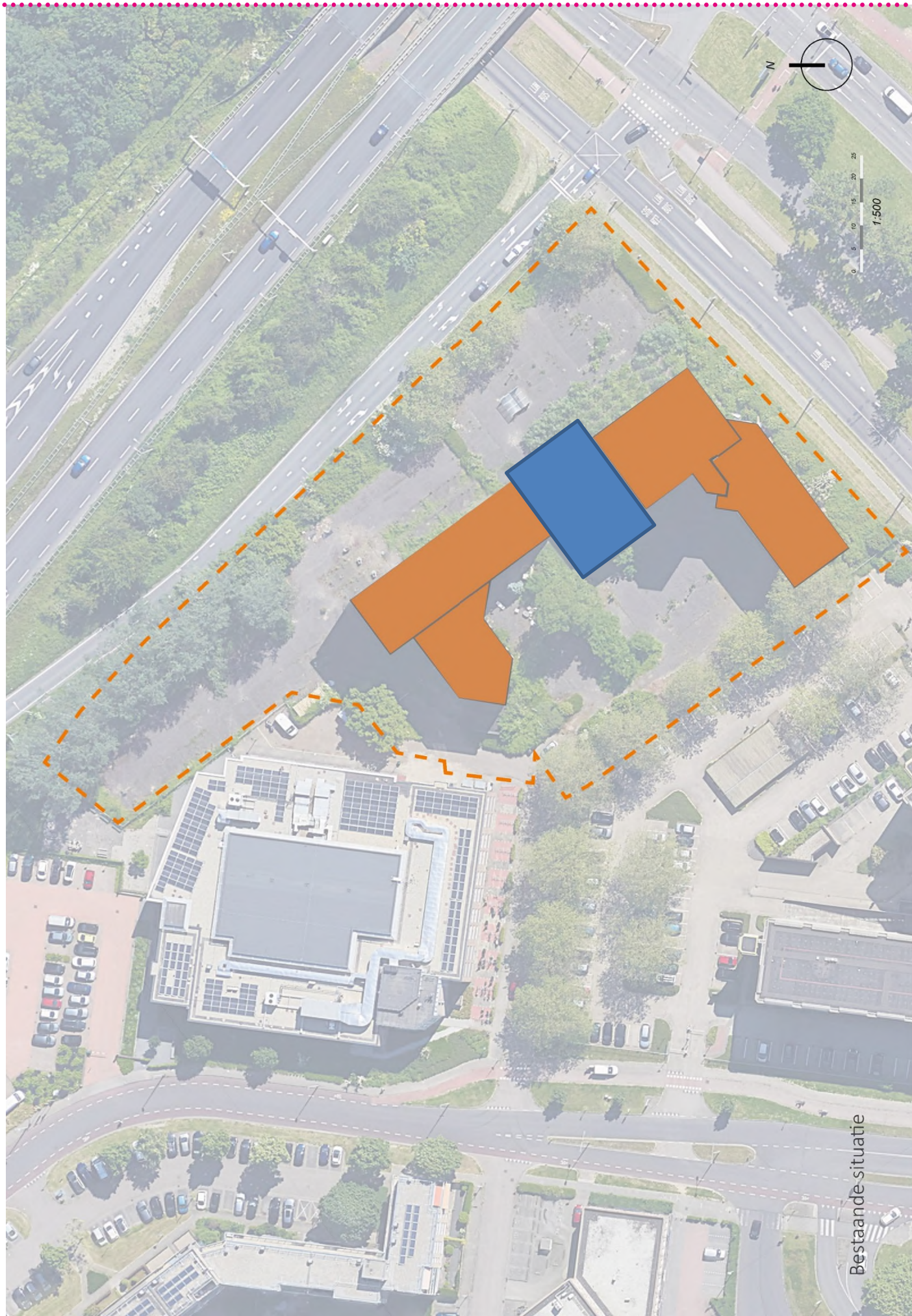

Bestaande situatie

GEMEENTE Arnhem

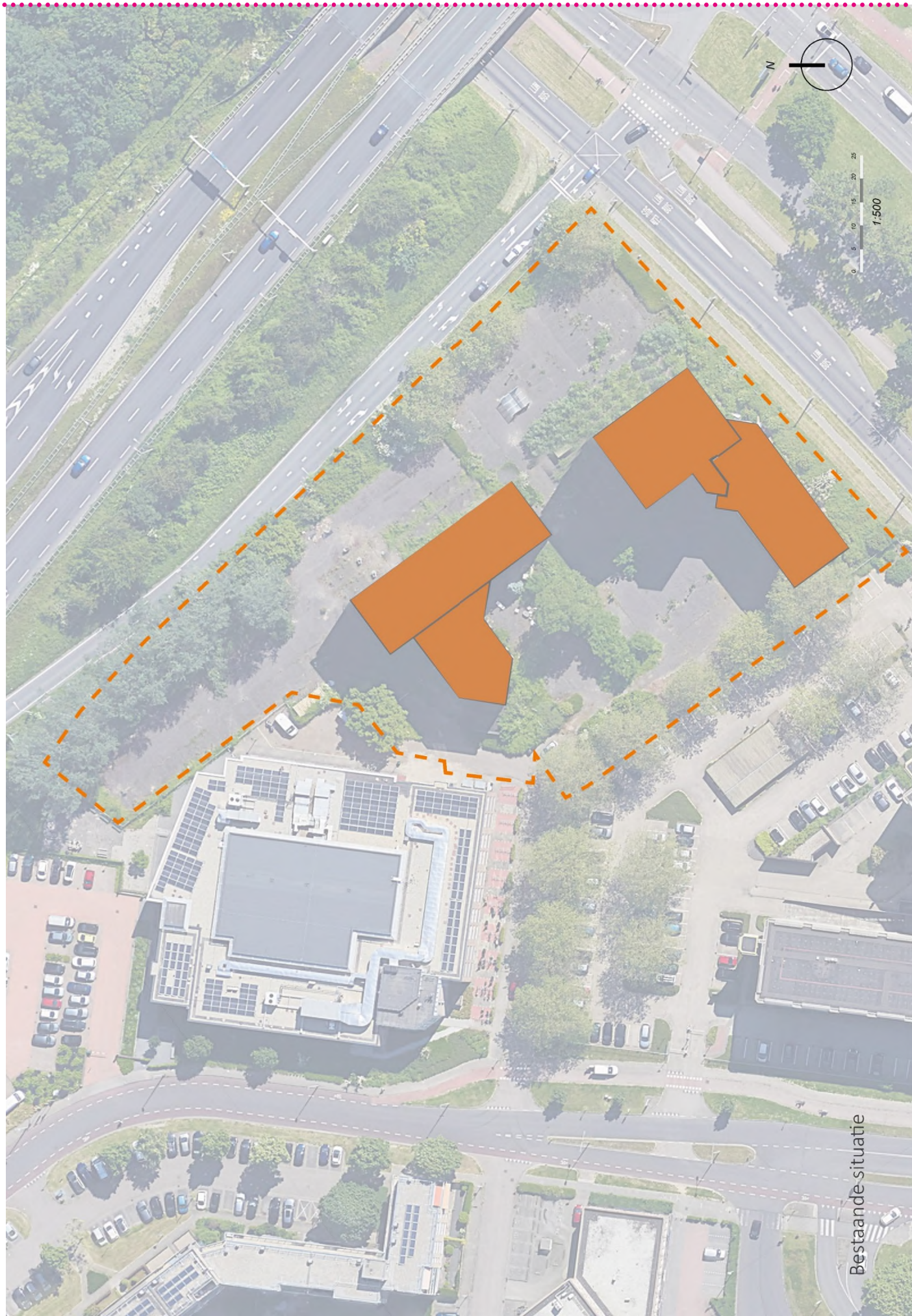

Bestaande situatie

Kronenburg vernieuwt

Dank voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

BEHANDELRESULTAAT

22.00 uur - 23.15 uur: Overzicht ontwikkelingen Kronenburg - 21-06-2023

Raadsbrief ‘Overzicht ontwikkelingen Kronenburg’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van Engelenburg (VVD), Brandts (D66), Neutkens (Volt), Prinsen (GroenLinks), Groot (Arnhem Centraal), Hobbelen (BurgerBelang Arnhem), Malda (CU) en Groot (CDA). De fractie van de PVV, PvdD, FvD, PvdA, Denk en SP waren niet aanwezig.

Bespreking
De raadsbrief ‘Overzicht ontwikkelingen Kronenburg’ is op verzoek van het college geagendeerd ter bespreking in de raad. De bespreking is aangevangen met een technische presentatie over de ontwikkelingen. Daar zijn technische vragen gesteld en beantwoord. Vervolgens heeft een gesprek plaatsgevonden tussen wethouder Bouwkamp en de raadskamer.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de bespreking is afgerond.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

R. Maref

Titel/onderwerp: Jaarstukken 2022 en de (geheime) FJP 2022

Raadsadviseur: M.Piscaer Telefoonnr: 377 5108 Maaike.piscaer@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	N. Bouwman
Portefeuillehouder:	P. Smeulers	Telefoonnr:	3774629
		E-mailadres:	Natasja.bouwman@arnhem.nl
Doel activiteit	*Meningsvormende fase 1*		
Toelichting	**Jaarstukken 2022** Het jaarverslag en de jaarrekening 2022 zijn het sluitstuk van de planning & control-cyclus over 2022. Met genoemde jaarstukken legt het college verantwoording af over de realisatie van de door de raad in de begroting vastgelegde beleidsvoornemens. De raad beoordeelt op grond van de jaarstukken of het college in overeenstemming met de in de begroting gestelde kaders heeft geopereerd. **Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP)** Als bijlage bij de jaarrekening verschijnt er ieder jaar de vertrouwelijke Nota Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 (FJP). De FJP bevat het geactualiseerde resultaat van de grondexploitaties en projecten, de toekomstige winstverwachting, de getroffen voorzieningen, de stand van de reserves en het benodigde weerstandsvermogen. De bijlage van de FJP met de financiële projectinformatie bevat geheime informatie. Daarom is de bijlage FJP 2022 niet bij de stukken gevoegd, maar onder geheimhouding aan de leden van de raad aangeboden **Accountantsverslag Deloitte - raadsbrief met advies auditcommissie** In het accountantsverslag doet Deloitte verslag van de uitkomsten van de controle. Een toelichting op de bevindingen van de accountant kunt u lezen in het bijgevoegde accountantsverslag. In de auditcommissie van 7 juni heeft de accountant een toelichting gegeven over het accountantsverslag. Naar aanleiding hiervan is er namens de auditcommissie een adviesbrief opgesteld voor de gemeenteraad met betrekking tot de behandeling van de jaarstukken. In deze brief geeft de auditcommissie de gemeenteraad een tweetal aandachtpunten mee. Het volledige advies van de auditcommissie vindt u in de raadsbrief. *(Verkorte) aandachtspunten voor de gemeenteraad n.a.v. het accountantsverslag:* 1. Wijze van begroten en verantwoorden – wijkprogramma's De accountant adviseert de gemeenteraad de wijze van begroten en verantwoorden te evalueren, mede in relatie tot hetgeen de raad wil bereiken op basis van het coalitieakkoord. De auditcommissie kan zich vinden in het beeld dat het vertalen van de ambities uit het coalitieakkoord naar de programma's in de begroting (te) complex is. Hierin zou een verbeterslag gemaakt kunnen worden. Het hebben van inzicht in de verdeling van kosten en opbrengsten over alle wijkprogramma's draagt slechts in beperkte mate bij aan het inzicht in de jaarstukken als geheel. De meerwaarde van deze wijkprogramma's staat daarmee (mogelijk) niet in verhouding tot de administratieve lasten. *De auditcommissie adviseert de gemeenteraad om deze aanbeveling van de accountant over te nemen en tijdens de verdere behandeling van de jaarstukken te bespreken of het wenselijk is om de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samen te voegen tot één wijkbegrotingsprogramma*		

	2. Onderzoek naar realisatiekracht De accountant signaleert dat de doelstellingen en ambities van het gemeentebestuur voor de komende jaren groot zijn, waardoor (investerings-) uitgaven de komende jaren fors toenemen. De accountant adviseert de gemeenteraad daarom te onderzoeken in hoeverre deze gestelde ambities passen binnen de beschikbare capaciteit. *De auditcommissie adviseert de gemeenteraad om deze aanbeveling vanuit de accountant over te nemen en dit mee te nemen bij de verdere behandeling van de Jaarstukken 2022.* **Duisenbergonderzoek – programma Participatie en armoede** De methode-Duisenberg is vernoemd naar het voormalige Tweede Kamerlid Pieter Duisenberg. Het houdt in dat rapporteurs vanuit de raad (raadsleden vanuit de coalitie en oppositie) worden aangewezen om een (of twee) programma's uit de jaarstukken te onderzoeken en vragen te inventariseren die namens de gehele raad worden gesteld aan de verantwoordelijke portefeuillehouder van het college. De raadsrapporteurs zijn als het ware een vooruitgeschoven post van de raad en zij rapporteren ook aan de raad. Dit jaar zijn als raadsrapporteur aangesteld: Marin Noomen, Nathalie Nede, Joris Brandts en Hasan Kumas. Zij hebben het programma 'participatie en armoede bestrijding' onderzocht. De presentatie met conclusies en aanbevelingen vindt u in de bijlage: *Aanbeveling voor de raad vanuit de raadsrapporteurs:* 1. Vraag het college om duiding van de beleidsindicatoren, trends en samenhang: is het gemeentelijke beleid doeltreffend of spelen andere factoren een rol? 2. Vraag het college naar de normen: absolute norm of richtinggevende via de trends. Daarbij opgemerkt dat niet alles is te kwantificeren, maar geef dat dan aan en ga het gesprek aan hoe dan te evalueren. 3. Selecteer een aantal (politiek) relevante doelen en vraag het college daar met name verder op in te zetten op de doorontwikkeling van de jaarstukken en bestuursrapportages. 4. Ga het gesprek aan met het college over het verdeelvraagstuk van middelen over uitvoeringsmaatregelen. Hoe kun je met elkaar komen tot een doelmatige verdeling? Maak voor de raad helder hoe de verdeling is en hoe dat tot stand is gekomen. *Zie voor meer informatie het raadsvoorstel en bijlage.*
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende fase 1
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.

Bijlagen	
	Raadsvoorstel "Jaarstukken 2022" (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2022)
	Bijlage 1 - Jaarstukken 2022
	Bijlage 2 - De controleverklaring 2022 van Deloitte
	Bijlage 3 - Accountantsverslag 2022 Deloitte
	Bijlage 4 - Reactie college Accountantsverslag
	Memo inzake proces behandeling ‘Perspectiefnota 2024-2027’, d.d. 14-04-2023
	Presentatie - Jaarstukken 2022, Turap-1 2023, Perspectiefnota 2024-2027
	Rapport en presentatie Duisenbergonderzoek programma (6) Participatie en Armoedebestrijding
	Raadsbrief "Advies auditcommissie aan gemeenteraad n.a.v. accountantsverslag jaarstukken 2022", d.d. 07-06-2023

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 153670

Onderwerp: Jaarstukken 2022 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2022)

Kernboodschap

De jaarstukken 2022 zijn het sluitstuk van de P&C-cyclus 2022. In de Begroting 2022 is het beleid op hoofdlijnen toegelicht. In de jaarstukken wordt zowel beleidsinhoudelijk als financieel verantwoording afgelegd over de resultaten die in 2022 zijn behaald.

Voorstel

1. De jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2022 vast te stellen.
2. Vast te stellen dat het resultaat 2022 aan de AR wordt toegevoegd.
3. Kennis te nemen van het bij de jaarstukken 2022 behorende accountantsverslag, opgesteld door Deloitte.
4. Kennis te nemen van de reactie van het college op het accountantsverslag.
5. Kennis te nemen van de bij het jaarverslag behorende geheime Bijlage Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022 met daarin de geactualiseerde (grond)exploitaties.
6. De begrotingswijziging met betrekking tot de FJP in het eerstkomende verzamelbesluit na vaststelling van de jaarstukken te verwerken.

Inleiding

In het jaarverslag en de jaarrekening legt het college van B&W verantwoording af over de realisatie van de door de raad in de Begroting vastgestelde beleidsvoornemens. De raad beoordeelt op grond van de jaarstukken of het college in overeenstemming met de in de begroting

GEMEENTE Arnhem

gestelde kaders heeft geopereerd. Ook dienen de jaarstukken (mede) ter beoordeling van de rechtmatigheid, doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beheer en beleid. In de verantwoording geeft het college aan: wat de gemeente voor de stad, haar inwoners en de stedelijke samenleving heeft bereikt (ambities en doelen), wat het daarvoor gedaan heeft (inspanningen) en wat het heeft gekost (lasten en baten). De inrichting van de jaarstukken sluit aan bij de programma-indeling van de begroting.

Als bijlage bij de jaarstukken is de geheime nota Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) opgenomen. De FJP bevat het geactualiseerde resultaat van de grondexploitaties en projecten ('herzieningen' genoemd), de toekomstige winstverwachting, de getroffen voorzieningen (= te verwachten verliezen), de stand van de reserves en het benodigde weerstandsvermogen. Om de onderhandelingspositie van de gemeente niet te schaden is de FJP geheim voor onbepaalde tijd.

Beoogd effect

Jaarstukken 2022:
Decharge verlenen aan het college van burgemeester en wethouders voor het gevoerde beleid en beheer door middel van de vaststelling door de raad van de jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2022.
FJP 2022:
Inzicht verschaffen in de ontwikkeling van de grondexploitaties en de investeringsprojecten. Daarnaast is het doel om de herzieningen zo snel mogelijk te verwerken in de begroting, zodat in de projecten gewerkt wordt met een actueel (financieel) kader.

Argumenten

1.1 Jaarstukken 2022

Volgens de wettelijke kaders, zijnde het Besluit Begroting en Verantwoording voor Provincies en Gemeenten (BBV), is het college verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag en de jaarrekening. Deze verantwoordelijkheid houdt onder meer in dat:

- de jaarrekening zowel de baten en lasten als de activa en passiva getrouw dient weer te geven;

- de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Rechtmatige totstandkoming betekent in overeenstemming met de begroting en met de van toepassing zijnde wettelijke regelingen waaronder gemeentelijke verordeningen.

De Verordening Financieel Beleid en Beheer van de gemeente Arnhem verplicht het college om ieder jaar voor 1 mei de opgestelde jaarstukken aan te bieden aan de raad.
De Gemeentewet verplicht de gemeente om ieder jaar uiterlijk voor 15 juli de door de gemeenteraad vastgestelde jaarstukken aan te bieden aan de provincie Gelderland.

2.1 Resultaatbestemming

In 2022 wordt een positief financieel resultaat na mutaties in de reserves van € 23,8 miljoen gerealiseerd. Voorgesteld wordt om dit resultaat toe te voegen aan de Algemene Reserve.

3.1 Accountantsverslag Deloitte

Verantwoordelijkheid accountant:
De controleverordening vormt de basis waarop de accountant de controle over de boekjaren uitvoert. In de verordening wordt de reikwijdte van de controle, de geldende normstellingen en de te hanteren goedkeurings- en rapporteringtolerantie vermeld. De bij de controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten.

Accountantsverslag en controleverklaring Deloitte:
In het accountantsverslag doet Deloitte verslag van de uitkomsten van de controle. Daarbij gaan zij nader in op de scope en reikwijdte van de accountantscontrole en geven zij een nadere toelichting op de getrouw- en rechtmatigheid van de jaarrekening. Het accountantsverslag is integraal onderdeel van de rapportage aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) inzake de SiSa-verantwoording.

De accountant heeft geen controleverschillen ten aanzien van getrouw- en rechtmatigheid geconstateerd. De accountant heeft een goedkeurende verklaring afgegeven voor de

jaarstukken 2022. Voor een nadere toelichting op de bevindingen van de accountant wordt verwezen naar het accountantsverslag.

Ons college heeft een reactie op het accountantsverslag geformuleerd. Hiervoor wordt verwezen naar de reactiebrief.

4.1 FJP: bijlage, geheimhouding en begrotingswijziging

Het algemene, publieke overzicht van de grondexploitaties is terug te vinden in de paragraaf Grondbeleid van het jaarverslag. Deze FJP 2022 is een verdieping daarop met gedetailleerde projectinformatie en risicobeschrijvingen. Wij raden u aan eerst de paragraaf Grondbeleid in het jaarverslag te lezen en pas daarna deze bijlagen. Om de onderhandelingspositie van de gemeente niet te schaden is de FJP geheim voor onbepaalde tijd.

De begrotingswijziging naar aanleiding van de FJP wordt verwerkt in het eerstvolgende verzamelbesluit na vaststelling van de jaarstukken 2022.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Voor de financiële risico's en onzekerheden wordt verwezen naar de paragraaf "Risicomanagement en weerstandsvermogen" in het jaarverslag.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

In 2022 wordt een positief financieel resultaat na mutaties in de reserves van € 23,8 miljoen gerealiseerd. Voorgesteld wordt om dit resultaat toe te voegen aan de Algemene Reserve.

Uitvoering

De accountant geeft een toelichting aan de auditcommissie over het accountantsverslag en de controleverklaring, behorende bij de jaarrekening.

Communicatie

Er wordt een persbericht en infographic gemaakt voor de jaarstukken.

Op de website financien.arnhem.nl staat de webversie van de jaarstukken weergegeven. Hierin is extra informatie opgenomen, zoals bijvoorbeeld in het onderdeel 'wat heeft het gekost' binnen de programma's (meer informatie tabel baten en lasten en reserves per programma) en bij 'wat hebben we gedaan' (in de doelenboom staat ook de informatie uit Turap 2 weergegeven).

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Concept-raadsbesluit jaarstukken 2022
- Jaarstukken 2022
- De controleverklaring 2022 van Deloitte
- Accountantsverslag 2022 Deloitte
- Reactie college Accountantsverslag
- Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 (geheim)

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	153670

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 18 april 2023, nummer: 153670;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De jaarstukken inclusief de bijbehorende jaarrekening 2022 vast te stellen.
2. Vast te stellen dat het resultaat 2022 aan de AR wordt toegevoegd.
3. De begrotingswijziging met betrekking tot de FJP in het eerstkomende verzamelbesluit na vaststelling van de jaarstukken te verwerken.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Jaarstukken 2022

Jaarstukken 2022

Arnhem GEMEENTE

Jaarstukken 2022

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen 1
2022, een samenvatting 2
Leeswijzer 7
Deel 2 Jaarverslag 9
Wijken 10
Wijken algemeen 11
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 17
Noordwest 22
Noordoost 26
Presikhaaf 32
Malburgen 37
Schuytgraaf, Elderveld 42
De Laar, Elden 47
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 51
Stad 58
Bestuur, dienstverlening en financiën 59
Veiligheid 70
Bereikbaarheid 75
Economie 81
Onderwijs 90
Cultuur 96
Participatie en armoedebestrijding 102
Zorg 114
Welzijn en inclusie 127
Gezondheid en sport 137
Klimaat en energie 142
Ruimtelijke ontwikkeling 151
Wonen en leefomgeving 157
Paragrafen 171
Lokale heffingen 172
Risicomanagement en weerstandsvermogen 178
Onderhoud kapitaalgoederen 178
Financiering 206
Bedrijfsvoering 211
Verbonden partijen 218
Grondbeleid 238
Investeringen 247
Subsidies 251
Integriteit 258

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid 261
Deel 3 Jaarrekening 262
Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar 263
Incidentele baten en lasten 266
Balans en de toelichting 272
Bijlage met het overzicht van de taakvelden 302
Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel) 315
Deel 4 Bijlagen 342
Afkortingenlijst 343
Begrippenlijst 346

Deel 1 Hoofdlijnen

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Leeswijzer

2022, een samenvatting

Voor u ligt het jaarverslag van de gemeente Arnhem over het jaar 2022. In dit verslag vindt u een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen, projecten en uitdagingen van onze gemeente in het afgelopen jaar.

2022 was een jaar waarin de gevolgen van de oorlog in Oekraïne bij iedereen thuis voelbaar waren, we te maken kregen met de energiecrisis en waarin de nasleep van de coronapandemie voor onze inwoners en ondernemers opnieuw zwaar was. Deze bijzondere omstandigheden vroegen om bijzondere maatregelen. Daarom hebben we het afgelopen jaar de winterregeling ingezet om de huishoudens die dat het hardst nodig hadden extra energietoeslag te geven. Daarnaast hebben we een noodfonds in het leven geroepen voor mkb-ondernemers die door de hoge energielasten kampten met grote geldzorgen.

2022 was ook het jaar van gemeenteraadsverkiezingen en een jaar waarin we koers hebben gezet naar een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

In dit verslag leest u over onze inspanningen op het gebied van onder meer vergroening en verduurzaming, wonen, bestaanszekerheid, inclusie, cultuur en de projecten die wij afgelopen jaar in de openbare ruimte hebben uitgevoerd.

Duurzaam

Arnhem is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar onze inwoners fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie en klimaatadaptatie, zijn uitdagingen waar onze stad voor staat.

We hebben de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. In de aanloop daarnaartoe hebben we in 2022 onder meer twee zonnevelden gerealiseerd. Bij het uitvoeren van onze ambitie spelen bewustwording en gedrag een belangrijke rol. Met 'Arnhem Aan' willen we mensen enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met het besparen van energie en het opwekken van hernieuwbare energie. Inmiddels hebben zich ruim 1100 huishoudens bij de Energiebank regio gemeld voor intensieve begeleiding door een energiecoach. Ook is in het Spijkerkwartier het Buurtklusbedrijf opgericht, dat in samenwerking met de gemeente en Volkshuisvesting huizen gaat bezoeken om maatregelen te installeren.

Met een gebiedsgerichte en sectorgerichte aanpak op werklocaties stimuleerden we bedrijven om energie te besparen. Met kantorenpark Gelderse Poort hebben we een Green deal gesloten en we zien dat kantoren die hier ‘gevestigd zijn hun energielabel hebben verbeterd. In het kader van de energiecrisisaanpak zijn we gestart met de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'.

Ruimtelijke ontwikkeling
De regio Arnhem Nijmegen groeit sterk. Vooral de steden Arnhem en Nijmegen zijn relatief sneller gegroeid dan andere steden in ons land. Daarom hebben Rijk, provincie en onze regio een woondeal gesloten met als doel de woningmarkt op een duurzame en circulaire manier structureel te verbeteren. Hierbij worden we helaas geconfronteerd met gestegen bouwkosten, hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie. In februari 2022 tekenden we mede daarom een Stadsakkoord met woningcorporaties en marktpartijen waarbij we hebben afgesproken voldoende woningen te bouwen en de woningbouw te versnellen.

Andere sturingsmiddelen voor de woningmarkt die in het afgelopen jaar zijn vastgesteld, zijn de doelgroepenverordening, de Woon-Zorg-Nota en de opkoopbescherming. In het kader van de doorstroming hebben we samen met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. Daarnaast hebben we een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad aangeboden.

Afval
Sinds het stoppen met Diftar is de hoeveelheid restafval per inwoner weer toegenomen. Dit lag in de lijn der verwachting. In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers door de gemeenteraad vastgesteld waarna de uitvoering hiervan is gestart. De opgenomen maatregelen moeten weer gaan leiden tot het reduceren van de hoeveelheid restafval.

Groen

Om de schone, groene, klimaatbestendige stad te worden die we willen zijn hebben we in 2022 een start gemaakt met onze ambitie om Arnhem radicaal te vergroenen en aangenamer te maken voor mens en dier. Zo hebben we extra bomen en bos aangeplant op diverse hittegebieden in de stad, waaronder de Jansbuitensingel, Jansbinnensingel, het Jansplein en in de Steenstraat. In Presikhaaf is samen met schoolkinderen uit de wijk een klein klimaatbos aangeplant. In combinatie met rioolvernieuwingen zijn maatregelen getroffen om wateroverlast door wolkbreuken te verminderen, o.a. in het Spijkerkwartier. We hebben een start gemaakt met de vergroening van de Van Muijlwijkstraat: een toonaangevend project waarbij een grote hoeveelheid verharding wordt omgevormd in groen. Daarbij worden ook veel bomen geplant waardoor de straat een koele en groene route gaat vormen in plaats van de stenige hitteplek die het nu is. We werken ook verder aan de wijkgroenagenda's; inmiddels zijn wijkgroenagenda's opgesteld voor de wijken Arnhemse Broek, Elderveld, Sint Marten & Sonsbeek, Klarendal, Alteveer/ Cranevelt en het Centrum. Ook de uitvoering van de voorgestelde vergroeningsmaatregelen is gestart, vaak met actieve medewerking van de bewoners.

Het afgelopen jaar hebben we grote stappen gezet met het ecologisch beheer in de wijken en bossen en parken met als doel de biodiversiteit te vergroten en onze stad klimaatbestendiger te maken.

De luchtkwaliteit in de binnenstad van Arnhem schommelt nog steeds rond de grenswaarde (wet Milieubeheer) op de centrumring. Dit moet beter. Sinds 1 januari 2022 geldt voor vrachtwagens een strenge milieuzone. In het verlengde hiervan hebben we in 2022 een start gemaakt met de voorbereidingen van de zero-emissie-zone voor de binnenstad van Arnhem.

Om de dierenverblijven van het Dierentehuis Arnhem en omstreken weer te laten voldoen aan de huidige eisen, heeft het Dierentehuis een lening nodig om nieuwbouw te realiseren. De gemeentegarantie die hiervoor nodig was hebben we eind 2022 verstrekt. De nieuwbouw wordt waarschijnlijk in 2024 in gebruik genomen.

Fiets en openbaar vervoer
Het gedeelte Hugo de Grootstraat is als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem - Dieren aangelegd. De laatste Arnhemse delen van deze route zijn nu in voorbereiding en worden naar verwachting medio 2023 aangelegd. Ook hebben we een aantal projecten voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV uitgevoerd, waaronder de HOV-Westervoortsedijk, HOV IJssellaan en HOV Hollandweg-Metamorfoseallee.

In het kader van een betere bereikbaarheid van werklocaties is in 2022 de HOV-verbinding bij Industriepark Kleefse Waard (IPKW) gerealiseerd waarmee de bereikbaarheid met openbaar vervoer van IPKW en Het Broek is verbeterd. Tevens is bij Gelderse Poort de pilot met deelfietsen van start gegaan.

Ondernemers en binnenstad
Het herstel na de coronacrisis, de nieuwe energiecrisis en de krapte op de arbeidsmarkt trekken een zware wissel op de Arnhemse ondernemers. We versterken onze positie als aantrekkelijke stad in en voor de regio door onder meer een afwisselend en duurzaam toeristisch aanbod en gerichte citymarketing richting bedrijven en studenten. In 2022 kozen we voor festivals en (beeldbepalende) evenementen die passen bij Arnhem zoals State of Fashion, Bridge to Liberation en het WK Volleybal voor vrouwen.

De energiecrisis heeft in het tweede deel van het jaar ook de ondernemers, inwoners en instellingen in de binnenstad voor nieuwe uitdagingen gesteld. De binnenstad-challenge (speelroute voor meer sport en spel in de binnenstad) met als opvolging de speelplaats op het Bartokpark, is uitgevoerd. Aansluitend daarop is de Visie op Buitenspelen opgesteld die voor de komende jaren handvatten geeft om spelen in de binnenstad te bevorderen. Deze activiteiten dragen bij aan het duurzame en gastvrije onthaal, net als de realisatie van koele routes.

Kansrijk

Onze ambitie is een Arnhem waar iedereen gelijke kansen krijgt om zich te ontwikkelen en mee te doen in de maatschappij. Hiervoor is een stevige sociale basis nodig, waarbij we prioriteit geven aan preventief jeugdbeleid en ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen.

Jeugd en onderwijs
In 2022 kwamen zowel vanuit het onderwijs als de peuteropvang steeds meer signalen dat kinderen instromen

met een achterstand. Samen met het personeelstekort bij de sector kinderopvang zorgde dit voor een druk op personeel en kwaliteit van het aanbod. Om het personeelstekort niet verder te laten oplopen, hebben we de Arnhemse vereisten voor kwalificaties van medewerkers van voorschoolse en vroegschoolse Educatie (VVE) binnen de landelijke vereisten verlaagd.

De toename van kinderen met een ondersteuningsvraag leidt ook tot langere wachtlijsten bij de jeugdhulp voor onderzoek en/ of behandelgroepen. Deze kinderen bleven hierdoor langer op de reguliere opvang in afwachting van een beter passende plek.
Op een aantal scholen van het voortgezet onderwijs hebben we voorlichting gegeven over seksuele intimidatie. Tevens zijn in 2022 regelmatig gastlessen georganiseerd op scholen, is poster- en campagnemateriaal gemaakt, en is een training ontwikkeld voor professionals om hen meer inzicht te geven in de problematiek en hen handelingsperspectief te bieden.

Conform de verwachtingen was het aantal voortijdig schoolverlaters (VSV) in 2021 licht toegenomen. Vanwege Covid-19 was er onderwijs op afstand en daardoor minder toezicht op de jongeren. Ook het schooljaar 2021-2022 was nog niet geheel “normaal". De verwachting is dan ook dat het aantal voortijdig schoolverlaters nog licht gaat stijgen. Om de aantallen terug te dringen, hebben we de subsidieregeling voortijdig schoolverlaten. In 2022 is vrijwel het gehele budget gebruikt, onder meer voor de inzet van jongerenwerkers op scholen en het inzetten van begeleiding binnen school (We Restart).

Arnhem-Oost
In 2022 stond de Uitvoeringsagenda Arnhem-Oost centraal. Het was een eerste stap om het programma Arnhem-Oost van langetermijnperspectief naar praktische uitvoering te brengen. De Uitvoeringsagenda Arnhem-Oost 2022 beschrijft prioriteiten per wijk, geeft focus aan voor de korte en lange termijn, maar legt ook onderzoeksvragen bloot.

Er is afgelopen periode hard gewerkt aan de opgaven in de wijken. Er is al volop beweging: anders doen, extra investeren, meer mogelijk maken en het bieden van de nodige ondersteuning. Bepaalde acties uit de uitvoeringsagenda zijn dan ook al uitgevoerd en afgerond en sommige acties lopen nog. Successen die geboekt zijn onder andere; Arnhem is koploper met het Volkshuisvestingsfonds, de visie en aanpak binnen de Pedagogische Wijk is doorontwikkeld en verrijkt en de eerste stappen naar een zeer innovatieve schuldenaanpak zijn gemaakt.

Niet alleen Arnhem-Oost heeft zich ontwikkeld, ook het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) is een volgende fase ingegaan. Het kabinet heeft in juli 2022 een nieuwe aanpak leefbaarheid en veiligheid in wijken aangekondigd. Er wordt vanuit verschillende ministeries geïnvesteerd om de stapeling van problemen aan te pakken. Deze problematiek wil het kabinet samen met gemeenten, hun lokale partners en bewoners aanpakken. Het Rijk vroeg de gemeente Arnhem om de aanpak Arnhem-Oost door te ontwikkelen naar het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een aantal zaken waarin voorzien moet worden zijn:
- Een alliantie die zich verbonden heeft aan de ER doelstellingen;
- Bij de gemeente of alliantie commitment voor een langjarige aanpak van 15-20 jaar;
- Aanwezigheid van een gebiedsplan;
- Prioritering focusgebied vanuit de gemeente;
- Een publiek-private alliantie;
- Een programmabureau dat optreedt namens de alliantie.

Bovenstaande zaken dienen ingeregeld te zijn voor de zomer 2023. Dat is de reden dat Van de Bunt adviseurs, onder leiding van Lodewijk Asscher, in 2022 een advies heeft uitgebracht over hoe dit het beste te organiseren.

Veilige en gezonde buurt
De aanpak van radicalisering in Arnhem hebben we onverminderd voortgezet. In de tien wijkveiligheidsoverleggen worden met de wijkprofessionals de leefbaarheids- en veiligheidsproblemen in de Arnhemse wijken geïnventariseerd om vervolgens een aanpak vorm te geven. Doordat we eind 2022 nieuwe capaciteit voor wijkveiligheid hebben aangetrokken, kan deze aanpak worden versterkt.

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Ook willen we een inclusieve stad zijn waarin alle inwoners, ook die met een anders werkend lichaam of chronische ziekte, zo zelfstandig mogelijk

kunnen leven en meedoen. In 2022 zijn de pilots voor jeugdzorg (in Malburgen en Schuytgraaf) en Wmo (in Spijkerkwartier en Kronenburg) voortgezet. Ook hebben we de aanpak, waarin wijkcoaches zelf begeleiding bieden, doorontwikkeld. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast.

Bestaanszekerheid
In het afgelopen jaar hebben hoge (energie)kosten gezorgd voor extra geldzorgen bij veel Arnhemmers. Deze bestaanszekerheidscrisis is nog niet opgelost. Daarom hebben we in het afgelopen jaar extra ingezet op het zoveel mogelijk voorkomen van armoede en schulden en willen we onze inwoners met geldzorgen zo vroeg mogelijk adequate hulp bieden. Zij die net buiten de regels en voorwaarden vielen hebben we zoveel mogelijk met maatwerk geholpen.

In 2022 hebben we de Arnhemse aanpak energiecrisis uitgevoerd. Deze aanpak richt zich op het ondersteunen van Arnhemse inwoners en bedrijven en het op peil houden van voorzieningen in de stad. Dit heeft geresulteerd in diverse acties en het vormgeven van nieuwe regelingen zoals een noodfonds voor ondernemers, maatwerk voor inwoners waarvoor de energietoeslag niet beschikbaar is, een extra Arnhemse wintertoeslag, verruiming van de Gelrepas en extra subsidies voor maatschappelijke instellingen.

Verbonden

We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze willen zijn en waar eenieder zijn, haar of hun identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. In 2022 hadden we dan ook bijzondere aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme. Bijvoorbeeld door het opstellen van het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem', met daarin diverse acties die we samen met de stad hebben opgepakt. De Keti Koti viering en herdenking is in 2022 groter gevierd dan voorheen en Erfgoed Gelderland is in opdracht van de gemeenteraad gestart met het onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Ook hing in november de ‘Pride Photo Exhibition’ in de stad; een tentoonstelling die de dialoog over seksuele en gendervrijheid stimuleert.

We hebben verschillende acties opgestart of verder in gang gezet om de gemeentelijke organisatie diverser en inclusiever te maken. Zo is het wervings- en selectieproces verder doorontwikkeld om de beste kandidaten aan te trekken en in te laten stromen. We hanteren nu standaard de methodiek inclusief werven en selecteren en werven competentiegericht, waarbij we continu aandacht hebben voor aanwezige (onbewuste) vooroordelen.

Participatie
Arnhemmers zijn voor onze gemeente waardevolle deskundigen als het gaat om hun eigen leefomgeving. Burgerparticipatie is daarom een belangrijk onderdeel van de manier waarop we werken. In dat kader heeft het college in 2022 het Arnhems Stappenplan Participatie vastgesteld, dat als leidraad dient voor de manier waarop we onze inwoners betrekken bij beleid en uitvoering.

In september 2022 is Loket Zuid heropend. Sindsdien kunnen Arnhemmers op deze locatie weer terecht voor het aanvragen en ophalen van verschillende producten zoals een paspoort of rijbewijs. Ook is er een informatiebalie geopend, waar inwoners spontaan kunnen binnenlopen met vragen.

Gastvrije stad
Arnhem wil een veilige haven zijn voor mensen die gevlucht zijn van huis en haard. Daarom zorgen we voor goede opvang en algemene voorzieningen zoals onderwijs. In 2022 hebben we voor ontheemden uit Oekraïne 540 opvangplekken gerealiseerd. Daarnaast hebben we in samenwerking met het COA 636 extra plekken gerealiseerd voor de opvang van overige vluchtelingen. In totaal ving Arnhem eind 2022 ongeveer 1800 vluchtelingen op.
In het tweede kwartaal van 2022 zijn we gestart met het aanbieden van taalles voor Oekraïense ontheemden. Deze taallessen zijn succesvol gebleken en worden in 2023 gecontinueerd.

Cultuur
Op cultureel gebied zijn eveneens belangrijke stappen gezet in het versterken en behouden van onze positie als cultuur- en creatieve stad. Zo is Museum Arnhem heropend en heeft het college een ontwerpteam voor het Stadstheater Arnhem geselecteerd. De website www.buitenkunstarnhem.nl is online gegaan om de al bestaande kunst in de openbare ruimte meer zichtbaar te maken. Via QR-codes bij de kunstwerken kunnen voorbijgangers deze webpagina bezoeken.

Financieel resultaat

We sluiten het jaar 2022 af met een positief financieel resultaat voor mutaties in de reserves van € 51,8 miljoen. Gedurende het jaar zijn overeenkomstig de genomen raadsbesluiten mutaties gedaan in de reserves. Per saldo is er in 2022 € 21,5 miljoen onttrokken aan de algemene reserve. Daarnaast is er per saldo € 49,5 miljoen toegevoegd aan diverse bestemmingsreserves voor door de raad bestemde uitgaven die in toekomstige jaren nog volgen. Door deze mutaties die al in het jaar gedaan zijn, komt het positieve financieel resultaat na mutaties in de reserves in 2022 uit op € 23,8 miljoen.

In het jaarverslag is per programma uiteengezet waardoor de belangrijkste afwijkingen tussen realisatie en begroting worden veroorzaakt. Hieruit blijkt dat het veelal gaat om incidentele afwijkingen. Het incidentele karakter van dit positieve resultaat leidt er toe dat deze effecten niet structureel meegenomen kunnen worden naar de toekomst.

De weerstandsfactor komt uit op 2,3. De ratio is hoger dan de weerstandsfactor van 1,4 zoals in de begroting is opgenomen. De weerstandsfactor drukt uit in welke mate de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het tot stand komen van de weerstandsfactor en de ontwikkeling van de totale financiële positie wordt nader toegelicht in de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen.

Leeswijzer

Inleiding

De jaarstukken zijn een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de Begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. In de jaarstukken wordt zowel beleidsinhoudelijk als financieel verantwoording afgelegd over de resultaten die in 2022 zijn behaald. De jaarstukken bestaan uit twee delen: het jaarverslag en de jaarrekening.

Jaarverslag
In het jaarverslag staat de beleidsinhoudelijke verantwoording centraal. Deze verantwoording wordt gegeven aan de hand van de 3W-vragen:

- wat wilden we bereiken?
- wat hebben we gedaan?
- wat heeft het gekost?

Jaarrekening
De jaarrekening is financieel van aard. Hierin wordt verantwoording afgelegd over de financiën van de gemeente.

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de jaarstukken eruit ziet.

Opbouw van de jaarstukken

In de inhoudsopgave staat vermeld uit welke hoofdstukken de jaarstukken bestaan. In het kort worden deze hoofdstukken hier toegelicht.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid
In het eerste hoofdstuk staan de belangrijkste opgaven en het beleidsinhoudelijke en financiële resultaat in 2022 benoemd.

Deel 2 - jaarverslag
Het jaarverslag is opgebouwd uit drie onderdelen:

1. Acht wijkprogramma's (W)
Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/Kronenburg/Vredenburg, Elden/De Laar en Schuytgraaf/Elderveld.

2. Dertien stedelijke programma's (S)
De doelenboom is een belangrijk onderdeel in de stedelijke programma's. Bij het onderdeel 'wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan' zijn de verantwoording op de doelen en op de inspanningen opgenomen.

Bij de doelen en inspanningen wordt aangegeven of deze op koers (groen bolletje), gedeeltelijk op koers (oranje bolletje), niet op koers lopen (rood bolletje) of gerealiseerd zijn (grijs bolletje).

Binnen de wijkprogramma's en stedelijke programma's zijn bij het onderdeel 'wat heeft het gekost' een financieel overzicht met een toelichting op de afwijkingen opgenomen. In de tabel met de afwijkingen zijn de volgende afkortingen opgenomen:

- V/N - Voordeel/ Nadeel;
- I/S - Incidenteel/ Structureel;
- AR/BR - Algemene reserve/ Bestemmingsreserve.

3. Elf paragrafen
De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:
1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote.
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.
4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn drie niet verplichte paragrafen in de jaarstukken opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.
10. Integriteit - In deze paragraaf wordt aangegeven op welke wijze invulling is gegeven aan het Arnhemse integriteitsbeleid.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de jaarrekening 2022 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
11. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Deel 3 - Jaarrekening
Het derde deel van de jaarstukken bestaat uit de financiële jaarrekening. Dit hoofdstuk biedt, conform de vereisten vanuit het BBV, diverse financiële overzichten.
In de jaarstukken kunnen afrondingsverschillen ontstaan in de balans of winst- en verliesrekening.

Interactieve website jaarstukken
De jaarstukken zijn digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op de website is bij de stedelijke en wijkprogramma's de volgende extra informatie te vinden:

- In de doelenboom zijn ook de teksten te zien vanuit de Begroting 2022 en Turap-2.
- Bij de onderdelen 'wat heeft het gekost' de overzichten per kostensoort, portefeuilleonderdelen en taakvelden.
- Totaaloverzicht subsidies.
- Totaaloverzicht reserves.

Deel 2 Jaarverslag

Het jaarverslag bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma's (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijken

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de volgende 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken):

W1 Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 Wijkprogramma Noordwest
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 Wijkprogramma Noordoost
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 Wijkprogramma Presikhaaf
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 Wijkprogramma Malburgen
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld
Schuytgraaf en Elderveld

W7 Wijkprogramma De Laar/Elden
De Laar en Elden

W8 Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken algemeen

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is.

Samen met de wijken
In 2022 is de sinds 2017 ingezette wijkaanpak gecontinueerd. Samen met (en door inbreng van) inwoners en professionals is het afgelopen jaar gewerkt aan de belangrijkste doelen in de verschillende gebieden. De teams Leefomgeving hebben hierin een belangrijke positie om deze doelstellingen te realiseren. In 2022 is gewerkt aan de doorontwikkeling van wijkprogrammering. Dit moet uiteindelijk leiden tot goede en realistische doelstellingen per wijk/gebied en instrumenten om deze doelstellingen daadwerkelijk naar realisatie te brengen. Deze doorontwikkeling gaat in 2023 verder zal uiteindelijk vertaald worden naar de doelen in de meerjarenbegroting.

Bij de realisatie van doelstellingen in de wijk zijn in veel gevallen maatschappelijke partners (zoals welzijns- en zorgpartners) nodig. Bij de realisatie van een aantal doelen werden in 2022 regelmatig capaciteitsproblemen geconstateerd. De krapte op de arbeidsmarkt blijft ook deze maatschappelijke partners niet bespaard en zorgt er regelmatig voor dat deze partners de gewenste inzet niet konden uitvoeren. Dit speelde in alle gebieden in 2022 een rol.

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van inwoners wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen

Doorontwikkeling van wijksturing
In oktober 2022 is het evaluatierapport van Van Wijken Weten en het rapport van de rekenkamercommissie over wijksturing in de gemeenteraad behandeld. De gemeenteraad heeft uitgebreid kennis genomen van de conclusies en aanbevelingen uit beide rapporten en heeft besloten om over te gaan tot het opstellen van een nieuwe Koersnota inclusief een implementatieplan. De genoemde aanbevelingen worden meegenomen in het proces om tot een nieuwe Koersnota te komen. Het college en de gemeenteraad hebben geconstateerd dat Arnhem met de wijkaanpak iets bijzonders in handen heeft, wat fantastisch kan worden. Daar is een volgende stap voor nodig. Uitgangspunt voor de nieuwe Koersnota is dan ook de huidige wijkaanpak bestendigen en verder doorontwikkelen. De nieuwe Koersnota zal medio 2023 in concept gereed zijn en vervolgens het bestuurlijk proces richting de gemeenteraad in gaan.

Leefbare wijken en Stadsvernieuwing
In 2022 is de door de gemeente, maatschappelijke partners en bewoners gewerkt volgens een integrale aanpak voor leefbaarheid en stadsvernieuwing in wijken waarbij de leefbaarheid onder druk staat. Dit geldt niet alleen voor de wijken vallend onder de Arnhem Oost aanpak, maar ook in een aantal andere wijken in Arnhem waar leefbaarheidssignalen spelen. In de bovengenoemde Koersnota zal het doorontwikkelen van een integrale aanpak op leefbaarheid een belangrijk aandachtspunt zijn.

Ontmoeten en verbinden
In 2022 zijn diverse ontmoetingsplekken in de wijk ondersteund (zowel financieel als op organisatorisch vlak) om ontmoeting tussen inwoners, inwoners en maatschappelijke partners en inwoners en lokale overheid mogelijk te maken. Dat deze ontmoetingsplekken regelmatig tegen bestuurlijke, financiële en beheersmatige problemen aan lopen, is in 2022 duidelijk geworden in de opgestelde Buurthuizenvisie. In maart 2022 is een convenant ondertekend door de samenwerkende buurthuizen in Arnhem en de gemeente Arnhem. In dit convenant is afgesproken dat na de ondertekening beide partijen in co-creatie aan de slag gaan met het ontwikkelen van een buurthuizenvisie. Deze Buurthuizenvisie is vervolgens ontwikkeld door het samenwerkingsverband van Arnhemse Buurthuizen, in samenspraak met de gemeente Arnhem. Deze visie is in oktober 2022 opgeleverd en aangeboden aan het college. Een aantal conclusies en aanbevelingen uit deze visie zullen worden meegenomen in het nieuwe integrale accommodatiebeleid (dat in 2023 wordt ontwikkeld) en het vrijwilligersbeleid.

Invloed en betrokkenheid van bewoners
In 2022 is een grote stap gezet om de invloed en betrokkenheid van inwoners bij ontwikkelingen te vergroten. Het Arnhemse stappenplan burgerparticipatie is vastgesteld en kan worden ingezet bij iedere participatieproces binnen de gemeentelijke organisatie. Begin 2023 worden de medewerkers van de gemeente Arnhem verder getraind op de inzet van het Arnhemse stappenplan.

Op het vergroten van de invloed en betrokkenheid van bewoners wordt gedurende het jaar continu ingezet door de Teams Leefomgeving. Dit bijvoorbeeld bij het ophalen van signalen voor het wijkprogramma als bij de uitvoering van het wijkprogramma. Bij activiteiten op het gebied van openbare ruimte, veiligheid maar sociale initiatieven worden betrokkenheid van bewoners gestimuleerd.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten
In oktober 2022 is het evaluatierapport van Van Wijken Weten en het rapport van de rekenkamercommissie over wijksturing behandeld. Zoals hierboven vermeld, heeft de gemeenteraad besloten om over te gaan tot het opstellen van een nieuwe Koersnota inclusief een implementatieplan. Deze Koersnota heeft opnieuw tot doel om de invloed en betrokkenheid van inwoners te vergroten. De nieuwe Koersnota zal in het eerste half jaar van 2023 worden samengesteld door een interactief proces met inwoners, maatschappelijke partners en ook de gemeenteraad.

Arnhemse Leefbare Wijken Monitor
Zoals hierboven benoemd, worden per gebied doelen geformuleerd om samen met inwoners en maatschappelijke partners aan te werken. Per wijk worden verschillende interventies ingezet om input op te halen voor het samenstellen van deze doelen, onder andere wijkgesprekken, enquêtes en netwerkbijeenkomsten met maatschappelijke partners. Daarnaast is ook de inzet van data over de verschillende wijken van groot belang. Een belangrijk onderzoeks- en monitoringsinstrument hiervoor is de tweejaarlijkse stadsenquête Arnhemse Leefbare Wijken. Deze is afgelopen najaar opnieuw afgenomen en de resultaten zijn vanaf november 2022 online beschikbaar gekomen.

Integraal werken aan wijkopgaves
De uitkomsten van de Arnhemse Leefbare Wijken Monitor laten des te duidelijker zien dat wijkopgaves integraal en preventief moeten worden opgepakt, zowel fysiek als sociaal. Om dit goed vorm te geven is in 2022 gewerkt aan een verbeteradvies voor het werken met wijkprogrammering. In dit advies worden handvatten gegeven om:
- Een goede analyse te maken van de belangrijkste ontwikkelingen en beleidskaders in een wijk;
- Het betrekken van stedelijk beleid bij de wijkspecifieke opgaves;
- Goede en realistische doelstellingen vast te stellen voor een wijk;
- Focus te houden op deze doelen en hier ook op te sturen met een integrale blik;
- Deze doelstellingen uit te werken naar uitvoeringsmaatregelen.

In 2023 wordt dit advies meegenomen in de ontwikkeling van de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten die uiteindelijk wijksturing en integraal werken op een hoger niveau moet brengen.

Toelichting financiële afwijkingen

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		11.866	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams	Gezondheid	7.900	V	Huishoudelijke ondersteuning	I	AR
Jeugdzorg	Gezondheid	2.100	V	Jeugdzorg	I	AR
WMO en sociale wijkteams	Gezondheid	1.200	V	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk	I	AR
WMO en sociale wijkteams	Gezondheid	750	V	Beschermd wonen	I	BR
WMO en sociale wijkteams	Gezondheid	550	V	Doelgroepenvervoer	I	AR
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	367	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	354	V	Programma groot onderhoud Groen en Spelen	I	BR
Welzijn	Meedoen	346	V	Opvoeden en opgroeien	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	335	V	Onderwijs achterstandenbeleid (OAB)	I	AR
Mobiliteit	Openbare ruimte	304	V	Programma groot onderhoud Wegen	I	BR
Welzijn	Meedoen	220	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	130	V	Schulddienstverlening	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-690	N	Re-integratiebudget	I	AR
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-2.000	N	Armoederegelingen en Energietoeslag	I	BR
Baten		-367	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-367	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC	I	AR
Toevoegingen aan reserves		1.269	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	2.300	V	Energiearmoedefonds	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-371	N	Programma groot onderhoud Groen en Spelen	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-660	N	Programma groot onderhoud Wegen	I	BR

Onttrekkingen aan reserves		373	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	356	V	Programma groot onderhoud Wegen	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	17	V	Programma groot onderhoud Groen en Spelen	I	BR

Sociale wijkteams

Op het totale beleidsveld Zorg is een voordeel van € 4,2 miljoen gerealiseerd. Dit is verdeeld in een nadeel op het stedelijke programma S07 Zorg van ca. € 8,3 miljoen (inclusief reservemutaties) en een voordeel van ca. € 12,5 miljoen op wijken. Hieronder worden de belangrijkste afwijkingen gemeld.

Huishoudelijke ondersteuning
Tegenover het voordeel van circa € 7,9 miljoen staat er een nadeel van € 7,1 miljoen op programma S07 Zorg. Totaal voordeel voor huishoudelijke ondersteuning is circa € 800.000. Door de vergrijzing is rekening gehouden met structureel oplopende kosten. Deze verwachte stijging is deels zichtbaar in 2022. Door krapte op de arbeidsmarkt kunnen zorgaanbieders de toenemende vraag naar huishoudelijke ondersteuning onvoldoende leveren. Daardoor is er in 2022 een voordeel ontstaan. We vinden het belangrijk dat de meest kwetsbare Arnhemmers toch huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Daarom prioriteren de Sociale wijkteams de toewijzing van zorg op basis van de zwaarte van de zorgvraag van inwoners. Hierover is de gemeenteraad in een eerder stadium geïnformeerd.

Jeugdzorg
Tegenover het voordeel van € 2,1 miljoen staat er een nadeel van € 2,3 miljoen op programma S07 Zorg. Totaal nadeel voor de jeugdzorg is € 200.000. Vanaf september 2021 is een stijging van de kosten te zien en deze stijging lijkt door te zetten. Eveneens zien we dat de kosten procentueel gezien meer toenemen dan het aantal jeugdigen dat zorg ontvangt. Dit betekent dat kinderen langer in behandeling zijn dan wel intensiever behandeld en begeleid worden. Los van deze ontwikkelingen is het aantal kinderen in jeugdzorg verblijf (onder andere pleegzorg en gezinshuizen) dat door de gemeente Arnhem gefinancierd wordt per 1 januari 2022 toegenomen als gevolg van de wettelijke aanpassing in het woonplaatsbeginsel. Het woonplaatsbeginsel wil zeggen dat voor de financiering van de jeugdzorg gekeken wordt naar de woonplaats van de jeugdige zelf vóór aanvang van de jeugdhulp. Voor Arnhem betekende dat een toename, deze toename lijkt structureel te zijn.

WMO (groeps)begeleiding en activerend werk
Tegenover het voordeel van € 1,2 miljoen staat er een nadeel van circa € 700.000 op programma S07 Zorg. Totaal voordeel voor WMO is € 500.000. De daling van kosten heeft voornamelijk betrekking op de Persoonsgebonden budgetten (PGB's) die aan het dalen zijn, onder andere omdat de stichting Sociale wijkteams Arnhem scherper zijn op de toekenning van PGB's.

Doelgroepenvervoer
Van het voordeel van circa € 1 miljoen wordt circa € 450.000 vermeld op programma S07 Zorg en circa € 550.000 op de wijkprogramma's. In 2020 is een nieuwe verordening leerlingenvervoer aangenomen
en zijn nieuwe beleidsregels Wmo en Jeugdwet vastgesteld. Deze beleidsregels helpen de wijkcoaches bij het inzetten van passende, efficiënte en effectieve zorg en voorkomen dat teveel zorg wordt toegewezen. Inmiddels is zichtbaar dat het gebruik van het vraagafhankelijk vervoer structureel lager is dan voor de uitbraak van corona en in combinatie met de beleidsregels en verordening heeft dit tot een positief resultaat in 2022 geleid.

Beschermd wonen
Het voordeel bij beschermd wonen is € 8,0 miljoen, waarvan € 750.000 op de wijken wordt vermeld en € 7,25 miljoen bij programma S07 Zorg. De lasten in 2022 zijn lager dan begroot, doordat vanaf 2021 de Wet Langdurige Zorg (Wlz) is opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. Voor de zorg die inwoners

ontvangen heeft deze overgang geen gevolgen, zij blijven de benodigde zorg houden. Naar verwachting verdwijnt dit voordeel bij de invoering van het objectief verdeelmodel. In de septembercirculaire 2021 heeft het Rijk aangegeven met welk bedrag de integratie-uitkering Beschermd Wonen verlaagd werd. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget. Dit effect werkt door in 2022. Bij turap-2 is voorgesteld om dit voordeel aan de Bestemmingsreserve (BR) Wmo & Jeugdzorg toe te voegen.

Teams Leefomgeving

Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en Regionaal meld- en coördinatiefunctie (RMC) voortijdig schoolverlaten
Jaarlijks krijgt de gemeente Arnhem een Rijksuitkering voor de regionale aanpak van RMC en VSV. De onderbesteding wordt grotendeels verklaard, doordat de ondersteuning en begeleiding vanuit het Regionaal Bureau Leerlingzaken (RBL) in de regio minder noodzakelijk is door de goede positie van kwetsbare jongeren op de arbeidsmarkt.
In 2023 wordt wel verder onderzocht wat het RBL voor deze jongeren in kwetsbare positie kan betekenen. De uitkomst wordt medio 2023 verwacht. De resterende baten zijn gereserveerd op de balans conform BBV-voorschriften. Dit heeft geleid tot een voordeel aan de lastenkant en een nadeel op de baten van € 367.000. Per saldo is het effect neutraal.

Stedelijk groen en Spelen
Een deel van het jaarprogramma groot onderhoud spelen en groen is niet gerealiseerd (€ 354.000). De onderbesteding betreft nagenoeg alle wijken. De niet bestede middelen worden verrekend met de bestemmingsreserve 'Groot onderhoud Openbare Ruimte'.

Opvoeden en opgroeien
Dit is een incidenteel voordeel van € 346.000 dat voornamelijk is ontstaan door de subsidie-afrekeningen 2021. Een aantal subsidiepartijen heeft in 2021 niet alle gesubsidieerde activiteiten kunnen uitvoeren, onder andere vanwege corona. Er is een deel van de subsidie teruggevorderd.

Onderwijs achterstandenbeleid (OAB)
De afwijking op stad en wijk zijn tegengesteld even hoog (€ 335.000) en vallen tegen elkaar weg. Per saldo neutraal. Zie programma S04 Onderwijs.

Wegen
Een deel van het jaarprogramma groot onderhoud wegen is niet gerealiseerd (€ 304.000). Daarnaast is ten opzichte van het oorspronkelijke jaarplan bij de uitvoering geschoven tussen wijken. Daardoor zijn bij sommige wijken voordelen ontstaan en bij andere wijken nadelen. De niet bestede middelen worden verrekend met de bestemmingsreserve 'Groot onderhoud Openbare Ruimte'.

Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA)
Dit is een incidenteel voordeel van € 220.000 dat betrekking heeft op de subsidie-afrekening 2021. Stichting Welzijn Ouderen Arnhem heeft in 2021 niet alle gesubsidieerde activiteiten kunnen uitvoeren vanwege corona, waardoor een incidenteel voordeel is ontstaan van € 220.000.

Schulddienstverlening
Er zijn minder inwoners die gebruik hebben gemaakt van schulddienstverlening dan we hadden begroot. Dit heeft geleid tot een voordeel van € 130.000.

Re-integratiebudget
Het tekort van € 690.000 op het re-integratiebudget komt door intensivering van de inzet van Werk en Inkomen. Meer mensen participeren en zijn aan het werk, onder andere met jobcoaching, loonkostensubsidie en het project Bemiddelen aan de Poort. Ook afspraken met Scalabor, loonwaardemetingen en Beschut werk vallen onder het re-integratiebudget. Tegenover het nadeel op re-integratie staat een voordeel op de middelen die van het Rijk via het gemeentefonds zijn ontvangen voor inzet van SW-medewerkers. De vrijval van deze middelen is in 2022 niet volledig benodigd voor beschut werk. Dit heeft geleid tot een voordeel van € 600.000 op programma S00 Bestuur, Dienstverlening en Financiën.

Armoederegelingen en Energietoeslag
Van een aantal regelingen is minder gebruik gemaakt, zoals Collectieve Aanvullende Zorgverzekering (CAZ), Kwijtschelding gemeentelijke belastingen en Kansrijk Opgroeien. Hierdoor is een voordeel ontstaan van € 500.000. Bij de Gelrepas zijn een aantal regelingen toegevoegd waarvan meer gebruik is gemaakt dan verwacht, zoals Kledingtegoed en Schoolspullentegoed voor Kinderen. Daarnaast hebben we in crisistijd (eind 2022) het tegoed op de Gelrepas verder verruimd. Dit heeft geleid tot een nadeel van € 800.000.

De regeling van de Energietoeslag is eveneens verruimd. Ook gezinnen met kinderen met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum en studenten, die aan de voorwaarden voldoen, mogen gebruik maken van de regeling. Daarnaast is er een hogere toeslag toegekend dan de landelijke richtlijn, is een maatwerkvoorziening ingesteld en extra capaciteit ingehuurd voor het afhandelen van aanvragen en uitkeren van de toeslag. De kosten zijn daardoor hoger dan de ontvangen rijksmiddelen. Dit heeft een nadelig effect van € 1,7 miljoen.

Energiearmoedefonds
Een deel van het Energiearmoedefonds is dit jaar al besteed aan Energietoeslag en ter dekking van een aantal crisismaatregelen, zoals extra tegoeden op de Gelrepas, een extra Arnhemse wintertoeslag en bijdragen voor externe partijen in de stad. Hierdoor wordt er in 2022 € 2,3 miljoen minder toegevoegd aan de bestemmingsreserve.

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Versterken van de plekken in de wijk voor ontmoeting

In de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek hebben we de ontmoetingsplekken en laagdrempelige voorzieningen voor bewoners versterkt.

Inspanningen 2022

Uit het budget Ontmoeting en Verbinden zijn meerdere initiatieven ondersteund waaronder de verbouwingen van wijkcentrum Symfonie en buurthuis de Lommerd. Door de verbouwingen zijn de voorzieningen beter toegankelijk en voor meerdere doeleinden bruikbaar.

Versterken van sociale cohesie

De sociale cohesie in het gebied is versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2022

We hebben ingezet om ontmoeting mogelijk te maken. Naast De Lommerd en de Symfonie is de Stadskeuken in het Centrum een goede voorziening om elkaar te kunnen ontmoeten. Ook zijn buurtinitiatieven, waar ingezet werd op ontmoeting en sociale binding, ondersteund. Voorbeelden zijn opschoondagen, vergroeningsacties en bijeenkomsten om samen te eten.

Meer (financiële) zelfredzaamheid

We hebben ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2022

Op stedelijk niveau is er een loket (Goed geregeld) ingericht en ook op wijkniveau wordt er in de Symfonie na de verbouwing meer samengewerkt. Alle betrokken partijen (Sociaal wijkteam, Werk en Inkomen, Rijnstad en team Leefomgeving) werken samen bij het informatiepunt in de Symfonie. Op deze manier is de drempel lager en worden mensen meteen goed geholpen.

Kansengelijkheid

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij

De algemene voorzieningen in de wijk zijn in kaart gebracht en waar nodig versterkt. De voorzieningen dragen bij aan de kansengelijkheid in de wijk.

Inspanningen 2022

Wijkorganisaties gericht op kansengelijkheid zoals Broek Omhoog, De Blauwe Tomaat, De Kansen en Stichting Raak zijn inmiddels duurzaam aanwezig in de wijk. De Blauwe Wijkeconomie zorgt via het programma Spijkerenergie voor extra aandacht voor energiearmoede.

Minder onderwijsterugval

Kinderen hebben via programma's op de basisscholen en via naschools en buitenschools aanbod meer ontplooiingskansen gekregen om zich verder te kunnen ontwikkelen.

Inspanningen 2022

Het programma kansrijk opgroeien (Het Fort, De Blokhut, Doorgaande leerlijn Hugo de Grootschool en Paulusschool en Fridayschool) is gecontinueerd.

Gezondheid

Meer sport en beweegmogelijkheden in de wijk voor 0 - 100 jaar

Samen met het Sportbedrijf is ingezet op een passend aanbod in de wijk.

Inspanningen 2022

Er is door het Sportbedrijf een plan opgesteld, waar uitvoering aan wordt gegeven. Zo was bijvoorbeeld de schaatsbaan op Thialf voor kinderen van de basisscholen een succes. Om ouderen in Coehoorn en Spoorhoek te bereiken is een beweegcoach van het Sportbedrijf en de SWOA (Stichting Welzijn Ouderen Arnhem) ingezet.

Integrale aanpak gezonde leefstijl

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog en daarom is dit een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2022

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht) en GO (Gezond Onderweg) zijn ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl.

Openbare Ruimte

Aantrekkelijkere buitenruimte

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2022

In het Arnhemse Broek en Centrum zijn wijkgroenagenda's opgesteld om de wijken verder te vergroenen.
Het Buurtgroenbedrijf Spijkerkwartier levert een belangrijke bijdrage in het Spijkerkwartier en Arnhemse Broek op dit thema. De buurtconciërges die vanuit Broek Omhoog werken, zorgen voor een schone en hele omgeving. De inzet van de buurtconciërges is van een tijdelijk project omgezet in een reguliere aanpak.
Er zijn ook diverse werkgroepen die zich met vergroenen en het schoonhouden van de wijk bezighouden.

Duurzaamheid

De wijk is meer klimaatbestendig

Grote en kleine projecten hebben bijgedragen om de wijk meer klimaatbestendig te krijgen. Via het project Groot Onderhoud Spijkerkwartier zijn maatregelen uitgevoerd. En er zijn diverse groeninitiatieven gerealiseerd.

Inspanningen 2022

De wijk is meer klimaatbestendig. De onderdoorgang vanaf de Spijkerstraat naar de Lauwersgracht is gereed. Hierdoor kan het water van het noordelijk deel sneller worden afgevoerd. Dit is een belangrijke ingreep om toekomstige wateroverlast te voorkomen. Er zijn ook ondergrondse waterreservoirs aangelegd. Tevens zijn in de wijken veel tegels gewipt en zijn er diverse vergroeningsacties waar veel bewoners bij betrokken zijn.

Meer aandacht voor energietransitie (Wijk van de toekomst)

Er is meer aandacht gekomen voor energietransitie door de stijgende energielasten. Woningcorporaties, ondernemers, inwoners en wijkorganisaties werken samen aan de energietransitie.

Inspanningen 2022

De gemeente zet onder andere in op energiecoaches die bewoners helpen met het verlagen van de energiekosten. Het buurtbaanbureau (onderdeel van De Blauwe Wijkeconomie) werft deze mensen in de wijk. Via een klussendienst zijn kleine en middelgrote maatregelen uitgevoerd om energie te besparen.

Wonen

Meer diversiteit in de woningvoorraad

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen hebben we ingezet op de diversiteit van de woningvoorraad. Ook de regels van het facetplan Woningsplitsing en Verkamering hebben een gunstig effect op de diversiteit van de woningvoorraad. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is.

Inspanningen 2022

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) zijn levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Bij overtredingen is gehandhaafd.

Wijkeconomie

Verbeteren van de samenwerking in leefomgeving in relatie tot ondernemers en bewoners

Aan de samenwerking is op meerdere plekken gewerkt in het Spijkerkwartier en het Centrum.

Inspanningen 2022

In de Steenstraat en omgeving is samen met de ondernemersverenging (VOS) ingezet op het verbeteren van de straat. Op meerdere punten zijn resultaten geboekt. Het actieprogramma Schoon, heel veilig wordt voortgezet in 2023.
Ook wordt er samengewerkt om de wijkgroenagenda's vorm te geven.

Goed functionerende wijkorganisaties

In CSA zijn er meerdere wijkorganisaties actief (Broek Omhoog, Buurtgroenbedrijf, De Blauwe Wijkeconomie, Blauwe Tomaat, Stadskeuken). Tussen de wijkorganisaties zijn ook verbindingen gelegd. Ze dragen bij aan de doelstellingen meedoen/activering, sociale cohesie, duurzaamheid en leefbaarheid/openbare ruimte.

Inspanningen 2022

De Blauwe Wijkeconomie (DBWE) is een belangrijke uitvalsbasis voor diverse initiatieven in de wijk. Verschillende afdelingen binnen de gemeente, zoals Wijkonderhoud, Ontwerp en het team Leefomgeving werken samen met het Buurtgroenbedrijf. Hierdoor hebben ze een groot aantal groeninitiatieven in het Spijkerkwartier en Arnhemse Broek gerealiseerd.

Veiligheid

Minder overlast

In het gebied blijft leefbaarheid en veiligheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Door middel van gerichte acties rekenen we af met verloedering en overlast in de wijk.

Inspanningen 2022

Met het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving is in het gebied ingezet op een integrale aanpak. Fysieke maatregelen (verkeer/vergroening), aanpak ondermijning, cameratoezicht, handhavingsacties en aanpak van gribusplekken zijn onderdeel hier van. De aanpak van graffiti is in 2022 ook opgepakt. Zo is er begonnen met de schoonmaak van graffiti in de Steenstraat en omgeving, waarbij ook in de toekomst nieuw aangebrachte graffiti wordt verwijderd.

In het Overleg Zorg en Overlast (OZO) worden de personen met overlastgevend gedrag besproken en er wordt een passende aanpak op georganiseerd. Daarbij is er bijzondere aandacht voor de personen die op straat voor ernstige overlast zorgen. Door onder andere de inzet van straatcoaches (voor de dak- en thuislozen) is er gerichte aandacht voor deze groep.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	25.118	30.614	31.385	29.362	2.023
Baten	8.492	10.482	10.615	10.718	103
Saldo lasten en baten	***-16.626***	***-20.132***	***-20.771***	***-18.645***	***2.126***
Toevoegingen aan reserves	1.514	826	1.812	1.948	-136
Onttrekkingen aan reserves	602	187	1.163	1.280	117
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-911***	***-639***	***-649***	***-668***	***-19***
Gerealiseerd resultaat	**-17.537**	**-20.770**	**-21.420**	**-19.312**	**2.108**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		1.964	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		725	V	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
Jeugdzorg		660	V	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		580	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		175	V	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
WMO en sociale wijkteams		50	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	130	V	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onderwijs	Kansengelijkheid	77	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	24	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	18	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	18	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	31	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR

Onderwijs	Kansengelijkheid	-35	N	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-189	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-300	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR
Baten		-77	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-77	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		191	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	345	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-24	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-130	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		0				
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Ontmoetingsplekken zijn vraagbaak in de wijk

Meer mensen kennen de buurthuizen en maken er gebruik van.

Inspanningen 2022

Het team Leefomgeving faciliteert alle buurthuizen in de wijk. In de wijken Klarendal en Sint Marten Sonsbeek hebben we bewonersondersteuning de opdracht gegeven om met een plan te komen hoe we activiteiten die in de buurthuizen georganiseerd worden beter bekendmaken zodat meer inwoners er gebruik van maken. We zijn gestart in Klarendal / Sint Marten.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden.

Inspanningen 2022

Het team Leefomgeving organiseert periodiek een sociale tafel. Vanuit dit overleg is een gebiedsagenda armoede, schulden en participatie ontwikkeld. Dit is een integraal plan opgesteld met het Sociale wijkteam Arnhem en gebiedsteam Werk en Inkomen. Aan het overleg nemen Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) vanaf het najaar 2022 ook deel. Op de agenda staat het onderwerp 'samenhangend aanbod van voorliggende voorzieningen' permanent op de agenda.
Naast het Sociale Wijkteam, is ook het gebiedsteam Werk & Inkomen op verzoek van het team Leefomgeving in de wijk gaan werken.

Het team Leefomgeving heeft het initiatief genomen de verschillende wijkinitiatieven van Sint Marten Sonsbeek en Klarendal bij elkaar te brengen. De organisatoren van de verschillende wijkinitiatieven zijn bij elkaar op bezoek geweest ('kijkje in de keuken') en hebben eendrachtig samengewerkt naar een brede activiteit in december onder de naam 'warme winterroute'. De activiteiten voor 2023 zijn gebundeld in een speciaal boekje dat bij alle inwoners van deze twee wijken wordt bezorgd.

Ondersteuning ontmoetingsplekken

We faciliteren de buurthuizen na de doorstart na corona.

Inspanningen 2022

Het team Leefomgeving onderhoudt nauw contact met de buurthuizen. We hebben hen gestimuleerd mee te doen met het proces Arnhemse Buurthuizen Visie. De visie is gebaseerd op cocreatie, een vorm van samenwerken waarbij alle deelnemers (buurthuizen, bewoners, gemeente en andere maatschappelijke partners) invloed hebben op het proces en op het resultaat daarvan. De visie is door de gezamenlijke buurthuizen in oktober 2022 aangeboden aan het college van B&W en aan de gemeenteraad.

Aansluiten bij de behoefte van jongeren aan voorzieningen in de wijk

Meer kinderen uit de doelgroep hebben (sociale) activiteiten naast school.

Inspanningen 2022

Team leefomgeving financiert de huiswerkclub, een gezamenlijk initiatief van basisschool Kunstrijk, Sportbedrijf, Sociale wijkteam en Rijnstad. De huiswerkclub is gericht op kinderen van 4-12 jaar. Team Leefomgeving is gestart met een stuurgroep om ook op strategisch niveau met de partners beter in te kunnen spelen op (stedelijke en landelijke) ontwikkelingen zoals de pedagogische wijk binnen de Arnhem-Oost aanpak.

Verbetering sociaal-economische situatie van gezinnen

Meer gezinnen met een bijstandsuitkering maken gebruik van alle voorzieningen die er zijn voor de kinderen.

Inspanningen 2022

Team leefomgeving heeft opdracht gegeven aan Sociale wijkteam Arnhem en gebiedsteam Werk en Inkomen om voor gezinnen met kinderen een integraal plan op te stellen.

Kansengelijkheid

Meer ontplooiingskansen voor kinderen die extra ondersteuning nodig hebben waaronder het verminderen overgewicht van kinderen.

Kinderen in de wijk Klarendal die dat nodig hebben krijgen een naschools programma aangeboden via de huiswerkclub.

Inspanningen 2022

Het team Leefomgeving financiert de huiswerkclub, een gezamenlijk initiatief van basisschool Kunstrijk, Sportbedrijf, Sociale wijkteam en Rijnstad. De huiswerkclub is gericht op kinderen van 4-12 jaar. We zijn gestart met een stuurgroep om ook op strategisch niveau met de partners beter in te kunnen spelen op (stedelijke en landelijke) ontwikkelingen zoals de pedagogische wijk binnen de Arnhem-Oost aanpak.

Openbare Ruimte

Tijdig in gesprek met bewoners bij plannen en besluiten in de openbare ruimte

Bij herinrichtingen in de openbare ruimte willen we dat inwoners tijdig kunnen participeren.

Inspanningen 2022

Dit jaar hebben we met name gewerkt aan de (her)inrichting van het Graaf Ottoplein en Rosorum. Beide projecten lopen nog door in 2023. Ook zijn we gestart met een ontwerp voor vergroening en herininrichting van het Peterplein in Klarendal waarbij omwonenden intensief zijn bevraagd over hun ideeën en wensen.

Veiligheid

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid

Bewoners ervaren minder overlast van gebruik en verkoop van drugs op straat.

Inspanningen 2022

Met diverse partners werken we intensief samen binnen het wijkveiligheidsoverleg. Vanuit aanpak Steenstraat Hommelseweg is een aparte aanpak voor de Hommelseweg en Sonsbeeksingel voorbereid.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	28.383	29.295	32.676	31.402	1.274
Baten	1.941	1.792	1.871	1.906	35
Saldo lasten en baten	***-26.442***	***-27.503***	***-30.805***	***-29.497***	***1.309***
Toevoegingen aan reserves	229	102	747	512	235
Onttrekkingen aan reserves	513	50	519	894	375
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***283***	***-52***	***-229***	***381***	***610***
Gerealiseerd resultaat	**-26.158**	**-27.555**	**-31.034**	**-29.115**	**1.919**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		1.308	V			
Sociale wijkteams						
Jeugdzorg		630	V	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		535	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		525	V	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
WMO en sociale wijkteams		170	V	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		40	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	37	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	37	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	34	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	16	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	14	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-31	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	-132	N	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR

Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-260	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-307	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Baten		-37	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-37	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		265	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	299	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-34	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		307	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	307	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam

Recent is in Plattenburg een ontmoetingsplek gerealiseerd voor de inwoners van Velperweg e.o. Hierdoor is het aantal ontmoetingsplekken in Noord-oost qua spreiding op orde.

Voor jongeren 12+ in gebied Geitenkamp is besloten om niet verder te gaan met Rijnstad als aanbieder van het jongerenwerk. Voor 2023 komt er een nieuwe aanbieder. De inzet is om de Sperwer als locatie hiervoor te behouden.

Voor jongeren 12+ in Alteveer/Cranevelt wordt een mobiele ontmoetingsplek (MOP) gerealiseerd (2023) in samenwerking met Rijnstad en het Sportbedrijf.

Inspanningen 2022

Ondersteuning van initiatieven zoals hierboven genoemd, is een jaarlijks terugkerend proces middels gebruikersoverleggen, die wij bijwonen. Hierin wordt gekeken naar behoefte, bezetting en exploitatie.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk

In de Vlindertuin zijn nieuwe ateliers gecreëerd. Hiervoor worden sociaal ondernemers en kunstenaars geworven, de werving van sociaal ondernemers vraagt nog extra aandacht. Het lukt de huidige beheerder (SLAK) onvoldoende om sociaal ondernemers te vinden en te binden aan de Vlindertuin waardoor participatie van inwoners onvoldoende van de grond komt. Ook heeft de huidige beheerder aangegeven de exploitatie niet rond te krijgen. Naar bovenstaande is onderzoek uitgevoerd. In 2023 wordt bepaald hoe verder wordt gegaan. De gebiedsagenda met het Sociaal wijkteam en Werk en Inkomen is opgesteld. De uitvoering vraagt aandacht, maar dit zien we met vertrouwen tegemoet nu de teams weer compleet zijn (van beide organisaties).

Inspanningen 2022

- Er is ingezet op het versterken van de identiteit van de Vlindertuin, door middel van inzet van een projectleider die samen met de Vlindertuinders een visie heeft opgesteld wat de gezamenlijke meerwaarde is voor de wijk (gezamenlijke website, meerdere open dagen voor de wijk etc.). Wijkprogrammering Vlindertuin vraagt aandacht.
- De gebiedsagenda is opgesteld, waarin gezamenlijke doelen en acties zijn bepaald.
- De tweede training Eigen-Wijs is niet doorgegaan in verband met te weinig aanmeldingen. Voor komende jaar wordt een samenwerking aangegaan met het gebied Noord-West, we hopen dat dit meer deelnemers gaat opleveren.

De zelfstandigheid en zelfredzaamheid van bewoners is vergroot

Mobility mentoring is gestart in de Geitenkamp. Door het grote succes wordt deze methodiek niet alleen meer in Geitenkamp ingezet, maar is deze nu stedelijk geborgd.

Inspanningen 2022

De pilot Social Coin is uitgevoerd en er is geconcludeerd dat het te arbeidsintensief is ten opzichte van het aantal aanmeldingen.

Kansengelijkheid

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen

Het uitvoeringsprogramma verlengde leertijd is in uitvoering. In samenwerking met Rijnstad, Sportbedrijf, Rozet en de Witte Vlinder wordt het naschools programma uitgevoerd met sport, muziek en cultuur.

VGGM bezoekt na 18 maanden gezinnen, waarbij er een goed beeld is van de thuissituatie. Daarbij wordt gestimuleerd tijdens de bezoeken, om meer gebruik te maken van voorschoolse voorzieningen.

In samenwerking met het Sportbedrijf is op de Rommelkist een pedagogisch medewerker aangesteld. Deze zorgt voor een veiliger speelklimaat in en rondom de Rommelkist en draagt zorg voor traint ook andere collega's in de wijk op dit onderwerp.

Inspanningen 2022

Jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is in samenwerking met het wijknetwerk van basisscholen, jeugdverpleegkundigen, sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam gerealiseerd. Dit coördineert het Team Leefomgeving en dit stemt gezamenlijk af wat er wordt aangevraagd.

Op de Rommelkist is vanaf 1 januari 2022 een pedagogisch medewerker aangetrokken als eerste stap om het pedagogisch klimaat op de Rommelkist te vergroten, meer vrijwilligers aan de Rommelkist te verbinden en de Rommelkist toegankelijker en aantrekkelijker te maken voor een grotere doelgroep. Dit wordt uitgevoerd door Sportbedrijf. Het team Leefomgeving is opdrachtgever.

Noord-Oost Academy is gestopt wegens te weinig animo vanuit de vijf scholen in het gebied (dit was een initiatief vanuit de scholen). Vanuit het team Leefomgeving is besloten hier geen verdere inspanning op uit te voeren en de focus te verleggen naar kansrijkere projecten/uitdagingen.

Met de (18 maanden) huisbezoeken van VGGM wordt achter de voordeur veel gezien en gehoord. Of dit leidt tot meer gebruik van het peuterspeelzaalwerk is nog onvoldoende in beeld. De insteek is om hierdoor ook te stimuleren om meer gebruik te maken van voorschoolse voorzieningen. Dit heeft geleid tot de aanvraag van een extra speelmorgen.

Gezondheid

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner

Vanuit de WUR en HAN is er onderzoek gedaan naar kansen om deze uitdaging aan te pakken. We ondersteunen en adviseren hierin. Er is een onderzoek uitgevoerd en een document aangeleverd wat inzicht geeft in waar de winst in de wijk ligt. Hier is een methodiek voor bepaald.

Inspanningen 2022

Er zijn twee watertappunten gerealiseerd. Het derde kon niet worden gerealiseerd op de geplande locatie in verband met hoogteverschillen.
Het experimenteren met gezondheidschecks loopt. Dit onderzoek is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten die dit uitvoeren. Het programma 2Diabeat loopt. Het onderzoek door de WUR naar vergroening wijk en gezondheid is afgerond. De eindpresentatie vindt plaats in maart 2023.

Openbare ruimte

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger

De rioolvervanging in Geitenkamp is zo goed als afgerond. Acties vanuit het team Leefomgeving zijn gerealiseerd.
Mede door de inzet van schatgravers hebben we tijdens het openliggen van de straten veel bewoners kunnen spreken. Dit hebben we meegenomen in de aanpak voor energiemaatregelen, vergroenen van de tuinen en het terugbrengen van de ligusterhagen. In september 2023 wordt een afsluitend feest georganiseerd.

Inspanningen 2022

In samenwerking met de corporaties hebben we de inwoners enthousiast gemaakt om de boomspiegels te verfraaien en zelf te onderhouden, de tuinen te vergroenen en zelf ligusterhagen terug te plaatsen. Bij woonmutaties worden meteen nieuwe hagen geplaatst in afstemming met de corporatie.

Voor het regenreservoir wordt nog een geschikte locatie gezocht, maar het is al wel gereed om te plaatsen.

Minder wateroverlast

In het icoonproject Beekdal zal in 2023 aandacht zijn voor de waterberging in Beekdal. Daarnaast wordt in de plannen voor herinrichting Velperweg rekening gehouden met de waterbeheersing.

De rol van het team Leefomgeving zit vooral in het participatietraject. Er is nauw contact met de bewoners via een projectgroep bestaande uit bewoners en professionals. De projectleider van deze ontwikkeling neemt hierdoor de geluiden van de bewoners mee.

Inspanningen 2022

In samenwerking met de initiatiefgroep Beek op de Paasberg is een bevindingenrapportage opgeleverd.

Een schoner Geitenkamp

De opschoondagen in samenwerking met bewoners, corporaties en gemeente zijn een succes en zullen jaarlijks terugkeren. Dit project wordt getrokken door de bewoners zelf. Wij zorgen voor de contacten, faciliteren de containers en de afstemming met de wijk.

De wijkconciërges dragen ook bij aan een schonere Geitenkamp. Zij maken meldingen en ruimen waar het kan zelf op. Wijkconciërges bieden ook hand en spandiensten aan bij mensen die hulpbehoevend zijn.

De problematiek rondom de containers en het dumpen van grofvuil wordt stedelijk opgepakt in samenwerking met de werkgroep Afval.

Inspanningen 2022

De acties rondom een schonere Geitenkamp worden niet meer wijkgericht opgepakt, besloten is om dit met een stedelijke klantborgdgroep op te pakken. Team Leefomgeving is hierin vertegenwoordigd.

Wonen

Plattenburg wordt leefbaarder

Veel van de zorgen worden door het team Leefomgeving intern onder de aandacht gebracht. De acties en reacties worden tijdens bewonersoverleggen teruggekoppeld. In het Wijkprogramma 2023 worden de zorgen en de acties erop opgenomen.

Wat veel invloed heeft op de huidige leefbaarheid van de wijk Plattenburg is de toepassing van de Wet voorkeursrecht gemeenten op de Schaapsdrift. Dit vraagt veel extra tijd en aandacht. Het team Leefomgeving stelt zich luisterend op en probeert hierin de participatierichtlijnen te volgen.

We kunnen concluderen dat de interventies vanuit welzijn die veelal plaatsvinden op de Geitenkamp, ook in Plattenburg meer nodig worden. We zijn bezig met de realisatie.

Inspanningen 2022

Met inwoners van Plattenburg wordt periodiek bekeken en besproken welke acties er nodig zijn om de leefbaarheid te vergroten. De komst van initiatief Moes in de wijk en van de wijkconciërges is hier een voorbeeld van. Het team Leefomgeving begeleidt in de participatie en in de verbinding tussen bewonersbijeenkomsten en kernorganisatie. Inmiddels is de wijkwethouder bij de verschillende wijken langs geweest en heeft een goed beeld kunnen krijgen van de diversiteit in wijken.

De wijk Geitenkamp wordt vitaler

Op meerdere fronten zetten wij in op het verhogen van de vitaliteit van de Geitenkamp. Zowel op individueel niveau als op wijkniveau. Bijvoorbeeld:

- Door de instroom van nieuwe huurders via corporaties te reguleren proberen we invloed uit te oefenen op de leefbaarheid van de hotspots.
- De HAN en Rijn IJssel starten een onderzoek naar de belangrijkste handvatten en knoppen voor de wijk de Geitenkamp om de vitaliteit van inwoners in deze wijk te bevorderen.
- Het taalhuis is gerealiseerd.
- Het gezondheidshuis is gerealiseerd.
- Samen met bewoners is besloten om een beweegtuin te realiseren in de wijk de Geitenkamp. Deze wordt in 2023 verder uitgewerkt en mogelijk gerealiseerd.
- Er is een nieuw ontwerp voor de Rommelkist om de speelplek aantrekkelijker en toegankelijker te maken en om meer uitdaging voor kinderen in de leeftijd bovenbouw basisschool te creëren.

Inspanningen 2022

In de hotspotgebieden van de Geitenkamp wordt de instroom van nieuwe inwoners gereguleerd (door Vivare, VHV en Portaal). We zien dat dit een positief effect heeft in de meeste straten. Er zijn minder meldingen van woonoverlast.

Wijkeconomie

Bruisender marktplein Geitenkamp

Een eerste noodzakelijke stap in het bruisender maken van het marktplein is het vergroten van de huidige supermarkt. De eigenaar van het pand, Vivare (voor de aangrenzende panden) en de Coöp hebben gezamenlijk een ruimtestudie uitgevoerd, dat heeft geresulteerd in een ontwerp dat aan het college zou worden voorgelegd. De eigenaar van de supermarkt heeft het pand verkocht. In overleg met de nieuwe eigenaar wordt nu onderzocht hoe het ingezette traject kan worden gecontinueerd.
Voor het marktplein is een nieuw ontwerp gemaakt, meer groen, betere op- en afrit, meer standplaatsen voor marktkramen. De uitvoering vindt plaatst in 2023 als het riool hier wordt vervangen.

Inspanningen 2022

De ruimtestudie om de supermarkt te vergroten is gerealiseerd. Onderdeel hiervan is de inzet om ook ruimte te creëren voor een drogist.

Veiligheid

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast

De parkeerdrukte voor Alteveer/Cranevelt is nog niet opgepakt en we zijn in afwachting van het nieuwe parkeerbeleid. De verwachting van het nieuwe beleid is tweede kwartaal 2023.

De verkeersremmende maatregelen voor Bronbeeklaan en Monnikensteeg hebben een positief effect.

De herinrichting van de Velperweg wordt momenteel samen met de bewoners bepaald.

Inspanningen 2022

Het team Leefomgeving- Noord-Oost blijft aandacht vragen voor realisatie van het nieuwe parkeerbeleid. Bewoners van Alteveer-Cranevelt maken zich zorgen over hun leefomgeving en zolang het nieuwe parkeerbeleid er niet is, worden geen maatregelen in de wijk uitgevoerd.

De verkeersremmende maatregelen op de Bronbeeklaan en Monnikensteeg zijn gemonitord. Op de Bronbeeklaan zijn oversteekplaatsen gerealiseerd en op de Monnikensteeg zijn drempels en een fietsstrook aangelegd. De kruising Monnikensteeg – Weg achter het bos vraagt nog aandacht. De intentie is om hier een rotonde aan te leggen.

Voor de herinrichting Velperweg loopt een burgerparticipatieproces. Er zijn diverse bijeenkomsten georganiseerd waarbij om- en aanwonenden, binnen de gestelde kaders, zijn uitgenodigd om mee te praten en aan te geven wat de wensen/behoeften zijn.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving

De leefbaarheid- en veiligheidsthema's die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast van jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De overlast beperkt zich tot bepaalde hotspots in de wijk en vindt met name plaats in de periode november-december. De groep die overlast veroorzaakt is beperkt en is in beeld. Met de betrokken partners is een plan opgesteld. Een tiental jongeren heeft een brief ontvangen van de burgemeester en zij zijn met hun ouders op gesprek geweest (wijkagent + bestuursadviseur veiligheid). De jaarwisseling is relatief rustig verlopen. Preventief optreden werkt. Ook het plaatsen van camera's in deze periode helpt.
In november heeft de gemeente besloten om te stoppen met Rijnstad als aanbieder van het jongerenwerk. In 2023 wordt bepaald wie de nieuwe aanbieder wordt. Of de huidige locatie (de Sperwer) kan worden behouden voor deze functie is nog onbekend. Om te beoordelen wat jongeren nodig hebben in de wijk en hoe het huidige jongerencentrum toegankelijker en aantrekkelijk kan worden voor een bredere doelgroep, is een traject gestart met Schakel025. In eerste instantie met Rijnstad, maar zij hebben zich teruggetrokken. Het traject richt zich niet meer op de locatie de Sperwer.
Sinds medio 2020 is er een maandelijks wijkveiligheidsoverleg met partners in de wijk, die op straat actief zijn. De thema's die spelen worden besproken en eventuele acties worden afgesproken.

Inspanningen 2022

De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk 'on hold'. Het convenant om informatiedeling mogelijk te maken is nog niet gerealiseerd. Verwachting is dat dit in 2023 wordt gerealiseerd.

Er wordt blijvend ingezet op vermindering van jeugdoverlast in samenwerking met de wijkpartners. In de periode voor de kerst is aan een aantal jongeren een brief uitgereikt om ervoor te zorgen dat de jaarwisseling rustig verloopt. Het veiligheidsoverleg draagt fors bij aan de terugname van meldingen en het korte schakelen levert efficiëntere aanpakken op in de wijk.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	21.377	23.949	25.942	24.559	1.383
Baten	1.618	1.650	1.758	1.721	-37
Saldo lasten en baten	***-19.759***	***-22.299***	***-24.185***	***-22.839***	***1.346***
Toevoegingen aan reserves	209	72	604	523	81
Onttrekkingen aan reserves	633	31	495	559	64
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***425***	***-41***	***-109***	***36***	***145***
Gerealiseerd resultaat	**-19.334**	**-22.340**	**-24.294**	**-22.803**	**1.491**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		1.323	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		1.060	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
Jeugdzorg		175	V	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		240	V	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
WMO en sociale wijkteams		0		Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		-175	N	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR

Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	108	V	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onderwijs	Kansengelijkheid	40	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	37	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	35	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Welzijn	Meedoen	35	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	31	V	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	14	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-77	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-200	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR
Baten		-40	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-40	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		78	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	230	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-108	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-44	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		9	V			
Sociale wijkteams						
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	9	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Teams Leefomgeving						

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer Presikhavers zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling op de Oosthof, Overkant, MFC, in de buitenruimte en ook elders waar de energie zit.

We werken samen met wijkpartijen om fysieke en sociale interventies aan elkaar te koppelen.

Inspanningen 2022

In de buurt PIII zijn buurttuintjes ontwikkeld en nog in aanleg.
Door actieve integrale samenwerking met Vivare, het Sociaal wijkteam, team Leefomgeving en de afdeling Werk en Inkomen hebben wij 104 woningen bezocht om behoeften op te halen en interventies te plegen waar nodig.

Minder kinderen tot 4 jaar die op het basisonderwijs starten hebben een taalachterstand

Samen met Stichting Pas zien we mogelijkheden om alle Presikhaafse kinderen naar de vroeg- en voorschoolse educatie te sturen om te voorkomen dat kinderen met een sociale en taalachterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2022

Samen met Stichting Pas hebben we een goed beeld van de behoeften op het gebied van voorschoolse voorzieningen om taalachterstand voor kinderen tot 4 jaar te beperken.

Meer bewoners kunnen zichzelf financieel redden

Door het wegvallen van Goed Geregeld op het MFC missen we een laagdrempelige vorm van ondersteuning bij financiële problemen.

We zetten in op een laagdrempelige inloop met verschillende disciplines (zoals Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en sociaal raadslieden) die outreachend en integraal werken.

Inspanningen 2022

We zoeken naar geschikte locaties. We hebben onze jongerenwerkers gevraagd om in te zetten op financieel bewustzijn.

Meer Presikhaafse kinderen hebben een gezonde leefstijl

Door het programma van Rijnstad Sportbedrijf PU worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut. Het park Presikhaaf wordt beter gebruikt door verschillende sportbedrijfjes. We zien hier een positief effect van corona; mensen bewegen zich meer naar buiten.

Inspanningen 2022

- We hebben verschillende watertappunten aangelegd.
- Sportpark Elsweide is opengesteld voor kinderen uit de wijk waardoor er meer speelruimte voor ze is gekomen.
- Naast sportpark Over Het Lange Water is het aanleggen van een goede voorziening voor kinderen en jongeren voorbereid.
- Speelplek Molecatenstraat is samen met bewoners ontwikkeld en interessanter gemaakt voor kinderen.
- Het speel- en beweegprogramma is geïntensiveerd. Op grotere speelplekken zijn watertappunten gerealiseerd. Jongeren- en kinderwerk zetten actief in op een gezonde leefstijl.
- Het MFC heeft de speelplaats aangepakt zodat kinderen fijn kunnen bewegen en spelen en ouders langer blijven ‘plakken’. Hierdoor leren ouders elkaar beter kennen en ontstaat er een breder netwerk om het kind.

Meer bewoners nemen deel aan activiteiten, wat resulteert in een betere sociale cohesie in de wijk

Corona heeft er toe geleid dat er een broze sociale structuur is overgebleven.
Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2022

Ontmoetingsplekken zijn waar het nodig was uitgebreid en versterkt.
Er is actief ingezet op het vergroten van het netwerk van individuele bewoners door bijvoorbeeld het renovatieproject in de buurt P1, wijkdiners van welzijnspartner Vitanos en het pleinfeest bij het Multifunctionele centrum.
De wijkwebsite is opgezet door het wijkplatform. Dit geeft een uitgebreid overzicht van wat er allemaal aan aanbod is in de wijk.

Kansengelijkheid

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken

We hebben geïnvesteerd in het netwerk en op de verschillende speelplekken. Ouderbetrokkenheid blijft op de agenda van de sociale tafel.

We zetten actief in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2022

Initiatieven als Kansenmaker en Presikhaaf University dragen actief bij aan bewustwording van identiteit.

We hebben actief ingezet op programmering bij de speel- en ontmoetingsplekken en we hebben onze wijkprofessionals de opdracht gegeven bij iedere kinderactiviteit bewust ouderschap te ontwikkelen. Hierdoor liggen we op koers.

Presikhaafse kinderen worden meer ondersteund bij de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden

De pilot mediawijsheid loopt en krijgt steeds meer aandacht bij zowel ouders als kinderen.

Initiatieven als de Kansenmakers, Sportbedrijf, Rijnstad, Bieb3000 (collectief Koppig) en Presikhaaf University dragen ieder hun steentje bij aan de ontwikkeling van een positief zelfbeeld door verschillende interventies te plegen op het gebied van sport, huiswerkbegeleiding en creativiteit.

Inspanningen 2022

De pilot mediawijsheid loopt. De ervaringen van kinderen en jongeren met wat hun verschillende achtergronden betekenen zijn gedeeld met elkaar en de wijk waardoor zij meer zicht hebben gekregen op hun identiteit.

Presikhaafse jongeren zijn meer weerbaar en ontwikkelen hun eigen identiteit

Er zijn meerdere bijeenkomsten tussen jongeren en professionals geweest om behoeften op te halen en wederzijds te spiegelen.

Daarnaast zijn er meerdere projecten geweest waar we bewust de inspraak van kinderen en jongeren hebben meegenomen in het ontwerp, plan van aanpak en/of visie (inrichting speeltuin, wijksafari jeugd, meidengroepen, inspraak jeugd ontwikkelperspectief PIII). Dit draagt bij aan zelfbewustzijn en het ontwikkelen van je identiteit.

Inspanningen 2022

Verschillende wijkpartijen (Presikhaaf University, cultuurmakelaar, Rijnstad, Pactum, straatcoaches) kennen de behoeften van de verschillende specifieke jongeren en hebben hun programma hierop aangepast.

Veiligheid

Bewoners ervaren minder overlast (jeugdoverlast, verward gedrag en drugscriminaliteit) in hun buurt

Samen met wijkprofessionals hebben we een beter beeld van de overlast. Daarnaast wordt er actief ingezet op communicatie over de vraag waar, hoe en wanneer overlast te melden. We zien hierdoor een toename van het aantal Fixi-meldingen.

Door beter zicht op het type overlast, vinden er gerichtere interventies plaats. Terugkoppeling richting bewoners na een gedane melding is cruciaal om het gevoel van invloed op de leefomgeving van bewoners te stimuleren.

Inspanningen 2022

De professionals werken heel goed samen op het thema wijkveiligheid. Er is nog geen wijkveiligheidsagenda opgesteld samen met bewoners omdat bewoners aangeven weinig vertrouwen in de overheid te hebben. We zien deze agenda als een middel om de veiligheid en leefbaarheid te vergroten. Dit middel geven wij een andere vorm door de professionals in de wijk zo goed mogelijk te faciliteren. Tijdens de wijkveiligheidsoverleggen met de samenwerkingspartners worden trends, ontwikkelingen en vindplaatsen besproken om zo gericht interventies te kunnen inzetten.

Er wordt minder hard gereden in Presikhaaf

We werken aan een duurzaam mobiliteitsplan. Onderdeel van dat plan is een wegenstructuurplan. In dat plan maken we keuzes over maximumsnelheden van wegen (met bijbehorende inrichting).

Inspanningen 2022

We hebben in het kader van het op te stellen mobiliteitsplan geagendeerd dat langzaam verkeer meer ruimte krijgt in Presikhaaf. De Keulse Slag (30 km/u) is afgewaardeerd. Bij het project zijn versmallingen aangelegd waardoor de gemiddelde snelheid verlaagd is.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval

Het aantal bewoners dat zich actief inzet op het leefbaar houden van de wijk met betrekking tot zwerfafval blijft redelijk stabiel. Dit zou meer mogen worden.

Coöperaties en team Leefomgeving slaan de handen ineen om opruimacties te organiseren.

Inspanningen 2022

De aanpak zwerfafval heeft continue aandacht. We zetten in op de betrokkenheid van bewoners. We hebben gezien dat in P1 de betrokkenheid hierbij aanzienlijk is.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	21.142	23.749	27.125	26.248	877
Baten	2.285	2.051	2.210	2.164	-46
Saldo lasten en baten	***-18.857***	***-21.698***	***-24.915***	***-24.084***	***831***
Toevoegingen aan reserves	392	95	781	539	242
Onttrekkingen aan reserves	196	10	589	620	31
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-195***	***-85***	***-192***	***81***	***273***
Gerealiseerd resultaat	**-19.052**	**-21.783**	**-25.107**	**-24.003**	**1.104**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		894	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		1.380	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		30	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		0		WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		-50	N	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
Jeugdzorg		-310	N	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	77	V	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	59	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	47	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Welzijn	Meedoen	37	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	22	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	17	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-49	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-86	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-280	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR

Baten		-59	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-59	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		275	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	322	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-47	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		49	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	49	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer Malburgers doen mee door arbeidsparticipatie en/of maatschappelijke participatie.

We bouwen aan netwerken die zich gezamenlijk en in samenhang inzetten voor de bewoners. Voorbeeld hiervan is buurthuiskamer de Duiventil en met het Huis voor de Wijk is een toekomstscenario ontwikkeld (met als onderdeel het buurtbaanbureau). Ook het jongerencentrum de Fresh ontwikkelt zich, door inzet van vrijwilligers, als breder buurthuis voor de wijk. In Immerloo is in “de Plint’ van de flat aan het Brandenburgseplein een huiskamer ontstaan die ook grotendeels op vrijwilligers draait. Ter ondersteuning van de vrijwilligers is een extra participatiemedewerker aangetrokken.

Inspanningen 2022

In de wijk hebben we met een aantal partners een afspraak over Call2Action, dit houdt in dat bij signalering van een probleem door bewoners dit besproken wordt en er warme overdracht plaatsvindt naar de partij die samen met de bewoner hiermee aan de slag kan. Dit is vastgelegd in een procedure. De afspraak loopt nu tussen de jeugdpartners, Sociaal wijkteam en Werk en inkomen. Verdere uitrol naar meerdere partijen vindt 2023 plaats.

Meer Malburgers zijn (meer) financieel zelf- of samenredzaam

In Malburgen hebben Goed Geregeld Arnhem, Werk en Inkomen en het Sociaal wijkteam zich verenigd in een gezamenlijk inloopspreekuur met korte lijnen om de ondersteuning te bieden die nodig is.
In 2022 is een aanpak voor Immerloo Schuldenvrij opgezet waarbij bewoners met schulden worden geholpen maar waarbij ook voorwaarden worden gesteld aan hun ontwikkeling (zelfredzaam worden).

Inspanningen 2022

Goed Geregeld Arnhem is gestart en heeft op twee plekken in de wijk spreekuren samen met Werk en Inkomen en Sociaal wijkteam. Bij het spreekuur in buurthuis de Fresh is ook het taalhuis aangesloten.
Verder zijn de signalen vanuit de achter-de-voordeur-aanpak Immerloo opgepakt en is deze aanpak voortgezet in Immerloo.
Het buurtbaanbureau (onderdeel van het Huis voor de Wijk) is opgezet en start februari 2023 met ongeveer 80 deelnemers. Daarnaast zijn vanuit het handelingskader negen energiecoaches opgeleid en aan de slag om Malburgers te ondersteunen in de energietransitie.

Malburgers voelen zich gezamenlijk meer verantwoordelijk voor elkaar en de wijk

We hebben in het kader van armoedebestrijding opdracht gegeven aan Ruimtekoers om voor bewoners met een migratieachtergrond een creatief programma te ontwikkelen met als resultaat dat de doelgroep beter de weg weet te vinden naar het hulp- en informatieaanbod.

Inspanningen 2022

Na corona is veel aandacht besteed aan het opnieuw opstarten van de programmering binnen de buurthuizen, maar ook aan de financiële impact van corona op de buurthuizen. Buurthuiskamer de Duiventil is verzelfstandigd maar ondersteuning is nog noodzakelijk. In de Plint van het Brandenburgseplein is door vrijwilligers een inlooppunt georganiseerd voor bewoners van Immerloo.
Om de vrijwilligers te ondersteunen en de betrokkenheid van bewoners te vergroten, is een extra participatiemedewerker aangetrokken.
Op de Bakenhof hebben de sportverenigingen zich verenigd achter een aantal gezamenlijke doelstellingen: een opener uitstraling van het sportpark, vergroten van de zichtbaarheid van het sportpark, verbetering en vergroening van de entree en meer in verbinding met de wijk. Hiervoor zijn plannen ontwikkeld die in 2023 tot uitvoering moeten komen.
Een belangrijke spil in het wijkdeel Noord-Oost is de muziekvereniging DWS (Door Wilskracht Sterk). Daarom is met hen gekeken naar vervangende huisvesting (noodzakelijk door nieuwbouwplannen) in combinatie met hun ambitie om van meerwaarde voor de wijkgemeenschap te zijn.

Kansengelijkheid

De Malburgse jeugd heeft en krijgt, ook in het verdere leven, zoveel als mogelijk de kans om mee te doen.

In de wijk zijn verschillende partijen actief voor de kinderen en jongeren. Om de krachten daarin te bundelen heeft het team Leefomgeving een jeugdtafel (welzijnspartners) en een onderwijstafel (directeuren primair onderwijs) opgericht zodat partijen vanuit dezelfde doelstellingen werken, aanvullend op elkaar werken en samenwerken (bijvoorbeeld in de doorgaande lijn van kindwerk jongerenwerk en integratie van kind- en jongerenwerk binnen de naschoolse programma's). Op alle scholen met veel kinderen met onderwijsachterstanden, heeft met ondersteuning vanuit het team Leefomgeving een naschools programma gedraaid vanuit kansrijk opgroeien.
Verder is specifiek ingezet op de doelgroep 0-4 jaar omdat veel kinderen met een achterstand in het primair onderwijs starten. Dit heeft geleid tot een integraal plan voor intensivering van de aandacht voor deze groep waaronder extra consultatiebureau-uren in Malburgen-west en een extra huisbezoek.

Inspanningen 2022

Met de jeugdpartners is gewerkt aan een integrale programmering zodat er inzicht is in wat voor activiteiten alle partijen ondernemen en wanneer, en waar dit aan bijdraagt. Daarmee zijn dubbelingen in de programmering voorkomen en werd ook duidelijk waar extra inzet nodig is. Dit betrof vooral uitbreiding van het kinderwerk in Malburgen-West en Zuid-Oost. Dit is per 2023 gerealiseerd.
Alle jeugdpartners zetten actief in op ouderbetrokkenheid bij de activiteiten. Per leeftijdsgroep krijgt dit op een andere wijze vorm.

Meer Malburgers met een migratieachtergrond hebben, krijgen en pakken zoveel als mogelijk hun kans om mee te doen

In alle buurthuizen/multifunctionele centra binnen de wijk zijn activiteiten waar Malburgers met een migratieachtergrond zich welkom voelen. Daar is aandacht voor eventuele taalachterstanden en zijn activiteiten voor Malburgers met een migratieachtergrond.
De deelname van Malburgers met een migratieachtergrond aan de wijkplatforms en wijkbeheergroepen blijft achter en is een blijvend punt van aandacht. Samen met maatschappelijke partners in de wijk wordt de deelname gestimuleerd.

Inspanningen 2022

In samenwerking met City@home hebben we gezorgd voor activiteiten waarbij vrouwen met een migratieachtergrond elkaar ontmoeten en tegelijk met taal oefenen.
Op diverse andere plekken sluit het Taalhuis aan bij activiteiten om te kijken wat zij voor de bewoners kunnen betekenen.

Gezondheid

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg

We hebben de doelstelling toegespitst op jongeren. Dit jaar heeft de voorbereiding plaatsgevonden voor het uitvoeren van gezondheidschecks onder jongeren om de bewustwording rond het thema gezondheid te vergroten en met de doelgroep interventies te ontwikkelen.
Met Formupgrade is de samenwerking voortgezet voor het stimuleren van een gezonde leefstijl onder volwassenen in Malburgen.

Inspanningen 2022

- In de Dragonstraat is met bewoners een plan voor sport- en beweegaanleidingen ontwikkeld.
- De groene route is grotendeels gerealiseerd maar kan nog meer worden uitgenut als wandel- en beweegroute.
- Over gezonde voeding is nog geen afspraak gemaakt met de buurthuizen en ontmoetingsplekken in de wijk. Wel is bijgedragen aan het mogelijk maken van een gezond ontbijt op de Olympus.
- Met de ontwikkelingen op de Bakenhof beogen we ook het bewegen in de wijk te stimuleren.

Veiligheid

Meer Malburgers voelen zich veilig in hun buurt, in hun straat en in hun woning

In de wijkplatforms, in de wijkbeheergroepen en in de wijkkrant/wijkwebsite is aandacht besteed aan de meerwaarde van melden. Met meer fysieke aanwezigheid in de wijk van handhavende partijen zoals boa's, straatcoaches en wijkconciërges wordt beoogd het veiligheidsgevoel te bevorderen. Daarnaast zijn er nieuwe samenwerkingen (waaronder met ROC Rijn IJssel)
Met de wijkbeheergroepen wordt periodiek eventuele overlast in hun omgeving besproken.

Inspanningen 2022

In de wijkplatforms en de wijkbeheergroepen wordt het onderwerp veiligheid op de agenda gezet als rondom dit onderwerp zaken spelen die de bewoners aan willen kaarten. Een paar eruit springende overlastgevende plekken zijn Immerloo pleinen, Drieslag en het Olympusgebied. Met partijen is hier extra inzet op gepleegd.
In Malburgen-West is er in samenwerking met bewoners een verkeersonderzoek uitgevoerd en is een plan met maatregelen opgesteld. Dit wordt in het eerste kwartaal van 2023 aan de raad aangeboden.

Meer Malburgers voelen zich beschermd tegen het gevaar van (kwalijk) menselijk handelen in hun leefomgeving

Er is een regulier wijkveiligheidsoverleg. Vanuit hier worden er verschillende interventies gepleegd. Met betrekking tot jeugdoverlast zien we een dalende trend ten opzichte van vorig jaar. Voor drugsoverlast zien we een licht dalende trend in de meldingen over de afgelopen maanden.
In samenwerking met de winkeliers van winkelcentrum De Drieslag en de politie wordt gewerkt aan het verminderen van de overlast op De Drieslag. De bezetting van de politiewijkpost op De Drieslag is uitgebreid
Bij de jeugdpartners maakt het omgaan met verleidingen die het criminele circuit biedt, deel uit van de programma's. Dezelfde jeugdwerkers werken ook mee aan de naschoolse programma's op de basisscholen om zo de verbinding tussen school, straat en thuis te kunnen leggen.

Inspanningen 2022

In het wijkveiligheidsoverleg worden elke maand de cijfers geanalyseerd met betrekking tot drugs- en jeugdoverlast, overlastgevende personen, verkeersoverlast en verloedering (politiegegevens en fixi-meldingen). Op basis van deze gegeven worden afspraken gemaakt over aanpak en inzet van politie en handhavende en toezichthoudende partijen. Ook het jongerenwerk is hier op aangesloten om jeugdoverlast te voorkomen.
Er is een goede samenwerking tussen de verschillende partijen en de lijnen zijn kort.
Met betrekking tot jeugdoverlast zie we een dalende trend ten opzichte van vorig jaar. Voor de drugsoverlast zien we een licht-dalende trend in de meldingen over de afgelopen maanden.
De drugsoverlast concentreert zich rond De Drieslag. Vanuit alle partijen is hier veel aandacht voor.

Meer Malburgers voelen zich veilig in de openbare ruimte

We hebben ons dit jaar geconcentreerd op winkelcentrum De Drieslag. Dat heeft geresulteerd in een pakket met maatregelen die uitgevoerd moeten worden en een projectleider die een langetermijnvisie gaat formuleren. De raad heeft hiervoor geld beschikbaar gesteld.

Inspanningen 2022

Op de Drieslag is een politiepost gerealiseerd van waaruit de handhavende partijen samenwerken en waar bewoners makkelijk binnen kunnen lopen voor meldingen of advies.
Samen met de ondernemers en handhavende partijen is gekeken welke maatregelen nodig zijn om de uitstraling en de veiligheid rondom het winkelcentrum te verbeteren. Het gaat dan onder andere om het verwijderen van de pergola, het vergroenen van het huidige winkelcentrum, nemen van verkeersbesluiten, verbeteren van de verlichting, en een winkelcentrumverbod voor wie dit nodig is. Uitvoering van de maatregelen vindt plaats in 2023.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	30.466	36.318	39.938	37.870	2.069
Baten	3.856	3.977	4.180	4.196	16
Saldo lasten en baten	***-26.610***	***-32.342***	***-35.758***	***-33.673***	***2.085***
Toevoegingen aan reserves	422	197	1.340	1.030	310
Onttrekkingen aan reserves	352	123	995	1.010	15
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-70***	***-74***	***-345***	***-20***	***326***
Gerealiseerd resultaat	**-26.679**	**-32.415**	**-36.103**	**-33.693**	**2.411**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		1.933	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		1.830	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		640	V	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		150	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		-155	N	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
Jeugdzorg		-660	N	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	289	V	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Mobiliteit	Openbare ruimte	125	V	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Welzijn	Meedoen	83	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	73	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onderwijs	Kansengelijkheid	55	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	25	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	23	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-85	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR

Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-460	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR
Baten		-55	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-55	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		331	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	529	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-73	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-125	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		0				
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						

Schuytgraaf, Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie)

Aan de sociale tafel en in de eenzaamheidscoalitie Elderveld wordt besproken hoe partners hun aanbod op elkaar af kunnen stemmen en breed bekend kunnen maken. Bewonersondersteuning vervult hier een verbindende rol en ondersteunt bewonersinitiatieven indien dit nodig is.
Op verschillende plekken in de wijken wordt gewerkt aan het realiseren van ontmoetingsvoorzieningen.

Inspanningen 2022

- Er vindt regelmatig een bijeenkomst van de sociale tafel plaats. Aan de sociale tafel wordt besproken hoe activiteiten op elkaar afgestemd worden en breed bekend gemaakt worden.
- Bewonersactiviteiten worden waar nodig ondersteund, bijvoorbeeld door het inzetten van een bewonersondersteuner en ouderenwerker in Elderveld.
- De Eenzaamheidscoalitie heeft een aantal acties uitgezet, die bijdragen aan het verminderen van een gevoel van eenzaamheid onder ouderen in Elderveld. Tevens zijn acties uitgezet waardoor ook zorgprofessionals beter op het netvlies hebben naar welke activiteiten en voorzieningen in de wijk eenzame ouderen kunnen worden doorverwezen. Een positieve ontwikkeling is dat partijen binnen het netwerk elkaar goed gevonden hebben, waardoor er geen aparte overlegstructuur meer nodig is.
- Op basis van het wijkprogramma is gewerkt aan:
    - het realiseren van concrete ontmoetingsvoorzieningen bij het sportpark Schuytgraaf (binnenruimte jongeren), een raadsvoorstel is in voorbereiding;
    - het archeologisch veld bij de Omnibus (sport- en speelveld); het concept ontwerp is gereed, waar nog afstemming over plaatsvindt.
- Het braakliggend terrein rondom de basisscholen in Elderveld (inrichting openbare ruimte met ruimte voor ontmoeting, sport & bewegen en kunst & cultuur); er ligt een schetsontwerp. Dit zal gefaseerd uitgevoerd worden. Bewonersondersteuning is actief.

Meer bewoners kunnen zichzelf financieel redden

Er is samen met het gebiedsteam Werk en Inkomen en het Sociaal wijkteam geïnvesteerd in het in beeld krijgen van verschillende doelgroepen en problematieken en het maken van afspraken. Samen met Volkshuisvesting is een achter-de-voordeur-project gestart in Elderveld.

Inspanningen 2022

Het Goed Geregeld Arnhem-loket voor (financiële) vragen en advies is gestart in Elderveld en breed in de wijk bekend gemaakt. Werk en Inkomen, het Sociale wijkteam en bewonersondersteuning zijn hier goed op aangesloten. Over de start de van het goed geregeld-loket is breed gecommuniceerd in de wijk.

Meer wijkbewoners wonen zo lang mogelijk thuis

Het 10-puntenplan 'oud worden in Elderveld' is gereed en de actiepunten zijn afgestemd met wijkpartners. Zo is er bijvoorbeeld al gesproken met woningcorporaties over ouderen met een verhuiswens van eengezinswoning naar kleinere woning en zijn een aantal ouderen al verhuisd. Er is gekeken naar mogelijkheden om de openbare ruimte (op termijn) geschikter te maken voor de ouderen-doelgroep.

Inspanningen 2022

Op het gebied van welzijn, zorg, openbare ruimte en wonen zijn kortetermijnacties door wijkpartners en gemeentelijke afdelingen opgepakt. Zo is bijvoorbeeld de oversteek naar winkelcentrum Elderhof aangepast en worden periodiek overzichten verspreid van het activiteitenaanbod.

Kansengelijkheid

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2022

- In Schuytgraaf is er een speelmorgen en in Elderveld is er in september 2022 ook een speelmorgen gestart.
- In het netwerk jeugd Schuytgraaf is de focus eerst gelegd op het doorontwikkelen van naschools en vrijetijdsaanbod in plaats van op het bevragen van ouders. In Elderveld zijn verkennende gesprekken gevoerd met professionals, is de medezeggenschapsraad van de school aangesloten en zijn wensen van ouders op een partneravond in kaart gebracht.
- Samenwerking met ouders is in alle subsidiebeschikkingen opgenomen.
- Op 6 van de 8 basisscholen in het gebied (inclusief Rivers international school) draait een naschools programma kansrijk opgroeien of is er een pilot geweest of gestart. Met 5 scholen wordt het programma voortgezet of verder ontwikkeld vanuit de pilot.

Kinderen worden meer ondersteund bij de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden

Door het inzetten van KIES-trainingen, coaching en begeleiding vanuit de POH jeugd, sociale wijkcoaches of ingekochte zorg worden ouders, kinderen en jongeren begeleid. Daarnaast is er aandacht voor weerbaarheid en omgang met social media in het aanbod van vrijetijdsactiviteiten en in het naschoolse aanbod.

Inspanningen 2022

Het netwerk van jeugdprofessionals en andere betrokkenen rondom jeugd loopt goed en wordt steeds verder uitgebreid. Aanbod wordt steeds meer op elkaar afgestemd en op elkaar aangesloten. In Elderveld is in een wat kleiner verband vanuit een van de 2 basisscholen met een netwerk gestart en gewerkt aan een gezamenlijke visie op kansengelijkheid. Ook zijn eerste stappen gezet in het afstemmen van het aanbod en het invullen van geconstateerde hiaten.

Openbare Ruimte

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte

Bewonersvragen en -initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund. Met bewoners wordt regelmatig geschouwd hoe de openbare ruimte erbij ligt en of deze nog aan de wensen voldoet. Het afgelopen jaar heeft met name in Elderveld regelmatig een schouw plaatsgevonden.

Inspanningen 2022

- De fysieke tafel en schouwen worden regelmatig georganiseerd. Ondersteuning van bewonersinitiatieven vindt indien nodig plaats.
- De Briellehof en Kaaghof zijn vergroend met een groene gevel en een plantsoen met bomen en struiken. De kapschuur Schuytgraaf is gereed en kan gebruikt gaan worden door de Hoogstambrigade.
- De groenvisie voor Elderveld is gereed.

Veiligheid

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering

In het wijkveiligheidsoverleg worden acties afgesproken en gemonitord, ook aan de fysieke tafel en met woningcorporaties worden afspraken gemaakt. In Elderveld zijn veel vrijwilligers actief die onder andere Elderveld Schoon-opruimacties organiseren. Jeugdoverlast blijft een belangrijk punt van aandacht en in de vuurwerkperiode zijn er behoorlijke vernielingen geweest en is extra inzet op straat ingezet.

Inspanningen 2022

- Bij het wijkveiligheidsoverleg wordt gewerkt met een actielijst die steeds terugkomt op de agenda om de voortgang te monitoren.
- Bij het wijkveiligheidsoverleg is gestart met het werken met een rapportage, waarin de hotspots en belangrijkste meldingscategorieën worden besproken. Indien het bijvoorbeeld zwerfafval betreft wordt dit ook opgepakt met de collega's van openbare ruimte. De aannemer dagelijks onderhoud rapporteert ook met betrekking tot zwerfafval en hotspots.
- Adviezen zijn gegeven rondom de breng- en haalconstructie rondom de basisscholen in Elderveld en er zijn gesprekken gepland rondom de breng- en haalconstructie bij MFC de Salamander.
- Een groengroep van bewoners is aan de slag gegaan met het uitvoeren van kortetermijnacties uit de groenvisie Elderveld. Adviezen over mogelijkheden om Elderveld te verjongen, prettig oud te kunnen worden, ontmoeting te stimuleren en ingrepen om de sleetsheid van Elderveld aan te pakken zijn gegeven bij het opstellen van de startnotitie Ontwikkelperspectief Elderveld.

Bewoners ervaren minder woonoverlast

Bewoners worden soms meldingsmoe en vragen vaak professionals om andere bewoners aan te spreken. Ook omdat het gesprek met buurtbewoners vaak moeizaam verloopt. Dit geldt vaak voor de hotspots in de wijken, op veel andere plekken loopt het goed. Er is onvrede over de vele wisselingen van wijkagenten in Elderveld.

Inspanningen 2022

Professionals zijn actief op social media en communiceren actief over meldingsmogelijkheden en in gesprekken ook over opties met betrekking tot bijvoorbeeld buurtbemiddeling.
Signalen en meldingen met betrekking tot woonoverlast worden in en vanuit het overlast- en zorgoverleg opgepakt en waar nodig opgeschaald. Vooral bij particulier woningbezit zijn er soms weinig instrumenten om overlastmeldingen op te lossen.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	23.155	23.854	26.037	24.970	1.067
Baten	2.812	2.571	2.666	2.683	16
Saldo lasten en baten	***-20.343***	***-21.283***	***-23.371***	***-22.287***	***1.084***
Toevoegingen aan reserves	658	292	653	674	-21
Onttrekkingen aan reserves	707	180	882	727	-155
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***49***	***-112***	***229***	***53***	***-177***
Gerealiseerd resultaat	**-20.294**	**-21.396**	**-23.142**	**-22.235**	**907**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		769	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		600	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
Jeugdzorg		470	V	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		130	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		85	V	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
WMO en sociale wijkteams		-460	N	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
Teams Leefomgeving						
Welzijn	Meedoen	71	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Mobiliteit	Openbare ruimte	52	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	45	V	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onderwijs	Kansengelijkheid	38	V	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	29	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	26	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	13	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-140	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-190	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Baten		-29	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-29	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		56	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	161	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-45	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-60	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR

Onttrekkingen aan reserves		8	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	8	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR

De Laar, Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam)

Er staat inmiddels een beter netwerk van laagdrempelige ontmoetingslocaties. Doordat deze randvoorwaardelijke basis beter staat kan nu actiever en effectiever ingezet worden op het ondersteunen en uitbreiden van het wijknetwerk.

Inspanningen 2022

- Ontmoetingslocatie De Laarhof is geopend in april 2022 en begint een succesvol onderdeel binnen een netwerk van ontmoetingslocaties te worden. Er wordt actief gewerkt aan de verbetering van de samenwerking rondom boerderij De Kroon. Het Rozetje in de scholen aan de Brabantweg is in mei 2022 geopend en wordt zeer gewaardeerd. Vanuit deze basis wordt met bewoners ingezet op een meer samenhangend en behoeftegericht programma van activiteiten.
- Er loopt een succesvol participatieproces om samen met bewoners het groene terrein rondom sporthal De Laar aan de Brabantweg te transformeren in een aantrekkelijk en verbindend groen wijkpark.
- Samen met bewoners zijn buurtspeellocaties aangepast en verbonden.
- Het opbouwwerk heeft haar netwerk in de wijk uitgebouwd en werkt met de nieuw aangestelde sociaal beheerder van locatie De Laarhof. Hierbij versterken zij elkaar.
- Het gezamenlijk met het Sociaal wijkteam inzetten op het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen is nog niet gerealiseerd.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam)

De samenwerking op wijkniveau tussen de partners verloopt effectiever waarbij de gezamenlijke huisvesting zeer helpend is gebleken.

Inspanningen 2022

- De basis is gelegd voor de samenwerking op wijkniveau tussen de partners.
- Vanuit de partners wordt er bij nader inzien geen meerwaarde gezien in het opzetten van wijkspreekuren voor alleen Werk en Inkomen en het Sociaal wijkteam.
- Er bleek geen noodzaak voor het benoemen van specifieke gebiedsdoelstellingen rondom financiën en (arbeids)participatie. In plaats daarvan is ingezet op het versterken van de onderlinge samenwerking binnen de basisdienstverlening.

Kansengelijkheid

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven

Hoewel partijen elkaar weten te vinden is de inhoudelijke samenwerking tussen het Sociale wijkteam en Werk en Inkomen met andere wijkpartners niet volwaardig van de grond gekomen. De verwachting is dat hier in 2023 weer vooruitgang op wordt geboekt.

Inspanningen 2022

- Het project buurtschakels is onvoldoende van de grond gekomen. Samen met het Sociaal wijkteam zijn er aanpassingen gedaan in de aanpak. Medio 2023 zal het project een doorstart maken onder de naam “Elden & De Laar voor Elkaar”.
- Er zijn geen nieuwe samenwerkingen met wijkpartners gestart rondom het verbeteren van kansen in de eigen omgeving. Bestaande samenwerkingen zijn gecontinueerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden

Alle programma's Kansrijk Opgroeien zijn gecontinueerd.
De doorgaande lijnen zijn vormgegeven door extra inzet op leeftijd 10-14 jaar en de opstart van Kansrijke start gericht op de doelgroep -9 maanden tot 4 jaar.
De buurtsportcoach is aangesteld en biedt meerwaarde in het netwerk rondom jeugd.

Inspanningen 2022

- De coördinatoren in het Kidzonly-programma zijn gekoppeld aan de wijkpartners, Rozet, Sportbedrijf en Rijnstad om een compleet programma aan te bieden.
- Afstemming tussen de verschillende partners is in reguliere (jeugd)overleggen en bij activiteiten geborgd.
- De buurtsportcoach heeft een stevige rol ingenomen en is niet meer weg te denken uit de wijk.

Openbare ruimte

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving

Er is in brede samenwerking met bewoners en werkgroepen op verschillende plekken in de wijk gewerkt aan het verbeteren van buurt- en speellocaties waarbij ontmoeten een belangrijke rol heeft.

Inspanningen 2022

- Er is samen met de partners op een aantal plekken met succes ingezet op het tegengaan van overlast en verloedering.
- Mede door de inzet van de buurtsportcoach zijn extra inwoners gestimuleerd tot bewegen.
- In samenwerking met de stadsdeelmanager zijn buurtadoptieprojecten in de openbare ruimte actief opgepakt.

Veiligheid

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt

Ernstige (jeugd)overlast is terug gedrongen. We trekken intensief op met onze professionele partners in de wijk.

Met ondernemers van Winkelcentrum Oostburgwal zijn acties besproken en ingezet om overlast te verminderen. De vorming van een ondernemersoverleg is geïnitieerd.

Er wordt veel werk gemaakt van de benoeming en aanpak van zogenaamde hotspots (verloederde/sleetse plekken). Hier is een intensieve samenwerking tussen corporaties en gemeente en partners op het gebied van Veiligheid en overlast (Overleg Zorg en Overlast (OZO), wijkagent, Handhaving).

Inspanningen 2022

- De BuurtWhatsApp-Preventiegroepen zijn waar nodig ondersteund door wijkagent en wijkmanager. Het aantal groepen is uitgebreid.
- Via intensieve samenwerking met partners rondom jeugd hebben we gestage vorderingen gemaakt richting preventie. De koers is ingezet om meer maatwerk op Jongerenwerk te realiseren.
- Er is actief met verschillende bewoners(groepen) samengewerkt rondom het aanpakken van verkeersknelpunten in de wijk.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	16.264	17.219	18.805	18.172	632
Baten	1.377	1.280	1.354	1.326	-27
Saldo lasten en baten	***-14.887***	***-15.939***	***-17.451***	***-16.846***	***605***
Toevoegingen aan reserves	142	61	436	444	-9
Onttrekkingen aan reserves	315	65	327	361	34
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***173***	***4***	***-109***	***-83***	***26***
Gerealiseerd resultaat	**-14.713**	**-15.935**	**-17.560**	**-16.930**	**631**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		619	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		550	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		110	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		40	V	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
Jeugdzorg		-45	N	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		-250	N	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	146	V	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onderwijs	Kansengelijkheid	74	V	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	37	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	25	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Welzijn	Meedoen	25	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	23	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	16	V	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	8	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR

Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-140	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR
Baten		-37	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-37	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		-10	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	161	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-25	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-146	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		0				
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen

Meer ontmoetingsplekken

In 2022 zijn er meerdere ontwikkelingen geweest op het gebied van ontmoeten. Deze ontwikkelingen zijn verdeeld over het gebied waardoor een meer gebalanceerd aanbod ontstaat.

Inspanningen 2022

Eind dit jaar heeft een netwerkbijeenkomst Ontmoeten in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg plaatsgevonden. Deze is tot stand gekomen in samenwerking met meerdere partijen uit de wijk die activiteiten ontplooien op dit gebied, en is bezocht door meerdere partijen uit de wijk. In 2023 zal hier vervolg aan gegeven worden.

- De Fontein (ontmoetingsplek aan het Croydonplein) wordt doorontwikkeld. De programmering voor deze ontmoetingsplek voldoet op dit moment aan de vraag, maar kan nog verder uitgebreid worden. De locatie is met uitzondering van zaterdag nagenoeg iedere dag open.
- De ontmoetingsruimte in de Rijnlandflat wordt geëxploiteerd door Altermind. Hiermee zijn we in gesprek hoe we de locatie zo optimaal mogelijk kunnen inzetten. Het Sociaal wijkteam heeft hier een tijdje een inloopspreekuur gehad.
- Voor ontmoeten voor jongeren is de locatie de Kemphaan aangetrokken en succesvol in gebruik genomen. In dit proces zijn zowel jongeren als ouderen betrokken geweest.
- De koffieochtend bij de ESA is overgenomen door een vrijwilliger met op de achtergrond ondersteuning van Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA).
- De SWOA ondersteunt ook het initiatief Max Mobiel, dit maakt het voor bewoners makkelijker om zich in de wijk te bewegen. Dit initiatief wordt door Wereldhave, The Point en Presikhaaf University mogelijk gemaakt.

- The Point is gestart in het winkelcentrum Kronenburg. Zij geven jongeren de mogelijkheid om vaardigheden te ontwikkelen Ze bieden hiervoor structuur en trainingen.
- De contacten met diverse partners (bijvoorbeeld ICC Nour Al Houda, COA, Wijk- en Sportcentrum Rijkerswoerd en het Wijkcentrum Vredenburcht) zijn geïntensiveerd.
- De moskee - Nour Al Houda - heeft de opdracht gekregen en aanvaard om een ontmoetingsplek voor jongeren te realiseren.
- Aan de Stadslandbouw is opdracht verleend om het plan om een ontmoetingsplek te realiseren verder uit te werken.
- Rumah Baru heeft met ondersteuning van het team Leefomgeving subsidie weten te krijgen voor hun maandelijkse ontmoeting. Zij kunnen nu voor drie jaar een locatie huren voor hun activiteit.
- We zijn in gesprek met de Jacobiberg om mogelijkheden voor een laagdrempelige ontmoetingsplek in het gebied te onderzoeken.

Meer ommetjes

Voor iedere wijk gelden andere wensen ten aanzien van ommetjes. Voor iedere wijk wordt er daarom ook gekeken naar maatwerk.
In het ontwikkelperspectief Kronenburg wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.

Inspanningen 2022

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte.

Rozet heeft in samenwerking met het platform Rijkerswoerd een boekje met kunstroutes uitgebracht. Deze routes kunnen zowel gefietst als gelopen worden.
In Vredenburg is er behoefte aan bankjes om met name voor ouderen de afstanden behapbaar te houden. Een plan hiervoor moet door de bewoners van Vredenburg nog worden aangeleverd.
In Kronenburg wordt de inrichting van de openbare ruimte meegenomen in het ontwikkelperspectief.

Kansengelijkheid

Bevorderen kansengelijkheid

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2022

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen.

Openbare ruimte

Vergroenen van de wijk

Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven. Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.

Inspanningen 2022

In het gebied zijn talrijke projecten uitgevoerd binnen dit thema. Uitgevoerde projecten:
Vredenburg

- Heiligerleeplaats is in samenwerking met bewoners gerealiseerd. Verharding is vervangen door groen en de inrichting is verbeterd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.

Kronenburg

- Schepen te Boeckoppad, de verruiming van de boomspiegels is in de hele straat gerealiseerd.
- De Groene Driehoek (tussen Madser en Bibliotheek) is in samenwerking met bewoners gerealiseerd en zal in 2023 feestelijk geopend worden en van een naam worden voorzien.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.

Rijkerswoerd

- Achter de Coulissen is een groot stuk verharding weggehaald en vergroend.
- Er is een bewonerswerkgroep actief op dit thema die nauw samenwerkt met de gemeente
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.
- Aan de Willem Dreessingel is groen verfraaid met een natuurspeelplek.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk. Hierin kunnen wij alleen een adviserende rol spelen. Wij kunnen bewoners niet dwingen hun tuinen aan te pakken.

Inspanningen 2022

In Kronenburg wordt de openbare ruimte grondig aangepakt als onderdeel van het ontwikkelperspectief Kronenburg.
In Kronenburg is gewerkt aan een pilot voor meer bewustwording over overlast (onder andere van ratten), deze loopt door in 2023.

In Rijkerswoerd is de bewonerswerkgroep Openbare Ruimte en Groen actief die een document heeft gemaakt met zeer veel kansrijke plekken. Hier moet prioritering nog op plaatsvinden.

in Vredenburg zijn we momenteel bezig om rond de straten Loppersumhof en Stedumhof de leefomgeving te verbeteren. Dit houdt een verbetering in van het groen maar ook wordt samen met Portaal actie ondernomen om deze buurt te verbeteren.

Betere balans in het speelaanbod

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.

Inspanningen 2022

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

Rijkerswoerd

- Er is, samen met inbreng van ouders en kinderen, een speelplek vernieuwd aan het Renate Rubinsteinpad.

Vredenburg

- Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. De uitdaging is om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte).

Inspanningen 2022

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Hierbij wordt gekeken naar mogelijkheden voor laadpalen en alternatieve mobiliteitsvormen (bijvoorbeeld e-Hub). Er zijn afspraken gemaakt met Handhaving en Toezicht om parkeeroverlast aan te pakken.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid

In de wijk Rijkerswoerd is een werkgroep Hondenbezit geformeerd die zich met dit onderwerp bezig houdt. In goed overleg zijn hier in 2022 stappen gezet om overlast van honden tegen te gaan in de wijk. Met de resultaten van deze werkgroep kunnen we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

Op het vlak van afval is er contact gezocht met een wijkpartner om de mogelijkheden tot het reduceren van zwerfafval te bespreken.

Inspanningen 2022

Via diverse sporen zijn de mogelijkheden tot extra handhaving in de wijk onderzocht. Dit heeft vooralsnog niet geleid tot de invulling van deze wens. We blijven zoeken naar mogelijkheden om hier invulling aan te geven

In 2022 zijn depodog-uitgiftepunten (kleine kastjes waarin hondenpoepzakjes zitten) gekocht. Deze zullen door de werkgroep in 2023 in de wijk worden opgehangen. Zij nemen ook de verantwoordelijkheid om te zorgen dat ze gevuld blijven. De werkgroep is in 2022 druk bezig geweest om een plan voor de wijk te maken.

Met betrekking tot afval zijn er afspraken gemaakt met de reclassering om plekken waar veel zwerfafval aanwezig is schoon te maken. Dit gebeurt naast het reguliere onderhoud.

Duurzaamheid

Meer kennis ten aanzien van duurzaamheidsacties

In Rijkerswoerd hebben bewoners een werkgroep Duurzaamheid gestart, zij bekijken samen hoe ze hier invulling aan gaan geven.

Samen met bewoners en organisaties uit de wijk zijn wij continu bezig hoe we thema's zoals energie(verbruik), klimaatadaptie en duurzaamheid agenderen en verder brengen. Vanuit team Leefomgeving hebben wij hierin een verbindende en faciliterende rol.

Inspanningen 2022

We ondersteunen en waar mogelijk faciliteren (bewoners)initiatieven op het gebied van energie(verbruik), klimaatadaptie en duurzaamheid.
De werkgroep Duurzaamheid in Rijkerswoerd heeft een warmtescanwandeling georganiseerd. De mogelijkheid om een warmtescan van een woning uit te voeren is ook gedeeld aan andere bewoners in het platformoverleg. Deze mogelijkheid is ook in het platformoverleg aangekaart. Op basis van de scan kunnen bewoners bekijken welke maatregelen in hun huis effectief zijn. Daarnaast zijn zij ook deelvervoer aan het onderzoeken.

We stimuleren de samenwerking tussen organisaties, partners en wijklocaties (zoals Arnhem Aan, de moskee en het buurtcentrum de Fontein) om blijvend aandacht te houden voor de thema's.

Veiligheid

Minder overlast

Via diverse sporen zijn de mogelijkheden tot inzet van extra handhaving onderzocht. Dit heeft tot op heden nog niet tot het gewenste resultaat geleid. Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning. Deze planning wordt in het veiligheidsoverleg besproken. Hierbij worden ook de reeds bekende activiteiten zoveel mogelijk aan het begin van het jaar gedeeld.

Inspanningen 2022

Na intensief contact met de buurtbewoners zijn er aanpassingen gedaan aan de playground. Sinds die tijd hebben wij geen meldingen van overlast meer ontvangen.
Er zijn borden met spelregels aangebracht, de hekken zijn voorzien van rubbers waardoor de geluidsoverlast verminderd is. Handhaving heeft deze plek intensief meegenomen in hun rondes.
Een overlastgevende klimboom is, na alle andere mogelijkheden onderzocht te hebben, weggehaald.

De Mobiele ontmoetingsplek (MOP) geeft ook geen aanleiding tot extra inzet van handhavers. Hij is met de jaarwisseling blijven staan en dat heeft niet tot overlast geleid.

Na aanvankelijk veel overlastklachten te hebben ontvangen over de skatebaan, is het ook hier na intensieve inzet van ambulant jongerenwerk, politie en straathoekwerk rustig geworden.
In het wijkveiligheidsoverleg brengen we via de Radar Sonar (programma vanuit afdeling Veiligheid) risicovolle locaties in beeld. In datzelfde overleg bespreken we de inzet daar op.

De samenwerkende netwerkpartners hebben voor de vakantieperiodes activiteitenprogramma's samengesteld. Hierbij is specifieke aandacht geweest voor de jaarwisseling.

In 2022 heeft de politie spreekuur gehouden in de Fontein (ontmoetingsruimte Kronenburg). Ook is door Portaal de mogelijkheid gecreëerd om vanuit een pand in Vredenburg, gesitueerd in een problematische omgeving, werkzaamheden uit te voeren.

Meer verkeersveiligheid

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2022

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten zal in 2023 plaatsvinden.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	23.316	27.403	29.142	26.044	3.097
Baten	1.257	1.136	1.214	1.282	68
Saldo lasten en baten	***-22.058***	***-26.267***	***-27.928***	***-24.763***	***3.165***
Toevoegingen aan reserves	328	64	643	557	86
Onttrekkingen aan reserves	470	22	577	558	-18
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***142***	***-43***	***-66***	***2***	***68***
Gerealiseerd resultaat	**-21.916**	**-26.309**	**-27.994**	**-24.761**	**3.233**

Toelichting financiële afwijkingen

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Thema	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten		3.056	V			
Sociale wijkteams						
WMO en sociale wijkteams		1.365	V	Huishoudelijke ondersteuning (zie wijken algemeen)	I	AR
Jeugdzorg		1.180	V	Jeugdzorg (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		260	V	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk (zie wijken algemeen)	I	AR
WMO en sociale wijkteams		180	V	Beschermd wonen (zie wijken algemeen)	I	BR
WMO en sociale wijkteams		40	V	Doelgroepenvervoer (zie wijken algemeen)	I	AR
Teams Leefomgeving						
Mobiliteit	Openbare ruimte	106	V	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	64	V	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Welzijn	Meedoen	52	V	Opvoeden en opgroeien (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	33	V	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Welzijn	Meedoen	30	V	Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (zie wijken algemeen)	I	AR
Schulddienstverlening	Kansengelijkheid	21	V	Schulddienstverlening (zie wijken algemeen)	I	AR
Onderwijs	Kansengelijkheid	-7	N	Onderwijs achterstandenbeleid - OAB (zie wijken algemeen)	I	AR
Werk en Inkomen	Kansengelijkheid	-48	N	Re-integratiebudget (zie wijken algemeen)	I	AR
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	-220	N	Armoederegelingen en Energietoeslag (zie wijken algemeen)	I	AR

Baten		-33	N			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Onderwijs	Kansengelijkheid	-33	N	Regionale aanpak Voortijdig schoolverlaten (VSV) en RMC (zie wijken algemeen)	I	AR
Toevoegingen aan reserves		83	V			
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						
Armoedebeleid	Kansengelijkheid	253	V	Energiearmoedefonds (zie wijken algemeen)	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	Openbare ruimte	-64	N	Programma onderhoud Groen en Spelen (zie wijken algemeen)	I	BR
Mobiliteit	Openbare ruimte	-106	N	Programma groot onderhoud Wegen (zie wijken algemeen)	I	BR
Onttrekkingen aan reserves		0				
Sociale wijkteams						
Teams Leefomgeving						

Stad

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven

Zie voor de toelichting de inspanningen 'Rekenkamer' en 'College'.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma

De rekenkamer heeft in 2022 de onderzoeken naar onderwijshuisvesting en daklozenbeleid afgerond. Het betrof tweemaal een rekenkamerbrief. De rekenkamerbrief 'Een leefwereld van verschil. Een onderzoek naar het daklozenbeleid' is niet geagendeerd door de raad. Het onderzoek naar onderwijshuisvesting is in een informatieve politieke avond eind 2022 behandeld door de raad. De rekenkamer heeft tijdens deze bijeenkomst het onderzoek toegelicht. Er was een zevental schoolbesturen aanwezig om met raadsleden in gesprek te gaan over het onderzoek. Het vervolg van het politieke proces vindt plaats in 2023. Tenslotte heeft de raad in het najaar van 2022 het rekenkameronderzoek naar Van Wijken Weten uit 2021 behandeld.

Naast bovengenoemde onderzoeken voerde de rekenkamer ook twee vooronderzoeken uit. Dit was ten eerste een uitgebreid vooronderzoek naar armoede, waarbij de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken heeft gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties in twee sessies. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar bestaanszekerheid. Het hoofdonderzoek (bestaanszekerheid) is eind 2022 opgestart. Ook voerde de rekenkamer een vooronderzoek uit naar grondbeleid. De raad nam in juni 2022 de motie 'meer grip gereedschapskist grondbeleid en stedelijke ontwikkeling' aan. Deze motie kent een overlap met het voorgenomen onderzoek. Daarom besloot de rekenkamer dit onderzoek voor nu 'on hold' te zetten.

Met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen koos de rekenkamer ervoor om na de verkiezingen een groot deel van de fracties te spreken over het onderzoeksprogramma 2023-2024. Tevens verzorgde de rekenkamer een onderdeel van het startprogramma voor de nieuwe raad in april.

In 2022 heeft de rekenkamer afscheid genomen van rekenkamerlid Hans Verdellen. Samen met een afvaardiging van de auditcommissie is een nieuw lid geworven: Samet Kaymak. De huidige voorzitter Arie Teeuw en zittend lid Lydia Zwier-Kentie zijn door de raad herbenoemd voor een periode van zes jaar.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten

Speciaal voor projectontwikkelaars en inwoners die willen gaan(ver)bouwen is een handreiking ontwikkeld: betrek de buurt bij uw bouwplannen. Er is uitvoering gegeven aan het plan van aanpak kinderburgemeester en begin november is de eerste Arnhemse kinderburgemeester benoemd. De kinderburgemeester wordt aangesteld voor één schooljaar.
De pilot digitale wijkpanels loopt. De eerste enquête voor De Laar is uitgezet. Er is ook een start gemaakt met de voorbereiding van een burgerberaad. Het opstellen van de inspiratiegids wordt hierdoor verschoven. Om helder te maken hoe we samenwerken, zal een digitaal handvat worden gemaakt om eenieder, initiatiefnemer, ontwikkelaar of ambtenaar te helpen een zorgvuldig participatieproces te organiseren.

College: Eenduidige werkwijze leveren

De ambities op burgerparticipatie zijn groot, zoals opgenomen in het actieprogramma van burgerparticipatie ‘Samen maken we Arnhem’. Het Arnhems Stappenplan Participatie is in 2022 vastgesteld door het college. Er wordt intern gewerkt met dit beleidskader bij nieuw beleid en projecten om zo meer inwoners te betrekken. Het beleidskader is een hulpmiddel om het participatieproces in te richten en te werken aan verwachtingsmanagement. Om burgerparticipatie verder in te bedden in de organisatie, worden er vanaf begin 2023 trainingen gegeven om te werken met het stappenplan.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken

Arnhem heeft in 2022 doorgewerkt aan de samenwerking in externe netwerken en de Groene Metropoolregio. In de Groene Metropoolregio werkte Arnhem zoals voorgenomen mee aan alle opgaven uit de regionale agenda.

De bestuurswisseling leidde ertoe dat posities vanuit het college in de netwerken opnieuw zijn belegd. In het Algemeen Bestuur (AB) en de bestuurlijke teams van de GMR is Arnhem opnieuw goed vertegenwoordigd. De portefeuillehouder mobiliteit is voorzitter van de opgave Verbonden regio. Ook in de andere opgaven nemen de Arnhemse bestuurders deel aan de bestuurlijke overleggen. In de VNG heeft Arnhem zijn positie versterkt door onder meer deelname aan verschillende bestuurlijke VNG-commissies. Arnhem werkt ook verder door aan het versterken van de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met de steden in Noordrijn-Westfalen (NRW), samen met The Economic Board, bedrijfsleven en maatschappelijke partners.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen

Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Op de verschillende onderdelen van de regionale agenda is veel werk verricht en bereikt. De GMR communiceert stelselmatig over de resultaten en successen via de kwartaalberichten.

Mede dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Hierdoor kunnen woningbouwprojecten versneld worden uitgevoerd.

In het BO MIRT (Meerjarig Investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur) in november zijn er verstedelijkingsafspraken gemaakt met regio Foodvalley, het Rijk en provincies Gelderland en Utrecht. Een mooie mijlpaal in het proces van de Verstedelijkingsstrategie. Daarin is onder meer financiering afgesproken voor een aantal grote woningbouwlocaties zoals in Arnhem-Oost, Wijchen-West en Nijmegen. Daarnaast zijn er diverse mobiliteitsprojecten afgesproken, gericht op de (ontsluiting van) grootschalige woningbouwgebieden Arnhem-Oost en Nijmegen Stationsgebied/Kanaalzone.
Tot slot zijn er ook afspraken gemaakt over MIRT-onderzoeken om samen met Rijk en provincie diverse belangrijke corridors te onderzoeken zoals de corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens (A12) en de vrije kruising Arnhem Oost en inpassing in spoorzone Arnhem Oost en afspraken gericht op het verder brengen van de randvoorwaarden van de bouwstenen economie en leefomgeving; bijvoorbeeld de uitwerking van het groenblauw raamwerk.

Via de opgave Verbonden regio is in 2022 verder gewerkt aan een veelheid aan dossiers en lobbytrajecten, onder andere over de genoemde corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens (UAD, voorheen A12) en de vrijespoorkruising in Arnhem Oost. Op het gebied van duurzame mobiliteit is het uitvoeringsprogramma deelmobiliteit vastgesteld. Mede op basis hiervan is in het BO MIRT van november door het ministerie van I en W een bedrag van € 500.000 toegezegd voor de investering in deelmobiliteitshubs in deze regio. Deze worden de komende drie jaar uitgerold.

In het laatste kwartaal is de rapportage ‘Stadrandhubs Arnhem’, uitwerking van de (concept)visie Hubs made in [Arnhem], door de GMR bestuurlijk vastgesteld. Advies uit het rapport is om allereerst in te zetten op de locaties Waterberg en Arnhem-Zuid. De gemeente Arnhem brengt de bevindingen uit de regionale rapportage binnenkort naar het college. De visie Hubs made in [Arnhem] zal samen met de uitwerking stadsrandhubs Arnhem als bouwsteen opgenomen worden in het Duurzame Mobiliteitsplan van Arnhem, dat eind 2023 door de raad vastgesteld zal worden (voorafgegaan door een participatietraject). In het Duurzame Mobiliteitsplan zullen de vervolgstappen (prioritering en financiering) van de diverse hubs in Arnhem worden aangegeven.

Binnen de opgave productieve regio is samen met The Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda. Deze moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. De agenda wordt uitgewerkt in een ‘Human Capital Akkoord’, een meerjarig programma met concrete activiteiten. Najaar 2022 is hier een start mee gemaakt.

Voor vergroening van werklocaties hebben we concrete afspraken gemaakt met de provincie. Deze moeten bijdragen aan vermindering van hittestress en wateroverlast en aan vasthouden van water, bevorderen van de biodiversiteit en moeten bijdragen aan de gezondheid en het werkplezier van werknemers. Per januari 2023 kan gestart worden met een pilot om tot en met 2030 zo’n 500 ondernemers en/of vastgoedeigenaren, met een totaal van 1.000 in 2040 als stip op de horizon, te stimuleren hun perceel te vergroenen.

Binnen de opgaven circulaire regio is de circulaire impactladder ontwikkeld, een maatstaf om de circulariteit van nieuwbouwwoningen te kunnen beoordelen en te bepalen in hoeverre de doelen in de woondeal 2.0 gehaald worden: 25% circulair bouwen in 2025, 50% in 2030 en 100% in 2050. In december is een start gemaakt met het

doormeten van tien geselecteerde woningbouwprojecten. De overige volgen in de eerste helft van 2023. Op basis hiervan wordt bekeken hoe de impactladder verder wordt ingezet als monitoringsinstrument.

Er is gestart met de bouw van een platform en netwerk Duurzaam Inkopen voor inkopers om circulair en toekomstbestendig in te kopen. Het gaat om bedrijfskleding, catering, kantoorinrichting, bouw, kantoorartikelen, groenvoorziening en ICT.

Er is een onderzoek uitgevoerd door Royal Haskoning DHV voor het sluiten van de kringloop van enkele belangrijke productgroepen. De meest kansrijke stromen die hier uit zijn gekomen zijn zonnepanelen en zorgafval. Op dit moment wordt uitgezocht wat ervoor nodig is om regionale ketens te gaan sluiten voor deze afvalstromen en wat de rol van de GMR hierin is.

Verder is volgens de opdracht vanuit het Rijk gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. Onder meer is de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) afgerond en vrijgegeven voor reacties. Deze reacties worden verwerkt in de definitieve versie van de NRD.

In november is in het kader van de Community of Practice van de RES een bijeenkomst gehouden over de voortgang van de Proeftuin Aardgasvrije Wijken en de Wijken van de Toekomst. Vanuit de ervaringen van de gemeenten Nijmegen, Lingewaard, Druten en Arnhem is geconstateerd dat het vervolg op deze pilotfase een flinke inspanning van de gemeenten vraagt. Daarbij zijn het organiseren van voldoende capaciteit en het organiseren van participatie met aandacht voor gedragsverandering belangrijke punten.

De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groenblauw raamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt.

In het derde en vierde kwartaal is door de GMR samen met The Economic Board en de provincie Gelderland gewerkt aan een voorstel voor een Regio Deal met het Rijk. Het voorstel diende als een voorselectie om met het Rijk in gesprek te komen over het sluiten van een Regio Deal om de brede welvaart te verbeteren. In november is de aanvraag voor de Regio Deal Groene groei ingediend bij het Rijk. Het Kabinet heeft op 17 februari 2023 besloten om op basis van de ingediende aanvraag een Regio Deal te willen sluiten met de regio Arnhem-Nijmegen. Hiervoor is 15 miljoen euro beschikbaar gesteld. De Regio Deal wordt in het voorjaar van 2023 uitgewerkt en met projecten voorzien op de thema's zorg, wonen, duurzaamheid, economie en arbeidsmarkt, grensoverschrijdende samenwerking. De verwachting is dat de Regio Deal met het Rijk rond de zomer van 2023 getekend kan worden.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio en in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa

Via deelname in verschillende werkgroepen en commissies van de VNG en de G40 heeft Arnhem in 2023 ambtelijk en bestuurlijk bijgedragen aan kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en specifieke dossiers in de pijlers Fysiek, Sociaal en Economie & Werk. Na de gemeenteraadsverkiezingen zijn de VNG-commissies opnieuw bemenst. Onze inzet was daarbij gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging. Deze inzet is gehonoreerd doordat wethouders Van de Geijn en Smeulders benoemd zijn in de VNG-commissies Informatiesamenleving respectievelijk Financiën.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW)

Arnhem heeft in 2022 doorgewerkt aan het versterken van de grensoverschrijdende samenwerking. Via de Euregio Rijn-Waal en door samen te werken met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden. In dit stedennetwerk werkt Arnhem samen met Nijmegen, Ede en Apeldoorn en drie Duitse steden in Noordrijn-Westfalen: Duisburg, Düsseldorf en Moers. Dit is nuttig vanwege gezamenlijke belangenbehartiging, kennisdeling en projectontwikkeling. In 2022 hebben deze steden samen verkend op welke onderwerpen, die aansluiten bij de Strategische Agenda 2025+ van de Euregio Rijn-Waal (november 2020), verder samen kan worden gewerkt.
Medio 2022 startte de nieuwe programmaperiode van het Interreg VIA-programma, waarvoor de Euregio het regionale programmamanagement verzorgt. De Euregio helpt initiatiefnemers met het indienen van projectvoorstellen, die voor deze Europese subsidie in aanmerking komen.
Om het netwerk met Duitse partners te versterken is onder andere een samenwerking opgezet met de Duits Nederlandse Businessclub Gelderland (DNBC). Samen met DNBC werd in mei 2022 een groep ondernemers uit Duisburg ontvangen. Voor hen werd een programma georganiseerd rondom het thema waterstof. Duisburg Business Innovation (DBI) heeft ons uitgenodigd voor een tegenbezoek naar Duisburg (gepland februari 2023) waarvoor een ‘Letter of Intent’ in de maak is tussen de beide steden en The Economic Board regio Arnhem Nijmegen en DBI. De samenwerkingsrelatie moet concrete samenwerkingsprojecten gaan opleveren.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers

In september 2022 is Loket Zuid heropend. Sindsdien kunnen Arnhemmers op deze locatie weer terecht voor het aanvragen en ophalen van verschillende producten zoals een paspoort of rijbewijs. In aanvulling op de dienstverlening is er een informatiebalie geopend. Bij deze informatiebalie kunnen inwoners zonder afspraak terecht voor het afhalen van eerder aangevraagde documenten. Ook kunnen zij hier spontaan binnenlopen met vragen. Medewerkers van de informatiebalie verstrekken informatie over de gemeentelijke producten en verwijzen waar nodig door naar andere organisaties.

De heropening van Loket Zuid heeft langer geduurd dan gewenst, mede als gevolg van een krappe bezetting op de afdeling Burgerzaken en een toename van werkzaamheden. Zo zijn er in 2022 33% meer eerste inschrijvingen in de Basisregistratie Personen (BRP) geweest. Voor een groot deel gaat het hier om inschrijvingen van vluchtelingen uit Oekraïne. Maar er is ook een toename geweest van eerste inschrijvingen van statushouders en migranten. In 2022 zijn 18.500 reisdocumenten aangevraagd, 4.000 meer dan in 2022. En het aantal huwelijken is gestegen met 20%. Verder is in 2022 veel aandacht uitgegaan naar voorbereiding op nieuwe en veranderende wetgeving, zoals rondom de Landelijke Aanpak Adreskwaliteit, erkenning en gezag van ouders en de Kieswet.

De toegenomen vraag heeft tot gevolg gehad dat er soms langere wachttijden waren of dat werkzaamheden werden uitgesteld. Dit geldt bijvoorbeeld voor adresonderzoeken, naturalisaties en het kunnen doen van een melding voor een huwelijk.

Ondanks de druk op de afdeling Burgerzaken, voldoen we aan de kwaliteitsnormen van het Rijk. We scoren wel iets lager dan voorgaande jaren. Dit kunnen we verklaren doordat we kritischer hebben gekeken naar de eigen werkwijze. De verbeterpunten die daarbij naar voren zijn gekomen zijn eenvoudig op te lossen.

Digitaliseren van het klantproces

In 2022 is vooral achter de schermen hard gewerkt aan de digitalisering van de dienstverlening. Verschillende systemen hebben een update gehad en er zijn voorbereidingen getroffen voor de overstap naar een nieuw, gemeentebreed, zaaksysteem. Aan dit nieuwe systeem zijn de uitrol van e-diensten en het klanttevredenheidsonderzoek gekoppeld. De uitvoering daarvan vindt plaats in 2023.
De doorontwikkeling op digitalisering, en het grote aantal technische storingen, heeft veel tijd en aandacht gevraagd. Hierdoor zijn 'klantreizen' nog niet in beeld gebracht. Dit wordt in 2023 alsnog opgepakt binnen de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken.
In 2022 zijn de gemeenteraadsverkiezingen georganiseerd. Deze zijn goed en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. Er zijn verschillende maatregelen genomen om de verkiezingen voor iedereen toegankelijk te maken. Er zijn voorzieningen getroffen voor bijvoorbeeld stemmers die minder mobiel zijn, of een visuele of auditieve beperking hebben. Hier hebben we positieve reacties op ontvangen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Klanttevredenheid					
Eenheid: Cijfer					
Bron: KTO - Streefcijfer is minimaal 8, deze indicator wordt vanaf 2022 voor het eerst gemeten.					
Toegankelijkheid stemlokalen					**100,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.					
Opkomst verkiezingen Tweede kamer				**73,6**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.					
Opkomst verkiezingen Gemeenteraad	**49,6**				**46,5**
Eenheid: Percentage					
Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.					
Opkomst verkiezingen Provinciale Staten		**50,7**			
Eenheid: Percentage					
Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.					

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,2**
Eenheid:	Percentage
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.
Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,5**
Eenheid:	Percentage
Bron:	Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

BBV-indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Woonlasten éénpersoonshuishouden	**695,0**	**700,0**	**707,0**	**694,0**	**876,0**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.				
Bron:	COELO, Groningen				
Woonlasten meerpersoonshuishouden	**759,0**	**763,0**	**750,0**	**711,0**	**949,0**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.				
Bron:	COELO, Groningen				
WOZ-waarde woningen	**187,0**	**204,0**	**217,0**	**239,0**	**265,0**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.				
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken				
Formatie ambtelijk apparaat	**5,9**	**5,8**	**5,8**	**6,1**	**6,1**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente.				
Bezetting ambtelijk apparaat	**5,8**	**5,7**	**5,9**	**6,1**	**6,3**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente				
Apparaatskosten per inwoner	**646,0**	**490,0**	**490,0**	**406,0**	**421,0**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente.				
Kosten inhuur externen als % van de loonsom	**13,0**	**21,0**	**17,0**	**22,7**	**19,5**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente.				
Overhead % van totale lasten	**7,0**	**5,0**	**9,5**	**9,0**	**8,9**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.				
Bron:	Eigen gegevens gemeente				

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Echt contact met de gemeente (21A59)

De tekst zoals is voorgesteld in het amendement is overgenomen in de Begroting 2022.

Samen werken aan een mooier Arnhem (21A61)

De samenwerking – ieder vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid – tussen college en raad is belangrijk voor het vertrouwen in de Arnhemse politiek. De controlerende en kaderstellende rol vereist een goed, tijdige en volledige informatievoorziening aan de raad. Het college staat hier voor. Naar aanleiding van het feitenrelaas van onderzoekbureau Strated consultancy zijn er aanbevelingen gedaan om de informatievoorziening te verbeteren. Naar aanleiding hiervan zijn onder andere de formats voor de raadsbrieven en raadsbesluiten aangepast. Met deze wijziging willen wij de informatievoorziening verbreden en versterken.

Samenspraak met de stad (21M212)

Deze motie is afgedaan door een raadsbrief van de raadswerkgroep.

Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen (21M218)
We werken aan de uitvoering van de motie. Hiervoor kijken we onder andere naar de ontwikkelingen en aanpak bij andere gemeenten en het Rijk.

Meer gemeentelijke prikborden in Arnhemse wijken (21M232)
Zoals in de motie is verzocht, is het college in overleg getreden met partners en organisaties in wijken over de invoering van gemeentelijke prikborden. Uit de opgehaalde informatie is gebleken dat partners en organisaties in de wijken niet enthousiast zijn over het idee. Het college heeft de raad hierover via een raadsbrief geïnformeerd.

Stijging bouwkosten volledig opnemen in begroting (21M247)
De actuele stijging bouwkosten is verwerkt in de Begroting 2023.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	96.891	88.886	89.073	92.278	-3.205
Baten	511.617	521.831	571.771	587.497	15.726
Saldo lasten en baten	***414.726***	***432.945***	***482.699***	***495.219***	***12.521***
Toevoegingen aan reserves	42.181	19.864	34.017	52.002	-17.985
Onttrekkingen aan reserves	27.972	23.028	35.896	43.521	7.625
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-14.209***	***3.165***	***1.879***	***-8.481***	***-10.360***
Gerealiseerd resultaat	**400.518**	**436.110**	**484.578**	**486.738**	**2.161**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	9.115	V			
Financiën	8.528	V	Gemeentefonds	I	BR
Financiën	1.038	V	Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	I	AR
Financiën	836	V	Vlottende en vaste financiering	I	AR
Financiën	806	V	Gemeentefonds	I	BR
Financiën	793	V	Nominale loonontwikkeling	I	AR
Financiën	754	V	Gemeentefonds	I	BR
Bedrijfsvoering en PenO	640	V	Beheer vastgoed planmatig onderhoud (zie ook toevoegingen)	I	BR
College	480	V	Vrijval voorziening wethouders	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	392	V	Beheer vastgoed onderhoud Koningstraat 38	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	384	V	Uitstroom trainees	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	250	V	Beheer vastgoed verduurzaming (zie ook baten)	S	AR
Bedrijfsvoering en PenO	176	V	Beheer wagenpark	I	AR
Financiën	-236	N	Naheffing BTW en BCF	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	-325	N	Resultaat op personeel bedrijsvoering	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	-700	N	Maat- en meerwerk gemeentebrede projecten	I	AR
Publieke dienstverlening	-860	N	Burgerzaken	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	-1.013	N	Dotatie voorziening spaarverlof	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	-1.400	N	Aanvullende prijscompensatie 2022 de Connectie	I	AR
Financiën	-1.428	N	Resultaat OZB	I	AR

Baten	5.792	V			
Financiën	6.610	V	Gemeentefonds	I	AR
Publieke dienstverlening	550	V	Burgerzaken	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	350	V	Resultaat op personeel bedrijfsvoering	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	-250	N	Beheer vastgoed verduurzaming (zie ook lasten)	S	AR
Financiën	-278	N	Vlottende en vaste financiering	I	AR
Digitalisering en automatisering	-350	N	Interne doorbelastingen en niet gerealiseerde opbrengsten	I	AR
Financiën	-361	N	Resultaat OZB	I	AR
Bedrijfsvoering en PenO	-479	N	Contributiemarge rendabele uren	I	AR

Toevoegingen aan reserves	-10.728	N			
Bedrijfsvoering en PenO	-640	N	Beheer vastgoed planmatig onderhoud (zie ook lasten)	I	BR
Financiën	-754	N	Gemeentefonds	I	BR
Financiën	-806	N	Gemeentefonds	I	BR
Financiën	-8.528	N	Gemeentefonds	I	BR

Onttrekkingen aan reserves	0

Gemeentefonds
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat vanwege het feit dat de september- en decembercirculaires 2022 niet meer in de begroting zijn verwerkt. De begroting is gebaseerd op de meicirculaire 2022 (met een bijstelling van de begroting in Turap-2). Uit de september- en decembercirculaire 2022 ontstaan de volgende effecten:

- Nieuwe middelen zijn toegevoegd aan het gemeentefonds in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en taakmutaties voor het uitvoeren van diverse taken van in totaal ruim € 10 miljoen. Een groot deel hiervan is in de decembercirculaire bekend gemaakt. Hiervan wordt voorgesteld deze over te hevelen naar de programma's waarbinnen deze taken worden uitgevoerd ter dekking van de kosten vanaf 2023 (zie ook de toevoegingen aan reserves).
- In het kader van behoedzaamheid rekenen we eventuele ruimte onder het plafond van het BTW-compensatiefonds vooraf niet mee. Voor 2022 valt deze vrij en dit levert een voordeel van € 3,5 miljoen op.
- Wijzigingen in taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen die niet overgeheveld hoeven te worden naar het beleidsveld leveren een voordeel voor de algemene middelen op van € 2,5 miljoen. Hierin zijn bijvoorbeeld middelen opgenomen voor inkomstenderving covid over 2021.
- Als gevolg van wijzigingen in de uitkeringsfactor en actualisatie van de maatstaven ontstaat een voordeel van € 0,9 miljoen. Hiervan wordt € 6 ton veroorzaakt door compensatie voor loon/prijsontwikkelingen bij de sociale werkvoorziening (Wsw); het nadeel op programma Wijken algemeen moet hiermee in samenhang worden bezien.
- Over de oudere jaren (2020 en 2021) zijn afrekeningen ontvangen naar aanleiding van aanpassingen in maatstaven en uitkeringsfactor. Dit leidt tot een nadeel van ruim € 0,2 miljoen.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
In 2022 is er geen beroep gedaan op de posten onvoorzien en strikt onvermijdbaar. Per saldo levert dit een voordeel op van € 1,0 miljoen.

Vlottende en vaste financiering
Vlottende financiering
Het resultaat op de vlottende financiering van € 534.000 wordt verklaard doordat de gemeente Arnhem in 2022 hier zo goed als geen gebruik van heeft gemaakt. Op de lasten is een voordeel behaald van € 570.000 omdat de begrote kosten niet zijn gemaakt. De baten geven een klein nadeel van € 36.000 omdat ook geen kasgeldleningen zijn verstrekt.

Vaste financiering
In de vaste financiering is een voordeel gerealiseerd ten opzichte van de begroting van € 45.000. Enerzijds is in de lasten (met daaraan gekoppeld de interne doorberekeningen in de vorm van omslagrente) een voordeel opgetreden van € 266.000 omdat veel minder nieuwe leningen zijn aangetrokken dan begroot en dus minder rentekosten zijn gemaakt (voordeel € 1,735 miljoen) en minder omslagrente is doorberekend omdat in 2021 minder is geïnvesteerd dan was begroot (nadeel € 1,469 miljoen), anderzijds zijn de baten in de vorm van ontvangen rente over verstrekte leningen achtergebleven voor € 221.000 omdat in 2021 en 2022 leningen zijn afgelost.

Nominale looncompensatie
Doordat de totale loonsom in 2022 lager is uitgevallen dan waar in de berekening van de loonontwikkeling mee rekening werd gehouden, is de loonontwikkeling € 0,8 miljoen lager uitgevallen.

Beheer vastgoed verhoging budget planmatig onderhoud
In de begroting 2022 is in dit programma rekening gehouden met een structurele jaarlijkse last van € 640.000 voor onderhoud van het gemeentelijk vastgoed. De besteding van dit budget vindt planmatig plaats. Dit betekent dat besteding in andere jaren en/of binnen andere begrotingsprogramma's plaatsvindt. Het desbetreffende budget wordt daartoe toegevoegd aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed.

Vrijval voorziening pensioen wethouders
Eind 2022 stond de voorziening pensioen wethouders te hoog. Na berekening om tot het doelvermogen te komen op 31 december 2022 heeft per saldo een vrijval plaatsgevonden van € 0,48 miljoen.

Beheer vastgoed onderhoud Koningstraat 38 (stadhuis)
Voor de Koningstraat 38 wordt terughoudend omgegaan met het planmatig onderhoud, omdat er nog onduidelijkheid is omtrent de huisvesting van de ambtelijke organisatie en een mogelijke verbouwing hiervoor van het stadhuis. Daarom wordt alleen het noodzakelijke onderhoud uitgevoerd en blijft er ten opzichte van het geplande onderhoud volgens het meerjaren onderhoudsplan een voordeel over van € 392.000.

Uitstroom trainees
De afdeling Personeel en Organisatie heeft een structureel budget voor het aanbieden van traineeships binnen de gemeente. Gedurende 2022 is een aantal trainees uitgestroomd. Enerzijds doordat het contract medio 2022 afliep en anderzijds doordat trainees, binnen en buiten de gemeente Arnhem, een vaste baan hebben gevonden. Dit resulteerde in een incidenteel voordeel op het budget van € 0,38 miljoen.

Beheer vastgoed verduurzaming
In de begroting is een bedrag geraamd van € 250.000 (lasten) voor uitvoering van kleinere duurzaamheidsmaatregelen aan de panden in gebruik door de gemeentelijke organisatie. Dit budget is specifiek bedoeld voor maatregelen die zich door energiebesparing volledig terugverdienen. Daarom wordt voor deze maatregelen tevens een opbrengst van € 250.000 geraamd (baten).

Beheer wagenpark
Het beheer van het wagenpark valt € 176.000 goedkoper uit dan is begroot. Dit komt vooral door het achterblijven van onderhoud, minder inzet chauffeursdiensten en huur van voertuigen.

Naheffing BTW en BCF
In de afgelopen periode heeft de Belastingdienst een boekenonderzoek uitgevoerd met betrekking tot BTW en het BTW Compensatie Fonds (BCF). Het onderzoek richtte zich op de aangiften omzetbelasting van de gemeente en de opgaaf BTW Compensatie Fonds in 2020. Zoals te doen gebruikelijk, bepaalt de Belastingdienst op basis van de uitkomsten van het onderzoek of ook andere jaren worden betrokken. Het onderzoek heeft geleid tot een naheffing van € 227.000 over de belastingjaren 2017 tot en met 2022. Eventuele belastingrente moet hierover nog worden berekend en afgedragen. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt een nadere toelichting gegeven.

Resultaat op personeel afdelingen bedrijfsvoering
Het saldo op vast personeel en inhuur laat op de lasten een nadeel zien van € 0,33 miljoen. Hier staat tegenover dat door detacheringen aan externe partijen voor € 0,35 miljoen voordeel is behaald op personeel. Per saldo is dit nagenoeg nihil.

De Connectie
Het nadelig resultaat wordt enerzijds veroorzaakt door afgesloten maat- en meerwerkovereenkomsten, die betrekking hebben op gemeentebrede opdrachten, ondersteuning en projecten (€ 0,7 miljoen). Anderzijds wordt de Connectie, conform begrotingsafspraken, door de deelnemende gemeenten gecompenseerd voor de effecten van (autonome) prijsontwikkelingen via de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. In maart 2022 zijn de materiële budgetten geïndexeerd met 4,1%. Echter, de raming van het CPB bedroeg in augustus 2022 11,4%. Het verschil (7,3%-punt) is in de tweede helft van 2022 in rekening gebracht bij de deelnemende gemeenten. Aangezien De Connectie veelal werkt met langjarige contracten, zal dit bedrag in 2022 niet geheel nodig zijn voor de meerkosten als gevolg van de huidige prijsontwikkelingen. Daarentegen is de verwachting dat, zodra de lopende contracten zijn uitgediend, deze een substantiële prijsverhoging zullen laten zien bij hercontractering. Het bestuur van de Connectie is voornemens om bij de jaarrekening een bestemmingsreserve te vormen om hier op te kunnen anticiperen

Burgerzaken
Er zijn hogere baten gerealiseerd (€ 550.000), waarvan € 448.000 aan meeropbrengst van gemeenteleges is toe te rekenen. Daar tegenover staat een lastentoename van € 860.000 die als volgt is opgebouwd:
- € 105.000 meer af te dragen rijksleges (in verband met de hogere baten);
- € 113.000 inzet vast personeel voor Oekraïne (baten zijn verantwoord op programma S08 Welzijn en inclusie);
- € 620.000 meer inhuur, die gedeeltelijk toe te rekenen valt aan de meeropbrengst gemeenteleges. Circa € 300.000 van deze inhuur wordt veroorzaakt doordat burgerzaken werkzaamheden verricht die niet gedekt kunnen worden uit de gemeenteleges.

Dotatie voorziening spaarverlof
Medewerkers kunnen sinds 1 januari 2022 bovenwettelijke vakantie-uren sparen. Met dit verlofsparen kunnen medewerkers passend bij hun levensfase hun bovenwettelijke vakantie-uren inzetten op een manier die aansluit bij hun persoonlijke levens- en carrièreplanning en het gemeentelijke vitaliteitsbeeld. Deze vakantie-uren verjaren niet. Hiervoor (spaarverlof, maar ook voor het bovenwettelijke verlof) moet een voorziening worden gevormd (op grond van het Besluit Begroten en Verantwoorden). Dit leidt gemeentebreed tot een incidenteel nadeel van € 2,0 miljoen, waarvan € 1,0 miljoen binnen programma S00 kan worden verklaard. Ook binnen de andere begrotingsprogramma's leidt dit tot een nadelig resultaat. Daar waar dit heeft geleid tot een substantiële afwijking is hiervoor een toelichting opgenomen in het desbetreffende programma.

Resultaat OZB
De opbrengsten uit OZB zijn € 361.000 lager uitgevallen dan begroot. Bij de niet-woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter ruimschoots gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2020 en 2021, bij zowel woningen als niet-woningen. Dat er per saldo toch een negatief resultaat is gerealiseerd, is te verklaren door een vanaf de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. Over sommige jaren wordt deze begrote meeropbrengst daadwerkelijk volledig gerealiseerd. Over andere jaren, waaronder ook 2022, is dat niet het geval. De kosten voor verminderingen vallen € 1,4 miljoen hoger uit dan begroot. Deze afwijking is voornamelijk te verklaren door:
- De achterstand in bezwaarafhandeling is in 2022 ingehaald. Het financieel effect van een ingediend (gegrond) bezwaar op een aanslag uit 2020 of 2021 landt hierdoor in 2022.
- Er is in 2022 relatief veel opgelegd over oudere jaren, waardoor ook relatief veel WOZ-waardes van 2020 en 2021 nog zijn verlaagd. De financiële effecten hiervan landen in 2022.

We zien daarnaast een toename in het aantal ingediende bezwaren.

Toevoegingen aan reserves

<u>Gemeentefonds</u>
In 2022 hebben zestien niet begrote dotaties aan de reserves plaatsgevonden, als gevolg van het resultaat uit het gemeentefonds ter grootte van in totaal € 10.087.543. Verdeeld over de BR Taakmutaties GF/overloop van € 754.000, de BR Energiearmoedefonds van € 8.528.000 en de BR Inburgering, integratie en asiel van € 806.000.

1. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen ter dekking van de kosten van studenten die een beroep doen op de individuele bijzondere bijstand als gevolg van de stijgende energieprijzen. Deze middelen worden vanaf 2023 ingezet en om die reden gereserveerd in de BR Energiearmoedefonds.
2. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen voor de kosten die gemeenten maken voor opvangcentra. In het faciliteitenbesluit is geregeld dat de gemeenten die een opvangcentrum voor asielzoekers hebben, uitkeringen krijgen vanuit een decentralisatie-uitkering. Conform afspraak worden deze middelen gedoteerd aan de BR Inburgering, integratie en asiel voor dekking van de gemaakte kosten.
3. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen in het kader van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid voor zogenaamde stedelijke vernieuwingsgebieden. Gebieden waar een individuele sectorale aanpak ontoereikend is en een aanvullende integrale aanpak vanuit onderwijs, arbeidsmarkt, wonen en veiligheid en gezondheid nodig is. Arnhem maakt hiervoor kosten en om die reden worden de middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/overloop voor dekking van de inzet in 2023.
4. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen in het kader van een kansrijke start. De extra impulsgelden worden ingezet om in 2023 uitvoering te geven aan deze uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023 en om die reden gereserveerd in de BR Taakmutaties GF/overloop.
5. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen toegevoegd in het kader van dekking van de kosten van gemeenten met overige onderdak voorzieningen (Bed, bad en brood). Besteding van deze middelen vindt in 2023 plaats en het budget wordt om die reden gereserveerd in de BR Inburgering, integratie en asiel.
6. In de septembercirculaire 2022 zijn middelen in het kader van Dichterbij dan je denkt. In de arbeidsmarktregio worden plannen ontwikkeld om de krappe arbeidsmarkt te benutten, deze middelen zijn dan ook wenselijk voor de arbeidsmarktregio Midden Gelderland. Op dit moment zijn de plannen nog in ontwikkelingsfase dus naar verwachting zullen deze middelen in 2023 besteed worden. Conform afspraak worden deze middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/overloop, zodat Arnhem en de regiogemeenten hieruit in 2023 de kosten kunnen dekken.
7. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen toegevoegd in het kader van het versterken van de sociale basis. Dit bevordert de vitaliteit en gezondheid van ouderen, waardoor zij beter, langer en meer kunnen participeren in de samenleving. Ter dekking van de kosten in 2023 worden deze middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/Overloop.
8. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen toegevoegd ter dekking van de meerkosten in het sociaal domein voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. De kosten worden in 2023 gemaakt en om die reden worden de middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/Overloop.
9. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen toegevoegd ter dekking voor de kosten van het verstrekken van de energietoeslag. De kosten worden in 2023 gemaakt en om die reden worden de middelen gedoteerd aan de BR Energiearmoedefonds.
10. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen toegevoegd ter dekking voor de kosten van het verstrekken van extra bijzondere bijstand in het kader van de gestegen energiekosten. De kosten worden in 2023 gemaakt en om die reden worden de middelen gedoteerd aan de BR Energiearmoedefonds.
11. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen opgenomen in het kader van Breed Offensief. Dit wetsontwerp Breed offensief beoogt processen te stroomlijnen en te harmoniseren om meer mensen met een arbeidsbeperking aan het werk te krijgen. Ter dekking van de kosten in 2023 worden deze middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/Overloop.
12. In de decembercirculaire 2022 worden aan gemeenten middelen toegekend voor dekking van de extra uitvoeringskosten voor de relatief hoge instroom in het Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz), als gevolg van het stopzetten van de Tozo (Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandige Ondernemers) en de vereenvoudiging van het Bbz. Ter dekking van de kosten in 2023 worden deze middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/Overloop.
13. In de decembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen in het kader van de toegankelijkheid van verkiezingen. Iedere kiesgerechtigde in Nederland dient met in achtneming van de waarborging voor verkiezingen, zo zelfstandig mogelijk een stem te kunnen uitbrengen. Ter dekking van de kosten in 2023 worden deze middelen gedoteerd aan de BR Taakmutaties GF/Overloop.
14. In de septembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen voor de kosten van maatschappelijke begeleiding. Besteding van deze middelen vindt plaats in 2023, om die reden vindt de dotatie aan de BR Inburgering, integratie en asiel plaats.
15. In de septembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen in het kader van de kosten voor verlengde pleegzorg van alleenstaande minderjarige vluchtelingen. Besteding van de middelen vindt in 2023 plaats en om die reden wordt dit budget gereserveerd in de BR Inburgering, integratie en asiel.
16. In de septembercirculaire 2022 zijn middelen ontvangen voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering op te hogen. Hiermee worden gemeenten in

staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden. Ter dekking van de kosten in 2023 worden deze middelen gedoteerd aan de BR Inburgering, integratie en asiel.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

BVO De Connectie
DataLand
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
NV Bank Nederlandse Gemeenten
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Regionale en andere bovenlokale lichamen

- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening

- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021).

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten en een basiswaarde om je te kunnen ontwikkelen. Iedereen moet in Arnhem prettig kunnen leven, wonen en werken en zich daarbij veilig kunnen voelen. Waar misdaad niet loont en criminaliteit en ondermijning geen kans maken. Arnhemmers moeten zich veilig voelen in hun wijk en buurt. Dit draagt bij aan sociale betrokkenheid en verheft de wijk. We zetten dus volop in op het aanpakken van criminaliteit als diefstal en overvallen. Ook in de digitale wereld neemt de criminaliteit toe: hacken, phishing, identiteitsfraude. Er ligt in Arnhem een forse opgave, want we scoren als het gaat om veiligheid simpelweg niet goed genoeg.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem: een veilige stad!

Criminaliteit maakt geen kans

De ambitie om het aantal delicten terug te brengen tot een niveau dat hoort bij steden met een omvang van 100.000 - 300.000 inwoners wordt nog niet gehaald. 2022 lijkt een bestendiging te laten zien van de eerder genoemde daling in absolute zin: rond de 65 misdrijven per 1000 inwoners in plaats van het eerdere getal van 73. Hiermee staat het cijfer van Arnhem niet langer dichterbij een gemeente van 300.000+ dan bij een gemeente van 100.00 - 300.000 inwoners, maar staat er precies tussenin. Het is te vroeg om te spreken van een trend. Daarbij geldt dat het cijfer nog altijd fors hoger is dan het gemiddelde van een stad met de omvang van Arnhem. (Let op: op moment van schrijven was het aantal misdrijven in Arnhem tot aan november 2022 bekend, en was het gemiddelde voor 100.000 - 300.000 en 300.000+ gemeenten tot aan september 2022.)
Het terugdringen van de criminaliteit is ook in 2022 prioriteit geweest, waarbij we met de veiligheidspartners nauw samenwerken, in de driehoek en daarbuiten. Het gebrek aan zittingscapaciteit bij de rechtbank Gelderland is hierbij een aandachtspunt.

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+

De prioritering van high impact crimes is gehandhaafd. Overlast van personen met verward gedrag en jeugdoverlast vragen veel van de inzet. De beperkte handhavingscapaciteit is knelpunt gebleven, hoewel de versterking van de capaciteit de komende jaren goede vooruitzichten geeft. De camera's in de Steenstraat en de Hommelseweg en Hommelstraat zijn geplaatst en zullen naar verwachting bijdragen aan een veiliger openbare ruimte.

Misdaad mag niet lonen

Er zijn in 2022 4 vergunningen ingetrokken of geweigerd op grond van de Wet Bibob. In 36 gevallen is aanvullend onderzoek verricht door het Bibob-team. Tevens zijn 105 ondernemers gescreend in het kader van de horeca- en exploitatievergunningen. Er zijn 110 Bibob-onderzoeken uitgevoerd inzake horeca, vastgoedtransacties, omgevingsvergunningen en exploitatievergunningen. De acties uit het meerjarenplan voor de aanpak van ondermijning worden uitgevoerd. Door data-analyse wordt slimmer gebruik gemaakt van de beschikbare data en kan beter worden geprioriteerd. De voorbereiding voor een digitaal informatieknooppunt zijn onverminderd voortgezet. Er zijn op honderden locaties controles uitgevoerd. Eind 2022 heeft het ministerie van Justitie en Veiligheid voor de periode 2022-2025 € 1 miljoen per jaar beschikbaar gesteld voor het plan van aanpak inzake Preventie met Gezag (voortzetting van het Breed Offensief Tegen Georganiseerde Ondermijnende Criminaliteit). Dit bedrag is lager dan wat we hebben verzocht, hetgeen leidt tot een herprioritering van de activiteiten. Vooralsnog schatten we in dat de uitvoering van onze opgave in het algemeen op koers blijft. Het plan van aanpak mensenhandel is in 2022 afgerond en begin 2023 verzonden aan de raad. Het (landelijke) experiment gesloten coffeeshopketen, waaraan Arnhem deelneemt, bevindt zich helaas nog steeds in de opstartfase. Ons lokale beleid richt zich onverminderd op handhaving.

Online criminaliteit voorkomen

In 2022 zijn inspanningen geleverd met het Youth Cyber Team, dat bestaat uit 20 jongeren uit Presikhaaf en Malburgen die door training bewust bekwaam zijn gemaakt op de thema's sextorting, sexting, online normen en waarden, geweld online & exposen, fake news en easy money. Deze rolmodellen uit de wijk dragen hun kennis en kunde over aan andere jongeren, professionals en leraren in de wijk. Door de campagne joinhackshield zijn kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar door een game bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit op het internet. Vanwege rapportages over de groei van online criminaliteit en overlast in Arnhem willen wij in 2023 de ambitie en inspanningen op het gebied van online criminaliteit een impuls geven.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal overvallen	**1,0**	**0,9**	**0,7**	**0,5**	**0,4**
Eenheid: Overvallen per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Misdrijven per 10.000 inwoners	**674,6**	**731,7**	**693,3**	**649,9**	**654,4**
Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Aantal straatroof	**1,8**	**3,0**	**2,5**	**1,8**	**1,6**
Eenheid: Straatroof per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Drugsdelicten	**10,8**	**15,5**	**15,0**	**14,8**	**15,9**
Eenheid: Aantal drugsdelicten per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Politieregistraties overlast jeugd	**31,1**	**42,8**	**100,7**	**99,1**	**56,7**
Eenheid: Politieregistraties overlast jeugd per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Verwijzingen Halt	**11,0**	**10,0**	**13,0**	**8,0**	
Eenheid: Verwijzingen Halt per 10.000 inwoners van 12-17 jaar					
Bron: Waarstaatjegemeente					
Politieregistraties overlast door verwarde personen	**89,4**	**102,2**	**111,9**	**138,1**	**132,3**
Eenheid: Politieregistraties overlast door verwarde personen per 10.000 inwoners					
Bron: Waarstaatjegemeente					

Crisisbeheersing op orde

Er is in 2022 onverminderd aandacht geweest voor het voorkomen van rampen en calamiteiten. Bij activiteiten en stedelijke ontwikkelingen is veiligheid onderdeel van de planvorming en uitvoering. De crisisorganisatie staat paraat. Deze heeft goed werk verricht bij de opvang van Oekraïense vluchtelingen in Arnhem. De gemeenteraad heeft incidenteel extra middelen beschikbaar gesteld om de druk op de beperkte capaciteit die de gemeente heeft ter coördinatie van een goed en ordelijk verloop van evenementen, demonstraties en manifestaties op te vangen. Deze druk komt vanwege de toename van het aantal demonstraties en het hogere risico op geweld daarbij.

Ten aanzien van het betaald voetbal zijn in het afgelopen jaar de nodige veiligheidsmaatregelen getroffen ter voorkoming van ongeregeldheden in Arnhem, die extra middelen hebben gevraagd. Er is een gerichte aanpak ingezet op de harde kern supporters, die zich misdroegen rond de wedstrijden van Vitesse. Dit heeft geleid tot een daadwerkelijke vermindering van het aantal incidenten.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen

De voorbereiding op de Omgevingswet op basis van de Visie Veilige en Gezonde Leefomgeving, die wij onder leiding van de VGGM met andere partners uitvoeren, zijn onverminderd voortgezet. Dit betreft het opstellen van omgevingsvisies en -plannen. Het programma Veilige en Gezonde Leefomgeving, gericht op het verbeteren van de samenwerking tussen brandweer, GGD en GHOR ten behoeve van de integrale advisering ten aanzien van omgevingsvisies, -plannen en ruimtelijke initiatieven is beëindigd en de advisering wordt voortgezet in de lijn.

Veiligheid voor de wijk en als persoon

In de wijkveiligheidsoverleggen worden de problemen in de Arnhemse wijken geïnventariseerd en wordt een aanpak vormgegeven. Eind 2022 is nieuwe capaciteit geworven, die wordt ingezet om de aanpak te versterken. De personen met verward gedrag en de jeugdoverlast blijven veel aandacht vragen. Inmiddels is duidelijk dat het ministerie van Justitie en Veiligheid voor de periode 2022-2025 zo'n € 1,6 miljoen per jaar beschikbaar heeft gesteld voor het plan van aanpak inzake Preventie met Gezag (voortzetting van het Breed Offensief Tegen Georganiseerde Ondermijnende Criminaliteit). Hiermee kan het volledige programma worden uitgevoerd.

Steun bij aanpak woonoverlast

In 2022 is aan 318 van de 339 meldingen inzake woonoverlast opvolging gegeven. Er staan nog 21 zaken open. Er zijn geen gedragsaanwijzingen opgelegd. Wel is 7 keer een eerste kennisgeving afgegeven, hetgeen betekent dat overlastgevers per brief worden gewaarschuwd. Nog steeds zet het grote aantal gevallen de schaarse capaciteit van de gemeente onder druk en vraagt met name het opbouwen van een dossier om te kunnen komen tot een gedragsaanwijzing om meer capaciteit dan nu voorhanden is. De door de raad bekrachtigde versterking voor de aanpak van woonoverlast voor de komende jaren is cruciaal om in 2023 te kunnen doen wat nodig is.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling

Het meldpunt voor seksuele intimidatie heeft in 2022 24 meldingen binnen gekregen van seksuele intimidatie. We hebben voorlichting gegeven over seksuele intimidatie op een aantal scholen van het voortgezet onderwijs in Arnhem. Dankzij de versterking die de raad heeft zeker gesteld voor de komende jaren zal dit worden verbreed naar een uitgebreider voorlichtingsprogramma, zodat een brede range van Arnhemse jeugd door gerichte voorlichting weerbaar gemaakt wordt tegen seksuele intimidatie. Tevens zijn in 2022 regelmatig gastlessen georganiseerd op scholen, is een training ontwikkeld voor professionals om hen meer inzicht te geven in de problematiek en hen handelingsperspectief te bieden en is poster- en campagnemateriaal gemaakt. Ook hebben we samen met Moviera, Vizier en politie straatacties uitgevoerd, waarbij omstanders leren te zien wat seksuele intimidatie is en hoe ze kunnen helpen.
De aanpak van radicalisering in Arnhem is onverminderd voortgezet. Met name de groei van anti-democratische c.q. anti-institutionele radicalisering vraagt om nieuwe prioriteiten, nieuwe expertise, partners en aanpak. In 2022 hadden we 24 casussen van radicalisering van personen die in Arnhem en omringende gemeenten wonen.
In 2022 zijn 38 tijdelijke huisverboden uitgevaardigd, om geweld in een afhankelijkheidsrelatie tegen te kunnen gaan. In 9 gevallen is na een risico-inventarisatie besloten om geen huisverbod op te leggen.
Jeugdcriminaliteit is een prioriteit gebleven in de lokale driehoek. In het Veiligheidshuis is onverminderd gewerkt aan de persoonsgerichte aanpak van onder meer risicojeugd met crimineel gedrag en plegers van High Impact Crime-delicten. Het gaat om 46 casussen in 2022. Beleidsmatig hebben we gewerkt aan het nauwer op elkaar aansluiten van organisaties uit de zorg en de veiligheid.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid

In de tien wijkveiligheidsoverleggen worden met de wijkprofessionals de leefbaarheids- en veiligheidsproblemen in de Arnhemse wijken geïnventariseerd en wordt een aanpak vormgegeven. Door het aantrekken van nieuwe capaciteit voor wijkveiligheid eind 2022 kan de aanpak worden versterkt. Zo is een projectleider aangesteld voor een persoonsgerichte aanpak. De wijkpost Veilig Malburgen in winkelcentrum Drieslag heeft ervoor gezorgd dat de veiligheidsprofessionals aanspreekbaar zijn en zichtbaar werken aan de veiligheid van de omgeving. De radar/sonar-methodiek geeft een actueel geografisch beeld van de voornaamste vormen van overlast in de wijken, waardoor gerichte interventies mogelijk worden gemaakt. Voor de wijken in Arnhem-Oost heeft het ministerie van Justitie en Veiligheid eind 2022 voor de periode 2022-2025 zo'n € 1,6 miljoen per jaar ter beschikking gesteld in het kader van de aanpak Preventie met Gezag (een voortzetting van het Breed Offensief Tegen Georganiseerde Criminaliteit). Dit rijksgeld kan samen met onze eigen financiering van € 750.000 per jaar per direct ten goede komen aan de aanpak van de leefbaarheid en veiligheid in Arnhem-Oost. Het door de raad gevraagde brede actieplan voor het tegengaan van overlast zal begin 2023 met de raad worden gedeeld. Hetzelfde geldt voor de evaluatie van het project Steenstraat. Ten aanzien van de wijkveiligheid is de beperkte handhavingscapaciteit waarover we de beschikking hebben nog steeds een aandachtspunt, hoewel de door de raad bekrachtigde versterkingen voor de komende jaren alsmede de aangenomen motie van de raad inzake het garanderen van een zeker niveau van straatcapaciteit goede vooruitzichten scheppen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
% Onveiligheidsgevoel algemeen		**37**		**36**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					
% Onveiligheidsgevoel in de buurt		**29**		**28**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					
Tijdelijk huisverbod	**28**	**27**	**28**	**22**	
Eenheid: Aantal huisverboden op jaarbasis					
Bron: Gemeente Arnhem					

BBV-indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Diefstal uit woning	**2,5**	**2,9**	**2,2**	**1,8**	**1,7**
Eenheid: Aantal diefstallen uit woningen per 1.000 inwoners					
Bron: CBS					
Winkeldiefstal	**4,7**	**5,7**	**4,8**	**4,4**	**5,0**
Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners					
Bron: CBS					
Geweldsmisdrijven	**8,2**	**7,6**	**7,1**	**6,6**	**6,7**
Eenheid: Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron: CBS					
Vernieling	**5,7**	**6,8**	**7,4**	**6,6**	**6,3**
Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners					
Bron: CBS					
Jongeren met een delict voor de rechter	**0,8**	**0,7**	**0,6**		
Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen					
Bron: CBS					

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Niet van toepassing.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	20.254	19.380	22.619	22.864	-245
Baten	4.368	2.494	4.817	5.142	325
Saldo lasten en baten	***-15.886***	***-16.886***	***-17.802***	***-17.722***	***80***
Toevoegingen aan reserves	151	71	753	805	-52
Onttrekkingen aan reserves	706	343	1.086	1.086	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***554***	***272***	***333***	***281***	***-52***
Gerealiseerd resultaat	**-15.332**	**-16.613**	**-17.469**	**-17.441**	**28**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	-231	N			
Openbare orde en veiligheid	-231	N	Openbare orde en veiligheid	I	AR
Baten	206	V			
Openbare orde en veiligheid	338	V	Brandbestrijding en bevolkingszorg	I	AR
Openbare orde en veiligheid	-132	N	Vergunningen horeca en evementen	I	AR
Toevoegingen aan reserves	0				
Onttrekkingen aan reserves	0				

Openbare orde en veiligheid
Binnen Openbare orde en veiligheid is een nadeel op de lasten ontstaan van € 356.792. Dit nadeel wordt veroorzaakt door hogere uitgaven aan maatregelen en interventies uit hoofde van de aanpak 'breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit'. Daarnaast zijn er uit hoofde van de coronapandemie in de eerste helft van 2022 nog kosten gemaakt die niet zijn begroot. Deze lasten zijn onder andere veroorzaakt doordat uitvoering is gegeven aan het coronabeleid op diverse terreinen, waaronder bijvoorbeeld handhaving & ondersteuning en inzet van stewards in het horecagebied.
Hier staan kleine voordelen op andere onderdelen tegenover waardoor het totale nadeel van veiligheid uitkomt op € 230.583.

Brandbestrijding en bevolkingszorg
Over het jaar 2021 is in 2022 een terugbetaling ontvangen van VGGM van in totaal € 338.484. Dit betreft enerzijds een voordelig resultaat van € 325.207 en anderzijds een voordeel van € 13.277 uit hoofde van de afrekening piketinzet. Dit voordelige resultaat wordt veroorzaakt door lagere vrijwilligerskosten met name door het opschorten van oefeningen door de coronapandemie, een voordeel op de lasten van Logistiek & Beheer onder andere door uitstel van investeringen en niet volledige vervanging van voertuigen en voordeel op de opleidingskosten door geannuleerde studies en cursussen wegens de coronapandemie.
.
Vergunningen horeca en evenementen
De coronamaatregelen in het eerste deel van 2022 hebben een nadelig effect gehad op de legesopbrengsten. Ten opzichte van de begrote situatie bedraagt de opbrengstderving € 132.000.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken

Vergroten van het aandeel fiets en (H)OV om de stad bereikbaar en leefbaar te houden

De koers van de afgelopen jaren is doorgezet. We blijven met name openbaar vervoer en fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Steeds meer projecten gaan ook richting de uitvoeringsfase of zijn in uitvoering. Extra inzet op deze duurzame vervoerswijzen is ook noodzakelijk vanwege de verstedelijkingsopgave en de daarmee samenhangende noodzaak om de stad bereikbaar en leefbaar te houden. Naast de provincie wordt hierbij ook het Rijk steeds meer een partner. Mooi succes daarbij is de subsidie van het Rijk die wij, in het kader van de versnelling van woningbouw, voor onder andere voor fiets- en HOV-projecten hebben gekregen.

Uitvoeren van concrete fiets- en hoogwaardig openbaar vervoer projecten

Het gedeelte Hugo de Grootstraat is als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem - Dieren aangelegd. De laatste Arnhemse delen van deze route zijn nu in voorbereiding en worden naar verwachting medio 2023 aangelegd. Ook zijn de projecten HOV-Westervoortsedijk, HOV IJssellaan, HOV Hollandweg-Metamorfoseallee, SFR Oude Zevenaarseweg en de veilige fietskruising Rijkerswoerdsestraat uitgevoerd. Projecten die steeds dichter bij de uitvoering komen zijn onder andere Bussenplein Kronenburg, de Renaissance van de Velperweg, snelfietsroute Arnhem – Wageningen, bushalte Rijnstraat, Trolley 2.0 naar Wageningen en Hub Rozet.

We hebben de bestemmingsreserve Bereikbaarheid ingezet voor de gemeentelijke bijdrage aan fietsprojecten en andere emissievrije verkeersprojecten (motie 20M248 voorrang voor fiets en ander emissievrijverkeer en de motie 21M21 budget voor accentnota fiets). Hierdoor hebben we extra projecten in voorbereiding genomen. Belangrijkste daarvan zijn het verbeterplan RijnWaalpad, fietsroute Grote Griet en de stadsfietsroute Arnhem Noord-Alteveer. Ook doen we, in overleg met beheer, investeringen om de klinkerverharding op belangrijke fietspaden te vervangen door asfalt, zoals aan de Utrechtseweg, de Velperweg en de Hollandweg.
We maken vorderingen met onze verkenningen naar de Rijnkruisingen. Dit doen we mede als onderdeel van de nieuw aan te leggen snelfietsroute VeluweWaalpad.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aandeel fiets in modal spit	**26,0**	**21,0**	**25,0**	**25,0**	
Eenheid: Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers					
Bron: Odin (Onderweg in Nederland, CBS)					
Aandeel openbaar vervoer in modal split	**9,0**	**7,0**	**5,0**	**3,0**	
Eenheid: Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers					
Bron: Odin (Onderweg in Nederland, CBS)					

Ontwikkelen van een netwerk van overstaplocaties om een alternatieve, duurzame mogelijkheid te bieden om de stad te bereiken

We zetten in op een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, fiets). Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs

We hebben grote stappen gezet met het opstellen van een eigen visie op mobiliteitshubs. Dit beleidskader geeft een beschrijving van wat mobiliteitshubs zijn (en hoe ze daarin verschillen met transferia), de functie ervan in het mobiliteitssysteem en waar deze mobiliteitshubs in Arnhem een zinvolle plek hebben. Dit in samenhang met, en als onderdeel van, onze mobiliteitsvisie die in voorbereiding is.
Vooruitlopend op dit beleid (voor hubs en Mobiliteitsvisie Arnhem) hebben we subsidie van het Rijk gekregen voor de hublocaties Gelredome en Station Presikhaaf.
Daarnaast heeft de GMR in 2021 een strategische visie opgesteld 'Mobiliteitshubs in de GMR, naar een regionaal netwerk van hubs'. In 2022 zijn voor onder andere Nijmegen, Arnhem en Zevenaar, uitwerkingen van deze regionale hub-visie gemaakt. Deze uitwerking 'Verkenning regionale stadsrandhubs Arnhem' is in 2022 gemaakt voor de Arnhemse stadsrandhubs: Gelredome, Waterberg, IPKW en (later toegevoegd) Station Arnhem Zuid. De uitwerking is gemaakt in opdracht van de GMR, maar samen met Arnhem en de provincie Gelderland. De 'Verkenning regionale stadsrandhubs Arnhem' is op 23 november 2022 geaccordeerd door het Bestuurlijk Platform Verbonden Regio.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal mobiliteitshubs in voorbereiding	**0**	**0**	**2**	**2**	**4**
Eenheid: Aantal hubs in initiatieffase of verdere voorbereiding					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal gerealiseerde mobiliteitshubs	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Eenheid: aantal hubs gerealiseerd					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal gebruikers mobiliteitshubs	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Eenheid: Aantal gebruikers per jaar					
Bron: Gemeente Arnhem					

Arnhem is optimaal aangesloten op een robuust (inter)nationaal spoornetwerk

We zijn nog steeds via de regio Arnhem Nijmegen (Groene Metropoolregio) betrokken bij de Ontwikkelagenda Toekomstbeeld OV 2040. In deze ontwikkelagenda geeft het Rijk aan wat kansrijke spoorcorridors en verbindingen zijn op de langere termijn (2040).

Tijdens het bestuurlijk overleg MIRT van 10 november hebben we de volgende afspraken gemaakt met het Rijk (ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en Binnenlandse zaken) over de verstedelijkingsafspraken NOVEX gebied Spoorzone Arnhem Oost:

- het Rijk en de regio starten een MIRT-onderzoek 'inpassing vrije kruising in het NOVEX gebied Spoorzone Arnhem-Oost'.
- het Rijk en de regio spreken samen af het proces te starten om te komen tot een MIRT-onderzoek. In dit onderzoek wordt al uitgegaan van één keer per uur een ICE naar Frankfurt (is nu nog één keer per 2 uur). Over onder andere de snelheid op de corridor en een eventuele ICE via Arnhem/Duisburg naar Berlijn zal een definitief MIRT-onderzoek uitsluitsel moeten geven.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier

Ook het afgelopen jaar hebben we een lobby uitgevoerd (deels via de GMR) bij het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat (I&W) voor:

- Meer spoorcapaciteit (met name Utrecht - Arnhem - Duitsland).
- Het verbeteren van de huidige ICE naar Frankfurt en op termijn een mogelijke snelle ICE-verbinding naar Berlijn, via Arnhem/Duisburg (ook als duurzaam alternatief voor het vliegverkeer).
- Een oplossing voor de spoorknoop Arnhem Oost (een “vrije kruising” die de stedelijke ontwikkeling aan die kant van de stad niet in de weg zit (of zelfs faciliteert).
- En voeren we een lobby tegen een noordelijke aftakking van de Betuweroute via Arnhem (IJssellijn), Zutphen en/of Deventer naar Duitsland (Bad Bentheim).

Een deel van deze lobby heeft tot hiervoor genoemde afspraken in het bestuurlijk overleg (BO) MIRT geleid.

Arnhem heeft een goede autobereikbaarheid met minder doorgaand verkeer over de centrumring

We werken er aan dat het verkeer dat in Arnhem moet zijn, goed kan doorstromen en dat we van het verkeer dat hier niet moet zijn zo weinig mogelijk last hebben.

Uitvoeren automaatregelenpakket

We onderzoeken welke (dynamisch verkeersmanagement-) maatregelen er mogelijk zijn om Arnhem minder interessant te maken voor het doorgaand verkeer. Dit is een lastige opgave, aangezien we het bestemmingsverkeer niet willen raken met de maatregelen om doorgaand verkeer te beperken. Dit vertraagt de voortgang. Echt principiële keuzes kunnen ook pas worden gemaakt op basis van het duurzaam mobiliteitsplan waar we nu aan werken.

Het parkeerbeleid van de gemeente draagt bij aan een duurzame verstedelijkingsopgave en borgt tegelijkertijd het economische vestigings- en winkelklimaat

De inzet van het parkeerbeleid van de gemeente wordt naast de verkeerskundige belangen in samenhang met de overige grote ambities van de stad beschouwd.

Opstellen en uitwerken parkeervisie

In de Begroting 2023 zijn een aantal duidelijke parkeerambities neergelegd voor de stad. Deze ambities vormen de basis voor nieuw parkeerbeleid. Omdat deze ambities zoveel richting geven is er niet eerst een aparte parkeervisie nodig, maar gaan we direct aan parkeerbeleid werken. Dat beleid ontwikkelen we in nauwe samenhang met en volgend op het duurzame mobiliteitsplan.

Verbeteren verkeersveiligheid

We zetten in om het verkeerveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer te verhogen.

Uitvoeren projecten verkeersveiligheid

We zijn onze top 10 verkeersonveilige knelpunten aan het analyseren om te bezien of daar verbetermogelijkheden zijn. Parallel daaraan werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid op locaties die vorig jaar of recentelijk in beeld zijn gekomen. Voorbeelden daarvan zijn de oversteek bij basisschool Confetti in Schuytgraaf en de kruising RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat. Via de provincie en het Rijk hebben we subsidie gekregen om verschillende verkeersveiligheidsknelpunten aan te pakken, namelijk: de oversteek bij basisschool Confetti in Schuytgraaf. de Groningensingel en de Van Muijlwijkstraat. Deze projecten zijn momenteel in voorbereiding.
Daarnaast werken we structureel met basisscholen aan de aanleg van schoolzones en het verbeteren van de verkeerseducatie.

Effectindicator		2018	2019	2020	2021	2022
Aantal verkeersongevallen		**1.172**	**1.120**	**811**	**893**	
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem					
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland					
Aantal aangepakte knelpunten		**1**	**2**	**1**	**4**	**2**
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast					
Bron:	Gemeente Arnhem					

Beter en schoner taxivervoer

Tijdens de voorbereiding om tot implementatie van de taxiverordening te komen hebben wij samen met de Stichting Keurmerk Taxi Arnhem (SKTA) geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening momenteel niet realistisch is. Dor beperkingen in de infrastructuur zijn wij niet in staat om, met name rondom de Korenmarkt en het Gelredome, een situatie te creëren die een implementatie van de taxiverordening mogelijk maakt die draagvlak heeft en handhaafbaar is. We hebben daarom samen met SKTA geconcludeerd dat we moeten wachten op landelijke regelgeving waar alle taxi's (zowel opstapmarkt als belmarkt) onder vallen. Wij wachten daarom de landelijke ontwikkelingen vanuit het Rijk af, die het mogelijk moeten gaan maken om regels op te stellen voor de volledige taxibranche. Zodra deze regelgeving op orde is gaan wij weer verder met de implementatie van de taxiverordening. Wij blijven met SKTA in contact. Enerzijds om via hen in contact te blijven met de chauffeurs, anderzijds om in gesprek te blijven over zaken die we wel kunnen verbeteren. Eén van de onderwerpen daarbij zal de verduurzaming van de taxi's zijn. Verder blijven wij ons inzetten om te controleren dat de Arnhemse taxi's zich houden aan de regels van de Wegenverkeerswet. Onze taxi's blijven immers een belangrijk visitekaartje voor onze gastvrije stad.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening

Zie de toelichting hierboven bij 'Beter en schoner taxivervoer'.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal kwaliteitstaxi's	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

Eenheid: Aantal taxi's

Bron: Aantal vergunningen

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Stimuleer het OV (21M228)

Het college informeert jaarlijks de gemeenteraad over het openbaar vervoer door toezending van het vervoerplan voor het volgende jaar. Het vervoerplan van 2023 zal na het zomerreces aan de raad toegestuurd worden met een raadsbrief. Daarnaast heeft het college in haar akkoord opgenomen om voor Gelrepashouders een OV-rit van 1 euro te maken. Het college is nu bezig met de operationele uitwerking ervan. Het college is aanvullend bezig om door middel van diverse infrastructuurprojecten de doorstroming van het OV en de bereikbaarheid met het OV van de stad te verbeteren. Dit kan goed door rijbanen om te zetten in busstroken.
Via de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen heeft het college haar zorgen geuit over de provinciale financiering van het OV door Provinciale Staten.

Vervoersarmoede onderzoeken in Arnhem (21M251)

Het beantwoorden van de motie ‘vervoersarmoede onderzoeken in Arnhem’ is complex, doordat het over zeer gedifferentieerde en gevarieerde informatie over de Arnhemse huishoudens gaat. Er is geïnventariseerd waar en hoe deze informatie kan worden achterhaald en samengevoegd. Hierna kan worden begonnen met het daadwerkelijk achterhalen en bundelen van deze informatie.
We gaan concreet aan de slag met de aanpak van vervoerarmoede. We gaan inwoners met een laag inkomen een zeer voordelig jaarabonnement (busvoordeelabonnement) aan te bieden. Dit abonnement biedt bijna-gratis openbaar vervoer binnen de gemeentegrenzen op werkdagen vanaf 09.00 uur en in het weekend en op feestdagen de gehele dag.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	20.751	22.911	23.731	21.574	2.157
Baten	6.339	7.663	7.725	7.263	-463
Saldo lasten en baten	***-14.412***	***-15.248***	***-16.006***	***-14.311***	***1.694***
Toevoegingen aan reserves	7.423	6.837	7.936	8.936	-1.001
Onttrekkingen aan reserves	7.711	8.106	8.935	8.121	-814
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***287***	***1.269***	***999***	***-816***	***-1.815***
Gerealiseerd resultaat	**-14.124**	**-13.979**	**-15.007**	**-15.127**	**-120**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	2.012	V			
Mobiliteit	676	V	Parkeerexploitatie - onderhoud parkeergarages en overige beheerkosten	I	BR
Mobiliteit	457	V	Onderhoud panden mobiliteit (excl. parkeergarages)	I	AR
Mobiliteit	350	V	Project Gebiedsexploitatie Kronenburg	I	BR
Mobiliteit	348	V	Voorbereidingskosten projecten mobiliteit	I	BR
Mobiliteit	294	V	Programma Buiten Gewoon Beter	I	BR
Mobiliteit	-113	N	Transferhal openbaar vervoer	S	AR

Baten	-553	N			
Mobiliteit	-553	N	Parkeerexploitatie - opbrengsten	I	BR
Toevoegingen aan reserves	-881	N			
Mobiliteit	-140	N	Transferhal openbaar vervoer	I	BR
Mobiliteit	-191	N	Parkeerexploitatie, jaarresultaat	I	BR
Mobiliteit	-550	N	Programma Groot Onderhoud Openbare Ruimte incl. project Gebiedsexploitatie Kronenburg	I	BR
Onttrekkingen aan reserves	-840	N			
Mobiliteit	-294	N	Programma Buiten Gewoon Beter	I	BR
Mobiliteit	-168	N	Openbaar Vervoer Arnhem	I	BR
Mobiliteit	-182	N	Bereikbaarheid binnenstad	I	BR
Mobiliteit	-196	N	Verkeer	I	BR

Parkeerexploitatie - beheerkosten inclusief onderhoud parkeergarages
Het onderhoud op de parkeergarages valt € 0,4 miljoen lager uit dan is begroot. Dit komt enerzijds doordat er minder storingen zijn geweest en anderzijds door terughoudend beleid in het planmatig onderhoud voor de parkeergarage Rozet met het oog op de toekomstige mogelijke grote renovatie van deze garage.
Daarnaast is een voordeel gerealiseerd op de algemene beheerkosten (€ 0,3 miljoen). Onderzocht wordt in hoeverre hier sprake is van een structurele kostenverlaging.
Het totale voordeel wordt verrekend met de bestemmingsreserve Bereikbaarheidsfonds.

Onderhoud panden mobiliteit (exclusief parkeergarages)
Op een aantal panden in gebruik voor mobiliteit is € 0,5 miljoen minder uitgegeven aan onderhoud. Hiervoor zijn de volgende verklaringen aan te voeren: minder storingsonderhoud, niet op de markt kunnen zetten van opdrachten en in één geval een terughoudend beleid om planmatig onderhoud uit te voeren in afwachting van een grootschalige renovatie van het betreffende pand. Van het totale voordeel wordt € 140.000 verrekend met de bestemmingsreserve onderhoud Transferhal openbaar vervoer.

Project Gebiedsexploitatie Kronenburg
Binnen de Begroting 2022 zijn middelen gereserveerd om een deel van de sterke prijsstijging van het binnenkort op te starten project Kronenburg op te kunnen vangen. Vanuit het programma Mobiliteit gaat het om een bedrag van € 0,3 miljoen. Vanuit het programma Wonen en leefomgeving wordt nog eens € 1,1 miljoen bijgedragen. In totaal wordt € 1,4 miljoen gereserveerd (conform Raadsbesluit 15 februari 2023). De middelen zijn in afwachting van de start van het project Kronenburg toegevoegd aan de bestemmingsreserve 'Groot onderhoud Openbare Ruimte'.

Voorbereidingskosten projecten mobiliteit
Er is een onderbesteding ontstaan op het budget doordat de voorbereiding van enkele projecten is vertraagd. Het gaat dan met name om de projecten Snelfietsroute (SFR) Schuytgraaf en SFR Arnhem Noord. Daarnaast is het project SFR Arnhem Huissen in eerste instantie vanuit de regio opgepakt. Verwachting is wel dat deze projecten in 2023 alsnog in voorbereiding gaan (bij ons) en deze budgetten dan alsnog nodig zijn.

Programma Buiten Gewoon Beter
Een deel van de jaarprogramma Buiten Gewoon Beter is niet gerealiseerd (€ 0,3 miljoen). Door toevoeging aan de bestemmingsreserve 'Buiten Gewoon Beter' worden deze middelen gereserveerd voor de uitvoering in 2023.

Transferhal openbaar vervoer
De VVE-bijdrage aan NS Stations bv voor het gezamenlijk beheer van dit pand, valt € 113.000 hoger uit dan begroot. Dit komt hoofdzakelijk door hogere kosten voor gezamenlijke schoonmaak en energie.

Parkeerexploitatie - opbrengsten
De coronamaatregelen in de maanden januari en februari 2022 hebben een nadelig effect gehad op de ontvangen parkeergelden. Ten opzichte van de normale situatie bedraagt de berekende opbrengstderving € 0,5 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Arnhem is een stad met energie! Een stad met innovatieve en creatieve ondernemers, een krachtig MKB, toekomstig talent dat opgeleid wordt en ondernemende inwoners. Daarbij is Arnhem een stad met een goed woon-werkklimaat door haar groene landschappelijke ligging, aantrekkelijke binnenstad en korte verbindingen met de regio en de rest van het land. Dit draagt bij aan een sterk en duurzaam economisch klimaat. Een duurzame economie die we verder willen uitbouwen en versterken.

Het afgelopen jaar heeft de Arnhemse economie te maken gehad met de effecten van de coronacrisis en de energiecrisis, maar hebben er ook vernieuwende, creatieve en duurzame ontwikkelingen plaats gevonden die de economie versterken. Op de crises is ingespeeld door de gerichte dienstverlening aan ondernemers van het jaar ervoor te continueren. In het kader van de energiecrisis is daarnaast een noodfonds opgericht en zijn ondernemers direct geholpen in het nemen van energiemaatregelen en verduurzamen van hun onderneming. Dit laatste sluit ook aan op de ontwikkelingen die in het energiecluster plaats vinden, waar ondernemers, kennisinstellingen en overheid samen werken aan de energietransitie. Verder is onder andere met De Arnhemse aanpak van krapte op de arbeidsmarkt, het masterplan Airborne Region, green deals op de bedrijventerreinen en de start van de transitiemanager binnenstad, een stevige impuls gegeven aan de duurzame economie van Arnhem.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal banen	**855,5**	**857,7**	**846,7**	**853,1**	
Eenheid: Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-74 jaar.					
Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research (BBV-indicator)					
Aantal vestigingen	**141,6**	**145,8**	**154,3**	**159,8**	
Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar					
Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research (BBV-indicator)					

Krachtiger ondernemersklimaat

Door middelen van het creëren van energieke coalities (samenwerking van onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie. Onze accountmanagers hebben daarbij een proactieve rol voor bestaande en nieuwe bedrijven in de stad, door het actief participeren bij ondernemersnetwerken, bezoeken van evenementen en bedrijfsbezoeken.

Afgelopen jaar is de ondernemersdienstverlening, op basis van opgehaalde wensen en behoeften van ondernemers en ondernemersnetwerken, verder geprofessionaliseerd. In 2023 zal dit verder ontwikkeld en geïmplementeerd worden in concrete ambities en doelstellingen.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de Klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening en wordt komend jaar vertaalt in concrete ambities en doelstellingen.
De nieuwsbrief voor ondernemers is gelanceerd. De website van de gemeente is verder uitgebreid met informatie van en voor ondernemers.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers

De MKB SMART Together Deal is gecontinueerd.
Het project 'De Digtale Werkplaats Arnhem Nijmegen (DWAN)', waar studenten van MBO-HBO en WO in multidisciplinaire teams werken aan opdrachten onder begeleiding van professionals op het gebied van digitalisering, is succesvol uitgevoerd en zal de komende jaren onder leiding van de HAN worden voortgezet.
De startclub Arnhem heeft zijn netwerk van starters en startups verder uitgebreid, het aantal starters dat begeleid wordt door de startclub is maandelijks toegenomen. Starters wisten de startclub steeds beter te vinden en ook heeft de startclub meer professionele coaches aan zich weten te verbinden.
Er is eerste verkenning gedaan voor het opzetten van een incubator programma, in 2023 zal dit verder getoetst worden bij de kennisinstellingen.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken

Doordat onze accountmanagers zichtbaar zijn in de stad geweest in de stad hebben we een groot netwerk gecreëerd en zijn we zichtbaar voor de ondernemers. We zijn afgelopen jaar op verschillende momenten met ondernemers in contact geweest om met elkaar te praten over stadsbrede vraagstukken. Zo hebben we het Ondernemers Kontact Arnhem (OKA-netwerk) veelvuldig bezocht waarmee we zichtbaar en vindbaar waren als gemeente voor de ondernemers in de stad.
Voor het Directie Netwerk Arnhem (DNA), wat bestaat uit directeuren en bestuurders uit de top 50 grootste bedrijven uit Arnhem, hebben we interactieve sessies georganiseerd met thema's die leven in de stad; energie, human capital en 'profileren' van Arnhem als aantrekkelijke stad. Het themagericht werken met het DNA netwerk wordt komend jaar verder gecontinueerd.
Aan de economische agenda en de daarbij behorende uitvoeringsagenda 2022 is afgelopen jaar uitvoering gegeven door met verschillende energieke coalities de daarin benoemde projecten op te pakken.
Daarnaast hebben we, in samenwerking met partijen uit de stad, 'De dag van de ondernemer' georganiseerd waarbij ondernemers in het zonnetje gezet zijn, we voor hen relevante sprekers hebben uitgenodigd en werktafels hebben ingericht om gericht te netwerken met elkaar. Ook hebben er verschillende ondernemersbijeenkomsten in de wijken plaatsgevonden, deze worden voortgezet in 2023. Hiermee positioneren we ons als gemeente Arnhem dichterbij de ondernemer.

Gericht acquisitie en accountmanagement

Accountmanagers en accounthouders hebben een rode loper uitgelegd voor nieuwe bedrijven die interesse hadden om zich te vestigen in Arnhem. Het ging daarbij om gerichte acquisitie op bedrijven in de energiesector, maar ook in andere sectoren die gericht zijn op groei en werkgelegenheid in de stad. Het gedachtegoed ondernemersdienstverlening heeft ervoor gezorgd dat de accountmanager het aanspreekpunt is voor bedrijven, waarbij altijd het uitgangspunt is dienstverlenend te zijn. De accountmanagers hebben een actieve rol aangenomen in het contact met bedrijven, gedurende de coronacrisis evenals de energiecrisis. Netwerken en evenementen zijn proactief bezocht door onze accounthouders en signalen worden gericht neergelegd bij de acquisiteur.
In samenwerking met partners in de stad is de HANNOVER Messe (grote industriebeurs) bezocht. De nieuwste kennis is opgedaan die vertaald wordt naar kansen in de Arnhemse economie.

Data-gestuurde economische vernieuwing

Er is een start gemaakt bij het opstarten van hoe de MKB-toets uit te voeren, wat onderdeel is van ondernemersdienstverlening. De MKB-toets zal als instrument kunnen dienen om tot een betere dienstverlening te komen. Er is reeds een selectie gemaakt van ondernemers en ondernemersverenigingen die uitgenodigd worden deel te nemen aan deze MKB-toets. Hierbij is rekening gehouden met verschillende typen (MKB) ondernemers uit verschillende branches. Tevens zijn de eerste voorbereidingen getroffen voor het ondernemerspanel en de ondernemersenquête.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Snelgroeiende bedrijven	**18,5**	**17,2**	**14,3**		

Eenheid: Snelgroeiende bedrijven (10% autonome groei aantal werknemers per jaar, over een periode van drie jaar) per 1.000 vestigingen, 2020 is voorlopig
Bron: CBS- Lokale economie

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat

Samen met stakeholders in de stad werkt de gemeente aan toekomstbestendige werklocaties. In 2022 is de Visie Werklocaties Arnhem 2040 door het college vastgesteld. Deze visie is in 2022 opgesteld in afstemming met stakeholders uit de stad en geeft een beeld van hoe wij de werklocaties in Arnhem zien naar de toekomst toe. Ook heeft het college de Kantorennota 2022-2030 vastgesteld. Deze is ook door samenwerking met stakeholders in de stad tot stand gekomen.

Op de diverse werklocaties in de stad werken we aan het verbeteren van het vestigingsklimaat. Dit gebeurt op basis van zowel collectieve projecten als individuele initiatieven. Ook zijn we in 2022 gestart met een overleg Werklocaties Arnhem, waarbij we met de diverse vertegenwoordigers in gesprek zijn over kansen en ontwikkelingen op de werklocaties. Dit overleg is tot stand gekomen naar aanleiding van de uitvoeringsagenda 2022 van de Economische Agenda.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties

In 2022 is de Visie Werklocaties Arnhem 2040 vastgesteld door het college en aangeboden aan de gemeenteraad. Deze visie hanteert werkmilieus waarmee duidelijk wordt waar we welke werkgelegenheid in de toekomst willen en kunnen huisvesten. Ook is de Kantorennota 2022-2030 in 2022 vastgesteld door het college en aangeboden aan de gemeenteraad. Deze nota schetst welke plekken en locaties in de stad toekomstbestendig zijn voor kantoorfuncties en welke locaties minder courant zijn. Tevens is in februari 2022 het implementatieplan Nieuwe Haven door het college vastgesteld. Hierin zijn korte, middellange en lange-termijn acties beschreven welke bijdragen aan het verder ontwikkelen van de Nieuwe Haven naar een haven met de focus op 'Maritiem en energie'.
In het eerste kwartaal van 2023 zal gestart worden met het opstellen van een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek. Gemeente en StAB zijn gezamenlijk opdrachtgever voor deze opdracht.

Betere bereikbaarheid van werklocaties

In 2022 is de HOV-verbinding bij IPKW gerealiseerd waarmee de OV-bereikbaarheid van IPKW en Het Broek verbeterd is. Tevens is bij Gelderse Poort de pilot met deelfietsen van start gegaan.
Het onderzoeken van herkomst van medewerkers naar de diverse werklocaties is in regionaal verband opgepakt en loopt nog. In het overleg Werklocaties is bereikbaarheid en verbinding tussen de werklocaties ook een terugkerend onderwerp.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers

In de regio zijn er meer tijdelijke internationale werknemers (arbeidsmigranten) werkzaam dan dat er gehuisvest zijn. De opgave van de regio is om dit beter in balans te krijgen. In 2022 zijn voorbereidingen getroffen om te komen tot een beleidskader, dat als toetsingskader kan dienen voor initiatieven voor de huisvesting van arbeidsmigranten. Er is tevens uitgezocht wat het belang is van arbeidsmigranten voor het Arnhemse bedrijfsleven.

Het onderzoek naar woonbehoeften voor werknemers in de energiesector, inclusief expats en studenten, staat gepland voor 2023. Door gebrek aan capaciteit is het niet gelukt dit onderzoek in 2022 op te starten.

Aantrekkelijkere stad in en voor de regio

Het herstel na de coronacrisis, de nieuwe energiecrisis en de krapte op de arbeidsmarkt trekken een zware wissel op de Arnhemse ondernemers. Door gerichte citymarketing richting bedrijven en studenten, door een afwisselend en duurzaam toeristisch aanbod, door festivals en evenementen die passen bij Arnhem en door de grote stappen die gezet worden om de binnenstad te transformeren naar 'a place to meet' versterkt Arnhem haar positie als aantrekkelijke stad in en voor de regio.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken

In de binnenstad van Arnhem is in 2022 hard gewerkt aan het herstel na de recente coronacrisis en de transformatie naar place to meet is verder gecontinueerd. De energiecrisis heeft in het tweede deel van het jaar de ondernemers, inwoners en instellingen in de binnenstad voor nieuwe uitdagingen gesteld.
De uitvoering van het herstelplan Bruisende Binnenstad is in samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem verder opgepakt met als resultaten het aanstellen van een verbinder (direct aanspreekpunt voor de binnenstadondernemers), het beschilderen van elektriciteitskastjes en de opdracht voor de realisatie van twee muurschilderingen. De binnenstad-challenge (speelroute voor meer sport en spel in de binnenstad) met als opvolging de speelplaats op het Bartokpark is uitgevoerd. Aansluitend daarop is de Visie op Buitenspelen opgesteld die voor de komende jaren handvatten geeft om spelen in de binnenstad te bevorderen. Deze activiteiten dragen bij aan het duurzame en gastvrije onthaal, net als de realisatie van koele routes in de binnenstad.
Het door het college vastgestelde concept-omgevingsplan voor de binnenstad biedt kaders om de transformatie te versterken; een compacter winkelhart en meer mogelijkheden voor wonen, werken en maatschappelijke functies daaromheen. In september is een transitiemanager binnenstad gestart die transformatie van deelgebieden en vastgoed en de daarmee verbonden openbare ruimte gaat aanjagen en ondersteunen. De BIZ

binnenstad (bedrijveninvesteringszone), waartoe initiatief genomen is door VECA, is helaas niet in werking getreden doordat niet aan de wettelijke draagvlakeisen is voldaan. De opkomstdrempel van 50% is weliswaar gehaald, maar het aantal voorstemmers is onvoldoende.
Tot slot is binnen de Groene Metropoolregio samengewerkt aan de analyse en het toekomstbeeld van de bruisende binnensteden en krachtige kernen. Dit wordt in 2023 afgerond.

Arnhem stevig positioneren met behulp van de Arnhemse kernwaarden

De stichting Citymarketing positioneert Arnhem als innovatieve stad op het gebied van energie en duurzame mode. Via zowel www.ditisarnhem.nl als www.citymarketingarnhem.nl (in 2022 ontwikkeld) deelt Citymarketing Arnhem informatie en inspiratie over het gezamenlijk verder versterken van het merk Arnhem, inclusief de rol van de belangrijke elementen groen, creatief en vrij. Tijdens de vele gesprekken in de stad met organisaties en bedrijven wordt gewezen op de waarden groen, creatief en vrij, met als doel daar gezamenlijk goed invulling aan te geven.
Na enkele jaren vrijwel zonder evenementen en festivals, hebben Arnhemmers en regionale, nationale en internationale bezoekers kunnen genieten van (beeldbepalende) evenementen. De Arnhemse modemaand in juni heeft met State of Fashion en het jaarlijkse Fashion & Design Festival veel bezoekers naar de (binnen)stad getrokken. Op tal van locaties werd een divers programma aangeboden met een hoofdtentoonstelling van State of Fashion in de Eusebiuskerk. Centraal stonden de mogelijkheden om de mode-industrie duurzamer en zorgzamer te maken. Dit heeft ook geleid tot lovende recensies en artikelen in kranten en tijdschriften in binnen- én buitenland. Innovate is uitgegroeid tot een van de toonaangevende innovatieplatforms van Nederland. Dit jaar heeft het jaarlijkse festival weer grotendeels live plaats kunnen vinden. Innovate geeft innovatie, wetenschap en technologie een podium.
De Bridge to Liberation was na twee jaar digitaal weer live terug op de kade. De eerste stappen met de regio, provincie en andere stakeholders richting het Kroonjaar zijn gezet. De Vector of Memory is geplaatst op het Jacob Groenewoudplantsoen naast de John Frostbrug. Hiermee is Arnhem nogmaals op de kaart gezet als een van de belangrijkste plekken tijdens de Operation Market Garden.
Van 23 september tot en met 2 oktober vond in GelreDome de poulefase plaats van het WK Volleybal voor vrouwen. Er zijn door 24 landenteams 39 wedstrijden in Arnhem gespeeld, waarvan vijf door het Nederlandse team. Als gevolg van de coronacrisis en de oorlog in Oekraïne heeft de organisatie moeten bezuinigen. Desondanks was het WK echt een evenement van allure. Rondom het WK vonden congressen plaats, inhoudelijke en netwerkbijeenkomsten, volleyballessen en een volleybalkamp op Valkenhuizen. Op de Markt is een King of the Court stadion neergelegd als centraal punt in de binnenstad, waar omheen sportieve, culturele en vitaliteit gerelateerde activiteiten zijn georganiseerd. De stad was oranje aangekleed, er was een WK-volleybalkrant, berichtgeving via internationale televisie, landelijke en lokale kranten en sociale media. Een 30 seconden filmpje over Arnhem is uitgezonden voor alle wedstrijden op buitenlandse commerciële zenders over de hele wereld en voorafgaand aan de wedstrijden in GelreDome.

Stimuleren van een vitale en toekomstbestendige recreatieve sector

Het Masterplan Airborne region 2022-2030 is vastgesteld. De komende jaren zetten we in op de septembermaand, herinneringstoerisme en herinneringseducatie. Ook het regioplan Veluwe Remembers is vastgesteld. De Citystore (VVV nieuwe stijl) is geopend in de Eusebius. Binnen de Veluwe, Veluwezoom en de Groene Metropoolregio is ingezet op regionale samenwerking. Visit Arnhem Nijmegen, Citymarketing Arnhem en Platform Binnenstad Arnhem hebben samen een integraal plan voor Bestemming Arnhem gemaakt waarin meerdaags bezoek wordt gestimuleerd. Daarnaast krijgt de balans tussen natuur en leefbaarheid voor mens en dier plaats in verschillende projecten. Zo is er een maatregelenpakket gemaakt voor Schaarsbergen om de recreatiemogelijkheden beter af te stemmen op behoud van de natuur en is vanuit regiodeal Veluwe gewerkt aan een masterplan om de balans tussen recreatieve mogelijkheden, een prettig leefklimaat en het versterken van natuur te verbeteren. Met stakeholders is in beeld gebracht hoe we de Veluwe vanuit Arnhem beter bereikbaar maken.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal bezoekers binnenstad	**328**	**344**		**214**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.

Bron: Locatus

Arnhem Hotspot Energy

Arnhem wil in 2050 een klimaatneutrale en duurzame stad zijn en zet daarom vol in op de energietransitie. De energietransitie is een vliegwiel voor verdere innovatie, nieuwe bedrijvigheid en werkgelegenheid. Een sterk economisch energiecluster dat bijdraagt aan de maatschappelijke opgaven geeft de stad regionaal, nationaal en internationaal een sterk profiel waaraan Hotspot Energy bijdraagt. Met het verstrekken van nieuwe energievouchers ter bevordering van innovatie, de opening van onderdelen van het innovatielab Connectr en de aanzuigende werking daarvan op nieuwe bedrijvigheid en de vele internationale bezoeken van het afgelopen jaar wordt het profiel van Hotspot Energy steeds sterker.

Het creëren van inspirerende en innovatieve energiegerelateerde kennis- en werklocaties

In de ontwikkeling van het Connectr innovatielab zijn mooie stappen gezet met de opening van het testcentrum van E-laad door Zijne majesteit de Koning in juni en de opening van de shared offices in november. Ook in Arnhems Buiten zit nieuwe energie door de komst van een nieuwe eigenaar. Met de partners van Kenniscampus zijn we in overleg wat betreft de ambities voor dit gebied. Deze ambities worden komend jaar uitgewerkt en in een samenwerkingsovereenkomst vastgelegd.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties

We hebben in 2022 vier energievouchers uitgereikt. Eind juli is het project Enowatts dat wij ondersteunen afgerond. Daarnaast hebben we met een energieke coalitie Hyet Solar ondersteund met het verkrijgen van een REACT-EU subsidie voor de doorontwikkeling van een zonnefolie. Daarnaast hebben we in samenwerking met Connectr een digitale tool ontwikkeld om Arnhemse innovaties zichtbaar te maken voor inkopende partijen. Dit was opgenomen in de uitvoeringsagenda 2022 van de economische agenda.

Bouwen aan een dynamisch en groeiend energiecluster

Zijne Majesteit de Koning heeft in 2022 twee keer een bezoek gebracht aan Arnhem. De eerste keer ten behoeve van de opening van het Europees testcentrum van de stichting Elaad. De tweede keer om zich te laten informeren over de Giga fuelcell fabriek die met behulp van financiering uit het Europese IPCEI gerealiseerd gaat worden in Arnhem.
Met de realisatie van het Europees testcentrum van de stichting ELaad en de opening van het shared office van Connectr zijn de eerste twee onderdelen van het innovatielab van Connectr gerealiseerd. In het shared office hebben zich nieuwe bedrijven gevestigd die bijdragen aan een dynamisch en groeiend energiecluster.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy

We hebben Arnhem laten zien als Hotspot Energy. In mei zijn we aanwezig geweest op de World Hydrogen Days. Daarbij heeft een aantal Arnhemse bedrijven op de beurs gestaan op de stands van RVO en OostNL. Een Canadese delegatie heeft aansluitend een bezoek gebracht aan IPKW. In samenwerking met een energieke coalitie van Citymarketing Arnhem en The Economic Board hebben wij gezamenlijk met bedrijven en kennisinstellingen uit het regionale energiecluster op de Hannover Messe gestaan. Een delegatie uit Duisburg (Noordrijn-Westfalen) heeft op uitnodiging van de Duits-Nederlandse Businessclub Gelderland een bezoek aan IPKW en de Eusebiuskerk gebracht met als thema waterstof. De aftrap van de Duits-Nederlandse journalisten uitwisseling heeft in Arnhem plaatsgevonden. Hierbij was één dag ingevuld met energie. Ook hebben delegaties uit diverse landen een bezoek gebracht aan Arnhem waarbij de stad op de kaart is gezet als Hotspot Energy.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie

De regionale Human Capital Agenda, een samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid waarin energie één van de speerpunten is, is afgerond. Van daaruit zijn we gaan participeren in de werktafel leven lang ontwikkelen energy. Vanuit de Human Capital lijn van Connectr is een energieke coalitie van Connectr, HAN, Kiemt, IPKW, OostNL in samenwerking met de provincie en gemeente bezig met de voorbereiding van de praktijkopleiding Plug & Play ten behoeve van het opleiden van mensen voor installatie en onderhoud van laadinfrastructuur.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Banen in de EMT sector	**7,8**	**7,9**	**8,0**	**8,8**	

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers

In 2022 is de Arnhemse aanpak van krapte op de arbeidsmarkt vastgesteld door het college en aangeboden aan de gemeenteraad. De bijbehorende uitvoeringsagenda is gericht op een aantal speerpunten; Leven lang ontwikkelen, aantrekken en behoud van talent, en onbenut arbeidspotentieel. Voor ieder speerpunt zijn diverse bestaande en potentieel nieuwe projecten benoemd die in 2023 uitgevoerd gaan worden.

Arnhem studiestad (onderdeel van City Deal Kennismaken) is één van deze projecten waar we een succesvolle co-creatie realiseren met alle onderwijsinstellingen. Voor deze City Deal Kennismaken is al een subsidie aangevraagd om op te kunnen schalen in kwaliteit en kwantiteit. De Arnhemse leeragenda (waar studenten in de Arnhemse wijken werken aan maatschappelijke initiatieven) staat daarin centraal. Deze samenwerking wordt in 2023 voortgezet. Ook zijn we met onderwijsinstellingen in gesprek over ondernemerschap, de woonopgave en andere vraagstukken die bijdrage aan het behoud van talent in de stad.

Daarnaast zijn we in het tweede kwartaal van 2022 gestart met het aanbieden van taalles voor Oekraïnse ontheemden. Enerzijds om deze doelgroep te ondersteunen in het participeren in de samenleving en anderzijds om perspectief op werk te bieden. Deze taallessen zijn succesvol gebleken en worden in 2023 gecontinueerd.

Het aantrekken en binden van studenten

Met het netwerk Arnhem studiestad hebben we een hebben we ambities en doelen geherformuleerd welke we hebben vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst. Binnen het samenwerkingsverband van Arnhem Studiestad zijn vier kernwaardes benoemd; samen leren, profileren, signaleren en adresseren, faciliteren en verbinden.
De diverse werkgroepen zijn ingericht met verschillende partners in de stad. Deze werkgroepen dragen bij aan het uitdragen van de kernwaarden, selecteren en werken aan projecten in de stad die bijdragen aan het aantrekken en behoud van talent. De werkgroep marketing en branding heeft gezorgd voor de totstandkoming van een strategisch marketingplan, dat zal bijdragen aan de zichtbaarheid van Arnhem Studiestad, en Arnhem online nog professioneler op de kaart zet als studentenstad. City Marketing Arnhem is hier nauw bij betrokken. Tevens is er veel contact met de HAN om de strategische keuzes die zij maken rondom het vestigen van opleidingen in Arnhem te bespreken, zodat Arnhem hierop kan anticiperen, en we nog beter voorbereid zijn op de komst van talent.

De samenwerkingsovereenkomst is getekend door de leden van de stuurgroep. De regiegroep heeft de eerste stappen gezet in het verder professionaliseren van Arnhem Studiestad.
In de regionale Human Capital agenda participeren wij als gemeente Arnhem binnen de werktafel aantrekken en behoud van talent. Dit doen we om ook regionaal samenwerking op te zoeken, gezamenlijk projecten op te zetten en te versterken, alles met als doel om talent in de regio te behouden en te verbinden aan mooie regionale bedrijven.

Het bieden van (leer-werk)faciliteiten en een gebundelde kennisinfrastructuur voor het adequaat opleiden van studenten en professionals

Door actief te participeren bij het tot stand brengen van de Human Capital agenda, inclusief het selecteren van innovatieve projecten, dragen we bij aan het creëren van een wendbare arbeidsmarkt. Binnen de regionale Human Capital agendazijn drie speerpunten benoemd:

- Leven Lang ontwikkelen;
- Aantrekken en behoud van talent;
- Onbenut arbeidspotentieel.

Deze zijn gericht op de focussectoren Energie, Health en Hightech.
Het initiatief Tech Gelderland wordt gecontinueerd, evenals de landelijke techniek dag en is gericht op meer mensen enthousiasmeren om te gaan werken in de techniek. De contacten met SEECE zijn geïntensiveerd, waarin we samenwerken met partners aan duurzame, betrouwbare en betaalbare elektrische energievoorziening.

Tech Gelderland heeft succesvolle resultaten geboekt en wordt gecontinueerd. Evenals de landelijke techniekdag welke in mei 2022 is georganiseerd was succesvol, ook dit initiatief wordt gecontinueerd. Actief wordt geparticipeerd in het samenwerkingsverband van SEECE. Dit initiatief jaagt noodzakelijke innovaties aan en zorgt voor voldoende arbeidscapaciteit.
Bovenstaande projecten zijn verbonden met een initiatief genaamd 'House of IT'. Tevens heeft een eerste verkenning plaatsgevonden om ook hybride leeromgevingen te ontwikkeling met ondernemers uit de nieuwe haven en onderwijsinstelling HAN en Rijn IJssel.

Inzicht op sector specifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan

De regionale Human Capital agenda, een samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid waarin energie één van de speerpunten is, is afgerond. Vanuit de Human Capital lijn van Connectr is een energieke coalitie van Connectr, HAN, Kiemt, IPKW, Oost NL in samenwerking met de provincie en de gemeente bezig met de voorbereiding van de praktijkopleiding Plug in & Play ten behoeve van het opleiden van mensen voor installatie en onderhoud laadinfrastructuur.

Tevens participeren we als gemeente Arnhem actief in de werkgroep; Aantrekken en behoud van talent. Deze werkgroep maakt onderdeel uit van de regionale Human Capital agenda waar in tripple helix verband projecten geïnitieerd, verbonden en ontwikkeld worden, alle met één gemeenschappelijk doel; het behoud van talent in de regio om de uitdagingen op de arbeidsmarkt aan te gaan. Specifiek in de sectore; Energy, Health en HighTech.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal studenten wat kiest voor Arnhem als MBO en HBO	**23.817**	**23.941**	**24.068**	**23.480**	**21.767**

Eenheid: Aantal studenten per jaar

Bron: DUO

BBV-indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Demografische druk	**58,3**	**58,1**	**58,0**	**57,5**	**57,6**
Eenheid:	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar (%).				
Bron:	CBS - Bevolkingsstatistiek				
Functiemenging	**58,5**	**58,5**	**58,2**	**58,3**	
Eenheid:	De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).				
Bron:	PWE				

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Extra budget 2022 Bridge to Liberation-experience (21A62)

Om het tekort op de begroting 2022 voor de Bridge to Liberation-experience op te lossen, hogen we de subsidie voor de Bridge to Liberation-experience in 2022 incidenteel op met €100.000 vanuit de algemene reserve en verlagen we de subsidie in 2025 incidenteel met €100.000 ten gunste van de algemene reserve. Hiermee blijft het totale subsidiebedrag over vier jaren in deze begroting gelijk.

Ruimte voor multiculturele festivals in het evenementenprogramma (21M220)

De wethouder heeft in de nieuwsbrief Cultuur en Evenementen een oproep aan Arnhemse culturele organisaties gedaan om gezamenlijk een multicultureel festival te organiseren. Culturele organisaties die al multiculturele festivals organiseren hebben een e-mail ontvangen om aan te moedigen, met een verwijzing naar de subsidieregeling.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	6.616	7.032	8.273	8.082	191
Baten	1.033	998	1.191	1.239	48
Saldo lasten en baten	***-5.584***	***-6.034***	***-7.082***	***-6.844***	***238***
Toevoegingen aan reserves	1.407	170	170	358	-188
Onttrekkingen aan reserves	208	700	700	713	13
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.199***	***530***	***530***	***355***	***-175***
Gerealiseerd resultaat	**-6.783**	**-5.504**	**-6.552**	**-6.488**	**64**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	175	V			
Evenementen	125	V	Sfeerbepalende evenementen	I	BR
Evenementen	50	V	Evenementen overig	I	BR
Baten	0				
Toevoegingen aan reserves	187	V			
Evenementen	187	V	Dotatie bestemmingsreserve Evenementen		
Onttrekkingen aan reserves	0				

Evenementen
Binnen de subsidieregeling Producten, Evenementen en Festivals zijn er minder aanvragen dan begroot (€ 125.000) en vanuit Sport is een bijdrage (€ 50.000) geleverd voor een toevoeging aan de bestemmingsreserve Evenementen voor toekomstige sport evenementen.

Dotatie bestemmingsreserve Evenementen
Over het jaar 2022 is binnen het product Evenementen een positief resultaat gerealiseerd. Een deel hiervan wordt gestort in de bestemmingsreserve.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Facility Point
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Recreatieschap Overbetuwe
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;
- Stichting Airborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;

- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021);
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Economisch beleid - Gemeente Arnhem.

Onderwijs

Goed onderwijs is de basis. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft later zoveel meer kansen. De school is daarmee ook het middelpunt van de wijk en een belangrijke schakel in het kansrijk opgroeien van kinderen. Vandaar dat we al extra inzetten op kansrijk opgroeien van -9 maanden tot en met een leven lang leren. Met een passende opleiding krijgen jongeren betere kansen om zich te ontwikkelen. Dat begint al bij de kinderopvang en de peuterspeelzaal. Kinderen maken een goede start en hebben daar hun leven lang profijt van.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Onderwijs: Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting)

Een goede startpositie op school

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar wordende effecten van corona op kinderen.

De inzet op onderwijshuisvesting draagt optimaal bij aan kwalitatief goed en toekomstgericht onderwijs.
Na bestuurlijke vaststelling van het Integraal HuisvestingsPlan voor het primair onderwijs in 2017 en het Jaarprogramma 2021-2022 zijn diverse huisvestingsprojecten opgestart. De projecten bevinden zich in verschillende fasen.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB)

Het bereik van VVE-peuters monitoren we ieder kwartaal. Na een terugval in bereik in 2021 als gevolg van corona, is het bereik in 2022 hersteld tot 89%. We zetten in op het verder verhogen van het bereik in 2023.
Er zijn zowel vanuit het onderwijs als de peuteropvang ook steeds meer signalen dat kinderen instromen met een achterstand. Scholen geven aan dat opvallend veel vierjarigen instromen met een achterstand in taal en in sociaalemotionele ontwikkeling. Bij de peuteropvang is hetzelfde beeld te zien; tweejarigen starten met een forse achterstand in taal en ontwikkeling. Ook ziet de peuteropvang dat er steeds meer kinderen zijn met een extra ondersteuningsvraag. Samen met het personeelstekort bij de sector kinderopvang zorgde dit in 2022 voor een druk op personeel en kwaliteit van het aanbod. We hebben de Arnhemse vereisten voor kwalificaties van VVE-medewerkers verlaagd, om het personeelstekort niet verder te laten oplopen. De vereisten passen nog wel binnen de landelijke vereisten.

De toename van kinderen met een ondersteuningsvraag leidt ook tot langere wachtlijsten bij de jeugdhulp voor onderzoek en/ of behandelgroepen. Deze kinderen blijven zo langer op de reguliere opvang in afwachting van een beter passende plek.
Op alle peuteropvanglocaties werken we al een aantal jaar vanuit de visie van Passende (inclusieve) Kinderopvang. Een voorliggend team vanuit de jeugdhulp wordt bijvoorbeeld ingezet om kinderen op de reguliere opvang, dicht bij hun thuisomgeving een passend aanbod te kunnen bieden. Dit team is in 2022 fors uitgebreid. Vanuit de gemeente zijn op alle locaties extra pedagogische medewerkers bekostigd om de complexiteit op de groepen voor de pedagogisch medewerkers behapbaar te houden.

Op de VVE-locaties is in 2022 een aantal andere ontwikkelingen in gang gezet. Zo is de warme overdracht vanuit de jeugdgezondheidszorg naar de peuteropvang ingevoerd en is gestart met Thuis in Taal. Op de VVE-locaties wordt met een intensief VVE-aanbod gewerkt aan taalontwikkeling. Thuis in Taal is een aanpak die deze rijke taalomgeving uitbreidt naar de thuisomgeving.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.
Eind 2022 is het stedelijk team onderwijs van het Sociale wijkteam gestart. We verwachten dat dit een bijdrage levert aan de aansluiting onderwijs-jeugdhulp. Daarnaast zijn we in 2022 begonnen met het plan van aanpak voor onderwijs en begeleiding aan hoogbegaafde kinderen. Ten slotte is er in 2022 gestart met een project op Lichtenbeek waar gekeken wordt hoe onderwijs en jeugdhulp beter op elkaar aan kunnen sluiten.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting

De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen 'De Krakeling'), Ibn-i Sina en Parkschool is dit jaar gestart. Volgens planning worden de schoolgebouwen voor de zomervakantie 2023 opgeleverd.

In het voortgezet onderwijs zijn de voorbereidingen voor nieuwbouw voor GSG Guido aan de Grensweg gestart. Voor het (Voortgezet) Speciaal Onderwijs (V)SO zijn de bouwprojecten voor vier scholen van De Onderwijsspecialisten afgelopen jaar afgerond met de oplevering van de nieuwbouw voor het Prisma College. Vernieuwing voor het (V)SO van Kentalis aan de Hommelseweg is in voorbereiding.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen, en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente, uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de Specifieke Uitkering Ventilatie Scholen (SUVIS). Voor een tweetal scholen zijn deze werkzaamheden in 2022 zo goed als afgerond. De haalbaarheid van de uitvoering van de overige projecten staat wel onder druk. Er is op dit moment onvoldoende capaciteit in de markt aanwezig om de werkzaamheden op korte termijn uit te kunnen voeren

Verder is de nota 'Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem' vastgesteld. Hiermee heeft de raad ook kennisgenomen van de benodigde financiële middelen (€ 94 miljoen t/m 2032 en € 170 miljoen t/m 2050) die voor de huisvesting van het Voortgezet onderwijs nodig zijn. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan voor het primair onderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs. De verwachting is dat dit medio 2023 gereed is.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht.	**97**	**86**	**92**	**86**	**87**
Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE- indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.					
Bron: Stichting PAS					

Minder voortijdig schoolverlaters (VSV)

Er is zicht op welke inspanningen werken en welke niet werken. Daardoor kunnen de beschikbare middelen efficiënter en doelmatiger worden ingezet. Dit gebeurt in overleg met partners waarbij er kwalitatieve afspraken worden gemaakt. Het percentage is het afgelopen jaar ongeveer gelijk gebleven. Dat is gezien de effecten van corona een goed resultaat.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV)

Arnhem heeft een subsidieregeling voortijdig schoolverlaten. In deze regeling wordt vooral het onderwijs aangemoedigd om extra acties in te zetten op het gebied van VSV. Daarnaast kunnen ook onderwijsgerelateerde organisaties meedoen, mits zij een goede samenwerking hebben met het onderwijs. In 2022 is vrijwel het gehele budget ingezet om VSV aan te pakken. Dit gaat bijvoorbeeld om inzet van jongerenwerkers op scholen, de inzet van begeleiding binnen school (We Restart), de Wijkaanpak van Rijn IJssel in samenwerking met Wereldhave, Presikhaaf University en AM Support en School's cool.
Daarnaast wordt ook ingezet op structurele samenwerking met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre (RBL), de VGGM en het samenwerkingsverband De verbinding.

Het aantal voortijdig schoolverlaters is in 2021 licht toegenomen. Dit was ook in lijn der verwachting. Vanwege Covid-19 was er minder toezicht op de jongeren. Het onderwijs was op afstand. Ook het schooljaar 2021-2022 was nog niet geheel “normaal". De verwachting dat het aantal voortijdig schoolverlaters nog licht gaat stijgen, blijft daarom. Dit wordt echter pas in maart 2023 duidelijk wanneer de nieuwe cijfers beschikbaar komen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	**2,9**	**2,8**	**2,5**	**2,6**	
Eenheid: % voortijdig schoolverlaters van totaal aantal leerlingen					
Bron: DUO (Verplichte BBV-indicator)					
Voortijdige schoolverlaters VO	**1,0**	**0,8**	**0,6**	**0,8**	
Eenheid: % voortijdig schoolverlaters van totaal aantal leerlingen in het VO					
Bron: DUO					

Voortijdige schoolverlaters MBO	**7,2**	**7,2**	**6,4**	**6,9**	

Eenheid: % voortijdig schoolverlaters van totaal aantal leerlingen in het MBO

Bron: DUO

Betere onderlinge samenwerking van partners gericht op VSV

Er wordt op dit moment samen met de ketenpartners ingezet op het verbeteren van het proces. Dit om ervoor te zorgen dat een kind bij de overgang tussen onderwijs en jeugdzorg meteen op de juiste plek terecht komt. In dit proces is het onder andere helpend dat er een stad-stedelijk team komt per 1 september.

Organiseren van netwerkbijeenkomsten

Om te komen tot een betere onderlinge samenwerking van partners gericht op VSV, heeft Arnhem aangegeven twee keer per jaar een bijeenkomst te faciliteren waar partners elkaar ontmoeten, leren van elkaar wat ze doen en samen zoeken naar samenwerking. Begin 2022 kon de bijeenkomst niet doorgaan vanwege corona. De netwerkbijeenkomst in september is niet doorgegaan op verzoek van de scholen omdat dat de opstartmaand is van het nieuwe schooljaar. In het voorjaar van 2023 zal een nieuwe bijeenkomst worden gepland.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt

Het team Voortijdig Schoolverlaten van het regionaal bureau leerlingzaken zet hier specifiek op in en begeleidt jongeren actief. Daarnaast werkt de gemeente nauw samen met RijnIJssel in de nieuwe lesmethode Kansrijk. Kansrijk biedt de mogelijkheden om al lerende te komen tot een passende beroepskeuze. Dit voorkomt uitval.

Opstellen en uitvoeren regionale aanpak Jeugdwerkloosheid

Er is een kopgroep Aanpak jeugdwerkloosheid opgericht die kijkt welke initiatieven ondersteund kunnen worden om jongeren te helpen (duurzaam) aan het werk te gaan. In deze kopgroep zit een brede samenwerking van gemeente Arnhem, RMC, de onderwijsspecialisten en MBO Rijn IJssel. Vanuit deze groep werd in 2022 de inspiratiedag jeugd georganiseerd in Burgers' Zoo.
Voorbeelden van acties en initiatieven die in 2022 bekostigd zijn vanuit dit plan zijn:

- Busses voor jobs;
- Opleiden van jongeren bij Mantel fietstechniek;
- Onderzoekspilot transitiecoach;
- Jongeren in beeld (van 23 tot 27 jaar).

Voor Arnhemse jongeren is er verschillende inzet mogelijk om de stap naar de arbeidsmarkt te verbeteren, zo:

- was er voor jongeren van het praktijkonderwijs en voortgezet onderwijs ondersteuning mogelijk vanuit de combinatiefunctionaris;
- is er voor jongeren die uitstromen van mbo-entree en niveau-2 ondersteuning mogelijk vanuit het Schakelpunt onderwijs-werk, ingezet vanuit het regionaal VSV-programma en ondergebracht bij het RBL;
- zijn de consulenten VSV van het Regionaal bureau leerlingzaken (RBL) getraind in de ondersteuning van jongeren die aan het werk willen gaan. Jongeren die voortijdig uitvallen op school kunnen nu dus ook met deze vraag bij de consulenten van het RBL terecht;
- zijn er nauwe contacten met het MBO waar ook steeds meer gedaan wordt voor de jongeren die gediplomeerd uitstromen naar werk. Wanneer er meer ondersteuning nodig is, wordt er contact gezocht met het Schakelpunt;
- belangrijke samenwerkingspartners zijn de afdeling Werk en Inkomen van de gemeente en het Werkgever Servicepunt Midden-Gelre.

Minder schoolverzuim en minder thuiszitters (amendement 21A57 Doelstelling thuiszitters en schoolverzuim)

Tijdens de coronaperiode is door het Regionaal bureau leerlingzaken sterk ingezet op het proces. Hierdoor zijn kinderen snel in beeld. Concreet betekent dit dat we de landelijke streefnormen behalen.

Samen verzuim en thuiszitten tegengaan

De kerntaak van het Regionaal bureau leerlingzaken is het acteren op schoolverzuim van 5- tot 23-jarigen zonder startkwalificatie en het tegengaan van thuiszitten en voortijdige schooluitval. Verzuim of uitval is echter vaak het topje van de ijsberg. Daarom kan dit niet succesvol zijn zonder een goede samenwerking met scholen, gemeente en andere belangrijke samenwerkingspartners.

In schooljaar 2021-2022 zag het RBL het aantal verzuimende leerlingen weer stijgen. Vaak betekent een toename van het verzuim dat er beter geregistreerd en gemeld wordt. Het overgrote deel van deze leerlingen blijft gewoon op school en dus kan er, samen met scholen en andere samenwerkingspartners, (preventief) ingezet worden op het verder voorkomen van uitval of thuiszitten. Dit doen zij aan de hand van de methodische aanpak schoolverzuim.
In 2021-2022 waren er minder thuiszittende leerlingen. Het aantal ging omlaag van 133 naar 90. Dit kwam met name doordat er minder kinderen en jongeren waren zonder schoolinschrijving.

Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Absoluut verzuim	**1,1**	**1,8**	**3,1**	**2,0**	
Eenheid:	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019". Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.				
Bron:	Ingrado				
Relatief verzuim	**29,0**	**32,0**	**30,0**	**31,0**	
Eenheid:	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar. De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019". Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.				
Bron:	Ingrado				

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Doelstellingen thuiszitters en schoolverzuim (21A57)
De doelstelling is conform het amendement toegevoegd in de Begroting 2022.

Onderwijs terugval (21A67)
De tekst is conform het amendement aangepast in de Begroting 2022.

Meetbare doelen preventie (21M221)
De voorgestelde cijfers zijn conform het amendement opgenomen in de Begroting 2022.

Leefwerelden verbinden (21M249)
Deze motie zal onderdeel uitmaken van de gesprekken met het onderwijs over kansengelijkheid. Het project vriendschapsscholen wordt onder andere geagendeerd voor het maatschappelijke educatieve agenda Arnhem (MEAA) overleg begin oktober.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	19.757	19.603	21.257	23.516	-2.260
Baten	2.847	2.490	4.753	4.845	92
Saldo lasten en baten	***-16.911***	***-17.113***	***-16.504***	***-18.671***	***-2.168***
Toevoegingen aan reserves	8.698	8.960	9.783	9.767	17
Onttrekkingen aan reserves	7.570	7.766	7.932	9.885	1.953
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.128***	***-1.194***	***-1.851***	***118***	***1.969***
Gerealiseerd resultaat	**-18.039**	**-18.307**	**-18.355**	**-18.553**	**-198**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	-2.339	N			
Onderwijs	218	V	Volwasseneneducatie (VE)	I	AR
Onderwijs	-437	N	Onderwijs achterstandenbeleid (OAB)	I	AR
Onderwijs	-2.120	N	Onderwijshuisvesting	I	BR
Baten	-116	N			
Onderwijs	102	V	OAB - Nationaal programma onderwijs (NPO) middelen	I	AR
Onderwijs	-218	N	Volwasseneneducatie (VE)	I	AR
Toevoegingen aan reserves	0				
Onttrekkingen aan reserves	2.120	V			
Onderwijs	2.120	V	Onderwijshuisvesting	I	BR

Volwasseneneducatie (VE)
In 2022 zijn niet alle Rijksmiddelen (vanuit specifieke Rijksuitkering - WEB middelen) aangewend, omdat pas laat in het jaar (vierde kwartaal) extra Rijksmiddelen zijn toegekend en ontvangen voor de intensivering van het programma. De resterende baten zijn gereserveerd op de balans conform de BBV voorschriften. Dit leidt tot een voordeel aan de lastenkant en een nadeel op de baten van €218.000. Per saldo is dit effect dus neutraal.

Onderwijs achterstandenbeleid (OAB)
Een deel van de OAB kosten is stedelijk geboekt terwijl de begroting over de wijken is verdeeld. Dit leidt tot een stedelijk nadeel van € 335.000 en een voordeel van € 335.000 op het wijkprogramma (zie ook bij wijken algemeen). Bovendien is bij het nationaal programma onderwijs (NPO) sprake van voorfinanciering, leidend tot een nadeel van € 102.000 aan de lastenkant en een voordeel van €102.000 op de baten. Per saldo is dit effect dus neutraal.

Onderwijshuisvesting
In 2022 zijn er diverse panden gesloopt ten behoeve van nieuwe schoolgebouwen. Bij desinvesteringen wordt de resterende boekwaarde volledig in het boekjaar afgeschreven. De besparing van de kapitaallasten als gevolg van de desinvesteringen zullen beschikbaar blijven voor toekomstige uitgaven onderwijshuisvesting.
Deze effecten worden verwerkt in de BR onderwijs.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

Arnhem bruist van creativiteit en talent. Een stad met een rijk en divers cultureel aanbod is aantrekkelijker om te wonen, te werken en te verblijven. Onze inzet is daarom dat we blijven werken aan de verdere ontwikkeling van ons culturele aanbod. We stimuleren culturele instellingen om meer mensen in aanraking te brengen met kunst en cultuur. Om zoveel mogelijk mensen te laten meedoen. Cultuur is er immers voor iedereen. En we stimuleren cultuurmakers te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Herstel corona en komst energiecrisis

De (naijl)effecten van de coronacrisis, zoals herstel van het publieksbereik (en -inkomsten) en de gevolgen voor de werkgelegenheid en inkomenspositie van werknemers en zzp-ers, zijn ingrijpend. Voor noodzakelijk herstel en transitie van de sector is tijd, geld en ruimte nodig, ook om te voorkomen dat er alsnog gaten in de cultuursector worden geslagen en dat de vernieuwing die tot stand is gekomen verloren gaat. We volgen de ontwikkelingen, kijken met onze resterende coronabudgetten waar en wat er nodig is en trekken hierbij gezamenlijk op met Rijk, provincie en regio. Nu eind 2022 nieuwe lockdowns en dergelijke zijn uitgebleven, bereiken ons ook steeds meer positieve geluiden over herstellende bezoekerscijfers tot het niveau van 2019, al geldt dit niet voor elke discipline. Met name voor klassieke muziek geldt dat het publiek nog maar mondjesmaat terugkeert. Opvallend is dat in de podiumkunsten mensen breken met de gewoonte om via een abonnement lang vooruit kaartjes te kopen; meestal worden kaartjes kort tevoren aangeschaft.

De cultuursector heeft, net als de rest van de maatschappij, te kampen met stijgende lasten van energie, huur, personeel en materiaal. Om maatschappelijke organisaties te ondersteunen met betrekking tot de gestegen energiekosten is een tijdelijke subsidieregeling energiecompensatie maatschappelijke organisaties ingesteld die begin maart 2023 open gaat. Deze is specifiek bedoeld voor onder andere sportverenigingen, buurthuizen, kleine culturele instellingen en amateurkunstverenigingen. Daarvoor wordt de bijdrage van de provincie Gelderland uit het zogenaamde Winterfonds ingezet. Voor culturele instellingen die een begrotingssubsidie ontvangen wordt gekeken naar maatwerk. Hierbij wordt onder andere afgestemd met ondersteuningsmaatregelen die het Rijk onderneemt.

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar

Verbreding van cultuurbereik en participatie

Op het gebied van cultuureducatie is ingezet op het inhalen van achterstanden door corona en wordt volop uitvoering gegeven aan de programma's Cultuureducatie met Kwaliteit, Meer Muziek in de klas en dergelijke. Het platform Amateurkunst Aanbieders Arnhem heeft met het aanstellen van een coördinator verdere stappen gezet in de belangenbehartiging van de breedtekunst.

Cultuur is van en voor iedereen

In 2023 loopt het convenant Cultuureducatie dat onderwijsinstellingen, cultuurinstellingen en de gemeente in 2015 voor acht jaar met elkaar afgesloten hebben af. Onderdeel van het convenant is onder meer het Pr8cultuurprogramma, waarbij leerlingen in het basisonderwijs gedurende hun schoolcarrière in ieder geval kennis maken met acht cultuurinstellingen in Arnhem en omgeving. Dezelfde partijen zijn in 2022 begonnen met de voorbereidingen van een nieuw convenant dat in 2023 moet worden afgesloten. Hierin zullen doelstellingen worden geactualiseerd, bijvoorbeeld door uitbreiding naar het Voortgezet Onderwijs te onderzoeken.

Het platform Amateurkunst Aanbieders Arnhem heeft met het aanstellen van een coördinator verdere stappen gezet in de belangenbehartiging van de breedtekunst. Wij trekken samen op met het platform om onder meer de huisvestingsproblematiek van amateurkunstaanbieders in kaart te brengen en zo mogelijk te verhelpen.

Versterken lokale media

De pilot Mediafonds loopt op koers. De raad is hierover in het najaar met een brief geïnformeerd. In het eerste half jaar van 2023 vindt een evaluatie plaats; lessen worden meegenomen naar het vervolg. Streekomroep Midden Gelderland (RTV Connect) is bezig met een professionaliseringsslag en heeft in 2021 en 2022 extra middelen ontvangen. Die zijn nodig om van extra betekenis te zijn. Ook het Rijk zet in op verdere professionalisering van lokale omroepen en heeft hiervoor in 2022 middelen beschikbaar gesteld en dat geldt ook voor 2023 e.v.. Kwaliteitsverbetering en samenwerking is één van de speerpunten in het rijksbeleid richting een nieuw bestel lokale publieke omroep in 2025. Dat proces volgen we actief. In de Begroting zijn zowel voor het Mediafonds als RTV Connect structurele middelen opgenomen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Waardering aanbod culturele voorzieningen		**41,0**		**41,0**	

Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.

Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Versterking van de culturele infrastructuur

We blijven het makersklimaat in de stad op allerlei manieren stimuleren. Wat door allerlei oorzaken ingewikkeld is, is het realiseren van extra m2 permanente atelierruimte voor kunstenaars en creatieve ondernemers. Dat ligt niet op koers. We zijn bezig met een strategie om extra m2 wel te realiseren. Daarvan maakt ook de inzet van andere dan de huidige instrumenten onderdeel uit.

Stimulering van het makersklimaat

Schakel 025 is het platform dat het culturele veld in de volle breedte ondersteunt en verbindt door het delen van kennis over de beroepspraktijk. De activiteiten van Schakel025 waaronder de uitvoering van de regeling Stroomversneller heeft een extra impuls gekregen door een extra bijdrage uit de coronamiddelen van het Rijk. Hierdoor zijn makers extra ondersteund. De nauwe samenwerking met Cultuur Academy in Nijmegen leidt tot een fusie per 1 februari 2023. Hierdoor is er voor Arnhemse en Nijmeegse cultuurprofessionals één organisatie voor kennis, trainingen, projecten en fondsen. Op verzoek van de Groene Metropoolregio voert Schakel025 een behoefteonderzoek uit onder de cultuurprofessionals in de regiogemeenten naar de leerwensen. Daarbij wordt ook gekeken naar wat de regio te bieden heeft. Gelijktijdig wordt al een aanbod aan de regio aangeboden.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Zo hebben twee recent afgestudeerde kunstenaars in de binnenstad kunstwerken in combinatie met groen gerealiseerd in het kader van de motie Merlijn Schrijvers, en hebben 10 ontwerpers in de kwartieren van de binnenstad een serie op elektriciteitskastjes gemaakt. Daarnaast is in 2022 de website www.buitenkunstarnhem.nl online gegaan om de kunst die er al is in de openbare ruimte van Arnhem meer zichtbaar te maken. Via QR-codes bij de kunstwerken komt men bij de webpagina uit. Hier heeft Arnhems collectief Wildgewelf een kunstpodcast voor ontwikkeld in opdracht van de gemeente.

In 2022 heeft een tweede geslaagde editie van State of Fashion plaatsgevonden waarbij goed is samengewerkt met het Fashion en Design Festival, de andere Modepartners 025, Platform Binnenstad Arnhem en Citymarketing Arnhem. Dat heeft gezorgd voor veel extra bezoekers aan de binnenstad. De marketing stond voor het eerst in het teken van Juni Modemaand en is minder gericht op de individuele events. Dit is duidelijker voor de bezoeker en krijgt een vervolg in 2023.

Bij Sonsbeek zijn we in het najaar overvallen door de aankondiging van het curatorenteam om ontslag te nemen. Wij waren al in gesprek met het bestuur over de aanloop naar een nieuwe editie in 2024 en de toekomstbestendigheid van zowel Sonsbeek als State of Fashion. En hebben daarbij geconstateerd dat het voor ons noodzakelijk is onafhankelijk advies in te winnen. Dit wordt onder andere ingegeven door vragen en zorgen over de governance, inhoud, organisatie, financiën en betrokkenheid strategische partners. BMC is gevraagd om te adviseren. Dat gebeurt in twee fasen. Over de uitkomsten van het onderzoek naar de haalbaarheid van een Sonsbeek-editie in 2024 bent u op 1 november geïnformeerd. Daaruit is gebleken dat 2025 meer realistisch is. Wij informeren u uiterlijk in april over het onderzoek naar hoe de organisatie van stichting Sonsbeek en State of Fashion toekomstbestendig kan worden neergezet. De uitkomst hiervan kan mogelijk gevolgen hebben voor de huidige subsidie(relatie).
Bij de aanvraag 2023 heeft de stichting ons geïnformeerd over de stand van zaken ten aanzien van de codes Cultural Governance, Inclusie en Diversiteit en Fair Practise en welke stappen gezet zijn en worden gezet om de toepassing van deze codes te verbeteren. Hierover blijven we met de stichting in gesprek.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad

In het 'Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024' wordt de nadruk gelegd op vastgoed in het bezit van de gemeente, en dan met name onderwijsgebouwen. We zien een stagnering ontstaan, onder meer door woningbouwopgaven en de oorlog in Oekraïne en de daarmee gepaarde vluchtelingenopvang. Zo kon bijvoorbeeld de Doorwerthlaan (1.917m2) in Presikhaaf, waar afgelopen jaar de haalbaarheid is onderzocht en waarbij zowel de wijk als de culturele sector betrokken was, niet doorgaan.

Op de subsidieregeling 'Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen' is meerdere malen een beroep gedaan. Het doel hiervan is het realiseren van nieuwe ateliers, expositieruimtes en/of werkruimtes voor creatieven door het subsidiëren van kosten voor planvorming en/of haalbaarheidsonderzoek van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Dat heeft nog niet geleid tot extra m2 huisvesting. We zijn bezig met een strategie om de extra m2 wel te realiseren. Daarvan maakt ook de inzet van andere dan de huidige instrumenten onderdeel uit.

De toekomstige huisvesting van Popcentrum Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid wordt op haalbaarheid onderzocht (circa 4.200 m2). NEXIT Architecten heeft als eerste schets een visieplan voor de Jacobiberg op deze locatie ontworpen. Een eerste planning laat realisatie zien in 2026. Er is vanaf 2023 budget gereserveerd voor zowel de tijdelijke huisvesting (mocht Jacobiberg in de tussentijd zijn locatie moeten verlaten op de HES) als de toekomstige huisvesting van de Jacobiberg in Arnhem-Zuid.

Samen met de gemeente Nijmegen is opdracht gegeven voor een benchmarkonderzoek naar SLAK met als doel inzicht te verkrijgen in hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. Hiermee wordt een scherper beeld verkregen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. De rapportage is begin 2023 gereed en over de resultaten en het vervolgproces zijn we in gesprek met SLAK.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat

Met de heropening van Museum Arnhem, de besluitvorming over de vernieuwing van het Stadstheater en versteviging van de regionale samenwerking in de Cultuurregio 025 zijn goede stappen gezet in het versterken en behouden van onze positie als cultuur- en creatieve stad.

Toekomstbestendige huisvesting van Museum Arnhem, onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans en het Stadstheater

Museum Arnhem is in mei dit jaar heropend. Het vernieuwde gebouw, de beeldentuin en tentoonstellingen en activiteiten van het museum worden goed ontvangen door de bezoeker. Het museum heeft aan het eind van het jaar meer dan 100.000 bezoekers getrokken.

Er is in oktober een investeringsbesluit van € 73 miljoen genomen over de volledige vernieuwing van het Stadstheater. Ontwerpteams zijn via een aanbestedingsprocedure uitgenodigd hun visie op het nieuwe Stadstheater te geven. In december is het ontwerpteam van Braaksma & Roos, Civic en Arub als winnaar uit de selectie gekomen. In 2023 zal dit team beginnen aan het Voorlopig Ontwerp en vindt de aanbesteding voor de aannemer plaats. In het laatste kwartaal van 2023 zal het Stadstheater zijn deuren sluiten voor de verbouwing. Voor de huisvesting van Oostpool en Introdans is € 250.000 per jaar beschikbaar gesteld gedurende een periode van 40 jaar. In december heeft Provinciale Staten besloten om naast de al eerder gereserveerde € 2 miljoen voor huisvesting Oostpool en Introdans nog eens € 3 miljoen beschikbaar te stellen uit de begroting, waarbij de intentie is uitgesproken om in een volgende coalitieperiode nog eens € 5 miljoen beschikbaar te stellen. Begin 2023 hebben de Staten voorgesteld de volledige € 10 miljoen nog voor de provinciale verkiezingen in maart te reserveren. Beide huisvestingstrajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

Versterking van de (samenwerking in de) cultuurregio 025

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel cultuurregio 025 is een uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. Zo is er een traject gestart gericht op vernieuwing van het publieksbereik van de culturele sector, wordt er een behoefteonderzoek gedaan naar de scholingsbehoefte van cultuurprofessionals in de regio en wordt bekeken wat er nodig is voor centraal punt voor vrijwilligers en organisaties in de cultuur- en erfgoedsector. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.
Met de andere landelijke cultuurregio's en het ministerie van OCW zijn eerste stappen gezet om gezamenlijk na te denken over een passend vervolg voor de ontwikkeling van de cultuurregio's en de (programmatische) samenwerking met het ministerie van OCW daarbij.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed

Behoud van erfgoedwaarden met als doel deze in goede staat en op een zorgvuldige wijze door te geven aan volgende generaties, deze te benutten als één van de dragers van ruimtelijke kwaliteit en om met behulp van erfgoedwaarden het unieke verhaal van de stad te vertellen.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed

Het beschermen en herbestemmen van cultuurhistorisch erfgoed betreft doorlopend werk. Noemenswaardig zijn:

- De plaatsingsprocedure voor 16 gemeentelijke monumenten in Elden die in september 2022 is gestart.
- Het opstellen van een visie op Religieus Erfgoed. In 2022 heeft een uitgebreide inventarisatie plaatsgevonden. Alle 42 gebedshuizen zijn onderworpen aan een cultuurhistorisch onderzoek. Eigenaren zijn geconsulteerd via een interview of enquête. Daarnaast hebben er verschillende bijeenkomsten plaatsgevonden. De inventarisatiefase Toekomstverkenning Religieus Erfgoed is afgerond. In 2023 wordt de toekomstverkenning uitgewerkt tot een actieplan.
- Het versnellen en versoepelen van verduurzaming van erfgoed. Begin 2022 is een startnotitie vastgesteld over dit onderwerp. Conform deze startnotitie hebben met de verschillende doelgroepen (soorten eigenaren) bijeenkomsten plaatsgevonden waarbij kansen/ knelpunten/ uitdagingen zijn opgehaald. Naar aanleiding hiervan is in het najaar van 2022 een actieplan opgesteld en is budget vrijgemaakt voor de uitvoering van het actieplan in 2023. Vanwege de urgentie is in de tweede helft van 2022 al één van de acties opgestart: een pilot voor de toepassing van zonnepanelen in het zicht op rode daken.
- Er is gestart met het laten ontwikkelen van een nieuwe cultuurhistorische waardenkaart; de gereedgekomen nieuwe archeologische verwachtingskaart gaat hier een onderdeel van uitmaken. De kaartbeelden tonen het in Arnhem aanwezige erfgoed in al zijn facetten, zowel ondergronds als bovengronds.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed

Veel van de beschikbare capaciteit en middelen is besteed aan bescherming van erfgoed (monumentenzorg), een activiteit die op zichzelf ook bijdraagt aan zichtbaarheid en beleefbaarheid van erfgoed. Noemenswaardige acties zijn verder het plaatsen van extra informatie bij het Romeinse fort in Meinerswijk, het met kennis en vondstmateriaal van het archeologiedepot bijdragen aan de permanente tentoonstelling over het Gelderse verleden in de Eusebiuskerk, het in samenwerking met het Stadsgilde ontwikkelen van wandelgidsen voor de historische kelders en Meinerswijk, het terughalen van het 'moordkruis' van Doesburg naar Arnhem, het bijdragen aan de restauratie van de Cuyperskamer in de Eusebiuskerk, het behoud van het Van Vulpenorgel in de voormalige Diaconessenkerk en leveren van archeologisch materiaal voor de vondst van de maand, te zien in Rozet en de Arnhemse Koerier. Het terughalen van het moordkruis is verricht op initiatief van en met medewerking van inwoners van Klingelbeek. Het moordkruis is daar ooit in de 16e eeuw opgericht. Als vanzelfsprekend is ook de organisatie van de Open MonumentenDag ondersteund en zijn tijdens dit weekeinde rondleidingen door het stadhuis gegeven.

Omdat veel van de capaciteit en middelen is besteed aan de bescherming van erfgoed, konden niet alle kansen op het gebied van zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed worden benut. Dit onderwerp zal onderdeel gaan uitmaken van de in 2023 op te stellen nieuwe beleidsnota voor erfgoed.

Ontsluiting van kennis over erfgoed

De monumentenregistratie in Planon is omgezet naar registratie via een GIS (Geografische Informatie Systeem)-database. Waar voorheen de locaties van monumenten op kaartbeelden samenviel met punten, zijn nu gedetailleerde en nauwkeurig begrensde vlakken zichtbaar. Naast een eenvoudiger systeem voor de monumentenregistratie bestaat op deze wijze ook een kaartbeeld dat al is toegesneden op de werkwijze van de Omgevingswet. Begin 2023 wordt het nieuwe registratiesysteem geïmplementeerd. Noemenwaardig met betrekking tot de ontsluiting van kennis over erfgoed zijn voorts het boek in de Arnhemse MonumentenReeks over het Romeinse verleden van Meinerswijk en het gereedkomen van het historische onderzoek voor het publieksboek over de archeologische vondsten in de zuidelijke binnenstad. Ook zijn lezingen gegeven in kader van de ArcheoAcademy, is vanuit de gemeente deelgenomen aan de ArcheoHotspot (inhoudelijke begeleiding vrijwilligers) en zijn in het archeologiedepot verschillende rondleidingen georganiseerd.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer

Het monitoringsonderzoek naar de kwaliteit van het Romeinse grafveld in Meinerswijk bleek niet nodig. Inrichtingswerkzaamheden leidden tot een gedeeltelijke opgraving; de afzonderlijke graven bleken goed bewaard te zijn gebleven. Tot nu toe zijn er 22 geborgen, met veel grafgiften. Het archeologiedepot is met hulp van vrijwilligers verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. De gemeentelijke archeologiecollectie is daarbij uitgebreid door de overdracht van (Arnhems) vondstmateriaal dat zich nog in de collectie van Museum Arnhem bevond. Er is met twee partijen gesproken over de implementatie van een nieuwe applicatie voor depotregistratie; dit proces is nog lopend. Bij verschillende archeologische projecten is een regierol aangenomen. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen ter hoogte van Coberco en het al genoemde grafveldonderzoek in Schuytgraaf. Andere projecten zijn het archeologische onderzoek in relatie tot de projecten Nijmeegseweg en Kronenburg.

Regioadvisering archeologie

Door het vertrek van de regio-archeoloog is een nieuwe kandidaat voor deze functie geworven. Tussentijds hebben archeologen van de gemeente Arnhem de regio geadviseerd.

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Niet van toepassing.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	34.508	34.680	36.228	36.171	57
Baten	6.485	6.496	7.524	8.059	535
Saldo lasten en baten	***-28.023***	***-28.185***	***-28.704***	***-28.112***	***592***
Toevoegingen aan reserves	4.765	1.377	4.495	4.282	213
Onttrekkingen aan reserves	1.871	1.018	5.015	4.886	-128
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.894***	***-359***	***520***	***605***	***85***
Gerealiseerd resultaat	**-30.917**	**-28.543**	**-28.185**	**-27.508**	**677**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	199	V			
Cultuur	301	V	Beheer panden in gebruik voor cultuur (zie ook baten)	I	AR
Erfgoed	128	V	Beheer panden in gebruik voor erfgoed (zie ook toevoegingen)	I	BR
Cultuur	-230	N	Cultuurbeleid	I	AR
Baten	535	V			
Cultuur	535	V	Beheer panden in gebruik voor cultuur (zie ook lasten)	I	AR
Toevoegingen aan reserves	0				
Onttrekkingen aan reserves	-128	N			
Cultuur	-128	N	Beheer panden in gebruik voor erfgoed (zie ook lasten)	I	BR

Beheer panden in gebruik voor cultuur
Op het beheer van de gemeentelijke panden in gebruik bij de culturele sector, is in 2022 een incidenteel voordeel ten opzichte van de begroting ontstaan van in totaal € 836.000. Dit voordeel werd onder andere veroorzaakt doordat onderhoudswerkzaamheden zijn doorgeschoven en door een voordeel op de onroerend zaakbelasting op een na 1 januari 2022 in gebruik genomen pand. Daarnaast werden in de begroting de inkomsten uit servicekosten en huren voor het jaar 2022 te laag geraamd. En tot slot kon een deel van de voorziening voor dubieuze debiteuren vrijvallen omdat het risico dat corona zou leiden tot oninbaarheid van huur blijkt mee te vallen.

Beheer panden in gebruik voor erfgoed
Op een aantal panden in en om het Sonsbeekpark kon een deel van het planmatig onderhoud niet worden uitgevoerd. Dit onderhoud is doorgeschoven naar 2023. Tegenover het voordeel op de lasten van € 128.000 staat daarom een gelijk nadeel op de onttrekkingen.

Cultuurbeleid
Binnen Cultuurbeleid vallen de uitgaven hoger uit. Dit heeft onder andere te maken met hogere uitgaven met betrekking tot Corona, extra subsidies (o.a. aan Jacobiberg, streekomroep midden Gelderland, Galerie der Tone en stichting schakel 025) en een niet begrote subsidie van € 100.000 in het kader van Impuls Jongerencultuur.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.
Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen en regiogemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Door de hoge inflatie en stijgende energieprijzen is de bestaanszekerheid in 2022 bij steeds meer Arnhemse huishoudens onder druk komen te staan. In oktober 2022 is de raad geïnformeerd over de Arnhemse aanpak energiecrisis. Deze aanpak richt zich op het ondersteunen van Arnhemse inwoners en bedrijven en het op peil houden van voorzieningen in de stad. Dit heeft geresulteerd in diverse acties en het vormgeven van nieuwe regelingen zoals een noodfonds voor ondernemers, maatwerk voor inwoners waarvoor de energietoeslag niet beschikbaar is, een extra Arnhemse wintertoeslag, verruiming van de Gelrepas en extra subsidies voor maatschappelijke instellingen. Daarnaast voeren we in Arnhem ook de rijksregeling Energietoeslag uit en zijn er verschillende projecten in de stad rond energie en duurzaamheid.

In deze tijd van stijgende (energie)lasten hebben we daarnaast ingezet op het voorkomen van schulden en op het zo snel mogelijk hulp bieden aan inwoners met (beginnende) geldzorgen. We hebben stevig gestuurd op het verbeteren van de dienstverlening door PLANgroep en zijn tegelijkertijd gestart met een onderzoek om taken rondom vroegsignalering en schulddienstverlening door de gemeente zelf te laten uitvoeren. Ook hebben we gericht ingezet op ondersteuning van gedupeerden van de Kinderopvangtoeslagschandaal. Zij kregen ondersteuning op meerdere vraagstukken die bij hen leefden, waarvan geldproblemen in veel gevallen een belangrijk issue is en zal blijven.

Naast aandacht voor bestaanszekerheid hebben we ook ingezet op een belangrijke motor voor een zeker bestaan: werk. In vergelijking met andere grote gemeenten heeft Arnhem goed gepresteerd in het verlagen van het aantal inwoners in de bijstand. Ook het percentage inwoners dat duurzaam uit de uitkering blijft ligt in 2022 hoog, namelijk op 95%. Dit betekent dat de inwoners die vanuit de bijstand werk vonden niet weer binnen een jaar opnieuw instroomden in de uitkering. Wij vinden het belangrijk dat meer Arnhemmers werk vinden en kunnen behouden. Het liefst in de vorm van een betaalde baan, maar om daar te komen zetten we ook in op werkervaringsplaatsen, leerbanen, activerend werk of begeleid werk, zodat iedereen de kans krijgt om mee te doen en op termijn zo zelfstandig mogelijk kan leven. De arbeidsmarkt was in 2022 krap, dit heeft bijgedragen aan de omvang van het bestand. Werkgevers spelen een belangrijke rol bij het bieden van kansen voor onze inwoners. Daarom ondersteunen we hen lokaal en regionaal bij het inrichten van hun werk zodat meer werkzoekenden op de arbeidsmarkt een plek vinden. Met advies, met het vinden van geschikte kandidaten voor hun vacatures, met ondersteuning om werk passend te maken, of met tijdelijk werkgeverschap. Deze krappe arbeidsmarkt biedt kansen om verdere stappen te maken richting een nog inclusievere arbeidsmarkt.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Doorbraak naar werk

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Volumeontwikkeling uitkeringslast BUIG		**100,0**	**101,5**	**98,4**	**91,6**
Eenheid: Indexcijfer afgezet tegen andere gemeenten					
Bron: Divosa					
Netto arbeidsparticipatie	**67,8**	**67,6**	**69,0**	**68,3**	**71,3**
Eenheid: Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					
Personen met een bijstandsuitkering	**801,1**	**768,0**	**842,7**	**797,4**	
Eenheid: Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners.					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					

Investeren in voorkomen

Er wordt op een goede manier samengewerkt tussen gemeente en onderwijspartners in de overgang van school naar werk. De regionale aanpak jeugdwerkloosheid is in uitvoering. Het Regionaal Mobiliteitsteam biedt net als de gemeente dienstverlening die gericht is op preventie van werkloosheid.

Doorontwikkelen sluitende aanpak jongeren in kwetsbare posities

Binnen het cluster Werk en Inkomen zijn afspraken over de inzet bij de overgang van school naar werk voor jongeren vanuit het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. Binnen de regionale aanpak jeugdwerkloosheid zijn er verschillende projecten in uitvoering. Er zijn maatwerktrajecten ontwikkeld bij verschillende werkgevers voor jongeren waarbij leren en werken wordt gecombineerd. Daarnaast is er extra aandacht en langdurige begeleiding rondom de transitiemomenten van school naar werk en van werk naar werk voor jongeren in een kwetsbare positie. Verder worden er matchingstafels georganiseerd waarbij jongeren die de school verlaten en werkgevers aan elkaar worden verbonden. Er is een goede samenwerking gaande tussen de ketenpartners in de arbeidsmarktregio waarbij het belang voor de jongere voorop staat.

Herijken aanpak statushouders en nieuwkomers

Momenteel zitten we volop in de uitvoering van de nieuwe Wet inburgering, welke per 1 januari 2022 van kracht is geworden. De uitvoering van de wet is belegd bij Bureau Nieuwkomers (onderdeel van het cluster Werk en Inkomen). In het begin waren er enkele beleidskeuzes die nog door de ministerie moesten worden gemaakt, zoals voor de Leerbaarheidstoets. Daarom zijn we op enkele onderdelen, onder andere de Leefbaarheidstoets, iets later gestart.

Voor onze oudkomers zetten wij de incheckmethode in om de uitgangspositie te bepalen op de participatieladder. Hierdoor kunnen wij aan hen een passend aanbod doen op het gebied van participatie en/of hulpverlening. Momenteel zitten we in de implementatiefase van deze methode en worden alle regisseurs statushouders binnen Werk en Inkomen opgeleid om hiermee te kunnen werken.

Samenwerken met UWV, SVB en Justitie

UWV, Sociale Verzekeringsbank (SVB) en Justitie blijven voor ons belangrijke vindplaatsen voor inwoners met geldzorgen. Daarom blijven we samenwerken in het kader van het wegnemen van belemmeringen zoals schulden, verwijzing naar het gemeentelijke hulpaanbod en de toeleiding naar werk. Zo hebben de medewerkers van UWV een training gehad over het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen en te adviseren over het gemeentelijke aanbod.

Het UWV is een belangrijke samenwerkingspartner in de arbeidsmarktregio. We werken intensief samen met het UWV voor een groep jongeren in kwetsbare positie met kortdurende WW en organiseren gezamenlijke kennisbijeenkomsten voor professionals over onder andere de banenafspraak en het doelgroepenregister, inzet loonkostensubsidie en beoordeling WAJONG.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Percentage werkloze jongeren	**3,0**	**3,0**	**3,0**	**3,0**	**3,0**
Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					
Instroompercentage bijstand		**2,4**	**2,0**	**2,0**	**2,2**
Eenheid: Instroompercentage bijstand afgezet tegen andere gemeenten					
Bron: Divosa					
Werk met ondersteuning van loonkostensubsidie			**183**	**274**	**373**
Eenheid: Aantal inwoners dat werkt met loonkostensubsidie					
Bron: Administratie Werk en Inkomen					

Dichtbij de Arnhemmer en integraal

Arnhemmers die al langere tijd afhankelijk zijn van een uitkering, langdurig in de armoede zitten en/of schulden hebben, verliezen we niet uit het oog. Dit is in lijn met de adviezen van onder meer de werkgroep sociale impact van de coronacrisis. Voor deze mensen blijft het onverminderd van belang dat ze uit de geldzorgen komen en, indien hun situatie er om vraagt, perspectief krijgen om weer op weg te gaan naar werk. Ons uitgangspunt is om hen actief en op maat te begeleiden bij het zetten van stappen naar (financiële) zelfstandigheid en werk.

Gebiedsgerichte sturing en integrale wijkaanpak

Met de Sociale wijkteams, teams Leefomgeving en de gebiedsgerichte teams van Werk en Inkomen hebben we gewerkt aan de realisatie van zes gebiedsagenda's voor 2023. De inhoud van de agenda is gericht op de inhoudelijke problematiek van dit gebied rondom de aanpak van armoede, schulden en participatie. De sociale tafels worden benut om de maatschappelijke partners hierin te betrekken en gezamenlijke focus te creëren.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Percentage bijstandsgerechtigden dat inkomsten heeft uit werk			**8,5**	**6,9**	**7,7**

Eenheid: Percentage inwoners met bijstand dat ook inkomsten uit werk heeft

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Perspectief bieden

De afgelopen periode is een grote krapte op de arbeidsmarkt ontstaan. Desondanks zijn er nog teveel mensen die er niet tussen komen en onnodig langs de kant staan. In deze veranderende omstandigheden zijn we samen met onze ketenpartners creatief op zoek naar de mogelijkheden en het benutten van kansen. We bieden Arnhemmers steeds meer perspectief door hen te faciliteren bij het (om)scholen naar vraagsectoren. We doen dit door aanbodgericht te bemiddelen en door korte trainingen en coaching bij het vinden van ander werk. Maar ook door tijdelijk werkgeverschap te bieden via initiatieven als de Arnhemse Werkbrigade, zodat arbeidsvaardigheden niet verdwijnen en mensen werkfit blijven.

Tijdens de coronacrisis zijn de inspanningen voor jongeren in kwetsbare posities geïntensiveerd. De samenwerking met ketenpartners is versterkt omdat de urgentie toenam. We hebben jongeren steeds beter vroeg in beeld en kunnen een sluitende route naar werk of vervolgopleiding ondersteunen en monitoren. We monitoren hoeveel mensen zonder startkwalificatie in de bijstand zitten en instromen, hoeveel mensen er met startkwalificatie uitstromen en of het halen van een startkwalificatie bijdraagt aan een duurzame uitstroom uit de uitkering.
We werken intensief samen met het UWV voor een groep jongeren in kwetsbare positie met kortdurende WW. We pakken de jongeren preventief op en begeleiden hen naar werk. Daarnaast richten diverse projecten vanuit het werkinvesteringsfonds zich specifiek op jongeren.

Verbetering instrumentarium ketenpartners

In 2022 zagen we na het vervallen van de coronamaatregelen en lockdowns de arbeidsmarkt behoorlijk aantrekken. Werkgelegenheid nam toe en daarmee ook de tekorten op personeel. Dit vraagt ook van de ketenpartners om een andere aanpak en strategie. De krapte op de arbeidsmarkt vraagt om een andere inzet van de instrumenten en meer maatwerk. Het Regionaal Mobiliteitsteam is opgezet en ondersteunt inwoners naar werk. Tegelijkertijd zien we dat werkgevers eerder bereid zijn om kansen te bieden aan doelgroepen die meer begeleiding en ondersteuning nodig hebben en open staan voor baancreatie. Samen met regionale en lokale uitvoeringspartners (zoals Scalabor, onderwijsinstellingen, Werkgevers Service Punt, Leer-Werk-Loket en Centrum Activerend Werk) hebben we ingezet op acties om de inzet van bestaande instrumenten te optimaliseren en maatwerk te kunnen bieden aan onze inwoners. Dit doen we door inzet van loonkostensubsidie en beschut werk, daar waar het passend is. We zetten in op kennisontwikkeling bij inwoners en nazorg om duurzame plaatsing en stabiliteit te borgen. Daarnaast kijken we ook naar mogelijkheden om aansluiting te vinden bij het gebiedsgericht werken door het ontwikkelen van basisbanen en ontwikkeltrajecten in de wijken.

Verbetering toeleiding en doorleiding ketenpartners

Vanuit het cluster Werk en Inkomen werkten we in 2022 samen met onze ketenpartners aan verbetering van samenwerking binnen de keten. Hierdoor zijn we steeds beter in staat om regie te voeren op de keten. Dit doen we door informatie, ervaringen en kennis uit te wisselen over de verschillende trajecten. Door dit te doen faciliteren we, ook bij de ketenpartners, toeleiding naar trajecten voor de inwoner die passend is bij de individuele behoefte en ontwikkelmogelijkheden. In veel gevallen is dit maatwerk. We blijven inzetten op samen beslissen en zelfsturing bij het zetten van stappen op de participatieladder, op deze manier zijn we beter in staat om samen met de inwoner te beslissen welke route het meest passend is. Dit kan betekenen ontwikkeling naar werk, maar ook ontwikkeling naar maatschappelijke participatie.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Uitstroompercentage algemene bijstand	**2,0**	**2,6**	**2,0**	**2,4**	**2,7**

Eenheid: Uitstroompercentage algemene bijstand afgezet tegen andere gemeenten

Bron: Divosa

Inclusief werk

We blijven Arnhemse organisaties stimuleren om met diversiteit en inclusie aan de slag te gaan of waar dat al gebeurt te blijven doen. Vanuit programma Inclusie faciliteren we het Arnhems diversiteitswerk ‘Diversiteitsreis’. In dit netwerk wisselen organisaties kennis en ervaring uit op het gebied van diversiteit en inclusie. Vanuit het cluster Werk en Inkomen en samen met onze ketenpartners stimuleren we werkgevers om Participatiewet-instrumenten in te zetten om inwoners die al wat langer aan de kant staan mee te laten doen. We werken hierbij intensief samen met het Werkgevers Service Punt Midden Gelderland en Scalabor.

Stimuleren netwerk Inclusief Midden-Gelderland

Het inclusief werkgeversnetwerk Midden-Gelderland Samen voor een Baan is een initiatief van de stichting Inclusief Midden-Gelderland, Werkgeversservicepunt Midden-Gelderland, het UWV en Scalabor. Arnhem zet zich in als ambassadeur en verbinder voor dit netwerk. In 2022 organiseerde het netwerk diverse bijeenkomsten en kennislunches, verspreidde het nieuwsbrieven en publiceerde het een nieuwe uitgave van het magazine 'Inclusief'.

Herijking Social Return On Investment-aanpak (SROI)

In 2022 is het regionaal steunpunt social return via een pilot van start gegaan. De adviseurs vanuit het steunpunt ontzorgen de gemeenten in Midden Gelderland bij de uitvoering van de social returnverplichting zoals opgenomen in de gemeentelijke opdrachten. Op basis van de ervaringen van de pilot is besloten om door te gaan met het steunpunt. Het steunpunt wordt ondergebracht bij het WerkgeversServicePunt binnen de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. Binnen de eigen organisatie blijven we het toepassen van social return stimuleren.

Gemeente Arnhem als inclusieve werkgever

Wij kunnen onze rol als stimulator voor inclusief werkgeverschap het beste vervullen wanneer wij een goed voorbeeld zijn, door optimale resultaten te halen en door als werkgever actief deel te nemen aan regionale activiteiten. Het programma 'inclusie en diversiteit' geeft hier invulling aan. Zie voor de toelichting het programma Welzijn en Inclusie bij de inspanning 'Inclusieve organisatie'.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
% gemeentelijke inkoopdossiers met SROI-component					
Eenheid: Percentage					
Bron: Inkoopadministratie, indicator in ontwikkeling					

Samen sterk

Om de haalbaarheid en realiseerbaarheid van onze lokale doelen en ambities te vergroten, werken we samen. Dit doen we regionaal en waar nodig (boven)regionaal op thema's die invloed hebben op het arbeidsmarktbeleid. Samenwerkingspartners zijn andere programma's binnen de gemeente, werkgevers, werknemers, de provincie, onderwijs en regiogemeenten.

Gezamenlijke lobby

De afgelopen periode is ingezet op een intensieve samenwerking regionaal en bovenregionaal op het arbeidsmarktbeleid. Vanuit de Groene Metropool regio en The Economic Board is in 2022 een Human Capital Agenda opgesteld. Door te werken vanuit deze gezamenlijke agenda verstevigen we onze positie en lobby naar het Rijk. Het doel is om gezamenlijk te werken aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt waarbij vraag en aanbod goed op elkaar aansluit, zodat we de (economische) potentie van deze regio ten volle benutten. Binnen Arnhem concretiseren we dit in de Arnhemse Aanpak Krapte die in december 2022 door het college is vastgesteld.

Ontwikkelen en uitvoeren Strategische Agenda Arbeidsmarkt Midden Gelderland

De ambities van de gemeente Arnhem voor de stad zijn groot. We leggen de lat graag hoog om met partners optimaal samen te werken voor onze inwoners en werkgevers. We werken lokaal waar nodig en (boven) regionaal om onze ambities te versterken en voor gezamenlijke positionering. Met onze netwerkpartners werken we in de arbeidsmarktregio samen op basis van een strategische agenda. Het afgelopen half jaar zijn er op verschillende onderdelen positieve resultaten geboekt.

Het regionaal mobiliteitsteam wordt, dankzij diverse voorlichtingssessies, steeds beter gevonden door inwoners en partners. Bij de provincie is in het kader van het Gelrepact een subsidie-aanvraag voor drie projecten ingediend. Eén van de aanvragen betreft een project om praktijkleren voor jongeren zonder startkwalificaties te stimuleren. Daarnaast zijn er een aantal kennisbijeenkomsten voor professionals in de regio georganiseerd. Op deze manier stimuleren we gezamenlijke kennisontwikkeling en het gebruik maken van elkaars kennis en expertise in de arbeidsmarktregio.

Door capaciteitsproblemen zijn enkele projecten niet volledig, moeilijk of niet van de grond gekomen en benutten we nog niet alle gerealiseerde middelen. De partners uit het Regionaal Werkbedrijf hebben afgesproken om in 2023 de strategische agenda te gaan herijken. Hierbij wordt gekeken naar de ambitie en de scope maar ook wat naar wat er nodig is om de agenda goed te kunnen uitvoeren.

Meer Arnhemmers zijn financieel zelfredzaam

Armoede en schulden voorkomen

In het afgelopen jaar hebben hoge (energie)kosten gezorgd voor veel extra geldzorgen. Deze bestaanszekerheidscrisis zal niet snel zijn opgelost en vraagt (onder andere) ook om een landelijke stijging van lonen en uitkeringen. Daarom hebben we in het afgelopen jaar extra ingezet op het zoveel mogelijk voorkomen van armoede en schulden en willen we onze inwoners met geldzorgen zo vroeg mogelijk adequate hulp bieden.

Doorontwikkeling gelijke kansen kinderen en jongeren

Met het rapport duurzame aanpak van Kinderarmoede hebben we de activiteiten van kansrijk opgroeien geëvalueerd. De teams Leefomgeving hebben op basis van deze evaluatie hun kansrijk opgroei-programma bijgeschaafd met een diverser aanbod, waarbij kinderen activiteiten aangeboden krijgen die hun vaardigheden versterken. Daarnaast bleek dat er nog onvoldoende aanbod was voor 0 – 4 jarigen. Terwijl dit een cruciale periode is voor het aanleren van vaardigheden voor de rest van hun leven. Het aanbod voor deze leeftijdscategorie is in ontwikkeling. Verder is nog meer de samenwerking gezocht met 'kansrijke start'. Individuele samenwerking met organisaties om ouders sneller te bereiken en op weg te helpen wordt opgestart.

Vanuit het manifest kansrijk opgroeien, dat onder andere scholen en maatschappelijke organisaties geschreven hebben en aangeboden aan de gemeente, worden bijeenkomsten voor onder andere raadsleden georganiseerd om de verbinding tussen gemeente, maatschappelijke organisaties en scholen te verbeteren om armoede onder kinderen terug te dringen. Vanuit het beleidsterrein armoede wordt hier actief aan deelgenomen.

In 2022 is er samen met de cultuurorganisaties vanuit de Arnhem-Oost aanpak gestart met een inventarisatie om te kijken op welke manier we kansengelijkheid onder jongeren kunnen bewerkstelligen. De aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak en de pedagogische wijk wordt nog verder geconcretiseerd.
Met Stichting Leergeld ontwikkelen we een pilot om de ouders van kinderen met een goede begeleiding over te dragen naar de officiële hulpverlenende instanties. Dit doen we om naast materiële hulpverlening ook op een andere manier aan hun bestaanszekerheid te werken.

In 2021 is de nieuwe Gelrepas ingevoerd. Kinderen van 4 tot 18 jaar kregen een persoonlijk tegoed waarmee zij diverse activiteiten kunnen ondernemen. In 2022 is ook aan de kinderen van 0 tot 4 jaar een tegoed toegekend. Daarnaast biedt de Gelrepas in 2022 ook een tegoed voor schoolspullen en (sport)kleding voor kinderen. De ouders van deze kinderen hebben gebruik gemaakt van diverse activiteiten. Ook is kledingtegoed dat op de passen gezet is, veelvuldig gebruikt.

Invoeren andere werkwijze tegemoetkoming schoolkosten

Op 1 augustus 2021 is de wetgeving over de vrijwillige ouderbijdrage aangescherpt. Kern van de wijziging: alle leerlingen moeten mee kunnen doen met activiteiten die de school organiseert, ook als ouders de vrijwillige ouderbijdrage niet betalen. Scholen worden verplicht dit expliciet te vermelden in de schoolgids en het schoolplan. Dat betekent dat de kosten die ouders echt moeten maken zich beperken tot de zogenaamde categorie 2 kosten: kosten voor voorgeschreven persoonsgebonden materiaal dat langer dan een jaar mee gaat (bijvoorbeeld een atlas, een woordenboek, een agenda, een rekenmachine, schriften maar ook praktijkkleding). Mede naar aanleiding hiervan is de schoolkostenregeling die Arnhem had, gewijzigd. Vanaf het schooljaar 2022-2023 komt de gemeente ouders expliciet tegemoet in deze categorie 2 kosten via de Gelrepas. Kinderen en jongeren met een Gelrepas hebben op hun pas een apart persoonlijk schoolspullentegoed. Dit tegoed kunnen zij inzetten veelal bij de school of bij winkels die schoolspullen verkopen. Als onderdeel van de crisisaanpak bestaanszekerheid/ energiearmoede is dit tegoed eind vorig jaar verhoogd.

Doorgaande lijn preventief aanbod

Rijnstad werkt aan de preventieopdracht om financiële kennis en vaardigheden onder jongeren en organisaties te vergroten. Met als doel organisaties vaardig te maken in het signaleren van geldproblemen bij jongeren/gezinnen, het informeren over mogelijkheden voor hulp bij deze problemen en doorverwijzen naar de juiste partij in Arnhem. En voor de jongeren dat geldzorgen worden voorkomen. In 2022 zijn er acht trainingen Alert op Geldzorgen gegeven aan diverse organisaties in de stad om meer inzicht te krijgen in het signaleren van geldzorgen. Daarnaast zijn er vier nieuwsbrieven met thema's over financiën onder een groot aantal ketenpartners verspreid. Ook is in 2022 de Week van het Geld georganiseerd onder de scholen, waaraan drie scholen mee hebben gedaan. Naast gastlessen van de politie en burgemeester heeft ook influencer Défano Holwijn zijn bijdrage geleverd. Er is ook een 'schatkist' binnen het jeugdwerk van Rijnstad gelanceerd met daarin tools voor jeugdwerkers om geldzaken onder kinderen uit groep 4 t/m 8 bespreekbaar te maken. Daarnaast wordt door Rijnstad actief een overzicht van financieel preventieve activiteiten onder ketenpartners beheerd.

Bij de overgang van 18- naar 18+ verandert er veel in het (financiële) leven van een jongere. Om jongeren hier zo goed mogelijk op voor te bereiden is de lessenreeks 'Hoe word je rijk' van Money Start ingekocht en gegeven op zeven Arnhemse scholen in 2022. Het afgelopen jaar zijn circa 176 lessen gegeven aan leerlingen van het middelbare onderwijs, mbo-onderwijs en ISK. Deze lessen leren jongeren over de onderwerpen waarop zij, volgens een analyse met schuldhulpverleners, veelal schulden maken. De financiële vorming richt zich op wat de jongere moet regelen om niet in de schulden te komen na de 18e verjaardag. Het heeft als doel geldzorgen en schulden te voorkomen en zet in op een financieel gezonde toekomst. Voor het geven van de lessen zijn drie lokale professionals uit het Arnhemse werkveld getraind om de lessen uit te voeren. Daarnaast zijn ook twee lokale ervaringsdeskundige 'peer educators' opgeleid, die door hun levensverhaal te vertellen als rolmodel voor de klas staan en vragen kunnen beantwoorden. Ook wordt er samengewerkt met organisatie Opr€cht, door jongeren tijdens de les te vertellen over de mogelijkheden qua hulp bij schulden en het uitdelen van een flyer.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5.200**	**5.000**	**5.100**	**4.700**	
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					
Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3.000**	**3.000**	**3.000**	**3.000**	
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Op tijd erbij; vroeg-signalering en vroeghulp

Vanaf 2022 hebben we een vernieuwde structurele werkwijze voor vroegsignalering. Daarbij ondernemen we actie op alle signalen over betalingsachterstanden die we ontvangen van schuldeisers inzake energie, zorg, water en huur. Daarnaast neemt Arnhem deel aan een aantal landelijke experimenten inzake vroegsignalering zoals het signaleren van betalingsachterstanden bij hypotheekverstrekkers. We benaderen inwoners hierbij op de meest passende wijze (huisbezoek, telefonische benadering of via e-mail/brief). Daarnaast zetten we in op signalen vanuit de CAK-lijsten (zorgkostenachterstanden) en via aanwezigheid bij rolzittingen van de rechtbank en spreekuren op het Rijn IJssel. Via het cluster Werk en Inkomen hebben we eveneens inwoners met geldzorgen pro-actief benaderd. Inmiddels heeft Werk en Inkomen voor deze inwoners zelf een werkwijze ontwikkeld, waarmee zij veel inwoners bereiken.

Inzet inkomensondersteuning

In 2022 hebben we het mogelijk gemaakt dat kinderen met een Gelrepas in de leeftijd van 4 t/m 17 jaar een (sport)kledingtegoed kunnen aanvragen bij Stichting Leergeld dat als apart tegoed op de Gelrepas staat. Dit tegoed kan worden verzilverd bij diverse winkels. Eind 2022 is dit tegoed verhoogd naar aanleiding van de crisisaanpak bestaanszekerheid/energiearmoede. Ook is eind 2022 een tegoed beschikbaar gesteld voor de kinderen van 0 t/m 3 jaar. Daarnaast zijn ook de Gelrepastegoeden voor schoolspullen en peuteropvang verhoogd.

In 2022 is de Gelrepas geëvalueerd. Gekeken is naar de ervaringen van pashouders, van aanbieders van activiteiten en van enkele intermediairs. De evaluatie is in de afrondende fase. Het college gaat de raad in 2023 informeren over de uitkomsten en de adviezen voor verdere versterking van de Gelrepas naar aanleiding van deze evaluatie.

In 2022 is de vergroening van de bijzondere bijstand voorbereid. Dat betekent dat vanuit de bijzondere bijstand voor witgoed in het vervolg energiezuinig witgoed wordt vergoed.

Inzet energiearmoede

In 2022 is namens het Rijk de eenmalige Energietoeslag 2022 uitgevoerd. Aan nagenoeg de hele doelgroep van circa 15.000 Arnhemse huishoudens is de Energietoeslag van € 1.300 uitgekeerd. Deze is in het najaar 2022 verhoogd met € 250 per huishouden in het kader van de crisisaanpak bestaanszekerheid/energiearmoede. In november 2022 heeft het college besloten ook aan uitwonende Arnhemse studenten met een laag inkomen de energietoeslag open te stellen.

Naast de energietoeslag heeft het college een maatwerkvoorziening voor energiekosten opengesteld. Deze is bedoeld voor huishoudens die geen recht hebben op de eenmalige Energietoeslag 2022 maar wel in financiële problemen komen als gevolg van de hoge energiekosten. Ook huishoudens die ondanks de ontvangen energietoeslag alsnog financiële problemen ondervinden, kunnen hier een beroep op doen. Goed Geregeld Arnhem van Rijnstad voert de maatwerkvoorziening energiekosten uit.

Beter benutten van vindplaatsen

In het afgelopen jaar hebben we extra ingezet om onze inwoners met geldzorgen te vinden en hen zo snel mogelijk adequate hulp te bieden. Wij richtten ons hierbij zowel rechtstreeks op inwoners met geldzorgen als op onze ketenpartners om hen te informeren over ons hulpaanbod. Met bijvoorbeeld flyers die huis aan huis verspreid werden, met de Bespaarkrant, en met uitgebreide informatie via onze eigen mediakanalen. En daarnaast werken we met zoveel mogelijk ketenpartners samen om via hen onze inwoners te bereiken. We organiseerden meerdere bijeenkomsten voor ketenpartners om bij hen signalen over geldzorgen op te halen. Wij informeerden hen ook over de maatregelen (gericht op inkomensondersteuning en energiebesparing en verduurzaming) die de gemeente in het kader van de crisisaanpak bestaanszekerheid genomen heeft.
We blijven daarnaast aangesloten op de Nederlandse Schuldhulproute (NSR) en zorgen ervoor dat het Goed Geregeld Arnhem Loket van Rijnstad nog beter bereikbaar is voor inwoners met financiële vragen en het aanvragen van bijvoorbeeld het Maatwerkbudget.

Huisvesting armoede-initiatieven

We zien de meerwaarde voor gezamenlijke huisvesting van partijen die zich inzetten voor huishoudens met een laag inkomen (zoals de Voedselbank, de Kledingbank, 2Switch, de Speelstoet, Spullenbanken). Helaas is hier dit jaar nog geen passende locatie voor gevonden. De middelen die hiertoe zijn bestemd in de begroting blijven beschikbaar. De gemeente blijft zich inzetten om maatschappelijke partners te ondersteunen bij het vinden van passende huisvesting.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
% huishoudens dat afgelopen 12 maanden moeite heeft gehad om van het inkomen rond te komen		**20,0**		**14,0**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					
% huishoudens dat onverwachte noodzakelijke uitgave van € 1.000 kon betalen zonder daarvoor schulden te maken		**58,0**		**67,0**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					
% bereikte huishoudens bij huisbezoek Vroegsignalering		**72,0**	**59,0**	**68,0**	**74,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Vroeg Eropaf					

Financieel perspectief vergroten

Perspectief bieden bij geldzorgen blijft meer dan ooit belangrijk. Daarbij zetten we in op het doorbreken van (langdurige) armoede, en op adequate hulp bij schulden. Rondom armoede zetten we zowel in op het verbeteren van de (toegang tot) inkomensregelingen, als op het toegang geven tot hulpbronnen zoals opleiding, vaardigheden en een kansrijk netwerk. Voor kinderen die in armoede leven dragen we er zorg voor dat enerzijds hun ouders in hun bestaanszekerheid worden ondersteund, anderzijds dat zij hun vaardigheden op diverse terreinen ontwikkelen. Een belangrijke focus ligt op de allerkleinsten: 0 – 4 jaar. Rondom de schuldenaanpak hebben we nieuwe afspraken met de uitvoering gemaakt waardoor mensen met schulden sneller en beter geholpen worden. Daarnaast onderzoeken we welke taken we binnen de vroegsignalering en schulddienstverlening beter in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren.

Regie op integraal werken (gebiedsgerichte sturing en integrale wijkaanpak)

Met de Sociale wijkteams, teams Leefomgeving en de gebiedsgerichte teams van Werk en Inkomen hebben we gewerkt aan de realisatie van zes gebiedsagenda's voor 2023. De inhoud van de agenda gericht is op de inhoudelijke problematiek van dit gebied rondom de aanpak van armoede, schulden en participatie. De sociale tafels worden benut om de maatschappelijke partners hierin te betrekken en gezamenlijke focus te creëren.

Inkomensondersteuning gericht op perspectief en activering

We hebben een start gemaakt met een traject gericht op het optimaliseren van onze inzet als het gaat om inkomensondersteuning (meer bereik en gebruik, vereenvoudigen van de toegang, waar nodig meer effect op bestaanszekerheid). Hiertoe is een analyse gedaan naar de huidige situatie om inzicht te krijgen in het bereik, de toegankelijkheid en de effectiviteit van onze regelingen. Onderdeel van deze analyse is de Minimaeffectrapportage 2022 (Nibud), In maart 2023 wordt deze analyse wederom geactualiseerd omdat de situatie op dit moment continu verandert. Daarnaast is het CBS gevraagd het bereik en het gebruik van onze regelingen in beeld te brengen. Tenslotte is een onderzoek gestart naar de ervaringen van zowel de doelgroep als naar onze uitvoering van de regelingen. De totale analyse is in de afrondende fase. Mede op basis van deze analyse wordt in 2023 een plan opgesteld voor het versterken van ons vangnet, zodat onze inkomensondersteuning gericht is op perspectief en activering. Hierin zal expliciet aandacht zijn voor de ‘werkende armen’ (ook conform motie 20M344).

Doorontwikkeling Mobility Mentoring

De aanpak mobility mentoring is doorontwikkeld naar een structurele werkwijze. De mobility mentoren zijn gepositioneerd bij de wijkteams. Omdat veel inwoners te maken hebben met financiële stress wordt naast mobility mentoring ook stresssensitief werken geïmplementeerd, bij de wijkteams en bij Werk en Inkomen. Door middel van het project ‘versterken stress-sensitieve dienstverlening’ is vanaf juli 2022 de doorontwikkeling van de huidige dienstverlening van Werk en Inkomen en de Sociale wijkteams voorbereid met onder andere een meting in hoeverre er nu al stress-sensitief gewerkt wordt. De uitkomsten van de meting worden gebruikt voor eventuele aanvullende opleidingen/instrumentaria.

Problematische schulden aanpakken

De problemen in de uitvoering van schulddienstverlening zijn aangepakt en er zijn nieuwe afspraken gemaakt voor een dienstverlening waarin stresssensitief werken en aansluiten bij het 'doen-vermogen' van de inwoner centraal staat en maatwerk mogelijk is. Daarnaast is eind 2022 het onderzoek gestart om taken rondom vroegsignalering en schulddienstverlening weer door de gemeente zelf te gaan uitvoeren. In dit onderzoek worden ook belangrijk landelijke ontwikkelingen in schulddienstverlening meegenomen. Ook zijn er stappen gezet in de aanpak in Arnhem-Oost om mensen met schulden op een innovatieve manier te helpen. Over deze aanpak zal in 2023 besluitvorming plaatsvinden.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal inwoners met financiële vragen		**1.346**	**849**	**785**	**700**
Eenheid: Inwoners aangemeld bij Sociale Wijkteams Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams					
Aantal aanmeldingen voor Schulddienstverlening		**382**	**922**	**879**	**440**
Eenheid: Inwoners aangemeld bij PLANgroep					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling			**36.000**	**25.600**	**36.300**
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling			**13**	**12**	**14**
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					

Terugval voorkomen

Er zijn diverse instrumenten ontwikkeld en beschikbaar om duurzame uitstroom van onze inwoners te realiseren. De gebiedsteams Werk en Inkomen bieden ondersteuning bij de uitstroom naar betaald werk. Arnhem is trots op het hoge aantal personen dat duurzaam uitstroomt naar betaald werk. Personen die uitstromen bieden wij een nazorgtraject aan wat inhoudt dat onze inwoners zich altijd kunnen melden bij vragen. Ook wanneer zij geen bijstandsuitkering ontvangen. Dit traject richt zich op inkomensstabiliteit en bestaanszekerheid. Ook bieden we nazorg na een schulphulptraject via de Sociale wijkteams en blijft het mogelijk voor inwoners om gebruik te maken van Budget Ondersteuning op Maat (BooM).

Doorontwikkelen nazorg bij uitstroom

Om duurzame uitstroom uit de bijstand te realiseren, laten wij zoals gezegd de inwoner niet los bij de stap naar betaald werk. In 2022 hebben we ingezet op doorontwikkeling van de nazorg. We kijken hierbij naar ondersteuning van de inwoner op maat. We doen dit door de inzet van WerkLoont waarmee duidelijkheid wordt geboden in het financieel effect dat mogelijk optreedt. Indien nodig wordt tijdelijk ondersteuning op maat aangeboden waarmee de stap naar betaald werk wordt vergemakkelijkt en nadelige inkomenseffecten zoveel mogelijk worden opgevangen.
Wij volgen de landelijke ontwikkelingen om het proces van verrekenen van inkomsten te verbeteren. Wij onderhouden nauwe contacten met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het inlichtingenbureau.

Nazorg na een schuldhulptraject

Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Nazorg na een schuldhulptraject is belegd bij de Sociale wijkteams. Zij schakelen steunstructuur in (familie, vrienden en ketenpartners) als dat nodig is. We hebben in de nieuwe afspraken rondom schulddienstverlening een doorontwikkeling van de nazorg meegenomen. Daarnaast blijft het voor inwoners zonder schulden met een laag inkomen mogelijk om gebruik te maken van Budget Ondersteuning op Maat (BooM).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schulddienstverlening		180	333	385	398
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Slim monitoren en sturen

We hebben een monitor en ingebedde werkwijze in de organisatie die sturingsvragen van beleid, politiek en uitvoeringsorganisatie Werk en Inkomen kan beantwoorden. Een belangrijk punt was dat we meer inzicht wilden in de mogelijkheden van de inwoners in de bijstand. Daarnaast hebben we in 2022 meer informatie ontsloten over onze inkomensregelingen.

Inrichten monitor programma Doorbraak Naar Werk

De monitor is ingericht, een vast team van data-analisten en ontwikkelaars werkt wekelijks samen met beleid en uitvoering om steeds breder informatie te ontsluiten. Voor de regisseurs van het cluster Werk en Inkomen is er inmiddels ook een persoonlijk dashboard dat de eigen caseload en inspanningen daarop visualiseert. Zo'n dashboard is er ook per gebiedsteam. Dit ondersteunt de vertaling van de bestuurlijke doelen naar de uitvoering.

Doorontwikkelen prestatie-indicatoren

Op belangrijke indicatoren zoals gerealiseerde uitstroom naar werk, duurzame uitstroom of aantal inwoners dat werkt met ondersteuning zoals loonkostensubsidie, is stuurinformatie ontwikkeld. De belangrijkste indicatoren worden toegevoegd aan de Begroting of zijn terug te zien in de bestuursrapportage.

BBV-indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Lopende re-integratievoorzieningen	71,9	75,9	73,6		
Eenheid: Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar					
Bron: BS- Participatiewet (verplichte BBV-indicator)					
Kinderen in uitkeringsgezin	11,0	11,0	10,0	10,0	
Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.					
Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)					

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Maak 'Goed Geregeld' nog beter vindbaar (21M233)
Deze motie is actief uitgewerkt in onze voorlichtingscampagnes en in ons voorlichtingsmateriaal.

Te lage bijstand jongeren herstellen (21M241)
Er is een grondige analyse gedaan op de uitvoerbaarheid van de motie en dit jaar komen we met een voorstel bij de gemeenteraad.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	184.837	166.425	172.698	169.591	3.107
Baten	130.643	114.104	120.283	114.865	-5.418
Saldo lasten en baten	***-54.194***	***-52.320***	***-52.416***	***-54.726***	***-2.311***
Toevoegingen aan reserves	4.288	554	4.234	4.543	-310
Onttrekkingen aan reserves	10.118	1.516	6.994	6.994	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***5.830***	***962***	***2.761***	***2.451***	***-310***
Gerealiseerd resultaat	**-48.364**	**-51.358**	**-49.655**	**-52.275**	**-2.620**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	3.254	V			
Werk en Inkomen	4.385	V	Gebundelde uitkeringen BUIG (zie ook baten)	I	AR
Werk en Inkomen	150	V	Budgetten arbeidsmarktregio (zie ook baten en reserve)	I	AR
Werk en Inkomen	107	V	Impuls integraal werken (zie ook toevoeging reserve)	I	BR
Werk en Inkomen	-260	N	Budget sociale werkvoorziening (SW)	I	AR
Schulddienstverlening	-260	N	Extra inzet o.a. projectleiders, communicatieadviseur	I	AR
Schulddienstverlening	-418	N	Hulp aan gedupeerden Kinderopvangtoeslag	I	AR
Werk en Inkomen	-450	N	Voorziening spaarverlof & bovenwettelijk verlof	I	AR
Baten	-5.720	N			
Schulddienstverlening	504	V	Rijksvergoeding hulp aan gedupeerden Kinderopvangtoeslag	I	AR
Werk en Inkomen	-30	N	Budgetten arbeidsmarktregio (zie ook lasten en reserve)	I	AR
Werk en Inkomen	-6.194	N	Gebundelde uitkeringen BUIG (zie ook lasten)	I	AR
Toevoegingen aan reserves	-227	N			
Werk en Inkomen	-107	N	Impuls integraal werken (zie ook lasten)	I	BR
Werk en Inkomen	-120	N	Budgetten arbeidsmarktregio (zie ook lasten en baten)	I	AR
Onttrekkingen aan reserves	0				

Gebundelde uitkering (BUIG)
De Arnhemse prognose en begroting wordt berekend door conform vastgestelde methodiek de landelijke (procentuele) ontwikkeling toe te passen op de realisatie van het voorgaand jaar. Het daadwerkelijke tekort is uitgekomen op € 5,0 miljoen. Dat is € 1,8 miljoen nadeliger dan begroot. Ruim € 1,0 miljoen van dit verschil heeft te maken met de inzet van loonkostensubsidie (LKS). Door de nieuwe systematiek die sinds dit jaar geldt, wordt het budget voor LKS gebaseerd op de realisatie van het voorafgaande jaar, in 2023 verwachten we daarom een hoger budget. De landelijke ontwikkeling, op basis van de landelijke realisatiecijfers over 2022, wordt in de loop van 2023 bekend (mei/juni). Dan kan het resultaat over 2022 vergeleken worden met de landelijke lijn.

Budgetten arbeidsmarktregio
Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het Rijk voor participatie met een specifiek bestedingsdoel. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Nu bij de jaarrekening maken we de balans op van alle projecten en bijbehorende middelen. Een deel van de middelen, € 3.285.000 hevelen we over naar 2023, overeenkomstig de nota budgetoverhevelingen en conform de regionale aanpak jeugdwerkloosheid. Daarnaast is in 2022 een voordeel op de lasten ontstaan van in totaal € 150.000. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door minder uitgaven voor diverse subsidies zoals Werken aan Werk, anderzijds door minder uitgaven voor onlangs nieuw opgestarte projecten zoals 'Dichterbij dan je denkt'. Hier staat een hogere toevoeging aan de reserves tegenover. Per saldo is het effect nihil.

Impuls integraal werken
Door het Rijk is in 2022 € 510.000 en in 2023 € 40.000 voor 3 jaar beschikbaar gesteld. Met deze middelen kan een impuls gegeven worden aan het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. Afgelopen jaar is een deel van dit budget ingezet voor versterken van de samenwerking in de wijken tussen de teams Leefomgeving, de Sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk en Inkomen. Er wordt € 457.000 overgeheveld naar 2023. Dat is € 107.000 meer dan bij de nota budgetoverheveling was verwacht. Het budget zal worden besteed aan de verdere ontwikkeling van de gebiedsagenda's en de voorbereiding voor het wetsvoorstel Wet aanpak meervoudige problematiek Sociaal domein (WAMS).

Budget sociale werkvoorziening
De lasten voor uitvoering van de wet Sociale Werkvoorziening (SW) zijn binnen het programma Participatie € 260.000 hoger uitgekomen dan was begroot. Bij de septembercirculaire is het SW-budget vanuit het rijk bijgesteld. Hierdoor is een voordeel ontstaan binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën van € 200.000. Per saldo is het effect gemeentebreed € 60.000 nadelig.

Extra inzet capaciteit (Schulddienstverlening) en hulp aan gedupeerden Kinderopvangtoeslag
Er is extra capaciteit ingezet voor projectmanagement, -ondersteuning en communicatie. Voor het ondersteunen van gedupeerden van de Kinderopvangtoeslag zijn kosten gemaakt voor een projectleider, meldpunt en directe hulp. Deze kosten worden vergoed door het Rijk.

Voorziening spaarverlof en bovenwettelijk verlof
Medewerkers kunnen sinds 1 januari 2022 bovenwettelijke vakantie-uren sparen. Met dit verlofsparen kunnen medewerkers passend bij hun levensfase hun bovenwettelijke vakantie-uren inzetten op een manier die aansluit bij hun persoonlijke levens- en carrièreplanning en het gemeentelijke vitaliteitsbeeld. Deze vakantie-uren verjaren niet. Hiervoor (spaarverlof, maar ook voor het bovenwettelijke verlof) moet een voorziening worden gevormd (BBV). Dit leidt binnen programma S06 tot een overschrijding van € 450.000.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Scalabor B.V.
Werkvoorziening Midden-Gelderland (Presikhaaf Bedrijven)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;

- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

We willen alle Arnhemmers een stabiele basis bieden. Daarbij bieden we ondersteuning, begeleiding en zorg aan inwoners met een beperking of chronische ziekte die zichzelf niet altijd of volledig kunnen redden in het dagelijks leven. We doen dit bij voorkeur samen met het eigen netwerk zodat inwoners niet afhankelijk worden van (alleen) specialistische hulp. Waar dat ontbreekt investeren we in het organiseren van sterke netwerken, formeel en informeel, zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp snel beschikbaar en ondersteuning dichtbij. Daarbij werken we intensief samen met Sociale wijkteams, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van de ondersteuning en zorg aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de zorg zoveel mogelijk te continueren. In veel gevallen is gebruik gemaakt van digitale vormen van ondersteuning. Zo kregen inwoners bijvoorbeeld begeleiding via beeldbellen. Digitale zorgverlening zal, los van corona, in de toekomst meer worden ingezet omdat het een waardevolle aanvulling is gebleken op de al bestaande zorg en ondersteuning en door veel inwoners wordt gewaardeerd. Door de inzet en flexibiliteit van onze aanbieders konden veel inwoners goed worden geholpen. Inmiddels is het gebruik van zorg bijna overal weer op het niveau van voor corona. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat hierop extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de geestelijke gezondheid van jongeren.

De komende jaren gebruiken we om de stabiele basis voor onze inwoners te versterken. Daarbij willen we verder gaan met de ingezette transformatie van zorg. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**835**	**887**	**847**	**713**	**723**

Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner

Bron: Gemeente Arnhem

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Er zijn pilots gestart waarbij de Sociale wijkteams zelf meer begeleiding bieden. Hierdoor wordt deze begeleiding niet versnipperd over verschillende aanbieders. De gedachte hierachter is dat wijkcoaches meer kennis hebben van de sociale netwerken en algemene voorzieningen in de eigen wijk en de inwoner direct kunnen helpen, zonder hiervoor een aanbieder in te schakelen. In 2022 zijn de pilots in Malburgen en Schuytgraaf voor de jeugdzorg en in Spijkerkwartier en Kronenburg voor de Wmo voortgezet. In 2023 zullen deze pilots worden geëvalueerd waarna wordt besloten over de voortgang.

Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Begin 2023 wordt de raad hierover geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders.

We sturen op kwaliteit en resultaat

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

Naar aanleiding van de evaluatie PGB-beleid (Persoonsgebonden budget) hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd. Zo hebben we de communicatie rondom PGB voor de inwoner duidelijker en begrijpelijker gemaakt door deze op een centrale plek op de website van de Sociale wijkteams beschikbaar te maken. Het Sociaal wijkteam informeert actief de inwoner over cliëntondersteuning door Per Saldo of Zorgbelang. Daarnaast wordt de informatie over PGB ook schriftelijk beschikbaar gesteld. De lokale toegang wordt uitgerust met relevante handreikingen en richtlijnen met betrekking tot PGB. Een andere uitwerking van deze evaluatie is de structurele monitoring van ervaringen van inwoners bij PGB. PGB is een onderdeel van het jaarlijkse inwonerervaringsonderzoek. De aanbevelingen ten aanzien van de beleidsregels PGB op informele zorg zijn onderzocht en daar waar wenselijk zijn betere handvatten ontwikkeld.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring)

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Begin 2023 wordt de raad over deze onderzoeken geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget

Het ontschotten van zorgsystemen en het verkrijgen van toereikende rijksbudgetten is een zaak van lange adem, waarbij goed samengewerkt moet worden met andere gemeenten, de VNG en de G40. In 2020 bleek uit onderzoek van het AEF dat de rijksmiddelen voor jeugdzorg tekortschoten en gemeenten structureel extra middelen zouden moeten krijgen om de jeugdzorg goed uit te kunnen voeren. Dit werd bevestigd door een bindende uitspraak van een commissie van wijzen die hiervoor door het Rijk en de VNG is ingesteld.
Op basis daarvan heeft het Rijk voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het zorglandschap is nog steeds versnipperd over Wmo/jeugdzorg, Zorgverzekeringswet en Wet Langdurige Zorg, waarbij in de jeugdzorg een discussie gaande is over verdere regionalisering van een deel van de taken. Via het ontwikkelen van een Norm voor opdrachtgeverschap zijn we bezig om tot een werkbare aanpak te komen. Inmiddels is de Regiovisie samenwerking en opdrachtgeverschap Jeugd, Wmo en Beschermd wonen in Centraal-Gelderland vastgesteld.
Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2024 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel. De verwachting is dat met de meicirculaire 2023 de financiële effecten voor alle gemeenten zichtbaar worden.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning			**79,0**	**73,0**	**82,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**40,0**	**41,0**	**47,0**	**50,0**	**51,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**49,0**	**44,0**	**31,0**	**29,0**	**32,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis+specialistisch	**11,0**	**15,0**	**22,0**	**21,0**	**17,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**81,0**	**84,0**	**65,0**	**43,0**	**34,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**19,0**	**16,0**	**35,0**	**57,0**	**66,0**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk. Zie voor meer informatie hierover het figuur onderaan deze paragraaf.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis'

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Percentage inwoners in AW met een ontwikkelarrangement	49,0	45,0	42,0	51,0	55,0

Eenheid: Percentage

Bron: Gemeente Arnhem

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven

- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We onderzoeken of het nodig is om hierover beleidsregels voor de Sociale wijkteams op te stellen.
- We zijn een regionaal project gestart om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) op een andere manier te organiseren. Door de hoeveelheid individuele hulp per leerling is het te druk in de klas. Het doel van het project is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- Mede naar aanleiding van agenderingsverzoeken over hoogbegaafdheid onderzoeken we of meer/ander aanbod nodig is voor hoogbegaafde kinderen. Dit doen we in nauwe samenwerking met het onderwijs.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis

- Sinds de lancering van het Digitaal Scheidingsloket op 1 maart 2021 hebben 277 inwoners en professionals in de regio Centraal Gelderland eens of vaker contact gehad met het loket om vragen te stellen of hulp te krijgen. Door vroegtijdig informatie en hulp te bieden proberen we om complexe scheidingen (en daarmee inzet van jeugdbescherming of andere vormen van jeugdzorg) te voorkomen.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2021 laat zien dat door de inzet van VAV bij 16 gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Naast de mooie maatschappelijke resultaten brengt dit een financiële besparing van €382.320 met zich mee in kalenderjaar 2021. Om die reden wordt team VAV uitgebreid met 4 fte zodat in totaal 25 gezinnen kunnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. Een projectleider is gestart om een toekomsttuin voor kind- en gezinsbescherming in de regio voor te bereiden. Daarnaast hebben we aan Veilig Thuis de opdracht gegeven om de naamsbekendheid en het imago van Veilig Thuis te verbeteren, zodat professionals en inwoners beter de routes begrijpen en weten wat ze van Veilig Thuis mogen verwachten bij een adviesvraag of melding.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. In de eerste helft 2022 zijn in het RET 49 jeugdigen besproken, waarvan 19 uit Arnhem. Voor deze jeugdigen is een verklarende analyse gemaakt, multidisciplinair overleg georganiseerd, procesregie gevoerd en passende zorg georganiseerd Daarnaast helpt het RET verwijzers vanuit Sociale wijkteams en jeugdbescherming om de juiste stappen naar tijdig passende hulp te kunnen zetten. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een regionaal campagneplan opgesteld dat in 2022 is uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

In 2022 waren onze prioriteiten: 1) meer inzetten op vroegsignalering, 2) Huiselijk geweld duurzaam stoppen en oplossen, en 3) aandacht voor specifieke doelgroepen. Dit zijn ook onze prioriteiten in 2023. We hebben vorig jaar ingezet op:

- Preventie door middel van webinars, trainingen, leersessies en netwerkbijeenkomsten over alle thema's huiselijk geweld en kindermishandeling (HGKM).
- Daarnaast hebben we een start gemaakt met de ontwikkeling jeugd & gezinsbescherming met onze collega's jeugd en de regiogemeenten.
- We hebben extra aandacht besteed aan de bijzondere doelgroepen zoals; ouderen onder andere op de landelijke dag tegen ouderenmishandeling en slachtoffers eergerelateerd geweld en schadelijke traditionele praktijken (door middel van leertafels).
- In de week tegen kindermishandeling hebben we aan alle primair onderwijsscholen in Arnhem een toolbox HGKM uitgereikt. Hierin zitten lessen waarin op laagdrempelige wijze HGKM besproken kan worden.
- MDA++ (Multidisciplinaire Aanpak) is verder doorontwikkeld en is daarmee nog meer maatwerk, passend bij de cliënt/ doelgroep geworden.
- We sluiten actief aan bij de ontwikkeling Drakentemmers, trauma en hechtingsbehandeling voor personen en kinderen die te maken hebben gehad met HGKM.
- En we hebben bijgedragen aan de doorontwikkeling van het regionaal netwerk Zorg en straf.

We hebben de samenwerking met Veilig Thuis, Moviera en het Sociaal wijkteam en onze regiogemeenten versterkt en hebben een bijdrage geleverd aan het versterken van de ketensamenwerking rondom de aanpak HGKM.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**401**	**427**	**395**	**382**	**453**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdigen in verblijf	**571**	**610**	**563**	**512**	**608**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- In de wijken Malburgen en Schuytgraaf bieden wijkcoaches in een pilot zelf begeleiding aan gezinnen en kinderen. Hierdoor organiseren we de hulp dichtbij in de omgeving van het gezin. Uit de eerste resultaten van deze pilot is gebleken dat gemiddeld 15% van de kinderen en hun ouders begeleid worden door de wijkcoach. In het eerste kwartaal van 2023 beslist het college over het al dan niet voorzetten van de werkwijze uit deze pilot.
- Het aantal huisartspraktijken dat samenwerkt met een Praktijkondersteuner Jeugd is inmiddels uitgebreid tot 12 groepspraktijken met 30 praktijkhouders. 27 procent van de kinderen die bij de Praktijkondersteuner kwam werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (73 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Vanaf februari 2022 is in ongeveer 30 casussen bemiddeld. In veel casussen hebben wij een alternatief aanbod beschikbaar waar geen wachtlijst is of waar de wachtlijst korter is. Daarnaast gaat de zorgaccounthouder zich ook richten op bemiddelingsvragen omtrent uitstroom bij de aanbieders. Door uitstroom uit behandeling te realiseren, ontstaat plek om kinderen die op de wachtlijst staan te helpen. De zorgaccounthouder heeft vanaf februari 2022 tot en met december 2022 80 aanvragen om bemiddeling in behandeling genomen. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 80% van de aanvragen is het kind gestart bij een alternatieve aanbieder. In de overige gevallen geven ouders vaak de voorkeur aan een grotere aanbieder (met een langere wachtlijst).
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er nog geen aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ruim 40 casussen onder de loep genomen waar bij 20 casussen bleek dat een andere wet toegepast moest worden. Verder hebben we ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren

Wij zijn nog niet gestart met wijknetwerken van wijkgerichte jeugdhulpaanbieders. Bij de evaluatie van de pilot begeleiden door wijkcoaches zelf kijken we of en hoe we deze netwerken vorm kunnen gaan geven. Wel verwachten wij van de jeugdhulpaanbieders dat zij de wijken kennen en samenwerken met professionals in de wijken.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5.048**	**5.339**	**5.148**	**5.030**	**5.224**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**467**	**678**	**608**	**526**	**515**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**90**	**105**	**117**	**113**	**113**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**115**	**123**	**131**	**122**	**119**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**132**	**156**	**162**	**146**	**146**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**124**	**138**	**136**	**124**	**129**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**139**	**172**	**179**	**152**	**143**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**105**	**104**	**121**	**113**	**119**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**142**	**154**	**159**	**143**	**147**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**138**	**151**	**148**	**121**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk

Effectindicator	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	**1.071**	**1.013**	**960**	**605**	**452**
Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.					
Bron: Gemeente Arnhem					

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers

Zie de toelichting bij de inspanning hieronder 'We koppelen zorg(behoeften) aan wonen'.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.
In 2022 zijn 59 aanvragen behandeld:

- 40 akkoord;
- 15 afgewezen;
- 1 door zorgorganisatie ingetrokken;
- 3 aangehouden voor een later moment.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te laten treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten

De Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt verspreid over de stad de voorziening ‘buurtcirkels’ aan. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval. In 2022/2023 zetten we in op een doorontwikkeling van de buurtcirkels door samenwerking met partijen in de welzijnssector te verstevigen.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Deze afspraken zijn onder andere vastgelegd in de Kadernota (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2024 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat met gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren moeten nog worden gemaakt. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam. De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 wordt met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden hebben we adviesbureau IN-Sync gevraagd om samen met betrokken partijen te komen tot een Interventieplan Onbegrepen Gedrag.

BBV-indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**870,0**	**780,0**	**820,0**	**840,0**	**740,0**
Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					
Jongeren met jeugdhulp	**12,8**	**12,9**	**12,2**	**12,1**	**11,6**
Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					
Jongeren met jeugdreclassering	**0,8**	**0,7**	**0,6**	**0,5**	**0,5**
Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar)					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					
Jongeren met jeugdbescherming	**1,2**	**1,4**	**1,3**	**1,1**	**1,3**
Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.					
Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO					

Onderstaand figuur hoort bij bovenstaande inspanning 'Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij'

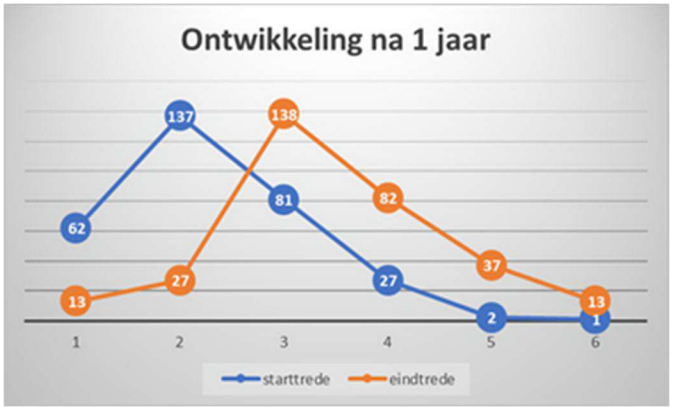

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022
Voer de wens van de raad uit en onderzoek hoe we de markt uit de zorg kunnen halen (21M253)
De raadsbrief en het onderzoek zijn verstrekt aan de raad.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	59.433	58.550	76.610	63.584	13.026
Baten	5.831	4.940	17.493	5.290	-12.203
Saldo lasten en baten	***-53.603***	***-53.610***	***-59.117***	***-58.293***	***823***
Toevoegingen aan reserves	6.280	12.530	13.088	21.275	-8.187
Onttrekkingen aan reserves	2.627	354	893	828	-66
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-3.653***	***-12.177***	***-12.195***	***-20.448***	***-8.253***
Gerealiseerd resultaat	**-57.256**	**-65.786**	**-71.311**	**-78.741**	**-7.430**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	12.230	V			
Jeugdzorg	14.180	V	Specifieke uitkering transitie Jeugdzorgplus en Drie Milieu voorzieningen	I	AR
WMO en sociale wijkteams	4.350	V	Beschermd wonen	I	BR
WMO en sociale wijkteams	2.900	V	Ambulantisering Geestelijke Gezondheidzorg	I	BR
WMO en sociale wijkteams	750	V	Parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag (POK)	I	AR
WMO en sociale wijkteams	150	V	Doelgroepenvervoer	I	AR
WMO en sociale wijkteams	-700	N	WMO (groeps)begeleiding en activerend werk	I	AR
Jeugdzorg	-2.300	N	Jeugdzorg	I	AR
WMO en sociale wijkteams	-7.100	N	Huishoudelijke ondersteuning	I	AR
Baten	-12.585	N			
WMO en sociale wijkteams	670	V	Terugvordering zorgaanbieders	I	AR
WMO en sociale wijkteams	625	V	Eigen bijdrage	I	AR
WMO en sociale wijkteams	300	V	Doelgroepenvervoer	I	AR
Jeugdzorg	-14.180	N	Specifieke uitkering transitie Jeugdzorgplus en Drie Milieu voorzieningen	I	AR
Toevoegingen aan reserves	-8.000	N			
WMO en sociale wijkteams	-2.900	N	Ambulantisering Geestelijke Gezondheidzorg	I	BR
WMO en sociale wijkteams	-5.100	N	Beschermd wonen	I	BR
Onttrekkingen aan reserves	0				

Op het totale beleidsveld Zorg is een voordeel van € 4,2 miljoen gerealiseerd. Dit is verdeeld in een nadeel op het stedelijke programma S07 Zorg van ca. € 8,3 miljoen (inclusief reservemutaties) en een voordeel van ca. € 12,5 miljoen op wijken. Hieronder worden de belangrijkste afwijkingen gemeld.

Lasten

Specifieke uitkering transitie jeugdzorgplus en drie milieuvoorzieningen
Vanuit het Rijk is een specifieke uitkering toegekend om de transitie van jeugdzorgplus en drie milieuvoorzieningen te realiseren. Een groot deel van deze middelen zijn niet besteed in 2022 en worden via een balanspost gereserveerd voor toekomstige uitgaven.

Beschermd wonen
Het voordeel bij beschermd wonen is € 5,1 miljoen, waarvan € 4,35 miljoen bij programma S07 Zorg en € 750.000 op de wijken wordt vermeld. De lasten in 2022 zijn lager dan begroot, doordat vanaf 2021 de Wet Langdurige Zorg (Wlz) is opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. Voor de zorg die inwoners ontvangen heeft deze overgang geen gevolgen, zij blijven de benodigde zorg houden. Naar verwachting verdwijnt dit voordeel bij de invoering van het objectief verdeelmodel. In de septembercirculaire 2021 heeft het Rijk aangegeven met welk bedrag de Integratieuitkering Beschermd Wonen verlaagd werd. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget. Dit effect werkt door in 2022. Bij turap-2 is voorgesteld om dit voordeel aan de Bestemmingsreserve (BR) Wmo & Jeugdzorg toe te voegen.

Ambulantisering geestelijke gezondheidszorg (GGZ)
Het voordeel bij ambulantisering GGZ is € 2,9 miljoen. In samenspraak met de regio worden plannen gemaakt om te komen tot een transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis. Het kost meer tijd om de lokale voorzieningen beschermd thuis vanuit de ambulantiseringsmiddelen op te zetten. Hiervoor worden de middelen toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg.

Parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag (POK)
We hebben vanuit het Rijk middelen gekregen van POK om de dienstverlening te verbeteren. Deze middelen zijn in de decembercirculaire 2021 toegekend. In 2022 is zowel het budget voor 2021 als 2022 opgenomen in de begroting. Op dit moment blijkt dat een deel van deze middelen voor 2022 niet nodig waren. Dit resulteert in een voordeel van circa € 750.000. De middelen die structureel in de begroting zijn verwerkt, zijn toegewezen aan bepaalde projecten, waardoor dit voordeel incidenteel is.

Doelgroepenvervoer
Van het voordeel van circa € 1 miljoen wordt circa € 450.000 (baten en lasten gesaldeerd) vermeld op programma S07 Zorg en circa € 550.000 op de wijkprogramma’s. In 2020 zijn de nieuwe beleidsregels Wmo en Jeugdwet vastgesteld en is een nieuwe verordening leerlingenvervoer aangenomen. Inmiddels is zichtbaar dat het gebruik van het vraagafhankelijk vervoer structureel lager is dan voor de uitbraak van corona en in combinatie met de beleidsregels en verordening heeft dit tot een positief resultaat in 2022 geleid.

WMO (groeps)begeleiding en activerend werk
Tegenover het nadeel van circa € 700.000 staat er een voordeel van € 1,2 miljoen op de wijkprogramma's. Totaal voordeel voor WMO is € 500.000. De daling van kosten heeft voornamelijk betrekking op de Persoonsgebonden budgetten (PGB’s) die aan het dalen zijn. Eén van deze oorzaken is dat de stichting Sociale wijkteams Arnhem scherper is op de toekenning van PGB’s. Dat wil zeggen dat gerichter gekeken wordt of iemand in staat is de zorg of ondersteuning zelf te regelen. Zo niet, dan is zorg in natura een beter passende zorgvorm.

Jeugdzorg
Tegenover het nadeel van € 2,3 miljoen staat er een voordeel van € 2,1 miljoen op de wijkprogramma's. Totaal nadeel voor de jeugdzorg is € 200.000. Vanaf september 2021 is een stijging van de kosten te zien en deze stijging lijkt door te zetten. Eveneens zien we dat de kosten procentueel gezien meer toenemen dan het aantal jeugdigen dat zorg ontvangt. Dit betekent dat kinderen langer in behandeling zijn dan wel intensiever behandeld en begeleid worden. Los van deze ontwikkelingen is het aantal kinderen in jeugdzorg verblijf (onder andere pleegzorg en gezinshuizen) dat door de gemeente Arnhem gefinancierd wordt per 1 januari 2022 toegenomen als gevolg van de wettelijke aanpassing in het woonplaatsbeginsel. Het woonplaatsbeginsel wil zeggen dat voor de financiering van de jeugdzorg gekeken wordt naar de woonplaats van de jeugdige zelf vóór aanvang van de jeugdhulp. Deze toename lijkt structureel te zijn.

Huishoudelijke ondersteuning
Tegenover het nadeel van circa € 7,1 miljoen staat er een voordeel van € 7,9 miljoen op de wijkprogramma's. Totaal voordeel voor huishoudelijke ondersteuning is circa € 800.000. De verwachte stijging door de vergrijzing is deels zichtbaar in 2022. Omdat door de krapte op de arbeidsmarkt de zorgaanbieders de toenemende vraag naar huishoudelijke ondersteuning niet kunnen leveren, is er in 2022 een voordeel ontstaan.

Baten

Terugvordering zorgaanbieders
Naar aanleiding van rechtmatigheidsonderzoeken zijn zorggelden teruggevorderd. Dit betreft circa € 670.000.

Eigen bijdrage
Totaal voordeel is € 625.000. Er is meer zorg ingezet, daardoor zijn ook meer eigen bijdragen ontvangen.

Doelgroepenvervoer
Zie toelichting lasten.

Specifieke uitkering transitie jeugdzorgplus en drie milieuvoorzieningen
Zie toelichting hierboven.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;

- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt iedereen gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze willen zijn en een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. In veiligheid en vrijheid. Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. Ook willen we de positie van inwoners met een beperking versterken. We ondersteunen burgerinitiatieven, zetten in op jongerenwerk en jeugdpreventie en geven ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen. Mantelzorgers verdienen onze bijzondere aandacht en ondersteuning, net als mensen die informele zorg en vrijwilligerswerk doen. We zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. We bieden statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief en zetten we stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen. We stimuleren Arnhemmers om open te staan voor elkaar en elkaar te helpen.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Er is een herijking welzijn geweest waar de kadernota ‘Samen werken aan een sterke sociale basis’ uit voortgevloeid is. De uitwerking op de thema’s verbinden en ontmoeten, opgroeien en opvoeden en zelf- en samenredzaamheid is ten dele uitgevoerd. We zijn hiervoor onder andere in continu gesprek met de belangrijkste subsidieontvangers over hun inspanningen in relatie tot gemeentelijke doelstellingen.

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad

Opvoeden en opgroeien

In het Jeugdbeleidsplan 2021-2025 is uitgesproken dat Arnhemse kinderen dezelfde kansen hebben op persoonlijke ontwikkeling, op een stabiele basis en om in veiligheid en vrijheid te kunnen leven. Wij geven op verschillende manieren invulling aan deze doelstellingen. Via de Pedagogische Wijkenaanpak (die wordt ondergebracht in Arnhem-Oost) werkt iedereen in een wijk samen om kinderen in een goede en veilige omgeving de optimale opvoeding te bieden. We zorgen ervoor dat de jeugd die opgroeit in Arnhemse achterstandswijken een kans heeft hun talenten te ontwikkelen. Dit doen we door te investeren in de optimale toeleiding naar de kinderopvang, de ‘rijke schooldag’, jongerenwerk (op school, straat en ook online) en door te voorzien in werkgelegenheid voor kansarme jeugd.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering

Met het aanbod gezinsprogramma's (Homestart, Spel aan Huis, Speelmorgens) worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is. De kernteams van Veilig In en Om School (VIOS) bestaan uit partners die actief zijn op school en in de wijk. Denk daarbij aan mentoren, wijkagenten, jongerenwerkers etc. Deze manier van werken zorgt ervoor dat professionals korte lijnen hebben, de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig mogelijk is en signalen vroegtijdig worden opgepakt. Ook buiten de school werken jeugd- en jongerenwerk, sport en jeugd(gezondheids)zorg steeds beter samen, we voorzien hierin door netwerkbijeenkomsten op te zetten.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. Hierin trekken we samen op met het programma Zorg Dichterbij, dit doen we via diverse projecten en pilots die zijn gestart en worden doorontwikkeld, zoals Welzijn op recept. In 2023 werken Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) en Rijnstad toe naar een stedelijke dekking van deze pilot. Het doel is om psychosociale problemen op te pakken en het voorkomen van inzet van een psycholoog of huisarts, doordat de inwoner door een welzijnsprofessional wordt begeleid naar een passende oplossing in het voorliggende veld.

Maatschappelijke verbindingen

In het voorjaar van 2022 is het convenant met de samenwerkende buurthuizen afgesloten. Op basis van dit convenant is vervolgens in cocreatie door de buurthuizen en de gemeente gezamenlijk gewerkt aan een buurthuizenvisie. Deze visie ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ is in het najaar van 2022 aangeboden aan de wethouder. De gesignaleerde knelpunten vragen om een gezamenlijke verdere uitwerking in 2023 om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Ook zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2022 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun wordt ontmoeting in de wijk mogelijk gemaakt.

Netwerkaanpak eenzaamheid

In 2020 is gestart met de netwerkaanpak eenzaamheid in de wijken Malburgen en Elderveld. Hiervoor werken we samen met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en met de organisaties en initiatieven in de wijken. Ontmoeten maakt ook deel uit van de aanpak eenzaamheid. De aanpak is ook opgenomen in opdrachten aan de welzijnspartners.
Het eindrapport van de wijkmakers in Malburgen en Elderveld (coalitie eenzaamheid) is in het voorjaar 2022 afgerond. In 2023 verwachten we hiervan een doorontwikkeling richting andere wijken, inclusief een borging in Malburgen en Elderveld. Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad vervullen hierbij een trekkersrol.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Kengetal sociale cohesie		**5,7**		**5,8**	
Eenheid:	Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Actief als vrijwilligers		**33,0**		**28,0**	
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Kengetal emotioneel eenzaam		**2,8**		**2,8**	
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Kengetal sociaal eenzaam		**2,6**		**2,7**	
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Waardering aanbod voorzieningen ouderen		**27,0**		**27,0**	
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Waardering aanbod voorzieningen jongeren		**22,0**		**23,0**	
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Zelf- en samenredzaamheid

De Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) heeft in 2022 verdere uitwerking gegeven aan de gebiedsteams. Deze benadering ondersteunen wij omdat dit de herkenbaarheid versterkt voor de bewoners. SWOA heeft ingezet op thema's zoals inclusie en diversiteit. Dit doet zij onder andere door cultuursensitief te werken in wijken en dienstverlening. Een voorbeeld hiervan is de pilot kleurrijk Ontmoeten. Hierdoor gaat bij aanmelding van Arnhemse inwoners met een andere culturele achtergrond bij het kennismakingsgesprek iemand mee met dezelfde culturele achtergrond om de rol van vertaler en verbinder op zich te nemen. De pilot is afgerond en inmiddels is dit ingebed in de reguliere werkwijze. SWOA heeft regelmatig contact met ‘Bureau Nieuwkomers’, waarin ze aansluiten bij 'Pip-coaches' om inwoners makkelijker te kunnen laten doorstromen naar het voorliggend veld.

SWOA initieert ontmoetingen voor specifieke doelgroepen. Met het azc en het COC is zij in gesprek om LHBTI+ maatjes in te zetten om statushouders en LHBTIQ+ maatjes in de toekomst te koppelen om hen weg te wijzen in de sociale kaart van de LHBTIQ+-wereld.

Het uitgangspunt 'Iedereen is welkom' resulteert in dwarsverbindingen waar wijkgericht werken op kan voortbouwen.

Ondersteuning mantelzorgers

Wij constateren met genoegen dat de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) zich steeds meer als expertisecentrum Mantelzorg ontwikkelt: het bereik bij andere professionele organisaties is vergroot en MVT biedt meer collectieve ondersteuning in plaats van individuele ondersteuning.

De resultaten van het Mantelzorgonderzoek (naar aanleiding van een motie hierover medio 2021) zijn eind 2022 aan het college en de raad aangeboden. Op 1 maart 2023 zijn rondetafelgesprekken georganiseerd met diverse mantelzorgers en raadsleden. Ook worden de onderzoeksresultaten besproken met enkele deelnemers van het Mantelzorgakkoord 2019 (in 2023). Doel hiervan is te komen tot een uitvoeringsagenda 2023.

Ter waardering van de inzet van de mantelzorgers is ook in 2022 het mantelzorgcompliment uitgegeven. Dit kan worden aangevraagd door de mantelzorgontvanger. Men kan kiezen uit een bedrag van € 150 of de 'dit is Arnhempas' ter waarde van € 175. In 2022 zijn 3730 complimenten aangevraagd. Een stijging van 329 stuks ten opzichte van 2021.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Mantelzorg		**15,0**		**14,0**	
Eenheid: % inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Duurzame inburgering

Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt toegewezen, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. Hiernaast zetten wij in om ons netwerk rondom (laagdrempelige) maatschappelijk begeleiding te verstevigen en uit te breiden zodat de statushouder zich snel thuis voelt en meedoet in onze stad.

Nieuwkomers doen mee

De aanbesteding voor de nieuwe wet inburgering heeft geleid tot trajecten waarbij taal en participatie centraal staan. Onder participatie vallen meerdere onderdelen zoals het opdoen van werk-/leerervaring en leren participeren (zelfredzaamheid) in de Nederlandse maatschappij. Wij merken dat de taalaanbieders nog veel aan het ontwikkelen zijn qua participatie. Samen met taalaanbieders verkennen wij hoe dit aanbod kan worden uitgebreid, bijvoorbeeld met werkgevers. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt.

Nieuwkomers voelen zich thuis

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Momenteel worden gesprekken gevoerd om de keten uit te breiden op leefdomeinen daar waar uitbreiding nodig is, zoals sport, gezondheid en economie.

Een passend vangnet

Wij streven er naar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt structureel ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing daklоosheid'.

Actieprogramma dak- en thuisloze jongeren

Het actieprogramma is per 1 januari 2022 beëindigd. De uitgangspunten en opbrengsten zijn ondergebracht bij Een (t)huis, een toekomst. Arnhem was een van de 14 pilotgemeentes, zie de inspanning 'Aanpak terugdringing daklоosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling

In 2022 waren onze prioriteiten: 1) meer inzetten op vroegsignalering, 2) Huiselijk geweld duurzaam stoppen en oplossen, en 3) aandacht voor specifieke doelgroepen. Dit zijn ook onze prioriteiten in 2023. We hebben vorig jaar ingezet op:

- Preventie door middel van webinars, trainingen, leersessies en netwerkbijeenkomsten over alle thema's huiselijk geweld en kindermishandeling (HGKM).
- Daarnaast hebben we een start gemaakt met de ontwikkeling jeugd & gezinsbescherming met onze collega's jeugd en de regiogemeenten.
- We hebben extra aandacht besteed aan de bijzondere doelgroepen zoals; ouderen onder andere op de landelijke dag tegen ouderenmishandeling en slachtoffers eergerelateerd geweld en schadelijke traditionele praktijken (door middel van leertafels).
- In de week tegen kindermishandeling hebben we aan alle primair onderwijsscholen in Arnhem een toolbox HGKM uitgereikt. Hierin zitten lessen waarin op laagdrempelige wijze HGKM besproken kan worden.
- MDA++ (Multidisciplinaire Aanpak) is verder doorontwikkeld en is daarmee nog meer maatwerk, passend bij de cliënt/ doelgroep geworden.
- We sluiten actief aan bij de ontwikkeling Drakentemmers, trauma en hechtingsbehandeling voor personen en kinderen die te maken hebben gehad met HGKM.
- En we hebben bijgedragen aan de doorontwikkeling van het regionaal netwerk Zorg en straf.

We hebben de samenwerking met Veilig Thuis, Moviera en het Sociaal wijkteam en onze regiogemeenten versterkt en hebben een bijdrage geleverd aan het versterken van de ketensamenwerking rondom de aanpak HGKM.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners

De uitdagingen waarvoor de opvang zich gesteld zag door de voortdurende coronapandemie heeft geleid tot kortere lijnen en een nog betere samenwerking tussen alle betrokken partijen. Met het daklozenloket is deze ketensamenwerking verder geïntensiveerd. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee het integraal werken nog meer bevorderd wordt. De gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet wordt sterk gevoeld en uitgedragen.

Aanpak terugdringing dakloosheid

Ingezet is op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

Het daklozenloket wordt na een succesvolle pilotperiode structureel gecontinueerd. Hiermee wordt onder meer blijvend ingezet op het voorkomen van dakloosheid. Daarnaast is ingezet op het maximaal benutten van de regelruimte, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet, het inzetten op vroegsignalering en het voorkomen van huisuitzettingen.

- Vernieuwing en afbouw van de opvang: corona is versneller geweest van slaapzalen naar één- of tweepersoonskamers.

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de toename in de instroom van de Maatschappelijke opvang als gevolg van de coronacrisis en de wooncrisis.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen, hierdoor is er sprake van een tijdelijke uitbreiding van de opvang. Immers, het streven is 'Niemand verblijft onvrijwillig op straat'.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

In de Arnhemse herstelagenda na corona (2020) is de beweging van opvang naar wonen ingezet, vanuit de gedachte: herstel begint met een (t)huis. De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen'. Met de woningcorporaties is het afgelopen jaar gewerkt aan projecten voor uitstroom uit de Maatschappelijke Opvang. Via een aantal projecten zijn jongeren en volwassenen uit de opvang uitgestroomd naar zelfstandig wonen met begeleiding. Deze beweging wordt voortgezet en geïntensiveerd.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal dak- en thuislozen					

Eenheid: Aantal

Bron: Het onderdeel monitor Dakloosheid in de GMSD is landelijk uitgesteld, omdat er onvoldoende juridische grondslag is voor de benodigde gegevensdeling. Landelijk is het streven om deze indicator vanaf het najaar van 2023 op te nemen in de GMSD.

Tijd tot opvang (zowel direct als langdurig)	
Eenheid:	Aantal dagen
Bron:	Het onderdeel monitor Dakloosheid in de GMSD is landelijk uitgesteld, omdat er onvoldoende juridische grondslag is voor de benodigde gegevensdeling. Landelijk is het streven om deze indicator vanaf het najaar van 2023 op te nemen in de GMSD.
Duur van opvang (zowel direct als langdurig)	
Eenheid:	Aantal dagen
Bron:	Het onderdeel monitor Dakloosheid in de GMSD is landelijk uitgesteld, omdat er onvoldoende juridische grondslag is voor de benodigde gegevensdeling. Landelijk is het streven om deze indicator vanaf het najaar van 2023 op te nemen in de GMSD.
Mate van terugval	
Eenheid:	Percentage
Bron:	Het onderdeel monitor Dakloosheid in de GMSD is landelijk uitgesteld, omdat er onvoldoende juridische grondslag is voor de benodigde gegevensdeling. Landelijk is het streven om deze indicator vanaf het najaar van 2023 op te nemen in de GMSD.
Aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang	
Eenheid:	Aantal
Bron:	Het onderdeel monitor Dakloosheid in de GMSD is landelijk uitgesteld, omdat er onvoldoende juridische grondslag is voor de benodigde gegevensdeling. Landelijk is het streven om deze indicator vanaf het najaar van 2023 op te nemen in de GMSD.

Inclusief Arnhem

Sinds 2020 werken we bij het programma Inclusief Arnhem met vijf focuspunten:

- voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme;
- positie inwoners met een beperking versterken;
- diversiteit in organisaties;
- inclusieve gemeentelijke organisatie;
- inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op alle vijf focuspunten hebben we diverse inspanningen verricht. Alle geplande activiteiten-inspanningen zijn uitgevoerd. Eén activiteit loopt nog iets langer door. Het gaat om het uitvoeringsplan voor de inclusieve gemeentelijke communicatie (eerste helft van 2023 in plaats van eind 2022). Zie voor een uitgebreid verslag van de inspanningen de tekst bij het betreffende focuspunt.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme

Het Actieplan ‘Vrij zijn in Arnhem’ is begin 2022 vastgesteld door de gemeenteraad. Aan de hand van dit plan is het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hierin beschrijven we de acties die we oppakken in de periode 2022 – 2023 en de bijbehorende resultaten. De acties hebben als doel, om samen met de stad te strijden tegen discriminatie en racisme en dit te voorkomen. Het is een integraal plan met een gezamenlijke verantwoordelijkheid die diverse (levens)domeinen aangaat, zoals wijken, sport, wonen, onderwijs, economie en evenementen. Met het uitvoeringsplan geven we uitvoering aan de motie ‘Vrij zijn in Arnhem is niet vrijblijvend’ (21M295). Hierbij werken we nauw samen met de antidiscriminatievoorziening Vizier. Het uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’ is in oktober 2022 vastgesteld door de gemeenteraad. Er gebeurt al veel op dit vlak in de stad door diverse organisaties en de gemeente. Dat gaan we een verdere impuls geven, aanjagen en versterken met het Uitvoeringsplan. In 2022 is onder andere het volgende opgepakt:

- Keti Koti-viering en herdenking is in 2022 groter gevierd.
- Start van een initiatiefgroep ter voorbereiding van het realiseren van een monument voor het herdenken van de afschaffing van de Slavernij (motie 21M293).
- In september is in opdracht van de gemeente gestart met het onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’ door Erfgoed Gelderland. Dit wordt in september 2023 afgerond.
- Een stadsgesprek met inwoners over discriminatie, diversiteit en inclusie in samenwerking met Vizier.
- De ontwikkeling en voorbereiding van de campagne voor het vergroten van de meldingsbereidheid. De campagne is afgetrapt op 1 februari 2023.
- Indifferent heeft haar activiteiten bij VO-scholen aanzienlijk vergroot en daarmee het netwerk van Indifferent-jongeren versterkt. Daarnaast heeft deze organisatie geïnvesteerd in professionalisering en uitbreiding van (trainings)capaciteit.
- Er is een verkenning gedaan hoe we wijkprofessionals gaan trainen op meer bewustwording van onbewuste vooroordelen. De trainingen voor medewerkers van de teams Leefomgeving, Sociale wijkteams en boa’s staan in 2023 gepland.
- Handhaving is een verkenning gestart naar inclusieve boa-uniformen (motie 21M298).

Bestendigen regenboogaanpak

De Regenboogagenda 2020-2022 is in 2022 afgelopen. Hiervoor is in het najaar van 2022 het regenboogoverleg in het leven geroepen. Het doel van dit overleg is om de samenwerking tussen de partners die zich met LHBTIQ+ thematiek bezighouden, te versterken. Daarnaast wordt dit overleg gebruikt om de Regenboogagenda te herijken. De inbreng en inzet van deze partners is van groot belang voor deze agenda. We sturen aan op een grotere rol van de partners bij de uitvoering en coördinatie ervan. De gemeente behoudt echter de regie en verantwoordelijkheid. In de eerste helft van 2023 gaan we met partners uit de stad de Regenboogagenda evalueren en herijken.

Met Indifferent zijn er gesprekken gevoerd over de uitdagingen die ze tegenkomen bij het uitbreiden van hun netwerken. De oplossingen die er gevonden zijn liggen vooral in het loslaten van de strenge eisen die ze zelf hanteren voor de netwerken en meer flexibel om te gaan met de behoeften en wensen van de verschillende scholen. Het bijstellen van gestelde ambities en tempo is onderdeel van gesprek voor de aanpak in 2023. Samen met partners COC, Indifferent en Vizier zijn er diverse activiteiten uitgevoerd tijdens Diversity week en specifiek in het teken van Coming out day. Zo is er met alle partners een Pride walk georganiseerd tijdens Coming Out Day en hebben de partners in eigen kringen activiteiten georganiseerd.

In november 2022 heeft de gemeente de ‘Pride Photo Exhibition’ tentoongesteld in de stad. Deze tentoonstelling stimuleert met haar visuele verhalen over seksuele en genderdiversiteit de dialoog over seksuele en gendervrijheid. Gedurende de tentoonstelling zijn er vanuit indifferent en COC verschillende activiteiten georganiseerd op scholen.

Als uitvoering van de afgedane motie 20M268 'Homogenezing in kaart brengen en actief tegengaan’ hebben we verkennende gesprekken gevoerd, zowel intern als extern, om het verbindende thema inclusie met elkaar te bespreken. We willen een open, eerlijk en constructief gesprek voeren met alle geloofsgemeenschappen, waarin gevoeligheden op een juiste manier ter tafel komen.

Positie inwoners met een beperking versterken

In 2022 hebben we mede op basis van de Arnhemse inclusie-agenda en het VN-verdrag Handicap 2021-2024 het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap opgesteld. Met als doel verder te werken aan het uitvoeren van het VN-verdrag Handicap, om zo de positie van Arnhemmers met een beperking te verbeteren. Het uitvoeringsplan is opgesteld vanuit een integrale gedachte en in overleg met verschillende gemeentelijke afdelingen/beleidsterreinen, zoals de afdeling Openbare Ruimte en het beleidsterrein Onderwijs. Daarnaast hebben zowel een klankbordgroep bestaande uit betrokkenen als de belangenplatforms Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem feedback gegeven op de inhoud van het plan. In het plan staan per thema onze ambitie en bijbehorende acties opgenomen.

Tijdens het opstellen van het plan en na de vaststelling ervan door het college hebben we gewerkt aan de uitvoering van het plan. Zo hebben we het afgelopen jaar bijvoorbeeld de volgende acties ondernomen:

- In de Week van Toegankelijkheid (3 t/m 7 oktober 2022) hebben we samen met de belangenplatforms Apcg en Bijzonder in Arnhem een activiteit georganiseerd voor ambtenaren in het sociaal domein om bewustwording over sociale toegankelijkheid te vergroten. We bekeken een veelzeggende documentaire over de emancipatiebeweging van mensen met een beperking in de VS en voerden hierover een gesprek met ervaringsdeskundigen.
- We hebben een startbijeenkomst georganiseerd gericht op sport- en spelorganisatoren over het belang van inclusief spelen en hoe je dit mogelijk kan maken. Ervaringsdeskundigen hadden in het programma een centrale rol.
- We hebben verder gewerkt aan het vergroten van de aantallen en verbeteren van de spreiding van semiopenbare toiletten in de stad.
- Er is een onderzoek gestart naar de woonbehoefte van inwoners die gebruik maken van een rolstoel en het woonaanbod aan geschikte woningen.

Diversiteit in organisaties

Er is een Arnhems diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’ dat wij faciliteren. Daar nemen nu veertien organisaties aan deel. Hier wisselen we kennis en ervaringen uit op het gebied van diversiteit en inclusie (D&I). Het gaat om: Rabobank, Volkshuisvesting, HAN, Dirkzwager, Rozet, Politie Gelderland-Midden, Flores Onderwijs, Provincie Gelderland, Rechtbank Gelderland, Scalabor, gemeente Arnhem en in 2022 hebben Musis en Stadstheater Arnhem, Rijnstad en Focus Filmtheater zich aangesloten. Ook zijn partners met kennis en expertise uit de stad betrokken: Presikhaaf University, AM-Supportteam, Empowering Nisa, Stichting Sancofa en Arnhem Divers&Jong. Dit jaar hebben we ook onze verbonden partijen en subsidiepartners over het netwerk geïnformeerd; zij kunnen er ook aan deelnemen.

Naast twee bijeenkomsten en een masterclass (Unlocking the code) is er een expertpool aan het netwerk gekoppeld die ingezet kan worden om de individuele organisaties concreet te helpen met specifieke diversiteit- en inclusievraagstukken.

Inclusieve gemeentelijke organisatie

In 2021 heeft de gemeente Arnhem in de bestuursopdracht ‘Een diverse en inclusieve organisatie’ de ambitie opgenomen dat we in 2026 een inclusieve en diverse organisatie willen zijn, die op alle niveaus binnen de organisatie een afspiegeling is van de Arnhemse beroepsbevolking. Om dit te realiseren is in maart 2022 het uitvoeringsplan ‘Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie’ vastgesteld. Dit plan geeft met diverse acties uitvoering aan de bestuursopdracht en daarmee ook aan focuspunt 4 van het uitvoeringsplan ‘Inclusief Arnhem’ voor de periode 2022-2023, met lange termijn ambities tot 2026.

In 2022 zijn verschillende acties verder in gang gezet of opgestart die bijdragen aan het diverser en inclusiever maken van de organisatie. Om de beste kandidaten aan te trekken en in te laten stromen is het wervings- en selectieproces verder doorontwikkeld. Voor het aantrekken zetten we bredere kanalen en ons netwerk in de stad meer in om een diverse groep kandidaten te bereiken. Daarnaast is de methodiek inclusief werven en selecteren gestandaardiseerd in het wervings- en selectieproces. We werven competentiegericht, waarbij we continu aandacht hebben voor aanwezige (onbewuste) vooroordelen. We houden uitdrukkelijk rekening met de gewenste diversiteit in de samenstelling van onze organisatie. We omarmen een diversiteit van (aanvullende) competenties en streven naar een zo oordeelvrij mogelijk proces.

Door middel van een mix aan activiteiten hebben we gewerkt aan het vergroten van de bewustwording onder medewerkers over thema’s als discriminatie, toegankelijkheid, LHBTIQ+, inclusie en diversiteit. Denk aan de Diversiteitsweek met lezingen, bijeenkomsten, een medewerkersfeest in het teken van diverse religieuze feestdagen en workshops. Ook zijn er trainingen bij diverse afdelingen gegeven om medewerkers kennis te laten maken met onbewuste vooroordelen. Alle clusters hebben een ‘eigen’ clusterplan Inclusieve en Diverse Organisatie opgesteld. Deze plannen zijn een eerste basis met acties en aandachtspunten, die elk cluster gaat uitvoeren. Daarnaast is het proces van de inrichting van de gemeentepool in gang gezet, om te voorzien in een groot deel van onze wervingsbehoefte, ook voor specifieke doelgroepen.

Ook in 2022 hebben we de barometer Culturele Diversiteit van het CBS ingezet om jaarlijks te monitoren welke voortgang we boeken met ons beleid om medewerkers met een niet-westerse migratieachtergrond op verschillende niveaus in te laten stromen en te behouden. In het medewerkersonderzoek hebben we vragen opgenomen om de ervaren mate van inclusie onder medewerkers te meten.

Inclusieve gemeentelijke communicatie

Als gemeente willen we dat onze communicatie toegankelijk, begrijpelijk en inclusief is. We investeren daarin langs drie lijnen: schrijven in begrijpelijke taal, toegankelijke gemeentelijke websites en communicatie waarin ook Arnhemmers met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.

Schrijven in voor iedereen begrijpelijke taal
2022 was het tweede jaar van het project Direct Duidelijk. De ambitie van dit project is dat het geschreven taalgebruik van de gemeente Arnhem begrijpelijk is en geen onnodige drempels opwerpt. Via drie pijlers werken we aan dit doel:

1. Training & Communicatie - In 2022 zijn zo’n 90 collega’s getraind in het schrijven op B1-niveau, met name collega’s van afdelingen met veel klantcontact. Twee collega’s volgden daarnaast ook de training ‘Coaching van Schrijven op B1-niveau’.
2. Feedback doelgroepen - In het Lezerspanel geven Arnhemmers op vrijwillige basis feedback op teksten van de gemeente. Dat gebeurde tussen oktober 2021 en september 2022 40 keer. Daarnaast vroegen we via het Taalhuis ook nog advies aan ex-laaggeletterden.
3. Herschrijven en hulpmiddelen - Daarnaast ondersteunden we individuele collega’s en afdelingen bij het herschrijven van brieven. In 2022 was dat onder meer voor de afdeling Belastingen, het team van Veiligheid en de brieven over re-integratie van het cluster Werk en Inkomen. In 2022 deden we ook een eerste test met een beeldbrief, probeerden we de digitale taal-tool Textmetrics uit en verwezen we regelmatig naar gratis taaladvies van landelijke organisaties.

Verder verbeteren toegankelijkheid websites
2022 is benut om te inventariseren welke websites en apps onder verantwoordelijkheid van de gemeente vallen. Deze websites/apps zijn vervolgens onafhankelijk onderzocht conform de wettelijke verplichting (Tijdelijk Besluit Digitale Toegankelijkheid). De onderzoeken geven de eigenaren en beheerders van het middel inzicht in de stand van zaken en ze vormen de basis voor de toegankelijkheidsverklaringen (www.toegankelijkheidsverklaring.nl/register). Het komende jaar wordt benut om het onderwerp breed te borgen in de organisatie.

Communicatie waarin alle Arnhemmers zich herkennen
We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, hoe inclusief onze communicatie is naar Arnhemmers met een migratieachtergrond, een LHBTQI+ identiteit en een beperking, wat we al goed doen, wat beter kan en hoe we dat kunnen doen. Het onderzoek werd halverwege dit jaar opgeleverd. Conclusie: De gemeentelijke publiekscommunicatie laat aanzetten zien van inclusieve communicatie. De

buitenwereld merkt dat en ziet dat we lerend zijn. Maar er is nog veel ruimte voor verbetering. De tweede helft van 2022 is benut om de aangereikte kennis en inzichten te bespreken met de gemeentelijke communicatieprofessionals, externe communicatiepartners en vertegenwoordigers van de drie sociale groepen. Doel: bewustwording en kennisdeling én met elkaar verkennen hoe de verworven inzichten naar de praktijk kunnen worden vertaald. In plaats van eind 2022 werken we voorgaande nu in de eerste helft van 2023 uit in een uitvoeringsplan.

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Niet van toepassing.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	23.673	23.794	38.449	37.900	550
Baten	1.437	872	12.407	13.831	1.424
Saldo lasten en baten	***-22.236***	***-22.922***	***-26.042***	***-24.069***	***1.973***
Toevoegingen aan reserves	4.211	0	2.582	3.406	-824
Onttrekkingen aan reserves	827	200	2.272	2.015	-257
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-3.384***	***200***	***-310***	***-1.391***	***-1.080***
Gerealiseerd resultaat	**-25.620**	**-22.722**	**-26.352**	**-25.459**	**893**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	717	V			
Welzijn	644	V	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	I	BR
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	416	V	Trajecten inburgering (specifieke Rijksuitkering)	I	AR
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	266	V	Bureau nieuwkomers (zie ook toevoeging/onttrekking reserves)	I	BR
Welzijn	240	V	Rijnstad verbouwing De Madser	I	AR
Welzijn	220	V	Blokhuismiddelen	I	AR
Welzijn	-400	N	Maatschappelijk opvang corona meerkosten	I	AR
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	-669	N	Opvang ontheemden uit Oekraïne	I	AR
Baten	1.274	V			
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	1.468	V	Opvang ontheemden uit Oekraïne	I	AR
Welzijn	222	V	Maatschappelijke opvang OGGZ verslavingszorg		
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	-416	N	Trajecten inburgering (specifieke Rijksuitkering)		

Toevoegingen aan reserves	-769	N			
Welzijn	-644	N	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	I	BR
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	-125	N	Bureau nieuwkomers (zie ook lasten)	I	BR

Onttrekkingen aan reserves	-131	N			
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	-131	N	Bureau nieuwkomers (zie ook lasten)	I	BR

Inclusie & Diversiteit
het programma Inclusie & Diversiteit is binnen budget gebleven.

Vrouwenopvang en huiselijk geweld
Het regioplan en lokale plan zijn conform afspraak uitgevoerd in 2022, dit heeft minder gekost dan was begroot. Het voordeel zal conform besluitvorming van de raad worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar.

Trajecten Inburgering
In 2022 zijn niet alle Rijksmiddelen (specifieke uitkering voor de nieuwe wet inburgering) aangewend. Dit komt omdat de deelname aan de taaltrajecten pas later dan gepland in 2022 op gang is gekomen. De resterende baten zijn gereserveerd op de balans conform BBV-voorschriften. Dit leidt tot een voordeel aan de lastenkant en een nadeel op de baten van € 416.000. Per saldo is dit effect dus neutraal.

Bureau Nieuwkomers
In 2022 zijn er minder kosten gemaakt dan vooraf was begroot (€ 266.000). In 2022 zit de inrichting van inburgering nog in de opbouwfase. De salariskosten zijn lager, met name omdat de regisseurs gedurende het jaar lager in het functiegebouw instromen. Daarnaast is er minder doorbelast vanuit bedrijfsbureau (administratie, advies en monitoring). Tenslotte konden de tolkkosten bij de SPUK regeling opgevoerd worden. De tolkkosten waren begroot bij bureau Nieuwkomers. Het saldo wat resteert wordt verrekend met de bestemmingsreserve. De verwachting is dat deze extra middelen in 2023 nodig zijn vanwege de verdubbeling van de taakstelling opvang nieuwkomers.

Rijnstad
Dit is een incidenteel voordeel van € 240.000. Dit betreft de overheveling van het budget van 2021 naar 2022 voor de verbouwing van het jongerencentrum De Madser. Deze verbouwing heeft nog niet plaatsgevonden.

Blokhuismiddelen
Blokhuismiddelen zijn coronamiddelen die ingezet worden om activiteiten te organiseren voor onder andere jongeren en ouderen. Deze middelen zijn vanuit 2021 overgeheveld naar 2022. Begin 2022 konden activiteiten vanwege coronamaatregelen niet worden georganiseerd, waardoor de middelen niet volledig zijn besteed.

Maatschappelijk opvang
Totaal nadeel lasten is circa € 400.000. Dit betreft de coronameerkosten die aan partijen zijn betaald vanwege de geldende coronamaatregelen begin 2022. Daar staat een voordeel aan de batenkant tegenover in verband met de middelen die de gemeente Arnhem in de decembercirculaire 2022 middelen toegekend heeft gekregen (€ 222.000).

Opvang ontheemden uit Oekraïne
Zowel de lasten als de baten voor de opvang ontheemden uit Oekraïne zijn hoger dan begroot. Het voordeel op de baten is groter dan het nadeel op de lasten. Dit komt omdat er bij de Turap 2 2022 voorzichtigheidshalve rekening is gehouden met een mogelijk financieel nadeel vanwege de onzekerheid over de rijksvergoeding. Uiteindelijk zijn de baten en lasten gelijk aan elkaar, wat betekent dat de rijksvergoeding de gemaakte lasten van 2022 volledig dekt.

Met wie werken we samen

Partners

Welzijn

- VGGM;
- Veilig Thuis;
- COA;
- Sociale wijkteams;
- Woningcorporaties.

Inclusie

- Vizier;
- Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg);
- Bijzonder in Arnhem;
- InDifferent;
- COC;
- Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.

De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;
- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Uitvoeringsplan VN-Verdrag handicap;
- Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse gemeentelijke organisatie 2022-2023;
- Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen 2021-2025;
- Sociaal domein in beweging: Visie op het sociaal domein in Arnhem 2021.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezonder en fitter

Gezonde levensstijl

Het aantal leefstijltrajecten is uitgebreid. JOGG is uitgebreid naar meer wijken. Er zijn extra buurtsportcoaches aangesteld (onder andere in De Laar) en vanuit de GIDS-middelen zijn we aanjager van verschillende (preventieve) initiatieven. De inzet op 'Kansrijke Start' wordt voortgezet. Zowel aan de 'software' kant (stimulering) als aan de 'hardware' kant (beweegvoorzieningen) blijven we ontwikkelen. Zo wordt de skatevoorziening bij Rosorum vernieuwd, zijn we bezig met een nieuwe inrichting van 't Lange Water en zijn er extra watertappunten gerealiseerd.

De eerste stappen zijn gezet op een aanpak betreffende de mentale gezondheid van onze inwoners (vooral gericht op jongeren). De partners die het preventieakkoord ‘Een leven lang Gezond & Fit in Arnhem’ ondertekend hebben, zoals VGGM, Sportbedrijf Arnhem, IrisZorg, Menzis en het ziekenhuis Rijnstate, werken nog steeds samen aan de een gezonde leefstijl voor alle Arnhemmers. Samen met de partners hebben wij in oktober een succesvolle gezondheidsmaand georganiseerd. Het bereik van de campagne was groot en de gezondheidsmaand heeft geleid tot een verbetering in de samenwerking tussen partners uit de nulde en eerstelijnszorg. Tijdens de gezondheidsmaand is ook een pilot voor een gezondheidsplein in ziekenhuis Rijnstate gestart. Op basis van de positieve resultaten tijdens de pilotfase wordt het gezondheidsplein in 2023 voortgezet en doorontwikkeld. De GGD staat in 2022 nog steeds onder druk met betrekking tot personele bezetting en extra taken die uitgevoerd moeten worden (Oekraïne en corona). We zorgen ervoor dat het effect hiervan op de publieke gezondheidszorg minimaal is. Nadere informatie over ontwikkelingen rondom de VGGM vindt u in de paragraaf verbonden partijen.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start

We hebben in 2022 vooral ingezet op het verbeteren van de samenwerking tussen het medische en sociale domein en het toewerken naar een uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023. In een aantal netwerkbijeenkomsten met de geboortezorg, het sociale domein, de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) en de gemeente zijn de belangrijkste thema’s opgehaald waar we in 2023 met elkaar aan willen (blijven) werken, onder andere het samenwerken in de keten, het signaleren van kwetsbaarheid, het ontwikkelen van een multidisciplinair overleg (MDO) en het beter voorbereiden van aanstaande ouders op de zwangerschap en het ouderschap. De netwerkbijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom ‘kwetsbare’ gezinnen goed te organiseren. Om Kansrijke Start na 2022 te borgen is naast de uitvoeringsagenda ook een intentieverklaring opgesteld, die begin maart 2023 door organisaties uit het sociale domein, de GGD/JGZ en de gemeente wordt ondertekend. Hiermee spreken deze partijen de intentie uit om inzet te plegen om (ongeboren) kinderen een kansrijke start te bieden door de zorg voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare situatie gezamenlijk en zo goed mogelijk te organiseren. De aansluiting bij de wijken heeft ertoe geleid dat een aantal ambities van Kansrijke Start zijn meegenomen in de uitwerking van de pedagogische wijk, onder andere de pilot Bewust Ouderschap (laagdrempelige groepsgewijze opvoedondersteuning voor ouders met een kindje van 0 tot 2 jaar), de 18-maanden-huisbezoeken door de JGZ en een extra consultatiebureau in MFC De Spil.
Ondanks de in juli 2022 getroffen tijdelijke afschalingsmaatregelen in de JGZ, een belangrijke samenwerkingspartner in Kansrijke Start, is de focus van de JGZ blijvend gericht geweest op de meest kwetsbare kinderen en hun ouders. In 2022 is gestart met een regionaal traject om te kijken naar de basistaken van de JGZ. In 2023 worden hierover besluiten voorgelegd aan de colleges en aan de raden. Ook wordt naar de bedrijfsvoering van VGGM gekeken.

Minder inwoners hebben overgewicht

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. Het streven is dat er in 2023 minimaal 15 kinderen per wijk deelnemen aan GO!.

Het programma JOGG draait op volle toeren. De JOGG-aanpak is uitgebreid naar de wijk Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg. Steeds meer sportkantines worden gezond en er zijn 20 extra watertappunten gerealiseerd bij scholen en sport- en speelplekken. In het kader van de JOGG-aanpak worden alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het steven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm

In 2022 hebben wij een aantal mooie resultaten behaald. In samenwerking met de Arnhemse tennisverenigingen en Sportbedrijf Arnhem hebben wij ingezet op padel in Arnhem. Inmiddels zijn er al zeven extra banen opgeleverd en ontdekken veel Arnhemmers deze populaire sport. In 2023 zullen nog een aantal banen worden opgeleverd zodat padel voor iedereen in Arnhem toegankelijk is. Daarnaast blijven wij inzetten op urban sport en bereiken wij hier vooral jongeren mee. In 2022 is een mooi nieuw skatepark bij Rosorum opgeleverd. Ook zijn wij op meerdere plekken in de stad bezig met het ontwerpen dan wel realiseren van groene, en urban beweegplekken voor jonge en oud. Voorbeelden hiervan zijn rondom Sportpark ’t Lange Water, het skatepark bij de Blauwe Golven en Park Presikhaaf.
Het beweegconcept 2+1+2 op de Arnhemse scholen blijft effectief om kinderen meer in en rond school te laten bewegen. Om kinderen ook na school (en in verenigingsverband) te laten bewegen is in 2022 gestart met het Sportwijs-programma waarbij leerlingen van de basisscholen naar Papendal gaan om kennis te maken met het topsportbestaan maar ook met Arnhemse sportverenigingen en verschillende sporten.
Wij blijven daarnaast inzetten op het vergroten van het gebruik van de Arnhemse sportparken. Dit heeft bijvoorbeeld bij Sportpark de Bakenhof geleidt tot het organiseren van een sportdag op het sportpark voor basisschoolleerlingen. Ook is voor het sportpark een nieuw ontwerp gemaakt om het park aantrekkelijker te maken voor de buurt. Ook bij Sportpark de Paasberg en Sportpark ’t Lange Water zijn mooie stappen gezet in het kader van de sportpark aanpak en het Sportakkoord om deze parken beter te gebruiken en beter aan te sluiten op de behoefte van de buurt.
Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie.
Andere behaalde successen van 2022 op dit vlak zijn de landelijke afsluiting van de Nationale Diabetes Challenge in Arnhem, een succesvolle beweeg- en gezondheidsmaand waardoor veel Arnhemmers zijn bereikt, en ‘uitverkochte’ Gezondheidschecks in Elderveld.

Wel blijft de status ‘gedeeltelijk op koers’. Wij zetten al mooie stappen, maar zien nog steeds een nasleep van corona en worden geconfronteerd met nieuwe uitdagingen zoals de inflatie en vergrijzing waardoor Arnhemmers mogelijk minder bewegen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone. Inmiddels zijn ook alle bushaltes in Arnhem aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Dit akkoord fungeert tevens als een convenant Rookvrij en resulteerde in een gezamenlijke aanpak Stoppen met Roken. Onder andere Menzis, Rijnstate, VGGM, OnzeHuisartsen en de gemeente Arnhem werken hierbij samen om Arnhemmers te stimuleren en te ondersteunen bij het stoppen met roken.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema’s in het preventieakkoord. Daarnaast is er samen met de scholen, IrisZorg en veel andere partijen een aanpak tegen drugsgebruik- en criminaliteit op school opgestart. Aanvullend hierop streven we ernaar om in 2023 het programma Helder op School op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen			**54,0**		
Eenheid: Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)					
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)					
% roken			**21,0**		
Eenheid: Percentage inwoners dat rookt					
Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)					

% voldoet aan alcoholrichtlijn			**43,0**		
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				
% kinderen eet minstens elke dag fruit					**84,0**
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				
% lid van sportvereniging		**20,0**	**19,5**	**19,3**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				
% goed/ zeer goed ervaren gezondheid				**80,0**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				
Waardering sportvoorziening			**61,0**		**64,0**
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Waardering speelvoorzieningen kinderen			**60,0**		**62,0**
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende speelplekken voor kinderen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Waardering voorzieningen om te bewegen			**73,0**		**74,0**
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende mogelijkheden om te bewegen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Niet sporters				**46,9**	
Eenheid:	Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM (vierjaarlijks, verplichte BBV-indicator)				

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Discriminatie in de sport overal tegengaan (21M223)

Intussen is de pilot bij drie voetbalverenigingen afgerond en worden de ‘lessons learned’ gepresenteerd aan een breder publiek van verenigingen bij een ‘sportcafé‘ in oktober. Op basis van de resultaten van de pilots en de reacties van andere sportaanbieders kijken wij welke acties wij verder samen met sportaanbieders op kunnen pakken. Eén van de resultaten is een stappenplan voor sportaanbieders om discriminatie tegen te gaan.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	23.188	22.326	25.928	25.265	663
Baten	5.296	3.076	6.131	5.589	-542
Saldo lasten en baten	***-17.893***	***-19.251***	***-19.797***	***-19.676***	***121***
Toevoegingen aan reserves	548	470	783	773	10
Onttrekkingen aan reserves	457	343	983	983	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-90***	***-126***	***200***	***210***	***10***
Gerealiseerd resultaat	**-17.983**	**-19.377**	**-19.597**	**-19.465**	**131**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	693	V			
Sport	1.248	V	SPUK Sport (kostprijsverhogende BTW)	I	AR
Sport	-187	N	SPUK IJsbanen en zwembaden	I	AR
Sport	-368	N	Beheer panden in gebruik bij sport (zie ook baten)	I	AR
Baten	-665	N			
Sport	367	V	Beheer panden in gebruik bij sport (zie ook lasten)	I	AR
Sport	187	V	SPUK IJsbanen en zwembaden	I	AR
Sport	-1.219	N	SPUK Sport (kostprijsverhogende BTW)	I	AR
Toevoegingen aan reserves	0				
Onttrekkingen aan reserves	0				

SPUK Sport
Sinds 2019 is de BTW op sport niet meer aftrekbaar en derhalve kostprijsverhogend. Ter compensatie hiervan is een subsidieregeling ingesteld: Spuk-Sportstimulering, waarmee de lasten gecompenseerd kunnen worden. Voor 2022 is er een hoger bedrag begroot dan er werkelijk is ontvangen. Dit komt doordat het totaalbedrag van alle aanvragen hoger is dan het uitkeringsplafond. Onze aanvraag is voor 73,63% geaccepteerd. Daarnaast zijn er minder uitgaven gerealiseerd dan verwacht en moet er over 2022 een bedrag worden terug betaald.

SPUK IJsbanen en zwembaden
In 2022 is er een compensatieregelingen (SPUK) geweest voor het effect van de coronamaatregelen op ijsbanen en zwembaden. Voor de zwembaden Valkenhuizen en De Grote Koppel is een aanvraag ingediend en compensatie toegekend. Deze middelen zijn uitbetaald aan Sportbedrijf Arnhem.

Beheer panden in gebruik bij sport
De kosten voor onderhoud van de gemeentelijke panden in gebruik voor sportactiviteiten waren hoger dan begroot. Dit betrof vooral onvoorziene werkzaamheden die plotseling nodig waren of die naar voren kwamen bij het reguliere planmatig onderhoud. Daarnaast ontstond een voordeel omdat op grond van de SPUK-regeling voor sport een subsidie werd ontvangen voor de kostprijsverhogende btw. Daarnaast werden in de begroting de servicekosten (zowel de lasten als de baten) en de huren voor het jaar 2022 te laag geraamd.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Sportbedrijf Arnhem
Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;

- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 'Gezondheid breed op de agenda' (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het programma New Energy Made in Arnhem. We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de bebouwde omgeving en bij bedrijven en door het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. En ook door schone mobiliteit zoals zero emissie openbaar vervoer, elektrische deelauto's en fietsen en de aanleg van laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen. Bewustwording en gedrag spelen daarbij een belangrijke rol. Met 'Arnhem Aan' willen we mensen enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie opwekken.

In mei 2022 is de motie Klimaatnoodtoestand (22M08) aangenomen, waarin onder ander is gevraagd om 'de klimaatrekening' in het Jaarverslag op te nemen. Hieronder staan bij de doelstellingen en de indicatoren van dit programma opgenomen welke CO2 reductie we in 2022 hebben behaald. In de monitor Nemia is hier meer informatie over te vinden (in april 2022 wordt deze geactualiseerd). Ook is hieronder aangegeven welke financiële middelen we vanuit het Rijk hebben ontvangen. Concluderend kunnen we zeggen dat we redelijk op koers liggen om de doelen die we gesteld hebben voor 2030 te behalen.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017

De grote opgave voor de bestaande woningen is isoleren. Om daarmee de CO2-uitstoot te verlagen, maar meer dan ooit ook om daarmee de energiekosten enigszins te verlagen. In 2022 hebben we daaraan gewerkt in de zogenaamde kansrijke wijken (combinatie van isolatie en aardgasvrij), en stadsbreed door middel van communicatie en doelgroepgerichte acties en instrumenten voor particuliere eigenaren, huurders en woningcorporaties. De meest recente data over CO2 uitstoot dateren uit 2021. Eind 2021 was de CO2 uitstoot voor de gebouwde omgeving 56 kT lager dan in peiljaar 2017. Dit betekent dat we redelijk op koers liggen om het doel van 2030 te bereiken. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen. Eind 2020 was de CO2-reductie groter dan eind 2021. Dit is vermoedelijk het gevolg van de coronacrisis.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij)

Dit is onderdeel van de inspanning om voor 2030 6.500 bestaande woningen aardgasvrij te maken in de gebouwde omgeving. Een belangrijk deel van het uitvoeringsplan per wijk of buurt is de betaalbaarheid voor de bewoners. Hiervoor is financiering van de onrendabele top nodig. Vooralsnog is deze alleen te verkrijgen via de Proeftuin subsidies of bijdragen en aanvulling vanuit het klimaatfonds. Voor circa 1.300 woningen is op dit moment een subsidie/bijdrage ontvangen.

Proeftuin Kronenburg (Smart Polder): voor de eerste 386 appartementen is eind april 2021 een samenwerkingsovereenkomst getekend tussen partijen. In het derde kwartaal van 2022 is er door de corporaties ruim voldoende draagvlak verkregen onder de huurders. De wettelijke 70% is meer dan gehaald. De particuliere woningeigenaren binnen een VVE hebben ook ingestemd met het verwijderen van de rookgasafvoer. Zij zullen hun woning ook zonder aardgas gaan verwarmen. Aansluiten op het warmtenet is hierbij vrijwillig. Hiervoor hoeft geen uitvoeringsplan opgesteld te worden.

Proeftuin Elderveld-Noord: Door de gestegen loon- en materiaalprijzen laat een samenwerkingsovereenkomst met de professionele partijen wat langer op zich wachten dan gepland. Ook particuliere woningeigenaren zijn benaderd om mee te liften op de verduurzamingsplannen van de corporaties. Er wordt parallel gewerkt aan het uitvoeringsplan, dat naar verwachting eind 2023 gereed is.

Hoogkamp: het bedachte buurtenergiesysteem voor deze wijk, bestaande uit een collectieve warmtepomp en een warmtenet heeft een grote onrendabele top, waarvoor nog geen financiering is. Een proeftuin-bijdrage van het Rijk is afgewezen. Gezien de stijgende gasprijzen, wetgeving, de complexiteit van de aanleg van warmtenetten en de lange adem die nodig is alvorens in uitvoering te kunnen gaan, wordt nu door Hoogkamp-energie vol ingezet op isolatie. De overstap naar aardgasvrij door middel van een hybride warmtepomp komt hiermee dichterbij.

Plattenburg: Voor Plattenburg zijn een drietal scenario's om van het aardgas af te gaan onderzocht door middel van restwarmte vanuit het naastgelegen datacenter en de aanleg van een warmtenet. Het derde scenario lijkt

met inzet van subsidie als enige financieel kansrijk, echter dit kan niet op korte termijn. Op dit moment onderzoeken wij de mogelijkheden om te versnellen.

Vijf all-electric buurten: In deze buurten gaan wij bewoners stimuleren om waar het moment daar is vrijwillig de overstap te maken naar een individuele all-electric oplossing. In 2022 is gewerkt aan een aanbod aan bewoners waarin we onder meer gaan ondersteunen in de advisering.

Voor de kansrijke buurt Immerloo (flats Volkshuisvesting en Vivare) zal geen uitvoeringsplan worden opgesteld. Deze woningen worden al aardgasvrij verwarmd en de overstap naar aardgasvrij koken en warm tapwater is ook uitgevoerd.

Malburgen-Oost: Vattenfall heeft voor het aardgasvrij maken van Malburgen-Oost € 25 miljoen subsidie ontvangen vanuit het Nationaal Groeifonds. Met dit bedrag komt een zeer betaalbare overstap naar aardgasvrij verwarmen voor circa 3500 huishoudens dichtbij. We zijn samen met Vattenfall, Volkshuisvesting en Vivare aan het onderzoeken of we hier ook qua duurzaamheid van de bron (AVR) en qua governance uit kunnen komen.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 ten opzichte van 2017

De meest recente data over energiegebruik dateren uit 2021. Eind 2021 was er 39 TJ minder energieverbruik in de gebouwde omgeving dan in peiljaar 2017. Dit is 0,8%. Het energiegebruik in 2021 is ook hoger dan in 2020 en 2019. Deels is dit te verklaren door de groei van de stad. Het doel van 30% is echter nog niet in zicht.

Energiebesparing bereiken we door isolatie van alle woningen. In 2022 hebben de woningcorporaties hun bezit verder verduurzaamd. Het aantal woningen wordt gerapporteerd in de rapportage over de prestatieafspraken. Particuliere woningeigenaren en Vve's hebben we ondersteund met advies en procesbegeleiding. Particuliere eigenaren kunnen gebruik maken van de Toekomstbestendig wonen lening. Voor de Arnhem-Oost wijken hebben wij vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken middelen ontvangen uit het Volkshuisvestingsfonds als financiële impuls om particulier woningbezit te verduurzamen. Duurzame wijkinitiatieven ondersteunen we via het Aanjaagfonds.
In de zogenaamde ‘kansrijke wijken’ werkten wij aan de aardgasvrije opgave waarbij het transitie gereed maken (door isolatie) van de woningen en gebouwen een belangrijk onderdeel is, wat leidt tot energiebesparing. Zie de inspanning '6.500 woningen aardgasvrij'.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030

Eind 2022 lagen er naar schatting 159.000 zonnepanelen op woningen en publieke gebouwen. Voor bedrijven en instellingen is een aparte doelstelling geformuleerd. Hiermee is het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) al bereikt. We verwachten dat het doel van 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030

Sinds 2018 (startjaar monitoring Liander) zijn er 790 bestaande woningen/kleinverbruik-aansluitingen aardgasvrij gemaakt. Het aandeel hiervan in 2022 is 364 bestaande woningen/kleinverbruik-aansluitingen. Naar verwachting komen daar in 2023 circa 200-400 woningen bij omdat een deel van de flats en woningen in Immerloo en t Duifje volledig van het aardgas af gaan. Met nog een aantal particulieren die individueel de overstap gaan maken verwachten we dat eind 2023 circa 1.250 bestaande woningen aardgasvrij zijn, in plaats van 1.500 die wij ons als tussendoel gesteld hebben. De opschaling in aantallen woningen na 2023 tot 2030 in o.a. de wijken Kronenburg en Elderveld-Noord is, gezien stijgende materiaal- en arbeidskosten, lastiger dan voorzien.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023

Tot eind 2022 hebben ruim 1.100 huishoudens zich aangemeld voor hulp door een energiecoach. Energiecoaches hebben in Malburgen bij circa 850 huishoudens deur-aan-der aangebeld; hiervan hebben er 250 gebruik gemaakt van het aanbod van de energiecoach. Rijnstad heeft 200 huishoudens geactiveerd om zelf of samen met hun medebewoners in actie te komen om minder energie te verbruiken. In het Spijkerkwartier is het Buurtklusbedrijf opgericht. In samenwerking met de gemeente en Volkshuisvesting worden binnenkort de eerste 200 woningen door klussers bezocht om maatregelen te installeren. Er wordt gewerkt aan het opzetten van klusteams in de andere focuswijken en de oprichting van een stadsbreed klusteam.

De doelstellingen van de Arnhemse aanpak energiearmoede voor het tweede stookseizoen (2022-2023) zijn al ruim gehaald. In de brief van april 2022 heeft het college extra doelstellingen gesteld voor de periode tot mei 2023. Op basis daarvan zijn veel extra acties in gang gezet. Dit levert goede resultaten op, maar het is niet zeker of we de doelstellingen al in mei 2023 zullen halen. Het college zal de raad binnenkort informeren over de voortgang en de aanpak voor 2023 en 2024.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030

Op initiatief van de gemeente zijn de volgende (Arnhemse) innovaties getest en gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken:

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld, en weer gekoppeld aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem, bij GWW-projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder).

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse waard zijn een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken gerealiseerd.

Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en gekleurde zonnepanelen. Hierbij werken we samen met ConnectR.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**330**	**307**	**272**	**285**	
Eenheid: kiloton					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					
CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**11**	**34**	**69**	**56**	
Eenheid: Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017

De meest recente data over CO2 reductie dateren uit 2021. Eind 2021 was de CO2 uitstoot voor bedrijven en industrie 67 kT lager dan in peiljaar 2017. Dit betekent dat het doel van 2030 al is bereikt. Welk deel hiervan het gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van onze inspanningen is niet te achterhalen.

We stimuleerden bedrijven om energie te besparen, zonnepanelen op dak te realiseren via een gebiedsgerichte en sectorgerichte aanpak op werklocaties. Met kantorenpark Gelderse Poort hebben we een Green deal gesloten. We zien dat kantoren gevestigd op Gelderse Poort naar aanleiding daarvan hun energielabel verbeterd hebben. Ook hebben we ons ingezet om kantoren te laten voldoen aan de energielabelverplichting die in 2023 ingaat. In het kader van de energiecrisisaanpak zijn we gestart met de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030

We hebben de website Arnhem Aan voor ondernemers gevuld met actuele informatie. We hebben vijf maatwerkgesprekken gevoerd met ondernemers. We hebben twee zakelijke energycafés gehouden, één voor de doelgroep kantoren en één voor de creatieve sector. Daarnaast hebben we tijdens een bijeenkomst van de horeca toelichting gegeven over verduurzamen.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 ten opzichte van 2017

De meest recente data over energiegebruik dateren uit 2021. Eind 2021 was er 258 TJ minder energieverbruik bij bedrijven en industrie dan in peiljaar 2017. Dit is circa 12%. Wat de invloed van de coronacrisis hierin is, is niet in te schatten, en ook niet of het gebruik na 2021 weer is gestegen. Met 12% liggen we op koers voor het doel van 15% in 2030.

We hebben begin 2022 alle adressen die nog niet voldoen aan het verplichte energielabel C voor kantoren een brief gestuurd. Hierop hebben we met 75 kantooreigenaren / gebruikers contact gehad. Ook hebben we een zakelijk Energycafé georganiseerd over dit onderwerp. Hierbij waren ongeveer 30 ondernemers aanwezig. Hier hebben we ook de green deal Gelderse Poort ondertekend waarin afspraken staan over de verduurzaming van de kantoren op kantorenpark Gelderse Poort. Vanwege de energiecrisis zijn we in december gestart met ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. Hierbij ondersteunen we bedrijven bij de verschillende stappen bij het besparen van energie.

Er zijn in 2022 100 energiecontroles en 80 hercontroles door de ODRA uitgevoerd. Ook is er voor 8 energiescans subsidie verstrekt in 2022. De subsidieregeling is per 31 december 2022 gesloten.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030

Eind 2022 lagen er 53.000 zonnepanelen op bedrijfsdaken. Hiermee liggen we op koers voor het doel van 2030. Een aantal kantoren op de Gelderse Poort is als onderdeel van de Green deal aan het onderzoeken of zij zonnepanelen op hun daken of een zonnecarport op hun parkeerplaats kunnen realiseren. Daarnaast zijn we gestart in samenwerking met een ondernemer en de StAB met een gebiedsgerichte aanpak via een green deal voor onder meer zon op dak op bedrijventerrein IJsseloord I. Ook hebben bedrijven zon-op-dak-projecten gerealiseerd. Een aantal van dergelijke goede voorbeelden hebben wij tijdens de actieweek 'Arnhem Aan de zon' in het zonnetje gezet.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030

Er zijn nog geen bedrijven aardgasvrij gemaakt. Bedrijven die in wijken liggen die, conform de Transitievisie Warmte, aardgasvrij worden, worden daarin meegenomen. Een voorbeeld hiervan is Kronenburg Smart Polder.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**193**	**178**	**139**	**143**	
Eenheid: kiloton					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					
CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**18**	**33**	**73**	**68**	
Eenheid: Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 ten opzichte van 2017

De meest recente data over CO2 uitstoot zijn van 2020. Sinds referentiejaar 2017 is 55 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen. Een deel van deze grote daling is vermoedelijk het gevolg van de coronacrisis. Het is aannemelijk dat de CO2 uitstoot van verkeer en vervoer na 2020 weer is toegenomen. De data hiervan zijn echter nog niet beschikbaar.

Werkgevers-aanpak modalshift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven

In 2022 is slechts op kleine schaal gewerkt aan het verminderen van autogebruik bij bedrijven. Alleen bedrijventerrein Gelderse Poort is voorzien van een e-hub. In het kader van het regionale programma Slim en Schoon onderweg werken we samen zes onderwijsinstellingen (HAN, Hogeschool van Hall Larenstein, Yuverta, RijnIJssel, ArtEZ en het Astrum College), twee vervoerders (NS en Connexxion) en gemeente Rheden aan duurzamere bereikbaarheid (door onder andere een modal shift) van de campus. In 2023 wordt een coördinator aangesteld, die samen met mobiliteitsmakelaars van de regio, bedrijven gaat faciliteren. Dit is ook in het kader van het regionale Slim en Schoon onderweg programma, waardoor er vanuit dat programma ook geld en capaciteit (mobiliteitsmakelaars) beschikbaar is.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen

In 2022 is het aantal deelauto's licht gegroeid, mede door aanvragen vanuit verschillende wijken. Het juridisch kader is nog niet klaar. Daar wordt in 2023 aan gewerkt. Free floating deelscooters en fietsen is door de uitspraken in de raad niet meer aan de orde. Ons deelmobiliteit beleid heeft een sterke link met het op te stellen duurzaam mobiliteitsplan. Zo vormen de hubs die daar een onderdeel van vormen belangrijke locaties om deelvervoer te plaatsen, en dragen lagere parkeernormen en een grote gebied met parkeerregulering eraan bij dat er meer behoefte is aan deelmobiliteit. Tegelijkertijd is deelmobiliteit ook een voorwaarde om lagere parkeernormen te kunnen toepassen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers

In 2022 zijn twee aanbestedingen uitgevoerd, zodat we in 2023 aan de slag kunnen met laadpleinen. Dit geeft een versnelling van de uitrol van laadinfrastructuur. Er zijn in 2022 een flink aantal snellaadpunten gerealiseerd in Arnhem. Hiermee komt het totaal op 48 snellaadpunten.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen.

In 2022 is een projectleider aangesteld. Deze is aan de slag gegaan met flankerend beleid. Er zijn middelen vrijgemaakt voor het realiseren van de zero emissie zone.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad

Behalve de taxi's die voor het doelgroepenvervoer gebruikt worden, zijn er nog geen eisen gesteld aan de taxi-branche.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer

Aanbieders van doelgroepenvervoer hebben de plicht om in 2023 met een plan te komen hoe zero emissie in 2030 wordt bereikt. In 2022 zijn gesprekken geweest met de aanbieders. De gemeente ontzorgt hen voor wat betreft de laadinfrastructuur.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn.

Inkoop en gebruik zero emissie voertuigen door de gemeente zelf is opgenomen in het Klimaatplan. We introduceren in 2023 een groeiplan naar 100 % zero emissie in 2030 uitvoering van onze eigen (infra)projecten voor via aanbesteding in lijn met de landelijke Routekaart Schoon en Emissieloos Bouwen.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie

De concessie is verlengd tot 2026. Wij blijven voor een nieuwe concessie sturen op een zero emissie concessie, met door inzet van trolley 2.0 bussen.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem

In 2022 hebben we geen inspanning hoeven leveren voor de groei van het aantal personenwagens dat in Arnhem komt tanken. Die groei was autonoom en de doelstelling is gehaald.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**381**	**379**	**323**	**331**	
Eenheid: kiloton					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					
CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**3**	**1**	**55**		
Eenheid: Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld. met nog 6 MWp in voorbereiding.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden gerealiseerd

In 2022 zijn er 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**11**	**13**	**16**	**20**	
Eenheid: Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**4**	**5**	**9**	**13**	
Eenheid: Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017					
Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)					

Meer bewustwording en gedragsverandering

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan en het energieloket bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt aangepast naar aanleiding van wat we ophalen bij de bewoners en ondernemers. Mede door de hoge energieprijzen zijn veel inwoners en bedrijven in 2022 aan de slag gegaan met energiebesparing en duurzame opwek. Hierbij zijn zij geholpen door diverse doelgroepgerichte inspanningen, acties en instrumenten vanuit het programma New energy made in Arnhem, waaronder Energieloket Arnhem, Energiecoaches, Energiebank, Wijkklusteams, Duurzaamheidslening en Arnhem zet de knop om (bedrijven).

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN

In 2022 zijn twee stadsbrede communicatiecampagnes gehouden: Arnhem aan de zon (over zonnepanelen) in het voorjaar en Arnhem aan de slag (over isolatie) in het najaar. Deze acties hebben veel publiciteit gegenereerd en veel bezoekers naar de website Arnhem Aan getrokken.
Op de thema's gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie en grootschalige opwek zijn communicatie- en bewustwordingsacties uitgevoerd onder de vlag van Arnhem Aan.

- Gebouwde omgeving: Veel communicatie over werven en aanvragen energiecoaches energiearmoede en subsidieregelingen Arnhem oost.
- Bedrijven en industrie: Actie winkeldeuren sluiten en Arnhem zet de knop om - uitdelen meetapparatuur en energiescans.
- Grootschalige opwek: Het energypark en informatiecentrum (wind en zon) Koningspleij noord is in juni 2022 formeel geopend. Het informatiecentrum heeft al vele bezoekers gehad: scholen, overheden, bedrijven en geïnteresseerden.
- Duurzame mobiliteit: Filmpje Europees project Clean mobile energy en in december heeft Arnhem het eindevent georganiseerd van dit project. Verder is de zonnecarport met laadpalen bij winkelcentrum Presikhaaf in het nieuws geweest.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**9.459**	**12.802**	**15.369**	**14.106**	**22.611**

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

BBV-indicatoren (niet gekoppeld aan een doel)

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Hernieuwbare elektriciteit	**3,0**	**4,0**	**6,0**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rjikswaterstaat - Klimaatmonitor

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Energiecoaches proactief inzetten tegen energiearmoede (21M248)

Als onderdeel van de aanpak energiearmoede worden huishoudens proactief benaderd. In onder andere de wijken Geitenkamp en het Spijkerkwartier worden inwoners proactief benaderd door regelmatig aanwezig te zijn op straat, door aan te sluiten bij wijkactiviteiten en door samen op te trekken met de woningcorporaties bij huis-aan-huis benaderen van inwoners. Er worden mini-workshops gegeven in de buurthuizen. In het deelproject Energiecoach Malburgen worden huishoudens huis-aan-huis benaderd. De energiecoaches bellen aan, gaan in gesprek en bieden energie-coaching aan. De proactieve benadering is een integraal onderdeel van de aanpak energiearmoede.

Extra inzet tegengaan energiearmoede (21M256)

In de brief aan de raad van 19 april 2022 hebben we de raad geïnformeerd over de benutting van het extra budget dat we van het Rijk hebben ontvangen voor de aanpak energiearmoede. We hebben in de brief aangegeven dat we daarmee de motie als afgedaan beschouwen.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	4.528	5.387	10.903	5.912	4.991
Baten	1.728	232	6.042	1.224	-4.818
Saldo lasten en baten	***-2.799***	***-5.155***	***-4.861***	***-4.688***	***173***
Toevoegingen aan reserves	635	0	6.343	7.103	-760
Onttrekkingen aan reserves	543	3.114	6.696	6.743	47
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-92***	***3.114***	***353***	***-360***	***-713***
Gerealiseerd resultaat	**-2.891**	**-2.041**	**-4.508**	**-5.049**	**-541**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	5.108	V			
Duurzaamheid incl energietransitie	2.500	V	Smart polder, zie ook lasten	I	BR
Duurzaamheid incl energietransitie	1.508	V	Vertraging uitvoering verduurzaming Arnhem-Oost	I	BR
Duurzaamheid incl energietransitie	1.100	V	Energie armoede, zie ook de baten	I	BR
Baten	-4.848	N			
Duurzaamheid incl energietransitie	-1.100	N	Energie armoede, zie ook lasten	I	BR
Duurzaamheid incl energietransitie	-1.248	N	Vertraging uitvoering verduurzaming Arnhem-Oost	I	BR
Duurzaamheid incl energietransitie	-2.500	N	Smart polder, zie ook baten	I	BR
Toevoegingen aan reserves	-364	N			
Duurzaamheid incl energietransitie	-364	N	Vertraging uitvoering verduurzaming Arnhem-Oost	I	BR
Onttrekkingen aan reserves	104	V			
Duurzaamheid incl energietransitie	104	V	Vertraging uitvoering verduurzaming Arnhem-Oost	I	BR

Subsidie energiearmoede en smart polder
De subsidie voor energiearmoede is voor een deel als lasten begroot in 2022, hiertegen over is deze subsidie ook als baten begroot. Per saldo heeft dit geen financieel resultaat opgeleverd. De niet bestede subsidie is beschikbaar voor de komende periode.
De subsidie voor smartpolder is zowel in de lasten als in de baten begroot. Omdat dit project vertraging heeft opgelopen wordt de niet bestede subsidie vanaf 2023 ingezet.

Vertraging uitvoering verduurzaming woningen Arnhem-Oost
De uitvoering van de verduurzaming van woningen in het kader van het project Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost gaat langzamer dan verwacht. Hierdoor is € 1.508.000 minder besteed dan begroot. Door de vertraging is er echter minder subsidie gebruikt, zijn er minder eigen bijdragen van de woningeigenaren ontvangen én is er minder cofinanciering aangewend. Dit resulteert in lagere dekking (baten) dan begroot van € 1.248.000 (nadeel). Doordat de hiervoor beschreven voordelen en nadelen zijn gecompenseerd in de reserves is het resultaat van de vertraging financieel neutraal.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

De regio Arnhem Nijmegen groeit sterk. Vooral de steden Arnhem en Nijmegen zijn relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. Daarom hebben Rijk, provincie en deze regio een woondeal gesloten. Het doel daarvan is het structureel verbeteren van de woningmarkt, op een duurzame en circulaire manier. De regio Arnhem-Nijmegen en regio Foodvalley vormen samen de groenste metropoolregio van het land. Om naast de groei van deze regio ook het groene profiel te versterken zijn er met het Rijk en provincie eveneens afspraken gemaakt om een verstedelijkingsstrategie op te stellen met als doel een integrale visie op de relatie tussen leefomgeving, wonen, economie en bereikbaarheid. De verstedelijkingsstrategie geeft richting aan de ruimtelijke ontwikkeling in breder regionaal verband en wordt voor Arnhem vertaald in onder andere de Omgevingsvisie en gebiedsgerichte ontwikkelperspectieven voor versnellingslocaties zoals benoemd in de woondeal.
De wetgeving, en het bijbehorende instrumentarium in het ruimtelijke domein gaat met de invoering van de Omgevingswet (per 1 januari 2024) veranderen.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Voor een stad die ruimte geeft aan nieuwe initiatieven en waarden in stand houdt of verbetert

Arnhem geeft richting

Deze doelstelling is op koers. Zie de toelichting bij de inspanning hieronder 'Doorwerking Omgevingsvisie'.

Doorwerking omgevingsvisie

Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. De ontwerp-omgevingsvisie is in november 2022 door het college vastgesteld. Naar verwachting wordt in het tweede kwartaal 2023 de definitieve visie ter besluitvorming aan de raad aangeboden. De omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende beleidsuitwerkingen en gebiedsvisies. Hierin geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten. Voor de onderdelen mobiliteit en wonen en voor een aantal gebiedsuitwerkingen zijn inmiddels de startnotities ter besluitvorming voorgelegd aan de gemeenteraad.

Arnhem is fysiek op orde

De gemeentelijke inspanningen lopen op koers. Zie voor de toelichting de inspanning 'toewerken naar integraal omgevingsplan' hieronder.

Toewerken naar integraal omgevingsplan

Ook in 2023 gaan we verder met het terugbrengen van het aantal beheergerichte plannen en bereiden we deze plannen voor op de nieuwe technische standaarden die straks gelden onder de Omgevingswet. We verwachten eind 2023 de basis voor het grootste deel op orde te hebben zodat we daarna themagewijs het omgevingsplan verder kunnen aanvullen met regels uit onze verordeningen.

Arnhem maakt mogelijk

We werken stapsgewijs aan de verbetering van de dienstverlening aan inwoners en bedrijven als het gaat om het toetsen en vergunnen van hun ruimtelijke initiatief. Dit doen we enerzijds door het inrichten van een digitaal loket waarin alle relevante informatie over de fysieke leefomgeving goed vindbaar, betrouwbaar en volledig is. Anderzijds door het doorontwikkelen van het initiatievenberaad in zogenaamde initiatief- en omgevingstafels waarin initiatieven op integrale wijze getoetst en vergund kunnen worden. We werken hierin nauw samen met de ODRA en de inspanningen liggen op koers.

Inrichting van de aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet verschoven naar 1 januari 2024. De reden is dat de minister wil dat de Omgevingswet op een verantwoorde manier wordt ingevoerd. Door het uitstel is er meer tijd is om goed te oefenen met de nieuwe ICT-systemen (Digitaal Stelsel Omgevingswet DSO). Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Op dit moment is nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechterd. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Milieubeheer en -handhaving leveren een bijdrage aan gezonde leefbare wijken en openbare ruimte

Zie de toelichtingen bij de hieronder benoemde inspanningen.

Activiteiten energie, duurzaamheid en luchtkwaliteit uitvoeren

De milieuzone geldt per 1-1-2022 voor vrachtwagens emissieklasse 6, alle andere worden geweerd. In het verlengde hiervan is in 2022 een start gemaakt met de voorbereidingen van de zero-emissie-zone voor de binnenstad van Arnhem (per 1-1-2026). De luchtkwaliteit in de binnenstad van Arnhem schommelt nog steeds rond de grenswaarde (wet Milieubeheer) op de centrumring. De inspanningen zijn er nu op gericht om de oude WHO-normen voor fijnstof (PM10 en PM2,5) te halen.
Een belangrijke maatregel in 2022 was de sloopregeling voor brommers en snorfietsen. Deze regeling was erg populair en wordt voortgezet tot september 2023.

We gaan door op de huidige lijn wat betreft het voorkomen van hinder door houtstook, door middel van voorlichting en informatie.
Het burgermeetnet verbinden we aan het landelijke project van het RIVM: Samen meten. Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.

Voor een toelichting op de onderdelen energie en klimaat zie het programma Klimaat en energie.

Activiteiten bodem en ondergrond uitvoeren

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2022 zijn er nog 13 locaties, voornamelijk ter plaatse van (voormalige) bedrijven, waar een (meerjarige) sanering loopt. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 30-50 tuinen).

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren

Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt rekening gehouden met de aanwezigheid van risicovolle activiteiten. Indien nodig wordt afgestemd met de VGGM/brandweer als onderdeel van de verantwoording van de risico’s.

Activiteiten geluidshinder uitvoeren

Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 is op 25 januari 2022 vastgesteld. Op basis hiervan zijn de Utrechtsestraat, Voetiuslaan, IJssellaan, Volkerakstraat, Thomas a Kempislaan, St. Laurentiuslaan en de Koppelstraat voorzien van stil asfalt. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren

Het milieutoezicht bij bedrijven wordt uitgevoerd volgens de geactualiseerde toezichtstrategie 2022-2025.

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Omgevingswet en burgerparticipatie (21A54)
De tekst is conform het amendement aangepast in de Begroting 2022.

Ontwerpprincipes verstedelijking meenemen (21A60)
De tekst is conform het amendement aangepast in de Begroting 2022.

Complete procesplanning voor woningbouwplannen: doorloop versnellen (21M224)
De motie 21M224 (Complete procesplanning voor woningbouwplannen: doorloop versnellen) is op 14 juni met een raadsbrief afgedaan.

Duurzaamheid zichtbaar maken (21M227)
Afgesproken is ‘Duurzaamheid zichtbaar maken’ als integraal onderdeel van de verduurzamingsaanpak mee te nemen. Voor de projectmatige uitvoering van de verduurzaming zijn in deze Begroting extra middelen opgenomen. Dit is nodig om gemeentelijke ambities in het juiste tempo uit te kunnen voeren (enkel maatregelen meenemen in het planmatig onderhoud zorgt voor een veel te lange doorlooptijd). Het zichtbaar maken van de verduurzaming zal in het project meegenomen worden als integraal onderdeel. Op verschillende plaatsen is gecommuniceerd over maatregelen die tot nu toe zijn doorgevoerd (zoals bijvoorbeeld over het vervangen van de verlichting in de parkeergarage Musis voor LED-verlichting).

Leegstand inzichtelijk (21M257)
Afgesproken is eens in het half jaar een lijst met leegstaande panden aan de raad te verschaffen. Dit is nog niet gebeurd, aangezien op dit moment er geen leegstand van panden is.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	44.030	38.631	44.817	25.993	18.823
Baten	46.480	33.889	42.083	16.572	-25.511
Saldo lasten en baten	***2.451***	***-4.742***	***-2.734***	***-9.421***	***-6.687***
Toevoegingen aan reserves	8.753	176	7.274	5.107	2.167
Onttrekkingen aan reserves	5.878	90	3.595	7.309	3.714
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.875***	***-86***	***-3.679***	***2.202***	***5.880***
Gerealiseerd resultaat	**-425**	**-4.829**	**-6.413**	**-7.220**	**-807**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	18.440	V			
Grondzaken	16.133	V	Fasering projecten grondexploitatie	I	AR
Grondzaken	4.483	V	Fasering projecten ruimtelijke ontwikkeling en anterieure overeenkomsten	I	AR
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	1.489	V	Flexwonen doelgroepen	I	AR
Water, milieu en luchtkwaliteit	-390	N	Woonwagenlocatie Bethanienstraat: grondwal en uitbreiding	I	BR
ODRA, vergunning en handhaving	-168	N	ODRA	I	AR
Grondzaken	-3.107	N	Resultaat grondexploitatie	I	BR
Baten	-25.759	N			
ODRA, vergunning en handhaving	-521	N	ODRA	I	AR
Water, milieu en luchtkwaliteit	-1.004	N	Woonwagenlocatie Bethanienstraat: grondwal en uitbreiding	I	BR
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	-1.499	N	Flexwonen doelgroepen	I	AR
Grondzaken	-1.979	N	Resultaat grondexploitatie	I	BR
Grondzaken	-4.593	N	Fasering projecten ruimtelijke ontwikkeling en anterieure overeenkomsten	I	AR
Grondzaken	-16.163	N	Fasering projecten grondexploitatie	I	AR
Toevoegingen aan reserves	2.785	V			
Grondzaken	1.723	V	Resultaat grondexploitatie	I	BR
Water, milieu en luchtkwaliteit	1.062	V	Woonwagenlocatie Bethanienstraat: grondwal en uitbreiding	I	BR

Onttrekkingen aan reserves	3.695	V			
Grondzaken	3.363	V	Resultaat grondexploitatie	I	BR
Water, milieu en luchtkwaliteit	332	V	Woonwagenlocatie Bethanienstraat: grondwal en uitbreiding	I	BR

Fasering projecten grondexploitatie
Fasering in de voortgang van de bouwgronden in exploitatie (BIE ofwel grondexploitatieprojecten) leidt tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten in 2022. Het saldo van de lasten en baten 2022 op deze projecten wordt als onderhanden werk opgenomen op de balans, waardoor er geen resultaat ontstaat voor de exploitatie. Het voordeel op de lasten valt weg tegen het nadeel op de baten.

Fasering overige projecten ruimtelijke ontwikkeling en anterieure overeenkomsten
Fasering in de voortgang van de projecten leidt tot afwijkingen op de geraamde lasten en baten in 2022. Het saldo van de lasten en baten 2022 op de projecten wordt als onderhanden werk opgenomen op de balans waardoor er per saldo geen resultaat ontstaat voor de exploitatie. Het voordeel op de lasten valt weg tegen het nadeel op de baten.

Flexwonen doelgroepen
Het budget is bedoeld om spoedzoekers tijdelijk te huisvesten op het Merwedeterrein/ onderdeel Spoorzone Oost. In verband met de stijgende bouwkosten en de complexiteit om verplaatsbare woningen te realiseren lopen we vertraging op. Dit maakt dat we bedragen in 2022 hebben uitgeven aan plankosten, maar nog niet aan uitvoeringskosten (onder andere bouw- en woonrijp maken van de grond). We zijn nog volop met het project, ook in afstemming met het Rijk, bezig en hopen in 2023 de bedragen uit te geven aan het bouw- en woonrijp maken. Dit geeft zowel een voordeel op de lasten als een nadeel op de baten die tegen elkaar wegvallen.

Woonwagenlocatie Bethaniëstraat: grondwal en uitbreiding
In 2022 is gestart met de voorbereiding van de verwijdering van de grondwal. In het overleg met bewoners en andere stakeholders in de wijk is besloten om te onderzoeken of een gelijktijdige herinrichting, met extra standplaatsen, mogelijk is. Hiervoor is in 2022 een nieuw inrichtingsplan gemaakt. Om die reden zijn voor uitvoering van de sanering aan de grondwal nog geen kosten in 2022 en zal dit in 2023 plaatsvinden. De subsidie dat vanuit het rijk is ontvangen is in 2022 niet besteed en geeft daarom een hoge afwijking in de baten. Daar tegenover staat een lagere toevoeging aan de reserve van het wel ontvangen maar niet bestede deel van het subsidiebedrag ter hoogte van € 762.000.

De overige afwijking van € 300.000 heeft betrekking op de woonwagenlocaties en valt weg tegen een even groot voordeel op S12. Per saldo is de afwijking 0”.

ODRA
Het totaal aantal verstrekte WABO vergunningen in 2022 is vergelijkbaar aan 2021 alleen zijn er in 2022 minder vergunningen verleend voor projecten met een hogere bouwsom. De realisatie van de baten valt daarmee € 0,5 miljoen lager uit dan begroot terwijl de werkzaamheden hiervoor arbeidsintensiever zijn, met als gevolg hogere lasten ad. € 168.000.

Resultaat Grondexploitatie
Het resultaat op de grondexploitatie is € 2.245.000 nadelig (verschil tussen geboekte lasten en baten). In de begroting werd rekening gehouden met een voordelig resultaat van € 2.841.000. Het resultaat is daarmee € 5.086.000 nadeliger dan begroot, verdeeld over een nadeel van € 3.107.000 op de lasten en een nadeel van € 1.979.000 op de baten.

Het totale resultaat op de geboekte bedragen, ad € 2.245.000, kan als volgt worden gespecificeerd:

a. mutaties voorzieningen uit doorrekening toekomstige ontwikkelingen	€ 1.299.000 V	
b. resultaat op erfpachten door verkoop en hogere canon baten		€ 1.285.000 V
c. beheer strategische posities		€ 120.000 V
d. overige kosten	-/-	€ 193.000 N
e. kosten uit voorstudies	-/	€ 1.296.000 N
f. terugboeken tussentijdse winstneming op 3 projecten	-/-	€ 3.460.000 N

subtotaal	-/-	**€ 2.245.000 N**

In de begroting werd rekening gehouden met:		
a. mutaties voorzieningen uit doorrekening toekomstige ontwikkelingen		€ 1.723.000 V
b. resultaat op erfpachten door verkoop en hogere canon baten		€ 1.168.000 V
e. kosten uit voorstudies	-/-	€ 100.000 N
f. tussentijdse winstneming		€ 50.000 V
subtotaal		**€ 2.841.000 V**

Het verschil ten opzichte van de begroting bedraagt	-/-	**€ 5.086.000 N**

Het terugboeken van eerder genomen winsten wordt veroorzaakt door gestegen kosten voor bouwrijp maken en de neerwaartse druk op de grondprijzen onder andere door de gestegen hypotheekrente. De kosten voor voorstudies zijn hoger dan begroot. Dit komt door het grote aantal lopende voorstudies (6) en de complexiteit ervan. Het grootste aandeel in deze kosten neemt het plan gebiedsexploitatie Kronenburg in. Doordat de besluitvorming hierover in 2023 heeft plaatsgevonden worden de voorstudie kosten van € 720.000 conform de BBV richtlijnen direct ten laste van het resultaat genomen. Tot slot valt het voordeel uit de mutaties voorzieningen € 424.000 lager uit dan begroot.

Het nadelig resultaat van € 5.086.000 wordt als volgt verrekend met de BR Grondexploitatie:

a. niet uitvoeren van een geraamde dotatie aan de BR Grondexploitatie	€ 1.723.000 V
b. onttrekking aan de BR Grondexploitatie	€ 3.363.000 V

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden (VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;

- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie en klimaatadaptatie, zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. In de Arnhemse woonprincipes 2016-2025 wil Arnhem haar positie als aantrekkelijke woonstad, onderscheidend in de regio, versterken. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de volgende onderdelen: wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Daarbij is klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname ook bij aan klimaatadaptatie.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gedaan

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem biedt woonruimte

Beschikbare en betaalbare woningen

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. In 2022 werden zo'n 700 woningen opgeleverd. In 2021 waren dat er nog meer dan 1200. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol. In 2022 zijn een aantal activiteiten uitgevoerd, die kunnen helpen dit tij te keren:

- Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend.
- Om beter te kunnen sturen op de bouw van betaalbare woningen kennen we sinds 2022 een doelgroepenverordening. Hierdoor kunnen we in bestemmingsplannen (afdwingbare) afspraken opnemen over betaalbare woningbouw. Door deze doelgroepenverordening lukt het bij nieuwe plannen beter om te komen tot optimalere woningbouwprogramma's. Dit instrument blijkt noodzakelijk; in onze harde plannen zitten op dit moment nog teveel dure (huur)woningen, waardoor extra sturing bij de zachte plannen benodigd is.
- Met het invoeren van de opkoopbescherming worden sinds begin dit jaar goedkope koopwoningen beschermd, zodat de voorraad goedkope koopwoningen bereikbaar blijft voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen

Tussen 2018 en 2021 werden in Arnhem relatief veel woningen opgeleverd. Jaarlijks was er sprake van meer dan 1000 woningtoevoegingen. Kwantitatief liepen we daardoor voor op onze opgave. Kijkende naar de woningbouwcijfers over 2022 zien we een beperkte vooruitgang: Het aantal verleende vergunningen lag dit jaar lager dan voorheen en er werden minder woningen gerealiseerd dan voorgaande jaren. Ook de cijfers over de segmenten waarin woningen de afgelopen jaren zijn opgeleverd stemmen nog niet tevreden. De afgelopen jaren zien we dat vooral het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid. Dat tij willen we keren: in november 2022 stelden we de gemeenteraad via een raadsbrief bij de Voortgangsrapportage Arnhem Biedt Woonruimte op de hoogte van vier actielijnen om te komen tot voldoende (betaalbare) woningen.

Belangrijk aspect is dat we zien dat de differentiatie van wijken moeizaam van de grond komt. Corporaties hebben met name posities in de kwetsbare wijken en in veerkrachtige wijken komen beperkt ontwikkellocaties vrij. Er zijn maar weinig toevoegingen van woningen voor lage inkomens in wijken met mensen met relatief hoge inkomens.

Doorstroming bevorderen

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 heeft de eerste verhuizing plaatsgevonden van een corporatiehuurder naar een (sociale) huurwoning.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2022 hebben we de gemeenteraad een Woon-Zorg-Nota aangeboden, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen.

Voldoende woningen voor alle Arnhemmers/ voor bijzondere doelgroepen

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen. Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast voldeden we ook in het jaar 2022 weer aan onze taakstelling voor het huisvesten van statushouders.

Omdat er een grote groep 'spoedzoekers' blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedetterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project 'Coehoorn' worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren.

In 2022 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad aangebode. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment lopen gesprekken voor de realisatie van flexibele woonvormen op het Merwedeterrein en worden andere locaties verkend. Voor het Merwedeterrein is een substantiële subsidie van het Rijk beschikbaar gesteld.

Uitbreiden woonwagenlocaties

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Hierdoor zijn regels aangepast op de specifieke situatie van woonwagenbewoners.

Om in Arnhem het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden, zijn op meerdere locaties in 2022 projecten opgestart. Bij locatie ‘Gelderse Rooslaan’ is een pilotproject opgestart om te komen tot vier extra standplaatsen. Bij locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt om te komen tot extra standplaatsen. In 2022 is een eerste schetsplan voorgelegd aan de bewoners. Het ontwerp is overwegend positief ontvangen. De komende tijd wordt een aangepaste versie op basis van de feedback van de bewoners weer voorgelegd.

Huisvesting arbeidsmigranten

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. Vanuit de regio is in 2022 een handreiking opgesteld. Hieraan wordt verder uitvoering gegeven in samenwerking met bedrijfsleven en de regiogemeenten.
Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2022 voorbereidingen getroffen om een lokaal beleidskader op te stellen. Over dit kader informeren we de gemeenteraad nader in 2023. In de regio voeren wij tevens, via de Groene Metropoolregio, gesprekken over een regionaal kader.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Studentenhuisvesting en starters

In 2022 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2022 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2022 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Wel zijn wij samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Doelgroepenverordening

Een doelgroepenverordening is door de gemeenteraad in februari 2022 vastgesteld. Hierdoor kan de gemeente via bestemmingsplannen betaalbare woningbouw afdwingen. Het instrument dient vooral als 'stok achter de deur' om in de voorbereidende fase van woningbouwontwikkeling tot het gewenste woningbouwprogramma te komen, in overeenstemming met het Arnhemse vastgestelde beleid.

Beleid op splitsen en verkameren

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Discriminatie op de woningmarkt

In Arnhem vormt discriminatie op de woningmarkt een serieus probleem. In het uitvoeringsplan van ‘Vrij zijn in Arnhem’ hebben we de gemeenteraad in oktober 2022 op de hoogte gebracht van acties vanuit het ‘domein wonen’ om discriminatie op de woningmarkt aan te pakken. Deze acties zijn in 2022 opgestart. Eerder in 2022 publiceerden we het onderzoek naar discriminatie op de woningmarkt.

Zoals ook beschreven bij “studentenhuisvesting en starters” zijn wij als gemeente een traject ingegaan om discriminatie/uitsluiting op de kamermarkt aan te pakken. Dit doen we zodat ook onze studentenkamermarkt inclusief en bereikbaar is voor iedereen.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Woningvoorraad	**74.416**	**75.632**	**76.727**	**77.839**	**79.065**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**11**	**9**	**12**	**6**	**7**
Eenheid: Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen per 1000 woningen					
Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**551**	**561**	**297**	**937**	**211**
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**6**	**16**	**16**	**8**	
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop	**44**	**44**	**44**	**43**	**43**
Eenheid: % koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit	**36**	**36**	**36**	**35**	**35**
Eenheid: % corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur	**19**	**20**	**20**	**21**	**22**
Eenheid: % woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron: CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie	**1.327**	**1.204**	**872**		
Eenheid: Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron: ODRA/CBS					

Kwalitatieve en toekomstbestendige woningvoorraad

Mede door de energiecrisis zijn we in 2022 genoodzaakt om stappen te zetten om energiearmoede te voorkomen en om woningen te verduurzamen. Met woningcorporaties maken we prestatieafspraken over verduurzaming van het bezit. Over onze overige inzet is meer informatie te vinden onder het programma Klimaat en energie.

In 2022 is aan de gemeenteraad een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota biedt aanknopingspunten om de Arnhemse woningvoorraad de komende jaren geschikter te maken voor mensen in alle levensfases. We willen hier nadrukkelijker op sturen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de Arnhemse Woonprincipes houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als 'levensloopgeschikt' of 'rolstoeltoegankelijk'. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2022 is aan de gemeenteraad een Woon-Zorg-Nota aangeboden. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Gezond binnenklimaat

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich in 2022 een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (amendement 21A58 Minimale woonkwaliteit in begroting)

Aan de ODRA is de opdracht gegeven om nadrukkelijker toe te zien op de woonkwaliteit en regels uit het Bouwbesluit bij bestaande woningen. Omdat in de meeste gevallen de kwaliteit van een woning niet dusdanig slecht is dat de ODRA überhaupt de bevoegdheid heeft om in te grijpen, verkennen we hoe we het mogelijk kunnen maken op een gemakkelijke manier melding te doen, waarbij niet te veel beslag wordt gelegd op de capaciteit van de ODRA. Op de website van Arnhem hebben we daarom al wel stappenplannen gepubliceerd over waar bewoners terecht kunnen bij (bijvoorbeeld) problemen met ongezonde woningen of slecht onderhouden woningen.

Woningen verduurzamen

De transitievisie warmte is in 2021 opgesteld in samenwerking met de corporaties en begin 2022 door de gemeenteraad vastgesteld. De renovaties die door de corporaties worden uitgevoerd leiden tot betere energiekwaliteit van de woningen. Dit wordt na afloop van het jaar gemonitord. De urgentie om woningen te verduurzamen wordt steeds hoger, door de enorme stijging van de gasprijzen. Daarom hebben de corporaties en de gemeente in mei 2022 afgesproken om een versnellingsplan verduurzamen bestaande woningen te ontwikkelen. De uitvoering van het project verbeteren particuliere woningen ArnhemOost (gefinancierd vanuit het Volkshuisvestingsfonds) is gestart met een collectieve en een individuele aanpak (SEWA-regeling).

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Rapportcijfer woning		**7,7**		**7,7**	

Eenheid: Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10

Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Leefbare woonomgeving

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2022 hebben we de gemeenteraad raad een woon-zorg-nota aangeboden dat nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren’.

Goed verhuurderschap

In Arnhem willen we de positie van huurders versterken. In 2022 klopte een recordaantal van 1200 Arnhemmers aan bij het Huurdershuis met een woon- of huurkwestie. In 2022 hebben we het Huurdershuis incidenteel extra middelen gegeven om huurders beter bij te staan bij hun kwesties met verhuurders. Per 2023 verdubbelen we de subsidie aan het Huurdershuis.

In 2022 zijn voorbereidingen getroffen voor de invoering van verhuurdersvergunningen in Arnhem. Door het invoeren van een vergunningstelsel waarbij voorwaarden worden gesteld aan verhuur, kunnen excessen worden voorkomen. De exploitatie van panden waarin excessen veelvuldig plaatsvinden kan worden verboden.

Opkoopbescherming

In 2022 was Arnhem één van de eerste gemeenten die de opkoopbescherming invoerde. Doel van de maatregel is het beschermen van koopwoningen in het goedkope en middeldure segment tegen opkoopgedrag door particuliere investeerders, die de woning niet gebruiken om zelf te bewonen, maar om rendement te behalen. Daardoor beschermen we in Arnhem goedkopere koopwoningen, zodat ook starters en mensen met een kleinere portemonnee kans maken op een dergelijke woning.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Leefbaarheid in eigen buurt		**7,2**		**7,2**	
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving		**7,4**		**7,4**	
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Arnhem-Oost

Doelen Arnhem-Oost

Zie voor de toelichting hieronder de inspanning 'vier ontwikkellijnen' en de toelichting binnen diverse andere programma's.

Vier ontwikkellijnen

De Arnhem-Oost-aanpak is vertaald in 4 ontwikkellijnen die tezamen een integraal perspectief vormen op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem en die alle ten goede komen aan meer kansen en perspectief voor een nieuwe generatie. De nadruk ligt in deze wijkaanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek. De ontwikkellijnen vormen samen met de wijkanalyses en andere analyses een leidraad om te komen tot de ambities over 18 jaar. De doelen en bijbehorende indicatoren voor de komende vier jaar worden opgenomen in de wijkuitvoeringsplannen. De ontwikkellijnen zijn niet alleen een doel om naartoe te werken, maar zijn iets waar wij elke dag in de buurt mee bezig willen zijn. De vier ontwikkellijnen zijn:

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.
2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners zijn aan het werk als ze dat kunnen of ze doen mee.
3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond, zowel fysiek als mentaal.
4. Ieder kan opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

Afgelopen jaar is uitvoering gegeven aan de uitvoeringsagenda Arnhem-Oost. Voor het komende jaar wordt deze agenda verder doorontwikkeld: er komen meer integrale aanpakken gericht op veiligheid, buurtleefbaarheid en onderwijs en zorg in de Arnhem-Oost-wijken. De raad zal hier in het eerste kwartaal over worden geïnformeerd met een raadsbrief. Komend jaar staat in het teken van het bouwen en ontwikkelen van een extern programmabureau. Hiervoor is een kwartiermaker aangetrokken.

Een schone, groene én klimaatbestendige openbare ruimte

Naar een klimaatadaptieve stad

In 2022 is er verder gewerkt aan het klimaatbestendig maken van de stad. Veel onderhoudsmaatregelen zijn gecombineerd met het aanbrengen van extra groen en bomen, o.a. in de omgeving van het Willemsplein en in de Steenstraat. Ook is de waterberging vergroot bij diverse projecten. Een voorbeeld hiervan is een nieuwe overstort bij het Spijkerkwartier, waardoor de kans op wateroverlast in deze wijk aanzienlijk is verkleind. Ook zijn er diverse acties geweest om bewoners te stimuleren om maatregelen op hun eigen terrein te nemen, zoals het 'NK tegelwippen'. Ook is de eerste fase van de 'groene route Malburgen' uitgevoerd. De uitvoeringsagenda klimaatadaptatie vormt bij dit alles de leidraad voor de planning en prioritering van maatregelen.

Stimuleren en faciliteren

Er wordt veel gebruik gemaakt van de (uitgebreide) subsidiemogelijkheden door bewoners en bedrijven. Initiatiefnemers worden ondersteund met kennis en een financiële bijdrage wanneer ze hun eigen terrein vergroenen of geschikt maken voor infiltratie van hemelwater.

Klimaattoets

De voorbereidingen voor het opzetten van de klimaattoets lopen. Een eerste operationele versie verwachten we voorjaar 2023.

Gebiedsgerichte maatregelen

Op diverse plekken in Arnhem worden projecten uitgevoerd waarmee de klimaatbestendigheid wordt vergroot. Ook wordt er gewerkt aan plannen voor toekomstige projecten waarmee we Arnhem meer klimaatadaptief maken.

Minder verharding

Er is inmiddels een monitoringssysteem in ontwikkeling waarmee we kunnen volgen hoe de hoeveelheid verharding zich in Arnhem ontwikkelt. Met ingang van 2023 kunnen we hiermee volgen in welke mate de hoeveelheid verharding vermindert als gevolg van diverse maatregelen.

Arnhem als koploper

De samenwerking met de onderwijsinstellingen levert ons bruikbare resultaten zoals bijvoorbeeld de studie 'Arnhem 2120' en de Arnhemse hittekaart die in het najaar 2022 is geactualiseerd. Deze helpt ons om het beleid aan te scherpen en daarmee effectiever te maken.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Vergroening/ verstening van tuinen					

Eenheid: Percentage

Bron: Eigen data; deze indicator wordt vanaf 2022 voor het eerst gemeten (Uitvoeringsagenda klimaatadaptatie).

Arnhems groen versterken

Op diverse fronten werken we aan de versterking van het Arnhemse groen, zo is in 2022 uitvoering gegeven aan de motie om 10.000 extra bomen te planten. Meer voorbeelden staan in de toelichting hieronder. De groenvisie vormt daarbij onze leidraad.

Herkenbare stad: Alle (verpachte) agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem kennen natuurinclusieve landbouw, waar mogelijk biologisch

Voor de agrarische gronden (in en rond de stadsparken, het buitengebied van Arnhem Noord en rond de uiterwaarden van de Rijn en IJssel) die reeds in beheer zijn van gemeente Arnhem, geldt natuurinclusief/ natuurvolgend beheer. Daar waar wij de grond niet in eigen beheer hebben, maken we afspraken met pachters over natuurinclusief beheer van deze gronden. Onder begeleiding van adviesbureaus Eelerwouden en Land&Co worden samen met de betrokken pachters actief stappen gezet ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarische natuur- en landschapsbeheer. Hoewel deze transitie een proces van een lange adem is, lopen we op schema.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen en bos in Arnhem

Het aanplanten van extra bomen en bos loopt voorspoedig. Op diverse hittegebieden in de stad zijn extra bomen geplant zoals bijvoorbeeld aan de Jansbuitensingel, Jansbinnensingel, het Jansplein en in de Steenstraat. Het wijkklimaatbosje in Presikhaaf is aangeplant samen met schoolkinderen uit de wijk. Het verzorgen van de groeiplaatsen van oudere park- en stadsbomen loopt conform planning. We betrekken het Boom Kwaliteitsteam Arnhem en de Arnhemse Bomenbond om te komen tot een beheerplan voor de Beukenlaan. Het streven 10.000 extra bomen te planten in het plantseizoen 2022-2023 is gelukt en gereed.

Herkenbare stad: In stand houden van gezonde bossen en parken

In 2022 zijn extra medewerkers in dienst getreden zodat er volop gewerkt kan worden aan het uitvoeren van noodzakelijke kwaliteitsverbeteringen. We werken aan betere bosbodems waar water wordt vastgehouden, stikstof wordt gebufferd en er voldoende licht op de bodems komt om een kruiden- en struiklaag van diverse soorten te ontwikkelen. In het najaar van 2022 zijn soorten met rijker strooisel (loofsoorten) aangeplant in Sonsbeek en Kemperheide. Op de Koningsheide zijn bosranden aangelegd, zijn op diverse plekken stukken dood stamhout neergelegd en zijn enkele poelen hersteld en nieuwe aangelegd.
Onze boswachters hebben een Instagramaccount zodat ook via de social media er ruime aandacht is voor wat er zich afspeelt in onze bossen en parken.

Natuurvriendelijke stad: Bij ruimtelijke projecten is natuurinclusief bouwen en ontwerpen de norm

Bij nieuwbouwwoningen is het natuurinclusief bouwen een verplichting in de bestemmingsplannen. Een mooi voorbeeld zijn de woningen voor veld 23 in Schuytgraaf waarbij bewoners, architect en gemeente samen invulling geven aan het natuurinclusief bouwen. De doorontwikkeling van het puntensysteem staat voor 2023 op de planning, in combinatie met de klimaatadaptatietoets.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten

De monitoring is opgestart en loopt conform afspraken. De eerste resultaten en een daarop gebaseerd ontwikkeladvies hebben we in 2022 ontvangen voor de gebieden Kemperheide, Malburgen, Klarendal en het bronbos in park Zijpendaal. Met het advies zijn we aan de slag gegaan, waaronder het verfijnen van het ecologisch maaibeheer en de aanplant van bosranden.

Natuurvriendelijke stad: Verbeteren van het natuurvriendelijke beheer en inrichting van ons groen

Het verbeteren van natuurlijkvriendelijk beheer en inrichting van ons groen is een continue en doorlopend proces. Ecologische inrichting en beheer is en blijft ons uitgangspunt. Een recente uitbreiding van ons ecologisch maaibeheer is dat we in de parken en bossen vanaf het voorjaar 2022 in principe niet onder kroonprojecties (boomkronen) maaien. Hierdoor wordt onder andere in de actieve wortelzone meer vocht vast gehouden. Dit leidt tot betere bodems met meer biodiversiteit zowel boven- als ondergronds. Bij de stadsbomen is dat voor het aankomend groeiseizoen in voorbereiding.
Verder laten we het dode hout achter in de bossen en leggen we samen met vrijwilligers in plantsoenen takkenrillen aan waar allerlei soorten (kleine zoogdieren, insecten, amfibieën en vogels) bij gebaat zijn.

Natuurvriendelijke stad: Onderzoek naar het naast elkaar leven van de honingbij en de wilde bij

EIS kenniscentrum insecten heeft een algehele analyse gemaakt van historische gegevens van wilde bijen in de gemeente Arnhem. Daarnaast heeft EIS veldonderzoek gedaan binnen de gebieden Koningsheide / De Waterberg, Meinerswijk en park Immerloo / Huissensedijk. De resultaten zijn in concept gereed.
Verder heeft EIS een advies gegeven hoe om te gaan met de balans tussen de honingbij en de wilde bijen, in bijzonder de concurrentie gevoelige wilde-bijen-soorten. Aan de hand van de resultaten nemen we eventueel maatregelen om het leefgebied van de wilde bijen in Arnhem te behouden en te versterken. In 2023 volgt een nieuwe monitoringsronde in drie andere gebieden.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's

Ook in de wijken liggen ambities om te vergroenen. Sinds 2021 stellen we samen met bewoners wijkgroenagenda's op. De wensen en ideeën van deze inwoners zetten we vervolgens om in acties en maatregelen die we samen met hen en andere stakeholders, zoals woningcorporaties en sociale wijkondernemingen, realiseren. In de wijken Arnhemse Broek, Elderveld, Sint Marten & Sonsbeek, Klarendal, Alteveer / Cranevelt en het Centrum zijn al wijkgroenagenda's opgesteld. We zijn nu gezamenlijk met bewoners bezig om alle hierin genoemde maatregelen uit te voeren. In 2023 volgen nog 3-4 wijken. Idealiter zijn in 2026 voor alle Arnhemse wijken wijkgroenagenda's opgesteld.

Samenwerkende stad: Het vergroten van het bewustzijn onder de inwoners voor groen en vergroenen (onder andere tuinen)

Samen met onze groene partners in de stad willen we de inwoners van Arnhem kennis en ervaring op laten doen over de waarden van ons groen. Dit maakt de kans groter dat inwoners meer zorg hebben voor hun eigen groene omgeving en hun tuin willen gaan vergroenen. Stichting Natuurcentrum Arnhem, inclusief de Molenplaats, en platform Arnhem Klimaatbestendig spelen daarbij een belangrijke rol. In 2021 zijn we ook gestart met de biodiversiteitscampagne 'Andere Arnhemmers', waarin we het verhaal rond biodiversiteit vertellen en waaraan activiteiten worden gekoppeld van de verschillende groene organisaties in onze stad, zoals excursies, struintochten en lezingen.

Aandacht voor dierenwelzijn

Bevorderen van het welzijn van gehouden dieren

We hebben onze webpagina Dierenwelzijn aangevuld met meer informatie over aanschaffen en verzorgen van (huis)dieren. We hebben nog geen maatregelen genomen om verzorgers te ondersteunen die daartoe niet (meer) in staat zijn.

Helpen van eigenaren met informatie over het correct houden van huisdieren

We hebben de (veel bezochte) dierenwelzijnspagina van de gemeente aangevuld met informatie over wat er komt kijken bij het hebben van een huisdier, mogelijkheden voor tijdelijke hulp bij verzorging en bijdrage in dierenartskosten en het belang van chippen en registreren van huisdieren. Het Dierentehuis Arnhem e.o. is zeer zorgvuldig bij het plaatsen van zwerfdieren bij een nieuw thuis.

Helpen van ouderen, zorgbehoevenden en minima die niet (meer) goed kunnen zorgen voor hun huisdieren

We hebben inmiddels de Arnhemse Minimaregeling Dierenartskosten gecontinueerd. Als er voldoende capaciteit is gaan we ook netwerken voor opvang van huisdieren bekend maken bij Arnhemmers.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren

Het zoeken van een oplossing voor honden rond gebieden met grazers en/of broed- of rustplaatsen voor vogels loopt. Bestuurlijke voorstellen hiertoe zijn gepland in de eerste helft van 2023. De informatie over honden op onze internetpagina is aangepast.

Zorgen voor opvang van huisdieren waarvoor niet (meer) wordt gezorgd

Het dierenasiel is gevestigd in Velp. Dit complex is verouderd. Het is bouwkundig slecht en de ruimtes voldoen niet meer aan de eisen van deze tijd. Het Dierentehuis Arnhem e.o. wil nieuwbouw plegen waardoor de dierenverblijven weer voldoen aan de huidige eisen. Het Dierentehuis heeft hiervoor een lening nodig. Een voorwaarde voor de lening is een gemeentegarantie. Wij hebben deze eind 2022 verstrekt. De nieuwbouw wordt waarschijnlijk in 2024 in gebruik genomen.

Bevorderen van het welzijn van in het wild levende dieren

In Arnhem staat dierenwelzijn voorop bij het tegengaan van gevaar en schade door dieren voor mensen.

Op zo diervriendelijk mogelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar voor dieren

De actie richting de provincie over zwerfkatten is gepland in 2023. Voor preventieve plaagdierbeheersing hebben we inmiddels een contract met een professionele plaagdierbeheerser.

Voorkomen, beperken en bestraffen van door mensen toegebracht dierenleed

De overlegcyclus met de Hengelsport Federatie Midden-Gelderland moet nog gestart worden.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling

Reductie hoeveelheid restafval

Sinds het stoppen met DIFTAR is de hoeveelheid restafval per inwoner weer toegenomen. Dit lag in de lijn der verwachting. In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers door de raad vastgesteld. De hierin opgenomen maatregelen moeten weer gaan leiden tot een reductie van de hoeveelheid restafval.

Beleidsontwikkeling afvalreductie

In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner door de raad vastgesteld. Hierin is ook uitgewerkt hoe we invulling geven aan participatie op dit onderwerp.
De raad is geïnformeerd over de mogelijkheden voor andere differentiëring voor de toerekening van de afvalstoffenheffing op basis van de grootte van een huishouden. Bij de behandeling van de Begroting 2023 en de verordening van de afvalstoffenheffing 2023 zijn echter geen voorstellen gedaan om tot een andere verdeling te komen. De onderverdeling naar één- en meerpersoonshuishouden is gehandhaafd.

Effectindicator	2018	2019	2020	2021	2022
Omvang huishoudelijk afval	**209,5**	**200,7**	**165,2**	**160,4**	

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Afhandeling amendementen en moties Begroting 2022

Minimale woonkwaliteit in begroting (21A58)
Op de website van de gemeente is de pagina Gezond wonen - Gemeente Arnhem toegevoegd.

Laat alle kinderen spelen (21M215)
In de vastgestelde Begroting 2023 zijn plannen opgenomen om in de komende vier jaar in elke wijk een inclusieve speelplek te realiseren. Dit komt neer op 6 speelplaatsen per jaar. Hierbij maken we gebruik van de ervaringen die zijn opgedaan met de in 2022 uitgevoerde pilot. In de begroting is hiervoor voor de komende 4 jaar een budget van 125.000 euro per jaar opgenomen.

Het plaatsen van een kerstboom op het Audrey Hepburnplein (21M242)
De plaats voor de kerstboom op het Audrey Hepburnplein is in overleg bepaald. De benodigde ondergrondse voorziening zijn aangelegd. De kerstboom is na sinterklaas in december 2022 geplaatst.

Arnhem plant minimaal 10.000 bomen (21M255)
De motie is afgehandeld. Het college plant tussen boomfeestdag 2021 en boomfeestdag 2022 10.000 extra bomen en houtige gewassen aan. Een mooie start is gemaakt tijdens boomfeestdag op 10-11-2021 met het aanplanten van een kinderklimaatbosje in Presikhaaf. De eerste 2.500 bomen zijn hier aangeplant. In het voorjaar van 2022 zijn ruim 1.500 bomen gratis uitgedeeld aan bewoners en in de Steenstraat, aan de Jansbuitensingel, Zijpendaalseweg en Johan de Wittlaan zijn tientallen extra bomen aangeplant. Een aantal keren per jaar wordt via www.arnhem.nl/bomen 10.000 nieuwe bomen in Arnhem - Gemeente Arnhem de actuele stand van zaken doorgegeven met een infographic ‘bomenteller Arnhem’. Het aantal van 10.000 extra bomen is inmiddels gerealiseerd.

Wat heeft het gekost

	Rekening	Begroting 2022		Rekening	
	2021	Primitief	Definitief	2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Lasten	38.256	41.026	41.929	37.711	4.218
Baten	40.985	40.965	43.420	43.483	63
Saldo lasten en baten	***2.729***	***-61***	***1.490***	***5.772***	***4.282***
Toevoegingen aan reserves	1.856	4.039	5.652	8.680	-3.028
Onttrekkingen aan reserves	2.026	5.554	7.013	6.214	-799
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***170***	***1.516***	***1.361***	***-2.466***	***-3.827***
Gerealiseerd resultaat	**2.899**	**1.454**	**2.851**	**3.306**	**455**

Hieronder worden de grootste afwijkingen tussen de Begroting 2022 en rekening verklaard.

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	I/S	AR/ BR
Lasten	3.761	V			
Wonen	1.155	V	Beleidsontwikkeling wonen	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	706	V	Project Gebiedsexploitatie Kronenburg	I	BR
Afval	701	V	Afvalinzameling en verwerking	I	AR
Wonen	441	V	Voldoende woningen	I	AR
Natuur en stadsparken	392	V	Water: baggerwerkzaamheden	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	368	V	Uitvoering vergroening Arnhem-Oost	I	BR
Openbare ruimte	350	V	Project Gebiedsexploitatie Kronenburg	I	BR
Openbare ruimte	254	V	Riolering beheersysteem voor kolken en lijngoten	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	226	V	Programma Groenfonds	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	195	V	Programma groot onderhoud Groen	I	BR
Openbare ruimte	-288	N	Kabels en leidingen	I	AR
Natuur en stadsparken	-739	N	Beleidscapaciteit	I	AR
Baten	270	V			
Afval	769	V	Afvalstoffenheffing	I	AR
Openbare ruimte	407	V	Kabels en leidingen	I	AR
Groen en klimaatadaptie in de stad	-237	N	Uitvoering vergroening Arnhem-Oost	I	BR
Wonen	-328	N	Beleidsontwikkeling wonen	I	BR
Openbare ruimte	-341	N	Rioolheffing	I	AR
Toevoegingen aan reserves	-2.818	N			
Groen en klimaatadaptie in de stad	-103	N	Programma Groenfonds	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	-114	N	Programma groot onderhoud Groen	I	BR
Natuur en stadsparken	-333	N	Programma groot onderhoud Water	I	BR
Openbare ruimte	-350	N	Project Gebiedsexploitatie Kronenburg	I	BR
Wonen	-362	N	Beleidsontwikkeling wonen	I	BR

Groen en klimaatadaptie in de stad	-706	N	Project Gebiedsexploitatie Kronenburg	I	BR
Wonen	-850	N	Beleidsontwikkeling wonen	I	BR
Onttrekkingen aan reserves	-808	N			
Groen en klimaatadaptie in de stad	-132	N	Programma Groenfonds	I	BR
Groen en klimaatadaptie in de stad	-159	N	Programma groot onderhoud Groen	I	BR
Natuur en stadsparken	-517	N	Beleidsontwikkeling wonen	I	BR

Beleidsontwikkeling wonen
In maart 2022 is de uitvoeringsagenda Arnhem-Oost door het college vastgesteld. Het was een eerste stap om het programma Arnhem-Oost-aanpak van langetermijnperspectief naar praktische uitvoering te brengen. De raad heeft in de meerjarenbegroting dan ook meerjarig budget voor de Arnhem-Oost aanpak gereserveerd. Veel initiatieven zijn in 2022 al concreet opgestart. Hiervoor is in 2022 al deels (co)financiering gevraagd vanuit het Arnhem Oost budget. 2023 staat in het teken van verdere doorvertaling van het programma en de daarbij horende korte en lange termijn investeringen in de wijken. De niet bestede middelen in 2022 zijn daarom ook de komende jaren nodig om alle doelen te bereiken en worden dan ook verrekend met de hiervoor ingestelde bestemmingsreserve Volkshuisvesting. Er is uiteindelijk € 825.000 aan niet bestede middelen verrekend.

De overige afwijking heeft met name betrekking op woonwagenlocaties en valt voor € 300.000 weg tegen een even groot nadeel op S11. Per saldo is de afwijking 0”.

Project Gebiedsexploitatie Kronenburg
Binnen de Begroting 2022 zijn middelen gereserveerd om een deel van de sterke prijsstijging van het binnenkort op te starten project Kronenburg op te kunnen vangen. Vanuit het programma Wonen en leefomgeving gaat het om een bedrag van € 1,1 miljoen (€ 706.000 Groen en € 350.000 Openbare ruimte). Vanuit het programma Bereikbaarheid wordt nog eens € 0,3 miljoen bijgedragen. In totaal wordt € 1,4 miljoen gereserveerd (conform Raadsbesluit 15 februari 2023). De middelen zijn in afwachting van de start van het project Kronenburg toegevoegd aan de bestemmingsreserve 'Groot onderhoud Openbare Ruimte'.

Afvalinzameling en afvalverwerking
In september 2022 is ad-hoc een traject gestart om de kwaliteit van het ingezamelde PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) te verbeteren. Door het succes van het project zijn de verwerkingskosten afgenomen. Daarnaast hebben we minder grofvuil en oud papier ingezameld dan geraamd op basis van de coronajaren 2020 en 2021. In 2022 was er minder tuinafval door het droge jaar. Hierdoor is er minder GFT ingezameld dan begroot. Totaal telt dit op tot minder inzamel- en verwerkingskosten van € 0,7 miljoen.

Voldoende woningen
Het budget van lokale woonmiddelen is gedurende een paar jaar gebruikt om initiatieven die te maken hadden met de Woondeal te financieren. De afgelopen jaren zijn hier bijvoorbeeld gebiedsstudies uit gefinancierd. In 2022 is dit budget niet nodig geweest. Daarnaast hebben we in 2022 minder capaciteit in kunnen zetten voor het realiseren van de doelen voor de woonvisie. Hierdoor zijn de lasten lager uitgevallen dan begroot.

Water: baggerwerkzaamheden
Voor het jaar 2022 werden incidentele middelen gereserveerd voor baggerwerkzaamheden van watergangen en vijvers (afvoer- en verwerkingskosten als gevolg van ontvangstplicht). Deze werken zijn door diverse oorzaken vertraagd, de verwachting is dat deze komende periode uitgevoerd gaan worden. De middelen worden tot die tijd gereserveerd in de bestemmingsreserve 'Groot onderhoud openbare ruimte'.

Vertraging uitvoering vergroening openbare ruimte Arnhem-Oost
De uitvoering van de vergroening van de openbare ruimte in het kader van het project Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost gaat langzamer dan verwacht. Hierdoor blijven de uitgaven achter (€ 368.000), maar zijn er ook lagere baten uit de subsidie van het Rijk en hoeft minder cofinanciering te worden aangewend (€ - 237.000).

Riolering beheersysteem voor kolken en lijngoten
In 2019 is besloten tot de aanschaf van een beheersysteem kolken en lijngoten. De implementatie van het beheersysteem is met vertraging eind 2022 afgerond. Door de vertraging zijn de inventarisatiewerkzaamheden om de database van het beheersysteem te vullen, doorgeschoven naar 2023. Het financieel effect hiervan is € 0,15 miljoen. Ook is mede daardoor in 2022 tijdelijk minder kolkonderhoud uitgevoerd (€ 0,1 miljoen).

Groenfonds
Een deel van de aanpak 'versterking parken' en 'versterken groenagenda' loopt door naar 2023. Door verrekening met de bestemmingsreserve Groenfonds blijven de middelen voor deze doelen beschikbaar.

Jaarprogramma Groen
Een deel van de jaarprogramma's groot onderhoud aan groen en bomen is niet gerealiseerd (€ 0,2 miljoen). Door toevoeging aan de bestemmingsreserve 'Groot onderhoud openbare ruimte' worden deze middelen gereserveerd voor de uitvoering in 2023.

Kabels en Leidingen
In 2022 zijn extra toezicht- en herstelwerkzaamheden uitgevoerd voor € 0,3 miljoen, waarvan de kosten volledig zijn afgedekt door bijdragen van derden. Daarnaast heeft de aanleg van glasvezel dit jaar tot een incidenteel voordeel van € 0,1 miljoen op legesopbrengsten geleid.

Beleidscapaciteit
In 2021 en 2022 zijn incidentele middelen beschikbaar gesteld om de onevenwichtigheid tussen formatie en de daadwerkelijk ingezette capaciteit bij het cluster Strategie, beleid en regie (SBR) op te lossen. In de begroting 2022 zijn deze middelen administratief verdeeld over de begrotingsprogramma's (S00 t/m S12). Uit een analyse bij de jaarrekening is gebleken dat er op dit programma meer beleidscapaciteit is ingezet dan begroot. Dit heeft tot een nadeel op dit begrotingsprogramma geleid. Daar staat echter tegenover dat er op andere begrotingsprogramma's minder is ingezet dan begroot. Per saldo is de totaal ingezette beleidscapaciteit in evenwicht met de in de begroting opgenomen loonsom.

Afvalstoffenheffing
De opbrengsten uit afvalstoffenheffing vallen € 769.000 hoger uit dan begroot. Deze meeropbrengsten zijn het gevolg van een groter aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden, meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en van (administratieve) dubbeling in de opbrengsten doordat aanslagen opnieuw worden opgelegd in verband met verhuizingen. Voor een meer uitgebreide toelichting op de lokale heffingen wordt verwezen naar de paragraaf lokale heffingen in dit jaarverslag.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen € 341.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn voornamelijk te verklaren door leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd. De minderopbrengsten door leegstand worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2020 en 2021. Voor een meer uitgebreide toelichting op de lokale heffingen wordt verwezen naar de paragraaf lokale heffingen in dit jaarverslag.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Lingezegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen

- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte

- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen

- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte

- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;
- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030.
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Integriteit
11. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid

OZB en rioolheffing: Lastenverdeling naar draagkracht
De onroerende-zaakbelasting (OZB) en rioolheffing hebben met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Zo geldt voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.

OZB: Geen lastenstijging
De OZB-lasten 2022 waren (gemiddeld) gelijk aan de lasten van 2021.
Voor de OZB geldt dat ieder jaar een herwaarderingsjaar is. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum (voor 2022 was dat 1 januari 2021). Om te voorkomen dat de opbrengsten OZB te hoog of te laag worden, wordt de gemiddelde waardeontwikkeling gecompenseerd door een tariefswijziging. De werkelijke waardeontwikkeling van een individueel object kan afwijken van de gemiddelde waardeontwikkeling, met als gevolg dat de individuele lastenontwikkeling ook afwijkt van de gemiddelde lastenontwikkeling.

Rioolheffing: Kostendekkende tarieven
Het uitgangspunt bij de tarieven van de rioolheffing is volledige kostendekkendheid, oftewel de opbrengsten uit rioolheffing zijn gelijk aan de kosten van het beheer en onderhoud van riolering. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn. De gerealiseerde mate van kostendekkendheid kan afwijken van wat geraamd werd, doordat de kosten of opbrengsten hoger of lager uitvallen dan begroot. Voor 2022 geldt dat de gerealiseerde opbrengsten niet volledig kostendekkend zijn. Voor een verdere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing (en afvalstoffenheffing) wordt verwezen naar het onderdeel 'Kostendekkendheid heffingen' in deze paragraaf.

Afvalstoffenheffing: De gebruiker betaalt
Bij de afvalstoffenheffing wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt. Daarom werken we bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens.

Leges: Stijging tarieven met (alleen) rijksleges
De tarieven voor paspoorten en Nederlandse identiteitskaarten zijn verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges. Voor de overige leges geldt dat er geen rijksleges van toepassing zijn of dat de rijksleges voor 2022 niet zijn gestegen. De tarieven van deze leges waren in 2022 gelijk aan de tarieven van 2021.

Parkeerbelasting en toeristenbelasting: Geen stijging van tarieven
De parkeertarieven en de tarieven van de toeristenbelasting waren in 2022 gelijk aan de tarieven van 2021.

Belangrijke ontwikkelingen

Bedrijveninvesteringszones
Een bedrijveninvesteringszone (BIZ) betreft een afgebakend gebied binnen de gemeente, waarin ondernemers en/of vastgoedeigenaren samen zorgen voor een veilige en leefbare bedrijfsomgeving. Het initiatief tot invoering ligt bij de ondernemers/eigenaren. De activiteiten in de BIZ zijn een aanvulling op die van de gemeente. De gemeente int van de ondernemer/eigenaar in de BIZ een bijdrage en keert deze vervolgens als subsidie uit aan de BIZ als uitvoeringsorganisatie. Een BIZ kan pas worden ingevoerd nadat de gemeenteraad hiervoor een verordening heeft vastgesteld en uit een draagvlakmeting blijkt dat er voldoende draagvlak is onder ondernemers/eigenaren in de BIZ. De wettelijke eisen voor de draagvlakmeting zijn:

- Minimaal de helft van de stemgerechtigden heeft een geldige stem uitgebracht (opkomstdrempel);

- Van de stemmers is minimaal tweederde voor het instellen van de BIZ;
- De som van de WOZ-waarden van de voorstemmers is hoger dan de som van de WOZ-waarden van de tegenstemmers.

In 2022 waren er twee BIZ-zen in voorbereiding:

1. BIZ Korenkwartier (ondernemers)
Voornemen was om deze BIZ per 2022 in te voeren. De uitkomsten van de draagvlakmeting die in maart 2022 heeft plaatsgevonden voldoen echter niet aan de wettelijke eisen, aangezien er niet door minimaal de helft van de stemgerechtigden een geldige stem is uitgebracht. In januari en februari 2023 heeft er een hernieuwde draagvlakmeting plaatsgevonden. Bij deze tweede draagvlakmeting is de opkomstdrempel gehaald en is ook voldaan aan de twee andere wettelijke eisen. Met deze positieve uitslag van de draagvlakmeting wordt de BIZ Korenkwartier met terugwerkende kracht per 1 januari 2023 ingevoerd.

2. BIZ Binnenstad (eigenaren)
Op 19 oktober heeft de raad de verordening voor de Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Binnenstad vastgesteld. Het was de intentie om deze BIZ voor vastgoedeigenaren in het winkelgebied per 1 januari 2023 in te voeren. In december 2022 hebben de vastgoedeigenaren hun stem uit kunnen brengen voor of tegen het invoeren van de BIZ. De opkomstdrempel is gehaald, evenals de eis van de WOZ-waarden. Het aantal voorstemmers is echter onvoldoende. De BIZ Binnenstad zal dan ook niet worden ingevoerd per 1 januari 2023. De initiatiefnemer VECA (Vereniging van Eigenaren Citycenter Arnhem) denkt na over een vervolg, waarbij een BIZ voor een kleiner projectgebied een denkrichting is. Dit zal op zijn vroegst 2024 worden.

Uitstel van betaling gemeentelijke belastingen coronacrisis
Om ondernemers tijdens de coronacrisis te ondersteunen in hun liquiditeit heeft het college aan hen ook in 2022 de mogelijkheid geboden tot uitstel van betaling van gemeentelijke belastingen. Het uitstel liep tot 1 september 2022, met daarna een betalingsregeling van zes maandelijkse termijnen tot 1 maart 2023. Begin maart 2023 zijn vrijwel alle (98%) vorderingen waarvoor uitstel werd verleend (in totaal circa € 550.000) alsnog betaald. Voor de niet nagekomen regelingen is het invorderingstraject opgestart.

Uitstel van betaling gemeentelijke belastingen energiecrisis
De sterk gestegen energiekosten raken ondernemers en maatschappelijke organisaties in de stad. Het betalen van de energierekening is voor velen van hen een steeds groter probleem en dit leidt tot zorgen en onzekerheid over het voortbestaan van hun onderneming / organisatie. Om de druk op de liquiditeit van ondernemers en maatschappelijke organisaties te beperken heeft het college in november 2022 besloten hen de mogelijkheid te bieden tot uitstel van betaling van gemeentelijke belastingen. De mogelijkheid tot uitstel geldt voor ondernemers en maatschappelijke organisaties die gebruiker zijn van een bedrijfspand. Zij kunnen uitstel van betalen aanvragen voor de in 2022 opgelegde en nog (deels) openstaande aanslagen OZB en rioolheffing en de in januari, februari en maart 2023 nog op te leggen aanslagen OZB en rioolheffing. De termijn van uitstel loopt tot 1 september 2023, met daarna een betalingsregeling van zes maanden. In de periode van november 2022 tot en met februari 2023 is er voor een bedrag van € 75.000 uitstel verleend.

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied
In het Regeerakkoord heeft het kabinet met ingang van 2026 een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Hoe dat zal worden ingevuld is ten tijde van het opstellen van dit jaarverslag nog onzeker. Hetzelfde geldt voor de vraag of de ingangsdatum 2026 gehaald zal gaan worden. De minister van Binnenlandse Zaken heeft aangegeven voor de meicirculaire 2023 hierover meer helderheid te geven.

Opbrengsten van de lokale heffingen

Opbrengsten lokale heffingen	Realisatie 2021	Begroting 2022 def	Realisatie 2022	Afwijking 2022
Bedragen x € 1.000				
Belastingen				
Onroerende-zaakbelasting (OZB)	56.306	56.403	56.041	-361
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-2.263	-1.450	-2.878	-1.428
Parkeerbelasting	6.926	9.043	9.141	98
Toeristenbelasting	476	525	838	313
Subtotaal	**61.445**	**64.520**	**63.142**	**-1.378**
Heffingen				
Afvalstoffenheffing	18.319	19.941	20.710	769
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-322	-400	-678	-278
Rioolheffing	16.815	17.148	16.807	-341
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-337	-250	-436	-186
Subtotaal	**34.476**	**36.439**	**36.403**	**-36**
Leges				
Algemene dienstverlening				
Leges burgerlijke stand	2.316	2.114	2.562	448
Parkeren	68	94	54	-40
Overig APV	112	97	128	31
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning				
Leges huisvesting en Wabo	4.256	4.037	3.421	-616
Kabels/leidingen	353	350	425	75
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn				
Drank- en horeca	100	191	87	-104
Evenementen	17	130	78	-52
Prostitutiebedrijven	0	7	2	-5
Winkeltijden	0	0	0	0
Subtotaal	**7.222**	**7.020**	**6.757**	**-263**
Rechten				
Scheepvaartrechten	512	536	344	-192
Reinigingsrechten	50	53	48	-5
Subtotaal	**562**	**589**	**392**	**-197**
Totaal	**103.704**	**108.569**	**106.694**	**-1.875**

OZB

De opbrengsten uit OZB zijn € 361.000 lager uitgevallen dan begroot. Bij de niet-woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter ruimschoots gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2020 en 2021, bij zowel woningen als niet-woningen. Dat er per saldo toch een negatief resultaat is gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. Over sommige jaren wordt deze begrote meeropbrengst daadwerkelijk volledig gerealiseerd. Over andere jaren, waaronder ook 2022, is dat niet het geval.
Het bedrag aan verminderingen valt € 1,4 miljoen hoger uit dan begroot. Deze afwijking is voornamelijk te verklaren door:

- De achterstand in bezwaarafhandeling is in 2022 ingehaald. Het financieel effect van een ingediend (gegrond) bezwaar op een aanslag uit 2020 of 2021 landt hierdoor in 2022.
- Er is in 2022 relatief veel opgelegd over oudere jaren, waardoor ook relatief veel WOZ-waardes van 2020 en 2021 nog zijn verlaagd. De financiële effecten hiervan landen in 2022.

We zien daarnaast een toename in het aantal ingediende bezwaren.

Parkeerbelasting
De realisatie valt € 0,1 mln. lager uit dan begroot. Dit is een combinatie van lagere inkomsten de eerste twee maanden van het jaar door coronamaatregelen en hogere inkomsten doordat er meer naheffingsaanslagen zijn opgelegd.

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn € 313.000 hoger uitgevallen dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2020 en 2021.

Afvalstoffenheffing
De opbrengsten uit afvalstoffenheffing zijn € 769.000 hoger uitgevallen dan begroot. Deze meeropbrengsten zijn het gevolg van:

- Een groter aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden;
- Meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021;
- Meer verminderingen van aanslagen. Verminderingen worden voornamelijk toegekend naar aanleiding van verhuizingen, bijvoorbeeld wanneer een gezin verhuist naar een andere gemeente. Dit gezin krijgt dan een vermindering van de aanslag voor die maanden van 2022 dat het niet meer in Arnhem woonde. Een nieuwe bewoner krijgt vervolgens een aanslag voor de resterende maanden van het jaar. De betreffende maanden zitten hierdoor dubbel in de opbrengsten. De afwijkingen in de opbrengsten en kosten voor verminderingen moeten bij de afvalstoffenheffing daarom ook in samenhang worden gezien.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing zijn € 341.000 lager uitgevallen dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn voornamelijk te verklaren door leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd. De minderopbrengsten door leegstand worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2020 en 2021.

Leges burgerlijke stand
De opbrengsten uit leges burgerzaken zijn € 448.000 hoger uitgevallen dan begroot. Dit voordeel wordt met name veroorzaakt door hogere opbrengsten van leges voor paspoorten en naturalisaties. Van deze meeropbrengsten betreft een deel rijksleges die moeten worden afgedragen aan het Rijk.

Leges huisvesting en Wabo
De opbrengsten uit leges huisvesting en Wabo zijn € 616.000 lager uitgevallen dan begroot. Het totaal aantal verstrekte vergunningen in 2022 is vergelijkbaar aan 2021. Er zijn in 2022 alleen minder vergunningen verleend voor projecten met een hogere bouwsom.

Kwijtschelding

Kwijtschelding	Realisatie 2021	Begroting 2022 def	Realisatie 2022	Afwijking 2022
Bedragen x € 1.000				
Afvalstoffenheffing, rioolheffing en OZB	2.022	2.405	2.067	338
Totaal	**2.022**	**2.405**	**2.067**	**338**

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing.

Het budget voor kwijtschelding is de afgelopen jaren verhoogd door een kostenstijging van afvalinzameling en het invoeren en afschaffen van Diftar. Het benodigde budget is te hoog ingeschat waardoor er in 2022 een voordeel is ontstaan.

Arnhem heeft de beleidsvrijheid die er tot nu toe was voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen steeds zo ruim mogelijk ingevuld. In september 2022 is bekend geworden dat de beleidsvrijheid wordt verruimd met de

mogelijkheid van het ophogen van het bedrag aan vrij te laten financiële middelen. Ten tijde van het schrijven van dit jaarverslag lag een raadsvoorstel voor dat voorzag in het met terugwerkende kracht per 1 januari 2022 toepassen van deze verruiming. Hierdoor komen meer inwoners in aanmerking voor (gedeeltelijke) kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen.

Kostendekkendheid heffingen

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de rioolheffing en afvalstoffenheffing maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn. Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing en afvalstoffenheffing.

Kosten van overhead

Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Rioolheffing

Zowel de opbrengsten uit rioolheffing als de aan de rioolheffing toe te rekenen kosten zijn lager uitgevallen dan (primitief) begroot. De minderopbrengsten van € 0,34 miljoen zijn voornamelijk te verklaren door leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
Het € 0,21 miljoen lagere kostenniveau is te verklaren door minder kapitaallasten dan begroot in verband met minder activeringen eind 2021 en een lager dan begroot bedrag aan toegekende kwijtschelding. De lagere kosten voor kapitaallasten en kwijtschelding worden deels gecompenseerd met hoger uitgevallen kosten voor verminderingen naar aanleiding van bezwaar.

De rioolheffing was in 2022 niet volledig kostendekkend. Dit tekort op het product riolering van € 0,18 miljoen wordt gedekt uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing toen juist hoger waren dan de kosten voor het product riolering.

Kostendekkenheid rioolheffing	Begroting 2022 primitief	Jaarrekening 2022
Bedragen x € 1.000		
Kosten Taakveld(en),incl (omslag) rente	14.542	14.370
Inkomsten taakveld(en), excl.heffingen		
Netto kosten taakvelden	*14.542*	*14.370*
Toe te rekenen kosten:		
Overhead	1.013	1.013
BTW	1.642	1.607
Totale kosten	**17.197**	**16.990**
Opbrengst rioolheffing	17.148	16.807
Dekkingspercentage	**100%**	**99%**

Afvalstoffenheffing

De opbrengsten uit afvalstoffenheffing zijn € 0,86 miljoen hoger uitgevallen dan (primitief) begroot. Deze meeropbrengsten zijn het gevolg van een groter aantal huishoudens dan waarmee bij het opstellen van de begroting rekening is gehouden, van meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en van

(administratieve) dubbeling in de opbrengsten doordat aanslagen opnieuw worden opgelegd in verband met verhuizingen. De kosten voor verminderingen zijn hierdoor ook hoger.

De aan de afvalstoffenheffing toe te rekenen netto kosten zijn € 1,6 miljoen lager uitgevallen dan (primitief) begroot. Dit lagere kostenniveau is te verklaren door minder inzamel- en verwerkingskosten dan geraamd voor PBD, grofvuil, oud papier en GFT en een lager dan begroot bedrag aan toegekende kwijtschelding. Door een hoge papierprijs zijn er ook meer baten uit inzamelen en verwerken van oud papier dan verwacht werd.
De lagere inzamel- en verwerkingskosten en kosten voor kwijtschelding en de hogere inkomsten uit oud papier worden deels gecompenseerd met hoger uitgevallen kosten voor verminderingen.

Doordat de opbrengsten hoger zijn uitgevallen dan begroot en de kosten juist lager, is de gerealiseerde kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing met 94% aanzienlijk hoger dan de 84% die werd verwacht.

Kostendekkenheid afvalstoffenheffing	Begroting 2022 primitief	Jaarrekening 2022
Bedragen x € 1.000		
Kosten Taakveld(en),incl (omslag) rente	21.250	20.515
Inkomsten taakveld(en), excl.heffingen	-1.539	-2.107
Netto kosten taakvelden	*19.711*	*18.408*
Toe te rekenen kosten:		
Overhead	689	689
BTW	3.339	3.033
Totale kosten	**23.739**	**22.130**
Opbrengst afvalstoffenheffing	19.853	20.710
Dekkingspercentage	**84%**	**94%**

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in deel 1 van deze jaarstukken, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Allereerst volgt een samenvatting van de belangrijkste punten uit deze paragraaf. Aansluitend volgt een toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die, na afloop van het jaar, terugkijkt op zijn of haar eigen financiële positie: Waren mijn inkomsten en uitgaven in evenwicht? Moest ik mijn spaargelden aanspreken of kon ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat zijn of haar financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Had het gemeentelijk huishoudboekje een tekort of een overschot? Heeft de gemeente na het jaar 2022 geen of weinig schulden en een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve)? Waren de buffers voor risico’s hoger dan de risico’s die zich voor hebben gedaan? Waren de baten even hoog of hoger dan de lasten? Als het antwoord op al die vragen positief is dan staat de gemeente Arnhem er in financiële zin goed voor.
Door in samenhang te kijken naar een aantal kengetallen kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

2022 was het jaar dat de samenleving weer open ging na de diverse coronamaatregelen die tot in het voorjaar duurden en waarvan de laatsten pas onlangs zijn beëindigd. De Russische inval in Oekraïne bracht daarna grote onzekerheid. De gemeente sprong bij met de crisisopvang van vluchtelingen. Net als in de coronacrisis heeft de Rijksoverheid met diverse compensaties de grootste financiële nadelen gecompenseerd. De energiecrisis die als gevolg van het conflict in Oekraïne is ontstaan zorgt echter weer voor grote onzekerheid. De prijsstijgingen houden langer aan dan het CPB in eerste instantie had geraamd, waardoor de onzekerheid rond de ramingen voor de toekomst nog zeker niet terug is op het niveau van voor de coronacrisis.

Over het jaar 2022 is een positief saldo van inkomsten en uitgaven gerealiseerd en bedraagt het voordelig jaarresultaat € 23,8 miljoen na mutaties in de reserves. Het financieel voordelig jaarresultaat heeft positief doorgewerkt op de drie niveaus van robuustheid aan de hand waarvan is te beoordelen hoe de gemeente er voor staat.

1. In de begroting 2022 werd voor 2022 nog een onttrekking aan de algemene reserve begroot. Vanaf 2023 is de begroting wel structureel in evenwicht waarmee de begroting voldoende robuust was. In de realisatie over 2022 zijn de baten hoger dan de lasten, wat resulteert in het voordelige jaarresultaat.
2. De mate van robuustheid om risico's op te vangen: het risicoprofiel is opnieuw geactualiseerd. Ook het beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit is opnieuw bepaald. Bij het opstellen van de begroting werd voor 2022 uitgegaan van een weerstandsfactor van 1,4. De weerstandsfactor bij de jaarrekening is 2,3. Deze hogere weerstandsfactor ontstaat vooral doordat de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico’s) hoger is. Verderop in deze paragraaf wordt dit toegelicht.
3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). De financiële kengetallen hebben zich in 2022 in positieve richting ontwikkeld. Met name de solvabiliteit is aanzienlijk hoger dan voorgaande jaren. Dit is het gevolg van meerdere incidentele meevallers die leiden tot een hogere algemene reserve. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

Samenvattend is te zeggen dat de financiële positie van de gemeente in 2022 robuuster is geworden op basis van het beeld uit de drie niveaus van robuustheid.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

1A. Netto schuldquote	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	86%	84%	78%	72%	95%	66%

1B. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	76%	75%	71%	66%	88%	61%

2. Solvabiliteitsratio	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	16%	17%	19%	22%	16%	29%

2A. Weerstandsfactor	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	1,4	1,2	1,0	1,9	1,4	2,3

3. Kengetal grondexploitatie	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	7%	7%	5%	6%	6%	5%

4. Structurele exploitatieruimte	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	-2%	1%	2%	8%	-4%	15%

5. Woonlasten meerpersoonshuishouden	**rek. 2018**	**rek. 2019**	**rek. 2020**	**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
	100%	104%	102%	102%	94%	100%

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.272	€ 4.174	€ 3.098
b	Schuldevolutie	-8%	4%	-13%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,37%	1,56%	1,20%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja
e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	94%	96%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
a	Weerstandsfactor	1,9	1,4	2,3
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		**rek. 2021**	**begr. 2022**	**rek. 2022**
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		rek. 2021	begr. 2022	rek. 2022
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,34%	0,21%	0,21%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,73%	2,06%	1,72%

Toelichting:
Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- De structurele lasten zijn in 2022 gedekt met structurele inkomsten, zoals het kengetal structurele exploitatieruimte laat zien.
- De Arnhemse begroting was minder afhankelijk van de resultaten die op de grondexploitaties worden behaald dan bij de begroting 2022 werd verwacht. Een kanttekening hierbij is wel dat de BR Grondexploitaties niet toereikend is om alle risico's van het grondbedrijf te dekken. De resterende risico's kunnen echter volledig met de algemene reserve worden afgedekt.
- De Begroting 2023, zoals vastgesteld door de raad, laat ook een meerjarig sluitend financieel beeld zien. Zoals in de Begroting 2023 beschreven, kent dit beeld wel diverse onzekerheden.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare buffers (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). Dankzij incidentele meevallers wordt er bij de jaarrekening per saldo aan de algemene reserve toegevoegd in plaats van onttrokken zoals begroot. Hierdoor komt de weerstandscapaciteit uit op 2,3. Dit is ruim boven de ondergrens van 1,0 waarbij de buffers voor risico's moeten worden aangevuld.

Robuustheid van de balans:
- De solvabiliteit van onze gemeente komt in de jaarrekening uit op 29%. Dit is daarmee ruim boven de meest risicovolle categorie volgens de indeling die de provincie Gelderland hanteert. Naast de positieve invloed door de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties die het kengetal positief beïnvloeden, dragen ook de incidentele meevallers bij aan de groei van het eigen vermogen. De jaarrekening laat daarmee een positief beeld van de solvabiliteit zien. Daarmee is er voldoende eigen vermogen dat de komende jaren ingezet kan worden als incidentele dekking.
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. Dit komt mede door de verliezen die na de economische crisis van 2008 - 2013 zijn genomen. Vanuit de verstedelijkingsopgave zullen de komende jaren diverse grondexploitaties worden gestart, zoals Kronenburg, Nijmeegseweg en Spoorzone Oost. Daarvoor zullen wellicht extra risicobuffers worden opgenomen.
- Arnhem heeft haar schuldpositie in 2022 verbeterd. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. Als gevolg van vooruitbetalingen van het Rijk en doordat reeds bij een lage rentestand leningen waren aangetrokken, waren er in 2022 voldoende liquide middelen beschikbaar en hoefde er om die reden minder geleend te worden.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen te vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De uitkomsten voor de jaarrekening 2022 zijn onderstaand vermeld. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Jaarrekening 2022	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	66%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	61%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	29%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	15%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%		> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	100%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	2,3	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	

Uitgangspunten van beleid

In 2020 zijn de uitgangspunten en spelregels voor risicomanagement en weerstandsvermogen door de raad vastgesteld. Deze spelregels en uitgangspunten maken onderdeel uit van de beleidsnota Risicomanagement en weerstandsvermogen (nota 12 mei 2020, zaaknummer 466760). In aansluiting op deze nota is er in 2021 ook nog een raadsinformatiebrief verschenen hoe om te gaan met grote risicovolle projecten en op welke wijze de raad hierover wordt geïnformeerd. De criteria waaraan een project moet voldoen om als ‘groot risicovol’ te bestempelen zijn tevens in deze brief opgenomen.

Op basis van de laatste afspraken zijn de uitgangspunten en spelregels voor risicomanagement geactualiseerd en ter vaststelling aan de raad voorgelegd. Een deel hiervan zal net als de regels omtrent ‘grote risicovolle projecten’ in de aangepaste financiële verordening worden opgenomen.

Ten opzichte van de uitgangspunten en spelregels voor risicomanagement en weerstandsvermogen zoals deze in 2020 zijn vastgesteld zijn de volgende uitgangspunten vervallen c.q. toegevoegd:

- Vervallen is het volgende uitgangspunt: de gemeente heeft een extra buffer voor niet voorspelbare gebeurtenissen in de vorm van een bestemmingsreserve Solvabiliteit .
- Toegevoegd is het uitgangspunt: de gemeente streeft naar een solvabiliteit van 14% en hanteert daarbij 10% als ondergrens.

De geactualiseerde uitgangspunten zullen voor de komende jaren richtinggevend zijn hoe om te gaan met risico’s en financiële buffers.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:

- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

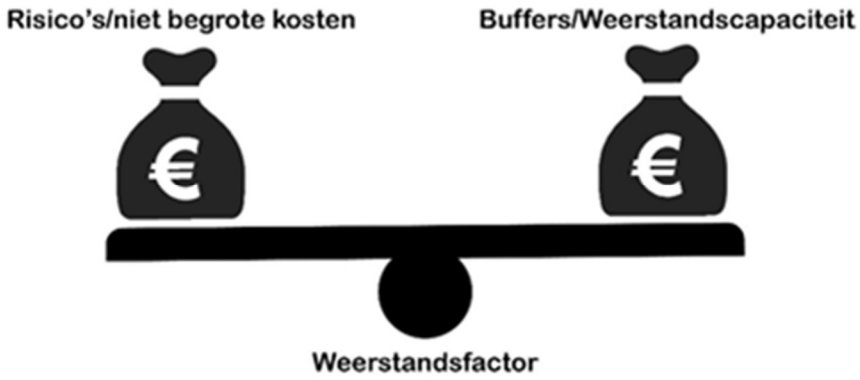

Hoe hoger de weerstandsfactor is, hoe beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening: 'Voor een robuuste financiële positie mag de weerstandsfactor niet lager zijn dan 1. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid'.
Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Zo is in het nieuwe coalitieakkoord ook afgesproken dat de gemeente streeft naar een solvabiliteit van 14% met een ondergrens van 10%.
Wanneer er bijvoorbeeld sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid, heeft dit namelijk ook een ander effect bijvoorbeeld op de solvabiliteit: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld bij deze jaarrekening ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2022	JV 2021	Begroting 2023	JV 2022
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
1. Gemeentebrede risico's	34.146	33.425	21.727	23.620
2. Corona risico's	2.987	1.609	671	345
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne			1.806	1.556
Gemeentebrede risico's totaal	**37.133**	**35.034**	**24.203**	**25.521**
4. Risico's grondexploitatie	13.406	17.428	17.428	18.274
Totaal	**50.539**	**52.462**	**41.631**	**43.795**
Beschikbare weerstandscapaciteit				
1. Algemene reserve	51.600	79.618	37.936	81.963
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	16.509	19.171	20.933	15.809
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	889	1.039	1.039
Totaal	**69.148**	**99.678**	**59.907**	**98.810**
Weerstandsfactor	**1,4**	**1,9**	**1,4**	**2,3**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.609**	**47.216**	**18.276**	**55.015**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**-1.606**	**26.231**	**1.624**	**37.497**

We vergelijken de weerstandsfactor van onze gemeente ook met de beoordelingstabel van Naris.

Beoordelingstabel weerstandsvermogen		
	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	>2	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

De weerstandsfactor komt bij dit jaarverslag uit op 2,3 en bevindt zich in categorie A 'uitstekend'.
Doordat we daarmee volgens onze eigen spelregels in de financiële verordening boven de 1,4 uitkomen, is er geen aanleiding de reserves aan te vullen en zou de ruimte boven de 1,4 in de komende jaren ingezet kunnen worden voor nieuw beleid. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is dat dit in samenhang bezien moet worden met de ontwikkeling van de begroting en meerjarenraming: als deze geen structureel sluitend beeld laten zien, dan is het niet gepast om incidentele ruimte in te zetten.
Een belangrijke kanttekening hierbij is wel dat het voorspellen van risico's en de ontwikkeling daarvan een onzekere aangelegenheid is. We zien een aantal ontwikkelingen die gaan zorgen voor een stijging van het risicoprofiel. Zo zullen bijvoorbeeld risicobuffers opgenomen moeten worden voor nieuwe grondexploitaties, zoals Kronenburg, Nijmeegse weg en Spoorzone Oost. Dit zal er naar verwachting voor zorgen dat de totale omvang van het risicoprofiel groter wordt. Daardoor zal de weerstandsfactor dalen. Ook economische ontwikkelingen, waaronder een stijgende rente kunnen een extra risico vormen. Het hiervoor aanhouden van noodzakelijke risicobuffers zal kunnen leiden tot een lagere weerstandsfactor. Ten slotte kunnen recente ontwikkelingen rond Oekraïne nieuwe risico's met zich mee brengen.

De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in volgende onderdelen van dit deel van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de begrotingsrisico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het grote voordeel van deze rekenmethodiek is dat gebruik gemaakt kan worden van het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van risico's is het de gewoonte om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaats vinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven zeker is op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij dit jaarverslag zijn de risico's geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer. Naast de gemeentebrede risico's zijn ook de risico's van het grondbedrijf meegenomen. De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2022	JV 2021	Begroting 2023	JV 2022
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	34.146	33.425	21.727	23.620
Corona risico's	2.987	1.609	671	345
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne			1.806	1.556
1. Gemeentebrede risico's totaal	**37.133**	**35.034**	**24.203**	**25.521**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	11.763	15.519	15.519	16.289
Strategisch bezit (mva)	1.533	1.813	1.813	1.873
Anterieure overeenkomsten	110	96	96	112
2. Risico's grondexploitatie	**13.406**	**17.428**	**17.428**	**18.274**
Totaal	**50.539**	**52.462**	**41.631**	**43.795**

Onderstaand worden de onderdelen van het risicoprofiel doorgelopen.

1. Gemeentebrede risico’s

De actualisatie van de gemeentebrede risico's voor de jaarrekening 2022 levert in vergelijking met de risico's bij de Begroting 2023 het volgende beeld op:

- het totale gemeentebrede risicoprofiel bij de jaarrekening bestaat uit 112 risico's, terwijl het risicoprofiel bij de begroting 2023 bestond uit 97 risico's;
- er zijn 30 nieuwe risico's, 15 risico's zijn vervallen en 11 risico's zijn gewijzigd;
- het aantal coronarisico’s is afgenomen van 8 risico’s bij de begroting tot 3 risico’s bij deze jaarrekening;
- er zijn 77 financiële risico's die in aanmerking komen voor het reserveren van weerstandsvermogen.

Een overzicht van grote begrotingsrisico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze jaarrekening met € 1,3 miljoen toegenomen ten opzichte van de vorige actualisatie bij de Begroting 2023. Ten opzichte van het risicoprofiel bij de Begroting 2022 is er sprake van een sterke daling van de risico’s. Dit komt met name doordat een aantal grote risico’s zoals voor Herijking gemeentefonds/nieuw verdeelmodel Beschermd Wonen als risico zijn vervallen en opgenomen zijn in de Begroting.

De stijging bij dit jaarverslag is per saldo vooral veroorzaakt door een aantal belangrijke stijgers en dalers met een grote financiële impact:

Stijgers:

- *Tariefstijgingen in de Zorg (wmo en jeugdzorg)*
  Er is sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg kunnen stijgen, daarnaast wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat ertoe kan leiden dat de zorgtarieven moeten worden verhoogd. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 80% en een financieel maximum van € 3 miljoen.
- *Flexwoningen Merwedeterrein*
  Een nieuw risico is opgenomen voor de kans dat op geen van de potentiële vervolglocaties in Arnhem herplaatsing van de flexwoningen Merwedeterrein mogelijk is. Het risico is opgenomen met een kleine kans van 10%, en met een maximum financiële impact van € 10 miljoen.
- *Inkomensregelingen (BUIG), maximaal eigen risico*
  Het risico is doorgerekend en naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verhoogd van € 7,3 miljoen naar € 8,7 miljoen.
- *De Connectie*
  Het risico Bedrijfsvoering is komen te vervallen en samengevoegd met dit risico voor De Connectie.
- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het financieel maximum van het risico is opgehoogd naar € 2 miljoen, dit was € 1 miljoen, de kans is 90% gebleven.

Dalers:

- *Bedrijfsvoering*
  Het risico is komen te vervallen en is samengevoegd met het risico De Connectie. Specifieke bedrijfsvoerings risico's worden opgenomen bij de betreffende clusters.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1 miljoen, dit was € 2,5 miljoen, de kans van het risico is 90% gebleven.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg
Naast risico’s met een mogelijk financieel gevolg zijn er ook 35 risico’s zonder financieel gevolg in het risicoprofiel opgenomen. Daarvan zijn er 15 nieuw. Bij deze risico's is nog niet duidelijk of en in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Bij de voorbereiding van de begroting 2024 zal worden nagegaan of het noodzakelijk is om deze te kwantificeren.

In het risicoprofiel is ook een aantal risico's opgenomen die vanwege het vertrouwelijke karakter (onderhandelingspositie, concurrentieverhouding, etc.) niet in deze paragraaf worden beschreven.

2. Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022 die tegelijk met deze jaarrekening is gemaakt. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in dit jaarverslag.
In het BBV van juli 2019 wordt een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's. Op basis van dit onderscheid is de opbouw en bepaling van het weerstandsvermogen berekend. Het conjuncturele risico (marktrisico) is bepaald door een berekening uit te voeren op basis van een "slecht- weer" scenario waarbij als basis uitgangspunten wordt uitgegaan van: 3 jaar vertraging, waarde daling van 15% en 10% lagere kosten.
De project specifieke risico's zijn bepaald door gebruik te maken van een door de gemeente Arnhem opgestelde checklist die aansluit bij de landelijke regelgeving van de Commissie BBV en het Handboek van de accountant. De risico's van strategisch bezit (mva) de anterieure overeenkomsten zijn toegevoegd.

De aan te houden buffers voor de risico's in het grondbedrijf zijn €0,8 miljoen hoger dan vorig jaar.
Voor een uitgebreidere omschrijving en verklaring van de risico's, de financiële positie, de ontwikkeling van de benodigde weerstandscapaciteit en scenario's van het grondbedrijf wordt verwezen naar de paragraaf Grondbeleid.
Bij de berekening van de risico's en benodigde buffers voor het grondbedrijf is uitgegaan van de huidige grondexploitaties. De gemeente Arnhem heeft de zogenaamde woondeal met het Rijk gesloten. Het risico dat de gemeente Arnhem bij de ontwikkeling en uitwerking van plannen zal moeten bijdragen, zal worden besproken bij de Perspectiefnota.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en grondexploitatierisico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de begroting 2023, met € 2,2 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit.

In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2022	JV 2021	Begroting 2023	JV 2022
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	59.320	44.067	75.634	79.591
+ Toevoegingen	10.780	32.671	0	15.836
- Onttrekkingen	-18.499	-18.469	-37.698	-37.331
- Resultaat	0	21.349	0	23.866
1. Algemene reserve per 31-12	**51.600**	**79.618**	**37.936**	**81.963**
BR Grondexploitatie	14.747	17.671	19.171	14.309
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	262	0
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**16.509**	**19.171**	**20.933**	**15.809**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**889**	**1.039**	**1.039**
Totaal	**69.148**	**99.678**	**59.907**	**98.810**

1. Algemene reserve

In de Begroting 2022 die op 10 november 2021 door de gemeenteraad is vastgesteld, is op basis van de prognose van het rekeningresultaat over 2021 een stand van de algemene reserve van € 51,6 miljoen opgenomen. Deze prognose is met nog een aantal aanvullende wijzigingen in de Turap-2 2021 verwerkt. Samen met de wijzigingen uit Verzamelbesluit-3 2021 was op 31 december 2021 de begrote stand van de algemene reserve ultimo 2022 € 50,8 miljoen. Na toevoeging van het resultaat 2021 van € 21,3 miljoen bedraagt te begrote eindstand € 72,1 miljoen. Met de resultaatbestemming 2021 wordt er in 2021 weer 14,6 miljoen aan de algemene reserve onttrokken in 2022. Samen met een aantal andere wijzigingen komt de eindstand van de algemene reserve in de begroting op 31 december 2022 uit op € 58,1 miljoen. Wanneer het resultaat over 2022 van € 23,9 miljoen daaraan wordt toegevoegd bedraagt de stand van de algemene reserve in de jaarrekening 2022 € 82,0 miljoen.

Stand Begroting 2022	€ 51,6	miljoen
Turap-2 2021 en Verzamelbesluit-3 2021	-€ 0,8	miljoen
Begrote stand 31 december 2021	€ 50,8	miljoen
Resultaat 2021	€ 21,3	miljoen
Resultaatbestemming 2021	-€ 14,6	miljoen
Overige begrotingswijzigingen	€ 0,6	miljoen
Begrote stand 31 december 2022	€ 58,1	miljoen
Resultaat 2022	€ 23,9	miljoen
Stand Jaarrekening 2022	€ 82,0	miljoen

2. Reserves grondexploitaties

De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. Dit jaar is €3,4 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve grondexploitatie door zowel de hard stijgende kosten van materialen, arbeid en energie als de eerste tekenen van afvlakkende woningprijzen. De benodigde weerstandscapaciteit voor de risico's grondexploitatie is daarnaast toegenomen en bedraagt €18,3 miljoen. Door deze ontwikkelingen zijn de bestemmingsreserves grondexploitatie van €15,8 miljoen niet toereikend voor het afdekken van de risico's in de grex. Voor €2,5 miljoen wordt een beslag gelegd op de algemene middelen.

3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar

De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar is in 2022 voor €1,0 miljoen ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit

Zoals toegelicht is de totale beschikbare weerstandscapaciteit ten opzichte van de vorige stand bij de begroting 2023 met €38,9 miljoen gestegen.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

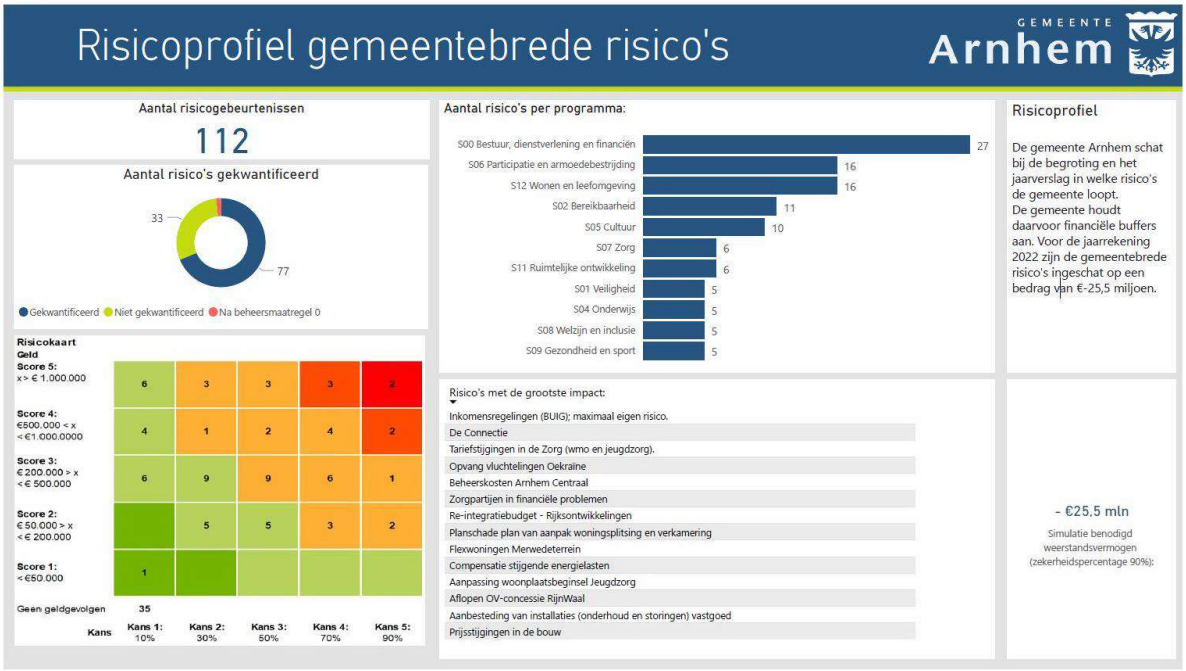

Hieronder worden de belangrijkste gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) in de Top 15 toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 25,5 miljoen voor het gemeentebrede risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Begroting 2023
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.650.000	20	8,9%	Gewijzigd+

De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt:
-Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000);
-Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000);
-Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd);
- Overige risico's die samenhangen met de Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.000.000);
-Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.

S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	2,1%	Ongewijzigd

Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.

S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 8.700.000	20	16,4%	Gewijzigd+

Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,4 miljoen. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 1,7 miljoen. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 8,7 miljoen is opgenomen.

Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.000.000	20	3,8%	Ongewijzigd

Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten:
We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (201 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2022 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,1 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd.
- Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt.
- Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt.
- Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden.
- De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	4	€ 1.000.000	20	2,4%	Gewijzigd-

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er wederom energietoeslag verstrekt, we ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk, de extra kosten dekken we uit incidentele middelen. In 2023 worden studenten uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 3.000.000	25	6,5%	Nieuw

Gemeenten zijn verplicht reële tarieven voor wmo en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorg die wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om de tarieven te herbepalen. Dit kan ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen.

WMO en sociale wijkteams						
Zorgpartijen in financiële problemen	5	5	€ 2.000.000	25	3,9%	Gewijzigd+

Steeds meer (landelijke opererende) zorg- en jeugdzorginstellingen, waaronder de instellingen voor jeugdbescherming, zijn of onvoldoende in staat om mee te bewegen met de transformatie of raken door andere oorzaken in de financiële problemen en gaan in het uiterste geval failliet. Het gevolg daarvan is dat de zorg en/of bescherming aan de cliënten die onder behandeling en/of toezicht staan, niet voldoende gegarandeerd of gecontinueerd kan worden. Gelet op de zorgplicht die de gemeente heeft kan zij gedwongen zijn de zorgaanbieder bij te staan om zo de zorg te kunnen continueren. Omdat het meestal grote externe partijen met veel cliënten betreft, kan ook de druk om de overeengekomen zorgtarieven met deze partijen te verhogen, groter worden.

Jeugd /Jeugdzorg						
Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg	3	5	€ 1.600.000	15	2,2%	Ongewijzigd

Uit een analyse van overdragen jeugdzorgcliënten tussen Arnhem en andere gemeenten als gevolg van de wettelijke aanpassing in het woonplaatsbeginsel Jeugdwet, blijkt dat de kosten van Arnhem hoger uitvallen dan eerder in de initiële begroting 2022 is opgenomen. In het kader van de turap-2 2022 en de begroting 2023 is hiervoor incidenteel voor de jaren 2022 en 2023 extra budget uitgetrokken. Evenwel blijken uit de analyse ook nog aflopende zorgtoewijzingen van andere gemeenten ter waarde van € 1,6 miljoen voor te komen die niet bij Arnhem in rekening zijn gebracht.
Ook bestaat nog het risico dat de simulatiebestanden van het CBS op basis waarvan de gemeenten vorig jaar financieel zijn gecompenseerd door het Rijk, op onvolledige gegevens van zorgaanbieders gebaseerd zijn en het financiële effect op de kosten ook om die reden hoger uitvallen dan in de initiële Begroting 2022 is voorzien.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 7.700.000	10	5,2%	Gewijzigd-

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 500 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 270 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is per 15 oktober 2022 verlaagd van € 100 naar € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.
Het bedrag is berekend o.b.v. 4 maanden doorbetalen opvang: € 5,3 miljoen + 50% van € 4,8 miljoen

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	4,1%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,7%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,7%	Nieuw

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca. €10 miljoen).

Aanbesteding van installaties (onderhoud en storingen) vastgoed	4	4	€ 1.000.000	16	1,9%	Nieuw

Het risico dat de kosten voor de aanbesteding van installaties (onderhoud en storingen) in de praktijk veel hoger uitvallen dan voorzien. Dit wordt vooral veroorzaakt omdat we de gegevens/data van gebouwen onvoldoende inzichtelijk hebben. Daarbij is er aanbesteed op basis van kengetallen en niet op daadwerkelijk aanwezige aantallen (die niet beschikbaar zijn). De extra kosten kunnen daardoor veel hoger uitvallen dan de €10 miljoen die hiervoor is voorzien (begroot).

Prijsstijgingen in de bouw	4	4	€ 1.000.000	16	1,9%	Gewijzigd-

In de begroting wordt een reële inschatting gemaakt van de te verwachte kostenstijgingen, maar afgelopen periode heeft uitgewezen dat deze veelal te laag werden ingeschat. Als gevolg van de sterke prijsstijgingen in de bouw de afgelopen periode, zijn aannemers/uitvoerders niet (meer) bereid om het risico van prijsstijgingen te dragen. Uitvoering van projecten en werken dreigt daarmee stil te vallen. Daarnaast is er overspannenheid op de bouwmarkt met als gevolg personeelstekort en moeizame leveranties van materialen. Door de hogere loonkosten die worden doorberekend en de uitloop van projecten als gevolg van vertraagde leveranties ontstaat ook een deel van de huidige meerkosten. Door het opnemen van de ‘risicoregeling indexering prijsstijgingen bouw’ in de contracten wordt het prijsrisico verlegd van de aannemer naar de gemeente. Hiermee ontstaat het risico dat bestaande budgetten niet meer toereikend zijn omdat aanbestede werken niet prijsvast zijn.

Onderhoud kapitaalgoederen

De kapitaalgoederen bestaan uit wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de riolering, het water en het groen in de stad gemeentelijk vastgoed. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijke deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en deels uit investeringsbudgetten.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen (assets) die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen. Dit betreft het groen, de wegen en civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, de trolleyinfrastructuur, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de riolering, het water, de bossen en parken en de speeltoestellen. Daarnaast wordt ingegaan op de status van het gemeentelijk vastgoed.
Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot) onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van deze paragraaf is per onderdeel weergegeven hoe de begroting en uitgaven in 2022 zich tot elkaar verhouden.

De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Asset	**Areaal (afgerond)**
Stedelijk Waterbeheer	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.850.000 m2 gesloten verharding (asfalt) 4.500.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 280.000 m2 half verharding
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	Circa 50.000 individuele bomen en bomen in structuur waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Openbare verlichting (OVL)	31.000 lichtmasten 33.000 armaturen 930 km OVL-netwerk
Civieltechnische kunstwerken	301 bruggen en viaducten 23 tunnels 417 grond-werende constructies 395 trappen 2,4 km stalen damwanden
Verkeer	85 verkeersregel installaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	388 speellocaties met 1682 speeltoestellen 130 sportlocaties met 306 sporttoestellen

Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 125 glas 325 papier 325 PBD (plastic, blik, drankenkartons) 1300 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waardegestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.
De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.
Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn niet alleen politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem, maar hebben ook betrekking op landelijke opgaven zoals energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in de Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte in Arnhem als basis worden gehanteerd. Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Asset	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C	B / C	A / B	-	-
Speel-voorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D	B	B	B	A /B
Verkeer-regelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeers-voorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per asset uitgesplitst naar gebiedstypen.
** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per asset een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en de geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De bestemmingsreserve groot onderhoud openbare ruimte maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, die hierdoor kunnen ontstaan, op te vangen.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Dit vraagt om een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. We gaan de komende periode daarom de gevolgen hiervan voor de onderhoudsopgave breder bekijken en nader uitwerken.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving. De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven.
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid.
Voor de assets afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden, dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bv 10% minder verharding) en duurzaamheid.

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau						
Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2020	46,15	32,11	14,23	0,41	7,1	92,49 (B)
2022	49,09	29,32	9,05	7,56	4,98	95,02 (B)

Er is een verbetering van de kwaliteit ten opzichte van 2020 zichtbaar. Het is gelukt om de kwaliteit te handhaven en zelfs te verbeteren. Daar waar we in 2020 nog ruim 7% onvoldoende scoren, zitten we nu op net geen 5%. Hiermee voldoen we aan de richtlijn die in de wegbeheersystematiek is vastgelegd voor het aantal percentages 'onvoldoende' (tussen 1-5%).
Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning en realisatie

Voor 2022 stond onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen: Airborneplein, Velperweg, Westervoortsedijk /Oude Zevenaarseweg, Van Muijlwijkstraat, Hommelseweg en wegenonderhoud in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg.
Door vertraging in de planuitwerking zijn de werkzaamheden aan de Velperweg, Hommelseweg en de Van Muijlwijkstraat naar achteren geschoven. In plaats daarvan is groot onderhoud uitgevoerd aan de Nijmeegseweg, het Stationsplein en de Utrechtseweg ter hoogte van het Museum.
Er is een snelfietsroute aangelegd op de Oude Zevenaarseweg en de Hugo de Grootstraat. Ook op de Westervoortsedijk zijn de fietsvoorzieningen verbeterd.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes is een start gemaakt in Malburgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.

Planning en realisatie

De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities. In het kader van anticyclisch investeren is besloten de uitrol van LED- armaturen te versnellen met realisatie in 2021, 2022 en 2023. Hierdoor worden de huidige armaturen voor het einde van de levensduur vervangen maar kan eerder bespaard worden op energie en onderhoudskosten.
In 2022 hebben we circa 1500 armaturen in het kader van deze versnelling vervangen door LED. Deze versnelde LED-vervanging loopt nog door in 2023. Dan zal tweederde van de openbare verlichting voorzien zijn van LED-armaturen. Met de reguliere vervangingsopgave zal het laatste deel vervangen worden door LED waardoor we in 2030 geheel op LED-armaturen overgegaan zullen zijn.

Verkeersregelinstallaties (VRI)

Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagement-installaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met een nadruk op het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Planning en realisatie
Voor 2022 stond vervanging van de volgende VRI's op de planning: Rodenburgstraat / Eusebiusplein, Weertjesstraat / Vossenstraat, Schelmseweg / De Wolfflaan (Burgers Zoo), Nieuwstraat / Weerdjesstraat, VOP Honingkamp / Lange Water, Apeldoornseweg / Weg achter het bos. Al deze vervangingen zijn gerealiseerd.

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de meerjaren investeringsplanning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Trolley
Het trolleynetwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaar vervoer in Arnhem. De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur.

Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar). De huidige concessie liep tot december 2022 en wordt vervolgd met een overbruggingsconcessie tot medio 2026. De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem. Na de overbruggingsconcessie is het waarschijnlijk dat opnieuw een concessie van 10 jaar wordt aanbesteed.
De concessiehouder krijgt van de gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem. Het betreft een overeenkomst, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie.

Planning en realisatie
De oudste masten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg. Deze was gepland in 2022/23 maar is ondertussen uitgesteld naar 2023/2024. De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is al opgenomen in de Begroting.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe (deze stations dateren uit de jaren 70 -80 van de vorige eeuw). De kosten hiervan worden geraamd op circa € 6 miljoen, en kunnen over de gehele concessieperiode worden uitgesmeerd. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige Begroting zijn (afgezien van de hierboven genoemde € 0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. Er is een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt met een bijbehorende investeringsplanning. Uitgangspunt hierbij is dat de kapitaalslasten die hiermee gemoeid zijn onderdeel worden van de afspraken met de provincie in relatie tot de OV-concessie. Aangezien deze nieuwe concessie pas in 2026 in zal gaan, zullen met de provincie afspraken gemaakt moeten worden hoe de kosten van noodzakelijke investeringen die nodig zijn voor 2026 gedekt kunnen worden.

Civieltechnische kunstwerken
Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen.

Planning en realisatie
De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Er zijn 6 objecten als zeer slecht benoemd, maar deze vormen geen gevaar. In 2022 is zoals gepland, naast wat enkele kleine zaken, met name onderhoud aan de John Frostbrug uitgevoerd.

In de Begroting was de volgende kanttekening opgenomen:
Aandachtspunt bij de toekomstige vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). Indien dit viaduct vervangen moet worden zal dit een investering vragen van circa € 900.000. Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investeringsplanning. De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het

soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Het komende jaar zal dit mede in overleg met de provincie en buurgemeenten bepaald moeten worden.

In overleg met de buurgemeenten en de provincie is besloten om het bovengenoemde viaduct te gaan vervangen (naar verwachting in 2024/2025). De hiervoor benodigde investeringen zullen worden opgenomen in de Meerjarige Investeringsplanning.

Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrijvervalriolering met bijbehorende putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd.
Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen.

Voor de lange termijnplanning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar). Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De lange termijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangopgave aan komt.

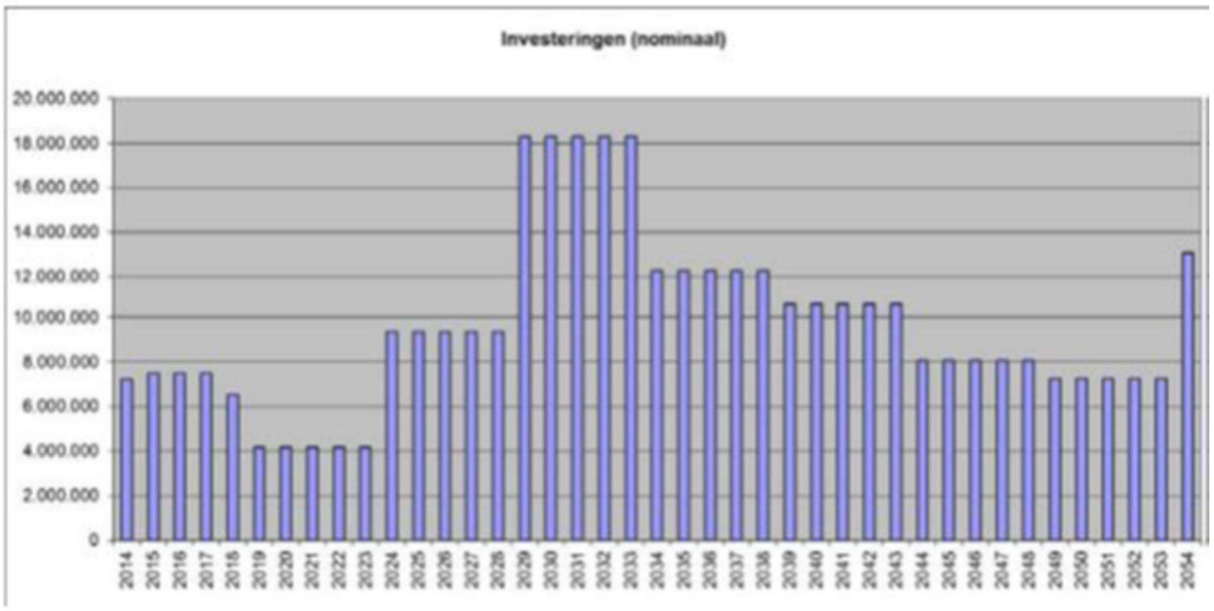

Planning en realisatie

Voor 2022 stonden de volgende grote rioolvervanging projecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg en Dalweg. Bij al deze projecten vraag de voorbereiding meer tijd waardoor de uitvoering vertraagd is. Hierdoor waren de rioolinvesteringen in 2022 lager dan begroot.

Bij de reeds lopen de rioolprojecten in Geitenkamp, Sterrenberg en Spijkerbuurt is wel goede voortgang geboekt in de uitvoering.

Water

Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven,

haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:

- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd.
Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.

Planning en realisatie

Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren. Het baggeren van Onderlangs dat al langer op de planning staat, heeft vertraging opgelopen door de Pfas (poly fluor alkyl stoffen)-problematiek (mogelijke verontreiniging van het slib door chemische stoffen). Vervolgens heeft discussie met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven verdere vertraging opgeleverd. Per 1 juli 2022 is er een nieuwe wet in werking getreden. Het gaat daarbij om het verbeteren van de huurbescherming voor huurders van ligplaatsen voor woonboten. De huurbescherming wordt gelijkgetrokken met die van de huur van woningen. In de huurbeschermingswet is opgenomen dat de verhuurder (in dit geval het Rijksvastgoedbedrijf) ervoor moet zorgen dat het gehuurde functioneel blijft. Wij wachten op dit moment af welke stappen het Rijksvastgoedbedrijf in deze gaat nemen. Dit geldt ook voor de locatie de Praets. Daarnaast zal de Rosandepolder nog worden aangepakt.
Het benodigde onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.

Aan de fonteinen op het Gele Rijdersplein (AKU) en het Roermondsplein (Blauwe golven) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in de onderhoudbudgetten, gezien de geplande herinrichting van deze locaties.
In het project Blauwe golven is de vervanging van de hier aanwezige fontein voorzien. Deze zal in 2023 worden gerealiseerd. De renovatie van de AKU-fontein zal worden meegenomen in het project Gele Rijdersplein.

Wijkgroen

Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat voor mens en dier (denk ook aan biodiversiteit) vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en leefomgeving.
Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
Het dagelijks onderhoud van het groen in en om de wijken resulteert in een beeld op B/C- niveau. Het onderhoud van het groen in de binnenstad en winkelcentra gebeurt op A-niveau.

We hebben de afgelopen jaren te maken gehad met extreme droogte. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De lange termijn effecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden en aanpassingen in het sortiment.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie worden ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidt onder andere tot een toename van de braam. Woekerende bramen leiden plaatselijk tot overlast en vragen extra beheermaatregelen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop en de reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak leidt tot vermindering van de overlast door deze soorten. De reuzenbalsemien is succesvol bestreden.

Planning en realisatie

Naast het reguliere onderhoud stonden de volgende projecten op de planning voor 2022:

- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in de parken Angerenstein, Westerveld, Park Onderlangs en Sonsbeek. Dit is gerealiseerd.

- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject. Dit project heeft vertraging opgelopen.
- In de wijken aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. Dit heeft met name plaatsgevonden op de Ring van Schuytgraaf, in de groenstroken van Rijkerswoerd en Rosorum.

Speelvoorzieningen

Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
Het beheer van de speelvoorzieningen ligt op niveau B en is er vooral op gericht om de speelvoorziening veilig bespeelbaar te houden. Dat houdt in dat kapotte speeltoestellen worden gerepareerd zolang dat opweegt tegen de levensduur van het toestel. Zo niet, dan komt het speeltoestel in aanmerking voor vervanging. Dit laatste wordt met teams Leefomgeving overlegd om de wensen uit de buurt hierin mee te kunnen nemen, zodat er eventueel een ander soort speeltoestel of geen speeltoestel wordt teruggeplaatst. De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning en realisatie

De jaarlijks inspectie van de speeltoestellen heeft plaatsgevonden en het noodzakelijk onderhoud is uitgevoerd. Eventuele mankementen zijn opgelost, wat inhoudt dat de kwaliteit van areaal op orde is, dus B-kwaliteit.

In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden. In 2022 is in dat kader de speelplek Rosorum (Heijenoord/ Lombok) aangepakt.
Hiermee zijn nu 5 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd.
Daarnaast is een pilot gestart (bij Boerderij De Kroon in de Laar) om ervaring op te doen om speelplekken meer toegankelijk te maken. Dit krijgt de komende jaren op meer plekken navolging.

Bomen

Bomen zijn belangrijk voor een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa;
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen;
- Arnhem wil bomen beter beschermen;
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Het beheer van de bomen in Arnhem is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn.

Tijdens de Boom Veiligheid Controle worden 'onderhoudsstaat', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Deze kenmerken geven een indicatie van de kwaliteit van het bomenbestand maar is niet 1-op-1 terug te leiden naar de CROW-beeldkwaliteitscatalogus.

Nieuw aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. In 2022 heeft er geen kap plaatsgevonden van bomen die een waarde op de balans hebben, afboeking van bomen is dan ook niet aan de orde.

Planning en realisatie

In 2022 zouden volgens planning bij 30-50 buitengewone bomen extra maatregelen uitgevoerd ten gunste van de levensduur van de bomen. Dit is gerealiseerd bij 46 buitengewone bomen.
Het aanvullen van boomlanen en bomen in de groene hoofdstructuur is onder andere gerealiseerd bij de Jansbuitensingel, het Jansplein, het Gelredome (elzenlaan), en langs de Zypendaalseweg.
Het reguliere onderhoud is volgens planning uitgevoerd.

De jaarlijkse en 3-jaarlijkse boomveiligheidscontrole zijn uitgevoerd en maatregelen die hieruit voortkomen zijn opgepakt binnen de gestelde termijnen. Van de beoordeelde bomen is er bij 3 % sprake van achterstallig onderhoud.
Boomziektes en plagen worden gevolgd. Beheersmaatregelen zijn uitgevoerd en waar nodig zijn bestrijdingsmaatregelen ingezet.

Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar. De volgende projecten stonden hiervoor in 2022 op de planning:

- Revitalisering parkbos; is gerealiseerd.
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs; is doorgeschoven naar 2023.
- Aanplant extra bomen op diverse hitte plekken; dit is onder andere gerealiseerd op het Graaf Ottoplein en het Johan Combeplein en rond de Eusebiuskerk en aan de Jansbuitensingel.
- Aanplant extra bomen in diverse stadparken; gerealiseerd in Sacre Coeur, park Klarenbeek en Sonsbeek.
- Groeiplaatsverbetering diverse buitengewone bomen; is gerealiseerd bij 46 bomen.
- Aanplant bomen en realisatie groeiplaatsen Steenstraat; is gerealiseerd.
- Groeiplaatsen en aanplanten bomen Velperweg; is uitgesteld door vertraging van het project.
- Groeiplaatsverbetering bomen Burgemeester Matsersingel bij verbeteren fietspaden; is gerealiseerd.
- HOV Metamorfoseallee levensduurverlenging, verplanten en aanplant bomen; is uitgevoerd.

Parken en bossen

Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen, de vele parken en ook de lanen in de buitengebieden en de grote groenzones in en om de wijken, bijvoorbeeld moeraszone Schuytgraaf, ecozones Presikhaaf of de Huissensedijk. We zijn trots op dit groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan.
In de bossen en parken bevinden zich verschillende elementen die elders in deze paragraaf apart zijn toegelicht zoals: bomen, groen, wegen, speelvoorzieningen en verlichting.
Het onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Toch staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, overmatige stikstofdepositie, klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever onderhoud uit te voeren.
Door de extra middelen die zijn vrijgemaakt voor bossen en parken kunnen we dit noodzakelijk aanvullend onderhoud uitvoeren. Ook biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, op te pakken en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners. Specifieke ambities met betrekking tot groen en bomen waaronder bossen en parken in de stad zijn uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving.

Planning en realisatie

In 2022 is, zoals gepland, extra ingezet op de revitalisering van de bossen en parken en het verbeteren van de biodiversiteit (zie ook het onderdeel bomen).

Het was de bedoeling om in 2022 voor een aantal parken een nieuwe beheervisies op te stellen. Voor de parken Sonsbeek, Zypendaal en de Gulden Bodem is dit bijna gereed, voor park Angerenstein is dit nog niet opgepakt en voor Park Klarenbeek is dit opgestart maar nog niet gereed.

Inzamelvoorzieningen voor afval- en grondstoffen

De afgelopen jaren is er veel discussie geweest over het te voeren afvalbeleid in de gemeente. In juni 2022 is het nieuwe afvalbeleid vastgesteld.
Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Dit betekent dat de inwoners van Arnhem hun afval goed moeten kunnen scheiden. Een deel van de herbruikbare reststromen worden bij laagbouw met behulp van minicontainers aan huis opgehaald. Daarnaast is een uitgebreid netwerk van collectieve ondergrondse containers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengronds GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Voor de inzameling van grofvuil zijn er twee afvalbrengstations en in het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse inzamelvoorzieningen
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van de introductie van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er ruim 2000 ondergrondse containers in de stad: ongeveer 1300 voor restafval, 325 voor PBD, 325 voor papier, 125 voor glas. De financiële afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk aanmerkelijk hoger. Een deel van het areaal is al aanzienlijk ouder dan 10 jaar. Naast deze financiële afweging om een container te vervangen zijn aspecten van veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container van belang.
Het huidige afvalcontainer areaal wordt, met ingang van een nieuw contract voor onderhoud en levering per 1 januari 2023, gekeurd volgens TUV-normen. Deze veiligheidskeuring is nieuw en maakte geen deel uit van het vorige bestek. De verwachting is dat naar aanleiding van de keuring een groot aantal containers in 2023 nog vervangen moet worden vanwege veiligheid. Reparatie is in veel gevallen niet geoorloofd. Deze vervanging leidt tot noodzakelijke extra investeringen in 2023 en volgende jaren. Door de gestegen grondstofprijzen verwachten we de komende jaren substantiële kostenstijging voor nieuwe containers.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die op grondgebonden locaties worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding van het onderhoudsbudget voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het stationsgebied is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel. Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem. Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de Meerjaren investeringsraming.

Planning en realisatie
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen is planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

GFE-containers
In de diftar-periode zijn ruim 300 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst. Om op alle hoogbouwlocaties een GF(e) container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,4 miljoen gereserveerd. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. In afwachting van de resultaten hiervan wordt de plaatsing van deze containers in 2023 verder opgepakt.

Afvalbrengstation (ABS)
Er is bij de besluitvorming rond Diftar in 2017 een investeringsbudget van € 1,5 miljoen geraamd voor aanpassingen aan de ABS-en ten behoeve van het wegen en betalen van afvalstromen. Dit budget is tot op heden nog niet besteed en zou in de toekomst eventueel benut kunnen worden ten behoeve van aankoop van het terrein in Noord of voor noodzakelijke investering op een nieuwe locatie. Zodra hierover meer duidelijkheid ontstaat, zal een raadsvoorstel worden voorgelegd. Vooralsnog wordt dit investeringsbudget doorgeschoven naar 2024.

Vastgoed
Actuele kaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.

Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie.

Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd met de Trias Energetica (eerst energie besparen, restbehoefte zoveel mogelijk duurzaam invullen) als kompas.

Planning en realisatie

Planning

Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting.
In de periode 2021-2024 was gemiddeld € 6,5 miljoen geraamd voor planmatig en storingsonderhoud in de exploitatie.
Voor 2022 tot 2025 wordt er gemiddeld € 3,4 miljoen geïnvesteerd in vervangingsonderhoud. Daarnaast is er een jaarlijks investeringskrediet voor duurzaamheidsmaatregelen in de Begroting opgenomen ter grootte van € 800.000. Deze investeringen moeten deels worden terugverdiend via een besparing op de energielasten.

Resultaat 2022

Exploitatie

In 2022 bedroegen de kosten van het vastgoed over alle programma's heen € 39,8 miljoen, waarvan € 20,8 miljoen aan kapitaallasten en € 19,1 miljoen aan overige kosten. De grootste kostenpost hierbinnen is aanhuur: deze bedroeg ruim € 3,9 miljoen. De (verhuur) inkomsten bedroegen € 19,8 miljoen.

Onderhoud

De onderhoudskosten voor het vastgoed bedroegen in 2022 € 5,3 miljoen (exclusief onderhoudsinvesteringen) tegen een raming van € 6,5. De grootste afwijking ten opzichte van de begroting betreffen planmatig onderhoud werkzaamheden welke worden doorgeschoven naar 2022. Bijvoorbeeld:

- Onderhoud aan het Stadhuis/Duivelshuis in afwachting van te maken keuzes rond eigen huisvesting.
- Onderhoud Willemstunnel parkeergarage AC en parkeergarage Langstraat 10.
- En in mindere mate enkele MFC's waar diverse maatregelen als bijvoorbeeld toegangs- en toezichtmaatregelen zijn doorgeschoven als gevolg van beschikbare capaciteit.

Investeringen

Voor 2022 was een krediet geraamd van € 6,5 miljoen. Er is voor € 2,5 miljoen aan investeringen gerealiseerd. De belangrijkste investering betrof het parkeergarage Willemstunnel Arnhem Centraal waar diverse installaties zijn onderhouden en vervangen. Plaatsen van zonwering aan MFC Pallas Atheneplein en de verbouwing van "De Vlindertuin" aan de Sperwerstraat.
Van het totaal geraamde krediet wordt € 3,8 miljoen doorgeschoven naar 2023. Daarvan zijn een aantal werkzaamheden reeds gestart. Een deel van het begrote krediet kan vervallen omdat de geraamde werkzaamheden niet meer nodig zijn of anders zijn gerealiseerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

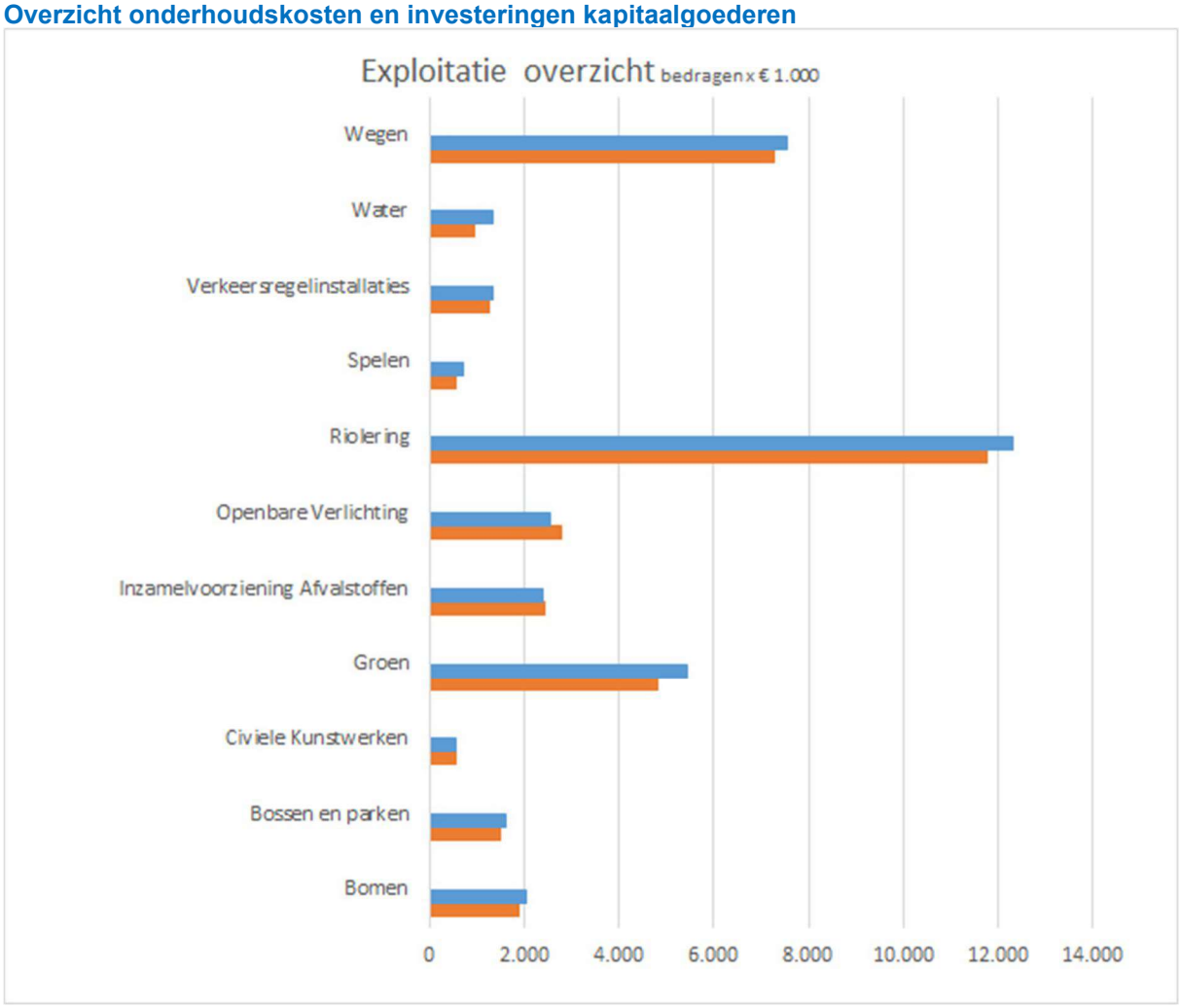

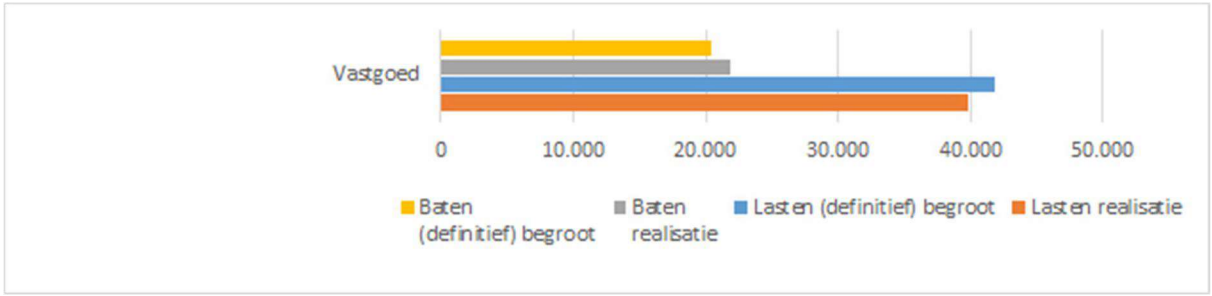

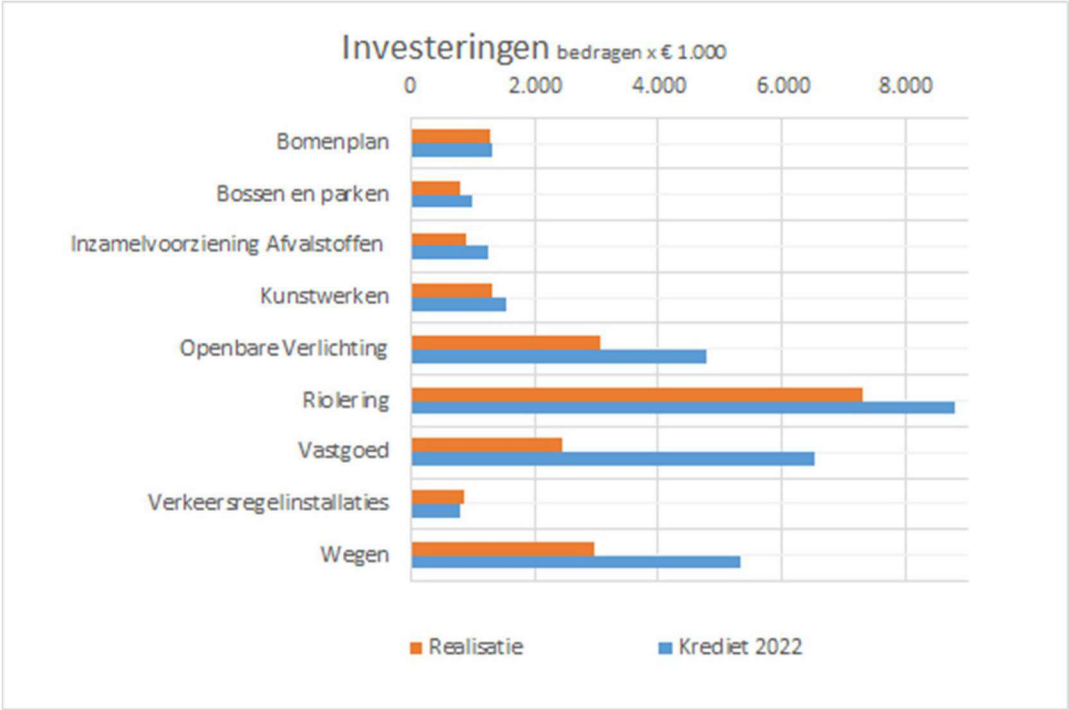
Investeringen bedragen x € 1.000
0
2.000
4.000
6.000
8.000
Bomenplan
Bossen en parken
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Kunstwerken
Openbare Verlichting
Riolering
Vastgoed
Verkeersregelinstallaties
Wegen
Realisatie
Krediet 2022

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Financieringsvolume

Jaarlijks, bij de vaststelling van de Begroting, neemt de gemeenteraad een besluit over het financieringsvolume in het begrotingsjaar. Hierin stelt de gemeenteraad het maximale niveau vast waarvoor door het college van burgemeester en wethouders nieuwe langlopende leningen mogen worden aangetrokken.
Voor de langlopende financiering is door de raad voor het jaar 2022 een bovengrens vastgesteld van € 250 miljoen. In 2022 zijn slechts twee nieuwe vaste leningen aangetrokken van elk € 15 miljoen, gezamenlijk € 30 miljoen. De vastgestelde bovengrens is dus niet overschreden.
Voor de maximaal aan te trekken kortlopende financiering wordt door de gemeenteraad geen plafond vastgesteld, hiervoor is de kasgeldlimiet (zie hierna) bepalend.

Financiering met vast geld in het jaar 2022

Voor de financiering van de investeringen en projecten wordt, naast aangetrokken leningen, gebruik gemaakt van de interne mogelijkheden om reserves en voorzieningen in te zetten als financieringsmiddel. Het volume van de voor dit doel aangewende reserves en voorzieningen bedroeg per 1 januari 2022 respectievelijk € 203,206 miljoen en € 74,735 miljoen.

Reserves en voorzieningen als financieringsbron	Volume	Rente
Bedragen x € 1.000		
Voorzieningen:		
- Voorzieningen: 0%	9.486	0
- Voorzieningen: 2%	65.249	1.305
Subtotaal voorzieningen	74.735	1.305
Reserves:		
- Rente : 0%	184.421	0
- Rente : 1,4 %	18.785	263
Subtotaal reserves	203.206	263
Totaal	**277.941**	**1.568**

Volumes en mutaties leningenportefeuille 2022

Nadat de eigen middelen (reserves en voorzieningen, zie hierboven) volledig zijn aangewend moet de gemeente voor de financiering van activa op de balans op zoek naar vreemd vermogen, van andere partijen aangetrokken leningen.
In onderstaand overzicht zijn de belangrijkste volume- en stroomgegevens met betrekking tot de vaste financiering en de door de gemeente aan derden verstrekte financiering opgenomen:

Leningen portefeuille	Stand 01.01.2022	Vermeerdering	Aflossing	Stand 31.12.2022
Bedragen x € 1.000				
Leningen Opgenomen / Gelden (O/G)				
Vaste financiering	621.546	30.000	-133.421	518.125
Totaal leningen O/G	**621.546**	**30.000**	**-133.421**	**518.125**
Leningen Uitgaande / Gelden (U/G)				
Vaste leningen uitstaand	42.748		-8.544	34.204
Lening aan woningcorporatie:				
- Woningstichting Omnia	10		-1	9
Totaal leningen U/G	**42.758**	**0**	**-8.545**	**34.213**

Kortlopende financiering
Bij de kortlopende financiering gaat het om het lenen van geld voor een periode van maximaal één jaar.
De gemeente trekt actief kasgeld aan op de geldmarkt, deels via geldmakelaars en deels rechtstreeks bij banken, ten behoeve van de financiering van de dagelijkse activiteiten. Een belangrijke rol is daarbij weggelegd voor de liquiditeitsprognose, de verwachting van de ontwikkelingen in inkomende en uitgaande kasstromen van de gemeente.
Daarnaast mag de gemeente bij de huisbank BNG, indien nodig, altijd nog rood staan, al is dat als gevolg van eisen van de Europese Centrale Bank wel aanzienlijk duurder dan kasgeldleningen. De aanwezigheid van deze achtervang geeft wel de zekerheid dat de gemeente altijd kan beschikken over voldoende kasgeld en aan de dagelijkse betalingsverplichtingen kan voldoen.
In 2022 heeft de gemeente Arnhem eenmalig, in juni, gebruik gemaakt van financiering met kasgeldleningen. De gemeente heeft, afgezien van die periode in 2022, het hele jaar over ruim voldoende liquide middelen beschikt.

Kasgeldlimiet
De wet FIDO (Wet Financiering Decentrale Overheden) geeft concrete richtlijnen voor het beheersen van de renterisico's. De kasgeldlimiet is een wettelijke norm (plafond) voor de netto vlottende financiering (kortlopende financiering) van de gemeente. De bovengrens voor op te nemen kortlopende financieringsmiddelen is bij ministeriële regeling voor het jaar 2022 vastgesteld op 8,5% van het begrotingstotaal bij aanvang van het jaar. Het begrotingstotaal voor 2022 bedroeg bij vaststelling van de Begroting 2022 - 2025 door de gemeenteraad € 761 miljoen. De kasgeldlimiet voor het jaar 2022 bedroeg dus € 64,7 miljoen.
De kasgeldlimiet wordt als gemiddelde per kwartaal berekend. De gemeente Arnhem heeft in geen enkel kwartaal de kasgeldlimiet overschreden.

Schatkistbankieren
Sinds het najaar van 2013 zijn gemeenten en andere decentrale overheden verplicht tijdelijk overtollige middelen, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën, het schatkistbankieren. Voor de gemeente Arnhem bedroeg de drempelwaarde € 10,5 miljoen. Dit relatief hoge toegestane positieve banksaldo is in de praktijk door de banken teniet gedaan door hun besluit om over hoge positieve banksaldi de negatieve rente, die de ECB bij hen in rekening bracht, door te berekenen aan rekeninghouders. De rente bij het schatkistbankieren was namelijk vastgelegd op 0%, dus was bij de negatieve rente van de banken voor de gemeente schatkistbankieren voordeliger.
De drempel wordt afgezet tegen het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Gezien de genoemde ruime liquiditeit van de gemeente Arnhem gedurende het jaar 2022, heeft de gemeente in 2022 actief gebankierd bij de schatkist. De genoemde drempelwaarden voor schatkistbankieren zijn in 2022 in geen van de kwartalen overschreden.
Nu de periode van negatieve rente van de ECB achter ons ligt en de banken weer rente vergoeden over positieve saldi is de noodzaak om actief te schatkistbankieren veel kleiner geworden, zeker gezien de hoge drempel van € 10,5 miljoen. In 2023 kan de gemeente op dit gebied een meer afwachtende houding aannemen.

Renterisiconorm
In de wet FIDO is een norm vastgesteld voor de risicobeoordeling van de rente op de langlopende financiering, de zogenaamde renterisiconorm. Deze norm geeft feitelijk aan voor welk deel van het begrotingstotaal de gemeente een zogenaamd renterisico mag lopen. Dit renterisico bestaat eruit dat bij een tussentijdse herziening van de rente of bij de noodzaak om een herfinanciering toe te passen de actuele marktrente kan zijn gestegen waardoor op de begroting hogere lasten moeten worden opgenomen. Voor 2022 was de renterisiconorm vastgesteld op 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting bij aanvang van het jaar.

In 2022 heeft de gemeente op de bestaande leningenportefeuille een bedrag van € 133,4 miljoen afgelost en is door partijen die een lening hebben van de gemeente €87,5 miljoen afgelost. Per saldo heeft de gemeente voor een bedrag van € 124,9 miljoen schulden afgelost. Hier tegenover zijn nieuwe leningen aangetrokken voor in totaal € 30 miljoen. Voor de berekening van de renterisiconorm wordt gekeken naar de laagste van òf de benodigde herfinanciering van de bestaande portefeuille òf de nieuw aangetrokken financiering gecorrigeerd voor nieuwe uitzettingen, wanneer die lager is.
Het gerealiseerde renterisico bedroeg € 30 miljoen, het bedrag van de nieuwe leningen.
De toegestane renterisiconorm was 20% van € 761 miljoen: € 152,2 miljoen. Het werkelijk gelopen renterisico van € 30 miljoen is dus ruim onder de wettelijke limiet gebleven.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft het risicomanagement financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:

- de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
- de financiering van de sociale woningbouw;
- de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen;
- overige risico's.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van alle investeringen die worden gedaan door de gemeente Arnhem. Deze financiering vindt plaats door middel van eigen en vreemd vermogen. Als eigen financieringsmiddel worden de reserves en voorzieningen ingezet. Vreemd vermogen wordt aangetrokken in de vorm van langlopende leningen, zowel onderhands (bijvoorbeeld van banken) als in de vorm van MTN's (Medium Term Notes, een soort obligaties). De rentekosten van financiering van gemeentelijke investeringen en projecten worden doorberekend in de vorm van een zogenaamde omslagrente: een gemiddelde van de rentes van aangetrokken geldleningen en andere kosten van de treasuryfunctie. In 2022 bedroeg de omslagrente 1,4%.
De rente op de kapitaalmarkt is de afgelopen jaren sterk gedaald, maar heeft in 2022 weer een stijgende lijn ingezet. Desondanks is de rentestand nog steeds erg laag, wat betekent dat de omslagrente in de komende jaren betrekkelijk laag moet blijven doordat relatief dure leningen (rente tot 3,2%) zullen worden afgelost en met goedkopere leningen worden geherfinancierd. Voor de treasuryfunctie is het een uitdaging ervoor te zorgen dat door de juiste financieringsbeslissingen te nemen de gemeente kan blijven rekenen met een meerjarig stabiele omslagrente ondanks de krappe marges waarbinnen deze vastgesteld moet worden.
Het risico van rentefluctuaties is opgenomen in het gemeentelijke risicoprofiel, dat wordt gedekt door de weerstandscapaciteit. De gemeente Arnhem beschouwt rentefluctuaties als een normaal bedrijfsvoeringsrisico, dat geen speciale positie vraagt

Financiering van de sociale woningbouw

Op het gebied van de financiering van de sociale woningbouw speelt de gemeente al jaren geen actieve rol meer. Deze rol is overgenomen door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW), dat goedkope leningen door corporaties garandeert.
Per 31/12/2022 bedraagt de schuld van één corporatie aan de gemeente Arnhem nog maar € 8.000. Vergeleken met de stand van € 248 miljoen per 1/1/2010 mag gesteld worden dat het risico uit hoofde van leningen voor sociale woningbouw volledig is verdwenen.
De gemeente is achtervang voor door het WSW gewaarborgde leningen, maar dit risico is veel kleiner dan wanneer de gemeente zelf borg staat voor de leningen of deze zelf heeft verstrekt.
Wanneer het WSW de achtervang aanspreekt (wat overigens nog nooit is gebeurd) moet de gemeente een renteloze lening ter beschikking stellen. Die lening wordt terugbetaald, zoals normaal is bij leningen. Het risico betreft dus alleen de rente over de lening, die de gemeente natuurlijk wel zelf moet betalen aan de verstrekker van het geld. Voor de hoofdsom zal de gemeente niet worden aangesproken.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen en derden gaat het om activiteiten die passen binnen het beleid van de gemeente Arnhem. De gemeente heeft hierbij gekozen voor een terughoudend beleid. Slechts in bijzondere gevallen en soms als voortzetting van een bestaande relatie verstrekt de gemeente leningen aan derde partijen.
Het risico is aanwezig dat een instelling niet aan de contractuele verplichting van betaling van rente en/of aflossing kan voldoen. Dit probleem wordt in eerste instantie ('aan de voorkant') beheerst door financiering te bieden die het best past bij de financiële mogelijkheden van de instelling. Voor het geval er toch problemen mochten ontstaan eist de gemeente garanties en/of waarborgen, bijvoorbeeld het recht van 1e hypotheek. Ook wordt bij leningen aan instellingen/derden een risico-opslag van (als regel) 0,1% op de te betalen rente gehanteerd. De risico’s zelf zijn, net als de risico’s van rentefluctuaties, ondergebracht in het gemeentelijk risicoprofiel.

Overige risico's

Conform de wettelijke voorschriften en de kaderstelling vanuit het treasurystatuut trekt de gemeente alleen leningen aan in euro’s. Beleggen van middelen is niet aan de orde vanwege de verplichting om overtollige middelen aan te houden in de schatkist van het Ministerie van Financiën (schatkistbankieren). Er is binnen de gemeente Arnhem dus geen sprake van valutarisico of koersrisico.

Resultaten van de activiteit treasury

De primaire doelstelling van de treasury is een goede financiering van de gemeentelijke organisatie tegen zo laag mogelijke kosten, waarbij rekening moet worden gehouden met wettelijke voorschriften en beperkingen. Tevens is het van belang rekening te houden met gevolgen in de toekomst van financieringsbeslissingen. Dit vereist alert reageren op ontwikkelingen in de financiële markten in het kader van een meerjarig financieringsbeleid.

Het resultaat 2022 op de financieringsfunctie is als volgt opgebouwd:

Programma	Financiering	Bedrag	V/N
Bedragen x € 1.000			
S00	Vaste en vlottende financiering	1.950	V
S00	Financiering woningbouw en volkshuisvesting	0	
S00	Dividend BNG	1.132	V
Totaal Resultaat		**3.082**	**V**

Afgezet tegen het begrote resultaat in de MJPB voor 2022 van € 2,503 miljoen is sprake van een voordelig resultaat van € 579.000. Dit resultaat wordt als volgt verklaard:

Programma	Financiering	Bedrag	V/N
Bedragen x € 1.000			
	Resultaat ten opzichte van de MJPB		
S00	Vaste en vlottende financiering	579	V
S00	Financiering woningbouw en volkshuisvesting		
S00	Dividend BNG	0	V
Totaal Resultaat		**579**	**V**

Het resultaat op de financiering wordt voor € 534.000 verklaard door de vlottende financiering. Zoals hiervoor aangegeven heeft de gemeente Arnhem in 2022 zo goed als geen gebruik gemaakt van vlottende financiering. De hiervoor begrote kosten zijn niet gebruikt aangezien de aangetrokken kasgeldleningen nog een negatieve rente hadden.
In de vaste financiering is een voordeel gerealiseerd ten opzichte van de begroting van € 45.000. Enerzijds is een voordeel opgetreden omdat veel minder nieuwe leningen zijn aangetrokken dan begroot en dus minder rentekosten zijn gemaakt, maar anderzijds zijn ook de baten in de vorm van omslagrente achtergebleven bij de begroting omdat in 2021 minder is geïnvesteerd dan begroot.

De economie en ontwikkelingen in de rente

In de zomer van 2021 is de inflatie, die daarvoor jaren lang rond de 0% had geschommeld, begonnen te stijgen van inmiddels 2% naar meer dan 14% in september 2022. De inflatie is daarna gedaald naar een niveau van rond de 10% in februari 2023. Afgezet tegen de streefinflatie van de ECB van 2% is de huidige inflatie erg hoog. Om de inflatie te beteugelen heeft de ECB als belangrijkste instrument het middel van de rente.
De ECB heeft de rente, die sinds 2014 negatief was, in juli 2022 verhoogd naar 0%. Op dit moment bedraagt de rente na een aantal verdere verhogingen 2,5 % en aangekondigd is dat deze nog in 2023 verder verhoogd zal worden.
De algemene consensus is dat het effect van een verhoging van de rente pas na plusminus 18 maanden zichtbaar is in een afvlakken van de inflatie. En aangezien de inflatie inmiddels aan het dalen is, wil de ECB niet veroorzaken dat over genoemde 18 maanden de inflatie te ver onder de door hen gewenste 2% zakt. Verwacht mag dus worden dat na de aangekondigde verhogingen gedurende langere tijd de rente van de ECB stabiel zal blijven.
Deze verwachting wordt ondersteund door de ontwikkeling van de rente voor leningen met lange looptijden. De rente voor deze leningen, waarop de maatregelen van de ECB maar weinig invloed hebben, zijn substantieel lager dan de kortere rentes, wat de verwachting van de markt weerspiegelt dat op langere termijn de ECB-rente weer naar beneden zal gaan.
De gemeente is erbij gebaat activiteiten zo goedkoop mogelijk en toch veilig te kunnen financieren. De huidige (nog steeds lage) rente houden we lang in de boeken door leningen met lange looptijden af te sluiten. Dit heeft als bijkomend voordeel dat de door de gemeente te betalen rentekosten zich stabiel ontwikkelen en zich geen grote schommelingen zullen voordoen.

In meerjarig kader is met een verdere geleidelijke stijging van de rente rekening gehouden. Op dat punt wordt dus op voorhand een (onverwacht) negatieve ontwikkeling het hoofd geboden. Desondanks is het voor de financieringsfunctie belangrijk om alert te blijven op verdere ontwikkelingen. Markten, dus ook de geld- en kapitaalmarkt, blijven een zekere mate van onvoorspelbaarheid houden.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Organisatie ontwikkeling; Lekker Werken Aan de Ambities van Arnhem

In 2022 is de organisatie gestart met het programma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem'. Het traject sluit aan bij de filosofie die we vier jaar geleden hebben beschreven onder de titel ‘Zo werken we in Arnhem’. 'Lekker Werken aan de ambities van Arnhem' moet zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd.

Een belangrijk en omvangrijk programma, dat door en met de organisatie is opgepakt. Hiertoe zijn op een gestructureerde wijze gesprekken gevoerd met medewerkers en management uit alle organisatieonderdelen om verbeterpunten op te halen. Tijdens deze fase is ook het medewerkersonderzoek (MO) uitgevoerd. Het MO vormt een belangrijke bron om inzicht te krijgen in hoe medewerkers in de organisatie staan. De resultaten van het MO kwamen in grote mate overeen met de informatie die is opgehaald tijdens de organisatiebrede gesprekken. Op basis van alle input is bepaald waar de grootste urgentie zit om onze medewerkers en management te ondersteunen. Dit heeft geleid tot veertien organisatie inspanningen, die op korte termijn bijdragen aan het werkklimaat en de werkomgeving. Het gaat om bijvoorbeeld heldere besluitvormings- en escalatielijnen, een herijking van de organisatievisie, een leiderschapstraject, een introductieprogramma (onboarding) en ondersteuning op de meest kritieke processen. De uitvoering hiervan zal voor een belangrijk deel in 2023 plaatsvinden. Daarnaast vindt per cluster een vertaling plaats, op basis van de resultaten van het MO en de gesprekken met management en medewerkers, zodat ook in de clusters de benodigde en meest effectieve acties opgepakt worden.

Personeel en organisatie

In een krappe arbeidsmarkt streven we naar een divers samengesteld personeelsbestand en een inclusieve organisatie, waar iedereen op gelijkwaardige wijze kan deelnemen, zijn of haar talenten kan inzetten en zich welkom voelt, staat met stip op nummer één in het personeelsbeleid.

Als werkgever willen wij natuurlijk de beste kandidaat voor onze organisatie, om ook de beste prestaties te kunnen leveren. Daarvoor is het niet alleen belangrijk te kijken naar de vaardigheden, maar kijken wij primair naar de competenties alsook de diversiteit. Met een diverse organisatie zijn wij beter in staat de ambities te realiseren. Hier is onze hele wervingsstrategie, alsmede ons selectiebeleid op aangepast.. Werven zonder (onbewuste) vooroordelen betekent voor ons competentiegericht werven én selecteren, en meer focus op individuele kwaliteiten en ontwikkelbaarheid. We omarmen een diversiteit van (aanvullende) competenties en streven naar een zo oordeelvrij mogelijk proces. De recruiters blijven gedurende het proces betrokken bij iedere stap: adviserend en sturend wanneer noodzakelijk.

Het voorgaande geldt overeenkomstig voor inhuur van personeel. Bij het inhuurproces maken we gebruik van de gemeentebrede Inhuurbalie, waarbij de inhuur van personeel gecentraliseerd is. De Inhuurbalie ziet toe op de rechtmatigheid en doelmatigheid van inhuur. Tevens zetten de inhuurspecialisten en recruiters inhuur zich in om dit proces inclusiever te maken.
Concreet zijn de volgende acties opgepakt:

- bij de vaste en nieuwe raamcontractpartijen maken wij afspraken en zien wij erop toe dat er inclusief wordt geworven;
- waar de recruiters van gemeente Arnhem verbeteringen hebben doorgevoerd/doorvoeren, streven wij ernaar deze ook voor de Inhuurbalie door te voeren;
- met de afdeling Inkoop wordt bekeken of er een sociale toets kan worden opgenomen in de algemene voorwaarden van de gemeente Arnhem.

We zien de huidige arbeidsmarkt steeds krapper worden. Huidige cijfers laten zien dat we meer vacatures hebben dan werkzoekenden. Dit is landelijk de trend. Dit betekent dat we ons meer en anders moeten profileren dan voorheen. De komende periode zullen we meer gaan investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. Ook gaan we een start maken met de gemeentepool. Dit is een eigen initiatief om, deels boven formatief, nieuwe

collega’s aan te stellen die we intern gaan opleiden en begeleiden naar toekomstige vacatures. Zo kunnen we vroegtijdig mensen opleiden naar functies die bijvoorbeeld lastig te vervullen zijn. De nieuwe collega’s voor de gemeentepool worden op competenties geworven en zullen afkomstig zijn uit diverse doelgroepen.

Naast het inzetten op een goede werving is het binden van medewerkers een belangrijke opgave. Daartoe zetten wij in op een goede en inclusieve ‘onboarding’ van medewerkers. Onboarding is het instroomproces waarbij nieuwe medewerkers kennismaken met je organisatie, deze start met het (mondeling) akkoord van de nieuwe medewerker en eindigt na 100 dagen na indiensttreding. Gedurende deze periode wordt op organisatie- en clusterniveau een introductie verzorgd. De nieuwe medewerker krijgt gedurende deze periode een buddy, wordt een inwerkplan opgesteld en zal de nieuwe medewerker een aantal verplichte trainingen volgen. Op deze manier heten wij de nieuwe medewerker welkom, leert de nieuwe medewerker het DNA van organisatie kennen en beschikt die over de juiste tools om verder te kunnen.

Belangrijk voor het verbinden van medewerkers aan onze organisatie is leren van het feit waarom medewerkers de organisatie verlaten. Daartoe zijn er met ingang van 2022 vrijwillige uitdiensttredingsgesprekken gevoerd.

Leren en ontwikkelen is een permanente opgave van iedere medewerker. Of het nu om het volgen van een inhoudelijke opleiding gaat, een leiderschapsprogramma of een competentie gerichte training, onder de noemer 'Jezelf ontwikkelen, dat is ook Lekker werken aan de ambities in Arnhem!' zetten wij in op een continu proces leren en ontwikkelen. Daarvoor is in 2022 het leerplein uitgerold, via dit digitale leerplein kunnen trainingen gevolgd worden, staan instructies en worden events georganiseerd.

Het hybride werken is inmiddels gewoongoed. Online samenwerken, hybride vergaderen, flexibel en meer plaats- en tijdonafhankelijk werken is niet meer weg te denken. Het project Hybride werken is goed van de grond gekomen en loopt actief. Binnen dit project zijn diverse taskforces opgericht om alle deelaspecten samen op te laten lopen. Denk hierbij aan communicatie, thuiswerkplekken, cultuur en gedrag.

Informatie en automatisering

Uitbreiding digitale dienstverlening

Er is continu gewerkt aan het verbeteren en innoveren van processen om de dienstverlening aan inwoners en ondernemers te verbeteren. Zo zijn er diverse voorbereidingen getroffen om processen en producten van Burgerzaken en Werk & Inkomen digitaal te gaan aanbieden, welke begin 2023 beschikbaar zullen komen. Bij deze dienstverlening hebben we rekening gehouden met de digitale toegankelijkheid en hebben we ingespeeld op actuele ontwikkelingen zoals de inkomensondersteuning in coronatijd en de dienstverlening aan Oekraïense vluchtelingen.
Een kernapplicatie die onze dienstverlening door middel van zaakgericht werken ondersteunt, is aanbesteed en de implementatie ervan loopt tot net over de jaargrens.
Een online makelpunt voor sociaal maatschappelijk vastgoed en een website met alle kunstwerken in de openbare ruimte zijn gerealiseerd.
De Omgevingswet is wederom uitgesteld. De voorbereiding van het Digitaal Stelsel Omgevingswet is voltooid en zodra de Omgevingswet in werking treedt, kan Arnhem volgens de op dat moment geldende normen aansluiten.
Aan de preservering en toegankelijkheid van de analoge informatie wordt steevast gewerkt en maakt dat we over enkele jaren de achterstand van decennia hebben ingehaald. Hierbij wordt geprioriteerd naar opvraagfrequentie dat wil zeggen; archieven die het meest worden geraadpleegd door burgers, bedrijven of onze eigen interne organisatie krijgen voorrang. Het structureel borgen van het archiveren/bewaren van onze analoge en digitale informatie vraagt nog de nodige acties en aan een meerjarig plan daartoe wordt nog gewerkt.
Regionaal is er gestuurd op samenwerking en is er al sprake van een gemeenschappelijk regionale informatiestrategie. Vanuit deze strategie wordt naar vermogen gezocht naar harmonisatie van de applicatielandschappen en de vorming van een centraal opdrachtgeverschap voor de regio. Hierbij zijn er beperkingen door de verschillende inzichten, de veelheid aan veranderingen en projecten en de krapte op de arbeidsmarkt bij het doorvoeren van veranderingen.

Informatiegestuurde organisatie

Informatiegestuurd werken is in 2022 verder versterkt onder de noemer 'Informatiegestuurd Arnhem'. We hebben gewerkt aan een Arnhems dataplatform, oftewel de 'centrale waarheid'. Voor verschillende beleidsterreinen worden data nu in dit platform gestandaardiseerd en geautomatiseerd opgeslagen. Op basis van het dataplatform zijn meerdere beleids- en uitvoeringsmonitors (door)ontwikkeld, bijvoorbeeld op het gebied van werk en inkomen, veiligheid, wonen en zorg. Om de data en monitors goed te kunnen benutten, hebben we 'analyseteams' opgericht, met onder andere data-ontwikkelaars en data-analisten. De maatschappelijke opgaven en effecten van

beleid zijn zo inzichtelijker en meer stuurbaar geworden. Dit draagt ook bij aan het beter kunnen formuleren van meetbare doelen, zoals de motie 'Voortaan wel meetbare doelen' 20M277 vraagt.

Met de HAN hebben we een driejarig convenant ondertekend om samen kennis te ontwikkelen en kennis te delen die de gemeente Arnhem nu en in de toekomst nodig heeft voor digitale innovatie en transformatie. Deze kennis biedt in de samenwerking (driehoek: studenten, docenten en onderzoekers) op hun beurt de mogelijkheid om onderwijs en onderzoeksdoelen van de gemeente te realiseren. De partijen willen met de samenwerking tussen het werkveld (de gemeente), het onderwijs en onderzoek versterken. We willen hiermee de ontwikkeling van onze huidige en toekomstige professionals stimuleren om beter voorbereid te zijn op veranderingen en digitale innovaties in de beroepspraktijk. De samenwerking richt zich op drie thema's: informatiegestuurd werken, 3D-visualisaties/mixed reality van de openbare ruimte en inclusieve digitale dienstverlening.

Modernisering werkplek
Alle medewerkers van de gemeente beschikken over een laptop en een smartphone van de gemeente waarmee maximaal plaatsonafhankelijk kan worden gewerkt. Alleen voor specifieke functies (bijvoorbeeld balies) zijn nog vaste voorzieningen beschikbaar en de voorbereidingen voor het ontmantelen van de vaste telefonie is in volle gang. Voor alle medewerkers zijn er adequate voorzieningen beschikbaar gemaakt waarmee er een thuiswerkplek gerealiseerd kan worden welke gelijkwaardig is aan die op het kantoor.

De mogelijkheden om online te kunnen (samen)werken zijn uitgebreid maar vraagt nog wel de nodige aandacht en sturing op het gebruik ervan. De digitale samenwerking met externe partijen en de adoptie van de beschikbare clouddiensten door gebruikers zijn nog onvoldoende gerealiseerd.

Regionaal zijn de werkplekken van Arnhem, Renkum, Rheden en De Connectie geharmoniseerd. Het overzetten van alle applicaties van de vier organisaties naar een gemeenschappelijke ICT-omgeving heeft veel aandacht en capaciteit gevraagd in 2022. Mede door een veelheid aan bijkomende verstoringen zijn lopende veranderprojecten vertraagd. Achterstanden die in 2023 weer ingehaald moeten worden. De nieuwe ICT-omgeving (die begin 2023 wordt afgerond) biedt een nieuwe basis van waaruit verdere innovaties en harmonisaties kunnen plaatsvinden. In 2022 zijn de eerste stappen gezet in het ontwerp van de werkplek van de toekomst, waarbij de stap naar de cloud verstevigd wordt en de gebruiker nog beter plaats en tijdonafhankelijk zal kunnen werken.

Informatieveiligheid, privacy & auditing
In 2022 zijn de thema's informatieveiligheid en privacy veel op de bestuurlijke tafel geweest. Er is een extern onderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken waaruit duidelijk bleek dat er grote stappen gezet moeten worden, zoals uit de ENSIA-evaluatie 2021 ook is gebleken. Er zijn middelen begroot om de basis op orde te maken en vanaf 2023 zal de organisatie de nodige verbeteringen gaan doorvoeren.

De eerste stappen in het verbetertraject zijn al gestart. Dit zal in 2023 nog doorlopen. Het verwerkingsregister is geheel opnieuw opgezet, waarbij het proces van continue verbetering en aanpassing van dit register wordt meegenomen. Ook is de procedure omtrent het melden en behandelen van datalekken/beveiligingsincidenten onder de loep genomen, waarbij in het bijzonder aandacht is besteed aan een nieuw datalekkenregister. Tevens is gestart met het ontwerpen van het gegevensbeschermingseffectbeoordeling (DPIA) proces. De eerste beoordeling zijn al als pilot gestart. Daarnaast is er aandacht voor een op te zetten algoritmeregister. Dit traject is eind 2022 gestart en zal nader worden gefinaliseerd in 2023.

In september is er een grootschalige themaweek geweest: de Week van de Digitale Weerbaarheid. Er zijn ongeveer 20 activiteiten geweest waar medewerkers aan hebben kunnen deelnemen, variërend van een workshop Word een hacker, waarbij door de ogen van een hacker is gekeken naar hoe je om zou moeten gaan met informatiebeveiliging, tot een lezing van Daniël Verlaan over de duistere kant van het internet. Van een lezing van het Nederlands Forensisch Incident Response (NFIR) over de hack bij Hof van Twente tot een workshop data-ethiek over het ethisch omgaan met gegevens. Deze week is veel bezocht en medewerkers gaven aan dat zij nieuwe inzichten hebben verkregen die hen gaat helpen nog zorgvuldiger om te gaan met de gegevens van onze inwoners.

Financiën en control

De afdeling Financiën en Control heeft in 2022 verder gewerkt aan de inhaalslag in het financieel beleidskader. Eén van de laatste stappen hierin betreft de actualisatie van de financiële verordening; deze was eind 2022 nagenoeg gereed en is begin 2023 aan de raad voorgelegd.

Daarnaast zijn verdere stappen gezet in de verfijning en aanscherping van de accounting manual en het periodiek afsluiten (soft close) van de administratie.

De boardletter 2022 van onze accountant gaf een positief beeld: de hiervoor beschreven stappen hebben geleid tot het oplossen van een aantal bevindingen van de accountant uit het verleden. Daarnaast heeft de interimcontrole, net zoals in 2021, niet geleid tot nieuwe bevindingen. Tegelijkertijd bevestigt de accountant in de boardletter dat op een aantal terreinen, zoals structuur en inrichting van de budget- en verantwoordingscyclus, nog verdere verbetering mogelijk is. Dit is de uitdaging voor 2023.

Op fiscaal gebied was in 2022 sprake van een boekenonderzoek BTW en BTW Compensatiefonds (BCF). Dit onderzoek wordt naar verwachting begin 2023 afgerond. Inhoudelijke bevindingen uit het onderzoek zijn reeds verwerkt in een nieuw Tax Control Framework (TCF). Dit TCF is een stelsel van controle- en beheersingsmaatregelen met betrekking tot de fiscale regimes rond Loonheffing, BTW/BCF en Vennootschapsbelasting (VPB). Dit stelsel is getoetst door en afgestemd met vertegenwoordigers van de Belastingdienst in het licht van een nieuw convenant Horizontaal Toezicht dat eind 2022 met de Belastingdienst is gesloten voor de periode 2023-2025.

Auditing en Risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico voor de gemeente Arnhem. In deze paragraaf gaan we in op de manier waarop in 2022 stappen zijn gezet om risicomanagement verder te verbeteren. In dit jaar zijn twee onafhankelijke risicoanalyses uitgevoerd in het kader van de regeling ‘grote risicovolle projecten’. Het gaat om de projecten ‘Ontwikkelperspectief Kronenburg’ en ‘Vernieuwing Stadstheater’. Voor beide projecten zijn vervolgafspraken gemaakt voor het verdere risicomanagementproces. Gemeentebreed is er ook speciale aandacht voor risico’s die samenhangen met de oorlog in Oekraïne en de risico’s en impact, voor zover nog van toepassing, van corona. Om het risicobewustzijn binnen de gemeentelijke organisatie te vergroten zijn er dit jaar ook weer interne trainingen voor risicomanagement verzorgd voor projectleiders en andere medewerkers. Er is hiervoor een nieuwe handreiking ontwikkeld om risicomanagement uit te voeren en de formats voor de verschillende projectfasen zijn aangepast. Daarnaast zijn er verschillende risicosessies gefaciliteerd waaronder die van energiearmoede, flexwonen Merwedeterrein en Renaissance Velperweg.
Voor het ‘projectmatig werken’ binnen de gemeente Arnhem zijn aanbevelingen gedaan om dit doeltreffender en doelmatiger uit te voeren. Hoewel dit onderzoek aan de criteria voldoet van artikel 213A onderzoeken uit de Gemeentewet, is deze niet als zodanig aangemerkt. In de raadsbrief ‘aanpak 213a onderzoeken’ is aangegeven dat het college voornemens is om deze onderzoeken naar doelmatigheid en doeltreffendheid in 2023 te starten en hierop terug te blikken voor het eerst in het jaarverslag 2023. De afspraken hierover zijn in de nieuwe verordening Financieel beheer en beleid opgenomen.

Aan de doorontwikkeling van risicomanagement is de afgelopen jaren binnen de gemeentelijke organisatie hard doorgewerkt. De manier waarop de gemeente Arnhem risicomanagement uitvoert is de afgelopen jaren al een aantal jaren doorgelicht. Uit een extern onderzoek uit 2022 waarin de risicovolwassenheid van risicomanagement is vergeleken met andere gemeentelijke organisaties scoort Arnhem (zeer) goed.

Rechtmatigheid en financial audits
Op 7 december jl. heeft de gemeenteraad het Intern Controleplan 2022 (IC-plan) vastgesteld. Hiermee wordt sturing gegeven aan de uitvoering van de interne controles over boekjaar 2022. In dit IC-plan wordt rekening gehouden met de rechtmatigheidsverantwoording die het college van B&W vanaf 2023 gaat afgeven.

Net als voorgaand jaar, is in 2022 'proefgedraaid' met de rechtmatigheidsverantwoording. Dit betekent dat de interne audits zijn uitgevoerd alsof in 2022 al een rechtmatigheidsverantwoording door het college afgegeven had moeten worden. Op deze wijze is en zo goed mogelijke voorbereiding op de implementatie van de rechtmatigheidsverantwoording getroffen.

Met de uitgevoerde audits in 2022 zijn op twee onderwerpen afwijkingen geconstateerd:

Naleven Europese aanbestedingsregels
Bij de uitgevoerde audits die toezien op het naleven van de Europese aanbestedingsregelgeving zijn twee financiële onrechtmatigheden geconstateerd:

1) Installatietechnisch onderhoud: in deze casus zijn contracten verlengd terwijl binnen de raamovereenkomst hier geen ruimte meer voor aanwezig was. De verlengingen moet daarom worden gezien als nieuwe overeenkomsten die, gelet op de omvang, Europees aanbestedingsplichtig zijn. De totale onrechtmatige lasten in 2022 die hiermee gemoeid zijn bedragen € 1,2 miljoen. Er is een nieuwe Europese aanbestedingsprocedure gestart, welke eind 2022 is afgerond. Per 01-01-2023 is een nieuwe raamoverkomst ingegaan, waardoor de lasten vanaf dat moment weer rechtmatig zijn.
2) Inhuur/advies: in 2022 zijn bij een overeenkomst meer kosten voor gemaakt waardoor de Europese aanbestedingsdrempel bij deze overeenkomst is overschreden. Voorafgaand, bij het aangaan van de opdracht, is geen inschatting gemaakt van de te verwachte omzet en is de overeenkomst zonder Europese aanbesteding aangegaan. Achteraf blijkt dat de kosten de drempel hebben overschreden en omdat kan niet worden aangetoond dat de initiële inkoopbehoefte lager was, zijn de kosten in 2022 ad €455k onrechtmatig. Het contract is medio 2022 beëindigd.

PGB bestedingen
Daarnaast is een deel van de PGB-lasten (Persoonsgebonden budget) als onrechtmatig aangemerkt, omdat niet voldoende zekerheid te verkrijgen is over de geleverde prestaties die aan deze bestedingen ten grondslag liggen. De voorgenoemde fouten en onzekerheden zijn ook in het accountantsoordeel meegewogen.

Deze fouten en onzekerheden blijven onder de in het Intern Contole-plan (IC-plan) benoemde controletoleranties.

Naheffing BTW en BCF
Op fiscaal gebied was in 2022 sprake van een boekenonderzoek BTW en BTW Compensatiefonds (BCF). Als gemeente brengen we over geleverde prestaties BTW in rekening die we afdragen aan de Belastingdienst. Tegelijkertijd betaalt de gemeente BTW aan leveranciers e.d.; deze mag de gemeente hiervan (onder bepaalde voorwaarden) aftrekken. Daarnaast is sprake van een BTW compensatiefonds waaruit gemeenten en provincies onder bepaalde voorwaarden worden gecompenseerd voor de door hen betaalde BTW. Dit fonds houdt verband met het feit dat gemeenten en provincies, in tegenstelling tot niet-overheidslichamen, BTW niet (volledig) kunnen terugvorderen bij de Belastingdienst. Hierdoor worden activiteiten van de gemeente waarbij gebruik wordt gemaakt van extern ingekochte goederen of diensten duurder. Intern uitvoeren zou daarentegen goedkoper zijn. Om de marktverstorende werking hiervan te voorkomen, is in 2003 de Wet op het BTW-compensatiefonds ingevoerd. Dit fonds voorziet in een compensatie van niet-aftrekbare BTW op ingekochte goederen of diensten. De gemeente Arnhem draagt jaarlijks circa € 11 miljoen aan ontvangen BTW af aan de Belastingdienst waarvan zij circa € 5,5 miljoen aan betaalde BTW kan aftrekken waardoor per saldo circa € 5,5 miljoen aan BTW wordt betaald. Vanuit het BTW Compensatiefonds ontvangt de gemeente jaarlijks tussen € 30 en € 36 miljoen.

Het boekenonderzoek richtte zich op de BTW-aangiften en de opgaaf BTW Compensatie Fonds van de gemeente in het belastingjaar 2020. Afhankelijk van de uitkomsten van een dergelijk onderzoek, trekt de Belastingdienst deze door naar eerdere en/of latere belastingjaren. In een eindrapportage heeft de Belastingdienst de uitkomsten van het onderzoek vertaald naar een naheffing exclusief belastingrente van € 227.000 over de belastingjaren 2017 tot en met 2022. Gelet op de aard en omvang van de bevindingen, mede in relatie tot het feit dat in de bewuste belastingjaren in totaliteit door de gemeente bijna € 32 miljoen aan BTW werd afgedragen en over deze periode in het BTW Compensatie Fonds € 205 miljoen werd verwerkt, heeft de gemeente ervoor gekozen geen bezwaar te maken, met uitzondering van een btw-discussie die nog landelijk bij gemeenten speelt zodat de rechten van de gemeente zijn veiliggesteld. De naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022.

De inhoudelijke bevindingen uit het onderzoek zijn reeds verwerkt in een nieuw Tax Control Framework (TCF). Dit TCF is een stelsel van controle- en beheersingsmaatregelen met betrekking tot de fiscale regimes rond Loonheffing, BTW/BCF en Vennootschapsbelasting (VPB). Dit stelsel is getoetst door en afgestemd met vertegenwoordigers van de Belastingdienst in het licht van een nieuw convenant Horizontaal Toezicht dat eind 2022 met de Belastingdienst is gesloten voor de periode 2023-2025.

Juridische zaken
Juridische zaken heeft de organisatie en het bestuur op diverse terreinen van advies voorzien. Het onderwerp veiligheid blijft onverminderd veel aandacht vragen. Met de groei van het aantal vraagstukken is het de kunst om de juridische kwaliteit hierop mee te laten ademen.

Lokaal, sociaal, duurzaam en circulair inkopen en aanbesteden
Er vindt momenteel een project plaats omtrent de doorontwikkeling van het inkoopproces. Doel hiervan is om een geaccepteerde en hanteerbare werkwijze te ontwikkelen die er toe bijdraagt dat de resultaten op lokaal, sociaal en circulair/duurzaam inkopen geoptimaliseerd worden. We willen meer circulariteit en energie- en klimaatneutraliteit in onze inkoop en aanbestedingen. We willen lokale ondernemers een eerlijke kans geven om diensten en producten te leveren. En we stimuleren opdrachtnemers om meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen, door resultaten op dit gebied op te nemen in het aanbestedingscontract. Daarmee wordt bijgedragen aan de gestelde maatschappelijke ambities van de gemeente.
Ook ontstaat eerder inzicht in toekomstige inkooptrajecten; zodoende kan er gestuurd worden op de maatschappelijke thema's. Dit heeft als bijkomend voordeel dat door dit eerdere inzicht ook (financiële) rechtmatigheidsrisico's eerder in beeld komen en beperkt kunnen worden.

Communicatie

Als gemeente willen we dat onze communicatie toegankelijk, begrijpelijk en inclusief is. We investeren daarin langs drie lijnen: Schrijven in begrijpelijke taal, toegankelijke gemeentelijke websites en communicatie waarin Arnhemmers met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.

Begrijpelijke taal
In 2021 en 2022 zijn zo'n 200 collega's getraind in het Schrijven op B1-niveau, waarvan 23 ook de training Coaching van Schrijven op B1-niveau volgden. Zij zijn in staat hun directe collega's te begeleiden in het duidelijk schrijven.

Toegankelijke websites
Op dit moment worden 25 websites/apps van of namens de gemeente Arnhem onafhankelijk getoetst. Aan de hand van de toets heeft de beheerder van een website of app enkele maanden om verbeteringen door te voeren. Hierna volgt de definitieve afronding van de toegankelijkheidstoets en de publicatie van de toegankelijkheidsverklaring. Verder zijn samenwerkingspartners die met regelmaat content produceren voor op gemeentelijke websites aangeschreven om hen te attenderen op de verplichtingen die vanuit digitale toegankelijkheid ook voor deze organisaties gelden. Er is een plan gemaakt om digitale toegankelijkheid structureel te borgen en is een eerste training digitale toegankelijkheid gegeven. Het project loopt tot en met het tweede kwartaal 2023.

Herkennen en erkend voelen
We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, hoe inclusief onze communicatie is naar Arnhemmers met een migratieachtergrond, een LHBTQI+ identiteit en een beperking, wat we al goed doen, wat beter kan en hoe we dat kunnen doen. Het onderzoek is afgerond en aangeboden aan de raad. De conclusie is dat onze (publieks)communicatie aanzetten laat zien van inclusieve communicatie. De buitenwereld merkt dat en ziet dat we lerend zijn. Maar duidelijk is ook dat er nog veel verbeterd kan worden.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 2020	Realisatie Bezetting 2021	Begroting Formatie 2022	Realisatie Bezetting 2022
Bestuur	46	46	47	47
Aantal FTE Raad	39	39	39	39
Aantal FTE College B&W	7	7	8	8
Personeel	949	997	1.010	1.036
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	949	997	1.010	1.036
Totaal aantal FTE gemeente Arnhem	**995**	**1.043**	**1.057**	**1.083**

Verloop formatie

Personeelskosten/inhuur ambtelijke organisatie	Realisatie 2021	Begroting 2022	Realisatie 2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000				
Aantal FTE ambtelijke organisatie	***997***	***1.010***	***1.036***	***-26***
Personeel	78.170	85.759	85.985	-226
Inhuur gedekt uit loonsom	4.014	4.263	3.923	340
Totaal loonsom	**82.184**	**90.022**	**89.908**	**114**
Inhuur gedekt uit overige middelen	18.917	15.995	16.959	-964
Totaal inhuur uit overige middelen	**18.917**	**15.995**	**16.959**	**-964**
Voormalig personeel	897	663	434	229
Dekking uit voorziening	-347	-196	-165	-31
Totaal voormalig personeel	**550**	**467**	**269**	**198**
Saldo personeelsbudget	**101.651**	**106.484**	**107.136**	**-652**

Voorziening spaarverlof

Medewerkers kunnen sinds 1 januari 2022 bovenwettelijke vakantie-uren sparen. Met dit verlofsparen kunnen medewerkers passend bij hun levensfase hun bovenwettelijke vakantie-uren inzetten op een manier die aansluit bij hun persoonlijke levens- en carrièreplanning en het gemeentelijke vitaliteitsbeeld. Deze vakantie-uren verjaren niet. Hiervoor (spaarverlof, maar ook voor het bovenwettelijke verlof) moet een voorziening worden gevormd (op grond van het Besluit Begroten en Verantwoorden). Dit leidt gemeentebreed tot een nadeel van € 2,0 miljoen.

Inhuur externen	2019	2020	2021	2022
Bedragen x € 1.000				
Begroot	11.409	11.320	19.823	20.258
Realisatie	14.303	14.963	22.931	20.882
Afwijking	**-2.894**	**-3.644**	**-3.108**	**-624**

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

De verbonden partijen vragen we mee te bouwen aan een inclusieve en diverse stad. Dat kunnen ze doen door te kijken naar de samenstelling van hun personeelsbestand, de dienstverlening en de bedrijfsvoering. In 2022 hebben we ze gevraagd aan te geven wat ze al doen, welke ervaringen ze hebben, wat ze nog meer willen bereiken en wat ze daarvoor willen gaan doen. Op basis van de reacties stellen we nog vast wat aanvullend nodig is. We stimuleren de verbonden partijen sowieso gebruik te maken van ons aanbod. Ze kunnen deelnemen aan het diversiteitsnetwerk ‘Diversiteitsreis’. Dit netwerk bestaat al uit veertien organisaties: Rabobank, Volkshuisvesting, HAN, Dirkzwager, Rozet, Politie Gelderland-Midden, Flores Onderwijs, Provincie Gelderland,

Rechtbank Gelderland, Musis en Stadstheater Arnhem, Scalabor, Focus Filmtheater, Rijnstad en gemeente Arnhem. Ook bieden we ze een verdiepend gesprek aan, waarin we ingaan op wat inclusie en diversiteit inhoudt en hoe je er als organisatie aan kunt werken. De gemeente werkt begin 2023 proces en planning uit voor het maken van afspraken met de verbonden partijen, maar ook met de subsidie- en inkooprelaties.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om evenveel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) wordt jaarlijks in aanloop naar de begroting het risicokompas geactualiseerd. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit de beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben.

Bij de Begroting 2022 zijn onderstaande partijen als meest risicovol aangemerkt:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem);
- Groene Metropoolregio;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden).

Voor deze partijen wordt in het hierna volgend overzicht de voortgang van de beheersstrategie toegelicht.

Relatie met de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen
De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Overzicht Verbonden partijen

In onderstaand overzicht is aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. Per verbonden partij wordt een terugblik gegeven op de belangrijkste ontwikkelingen in 2022. Voor de partijen die bij de Begroting 2022 als meest risicovol zijn aangemerkt wordt tevens de voortgang van de beheersstrategie toegelicht.

Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem;
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

In het jaarverslag 2021 is aangegeven dat de (voormalige) verbonden partij DataLand per 1 januari 2022 haar activiteiten heeft beëindigd en dat de verwachting was dat na de liquidatie van DataLand (31 maart 2022) de gemeente een groot gedeelte van haar inleg (circa € 10.000) uitgekeerd zou krijgen. In 2022 is inderdaad de volledige inleg terugontvangen.

Scalabor B.V.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	7.843.214
	Per 31-12-2022	€	9.999.999
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	5.556.885
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	

Ontwikkelingen

Voor 2022 zagen wij:

- dat er nieuwe (financiële) afspraken gemaakt zijn rondom het aanwijsbesluit voor de SW-medewerkers die vanaf 2023 ingaan;
- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- de invoering van de nieuwe cao Aan de slag gevolgen kan hebben als het gaat om het beleggen van risico's van werkgeverschap.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risicoprofiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Sportbedrijf Arnhem

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	1.680.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	20.620.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	17.969.698
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risicoprofiel	Middel		

Beheersstrategie

Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2022, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt steeds professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt steeds beter, waarmee goed invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'. Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt nog met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. In het tweede kwartaal 2019 is het Sportbedrijf gekomen met een eerste aanzet ten aanzien van de kostprijs van de verschillende producten en in de volgende jaren is dit verbeterd. We denken hier nog steeds verbeteringen in door te kunnen voeren. Met name het inzicht en de sturing op de verschillende accommodaties, afzet tegen het gebruik kan beter.

Financieel
De financiële ratio's van het Sportbedrijf, gebaseerd op de jaarrekeningen waren onvoldoende tot 2020. In 2020 is de algemene reserve van het Sportbedrijf vergroot tot het afgesproken en gewenste niveau (€ 1,8 miljoen). Tegelijkertijd heeft corona impact gehad op het (beperkte) resultaat van het Sportbedrijf in 2020. Het eigen vermogen is daardoor afgenomen naar € 1,6 miljoen. Dit wordt nog steeds ruim voldoende geacht. Voor 2021 is voldaan aan de taakstelling van € 0,5 miljoen op subsidie Sportbedrijf. Voor 2022 is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het ziet er naar uit dat het Sportbedrijf in 2022 een resultaat gaat behalen van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen.

Samenwerking
De verzelfstandiging en daarmee nieuwe manier van samenwerken, veranderde rollen, verantwoordelijkheden heeft tijd nodig gehad om uit te werken. In de eerste jaren van verzelfstandiging lag de nadruk voornamelijk op bedrijfsmatige aspecten en de ontvlechting van de gemeente. Het inhoudelijke gesprek over de maatschappelijke invulling van de opdracht en bijdrage aan gemeentelijke doelstellingen werd daardoor onvoldoende gevoerd.

Dit werd bemoeilijkt door het wennen aan nieuwe verhoudingen, 'losse eindjes' van de verzelfstandiging en een verschillende interpretatie van bepaalde begrippen. Het Sportbedrijf was voornamelijk bezig met zelfstandig op eigen benen staan, terwijl de gemeente zocht naar het houden van de juiste mate van regie. Vooral in de jaren na verzelfstandiging was dit het geval. Nu het Sportbedrijf na 5 jaar redelijk stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. Het afgelopen jaar is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze verbeterde verstandhouding zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Bank Nederlandse Gemeenten

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	5.062.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	143.995.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	
Ontwikkelingen	Niet van toepassing.		
Risicoprofiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen		
Rechtsvorm	Stichting		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.		
Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken Nermina Kundić hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de Groene Metropoolregio wordt 1 euro per inwoner doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	119.965
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	146.418
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	162.477

Ontwikkelingen

The Economic Board heeft zich in 2022 op diverse manieren ingezet voor economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. Samen met overheidsinstellingen, het bedrijfsleven en de kennisinstellingen stimuleert The Economic Board innovaties in de topsectoren Energy, Health, Hightech en Food en de cross-overs daartussen. The Economic Board richt zich daarbij onder meer op het versterken van het Energy cluster in Arnhem: het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid en het stimuleren van innovaties op het gebied van energievoorziening en batterijopslag. The Economic Board is een van de partners in de regionale investeringsagenda met de provincie en de Groene Metropoolregio. The Economic Board ontwikkelde zich verder als netwerk in de regio. Kennis, kunde en ervaring vanuit de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven werden steeds meer gedeeld en ingezet voor belangrijke maatschappelijke opgaven.

Om de blijvende tekorten op de arbeidsmarkt in de regio Arnhem-Nijmegen tegen te gaan, heeft de The Economic Board samen met de Groene Metropoolregio en Provincie Gelderland ingezet op een breed gedragen Human Capital Agenda (HCA), die ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden moet helpen met het arbeidsmarktvraagstuk. April 2022 hebben de Board, GMR en provincie ingestemd met de koers en speerpunten van deze agenda. De Human Capital Agenda wil onder meer talent aantrekken en behouden, en onbenut arbeidspotentieel activeren. Er wordt toegewerkt naar een Human Capital Akkoord met concrete projecten die zich richten op: van opleiding naar werk; van werk naar werk en van werkloos naar werk.

In 2022 is vanuit The Economic Board gewerkt aan een werkplan Lifeport Circular Lab. Dit is gericht op het delen en borgen van kennis en kunde op het gebied van duurzaamheid en klimaatadaptatie in de regio. Deelnemers zijn The Economic Board, Groene Metropoolregio, Radboud Universiteit, Wageningen Universiteit, HAN, Hogeschool Van Hall Larenstein, Kiemt, RvN@ en de gemeenten Arnhem en Nijmegen. Deze ‘kennisagenda’ is in de praktijk gestart met kennistafels over complexe vraagstukken, zoals Koel Netwerk in Arnhem en een kennistafels bij ROC Nijmegen rondom bouwlogistiek en klimaatadaptatie.

Ook is in 2022 samen met de Groene Metropoolregio en de provincie Gelderland gewerkt aan een bid voor de Regio Deal Groene Groei. De aanvraag voor de regiodeal is medio november ingediend. Ter versterking van de economische clusters en het aantrekken van nieuwe innovatieve bedrijvigheid en kennis, richt The Economic Board zich ook op profileren van de regio in binnen- en buitenland. Zo heeft The Economic Board tijdens de Hannover Messe in juni 2022 de regio samen met Arnhem gepresenteerd als dé Energy hotspot in Europa.

Risicoprofiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

BVO De Connectie

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	-78.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	17.627.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	32.442.000

Ontwikkelingen

Uit onderzoek blijkt dat bij een samenwerking binnen de gemeentelijke context het 3 tot 5 jaar kost (afhankelijk van de beginsituatie) om weer op het startniveau te komen in termen van opbrengsten, klanttevredenheid, organisatie-volwassenheid en medewerkertevredenheid. Bij de start van De Connectie is onvoldoende rekening gehouden met deze zogenaamde ‘servicedip’. Hoewel in de afgelopen jaren op een aantal terreinen progressie is gemaakt, is tegelijkertijd op een aantal terreinen sprake van noodzaak tot verbetering.
Deze noodzaak is door het bestuur van De Connectie vertaald naar een bestuursopdracht. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten samen gewerkt aan de doorontwikkeling van de samenwerking. De eerste resultaten van de uitwerking van de bestuursopdracht zijn opgenomen in de tussenrapportage “Versterken in verbinden”. Daarnaast is dit jaar voor het eerst een aparte perspectiefbrief aangeboden. Met dit instrument wordt beoogd om de begroting van De Connectie meer volgend te laten zijn aan het perspectief dat de gemeenten hierop hebben.

Risicoprofiel

Middel

Beheersstrategie

De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
Ten aanzien van de risico’s is de dreiging op het gebied van Informatieveiligheid en privacy toegenomen. Om opgewassen te zijn tegen bedreigingen enerzijds en om anderzijds te kunnen voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) zal blijvend geïnvesteerd moeten worden om een passend niveau wat betreft informatieveiligheid en privacy te bereiken.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S07 Zorg
Doel verbonden partij	In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.
Deelnemers in samenwerking	Regio Arnhem en regio Nijmegen
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.
Eigen vermogen	Per 01-01-2022 €
	Per 31-12-2022 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022 € 10.607.584
	Per 31-12-2022 €
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022 €
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022 €
Ontwikkelingen	In 2020 zijn er beleidsregels Wmo en Jeugdwet op- en vastgesteld. Ook is er een nieuwe Verordening Leerlingenvervoer aangenomen. Deze dragen bij aan het beheersen van kosten op het gebied van Doelgroepenvervoer. In 2020 en 2021 heeft corona effect gehad op het routegebonden en vraagafhankelijk vervoer. De gedachte was dat het vervoer weer zou aantrekken naar het niveau van voor corona, maar deze ontwikkeling blijft uit. Het lijkt dat het 'nieuwe normaal' minder inzet vraagt. In 2022 is het gebruik dan ook minder dan oorspronkelijk begroot geweest en sluiten we af met een positief resultaat.
Risicoprofiel	Middel
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De risicoklasse is van hoog naar middel gezakt. Het in 2018 verschenen knoppenplan heeft ertoe geleid dat de kostenbesparingen die mogelijk waren in regionaal verband inmiddels zijn doorgevoerd en een aantal zaken zijn meegenomen in de inmiddels afgeronde aanbesteding. De gemeente Arnhem heeft in 2020 aan een aantal knoppen gedraaid door zowel beleidsregels Wmo als ook beleidsregels Leerlingenvervoer op- en vast te stellen. Dit om te kunnen blijven doen wat nodig is, maar ook een gemeentelijk kader als vertrekpunt te kunnen nemen. Het effect van deze aanpassing zal door geleidelijke invoering beter zichtbaar worden. Aan een aantal knoppen binnen het vraagafhankelijk vervoer is in zowel 2021 als 2022 verder vervolg gegeven De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Euregio Rijn-Waal

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Niels Scholten en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	1.750.313
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	3.337.597
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	27.800
Ontwikkelingen	De Euregio geeft uitvoering aan de Strategische Agenda 2025+ die de Euregioraad in november 2020 heeft vastgesteld. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan, waarvoor de Euregio het regionale programmamanagement verzorgt. In samenwerking met de Groene Metropoolregio worden in dit kader nieuwe projectmogelijkheden onderzocht. Binnen de Euregio neemt Arnhem samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.		
Risicoprofiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Elst
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving
Doel verbonden partij	De ambitie van de Groene metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.
Deelnemers in samenwerking	Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.
Eigen vermogen	Per 01-01-2022 € 331.012
	Per 31-12-2022 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022 € 1.364.396
	Per 31-12-2022 €
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022 €
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022 € 1.107.261
Ontwikkelingen	In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie: • Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure. • Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving. • Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit. De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld. Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.

Risicoprofiel	Middel
Beheersstrategie	De bijdrage aan de Groene Metropoolregio valt uiteen in de basiskosten (faciliteren bestuur en regiobureau) en de kosten voor de uitvoering van de opgaven. Over de basiskosten in eind 2020 door de gemeenteraad besloten (€2,50 per inwoner). 2022 was het eerste jaar dat de GMR (opgericht in 2021) werkte met een regionale agenda. De agenda bevatte vijf regionale opgaven op het gebied van duurzaamheid, mobiliteit, ruimte en wonen, economie en toerisme, recreatie, cultuur en erfgoed met een bijpassende begroting. De gemeenteraden van de 18 regiogemeenten is in het najaar van 2021 gevraagd te besluiten over het al dan niet meedoen ('intekenen') aan de verschillende opgaven en daarmee over het mede dragen van de gezamenlijke kosten. De raad heeft de extra benodigde middelen hiervoor vrijgemaakt bij de begrotingsbehandeling in november 2021 en via het raadsvoorstel Intekenen op de opgaven regionale agenda 2022. Deze zijn langjarig in de begroting opgenomen. Hierdoor kon de gemeente Arnhem in 2022 aan alle opgaven van de GMR meedoen. De verwachting is dat in de komende jaren alleen sprake zal zijn van indexering, tenzij zich nieuwe opgaven aandienen. Eventuele verhoging van de kosten van de regionale agenda in de jaren na 2022 worden altijd gemotiveerd aan de gemeenteraad voorgelegd.

Lingezegen

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	5.418.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	268.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	247.608
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risicoprofiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg		
Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	699.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	4.512.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	27.704.000
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. Daardoor kon de MGR per 1 januari 2022 starten met de nieuwe module Contractmanagement Inburgering. Ook wordt onderzocht of de MGR de activiteiten van het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) op zich kan nemen. De MGR voert de afgesproken werkzaamheden conform haar meerjarig uitvoeringsprogramma uit.		
Risicoprofiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem			
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling			
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling			
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.			
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.			
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.			
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.			
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	1.014.500	
	Per 31-12-2022	€		
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	6.446.000	
	Per 31-12-2022	€		
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€		
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	6.248.203	
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.			
Risicoprofiel	Middel			
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.			

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	254.043
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	20.329.852
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	1.123.333
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2024) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.		
Risicoprofiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2022	€	9.615.000
	Per 31-12-2022	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022	€	63.229.000
	Per 31-12-2022	€	
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022	€	
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022	€	17.402.000

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
GGD Gelderland Midden heeft ook in 2022 een centrale rol in de bestrijding van de coronapandemie gehad. De aanpak van de coronapandemie heeft meerjarige effecten op de dienstverlening van VGGM. De projectorganisatie Covid wordt in 2023 afgebouwd. Aandacht gaat uit naar structurele versterking van infectieziektenbestrijding en de preventie en gezondheidsbevordering van kwetsbare groepen.

Het Rijksvaccinatieprogramma wordt conform opzet uitgevoerd.

In 2022 heeft de GGD extra activiteiten uitgevoerd in verband met de zorg voor vluchtelingen uit Oekraïne. De GGD voert voor deze doelgroep de taken voor de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) uit, het rijksvaccinatieprogramma en het prenataal huisbezoek.

Medio 2022 heeft de GGD aangegeven dat de dienstverlening voor de JGZ niet langer kon worden gewaarborgd. In verband met de onverwacht hoge druk op het personeel van de JGZ. Deze druk werd veroorzaakt door huidige krapte op de arbeidsmarkt, een toegenomen zorgvraag onder andere ten gevolge van corona, een toename van het aantal vluchtelingen en een hoger dan gebruikelijk ziekteverzuim.
Vanwege deze hoge druk was het niet meer mogelijk voor de GGD alle taken met betrekking tot de JGZ volledig uit te voeren waardoor de GGD in juli 2022 maatregelen heeft genomen en een aantal taken tijdelijk is afgeschaald. In opdracht van het bestuurlijk overleg publieke gezondheid wordt gewerkt aan een advies over ‘toekomstbestendige JGZ’. Preventie en gezondheidsbevordering worden steeds belangrijker. Ook in 2022 zagen wij de gevolgen en nasleep van de covid-pandemie. Daarom is de regionale werkgroep ‘Gezondheidsbevordering’ opgezet om de taken van de GGD op dit vlak te herijken en bestendigen. Hierin nemen wij de nieuwe ambities uit het landelijk Gezond en Actief Leven akkoord (GALA) mee.

Brandweer / Crisisbeheersing
Voor zowel de brandweer als de ambulancezorg speelt de verhuizing van de 112-meldkamer naar haar nieuwe locatie in Apeldoorn, in maart 2023. Deze nieuwe meldkamer is een samenvoeging van de meldkamers van vijf veiligheidsregio’s in Oost-Nederland en is daarmee één van de grootste meldkamers van Nederland.

De hedendaagse crises zoals die zich in de afgelopen jaren openbaarden kenmerken zich in langdurigheid en noodzaak tot bovenregionale afstemming. VGGM zal daarom vanaf 2023 de bestaande crisisorganisatie ontwikkelen tot een meer robuuste netwerkorganisatie met een eigen ontkleurde positie in de organisatie. In relatie tot deze versterking en aparte positionering van de crisisbeheersing is het nodig de regionale brandweerorganisatie te herijken.

In het tweede kwartaal van 2023 gaan de burgemeesters met de raden in gesprek over de uitgangspunten van het regionaal dekkingsplan. In het huidige (verouderde) dekkingsplan wordt uitgegaan van een objectgerichte benadering waarbij de opkomsttijd van de 1e tankautospuit bij brand wordt vastgelegd. Voor de actualisatie van het dekkingsplan wordt een nieuwe (landelijk vastgestelde) methodiek toegepast die uitgaat van een gebiedsgerichte benadering waarbij ook andere criteria zoals slagkracht, beschikbaarheid en werkdruk van brandweerposten worden meegewogen.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risicoprofiel

Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:

- De meerjarige effecten van de coronavirus op de reguliere dienstverlening. Op dit moment worden onderkend preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie.
- Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd.
- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Sterk toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke ontwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
- Door grote druk op (gemeentelijke) financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. De raad houdt waar nodig rekening met eventuele financiële risico's in de eigen begroting.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat. De VGGM is al jaren een betrouwbare en stabiele partner.

Recreatieschap Overbetuwe

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2022 €
	Per 31-12-2022 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2022 €
	Per 31-12-2022 €
Financieel resultaat	Gerealiseerd 2022 €
Bijdrage Arnhem	Gerealiseerd 2022 €
Ontwikkelingen	Er wordt gewerkt aan de komst van een Eco-recreatiepark bij Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuws grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang.
Risicoprofiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid geven we aan hoe het grondbeleid wordt ingezet om de bestuurlijke doelstellingen te realiseren. Het grondbeleid houdt rekening met de te bereiken doelen voor de stad, afgezet tegen de (financiële) risico's die dat met zich meebrengt.

Algemeen

Waar de vastgoedmarkt voorgaande jaren nog positief gestemd was, zien we in 2022 een duidelijke kentering. Zowel de hard stijgende kosten van materialen, arbeid en energie als de eerste tekenen van afvlakkende woningprijzen hebben een financieel effect op (toekomstige) ontwikkelingen. Voor de huidige vastgestelde grondexploitaties betekent dit dat het moeilijker wordt om binnen de bestaande financiële kaders te blijven. Winsten in projecten vallen lager uit dan voorheen vastgesteld. En er moeten in situaties (extra) voorzieningen worden getroffen.
In eerdere rapportages is geconstateerd dat Arnhem na 2025 geen eigen grondexploitaties meer heeft en volledig afhankelijk is van initiatieven van private ontwikkelaars. Echter sinds afgelopen jaar zien we hier duidelijke verandering in. Om de grote woningbouwopgave van de stad en de overige beleidsdoelen te halen wordt actiever regie gevoerd op de gebiedsontwikkeling, zoals in Kronenburg en Spoorzone Oost. Het Rijk onderschrijft het belang van deze binnenstedelijke ontwikkelingen en stelt noodzakelijke subsidies beschikbaar. De grootste uitdaging voor de komende jaren zal zijn om deze ontwikkelingen met betaalbare woningbouw, het realiseren van werklocaties en mobiliteits- en duurzaamheidsopgaven ook financieel haalbaar te maken. Naast subsidies zullen ook eigen middelen ingezet moeten worden om de ruimtelijke opgaven van de stad mogelijk te maken.

Ontwikkeling grondbedrijf 2022 en vooruitblik komende jaren

De opgaven in Arnhem zijn groot. Met name de ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving (waaronder vergroening), economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid, schone mobiliteit en energietransitie staat hoog op de agenda. De gemeente Arnhem kiest in de Omgevingsvisie 2040 voor een actieve gemeentelijke rol om deze opgaven te realiseren. In hoofdstuk 8 van de Omgevingsvisie staat:

“De opgave in het fysiek domein is groot. Van klimaatverandering en vergroening tot de woningbouwopgave en van bereikbaarheid tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijvigheid. De omvang en complexiteit van de opgaven vraagt om een actieve regierol van de gemeente.”

Om deze regierol te kunnen uitvoeren, is een daarbij passend en actiever grondbeleid noodzakelijk inclusief een afwegingskader. Dit vraagt om een actualisatie van de uitvoeringskaders van het Arnhemse grondbeleid en daarbij passende spelregels. In het tweede kwartaal van 2023 wordt een aangepast grondbeleid aan de raad aangeboden passend bij de huidige opgaven.

Grondbeleid is een middel om als gemeente de ruimtelijke opgaven te realiseren. Het staat daarmee ten dienste van de verschillende ruimtelijke beleidsdoelen, variërend van een faciliterende rol waarin de gemeente uitsluitend planologische medewerking verleent en haar eigen kosten verhaalt op initiatiefnemers, tot een actieve rol waarin de gemeente zelf risicodragend locaties aankoopt en tot ontwikkeling brengt. Vanwege de omvang van de ruimtelijke opgaven als onderdeel van de Omgevingsvisie en de daarbij gewenste regie, kiest de gemeente voor een actiever grondbeleid dan in de afgelopen jaren is toegepast.

Strategische aankopen

Arnhem kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk bestuurlijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de gemeentelijke ambities wil bereiken door middel van een actieve rol.
Bij het doen van strategische aankopen is een snelheid van handelen vereist. Door vooraf een financieel kader vast te stellen, kan snel worden gehandeld. Voor strategische aankopen wordt daarom door de gemeenteraad jaarlijks een kaderstellend bedrag vastgesteld voor het doen van strategische aankopen.
De totale boekwaarde aan strategisch bezit mag maximaal € 50 miljoen bedragen. Het voornemen is om dit in het nieuwe grondbeleid te verhogen naar € 100 miljoen, passend bij de ambities van de stad. De totale boekwaarde van het strategisch bezit bedraagt per 31-12-2022: € 18,7 miljoen. Deze boekwaarde gaat naar projecten zodra hiervoor een grondexploitatie wordt vastgesteld door de gemeenteraad.

Ontwikkelingen vastgoedmarkt

De krapte op de Nederlandse woningmarkt is van structurele aard. In de afgelopen jaren is de woningmarkt gekenmerkt door forse prijsstijgingen, beperkt aanbod en hoge percentages overbiedingen op te koop staande

woningen. Sinds medio 2022 zijn de eerste signalen van een afkoelende woningmarkt zichtbaar. Het aantal biedingen en bezichtigingen per woning loopt terug en de verkoopprijzen van woningen zijn in het derde kwartaal van 2022 gemiddeld gedaald. De kentering op de woningmarkt is het gevolg van de hogere hypotheekrente, stijgende energieprijzen en de economische onzekerheid.

De tekenen van een afkoelende woningmarkt zijn ook in Arnhem zichtbaar. Na jaren van stijgende woningprijzen laat het vierde kwartaal 2022 ook in Arnhem een daling van de gemiddelde woningprijs zien. Het aantal transacties in Arnhem is echter in het derde kwartaal uitgekomen op het laagste aantal sinds 2014. Op jaarbasis is in Arnhem sprake van een daling van de gemiddelde verkoopprijs met 4,4%. Nieuwbouwwoningen of recent gerealiseerde woningen blijven daarbij zeer in trek vanwege de gunstige energie labels. Tevens laat het aanbod te koop staande woningen in het derde kwartaal ten opzichte van het tweede kwartaal een stijging zien van 26%. Op jaarbasis bedraagt deze stijging 95%. De verwachting is dat de woningmarkt in 2023 verder gaat afkoelen, maar dat er altijd nog sprake is van krapte. Het is dan ook van groot belang dat in Arnhem de woningvoorraad wordt aangevuld met nieuwe woningbouwprojecten en bestaande woningbouwprojecten versneld worden gerealiseerd.

De commerciële vastgoedmarkt kent een onzekere toekomst. Voor goede kantoorruimte op goede locaties en (logistieke) bedrijfsruimte zijn de verwachtingen nog wel positief. Voor detailhandel en horeca zijn de vooruitzichten minder optimistisch. Het grondbedrijf heeft zelf relatief weinig projecten in portefeuille die vallen onder commercieel vastgoed.

Jaarresultaat grondbedrijf 2022

Algemeen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de grondexploitaties op hoofdlijnen doorgenomen. In een geheime bijlage (Financiële Jaarrapportage Projecten 2022) wordt per project nader ingegaan op de wijzigingen. Het resultaat van de grondexploitaties komt tot stand door de projecten te actualiseren/herzien op het gebied van kostenramingen, opbrengstenramingen en de fasering.

In de Najaarsrapportage is al aangegeven met welke parameters, die extern getoetst zijn, de herzieningen van de grondexploitaties uitgevoerd worden. De parameters voor de kosten- en opbrengstenstijgingen zijn gewijzigd ten opzichte van vorig jaar. Voor de grondwaarde van woningbouw in de vrije sector wordt uitgegaan van een gelijke prijs in 2023 en 1% stijging in 2024 en 2025. Voor de overige opbrengstcategorieën worden iets hogere percentages aangehouden, variërend van ook 0% voor maatschappelijk, 1% voor winkels en 2% voor kantoren en bedrijventerreinen. Bij de kostenstijgingen liggen de percentages tot en met 2025 tussen de 1% en 4%. Vanaf 2026 worden kostenstijgingen verwacht van 2%.

De werkelijke rente over de boekwaarde van de grondexploitaties per 1-1-2022 bedraagt 1,23%. Dit wijkt enigszins af van de gehanteerde 1,4% in de grondexploitaties. Dit betekent dat er voor de projecten met een batig saldo minder renteopbrengsten zijn gemaakt dan van tevoren ingeschat. Voor projecten met hogere lasten dan baten leidt dit er juist toe dat de rentelasten minder hoog zijn dan begroot.

Voor 2023 wordt de interne rekenrente gebaseerd op de omslagrente binnen de gemeente Arnhem. Dit is 1,4% en dit percentage zal gehanteerd worden in de herzieningen van de grondexploitaties naar het prijspeil 1-1-2023. Voor Schuytgraaf is sprake van projectfinanciering en bedraagt de rekenrente 2%.

Jaarresultaat grondbedrijf

Over 2022 is er een negatief resultaat voor het grondbedrijf Arnhem van circa € 2,2 miljoen. Dit wordt als volgt gespecificeerd.

Reslutaat afgesloten projecten

Bedragen x € 1.000

	Lasten	Baten	Totaal
Terugboeken winstneming vastgestelde grondexploitaties	-	-3.460	-3.460
Voorziening van vastgestelde grondexploitaties	-1.108	2.407	1.299
Strategisch beziet (MVA)	-543	663	120
Voorstudies	-1.318	22	-1.296
Algemene kosten grondexploitaties	-193	-	-193
Resultaat erfpachten	-368	1.652	1.284
Totaal resultaat grondbedrijf voor bestemming	**-3.530**	**1.284**	**-2.246**

De belangrijkste kosten- en opbrengstenposten worden hierna op hoofdlijnen nader toegelicht.

- Terugboeken winstneming vastgestelde grondexploitaties

Voorgaande jaren zijn van diverse projecten winsten genomen in het Grondbedrijf. Van Kleefse Waard, Schuytgraaf en Zuidelijke Binnenstad moet een deel van genomen winsten worden teruggeboekt. In totaal levert dit circa € 3,5 miljoen aan nadelig resultaat op voor het grondbedrijf.

- Vastgestelde grondexploitaties - voorzieningen

Grondexploitaties waarop een verwacht financieel tekort zit, dienen vooraf te worden gedekt. Dit wordt aangeduid als het voorzichtigheidsprincipe. Wanneer een grondexploitatie niet sluitend is, wordt voor het voorziene tekort een voorziening getroffen. De voorzieningen van Gaardenhage (als gevolg van gewijzigde grex) € 1,363 miljoen en Arnhem Centraal (als gevolg van hogere renteopbrengsten t.o.v. kostentoename) zijn € 0,684 miljoen is afgenomen. Daartegenover staat dat de voorziening van Nieuwe Kade Kwartier van € 0,103 miljoen, Presikhaaf RIJC-West van € 0,122 miljoen, Presikhaaf Oost € 0,226 miljoen en Oude Veerweg/Kleefse Waard met € 0,297 miljoen zijn toegenomen.

- Strategisch bezit

De beheerlasten voor het strategisch bezit worden zoveel mogelijk gedekt door het tijdelijke bezit zo optimaal mogelijk te exploiteren.

- Voorstudies en algemene kosten grondexploitatie

In 2022 betrof het resultaat voor deze categorieën bijna 1,5 miljoen, waarvan ruim 1,3 miljoen ten behoeve van voorstudies. Dit zijn kosten die gemaakt worden voordat er een vastgestelde grondexploitatie is en die jaarlijks afgeboekt worden. Afgelopen jaar zijn voor onder andere voor Nijmeegseweg, Hobbit, Station Zuid en Groningensingel Lorentz voorstudie kosten gemaakt. Maar met name ook voor het ontwikkelperspectief Kronenburg, welke in het resultaat van 2022 zijn afgeboekt.

- Erfpachten

Het netto erfpachtresultaat heeft ook in 2022 wederom duidelijk bijgedragen aan het positieve resultaat van het grondbedrijf. Dit komt vooral door opbrengsten erfpachtcanon en (eenmalige) afkopen. Het resultaat is € 1,3 miljoen positief.

Samenvattend: Het grondbedrijf heeft over 2022 een negatief resultaat behaald van € 2,2 miljoen (vóór resultaatsbestemming). Door de stijging van het totaal van nog te realiseren kosten (bouw- en woonrijp, maar ook plankosten) en de neerwaartse druk op grondprijzen (gestegen hypotheekrente en hogere bouwkosten) kunnen lagere resultaten worden gerealiseerd. Dit heeft tot gevolg dat, op basis van regelgeving, in totaal € 3,5 miljoen van eerder verplicht genomen winsten teruggeboekt moet worden. Hiervan heeft € 2,8 miljoen betrekking op de grondexploitatie Schuytgraaf.
Daarnaast zijn de kosten voor voorstudies hoger dan begroot. Dit door het groot aantal lopende voorstudies en de complexiteit hiervan. Tot slot valt het voordeel uit de mutaties voorzieningen € 424.000 lager uit dan begroot.

Uit onderstaande grafieken (volume ontwikkeling portefeuille grondbedrijf 2022) komt naar voren dat in 2022 duidelijk minder (grond)opbrengsten binnen zijn gekomen in het grondbedrijf dan er aan kosten zijn gemaakt. Dit

in tegenstelling tot voorgaande jaren. In totaal is er voor circa € 12,1 miljoen aan kosten gemaakt, terwijl er voor circa € 7,3 miljoen aan opbrengsten binnen zijn gekomen. De boekwaarde van de portefeuille van het grondbedrijf stijgt daardoor licht van -€ 47,1 miljoen naar -€ 49 miljoen (NB. de weergegeven boekwaarde betreft de boekwaarde grondexploitaties en de boekwaarde materiële vaste activa inclusief de genomen verliesvoorzieningen).

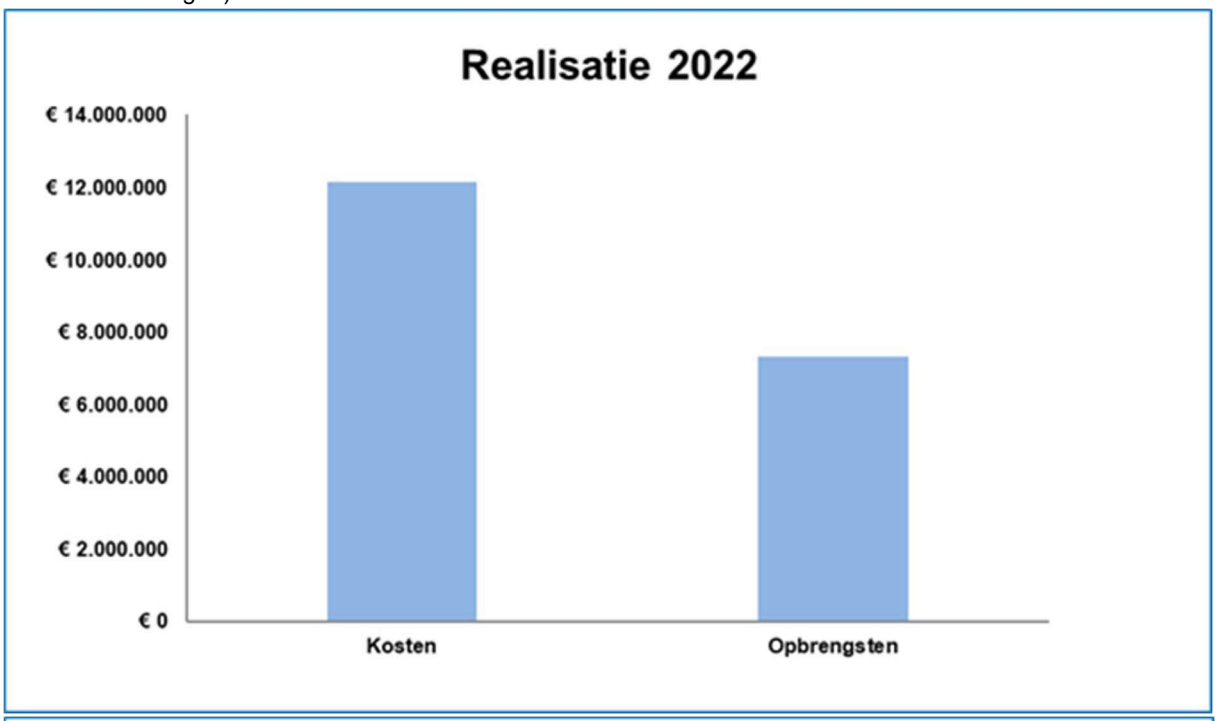

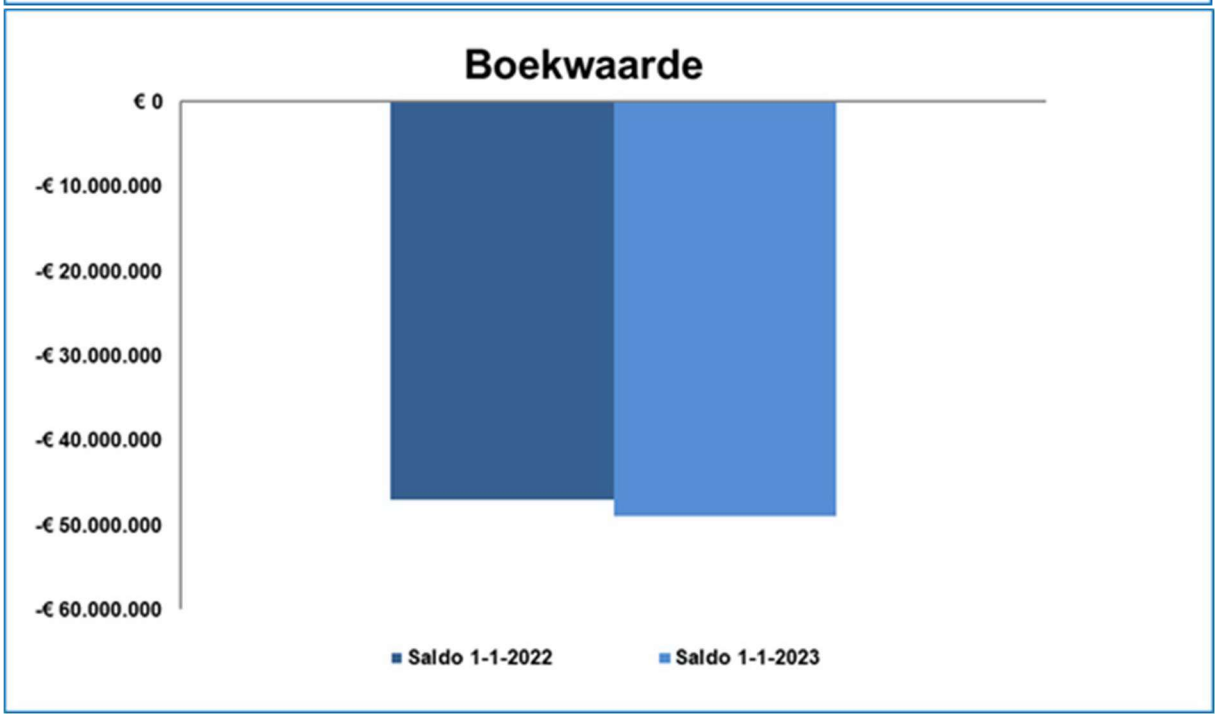

In onderstaande grafiek zijn de te verwachten kosten en opbrengsten (een optelling van grondopbrengsten en overige opbrengsten / subsidies) weergegeven. Per saldo wordt er in totaal nog voor circa € 53 miljoen geïnvesteerd in de lopende grondexploitaties en investeringsprojecten en komt er nog voor circa € 93 miljoen aan opbrengsten binnen.

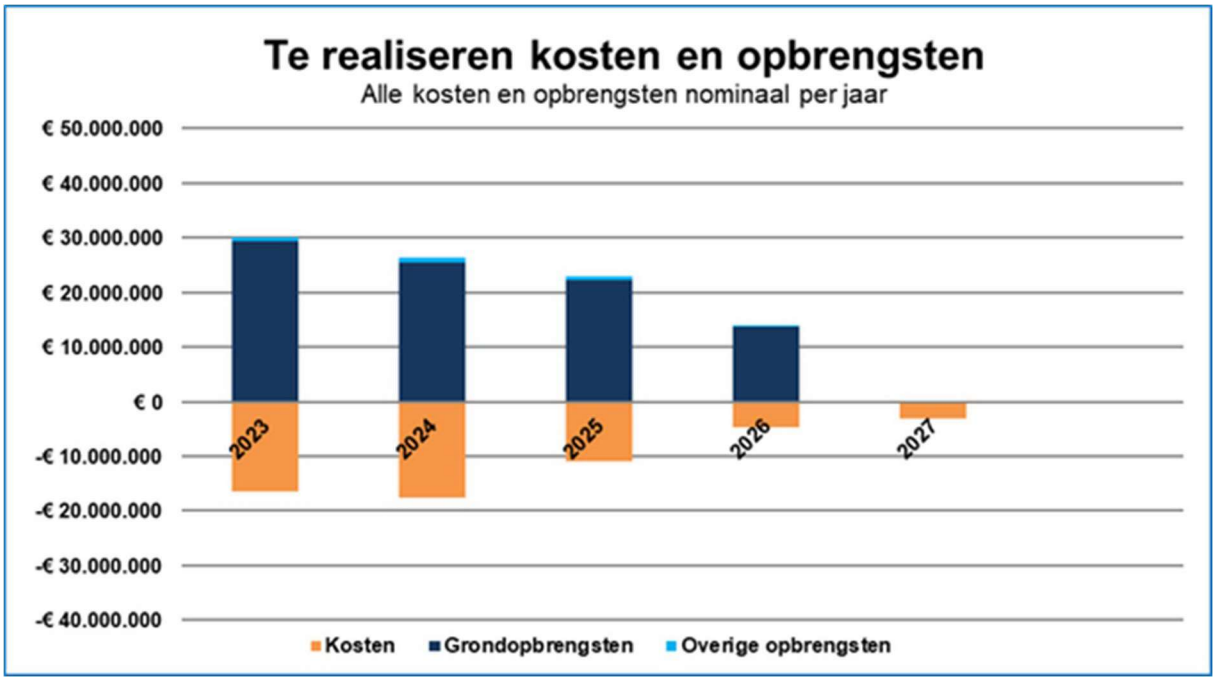

Grondexploitatie en Weerstandsvermogen

Grondexploitatie

Hiervoor is beschreven hoe het jaarresultaat grondbedrijf per ultimo 2022 is opgebouwd. Hierin zijn voor alle projecten de laatste (financiële) effecten meegenomen. Echter zegt dit nog niets over de totale omvang van alle investeringen en opbrengsten en de risico's die daarbij voor de toekomst aanwezig zijn. Deze paragraaf gaat eerst in op de totalen van de grondexploitatie en de effecten daarvan op het weerstandsvermogen voor het grondbedrijf.

Grondexploitaties in voorbereiding / strategisch bezit

Dit zijn locaties waar nog geen (financiële) ontwikkelkaders voor zijn vastgesteld. Per ultimo 2022 bedroeg de totale boekwaarde van het strategisch bezit € 18,7 miljoen, ten opzichte van € 18,1 miljoen in 2021. Dit is het gevolg van het in exploitatie nemen van Gaarden I en de aankopen Schaapsdrift. De boekwaarde bestaat uit de volgende elementen:

Voor een bedrag van circa € 6,1 miljoen betreft het panden. Deze panden zijn aangekocht met het oog op mogelijke toekomstige ontwikkelingen. Afgelopen jaar hebben onder andere aankopen in Schaapsdrift plaats gevonden. Naast de gebouwen heeft de gemeente ook voor circa € 12,6 miljoen aan strategische gronden in bezit.

Vastgestelde grondexploitaties

In de onderstaande tabel is het totaal van alle grondexploitaties weergegeven. In 2022 zijn er geen grondexploitaties afgesloten en is er één grondexploitatie geopend (Hobbit). Totaal bedraagt de boekwaarde per 1-1-2023 circa € 95,4 miljoen (gelijk aan 2021). Ondanks dat de winstneming steeds als 'kostenpost' wordt opgenomen, loopt de boekwaarde afgelopen jaren terug. Dit is het gevolg van aflopende projecten. Het totaal van de reeds getroffen voorzieningen voor diverse projecten in het grondbedrijf bedraagt circa € 65,1 miljoen. Deze is niet als opbrengst in de boekwaarde opgenomen, maar wordt apart weergegeven. Daarnaast moeten er nog voor circa € 52,8 miljoen aan investeringen plaatsvinden (in 2021 € 60,4 miljoen) en voor circa € 93,3 miljoen aan totale opbrengsten (in 2021 € 99 miljoen) gerealiseerd worden. De totale winstpotentie, oftewel het ingeschatte eindresultaat van de projecten, per 1-1-2023 bedraagt voor de grondexploitaties nog circa € 7,4 miljoen.

Vastgestelde grondexploitaties

Bedragen x € 1.000

	Boekwaarde	Nog te realiseren	Totaal
Kosten			
Verwervingen	205.400	2.200	207.600
Civiele kosten	167.200	33.500	200.700
Overige kosten	31.300	5.700	37.000
Plankosten + VTU	143.200	11.400	154.600
Winstneming	27.600	-	27.600
Totale kosten	**574.700**	**52.800**	**680.300**
Opbrengsten			
Grondopbrengsten	371.000	90.900	461.900
Subsidies/bijdragen	154.800	2.400	157.200
Voorziening Grondbedrijf	-	-	-
Totale opbrengsten	**525.800**	**93.300**	**619.100**
Rente / kosten - opbrengsten stijging	46.500	14.000	60.500
Resultaat op eindwaarde	**-95.400**	**26.500**	**-68.900**
Resultaat op contante waarde 31/12/2022			**-57.700**
Voorziening grondbedrijf			**65.100**
Saldo			**7.400**

Onderstaande grafieken geven het programma aan van woningbouw en niet-woningbouw die opgenomen is in de vastgestelde grondexploitaties.
Voor de korte termijn zijn op verschillende plekken in de stad nog enkele woningbouwontwikkelingen voorzien. Voor de middellangere termijn heeft de gemeente nog Schuytgraaf, Presikhaaf-oost, Presikhaaf RIJC West en Gaardenhage. Voor de langere termijn wordt er gewerkt aan Kronenburg en Spoorzone om hier woningbouw mogelijk te maken.

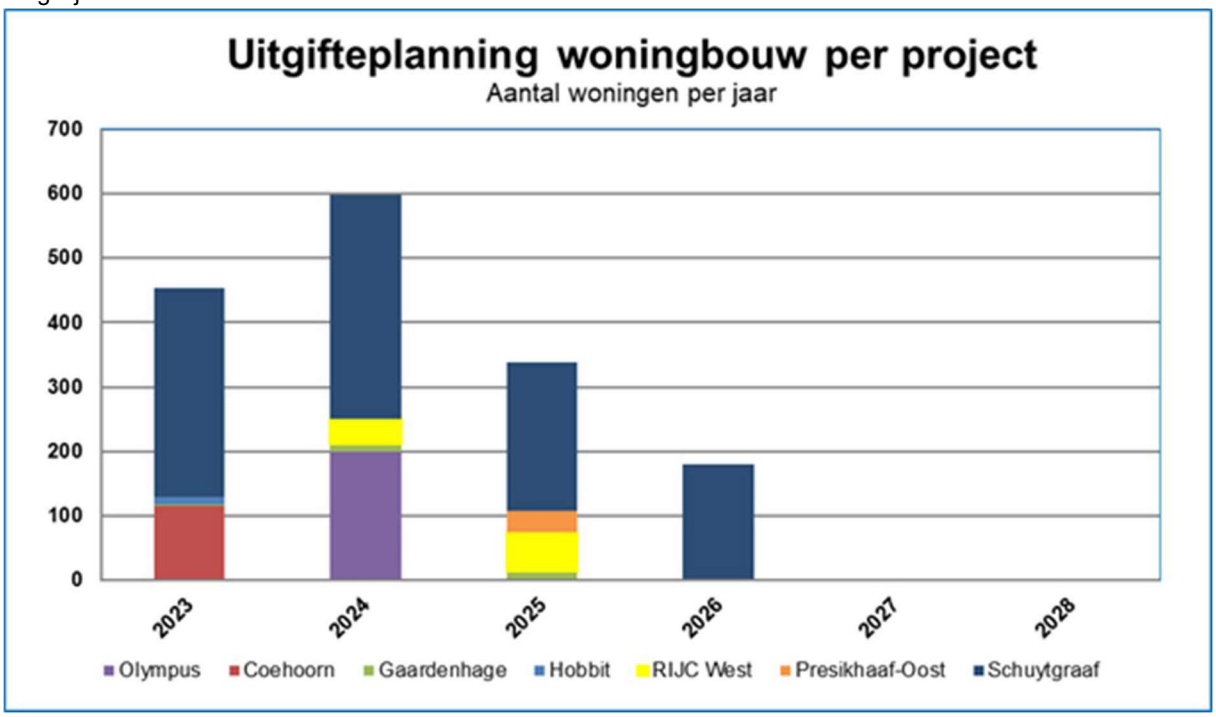

Voor bedrijven, kantoren en ander commercieel programma geldt dat na 2025, met uitzondering van uitgifte voor bedrijven op Oude Veerweg / Kleefse Waard, er verder geen gemeentelijke gronden meer beschikbaar zijn in de huidige projecten.

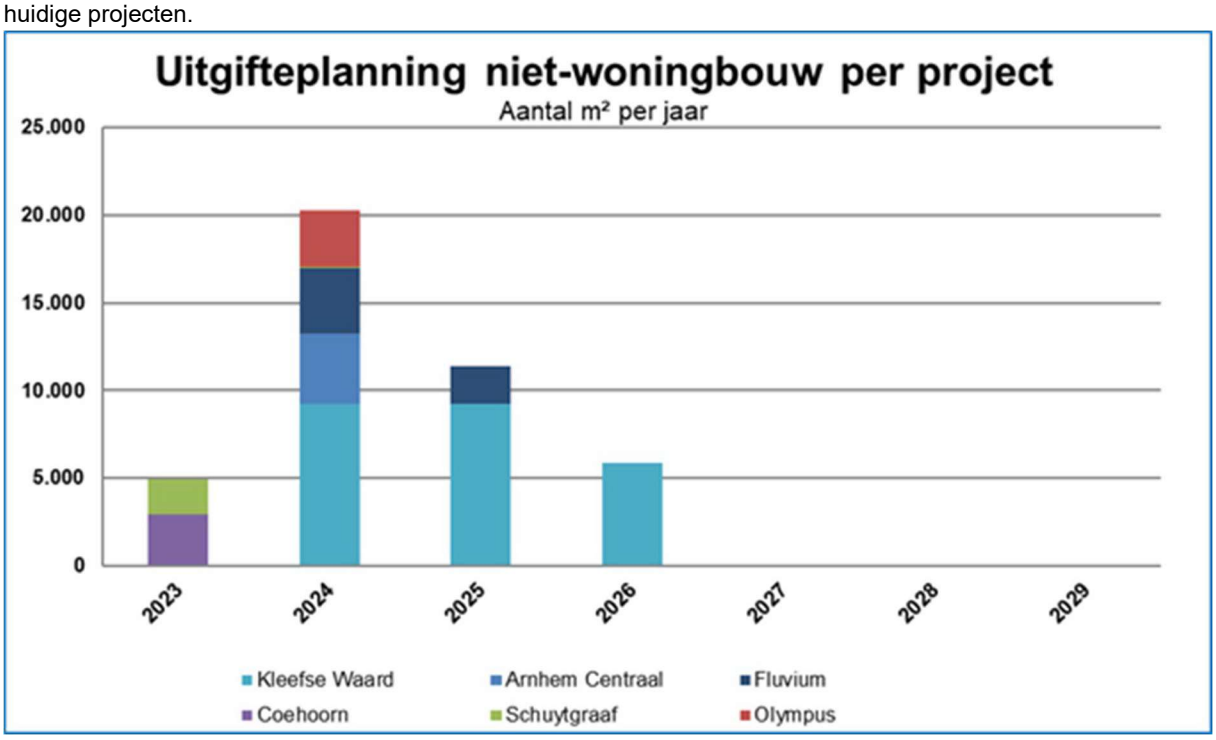

Reserves en begroting

Het grondbedrijf was de afgelopen jaren volledig in staat om zelf haar eigen risico's te dragen. Als gevolg van de verschillende ontwikkelingen is dat dit jaar niet het geval. Het weerstandsvermogen van het grondbedrijf, bestaande uit de bestemmingsreserves strategische posities, voorstudies en grondexploitatie, is niet toereikend voor het afdekken van de risico's en resultaat grondbedrijf. Er wordt hiernaast een beroep gedaan op de algemene reserve.

Naast de bestemmingsreserves is er een winstpotentie van circa € 7,4 miljoen in de grondexploitaties. De winstpotentie is licht gedaald ten opzichte van vorig jaar (€ 8 miljoen). De winstpotentie binnen de projecten wordt vanuit het voorzichtigheidsprincipe niet meegenomen in de beschikbare weerstandscapaciteit van het grondbedrijf. Deze middelen zijn namelijk nog niet vrijgevallen en komen daarmee ook pas in de toekomst tot onze beschikking. Wel draagt de winstpotentie bij aan het vermogen om risico's binnen de grondexploitaties zelf op te kunnen vangen.

Ontwikkeling bestemminsreserve na jaarresultaat

Bedragen x € 1.000

	Saldo per 31/12/2021	Resultaat 2022	Saldo per 31/12/2022
BR strategische posities	1.500		1.500
BR voorstudies	-		-
BR grondexploitatie	17.671	-3.362	14.309
Totaal	**19.171**	**-3.362**	**15.809**

In bovenstaande tabel staat aangegeven hoe de verschillende bestemmingsreserves zich over het afgelopen jaar hebben ontwikkeld. De bestemmingsreserve grondexploitaties is dit jaar gedaald naar €14,3 miljoen. Dit is met name het gevolg van het terugboeken van eerder genomen winst op diverse projecten. In 2022 zijn meer kosten gemaakt dan begroot voor de voorstudies. De bestemmingsreserve voorstudies bedroeg en bedraagt €0. Deze ontwikkeling, onvoldoende budget ten behoeve van voorstudies, doet zich voor doordat er diverse projecten in voorbereiding zijn maar nog niet concreet een exploitatie is als gevolg van de verstedelijkingsopgave. Met het aangepaste grondbeleid, welke in het tweede kwartaal van 2023 aan de raad wordt aangeboden om vast te stellen, worden verschuivingen voorgesteld voor de inzet van de instrumenten van het grondbeleid die beter passen bij de opgave waar we voor staan. De bestemmingsreserve Strategische posities is maximaal gevuld, conform het beleid en kent in 2022 geen mutaties.

In onderstaande tabel is het jaarresultaat en de begroting van het Grondbedrijf voor 2022 weergegeven. Hier werd reeds rekening gehouden met een positief resultaat voor het Grondbedrijf van circa € 2,8 miljoen.

Grondexploitatie en begroting 2022

Bedragen x € 1.000

	Lasten	Baten	Saldo
Totaal resultaat grondbedrijf	-3.530	1.285	-2.245
Begroot resultaat grondbedrijf	-423	3.264	2.841
Afwijking werkelijk resultaat tov begroting	-3.107	-1.979	-5.086
In begroting reeds geraamde dotatie aan BR grex			1.723
Totaal te bestemmen resultaat			**-3.362**

Het verschil tussen het werkelijke resultaat Grondbedrijf en de begroting is circa € 5,1 miljoen. In het totale begrote bedrag is € 1,7 miljoen bestemd (een begrote winst-uitname en af te sluiten projecten) voor het grondexploitatieresultaat. Daarmee komt het totale bedrag om te onttrekken uit de bestemmingsreserve grondexploitatie uit op € 3,4 miljoen.
Jaarlijks worden de ramingen van de nog te realiseren inkomsten en uitgaven van de (grondexploitatie)projecten geactualiseerd om een solide basis voor de projectbegrotingen te verkrijgen. Maar projecten verlopen soms anders dan wat op enig moment als meest waarschijnlijk scenario wordt geacht. De risico's die zich bij grondexploitatieprojecten kunnen aandienen zijn verschillend van aard. Zo zijn er project specifieke risico's, programmarisico's maar ook systeemrisico's, zoals economische ontwikkelingen, die door de gemeente niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn.

Weerstandsvermogen

De methode om het weerstandsvermogen FJP 2022 te berekenen is hetzelfde als in voorgaande jaren. In het BBV van juli 2019 wordt een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's. Op basis van dit onderscheid is de opbouw en bepaling van het weerstandsvermogen berekend:

1. Het conjuncturele risico (marktrisico) is bepaald door een scenario berekening uit te voeren op basis van een "slechtweer" scenario. Dit scenario gaat uit van:
    1. 3 jaar vertraging van het project door vraaguitval,
    2. een waardedaling van 15% van de grondopbrengsten binnen de looptijd van de projecten,
    3. 10% lagere kosten in verband met marktontwikkeling en bijstellen randvoorwaarden.

In 2021 is bij de scenario's nog rekening gehouden een daling van de opbrengsten van 20%. Een deel van dit risico is in 2022 opgetreden en verwerkt doordat geen/beperkte prijsstijging in de grondexploitaties opgenomen. Dit is gebaseerd op grondprijsonderzoek en advies over te hanteren parameters.
Aangezien de economische situatie onzeker is door nog stijgende rente en stijgende kosten en dit impact kan hebben op de vastgoedmarkt is in de scenario's nog rekening gehouden met een daling van 15%.

2. De project specifieke risico's zijn bepaald door gebruik te maken van een checklist van mogelijke projectrisico's aan de hand van de genoemde notitie van de Commissie BBV en het 'Handboek Grondbeleid voor gemeenten' van Deloitte. Hierbij zijn ook opgenomen risico's die samenhangen met mogelijke toekomstige (programmatische) aanpassingen waarover nog moet worden besloten.
   Op basis van een inventarisatie per project en een waardering van de risico's middels kans en impact zijn de project specifieke risico's bepaald. Vervolgens is met Naris de omvang van het risico bepaald.

De risico's van het strategisch bezit (MVA) en de anterieure overeenkomsten zijn toegevoegd o.b.v. 10% van de boekwaarde c.q. 10% van de gemaakte kosten uit 2022.

Het risico op het grondbedrijf komt daarmee op:

Weerstandscapaciteit grondbedrijf

Bedragen x € 1.000

	FJP 2020	FJP 2021	FJP 2022
Conjuncturele risico's (marktrisico)	5.140	14.810	14.140
Project specifieke risico's	13.000	8.339	9.123
Strategisch bezit (mva)	1.533	1.813	1.873
Anterieure overeenkomsten	110	96	112
Totaal risico's	19.783	25.058	25.248
Af: zelfdragend risico vermogen pos. Grex	-6.377	-7.630	-6.974
Benodigd weerstandscapaciteit grondbedrijf	13.406	17.428	18.274
BR grondexploitatie (=max 110% van weerstandscapaciteit)	**14.747**	**19.171**	**15.809**

Bovengenoemd risico geldt ook voor projecten met een positief resultaat. Voor deze grondexploitaties leidt een tegenvaller niet (direct) tot een afboeking of een treffen van een voorziening. Indien dit wordt meegewogen bedraagt het risico € 18.274.000.
Mede als gevolg van bovengenoemde effecten beschikt het grondbedrijf over onvoldoende reserve om de actuele inschatting van risico's te dragen. Er is dit jaar uit het positieve resultaat van het grondbedrijf een extra bedrag onttrokken van de bestemmingsreserve Weerstandsvermogen grondexploitatie van € 3,4 miljoen.
De BR voor het afdekken van de risico's in de grex bedraagt € 15.809.000 (BR grondexploitatie, BR Voorstudie en BR Strategische posities) en is daarmee niet toereikend om de risico's te dekken. Voor € 2.465.000 wordt beslag gelegd op de algemene reserve.

Scenario's

Om de uitkomsten van de risicoprofielen, en het gewenste weerstandsvermogen van € 18,3 miljoen, betekenis te geven en de noodzaak te onderstrepen van een weerstandsvermogen dat aansluit op het risicoprofiel van de gehele portefeuille schetsen we hieronder enkele extreme scenario's.
In onderstaande tabel zijn de extreme scenario's weergegeven en afgezet tegen het resultaat op netto contante waarde van de vastgestelde grondexploitaties per 1 januari 2022, inclusief de reeds getroffen voorzieningen bedraagt deze afgerond € 7,4 miljoen positief (= toekomstige winstpotentie).

Scenario's grondbedrijf

Bedragen x € 1.000

Scenario's grondbedrijf	Omschrijving	Effect op resultaat	Resultaat grex
FJP	Basis	0,0	4,3
Scenario 1	Drie jaar vertraging	-1,9	2,4
Scenario 2	Grondopbrengsten 10% lager	-10,3	-6,0
Scenario 3	Ontwikkeling staken	-38,1	-33,8

- Scenario 1 geeft het effect weer als de geraamde opbrengsten met een vertraging van drie jaar gerealiseerd worden en de overige uitgangspunten gelijk blijven. Dit houdt in dat er drie jaar extra rentekosten (2,0%/jaar) worden berekend over de huidige boekwaarde;
- Scenario 2 geeft weer wat het effect op het basisresultaat grondexploitatie is van toekomstige grondopbrengsten als die 10% lager liggen dan nu aangenomen;
- Scenario 3 geeft weer welk financieel resultaat er volgt uit het staken van alle ontwikkelingen van de grondexploitatie projecten. Uitgangspunt voor dit scenario is dat de huidige boekwaarde van de grondexploitaties bij het staken van de ontwikkeling als verlies wordt genomen.

Voor de duidelijkheid; dit betreffen scenario's om het resultaat van uiterste situaties weer te geven. Dit is een bandbreedte waarop diverse scenario's zich kunnen voordoen, slechts voor beeldvorming wat een situatie met het resultaat zou kunnen doen. Waarbij het laatste scenario slechts theoretisch is welke zich in de praktijk niet zal voordoen.

Investeringen

In de verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert tegelijk met het vaststellen van de meerjarenprogrammabegroting.
Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte.
De kortste afschrijvingstermijn, die de gemeente Arnhem hanteert, is vijf jaar en dat betekent dat iedere investering minimaal vijf jaar budgettaire gevolgen heeft voor de begroting en realisatie in de vorm van kapitaallasten (rente en afschrijving).
Daarnaast is het zo dat veel grote investeringsprojecten (denk bijvoorbeeld aan nieuw- en/of verbouw) niet binnen één kalenderjaar afgerond kunnen worden. Ook de uitvoering van investeringen kan meerjarig een beslag leggen op beschikbare budgetten.
Beide aspecten van investeringen zijn voldoende reden om de realisatie van investering afzonderlijk te presenteren in het jaarverslag.

Activering/ onderhanden activa

Nr.	Prog. Omsch.	Inv.omsch.	Ec./ mtsch. nut	Act. begr.2022	Onderh. act. 2021	Best. 2022	Act. 2022 totaal	Over-/ onder-schrijding	Onderh. act.2022
Bedragen x € 1.000									
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Publieke dienstverlening	E	0	47	215	0	0	262
		Overige Huisvesting en facilitaire zaken	E	3.260	35	717	717	2.543	36
		Overige ICT	E	1.000	347	-1	0	1.000	346
				4.260	**429**	**932**	**717**	**3.543**	**644**
S01	**Veiligheid**	Openbare orde en veiligheid	E	220	0	0	0	220	0
		Overige Brandbestrijding	E	0	0	0	0	0	0
				220	**0**	**0**	**0**	**220**	**0**
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	3.132	334	1.177	773	2.359	738
		Verkeersregelinstallaties	M	814	0	2.711	856	-42	1.856
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	10.796	538	34	99	10.698	473
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	5.317	2	2.982	2.984	2.333	0
		Openbare verlichting Overige	M	4.769	92	2.958	3.050	1.718	0
		Kunstwerken	M	1.549	668	1.317	1.317	232	668
		Parkeerexploitatie	E	2.252	652	1.028	968	1.284	712
				28.628	**2.286**	**12.207**	**10.046**	**18.582**	**4.446**
S03	**Economie**	Aantrekkelijke stad	E	**250**	**83**	**152**	**0**	**250**	**235**
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	5.770	0	0	0	5.770	0
		Huisvesting Primair onderwijs	E	683	277	431	364	319	344
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	26.905	17.505	15.885	10.297	16.608	23.093
		Natuur milieu educatie	E	75	0	74	74	1	0
				33.434	**17.782**	**16.390**	**10.735**	**22.699**	**23.437**
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	590	30	1.318	31	558	1.318
		Museum Arnhem	E	0	0	454	453	-453	0
		Erfgoed en welstand	E	0	0	0	0	0	0
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	60	40	20	20	40	40
		Stadstheater	E	0	667	-667	0	0	0

				650	**738**	**1.125**	**505**	**145**	**1.358**
S06	**Zorg**	Asiel en vluchtelingenzaken	E	**0**	**0**	**5.346**	**5.345**	**-5.346**	**1**
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	2.902	17	4.305	0	2.902	4.322
		Overige algemene publieke gezondheidszrg	E	482	120	358	464	17	14
		Overige Buitensport	E	920	87	564	0	920	651
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.258	314	58	0	1.258	372
				5.562	**538**	**5.286**	**464**	**5.097**	**5.360**
S10	**Klimaat, energie en mlieu**	Waterbuffer Valkenhuizen	E	300	0	0	0	300	0
		Klimaatfonds	E	265	0	0	0	265	0
		Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	192	154	-139	0	192	15
				757	**154**	**-139**	**0**	**757**	**15**
S12	**Wonen en leefomgeving**	Parken & bossen	E	990	0	796	796	194	0
		Overige Oppervlaktewater en Havenbeheer	M	597	197	62	0	597	258
		Overige Afval	E	54	9	-9	0	54	0
		Afvalbeheer	E	1.248	23	8.259	948	300	7.334
		GRP	E	8.794	123	7.166	7.289	1.505	0
		Regionale samenwerking wonen	E	0	11	-11	0	0	0
		Bomenplan	E	1.302	18	1.515	1.514	-212	18
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	50	0
				13.034	**381**	**17.777**	**10.546**	**2.488**	**7.611**
Totaal				**86.794**	**22.390**	**59.075**	**38.358**	**48.435**	**43.107**

Uit de tabel blijkt dat van de investeringen waarvoor kredieten ter hoogte van € 86,8 miljoen beschikbaar waren gesteld, in 2022 € 38,4 miljoen is geactiveerd, 44% (Ter vergelijking, in 2021 69%). De projecten zijn gereed en/of de investeringen zijn in gebruik genomen. De resulterende zogeheten onderuitputting van € 48,4 miljoen wordt met name verklaard door achterblijven van investeringen in de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 3,5 miljoen), S02 Bereikbaarheid (€ 18,6 miljoen), S04 Onderwijs (€ 22,7 miljoen) en S09 Gezondheid en Sport (€ 5,0 miljoen).

Dit achterblijven betekent niet dat de begrote investeringen nog niet gerealiseerd zijn. Veel bestedingen hebben al plaatsgevonden, maar de projecten zijn nog niet volledig afgerond. Voor een bedrag € 43,1 miljoen worden in 2022 gemaakte kosten als Onderhanden Activa (OHA) doorgeschoven naar latere jaren (ter vergelijking in 2021: € 22,4 miljoen). Dit is een normaal verschijnsel bij grote infrastructurele projecten.

Onderuitputting kapitaallasten

Als gevolg van het (nog) niet activeren van al wel gepleegde investeringen (onderhanden activa) of nog niet realiseren van investeringen, waarvoor krediet beschikbaar is, zal in 2023 een onderuitputting optreden van de begrote kapitaallasten. Conform besluit van de gemeenteraad terzake zal deze onderuitputting van €0,9 miljoen worden toegevoegd aan de Algemene Reserve.
Uitzondering op deze regel vormen kapitaallasten voor investeringen in het onderwijs. Deze worden verrekend met de bestemmingsreserve "kapitaallasten onderwijs": realisaties worden daaruit gedekt en onderuitputtingen worden aan de reserve toegevoegd.
De verwerking in begroting 2023 zal plaatsvinden in een verzamelbesluit, dat ter vaststelling aan de gemeenteraad zal worden voorgelegd.

Nadere toelichting op de investeringen

Programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Op dit programma zijn duurzaamheidsinvesteringen, investeringen in machines en inrichting van kantoorhuisvesting en het wagenpark begroot. Deze zullen niet in 2022 tot uitvoering komen c.q. geleverd worden. Het gaat om een totaal begroot bedrag van € 3,5 miljoen. Voor € 2,5 miljoen betreft het kredieten voor de kantoorhuisvesting. Hier wordt zeer terughoudend mee omgegaan in afwachting van de huisvestingsplannen en het niet-uitgevoerde krediet wordt doorgeschoven naar 2023

Programma S02 Bereikbaarheid

Van de kredieten op het gebied van Bereikbaarheid is € 18,6 nog onderhanden. Deze onderuitputting zal vanaf 2023 worden geactiveerd. Het betreft onder andere het project Blauwe Golven.

Programma S04 Onderwijs

De investeringen en activeringen betreffen voornamelijk nieuwbouw van scholen voor speciaal onderwijs. De onderuitputting van € 22,7 miljoen zal (conform planning) in 2023 en/of 2024 worden geactiveerd. Ten laste van deze onderuitputting en van het MIP 2023 en 2024 komen de reeds gemaakte en als OHA verantwoorde kosten van € 23,4 miljoen. De grootste investeringen die niet volledig uitgegeven gaan worden betreft de nieuwbouw voor de Parkschool en islamitische basisschool ibn-i Sina die niet volledig in 2022 opgeleverd worden. Daarnaast zijn er ook nog onderhanden bestedingen die betrekking hebben op de ventilatie van bestaande scholen. Tot slot is de Sporthal Middachtensingel een in het oog springende investering met een functie binnen het programma onderwijs, die hieronder nader wordt toegelicht.

Sporthal Middachtensingel

In de tweede helft van 2022 is gestart met de bouw van sporthal Middachtensingel. Het gebouw komt in de vastgoedportefeuille van de gemeente; Sportbedrijf Arnhem exploiteert de hal. Belangrijkste gebruikers overdag worden de leerlingen van VSO Mariëndael, Ibn-ISina en de Parkschool. In de avonden en weekenden verhuurt het sportbedrijf de hal aan verenigingen, voor zowel trainingen als wedstrijden. Derhalve wordt ook geïnvesteerd in een tribune en kantinevoorzieningen. Voor de realisatie is in het kader van circulariteit gebruik gemaakt van oude kanaalplaat vloeren uit het provinciehuis, iets wat nog niet eerder in Arnhem is vertoond. In de marktsituatie zoals deze in 2022 was, is het niet mogelijk gebleken vaste prijsafspraken te maken. Zodoende is opdracht verstrekt met afspraak over verrekening van prijsstijgingen van de hoofdopdracht conform de BDB-index en deels verrekening van veranderende materiaalkosten van o.a. staal en hout. De prijsstijgingen zijn tot op zekere hoogte voorzien in het projectbudget, vooralsnog is het de verwachting dat het project binnen de gestelde financiële kaders afgerond kan worden. De oplevering voor de sporthal staat voor de uitvoerende partijen gepland op augustus 2023, dit staat onder druk in verband met krapte op de arbeidsmarkt en van materialen.

Programma S05 Cultuur

Museum Arnhem

In mei 2022 is Museum Arnhem na een grootschalige renovatie weer voor het publiek geopend. Zoals eerder gemeld in de Begroting 2023 zijn als gevolg van onder andere hogere bouwkosten, onvoorziene werkzaamheden bij de restauratie van het rijksmonumentale deel en de langere bouwtijd de bouwkosten uiteindelijk € 550.000 hoger uitgekomen, deze kosten zijn in 2022 geactiveerd waarmee ook financieel gezien het project vernieuwing museum Arnhem is afgerond.

Stadstheater

In februari 2022 heeft de raad ingestemd met het voorstel om de grote en kleine zaal van het Stadstheater te vernieuwen. Op 19 oktober 2022 heeft de raad vervolgens ingestemd met verstrekken van een investeringskrediet voor de volledige vernieuwing van het Stadstheater. Eind 2022 is een ontwerpteam geselecteerd op basis van hun ingediende ontwerpvisie. De planning is dat in september 2023 het Stadstheater sluit om na de verbouwing in 2027 weer de deuren van het vernieuwde theater te openen.

Programma S06 Zorg

De onderuitputting van € 5,3 miljoen wordt veroorzaakt door de met spoed gerealiseerde investeringen als gevolg van de vluchtelingencrisis. De raad is hierover geïnformeerd, maar het krediet kon niet meer in de 2022 begroting worden verwerkt. Het betreft de investeringen in de Doorwerthlaan (verbouwing en portocabins).

Programma S09 Gezondheid en sport

Zwembad Valkenhuizen

In 2021 is fase 1 van het zwembad Valkenhuizen (nieuwbouw) afgerond, opgeleverd en geactiveerd. Na de ingebruikname is gebleken dat de klimaatinstallatie niet afdoende is, hier is in 2022 uitgebreid onderzoek naar gedaan en een beeld van de benodigde aanpassingen ontstaan. Dit wordt in 2023 verder opgepakt. Zodra duidelijk is wat hiervan de (financiële) consequenties zijn, zal de raad hierover geïnformeerd worden. De planning voor fase 2 was dat deze in 2022 afgerond zou worden, deze fase bestaat uit het slopen van het oude bad en herstellen buitenterrein. Door krapte op de arbeidsmarkt en nader technisch onderzoek naar het regenwaterdepot in het oude bad is deze fase nog niet afgerond. Inmiddels is de ombouw van het waterdepot in uitvoering en wordt aansluitend in 2023 het buitenterrein gerealiseerd. De prijsstijgingen in de afgelopen periode hebben ook effect op fase 2, de effecten hiervan zullen begin 2023 duidelijk zijn en in de hiervoor gebruikelijke rapportages gemeld worden.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan burgers of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de verleende subsidies in 2022.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift dat regelt voor welke activiteiten subsidie kan worden verstrekt. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken burgers of organisaties. Bij veel subsidieregelingen wordt er door het college een subsidieplafond bepaald; dit is het maximale bedrag dat gedurende een bepaald tijdvak beschikbaar is voor subsidieverstrekking op grond van de betreffende regeling.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één organisatie is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan uitvoeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting Definitief 2022	Rekening 2022	Afwijking 2022
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Subsidieregeling	**14.069**	**13.052**	**1.017**
Begroting	**81.458**	**81.106**	**352**
Incidenteel	**5.989**	**10.156**	**-4.168**
Afwikkeling voorgaande jaren	**0**	**-671**	**671**
Gerealiseerd resultaat	**101.515**	**103.643**	**-2.128**

In bovenstaande tabel is de subsidieverstrekking 2022 per grondslag weergegeven.
In Arnhem wordt het grootste deel van de subsidies verleend op basis van begrotingssubsidies. In 2022 is in totaal voor € 103,6 miljoen aan subsidies verstrekt, waarvan ruim € 81 miljoen begrotingssubsidies betreft.

Bij de incidentele subsidieverstrekking is het budget met € 4,2 miljoen overschreden. Dit betekent niet dat er voor de subsidieverstrekking geen dekking was. Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor incidentele subsidies dat deze vooraf lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Incidentele subsidies die gedurende het jaar worden verstrekt, worden veelal gedekt uit regulier programmabudget; de begroting wordt hierbij niet altijd omgezet van programmabudget naar subsidiebudget. Bij de realisatie (kolom 'rekening') zijn de verstrekte bedragen terecht als subsidie aangemerkt.
In 2022 zijn onder andere incidentele subsidies verstrekt voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen, voor de integrale aanpak zwerfjongeren en voor de organisatie van het WK Volleybal.

Het bedrag bij afwikkeling voorgaande jaren betreft (gesaldeerde) verrekeningen naar aanleiding van subsidievaststellingen over dossiers uit eerdere jaren. Uit de verantwoording van de subsidieontvanger kan blijken dat er meer of minder activiteiten zijn uitgevoerd dan werd verwacht, of dat er meer of minder middelen nodig waren dan werd verwacht voor het uitvoeren van de activiteiten. De subsidie wordt dan hoger of lager vastgesteld dan het bedrag dat eerder voorlopig was toegekend en uitbetaald.

Voor een verdere toelichting op de verstrekte subsidies met de grondslag subsidieregeling en begroting, wordt verwezen naar de volgende onderdelen in deze paragraaf.

Voor een volledig overzicht van de verstrekte subsidies (op het niveau van subsidieontvanger) wordt verwezen naar de bijlage Subsidies van dit jaarverslag. Tevens is er op het open data portaal van de gemeente een subsidieregister beschikbaar met een ruwe dump van de data over de subsidieverstrekking 2022. Deze data zijn een verbijzondering van de gegevens zoals opgenomen in de jaarstukken.

Subsidieregelingen

Op grond van de Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 zijn er in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld.
In onderstaande tabel zijn de regelingen opgenomen waarvoor in 2022 subsidie aan te vragen was.

Bij een aantal regelingen heeft er een overschrijding van het begrote budget plaatsgevonden. Ook in die gevallen is het verstrekte subsidiebedrag wel binnen het door het college vastgestelde subsidieplafond gebleven. De overschrijding van de begroting is te verklaren door:

- Voor sommige regelingen is een jaaroverstijgend subsidieplafond vastgesteld, voor de gehele looptijd van de regeling. Het subsidieplafond wordt dan in de begroting verdeeld over meerdere jaren, maar loopt niet altijd (precies) gelijk aan de subsidieverstrekking op grond van de betreffende regeling. Dit is het geval bij de regelingen Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, Culturele festivals en publieksevenementen - Covid 19, Energiescan bedrijven, Initiatieven klimaatadaptatie, Transitie cultuur en Arnhemse makers en culturele organisaties - Covid 19.
- Het beschikbare budget / het vastgestelde subsidieplafond is in de begroting niet volledig aangemerkt als subsidiebudget, waardoor het in onderstaande tabel niet als zodanig gepresenteerd wordt. De middelen waren echter wel beschikbaar als regulier programmabudget. Dit geldt voor de regelingen Amateurkunst, Wijkinitiatieven en Voorschools aanbod. Bij de subsidieregeling Voorschools aanbod is er geen subsidieplafond van toepassing, maar wordt de subsidieverstrekking gebaseerd op het aantal kinderen dat gebruikmaakt van voorschools aanbod.

	Begroting Definitief 2022	Rekening 2022	Afwijking 2022
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Reg Aanjaagfonds	**175**	**34**	**141**
Reg Aanpak voortijdig schoolverlaten	**937**	**860**	**77**
Reg Amateurkunstregeling	**156**	**161**	**-6**
Reg Burgerkracht	**175**	**131**	**44**
Reg Circulaire initiatieven	**100**	**25**	**75**
Reg Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)	**262**	**17**	**245**
Reg Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen	**50**	**53**	**-3**
Reg Culturele festivals en publiekevenementen – Covid-19	**0**	**14**	**-14**
Reg Duurzame projecten	**285**	**285**	**0**
Reg Eetbare stad	**25**	**14**	**11**
Reg Elektrische brommers snorfietsen en fietsen	**203**	**135**	**67**
Reg Energiescan Bedrijven	**0**	**2**	**-2**
Reg Initiatieven klimaatadaptatie	**180**	**289**	**-109**
Reg Nationaal Programma Onderwijs 2022 t/m Juli 2023	**2.564**	**1.935**	**628**
Reg Non Formele Educatie regio Midden-Gelderland	**310**	**290**	**20**
Reg Preventie Huiselijk geweld en kindermishandeling	**150**	**150**	**0**
Reg Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1, Publieksevenementen	**284**	**159**	**125**
Reg Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2, Culturele projecten	**253**	**252**	**1**
Reg Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke projecten	**700**	**700**	**0**
Reg Scouting	**27**	**27**	**0**
Reg Sport	**37**	**29**	**8**
Reg Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen	**390**	**328**	**62**
Reg Transitie Cultuur en Arnhemse makers en culturele organisaties - Covid-19	**880**	**894**	**-14**
Reg Voorschools aanbod	**4.502**	**4.666**	**-164**
Reg Werkinvesteringsfonds	**766**	**736**	**31**
Reg Wijkinitiatieven	**658**	**865**	**-208**
Gerealiseerd resultaat	**14.069**	**13.052**	**1.017**

Begrotingssubsidies

Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat met het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is een grondslag voor subsidieverstrekking verkregen. Binnen het maximale bedrag mag het college besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Bij het opstellen van de primitieve begroting is niet altijd al bekend door welke organisaties en voor welk bedrag er begrotingssubsidie aangevraagd en toegekend gaat worden. En ook na de initiële subsidiebeschikking worden soms extra taken of activiteiten van een organisatie gevraagd. Als ophogen van het maximale bedrag aan begrotingssubsidie wenselijk is, wordt dit gedurende het jaar bij een verzamelbesluit aan de raad voorgelegd.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de begrote en gerealiseerde begrotingssubsidies over 2022.

Bij een aantal organisaties is het toegekende bedrag aan begrotingssubsidie hoger dan begroot. Bij deze organisaties is aan het einde van het jaar (aanvullende) subsidie toegekend, waardoor het niet meer mogelijk was om ophoging van het maximale bedrag aan begrotingssubsidie aan de raad voor te leggen. De middelen waren wel beschikbaar als regulier programmabudget, maar zijn in de begroting niet aangemerkt als budget voor begrotingssubsidie.

In de lijst is ook de ontvanger 'Subsidies alg' opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de financiële administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is.

	Begroting Primitief 2022	Begroting Definitief 2022	Rekening 2022	Afwijking
Bedragen x € 1.000				
Middelen				
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	**125**	**128**	**128**	**0**
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	**6**	**6**	**0**	**6**
Arnhemse Sport Federatie	**12**	**22**	**22**	**0**
Bijzonder in Arnhem	**0**	**2**	**2**	**0**
Centrum voor Activerend Werk	**137**	**310**	**310**	**0**
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	**0**	**0**	**6**	**-6**
Courage Events	**0**	**30**	**30**	**0**
De Helling Exp.Werkplaats	**91**	**92**	**92**	**0**
De Nieuwe Oost	**85**	**85**	**85**	**0**
De Onderwijsspecialisten	**122**	**0**	**0**	**0**
De Opgroeiwinkel	**11**	**0**	**0**	**0**
Diverzo, COC Midden-Gelderland	**11**	**11**	**11**	**0**
Dorpsraad Schaarsbergen	**0**	**5**	**5**	**0**
Elderveld Wijkplatform	**0**	**17**	**17**	**0**
Expertise Centrum Samenleving	**0**	**20**	**0**	**20**
Groepspraktijk van Verloskundigen	**0**	**18**	**18**	**0**
Indigo	**135**	**14**	**0**	**14**
IVIO-Opleidingen	**179**	**179**	**179**	**0**
KIES voor de kinderen	**0**	**31**	**31**	**0**
Kluppluz BV	**282**	**341**	**341**	**0**
Leger des Heils Gelderland	**492**	**497**	**493**	**4**
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	**35**	**26**	**26**	**0**
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	**382**	**431**	**431**	**0**
MEE Gelderse Poort	**139**	**139**	**140**	**-1**
Pactum	**1.728**	**1.722**	**1.577**	**145**
Pro Persona Arnhem	**31**	**182**	**165**	**17**
Recreatieve Vereniging Craneveer	**0**	**0**	**8**	**-8**
Reg Opleids.centr Graafschap College	**41**	**41**	**41**	**0**
REIJE Energiediensten BV	**0**	**80**	**80**	**0**
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	**280**	**280**	**235**	**45**
Rijn Ijssel Roc	**967**	**922**	**922**	**0**
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	**11**	**11**	**11**	**0**
Scalabor	**203**	**170**	**108**	**62**
SIMON scholen	**59**	**74**	**74**	**0**
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	**33**	**34**	**34**	**0**
Sportbedrijf Arnhem BV	**16.634**	**17.396**	**17.970**	**-573**
St Jonge Alleenstaande moeders	**0**	**56**	**55**	**0**
ST Toneelgroep Oostpool	**69**	**69**	**69**	**0**
St Vrienden van de Ernemse Optog	**0**	**5**	**0**	**5**
St. 2GetThere Arnhem	**366**	**0**	**0**	**0**
St. Airborne Museum	**254**	**254**	**253**	**1**
St. Airborne Region	**0**	**80**	**73**	**8**
St. Arnh Stadsprijs v. Vrijwilligers	**10**	**0**	**0**	**0**
St. BBA	**104**	**104**	**100**	**4**
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	**52**	**52**	**50**	**2**

St. Bewoners Spijkerkwartier	0	38	38	0
St. Bewoners Vredenburg	0	0	18	-18
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	0	0	34	-34
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	149	167	164	3
St. Bridge to Liberation	0	410	410	0
St. Buddy to Buddy Nederland	0	55	0	55
St. CASA	21	21	21	0
St. Catharina	1	0	0	0
St. Citymarketing Arnhem	330	330	325	5
St. Culturele Evenementen Arnhem	36	36	34	3
St. De Innovatiefabriek Arnhem	50	50	50	0
St. De Instap	44	241	241	0
St. De Klup	16	16	16	0
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	419	391	391	0
St. Eusebius	294	335	335	0
St. Fashion Festival Arnhem	50	50	50	0
St. Flores Onderwijs	727	744	744	0
St. Focus Filmtheater	707	643	641	2
St. Gym & Turnen Arnhem	119	123	128	-6
St. Halt, team Gelderland	21	21	21	0
St. Het Droombankje	0	283	283	0
St. Het Huis van Puck	218	218	217	1
St. Het Huurdershuis	0	0	0	0
St. Humanitas	51	51	12	39
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	29	29	29	1
St. Introdans	120	120	118	2
St. IrisZorg	4.733	4.836	4.836	0
St. Jacobiberg	229	228	215	14
St. Jeugdland	66	69	69	0
St. KAB Posttheater	203	203	203	0
St. Koningsdag Arnhem	0	10	10	0
St. Kruispunt	211	236	234	2
St. Leergeld Arnhem	320	81	81	0
St. Luxor Live	420	416	416	0
St. Moviera	3.460	3.460	3.426	34
St. Museum Arnhem	3.594	4.343	4.301	42
St. Musis en Stadstheater	7.277	7.224	7.224	0
St. Natuurcentrum Arnhem	1.990	1.990	1.983	7
St. Omars Gym	23	23	0	23
St. Ome Joop's Tour	22	22	22	0
St. Ondernemersfonds Arnhem	380	380	380	0
St. Ontwerp Platform Arnhem	0	20	20	0
St. Pas	2.157	2.188	2.252	-64
St. Peutercentra Arnhem	1.425	154	154	0
St. Phion	70	70	70	0
St. Platform Binnenstad Arnhem	52	52	245	-193
St. PRAGO	101	101	101	0
St. Present	0	21	21	0
St. Productiehuis Plaatsmaken	187	192	192	0
St. Rijnstad	8.134	8.846	8.700	146
St. Rijnstate Ziekenhuis	53	117	117	0
St. Rozet	8.938	9.106	8.880	226
St. School's cool Arnhem	1	0	0	0
St. Sinterklaasintocht Arnhem	3	3	3	0

St. SLAK	**206**	**206**	**206**	**0**
St. Sonsbeek & State of Fashion	**433**	**433**	**433**	**0**
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	**509**	**516**	**516**	**0**
St. Stoelenproject De Duif	**229**	**234**	**232**	**2**
St. Streekomroep Middel Gelderland	**131**	**131**	**131**	**0**
St. VanHarte	**9**	**9**	**0**	**9**
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	**2.967**	**2.967**	**2.885**	**81**
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	**19**	**22**	**22**	**1**
St. Vitale Verbindingen	**180**	**180**	**178**	**2**
St. Vitesse Betrokken	**59**	**81**	**72**	**9**
St. Vluchtelingenwerk Nederland	**0**	**498**	**498**	**0**
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	**294**	**0**	**0**	**0**
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	**2**	**2**	**2**	**0**
St. Welzijn Ouderen Arnhem	**2.159**	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	**0**	**12**	**12**	**0**
St. Zwembad Klarenbeek	**330**	**321**	**305**	**16**
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	**0**	**0**	**55**	**-55**
Stichting HAN Hydromotive	**0**	**10**	**10**	**0**
Stichting Het Huurdershuis	**52**	**52**	**50**	**2**
Stichting Schakel025	**126**	**127**	**126**	**0**
Subsidies Alg	**310**	**184**	**0**	**184**
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	**356**	**356**	**308**	**48**
Vereniging Hoogstede-Klingelbeek	**0**	**3**	**3**	**0**
Verloskundig centr Puur Vroedvrouwen	**0**	**22**	**22**	**0**
VGGM	**1**	**0**	**0**	**0**
VMBO 'T Venster	**10**	**0**	**0**	**0**
Voedselbank Arnhem	**30**	**30**	**0**	**30**
Vrijwilligersgala On Ganse	**0**	**18**	**18**	**0**
Wijkv. Penseelstreek Hoogkamp	**0**	**0**	**10**	**-10**
Wijkvereniging Angerenstein	**0**	**4**	**4**	**0**
Wijkvereniging Burgemeesterskwartier	**0**	**7**	**7**	**0**
Wijkvereniging De Oostelaar	**0**	**15**	**15**	**0**
Wijkvereniging Elderveld	**16**	**16**	**15**	**1**
Wijkvereniging Molenbeke	**0**	**2**	**2**	**0**
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	**0**	**2**	**2**	**0**
Wijkvereniging Schuytgraaf	**16**	**18**	**18**	**0**
Wijkvereniging Transvaal	**0**	**0**	**2**	**-2**
Youth for Christ Nederland	**84**	**85**	**85**	**0**
Zorgbelang Inclusief	**233**	**36**	**36**	**0**
Gerealiseerd resultaat	**79.301**	**81.458**	**81.106**	**352**

Ontwikkelingen

Kostenstijgingen bij subsidiepartners

De sterk gestegen kosten raken ook onze subsidiepartners. De loon- en prijsontwikkeling voor 2022 is hoger uitgevallen dan waar in de Begroting 2022 bij de indexatie van subsidiebudgetten rekening mee is gehouden. Om ervoor te zorgen dat onze subsidiepartners hun werk zo goed mogelijk kunnen blijven doen ten behoeve van de stad en de inwoners is bij de Begroting 2023 besloten om over 2022 een aanvullende compensatie toe te kennen. Deze aanvullende compensatie wordt toegekend in 2023 en is vooralsnog incidenteel. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Bij de Perspectiefnota 2024-2027 wordt bekeken welke mogelijkheden er zijn voor toekennen van een structurele aanvullende compensatie om de gestegen kosten van subsidiepartners op te kunnen vangen.

Voor kleinere maatschappelijke organisaties in de stad die geen begrotingssubsidie ontvangen is een subsidieregeling ingesteld voor ondersteuning bij het betalen van de energierekening. Organisaties die voldoen

aan de voorwaarden kunnen voor de periode van 1 oktober 2022 tot 31 december 2023 compensatie op hun energiekosten aanvragen.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst de goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, hebben we de afgelopen jaren gewerkt aan een nieuwe visie op het sociaal domein en de sociale basis. We zijn bezig met het implementeren van deze visie. Daarvoor is het belangrijk om de manier waarop de gemeente werkt met subsidies aan te laten sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. We werken daarom hard aan het versterken van onze subsidieorganisatie en proces zodat we initiatieven die een bijdrage leveren aan onze sociale basis beter kunnen monitoren en beoordelen. Naar verwachting kan het voorstel hiervoor in het voorjaar van 2023 aan het college worden voorgelegd. Na de bespreking en besluitvorming gaan we aan de slag om deze werkwijze te implementeren. Gedurende dit proces zal ook duidelijk worden wat de impact is op bestaande subsidies. We bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Algemene subsidieverordening Arnhem
Op 17 februari 2022 heeft de gemeenteraad een gewijzigde Algemene subsidieverordening (ASV) vastgesteld. In deze verordening zijn algemene regels opgenomen die in Arnhem gelden voor het aanvragen en toekennen van subsidie. Een aantal beleidsinhoudelijke ontwikkelingen omtrent onder meer inclusie en diversiteit, wijkgericht werken, duurzaamheid en een gezonde leefomgeving waren nog niet geregeld in de ASV. Met de gewijzigde ASV krijgt het college de mogelijkheid om aan deze aspecten voorwaarden te stellen bij subsidieverstrekking voor activiteiten. Ook wordt met de gewijzigde ASV tegemoetgekomen aan de wens vanuit de uitvoeringspraktijk om de regellast voor de verantwoording te verminderen, door het bedrag waarboven een controleverklaring van de accountant verplicht is te verhogen (van € 50.000 naar € 100.000).
Tijdens de raadsbehandeling is door de portefeuillehouder Financiën de toezegging gedaan dat er jaarlijks steekproeven gehouden worden, om zo het toegenomen risico op onrechtmatigheid te verminderen.
Aan deze toezegging is met ingang van 2022 invulling gegeven door jaarlijks willekeurig een dossier te trekken uit de groep die voor de wijziging van de ASV wel een controleverklaring aan moest leveren. De organisatie die uit de steekproef komt dient alsnog een controleverklaring te kunnen overleggen. We vergoeden de kosten van de controleverklaring.

Gevolgen coronacrisis
Tijdens de coronacrisis is scherp in het oog gehouden dat er veel subsidiepartners zijn die een maatschappelijke bijdrage leveren en die van belang zijn om doelen op het gebied van zorg, een sterke samenleving en een sterke economie in de stad te realiseren. We zijn coulant omgegaan met subsidieverstrekking om de gevolgen van de coronamaatregelen voor deze organisaties zoveel als mogelijk te verzachten. Subsidiepartners hebben de ruimte gekregen om de ontvangen subsidie anders in te zetten dan waarvoor deze in eerste instantie was aangevraagd, of om ontvangen subsidie door te schuiven naar een volgend jaar. We blijven de gevolgen van corona monitoren en kijken wat nodig is voor de partijen in de stad.

Integriteit

Het Arnhemse Integriteitsbeleid gaat uit van gedragscodes voor zowel bestuurders, raads- en commissieleden als voor het ambtelijk apparaat om misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling en discriminatie te voorkomen.

Ambtenaren

Actuele kaders

Ambtenarenwet

In de wet is de verplichting tot het voeren en handhaven van integriteitsbeleid opgenomen. Het college moet een integriteitsbeleid voeren dat is gericht op het bevorderen van goed ambtelijk handelen en dat in ieder geval aandacht besteedt aan het bevorderen van integriteitsbewustzijn en aan het voorkomen van misbruik van bevoegdheden, belangenverstrengeling en discriminatie.

Terugblik ambtelijke integriteit 2022

Eigenaarschap

Actualisatie van het integriteitsbeleid is een doorlopend en essentieel proces. De organisatie is meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de ambtenaren gaan vragen ('eigenaarschap'), om te doen wat nodig is in een specifiek geval, en niet te schuilen achter bureaucratische uitvoeringsregels (geen 'afvinkgedrag' meer, maar van geval tot geval een individuele afweging maken). Dit werken in een meer regelluwe omgeving vraagt van de ambtenaren een hoge mate van professionaliteit en zelfstandigheid, en de vaardigheid om verantwoording af te kunnen leggen over de keuzes die gemaakt zijn.

I*ntegriteit: structuur en cultuur bepalen samen het succes*

Het gehalte van integriteit in een organisatie wordt bepaald door een samenwerking van maatregelen op structuur- en op cultuurniveau. Bij structuur ('hard controls') gaat het om wetten, verplichte procedures en protocollen die gedrag van medewerkers sturen om integriteitsschendingen te voorkomen. Denk bv. aan de inrichting van het financiële systeem ('vier ogen-principe') dat fraude zoveel als mogelijk uitsluit, het afsluiten van kasten met persoonsgevoelige informatie, een overlegvorm waarin tegenspraak georganiseerd is, autorisatie via digitale toegangsrechten, of de begrenzing van bevoegdheden in een mandaatbesluit.
Cultuurmaatregelen ('soft controls') richten zich op de kennis, overtuiging en beleving van de medewerkers, op het overbrengen van de gewenste collectieve organisatienormen en - waarden in 'the hearts and minds' van elke ambtenaar. Hier gaat het in de eerste plaats om het genoemde integriteitsbewustzijn. 'Hoe wordt hier gewerkt, en waarom?'
Voorbeelden van cultuurmaatregelen zijn de gedragscode, een introductieprogramma met daaraan gekoppeld de ambtseed voor nieuwe ambtenaren, kennisbijeenkomsten, besprekingen in werkoverleggen, intervisie, of een medewerkersonderzoek. Het gaat om bewustwording, communicatie en dialoog.

Werkgroep Ambtelijke integriteit

Er is een werkgroep 'ambtelijke integriteit' bestaande uit onder andere vertegenwoordigers vanuit P&O, informatiebeveiliging, Veiligheid en juridische control. De werkgroep heeft een adviserende rol naar de gemeentesecretaris, ontwikkelt integriteitsbeleid en bevordert bewustwording rond integriteit.

Introductie nieuwe medewerkers en ambtseedbijeenkomst

Nieuwe medewerkers nemen deel aan een introductiebijeenkomst, waar nader kennis gemaakt wordt met de stad, de gemeentelijke organisatie en haar werkwijze. Sinds 2019 is daar een tijdsblok over het thema integriteitsbewustzijn aan toegevoegd. Dit wordt door de directeur of gemeentesecretaris ingeleid als opstap naar de ambtseedbijenkomst.
Het afleggen van de ambtseed of -belofte is een wettelijke verplichting voor ambtenaren. Voor de ceremonie bij het afleggen hiervan is gekozen voor een mix van plechtigheid in vorm, serieusheid op de inhoud en luchtigheid in de uitvoering. Binnen de muren van de Raadszaal, en in aanwezigheid van burgemeester en gemeentesecretaris. In een ceremonie van twee uur worden medewerkers, met een theatergezelschap, door een programma over het thema integriteit in relatie tot het ambtenaarschap geleid.
Na de coronaperiode, waarin dit format was aangepast naar een livestream-teams-event vanuit de Raadszaal, hebben in 2022 vier bijeenkomsten weer ‘live’ plaatsgevonden. De inhoud van de bijeenkomst wordt in 2023 aangepast en ingepast aan het hieronder beschreven onboardingsprogramma voor nieuwe medewerkers, zodat een aaneensluitend en logisch totaalprogramma ontstaat.

Bewustwording Integriteit 'van sollicitatie tot exitgesprek'
Voor de introductie van nieuwe medewerkers is een projectgroep opgericht om dit proces verder (inclusief) vorm te geven en in te richten. Een goed introductieproces begint al voor de indiensttreding. Het proces op dit moment is niet eenduidig en uniform. Afhankelijk van de afdeling waar een medewerker komt, vindt wel of geen introductie plaats. Gemeentebreed gaan we naar een passend introductieproces, waarin alle aspecten worden meegenomen en dat voor iedereen passend is. Denk hierbij aan het inwerken op functie, systemen en team, maar ook aan het aanbieden in verschillende vormen (digitaal, op papier en fysiek). Dit alles met als doel dat nieuwe collega's zich al welkom voelen voordat ze in dienst treden, zodat ze zich snel onderdeel voelen van de totale organisatie.
In 2022 is een pre- en introductieprogramma voor nieuwe medewerkers ontwikkeld, welke in 2023 gefaseerd wordt uitrolt en waarbinnen het thema integriteit als vast onderdeel is opgenomen.

Informatieveiligheid, privacy & auditing
De gemeente heeft steeds meer gegevens. Enerzijds gaat het hier om persoonsgegevens. Inwoners mogen erop vertrouwen dat hun privacy bij ons geborgd is: we gaan goed om met gegevens en vragen alleen wat nodig is. Anderzijds hebben we veel informatiestromen die belangrijk zijn voor de continuïteit van onze bedrijfsvoering en dus veilig moeten zijn. De veranderende wetgeving zorgt ook voor aanpassingen in ons informatiebeleid. Met auditing wordt aantoonbaar gemaakt dat de gemeente hierop in control is. De in 2021 uitgevoerde nulmeting op het gebied van bewustzijn bij medewerkers heeft geleid tot acties die medewerkers beter in staat stellen goed met de gegevens van de inwoners en organisatie om te gaan.

Online personeelsbijeenkomsten
In 2022 hebben een vijftal online personeelsbijeenkomsten plaatsgevonden. In iedere uitzending is aandacht besteed aan het onderwerp 'Lekker werken aan de Ambities van Arnhem' waarin o.a. door de gemeentesecretaris is gesproken over het belang van een open organisatiecultuur en een veilige respectvolle samenwerking. Ook aan de orde kwamen thema's als digitale weerbaarheid het medewerkersonderzoek en de rol van de vertrouwenspersonen.

Regeling melden vermoeden misstand
Vermoedens van een integriteitsschending door een ambtenaar kunnen op verschillende manieren boven tafel komen. Zo kan een klacht van een inwoner een dergelijk vermoeden inhouden en kunnen ambtenaren en oud-ambtenaren een vermoeden van een misstand op een vertrouwelijke manier melden bij een leidinggevende of vertrouwenspersoon (regeling melden misstand, oftewel 'de klokkenluidersregeling'). Ook kan bijvoorbeeld een onderzoek door de accountant de verdenking van een integriteitsschending opleveren.

De 'Regeling melden vermoeden misstand' is in 2021 aangevuld en gepubliceerd op overheid.nl (de 'wettenbank'). Ook op de gemeentelijke website is een verwijzing naar- en een korte uitleg over deze regeling opgenomen (onder 'Organisatie', 'Visie op personeel').

De gemeente kent twee vertrouwenspersonen integriteit, bij wie medewerkers terecht kunnen als zij in vertrouwelijkheid een (mogelijk) integriteitsissue willen bespreken en eventueel ook vertrouwelijk een melding van een integriteitsschending kunnen doen. Het is belangrijk dat deze interne vragen en signalen over mogelijke integriteitsschendingen gesteld worden en in vertrouwelijkheid besproken kunnen worden. De vertrouwenspersoon heeft namelijk ook een voorlichtende rol over integriteit, en heeft tevens voor de organisatie een signaleringsfunctie in algemene zin met betrekking tot

In 2022 hebben medewerkers een tiental keer een gesprek gevoerd met een vertrouwenspersoon integriteit. Deze gesprekken hebben niet tot een melding van de integriteitsschending door deze medewerkers geleid. Wel verwees de vertrouwenspersoon in een aantal gevallen een medewerker naar een andere functionaris binnen de organisatie, bij wie de medewerker met zijn/haar vraag of probleem voor ondersteuning terecht zou kunnen.

Onderzoeken op basis van het onderzoeksprotocol
Als er sprake is van een redelijk vermoeden van gedrag (of het nalaten daarvan) dat in strijd is met de binnen de organisatie te volgen normen en waarden, moet dit zorgvuldig en via een transparante procedure worden onderzocht. Hiervoor is er een onderzoeksprotocol opgesteld, zijnde een interne procesbeschrijving over hoe te handelen bij een vermoeden van integriteitsschending binnen de gemeentelijke organisatie.

In het verslagjaar 2022 hebben vijf onderzoeken plaatsgevonden op basis van het Onderzoeksprotocol. Daarvan is één keer vast komen te staan dat er sprake was van een integriteitsschending, waarbij een 'enige en laatste waarschuwingsbrief' is gestuurd en tevens als maatregel is opgelegd dat de werknemer minimaal één jaar geen

hogere inschaling krijgt. Twee onderzoeken lopen nog. In twee gevallen is vastgesteld dat er geen sprake was van een integriteitsschending.

Onderzoek bureau Governance & Integrity

Op verzoek van het management, is door het Bureau Governance & Integrity een systeemanalyse van het integriteitsbeleid van gemeente Arnhem (ambtelijke organisatie) opgesteld. Doel is het integriteitssysteem van gemeente Arnhem te versterken. Deze analyse bestaat uit twee fases: een deskreview, waarbij bestaande gedragscodes, beleidsstukken en procedures binnen de gemeentelijke organisatie worden beoordeeld. Aanvullend vonden een aantal gesprekken plaats om een vollediger beeld te krijgen hoe met integriteitsvraagstukken wordt omgegaan. In de loop van 2023 worden de resultaten van deze systeemanalyse samen met de reactie van het college aangeboden aan de raad.

Bestuurlijk

Bestuurlijke integriteit houdt in dat de verantwoordelijkheid die met de bestuurlijke functie samenhangt wordt aanvaard en dat er de bereidheid is om daarover transparant te zijn en verantwoording af te leggen.

De wetgever heeft met diverse wet- en regelgeving kaders gesteld aan het handelen van de politiek en het bestuur. In gedragscodes wordt deze regelgeving vertaald in praktische regels voor de diverse gremia.

De gemeenteraad en het college van B&W hebben afgelopen jaar in gezamenlijk proces, begeleid door het bureau Governance & Integrity, hun gedragscodes geactualiseerd en vastgesteld. De raad, het college van burgemeester en wethouders en de burgemeester hebben ieder een eigen gedragscode. De gedragscodes bevatten bepalingen over onder meer belangenverstrengeling, opgave van financiële belangen en nevenfuncties, geheimhouding, geschenken, giften en gunsten.

Naast de regels is het van belang om met elkaar in gesprek te blijven over de dilemma's die men tegenkomt in de uitvoering hun verantwoordelijkheid. Door een veilig klimaat te creëren om dilemma's te bespreken kan men elkaar helpen om het goed te doen.

College van burgemeester en wethouders

- De leden van het college hadden in totaal 58 nevenfuncties, waarvan 53 ambtshalve. Voor 1 van de niet-ambtshalve nevenfuncties wordt een onkostenvergoeding ontvangen;
- Er zijn door het college in 2022 géén geschenken, giften of gunsten aangenomen vallend binnen het meldingsbereik van de gedragscode.

De opgave van nevenfuncties van leden van het college van burgemeester en wethouders, van raadsleden en van fractievolgers is openbaar en te raadplegen op de website van de gemeente Arnhem.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de jaarrekening 2022. In deze paragraaf wordt hierop teruggeblikt.

Juridische zaken

In 2022 is de Wet open overheid (Woo) ingevoerd, voor wat betreft de passieve informatieplicht. De actieve informatieplicht zal de komende jaren stapsgewijs in werking treden. Woo-verzoeken worden nu verplicht gepubliceerd op internet. Hier hadden we met de afhandeling van de Wob-verzoeken al ervaring mee opgedaan. We hebben het proces verbeterd met het aanstellen van contactpersonen. Het blijft een arbeidsintensief proces voor de gehele organisatie.

Informatie en automatisering

Onze opzet is om zoveel mogelijk informatie met de stad te delen daarmee nieuwe toepassingen te laten ontstaan, bestuurlijke transparantie te vergroten en tot betere besluitvorming te komen. Vanuit deze opzet hebben we dit jaar vooruitlopend op de Wet open overheid (Woo) onze Wob-verzoeken actief openbaar gemaakt door deze op ons opendata website te publiceren. Het proces van publiceren van Wob/Woo- verzoeken is ingericht met een ondersteuningsteam om het proces effectiever te laten verlopen. Verder zijn er dit jaar twee Woo-contactpersonen aangesteld, hebben we extra datasets gepubliceerd en zijn er activiteiten uitgevoerd ter voorbereiding van de Woo door onder andere de achterliggende techniek van de website te verbeteren én datasets te publiceren.

Deel 3 Jaarrekening

De jaarrekening bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening en de toelichting
2. Balans en de toelichting
3. Bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld
4. Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel)
5. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

Overzicht baten en lasten per programma

Omschrijving		Begroot 2022 Prim			Begroot 2022 Def			Rekening 2022			
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Afw
Lasten/baten											
Bedragen x € 1.000.000											
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	88,9	521,8	432,9	89,1	571,8	482,7	92,3	587,5	495,2	12,5
S01	Veiligheid	19,4	2,5	-16,9	22,6	4,8	-17,8	22,9	5,1	-17,7	0,1
S02	Bereikbaarheid	22,9	7,7	-15,2	23,7	7,7	-16,0	21,6	7,3	-14,3	1,7
S03	Economie	7,0	1,0	-6,0	8,3	1,2	-7,1	8,1	1,2	-6,8	0,2
S04	Onderwijs	19,6	2,5	-17,1	21,3	4,8	-16,5	23,5	4,8	-18,7	-2,2
S05	Cultuur	34,7	6,5	-28,2	36,2	7,5	-28,7	36,2	8,1	-28,1	0,6
S06	Participatie en armoedebestrijding	166,4	114,1	-52,3	172,7	120,3	-52,4	169,6	114,9	-54,7	-2,3
S07	Zorg	58,5	4,9	-53,6	76,6	17,5	-59,1	63,6	5,3	-58,3	0,8
S08	Welzijn en inclusie	23,8	0,9	-22,9	38,4	12,4	-26,0	37,9	13,8	-24,1	2,0
S09	Gezondheid en sport	22,3	3,1	-19,3	25,9	6,1	-19,8	25,3	5,6	-19,7	0,1
S10	Klimaat, energie en milieu	5,4	0,2	-5,2	10,9	6,0	-4,9	5,9	1,2	-4,7	0,2
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	38,6	33,9	-4,7	44,8	42,1	-2,7	26,0	16,6	-9,4	-6,7
S12	Wonen en leefomgeving	41,0	41,0	-0,1	41,9	43,4	1,5	37,7	43,5	5,8	4,3
Subtotaal Stedelijke programma's		**548,6**	**740,0**	**191,4**	**612,5**	**845,6**	**233,1**	**570,4**	**814,9**	**244,5**	**11,3**
GEB1	CSA	30,6	10,5	-20,1	31,4	10,6	-20,8	29,4	10,7	-18,7	2,1
GEB2	Noordwest	29,3	1,8	-27,5	32,7	1,9	-30,8	31,4	1,9	-29,5	1,3
GEB3	Noordoost	23,9	1,6	-22,3	25,9	1,8	-24,2	24,5	1,7	-22,8	1,3
GEB4	Presikhaaf	23,7	2,0	-21,7	27,1	2,2	-24,9	26,2	2,2	-24,1	0,8
GEB5	Malburgen	36,3	4,0	-32,3	39,9	4,2	-35,8	37,9	4,2	-33,7	2,1
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	23,8	2,6	-21,3	26,0	2,7	-23,4	25,0	2,7	-22,3	1,1
GEB7	De Laar/Elden	17,2	1,3	-15,9	18,8	1,4	-17,4	18,2	1,3	-16,8	0,6
GEB8	RKV	27,4	1,1	-26,3	29,1	1,2	-27,9	26,0	1,3	-24,8	3,2
Subtotaal Wijk programma's		**212,3**	**24,9**	**-187,4**	**231,0**	**25,8**	**-205,1**	**218,6**	**25,9**	**-192,7**	**12,5**
Toevoegingen/onttrekkingen aan reserve											
Bedragen x € 1.000.000											
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	19,9	23,0	3,2	34,0	35,9	1,9	52,0	43,5	-8,5	-10,4
S01	Veiligheid	0,1	0,3	0,3	0,8	1,1	0,3	0,8	1,1	0,3	-0,1
S02	Bereikbaarheid	6,8	8,1	1,3	7,9	8,9	1,0	8,9	8,1	-0,8	-1,8
S03	Economie	0,2	0,7	0,5	0,2	0,7	0,5	0,4	0,7	0,4	-0,2
S04	Onderwijs	9,0	7,8	-1,2	9,8	7,9	-1,9	9,8	9,9	0,1	2,0
S05	Cultuur	1,4	1,0	-0,4	4,5	5,0	0,5	4,3	4,9	0,6	0,1
S06	Participatie en armoedebestrijding	0,6	1,5	1,0	4,2	7,0	2,8	4,5	7,0	2,5	-0,3
S07	Zorg	12,5	0,4	-12,2	13,1	0,9	-12,2	21,3	0,8	-20,4	-8,3
S08	Welzijn en inclusie	0,0	0,2	0,2	2,6	2,3	-0,3	3,4	2,0	-1,4	-1,1
S09	Gezondheid en sport	0,5	0,3	-0,1	0,8	1,0	0,2	0,8	1,0	0,2	0,0
S10	Klimaat, energie en milieu	0,0	3,1	3,1	6,3	6,7	0,4	7,1	6,7	-0,4	-0,7
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	0,2	0,1	-0,1	7,3	3,6	-3,7	5,1	7,3	2,2	5,9
S12	Wonen en leefomgeving	4,0	5,6	1,5	5,7	7,0	1,4	8,7	6,2	-2,5	-3,8
Subtotaal Stedelijke programma's		**55,0**	**52,1**	**-2,9**	**97,1**	**88,0**	**-9,1**	**127,0**	**99,3**	**-27,7**	**-18,6**
GEB1	CSA	0,8	0,2	-0,6	1,8	1,2	-0,6	1,9	1,3	-0,7	0,0
GEB2	Noordwest	0,1	0,0	0,0	0,7	0,5	-0,2	0,5	0,9	0,4	0,6
GEB3	Noordoost	0,1	0,0	0,0	0,6	0,5	-0,1	0,5	0,5	0,0	0,1
GEB4	Presikhaaf	0,1	0,0	-0,1	0,8	0,6	-0,2	0,5	0,6	0,1	0,3
GEB5	Malburgen	0,2	0,1	-0,1	1,3	1,0	-0,4	1,0	1,0	0,0	0,3
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	0,3	0,2	-0,1	0,7	0,9	0,2	0,7	0,7	0,0	-0,2
GEB7	De Laar/Elden	0,1	0,1	0,0	0,4	0,3	-0,1	0,4	0,4	-0,1	0,0
GEB8	RKV	0,1	0,0	0,0	0,6	0,6	-0,1	0,6	0,6	0,0	0,1
Subtotaal Wijk programma's		**1,7**	**0,7**	**-1,0**	**7,0**	**5,5**	**-1,5**	**6,2**	**6,0**	**-0,2**	**1,2**
Totaal		**817,7**	**817,7**	**0,0**	**947,6**	**965,0**	**17,4**	**922,3**	**946,1**	**23,8**	**6,4**

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

Nr.	Omschrijving	Begroot 2022 start			Begroot 2022 definitief			Rekening 2022			
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Afw
Bedragen x € 1.000.000											
Omschrijving algemene dekkingsmiddelen:											
S00	Lokale heffingen	0,0	58,6	58,6	0,0	58,6	58,6	0,0	58,6	58,6	0,0
S00	Algemene uitkeringen	0,0	449,2	449,2	0,0	504,6	504,6	0,0	521,6	521,6	17,0
S00	Dividend	0,0	1,3	1,3	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0
S00	Financieringsfunctie	0,0	1,0	1,0	0,0	1,1	1,1	0,0	0,9	0,9	-0,2
S00	Overige algemene dekkingsmiddelen	0,0	11,7	11,7	0,0	6,3	6,3	0,0	5,3	5,3	-1,0
S00	**Subtotaal algemene dekkingsmiddelen**	**0,0**	**521,8**	**521,8**	**0,0**	**571,7**	**571,7**	**0,0**	**587,5**	**587,5**	**15,8**
S00	Gerealiseerde kosten overhead	68,0	0,0	-68,0	67,6	0,0	-67,6	71,2	0,0	-71,2	-3,6
S00	Vennootschapsbelasting	0,6	0,0	-0,6	0,6	0,0	-0,6	0,2	0,0	-0,2	0,4
S00	Overig	20,3	0,0	-20,3	20,9	0,0	-20,9	20,9	0,0	-20,9	0,0
Totaal Bestuur, dienstverlening en financiën (S00)		**88,9**	**521,8**	**432,9**	**89,1**	**571,7**	**482,6**	**92,3**	**587,5**	**495,2**	**12,6**

Toelichting overzicht van baten en lasten in de jaarrekening over het begrotingsjaar

Totaal saldo lasten en baten

In 2022 is ten opzichte van de begroting een voordelig saldo van baten en lasten gerealiseerd van € 51,8 miljoen (2021: € 44,1 miljoen). Vervolgens is ten opzichte van de begroting voor € 28,0 miljoen (2021: € 22,8 miljoen) aan de reserves toegevoegd. Uiteindelijk resteert ten opzichte van de begroting een voordelig resultaat van € 23,8 miljoen (2021: € 21,3 miljoen). Dit resultaat wordt verrekend met de algemene reserve.

	2022			2021		
	Begroting	Rekening	Afwijking	Begroting	Rekening	Afwijking
Bedragen x € 1.000						
Middelen						
Saldo lasten en baten	***27.941***	***51.823***	***23.882***	***9.471***	***44.135***	***34.664***
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-10.569***	***-27.957***	***-17.387***	***-9.471***	***-22.786***	***-13.315***
Gerealiseerd resultaat	**17.371**	**23.866**	**6.495**			**21.349**

Specificatie voor en nadelen

Voor de gedetailleerde toelichting op de onderstaande voor- en nadelen wordt verwezen naar de afzonderlijke programmateksten in het jaarverslag. Bij elk programma staan de financiën vermeld in het onderdeel 'Wat heeft het gekost'.

Omschrijving		Begroot 2022 Def			Rekening 2022			Begroting afwijking		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Lasten/baten										
Bedragen x € 1.000.000										
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	89,1	571,8	482,7	92,3	587,5	495,2	-3,2	15,7	12,5
S01	Veiligheid	22,6	4,8	-17,8	22,9	5,1	-17,7	-0,2	0,3	0,1
S02	Bereikbaarheid	23,7	7,7	-16,0	21,6	7,3	-14,3	2,2	-0,5	1,7
S03	Economie	8,3	1,2	-7,1	8,1	1,2	-6,8	0,2	0,0	0,2
S04	Onderwijs	21,3	4,8	-16,5	23,5	4,8	-18,7	-2,3	0,1	-2,2
S05	Cultuur	36,2	7,5	-28,7	36,2	8,1	-28,1	0,1	0,5	0,6
S06	Participatie en armoedebestrijding	172,7	120,3	-52,4	169,6	114,9	-54,7	3,1	-5,4	-2,3
S07	Zorg	76,6	17,5	-59,1	63,6	5,3	-58,3	13,0	-12,2	0,8
S08	Welzijn en inclusie	38,4	12,4	-26,0	37,9	13,8	-24,1	0,5	1,4	2,0
S09	Gezondheid en sport	25,9	6,1	-19,8	25,3	5,6	-19,7	0,7	-0,5	0,1
S10	Klimaat, energie en milieu	10,9	6,0	-4,9	5,9	1,2	-4,7	5,0	-4,8	0,2
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	44,8	42,1	-2,7	26,0	16,6	-9,4	18,8	-25,5	-6,7
S12	Wonen en leefomgeving	41,9	43,4	1,5	37,7	43,5	5,8	4,2	0,1	4,3
Subtotaal Stedelijke programma's		**612,5**	**845,6**	**233,1**	**570,4**	**814,9**	**244,5**	**42,1**	**-30,7**	**11,3**
GEB1	CSA	31,4	10,6	-20,8	29,4	10,7	-18,7	2,0	0,1	2,1
GEB2	Noordwest	32,7	1,9	-30,8	31,4	1,9	-29,5	1,3	0,0	1,3
GEB3	Noordoost	25,9	1,8	-24,2	24,5	1,7	-22,8	1,4	0,0	1,3
GEB4	Presikhaaf	27,1	2,2	-24,9	26,2	2,2	-24,1	0,9	-0,1	0,8
GEB5	Malburgen	39,9	4,2	-35,8	37,9	4,2	-33,7	2,1	0,0	2,1
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	26,0	2,7	-23,4	25,0	2,7	-22,3	1,1	0,0	1,1
GEB7	De Laar/Elden	18,8	1,4	-17,4	18,2	1,3	-16,8	0,6	0,0	0,6
GEB8	RKV	29,1	1,2	-27,9	26,0	1,3	-24,8	3,1	0,1	3,2
Subtotaal Wijk programma's		**231,0**	**25,8**	**-205,1**	**218,6**	**25,9**	**-192,7**	**12,4**	**0,1**	**12,5**
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	34,0	35,9	1,9	52,0	43,5	-8,5	-18,0	-7,6	10,4
S01	Veiligheid	0,8	1,1	0,3	0,8	1,1	0,3	-0,1	0,0	0,1
S02	Bereikbaarheid	7,9	8,9	1,0	8,9	8,1	-0,8	-1,0	0,8	1,8
S03	Economie	0,2	0,7	0,5	0,4	0,7	0,4	-0,2	0,0	0,2
S04	Onderwijs	9,8	7,9	-1,9	9,8	9,9	0,1	0,0	-2,0	-2,0
S05	Cultuur	4,5	5,0	0,5	4,3	4,9	0,6	0,2	0,1	-0,1
S06	Participatie en armoedebestrijding	4,2	7,0	2,8	4,5	7,0	2,5	-0,3	0,0	0,3
S07	Zorg	13,1	0,9	-12,2	21,3	0,8	-20,4	-8,2	0,1	8,3
S08	Welzijn en inclusie	2,6	2,3	-0,3	3,4	2,0	-1,4	-0,8	0,3	1,1
S09	Gezondheid en sport	0,8	1,0	0,2	0,8	1,0	0,2	0,0	0,0	0,0
S10	Klimaat, energie en milieu	6,3	6,7	0,4	7,1	6,7	-0,4	-0,8	0,0	0,7
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7,3	3,6	-3,7	5,1	7,3	2,2	2,2	-3,7	-5,9
S12	Wonen en leefomgeving	5,7	7,0	1,4	8,7	6,2	-2,5	-3,0	0,8	3,8
Subtotaal Stedelijke programma's		**97,1**	**88,0**	**-9,1**	**127,0**	**99,3**	**-27,7**	**-29,9**	**-11,3**	**18,6**
GEB1	CSA	1,8	1,2	-0,6	1,9	1,3	-0,7	-0,1	-0,1	0,0
GEB2	Noordwest	0,7	0,5	-0,2	0,5	0,9	0,4	0,2	-0,4	-0,6
GEB3	Noordoost	0,6	0,5	-0,1	0,5	0,5	0,0	0,1	-0,1	-0,1
GEB4	Presikhaaf	0,8	0,6	-0,2	0,5	0,6	0,1	0,2	0,0	-0,3
GEB5	Malburgen	1,3	1,0	-0,4	1,0	1,0	0,0	0,3	0,0	-0,3
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	0,7	0,9	0,2	0,7	0,7	0,0	0,0	0,2	0,2
GEB7	De Laar/Elden	0,4	0,3	-0,1	0,4	0,4	-0,1	0,0	0,0	0,0
GEB8	RKV	0,6	0,6	-0,1	0,6	0,6	0,0	0,1	0,0	-0,1
Subtotaal Wijk programma's		**7,0**	**5,5**	**-1,5**	**6,2**	**6,0**	**-0,2**	**0,8**	**-0,4**	**-1,2**
Totaal		**947,6**	**965,0**	**17,4**	**922,3**	**946,1**	**23,8**	**25,3**	**-18,9**	**6,4**

Overzicht algemene dekkingsmiddelen

Nr.	Omschrijving	Begroot 2022 definitief			Rekening 2022			Begroting afwijking		
		Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000.000										
Omschrijving algemene dekkingsmiddelen:										
S00	Lokale heffingen	0,0	58,6	58,6	0,0	58,6	58,6	0,0	0,0	0,0
S00	Algemene uitkeringen	0,0	504,6	504,6	0,0	521,6	521,6	0,0	17,0	17,0
S00	Dividend	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0	0,0	0,0
S00	Financieringsfunctie	0,0	1,1	1,1	0,0	0,9	0,9	0,0	-0,2	-0,2
S00	Overige algemene dekkingsmiddelen	0,0	6,3	6,3	0,0	5,3	5,3	0,0	-1,0	-1,0
S00	**Subtotaal algemene dekkingsmiddelen**	**0,0**	**571,7**	**571,7**	**0,0**	**587,5**	**587,5**	**0,0**	**15,8**	**15,8**
S00	Gerealiseerde kosten overhead	67,6	0,0	-67,6	71,2	0,0	-71,2	3,6	0,0	-3,6
S00	Vennootschapsbelasting	0,6	0,0	-0,6	0,2	0,0	-0,2	-0,4	0,0	0,4
S00	Overig	20,9	0,0	-20,9	20,9	0,0	-20,9	0,0	0,0	0,0
Totaal Bestuur, dienstverlening en financiën (S00)		**89,1**	**571,7**	**482,6**	**92,3**	**587,5**	**495,2**	**3,2**	**15,8**	**12,6**

Incidentele baten en lasten

In de begroting 2022 zijn de volgende posten als incidenteel aangemerkt:

Progr.	Omschrijving	Begroot 2022		Rekening 2022	Afwijking
		Geamendeerd	Definitief		
	Incidentele lasten				
Bedragen x € 1.000					
Div.	Algemene reserve	14.419	15.836	15.836	-
Div.	Gemeentefonds	-	23.889	22.224	1.665
Div.	Bedrijfsvoering	1.722	1.316	1.316	-0
S00	Solvabiliteit	-	11.972	11.972	0
S00	Post onvoorzien	272	272	4	268
S02	Bereikbaarheid	6.848	7.107	7.375	-268
S02/S12	Groot onderhoud en openbare ruimte	504	720	4.054	-3.334
S03	Evenementen	170	170	358	-188
S04	Onderwijs	8.768	9.393	9.393	-0
S05	Cultureel vastgoed	231	731	731	0
S05/S07	Volkshuisvestingsfonds Arnhem Oost	-	6.084	6.580	-496
S07	WMO en jeugdzorg	5.611	11.811	19.798	-7.987
S07	Jeugdfonds	6.591	6.591	6.591	0
S07	Transformatiebudget zorg	328	328	328	-
S11	Plankosten stedelijke ontwikkeling	-	250	624	-374
S11	Grondexploitatie	170	7.323	5.600	1.723
S12	Groenfonds	-	28	131	-103
S12	Volkshuisvesting	-	43	850	-807
Div.	Vastgoed	3.553	3.275	3.916	-641
	Totaal incidentele lasten	**49.187**	**107.139**	**117.679**	**-10.540**

Progr.	Omschrijving	Begroot 2022		Rekening 2022	Afwijking
		Geamendeerd	Definitief		
	Incidentele baten				
Bedragen x € 1.000					
Div.	Algemene reserve	22.239	37.331	37.331	-
Div.	Gemeentefonds	-	17.713	18.045	332
Div.	Bedrijfsvoering	1.597	2.457	2.457	-
S00	ICT	15	14	14	-
S02	Bereikbaarheid	6.696	7.885	7.291	-594
S02/S12	Groot onderhoud en openbare ruimte	1.499	1.599	1.742	143
S02	Buitengewoon beter	900	400	101	-299
S02	Zuidelijke Binnenstad	3.000	3.000	3.000	-
S03	Evenementen	400	400	400	-
S04	Onderwijs	7.674	7.814	7.814	0
S05	Cultureel vastgoed	261	261	261	0
S07	WMO en jeugdzorg	325	325	288	-37
S07	Transformatiebudget zorg	229	229	-	-229
S08	Inburgering, integratie en asiel	-	219	159	-60
S10	Klimaat en energie	99	364	389	25
S11	Duurzaamheidsleningen	16	16	66	50
S12	Groenfonds	280	386	254	-132
S12	Volkshuisvesting	188	517	173	-344
Div.	Duurzaam Arnhem	3.000	3.500	3.305	-195
Div.	Vastgoed	2.615	4.737	4.214	-523
	Totaal incidentele baten	**51.033**	**89.167**	**87.304**	**-1.863**

Progr.	Omschrijving	Begroting 2022		Rekening 2022	Afwijking
		Geamendeerd	Definitief		
Bedragen x € 1.000					
	Totaal incidentele lasten	**49.187**	**107.139**	**117.679**	**-10.540**
	Totaal incidentele baten	**51.033**	**89.167**	**87.304**	**-1.863**
	Per saldo hogere incidentele baten (+), hogere incidentele lasten (-)	**1.846**	**-17.972**	**-30.376**	**-12.404**

Onvoorzien / strikt onvermijdbaar

In de begroting is in het stedelijk programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën een bedrag opgenomen voor zowel incidentele als structurele onvoorziene lasten. Voor de incidentele onvoorziene lasten (= onvoorzien) wordt jaarlijks een bedrag opgenomen van € 272.000. Voor de post voor structurele onvoorziene lasten (= strikt onvermijdbaar) wordt jaarlijks een bedrag van € 767.000 gereserveerd.

Omschrijving	Begroot 2022		Rekening 2022	Afwijking	V / N
	Primitief	Definitief			
Bedragen x € 1.000					
Onvoorzien	272	272	0	273	V
Strikt onvermijdbaar	767	767	0	767	V
Totaal	**1.039**	**1.039**	**0**	**1.039**	**V**

Begrotingsanalyse

Hieronder volgt een overzicht van alle door de raad vastgestelde begrotingswijzigingen in 2022 vanaf de vaststelling van de Begroting 2022.

Begr. wijz.nr.	Raadsver-gadering	Onderwerp	Exploitatie 2022			Reserves 2022		Saldo
			Lasten	Baten	Saldo	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen	
Bedragen x € 1.000, positieve bedragen betreft voordeel, negatieve bedragen betreft nadeel								
	10-11-2021	Ontwerp Begroting 2022	-761.032	764.989	3.957	56.757	-52.800	-
Geamendeerde MJPB 2022-2025			**-761.032**	**764.989**	**3.957**	**56.757**	**-52.800**	**-**
22-000	Div.	Meerjarige effecten besluitvorming na gereedkoming boekwerk Begroting 2022	-22.682	5.951	-16.731	1.034	-17.765	-
21-012	19-1-2022	Kostenneutraal investeren padelbanen	-	-	-	-	-	-
22-001	2-2-2022	Revitalisering PG Rozet	-	-	-	-	-	-
22-002	16-2-2022	Aankoop bosperceel Koningsheide	-	-	-	-	-	-
22-003	16-2-2022	Grondexploitatie de Hobbit	-79	79	-	-	-	-
22-004	20-7-2022	Grondexploitatie Gaardenhaage	-1.573	3.297	1.723	1.723	-	-
22-005	28-9-2022	Fietsparkeerplan	-65	-	-65	-	-65	-
22-006	29-6-2022	Turap-1 2022	3.568	7.687	11.255	-	-	11.255
22-007	29-6-2022	Resultaatbestemming 2021	-2.800	-	-2.800	11.800	-14.600	-
22-008	9-11-2022	Turap-2 2022	-35.378	40.879	5.501	575	-1.190	6.116
22-009	21-12-2022	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost	1.038	1.782	2.819	6.084	-3.265	-
22-010	18-5-2022	Verzamelbesluit-1 2022	-11.520	10.554	-966	1.474	-2.440	-
22-011	21-12-2022	Budgetoverheveling 2022-2023	21.221	1.497	22.719	22.719	-	-
22-020	20-7-2022	Verzamelbesluit-2 2022	-22.348	21.680	-668	435	-1.103	-
22-030	21-12-2022	Verzamelbesluit-3 2022	-11.919	13.116	1.197	1.526	-329	-
Begroot 2022 Definitief			**-843.569**	**871.511**	**27.941**	**104.127**	**-93.557**	**17.371**

Begrotingsrechtmatigheid

Het budgetrecht is een recht dat de raad toekomt. Het budgetrecht van de raad houdt in dat het college in principe alleen uitgaven kan doen en verplichtingen kan aangaan na toestemming ofwel autorisatie van de raad. Met de vaststelling van de begroting geeft de raad het college deze toestemming. Begrotingsrechtmatigheid houdt in dat de financiële beheershandelingen bij de gemeente binnen de begroting dienen te passen. Begrotingsoverschrijdingen die niet bij de raad bekend zijn, beschouwt de accountant als onrechtmatig. Derhalve legt het college aan de raad deze overschrijdingen voor. Formeel is het voldoende alleen de overschrijdingen aan de lastenkant te laten vaststellen om deze alsnog als rechtmatig te laten beschouwen. Na instemming van de raad met deze overschrijdingen is formeel geen sprake meer van "overschrijdingen" en geen begrotingsonrechtmatigheid in het kader van de controleverklaring. Hieraan zijn twee voorwaarden verbonden, conform het Besluit controle accountantscontrole decentrale overheid (Bado):

1. het gaat om overschrijdingen waarbij het college bij het doen van de uitgaven, binnen het door de raad uitgezette beleid is gebleven en die nog dienen te worden geautoriseerd;
2. de overschrijdingen worden goed herkenbaar in de jaarrekening opgenomen, passend binnen de aanbevelingen in de Kadernota Begrotingsrechtmatigheid van de Commissie BBV. Daarin worden de overschrijdingen in enkele categorieën ingedeeld, die ondanks de overschrijding gewoon als rechtmatig bestempeld, mits goed toegelicht in de jaarrekening. Dat gaat om:
    1. compensatie door direct gerelateerde opbrengsten;
    2. passend binnen bestaand beleid;
    3. open einde regeling;
    4. overig.

De onderstaande tabel omvat een overzicht van alle afwijkingen in de lasten tussen de definitieve Begroting 2022 en de rekening 2022.

Omschrijving		Begroot 2022 Def Lasten	Rekening 2022 Lasten	Afwijking
Lasten/baten				
Bedragen x € 1.000.000				
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	89,1	92,3	-3,2
S01	Veiligheid	22,6	22,9	-0,2
S02	Bereikbaarheid	23,7	21,6	2,2
S03	Economie	8,3	8,1	0,2
S04	Onderwijs	21,3	23,5	-2,3
S05	Cultuur	36,2	36,2	0,1
S06	Participatie en armoedebestrijding	172,7	169,6	3,1
S07	Zorg	76,6	63,6	13,0
S08	Welzijn en inclusie	38,4	37,9	0,5
S09	Gezondheid en sport	25,9	25,3	0,7
S10	Klimaat, energie en milieu	10,9	5,9	5,0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	44,8	26,0	18,8
S12	Wonen en leefomgeving	41,9	37,7	4,2
Subtotaal Stedelijke programma's		**612,5**	**570,4**	**42,1**
GEB1	CSA	31,4	29,4	2,0
GEB2	Noordwest	32,7	31,4	1,3
GEB3	Noordoost	25,9	24,5	1,4
GEB4	Presikhaaf	27,1	26,2	0,9
GEB5	Malburgen	39,9	37,9	2,1
GEB6	Schuytgraaf/Elderveld	26,0	25,0	1,1
GEB7	De Laar/Elden	18,8	18,2	0,6
GEB8	RKV	29,1	26,0	3,1
Subtotaal Wijk programma's		**231,0**	**218,6**	**12,4**
Totaal		**843,5**	**789,0**	**54,5**

Hieronder wordt in het kort ingegaan op de aard van de overschrijding. Voor de verdere toelichting wordt verwezen naar het onderdeel 'Wat heeft het gekost' dat in het jaarverslag voor elk programma is opgenomen.

De nadelige afwijkingen per programma worden in de volgende categorieën geplaatst:
1. Compensatie door direct gerelateerde opbrengsten:
    - S00: de hogere lasten worden meer dan gecompenseerd door hogere baten op financiën en bedrijfsvoering;
    - S01: de hogere lasten worden nagenoeg geheel gecompenseerd door hogere baten op openbare orde en veiligheid.
2. Passend binnen bestaand beleid:
    - S04: de hogere lasten hebben betrekking op hogere uitgaven voor onderwijshuisvesting passend binnen het bestaande beleid (sloop van panden ten behoeve van nieuwe schoolgebouwen).
3. Open einde regeling:
    - NVT
4. Overig:
    - NVT

Wet Normering Topinkomens

Bezoldiging topfunctionarissen

WNT-verantwoording 2022 Gemeente Arnhem

De WNT is van toepassing op Gemeente Arnhem. Het voor Gemeente Arnhem toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2022 € 216.000,- (het algemeen bezoldigingsmaximum).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling

Leidinggevende topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling inclusief degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt.

Gegevens 2022 **bedragen x € 1**	**JH de Baas**	**J.G.M. Kersten**	**-**	**-**
Functiegegevens	**Gemeentesecretaris**	**Griffier**	**-**	**-**
Aanvang en einde functievervulling in 2021	1/6-31/12	1/1 – 31/12	-	-
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	0,8889	1	-	-
Dienstbetrekking?	ja	ja	-	-
Bezoldiging				
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	77.532	127.042	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	11.974	22.026	-	-
Subtotaal	*89.507*	*149.067*	-	-
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	112.571	216.000	-	-
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	-	-
Bezoldiging	89.507	149.067	-	-
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t. N.v.t.	N.v.t. N.v.t.	- -	- -
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	-	-

Gegevens 2021 **bedragen x € 1**	**N.v.t.**	**J.G.M. Kersten**	**R.J.M. van Wuijtswinkel**	**P.J. Altena**
Functiegegevens	**n.v.t.**	**Griffier**	**Gemeentesecretaris**	**Gemeentesecretaris**
Aanvang en einde functievervulling in 2020	-	1/1 – 31-12	1/1 – 31/7	25/1 – 31/7
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	-	1	1	1
Dienstbetrekking?	-	ja	ja	ja
	-			
Bezoldiging				
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	-	117.619	94.446	75.407
Beloningen betaalbaar op termijn	-	21.543	13.157	11.152
Subtotaal	-	*139.162*	*107.603*	*86.560*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	-	209.000	121.392	107.649
Bezoldiging	-	139.162	107.603	86.560

1b. Leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking in de periode kalendermaand 1 t/m 12

bedragen x € 1	J.H. de Baas	
Functiegegevens	**Gemeentesecretaris**	
Kalenderjaar	**2022**	**2021**
Periode functievervulling in het kalenderjaar (aanvang – einde)	1/1-30/5	15/6 – 31/12
Aantal kalendermaanden functievervulling in het kalenderjaar	5	7
Omvang van het dienstverband in uren per kalenderjaar	660	744
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum		
Maximum uurtarief in het kalenderjaar	€ 206	€ 199
Maxima op basis van de normbedragen per maand	108.500	187.200
Individueel toepasselijke maximum gehele periode kalendermaand 1 t/m 12	284.016	
Bezoldiging (alle bedragen exclusief btw)		
Werkelijk uurtarief lager dan het maximum uurtarief?1	Ja	Ja
Bezoldiging in de betreffende periode	99.000	111.600
Bezoldiging gehele periode kalendermaand 1 t/m 12 1	210.600	
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	0	
Bezoldiging	**210.600**	
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen

Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking inclusief degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt

Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2022 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Balans en de toelichting

Activa	31-12-2022	31-12-2021	Passiva	31-12-2022	31-12-2021
Vaste activa			**Vaste passiva**		
Bedragen x € 1.000					
Immateriële vaste activa	**10.205**	**10.522**	**Eigen vermogen**	**276.378**	**224.554**
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	10.205	10.522	Algemene Reserve	58.096	58.242
			Bestemmingsreserves	194.416	144.963
			Gerealiseerd resultaat boekjaar	23.866	21.349
Materiële vaste activa	**756.266**	**727.983**	**Voorzieningen**	**11.187**	**9.486**
Investeringen met een economisch nut	489.316	472.776	Voorzieningen ter egalisering van kosten	1.565	1.048
Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	166.868	166.804	Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	9.622	8.438
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	85.061	73.372			
In erfpacht	15.021	15.031			
Financiële vaste activa	**49.339**	**61.425**	**Vaste schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar**	**521.406**	**625.025**
Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	Obligatieleningen	61.500	0
Leningen	8	10	Onderhandse leningen	456.625	621.546
Overige langlopende leningen	38.661	47.823	Waarborgsommen	226	203
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	5.928	8.850	Vooruitontvangen bedragen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	3.055	3.276
Totaal vaste activa	**815.810**	**799.930**	**Totaal vaste passiva**	**808.971**	**859.065**

Activa	31-12-2022	31-12-2021	Passiva	31-12-2022	31-12-2021
Vlottende activa			**Vlottende passiva**		
Bedragen x € 1.000					
Voorraden	**25.731**	**23.697**	**Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar**	**12.062**	**19.181**
Grond- en hulpstoffen	0	0	Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	0	0
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	25.405	23.371	Overige kasgeldleningen	0	3.275
Gereed product en handelsgoederen	326	326	Banksaldi (schuld)	257	257
			Overige schulden	11.805	15.649
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**56.454**	**97.595**	**Overlopende passiva**	**150.157**	**126.458**
Vorderingen op openbare lichamen	1.715	499	Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	21.126	14.816
Overige verstrekte kasgeldleningen	0	0	Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	53.798	44.307

Rekening-courantverhouding met het Rijk	35.590	74.222	De van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen	75.233	67.335
Rekening-courantverhoudingen met niet-financiële instellingen	0	0			
Overige vorderingen	19.149	22.874			
Liquide middelen	**535**	**327**			
Banksaldi	466	228			
Kassaldi	69	99			
Overlopende activa	**72.661**	**83.155**			
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkering met een specifiek bestedingsdoel	12.201	15.659			
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	60.460	67.496			
Totaal vlottende activa	**155.381**	**204.774**	**Totaal vlottende passiva**	**162.219**	**145.639**
Totaal generaal	**971.191**	**1.004.704**	**Totaal generaal**	**971.190**	**1.004.704**

1

De naam van de post Nog te ontvangen erfpacht canon op de balans (2021: € 8,9 miljoen) is aangepast in 'Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer' conform de richtlijnen van de BBV.

De posten 'Obligo's' (2021: € 0,4 miljoen) en 'Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht' (2021: € 2,8 miljoen) zijn op de balans samengevoegd (2021: € 3,3 miljoen) en de naam daarvan is aangepast in 'Vooruitontvangen bedragen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer' conform de richtlijnen van de BBV.

Toelichting balans

Waarderingsgrondslagen

BBV

Voor gemeenten is de regelgeving voor de jaarlijkse begrotings- en verantwoordingsstukken vastgelegd in het Besluit begroting en verantwoording (BBV).

Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Dividendopbrengsten van deelnemingen worden als bate genomen op het moment waarop het dividend

betaalbaar gesteld wordt.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen of schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals ziektekostenpremie ten behoeve van gepensioneerden, overlopende verlofaanspraken en dergelijke. Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenprogrammabegroting, te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (bijvoorbeeld reorganisaties) wordt wel een verplichting opgenomen.
Met betrekking tot de eigen bijdragen die het CAK int en aan de gemeenten afdraagt geldt op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV het volgende: Gemeenten kunnen op basis van de overzichten van het CAK wel de aantallen personen, soort en omvang van de zorgverlening beoordelen met de eigen WMO administratie. Probleempunt is dat door het ontbreken van inkomensgegevens op deze overzichten de informatie over de eigen bijdrage ontoereikend is om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen. Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dat betekent dat door de gemeenten geen zekerheden over omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen als gevolg van het niet kunnen vaststellen van de juistheid op persoonsniveau, zoals hiervoor is toegelicht.

Het rijk heeft voor gemeenten een pakket aan financiële maatregelen getroffen ter (gedeeltelijke) dekking van de coronakosten/-effecten die gemeenten ondervinden. In de decembercirculaire 2020 is een totaaloverzicht van het "compensatiepakket coronacrisis mede-overheden" opgenomen. Voor enkele maatregelen is alleen het landelijk plafond vermeld, en is de concrete verdeelsleutel nog niet bekend en/of is de verdeling afhankelijk van de werkelijke cijfers over 2020. Het betreft de volgende landelijke maatregelen/onderdelen en bedragen: compensatie inkomstenderving na 1 juni (€ 100 mln.), extra beschikbaar voor inkomstenderving (€ 150 mln.), afvalinzameling (€ 32 mln.), zwembaden en ijsbanen (€ 100 mln.) en verlenging steun sportverenigingen (1 okt t/m 31 dec) (€ 60 mln.). Het ontbreken van een exacte verdeling/verdeelsleutel van de compensatie per gemeente betekent dat wij voor onze gemeente geen voldoende nauwkeurige en betrouwbare schatting/berekening kunnen maken van het bedrag waarop onze gemeente over 2020 aanspraak kan maken. In overeenstemming met de uitspraak van de commissie BBV verwerken wij het financiële effect van deze onderdelen/maatregelen uit het aanvullende compensatiepakket in de jaarrekening 2021.

Balans

Algemeen
De waardering van de activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende balanspost anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

Immateriële vaste activa
De bijdragen aan activa in eigendom van derden worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven op basis van de afschrijvingstermijnen van de materiële vaste activa.

Materiële vaste activa
De waardering is tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Specifieke investeringsbijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht voor zover die de voorlopige kosten van de investering niet overstijgen.

Investeringen kunnen bestaan uit meerdere delen (componenten), waarvoor verschillende afschrijvingstermijnen gelden. In dat geval wordt de zogenoemde componentenmethode gebruikt. Deze houdt in dat verschillende samenstellende delen van het bewuste materieel vast actief afzonderlijk worden geactiveerd en de verschillende delen worden afgeschreven op basis van de bij die componenten horende afschrijvingstermijn.

Slijtende investeringen worden vanaf het eerste boekjaar na het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven op basis van de verwachte gebruiksduur. Op grondbezit met economisch nut wordt niet afgeschreven.

Bij de waardering wordt in voorkomende gevallen rekening gehouden met een vermindering van de waarde, indien deze naar verwachting duurzaam is.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen in jaren zijn hieronder opgenomen

Activasoort	Afschrijvingstermijn in jaren
Gronden en terreinen	
Grond	0
Bedrijfsgebouwen en woonruimten	
Parkeergarages	50
Permanente gebouwen & Verbouwingen, renovaties en restauraties*	40
Installaties, leidingen en voorzieningen	20
Semi – permanente gebouwen	20
Dak en/of dakbedekking	15
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	
Bruggen en viaducten (verkeerstechnische kunstwerken)	75
Lage Kade	60
Bomen	50
Rioleringen	40
Verkeersinfrastructuur	30
Openbare verlichting: kabels	25
Bouwkundige voorzieningen	20
Herinrichting wijken (niet meer in gebruik vanaf 01.01.2011)	20
Kunstgrasvelden – onderlaag	20
Verkeersvoorzieningen & Verkeersregelingen	20
Openbare verlichting: masten & LED-armaturen	15
Sport grasvelden	15
Beschoeiingen & Voorzieningen in bossen en parken / hekwerk	10
Kunstgrasvelden – bovenlaag	10
Openbare verlichting: LED-behuizingen	10
Parkeermaatregelen	10
Vervoermiddelen	
Tractoren - landbouwvoertuigen	10
Fietsen en scooters	5
Personenauto’s	5
Vrachtauto’s	5
Machines, apparaten en installaties	
Zonnepanelen	25
Machines en installaties (niet vast aan/in gebouwen)	10
Parkeerapparatuur	10
Telecommunicatie voorzieningen & Glasvezelbekabeling	10
Datacommunicatie voorzieningen & Hard- en software	5
Gereedschappen	5

Overige materiële vaste activa	
Ondergronds afvaltransportsysteem	30
Inrichting van gebouwen en inventaris	15
(ondergrondse) Afvalcontainers	10
Toegankelijke toiletten	10
Speelvoorziening	10

* Voor een beperkte categorie oudere schoolgebouwen wordt een afwijkende (langere) afschrijvingstermijn gebruikt. Dit betreft schoolgebouwen die eind jaren '70 zijn overgegaan van het Rijk naar de gemeente; destijds zijn de afschrijvingstermijnen die het Rijk hanteerde overgenomen.

Onder de materiële vaste activa zijn onderhanden activa (activa in uitvoering) opgenomen. Het betreft vooruitbetaalde termijnen en gemaakte kosten (inkopen en personeelskosten) op investeringen in kapitaalwerken die nog niet zijn opgeleverd. Na gereedmelding worden deze activa ondergebracht in één van de bovengenoemde rubrieken.

Voor de waarde van de in erfpacht uitgegeven gronden geldt de uitgifteprijs van eerste uitgifte als verkrijgingsprijs. Gronden in eeuwigdurende erfpacht worden gewaardeerd tegen registratiewaarde.

Financiële vaste activa
De post financiële vaste activa omvat voornamelijk deelnemingen in een aantal vennootschappen, langlopende leningen u/g en nog te ontvangen erfpacht canon.

Het aandelenbezit is gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere marktwaarde. De leningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Zonodig is een voorziening voor verwachte oninbaarheid in mindering gebracht. De jaarlijks ontvangen canon bij eeuwigdurend in erfpacht uitgegeven gronden zijn opgenomen tegen contante waarde. Het uitgangspunt daarbij is de interne rekenrente bij uitgifte, die gedurende de duur van de overeenkomst ongewijzigd blijft.

Voorraden
De als onderhanden werken opgenomen grondexploitatieprojecten en overige onderhanden werken zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs, dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend overeenkomstig de kostensoortenlijst van het Besluit ruimtelijke ordening (zoals grondaankopen en kosten bouw- en woonrijp maken). Daarnaast omvat de vervaardigingsprijs de daadwerkelijk te betalen rente over het vreemd vermogen.

Voor winsten uit de grondexploitatieprojecten en overige onderhanden werken geldt vanuit de BBV notitie grondexploitatie de percentage of completion methode: voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat.
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht.
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht. Indien uit de prognoses blijkt, dat de boekwaarde niet kan worden gecompenseerd met verwachte toekomstige opbrengsten, wordt voor het tekort een voorziening getroffen.

De vooruitontvangen bijdragen voor het onderhanden werk worden in mindering gebracht op de vervaardigingskosten.

Gereed product wordt gewaardeerd tegen de kostprijs of tegen de marktwaarde indien de marktwaarde lager is dan de kostprijs. Dat laatste doet zich met name voor indien voorraden incourant worden. De kostprijs bestaat uit de verkrijgingsprijs van grond- en hulpstoffen en de loon- en machinekosten die aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

De overige grond- en hulpstoffen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.

Ten aanzien van de waardering van de grondexploitatie bestaat een schattingsonzekerheid. Hoewel de op dit moment meest waarschijnlijke inschatting is opgenomen in de jaarrekening, kan de realisatie in de toekomst afwijken van deze schatting. Deze schattingsonzekerheid ontstaat door de omvang en de lange looptijd van met name project Schuytgraaf.

Uitzettingen en overlopende activa
De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid is een voorziening in mindering gebracht.

Liquide middelen
Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Eigen vermogen
Het eigen vermogen bestaat uit de algemene reserve en de bestemmingsreserves. De algemene reserve is vrij besteedbaar. Bestemmingsreserves zijn reserves die de gemeenteraad voor specifieke doelen heeft ingesteld of die dienen om schommelingen op te vangen in aan derden in rekening te brengen tarieven.

Voorzieningen
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting c.q. het voorzienbare verlies. De voorzieningen voor pensioenen wethouders zijn op contante waarde gewaardeerd.

Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar
Van de langlopende schulden is de oorspronkelijke looptijd een jaar of langer. Deze schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

De vooruitontvangen afkoopsommen bij tijdelijk in erfpacht uitgegeven gronden vallen vrij ten gunste van het resultaat naar gelang de looptijd van het erfpachtcontract.

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar
Van de netto-vlottende schulden is de oorspronkelijke looptijd een jaar of korter. Deze schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Overlopende passiva
De onder de noemer overlopende passiva gepresenteerde schulden en vooruitontvangen bedragen hebben betrekking op een resterende looptijd van minder dan een jaar en zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.
De ontvangen bijdragen die de voorlopige kosten van investeringen en faciliterende grondexploitatieplannen overstijgen, worden gepresenteerd als overige vooruitontvangen bedragen (die ten bate van volgende begrotingsjaren komen).

Daarnaast worden de van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen (voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren) uitgesplitst naar de ontvangen bedragen van: Europese overheidslichamen, Het Rijk & Overige Nederlandse overheidslichamen.

Overig

Overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld
In de bijlage bij de jaarrekening is het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld opgenomen. Hierbij wordt de indeling en het verdelingsprincipe gehanteerd conform de begroting. De vergelijkende cijfers van de begroting zijn, waar nodig, qua rubricering voor vergelijkingsdoeleinden tussen de taken aangepast.

Bedragen
Alle bedragen in de jaarrekening zijn X € 1.000, tenzij anders aangegeven.

Immateriële vaste activa

Verloopstaat immateriële vaste activa

Omschrijving	31-12-2021	Inves-teringen	Desinves-teringen	Af-schrijving	Bijdragen van derden	31-12-2022
Bedragen x € 1.000						
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	10.522	0	0	-317	0	10.205
Totaal	**10.522**	**0**	**0**	**-317**	**0**	**10.205**

Materiële vaste activa

Specificatie materiële vaste activa

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Investeringen met een economisch nut	489.316	472.776
Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	166.868	166.804
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	85.061	73.372
In erfpacht	15.021	15.031
Totaal	**756.266**	**727.983**

Investeringen met een economisch nut

Verloopstaat Investeringen met een economisch nut: geen heffing

Omschrijving	31-12-2021	Verloop						31-12-2022
		Herubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever-mindering	
Bedragen x € 1.000								
Gronden en terreinen	69.347	1.838	744	-1.234	0	0	0	70.695
Bedrijfsgebouwen	380.998	0	32.125	-2.185	-14.568	-14	0	396.356
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	4.980	0	821	0	-326	0	0	5.475
Machines, apparaten en installaties	4.945	0	464	0	-1.134	0	0	4.275
Vervoersmiddelen	383	0	313	0	-114	0	0	582
Overige materiële vaste activa	12.123	98	1.210	-28	-1.470	0	0	11.933
Totaal	**472.776**	**1.936**	**35.677**	**-3.447**	**-17.612**	**-14**	**0**	**489.316**

De belangrijkste activeringen in 2022 betreffen :

- Nieuwbouw Prisma speciaal onderwijs (€ 10,3 miljoen),
- Doorwerthlaan portocabins en verbouwing (€ 5,3 miljoen).

De belangrijkste onderhanden activa naar de stand van 31-12-2022 betreffen vooral lopende investeringen in het onderwijs ter waarde van € 20,7 miljoen, waaronder de nieuwbouw De Parkschool en IBN-I Sina (€ 8,2 miljoen) en overige onderwijshuisvesting. Daarnaast zijn er ook onderhanden investeringen met de aankoop van portocabins in Schuytgraaf voor de Oekraïne opvang (€ 3,8 miljoen).

Investeringen economisch nut met heffing

Verloopstaat investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten wel heffing kan worden geheven

Omschrijving	31-12-2021	Verloop						31-12-2022
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever-mindering	
Bedragen x € 1.000								
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	160.375	0	6.774	0	-5.516	-37	0	161.596
Overige materiële vaste activa	6.429	0	0	0	-1.157	0	0	5.272
Totaal	**166.804**	**0**	**6.774**	**0**	**-6.673**	**-37**	**0**	**166.868**

De belangrijkste activeringen in 2022 betreffen investeringen in de gemeentelijke riolering (in totaal € 6,8 miljoen inclusief reeds onderhanden activa vanuit de beginbalans).

Investeringen met een maatschappelijk nut

Verloopstaat investeringen met een maatschappelijk nut

Omschrijving	31-12-2021	Verloop					31-12-2022
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	
Bedragen x € 1.000							
Maatschappelijk nut vóór 2017							
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	45.328	0	0	-15	-2.736	0	42.577
Maatschappelijk nut na 2017							
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	28.044	-98	16.624	0	-1.241	-845	42.484
Totaal	**73.372**	**-98**	**16.624**	**-15**	**-3.977**	**-845**	**85.061**

De materiële activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut betreffen infrastructurele werken in de openbare ruimte, zoals wegen, pleinen, bruggen, viaducten en parken. De spelregels hiervoor zijn vanaf het begrotingsjaar 2017 gelijk aan die met economisch nut. Voor 2017 was er geen verplichting om alle investeringen in maatschappelijk nut te activeren.

De belangrijkste activeringen in 2022 betreffen investeringen in:

- Infrastructuur en bewegwijzering (€ 5,2 miljoen),
- Openbare verlichting (€ 3,0 miljoen),
- Bomenplan (€ 1,2 miljoen).

In erfpacht

Omschrijving	31-12-2021	Verloop						31-12-2022
		Her-rubr.	Inves-teringen	Desinves-teringen	Afschrij-ving	Bijdragen en subsidies	Afwaard. duurzame waardever-mindering	
Bedragen x € 1.000								
in erfpacht uitgegeven gronden	15.031	0	0	-10	0	0	0	15.021
Totaal	**15.031**	**0**	**0**	**-10**	**0**	**0**	**0**	**15.021**

Financiële vaste activa

Verloopstaat financiele vaste activa

Omschrijving	31-12-2021	Verloop			31-12-2022
		Herrubricering	Verhoging	Aflossing	
Bedragen x € 1.000					
Kapitaalverstrekkingen	4.742	0	0	0	4.742
Leningen	10	0	0	-2	8
Overige langlopende leningen	47.823	0	1.082	-10.244	38.661
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer	8.850	0	0	-2.922	5.928
Totaal	**61.425**	**0**	**1.082**	**-13.168**	**49.339**

Specificatie kapitaalverstrekkingen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Scalabor B.V.	3.500	3.500
Bank Nederlandse Gemeenten	1.241	1.241
Sportbedrijf Arnhem B.V.	1	1
Totaal	**4.742**	**4.742**

Specificatie leningen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Woningstichting Omnia	8	10
Totaal	**8**	**10**

Specificatie overige leningen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn)	8.970	11.197
Sportbedrijf Arnhem B.V.	7.696	8.939
Stichting MSA	4.315	5.209
Stichting DrieGasthuizenGroep	1.298	3.180
Gelderse Hogeschool	1.280	2.534
OK 72	2.014	2.014
Moscowa	1.806	1.956
Stichting Oostpool	1.527	1.621
Kunstbedrijf	1.092	1.488
Stichting Eusebius	1.293	1.363
Focus	576	607
Kredietbank Nederland	500	500
Luxor	416	485
Rozet	323	405
Zwembad Klarenbeek	274	312
Overige instellingen	823	938
Leenbijstand BUIG	5.665	6.344
Voorziening leenbijstand BUIG	-1.209	-1.269
Totaal	**38.659**	**47.823**

Specificatie overige uitzettingen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Nog te ontvangen erfpacht canon	5.928	8.850
Totaal	**5.928**	**8.850**

Voorraden

Specificatie voorraad

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Grond- en hulpstoffen	0	0
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	25.405	23.371
Gereed product en handelsgoederen	326	326
Totaal	**25.731**	**23.697**

Specificatie onderhanden werk

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Grondexploitatieprojecten	95.457	95.070
Voorzieningen verliezen grondexploitatie	-65.252	-65.249
Overig onderhanden werk	-4.800	-6.450
Voorzieningen verliezen overig onderhanden werk	0	0
Totaal	**25.405**	**23.371**

Verloop grondexploitatie

Omschrijving	31-12-2021	Verloop				31-12-2022
		Herrubr.	Kosten	Opbrengsten	Afwaardering duurzame waarde-vermindering	
Bedragen x € 1.000						
Grondexploitatieprojecten	95.070	-1.319	14.719	-13.014	0	95.457
Overig onderhanden werk	-6.450	282	2.378	-1.010	0	-4.800
Totaal	**88.620**	**-1.037**	**17.098**	**-14.023**	**0**	**90.657**

Verklaring saldo grondexploitatie

Omschrijving	31-12-2021	Verloop					31-12-2022
		Herrubr.	Winst-neming	Gemaakte kosten	Gerealiseerde opbrengsten	Bijdragen van derden	
Bedragen x € 1.000							
Schuytgraaf	26.948	-50	-2.790	9.753	-6.424	-118	27.319
Arnhem Centraal	55.472	0	0	1.200	0	0	56.672
Koningspley	1.923	0	-40	119	-12	0	1.990
Presikhaaf	7.023	-1.269	0	210	-43	0	5.921
De Hobbit	0	0	0	25	0	0	24
De Maten	6.392	0	0	1.425	-1.640	0	6.177
Saksen Weimar	0	0	0	18	-3	0	15
Centrum Zuid	299	0	0	544	0	0	843
Oostelijk Centrum Gebied	728	0	0	337	-179	0	887
Zuidelijke binnenstad fase 1	-5.361	0	-630	651	-300	0	-5.640
ZB Coehoorn Noord	1.646	0	0	418	-833	0	1.232
Overige	0	0	0	18	0	0	18
Totaal	**95.069**	**-1.319**	**-3.460**	**14.719**	**-9.435**	**-118**	**95.457**

Verklaring saldo overig onderhanden werk

Omschrijving	31-12-2021	Verloop				31-12-2022
		Herrubr	Gemaakte kosten	Gerealiseerde opbrengsten	Bijdragen van derden	
Bedragen x € 1.000						
Arnhem Centraal	799	0	118	-24	0	894
Malburgen	-6.032	-200	874	-334	0	-5.691
Zuidelijke binnenstad	113	0	2	0	0	115
Presikhaaf	161	0	5	0	0	166
Korenkwartier	-1.513	0	211	-112	0	-1.415
Overig	22	482	1.169	-541	0	1.132
Totaal	**-6.450**	**282**	**2.378**	**-1.011**	**0**	**-4.800**

Nadelige resultaten

Jaarlijks worden de resultaten van alle projecten doorgerekend. Indien deze doorrekening tot een nadelig resultaat leidt en er geen andere compenserende maatregelen in het project getroffen kunnen worden, wordt daartoe een voorziening ingesteld of de bestaande voorziening verhoogd. Verliezen bij afsluiting van projecten, naast reeds getroffen voorzieningen, komen ten laste van het resultaat van het boekjaar.

Omschrijving	Boekwaarde	Nog te realiseren	Totaal
Kosten			
Bedragen x € 1.000.000			
Verwervingen	205	2	208
Civiele kosten	153	32	185
Overige kosten	73	7	80
Plankosten en VTU	143	11	155
Totaal kosten	***575***	***53***	***628***
Opbrengsten			
Grondopbrengsten	371	91	462
Overige opbrengsten	112	2	114
Subsidies / bijdragen	43	6	49
Totaal opbrengsten	***526***	***99***	***624***
Rente / Kosten- en opbrengstenstijging	46	8	54
Voorziening Grondbedrijf			-65
Resultaat (op eindwaarde)			**62**
Resultaat op contante waarde per 31-12-2022			**58**

Specificatie gereed product en handelsgoederen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Bovenleiding materiaal trolley	326	326
Totaal	**326**	**326**

Verklaring saldo gereed product en handelsgoederen

Omschrijving	31-12-2021	Verloop			31-12-2022
		Herrubr.	Aankopen	Verkopen	
Bedragen x € 1.000					
Bovenleiding materiaal Trolley	326	0	0	0	326
Totaal	**326**	**0**	**0**	**0**	**326**

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Specificatie uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Vorderingen op openbare lichamen	1.715	499
Rekening-courantverhouding met het Rijk	35.590	74.222
Overige vorderingen	19.149	22.874
Totaal	**56.454**	**97.595**

Specificatie vorderingen op openbare lichamen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Debiteuren publiekrechtelijk	1.715	499
Totaal	**1.715**	**499**

Specificatie rekening-courantverhouding met het Rijk

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Rc-verhouding Ministerie van financiën: schatkistbankieren	35.590	74.222
Totaal	**35.590**	**74.222**

Specificatie overige vorderingen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Vorderingen m.b.t. lokale heffingen	4.362	9.440
Voorziening oninbaarheid m.b.t. lokale heffingen	-411	-411
Vorderingen m.b.t. sociale zekerheid	9.678	10.077
Voorziening oninbaarheid m.b.t. sociale zekerheid	-4.392	-4.564
Debiteuren privaatrechtelijk	8.959	8.111
Voorziening oninbaarheid m.b.t. debiteuren privaatrechtelijk	-343	-1.128
Overige vorderingen	1.296	1.349
Totaal	**19.149**	**22.874**

Liquide middelen

Specificatie liquide middelen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Banksaldi	466	228
Kassaldi	69	99
Totaal	**535**	**327**

Gemiddeld saldo banken per kwartaal

Kwartaal	Drempelbedrag 2022	Realisatie 2022	Over- / onderschrijding 2022
Bedragen x € 1.000			
1e kwartaal	10.522	9.844	-678
2e kwartaal	10.522	10.103	-419
3e kwartaal	10.522	10.174	-348
4e kwartaal	10.522	10.244	-278

Overlopende activa

Specificatie overlopende activa

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkering met een specifiek bestedingsdoel	**12.201**	**15.659**
Vooruitbetaalde bedragen	4.759	28.353
Nog te ontvangen bedragen	19.526	3.175
BCF	35.183	34.988
Vooruitbetaalde faciliterende grondexploitatieplannen	992	980
Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	**60.460**	**67.496**
Totaal	**72.661**	**83.155**

Verloopstaat overige nog te ontvangen bedragen

Verloopstaat Overige nog te ontvangen bedragen, en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen.

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Toevoegingen	Verminde-ringen	
Bedragen x € 1.000				
Vooruitbetaalde bedragen	28.353	112.025	-135.619	4.759
Nog te ontvangen bedragen	3.175	19.526	-3.175	19.526
BCF	34.988	35.183	-34.988	35.183
Vooruitbetaalde faciliterende grondexploitatieplannen	980	992	-980	992
Totaal	**67.496**	**167.726**	**-174.762**	**60.460**

Verloopstaat Europese en Nederlandse overheidslichamen

Verloopoverzicht de van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkering met een specifiek bestedingsdoel.

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Toevoegingen	Verminde-ringen	
Bedragen x € 1.000				
Europese overheidslichamen	196	147	-196	147
Het Rijk	9.906	10.220	-9.906	10.220
Overige Nederlandse overheidslichamen	5.557	1.834	-5.557	1.834
Totaal	**15.659**	**12.201**	**-15.659**	**12.201**

Eigen vermogen

Specificatie eigen vermogen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Algemene reserve	58.096	58.242
Bestemmingsreserves	194.416	144.963
Gerealiseerd resultaat boekjaar	23.866	21.349
Totaal	**276.378**	**224.554**
Mutatie t.o.v. vorige jaar	51.824	44.134
Solvabiliteit	28,46%	22,35%

Verloopstaat eigen vermogen

In de mutaties van de algemene reserve zijn alle begrote dotaties en onttrekkingen verwerkt. De afwijkingen ten opzichte van de begroting zijn meegenomen in het gerealiseerd resultaat.

Omschrijving	Algemene reserve	Bestemmingsreserves	Totaal
Bedragen x € 1.000			
Saldo 31-12-2021	**58.242**	**144.964**	**203.206**
Gerealiseerd resultaat voorgaand boekjaar	21.349	0	21.349
Saldo 01-01-2022	**79.591**	**144.964**	**224.555**
Gerealiseerde toevoegingen	15.836	117.428	133.264
Gerealiseerde onttrekkingen	-37.331	-67.976	-105.307
Saldo 31-12-2022	**58.096**	**194.416**	**252.511**
Gerealiseerd resultaat boekjaar	23.866	0	23.866
Saldo 01-01-2023	**81.962**	**194.416**	**276.378**

Bestemmingsreserves (BR)

Doelstelling per bestemmingsreserve.	
Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer (S00)**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.
Naam	**BR Raad (S00)**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.
Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal (S00)**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft een dekkingsfunctie voor kosten en andere onverwachte ontwikkeling binnen het project Arnhem Centraal. Daar onder vallen de transferhal, het ondergronds afval transport systeem en de grondexploitatie. Als alle projectonderdelen zijn afgerond kan deze bestemmingsreserve worden opgeheven.
Naam	**BR Solvabiliteit (S00)**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.
Naam	**BR Fractie-ondersteuning (S00)**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR ICT (S00)**
Doel	Deze Br dient om de ICT-omgeving up-to-date en stabiel te houden. Er worden twee centrale ambities onderkend: 1. Betrouwbare IT (basis op orde) Snel, Safe & Simpel IT voorziening. Door werken onder Architectuur wordt gewerkt aan een belangrijke voorwaarde voor vereenvoudiging en vergroting van de flexibiliteit van de IT, een volwassen IT-organisatie en veilige informatievoorziening door voortvarende maatregelen te nemen. Om deze ambitie te realiseren is gebleken dat een investeringsimpuls nodig is op de deels verouderde hardware. Eemn deel van de reserve zal dan gebruikt worden om toekomstige kapitaallasten van deze investering te dekken. (afloop 2019). 2. Klant centraal (inwoner, ondernemer en medewerker) Versterking samenwerking, ruimte op innovatie en oriëntatie op klant. Er is een strategie ontwikkeld langs deze ambitie met een focus op een beperkt aantal projecten. Deze worden verdeeld in 4 prioriteitsgroepen. Voor ieder project wordt een business gemaakt. De belangrijkste projecten zijn: • Zaakgericht werken, • Ondersteuning van samenwerking, • Informatieveiligheid, • Informatievoorziening van regionale samenwerking (regionale belastingsamenwerking, ICT-diensten, digitale dienstverlening aan inwoners/ ondernemers).
Naam	**BR Energiearmoedefonds (S00;GEB1;GEB2;GEB3;GEB4;GEB5;GEB6;GEB7;GEB8)**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.
Naam	**BR Wijkfondsen (S00;GEB1;GEB2;GEB3;GEB4;GEB5;GEB6;GEB7;GEB8)**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkfondsen naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op wijkfondsen gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.
Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop (S00;S01;S02;S04;S05;S06;S07;S08;S09;S10;S11;S12)**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).
Naam	**BR Vastgoed (S00;S01;S02;S04;S05;S09;S11;S12)**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van onvoorziene uitgaven bij onderhoud vastgoed. Bijvoorbeeld bij calamiteiten. Voeding van de bestemmingsreserve kan de komende jaren door toevoeging uit verkoopopbrengsten en eventuele positieve resultaten op het onderhoudsbudget als gevolg van gunstige aanbestedingen. De reserve is ingesteld bij Rb. 19 december 2011 en mag een maximum van € 900.000 gaan bedragen.
Naam	**BR Kapitaallasten (S00;S02;S09;S10;S12)**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.
Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (S00;S02;S10;S11;S12)**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.
Naam	**BR Bedrijfsvoering (S00;S06)**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.
Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein (S00;S06;GEB2;GEB3;GEB4;GEB5;GEB7;GEB8)**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg (S00;S07)**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021 - 2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.
Naam	**BR Burgerparticipatie (S00;S08)**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)
Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel (S00;S08)**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.
Naam	**BR Grondexploitatie (S00;S11)**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.
Naam	**BR Buitengewoon Beter (S02)**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter. Bij de Begroting 2021 is besloten deze reserve ultimo 2023 op te heffen.
Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte (S02;S10;S12)**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.
Naam	**BR Bereikbaarheidsfonds (S02;S12)**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.
Naam	**BR Evenementen (S03)**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.
Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds (S03)**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.
Naam	**BR Onderwijs (S04)**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.
Naam	**BR Cultureel Vastgoed (S05)**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie (S06)**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.
Naam	**BR Werk-Investeringsfonds (S06;S12)**
Doel	Het werkinvesteringsfonds is ingericht om mensen naar werk toe te begeleiden. Om een goede match te maken zorgt de gemeente voor goede contacten met werkgevers en gaat mensen met een bijstandsuitkering intensiever begeleiden. Maatwerk is daarbij het uitgangspunt. De gemeente wil de landelijke trend qua uitstroom gaan volgen en daarnaast gedurende een periode van 4 jaar (2019-2022) nog 500 Arnhemmers extra aan het werk helpen. In dit Werk-Investeringsfonds is bij aanvang (2018) € 2,5 miljoen gestort. De resultaten van deze investering worden jaarlijks geëvalueerd.
Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten (S07)**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.
Naam	**BR Jeugdfonds (S07)**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.
Naam	**BR Beschermd en Weerbaar (S08)**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.
Naam	**BR Burgerberaden (S08)**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.
Naam	**BR Duurzaamheidsleningen (S10)**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.
Naam	**BR Klimaat en Energie (S10)**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.
Naam	**BR Duurzaam Arnhem (S10;S12)**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.
Naam	**BR Volkshuisvesting Totaal (S10;S12)**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.
Naam	**BR Strategische Posities (S11)**
Doel	Deze reserve dient ter dekking van mogelijke exploitatietekorten op het beheren en onderhouden van strategisch vastgoed (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) en tevens voor het opvangen van waardeverminderingen van het strategisch vastgoed door hertaxatie of bij eventuele verkoop. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Voorstudies (S11)**
Doel	Deze reserve is bedoeld om fluctuaties op te vangen in de uitgaven van voorstudies voor potentiële grondexploitatieprojecten. Op het moment dat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden deze voorstudie-kosten ten laste van het desbetreffende project gebracht en vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan weer terug in de reserve. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.
Naam	**BR Stadsontwikkelingsfonds (S11)**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai (S11)**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam) (S11)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling (S11)**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Groenfonds (S12)**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantingplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Startersleningen (S12)**
Doel	De gemeente heeft leningen verstrekt aan starters op de woningmarkt. Deze reserve dekt de jaarlijkse beheerkosten en rentelasten van de lopende startersleningen.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad (S12)**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost (S12)**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds (S12)**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

Verloopstaat bestemmingsreserves

Verloopstaat bestemmingsreserves

Voor de tekstuele toelichting op de doelstellingen per reserve en de belangrijkste financiële reservemutaties wordt verwezen naar de programmaonderdelen 'Wat heeft het gekost' in het jaarverslag.

Voor de volgende bestemmingsreserve worden onttrekkingen aangewend voor afschrijvingen:

- Bereikbaarheid;
- Onderwijs;
- Cultureel vastgoed;
- GRP-dekking kapitaallasten;
- ICT;
- Kapitaallasten

Prog.	Omschrijving	31-12-2021	Toevoegingen	Onttrekkingen	31-12-2022
Bedragen x € 1.000					
S00	Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213
S00	Raad	12	0	0	12
S00	Fractie-ondersteuning	21	0	0	21
S02	Buitengewoon Beter	1.655	13	-101	1.567
S02	Bereikbaarheid	4.729	7.375	-7.291	4.813
S02	Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	5.524	4.054	-1.742	7.836
S03	Sociaal Economisch Fonds	618	0	-13	605
S03	Evenementen	744	358	-400	702
S04	Onderwijs	25.379	9.476	-9.767	25.088
S05	Cultureel Vastgoed	7.685	731	-261	8.154
S12	Groenfonds	657	131	-254	534
S06	Participatie	39	0	0	39
Div.	Wijkfondsen	344	34	-249	129
S08	Beschermd en Weerbaar	3.362	644	0	4.006
S07	Burgerinitiatieven sociaal Domein	286	240	-153	372
S06	Werk-Investeringsfonds	1.099	0	-1.100	0
S08	Inburgering, integratie en asiel	2.193	985	-159	3.019
S07	WMO, Jeugdzorg	6.415	19.798	-288	25.924
S07	Transformatie Zorgbudget	648	328	0	976
S11	Klimaat en energie	1.844	72	-389	1.527
S11	Duurzaamheidsleningen	405	0	-66	340
S11	Revolverend fonds (duurzaam)	680	0	0	680
S11	Duurzaam Arnhem	8.973	124	-3.367	5.730
S11	Omgevingslawaai	406	0	-13	393
S11	Risicobeheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469
S11	Grondexploitatie	17.671	5.600	-3.362	19.909
S11	Voorstudies	0	0	0	0
S11	Strategische posities	1.500	0	0	1.500
S11	Zuidelijke Binnenstad	6.405	0	-3.000	3.405
S12	Volkshuisvesting	553	7.430	-277	7.706
S12	Stimulering woningbouw	0	0	0	0
S12	Startersleningen	1.575	99	-17	1.657
S1	Vastgoed	3.011	4.168	-4.233	2.945
Div	Taakmutaties Gemeentefonds-Overloop	18.354	22.224	-18.045	22.533
S00	Bedrijfsvoering	1.551	1.316	-2.457	410
S00	Solvabiliteit	7.532	11.972	0	19.504
S00	ICT	15	0	-14	1
S00	Kapitaallasten	9.195	4.475	-10.857	2.813
Div	Burgerparticipatie	202	38	-29	211
S11	Plankosten stedelijke ontwikkeling	0	624	-72	552

S00	Energiearmoedefonds	0	8.528	0	8.528
S07	Jeugdfonds	0	6.591	0	6.591
	Totaal Bestemmingsreserves (BR)	**144.964**	**117.428**	**-67.976**	**194.416**
	Algemene reserve	58.242	15.836	-37.331	36.747
	Totaal Algemene Reserve (AR)	**58.242**	**15.836**	**-37.331**	**36.747**
	Totaal Reserves (AR en BR)	**203.206**	**133.254**	**-105.307**	**231.152**

Voorzieningen

Verloopstaat voorzieningen

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Vermeerderingen	Verminderingen	
Bedragen x € 1.000				
Voorzieningen ter egalisering van kosten:				
Rioolheffing	1.048	700	-183	1.565
Verloopstaat voorzieningen voor verliezen, verplichtingen en risico's:				
Pensioen wethouders	7.639	0	-590	7.049
Personele risico's	350	-140	-101	109
Kunstbedrijf	193	0	-76	117
Spaarverlof	256	2.091	0	2.347
Totaal	**9.486**	**2.651**	**-950**	**11.187**

Voorziening pensioen wethouders
De gemeente is verantwoordelijk voor de uitbetaling van ouderdoms- en nabestaandenpensioen voor zittende en ex-wethouders op grond van de wet Appa. Deze voorziening dient voor de toekomstige verplichtingen.

Voorziening personele risico's
Deze voorzieningen zijn gevormd ten behoeve van getroffen afvloeiingsregelingen met personeelsleden en reorganisaties.

Voorziening kunstbedrijf
Deze voorziening is gevormd ten behoeve van uitvoering van het reorganisatieplan Stichting Kunstbedrijf Arnhem die van toepassing is op de door de gemeente bij de stichting gedetacheerde werknemers.

Voorziening spaarverlof
Dit betreft een voorziening ter dekking van de kosten die samenhangen met de mogelijkheid voor werknemers om verlof te sparen voor nader omschreven doelen. Zodra het opgespaarde verlof wordt opgenomen ontstaat een capaciteitstekort dat opgevangen wordt door de hiertoe gevormde voorziening.

De stijging in de voorziening wordt veroorzaakt doordat alle medewerkers sinds 1 januari 2022 bovenwettelijke vakantie-uren kunnen sparen. Deze vakantie-uren verjaren niet. Hiervoor (spaarverlof, maar ook voor het bovenwettelijke verlof) moet een voorziening worden gevormd (op grond van het Besluit Begroten en Verantwoorden).

Voorziening rioolheffing
De voorziening rioolheffing is opgebouwd uit twee componenten:

- Een bedrag van € 0,7 miljoen voor toekomstige vervangingsinvesteringen, bedoeld om een forse stijging van kapitaallasten en hiermee een tariefstijging in de toekomst af te vlakken. Voor de vorming van deze voorziening is een spaarelement opgenomen in het tarief van de rioolheffing (BBV artikel 44 lid 1d);
- Een bedrag van € 0,87 miljoen aan 'beklemde middelen van derden'. Bij de jaarrekening 2021 is op grond van BBV artikel 44 lid 2 een voorziening van € 1,05 miljoen gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze

voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. De rioolheffing was in 2022 niet volledig kostendekkend. Dit tekort op het product riolering van € 0,18 miljoen wordt gedekt uit de voorziening rioolheffing.

Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar

Specificatie schulden met een rentetypische looptijd > 1jr

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Obligatieleningen	**61.500**	**0**
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	261.625	556.546
Buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	65.000	65.000
Openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden	130.000	0
Onderhandse leningen	**456.625**	**621.546**
Waarborgsommen	**226**	**203**
Vooruitontvangen bedragen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer	**3.055**	**3.276**
Totaal	**521.406**	**625.025**

De posten 'Obligo's' (2021: € 0,4 miljoen) en 'Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht' (2021: € 2,8 miljoen) zijn op de balans samengevoegd (2021: € 3,3 miljoen) en de naam daarvan is aangepast in 'Vooruitontvangen bedragen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer' conform de richtlijnen van de BBV.

De totale rentelast voor het jaar 2022 met betrekking tot de langlopende leningen bedraagt € 9,2 miljoen (2021: 11,6 miljoen)

Specificatie obligatieleningen

Omschrijving	31-12-2021	Verloop			31-12-2022
		Herrubricering	Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000					
Wallich & Matthes	0	25.000	0	0	25.000
AFS	0	36.500	0	0	36.500
Totaal	**0**	**61.500**	**0**	**0**	**61.500**

Vanuit de post Onderhandse leningen een bedrag van € 61,5 miljoen geherrubriceerd naar de post Obligatieleningen. Het betreft afgesloten obligatieleningen bij Wallich Matthes en AFS die we met ingang van 2022 als een aparte balanspost presenteren, om extra inzicht te geven conform de richtlijnen van de BBV.

Specificatie onderhandse leningen binnenlandse banken en overige financiële instellingen

Omschrijving	31-12-2021	Verloop			31-12-2022
		Herrubricering	Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000					
BNG	330.738	-45.000	30.000	-100.764	214.974
Provincie Noord-Brabant	120.000	-120.000	0	0	0
Provincie Limburg	10.000	-10.000	0	0	0
AFS	16.500	-16.500	0	0	0
Nederlandse Waterschapsbank	46.559	0	0	-48	46.511
Triodos Bank	30.000	0	0	-30.000	0
Overig	2.749	-2.500	0	-109	140
Totaal	**556.546**	**-194.000**	**30.000**	**-130.921**	**261.625**

Binnen de Onderhande leningen binnenlandse banken en overige financiële instellingen een bedrag van € 194 miljoen geherrubriceerd, waarvan € 61,5 miljoen naar de post Obligatieleningen (zie hierboven toegelicht) en € 132,5 miljoen geherrubriceerd naar de post ‘Openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden’. Het betreft afgesloten onderhandse leningen bij provincies die we met ingang van 2022 als een aparte balanspost presenteren, om extra inzicht te geven conform de richtlijnen van de BBV.

Specificatie onderhandse leningen buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000				
Deutsche Bank	65.000	0	0	65.000
Totaal	**65.000**	**0**	**0**	**65.000**

Specificatie onderhandse openbare lichamen als bedoeld in art 1

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000				
Provincie Noord-Brabant	120.000	0	0	120.000
Provincie Limburg	10.000	0	0	10.000
Gemeente Huizen	2.500	0	-2.500	0
Totaal	**132.500**	**0**	**-2.500**	**130.000**

Specificatie vooruitontvangen bedragen > 1 jr

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Vermeerderingen	Aflossingen	
Bedragen x € 1.000				
Vooruitontvangen afkoopsommen erfpacht	2.843	0	-91	2.752
Obligo’s aan het rijk	433	0	-130	303
Totaal	**3.276**	**0**	**-221**	**3.055**

Schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar

Specificatie schulden met een rentetypische looptijd < 1jr

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	**0**	**0**
Overige kasgeldleningen	**0**	**3.275**
Banksaldi (schuld)	**257**	**257**
Schulden aan publiekrechtelijke lichamen	9.268	8.819
Schulden aan derden	2.537	6.830
Overige schulden	**11.805**	**15.649**
Totaal	**12.062**	**19.181**

Specificatie banksaldi

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Rekening-courant Voorzieningsfonds	257	257
Rekening-courant Milieu Samenwerking MRA	0	0
Totaal	**257**	**257**

Specificatie schulden aan publiekrechterlijke lichamen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Sociale lasten salarissen en uitkeringen	3.401	3.376
Loonheffing salarissen	5.741	5.316
Vennootschapsbelasting	126	127
Totaal	**9.268**	**8.819**

Specificatie schulden aan derden

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Privaatrechtelijke crediteuren	1.387	3.861
Diverse schulden	1.150	2.969
Totaal	**2.537**	**6.830**

Overlopende passiva

Specificatie overlopende passiva

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van volgende begrotingsjaren komen	21.126	14.816
Verplichtingen	53.798	44.307
Van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen:		
Europese overheidslichamen	123	0
Het Rijk	74.653	66.533
Overige Nederlandse overheidslichamen	457	802
Totaal	**150.157**	**126.458**

Specificatie overige vooruitontvangen bedragen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Vooruitontvangen faciliterende grondexploitatieplannen	4.422	5.116
Vooruitontvangen onderhanden materiële vaste activa	14.306	7.320
Overige vooruitontvangen bedragen	2.398	2.380
Totaal	**21.126**	**14.816**

Specificatie verplichtingen

Specificatie verplichtingen (die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen met uitzondering van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume)

Totaal	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Nog te betalen zorgkosten	13.483	15.565
Rente leningen	5.634	7.489
Nog te betalen aan De Connectie	3.115	1.351
BTW verplichtingen	854	566
Nog te betalen subsidies	6.217	2.082
Nog te betalen aan Scalabor B.V.	122	173
Diversen	24.373	17.081
Totaal	**53.798**	**44.307**

Verloopstaat van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen

Verloopoverzicht specifiek ontvangen voorschotten Rijk en Provincie (voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren uitgesplitst naar de ontvangen bedragen van: Europese overheidslichamen, Het Rijk & Overige Nederlandse overheidslichamen)

Omschrijving	31-12-2021	Verloop		31-12-2022
		Ontvangen subsidies	Uitgaven	
Bedragen x € 1.000				
Europese overheidslichamen	0	123	0	123
Het Rijk	66.533	8.485	-365	74.653
Overige Nederlandse overheidslichamen	802	0	-345	457
Totaal	**67.335**	**8.608**	**-710**	**75.233**

Verloopoverzicht de van de Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen bedragen per uitkering

Omschrijving	31-12-2021	Ontvangen subsidies	Uitgaven	31-12-2022
Bedragen x € 1.000				
SISA C47	25.412	0	267	25.145
SISA H20	11.729	0	153	11.576
SISA C9	8.333	0	0	8.333
SISA C30	6.078	0	56	6.022
SISA C55	0	4.747	0	4.747
SISA H10	3.284	0	300	2.984
SISA G4	0	2.354	0	2.354
SISA C31	1.748	0	170	1.578
SISA D8	1.125	0	88	1.037
SISA A17	0	1.000	0	1.000
SISA H4	0	710	0	710
SISA E58	606	0	69	537
SISA D12	257	204	0	461
SISA G10	0	416	0	416
SISA D10	105	235	0	340
SISA D21	0	310	0	310
SISA C56	210	0	0	210
SISA D11	180	0	17	163
SISA H8	244	0	93	151
SISA E3	0	70	0	70
SISA C56	115	0	87	28
Overige Rijk	7.909	0	848	7.061
Totaal	**67.335**	**10.046**	**2.148**	**75.233**

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Specificatie niet in de balans opgenomen verplichtingen

Omschrijving	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Toekomstige verplichtingen		
Verplichtingen personeel	3.822	5.674
Verplichtingen huurovereenkomsten	9.808	12.576
Verplichtingen lopende inkoopovereenkomsten en aanbestedingen	71.942	62.135
Totaal toekomstige verplichtingen	**85.572**	**80.385**

Specificatie personele verplichtingen

Omschrijving	31-12-2022		31-12-2021	
Uren x 1.000, Bedragen x € 1.000				
	uren	*€*	*uren*	*€*
Verloftegoeden personeel	85	3.822	128	5.674
Wachtgeldverplichting per maand voormalige wethouders		0		0

Specificatie waarde resterende contractbedragen huurovereenkomsten

Gehuurd item	Gehuurd van	Startdatum contract	Einddatum contract	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000					
Eusebiusbuitensingel 53 (incl parkeerplaatsen)	EusebiusBS (Arnhem)	1-7-2020	30-6-2025	4.138	5.418
Eusebiusbuitensingel 49-51 (incl parkeerplaatsen)	60E Sachwert Rendite Fonds	1-7-2020	30-6-2025	3.817	5.000
Mr. E.N. vaN Kleffenstraat 12	Project De Wing	1-4-2021	31-3-2026	452	559
Johnny van Doornplein 8/Velperbinnensingel	IEF Berlage Arnhem BV	15-4-2016	14-4-2026	345	432
Olympus 11/Zeegsingel 2	Stichting Quadraam	1-1-1997	31-12-2026	233	300
Kronenburggalerij 3	Wereldhave NV	1-4-2008	31-3-2028	222	51
Boulevard Heuvelink 2, Eusebiusveste	Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen	1-5-2022	31-12-2024	132	0
Rijnkade 150	Louk Heimans Beheer BV	1-4-2015	31-3-2024	126	197
Croydonplein 384-386	St. Woonzorg Nederland	1-1-2022	31-10-2026	87	0
Bovenbeekstraat 21	Vereniging Hendrick de Keyser	1-4-1995	31-3-2025	67	94
Middelgraaflaan 8	A.E. Siebbeles	1-10-2021	30-9-2026	61	70
Steenstraat 66	I.H.S. Jacobs-Velthuizen	1-1-2022	31-12-2024	29	0
Batavierenweg 25	BV Exploitatiemaatschappij Gelredome	8-3-2007	onbepaald	25	25
Leemansweg 27C	Fabevo	1-10-2019	30-9-2023	12	12
Van Kinsbergenstraat 32	Portaal	21-1-2009	onbepaald	10	10
Keizershof 17	W.K. Boekschoten	1-9-2019	31-8-2023	9	8
Riethorsterstraat 44	VHV	13-11-2008	onbepaald	8	7
Wijde Slag 6	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	27-2-2018	onbepaald	8	7
Schuttersbergweg 27	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	1-3-2016	onbepaald	6	6
Karel Doormanstraat 100	Vivare	4-11-2011	onbepaald	6	6
Gelderse Rooslaan 5-1	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	24-9-2012	onbepaald	5	5
Gelderse Rooslaan 33-3	Stichting Volkshuisvesting Arnhem	15-10-2012	onbepaald	5	5
De Wiltstraat 6	Stichting Rijnstad	1-6-2020	31-12-2023	4	27
Marasingel 19	Stichting Siza	6-2-2019	5-2-2023	1	1
Boulevard Heuvelink 2, Eusebiusveste	HSA BV	1-4-2011	30-4-2022	0	273
Hazenkamp 66	Brassa BV	1-2-2015	31-7-2022	0	32
Koningsweg 13C	Rijksgebouwendienst	1-1-2014	31-12-2022	0	31
Totaal				**9.808**	**12.576**

Specificatie toekomstige verplichtingen

Naam	Contract	Startdatum	Einddatum	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000					
PreZero Nederland Holding BV	Afvalinzameling en -verwerking	diverse	juli-27	34.650	32.450
Attero BV	Afvalverwerking	januari-20	december-24	10.500	12.600
Tonny van Elferen Groen-, Grond- & Infratechniek BV	Wegenbouw	januari-23	december-26	10.000	0
P1 Holding BV	Parkeergarages en straatparkeren	januari-17	december-24	6.062	9.059
Dostal Wegenbouw BV	Wegenbouw	juli-20	december-26	5.425	4.750
Van der Horst Bouw en Onderhoud BV	Sporthal Middachtensingel	juni-22	december-23	5.305	0
NTP BV	Wegenbouw	juli-21	juli-22	0	3.276
Totaal				**71.942**	**62.135**

Garantiestellingen

Garantiestellingen	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000		
Garanties uit geldleningen	937.060	897.081
Garanties uit borgstellingen	25.710	26.656
Totaal garantiestellingen	**962.770**	**923.737**

Specificatie garantiebedragen geldleningen

Instelling	Garantie afgegeven voor	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000			
St. Waarborgfonds Sociale Woningbouw	Geldleningen coörporaties	937.015	897.081
St. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	Geldleningen organisaties en personen	45	45
Totaal		**937.060**	**897.126**

Naast bovengenoemde garantiebedragen geldleningen staat de gemeente garant voor hypothecaire leningen en leningen voor woningverbeteringen. Sinds de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming geven de banken geen informatie meer aan de gemeente over de omvang. Het risico voor de gemeente hier is effectief beperkt door de grote stijging van de woningprijzen.

Specificatie garantiebedragen uit borgstellingen

Instelling	Datum collegebesluit	Oorspronkelijk bedrag	% Borgstelling	31-12-2022	31-12-2021
Bedragen x € 1.000					
St. Quadraam	23-5-2017	13.350	100	12.349	12.683
Sportcentrum Papendal	20-9-2016	15.000	100	12.000	12.500
HCM Arnhem	14-5-2019	935	100	839	866
St. Sportpark Molenbeke	26-5-2020	250	100	217	250
Zeven B.V.	12-5-2015	75	100	75	75
Koningswerkplaats/ Omlab	12-5-2015	70	100	70	70
Spijkers en Spijkers B.V.	12-5-2015	75	100	50	52
Stichting Zwembad Klarenbeek	23-3-2010	180	50	47	50
VV Eldenia	17-12-2013	200	50	40	47
St.Sportpark de Hoogkamp	8-11-2011	195	50	23	28
De Voorwerkers	12-5-2020	25	100	0	25
RKVV VDZ	10-7-2012	190	50	0	10
Totaal				**25.710**	**26.656**

Overige Niet uit balans blijkende verplichtingen

Bekend is dat in het station Arnhem Centraal het dak op bepaalde plekken lekt. Een definitief schaderapport hierover is nog niet ontvangen, waardoor de gevolgen van de lekkage op dit moment nog niet bekend zijn. Een mogelijke uitkomst van het rapport kan zijn dat de betoncontructie mogelijk sneller aan vervanging toe is en daarmee sneller moet worden afgeschreven. Voor het verhelpen van de lekkages zelf lijken de kosten beperkt te zijn.
Omdat de omvang van de kosten nog niet betrouwbaar te schatten is, is het nog niet mogelijk om de financiële impact in de jaarcijfers te verwerken.

Gebeurtenissen na balansdatum

Na balansdatum hebben zich geen voor de jaarrekening 2022 relevante gebeurtenissen voorgedaan.

Bijlage met het overzicht van de taakvelden

		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def				
	Omschrijving	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen											
Bedragen x € 1.000											
T01	Bestuur	7.593	1.562	0	21	-6.011	5.922	91	5.171	116	-5.810
T02	Burgerzaken	6.551	2.127	0	599	-3.826	6.554	2.114	7.379	2.706	-4.191
T03	Beheer overige gebouwen en gronden	2.005	780	0	0	-1.224	1.794	794	1.520	537	-1.001
T04	Overhead	70.151	4.715	655	1.228	-64.862	69.715	4.461	72.918	3.402	-64.848
T05	Treasury	-3.197	2.390	0	0	5.587	-235	2.268	-1.071	2.010	2.503
T061	OZB Woningen	3.985	28.016	0	0	24.031	3.985	27.697	2.802	26.857	23.712
T062	OZB Niet-Woningen	0	28.706	0	0	28.706	0	28.706	2.710	29.184	28.706
T064	Belastingen overig	5	381	0	0	376	5	381	422	606	376
T07	Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	453.138	0	0	453.138	0	504.635	0	521.534	504.710
T08	Overige baten en lasten	2.759	0	19.209	21.340	-628	2.150	607	1.465	543	-255
T09	Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	-600	600	0	197	0	-600
T11	Crisisbeheersing en brandweer	13.664	1.256	71	43	-12.436	13.610	1.276	13.539	1.679	-12.346
T12	Openbare orde en veiligheid	7.388	1.278	0	300	-5.810	10.597	3.541	10.921	3.470	-6.710
T21	Verkeer en vervoer	25.191	606	4.276	6.510	-22.351	25.505	662	23.967	1.441	-23.778
T22	Parkeren	10.493	15.452	6.812	4.921	3.068	10.216	15.441	9.487	14.932	4.125
T24	Economische havens en waterwegen	1.076	913	0	0	-163	1.017	913	1.080	896	-103
T25	Openbaar vervoer	893	1.314	0	25	446	1.542	1.314	1.012	1.308	-23
T31	Economische ontwikkeling	3.498	137	0	300	-3.062	4.833	217	4.254	95	-4.315
T33	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	739	44	0	0	-695	451	44	582	22	-407
T34	Economische promotie (Arnhem promo)	2.794	817	170	400	-1.747	2.990	930	3.247	1.121	-1.830
T42	Onderwijshuisvesting	19.258	4.307	9.434	8.020	-16.364	18.516	4.267	20.561	4.500	-15.466
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	17.906	9.657	63	21	-8.290	21.152	12.745	20.584	12.407	-8.609
T51	Sportbeleid en activering	17.866	0	0	85	-17.781	20.830	2.592	19.792	1.653	-18.153
T52	Sportaccommodaties	4.090	4.727	650	392	380	4.750	4.951	5.294	5.466	678
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.698	5.820	1.140	771	-14.247	19.849	6.645	19.985	7.320	-12.896
T54	Musea	4.954	118	0	0	-4.836	5.705	273	5.748	212	-5.433
T55	Cultureel erfgoed	1.254	558	237	198	-735	1.878	606	1.874	532	-1.111
T56	Media	9.302	0	0	50	-9.252	9.461	0	9.276	0	-9.411
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	12.944	692	0	1.135	-11.117	15.414	1.131	13.539	621	-12.650
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	21.934	142	0	471	-21.321	35.450	10.589	34.034	12.236	-23.458
T62	Wijkteams	16.798	0	0	0	-16.798	16.798	0	16.911	0	-16.798
T63	Inkomensregelingen	139.020	114.526	0	0	-24.494	162.189	112.750	159.967	106.569	-51.545
T64	Begeleide participatie	36.982	0	0	0	-36.982	37.079	859	37.173	826	-36.524
T65	Arbeidsparticipatie	17.446	46	554	1.516	-16.437	26.926	8.046	26.955	7.778	-15.751
T66	Maatwerkvoorziening WMO	5.641	50	0	0	-5.591	6.148	50	5.951	28	-6.098
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	50.196	3.965	0	0	-46.231	47.624	1.188	48.213	4.166	-45.720
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	56.951	7	12.530	99	-69.375	75.192	15.019	59.839	757	-72.744
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	59.730	1.665	0	0	-58.066	52.997	2.374	43.991	2.037	-52.306
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	5.790	0	0	0	-5.790	5.828	0	5.621	235	-5.828
T71	Volksgezondheid	7.416	622	188	80	-6.902	7.589	884	7.334	851	-6.955
T72	Riolering	13.222	17.148	545	850	4.231	12.515	17.148	12.239	16.807	4.934
T73	Afval	18.966	21.392	0	0	2.426	18.793	22.104	18.273	22.865	2.821
T74	Milieubeheer	8.418	1.693	1	3.180	-3.547	14.044	8.844	9.054	2.993	-6.008
T75	Begraafplaatsen en crematoria	48	16	0	0	-32	48	16	61	43	-32
T81	Ruimtelijke ordening	3.142	0	0	0	-3.142	5.151	1.669	3.389	530	-3.615
T82	Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	28.800	29.727	170	21	778	32.461	35.008	14.738	12.274	940
T83	Wonen en bouwen	7.071	4.476	50	226	-2.419	7.930	5.656	7.074	4.725	-2.808
Totaal Stad en Wijk		**761.032**	**764.987**	**56.755**	**52.801**	**0**	**843.567**	**871.508**	**789.071**	**840.894**	**17.371**

		Rekening 2022				
	Omschrijving	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen						
Bedragen x € 1.000						
T01	Bestuur	5.171	116	0	21	5.034
T02	Burgerzaken	7.379	2.706	750	999	4.425
T03	Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	537	0	0	982
T04	Overhead	72.918	3.402	924	1.096	69.344
T05	Treasury	-1.071	2.010	0	0	-3.082
T061	OZB Woningen	2.802	26.857	0	0	-24.055
T062	OZB Niet-Woningen	2.710	29.184	0	0	-26.474
T064	Belastingen overig	422	606	0	0	-184
T07	Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	521.534	10.088	75	-511.522
T08	Overige baten en lasten	1.465	543	40.480	41.529	-128
T09	Vennootschapsbelasting VpB	197	0	0	0	197
T11	Crisisbeheersing en brandweer	13.539	1.679	73	60	11.873
T12	Openbare orde en veiligheid	10.921	3.470	732	1.025	7.158
T21	Verkeer en vervoer	23.967	1.441	6.950	6.463	23.013
T22	Parkeren	9.487	14.932	7.111	5.490	-3.825
T24	Economische havens en waterwegen	1.080	896	0	0	184
T25	Openbaar vervoer	1.012	1.308	669	386	-12
T31	Economische ontwikkeling	4.254	95	0	313	3.846
T33	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	22	0	0	560
T34	Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	1.121	358	400	2.083
T42	Onderwijshuisvesting	20.561	4.500	10.086	10.329	15.819
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	12.407	174	73	8.278
T51	Sportbeleid en activering	19.792	1.653	0	85	18.053
T52	Sportaccommodaties	5.294	5.466	673	1.115	-613
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	7.320	3.377	3.919	12.123
T54	Musea	5.748	212	0	0	5.537
T55	Cultureel erfgoed	1.874	532	904	918	1.328
T56	Media	9.276	0	0	50	9.226
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	621	1.828	1.427	13.318
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	34.034	12.236	572	2.169	20.202
T62	Wijkteams	16.911	0	0	0	16.911
T63	Inkomensregelingen	159.967	106.569	3.022	3.160	53.260
T64	Begeleide participatie	37.173	826	3.285	2.861	36.772
T65	Arbeidsparticipatie	26.955	7.778	1.190	3.880	16.488
T66	Maatwerkvoorziening WMO	5.951	28	0	0	5.923
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	48.213	4.166	201	716	43.531
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	59.839	757	12.910	339	71.653
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	43.991	2.037	10.962	650	52.266
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	5.621	235	0	0	5.386
T71	Volksgezondheid	7.334	851	534	252	6.764
T72	Riolering	12.239	16.807	599	700	-4.668
T73	Afval	18.273	22.865	490	0	-4.101
T74	Milieubeheer	9.054	2.993	10.469	10.191	6.339
T75	Begraafplaatsen en crematoria	61	43	0	0	18
T81	Ruimtelijke ordening	3.389	530	767	254	3.373
T82	Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	12.274	-114	3.362	-1.012
T83	Wonen en bouwen	7.074	4.725	3.199	1.002	4.546
Totaal Stad en Wijk		**789.071**	**840.894**	**133.264**	**105.307**	**-23.866**

Middelen

Bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	**88.886**	**521.831**	**19.864**	**23.028**	**436.110**	**89.073**	**571.771**	**89.073**	**571.771**	**484.578**	**92.278**	**587.497**	**52.002**	**43.521**	**486.738**
T01 Bestuur	7.593	1.562	0	21	-6.011	5.922	91	5.922	91	-5.810	5.171	116	0	21	-5.034
T02 Burgerzaken	6.551	2.127	0	599	-3.826	6.554	2.114	6.554	2.114	-4.191	7.379	2.706	750	999	-4.425
T03 Beheer overige gebouwen en gronden	2.005	780	0	0	-1.224	1.794	794	1.794	794	-1.001	1.517	537	0	0	-980
T04 Overhead	67.992	4.715	655	1.228	-62.704	67.557	4.461	67.557	4.461	-62.690	71.187	3.402	924	1.096	-67.613
T05 Treasury	-3.197	2.390	0	0	5.587	-235	2.268	-235	2.268	2.503	-1.071	2.010	0	0	3.082
T061 OZB Woningen	3.985	28.016	0	0	24.031	3.985	27.697	3.985	27.697	23.712	2.802	26.857	0	0	24.055
T062 OZB Niet-Woningen	0	28.706	0	0	28.706	0	28.706	0	28.706	28.706	2.710	29.184	0	0	26.474
T064 Belastingen overig	5	381	0	0	376	5	381	5	381	376	422	606	0	0	184
T07 Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	453.138	0	0	453.138	0	504.635	0	504.635	504.710	0	521.534	10.088	75	511.522
T08 Overige baten en lasten	2.759	0	19.209	21.165	-803	2.150	607	2.150	607	-430	1.465	543	40.240	41.289	128
T09 Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	-600	600	0	600	0	-600	197	0	0	0	-197
T61 Samenkracht en burgerparticipattie	541	0	0	16	-525	689	0	689	0	-673	500	0	0	41	-458
T74 Milieubeheer	51	17	0	0	-34	51	17	51	17	-34	0	0	0	0	0
S01 Veiligheid	**19.380**	**2.494**	**71**	**343**	**-16.613**	**22.619**	**4.817**	**22.619**	**4.817**	**-17.469**	**22.864**	**5.142**	**805**	**1.086**	**-17.441**
T11 Crisisbeheersing en brandweer	13.664	1.256	71	43	-12.436	13.610	1.276	13.610	1.276	-12.346	13.532	1.672	73	60	-11.872
T12 Openbare orde en veiligheid	5.715	1.238	0	300	-4.178	9.010	3.541	9.010	3.541	-5.123	9.332	3.470	732	1.025	-5.569
S02 Bereikbaarheid	**22.911**	**7.663**	**6.837**	**8.106**	**-13.979**	**23.731**	**7.725**	**23.731**	**7.725**	**-15.007**	**21.574**	**7.263**	**8.936**	**8.121**	**-15.127**
T21 Verkeer en vervoer	14.715	45	826	3.160	-12.336	15.116	101	15.116	101	-13.409	14.196	216	2.036	2.757	-13.259
T22 Parkeren	7.304	6.304	6.010	4.921	-2.089	7.073	6.310	7.073	6.310	-1.574	6.365	5.739	6.232	4.978	-1.881
T25 Openbaar vervoer	893	1.314	0	25	446	1.542	1.314	1.542	1.314	-23	1.012	1.308	669	386	12
S03 Economie	**7.032**	**998**	**170**	**700**	**-5.504**	**8.273**	**1.191**	**8.273**	**1.191**	**-6.552**	**8.082**	**1.239**	**358**	**713**	**-6.488**
T31 Economische ontwikkeling	3.498	137	0	300	-3.062	4.833	217	4.833	217	-4.315	4.254	95	0	313	-3.846
T33 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	739	44	0	0	-695	451	44	451	44	-407	582	22	0	0	-560
T34 Economische promotie (Arnhem promo)	2.794	817	170	400	-1.747	2.990	930	2.990	930	-1.830	3.247	1.121	358	400	-2.083
S04 Onderwijs	**19.603**	**2.490**	**8.960**	**7.766**	**-18.307**	**21.257**	**4.753**	**21.257**	**4.753**	**-18.355**	**23.516**	**4.845**	**9.767**	**9.885**	**-18.553**
T42 Onderwijshuisvesting	13.611	704	8.898	7.745	-14.060	12.570	590	12.570	590	-13.630	14.511	741	9.593	9.812	-13.551
T43 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	5.992	1.786	63	21	-4.247	8.687	4.163	8.687	4.163	-4.725	9.005	4.104	174	73	-5.002
S05 Cultuur	**34.680**	**6.496**	**1.377**	**1.018**	**-28.543**	**36.228**	**7.524**	**36.228**	**7.524**	**-28.185**	**36.171**	**8.059**	**4.282**	**4.886**	**-27.508**
T53 Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.543	5.820	1.140	771	-14.092	19.694	6.645	19.694	6.645	-12.740	19.824	7.320	3.377	3.919	-11.962
T54 Musea	4.954	118	0	0	-4.836	5.705	273	5.705	273	-5.433	5.748	212	0	0	-5.537
T55 Cultureel erfgoed	1.254	558	237	198	-735	1.878	606	1.878	606	-1.111	1.873	527	904	918	-1.333
T56 Media	8.930	0	0	50	-8.880	8.951	0	8.951	0	-8.901	8.726	0	0	50	-8.676
S06 Participatie en armoedebestrijding	**166.425**	**114.104**	**554**	**1.516**	**-51.358**	**172.698**	**120.283**	**172.698**	**120.283**	**-49.655**	**169.591**	**114.865**	**4.543**	**6.994**	**-52.275**
T63 Inkomensregelingen	126.784	114.058	0	0	-12.726	126.053	112.183	126.053	112.183	-13.715	122.095	106.193	247	320	-15.829
T64 Begeleide participatie	29.392	0	0	0	-29.392	31.114	859	31.114	859	-30.558	31.219	826	3.285	2.861	-30.818
T65 Arbeidsparticipatie	6.071	46	554	1.516	-5.062	15.087	6.920	15.087	6.920	-5.257	15.151	7.022	1.011	3.814	-5.327

T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	4.178	0	0	0	-4.178	445	320	445	320	-125	1.126	824	0	0	-301
Totaal S00 t/m S06		**358.917**	**656.076**	**37.833**	**42.478**	**301.805**	**373.880**	**718.065**	**373.880**	**718.065**	**349.356**	**374.077**	**728.909**	**80.692**	**75.206**	**349.347**

Omschrijving	Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Lasten/baten															
Bedragen x € 1.000															
S07 Zorg	**58.550**	**4.940**	**12.530**	**354**	**-65.786**	**76.610**	**17.493**	**76.610**	**17.493**	**-71.311**	**63.584**	**5.290**	**21.275**	**828**	**-78.741**
T61 Samenkracht en burgerparticipattie	7.883	0	0	255	-7.628	5.892	0	5.892	0	-5.815	4.758	36	178	189	-4.710
T62 Wijkteams	16.746	0	0	0	-16.746	16.746	0	16.746	0	-16.746	16.888	0	0	0	-16.888
T64 Begeleide participatie	192	0	0	0	-192	192	0	192	0	-192	385	0	0	0	-385
T66 Maatwerkvoorziening WMO	-1.116	50	0	0	1.165	847	50	847	50	-797	522	28	0	0	-494
T671 Maatwerkdienstverlening volwassenen	2.388	3.965	0	0	1.577	3.632	865	3.632	865	-2.227	10.078	3.289	201	540	-6.450
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	11.604	7	12.530	99	-24.028	27.202	15.019	27.202	15.019	-24.994	16.224	757	12.910	99	-28.278
T681 Geëscaleerde zorg volwassenen	18.909	918	0	0	-17.991	20.150	1.559	20.150	1.559	-18.591	12.095	945	7.986	0	-19.137
T682 Geëscaleerde zorg jeugd	1.943	0	0	0	-1.943	1.949	0	1.949	0	-1.949	2.633	235	0	0	-2.398
S08 Welzijn en inclusie	**23.794**	**872**	**0**	**200**	**-22.722**	**38.449**	**12.407**	**38.449**	**12.407**	**-26.352**	**37.900**	**13.831**	**3.406**	**2.015**	**-25.459**
T61 Samenkracht en burgerparticipattie	3.564	125	0	200	-3.240	16.179	10.566	16.179	10.566	-4.701	16.807	12.128	250	1.059	-3.870
T65 Arbeidsparticipatie	1.292	0	0	0	-1.292	2.473	1.026	2.473	1.026	-1.227	1.744	611	179	66	-1.247
T672 Maatwerkdienstverlening jeugd	2	0	0	0	-2	242	0	242	0	-2	0	0	0	240	240
T681 Geëscaleerde zorg volwassenen	18.936	747	0	0	-18.189	19.555	815	19.555	815	-20.422	19.348	1.092	2.976	650	-20.582
S09 Gezondheid en sport	**22.326**	**3.076**	**470**	**343**	**-19.377**	**25.928**	**6.131**	**25.928**	**6.131**	**-19.597**	**25.265**	**5.589**	**773**	**983**	**-19.465**
T51 Sportbeleid en activering	12.643	0	0	85	-12.559	15.583	2.592	15.583	2.592	-12.906	14.572	1.653	0	85	-12.833
T52 Sportaccommodaties	2.721	2.905	391	223	15	3.355	3.109	3.355	3.109	160	3.729	3.468	367	773	145
T71 Volksgezondheid	6.913	154	79	36	-6.802	6.942	414	6.942	414	-6.819	6.904	425	406	125	-6.759
T75 Begraafplaatsen en crematoria	48	16	0	0	-32	48	16	48	16	-32	61	43	0	0	-18
S10 Klimaat, energie en milieu	**5.387**	**232**	**0**	**3.114**	**-2.041**	**10.903**	**6.042**	**10.903**	**6.042**	**-4.508**	**5.912**	**1.224**	**7.103**	**6.743**	**-5.049**
T74 Milieubeheer	5.387	232	0	3.114	-2.041	10.903	6.042	10.903	6.042	-4.508	5.912	1.224	7.103	6.743	-5.049
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	**38.631**	**33.889**	**176**	**90**	**-4.829**	**44.817**	**42.083**	**44.817**	**42.083**	**-6.413**	**25.993**	**16.572**	**5.107**	**7.309**	**-7.220**
T74 Milieubeheer	2.585	0	0	62	-2.522	2.942	1.350	2.942	1.350	-2.755	2.930	218	3.364	3.445	-2.631
T81 Ruimtelijke ordening	3.142	0	0	0	-3.142	5.151	1.669	5.151	1.669	-3.615	3.365	530	767	254	-3.348
T82 Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	28.800	29.727	170	21	778	32.461	35.008	32.461	35.008	940	14.738	12.274	-114	3.362	1.012
T83 Wonen en bouwen	4.104	4.162	6	6	58	4.263	4.056	4.263	4.056	-984	4.962	3.551	1.090	248	-2.253
S12 Wonen en leefomgeving	**41.026**	**40.965**	**4.039**	**5.554**	**1.454**	**41.929**	**43.420**	**41.929**	**43.420**	**2.851**	**37.711**	**43.483**	**8.680**	**6.214**	**3.306**
T21 Verkeer en vervoer	2.053	506	3.450	3.350	-1.647	1.955	527	1.955	527	-1.754	1.622	1.119	4.025	3.350	-1.177
T24 Economische havens en waterwegen	1.076	913	0	0	-163	1.017	913	1.017	913	-103	1.080	896	0	0	-184
T57 Openb groen en (openlucht) recreatie	9.213	692	0	1.135	-7.386	10.713	1.128	10.713	1.128	-7.953	9.115	622	1.457	1.410	-8.540
T72 Riolering	13.222	17.148	545	850	4.231	12.515	17.148	12.515	17.148	4.934	12.239	16.807	599	700	4.668
T73 Afval	12.495	21.392	0	0	8.897	12.062	22.104	12.062	22.104	9.552	11.542	22.865	490	0	10.832
T83 Wonen en bouwen	2.967	314	43	219	-2.477	3.667	1.600	3.667	1.600	-1.824	2.112	1.175	2.109	754	-2.293
Totaal S07 t/m S12	**189.714**	**83.972**	**17.215**	**9.655**	**-113.301**	**238.637**	**127.576**	**238.637**	**127.576**	**-125.330**	**196.365**	**85.990**	**46.344**	**24.092**	**-132.628**
Totaal	**548.631**	**740.049**	**55.047**	**52.134**	**188.504**	**612.516**	**845.641**	**612.516**	**845.641**	**224.026**	**570.442**	**814.899**	**127.036**	**99.298**	**216.718**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB1 CSA		**30.614**	**10.482**	**826**	**187**	**-20.770**	**31.385**	**10.615**	**31.385**	**10.615**	**-21.420**	**29.362**	**10.718**	**1.948**	**1.280**	**-19.312**
T04	Overhead	256	0	0	0	-256	256	0	256	0	-256	191	0	0	0	-191
T08	Overige baten en lasten	0	0	0	175	175	0	0	0	0	175	0	0	240	240	0
T12	Openbare orde en veiligheid	135	5	0	0	-130	122	0	122	0	-122	123	0	0	0	-123
T21	Verkeer en vervoer	1.665	38	0	0	-1.628	1.934	35	1.934	35	-2.115	1.894	104	360	0	-2.150
T22	Parkeren	3.145	9.143	802	0	5.196	3.112	9.131	3.112	9.131	5.730	3.091	9.193	879	512	5.736
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.373	877	0	0	-496	1.482	985	1.482	985	-497	1.401	916	0	0	-485
T51	Sportbeleid en activering	417	0	0	0	-417	417	0	417	0	-417	412	0	0	0	-412
T52	Sportaccommodaties	66	53	19	6	-26	59	61	59	61	-2	101	86	22	19	-18
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	58	0	0	0	-58	44	0	44	0	-44	38	0	0	0	-38
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	339	0	0	0	-339	666	0	666	0	-666	549	0	24	0	-573
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.203	2	0	0	-1.200	1.474	2	1.474	2	-1.466	1.384	2	0	59	-1.324
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	1.777	77	0	0	-1.700	5.347	92	5.347	92	-5.599	5.625	61	416	420	-5.560
T64	Begeleide participatie	1.022	0	0	0	-1.022	831	0	831	0	-831	938	0	0	0	-938
T65	Arbeidsparticipatie	1.714	0	0	0	-1.714	1.656	17	1.656	17	-1.639	1.846	25	0	0	-1.821
T66	Maatwerkvoorziening WMO	725	0	0	0	-725	537	0	537	0	-537	543	0	0	0	-543
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	6.847	0	0	0	-6.847	6.585	0	6.585	0	-6.559	5.381	8	0	25	-5.348
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	3.891	0	0	0	-3.891	4.073	0	4.073	0	-4.073	3.219	0	0	0	-3.219
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	4.812	0	0	0	-4.812	1.574	0	1.574	0	-1.574	1.397	0	0	0	-1.397
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	305	0	0	0	-305	308	0	308	0	-308	270	0	0	0	-270
T71	Volksgezondheid	14	27	4	3	11	16	29	16	29	10	18	19	5	3	-3
T73	Afval	745	0	0	0	-745	801	0	801	0	-801	801	0	0	0	-801
T74	Milieubeheer	51	261	1	3	211	22	262	22	262	242	69	303	1	3	236
Totaal GEB1		**30.614**	**10.482**	**826**	**187**	**-20.770**	**31.385**	**10.615**	**31.385**	**10.615**	**-21.420**	**29.362**	**10.718**	**1.948**	**1.280**	**-19.312**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB2	**Noordwest**	**29.295**	**1.792**	**102**	**50**	**-27.555**	**32.676**	**1.871**	**32.676**	**1.871**	**-31.034**	**31.402**	**1.906**	**512**	**894**	**-29.115**
T04	Overhead	269	0	0	0	-269	269	0	269	0	-269	203	0	0	0	-203
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	207	0	207	0	-207	207	0	0	0	-207
T21	Verkeer en vervoer	1.204	3	0	0	-1.201	1.145	0	1.145	0	-1.145	1.432	0	0	307	-1.125
T22	Parkeren	3	1	0	0	-2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T42	Onderwijshuisvesting	822	531	57	19	-329	778	539	778	539	-210	834	575	50	75	-234
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.201	634	0	0	-567	1.218	697	1.218	697	-521	1.297	667	0	0	-630
T51	Sportbeleid en activering	1.078	0	0	0	-1.078	1.078	0	1.078	0	-1.078	1.078	0	0	0	-1.078
T52	Sportaccommodaties	133	252	41	30	108	144	256	144	256	128	146	271	33	49	140
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	29	0	0	0	-29	40	0	40	0	-40	49	0	0	0	-49
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	386	0	0	0	-386	451	0	451	0	-451	396	0	34	0	-430
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.551	2	0	0	-1.549	1.926	7	1.926	7	-1.912	2.005	1	30	75	-1.960
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	1.573	64	0	0	-1.509	4.682	77	4.682	77	-4.904	4.868	51	361	364	-4.813
T64	Begeleide participatie	884	0	0	0	-884	704	0	704	0	-704	823	0	0	0	-823
T65	Arbeidsparticipatie	1.412	0	0	0	-1.412	1.339	14	1.339	14	-1.325	1.371	20	0	0	-1.350
T66	Maatwerkvoorziening WMO	764	0	0	0	-764	575	0	575	0	-575	591	0	0	0	-591
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	6.091	0	0	0	-6.091	5.913	0	5.913	0	-5.892	5.362	6	0	21	-5.335
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	7.327	0	0	0	-7.327	7.875	0	7.875	0	-7.875	7.121	0	0	0	-7.121
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	2.406	0	0	0	-2.406	2.365	0	2.365	0	-2.365	1.840	0	0	0	-1.840
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	703	0	0	0	-703	709	0	709	0	-709	533	0	0	0	-533
T71	Volksgezondheid	17	21	4	2	2	20	24	20	24	2	8	23	4	3	14
T73	Afval	1.124	0	0	0	-1.124	1.151	0	1.151	0	-1.151	1.151	0	0	0	-1.151
T74	Milieubeheer	46	278	0	0	231	16	256	16	256	240	16	292	0	0	276
Totaal GEB 2		**29.295**	**1.792**	**102**	**50**	**-27.555**	**32.676**	**1.871**	**32.676**	**1.871**	**-31.034**	**31.402**	**1.906**	**512**	**894**	**-29.115**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB3	**Noordoost**	**23.949**	**1.650**	**72**	**31**	**-22.340**	**25.942**	**1.758**	**25.942**	**1.758**	**-24.294**	**24.559**	**1.721**	**523**	**559**	**-22.803**
T03	Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T04	Overhead	238	0	0	0	-238	238	0	238	0	-238	185	0	0	0	-185
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	207	0	207	0	-207	207	0	0	0	-207
T21	Verkeer en vervoer	960	3	0	0	-958	917	0	917	0	-917	822	2	108	0	-928
T22	Parkeren	2	1	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T42	Onderwijshuisvesting	108	97	0	0	-11	113	102	113	102	-12	192	107	0	20	-65
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.194	713	0	0	-481	1.215	783	1.215	783	-432	1.130	751	0	0	-380
T51	Sportbeleid en activering	1.031	0	0	0	-1.031	1.065	0	1.065	0	-1.065	1.065	0	0	0	-1.065
T52	Sportaccommodaties	204	390	30	13	169	200	395	200	395	198	217	421	40	44	208
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	2	0	0	0	-2	8	0	8	0	-8	8	0	0	0	-8
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	417	0	0	0	-417	469	0	469	0	-469	425	-1	44	9	-460
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.344	2	0	0	-1.342	1.704	2	1.704	2	-1.695	1.598	3	0	84	-1.511
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	1.222	47	0	0	-1.176	3.634	57	3.634	57	-3.767	3.829	38	277	320	-3.749
T64	Begeleide participatie	985	0	0	0	-985	737	0	737	0	-737	619	0	0	0	-619
T65	Arbeidsparticipatie	1.008	0	0	0	-1.008	871	10	871	10	-861	949	15	0	0	-934
T66	Maatwerkvoorziening WMO	1.193	0	0	0	-1.193	1.044	0	1.044	0	-1.044	1.078	0	0	0	-1.078
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	4.954	0	0	0	-4.954	4.951	0	4.951	0	-4.931	4.499	8	0	19	-4.471
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	4.673	0	0	0	-4.673	4.866	0	4.866	0	-4.866	4.466	0	0	0	-4.466
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	2.691	0	0	0	-2.691	2.094	0	2.094	0	-2.094	1.847	0	0	0	-1.847
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	292	0	0	0	-292	295	0	295	0	-295	219	0	0	0	-219
T71	Volksgezondheid	253	222	41	18	-54	331	240	331	240	-39	209	220	54	63	20
T73	Afval	860	0	0	0	-860	899	0	899	0	-899	899	0	0	0	-899
T74	Milieubeheer	45	171	0	0	126	16	168	16	168	152	25	158	0	0	133
Totaal GEB 3		**23.949**	**1.650**	**72**	**31**	**-22.340**	**25.942**	**1.758**	**25.942**	**1.758**	**-24.294**	**24.559**	**1.721**	**523**	**559**	**-22.803**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB4	**Presikhaaf**	**23.749**	**2.051**	**95**	**10**	**-21.783**	**27.125**	**2.210**	**27.125**	**2.210**	**-25.107**	**26.248**	**2.164**	**539**	**620**	**-24.003**
T04	Overhead	222	0	0	0	-222	222	0	222	0	-222	186	0	0	0	-186
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	207	0	207	0	-207	207	0	0	0	-207
T21	Verkeer en vervoer	1.097	3	0	0	-1.095	1.033	0	1.033	0	-1.033	1.120	0	0	49	-1.071
T22	Parkeren	1	1	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T42	Onderwijshuisvesting	734	569	70	2	-233	829	589	829	589	-146	875	614	79	48	-293
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.567	1.119	0	0	-448	1.794	1.225	1.794	1.225	-569	1.630	1.179	0	0	-451
T51	Sportbeleid en activering	581	0	0	0	-581	577	0	577	0	-577	577	0	0	0	-577
T52	Sportaccommodaties	35	100	0	0	66	28	102	28	102	74	21	89	0	0	68
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	24	0	0	0	-24	22	0	22	0	-22	23	0	0	0	-23
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	451	0	0	0	-451	520	0	520	0	-520	483	0	47	0	-530
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.331	2	0	0	-1.329	1.718	2	1.718	2	-1.709	1.631	0	4	82	-1.553
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	1.723	65	0	0	-1.657	5.059	79	5.059	79	-5.301	5.273	53	388	392	-5.216
T64	Begeleide participatie	980	0	0	0	-980	755	0	755	0	-755	688	0	0	0	-688
T65	Arbeidsparticipatie	1.412	0	0	0	-1.412	1.253	14	1.253	14	-1.239	1.339	20	0	0	-1.319
T66	Maatwerkvoorziening WMO	757	0	0	0	-757	567	0	567	0	-567	581	0	0	0	-581
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	5.438	0	0	0	-5.438	5.583	0	5.583	0	-5.560	4.580	7	0	23	-4.550
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	3.951	0	0	0	-3.951	4.108	0	4.108	0	-4.108	4.295	0	0	0	-4.295
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	1.972	0	0	0	-1.972	1.547	0	1.547	0	-1.547	1.606	0	0	0	-1.606
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	467	0	0	0	-467	471	0	471	0	-471	304	0	0	0	-304
T71	Volksgezondheid	70	62	25	8	-25	87	70	87	70	-12	83	69	21	27	-9
T73	Afval	620	0	0	0	-620	660	0	660	0	-660	660	0	0	0	-660
T74	Milieubeheer	43	125	0	0	81	14	128	14	128	114	15	133	0	0	118
T75	Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal GEB 4		**23.749**	**2.051**	**95**	**10**	**-21.783**	**27.125**	**2.210**	**27.125**	**2.210**	**-25.107**	**26.248**	**2.164**	**539**	**620**	**-24.003**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB5	**Malburgen**	**36.318**	**3.977**	**197**	**123**	**-32.415**	**39.938**	**4.180**	**39.938**	**4.180**	**-36.103**	**37.870**	**4.196**	**1.030**	**1.010**	**-33.693**
T03	Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	-2
T04	Overhead	312	0	0	0	-312	311	0	311	0	-311	254	0	0	0	-254
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	207	0	207	0	-207	207	0	0	0	-207
T21	Verkeer en vervoer	964	3	0	0	-961	928	0	928	0	-928	774	0	125	0	-899
T22	Parkeren	2	1	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T42	Onderwijshuisvesting	1.161	925	169	113	-292	1.290	943	1.290	943	-222	1.264	934	156	211	-276
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	3.116	2.502	0	0	-614	3.255	2.678	3.255	2.678	-577	2.850	2.653	0	0	-196
T51	Sportbeleid en activering	413	0	0	0	-413	407	0	407	0	-407	385	0	0	0	-385
T52	Sportaccommodaties	81	165	9	4	79	70	167	70	167	93	68	179	15	11	107
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	26	0	0	0	-26	24	0	24	0	-24	26	0	0	0	-26
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	473	0	0	0	-473	601	0	601	0	-601	598	0	73	0	-671
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.385	2	0	0	-1.383	1.691	2	1.691	2	-1.640	1.607	67	0	107	-1.433
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	2.841	100	0	0	-2.741	8.344	123	8.344	123	-8.750	8.761	82	638	644	-8.673
T64	Begeleide participatie	1.109	0	0	0	-1.109	896	0	896	0	-896	741	0	0	0	-741
T65	Arbeidsparticipatie	2.117	0	0	0	-2.117	1.990	21	1.990	21	-1.969	2.076	31	0	0	-2.045
T66	Maatwerkvoorziening WMO	1.253	0	0	0	-1.253	1.091	0	1.091	0	-1.091	1.121	0	0	0	-1.121
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	7.249	0	0	0	-7.249	7.592	1	7.592	1	-7.560	5.697	9	0	32	-5.656
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	6.634	0	0	0	-6.634	6.946	0	6.946	0	-6.946	7.136	0	0	0	-7.136
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	4.892	0	0	0	-4.892	2.202	0	2.202	0	-2.202	2.366	0	0	0	-2.366
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	846	0	0	0	-846	853	0	853	0	-853	707	0	0	0	-707
T71	Volksgezondheid	113	95	19	6	-30	117	62	117	62	-71	74	62	23	6	-28
T73	Afval	1.020	0	0	0	-1.020	1.041	0	1.041	0	-1.041	1.041	0	0	0	-1.041
T74	Milieubeheer	40	180	0	0	140	11	183	11	183	172	19	180	0	0	161
T81	Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	25	0	0	0	-25
Totaal GEB 5		**36.318**	**3.977**	**197**	**123**	**-32.415**	**39.938**	**4.180**	**39.938**	**4.180**	**-36.103**	**37.870**	**4.196**	**1.030**	**1.010**	**-33.693**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB6	**Schuytgraaf/Elderveld**	**23.854**	**2.571**	**292**	**180**	**-21.396**	**26.037**	**2.666**	**26.037**	**2.666**	**-23.142**	**24.970**	**2.683**	**674**	**727**	**-22.235**
T04	Overhead	273	0	0	0	-273	273	0	273	0	-273	207	0	0	0	-207
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	207	0	207	0	-207	207	0	0	0	-207
T21	Verkeer en vervoer	757	3	0	0	-755	751	0	751	0	-751	697	0	45	0	-742
T22	Parkeren	26	1	0	0	-25	24	0	24	0	-24	24	0	0	0	-24
T42	Onderwijshuisvesting	2.823	1.482	240	142	-1.439	2.936	1.504	2.936	1.504	-1.247	2.884	1.530	208	163	-1.399
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.265	704	0	0	-562	1.259	765	1.259	765	-494	1.189	743	0	0	-445
T51	Sportbeleid en activering	567	0	0	0	-567	567	0	567	0	-567	567	0	0	0	-567
T52	Sportaccommodaties	306	235	52	38	-85	288	237	288	237	-38	307	235	56	69	-59
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	11	0	0	0	-11	12	0	12	0	-12	8	0	0	0	-8
T55	Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	603	0	0	0	-603	729	4	729	4	-726	645	0	60	8	-697
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.007	2	0	0	-1.005	1.360	2	1.360	2	-1.184	1.115	0	111	273	-953
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	883	29	0	0	-854	2.549	36	2.549	36	-2.674	2.686	24	194	196	-2.660
T64	Begeleide participatie	557	0	0	0	-557	422	0	422	0	-422	472	0	0	0	-472
T65	Arbeidsparticipatie	605	0	0	0	-605	579	6	579	6	-573	769	9	0	0	-761
T66	Maatwerkvoorziening WMO	664	0	0	0	-664	470	0	470	0	-470	478	0	0	0	-478
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	3.551	0	0	0	-3.551	3.571	0	3.571	0	-3.553	3.681	5	0	18	-3.659
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	7.128	0	0	0	-7.128	7.550	0	7.550	0	-7.550	6.826	0	0	0	-6.826
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	1.293	0	0	0	-1.293	1.137	0	1.137	0	-1.137	1.051	0	0	0	-1.051
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	534	0	0	0	-534	539	0	539	0	-539	350	0	0	0	-350
T71	Volksgezondheid	3	0	0	0	-3	24	1	24	1	-23	20	0	0	0	-20
T73	Afval	660	0	0	0	-660	692	0	692	0	-692	692	0	0	0	-692
T74	Milieubeheer	65	110	0	0	46	28	111	28	111	83	22	137	0	0	114
Totaal GEB 6		**23.854**	**2.571**	**292**	**180**	**-21.396**	**26.037**	**2.666**	**26.037**	**2.666**	**-23.142**	**24.970**	**2.683**	**674**	**727**	**-22.235**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB7	**De Laar/Elden**	**17.219**	**1.280**	**61**	**65**	**-15.935**	**18.805**	**1.354**	**18.805**	**1.354**	**-17.560**	**18.172**	**1.326**	**444**	**361**	**-16.930**
T04	Overhead	237	0	0	0	-237	237	0	237	0	-237	204	0	0	0	-204
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	220	0	220	0	-220	222	0	0	0	-222
T21	Verkeer en vervoer	755	3	0	0	-753	756	0	756	0	-756	595	0	146	0	-741
T22	Parkeren	1	1	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.162	744	0	0	-418	1.193	813	1.193	813	-380	1.069	784	0	0	-284
T51	Sportbeleid en activering	282	0	0	0	-282	282	0	282	0	-282	282	0	0	0	-282
T52	Sportaccommodaties	198	348	44	58	164	219	345	219	345	155	289	379	59	88	118
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	7	0	0	0	-7	4	0	4	0	-4	4	0	0	0	-4
T55	Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	5
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	431	0	0	0	-431	551	0	551	0	-551	594	0	25	0	-619
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	914	2	0	0	-912	1.123	2	1.123	2	-1.114	1.069	0	0	41	-1.027
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	872	33	0	0	-839	2.561	40	2.561	40	-2.682	2.658	26	194	196	-2.630
T64	Begeleide participatie	802	0	0	0	-802	650	0	650	0	-650	609	0	0	0	-609
T65	Arbeidsparticipatie	706	0	0	0	-706	680	7	680	7	-673	664	10	0	0	-654
T66	Maatwerkvoorziening WMO	592	0	0	0	-592	393	0	393	0	-393	398	0	0	0	-398
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	3.519	0	0	0	-3.519	3.461	0	3.461	0	-3.450	3.127	3	0	11	-3.113
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	4.732	0	0	0	-4.732	4.995	0	4.995	0	-4.995	4.766	0	0	0	-4.766
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	758	0	0	0	-758	412	0	412	0	-412	664	0	0	0	-664
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	310	0	0	0	-310	312	0	312	0	-312	252	0	0	0	-252
T71	Volksgezondheid	23	41	17	7	9	41	42	41	42	6	-6	9	20	25	20
T73	Afval	604	0	0	0	-604	631	0	631	0	-631	631	0	0	0	-631
T74	Milieubeheer	42	104	0	0	62	13	105	13	105	92	9	109	0	0	99
Totaal GEB 7		**17.219**	**1.280**	**61**	**65**	**-15.935**	**18.805**	**1.354**	**18.805**	**1.354**	**-17.560**	**18.172**	**1.326**	**444**	**361**	**-16.930**

Omschrijving		Begroot 2022 Prim					Begroot 2022 Def					Rekening 2022				
		Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo	Lasten	Baten	Toev.	Onttr.	Saldo
Middelen																
Bedragen x € 1.000																
GEB8 RKV		**27.403**	**1.136**	**64**	**22**	**-26.309**	**29.142**	**1.214**	**29.142**	**1.214**	**-27.994**	**26.044**	**1.282**	**557**	**558**	**-24.761**
T04	Overhead	352	0	0	0	-352	352	0	352	0	-352	301	0	0	0	-301
T11	Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	6	0	0	0
T12	Openbare orde en veiligheid	220	5	0	0	-215	207	0	207	0	-207	207	0	0	0	-207
T21	Verkeer en vervoer	1.020	3	0	0	-1.018	969	0	969	0	-969	814	0	106	0	-920
T22	Parkeren	9	1	0	0	-8	7	0	7	0	-7	7	0	0	0	-7
T42	Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	-1
T43	Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.036	578	0	0	-458	1.049	636	1.049	636	-414	1.013	609	0	0	-405
T51	Sportbeleid en activering	854	0	0	0	-854	854	0	854	0	-854	854	0	0	0	-854
T52	Sportaccommodaties	347	279	64	22	-111	388	279	388	279	-92	416	339	81	64	-95
T53	Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	2	0	2	0	-2	6	0	0	0	-6
T56	Media	46	0	0	0	-46	64	0	64	0	-64	69	0	0	0	-69
T57	Openb groen en (openlucht) recreatie	631	0	0	0	-631	715	0	715	0	-715	734	0	64	0	-798
T61	Samenkracht en burgerparticipattie	1.212	2	0	0	-1.210	1.692	2	1.692	2	-1.548	1.560	0	0	158	-1.401
T62	Wijkteams	6	0	0	0	-6	6	0	6	0	-6	3	0	0	0	-3
T63	Inkomensregelingen	1.344	51	0	0	-1.293	3.961	62	3.961	62	-4.152	4.174	41	305	308	-4.130
T64	Begeleide participatie	1.059	0	0	0	-1.059	778	0	778	0	-778	678	0	0	0	-678
T65	Arbeidsparticipatie	1.109	0	0	0	-1.109	998	11	998	11	-987	1.046	16	0	0	-1.030
T66	Maatwerkvoorziening WMO	807	0	0	0	-807	625	0	625	0	-625	640	0	0	0	-640
T671	Maatwerkdienstverlening volwassenen	5.980	0	0	0	-5.980	5.891	1	5.891	1	-5.862	4.682	7	0	28	-4.647
T672	Maatwerkdienstverlening jeugd	7.008	0	0	0	-7.008	7.335	0	7.335	0	-7.335	5.787	0	0	0	-5.787
T681	Geëscaleerde zorg volwassenen	3.062	0	0	0	-3.062	1.962	0	1.962	0	-1.962	1.777	0	0	0	-1.777
T682	Geëscaleerde zorg jeugd	389	0	0	0	-389	392	0	392	0	-392	354	0	0	0	-354
T71	Volksgezondheid	9	0	0	0	-9	11	2	11	2	-9	22	23	0	0	1
T73	Afval	838	0	0	0	-838	855	0	855	0	-855	855	0	0	0	-855
T74	Milieubeheer	63	216	0	0	154	27	221	27	221	194	37	240	0	0	203
Totaal GEB 8		**27.403**	**1.136**	**64**	**22**	**-26.309**	**29.142**	**1.214**	**29.142**	**1.214**	**-27.994**	**26.044**	**1.282**	**557**	**558**	**-24.761**
Totaal WIJK		**212.402**	**24.938**	**1.708**	**667**	**-188.504**	**231.051**	**25.867**	**231.051**	**25.867**	**-206.655**	**218.629**	**25.995**	**6.228**	**6.009**	**-192.852**
Totaal		**761.032**	**764.987**	**56.755**	**52.801**	**0**	**843.567**	**871.508**	**843.567**	**871.508**	**17.371**	**789.071**	**840.894**	**133.264**	**105.307**	**23.866**

Bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (SiSa tabel)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2022 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 9-3-2023

Verstrekker	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger		Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
JenV	A5	**Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme** Gemeenten		Naam hoofdcategorie *Aard controle n.v.t. Indicator: A5101*	Bestedingen (jaar T) komen overeen met activiteitenplan per hoofdcategorie (Ja/Nee) *Aard controle D1 Indicator: A5102*	Besteding uitvoering activiteiten (jaar T) per hoofdcategorie. Zelfstandige uitvoering (excl. SiSa tussen medeoverheden) *Aard controle R Indicator: A5103*	Cumulatieve besteding uitvoering activiteiten (t/m jaar T) per hoofdcategorie Vanaf SiSa 2021 Incl. SiSa tussen medeoverheden *Aard controle R Indicator: A5104*	Afwijking t.o.v. aanvraag overeengekomen (Ja/Nee) in (jaar T) per hoofdcategorie - bij Ja is indicator 06 verplicht *Aard controle n.v.t. Indicator: A5105*	Toelichting afwijking besteding (jaar T) volgens projectplan per hoofdcategorie *Aard controle n.v.t. Indicator: A5106*
			1	Analyse van de lokale problematiek met betrekking tot radicalisering en extremisme en de evaluatie van de aanpak van radicalisering en	Ja	129.800	129.800	Ja	Conform wijziging susbidiebesluit door ministerie op 22 december 2022
			2	Persoonsgerichte aanpak van geradicaliseerde personen;	Ja	10	1232.327	Ja	Conform wijziging susbidiebesluit door ministerie op 22 december 2022
			3	Opbouwen, behouden en faciliteren van een netwerk van personen en organisaties die betrokken zijn bij de preventie van radicalisering;	Ja	10	162.494	Ja	Conform wijziging susbidiebesluit door ministerie op 22 december 2022
			4	Deskundigheidsbevordering en voorlichting van personen en organisaties die betrokken zijn bij de preventie van radicalisering;	Ja	11.460	11.460	Ja	Conform wijziging susbidiebesluit door ministerie op 22 december 2022
			5	Preventie-activiteiten gericht op specifieke kwetsbare doelgroepen;	Ja	10	1141.820	Ja	Conform wijziging susbidiebesluit door ministerie op 22 december 2022
			6	Evalueren van de activiteiten die zijn verricht in het kader van het tegengaan van radicalisering, extremisme en	Ja	10	10	Ja	Conform wijziging susbidiebesluit door ministerie op 22 december 2022
				Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: A5107*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: A5108*				
				Ja	Ja				

JenV	A6	**Specifieke Uitkering Preventieve Aanpak tegen Ondermijning (onderdeel BOTOC)** Gemeenten	Totale besteding (jaar T) *Aard controle F/ Indicator: A6101*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) Tussentijds afstemmen van juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie ten laste van zowel provinciale als overige middelen *Aard controle n.v.t. Indicator: A6102*	Totale cofinanciering (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t. Indicator: A6103*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: A6104*		
			11.113.017	12.065.127	1405.128	Ja		
			Projectnaam/nummer *Aard controle n.v.t. Indicator: A6105*	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) - per project aangeven *Aard controle n.v.t. Indicator: A6106*	Toelichting op niet-afgeronde projecten en afwijking t.o.v. de toekenning - Bij afwijkingen is afstemming met ministerie verplicht *Aard controle n.v.t. Indicator: A6107*			
		1	Jeugd en Jongerenwerk 3.0	Ja				
		2	Stichting Arnhemse Straatcoaches	Ja				
		3	Preventief Interventie Team	Ja				
		4	Prospect4Cash	Ja				
		5	Informatieknooppunt Risicojeugd	Ja				
		6	Ingrijpen en Aanpakken	Ja				
JenV	**A9**	**Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme in 2021** Gemeenten	Naam hoofdcategorie *Aard controle n.v.t. Indicator: A3101*	Bestedingen (jaar T) komen overeen met activiteitenplan per hoofdcategorie (Ja/Nee) *Aard controle D1 Indicator: A3102*	Besteding uitvoering activiteiten (jaar T) per hoofdcategorie Zelfstandige uitvoering (excl. SiSa tussen medeoverheden) *Aard controle F/ Indicator: A3103*	Cumulatieve besteding uitvoering activiteiten (t/m jaar T) per hoofdcategorie Vanaf SiSa 2021 Incl. SiSa tussen medeoverheden *Aard controle F/ Indicator: A3104*	Afwijking t.o.v. aanvraag overeengekomen (Ja/Nee) in (jaar T) per hoofdcategorie - bij Ja is indicator 06 verplicht *Aard controle n.v.t. Indicator: A3105*	Toelichting afwijking besteding (jaar T) volgens projectplan per hoofdcategorie *Aard controle n.v.t. Indicator: A3106*
		1	Analyse van de lokale problematiek met betrekking tot radicalisering, (gewelddadig) extremisme en de evaluatie van de aanpak van radicalisering naar	Ja	10	15.938	Nee	
		2	Persoonsgerichte aanpak van geradicaliseerde personen;	Ja	10	1232.500	Nee	
		3	Opbouwen, behouden en faciliteren van een netwerk van personen en organisaties die betrokken zijn bij het signaleren van mogelijke	Ja	10	185.500	Nee	
		4	Deskundigheidsbevordering en voorlichting van personen en organisaties die direct betrokken zijn bij de lokale integrale aanpak;	Ja	10	163.633	Nee	

			5	Preventie-activiteiten voor radicaliserende personen en de directe omgeving;	Ja	10	10	Nee	
			6	Preventie-activiteiten die de weerbaarheid versterken van specifieke groepen en individuen die mogelijk vatbaar zijn voor radicalisering;	Ja	10	1150.000	Nee	
			7	Evalueren van de activiteiten die zijn verricht in het kader van het tegengaan van radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme.	Ja	10	10	Nee	
				Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: A9.07*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: A9.08*				
				Ja	Ja				
JenV	**A10**	**Regeling financiële impuls huisvesting grote gezinnen vergunninghouders** Gemeenten		Besteding aan beleidsdoelstelling (jaar T)? *Aard controle R Indicator: A10.01*	Cumulatieve besteding aan beleidsdoelstelling (t/m jaar T) *Aard controle R Indicator: A10.02*	Huisvesting gerealiseerd in (jaar T)? (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: A10.03*	Toelichting als bij één van de vorige indicatoren "nee" is ingevuld *Aard controle n. v. t. Indicator: A10.04*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: A10.05*	
				10	10	Nee	project niet gestart/geen uitstel	Ja	
JenV	**A13**	**Incidentele bijdrage ondersteuning naleving controle op coronatoegangsbewijzen** Gemeenten		Besteding in (jaar T) (zelfstandige uitvoering inclusief uitvoering door andere partijen, niet zijnde *Aard controle R Indicator: A13.01*	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: A13.02*	Correctie besteding (jaar T-1) Vanaf SiSa 2023 van toepassing i.v.m. SiSa tussen medeoverheden *Aard controle R Indicator: A13.03*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) in inclusief uitvoering door andere medeoverheden vanaf SiSa 2023 *Aard controle R Indicator: A13.04*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: A13.05*	
				1116.828	Ja	10	1116.828	Ja	
JenV	**A14**	**Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme in 2022** Gemeenten		Naam hoofdcategorie *Aard controle n. v. t. Indicator: A14.01*	Bestedingen (jaar T) komen overeen met activiteitenplan per hoofdcategorie (Ja/Nee) *Aard controle 01 Indicator: A14.02*	Besteding uitvoering activiteiten (jaar T) per hoofdcategorie Zelfstandige uitvoering (excl. SiSa tussen medeoverheden) *Aard controle R Indicator: A14.03*	Cumulatieve besteding uitvoering activiteiten (t/m jaar T) per hoofdcategorie Vanaf SiSa 2021 Incl. SiSa tussen medeoverheden *Aard controle R Indicator: A14.04*	Afwijking t.o.v. aanvraag overeengekomen (Ja/Nee) in (jaar T) per hoofdcategorie - bij Ja is indicator 06 verplicht *Aard controle n. v. t. Indicator: A14.05*	Toelichting afwijking besteding (jaar T) volgens projectplan per hoofdcategorie *Aard controle n. v. t. Indicator: A14.06*
			1	Analyse van de lokale problematiek met betrekking tot radicalisering, (gewelddadig) extremisme en de evaluatie van de aanpak van radicalisering naar	Ja	135.750	135.750	Nee	
			2	Persoonsgerichte aanpak van geradicaliseerde personen;	Ja	1363.249	1363.249	Nee	

			3	Opbouwen, behouden en faciliteren van een netwerk van personen en organisaties die betrokken zijn bij het signaleren van mogelijke	Ja	178.564	178.564	Nee	
			4	Deskundigheidsbevordering en voorlichting van personen en organisaties die direct betrokken zijn bij de lokale integrale aanpak;	Ja	113.264	113.264	Nee	
			5	Preventie-activiteiten voor radicaliserende personen en de directe omgeving;	Ja	155.000	155.000	Nee	
			6	Preventie-activiteiten die de weerbaarheid versterken van specifieke groepen en individuen die mogelijk vatbaar zijn voor radicalisering;	Ja	117.905	117.905	Nee	
			7	Evalueren van de activiteiten die zijn verricht in het kader van het tegengaan van radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme.	Ja	10	10	Nee	
				Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: A14/07*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: A14/08*				
				Ja	Ja				
JenV	**A16**	**Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne** Gemeenten		Vul in totaal cumulatief te ontvangen normbedrag per gerealiseerde plek per dag (GOO) 1 maart tot en met 14 oktober 2022 *Aard controle R Indicator: A15/01*	Vul in totaal cumulatief te ontvangen normbedrag per gerealiseerde plek per dag (GOO) met ingang van 15 oktober 2022 (jaar T) *Aard controle R Indicator: A15/02*	Vul in verschil werkelijke bestedingen ten opzichte van de gecombineerde uitkomst van A16/01 en A16/02 (jaar T) - uitzonderingsbepaling (GOO) *Aard controle R Indicator: A15/03*	Besteding (jaar T) tbv de transitie - uitgezonderd uitvoeringkosten *Aard controle R Indicator: A15/04*	Besteding (jaar T) uitvoeringskosten tbv de transitie *Aard controle R Indicator: A15/05*	Besteding (jaar T) uitgekeerde verstrekkingen (POO) *Aard controle R Indicator: A15/06*
				16.902.000	13.431.220	1701.748	10	10	1833.648
				Totaal bedrag vorderingen uitgekeerde verstrekkingen (jaar T) POO *Aard controle R Indicator: A15/07*	Vul in totaal te ontvangen normbedrag uitvoeringskosten per geregistreerde persoon waaraan in een maand een verstrekking is gedaan (POO) in (jaar T) *Aard controle R Indicator: A15/08*	Berekening totale besteding (jaar T) Som indicatoren 01 t/m 08 *Aard controle n.v.t. Indicator: A15/09*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t. Indicator: A15/10*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: A15/11*	
				10	1255.360	112.123.976	112.123.976	Nee	

JenV	**A17**	**Regeling specifieke uitkering voorkomen georganiseerde en ondermijnende jeugdcriminaliteit** Gemeenten	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: A17I01*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: A17I02*	Project afgerond in jaar T (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: A17I03*	Eventuele toelichting als bij de vorige indicator "nee" is ingevuld *Aard controle n. v. t.* *Indicator: A17I04*		
			10	10	Nee	project start in 2023		
FIN	**B2**	**Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek** Gemeenten	Aantal (potentieel) gedupeerden die in aanmerking komt voor ondersteuning (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: B2I01*	Cumulatief aantal (potentieel) gedupeerden die in aanmerking komt voor ondersteuning (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I02*	Aantal uitgewerkte plannen van aanpak in (jaar T) *Aard controle D2* *Indicator: B2I03*	Cumulatief aantal uitgewerkte plannen van aanpak (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I04*	Normbedragen voor a, b, d en f (ja/nee)(vanaf 2021) Nee: reeks 1/ Ja: reeks 2 *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I05*	Normbedragen voor e (ja/nee) (vanaf 2021) Nee: reeks 1/ Ja: reeks 2 *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I06*
			34	664	9	337	Nee	Nee
			Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I07*	**Reeks 1** Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel a, b, d en f (artikel 3) **Keuze werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I08*	**Reeks 1** Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdelen a, b, d en f (artikel 3) **Keuze werkelijke kosten** *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I09*			
			Nee	1305.887,00	1653.701,00			
			Reeks 1 Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel c (artikel 3) **Werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I10*	**Reeks 1** Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdeel c (artikel 3) **Werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I11*	**Reeks 1** Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e (artikel 3) **Keuze werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I12*	**Reeks 1** Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e (artikel 3) **Keuze werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I13*	**Reeks 1** Besteding (jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e met betrekking tot de kindregeling (artikel 3) **Werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I14*	**Reeks 1** Cumulatieve besteding (t/m jaar T) werkelijke kosten van onderdeel e met betrekking tot de kindregeling (artikel 3) **Werkelijke kosten** *Aard controle R* *Indicator: B2I15*
			1655.316	11.704.503	158.404	1158.541	10	10
			Reeks 2 Normbedrag onderdeel a x aantal (potentieel) gedupeerden (jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I16*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel a x aantal (potentieel) gedupeerde cumulatief (t/m **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I17*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel b x aantal plannen van aanpak (jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I18*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel b x aantal plannen van aanpak cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I19*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel d x aantal nazorgtrajecten (jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I20*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel d x aantal nazorgtrajecten cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I21*
			Reeks 2 Normbedrag onderdeel e (afhankelijk van aantal (potentieel) gedupeerden), indien nog niet eerder opgegeven (jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I22*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel e (afhankelijk van aantal (potentieel) gedupeerden), indien nog niet eerder opgegeven (t/m jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I23*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel f x aantal driegesprekken (jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I24*	**Reeks 2** Normbedrag onderdeel f x aantal driegesprekken cumulatief (t/m jaar T) (artikel 3) **Keuze normbedragen** *Aard controle R* *Indicator: B2I25*	**Totaal** Totale verantwoording (jaar T) voor de SPUK B2 regeling *Aard controle n. v. t.* *Indicator: B2I26*	
							11.019.607	

BZK	**C9**	**Specifieke uitkering woningbouwimpuls** **Tranche 1 t/m 3** Gemeenten	Projectnaamnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9101*	Aantal woningen waarvan bouw is gestart in (jaar T) komt overeen met fasering uit de projectaanvraag (Ja/Nee) - bij Nee is indicator 05 verplicht *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9102*	Aantal woningen waarvan de bouw gestart is cumulatief (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9103*	Uitvoering WBI-maatregelen verloopt conform fasering projectaanvraag (Ja/Nee) - bij Nee is indicator 05 verplicht *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9104*	Toelichting afwijkingen in faseringen (indicatoren 02 en 04) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9105*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle DZ* *Indicator: C9106*
			1 2021-0000089872	Ja	0	Nee	Reeds gestart met het voorbereiden van de werkzaamheden, eerder dan geraamd.	1845.872
			Kopie projectnaam/ nummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9107*	Cumulatieve opbrengsten (t/m jaar T) *Aard controle DZ* *Indicator: C9108*	Prijscategorieën woningen komen overeen met projectaanvraag (Ja/Nee) - bij Nee is indicator 10 verplicht *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9109*	Toelichting afwijking(en) prijscategorieën woningen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9110*	Aantal betaalbare woningen waarvan de bouw gestart is cumulatief (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9111*	Eindverantwoording/ project afgerond (ja/nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C9112*
			1 2021-0000089872	10	Ja		0	Nee
BZK	**C10**	**Tijdelijk besluit specifieke uitkering verbetering digitale dienstverlening** Gemeente en Provincies	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicator: C10101*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) vanaf verantwoordingsjaar 2020 tot *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C10102*	Project afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C10103*	Besteding (jaar T) (gedeeltelijk) verantwoord o.b.v. voorlopige toekenningen? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C10104*	Toelichting op niet-afgeronde projecten *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C10105*	
			1 164.654	1526.408	Ja	Ja		
BZK	**C11**	**Regeling procesgeld woondeal regio Arnhem-Nijmegen** Gemeente Arnhem	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: C11101*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C11102*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C11103*			
			1100.084	1210.975	Nee			
BZK	**C30**	**Specifieke uitkeringen proeftuinen aardgasvrije wijken 2e ronde** Gemeenten	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicator: C30101*	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) te laste van Rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C30102*	Aantal (t/m jaar T) aardgasvrij gemaakte bestaande woningen en andere gebouwen in de wijk *Aard controle DZ* *Indicator: C30103*	Aantal (t/m jaar T) aardgasvrij-readygemaakte bestaande woningen en andere gebouwen in de wijk *Aard controle DZ* *Indicator: C30104*	Aanvraag is volgens plan/aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee) Indicator 06 verplicht als hier 'Nee' wordt ingevuld *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C30105*	Eventuele toelichting op niet volgens plan/aanvraag uitgevoerde projecten Verplicht als bij indicator 05 'Nee' is ingevuld *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C30106*
			-155.577	10	0	0	Ja	N.v.t. nog niet in uitvoering
			Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C30107*					
			Nee					

BZK	C31	**Regeling vaststelling regels verstrekken eenmalige specifieke uitkering aan gemeenten huisvesting kwetsbare** Gemeenten	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: C3101*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3102*	Besteding (jaar T) aan projecten die niet zijn opgenomen in de toezegging *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3103*	Eventuele toelichting op niet volgens plan/aanvraag uitgevoerde projecten Verplicht als bij indicator 03 een bedrag is ingevuld *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3104*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3105*	
			1174.057	1245.438	10		Nee	

BZK	C32	**Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen** Gemeenten		Beschikkingsnummer /naam *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3201*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: C3202*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3203*	Start bouw activiteiten uiterlijk 31 augustus 2022 (Ja/Nee) *Aard controle D2* *Indicator: C3204*	Toelichting (verplicht als bij start bouw activiteiten (indicator 04) 'Nee' is ingevuld) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3205*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3206*
			1	SUVIS21-00905013	10	10	Ja		Nee
			2	SUVIS21-01084667	10	10	Ja		Nee
			3	SUVIS21-01084655	10	14.098	Ja		Nee
			4	SUVIS21-00904254	10	10	Ja		Nee
			5	SUVIS21-00903693	10	10	Ja		Nee
			6	SUVIS21-00904515	10	10	Ja		Nee
			7	SUVIS21-00904523	10	10	Ja		Nee
			8	SUVIS21-01058158	10	10	Ja		Nee
			9	SUVIS21-01006240	10	197.724	Ja		Nee
			10	SUVIS21-01038143	10	10	Nee	onderzoek/verzoek uitstel loopt	Nee
			11	SUVIS21-00903705	10	10	Ja		Nee
			12	SUVIS21-01139208	10	1599	Ja		Nee
			13	SUVIS21-01139674	10	1599	Ja		Nee
			14	SUVIS21-01139689	10	1599	Ja		Nee
			15	SUVIS21-01139767	10	1599	Ja		Nee
			16	SUVIS21-01139776	10	1599	Ja		Nee
			17	SUVIS21-01139781	10	1599	Ja		Nee
			18	SUVIS21-01139943	10	1599	Ja		Nee
			19	SUVIS21-01139966	10	1599	Ja		Nee
			20	SUVIS21-01140037	10	1599	Ja		Nee
			21	SUVIS21-01140053	10	1599	Ja		Nee
			22	SUVIS21-01140124	10	13.255	Ja		Nee
			23	SUVIS21-01140132	10	13.255	Ja		Nee
			24	SUVIS21-01187525	10	1599	Ja		Nee
			25	SUVIS21-01187533	10	1599	Ja		Nee
			26	SUVIS21-01187539	10	1599	Ja		Nee
			27	SUVIS21-01187545	10	1599	Ja		Nee
			28	SUVIS21-01188970	10	1599	Ja		Nee
			29	SUVIS21-01188978	10	1599	Ja		Nee
			30	SUVIS21-01188984	10	1599	Ja		Nee
			31	SUVIS21-03064282	10	10	Ja		Nee
			32	SUVIS21-03064374	10	10	Ja		Nee
			33	SUVIS21-03064362	10	10	Ja		Nee

	Kopie Beschikkingsnummer/Naam *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3207*	Zijn de begrotingsposten waarvoor een uitkering is aangevraagd uitgevoerd? (Ja/Nee/N. v. t.) *Aard controle D2* *Indicator: C3208*	Toelichting (verplicht als bij indicator 08 nee is ingevuld) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C3209*

			1	SUVIS21-00905013	N.v.t.					
			2	SUVIS21-01084667	N.v.t.					
			3	SUVIS21-01084655	N.v.t.					
			4	SUVIS21-00904254	N.v.t.					
			5	SUVIS21-00903693	N.v.t.					
			6	SUVIS21-00904515	N.v.t.					
			7	SUVIS21-00904523	N.v.t.					
			8	SUVIS21-01058158	N.v.t.					
			9	SUVIS21-01006240	N.v.t.					
			10	SUVIS21-01038143	N.v.t.					
			11	SUVIS21-00903705	N.v.t.					
			12	SUVIS21-01139208	N.v.t.					
			13	SUVIS21-01139674	N.v.t.					
			14	SUVIS21-01139689	N.v.t.					
			15	SUVIS21-01139767	N.v.t.					
			16	SUVIS21-01139776	N.v.t.					
			17	SUVIS21-01139781	N.v.t.					
			18	SUVIS21-01139943	N.v.t.					
			19	SUVIS21-01139966	N.v.t.					
			20	SUVIS21-01140037	N.v.t.					
			21	SUVIS21-01140053	N.v.t.					
			22	SUVIS21-01140124	N.v.t.					
			23	SUVIS21-01140132	N.v.t.					
			24	SUVIS21-01187525	N.v.t.					
			25	SUVIS21-01187533	N.v.t.					
			26	SUVIS21-01187539	N.v.t.					
			27	SUVIS21-01187545	N.v.t.					
			28	SUVIS21-01188970	N.v.t.					
			29	SUVIS21-01188978	N.v.t.					
			30	SUVIS21-01188984	N.v.t.					
			31	SUVIS21-03064282	N.v.t.					
			32	SUVIS21-03064374	N.v.t.					
			33	SUVIS21-03064362	N.v.t.					
BZK	**C41B**	**Regeling specifieke uitkering flexibele inzet woningbouw** SiSa tussen medeoverheden		Hieronder per regel één provincie(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B101*	Besteding (jaar T) aan flexibele ondersteuning, capaciteit en expertise *Aard controle R Indicator: C41B102*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) aan flexibele ondersteuning capaciteit en expertise *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B103*	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T) *Aard controle R Indicator: C41B104*	Aantal projecten dat (in jaar T) is geholpen met middelen *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B105*	Aantal projecten dat cumulatief (t/m jaar T) is geholpen met middelen *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B106*
			1	030005 Provincie Gelderland	1212.021	1212.021	1212.022	1	1
				Kopie provinciecode *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B107*	Cumulatief aantal (t/m jaar T) woningen dat in deze projecten wordt gerealiseerd *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B108*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: C41B109*			
			1	030005 Provincie Gelderland	0	Nee			

BZK	C43	**Regeling reductie energiegebruik woningen** Gemeenten	Beschikkingsnummer/naam *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4301*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: C4302*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle R* *Indicator: C4303*	Aantal bereikte woningen *Aard controle D1* *Indicator: C4304*	Toelichting *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4305*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4306*
			RREW2020-00452328/ C43	1330.378	1653.341	8.483	In totaal zijn 8483 huishoudens bereikt met de volgende middelen: Arnhem Aan bon (4175), Arnhem Aan tas (2500), Energiecoach (600), Woonwensenscan (330), project minima Malburgen (600) en via acties	Ja
			Totaal aantal bereikte huurwoningen *Aard controle D1* *Indicator: C4307*	Is minstens 70% van de uitgekeerde specifieke uitkering bestemd voor activiteiten als bedoeld in artikel 4, eerste lid, onder a, b of c van de regeling (Ja/Nee)? *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4308*				
			6.547	Ja				
BZK	**C47**	**Volkshuisvesting** Gemeenten	Deelplannaam *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4701*	Aantal woningen waarvan de herstructurering gestart is in (jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4702*	Aantal woningen waarvan de herstructurering gestart is (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4703*	Aantal volledig gerealiseerde geherstructureerde woningen (inclusief labelstappen) (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4704*	Besteding (jaar T) - per deelplan Zelfstandige uitvoering *Aard controle R* *Indicator: C4705*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per deelplan - inclusief uitvoering door derden vanaf sisa 2022 *Aard controle R* *Indicator: C4706*
		1	Arnhem-Oost	10	10	0	1274.131	1332.103
			Kopie deelplannaam *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4707*	Totale opbrengsten (jaar T) per deelplan Zelfstandige uitvoering *Aard controle R* *Indicator: C4708*	Cumulatieve opbrengsten (t/m jaar T) per deelplan - inclusief uitvoering door derden vanaf sisa 2022 *Aard controle R* *Indicator: C4709*	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T) per deelplan *Aard controle R* *Indicator: C4710*		
		1	*Arnhem-Oost*	110.000	110.000	1117.485		
			Zelfstandige uitvoering *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4711*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: C4712*				
			Ja	Nee				

BZK	C55	Aanpak energiearmoede	Het aantal huishoudens in huurwoningen aan wie energiebesparende voorzieningen zijn verstrekt die kunnen leiden tot vermindering van energiegebruik/de energierekening *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55101*	Besteding (jaar T) van de onder indicator 01 gemoeide kosten *Aard controle P* *Indicator: C55102*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) van de onder indicator 01 gemoeide kosten *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55103*	Het aantal huishoudens in koopwoningen aan wie energiebesparende voorzieningen zijn verstrekt die kunnen leiden tot vermindering van energiegebruik/de energierekening *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55104*	Besteding (jaar T) van de onder indicator 04 gemoeide kosten *Aard controle P* *Indicator: C55105*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) van de onder indicator 04 gemoeide kosten *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55106*
			274	1175.306	1175.306	5	19.227	19.227
			Het aantal huishoudens dat ondersteuning -bijvoorbeeld via advies aan huis- heeft gekregen in de vorm van advies over vermindering van het energiegebruik voor zijn specifieke woningen waar de bewoner direct zijn/haar energieverbruik mee heeft kunnen verminderen. *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55107*	Besteding (jaar T) van de onder indicator 07 gemoeide kosten *Aard controle P* *Indicator: C55108*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) van de onder indicator 07 gemoeide kosten *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55109*			
			804	1218.241	1218.241			
			Het aantal kleine gasbesparende maatregelen (w.o. radiatorfolie en tochtstrips) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55110*	Het aantal kleine elektriciteitsbesparende maatregelen (w.o. LED-lampen) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55111*	Het aantal grote(re) gasbesparende maatregelen (w.o. dakisolatie, vloerisolatie, spouwmuurisolatie etc.) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55112*	Het aantal grote(re) elektriciteitsbesparende maatregelen (w.o. vervangen koelkasten, wasmachines etc.) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55113*	Het aantal gegeven adviezen met directe verlaging energieverbruik/energierekening tot gevolg. *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55114*	Het aantal overige energierekening verlagende maatregelen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C55115*
			1.666	1.475	815	0	804	38
BZK	C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen	Beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56101*	Projectnaam *Aard controle n.v.t* *Indicator: C56102*	Besteding (jaar T) per project *Aard controle P* *Indicator: C56103*	Cumulatieve bestedingen (t/m jaar T) - per project Inclusief uitvoering door derde vanaf SiSa 2022 *Aard controle P* *Indicator: C56104*	Aantal woonruimten en verblijfsruimten waarvan de werkzaamheden zijn gestart in (jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56105*	Aantal volledig gerealiseerde woonruimten en verblijfsruimten (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56106*
		1	*RHA2021-02276361*	*Uitbreiding Woonwagenlocaties Arnhem*	187.730	187.730	0	0
		2	*RHA2021-02276353*	*Flexwonen Arnhem*	10	10	0	0
			Kopie Projectnaam *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56107*	Opbrengsten jaar T *Aard controle P* *Indicator: C56108*	Cumulatieve opbrengsten (t/m jaar T) *Aard controle P* *Indicator: C56109*	Opgevoerde kostenactiviteiten zoals opgenomen in de aanvraag zijn onveranderd (t/m jaar T) (Ja/Nee) *Aard controle P* *Indicator: C56110*	De uitvoering loopt volgens de planning (ja/nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56111*	Zelfstandige uitvoering (ja/nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56112*
		1	*Uitbreiding Woonwagenlocaties Arnhem*	10	10	Ja	Ja	Ja
		2	*Flexwonen Arnhem*	10	10	Ja	Nee	Ja

			Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56I13*	Zijn binnen twee jaar na de datum van toekenning van de uitkering onomkeerbare stappen gezet? *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C56I14*				
			Nee	n.v.t.				
BZK	**C62**	**Specifieke uitkering aan gemeenten voor de bekostiging van de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen van gedupeerden door de toeslagenaffaire**	Gederfde opbrengsten (jaar T) die voortvloeien uit het kwijtschelden van gemeentelijke belastingen *Aard controle R* *Indicator: C62I03*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C62I04*				
			12.078	Nee				
BZK	**C85**	**Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen** Gemeenten	Projectnaam *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C85I01*	Cumulatief aantal flex- of transformatiewoningen gerealiseerd per project (t/m jaar T) - betreft totalen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C85I02*	Cumulatief aantal woningen gerealiseerd voor Ontheemden of vergunninghouders per project *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C85I03*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project - inclusief uitvoering door derden *Aard controle R* *Indicator: C85I04*	Cumulatieve opbrengsten (t/m jaar T) per project - inclusief uitvoering door derden *Aard controle R* *Indicator: C85I05*	
		1	flexwoningen Arnhem	0	0	10	10	
			Kopie projectnaam *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C85I06*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C85I07*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: C85I08*			
		1	*flexwoningen Arnhem*	Ja	Nee			
BZK	**V3**	**Verzameluitkering**	Besteding aan het brede beleidsdoel van het ministerie van BZK ter hoogte van het beschikte bedrag (Ja/Nee)? *Aard controle D1* *Indicator: V3I01*					
			Nee					

OCW	D8	**Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)** Gemeenten	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 159, eerste lid WPO) *Aard controle R* *Indicator: D8I01*	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 158 WPO) *Aard controle R* *Indicator: D8I02*	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform *Aard controle R* *Indicator: D8I03*	Correctie besteding (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicator: D8I04*	Opgebouw de reserve ultimo (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicator: D8I05*	
			I4.584.720	I2.193.134	I520.982	-I239.668	I1.364.826	
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D8I06*	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid **Bedrag** *Aard controle R* *Indicator: D8I07*	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D8I08*	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid **Bedrag** *Aard controle R* *Indicator: D8I09*	In 2022 opgebouw de reserve om mee te nemen naar volgende vierjarige periode **Bedrag** *Aard controle R* *Indicator: D8I10*	
			1					
OCW	D10	**Volwasseneneducatie** Contactgemeenten	Verstrekte uitkering (jaar T) (inclusief eventuele prijsbijstelling) *Aard controle R* *Indicator: D10I01*	Reservering educatie voorgaand jaar (jaar T-1) [beschikking OCW] *Aard controle R* *Indicator: D10I02*	Totaal beschikbare middelen educatie (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: D10I03*	Besteding (jaar T) van educatie *Aard controle R* *Indicator: D10I04*	Reservering besteding van educatie in (jaar T) voor volgend kalenderjaar (jaar T+1) Bij lagere besteding dan beschikbare middelen *Aard controle R* *Indicator: D10I05*	Onttrekking besteding van educatie in (jaar T) van volgend kalenderjaar (jaar T+1) Bij hogere besteding dan beschikbare middelen *Aard controle R* *Indicator: D10I06*
			I1.734.717	I104.519	I1.839.236	I1.499.705	I339.531	I0
OCW	D11	**Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie** Contactgemeenten	Besteding (jaar T) contact gemeente *Aard controle R* *Indicator: D11I01*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D11I02*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D11I03*			
			I17.358	I17.358	Nee			
OCW	D12	**Regionale meld- en coördinatiefunctie** **Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten** Regeling vsv voor de jaren 2021 Contactgemeenten	Besteding (jaar T) contactgemeente *Aard controle R* *Indicator: D12I01*	Opgebouw de reserve ultimo (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicator: D12I02*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D12I03*			
			I855.236	I112.391	Nee			
OCW	D12A	**Regionaal programma voortijdig schoolverlaten** **Besluit regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten** Regeling vsv voor de jaren 2021 Contactgemeenten	Besteding (jaar T) contactgemeente *Aard controle R* *Indicator: D12A01*	Besteding aan contactschool (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: D12A02*	Totale besteding (jaar T) van educatie (automatisch *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D12A03*	Opgebouw de reserve ultimo (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicator: D12A04*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: D12A05*	
			I371.000	I0	I371.000	I373	Nee	

OCW	D14	**Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen**	Besteding (jaar T) maatregelen artikel 3, lid 2, a t/m e samen opgeteld *Aard controle R Indicator: D14101*	Besteding (jaar T) voor tijdelijke extra huur van bestaande huisvesting indien deze extra huisvesting nodig is voor de uitvoering van maatregelen die scholen of gemeenten in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs nemen *Aard controle R Indicator: D14102*	Besteding (jaar T) voor ambtelijke capaciteit van de gemeente of inkoop van expertise voor de uitvoering van het Nationaal Programma Onderwijs *Aard controle R Indicator: D14103*	Correctie besteding (jaar T-1) *Aard controle R Indicator: D14104*	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1) *Aard controle R Indicator: D14105*	
			11.935.157	10	1303.475	10	1628.459	
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n. v. t. Indicator: D14106*	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering gemeenten t.b.v. het Nationaal Programma *Aard controle R Indicator: D14107*	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n. v. t. Indicator: D14108*	Van andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering gemeenten t.b.v. het Nationaal Programma *Aard controle R Indicator: D14109*		
		1						
OCW	D19	**Tijdelijke onderwijshuisvesting ontheemden**	Besteding ten laste van Rijksmiddelen (jaar T) *Aard controle R Indicator: D19101*	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen(t/m *Aard controle n. v. t. Indicator: D19102*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: D19103*			
			121.417	121.471	Nee			
OCW	D21	**Specifieke uitkering Impuls Jongerencultuur**	Naam instelling of samenwerkingsverband *Aard controle n. v. t. Indicator: D21101*	Besteding (jaar T) per instelling of samenwerkingsverband *Aard controle R Indicator: D21102*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per instelling of samenwerkingsverband *Aard controle R Indicator: D21103*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: D21104*	Eventuele toelichting *Aard controle n. v. t. Indicator: D21105*	
		1	St. Soulcypher	10	10	Nee	Hiphophub	
		2	St Generale Oost	10	10	Nee	Jongerenateliers	
		3	St Rozet	10	10	Nee	Graffiti vrijplaats	
IenW	E3	**Subsidieregeling sanering verkeerslawaai** **Subsidieregeling sanering verkeerslawaai** Provincies, gemeenten en gemeenschappelijke regelingen (Wgr)	Hieronder per regel één beschikkingsnummer en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie *Aard controle n. v. t. Indicator: E3101*	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen *Aard controle R Indicator: E3102*	Overige bestedingen (jaar T) *Aard controle R Indicator: E3103*	Besteding (jaar T) door meerwerk dat o.b.v. art. 126 Wet geluidshinder ten laste van het Rijk komt *Aard controle R Indicator: E3104*	Correctie over besteding (t/m jaar T) *Aard controle R Indicator: E3105*	Kosten ProRail (jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van Rijksmiddelen *Aard controle R Indicator: E3106*

			1	BSW22/00316	0	0	0	0	0
			2	IenW/BSK-2020/16764	0	0	0	0	0
			3	IenW/BSK-2021/14778	0	0	0	0	0
				Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n. v. t. Indicator: E3/07*	Cumulatieve bestedingen ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle n. v. t. Indicator: E3/08*	Cumulatieve overige bestedingen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle n. v. t. Indicator: E3/09*	Cumulatieve Kosten ProRail (t/m jaar T) als bedoeld in artikel 25 lid 4 van deze regeling ten laste van Rijksmiddelen Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle n. v. t. Indicator: E3/10*	Correctie over besteding kosten ProRail (t/m jaar T) *Aard controle R Indicator: E3/11*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: E3/12*
			1	*BSW22/00316*	0	0	0		Nee
			2	*IenW/BSK-2020/16764*	19.600	32.795	0		Ja
			3	*IenW/BSK-2021/14778*	0	0	0		Nee
IenW	**E20**	**Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021** Provincies en Gemeenten		Besteding (jaar T) *Aard controle R Indicator: E20/01*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t. Indicator: E20/02*	Cumulatieve cofinanciering (t/m jaar T) *Aard controle R Indicator: E20/03*	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) *Aard controle n. v. t. Indicator: E20/04*		
				16.370	908.866	454.433	Nee		
				Naam/nummer per maatregel *Aard controle n. v. t. Indicator: E20/05*	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: E20/06*	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheids-maatregelen per type maatregel (stuks, meters) *Aard controle n. v. t. Indicator: E20/07*	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk *Aard controle n. v. t. Indicator: E20/08*		
			1	115 Aanleg van een rotonde binnen de bebouwde kom | aantal in st	Nee	2	in 2021 gedaan.		
			2	109 Aanleg van verticale elementen voor korte rechtstanden | aantal in st	Nee	0			
			3	110 Aanleg van een uitritconstructie van zijstraat GOW naar 30 km/uur-zone | aantal in st	Nee	0			
			4	112 Inrichten van een schoolzone door snelheidsbeïnvloedende maatregelen | aantal in st	Nee	0			
			5	113 Saneren van langsparkeren of parkeerstroken langs de	Ja	1			
			6	207 Aanleg van een vrijliggend fiets-/bromfietspad op een 50 km/uur weg of een 80 km/uur weg | aantal in meters	Nee	0			

		7	215 Aanleg van een rotonde binnen de bebouwde kom (aantal in st	Nee	0			
IenW	**E44**	**Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021-2027**	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicator: E44#01*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#02*	Besteding (jaar T) ten laste van cofinanciering *Aard controle R* *Indicator: E44#03*	Besteding (t/m jaar T) cofinanciering cumulatief *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#04*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#05*	
			10	10	10	10	Nee	
			Naam/nummer maatregel *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#06*	Maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) - per maatregel *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#07*				
		1	maatregelen zijn nog niet gestart	Nee				
			Zelfstandige uitvoering *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#08*	Correctie besteding (jaar T-1) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E44#09*				
			Nee					
IenW	**E50**	**Bodemsanering Grondwal Bethaniënstraat Arnhem**	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: E50#01*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E50#02*	Bestedingen (jaar T) komen overeen met ingediende projectplan (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E50#03*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: E50#04*		
			146.432	146.432	Ja	Nee		

IenW	E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord	Beschikkingsnummer / naam *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I01*	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen *Aard controle R* *Indicator: E53I02*	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I03*	Daadwerkelijke startdatum van het project (dd/mm/jj) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I04*	Daadwerkelijke einddatum van het project (dd/mm/jj) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I05*	Ervaringen binnen 3 maanden na afronding project gedeeld (ja/nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I06*
		1	SPUKSLA-21-01876674	10	10	1-10-2022	30-9-2023	Nee
		2	SPUKSLA-21-02261480	1174.243	1174.243	8-2-2022	23-5-2022	Ja

	Kopie beschikkingsnummer /naam *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I07*	Jaar waarin het project is opgenomen in een decentraal uitvoeringsplan *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I08*
1	SPUKSLA-21-01876674	2022
2	SPUKSLA-21-02261480	2022

Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E53I09*
Nee

IenW	E58	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem overbruggingsjaar 2021	Projectnaam / nummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E58I01*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: E58I02*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E58I03*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E58I04*	Correctie besteding (jaar T-1) *Aard controle R* *Indicator: E58I05*	Project afgerond (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E58I06*
		1	5000005023	169.501	169.501	Ja	10	Nee

Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: E58I07*
Nee

IenW	E83	**Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022**		Projectnaam / nummer *Aard controle n.v.t. Indicator: E83101*	Besteding (jaar T) per project *Aard controle R Indicator: E83102*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: E83103*	Correctie Jaar T-1 per project ivm SiSa tussen medeoverheden (Jaar T-1) *Aard controle R Indicator: E83104*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) per project *Aard controle n.v.t. Indicator: E83105*
			1	5000005458	156.428	Ja	10	156.428
				Kopie projectnaam / nummer *Aard controle n.v.t. Indicator: E83106*	Uitvoering is volgens aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee), zo nee geef in indicator 08 de reden *Aard controle n.v.t. Indicator: E83107*	Optionele toelichting. Verplicht als bij 07 nee is ingevuld *Aard controle n.v.t. Indicator: E83108*	Project afgerond (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: E83109*	
			1	5000005458	Ja		Nee	
				Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: E83110*				
				Nee				
IenW	E84	**Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-** Provincies en Gemeenten		Besteding (jaar T) *Aard controle R Indicator: E84101*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t. Indicator: E84102*	Cumulatieve eigen bijdrage en externe financiering (t/m jaar T) *Aard controle R Indicator: E84103*	Project afgerond (alle maatregelen) in (jaar T) *Aard controle n.v.t. Indicator: E84104*	
				10	10	10	Nee	
				Naam/nummer per maatregel *Aard controle n.v.t. Indicator: E84105*	Per maatregel, maatregel afgerond in (jaar T)? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t. Indicator: E84106*	De hoeveelheid opgeleverde verkeersveiligheids-maatregelen per type maatregel (stuks, meters) *Aard controle n.v.t. Indicator: E84107*	Eventuele toelichting, mits noodzakelijk *Aard controle n.v.t. Indicator: E84108*	
			1	317 Vervangen verharding fietspad\aantal in Meters	Nee	0		
			2	337 Aanleg van een fietsstraat op een 30 km/h weg\aantal in Meters	Nee	0		

SZW	G2	**Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2022** Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (**PW**) *Aard controle R* *Indicator: G2101*	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (**PW**) *Aard controle R* *Indicator: G2102*	Besteding (jaar T) **IOAW** Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (**IOAW**) *Aard controle R* *Indicator: G2103*	Baten (jaar T) **IOAW** (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (**IOAW**) *Aard controle R* *Indicator: G2104*	Besteding (jaar T) **IOAZ** Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (**IOAZ**) *Aard controle R* *Indicator: G2105*	Baten (jaar T) **IOAZ** (exclusief Rijk) Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (**IOAZ**) *Aard controle R* *Indicator: G2106*
			I 101.453.891	I 2.237.806	I 4.434.608	I 40.930	I 244.787	I 1.203
			Besteding (jaar T) **Bbz 2004** levensonderhoud Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud) (**Bbz** *Aard controle R* *Indicator: G2107*	Baten (jaar T) **Bbz 2004** levensonderhoud Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud) (**Bbz** *Aard controle R* *Indicator: G2108*	Baten (jaar T) **WWIK** (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (**WWIK**) *Aard controle R* *Indicator: G2109*	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (**PW**) *Aard controle R* *Indicator: G2110*	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (**PW**) *Aard controle R* *Indicator: G2111*	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet in (jaar T) i.v.m. Gemeente Participatiewet (**PW**) *Aard controle R* *Indicator: G2112*
			I 946.873	I 44.430	I 596	I 3.318.239	I 0	I 24.656
			Mutaties (dotaties en vrijval) voorziening dubieuze debiteuren als gevolg van kwijt te schelden schulden gebundelde uitkering Participatiewet (jaar T) i.v.m. Gemeente Participatiewet (**PW**) *Aard controle D2* *Indicator: G2113*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: G2114*				
			I 6.704	Ja				
SZW	G3	**Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend kapitaalverstrekking)_gemeentedeel 2022** **Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004** Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G3101*	Baten (jaar T) vanwege vanaf 1 januari 2020 verstrekt kapitaal (exclusief Rijk) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G3102*	Baten vanwege vóór 1 januari 2020 verstrekt kapitaal (exclusief Rijk) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G3103*	Besteding (jaar T) Bob Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G3104*	Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G3105*	Besteding (jaar T) onderzoekskosten artikel 52, eerste lid, onderdeel b, Bbz 2004 (Bob) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G3106*
			I 81.196	I 27.402	I 107.308	I 0	I 0	I 0

				BBZ vóór 2020 - levensonderhoud (exclusief BOB) Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ in (jaar T) (exclusief BOB) i.v.m. kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente *Aard controle R Indicator: G3107*	BBZ vóór 2020 - kapitaalverstrekking (exclusief BOB) Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in (jaar T) (exclusief BOB) i.v.m. kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente *Aard controle R Indicator: G3108*	BBZ vóór 2020 - levensonderhoud en kapitaalverstrekkingen (BOB) Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud BBZ en achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BOB in (jaar T) i.v.m. Gemeente *Aard controle R Indicator: G3109*	BBZ vanaf 2020 - kapitaalverstrekking Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen kapitaalverstrekkingen BBZ in (jaar T) i.v.m. kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente *Aard controle R Indicator: G3110*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t. Indicator: G3111*	
				1712	15.242	10	10	Ja	
SZW	G4	**Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers** Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over Tozo (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op		Welke regeling betreft het? *Aard controle n. v. t. Indicator: G4101*	Besteding (jaar T) levensonderhoud Gemeente *Aard controle R Indicator: G4102*	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking Gemeente *Aard controle R Indicator: G4103*	Baten (jaar T) levensonderhoud Gemeente *Aard controle R Indicator: G4104*	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (aflossing) Gemeente *Aard controle R Indicator: G4105*	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (overig) Gemeente *Aard controle R Indicator: G4106*
			1	Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)	14.579	10	1104.198	17.454	1271
			2	Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)	10	10	147.462	1225.196	15.975
			3	Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)	19.674	10	187.416	180.592	1681
			4	Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)	116.660	10	15.508	14.292	10
			5	Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)	111.123	10	121.092	15.116	10
			6	Totaal	142.036	10	1265.676	1322.650	16.927
				Kopie regeling *Aard controle n. v. t. Indicator: G4107*	Aantal besluiten levensonderhoud (jaar T) Gemeente *Aard controle R Indicator: G4108*	Aantal besluiten kapitaalverstrekking (jaar T) Gemeente *Aard controle R Indicator: G4109*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) Gemeente *Aard controle n. v. t. Indicator: G4110*		
			1	Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)	0	0	Ja		
			2	Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)	0	0	Ja		
			3	Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)	0	0	Ja		
			4	Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)	0	0	Ja		
			5	Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)	0	0	Ja		
			6	Totaal	0	0			

			Kopie regeling *Aard controle n.v.t.* *Indicator: G4I11*	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking Tozo buitenland (gemeente Maastricht) *Aard controle R* *Indicator: G4I12*	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking Tozo buitenland (gemeente Maastricht), aflossing *Aard controle R* *Indicator: G4I13*	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking Tozo buitenland (gemeente Maastricht), overig *Aard controle R* *Indicator: G4I14*	Uitvoeringskosten (jaar T) uitvoering Tozo buitenland (gemeente Maastricht) *Aard controle R* *Indicator: G4I15*	
			1 Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)					
			2 Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)					
			3 Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)					
			4 Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)					
			5 Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)					
			6 Totaal	10	10	10	10	
			Kopie regeling *Aard controle n.v.t.* *Indicator: G4I16*	Levensonderhoud - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden levensonderhoud Tozo in jaar T i.v.m. kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G4I17*	Levensonderhoud- Mutaties (dotaties en vrijval) voorziening dubieuze debiteuren (jaar T) als gevolg van kwijt te schelden schulden levensonderhoud Tozo i.v.m. kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente *Aard controle D2* *Indicator: G4I18*	Kapitaalverstrekkingen - Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden van achterstallige betalingen op kapitaalverstrekkingen Tozo in jaar T i.v.m. kinderopvangtoeslagaffaire Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G4I19*		
			1 Tozo 1 (1 mrt tot 1 juni 2020)	11.712	1690	10		
			2 Tozo 2 (1 juni tot 1 oktober 2020)	10	10	110.192		
			3 Tozo 3 (1 oktober 2020 tot 1 april 2021)	10	10	10		
			4 Tozo 4 (geldend van 1 april 2021 tot 1 juli 2021)	10	10	10		
			5 Tozo 5 (geldend van 1 juli tot 1 oktober 2021)	10	10	10		
			6 Totaal	1.712	690	10.192		
SZW	**G10**	**Wet inburgering 2021_ gemeentedeel 2022** Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over Wet inburgering 2021 (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr	Besteding (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G10I01*	Baten (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G10I02*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) Gemeente *Aard controle n.v.t.* *Indicator: G10I03*			
			1610.640	10	Ja			

SZW	G12	**Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire_ gemeentedeel** Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Bijzondere bijstand in (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G12101*	Gederfde baten die voortvloeien uit kwijtschelden schulden Wet Inburgering van 13 september 2012 in (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G12102*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) Gemeente *Aard controle n.v.t.* *Indicator: G12104*				
			12.280	10	Ja				
SZW	G13	**Onderwijsroute 2022_ deel gemeente** Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel (jaar T),ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van	Bestedingen onderwijsroute (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G13101*	Baten onderwijsroute (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G13102*	Bestedingen overige voorzieningen (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G13103*	Baten overige voorzieningen (jaar T) Gemeente *Aard controle R* *Indicator: G13104*	Volledig zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) Aard controle n.v.t. Indicator: G13105		
			10	10	10	10	Ja		
VWS	H1	**Ministeriële regeling heroïnebehandeling** Gemeenten	Feitelijke bezetting behandelplaatsen (jaar T) **Afspraak** *Aard controle D1* *Indicator: H1101*	Feitelijke bezetting behandelplaatsen (jaar T) **Realisatie** *Aard controle D1* *Indicator: H1102*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H1103*				
			24	22	1749.434				
VWS	H4	**Regeling specifieke uitkering stimulering sport** Gemeenten	Ontvangen Rijksbijdrage (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H4101*	Totale werkelijke berekende subsidie *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H4102*					
			13.813.028	13.072.087					
			Activiteiten *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H4103*	Totale werkelijke berekende subsidie per project (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H4104*	Werkelijke besteding voor de activiteiten inclusief btw x 17,5% (jaar T) **Onroerende zaken** *Aard controle R* *Indicator: H4105*	Werkelijke besteding voor de activiteiten inclusief btw x 17,5% (jaar T) **roerende zaken** *Aard controle R* *Indicator: H4106*	Werkelijke besteding voor de activiteiten inclusief btw x 17,5% (jaar T) **overige kosten** *Aard controle R* *Indicator: H4107*	Toelichting - Verplicht als het een activiteit betreft welke NIET in de toekenning meegenomen is *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H4108*	
		1	Exploitatie Vastgoed Sport	182.866	10	182.866	10		
		2	Exploitatie Sportbedrijf	11.145.648	10	10	11.145.648		
		3	Investeringen Sportbedrijf	1572.976	10	10	1572.976		
		4	Exploitatie Overhead (Bedrijfsvoering)	1535.150	10	10	1535.150		
		5	Investeringen SBR-Sport	1382.843	1382.843	10	10		
		6	Investeringen Vastgoed-Sport	1146.760	1146.760	10	10		
		7	Investeringen SBR-Sporthallen	1205.844	1205.844	10	10		

VWS	H7	**Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling** Gemeenten	Projectnaam/nummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7I01*	Besteding (jaar T) **Zelfstandige uitvoering** *Aard controle R* *Indicator: H7I02*	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Inclusief uitvoering door derde vanaf SiSa 2021 Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle R* *Indicator: H7I03*	Project is volgens plan/aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7I04*	Toelichting *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7I05*	
		1	SPUK GHNT MDA++ 2.0 Regio Arnhem 2020 - 2021/ 330820	135.234	184.444	Ja		
			Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7I06*	Projectwerkzaamheden afgerond? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7I07*				
			Ja	Ja				
VWS	**H7B**	**Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling** SiSa tussen medeoverheden	Projectnaam/nummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7B01*	Hieronder per regel één gemeente(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle R* *Indicator: H7B02*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H7B03*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle R* *Indicator: H7B04*	Project is volgens plan/aanvraag uitgevoerd (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7B05*	Toelichting *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7B06*
		1	SPUK GHNT Versterken lokale teams en samenwerking Veilig Thuis 2020 - 2021/ 330836	060200 Gemeente Apeldoorn	10	10	Ja	
			Projectwerkzaamheden afgerond? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H7B07*					
			Ja					

VWS	H8	**Regeling Sportakkoord 2020-2022**	Beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H8\01*	Totaal bedrag volgens beschikking *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H8\02*	Besteding aanstellen sportformateur (jaar T) **Gerealiseerd** *Aard controle R* *Indicator: H8\03*	Besteding uitvoering sportakkoord (jaar T) **Gerealiseerd** *Aard controle R* *Indicator: H8\04*	Cumulatieve besteding aanstellen sportformateur (t/m jaar T) **Gerealiseerd** *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H8\05*	Cumulatieve besteding uitvoering sportakkoord (t/m jaar T) **Gerealiseerd** *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H8\06*
		1	1034127	1340.569	10	1236.423	10	1333.542
		2	1042031	1150.866	10	10	10	10
			Kopie beschikkingsnummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H8\07*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H8\08*				
		1	1034127	Ja				
		2	1042031	Nee				
VWS	H10	**Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie gesloten jeugdhulp 2020**	Aantrekken projectleider en ondersteunend personeel (volgens lid 2 sub a) uitgevoerd? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\01*	Opstellen bovenregionaal plan (volgens lid 2 sub b) uitgevoerd? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\02*	Opstellen strategisch vastgoedplan (volgens lid 2 sub c) uitgevoerd? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\03*	Toelichting (indien bij indicatoren 01, 02 en 03 Nee is ingevuld is toelichting verplicht) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\04*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit aantrekken projectleider en ondersteunend personeel (volgens lid 2 sub a en de restricties benoemd in lid 3) *Aard controle R* *Indicator: H10\05*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit aantrekken projectleider en ondersteunend personeel (volgens lid 2 sub a en de restricties benoemd in lid 3) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\06*
			Ja	Ja	Ja		10	10
			Besteding (jaar T) realisatie activiteit opstellen bovenregionaal plan (volgens lid 2 sub b en de restricties benoemd in lid 3) *Aard controle R* *Indicator: H10\07*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit opstellen bovenregionaal plan (volgens lid 2 sub b en de restricties benoemd in lid 3) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\08*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit opstellen strategisch vastgoedplan (volgens lid 2 sub c en de restricties benoemd in lid 4) *Aard controle R* *Indicator: H10\09*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit opstellen strategisch vastgoedplan (volgens lid 2 sub c en de restricties *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\10*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit afstoten (lid 2 sub d) *Aard controle R* *Indicator: H10\11*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit afstoten (lid 2 sub d) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\12*
			10	1147.529	16.092	16.092	10	10
			Besteding (jaar T) realisatie activiteit verbouwen (lid 2 sub e) *Aard controle R* *Indicator: H10\13*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit verbouwen (lid 2 sub e) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\14*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit vervangende nieuwbouw (lid 2 sub f) *Aard controle R* *Indicator: H10\15*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit vervangende nieuwbouw (lid 2 sub f) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\16*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H10\17*	
			1300.000	1300.000	10	10	Nee	
VWS	H12	**Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken**	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H12\01*	Is voldaan aan de uitvoering van het lokale preventieakkoord of aanpak? *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H12\02*	Eindverantwoording? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H12\03*			
			1160.000	Ja	Nee			

VWS	H14B	**SPUK expertisecentra jeugdhulp** SiSa tussen medeoverheden	Hieronder per regel één (code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H14B101*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H14B102*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H14B103*	Eindverantwoording? (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H14B104*	Optionele toelichting *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H14B105*	
			1 060268 Gemeente Nijmegen	10	10	Nee	Vermoedelijk Nijmegen. Er is (nog) geen beschikking of bedrag ontvangen.	

VWS	H20	**Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie residentiële jeugdhulp 2021**	Betreft naam onderdeel *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20101*	Aantrekken projectleider en ondersteunend personeel (volgens art. 4 lid 2 sub a) uitgevoerd? (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20102*	Opstellen bovenregionaal plan (volgens art. 4 lid 2 sub b) uitgevoerd? (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20103*	Opstellen strategisch vastgoedplan (volgens art. 4 lid 2 sub c) uitgevoerd? (Ja/Nee) *Aard controle n. v. t* *Indicator: H20104*	Toelichting (indien bij indicatoren 02, 03 en 04 Nee is ingevuld is toelichting verplicht) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20105*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit aantrekken projectleider en ondersteunend personeel (volgens art. 4 lid 2 sub a en de restricties benoemd art. 5 in lid *Aard controle R* *Indicator: H20106*
			1 Vastgoedtransitie open driemilieusvoorzieningen	Ja	Ja	Ja		10
			2 Ombouw van separeerruimten of ontwikkeling van relationele beveiliging	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
			Kopie naam onderdeel *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20107*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit aantrekken projectleider en ondersteunend personeel (volgens art. 4 lid 2 sub a en de restricties benoemd in art. 5 lid *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20108*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit opstellen bovenregionaal plan (volgens art. 4 lid 2 sub b en de restricties benoemd in art. 5 lid 2) *Aard controle R* *Indicator: H20109*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit opstellen bovenregionaal plan (volgens art. 4 lid 2 sub b en de restricties benoemd in art. 5 lid 2) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20110*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit opstellen strategisch vastgoedplan (volgens art. 4 lid 2 sub c en de restricties in art. 5 benoemd in lid 3) *Aard controle R* *Indicator: H20111*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit opstellen strategisch vastgoedplan (volgens art. 4 lid 2 sub c en de restricties in art. 5 benoemd in lid 3) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20112*
			1 Vastgoedtransitie open driemilieusvoorzieningen	10	188.438	106.241	157.701	157.701
			2 Ombouw van separeerruimten of ontwikkeling van relationele beveiliging	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
			Kopie naam onderdeel *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20113*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit afstoten (art. 4 lid 2 sub d) *Aard controle R* *Indicator: H20114*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit afstoten (art. 4 lid 2 sub d) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20115*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit verbouwen (art. 4 lid 2 sub e) *Aard controle R* *Indicator: H20116*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit verbouwen (art. 4 lid 2 sub e) *Aard controle n. v. t.* *Indicator: H20117*	Besteding (jaar T) realisatie activiteit vervangende nieuwbouw (art. 4 lid 2 sub f) *Aard controle R* *Indicator: H20118*
			1 Vastgoedtransitie open driemilieusvoorzieningen	10	10	10	10	10

			2	Ombouw van separeerruimten of ontwikkeling van relationele beveiliging	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
				Kopie naam onderdeel *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20119*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit vervangende nieuwbouw (art. 4 lid 2 sub f) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20120*	Activiteit Ombouw separeerruimten gerealiseerd (art. 4 lid 1 sub b) (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20121*	Activiteit Ontwikkeling relationele beveiliging als de instelling niet meer beschikt over een separeerruimte (art. 4 lid 1 sub b) (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20122*	Besteding realisatie activiteit ombouw separeerruimten in (jaar T) (art. 4 lid 1 sub b) *Aard controle R* *Indicator: H20123*	Cumulatie besteding (t/m jaar T) ombouw separeerruimte (art. 4 lid 1 sub b) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20124*
			1	Vastgoedtransitie open driemilieusvoorzieningen	10	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
			2	Ombouw van separeerruimten of ontwikkeling van relationele beveiliging	n.v.t.				
				Kopie naam onderdeel *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20125*	Besteding realisatie activiteit ontwikkeling relationele beveiliging in (jaar T) (art. 4 lid 1 sub b) *Aard controle R* *Indicator: H20126*	Cumulatie besteding (t/m jaar T) realisatie activiteit ontwikkeling relationele beveiliging (art. 4 lid 1 sub b) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20127*	Optionele toelichting *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20128*		
			1	Vastgoedtransitie open driemilieusvoorzieningen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.		
			2	Ombouw van separeerruimten of ontwikkeling van relationele beveiliging					
				Eindverantwoording (Ja/nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H20129*					
				Nee					
VWS	**H22**	**Regeling specifieke uitkering regionaal projectleider aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2022**		Besteding (jaar T) **Zelfstandige uitvoering** Gemeenten *Aard controle R* *Indicator: H22101*	Cumulatieve besteding ten laste van Rijksmiddelen (t/m jaar T) Inclusief uitvoering door derde vanaf SiSa 2023 Deze indicator is bedoeld voor de tussentijdse afstemming van de juistheid en volledigheid van de *Aard controle R* *Indicator: H22102*	Gerealiseerde activiteit aanstellen regionaal projectleider voor het uitvoeren van activiteiten in het kader van het programma 'Geweld hoort nergens thuis' in het jaar 2022? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H22103*	Toelichting (Toelichting verplicht indien bij H22/03 "Nee" is ingevuld) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H22104*	Volledige zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H22105*	Eindverantwoording? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H22106*
				175.000	175.000	Ja		Ja	Ja

VWS	H25	**Regeling Specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden (ronde 3)**		Beschikkingsnummer / kenmerk *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25101*	Ontvangen Rijksbijdrage (Jaar T) *Automatisch berekend* *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25102*	Totale definitieve exploitatietekort *Automatisch berekend* *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25103*	Totale cumulatieve besteding *Automatisch berekend* *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25104*	Eindverantwoording *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25105*	
			1	*SPUKUZ21-22183*	-I 186.608	I 186.608	I 186.608	Ja	
				Naam locatie *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25106*	Betreft periode Nov + dec 2021 of Jan 2022? *Aard controle R* *Indicator: H25107*	Totale toezegging per locatie *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25108*	Hoogte definitief exploitatietekort per locatie *Aard controle R* *Indicator: H25109*	Besteding per locatie *Aard controle R* *Indicator: H25110*	Cumulatieve besteding per locatie (t/m jaar T) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H25111*
			1	*De Grote Koppel*	*Nov + dec 2021*	I 22.751	I 22.751	I 22.751	I 22.751
			2	*Valkenhuizen*	*Nov + dec 2021*	I 101.232	I 101.232	I 101.232	I 101.232
			3	*De Grote Koppel*	*44562*	I 0	I 0	I 0	I 0
			4	*Valkenhuizen*	*44562*	I 62.625	I 62.625	I 62.625	I 62.625

Deel 4 Bijlagen

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BIO – Baseline informatiebeveiliging Overheid
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BooM - Budget ondersteuning op Maat
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
CAZ - Collectieve aanvullende zorgverzekering
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HGKM - Huiselijk geweld en kindermishandeling
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JBO - Jeugdhulp Binnen Onderwijs
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SFR - snelfietsroute
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SVO – Stedelijk Verhuur Overleg
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten

De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges

Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen

Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)

In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming

Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting

Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead

De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten

Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Foto voorkant Jaarstukken: Skatebaan Rosorum Amsterdamseweg

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD Arnhem
Postbus 30265
6803 AG Arnhem
Nederland

Tel: 088 288 2888
Fax: 088 288 9777
www.deloitte.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan de gemeenteraad van de gemeente Arnhem

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2022 van de gemeente Arnhem gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2022 als van de activa en passiva van de gemeente Arnhem op 31 december 2022 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2022 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder gemeentelijke verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- Het overzicht van baten en lasten over 2022.

- De balans per 31 december 2022.

- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

- De SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.

- De bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Nota verwachtingen accountantscontrole 2022, het controleprotocol dat is vastgesteld door de gemeenteraad op 23 november 2017 met kenmerk 2016-01-00784 en het Controleprotocol WNT 2022 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853.
Deloitte Accountants B.V. is een zogenoemde affiliate van Deloitte NSE LLP en maakt onderdeel uit van het internationale netwerk van Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Deloitte.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 9.000.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado en het controleprotocol vastgesteld met het besluit d.d. 23 november 2017. Op basis van paragraaf 4 van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2022 hebben wij bij de controle van de SiSa-bijlage dezelfde materialiteit toegepast als bij de controle van de jaarrekening.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2022. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met de gemeenteraad overeengekomen dat wij aan de gemeenteraad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 9.000.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's geïdentificeerd en ingeschat op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in de gemeente en haar omgeving, de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het college inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort en de wijze waarop de gemeenteraad toezicht uitoefent, alsmede de uitkomsten daarvan. Wij constateren dat het college beschikt over een actuele frauderisicoanalyse.

Wij hebben de opzet en de relevante aspecten van het interne beheersingssysteem en in het bijzonder de frauderisicoanalyse geëvalueerd alsook bijvoorbeeld de gedragscode, klokkenluidersregeling en de integriteitsmeldingen-registratie. Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd, en voor zover wij noodzakelijk achten, de werking getoetst van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude.

Deloitte.

Op basis van deze werkzaamheden en het in de controlestandaarden veronderstelde risico, hebben wij de veronderstelde frauderisico's overwogen met betrekking tot het doorbreken van interne-beheersmaatregelen door het management, inclusief of er indicaties zijn voor tendentie bij het management van de entiteit die mogelijk een risico vormt op een afwijking van materieel belang die het gevolg is van fraude.

Wij hebben de volgende gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd gericht op het risico van het doorbreken van interne-beheersmaatregelen door het management:

- Het toetsen of specifieke journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de financiële overzichten zijn aangebracht aanvaardbaar zijn.

- Het toetsen of specifiek (op basis van fraudekarakteristieken) journaalboekingen die gedurende het boekjaar en tijdens het opstellen van het financiële overzicht zijn aangebracht aanvaardbaar zijn.

- Het beoordelen van significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering van gemeente Arnhem.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die een aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het college, management en de gemeenteraad.

Hieruit volgden geen signalen van fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Controleaanpak naleving van wet- en regelgeving

Wij hebben een algemeen inzicht verworven in het wet- en regelgevingskader dat van toepassing is op de gemeente door inlichtingen in te winnen bij het management en het lezen van notulen.

Voor zover materieel voor de gerelateerde financiële overzichten, hebben wij op basis van onze risicoanalyse, en rekening houdende met het feit dat het effect van niet-naleving van wet- en regelgeving aanzienlijk varieert, de wet- en regelgeving overwogen die is opgenomen in het controleprotocol als wet- en regelgeving met een directe invloed op de financiële overzichten.

Wij hebben voldoende en geschikte controle-informatie verkregen omtrent het naleven van de bepalingen van die wet- en regelgeving die gewoonlijk wordt geacht van directe invloed te zijn op de financiële overzichten.

Daarnaast is de gemeente onderworpen aan overige wet- en regelgeving waarvan de gevolgen van niet-naleving een van materieel belang zijnde invloed kunnen hebben op de financiële overzichten, bijvoorbeeld ten gevolge van boetes of rechtszaken.

Gezien de aard van de activiteiten van de gemeente en de wet- en regelgeving, bestaat het risico dat niet wordt voldaan aan de vereisten van deze wet- en regelgeving.

Deloitte.

Ten aanzien van de wet- en regelgeving die geen direct effect heeft op de vaststelling van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening, zijn onze werkzaamheden beperkter. Naleving van wet- en regelgeving kan van fundamenteel belang zijn voor de operationele aspecten van de gemeente dan wel voor het voorkomen van sancties van materieel belang (bijv. het naleven van de voorwaarden van een vergunning voor het uitvoeren van een activiteit, of het naleven van regelgeving betreffende het milieu); niet-naleving van dergelijke wet- en regelgeving kan daarom van materieel belang zijnde invloed hebben op de financiële overzichten. Onze verantwoordelijkheid is beperkt tot het uitvoeren van gespecificeerde controlewerkzaamheden ter bevordering van het identificeren van niet-naleving van wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten. Onze werkzaamheden ter bevordering van het identificeren van gevallen van niet-naleving van overige wet- en regelgeving die een invloed van materieel belang kan hebben op de financiële overzichten, zijn beperkt tot

(i) Het management en het college, en, in voorkomend geval, de gemeenteraad vragen of de entiteit dergelijke wet- en regelgeving naleeft.

(ii) De eventuele correspondentie met de desbetreffende vergunningverlenende of regelgevende of toezichthoudende instanties inspecteren.

Uiteraard zijn wij gedurende de controle alert op indicaties van (vermoedens) van niet-naleving van wet- en regelgeving.

Ten slotte hebben wij een schriftelijke bevestiging verkregen dat alle bekende gevallen van niet-naleving of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving, ons ter kennis zijn gebracht.

Controleaanpak veronderstellingen inzake financiële risico's in relatie tot de financiële positie

Onze verantwoordelijkheden inzake het beoordelen van de door de gemeente Arnhem gehanteerde veronderstellingen inzake haar financiële risico's in relatie tot de financiële positie zijn beschreven in het hoofdstuk "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening". Bij het invullen van onze verantwoordelijkheden hebben wij – rekening houdend met de materialiteit voor de jaarrekeningcontrole ad € 9.000.000 – een aantal werkzaamheden uitgevoerd, waaronder:

- Het kennis nemen van de financiële uitgangspunten zoals opgenomen in de verorderingen van de gemeente Arnhem.

- Het kennis nemen van de primaire begroting 2023. Daarnaast hebben wij kennis genomen van de risicoparagraaf in de begroting 2023, hieruit blijken geen aanvullende risico's geïdentificeerd ten opzichte van de jaarrekening.

- Het inwinnen van inlichtingen bij het college, de gemeenteraad en het management over hun kennis van eventuele significante risico's die zijn onstaan na de periode van de door het college en de gemeenteraad verrichte werkzaamheden in het kader van het opstellen van de risicoparagraaf.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij geen bevindingen met betrekking tot de risico-inschattingen zoals opgenomen in de risicoparagraaf.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2022 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

De andere informatie bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van het BBV voor het jaarverslag is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad voor de jaarrekening

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college van burgemeester en wethouders is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder gemeentelijke verordeningen, opgenomen bepalingen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het college van burgemeester en wethouders verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het college van burgemeester en wethouders noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Deloitte.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het college van burgemeester en wethouders de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen, en afwegen of de gemeente in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het college van burgemeester en wethouders moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen, toelichten in de jaarrekening.

De gemeenteraad is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van gemeente.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de Nota verwachtingen accountantscontrole 2022, het controleprotocol dat is vastgesteld door de gemeenteraad op 23 november 2017, het Controleprotocol WNT 2022, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeente.

- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college van burgemeester en wethouders en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.

- Het vaststellen dat de door het college van burgemeester en wethouders gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeente in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeente haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeente de financiële risico's niet kan opvangen.

- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.

- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen, en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de gemeenteraad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Arnhem, 19 april 2023

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. J.J. Zuidema RA

Deloitte.

Accountantsverslag 2022

Gemeente Arnhem

19 april 2023

Deloitte Accountants B.V.
Meander 551
6825 MD ARNHEM
Postbus 30265
6803 AG ARNHEM
Nederland

Tel: 088 288 2888
www.deloitte.nl

Aan de gemeenteraad
van de gemeente Arnhem
Postbus 9029
6800 EL ARNHEM

Datum
19 april 2023

Ons kenmerk
23048C8DDB/YW

Behandeld door
M.G. van de Visch MSc RA
06 20 25 20 05
Mvandevisch@deloitte.nl

L.W.A. Brandts MSc
06 10 39 11 92
LBrandts@deloitte.nl

drs. J.J. Zuidema RA
06 52 61 57 38
JZuidema@deloitte.nl

Geachte leden van de raad,

Graag bieden wij u hierbij ons accountantsverslag aan met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2022 van de gemeente Arnhem. Deze rapportage beschrijft op hoofdlijnen onze controleaanpak en de belangrijkste aangelegenheden die wij tijdens onze controle in overweging hebben genomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2022 van de gemeente Arnhem.

Bij de jaarrekening 2022 van de gemeente Arnhem hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

De jaarrekening 2022 is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem. Bij deze jaarrekening hebben wij op 19 april 2023 een goedkeurende controleverklaring voor het getrouwe beeld en de rechtmatigheid verstrekt.

Onze controle is uitgevoerd in overeenstemming met onze opdrachtbevestiging van 12 oktober 2022 en met ons auditplan, dat op 10 oktober 2022 is besproken in uw auditcommissie.

Wij bespreken onze bevindingen met de auditcommissie

Wij bespreken onze rapportage graag tijdens de bijeenkomst met de auditcommissie op 15 mei 2023 en beantwoorden dan ook uw eventuele vragen. Ook zijn wij aanwezig op de politieke avond van 10 mei 2023 waar wij u graag meer vertellen over de (verslaggeving technische) vraagstukken van uw gemeente. De inhoud van dit accountantsverslag hebben wij afgestemd met de wethouder financiën, de wethouder bedrijfsvoering, de concerncontroller en een vertegenwoordiging van de ambtelijke organisatie.

Hoogachtend,

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. J.J. Zuidema RA

Op alle opdrachten verricht door Deloitte, behoudens M&A Diensten, zijn de Algemene Voorwaarden Dienstverlening Deloitte Nederland, januari 2020 gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 24362837 van toepassing.
Deloitte Accountants B.V. is ingeschreven in het handelsregister van de Kamer van Koophandel te Rotterdam onder nummer 24362853. Deloitte Accountants B.V. is een zogenoemde affiliate van Deloitte NSE LLP en maakt onderdeel uit van het internationale netwerk van Deloitte Touche Tohmatsu Limited.

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting 4

- Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen 5
- Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring 11

Bevindingen jaarrekening 13

- De financiële positie van uw gemeente 14
- Belangrijkste bevindingen uit onze controle 19

Interne beheersing 27

- Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing 28

Overige aangelegenheden 30

- Overige aangelegenheden 31

Bijlagen 32

- Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen 33
- Bijlage A2 - Onzekerheden in de controle 34
- Bijlage A3 - Tekortkomingen in de toelichtingen 35
- Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022 37
- Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging 41

Bestuurlijke samenvatting

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Getrouwheid en rechtmatigheid	• Wij hebben bij de jaarstukken 2022 van de gemeente Arnhem een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor het getrouwe beeld en rechtmatigheid. • De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 9 miljoen respectievelijk € 27 miljoen.
Welke verbeteringen zien wij?	Wij zien dat uw gemeente de volgende verbeteringen heeft gerealiseerd: • Uw gemeente is 'in control' en heeft de basis op orde. Er zijn in 2022 weer verdere stappen gezet in de doorontwikkeling van de interne beheersing. Zo is er sprake van passende functiescheidingen, gedefinieerde taken en bevoegdheden, en van een gedegen primaire registratie. Uw financiële beheersing waarborgt een betrouwbare financiële verslaglegging. • De verantwoording over en interne controle van de SiSa-bijlage zijn verder verbeterd ten opzichte van vorig jaar. Ondanks wederom een sterke toename van het aantal regelingen in 2022 is het controleproces soepel verlopen. Dit geldt ook voor de verantwoording en interne controle van het sociaal domein. Het proces, de uitvoering en de (interne) controle zijn van een voldoende gedegen niveau om onze externe controle te kunnen verrichten. • Uw gemeente geeft passende aandacht aan fraude en integriteit. Wij hebben vastgesteld dat u op een adequate wijze opvolging geeft aan integriteitsmeldingen. Tijdens onze controle over 2022 zijn door ons geen fraudegevallen geconstateerd. • Er worden binnen de organisatie goede procesafspraken gemaakt omtrent de beheersing van omvangrijke (investerings-)projecten. Er wordt een risicoanalyse opgesteld en er wordt afgesproken hoe vaak de raad wordt geïnformeerd en op welke wijze de rapportages vorm worden gegeven. De gemeente tracht hiermee te voorkomen of tijdig te signaleren dat budgetoverschrijdingen en/of de doelstellingen van de projecten niet gerealiseerd worden en hierover transparant aan uw raad te rapporteren.
Belangrijke aandachtspunten: Realisatiekracht	• Wij signaleren, net als vorig jaar, een spanningsveld tussen het realiseren van uw ambities en de capaciteit van de gemeente Arnhem op thema's als bereikbaarheid, mobiliteit, investeringen en grondexploitaties. U kunt nog stappen zetten wat betreft het beter met de realisatiekracht in balans brengen van uw ambities. Hierbij kan het noodzakelijk zijn om uw organisatie te versterken. Wij zien namelijk de afgelopen vijf jaar dat u jaarlijks positievere resultaten behaalt dan begroot. Specifiek zien wij dit terug in de investeringsrealisatie (lager dan begroot) en in de omvangrijke toekomstige projecten (Spoorzone Arnhem-Oost, verbouwing Stadstheater, Grondexploitatie Kronenburg, IHP Onderwijs) die veel capaciteit zullen vragen.
Belangrijke aandachtspunten: Kwaliteit verslaggeving	• In het coalitieakkoord zijn door de raad doelen gesteld voor het begrotingsjaar. Deze doelen zijn opgesteld aan de hand van de thema's Duurzaam, Groen, Kansrijk en Verbonden. Deze thema's zijn in de begroting vertaald in 8 wijkprogramma's en 13 stedelijke programma's. Door middel van de jaarrekening wordt door het college verantwoording afgelegd door middel van prestatie-indicatoren. De wijze waarop de raad inzicht verkrijgt in de vertaling naar de verschillende programma's en de methode om de inhoudelijke voortgang van de doelstellingen uit het coalitieakkoord te bewaken zijn op dit moment nog beperkt in de turaps en de jaarrekening aanwezig. • De begroting, turap en jaarrekening zijn opgebouwd op wijkniveau. De kosten over een begrotingsjaar worden aan de hand van een bestendige doorbelastingssystematiek verdeeld over de wijken van Arnhem. Het verklaren van afwijkingen en een analyse van de realisatie van de gestelde doelen vindt plaats op wijkniveau én op stadsniveau. Het op deze wijze begroten en verantwoorden leidt tot onnodig veel administratieve lasten en extra (memoriaal) boekingen in het grootboek. Daarnaast draagt het verdelen van kosten over de verschillende wijken niet bij aan het inzicht in de jaarstukken als geheel. Wij adviseren u deze wijze van begroten en verantwoorden te evalueren, mede in relatie tot hetgeen uw wilt bereiken op basis van het coalitieakkoord.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Financiële positie	• De financiële positie ultimo 2022 is verbeterd ten opzichte van 2021. • De beschikbare weerstandscapaciteit ultimo 2022 bedraagt € 98,8 miljoen (2021: € 99,7 miljoen). Deze weerstandscapaciteit is hoger dan de door de gemeente Arnhem onderkende en aanwezige risico's van € 43,8 miljoen (2021: € 52,5 miljoen). • Uw jaarrekening toont wat betreft de baten en lasten een verschil tussen de begroting en realisatie, en kent een voordelig rekeningresultaat 2022 ad € 51,8 miljoen (2021: voordelig € 44,0 miljoen). Door de gemeenteraad is besloten om per saldo € 27,9 miljoen te onttrekken uit de reserves. Hierdoor bedraagt het gerealiseerde resultaat over 2022 € 23,8 miljoen positief (2021: € 22,7 miljoen positief).
Opstel- en controleproces	• Zoals ieder jaar hebben wij medio 2022 met de ambtelijke organisatie het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2021 geëvalueerd. Naar aanleiding hiervan zijn waar nodig aanscherpingen doorgevoerd in het interne 'draaiboek' voor het opstelproces en de werk- en planningsafspraken voor de jaarrekeningcontrole. Met deze aanpassingen is het proces geoptimaliseerd en is de jaarrekeningcontrole binnen de afgesproken planning afgerond. Medio 2023 evalueren wij wederom het proces om te bepalen op welke terreinen/aspecten verdere verbeteringen mogelijk zijn. • In het proces en opstel- en controledossier is een aantal belangrijke verbeteringen gerealiseerd, zoals het eerder uitvoeren en afronden van de controle van de grondexploitatie (zie onderdeel 'Grondexploitatie' hierna) en de kwalitatief betere analyse en onderbouwing van zogenaamde transitorische posten (nog te ontvangen/betalen bedragen en vooruit ontvangen/nog te besteden (subsidie)bijdragen van derden). • In 2023 is ook de controle van het Sociaal Domein soepel verlopen. De verantwoorde bestedingen vanuit de zorgaanbieders waren eenvoudig aan te sluiten op de financiële administratie. Op basis van de door ons uitgevoerde controle moeten wij de Persoonsgebonden Budgetten (PGB's) overeenkomstig voorgaand jaar als onzeker aanmerken. Er is wel een verbetering zichtbaar t.o.v. 2021. Door de uitvoering van extra controles is de onzekerheid teruggebracht naar € 1,6 miljoen (2021: € 2,5 miljoen).
Rechtmatigheids-verantwoording	• Met ingang van 1 januari 2023 en voor het eerst bij de jaarstukken 2023 zal het college door middel van de rechtmatigheidsverantwoording, die wordt opgenomen in de jaarstukken, verantwoording afleggen over de rechtmatige besteding van de lasten aan de gemeenteraad. Door de gemeente Arnhem is een risicoanalyse uitgevoerd en is een controleplan opgesteld. In 2022 (cf. voorgaande jaren) zijn controles in de audittool Naris uitgevoerd. De vastleggingen vinden gestructureerd plaats. Over de bevindingen voortkomend uit de controles wordt 1 keer in de 6 maanden gerapporteerd door middel van de Audit Rapportages.
Investeringskredieten	• Door de gemeenteraad worden jaarlijks investeringskredieten beschikbaar gesteld. De doelstelling hiervan is het meegeven van kaders voor het college om de door de gemeenteraad gewenste investeringen uit te voeren. Voor 2022 is door de raad € 86,8 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gesteld en hiervan is € 38,4 miljoen geactiveerd (gerealiseerd) in 2022. Dit is 44% van het beschikbare krediet. Het achterblijven van de investeringen wordt met name veroorzaakt door investeringen in projecten die in uitvoering zijn, maar nog niet volledig zijn afgerond. De lagere realisatie van € 48,4 miljoen wordt veroorzaakt door het achterblijven van de investeringen op de programma's S00 Bestuur, Dienstverlening en Financiën (€ 3,5 miljoen), S02 Bereikbaarheid (€ 18,6 miljoen), S04 Onderwijs (€ 22,7 miljoen) en S09 Gezondheid en Sport (€ 5,0 miljoen). Het saldo van investeringskredieten is de afgelopen jaren gestegen van € 62,7 miljoen in 2020 naar € 86,8 miljoen in 2022. Een oorzakenanalyse met een toetsing van de haalbaarheid van het investeringsprogramma kan de gemeente meer inzicht geven in de realiseerbaarheid van de investeringsdoelstellingen in de toekomst.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Grondexploitatie	• Voor de grondexploitatie hebben wij het proces, de dossiervorming en de onderbouwingen beoordeeld waarop het management de geactualiseerde schattingen heeft gebaseerd. Wij hebben onder andere de realisatie en de geactualiseerde schattingen ultimo 2022 versus de schattingen in de jaarrekening 2021 geanalyseerd ('backtesting'). Bij deze analyse hebben wij ook gebruikgemaakt van een door de gemeente Arnhem ingeschakelde externe deskundige. Wij zijn van mening dat de waardering van de grondexploitatie juist is en consistent is met voorgaand jaar. • Het grondbedrijf heeft over 2022 een negatief resultaat behaald van € 2,2 miljoen (€ 3,5 miljoen negatief Grex en € 1,3 miljoen positief erfpacht), deze € 3,5 miljoen negatief wordt verklaard door het terugboeken van de in eerdere jaren op grond van de BBV verslaggevingsrichtlijnen ingeboekte winstneming bij 3 projecten. Hiervan heeft € 2,8 miljoen betrekking op het project Schuytgraaf. Door stijgende (civieltechnische) kosten, hoge inflatie en een dalende vraag naar vastgoed is er in 2022 een "verlies" gerealiseerd. Op basis van de geactualiseerde calculaties is er in 2023 en verder weer sprake van verwachte winsten. De kosten voor voorstudies zijn in 2022 verder toegenomen. De belangrijkste oorzaak hiervan is het feit dat er sprake is van 6 voorstudies binnen de gemeente Arnhem. De meest omvangrijke voorstudie heeft betrekking op het project Kronenburg. • In 2022 is sprake van minder (grond)opbrengsten in het grondbedrijf dan er aan kosten zijn gemaakt. Dit in tegenstelling tot voorgaande jaren. In totaal is er voor circa € 12,1 miljoen aan kosten gemaakt, terwijl er voor circa € 7,3 miljoen aan opbrengsten binnen zijn gekomen. De boekwaarde van de portefeuille van het grondbedrijf stijgt daardoor € 4,9 miljoen. • De gemeente Arnhem staat de komende jaren voor grote uitdagingen op het gebied van woningbouw, verduurzaming, energietransitie etc. Met de Woondeal wordt geambieerd om tot 2025 in de regio 20.000 nieuwe woningen te realiseren. In de omgevingsvisie 2040 kiest de gemeente Arnhem voor een actievere rol om zodoende meer de regie te houden op de verschillende projecten. Voorbeelden van projecten waar Arnhem meer regie houdt zijn project Kronenburg en project Spoorzone Arnhem-Oost.
Ontwikkeling Kronenbrug (speerpunt auditcommissie)	• In januari 2023 is door de gemeenteraad de Grondexploitatie Kronenburg vastgesteld, Dit is een gecombineerd project voor de herinrichting van de openbare ruimte rondom winkelcentrum Kronenburg. Omdat de calculaties van dit project in 2023 zijn vastgesteld heeft deze grondexploitatieopzet geen effect op de jaarstukken 2022. Er is voor dit project sprake van verschillende financiers, investeringen in de openbare ruimte, faciliterende uitvoer en een subsidie in het kader van de regeling Woningbouwimpuls. In het kader van de jaarrekeningcontrole 2023 verkrijgen wij inzicht in de financiële beheersing van dit project.
Verbouwing Stadstheater (speerpunt auditcommissie)	• Begin 2022 heeft uw raad een besluit genomen over de volledige vernieuwing van het Stadstheater. In oktober 2022 is hiervoor een bedrag van € 73 miljoen beschikbaar gesteld. Met uw raad zijn afspraken gemaakt over de informatievoorziening rondom risicovolle projecten. Hier is door de ambtelijke organisatie invulling aan gegeven door een onafhankelijk risicoanalyse uit te laten voeren door Bureau Naris. Bureau Naris geeft in de rapportage een aantal aanbevelingen voor de inrichting van het risicomanagementproces. Voor de verbouwing van het Stadstheater zal conform het advies het risicomanagementproces ingericht worden. Dit sluit aan bij de door uw raad vastgestelde uitgangspunten. Deze risico's zullen doorlopend worden geactualiseerd, de ingezette beheersmaatregelen geëvalueerd en hierover wordt periodiek gerapporteerd aan de raad. Indien de risico's dermate groot worden dat de verbouwing van het Stadstheater niet binnen de gestelde financiële kaders kan worden uitgevoerd zal dit opnieuw ter besluitvorming aan uw raad worden voorgelegd.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Spoorzone Arnhem-Oost (speerpunt auditcommissie)	• De gebiedsuitwerking Spoorzone Arnhem-Oost is gebaseerd op het binnenstedelijke Ontwikkelperspectief Spoorzone Arnhem-Oost fase 1 (de ambitie) uit mei 2021 en het voorontwerp-Omgevingsvisie Arnhem 2040 (vastgesteld door de raad in november 2021). Op dit moment worden de haalbaarheid van de verschillende scenario's nader onderzocht. Dit resultaat zal in fase 2 (uitvoeringsagenda) ter besluitvorming aan de gemeenteraad voorgelegd worden. Eind 2022 is door de Rijksoverheid € 72 miljoen beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. In het project Spoorzone Arnhem-Oost zullen woningen worden gebouwd, zal meer groen aangelegd worden en zal de bereikbaarheid van de stad Arnhem verbeterd worden. Ook voor het project Spoorzone Arnhem-Oost zal de gemeente Arnhem het risicomanagementproces voor grote projecten hanteren. Belangrijkste doelstelling hiervan is dat de raad tijdig geïnformeerd wordt wanneer de realisatie en het plan uit de pas gaan lopen.
Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP) (speerpunt auditcommissie)	• Eind 2022 heeft de rekenkamercommissie een onderzoek uitgevoerd naar het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP). Dit is een omvangrijk investeringsplan om de onderwijshuisvesting in de gemeente Arnhem de komende jaren te verbeteren en te verduurzamen. Belangrijke aandachtspunten uit het onderzoek hebben betrekking op de betrokkenheid van de gemeenteraad zodat weloverwogen keuzes gemaakt kunnen worden voor toekomstige investeringen. Om dit te bereiken is de nota 'Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem' vastgesteld. Hiermee heeft de raad kennisgenomen van de benodigde financiële middelen (€ 94 miljoen t/m 2032 en € 170 miljoen t/m 2050) die voor de huisvesting van het Voortgezet onderwijs nodig zijn. De ambitie van de gemeente Arnhem is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan voor het primair onderwijs, het voortgezet speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs. De verwachting is dat dit medio 2023 gereed is.
Realisatiekracht	• Zoals hierboven geschetst zien wij dat uw doelstellingen en ambities uitdagend zijn, waardoor (investerings-) uitgaven de komende jaren fors toenemen. Dit betreft onder anderen het realiseren van een versnelling in de woningbouw, de energietransitie, klimaatadaptatie en de mobiliteitsopgave. Wij adviseren u te onderzoeken in hoeverre deze gestelde ambities passen binnen de beschikbare capaciteit. Dit start bij de ambtelijke capaciteit maar het capaciteitsvraagstuk gaat ook om de vraag of de markt, in een situatie met toenemende personele schaarste, de ambities van de gemeente Arnhem en de metropoolregio Arnhem-Nijmegen aan kan. Om dit inzicht te verkrijgen adviseren wij u de omvang van de gewenste investeringen over een langere periode inzichtelijk te maken en van daaruit te analyseren in hoeverre deze realiseerbaar zijn en afhankelijk van de uitkomsten te (her-)prioriteren.
Ontwikkelingen SBV Vitesse	• Recentelijk is in de media veel berichtgeving omtrent het huurcontract, de financiële positie, eigendomsverhoudingen, verstrekte geldleningen en overige financieringsconstructies rondom SBV Vitesse. In het kader van onze jaarrekeningcontrole zijn wij nagegaan of deze ontwikkelingen mogelijk nog financiële gevolgen kunnen hebben voor de gemeente Arnhem. Op basis van de aan ons aangeleverde documentatie en onze kennis vanuit de organisatie hebben wij geen zaken geconstateerd die direct financiële impact op de gemeente Arnhem zouden kunnen hebben. U kunt dan bijvoorbeeld denken aan verstrekte garantstellingen, huurcontracten, verstrekte geldleningen of zekerheidsstellingen.

Bestuurlijke samenvatting

Belangrijkste bevindingen, conclusies en aanbevelingen

Naleving van de Europese aanbestedingsregels	Conform de uitkomsten van door u zelf uitgevoerde interne controle hebben wij een onrechtmatigheid geconstateerd als gevolg van het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Uit de (interne) controle 2022 is een rechtmatigheidsfout gebleken van in totaal circa € 1,7 miljoen (2021: nihil). Dit is veroorzaakt door het afnemen van diensten op basis van contracten waarvan de looptijd verlopen was. Door de gemeente Arnhem zijn controlewerkzaamheden uitgevoerd op de aflopende contracten uit de controle van voorgaand jaar. Verder zijn voor 2022 door u een spendanalyse en detailcontroles verricht. Op basis van deze combinatie van interne beheersmaatregelen en detailcontroles zien wij dat de beheersing rondom het contractbeheer op orde is, maar dat aanvullende aandacht wordt gevraagd voor aflopende contracten. Wij hebben in aanvulling op de werkzaamheden van de gemeente Arnhem zelfstandig controlewerkzaamheden verricht op de Europese aanbestedingsregels, en komen tot dezelfde conclusie.
Sociaal Domein Jeugdzorgkosten	Voor komende jaren bestaat er een grote onzekerheid binnen het sociaal domein. Deze onzekerheid komt voort uit de *Hervormingsagenda Jeugd 2022-2028* waarbij nog niet bekend is hoeveel geld gemeenten de komende jaren beschikbaar krijgen voor jeugdzorg. Een tweede belangrijk aandachtspunt betreft de ontwikkeling van de financiële positie van zorgaanbieders. In toenemende mate zien wij dat zorgaanbieders moeite hebben om te komen tot een sluitende exploitatie. Daarbij lijken lonen in de zorg fors toe te nemen op basis van de recente cao's wat zeer waarschijnlijk een effect gaat hebben op de kosten van jeugdzorg en WMO. Er zullen fundamentele keuzes in de toekomst nodig zijn om in te spelen op deze ontwikkelingen.
Begrotingsrechtmatigheid	Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van de overschrijdingen naar de analyse van de begrotingsrechtmatigheid, zoals opgenomen in het hoofdstuk 'Begrotingsrechtmatigheid' van de jaarrekening. Hiermee legt het college verantwoording af over de rechtmatigheid van de lasten over 2022. De geconstateerde lastenoverschrijdingen die formeel als onrechtmatig zijn aangemerkt, wegen mede op basis van de analyse van het college niet mee in ons rechtmatigheidsoordeel. De reden hiervoor is dat de overschrijdingen passen binnen het bestaande beleid en/of direct gecompenseerd worden door hogere bijdragen.
Single information Single Audit (SISA)	In de jaarrekening wordt verantwoording afgelegd over de ontvangen specifieke uitkeringen door middel van de SiSa-bijlage. Als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en een door het Rijk toenemend gebruik van specifieke uitkeringen (SPUK) is er de afgelopen jaren sprake van een enorme toename van het aantal SiSa regelingen. Deze incidentele middelen moet de gemeente Arnhem apart verantwoorden in de SISA bijlage. Het verantwoorden van deze (veelal kleine subsidiebedragen) regelingen zorgt bij de ambtelijke medewerkers voor een verzwaring van de administratieve lasten en voor een verhoging van onze controlekosten. Wij verwachten dat het aantal regelingen de komende jaren verder zal toenemen.

23
25

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Onze opdracht is ongewijzigd uitgevoerd

Met de opdrachtbevestiging heeft u ons opdracht gegeven tot het controleren van de jaarrekening 2022. Naast de opdrachtbevestiging zijn bepalend (geweest) voor onze controle:

- Het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado).
- Het normenkader 2022, dat op 7 december 2022 is vastgesteld door de gemeenteraad.

De reikwijdte van onze controle staat omschreven in de opdrachtbevestiging. Er is gedurende het verloop van de controle op geen enkele wijze sprake geweest van een beperking of wijziging in de reikwijdte van onze controle. Wij achten de reikwijdte van onze controle voor 2022 voldoende voor de doelstelling van onze controle.

Toelichting uitgebreide controleverklaring

De controleverklaring bij de jaarrekening heeft een belangrijke maatschappelijke functie. Daarin geeft de accountant namelijk weer of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de resultaten en financiële positie, en of de baten, lasten en balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen. Gebruikers van jaarrekeningen hebben aangegeven behoefte te hebben aan meer inzicht in de door de accountant ter zake uitgevoerde werkzaamheden. Dit heeft in combinatie met een wijziging van de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (de voorschriften voor het uitvoeren van een accountantscontrole) geresulteerd in een uitgebreidere tekst van de controleverklaring bij uw jaarrekening 2022. Hierin doen wij in het hoofdstuk ‘Informatie ter ondersteuning van ons oordeel’ aanvullend verslag over onze controleaanpak voor frauderisico’s, naleving van wet- en regelgeving, en de veronderstellingen inzake financiële risico’s in relatie tot de financiële positie.

Bij de jaarrekening 2022 van de gemeente Arnhem hebben wij een goedkeurende controleverklaring verstrekt

Wij hebben de controle van de jaarrekening 2022 van de gemeente Arnhem uitgevoerd en hebben een goedkeurende controleverklaring verstrekt voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid.

Wij hebben geen niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot het vermogen en het resultaat

Wij hebben tijdens onze controle geen niet-gecorrigeerde feitelijke afwijkingen geïdentificeerd groter dan onze minimumdrempel. Wij hebben deze niet-gecorrigeerde controleverschillen opgenomen in Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen.

Wij hebben controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot rechtmatigheid

Wij hebben geconstateerd dat er inkopen voor een bedrag van € 1,7 miljoen niet rechtmatig zijn aanbesteed. Deze contracten zijn na afloop van de contracttermijn niet tijdig verlengd. Deze uitgaven zijn hierdoor niet rechtmatig. Inmiddels zijn deze contracten beëindigd en zijn nieuwe aanbestedingstrajecten opgestart.

Geen feitelijke niet-gecorrigeerde controleverschillen geïdentificeerd met betrekking tot SiSa

Wij hebben geen controleverschillen (fouten en/of onzekerheden) in de verantwoorde informatie in de SiSa-bijlage 2022 geconstateerd.

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

Wij hebben tijdens onze controle geen afwijkingen geïdentificeerd die van invloed zijn op de WNT.

Verslaggevingsregels

Significante verslaggevingsgrondslagen en de toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de resultaten van uw gemeente. Daarnaast vereisen zij van het management het toepassen van oordeelsvorming ten aanzien van moeilijke, subjectieve en complexe posities, vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van de gemeente zijn uiteengezet in de toelichting op de jaarrekening 2022, onder ‘Waarderingsgrondslagen’. De belangrijkste wijziging hierin betreft de voorziening verlofsparen. In 2022 is in de jaarrekening van de gemeente Arnhem (op basis van gewijzigde wetgeving) een voorziening verlofsparen gevormd. Medewerkers kunnen vanaf 1 januari 2022 bovenwettelijk verlof sparen voor vervroegd pensioen en/of een sabbatical.

Wij hebben het door het college en het ambtelijk management toegepaste proces met betrekking tot belangrijke verslaggevingspraktijken geëvalueerd, en hebben gegevensgerichte controlewerkzaamheden uitgevoerd.

De gemeente Arnhem heeft specialisten betrokken bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de berekeningen, de aannames en de consistente toepassing van de betrokken modellen voor de grondexploitatieopzetten.

Wij zijn van mening dat de verslaggevings-vraagstukken en de toegepaste inschattingen goed onderbouwd en redelijk zijn, en consistent zijn gebruikt.

Bestuurlijke samenvatting

Onze belangrijkste conclusies als basis voor de controleverklaring

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem

Ons zijn geen relaties bekend tussen Deloitte Accountants B.V. en haar zuster- en/of dochterondernemingen of de member firms van Deloitte Touche Tohmatsu Limited en hun respectievelijke zuster- en/of dochterondernemingen en de gemeente, die naar ons professionele oordeel mogelijk van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid.

Onze volledige onafhankelijkheidsbevestiging is te vinden in Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging.

De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeente zijn uiteengezet in de waarderingsgrondslagen in de jaarrekening 2022.

De grondslagen zijn toegepast met inachtneming van de voorschriften zoals opgenomen in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. De grondslagen zijn aanvaardbaar.

Het jaarverslag is verenigbaar met de jaarrekening.

De jaarstukken 2022 van uw gemeente bestaan uit:

- Het jaarverslag 2022 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen).
- De jaarrekening 2022 (balans met toelichting, overzicht van baten en lasten met toelichting en de SiSa-bijlage).

De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (over onder andere weerstandsvermogen en risicobeheersing, bedrijfsvoering en verbonden partijen) het jaarverslag.

Op basis van de Nederlandse wetgeving en de Nadere Voorschriften Controle- en Overige Standaarden (NVCOS) 720 is de accountant verplicht bepaalde werkzaamheden uit te voeren met betrekking tot het jaarverslag en de andere informatie die in de jaarstukken is opgenomen. Als onderdeel van dit vereiste hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Wij hebben vastgesteld dat het jaarverslag de vereiste informatie bevat op basis van artikel 24 lid 2, artikel 25 en artikel 26 BBV.
- Wij hebben, voor zover wij kunnen beoordelen, vastgesteld dat de verklaringen van het college van burgemeester en wethouders in het jaarverslag, en de andere informatie zoals opgenomen in de jaarstukken, verenigbaar zijn met de beweringen en verklaringen die in de jaarrekening zijn opgenomen.
- Wij hebben vastgesteld dat de verklaringen in het jaarverslag overeenstemmen met de resultaten van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.

Bevindingen jaarrekening

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

De vermogenspositie van uw gemeente is verbeterd

Het BBV, de verslaggevingsregels voor gemeenten, maakt een duidelijk onderscheid tussen resultaatbepaling en resultaatbestemming. Alle baten en lasten dienen via het overzicht van baten en lasten in de jaarrekening te lopen. Er mogen geen baten of lasten rechtstreeks in het eigen vermogen worden gemuteerd. De mutaties in het eigen vermogen vinden plaats door middel van de resultaatbestemming.

Het gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten over het boekjaar 2022 bedraagt € 51,8 miljoen voordelig. Per saldo is tussentijds € 27,9 miljoen aan de reserves onttrokken, zodat het uiteindelijk gerealiseerde resultaat over 2022 circa € 23,8 miljoen voordelig bedraagt. Dit resultaat is afzonderlijk vermeld onder het eigen vermogen in de balans.

In het overzicht hiernaast hebben wij de ontwikkeling van het eigen vermogen opgenomen. De omvang van het eigen vermogen bedraagt ultimo 2022 circa 28,5% van het balanstotaal (ultimo 2021: 22% van het balanstotaal) en is verbeterd ten opzichte van 2021.

Saldo baten en lasten

Het feitelijke saldo van baten en lasten in een jaar is weergegeven als het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten. Daarnaast kent de gemeente het gerealiseerde resultaat. Dit is het gerealiseerde totaalsaldo van baten en lasten plus of min de tussentijdse resultaatbestemming. Deze tussentijdse resultaatbestemming bestaat uit de onttrekkingen aan en stortingen in reserves gedurende het boekjaar. Deze mutaties in reserves vinden plaats op basis van door de gemeenteraad genomen besluiten. Het gerealiseerde resultaat is dus mede het gevolg van de eerdere politieke besluitvorming.

Wat het voorgaande concreet betekent voor uw gemeente hebben wij in het overzicht hiernaast weergegeven.

Eigen vermogen (x € 1 miljoen)	2022	2021	2020	2019
Eigen vermogen per 1 januari	**224,5**	**180,4**	**160,6**	**150,8**
Tussentijdse resultaatbestemming	27,9	22,7	2,9	17,1
Gerealiseerd resultaat	23,8	21,4	16,9	-/- 7,3
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**51,8**	**44,0**	**19,8**	**9,8**
Eigen vermogen per 31 december	**276,4**	**224,5**	**180,4**	**160,6**

Exploitatieresultaat (x € 1 miljoen)	
Totale baten	840,8
Totale lasten	-/- 789,0
Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten	**51,8**
Af: stortingen in reserves	-/- 133,2
Bij: onttrekkingen aan reserves	105,3
Saldo mutaties reserves	27,9
Gerealiseerd resultaat	**23,8**

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Het overzicht van baten en lasten over het boekjaar 2022 laat een voordelig gerealiseerd totaalsaldo van baten en lasten van € 51,8 miljoen zien, ten opzichte van een begroot voordelig saldo van € 27,9 miljoen (begroting na wijziging).

De jaarrekening 2022 sluit – na verwerking van de mutaties in reserves – met een voordelig gerealiseerd resultaat van circa € 23,8 miljoen.

In de programmaverantwoording geeft het college per programma op hoofdlijnen een verklaring voor de gerealiseerde afwijkingen ten opzichte van de begroting na wijziging.

De gemeente heeft de belangrijkste verschillen toegelicht en heeft de financiële impact ervan in kaart gebracht. In de paragraaf Begrotingsrechtmatigheid van onze rapportage gaan wij nader in op de verschillen tussen de begrote en de werkelijke lasten in het kader van de begrotingsrechtmatigheid.

Gerealiseerd totaalsaldo baten en lasten (x € 1 miljoen)

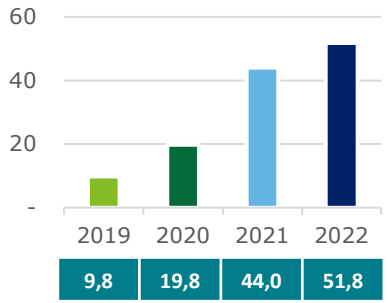

Mutaties in reserves (x € 1 miljoen)

Gerealiseerd resultaat (x € 1 miljoen)

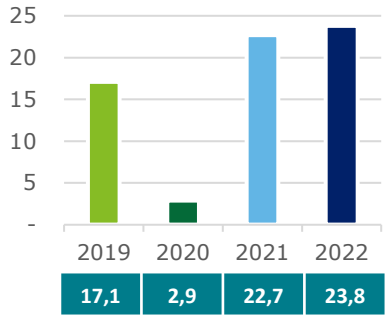

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Kengetallen voor gemeente Arnhem (begroot en werkelijk over de periode 2018-2022)

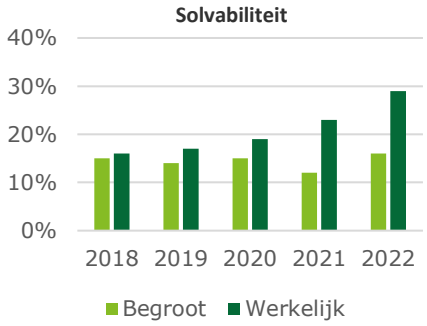

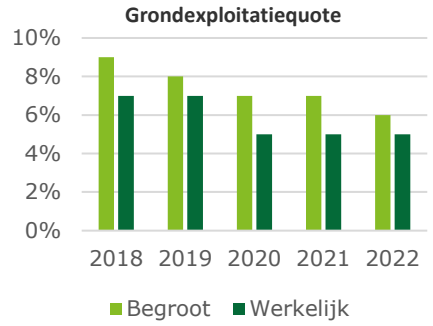

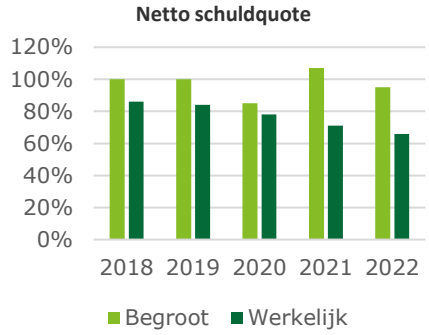

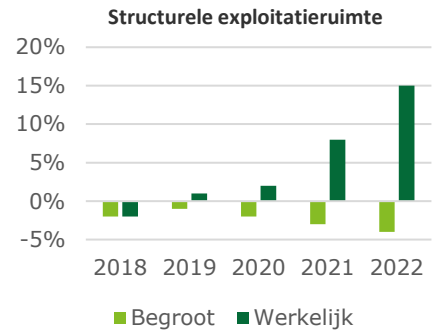

Solvabiliteit

De solvabiliteit geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Als sprake is van een forse schuld en veel eigen vermogen (totaal van algemene reserve en bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.

Grondexploitatiequote

De grondexploitatiequote geeft aan hoe groot de grondpositie (waarde van de grond) is ten opzichte van de totale baten van de gemeente. In de regel geldt: hoe hoger de grondexploitatiequote, hoe groter het risico dat de gemeente loopt.

Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de 'druk' van de rentelasten en aflossingen op de exploitatie.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is ook van belang te kijken naar de structurele baten en lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van leningen) te dekken.

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Voorspellende waarde van uw begroting

De jaarrekening 2022 sluit met een positief gerealiseerd resultaat van € 23,8 miljoen.

De begroting is voor uw gemeente een belangrijk sturingsinstrument. Het is een kaderstellend document waarmee de gemeenteraad financiële en beleidsmatige kaders vaststelt waarbinnen het college haar beleid en doelen kan realiseren.

De gemeenteraad heeft de focus gelegd op het realiseren van de gestelde doelen. De realiteit hiervan is echter niet altijd in balans met de beschikbare capaciteit en mogelijkheden. Hiermee is de begroting meer gebaseerd op uw politiek-bestuurlijke ambities dan op wat uw gemeente daadwerkelijk met de beschikbare middelen en capaciteit kan realiseren.

De belangrijkste afwijkingen tussen de realisatie en de (bijgestelde) begroting hebben betrekking op incidentele bijdragen vanuit het Rijk, wat voor een groot deel afkomstig is uit de decembercirculaire 2022.

Saldo baten en lasten | Begroting vs realisatie (x € 1 miljoen)

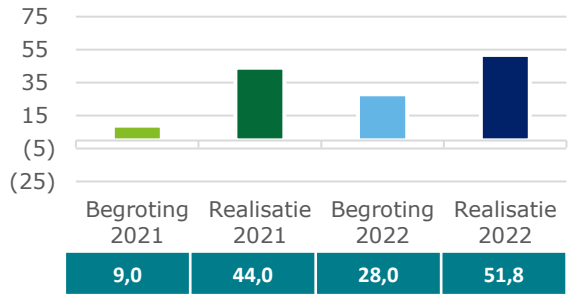

Lasten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves) (x € 1 miljoen)

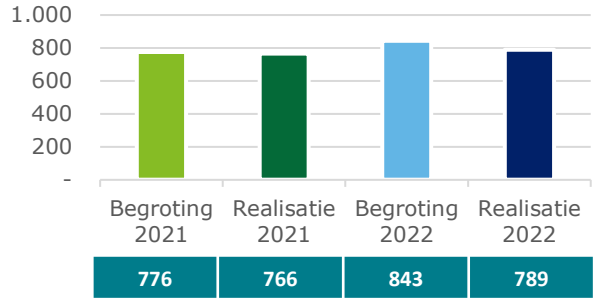

Baten | Begroting vs realisatie (excl. mutaties reserves) (x € 1 miljoen)

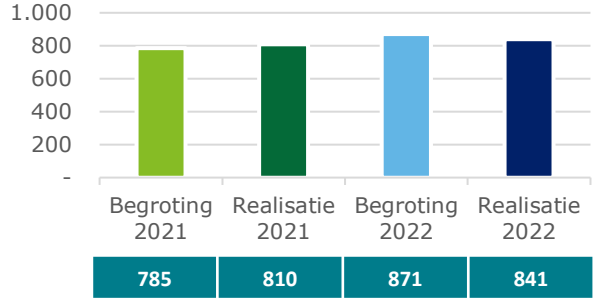

De financiële positie van uw gemeente

Samenvatting ontwikkelingen in vermogen en resultaat van uw gemeente

Het weerstandsvermogen is toegenomen

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit op basis van de door de gemeente geschatte risico's. Beiden zijn gemuteerd in 2022; de ratio weerstandsvermogen is met 0,4 toegenomen naar 2,3. (2021: 1,9)

Beschikbare weerstandscapaciteit

De door uw gemeente berekende beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt € 98,8 miljoen (2021: € 99,7 miljoen). De beschikbare weerstandscapaciteit is afgenomen ten opzichte van voorgaand jaar.

Benodigde weerstandscapaciteit

De inventarisatie van risico's – die in de paragraaf 'Risicomanagement en weerstandsvermogen' van het jaarverslag is opgenomen – geeft een indicatie van de financiële omvang van de belangrijkste (specifieke) risico's, inclusief een schatting van de kans dat het geïdentificeerde risico zich voordoet, om daarmee de benodigde weerstandscapaciteit te kunnen bepalen. Daarbij geeft het college een doorlopend inzicht in de grootste risico's (qua financiële impact en kans) voor uw gemeente, en is vermeld welke risico's zijn vervallen en/of nieuw zijn geïdentificeerd. Ook is een inhoudelijke toelichting gegeven op nieuw gedefinieerde en gewijzigde risico's in de top van de belangrijkste risico's. Uw gemeente heeft op basis van deze risico-inventarisatie berekend wat de benodigde weerstandscapaciteit is. Het berekende bedrag voor specifieke risico's bedraagt € 43,8 miljoen (2021: € 52,5 miljoen). Ten opzichte van 2021 is hiermee sprake van een afname van de gekwantificeerde risico's met € 8,7 miljoen.

Uw weerstandscapaciteit van € 98,8 miljoen is toereikend in relatie tot de berekende risico's van € 43,8 miljoen. Dit heeft het college inhoudelijk nader toegelicht in de paragraaf 'Risicomanagement en weerstandsvermogen' van het jaarverslag.

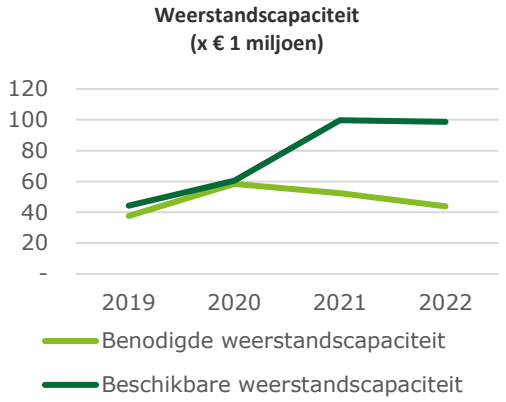

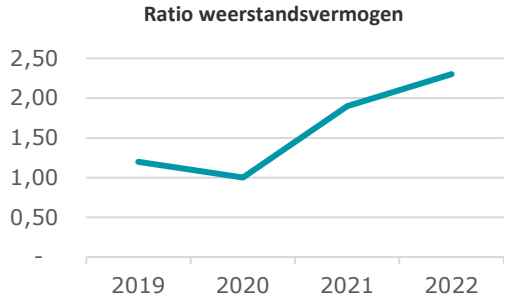

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

De voorraad onderhanden werk

De balanspost met de belangrijkste schattingen in de jaarrekening betreft de voorraad onderhanden werk, waaronder de bouwgronden in exploitatie (grondexploitatie). Deze balanspost is door het saldo ultimo 2022 ad € 90,7 miljoen relevant voor de accountantscontrole, maar ook door de schattingen die een rol spelen bij het ramen van de in 2023 e.v. nog te realiseren baten en lasten. De nog te realiseren baten en lasten vormen samen met de boekwaarde de basis voor de waardering in de jaarrekening, oftewel het verwachte resultaat bij afsluiting van de projecten. Dit leidt tot een voorziening indien het college verwacht dat het project verlieslatend is en tot (tussentijdse) winstneming bij een verwachte winst. Voor de waardering van grondexploitatie dient de gemeente per individueel project te bepalen of de gemeente de boekwaarde plus de in de toekomst nog te realiseren kosten en opbrengsten, naar beste schatting, terugverdient. Ultimo 2022 gaat het om 11 individuele projecten.

De gemeente Arnhem schat ultimo 2022 in dat de totale omvang van de niet terug te verdienen kosten op de gehele grondexploitatie circa € 65,3 miljoen bedraagt (2021: € 65,2 miljoen). Hiervoor is een voorziening getroffen. Deze voorziening is geheel in mindering gebracht op de bouwgronden in exploitatie. Dit is in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording.

Het controleproces van de waardering van de voorraad onderhanden werk

De risico's voor de grondexploitaties zijn in essentie terug te brengen tot vijf P's:

- Planning: is de tijdsplanning van de projecten afgestemd op de (on)mogelijkheden in de markt. Immers, de marktbehoefte bepaalt welke projecten op welk moment te realiseren zijn.
- Programmering: in de afgelopen jaren hebben economische ontwikkelingen geleid tot belangrijke wijzigingen in vooral de woningbehoefte. Is er een kritische analyse gemaakt van de 'mix' van woningen (huur, koop, vrije kavels, appartementen, etc.) in de projecten, in relatie tot de huidige marktvraag in de gemeente?
- Prijs: de verkoopprijzen van woningen, en dus van grond, hebben langere tijd onder druk gestaan. Deze situatie is omgeslagen in een grote vraag naar woningen en grond, waardoor de grondprijs zich in een hoog tempo in positieve zin ontwikkelt. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke grondprijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de positieve marktontwikkelingen?
- Plankosten: door de toenemende vraag naar woningen en dus naar bouwcapaciteit is sprake van een toenemende stijging van de bouwkosten. Is afgewogen welke prijzen kunnen worden gehandhaafd en welke prijzen bovenwaarts moeten worden bijgesteld als gevolg van de grotere vraag en de hierbij horende prijsontwikkelingen?
- Parameters: zijn de parameters voor kosten en opbrengstenstijgingen opportuun, beredeneerd vanuit de huidige situatie en de best mogelijke inschatting van de toekomstige ontwikkeling van de grondprijzen en de plankosten?

De 5 P's vormen de basis voor de actualisatie van de grondexploitaties zoals opgenomen in uw paragraaf 'Grondbeleid'.

Totale boekwaarde bouwgronden in exploitatie (x € 1 miljoen)

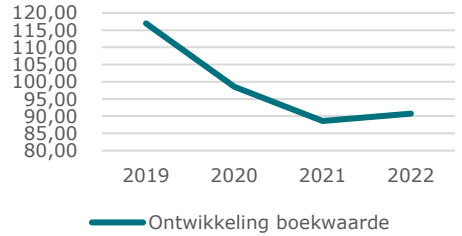

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

Bij onze beoordeling van de door de gemeente gehanteerde veronderstellingen voor het actualiseren van de grondexploitaties – vooral de uitgangspunten voor planning (fasering), programmering en prijsbeleid, maar ook de parameters voor kosten- en opbrengstenstijging en de gehanteerde rekenrente (rente-omslagmethode), hebben wij het volgende in overweging genomen:

- Of de afzonderlijke veronderstellingen redelijk lijken, onderling afhankelijk en intern consistent zijn, en of de veronderstellingen redelijk lijken wanneer ze collectief of in samenhang met andere veronderstellingen worden beschouwd.
- Of de veronderstellingen in de markt de waarneembare veronderstellingen op passende wijze weerspiegelen, met andere woorden: is er consistentie met de algemene economische omgeving en de economische omstandigheden in/bij de gemeente?
- Of de veronderstellingen aansluiten op de (vastgestelde) plannen (besluiten) van de raad.
- Of de veronderstellingen consistent zijn met de ervaringscijfers van de gemeente (met andere woorden: is historische informatie representatief voor toekomstige situaties?).

De grondexploitaties zijn door het college voor de jaarrekening 2022 opnieuw doorgerekend (geactualiseerd), en waar nodig zijn de verwachtingen bijgesteld, waarmee tevens is beoordeeld of het onderhanden werk in de jaarrekening op een juiste wijze is gewaardeerd, en of er mogelijk een (aanvullende) verliesvoorziening noodzakelijk is.

Tussentijdse winstneming

In juli 2019 heeft de commissie BBV de notitie ‘Grondbeleid in begroting en jaarstukken’ gepubliceerd. Hierin is opgenomen dat gemeente voor tussentijdse winstneming de ‘Percentage Of Completion methode’ (POC-methode) moeten toepassen. Hierbij geldt dat gemeenten, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan, tussentijds winst moeten nemen.

Voor het toepassen van de POC-methode is het van belang dat uw gemeente het resultaat betrouwbaar kan schatten. Ook moet er sprake zijn van verkochte grond en gerealiseerde kosten.

Op grond van de POC-methode heeft gemeente Arnhem in het boekjaar 2022 voor € 3,5 miljoen negatief aan tussentijdse winst genomen op de grondexploitatie (2021: € 7,2 miljoen). Dit houdt in dat een in het verleden geboekte winst in verband met de stijgende prijzen van de kosten en dalende grondverkopen in 2022 is teruggenomen.

Belangrijkste bevindingen inzake waardering grondexploitaties

Als onderdeel van de controle van de waardering van de bouwgronden in exploitatie voeren wij een risicoanalyse uit ter bepaling van het risicoprofiel van de individuele grondexploitaties en de hierdoor bestaande kans op een materiële fout in de waardering ervan. Hierbij betrekken wij de huidige boekwaarde, het geprognosticeerde resultaat, en de aard en omvang van de nog te realiseren baten en lasten (liggen hier bijvoorbeeld al contracten of overeenkomsten aan ten grondslag of niet).

Naast de hiervoor genoemde elementen spelen bij de risicoclassificatie van de individuele projecten ook de aard van het project, de programmering en de doorlooptijd een belangrijke rol.

Zo zorgt binnenstedelijke herstructurering (zoals project Kronenburg) normaliter voor een grotere complexiteit, doordat de gemeente de bestaande ruimte herontwikkelt en dit type projecten hierdoor (financieel gezien) gevoeliger is voor risico’s dan volledig nieuw uit te leggen locaties. Een langere doorlooptijd van de projecten zorgt voor een hoger risicoprofiel, doordat de schatting van kosten en opbrengsten van de projecten subjectiever is naarmate de doorlooptijd toeneemt.

Op grond van onze risicoanalyse hebben wij geconcludeerd dat de grondexploitaties Schuytgraaf en Arnhem Centraal de belangrijkste projecten binnen uw gemeente zijn, waarbij wij de grondexploitatie Schuytgraaf voor onze controle op deelcomplexniveau hebben geanalyseerd en – waar wij dat noodzakelijk achten op grond van onze professionele oordeelsvorming – geselecteerd voor nadere controle.

Van deze (deel)projecten hebben wij de aannemelijkheid van de nog te realiseren kosten en opbrengsten getoetst en is tevens de getroffen verliesvoorziening gecontroleerd. Daarnaast hebben de correctie op de in het verleden ingeboekte winstneming gecontroleerd. Gezien de verhoogde complexiteit van bepaalde onderdelen binnen de grondexploitatie van Schuytgraaf, hebben wij de specialisten beoordeeld die door de gemeente Arnhem zijn ingeschakeld bij het beoordelen van de toepassing van de juiste methodiek, de gehanteerde parameters, de aannames, de berekeningen en de consistente toepassing van de betrokken modellen en/of de van toepassing zijnde financiële verslaggeving.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Voorraad onderhanden werk (grondexploitatie)

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2022 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt

Wij hebben op grond van de door ons verrichte werkzaamheden inzake de waardering van de grondexploitaties vastgesteld dat uw gemeente:

- Beschikt over actuele ramingen van de nog te realiseren baten en lasten
- Beschikt over een deugdelijke onderbouwing van de gehanteerde uitgangspunten in de grondexploitaties
- Externe deskundigheid heeft ingeschakeld ter onderbouwing van de geraamde grondprijzen en grondopbrengsten
- Een niet onaannemelijk niveau heeft bepaald van de nog te maken plan- en civiele kosten.

De uitgangspunten die in de grondexploitaties en dus in de jaarrekening 2022 zijn verwerkt, zijn door ons getoetst en als aannemelijk aangemerkt.

Verder merken wij volledigheidshalve op dat wij voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2022 de per die datum vastgestelde projectkaders en genomen besluiten betrokken hebben bij de controle van de waardering. Er is geen rekening gehouden met de effecten van eventuele toekomstige, nog vast te stellen, ambities van uw gemeente.

In lijn met de afspraak met de organisatie hebben wij in februari/maart 2023 onze werkzaamheden voor de waardering van de grondexploitatie per 31 december 2022 opgestart en zover mogelijk afgerond. Hierdoor waren onze vragen en observaties vroegtijdig in het opstelproces van de jaarrekening bekend en zijn deze vervolgens tijdig door de organisatie opgevolgd. Door de constructieve opstelling van en samenwerking met de ambtelijke medewerkers hebben wij de controle van de grondexploitatie tijdig kunnen afronden.

Arnhem

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Begrotingsrechtmatigheid

Begrotingsoverschrijdingen zijn adequaat toegelicht in de jaarrekening

Naast de controle op de rechtmatige totstandkoming van de baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening 2022, hebben wij een controle uitgevoerd op de begrotingsrechtmatigheid. De toe te passen normen voor het begrotingscriterium zijn gebaseerd op de artikelen 189, 190 en 191 van de Gemeentewet en moet de gemeenteraad zelf nader invullen en concretiseren. Dit gebeurt met het vaststellen van de begroting en via de financiële verordening ex artikel 212 van de Gemeentewet.

Het systeem van budgetbeheer en -bewaking moet waarborgen dat de lasten binnen de begroting blijven en het college belangrijke wijzigingen of dreigende overschrijdingen tijdig meldt aan de gemeenteraad, zodat zij hierover tijdig (binnen het begrotingsjaar) een besluit kan nemen. Een systeem met onvoldoende waarborgen voor tijdige melding aan de gemeenteraad van budgetoverschrijdingen heeft het risico in zich dat het college inbreuk maakt op het budgetrecht van de gemeenteraad.

Het begrotingscriterium is verder verfijnd en uitgewerkt in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de Commissie BBV. Het overschrijden van de begroting is altijd onrechtmatig, maar hoeft de accountant niet in alle gevallen mee te wegen in zijn rechtmatigheidsoordeel. De kostenoverschrijdingen moeten dan wel goed herkenbaar in de jaarrekening zijn opgenomen en zijn in te delen in de categorieën als genoemd in de Kadernota rechtmatigheid 2018 van de commissie BBV.

Voor de begrotingsrechtmatigheid moeten wij kijken naar de lastenoverschrijdingen per programma. In de figuur hieronder hebben wij de programma's met een lastenoverschrijding opgenomen.

Lastenoverschrijdingen (x € 1 miljoen)

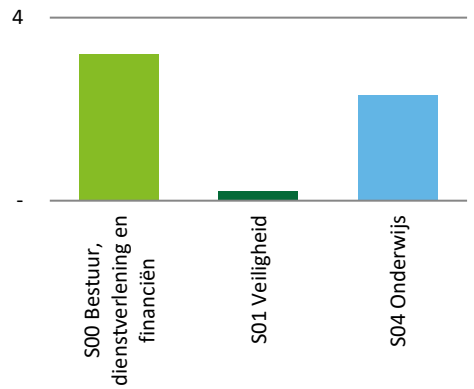

Wij verwijzen voor een inhoudelijke analyse van en toelichting op deze overschrijdingen naar de analyse begrotingsrechtmatigheid zoals opgenomen in het hoofdstuk 'Begrotingsrechtmatigheid' in de jaarrekening. Hiermee legt het college aan de gemeenteraad verantwoording af over de begrotingsrechtmatigheid van de lasten over 2022. De geconstateerde kostenoverschrijdingen wegen niet mee in ons rechtmatigheidsoordeel.

Kredietoverschrijdingen

Kredietoverschrijdingen vereisen conform de Kadernota Rechtmatigheid van de commissie BBV – vergelijkbaar met kostenoverschrijdingen in het overzicht van baten en lasten – autorisatie van de gemeenteraad. Indien een overschrijding niet door de raad is geautoriseerd, is deze strikt genomen onrechtmatig. Afspraken hierover tussen de gemeenteraad en het college kunnen zij nader vastleggen in de financiële verordening ex art. 212 Gemeentewet.

De in 2022 ontstane kredietoverschrijdingen zijn tijdig gemeld aan de gemeenteraad.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Fraude, integriteit, en naleving wet- en regelgeving

De beoordeling door het college van burgemeester en wethouders van het risico van materiële fouten in de jaarrekening als gevolg van fraude of van het overtreden van wet- en regelgeving

Bij onze controle vragen wij u jaarlijks inzicht te geven in de eigen inschatting van het risico dat de jaarrekening een materiële afwijking kan bevatten door fraude of het overtreden van wet- en regelgeving (corporate compliance), inclusief de aard, omvang en frequentie van de inschattingen, het proces dat u daarbij hanteert, en de communicatie daarover met het personeel en met de gemeenteraad. Tijdens deze gesprekken heeft uw organisatie aangegeven zich bewust te zijn van frauderisico's, waaronder het belang van corporate compliance en de analyse van corruptievraagstukken.

In onze boardletter hebben wij uitgebreid gerapporteerd over fraude en integriteit, en de stappen die de gemeente Arnhem hierin heeft gezet.

Geen wijzigingen in onze initiële inschatting van het frauderisico en geen aanwijzingen voor fraude

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en detecteren van fraude berust bij het college, inclusief het invoeren en onderhouden van interne beheersingsmaatregelen voor de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving, de werking en efficiency van de bedrijfsvoering, en de naleving van de van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Als accountant verkrijgen wij een redelijke, maar geen absolute, zekerheid dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat, als gevolg van fraude of fouten.

Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten, doordat sprake kan zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen of verkeerd voorstellen van zaken, of het doorbreken van de interne beheersing. Onze controle is uitgevoerd met een hoge, maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle fouten en fraudes hebben ontdekt.

Wij hebben de accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en professionele oordeelsvorming toegepast, in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Fraude en integriteit

Jaarlijks verkrijgen wij inzicht in de integriteitsmeldingen, die wij vervolgens doorspreken met medewerkers van uw organisatie. Wij hebben op basis van onze controle en de besprekingen geen fraudegevallen geconstateerd.

Onze conclusie is voorts dat uw gemeente op een adequate wijze opvolging geeft aan geïdentificeerde integriteitskwesties, en hierover tijdig met ons in contact treedt.

Naleving van de Europese aanbestedingsregels

Uw gemeente voert in het kader van de controle op de naleving van de Europese aanbestedingsregels jaarlijks een uitgebreide 'spendanalyse' uit. Aan de hand van deze 'spendanalyse' worden detailcontroles op de onderliggende contractvoorwaarden uitgevoerd.

Wij constateren over 2022 een toename in de omvang van de onrechtmatigheden door het niet naleven van de Europese aanbestedingsregels. Uit de controle blijkt een fout van circa € 1,7 miljoen, terwijl over 2021 geen fouten zijn geconstateerd.

De onrechtmatigheden in 2022 hebben betrekking op inkopen bij twee leveranciers, waarvan de contractperiode reeds verlopen was. Hoewel de onrechtmatigheden op korte termijn geïdentificeerd zijn, zorgt een betere bewustwording ervoor dat vergelijkbare onrechtmatigheden in de toekomst voorkomen kunnen worden.

Uw gemeente heeft interne beheersingsmaatregelen ingericht om onrechtmatige aanbestedingen te voorkomen of tijdig te identificeren. De hierboven gerapporteerde onrechtmatigheden waren reeds door uw gemeente geïdentificeerd en uw gemeente heeft passende vervolgstappen genomen om deze onrechtmatigheden te herstellen.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

COVID-19

Wij sommen hier de belangrijkste effecten op die het coronavirus heeft (gehad) op de jaarrekening 2022 van uw gemeente:

- Waardering vorderingen: als gevolg van financiële problemen of tekorten bij debiteuren en andere soorten schuldenaars bestaat er een toegenomen risico op het niet ontvangen van vorderingen. Wij hebben de invorderingsrisico's, en daarmee de waardering van de vorderingen, gecontroleerd, en merken op dat er vooralsnog geen sprake is of zou moeten zijn van grote mutaties in de voorziening voor oninbare vorderingen.
- Subsidieverstrekkingen: uw college is in bepaalde gevallen niet overgegaan tot het terugvorderen van subsidies (in gevallen waarin de prestatie door de effecten van/maatregelen vanwege corona niet (geheel) geleverd is). De gemeenteraad is hierover geïnformeerd. Dit houdt in dat, ondanks het feit dat de gesubsidieerde instellingen niet alle prestaties hebben geleverd, het college de subsidies op basis van dit besluit kan vaststellen en wij deze subsidies daarmee als rechtmatig vastgesteld beschouwen.
- Tozo: één van de maatregelen die het kabinet (heeft) gebruikt om ondernemers te steunen tijdens de coronacrisis is de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Als onderdeel van de controle van de SiSa-bijlage hebben wij deze regeling gecontroleerd. Uw gemeente is, ondanks een snelle invoering en de wijzigingen hierin, gedurende 2022 in staat geweest aantoonbaar te voldoen aan de gestelde rechtmatigheidseisen. Zowel uw interne controlewerkzaamheden als onze zelfstandig uitgevoerde dossiercontroles bevestigen deze uitkomst.

De Nota verwachtingen accountantscontrole schrijft daarnaast voor dat wij een kwalitatieve toets moeten verrichten op uw beleid inzake Misbruik en Oneigenlijk (M&O) beleid voor de Tozo-regeling. Wij stellen vast dat uw gemeente een M&O-beleid heeft vastgesteld met daarin de getroffen interne beheersmaatregelen, zoals de controle achteraf, en de wijze waarop u gebruikmaakt van het Inlichtingenbureau. Wij hebben vastgesteld dat uw gemeente het M&O-beleid heeft nageleefd, waarmee is voldaan aan deze kwalitatieve vereiste.

Sociaal domein | Gevolgen corona

Wij hebben in de boardletter 2022 gerapporteerd over de bijzondere gevolgen van corona voor het sociaal domein. Hieronder voorzien wij u van een beknopte actualisatie. De financiële gevolgen voor de gemeente zien toe op de volgende onderdelen:

- Continueren van reguliere zorg: Voor zover mogelijk hebben de zorgverleners de reguliere zorg gecontinueerd en volstaat ter zake de interne beheersing die in afgelopen jaren voldoende heeft gefunctioneerd.
- Leveren van alternatieve zorg: Voor zover zorgleveranciers de reguliere zorg niet konden continueren, mochten zij alternatieve zorg leveren. De verantwoording en afrekening hiervan vindt op dezelfde wijze plaats als de afrekening van reguliere zorg.

Wij merken op dat de gemeente voldoende (extra) interne beheersmaatregelen heeft getroffen om de zorgverlening te continueren, en de (mogelijke) financiële effecten van corona voor het sociaal domein in beeld te brengen en te beheersen. Dit blijkt uit het feit dat de zorg is gecontinueerd en de verzoeken voor en de omvang van continuïteitsbijdragen en meerkosten corona qua omvang beperkt zijn.

Een voor de controle belangrijk onderdeel hiervan is het interne controleplan, inclusief een gedetailleerde uiteenzetting van de geschatte en werkelijke financiële effecten van corona op het sociaal domein voor de gemeente. De getroffen maatregelen hebben ertoe geleid dat de organisatie de extra kosten en vraagstukken tot een minimum heeft kunnen beperken.

Sociaal domein | PGB-bestedingen

De PGB-bestedingen zijn (verplicht) belegd bij de Sociale Verzekeringsbank (SVB). De accountant van de SVB heeft – net als in voorgaande jaren – bij de PGB-verantwoordingen voor Jeugd en Wmo over 2022 een controleverklaring met beperking verstrekt. De PGB-bestedingen over 2022 bedragen circa € 3,3 miljoen (2021: € 4,5 miljoen).

Uw organisatie heeft de voorgaand jaar getroffen aanvullende interne beheersmaatregelen en interne controles ook over 2022 gehandhaafd c.q. uitgevoerd. Hiermee is voldoende zekerheid verkregen over de prestatielevering en rechtmatigheid van de PGB-bestedingen. In dit kader is onder andere nader onderzoek uitgevoerd bij een representatief aantal gebruikers van deze PGB-gelden.

Met de getroffen beheersmaatregelen en uitgevoerde interne controles is voor de PGB-bestedingen ad. € 1,7 miljoen over 2022 voldoende zekerheid verkregen wat betreft zowel de getrouwheid als rechtmatigheid van deze bestedingen. Per saldo resteert een onzekerheid van € 1,6 miljoen.

Belangrijkste bevindingen uit onze controle

Overige bevindingen

Sociaal domein | Beheersing Jeugdzorg

De instroom van jongeren en de complexiteit van de zorg binnen de jeugdzorg neemt steeds verder toe. Samen met de beoogde bezuinigingen vanuit het Rijk zorgt dit voor druk op het kunnen realiseren van de gewenste kwaliteit jeugdzorg die de gemeente wil bieden. De gemeente Arnhem heeft reeds maatregelen getroffen om de instroom in de jeugdzorg te beperken. Voor uw merenjarenbegroting is het belangrijk om de balans te vinden tussen de middelen en de kwaliteit.

In lijn met de landelijke trend is een stijging van de jeugdzorgkosten zichtbaar binnen uw gemeente. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de kosten per cliënt, maar voornamelijk door een groter aantal cliënten binnen de jeugdzorg. Deze stijging lijkt ook in 2023 door te zetten.

In 2022 is de landelijke Hervormingsagenda Jeugd 2022-2028 gepresenteerd. De financiële houdbaarheid van deze hervormingsagenda staat nog ter discussie, waarbij de onderhandelingen tussen het Rijk en de VNG nog gevoerd worden. Zodra er een akkoord is bereikt zal er vanuit de hervormingsagenda mogelijk aanvullende maatregelen getroffen moeten worden in het kader van de hieruit ‘bewezen effectieve kostenbesparende maatregelen’. De gemeente heeft hierop vanaf 2019 reeds kostenbesparende maatregelen getroffen.

Een ander aandachtspunt wat wij signaleren voor de toekomst is de cao zorg & welzijn waarbij de personele kosten van de zorgaanbieders zullen gaan stijgen. Onze verwachting is dat dit zal leiden tot tariefstijgingen, waarbij het risico is dat dit niet wordt gecompenseerd door een hogere bijdrage van het rijk.

Tot slot vragen wij uw aandacht voor het monitoren van de financiële positie van zorgaanbieders, die mede door de stijging van de cao lonen onder druk komt te staan.

In 2022 zijn aanvullende middelen van ruim € 14 miljoen beschikbaar gesteld door de Rijksoverheid voor de transitie van Jeugdzorgplus en drie milieuvoorzieningen. Deze middelen zijn bedoeld om de fysieke investeringen te plegen in het vastgoed van jeugdzorgaanbieders om daarmee de transitie en/of afbouw van Jeugdzorgplus en gesloten jeugdzorg te bewerkstelligen. De middelen zijn in 2022 als subsidie beschikt en gereserveerd op de balans gezien de realisatie nog plaats moet vinden.

Voorziening verlofsparen

Vanaf 1 januari 2022 kunnen medewerkers, als gevolg van de nieuwe CAO afspraken, bovenwettelijk verlof sparen. In tegenstelling tot andere personele verplichtingen is het, indien aan de voorwaarden wordt voldaan, voorgeschreven hier een voorziening voor te vormen. Door de gemeente Arnhem is deze voorziening bepaald en berekend aan de hand van verschillende parameters. Wij hebben de door de gemeente Arnhem opgestelde berekeningen, uitgangspunten en parameters getoetst. Hierbij hebben wij geen afwijkingen geconstateerd. De voorziening verlofsparen is juist en volledig in de jaarrekening verantwoord.

De wijziging ten opzichte van voorgaand jaar is op toereikende wijze in de jaarrekening toegelicht.

Kwaliteit en transparantie van de jaarstukken

Bij de jaarrekeningcontrole hebben wij vastgesteld dat uw jaarstukken 2022 voldoen aan de vereisten uit het BBV. Wij hebben bij onze werkzaamheden de jaarstukken integraal doorgenomen en hebben daarbij – naast de verenigbaarheid van jaarverslag en jaarrekening – vanuit het belang en begrip van de gebruikers van de jaarstukken vooral gelet op de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van de daarin opgenomen toelichtingen en analyses.

Met de afdeling Financiën hebben wij in dit kader medio 2022 een evaluatie gehad waarin over en weer ideeën en suggesties zijn uitgewisseld om de jaarstukken een verdere kwaliteitsimpuls te geven, zonder dat dit direct leidt tot een toename van de kwantitatieve omvang van de jaarstukken.

Interne beheersing

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2022

Boardletter 2022, toegespitst op de interne (financiële) beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole hebben wij in het najaar van 2022 een interim-controle uitgevoerd. Deze interim-controle was primair gericht op de opzet, het bestaan en de werking van maatregelen van administratieve organisatie en interne beheersing, voor zover van belang voor onze controle op de betrouwbaarheid en rechtmatigheid van de in de jaarrekening opgenomen gegevens.

Voor de bevindingen van de interim-controle verwijzen wij naar onze boardletter 2022 van 30 november 2022.

In de boardletter hebben wij een aantal aandachtspunten voor het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2022 benoemd. Als onderdeel van onze werkzaamheden voor de jaarrekening zijn wij nagegaan of deze aandachtspunten voldoende zijn opgevolgd. Voor zover de opvolging en/of onze controle ervan hiertoe aanleiding geven, hebben wij onze bevindingen in dit accountantsverslag bij het betreffende onderwerp verwerkt.

Memoriaalboekingen

Memoriaalboekingen zijn (correctie)boekingen die niet via de reguliere boekingsgang plaatsvinden. Deze boekingen zijn hierdoor in opzet meer risicovol en daarom besteden wij bij onze controle extra aandacht aan deze boekingen.

Wij merken op dat de gemeente inzet op een verbetering en vereenvoudiging van de processen rondom memoriaalboekingen.

Wij merken op dat het aantal memoriaalboekingen desondanks nog steeds groot is, mede als gevolg van de genoemde inrichting rondom de wijkprogramma's. Om de controle zo efficiënt en effectief mogelijk uit te voeren, en toe te spitsen op het specifieke risico en karakter van memoriaalboekingen, hebben wij gebruikgemaakt van een data-analyse tool. Hieruit zijn geen onjuistheden, onrechtmatigheden of anderszins bijzonderheden gebleken.

Wij onderschrijven het belang van de ontwikkelingen zoals data-analyse op het gebied van de memoriaalboekingen. Hiermee kan de gemeente de boekingsprocessen verder standaardiseren en vereenvoudigen, waardoor het aantal memoriaalboekingen verder is te reduceren.

Evaluatie opstel- en controleproces

Medio 2022 hebben wij met de ambtelijke organisatie het opstel- en controleproces van de jaarrekening 2021 geëvalueerd, en waar nodig aanscherpingen verwerkt in het interne 'draaiboek' voor het opstelproces en de werk- en planningsafspraken voor de jaarrekening. Met deze aanpassingen is het proces verder geoptimaliseerd en is de controle binnen de afgesproken planning afgerond.

In het proces en opstel- en controledossier is verder een aantal belangrijke verbeteringen gerealiseerd, zoals het eerder uitvoeren en afronden van de controle van de grondexploitatie en de kwalitatief betere en tijdige analyse en onderbouwing van de zogenaamde transitorische posten (nog te ontvangen/betalen bedragen en vooruit ontvangen/nog te besteden (subsidie)bijdragen van derden). Ook is voorzien in beter volgbare aansluitingen en analyses tussen de uitgevoerde interne controles en de bedragen in de jaarrekening.

Het opstel- en controleproces is door de genoemde verbeteringen efficiënter en effectiever verlopen in vergelijking met 2021.

Met het oog op verdere optimalisatie van het opstel- en controleproces van de jaarrekening merken wij het volgende op:

- Met de ambtelijke organisatie is afgesproken de administratie en jaarrekening bij aanvang van onze controle 'te bevriezen'. Dit betekent dat de organisatie eventuele correcties uit zowel de in- als externe controle verzamelt en verwerkt in een tweede versie van de jaarrekening.

Wij trekken samen met uw gemeente op in het proces van het digitaliseren van de interim- en jaarrekeningcontrole. Tijdens onze controle zetten wij hiertoe diverse tools in, waaronder, tijdens onze controle van 2022 een digitale omgeving om documentatie aan te leveren (Deloitte Connect) en tooling om data te analyseren (Spotlight). Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van een digitale projectmanagement omgeving (Microsoft Teams) zodat de voortgang op eenvoudige wijze te monitoren is.

Medio 2023 evalueren wij – mede op basis van de actualisatie van de risicoanalyse voor de jaarrekening 2023 – wederom gezamenlijk het proces om te bepalen op welke terreinen/aspecten verdere verbeteringen in het opstel- en controleproces van de jaarrekening mogelijk zijn.

Interne beheersing

Belangrijkste bevindingen voor de interne beheersing vanuit de controle van het boekjaar 2022

Betrouwbaarheid en continuïteit van de automatiseringsomgeving inclusief cybersecurity behoeft verdere aandacht

De gemeente onderkent het belang van informatie-veiligheid en privacy. Dit vertaalt zich in een (structureel) budget dat vanaf de begroting 2023 is opgenomen. Hiermee beoogt de gemeente de informatieveiligheid op voldoende niveau te brengen, zodat het risico op cybersecurity incidenten naar beneden gebracht zal worden.

Daarnaast zijn er in 2022 door de gemeente Arnhem diverse stappen (in samenwerking met de Connectie) gezet om de betrouwbaarheid van de financiële informatiesystemen te vergroten. De bestaande tekortkomingen in de IT-omgeving leiden er echter toe dat de gemeente en wij niet zonder meer kunnen steunen op de betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Enkele nadelen van het feit dat onvoldoende opvolging is gegeven aan onze eerdere aanbevelingen, zijn onder andere:

- Bij interne controles niet zonder meer gebruik is te maken van onder andere data-analyses. De uitvoering van controles – waarbij data-analyse is ingezet – is hierdoor niet optimaal efficiënt, doordat eerst aanvullende werkzaamheden nodig zijn om de betrouwbaarheid van data/lijstwerk vast te stellen. Bovendien kan de interne controle bij maximaal gebruik van data-analyse een hogere toegevoegde waarde opleveren voor de organisatie doordat zij daarmee belangrijke inzichten kan verkrijgen en de controles ook meer risicogericht kan insteken.
- Voor de jaarrekeningcontrole 2022 niet zonder meer kunnen steunen op de informatie vanuit de geautomatiseerde gegevensverwerking. Het gevolg van deze conclusie is dat wij meer gegevensgericht werk hebben moeten verrichten, waaronder het uitvoeren van specifieke werkzaamheden om de betrouwbaarheid van data en lijstwerk vast te stellen.

Voor onze inhoudelijke bevindingen en de resterende aanbevelingen inzake de betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking verwijzen wij kortheidshalve naar onze boardletter 2022.

Wel zijn wij bij de jaarrekeningcontrole in staat geweest data-analyse in te zetten als onderdeel van de controleaanpak voor de memoriaalboekingen. Hierbij hebben wij met data-analyse een diepgaande en risicogerichte analyse uitgevoerd van deze in opzet meer risicovolle boekingen. Door de inzet van data-analyse hebben wij de met gegevensgerichte werkzaamheden te onderzoeken populatie memoriaalboekingen sterk kunnen reduceren. Dit illustreert het belang en de toegevoegde waarde van een betrouwbare IT-omgeving als basis voor de inzet van data-analyse.

Overige aangelegenheden

Overige aangelegenheden

Samenvatting overige aangelegenheden en bepaalde vereiste communicaties

Onze communicatie met het management

Wij hebben het management ter confirmatie een aantal schriftelijke bevestigingen gevraagd aangaande zijn verantwoordelijkheden inzake de financiële verslaggeving.

Wij hebben van het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem een ondertekende schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen.

Geen meningsverschil met het college en het ambtelijk management of beperking in reikwijdte van de controle

Er zijn geen meningsverschillen met het management geweest en er waren geen beperkingen tijdens het uitvoeren van onze controle.

Naar onze mening is ons bij het uitvoeren van onze controleopdracht door het management en de medewerkers van de gemeente de volledige medewerking verleend en hebben wij volledige toegang tot de benodigde informatie gehad.

Bijlagen

Bijlage A1 - Niet-gecorrigeerde controleverschillen

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van niet-gecorrigeerde controleverschillen. (bedragen * 1 miljoen)

Aard van de controleverschillen	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen voorgaande periode	N.v.t.	N.v.t.
Effect niet-gecorrigeerde controleverschillen huidige periode		
Rechtmatigheidsfout is tevens getrouwheidsfout: • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
Rechtmatigheidsfout is per saldo ook een getrouwheidsfout: • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
(Sub)totaal getrouwheidsfouten	**€ 0**	**€ 0**
Extra absolute waarde rechtmatigheidsfouten: • Niet van toepassing	€ 0	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.): • Niet voldaan aan EU aanbestedingsrichtlijnen	€ 1,7	
Extra foutieve financiële beheershandelingen zonder direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid)	€ 0	
Overige rechtmatigheidsfouten	€ 0	
Totaal rechtmatigheidsfouten	**€ 1,7**	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2022 en het normenkader rechtmatigheid 2022, dat op dat op 7 december 2022 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A2 – Onzekerheden in de controle

In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van onzekerheden in de controle. (bedragen * € 1 miljoen)

Aard van de onzekerheden	Rechtmatigheid	Getrouwheid
Onzekerheid rechtmatigheid betreft tevens getrouwheid: • Onzekerheid PGB-Bestedingen (ZIN)	€ 1,6	€ 1,6
Onzekerheid rechtmatigheid is per saldo ook een onzekerheid inzake getrouwheid: • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
(Sub)totaal onzekerheden in de getrouwheidscontrole	**€ 1,6**	**€ 1,6**
Extra absolute waarde onzekerheden rechtmatigheid: • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit externe regels (EU-aanbesteding, Fido, etc.): • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
Extra financiële beheershandelingen met een onzeker direct financieel effect vanuit interne regels (gedoogbeleid): • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
Overige onzekerheden inzake rechtmatigheid • Niet van toepassing	€ 0	€ 0
Totaal onzekerheden in de rechtmatigheidscontrole	**€ 1,6**	

- Het kader voor de controle op de financiële rechtmatigheid is opgenomen in het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), de Kadernota Rechtmatigheid 2018, het Addendum Kadernota rechtmatigheid 2022 en het normenkader rechtmatigheid 2022, dat op 7 december 2022 is vastgesteld door de gemeenteraad.
- Wij hebben van het college een schriftelijke bevestiging bij de jaarrekening ontvangen, waarin het college het bovenstaande heeft bevestigd. Dit houdt in dat eventuele niet-geconstateerde en daardoor niet-gecorrigeerde afwijkingen, zowel individueel als in totaal, in het kader van de jaarrekening niet materieel zijn. Het college heeft tevens bevestigd geen kennis te hebben van andere niet-gecorrigeerde afwijkingen.

Bijlage A3 – Tekortkomingen in de toelichtingen

Onze controlestandaarden vereisen dat wij afwijkingen van materieel belang in de toelichting signaleren om de gemeenteraad in staat te stellen een inschatting te maken van de gevolgen daarvan voor de jaarrekening.

De tabel hierna bevat een weergave van díe onderwerpen uit de toelichting waarvan wij denken dat de gemeenteraad deze nader dient te beoordelen.

Toelichting	Bron van de toelichtingsvereiste	Kwantitatieve of kwalitatieve overwegingen
Geen afwijkingen geconstateerd met betrekking tot de toelichting in de jaarstukken	n.v.t.	n.v.t.

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit accountantsverslag over de strekking van ons getrouwheids- en rechtmatigheidsoordeel bij de jaarrekening 2022 alsook de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die onder SiSa vallen.

De strekking van de controleverklaring bij de jaarrekening is als volgt:

- Getrouwheidsoordeel: goedkeurend
- Rechtmatigheidsoordeel: goedkeurend

Per regeling geven wij in de volgende tabel aan of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
A5	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme		€ 0	
A6	Specifieke Uitkering Preventieve Aanpak tegen Ondermijning (onderdeel BOTOC)		€ 0	
A9	Regeling specifieke uitkering Gemeente in verband met de versterking van de lokale [...] radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme 2021		€ 0	
A10	Regeling financiële impuls huisvesting grote gezinnen vergunninghouders		€ 0	
A13	Regeling specifieke uitkering naleving controle coronatoegangsbewijzen		€ 0	
A14	Regeling specifieke uitkering Gemeente in verband met de versterking van de lokale [...] radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme 2022		€ 0	
A16	Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne		€ 0	
A17	Regeling specifieke uitkering voorkomen georganiseerde en ondermijnende jeugdcriminaliteit		€ 0	
B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp aan gedupeerden kinderopvangtoeslagproblematiek 2021		€ 0	
C9	Specifieke uitkering woningbouwimpuls		€ 0	
C10	Tijdelijk besluit specifieke uitkering verbetering digitale dienstverlening		€ 0	
C11	Regeling procesgeld woondeal regio Arnhem-Nijmegen		€ 0	
Subtotaal			**€ 0**	

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
C30	Specifieke uitkeringen proeftuinen aardgasvrije wijken 2e rond		€ 0	
C31	Regeling vaststelling regels verstrekken eenmalige specifieke uitkering aan gemeenten huisvesting kwetsbare doelgroepen		€ 0	
C32	Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen		€ 0	
C41B	Specifieke uitkering Regeling flexibele inzet woningbouw (SiSa tussen medeoverheden)		€ 0	
C43	Regeling reductie energiegebruik woningen		€ 0	
C47	Volkshuisvestingsfonds		€ 0	
C55	Aanpak energiearmoede		€ 0	
C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen		€ 0	
C62	Regeling specifieke uitkering kwijtschelding gemeentelijke belastingen		€ 0	
C85	Stimuleringsregeling flex- en transformatiewoningen		€ 0	
D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)		€ 0	
D10	Volwasseneneducatie		€ 0	
D11	Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie		€ 0	
D12	Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2020–2024		€ 0	
D12A	Regeling regionale aanpak voortijdig schoolverlaten 2020–2024		€ 0	
D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen		€ 0	
D19	Tijdelijke onderwijshuisvesting ontheemden		€ 0	
D21	Specifieke uitkering impuls jongerencultuur		€ 0	
Subtotaal			**€ 0**	

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai		€ 0	
E20	Regeling stimulering verkeersmaatregelen 2020-2021		€ 0	
E44	Tijdelijke impulsregeling klimaatadaptatie 2021–2027		€ 0	
E50	Bodemsanering Grondwal Bethaniënstraat Arnhem		€ 0	
E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord		€ 0	
E58	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem overbruggingsjaar 2021		€ 0	
E83	Tijdelijke regeling specifieke uitkering bodem 2022		€ 0	
E84	Regeling stimulering verkeersveiligheidsmaatregelen 2022-2023		€ 0	
G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet gemeentedeel 2022		€ 0	
G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (uitsluitend kapitaalverstrekking) gemeentedeel 2022		€ 0	
G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers en de Tijdelijke regeling overbruggingsregeling (Tozo) gemeentedeel 2022		€ 0	
G10	Wet inburgering 2021 gemeentedeel 2022		€ 0	
G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire		€ 0	
G13	Regeling specifieke uitkering onderwijsroute		€ 0	
H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling		€ 0	
H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport		€ 0	
H7	Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling		€ 0	
H7B	Regeling specifieke uitkering aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (SiSa tussen medeoverheden)		€ 0	
Subtotaal			**€ 0**	

Bijlage B - Bevindingen controle SiSa-bijlage 2022

Code	SiSa-regeling	Fout of onzekerheid	Financiële omvang	Toelichting
H8	Regeling Sportakkoord 2020–2022		€ 0	
H10	Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie gesloten jeugdhulp 2020		€ 0	
H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken		€ 0	
H14B	SPUK expertisecentra jeugdhulp		€ 0	
H20	Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie residentiële jeugdhulp 2021		€ 0	
H22	Regeling specifieke uitkering regionaal projectleider aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2022		€ 0	
H25	Regeling Specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden (ronde 3)		€ 0	
V3	Verzameluitkering		€ 0	
Subtotaal			**€ 0**	

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem

Bevestiging onafhankelijkheid

De voorschriften in het kader van onafhankelijkheid zijn binnen de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (de NBA) opgenomen in de “Verordening inzake Onafhankelijkheid (ViO)” en vormen een belangrijk onderdeel van het ‘normenkader’ waaraan een accountant moet voldoen. De naleving van de ViO is binnen de organisatie van Deloitte ingebed.

Wij bevestigen dat onze onafhankelijke positie ten opzichte van de gemeente Arnhem in overeenstemming met de Nederlandse wettelijke en beroepsvoorschriften voldoende is gewaarborgd. Wij zijn van mening dat onze objectiviteit gedurende het afgelopen jaar niet is aangetast.

Stelsel van waarborgen om onze onafhankelijke positie te waarborgen

Deloitte beschikt over een stelsel van maatregelen om haar onafhankelijke positie bij controlecliënten te waarborgen. Dit stelsel van maatregelen is een integraal onderdeel van de bestuurlijke organisatie en van het voor de gehele organisatie van toepassing zijnde stelsel van kwaliteitsbeheersingsmaatregelen.

Bijgaande niet-limitatieve opsomming geeft u een indruk van de maatregelen die bijdragen aan het waarborgen van onze onafhankelijke positie:

- Schriftelijke onafhankelijkheidsbepalingen waarin alle bestaande onafhankelijkheidsvereisten en de risico’s ten aanzien van de bedreiging van de onafhankelijkheid en de daaraan gerelateerde waarborgen zijn verwerkt.
- Procedures voor tijdige bekendmaking van de voorschriften en de daarin aangebrachte wijzigingen aan alle gevolmachtigden en werknemers bij Deloitte.
- Procedures voor de organisatie van periodieke trainingen inzake de toepassing van de onafhankelijkheidsvoorschriften.
- Procedures die erop gericht zijn dat onze gevolmachtigden en werknemers in specifieke casussen en omstandigheden de onafhankelijkheidsvoorschriften naleven.
- De benoeming van professionals op seniorniveau die verantwoordelijk zijn voor het continu actualiseren van de procedures en voorschriften, de tijdige bekendmaking ervan en het adequaat functioneren van het gehele stelsel van waarborgen.
- Procedures voor een schriftelijke rapportage per controlecliënt waarin is vastgelegd of sprake is van omstandigheden die de onafhankelijkheid van de accountant die de controleopdracht uitvoert bedreigen, op welke wijze met potentiële bedreigingen is omgegaan en, indien er bedreigingen zijn gesignaleerd, welke maatregelen dan zijn genomen om deze bedreigingen voor de onafhankelijkheid weg te nemen. De vastlegging van deze beoordeling, inclusief een gemotiveerde conclusie (de zogenoemde ‘onafhankelijkheidsevaluatie’), wordt in het dossier opgenomen.
- Procedures die vereisen dat een daartoe geëigende afdeling binnen Deloitte wordt geconsulteerd, als sprake is van een mogelijke aantasting van de onafhankelijkheid in relatie tot een specifieke cliënt. Indien de bestuursstructuur van de controlecliënt voorziet in een gemeenteraad, raadscommissie of auditcommissie, overwegen wij ook een van deze instanties te raadplegen.
- Procedures voor het interne toezicht in relatie tot de toetsing en bewaking van de naleving van de onafhankelijkheidsvoorschriften.

De opzet en werking van ons stelsel van maatregelen wordt periodiek door de externe toezichthouder getoetst.

Interne roulatie

Een te grote mate van vertrouwdheid of vertrouwen kan een bedreiging vormen voor de onafhankelijkheid van de accountant wanneer bepaalde leden van het controleteam geregeld en voor lange tijd aan de wettelijke controle van een controlecliënt meewerken.

Wij beoordelen de bedreiging voor de onafhankelijkheid die kan voortvloeien uit de langdurige betrokkenheid van andere leden van het controleteam bij de controleopdracht. Waar nodig nemen wij maatregelen om deze bedreiging weg te nemen.

Onze beoordeling heeft geen aanleiding gegeven om het komend boekjaar teamleden bij de gemeente Arnhem te rouleren.

Bijlage C - Onafhankelijkheidsbevestiging

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Arnhem

Persoonlijke, zakelijke of financiële relaties met de gemeente Arnhem

Wij hebben een evaluatie gemaakt van persoonlijke, zakelijke en financiële relaties tussen Deloitte, haar gevolmachtigden en haar medewerkers en de medewerkers van de gemeente Arnhem die van invloed kunnen zijn op onze onafhankelijkheid. Bij deze evaluatie zijn ons geen zaken gebleken die aan u gerapporteerd dienen te worden.

Geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid

De Nederlandse onafhankelijkheidsregels vereisen dat de eindverantwoordelijke accountant de met governance belaste organen informeert over geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid die Deloitte, een bestuurder of interne toezichthouder van Deloitte of een lid van het controleteam heeft ontvangen van of verstrekt aan de gemeente Arnhem of een bij de gemeente betrokken persoon. Hierbij is een drempel van € 100 opgenomen in de regels.

Wij hebben geen geschenken en persoonlijke uitingen van gastvrijheid met een (geschatte) waarde van meer dan € 100 ontvangen of verstrekt, en zijn daarom van mening dat er geen sprake is van een bedreiging voor de onafhankelijke uitvoering van de controleopdracht.

Deloitte.

Onder Deloitte wordt verstaan één of meer van Deloitte Touche Tohmatsu Limited (“DTTL”), haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten (tezamen, de “Deloitte organisatie”). DTTL (hierna ook te noemen “Deloitte Global”) haar wereldwijde netwerk van member firms en aan hen verbonden entiteiten zijn juridisch gescheiden en onafhankelijke entiteiten, die elkaar niet kunnen verplichtingen of binden ten aanzien van derden. DTTL en iedere DTTL member firm en aan hen verbonden entiteit is aansprakelijk voor hun eigen handelen en nalaten, en niet voor het handelen of nalaten van een andere entiteit. DTTL verleent geen diensten aan cliënten. Raadpleeg www.deloitte.com/about voor meer informatie.

Deloitte levert toonaangevende audit- en assurance-, belasting- en juridische diensten, consulting, financial advisory, and risk advisory diensten aan bijna 90% van de Fortune Global 500® en duizenden particuliere bedrijven. Onze professionals leveren meetbare en blijvende resultaten die het vertrouwen van het publiek in kapitaalmarkten helpen versterken, klanten in staat stellen te transformeren en bloeien, en de weg wijzen naar een sterkere economie, een meer rechtvaardige samenleving en een duurzame wereld. Voortbouwend op zijn meer dan 175-jarige geschiedenis, omvat het bereik van Deloitte meer dan 150 landen en gebieden. Ontdek hoe de meer dan 345.000 mensen van Deloitte wereldwijd een impact maken die ertoe doet op www.deloitte.com.

Deze communicatie bevat louter algemene informatie en noch DTTL, noch haar wereldwijde netwerk van member firms of aan hen verbonden entiteiten verleent door middel van deze communicatie professioneel advies of diensten. Voordat u een beslissing neemt of actie onderneemt die van invloed kan zijn op uw financiën of uw bedrijf, dient u een gekwalificeerde professionele adviseur te raadplegen. Geen enkele entiteit in de Deloitte organisatie is verantwoordelijk voor enig verlies dat wordt geleden door een persoon die op deze communicatie vertrouwt.

© 2023. Neem voor informatie contact op met Deloitte Nederland.

Aan de gemeenteraad

Datum	: 18 april 2023
Zaaknummer	: 153670
Contactpersoon	: Ron Verheijen
Telefoonnummer	: 026-3775185

Onderwerp: Reactie van het college op het accountantsverslag

Geachte voorzitter en leden,

Onlangs heeft onze accountant de controle van de jaarstukken 2022 afgerond. Zoals gebruikelijk zijn de belangrijkste uitkomsten uit deze controle vastgelegd in het Accountantsverslag 2022. Wij hebben met tevredenheid kennis genomen van de inhoud van dit verslag en nemen u graag mee in onze bestuurlijke reactie op de belangrijkste bevindingen en conclusies.

Wij zijn verheugd met de conclusie van de accountant dat we “in control” zijn en dat verdere verbeteringen zijn gerealiseerd in de doorontwikkeling van de interne beheersing. Het is goed te constateren dat dit (opnieuw) heeft geresulteerd in een soepel opstel- en controleproces van de jaarrekening.

Tegelijkertijd herkennen wij de aandachts- en verbeterpunten. Allereerst betreft dit de realisatiekracht en het door de accountant geschetste spanningsveld tussen ambities en capaciteit. Hoewel positievere resultaten dan begroot hiervoor niet volledig maatgevend zijn (de oorzaak hiervan is regelmatig het feit dat laat in het jaar nog middelen vanuit Rijk en provincie worden ontvangen), herkennen wij de beschreven spanning. Met regelmaat zijn wij in gesprek met de ambtelijke organisatie over de ambities en hierin te stellen prioriteiten.

Ook de opmerkingen met betrekking tot de kwaliteit van de verslaglegging en, vooral, de transparantie en informatiewaarde van de jaarstukken nemen wij ter harte. De invloed van wijksturing hierop nemen wij mee in de opvolging van de evaluatie Van Wijken Weten.

In totaliteit geven de bevindingen en conclusies van de accountant het vertrouwen dat in de komende periode, gebruik makend van de gegeven adviezen, vervolgstappen kunnen worden gezet in de verdere verbetering van onze interne organisatie.

Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • www.arnhem.nl

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Proces behandeling Perspectiefnota

Datum : 14 april 2023

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling 'Perspectiefnota 2024-2027'

Beste raadsleden, fractievolgers en collegeleden,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Perspectiefnota 2024-2027'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de perspectiefnota (PPN) is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023' Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het proces rondom de behandeling van de perspectiefnota. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling perspectiefnota in samenhang met de Turap-1 2023 en Jaarstukken 2022

Tegelijk met de perspectiefnota wordt de raad ook de Turap-1 2023 en de Jaarstukken 2022 aangeboden. Het behandelproces rondom deze twee stukken is als volgt:

Jaarstukken 2022

In het jaarverslag en de jaarrekening (samen de jaarstukken) legt het college van B&W verantwoording af over de realisatie van de door de raad in de Begroting vastgestelde beleidsvoornemens. De jaarstukken gaan dus over het vorige begrotingsjaar (2022). In het verleden liep de behandeling van de jaarstukken en perspectiefnota vaak gelijk op. In verband met het Duisenbergonderzoek op de jaarstukken is dit voor dit jaar niet het geval en doorlopen de jaarstukken een eigen besluitvormingsproces . Zie hiervoor het 'spoorboekje P&C cyclus 2023'. De jaarstukken worden wel gelijktijdig met de PPN gepubliceerd. Ook is er op de technische vragenmarkt ruimte voor het stellen van vragen over de jaarstukken.

Turap-1 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-1 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-1 loopt gelijk met de perspectiefnota.

Hoe ziet het proces eruit rondom de behandeling van de perspectiefnota eruit?

1. Publicatie & presentatie – *woensdagavond 19 april*
2. Schriftelijke technische vragen - woensdag 19 april t/m vrijdag 12 mei 12.00 uur
   → *via het nieuwe emailadres technischevragenraad@arnhem.nl*
3. I: Technische vragenmarkt – Woensdag 10 mei 17.00 – 19.00 uur (inclusief maaltijd)
4. I: Inspreekavond inwoners 'in gesprek met de raad. Wat vindt u belangrijk voor Arnhem?' – Woensdag 10 mei 19.15 – 22.00
5. M1 – *Politieke Avond 17 mei (uitloop 24 mei)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *Donderdag 18 mei tot en met vrijdag 2 juni*
7. M2 – *Politieke Avond 7 juni*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *Donderdag 8 juni tot en met maandag 12 juni*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 14 juni, aanvang 18.45 uur*

---

1. Publicatie & presentatie – *woensdagavond 19 april (18.45-19.15 uur)*

De perspectiefnota zal op woensdagavond 19 april aan het begin van de Politieke Avond door de het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd. De insteek van de presentatie is om de raad bij het aanbieden van de jaarstukken 2022, de Turap-1 2023 en de Perspectiefnota 2024-2027 van toelichting te voorzien over de inhoud van deze documenten en de onderlinge samenhang daartussen. In de presentatie zal stilgestaan worden bij de belangrijkste (financiële) resultaten en conclusies uit deze documenten. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie voor alle raadsleden en fractievolgers een geprinte versie van de perspectiefnota aan te bieden. (Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd) De jaarstukken en turap zijn vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Voor alle fracties zal er 1 geprinte versie van de jaarstukken zijn, deze is op te halen op de griffie.

- *Bekijk de digitale stukken op https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Schriftelijke technische vragen - woensdag 19 april t/m vrijdag 12 mei 12.00 uur

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 van woensdag 17 mei gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de perspectiefnota meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het proces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór vrijdag 12 mei 12.00 zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum woensdag 17 mei voor de Politieke Avond (M1). Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

Voor de jaarstukken ligt de deadline van het stellen van technische vragen later. Alle technische vragen over de jaarstukken die voor 31 mei zijn ingediend, zullen beantwoord worden voor 7 juni. Voor de technische vragen rondom de jaarstukken wordt een aparte vraag- en antwoordbundel gemaakt.

Om zorg te dragen voor een zo snel mogelijke beantwoording, werken we vanaf deze raadsperiode met een nieuw emailadres voor alle schriftelijke technische vragen rondom de P&C producten,

- *Zowel de technische vragen over de jaarstukken als perspectiefnota worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

3. I: Technische vragenmarkt – Woensdag 10 mei 17.00 – 19.00 uur (inclusief maaltijd)

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 10 mei van 17.00 tot 19.00 uur. Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig. Ook is de accountant aanwezig voor vragen over de jaarstukken. Tijdens de technische vragenmarkt is er een gezamenlijk buffet.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

4. I: Inspreekavond inwoners 'In gesprek met de raad. Wat vindt u belangrijk voor Arnhem?– Woensdag 10 mei 19.15 – 22.00

Op verzoek van de raadswerkgroep burgerparticipatie vindt er tijdens de informatieve fase van de behandeling van de perspectiefnota een open inloopavond voor inwoners plaats: *'In gesprek met de raad. Wat vindt u belangrijk voor Arnhem?'* Doel van de bijeenkomst is om op een laagdrempelige manier het gesprek aan te gaan met inwoners over belangrijke thema's in de perspectiefnota. Tijdens deze gesprekken is er vooral ruimte voor inwoners om te vertellen zij belangrijk vinden, waarin zij vragen kunnen stellen, zorgen kunnen uiten of een goed idee onder de aandacht kunnen brengen.

- *Over 'In gesprek met de raad' bent u afzonderlijk geïnformeerd. Voor de raadsleden en fractievolgers: meld jullie i.v.m. de organisatie tijdig aan!*

  Kijk ook voor meer informatie op www.arnhem.nl/ingesprekmetderaad

---

5. M1 – *Politieke Avond 17 mei (uitloop 24 mei)*

De Politieke Avond van 17 mei staat volledig in het teken van de M1 fase. In het spoorboekje P&C cyclus 2023 is opgenomen dat - in tegenstelling tot voorgaande jaren - de raadskamerindeling van deze M1 thematisch zal worden ingedeeld (en dus niet op portefeuillehouder). Uitgangspunten bij het maken van deze indeling zijn:

- Beantwoording vragen: de indeling draagt bij aan het beantwoorden van alle door de raadskamer gestelde vragen;
- Herkenbaarheid: de indeling sluit aan bij de ordening van de Perspectiefnota;
- Aanwezigheid; de indeling maakt het mogelijk voor alle deelnemers (raad en college) om in de raadskamer binnen hun portefeuille aanwezig te zijn;

Mede op basis van deze uitgangspunten zullen de raadskamer worden geordend op de hoofdstukken uit de perspectiefnota (Duurzaam Arnhem, Kansrijk Arnhem, Verbonden Arnhem en Groen Arnhem). Daarnaast komt er een aparte raadskamer over financiën. Per raadskamers zullen er meerdere portefeuillehouders aanwezig zijn. De definitieve invulling van de raadskamers ontvangt u voor 17 mei. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 24 mei.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *Donderdag 18 mei tot en met vrijdag 2 juni*

Tijdens de M1 op 17 mei kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 7 juni. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 2 juni 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de voorzitters voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden.

---

7. M2 – *Politieke Avond 7 juni*

De Politieke Avond van 7 juni staat geheel in het teken van de M2. De raadskamers worden voor deze behandeling - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar (vergelijkbaar met de M1) thematisch ingedeeld op basis van de hoofdstukken uit de perspectiefnota. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *Donderdag 8 juni tot en met maandag 12 juni*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 12 juni 9.00 uur hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 14 juni, aanvang 18.45 uur*

Besluitvormende raad. Aanvang 18.45 uur. De gebruikelijke spreektijden zullen gehanteerd worden. Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waarvan een financieel woordvoerder..

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende raadsvergadering op 14 juni worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Presentatie
Jaarstukken 2022
Turap-1 2023
Perspectiefnota 2024-2027

Gemeenteraad 19 april 2023

Arnhem GEMEENTE

Wat bieden we aan?

Turap-1
2023

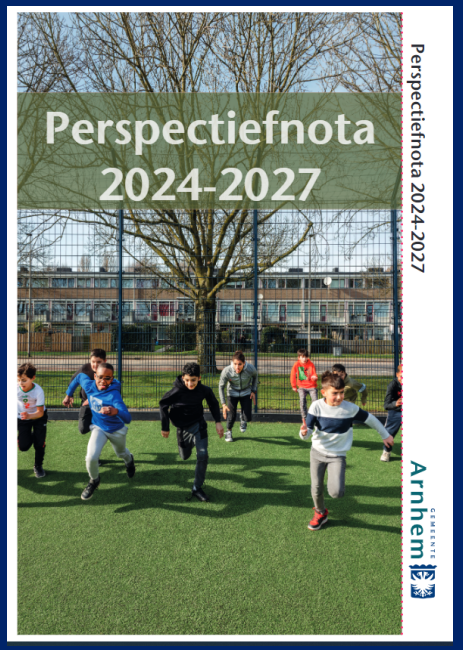

tip: **financien.arnhem.nl**

Procedurele samenhang

- Jaarstukken kijken terug op 2022
- Turap-1 geeft eerste beeld financiële afwijkingen 2023
- Perspectiefnota 2024-2027 geeft eerste beeld voor de komende jaren

Inhoudelijke samenhang

- Voordeel 2022 gaat naar algemene reserve → verhoogt beginstand 2023 voor komende periode (weerstandsfactor)
- Sommige afwijkingen in Turap zijn incidenteel voor 2023, maar sommigen zijn structureel. Die komen terug in PPN 2024-2027
- Actualisatie van investeringsbedragen in 2023 (Turap) leiden tot nieuwe kapitaallasten in PPN 2024-2027

Resultaten Jaarstukken 2022

- Positief resultaat voor de algemene reserve: € 23,8 mln
- Bij Turap-2 2022 was al € 17,4 mln verwacht
- Voordeel AR komt dus € 6,4 mln hoger uit bij JR 2022
- Aan bestemmingsreserves is € 50 mln toegevoegd over 2022 (totaal BR-en is nu € 194 mln)
- (Extra) afwijking in jaarrekening komt vooral door extra ontvangsten in sept/dec circulaires 2022
- De weerstandsfactor komt uit op 2,3 (ruim boven norm van 1,4): € 43,8 mln benodigd en € 98,8 mln beschikbaar weerstandsvermogen
- Solvabiliteit komt eind 2022 uit op 29%

Infographic Jaarstukken

Resultaten Turap-1 2023

- Turap-1 geeft alleen financiële afwijkingen
- Turap-2 ook afwijkingen op doelen en inspanningen
- Totale verwachte afwijkingen leidt tot voordeel van € 9,4 mln voor algemene reserve in 2023
- Deels incidentele afwijkingen (- € 4 mln) en deels structureel (€ 13,4 mln)
- Een aantal afwijkingen wordt verrekend met de reserves (reeds verwerkt in voordeel van € 9,4 mln)

Perspectiefnota 2024-2027

- Een vormvrij document: geen richtlijnen vanuit gemeentewet of BBV voor programma's, paragrafen, etc
- Vooruitlopend op Begroting 2024: schets van de majeure beleidsinhoudelijke en financiële ontwikkelingen
- Geen formele eisen tav sluitend financieel beeld en weerstandsfactor, dat komt pas in de Begroting

Startpunt financieel beeld

Begroting 2023 en meerjarenraming 2024-2026 liet zien:

- structureel sluitend in alle jaren
- geen structurele onttrekking vanaf 2027
- weerstandsfactor alle jaren boven de norm:

Weerstandsfactor Begroting 2023	2023	2024	2025	2026
Verloop wsf	1,4	1,7	2,3	2,0

→ Incidentele ruimte was nog 34 miljoen

Ontwikkelingen na Begroting 2023

Jaarrekening 2022: groter voordeel voor AR dan in Begroting 2023 gedacht

→ Incidentele ruimte daardoor nog hoger

→ Stand bestemmingsreserves: 214 mln per 1-1-2024 oplopend naar 239 mln per 1-1-2027

Dit is de uitgangspositie voor nieuw financieel meerjarenbeeld tbv Perspectiefnota 2024

Perspectiefnota 2024-2027

- Algemene inleiding:
  beeld op hoofdlijnen van inhoudelijke en financiële ambities en de context waarin we opereren

- Perspectief op het financieel meerjarenbeeld:
  autonome en overige financiële ontwikkelingen, concreet in bedragen geduid en toegelicht

- Perspectief op ambities en knelpunten:
  beschrijving van ambities en knelpunten waarvoor in de meeste gevallen obv huidig kader onvoldoende budget is. In aantal gevallen is dekking in reserves of bestaande middelen aanwezig, bijv. klimaat

Perspectief financieel meerjarenbeeld

Gemeentefonds: beeldbepalend!

- Ravijn 2026 schuift deels door naar 2027 door 10 mln incidentele rijksbijdrage algemene uitkering in 2026
- Oplopend nadeel van 6,2 mln beschermd wonen in 2027 tov 2026. Mogelijk jaar uitstel?

- Naar verwachting bij meicirculaire duidelijkheid over eventuele aanvullende compensatie en/of nieuwe financieringssystematiek gemeentefonds

- Gemeenten gaan hier wisselend mee om

Wijziging systematiek gemeentefonds

- Vanaf 2026 zal het gemeentefonds niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden:
  - er wordt vanaf 2026 geen volume-accres meer verstrekt, alleen nog maar een nominaal accres voor de loon- en prijsontwikkeling
  - dus extra uitgaven gemeenten door groei bevolking en vergrijzing niet meer vergoed

- Motie in Tweede Kamer: kom vóór de meicirculaire 2023 met voldoende duidelijkheid en tijdpad voor nieuwe financieringssystematiek, zodat deze uiterlijk in 2027 ingevoerd kan worden

Perspectief financieel meerjarenbeeld

Hoe ziet het verloop gemeentefonds eruit?

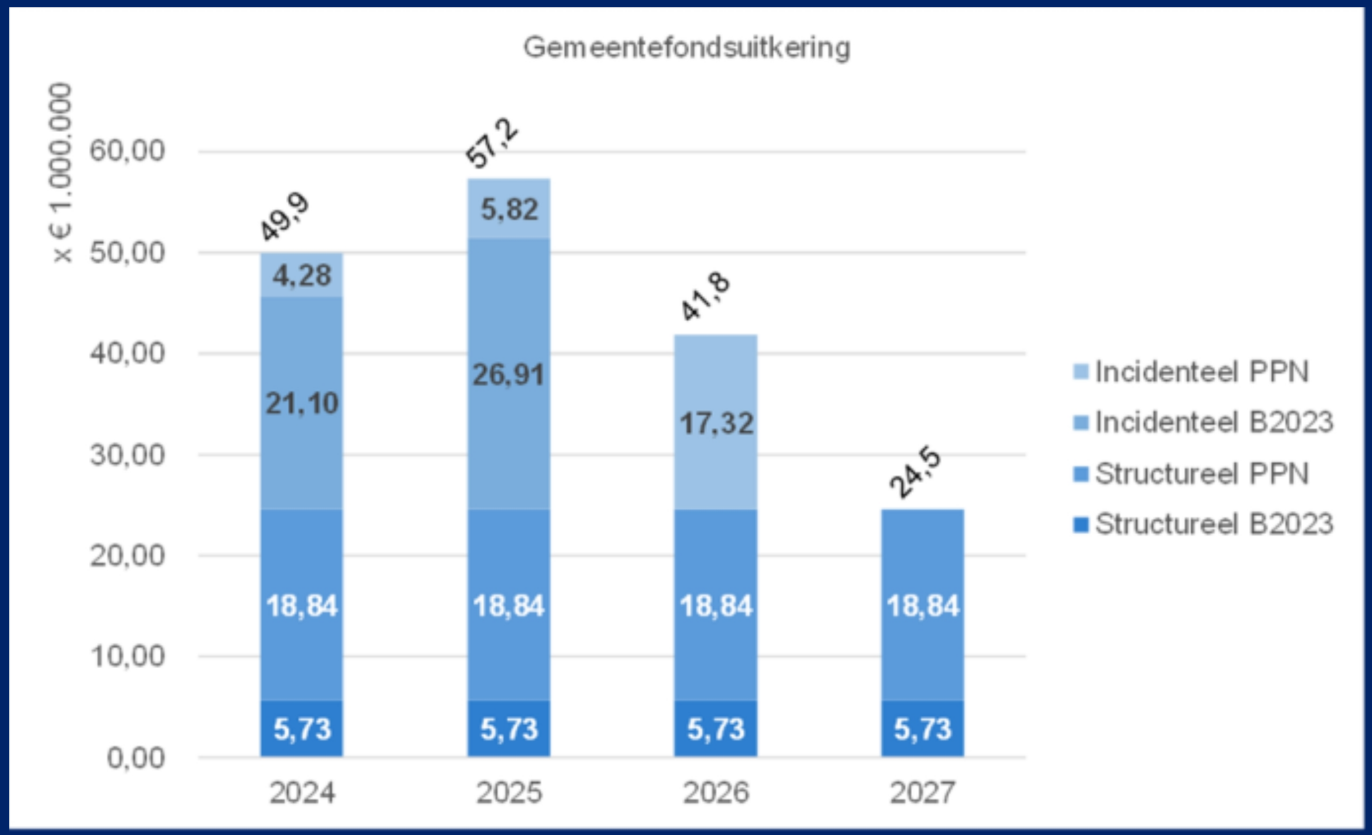

Perspectief financieel meerjarenbeeld

Naast gemeentefonds ook overige autonome en financiële ontwikkelingen:

- Indexatie opbrengst OZB 5%
- Indexatie ambtelijke organisatie, zorgcontracten, subsidies, gemeenschappelijke regelingen, overige budgetten
- Dit jaar ook (structurele) doorwerking agv hogere dan verstrekte indexatie 2023: bijv bij zorg en VGGM
- MIP: jaarlijkse actualisatie en indexatie

Perspectief financieel meerjarenbeeld

Conclusies na autonome en financiële ontwikkelingen:

- Weerstandsfactor ieder jaar (ruim) boven de norm van 1,4 (incidentele ruimte)
- Begrotingssaldo in begrotingsjaar 2024 (ruim) positief
- ***Echter:*** structurele onttrekking aan AR vanaf 2027 van ruim 10 mln (obv momenteel bekende kaders)
- Beeld mogelijk (tijdelijk) positiever door jaar uitstel verdeelmodel beschermd wonen (impact € 6 mln in 2027)
- College vindt structurele onttrekking in Begroting geen wenselijke situatie
- Echter, in deze fase met deze onzekerheid concreet ombuigen niet opportuun

Perspectief op ambities en knelpunten

- Obv deze kaders structureel vooralsnog dus geen ruimte voor meer dan de autonome en financiële ontwikkelingen
- Daarom alleen in beschrijvende zin toelichting van ambities en knelpunten

- Als in aanloop naar Begroting 2024 structurele ruimte vergroot wordt door aanvullende compensatie Rijk kunnen deze issues in Begroting 2024 mogelijk van dekking worden voorzien
- Zo niet, dan voldoende aanknopingspunten om andere keuzes te maken in autonome + fin. ontwikkelingen

Infographic Perspectiefnota

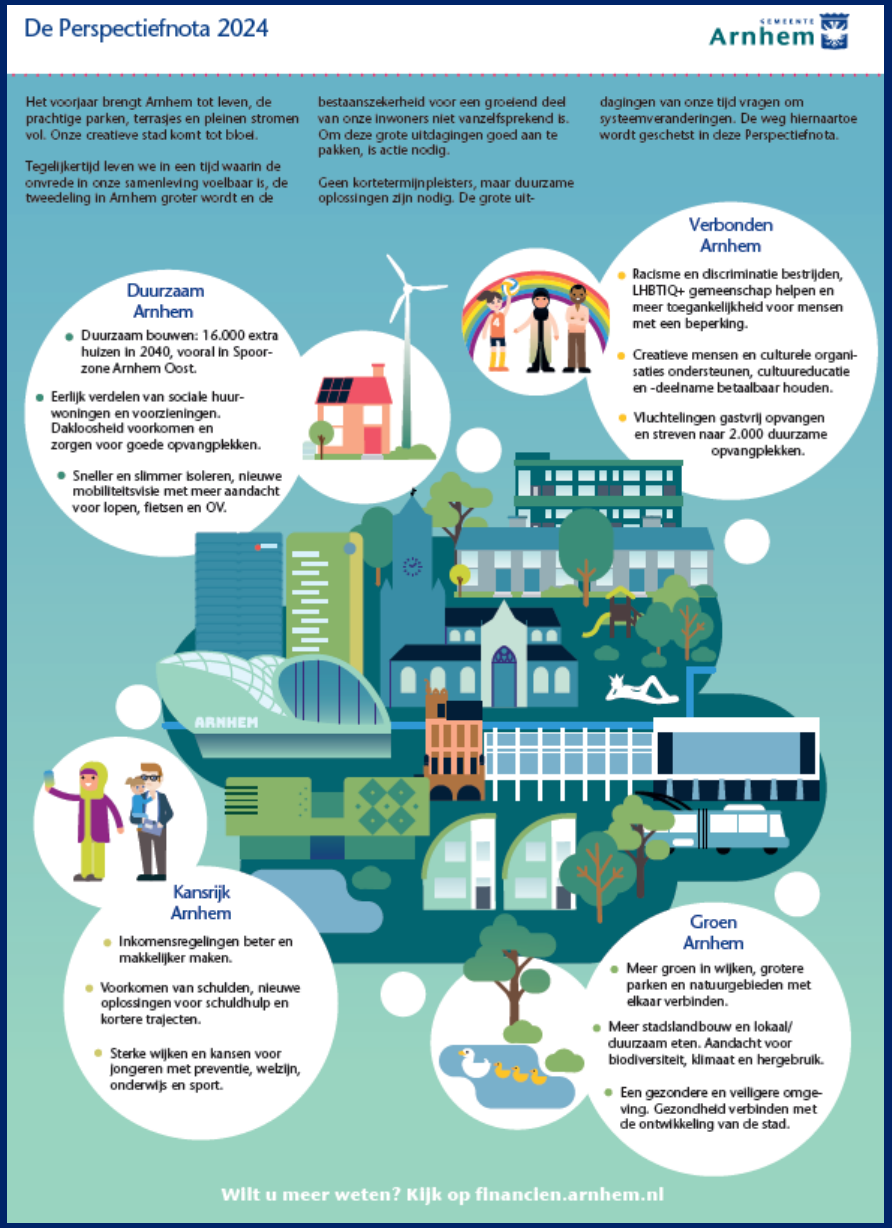

Behandeling in raad

- Technische vragenmarkt: 10 mei (JV/Turap/PPN)
- In gesprek met de raad: 10 mei (PPN)
- M1 PPN/Turap: 17 mei met uitloop 24 mei
- M2 PPN/Turap: 7 juni
- Besluitvorming PPN/Turap: 14 juni

- Presentatie Duisenberg onderzoek jaarstukken: 7 juni
- M1 jaarstukken: 21 juni
- M2 jaarstukken: 5 juli
- Besluitvorming jaarstukken: 12 juli

In gesprek met de raad

GEMEENTE Arnhem

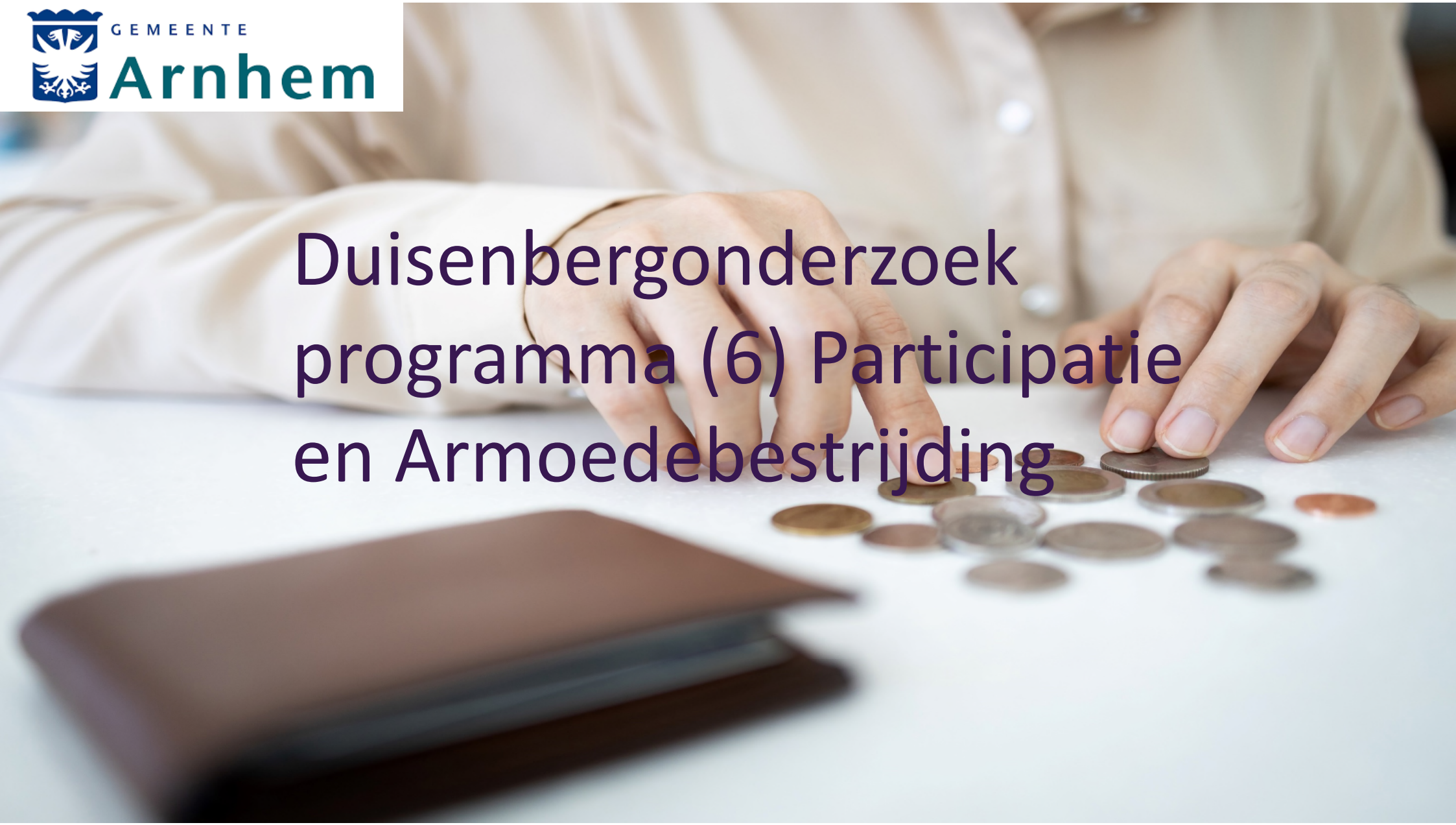

Duisenbergonderzoek programma (6) Participatie en Armoedebestrijding

Wat is een Duisenbergonderzoek?

Het is een werkwijze

Vernoemd naar het voormalige lid van de Tweede Kamer Pieter Duisenberg.

Rapporteurs vanuit de raad worden aangewezen om **rondom een specifiek onderwerp** de jaarstukken van een bepaald jaar te analyseren **en vragen te inventariseren.**

Uitkomst in een beknopte powerpoint

Resultaat

De raad vult zijn controlerende rol goed in met het stellen van de juiste vragen aan het college.

Tegelijkertijd leereffect voor de raad om zijn kaderstellende en controlerende rol in te vullen.

Wat is een Duisenbergonderzoek?

PARTNERS+PRÖPPER
DENKERS EN DOENERS VOOR DE PUBLIEKE ZAAK

Hoe te kijken naar doelen en doelrealisatie?

GEMEENTE Arnhem

Wat wil de gemeente bereiken?
Heeft de gemeente bereikt wat zij wilde bereiken?

Wat wil de gemeente daarvoor doen?
Heeft de gemeente gedaan wat zij wilde doen?

Wat mag dat kosten?
Heeft het gekost wat het mocht kosten?

Prestatieladder

Focus op resultaten

Opgaven gestuurd werken

(1) Maatschappelijk eindresultaat
Zingevend resultaat
Waar is het werkelijk om te doen?

(2) Maatschappelijk tussenresultaat
Betekenisvolle tussenstap
zichtbaar in de samenleving

(3) Activiteiten conform richtlijn
Voldoende activiteiten met de gevraagde kwaliteit als resultaat

(4) Telbare activiteit
Voldoende aantal activiteiten
als resultaat

(5) Globaal omschreven activiteiten
Een bepaald soort activiteit als resultaat

(6) Personele, materiele en financiële middelen
Ter beschikking stellen van financiële, materiële en financiële middelen als resultaat

© Partners+Pröpper

Niveau 1

Sturen op maatschappelijke doelen en -effecten

Niveau 2

Sturen op uitvoeringsdoelen en -prestaties

Niveau 3
Sturen op beschikbare middelen en benutting

Duisenbergonderzoek

Handreiking voor de raad om vragen te stellen bij behandeling van de jaarstukken.

Twee maatschappelijke doelen:

1. Meer Arnhemmers zijn financieel redzaam
2. Doorbraak naar werk

Allereerst: enorme inspanning van de ambtelijke organisatie om de jaarstukken steeds verder door te ontwikkelen, en dat ontwikkelt zich ook steeds verder door.

Conclusies:

- **Realisatie van maatschappelijke doelen:** nog onvoldoende duiding van beleidsindicatoren. Normen ontbreken en oordeel over de trend, en samenhang tussen de indicatoren, is niet helder. Ambities zijn de stip op de horizon (lange termijn): tussendoelen of mijlpalen ontbreken.
- **Uitvoeringsdoelen en –prestaties** mogen compacter en meer to-the-point. Door uitgebreide kwalitatieve beschrijvingen vraagt het om tekstanalyse om duidelijk te krijgen waarom een stoplicht op groen of rood staat, en dan nog lukt dit niet in alle gevallen.
- Criteria voor **verdeling van financiële middelen** over uitvoeringsmaatregelen en –acties niet helder: liggen hier politieke keuzes aan ten grondslag of effectiviteitsanalyses of andere keuzes?

Aanbeveling voor de raad:

- Vraag het college om duiding van de beleidsindicatoren, trends en samenhang: is het gemeentelijke beleid doeltreffend of spelen andere factoren een rol?
- Vraag het college naar de normen: absolute norm of richtinggevende via de trends. Daarbij opgemerkt dat niet alles is te kwantificeren, maar geef dat dan aan en ga het gesprek aan hoe dan te evalueren.
- Selecteer een aantal (politiek) relevante doelen en vraag het college daar met name verder op in te zetten op de doorontwikkeling van de jaarstukken en bestuursrapportages.
- Ga het gesprek aan met het college over het verdeelvraagstuk van middelen over uitvoeringsmaatregelen. Hoe kun je met elkaar komen tot een doelmatige verdeling? Maak voor de raad helder hoe de verdeling is en hoe dat tot stand is gekomen.

Meer Arnhemmers zijn financieel redzaam

Realisatie maatschappelijke doelen

Meer Arnhemmers zijn financieel redzaam			Trend
Beleidsindicatoren:	Norm:	Realisatie:	
1 Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum.	?	4.700 (2021)	⇩
2 Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum.	?	3.000 (2021)	⇨
3 Percentage huishoudens dat afgelopen 12 maanden moeite heeft gehad om van het inkomen rond te komen.	?	14% (2021)	⇩
4 Percentage huishoudens dat onverwachte noodzakelijke uitgave van € 1.000 kon betalen zonder daarvoor schulden te maken.	?	?	
5 Percentage bereikte huishoudens bij huisbezoek Vroegsignalering.	?	74% (2022)	⇧
6 Aantal inwoners met financiële vragen (aangemeld bij Sociale Wijkteams).	?	700 (2022)	⇩
7 Aantal aanmeldingen voor Schulddienstverlening.	?	440 (2022)	⇩
8 Gemiddelde schuld van huishoudens dat start met een schuldregeling.	?	36.300	⇧
9 Gemiddeld aantal schulddeisers van huishoudens dat start met schuldregeling.	?	14	⇨
10 Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject schuldhulpverlening	?	398	⇧

Kernvragen voor de raad:

- Hoe kunnen we de trends duiden?
- Hebben we de doelen bereikt?
- Wat is nog nodig om doelen te bereiken?

Opmerkingen:

- Trend is door raadsrapporteurs uit de cijfers gedestilleerd.
- Normen ontbreken.
- Soms ontbreken cijfers over 2022
- Duiding trend en samenhang tussen indicatoren ontbreekt.

Meer Arnhemmers zijn financieel redzaam

Realisatie uitvoeringsdoelen

Vijf uitvoeringsdoelen met daaronder vijftien maatregelen en 44 acties (dat is veel!)

Uitvoeringsdoel 1	Armoede en schulden voorkomen	3 maatregelen en **16 acties.**
Uitvoeringsdoel 2	Op tijd erbij: vroeg-signalering en vroeghulp	4 maatregelen en **12 acties.**
Uitvoeringsdoel 3	Financieel perspectief vergroten	4 maatregelen en **8 acties.**
Uitvoeringsdoel 4	Terugval voorkomen	2 maatregelen en **4 acties.**
Uitvoeringsdoel 5	Slim monitoren en sturen	2 maatregelen en **4 acties.**
Totaal 15 maatregelen en 44 acties: niet altijd duidelijk waarom een stoplicht op groen staat!		

Prioriteer een aantal voor de raad (politiek) relevante maatregelen en acties!

Bijvoorbeeld:

Maatregel: doorontwikkeling gelijke kansen kinderen en jongeren

Acties:

- Kinderen activiteiten aanbieden die hun vaardigheden vergroten.
- Invoering van de nieuwe Gelrepas voor kinderen

Maatregel: gebiedsgerichte aanpak

Acties:

- Samen met partners gewerkt aan een agenda gericht op inhoudelijke problematiek in een bepaald gebied

Scherp de uitvoeringsdoelen en –prestaties aan. Bijvoorbeeld:

- Het aantal kinderen die mee hebben gedaan met activiteiten.
- De besteding van de Gelrepas: hoeveel benut, door wie en waaraan?
- Hoeveel gebiedsagenda's en leidt dat tot nog meer acties of dezelfde acties maar dan voor een gebied?

Meer Arnhemmers zijn financieel redzaam

Realisatie uitvoeringsdoelen

Kost veel tijd om de kwalitatieve beschrijvingen van maatregelen en acties te doorgronden: wat wordt precies bedoeld, wat is het doel, wat is gerealiseerd?

Illustratieve voorbeelden:

Met de Sociale wijkteams, teams Leefomgeving en de gebiedsgerichte teams van Werk en Inkomen hebben we gewerkt aan de realisatie van zes gebiedsagenda's voor 2023. De inhoud van de agenda gericht is op de inhoudelijke problematiek van dit gebied rondom de aanpak van armoede, schulden en participatie. De sociale tafels worden benut om de maatschappelijke partners hierin te betrekken en gezamenlijke focus te creëren.

Ook zijn er stappen gezet in de aanpak in Arnhem-Oost om mensen met schulden op een *innovatieve* manier te helpen.

Doorbraak naar werk

Realisatie maatschappelijke doelen

Maatschappelijke doel B: Doorbraak naar werk			Trend
Beleidsindicatoren:	Norm:	Realisatie:	
1 Volumeontwikkeling uitkeringslast BUIG (indexcijfer)	?	91,60 (2022)	⇩
2 Netto arbeidsparticipatie (werkzame beroepsbev./potentiële beroepsbev.)	?	71,30% (2022)	⇧
3 Personen met een bijstandsuitkering (per 10.000 inwoners)	?	798 (2021)	⇩
4 Aantal re-integratievoorzieningen (per 10.000 inwoners)	?	73,60 (2020)	⇩
5 Percentage kinderen tot 18 jaar in een gezin met bijstandsuitkering.	?	10% (2021)	⇨
6 Percentage werkloze jongeren 16-22 jaar.	?	3% (2022)	⇨
7 Instroompercentage bijstand afgezet tegen andere gemeenten	?	2,2% (2022)	⇧
8 Aantal inwoners dat werkt met loonkostensubsidie	?	373 (2022)	⇧
9 Percentage inwoners met bijstand dat ook inkomen uit werk heeft.	?	7,7% (2022)	⇧

Kernvragen voor de raad:

- Hoe kunnen we de trends duiden?
- Hebben we de doelen bereikt?
- Wat is nog nodig om doelen te bereiken?
- Met kinderen en jongeren lijkt er nog niet veel verbetering in zicht?

Opmerkingen:

- Trend is door raadsrapporteurs uit de cijfers gedestilleerd.
- Normen ontbreken.
- Soms ontbreken cijfers over 2022
- Duiding trend en samenhang tussen indicatoren ontbreekt.

Doorbraak naar werk

Realisatie uitvoeringsdoelen

Vijf uitvoeringsdoelen met daaronder dertien maatregelen en 19 acties (dat is veel!)

Uitvoeringsdoel 1	Investeren in voorkomen	3 maatregelen en **4 acties.**
Uitvoeringsdoel 2	Dichtbij de Arnhemmer en integraal	1 maatregel en **2 acties.**
Uitvoeringsdoel 3	Perspectief bieden	3 maatregelen en **7 acties.**
Uitvoeringsdoel 4	Inclusief werk	3 maatregelen en **3 acties.**
Uitvoeringsdoel 5	Samen sterk	3 maatregelen en **3 acties.**
Totaal 13 maatregelen en 19 acties: niet altijd duidelijk waarom een stoplicht op groen staat!		

Prioriteer een aantal voor de raad (politiek) relevante maatregelen en acties!

Bijvoorbeeld:

Maatregel: sluitende aanpak jongeren in kwetsbare positie
Acties:
- W&I afspraken overgang van school naar werk.
- Matchingtafels om jongeren en werkgevers aan elkaar te koppelen

Maatregel: herijken aanpak statushouders en nieuwkomers
Acties:
- Bepalen van de uitgangspositie op de participatieladder

Wat zijn eigenlijk oud- en nieuwkomers?

Scherp de uitvoeringsdoelen en –prestaties aan. Bijvoorbeeld:
- Hoeveel jongeren hebben zelfstandig werk kunnen vinden?
- Hoeveel jongeren vinden werk met hulp?
- Hoeveel jongeren in het speciaal onderwijs?
- Hoeveel mensen hebben een passend aanbod gekregen?
- Hoeveel mensen hebben geschikt werk gevonden?

Doorbraak naar werk

Realisatie uitvoeringsdoelen

Kost veel tijd om de kwalitatieve beschrijvingen van maatregelen en acties te doorgronden: wat wordt precies bedoeld, wat is het doel, wat is gerealiseerd?

Illustratieve voorbeelden:

Herijken aanpak statushouders en nieuwkomers:

- Momenteel zitten we volop in de uitvoering van de Nieuwe Wet inburgering... Op enkele onderdelen, zoals de Leefbaarheidstoets later gestart. Wel groen??

Verbetering instrumentarium ketenpartners

- We kijken naar de mogelijkheden om aansluiting te vinden bij het gebiedsgericht werken door het ontwikkelen van basisbanen en ontwikkeltrajecten in de wijken.

Doorontwikkelen sluitende aanpak jongeren in kwetsbare posities

- Er is een goede samenwerking gaande tussen de ketenpartners in de arbeidsmarktregio waarbij het belang voor de jongere voorop staat.

Sturen op Middelen

Benutting en inzet middelen

Er is geen verdeling van financiële middelen over de twee te onderscheiden maatschappelijke doelen:

- Transparantie: er is geen zicht op aan welke maatregelen of acties het geld is besteed.
- Doelmatigheid: criteria voor verdeling van middelen zijn niet helder: waarom zetten we x euro in op maatregel y en waarom niet op maatregel z? Is dit uitkomst van politiek debat of liggen hier andere keuzes aan ten grondslag, bijvoorbeeld effectiviteitsanalyses?

- Welk deel van de middelen is niet benut en waarom?
- Gaat daarvan een deel naar de algemene reserve of een bestemmingsreserve?

Sturen op Middelen

Benutting en inzet middelen

Het is niet duidelijk waar de middelen aan worden besteed: wat kost het, welk deel is uitgegeven, wat is de reden van afwijkingen?

Illustratieve voorbeelden:

- **Hulp aan gedupeerden Kinderopvangtoeslag**

Lasten: - 418.000
Baten: + 504.000
Verschil: 922.000

- Een duidelijke omschrijving van de redenen voor de afwijking ontbreekt.
- Waarom wordt dit aan de AR toegevoegd?
- Zijn alle gedupeerden geholpen?

- **Budget SW**

Lasten: - 260.000
In de septembercirculaire is het SW-budget vanuit het Rijk bijgesteld. Hierdoor is een voordeel ontstaan binnen het programma Bestuur, Dienstverlening en Financiën.

- Waarom komt de bijstelling ten goede aan het programma Bestuur en niet Participatie en Armoedebestrijding?

Zijn er vragen en / of opmerkingen ?

Conclusies:

- **Realisatie van maatschappelijke doelen:** nog onvoldoende duiding van beleidsindicatoren. Normen ontbreken en oordeel over de trend, en samenhang tussen de indicatoren, is niet helder. Ambities zijn de stip op de horizon (lange termijn): tussendoelen of mijlpalen ontbreken.
- **Uitvoeringsdoelen en –prestaties** mogen compacter en meer to-the-point. Door uitgebreide kwalitatieve beschrijvingen vraagt het om tekstanalyse om duidelijk te krijgen waarom een stoplicht op groen of rood staat, en dan nog lukt dit niet in alle gevallen.
- Criteria voor **verdeling van financiële middelen** over uitvoeringsmaatregelen en –acties niet helder: liggen hier politieke keuzes aan ten grondslag of effectiviteitsanalyses of andere keuzes?

Aanbeveling voor de raad:

- Vraag het college om duiding van de beleidsindicatoren, trends en samenhang: is het gemeentelijke beleid doeltreffend of spelen andere factoren een rol?
- Vraag het college naar de normen: absolute norm of richtinggevende via de trends. Daarbij opgemerkt dat niet alles is te kwantificeren, maar geef dat dan aan en ga het gesprek aan hoe dan te evalueren.
- Selecteer een aantal (politiek) relevante doelen en vraag het college daar met name verder op in te zetten op de doorontwikkeling van de jaarstukken en bestuursrapportages.
- Ga het gesprek aan met het college over het verdeelvraagstuk van middelen over uitvoeringsmaatregelen. Hoe kun je met elkaar komen tot een doelmatige verdeling? Maak voor de raad helder hoe de verdeling is en hoe dat tot stand is gekomen.

Aan de gemeenteraad

Datum : 7 juni 2023
Zaaknummer :
Contactpersoon : Maaike Piscaer
Telefoonnummer : (06) 31114892

Onderwerp: Advies auditcommissie aan gemeenteraad n.a.v. accountantsverslag jaarstukken 2022

Geachte leden van de gemeenteraad,

De auditcommissie heeft de taak de raad te adviseren over de jaarstukken en de bevindingen in het accountantsverslag. Op woensdag 7 juni heeft de auditcommissie daartoe de jaarrekening, het jaarverslag (tezamen: de jaarstukken 2022) en het accountantsverslag 2022 besproken met de accountant en de portefeuillehouder.

De auditcommissie vindt het belangrijk om u voorafgaand aan de besluitvorming over de jaarstukken haar advies mee te geven. De jaarstukken moeten inzicht geven in de mate waarin alle ambities en voornemens zijn gerealiseerd en tot welke resultaten dat heeft geleid. De auditcommissie is daarom verheugd dat er - naast het accountantsverslag – ook door gemeenteraad door middel van een ‘Duisenbergonderzoek’ weer inhoudelijk naar de jaarstukken gekeken is. Dit jaar naar het programma ‘Participatie en armoedebestrijding’. De auditcommissie hoopt dat u actief met de aanbevelingen van de raadsrapporteurs aan de slag gaat en deze meeneemt in de verdere behandeling van de jaarstukken.

Met betrekking tot het accountantsverslag zijn we in de eerste plaats content om vast te kunnen stellen dat de accountant een goedkeurende verklaring heeft afgegeven met daarbij de conclusie dat de gemeente Arnhem ‘in control’ is en de basis op orde heeft. Door de accountant worden in het accountantsverslag daarnaast een aantal aandachtspunten gegeven. De meest in het oog springende bevindingen zijn met de auditcommissie besproken en wij hebben op enkele punten de accountant om een toelichting gevraagd.

Aandachtspunten voor de gemeenteraad
De auditcommissie heeft naar aanleiding van het gesprek met de accountant een tweetal aandachtspunten voor de gemeenteraad geformuleerd. Zij adviseert u deze mee te nemen in de verdere behandeling van de jaarstukken:

1. *Wijze van begroten en verantwoorden –wijkprogramma’s*
   In het coalitieakkoord zijn door de raad doelen gesteld. Deze doelen zijn opgesteld aan de hand van

• Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • griffie@arnhem.nl

de thema's Duurzaam, Groen, Kansrijk en Verbonden. Deze thema's zijn in de begroting vertaald in 8 wijkprogramma's en 13 stedelijke programma's. Door middel van de jaarrekening wordt door het college verantwoording afgelegd met behulp van prestatie-indicatoren. De accountant wijst op de situatie dat de wijze waarop de raad inzicht verkrijgt in de vertaling naar de verschillende programma's en de methode om de inhoudelijke voortgang van de doelstellingen uit het coalitieakkoord te bewaken op dit moment nog beperkt in de turaps en de jaarrekening aanwezig zijn.

Dat wordt versterkt doordat er in de begroting gewerkt wordt met wijkprogramma's. In 2016 zijn de wijkprogramma's toegevoegd aan de Begroting 2017-2020. In 2019 is er bij de doorontwikkeling van de P&C-cyclus voor gekozen om de Begroting uit 13 nieuwe stedelijke begrotingsprogramma's en 8 wijkprogramma's te laten bestaan. Met betrekking tot de wijkprogramma's meldt de accountant dat de kosten over een begrotingsjaar aan de hand van een bestendige doorbelastingssystematiek (vooraf bepaalde verdeelsleutels) worden verdeeld over de wijken van Arnhem. Het verklaren van afwijkingen en een analyse van de realisatie van de gestelde doelen vindt plaats op wijkniveau én op stadsniveau. Het op deze wijze begroten en verantwoorden leidt tot onnodig veel administratieve lasten en extra handmatige (memoriaal) boekingen in het grootboek. Daarnaast draagt het verdelen van kosten en opbrengsten over de verschillende wijken niet bij aan het inzicht in de jaarstukken als geheel. De accountant adviseert de gemeenteraad deze wijze van begroten en verantwoorden te evalueren, mede in relatie tot hetgeen de raad wil bereiken op basis van het coalitieakkoord.

De wijze van begroten en verantwoorden en de rol van de wijkprogramma's daarin is uitgebreid besproken in de auditcommissie. Met betrekking tot de bovenstaande aanbeveling van de accountant meldt de auditcommissie het volgende:

- De auditcommissie kan zich vinden in het beeld dat het vertalen van de ambities uit het coalitieakkoord naar de programma's in de begroting (te) complex is. Hierin zou een verbeterslag gemaakt kunnen worden;
- Het hebben van inzicht in de verdeling van kosten en opbrengsten over alle wijkprogramma's draagt slechts in beperkte mate bij aan het inzicht in de jaarstukken als geheel. De meerwaarde van deze wijkprogramma's staat daarmee (mogelijk) niet in verhouding tot de administratieve lasten. Dit heeft enkel betrekking op de financiële verantwoording. Een inhoudelijke verantwoording op doelen en ambities blijft gewenst op wijkniveau;
- Ambtelijk is - gezien de aanbeveling van de accountant – als mogelijke (eerste) stap geopperd om de afzonderlijke wijkprogramma's financieel samen te voegen tot 1 wijkprogramma. Concreet betekent dit dat financieel-administratief sprake is van één wijkbegrotingsprogramma en dat in de uitvoering nog steeds sprake is van meerdere (8) wijkgerichte aanpakken met ambities, doelen en inspanningen per wijk ;

- Een dergelijke verantwoordingmethodiek vindt al plaats in de turaps. Door ook in de begroting en jaarstukken op deze manier te gaan rapporteren, sluiten de P&C producten en wijze van verantwoorden beter op elkaar aan;
- Het wijzigen van de begrotingsprogramma's is een bevoegdheid van de gemeenteraad. Indien de gemeenteraad wenst de (financiële) verantwoording op wijkniveau aan te passen, is de behandeling van de jaarstukken (of perspectiefnota) daarvoor het meest geschikte moment. Hiermee kunnen de wijzigingen namelijk worden meegenomen in het opstellen van de eerstvolgende begroting;
- Ambtelijk is aangegeven dat het financieel samenvoegen van de 8 wijkprogramma's naar één programma 'Wijken' voor de behandeling van de komende begroting haalbaar is;
- De accountant ziet geen financiële risico's in het samenvoegen van de wijkprogramma's;

De auditcommissie adviseert de gemeenteraad om deze aanbeveling van de accountant over te nemen en tijdens de verdere behandeling van de jaarstukken te bespreken of het wenselijk is om de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samen te voegen tot één wijkbegrotingsprogramma en zo ja: hiervoor een wijzigingsvoorstel (amendement) op de jaarstukken in te dienen in de vorm van een aan het ontwerpbesluit toe te voegen dictum waarin deze wijziging van de programma indeling van de begroting verwoord wordt.

2. *Onderzoek naar realisatiekracht*
   De doelstellingen en ambities van het gemeentebestuur zijn voor de komende jaren groot, waardoor (investerings-) uitgaven de komende jaren fors toenemen. De accountant adviseert de gemeenteraad te onderzoeken in hoeverre deze gestelde ambities passen binnen de beschikbare capaciteit. Dit start bij de ambtelijke capaciteit, maar het capaciteitsvraagstuk gaat ook om de vraag of de markt, in een situatie met toenemende personele schaarste, de ambities van de gemeente Arnhem en de metropoolregio Arnhem-Nijmegen aan kan. Om dit inzicht te verkrijgen wordt geadviseerd om de omvang van de gewenste investeringen over een langere periode inzichtelijk te maken en van daaruit te analyseren in hoeverre deze realiseerbaar zijn. Afhankelijk van de uitkomsten kan overwogen worden te (her-)prioriteren.

   De auditcommissie adviseert de gemeenteraad om deze aanbeveling vanuit de accountant over te nemen en dit mee te nemen bij de verdere behandeling van de Jaarstukken 2022.

Mocht u n.a.v. deze brief vragen hebben, dan horen wij die graag.

Met vriendelijke groet,

Hasan Kumas
Voorzitter auditcommissie

• Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • griffie@arnhem.nl

Bundel technische vragen Jaarstukken 2022

Versie: 07-06-2023

GroenLinks 2
D66 3
Arnhem Centraal 10
PvdA 11
Forum voor Democatie 13

GroenLinks

***Fractie**:*	***GL-1 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	
Vraag:	Jeugdzorg: Vraag over wanneer de zorgaccounthouder stopt, is er budget vrij?
Antwoord:	Het contract van de zorgaccounthouder loopt tot 1 oktober. Het streven is dat het contract met één jaar verlengd gaat worden. Hiervoor is budget beschikbaar vanuit de bestemmingsreserve Jeugd & Wmo en Jeugdfonds. Dit moet wel goedgekeurd worden door de Raad.

D66

Fractie:	***D66-1 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	16 Energietoeslag
Vraag:	Kunnen we een specificatie krijgen van het nadelig effect van €1,7 mio?
Antwoord:	In 2022 is er aan 15.432 huishoudens Energietoeslag verstrekt: 6.010 ambtshalve vanuit Participatiewet 5.525 ambtshalve vanuit Gelrepas 3.490 ingediende aanvragen (exclusief studenten) 407 ingediende aanvragen studenten Deze huishoudens hebben € 1.300 plus € 250 Arnhemse wintertoeslag ontvangen, in totaal € 23,9 mln. Daarnaast is er voor € 20.000 aan maatwerk verstrekt en bedroegen de uitvoeringskosten € 0,8 mln. Totale kosten € 24,7 mln. Dit werd gedekt door: € 20,2 mln. rijksbijdrage, € 2,8 mln. resultaat Jaarrekening 2021 en € 1,7 mln. Energiearmoedefonds.

Fractie:	***D66-2 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	
Vraag:	Jeugdzorg: Hoe komt het dat kinderen langer in behandeling zijn, intensiever begeleid worden?
Antwoord:	Dat kinderen langer in behandeling zijn en intensiever begeleid worden, is een landelijke trend. Doordat de mentale problematiek bij kinderen ernstiger is, blijven kinderen langer in behandeling. Doordat er wachtlijsten zijn, neemt de problematiek ook toe in ernst. Een systemische aanpak (aanpak voor het hele gezin) wordt steeds meer toegepast, en dat is ook wenselijk. De wachtlijsten in de volwassen GGZ zijn echter ook lang, waardoor ouders geen behandeling krijgen voor hun eigen problematiek. Dit heeft een directe invloed op de systematische aanpak. Uiteraard zorgen we dat we de kinderen altijd de zorg bieden die ze nodig hebben, ook als hun ouders op de wachtlijst van de volwassen GGZ staan. Niet alle kinderen hebben overigens een zware behandeling nodig. Soms lijkt problematiek op het eerste gezicht zwaarder dan het in werkelijkheid is. Niet bij alle jeugdigen die bepaald gedrag laten zien, ligt er een stoornis onder. De eis van ouders, school of verwijzers is vaak wel dat er diagnostiek wordt uitgevoerd. Aangezien dit binnen de zwaardere vorm van behandeling valt, wordt dit daarom vaker ingezet.

Fractie:	***D66-3 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	115
Vraag:	Jeugdzorg: Pilot begeleiding. Staat in dat het versnipperd wordt. Hoe gaat nu als de pilot gestopt is?
Antwoord:	Uit de pilot is gebleken dat het bieden van begeleiding onvoldoende effect heeft gehad. De volgende stap is om de wijknetwerken verder uit te werken zodat welzijn en zorg dichter bij elkaar komen. Zie raadsbrief pilot begeleiding Jeugd en Wmo.

Fractie:	***D66-4 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	
Vraag:	Jeugdzorg: Wie bepaalt wie specialistische jeugdzorg ontvangt?
Antwoord:	Dat zijn de verwijzers jeugdzorg: sociale wijkteams, jeugdartsen, Rechters, huisartsen en Gecertificeerde Instellingen.

Fractie:	***D66-5 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	
Vraag:	Jeugdzorg: Hoeveel betalen we voor de groepsbijeenkomsten, terwijl er niemand komt?
Antwoord:	Voor deze bijeenkomsten betalen we per kind. Als er geen kinderen zijn, dan betalen we ook niet. We zijn ons nu aan het oriënteren op het opzetten van focusgroepen binnen de gemeente Arnhem. De huidige groepsbijeenkomsten hebben onvoldoende effect omdat ze vanuit één

	zorgaanbieder worden geboden. Voor kinderen die bij een andere zorgaanbieder zitten, levert dat een drempel op om hierbij aan te sluiten. De focusgroepen richten zich op jeugdigen zelf. Het zijn 8 bijeenkomsten waarin jeugdigen wordt geleerd met hun gevoelens en ervaringen (prikkels, angsten, somberheid, frustraties) om te gaan. Ook worden er per groep twee ouderbijeenkomsten georganiseerd. We willen starten met een pilot, deze wordt door onze huisartsen mede betaald. Naast dat er groepen gaan starten, worden ook POH'ers (praktijkondersteuner huisarts) en wijkcoaches opgeleid om deze training zelf te geven, zodat er een olievlek effect komt. De resultaten in Duiven/Westervoort zijn zeer succesvol; in veel gevallen is een behandeling niet nodig. De trainers van deze groep herkennen ook bij welke jeugdigen er meer speelt en wie wel meer nodig heeft en voor jeugdigen waar dit niet nodig is adviseren zij ouders en scholen over omgang met dit gedrag. Er zijn groepen voor 9-12, 13-17 en 17-25. Alle groepen zijn erg succesvol.

Fractie:	***D66-6 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	
Vraag:	Er staat dat we hebben uitgezocht wat het belang is van arbeidsmigranten voor het Arnhemse bedrijfsleven. Wat is de uitkomst?
Antwoord:	We hebben een uitvraag gedaan onder het Arnhemse bedrijfsleven wat het belang is van arbeidsmigranten. De gegevens die we hebben opgehaald, vormen input voor de beleidsregels voor huisvesting arbeidsmigranten die wij momenteel aan het afronden zijn. Afhankelijk van hoe de bestuurlijke bespreking van de beleidsregels verloopt, verwachten wij dat er in juni een raadsbrief wordt verstuurd over de beleidsregels voor huisvesting arbeidsmigranten. Een aantal constateringen op basis van de uitvraag: de meeste bedrijven maken geen gebruik van arbeidsmigranten, er zijn veel bedrijven die slechts een paar arbeidsmigranten hebben, expats zijn voor het Arnhemse bedrijfsleven belangrijker dan arbeidsmigranten en een aantal bedrijven heeft de eerste ervaring opgedaan met arbeidsmigranten door de Oekraïense vluchtelingen.

Fractie:	***D66-7***
Pagina:	16
Vraag:	Bij de uitvoering van de Energietoeslag is sprake van een nadelig effect van € 1,7 miljoen. Bij het raadsvoorstel hierover heeft het college aangegeven in de jaarstukken te rapporteren over de bestedingen. Kunnen wij een financieel overzicht ontvangen van de gemaakte kosten voor de verschillende doelgroepen, de maatwerkvoorziening en de uitvoeringskosten, en de ingezette dekking (incl. het bij het voorstel nog nader te bepalen deel van de dekking uit het jaarresultaat van 2021)?
Antwoord:	In 2022 is er aan 15.432 huishoudens Energietoeslag verstrekt: 6.010 ambtshalve vanuit Participatiewet 5.525 ambtshalve vanuit Gelrepas 3.490 ingediende aanvragen (exclusief studenten) 407 ingediende aanvragen studenten Deze huishoudens hebben € 1.300 plus € 250 Arnhemse wintertoeslag ontvangen, in totaal € 23,9 mln. Daarnaast is er voor € 20.000 aan maatwerk verstrekt en bedroegen de uitvoeringskosten € 0,8 mln. Totale kosten € 24,7 mln. Dit werd gedekt door: € 20,2 mln. rijksbijdrage, € 2,8 mln. resultaat Jaarrekening 2021 en € 1,7 mln. Energiearmoedefonds.

Fractie:	***D66-8***
Pagina:	66
Vraag:	Van de 250.000 euro voor kleinere duurzaamheidsmaatregelen voor gemeentelijke panden is niets besteed. Er zijn ook geen besparingen geboekt door deze maatregelen. Moeten we hieruit concluderen dat deze regeling in 2022 in het geheel niet is ingezet?
Antwoord:	Dit budget van 250.000 euro is jaren geleden beschikbaar gesteld met als opgave om het bedrag volledig terug te verdienen via energiebesparingen. Het is echter praktisch onmogelijk om deze kosten volledig terug te verdienen d.m.v. energiebesparingen en al helemaal niet in één jaar (ook

	omdat wij als gemeente vaak de energiekosten doorbelasten, of niet zelf betalen). Vanwege de onuitvoerbaarheid van de regels hebben we dit budget nooit aangesproken. Dit budget en de bijbehorende opbrengst kan daarom eigenlijk beter vervallen. Vorig jaar bij de aanvraag van extra verduurzamingsbudgetten zijn de spelregels dan ook anders gesteld, zodat het wel haalbaar is om de budgetten in te zetten. Inmiddels zijn er budgetten in de begroting opgenomen die niet of gedeeltelijk hoeven worden terugverdiend; daarmee kunnen de gestelde duurzaamheidsdoelen wel worden gerealiseerd.

***Fractie**:*	***D66-9***
Pagina:	83
Vraag:	“In 2022 zijn voorbereidingen getroffen om te komen tot een beleidskader dat als toetsingskader kan dienen voor initiatieven voor de huisvesting van arbeidsmigranten. Er is tevens uitgezocht wat het belang is van arbeidsmigranten voor het Arnhemse bedrijfsleven.” Wij zijn erg benieuwd naar de resultaten van dat onderzoek. Zijn die openbaar en/of kunnen wij die ontvangen?
Antwoord:	We hebben een uitvraag gedaan onder het Arnhemse bedrijfsleven wat het belang is van arbeidsmigranten. De gegevens die we hebben opgehaald, vormen input voor de beleidsregels voor huisvesting arbeidsmigranten die wij momenteel aan het afronden zijn. Afhankelijk van hoe de bestuurlijke bespreking van de beleidsregels verloopt, verwachten wij dat er in juni een raadsbrief wordt verstuurd over de beleidsregels voor huisvesting arbeidsmigranten. Een aantal constateringen op basis van de uitvraag: de meeste bedrijven maken geen gebruik van arbeidsmigranten, er zijn veel bedrijven die slechts een paar arbeidsmigranten hebben, expats zijn voor het Arnhemse bedrijfsleven belangrijker dan arbeidsmigranten en een aantal bedrijven heeft de eerste ervaring opgedaan met arbeidsmigranten door de Oekraïense vluchtelingen.

***Fractie**:*	***D66-10***
Pagina:	103 bovenste kopje
Vraag:	Wat zijn de overwegingen dat alleen afspraken zijn gemaakt over de inzet bij de overgang van school naar werk bij speciaal onderwijs en praktijkonderwijs en niet bij al het onderwijs?
Antwoord:	Het voortgezet speciaal onderwijs (vso) en praktijkonderwijs (pro) hebben een uitstroomprofiel arbeid en zijn daarmee eindonderwijs. Daarnaast hebben jongeren van het vso en pro recht op ondersteuning vanuit de participatiewet. Vanuit de gemeente is Werk en Inkomen goed aangesloten op deze vormen van onderwijs om de nodige ondersteuning, zoals jobcoaching en loonkostensubsidie, te bieden en daarmee een soepele overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt te faciliteren. Voor jongeren van andere onderwijssoorten streven we samen met het onderwijs en andere samenwerkingspartners naar het behalen van een startkwalificatie. Mocht een jongere toch uitvallen of een andere keuze maken dan zijn er verschillende partijen betrokken die ondersteuning kunnen bieden bij het vinden van werk. Zoals het Regionaal Bureau Leerlingzaken, het Onderwijs, Werk en Inkomen en het Werkgeverservicepunt. Daarnaast lopen er verschillende projecten die zich o.a. richten op het voorkomen van jeugdwerkloosheid zoals het Schakelpunt, de Matchingstafel, de Transitiecoach en Prospect4Cash.

***Fractie**:*	***D66-11***
Pagina:	103
Vraag:	Herrijken aanpak statushouders: Wordt los van de regisseur statushouders binnen werk en inkomen ook andere hulpverleners op de hoogte gesteld van de incheckmethode zoals bijvoorbeeld het sociaal wijkteam om ervoor te zorgen dat voor statushouders alle hulpverlening in de wijk plaatsvindt?
Antwoord:	De regisseurs statushouders zijn gecertificeerd om de ABC-meting (incheckmethode) af te nemen. De uitslag wordt met de statushouder besproken en er wordt samen besloten welk vervolgtraject het beste past. Als er behoefte is aan extra zorg/ondersteuning, checkt de regisseur of er al een wijkcoach in beeld is. Vervolgens wordt een driegesprek ingepland met de wijkcoach om de uitslag te bespreken en de juiste hulpverlening in te zetten.

***Fractie**:*	***D66-12***
Pagina:	103
Vraag:	Gebiedsgerichte sturing en integrale wijkaanpak: Wat in het beleid maakt dat het sociaal wijkteam, teams leefomgeving, opgroeien en opvoeden en werk en inkomen niet onder één organisatie vallen?
Antwoord:	De bestaande organisatie van het sociaal domein is geen direct gevolg van beleidskeuzes maar van organisatorische keuzes die gemaakt zijn toen de decentralisaties WMO en Jeugdzorg zijn geïmplementeerd (2015). Destijds is een separate stichting opgericht voor de sociale wijkteams. Opgroeien en opvoeden is geen organisatieonderdeel, welzijnswerk (bv jongerenwerk) wordt uitgevoerd door partners in de wijk (AM / PU / Rijnstad etc.).Team Leefomgeving is, net als cluster werk en inkomen, onderdeel van de gemeentelijke organisatie. Gebiedsgericht sturen wordt onder andere via sociale tafels en gebiedsagenda's in de wijken uitgevoerd.

***Fractie**:*	***D66-13***
Pagina:	107 kopje doorgaande lijn preventief aanbod
Vraag:	Wordt "Hoe wordt je rijk" van MoneyStart doorgezet? En na hoelang wordt geëvalueerd?
Antwoord:	Na de lancering van de lessenreeks in 2022 wordt deze ook in 2023 gecontinueerd. Na elk jaar wordt de lessenreeks geëvalueerd. Voor 2023 is hiervoor nog financiële dekking. Met ingang van 2024 is er nog geen financiële dekking.

***Fractie**:*	***D66-14***
Pagina:	108 kopje effectindicator
Vraag:	Wanneer kunnen we de cijfers krijgen van 2022 en verwachten we daar significante verschillen in?
Antwoord:	Deze informatie is afkomstig vanuit de Arnhemse leefbare wijken monitor. De gemeente Arnhem monitort sinds 2001 tweejaarlijks de veiligheid, leefbaarheid en welzijn in de Arnhemse wijken. Het onderzoek is in 2021 uitgevoerd onder een willekeurige steekproef van 15.888 Arnhemmers van 16 jaar en ouder. Dit najaar wordt het onderzoek opnieuw uitgevoerd. De uitkomsten zullen naar verwachting in het voorjaar van 2024 gepubliceerd worden. We hebben recente informatie verkregen door effectrapportages door het Nibud te laten uitvoeren over 2022 en 2023. Daaruit blijkt dat een aantal landelijke maatregelen zoals het verhogen van de heffingskortingen en de toeslagen, en het instellen van een prijsplafond voor de energietarieven hun werk doen. We verwachten dus geen significante stijging van de eerste indicator het percentage huishoudens dat afgelopen 12 maanden moeite heeft gehad om van het inkomen rond te komen. Daarbij moet wel gezegd worden dat veel maatregelen van tijdelijke aard zijn, terwijl de minimale bestaanskosten door inflatie en ontwikkelingen op de energiemarkt wel langdurig onder druk kunnen komen te staan.

***Fractie**:*	***D66-15***
Pagina:	114
Vraag:	"Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen." Gecombineerde Leefstijlinterventies (GLI's) zijn een goede manier om de leefstijl van mensen te verbeteren om zo grote gezondheidsproblemen te voorkomen en worden vanuit de basisverzekering vergoed. Heeft de gemeente zich op hoeveel mensen in de gemeente Arnhem in 2022 gebruik hebben gemaakt van Gecombineerde Leefstijlinterventies (GLI)?
Antwoord:	De GLI is een belangrijk instrument waarmee inwoners kunnen werken aan een gezonde leefstijl. Meedoen aan een GLI-traject wordt, onder voorwaarden, vergoedt vanuit de basis ziektekostenverzekering. Het is opgenomen in het gemeentelijk beleidsplan Gezond & Fit als instrument om Arnhemmers gezonder te maken. In Arnhem zijn verschillende aanbieders van GLI-trajecten waaronder Sportbedrijf Arnhem. Ook kunnen inwoners via het Gezondheidsplein bij Rijnstate doorverwezen worden naar GLI-aanbod. In 2022 en Q1 van 2023 hebben 2168 mensen

	gebruik gemaakt van een GLI-traject (Gecombineerde leefstijlinterventie). Let op: dit betreft alleen de cijfers van Menzis. Menzis is de grootste zorgverzekeraar in de gemeente Arnhem.

Fractie:	***D66-16***
Pagina:	138
Vraag:	Rookvrije zones: Wanneer gaat de gemeente de rookvrije zone rondom het gemeentehuis handhaven en wordt de asbak die hier staat verwijderd?
Antwoord:	De gemeenteraad heeft een amendement aangenomen bij de bespreking van het Plan Gezond & Fit. Daarin wordt de gemeente opgeroepen om zelf het goede voorbeeld te geven en o.a. de nabije omgeving van het stadhuis rookvrij te maken. Eerlijkheidshalve is dat amendement nog niet volledig uitgevoerd. Wel zijn het stadhuis en stadskantoor zelf rookvrij en worden medewerkers gestimuleerd om niet te roken en gezond te leven. Op dit moment zijn rond het stadhuis nog enkele tegels te vinden waar peuken kunnen worden weggegooid, zodat deze niet lukraak op de grond worden gegooid. Echter, deze tegels nodigen mogelijk ook uit tot roken, waardoor, we gaan kijken hoe snel deze tegels kunnen worden weggehaald. Verder staat er een prullenbak voor het stadhuis die weliswaar veel als asbak wordt gebruikt, maar toch primair de functie heeft als prullenbak. Die willen we laten staan.

Fractie:	***D66-17***
Pagina:	139
Vraag:	Wanneer komt het stappenplan om discriminatie in de sport tegen te gaan en wordt de raad daar dan ook over geïnformeerd?
Antwoord:	Deze komt dit jaar (2023).

Fractie:	***D66-18***
Pagina:	161
Vraag:	Amendement 21A58 (minimale woonkwaliteit) gaat over meer dan alleen schimmel in woningen. Het stappenplan op de website waarnaar verwezen wordt, gaat specifiek over schimmel. Waar en hoe vindt een huurder van een woning of studentenkamer informatie over de handhavingsmogelijkheden bij achterstallig onderhoud, als het niet gaat om schimmelvorming? Wanneer komen de (extra) meldingsmogelijkheden waarover de raad heeft besloten naar verwachting beschikbaar?
Antwoord:	Informatie voor huurders over handhavingsmogelijkheden achterstallig onderhoud wordt op verschillende manieren vorm gegeven: • Er is algemene informatie van het rijk: Hoe zorg ik ervoor dat de verhuurder slecht onderhoud aanpakt? | Rijksoverheid.nl; Hoe krijg ik tijdelijke huurverlaging bij ernstige onderhoudsgebreken? | Rijksoverheid.nl • De huurcommissie kan bemiddelen. Onderhoud en gebreken beoordelen | Huurders | Huurcommissie • Op onze gemeente site is de nodige informatie opgenomen: Hulp bij problemen met huur - Gemeente Arnhem; Gezond wonen - Gemeente Arnhem; Tips voor Arnhemse huurders - Gemeente Arnhem. Deze informatie is breder dan enkel schimmelproblematiek. Over de (extra) meldingsmogelijkheden. • Huurders kunnen al geruime tijd terecht bij het huurdershuis en huurdersbalie: Huurderhuis (huurdershuis.nl) en Huurdersbalie. Melden bij de ORDA Home - S@men (gelderland.nl). dit is een meldingssysteem voor de Wabo, waar onder het kopje ‘overig’ ook achterstallig onderhoud gemeld kan worden

Fractie:	***D66-19***
Pagina:	164
Vraag:	Er lijkt licht te zitten tussen de aantallen genoemd in de jaarstukken, in de infographic waarnaar verwezen wordt en in de bomen-erbij-kaart. Waarin zit dit verschil? En kan er een overzicht worden gegeven van hoeveel bomen er in kalenderjaar 2022 bij zijn gekomen, uitgesplitst tussen straat- en plantsoenbomen en bomen? En hoeveel bomen zijn verwijderd?
Antwoord:	**Er lijkt licht te zitten tussen de aantallen genoemd in de jaarstukken, in de infographic waarnaar verwezen wordt en in de bomen-erbij-kaart. Waarin zit dit verschil?**

	De verwarring wordt veroorzaakt doordat in de jaarstukken staat op p. 164: 'Het streven 10.000 extra bomen te planten in het plantseizoen 2022-2023 is gelukt en gereed.' Daarmee wordt de indruk gewekt dat dit betrekking heeft op de periode november 2022 – april 2023. Dit klopt niet. Bedoeld wordt van boomfeestdag 2021 (10 november) tot boomfeestdag 2022 (15 november). Op p. 168 van de jaarstukken worden vervolgens wat concrete locaties en aantallen gegeven die vallen onder dit totaal aantal van 10.000. In de bomenteller van 1 april 2022 (www.arnhem.nl/bomen -> 10.000 nieuwe bomen in Arnhem -> bovenaan de pagina) wordt dit getal verder toegelicht. Hier staat dat er op dat moment 14.301 extra bomen waren geplant. En dat er hiervan 6.000 door Arnhemmers zijn geplant (Bomenteller, links). Dat getal van 6.000 is een schatting, berekend op basis van het aantal stuks bomen en overige houtige gewassen dat we in die periode tijdens een aantal weggeefacties van MeerBomen.Nu hebben uitgedeeld aan Arnhemmers. De overige 8.301 bomen en overige houtige gewassen (Bomenteller, rechts) plantten wij zelf aan in de openbare ruimte. Dat is hetzelfde aantal als in de infographic bij elkaar opgeteld (www.arnhem.nl/bomen -> 10.000 nieuwe bomen in Arnhem, onderaan de pagina). In de Bomen-erbij-kaart (arcgis.com) staat een ander getal, namelijk 542. Het verschil tussen de beide getallen (8.301 en 542) zit hem o.a. in de volgende zaken: • De bomen-erbij-kaart rekent alleen individuele straatbomen mee. Dus alle (groepen) bomen en boompjes die in plantsoenen, bossen en parken zijn geplant, zijn hierin niet meegerekend. Voor de 10.000 nieuwe bomen zijn die allemaal wel meegerekend (waarbij we in sommige gevallen een schatting hebben moeten maken). • Verder is de periode anders (kalenderjaar versus van bomendag tot bomendag) en zijn ook de bomen die we in het kader van projecten hebben aangeplant niet allemaal meegeteld in de bomen-erbij-kaart. Een concreet voorbeeld om het verschil te illustreren: de naar schatting 2500 boompjes die zijn aangeplant tijdens boomfeestdag op 10-11-2021 voor het kinderklimaatbosje in Presikhaaf zijn wel meegerekend bij de '10.000 nieuwe bomen', maar niet in de bomen-erbij kaart (want niet in 2022 én geen solitaire straatbomen). **En kan er een overzicht worden gegeven van hoeveel bomen er in kalenderjaar 2022 bij zijn gekomen, uitgesplitst tussen straat- en plantsoenbomen en bomen?** We kunnen geen overzicht geven van het aantal bomen dat aangeplant is in onze bossen en parken. Dit houden we niet bij. We kunnen wel een overzicht geven van hoeveel straatbomen er in kalenderjaar 2022 zijn aangeplant, namelijk ongeveer 580 (541 vanuit de bomenbeheerlijst - dit zijn de bomen die zijn meegeteld in de Bomen-erbij-kaart (arcgis.com); en nog aanvullend 39 in projecten). **En hoeveel bomen zijn verwijderd?** Er zijn in totaal 424 bomen gekapt in 2022, om allerlei redenen (boom was dood of in slechte conditie, veiligheid, etc). Bij 320 bomen heeft herplant plaatsgevonden. Bij 104 bomen (nog) niet. Dit heeft verschillende redenen. Zo worden er 13 bomen later alsnog aangeplant als onderdeel van een project; in andere gevallen is er bijvoorbeeld onvoldoende groeiruimte om alle bomen 1-op-1 te vervangen. Er zijn dus 156 straatbomen meer toegevoegd in 2022 dan er zijn verwijderd.

Fractie:	***D66-20***
Pagina:	187
Vraag:	Een aantal risico's staat niet in de paragraaf risicomanagement. Kunnen wij deze, voor zover niet al in andere (geheime) stukken vermeld, ter inzage krijgen?
Antwoord:	Het totale gemeentebrede risicoprofiel bij de jaarrekening 2022 bestaat uit 112 risico's. Hiervan zijn er drie niet in de paragraaf risicomanagement en weerstandsvermogen opgenomen, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

	Voor twee van deze risico's geldt dat ze eerder vermeld zijn in andere openbare raadsstukken, waarbij een gedetailleerde omschrijving en kwantificering van de betreffende risico's (kans en financieel maximum) vanwege hiervoor genoemde redenen niet is opgenomen. Het gaat daarbij om de risico's: • Planschade bestemmingsplan binnenstad (zie raadsvoorstel Vaststelling 'Chw Omgevingsplan Binnenstad en Singels', zaaknummer 685987); • Scalabor Onrechtmatigheid inkoop (zie raadsbrief Duurzame voortzetting arbeidsontwikkeling Scalabor, zaaknummer 95873). Het derde risico betreft de juridische procedure Paasbergflat, zoals aan de orde geweest in het (geheime) raadsdebat van 7 juli 2021. Indien aanvullend op bovenstaande beantwoording inzage in de gedetailleerde omschrijving en kwantificering van de hiervoor genoemde risico's gewenst is, zal het proces hiervoor in gang worden gezet.

Fractie:	***D66-21***
Pagina:	215
Vraag:	Er was sprake van onrechtmatige kosten voor inhuur, groot € 455.000 in minder dan één jaar. Wat was de aard van de dienstverlening in kwestie? En hoe kan het dat een dergelijk groot bedrag (ruim tweemaal het drempelbedrag) niet voorzien was?
Antwoord:	De oorspronkelijke overeenkomst, inclusief de mogelijkheid tot verlenging, had betrekking op het adviseren binnen begeleidingstrajecten naar werk. Dit is een vorm van dienstverlening die valt binnen de categorie 'sociale en andere specifieke diensten'. Hiervoor geldt een aanbestedingsdrempel van €750.000. De overeenkomst is in eerste instantie aangegaan voor één jaar, maar is in 2022 verlengd. De totale omzet binnen deze overeenkomst komt in 2022 boven de aanbestedingsdrempel uit en is daarom zichtbaar geworden. De uitgaven gedaan in 2022 zijn aangemerkt als financieel onrechtmatig omdat er geen aanbestedingsprocedure is doorlopen voorafgaand aan het sluiten van de overeenkomst.

Fractie:	***D66-22***
Pagina:	246
Vraag:	Onderste tabel: moeten dit niet bedragen x 1.000.000 zijn?
Antwoord:	De tabel, scenario's grondbedrijf, moet inderdaad bedragen * € 1.000.000 zijn. Er is helaas een foutje in geslopen.

Fractie:	***D66-23***
Pagina:	253
Vraag:	Regeling nationaal programma onderwijs 2022 t/m juli 2023: blijft hier 628.000 euro op de plank blijven liggen of is dit het budget dat voor deze regeling over is voor de eerste helft van 2023?
Antwoord:	Deze middelen vanuit deze regeling zijn beschikbaar tot en met het schooljaar 2024-2025 en zullen ook voor deze periode ingezet worden. Er zijn momenteel nog enkele aanvragen in behandeling. En tevens vraagt het Rijk de inzet van de middelen te monitoren. De kosten hiervan worden ook van deze middelen bekostigd.

Arnhem Centraal

***Fractie**:*	***AC-1 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	S06 Participatie - Gelrepas
Vraag:	-Is er een rapportage van het aantal Gelrepassen en uitgaven? -Hebben we invloed op wat er wordt uitgegeven en zo ja, op welke manier kunnen we dit beïnvloeden?
Antwoord:	-Er is een maandelijks rapport van de leverancier met daarin aantal passen en de kosten. De raad wordt bij de bestuursrapportage en Turaps geïnformeerd over de besteding van de tegoeden van de Gelrepas. -In 2022 hadden 24.135 Arnhemmers een Gelrepas. 14.272 inwoners hebben de pas ook daadwerkelijk gebruikt, dat is een gebruik van 59%. Deze pasouders hebben gezamenlijk € 2.833.000 besteed, dat is € 117 per verstrekte pas en € 198 per actieve pas. De externe uitvoeringskosten bedroegen € 532.000. -De inwoners hebben een tegoed op de Gelrepas en bepalen zelf hoeveel van dit tegoed wordt besteed aan welk onderdeel van het Gelrepasprogramma. Door uitbreiding van het programma en communicatie kunnen we inwoners stimuleren om meer met hun Gelrepas te doen. Mogelijkheden om de kosten te beperken zijn: het verlagen van het tegoed op de pas, minder aanbod en minder aandacht voor de Gelrepas (dit is overigens deels strijdig met het doel van een voorziening zoals de Gelrepas, waarvan je wil dat rechthebbenden er gebruik van maken). Op basis van de beperkte historische gegevens maken we een prognose van de kosten.

PvdA

Fractie:	***PvdA-1***
Pagina:	4
Vraag:	In 2022 heeft het college de Uitvoeringsagenda Arnhem-Oost vastgesteld. Daarin werd aangegeven dat in 2022 ook een pact voor Arnhem-Oost gesloten zou worden tussen alle partners voor een breed stadsprogramma. Wat is de stand van zaken?
Antwoord:	Dit pact zal tijdens de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost op 15 juni ondertekend worden.

Fractie:	***PvdA-2***
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel aanvragen en toekenningen zijn er inmiddels geweest vanuit de subsidieregeling SEWA (Volkshuisvestingsfonds)? Zijn er al concrete resultaten geboekt?
Antwoord:	De SEWA-subsidie staat vanaf april 2022 open. Particuliere woningeigenaren die wonen in specifieke clusters en voldoen aan de voorwaarden kunnen gebruik maken de subsidie. Totaal ca. 1.750 in een looptijd van 10 jaar. Bij gespikkeld bezit kunnen woningeigenaren meeliften op de renovatieplannen van de corporaties. Deze aanpak loopt nu in drie kleinere clusters in Malburgen en hieruit volgen binnenkort circa 20 nieuwe aanvragen. Een vierde en vijfde cluster met veel meer particulier bezit staan op de planning voor na de zomer. Er zijn sinds de openstelling vanaf april 2022 in totaal 99 aanvragen ingediend (zowel collectief als individueel). Hiervan zijn 15 aanvragen beschikt. 11 aanvragen zijn afgewezen omdat deze incompleet bleven of niet aan de voorwaarden voldeden. 44 aanvragen zijn in behandeling en nagenoeg compleet om afgehandeld te worden en 32 zijn in behandeling en nog niet compleet. Volgende week start wij samen met Trebbe Bouw in een cluster in Malburgen met alleen particulier bezit (65 woningen) met opname van de woningen binnen de collectieve regeling. De regeling is complex. Woningeigenaren worden intensief geholpen om de aanvraag compleet te maken. De eerste woningen zijn verduurzaamd. Met de uitvoering van het Volkshuisvestingsfonds is Arnhem landelijke koploper. De VHV 2.0. regeling geeft ons daarnaast nog meer kansen om naast particulier bezit ook in te gaan zetten op het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed en corporatiebezit.

Fractie:	***PvdA-3***
Pagina:	4
Vraag:	Verschillende steden hebben al een programmabureau voor hun programma's in het kader van het NPLV (bijvoorbeeld Rotterdam-Zuid en Heerlen-Noord). Wij lezen dat Van de Bund advies heeft uitgebracht over een soortgelijke organisatie voor Arnhem-Oost. Wij ontvangen graag inzicht in de aanbevelingen en het vervolg daarop (waarmee wordt voldaan aan het verzoek van het Rijk).
Antwoord:	Het Rijk vraagt Arnhem onder het Nationaal programma Leefbaarheid en Veiligheid om doorontwikkeling van het programma. Een van de vereiste is een programmabureau dat optreedt namens de alliantie Arnhem-Oost. Medio juni start de inrichting van het programmabureau. Doel is om eind 2023 de inrichting van het bureau te hebben afgerond. Binnen twee weken ontvangt u een uitgebreide raadsbrief waarin wij zowel terugblikken op de afgelopen periode van de Arnhem-Oost-aanpak, waar het advies van Van de Bunt onderdeel is, evenals de plannen voor de doorontwikkeling van het Nationaal programma Arnhem Oost presenteren.

Fractie:	***PvdA-4***
Pagina:	143
Vraag:	Voor zogenoemde all-electric buurten kunnen bewoners in de toekomst vrijwillig overstappen op elektrische verwarming in plaats van verwarming op aardgas. Hoe wordt omgegaan met huurwoningen, waarbij bewoners zelf niet de keuze kunnen maken om over te stappen? Worden verhuurders ook benaderd door de gemeente Arnhem? De inzet en resultaten lijken nu alleen betrekking te hebben op sociale huurwoningen en woningen van particuliere eigenaren.

Antwoord:	Met de woningcorporaties werken wij op een aantal plekken in de stad in projecten aan de aardgasvrije opgave door middel van aansluiting op een warmtenet. In de all-electricbuurten kijken de corporaties naar een natuurlijk moment om de overstap naar aardgasvrij te maken. Natuurlijke momenten zijn daar waar CV-ketels vervangen moeten worden al dan niet gecombineerd met de renovatie en isolatie van woningen.

***Fractie**:*	***PvdA-5***
Pagina:	161
Vraag:	Hoe kunnen we maximaal handhaven op woonkwaliteit als de inzet in 2022 was de meldingsbereidheid te vergroten, maar ook te voorkomen dat er te veel beslag wordt gelegd op de capaciteit van de ODRA. Is de capaciteit wel toereikend?
Antwoord:	Vergroten meldingsbereidheid gebeurt door een extra inzet op het Huurdershuis en het opzetten van een campagne over huurdersrechten. De ODRA krijgt € 100.000 voor toezicht op de bestaande voorraad. We zijn continue in gesprek met huurdershuis en ODRA op de balans tussen melding en opvolging hierop door de ODRA.

Forum voor Democratie

***Fractie**:*	***FvD-1 (mondeling gesteld op 10-5)***
Pagina:	
Vraag:	Jeugdzorg: hoe staat het met de wachtlijsten GGZ?
Antwoord:	Zie raadsbrief Wachtlijsten GGZ en Jeugdbescherming.

RAADSKAMERADVIES

Jaarstukken 2022 I/M1 – 21 juni 2023

GEMEENTE Arnhem

Jaarstukken 2022 (incl. geheime FJP)

Portefeuillehouder:	P. Smeulders

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Coenders (GroenLinks), Loor (D66), Kumas (VVD), Van der Laak (Arnhem Centraal), Ait Chrif (PvdA), Scholten (Volt), Nede (ChristenUnie)

De fracties van waren niet aanwezig: Partij voor de Dieren, SP, CDA, DENK, BurgerBelang Arnhem, PVV, Forum voor Democratie
Verder aanwezig: Smeulders (wethouder), Boorsma, Van de Ven (bestuursadviseur)

Bespreking
Er heeft zich voor de informatieve fase één inspreker gemeld, de heer Ramon Barends. Er worden geen vragen gesteld aan de inspreker. Na afsluiting van de informatieve fase wordt er gestart met de meningsvormende fase 1. Wethouder Smeulders doet naar aanleiding van de opbrengsten van het Duisenbergonderzoek de open uitnodiging om samen met de raad (auditcommissie) en ambtelijke organisatie een proces op te starten om een verbeterslag te maken rondom de indicatoren. Vanuit de auditcommissie wordt aangegeven deze uitnodiging aan te nemen. Met betrekking tot de adviesbrief van de auditcommissie geeft wethouder Smeulders aan beide aandachtspunten te onderschrijven. Met betrekking tot het punt over het onderzoek naar realisatiekracht wordt afgesproken ook dit met de auditcommissie op te pakken.

Toezegging(en)

Schriftelijke beantwoording vragen jaarstukken 2022
Wethouder Smeulders zegt toe de vragen over de volgende onderwerpen schriftelijk te beantwoorden:
- Ouderbijdrage (D66)
- Duisenbergonderzoek / SW middelen (VVD)
- Afval en inclusie (CU)

Uitwerking amendement 21A58
Wethouder Smeulders zegt toe n.a.v. de beantwoording van de technische vraag 18 van D66 over de jaarstukken met betrekking tot amendement 21A58 (minimale woonkwaliteit) dat het amendement hiermee niet wordt afgedaan, maar dat het college terugkomt met een ander voorstel;

Informeren uitbereiding van de woonwagenlocaties
Wethouder Smeulders zegt toe te streven om voor het voor het zomerreces de raad te informeren over de uitbereiding van de woonwagenlocaties;

Legenda stoplichtmodel
Wethouder Smeulders zegt toe dat met betrekking tot het stoplichtmodel hij bij het volgende P&C product waarin dit stoplichtmodel gebruikt wordt (turap), er een korte legenda/toelichting zal worden toegevoegd;

RAADSKAMERADVIES

Jaarstukken 2022 I/M1 – 21 juni 2023

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 is afgerond. De fracties van de VVD en Arnhem Centraal kondigen aan met een amendement te komen n.a.v. het advies van de auditcommissie over het financieel samenvoegen van wijkprogramma's. Hiervoor is geen aparte meningsvormende fase 2 bespreking nodig. Het voorstel wordt doorgeleid voor de besluitvormende raadsvergadering.

De raadsadviseur,

M. Piscaer

De voorzitter,

M. Noomen

Titel/onderwerp: # Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)

Raadsadviseur: J. Kersten Telefoonnr: 06 10470929 Jozef.kersten@arnhem.nl

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Gerard Fidder en Danielle Slokker
Portefeuillehouder:	Van der Wel Roelofs	Telefoonnr:	026-3772303 en 026-3773962
		E-mailadres:	Gerard.fidder@arnhem.nl Danielle.slokker@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvorming (vervolg)		
Toelichting	**Kernboodschap** Het college treft voorbereidingen om de zorg (Wmo en Jeugdzorg) opnieuw in te kopen. Zij doet dit samen met 10 andere gemeenten. Het college heeft keuzes gemaakt en nodigt de raad uit te reageren om daarmee – als de raad dat wenst – invloed uit te oefenen op de keuzes die het college zich heeft voorgenomen. **Wat wordt er aan de gemeenteraad gevraagd?** De vraag is: wil de raad invloed uitoefenen? Dat is de vraag die nu primair wordt gesteld. Als het antwoord op die vraag bevestigend is, dan is het van belang om gestalte te geven aan de wijze waarop die invloed tot uitdrukking wordt gebracht. **Over het proces** In de planning van het proces is er in de maand mei, uiterlijk juni ruimte voor de raad om zijn invloed uit te oefenen. **Hoe vliegen we deze meningsvorming aan ?** Er ligt geen raadsvoorstel voor. Het college heeft zijn voornemens neergelegd in een raadsbrief. Tegelijkertijd met het aanbieden van de raadsbrief is er door het college een adviesvraag gedaan bij de Adviesraad Jeugd & Wmo. Dit advies is inmiddels beschikbaar en aan de stukken toegevoegd. De raadsbrief en het advies van de Adviesraad vormen tezamen de informatie die de raad heeft om dit onderwerp te bespreken. Er is op 24 mei gestart met een meningsvormende behandeling in een raadskamer. Er waren geen insprekers. De behandeling kon nog niet worden afgerond. Wil de raad nog expliciet invloed uitoefenen, dan zal daartoe nu snel moeten worden overgegaan. Het regionale traject van inkoop staat op het punt van beginnen. Het uitoefenen van invloed kan op twee wijzen gebeuren. 1. Als de raadskamer het voldoende vindt om de invloed uit te oefenen door middel van het bespreken van de inkoop in de raadskamer dan wordt daarmee volstaan. Als er behoefte is om de invloed uit te oefenen door middel van het doen van uitspraken in de raad, in de vorm van moties en dus gedragen door een meerderheid van de raad, dan kan de raadsbrief als ‘onderwerp voor debat’ op de besluitvormende vergadering van 31 mei of 28 juni worden geplaatst. Tijdens dat debat kunnen dan moties aan de raad worden voorgelegd.		

	Als de raadskamer dat wil, dan ligt agendering op de 28e juni in de besluitvormende vergadering in de rede. Op dat moment kunnen dan de moties worden ingediend. Een voorafgaande M2 bespreking van in te dienen moties past niet meer in de termijnen van het proces.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	- Vervolgen en afronden van de meningsvormende bespreking - Besluiten of agendering in de raad gewenst is ten behoeve van het indienen van moties (op 28 juni a.s.)
Spreekrecht publiek	Nee, het inspreken was mogelijk op 24 mei jl.
Behandeladvies	<u>Vergaderorde</u> Op 24 mei hebben de portefeuillehouders toegezegd de nog niet beantwoorde vragen schriftelijk te beantwoorden. Daarmee is de weg vrij om het bespreking te vervolgen met de tweede termijn van de raadskamer. Uitkomst van de meningsvormende behandeling kan zijn: 1. de raadskamer wil het onderwerp geplaatst zien op de agenda van de raad opdat er moties kunnen worden ingediend; 2. er is geen behoefte aan het indienen van moties; de bespreking van het onderwerp kan worden beëindigd
Bijlagen	
	Raadsbrief "Verbeteren regionale inkoop van zorg" (Wmo en Jeugdzorg), d.d. 28-03-2023
	Bijlage - Overzicht zorgvormen Wmo en Jeugdzorg
	Adviesraad Jeugd en Wmo - Gevraagd advies verbetertraject regionale inkoop van zorg
	Behandelresultaat vergadering 24 mei 2023
	(schriftelijke) beantwoording door college van resterende vragen 1e termijn raadskamer

GEMEENTERAAD ARNHEM

Motie

Datum raadsvergadering:
Nummer motie: **23M85**
Zaaknummer: 145775
Status
Onderwerp: Bespreking Raadsbrief "Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)"

Titel:

Jeugdzorg ook nodig in de nacht, zeker bij crisis

Aan de gemeenteraad

Ondergetekenden stellen voor:

Omdat we weten dat:

- Het college in de gelegenheid is regionaal aan te kaarten welke prioriteit Arnhem stelt aan het verbeteren van de inkoop op Wmo en Jeugdzorg;
- Het college en raadsleden veelvuldig aangesproken worden op de problemen omtrent zorgverlening binnen de (jeugd)zorg;
- Arnhem massaal heeft kunnen zien in het programma Bureau Arnhem hoe zorg gedurende de nacht soms onbereikbaar en ontoegankelijk is, met alle gevolgen van dien;
- Er bij slechts enkele zorgverleningsorganisaties sprake is van een nachtelijke crisisdienst;
- Vele jongeren én volwassenen kampen met psychische problemen en staan onder behandeling van (jeugd)zorgorganisaties;
- Nachtelijke crisisdienst een noodzaak is voor deze jongeren om in bepaalde omstandigheden niet op straat te hoeven overnachten.

Omdat we vinden dat:

- Jongeren die kampen met deze problematiek de hulp moeten krijgen die zij nodig hebben;
- Jongeren niet omwille van bureaucratische afspraken zorg mis mogen lopen doordat de ene zorgverlener wel nachtelijke crisisdienst verschaft en de ander niet.

Daarom draagt de gemeenteraad het college op om:

- Bij de gemeenschappelijke regionale overleggen over de zorginkoop namens de gemeente Arnhem het belang en de urgente wens voor een nachtelijke crisisdienst in de jeugdzorg kenbaar te maken;
- Zich in te spannen in deze regionale (en overige relevante) overleggen als wel bij leveranciers om een gezamenlijke nachtelijke crisisdienst te verzorgen, waar álle onder behandeling staande jongeren gebruik van kunnen maken;
- De raad spoedig te informeren over deze gesprekken en de uitkomst over de onderhandelingen.

Arnhem GEMEENTE

Indieners:
Scott van den Broek – CDA
Sarah Dobbe – SP
Nico Wiggers – BurgerBelang Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Aan de gemeenteraad

Datum : 28 maart 2023
Zaaknummer : 145775
Contactpersoon : Gerard Fidder
Telefoonnummer : 026 3772303

Onderwerp: Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)

Geachte voorzitter en leden,

Om jonge en volwassen Arnhemmers te helpen en te ondersteunen, koopt de gemeente regionaal zorg in bij (jeugd)zorgaanbieders. In 2024 hebben we de mogelijkheid om de contracten met de huidige zorgaanbieders te verlengen, of om de zorg opnieuw in te kopen (Wmo en Jeugdzorg, als bijlage vindt u een overzicht van en uitleg bij de verschillende zorgvormen).

De uitgangspunten die de basis vormen voor onze regionale inkoop zijn eerder door uw raad vastgesteld. Binnen deze uitgangspunten zijn er echter nog verschillende keuzes te maken. In deze brief geven we aan welke keuze wij maken en hoe we tot deze keuze komen.

Bij de inkoop van zorg kiezen we richting de regio om:

- De negatieve prikkels van marktwerking te minimaliseren door het toezicht op zorgaanbieders te intensiveren en onze mogelijkheden te vergroten om aanbieders die onrechtmatig handelen aan te pakken.
- Zorg gebiedsgericht in te kopen waar het kan, zodat zorg afgestemd is op de behoeften en het verhaal van inwoners. Hiermee organiseren we in wijknetwerken één toegang voor inwoners voor lichte ondersteuning of hulpvragen.
- Waar het nodig is voor de beschikbaarheid van zorg, kopen we zorg stedelijk, regionaal, bovenregionaal of zelfs landelijk in. Zo zorgen we voor voldoende aanbod van zorg die aansluit bij de (complexe) hulpvragen van inwoners.
- Preventie voorop te zetten. We voorkomen problemen liever, dan dat we ze genezen. Als een inwoner een probleem heeft, zetten we hier zo vroeg mogelijk op in om erger te voorkomen. Op deze manier houden we zorg beschikbaar voor inwoners die het meest kwetsbaar zijn en de hulp het hardst nodig hebben.
- Meer onderscheid te maken in de huidige producten en tarieven, zodat zorgaanbieders hun kosten kunnen dekken bij het leveren van de zorg aan inwoners.

Als we kijken naar de planning richting de nieuwe inkoop van zorg, dan kunt u eventuele input op de te maken keuzes in mei, uiterlijk in juni aan ons meegeven (zie ook ‘planning’).

Inleiding
In juli 2020 is de zorg (Wmo en Jeugdzorg) opnieuw ingekocht voor ten minste vier jaar. In 2024 is er een mogelijkheid om de zorg opnieuw in te kopen of contracten met huidige zorgaanbieders te verlengen. Samen met regiogemeenten en de regionale inkooporganisatie Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (SDCG) bepalen we welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Daarbij vormen uw uitgangspunten zoals vastgesteld in de *Visie sociaal domein in beweging* en het *Jeugdbeleid 2021-2025 Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen* de kaders. Daarnaast hebben we de aanbevelingen van het AEF-onderzoek *Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem* overgenomen en verwerken we deze in het inkoopproces.

Doelen en uitgangspunten Wmo en Jeugdzorg
De drie doelen die in 2021 met de Visie sociaal domein in beweging en het Jeugdbeleid 2021-2025 zijn vastgesteld door uw raad, zijn:

- Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling (kansengelijkheid). Alle Arnhemmers kunnen het maximale uit zichzelf halen. Er zijn gelijke ontwikkelkansen voor iedereen.
- Een stabiele basis voor alle Arnhemmers (bestaanszekerheid). Alle Arnhemmers hebben de basis op orde: voldoende inkomen, een geschikte woning, een veilige en gezonde leefomgeving en een gezonde leefstijl.
- Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven. In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad.

Naast de doelen, heeft u drie uitgangspunten meegegeven:

- Gebiedsgericht. Behoeften van inwoners verschillen per gebied, wijk en soms zelfs per straat. Daarom werken we wijk- of gebiedsgericht. Dit betekent dat onze aanpak en (financiële) inzet verschillen per gebied. Prioriteiten, accenten en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.
- Preventie voorop. Dit betekent investeren in het voorkomen van problemen. Investeren in een sterke sociale basis (werk, wonen, onderwijs, gezondheid, netwerken) en inzetten op sport en (welzijns)activiteiten. Zo vroeg mogelijk signaleren en het juiste netwerk en/of hulp inzetten, ter voorkoming van zorg of andere vormen van ondersteuning.
- Sterk in maatwerk. Dit betekent dat we ongelijke situaties ongelijk behandelen om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling mogelijk te maken. Daarmee zetten we de menselijke maat voorop. We hebben aandacht voor het verhaal van mensen, we willen hen horen en zien.

Hoe kopen we zorg in?
Onderzoek Marktwerking in het sociaal domein in Arnhem
In 2022 is het AEF-onderzoek naar Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem verschenen. De conclusies en aanbevelingen hiervan hebben invloed op hoe wij onze (jeugd)zorg gaan inkopen. Dit

onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van de aangenomen motie 21M253. In de motie krijgen wij de vraag om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de mogelijkheden om de zorg te organiseren zonder negatieve prikkels van de markt.

Het AEF-onderzoek laat zien dat elke manier om Wmo en Jeugdzorg te organiseren als gemeente positieve effecten en negatieve effecten met zich meebrengt en beveelt aan om 4 stappen te doorlopen:
1. bepalen van de doelen;
2. bepalen van de inrichtingskeuzes in de contractering;
3. zoeken van balans van positieve en negatieve effecten in het stelsel;
4. borgen van de uitvoering.

De doelen en inrichtingskeuzes treft u aan in deze raadsbrief. Bij het zoeken naar balans tussen mogelijke voor- en nadelen van een gekozen model kiezen we in Arnhem opnieuw voor gereguleerde marktwerking. Dat betekent dat we in regionaal verband de zorg inkopen bij meerdere zorgaanbieders. Hierdoor hebben inwoners en wijkcoaches keuzevrijheid om te bepalen welke zorgaanbieder kwalitatief de meest passende zorg kan bieden aan de inwoner. Daarnaast worden aanbieders gestimuleerd om kwalitatief passende zorg te leveren, omdat bij slechte dienstverlening inwoners kunnen kiezen voor een andere, betere aanbieder. Deze gereguleerde marktwerking vullen we aan met een hybride vorm van zorginkoop: de wijknetwerken (zie keuze 2. Gebiedsgericht, regionaal of landelijk inkopen van zorg).

AEF concludeert in het onderzoek dat binnen de huidige inkoopsystematiek al verschillende maatregelen in Arnhem zijn getroffen om negatieve effecten tegen te gaan. Zoals de aanscherping van de kwaliteits- en toelatingseisen, een verscherpte controle op fraude en onrechtmatigheid, beleid ten aanzien van onderaannemers, het systeem waarin signalen over aanbieders gemeld kunnen worden, etc. Ook concludeerde AEF dat er binnen het huidige systeem nog voldoende aanknopingspunten zijn om verdere verbeteringen door te voeren waardoor ongewenste prikkels van marktwerking worden tegengegaan en positieve marktprikkels worden gestimuleerd. AEF adviseerde om hier eerst mee aan de slag te gaan binnen het huidige systeem.

Wat betekenen deze doelen, uitgangspunten en aanbevelingen uit het AEF-onderzoek voor Wmo en Jeugdzorg?

Wij kopen zorg in die moet bijdragen aan het vergroten van de zelfstandigheid van inwoners (kansengelijkheid, bestaanszekerheid en een gezonde leefstijl). Deze zorg bieden we, waar dat kan, in de wijken of dichtbij huis (gebiedsgericht). Een goede aansluiting op de sociale basis is van belang om problemen vroegtijdig te signaleren en te voorkomen (preventie). Om de zorg op een goede manier te kunnen bieden, zorgen we dat we het verhaal van mensen kennen zodat we maatwerk kunnen bieden (sterk in maatwerk). De zorg moet passend zijn (aansluiten bij de zorgvraag), doelgericht, kwalitatief hoogwaardig en efficiënt. Dit laatste is niet alleen van belang omdat de financiële middelen niet onbeperkt zijn, maar ook door toenemende personeelstekorten in de zorg. Dit betekent dat de beschikbare zorgcapaciteit efficiënt moet worden ingezet om inwoners die dat nodig hebben passende zorg te kunnen bieden.

Op basis van het advies van AEF en zoals toegelicht tijdens het raadsdebat op 14 december 2022,

willen we nu aan de slag om binnen de huidige manier van inkopen van zorg verbeteringen door te voeren, zodat de positieve effecten van gereguleerde marktwerking de boventoon voeren en de negatieve prikkels zo veel mogelijk worden uitgesloten. Onder ‘keuzes bij de inkoop van (jeugd)zorg’ leest u onze suggesties om deze verbeteringen door te voeren.

Keuzes bij de inkoop van (jeugd)zorg
Bovenstaande uitgangspunten willen we (verder) doorvoeren in onze inkoop van zorg. Gegeven de voorwaarde dat er altijd een tijdig beschikbaar en passend zorgaanbod voor inwoners moet zijn, bieden de uitgangspunten nog ruimte voor het maken van keuzes. In deze paragraaf gaan we daar nader op in.

1. **Grip op kwaliteit van het zorgaanbod**

   Aantal zorgaanbieders
   Bij de inkoop van Wmo en Jeugdzorg in 2020 hebben 403 zorgaanbieders een contract gekregen voor het bieden van zorg in onze gemeente. Door de jaren heen is dit aantal zorgaanbieders door de inkooporganisatie teruggebracht: per 1 januari 2023 waren er nog 318 zorgaanbieders met een contract in onze gemeente. In Arnhem zetten wij hiervan 285 aanbieders daadwerkelijk in.

   Om de kwaliteit van geboden zorg voorop te kunnen stellen is een groot aantal zorgaanbieders (zoals in de huidige situatie) onwenselijk. Hoe meer aanbieders, hoe minder tijd om in gesprek te gaan met de zorgaanbieders en hoe minder goed we oog kunnen houden op de kwaliteit van de zorg. Daarom willen we het aantal aanbieders zo verantwoord mogelijk terugbrengen. Zodat we meer kunnen sturen op kwaliteit en rechtmatigheid van geboden zorg en in gesprek kunnen met onze zorgaanbieders over hoe zij bijdragen aan de bovengenoemde uitgangspunten. Zo verantwoord mogelijk terugbrengen betekent dat er altijd voor inwoners, ook met een complexe zorgvraag, voldoende zorgaanbod beschikbaar is en blijft.

   Overwegingen
   De eerste keuze binnen ‘grip op kwaliteit van zorg’ gaat over met hoeveel zorgaanbieders we contracten aangaan. 1) De eerste optie is dat we het aantal zorgaanbieders voor alle zorgvormen zo ver mogelijk terugbrengen, met als risico dat er meer wachtlijsten ontstaan en de keuzevrijheid van inwoners afneemt. 2) De tweede optie is dat we per zorgvorm kijken wat passend is op basis van de beschikbare zorg per aanbieder en het beschikbare zorgaanbod voor inwoners. 3) De derde optie is om het grote aantal aanbieders, zoals in de huidige situatie, te behouden of zelfs te verhogen. Hiermee vergroten we de keuzevrijheid van inwoners, maar leveren we mogelijk in op grip op kwaliteit van zorg.

   Standpunt college
   Wij kiezen voor optie 2 waarbij we gaan voor balans tussen enerzijds keuzevrijheid en beschikbaarheid van zorg en anderzijds een overzichtelijk, laag aantal zorgaanbieders, waarbij

we meer zicht hebben op kwaliteit van geboden zorg. Concreet zou dat betekenen dat we voor lichte zorgvormen (begeleiding en groepsbegeleiding) wijknetwerken opzetten waarin we samenwerken met een beperkt aantal zorgaanbieders per wijk of gebied. Zo kunnen we intensief contact onderhouden met deze zorgaanbieders. Bij de keuze 'wijkgerichte inkoop van zorg' leest u meer over deze wijknetwerken. Voor de andere zorgvormen maken we de afweging hoeveel zorgaanbieders er nodig zijn om de beschikbaarheid van zorg aan inwoners zeker te stellen. Bijvoorbeeld bij zorgvormen waar wachtlijsten bestaan, maken we bewust de keuze om meer zorgaanbieders een contract aan te bieden. Zo komt de continuïteit van zorg niet onder druk te staan. Daarnaast vinden we het belangrijk dat inwoners en wijkcoaches ook keuzevrijheid hebben tussen zorgaanbieders en dat de gemeente ook niet te afhankelijk wordt van een enkele zorgaanbieder. Dat kan een prijsopdrijvende werking hebben en is kwetsbaar, als een zorgaanbieder niet functioneert.

Kwaliteitseisen aan zorgaanbieders

Naast sturen op het aantal zorgaanbieders met een contract, kunnen we ook sturen op welke en hoeveel kwaliteitseisen we stellen aan zorgaanbieders. Bij de inkoop van zorg in 2020 lag de focus op het verbeteren van de kwaliteit en effectiviteit van de zorg. Kwaliteitseisen zijn verhoogd en kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles door VGGM en gemeente Arnhem zijn ingevoerd en geïntensiveerd. Waar nodig zijn verdiepende kwaliteitsonderzoeken uitgevoerd en is gestuurd op verbeteringen. Ook het toezicht op rechtmatigheid van zorg is toegenomen, waarbij onder andere wordt getoetst of goed gekwalificeerde zorgverleners worden ingezet. Inmiddels hebben we 17 rechtmatigheidsonderzoeken afgerond en is ruim 1,7 miljoen euro teruggevorderd. Met deze onderzoeken waarmee we in Arnhem voorop lopen, dragen we bij aan het wegnemen van ongewenste prikkels in de marktwerking en het verbeteren van de kwaliteit van zorg.

Overwegingen

De tweede keuze bij 'grip op kwaliteit van zorg' gaat over hoeveel kwaliteitseisen we stellen aan zorgaanbieders, waar we op sturen met deze kwaliteitseisen en hoe actief we toezicht houden op de eisen. 1) Een eerste optie is om het toezicht op zorgaanbieders te intensiveren, wat betekent dat we meer kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken uitvoeren. Dit intensievere toezicht geeft extra waarborgen dat kwalitatief goede zorg wordt geleverd en zorgmiddelen ook daadwerkelijk besteed worden aan het ondersteunen van kwetsbare inwoners. 2) Een tweede optie om te sturen op kwaliteitseisen is zorgaanbieders die kwalitatief onder de maat presteren of aantoonbaar onrechtmatig of onterecht zorg declareren beter aanpakken, meer dan we nu al doen. Door meer te sturen op kwaliteit dragen we eraan bij om ongewenste prikkels in de marktwerking weg te nemen. Twee mogelijkheden daarvoor zijn: we maken het makkelijker om contracten met zorgaanbieders te ontbinden die onrechtmatig zorg leveren. En we kunnen het mogelijk maken om extra financiële sancties aan zorgaanbieders op te leggen, als blijkt dat zij onrechtmatig zorg hebben gedeclareerd. In de huidige situatie vorderen we met name de onrechtmatig gedeclareerde zorg terug, maar zit hierop geen extra financiële sanctie.

Een aandachtspunt bij het stellen van inkoopeisen en het uitvoeren van onderzoeken is de administratieve last die dit oplevert voor zorgaanbieders. En wat de gestelde kwaliteitseisen voor effect hebben op beschikbaar personeel, gezien de personeelskrapte in de zorg. Hoe hogere eisen we stellen aan de deskundigheid (diploma's) van zorgverleners, hoe minder beschikbaar personeel er is dat hieraan kan voldoen. Hier zit de keuze in hoe hoog de kwalificatie-eisen zijn die we stellen en hoeveel zorgverleners hieraan kunnen voldoen.

Standpunt college
Wij kiezen voor optie 1 en 2, waarbij we opvolging geven aan de adviezen van het AEF-rapport en de negatieve prikkels van marktwerking minimaliseren door het toezicht op zorgaanbieders te intensiveren en onze mogelijkheden te vergroten om aanbieders die onrechtmatig handelen aan te pakken. We zijn ons bewust van de administratieve last die kwaliteitseisen opleveren voor zorgaanbieders. We nemen het aandachtspunt mee dat we balans vinden tussen aan de ene kant het stellen van eisen en vragen om verantwoording en aan de andere kant ruimte bieden aan zorgaanbieders. Zo kunnen zorgaanbieders hun tijd besteden aan het bieden van zorg, zonder onnodig veel tijd kwijt te zijn aan het afleggen van verantwoording. Verder zoeken we naar balans tussen het stellen van kwalificatie-eisen aan zorgverleners en het kunnen inzetten van voldoende personeel. Opties die we meenemen zijn om de instroom van personeel te verhogen door soepeler om te gaan met kwaliteitseisen (bijvoorbeeld zij-instromers, ervaringsdeskundigen), of het voorkomen van uitstroom van personeel (boeien, binden en belonen).

2. **Gebiedsgericht, (boven)regionaal of landelijk inkopen van zorg**
Op dit moment kopen we onze zorg regionaal in waar het kan. Dit vullen we aan met bovenregionaal (met meerdere regio's) en landelijk ingekochte zorg, als het om complexe zorg gaat.

Overwegingen
De keuze die voorligt bij 'gebiedsgericht, (boven)regionaal of landelijk inkopen van zorg' is in hoeverre we zorg dichtbij de inwoner willen inkopen en organiseren (gebiedsgericht). 1) De eerste optie is voor alle zorgvormen uit te blijven gaan van de huidige situatie waarin we zorg regionaal inkopen voor 11 gemeenten in onze regio. Dat betekent dat zij hun zorg in meerdere, uiteenlopende gemeenten bieden. Het nadeel hiervan is dat zorgaanbieders minder binding hebben met Arnhem en haar inwoners: zij weten minder wat er speelt in wijken. 2) De tweede optie is om de regionale inkooporganisatie te vragen meer gebiedsgericht zorg in te kopen. In wijknetwerken organiseren we ondersteuning en lichte vormen van zorg (begeleiding en groepsbegeleiding) met een klein aantal zorgaanbieders en welzijnspartijen per wijk. Bij deze wijknetwerken gaat het om een zogenaamde hybride vorm van inkoop van zorg: we kopen zorg in, maar doen dit bij een zeer klein aantal zorgaanbieders.

Standpunt college
Wij willen samen met onze regionale inkooporganisatie kijken hoe we zorg gebieds- of wijkgericht kunnen organiseren, zodat zorg afgestemd is op de behoeften en het verhaal van inwoners. Hiermee organiseren we één toegang voor inwoners voor lichte ondersteuning of hulpvragen. Zo gaan we uit van de menselijke maat: wat is logisch voor inwoners? In deze netwerken stimuleren we de samenwerking tussen zorgaanbieders en welzijnspartijen, zodat inwoners een zo passend mogelijke oplossing krijgen voor hun hulpvraag. Bij deze netwerken onderzoeken we of een andere vorm van financiering effectiever is. Dit gaat om taakgerichte financiering: aanbieders krijgen een vast bedrag per jaar waarvoor zij laagdrempelige ondersteuning aan inwoners bieden. Taakgerichte financiering vereist een proces van intensieve samenwerking tussen de gemeente en betrokken aanbieders, vanuit gemeenschappelijke doelen en leidende principes.

Waar het nodig is voor de beschikbaarheid van zorg, kopen we zorg stedelijk, regionaal, bovenregionaal of landelijk in. Voor de meer specialistische vormen van zorg, bijvoorbeeld behandeling en verblijf voor jeugd of beschermd wonen, is het werken in wijknetwerken onwenselijk. Dit gaat om zodanig specialistische vormen van zorg dat de zorg bij minder aanbieders beschikbaar is en daarom op groter schaalniveau moet worden georganiseerd en ingekocht: regionaal, bovenregionaal of soms landelijk. Zo zorgen we voor voldoende aanbod van zorg die aansluit bij de (complexe) hulpvragen van inwoners.

3. **Schaarste van zorgaanbod en zorgbudgetten**
We zien toenemende personeelstekorten in verschillende sectoren van het sociaal domein, waaronder in de zorg. Verder zien we dat de budgetten voor zorg (vooral jeugdzorg) onder druk staan. Tegelijkertijd zien we de vraag naar zorg - bijvoorbeeld door vergrijzing - voor een aantal zorgvormen toenemen. De maatschappij wordt complexer en we zien dat inwoners in toenemende mate moeite hebben om de ontwikkelingen bij te benen. Dit zorgt voor een spanningsveld: hoeveel zorg is er beschikbaar en aan wie bieden we die zorg? Op dit moment zien we dit spanningsveld al terug in wachtlijsten voor bepaalde zorgvormen waar door personeelstekorten minder zorg beschikbaar is: behandeling, jeugdbescherming en huishoudelijke ondersteuning. Dit dwingt ons na te denken over de vraag: hoe gaan we om met schaarste van zorg?

Overwegingen
De keuze binnen ‘schaarste van zorgaanbod en zorgbudgetten’ gaat over de toegang naar zorg. Hoe kritisch kijken we naar de hulpvragen van inwoners? 1) Een eerste optie is om uit te blijven gaan van de huidige situatie waarin we afwegen: hoe ernstig is de situatie, is hier zorg nodig of is een andere (lichtere) oplossing ook passend? 2) Een tweede optie is om de toegang naar zorg (sociale wijkteams) strakkere beleidsregels mee te geven, zodat professionals bij de sociale wijkteams duidelijker hebben wanneer een hulpvraag niet opgelost hoeft te worden met Wmo of Jeugdzorg, maar bijvoorbeeld met een andere lichtere voorziening (bijvoorbeeld welzijn of sport).

Dit wordt ook wel ‘normaliseren’ genoemd en gaat over de vraag: welke problemen of hulpvragen horen bij het leven en waar is inzet van zorg niet nodig of werkt het zelfs averechts?

Standpunt college
Wij kiezen voor een combinatie van optie 1 en 2. Onze opvatting is dat we liever problemen voorkomen dan genezen: we zetten preventie voorop. Als een inwoner een probleem heeft, zetten we hier zo vroeg mogelijk op in om erger te voorkomen. Op deze manier houden we zorg beschikbaar voor inwoners die het meest kwetsbaar zijn en de hulp het hardst nodig hebben. Dit doen we bijvoorbeeld door de sociale wijkteams te laten triageren: is hier zorg nodig of is een lichtere oplossing mogelijk? Bij zorgvormen met wachtlijsten hebben we een zorgaccounthouder ingesteld die zorgt dat inwoners een alternatief zorgaanbod krijgen waar zij sneller terecht kunnen. Wij vragen zorgaanbieders om een inschatting te maken van welke inwoners het meest kwetsbaar zijn, zodat zij deze inwoners als eerst helpen.
We stimuleren dat lichte zorgvormen zoals begeleiding meer in kleine groepen wordt gegeven, zodat kinderen of volwassenen van elkaar kunnen leren en zien dat zij niet de enigen zijn met een bepaalde hulpvraag. Het gaat ook om het anders inzetten van de zorg: begeleiding in kleine groepen kan bijvoorbeeld een alternatief zijn voor het individueel begeleiden van inwoners, waarbij inwoners ook elkaar kunnen helpen. Bij veel voorkomende vragen over bijvoorbeeld het huis op orde, administratie op orde, gezonde leefstijl of meedoen aan de samenleving kan groepsgewijze begeleiding passend zijn en kunnen inwoners ook een netwerk opbouwen. In de regionale inkoop van zorg willen we begeleiding in kleine groepen meer ondersteunen. Op deze manier kunnen meer inwoners worden ondersteund met hetzelfde personeel, waarbij onder supervisie ook bijvoorbeeld studenten of ervaringsdeskundigen kunnen worden ingezet.

4. **Passende tarieven voor zorgaanbieders**
Via de zorginkoop kunnen aanbieders zorg declareren, waarbij verschillende producten en tarieven gelden. Bij de inkoop van zorg in 2020 is ervoor gekozen om met een beperkt aantal producten en tarieven te werken, zodat dit voor sociale wijkteams en zorgaanbieders overzichtelijk en eenvoudig blijft.

Overwegingen
Bij ‘passende tarieven’ is de te maken keuze of we meer onderscheid willen maken tussen producten en tarieven. 1) Een eerste optie is om voor het huidige overzichtelijke aantal producten te kiezen en bijbehorende tarieven te laten bestaan. Het nadeel daarbij is dat we zien dat sommige aanbieders niet uitkomen met deze tarieven. Of dat de tarieven voor bepaalde aanbieders juist relatief hoog zijn. Dat heeft ermee te maken hoe groot zorgaanbieders zijn en hoeveel overheadkosten zij hebben. 2) De tweede optie is om meer onderscheid te maken tussen de huidige producten en bijbehorende tarieven, zodat zorgaanbieders hun kosten beter kunnen dekken bij het leveren van zorg aan inwoners.

Standpunt college
Wij gaan voor optie 2 waarbij we meer onderscheid maken in de huidige producten en tarieven. Via regionale marktverkenningen met aanbieders en gemeenten verkennen we bij welke groepen inwoners dit probleem speelt waarbij de zorgkosten hoger liggen dan het tarief. Als het nodig is differentiëren we in producten en tarieven, zodat het voor aanbieders aantrekkelijk blijft om zorg te bieden voor onze gemeente.

Planning inkoop
De huidige contracten waarmee de zorg is ingekocht lopen tot 1 juli 2024. Deze contracten kunnen onbeperkt en voor onbepaalde tijd worden verlengd. In de regio is besproken dat als bepaalde zorgvormen opnieuw ingekocht gaan worden, de nieuwe contracten bij voorkeur ingaan per kalenderjaar. Dit is administratief het meest eenvoudig. Dit betekent dat een nieuwe regionale zorginkoop per 1 januari 2025 kan plaatsvinden. Op basis hiervan is een concept-planning gemaakt door de regionale inkooporganisatie Inkoop-SDCG:

- Tot mei 2023: verkenning van inkoopwensen met gemeenten en zorgaanbieders via regionale marktconsultaties. We doen gelijktijdig met de verzending van deze raadsbrief een adviesvraag bij de Adviesraad Jeugd & Wmo over de keuzemogelijkheden in de inkoop van zorg.
- Mei/juni 2023: opstellen inkoopadvies (welke zorgvormen kopen we opnieuw in en via welke inkoopmethodiek?). Als uw raad invloed wil uitoefenen op onze keuzes, dan hebben we uw input liefst in mei, uiterlijk in juni nodig.
- Juli 2023: besluitvorming 11 gemeenten in de regio over inkoopadvies.
- September 2023 – december 2024: inhoudelijke uitwerking van inkoopvoorwaarden en vastleggen in inkoopdocumenten, publicatie inkoopdocumenten, vragenrondes (Nota van Inlichtingen), inschrijving, beoordeling en kwalificatie van aanbieders (bij zorgvormen waar tot nieuwe inkoop is besloten).

Bovenstaande planning maakt helder op welke momenten waarover besloten wordt. Wij geven de regionale inkooporganisatie onze uitgangspunten voor de inkoop van zorg mee, inclusief eventuele aanvullingen van uw raad op basis van bovengenoemde keuzemogelijkheden. We willen benadrukken dat we de zorg regionaal inkopen, samen met 10 andere gemeenten. Dat betekent dat 11 gemeenten invloed kunnen uitoefenen op dit proces.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlage:
- Overzicht zorgvormen Wmo en Jeugdzorg

Bijlage 1.
Overzicht Zorgvormen Wmo en Jeugdzorg

Inleiding
In deze bijlage vindt u een overzicht van de verschillende zorgvormen Wmo en Jeugdzorg die we als gemeenten in de regio Centraal Gelderland inkopen om Arnhemmers met hulpvragen te ondersteunen. Dit als achtergrondinformatie bij de raadsbrief over het verbeteren van de inkoop van zorg: Wmo en Jeugdzorg. Jeugdzorg is er voor kinderen van 0 tot 18 jaar (bij uitzondering tot 23 jaar) die vastlopen in hun ontwikkeling of waar de ouders moeite hebben om het kind te stimuleren of te ondersteunen. Wmo is er voor inwoners vanaf 18 jaar die het niet zelfstandig lukt om mee te doen aan de maatschappij.

Een aantal zorgvormen kopen we voor Wmo en Jeugdzorg in: begeleiding, groepsbegeleiding en activerend werk. Daarnaast zijn er specifieke zorgvormen voor Wmo: beschermd wonen en huishoudelijke ondersteuning. Voor Jeugdzorg gaat het om de zorgvormen: behandeling (GGZ jeugd), jeugdbescherming, jeugdreclassering en jeugdzorg met verblijf.

Zorgvormen Wmo en jeugdzorg

Begeleiding
Begeleiding (individueel) is gericht op het vergroten/ontwikkelen van de zelfstandigheid van de inwoner. Indien dit niet meer mogelijk is, richt ambulante begeleiding zich op het stabiliseren en voorkomen van terugval in zelfstandigheid. De begeleiding kan zich richten op alle leefgebieden voor zover nodig: zelfstandig wonen, werk, participatie, sociale contacten, financiën, opvoedondersteuning, gezondheid/persoonlijke verzorging en dergelijke. We kennen 2 producten: basis begeleiding en specialistische begeleiding, onderverdeeld naar Wmo en jeugdzorg.

Groepsbegeleiding
Groepsbegeleiding is begeleiding in groepsverband die overdag plaatsvindt, op een locatie buiten de woonsituatie. Groepsbegeleiding bestaat uit activiteiten waarbij de vaardigheden van een inwoner worden getraind of onderhouden zodat de inwoner zo lang mogelijk zelfstandig thuis kan blijven wonen. Het gaat hierbij om vaardigheden met betrekking tot het uitvoeren van de noodzakelijke algemene dagelijkse levensverrichtingen en het voeren van een gestructureerd huishouden. Bij Groepsbegeleiding Jeugd ligt de nadruk op het actief verbeteren of stabiliseren van de zelfstandigheid, ontwikkeling of gedrag van het kind. Een belangrijke afweging om voor groepsbegeleiding te kiezen is dat ingeschat wordt dat begeleiding van de inwoner in een groep passender is dan individuele begeleiding. Bovendien kunnen inwoners (kind of volwassen) in groepen van elkaar en elkaars hulpvragen leren.

Activerend werk
Het doel van activerend werk is om talent aan te boren van inwoners met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, die behoren tot de beroepsbevolking, en die een bijdrage willen leveren aan de samenleving en hierbij ondersteuning nodig hebben. We gaan uit van de kracht en de kwaliteiten van mensen en het werk dat daarbij past, in plaats van de belemmeringen en de zorg die nodig is. Door deze inwoners zoveel mogelijk in reguliere vormen van werk met ondersteuning te laten participeren wordt een bijdrage geleverd aan een inclusieve samenleving. Er wordt zoveel mogelijk ingezet op ontwikkeling en op doorstroom naar een volgende stap op de participatieladder.

Zorgvormen Jeugdzorg

Behandeling
Behandeling (ook wel GGZ-jeugd) is gericht op het herstel, genezing, ontwikkeling, stabiliseren en/of hanteerbaar maken van een psychisch of psychiatrisch probleem of aandoening van een kind.

Bijlage 1.
Overzicht Zorgvormen Wmo en Jeugdzorg

Binnen behandeling zien we dat er veel vraag is naar specialistische, zware zorg en dat kinderen langer in behandeling blijven. Daarnaast zien we toenemende wachtlijsten bij de zware vormen van behandeling toenemen, terwijl er binnen de lichtere vormen van behandeling nog ruimte is om kinderen te behandelen.

Jeugdbescherming en jeugdreclassering
Jeugdbescherming gaat om het uitvoeren van kinderbeschermingsmaatregelen en wordt uitgevoerd door gecertificeerde instellingen (bijvoorbeeld Jeugdbescherming Gelderland). Als de gecertificeerde instelling door de Rechtbank wordt belast met de uitvoering van een kinderbeschermingsmaatregel wijst zij een jeugdbeschermer aan. Vervolgens stelt deze jeugdbeschermer samen met het gezin een plan van aanpak op:

- In geval van een Onder Toezicht Stelling (OTS) verleent de jeugdbeschermer begeleiding en steun aan de ouders en de minderjarige en houdt de jeugdbeschermer toezicht op het kind. Samen met ouders en kind stelt de jeugdbeschermer een plan op dat gericht is op het wegnemen van de ontwikkelingsbedreiging en/of onveiligheid.
- In geval van voogdij uitgevoerd door de gecertificeerde instelling draagt de jeugdbeschermer er zorg voor dat de verzorging en opvoeding door een ander wordt opgepakt (pleeggezin, leefgroep of anders – dit zijn vormen van jeugdzorg met verblijf) en onderhoudt de jeugdbeschermer contact met het netwerk. Waar nodig zet de jeugdbeschermer hulpverlening in. De jeugdbeschermer onderzoekt of de oorspronkelijke situatie rondom het gezag met de biologische ouders (deels) hersteld kan worden, dan wel dat het gezag (weer) bij iemand uit het netwerk van een kind belegd kan worden.

Jeugdreclassering voert begeleiding en controle uit als een kind van 12 jaar of ouder een strafbaar feit heeft gepleegd. Het doel van jeugdreclassering is om in samenwerking met ouder(s) of netwerk, het gedrag van het kind te veranderen en recidive te voorkomen.

Verblijf jeugd
Er is sprake van verblijfzorg jeugd als een kind formeel niet thuis slaapt in het eigen gezin. Dit betekent dat het hier alleen om de verblijfsvormen gaat waarbij sprake is van een overnachting. Het kan gaan om opvang in een pleeggezin, gezinsgerichte opvang of in een vorm van groepsopvang of gesloten jeugdhulp. Ook verblijf in logeerhuizen, alleen tijdens weekenden of juist door de week, valt onder jeugdhulp met verblijf. Het gaat om hulp en zorg aan kinderen en hun ouders/verzorgers bij psychische-, psychosociale- en of gedragsproblemen, een verstandelijke beperking, of opvoedingsproblemen van de ouders/verzorgers.

Zorgvormen Wmo

Huishoudelijke ondersteuning
Het doel van de huishoudelijke ondersteuning is dat door gedeeltelijke of gehele overname van de huishoudelijke taken, de inwoner in staat is langer zelfstandig thuis te wonen of ontlast wordt. Een schoon en leefbaar huis is daarbij het uitgangspunt.

Beschermd wonen
Beschermd wonen is er voor inwoners die niet zelfstandig kunnen wonen. Er is toezicht gericht op de veiligheid van mensen die het risico lopen op verwaarlozing of een gevaar voor zichzelf of anderen vormen. De zorgaanbieder biedt een snelle interventie bij incidenten en calamiteiten en de inwoner kan 24 uur per dag terugvallen op deskundige en bekwame medewerkers.
We kennen op dit moment producten waarbij inwoners in een instelling verblijven en producten waarbij inwoners (begeleid) thuis wonen, bijvoorbeeld bij groepswonen of zelfstandig wonen met intensieve begeleiding. Verder zijn er producten waarbij inwoners logeren bij een instelling.

GEVRAAGD ADVIES VERBETERTRAJECT REGIONALE INKOOP VAN ZORG

Gemeente Arnhem
T.a.v. college van Burgemeester en Wethouders
Postbus 9029
6800 EL Arnhem
Per mail: gerard.fidder@arnhem.nl

cc. Naam beleidsmedewerkers: Gerard Fidder
Naam contactpersoon: Gerard Fidder
Naam wethouders: Bob Roelofs en Marco van der Wel

Arnhem, 19-5-2023
Ref.nr: 145775
Onderwerp: Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)

Geacht college,

In aansluiting op uw schrijven van 28 maart 2023 heeft u de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem (verder de Adviesraad) gevraagd te adviseren over het verbeteren van regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg).

Situatieschets
Naar aanleiding van de aangenomen motie 21M253 heeft de gemeente Arnhem in 2022 een onderzoek naar marktwerking in het sociaal domein uitbesteed aan Andersson Elffers Felix (AEF). Op basis van de bevindingen van dit onderzoek, dat eind 2022 is afgerond, kaart de gemeente in raadsbrief 145775 (Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)) een aantal mogelijkheden om het inkoopproces van zorg zodanig aan te passen dat het aansluit bij de drie doeleinden zoals vastgesteld in de Visie sociaal domein en het Jeugdbeleid 2021-2025:

1. Iedere Arnhemmer heeft dezelfde kansen op persoonlijke ontwikkeling (kansengelijkheid). Alle Arnhemmers kunnen het maximale uit zichzelf halen. Er zijn gelijke ontwikkelkansen voor iedereen.
2. Een stabiele basis voor alle Arnhemmers (bestaanszekerheid). Alle Arnhemmers hebben de basis op orde: voldoende inkomen, een geschikte woning, een veilige en gezonde leefomgeving en een gezonde leefstijl.
3. Alle Arnhemmers kunnen in veiligheid en vrijheid leven. In Arnhem kun je zijn wie je bent. Verscheidenheid en acceptatie kenmerken onze stad.

Daarnaast zijn er drie uitgangspunten meegegeven door de gemeenteraad:

1. Gebiedsgericht. Behoeften van inwoners verschillen per gebied, wijk en soms zelfs per straat. Daarom werken we wijk- of gebiedsgericht. Dit betekent dat onze aanpak en (financiële) inzet verschillen per gebied. Prioriteiten, accenten en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.
2. Preventie voorop. Dit betekent investeren in het voorkomen van problemen. Investeren in een sterke sociale basis (werk, wonen, onderwijs, gezondheid, netwerken) en inzetten op sport en (welzijns)activiteiten. Zo vroeg mogelijk signaleren en het juiste netwerk en/of hulp inzetten, ter voorkoming van zorg of andere vormen van ondersteuning.
3. Sterk in maatwerk. Dit betekent dat we ongelijke situaties ongelijk behandelen om gelijke kansen op persoonlijke ontwikkeling mogelijk te maken. Daarmee zetten we de menselijke

maat voorop. We hebben aandacht voor het verhaal van mensen, we willen hen horen en zien.

Op basis van deze doeleinden en de aanbevelingen/overwegingen die AEF in het rapport *Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem* naar voren heeft gebracht, heeft het college van Burgemeester en Wethouders een aantal inkoopkeuzes voorgenomen die de houding van de gemeente Arnhem tijdens de komende regionale inkoop van zorg voor de Wmo en Jeugdzorg zullen bepalen. Gedurende mei en juni 2023 zal het inkoopadvies opgesteld worden, waarop uw gemeenteraad invloed zal uitoefenen. Juli 2023 vindt de besluitvorming van de 11 regiogemeenten plaats, waarna de inkoopvoorwaarden tussen september 2023 en december 2024 uitgewerkt zullen worden.

Wat betekent het voorstel voor de inwoners in het algemeen en de kwetsbare inwoners in het bijzonder?
Aan de hand van een aantal keuzes voor de regionale inkoop van (jeugd)zorg streeft het college van burgemeester en wethouders.

1. Grip op de kwaliteit van het zorgaanbod
2. Gebiedsgericht, (boven)regionaal of landelijk inkopen van zorg
3. Schaarste van zorgaanbod en zorgbudgetten
4. Passende tarieven voor zorgaanbieders

Als Adviesraad kunnen wij de keuzes van het college slechts positief beoordelen. Door de zorgbehoefte en het aantal zorgaanbieders op elkaar af te stemmen, zal gemeente zich meer op de inwoner richten en de negatieve effecten van marktwerking dempen. De gemeente zal aansturen op lagere aantallen aanbieders, wat wijknetwerkvorming mogelijk maakt en het inwonersperspectief een centrale plaats geeft. Wachtlijsten zullen in acht worden genomen tijdens de komende regionale inkoop van zorg, waardoor wachtlijsten niet zullen groeien. Deze op de inwoner gerichte aanpak zal de negatieve effecten van marktwerking in de zorg dempen. Daarnaast richt het college zich op intensievere monitoring van contractafspraken – en dus de kwaliteit van zorg, waarbij de gemeente ondermaats presterende zorgaanbieders beter aan zal pakken met oog voor hun administratieve lasten en de instroom van personeel. Kwaliteitseisen worden aangescherpt, maar niet ten koste van de uitvoeringscapaciteit en dus het zorgaanbod.

Daarnaast streeft het college naar gebiedsgerichtheid. Zorg zal waar nodig stedelijk, regionaal, bovenregionaal of landelijk ingekocht worden. Specialistische zorgvormen zijn gebonden aan deze regionale of hogere samenwerkingsverbanden, maar lichte ondersteuning kan op wijkniveau aangeboden worden vanuit een wijknetwerk, waarin zorgaanbieders en welzijnspartijen samen zullen komen. Hiervoor zal ook een andere vorm van financiering worden ingevoerd, waarmee een kleine selectie aanbieders voor een vast bedrag laagdrempelige ondersteuning aan kan bieden. Dit proces vereist intensieve samenwerking vanuit gemeenschappelijke doelen.

Ook richt het college zich op de schaarste van het zorgaanbod en de zorgbudgetten. Een afweging van de ernst van de situatie en daarop aansluitende zorg, met oog voor lichtere oplossingen, blijft gangbaar. Daarnaast wil Arnhem inzetten op ‘normaliseren’. Kleinschalige lichte zorg kan meer in kleine groepen worden gegeven waaraan minder strenge voorwaarden verbonden zijn.

Als laatste heeft het college aangegeven meer te differentiëren tussen huidige producten en bijbehorende tarieven om de continuïteit van zorgaanbod te verzekeren.

Door middel van deze keuzes is duidelijk dat het college ernaar streeft zijn Visie sociaal domein en Jeugdbeleid 2021-2025 te concretiseren. Terugblikkend op het advies dat wij hierop in 2021 hebben gegeven, concluderen wij dat deze keuze een stap voorwaarts is. De gemeente spant zich in om aan

te sturen op de menselijke maat, wijkgerichte zorg door middel van wijknetwerken, een hoge kwaliteit van zorg en passende tarieven voor aanbieders. Deze doeleinden worden eerder in de hand gewerkt dan tegengegaan door de schaarste van het zorgaanbod en zorgbudgetten: aansturen op toegankelijkere lichte zorgvormen gekoppeld aan de hierboven genoemde herijking van de inkoop voor zwaardere zorgvormen zal er hopelijk voor zorgen dat de Wmo en Jeugdzorg in Arnhem beter aansluiten bij de problematiek van kwetsbare inwoners.

Aandachtspunten die de Adviesraad mee wil geven op het gebied van beleid en uitvoering
Hoewel we als Adviesraad de concretisering van de Visie sociaal domein en het Jeugdbeleid 2021-2025 toejuichen, zien we dat de keuzes die Arnhem maakt niet op zichzelf staan en op lange termijn nog uitgewerkt moeten worden.

De raadsbrief – en het rapport van AEF – zijn met name strategische beleidsstukken. Hoewel de doeleinden van het college concreter naar voren worden gebracht en direct ageren op de nadelen van (gereguleerde) marktwerking, gaan we ervan uit dat het vervolgtraject een eenvoudigere en directere adviesvraag zal opleveren waarin het inwonerperspectief duidelijker en vanzelfsprekender naar voren komt. We beseffen dat met het huidige rapport aan gereguleerde marktwerking wordt vastgehouden, maar Arnhem zoekt naar manieren om het bestaande inkoopmodel bij te schaven en imperfecties weg te nemen. De uitkomst van dit verbetertraject is nog niet te voorzien, hoewel we uit de raadsbrief en het onderzoeksrapport van AEF kunnen afleiden dat de gemeente Arnhem inzet op het verbeteren van het zorgaanbod aan de hand van het huidige inkoopmodel.

Onze aandachtspunten betreffen dan ook met name de praktische ontwikkeling van alle opties die het college ambieert: aan de hand van welke kwaliteitseisen zal de gemeente sturen, hoe zullen de wijknetwerken tot stand worden gebracht en hoe succesvol zal hun bijdrage aan preventie, normalisering en laagdrempelige toegang tot (lichte) zorg zijn?

Daar komt nog bij dat Arnhem niet de enige gemeente is waar deze kwestie speelt. De inkoopregio bestaat uit 11 gemeenten, die zich allemaal dienen te buigen over dezelfde kwestie. Wij zien het Verbeteren van de regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg) als een stap in de goede richting voor het doorvoeren van gunstige aanpassingen tijdens de komende regionale inkoop, maar vragen ons daarbij af wat er na juli 2023 overblijft van de Arnhemse keuzes en hoe deze keuzes zullen uitpakken. Welke keuzes maken andere gemeenten? Hoe liggen de verhoudingen in de samenwerkingsregio? Wat betekent een afwijkende keuze van andere gemeenten tijdens de inkoop voor Arnhem?

De keuzes van het college voorspellen een substantiële verbetering van het zorgaanbod in Arnhem. We hopen dat we als Adviesraad bij het traject betrokken blijven en wachten de ontwikkeling van de zorg (Wmo en Jeugdzorg) gespannen af.

Wij gaan ervan uit dat u dit advies zult opnemen in het Raadsinformatiesysteem ten behoeve van de informatie-, commissie- en raadsvergaderingen en zien een reactie op dit advies door uw college met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,
Namens de Adviesraad Jeugd & Wmo gemeente Arnhem,

Elvira Flaton
Voorzitter

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	29 januari 2020
Ter bespreking van	Debatverzoek "Klagende clienten en tonnen winst voor de directeur; de gevolgen van marktwerking in de zorg"
Motie van	Sarah Dobbe - SP
Titel motie	Stop de gevolgen van markt in de zorg
Nummer Zaaknummer	**20M15** 433990

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Er inmiddels vele voorbeelden zijn van enorme winsten en van fraude door zorginstellingen in Arnhem;
- Inmiddels duidelijk is dat dit geen incidenten zijn maar er iets misgaat in hoe Arnhem zorg organiseert;

Overwegende dat:
- Als zorggeld niet wordt besteed aan waarvoor het bedoeld is, het risico bestaat dat zorgbehoevende Arnhemmers hier de dupe van worden;

- Beleid van de gemeente Arnhem gericht moet zijn op het geven de best mogelijke zorg en niet op het faciliteren van markpartijen om winst te maken;
- Er andere manieren zijn om zorg voor Arnhemmers beter te organiseren zonder de prikkels van de markt;

Verzoekt het college om:
- Een onafhankelijk onderzoek in te stellen welke verschillende mogelijkheden er zijn om de zorg in Arnhem te kunnen organiseren zonder de perverse prikkels van de markt;

- De raad binnen twee maanden te informeren over de uitkomsten van dat onderzoek;

en gaat over tot de orde van de dag

AANGENOMEN

Sarah Dobbe - SP

Voor 21

Tegen 17

Motie "Stop de gevolgen van markt in de zorg" (20M15)

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	0	2
Hutten		
van den Broek		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Bal		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Dijk		
Venhoek		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Hegge		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	29 januari 2020
Ter bespreking van	Debatverzoek "Klagende clienten en tonnen winst voor de directeur; de gevolgen van marktwerking in de zorg"
Motie van	Sarah Dobbe - SP
Titel motie	Geld voor zorg moet naar zorg, niet naar winsten
Nummer Zaaknummer	**20M17** 433990

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Uit onderzoek van Pointer, Reporter Radio en Follow the Money blijkt dat er tientallen miljoenen aan zorggeld gaat naar winsten van zorginstellingen in plaats van naar zorg;
- Ook verschillende Arnhemse zorginstellingen in die lijst staan;
- Dit aantal naar verwachting hoger ligt als naar alle winsten wordt gekeken, en niet alleen naar de winsten van meer dan 10%;

Overwegende dat:
- Dat als zorggeld niet wordt besteed aan waarvoor het bedoeld is, het risico bestaat dat zorgbehoevende Arnhemmers hier de dupe van worden;

- Er een gat in de zorgbegroting zit en er forse bezuinigingen op de zorg in Arnhem zijn aangekondigd;

- Dat geld voor zorg nu extra hard nodig is gezien de aangekondigde bezuinigingen;

Verzoekt het college om:
-Te onderzoeken hoeveel gemeentelijk zorggeld niet aan zorg wordt besteed, maar naar winsten van zorginstellingen gaat, en de raad hierover te informeren;

-Uit te spreken dat het maken van winsten in de zorg niet wenselijk is;

-Een voorstel te doen aan de raad om hier consequenties aan te verbinden bij het aangaan van nieuwe contracten.

AANGENOMEN

en gaat over tot de orde van de dag

Sarah Dobbe - SP

AANGENOMEN

Voor 23

Tegen 15

Motie "Geld voor zorg moet naar zorg, niet naar winsten" (20M17)

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	0	2
Hutten		
van den Broek		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Bal		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Dijk		
Venhoek		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Hegge		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	2	0
Verheij		
Sanders		

Totaal 38

Aan de gemeenteraad

Datum : 9 juni 2020
Zaaknummer : 441112
Contactpersoon : Gerard Fidder
Telefoonnummer : 026 3772303

Onderwerp: Afdoen 3 moties inzake toezicht en marktwerking zorg

Geachte voorzitter en leden,

Aanleiding
In de vergadering van uw raad op 29 januari 2020 zaaknummer 441112 zijn onderstaande moties aangenomen.

Motie Genoeg capaciteit om zorgfraude op te sporen (20M16)
Het college wordt verzocht om:
- *De opsporingscapaciteit voor fraude op korte termijn te vergroten met minimaal 2 extra FTE toezichthouder rechtmatigheid;*
- *Te onderzoeken of deze extra uitgave gedekt kan worden uit mogelijke inverdieneffecten door het opsporen van fraude;*
- *De gemeenteraad elke 6 maanden te informeren over de voortgang van het opsporen van zorgfraude en te analyseren of de beschikbare opsporingscapaciteit voldoende is.*

Het college geeft uitvoering aan deze motie. De opsporingscapaciteit van de afdeling Handhaving ten aanzien van rechtmatigheidsonderzoeken naar zorg is inmiddels uitgebreid van 1 FTE naar 3 FTE. De kosten van deze uitbreiding worden gedekt uit het zorgbudget. De verwachting is dat door het uitvoeren van extra rechtmatigheidsonderzoeken de contracten met een aantal slecht functionerende zorgaanbieders kunnen worden beëindigd. De cliënten worden vervolgens overgedragen naar beter presterende zorgaanbieders, waarbij de verwachting is dat vervolgens effectiever en efficiënter zorg zal worden geleverd. Op deze wijze verdient de inzet van extra opsporingscapaciteit zichzelf terug.
Het rapporteren over de aanpak van kwaliteits- en rechtmatigheidstoezicht nemen we op in de periodieke bestuursrapportage. Deze verschijnt 3 maal per jaar.

Motie Geld voor zorg moet naar zorg, niet naar winsten (20M17)

Het college wordt verzocht om:

- *Te onderzoeken hoeveel gemeentelijk zorggeld niet aan zorg wordt besteed, maar naar winsten van zorginstellingen gaat en de raad hierover te informeren;*
- *Uit te spreken dat het maken van winsten in de zorg niet wenselijk is;*
- *Een voorstel te doen aan de raad om hier consequenties aan te verbinden bij het aangaan van nieuwe contracten.*

Voor een goede bedrijfsvoering is het wenselijk dat zorginstellingen positieve cijfers draaien. In de aanbesteding is hier ook aandacht voor. In de algemene inkoopvoorwaarden is vastgelegd dat we streven naar een "… vanzelfsprekende soberheid. Dit betekent dat aanbieders een bijdrage dienen te leveren aan het betaalbaar houden van het Sociaal Domein". In de verificatiegesprekken die nu met alle aanbieders worden gevoerd, wordt getoetst en waar nodig besproken of de zorgkosten en zorginkomsten in balans zijn. Daarbij wordt gekeken naar Jaarrekeningen en worden signalen van sociale wijkteams meegenomen. Waar inkomsten en zorgkosten onvoldoende in balans zijn, wordt extra scherp gekeken of de aanbieder aan alle aanbestedingseisen voldoet. Op het moment van aannemen van deze motie was het niet meer mogelijk om de aanbestedingsdocumenten nog verder aan te scherpen. Deze waren op dat moment al definitief vastgesteld en aanbieders waren zich hierop al aan het inschrijven (sluitingsdatum inschrijving was 3 februari).

Het college heeft - samen met regiogemeenten - ook aandacht voor het beperken van de bovenmatige winsten bij de aanpak van de coronacrisis. Zorgaanbieders kunnen zorg declareren tot maximaal het niveau van hun gebruikelijke omzet, met daarbij de eis dat niet meer dan 3% winst wordt gemaakt.

Het is zeer complex om bij alle zorgaanbieders in kaart te brengen hoeveel gemeentelijk zorggeld wordt besteed aan zorg en wat resteert voor winsten. Aanbieders zijn veelal in meerdere zorgdomeinen actief (Wet langdurige zorg, Zorgverzekeringswet). Hierbij worden verschillende financieringsvormen gehanteerd. Daarnaast lopen de tarieven uiteen. Hierdoor is het op basis van de beschikbare informatie niet mogelijk om de winst toe te rekenen naar de verschillende domeinen. Bovendien zijn er honderden gecontracteerde zorgaanbieders. Gelet op de complexiteit van de berekeningen en het aantal berekeningen dat gemaakt moet worden is dat alleen zinvol als dit inzicht iets oplevert (wat kunnen we dan met deze informatie?). Die toegevoegde waarde is in de ogen van het college te beperkt ten opzichte van de te leveren inspanningen.

Motie stop de gevolgen van marktwerking in de zorg (20M15)

Het college wordt verzocht om:

- *Een onafhankelijk onderzoek in te stellen welke verschillende mogelijkheden er zijn om de zorg in Arnhem te kunnen organiseren zonder de perverse prikkels van de markt;*
- *De raad binnen twee maanden te informeren over de uitkomsten van dat onderzoek.*

In de raadsbrief van 10 september 2019 is al een analyse gemaakt van de mogelijkheden om beschermd wonen zonder markt vorm te geven. Deze analyse is ook breder toepasbaar in de zorg. Daarnaast speelt een rol dat per 1 juli aanstaande een nieuwe aanbesteding in de zorg in werking treedt. Daarbij geldt een termijn van 4 jaar. Het heeft op dit moment dus weinig zin om een (duur) onafhankelijk onderzoek in te stellen naar een alternatief voor marktwerking in de zorg. Het college is graag bereid om samen met de raad een gesprek te organiseren waarbij experts hun visie op de voor- en nadelen van marktwerking in de zorg kunnen delen met college en raad. Zodra de raad weer fysiek bijeen kan komen, kan een dergelijke bijeenkomst gepland worden. De raad wordt hierbij ook uitgenodigd om experts aan te dragen bij het college.

Daarnaast wil het college onderzoeken of via pilots effectiever en efficiënter zorg kan worden verleend. Zo worden pilots in buurten/wijken voorbereid om een deel van de begeleiding niet langer door verschillende zorgaanbieders (via marktwerking) uit te laten voeren, maar door het sociaal wijkteam. In het raadsvoorstel over de Taskforce jeugdzorg wordt hiertoe een voorstel gedaan.

Financiën en risico's

De motie *Genoeg capaciteit om zorgfraude op te sporen* leidt tot een formatie-uitbreiding. Zoals hierboven is toegelicht worden de kosten van deze uitbreiding gedekt uit het zorgbudget. De verwachting is dat door het uitvoeren van extra rechtmatigheidsonderzoeken de contracten met een aantal slecht functionerende zorgaanbieders kunnen worden beëindigd. De cliënten worden vervolgens overgedragen naar beter presterende zorgaanbieders, waarbij de verwachting is dat vervolgens effectiever en efficiënter zorg zal worden geleverd. Op deze wijze verdient de inzet van extra opsporingscapaciteit zichzelf terug.

Voor het overige geeft de uitvoering van de moties geen financiële risico's.

Uitvoering en evaluatie

Het rapporteren over de aanpak van kwaliteits- en rechtmatigheidstoezicht willen we opnemen in de periodieke bestuursrapportage. Deze verschijnt 3 maal per jaar.

Gelet op het hiervoor beschrevene beschouwen wij de moties als afgedaan.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Motie

AANGENOMEN

Voer de wens van de raad uit en onderzoek hoe we de markt uit de zorg kunnen halen (21M253)

De raad gehoord de beraadslaging, bijeen op 10 november 2021, ter bespreking van het agendapunt "Vaststellen van de Begroting 2022".

Constaterende dat:

- Op 17 april 2019 een motie door deze gemeenteraad is aangenomen met daarin als dictum: Verzoekt het college te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de markt, en daarmee perverse prikkels zoals marktaandeel en concurrentie uit deze vorm van zorg te halen, en de Raad voor juni 2019 te informeren over de uitkomsten van dit onderzoek,
- Op 29 januari 2020 een motie door deze gemeenteraad is aangenomen met daarin als dictum:
  Verzoekt het college om: - Een onafhankelijk onderzoek in te stellen welke verschillende mogelijkheden er zijn om de zorg in Arnhem te kunnen organiseren zonder de perverse prikkels van de markt; - De raad binnen twee maanden te informeren over de uitkomsten van dat onderzoek,
- Op 12 mei een debat is gevoerd in de gemeenteraad over het niet uitvoeren door dit college van moties over het aanpakken van winsten en markt in de zorg,
- Op 12 mei een toezegging is gedaan door wethouder van der Zee om alsnog een onderzoek te doen naar de mogelijkheden om minder marktwerking in de zorg te krijgen (de niet uitgevoerde motie 20M15) en de onderzoeksopzet(vraag) voor de zomer naar de raad te sturen.

Overwegende dat:

- Uit de bespreking van M1 van deze begroting bleek dat de wethouder deze toezegging als afgedaan beschouwd door wat is vermeld in de raadsbief, en bij nazoeken bleek dat werd verwezen naar:
- *‘Conform de toezegging aan de raad willen we bij deze aanbesteding/contractering opnieuw onderzoeken hoe we perverse prikkels van marktwerking bij BW zoveel mogelijk kunnen voorkomen. Bij de aanbesteding van zorg in 2020 is hier ook aandacht voor geweest. Zo zijn destijds de kwaliteitseisen verhoogd en is de toetsing hierop tijdens de aanbesteding geïntensiveerd. Bij de nieuwe aanbesteding van beschermd wonen kijken we opnieuw naar het vermijden van perverse prikkels. In overleg met de inkooporganisatie zullen de raadsleden van de gemeenten in de regio Centraal Gelderland over deze aanbesteding/contractering worden geïnformeerd. De aanbesteding/contractering voor BW zal in 2022 plaatsvinden. De onderzoeksvraag die in de contractering voor BW wordt meegenomen luidt als volgt: Op welke wijze kunnen, bij de contractering van Beschermd Wonen, de perverse prikkels van marktwerking worden voorkomen? Door deze onderzoeksvraag op te nemen in het proces van contractering komen we tegemoet aan de*

toezegging die door wethouder Van der Zee is gedaan tijdens het debat over marktwerking in de zorg op 12 mei 2021.'

- Dit betekent dat de gemeenteraad de resultaten van het gevraagde onderzoek niet heeft voordat het proces van contractering plaatsvindt, omdat het wordt geïntegreerd in het proces van contractering,
- De gemeenteraad feitelijk alsnog geen informatie op basis van onderzoek heeft om met elkaar te bespreken en met elkaar te besluiten hoe we de zorg in Arnhem willen organiseren, voordat contractering en aanbesteding heeft plaatsgevonden,

Verzoekt het college:
De verschillende aangenomen moties door deze gemeenteraad en toezegging aan deze gemeenteraad gestand te doen en te zorgen dat er alsnog een onafhankelijk onderzoek komt naar de verschillende mogelijkheden om de zorg in Arnhem te kunnen organiseren zonder de perverse prikkels van de markt, voordat het proces van contractering voor de eerstvolgende aanbesteding in het beschermd wonen wordt aangegaan, zodat de raad kaders kan meegeven voor deze contractering,

en gaat over tot de orde van de dag,

Dobbe - Elfrink - Cetintas - SP

AANGENOMEN

Voor	**27**
Tegen	**11**

Motie "Voer de wens van de raad uit en onderzoek hoe we de markt uit de zorg kunnen halen" (21M253)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		
Dayioğlu		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
Koorn		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke sociale fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	2	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	2	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Aan de gemeenteraad

Datum : 22 november 2022
Zaaknummer : 625249
Contactpersoon : B.P.L.M. Willaert
Telefoonnummer : 026 3775008

Onderwerp: Afdoening motie 21M253 over marktwerking in de zorg

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de analyses die zijn uitgevoerd door onderzoeks- en adviesbureau Andersson Elffers Felix (AEF) over ‘Marktwerking in de zorg’. De rapportages zijn opgenomen in de bijlagen.

Aanleiding
In de vergadering van uw raad op 10 november 2021 is de volgende motie aangenomen.

Motie: Voer de wens van de raad uit en onderzoek hoe we de markt uit de zorg kunnen halen (21M253)
Het college wordt verzocht om:
De verschillende aangenomen moties door deze gemeenteraad en toezegging aan deze gemeenteraad gestand te doen en te zorgen dat er alsnog een onafhankelijk onderzoek komt naar de verschillende mogelijkheden om de zorg in Arnhem te kunnen organiseren zonder de perverse prikkels van de markt, voordat het proces van contractering voor de eerstvolgende aanbesteding in het beschermd wonen wordt aangegaan, zodat de raad kaders kan meegeven voor deze contractering.

Uitvoering
Wij hebben het onderzoeks- en adviesbureau Andersson Elffers Felix (AEF) opdracht gegeven om het onderzoek naar marktwerking in de zorg uit te voeren. Het eerste rapport richt zich op marktwerking in het sociaal domein in Arnhem. De onderzoeksvraag voor dit rapport is met u gedeeld in de raadsbrief van 22 juni 2021 en luidt als volgt: ‘Op welke wijze kunnen, bij de contractering van beschermd wonen, de perverse prikkels van marktwerking worden voorkomen’? Het tweede rapport brengt, specifiek voor beschermd wonen, nadere verdieping aan.

Leeswijzer
In deze brief gaan we eerst in op onze visie op zorg, de ontwikkelingen binnen de verschillende zorgvormen en de huidige inkoopsystematiek. Vervolgens gaan we in op onze visie ten aanzien van de aanbevelingen van AEF.

Onze visie op zorg
Wij vinden het belangrijk dat Arnhemmers met een zorgvraag op het gebied van Wmo of Jeugdhulp passende zorg ontvangen (integrale en effectieve ondersteuning) die aansluit bij hun vraag. Hierbij is van belang dat de kwaliteit van de geleverde zorg voorop staat en dat inwoners tevreden zijn over de geboden zorg (dit toetsen we met de inwonerervaringsonderzoeken). Ook hechten we veel waarde aan de keuzevrijheid van de inwoner. Tevens bieden we zorg, als het kan, in de wijken of dichtbij huis (gebiedsgericht). Op grond van deze uitgangspunten beoordelen wij, in samenwerking met de regiogemeenten, wat financieel en organisatorisch de beste manier is om een kwalitatief hoogwaardig zorgaanbod te realiseren, aansluitend bij de behoeften van onze inwoners.

Wmo en Jeugdzorg
Ontwikkelingen
Gebiedsgericht werken is één van de uitgangspunten van de visie sociaal domein[1]. De afgelopen jaren zijn stappen gezet, bijvoorbeeld door coaches zelf begeleiding te laten bieden aan inwoners. Een ander voorbeeld is dat er praktijkondersteuners jeugd bij de huisartsen geplaatst zijn, zodat kinderen in hun eigen wijk terechtkunnen als zij vastlopen. We willen nu de volgende stap zetten. Vanaf Q1 2023 starten wij voor een aantal zorgproducten met het ontwikkelen van wijknetwerken van een beperkt aantal aanbieders per wijk, aansluitend bij de hulpvragen en problemen die in die wijk spelen. Daarbij denken we met name aan begeleiding jeugd en Wmo, aansluitend op pilots begeleiding die momenteel worden uitgevoerd. Daarbij willen we ook een goede aansluiting op het wijkgerichte aanbod in de sociale basis realiseren. Op die manier kunnen we nog beter en nog dichterbij samenhangende hulp bieden aan inwoners die dat nodig hebben. Het is goed om te beseffen dat sommige zorgproducten niet op wijkniveau te realiseren zijn (denk bijvoorbeeld aan jeugdhulp met verblijf, behandeling jeugd en de intramurale vormen van beschermd wonen). Dat heeft ermee te maken dat deze zorgproducten zodanig specialistisch zijn dat ze worden ingezet in een groter gebied (bijvoorbeeld voor de hele regio, voor meerdere regio's in Gelderland of zelfs landelijk).

Inkoop Wmo- en Jeugdzorg
De inkoop wordt op regionaal niveau georganiseerd. De regio hanteert als contractvorm een semi-open house systematiek (met uitzondering van Verblijf Jeugd, daar geldt de aanbestedingssystematiek). In een semi-open house procedure kunnen aanbieders zich alleen inschrijven wanneer de markt wordt 'opengesteld'. De regio formuleert hierbij kwaliteits- en toelatingseisen. De grondslag voor de bekostiging is inspanningsgericht (PxQ). De huidige contractering van Wmo- en Jeugdzorg (exclusief beschermd wonen) loopt tot 1 juli 2024.

[1] Document Arnhem - 08.01 Visie Sociaal Domein - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl)

Om de wijknetwerken te kunnen realiseren, wordt onderzocht of het gewenst is om (een deel van de) zorgproducten opnieuw in te kopen. Eén mogelijkheid is om wijknetwerken in de zorg te gaan ontwikkelen door meer te sturen op de toewijzing van zorg aan een beperkt aantal aanbieders per wijk. Dit kan binnen de huidige contracten met zorgaanbieders. Maar er zijn ook andere mogelijkheden, zoals een ander type bekostiging of een andere contractvorm.

Beschermd Wonen

Ontwikkelingen

Beschermd wonen wordt uitgevoerd op regionale schaal. Arnhem is als centrumgemeente verantwoordelijk voor het uitvoeren van deze zorg voor de regio Centraal Gelderland. De gemeente Arnhem ontvangt als centrumgemeente hiervoor de middelen. Vanaf 2024 gaat dit naar alle waarschijnlijkheid veranderen. Het streven van het Rijk is om vanaf die datum te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel en woonplaatsbeginsel. De financiële middelen worden gedurende een ingroeipad van 10 jaar herverdeeld van centrumgemeenten naar alle gemeenten in de regio. Elke gemeente ontvangt dan middelen voor de eigen inwoners die nieuw instromen in beschermd wonen.
Daarnaast is er een (landelijke) transformatie van ‘beschermd wonen naar een beschermd thuis’ gaande, gebaseerd op de visie van de Commissie Dannenberg [2]. Dit houdt in dat we de afgelopen jaren hebben gewerkt aan het transformeren van ‘beschermd wonen’ (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; cliënten moeten zoveel mogelijk in hun eigen wijk en bij voorkeur ambulant geholpen worden. Deze transformatie zetten wij ook de komende jaren nog door.

Huidige producten beschermd wonen in de regio Centraal Gelderland

Binnen de huidige productvormen ‘beschermd wonen’ is al ingespeeld op de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis. We kennen naast de intramurale vormen van beschermd wonen (wonen in een instelling) ook extramurale varianten (zelfstandig wonen met intensieve begeleiding en groepswonen met intensieve begeleiding).

Inkoop beschermd wonen

Ook binnen beschermd wonen wordt de inkoop op regionaal niveau georganiseerd, binnen een semi-open house systematiek. Aanbieders kunnen zich alleen inschrijven wanneer de markt wordt ‘opengesteld’. Hierbij gelden kwaliteits- en toelatingseisen. De financiering is inspanningsgericht (PxQ). De huidige contracten met zorgaanbieders van beschermd wonen lopen tot 31 december 2022. De contracten worden, met het oog op de verwachte doordecentralisatie, verlengd met één jaar.
Een verandering met voorgaande jaren is dat we nu in de nieuwe contracten de ‘Bibob-toets’ gaan toepassen. Door een wijziging van de Wet Bibob (bevordering integriteitsbeoordelingen door het

[2] Commissie Dannenberg. (2015). ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’ https://vng.nl/files/vng/van-beschermd-wonen_20151109.pdf

openbaar bestuur) is het sinds 1 oktober 2022 mogelijk om deze toets binnen een semi-open house-procedure toe te passen. Hiermee hebben we een bestuurlijk instrument om zorgfraude tegen te gaan en malafide zorgaanbieders te weren.

Onze visie in relatie tot de aanbevelingen van AEF
Het onderzoek van AEF laat zien dat elke contracteringsvorm positieve (gewenste) effecten en negatieve (ongewenste) effecten met zich mee brengt. Alleen met inbesteding van alle uitvoerende taken door de gemeentelijke organisatie zouden de negatieve effecten van marktwerking voorkomen kunnen worden. In het rapport van AEF wordt echter beschreven dat hieraan grote risico's zijn verbonden met mogelijke terugval van continuïteit en kwaliteit van zorg. Inbesteding lijkt daardoor geen geschikte optie. De opgave is om uiteindelijk een goede balans te vinden tussen mogelijke voordelen en nadelen van marktprikkels bij het vormgeven van de contractering. Hierbij is ook regionale afstemming noodzakelijk omdat we de inkoop regionaal organiseren en er ook specialistische zorgvormen zijn die op een grotere schaal worden ingekocht en uitgevoerd.

<u>Wmo en Jeugdzorg</u>
Arnhem wil zoveel mogelijk de zorg dichtbij bieden (wijk/gebiedsgericht). AEF geeft aan dat de taakgerichte financieringsvorm hiervoor het meest voor de hand ligt: de gemeente contracteert een aanbieder (of een samenwerking van aanbieders) en verstrekt deze een vast budget om de hulp en ondersteuning voor een bepaalde wijk/gebied vorm te geven. Er zijn ook risico's aan deze werkwijze verbonden.
Taakgerichte financiering vereist een proces van intensieve samenwerking tussen de gemeente en aanbieders, vanuit gemeenschappelijke doelen en leidende principes. Dit proces vraagt een tijdspad van meerdere jaren. Overigens lenen niet alle zorgvormen zich voor taakgerichte bekostiging, zoals hulp en ondersteuning met verblijf (jeugdzorg en beschermd wonen).
Conform het advies van AEF gaan we eerst aan de slag om binnen de huidige bekostigingssystematiek de samenwerking tussen de verschillende partijen in de wijk zoals sociale wijkteams, zorgaanbieders en gesubsidieerde instellingen te stimuleren.
Zoals hiervoor al is aangegeven, willen we voor een aantal zorgproducten wijknetwerken ontwikkelen met een beperkt aantal aanbieders per wijk, aansluitend bij de hulpvragen en problemen die in de wijk spelen. Hierbij zullen we samen met de regionale inkooporganisatie en regiogemeenten onderzoeken of een ander type bekostiging (zoals de taakgerichte) of een andere contractvorm nodig is om de gewenste ontwikkeling van wijknetwerken te realiseren of dat dit ook mogelijk is via het verlengen van de huidige contracten met zorgaanbieders. Dit vergt nog nadere uitwerking waarbij wij de handvatten uit het AEF-rapport zullen gebruiken. Ook zullen we hierin meenemen welke marktprikkels (zowel positief als negatief) al aanwezig zijn en hoe we deze binnen de huidige of nieuwe contractering kunnen beïnvloeden. Over de uitkomsten hiervan zullen we u nader informeren.

<u>Beschermd wonen</u>
Uit het onderzoek van AEF blijkt dat binnen de huidige inkoopsystematiek al diverse maatregelen zijn getroffen om negatieve effecten tegen te gaan (zoals de aanscherping van de kwaliteits- en

toelatingseisen, een verscherpte controle op fraude en onrechtmatigheid, beleid ten aanzien van onderaannemers, het systeem waarin signalen over aanbieders gemeld kunnen worden etc.). Ook concludeert AEF dat er binnen het huidige systeem nog voldoende aanknopingspunten zijn om verdere verbeteringen door te voeren waardoor ongewenste prikkels van marktwerking worden tegengegaan en positieve marktprikkels worden gestimuleerd. AEF adviseert dan ook om hier eerst mee aan de slag te gaan binnen het huidige systeem en tegelijkertijd te werken aan het nader concretiseren van de transformatiedoelen en sturingsindicatoren.
De komende periode, in aanloop naar de doordecentralisatie voor beschermd wonen, richten we ons conform het advies van AEF, daarom op de verdere concretisering van onze regionale doelen van de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis en de doorontwikkeling van monitoring. Hiermee krijgen we beter inzicht in welke marktprikkels de grootste rol spelen binnen beschermd wonen en welke maatregelen we het beste kunnen inzetten. Dit proces doen we samen met de regionale inkooporganisatie en regiogemeenten. Over de uitkomsten hiervan zullen we u nader informeren.

Vervolg
Het onderzoeksbureau AEF heeft aangeboden om uw raad een presentatie te geven over de rapportages. We horen graag of u hiervan gebruik wenst te maken.

Met deze raadsbrief en het aanbieden van de rapportages beschouwen wij de motie 21M253 als afgedaan.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Bijlagen:
- Rapport ‘Marktwerking in het sociaal domein in Arnhem’
- Rapport ‘Marktwerking beschermd wonen Arnhem’

Andersson
Elffers
Felix

Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem

/Andersson Elffers Felix

Datum

4 april 2022

Opdrachtgever

Gemeente Arnhem

Onderzoeksteam

Maarten Veraart, Carmen van Schoubroeck, Mees van Tooren, Irene Niessen

Referentie

AG343/marktwerking sociaal domein arnhem

Foto’s en illustraties

Pixabay

bezoekadres Maliebaan 16 3581 CN Utrecht
postadres Postbus 85198 3508 AD Utrecht
telefoon +31 30 236 30 30
website www.aef.nl

/Andersson Elffers Felix

/ Inhoud

/ 1 Inleiding 4

/ 2 Marktwerking: waar komt het vandaan en hoe ziet het eruit 6
2.1 Meer en minder vergaande vormen van marktwerking 6
2.2 Een goede balans: een combinatie van een mix van instrumenten 7

/ 3 Hardnekkige problemen in de publieke dienstverlening 9
3.1 Tegenvallende doelmatigheidswinsten 9
3.2 Moeilijk te contracteren kwaliteit 11
3.3 Eerste conclusies 12

/ 4 Verdiepende analyse sociaal domein 14
4.1 Transitie sociaal domein veelomvattend en complex 14
4.2 Gemeentelijke knoppen voor inkoop en sturing 15
4.3 Effecten van marktwerking in het sociale domein 17
4.4 Inbesteding als radicaal alternatief 22

/ 5 Toegepast op beelden van Arnhem 24
5.1 Weergave van het sociaal domein in Arnhem 24
5.2 Effecten binnen het hele sociale domein 25

/ 6 Vooruitblik en aanbevelingen 29

/ Bijlage: Gesprekspartners 32

/ 1 Inleiding

Dit onderzoek brengt effecten van marktwerking in het sociaal domein in kaart

In een op 29 januari 2020 door de Gemeenteraad aangenomen motie is het ongenoegen geuit over gesignaleerde hoge winsten en fraude bij zorginstellingen. Het College van B&W werd in de motie gevraagd om een onafhankelijk onderzoek te laten uitvoeren naar de mogelijkheden om de zorg te organiseren zonder perverse prikkels van de markt.

De kern daarvan is het verzoek om de nadelen van marktwerking in kaart te brengen en te onderzoeken hoe deze in de contractering met aanbieders in de toekomst te voorkomen. Dit wordt toegespitst op het domein Beschermd wonen omdat daarbinnen met de instellingen per 1 januari 2023 nieuwe contracten moeten worden gesloten en de uitkomsten van het onderzoek daarbij betrokken zullen worden. De uitkomsten moeten echter ook bruikbaar zijn voor de domeinen Wmo en Jeugdhulp. Voor deze domeinen is nieuwe contractering echter pas per 1 januari 2025 aan de orde. De scope van het onderzoek zijn de contracten die de gemeente binnen regionaal verband afsluit met aanbieders van maatwerkvoorzieningen van hulp en ondersteuning. Zo valt contractering in het kader van persoonsgebonden budgetten buiten de scope van het onderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd langs drie lijnen

Het onderzoek bestaat uit drie onderzoekslijnen:

1. Algemeen kader marktwerking in publieke dienstverlening
2. Toespitsing algemeen kader op te onderzoeken sectoren
3. Praktijktoets op basis van ervaringen in de regio en elders

Ad 1. Algemeen kader

In het algemeen kader worden de begrippen en de onderliggende beleidstheorieën die ten grondslag liggen aan toepassing van marktwerking binnen de publieke dienstverlening uiteengezet. Tevens wordt een algemeen overzicht gegeven van de ervaringen die zijn opgedaan met marktwerking in de afgelopen decennia.

Ad 2. Toespitsing op te onderzoeken sectoren

Bij de toespitsing worden de specifieke structuur-en gedragskenmerken van de sectoren in het sociaal domein onder de loep genomen. Structuurkenmerken hebben betrekking op aspecten die bepalend zijn voor de inrichting van de dienstverlening, zoals meetbaarheid van kwaliteit en schaaleffecten; gedragskenmerken hebben betrekking op het strategisch gedrag van de stakeholders in de betreffende sector. De uitkomsten daarvan worden gerelateerd aan verschillende contractvormen die in de praktijk worden toegepast in de onderhavige sectoren, zoals ‘open house’.

Ad 3. Praktijktoets

In de praktijktoets worden de bovengenoemde onderdelen geconfronteerd met de concrete ervaringen uit het verleden met het contracteren van zorgaanbieders in de verschillende sectoren. Ook wordt vooruit gekeken naar wat deze ervaringen betekenen voor de contracteringen in de toekomst.

De uitkomsten zijn gebaseerd op in-house kennis, gesprekken en deskresearch

Voor het onderzoek is gebruikgemaakt van verschillende methodes. Allereerst is gebruikgemaakt van bestaande kennis binnen AEF, zowel als het gaat om marktwerking als het sociaal domein. Daarnaast

is gesproken met verschillende betrokkenen, zoals bestuursadviseurs van de gemeente Arnhem, de inkoop (MGR Centraal Gelderland) en verschillende zorgaanbieders. Zie voor een overzicht van de gesprekspartners de bijlage. Tot slot is deskresearch gedaan om bevindingen waar nodig aan te vullen op basis van openbare onderzoeken.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 schetsen we de context van marktwerking in de publieke dienstverlening; waar het vandaan komt en wat de achterliggende gedachten waren. Het hoofdstuk geeft niet alleen de definitie van marktwerking die gebruikt wordt in dit rapport; ook worden in kort bestek de belangrijkste instrumenten van marktwerking toegelicht. Tevens wordt geconstateerd dat in de praktijk sprake is van de toepassing van een mix aan instrumenten met private en publieke trekken.

In hoofdstuk 3 lichten we een aantal van de meest prominente problemen van marktwerking in deze dienstverlening toe. De praktijk leert dat de beoogde voordelen in termen van doelmatigheid en kwaliteit vaak niet worden gehaald. Er is sprake van ongewenste effecten. Soms het gevolg van strategisch gedrag van spelers, soms zijn de ongewenste effecten onbedoeld. Het hoofdstuk sluit af met een analysekader waarin de mogelijke voordelen en nadelen van marktwerking worden samengevat.

Hoofdstukken 2 en 3 hebben betrekking op publieke dienstverlening in de brede zin van het woord. In hoofdstuk 4 zoomen we in op het sociaal domein. Met behulp van het analysekader uit hoofdstuk 3 worden de beoogde voor- en nadelen nader onder de loep genomen. Bij de voordelen worden ook de succesvoorwaarden en de aandachtspunten in beeld gebracht. Bij de nadelen bij welke vormen van contractering deze optreden en welke beheersmaatregelen daarbij passen. Van zowel de voordelen als de nadelen is een samenvattend schema opgenomen.

In hoofdstuk 5 worden de bevindingen uit hoofdstuk 4 getoetst aan de situatie in Arnhem. Dit is gedaan aan de hand van relevante documenten en een aantal gesprekken. Het overzicht is uitdrukkelijk geen evaluatie, daarvoor is het onderzoek te beperkt. Dit hoofdstuk heet dan ook ‘Toegepast op de beelden van Arnhem’. De uitkomsten bieden wel aanknopingspunten om te gebruiken bij de inrichting van nieuwe rondes van contractering, te beginnen bij Beschermd wonen.

Op basis van de kennis in de hoofdstukken 2 tot en met 4 en de beelden in hoofdstuk 5 wordt in hoofdstuk 6 vooruitgekeken. De vraag is wat de lessen uit dit onderzoek betekenen voor de contractering in het sociaal domein voor de gemeente Arnhem. De lessen hebben betrekking op de stappen die moeten worden gezet, welke keuzes daarbij aan de orde zijn en hoe te zorgen dat er een goede balans komt in het in te zetten instrumentarium bij toekomstige contractering.

/ 2 Marktwerking: waar komt het vandaan en hoe ziet het eruit

We moeten behoorlijk ver in de tijd teruggaan om de opkomst van marktwerking in de publieke dienstverlening te zien. In de jaren tachtig van de vorige eeuw is de grondslag gelegd voor dit fenomeen. In eerste aanleg beperkte zich dit tot sectoren als telecommunicatie, energie en vervoer. Pas later zijn andere sectoren aan de beurt gekomen, waaronder de zorg en het sociaal domein.[1]

De keuze voor deze beleidswijziging kwam niet uit de lucht vallen. In die jaren werden de overheden in de Westerse landen geconfronteerd met een stagnerende groei, hoge inflatie en oplopende overheidstekorten. Het bestaande sociaaleconomische beleidsinstrumentarium werkte niet meer. Nieuwe beleidstheorieën maakten hun opwachting. Versterking van het functioneren van de markt door overheidsbemoeienis terug te dringen was daarbij de kerngedachte. Toepassing van marktwerking in de publieke dienstverlening was daar uitdrukkelijk een onderdeel van.

Binnen de Europese Unie viel dit samen met de al langer lopende inspanningen om de interne markt tot stand te brengen door concurrentie te bevorderen en allerlei normen en voorschriften te standaardiseren. Op basis van richtlijnen van Europese Commissie werden gesloten sectoren stuk voor stuk opengebroken. Eerst in de marktsector, later in het publieke domein. Een andere ontwikkeling die de introductie van marktwerking wind in de rug gaf, was de onvrede met de kwaliteit van de publieke dienstverlening. Het ontbrak op veel plekken aan maatwerk in de aangeboden diensten en ook de klantbejegening was onder de maat. Het idee was dat concurrentie de publieke dienstverlening zou verbeteren.

2.1 Meer en minder vergaande vormen van marktwerking

Toepassing van marktwerking in de publieke dienstverlening definiëren we in dit rapport als het introduceren van prestatieprikkels in de contracten van de overheid met uitvoeringsorganisaties , waarbij de prestatieprikkels zijn ontleend aan het marktmechanisme. Deze brede definitie doet recht aan de praktijk van alledag met een grote variatie van ingezette instrumenten in de betreffende sectoren. In het instrumentarium kunnen drie hoofdvormen worden onderscheiden, te weten liberalisering, regulering en prestatiefinanciering.

Bij **liberalisering** krijgt marktwerking de meeste ruimte. Er is sprake van een open markt; dat wil zeggen dat nieuwe aanbieders kunnen toetreden en burgers als cliënt zelf hun aanbieder kunnen kiezen. Dit is onder meer gerealiseerd bij telecom- en energiediensten, waarbij burgers zelf direct contractpartij zijn. Het idee is dat de burger als cliënt de aanbieders scherp houdt. In delen van de zorg en het sociaal domein is sprake van een geclausuleerde vorm van liberalisering. Daar sluiten zorgverzekeraars en overheden contracten met aanbieders, waarin afspraken staan over de aard van de te verlenen diensten en de bijbehorende tarieven. Burgers kunnen nog wel zelf hun aanbieder kiezen. Een minder vergaande variant is de aanbesteding van diensten met een beperkt aantal

[1] Zie voor een meer uitgebreide analyse van de theorie en de praktijk van marktwerking in de publieke dienstverlening: Maarten Veraart, *Marktwerking in de publieke dienstverlening: vloek of zegen?* (2019) Link.

aanbieders. De keuzevrijheid van cliënten is in dat geval in de regel kleiner. Bij deze keuze is het de overheid zelf die met de aanbesteding de aanbieders scherp houdt. In het sociaal domein wordt aanbesteding vaak als marktprikkel toegepast.

In situaties waarin concurrentie tussen aanbieders niet mogelijk of wenselijk is kan **regulering** worden toegepast. Met behulp van benchmarking stelt de 'regulator', vaak een onafhankelijk overheidsorgaan, maximum tarieven vast, gecombineerd met een beschrijving van de betreffende prestaties en kwaliteitseisen. De regulering wordt bijvoorbeeld toegepast bij het vaststellen van prestaties van energienetwerken, maar ook voor spoedeisende ziekenhulp en hoog specialistische vormen van zorg. In de zorg treedt de NZa op als regulator. Het gebruik van benchmarking is bij regulering de motor voor de verbetering van prestaties.

Tot slot kennen we verschillende vormen van **prestatiefinanciering** die geïnspireerd zijn op *New Public Management*. Daarbij worden contracten gebruikt om allerlei prestatieafspraken te maken over de te leveren diensten. Het bevorderen van doelmatigheid en het borgen van kwaliteit en toegankelijkheid zijn daarbij de belangrijkste ingrediënten. Prestatiefinanciering wordt onder meer gebruikt bij interne managementcontracten voor overheidsdiensten. Het wordt in veel sectoren ook toegepast bij de invulling van subsidiebeschikkingen met externe partijen.[2] Bijvoorbeeld in het onderwijs, maar ook in de zorg en het sociaal domein. Ook hier wordt benchmarking gebruikt als prikkel voor prestaties.

2.2 Een goede balans: een combinatie van een mix van instrumenten

In de praktijk zien we verschillende sturingsarrangementen in de publieke dienstverlening, waarbij in veel sectoren een mix van bovenstaande instrumenten wordt toegepast. Het blijkt dat in de praktijk de ene marktwerking de andere niet is. In bijna alle sectoren worden verschillende instrumenten tegelijkertijd toegepast, bijvoorbeeld een gedeeltelijke liberalisering in combinatie met regulering. Of in het ene deel van de sector liberalisering, in het andere deel een vorm van prestatiefinanciering. De keuzes worden als het goed is vooral ingegeven door verschillen in structuurkenmerken, maar uiteraard spelen ook historie en bestaande belangen een rol. Het resultaat is dat in sommige sectoren het sturingsarrangement veel private trekken heeft, in andere sectoren domineren nog altijd de publieke trekken. In alle sectoren in de publieke dienstverlening is er echter in ons land een blijvende rol voor de overheid. Soms zwaar, soms licht.

Toepassing van een mix aan instrumenten is ook een uitdrukking van het feit dat elke instrument en elk arrangement voordelen en nadelen heeft. Inzetten op instrumenten ontleend aan de markt draagt ook risico's met zich mee. In beleidsjargon heet dat marktfalen. In blijven zetten op een zware sturing vanuit de overheid is echter ook niet zonder risico's. Overheidsfalen in beleidsjargon. Het is bij het vormgeven van een geschikt sturingsarrangement een kwestie van laveren tussen marktfalen en overheidsfalen. Daarbij is de beleidsontwikkeling in de tijd gezien net als een pendule. In reactie op het overheidsfalen in de jaren zeventig en tachtig is sterk ingezet op de markt. Met een roze bril, zoals wel meer in zulk soort situaties. De tegenkanten van de markt, het marktfalen, zijn gaandeweg zichtbaar geworden. Het is wel zaak om bij de correctie van ongewenste effecten van marktwerking

[2] Bij subsidies betreft het over het algemeen niet-afdwingbare afspraken, dus geen klassieke prestatieafspraken. Bij afdwingbare prestatieafspraken wordt een subsidie een overheidsopdracht, wat over het algemeen betekent dat hij onder het aanbestedingsrecht valt.

nu niet door te schieten. Het corrigeren van marktfalen kan namelijk gemakkelijk leiden tot nieuw overheidsfalen. Zorgvuldigheid is derhalve geboden. Dat begint met goede en precieze analyses van wat er aan de hand is. In hoofdstuk 3 wordt daartoe ingegaan op hardnekkige problemen die we kennen in de zorg en het sociaal domein. In hoofdstuk 4 wordt dit nader uitgewerkt en toegelicht voor Beschermd wonen, jeugdzorg en WMO-diensten.

/ 3 Hardnekkige problemen in de publieke dienstverlening

Na de beknopte beschrijving van de vormen van marktwerking in de publieke dienstverlening in het vorige hoofdstuk zijn we toe aan een nadere analyse van de effecten van toepassing van marktwerking. Doel van de analyse op dit niveau is om patronen te ontdekken die ons kunnen helpen bij de gedetailleerde analyse van jeugdzorg, beschermd wonen en andere Wmo-ondersteuning.

In de praktijk ontstaan bij de contractering tussen de overheid als opdrachtgever en de aanbieders van publieke diensten als opdrachtnemer hardnekkig problemen bij het realiseren van meer doelmatigheid en een hogere kwaliteit. De doelmatigheidswinsten vallen in de praktijk namelijk tegen en de kwaliteit is moeilijk in contractspecificaties vast te leggen. Dit komt tot uitdrukking in allerlei ongewenste effecten die optreden in de contractrelaties. Deels het gevolg van marktwerking, deels veroorzaakt door andere externe factoren. In paragraaf 3.3 worden de bevindingen uit dit hoofdstuk samengevat in een schema dat gebruikt wordt als analysekader bij de verdiepende analyse in hoofdstuk 4.

3.1 Tegenvallende doelmatigheidswinsten

Er is geen systematisch longitudinaal onderzoek naar doelmatigheidseffecten in de publieke dienstverlening. Dat maakt het moeilijk om harde uitspraken over dit onderwerp te doen. Dit neemt niet weg dat er kwalitatieve beelden zijn die redelijk breed gedragen worden. Een van die beelden is dat in de afgelopen decennia binnen aanbieders veel aandacht is geweest voor verbeteren van de doelmatigheid met kostenbeheersing als doel. Daarbij zijn instrumenten ingezet die al langer gebruikt werden in de private sector. Op nogal wat plekken zijn daartoe managers benoemd die hun sporen in de private sector verdiend hadden. Dit heeft ook resultaat opgeleverd. Enkele voorbeelden:

- waar mogelijk is dure intramurale zorg of residentiële jeugdzorg vervangen door goedkopere ambulante zorg
- verblijfsdagen zijn bij intramurale zorg teruggebracht
- er is gesneden in formatie van de overhead bij veel publieke organisaties
- ondersteunende diensten zijn efficiënter geworden door uitbesteding.

Het doel van deze inspanningen om de doelmatigheid te vergroten is om tot **lagere kosten** te komen en zo de zorg betaalbaar te houden. Dit moet zich uiteindelijk vertalen in **lagere tarieven en vergoedingen**. In de zorg en het sociaal domein zijn door de aard van de dienstverlening doelmatigheid en **budgetbeheersing** nauw aan elkaar verbonden. Bij de bovengenoemde voorbeelden horen wel twee kanttekeningen. Ten eerste heeft ambulantisering niet alleen lagere kosten als drijfveer. Het is in veel gevallen ook beter voor de cliënt en draagt zo bij aan een betere kwaliteit van dienstverlening. Het begrip doelmatigheid heeft dan ook betrekking op de relatie tussen de ingezette middelen en de gerealiseerde kwaliteit. Een grotere doelmatigheid kan derhalve gepaard gaan met hogere kosten. Ten tweede is niet elke kostenbesparing het gevolg van doelmatigheidswinst. Zo waren de kostenbesparingen bij de thuiszorg en de uitbesteding van bijvoorbeeld schoonmaak voor een belangrijk deel het gevolg van besparing op arbeidskosten, onder meer door flexibilisering van arbeidscontracten. Als reactie op de ongewenste effecten die dit met

zich meebracht, geldt in de Wmo (en binnenkort naar verwachting ook in de jeugdzorg) de Algemene Maatregel van Bestuur Reële Prijzen.[3] Dit kan gezien worden als een vorm van regulering van gemeenten vanuit de rijksoverheid.

Ondanks alle inspanningen lijken de uitkomsten niet te voldoen aan de vooraf gestelde ambities. Dit komt onder meer door de toename van de **administratieve lasten**. Die hebben in veel sectoren, waaronder de zorg en het sociaal domein een deel van de bereikte doelmatigheidswinsten weer teniet gedaan. Een van de oorzaken is verantwoordingsplicht die voortvloeit uit de contractvorming.

De manier waarop contracten afgesloten worden, kan leiden tot ongewenste effecten. De onderliggende declaratiesystemen kunnen dusdanig ingewikkeld zijn dat er in aanbieders **'upcoding'** plaatsvindt. Upcoding is het langer of duurder declareren dan op basis van de zorgvraag verwacht mag worden. Upcoding kan onbedoeld voorkomen, met name in situaties dat gemeenten uit praktische overwegingen kiezen voor een vereenvoudiging van het tarievensysteem door vermindering van het aantal productcodes. Tegelijkertijd kan systematische upcoding ook een bewuste strategie zijn van aanbieders. In dat geval is de scheidslijn met **fraude** flinterdun.

Een andere ontwikkeling die doelmatigheid kan aantasten is taaksplitsing binnen en specialisatie tussen aanbieders. Dit lijkt een paradox: taaksplitsing en specialisatie zijn juist bedoeld om kwaliteiten van medewerkers beter te benutten en zo de doelmatigheid in het werk te vergroten. Het zorgt echter ook voor het opknippen van dienstverlening, waarbij de verschillende taken vervolgens weer gecoördineerd en geadministreerd moet worden, wat juist tot extra kosten leidt. Het hangt van de situatie af wat de doorslag geeft.

Een onbedoeld neveneffect van taaksplitsing kan **vervreemding op de werkvloer** zijn. Dit kan zitten in minder betrokkenheid van medewerkers bij hun werk, omdat zij het overzicht in hun werk gaan missen. Het kan ook zitten in gebrek aan kennis bij degene die moet sturen. Vervreemding tast de doelmatigheid aan, leidt tot minder werkplezier en kan ook ten koste gaan van de kwaliteit van dienstverlening.

Een ander risico in de zorg en de hulpverlening is **overbehandeling**. Dit kan een bewuste strategie van aanbieders zijn, maar wordt minstens zo sterk ingegeven door druk vanuit cliënten en lobby vanuit belangenorganisaties. Hier is sprake van **'moral hazard'**: cliënten genieten immers wel het voordeel van extra behandelingen, maar betalen er beperkt (Wmo) of niet (jeugdzorg) voor. In situaties waarbij de indicatiestelling tekortschiet kan dit ertoe leiden dat aanbieders actief **cliënten werven**. Budgetbeheersing is daarom in deze sectoren een hoofddoel van beleid. Een te strakke budgetbeheersing kan echter leiden tot het ontstaan van **wachtlijsten**.

Als laatste in de rij moet **marktmacht** van aanbieders genoemd worden. Marktmacht is eigenlijk een uitdrukking van onderlinge afhankelijkheden waarin de risico's scheef verdeeld zijn. Specialistische aanbieders kunnen een (regionaal) monopolie hebben en daarmee de contractvoorwaarden dicteren. Dit leidt in de regel tot hogere tarieven. Daarmee komen de bereikte doelmatigheidswinsten geheel ten goede aan de aanbieder. De burger als belastingbetaler draait hiervoor op. Misbruik van marktmacht komt voor in sectoren waar sprake is van vrije tariefonderhandelingen en aanbesteding met weinig aanbieders. Marktmacht kan zich ook uiten in het aanbod van diensten. De opdrachtgever wordt dan in het keurslijf gedwongen van het productassortiment van de aanbieder.

[3] Zie link.

De tegenkant van marktmacht van aanbieders is de marktmacht van de overheid als opdrachtgever. Het 'uitknijpen' van aanbieders zorgt er mede voor dat aanbieders rode cijfers schrijven. In het ergste geval kan dit uiteindelijk leiden tot **ongewenste faillissementen** bij aanbieders. Dit is schadelijk als daarmee cruciale uitvoeringscapaciteit en specialistische zorg wegvalt die zich niet zomaar laat vervangen op regioniveau.

3.2 Moeilijk te contracteren kwaliteit

Bij de toepassing van marktwerking in de publieke dienstverlening gaat het niet alleen om doelmatigheid. Doel is ook om de kwaliteit van dienstverlening te vergroten. Het bevorderen van innovatie om **vernieuwing in het aanbod** en **meer maatwerk** in de dienstverlening aan te brengen is daarbij een belangrijk middel. Meer maatwerk om goed aan te sluiten op de problematiek rond de cliënt betekent ook het realiseren van een **integrale aanpak** waar dat nodig is, hetgeen een goede samenwerking tussen verschillende aanbieders vereist. De economische theorie leert dat concurrentie niet alleen innovatie bevordert, maar ook zorgt voor een betere **klantbejegening**. Tot zover het goede nieuws. In de praktijk is het een weerbarstige materie. Kwaliteit is in veel gevallen namelijk lastig te specificeren en in contracten vast te leggen. Dit geldt voor veel diensten in zowel het publieke als private domein. Voor contractering van zorg en hulpverlening in het sociaal domein is dit zeer zeker aan de orde.[4]

In grote delen van de zorg en het sociaal domein is het meten van kwaliteit uitermate lastig. Dit gaat zeker op voor de beoordeling van kwaliteit van behandelingen. Ook de effectiviteit van verschillende vormen van hulpverlening zijn lastig meetbaar. Doordat kwaliteit lastig is vast te leggen is een **sluipende verlaging van de norm** door aanbieders een risico. Met gestandaardiseerde behandelingen in de vorm van protocollen wordt getracht de kwaliteit van zorg te borgen. Protocollering in de zorg is vaak ook een reactie op eerdere incidenten in de sector. Dit is goed bedoeld, maar heeft wel een tegenkant. Het versterkt namelijk het **risicomijdend gedrag** bij aanbieders. In dat geval wordt vooral de letter van de wet nageleefd en wordt niet gehandeld in de geest en de doelstelling van de wet. Het heeft ook negatieve gevolgen voor de doelmatigheid, omdat het de eerder genoemde administratieve lasten verder verhoogt. Een ander risico aan de kant van aanbieders is **'cherry picking'**. Hiermee worden binnen de bandbreedtes in contracten bij voorkeur de eenvoudige gevallen geselecteerd, waardoor relatief hoge financiële marges kunnen worden gerealiseerd. '**Adverse selectie**' is de andere kant van diezelfde medaille. Aanbieders proberen daarmee hoge risico's uit te sluiten. Kinderen met complexe aandoeningen vallen daardoor buiten de boot. Het buiten de boot vallen kan echter ook het gevolg zijn van sturing vanuit de opdrachtgever door het hanteren van budgetplafonds en beperking van de trajectduur.

Verbetering van hulp en zorg vraagt in toenemende mate publieke dienstverlening die in samenhang geleverd wordt door meerdere aanbieders. In de zorg gaat dat bijvoorbeeld om opeenvolgende schakels en worden zorglijnen genoemd. Denk bijvoorbeeld aan de aanpak van diabetes. In het sociaal domein gaat het eerder om gelijktijdige hulp op verschillende terreinen. Bijvoorbeeld gezinsondersteuning in combinatie met schuldhulpverlening. Samenwerking wordt in het sociaal domein vaak benoemd als partnerschap. De wens is een **integrale aanpak**, de praktijk is er echter

[4] In de economische theorie wordt in dit verband gesproken over 'incomplete contracten'. Dit betekent dat afspraken over kwaliteit niet volledig met gedetailleerde specificaties kunnen worden geborgd. Andere aanvullende mechanismen zijn dan nodig om de kwaliteit te borgen, waaronder het versterken van onderling vertrouwen tussen contractpartijen.

vaak nog een van **versnipperd aanbod**. Daar waar dat gaat om samenwerking over de grenzen van sectoren heen is dat mede het gevolg van **knellende grenzen tussen systemen**. Een integrale aanpak wordt vaak geprezen, maar als het gaat om de financiering zijn er allerlei formele bezwaren waarom iets niet kan.

Verbetering van de klantbejegening heeft in veel delen van de publieke dienstverlening de nodige aandacht gekregen. Ook de relatie tussen behandelaar en patiënt is op veel plekken in zorg gelijkwaardiger geworden. Zeker in onderdelen van de hulpverlening waar dwang en drang aan de orde is blijft klantenbejegening echter een ingewikkelde zaak om vast te leggen in contracten en vervolgens te kunnen beoordelen.

Alle inspanningen om te komen tot betere zorg voorkomt niet dat er geregeld dingen misgaan. Met name incidenten in zorg en hulpverlening worden in de media breed uitgemeten. Vaak is dit te wijten aan het langs elkaar heen werken op uitvoeringsniveau door professionals, waardoor **gaten in hulpverleningstrajecten** kunnen ontstaan. Dit kan echter ook niet los worden gezien van het missen van overzicht bij te ver doorgevoerde taaksplitsing en risicomijdend gedrag door een veelheid van voorschriften en vereisten. Publieke dienstverleners kunnen daarnaast het overzicht kwijtraken bij te grote afhankelijkheid van complexe geautomatiseerde systemen die op de werkvloer als '**black boxes**' worden ervaren. Dit kan er uiteindelijk voor zorgen dat burgers van het kastje naar de muur worden gestuurd. In combinatie met institutionele achterdocht kunnen de gevolgen zeer verstrekkend zijn. Een recent voorbeeld hiervan zijn de uithuisplaatsingen bij toeslagouders.

3.3 Eerste conclusies

Met de introductie van marktwerking werd beoogd om zowel de doelmatigheid als de kwaliteit in de publieke dienstverlening te verbeteren. Voor beide doeleinden is innovatie belangrijk. Concurrentie is de motor die moet zorgen voor de noodzakelijke prikkels. Als het kan echte concurrentie, bijvoorbeeld in de vorm van liberalisering en aanbesteding. Als dat niet kan concurrentie nabootsen in de vorm van regulering of door gebruik te maken van prestatieprikkels op basis van New Public Management. Tot zover in een notendop de beleidstheorie.

De praktijk is een stuk weerbarstiger. Er zijn resultaten geboekt. De doelmatigheid is op veel plekken in de publieke dienstverlening verbeterd, maar wel minder dan gehoopt en verwacht. Op onderdelen is ook de kwaliteit verbeterd, maar dit blijkt lastig te meten. Daardoor is het ook moeilijker om erop te sturen. Er is een toenemende noodzaak om binnen de publieke dienstverlening samen te werken. Dit zorgt ook voor kwaliteitsverbetering, denk aan de ontwikkeling van zorglijnen. Tegelijkertijd is samenwerking in de praktijk complex, waardoor samenwerking in te veel gevallen beperkt is of niet van de grond komt. De gehanteerde beleidstheorie geeft daar geen antwoord op. Sterker, beleidsmakers gingen ervan uit dat met een goede inrichting van het speelveld en de juiste prikkels dit vanzelf van de grond zou komen. Niet dus. Daarbij is te gemakkelijk gedacht dat met het aanbrengen van enerzijds prestatieprikkels en anderzijds vergroten van de beleidsruimte voor aanbieders afstemming tussen de verschillende partijen tot stand zou komen. Het belang van regie vanuit de overheid is in de gehanteerde beleidstheorie onderschat.

De gebreken in de beleidstheorie hebben ervoor gezorgd dat een reeks van ongewenste effecten zijn opgetreden. Voor een deel zijn deze effecten ook onbedoeld. De combinatie van ongewenst en onbedoeld worden ook wel perverse prikkels genoemd. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de sterk gegroeide administratieve lasten en risicomijdend gedrag. Er zijn echter ook ongewenste effecten die het gevolg zijn van bewuste keuzes van aanbieders. De aanbieders misbruiken in dat geval de grotere

beleidsruimte om eigen doelstellingen na te streven die strijdig zijn met het publieke belang. Soms zijn het niet de aanbieders zelf die misbruik maken van de situatie, maar de onderaannemers die worden ingeschakeld. De combinatie van ongewenst en bedoeld wordt gekenschetst als strategisch gedrag van aanbieders of hun onderaannemers. De eerdergenoemde cherry picking en upcoding zijn daar voorbeelden van. Strategisch gedrag hangt vooral samen met vormen van marktfalen, de perverse prikkels zijn vooral het gevolg van overheidsfalen.

In het onderstaande schema zijn de mogelijke gewenste en ongewenste effecten die de revue zijn gepasseerd samengevat. Dit betekent niet dat al deze effecten in concrete situaties optreden, het is een inventarisatie van effecten die mogelijk kunnen optreden. Soms een enkele, vaak meerdere, bij hoge uitzondering allemaal. Dit schema zal als beoordelingskader worden gebruikt bij de verdiepende analyse van beschermd wonen, jeugdzorg en Wmo-diensten in het volgende hoofdstuk.

Analysekader mogelijke effecten van marktwerking

	gewenst-bedoeld (= beleidsdoelen)	ongewenst-bedoeld (=strategisch gedrag)	ongewenst-onbedoeld (=perverse prikkels)
Doelmatigheid	lagere tarieven kostenreductie budgetbeheersing	fraude upcoding marktmacht werven cliënten	overbehandeling moral hazard wachtlijsten administratieve lasten vervreemding werkvloer faillissement
Kwaliteit	vernieuwing aanbod maatwerk integrale aanpak klantoriëntatie	verlagen normen cherry picking adverse selection	risicomijdend gedrag systemen als black box gaten in aanbod versnipperd aanbod knellende systeemgrenzen

Tot slot

Als afsluiting zijn twee relativeringen op zijn plaats. Allereerst dat nog niet gezegd is dat hierboven de geconstateerde ongewenste effecten alleen maar het gevolg zijn van marktwerking. Dat is namelijk niet het geval. Zo is de toegenomen risicoaversie in de maatschappij een belangrijke oorzaak van risicomijdend gedrag van professionals en aanbieders en dit zorgt ook voor een aanzienlijke stijging van de administratieve lasten. Deze bijdrage aan administratieve lasten heeft met de introductie van marktwerking niets te maken. Ook de problemen met kwaliteit en samenwerking zijn aan andere ontwikkelingen te relateren. Zo is de ontwikkeling van ketendiensten een antwoord op gesignaleerde maatschappelijke behoeften in de samenleving. Dat dit problemen met zich brengt kan niet een op een aan marktwerking worden toegeschreven.

Een tweede relativering is dat een aantal effecten die we nu zien ook terug te vinden waren in oude sturingsarrangementen, waarbij de overheid direct stuurde op capaciteit en budgetten. Zo kwamen cherry picking, dominant gedrag en ontwikkelen van oneigenlijke taken ook voor bij pure overheidsdiensten. Mogelijk wel in mindere mate en meer onder de radar. Het is echter ontegenzeggelijk zo dat met het nastreven van eigen belang bij marktwerking dit soort effecten meer dan voorheen worden uitgelokt.

/ 4 Verdiepende analyse sociaal domein

4.1 Transitie sociaal domein veelomvattend en complex

In 2015 is de transitie in het sociaal domein breed ingezet. De transitie omvat drie onderdelen, te weten decentralisatie van verantwoordelijkheden en middelen van het rijk naar de gemeenten, de toepassing van meer marktwerking in de contractering van aanbieders, en een inhoudelijke transformatieopgave. De inhoudelijke transformatieopgave kan grofweg worden getypeerd als meer aandacht voor eigen kracht en participatie in de samenleving, al zijn er nuanceverschillen tussen verschillende domeinen. Elk van deze veranderingen is al complex van zichzelf, laat staan als drie veranderingen tegelijkertijd worden ingezet. De ervaring leert dat complexe transities een lange doorlooptijd vergen. Het duurt minimaal 10 jaar voordat een sector weer enigszins in balans is, een uitloop naar 20 jaar is echter geen uitzondering. Dit heeft gevolgen voor de mate waarin gewenste en ongewenste effecten meetbaar en zichtbaar zijn. Gegeven de lange doorlooptijd van transformaties en transities zijn voorspelbaarheid en betrouwbaarheid van de overheid als regelgever en opdrachtgever van eminent belang voor het uiteindelijke succes.

De veranderingen per sector binnen het sociaal domein zijn verschillend. Onderstaand beschrijven we per sector op hoofdlijnen wat de belangrijkste ontwikkelingen zijn.

Transitie beschermd wonen

Beschermd wonen is een zorgvorm die onder de Wmo valt, voor mensen die 24 uur per dag beschikbaarheid nodig hebben. Dat wil zeggen dat er de hele dag iemand binnen korte tijd aanwezig moet kunnen zijn om de cliënt te ondersteunen.

Er zijn veel ontwikkelingen in het veld van beschermd wonen. Het advies van de commissie Dannenberg ‘van beschermd wonen naar beschermd thuis’ hield in dat er steeds meer op ambulante vormen van beschermd wonen ingezet moet worden, waarbij cliënten zelfstandig wonen maar waar nodig intensieve ondersteuning ontvangen. Daarnaast stond in het advies dat cliënten die beschermd wonen zo veel mogelijk in hun eigen wijk opgevangen moeten worden. Dit in tegenstelling tot de klassieke vorm van een groepswoonlocatie die vaak elders zijn. Dit advies is leidend geweest voor de inhoudelijke transformatieopgave in deze sector.

Aansluitend bij deze visie is besloten om beschermd wonen door te decentraliseren. Waar eerst de centrumgemeente middelen ontving voor beschermd wonen, zullen de middelen en verantwoordelijkheid in de toekomst worden doorgedecentraliseerd naar regiogemeenten. De doordecentralisatie is op zichzelf al een complexe veranderopdracht. Het is overigens wel de bedoeling dat regio’s blijven samenwerken om de voorzieningen van beschermd wonen te bieden.[5]

Transitie Wmo

Naast beschermd wonen vallen verschillende andere vormen van ondersteuning onder de Wmo, die zorgen dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen wonen en zelfstandig deel kunnen nemen aan de

[5] Dit is vastgelegd in de Norm voor Opdrachtgeverschap.

maatschappij. Het gaat bijvoorbeeld om huishoudelijke hulp, begeleiding, hulpmiddelen en aanpassingen in huis zoals een traplift. Gemeenten zijn sinds 2007 verantwoordelijk voor huishoudelijke hulp, hulpmiddelen en aanpassingen in huis, en sinds 2015 ook voor begeleiding. Daarvoor viel deze ondersteuning onder de AWBZ.

Voor begeleiding hebben gemeenten de transformatieopgave meegekregen om meer nadruk te leggen op zelfredzaamheid en eigen kracht, en de ondersteuning zo in te richten dat hij eraan bijdraagt dat mensen zo veel mogelijk participeren in de maatschappij.

Transitie Jeugdzorg

Jeugdzorg is er voor kinderen die hulp nodig hebben bij opgroeien of participeren in de samenleving. Jeugdzorg kan gericht zijn op jongeren of hun ouders. Meestal is jeugdzorg vrijwillig, maar jeugdzorg kan ook opgelegd worden als de veiligheid van het kind anders in het geding is. Jeugdzorg varieert van een lichte interventie met enkele gesprekken met kinderen of ouders tot intensieve trajecten waarbij kinderen in een instelling wonen waar continue begeleiding beschikbaar is.

Jeugdzorg is sinds 2015 de verantwoordelijkheid van gemeenten. De decentralisatie is ingezet vanuit de filosofie dat gemeenten dichter bij de inwoner staan, en dus beter kunnen aansluiten bij wat zij nodig hebben, met ook de gedachte dat dit goedkoper zou zijn. Dat zou kunnen door meer aandacht voor preventie, eigen kracht, vroegsignalering, normaliseren, demedicaliseren, integraliteit en ruimte voor de uitvoerende professionals. De kosten voor jeugdzorg zijn in de afgelopen jaren echter sterk gegroeid en veel gemeenten hebben grote tekorten op hun jeugdhulpbudget.

4.2 Gemeentelijke knoppen voor inkoop en sturing

Het gaat in het sociaal domein vaak om het vinden van een balans tussen ondersteuning bieden aan alle mensen die ondersteuning nodig hebben en het beheersen van de kosten. Er zijn veel mensen die op één of andere manier baat hebben bij ondersteuning, maar er is een grens aan de totale middelen die vanuit publiek geld beschikbaar zijn om deze ondersteuning te financieren. Het is een opgave voor gemeenten om de middelen zo goed mogelijk te besteden en te bepalen wat ‘zo goed mogelijk’ betekent.[6] Wie de ondersteuning wel of niet heeft en welke zorg dan het best ingezet kan worden is niet altijd objectief te zeggen. Gemeenten moeten een stelsel inrichten waar deze vraag zo goed mogelijk beantwoord wordt, en in dat stelsel spelen elementen van marktwerking altijd een rol.

In het vorige hoofdstuk zijn verschillende effecten van marktwerking besproken. De mate waarin deze effecten optreden in beschermd wonen, Wmo en jeugdzorg hangt af van verschillende keuzes die gemeenten kunnen maken bij het nader vormgeven van de contractering. De volgende drie keuzes zijn daarbij van belang: de grondslag voor de bekostiging, de te kiezen contractvormen, en het aantal te selecteren aanbieders. Deze keuzes zijn van invloed op de mate waarin gewenste en ongewenste effecten te verwachten zijn.

Grondslagen voor bekostiging

De grondslagen voor bekostiging bepalen waar de aanbieders door de overheid als opdrachtgever op worden afgerekend. In het sociaal domein worden de volgende drie categorieën onderscheiden:

[6] Bijvoorbeeld: waar het geld het meest effectief is, waar het financieel het meest rendeert of waar de zorg het hardst nodig is. Dit zijn politieke afwegingen waar in dit onderzoek niet nader op wordt ingegaan.

- Bij **inspanningsgerichte** bekostiging (ook wel PXQ) wordt betaald per hoeveelheid inzet (hier aantal uur of minuten geleverde zorg) volgens een afgesproken tarief. Verwacht wordt dat sturen op de kosten per eenheid input, ofwel tarieven, de meest krachtige prestatieprikkel is.
- Bij **outputgerichte** bekostiging (ook wel resultaatfinanciering of trajectfinanciering) wordt betaald voor een specifiek afgesproken output per cliënt, meestal via arrangementen. De veronderstelling is dat sturing op de kosten per cliënt, gegeven een gedefinieerd eindresultaat, de meest effectieve prestatieprikkel is.
- Bij **taakgerichte** bekostiging (ook wel populatiebekostiging of lumpsumfinanciering) krijgt de opdrachtnemer een bedrag om een bepaalde afgebakende taak uit te voeren, meestal een specifieke zorgvorm voor een specifiek gebied. Deze vorm van bekostiging past het beste bij voorzieningen waarbij de kwantiteit en de kwaliteit van het gebruik lastig te voorspellen zijn.

Sommige gemeenten passen bij inspanningsgerichte en outputgerichte bekostiging een **budgetplafond** toe, om te kunnen sturen op de totale kosten. Dat houdt in dat een aanbieder een maximale hoeveelheid zorg mag leveren. Voor alle zorg die daar bovenop geleverd wordt moet apart toestemming komen van de gemeente, of deze wordt niet vergoed. Een budgetplafond is minder passend bij Open House dan bij een aanbesteding, omdat het voor de hand ligt om de hoogte af te stemmen op de grootte van de aanbieder. Bij Open House mag dat onderscheid niet gemaakt worden.

In alle gevallen is er een **toegang** die bepaalt welke zorg ingezet mag worden. Voor taakgerichte bekostiging is de toegang meestal onderdeel van de opdracht – de opdrachtnemer beslist wie welke zorg krijgt, binnen de gemaakte contractafspraken. Bij inspanningsgerichte en outputgerichte bekostiging wordt de toegang buiten de aanbieders belegd om de hoeveelheid zorg die geleverd wordt te beheersen, bijvoorbeeld bij sociale wijkteams en huisartsen bij jeugdzorg.

Contractvormen

Bij de contractering in het sociaal domein worden drie contractvormen onderscheiden, te weten: Open House, aanbesteding en subsidie. Uiteraard zijn er in de praktijk tussenvarianten mogelijk.

Bij **Open House** stelt de gemeente randvoorwaarden aan de te leveren diensten, bijvoorbeeld over de kwaliteit en de prijs. Aanbieders kunnen zich inschrijven, en als zij aan de randvoorwaarden voldoen moet de gemeente hen een contract aanbieden. De gemeente mag niet selecteren op andere gronden dan de vooraf gestelde eisen, en kan geen keuze maken over het aantal aanbieders dat ze contracteren. Elke inschrijver die aan de eisen voldoet krijgt een contract. Cliënten kunnen vervolgens kiezen uit de aanbieders die een contract hebben met de gemeente. Open House leent zich voor zowel inspanningsgerichte als outputgerichte bekostiging.

Als de gemeente een beperkt aantal aanbieders wil selecteren, is het verplicht om dat via een **aanbestedingsprocedure** te doen (tenzij de contractwaarde lager is dan de drempelwaarde van circa € 750.000). Dit is een procedure waarin wordt gewaarborgd dat er eerlijke concurrentie is, waarbij het verplicht is om de opdracht bij meerdere partijen uit te zetten die een offerte kunnen schrijven. De offertes worden beoordeeld via een vooraf vastgestelde procedure, en de gemeente is verplicht om de dienst af te nemen bij diegene met de offerte die de hoogste beoordeling krijgt. Bij aanbesteding kunnen alle drie bovengenoemde bekostigingsgrondslagen worden gehanteerd.

Bij een **subsidie** wordt overeengekomen dat een partij voor een specifieke dienst subsidie kan ontvangen. De gemeente kan vooraf voorwaarden opstellen waar de partij aan moet voldoen om de subsidie te ontvangen, maar kan niet afdwingen dat er daadwerkelijk wordt geleverd. Als er niet wordt geleverd kan de gemeente het subsidiebedrag inhouden of terugvorderen, maar kan daar

geen verdere juridische consequenties aan verbinden. Het is in feite een eenzijdige relatie, waarin de gemeente toezegt subsidie te verstrekken onder bepaalde voorwaarden. Subsidie leent zich alleen goed voor taakgerichte bekostiging. Voor grote delen van de Wmo en de Jeugdwet is subsidie geen optie, omdat de gemeente wettelijk verplicht is om te garanderen dat de benodigde zorg geleverd wordt. Dit is in een subsidierelatie niet mogelijk. Een uitzondering hierop zijn jeugdbescherming en jeugdreclassering, die wel met een subsidie georganiseerd worden.[7] De reden dat dit kan, is dat in de wet is opgenomen welke diensten de organisatie biedt. Daardoor is het ondanks de subsidierelatie juridisch afdwingbaar.

Aantal aanbieders

Gemeenten kunnen bij de contractering invloed uitoefenen op het aantal aanbieders. Bij sturing op het aantal aanbieders is het relevant om onderscheid te maken tussen soorten aanbieders, namelijk systeemaanbieders en overige aanbieders.

Systeemaanbieders maken, of dienen onderdeel uit te maken, van de lokale sociale infrastructuur op gemeentelijk of wijkniveau. Prestaties zijn voor een belangrijk deel afhankelijk van de beleidsmatige afstemming van de systeemaanbieders met de gemeente én de onderlinge samenwerking van betrokken aanbieders. De kracht van een lokaal netwerk hangt mede af van het aantal spelers dat daarin actief deelneemt. Het aantal aanbieders doet er dan toe; teveel spelers kan namelijk de samenhang en het onderlinge commitment aantasten. Bij de **overige aanbieders**, die vaak een beperkt aanbod hebben en relatief solitair kunnen opereren, ligt dat anders. Daar is het aantal te selecteren aanbieders maar van beperkte invloed op de effectiviteit van hulpverlening.

In een aanbestedingsprocedure kan de gemeente zelf beslissen of ze veel of weinig aanbieders wil selecteren. Bij Open House is de sturing minder direct, maar kan de gemeente het aantal inschrijvers beperken door aan de voorkant strengere eisen te stellen. Bij subsidie zijn daartoe meer mogelijkheden.

4.3 Effecten van marktwerking in het sociale domein

In deze paragraaf bespreken we de meest voorkomende effecten van marktwerking in het sociaal domein, waarbij we gebruikmaken van de begrippen uit het analysekader in hoofdstuk 3.
Daarbij een woord vooraf over de verhouding tussen positieve en negatieve effecten. Eerder is aangegeven dat het transitieproces, waar marktwerking een belangrijk onderdeel van is, nog volop gaande is. De sturingsarrangementen zijn nog lang niet in balans. Dat betekent dat de positieve effecten vaak (logischerwijs) nog niet goed zichtbaar zijn. De opgave voor gemeenten is om de voorwaarden die ten grondslag liggen aan de positieve effecten (verder) te optimaliseren. De negatieve effecten zijn in een overgangsfase daarentegen wel goed zichtbaar en kunnen zelfs dominant lijken. Een belangrijke opgave is dan ook om de risico's op mogelijke negatieve effecten tijdig te herkennen en te pareren in de vorm van beheersmaatregelen. In hoofdstuk 6 worden het optimaliseren van de voorwaarden en het pareren van de risico's toegespitst op de situatie in Arnhem.

[7] Zie Model Subsidieregeling gecertificeerde instellingen jeugd | VNG

4.3.1 Beoogde voordelen van marktwerking

Het verlenen van zorg en hulp zijn van oudsher belegd bij zelfstandige organisaties die in het verleden vaak onderdeel waren van het verzuilde middenveld. In de zorg, jeugdhulpverlening en maatschappelijke ondersteuning waren de aanbieders van katholieke, protestante en neutrale huize. Deze organisaties waren (bijna) allemaal non-profitinstellingen in de vorm van stichtingen of verenigingen. Voorafgaand aan de introductie van marktwerking in de zorg in 2006 waren er afspraken van de overheid met de aanbieders die werden vastgelegd in beschikkingen. De kern van de beschikkingen in de oude sturingsarrangementen was voor intramurale voorzieningen het vastleggen van de capaciteit en de bijhorende financiële vergoedingen. De extramurale voorzieningen werden voornamelijk gefinancierd met een populatiebekostiging. Vanaf 2006 is stapsgewijs in de zorg marktwerking geïntroduceerd, waarbij het toelaten van nieuwe aanbieders een belangrijk instrument was. In de onderdelen die vanuit de AWBZ en Zvw naar het sociaal domein zijn overgedragen (de volledige nieuwe Wmo en een groot gedeelte van de jeugdzorg) was dit al in gang gezet, waarbij in de overgang naar de gemeenten het instrument regulering vervangen is door aanbesteding van diensten.

Een belangrijke doelstelling van marktwerking is vergroting van de doelmatigheid door middel van financiële prestatieprikkels. Dit dient zich te vertalen in **lagere kosten** en uiteindelijk **lagere tarieven**. Gegeven de uiteenlopende aard van de diensten in het sociaal domein dient rekening te worden gehouden met verschillen in zorgzwaarte. De kunst is om de balans tussen voldoende differentiatie en overmatige detaillering te bewaren.

Doelmatig publieke diensten verlenen is een belangrijke voorwaarde om de zorg en hulpverlening betaalbaar te houden. Doelmatigheid gaat dan ook hand in hand met de doelstelling van **budgetbeheersing**. In het sociaal domein is de decentralisatie gepaard gegaan met een forse budgetkorting. Deze is uiteindelijk niet houdbaar gebleken, maar heeft de gemeenten wel aangezet om krachtig te sturen op de tarieven. Volgens diverse brancheorganisaties van aanbieders veel te krachtig. Over de noodzaak van budgetbeheersing in het sociaal domein op landelijk niveau verschillen de meningen tussen het Rijk en de gemeenten niet, wel over de hoogte van het nu noodzakelijke budget gegeven de vraag.

Budgetbeheersing kan relatief eenzijdig via tarieven en het dichtzetten van de toegang. De ervaring leert echter, zowel in gemeentelijke context als in de Zvw, dat budgetbeheersing makkelijker te realiseren is als er een gedeelde visie is van de gemeente en de (systeem)aanbieders op de wijze waarop deze gerealiseerd kan worden.

Vernieuwing van het aanbod door innovatie was een andere doelstelling bij de introductie van marktwerking. De toetreding van nieuwe aanbieders zou daarbij een belangrijk impuls moeten zijn. Het CPB wijst er bijvoorbeeld op dat een groter aantal aanbieders in sommige gevallen kan leiden tot hogere kwaliteit van zorg.[8] Er zijn veel nieuwe aanbieders gekomen, waarvan een deel ook daadwerkelijk innovatief is. Een deel van de vernieuwers zijn zorgverleners die ontevreden waren over de werkwijzes in de gevestigde instellingen. Tegelijkertijd zijn er ook nieuwe aanbieders die louter financieel gedreven zijn en handig gebruik maken van alle onvolkomenheden in de sturingsarrangementen in ontwikkeling. Dit zijn de 'zorgcowboys'.[9] Bevorderen van toetreding van nieuwe aanbieders is een voorwaarde om van het innovatiepotentieel van marktwerking, maar niet

[8] Link: Naar een effectieve inkoop in het sociaal domein.
[9] Hierbij valt te denken aan situaties zoals beschreven door Follow the Money, zie o.a. link.

genoeg. Dit gaat bij voorkeur gepaard met gerichte stimulering van innovatie en goede sturing op het borgen van kwaliteit.

Onderdeel van de vernieuwing in het aanbod is het zorgen voor **maatwerk** en een **integrale aanpak**. Sterke netwerken zijn daarbij een vereiste. Marktwerking is geen directe prikkel om tot netwerken te komen, maar contracten waarin afspraken over prestaties worden gemaakt zijn nodig om tot effectieve samenwerkingsverbanden te komen. Een belangrijke hoeksteen in die contracten zijn afspraken over de prestaties van te leveren diensten in het partnerschap. De opgave is om hierbij te zorgen voor een goede verdeling van lusten en lasten tussen de betrokken deelnemers. Dit vraagt regie van de gemeente als opdrachtgever. Daarbij is aandacht voor het zoveel mogelijk wegnemen van schotten tussen de verschillende financieringsstromen gewenst.

Bij **klantoriëntatie** is de keuzevrijheid van cliënten een belangrijke voorwaarde. Dit is ingewikkeld in die delen van het sociaal domein waar sprake is van drang of dwang. Daarnaast geldt de algemene kanttekening dat voor zorg en veel hulpvragen de cliënt de professionele kennis mist om verantwoorde keuzes te maken. Informatiescheefheid heet dit in beleidsjargon. De cliënt is dan ook afhankelijk van een professional die hem of haar bijstaat. Dan is het belangrijk dat de betreffende professional voldoende zicht heeft op het actuele aanbod en de cliënt naar de goede plek leidt.

Samenvattend overzicht van voordelen van marktwerking in sociaal domein:

Beoogde voordelen	Organisatorische voorwaarden	Aandachtspunten
lagere kosten en tarieven	verdisconteren zorgzwaarte	reële kostprijzen hanteren
budgetbeheersing	gedeelde missie lokaal/regionaal	commitment zekeren
vernieuwing aanbod	innovatieve toetreders	innovatieprikkel in bekostiging
maatwerk	werken in ketens	verdeling lusten en lasten
integrale aanpak	regie door gemeenten	systeemschotten wegnemen
klantoriëntatie	keuzevrijheid cliënten	informatiescheefheid

4.3.2 Risico's en aandachtspunten bij contractering en bekostiging

In deze paragraaf staan verschillende ongewenste effecten van marktwerking toegelicht die zich kunnen voordoen in het sociaal domein. Daarbij gaat het telkens om effecten die volgen uit *aspecten* van marktwerking, die mede afhankelijk zijn van de keuzes van gemeenten. Daarbij gaat het bijvoorbeeld over het type bekostiging of het aantal aanbieders in de markt.

Inspanningsgerichte bekostiging

Bij inspanningsgerichte bekostiging krijgt de aanbieder meer betaald als er meer uren zorg geleverd worden. Het voordeel is dat deze systematiek overzichtelijk is en zekerheid biedt aan de aanbieders. Een negatieve prikkel hierbij is om (overbodig) veel zorg te leveren wat leidt tot **overbehandeling**. Overbehandeling is overigens lang niet altijd strategisch gedrag van de kant van de aanbieder; het komt ook voor dat individuele behandelaren vanuit hun professionele opvattingen langer door blijven behandelen dan op grond van wetenschappelijke inzichten noodzakelijk is. Dit fenomeen wordt versterkt doordat het vaak niet objectief te zeggen is wanneer een cliënt voldoende geholpen is. **Risicomijdend gedrag**, waarbij een cliënt zwaardere zorg krijgt of daar langer in blijft dan noodzakelijk, is in feite een specifieke vorm van overbehandeling. Dergelijk gedrag kan verschillende oorzaken hebben. Een cliënt (of de omgeving daarvan) durft bijvoorbeeld de stap naar lichtere zorg niet te maken.

Een beheersmaatregel voor overbehandeling is een budgetplafond. Dan heeft een aanbieder geen baat bij het leveren van meer zorg vanaf het moment dat het budgetplafond bereikt is. Dit kan wel tot wachtlijsten leiden. Verder speelt de toegang een belangrijke rol om erop toe te zien dat de hoeveelheid zorg die wordt ingezet voor een cliënt passend is. Tot slot kunnen aanbieders die overbehandelen via contractmanagement daarop worden aangesproken. Het is in de praktijk niet eenvoudig om te bepalen wanneer sprake is van overbehandeling. Een vergelijking tussen aanbieders en gesprekken met aanbieders kunnen helpen meer zicht op de kwaliteit te krijgen, maar dan moet wel rekening gehouden worden met de verschillen in zwaarte tussen cliëntengroepen.

Outputgerichte bekostiging

Bij outputgerichte bekostiging krijgen aanbieders een vooraf vastgesteld bedrag voor een cliënt, afhankelijk van een zorgzwaarte. De positieve prikkel is dat op cliëntniveau zo doelmatig mogelijk wordt gewerkt en zo nodig integrale zorg wordt geleverd. Dit kan echter op twee manieren leiden tot een negatieve prikkel in de toegang. Ten eerste **upcoding,** waarbij de aanbieder er baat bij heeft dat een cliënt in een zo hoog mogelijke zorgzwaarte ingedeeld wordt, zodat er meer budget beschikbaar is. Ten tweede **cherry picking**, waarbij de aanbieder alleen cliënten toelaat die relatief weinig zorg nodig hebben ten opzichte van het tarief dat bij hun zorgzwaarte past. Ook het omgekeerde kan optreden bij **adverse selection**, waarbij 'zware' cliënten worden geweerd omdat deze relatief duur zijn voor aanbieders.

Strategisch gedrag van aanbieders heeft hierbij als doel om verzekerd te zijn van voldoende financiële marges. De negatieve prikkels zijn beheersbaar met een sterke toegang, waarbij de aanbieders beperkt invloed hebben op de indicaties. Om cherry picking en adverse selection tegen te gaan, kan er een acceptatieplicht ingesteld worden, waardoor cliënten niet kunnen worden geweerd door aanbieders.

Taakgerichte bekostiging

Bij taakgerichte bekostiging krijgt een aanbieder of een consortium van aanbieders een vast bedrag om alle zorg in een specifiek segment te leveren. Daarbij wordt een kwaliteitsstandaard afgesproken, maar kan de aanbieder zelf bepalen hoe de zorg geleverd wordt en aan wie. Er is een prikkel voor de aanbieder om de afgesproken (integrale) zorg te leveren voor een zo laag mogelijk bedrag en zo binnen het beschikbare budget te blijven. De kosten zijn immers lager als er minder zorg geleverd wordt. Dit is aan de ene kant een prikkel om doelmatig te werken, maar aan de andere kant kan het een prikkel zijn om de **normen te verlagen**, bijvoorbeeld door met **wachtlijsten** te werken. Door de krapte op de arbeidsmarkt ontstaan echter ook wachtlijsten waar met andere contractvormen wordt gewerkt.

Dit kan beheerst worden door zo concreet mogelijke afspraken te maken over het gewenste niveau van het aanbod, en door evaluatiemomenten met de aanbieder in te plannen. Deze afspraken moeten vanzelfsprekend wel in balans zijn met het beschikbare budget.

Weinig aanbieders

Met minder aanbieders is het makkelijker om te sturen vanuit de gemeente, maar te weinig aanbieders heeft ook nadelige gevolgen. De prikkel tot doelmatigheid en innovatie is dan zwak. Bovendien als er voor een specifiek product maar één of twee aanbieders zijn die het kunnen leveren is hun **marktmacht** te groot. Dan is de gemeente te sterk van ze afhankelijk wat leidt tot een slechte onderhandelingspositie bij het inkopen van zorg.

Daarnaast kan het voorkomen dat er **gaten vallen in het aanbod** als er te weinig aanbieders zijn in een bepaald domein. Bijvoorbeeld als er maar één aanbieder een specifiek product levert, en daar dan mee stopt. Of als alle aanbieders die een product leveren vol zitten, dan ontstaan er **wachtlijsten**. Bij een aanbesteding is het niet mogelijk om tussentijds aanvullende aanbieders te contracteren om dit probleem op te lossen, bij Open House wel.

Ook bestaat er bij een klein aantal aanbieders een risico dat er (veel) gebruik wordt gemaakt van onderaannemers. Gemeenten hebben in dat geval minder zicht op wie hun inwoners begeleiden of behandelen, en wat de kwaliteit van de zorg is. Er kunnen dan bovendien veel maatwerkcontracten ontstaan met niet-gecontracteerde aanbieders.

Veel aanbieders

Het voordeel van veel aanbieders is de prikkel tot doelmatigheid en innovatie. Als er echter te veel aanbieders zijn die met elkaar concurreren, lopen aanbieders waar te weinig zorg wordt ingekocht een financieel risico. Er is een prikkel voor aanbieders om meer cliënten aan zich te binden, in extreme gevallen door **cliënten te werven**. Er kunnen contractafspraken gemaakt worden dat dit niet toegestaan is, en de toegang speelt een belangrijke rol om signalen hierover op te vangen. Als een cliënt zorg wil ontvangen moet hij immers bij de Wmo nog bij de toegang een indicatie ontvangen.

Een ander probleem van te veel aanbieders die hetzelfde product aanleveren is een **versnipperd zorglandschap**. Hierbij zijn er te veel aanbieders die zorg bieden voor enkele cliënten, waardoor er een risico ontstaat dat er onvoldoende schaalgrootte is om zorginfrastructuur en daarmee de kwaliteit van zorg op peil te houden.

Als er te veel aanbieders zijn, is het moeilijk voor de gemeente om te sturen op kwaliteit. Allereerst op het niveau van contractmanagement, doordat de gemeente contractrelaties met veel verschillende aanbieders moeten onderhouden. Daarnaast op het niveau van de toegang. De toegang speelt een belangrijke rol in waarborgen van de kwaliteit, want zij hebben het meest directe zicht op de zorg die per aanbieder ingezet wordt en wat de effecten daarvan zijn. De toegang moet ook bepalen welke aanbieder het best passend is voor een specifieke cliënt. Als er te veel aanbieders zijn is het echter moeilijk voor de toegang om alle spelers te overzien en daar de juiste keuzes in te maken.

Ook samenwerking met andere partners in een bepaald gebied is moeilijker met veel aanbieders, omdat het moeilijk is om goede werkrelaties op te bouwen als het bijvoorbeeld maar om één cliënt gaat.

Hoge administratieve lasten

Veel van de bovenstaande effecten kunnen beheerst worden door actief te monitoren en veel controle door te voeren als onderdeel van contractmanagement. Dit is echter niet zonder gevolgen: meer monitoring en controle gaat meestal gepaard met hogere **administratieve lasten**. Het is belangrijk dat aanbieders niet overvraagd worden in de gegevens die ze moeten aanleveren. Ook de controle aan de kant van de gemeente kost middelen die niet aan zorg besteed kunnen worden. Er moet dus een balans gezocht worden tussen de mate van grip van de gemeente en de hoogte van administratieve lasten die daarmee gepaard gaan. Het uniformeren van de monitoring in een regio kan helpen om de administratieve lasten te beperken. Vanzelfsprekend helpt ook het vereenvoudigen van de uitgevraagde informatie hierbij.

Fraude

Fraude is een fenomeen dat in alle arrangementen en contractvormen kan optreden. Dit staat los van marktwerking. Immers ook bij gemeentelijke diensten kan er sprake zijn van fraude. Wel is het zo dat een systeem in transitie per definitie met onvolkomenheden kampt die op zijn minst tijdelijk ruimte bieden voor frauduleus handelen. Fraude wordt tegengegaan door voldoende zicht te houden op de zorg die aanbieders leveren, en door te controleren of zij aan minimale eisen voldoen. Dat moet onderdeel zijn van het reguliere contractmanagement met alle aanbieders, eventueel aangevuld met steekproefsgewijze controles.

In de onderstaande tabel zijn de ongewenste effecten, risicofactoren en beheersmaatregelen samengevat.

Ongewenste effecten	Is vooral risico bij	Beheersmaatregel
Overbehandeling, risicomijdend gedrag	Inspanningsgerichte bekostiging	Budgetplafond, contractmanagement, sterke toegang
Upcoding	Outputgerichte bekostiging	Sturen op inzet traject vanuit gemeente
Cherry picking, adverse selection	Outputgerichte bekostiging	Acceptatieplicht, sturende toegang
Verlagen normen	Taakgerichte bekostiging	Contractmanagement
Werven cliënten	Inspanningsgerichte bekostiging	Budgetplafond
Wachtlijsten	Taakgerichte bekostiging en weinig aanbieders	
Marktmacht	Weinig aanbieders	Voldoende onderhandelingscapaciteit toegang
Gaten in aanbod	Weinig aanbieders	
Versnipperd aanbod	Veel aanbieders	Contracteisen
Administratieve lasten	Bij alle contractvormen	Vereenvoudiging
Fraude	Bij alle contractvormen	Controle en relatiebeheer

4.4 Inbesteding als radicaal alternatief

In dit onderzoek staan de voor- en nadelen van marktwerking in het sociaal domein centraal. Doel is om lessen te trekken voor volgende rondes van contractvorming. Er is natuurlijk ook een radicaal beleidsalternatief voor marktwerking. Dit is om de uitvoering van het sociaal domein zelf ter hand te nemen als gemeente. Inbesteding heet dit in beleidsjargon. Dit zou een volstrekt nieuwe situatie zijn, want zoals eerder gezegd zijn deze activiteiten van oudsher belegd bij zelfstandige organisaties die in het verleden vaak onderdeel waren van het verzuilde middenveld. Het zelf gaan uitvoeren van beschermd wonen, Wmo-diensten of jeugdzorg door gemeenten is dan ook niet het *terugdraaien* van marktwerking; het is een fundamentele breuk met de inrichting van de sector zoals die al heel lang bestaat.

Het grote voordeel van een dergelijk model is dat de uitvoering onder een directe hiërarchische aansturing van de gemeente komt te staan. Met directe aansturing van de eigen mensen vervalt de contractering met externe partijen. In dat geval is er geen risico op vormen van marktfalen en

kunnen ook perverse prikkels die hier uit voortvloeien worden vermeden. Dit voordeel kan in theorie groter zijn dan de voordelen van marktwerking in termen van doelmatigheid en innovatie, vooral in een situatie waar de risico's op marktfalen groot zijn. Aan dit model zijn echter ook grote nadelen verbonden.

- Ten eerste zou het in korte tijd een forse vergroting zijn van het gemeentelijke apparaat. Zeker bij een gemeente met een omvang van Arnhem zou dat kunnen leiden tot onbestuurbaarheid van de ambtelijke organisatie. Het sociaal domein is te omvangrijk en complex om intern integraal aan te sturen, zodat een organisatorische opsplitsing voor de hand ligt. Dit geeft als risico dat afdelingen zelfstandig gaan opereren en de organisatie een vergelijkbare dynamiek krijgen als in een slecht functionerende markt, Afdelingen concurreren met elkaar en stellen vooral de eigen belangen veilig. Binnen de eigen organisatie is het soms nog lastiger om daar goed op te sturen dan in een markt. Nieuw overheidsfalen ligt op de loer.
- Ten tweede vraagt het om expertise in de uitvoering waarover de bestaande organisatie nu niet beschikt. Professionals zouden voor een groot deel van bestaande aanbieders overgenomen moeten worden om deze vervolgens in te passen in het ambtelijk apparaat. Dit betekent onzekerheid voor zowel aanbieders (faillissementsrisico voor gemeente-overstijgende aanbieders) als medewerkers, wat met de huidige arbeidsmarktproblematiek een risico geeft voor zorgcontinuïteit. Bovendien betekent het dat medewerkers onder een andere cao gaan vallen. Het harmoniseren van de salarissen zal naar verwachting tot extra kosten leiden, al is het maar omdat het arbeidsrechtelijk lastig is om mensen in een lagere schaal te plaatsen dan waar zij nu zitten.
- Ten derde beschikken zeker kleine gemeenten over onvoldoende schaal om dit model waar te kunnen maken. Voor sommige vormen van zorg, vooral jeugdzorg, geldt dit ook al voor de gemeente Arnhem: het volume van de gehele gemeente is eenvoudigweg onvoldoende om binnen acceptabele kosten een voorziening in stand te kunnen houden. Een eventuele oplossing om de uitvoering op regionale schaal te bundelen brengt juist weer allerlei ingewikkelde bestuurlijke sturingsvragen met zich mee.

Al met al vraagt eventuele inbesteding om een aantal ingrijpende reorganisaties bij zowel de gemeenten als opdrachtgever als de bestaande aanbieders. Een dergelijke grote stelselwijziging kan niet anders dan tot een aanzienlijke terugval in de kwaliteit en continuïteit van dienstverlening leiden, zeker op korte termijn. Alles bij elkaar is inbesteding een uitermate risicovol alternatief. Het is verstandiger om eventuele aanpassingen op het niveau van instrumenten te doen. Dat betekent dat precies gekeken moet worden waar de knelpunten in de contractering zitten en welke verbeteringen mogelijk zijn om positieve effecten te vergroten en negatieve effecten te beheersen en terug te dringen. In de voorgaande paragrafen zijn daarvoor aanknopingspunten geboden.

/ 5 Toegepast op beelden van Arnhem

In dit hoofdstuk leggen we de hiervoor beschreven theorie naast de Arnhemse praktijk. Dit doen we voor een belangrijk deel o.b.v. gesprekken die gevoerd zijn met betrokkenen van de gemeente, de regio en verschillende zorgaanbieders. Ook maken we waar nodig gebruik van (gemeentelijke of regionale) documentatie. Gelet op het aantal gesprekken is deze praktijktoets geen complete weergave van de status van het sociaal domein in de gemeente Arnhem, en de effecten van marktwerking daarop – hiervoor is de scope te beperkt. De focus ligt op de opvallende aspecten die tijdens de gesprekken naar voren zijn gekomen, die als basis dienen voor de in het volgende hoofdstuk gepresenteerde handvatten voor de gemeente in aankomende contracteringsronden. Daarbij kijken we eerst naar de in hoofdstuk 4 beschreven (potentiële) positieve effecten, daarna naar de negatieve effecten. Potentiële effecten waar geen duidelijke of verrassende signalen van naar voren zijn gekomen, worden niet nader besproken.

Hoewel er uiteraard verschillen zijn tussen de verschillende sectoren binnen het sociaal domein, ontstaat op basis van de gesprekken een beeld van een aantal effecten van marktwerking die grotendeels voor alle sectoren opgaan. Nadat we een algemene schets hebben gegeven van hoe het sociaal domein in Arnhem ervoor staat, beschrijven we in de daaropvolgende paragraaf deze effecten. Hierbij bouwen we voort op de in hoofdstuk 3 en 4 geïntroduceerde begrippen. Vervolgens benoemen we de karakteristieke effecten binnen Beschermd wonen, Jeugd en Wmo.

5.1 Weergave van het sociaal domein in Arnhem

De inkoop wordt op regionaal niveau georganiseerd. De regio hanteert een semi-open house systematiek waarbij aanbieders zich kunnen inschrijven wanneer de markt wordt ‘opengesteld’. De regio formuleert hierbij kwaliteits- en toelatingseisen.[10] De financiering is inspanningsgericht (PXQ); de gerealiseerde ‘productie’ staat dus centraal, en er kan niet worden geconcurreerd op prijs. De aangesloten gemeenten bepalen afzonderlijk welke van de toegelaten aanbieders daadwerkelijk worden ingeschakeld. Gemeenten kunnen gecontracteerde partijen die een jaar of langer geen zorg hebben geboden uitsluiten. Voor Verblijf Jeugd wordt als uitzondering gebruikgemaakt van een aanbestedingssystematiek.

In onderstaande tabel staan per zorgvorm de kosten van 2021 voor de gemeente Arnhem weergegeven, alsook het aantal gecontracteerde aanbieders. Een aanbieder kan bij meerdere zorgvormen gecontracteerd zijn – zo moet een aanbieder van Beschermd wonen bijvoorbeeld ook voor begeleiding zijn gecontracteerd, en moeten aanbieders van Verblijf ook ambulante behandeling aanbieden. Ook kunnen cliënten van meerdere zorgvormen tegelijk gebruikmaken. Aantallen kunnen dus niet bij elkaar worden opgeteld om het totale aantal te bepalen.

[10] Deze zijn o.a. vastgelegd in het Kwaliteitskader van de regio.

Zorgvorm	Kosten (€ mln)	Aantal aanbieders	Aantal cliënten[11]
Activerend werk (JW en WMO)	3,8	63	611
Begeleiding (JW en WMO)	26,9	187	3.266
Behandeling	21,4	137	2.113
Beschermd wonen	22,6	25	579
Groepsbegeleiding (JW en WMO)	2,5	43	381
Huishoudelijke ondersteuning	14,0	20	4.347
Jeugdbescherming en jeugdreclassering	3,6	4	362
Verblijf	14,8	36	365

Het aantal aanbieders in de gemeente Arnhem is relatief hoog, vooral bij Begeleiding. Daarbij moet vermeld worden dat de gemeente al langere tijd bezig is om het aantal aanbieders te verminderen, voornamelijk met het oog op de doelstelling om meer gebiedsgericht[12] te werken. Zo is bij Beschermd wonen inmiddels grofweg een derde van het aantal aanbieders van vier jaar geleden nog over. Met een kleiner aantal aanbieders kan een hechter netwerk in de verschillende wijken worden opgebouwd met een goede relatie met overige voorzieningen, zo is de gedachte. Ook draagt dit bij aan de beheersbaarheid vanuit de gemeente.

5.2 Effecten binnen het hele sociale domein

Realisatie van positieve effecten

Een aantal van de potentiële positieve effecten is gerealiseerd. Allereerst komt naar voren dat de open toetreding van aanbieders heeft bijgedragen aan innovatie binnen de zorg en **vernieuwing van het aanbod**. Zeker kort na de decentralisatie waren er veel mogelijkheden voor nieuwe ondernemers om de markt te betreden. Een deel daarvan deed dit met de intentie om nieuwe zorgvormen te bieden, om zo de kwaliteit van zorg te verbeteren. Deze veelal relatief kleine aanbieders hebben, zo is het beeld, een positieve bijdrage geleverd aan het sociaal domein in Arnhem. Hierbij geldt wel dat dit effect in de loop der tijd is verminderd door de strengere toelatingseisen die door de gemeente (en regio) zijn gesteld. Dit laatste hangt samen met de wens om het totale aantal aanbieders te verminderen. Niet alleen om goed overzicht te krijgen, maar ook om ‘zorgcowboys' te weren.

Een ander gerealiseerd effect is een **verlaging van de tarieven**; de gemeente heeft hierop strak kunnen sturen. Hoewel dit wenselijk is geweest vanuit het oogpunt van budgetbeheersing, zijn er vanuit aanbieders signalen dat de tarieven niet altijd toereikend zijn voor een goede kwaliteit zorg, met name binnen de Jeugdzorg. Ook zijn er zorgen over de relatief gebrekkige tariefdifferentiatie die momenteel wordt gehanteerd. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om het gebrek aan differentiatie tussen grote en kleine aanbieders – die wel sterk uiteenlopende overhead hebben – of signalen dat de verschillende producten niet voldoende differentiëren tussen meer en minder complexe doelgroepen. Dit kan bij complexe doelgroepen of grote aanbieders ten koste gaan van de kwaliteit van zorg, terwijl het doelmatigheidsmechanisme van prijsconcurrentie voor eenvoudige doelgroepen niet benut wordt. Ook hebben de tarieven (en beschikkingssystematiek) invloed op de ruimte die er is bij aanbieders voor preventie. Vroeg, stevig ingrijpen om erger te voorkomen is op het moment lastig; daarvoor zijn de tarieven – volgens de aanbieders – te krap.

[11] Gemiddeld aantal unieke personen per maand. Bron: Bestuursrapportage gemeente Arnhem april 2022.
[12] Voor de inkoopregio als geheel spreken we van gebiedsgericht werken. Voor de Gemeente Arnhem betekent dit in de praktijk: wijkgericht werken.

Naast deze gerealiseerde effecten is een aantal potentiële positieve effecten *niet* gerealiseerd. Het grote aantal aanbieders heeft bijvoorbeeld effect gehad op het de mate waarin binnen het sociaal domein wordt gewerkt met een **integrale aanpak**. Aanbieders zijn in grote lijnen 'bij hun eigen leest' gebleven; intensieve samenwerking wordt immers lastiger naarmate het aantal aanbieders toeneemt. Bovendien is het voor grote aanbieders aantrekkelijker om zelf een product te ontwikkelen dan om meer samen te werken. De gemeente heeft zoals gezegd inmiddels wel meer regie hierop genomen.

Hoewel het op basis van dit onderzoek lastig is vast te stellen in hoeverre er een positieve of negatieve ontwikkeling heeft plaatsgevonden op het gebied van **klantoriëntatie**, is wel naar voren gekomen dat eventuele positieve effecten zijn beperkt door het grote aantal aanbieders. Het grote aantal aanbieders is overigens mede het gevolg van de wens om de cliënten of hun 'zaakwaarnemers' veel keuzevrijheid te bieden. Dit maakt het voor doorverwijzers, vaak in de vorm van de wijkcoaches of huisartsen, namelijk lastig om te bepalen welke aanbieder het meest geschikt is. Als aanbieder loont het daarom niet altijd om je op het gebied van klantoriëntatie te onderscheiden. Vanuit aanbieders wordt soms ook getwijfeld of er voldoende specialistische kennis aanwezig is bij de wijkcoaches voor effectieve doorverwijzing, zeker gelet op het brede palet aan producten waarvoor wijkcoaches kunnen doorverwijzen.

Realisatie van negatieve effecten

Verschillende potentiële negatieve effecten hebben zich gemanifesteerd in het sociaal domein in Arnhem. Allereerst lijkt er bij sommige zorgaanbieders sprake te zijn van **cherrypicking** en **adverse selection**. Dit uit zich in het weren van relatief complexe cliënten, en het accepteren van relatief 'lichte' cliënten. Een risico hierbij is dat de cliënten met de meest complexe problematiek terecht kunnen komen bij relatief onervaren zorgaanbieders. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat het argument dat aanbieders hierbij soms aandragen, namelijk dat zij niet over de benodigde specialistische kennis beschikken voor de juiste zorg voor de cliënt in kwestie, niet geheel onrealistisch is.

De gemeente heeft eerder gepoogd cherrypicking aan te pakken door intramurale aanbieders niet langer in staat te stellen uitsluitregels te hanteren, maar dit heeft nog niet het gewenste effect gehad. Dit hangt samen met een beeld dat het relatief lastiger is om de juiste plekken te vinden voor personen met complexe problematiek t.o.v. lichte problematiek. Hoewel het te ver gaat om te spreken van een '**gat in het aanbod**', lijkt de focus van het aanbod hier niet op te liggen. Een duidelijke oorzaak ontbreekt; personele schaarste en voorkeur van het bestaande personeel zijn mogelijke verklaringen.

Er is soms sprake geweest van **fraude** waarbij de aangeboden zorg niet overeenkomt met de gedeclareerde zorg. Hoewel sprake kan zijn van bewuste fraude, is in de praktijk de scheidslijn tussen fraude en een gebrek aan professionaliteit soms lastig te bepalen. Wanneer bijvoorbeeld de begeleider in kwestie niet over de vereiste kwalificaties beschikt, kan dit het resultaat zijn van een bewuste keuze, maar ook van onkunde.

Vanzelfsprekend is de omvang van dit probleem lastig te bepalen. Wel is duidelijk dat de toegenomen inzet vanuit de gemeente en regio om fraude te bestrijden, o.a. in de vorm van kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoek[13], heeft geleid tot significante terugvorderingen.

Aanbieders merken op dat de lagere tarieven hier mogelijkerwijs een rol hebben gespeeld: deze trekken aanbieders aan die beweren voor deze bedragen de geëiste zorg te kunnen leveren, ondanks dat dit in de praktijk erg lastig is. Er wordt dan in feite ingeleverd op de kwaliteit (in sommige gevallen dus frauduleus) om voor de geboden tarieven te kunnen werken.

Er zijn incidenten geweest waarbij aanbieders **cliënten hebben geworven**. Hierbij ging het bijvoorbeeld om een aanbieder die niet langer gecontracteerd was, en via de doorverwijzingen van Gecertificeerde Instellingen (GI's) toch cliënten naar zich toe probeerde te trekken. Middels maatwerkovereenkomsten kon de desbetreffende aanbieder zo toch inkomsten genereren. Dit was dus geen gevolg van marktwerking, maar van de vereisten van de Jeugdwet. Recentelijk zijn er geen signalen geweest dat er cliënten worden geworven. Over ongewenst werven is tevens e.e.a. opgenomen in de inkoopvoorwaarden van de regio. Dit leidt tot een gesprek en een waarschuwingsbrief.

Tegelijkertijd zijn sommige negatieve effecten juist betrekkelijk afwezig. Van **upcoding** lijkt bijvoorbeeld beperkt sprake; daar zijn geen duidelijke signalen van naar voren gekomen. En hoewel de **administratieve lasten** zijn toegenomen voor aanbieders naarmate de eisen vanuit de gemeente en regio strenger zijn geworden, is er door aanbieders ook begrip geuit dat dit nodig is om de kwaliteit te borgen. Bovendien wordt vanuit de regio actief gekeken waar administratieve lastenmindering mogelijk is.

Tot slot is het relevant om iets te zeggen over de samenwerking tussen de gemeente en aanbieders. De gemeente heeft haar opdrachtgeversrol ingevuld door o.a. in te zetten op strakke tarieven, controle via wijkteams en onderzoek, en een relatief open markt met veel aanbieders. Dit heeft geleid tot een controlerende rolinvulling van de gemeente, en slechts beperkt tot een samenwerkende rol. De focus heeft gelegen op financiële sturing en de doel- en rechtmatigheid van het zorgbudget. Zoals eerder is aangegeven heeft dit de nodige voordelen gehad. Echter, zeker wanneer er nog geen relatie is opgebouwd tussen de gemeente en een aanbieder, kan de laatste hierdoor een gevoel krijgen gewantrouwd te worden. Het is bovendien lastig om als gemeente en aanbieders gezamenlijk op te trekken in het aanpakken van maatschappelijke opgaven; hierop is de relatie niet ingericht. Vanuit aanbieders bestaat dan ook de wens voor contracten voor een langere termijn, wat ruimte kan bieden voor het doen van investeringen – waaronder op gebieds- en wijkniveau.

Beschermd wonen

Beschermd wonen is momenteel onlosmakelijk verbonden met de problemen omtrent volkshuisvesting. Woningen zijn daardoor schaars en (dus) duur – ook voor aanbieders van Beschermd wonen. Dit heeft als gevolg dat het relatief lastig is voor aanbieders om af te schalen; de doorstroom is immers ernstig belemmerd. Ook komen aanbieders in de knel omdat de huurtarieven die door de gemeente worden gehanteerd inmiddels te laag zijn gelet op de huidige marktprijzen. Er zijn daarnaast situaties geweest waarbij cliënten probeerden een woning te krijgen via Beschermd wonen – zonder deze zorgvorm nodig te hebben. Tot slot heeft de woningschaarste ook gevolgen

[13] Dit gebeurt zowel pro-actief als signaalgestuurd.

voor de toegankelijkheid van de markt; het is als nieuwe aanbieder erg lastig om te beginnen met Beschermd wonen. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de **innovatie**.

GGZ-cliënten die blijvend toezicht of 24 uur per dag intensieve zorg nodig hebben, hebben vanaf 2021 toegang gekregen tot de Wet langdurige zorg (Wlz). Een grote groep mensen die eerst onder de Wmo (Beschermd wonen) viel is daardoor naar de Wlz doorgestroomd. Dit betekent dat aanbieders van Beschermd wonen zich nu ook kunnen richten op cliënten die nu onder de Wlz vallen. Omdat daar gemiddeld genomen hogere tarieven worden gehanteerd dan vanuit de gemeente, is er een financiële prikkel voor aanbieders om dit te doen. Hoewel nog onduidelijk is hoe groot dit effect is, kan deze openstelling van de Wlz – zeker in combinatie met lage tarieven – leiden tot een beperking van het aanbod binnen gemeentelijk Beschermd wonen. Ook in de forensische zorg speelt dit.

Jeugd

Binnen de Jeugdzorg zijn er lichte signalen dat er soms sprake is van **overbehandeling**. Het gaat dan om een complexe doelgroep die niet uitstroomt, waarbij de aanbieder aangeeft dat dit (nog) niet kan.[14] In hoeverre dit ook feitelijk het geval is, is natuurlijk lastig vast te stellen. Tegelijkertijd komt het wel overeen met het landelijke beeld dat trajecten steeds langer duren, zeker trajecten van kinderen uit gezinnen met lagere inkomens. Wel is er via de wijkteams een mechanisme ingericht dat deze effecten kan tegengaan, en zijn de signalen (ook in andere sectoren) van overbehandeling beperkt.

Binnen de Jeugdzorg is ook sprake van een vorm van **adverse selection** vanwege de verantwoordelijkheid die aanbieders dragen voor suïcides. Deze verantwoordelijkheid is een prikkel om de meest risicovolle personen niet in te nemen.

Het nog relatief grote aantal aanbieders heeft mogelijkerwijs bijgedragen aan een toename van de **wachtlijsten** binnen de Jeugd GGZ. Huisartsen hebben een beperkt overzicht en verwijzen door naar de grote en voor hen bekende aanbieders – daar waar de wachtlijsten (mede daardoor) het langst zijn. Vanuit de gemeente wordt onderzocht of deze doorverwijzing effectiever kan worden gemaakt door naar meer verschillende aanbieders te verwijzen. Hiervoor is een wachtlijstcoördinator aangesteld.

Wmo

De algemene beelden die eerder voor het sociaal domein zijn beschreven gelden vanzelfsprekend ook voor verschillende Wmo-producten. Denk daarbij aan het nog niet volwaardig van de grond komen van een **integrale aanpak** en het voorkomen van **cherrypicking**. Ook vormen van **adverse selection** komen voor, bijvoorbeeld eisen omtrent de bereidwilligheid van cliënten om zich in te zetten voor hun eigen herstel. Het gaat hierbij logischerwijs om effecten die samenhangen met hoge aantallen van aanbieders – in de Wmo is de daling van dit aantal nog niet zover als bijvoorbeeld het geval is voor Beschermd wonen.

Noemenswaardig is tevens dat er zorgen zijn geweest over **overbehandeling**, voornamelijk bij Begeleiding. Het gaat dan om situaties waarbij specialistische begeleiding wordt geboden waar basisbegeleiding al voldoende kan zijn. De gemeente heeft daarom een verplichting ingesteld dat aanbieders van specialistische begeleiding ook basisbegeleiding moeten aanbieden, zodat afschaling makkelijker mogelijk is. Er zijn ook situaties geweest waarbij sprake was van **fraude** – waarbij de gedeclareerde zorg niet overeenkwam met de geleverde zorg. Zoals eerder is aangegeven, is daarbij de scheidslijn tussen fraude en gebrekkige professionaliteit lastig te bepalen.

[14] Er zijn signalen dat dit effect door de coronacrisis is versterkt, i.v.m. een vergrote terughoudendheid bij aanbieders.

/ 6 Vooruitblik en aanbevelingen

Op basis van wat in de voorgaande hoofdstukken is gepresenteerd – zowel de theorie als het beeld van de praktijk in Arnhem – sluiten we dit rapport af met een vooruitblik en aanbevelingen aan de gemeente over hoe zij het beste kan omgaan met marktwerking in het sociaal domein. We presenteren hier geen uitgewerkt recept voor hoe de gemeente haar contractering moet aanpakken. Dat zou ook geen recht doen aan de complexiteit van het vraagstuk en de vele afwegingen die gemaakt kunnen worden om aan te sluiten bij de specifieke situatie in Arnhem. Wij hebben in het onderhavige onderzoek slechts een beperkte toets uitgevoerd naar de vraag welke effecten van marktwerking zichtbaar zijn in het Arnhemse domein. Het is uitdrukkelijk geen brede evaluatie van de contractering in deze regio. Op basis van onze kennis kunnen we wel enkele ingrediënten meegeven die van belang zijn bij nieuwe contractrondes. Dit doen we in de vorm van vier noodzakelijke stappen die van belang zijn om te volgen bij de keuze voor een vorm van contractering.

Stap 1: Wat is het belangrijkste doel?

Voordat keuzes worden gemaakt over de wijze van contractering en inrichting van (de markt binnen) het sociaal domein, moet duidelijk zijn welke doelen de gemeente met deze keuzes nastreeft. Maatschappelijke opgaven dienen altijd leidend te zijn bij het formuleren van beleid. In dit geval de invulling van de specifieke onderdelen van het sociaal domein. Het zijn de gekozen vertegenwoordigende organen die hierover richtinggevende inhoudelijke besluiten nemen. Op basis van die besluiten kunnen verdere keuzes over de wijze van uitvoering worden genomen.

Voorbeeld
Een inhoudelijke doelstelling kan zijn om erop te sturen dat in het sociaal domein integraal gewerkt wordt, met vooral ook een goede aansluiting op bestaande voorzieningen in een wijk of kern. Dat vraagt om meer gebiedsgericht werken. In de gevoerde gesprekken is dit verschillende keren genoemd. De gedachte is dat de verleende hulp en ondersteuning met goede aansluiting op wat er lokaal al aanwezig is effectiever en mogelijk ook doelmatiger wordt. Uiteraard verschilt het per zorgvorm of dit een wenselijk doel is. Voor ambulante Wmo-ondersteuning spelen gebiedsgerichte netwerken bijvoorbeeld een grotere rol dan bij beschermd wonen of andere specialistische zorgvormen. Sterker nog: voor beschermd wonen en jeugdzorg met verblijf is volledige gebiedsgerichte niet mogelijk. Hiervoor geldt (of gaat gelden) immers een woonplaatsbeginsel, waardoor een deel van de Arnhemse cliënten buiten de gemeente zorg krijgt, en andersom ook cliënten uit andere gemeenten (waar andere gemeenten ook voor betalen) in Arnhem zorg krijgt. Een deel van beschermd thuis kan mogelijk wel gebiedsgericht worden vormgegeven. Mogelijk worden voor verschillende segmenten dus verschillende keuzes gemaakt.

Stap 2: Wat betekent dat voor de hoofdkeuzes?

Als de maatschappelijke opgaven duidelijk zijn verwoord in richtinggevende besluiten, dient te worden gekeken *hoe* de doelen bereikt kunnen worden. De vraag is welke veranderingen nodig zijn en welke prikkels in de contracten kunnen werken om dit te bewerkstelligen. Daarbij gaat het onder

meer om keuzes in de grondslagen voor bekostiging, contractvormen en het gewenste type relatie met aanbieders. Dit zijn inrichtingskeuzes die grote invloed hebben op het functioneren van het betreffende domein.

Voorbeeld
Als we weer het voorbeeld nemen van meer gebiedsgericht werken, dan is het wenselijk dat aanbieders in de desbetreffende gebieden netwerken vormen samen met de daar al bestaande voorzieningen. De effectiviteit van een netwerk hangt samen met het aantal spelers (genoeg om dekkend te zijn, niet te veel om coördinatieproblemen te veroorzaken) én hun commitment aan gezamenlijke doelstellingen. De vraag is of alle aanbieders daar onderdeel van uit kunnen en willen maken. Dat hangt van veel aspecten af. Voor aanbieders met enkele cliënten verspreid over de stad is de investering in meerdere gebiedsgerichte netwerken wellicht te groot, terwijl een lokale kleine aanbieder hier juist sterk in kan zijn. Daarnaast moet specialistische zorg, veelal gerealiseerd door grotere aanbieders, geborgd zijn. In dit voorbeeld is het derhalve nuttig om onderscheid te maken tussen systeemaanbieders voor de stad, belangrijke lokale aanbieders en aanbieders die minder gecommitteerd zijn. De eerste twee groepen maken deel uit van het gebiedsgerichte netwerk, de laatste niet. De vraag is hoe dit verwerkt kan worden in de contractvorming. Dit kan door differentiatie in het contract aan te brengen, maar ook door dit in een aparte opdracht vast te leggen. In deze laatste variant kan de ene opdracht op basis van outputgerichte financiering plaats vinden en daarnaast een afzonderlijke opdracht zijn voor het tot stand brengen van een gebiedsgericht netwerk op basis van taakgerichte financiering. Het uitwerken van mogelijke opties voor contractering vraagt om een onbevooroordeeld en zorgvuldig proces.

Stap 3: Zoek balans in het stelsel

Bij de uiteindelijke weging van de opties voor contractering is het belangrijk om een goede balans na te streven. Dit onderzoek laat zien dat positieve gewenste effecten van marktwerking, of breder geformuleerd contractvorming, onvermijdelijk gepaard gaan met negatieve ongewenste effecten. Het is zaak om die in het keuzeproces onder ogen te zien en te wegen. Soms moeten ongewenste effecten op de koop toe worden genomen, waar mogelijk worden echter maatregelen gezocht die de negatieve effecten kunnen wegnemen of verzachten. Dat is het zoeken van de goede balans. Een roze bril opzetten en ervan uitgaan dat er geen risico's zijn op negatieve effecten is het inbouwen van toekomstige teleurstellingen.

Voorbeeld
Om het concreet te maken, nemen we de gebiedsgerichte aanpak weer bij de hand. De keuze om te gaan werken met systeemaanbieders, brengt ook risico's met zich mee. De verwachting is dat systeemaanbieders grotere en al langer bestaande aanbieders zijn. Het risico is dat daarmee innovatieve nieuwe aanbieders weinig kans maken en de facto zelfs worden uitgesloten. Daarmee wordt vernieuwing van het aanbod gesmoord. Dit is niet alleen maar theorie; de gevoerde gesprekken in Arnhem bevestigen dat in de afgelopen jaren de nodige vernieuwing vanuit nieuwe aanbieders is gekomen. Voor sommige zorgvormen kan lokaal nieuw aanbod ontstaan en zich door deelname aan een enkel gebiedsgericht netwerk ontwikkelen, maar dit zal niet voor alle zorgvormen mogelijk zijn. Met name specialistische zorgvormen hebben vaak een grotere schaal nodig. Het is daarom de moeite waard om te onderzoeken of er aanvullende prikkels in de contractvorming mogelijk zijn om innovatie te stimuleren. Dit kan met innovatie-

afspraken in de contracten voor levering van diensten, maar ook in een aparte financiering van vernieuwing.

Een specifiek aandachtspunt in het vinden van een goede balans is de verhouding tussen de contractering op regionaal niveau en de benutting op lokaal niveau. Er kan een spanning zitten tussen het benutten van schaalvoordelen op regionaal niveau en de wens tot maatwerk op lokaal of wijkniveau. Ook hiervoor zijn verschillende mogelijkheden, waaronder differentiatie tussen segmenten. Dit gesprek moet echter niet alleen in de gemeente gevoerd worden, maar ook regionaal. Verschillende gemeenten zullen hier verschillende afwegingen in maken, en dat vraagt soms een compromis. Voor een compleet en gebalanceerd zorglandschap moet echter wel op regionaal niveau samengewerkt worden en hebben gemeenten elkaar dus nodig.

Stap 4: Borg dit in de uitvoering

Hoewel het helder kiezen *wat* je wilt bereiken en *hoe* je dit vorm gaat geven een belangrijke stap is, komt daar zonder een gedegen uitvoering weinig van terecht. Dit betreft het zorgvuldig inrichten van het proces van contractering en vervolgens het naleven van de contracten en ook buiten de juridische contractvoorwaarden sturen op de gewenste uitkomsten.

Bij de naleving van contracten kan er spanning opreden tussen de opdrachtgeversrol en de toezichtfunctie. Bij de Wmo zijn, in tegenstelling tot de jeugdzorg, de opdrachtgeversrol en het inhoudelijke toezicht op kwaliteit van zorg de verantwoordelijkheid van gemeenten. Dit kan spanningen opleveren. In de regio, waar Arnhem onderdeel van uitmaakt, is dit opgelost door het toezicht van kwaliteit te beleggen bij de GGD. De afstemming van verantwoordelijkheden blijft daarbij een punt van aandacht.

Ook de consequenties van specifieke beleidskeuzes vragen zorgvuldigheid in de uitvoering. Een abstracte beleidskeuze is niet zomaar in de praktijk gebracht, en vraagt over het algemeen tijd om doorleefd te worden en te implementeren. Als daarbij gekozen wordt voor een andere bekostigingssystematiek vraagt dit de nodige voorbereidingstijd. Alle betrokken partijen moeten zich daar immers op instellen, zowel in termen van de bedrijfsvoering als de wijze waarop de onderlinge relaties worden vormgegeven.

Voorbeeld
Opnieuw het gebiedsgerichte werken als voorbeeld. Het tot stand brengen van gebiedsgerichte netwerken in de gemeente Arnhem kan niet top-down gebeuren. Kennis en commitment van de belangrijkste spelers in de uitvoering is onmisbaar. Dit vraagt naast de reguliere marktconsultaties om een dialoog met betrokkenen. De uitkomsten van de dialoog moeten uiteraard hun beslag krijgen in zakelijke contractuele afspraken, maar de invulling daarvan moet wel recht doen aan de wijze waarop de dialoog is gevoerd. Dit vraagt om een zekere mate van vertrouwen, waarin ruimte is voor geven en nemen.

/ Bijlage: Gesprekspartners

Naam	Functie	Organisatie
Arjan van Peer	Bestuursadviseur Doelgroepenvervoer en Begeleiding	Gemeente Arnhem
Arjan Verstegen	Business Controller	Gemeente Arnhem
Barbara Willaert	Bestuursadviseur Beschermd Wonen	Gemeente Arnhem
Ellen Krabbenborg	Programmamanager Sociaal Domein	Gemeente Arnhem
Gerard Fidder	Strategisch Bestuursadviseur	Gemeente Arnhem
Ien Kiggen	Senior Bestuursadviseur Jeugdhulp	Gemeente Arnhem
Marjolein Foppen	Senior Bestuursadviseur Sociaal Domein	Gemeente Arnhem
Robert Fennema	Regiomanager	Leger des Heils
Janny Kuijpers	Manager Inkoop Sociaal Domein	MGR Centraal Gelderland
David Rinsampessy	Directeur	Next Arnhem
Jip Wassink	Directeur	Next Arnhem
Hillegonde van den Berg	Voorzitter RvB	RIBW
Mark Baets	Regiomanager	RIBW
Michiel van de Kerkhof	Eigenaar	Santhof Coaching
Han van Burken	Teamleider	Sociale Wijkteams Arnhem

IMPROVEN
connected performance

Andersson Elffers Felix

Marktwerking beschermd wonen Arnhem

Eindrapportage

29-9-2022

Afbeelding: Pixabay

Aanleiding, vraagstelling en onderzoeksaanpak

Begin dit jaar heeft AEF in opdracht van de gemeente Arnhem een onderzoek uitgevoerd naar marktwerking in het sociaal domein in Arnhem. Een onderdeel van dat onderzoek was een beknopte praktijktoets waarbij middels een aantal interviews werd getoetst welke van de marktdynamieken zichtbaar zijn in het sociaal domein in Arnhem.

Op alle gebieden binnen het sociaal domein vindt doorontwikkeling en transformatie plaats. Het huidige systeem biedt de mogelijkheid om gedurende de looptijd van de contracten (tot juli 2024) kleine wijzigingen door te voeren. Grotere wijzigingen vragen om een nieuwe inkoopronde. De gemeente Arnhem heeft aan AEF en Improven gevraagd om een vervolgonderzoek uit te voeren naar mogelijkheden om de marktwerking bij beschermd wonen positief te beïnvloeden.

De **vraagstelling** van dit vervolgonderzoek is dan ook als volgt:

Hoe kan de gemeente Arnhem in het huidige inkoopmodel voor beschermd wonen beter gebruik maken van positieve marktprikkels en hoe kunnen ongewenste effecten gemitigeerd worden?

Voor dit onderzoek hebben we gesproken met verschillende partijen en documenten bestudeerd.

Interviews met relevante partijen
We hebben gesprekken gevoerd met de volgende partijen:

- beleidsmedewerkers van de gemeente Arnhem en regiogemeente
- medewerkers van de regionale inkoop en contractbeheer (MGR Centraal Gelderland)
- toegangsmedewerkers van de gemeente Arnhem
- grote aanbieder
- kleine aanbieder

Data- en documentenanalyse
Naast het voeren van gesprekken hebben we relevante regionale documenten geraadpleegd, waaronder:

- inkoopdocumenten: algemene en specifieke voorwaarden en productbeschrijvingen
- kadernota
- afsprakenkader kwaliteit toezicht en handhaving

Leeswijzer

Context

Dit rapport begint met een schets van de context: de transformatie waar beschermd wonen voor staat; de verschillende effecten van marktwerking; de mogelijke bekostigings- en inkoopmodellen en de manier waarop het systeem voor beschermd wonen in Arnhem is ingericht.

Positieve effecten van marktwerking

We gaan voor de belangrijkste positieve effecten van marktwerking in op hoe het effect werkt, of en hoe het bij beschermd wonen in Arnhem en de regio Centraal Gelderland plaatsvindt, en hoe de gemeente het effect kan bevorderen.

Negatieve effecten van marktwerking

We gaan voor de belangrijkste negatieve effecten van marktwerking in op hoe het effect werkt, of en hoe het bij beschermd wonen in Arnhem en de regio Centraal Gelderland plaatsvindt, en hoe de gemeente het effect kan tegenwerken.

Conclusie en advies

We sluiten het rapport af met onze conclusies en adviezen. Hier gaan we dieper in op de voor- en nadelen van verschillende inkoopmodellen.

Context

IMPROVEN connected performance
/Andersson Elffers Felix

Beschermd wonen staat voor een grote transformatie

Psychisch kwetsbare mensen moeten "zo thuis mogelijk" worden geholpen
Momenteel is een beweging gaande rondom beschermd wonen: van beschermd wonen naar beschermd thuis. Dit is een gevolg van de breed omarmde visie dat cliënten die beschermd wonen nodig hebben, zoveel als mogelijk in hun eigen wijk of buurt geholpen zouden moeten worden.* Hierdoor kunnen zij zoveel mogelijk blijven deelnemen aan de maatschappij, wat hun herstel bevordert.

Dit vraagt om een transformatie van het zorglandschap
Van oudsher bestaat beschermd wonen uit intramurale voorzieningen die niet evenredig over het land zijn verdeeld. Om inwoners zo thuis mogelijk van hulp te voorzien, moet er een transformatie plaatsvinden van dit zorglandschap naar meer extramuraal aanbod dat aansluit bij de zorgvraag van de eigen inwoners. Gemeenten zijn hier volop mee bezig en hebben al allerlei tussenvormen van beschermd wonen ontwikkeld.

Daarom wordt beschermd wonen doorgedecentraliseerd
Alle gemeenten moeten ook financieel in staat worden gesteld om aanbod te verzorgen voor hun inwoners met een behoefte aan beschermd wonen. Op dit moment ontvangen de centrumgemeenten nog de rijksmiddelen voor de bekostiging van beschermd wonen, en mandateren de regiogemeenten hun centrumgemeente voor de uitvoering van beschermd wonen.

Vanaf 1 januari 2024 worden de middelen stapsgewijs doorgedecentraliseerd naar alle gemeenten, via een objectieve verdeelsleutel. Vanaf deze datum worden alle gemeenten verantwoordelijk voor nieuwe cliënten.

Ook wordt er een woonplaatsbeginsel ingevoerd
In de eerste jaren zullen nog niet alle gemeenten passend aanbod hebben voor alle nieuwe cliënten beschermd wonen. Daarnaast is het voor een cliënt soms beter om in een andere gemeente beschermd te gaan wonen, bijvoorbeeld vanwege een sociaal netwerk. Verhuizingen voor beschermd wonen zullen dus blijven voorkomen. Daarom komt er een woonplaatsbeginsel. Gemeenten worden verantwoordelijk voor hun inwoners, ook als die naar een andere gemeente verhuizen om daar beschermd te wonen. Gemeenten ontvangen immers de middelen om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te verzorgen. Het woonplaatsbeginsel geldt voor nieuwe cliënten, alleen voor intramuraal beschermd wonen, en gaat in per 1 januari 2024.

Gemeenten blijven op regionaal niveau met elkaar samenwerken
Gemeenten hebben zich gecommitteerd aan de Norm voor Opdrachtgeverschap.** Hierin staat op welke thema's gemeenten op regionaal niveau afspraken moeten maken over beschermd wonen, zoals de organisatie van de toegang, de inkoop en administratieve voorwaarden. Een van de afspraken is dat alle gemeenten binnen een regio dezelfde inkoopvoorwaarden moeten hanteren. Dit betekent dat de gemeenten binnen een regio gezamenlijk moeten beslissen over (onder andere) een inkoopmodel.

*_Van beschermd wonen naar een beschermd thuis_, Commissie Toekomst Beschermd Wonen (Dannenberg), 2015
** Waar staat de NVO voor? | VNG

Marktwerking in de zorg kan zowel positieve als negatieve effecten hebben

In het vorige onderzoek naar marktwerking in het sociaal in Arnhem hebben we de positieve en negatieve effecten van marktwerking in de zorg in kaart gebracht. In potentie spelen deze ook bij Beschermd wonen. Hieronder staan deze potentiële effecten samengevat. Een uitgebreidere beschrijving van deze effecten is te vinden in het oorspronkelijke rapport.*

In dit rapport kijken we specifiek naar beschermd wonen in Arnhem en regio Centraal Gelderland. We gaan voor de belangrijkste marktprikkels in op hoe het werkt, of en hoe het bij beschermd wonen in Arnhem en de regio Centraal Gelderland plaatsvindt, en hoe de gemeente het effect kan bevorderen (bij positieve effecten) of tegenwerken (bij negatieve effecten).

	Gewenst-bedoeld (=beleidsdoelen)	**Ongewenst-bedoeld (=strategisch gedrag)**	**Ongewenst-onbedoeld (=perverse prikkels)**
Doelmatigheid	Lagere tarieven Kostenreductie Budgetbeheersing	Fraude Upcoding Marktmacht Werven cliënten	Overbehandeling Moral hazard
Kwaliteit	Vernieuwing aanbod Maatwerk Integrale aanpak Klantoriëntatie	Verlagen normen Cherry picking Adverse selection	Risicomijdend gedrag Systemen als black box Gaten in aanbod Versnipperd aanbod Knellende systeemgrenzen

Bron: Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem, AEF, 2022

Er zijn verschillende bekostigings- en uitbestedingsvormen mogelijk binnen het sociaal domein

Er zijn drie mogelijke *bekostigingsvormen* binnen het sociaal domein:

- **Inspanningsgericht** (PxQ): aanbieders worden betaald per bestede tijdseenheid (uren of minuten), volgens een afgesproken tarief.
- **Resultaatgericht** (outputgericht): aanbieders worden betaald per arrangement per cliënt. Er wordt een concreet eindresultaat per cliënt gedefinieerd.
- **Taakgericht** (lumpsum): aanbieders krijgen een vast budget om een specifieke doelgroep (vaak in een specifiek gebied) van zorg te voorzien.

De toegang bepaalt welke zorg ingezet wordt. Bij lumpsumbekostiging ligt het voor de hand om de toegang onderdeel te maken van de opdracht: de gecontracteerde aanbieders beslissen zelf wie welke zorg krijgt (volgens de contractafspraken). Bij inspannings- en resultaatgerichte bekostiging is de toegang bij de gemeente belegd, zodat deze grip heeft op de hoeveelheid zorg die geleverd wordt.

Er zijn ook drie uitbestedingsvormen mogelijk binnen het sociaal domein:

- **Open house****: De gemeente stelt kwaliteits- en prijseisen op. Alle aanbieders die zich inschrijven en aan de eisen voldoen, krijgen een contract aangeboden. Bij een open house kunnen aanbieders zich voortdurend inschrijven; bij een **semi-open house** wordt de inschrijving beperkt opengesteld. De financiering kan inspanningsgericht of resultaatgericht zijn.
- **Aanbesteding.** De gemeente schrijft een aanbestedingsprocedure uit en kan een zelfgekozen aantal aanbieders selecteren op basis van een vooraf opgestelde beoordelingsprocedure. In de nabije toekomst wordt een vereenvoudigde aanbesteding (**SAS zonder EMVI**) mogelijk; zie volgende pagina. De financiering kan inspanningsgericht, resultaatgericht of taakgericht zijn.
- **Subsidie**. De gemeente zegt aan een of meerdere aanbieders toe subsidie te verstrekken onder bepaalde voorwaarden, maar deze zijn niet juridisch afdwingbaar. Deze uitbestedingsvorm is daarom niet mogelijk bij beschermd wonen, omdat de gemeente wettelijk verplicht is om te garanderen dat beschermd wonen geleverd wordt.

*Zie ook het rapport *Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem*, AEF, 2022
**Open house is geen juridisch construct; het is technisch gezien de uitbestedingsvorm bij afwezigheid van een aanbesteding.

SAS* zonder EMVI is een nieuwe mogelijke aanbestedingsvorm voor het sociaal domein

De Jeugdwet en de Wmo worden gewijzigd
Volgens de huidige Jeugdwet en Wmo moeten gemeenten in een aanbestedingsprocedure kiezen voor de aanbieder met de economisch meest voordelige inschrijving (het EMVI-criterium). Hiervoor moeten gemeenten offertes van aanbieders opvragen en beoordelen.
In april is de wetswijziging *Wet maatschappelijk verantwoord inkopen Jeugdwet en Wmo 2015* aangenomen door de Tweede Kamer. Hiermee wordt het EMVI-criterium voor de Jeugdwet en de Wmo geschrapt.

Hiermee wordt een vereenvoudigde aanbesteding mogelijk binnen het sociaal domein
Zonder EMVI-criterium wordt het mogelijk om aan te besteden zonder offertefase, wat de aanbesteding versimpelt. In de wetswijziging staat dat in de aanbestedingsprocedure rekening moet worden gehouden met de te leveren kwaliteit van de werkzaamheden, en niet louter op de laagste prijs wordt gegund. De focus kan hierdoor meer komen te liggen op de inhoud dan op de procedure. Het Ketenbureau i-sociaal domein werkt aan een handreiking waarin vier mogelijke procedures voor SAS zonder EMVI worden beschreven. Deze handreiking komt binnenkort beschikbaar.**
Het wordt met deze nieuwe aanbestedingsvorm overigens niet mogelijk om tussentijds nieuwe aanbieders toe te laten of voorwaarden te wijzigen, zoals bij een (semi)-open house inkoopmodel wel kan.

*Sociale en Andere Specifieke diensten
** Handreiking SAS zonder Emvi · Producten · Ketenbureau i-Sociaal Domein

Beschermd wonen in Arnhem wordt inspanningsgericht bekostigd en semi-open house gecontracteerd

Arnhem is onderdeel van de regionale samenwerking Centraal Gelderland
De gemeente Arnhem werkt voor het sociaal domein samen met de andere gemeenten in regio Centraal Gelderland in een gemeenschappelijke regeling. De regionale uitvoering van het sociaal domein omvat de inkoop, contract-beheer en relatiemanagement. De regio Centraal Gelderland bestaat uit de gemeenten Arnhem, Overbetuwe, Westervoort, Duiven, Zevenaar, Renkum, Rheden, Doesburg, Rozendaal, Wageningen en Lingewaard.

De regio Centraal Gelderland werkt samen om zorg en ondersteuning te realiseren voor inwoners in de deelnemende gemeenten. De regionale uitvoering van de inkoop (Wmo ondersteuning en Jeugdhulp), contract-/ relatiemanagement en contractbeheer is onder gebracht bij Inkoop sociaal domein Centraal Gelderland (Inkoop SDCG). Inkoop SDCG is onderdeel van de Modulair Gemeenschappelijke Regeling (MGR) sociaal domein Centraal Gelderland.

De regio Centraal Gelderland hanteert verschillende zorgvormen, te weten: Huishoudelijke ondersteuning, Beschermd Wonen, Begeleiding, Groepsbegeleiding, Activerend Werk, Behandeling, Verblijf Jeugd en Jeugdbescherming. Per 1 juli 2020 zijn de aanbieders binnen alle zorgvormen, behalve Verblijf Jeugd, gecontracteerd binnen een Toelatingsprocedure (de semi open house procedure). Voor Beschermd Wonen zijn er momenteel 25 aanbieders gecontracteerd. Er is gekozen voor een inspanningsgerichte bekostiging (PxQ).

In dit onderzoek kijken we primair naar het huidige systeem
De verschillende financierings- en inkoopvormen hebben allemaal hun eigen uitwerking op marktwerking*. Dit onderzoek gaat in eerste instantie over de mogelijkheden die de gemeente heeft om de marktwerking bij beschermd wonen ten positieve te beïnvloeden *binnen het huidige systeem*, oftewel, binnen de PxQ financiering en het semi-open house inkoopmodel.

Hierbij kijken we zowel naar aanpassingen die aan het huidige systeem gedaan kunnen worden (zoals het aanpassen van tarieven of producten) als naar manieren waarop het huidige systeem procesmatig beter uitgevoerd kan worden (zoals het verbeteren van gegevensuitwisseling binnen de gemeente).

Daarnaast beschrijven we mogelijkheden buiten het huidige systeem
Waar relevant beschrijven we bij marktprikkels op welke manier er verdergaande maatregelen getroffen kunnen worden om de prikkel te versterken of tegen te gaan, buiten het huidige systeem. Oftewel, wat zou de uitwerking zijn van een ander financierings- of inkoopmodel op de betreffende marktprikkel?

Een belangrijke notie is wel dat andere financierings- of inkoopmodellen naast mogelijke voordelen, ook altijd weer nadelen met zich meebrengen. In de conclusie en adviezen geven we hier onze reflectie op.

*Zie ook het rapport *Marktwerking in het sociaal domein van Arnhem*, AEF, 2022

Positieve effecten van marktwerking

IMPROVEN connected performance

/Andersson Elffers Felix

Lagere tarieven, kostenreductie en budgetbeheersing (1/2)

Een gewenst effect van marktwerking is dat aanbieders elkaar gaan beconcurreren op prijzen door hun doelmatigheid te vergroten, wat tot **lagere tarieven** en daardoor **kostenbesparing** kan leiden. Een kanttekening hierbij is wel dat een hogere doelmatigheid niet altijd gepaard gaat met lagere kosten, en dat een kostenbesparing niet altijd het gevolg is van doelmatigheidswinst.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect te bevorderen?
Arnhem werkt met een semi-open house systematiek, wat betekent dat aanbieders zich kunnen inschrijven wanneer de markt wordt opengesteld. Hierbij worden kwaliteits- en toelatingseisen gehanteerd. De financiering is inspanningsgericht (PxQ), wat betekent dat er met vaste tarieven wordt gewerkt. Er kan dus niet worden geconcurreerd op prijzen. Vanuit hoe het systeem in Arnhem is ingeregeld, treedt dit effect dus hooguit indirect op (als prijzen in een nieuwe aanbesteding verlaagd kunnen worden).

Wat hebben we geobserveerd?
Een grote aanbieder geeft aan dat de tarieven in de Wmo aan de lage kant zijn. Vanuit andere kaders, zoals de Wlz, krijgen zij hogere vergoedingen. Ook zijn hun administratieve lasten voor de Wmo hoger dan voor de Wlz. Kleine aanbieders lijken makkelijker uit te kunnen met de tarieven, al geven zij aan dat de vergoeding per woning (de maximale huurprijs die zij kunnen vragen) tekortschiet en een probleem vormt.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect te bevorderen?
Op dit moment kunnen aanbieders al een lager tarief dan het vaste maximumtarief aanbieden (bijv. 95% of 90% hiervan), maar in het semi-open house systeem kunnen aanbieders hier niet op worden geselecteerd, en kan geen rangschikking van aanbieders worden gemaakt. Wat wel gedaan kan worden om grip te krijgen op de tarieven is om gezamenlijk met aanbieders in detail te kijken naar de tariefopbouw (zoals overheadpercentage). Om aanbieders onderling te kunnen vergelijken is het wel noodzakelijk om de zorgproducten zo concreet mogelijk te omschrijven. Met betrekking tot bereikbaarheid en beschikbaarheid zijn de eisen duidelijk, maar de invulling van contactmomenten is minder concreet.

Om de kosten van aanbieders te beheersen zou verder de eis dat aanbieders geen eigen woningen mogen verhuren voor extramuraal beschermd wonen, losgelaten kunnen worden. Hierdoor krijgen aanbieders meer mogelijkheden om woningen te realiseren die zij tegen een voor hen haalbare prijs kunnen verhuren. Ook kan de maximale huurprijs van 300 euro die een aanbieder aan een extramurale cliënt kan vragen voor een onzelfstandige woning geschrapt worden, en kan het standaard puntentellingsysteem voor kamerverhuur* worden gebruikt. Beide maatregelen vereisen wel dat er goed toezicht wordt gehouden op de huurprijzen die aanbieders vragen aan cliënten.

*Woningwaarderingsstelsel (huurwoningen.nl)

Lagere tarieven, kostenreductie en budgetbeheersing (2/2)

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder te bevorderen?
Bij een aanbesteding is het wel mogelijk om aanbieders op tarieven te selecteren, een rangschikking te hanteren en de toegang in staat te stellen om cliënten bij voorkeur bij een aanbieder met een relatief laag tarief te plaatsen (bij een SAS zonder EMVI wordt er niet op prijs geselecteerd). De informatie over tarieven moet dan wel landen bij de toegang, zodat zij een afweging kan maken op basis van de beste combinatie van prijs/kwaliteit. Het is belangrijk om hier zeer transparant over te zijn in de aanbesteding.

Een aanbesteding hoeft qua aantal aanbieders niet te verschillen van een semi-open house, want ook in een aanbesteding kan een groot aantal aanbieders worden gecontracteerd. Gezien de grote transformatieopgave waar beschermd wonen voor staat, ligt het wel voor de hand om de kwaliteit duidelijk zwaarder mee te laten wegen dan de prijs in een dergelijk proces.

Een vergaande maatregel is om in plaats van een semi-open house, een lumpsumfinanciering te hanteren voor een beperkt aantal aanbieders. Op die manier worden de gecontracteerde aanbieders medeverantwoordelijk voor de budgetten en krijgen aanbieders dus de prikkel om zorgvuldig met het beschikbare budget om te gaan. Lumpsumfinanciering kent echter ook grote nadelen, waar we in de reflectie dieper op in gaan.

Vernieuwing aanbod (1/2)

Een gewenst effect van marktwerking is dat er **vernieuwing** ontstaat in het **aanbod**.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect te bevorderen?
De regio heeft een kadernota opgesteld waarin de doelen voor de transformatie van beschermd wonen staan beschreven:

- *Mensen hebben een stabiele woonplek nodig in de wijk. Een stabiele woonsituatie vraagt om een snelle flexibele op- en afschaling van ondersteuning, niet om verplaatsing van mensen.*
- *De ondersteuning moet vraaggericht zijn, integraal en op maat vormgegeven.*
- *Lokaal wat kan en regionaal wat moet of meerwaarde heeft. Op lokaal niveau is van belang dat maximaal wordt ingezet op vroegsignalering en preventie. Regionaal blijft een vangnet aan specialistische voorzieningen en acute vormen van verblijf (inclusief respijtzorg).*

Bij de contractering van aanbieders wordt gevraagd om een plan van aanpak waarin de aanbieder ingaat op deze transformatiedoelen. Deze eisen zijn de afgelopen jaren verstevigd, waardoor het aantal gecontracteerde aanbieders is afgenomen.

Wat hebben we geobserveerd?
De doelen van de regio wat betreft het vernieuwen van het beschermd wonen aanbod zoals die in de kadernota staan zijn nog weinig concreet. Daarmee is het ook lastig om hierop te sturen. Daarnaast is het woningtekort een grote belemmerende (externe) factor. Er wordt wel overleg gehouden tussen aanbieders en de gemeente over vernieuwing van aanbod, maar hieruit volgen geen concrete pilots of initiatieven vanuit de gemeente.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect te bevorderen?
Vanuit de gemeenten moet worden ingezet op het realiseren van voldoende passende woningen voor beschermd thuis om de transformatie te stimuleren. Daarnaast zouden er pilots gestart kunnen worden om te verkennen in hoeverre kleine, extramurale aanbieders hun werk kunnen uitbouwen. Ook zou de eis dat aanbieders geen eigen woningen mogen verhuren voor extramuraal beschermd wonen, losgelaten kunnen worden, en/of de kamerverhuurgrens van 300 euro in te wisselen voor het kamerpuntensysteem (zie ook de vorige marktprikkel *Lagere tarieven, kostenreductie en budgetbeheersing*). Op die manier is het mogelijk makkelijker voor aanbieders om zelf passende woningen te realiseren. Dit vereist wel dat er goed toezicht wordt gehouden op de gehanteerde huurprijzen door aanbieders.
Tot slot kan de markt opengezet worden om nieuwe aanbieders te contracteren.

Vernieuwing aanbod (2/2)

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder te bevorderen?
Doelstellingen van de gemeente wat betreft de transformatie naar beschermd thuis kunnen concreter gemaakt worden. Dan kunnen aanbieders die toewerken naar deze doelstellingen, beloond worden – bijvoorbeeld door het bij voorkeur toeleiden van cliënten naar deze aanbieders. Dat vraagt wel om een aanbesteding in plaats van een semi-open house procedure, waarin aangegeven kan worden dat de regio hier ook concrete consequenties aan verbindt.
Echter, een groot voordeel van de semi-open house procedure ten opzichte van een aanbesteding is de flexibiliteit wat betreft het contracteren van nieuwe aanbieders: gedurende de looptijd van de contractering kan de markt opengezet worden wanneer er nieuwe, vernieuwende aanbieders komen die de gemeenten graag willen contracteren. Met een aanbesteding is het niet mogelijk om tussentijds nieuwe aanbieders toe te laten.
Een vergaande maatregel is om in plaats van een semi-open house, een *lumpsumfinanciering* te hanteren voor een beperkt aantal aanbieders. Op die manier ontstaan er meer mogelijkheden om in partnerschap met aanbieders het budget voor beschermd wonen in te zetten voor vernieuwende zorgvormen die nog niet voorzien waren tijdens de inkoopfase.
Lumpsumfinanciering kent echter ook grote nadelen. In de reflectie gaan we hier dieper op in.

Maatwerk (1/2)

Een gewenst effect van marktwerking is dat aanbieders **maatwerk** gaan leveren. Oftewel, dat per cliënt wordt gekeken hoe deze het beste kan worden geholpen.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect te bevorderen?
Maatwerk is opgenomen als een van de beleidsdoelen in de kadernota. De aanbieders beschermd wonen zijn gecontracteerd voor een beperkt aantal producten, waarin niet volledig is dichtgetimmerd hoe de zorg per product eruit moet zien. Dit geeft op papier ruimte voor maatwerk door aanbieders.

Wat hebben we geobserveerd?
Het is soms lastig om een plek te vinden voor complexe cliënten met multiproblematiek. Hierover worden casusoverleggen gevoerd waar de gemeente en intramurale organisaties aan tafel zitten. De toegang geeft aan dat er in die overleggen goed wordt meegedacht door de aanbieders, maar dat er vaak niet tot een concrete oplossing wordt gekomen. Juist extramurale organisaties, die niet voor het product Intramuraal Intensief gecontracteerd zijn, weten deze situaties vaak op te lossen door maatwerk te leveren, al dan niet in samenwerking met ketenpartners. Als dergelijke extramurale aanbieders zulke ingewikkelde cliënten kunnen plaatsen, zouden zij wellicht ook voor 'eenvoudigere' intramurale cliënten een passende oplossing kunnen vinden. Mogelijk hebben extramurale aanbieders dus meer potentie. Een aanbieder geeft aan dat er vanuit de toegang goed wordt meegedacht over maatwerktrajecten.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect te bevorderen?
Een maatregel om de positieve marktprikkel tot maatwerk en de beweging richting extramuraal te versterken is om extramurale aanbieders die intensieve zorg leveren en cliënten kunnen plaatsen die ook in ‘intramuraal intensief’ zouden kunnen worden geschaald, meer te waarderen. Zo kan het tarief voor extramurale, intensieve zorg verhoogd worden. Een hoger volume voor extramurale aanbieders die intensieve zorg kunnen leveren kan worden gerealiseerd door complexe cliënten minder vaak in intramuraal intensief in te laten stromen, en vaker in extramurale zorg met intensieve begeleiding. Ook is het nuttig om gezamenlijk met de extramurale aanbieders die in de praktijk complexe cliënten extramuraal succesvol weten te begeleiden, in gesprek te gaan over mogelijkheden om dit uit te bouwen.

Maatwerk (2/2)

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder te bevorderen?
Als met een aanbesteding in plaats van een semi-open house systeem wordt gewerkt, kan de regio aanbieders selecteren en rangschikken op basis van criteria (om te komen tot de beste combinatie prijs/kwaliteit). Deze criteria moeten wel in de aanbestedingsprocedure zijn vastgelegd. Het sturen op aanbieders die goede resultaten behalen wat betreft maatwerk is echter ook mogelijk in de huidige semi-open house constructie: het staat de gemeenten vrij om op basis van objectieve criteria in kaart te brengen hoe aanbieders scoren, en dit transparant te maken naar cliënten zodat zij dit kunnen laten meewegen in hun keuze voor een aanbieder.
Daarnaast heeft een aanbesteding niet de flexibiliteit die een semi-open house heeft. Met het semi-open house model is het mogelijk om gedurende de looptijd van het contract de markt open te stellen om nieuwe aanbieders toe te laten, bij een aanbesteding kan dat niet. In de reflectie gaan we dieper in op de voor- en nadelen van de verschillende inkoopsystemen.

Integrale aanpak (1/2)

Een gewenst effect van marktwerking is dat er een **integrale aanpak** ontstaat, waarbij aanbieders een integraal aanbod realiseren om de cliënt de volledige benodigde ondersteuning te kunnen bieden.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect te bevorderen?
Een integrale aanpak is opgenomen als beleidsdoel. Een integrale aanpak kan op twee manieren gerealiseerd worden. Een aanbieder kan zelf een integrale aanpak bieden door een breed palet aan ondersteuning in huis te hebben; of aanbieders kunnen met elkaar (en ketenpartners) samenwerken. De regio komt aan beide mogelijkheden tegemoet in de inkoopvoorwaarden. Zo is bijvoorbeeld vastgelegd dat aanbieders die zich willen inschrijven voor een zwaar product, ook de lichtere producten van beschermd wonen moeten leveren. Op die manier kunnen cliënten bij doorstroom naar een lichter product bij dezelfde aanbieder blijven. Daarnaast is de mogelijkheid tot een constructie van hoofd- en onderaannemerschap expliciet benoemd in de inkoopvoorwaarden.

Wat hebben we geobserveerd?
De doorstroom van intramuraal naar extramuraal loopt stroef bij aanbieders die alleen intramurale ondersteuning bieden. Hierin speelt het woningtekort uiteraard een rol, maar ook het overdragen van cliënten tussen intramurale en extramurale aanbieders, komt in de praktijk niet voldoende van de grond. In de praktijk wordt door beleid ook niet gestuurd op de mogelijkheid tot hoofd-/onderaannemerschap tussen aanbieders. De regio heeft nog niet concreet genoeg doordacht hoe het overdragen van cliënten (wat in een PxQ systeem logisch is) tussen aanbieders er precies uit zou moeten zien.

Een van de grotere aanbieders geeft aan dat bij de zwaardere doelgroepen de financieringsschotten in de weg staan en niet lokaal en kleinschalig kunnen worden opgelost. In de praktijk komt dit tot uiting dat aanbieders niet de integrale ondersteuning kunnen bieden die de cliënt nodig heeft. Dat vraagt soms om samenwerking tussen aanbieders vanuit verschillende wettelijke kaders (bijv. de Zorgverzekeringswet). We zijn wel een voorbeeld tegengekomen van een aanbieder die een samenwerking gestart is met een GGZ-aanbieder in de Zvw. De gemeenten hebben natuurlijk maar beperkt invloed op samenwerking over de wettelijke kaders heen.

Integrale aanpak (2/2)

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect verder te bevorderen?
De regio kan concreter maken hoe zij de integrale aanpak het liefste zien, en hierover het gesprek aangaan met de aanbieders. Om aanbieders te stimuleren in het overdragen van cliënten naar extramuraal kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een vorm van terugkeergarantie.
Bij samenwerking moet zowel rekening worden gehouden met cliënten die van de ene aanbieder overgaan naar een andere aanbieder (lees: warme overdracht, volgtijdelijk), als met cliënten die gelijktijdig door verschillende aanbieders wordt ondersteund (en waarbij over dezelfde behandeldoelen wordt afgestemd). Het ligt voor de hand dat de toegang op cliëntniveau ook helpt bij het aan elkaar koppelen van aanbieders om de overdracht te bewerkstelligen. Om hoofd-/onderaannemerschap te stimuleren zou de regio hiervoor voorbeeldcontracten kunnen opstellen.

Bij samenwerking in de keten gaat het vooral om het gesprek en procesafspraken. Bij Verblijf wordt bijvoorbeeld gewerkt met een Collectief. Er zijn ook voorbeelden bekend, waar wordt gewerkt met een toewijzingstafel van professionals in de keten. Ook met meer aanbieders kun je met een beperkt aantal aanbieders tot samenwerking komen in een toewijzingstafel. Dit zijn procesafspraken en gaat niet over de wijze van inkopen.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder te bevorderen?
Om onderlinge samenwerking tussen aanbieders te bevorderen en behapbaar te houden kan het helpen om minder aanbieders te contracteren. Om dit te realiseren kan gekozen worden voor een aanbesteding in plaats van een semi-open house inkoopmodel. Een aanbesteding kent echter ook nadelen ten opzichte van een semi-open house model, waar we verder op in gaan in de reflectie.
In de huidige inkoopsystematiek kunnen de eisen voor een integrale aanpak door aanbieders ook verstevigd worden. Daarom lijkt een andere inkoopvorm niet veel toe te voegen ten opzichte van de maatregelen die binnen het huidige systeem genomen kunnen worden.

Klantoriëntatie

Een gewenst effect van marktwerking is **klantoriëntatie** door aanbieders. In de context van beschermd wonen zijn twee manieren van klantoriëntatie relevant, omdat zowel de cliënt als de gemeente gezien kunnen worden als klant van de aanbieder. In feite is klantoriëntatie gericht op de cliënt de 'marktvorm' van maatwerk leveren: de aanbieder richt zich op de behoeften van individuele cliënten. In een open-house systeem kiest de cliënt de aanbieder, maar wordt hierin natuurlijk wel beïnvloed door de lokale toegang. Klantoriëntatie kan zich daarom ook richten op de gemeente (die betaalt), door zich naar de beleidsdoelen van de gemeente te voegen.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect te bevorderen?
In het semi-open house systeem dat de regio heeft kan geen onderscheid gemaakt worden tussen gecontracteerde aanbieders wat betreft de mate waarin de aanbieder zich voegt naar overkoepelende beleidsdoelen van de gemeenten. Wel wordt er natuurlijk op cliëntniveau gezocht naar de beste plek voor de cliënt. Zaken als gemiddelde trajectduur en klanttevredenheid kunnen transparant gemaakt worden zodat de cliënt deze in zijn of haar keuze kan betrekken.

Wat hebben we geobserveerd?
De toegang heeft zicht op allerlei aspecten van aanbieders vanwege ervaringen met cliënten. Deze kennis is echter niet gestructureerd en wordt ook niet op die manier ingezet. Overkoepelende conclusies over aanbieders vinden hun weg vaak niet naar inkoop en contractbeheer en beleid. Het grote verloop in de wijkteams helpt niet mee.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect te bevorderen?
Contractmanagement en de toegang kunnen beter samenwerken om de ervaring van toegangsmedewerkers met aanbieders op casusniveau te laten landen in contractbeheer. Daarnaast kan de toegang de gebundelde kennis gebruiken door deze in de advisering van de cliënt op transparante wijze te laten meewegen.

Voor dit alles is het wel noodzakelijk dat de regio bepaalt welke kwaliteitsaspecten (zoals gemiddelde trajectduur, klanttevredenheid) moeten worden meegenomen.

Negatieve effecten van marktwerking

IMPROVEN connected performance
/Andersson Elffers Felix

Fraude en upcoding (1/2)

Een vanzelfsprekend ongewenst effect van marktwerking is **fraude**. Fraude vindt plaats als aanbieders bewust minder zorg leveren dan zij declareren. Bij **upcoding** wordt er langer of duurder gedeclareerd dan op basis van de zorgvraag verwacht mag worden. Upcoding kan **onbedoeld** (dus niet frauduleus) plaatsvinden wanneer gemeenten niet genoeg verschillende producten hanteren.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om deze effecten tegen te gaan?
De kwaliteitseisen voor aanbieders beschermd wonen zijn de afgelopen jaren door de regio Centraal Gelderland aangescherpt. Ook is in de inkoopvoorwaarden vastgelegd dat aanbieders die een jaar lang geen cliënt in zorg hebben, uitgesloten kunnen worden door gemeenten. De lokale toegang stelt een ondersteuningsplan op per cliënt en heeft ook als opdracht om aan de hand hiervan de resultaten van een traject te evalueren. Verder werkt de regio met Vendorlink, een systeem waarin signalen over aanbieders laagdrempelig kunnen worden gerapporteerd. Deze signalen komen terecht bij de regionale module inkoop.

Wat hebben we geobserveerd?
Het aantal aanbieders is van 75 teruggebracht naar 25, vooral als gevolg van de aangescherpte kwaliteitseisen waar een groot aantal aanbieders niet aan voldeed. Van de mogelijkheid voor gemeenten om aanbieders die een jaar lang geen nieuwe cliënt aannemen uit te sluiten, is in de praktijk geen gebruik gemaakt.

Toegangsmedewerkers doen wel meldingen in Vendorlink, maar dit gebeurt te weinig. Hierdoor heeft de regionale inkoop & contractbeheer geen compleet beeld van de ervaringen van toegangsmedewerkers met aanbieders. Ook wordt er een signalenoverleg gevoerd maar desondanks komen de signalen niet goed terecht. De toegang speelt hier een belangrijke rol in.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
Upcoding op prijs per maand lijkt beperkt te spelen. Wel is de totale trajectprijs sterk afhankelijk van de duur van het traject. Er kan actiever gestuurd worden op trajectduur zowel door toegang als door contractbeheer. Op dit moment beschikt de regionale inkoop & contractbeheer over gegevens over de doorstroomtijd per aanbieder, maar dit is op trendniveau. Individuele gemeenten hebben hier meer gedetailleerde informatie over, dus dit kan in meer detail worden gemonitord. Dit vraagt om meer samenwerking tussen de regionale inkoop & contractbeheer en de lokale toegangsloketten, zodat de kennis die de individuele toegangsmedewerkers hebben over aanbieders, ook daadwerkelijk gebruikt kan worden door de relatiemanagers.

Fraude en upcoding (2/2)

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
Op de vorige pagina staat een aantal manieren om binnen de inspanningsgerichte financiering (PxQ) de prikkel tot upcoding te verminderen. Een verdergaande manier is om een andere financieringsmethode te gebruiken, bijvoorbeeld *resultaatgericht* of *lumpsum*. Bij resultaatgerichte financiering krijgt de aanbieder een vast bedrag om een bepaald resultaat te behalen, waardoor er geen prikkel is om een traject langer te laten duren. Dit brengt wel andere lastigheden met zich mee, zoals de noodzaak tot het concreet definiëren van resultaten. Bij *lumpsumfinanciering* zijn de aanbieders medeverantwoordelijk voor de budgetten, wat de prikkel voor upcoding wegneemt. Deze manier van financiering kent echter wel grote nadelen, zoals we beschrijven in de reflectie.

Marktmacht

Een ongewenst effect van marktwerking is **marktmacht**. Marktmacht ontstaat wanneer de gemeenten erg afhankelijk zijn van een of een beperkt aantal aanbieders. Dat gebeurt bijvoorbeeld wanneer specialistische aanbieders een monopolie hebben in de regio, en de gemeenten daarom wel mee moeten gaan met hun eisen wat betreft de contractvoorwaarden en tariefonderhandelingen. De tegenpool van marktmacht van aanbieders is de marktmacht van de gemeenten als opdrachtgever – 'uitknijpen' van aanbieders die wel akkoord moeten gaan met – bijvoorbeeld – te lage tarieven, kan in het ergste geval faillissementen veroorzaken.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
De regio Centraal Gelderland werkt met een semi-open house inkoopmodel, waardoor alle aanbieders die aan de contractvoorwaarden voldoen worden toegelaten. Hierdoor wordt er in ieder geval vanuit het systeem van de gemeenten geen beperking opgelegd aan het aantal (specialistische) aanbieders.

Wat hebben we geobserveerd?
Kleinere, extramurale aanbieders richten zich vooral op de Wmo. De grote, intramurale aanbieders zijn ook, en in sommige gevallen vooral, gericht op Wlz-cliënten. De lagere Wmo tarieven zijn hier waarschijnlijk een belangrijke oorzaak van. De beschikbare woonplekken zijn niet gelijk verdeeld over de gecontracteerde aanbieders: sommige aanbieders hebben veel meer woonplekken dan andere, en daardoor ook meer marktmacht.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
Specialistische intramurale aanbieders zullen altijd nodig zijn, ook na de transformatie naar beschermd thuis. Het is daarom van belang dat de regio een goede relatie houdt met de intramurale aanbieders, door gezamenlijk het gesprek te blijven voeren over de transformatieopgave en de rol van de specialistische aanbieders daarin. Hoewel het aantal aanbieders niet heel groot hoeft te zijn, is het wel aan te raden om voldoende aanbieders en voldoende spreiding van woonplekken onder de aanbieders te houden om marktmacht te voorkomen.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
Het is ingewikkeld om precies te bepalen hoeveel aanbieders je zou moeten contracteren. Het beste kan de transitiedoelstelling voor ogen gehouden worden, door het stimuleren van aanbieders die bereid zijn om financiële transparantie te tonen (hoe is de kostenstructuur opgebouwd en waar kan het beter?). De regio kan bijvoorbeeld inregelen dat aanbieders die hun kostenstructuur verbeteren die winst mogen behouden voor de zorginzet, en dat aanbieders die hiermee aan de slag gaan een langduriger contract krijgen (continuïteitsgarantie). Een verdergaande manier is om met een beperkt aantal aanbieders in zee te gaan met een *lumpsum*-financieringssysteem, waarbij de aanbieders medeverantwoordelijk worden voor de budgetten. Hier zitten echter ook grote nadelen aan, zoals we beschrijven in de reflectie.

Werven van cliënten

Een ongewenst effect van marktwerking is het actief **werven van cliënten** door aanbieders. Wanneer de indicatiestelling tekortschiet en aanbieders per cliënt worden betaald kan dit vóórkomen.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
In de inkoopvoorwaarden is vastgelegd dat de regio een budgetplafond kan opleggen bij aanbieders. Bovendien zijn er contractafspraken gemaakt dat het werven van cliënten niet is toegestaan. Op de websites van de gecontracteerde aanbieders staat dat de weg naar Wmo-ondersteuning via de lokale toegang gaat.

Wat hebben we geobserveerd?
Toegangsmedewerkers geven aan dat het voorkomt dat aanbieders zich online profileren met een bepaalde specialisatie en op die manier cliënten vanuit het hele land werven. Een traject wordt dan vaak al gestart waarna een beschikking wordt aangevraagd, waarmee de toegang van de gemeente omzeild wordt. Dan is het lastig en zeer vervelend voor de cliënt als de toegang hier niet in meegaat en geen beschikking afgeeft. Tot nu toe is het nog niet nodig geweest om budgetplafonds toe te passen, omdat er goed op de budgetten wordt gemonitord en tijdig kan worden geanticipeerd.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
De regio kan duidelijkere afspraken maken met de gecontracteerde aanbieders dat de toegang altijd via de gemeente moet lopen, en trajecten niet gestart kunnen worden zonder beschikking. Dit staat wel in de inkoopvoorwaarden, maar hier kan in de communicatie met aanbieders meer op ingezet worden. Hierbij is het van belang dat de signalen vanuit de toegang terechtkomen bij het contractbeheer.

Dit is met het oog op het woonplaatsbeginsel dat per 2024 gaat gelden extra belangrijk. Cliënten die vanuit een andere regio worden geworven door aanbieders in Arnhem en al worden ingeschreven bij de gemeente vóórdat ze aan het Wmo-loket een melding doen van een behoefte aan beschermd wonen, gaan onder de verantwoordelijkheid van Arnhem vallen in plaats van hun herkomstgemeente.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
Met een *lumpsum*-financieringssysteem gaat de regio voor meerdere jaren een samenwerking aan met een aantal aanbieders die voor een bepaald totaalbedrag zorg moeten leveren aan een bepaalde doelgroep. Daarmee is het voor aanbieders niet aantrekkelijk om extra cliënten te werven. Het *lumpsum*-systeem kent echter wel (grote) nadelen, zeker in de context van beschermd wonen, zoals we beschrijven in de reflectie.

Overbehandeling en moral hazard

Een ongewenst effect van marktwerking is **overbehandeling** en daaraan gerelateerde **moral hazard**. Overbehandeling kan vanuit aanbieders ontstaan – het is voor aanbieders financieel aantrekkelijk om cliënten lang in zorg te houden – maar kan ook ingegeven worden door druk van cliënten(vertegenwoordigers). In dat geval is er sprake van **moral hazard**: cliënten hebben het voordeel van extra zorg die zij niet zelf financieren.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
De regio heeft ingeregeld dat er een ondersteuningsplan, inclusief beoogde doelen, wordt opgesteld voor het traject van start gaat.

Wat hebben we geobserveerd?
Vanuit de toegang zijn er signalen dat overbehandeling plaatsvindt. Zeker bij aanbieders die ook zorg in de Wlz aanbieden, ligt de focus soms niet genoeg op uitstroom. Er wordt dan weinig onderscheid gemaakt tussen cliënten in de Wlz en cliënten in de Wmo. Een voorbeeld dat werd gegeven is een cliënt die als doel had om zelfstandig te gaan wonen, maar de begeleiders waren hier niet van op de hoogte en werkten niet naar dit doel toe.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
Door- en uitstroom bij aanbieders beter in kaart brengen, zodat het gesprek kan worden aangegaan (door contractbeheer en de toegang) wanneer blijkt dat een aanbieder een relatief lange gemiddelde trajectduur heeft. Ook het sturen op de realisatie van de doelen in het ondersteuningsplan door de toegang kan helpen overbehandeling tegen te gaan.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
Net als bij het effect van cliëntenwerving, is het met een *lumpsum*-financieringssysteem niet aantrekkelijk voor aanbieders om trajecten langer te laten duren dan nodig. Het *lumpsum*-systeem kent echter wel (grote) nadelen, zeker in de context van beschermd wonen, zoals we beschrijven in de reflectie.

Bij *resultaatgerichte* financiering krijgt de aanbieder een vast bedrag om een bepaald resultaat te behalen, waardoor er geen prikkel is om een traject langer te laten duren. Dit brengt wel andere lastigheden met zich mee, zoals de noodzaak om resultaten concreet te definiëren.

Verlagen normen

Een ongewenst effect van marktwerking is het **verlagen van normen**. Het meten van de kwaliteit van de ondersteuning is lastig, waardoor de kwaliteitsnorm sluipend verlaagd kan worden door aanbieders.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
De regio heeft de afgelopen jaren de kwaliteitseisen verzwaard. Hierdoor is het aantal aanbieders teruggelopen van 75 naar 25. Daarnaast zijn er voor de verschillende producten minimumeisen gesteld aan de kwaliteit en intensiteit van zorg.

Wat hebben we geobserveerd?
Er zijn signalen van lage normen (of het om norm*verlaging* gaat is niet duidelijk). De toegang ervaart dat bepaalde organisaties te weinig leveren voor wat je zou mogen verwachten bij een bepaald product, en dat het kwaliteitsniveau zelfs verschilt per locatie van een aanbieder. De productspecificaties zoals die door de regio zijn opgesteld, worden door sommige aanbieders losjes geïnterpreteerd.

In de huidige productspecificaties staat bijvoorbeeld beschreven dat bij het product intramuraal intensief minimaal drie tot vier keer per week individuele contactmomenten tussen de cliënt en de begeleider worden geleverd. Hoe deze contactmomenten moeten worden ingevuld, is niet gespecificeerd. Het beeld bestaat dat bij sommige aanbieders een kort gesprekje in de wandelgang geteld wordt, waar bij andere aanbieders een uitgebreider gesprek gevoerd wordt.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
De ervaringen van lokale toegangsmedewerkers landen nog niet genoeg bij de regionale inkoop en contractbeheer. Het is dus van belang dat de samenwerking tussen de lokale toegang en de regionale module inkoop wordt verstevigd, bijvoorbeeld door gezamenlijk het gesprek aan te gaan over het nut van het doorgeven van signalen in het Vendorlink systeem.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
De productbeschrijvingen kunnen concreter worden gemaakt in de volgende inkoopronde, waarbij duidelijker wordt gemaakt hoeveel zorg er minimaal verwacht wordt per product. Op die manier kan gehandhaafd worden wanneer aanbieders hier niet aan voldoen. Hierbij is het wel zaak om de balans te vinden tussen specificatie en ruimte voor maatwerk.

Cherry picking en adverse selection

Ongewenste effecten van marktwerking zijn cherry picking en adverse selection. Bij cherry picking kiest een aanbieder de cliënten uit die makkelijk te helpen zijn binnen een bepaald product, en daardoor financieel aantrekkelijk zijn. Adverse selection is vergelijkbaar – in dat geval weigert de aanbieder bepaalde 'lastige' cliënten die financieel onaantrekkelijk zijn.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
Er is een leveringsplicht opgenomen in de contractering voor Intramuraal Intensief. Dat betekent dat aanbieders geen uitsluitcriteria mogen hanteren op basis waarvan ze cliënten kunnen weigeren. Bij de andere producten mogen aanbieders wel uitsluitcriteria gebruiken.

Wat hebben we geobserveerd?
Vanuit het perspectief van de toegang wordt geconstateerd dat aanbieders soms aangeven een cliënt niet in zorg te kunnen nemen terwijl daar geen harde onderbouwing voor beschikbaar is. Het kost de medewerkers van de toegang dan veel coördinatie en afstemmingstijd om de cliënt alsnog ergens geplaatst te krijgen. Het betreft hier vaak complexe cliënten met multiproblematiek. De toegang geeft aan dat het vaak de kleinere, extramurale aanbieders zijn die maatwerk kunnen bieden voor deze cliënten, maar deze aanbieders zitten niet aan tafel bij het casusoverleg over complexe cliënten.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
Allereerst is het belangrijk op te merken dat aanbieders terechte redenen kunnen hebben voor het niet willen plaatsen van een cliënt, zoals dat de cliënt niet goed in de groep past. Als het weigeren van cliënten echter bij sommige aanbieders veel vaker voorkomt dan bij andere, dan is dat een gesprek waard. Wat helpt om hier grip op te krijgen is om de wachtlijsten van alle aanbieders transparanter te maken. De toegang zou regelmatig informatie over wachtlijsten per product moeten ontvangen, zodat ze een bestand kunnen bijhouden. De toegang zou zo sneller geschikte plekken kunnen vinden, en het wordt voor aanbieders lastiger om bepaalde cliënten te weigeren. Daarnaast is het van belang dat de ervaringen van de toegangsmedewerkers met aanbieders terechtkomen bij inkoop & contractbeheer, bijvoorbeeld door afspraken te maken binnen de gemeenten om het Vendorlink-systeem intensiever te gebruiken.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
Er zou een nieuw product kunnen worden ingesteld voor complexe cliënten met multiproblematiek dat in de nieuwe inkoopronde kan worden toegevoegd. Dit zal echter lastig te definiëren zijn.

Gaten in aanbod en versnipperd aanbod

Een ongewenst effect van marktwerking is het vallen van **gaten in het aanbod** en een **versnipperd zorglandschap.** Samenwerking, partnerschap en een integrale aanpak zijn termen die in het sociaal domein vaak worden gebruikt, maar komen niet gemakkelijk van de grond. Als dat niet genoeg lukt, treedt er vaak versnippering op; waarbij er verschillende aanbieders zijn met aanbod dat niet goed genoeg op elkaar aansluit.

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
De semi-open house procedure maakt het mogelijk om heel gericht nieuwe aanbieders aan je te binden als dat gewenst is om bijvoorbeeld gaten in het aanbod op te lossen.

Wat hebben we geobserveerd?
Er is wel overzicht van het aanbod per gemeente, maar het is niet duidelijk hoe dit aanbod zich verhoudt tot de behoefte van de populatie. Er zijn wel signalen dat er gaten in het aanbod zijn - zo is er bijvoorbeeld een aantal gemeenten waar geen aanbieder is die zorg levert aan LVB-cliënten.

Wat kan binnen het huidige systeem worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
Allereerst is het van belang om een goed beeld te hebben van het huidige zorglandschap beschermd wonen. In welke gemeenten zijn welke aanbieders voor welke producten in te zetten? Over hoeveel plekken gaat het, en hoe staat dat in verhouding tot de vraag vanuit de verschillende gemeenten? Welk aanbod moet echt in alle gemeenten aanwezig zijn, en welk aanbod kan regionaal georganiseerd worden? Wat betekent dit voor de op- en afbouwopgave per gemeente? Alleen wanneer duidelijk is wat de op- en afbouwopgave in de regio is, kan hier op gestuurd worden.

Wat kan buiten het huidige systeem gedaan worden om dit effect verder tegen te gaan?
Om verdere samenwerking in de keten te stimuleren kan er voor worden gekozen om *lumpsum*-financiering te hanteren. Dan krijgt een beperkt aantal aanbieders een vast bedrag om voor de hele populatie in de regio een bepaalde doelgroep van zorg te voorzien. Met *lumpsum*-financiering wordt er voor een langere tijd op basis van vertrouwen en partnerschap een samenwerking aangegaan tussen gemeenten en aanbieders. *Lumpsum*-financiering kent echter ook grote nadelen, zeker in de context van beschermd wonen, zoals we beschrijven in de reflectie.

Knellende systeemgrenzen

Een ongewenst effect van marktwerking zijn **knellende systeemgrenzen.**

Wat heeft Arnhem ingebouwd om dit effect tegen te gaan?
De mogelijkheden van de gemeente alleen om schotten tussen financiering tegen te gaan, zijn beperkt. Hier zijn immers ook andere financiers voor nodig. Eerder heeft Arnhem hier wel stappen in gezet, bijvoorbeeld in de werkagenda tussen Menzis en gemeenten. Specifiek voor beschermd wonen zijn we los daarvan een voorbeeld tegengekomen van domeinoverstijgende samenwerking, maar er wordt niet specifiek op gestuurd in de contracten.

Wat hebben we geobserveerd?
Cliënten die beschermd wonen maken vaak ook gebruik van andere dienstverlening, zoals GGZ vanuit de Zvw, schuldhulp of inkomensondersteuning vanuit de gemeente. Met name de gemeentelijke dienstverlening en de overgang naar extramurale Wmo was een reden om beschermd wonen te decentraliseren naar gemeenteniveau. Vooralsnog hebben we geen signalen gekregen dat hier grootschalig sprake is van knellende systeemgrenzen. Het is uiteraard wel mogelijk dat de dienstverlening nog verder geoptimaliseerd kan worden, maar ten opzichte van de vraagstukken die actueel spelen lijkt dit niet het belangrijkste op dit moment.

Er is wel een aandachtspunt rondom de interactie van verschillende financiers. Aanbieders kunnen worden gecontracteerd/gefinancierd vanuit verschillende stromen (Wlz, Wmo, Zvw, Jw). Een aanbieder waarbij dit van toepassing is zal logischerwijs proberen te sturen op de dienstverlening met een positief rendement. Indien de beschikbare capaciteit (bedden en/of personeel) voor meerdere contracten beschikbaar wordt gesteld ontstaat er een ‘verdringingseffect’. Er zijn bijvoorbeeld aanbieders die de voorkeur geven aan Wlz wegens de hogere tarieven. Vanuit de gemeente is in dit geval beperkt zicht (vanwege beperkte scope) op het belang van de aanbieder. De gemeente is dan beperkt in haar sturingsmogelijkheden.

Wat kan worden gedaan om dit effect tegen te gaan?
Samenwerking met verzekeraars en gemeentelijke diensten is nuttig om te voorkomen dat hier grote problemen ontstaan, en om de zorg voor deze cliënten optimaal vorm te geven.

Conclusie en advies

Neem eerst maatregelen binnen het huidige systeem, en werk tegelijkertijd aan concretere doelstellingen

Concretiseren van transformatiedoelen
Op basis van de gevoerde gesprekken en bestudeerde documentatie trekken we de conclusie dat de transformatiedoelen concreter kunnen worden doorvertaald. Hoewel diverse informatie beschikbaar is, is er nog geen sprake van een optimale verbinding tussen transformatiedoelen en de sturingsindicatoren (monitoring).

Concrete doelen en effectieve monitoring zijn voorwaarden om inzicht te krijgen in welke marktprikkels de grootste rol spelen en welke maatregelen je het beste kunt inzetten om de marktwerking verder te versterken. Dit neemt niet weg dat binnen het huidige semi-open house model al verbeteringen kunnen worden doorgevoerd, want de ingezette richting met Beschermd Wonen is duidelijk.

Doorvoeren van verbeteringen in huidige systeem
In ons onderzoek hebben we voldoende aanknopingspunten gevonden om in het huidige systeem te verbeteren, ondanks dat de doelen en data misschien nog niet zo concreet zijn als in een ideale situatie.

Stel tegelijkertijd concretere transformatiedoelen op en vertaal die door naar indicatoren waardoor een effectieve monitoring mogelijk wordt en stel vast welke marktprikkels kunnen worden versterkt. Als vervolgens blijkt dat dat echt onvoldoende oplevert binnen het huidige model, kijk dan pas verder of een ander financierings- of inkoopmodel misschien beter is.

Geef het systeem de kans om resultaten te laten zien*
Onder politieke en maatschappelijke druk is er vaak weinig tijd om systemen echt een kans te geven. Te vaak en te snel wordt door gemeenten nieuwe richtingen ingeslagen, zonder dat we het bestaande echt een goede kans hebben gegeven. Het uitvoeringsapparaat kan de koerswijziging en het tempo onder politieke en maatschappelijke druk vervolgens niet goed bijbenen. Het effect is dat bestuurders onvoldoende over sturingsinformatie beschikken en dus gebrekkig sturen. Waarom er bijvoorbeeld meer geld nodig is, kan onvoldoende worden aangetoond.

Regionale afspraken over doordecentralisatie / woonplaatsbeginsel
Met het vooruitzicht van de doordecentralisatie en het woonplaatsbeginsel is het van belang om – voordat een overstap naar een ander inkoopmodel wordt overwogen - rekening te houden met het feit dat alle gemeenten moeten gaan werken met hetzelfde inkoopmodel. Dat betekent dat draagvlak nodig is binnen de hele regio en dat kost veel tijd en geld.

Beschermd Wonen is nu gecontracteerd in een flexibele toelatingsprocedure, waarin nog diverse aanpassingen mogelijk zijn en processen verder kunnen worden uitgewerkt. Die ruimte vervalt mogelijk wanneer een ander inkoopsysteem wordt gehanteerd.

Betere samenwerking in de zorg vraagt om meer rationalisatie, Improven, 2021

Weeg hierbij af welke maatregelen in verhouding staan tot het probleem dat ze oplossen (1/2)

Niet alle manieren om marktprikkels te beïnvloeden zijn een goed idee
We hebben per marktprikkel beschreven wat de regio kan doen om de marktprikkel te stimuleren dan wel te verminderen. Het is belangrijk om te realiseren dat het niet per se een goed idee is om al deze manieren van sturing in te voeren. Sommige sturingsmanieren brengen nadelen met zich mee, zoals meer administratieve lasten. Een voorbeeld is het bijhouden van wachtlijsten, dat precieze definities vraagt en vaak een uitdaging is voor aanbieders. Het is daarom van belang dat de regio goed afweegt welke sturingsinstrumenten zij in verhouding vinden staan tot het probleem dat zij oplossen.

Taakgerichte (lumpsum) bekostiging kent grote nadelen
Bij verschillende marktprikkels is het concept **lumpsumfinanciering** (ook wel: taakgerichte bekostiging) genoemd als mogelijke sturingsmethodiek buiten de huidige inkoopsystematiek, die in de toekomst zou kunnen worden ingevoerd om de marktwerking positief te beïnvloeden. Met *lumpsumfinanciering* krijgt een beperkt aantal aanbieders een vast totaal bedrag om een bepaalde doelgroep van zorg te voorzien. Aanbieders worden op die manier medeverantwoordelijk voor de kostenbeheersing. In de praktijk hebben echter ook gemeenten die met lumpsumfinanciering werken te maken met kostenoverschrijdingen en kunnen die niet eenzijdig op de aanbieders afgewenteld worden. Zoals beschreven heeft *lumpsumfinanciering* een aantal voordelen, zoals het tegengaan van upcoding en cliëntwerving, en het bevorderen van samenwerking tussen aanbieders. Er zijn echter ook zwaarwegende nadelen van *lumpsumfinanciering* in de context van beschermd wonen. Sowieso vraagt het om intensief contact en veel vertrouwen tussen gemeente en aanbieders, zoals blijkt uit regio's waar op deze manier gewerkt wordt.* Gemeenten geven ook zicht en bijsturingsmogelijkheden uit handen: de toegang wordt logischerwijs ook bij de aanbieders belegd. Dat kan alleen als er voldoende basis is om de samenwerking tussen gemeente en aanbieders goed vorm te geven.

Daarnaast levert het **woonplaatsbeginsel**, dat per 2024 wordt ingevoerd, een probleem op voor *lumpsumfinanciering*. Met het woonplaatsbeginsel wordt de herkomstgemeente inhoudelijk en financieel verantwoordelijk voor het intramurale BW-traject van een cliënt. Er zullen altijd BW-cliënten zijn die buiten de regio geplaatst moeten worden (bijvoorbeeld vanwege een sociaal netwerk), waar de regio dan inhoudelijk en financieel verantwoordelijk voor blijft. Dat maakt het lastig om *lumpsumfinanciering* in te voeren voor intramuraal BW, want deze financiering geldt dan niet voor deze cliënten, en het geeft voor aanbieders een prikkel om te sturen op plaatsing buiten de regio. Aangezien het woonplaatsbeginsel alleen voor intramuraal BW geldt, is het wel mogelijk om *lumpsumfinanciering* in te voeren voor ambulant BW. Het nadeel daarvan is dat het tot een prikkel leidt voor aanbieders om cliënten in intramuraal BW te krijgen, in plaats van in ambulant BW – immers, voor intramurale cliënten krijgen ze in dat geval extra financiering.

*Zie bijv. *Stelsel in Groei. Onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg.* AEF, 2020

Weeg hierbij af welke maatregelen in verhouding staan tot het probleem dat ze oplossen (2/2)

Ook aanbesteding kent nadelen ten opzichte van semi-open house
Aanbesteding als alternatieve inkoopvorm is ook een aantal keer genoemd als mogelijkheid om marktwerking buiten het huidige systeem ten positieve te beïnvloeden. Bij een aanbesteding is het bijvoorbeeld gemakkelijker om het aantal aanbieders te beperken dan bij een semi-open house procedure. Bij een semi-open house procedure kan het aantal aanbieders alleen beperkt worden door strenge kwaliteitseisen te stellen (en minder direct door de markt alleen beperkte tijd open te stellen); bij een aanbesteding kan men kiezen hoeveel aanbieders men wil contracteren. Daarnaast is het bij een aanbesteding mogelijk om een rangschikking van aanbieders te maken en cliënten vervolgens bij voorkeur naar de beste aanbieder toe te leiden. Dit moet wel gebeuren op basis van in de aanbestedingsprocedure vastgestelde criteria. Een aanbesteding is echter **minder flexibel** dan een semi-open house. Met een semi-open house is het mogelijk om tussentijds aanbieders te contracteren, bij een aanbesteding is dat niet mogelijk. Daarnaast is het met een semi-open house gemakkelijker om tussentijds wijzigingen door te voeren dan met een aanbesteding. Ook met de toekomstige contractstandaarden voor beschermd wonen die in de nabije toekomst worden ingevoerd met betrekking tot de doordecentralisatie, valt er wat voor te zeggen om deze flexibiliteit in de inkoop vast te houden.

Het beperken van het aantal aanbieders kent ook nadelen
Het beperken van het aantal aanbieders kan positieve markteffecten teweegbrengen, zoals het terugdringen van fraude, upcoding en werven van cliënten en het versterken van de relatie tussen gemeente en aanbieders en aanbieders onderling.

Tegelijkertijd kent het ook nadelen. Zo zorgt het voor meer marktmacht voor aanbieders die wel gecontracteerd zijn. Daarnaast moeten aanbieders vaker onderaannemers contracteren, wat leidt tot hogere administratieve lasten*.

Een ander risico van onderaannemerschap is dat de gemeente er geen zicht op heeft. Waar gemeenten ervaring hebben met contractering, hebben zorgaanbieders dat niet. Bovendien hebben aanbieders alleen zicht op hun eigen inzet, en missen ze het overkoepelende beeld over een onderaannemer.

Zolang er hoge kwaliteitseisen worden gesteld, is het vaak niet nodig om het aantal aanbieders geforceerd te beperken.

*Zie bijv. *Stelsel in Groei. Onderzoek naar financiële tekorten in de jeugdzorg,* AEF, 2020

Meer weten?

(030) 236 30 30

Andersson Elffers Felix

www.aef.nl

Mail@aef.nl

29-9-2022

BEHANDELRESULTAAT

20.00 uur - 21.00 uur: Raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg”

Raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg”

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	B. Roelofs / M. van der Wel
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kumas (VVD), Zwijnepoel (D66), Zevenbergen (Volt), De Boef (GroenLinks), Manders (Arnhem Centraal), Verheij (PVV), Van Munster (PvdA), Dobbe (SP), Bal (DENK), Van den Broek (CDA) en Zijlstra(CU). De fractie van de PvdD, BurgerBelang Arnhem en Forum voor Democratie zijn niet aanwezig.

Bespreking

De raadskamer heeft de eerste termijn afgerond, het college is gestart met de beantwoording in eerste termijn en heeft deze nog niet afgerond. Het college zal de niet beantwoorde vragen schriftelijk beantwoorden. Het college zegt spoedige beantwoording toe.

Toezeggingen

geen

Conclusie

De raadskamer heeft behoefte aan een vervolg van de bespreking in de maand juni en verzoekt het dagelijks bestuur hiertoe over te gaan.

De raadsgriffier — De voorzitter,

J. Kersten — H. Eliëns

Memo

Datum : 13 juni 2023

Aan : Raadsleden gemeente Arnhem

Van : Bob Roelofs en Marco van der Wel

Betreft : Beantwoording vragen raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg’

Inleiding

Tijdens het debat over de raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg (Wmo en Jeugdzorg)’ zijn meerdere vragen gesteld. Het was niet haalbaar om alle vragen te beantwoorden. Afgesproken is om de vragen schriftelijk te beantwoorden.

Meerdere fracties hadden vragen over het proces. Toelichting griffier.
Uw raad heeft de kaders gesteld. Het college heeft in deze raadsbrief aangegeven hoe zij vanuit deze kaders de inkoop wil organiseren. Het inrichten en uitvoeren van de zorginkoop is een bevoegdheid van het college, daarom ligt er geen raadsvoorstel. De raad gaat hier niet over, strikt genomen volgens de wettelijke kaders, hoe het college de inkoop uitvoert. Maar het college wil voordat zij daadwerkelijk actie onderneemt en de inkoop verder ter hand neemt, met uw raad haar keuzes delen en afstemmen of we op de goede weg zitten en of u hier nog invloed op wilt uitoefenen. Dat betekent dat de raadsbrief nog steeds behoort tot de bevoegdheid van het college. U kunt de raadsbrief niet amenderen. Maar u kunt aan de agendacommissie vragen om het op de agenda van de raadsvergadering te zetten en dan bent u in de gelegenheid om vragen te stellen, toezeggingen te krijgen of moties in te dienen en dan raadsuitspraken te doen over de wijze waarop het college voornemens is de inkoop van de zorg vorm te geven.

Groenlinks

Vraag 1: in de brief geeft het college aan dat de zorg opnieuw ingekocht kan worden of verlengd kan worden. Wat is de aanpak van het college hierin? Wordt de zorg opnieuw ingekocht of wordt het voor sommige aanbieders verlengd?
Antwoord: Dit is afhankelijk of de zorginkoop substantieel gaat wijzigen. Als er sprake is van substantiële wijzigingen, dan zal de zorg opnieuw ingekocht moeten worden. Als dat niet het geval is en wijzigingen binnen de huidige contractvoorwaarden kunnen worden verwerkt, dan kunnen contracten verlengd worden.

Vraag 2: het college stelt dat de zorgaccounthouder de sociale wijkteams kan assisteren met het maken van keuzes welke zorg en aanbieders worden ingezet en bij de wachtlijsten. Bij de PPN is aangegeven dat de zorgaccounthouder wordt verlengd. Wat is het lange termijn perspectief?
Antwoord: De zorgaccounthouder wordt met één jaar verlengd, tot 1 oktober 2024. De inzet van de zorgaccounthouder is een tijdelijke oplossing. Voor de lange termijn wordt gekeken naar een structurele oplossing. Door de Inkoop organisatie wordt gewerkt om het aanbod beter inzichtelijk te maken. Tevens wordt er, zoals ook in de Hervormingsagenda staat, gewerkt aan versterking lokale teams. Daarnaast wordt met de verwijzers bekeken wat er op lange termijn nodig is om te verwijzen naar aanbieders met een korte wachttijd en minder te verwijzen naar zware zorg. Hiermee wordt de inzet van de zorgaccounthouder afgebouwd.

Vraag 3: wijkgericht aansturen en werken in groepen. Daarin gaat de rol van de sociale wijkteams toch ook veranderen. Zij gaan anders toewijzen, voor een deel regisseren van het aanbod en structuur aanbrengen in lokale aanbieders en het managen van aanbieders als partner in de zorg en die verbinden met andere zaken in de integrale aanpak. Hoe kijkt het college aan ten opzichte van de capaciteit en de kwaliteit van de mensen binnen de sociale wijkteams en de structuur waarin zij moeten opereren? En wat zijn de consequenties van de rol van het sociaal wijkteam als op deze manier gewerkt gaat worden?

Antwoord: Deze vraag heeft betrekking op de inrichting van de wijknetwerken. De wijknetwerken zijn er op gericht dat de samenwerking tussen zorgaanbieders (bijvoorbeeld die begeleiding bieden) en instellingen binnen de sociale basis verder verbeterd, zodat de ondersteuning dichtbij en integraal aan inwoners wordt geleverd. Daarvoor is het gewenst dat het aantal aanbieders in dit wijknetwerk wordt verminderd. Dit maakt het overzichtelijker voor sociale wijkteams. De rol van sociale wijkteams in het wijknetwerk zal waarschijnlijk gaan veranderen en dit willen we de komende periode samen met sociale wijkteams en betrokken aanbieders (in de zorg en in de sociale basis) gaan uitwerken.

Vraag 4: uitgangspunt is dat alle Arnhemmers in veiligheid en vrijheid kunnen leven. Hoe gaan we dit uitgangspunt in wijknetwerken aanpakken?

Antwoord: Doel is om de ondersteuning aan inwoners te verbeteren door het inrichten van de wijknetwerken. Het wijknetwerk moet de samenwerking tussen aanbieders (in de zorg en in de sociale basis) verbeteren. Dit moet bijdragen aan het in veiligheid en vrijheid leven van alle Arnhemmers. Voorbeelden hiervan zijn aanpak Vios, Vav, wijkteam ect. Door de aanpak te organiseren in wijknetwerken zijn de partners in de wijk met elkaar verbonden waardoor er sneller geschakeld en samengewerkt kan worden.

PVV

Vraag 5: hoe gaat het college controleren of er criminele zzp'ers in de zorg binnen Arnhem actief zijn en hoe gaat het college beleid vormen of dit te voorkomen en te weren?

Vraag 6: de constructie is nu dat er veel bemiddelaars zijn, soort van uitzendbureaus zoor zpp'ers in de zorg en door de grote vraag aan zorg dat snel gebruik wordt gemaakt van zzp'ers. Een zzp'er heeft in sommige gevallen een vervalst VOG of diploma. Hoe ziet u er op toe dat de VOG en diploma's van zzp'ers in orde is die werkzaam binnen de zorg?

Antwoord op bovenstaande vragen:
We begrijpen de zorgen. Binnen Arnhem hebben we met een groot aantal zorgaanbieders een contract. De zorg in Arnhem is regionaal ingekocht via de inkooporganisatie Inkoop-SDCG. Inkoop-SDCG toetst of onze zorgaanbieders voldoen aan de eisen die wij hebben gesteld, waaronder een VOG en diploma's. Er zijn twee soorten zzp'ers in de zorg:

- zzp'ers die rechtstreeks gecontracteerd zijn via onze regionale inkooporganisatie Inkoop-SDCG. Deze zzp'ers zijn door Inkoop-SDCG getoetst op eisen waar al onze zorgaanbieders aan moeten voldoen, dus ook VOG en diploma's.
- zzp'ers die worden ingezet door onze zorgaanbieders (via uitzend-/bemiddelingsorganisatie). Hier is de zorgaanbieder aan zet om te toetsen of de zzp'er voldoet aan de kwalificatie-eisen/VOG. Als een zorgaanbieder die met zzp'ers werkt wordt onderworpen aan een onderzoek, kunnen ook de door de aanbieder ingezette zzp'ers worden getoetst.

Sinds oktober 2022 is de Wet Bibob gewijzigd. Deze wijziging maakt het mogelijk om de Wet Bibob ook toe te passen in het kader van (semi-) open house-procedures. Deze wetswijziging draagt bij aan de actuele behoefte om ondermijnende criminaliteit en zorgfraude tegen te gaan. Wij zijn met de Wet Bibob aan de slag gegaan bij de contractverlengingen van beschermd wonen. Dit jaar

worden de aanbieders beschermd wonen gescreend. Wij onderzoeken nu de mogelijkheden om de Wet Bibob ook te gaan toepassen bij de verlengingen (2025) van de overige zorgvormen.

Volt

Vraag 7: de afgelopen jaren heeft de gemeente Arnhem € 1,7 miljoen teruggevorderd. Hoe zit dit in andere gemeenten? Zij dat vergelijkbare bedragen?

Antwoord: Het bedrag is relatief hoog. Er zijn nog veel gemeenten die helemaal geen rechtmatigheidsonderzoeken uitvoeren en dus ook geen onrechtmatig gedeclareerde zorgmiddelen terugvorderen. De gemeente Arnhem loopt hierin relatief voorop.

Vraag 8: beter aanpakken van zorginstellingen die onterecht of ten onrechte geld hebben gekregen. Het college geeft aan contracten te kunnen ontbinden of financiële sancties op te kunnen leggen. Is er ook iets van preventieve controle? Hoe meer eisen we stellen hoe meer druk op personeel bij zorginstellingen.

Antwoord: We hebben bij de contractering in juli 2020 de kwaliteits- en inkoopeisen aangescherpt en hierop getoetst. Daarnaast worden kwaliteitsonderzoeken uitgevoerd. Alle zorgaanbieders hebben na de contractering een quick scan gehad; een compact kwaliteitsonderzoek door de VGGM. Waar nodig zijn op basis daarvan contractgesprekken gevoerd of worden uitgebreidere kwaliteitsonderzoeken ingesteld. Afhankelijk van de uitkomsten wordt de aanbieder opgedragen om de uitvoering te verbeteren. Er is dus balans tussen preventie (verhogen kwaliteits- en inkoopeisen bij de contractering en uitvoeren quick-scans) en de meer repressieve aanpak (verdiepende kwaliteitsonderzoeken en rechtmatigheidsonderzoeken).

Vraag 9: Hoe zit het met IT ondersteuning? Als we zien dat we 403 zorginstellingen hebben betekent het dat we 403 keer controle moeten uitvoeren. In hoeverre is dat IT ondersteunend en in hoeverre kan dit verbeterd worden?

Antwoord: Bij het controleren van declaraties wordt via ICT gecontroleerd of deze (qua volume en product) binnen de zorgtoewijzing valt. Als dat niet het geval is, dan wordt deze declaratie niet betaald. We staan open voor andere mogelijkheden en als we deze zien, dan passen we deze toe.

D66

Vraag 10: inzet personeel en kwalificatie eisen. Heeft het college al een idee hoe dit vorm gegeven kan worden? Met name de balans tussen de kwalificatie eisen (voldoende personeel) en de rechtmatigheidscontrole?

Antwoord:
We zijn samen met Inkoop-SDCG, regiogemeenten en aanbieders bezig om te kijken of hier mogelijkheden zijn. Het is een dilemma, want enerzijds willen we gekwalificeerd zorgpersoneel inzetten en dit goed kunnen toetsen (diploma's). Aan de andere kant willen we een tekort aan geschikt personeel vermijden. Er liggen wel mogelijkheden om bij groepsgewijze ondersteuning bijvoorbeeld te gaan werken met werken onder supervisie van een gekwalificeerde zorgmedewerker. Of het inzetten van bijna afgestudeerde studenten op lichtere ondersteuningsvormen, die ook onder supervisie van een gekwalificeerde zorgmedewerker werken. Dit werken we de komende periode uit.

Vraag 11: D66: is er bij de aanbieders voldoende bekend dat ze dit bij de gemeente bespreekbaar kunnen maken op voorhand? Is het college bereid om het gesprek aan te gaan met de aanbieders hierover zodat ze weten wat de route is?

Indien een zorgaanbieder niet in staat is om de toe te wijzen zorg met een daartoe gekwalificeerde zorgmedewerker uit te voeren, dan moet dit aangegeven worden bij de wijkcoach. De wijkcoach moet de zorg dan toewijzen aan een aanbieder die wel in staat is om een gekwalificeerde zorgmedewerker in te zetten. Het is niet de bedoeling dat de aanbieder niets meldt en zorg gaat leveren met niet juist gekwalificeerde medewerkers. Dit leidt er immers toe dat inwoners ondersteuning krijgen die niet aan de kwaliteitseisen voldoet. De aanbieders zijn voldoende op de hoogte dat ze het bespreekbaar kunnen maken met de Inkoop-SDCG. Samen met de aanbieders bekijken we dan wat de mogelijkheden zijn. De Inkoop-SDCG en de gemeente zijn hier actief in en zijn met meerdere aanbieders in gesprek.

Arnhem Centraal

Vraag 12: meldpunt zorgfraude: wordt er fraude gemeld, hoeveel is dat en hoe functioneer het meldpunt zorgfraude? In hoeverre is dit meldpunt in te zetten als we het hebben over de bewaking van de kwaliteit van de zorg? Hoe bekend is het meldpunt zorgfraude en hoe zorgen we ervoor dat het meldpunt bekend is?

Antwoord: Er worden bij het Meldpunt signalen gemeld, die betrekking hebben op mogelijk onrechtmatig gedeclareerde zorg. Mede op basis van deze signalen wordt besloten of een rechtmatigheidsonderzoek wordt ingesteld of een contractgesprek met aanbieders wordt gevoerd. Het controleren van het inzetten van juist gekwalificeerde zorgverleners is een belangrijk onderdeel van een rechtmatigheidsonderzoek en draagt daarmee bij aan het bewaken van de kwaliteit van zorg.

Het Meldpunt is te vinden op de website van de gemeente Arnhem. Het aantal signalen was in:

- 2016: 2
- 2017: 26
- 2018: 62
- 2019: 54
- 2020: 56
- 2021: 20
- 2022: 31

ChristenUnie

Vraag 13: bij de planning staat benoemd dat de huidige contracten lopen tot 1 juli 2024 en dat ze daarna verlengd kunnen worden voor onbepaalde tijd. Wat verwacht het college van de raad van deze brief?

Antwoord: Zie het antwoord op vragen van meerdere partijen over het proces.

CDA

Vraag 14: jongeren binnen jeugdzorg kampen vaak met multiproblematiek of wonen binnen multiprobleem gezinnen en daardoor vallen jeugdigen niet altijd binnen de expertise van een enkele organisatie. Organisaties wijzen vaak naar elkaar om de juiste zorg te verlenen. Vaak met het uitblijven van het bieden van passende zorg. De jeugdbeschermingstafel kan er aan te pas komen door bijvoorbeeld een verzoek van veilig thuis of de wijkteams en daar kan gewezen worden naar een partij die verplicht is de casus op te pakken, maar dat gebeurd niet altijd. Welk middel kan de gemeente inzetten om de zorg af te dwingen en op welke wijze kan hiermee rekening gehouden worden bij de volgende inkoop?

Antwoord: De problematiek waarmee aanbieders te maken krijgen is zwaarder geworden. Hierop zijn zij niet altijd ingesteld of hebben de expertise niet in huis. Personeel daar voor vinden is ook voor hen een uitdaging. De organisaties die wel expertise hebben zijn overbelast/vol. Verplichting heeft daarom geen meerwaarde, aangezien er geen ruimte of mogelijkheden zijn en jongeren zijn daar niet mee geholpen. In de regio gaan we onderzoeken of we hier gezamenlijk in kunnen optrekken waarin met name complexe casuïstiek anders opgepakt kan worden waarbij we als gemeente meer willen sturen op het gezamenlijk oppakken van een casus waarin er gezamenlijk verantwoordelijkheid kan worden gedragen.
Het is van belang om vanuit de nieuwe inkoop te kijken naar de administratieve last die deze samenwerking met zich mee brengt.

Vraag 15: Gaan wij nachtelijke crisisdienst met daarbij opvang bij alle jeugdzorgorganisatie standaard inkopen en kan het collega dit met prioriteit op de regionale tafel krijgen?

Antwoord: Met de regio gaan we kijken hoe we de crisisdienst kunnen inkopen. Momenteel zijn er twee aanbieder die crisisdienst hebben. We nemen dit mee.

Vraag 16: hoe is het gesteld met onze tekorten aan Wmo consulenten?

Antwoord: We gaan er vanuit dat hier gevraagd wordt naar een eventueel tekort aan wijkcoaches. Er is op dit moment geen tekort aan wijkcoaches bij de sociale wijkteams.

VVD

Vraag 17: personeelsvraagstuk; met de vergrijzing en daarmee de vraag naar zorg die groter wordt. Hoe kijkt het college hierna en wat kunnen we hierin doen?

Antwoord: De vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg en ondersteuning is een grote opgave en uitdaging voor de komende periode in de Wmo. Het college gaat door met het stimuleren van zelfstandigheid van inwoners; het inzetten van sociale netwerken en algemene voorzieningen vanuit de sociale basis om onnodige zorginzet te voorkomen. Daarnaast verkennen we samen met zorgaanbieders hoe technologische ondersteuning ons kan helpen om onnodige personeelsinzet te voorkomen. Zo wordt bij Begeleiding sinds de Coronacrisis meer gebruik gemaakt van vormen van beeldbellen, waardoor met minder personeel toch passende begeleiding kan worden geboden. Ook kijken we samen met aanbieders hoe voldoende personeel geworven en behouden kan worden om bijvoorbeeld huishoudelijke ondersteuning te leveren. We zullen hier ook de komende periode aandacht aan blijven geven, samen met zorgaanbieders en Inkoop-SDCG.

Vraag 18: een belangrijke pijler binnen de inkoop is preventie. Kunt u aangeven hoe we dit gaan doen en waar precies op wordt ingezet? Wat moeten we ons erbij voorstellen?

Antwoord: We stimuleren sociale wijkteams en zorgaanbieders om zoveel mogelijk gebruik te maken van sociale netwerken en algemene voorzieningen in de wijk om inwoners van passende ondersteuning te voorzien. Waar nodig zal passende zorg worden ingezet, maar als ‘’voorliggend’ vanuit het sociale netwerk of vanuit de sociale basis passende ondersteuning mogelijk is, dan heeft dit de voorkeur.
Een voorbeeld is een gebrek aan sociale contacten/eenzaamheid. De ondersteuning zal dan gericht zijn op het gebruik van voorzieningen (ontmoetingscentra, verenigingen, etc.) in de wijk. Als daarbij begeleiding door een wijkcoach/zorgaanbieder nodig is, dan verwachten we dat deze kortdurend is.

SP

Vraag 19: hoe kunnen we nu nog input leveren?
Antwoord: Zie het antwoord op vragen van meerdere partijen over het proces.

Vraag 20: in de brief worden verschillende opties benoemd. De basis keuze daarbij is reguliere marktwerking. Andere opties zijn niet meegenomen of afgewogen en worden niet als keuze gesteld in de raadsbrief. Waarom niet, kan dat nog en kunnen wij daarvan nog iets van vinden?
Antwoord: In het AEF-onderzoek *Marktwerking in het sociaal domein in Arnhem* zijn verschillende opties onderzocht en daarbij is aangegeven dat ieder optie voor- en nadelen kent t.a.v. de perverse prikkels van marktwerking. AEF concludeert in het onderzoek dat binnen de huidige inkoopsystematiek al verschillende maatregelen in Arnhem zijn getroffen om negatieve effecten tegen te gaan. Zoals de aanscherping van de kwaliteits- en toelatingseisen, een verscherpte controle op fraude en onrechtmatigheid, beleid ten aanzien van onderaannemers, het systeem waarin signalen over aanbieders gemeld kunnen worden, etc. Ook concludeerde AEF dat er binnen het huidige systeem nog voldoende aanknopingspunten zijn om verdere verbeteringen door te voeren waardoor ongewenste prikkels van marktwerking worden tegengegaan en positieve marktprikkels worden gestimuleerd. AEF adviseerde om hier eerst mee aan de slag te gaan binnen het huidige systeem. Hierover is op 14 december 2022 een raadsdebat gevoerd.

Vraag 21: in Arnhem zijn honderden zorgaanbieders, dit is nog exclusief pgb. Deze aanbieders gaan we verantwoord terugbrengen op basis van beschikbare zorgaanbod. Maar dat beschikbare zorgaanbod is natuurlijk afhankelijk van hoe je de zorg nu georganiseerd hebt. Dus hoe zit dit eruit, wat moeten we ons erbij voorstellen en met hoeveel gaan we het aantal aanbieders terugbrengen? Wat kunnen we daarvan verwachten?
Antwoord: Zoals in de raadsbrief is toegelicht gaan we voor balans tussen enerzijds keuzevrijheid en beschikbaarheid van zorg en anderzijds een overzichtelijk, laag aantal zorgaanbieders, waarbij we meer zicht hebben op kwaliteit van geboden zorg. Concreet betekent dit dat we voor lichte zorgvormen (begeleiding en groepsbegeleiding) wijknetwerken opzetten waarin we samenwerken met een beperkt aantal zorgaanbieders per wijk of gebied. Zo kunnen we intensief contact onderhouden met deze zorgaanbieders en de onderlinge samenwerking stimuleren. Voor de andere zorgvormen maken we de afweging hoeveel zorgaanbieders er nodig zijn om de beschikbaarheid van zorg aan inwoners zeker te stellen. Bijvoorbeeld bij zorgvormen waar wachtlijsten bestaan, maken we bewust de keuze om meer zorgaanbieders een contract aan te bieden. Zo komt de continuïteit van zorg niet onder druk te staan. Daarnaast vinden we het belangrijk dat inwoners en wijkcoaches ook keuzevrijheid hebben tussen zorgaanbieders en dat de gemeente ook niet te afhankelijk wordt van een enkele zorgaanbieder. Dat kan een prijsopdrijvende werking hebben en is kwetsbaar, als een zorgaanbieder niet functioneert.

Vraag 22: het aantal Fte voor handhaving is verdubbeld van 1 naar 2 Fte. Hoe gaan we dit doen en is er meer voor nodig?
Antwoord: Er is 3 FTE aan toezichtcapaciteit rechtmatigheid beschikbaar voor de gemeente Arnhem. Daarnaast is 1 FTE toegevoegd aan dit team, die werkt in opdracht van de gemeenten Duiven, Westervoort en Zevenaar. Aangezien zorgaanbieders regionaal zijn gecontracteerd en vaak voor meerdere gemeenten werken, kan binnen dit team van 4 FTE het uitvoeren van rechtmatigheidsonderzoeken efficiënt worden verdeeld. Deze toezichtcapaciteit is op dit moment voldoende om rechtmatigheidsonderzoeken uit te voeren, waarbij onderzoeken op basis van urgentie worden geprioriteerd. Mocht de toezichtcapaciteit onvoldoende worden, dan komen we daar op terug bij uw raad.

Vraag 23: soepelere omgaan met kwalificatie eisen van personeel. Hoe ziet dit eruit?
Antwoord: Zie het antwoord op de vraag (17) van de VVD.

Denk

Vraag 24: we moeten er voor waken dat we straks niet te maken hebben dat de voorwaarden van de inkoop in strijdt is met de indicaties vanuit het sociaal wijkteam. Dat heeft betrekking op de kwalificatie eisen van personeel (bijvoorbeeld personeel met een mbo-diploma voert werk uit onder specialistische begeleiding). Stel dat er 1 hbo-er in dienst is bij een organisatie dan kan die specialistische begeleiding leveren voor maximaal 40 uur, maar er wordt wel een geïndiceerd voor 80 – 90 uur in de week. Zij voldoen niet aan de kwalificatie eisen en kan leiden tot een terugvordering. Hoe kunnen we dat waarborgen?
Antwoord: Indien een zorgaanbieder niet in staat is om de toe te wijzen zorg volledig met een daartoe gekwalificeerde zorgmedewerker uit te voeren, dan moet dit aangegeven worden bij de wijkcoach. De wijkcoach moet de zorg dan toewijzen aan een aanbieder die wel in staat is om een gekwalificeerde zorgmedewerker in te zetten die de toegewezen zorg kan uitvoeren. Het is niet de bedoeling dat de aanbieder niets meldt en (een deel van de) zorg gaat leveren met niet juist gekwalificeerde medewerkers. Dit leidt er immers toe dat inwoners ondersteuning krijgen die niet aan de kwaliteitseisen voldoet.

Vraag 25: cultuursensitief zorgen. Hoe gaan we dat waarborgen?
Antwoord: De wijkcoach is aan zet om te zorgen dat zorg en ondersteuning wordt ingezet, die past bij de inwoner. Er zijn diverse zorgaanbieders die vanuit hun eigen culturele achtergrond goed in staat zijn om inwoners met dezelfde culturele achtergrond te ondersteunen. Deze zorgaanbieders worden ook regelmatig ingezet bij deze inwoners.

PvdA

Vraag 26: toezicht op zorg intensiveren. Hoe zit dat eruit?
Antwoord: In de raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg Arnhem - iBabs RIS (bestuurlijkeinformatie.nl) bent u geïnformeerd over de stand van zaken. In de periodieke Bestuursrapportages wordt ook verslag gedaan van de aanpak en resultaten.

Vraag 27: gebiedsgericht inkopen waar het kan en waar nodig stedelijk/regionaal/bovenregionaal of landelijk. Kunnen de wijkaanbieders hun weg wel kunnen vinden binnen deze inkoop als er regionaal wordt ingekocht. Hoe kunnen we garanderen dat er voldoende en breed beschikbaar aanbod is?
Antwoord: We willen toe naar een overzichtelijk, laag aantal aanbieders, waarbij we meer zicht hebben op de kwaliteit van geboden zorg. We verwachten dat dit aantal lager ligt, dan nu. Voor wijkcoaches moet het dus makkelijker worden om zicht te houden op dit aanbod. We maken ook de afweging hoeveel zorgaanbieders er nodig zijn om de beschikbaarheid van zorg aan inwoners zeker te stellen. Bijvoorbeeld bij zorgvormen waar wachtlijsten bestaan, maken we bewust de keuze om meer zorgaanbieders een contract aan te bieden. Zo komt de beschikbaarheid en continuïteit van zorg niet onder druk te staan.

Vraag 28: in de brief wordt aangegeven preventie staat voorop. Kan dit concreter gemaakt worden? En hoe gaan we dat doen?
Antwoord: We stimuleren sociale wijkteams en zorgaanbieders om zoveel mogelijk gebruik te maken van sociale netwerken en algemene voorzieningen in de wijk om inwoners van passende ondersteuning te voorzien. Waar nodig zal passende zorg worden ingezet, maar als ‘’voorliggend’ vanuit het sociale netwerk of vanuit de sociale basis passende ondersteuning mogelijk is, dan heeft dit de voorkeur. Een voorbeeld (WMO) is een gebrek aan sociale contacten/eenzaamheid. De ondersteuning zal dan gericht zijn op het gebruik van voorzieningen (ontmoetingscentra, verenigingen, etc.) in de wijk. Als daarbij begeleiding door een wijkcoach/zorgaanbieder nodig is, dan verwachten we dat deze kortdurend is. Een voorbeeld (Jeugd) is o.a. het inzet van kinderwerk en jongerenwerk. Daarnaast kijken we vanuit zorg ook meer preventief, een voorbeeld hiervan is de inzet van VaV.

Vraag 29: kan kwaliteit van goed werkgeverschap één van de inkoopcriteria zijn?
Antwoord: Dat zou kunnen. De vraag is echter wat we hier precies onder verstaan en hoe we dit bij de inkoop kunnen toetsen. Indien de raad dit wenst, kan dit nader onderzocht worden.

Vraag 30: kan er ook meegenomen worden dat we kijken naar andere vormen die er lokaal al zijn zoals sociale ondernemingen of coöperaties die hier ook eigenlijk werk in verrichten of mogelijk andere bedrijfsvormen?
Antwoord: Op dit moment zijn met name binnen de zorgvorm Activerend werk diverse sociale ondernemingen en coöperaties gecontracteerd. Deze zijn te vinden op www.activerendwerk.nl.

Raadskameradvies

22.00 – 23/15: Raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg”
(vervolg m1)

Raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg”

Zaaknummer:	145775
Portefeuillehouder:	B. Roelofs / M. van der Wel
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Eppich (VVD), Wiggers (Burgerbelang Arnhem), Kemperman (D66), Zevenbergen (Volt), Quint (GroenLinks), Kraaijenbrink (Arnhem), Van Munster (PvdA), Dobbe (SP), Bal (DENK), Van den Broek (CDA) en Jansen (CU). De fractie van de PvdD, PVV en Forum voor Democratie zijn niet aanwezig.

Bespreking
De raadskamer heeft in tweede termijn een aantal aanvullende vragen gesteld, mede naar aanleiding van de schriftelijke beantwoording van de vragen door het college.

Door de fractie van het CDA is een motie ingediend met als titel ‘Jeugdzorg ook nodig in de nacht, zeker bij crisis’.
Wethouder Roelofs heeft aangegeven de motie over te nemen indien de tekst van het tweede dictum wordt aangepast: ‘voor te zorgen’ te vervangen door ‘ in te spannen om’.
Het CDA overweegt een aanpassing van de motie.

De fractie van de SP kondigt aan om tijdens de bespreking van dit onderwerp in de raad diverse moties in te dienen.

Toezeggingen

- Wethouder Van der Wel zegt toe dat het Interventieplan in het vierde kwartaal van 2023 aan de raad zal worden aangeboden.
- Wethouder Roelofs zegt toe de raadskamer schriftelijk te informeren over de mogelijkheden voor de gemeente Arnhem om afzonderlijk van de regio gemeenten zelfstandig gestalte te geven aan de crisisopvang.
- Wethouder Van der Wel zal een samenvatting van de resultaten van de marktconsultatie aan de raad aanbieden, voor zover dit niet belastend is voor de aanbieders.
- Wethouder Van der Wel zal de raad door middel van een raadsbrief informeren over het taakgericht werken.
- Wethouder Van der Wel zegt toe met de onderwijsinstellingen in gesprek te gaan over de aansluiting van het onderwijs op de behoeften van het werkveld in de zorg.
- Wethouder Van der wel zegt toe te overleggen met zijn collega portefeuillehouder onderwijs over de mogelijkheid van het sluiten van een convenant tussen onderwijsinstellingen en

Raadskameradvies

22.00 – 23/15: Raadsbrief ‘Verbeteren regionale inkoop van zorg”
(vervolg m1)

gemeente met betrekking tot de aansluiting van het zorgonderwijs op het werkveld en de raad schriftelijk te informeren over het resultaat van het overleg

Conclusie

De raadskamer verzoekt de bespreking van dit onderwerp op de agenda van de besluitvormende raad te plaatsen teneinde de door het college gevraagde input gestalte te geven door middel van aan de raad voor te leggen moties.

De raadsgriffier

J. Kersten

De voorzitter,

H. Eliëns